CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Almira 1
Shelf 1
18

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

द. नं. १६७८४

द. नं. १६७८४

॥ अथ श्रीमहाभारते द्रोणपर्व प्रारभ्यते ॥

पु. २२५।-

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

८.१ी.८

श्रीगणेशायनमः प्रणम्यपरमात्मानंप्राचीनाचार्यवर्त्मना द्रोणपर्वणिसंक्षेपाद्भावदीपोवितन्यते॥ १॥पूर्वस्मिन्पर्वणिविश्वरूपप्रदर्शनंतद्विदांचार्चिरादिमार्गापेक्षाचभीष्मकृतकालप्रतीक्षयादर्शिता तत्रैवनिष्कलंरूपंतमेवशरणंगच्छ तमेवचाद्यंपुरुषंप्रपद्ये उत्तमःपुरुषस्त्वन्यइत्यादिनाउक्तं तदधिगमवतांचनास्तितन्मार्गापेक्षेतिद्रोणनिर्वाणनिदर्शनेनदर्शयिष्यन्द्रोणपर्वसमारभते तमप्रतिमसत्त्वौजइत्यादिना तत्राख्यायिकायोधोत्साहार्थामहतामपिमृत्युरस्तीत्यादिनाजगदनित्यत्वप्रदर्शनार्थाच तत्रसत्त्वंधैर्यंमहत्यपिदुःखकारणेवैकल्यराहित्यं ओजोमानसंबलं बलंशरीरदार्ढ्यं वीर्यमुत्साहादिहेतुः पराक्रमः

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम्॥देवींसरस्वतींचैवततोजयमुदीरयेत्॥ १॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥तमप्रतिमसत्त्वौजोबलवीर्यसमन्वितम्॥हतंदेवव्रतंश्रुत्वापांचाल्येनशिखंडिना॥ १॥ धृतराष्ट्रस्ततोराजाशोकव्याकुललोचनः॥ किमचेष्टतविप्रर्षेहतेपितरिवीर्यवान्॥ २॥ तस्यपुत्रोहिभगवान्भीष्मद्रोणमुखैरथैः॥ पराजित्यमहेष्वासान्पांडवान्राज्यमिच्छति॥ ३॥ तस्मिन्हतेतुभगवन्केतौसर्वधनुष्मताम्॥ यदचेष्टतकौरव्यस्तन्मेब्रूहितपोधन॥ ४॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥निहतंपितरंश्रुत्वाधृतराष्ट्रोजनाधिपः॥लेभेनशांतिंकौरव्यश्चिंताशोकपरायणः॥ ५॥ तस्यचिंतयतोदुःखमनिशंपार्थिवस्यतत्॥आजगामविशुद्धात्मापुनर्गावल्गणिस्तदा॥ ६॥ शिबिरात्संजयंप्राप्तंनिशिनागाह्वयंपुरम्॥ आंबिकेयोमहाराजधृतराष्ट्रोन्वपृच्छत॥ ७॥ श्रुत्वाभीष्मस्यनिधनमप्रहृष्टमनाभृशम्॥पुत्राणांजयमाकांक्षन्विललापातुरोयथा॥८॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥संशोच्यतुमहात्मानंभीष्मंभीमपराक्रमम्॥ किमकार्षुःपरंतातकुरवःकालचोदिताः॥ ९॥ तस्मिन्विनिहतेशूरेदुराधर्षेमहात्मनि॥ किंनुस्वित्कुरवोकार्षुर्निमग्नाःशोकसागरे॥ १०॥ तदुदीर्णंमहत्सैन्यंत्रैलोक्यस्यापिसंजय॥ भयमुत्पादयेत्तीव्रंपांडवानांमहात्मनाम्॥ ११॥ कोहिदौर्योधनेसैन्येपुमानासीन्महारथः॥ यंप्राप्यसमरेवीरानत्रस्यंतिमहाभये॥ १२॥ देवव्रतेतुनिहतेकुरूणामृषभेतदा॥ किमकार्षुर्नृपतयस्तन्ममाचक्ष्वसंजय॥ १३॥ ॥संजयउवाच॥ ॥शृणुराजन्नेकमनावचनंब्रुवतोमम॥ यत्तेपुत्रास्तदाकार्षुर्हतेदेवव्रतेमृधे॥ १४॥ निहतेतुतदाभीष्मेराजन्सत्यपराक्रमे॥तावकाःपांडवेयाश्चप्राध्यायंतपृथक्पृथक्॥ १५॥ विस्मिताश्चप्रहृष्टाश्चक्षत्रधर्मंनिशम्यते॥ स्वधर्मंनिंद्यमानास्तेप्रणिपत्यमहात्मने॥ १६॥

पराभिभवसामर्थ्यं॥१॥ २॥ ३॥ केतौचिह्नभूते एवंभूतोधनुर्धरोनभवतीत्यन्येषामभिज्ञापके॥४॥ चिंताध्येयविषयेमनोवृत्तिप्रवाहः शोकइष्टस्यपुनःपुनर्मनसिनिवेशनं॥ ५॥ दुःखंदुःखहेतुं॥ ६॥ शिबिरात्तद्वतःकुरुक्षेत्रात् पृच्छेर्द्विकर्मकत्वात्पुत्राणांजयंअन्वपृच्छतेतिसंबंधः॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ॥११॥१२॥ १३॥ १४॥ प्राध्यायंतपृथक्पृथक् एकेपराजयंप्राप्ताःस्मइतिअन्येजयंप्राप्स्यंतइतिचध्यानंकृतवंतः॥ १५॥ विस्मितागुरुवधेपिदोषाभावात् प्रहृष्टामहाफलत्वाद्युद्धमरणस्य॥ १६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥१७॥१८॥१९॥२०॥ अर्यम्णिसूर्येव्यावृत्तेअपराह्णावलंबिनि ॥ २१ ॥ २२ ॥ मोहाज्जयाशारूपात् शांतनवस्यवधादितिपरेषांबलवत्त्वात् मृत्युसाद्भूतामृत्युवशाःमृत्युनाहूताइत्यपिपाठः ॥२३॥२४॥ द्यौरिवनिःश्रीका खमिवशून्या ॥ २५ ॥ विपन्नसस्येवनिःसारा असंस्कृतावाग्यथाकर्तव्येअसमर्था आसुरीवसेनाव्याकुला इवशब्दोवाक्यालंकारे॥२६॥ विधवेवनिरलंकारा शुष्कतोयेवनिरुपयोगा

शयनंकल्पयामासुर्भीष्मायामितकर्मणे ॥ सोपधानंनरव्याघ्रशरैःसंनतपर्वभिः ॥ १७ ॥ विधायरक्षांभीष्मायसमाभाष्यपरस्परम् ॥ अनुमान्यचगांगेयंकृत्वाचापिप्रदक्षिणम् ॥ १८ ॥ क्रोधसंरक्तनयनाःसमवेत्यपरस्परम् ॥ पुनर्युद्धायनिर्जग्मुःक्षत्रियाःकालचोदिताः ॥ १९ ॥ ततस्तूर्यनिनादैश्चभेरीणांनिनदेनच ॥ तावकानामनीकानिपरेषांचविनिर्ययुः ॥ २० ॥ व्यावृत्तेऽर्यम्णिराजेंद्रपतितेजाह्नवीसुते ॥ अमर्षवशमापन्नाःकालोपहतचेतसः ॥ २१ ॥ अनादृत्यवचःपथ्यंगांगेयस्यमहात्मनः ॥ निर्ययुर्भरतश्रेष्ठाःशस्त्राण्यादायसत्वराः ॥ २२ ॥ मोहात्तवसपुत्रस्यवधाच्छांतनवस्यच ॥ कौरव्यामृत्युसाद्भूताःसहिताःसर्वराजभिः ॥ २३ ॥ अजावयइवागोपावनेश्वापदसंकुले ॥ भृशमुद्विग्नमनसोहीनादेवव्रतेनते ॥ २४ ॥ पतितेभरतश्रेष्ठेबभूवकुरुवाहिनी ॥ द्यौरिवापेतनक्षत्राहीनंखमिववायुना ॥ २५ ॥ विपन्नसस्येवमहीवाक्चैवासंस्कृतायथा ॥ आसुरीवयथासेनानिगृहीतेनृपेबलौ ॥ २६ ॥ विधवेववरारोहाशुष्कतोयेवनिम्नगा ॥ वृकैरिववनेरुद्धापृषतीहतयूथपा ॥ २७ ॥ शरभाहतसिंहेवमहतीगिरिकंदरा ॥ भारतीभरतश्रेष्ठेपतितेजाह्नवीसुते ॥ २८ ॥ विष्वग्वाताहतारुग्णानौरिवासीन्महार्णवे ॥ बलिभिःपांडवैर्वीरैर्लब्धलक्षैर्भृशार्दिता ॥ २९ ॥ सातदासीद्भृशंसेनाव्याकुलाश्वरथद्विपा ॥ विपन्नभूयिष्ठनराकृपणाध्वस्तमानसा ॥ ३० ॥ तस्यांत्रस्तानृपतयःसैनिकाश्चपृथग्विधाः ॥ पातालइवमज्जंतोहीनादेवव्रतेनते ॥ ३१ ॥ कर्णंहिकुरवोऽस्मार्षुःसहिदेवव्रतोपमः ॥ सर्वशस्त्रभृतांश्रेष्ठंरोचमानमिवातिथिम् ॥ ३२ ॥ बंधुमापद्गतस्येवतमेवोपागमन्मनः ॥ चुक्रुशुःकर्णकर्णेतितत्रभारतपार्थिवाः ॥ ३३ ॥ राधेयंहितमस्माकंसूतपुत्रंतनुत्यजम् ॥ सहिनायुध्यततदादशाहानिमहायशाः ॥ ३४ ॥ सामात्यबंधुःकर्णोवैतमानयतमाचिरम् ॥ भीष्मेणहिमहाबाहुःसर्वक्षत्रस्यपश्यतः ॥ ३५ ॥ रथेषुगण्यमानेषुबलविक्रमशालिषु ॥ संख्यातोर्धरथःकर्णोद्विगुणःसन्नरर्षभः ॥ ३६ ॥ रथातिरथसंख्यायांयोग्रणीःशूरसंमतः ॥ सासुरानपिदेवेशान्रणेयोयोद्धुमुत्सहेत् ॥ ३७ ॥ सतुतेनैवकोपेनराजन्गांगेयमुक्तवान् ॥ त्वयिजीवतिकौरव्यनाहंयोत्स्येकदाचन ॥ ३८ ॥

वृकैरिवनिरुद्धाआसन्नमरणा पृषतीचित्रमृगी ॥२७॥२८॥ विष्वग्वाताअनेकदिग्वाता ॥२९॥३०॥तस्यांसेनायां ॥ ३१ ॥ रोचमानांविख्यातपोभ्यामितिशेषः ॥ ३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ आक्रंदन्नाहूनवंतः कालोयंत्वत्पराक्रमस्येतिशेषः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ जामदग्न्येनअभ्यनुज्ञातंशिक्षितं नःअस्मत्संबंधिनां ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ तनुत्यजंदेह
व्ययेनाप्यस्मद्धितैषिणं अपश्यतयूयमितिशेषः ॥ ४९ ॥ ततअस्मदीयानांचिंतितं ॥ ५० ॥ भीष्मेविनिहतेसतिततूतदायदपाकृतंन्यूनंतत्पूरयांचक्रेअपीत्यन्वयः ॥ ५१ ॥ खंडंरिक्तं ॥ ५२ ॥ कृत

त्वयातुपांडवेयेषुनिहतेषुमहामृधे॥ दुर्योधनमनुज्ञाप्यवनंयास्यामिकौरव॥ ३९ ॥ पांडवैर्वाहतेभीष्मेत्वयिस्वर्गमुपेयुषि॥ हंतास्म्येकरथेनैवकृत्स्नान्यान्मन्यसे
रथान्॥ ४० ॥ एवमुक्त्वामहाबाहुर्दशाहानिमहायशाः॥ नायुध्यतततःकर्णःपुत्रस्यतवसंमते॥ ४१ ॥ भीष्मःसमरविक्रांतःपांडवेयस्यभारत॥ जघानसमरेयो
धानसंख्येयपराक्रमः॥ ४२ ॥ तस्मिंस्तुनिहतेशूरेसत्यसंधेमहौजसि॥ त्वत्सुताःकर्णमस्मार्षुस्तर्तुकामाइवप्लवम् ॥ ४३ ॥ तावकास्तवपुत्राश्चसहिताःसर्वरा
जभिः॥ हाकर्णइतिचाक्रंदन्कालोयमितिचाब्रुवन्॥ ४४ ॥ एवंतेस्महिराधेयंसूतपुत्रंतनुत्यजम्॥ चुक्रुशुःसहितायोधास्तत्रतत्रमहाबलाः॥ ४५ ॥ जामदग्न्या
भ्यनुज्ञातमस्त्रेदुर्वारपौरुषम्॥ अगमन्नोमनःकर्णंबंधुमात्ययिकेष्विव ॥ ४६ ॥ सहिसक्तोरणेराजंस्त्रातुमस्मान्महाभयात् ॥ त्रिदशानिवगोविंदःसततंसुमहा
भयात्॥ ४७॥ ॥ वैशंपायनउवाच॥ ॥ तथातुसंजयंकर्णंकीर्त्तयंतंपुनःपुनः॥ आशीविषवदुच्छ्वस्यधृतराष्ट्रोब्रवीदिदम्॥ ४८ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥ यत्त
द्वैकर्त्तनंकर्णमगमद्वोमनस्तदा॥ अप्यपश्यतराधेयंसूतपुत्रंतनुत्यजम्॥ ४९ ॥ अपितन्नमृषाकार्षीत्कच्चित्सत्यपराक्रमः॥ संभ्रांतानांतदार्त्तानांत्रस्तानांत्राण
मिच्छताम्॥ ५० ॥ अपितत्पूरयांचक्रेधनुर्धरवरोयुधि॥ यत्तद्विनिहतेभीष्मेकौरवाणामपाकृतम् ॥ ५१ ॥ तत्खंडंपूरयन्कर्णःपरेषामादधद्भयम्॥ सहिवैपुरुष
व्याघ्रोलोकेसंजयकथ्यते॥ ५२ ॥ आर्त्तानांबांधवानांचक्रंदतांचविशेषतः ॥ परित्यज्यरणेप्राणांस्तत्त्राणार्थंचशर्मच ॥ कृतवान्ममपुत्राणांजयाशांसफलाम
पि॥ ५३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिधृतराष्ट्रप्रश्नेप्रथमोऽध्यायः॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ हतंभीष्ममथाधि
रथिर्विदित्वाभिन्नांनावमिवात्यगाधेकुरूणाम् ॥ सोदर्यवद्व्यसनात्सूतपुत्रःसंतारयिष्यंस्तवपुत्रस्यसेनाम् ॥ १ ॥ श्रुत्वातुकर्णःपुरुषेंद्रमच्युतंनिपातितंशांतन
वंमहारथम्॥ अथोपयायात्सहसारिकर्षणोधनुर्धराणांप्रवरस्तदानृप ॥ २ ॥ हतेतुभीष्मेरथसत्तमेपरैर्निमज्जतींनावमिवार्णवेकुरून्॥ पितेवपुत्रांस्त्वरितोभ्य
यात्ततःसंतारयिष्यंस्तवपुत्रस्यसेनाम्॥ ३ ॥

वान्नवेतिशेषः ॥ ५३ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायां
प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ हतमिति विदित्वाचारमुखात् उपयायादित्यपकृष्यते ॥ १ ॥ श्रुत्वायोधमुखात् अच्युतंअस्खलितव्रतादिं ॥ २ ॥ ३ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चंद्रमसिलक्ष्मेवयस्मिन्धृत्यादिकंसनातनंसार्वकालिकमितिद्वयोरन्वयः ॥ ४ ॥ ५ ॥ महाव्रतेदृढब्रह्मचर्येंहतेसतिश्वःसूर्योदयोभविष्यतीतिकस्यनिश्चयःस्यात् मृत्युंजयिनोपिमृत्युश्चेत्काऽस्माकंजीविताशे त्यर्थः ॥६॥ वसुवीर्यसंभवेवसूनामिववीर्यंयस्यशांतनोस्तस्मात्संभवोजन्मयस्य ॥ ७ ॥ ८ ॥ इदंयस्मिन्धृतिरित्यादिपूर्वोक्तमवधेयंवचनं ॥ ९ ॥ १० ॥ प्रधावतिमृत्यवे स्थिरंनकिमपीतिलक्षये ॥ ११ ॥

॥ २॥ कर्णउवाच॥ ॥यस्मिन्धृतिर्बुद्धिपराक्रमौजःसत्यंस्मृतिर्वीरगुणाश्चसर्वे॥ अस्त्राणिदिव्यान्यथसंनतिर्ह्रीःप्रियाचवागनसूयाचभीष्मे॥ ४ ॥ सदाकृतज्ञेद्विज
शत्रुघातकेसनातनंचंद्रमसीवलक्ष्म ॥ सचेत्प्रशांतःपरवीरहंतामन्येहतानेवचसर्ववीरान्॥५॥ नेहध्रुवंकिंचनजातुविद्यतेलोकेत्वस्मिन्कर्मणोऽनित्ययोगात्॥
सूर्योदयेकोहिविमुक्तसंशयोभावंकुर्वीतार्यमहाव्रतेहते ॥ ६ ॥ वसुप्रभावेवसुवीर्यसंभवेगतेवसूनेववसुंधराधिपे ॥ वसूनिपुत्रांश्चवसुंधरांतथाकुरूंश्चशोच
ध्वमिमांचवाहिनीम्॥७॥ संजयउवाच महाप्रभावेवरदेनिपातितेलोकेश्वरेशास्तरिचामितौजसि ॥ पराजितेषुभरतेषुदुर्मनाःकर्णोभृशंन्यश्वसदश्रुवर्त्त
यन्॥८॥इदंचराधेयवचोनिशम्यसुताश्चराजंस्तवसैनिकाश्चह ॥ परस्परंचुक्रुशुरार्त्तिजंमुहुस्तदाश्रुनेत्रैर्मुमुचुश्चशब्दवत् ॥ ९॥ प्रवर्त्तमानेतुपुनर्महाहवेवि
गाह्यमानासुचमूषुपार्थिवैः॥ अथाब्रवीद्धर्षकरंतदावचोरथर्षभान्सर्वमहारथर्षभः॥ १० ॥ जगत्यनित्येसततंप्रधावतिप्रचिंतयन्नास्थिरमद्यलक्षये ॥ भवत्सु
तिष्ठत्स्विहपातितोमृधेगिरिप्रकाशःकुरुपुंगवःकथम् ॥ ११ ॥ निपातितेशांतनवेमहारथेदिवाकरेभूतलमास्थितेयथा ॥ नपार्थिवाःसोढुमलंधनंजयंगिरि
प्रवोढारमिवानिलंद्रुमाः ॥ १२ ॥ हतप्रधानंत्विदमार्त्तरूपंपरैर्हतोत्साहमनाथमद्यवै ॥ मयाकुरूणांपरिपाल्यमाहवेबलंयथातेनमहात्मनातथा ॥ १३ ॥ स
माहितंचात्मनिभारमीदृशंजगत्तथानित्यमिदंचलक्षये॥ निपातितंचाहवशौंडमाहवेकथंनुकुर्यामहमीदृशेभयम्॥ १४ ॥ अहंतुतान्कुरुवृषभानजिह्मगैःप्रवे
शयन्यमसदनंचरन्रणे ॥ यशःपरंजगतिविभाव्यवर्त्तितापरैर्हतोभुविशयिताथवापुनः ॥ १५ ॥ युधिष्ठिरोधृतिमतिसत्यसत्त्ववान्वृकोदरोगजशततुल्यवि
क्रमः ॥ तथार्जुनस्त्रिदशवरात्मजोयुवानतद्बलंसुजयमिहामरैरपि ॥ १६ ॥ यमौरणेयत्रयमोपमौबलेससात्यकिर्यत्रचदेवकीसुतः ॥ नतद्बलंकापुरुषो
भ्युपेयिवान्निवर्त्ततेमृत्युमुखान्नचासुभृत् ॥ १७ ॥ तपोभ्युदीर्णंतपसैवबाध्यतेबलंबलेनैवतथामनस्विभिः ॥ मनश्चमेशत्रुनिवारणेध्रुवंस्वरक्षणेचाचलवद्व्य
वस्थितम्॥ १८॥

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ प्रवेशयन्प्रापयन् प्रवेरयन्निति पाठेपिसएवार्थः विभाव्यप्रकाश्यवर्तितास्थाता ॥ २॥
॥ १५ ॥ धृतिमतिसत्यसत्ववान् नित्ययोगेमतुप् ॥ १६ ॥ तद्बलंअभ्युपेयिवान्कापुरुषोननिवर्तते तत्रदृष्टांतः मृत्युमुखादिति लुप्तोपमेयं असुभृत्प्राणी ॥ १७ ॥ नाहंकापुरुषइत्याह तपइति ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एवंमनस्यनुकूलेसति एषांशत्रूणां गत्वैवगमनानंतरं तान्शत्रून् ॥ १९ ॥ सत्पुरुषाणांयोग्यमार्यकर्मश्रेष्ठकार्यं ॥ २० ॥ संप्राकुष्टेयेनकेनापिरक्षरक्षेत्युक्तेसति मयाकृत्यंकार्यंयुद्धमितिशेषः ॥ २१॥२२ ॥

एवंचैषांबाधमानःप्रभावंगत्वैवाहंतान्जयाम्यद्यसूत ॥ मित्रद्रोहोमर्षणीयोनमेयंभग्नेसैन्येयःसमेयात्समित्रम् ॥ १९ ॥ कर्तास्म्येतत्सत्पुरुषार्यकर्मत्यक्त्वाप्रा
णानतनुयास्यामिभीष्मम् ॥ सर्वान्संख्येशत्रुसंघान्हनिष्येहतस्तैर्वावीरलोकंप्रपत्स्ये ॥ २० ॥ संप्राकुष्टेरुदितस्त्रीकुमारेपराहतेपौरुषेधार्तराष्ट्रे ॥ मयाकृत्यमितिजा
नामिसूततस्माद्राज्ञस्त्वद्यशत्रून्विजेष्ये ॥ २१ ॥ कुरून्रक्षन्पांडुपुत्रान्जिघांसंस्त्यक्त्वाप्राणान्घोररूपेरणोस्मिन् ॥ सर्वान्संख्येशत्रुसंघान्निहत्यदास्याम्यहंधा
र्तराष्ट्रायराज्यम् ॥ २२ ॥ निबध्यतांमेकवचंविचित्रंहैमंशुभ्रंमणिरत्नावभासि ॥ शिरस्त्राणंचार्कसमानभासंधनुःशरांश्चाग्निविषाहिकल्पान् ॥ २३ ॥ उपासं
गान्षोडशयोजयंतुधनूंषिदिव्यानितथाहरंतु ॥ असींश्चशक्तीश्चगदाश्चगुर्वीःशंखंचजांबूनदचित्रनालम् ॥ २४ ॥ इमांरौक्मींनागकक्ष्यांविचित्रांध्वजंचित्रं
दिव्यमिंदीवरांकं ॥ श्लक्ष्णैर्वस्त्रैर्विप्रमृज्यानयंतुचित्रांमालांचारुबद्धांसलाजाम् ॥ २५ ॥ अश्वानग्र्यान्पांडुराभ्रप्रकाशान्पुष्टान्स्नातान्मंत्रपूताभिरद्भिः ॥ तप्तै
र्भांडैःकांचनैरभ्युपेतान्शीघ्रान्शीघ्रंसूतपुत्रानयस्व ॥ २६ ॥ रथंचाग्र्यंहेममालावनद्धंरत्नैश्चित्रंसूर्यचंद्रप्रकाशैः ॥ द्रव्यैर्युक्तंसंप्रहारोपपन्नैर्वाहैर्युक्तंतूर्णमाव
र्तयस्व ॥ २७ ॥ चित्राणिचापानिचवेगवंतिज्याश्चोत्तमाःसंनहनोपपन्नाः ॥ तूणांश्चपूर्णान्महतःशराणामासाद्यगात्रावरणानिचैव ॥ २८ ॥ प्रायात्रिकं
चानयताशुसर्वंदध्नापूर्णंवीरकांस्यंचहैमम् ॥ आनीयमालामवबध्यचांगेप्रवादयंत्वाशुजयायभेरीः ॥ २९ ॥ प्रयाहिसूताशुयतःकिरीटीवृकोदरोधर्मसुतोय
मौच ॥ तान्वाहनिष्यामिसमेत्यसंख्येभीष्मायगच्छामिहतोद्विषद्भिः ॥ ३० ॥ यस्मिन्राजासत्यधृतिर्युधिष्ठिरःसमास्थितोभीमसेनार्जुनौच ॥ वासुदेवःसा
त्यकिःसृंजयाश्चमन्येबलंतदजय्यंमहीपैः ॥ ३१ ॥ तंचेन्मृत्युःसर्वहरोभिरक्षेत्सदाऽप्रमत्तःसमरेकिरीटिनम् ॥ तथापिहंतास्मिसमेत्यसंख्येयास्यामिवाभीष्मप
थायमाय ॥ ३२ ॥ नत्वेवाहंनगमिष्यामितेषांमध्येशूराणांतत्रचाहंब्रवीमि ॥ मित्रद्रुहोदुर्बलभक्तयोयेपापात्मानोनममैतेसहायाः ॥ ३३ ॥ ॥ संजयउवाच
समृद्धिमंतंरथमुत्तमंदृढंसकूबरंहेमपरिष्कृतंशुभम् ॥ पताकिनंवातजवैर्हयोत्तमैर्युक्तंसमास्थायययौजयाय ॥ ३४ ॥

शुभ्रमुद्दीप्तं ॥ २३ ॥ उपासंगान्शरपूर्णास्तूणान् ॥ २४ ॥ नागकक्ष्यांश्रृंखलां जैत्रंजयख्यापकं इंदीवरांकंकमलचिह्नं ॥ २५ ॥ तप्तैरारोपितवर्णकैर्भांडैरलंकारैः ॥ २६ ॥ संप्रहारोपपन्नैर्युद्धोचितैः, आवर्तयस्वआनय ॥ २७ ॥ गात्रावरणानिकवचानि ॥ २८ ॥ प्रायात्रिकंप्रयात्रायुद्धार्थंप्रयाणंतत्रार्हं ॥ २९ ॥ भीष्मायकर्मणिचतुर्थी ॥ ३० ॥ ३१ ॥ यमाययमंद्रष्टुं ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ संपूज्यमानःकुरुभिर्महात्मारथर्षभोदेवगणैर्यथेंद्रः ॥ यथौतदायोधनमुग्रधन्वायत्रावसानंभरतर्षभस्य ॥ ३५ ॥ वरूथिनामहतासध्वजेनसुवर्णमुक्तामणि ७
रत्नमालिना ॥ सदश्वयुक्तेनरथेनकर्णोमेघस्वनेनार्कइवामितौजाः ॥ ३६ ॥ हुताशनाभःसहुताशनप्रभेशुभःशुभेवैस्वरथेधनुर्धरः ॥ स्थितोरराजाधिरथि
र्महारथःस्वयंविमानेसुरराडिवास्थितः ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिकर्णनिर्याणेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
संजयउवाच ॥ ॥ शरतल्पेमहात्मानंशयानममितौजसम् ॥ महावातसमूहेनसमुद्रमिवशोषितम् ॥ १ ॥ दृष्ट्वापितामहंभीष्मंसर्वक्षत्रांतकंगुरुम् ॥ दिव्यैरस्त्रैर्महे
ष्वासंपातितंसव्यसाचिना ॥ २ ॥ जयाशातवपुत्राणांसंभग्नाशर्मवर्मच ॥ अपाराणामिवद्वीपमगाधेगाधमिच्छताम् ॥ ३ ॥ स्रोतसायामुनेनेवशरौघेणपरिप्लुतम् ॥
महेंद्रेणेवमैनाकमसह्यंभुविपातितम् ॥ ४ ॥ नभश्च्युतमिवादित्यंपतितंधरणीतले ॥ शतक्रतुमिवाचिंत्यंपुरावृत्रेणनिर्जितम् ॥ ५ ॥ मोहनंसर्वसैन्यस्ययुधिभीष्म
स्यपातनम् ॥ ककुदंसर्वसैन्यानांलक्ष्मसर्वधनुष्मताम् ॥ ६ ॥ धनंजयशरैर्व्याप्तंपितरंमेमहाव्रतम् ॥ तंवीरशयनेवीरंशयानंपुरुषर्षभम् ॥ ७ ॥ भीष्ममाधिरथिर्दृ
ष्ट्वाभरतानांमहाद्युतिः ॥ अवतीर्यरथादार्त्तोबाष्पव्याकुलिताक्षरम् ॥ ८ ॥ अभिवाद्यांजलिंबद्ध्वावदंमानोभ्यभाषत ॥ कर्णोहमस्मिभद्रंतेवदमामभिभारत ॥
॥ ९ ॥ पुण्ययाक्षेम्ययावाचाचक्षुषाचावलोकय ॥ ननूनंसुकृतस्येहफलंकश्चित्समश्नुते ॥ १० ॥ यत्रधर्मपरोवृद्धःशेतेभुविभवानिह ॥ कोशसंचयनेमंत्रेव्यू
हेप्रहरणेषुच ॥ ११ ॥ नाहमन्यंप्रपश्यामिकुरूणांकुरुपुंगव ॥ बुद्ध्याविशुद्धयायुक्तोयःकुरूंस्तारयेद्भयात् ॥ १२ ॥ योधांस्तुबहुधाहत्वापितृलोकंगमिष्यति ॥
अद्यप्रभृतिसंक्रुद्धाव्याघ्राइवमृगक्षयम् ॥ १३ ॥ पांडवाभरतश्रेष्ठकरिष्यंतिकुरुक्षयम् ॥ अद्यगांडीवघोषस्यवीर्यज्ञाःसव्यसाचिनः ॥ १४ ॥ कुरवःसंत्रसिष्यंति
वज्रपाणेरिवासुराः ॥ अद्यगांडीवमुक्तानामशनीनामिवस्वनः ॥ १५ ॥ त्रासयिष्यतिबाणानांकुरूनन्यांश्चपार्थिवान् ॥ समिद्धोग्निर्यथावीरमहाज्वालोद्रु
मान्दहेत् ॥ १६ ॥ धार्तराष्ट्रान्प्रधक्ष्यंतितथाबाणाःकिरीटिनः ॥ येनयेनप्रसरतोवाय्वग्नीसहितौवने ॥ १७ ॥ तेनतेनप्रदहतोभूरिगुल्मतृणद्रुमान् ॥ यादृशो
ग्निःसमुद्भूतस्तादृक्पार्थोनसंशयः ॥ १८ ॥ यथावायुर्नरव्याघ्रतथाकृष्णोनसंशयः ॥ नदतःपांचजन्यस्यरसतोगांडिवस्यच ॥ १९ ॥ श्रुत्वासर्वाणिसैन्यानि ॥ ३ ॥
त्रासंयास्यंतिभारत ॥ कपिध्वजस्योत्पततोरथस्यामित्रकर्षिणः ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ अमानुषैर्निवातकवचादिभिः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ तस्येति ॥ १ ॥ २ ॥

शब्दंसोढुंनशक्ष्यंतित्वामृतेवीरपार्थिवाः ॥ कोह्यर्जुनंयोधयितुंत्वदन्यःपार्थिवोर्हति ॥ २१ ॥ यस्यदिव्यानिकर्माणिप्रवदंतिमनीषिणः ॥ अमानुषैश्चसंग्राम स्त्र्यंबकेणमहात्मना ॥ २२ ॥ तस्माच्चैववरंप्राप्तोदुष्प्रापमकृतात्मभिः ॥ कोन्यःशक्तोरणेजेतुंपूर्वंयोनजितस्त्वया ॥ २३ ॥ जितोयेनरणेरामोभवतावीर्यशालिना ॥ क्षत्रियांतकरोघोरोदेवदानवदर्पहा ॥ २४ ॥ तमद्याहंपांडवंयुद्धशौंडममृष्यमाणोभवताचानुशिष्टः ॥ आशीविषंदृष्टिहरंसुघोरंशूरंशक्ष्याम्यस्त्रबलान्निहंतुम् ॥ २५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिकर्णवाक्येतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तस्यलालप्यमानस्यकुरुवृद्धःपितामहः ॥ देशकालोचितंवाक्यमब्रवीत्प्रीतमानसः ॥ १ ॥ समुद्रइवसिंधूनांज्योतिषामिवभास्करः ॥ सत्यस्यचयथासंतोबीजानामिवचोर्वरा ॥ २ ॥ पर्जन्यइवभूतानांप्रतिष्ठासुहृदांभव ॥ बांधवास्त्वानुजीवंतुसहस्राक्षमिवामराः ॥ ३ ॥ मानहाभवशत्रूणांमित्राणांनंदिवर्धनः ॥ कौरवाणांभवगतिर्यथाविष्णुर्दिवौकसाम् ॥ ४ ॥ स्वबाहुबलवीर्येणधार्त्तराष्ट्रजयैषिणा ॥ कर्णराजपुरंगत्वाकांबोजानिर्जितास्त्वया ॥ ५ ॥ गिरिव्रजगताश्चापिनग्नजित्प्रमुखान्नृपाः ॥ अंबष्ठाश्चविदेहाश्चगांधाराश्चजितास्त्वया ॥ ६ ॥ हिमवद्दुर्गनिलयाःकिरातारणकर्कशाः ॥ दुर्योधनस्यवशगास्त्वयाकर्णपुराकृताः ॥ ७ ॥ उत्कलामेकलाःपौंड्राःकलिंगांध्राश्चसंयुगे ॥ निषादाश्चत्रिगर्त्ताश्चबाह्लीकाश्चजितास्त्वया ॥ ८ ॥ तत्रतत्रचसंग्रामेदुर्योधनहितैषिणा ॥ बहवश्चजिताःकर्णत्वयावीरामहौजसा ॥ ९ ॥ यथादुर्योधनस्तातसज्ञातिकुलबांधवः ॥ तथात्वमपिसर्वेषांकौरवाणांगतिर्भव ॥ १० ॥ शिवेनाभिवदामित्वांगच्छयुध्यस्वशत्रुभिः ॥ अनुशाधिकुरून्संख्येधत्स्वदुर्योधनेजयम् ॥ ११ ॥ भवान्पौत्रसमोस्माकंयथादुर्योधनस्तथा ॥ तवापिधर्मतःसर्वेयथातस्यवयंतथा ॥ १२ ॥ यौनात्संबंधकाल्लोकेविशिष्टंसंगतंसताम् ॥ सद्भिःसहनरश्रेष्ठप्रवदंतिमनीषिणः ॥ १३ ॥ ससत्यसंगतोभूत्वाममेदमितिनिश्चितः ॥ कुरूणांपालयबलंयथादुर्योधनस्तथा ॥ १४ ॥ निशम्यवचनंतस्यचरणावभिवाद्यच ॥ ययौवैकर्त्तनःकर्णःसमीपंसर्वधन्विनाम् ॥ १५ ॥ सोभिवीक्ष्यनरौघाणांस्थानमप्रतिमंमहत् ॥ व्यूढप्रहरणोरस्कंसैन्यंतत्समबृंहयत् ॥ १६ ॥ हृषिताःकुरवःसर्वेदुर्योधनपुरोगमाः ॥ उपागतंमहाबाहुंसर्वानीकपुरःसरम् ॥ १७ ॥

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १८ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ रथस्थमिति ॥ १ ॥ २ ॥ अर्थपतिःप्रधानस्वामी ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ नेताकर्णधारः ॥

कर्णंदृष्ट्वामहात्मानंयुद्धायसमुपस्थितम् ॥ क्ष्वेडितास्फोटितरवैःसिंहनादरवैरपि ॥ धनुःशब्दैश्चविविधैःकुरवःसमपूजयन् ॥ १८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोण
पर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिकर्णाश्वासेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ रथस्थंपुरुषव्याघ्रंदृष्ट्वाकर्णमवस्थितम् ॥ हृष्टोदुर्योध
नोराजन्निदंवचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ सनाथमिवमन्येहंभवतापालितंबलम् ॥ अत्रकिंनुसमर्थंयद्धितंतत्संप्रधार्यताम् ॥ २ ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ ब्रूहिनःपुरुषव्याघ्रत्वंहि
प्राज्ञतमोनृप ॥ यथाचार्थपतिःकृत्यंपश्यतेनतथेतरः ॥ ३ ॥ तेस्मसर्वेतववचःश्रोतुकामानरेश्वर ॥ नान्याय्यंहिभवान्वाक्यंब्रूयादितिमतिर्मम ॥ ४ ॥ ॥ दुर्यो
धनउवाच ॥ ॥ भीष्मःसेनाप्रणेतासीद्वयसाविक्रमेणच ॥ श्रुतेनचोपसंपन्नःसर्वैर्योधगणैस्तथा ॥ ५ ॥ तेनातियशसाकर्णघ्नताशत्रुगणान्मम ॥ सुयुद्धेनदशा
हानिपालितास्मोमहात्मना ॥ ६ ॥ तस्मिन्नसुकरंकर्मकृतवत्यास्थितेदिवम् ॥ कंनुसेनाप्रणेतारंमन्यसेतदनंतरम् ॥ ७ ॥ नविनानायकंसेनामुहूर्त्तमपितिष्ठ
ति ॥ आहवेष्वाहवश्रेष्ठनेतृहीनेवनौर्जले ॥ ८ ॥ यथाह्यकर्णधारानौरथश्चासारथिर्यथा ॥ द्रवेद्यथेष्टंतद्वत्स्यादृतेसेनापतिंबलम् ॥ ९ ॥ अदेशिकोयथासार्थःस
र्वःकृच्छ्रंसमृच्छति ॥ अनायकातथासेनासर्वान्दोषान्समर्छति ॥ १० ॥ सभवान्वीक्ष्यसर्वेषुमामकेषुमहात्मसु ॥ पश्यसेनापतिंयुक्तमनुशांतनवादिह ॥ ११ ॥
यंहिसेनाप्रणेतारंभवान्वक्ष्यतिसंयुगे ॥ तंवयंसहिताःसर्वेकरिष्यामोनसंशयः ॥ १२ ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ सर्वएवमहात्मानइमेपुरुषसत्तमाः ॥ सेनापतित्व
मर्हंतिनात्रकार्याविचारणा ॥ १३ ॥ कुलसंहननज्ञानैर्बलविक्रमबुद्धिभिः ॥ युक्ताःश्रुतज्ञाधीमंतआहवेष्वनिवर्त्तिनः ॥ १४ ॥ युगपन्नतुतेशक्याःकर्त्तुंसर्वेपु
रःसराः ॥ एकएवतुकर्त्तव्योयस्मिन्वैशेषिकागुणाः ॥ १५ ॥ अन्योन्यस्पर्धिनांह्येषांयद्येकंयंकरिष्यसि ॥ शेषाविमनसोव्यक्तंनयोत्स्यंतिहितास्तव ॥ १६ ॥
अयंचसर्वयोधानामाचार्यःस्थविरोगुरुः ॥ युक्तःसेनापतिःकर्त्तुंद्रोणःशस्त्रभृतांवरः ॥ १७ ॥ कोहितिष्ठतिदुर्धर्षेद्रोणेशस्त्रभृतांवरे ॥ सेनापतिःस्यादन्योस्मा
च्छुक्रांगिरसदर्शनात् ॥ १८ ॥ नचसोप्यस्तितेयोधःसर्वराजसुभारत ॥ द्रोणंयःसमरेयांतमनुयास्यतिसंयुगे ॥ १९ ॥ एषसेनाप्रणेतॄणामेषशस्त्रभृतामपि ॥
एषबुद्धिमतांचैवश्रेष्ठोराजन्गुरुस्तव ॥ २० ॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ अदेशिकोऽयेसररहितः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ संहननंशरीरं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ शुक्रांगिरसदर्शनात्शुक्रबृहस्पतितुल्यात् ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ कर्णस्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ भवान्नेत्रंनेतायेषांते ॥ ४ ॥ ५ ॥ धर्मेंद्रोयमः अंबुराट्वरुणः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ पावकिःस्कं

एवंदुर्योधनाचार्यमाशुसेनापतिंकुरु ॥ जिगीषंतोसुरान्संख्येकार्त्तिकेयमिवामराः ॥ २१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिकर्णवाक्ये पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ कर्णस्यवचनंश्रुत्वाराजादुर्योधनस्तदा ॥ सेनामध्यगतंद्रोणमिदंवचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ वर्णश्रैष्ठ्यात्कुलोत्पत्त्याश्रुतेनवयसाधिया ॥ वीर्याद्दाक्ष्यादधृष्यत्वादर्थज्ञानान्नयाज्जयात् ॥ २ ॥ तपसाचकृतज्ञत्वाद्वृद्धःसर्वगुणैरपि ॥ युक्तोभवत्समोगोप्ताराज्ञामन्योनविद्यते ॥ ३ ॥ सभवान्पातुनःसर्वान्देवानिवशतक्रतुः ॥ भवन्नेत्राःपरान्जेतुमिच्छामोद्विजसत्तम ॥ ४ ॥ रुद्राणामिवकापाली वसूनामिवपावकः ॥ कुबेरइवयक्षाणांमरुतामिववासवः ॥ ५ ॥ वसिष्ठइवविप्राणांतेजसामिवभास्करः ॥ पितॄणामिवधर्मेंद्रोयादसामिवचांबुराट् ॥ ६ ॥ नक्षत्राणामिवशशीदितिजानामिवोशनाः ॥ श्रेष्ठःसेनाप्रणेतॄणांसनःसेनापतिर्भव ॥ ७ ॥ अक्षौहिण्योदशैकाचवशगाःसंतुतेनघ ॥ ताभिःशत्रून्प्रतिव्यूह्यजहींद्रोदानवानिव ॥ ८ ॥ प्रयातुनोभवानग्रेदेवानामिवपावकिः ॥ अनुयास्यामहेत्वाजौसौरभेयाइवर्षभम् ॥ ९ ॥ उग्रधन्वामहेष्वासोदिव्यंविस्फारयन्धनुः ॥ अग्रेभवंत्वांतुदृष्ट्वानार्जुनःप्रहरिष्यति ॥ १० ॥ ध्रुवंयुधिष्ठिरंसंख्येसानुबंधंसबांधवम् ॥ जेष्यामिपुरुषव्याघ्रभवान्सेनापतिर्यदि ॥ ११ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्तेततोद्रोणंजयेत्यूचुर्नराधिपाः ॥ सिंहनादेनमहताहर्षयंतस्त्वात्मजम् ॥ १२ ॥ सैनिकाश्चमुदायुक्तावर्धयंतिद्विजोत्तमम् ॥ दुर्योधनंपुरस्कृत्यप्रार्थयंतोमहद्यशः ॥ दुर्योधनंततोराजन्द्रोणोवचनमब्रवीत् ॥ १३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिद्रोणप्रोत्साहनेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥ द्रोणउवाच ॥ ॥ वेदंषडंगंवेदाहमर्थविद्यांचमानवीम् ॥ त्रैय्यंबकमथेष्वस्त्रंशस्त्राणिविविधानिच ॥ १ ॥ येचाप्युक्तामयिगुणाभवद्भिर्जयकांक्षिभिः ॥ चिकीर्षुस्तानहंसर्वान्योधयिष्यामिपांडवान् ॥ २ ॥ पार्षतंतुरणेराजन्नहनिष्येकथंचन ॥ सहिसृष्टोवधार्थायममैवपुरुषर्षभः ॥ ३ ॥ योधयिष्यामिसैन्यानिनाशयन्सर्वसोमकान् ॥ नचमांपांडवायुद्धेयोधयिष्यंतिहर्षिताः ॥ ४ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ सएवमभ्यनुज्ञातश्चक्रेसेनापतिंततः ॥ द्रोणंतवसुतोराजन्विधिदृष्टेनकर्मणा ॥ ५ ॥ अथाभिषिषिचुर्द्रोणंदुर्योधनमुखान्नृपाः ॥ सैनापत्येयथास्कंदंपुराशक्रमुखाःसुराः ॥ ६ ॥ ततोवादित्रघोषेणशंखानांचमहास्वनैः ॥ प्रादुरासीत्कृतेद्रोणेहर्षःसेनापतौतदा ॥ ७ ॥

दः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वेदमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८ ॥ सुभगानर्तितैः सौभाग्यवतीनृत्यैः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ आदित्यपथगः आकाश

ततःपुण्याहघोषेणस्वस्तिवादस्वनेनच॥ संस्तवैर्गीतशब्दैश्चसूतमागधवंदिनाम्॥ ८ ॥जयशब्दैर्द्विजाग्र्याणांसुभगानर्तितैस्तथा॥ सत्कृत्यविधिनाद्रोणंमेनिरे
पांडवान्जितान्॥ ९॥ ॥संजयउवाच॥ ॥सैनापत्यंतुसंप्राप्य भारद्वाजोमहारथः॥ युयुत्सुर्व्यूह्यसैन्यानिप्रायात्तवसुतैःसह॥ १० ॥सैंधवश्चकलिंगश्चवि
कर्णश्चतवात्मजः॥ दक्षिणंपार्श्वमास्थायसमतिष्ठंतदंशिताः॥ ११ ॥प्रपक्षःशकुनिस्तेषांप्रवरैर्हयसादिभिः॥ ययौगांधारकैःसार्धंविमलप्रासयोधिभिः॥ १२ ॥
कृपश्चकृतवर्माचचित्रसेनोविविंशतिः॥ दुःशासनमुखायत्ताःसव्यंपक्षमपालयन्॥ १३ ॥ तेषांप्रपक्षाःकांबोजाःसुदक्षिणपुरःसराः॥ ययुरश्वैर्महावेगैःशका
श्चयवनैःसह ॥ १४ ॥ मद्रास्त्रिगर्ताःसांबष्ठाःप्रतीच्योदीच्यमालवाः॥ शिबयःशूरसेनाश्चशूद्राश्चमलदैःसह ॥ १५ ॥ सौवीराःकितवाःप्राच्यादाक्षिणात्याश्च
सर्वशः॥ तवात्मजंपुरस्कृत्यसूतपुत्रस्यपृष्ठतः॥ १६ ॥हर्षयंतःस्वसैन्यानिययुस्तवसुतैःसह ॥प्रवरःसर्वयोधानांबलेषुबलमादधत्॥ १७ ॥ययौवैकर्तनःकर्णः
प्रमुखेसर्वधन्विनाम्॥ तस्यदीप्तोमहाकायःस्वान्यनीकानिहर्षयन्॥ १८॥ हस्तिकक्ष्योमहाकेतुर्बभौसूर्यसमद्युतिः॥ नभीष्मव्यसनंकश्चिद्दृष्ट्वाकर्णममन्यत
॥ १९ ॥विशोकाश्चाभवन्सर्वेराजानःकुरुभिःसह॥ हृष्टाश्चबहवोयोधास्तत्राजल्पंतवेगतः॥ २०॥ नहिकर्णंरणेदृष्ट्वायुधिस्थास्यंतिपांडवाः॥ कर्णोहिसमरेश
क्तोजेतुंदेवान्सवासवान्॥ २१ ॥ किमुपांडुसुतान्युद्धेहीनवीर्यपराक्रमान्॥ भीष्मेणतुरणेपार्थाःपालिताबाहुशालिना॥ २२ ॥ तांस्तुकर्णःशरैस्तीक्ष्णैर्नाशयि
ष्यतिसंयुगे॥ एवंब्रुवंतस्तेन्योन्यंहृष्टरूपाविशांपते॥ २३॥ राधेयंपूजयंतश्चप्रशंसंतश्चनिर्ययुः॥ अस्माकंशकटव्यूहोद्रोणेनविहितोभवत्॥ २४॥ परेषांक्रौंच
एवासीद्व्यूहोराजन्महात्मनाम्॥ प्रीयमाणेनविहितोधर्मराजेनभारत॥ २५ ॥ व्यूहप्रमुखतस्तेषांतस्थतुःपुरुषर्षभौ॥ वानरध्वजमुच्छ्रित्यविष्वक्सेनधनंजयौ
॥ २६ ॥ ककुदंसर्वसैन्यानांधामसर्वधनुष्मताम्॥ आदित्यपथगःकेतुःपार्थस्यामिततेजसः॥ २७॥ दीपयामासतत्सैन्यंकौरव्यस्यमहात्मनः॥ यथाप्रज्वलितःसू
र्योयुगांतेवैवसुंधराम्॥ २८॥ दीप्यन्दृश्येतहितथाकेतुःसर्वत्रधीमतः॥ योधानामर्जुनःश्रेष्ठोगांडीवंधनुषांवरम्॥ २९ ॥वासुदेवश्चभूतानांचक्राणांचसुदर्शन
म्॥ चत्वार्येतानितेजांसिवहन्श्वेतहयोरथः॥३०॥ परेषामग्रतस्तस्थौकालचक्रमिवोद्यतम्॥ एवंतौसुमहात्मानौबलसेनाग्रगावुभौ॥३१॥ तावकानांमुखेक
र्णःपरेषांचधनंजयः॥ ततोजयाभिसंरब्धौपरस्परवधैषिणौ॥ ३२ ॥

गः॥ २७॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अवेक्षेतांतदान्योन्यंसमरेकर्णपांडवौ ॥ ततःप्रयातेसहसाभारद्वाजेमहारथे ॥ ३३ ॥ आर्त्तनादेनघोरेणवसुधासमकंपत ॥ ततस्तुमुलमाकाशमावृणोत्सदिवा
करम् ॥ ३४ ॥ वातोद्धूतंरजस्तीव्रंकौशेयनिकरोपमम् ॥ ववर्षद्यौरनभ्रापिमांसास्थिरुधिराण्युत ॥ ३५ ॥ गृध्राःश्येनाबकाःकंकावायसाश्चसहस्रशः ॥ उपर्यु
परिसेनांतेतदापर्यपतन्नृप ॥ ३६ ॥ गोमायवश्चप्राक्रोशन्भयदान्दारुणान्रवान् ॥ अकार्षुरपसव्यंचबहुशःपृतनांतव ॥ ३७ ॥ चिखादिषंतोमांसानिपिपासंतश्च
शोणितम् ॥ अपतद्दीप्यमानाचसनिर्घातासकंपना ॥ ३८ ॥ उल्काज्वलंतीसंग्रामेपुच्छेनावृत्यसर्वशः ॥ परिवेषोमहांश्चापिसविद्युत्स्तनयित्नुमान् ॥ ३९ ॥ भा
स्करस्याभवद्राजन्प्रयातेवाहिनीपतौ ॥ एतेचान्येचबहवःप्रादुरासन्सुदारुणाः ॥ ४० ॥ उत्पातायुधिवीराणांजीवितक्षयकारिणः ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंपरस्परव
धैषिणाम् ॥ ४१ ॥ कुरुपांडवसैन्यानांशब्देनापूरयज्जगत् ॥ तेत्वन्योन्यंसुसंरब्धाःपांडवाःकौरवैःसह ॥ ४२ ॥ अभ्यघ्नन्निशितैःशस्त्रैर्जयगृद्धाःप्रहारिणः ॥ सपांड
वानांमहतींमहेष्वासोमहाद्युतिः ॥ ४३ ॥ वेगेनाभ्यद्रवत्सेनांकिरन्शरशतैःशितैः ॥ द्रोणमभ्युद्यतंदृष्ट्वापांडवाःसहसृंजयैः ॥ ४४ ॥ प्रत्यगृह्णंस्तदाराजञ्छरवर्षैः
पृथक्पृथक् ॥ विक्षोभ्यमाणाद्रोणेनभिद्यमानामहाचमूः ॥ ४५ ॥ व्यशीर्यतसपांचालावातेनेवबलाहकाः ॥ बहूनीहविकुर्वाणोदिव्यान्यस्त्राणिसंयुगे ॥ ४६ ॥
अपीडयत्क्षणेनैवद्रोणःपांडवसृंजयान् ॥ तेवध्यमानाद्रोणेनवासवेनेवदानवाः ॥ ४७ ॥ पंचालाःसमकंपंतधृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ ततोदिव्यास्त्रविच्छूरोयाज्ञसे
निर्महारथः ॥ ४८ ॥ अभिनच्छरवर्षेणद्रोणानीकमनेकधा ॥ द्रोणस्यशरवर्षाणिशरवर्षेणपार्षतः ॥ ४९ ॥ संनिवार्यततःसर्वान्कुरूनप्यवधीद्बली ॥ संयम्यतु
ततोद्रोणःसमवस्थाप्यचाहवे ॥ ५० ॥ स्वमनीकंमहेष्वासःपार्षतंसमुपाद्रवत् ॥ सबाणवर्षंसुमहदसृजत्पार्षतंप्रति ॥ ५१ ॥ मघवान्समभिक्रुद्धःसहसादान
वानिव ॥ तेकंप्यमानाद्रोणेनबाणैःपांडवसृंजयाः ॥ ५२ ॥ पुनःपुनरभज्यंतसिंहेनेवेतरेमृगाः ॥ तथापर्यचरद्द्रोणःपांडवानांबलेबली ॥ अलातचक्रवद्राजंस्तद
द्भुतमिवाभवत् ॥ ५३ ॥ खचरनगरकल्पंकल्पितंशास्त्रदृष्ट्याचलदनिलपताकंह्लादनंवल्गिताश्वम् ॥ स्फटिकविमलकेतुंत्रासनंशात्रवाणांरथवरमधिरूढःसंजहा
रारिसेनाम् ॥ ५४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिद्रोणपराक्रमेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥ संजयउवाच ॥
तथाद्रोणमभिघ्नंतंसाश्वसूतरथद्विपान् ॥ व्यथिताःपांडवादृष्ट्वानचैनंपर्यवारयन् ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ भीमःशब्दइतिसंबंधः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

ततोयुधिष्ठिरोराजाधृष्टद्युम्नधनंजयौ ॥ अब्रवीत्सर्वतोयत्तैःकुंभयोनिर्निवार्यताम् ॥ २ ॥ तत्रैनमर्जुनश्चैवपार्षतश्चसहानुगः ॥ प्रत्यगृह्णंस्ततःसर्वेसमापेतुर्महा
॥ ६ ॥ रथाः ॥ ३ ॥ केकयाभीमसेनश्चसौभद्रोथघटोत्कचः ॥ युधिष्ठिरोयमौमत्स्याद्रुपदस्यात्मजास्तथा ॥ ४ ॥ द्रौपदेयाश्चसंहृष्टाधृष्टकेतुःससात्यकिः ॥ चेकितानश्च
संक्रुद्धोयुयुत्सुश्चमहारथः ॥ ५ ॥ येचान्येपार्थिवाराजन्पांडवस्यानुयायिनः ॥ कुलवीर्यानुरूपाणिचक्रुःकर्माण्यनेकशः ॥ ६ ॥ संरक्ष्यमाणांतांदृष्ट्वापांडवैर्वाहि
नीरणे ॥ व्यावृत्यचक्षुषीकोपाद्भारद्वाजोन्ववैक्षत ॥ ७ ॥ सतीव्रंकोपमास्थायरथेसमरदुर्जयः ॥ व्यधमत्पांडवानीकमभ्राणीवसदागतिः ॥ ८ ॥ रथानश्वान्नरा
न्नागानभिधावन्नितस्ततः ॥ चचारोन्मत्तवद्द्रोणोवृद्धोपितरुणोयथा ॥ ९ ॥ तस्यशोणितदिग्धांगाःशोणास्तेवातरंहसः ॥ आजानेयाहयाराजन्नविश्रांताध्रुवं
ययुः ॥ १० ॥ तमंतकमिवक्रुद्धमापतंतंयतव्रतम् ॥ दृष्ट्वासंप्राद्रवन्योधाःपांडवस्यततस्ततः ॥ ११ ॥ तेषांप्राद्रवतांभीमःपुनरावर्ततामपि ॥ पश्यतांतिष्ठतांचासी
च्छब्दःपरमदारुणः ॥ १२ ॥ शूराणांहर्षजननोभीरूणांभयवर्धनः ॥ द्यावापृथिव्योर्विवरंपूरयामाससर्वतः ॥ १३ ॥ ततःपुनरपिद्रोणोनामविश्रावयन्युधि ॥ अ
करोद्रौद्रमात्मानंकिरञ्छरशतैःपरान् ॥ १४ ॥ सतथातेष्वनीकेषुपांडुपुत्रस्यमारिष ॥ कालवन्न्यचरद्द्रोणोयुवेवस्थविरोबली ॥ १५ ॥ उत्कृत्यचशिरांस्युग्रान्बा
हूनपिसुभूषणान् ॥ कृत्वाशून्यान्रथोपस्थानुदक्रोशन्महारथान् ॥ १६ ॥ तस्यहर्षप्रणादेनबाणवेगेनवाविभो ॥ प्राकंपंतरणेयोधागावःशीतार्दिताइव
॥ १७ ॥ द्रोणस्यरथघोषेणमौर्वीनिष्पेषणेनच ॥ धनुःशब्देनचाकाशेशब्दःसमभवन्महान् ॥ १८ ॥ अथास्यधनुषोबाणानिश्चरंतःसहस्रशः ॥ व्याप्यसर्वादि
शःपेतुर्नागाश्वरथपत्तिषु ॥ १९ ॥ तंकार्मुकमहावेगमस्त्रज्वलितपावकम् ॥ द्रोणमासादयांचक्रुःपंचालाःपांडवैःसह ॥ २० ॥ तान्सकुंजरपत्त्यश्वान्प्राहिणोद्य
मसादनम् ॥ चक्रेऽचिरेणचद्रोणोमहींशोणितकर्दमाम् ॥ २१ ॥ तन्वतापरमास्त्राणिशरान्सततमस्यता ॥ द्रोणेनविहितंदिक्षुशरजालमदृश्यत ॥ २२ ॥ पदाति
पुरथाश्वेषुवारणेषुचसर्वशः ॥ तस्यविद्युदिवाभ्रेषुचरन्केतुरदृश्यत ॥ २३ ॥ सकेकयानांप्रवरांश्चपंचपंचालराजंचशरैःप्रमथ्य ॥ युधिष्ठिरानीकमदीनसत्वोद्रोणो
ऽभ्ययात्कार्मुकबाणपाणिः ॥ २४ ॥ तंभीमसेनश्चधनंजयश्चशिनेश्चनप्ताद्रुपदात्मजश्च ॥ शैब्यात्मजःकाशिपतिःशिबिश्चदृष्ट्वानदंतोव्यकिरञ्छरौघैः ॥ २५ ॥ तेषा ॥ ६ ॥
मथद्रोणधनुर्विमुक्ताःपतत्रिणःकांचनचित्रपुंखाः ॥ भित्त्वाशरीराणिगजाश्वयूनांजग्मुर्महींशोणितदिग्धवाजाः ॥ २६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायामष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ किंकुर्वाणमिति ॥ १ ॥

सायोधसंघैश्वरथैश्वभूमिःशरैर्विभिन्नैर्गजवाजिभिश्च ॥ प्रच्छाद्यमानापतितैर्बभूवसमावृताद्यौरिवकालमेघैः ॥ २७ ॥ शैनेयभीमार्जुनवाहिनीशंसौभद्र
पांचालसकाशिराजम् ॥ अन्यांश्ववीरान्समरेममर्दद्रोणःसुतानांतवभूतिकामः ॥ २८ ॥ एतानिचान्यानिचकौरवेंद्रकर्माणिकृत्वासमरेमहात्मा ॥ प्रताप्यलो
कानिवकालसूर्योद्रोणोगतःस्वर्गमितोहिराजन् ॥ २९ ॥ एवंरुक्मरथःशूरोहत्वाशतसहस्रशः ॥ पांडवानांरणेयोधान्पार्षतेननिपातितः ॥ ३० ॥ अक्षौहिणीम
भ्यधिकांशूराणामनिवर्त्तिनाम् ॥ निहत्यपश्चाद्धृतिमानगच्छत्परमांगतिम् ॥ ३१ ॥ पांडवैःसहपंचालैरशिवैःक्रूरकर्मभिः ॥ हतोरुक्मरथोराजन्कृत्वाकर्मसु
दुष्करम् ॥ ३२ ॥ ततोनिनादोभूतानामाकाशेसमजायत ॥ सैन्यानांचततोराजन्नाचार्येनिहतेयुधि ॥ ३३ ॥ द्यांधरांखंदिशोवापिप्रदिशश्चानुनादयन् ॥ अहो
धिगितिभूतानांशब्दःसमभवद्भृशम् ॥ ३४ ॥ देवताःपितरश्चैवपूर्वेयेचास्यबांधवाः ॥ ददृशुर्निहतंतत्रभारद्वाजंमहारथम् ॥ ३५ ॥ पांडवास्तुजयंलब्ध्वासिंहना
दान्प्रचक्रिरे ॥ सिंहनादेनमहतासमकंपतमेदिनी ॥ ३६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिद्रोणवधश्रवणेअष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ७ ॥
॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ किंकुर्वाणंरणेद्रोणंजघ्नुःपांडवसृंजयाः ॥ तथानिपुणमस्त्रेषुसर्वशस्त्रभृतामपि ॥ १ ॥ रथभंगोबभूवास्यधनुर्वाशीर्यतास्यतः ॥ प्रमत्तो
वाभवद्द्रोणस्ततोमृत्युमुपेयिवान् ॥ २ ॥ कथंनुपार्षतस्तातशत्रुभिर्दुष्प्रधर्षणम् ॥ किरंतमिषुसंघातान्रुक्मपुंखाननेकशः ॥ ३ ॥ क्षिप्रहस्तंद्विजश्रेष्ठंकृतिनंचित्रयो
धिनम् ॥ दूरेषुपातिनंदांतमस्त्रयुद्धेषुपारगम् ॥ ४ ॥ पांचालपुत्रोन्यवधीद्दिव्यास्त्रधरमच्युतम् ॥ कुर्वाणंदारुणंकर्मरणेयत्तंमहारथम् ॥ ५ ॥ व्यक्तंहिदैवंबलवत्पौरु
षादितिमेमतिः ॥ यद्द्रोणोनिहतःशूरःपार्षतेनमहात्मना ॥ ६ ॥ अस्त्रंचतुर्विधंवीरेयस्मिन्नासीत्प्रतिष्ठितम् ॥ तमिष्वस्त्रधराचार्यंद्रोणंशंससिमेहतम् ॥ ७ ॥ श्रुत्वा
हतंरुक्मरथंवैयाघ्रपरिवारितम् ॥ जातरूपपरिष्कारंनाद्यशोकमुपाददे ॥ ८ ॥ ननूनंपरदुःखेनम्रियतेकोपिसंजय ॥ यत्रद्रोणमहंश्रुत्वाहतंजीवामिमंदधीः ॥ ९ ॥
दैवमेवपरंमन्येनन्वनर्थंहिपौरुषम् ॥ अश्मसारमयंनूनंहृदयंसुदृढंमम ॥ १० ॥ यच्छ्रुत्वानिहतंद्रोणंशतधानविदीर्यते ॥ ब्राह्मेदैवेतथेष्वस्त्रेयमुपासन्गुणार्थिनः
॥ ११ ॥ ब्राह्मणाराजपुत्राश्चसकथंमृत्युनाहृतः ॥ शोषणंसागरस्येवमेरोरिवविसर्पणम् ॥ १२ ॥

अस्यतःशरानितिशेषः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ इष्वस्त्रधराचार्यंधनुर्धराचार्यं ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ अश्मसारोलोहं ॥ १० ॥ विसर्पणंक्षेपणं ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५॥ बलिनस्तेजस्विनः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ महामात्रंप्रधानं ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ पांचाल्यप्रग्रहः पांचाल्यःप्रग्रहोबंधनरज्जुर्यस्य ॥ २५ ॥

पतनंभास्करस्येवनन्दृष्येद्रोणपातनम् ॥ दुष्टानांप्रतिषेद्धासीद्धार्मिकाणांचरक्षिता ॥ १३ ॥ योऽहासील्कृपणस्यार्थेप्राणानपिपरंतपः ॥ मंदानांममपुत्राणांजयाशायस्यविक्रमे ॥ १४ ॥ बृहस्पत्युशनस्तुल्योबुद्ध्यासनिहतःकथम् ॥ तेचशोणाबृहंतोश्वाश्छन्नाजालैर्हिरण्मयैः ॥ १५ ॥ रथेवातजवायुक्ताःसर्वशस्त्रातिगारणे ॥ बलिनोहेषिणोदांताःसैंधवाःसाधुवाहिनः ॥ १६ ॥ दृढाःसंग्राममध्येषुकच्चिदासन्नविह्वलाः ॥ करिणांबृंहतांयुद्धेशंखदुंदुभिनिःस्वनैः ॥ १७ ॥ ज्याक्षेपशरवर्षाणांशस्त्राणांचसहिष्णवः ॥ आशंसंतःपरान्जेतुंजितश्वासाजितव्यथाः ॥ १८ ॥ हयाःपराजिताःशीघ्राभारद्वाजरथोद्वहाः ॥ तेस्मरुक्मरथेयुक्तानरवीरसमाहताः ॥ १९ ॥ कथंनाभ्यतरंस्तातपांडवानामनीकिनीम् ॥ जातरूपपरिष्कारमास्थायरथमुत्तमम् ॥ २० ॥ भारद्वाजःकिमकरोद्युधिसत्यपराक्रमः ॥ विद्यांयस्योपजीवंतिसर्वलोकधनुर्धराः ॥ २१ ॥ ससत्यसंधोबलवान्द्रोणःकिमकरोद्युधि ॥ दिविशक्रमिवश्रेष्ठंमहामात्रंधनुर्भृताम् ॥ २२ ॥ केनुतंरौद्रकर्माणंयुद्धेप्रत्युद्ययूरथाः ॥ ननुरुक्मरथंदृष्ट्वाप्राद्रवंतिस्मपांडवाः ॥ २३ ॥ दिव्यमस्त्रंविकुर्वाणंरणेतस्मिन्महाबलम् ॥ उताहोसर्वसैन्येनधर्मराजःसहानुजः ॥ २४ ॥ पांचाल्यप्रग्रहोद्रोणंसर्वतःसमवारयत् ॥ नूनमावारयत्पार्थोरथिनोन्यानजिह्मगैः ॥ २५ ॥ ततोद्रोणंसमारोहत्पार्षतःपापकर्मकृत् ॥ नह्यहंपरिपश्यामिवधेकंचनशुष्मिणः ॥ २६ ॥ धृष्टद्युम्नादृतेरौद्रात्पाल्यमानात्किरीटिना ॥ तैर्वृतःसर्वतःशूरःपांचाल्यापसदस्ततः ॥ २७ ॥ केकयैश्चेदिकारूषैर्मत्स्यैरन्यैश्चभूमिपैः ॥ व्याकुलीकृतमाचार्यपिपीलैरुरगंयथा ॥ २८ ॥ कर्मण्यसुकरेसक्तंजघानेतिमतिर्मम ॥ योधीत्यचतुरोवेदान्सांगानाख्यानपंचमान् ॥ २९ ॥ ब्राह्मणानांप्रतिष्ठासीत्स्रोतसामिवसागरः ॥ क्षत्रंचब्रह्मचैवेहयोऽभ्यतिष्ठत्परंतपः ॥ ३० ॥ सकथंब्राह्मणोवृद्धःशस्त्रेणवधमाप्तवान् ॥ अमर्षिणामर्षितवान्क्लिश्यमानान्सदामया ॥ ३१ ॥ अनर्हमाणान्कौंतेयान्कर्मणस्तस्यतत्फलम् ॥ यस्यकर्मानुजीवंतिलोकेसर्वधनुर्भृतः ॥ ३२ ॥ ससत्यसंधःसुकृतीश्रीकामैर्निहतःकथम् ॥ दिविशक्रइवश्रेष्ठोमहासत्त्वोमहाबलः ॥ ३३ ॥ सकथंनिहतःपार्थैःक्षुद्रमत्स्यैर्यथातिमिः ॥ क्षिप्रहस्तश्चबलवान्दृढधन्वारिमर्दनः ॥ ३४ ॥ नयस्यविजयाकांक्षीविषयंप्राप्यजीवति ॥ यंद्वौनजहतःशब्दौजीवमानंकदाचन ॥ ३५ ॥ ब्राह्मश्चवेदकामानांज्याघोषश्चधनुष्मताम् ॥ अदीनंपुरुषव्याघ्रंह्रीमंतमपराजितम् ॥ ३६ ॥

शुष्मिणस्तेजस्विनः ॥ २६ ॥ अपसदोधमः ॥ २७ ॥ २८ ॥ आख्यानंपुराणभारतादि ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांनवमोऽध्यायः ॥ ९॥ ॥ ७॥ ॥ एतदिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ सःप्रसिद्धः तम

नाहंमृष्येहतंद्रोणंसिंहद्विरदविक्रमम् ॥ कथंसंजयदुर्धर्षमनाधृष्ययशोबलम् ॥ ३७ ॥ पश्यतांपुरुषेंद्राणांसमरेपार्षतोवधीत् ॥ केपुरस्तादयुध्यंतरक्षंतोद्रोणमंतिकात् ॥ ३८ ॥ केनुपश्चादवर्तंतगच्छतोदुर्गमांगतिं ॥ केऽरक्षन्दक्षिणंचक्रंसव्यंकेचमहात्मनः ॥ ३९ ॥ पुरस्तात्केचवीरस्ययुध्यमानस्यसंयुगे ॥ केचतस्मिंस्तनूस्त्यक्त्वाप्रतीपंमृत्युमाव्रजन् ॥ ४० ॥ द्रोणस्यसमरेवीराःकेकुर्वंतपरांधृतिं ॥ कच्चिन्नैनंभयान्मंदाःक्षत्रियाव्यजहन्रणे ॥ ४१ ॥ रक्षितारस्ततःशून्येकच्चित्तैर्नहतःपरैः ॥ नसपृष्ठमरेस्त्रासाद्रणेशौर्यात्प्रदर्शयेत् ॥ ४२ ॥ परामप्यापदंप्राप्यसकथंनिहतःपरैः ॥ एतदार्येणकर्तव्यंकृच्छ्रास्वापत्सुसंजय ॥ ४३ ॥ पराक्रमेद्यथाशक्त्यातच्चतस्मिन्प्रतिष्ठितम् ॥ मुह्यतेमेमनस्तातकथातावन्निवार्यताम् ॥ ४४ ॥ भूयस्तुलब्धसंज्ञस्त्वांपरिपृच्छामिसंजय ॥ ४५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिधृतराष्ट्रशोकेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एतत्पृष्ट्वासूतपुत्रंहृच्छोकेनार्दितोभृशम् ॥ जयेनिराशःपुत्राणांधृतराष्ट्रोपतत्क्षितौ ॥ १ ॥ तंविसंज्ञंनिपतितंसिषिचुःपरिचारिकाः ॥ जलेनात्यर्थशीतेनवीजंत्यःपुण्यगंधिना ॥ २ ॥ पतितंचैनमालोक्यसमंताद्भरतस्त्रियः ॥ परिवव्रुर्महाराजमस्पृशंश्चैवपाणिभिः ॥ ३ ॥ उत्थाप्यचैनंशनकैराजानंपृथिवीतलात् ॥ आसनंप्रापयामासुर्बाष्पकंठ्योवराननाः ॥ ४ ॥ आसनंप्राप्यराजातुमूर्छयाभिपरिप्लुतः ॥ निश्चेष्टोतिष्ठततदावीज्यमानःसमंततः ॥ ५ ॥ सलब्ध्वाशनकैःसंज्ञांवेपमानोमहीपतिः ॥ पुनर्गावल्गणिंसूतंपर्यपृच्छद्यथातथम् ॥ ६ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ यःसउद्यन्निवादित्योज्योतिषाप्रणुदंस्तमः ॥ अजातशत्रुमायांतंकस्तंद्रोणादवारयत् ॥ ७ ॥ प्रभिन्नमिवमातंगंयथाक्रुद्धंतरस्विनम् ॥ प्रसन्नवदनंदृष्ट्वाप्रतिद्विरदगामिनम् ॥ ८ ॥ वासितासंगमेयद्वदजय्यंप्रतियूथपैः ॥ निजघानरणेवीरान्वीरःपुरुषसत्तमः ॥ ९ ॥ योह्येकोहिमहावीर्योनिर्दहेद्घोरचक्षुषा ॥ कृत्स्नंदुर्योधनबलंधृतिमान्सत्यसंगरः ॥ १० ॥ चक्षुर्हणंजयेसक्तमिष्वासधरमच्युतम् ॥ दांतंबहुमतंलोकेकेशूराःपर्यवारयन् ॥ ११ ॥ केदुष्प्रधर्षंराजानमिष्वासधरमच्युतम् ॥ समासेदुर्नरव्याघ्रंकौंतेयंतत्रमामकाः ॥ १२ ॥ तरसैवाभिपद्याथयोवैद्रोणमुपाद्रवत् ॥ यःकरोतिमहत्कर्मशत्रूणांवैमहाबलः ॥ १३ ॥ महाकायोमहोत्साहोनागायुतसमोबले ॥ तंभीमसेनमायांतंकेशूराःपर्यवारयन् ॥ १४ ॥

जातशत्रुंआयांतंदृष्ट्वाद्रोणात्कःअवारयदित्यन्वयः सार्धश्लोकद्वयमेकंवाक्यं ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

 यदाअयात्यदाचदुर्योधनपुरोगमान्गार्ध्रपत्रैरभ्यर्षिचत्तदावोमनःकीदृशमभूदितिषष्ठेनान्वयः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

यदायाज्जलदप्रख्योरथःपरमवीर्यवान् ॥ पर्जन्यइवबीभत्सुस्तुमुलामशनींस्सृजन् ॥ १५ ॥ विसृजञ्छरजालानिवर्षाणिमघवानिव ॥ अवस्फूर्जन्दिशःस

 र्वास्तलनेमिस्वनेनच ॥ १६ ॥ चापविद्युत्प्रभोघोरोरथगुल्मबलाहकः॥ सनेमिघोषस्तनितःशरशब्दातिबंधुरः ॥ १७ ॥ रोषनिर्जितजीमूतोमनोभिप्रायशीघ्र

गः॥ मर्मातिगोवाणधरस्तुमुलःशोणितोदकैः॥ १८ ॥ संप्लावयन्दिशःसर्वामानवैरास्तरन्महीं ॥ भीमनिःस्वनितोरौद्रोदुर्योधनपुरोगमान् ॥ १९ ॥ युद्धेभ्यर्षि

चद्विजयोगार्ध्रपत्रैःशिलाशितैः ॥ गांडीवंधारयन्धीमान्कीदृशंवोमनस्तदा ॥ २० ॥ इषुसंबाधमाकाशंकुर्वन्कपिवरध्वजः ॥ यदायात्कथमासीत्तुतदापार्थं

समीक्षताम्॥ २१ ॥ कच्चिद्गांडीवशब्देननप्रणश्यतिवैबलम् ॥ यद्वःसभैरवंकुर्वन्नर्जुनोभ्रृशमन्वयात्॥ २२ ॥ कच्चिन्नापानुदत्प्राणानिषुभिर्वोधनंजयः॥ वातो

वेगादिवाविध्यन्मेघान्शरगणैर्नृपान्॥ २३ ॥ कोहिगांडीवधन्वानंरणेसोढुंनरोर्हति॥ यमुपश्रुत्यसेनाग्रेजनःसर्वोविदीर्यते॥ २४ ॥ यत्सेनाःसमकंपंतयद्वीरान

स्पृशद्भयम्॥ केतत्रनाजहुर्द्रोणंकेक्षुद्राःप्राद्रवन्भयात्॥ २५ ॥ केवातत्रतनूस्त्यक्त्वाप्रतीपंमृत्युमाव्रजन् ॥ अमानुषाणांजेतारंयुद्धेष्वपिधनंजयम् ॥ २६ ॥

नचवेगंसिताश्वस्यविसहिष्यंतिमामकाः॥ गांडीवस्यचनिर्घोषंप्रावृड्जलदनिःस्वनम्॥ २७॥ विष्वक्सेनोयस्ययंतायस्ययोद्धाधनंजयः॥ अशक्यःसरथोजेतुं

मन्येदेवासुरैरपि॥ २८ ॥ सुकुमारोयुवाशूरोदर्शनीयश्चपांडवः॥ मेधावीनिपुणोधीमान्युधिसत्यपराक्रमः॥ २९ ॥ आरावंविपुलंकुर्वन्व्यथयन्सर्वसैनिकान्

॥ यदायान्नकुलोद्रोणंकेशूराःपर्यवारयन्॥ ३० ॥ आशीविषइवक्रुद्धःसहदेवोयदाभ्ययात्॥ कदनंकरिष्यन्शत्रूणांतेजसादुर्जयोयुधि ॥ ३१ ॥ आर्यव्रतममो

घेपुंह्रीमंतमपराजितम् ॥ सहदेवंतमायांतंकेशूराःपर्यवारयन् ॥ ३२ ॥ यस्तुसौवीरराजस्यप्रमथ्यमहतींचमूम् ॥ आदत्तमहिषींभोजांकाम्यांसर्वांगशोभना

म्॥ ३३ ॥ सत्यंधृतिश्चशौर्यंचब्रह्मचर्यंचकेवलम्॥सर्वाणियुयुधानेस्मिन्नित्यानिपुरुषर्षभे॥ ३४ ॥ बलिनंसत्यकर्माणमदीनमपराजितम्॥ वासुदेवसमंयुद्धेवा

सुदेवादनंतरम्॥ ३५ ॥ धनंजयोपदेशेनश्रेष्ठमिष्वस्त्रकर्मणि ॥ पार्थेनसममस्त्रेषुकस्तंद्रोणादवारयत्॥ ३६ ॥ वृष्णीनांप्रवरंवीरंशूरंसर्वधनुष्मताम्॥ रामेणसम

मस्त्रेषुयशसाविक्रमेणच॥ ३७॥ सत्यंधृतिर्मतिःशौर्यंब्राह्मंचास्त्रमनुत्तमम् ॥ सात्वतेतानिसर्वाणित्रैलोक्यमिवकेशवे ॥ ३८ ॥

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ युयुधानेसात्यकौ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ सात्वतेसात्यकौ ॥ ३८ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥

तमेवंगुणसंपन्नंदुर्वारमपिदैवतैः ॥ समासाद्यमहेष्वासंकेशूराःपर्यवारयन् ॥ ३९ ॥ पंचालेषूत्तमंवीरमुत्तमाभिजनप्रियम् ॥ नित्यमुक्तमकर्माणमुत्तमौ
जसमाहवे॥४०॥युक्तंधनंजयहितेममानर्थार्थमुत्थितम्॥यमवैश्रवणादित्यमहेंद्रवरुणोपमम्॥४१॥महारथंसमाख्यातंद्रोणायोद्यतमाहवे॥त्यजंतंतुमुले
प्राणान्केशूराःसमवारयन्॥४२॥एकोपसृत्यचेदिभ्यःपांडवान्यःसमाश्रितः॥धृष्टकेतुंसमायांतंद्रोणंकस्तंन्यवारयत्॥४३॥ योवधीत्केतुमान्वीरोराजपुत्रंदु
रासदम्॥अपरांतगिरिद्वारेद्रोणात्कस्तंन्यवारयत्॥४४॥स्त्रीपुंसयोर्नरव्याघ्रोयःसवेदगुणागुणान्॥शिखंडिनंयाज्ञसेनिमम्लानमनसंयुधि॥४५॥ देवव्रतस्य
समरेहेतुंमृत्योर्महात्मनः॥द्रोणायाभिमुखंयांतंकेशूराःपर्यवारयन् ॥४६॥ यस्मिन्नभ्यधिकावीरेगुणाःसर्वेधनंजयात् ॥ यस्मिन्नस्त्राणिसत्यंचब्रह्मचर्यंचस
र्वदा॥४७॥वासुदेवसमंवीर्येधनंजयसमंबले॥तेजसादित्यसदृशंबृहस्पतिसमंमतौ॥४८॥अभिमन्युंमहात्मानंव्यात्ताननमिवांतकम् ॥ द्रोणायाभिमुखं
यांतंकेशूराःसमवारयन्॥४९॥तरुणस्तरुणप्रज्ञःसौभद्रःपरवीरहा॥यदाभ्यधावद्वैद्रोणंतदासीद्वोमनःकथम्॥५०॥द्रौपदेयानरव्याघ्राःसमुद्रमिवसिंधवः॥
यद्द्रोणमाद्रवन्संख्येकेशूरास्तान्न्यवारयन्॥ ५१ ॥ एतेद्वादशवर्षाणिक्रीडामुत्सृज्यबालकाः॥अस्त्रार्थमवसन्भीष्मेबिभ्रतोव्रतमुत्तमम् ॥ ५२ ॥ क्षत्रंजयःक्ष
त्रदेवःक्षत्रवर्माचमानदः॥ धृष्टद्युम्नात्मजावीराःकेतान्द्रोणादवारयन् ॥ ५३ ॥ शताद्विशिष्टंयंयुद्धेसममन्यंतवृष्णयः ॥ चेकितानंमहेष्वासंकस्तंद्रोणादवारयत्
॥ ५४ ॥ वार्धक्षेमिःकलिंगानांयःकन्यामाहरद्युधि ॥ अनाधृष्टिरदीनात्माकस्तंद्रोणादवारयत् ॥ ५५ ॥ भ्रातरःपंचकैकेयाधार्मिकाःसत्यविक्रमाः ॥ इंद्रगोपक
संकाशारक्तवर्मायुधध्वजाः॥ ५६ ॥ मातृष्वसुःसुतावीराःपांडवानांजयार्थिनः॥ तान्द्रोणंहंतुमायातान्केवीराःपर्यवारयन् ॥ ५७ ॥ यंयोधयंतोराजानोनाज
यन्वारणावते ॥ षण्मासानपिसंरब्धाजिघांसंतोयुधांपतिम्॥ ५८ ॥ धनुष्मतांवरंशूरंसत्यसंधंमहाबलम् ॥ द्रोणात्कस्तंनरव्याघ्रंयुयुत्सुंपर्यवारयत् ॥ ५९ ॥
यःपुत्रंकाशिराजस्यवाराणस्यांमहारथम् ॥ समरेस्त्रीपुगृध्यंतंभल्लेनापाहरद्रथात् ॥ ६० ॥ धृष्टद्युम्नंमहेष्वासंपार्थानांमंत्रधारिणम्॥ युक्तंदुर्योधनानर्थेसृष्टंद्रो
णवधायच॥६१॥निर्दहंतंरणेयोधान्दारयंतंचसर्वतः॥द्रोणाभिमुखमायांतंकेशूराःपर्यवारयन्॥६२॥उत्संगइवसंवृद्धंद्रुपदस्यास्त्रवित्तमम्॥शैखंडिनंशस्त्र
गुप्तंकेचद्रोणादवारयन्॥६३॥ यइमांपृथिवींकृत्स्नांचर्मवत्समवेष्टयत्॥ महतारथघोषेणमुख्यारिघ्नोमहारथः॥६४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ स्थास्नुचारिषुस्थावरजंगमात्मकेषु समित्यस्यव्यवहितेनपश्यामइत्यनेनसंबंधः ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणि

दशाश्वमेधानाजह्रेस्वन्नपानाप्तदक्षिणान् ॥ निरर्गलान्सर्वमेधान्पुत्रवत्पालयन्प्रजाः ॥ ६५ ॥ गंगास्रोतसियावत्यःसिकताअप्यशेषतः ॥ तावतीर्गाददौवीरउ
शीनरसुतोध्वरे ॥ ६६ ॥ नपूर्वेनापरेचक्रुरिदंकेचनमानवाः ॥ इतीदंचुकुशुर्देवाःकृतेकर्मणिदुष्करे ॥ ६७ ॥ पश्यामस्त्रिषुलोकेषुनतंसंस्थास्नुचारिषु ॥ जातंवा
पिजनिष्यंतंद्वितीयंचापिसांप्रतम् ॥ ६८ ॥ अन्यमौशीनराच्छैब्याद्धुरोवोढारमित्युत ॥ गतिंयस्यनयास्यंतिमानुषालोकवासिनः ॥ ६९ ॥ तस्यनप्तारमायांतंशै
ब्यंकःसमवारयत् ॥ द्रोणायाभिमुखंयत्तंव्यात्ताननमिवांतकम् ॥ ७० ॥ विराटस्यरथानीकंमत्स्यस्यामित्रघातिनः ॥ प्रेप्संतंसमरेद्रोणंकेवीराःपर्यवारयन् ॥
॥ ७१ ॥ सद्योवृकोदराज्जातोमहाबलपराक्रमः ॥ मायावीराक्षसोवीरोयस्मान्ममहद्भयम् ॥ ७२ ॥ पार्थानांजयकामंतंपुत्राणांममकंटकम् ॥ घटोत्कचंमहा
त्मानंकस्तंद्रोणादवारयत् ॥ ७३ ॥ एतेचान्येचबहवोयेषामर्थायसंजय ॥ त्यक्तारःसंयुगेप्राणान्किंतेषामजितंयुधि ॥ ७४ ॥ येषांचपुरुषव्याघ्रःशार्ङ्गधन्वाव्यपा
श्रयः ॥ हितार्थीचापिपार्थानांकथंतेषांपराजयः ॥ ७५ ॥ लोकानांगुरुरत्यर्थंलोकनाथःसनातनः ॥ नारायणोरणेनाथोदिव्योदिव्यात्मकःप्रभुः ॥ ७६ ॥ यस्य
दिव्यानिकर्माणिप्रवदंतिमनीषिणः ॥ तान्यहंकीर्त्तयिष्यामिभक्त्यास्थैर्यार्थमात्मनः ॥ ७७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिधृतराष्ट्रवाक्ये
दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ शृणुदिव्यानिकर्माणिवासुदेवस्यसंजय ॥ कृतवान्यानिगोविंदोयथानान्यःपुमान्क्वचित् ॥ १ ॥
संवर्धतागोपकुलेबालेनैवमहात्मना ॥ विख्यापितंबलंबाह्वोस्त्रिषुलोकेषुसंजय ॥ २ ॥ उच्चैःश्रवस्तुल्यबलंवायुवेगसमंजवे ॥ जघानहयराजंतंयमुनावनवा
सिनम् ॥ ३ ॥ दानवंघोरकर्माणंगवांमृत्युमिवोत्थितम् ॥ वृषरूपधरंबाल्येभुजाभ्यांनिजघानह ॥ ४ ॥ प्रलंबंनरकंजंभंपीठंचापिमहासुरम् ॥ मुरुंचांतकसंका
शमवधीत्पुष्करेक्षणः ॥ ५ ॥ तथाकंसोमहातेजाजरासंधेनपालितः ॥ विक्रमेणैवकृष्णेनसगणःपातितोरणे ॥ ६ ॥ सुनामारणविक्रांतःसमग्राक्षौहिणीपतिः ॥
भोजराजस्यमध्यस्थोभ्राताकंसस्यवीर्यवान् ॥ ७ ॥ बलदेवद्वितीयेनकृष्णेनामित्रघातिना ॥ तरस्वीसमरेदग्धःससैन्यःशूरसेनराट् ॥ ८ ॥ दुर्वासानामविप्रर्षि
स्तथापरमकोपनः ॥ आराधितःसदारेणसचास्मैप्रददौवरान् ॥ ९ ॥

टीकायांदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ शृण्विति ॥ १ ॥ २ ॥ हयराजंकेशिनं ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ विक्रमेणैवअस्त्रंविना ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १० ॥ ११ ॥ परेणभीमेन ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

तथागांधारराजस्यसुतांवीरःस्वयंवरे ॥ निर्जित्यपृथिवीपालानावहत्पुष्करेक्षणः ॥ १० ॥ अमृष्यमाणाराजानोयस्यजात्याहयाइव ॥ रथेवैवाहिकेयुक्ताःप्रतोदेनकृतव्रणाः ॥ ११ ॥ जरासंधंमहाबाहुमुपायेनजनार्दनः ॥ परेणघातयामाससमग्राक्षौहिणीपतिम् ॥ १२ ॥ चेदिराजंचविक्रांतंराजसेनापतिंबली ॥ अर्घेविवदमानंचजघानपशुवत्तदा ॥ १३ ॥ सौभंदैत्यपुरंखस्थंशाल्वगुप्तंदुरासदम् ॥ समुद्रकुक्षौविक्रम्यपातयामासमाधवः ॥ १४ ॥ अंगान्वंगान्कलिंगांश्चमागधान्काशिकोसलान् ॥ वात्स्यगार्ग्यकरूषांश्चपौंड्रांश्चाप्यजयद्रणे ॥ १५ ॥ आवंत्यान्दाक्षिणात्यांश्चपार्वतीयान्दशेरकान् ॥ काश्मीरकानौरसिकान्पिशाचांश्चसमुद्गलान् ॥ १६ ॥ कांबोजान्वाटधानांश्चचोलान्पांड्यांश्चसंजय ॥ त्रिगर्त्तान्मालवांश्चैवदरदांश्चसुदुर्जयान् ॥ १७ ॥ नानादिग्भ्यश्चसंप्राप्तान्खशांश्चैवशकांस्तथा ॥ जितवान्पुंडरीकाक्षोयवनंचसहानुगम् ॥ १८ ॥ प्रविश्यमकरावासंयादोगणनिषेवितम् ॥ जिघायवरुणंसंख्येसलिलांतर्गतंपुरा ॥ १९ ॥ युधिपंचजनंहत्वादैत्यंपातालवासिनम् ॥ पांचजन्यंहृषीकेशोदिव्यंशंखमवाप्तवान् ॥ २० ॥ खांडवेपार्थसहितस्तोषयित्वाहुताशनम् ॥ आग्नेयमस्त्रंदुर्धर्षंचक्रंलेभेमहाबलः ॥ २१ ॥ वैनतेयंसमारुह्यत्रासयित्वामरावतीम् ॥ महेंद्रभवनाद्वीरःपारिजातमुपानयत् ॥ २२ ॥ तच्चमर्षितवान्शक्रोजानंस्तस्यपराक्रमम् ॥ राज्ञांचाप्यजितंकंचित्कृष्णेनेहनशुश्रुम ॥ २३ ॥ यच्चतन्महदाश्चर्यंसभायांममसंजय ॥ कृतवान्पुंडरीकाक्षःकस्तदन्यइहार्हति ॥ २४ ॥ यच्चभक्त्याप्रसन्नोहमद्राक्षंकृष्णमीश्वरम् ॥ तन्मेसुविदितंसर्वंप्रत्यक्षमिवचागमम् ॥ २५ ॥ नांतोविक्रमयुक्तस्यबुद्ध्यायुक्तस्यवापुनः ॥ कर्मणांशक्यतेगंतुंहृषीकेशस्यसंजय ॥ २६ ॥ तथागदश्चसांबश्चप्रद्युम्नोथविदूरथः ॥ अगावहोनिरुद्धश्चचारुदेष्णःससारणः ॥ २७ ॥ उल्मुकोनिशठश्चैवझिल्लीबभ्रुश्चवीर्यवान् ॥ पृथुश्चविपृथुश्चैवशमीकोथारिमेजयः ॥ २८ ॥ एतेन्येबलवंतश्चवृष्णिवीराःप्रहारिणः ॥ कथंचित्पांडवानीकंश्रयेयुःसमरेस्थिताः ॥ २९ ॥ आहूतावृष्णिवीरेणकेशवेनमहात्मना ॥ ततःसंशयितंसर्वंभवेदितिमतिर्मम ॥ ३० ॥ नागायुतबलोवीरःकैलासशिखरोपमः ॥ वनमालीहलीरामस्तत्रयत्रजनार्दनः ॥ ३१ ॥ यमाहुःसर्वपितरंवासुदेवंद्विजातयः ॥ अपिवाह्येषपांडूनांयोत्स्यतेर्थायसंजय ॥ ३२ ॥ सयदाताततसंनह्येत्पांडवार्थायसंजय ॥ नतदाप्रतिसंयोद्धाभवितातत्रकश्चन ॥ ३३ ॥ यदिस्मकुरवःसर्वेजयेयुर्नामपांडवान् ॥ वार्ष्णेयोर्थायतेषांवैगृह्णीयाच्छस्त्रमुत्तमम् ॥ ३४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ततःसर्वान्नरव्याघ्रोहत्वानरपतीन्रणे ॥ कौरवांश्चमहाबाहुःकुंत्यैदद्यात्समेदिनीम् ॥ ३५ ॥ यस्ययंताहृषीकेशोयोद्धायस्यधनंजयः ॥ रथस्यतस्यकःसंख्येप्र
॥ १० ॥ त्यनीकोभवेद्रथः॥ ३६॥ नकेनचिदुपायेनकुरूणांदृश्यतेजयः ॥ तस्मान्मेसर्वमाचक्ष्वयथायुद्धमवर्त्तत ॥ ३७ ॥ अर्जुनःकेशवस्यात्माकृष्णोप्यात्माकिरीटि ७
नः॥ अर्जुनेविजयोनित्यंकृष्णेकीर्त्तिश्चशाश्वती ॥ ३८ ॥ सर्वेष्वपिचलोकेषुबीभत्सुरपराजितः ॥ प्राधान्येनैवभूयिष्ठममेयाःकेशवेगुणाः॥ ३९ ॥ मोहाद्दुर्यो
धनःकृष्णंयोनवेत्तीहकेशवम् ॥ मोहितोदैवयोगेनमृत्युपाशपुरस्कृतः ॥ ४० ॥ नवेदकृष्णंदाशार्हमर्जुनंचैवपांडवम् ॥ पूर्वदेवौमहात्मानौनरनारायणावुभौ
॥ ४१ ॥ एकात्मानौद्विधाभूतौदृश्येतेमानवैर्भुवि ॥ मनसापिहिदुर्धर्षौसेनामेतांयशस्विनौ ॥ ४२ ॥ नाशयेतामिहेच्छंतौमानुषत्वाच्चनेच्छतः॥ युगस्येवविप
र्यासोलोकानामिवमोहनम्॥ ४३॥ भीष्मस्यचवधस्तातद्रोणस्यचमहात्मनः॥ नह्येवब्रह्मचर्येणनवेदाध्ययनेनच ॥ ४४॥ नक्रियाभिर्नचास्त्रेणमृत्योःकश्चिन्नि
वार्यते ॥ लोकसंभावितौवीरौकृतास्त्रौयुद्धदुर्मदौ॥ ४५॥ भीष्मद्रोणौहतौश्रुत्वाकिंनुजीवामिसंजय॥ यांतांश्रियमसूयामःपुरादृष्ट्वायुधिष्ठिरे॥ ४६ ॥ अद्यता
मनुजानीमोभीष्मद्रोणवधेनह॥ मत्कृतेचाप्यनुप्राप्तःकुरूणामेषसंक्षयः॥ ४७ ॥ पक्वानांहिवधेसूतवज्रायंतेतृणान्युत॥ अनंतमिदमैश्वर्यंलोकेप्राप्तोयुधिष्ठि
रः॥ ४८॥ यस्यकोपान्महात्मानौभीष्मद्रोणौनिपातितौ॥ प्राप्तःप्रकृतितोधर्मौनधर्मौमामकान्प्रति ॥ ४९ ॥ क्रूरःसर्वविनाशायकालोसौनातिवर्त्तते॥ अन्य
थाचिंतिताह्यर्थानरैस्तातमनस्विभिः॥ ५० ॥ अन्यथैवप्रपद्यंतेदैवादितिमतिर्मम ॥ तस्मादपरिहार्येर्थेसंप्राप्तेकृच्छ्रउत्तमे ॥ अपारणीयेदुश्चित्स्येयथाभूतंप्रच
क्ष्वमे॥ ५१॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिधृतराष्ट्रविलापेएकादशोऽध्यायः ॥ ११॥ ॥ ७॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ हंततेकथयिष्या
मिसर्वंप्रत्यक्षदर्शिवान्॥ यथासन्यपतद्द्रोणःसूदितःपांडुसृंजयैः॥ १ ॥ सेनापतित्वंसंप्राप्यभारद्वाजोमहारथः॥ मध्येसर्वस्यसैन्यस्यपुत्रंतेवाक्यमब्रवीत्॥ २॥
यत्कौरवाणामृषभाद्गांगेयादनंतरम्॥ सैनापत्येनयद्राजन्मामद्यकृतवानसि॥ ३॥ सदृशंकर्मणस्तस्यफलंप्राप्नुहिभारत ॥ करोमिकामंकंतेद्यप्रवृणीष्वयमि
च्छसि॥ ४॥ ततोदुर्योधनोराजाकर्णदुःशासनादिभिः॥ संमंत्र्योवाचदुर्धर्षमाचार्यंजयतांवरम्॥ ५॥ ददासिचेद्वरंमह्यंजीवग्राहंयुधिष्ठिरम्॥ गृहीत्वारथिनांश्रे ॥ १० ॥
ष्ठंमत्समीपमिहानय॥ ६॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७ ॥ ८ ॥ एतांवधरूपांक्रियांमत्तोनाशंससिनसंभावयसि ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ सुजातंशोभनंजन्म ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७॥ व्यक्तंनियतं ॥ १८॥१९॥२०॥ आमर्षयामिउत्सहे

ततःकुरूणामाचार्यःश्रुत्वापुत्रस्यतेवचः ॥ सेनांप्रहर्षयन्सर्वामिदंवचनमब्रवीत् ॥ ७ ॥ धन्यःकुंतीसुतोराजन्यस्यग्रहणमिच्छसि ॥ नवधार्थंसुदुर्धर्षवरमद्यप्र याचसे ॥ ८ ॥ किमर्थंचनरव्याघ्रनवधंतस्यकांक्षसे ॥ नाशंससिक्रियामेतांमत्तोदुर्योधनध्रुवम् ॥ ९ ॥ आहोस्विद्धर्मराजस्यद्वेष्टातस्यनविद्यते ॥ यदीच्छसित्वं जीवंतंकुलंरक्षसिचात्मनः ॥ १० ॥ अथवाभरतश्रेष्ठनिर्जित्ययुधिपांडवान् ॥ राज्यंसंप्रतिदत्त्वाचसौभ्रात्रंकर्तुमिच्छसि ॥ ११ ॥ धन्यःकुंतीसुतोराजासुजातं चास्यधीमतः ॥ अजातशत्रुतासत्यातस्ययत्स्निह्यतेभवान् ॥ १२ ॥ द्रोणेनचैवमुक्तस्यतवपुत्रस्यभारत ॥ सहसानिःसृतोभावोयोस्यनित्यंहृदिस्थितः ॥ १३ ॥ नाकारोगूहितुंशक्योबृहस्पतिसमैरपि ॥ तस्मात्तवसुतोराजन्प्रहृष्टोवाक्यमब्रवीत् ॥ १४ ॥ वधेकुंतीसुतस्याजौनाचार्यविजयोमम ॥ हतेयुधिष्ठिरेपार्थाहन्युः सर्वान्हिनोध्रुवम् ॥ १५ ॥ नचशक्यारणेसर्वैर्निहंतुममरैरपि ॥ यएवतेषांशेषःस्यात्सएवास्मान्नशेषयेत् ॥ १६ ॥ सत्यप्रतिज्ञेत्वानीतेपुनर्द्यूतेननिर्जिते ॥ पुनर्या स्यंत्यरण्यायपांडवास्तमनुव्रताः ॥ १७ ॥ सोयंममजयोव्यक्तंदीर्घकालंभविष्यति ॥ अतोनवधमिच्छामिधर्मराजस्यकर्हिचित् ॥ १८ ॥ तस्यजिह्ममभिप्रायं ज्ञात्वाद्रोणोऽर्थतत्त्ववित् ॥ तंवरंसांतरंतस्मैददौसंचिंत्यबुद्धिमान् ॥ १९ ॥ ॥ द्रोणउवाच ॥ ॥ नचेद्युधिष्ठिरंवीरःपालयत्यर्जुनोयुधि ॥ मन्यस्वपांडवश्रेष्ठमा नीतंवशमात्मनः ॥ २० ॥ नहिशक्योरणेपार्थःसेंद्रैर्देवासुरैरपि ॥ प्रत्युद्यातुमतस्तातनैतदामर्षयाम्यहम् ॥ २१ ॥ असंशयंसमेशिष्योमत्पूर्वश्चास्त्रकर्मणि ॥ तरुणः सुकृतैर्युक्तएकायनगतश्चह ॥ २२ ॥ अस्त्राणींद्राच्चरुद्राच्चभूयःससमवाप्तवान् ॥ अमर्षितश्चतेराजंस्ततोनामर्षयाम्यहम् ॥ २३ ॥ सचापक्रम्यतांयुद्धाद्येनोपाये नशक्यते ॥ अपनीतेततःपार्थेधर्मराजोजितस्त्वया ॥ २४ ॥ ग्रहणेहिजयस्तस्यनवधेपुरुषर्षभ ॥ एतेनचाप्युपायेनग्रहणंसमुपैष्यसि ॥ २५ ॥ अहंगृहीत्वाराजानं सत्यधर्मपरायणम् ॥ आनयिष्यामितेराजन्वशमद्यनसंशयः ॥ २६ ॥ यदिस्थास्यतिसंग्रामेमुहूर्तमपिमेग्रतः ॥ अपनीतेनरव्याघ्रेकुंतीपुत्रेधनंजये ॥ २७ ॥ फा ल्गुनस्यसमीपेतुनहिशक्योयुधिष्ठिरः ॥ ग्रहीतुंसमरेराजन्सेंद्रैरपिसुरासुरैः ॥ २८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ सांतरंतुप्रतिज्ञातेराज्ञोद्रोणेननिग्रहे ॥ गृहीतंतमम न्यंततवपुत्राःसुबालिशाः ॥ २९ ॥

॥ २१ ॥ मत्पूर्वःअहंपूर्वोगुरुर्यस्य एकायनगतःजयमरणान्यतरनिश्चयवान् ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बहुलीकृतःप्रतिज्ञांनत्यजेदितिबहुपुप्रकाशितः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ सांतरेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

पांडवेयेपुसापेक्षंद्रोणंजानातितेसुतः ॥ ततःप्रतिज्ञास्थैर्यार्थंसमंत्रोबहुलीकृतः ॥ ३० ॥ ततोदुर्योधनेनापिग्रहणंपांडवस्यतत् ॥ सैन्यस्थानेषुसर्वेषुसुघोषित
मरिंदम ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिद्रोणप्रतिज्ञायांद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ सां
तरेतुप्रतिज्ञातेराज्ञोद्रोणेननिग्रहे ॥ ततस्तेसैनिकाःश्रुत्वातंयुधिष्ठिरनिग्रहम् ॥ १ ॥ सिंहनादरवांश्चकुर्वाहुशब्दांश्चकृत्स्नशः ॥ तच्चसर्वंयथान्यायंधर्मराजेनभार
त ॥ २ ॥ आप्तैराशुपरिज्ञातंभारद्वाजचिकीर्षितम् ॥ ततःसर्वान्समानाय्यभ्रातॄनन्यांश्चसर्वशः ॥ ३ ॥ अब्रवीद्धर्मराजस्तुधनंजयमिदंवचः ॥ श्रुतंतेपुरुषव्याघ्रद्रो
णस्याद्यचिकीर्षितम् ॥ ४ ॥ यथातन्नभवेत्सत्यंतथानीतिर्विधीयताम् ॥ सांतरंहिप्रतिज्ञातंद्रोणेनामित्रकर्षिणा ॥ ५ ॥ तच्चांतरंमहेष्वासत्वयितेनसमाहितम् ॥
सत्वमद्यमहाबाहोयुध्यस्वमदनंतरम् ॥ ६ ॥ यथादुर्योधनःकामंनेमंद्रोणादवाप्नुयात् ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ यथामेनवधःकार्यआचार्यस्यकदाचन ॥ ७ ॥ तथा
तवपरित्यागोनमेराजंश्चिकीर्षितः ॥ अप्येवंपांडवप्राणानुत्सृजेयमहंयुधि ॥ ८ ॥ प्रतीपोनाहमाचार्येभवेयंवैकथंचन ॥ त्वांनिगृह्याहवेराज्यंधार्तराष्ट्रोयमिच्छ
ति ॥ ९ ॥ नसतंजीवलोकेस्मिन्कामंप्राप्येत्कथंचन ॥ प्रपतेत्द्यौःसनक्षत्रापृथिवीशकलीभवेत् ॥ १० ॥ नत्वांद्रोणोनिगृह्णीयाज्जीवमानेमयिध्रुवम् ॥ यदितस्य
रणेसाह्यंकुरुतेवज्रभृत्स्वयम् ॥ ११ ॥ विष्णुर्वासहितोदेवैर्नत्वांप्राप्स्यत्यसौमृधे ॥ मयिजीवतिराजेंद्रनभयंकर्तुमर्हसि ॥ १२ ॥ द्रोणादस्त्रभृतांश्रेष्ठात्सर्वशस्त्रभृ
तामपि ॥ अन्यच्चब्रूयांराजेंद्रप्रतिज्ञांममनिश्चलाम् ॥ १३ ॥ नस्मराम्यनृतंतावन्नस्मरामिपराजयम् ॥ नस्मरामिप्रतिश्रुत्यकिंचिदप्यनृतंकृतम् ॥ १४ ॥ ॥ संज
यउवाच ॥ ॥ ततःशंखाश्चभेर्यश्चमृदंगाश्चानकैःसह ॥ प्रावाद्यंतमहाराजपांडवानांनिवेशने ॥ १५ ॥ सिंहनादश्चसंजज्ञेपांडवानांमहात्मनाम् ॥ धनुर्ज्यातलश
ब्दश्चगगनस्पृक्सुभैरवः ॥ १६ ॥ श्रुत्वाशंखस्यनिर्घोषंपांडवस्यमहौजसः ॥ त्वदीयेष्वप्यनीकेषुवादित्राण्यभिजघ्निरे ॥ १७ ॥ ततोव्यूढान्यनीकानितवतेषांचभा
रत ॥ शनैरुपेयुरन्योन्यंयोध्यमानानिसंयुगे ॥ १८ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंतुमुलंलोमहर्षणम् ॥ पांडवानांकुरूणांचद्रोणपांचाल्ययोरपि ॥ १९ ॥ यतमानाःप्रयत्नेनद्रो
णानीकविशातने ॥ नशेकुःसृंजयायुद्धेतद्धिद्रोणेनपालितम् ॥ २० ॥ तथैवतवपुत्रस्यरथोदाराःप्रहारिणः ॥ नशेकुःपांडवींसेनांपाल्यमानांकिरीटिना ॥ २१ ॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संप्रसुप्तेकृतपत्रसंकोचे ॥ २२ ॥ वरूथिनारथेन ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

आस्तांतेस्तिमितेसेनेरक्षमाणेपरस्परम् ॥ संप्रसुप्तेयथानक्तंवनराज्यौसुपुष्पिते ॥ २२ ॥ ततोरुक्मरथोराजन्नर्केणेवविराजता ॥ वरूथिनाविनिष्पत्यव्यचरत्पृतनामुखे ॥ २३ ॥ तमुद्यतंरथेनैकमाशुकारिणमाहवे ॥ अनेकमिवसंत्रासान्मेनिरेपांडुसृंजयाः ॥ २४ ॥ तेनमुक्ताःशराघोराविचेरुःसर्वतोदिशम् ॥ त्रासयंतोमहाराजपांडवेयस्यवाहिनीम् ॥ २५ ॥ मध्यंदिनमनुप्राप्तोगभस्तिशतसंवृतः ॥ यथादृश्येतघर्मांशुस्तथाद्रोणोप्यदृश्यत ॥ २६ ॥ नचैनंपांडवेयानांकश्चिच्छक्नोतिभारत ॥ वीक्षितुंसमरेक्रुद्धंमहेंद्रमिवदानवाः ॥ २७ ॥ मोहयित्वाततःसैन्यंभारद्वाजःप्रतापवान् ॥ धृष्टद्युम्नबलंतूर्णंव्यधमन्निशितैःशरैः ॥ २८ ॥ सदिशःसर्वतोरुद्धासंवृत्यखमजिह्मगैः ॥ पार्षतोयत्रतत्रैवममृद्नात्पांडुवाहिनीम् ॥ २९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिअर्जुनकृतयुधिष्ठिराश्वासनेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःसपांडवानीकेजनयन्सुमहद्भयम् ॥ व्यचरत्पृतनांद्रोणोदहन्कक्षमिवानलः ॥ १ ॥ निर्दहंतमनीकानिसाक्षादग्निमिवोत्थितम् ॥ दृष्ट्वारुक्मरथंक्रुद्धंसमकंपंतसृंजयाः ॥ २ ॥ सततंकृष्यतःसंख्येधनुषोस्याशुकारिणः ॥ ज्याघोषःशुश्रुवेत्यर्थंविस्फूर्जितमिवाशनेः ॥ ३ ॥ रथिनःसादिनश्चैवनागानश्वान्पदातिनः ॥ रौद्राहस्तवतामुक्ताःसंमृद्नंतिस्मसायकाः ॥ ४ ॥ नानद्यमानःपर्जन्यःप्रवृद्धःशुचिसंक्षये ॥ अश्मवर्षमिवावर्षत्परेषामावहद्भयम् ॥ ५ ॥ विचरन्सततराजन्सेनांसंक्षोभयन्प्रभुः ॥ वर्धयामाससंत्रासंशात्रवाणाममानुषम् ॥ ६ ॥ तस्यविद्युदिवाभ्रेषुचापंहेमपरिष्कृतम् ॥ भ्रमद्रथांबुदेचास्मिन्दृश्यतेस्मपुनःपुनः ॥ ७ ॥ सवीरःसत्यवान्प्राज्ञोधर्मनित्यःसदापुनः ॥ युगांतकालवद्घोरांरौद्रांप्रावर्त्तयन्नदीम् ॥ ८ ॥ अमर्षवेगप्रभवांक्रव्यादगणसंकुलाम् ॥ बलौघैःसर्वतःपूर्णांध्वजवृक्षापहारिणीम् ॥ ९ ॥ शोणितोदांरथावर्त्तांहस्त्यश्वकृतरोधसम् ॥ कवचोडुपसंयुक्तांमांसपंकसमाकुलाम् ॥ १० ॥ मेदोमज्जास्थिसिकतामुष्णीषचयफेनिलाम् ॥ संग्रामजलदापूर्णांप्रासमत्स्यसमाकुलाम् ॥ ११ ॥ नरनागाश्वकलिलांशरवेगौघवाहिनीम् ॥ शरीरदारुसंघट्टांरथकच्छपसंकुलाम् ॥ १२ ॥ उत्तमांगैःपंकजिनींनिस्त्रिंशझषसंकुलाम् ॥ रथनागह्रदोपेतांनानाभरणभूषिताम् ॥ १३ ॥ महारथशतावर्तांभूमिरेणूर्मिमालिनीम् ॥ महावीर्यवतांसंख्येसुतरांभीरुदुस्तराम् ॥ १४ ॥ शरीरशतसंबाधांगृध्रकंकनिषेविताम् ॥ महारथसहस्राणिनयंतींयमसादनम् ॥ १५ ॥

ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ शुचिसंक्षयेग्रीष्मांते ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 प्राणिनएववाजिनःपक्षिणः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥२३ ॥२४ ॥२५॥ अभ्यस्तोविद्धः ॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥
शूलव्यालसमाकीर्णांप्राणिवाजिनिषेविताम् ॥ छिन्नक्षत्रमहाहंसांमुकुटांडजसेविताम् ॥ १६ ॥ चक्रकूर्मांगदानक्रांशरक्षुद्रझषाकुलाम् ॥ बकगृध्रश्रृगालानां
 घोरसंघैर्निषेविताम् ॥ १७॥ निहतान्प्राणिनःसंख्येद्रोणेनबलिनारणे ॥ वहंतींपितृलोकायशतशोराजसत्तम ॥ १८ ॥ शरीरशतसंबाधांकेशशैवलशाद्वलाम्॥
नदींप्रावर्तयद्राजन्भीरूणांभयवर्धिनीम् ॥ १९ ॥ तर्जयंतमनीकानितानितानिमहारथम् ॥ सर्वतोभ्यद्रवन्द्रोणंयुधिष्ठिरपुरोगमाः ॥ २० ॥ तानभिद्रवतःशू
रांस्तावकादृढविक्रमाः॥ सर्वतःप्रत्यगृह्णंततदभूल्लोमहर्षणम् ॥ २१ ॥ शतमायस्तुशकुनिःसहदेवंसमाद्रवत् ॥ सनियंतृध्वजरथंविव्याधनिशितैःशरैः ॥ २२ ॥ त
स्यमाद्रीसुतःकेतुंधनुःसूतंहयानपि ॥ नातिक्रुद्धःशरैश्छित्त्वाषष्ट्याविव्याधसौबलम् ॥ २३ ॥ सौबलस्तुगदांगृह्यप्रचस्कंदरथोत्तमात् ॥ सतस्यगदयाराजन्र
थात्सूतमपातयत् ॥ २४ ॥ ततस्तौविरथौराजन्गदाहस्तौमहाबलौ ॥ चिक्रीडतूरणेशूरौसश्रृंगाविवपर्वतौ ॥ २५ ॥ द्रोणःपांचालराजानंविद्ध्वादशभिराशुगैः ॥
बहुभिस्तेनचाभ्यस्तस्तंविव्याधततोधिकैः ॥ २६ ॥ विविंशतिंभीमसेनोविंशत्यानिशितैःशरैः ॥ विद्ध्वानाकंपयद्वीरस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ २७ ॥ विविंशति
स्तुसहसाव्यश्वकेतुशरासनम् ॥ भीमंचक्रेमहाराजततःसैन्यान्यपूजयन् ॥ २८ ॥ सतन्नममृषेवीरःशत्रोर्विक्रममाहवे ॥ ततोस्यगदयादांतान्हयान्सर्वानपातय
त् ॥ २९ ॥ हताश्वात्सरथाद्राजन्गृह्यचर्ममहाबलः ॥ अभ्ययाद्भीमसेनंतुमत्तोमत्तमिवद्विपम् ॥ ३० ॥ शल्यस्तुनकुलंवीरःस्वस्रीयंप्रियमात्मनः ॥ विव्याधप्रहस
न्बाणैर्लालयन्कोपयन्निव ॥ ३१ ॥ तस्याश्वानातपत्रंचध्वजंसूतमथोधनुः ॥ निपात्यनकुलःसंख्येशंखंदध्मौप्रतापवान् ॥ ३२ ॥ धृष्टकेतुःकृपेणास्तांश्छित्त्वाबहु
विधाञ्छरान् ॥ कृपंविव्याधसप्तत्यालक्ष्मचास्याहरत्त्रिभिः ॥३३॥ तंकृपःशरवर्षेणमहतासमवारयत् ॥ विव्याधचरणेविप्रोधृष्टकेतुममर्षणम् ॥३४॥ सात्यकिः
कृतवर्माणंनाराचेनस्तनांतरे ॥ विद्ध्वाविव्याधसप्तत्यापुनरन्यैःस्मयन्निव ॥ ३५ ॥ तंभोजःसप्तसप्तत्याविद्ध्वाशुनिशितैःशरैः ॥ नाकंपयतशैनेयंशीघ्रोवायुरि
वाचलम् ॥ ३६ ॥ सेनापतिःसुशर्माणंभृशंमर्मस्वताडयत् ॥ सचापितंतोमरेणजत्रुदेशेभ्यताडयत् ॥ ३७ ॥ वैकर्तनंतुसमरेविराटःप्रत्यवारयत् ॥ सहमत्स्यैर्महा
वीर्यैस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ३८ ॥ तत्पौरुषमभूत्तत्रसूतपुत्रस्यदारुणम् ॥ यत्सैन्यंवारयामासशरैःसन्नतपर्वभिः ॥ ३९ ॥ द्रुपदस्तुस्वयंराजाभगदत्तेनसंगतः ॥ त
योर्युद्धंमहाराजचित्ररूपमिवाभवत् ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ उद्बर्हउच्चकर्ष शरावरंचर्म ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥

भगदत्तस्तुराजानंद्रुपदंनतपर्वभिः॥ सनियंतृध्वजरथंविव्याधपुरुषर्षभः॥ ४१ ॥ द्रुपदस्तुततःक्रुद्धोभगदत्तंमहारथम्॥ आजघानोरसिक्षिप्रंशरेणानतपर्वणा
॥ ४२ ॥ युद्धंयोधवरौलोकेसौमदत्तिशिखंडिनौ॥ भूतानांत्रासजननंचक्राते ऽस्त्रविशारदौ ॥ ४३ ॥ भूरिश्रवारणेराजन्याज्ञसेनिंमहारथम् ॥ महतासायकौ
घेनच्छादयामासवीर्यवान् ॥ ४४ ॥ शिखंडीतुततःक्रुद्धःसौमदत्तिंविशांपते॥ नवत्यासायकानांतुकंपयामासभारत ॥ ४५॥ राक्षसौरौद्रकर्माणौहैडिंबालं
बुपावुभौ॥ चक्राते ऽत्यद्भुतंयुद्धंपरस्परजयैषिणौ॥ ४६॥ मायाशतसृजौदृप्तौमायाभिरितरेतरम्॥ अंतर्हितौचेरतुस्तौभृशंविस्मयकारिणौ ॥ ४७॥ चेकितानो
नुविंदेनयुयुधेचातिभैरवम्॥ यथादेवासुरेयुद्धेबलशक्रौमहाबलौ ॥ ४८ ॥ लक्ष्मणःक्षत्रदेवेनविमर्दमकरोद्भृशम्॥ यथाविष्णुःपुराराजन्हिरण्याक्षेणसंयुगे
॥ ४९ ॥ ततःप्रचलिताश्वेनविधिवत्कल्पितेनच॥ रथेनाभ्यपतद्राजन्सौभद्रंपौरवोनदन् ॥ ५० ॥ ततोभ्ययात्सत्वरितोयुद्धाकांक्षीमहाबलः ॥ तेनचक्रेमहद्यु
द्धमभिमन्युररिंदमः॥ ५१ ॥ पौरवस्त्वथसौभद्रंशरव्रातैरवाकिरत् ॥ तस्यार्जुनिर्ध्वजंछत्रंधनुश्चोर्व्यामपातयत् ॥ ५२ ॥ सौभद्रःपौरवंत्वन्यैर्विद्धासप्तभिरा
शुगैः॥ पंचभिस्तस्यविव्याधहयान्सूतंचसायकैः॥ ५३॥ ततःप्रहर्षयन्सेनांसिंहवद्विनदन्मुहुः॥ समादत्तार्जुनिस्तूर्णंपौरवांतकरंशरम्॥ ५४ ॥ तंतुसंधितमाज्ञा
यसायकंघोरदर्शनम्॥ द्वाभ्यांशराभ्यांहार्दिक्यश्चिच्छेदसशरंधनुः॥५५॥ तदुत्सृज्यधनुश्छिन्नंसौभद्रःपरवीरहा॥ उद्बवर्हसितंखड्गमाददानःशरावरम्॥ ५६॥
सतेनानेकतारेणचर्मणाकृतहस्तवत्॥ भ्रांतासिनाचरन्मार्गान्दर्शयन्वीर्यमात्मनः॥५७॥ भ्रामितंपुनरुद्भ्रांतमाधूतंपुनरुत्थितम्॥ चर्मनिस्त्रिंशयोराजन्निर्विशे
षमदृश्यत ॥ ५८॥ सपौरवरथस्येषामाप्लुत्यसहसानदन्॥ पौरवंरथमास्थायकेशपक्षेपरामृशत् ॥ ५९ ॥ जघानास्यपदासूतमसिनापातयद्ध्वजम् ॥ विक्षो
भ्यांभोनिधिंतार्क्ष्यस्तंनागमिवचाक्षिपत्॥ ६०॥ तमागलितकेशांतंददृशुःसर्वपार्थिवाः॥ उक्षाणमिवसिंहेनपात्यमानमचेतसम्॥ ६१ ॥ तमार्जुनिवशंप्राप्तंकृ
ष्यमाणमनाथवत्॥ पौरवंपातितंदृष्ट्वानामृष्यतजयद्रथः ॥ ६२ ॥ सबर्हिबर्हावततंकिंकिणीशतजालवत्॥ चर्मचादायखड्गंचनदन्पर्यपतद्रथात्॥ ६३॥ ततः
सैंधवमालोक्यकार्ष्णिरुत्सृज्यपौरवम्॥ उत्पपातरथात्तूर्णंश्येनवन्निपपातच॥ ६४॥ प्रासपट्टिशनिस्त्रिंशाञ्छत्रुभिःसंप्रचोदितान्॥ चिच्छेदचासिनाकार्ष्णि
श्चर्मणासंरुरोधच ॥ ६५ ॥

॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९॥८०॥८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ पराभवंप्रेक्ष्येतिशेषः ॥ ८७ ॥ ॥ इतिद्रोण
सदर्शयित्वासैन्यानांस्वबाहुबलमात्मनः ॥ तमुद्यम्यमहाखङ्गंचर्मचाथपुनर्बली ॥ ६६ ॥ वृद्धक्षत्रस्यदायादंपितुरत्यंतवैरिणम् ॥ ससाराभिमुखःशूरःशार्दूल
॥१३॥ इवकुंजरम् ॥ ६७ ॥ तौपरस्परमासाद्यखङ्गदंतनखायुधौ ॥ हृष्टवत्संप्रजह्नातेव्याघ्रकेसरिणाविव ॥ ६८ ॥ संपातेष्वभिघातेषुनिपातेष्वसिचर्मणोः ॥ नतयोरंतरं
कश्चिद्ददर्शनरसिंहयोः ॥ ६९ ॥ अवक्षेपोसिनिर्ह्रादःशस्त्रांतरनिदर्शनम् ॥ बाह्यांतरनिपातश्चनिर्विशेषमदृश्यत ॥ ७० ॥ बाह्यमाभ्यंतरंचैवचरंतौमार्गमुत्तमम् ॥
ददृशातेमहात्मानौसपक्षाविवपर्वतौ ॥ ७१ ॥ ततोविक्षिपतःखङ्गंसौभद्रस्ययशस्विनः ॥ शरावरणपक्षांतेप्रजहारजयद्रथः ॥ ७२ ॥ रुक्मपत्रांतरेसक्तस्तस्मिं
श्चर्मणिभास्वरे ॥ सिंधुराजबलोद्धूतःसोभज्यतमहानसिः ॥ ७३ ॥ भग्नमाज्ञायनिस्त्रिंशमवप्लुत्यपदानिषट् ॥ अदृश्यतनिमेषेणस्वरथंपुनरास्थितः ॥ ७४ ॥ तं
कार्ष्णिसमरान्मुक्तमास्थितंरथमुत्तमम् ॥ सहिताःसर्वराजानःपरिवव्रुःसमंततः ॥ ७५ ॥ ततश्चर्मचखङ्गंचसमुत्क्षिप्यमहाबलः ॥ ननादार्जुनदायादःप्रेक्षमाणो
जयद्रथम् ॥ ७६ ॥ सिंधुराजंपरित्यज्यसौभद्रःपरवीरहा ॥ तापयामासतत्सैन्यंभुवनंभास्करोयथा ॥ ७७ ॥ तस्यसर्वायसींशक्तिंशल्यःकनकभूषणाम् ॥ चिक्षेप
समरेघोरांदीप्तामग्निशिखामिव ॥ ७८ ॥ तामवप्लुत्यजग्राहविकोशंचाकरोदसिम् ॥ वैनतेयोयथाकार्ष्णिःपतंतमुरगोत्तमम् ॥ ७९ ॥ तस्यलाघवमाज्ञायसत्वंचा
मिततेजसः ॥ सहिताःसर्वराजानःसिंहनादमथानदन् ॥ ८० ॥ ततस्तामेवशल्यस्यसौभद्रःपरवीरहा ॥ मुमोचभुजवीर्येणवैदूर्यविकृतांशिताम् ॥ ८१ ॥ सातस्य
रथमासाद्यनिर्मुक्तभुजगोपमा ॥ जघानसूतंशल्यस्यरथाच्चैनमपातयत् ॥ ८२ ॥ ततोविराटद्रुपदौधृष्टकेतुर्युधिष्ठिरः ॥ सात्यकिःकेकयाभीमोधृष्टद्युम्नशिखं
डिनौ ॥ ८३ ॥ यमौचद्रौपदेयाश्चसाधुसाध्वितिचुक्रुशुः ॥ बाणशब्दाश्चविविधाःसिंहनादाश्चपुष्कलाः ॥ ८४ ॥ प्रादुरासन्हर्षयंतःसौभद्रमपलायिनम् ॥ तन्ना
मृष्यंतपुत्रास्तेशत्रोर्विजयलक्षणम् ॥ ८५ ॥ अथैनंसहसासर्वेसमंतान्निशितैःशरैः ॥ अभ्याकिरन्महाराजजलदाइवपर्वतम् ॥ ८६ ॥ तेषांचप्रियमन्विच्छन्सूत
स्यचपराभवम् ॥ आर्तायनिरमित्रघ्नःक्रुद्धःसौभद्रमभ्ययात् ॥ ८७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिअभिमन्युपराक्रमेचतुर्दशोऽध्यायः
॥ १४ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ बहूनिसुविचित्राणिद्वंद्वयुद्धानिसंजय ॥ त्वयोक्तानिनिशम्याहंस्पृहयामिसचक्षुषाम् ॥ १ ॥ आश्चर्यभूतंलोकेषुकथ ॥१३॥
यिष्यंतिमानवाः ॥ कुरूणांपांडवानांचयुद्धंदेवासुरोपमम् ॥ २ ॥

पर्वणिटीकायांचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ ६३ ॥ बहूनीति ॥ १ ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥वइवार्थे॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥

नहिमेतृप्तिरस्तीहश्रृण्वतोयुद्धमुत्तमम्॥तस्मादार्त्तायनेर्युद्धंसौभद्रस्यचशंसमे॥३॥ ॥संजयउवाच॥ ॥सादितंप्रेक्ष्ययंतारंशल्यःसर्वायसींगदाम्॥समुत्क्षि प्यनदन्क्रुद्धःप्रचस्कंदरथोत्तमात्॥४॥ तंदीप्तमिवकालाग्निंदंडहस्तमिवांतकम्॥जवेनाभ्यपतद्भीमःप्रगृह्यमहतींगदाम्॥५॥सौभद्रोप्यशनिप्रख्यांप्रगृह्यमह तींगदाम्॥एह्येहीत्यब्रवीच्छल्यंयत्नाद्भीमेनवारितः॥६॥वारयित्वातुसौभद्रंभीमसेनःप्रतापवान्॥शल्यमासाद्यसमरेतस्थौगिरिरिवाचलः॥७॥तथैवमद्र राजोपिभीमंदृष्ट्वामहाबलम्॥ससाराभिमुखस्तूर्णंशार्दूलइवकुंजरम्॥८॥ततस्तूर्यनिनादाश्चशंखानांचसहस्रशः॥सिंहनादाश्चसंजज्ञुर्भेरीणांचमहास्वनाः॥९॥ पश्यतांशतशोह्यासीदन्योन्यमभिधावताम्॥पांडवानांकुरूणांचसाधुसाध्वितिनिःस्वनः॥१०॥ नहिमद्राधिपादन्यःसर्वराजसुभारत॥सोढुमुत्सहतेवेगंभी मसेनस्यसंयुगे॥११॥तथामद्राधिपस्यापिगदावेगंमहात्मनः॥सोढुमुत्सहतेलोकेयुधिकोन्योवृकोदरात्॥१२॥ पट्टैर्जांबूनदैर्बद्धाबभूवजनहर्षणी॥प्रज ज्वालतदाविद्धाभीमेनमहतीगदा॥१३॥तथैवचरतोमार्गान्मंडलानिचसर्वशः॥महाविद्युत्प्रतीकाशाशल्यस्यशुशुभेगदा॥१४॥तौवृषाविवनर्दंतौमंडला निविचेरतुः॥आवर्त्तितगदाशृंगावुभौशल्यवृकोदरौ॥१५॥मंडलावर्त्तमार्गेषुगदाविहरणेषुच॥निर्विशेषमभूद्युद्धंतयोःपुरुषसिंहयोः॥१६॥ताडिताभी मसेनेनशल्यस्यमहतीगदा॥साग्निज्वालामहारौद्रातदातूर्णमशीर्यत॥१७॥तथैवभीमसेनस्यद्विषताभिहतागदा॥वर्षाप्रदोषेखद्योतैर्वृतोवृक्षइवाबभौ ॥१८॥गदाक्षिप्तातुसमरेमद्रराजेनभारत॥व्योमदीपयमानासाससृजेपावकंमुहुः॥१९॥तथैवभीमसेनेनद्विषतेप्रेषितागदा॥तापयामासतत्सैन्यंमहो ल्कापततीयथा॥२०॥तेगदेगदिनांश्रेष्ठेसमासाद्यपरस्परम्॥श्वसंत्यौनागकन्येवससृजातेविभावसुम्॥२१॥नखैरिवमहाव्याघ्रौदंतैरिवमहागजौ॥तौविचे रतुरासाद्यगदाग्र्याभ्यांपरस्परम्॥२२॥ततोगदाग्र्याभिहतौक्षणेनरुधिरोक्षितौ॥ददृशातेमहात्मानौकिंशुकाविवपुष्पितौ॥२३॥शुश्रुवेदिक्षुसर्वासुतयोःपु रुषसिंहयोः॥गदाभिघातसंह्लादःशक्राशनिरवोपमः॥२४॥गदयामद्रराजेनसव्यदक्षिणमाहतः॥नाकंपततदाभीमोभिद्यमानइवाचलः॥२५॥तथाभी मगदावेगैस्ताड्यमानोमहाबलः॥धैर्यान्मद्राधिपस्तस्थौवज्रैर्गिरिरिवाहतः॥२६॥आपेततुर्महावेगौसमुच्छ्रितगदावुभौ॥पुनरंतरमार्गस्थौमंडलानिविचे रतुः॥२७॥अथाप्लुत्यपदान्यष्टौसंनिपत्यगजाविव॥सहसालोहदंडाभ्यामन्योन्यमभिजघ्नतुः॥२८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

 ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ क्षीववन्मत्तवत् ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ तदिति अस्त्रमायया अस्त्रकौशलेन

तौपरस्परवेगाच्चगदाभ्यांचभृशाहतौ ॥ युगपत्पेततुर्वीरौक्षिताविंद्रध्वजाविव ॥ २९ ॥ ततोविह्वलमानंतंनिःश्वसंतंपुनःपुनः ॥ शल्यमभ्यपतत्तूर्णंकृतवर्माम

॥ १४ ॥ हारथः ॥ ३० ॥ दृष्ट्वाचैनंमहाराजगदयाभिनिपीडितम् ॥ विचेष्टंतंयथानागंमूर्छयाभिपरिप्लुतम् ॥ ३१ ॥ ततःस्वरथमारोप्यमद्राणामधिपंरणे ॥ अपोवाहरणात्तू

र्णंकृतवर्मामहारथः ॥ ३२ ॥ क्षीववद्विह्वलोवीरोनिमेषात्पुनरुत्थितः ॥ भीमोपिसुमहाबाहुर्गदापाणिरदृश्यत ॥ ३३ ॥ ततोमद्राधिपंदृष्ट्वातवपुत्राःपराङ्मुखम्

सनागपत्त्यश्वरथाःसमकंपंतमारिष ॥ ३४ ॥ तेपांडवैरर्द्यमानास्तावकाजितकाशिभिः ॥ भीतादिशोन्वपद्यंतवातनुन्नाघनाइव ॥ ३५ ॥ निर्जित्यधार्त्तराष्ट्रां

स्तुपांडवेयामहारथाः ॥ व्यरोचंतरणेराजन्दीप्यमानाइवाग्नयः ॥ ३६ ॥ सिंहनादान्भृशंचक्रुःशंखान्दध्मुश्चहर्षिताः ॥ भेरीश्चवादयामासुर्मृदंगांश्चानकैःसह

॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिशल्यापयानेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तद्बलंसुमहद्दीर्णंत्वदी

यंप्रेक्ष्यवीर्यवान् ॥ दधारैकोरणेराजन्वृषसेनोस्त्रमायया ॥ १ ॥ शरादशदिशोमुक्तावृषसेनेनसंयुगे ॥ विचेरुस्तेविनिर्भिद्यनरवाजिरथद्विपान् ॥ २ ॥ तस्यदी

प्तामहाबाणाविनिश्चेरुःसहस्रशः ॥ भानोरिवमहाराजघर्मकालेमरीचयः ॥ ३ ॥ तेनार्दितामहाराजरथिनःसादिनस्तथा ॥ निपेतुरुर्व्यांसहसावातभग्नाइवद्रु

माः ॥ ४ ॥ हयौघांश्चरथौघांश्चगजौघांश्चमहारथः ॥ अपातयद्रणेराजन्शतशोथसहस्रशः ॥ ५ ॥ दृष्ट्वातमेकंसमरेविचरंतमभीतवत् ॥ सहिताःसर्वराजानः

परिवव्रुःसमंततः ॥ ६ ॥ नाकुलिस्तुशतानीकोवृषसेनंसमभ्ययात् ॥ विव्याधचैनंदशभिर्नाराचैर्मर्मभेदिभिः ॥ ७ ॥ तस्यकर्णात्मजश्चापंछित्त्वाकेतुमपातयत् ॥

तंभ्रातरंपरीप्संतोद्रौपदेयाःसमभ्ययुः ॥ ८ ॥ कर्णात्मजंशरव्रातैरदृश्यंचक्रुरंजसा ॥ तान्नदंतोभ्यधावंतद्रोणपुत्रमुखारथाः ॥ ९ ॥ छादयंतोमहाराजद्रौपदेया

न्महारथान् ॥ शरैर्नानाविधैस्तूर्णंपर्वतान्जलदाइव ॥ १० ॥ तान्पांडवाःप्रत्यगृह्णंस्त्वरिताःपुत्रगृद्धिनः ॥ पंचालाःकेकयामत्स्याःसृंजयाश्चोद्यतायुधाः ॥ ११ ॥

तद्युद्धमभवद्घोरंसुमहल्लोमहर्षणम् ॥ त्वदीयैःपांडुपुत्राणांदेवानामिवदानवैः ॥ १२ ॥ एवंयुयुधिरेवीराःसंरब्धाःकुरुपांडवाः ॥ परस्परमुदीक्षंतःपरस्परकृतागसः

॥ १३ ॥ तेषांददृशिरेकोपाद्वपूंष्यमिततेजसाम् ॥ युयुत्सूनामिवाकाशेपतत्रिवरभोगिनाम् ॥ १४ ॥ ॥ १४ ॥

॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ कथंयुयुधिरेइत्यस्योत्तरं एवंयुयुधिरेइति ॥ १३ ॥ पतत्रिवरभोगिनामिव पतत्रिवरोगरुडः भोगिनःसर्पाः ॥ १४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ ॥ द्रुतेनपलायितेन ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

भीमकर्णकृपद्रोणद्रौणिपार्षतसात्यकैः ॥ बभासेसरणोद्देशःकालसूर्यइवोदितः ॥ १५ ॥ तदासीत्तुमुलंयुद्धंनिघ्नतामितरेतरम् ॥ महाबलानांबलिभिर्दानवानां
यथासुरैः ॥ १६ ॥ ततोयुधिष्ठिरानीकमुद्धूतार्णवनिःस्वनम् ॥ त्वदीयमवधीत्सैन्यंसंप्रद्रुतमहारथम् ॥ १७ ॥ तत्प्रभग्नंबलंदृष्ट्वाशत्रुभिर्भृशमर्दितम् ॥ अलंद्रुतेनवः
शूराइतिद्रोणोऽभ्यभाषत ॥ १८ ॥ ततःशोणहयःक्रुद्धश्चतुर्दंतइवद्विपः ॥ प्रविश्यपांडवानीकंयुधिष्ठिरमुपाद्रवत् ॥ १९ ॥ तमाविध्यच्छितैर्बाणैःकंकपत्रैर्युधिष्ठि
रः ॥ तस्यद्रोणोधनुश्छित्त्वातंद्रुतंसमुपाद्रवत् ॥ २० ॥ चक्ररक्षःकुमारस्तुपंचालानांयशस्करः ॥ दधारद्रोणमायांतंवेलेवसरितांपतिम् ॥ २१ ॥ द्रोणंनिवारितंदृ
ष्ट्वाकुमारेणद्विजर्षभम् ॥ सिंहनादरवोह्यासीत्साधुसाध्वितिभाषितम् ॥ २२ ॥ कुमारस्तुततोद्रोणंसायकेनमहाहवे ॥ विव्याधोरसिसंक्रुद्धःसिंहवच्चनदन्मुहुः
॥ २३ ॥ संवार्यचरणेद्रोणंकुमारस्तुमहाबलः ॥ शरैरनेकसाहस्रैःकृतहस्तोजितश्रमः ॥ २४ ॥ तंशूरमार्यव्रतिनंमंत्रास्त्रेषुकृतश्रमम् ॥ चक्ररक्षंपरामृद्गात्कुमारंद्वि
जपुंगवः ॥ २५ ॥ समध्यंप्राप्यसैन्यानांसर्वाःप्रविचरन्दिशः ॥ तवसैन्यस्यगोप्तासीद्भारद्वाजोद्विजर्षभः ॥ २६ ॥ शिखंडिनंद्वादशभिर्विंशत्याचोत्तमौजसम् ॥ न
कुलंपंचभिर्विद्ध्वासहदेवंचसप्तभिः ॥ २७ ॥ युधिष्ठिरंद्वादशभिर्द्रौपदेयांस्त्रिभिस्त्रिभिः ॥ सात्यकिंपंचभिर्विद्ध्वामत्स्यंचदशभिःशरैः ॥ २८ ॥ व्यक्षोभयद्रणेयो
धान्यथामुख्यमभिद्रवन् ॥ अभ्यवर्त्ततसंप्रेप्सुःकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ २९ ॥ युगंधरस्ततोराजन्भारद्वाजंमहारथम् ॥ वारयामाससंक्रुद्धंवातोद्धतमिवार्णवम्
॥ ३० ॥ युधिष्ठिरंसविद्ध्वातुशरैःसंनतपर्वभिः ॥ युगंधरंतुभल्लेनरथनीडादपातयत् ॥ ३१ ॥ ततोविराटद्रुपदौकेकयाःसात्यकिःशिबिः ॥ व्याघ्रदत्तश्चपांचाल्यः
सिंहसेनश्चवीर्यवान् ॥ ३२ ॥ एतेचान्येचबहवःपरीप्संतोयुधिष्ठिरम् ॥ आववृस्तस्यपंथानंकिरंतःसायकान्बहून् ॥ ३३ ॥ व्याघ्रदत्तस्तुपांचाल्योद्रोणंविव्याधमार्ग
णैः ॥ पंचाशताशितैराजंस्ततउच्चुक्रुशुर्जनाः ॥ ३४ ॥ त्वरितंसिंहसेनस्तुद्रोणंविद्ध्वामहारथम् ॥ प्राहसत्सहसाहृष्टस्त्रासयन्वैमहारथान् ॥ ३५ ॥ ततोविस्फार्य
नयनेधनुर्ज्यामवमृज्यच ॥ तलशब्दंमहत्कृत्वाद्रोणस्तंसमुपाद्रवत् ॥ ३६ ॥ ततस्तुसिंहसेनस्यशिरःकायात्सकुंडलम् ॥ व्याघ्रदत्तस्यचाक्रम्यभल्लाभ्यामाहरद्ब
ली ॥ ३७ ॥ तान्प्रमृज्यशरव्रातैःपांडवानांमहारथान् ॥ युधिष्ठिररथाभ्याशेतस्थौमृत्युरिवांतकः ॥ ३८ ॥ ततोभवन्महाशब्दोराजन्यौधिष्ठिरेबले ॥ हतोराजेति
योधानांसमीपस्थेयतव्रते ॥ ३९ ॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ विशसनेयुद्धे ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ मसारइंद्रनीलः गल्वर्कःपद्मरागः ॥ ५४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषोडशो

अब्रुवन्सैनिकास्तत्रदृष्ट्वाद्रोणस्यविक्रमम् ॥ अद्यराजाधार्त्तराष्ट्रःकृतार्थोवैभविष्यति ॥ ४० ॥ अस्मिन्मुहूर्तेद्रोणस्तुपांडवंगृह्यहर्षितः ॥ आगमिष्यतिनोनूनं
धार्तराष्ट्रस्यसंयुगे ॥ ४१ ॥ एवंसंजल्पतांतेषांतावकानांमहारथः ॥ आयाज्जवेनकौंतेयोरथघोषेणनादयन् ॥ ४२ ॥ शोणितोदांरथावर्तांकृत्वाविशसनेनदीं ॥
शूरास्थिचयसंकीर्णांप्रेतकूलापहारिणीम् ॥ ४३ ॥ तांशरौघमहाफेनांप्रासमत्स्यसमाकुलाम् ॥ नदीमुत्तीर्यवेगेनकुरून्विद्राव्यपांडवः ॥ ४४ ॥ ततःकिरीटी
सहसाद्रोणानीकमुपाद्रवत् ॥ छादयन्निषुजालेनमहतामोहयन्निव ॥ ४५ ॥ शीघ्रमभ्यस्यतोबाणान्संदधानस्यचानिशम् ॥ नांतरंददृशेकश्चित्कौंतेयस्ययश
स्विनः ॥ ४६ ॥ नदिशोनांतरिक्षंचनद्यौर्नैवचमेदिनी ॥ अदृश्यंतमहाराजबाणभूताइवाभवन् ॥ ४७ ॥ नादृश्यततदाराजंस्तत्रकिंचनसंयुगे ॥ बाणांधकारेमह
तिकृतेगांडीवधन्वना ॥ ४८ ॥ सूर्येचास्तमनुप्राप्तेतमसाचाभिसंवृते ॥ नाज्ञायततदाशत्रुर्नसुहृन्नचकश्चन ॥ ४९ ॥ ततोवहारंचक्रुस्तेद्रोणदुर्योधनादयः ॥ ता
न्विदित्वापुनस्त्रस्तानयुद्धमनसःपरान् ॥ ५० ॥ स्वान्यनीकानिबीभत्सुःशनकैरवहारयत् ॥ ततोभितुष्टुवुःपार्थंप्रहृष्टाःपांडुसृंजयाः ॥ ५१ ॥ पंचालाश्चमनोज्ञा
भिर्वाग्भिःसूर्यमिवर्षयः ॥ एवंस्वशिबिरंप्रायाज्जित्वाशत्रून्धनंजयः ॥ ५२ ॥ पृष्ठतःसर्वसैन्यानांमुदितोवैसकेशवः ॥ ५३ ॥ मसारगल्वर्कसुवर्णरूप्यैर्वज्रप्र
वालस्फटिकैश्चमुख्यैः ॥ चित्रेरथेपांडुसुतोबभासेनक्षत्रचित्रेवियतीवचंद्रः ॥ ५४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणाभिषेकपर्वणिप्रथमदिवसावहारे
षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ ॥समाप्तंचद्रोणाभिषेकपर्व ॥ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अथसंशप्तकवधपर्व ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तेसेनेशिबिरंगत्वान्यविशेतां
विशांपते ॥ यथाभागंयथान्यायंयथागुल्मंचसर्वशः ॥ १ ॥ कृत्वावहारंसैन्यानांद्रोणःपरमदुर्मनाः ॥ दुर्योधनमभिप्रेक्ष्यसव्रीडमिदमब्रवीत् ॥ २ ॥ उक्तमेतन्म
यापूर्वंनतिष्ठतिधनंजये ॥ शक्योग्रहीतुंसंग्रामेदेवैरपियुधिष्ठिरः ॥ ३ ॥ इतितद्वःप्रयततांकृतंपार्थेनसंयुगे ॥ माविशंकीर्वचोमह्यमजेयौकृष्णपांडवौ ॥ ४ ॥ अप
नीतेतुयोगेनकेनचिच्छ्वेतवाहने ॥ ततएष्यतितेराजन्वशमेषयुधिष्ठिरः ॥ ५ ॥ कश्चिदाहूयतंसंख्येदेशमन्यंप्रकर्षतु ॥ तमजित्वानकौंतेयोनिवर्तेतकथंचन ॥ ६ ॥
एतस्मिन्नंतरेशून्येधर्मराजमहंनृप ॥ ग्रहीष्यामिचमूंभित्त्वाधृष्टद्युम्नस्यपश्यतः ॥ ७ ॥ ॥ १५ ॥

ऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ तेसेनेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ योगेनउपायेन ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ लोक्याः पुण्यलोकार्हाः ॥ २४ ॥ ब्रह्मचर्यंवेदव्रताचरणंश्रुतिर्वेदाध्ययनंतेएवमुखं

अर्जुनेनविहीनस्तुयदिनोत्स्रजतेरणम् ॥ मामुपायांतमालोक्यगृहीतंविद्धिपांडवम् ॥ ८ ॥ एवंतेहंमहाराजधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ समानेष्यामिसगणंवशमद्यन
संशयः ॥ ९ ॥ यदितिष्ठतिसंग्रामेमुहूर्तमपिपांडवः ॥ अथापयातिसंग्रामाद्विजयात्तद्विशिष्यते ॥ १० ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥द्रोणस्यतद्वचःश्रुत्वात्रिगर्ताधिप
तिस्तदा ॥ भ्रातृभिःसहितोराजन्निदंवचनमब्रवीत् ॥ ११ ॥ ॥ वयंविनिकृताराजन्सदागांडीवधन्वना ॥ अनागःस्वपिचागस्तत्कृतमस्मासुतेनवै ॥ १२ ॥ तेव
यंस्मरमाणास्तान्विनिकारान्पृथग्विधान् ॥ क्रोधाग्निनादह्यमानानशेमहिसदानिशि ॥ १३ ॥ सनोदिष्ट्यास्त्रसंपन्नश्चक्षुर्विषयमागतः ॥ कर्तारःस्मवयंकर्मयच्चि
कीर्षामहृद्गतम् ॥ १४ ॥ भवतश्चप्रियंयत्स्यादस्माकंचयशस्करम् ॥ वयमेनंहनिष्यामोनिकृष्यायोधनाद्बहिः ॥ १५ ॥ अद्यास्त्वनर्जुनाभूमिरत्रिगर्ताथवा
पुनः ॥ ॥ सत्यंतेप्रतिजानीमोनैतन्मिथ्याभविष्यति ॥ १६ ॥ एवंसत्यरथश्चोक्त्वासत्यवर्माचभारत ॥ सत्यव्रतश्चसत्येषुःसत्यकर्मातथैवच ॥ १७ ॥ सहिताभ्रा
तरःपंचरथानामयुतेनच ॥ न्यवर्तंतमहाराजकृत्वाशपथमाहवे ॥ १८ ॥ मालवास्तुंडिकेराश्चरथानामयुतैस्त्रिभिः ॥ सुशर्माचनरव्याघ्रस्त्रिगर्तःप्रस्थलाधिपः ॥
॥ १९ ॥ मावेल्लकैर्ललित्थैश्चसहितोमद्रकैरपि ॥ रथानामयुतेनैवसोगमद्भ्रातृभिःसह ॥ २० ॥ नानाजनपदेभ्यश्चरथानामयुतंपुनः ॥ समुत्थितंविशिष्टानांशप
थार्थमुपागमत् ॥ २१ ॥ ततोज्वलनमानर्च्यहुत्वासर्वेपृथक्पृथक् ॥ जगृहुःकुशचीराणिचित्राणिकवचानिच ॥ २२ ॥ तेचबद्धतनुत्राणाघृताक्ताःकुशचीरिणः ॥
मौर्वीमेखलिनोवीराःसहस्रशतदक्षिणाः ॥ २३ ॥ यज्वानःपुत्रिणोलोक्याःकृतकृत्यास्तनुत्यजः ॥ योक्ष्यमाणास्तदात्मानंयशसाविजयेनच ॥ २४ ॥ ब्रह्मचर्यश्रुति
मुखैःक्रतुभिश्चाप्तदक्षिणैः ॥ प्राप्यान्लोकान्सुयुद्धेनक्षिप्रमेवयियासवः ॥ २५ ॥ ब्राह्मणांस्तर्पयित्वाचनिष्कान्दत्त्वापृथक्पृथक् ॥ गाश्चवासांसिचपुनःसमाभा
ष्यपरस्परम् ॥ २६ ॥ प्रज्वाल्यकृष्णवर्त्मानमुपागम्यरणव्रतम् ॥ तस्मिन्नग्नौतदाचक्रुःप्रतिज्ञांदृढनिश्चयाः ॥ २७ ॥ शृण्वतांसर्वभूतानामुच्चैर्वाचोबभाषिरे ॥ सर्वेध
नंजयवधेप्रतिज्ञांचापिचक्रिरे ॥ २८ ॥ येवैलोकाश्चाव्रतिनांयेचैवब्रह्मघातिनाम् ॥ मद्यपस्यचयेलोकागुरुदाररतस्यच ॥ २९ ॥ ब्रह्मस्वहारिणश्चैवराजपिंडापहारि
णः ॥ शरणागतंचत्यजतोयाचमानंतथाघ्नतः ॥ ३० ॥

प्रधानंयेषुतैःकर्मभिरितिशेषः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३१ ॥ आत्मापहारिणांस्वजातिगोपकानां ॥ ३२ ॥ श्रुतंप्रतिज्ञातं ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ अपदांतरमव्यवहितं ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

अगारदाहिनांचैवयेचगांनिघ्नतामपि ॥ अपकारिणांचयेलोकायेचब्रह्मद्विषामपि ॥ ३१ ॥ स्वभार्यामृतुकालेषुमोहाद्वैनाभिगच्छताम् ॥ श्राद्धमैथुनिकानांचये
॥ १६ ॥ चाप्यात्मापहारिणाम् ॥ ३२ ॥ न्यासापहारिणांयेचश्रुतंनाशयतांचये ॥ क्लीबेनयुध्यमानानांयेचनीचानुसारिणाम् ॥ ३३ ॥ नास्तिकानांचयेलोकायेग्निमातृपि
तृत्यजाम् ॥ तानाप्नुयामहेलोकान्येचपापकृतामपि ॥ ३४ ॥ यद्यहत्वावयंयुद्धेनिवर्तेमधनंजयम् ॥ तेनचाभ्यर्दितास्त्रासाद्भवेमहिपराङ्मुखाः ॥ ३५ ॥ यदित्वसु
करंलोकेकर्मकुर्यामसंयुगे ॥ इष्टाँल्लोकान्प्राप्नुयामोवयमद्यनसंशयः ॥ ३६ ॥ एवमुक्त्वातदाराजंस्तेऽभ्यवर्तंतसंयुगे ॥ आह्वयंतोर्जुनंवीराःपितृजुष्टांदिशंप्रति ॥
॥ ३७ ॥ आहूतस्तैर्नरव्याघ्रैःपार्थःपरपुरंजयः ॥ धर्मराजमिदंवाक्यमपदांतरमब्रवीत् ॥ ३८ ॥ आहूतोननिवर्तेयमितिमेव्रतमाहितम् ॥ संशप्तकाश्चमांराजन्नाह्व
यंतिमहामृधे ॥ ३९ ॥ एषचभ्रातृभिःसार्धंसुशर्माह्वयतेरणे ॥ वधायसगणस्यास्यमामनुज्ञातुमर्हसि ॥ ४० ॥ नैतच्छक्नोमिसंसोढुमाह्वानंपुरुषर्षभ ॥ सत्यंतेप्रति
जानामिहतान्विद्धिपरान्युधि ॥ ४१ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रुतंतेतत्त्वतस्तातयद्द्रोणस्यचिकीर्षितम् ॥ यथातदनृतंतस्यभवेत्तत्त्वंसमाचर ॥ ४२ ॥ द्रोणोहिबल
वान्शूरःकृतास्त्रश्चजितश्रमः ॥ प्रतिज्ञातंचतेनैतद्ग्रहणंमेमहारथ ॥ ४३ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ अयंवैसत्यजिद्राजन्नद्यत्वांरक्षितायुधि ॥ ध्रियमाणेचपांचा
ल्येनाचार्यःकाममाप्स्यति ॥ ४४ ॥ हतेतुपुरुषव्याघ्रेरणेसत्यजितिप्रभो ॥ सर्वैरपिसमेतैर्वानस्थातव्यंकथंचन ॥ ४५ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ अनुज्ञातस्ततोराज्ञा
परिष्वक्तश्चफाल्गुनः ॥ प्रेम्णादृष्टश्चबहुधात्याशिषश्चास्ययोजिताः ॥ ४६ ॥ विहायैनंततःपार्थस्त्रिगर्तान्प्रत्ययाद्बली ॥ क्षुधितःक्षुद्विघातार्थंसिंहोमृगगणानि
व ॥ ४७ ॥ ततोदौर्योधनंसैन्यंमुदापरमयायुतम् ॥ ऋतेर्जुनंभृशंक्रुद्धंधर्मराजस्यनिग्रहे ॥ ४८ ॥ ततोन्योन्येनतेसैन्येसमाजग्मतुरोजसा ॥ गंगासरय्वौवेगेनप्रा
वृषीवोल्बणोदके ॥ ४९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिसंशप्तकवधपर्वणि धनंजययानेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ततःसंश
प्तकाराजन्समेदेशेव्यवस्थिताः ॥ व्यूह्यानीकंरथैरेवचंद्राकारंमुदायुताः ॥ १ ॥ तेकिरीटिनमायांतंदृष्ट्वाहर्षेणमारिष ॥ उदक्रोशन्नरव्याघ्राःशब्देनमहतातदा ॥ २ ॥
सशब्दःप्रदिशःसर्वादिशःखंचसमावृणोत् ॥ आवृतत्वाच्चलोकस्यनासीत्तत्रप्रतिस्वनः ॥ ३ ॥ ॥ १६ ॥

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

सोतीवसंप्रहृष्टांस्तानुपलभ्यधनंजयः ॥ किंचिदभ्युत्स्मयन्कृष्णमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ४ ॥ पश्यैतान्देवकीमातर्मुमूर्षूनद्यसंयुगे ॥ भ्रातृंस्त्रैगर्तकानेवंरोदितव्ये
प्रहर्षितान् ॥ ५ ॥ अथवाहर्षकालोयंत्रैगर्त्तानामसंशयम् ॥ कुनरैर्दुरवापान्हिलोकान्प्राप्स्यंत्यनुत्तमान् ॥ ६ ॥ एवमुक्त्वामहाबाहुर्हृषीकेशंततोऽर्जुनः ॥ आस
सादरणेव्यूढांत्रिगर्तानामनीकिनीम् ॥ ७ ॥ सदेवदत्तमादायशंखंहेमपरिष्कृतम् ॥ दध्मौवेगेनमहताघोषेणापूरयन्दिशः ॥ ८ ॥ तेनशब्देनवित्रस्तासंशप्तकवरू
थिनी ॥ विचेष्टावस्थितासंख्येत्व्यश्मसारमयीयथा ॥ ९ ॥ वाहास्तेषांविवृत्ताक्षाःस्तब्धकर्णशिरोधराः ॥ विष्टब्धचरणामूत्रंरुधिरंचप्रसुस्रुवुः ॥ १० ॥ उपलभ्य
ततःसंज्ञामवस्थाप्यचवाहिनीम् ॥ युगपत्पांडुपुत्रायचिक्षिपुःकंकपत्रिणः ॥ ११ ॥ तान्यर्जुनःसहस्राणिदशपंचभिराशुगैः ॥ अनागतान्येवशरैश्चिच्छेदाशुपरा
क्रमी ॥ १२ ॥ ततोर्जुनंशितैर्बाणैर्दशभिर्दशभिःपुनः ॥ प्राविध्यंततः पार्थस्तानविध्यत्त्रिभिस्त्रिभिः ॥ १३ ॥ एकैकस्तुततःपार्थंराजन्विव्याधपंचभिः ॥ सच
तान्प्रतिविव्याधद्वाभ्यांद्वाभ्यांपराक्रमी ॥ १४ ॥ भूयएवतुसंक्रुद्धास्त्वर्जुनंसहकेशवम् ॥ आपूरयन्शरैस्तीक्ष्णैस्तडागमिववृष्टिभिः ॥ १५ ॥ ततःशरसहस्राणिप्रा
पतन्नर्जुनंप्रति ॥ भ्रमराणामिवव्राताःफुल्लंद्रुमगणंवने ॥ १६ ॥ ततःसुबाहुस्त्रिंशद्भिरद्रिसारमयैःशरैः ॥ अविध्यदिषुभिर्गाढंकिरीटेसव्यसाचिनम् ॥ १७ ॥ तैः
किरीटीकिरीटस्थैर्हेमपुंखैरजिह्मगैः ॥ शातकुंभमयापीडोबभौसूर्यइवोत्थितः ॥ १८ ॥ हस्तावापंसुबाहोस्तुभल्लेनयुधिपांडवः ॥ चिच्छेदतंचैवपुनःशरवर्षैरवा
किरत् ॥ १९ ॥ ततःसुशर्मादशभिःसुरथस्तुकिरीटिनम् ॥ सुधर्मासुधनुश्चैवसुबाहुश्चसमार्पयत् ॥ २० ॥ तांस्तुसर्वान्पृथग्बाणैर्वानरप्रवरध्वजः ॥ प्रत्यविध्यद्ध्व
जांश्चैषांभल्लैश्चिच्छेदसायकान् ॥ २१ ॥ सुधन्वनोधनुश्छित्त्वाहयांश्चास्यावधीच्छरैः ॥ अथास्यसशिरस्त्राणंशिरःकायादपातयत् ॥ २२ ॥ तस्मिन्निपतितेवी
रेत्रस्तास्तस्यपदानुगाः ॥ व्यद्रवंतभयाद्भीतायत्रदौर्योधनंबलम् ॥ २३ ॥ ततोजघानसंक्रुद्धोवासविस्तांमहाचमूम् ॥ २३ ॥ शरजालैरविच्छिन्नैस्तमःसूर्यइवां
शुभिः ॥ २४ ॥ ततोभग्नेबलेतस्मिन्विप्रलीनेसमंततः ॥ सव्यसाचिनिसंक्रुद्धेत्रैगर्तान्भयमाविशत् ॥ २५ ॥ तेवध्यमानाःपार्थेनशरैःसंनतपर्वभिः ॥ अमुह्यंस्त
त्रतत्रैवत्रस्तामृगगणाइव ॥ २६ ॥ ततस्त्रिगर्तराट्क्रुद्धस्तानुवाचमहारथान् ॥ अलंद्रुतेनवःशूरानभयंकर्तुमर्हथ ॥ २७ ॥ शप्त्वाथशपथान्घोरान्सर्वसैन्यस्यप
श्यतः ॥ गत्वादौर्योधनंसैन्यंकिंवैवक्ष्यथमुख्यशः ॥ २८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायामष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ दृष्ट्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

नावहास्याःकथंलोकेकर्मणानेनसंयुगे ॥ अवेमसहिताःसर्वैनिवर्तध्वंयथाबलम् ॥ २९ ॥ एवमुक्तास्तुतेराजन्नुदक्रोशन्मुहुर्मुहुः ॥ शंखांश्चदध्मिरेवीराहर्षयंतःप
रस्परम् ॥ ३० ॥ ततस्तेसंन्यवर्तंतसंशप्तकगणाःपुनः ॥ नारायणाश्चगोपालामृत्युंकृत्वाऽनिवर्तनम् ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिसंशप्तकवधपर्वणि
सुधन्ववधेअष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ दृष्ट्वातुसंनिवृत्तांस्तान्संशप्तकगणान्पुनः ॥ वासुदेवंमहात्मानमर्जुनःसमभाष
त ॥ १ ॥ चोदयाश्वान्हृषीकेशसंशप्तकगणान्प्रति ॥ नैतेहास्यंतिसंग्रामंजीवंतइतिमेमतिः ॥ २ ॥ पश्यमेऽस्त्रबलंघोरंबाह्वोरिष्वसनस्यच ॥ अद्यैतान्पातयिष्या
मिक्रुद्धोरुद्रःपशूनिव ॥ ३ ॥ ततःकृष्णःस्मितंकृत्वाप्रतिनंद्यशिवेनतम् ॥ प्रावेशयतदुर्धर्षोयत्रयत्रैच्छदर्जुनः ॥ ४ ॥ सरथोभ्राजतेत्यर्थमुह्यमानोरणेतदा ॥ उह्य
मानमिवाकाशेविमानंपांडुरैर्हयैः ॥ ५ ॥ मंडलानिततश्चक्रेगतप्रत्यागतानिच ॥ यथाशक्ररथोराजन्युद्धेदेवासुरेपुरा ॥ ६ ॥ अथनारायणाःक्रुद्धाविविधायु
धपाणयः ॥ छादयंतःशरव्रातैःपरिवव्रुर्धनंजयम् ॥ ७ ॥ अदृश्यंचमुहूर्तेनचक्रुस्तेभरतर्षभ ॥ कृष्णेनसहितंयुद्धेकुंतीपुत्रंधनंजयम् ॥ ८ ॥ क्रुद्धस्तुफाल्गुनःसंख्येद्विगु
णीकृतविक्रमः ॥ गांडीवंधनुरामृज्यतूर्णंजग्राहसंयुगे ॥ ९ ॥ बद्ध्वाचभ्रुकुटिंवक्त्रेक्रोधस्यप्रतिलक्षणम् ॥ देवदत्तंमहाशंखंपूरयामासपांडवः ॥ १० ॥ अथास्त्रम
रिसंघघ्नंत्वाष्ट्रमभ्यस्यदर्जुनः ॥ ततोरूपसहस्राणिप्रादुरासन्पृथक्पृथक् ॥ ११ ॥ आत्मनःप्रतिरूपैस्तैर्नानारूपैर्विमोहिताः ॥ अन्योन्येनार्जुनंमत्वास्वमात्मानं
चजघ्निरे ॥ १२ ॥ अयमर्जुनोयंगोविंदइमौपांडवयादवौ ॥ इतिब्रुवाणाःसंमूढाजघ्नुरन्योन्यमाहवे ॥ १३ ॥ मोहिताःपरमास्त्रेणक्षयंजग्मुःपरस्परम् ॥ अशोभंत
रणेयोधाःपुष्पिताइवकिंशुकाः ॥ १४ ॥ ततःशरसहस्राणितैर्विमुक्तानिभस्मसात् ॥ कृत्वातदस्त्रंतान्वीराननयद्यमसादनम् ॥ १५ ॥ अथप्रहस्यबीभत्सुर्ललित्था
न्मालवानपि ॥ मावेल्लकांस्त्रिगर्तांश्चयौधेयांश्चार्दयच्छरैः ॥ १६ ॥ तेहन्यमानावीरेणक्षत्रियाःकालचोदिताः ॥ व्यसृजञ्छरजालानिपार्थेनानाविधानिच
॥ १७ ॥ नध्वजोनार्जुनस्तत्रनरथोनचकेशवः ॥ प्रत्यदृश्यतघोरेणशरवर्षेणसंवृतः ॥ १८ ॥ ततस्तेलब्धलक्षत्वादन्योन्यमभिचुक्रुशुः ॥ हतौकृष्णावितिप्रीत्या
वासांस्यादुधुवुस्तदा ॥ १९ ॥ भेरीमृदंगशंखांश्चदध्मुर्वीराःसहस्रशः ॥ सिंहनादरवांश्चोग्रांश्चक्रिरेतत्रमारिष ॥ २० ॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ सोत्तरायुधिनःउपरिगतैर्योधैःसहिताः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

ततःप्रसिष्विदेकृष्णःखिन्नश्चार्जुनमब्रवीत् ॥ क्वासिपार्थनपश्येत्वांकच्चिज्जीवसिशत्रुहन् ॥ २१ ॥ तस्यतद्भाषितंश्रुत्वात्वरमाणोधनंजयः ॥ वायव्यास्त्रेणतैरस्तांशरवृष्टिमपाहरत् ॥ २२ ॥ ततःसंशप्तकव्रातान्साश्वद्वीपरथायुधान् ॥ उवाहभगवान्वायुःशुष्कपर्णचयानिव ॥ २३ ॥ उह्यमानास्तुतेराजन्बहुशोभंतवायुना ॥ प्रडीनाःपक्षिणःकालेवृक्षेभ्यइवमारिष ॥ २४ ॥ तांस्तथाव्याकुलीकृत्यत्वरमाणोधनंजयः ॥ जघाननिशितैर्बाणैःसहस्राणिशतानिच ॥ २५ ॥ शिरांसिभल्लैरहरद्बाहूनपिचसायुधान् ॥ हस्तिहस्तोपमांश्चोरून्शरैरुर्व्यामपातयत् ॥ २६ ॥ पृष्ठच्छिन्नान्विचरणान्बाहुपार्श्वेक्षणाकुलान् ॥ नानांगावयवैर्हीनांश्चकारीन्धनंजयः ॥ २७ ॥ गंधर्वनगराकारान्विधिवत्कल्पितान्रथान् ॥ शरैर्विशकलीकुर्वंश्चक्रेव्यश्वरथद्विपान् ॥ २८ ॥ मुंडतालवनानीवतत्रतत्रचकाशिरे ॥ छिन्नारथध्वजव्राताःकेचित्तत्रक्वचित्क्वचित् ॥ २९ ॥ सोत्तरायुधिनोनागाःसपताकांकुशध्वजाः ॥ पेतुःशक्राशनिहताद्रुमवंतइवाचलाः ॥ ३० ॥ चामरापीडकवचाःस्रस्तांत्रनयनास्तथा ॥ सारोहास्तुरगाःपेतुःपार्थबाणहताःक्षितौ ॥ ३१ ॥ विप्रविद्धासिनखराश्छिन्नवर्मर्ष्टिशक्तयः ॥ पत्तयश्छिन्नवर्माणःकृपणाःशेरतेहताः ॥ ३२ ॥ तैर्हतैर्हन्यमानैश्चपतद्भिःपतितैरपि ॥ भ्रमद्भिर्निष्टनद्भिश्चक्रूरमायोधनंबभौ ॥ ३३ ॥ रजश्चसुमहज्जातंशांतंरुधिरवृष्टिभिः ॥ महीचाप्यभवद्दुर्गाकबंधशतसंकुला ॥ ३४ ॥ तद्बभौरौद्रबीभत्संबीभत्सोर्यानमाहवे ॥ आक्रीडमिवरुद्रस्यघ्नतःकालात्ययेपशून् ॥ ३५ ॥ तेवध्यमानाःपार्थेनव्याकुलाश्वरथद्विपाः ॥ तमेवाभिमुखाःक्षीणाःशक्रस्यातिथितांगताः ॥ ३६ ॥ साभूमिर्भरतश्रेष्ठनिहतैस्तैर्महारथैः ॥ आस्तीर्णासंबभौसर्वाप्रेतीभूतैःसमंततः ॥ ३७ ॥ एतस्मिन्नंतरेचैवप्रमत्तेसव्यसाचिनि ॥ व्यूढानीकस्ततोद्रोणोयुधिष्ठिरमुपाद्रवत् ॥ ३८ ॥ तंप्रत्यगृह्णंस्त्वरिताव्यूढानीकाःप्रहारिणः ॥ युधिष्ठिरंपरीप्संतस्तदासीत्तुमुलंमहत् ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिसंशप्तकवधपर्वणिअर्जुनसंशप्तकयुद्धेऊनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ परिणाम्यनिशांतांतुभारद्वाजोमहारथः ॥ उक्त्वासुबहुराजेंद्रवचनंवैसुयोधनम् ॥ १ ॥ विधाययोगंपार्थेनसंशप्तकगणैःसह ॥ निष्क्रांतेचतदापार्थेसंशप्तकवधंप्रति ॥ २ ॥ व्यूढानीकस्ततोद्रोणःपांडवानांमहाचमूम् ॥ अभ्ययाद्भरतश्रेष्ठधर्मराजजिघृक्षया ॥ ३ ॥

इतिद्रोणपर्वणिटीकायांऊनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ परिणाम्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ उष्णगेघर्मात्यये ॥ १६ ॥ १७ ॥ पौर्णमास्यांकृत्तिकायोगयुक्तेनइंदुना शारदपूर्णचंद्रेणेत्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

व्यूढंदृष्ट्वासुपर्णंतुभारद्वाजकृतंतदा ॥ व्यूहेनमंडलार्धेनप्रत्यव्यूहद्युधिष्ठिरः ॥ मुखंत्वासीत्सुपर्णस्यभारद्वाजोमहारथः ॥ ४ ॥ शिरोदुर्योधनोराजासोदर्यैःसानुगैर्वृतः ॥ चक्षुषीकृतवर्मासीद्गौतमश्चास्यतांवरः ॥ ५ ॥ भूतशर्माक्षेमशर्माकरकाशश्चवीर्यवान् ॥ कलिंगाःसिंहलाःप्राच्याःशूराभीरादशेरकाः ॥ ६ ॥ शकायवनकांबोजास्तथाहंसपथाश्चये ॥ ग्रीवायांशूरसेनाश्चदरदामद्रकेकयाः ॥ ७ ॥ गजाश्वरथपत्त्योघास्तस्थुःपरमदंशिताः ॥ भूरिश्रवास्तथाशल्यःसोमदत्तश्चवाह्लिकः ॥ ८ ॥ अक्षौहिण्यावृतावीरादक्षिणंपार्श्वमास्थिताः ॥ विंदानुविंदावावंत्यौकांबोजश्चसुदक्षिणः ॥ ९ ॥ वामंपार्श्वंसमाश्रित्यद्रोणपुत्राग्रतःस्थिताः ॥ पृष्ठेकलिंगाःसांवष्ठामागधाःपौंड्रमद्रकाः ॥ १० ॥ गांधाराःशकुनाःप्राच्याःपार्वतीयावसातयः ॥ पुच्छेवैकर्तनःकर्णःसपुत्रज्ञातिबांधवः ॥ ११ ॥ महत्यासेनयातस्थौनानाजनपदोत्थया ॥ जयद्रथोभीमरथःसंपातिर्ऋषभोजयः ॥ १२ ॥ भूमिंजयोवृषक्राथोनैषधश्चमहाबलः ॥ वृताबलेनमहताब्रह्मलोकपरिष्कृताः ॥ १३ ॥ व्यूहस्योरसितेराजन्स्थितायुद्धविशारदाः ॥ द्रोणेनविहितोव्यूहःपदात्यश्वरथद्विपैः ॥ १४ ॥ वातोद्धूतार्णवाकारःप्रवृत्तइवलक्ष्यते ॥ तस्यपक्षप्रपक्षेभ्योनिष्पतंतियुयुत्सवः ॥ १५ ॥ सविद्युत्स्तनितामेघाःसर्वदिग्भ्यइवोष्णगे ॥ तस्यप्राग्ज्योतिषोमध्येविधिवत्कल्पितंगजम् ॥ १६ ॥ आस्थितःशुशुभेराजन्नंशुमानुदयेयथा ॥ माल्यदामवताराजन्श्वेतच्छत्रेणधार्यता ॥ १७ ॥ कृत्तिकायोगयुक्तेनपौर्णमास्यामिवेंदुना ॥ नीलांजनचयप्रख्योमदांधोद्विरदोबभौ ॥ १८ ॥ अतिवृष्टोमहामेघैर्यथास्यात्पर्वतोमहान् ॥ नानानृपतिभिर्वीरैर्विविधायुधभूषणैः ॥ १९ ॥ समन्वितःपार्वतीयैःशक्रोदेवगणैरिव ॥ ततोयुधिष्ठिरःप्रेक्ष्यव्यूहंतमतिमानुषम् ॥ २० ॥ अजय्यमरिभिःसंख्येपार्षतंवाक्यमब्रवीत् ॥ ब्राह्मणस्यवशंनाहमियामद्ययथाप्रभो ॥ पारावतसवर्णाश्वतथानीतिर्विधीयताम् ॥ २१ ॥ ॥ धृष्टद्युम्नउवाच ॥ ॥ द्रोणस्ययतमानस्यवशंनैष्यसिसुव्रत ॥ अहमावारयिष्यामिद्रोणमद्यसहानुगम् ॥ २२ ॥ मयिजीवतिकौरव्यनोद्वेगंकर्तुमर्हसि ॥ नहिशक्तोरणेद्रोणोविजेतुंमांकथंचन ॥ २३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वाकिरन्बाणान्द्रुपदस्यसुतोबली ॥ पारावतसवर्णाश्वःस्वयंद्रोणमुपाद्रवत् ॥ २४ ॥ अनिष्टदर्शनंदृष्ट्वाधृष्टद्युम्नमवास्थितम् ॥ क्षणेनैवाभवद्द्रोणोनातिहृष्टमनाइव ॥ २५ ॥ तंतुसंप्रेक्ष्यपुत्रस्तेदुर्मुखःशत्रुकर्षणः ॥ प्रियंचिकीर्षुर्द्रोणस्यधृष्टद्युम्नमवारयत् ॥ २६ ॥

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ अनिष्टदर्शनंत्वमृत्युहेतुत्वात् ॥ २५ ॥ २६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२७॥२८॥ भृशायस्तोऽतिप्रयत्नवान् ॥ २९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥ एकचराःद्विपांतरदर्शनासहाः ॥ ४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥

ससंप्रहारस्तुमुलःसुघोरःसमपद्यत॥पार्षतस्यचशूरस्यदुर्मुखस्यचभारत॥ २७ ॥ पार्षतःशरजालेनक्षिप्रंप्रच्छाद्यदुर्मुखम्॥ भारद्वाजंशरौघेणमहतासमवार
यत्॥ २८॥ द्रोणमावारितंदृष्ट्वाभृशायस्तस्तवात्मजः ॥ नानालिंगैःशरव्रातैःपार्षतंसममोहयत् ॥ २९ ॥ तयोर्विषक्तयोःसंख्येपांचाल्यकुरुमुख्ययोः॥ द्रोणो
यौधिष्ठिरंसैन्यंबहुधाव्यधमच्छरैः ॥ ३० ॥ अनिलेनयथाभ्राणिविच्छिन्नानिसमंततः॥ तथापार्थस्यसैन्यानिविच्छिन्नानिक्वचित्क्वचित्॥ ३१ ॥ मुहूर्तमिव
तद्युद्धमासीन्मधुरदर्शनम्॥ततउन्मत्तवद्राजन्निर्मर्यादमवर्त्तत॥ ३२ ॥ नैवस्वेनपरेराजन्नाज्ञायंतपरस्परम्॥ अनुमानेनसंज्ञाभिर्युद्धंतत्समवर्तत॥३३॥ चूडा
मणिषुनिष्केषुभूषणेष्वपिवर्मसु ॥ तेषामादित्यवर्णाभारश्मयःप्रचकाशिरे ॥ ३४ ॥ तत्प्रकीर्णपताकानांरथवारणवाजिनाम् ॥ बलाकाशबलाभ्राभंददृशे
रूपमाहवे॥ ३५॥ नरानेवनराजघ्नुरुदग्राश्चहयाहयान्॥ रथांश्चरथिनोजघ्नुर्वारणावरवारणान् ॥ ३६ ॥ समुच्छ्रितपताकानांगजानांपरमद्विपैः॥ क्षणेनतु
मुलोघोरःसंग्रामःसमपद्यत॥ ३७॥ तेषांसंसक्तगात्राणांकर्षतामितरेतरम्॥ दंतसंघातसंघर्षात्सधूमोऽग्निरजायत॥ ३८॥ विप्रकीर्णपताकास्तेविषाणजनिता
ग्नयः॥ बभूवुःखंसमासाद्यसविद्युतइवांबुदाः॥ ३९ ॥ विक्षिपद्भिर्नदद्भिश्चनिपतद्भिश्चवारणैः॥ संबभूवमहीकीर्णामेघैर्द्यौरिवशारदी ॥ ४० ॥ तेषामाहन्य
मानानांबाणतोमरऋष्टिभिः॥ वारणानांरवोजज्ञेमेघानामिवसंप्लवे॥ ४१ ॥ तोमराभिहताःकेचिद्बाणैश्चपरमद्विपाः॥ वित्रेसुःसर्वनागानांशब्दमेवापरेऽव्र
जन्॥ ४२॥ विषाणाभिहताश्चापिकेचित्तत्रगजागजैः ॥ चक्रुरार्तस्वनंघोरमुत्पातजलदाइव ॥ ४३॥ प्रतीपाःक्रियमाणाश्चवारणावरवारणैः॥ उन्मथ्यपुन
राजग्मुःप्रेरिताःपरमांकुशैः॥ ४४॥ महामात्रैर्महामात्रास्ताडिताःशरतोमरैः॥ गजेभ्यःपृथिवींजग्मुर्मुक्तप्रहरणांकुशाः ॥ ४५ ॥ निर्मनुष्याश्चमातंगाविनदंत
स्ततस्ततः॥ छिन्नाभ्राणीवसंपेतुःसंप्रविश्यपरस्परम्॥ ४६॥ हतान्परिवहंतश्चपतितान्पतितायुधान्॥ दिशोजग्मुर्महानागाःकेचिदेकचराइव॥ ४७॥ ताडिता
स्ताड्यमानाश्चतोमरर्ष्टिपरश्वधैः ॥ पेतुरार्तस्वनंकृत्वातदाविशसनेगजाः॥ ४८ ॥ तेषांशैलोपमैःकायैर्निपतद्भिःसमंततः॥ आहतासहसाभूमिश्चकंपेचननाद
च॥ ४९॥ सादितैःसगजारोहैःसपताकैःसमंततः॥ मातंगैःशुशुभेभूमिर्विकीर्णैरिवपर्वतैः॥ ५० ॥ गजस्थाश्चमहामात्रानिर्भिन्नहृदयारणे ॥ रथिभिःपातिता
भल्लैर्विकीर्णांकुशतोमराः॥ ५१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१ ॥ अचित्ततांमोहं आहतलक्षणोध्वस्तचिह्नः ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततइति

क्रौंचवद्विनदंतोन्येनाराचाभिहतागजाः ॥ परान्स्वांश्चापिमृद्गंतःपरिपेतुर्दिशोदश ॥ ५२ ॥ गजाश्वरथयोधानांशरीरौघसमावृता ॥ बभूवपृथिवीराजन्मांस
शोणितकर्दमा ॥ ५३ ॥ प्रमथ्यचविषाणाग्रैःसमुत्क्षिप्ताश्ववारणैः ॥ सचक्राश्वविचक्राश्वरथैरेवमहारथाः ॥ ५४ ॥ रथाश्वरथिभिर्हीनानिर्मनुष्याश्ववाजिनः ॥
हतारोहाश्वमातंगादिशोजग्मुर्भयातुराः ॥ ५५ ॥ जघानात्रपितापुत्रंपुत्रश्चपितरंतथा ॥ इत्यासीत्तुमुलंयुद्धंनप्राज्ञायतकिंचन ॥ ५६ ॥ आगुल्फेभ्योवसीदंते
नरालोहितकर्दमैः ॥ दीप्यमानैःपरिक्षिप्तादावैरिवमहाद्रुमाः ॥ ५७ ॥ शोणितैःसिच्यमानानिवस्त्राणिकवचानिच ॥ छत्राणिचपताकाश्चसर्वंरक्तमदृश्यत ॥ ५८ ॥
हयौघाश्चरथौघाश्चनरौघाश्चनिपातिताः ॥ संक्षुण्णाःपुनरावृत्त्यबहुधारथनेमिभिः ॥ ५९ ॥ सगजौघमहावेगःपरासुनरशैवलः ॥ रथौघतुमुलावर्तःप्रबभौसै
न्यसागरः ॥ ६० ॥ तंवाहनमहानौभिर्योधाजयधनैषिणः ॥ अवगाह्याथमज्जंतोनैवमोहंप्रचक्रिरे ॥ ६१ ॥ शरवर्षाभिवृष्टेषुयोधेष्वंचितलक्ष्मसु ॥ नतेष्व
चित्ततांलेभेकश्चिदाहतलक्षणः ॥ ६२ ॥ वर्तमानेतथायुद्धेघोररूपेभयंकरे ॥ मोहयित्वापरान्द्रोणोयुधिष्ठिरमुपाद्रवत् ॥ ६३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्व
णिसंशप्तकवधप० संकुलयुद्धेविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततोयुधिष्ठिरोद्रोणंदृष्ट्वांतिकमुपागतम् ॥ महताशरवर्षेणप्रत्य
गृह्णादभीतवत् ॥ १ ॥ ततोहलहलाशब्दआसीद्यौधिष्ठिरेबले ॥ जिघृक्षतिमहासिंहेगजानामिवयूथपम् ॥ २ ॥ दृष्ट्वाद्रोणंततःशूरःसत्यजित्सत्यविक्रमः ॥ युधिष्ठि
रमभिप्रेप्सुराचार्यंसमुपाद्रवत् ॥ ३ ॥ ततआचार्यपांचाल्यौयुयुधातेमहाबलौ ॥ विक्षोभयंतौतत्सैन्यमिंद्रवैरोचनाविव ॥ ४ ॥ ततोद्रोणंमहेष्वासःसत्यजि
त्सत्यविक्रमः ॥ अविध्यन्निशिताग्रेणपरमास्त्रंविदर्शयन् ॥ ५ ॥ तथास्यसारथेःपंचशरान्सर्पविषोपमान् ॥ अमुंचद्दंतकप्रख्यान्संमुमोहास्यसारथिः ॥ ६ ॥ अ
थास्यसहसाविध्यद्धयान्दशभिराशुगैः ॥ दशभिर्दशभिःक्रुद्धउभौचपार्ष्णिसारथी ॥ ७ ॥ मंडलंतुसमावृत्त्यविचरन्पृतनामुखे ॥ ध्वजंचिच्छेदचक्रुद्धोद्रोणस्या
मित्रकर्षणः ॥ ८ ॥ द्रोणस्तुतत्समालोक्यचरितंतस्यसंयुगे ॥ मनसाचिंतयामासप्राप्तकालमरिंदमः ॥ ९ ॥ ततःसत्यजितंतीक्ष्णैर्दशभिर्मर्मभेदिभिः ॥ अविध्य
च्छीघ्रमाचार्यश्छित्त्वास्यसशरंधनुः ॥ १० ॥ सशीघ्रतरमादायधनुरन्यत्प्रतापवान् ॥ द्रोणमभ्यहनद्राजंस्त्रिंशताकंकपत्रिभिः ॥ ११ ॥ दृष्ट्वासत्यजिताद्रोणंग्र
स्यमानमिवाहवे ॥ वृकःशरशतैस्तीक्ष्णैःपांचाल्योद्रोणमार्दयत् ॥ १२ ॥ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

संछाद्यमानंसमरेद्रोणंदृष्ट्वामहारथम् ॥ चुक्रुशुःपांडवाराजन्वस्त्राणिदुधुवुश्चह ॥ १३ ॥ वृकस्तुपरमक्रुद्धोद्रोणंषष्ट्यास्तनांतरे ॥ विव्याधबलवान्राजंस्तदद्भुत
मिवाभवत् ॥ १४ ॥ द्रोणस्तुशरवर्षेणच्छाद्यमानोमहारथः ॥ वेगंचक्रेमहावेगःक्रोधादुद्वृत्यचक्षुषी ॥ १५ ॥ ततःसत्यजितश्चापंछित्त्वाद्रोणोवृकस्यच ॥ षड्भिःससू
तंसहयंशरैर्द्रोणोवधीद्वृकम् ॥ १६ ॥ अथान्यद्धनुरादायसत्यजिद्वेगवत्तरम् ॥ साश्वंससूतंविशिखैर्द्रोणंविव्याधसध्वजम् ॥ १७ ॥ सतन्नमम्षेद्रोणःपांचाल्ये
नार्दितोमृधे ॥ ततस्तस्यविनाशायसत्वरंव्यसृजच्छरान् ॥ १८ ॥ हयान्ध्वजंधनुर्मुष्टिमुभौचपार्ष्णिसारथी ॥ अवाकिरत्ततोद्रोणःशरवर्षैःसहस्रशः ॥ १९ ॥
तथासंछिद्यमानेषुकार्मुकेषुपुनःपुनः ॥ पांचाल्यःपरमास्त्रज्ञःशोणाश्वंसमयोधयत् ॥ २० ॥ ससत्यजितमालोक्यतथोदीर्णंमहाहवे ॥ अर्धचंद्रेणचिच्छेदशिर
स्तस्यमहात्मनः ॥ २१ ॥ तस्मिन्हतेमहामात्रेपंचालानांमहारथे ॥ अपायाज्जवनैरश्वैर्द्रोणात्त्रस्तोयुधिष्ठिरः ॥ २२ ॥ पंचालाःकेकयामत्स्याश्चेदिकारूषकोस
लाः ॥ युधिष्ठिरमभीप्संतोदृष्ट्वाद्रोणमुपाद्रवन् ॥ २३ ॥ ततोयुधिष्ठिरंप्रेप्सुराचार्यःशत्रुपूगहा ॥ व्यधमत्तान्यनीकानितूलराशिमिवानलः ॥ २४ ॥ निर्दहंतमनी
कानितानितानिपुनःपुनः ॥ द्रोणंमत्स्यादवरजःशतानीकोभ्यवर्तत ॥ २५ ॥ सूर्यरश्मिप्रतीकाशैःकर्मारपरिमार्जितैः ॥ षड्भिःससूतंसहयंद्रोणंविद्ध्वाऽनदद्भृश
म् ॥ २६ ॥ क्रूरायकर्मणेयुक्तश्चिकीर्षुःकर्मदुष्करम् ॥ अवाकिरच्छरशतैर्भारद्वाजंमहारथम् ॥ २७ ॥ तस्यनानदतोद्रोणःशिरःकायात्सकुंडलम् ॥ क्षुरेणापाहर
त्तूर्णंततोमत्स्याःप्रदुद्रुवुः ॥ २८ ॥ मत्स्यान्जित्वाऽजयच्चेदीन्करूषान्केकयानपि ॥ पंचालान्सृंजयान्पांडून्भारद्वाजःपुनःपुनः ॥ २९ ॥ तंदहंतमनीकानिक्रुद्धम
ग्निंयथावनम् ॥ दृष्ट्वारुक्मरथंवीरंसमकंपंतसृंजयाः ॥ ३० ॥ उत्तमंह्याददानस्यधनुरस्याशुकारिणः ॥ ज्याघोषोनिघ्नतोमित्रान्दिक्षुसर्वासुशुश्रुवे ॥ ३१ ॥ ना
गानश्वान्पदातींश्चरथिनोगजसादिनः ॥ रौद्राहस्तवतामुक्ताःप्रमथ्नंतिस्मसायकाः ॥ ३२ ॥ नानद्यमानःपर्जन्योमिश्रवातोहिमात्यये ॥ अश्मवर्षमिवावर्षन्परेषां
भयमादधत् ॥ ३३ ॥ सर्वादिशःसमचरत्सैन्यंविक्षोभयन्निव ॥ बलीशूरोमहेष्वासोमित्राणामभयंकरः ॥ ३४ ॥ तस्यविद्युदिवाभ्रेषुचापंहेमपरिष्कृतं ॥ दिक्षुसर्वा
सुपश्यामोद्रोणस्यामिततेजसः ॥ ३५ ॥ शोभमानांध्वजेचास्यवेदीमद्राक्ष्मभारत ॥ हिमवच्छिखराकारांचरतःसंयुगेभृशम् ॥ ३६ ॥ द्रोणस्तुपांडवानीकेचका
रकदनंमहत् ॥ यथादैत्यगणेविष्णुःसुरासुरनमस्कृतः ॥ ३७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ उभयत्रविद्धेतिशेषः ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ पांचाल्योनाम्ना ॥ ५८ ॥

सशूरःसत्यवाक्प्राज्ञोबलवान्सत्यविक्रमः ॥ महानुभावःकल्पांतेरौद्रांभीरुविभीषणाम् ॥ ३८ ॥ कवचोर्मिंध्वजावर्तांमर्त्यकूलापहारिणीम् ॥ गजवाजिमहा
 ग्राहामसिमीनांदुरासदाम् ॥ ३९ ॥ वीरास्थिशर्करांरौद्रांभेरीमुरजकच्छपाम् ॥ चर्मवर्मप्लवांघोरांकेशशैवलशाद्वलाम् ॥ ४० ॥ शरौघिणींधनुःस्रोतांबाहुपन्नग
संकुलाम् ॥ रणभूमिवहांतीव्रांकुरुसृंजयवाहिनीम् ॥ ४१ ॥ मनुष्यशीर्षपाषाणांशक्तिमीनांगदोडुपाम् ॥ उष्णीषफेनवसनांविकीर्णांत्रसरीसृपाम् ॥ ४२ ॥
वीरापहारिणीमुग्रांमांसशोणितकर्दमाम् ॥ हस्तिग्राहांकेतुवृक्षांक्षत्रियाणांनिमज्जनीम् ॥ ४३ ॥ क्रूरांशरीरसंघट्टांसादिनक्रांदुरत्ययाम् ॥ द्रोणःप्रावर्तयत्तत्र
नदीमंतकगामिनीम् ॥ ४४ ॥ क्रव्यादगणसंजुष्टांश्वशृगालगणायुताम् ॥ निषेवितांमहारौद्रैःपिशिताशैःसमंततः ॥ ४५ ॥ तंदहंतमनीकानिरथोदारंकृतांतव
त् ॥ सर्वतोभ्यद्रवन्द्रोणंकुंतीपुत्रपुरोगमाः ॥ ४६ ॥ तेद्रोणंसहिताःशूराःसर्वतःप्रत्यवारयन् ॥ गभस्तिभिरिवादित्यंतपंतंभुवनंयथा ॥ ४७ ॥ तंतुशूरंमहेष्वासंताव
काभ्युद्यतायुधाः ॥ राजानोराजपुत्राश्चसमंतात्पर्यवारयन् ॥ ४८ ॥ शिखंडीतुततोद्रोणंपंचभिर्नतपर्वभिः ॥ क्षत्रवर्माचविंशत्यावसुदानश्चपंचभिः ॥ ४९ ॥
उत्तमौजास्त्रिभिर्बाणैःक्षत्रदेवश्चसप्तभिः ॥ सात्यकिश्चशतेनाजौयुधामन्युस्तथाष्टभिः ॥ ५० ॥ युधिष्ठिरोद्वादशभिर्द्रोणंविव्याधसायकैः ॥ धृष्टद्युम्नश्चदशभि
श्चेकितानस्त्रिभिःशरैः ॥ ५१ ॥ ततोद्रोणःसत्यसंधःप्रभिन्नइवकुंजरः ॥ अभ्यतीत्यरथानीकंदृढसेनमपातयत् ॥ ५२ ॥ ततोराजानमासाद्यप्रहरंतमभीतवत् ॥
अविध्यन्नवभिःक्षेमंसहतःप्रापतद्रथात् ॥ ५३ ॥ समध्यंप्राप्यसैन्यानांसर्वाःप्रविचरन्दिशः ॥ त्राताह्यभवदन्येषांनत्रातव्यःकथंचन ॥ ५४ ॥ शिखंडिनंद्वादशभि
र्विंशत्याचोत्तमौजसम् ॥ वसुदानंचभल्लेनप्रैषयद्यमसादनम् ॥ ५५ ॥ अशीत्याक्षत्रवर्माणंषड्विंशत्यासुदक्षिणम् ॥ क्षत्रदेवंतुभल्लेनरथनीडादपातयत् ॥ ५६ ॥
युधामन्युंचतुःषष्ट्यात्रिंशताचैवसात्यकिम् ॥ विद्ध्वारुक्मरथस्तूर्णंयुधिष्ठिरमुपाद्रवत् ॥ ५७ ॥ ततोयुधिष्ठिरःक्षिप्रंगुरुतोराजसत्तमः ॥ अपायाज्जवनैरश्वैःपांचा
ल्योद्रोणमभ्ययात् ॥ ५८ ॥ तंद्रोणःसधनुष्कंतुसाश्वयंतारमाक्षिणोत् ॥ सहतःप्रापतद्भूमौरथाज्ज्योतिरिवांबरात् ॥ ५९ ॥ तस्मिन्हतेराजपुत्रेपंचालानांयशस्करे
हतद्रोणंहतद्रोणमित्यासीन्निःस्वनोमहान् ॥ ६० ॥ तांस्तथाभृशसंरब्धान्पंचालान्मत्स्यकेकयान् ॥ सृंजयान्पांडवांश्चैवद्रोणोव्यक्षोभयद्बली ॥ ६१ ॥
सात्यकिंचेकितानंचधृष्टद्युम्नशिखंडिनौ ॥ वार्द्धक्षेमिंचैत्रसेनिंसेनाबिंदुंसुवर्चसम् ॥ ६२ ॥

॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ भारद्वाजेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

एतांश्चान्यांश्चसुबहून्नानाजनपदेश्वरान् ॥ सर्वान्द्रोणोजयद्युद्धेकुरुभिःपरिवारितः ॥ ६३ ॥ तावकाश्चमहाराजजयंलब्ध्वामहाहवे ॥ पांडवेयान्रणेजघ्नुर्द्रव
माणान्समंततः ॥ ६४ ॥ तेदानवाइवेंद्रेणवध्यमानामहात्मना ॥ पंचालाःकेकयामत्स्याःसमकंपंतभारत ॥ ६५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिसंशप्तकवधप
र्वणिद्रोणयुद्धेएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ भारद्वाजेनभग्नेषुपांडवेषुमहामृधे ॥ पंचालेषुचसर्वेषुकश्चि
दन्योऽभ्यवर्तत ॥ १ ॥ आर्यांयुद्धेमतिंकृत्वाक्षत्रियाणांयशस्करीम् ॥ असेवितांकापुरुषैःसेवितांपुरुषर्षभैः ॥ २ ॥ सहिवीरोन्नतःशूरोयोभग्नेषुनिवर्तते ॥ अहोना
सीत्पुमान्कश्चिद्दृष्ट्वाद्रोणंव्यवस्थितम् ॥ ३ ॥ जृंभमाणमिवव्याघ्रंप्रभिन्नमिवकुंजरम् ॥ त्यजंतमाहवेप्राणान्संनद्धंचित्रयोधिनम् ॥ ४ ॥ महेष्वासंनरव्याघ्रंद्वि
षतांभयवर्धनम् ॥ कृतज्ञंसत्यनिरतंदुर्योधनहितैषिणम् ॥ ५ ॥ भारद्वाजंतथानीकेदृष्ट्वाशूरमवस्थितम् ॥ केशूराःसंन्यवर्तंततन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ६ ॥ ॥ संजय
उवाच ॥ तान्दृष्ट्वाचलितान्संख्येप्रणुन्नान्द्रोणसायकैः ॥ पंचालान्पांडवान्मत्स्यान्सृंजयांश्चेदिकेकयान् ॥ ७ ॥ द्रोणचापविमुक्तेनशरौघेणाशुहारिणा ॥ सिंधोरि
वमहौघेनह्रियमाणान्यथाप्लुवान् ॥ ८ ॥ कौरवाःसिंहनादेननानावाद्यस्वनेनच ॥ रथद्विपनरांश्चैवसर्वतःसमवारयन् ॥ ९ ॥ तान्पश्यन्सैन्यमध्यस्थोराजास्वजनसंवृ
तः ॥ दुर्योधनोऽब्रवीत्कर्णंप्रहृष्टःप्रहसन्निव ॥ १० ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ पश्यराधेयपंचालान्प्रणुन्नान्द्रोणसायकैः ॥ सिंहेनेवमृगान्वन्यांस्त्रासितान्दृढधन्वना
॥ ११ ॥ नैतेजातुपुनर्युद्धमीहेयुरितिमेमतिः ॥ यथातुभग्नाद्रोणेनवातेनेवमहाद्रुमाः ॥ १२ ॥ अर्द्यमानाःशरैरेतेरुक्मपुंखैर्महात्मना ॥ पथानैकेनगच्छंतिघूर्ण
मानास्ततस्ततः ॥ १३ ॥ संनिरुद्धाश्चकौरव्यैर्द्रोणेनचमहात्मना ॥ एतेऽन्येमंडलीभूताःपावकेनेवकुंजराः ॥ १४ ॥ भ्रमरैरिवचाविष्टाद्रोणस्यनिशितैःशरैः ॥ अ
न्योन्यंसमलीयंतपलायनपरायणाः ॥ १५ ॥ एषभीमोमहाक्रोधीहीनःपांडवसृंजयैः ॥ मदीयैरावृतोयोधैःकर्णनंदयतीवमाम् ॥ १६ ॥ व्यक्तंद्रोणमयंलोकम
द्यपश्यतिदुर्मतिः ॥ निराशोजीवितान्नूनमद्यराज्याच्चपांडवः ॥ १७ ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ नैषजातुमहाबाहुर्जीवन्नाहवमुत्सृजेत् ॥ नचेमान्पुरुषव्याघ्रसिंह
नादान्सहिष्यति ॥ १८ ॥ नचापिपांडवायुद्धेभज्येरन्नितिमेमतिः ॥ शूराश्चबलवंतश्चकृतास्त्रायुद्धदुर्मदाः ॥ १९ ॥ विषाग्निद्यूतसंक्लेशान्वनवासंचपांडवाः ॥ स्म
रमाणानहास्यंतिसंग्राममितिमेमतिः ॥ २० ॥

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ कोकोटकः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ सर्वेषामिति ॥ रथचिह्नानिर

 निवृत्तोहिमहाबाहुरमितौजावृकोदरः ॥ वरान्वरान्हिकौंतेयोरथोदारान्हनिष्यति ॥ २१ ॥ असिनाधनुषाशक्त्याहयैर्नागैर्नरैरथैः ॥ आयसेनचदंडेनव्रातान्व्रा
तान्हनिष्यति ॥ २२ ॥ तमेनमनुवर्ततेसात्यकिप्रमुखारथाः ॥ पंचालाःकेकयामत्स्याःपांडवाश्चविशेषतः ॥ २३ ॥ शूराश्चबलवंतश्चविक्रांताश्चमहारथाः ॥
विनिघ्नंतश्चभीमेनसंरब्धेनाभिचोदिताः ॥ २४ ॥ तेद्रोणमभिवर्ततेसर्वतःकुरुपुंगवाः ॥ वृकोदरंपरीप्संतःसूर्यमभ्रगणाइव ॥ २५ ॥ एकायनगताह्येतेपीडयेयु
र्यतव्रतम् ॥ अरक्ष्यमाणंशलभायथादीपंमुमूर्षवः ॥ २६ ॥ असंशयंकृतास्त्राश्चपर्याप्ताश्चापिवारणे ॥ अतिभारमहंमन्येभारद्वाजेसमाहितम् ॥ २७ ॥ शीघ्रमनुग
मिष्यामोयत्रद्रोणोव्यवस्थितः ॥ कोकाइवमहानागंमावैहन्युर्यतव्रतम् ॥ २८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ राधेयस्यवचःश्रुत्वाराजादुर्योधनस्ततः ॥ भ्रातृभिःसहि
तोराजन्प्रायाद्द्रोणरथंप्रति ॥ २९ ॥ तत्रारावोमहानासीदेकंद्रोणंजिघांसताम् ॥ पांडवानांनिवृत्तानांनानावर्णैर्हयोत्तमैः ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणप
र्वणिसंशप्तकवधपर्वणिद्रोणयुद्धेद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ सर्वेषामेवमेब्रूहिरथचिह्नानिसंजय ॥ येद्रोणमभ्यवर्तंत
क्रुद्धाभीमपुरोगमाः ॥ १ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ऋक्षवर्णैर्हयैर्दृष्ट्वाव्यायच्छंतंवृकोदरम् ॥ रजताश्वस्ततःशूरःशैनेयःसंन्यवर्तत ॥ २ ॥ सारंगाश्वोयुधामन्युःस्व
यंप्रत्वरयन्हयान् ॥ पर्यवर्ततदुर्धर्षःक्रुद्धोद्रोणरथंप्रति ॥ ३ ॥ पारावतसवर्णैस्तुहेमभांडैर्महाजवैः ॥ पांचालराजस्यसुतोधृष्टद्युम्नोन्यवर्तत ॥ ४ ॥ पितरंतुपरिप्रे
प्सुःक्षत्रधर्मायतव्रतः ॥ सिद्धिंचास्यपरांकांक्षन्शोणाश्वःसंन्यवर्तत ॥ ५ ॥ पद्मपत्रनिभांश्चाश्वान्मल्लिकाक्षान्स्वलंकृतान् ॥ शैखंडिःक्षत्रदेवस्तुस्वयंप्रत्वरयन्
ययौ ॥ ६ ॥ दर्शनीयास्तुकांबोजाःशुकपत्रपरिच्छदाः ॥ वहंतोनकुलंशीघ्रंतावकानभिदुद्रुवुः ॥ ७ ॥ कृष्णास्तुमेघसंकाशाअवहन्नुत्तमौजसम् ॥ दुर्धर्षायाभिसं
धायक्रुद्धंयुद्धायभारत ॥ ८ ॥ तथातित्तिरिकल्माषाहयावातसमाजवे ॥ अवहंस्तुमुलेयुद्धेसहदेवमुदायुधम् ॥ ९ ॥

थशब्दोहयोपलक्षणं रथान्हयान्चिह्नानिध्वजांश्चेत्यर्थः ॥ १ ॥ व्यायच्छंतंनिवर्तमानं ॥ २ ॥ सितनीलारुणोवर्णःसारंगसदृशश्वसः ॥ ३ ॥ पारावतकपोताभःसितनीलसमन्वयात् ॥ ४ ॥ शोणःकोक
नदच्छविः ॥ ५ ॥ मल्लिकाक्षान्निर्मलेक्षणान् ॥ ६ ॥ महाललाटजघनस्कंधवक्षोजवाहयाः दीर्घग्रीवायताह्रस्वमुष्काःकांबोजकाःस्मृताः शुकपत्रपरिच्छदाःशुकपत्राभरोमाणः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दंतवर्णाः गजदंतगौराः ॥ १०॥११॥१२॥ श्वेतंललाटमध्यस्थंताराख्पंहयस्ययत् ललामंचापितत्प्राहुर्ललामोश्वस्तदन्वितः सकेसराणिरोमाणिसुवर्णाभानियस्यंतु हरिःसवर्णतोश्वस्तुपीतकौशेयसंनि
भः ॥ १३ ॥ १४ ॥ पाटलिपुष्पाणांसमवर्णाःश्वेतरक्ताः ॥ १५ ॥ १६ ॥ विराटराजस्यपुत्रंउत्तरं ॥ १७ ॥ १८ ॥ आमपात्रनिकाशाःमलिनश्वेताः ॥ १९ ॥२०॥ २१ ॥ सारंगशबलाःसारंगाएवअं

दंतवर्णास्तुराजानंकालवालायुधिष्ठिरम् ॥ भीमवेगानरव्याघ्रमवहन्वातरंहसः ॥ १० ॥ हेमोत्तमप्रतिच्छन्नैर्हयैर्वातसमैर्जवे ॥ अभ्यवर्तंतसैन्यानिसर्वाण्येवयु
धिष्ठिरम् ॥ ११ ॥ राज्ञस्त्वनंतरोराजापांचाल्योद्रुपदोभवत् ॥ जातरूपमयच्छत्रःसर्वैस्तैरभिरक्षितः ॥१२॥ ललामैर्हरिभिर्युक्तःसर्वशब्दक्षमैर्युधि ॥ राज्ञांमध्ये
महेष्वासःशांतभीरभ्यवर्तत ॥ १३ ॥ तंविराटोन्वयाच्छीघ्रंसहसर्वैर्महारथैः ॥ केकयाश्चशिखंडीचधृष्टकेतुस्तथैवच ॥ १४ ॥ स्वैःस्वैःसैन्यैःपरिवृतामत्स्यराजा
नमन्वयुः ॥ तंतुपाटलिपुष्पाणांसमवर्णाहयोत्तमाः ॥ १५ ॥ वहमानाव्यराजंतमत्स्यस्यामित्रघातिनः ॥ हरिद्रासमवर्णास्तुजवनाहेममालिनः ॥ १६ ॥ पुत्रंवि
राटराजस्यसत्वरंसमुदावहन् ॥ इंद्रगोपकवर्णैश्चभ्रातरःपंचकेकयाः ॥ १७ ॥ जातरूपसमाभासाःसर्वेलोहितकध्वजाः ॥ तेहेममालिनःशूराःसर्वेयुद्धविशा
रदाः ॥ १८ ॥ वर्षंतइवजीमूताःप्रत्यदृश्यंतदंशिताः ॥ आमपात्रनिकाशास्तुपांचाल्यममितौजसम् ॥ १९ ॥ दत्तास्तुंबुरुणादिव्याःशिखंडिनमुदावहन् ॥ तथाद्वा
दशसाहस्राःपंचालानांमहारथाः ॥ २० ॥ तेषांतुषट्सहस्राणियेशिखंडिनमन्वयुः ॥ पुत्रंतुशिशुपालस्यनरसिंहस्यमारिष ॥ २१ ॥ आक्रीडंतोवहंतिस्मसारंग
शबलाहयाः ॥ धृष्टकेतुस्तुचेदीनामृषभोतिबलोदितः ॥ २२ ॥ कांबोजैःशबलैरश्वैरभ्यवर्ततदुर्जयः ॥ बृहत्क्षत्रंतुकैकेयंसुकुमारंहयोत्तमाः ॥ २३ ॥ पलालधूम
संकाशाःसैंधवाःशीघ्रमावहन् ॥ मल्लिकाक्षाःपद्मवर्णाबाह्लिजाताःस्वलंकृताः ॥ २४ ॥ शूरंशिखंडिनःपुत्रमृक्षदेवमुदावहन् ॥ रुक्मभांडप्रतिच्छन्नाःकौशेय
सदृशाहयाः ॥ २५ ॥ क्षमावंतोवहन्संख्येसेनाबिंदुमरिंदमम् ॥ युवानमवहन्युद्धेक्रौंचवर्णाहयोत्तमाः ॥ २६ ॥ काश्यस्याभिभुवःपुत्रंसुकुमारंमहारथम् ॥ श्वे
तास्तुप्रतिविंध्यंतंकृष्णग्रीवामनोजवाः ॥ यंतुःप्रेष्यकराराजन्राजपुत्रमुदावहन् ॥ २७ ॥

तरेबिंदुचित्राः ॥ २२ ॥ २३ ॥ पलालधूमसंकाशाःविशदनीलाः दीर्घग्रीवामुखालंबमेहनाःपृथुलोचनाः महांतस्तनुरोमाणोबलिनःसैंधवाहयाः पद्मवर्णाः सितरक्तसमायोगात्पद्मवर्णःप्रकीर्त्यते कांबो
जसमसंस्थानाबाह्लिजाताश्चवाजिनः विशेषःपुनरेतेषांदीर्घपृष्ठांगतोच्यते॥२४॥ कौशेयसदृशाःसितपीताः ॥ २५ ॥ क्षमावंतोविनीताः सितलोमकेसराढ्याःकृष्णत्वग्गुह्यलोचनोष्ठखुराः येस्युर्मुनिभि
र्वाहानिर्दिष्टाःक्रौंचवर्णास्ते ॥ २६ ॥ प्रेष्यकराःइच्छानुविधायिनः ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

माषपुष्पसवर्णाआपांडुपीताः ॥२८॥ सहस्रसोमप्रतिमःसोमसहस्रसमःसौम्यतमइत्यर्थः तस्मिन्उदयेंदुनाम्निउदयेंदुपर्यायेपुरेशक्रप्रस्थएव सोमसंक्रंदः सोमाभिषवणंतस्यमध्ये तमधिकृत्यतत्फेनेनेत्य
र्थस्तस्माद्धेतोः ॥ २९ ॥ शालपुष्पनिभाःरक्तपीताः ॥ ३० ॥ योक्त्रैराबंधैः मयूरग्रीवोमरकतविशेषः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ पिशंगाःकपिलाः ॥ ३३॥३४॥ पलालकांडोनिष्फलव्रीहिदंडस्तद्वर्णाइतिपूर्वेणा

सुतसोमंतुयःसौम्यंपार्थःपुत्रमजीजनत्॥ माषपुष्पसवर्णास्तमवहन्वाजिनोरणे ॥ २८ ॥सहस्रसोमप्रतिमोबभूवपुरेकुरूणामुदयेंदुनाम्नि॥ तस्मिन्जातःसो
मसंक्रंदमध्येयस्मात्तस्मात्सुतसोमोभवत्सः ॥ २९ ॥ नाकुलिंतुशतानीकंशालपुष्पनिभाहयाः॥आदित्यतरुणप्रख्याःश्लाघनीयमुदावहन् ॥ ३० ॥ कांच
नापिहितैर्योक्त्रैर्मयूरग्रीवसंनिभाः ॥द्रौपदेयंनरव्याघ्रंश्रुतकर्माणमाहवे ॥ ३१ ॥ श्रुतकीर्तिंश्रुतनिधिंद्रौपदेयंहयोत्तमाः ॥ ऊहुःपार्थसमंयुद्धेचाषपत्रनिभाह
याः॥ ३२ ॥यमाहुरध्यर्धगुणंकृष्णात्पार्थाच्चसंयुगे॥ अभिमन्युंपिशंगास्तंकुमारमवहन्रणे ॥ ३३ ॥ एकस्तुधार्तराष्ट्रेभ्यःपांडवान्यःसमाश्रितः ॥ तंबृहंतोम
हाकायायुयुत्सुमवहन्रणे॥ ३४॥ पलालकांडवर्णास्तुवार्द्धक्षेमिंतरस्विनम्॥ ऊहुःसुतुमुलेयुद्धेहयाःकृष्णाःस्वलंकृताः॥ ३५ ॥कुमारंशितिपादास्तुरुक्मचित्रै
रुरश्छदैः॥ सौचित्तिमवहन्युद्धेयंतुःप्रेष्यकराहयाः ॥ ३६ ॥ रुक्मपीठावकीर्णास्तुकौशेयसदृशाहयाः ॥ सुवर्णमालिनःक्षांताःश्रेणिमंतमुदावहन् ॥ ३७ ॥ रु
क्ममालाधराःशूराहेमपृष्ठाःस्वलंकृताः॥काशिराजंनरश्रेष्ठंश्लाघनीयमुदावहन्॥ ३८ ॥ अस्त्राणांचधनुर्वेदेब्राह्मेवेदेचपारगम्॥ तंसत्यधृतिमायांतमरुणाः
समुदावहन्॥ ३९॥यःसपांचालसेनानीर्द्रोणमंशमकल्पयत्॥पारावतसवर्णास्तंधृष्टद्युम्नमुदावहन्॥ ४० ॥ तमन्वयात्सत्यधृतिःसौचित्तिर्युद्धदुर्मदः॥श्रेणि
मान्वसुदानश्चपुत्रःकाश्यस्यचाभिभूः ॥ ४१ ॥युक्तैःपरमकांबोजैर्जवनैर्हेममालिभिः॥भीषयंतोद्विषत्सैन्यंयमवैश्रवणोपमाः ॥ ४२ ॥ प्रभद्रकास्तुकांबोजाः
षट्सहस्राण्युदायुधाः॥ नानावर्णैर्हयैःश्रेष्ठैर्हेमवर्णरथध्वजाः ॥४३॥ शरव्रातैर्विधुन्वंतःशत्रून्विततकार्मुकाः॥ समानमृत्यवोभूत्वाधृष्टद्युम्नंसमन्वयुः॥४४॥ ब
भ्रुकौशेयवर्णास्तुसुवर्णवरमालिनः ॥ ऊहुरम्लानमनसश्चेकितानंहयोत्तमाः ॥ ४५ ॥ इंद्रायुधसवर्णैस्तुकुंतिभोजोहयोत्तमैः॥ आयात्सदश्वैःपुरुजिन्मातुलः
सव्यसाचिनः॥ ४६॥ अंतरिक्षसवर्णास्तुतारकाचित्रिताइव॥ राजानंरोचमानंतेहयाःसंख्येसमावहन्॥ ४७ ॥ कर्बुराःशितिपादास्तुस्वर्णजालपरिच्छदाः॥
जारासंधिंहयाःश्रेष्ठाःसहदेवमुदावहन्॥ ४८ ॥

न्वयः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ रुक्मपीठेनरुक्मवर्णेनपीठेनपृष्ठेनावकीर्णाव्याप्ताः ॥ ३७ ॥ हेमपृष्ठाःश्वेताएव ॥ ३८ ॥ अरुणाअव्य
क्तरागाः॥३९॥धृष्टद्युम्नस्यपुनर्वचनंद्रोणहंतृत्वदृढीकरणार्थं॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥बभ्रुकौशेयवर्णाःपिंगगौराः॥४५॥इंद्रायुधसवर्णैस्त्रिवर्णैः॥४६॥अंतरिक्षसवर्णानीलाः॥४७॥ कर्बुराश्चित्राः॥४८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥४९॥ शशलोहितवर्णाःसितारुणाः ॥५०॥५१॥माषवर्णाःमलिनश्यामाः॥५२॥भद्रकाःशोभनशिरसः शरकांडनिभाःसितगौराः॥५३॥रासभारुणवर्णाअरुणमलिनाः मूषिकप्रभामलिनश्वेताः॥५४॥ कालकाःकृष्णमस्तकाः ॥ ५५ ॥ चित्रांतराविचित्रावकाशाः चित्राअद्भुतदर्शनाः ॥ ५६ ॥ चक्रवाकोदराईषच्छ्वेताः ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ कलायपुष्पवर्णाःमिश्रश्यामाः ॥ ६२ ॥

येतुपुष्करनालस्यसमवर्णाहयोत्तमाः ॥ जवेश्येनसमाश्चित्राःसुदामानमुदावहन् ॥ ४९ ॥ शशलोहितवर्णास्तुपांडुरोद्धतराजयः ॥ पांचाल्यंगोपतेःपुत्रंसिंहसेनमुदावहन् ॥ ५० ॥ पंचालानांनरव्याघ्रोयःख्यातोजनमेजयः ॥ तस्यसर्षपपुष्पाणांतुल्यवर्णाहयोत्तमाः ॥ ५१ ॥ माषवर्णाश्चजवनाबृहंतोहेममालिनः ॥ दधिपृष्ठाश्चित्रमुखाःपांचाल्यमवहन्द्रुतम् ॥ ५२ ॥ शूराश्चभद्रकाश्चैवशरकांडनिभाहयाः ॥ पद्मकिंजल्कवर्णाभादंडधारमुदावहन् ॥ ५३ ॥ रासभारुणवर्णाभाःपृष्ठतोमूषिकप्रभाः ॥ वल्गंतइवसंयत्ताव्याघ्रदत्तमुदावहन् ॥ ५४ ॥ हरयःकालकाश्चित्राश्चित्रमाल्यविभूषिताः ॥ सुधन्वानंनरव्याघ्रंपांचाल्यंसमुदावहन् ॥ ५५ ॥ इंद्राशनिसमस्पर्शाइंद्रगोपकसंनिभाः ॥ कायेचित्रांतराश्चित्राश्चित्रायुधमुदावहन् ॥ ५६ ॥ बिभ्रतोहेममालास्तुचक्रवाकोदराहयाः ॥ कोसलाधिपतेःपुत्रंसुक्षत्रंवाजिनोऽवहन् ॥ ५७ ॥ शबलास्तुबृहंतोश्वादांताजांबूनदस्रजः ॥ युद्धेसत्यधृतिंक्षेमिमवहन्प्रांशवःशुभाः ॥ ५८ ॥ एकवर्णेनसर्वेणध्वजेनकवचेनच ॥ अश्वैश्चधनुषाचैवशुक्लैःशुक्लोन्यवर्तत ॥ ५९ ॥ समुद्रसेनपुत्रंतुसामुद्रारुद्रतेजसम् ॥ अश्वाःशशांकसदृशाश्चंद्रसेनमुदावहन् ॥ ६० ॥ नीलोत्पलसवर्णास्तुतपनीयविभूषिताः ॥ शैब्यंचित्ररथंसंख्येचित्रमाल्यावहन्हयाः ॥ ६१ ॥ कलायपुष्पवर्णास्तुश्वेतलोहितराजयः ॥ रथसेनंहयश्रेष्ठाःसमूहुर्युद्धदुर्मदम् ॥ ६२ ॥ यंतुसर्वमनुष्येभ्यःप्राहुःशूरतरंनृपम् ॥ तंपटच्चरहंतारंशुकवर्णावहन्हयाः ॥ ६३ ॥ चित्रायुधंचित्रमाल्यंचित्रवर्मायुधध्वजं ॥ ऊहुःकिंशुकपुष्पाणांसमवर्णाहयोत्तमाः ॥ ६४ ॥ एकवर्णेनसर्वेणध्वजेनकवचेनच ॥ धनुषारथवाहैश्चनीलैर्नीलोभ्यवर्तत ॥ ६५ ॥ नानारूपैरत्नचित्रैर्वरूथरथकार्मुकैः ॥ वाजिध्वजपताकाभिश्चित्रैश्चित्रोभ्यवर्तत ॥ ६६ ॥ येतुपुष्करवर्णस्यतुल्यवर्णाहयोत्तमाः ॥ तेरोचमानस्यसुतंहेमवर्णमुदावहन् ॥ ६७ ॥ योधाश्चभद्रकाराश्चशरदंडानुदंडयः ॥ श्वेतांडाःकुक्कुटांडाभादंडकेतुंहयावहन् ॥ ६८ ॥ केशवेनहतेसंख्येपितर्यथनराधिपे ॥ भिन्नेकपाटेपांड्यानांविद्रुतेषुचबंधुषु ॥ ६९ ॥

पटच्चराणामसुरविशेषाणांहंतारंसमुद्राधिपं ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ योधायुद्धक्षमाः भद्रकाराःशोभनक्रियाः शरदंडःशरप्रकांडइवअनुदंडिःपृष्ठवंशोयेषां सितगौरपृष्ठाइत्यर्थः ॥ ६८ ॥ कपाटेनगरविशेषे ॥ ६९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ आटरूषकवर्णाभाः आटरूषकस्यवासकस्यकुसुमंतद्वर्णसदृशवर्णाः ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ योबृहंतः ॥ ७६ ॥ हयाअवहन्इतिपूर्वस्मादनुकृष्यते ॥ ७७ ॥ सुवर्णवर्णाइतिपूर्वो

भीष्मादवाप्यचास्त्राणिद्रोणाद्रामात्कृपात्तथा ॥ अस्त्रैःसमत्वंसंप्राप्यरुक्मिकर्णार्जुनाच्युतैः ॥ ७० ॥ इयेषद्वारकांहंतुंकृत्स्नांजेतुंचमेदिनीं ॥ निवारितस्ततःप्राज्ञैः सुहृद्भिर्हितकाम्यया ॥ ७१ ॥ वैरानुबंधमुत्सृज्यस्वराज्यमनुशास्तियः ॥ ससागरध्वजःपांड्यश्चंद्ररश्मिनिभैर्हयैः ॥ ७२ ॥ वैडूर्यजालसंछन्नैर्वीर्यद्रविणमाश्रितः ॥ दिव्यंविस्फारयंश्चापंद्रोणमभ्यद्रवद्बली ॥ ७३ ॥ आटरूषकवर्णाभाहयाःपांड्यानुयायिनां ॥ अवहन्रथमुख्यानामयुतानिचतुर्दश ॥ ७४ ॥ नानावर्णेन रूपेणनानाकृतिमुखाहयाः ॥ रथचक्रध्वजंवीरंघटोत्कचमुदावहन् ॥ ७५ ॥ भरतानांसमेतानामुत्सृज्यैकोमतानियः ॥ ततोयुधिष्ठिरंभक्त्यात्यक्त्वासर्वमभीप्सितम् ॥ ७६ ॥ लोहिताक्षंमहाबाहुंबृहंतंमरद्वजाः ॥ महासत्त्वामहाकायाःसौवर्णस्यंदनेस्थितम् ॥ ७७ ॥ सुवर्णवर्णाधर्मज्ञमनीकस्थंयुधिष्ठिरम् ॥ राजश्रेष्ठंहयश्रेष्ठाःसर्वतःपृष्ठतोऽन्वयुः ॥ ७८ ॥ वर्णैरुच्चावचैरन्यैःसदश्वानांप्रभद्रकाः ॥ संन्यवर्ततयुद्धायबहवोदेवरूपिणः ॥ ७९ ॥ तेयत्ताभीमसेनेनसहिताःकांचनध्वजाः ॥ प्रत्यदृश्यंतराजेंद्रसेंद्राइवदिवौकसः ॥ ८० ॥ अत्यरोचतताान्सर्वान्धृष्टद्युम्नःसमागतान् ॥ सर्वाण्यतिचसैन्यानिभारद्वजोव्यरोचत ॥ ८१ ॥ अतीवशुशुभेतस्यध्वजःकृष्णाजिनोत्तरः ॥ कमंडलुर्महाराजजातरूपमयःशुभः ॥ ८२ ॥ ध्वजंतुभीमसेनस्यवैडूर्यमणिलोचनम् ॥ भ्राजमानंमहासिंहंराजंतंदृष्टवानहम् ॥ ८३ ॥ ध्वजंतुकुरुराजस्यपांडवस्यमहौजसः ॥ दृष्टवानस्मिसौवर्णसोमंग्रहगणान्वितम् ॥ ८४ ॥ मृदंगौचात्रविपुलौदिव्यौनंदोपनंदकौ ॥ यंत्रेणाहन्यमानौचसुस्वनौहर्षवर्धनौ ॥ ८५ ॥ शरभंपृष्ठसौवर्णंनकुलस्यमहाध्वजम् ॥ अपश्यामरथेत्युग्रंभीषयाणमवस्थितम् ॥ ८६ ॥ हंसस्तुराजतःश्रीमान्ध्वजेघंटापताकवान् ॥ सहदेवस्यदुर्धर्षोद्विषतांशोकवर्धनः ॥ ८७ ॥ पंचानांद्रौपदेयानांप्रतिमाध्वजभूषणम् ॥ धर्ममारुतशक्राणामश्विनोश्चमहात्मनोः ॥ ८८ ॥ अभिमन्योःकुमारस्यशार्ङ्गपक्षीहिरण्मयः ॥ रथेध्वजवरोराजंस्तप्तचामीकरोज्ज्वलः ॥ ८९ ॥ घटोत्कचस्यराजेंद्रध्वजेगृध्रोव्यरोचत ॥ अश्वाश्चकामगास्तस्यरावणस्यपुरायथा ॥ ९० ॥ माहेंद्रंचधनुर्दिव्यंधर्मराजेयुधिष्ठिरे ॥ वायव्यंभीमसेनस्यधनुर्दिव्यमभून्नृप ॥ ९१ ॥

त्तरान्वयि ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ नंदोपनंदकौनाम्ना ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रयोविंशोऽध्याय ॥ २३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ व्यथयेयुरिति ॥ १ ॥ संप्रयुक्तःसंबद्धः भवतिउत्पद्यते

त्रैलोक्यरक्षणार्थायब्रह्मणास्तृष्टमायुधम् ॥ तद्दिव्यमजरंचैवफाल्गुनार्थायवैधनुः ॥ १२ ॥ वैष्णवंनकुलायाथसहदेवायचाश्विजम् ॥ घटोत्कचायपौलस्त्यंधनुर्दि
व्यंभयानकम् ॥ १३ ॥ रौद्रमाग्नेयकौबेरंयाम्यंगिरिशमेवच ॥ पंचानांद्रौपदेयानांधनूरत्नानिभारत ॥ १४ ॥ रौद्रंधनुर्वरंश्रेष्ठंलेभेयद्रोहिणीसुतः ॥ तत्तुष्टःप्रददौ
रामःसौभद्रायमहात्मने ॥ १५ ॥ एतेचान्येचबहवोध्वजाहेमविभूषिताः ॥ तत्रादृश्यंतशूराणांद्विषतांशोकवर्धनाः ॥ १६ ॥ तदभूद्ध्वजसंबाधमकापुरुषसेवि
तम् ॥ द्रोणानीकंमहाराजपटेचित्रमिवार्पितम् ॥ १७ ॥ शुश्रुवुर्नामगोत्राणिवीराणांसंयुगेतदा ॥ द्रोणमाद्रवतांराजन्स्वयंवरइवाहवे ॥ १८ ॥ ॥ इतिश्रीमहा
भारतेद्रोणपर्वणिसंशप्तकवधपर्वणिहयध्वजादिकथनेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ व्यथयेयुरिमेसेनांदेवानाम
पिसंजय ॥ आहवेयेन्यवर्त्तंतवृकोदरमुखान्नृपाः ॥ १ ॥ संप्रयुक्तःकिलैवायंदिष्टैर्भवतिपूरुषः ॥ तस्मिन्नेवचसर्वार्थाःप्रदृश्यंतेपृथग्विधाः ॥ २ ॥ दीर्घंविप्रोषितः
कालमरण्येजटिलोजिनी ॥ अज्ञातश्चैवलोकस्यविजहारयुधिष्ठिरः ॥ ३ ॥ सएवमहतींसेनांसमावर्त्तयदाहवे ॥ किमन्यद्दैवसंयोगान्ममपुत्रस्यचाभवत् ॥ ४ ॥
युक्तएवहिभाग्येनध्रुवमुत्पद्यतेनरः ॥ सतथाकृष्यतेतेननयथास्वयमिच्छति ॥ ५ ॥ द्यूतव्यसनमासाद्यक्लेशितोहियुधिष्ठिरः ॥ सपुनर्भागधेयेनसहायानुपलब्ध
वान् ॥ ६ ॥ अर्धमेकेकयालब्धाःकाशिकाःकोसलाश्चये ॥ चेदयश्चापरेवंगामामेवसमुपाश्रिताः ॥ ७ ॥ पृथिवीभूयसीतातममपार्थस्यनोतथा ॥ इतिमामब्र
वीत्सूतमंदोदुर्योधनःपुरा ॥ ८ ॥ तस्यसेनासमूहस्यमध्येद्रोणःसुरक्षितः ॥ निहतःपार्षतेनाजौकिमन्यद्भागधेयतः ॥ ९ ॥ मध्येराज्ञांमहाबाहुंसदायुद्धाभिनंदि
नम् ॥ सर्वास्त्रपारगंद्रोणंकथंमृत्युरुपेयिवान् ॥ १० ॥ समनुप्राप्तकृच्छ्रोहंमोहंपरममागतः ॥ भीष्मद्रोणौहतौश्रुत्वानाहंजीवितुमुत्सहे ॥ ११ ॥ यन्मांक्षत्ताब्रवी
त्तातप्रपश्यन्पुत्रगृद्धिनम् ॥ दुर्योधनेनतत्सर्वंप्राप्तंसूतमयासह ॥ १२ ॥ नृशंसंतुपरंनुस्यात्त्यक्त्वादुर्योधनंयदि ॥ पुत्रशेषंचिकीर्षेयंकृत्स्नंनमरणंव्रजेत् ॥ १३ ॥ यो
हिधर्मंपरित्यज्यभवत्यर्थपरोनरः ॥ सोस्माच्चहीयतेलोकात्क्षुद्रभावंचगच्छति ॥ १४ ॥

तस्मिन्नदिष्टएव ॥ २ ॥ अत्रोदाहरणमाह दीर्घमिति ॥ ३ ॥ ममपुत्रस्ययदभवद्राज्यं अर्थात्तदपिदैवसंयोगादित्यनुषंगः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ दुर्योधनंत्यक्त्वायदिपुत्रशे
षंचिकीर्षेयंतत्परंकेवलंनृशंसंस्यात्कृत्स्नंमरणंतुनभवेदित्यन्वयः ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ भ्रातृव्यादमित्रात् ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥

अद्यचाप्यस्यराष्ट्रस्यहतोत्साहस्यसंजय ॥ अवशेषंनपश्यामिककुदेमृदितेसति ॥ १५ ॥ कथंस्यादवशेषोहिधुर्ययोरभ्यतीतयोः ॥ यौनित्यमुपजीवामःक्षमिणौ पुरुषर्षभौ ॥ १६ ॥ व्यक्तमेवचमेशंसयथायुद्धमवर्त्तत ॥ केयुध्यन्केव्यपाकुर्वन्केक्षुद्राःप्राद्रवन्भयात् ॥ १७ ॥ धनंजयंचमेशंसयद्यच्चक्रेरथर्षभः ॥ तस्माद्भयं नोभूयिष्ठंभ्रातृव्याच्चवृकोदरात् ॥ १८ ॥ यथासीच्चनिवृत्तेषुपांडवेयेषुसंजय ॥ ममसैन्यावशेषस्यसंनिपातःसुदारुणः ॥ १९ ॥ कथंचवोमनस्तातनिवृत्तेष्वभ वत्तदा ॥ मामकानांचयेशूराःकेकांस्तत्रन्यवारयन् ॥ २० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिसंशप्तकवधपर्वणिधृतराष्ट्रवाक्येचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ महद्भैरवमासीन्नःसंनिवृत्तेषुपांडुषु ॥ दृष्ट्वाद्रोणंछाद्यमानंतैर्भास्करमिवांबुदैः ॥ १ ॥ तैश्चोद्धूतंरजस्तीव्रमवचक्रेचमूंतव ॥ ततोहतम मंस्यामद्रोणंदृष्टिपथेहते ॥ २ ॥ तांस्तुशूरान्महेष्वासान्क्रूरंकर्मचिकीर्षतः ॥ दृष्ट्वादुर्योधनस्तूर्णंस्वसैन्यंसमचूचुदत् ॥ ३ ॥ यथाशक्तियथोत्साहंयथासत्त्वंनराधि पाः ॥ वारयध्वंयथायोगंपांडवानामनीकिनीम् ॥ ४ ॥ ततोदुर्मर्षणोभीममभ्यगच्छत्सुतस्तव ॥ आराद्दृष्ट्वाकिरन्बाणैर्जिघृक्षुस्तस्यजीवितम् ॥ ५ ॥ तंबाणैरवत स्तारक्रुद्धोमृत्युरिवाहवे ॥ तंचभीमोऽतुदद्बाणैस्तदासीत्तुमुलंमहत् ॥ ६ ॥ तईश्वरसमादिष्टाःप्राज्ञाःशूराःप्रहारिणः ॥ राज्यंमृत्युभयंत्यक्त्वाप्रत्यतिष्ठन्परान्युधि ॥ ७ ॥ कृतवर्माशिनेःपौत्रंद्रोणंप्रेप्सुंविशांपते ॥ पर्यवारयदायांतंशूरंसमरशोभिनम् ॥ ८ ॥ तंशैनेयःशरव्रातैःक्रुद्धःक्रुद्धमवारयत् ॥ कृतवर्माचशैनेयंमत्तोमत्त मिवद्विपम् ॥ ९ ॥ सैंधवःक्षत्रवर्माणमायांतंनिशितैःशरैः ॥ उग्रधन्वामहेष्वासंयत्तोद्रोणादवारयत् ॥ १० ॥ क्षत्रवर्मासिंधुपतेश्छित्त्वाकेतनकार्मुके ॥ नाराचैर्द शभिःक्रुद्धःसर्वमर्मस्वताडयत् ॥ ११ ॥ अथान्यद्धनुरादायसैंधवःकृतहस्तवत् ॥ विव्याधक्षत्रवर्माणंरणेसर्वायसैःशरैः ॥ १२ ॥ युयुत्सुंपांडवार्थाययतमानंम हारथम् ॥ सुबाहुर्भारतंशूरंयत्तोद्रोणादवारयत् ॥ १३ ॥ सुबाहोःसुधनुर्बाणावस्यतःपरिघोपमौ ॥ युयुत्सुःशितपीताभ्यांक्षुराभ्यामच्छिनद्भुजौ ॥ १४ ॥ राजा नंपांडवश्रेष्ठंधर्मात्मानंयुधिष्ठिरम् ॥ वेलेवसागरंक्षुब्धंमद्रराट्समवारयत् ॥ १५ ॥ तंधर्मराजोबहुभिर्मर्मभिद्भिरवाकिरत् ॥ मद्रेशस्तंचतुःषष्ट्याशरैर्विद्ध्वाऽनद द्भृशम् ॥ १६ ॥ तस्यनानदतःकेतुमुच्चकर्तंचकार्मुकम् ॥ क्षुराभ्यांपांडवोज्येष्ठस्ततउच्चुक्रुशुर्जनाः ॥ १७ ॥

महदिति भीरोर्भावोभैरवंभयमितियावत् ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ उत्पिजलकमन्यंनाकुलं ॥ २१ ॥ भूतकर्मासभापतिरितिद्विनामा ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ भीमरथोराजभ्राता ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

तथैवराजाबाह्लीकोराजानंद्रुपदंशरैः ॥ आद्रवंतंसहानीकःसहानीकंन्यवारयत् ॥ १८ ॥ तद्युद्धमभवद्घोरंवृद्धयोःसहसेनयोः ॥ यथामहायूथपयोर्द्विपयोःसंप्र
भिन्नयोः ॥ १९ ॥ विंदानुविंदावावंत्यौविराटंमत्स्यमार्च्छताम् ॥ सहसैन्यौसहानीकंयथेंद्राग्नीपुराबलिम् ॥ २० ॥ तदुत्पिंजलकंयुद्धमासीद्देवासुरोपमम् ॥ म
त्स्यानांकेकयैःसार्धमभीताश्वरथद्विपम् ॥ २१ ॥ नाकुलिंतुशतानीकंभूतकर्मासभापतिः ॥ अस्यंतमिषुजालानियांतंद्रोणादवारयत् ॥ २२ ॥ ततोनकुलदायाद
स्त्रिभिर्भल्लैःसुसंशितैः ॥ चक्रेविबाहुशिरसंभूतकर्माणमाहवे ॥ २३ ॥ सुतसोमंतुविक्रांतमायांतंतंशरौघिणम् ॥ द्रोणायाभिमुखंवीरंविविंशतिरवारयत् ॥ २४ ॥
सुतसोमस्तुसंक्रुद्धःस्वपितृव्यमजिह्मगैः ॥ विविंशतिंशरैर्भित्त्वानाभ्यवर्ततदंशितः ॥ २५ ॥ अथभीमरथःशाल्वमाशुगैरायसैःशितैः ॥ षड्भिःसाश्वनियंतारम
नयद्यमसादनम् ॥ २६ ॥ श्रुतकर्माणमायांतंमयूरसदृशैर्हयैः ॥ चैत्रसेनिर्महाराजतवपौत्रंन्यवारयत् ॥ २७ ॥ तौपौत्रौतवदुर्धर्षौपरस्परवधैषिणौ ॥ पितॄणा
मर्थसिद्ध्यर्थंचक्रतुर्युद्धमुत्तमम् ॥ २८ ॥ तिष्ठंतमग्रेतंदृष्ट्वाप्रतिविंध्यंमहाहवे ॥ द्रौणिर्मानंपितुःकुर्वन्मार्गणैःसमवारयत् ॥ २९ ॥ तंक्रुद्धंप्रतिविव्याधप्रतिविं
ध्यःशितैःशरैः ॥ सिंहलांगूललक्ष्माणंपितुरर्थेव्यवस्थितम् ॥ ३० ॥ प्रवपन्निवबीजानिबीजकालेनरर्षभ ॥ द्रौणायनिंद्रौपदेयाःशरवर्षैरवाकिरन् ॥ ३१ ॥ आ
र्जुनिंश्रुतकीर्तिंतुद्रौपदेयंमहारथम् ॥ द्रोणायाभिमुखंयांतंदौःशासनिरवारयत् ॥ ३२ ॥ तस्यकृष्णसमःकार्ष्णिस्त्रिभिर्भल्लैःसुसंशितैः ॥ धनुर्ध्वजंचसूतंचछित्त्वा
द्रोणांतिकंययौ ॥ ३३ ॥ यस्तुशूरतमोराजन्नुभयोःसेनयोर्मतः ॥ तंपटच्चरहंतारंलक्ष्मणःसमवारयत् ॥ ३४ ॥ सलक्ष्मणस्येष्वसनंछित्त्वालक्ष्मचभारत ॥ लक्ष्मणे
शरजालानिविसृजन्बह्वशोभत ॥ ३५ ॥ विकर्णस्तुमहाप्राज्ञोयाज्ञसेनिंशिखंडिनम् ॥ पर्यवारयदायांतंयुवानंसमरेयुवा ॥ ३६ ॥ ततस्तमिषुजालेनयाज्ञसे
निःसमावृणोत् ॥ विधूयतद्बाणजालंबभौतवसुतोबली ॥ ३७ ॥ अंगदोभिमुखंवीरमुत्तमौजसमाहवे ॥ द्रोणायाभिमुखंयांतंशरौघेणन्यवारयत् ॥ ३८ ॥ स
संप्रहारस्तुमुलस्तयोःपुरुषसिंहयोः ॥ सैनिकानांचसर्वेषांतयोश्चप्रीतिवर्धनः ॥ ३९ ॥ दुर्मुखस्तुमहेष्वासोवीरंपुरुजितंबली ॥ द्रोणायाभिमुखंयांतंवत्सदंतैर
वारयत् ॥ ४० ॥ सदुर्मुखंभ्रुवोर्मध्येनाराचेनाभ्यताडयत् ॥ तस्यतद्विबभौवक्त्रंसनालमिवपंकजम् ॥ ४१ ॥ कर्णस्तुकेकयान्भ्रातॄन्पंचलोहितकध्वजान् ॥ द्रो
णायाभिमुखंयातान्शरवर्षैरवारयत् ॥ ४२ ॥

॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ शलाकयाशंकुना ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ अयोघनालगुडाः कडंगरैर्दंडैः ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ आतु

॥२५॥ तेचैनंभृशसंतप्ताःशरवर्षैरवाकिरन् ॥ सचतांश्छादयामासशरजालैःपुनःपुनः ॥ ४३ ॥ नैवकर्णौनतेपंचददृशुर्बाणसंवृताः ॥ साश्वसूतध्वजरथाःपरस्परश
राचिताः ॥ ४४ ॥ पुत्रास्तेदुर्जयश्चैवजयश्चविजयश्चह ॥ नीलकाश्यजयत्सेनांस्त्रयस्त्रीन्प्रत्यवारयन् ॥ ४५ ॥ तद्युद्धमभवद्घोरमीक्षितृप्रीतिवर्धनम् ॥ सिंहव्याघ्र
तरक्षूणांयथर्क्षमहिषर्षभैः ॥ ४६ ॥ क्षेमधूर्त्तिबृहंतौतुभ्रातरौसात्वतंयुधि ॥ द्रोणायाभिमुखंयांतंशरैस्तीक्ष्णैस्ततक्षतुः ॥ ४७ ॥ तयोस्तस्यचतद्युद्धमत्यद्भुतमि
वाभवत् ॥ सिंहस्यद्विपमुख्याभ्यांप्रभिन्नाभ्यांयथावने ॥ ४८ ॥ राजानंतुतथांबष्ठमेकंयुद्धाभिनंदिनम् ॥ चेदिराजःशरानस्यन्क्रुद्धोद्रोणादवारयत् ॥ ४९ ॥
ततोंबष्ठोस्थिभेदिन्यानिरभिद्यच्छलाकया ॥ सत्यक्त्वासशरंचापंरथाद्भूमिमुपागमत् ॥ ५० ॥ वार्धक्षेमिंतुवार्ष्णेयंकृपःशारद्वतःशरैः ॥ अक्षुद्रःक्षुद्रकैर्बाणैःक्रु
द्धरूपमवारयत् ॥ ५१ ॥ युध्यंतौकृपवार्ष्णेयौयेऽपश्यंश्चित्रयोधिनौ ॥ तेयुद्धासक्तमनसोनान्यांबुबुधिरेक्रियाम् ॥ ५२ ॥ सौमदत्तिस्तुराजानंमणिमंतमतंद्रितम् ॥
पर्यवारयदायांतंयशोद्रोणस्यवर्धयन् ॥ ५३ ॥ ससौमदत्तेस्त्वरितश्चित्रेष्वसनकेतने ॥ पुनःपताकांसूतंचच्छत्रंचापातयद्रथात् ॥ ५४ ॥ अथाप्लुत्यरथात्तूर्णं
यूपकेतुरमित्रहा ॥ साश्वसूतध्वजरथंतंचकर्तवरासिना ॥ ५५ ॥ रथंचस्वंसमास्थायधनुरादायचापरम् ॥ स्वयंयच्छन्हयान्राजन्व्यधमत्पांडवींचमूम् ॥ ५६ ॥
पांड्यमिंद्रमिवायांतमसुरान्प्रतिदुर्जयम् ॥ समर्थःसायकौघेनवृषसेनोन्यवारयत् ॥ ५७ ॥ गदापरिघनिस्त्रिंशपट्टिशायोघनोपलैः ॥ कडंगरैर्भुशुंडीभिःप्रासै
स्तोमरसायकैः ॥ ५८ ॥ मुसलैर्मुद्गरैश्चक्रैर्भिंदिपालपरश्वधैः ॥ पांसुवाताग्निसलिलैर्भस्मलोष्ठतृणद्रुमैः ॥ ५९ ॥ आतुदन्प्ररुजन्भंजन्निघ्नन्विद्रावयन्क्षिपन् ॥
सेनांविभीषयन्नायाद्द्रोणप्रेप्सुर्घटोत्कचः ॥ ६० ॥ तंतुनानाप्रहरणैर्नानायुद्धविशेषणैः ॥ राक्षसंराक्षसःक्रुद्धःसमाजघ्नेत्स्यलंबुषः ॥ ६१ ॥ तयोस्तदभवद्युद्धं
रक्षोग्रामणिमुख्ययोः ॥ तादृग्यादृक्पुरावृत्तंशंबरामरराजयोः ॥ ६२ ॥ एवंद्वंद्वशतान्यासन्रथवारणवाजिनाम् ॥ पदातीनांचभद्रंतेतवतेषांचसंकुले ॥ ६३ ॥
नैतादृशोदृष्टपूर्वःसंग्रामोनैवचश्रुतः ॥ द्रोणस्याभावभावेतुप्रसक्तानांयथाभवत् ॥ ६४ ॥ ॥२५॥

दन्व्यथयन् प्ररुजन्विध्यन् भंजन्आमर्दयन् निघ्नन्मारयन् विद्रावयन्पलाययन् क्षिपन्प्रेरयन् ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ अभावभावेमारणेरक्षणेच ॥ ६४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६५ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ तेष्विति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

इदंघोरमिदंचित्रमिदंरौद्रमितिप्रभो ॥ तत्रयुद्धान्यदृश्यंतप्रततानिबहूनिच ॥ ६५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिसंशप्तकवधपर्वणिद्वंद्वयुद्धेपंचविंशोऽध्यायः
॥ २५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ तेष्वेवंसंनिवृत्तेषुप्रत्युद्यातेषुभागशः ॥ कथंयुयुधिरेपार्थामामकाश्चतरस्विनः ॥ १ ॥ किमर्जुनश्चाप्य
करोत्संशप्तकबलंप्रति ॥ संशप्तकावापार्थस्यकिमकुर्वतसंजय ॥ २ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ तथातेषुनिवृत्तेषुप्रत्युद्यातेषुभागशः ॥ स्वयमभ्यद्रवद्भीमंनागा
नीकेनतेसुतः ॥ ३ ॥ सनागइवनागेनगोवृषेणेवगोवृषः ॥ समाहूतःस्वयंराज्ञानागानीकमुपाद्रवत् ॥ ४ ॥ सयुद्धकुशलःपार्थोबाहुवीर्येणचान्वितः ॥ अभि
नत्कुंजरानीकमचिरेणैवमारिष ॥ ५ ॥ तेगजागिरिसंकाशाःक्षरंतःसर्वतोमदम् ॥ भीमसेनस्यनाराचैर्विमुखाविमदीकृताः ॥ ६ ॥ विधमेदभ्रजालानियथावा
युःसमुद्धतः ॥ व्यधमत्तान्यनीकानितथैवपवनात्मजः ॥ ७ ॥ सतेषुविसृजन्बाणान्भीमोनागेष्वशोभत ॥ भुवनेष्विवसर्वेषुगभस्तीनुदितोरविः ॥ ८ ॥ तेभी
मबाणाभिहताःसंस्यूताविबभुर्गजाः ॥ गभस्तिभिरिवार्कस्यव्योम्निनानाबलाहकाः ॥ ९ ॥ तथागजानांकदनंकुर्वाणमनिलात्मजम् ॥ क्रुद्धोदुर्योधनोऽभ्येत्यप्र
त्यविध्यन्छितैःशरैः ॥ १० ॥ ततःक्षणेनक्षितिपंक्षतजप्रतिमेक्षणः ॥ क्षयंनिनीषुर्निशितैर्भीमोविव्याधपत्रिभिः ॥ ११ ॥ सशराचितसर्वांगःक्रुद्धोविव्याध
पांडवम् ॥ नाराचैरर्करश्म्याभैर्भीमसेनंस्मयन्निव ॥ १२ ॥ तस्यनागंमणिमयंरत्नचित्रध्वजेस्थितम् ॥ भल्लाभ्यांकार्मुकंचैवक्षिप्रंचिच्छेदपांडवः ॥ १३ ॥ दुर्यो
धनंपीड्यमानंदृष्ट्वाभीमेनमारिष ॥ चुक्षोभयिषुरभ्यागादंगोमातंगमास्थितः ॥ १४ ॥ तमापतंतंनागेंद्रमंबुदप्रतिमस्वनम् ॥ कुंभांतरेभीमसेनोनाराचैरार्दयद्दृ
शम् ॥ १५ ॥ तस्यकायंविनिर्भिद्यन्यमज्जद्धरणीतले ॥ ततःपपातद्विरदोवज्राहतइवाचलः ॥ १६ ॥ तस्यावर्जितनागस्यम्लेच्छस्याधःपतिष्यतः ॥ शिरश्चिच्छे
दभल्लेनक्षिप्रकारीवृकोदरः ॥ १७ ॥ तस्मिन्निपतितेवीरेसंप्राद्रवतसाचमूः ॥ संभ्रांताश्वद्विपरथापदातीनवमृद्नती ॥ १८ ॥ तेष्वनीकेषुभग्नेषुविद्रवत्सुसमंत
तः ॥ प्राग्ज्योतिषस्ततोभीमंकुंजरेणसमाद्रवत् ॥ १९ ॥ येननागेनमघवानजयद्दैत्यदानवान् ॥ तदन्वयेननागेनभीमसेनमुपाद्रवत् ॥ २० ॥ सनागप्रवरो
भीमंसहसासमुपाद्रवन् ॥ चरणाभ्यामथोद्दाभ्यांसंहतेनकरेणच ॥ २१ ॥

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ आवर्जितःपतनप्रवणोनागोयस्य ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ संहतेनसंकुचितेन ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥२९॥३०॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ तिर्यग्यातेन पार्श्वतोगामिना ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ व्यवच्छिद्यविद्धा ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

व्यावृत्तनयनःक्रुद्धःप्रमथन्निवपांडवम्॥ वृकोदररथंसाश्वमविशेषमचूर्णयत् ॥ २२ ॥ पद्भ्यांभीमोप्यथोधावंस्तस्यगात्रेष्वलीयत ॥ जानन्नंजलिकावेधंना
पाक्रामतपांडवः॥ २३ ॥ गात्राभ्यंतरगोभूत्वाकरेणाताडयन्मुहुः॥ लालयामासतंनागंवधाकांक्षिणमव्ययम् ॥ २४ ॥ कुलालचक्रवन्नागस्तदातूर्णमथाभ्र
मत् ॥ नागायुतबलःश्रीमान्कालयानोवृकोदरम् ॥ २५॥ भीमोपिनिष्क्रम्यततःसुप्रतीकाग्रतोभवत् ॥ भीमंकरेणावनम्यजानुभ्यामभ्यताडयत्॥ २६ ॥ ग्री
वायांवेष्टयित्वैनंसगजोहंतुमैहत ॥ करवेष्टंभीमसेनोभ्रमंदत्त्वाव्यमोचयत् ॥ २७ ॥ पुनर्गात्राणिनागस्यप्रविवेशवृकोदरः ॥ यावत्प्रतिगजायातंस्वबलेप्रत्य
वैक्षत ॥ २८ ॥ भीमोपिनागगात्रेभ्योविनिःसृत्यापयाज्जवात् ॥ ततःसर्वस्यसैन्यस्यनादःसमभवन्महान् ॥ २९ ॥ अहोधिङ्निहतोभीमःकुंजरेणेतिमारिष॥
तेननागेनसंत्रस्तापांडवानामनीकिनी॥३०॥ सहसाभ्यद्रवद्राजन्यत्रतस्थौवृकोदरः ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजाहतंमत्वावृकोदरम्॥३१॥ भगदत्तंसपांचाल्यःस
र्वतःसमवारयत् ॥ तंरथंरथिनांश्रेष्ठाःपरिवार्यपरंतपाः ॥ ३२ ॥ अवाकिरन्शरैस्तीक्ष्णैःशतशोथसहस्रशः ॥ सविघातंपृषत्कानामंकुशेनसमाहरन्॥ ३३ ॥
गजेनपांडुपंचालान्व्यधमत्पर्वतेश्वरः ॥ तदद्भुतमपश्यामभगदत्तस्यसंयुगे ॥ ३४ ॥ तथावृद्धस्यचरितंकुंजरेणविशांपते ॥ ततोराजादशार्णानांप्राग्ज्यो
तिषमुपाद्रवत् ॥ ३५ ॥ तिर्यग्यातेननागेनसमदेनाशुगामिना ॥ तयोर्युद्धंसमभवन्नागयोर्भीमरूपयोः ॥ ३६ ॥ सपक्षयोःपर्वतयोर्यथासद्रुमयोःपुरा ॥ प्रा
ग्ज्योतिषपतेर्नागःसंनिवृत्यापसृत्यच ॥ ३७ ॥ पार्श्वेदशार्णाधिपतेर्भित्त्वानागमपातयत्॥ तोमरैःसूर्यरश्म्याभैर्भगदत्तोथसप्तभिः ॥ ३८ ॥ जघानद्विरदस्थं
तंशत्रुंप्रचलितासनम्॥ व्यवच्छिद्यतुराजानंभगदत्तंयुधिष्ठिरः॥ ३९ ॥ रथानीकेनमहतासर्वतःपर्यवारयत्॥ सकुंजरस्थोरथिभिःशुशुभेसर्वतोवृतः॥ ४० ॥
पर्वतेवनमध्यस्थोज्वलन्निवहुताशनः॥ मंडलंसर्वतःश्लिष्टंरथिनामुग्रधन्विनाम्॥ ४१ ॥ किरतांशरवर्षाणिसनागःपर्यवर्तत ॥ ततःप्राग्ज्योतिषोराजापरिगृ
ह्यमहागजम् ॥ ४२ ॥ प्रेषयामाससहसायुयुधानरथंप्रति॥ शिनेःपौत्रस्यतुरथंपरिगृह्यमहाद्विपः॥ ४३ ॥ अभिचिक्षेपवेगेनयुयुधानस्त्वपाक्रमत्॥ बृहतः
सैंधवानश्वान्समुत्थाप्याथसारथिः ॥ ४४ ॥ तस्थौसात्यकिमासाद्यसंप्लुतस्तंरथंप्रति ॥ सतुलब्ध्वांतरंनागस्त्वरितोरथमंडलात् ॥ ४५॥ निश्चक्रामततःसर्वा
न्परिचिक्षेपपार्थिवान्॥ तेत्वाशुगतिनातेनत्रास्यमानानरर्षभाः॥ ४६ ॥

पर्यवर्तत भ्रांतवान् ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ समुत्थाप्यस्थिरीकृत्य ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ सुपर्वाशोभनांगसंधिः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ वियदाकाशंद्यांस्वर्गं

तमेकंद्विरदंसंख्येमेनिरेशतशोद्विपान् ॥ तेगजस्थेनकाल्यंतेभगदत्तेनपांडवाः ॥ ४७ ॥ ऐरावतस्थेनयथादेवराजेनदानवाः ॥ तेषांप्रद्रवतांभीमःपंचालानामित
स्ततः ॥ ४८ ॥ गजवाजिकृतःशब्दःसुमहान्समजायत ॥ भगदत्तेनसमरेकाल्यमानेषुपांडुषु ॥ ४९ ॥ प्राग्ज्योतिषमभिक्रुद्धःपुनर्भीमःसमभ्ययात् ॥ तस्याभिद्र
वतोवाहान्हस्तमुक्तेनवारिणा ॥ ५० ॥ सिक्त्वाव्यत्रासयन्नागस्तेपार्थमहरंस्ततः ॥ ततस्तमभ्ययात्तूर्णंरुचिपर्वाकृतीसुतः ॥ ५१ ॥ समप्रच्छरवर्षेणरथस्थोंतक
संनिभः ॥ ततःसरुचिपर्वाणंशरेणानतपर्वणा ॥ ५२ ॥ सुपर्वापर्वतपतिर्निन्येवैवस्वतक्षयम् ॥ तस्मिन्निपतितेवीरेसौभद्रोद्रौपदीसुतः ॥ ५३ ॥ चेकितानोधृष्ट
केतुर्युयुत्सुश्चार्दयन्द्विपम् ॥ तएनंशरधाराभिर्धाराभिरिवतोयदाः ॥ ५४ ॥ सिषिचुर्भैरवान्नादान्विनदंतोजिघांसवः ॥ ततःपार्ष्ण्यंकुशांगुष्ठैःकृतिनाचोदितोद्विपः ॥
॥ ५५ ॥ प्रसारितकरःप्रायात्स्तब्धकर्णेक्षणोद्रुतम् ॥ सोधिष्ठायपदावाहान्युयुत्सोःसूतमारुजत् ॥ ५६ ॥ युयुत्सुस्तुरथाद्राजन्नपाक्रामत्त्वरान्वितः ॥ ततःपांडव
योधास्तेनागराजंशरैर्द्रुतम् ॥ ५७ ॥ सिषिचुर्भैरवान्नादान्विनदंतोजिघांसवः ॥ पुत्रस्तुतवसंभ्रांतःसौभद्रस्याप्लुतोरथम् ॥ ५८ ॥ सकुंजरस्थोविसृजन्निषून
रिपुपार्थिवः ॥ बभौरश्मीनिवादित्योभुवनेषुसमुत्सृजन् ॥ ५९ ॥ तमार्जुनिर्द्वादशभिर्युयुत्सुर्दशभिःशरैः ॥ त्रिभिस्त्रिभिर्द्रौपदेयाधृष्टकेतुश्चविव्यधुः ॥ ६० ॥
सोऽतियत्नार्पितैर्बाणैराचितोद्विरदोबभौ ॥ संस्यूतइवसूर्यस्यरश्मिभिर्जलदोमहान् ॥ ६१ ॥ नियंतुःशिल्पयत्नाभ्यांप्रेरितोरिशरार्दितः ॥ परिचिक्षेपतान्नागःसरि
पून्सव्यदक्षिणम् ॥ ६२ ॥ गोपालइवदंडेनयथापशुगणान्वने ॥ आवेष्टयततांसेनांभगदत्तस्तथामुहुः ॥ ६३ ॥ क्षिप्रंश्येनाभिपन्नानांवायसानामिवस्वनः ॥
बभूवपांडवेयानांभृशंविद्रवतांस्वनः ॥ ६४ ॥ सनागराजःप्रवरांकुशाहतःपुरासपक्षोद्रिवरोयथानृप ॥ भयंतदारिपुषुसमादधद्भृशंवणिग्जनानांक्षुभितोयथा
र्णवः ॥ ६५ ॥ ततोध्वनिर्द्विरदरथाश्वपार्थिवैर्भयाद्द्रवद्भिर्जनितोतिभैरवः ॥ क्षितिंवियद्द्यांविदिशोदिशस्तथासमावृणोत्पार्थिवसंयुगेततः ॥ ६६ ॥ सतेनना
गप्रवरेणपार्थिवोभृशंजगाहेद्विपतामनीकिनीम् ॥ पुरासुगुप्तांविबुधैरिवाहवेविरोचनोदेववरूथिनीमिव ॥ ६७ ॥ भृशंववौज्वलनसखोवियद्रजःसमावृणो
न्मुहुरपिचैवसैनिकान् ॥ तमेकनागंगणशोयथागजान्समंततोद्रुतमथमेनिरेजनाः ॥ ६८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणप० संशप्तकवधप० भगदत्तयुद्धेष
ड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यदिति ॥ १ ॥ विकुर्वाणेविविधाःक्रियाःकुर्वाणे ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ अप्रतिगजइतिच्छेदः ॥ ५ ॥ सहःसोढा पचाद्यच् ॥ ६ ॥ ७ ॥ विस्मितंरूढाहंकारं ॥ ८ ॥ ९॥ समारोहन्संघटनवंतः ॥ १० ॥ ११ ॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ यन्मांपार्थस्यसंग्रामेकर्माणिपरिपृच्छसि॥ तच्छृणुष्वमहाबाहोपार्थोयदकरोद्रणे ॥ १ ॥ रजोदृष्ट्वासमुद्भूतंश्रुत्वाचगजनिःस्वनम्॥ भगदत्तेविकुर्वाणेकौंतेयःकृष्णमब्रवीत्॥ २ ॥ यथाप्राग्ज्योतिषोराजागजेनमधुसूदन॥ त्वरमाणोविनिष्क्रांतोध्रुवंतस्यैषनिःस्वनः ॥ ३ ॥ इंद्रादनवरःसंख्येगजयानविशारदः॥ प्रथमोगजयोधानांपृथिव्यामितिमेमतिः ॥ ४॥ सचापिद्विरदश्रेष्ठःसदाऽप्रतिगजोयुधि ॥ सर्वशस्त्रातिगःसंख्येकृतकर्माजितक्लमः ॥ ५ ॥ सहःशस्त्रनिपातानामग्निस्पर्शस्यचानघ ॥ सपांडवबलंसर्वमद्यैकोनाशयिष्यति ॥ ६ ॥ नचावाभ्यामृतेन्योस्तिशक्तस्तंप्रतिबाधितुम् ॥ त्वरमाणस्ततोयाहियतःप्राग्ज्योतिषाधिपः॥ ७॥ दृप्तंसंख्येद्विपबलाद्वयसाचापिविस्मितम् ॥ अथैनंप्रेषयिष्यामिबलहंतुःप्रियातिथिम्॥ ८॥ वचनादथकृष्णस्तुप्रययौसव्यसाचिनः॥ दीर्यतेभगदत्तेनयत्रपांडववाहिनी ॥ ९ ॥ तंप्रयांतंततःपश्चादाह्वयंतोमहारथाः ॥ संशप्तकाःसमारोहन्सहस्राणिचतुर्दश ॥ १० ॥ दशैवतुसहस्राणित्रिगर्तानांमहारथाः॥ चत्वारिचसहस्राणिवासुदेवस्यचानुगाः॥ ११ ॥ दीर्यमाणांचमूंदृष्ट्वाभगदत्तेनमारिष ॥ आहूयमानस्यचतैरभवद्धृदयंद्विधा ॥ १२॥ किंनुश्रेयस्करंकर्मभवेदद्येतिचिंतयन्॥ इहवाविनिवर्तेयंगच्छेयंवायुधिष्ठिरम् ॥ १३ ॥ तस्यबुद्ध्याविचार्यैवमर्जुनस्यकुरूद्वह ॥ अभवद्भूयसीबुद्धिःसंशप्तकवधेस्थिरा ॥ १४॥ ससंनिवृत्तःसहसाकपिप्रवरकेतनः ॥ एकोरथसहस्राणिनिहंतुंवासवीरणे ॥ १५॥ साहिदुर्योधनस्यासीन्मतिःकर्णस्यचोभयोः॥ अर्जुनस्यवधोपायेतेनद्वैधमकल्पयत्॥ १६॥ सतुदोलायमानोभूद्द्वैधीभावेनपांडवः ॥ वधेनतुनराग्र्याणामकरोत्तांमृषातदा ॥ १७ ॥ ततःशतसहस्राणिशराणांनतपर्वणाम् ॥ असृजन्नर्जुनेराजन्संशप्तकमहारथाः॥ १८॥ नैवकुंतीसुतःपार्थोनैवकृष्णोजनार्दनः॥ नहयानरथोराजन्दृश्यंतेस्मशरैश्चिताः॥ १९॥ तदामोहमनुप्राप्तःसिष्विदेहिजनार्दनः॥ ततस्तान्प्रायशःपार्थोब्रह्मास्त्रेणनिजघ्निवान् ॥ २० ॥ शतशःपाणयश्छिन्नाःसेषुज्यातलकार्मुकाः॥ केतवोवाजिनःसूतारथिनश्चापतन्क्षितौ ॥ २१ ॥ द्रुमाचलाग्रांबुधरैःसमकायाःसुकल्पिताः ॥ हतारोहाःक्षितौपेतुर्द्विपाःपार्थशराहताः ॥ २२ ॥ विप्रविद्धकुथानागाश्छिन्नभांडाःपरासवः ॥
सारोहास्तुरणेपेतुर्मथितामार्गणैर्भृशम्॥ २३॥ सर्षिप्रासासिनखराःसमुद्गरपरश्वधाः॥ विच्छिन्नाबाहवःपेतुर्नृणांभल्लैःकिरीटिना॥ २४॥

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ ७ ॥ यियासतइति ॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥ भूरिवर्षमितिवासवविशेषणं ॥ ११ ॥

वालादित्यांवुजेंदूनांतुल्यरूपाणिमारिष ॥ संछिन्नान्यर्जुनशरैःशिरांस्युर्व्यांप्रपेदिरे ॥ २५ ॥ जज्वालालंकृतासेनापत्त्रिभिःप्राणिभोजनैः॥ नानारूपैस्तदाऽ
मित्रान्क्रुद्धेनिघ्नतिफाल्गुने॥ २६ ॥क्षोभयंतंतदासेनांद्विरदंनलिनीमिव॥ धनंजयंभूतगणाःसाधुसाध्वित्यपूजयन्॥ २७ ॥ दृष्ट्वातत्कर्मपार्थस्यवासवस्ये
वमाधवः ॥ विस्मयंपरमंगत्वाप्रांजलिस्तमुवाचह ॥ २८ ॥ कर्मैतत्पार्थशक्रेणयमेनधनदेनच ॥ दुष्करंसमरेयत्तेकृतमद्येतिमेमतिः ॥ २९ ॥ युगपच्चै
वसंग्रामेशतशोयसहस्रशः॥ पतिताएवमेदृष्टाःसंशप्तकमहारथाः ॥ ३० ॥ संशप्तकांस्ततोहत्वाभूयिष्ठायेव्यवस्थिताः ॥ भगदत्ताययाहीतिकृष्णंपार्थोभ्यनो
दयत्॥ ३१॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिसंशप्तकवधपर्वणिसंशप्तकवधेसप्तविंशोऽध्यायः॥ २७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच
यियासतस्ततःकृष्णःपार्थस्याश्वान्मनोजवान् ॥ संप्रैषीद्धेमसंछन्नान्द्रोणानीकायसत्वरन् ॥ १ ॥ तंप्रयांतंकुरुश्रेष्ठंस्वान्भ्रातॄन्द्रोणतापितान् ॥ सुशर्माभ्रा
तृभिःसार्धंयुद्धार्थीपृष्ठतोऽन्वयात् ॥ २ ॥ ततःश्वेतहयःकृष्णमब्रवीदजितंजयः ॥ एषमांभ्रातृभिःसार्धंसुशर्माह्वयतेऽच्युत ॥ ३ ॥ दीर्यतेचोत्तरेणैवतत्सैन्यंम
धुसूदन॥ द्वैधीभूतंमनोमेऽद्यकृतंसंशप्तकैरिदम्॥ ४॥ किंनुसंशप्तकान्हन्मिस्वान्रक्षाम्यहितार्दितान्॥ इतिमेत्वंमतंवेत्सितत्रकिंसुकृतंभवेत्॥५॥ एवमुक्तस्तुदा
शार्हःस्यंदनंप्रत्यवर्तयत् ॥ येनत्रिगर्ताधिपतिःपांडवंसमुपाह्वयत् ॥ ६ ॥ ततोऽर्जुनःसुशर्माणंविद्धासप्तभिराशुगैः ॥ ध्वजंधनुश्चास्यतथाक्षुराभ्यांसमकृंत
त॥ ७ ॥त्रिगर्ताधिपतेश्चापिभ्रातरंपड्भिराशुगैः॥साश्वंससूतंत्वरितःपार्थःप्रैषीद्यमक्षयम् ॥ ८ ॥ ततोभुजगसंकाशांसुशर्माशक्तिमायसीं॥ चिक्षेपार्जुनमा
दिश्यवासुदेवायतोमरम् ॥ ९ ॥ शक्तिंत्रिभिःशरैश्छित्त्वातोमरंत्रिभिरर्जुनः ॥सुशर्माणंशरव्रातैर्मोहयित्वान्यवर्तयत् ॥ १० ॥ तंवासवमिवायांतंभूरिवर्षंश
रौघिणम्॥ राजंस्तावकसैन्यानांनोग्रंकश्चिदवारयत्॥ ११ ॥ततोधनंजयोबाणैःसर्वानेवमहारथान्॥ आयाद्विनिघ्नन्कौरव्यान्दहन्कक्षमिवानलः॥ १२ ॥ त
स्यवेगमसह्यंतंकुंतीपुत्रस्यधीमतः॥ नाशक्नुवंस्तेसंसोढुंस्पर्शमग्नेरिवप्रजाः ॥ १३ ॥ संवेष्टयन्ननीकानिशरवर्षेणपांडवः ॥ सुपर्णपातवद्राजन्नायात्प्राग्ज्यो
तिषंप्रति॥ १४॥ यत्तदानामयज्जिष्णुर्भरतानामपापिनाम्॥ धनुःक्षेमकरंसंख्येद्विषतामश्रुवर्धनम् ॥ १५॥ तदेवतवपुत्रस्यराजन्दुर्द्यूतदेविनः॥ कृतेक्षत्रवि
नाशायधनुरायच्छदर्जुनः॥ १६॥ ॥१२॥१३॥१४॥१५॥ आयच्छद्गृहीतवान् यदेवार्जुनस्यधनुर्भरतानांक्षेमकरमासीत्तदेवत्वत्पुत्रनिमित्तंक्षत्रक्षयकरमभवदितिवाक्यार्थः ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ तथाविक्षोभ्यमाणासापार्थेनतववाहिनी ॥ व्यशीर्यतमहाराजनौरिवासाद्यपर्वतम् ॥ १७ ॥ ततोदशसहस्राणिन्यवर्ततधनुष्मताम् ॥ मतिंकृत्वारणेक्रूरांवीरात्र
यपराजये ॥ १८ ॥ व्यपेतहृदयत्रासाआवव्रुस्तंमहारथाः ॥ आर्च्छत्पार्थोगुरुंभारंसर्वभारसहोयुधि ॥ १९ ॥ यथानलवनंक्रुद्धःप्रभिन्नःषष्टिहायनः ॥ मृद्गी
यात्तद्वदायस्तःपार्थोमृद्नाच्चमूंतव ॥ २० ॥ तस्मिन्प्रमथितेसैन्येभगदत्तोनराधिपः ॥ तेननागेनसहसाधनंजयमुपाद्रवत् ॥ २१ ॥ तंरथेननरव्याघ्रःप्रत्यगृह्णा
द्धनंजयः ॥ ससंनिपातस्तुमुलोबभूवरथनागयोः ॥ २२ ॥ कल्पिताभ्यांयथाशास्त्रंरथेनचगजेनच ॥ संग्रामेचेरतुर्वीरौभगदत्तधनंजयौ ॥ २३ ॥ ततोजीमूत
संकाशान्नागादिंद्रइवप्रभुः ॥ अभ्यवर्षच्छरौघेणभगदत्तोधनंजयम् ॥ २४ ॥ सचापिशरवर्षंतंशरवर्षेणवासविः ॥ अप्राप्तमेवचिच्छेदभगदत्तस्यवीर्यवान् ॥
॥ २५ ॥ ततःप्राग्ज्योतिषोराजाशरवर्षंनिवारयन् ॥ शरैर्जघ्नेमहाबाहुंपार्थंकृष्णंचमारिष ॥ २६ ॥ ततस्तुशरजालेनमहताभ्यवकीर्यतौ ॥ चोदयामासतंनागं
वधायाच्युतपार्थयोः ॥ २७ ॥ तमापतंतंद्विरदंदृष्ट्वाक्रुद्धमिवांतकम् ॥ चक्रेऽपसव्यंत्वरितःस्यंदनेनजनार्दनः ॥ २८ ॥ संप्राप्तमपिनेयेषपरावृत्तंमहाद्विपम् ॥ सारो
हंमृत्युसात्कर्तुंस्मरन्धर्मंधनंजयः ॥ २९ ॥ सतुनागोद्विपरथान्हयांश्चाम्यमारिष ॥ प्राहिणोन्मृत्युलोकायततःक्रुद्धोधनंजयः ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते
द्रोणपर्वणिसंशप्तकवधपर्वणिभगदत्तयुद्धेअष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ तथाक्रुद्धःकिमकरोद्भगद
त्तस्यपांडवः ॥ प्राग्ज्योतिषोवापार्थस्यतन्मेशंसयथातथम् ॥ १ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ प्राग्ज्योतिषेणसंसक्तावुभौदाशार्हपांडवौ ॥ मृत्युदंष्ट्रांतिकंप्राप्तौसर्वभू
तानिमेनिरे ॥ २ ॥ तथातुशरवर्षाणिपातयत्यनिशंप्रभो ॥ गजस्कंधान्महाराजकृष्णयोःस्यंदनस्थयोः ॥ ३ ॥ अथकार्ष्णायसैर्बाणैःपूर्णकार्मुकनिःसृतैः ॥
अविध्यद्देवकीपुत्रंहेमपुंखैःशिलाशितैः ॥ ४ ॥ अग्निस्पर्शसमाकीर्णाभगदत्तेनचोदिताः ॥ निर्भिद्यदेवकीपुत्रंक्षितिंजग्मुःसुवाससः ॥ ५ ॥ तस्यपार्थोधनुश्छि
त्त्वापरिवारंनिहत्यच ॥ लालयन्निवराजानंभगदत्तमयोधयत् ॥ ६ ॥ सोर्करश्मिनिभांस्तीक्ष्णांस्तोमरान्वैचतुर्दश ॥ अप्रेषयत्सव्यसाचीद्विधैकैकमथाच्छि
नत् ॥ ७ ॥ ततोनागस्यतद्वर्मव्यधमत्पाकशासनिः ॥ शरजालेनमहतातच्चशीर्यतभूतले ॥ ८ ॥ शीर्णवर्मासतुगजःशरैःसुभृशमर्दितः ॥ बभौधारानिपाताक्तो ॥ २८ ॥
व्यभ्रःपर्वतराडिव ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ एकामूर्तिर्बदरिकाश्रमेनारायणरूपा अपरापरमात्मरूपा

ततःप्राग्ज्योतिषःशक्तिंहेमदंडामयस्मयीं ॥ व्यसृजद्वासुदेवायद्विधातामर्जुनोच्छिनत् ॥ १० ॥ ततश्छत्रंध्वजंचैवच्छित्त्वाराज्ञोर्जुनःशरैः ॥ विव्याधदशभिस्तूर्ण
मुत्स्मयन्पर्वतेश्वरम् ॥ ११ ॥ सोतिविद्धोर्जुनशरैःसुपुंखैःकंकपत्रिभिः ॥ भगदत्तस्ततःक्रुद्धःपांडवस्यजनाधिपः ॥ १२ ॥ व्यसृजत्तोमरान्मूर्ध्निश्वेताश्वस्योन्ननाद
च ॥ तैरर्जुनस्यसमरेकिरीटंपरिवर्तितम् ॥ १३ ॥ परिवृत्तंकिरीटंतद्यमयन्नेवपांडवः ॥ सुदृष्टःक्रियतांलोकइतिराजानमब्रवीत् ॥ १४ ॥ एवमुक्तस्तुसंक्रुद्धःशरव
र्षेणपांडवम् ॥ अभ्यवर्षत्सगोविंदंधनुरादायभास्वरम् ॥ १५ ॥ तस्यपार्थोधनुश्छित्त्वातूणीरान्संनिकृत्यच ॥ त्वरमाणोद्विसप्तत्यासर्वमर्मस्वताडयत् ॥ १६ ॥
विद्धस्ततोऽतिव्यथितोवैष्णवास्त्रमुदीरयन् ॥ अभिमंत्र्यांकुशंक्रुद्धोव्यसृजत्पांडवोरसि ॥ १७ ॥ विसृष्टंभगदत्तेनतदस्त्रंसर्वघातिवै ॥ उरसाप्रतिजग्राहपार्थसं
च्छाद्यकेशवः ॥ १८ ॥ वैजयंत्यभवन्मालातदस्त्रंकेशवोरसि ॥ पद्मकोशविचित्राढ्यासर्वत्रकुसुमोत्कटा ॥ १९ ॥ ज्वलनार्केंदुवर्णाभापावकोज्ज्वलपल्लवा ॥ त
यापद्मपलाशिन्यावातकंपितपत्रया ॥ २० ॥ शुशुभेऽभ्यधिकंशौरिरतसीपुष्पसंनिभः ॥ ततोर्जुनःक्लांतमनाःकेशवंप्रत्यभाषत ॥ २१ ॥ अयुध्यमानस्तुरगान्संयं
तास्मीतिचानघ ॥ इत्युक्त्वापुंडरीकाक्षप्रतिज्ञांस्वांनरक्षसि ॥ २२ ॥ यद्यहंव्यसनीवास्यामशक्तोवानिवारणे ॥ ततस्त्वयैवंकार्यंस्यान्नतत्कार्यंमयिस्थिते ॥
॥ २३ ॥ सबाणःसधनुश्चाहंससुरासुरमानुषान् ॥ शक्तोलोकानिमान्जेतुंतच्चापिविदितंतव ॥ २४ ॥ ततोर्जुनंवासुदेवःप्रत्युवाचार्थवद्वचः ॥ शृणुगुह्यमिदं
पार्थपुरावृत्तंयथानघ ॥ २५ ॥ चतुर्मूर्तिरहंशश्वल्लोकत्राणार्थमुद्यतः ॥ आत्मानंप्रविभज्येहलोकानांहितमादधे ॥ २६ ॥ एकामूर्तिस्तपश्चर्यांकुरुतेमेभुवि
स्थिता ॥ अपरापश्यतिजगत्कुर्वाणंसाध्वसाधुनी ॥ २७ ॥ अपराकुरुतेकर्ममानुषंलोकमाश्रिता ॥ शेतेचतुर्थीत्वपरानिद्रांवर्षसहस्रिकीं ॥ २८ ॥ यासौवर्षस
हस्रांतेमूर्तिरुत्तिष्ठतेमम ॥ वरार्हेभ्योवरान्श्रेष्ठांस्तस्मिन्कालेददातिसा ॥ २९ ॥ तंतुकालमनुप्राप्तंविदित्वापृथिवीतदा ॥ अयाचतवरंयन्मांनरकार्थायतच्छृणु
॥ ३० ॥ देवानांदानवानांचअवध्यस्तनयोस्तुमे ॥ उपेतोवैष्णवास्त्रेणतन्मेत्वंदातुमर्हसि ॥ ३१ ॥ एवंवरमहंश्रुत्वाजगत्यास्तनयेतदा ॥ अमोघमस्त्रंप्रायच्छं
वैष्णवंपरमंपुरा ॥ ३२ ॥ अवोचंचैतदस्त्रंवैह्यमोघंभवतुक्षमे ॥ नरकस्याभिरक्षार्थंनैनंकश्चिद्वधिष्यति ॥ ३३ ॥

॥ २७ ॥ अपराक्षेत्रज्ञरूपा अपराजलशायिनी ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ व्यपनामितं स्वार्थेणिच् व्यपनीतमित्यर्थः ॥ ३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥ योषिताभागुरिमतेटाप् ॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायां

अनेनास्त्रेणतेगुप्तःसुतःपरबलार्दनः॥ भविष्यतिदुराधर्षःसर्वलोकेषुसर्वदा॥ ३४ ॥ तथेत्युक्त्वागतादेवीकृतकामामनस्विनी॥ सचाप्यासीद्दुराधर्षोनरकःशत्रु
तापनः॥ ३५॥ तस्मात्प्राग्ज्योतिषंप्राप्तंतदस्त्रंपार्थमामकम् ॥ नास्यावध्योस्तिलोकेषुसेंद्ररुद्रेषुमारिष ॥ ३६ ॥ तन्मयात्वत्कृतेचैतदन्यथाव्यपनामितम् ॥ विमु
क्तंपरमास्त्रेणजहिपार्थमहासुरम्॥ ३७॥ वैरिणंजहिदुर्धर्षंभगदत्तंसुरद्विषम् ॥ यथाहंजघ्निवान्पूर्वंहितार्थंनरकंतथा ॥ ३८ ॥ एवमुक्तस्तदापार्थःकेशवेनमहा
त्मना॥ भगदत्तंशितैर्बाणैःसहसासमवाकिरत्॥ ३९ ॥ ततःपार्थोमहाबाहुरसंभ्रांतोमहामनाः॥ कुंभयोरंतरेनागंनाराचेनसमार्पयत्॥४०॥ ससमासाद्यतंना
गंबाणोवज्रइवाचलम्॥ अभ्यगात्सहपुंखेनवल्मीकमिवपन्नगः॥ ४१ ॥ सकरीभगदत्तेनप्रेर्यमाणोमुहुर्मुहुः॥ नकरोतिवचस्तस्यदरिद्रस्येवयोषिता ॥ ४२ ॥
सतुविष्टभ्यगात्राणिदंताभ्यामवनिंययौ ॥ नदन्नार्तस्वनंप्राणानुत्ससर्जमहाद्विपः॥ ४३ ॥ ततोगांडीवधन्वानमभ्यभाषतकेशवः ॥ अयंमहत्तरःपार्थपलितेन
समावृतः ॥ ४४ ॥ वलीसंछन्ननयनःशूरःपरमदुर्जयः ॥ अक्ष्णोरुन्मीलनार्थायबद्धपट्टोह्यसौनृपः ॥ ४५ ॥ देववाक्यात्प्रचिच्छेदशरेणभृशमर्जुनः ॥
छिन्नमात्रेंशुकेतस्मिन्रुद्धनेत्रोबभूवसः॥ ४६॥ तमोमयंजगन्मेनेभगदत्तःप्रतापवान्॥ ततश्चंद्रार्धबिंबेनबाणेननतपर्वणा ॥ ४७॥ बिभेदहृदयंराज्ञोभग
दत्तस्यपांडवः ॥ सभिन्नहृदयोराजाभगदत्तःकिरीटिना ॥ ४८॥ शरासनंशरांश्चैवगतासुःप्रमुमोचह ॥ शिरसस्तस्यविभ्रष्टंपपातचवरांशुकम्॥ नालताडन
विभ्रष्टंपलाशंनलिनादिव ॥ ४९ ॥ सहेममालीतपनीयभांडात्पपातनागाद्गिरिसंनिकाशात्॥ सुपुष्पितोमारुतवेगरुग्णोमहीधराग्रादिवकर्णिकारः॥ ५० ॥
निहत्यतंनरपतिमिंद्रविक्रमंसखायमिंद्रस्यतदैंद्रिराहवे॥ ततोपरांस्तवजयकांक्षिणोनरान्बभंजवायुर्बलवान्द्रुमानिव॥ ५१॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणप
र्वणिसंशप्तकवधपर्वणिभगदत्तवधेएकोनत्रिंशोऽध्यायः॥ २९॥ ॥ ७॥ ॥ ॥७॥ ॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥प्रियमिंद्रस्यसततंसखायममि
तौजसम्॥ हत्वाप्राग्ज्योतिषंपार्थःप्रदक्षिणमवर्तत॥ १ ॥ ततोगांधारराजस्यसुतौपरपुरंजयौ॥ अर्देतामर्जुनंसंख्येभ्रातरौवृषकाचलौ॥ २ ॥ तौसमेत्यार्जुनं
वीरौपुरःपश्चाच्चधन्विनौ॥ अविध्येतांमहावेगैर्निशितैराशुगैर्भृशम्॥ ३ ॥ वृषकस्यहयान्सूतंधनुश्छत्रंरथंध्वजम्॥ तिलशोव्यधमत्पार्थःसौबलस्यशितैःशरैः॥
॥४॥ ततोर्जुनःशरव्रातैर्नानाप्रहरणैरपि॥ गांधारानाकुलांश्चक्रेसौबलप्रमुखान्पुनः॥५॥

एकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ ७ ॥ प्रियमिति॥१॥२॥३॥४॥५॥

॥२९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ वर्षशब्दोयमृतुवचनः निदाघर्तुसंबंधिनावित्यर्थः घर्मांशुभिस्तीक्ष्णकिरणैः ॥ १०॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ कंपनायष्टयः क्षुराःक्षुराकृतिफलकाः क्षुरप्रास्तू

ततःपंचशतान्वीरान्गांधारानुद्यतायुधान् ॥ प्राहिणोन्मृत्युलोकायक्रुद्धोबाणैर्धनंजयः ॥ ६ ॥ हताश्वात्तुरथात्तूर्णमवतीर्यमहाभुजः ॥ आरुरोहरथंभ्रातुरन्य
च्चधनुराददे ॥ ७ ॥ तावेकरथमारूढौभ्रातरौवृषकाचलौ ॥ शरवर्षेणबीभत्सुमविध्येतांमुहुर्मुहुः ॥ ८ ॥ स्यालौतवमहात्मानौराजानौवृषकाचलौ ॥ भृशंविज
घ्नतुःपार्थमिंद्रंवृत्रबलाविव ॥ ९ ॥ लब्धलक्षौतुगांधारावहतांपांडवंपुनः ॥ निदाघवार्षिकौमासौलोकंघर्मांशुभिर्यथा ॥ १० ॥ तौरथस्थौनरव्याघ्रौराजानौ
वृषकाचलौ ॥ संश्लिष्टांगौस्थितौराजन्जघानैकेषुणार्जुनः ॥ ११ ॥ तौरथात्सिंहसंकाशौलोहिताक्षौमहाभुजौ ॥ राजन्संपेततुर्वीरौसोदर्यावेकलक्षणौ ॥ १२ ॥
तयोर्भूमिंगतौदेहौरथाद्बंधुजनप्रियौ ॥ यशोदशदिशःपुण्यंगमयित्वाव्यवस्थितौ ॥ १३ ॥ दृष्ट्वाविनिहतौसंख्येमातुलावपलायिनौ ॥ भृशंमुमुचुरश्रूणिपु
त्रास्तवविशांपते ॥ १४ ॥ निहतौभ्रातरौदृष्ट्वामायाशतविशारदः ॥ कृष्णौसंमोहयन्मायांविदधेशकुनिस्ततः ॥ १५ ॥ लगुडायोगुडाश्मानःशतघ्न्यश्चसशक्त
यः ॥ गदापरिघनिस्त्रिंशशूलमुद्गरपट्टिशाः ॥ १६ ॥ सकंपनर्ष्टिनखरामुसलानिपरश्वधाः ॥ क्षुराःक्षुरप्रनालीकावत्सदंतास्थिसंधयः ॥ १७ ॥ चक्राणिविशि
खाःप्रासाविविधान्यायुधानिच ॥ प्रपेतुःशतशोदिग्भ्यःप्रदिग्भ्यश्चार्जुनंप्रति ॥ १८ ॥ खरोष्ट्रमहिषाःसिंहाव्याघ्राःसृमरचित्रकाः ॥ ऋक्षाःशालावृकागृध्राः
कपयश्चसरीसृपाः ॥ १९ ॥ विविधानिचरक्षांसिक्षुधितान्यर्जुनंप्रति ॥ संक्रुद्धान्यभ्यधावंतविविधानिवयांसिच ॥ २० ॥ ततोदिव्यास्त्रविच्छूरःकुंतीपुत्रोध
नंजयः ॥ विसृजन्निषुजालानिसहसातान्यताडयत् ॥ २१ ॥ तेहन्यमानाःशूरेणप्रवरैःसायकैर्दृढैः ॥ विरुवंतोमहारावान्विनेशुःसर्वतोहताः ॥ २२ ॥ ततस्तमः
प्रादुरभूदर्जुनस्यरथंप्रति ॥ तस्माच्चतमसोवाचःक्रूराःपार्थमभर्त्सयन् ॥ २३ ॥ तत्तमोभैरवंघोरंभयकर्तृमहाहवे ॥ उत्तमास्त्रेणमहताज्योतिषेणार्जुनोऽवधी
त् ॥ २४ ॥ हतेतस्मिन्जलौघास्तुप्रादुरासन्भयानकाः ॥ अंभसस्तस्यनाशार्थमादित्यास्त्रमथार्जुनः ॥ २५ ॥ प्रायुंक्तांभस्ततस्तेनप्रायशोस्त्रेणशोषितम् ॥ एवं
बहुविधामायाःसौबलस्यकृताःकृताः ॥ २६ ॥ जघानास्त्रबलेनाशुप्रहसन्नर्जुनस्तदा ॥ तदाहतासुमायासुत्रस्तोऽर्जुनशराहतः ॥ २७ ॥

यमध्यफलकाः नालीकानलिकयाक्षेप्याः वत्सदंतागोपोतकदंताकारफलकाः अस्थिसंधयोऽस्थिमयफलकाः ॥ १७ ॥ विशिखाःफणित्राकारफलकाः ॥ १८ ॥ सृमरागवयाः चित्रकोव्याघ्रभेदः शालावृकाःश्वानः ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ एनंअर्जुनं ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ शराभिस्तृष्टैर्बाणाभिहतैः आयोधशिरोरणांगनं ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ इतिद्रो

अपायाज्जवनैरश्वैःशकुनिःप्राकृतोयथा ॥ ततोर्जुनोस्त्रविच्छैद्र्यंदर्शयन्नात्मनोरिषु ॥ २८ ॥ अभ्यवर्षच्छरौघेणकौरवाणामनीकिनीम् ॥ साहन्यमानापार्थे

॥ ३० ॥ नतवपुत्रस्यवाहिनी ॥ २९ ॥ द्वैधीभूतामहाराजगंगेवासाद्यपर्वतम् ॥ द्रोणमेवान्वपद्यंतकेचित्तत्रनरर्षभाः ॥ ३० ॥ केचिद्दुर्योधनंराजन्नर्द्यमानाकिरीटिना ॥

नापश्यामततस्त्वेनंसैन्येवैरजसावृते ॥ ३१ ॥ गांडीवस्यचनिर्घोषःश्रुतोदक्षिणतोमया ॥ शंखदुंदुभिनिर्घोषंवादित्राणांचनिःस्वनम् ॥ ३२ ॥ गांडीवस्यतुनि

र्घोषोव्यतिक्रम्यास्पृशद्दिवम् ॥ ततःपुनर्दक्षिणतःसंग्रामश्चित्रयोधिनाम् ॥ ३३ ॥ सुयुद्धंचार्जुनस्यासीदहंतुद्रोणमन्वियाम् ॥ यौधिष्ठिराण्यनीकानिप्रहरंतिततस्

स्ततः ॥ ३४ ॥ नानाविधान्यनीकानिपुत्राणांतवभारत ॥ अर्जुनोव्यधमत्कालेदिवीवाभ्राणिमारुतः ॥ ३५ ॥ तंवासवमिवायांतंभूरिवर्षशरौघिणम् ॥ महे

ष्वासानरव्याघ्रानोग्रंकेचिद्वारयन् ॥ ३६ ॥ तेहन्यमानाःपार्थेनत्वदीयाव्यथिताभृशम् ॥ स्वानेवबहवोजघ्नुर्विद्रवंतस्ततस्ततः ॥ ३७ ॥ तेर्जुनेनशरामुक्ताःकंकप

त्रास्तनुच्छिदः ॥ शलभाइवसंपेतुःसंवृण्वानादिशोदश ॥ ३८ ॥ तुरगंरथिनंनागंपदातिमपिमारिष ॥ विनिर्भिद्यक्षितिंजग्मुर्वल्मीकमिवपन्नगाः ॥ ३९ ॥

नचद्वितीयंव्यसृजत्कुंजराश्वनरेषुसः ॥ पृथगेकशरारुग्णानिपेतुस्तेगतासवः ॥ ४० ॥ हतैर्मनुष्यैर्द्विरदैश्चसर्वतःशराभिसृष्टैश्चहयैर्निपातितैः ॥ तदाश्वगोमायु

बलाभिनादितंविचित्रमायोधशिरोबभूवतत् ॥ ४१ ॥ पितासुतंत्यजतिसुहृद्वरंसुहृत्तथैवपुत्रःपितरंशरातुरः ॥ स्वरक्षणेकृतमतयस्तदाजनास्त्यजंतिवाहा

नपिपार्थपीडिताः ॥ ४२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिसंशप्तकवधप०शकुनिपलायनेत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ तेष्वनीकेषुभग्ने

षुपांडुपुत्रेणसंजय ॥ चलितानांद्रुतानांचकथमासीन्मनोहिवः ॥ १ ॥ अनीकानांप्रभग्नानामवस्थानमपश्यताम् ॥ दुष्करंप्रतिसंधानंतन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ २ ॥

संजयउवाच ॥ ॥ तथापितवपुत्रस्यप्रियकामाविशांपते ॥ यशःप्रवीरालोकेषुरक्षंतोद्रोणमन्वयुः ॥ ३ ॥ समुद्यतेषुचास्त्रेषुसंप्राप्तेचयुधिष्ठिरे ॥ अकुर्वन्नार्यक

र्माणिभैरवेसत्यभीतवत् ॥ ४ ॥ अंतरंभीमसेनस्यप्रापतन्नमितौजसः ॥ सात्यकेश्चैववीरस्यधृष्टद्युम्नस्यवाविभो ॥ ५ ॥ द्रोणंद्रोणमितिक्रूराःपंचालाःसमचो

दयन् ॥ माद्रोणमितिपुत्रास्तेकुरूनसर्वानचोदयन् ॥ ६ ॥ ॥ ३० ॥

णपर्वणिटीकायांत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ तेष्विति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ अंतरंछिद्रं प्रापतन्स्तवंतः ॥ ५ ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७ ॥ ८ ॥ समासदन्प्रतिगतवंतः ॥ ९ ॥ १० ॥ न्यवर्तंतभयेभ्योनिवृत्ताः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

द्रोणंद्रोणमितिह्येकेमाद्रोणमितिचापरे ॥ कुरूणांपांडवानांचद्रोणद्यूतमवर्तत ॥७॥ यंयंप्रमथतेद्रोणःपंचालानांरथव्रजम् ॥ तत्रतत्रतुपांचाल्योधृष्टद्युम्नोभ्यव
र्तत ॥ ८ ॥ तथाभागविपर्यासैःसंग्रामेभैरवेसति ॥ वीराःसमासदन्वीरान्कुर्वंतोभैरवंरवम् ॥ ९ ॥ अकंपनीयाःशत्रूणांबभूवुस्तत्रपांडवाः ॥ अकंपयन्ननीका
निस्मरंतःक्लेशमात्मनः ॥ १० ॥ तेत्वमर्षवशंप्राप्ताह्रीमंतःसत्त्वचोदिताः ॥ त्यक्त्वाप्राणान्न्यवर्तंतघ्नंतोद्रोणंमहाहवे ॥ ११ ॥ अयसामिवसंपातःशिलानामिव
चाभवत् ॥ दीव्यतांतुमुलेयुद्धेप्राणैरमिततेजसाम् ॥ १२ ॥ नतुस्मरंतिसंग्राममपिवृद्धास्तथाविधम् ॥ दृष्टपूर्वंमहाराजश्रुतपूर्वमथापिवा ॥ १३ ॥ प्राकंपतेवपृथि
वीतस्मिन्वीरावसादने ॥ निवर्ततावलौघेनमहताभारपीडिता ॥ १४ ॥ घूर्णतोपिबलौघस्यदिवंस्तब्ध्वेवनिःस्वनः ॥ अजातशत्रोस्तत्सैन्यमाविवेशसुभैरवः
॥ १५ ॥ समासाद्यतुपांडूनामनीकानिसहस्रशः ॥ द्रोणेनचरतासंख्येप्रभग्नानिशितैःशरैः ॥ १६ ॥ तेषुप्रमथ्यमानेषुद्रोणेनाद्भुतकर्मणा ॥ पर्यवारयदासा
द्यद्रोणंसेनापतिःस्वयम् ॥ १७ ॥ तदद्भुतमभूद्युद्धंद्रोणपांचालयोस्तथा ॥ नैवतस्योपमाकाचिदितिमेनिश्चितामतिः ॥ १८ ॥ ततोनीलोऽनलप्रख्योददाहकुरुवा
हिनीम् ॥ शरस्फुलिंगश्चापार्चिर्दहन्कक्षमिवानलः ॥ १९ ॥ तंदहंतमनीकानिद्रोणपुत्रःप्रतापवान् ॥ पूर्वाभिभाषीसुश्लक्ष्णंस्मयमानोभ्यभाषत ॥ २० ॥ नील
किंबहुभिर्दग्धैस्तवयोधैःशरार्चिषा ॥ मयैकेनहियुध्यस्वक्रुद्धःप्रहरचाशुमाम् ॥ २१ ॥ तंपद्मनिकराकारंपद्मपत्रनिभेक्षणम् ॥ व्याकोशपद्माभमुखोनीलोवि
व्याधसायकैः ॥ २२ ॥ तेनापिविद्धःसहसाद्रौणिर्भल्लैःशितैस्त्रिभिः ॥ धनुर्ध्वजंचछत्रंचद्विषतःसन्यकृंतत ॥ २३ ॥ सप्लुतःस्यंदनात्तस्मान्नीलश्चर्मवरासिभृ
त् ॥ द्रौणायनेःशिरःकायाद्धर्तुमैच्छत्पतत्रिवत् ॥ २४ ॥ तस्योन्नतांसंसुनसंशिरःकायात्सकुंडलम् ॥ भल्लेनापाहरद्द्रौणिःस्मयमानइवानघ ॥ २५ ॥ संपूर्णचंद्रा
भमुखःपद्मपत्रनिभेक्षणः ॥ प्रांशुरुत्पलपत्राभोनिहतोन्यपतद्भुवि ॥ २६ ॥ ततःप्रविव्यथेसेनापांडवीभृशमाकुला ॥ आचार्यपुत्रेणहतेनीलेज्वलिततेजसि ॥
॥ २७ ॥ अचिंतयंश्चतेसर्वेपांडवानांमहारथाः ॥ कथंनोवासविस्त्रायाच्छत्रुभ्यइतिमारिष ॥ २८ ॥ दक्षिणेनतुसेनायाःकुरुतेकदनंबली ॥ संशप्तकावशेषस्य
नारायणबलस्यच ॥ २९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिसंशप्तकवधपर्वणिनीलवधेएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ संजयउवाच
प्रतिघातंतुसैन्यस्यनामृष्यतवृकोदरः ॥ सोभ्याहनद्गुरुंषष्ट्याकर्णंचदशभिःशरैः ॥ १ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ ७ ॥ प्रतिघातमिति ॥ १ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ मृत्युसाधारणीकृतेमरणतुल्यावस्थांगमिते ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ॥ १० ॥ ११ ॥ कटुकस्यपरुषस्योदयोयत्र ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

॥ ३१ ॥ तस्यद्रोणःशितैर्बाणैस्तीक्ष्णधारैरजिह्मगैः ॥ जीवितांतमभिप्रेप्सुर्मर्मण्याशुजघानह ॥ २ ॥ आनंतर्यमभिप्रेप्सुःषड्विंशत्यासमार्पयत् ॥ कर्णोद्वादशभिर्बाणै
रश्वत्थामाचसप्तभिः ॥ ३ ॥ षड्भिर्दुर्योधनोराजाततएनमथाकिरत् ॥ भीमसेनोपितान्सर्वान्प्रत्यविध्यन्महाबलः ॥ ४ ॥ द्रोणंपंचाशतेषूणांकर्णंचदशभिःशरैः ॥
दुर्योधनंद्वादशभिर्द्रौणिमष्टाभिराशुगैः ॥ ५ ॥ आरावंतुमुलंकुर्वन्नभ्यवर्तततान्रणे ॥ तस्मिन्संत्यजतिप्राणान्मृत्युसाधारणीकृते ॥ ६ ॥ अजातशत्रुस्तान्यो
धान्भीमंत्रातेत्यचोदयत् ॥ तेययुर्भीमसेनस्यसमीपममितौजसः ॥ ७ ॥ युयुधानप्रभृतयोमाद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ तेसमेत्यसुसंरब्धाःसहिताःपुरुषर्षभाः ॥ ८ ॥
महेष्वासवरैर्गुप्ताद्रोणानीकंबिभित्सवः ॥ समापेतुर्महावीर्याभीमप्रभृतयोरथाः ॥ ९ ॥ तान्प्रत्यगृह्णादव्यग्रोद्रोणोपिरथिनांवरः ॥ महारथानतिबलान्वीरान्स
मरयोधिनः ॥ १० ॥ बाह्यंमृत्युभयंकृत्वातावकान्पांडवाययुः ॥ सादिनःसादिनोभ्यघ्नंस्तथैवरथिनोरथान् ॥ ११ ॥ आसीच्छक्त्यसिसंपातोयुद्धमासीत्पर
श्वधैः ॥ प्रकृष्टमसियुद्धंचबभूवकटुकोदयम् ॥ १२ ॥ कुंजराणांचसंपातेयुद्धमासीत्सुदारुणम् ॥ अपतत्कुंजरादन्योहयादन्यस्त्ववाक्शिराः ॥ १३ ॥ नरोबाणवि
निर्भिन्नोरथादन्यश्चमारिष ॥ तत्रान्यस्यचसंमर्देपतितस्यविवर्मणः ॥ १४ ॥ शिरःप्रध्वंसयामासवक्षस्याक्रम्यकुंजरः ॥ अपरांश्चापरेऽमृद्नन्वारणाःपतितान्न
रान् ॥ १५ ॥ विषाणैश्चावनिंगत्वाव्यभिंदन्रथिनोबहून् ॥ नरांत्रैःकेचिदपरेविषाणालग्नसंश्रयैः ॥ १६ ॥ बभ्रमुःसमरेनागाम्द्नंतःशतशोनरान् ॥ कार्ष्णाय
सतनुत्राणान्नराश्वरथकुंजरान् ॥ १७ ॥ पतितान्पोथयांचक्रुर्द्विपाःस्थूलनलानिव ॥ गृध्रपत्राधिवासांसिशयनानिनराधिपाः ॥ १८ ॥ ह्रीमंतःकालसंपर्का
त्सुदुःखान्यनुशेरते ॥ हंतिस्मात्रपितापुत्रंरथेनाभ्येत्यसंयुगे ॥ १९ ॥ पुत्रश्चपितरंमोहान्निर्मर्यादमवर्तत ॥ रथोभग्नोध्वजश्छिन्नश्छत्रमुर्व्यांनिपातितम् ॥
॥ २० ॥ युगार्द्धंछिन्नमादायप्रदुद्रावतथाहयः ॥ सासिर्बाहुर्निपतितःशिरश्छिन्नंसकुंडलम् ॥ २१ ॥ गजेनाक्षिप्यबलिनारथःसंचूर्णितःक्षितौ ॥ रथिनाता
डितोनागोनाराचेनापतत्क्षितौ ॥ २२ ॥ सारोहश्चापतद्वाजीगजेनाभ्याहतोभृशम् ॥ निर्मर्यादंमहद्युद्धमवर्ततसुदारुणम् ॥ २३ ॥ ॥ ३१ ॥

अवनिंगत्वाअभिहत्य विषाणालग्नसंश्रयैःदंतलग्नैकदेशैः ॥ १६ ॥ १७ ॥ गृध्रपक्षाधिवासांसिगृध्रपक्षास्तरणानि ॥ १८ ॥ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २४ ॥ समसज्जतघनतामगमत् ॥ २५ ॥ २६ ॥ अतीतः इषुपथः शरावकाशोयत्र ॥ २७ ॥ अद्वीपेनिराश्रये द्वीपमाश्रयं ॥ २८ ॥ आक्रोशत् आहूतवान् ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ क्षरन्मदमितिशे

हातातहापुत्रसखेक्कासितिष्ठक्कधावसि ॥ प्रहराहरजह्येनंस्मितक्ष्वेडितगर्जितैः ॥ २४॥ इत्येवमुच्चरंतिस्मश्रूयंतेविविधागिरः ॥ नरस्याश्वस्यनागस्यसमस
ज्जतशोणितम् ॥ २५॥ उपाशाम्यद्रजोभौमंभीरून्कश्मलमाविशत् ॥ चक्रेणचक्रमासाद्यवीरोवीरस्यसंयुगे ॥ २६ ॥ अतीतेषुपथेकालेजहारगदयाशिरः॥
आसील्केशपरामर्शोमुष्टियुद्धंचदारुणम् ॥ २७॥ नखैर्दंतैश्चशूराणामद्वीपेद्वीपमिच्छताम् ॥ तत्राच्छिद्यतशूरस्यसखड्गोबाहुरुद्यतः ॥२८॥ सधनुश्चापरस्यापि
सशरःसांकुशस्तथा ॥ आक्रोशदन्यमन्योत्रतथान्योविमुखोद्रवत् ॥ २९ ॥ अन्यःप्राप्तस्यचान्यस्यशिरःकायादपाहरत् ॥ सशब्दमद्रवच्चान्यःशब्दादन्योऽत्र
सद्भृशम् ॥ ३० ॥ स्वानन्योथपरानन्योजघाननिशितैःशरैः ॥ गिरिशृंगोपमश्चात्रनाराचेननिपातितः ॥ ३१॥ मातंगोन्यपतद्भूमौनदीरोधइवोष्णगे ॥ तथैवर
थिनंनागःक्षरन्गिरिरिवारुजन् ॥ ३२ ॥ अभ्यतिष्ठत्पदाभूमौसहाश्वंसहसारथिम् ॥ शूरान्प्रहरतोदृष्ट्वाकृतास्त्रान्रुधिरोक्षितान् ॥ ३३ ॥ बहूनप्याविशन्मोहो
भीरून्हृदयदुर्बलान् ॥ सर्वमाविग्नमभवन्नप्राज्ञायतकिंचन ॥ ३४ ॥ सैन्येनरजसाध्वस्तंनिर्मर्यादमवर्त्तत ॥ ततःसेनापतिःशीघ्रमयंकालइतिब्रुवन् ॥ ३५॥
नित्याभित्वरितानेवत्वरयामासपांडवान् ॥ कुर्वंतःशासनंतस्यपांडवाबाहुशालिनः ॥ ३६॥ सरोहंसाइवापेतुर्घ्नंतोद्रोणरथंप्रति ॥ गृह्णीताद्रवतान्योन्यंविभी
ताविनिकृंतत ॥ ३७॥ इत्यासीत्तुमुलःशब्दोदुर्धर्षस्यरथंप्रति ॥ ततोद्रोणःकृपःकर्णोद्रौणीराजाजयद्रथः ॥ ३८ ॥ विंदानुविंदावावंत्यौशल्यश्चैतान्यवारयन् ॥
तेत्वार्यधर्मसंरब्धादुर्निवारादुरासदाः ॥ ३९ ॥ शरार्त्तानजहुर्द्रोणंपंचालाःपांडवैःसह ॥ ततोद्रोणोतिसंक्रुद्धोविसृजन्शतशःशरान् ॥ ४० ॥ चेदिपंचालपां
डूनामकरोत्कदनंमहत् ॥ तस्यज्यातलनिर्घोषःशुश्रुवेदिक्षुमारिष ॥ ४१ ॥ वज्रसंह्रादसंकाशस्त्रासयन्मानवान्बहून् ॥ एतस्मिन्नंतरेजिष्णुर्जित्वासंशप्तका
न्बहून् ॥ ४२॥ अभ्ययात्तत्रयत्रासौद्रोणःपांडून्प्रमर्दति ॥ तान्शरौघान्महावर्त्तान्शोणितोदान्महाह्रदान् ॥ ४३ ॥ तीर्णःसंशप्तकान्हत्वाप्रत्यदृश्यतफाल्गुनः ॥
तस्यकीर्त्तिमतोलक्ष्मसूर्यप्रतिमतेजसः ॥ ४४ ॥ दीप्यमानमपश्यामतेजसावानरध्वजं ॥ संशप्तकसमुद्रंतमुच्छोष्यास्त्रगभस्तिभिः ॥ ४५ ॥

षः रथिनंतथैवसहाश्वंसहसारथिंअर्थाद्रथंचपदाआरुजन्भूमौअभ्यतिष्ठदित्यन्वयः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ विभीताअभीताः ॥ ३७ ॥ दुर्धर्षस्यद्रोणस्य ॥ ३८ ॥ आर्यधर्मेणसंरब्धाः
सोद्यमाः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ विद्रुधावखंडितवान् ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥

सपांडवयुगांतार्कःकुरूनप्यभ्यतीतपत् ॥ प्रददाहकुरून्सर्वानर्जुनःशस्त्रतेजसा ॥ ४६ ॥ युगांतेसर्वभूतानिधूमकेतुरिवोत्थितः ॥ तेनत्राणसहस्रौघैर्गजाश्वरथ
योधिनः ॥ ४७ ॥ ताड्यमानाःक्षितिंजग्मुर्मुक्तकेशाःशरार्दिताः ॥ केचिदार्त्तस्वनंचक्रुर्विनेशुरपरेपुनः ॥ ४८ ॥ पार्थबाणहताःकेचिन्निपेतुर्विगतासवः ॥ तेषा
मुत्पतितान्कांश्चित्पतितांश्चपराङ्मुखान् ॥ ४९ ॥ नजघानार्जुनोयोधान्योधव्रतमनुस्मरन् ॥ तेविकीर्णरथाश्चित्राःप्रायशश्चपराङ्मुखाः ॥ ५० ॥ कुरवःकर्ण
कर्णेतिहाहेतिचविचुक्रुशुः ॥ तमाधिरथिराक्रंदंविज्ञायशरणैषिणाम् ॥ ५१ ॥ माभैष्टेतिप्रतिश्रुत्ययथावभिमुखोर्जुनम् ॥ सभारतरथश्रेष्ठःसर्वभारतहर्षणः ॥
॥ ५२ ॥ प्रादुश्चक्रेतदाग्नेयमस्त्रमस्त्रविदांवरः ॥ तस्यदीप्तशरौघस्यदीप्तचापधरस्यच ॥ ५३ ॥ शरौघान्शरजालेनविदुधावधनंजयः ॥ तथैवाधिरथिस्तस्य
बाणान्ज्वलिततेजसः ॥ ५४ ॥ अस्त्रमस्त्रेणसंवार्यप्राणदद्विसृजन्शरान् ॥ धृष्टद्युम्नश्चभीमश्चसात्यकिश्चमहारथः ॥ ५५ ॥ विव्यधुःकर्णमासाद्यत्रिभिस्त्रिभि
रजिह्मगैः ॥ अर्जुनास्त्रंतुराधेयःसंवार्यशरवृष्टिभिः ॥ ५६ ॥ तेषांत्रयाणांचापानिचिच्छेदविशिखैस्त्रिभिः ॥ तेनिकृत्तायुधाःशूरानिर्विषाभुजगाइव ॥ ५७ ॥
रथशक्तीःसमुत्क्षिप्यभृशंसिंहाइवानदन् ॥ ताभुजाग्रैर्महावेगानिसृष्टाभुजगोपमाः ॥ ५८ ॥ दीप्यमानामहाशक्त्योजग्मुराधिरथिंप्रति ॥ तानिकृत्यशरव्रा
तैस्त्रिभिस्त्रिभिरजिह्मगैः ॥ ५९ ॥ ननादबलवान्कर्णःपार्थायविसृजन्शरान् ॥ अर्जुनश्चापिराधेयंविद्धासप्तभिराशुगैः ॥ ६० ॥ कर्णादवरजंबाणैर्जघाननि
शितैःशरैः ॥ ततःशत्रुंजयंहत्वापार्थःषड्भिरजिह्मगैः ॥ ६१ ॥ जहारसद्योभल्लेनविपाटस्यशिरोरथात् ॥ पश्यतांधार्त्तराष्ट्राणामेकेनैवकिरीटिना ॥ ६२ ॥ प्रमु
खेसूतपुत्रस्यसोदर्यानिहतास्त्रयः ॥ ततोभीमःसमुत्पत्यस्वरथाद्वैनतेयवत् ॥ ६३ ॥ वरासिनाकर्णपक्षान्जघानदशपंचच ॥ पुनस्तुरथमास्थायधनुरादायचा
परम् ॥ ६४ ॥ विव्याधदशभिःकर्णंसूतमश्वांश्चपंचभिः ॥ धृष्टद्युम्नोप्यसिवरंचर्मचादायभास्वरम् ॥ ६५ ॥ जघानचंद्रवर्माणंबृहत्क्षत्रंचनैषधम् ॥ ततःस्वरथ
मास्थायपांचाल्योन्यच्चकार्मुकम् ॥ ६६ ॥ आदायकर्णंविव्याधत्रिसप्तत्यानदन्रणे ॥ शैनेयोप्यन्यदादायधनुरिंदुसमद्युतिः ॥ ६७ ॥ सूतपुत्रंचतुःषष्ट्यावि
द्ध्वासिंहइवानदत् ॥ भल्लाभ्यांसाधुमुक्ताभ्यांछित्त्वाकर्णस्यकार्मुकम् ॥ ६८ ॥ पुनःकर्णंत्रिभिर्बाणैर्बाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ ततोदुर्योधनोद्रोणोराजाचैवजय
द्रथः ॥ ६९ ॥ निमज्जमानंराधेयमुज्जह्रुःसात्यकार्णवात् ॥ पत्त्यश्वरथमातंगास्त्वदीयाःशतशोपरे ॥ ७० ॥ ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७१ ॥ ७२ ॥ प्राणांस्त्यक्त्वायुध्यतामितिशेषः ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ अभीतानांअभिमुखागतानांभयहीनानांवा ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ बहुकरणैरनेकप्रक्रियैः रथमुखानांरथमुख्यानांनेमिभिश्च

कर्णमेवाभ्यधावंतत्रास्यमानाःप्रहारिणः ॥ धृष्टद्युम्नश्चभीमश्चसौभद्रोर्जुनएवच ॥ ७१ ॥ नकुलःसहदेवश्चसात्यकिंजुगुपूरणे ॥ एवमेषमहारौद्रःक्षयार्थंसर्व धन्विनाम् ॥ ७२ ॥ तावकानांपरेषांचत्यक्त्वाप्राणानभूद्रणः ॥ पदातिरथनागाश्वागजाश्वरथपत्तिभिः ॥ ७३ ॥ रथिनोनागपत्त्यश्वैरथपत्तीरथद्विपैः ॥ अश्वैर श्वागजैर्नागारथिनोरथिभिःसह ॥ ७४ ॥ संयुक्ताःसमदृश्यंतपत्तयश्चापिपत्तिभिः ॥ एवंसुकलिलंयुद्धमासीत्क्रव्यादहर्षणम् ॥ महद्भिस्तैरभीतानांयमराष्ट्रवि वर्धनम् ॥ ७५ ॥ ततोहतानररथवाजिकुंजरैरनेकशोद्विपरथपत्तिवाजिनः ॥ गजैर्गजारथिभिरुदायुधारथाहयैर्हयाःपत्तिगणैश्चपत्तयः ॥ ७६ ॥ रथैर्द्विपाद्विरद वरैर्महाहयाहयैर्नरावररथिभिश्चवाजिनः ॥ निरस्तजिह्वादशनेक्षणाःक्षितौक्षयंगताःप्रमथितवर्मभूषणाः ॥ ७७ ॥ तथापरैर्बहुकरणैर्वरायुधैर्हतागताःप्रति भयदर्शनाःक्षितिम् ॥ विपोथिताहयगजपादताडिताभृशाकुलारथमुखनेमिभिःक्षताः ॥ ७८ ॥ प्रमोदनेश्वापदपक्षिरक्षसांजनक्षयेवर्त्ततितत्रदारुणे ॥ महा बलास्तेकुपिताःपरस्परंनिषूदयंतःप्रविचेरुरोजसा ॥ ७९ ॥ ततोबलेभृशलुलितेपरस्परंनिरीक्षमाणेरुधिरौघसंप्लुते ॥ दिवाकरेस्तंगिरिमास्थितेशनैरुभेप्रया तेशिबिरायभारत ॥ ८० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिसंशप्तकवधपर्वणिद्वितीयदिवसावहारेद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ समाप्तंचसंशप्तकवधपर्व ॥

॥ अथाभिमन्युवधपर्व ॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ पूर्वमस्मासुभग्नेषुफाल्गुनेनामितौजसा ॥ द्रोणेचमोघसंकल्पेरक्षितेचयुधिष्ठि रे ॥ १ ॥ सर्वेविध्वस्तकवचास्तावकायुधिनिर्जिताः ॥ रजस्वलाभृशोद्विग्नावीक्षमाणादिशोदश ॥ २ ॥ अवहारंततःकृत्वाभारद्वाजस्यसंमते ॥ लब्धलक्षैःश रैर्भिन्नाभृशावहसितारणे ॥ ३ ॥ श्लाघमानेषुभूतेषुफाल्गुनस्यामितान्गुणान् ॥ केशवस्यचसौहार्देकीर्त्यमानेर्जुनंप्रति ॥ ४ ॥ अभिशस्ताइवाभूवन्ध्यान मूकत्वमास्थिताः ॥ ततःप्रभातसमयेद्रोणंदुर्योधनोऽब्रवीत् ॥ ५ ॥ प्रणयादभिमानाच्चद्विषद्वृद्ध्याचदुर्मनाः ॥ शृण्वतांसर्वयोधानांसंरब्धोवाक्यकोविदः ॥ ॥ ६ ॥ नूनंवयंवध्यपक्षेभवतोद्विजसत्तम ॥ तथाहिनाग्रहीःप्राप्तंसमीपेऽद्ययुधिष्ठिरम् ॥ ७ ॥ इच्छतस्तेनमुच्येतचक्षुःप्राप्तोरणेरिपुः ॥ जिघृक्षतोरक्ष्यमाणःसा मरैरपिपांडवैः ॥ ८ ॥ वरंदत्त्वाममप्रीतःपश्चाद्विकृतवानसि ॥ आशाभंगंनकुर्वंतिभक्तस्यार्याःकथंचन ॥ ९ ॥

करणैः ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ ७ ॥ पूर्वमिति ॥ १ ॥ रजस्वलाधूलिव्याप्ताः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ विकृतवान्अन्यथाकृतवान् ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ कलाभिःसहितंसकलं इतोस्मत्तः ततोऽन्यतः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ षट्सुद्रोणद्रौणिकृपकर्णभोजशल्येषु ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ धर्म

ततोऽप्रीतस्तथोक्तःसन्भारद्वाजोब्रवीन्नृपम्॥ नार्हसेमांतथाज्ञातुंघटमानंतवप्रिये ॥ १० ॥ ससुरासुरगंधर्वाःसयक्षोरगराक्षसाः॥ नालंलोकारणेजेतुंपाल्य
मानंकिरीटिना ॥ ११ ॥ विश्वस्टग्यत्रगोविंदःपृतनानीस्तथार्जुनः ॥ तत्रकस्यबलंक्रामेदन्यत्रत्र्यंबकात्प्रभोः ॥ १२ ॥ सत्यंतातब्रवीम्यद्यनैतज्जात्वन्यथाभ
वेत्॥ अद्यैकंप्रवरंकंचित्पातयिष्येमहारथम्॥ १३॥ तंचव्यूहंविधास्यामियोऽभेद्यस्त्रिदशैरपि॥ योगेनकेनचिद्राजन्नर्जुनस्त्वपनीयताम्॥ १४ ॥ नह्यज्ञातम
साध्यंवातस्यसंख्येस्तिकिंचन ॥ तेनह्युपात्तंसकलंसर्वज्ञानमितस्ततः ॥ १५ ॥ द्रोणेनव्याहृतेत्वेवंसंशप्तकगणाःपुनः ॥ आह्वयन्नर्जुनंसंख्येदक्षिणामभितो
दिशम्॥ १६ ॥ततोऽर्जुनस्याथपरैःसार्धसमभवद्रणः ॥ तादृशोयादृशोनान्यःश्रुतोदृष्टोपिवाक्वचित् ॥ १७ ॥ तत्रद्रोणेनविहितोव्यूहोराजन्व्यरोचत॥ चरन्म
ध्यंदिनेसूर्यःप्रतपन्निवदुर्दृशः ॥ १८ ॥ तंचाभिमन्युर्वचनात्पितुर्ज्येष्ठस्यभारत ॥ बिभेददुर्भिदंसंख्येचक्रव्यूहमनेकधा ॥ १९ ॥ सकृत्वादुष्करंकर्महत्वावीरा
न्सहस्रशः॥ षट्सुवीरेषुसंसक्तोदौःशासनिवशंगतः ॥ २० ॥ सौभद्रःपृथिवीपालजहौप्राणान्परंतप ॥ वयंपरमसंहृष्टाःपांडवाःशोककर्षिताः॥ सौभद्रेनिहते
राजन्नवहारमकुर्महि॥ २१॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥ पुत्रंपुरुषसिंहस्यसंजयाप्राप्तयौवनम्॥ रणेविनिहतंश्रुत्वाभृशंमेदीर्यतेमनः॥ २२ ॥ दारुणःक्षत्रधर्मोयं
विहितोधर्मकर्तृभिः॥ यत्रराज्येप्सवःशूराबालेशस्त्रमपातयन्॥ २३॥ बालमत्यंतसुखिनंविचरंतमभीतवत्॥ कृतास्त्राबहवोजघ्नुर्ब्रूहिगावल्गणेकथम्॥ २४॥
बिभित्सतारथानीकंसौभद्रेणामितौजसा॥ विक्रीडितंयथासंख्येतन्ममाचक्ष्वसंजय॥२५॥ ॥संजयउवाच॥ ॥यन्मांपृच्छसिराजेंद्रसौभद्रस्यनिपातनम्॥
तत्तेकात्स्न्र्येनवक्ष्यामिश्टणुराजन्समाहितः ॥ २६ ॥ विक्रीडितंकुमारेणयथानीकंबिभित्सता ॥ आरुग्णाश्चयथावीरादुःसाध्याश्चापिविप्लवे ॥ २७॥ दावा
ग्न्यभिपरीतानांभूरिगुल्मतृणद्रुमे॥ वनौकसामिवारण्येत्वदीयानामभूद्भयम्२८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिअभिमन्युवध
संक्षेपकथनेत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः॥ ३३॥ ॥छ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥समरेऽत्युग्रकर्माणःकर्मभिर्व्यंजितश्रमाः ॥ सकृष्णाःपांडवाःपंचदेवैर
पिदुरासदाः॥ १ ॥ सत्वकर्मान्वयैर्बुद्ध्याकीर्त्याचयशसाश्रिया ॥ नैवभूतोनभवितानैवतुल्यगुणःपुमान्॥ २॥ ॥३३॥

कर्तृभिर्मन्वादिभिः ॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥छ॥ समरइति ॥१॥ कीर्त्तिःसाधुतयान्यैःकथनं यशःपरचित्तचमत्कृतोगुणौघः ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ नैभृत्यंकृतकर्तव्याप्रकाशनं अप्रातिरूप्यंसौंदर्यं ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ प्रमुखेऽग्रे सैन्यस्यना

सत्यधर्मरतोदांतोविप्रपूजादिभिर्गुणैः ॥ सदैवत्रिदिवंप्राप्तोराजाकिलयुधिष्ठिरः ॥ ३ ॥ युगांतेचांतकोराजन्जामदग्न्यश्चवीर्यवान् ॥ रथस्थोभीमसेनश्चक
थ्यंतेसदृशास्त्रयः ॥ ४ ॥ प्रतिज्ञाकर्मदक्षस्यरणेगांडीवधन्वनः ॥ उपमांनाधिगच्छामिपार्थस्यसदृशींक्षितौ ॥ ५ ॥ गुरुवात्सल्यमत्यंतंनैभृत्यंविनयोदमः ॥
नकुलेऽप्रातिरूप्यंचशौर्यंचनियतानिषट् ॥ ६ ॥ श्रुतगांभीर्यमाधुर्यसत्यरूपपराक्रमैः ॥ सदृशोदेवयोर्वीरःसहदेवःकिलाश्विनोः ॥ ७ ॥ येचकृष्णेगुणाःस्फी
ताःपांडवेषुचयेगुणाः ॥ अभिमन्यौकिलैकस्थादृश्यंतेगुणसंचयाः ॥ ८ ॥ युधिष्ठिरस्यवीर्येणकृष्णस्यचरितेनच ॥ कर्मभिर्भीमसेनस्यसदृशोभीमकर्मणः ॥
॥ ९ ॥ धनंजयस्यरूपेणविक्रमेणश्रुतेनच॥ विनयात्सहदेवस्यसदृशोनकुलस्यच॥ १० ॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥अभिमन्युमहंसूतसौभद्रमपराजितम्॥ श्रोतु
मिच्छामिकात्स्न्येनकथमायोधनेहतः॥ ११ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥स्थिरोभवमहाराजशोकंधारयदुर्धरम्॥ महांतंबंधुनाशंतेकथयिष्यामितच्छृणु॥ १२॥
चक्रव्यूहोमहाराजआचार्येणाभिकल्पितः ॥ तत्रशक्रोपमाःसर्वेराजानोविनिवेशिताः ॥ १३ ॥ अरास्थानेषुविन्यस्ताःकुमाराःसूर्यवर्चसः ॥ संघातोराजपु
त्राणांसर्वेषामभवत्तदा ॥ १४ ॥ कृताभिसमयाःसर्वेसुवर्णविकृतध्वजाः ॥ रक्तांबरधराःसर्वेसर्वेरक्तविभूषणाः ॥ १५॥ सर्वेरक्तपताकाश्चसर्वेवैहेममालि
नः॥ चंदनागुरुदिग्धांगाःस्रग्विणःसूक्ष्मवाससः॥ १६॥ सहिताःपर्यधावंतकार्ष्णिंप्रतियुयुत्सवः॥ तेषांदशसहस्राणिबभूवुर्दृढधन्विनाम्॥ १७ ॥पौत्रंतवपुरस्कृ
त्यलक्ष्मणंप्रियदर्शनम्॥ अन्योन्यसमदुःखास्तेअन्योन्यसमसाहसाः॥ १८॥ अन्योन्यंस्पर्धमानाश्चअन्योन्यस्यहितेरताः ॥ दुर्योधनस्तुराजेंद्रसैन्यमध्येव्यव
स्थितः ॥ १९ ॥ कर्णदुःशासनकृपैर्वृतोराजामहारथैः ॥ देवराजोपमःश्रीमान्श्वेतच्छत्राभिसंवृतः ॥ २० ॥ चामरव्यजनाक्षेपैरुदयन्निवभास्करः ॥ प्रमु
खेतस्यसैन्यस्यद्रोणोवस्थितनायकः॥ २१ ॥ सिंधुराजस्तथाऽतिष्ठच्छ्रीमान्मेरुरिवाचलः ॥ सिंधुराजस्यपार्श्वस्थाअश्वत्थामपुरोगमाः ॥ २२ ॥ सुतास्तवम
हाराजत्रिंशत्त्रिदशसंनिभाः॥ गांधारराजःकितवःशल्योभूरिश्रवास्तथा॥ २३ ॥ पार्श्वतःसिंधुराजस्यव्यराजंतमहारथाः॥ ततःप्रववृतेयुद्धंतुमुलंलोमहर्षणम्
॥ २४॥ तावकानांपरेषांचमृत्युंकृत्वानिवर्त्तनम् ॥ २५॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणप० अभिमन्युवधप० चक्रव्यूहनिर्माणेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः॥ ३४॥ ॥छ॥

यकोद्रोणः अवस्थितेतिच्छंदोनुरोधाद्विसर्गलोपः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तदनीकमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ मातुलानांसात्यकिप्रभृतीनां ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ योगउपायोयुक्तिर्वा ॥ १९ ॥

संजयउवाच॥ ॥तदनीकमनाधृष्यंभारद्वाजेनरक्षितम्॥ पार्थाःसमभ्यवर्ततभीमसेनपुरोगमाः ॥ १ ॥सात्यकिश्चेकितानश्चधृष्टद्युम्नश्चपार्षतः ॥ कुंतिभोजश्चविक्रांतोद्रुपदश्चमहारथः ॥ २॥ आर्जुनिःक्षत्रधर्माचबृहत्क्षत्रश्चवीर्यवान् ॥ चेदिपोधृष्टकेतुश्चमाद्रीपुत्रौघटोत्कचः ॥ ३ ॥ युधामन्युश्चविक्रांतःशिखंडीचापराजितः॥ उत्तमौजाश्चदुर्धर्षोविराटश्चमहारथः ॥ ४ ॥ द्रौपदेयाश्चसंरब्धाःशैशुपालिश्चवीर्यवान् ॥ केकयाश्चमहावीर्याःसृंजयाश्चसहस्रशः॥ ५॥ एतेचान्येचसगणाःकृतास्त्रायुद्धदुर्मदाः॥ समभ्यधावन्सहसाभारद्वाजंयुयुत्सवः ॥ ६ ॥ समीपेवर्तमानांस्तान्भारद्वाजोऽतिवीर्यवान् ॥ असंभ्रांतःशरौघेणमहतासमवारयत् ॥ ७ ॥ महौघःसलिलस्येवगिरिमासाद्यदुर्भिदम्॥ द्रोणंतेनाभ्यवर्ततवेलामिवजलाशयाः ॥ ८ ॥ पीड्यमानाःशरैराजन्द्रोणचापविनिःसृतैः॥ नशेकुःप्रमुखेस्थातुंभारद्वाजस्यपांडवाः॥ ९ ॥ तदद्भुतमपश्यामद्रोणस्यभुजयोर्बलम्॥ यदेनंनाभ्यवर्ततपंचालाःसृंजयैःसह॥ १० ॥ तमायांतमभिक्रुद्धंद्रोणंदृष्ट्वायुधिष्ठिरः ॥ बहुधाचिंतयामासद्रोणस्यप्रतिवारणम् ॥ ११ ॥ अशक्यंतुतमन्येनद्रोणंमत्वायुधिष्ठिरः॥ अविषह्यंगुरुंभारंसौभद्रेसमवासृजत्॥ १२ ॥ वासुदेवादनवरंफाल्गुनाच्चामितौजसम् ॥ अब्रवीत्परवीरघ्नमभिमन्युमिदंवचः ॥ १३ ॥ एत्यनोनार्जुनोगर्हेद्यथाताततथाकुरु॥ चक्रव्यूहस्यनवयंविद्मोभेदंकथंचन ॥ १४ ॥ त्वंवार्जुनोवाकृष्णोवाभिंद्यात्प्रद्युम्नएववा॥ चक्रव्यूहंमहाबाहोपंचमोनोपपद्यते ॥ १५ ॥ अभिमन्योवरंतातयाचतांदातुमर्हसि॥ पितृणांमातुलानांचसैन्यानांचैवसर्वशः॥ १६॥ धनंजयोहिनस्तातगर्हयेदेत्यसंयुगात्॥ क्षिप्रमस्त्रंसमादायद्रोणानीकंविशातय॥ १७॥ ॥अभिमन्युरुवाच॥ ॥द्रोणस्यदृढमत्युग्रमनीकप्रवरंयुधि ॥ पितृणांजयमाकांक्षन्नवगाहेऽविलंबितम्॥ १८॥ उपदिष्टोहिमेपित्रायोगोनीकविशातने ॥ नोत्सहेहिविनिर्गंतुमहंकस्यांचिदापदि ॥ १९॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥भिंध्यनीकंयुधांश्रेष्ठद्वारंसंजनयस्वनः ॥ वयंत्वानुगमिष्यामोयेनत्वंतातयास्यसि ॥ २ ॥ धनंजयसमंयुद्धेत्वांवयंतातसंयुगे ॥ प्रणिधायानुयास्यामोरक्षंतःसर्वतोमुखाः॥ २१ ॥ ॥भीमउवाच॥ अहंत्वानुगमिष्यामिधृष्टद्युम्नोथसात्यकिः ॥ पंचालाःकेकयामत्स्यास्तथासर्वेप्रभद्रकाः॥ २२॥ सकृद्भिन्नंत्वयाव्यूहंतत्रतत्रपुनःपुनः॥ वयंप्रध्वंसयिष्यामोनिघ्नमानावरान्वरान्॥ २३ ॥

॥ २० ॥ प्रणिधायप्रविश्य ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥ सौभद्रइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

॥ अभिमन्युरुवाच ॥ ॥ अहमेतत्प्रवेक्ष्यामिद्रोणानीकंदुरासदम् ॥ पतंगइवसंक्रुद्धोज्वलितंजातवेदसम् ॥ २४ ॥ तत्कर्माद्यकरिष्यामिहितंयद्वंशयोर्द्वयोः ॥ मा
तुलस्यचयत्प्रीतिंकरिष्यतिपितुश्चमे ॥ २५ ॥ शिशुनैकेनसंग्रामेकाल्यमानानिसंघशः ॥ द्रक्ष्यंतिसर्वभूतानिद्विषत्सैन्यानिवैमया ॥ २६ ॥ नाहंपार्थेनजातःस्यां
नचजातःसुभद्रया ॥ यदिमेसंयुगेकश्चिज्जीवितोनाद्यमुच्यते ॥ २७ ॥ यदिचैकरथेनाहंसमग्रंक्षत्रमंडलम् ॥ नकरोम्यष्टधायुद्धेनभवाम्यर्जुनात्मजः ॥ २८ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ एवंतेभाषमाणस्यबलंसौभद्रवर्धताम् ॥ यत्समुत्सहसेभेत्तुंद्रोणानीकंदुरासदम् ॥ २९ ॥ रक्षितंपुरुषव्याघ्रैर्महेष्वासैर्महाबलैः ॥ साध्यरुद्र
मरुत्तुल्यैर्वस्वग्न्यादित्यविक्रमैः ॥ ३० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासयंतारमचोदयत् ॥ सुमित्राश्वान्रणेक्षिप्रंद्रोणानीकायचोदय ॥ ३१ ॥
इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिअभिमन्युप्रतिज्ञायांपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ सौभद्रस्तद्वचः
श्रुत्वाधर्मराजस्यधीमतः ॥ अचोदयतयंतारंद्रोणानीकायभारत ॥ १ ॥ तेनसंचोद्यमानस्तुयाहियाहीतिसारथिः ॥ प्रत्युवाचततोराजन्नभिमन्युमिदंवचः ॥ २ ॥
अतिभारोयमायुष्मन्नाहितस्त्वयिपांडवैः ॥ संप्रधार्यक्षणंबुद्ध्याततस्त्वंयोद्धुमर्हसि ॥ ३ ॥ आचार्योहिकृतीद्रोणःपरमास्त्रेकृतश्रमः ॥ अत्यंतसुखसंवृद्धस्त्वं
चायुद्धविशारदः ॥ ४ ॥ ततोभिमन्युःप्रहसन्सारथिंवाक्यमब्रवीत् ॥ सारथेकोन्वयंद्रोणःसमग्रंक्षत्रमेववा ॥ ५ ॥ ऐरावतगतंशक्रंसहामरगणैरहम् ॥ अथवारु
द्रमीशानंसर्वभूतगणार्चितम् ॥ योधयेयंरणमुखेनमेक्षत्रेऽद्यविस्मयः ॥ ६ ॥ नममैतद्द्विषत्सैन्यंकलामर्हतिषोडशीम् ॥ अपिविश्वजितंविष्णुंमातुलंप्राप्यसूत
ज ॥ ७ ॥ पितरंचार्जुनंयुद्धेनभीर्मामुपयास्यति ॥ अभिमन्युश्चतांवाचंकदर्थीकृत्यसारथेः ॥ ८ ॥ याहीत्येवाब्रवीदेनंद्रोणानीकायमाचिरम् ॥ ततःसंनोदया
मासहयानाशुत्रिहायनान् ॥ ९ ॥ नातिहृष्टमनाःसूतोहेमभांडपरिच्छदान् ॥ तेप्रेषिताःसुमित्रेणद्रोणानीकायवाजिनः ॥ १० ॥ द्रोणमभ्यद्रवन्राजन्महावेगप
राक्रमम् ॥ तमुदीक्ष्यतथायांतंसर्वेद्रोणपुरोगमाः ॥ अभ्यवर्त्तंतकौरव्याःपांडवाश्चतमन्वयुः ॥ ११ ॥ सकर्णिकारप्रवरोच्छ्रितध्वजःसुवर्णवर्माजुंनिरर्जुनाद्वरः ॥
युयुत्सयाद्रोणमुखान्महारथान्समासदत्सिंहशिशुर्यथाद्विपान् ॥ १२ ॥ तेविंशतिपदेयत्ताःसंप्रहारंप्रचक्रिरे ॥ आसीद्गांगइवावर्तोमुहूर्तमुदधाविव ॥ १३ ॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ विंशतिरितिव्यूहपर्यायः तदुक्तं विंशत्यंगतयाव्यूहोविंशतिर्व्यपदिश्यतेइति विंशतेःपदेरक्षणे पदंव्यवसितत्राणस्थानलक्ष्मांघ्रिवस्तुष्वित्यमरः ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ क्ष्वेडितंध्वनिविशेषः उत्कुष्टमाव्हानं गर्जितंहन्यंतांहन्यंतामितिवचः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ कचग्रहोंकुशः ॥ २५ ॥ २६ ॥

शूराणांयुध्यमानानांनिघ्नतामितरेतरम्॥ संग्रामस्तुमुलोराजन्प्रावर्ततसुदारुणः॥ १४॥प्रवर्तमानेसंग्रामेतस्मिन्नतिभयंकरे॥ द्रोणस्यमिषतोव्यूहंभित्त्वाप्रा
॥३५॥ विशदर्जुनिः॥ १५॥ तंप्रविष्टंविनिघ्नंतंशत्रुसंघान्महाबलम्॥ हस्त्यश्वरथपत्त्यौघाःपरिवव्रुरुदायुधाः ॥ १६ ॥ नानावादित्रनिनदैःक्ष्वेडितोत्कुष्टगर्जितैः॥
हुंकारैःसिंहनादैश्चतिष्ठतिष्ठेतिनिःस्वनैः॥ १७॥ घोरैर्हलहलाशब्दैर्मागास्तिष्ठेहिमामिति ॥ असावहममित्रेतिप्रवदंतोमुहुर्मुहुः ॥ १८ ॥ बृंहितैःसिंजितैःर्हासैः
करनेमिस्वनैरपि॥ संनादयंतोवसुधामभिदुद्रुवुरार्जुनिम्॥ १९ ॥ तेषामापततांवीरःशीघ्रयोधीमहाबलः॥ क्षिप्रास्त्रोन्यवधीद्राजन्मर्मज्ञोमर्मभेदिभिः॥ २० ॥
तेहन्यमानाविवशानानालिंगैःशितैःशरैः ॥ अभिपेतुःसुबहुशःशलभाइवपावकम्॥ २१ ॥ ततस्तेषांशरीरैश्चशरीरावयवैश्चसः॥ संतस्तारक्षितिंक्षिप्रंकुशैर्वे
दिमिवाध्वरे ॥ २२ ॥ बद्धगोधांगुलित्राणान्सशरासनसायकान् ॥ सासिचर्मांकुशाभीषून्सतोमरपरश्वधान् ॥ २३ ॥ सगदायोगुडप्रासान्सर्ष्टितोमरपट्टि
शान्॥ सभिंदिपालपरिघान्सशक्तिवरकंपनान्॥ २४॥ सप्रतोदमहाशंखान्सकुंतान्सकचग्रहान्॥ समुद्गरक्षेपणीयान्सपाशपरिघोपलान्॥ २५॥ सकेयू
रांगदान्वाहून्हृद्यगंधानुलेपनान्॥संचिच्छेदार्जुनिर्वृत्तांस्त्वदीयानांसहस्रशः ॥ २६॥ तैःस्फुरद्भिर्महाराजशुशुभेभूःसुलोहितैः॥ पंचास्यैःपन्नगैश्छिन्नैर्गरु
डेनेवमारिष॥ २७॥ सुनासाननकेशांतैरव्रणैश्चारुकुंडलैः॥ संदष्टौष्ठपुटैःक्रोधात्क्षरद्भिःशोणितंबहु॥ २८॥ सचारुमुकुटोष्णीषैर्मणिरत्नविभूषितैः॥ विनाल
नलिनाकारैर्दिवाकरशशिप्रभैः ॥ २९॥ हितप्रियंवदैःकालेबहुभिःपुण्यगंधिभिः ॥ द्विषच्छिरोभिःपृथिवींसवैतस्तारफाल्गुनिः॥ ३०॥ गंधर्वनगराकारान्वि
धिवत्कल्पितान्रथान्॥ ईषामुखान्द्वित्रिवेणून्न्यस्तदंडकबंधुरान्॥ ३१॥ विजंघाकूबरांस्तत्रविनेमिदशनानपि॥ विचक्रोपस्करोपस्थान्भग्नोपकरणानपि
॥ ३२॥ प्रपातितोपस्तरणान्हतयोधान्सहस्रशः॥ शरैर्विशकलीकुर्वन्दिक्षुसर्वास्वदृश्यत ॥ ३३॥ पुनर्द्विपान्द्विपारोहान्वैजयंत्यंकुशध्वजान्॥ तूणान्वर्माण्य
थोकक्ष्याग्रैवेयांश्चसकंबलान्॥ ३४॥ घंटाःशुंडाविषाणाग्रान्छत्रमालाःपदानुगान्॥ शरैर्निशितधाराग्रैःशात्रवाणामशातयत्॥ ३५॥ वनायुजान्पार्वती
यान्कांबोजानथबाह्लिकान्॥ स्थिरवालधिकर्णाक्षान्जवनान्साधुवाहिनः॥ ३६॥ आरूढान्शिक्षितैर्योधैःशक्त्यृष्टिप्रासयोधिभिः॥ विध्वस्तचामरमुखा
न्विप्रविद्धप्रकीर्णकान्॥ ३७॥ निरस्तजिह्वानयनान्निष्कीर्णांत्रयकृद्घनान्॥ हतारोहांश्छिन्नघंटान्क्रव्यादगणमोदकान्॥३८॥ ॥३५॥

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ उपस्थोरथक्रोडः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ यकृत्कालखंडं ॥ ३८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ तामिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ त्रास्यमानाःपाल

निकृत्तचर्मकवचाञ्शकृन्मूत्रास्टगाप्लुतान् ॥ निपातयन्नश्ववरांस्तावकान्सव्यरोचत ॥ ३९ ॥ एकोविष्णुरिवाचिंत्यंकृत्वाकर्मसुदुष्करम् ॥ तथानिर्मथितंते
नत्र्यंगंतवबलंमहत् ॥ ४० ॥ यथासुरबलंघोरंत्र्यंबकेनमहौजसा ॥ कृत्वाकर्मरणेऽसह्यंपरैरार्जुनिराहवे ॥ ४१ ॥ अभिनच्चपदात्योघांस्त्वदीयानेवसर्वशः ॥
एवमेकेनतांसेनांसौभद्रेणशितैःशरैः ॥ ४२ ॥ भृशंविप्रहतांदृष्ट्वास्कंदेनेवासुरींचमूम् ॥ त्वदीयास्तवपुत्राश्चवीक्षमाणादिशोदश ॥ ४३ ॥ संशुष्कास्याश्चलन्ने
त्राःप्रस्विन्नारोमहर्षिणः ॥ पलायनकृतोत्साहानिरुत्साहाद्विषज्जये ॥ ४४ ॥ गोत्रनामभिरन्योन्यंक्रंदंतोजीवितैषिणः ॥ हतान्पुत्रान्पितॄन्भ्रातॄन्बंधून्संबंधिन
स्तथा ॥ ४५ ॥ प्रातिष्ठंतसमुत्सृज्यत्वरयंतोहयद्विपान् ॥ ४६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिअभिमन्युपराक्रमेषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥
॥ ३६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ तांप्रभग्नांचमूंदृष्ट्वासौभद्रेणामितौजसा ॥ दुर्योधनोभृशंक्रुद्धःस्वयंसौभद्रमभ्ययात् ॥ १ ॥ ततोराजान
मावृत्तंसौभद्रंप्रतिसंयुगे ॥ दृष्ट्वाद्रोणोऽब्रवीद्योधान्परीप्सध्वंनराधिपम् ॥ २ ॥ पुराभिमन्युर्लक्ष्यंनःपश्यतांहंतिवीर्यवान् ॥ तमाद्रवतमाभैष्टक्षिप्रंरक्षतकौरवम्
॥ ३ ॥ ततःकृतज्ञाबलिनःसुहृदोजितकाशिनः ॥ त्रास्यमानाभयाद्वीरंपरिवव्रुस्तवात्मजम् ॥ ४ ॥ द्रोणोद्रौणिःकृपःकर्णःकृतवर्माचसौबलः ॥ बृहद्बलोमद्रराजो
भूरिर्भूरिश्रवाःशलः ॥ ५ ॥ पौरवोवृषसेनश्चविसृजंतःशितान्शरान् ॥ सौभद्रंशरवर्षेणमहतासमवाकिरन् ॥ ६ ॥ संमोहयित्वातमथदुर्योधनममोचयन् ॥
आस्याद्ग्रासमिवाक्षिप्तंममृषेनार्जुनात्मजः ॥ ७ ॥ तान्शरौघेणमहतासाश्वसूतान्महारथान् ॥ विमुखीकृत्यसौभद्रःसिंहनादमथानदत् ॥ ८ ॥ तस्यनादंततः
श्रुत्वासिंहस्येवामिषैषिणः ॥ नामृष्यंतसुसंरब्धाःपुनर्द्रोणमुखारथाः ॥ ९ ॥ तएनंकोष्ठकीकृत्यरथवंशेनमारिष ॥ व्यसृजन्निषुजालानिनानालिंगानिसंघशः
॥ १० ॥ तान्यंतरिक्षेचिच्छेदपौत्रस्तेनिशितैःशरैः ॥ तांश्चैवप्रतिविव्याधतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ११ ॥ ततस्तेकोपितास्तेनशरैराशीविषोपमैः ॥ परिवव्रुर्जिघां
संतःसौभद्रमपराजितम् ॥ १२ ॥ समुद्रमिवपर्यस्तंत्वदीयंतंबलार्णवम् ॥ दधारैकोऽर्जुनिर्बाणैर्वेलेवभरतर्षभ ॥ १३ ॥ शूराणांयुध्यमानानांनिघ्नतामितरेतरम् ॥
अभिमन्योःपरेषांचनासीत्कश्चित्पराङ्मुखः ॥ १४ ॥ तस्मिंस्तुघोरेसंग्रामेवर्तमानेभयंकरे ॥ दुःसहोनवभिर्बाणैरभिमन्युमविध्यत ॥ १५ ॥

यिष्यंतः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ पर्यस्तंउत्क्रांतमर्यादं ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ शिक्षौरसकृतंअभ्यासकृतंनिसर्गभवंच ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

दुःशासनोद्वादशभिःकृपःशारद्वतस्त्रिभिः ॥ द्रोणस्तुसप्तदशभिःशरैराशीविषोपमैः ॥ १६ ॥ विविंशतिस्तुसप्तत्याकृतवर्माचसप्तभिः ॥ बृहद्बलस्तथाष्टाभिर
श्वत्थामाचसप्तभिः ॥ १७ ॥ भूरिश्रवास्त्रिभिर्बाणैर्मद्रेशःषड्भिराशुगैः ॥ द्वाभ्यांशराभ्यांशकुनिस्त्रिभिर्दुर्योधनोनृपः ॥ १८ ॥ सतुतान्प्रतिविव्याधत्रिभिस्त्रिभि
रजिह्मगैः ॥ नृत्यन्निवमहाराजचापहस्तःप्रतापवान् ॥ १९ ॥ ततोऽभिमन्युःसंक्रुद्धस्त्रास्यमानस्तवात्मजैः ॥ विदर्शयन्वैसुमहच्छिक्षौरसकृतंबलम् ॥ २० ॥ ग
रुडानिलरंहोभिर्यंतुर्वाक्यकरैर्हयैः ॥ दांतैरश्मकदायादस्त्वरमाणोऽभ्यवारयत् ॥ २१ ॥ विव्याधदशभिर्बाणैस्तिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ तस्याभिमन्युर्दशभिर्ह
यान्सूतंध्वजंशरैः ॥ २२ ॥ बाहूधनुःशिरश्चोर्व्यांस्मयमानोऽभ्यपातयत् ॥ ततस्तस्मिन्हतेवीरेसौभद्रेणाश्मकेश्वरे ॥ २३ ॥ संचचालबलंसर्वंपलायनपरायणम् ॥
ततःकर्णःकृपोद्रोणोद्रौणिर्गांधारराट्शलः ॥ २४ ॥ शल्योभूरिश्रवाःक्राथःसोमदत्तोविविंशतिः ॥ वृषसेनःसुषेणश्चकुंडभेदीप्रतर्दनः ॥ २५ ॥ वृंदारकोल
लित्थश्चप्रबाहुर्दीर्घलोचनः ॥ दुर्योधनश्चसंक्रुद्धःशरवर्षैरवाकिरन् ॥ २६ ॥ सोतिविद्धोमहेष्वासैरभिमन्युरजिह्मगैः ॥ शरमादत्तकर्णायवर्मकायावभेदिनं
॥ २७ ॥ तस्यभित्त्वातनुत्राणंदेहंनिर्भिद्यचाशुगः ॥ प्राविशद्धरणींवेगाद्वल्मीकमिवपन्नगः ॥ २८ ॥ सतेनातिप्रहारेणव्यथितोविह्वलन्निव ॥ संचचालरणे
कर्णःक्षितिकंपेयथाचलः ॥ २९ ॥ तथान्यैर्निशितैर्बाणैःसुषेणंदीर्घलोचनम् ॥ कुंडभेदिंचसंक्रुद्धस्त्रिभिस्त्रीनवधीद्बली ॥ ३० ॥ कर्णस्तंपंचविंशत्यानाराचानां
समार्पयत् ॥ अश्वत्थामाचविंशत्याकृतवर्माचसप्तभिः ॥ ३१ ॥ सशराचितसर्वांगःक्रुद्धःशक्रात्मजात्मजः ॥ विचरन्ददृशेसैन्येपाशहस्तइवांतकः ॥ ३२ ॥ श
ल्यंचशरवर्षेणसमीपस्थमवाकिरत् ॥ उदक्रोशन्महाबाहुस्तवसैन्यानिभीषयन् ॥ ३३ ॥ ततःसविद्धोस्त्रविदामर्मभिद्भिरजिह्मगैः ॥ शल्योराजन्रथोपस्थेनि
षसादमुमोहच ॥ ३४ ॥ तंहिदृष्ट्वातथाविद्धंसौभद्रेणयशस्विना ॥ संप्राद्रवच्चमूःसर्वाभारद्वाजस्यपश्यतः ॥ ३५ ॥ संप्रेक्ष्यतंमहाबाहुंरुक्मपुंखैःसमावृतम् ॥ त्व
दीयाःप्रपलायंतेमृगाःसिंहार्दिताइव ॥ ३६ ॥ सतुरणयशसाभिपूज्यमानःपितृसुरचारणसिद्धयक्षसंघैः ॥ अवनितलगतैश्चभूतसंघैरतिविबभौहुतभुग्य
थाज्यसिक्तः ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिअभिमन्युपराक्रमेसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥३६॥

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नयेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ तल्पंरथगतशय्यां ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ अधिवासोनिवासः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अविशेषवत्तुल्यमित्यर्थः

धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ तथाप्रमथमानंतंमहेष्वासानजिह्मगैः ॥ आर्जुनिंमामकाःसंख्येकेत्वेनंसमवारयन् ॥ १ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्कुमारस्यरणेवि
क्रीडितंमहत् ॥ विभित्सतोरथानीकंभारद्वाजेनरक्षितम् ॥ २ ॥ मद्रेशंसादितंदृष्ट्वासौभद्रेणाशुगैरणे ॥ शल्यादवरजःक्रुद्धःकिरन्बाणान्समभ्ययात् ॥ ३ ॥ सवि
द्ध्वादशभिर्बाणैःसाश्वयंतारमार्जुनिम् ॥ उदक्रोशन्महाशब्दंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ४ ॥ तस्यार्जुनिःशिरोग्रीवंपाणिपादंधनुर्हयान् ॥ छत्रंध्वजंनियंतारंत्रिवे
णुंतल्पमेवच ॥ ५ ॥ चक्रंयुगंचतूणीरंत्यनुकर्षंचसायकैः ॥ पताकांचक्रगोप्तारौसर्वोपकरणानिच ॥ ६ ॥ लघुहस्तःप्रचिच्छेददृदृशेतंनकश्चन ॥ सपपातक्षि
तौक्षीणःप्रविद्धाभरणांबरः ॥ ७ ॥ वायुनेवमहाशैलःसंभग्नोऽमिततेजसा ॥ अनुगास्तस्यवित्रस्ताःप्राद्रवन्सर्वतोदिशः ॥ ८ ॥ आर्जुनेःकर्मतद्दृष्ट्वासंप्रणेदुः
समंततः ॥ नादेनसर्वभूतानिसाधुसाध्वितिभारत ॥ ९ ॥ शल्यभ्रातर्यथारुग्णेबहुशस्तस्यसैनिकाः ॥ कुलाधिवासनामानिश्रावयंतोर्जुनात्मजम् ॥ १० ॥ अ
भ्यधावंतसंक्रुद्धाविविधायुधपाणयः ॥ रथैरश्वैर्गजैश्चान्येपद्भिश्चान्येबलोत्कटाः ॥ ११ ॥ बाणशब्देनमहतारथनेमिस्वनेनच ॥ हुंकारैःक्ष्वेडितोत्क्रुष्टैःसिंह
नादैःसगर्जितैः ॥ १२ ॥ ज्यातलत्रस्वनैरन्येगर्जंतोर्जुननंदनम् ॥ ब्रुवंतश्चननोजीवन्मोक्ष्यसेजीवितादिति ॥ १३ ॥ तांस्तथाब्रुवतोदृष्ट्वासौभद्रःप्रहसन्निव ॥
योयोस्मैप्राहरत्पूर्वंतंतंविव्याधपत्रिभिः ॥ १४ ॥ संदर्शयिष्यन्नस्त्राणिविचित्राणिलघूनिच ॥ आर्जुनिःसमरेशूरोमृदुपूर्वमयुध्यत ॥ १५ ॥ वासुदेवादुपात्तं
यदस्त्रंयच्चधनंजयात् ॥ अदर्शयततत्कार्ष्णिःकृष्णाभ्यामविशेषवत् ॥ १६ ॥ दूरमस्यगुरुंभारंसाध्वसंचपुनःपुनः ॥ संदधद्विसृजंश्चेषून्निर्विशेषमदृश्यत ॥
॥ १७ ॥ चापमंडलमेवास्यविस्फुरद्दिक्ष्वदृश्यत ॥ सुदीप्तस्यशरत्कालेसवितुर्मंडलंयथा ॥ १८ ॥ ज्याशब्दःशुश्रुवेतस्यतलशब्दश्चदारुणः ॥ महाशनिमुचः
कालेपयोदस्येवनिःस्वनः ॥ १९ ॥ ह्रीमानमर्षीसौभद्रोमानकृत्प्रियदर्शनः ॥ संमिमानयिषुर्वीरानिष्वस्त्रैश्चाप्ययुध्यत ॥ २० ॥ मृदुर्भूत्वामहाराजदारुणःस
मपद्यत ॥ वर्षाभ्यतीतोभगवान्शरदीवदिवाकरः ॥ २१ ॥ शरान्विचित्रान्सुबहून्रुक्मपुंखान्शिलाशितान् ॥ मुमोचशतशःक्रुद्धोगभस्तीनिवभास्करः ॥ २२ ॥
क्षुरप्रैर्वत्सदंतैश्चविपाठैश्चमहायशाः ॥ नाराचैरर्द्धचंद्राभैर्भल्लैरंजलिकैरपि ॥ २३ ॥

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अवाकिरद्रथानीकंभारद्वाजस्यपश्यतः ॥ ततस्तत्सैन्यमभवद्विमुखंशरपीडितम् ॥ २४ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिअभिमन्युपरा
॥३७॥ क्रमेअष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥७॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥द्वैधीभवतिमेचित्तंभियातुष्ट्याचसंजय ॥ ममपुत्रस्ययत्सैन्यंसौभ ७
द्रःसमवारयत् ॥ १ ॥ विस्तरेणैवमेशंससर्वंगावल्गणेपुनः ॥ विक्रीडितंकुमारस्यस्कंदस्येवासुरैःसह ॥ २ ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥हंततेसंप्रवक्ष्यामिविमर्दमति
दारुणम् ॥ एकस्यचबहूनांचयथासीत्तुमुलोरणः ॥ ३ ॥ अभिमन्युःकृतोत्साहःकृतोत्साहानरिंदमान् ॥ रथस्थोरथिनःसर्वांस्तावकानभ्यवर्षयत् ॥ ४ ॥ द्रोणंक
र्णंकृपंशल्यंद्रौणिंभोजंबृहद्बलम् ॥ दुर्योधनंसौमदत्तिंशकुनिंचमहाबलम् ॥ ५ ॥ नानानृपान्नृपसुतान्सैन्यानिविविधानिच ॥ अलातचक्रवत्सर्वांश्चरन्बाणैःस
मार्पयत् ॥ ६ ॥ निघ्नन्नमित्रान्सौभद्रःपरमास्त्रैःप्रतापवान् ॥ अदर्शयततेजस्वीदिक्षुसर्वासुभारत ॥ ७ ॥ तद्दृष्ट्वाचरितंतस्यसौभद्रस्यामितौजसः ॥ समकंपंत
सैन्यानित्वदीयानिसहस्रशः ॥ ८ ॥ अथाब्रवीन्महाप्राज्ञोभारद्वाजःप्रतापवान् ॥ हर्षेणोत्फुल्लनयनःकृपमाभाष्यसत्वरम् ॥ ९ ॥ घटयन्निवमर्माणिपुत्रस्यतव
भारत ॥ अभिमन्युंरणेदृष्ट्वातदारणविशारदम् ॥ १० ॥ एषगच्छतिसौभद्रःपार्थानांप्रथितोयुवा ॥ नंदयन्सुहृदःसर्वान्राजानंचयुधिष्ठिरम् ॥ ११ ॥ नकुलंसह
देवंचभीमसेनंचपांडवम् ॥ बंधून्संबंधिनश्चान्यान्मध्यस्थान्सुहृदस्तथा ॥ १२ ॥ नास्ययुद्धेसमंमन्येकंचिदन्यंधनुर्धरम् ॥ इच्छन्हन्यादिमांसेनांकिमर्थमपिनेच्छ
ति ॥ १३ ॥ द्रोणस्यप्रीतिसंयुक्तंश्रुत्वावाक्यंतवात्मजः ॥ आर्जुनिंप्रतिसंक्रुद्धोद्रोणंदृष्ट्वास्मयन्निव ॥ १४ ॥ अथदुर्योधनःकर्णमब्रवीद्बाह्लिकंनृपः ॥ दुःशा
सनंमद्रराजंतांस्तथान्यान्महारथान् ॥ १५ ॥ सर्वमूर्धाभिषिक्तानामाचार्योब्रह्मवित्तमः ॥ अर्जुनस्यसुतंमूढंनायंहंतुमिहेच्छति ॥ १६ ॥ नह्यस्यसमरेयुध्येदं
तकोप्याततायिनः ॥ किमंगपुनरेवान्योमर्त्यःसत्यंब्रवीमिवः ॥ १७ ॥ अर्जुनस्यसुतंत्वेषशिष्यत्वादभिरक्षति ॥ शिष्याःपुत्राश्चदयितास्तदपत्यंचधर्मिणाम् ॥
॥ १८ ॥ संरक्ष्यमाणोद्रोणेनमन्यतेवीर्यमात्मनः ॥ आत्मसंभावितोमूढस्तंप्रमथ्नीतमाचिरम् ॥ १९ ॥ एवमुक्तास्तुतेराज्ञासात्वतीपुत्रमभ्ययुः ॥ संरब्धास्तेजि
घांसंतोभारद्वाजस्यपश्यतः ॥ २० ॥ दुःशासनस्तुतच्छ्रुत्वादुर्योधनवचस्तदा ॥ अब्रवीत्कुरुशार्दूलदुर्योधनमिदंवचः ॥ २१ ॥ ॥३७॥

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ अंगेत्यसूयायां ॥ १७ ॥ धर्मिणामितिसोल्लुंठं ॥ १८ ॥ आत्मसंभावितोहमेवेतिसंभावनामारूढः ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

अहमेनंहनिष्यामिमहाराजब्रवीमिते॥ मिषतांपांडुपुत्राणांपंचालानांचपश्यताम्॥ २२॥ ग्रसिष्याम्यद्यसौभद्रंयथाराहुर्दिवाकरम्॥उत्क्रुश्यचाब्रवीद्वाक्यंकुरु
राजमिदंपुनः॥ २३ ॥श्रुत्वाकृष्णौमयाग्रस्तंसौभद्रमतिमानिनौ ॥ गमिष्यतःप्रेतलोकंजीवलोकान्नसंशयः ॥ २४ ॥ तौचश्रुत्वामृतौव्यक्तंपांडोःक्षेत्रोद्भवाः
सुताः॥ एकाह्नासमुहृद्वर्गाःक्लैब्याद्धास्यंतिजीवितम् ॥ २५ ॥ तस्मादस्मिन्हतेशत्रौहताःसर्वेऽहितास्तव ॥ शिवेनमांध्याहिराजन्नेषहन्मिरिपूंस्तव ॥ २६ ॥एव
मुक्त्वाऽनदद्राजन्पुत्रोदुःशासनस्तव ॥ सौभद्रमभ्ययात्क्रुद्धःशरवर्षैरवाकिरन् ॥ २७ ॥ तमतिक्रुद्धमायांतंतवपुत्रमरिंदमः ॥ अभिमन्युःशरैस्तीक्ष्णैःषड्विंश
त्यासमार्पयत्॥ २८ ॥दुःशासनस्तुसंक्रुद्धःप्रभिन्नइवकुंजरः॥ अयोधयतसौभद्रमभिमन्युश्चतंरणे॥ २९ ॥तौमंडलानिचित्राणिरथाभ्यांसव्यदक्षिणम्॥ च
रमाणावयुध्येतांरथशिक्षाविशारदौ ॥ ३० ॥अथपणवमृदंगदुंदुभीनांक्रकचमहानकभेरिझर्झराणाम्॥ निनदमतिभृशंनराःप्रचक्रुर्लवणजलोद्भवसिंहना
दमिश्रम्॥ ३१ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणप०अभिमन्युवधपर्वणिदुःशासनयुद्धेएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः॥ ३९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥संजयउवाच॥
शरविक्षतगात्रस्तुप्रत्यमित्रमवस्थितम् ॥ अभिमन्युःस्मयन्धीमान्दुःशासनमथाब्रवीत्॥ १ ॥ दिष्ट्यापश्यामिसंग्रामेमानिनंशूरमागतम्॥ निष्ठुरंत्यक्तधर्माण
माक्रोशनपरायणम्॥ २॥ यत्सभायांत्वयाराज्ञोधृतराष्ट्रस्यशृण्वतः॥ कोपितःपरुषैर्वाक्यैर्धर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ ३ ॥ जयोन्मत्तेनभीमश्चबह्वबद्धंप्रभाषितः॥
अक्षकूटंसमाश्रित्यसौबलस्यात्मनोबलम् ॥ ४ ॥ तत्त्वयेदमनुप्राप्तंतस्यकोपान्महात्मनः॥ परवित्तापहारस्यक्रोधस्याप्रशमस्यच ॥ ५ ॥ लोभस्यज्ञाननाशस्य
द्रोहस्यात्याहितस्यच ॥ पितॄणांममराज्यस्यहरणस्योग्रधन्विनाम्॥ ६ ॥ तत्त्वयेदमनुप्राप्तंप्रकोपाद्वैमहात्मनाम्॥ सतस्योग्रमधर्मस्यफलंप्राप्नुहिदुर्मते ॥ ७॥शा
सितास्म्यद्यतेबाणैःसर्वसैन्यस्यपश्यतः ॥ अद्याहमनृणस्तस्यकोपस्यभवितारणे ॥ ८ ॥ अमर्षितायाःकृष्णायाःकांक्षितस्यचमेपितुः ॥ अद्यकौरव्यभीमस्य
भवितास्म्यनृणोयुधि ॥ ९॥नहिमेमोक्ष्यसेजीवन्यदिनोत्सृजसेरणम्॥एवमुक्त्वामहाबाहुर्बाणंदुःशासनांतकम्॥ १०॥संदधेपरवीरघ्नःकालाग्न्यनिलवर्चसम्॥
तस्योरस्तूर्णमासाद्यजत्रुदेशेविभिद्यतम्॥ ११ ॥ जगामसहपुंखेनवल्मीकमिवपन्नगः॥ अथैनंपंचविंशत्यापुनरेवसमार्पयत्॥ १२॥

शरेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३॥४॥५॥ अत्याहितस्यजीवानपेक्षकर्मणःसाहसस्येतियावत् ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३८ ॥ शरैरग्निसमस्पर्शैराकर्णसमचोदितैः ॥ सगाढविद्धोव्यथितोरथोपस्थउपाविशत् ॥ १३ ॥ दुःशासनोमहाराजकश्मलंचाविशन्महत् ॥ सारथिस्त्वरमाणस्तु
दुःशासनमचेतनम् ॥ १४ ॥ रणमध्यादपोवाहसौभद्रशरपीडितम् ॥ पांडवाद्रौपदेयाश्चविराटश्चसमीक्ष्यतम् ॥ १५ ॥ पंचालाःकेकयाश्चैवसिंहनादमथानदन् ॥
वादित्राणिचसर्वाणिनानालिंगानिसर्वशः ॥ १६ ॥ प्रावादयंतसंहृष्टाःपांडूनांतत्रसैनिकाः ॥ अपश्यन्स्मयमानाश्चसौभद्रस्यविचेष्टितम् ॥ १७ ॥ अत्यंतवैरि
णंदृप्तंदृष्ट्वाशत्रुंपराजितम् ॥ धर्ममारुतशक्राणामश्विनोःप्रतिमास्तथा ॥ १८ ॥ धारयंतोध्वजाग्रेषुद्रौपदेयामहारथाः ॥ सात्यकिश्चेकितानश्चधृष्टद्युम्नशिखंडि
नौ ॥ १९ ॥ केकयाधृष्टकेतुश्चमत्स्याःपंचालसृंजयाः ॥ पांडवाश्चमुदायुक्तायुधिष्ठिरपुरोगमाः ॥ २० ॥ अभ्यद्रवंतत्वरिताद्रोणानीकंबिभित्सवः ॥ ततोऽभव
न्महायुद्धंत्वदीयानांपरैःसह ॥ २१ ॥ जयमाकांक्षमाणानांशूराणामनिवर्त्तिनाम् ॥ तथातुवर्त्तमानेवैसंग्रामेतिभयंकरे ॥ २२ ॥ दुर्योधनोमहाराजराधेयमिद
मब्रवीत् ॥ पश्यदुःशासनंवीरमभिमन्युवशंगतम् ॥ २३ ॥ प्रतपंतमिवादित्यंनिघ्नंतंशात्रवान्रणे ॥ अथचैतेसुसंरब्धाःसिंहाइवबलोत्कटाः ॥ २४ ॥ सौभद्रमुद्य
तास्त्रातुमभ्यधावंतपांडवाः ॥ ततःकर्णःशरैस्तीक्ष्णैरभिमन्युंदुरासदम् ॥ २५ ॥ अभ्यवर्षतसंक्रुद्धःपुत्रस्यहितकृत्तव ॥ तस्यचानुचरांस्तीक्ष्णैर्विव्याधपरमेषुभिः ॥
॥ २६ ॥ अवज्ञापूर्वकंशूरःसौभद्रस्यरणाजिरे ॥ अभिमन्युस्तुराधेयंत्रिसप्तत्याशिलीमुखैः ॥ २७ ॥ अविध्यत्त्वरितोराजन्द्रोणंप्रेप्सुर्महामनाः ॥ तंतथानाश
क्नुवन्कश्चिद्द्रोणाद्वारयितुंरथी ॥ २८ ॥ आरुजंतंरथव्रातान्वज्रहस्तात्मजात्मजम् ॥ ततःकर्णोजयप्रेप्सुर्मानीसर्वधनुष्मताम् ॥ २९ ॥ सौभद्रंशतशोविध्यदुत्तमा
स्त्राणिदर्शयन् ॥ सोस्त्रैरस्त्रविदांश्रेष्ठोरामशिष्यःप्रतापवान् ॥ ३० ॥ समरेशत्रुदुर्धर्षमभिमन्युमपीडयत् ॥ सतथापीड्यमानस्तुराधेयेनास्त्रवृष्टिभिः ॥ ३१ ॥
समरेमरसंकाशःसौभद्रोनव्यशीर्यत ॥ ततःशिलाशितैस्तीक्ष्णैर्भल्लैरानतपर्वभिः ॥ ३२ ॥ छित्त्वाधनूंषिशूराणामार्जुनिःकर्णमार्दयत् ॥ धनुर्मंडलनिर्मुक्तैः
शरैराशीविषोपमैः ॥ ३३ ॥ सच्छत्रध्वजयंतारंसाश्वमाशुस्मयन्निव ॥ कर्णोपिचास्यचिक्षेपबाणान्संनतपर्वणः ॥ ३४ ॥ असंभ्रांतश्चतान्सर्वानगृह्णात्फा ॥ ३८ ॥
ल्गुनात्मजः ॥ ततोमुहूर्त्तात्कर्णस्यबाणेनैकेनवीर्यवान् ॥ ३५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

३६ ॥ ३७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ सइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३॥ ॥ ४ ॥ ५॥

सध्वजंकार्मुकंवीरश्छित्वाभूमावपातयत्॥ ततःकृच्छ्रगतंकर्णंदृष्ट्वाकर्णादनंतरः॥ ३६॥ सौभंद्रमभ्ययात्तूर्णंदृढमुद्यम्यकार्मुकम् ॥ ततउच्चुक्रुशुःपार्थास्तेषां
चानुचराजनाः॥ वादित्राणिचसंजघ्नुःसौभद्रंचापितुष्टुवुः ॥ ३७॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिकर्णदुःशासनपराक्रमेचत्वारिंशोऽ
ध्यायः॥ ४० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ सोतिगर्जन्धनुष्पाणिर्ज्यांविकर्षन्पुनःपुनः ॥ तयोर्महात्मनोस्तूर्णंरथांतरमवापतत्॥ १ ॥ सोवि
ध्यद्दशभिर्बाणैरभिमन्युंदुरासदम्॥ सच्छत्रध्वजयंतारंसाश्वमाशुस्मयन्निव ॥ २॥ पितृपैतामहंकर्मकुर्वाणमतिमानुषम्॥ दृष्ट्वार्दितंशरैःकार्ष्णिंत्वदीयाहृषि
ताभवन् ॥ ३॥ तस्याभिमन्युरायम्यस्मयन्नेकेनपत्रिणा ॥ शिरःप्रच्यावयामासतद्रथात्प्रापतद्भुवि॥ ४ ॥ कर्णिकारमिवाधूतंवातेनापतितंनगात्॥ भ्रातरंनि
हतंदृष्ट्वाराजन्कर्णोव्यथांययौ ॥ ५ ॥ विमुखीकृत्यकर्णंतुसौभद्रःकंकपत्रिभिः ॥ अन्यानपिमहेष्वासांस्तूर्णमेवाभिदुद्रुवे ॥ ६॥ ततस्तद्विततंसैन्यंहस्त्यश्वरथप
त्तिमत् ॥ क्रुद्धोभिमन्युरभिनत्तिग्मतेजामहारथः ॥ ७ ॥ कर्णस्तुबहुभिर्बाणैरर्द्यमानोभिमन्युना ॥ अपायाज्जवनैरश्वैस्ततोनीकमभज्यत ॥ ८॥ शलभैरिव
चाकाशेधाराभिरिवचावृते ॥ अभिमन्योःशरैराजन्नप्राज्ञायतकिंचन ॥ ९ ॥ तावकानांतुयोधानांवध्यतांनिशितैःशरैः ॥ अन्यत्रसैंधवाद्राजन्नस्मकश्चिद
तिष्ठत ॥ १० ॥ सौभद्रस्तुततःशंखंप्रध्माप्यपुरुषर्षभः॥ शीघ्रमभ्यपतत्सेनांभारतींभरतर्षभ ॥ ११ ॥ सकक्षेग्निरिवोत्सृष्टोनिर्दहंस्तरसारिपून् ॥ मध्येभारत
सैन्यानामार्जुनिःपर्यवर्तत ॥ १२ ॥ रथनागाश्वमनुजानर्दयन्निशितैःशरैः॥ संप्रविश्याकरोद्भूमिंकबंधगणसंकुलाम्॥ १३ ॥ सौभद्रचापप्रभवैर्निकृत्ताःपर
मेषुभिः॥ स्वानेवाभिमुखान्घ्नंतःप्राद्रवन्जीवितार्थिनः॥ १४ ॥ तेघोरारौद्रकर्माणोविपाठाबहवःशिताः॥ निघ्नंतोरथनागाश्वान्जग्मुराशुवसुंधराम् ॥ १५॥
सायुधाःसांगुलित्राणाःसगदाःसांगदारणे॥ दृश्यंतेबाहवश्छिन्नाहेमाभरणभूषिताः ॥ १६ ॥ शराश्चापानिखड्गाश्चशरीराणिशिरांसिच॥ सकुंडलानिस्रग्वी
णिभूमावासन्सहस्रशः ॥ १७॥ सोपस्करैरधिष्ठानैरीषादंडैश्चबंधुरैः ॥ अक्षैर्विमथितैश्चक्रैर्बहुधापतितैर्युगैः॥ १८ ॥ शक्तिचापासिभिश्चैवपतितैश्चमहाध्व
जैः॥ चर्मचापशरैश्चैवव्यवकीर्णैःसमंततः॥ १९ ॥ निहतैःक्षत्रियैरश्वैर्वारणैश्चविशांपते॥ अगम्यरूपापृथिवीक्षणेनासीत्सुदारुणा॥ २० ॥

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ बालमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

वध्यतांराजपुत्राणांक्रंदतामितरेतरम् ॥ प्रादुरासीन्महाशब्दोभीरूणांभयवर्धनः ॥ २१ ॥ सशब्दोभरतश्रेष्ठदिशःसर्वाव्यनादयत् ॥ सौभद्रश्चाद्रवत्सेनांप्रन्वरा
श्वरथद्विपान् ॥ २२ ॥ कक्षमग्निरिवोत्सृष्टोनिर्दहंस्तरसारिपून् ॥ मध्येभारतसैन्यानामार्जुनिःप्रत्यदृश्यत ॥ २३ ॥ विचरंतंदिशःसर्वाःप्रदिशश्चापिभारत ॥ तं
तदानानुपश्यामःसैन्येचरजसावृते ॥ २४ ॥ आददानंगजाश्वानांनृणांचायूंषिभारत ॥ क्षणेनभूयःपश्यामःसूर्यंमध्यंदिनेयथा ॥ २५ ॥ अभिमन्युंमहाराजप्र
तपंतंद्विषद्गणान् ॥ सवासवसमःसंख्येवासवस्यात्मजात्मजः ॥ अभिमन्युर्महाराजसैन्यमध्येव्यरोचत ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्यु
वधपर्वणिअभिमन्युपराक्रमेएकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ बालमत्यंतसुखिनंस्वबाहुबलदर्पितम् ॥ युद्धेषुकुश
लंवीरंकुलपुत्रंतनुत्यजम् ॥ १ ॥ गाहमानमनीकानिसदश्वैस्त्रिहायनैः ॥ अपियौधिष्ठिरात्सैन्यात्कश्चिदन्वपतद्बली ॥ २ ॥ संजयउवाच युधिष्ठिरोभी
मसेनःशिखंडीसात्यकिर्यमौ ॥ धृष्टद्युम्नोविराटश्चद्रुपदश्चसकेकयः ॥ ३ ॥ धृष्टकेतुश्चसंरब्धोमत्स्याश्चाभ्यपतन्रणे ॥ तेनैवतुपथायांतःपितरोमातुलैःसह ॥
॥ ४ ॥ अभ्यद्रवन्परीप्संतोव्यूढानीकाःप्रहारिणः ॥ तान्दृष्ट्वाद्रवतःशूरांस्त्वदीयाविमुखाभवन् ॥ ५ ॥ ततस्तद्विमुखंदृष्ट्वातवसूनोर्महद्बलम् ॥ जामातातवतेज
स्वीसंस्तंभयिषुराद्रवत् ॥ ६ ॥ सैंधवस्यमहाराजपुत्रोराजाजयद्रथः ॥ सपुत्रगृद्धिनःपार्थान्सहसैन्यानवारयत् ॥ ७ ॥ उग्रधन्वामहेष्वासोदिव्यमस्त्रमुदीरयन् ॥
वार्धक्षत्रिरुपासेधत्प्रवणादिवकुंजरः ॥ ८ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ अतिभारमहंमन्येसैंधवेसंजयाहितम् ॥ यदेकःपांडवान्क्रुद्धान्पुत्रप्रेप्सूनवारयत् ॥ ९ ॥ अ
त्यद्भुतमहंमन्येबलंशौर्यंचसैंधवे ॥ तस्यप्रब्रूहिमेवीर्यंकर्मचाग्र्यंमहात्मनः ॥ १० ॥ किंदत्तंहुतमिष्टंवाकिंसुतप्तमथोतपः ॥ सिंधुराजोहियेनैकःपांडवान्सम
वारयत् ॥ ११ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ द्रौपदीहरणेयत्तद्भीमसेनेननिर्जितः ॥ मानात्सतप्तवान्राजावरार्थीसुमहत्तपः ॥ १२ ॥ इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यःप्रियेभ्यः
संनिवर्त्यसः ॥ क्षुत्पिपासातपसहःकृशोधमनिसंततः ॥ १३ ॥ देवमाराधयच्छर्वंगृणन्ब्रह्मसनातनम् ॥ भक्तानुकंपीभगवान्तस्यचक्रेततोदयाम् ॥ १४ ॥ स्व
प्नांतेप्यथचैवाहहरःसिंधुपतेःसुतं ॥ वरंवृणीष्वप्रीतोस्मिजयद्रथकिमिच्छसि ॥ १५ ॥

॥ ६ ॥ ७ ॥ प्रवणान्निम्नप्रदेशंप्राप्य ॥ ८ ॥ ९ ॥ बलंसामर्थ्यं शौर्यमुत्साहः वीर्यंप्रभावं ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ यदिति ॥

एवमुक्तस्तुशर्वेणसिंधुराजोजयद्रथः॥ उवाचप्रणतोरुद्रंप्रांजलिर्नियतात्मवान् ॥ १६ ॥ पांडवेयानहंसंख्येभीमवीर्यपराक्रमान् ॥ वारयेयंरथेनैकःसमस्ता
नितिभारत ॥ १७ ॥ एवमुक्तस्तुदेवेशोजयद्रथमथाब्रवीत् ॥ ददामितेवरंसौम्यविनापार्थंधनंजयम् ॥ १८ ॥ वारयिष्यसिसंग्रामेचतुरःपांडुनंदनान् ॥ एवम
स्त्वितिदेवेशमुक्त्वाबुध्यतपार्थिवः ॥ १९ ॥ सतेनवरदानेनदिव्येनास्त्रबलेनच ॥ एकःसंवारयामासपांडवानामनीकिनीम् ॥ २० ॥ तस्यज्यातलघोषेणक्षत्रि
यान्भयमाविशत् ॥ परांस्तुतवसैन्यस्यहर्षःपरमकोभवत् ॥ २१ ॥ दृष्ट्वातुक्षत्रियाभारंसैंधवेसर्वमाहितम् ॥ उत्क्रुश्याभ्यद्रवन्राजन्येनयौधिष्ठिरंबलम् ॥ २२ ॥
॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिजयद्रथयुद्धेद्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ यन्मांपृच्छसि
राजेंद्रसिंधुराजस्यविक्रमम् ॥ शृणुतत्सर्वमाख्यास्येयथापांडूनयोधयत् ॥ १ ॥ तमूहुर्वाजिनोवश्याःसैंधवाःसाधुवाहिनः ॥ विकुर्वाणाबृहंतोश्वाःश्वसनोपमरं
हसः ॥ २ ॥ गंधर्वनगराकारंविधिवत्कल्पितंरथम् ॥ तस्याभ्यशोभयत्केतुर्वाराहोराजतोमहान् ॥ ३ ॥ श्वेतच्छत्रपताकाभिश्चामरव्यजनेनच ॥ सबभौराजलिं
गैस्तैस्तारापतिरिवांबरे ॥ ४ ॥ मुक्तावज्रमणिस्वर्णैर्भूषितंतमयस्मयम् ॥ वरूथंविबभौतस्यज्योतिर्भिःखमिवावृतम् ॥ ५ ॥ सविस्फार्यमहच्चापंकिरन्निषुगणान्ब
हून् ॥ तत्खंडंपूरयामासयद्व्यदारयदार्जुनिः ॥ ६ ॥ ससात्यकिंत्रिभिर्बाणैरष्टभिश्चवृकोदरम् ॥ धृष्टद्युम्नंतथाषष्ट्याविराटंदशभिःशरैः ॥ ७ ॥ द्रुपदंपंचभिस्तीक्ष्णैः
सप्तभिश्चशिखंडिनम् ॥ केकयान्पंचविंशत्याद्रौपदेयांस्त्रिभिस्त्रिभिः ॥ ८ ॥ युधिष्ठिरंतुसप्तत्याततःशेषानपानुदत् ॥ इषुजालेनमहतातदद्भुतमिवाभवत् ॥ ९ ॥
अथास्यशितपीतेनभल्लेनादिश्यकार्मुकम् ॥ चिच्छेदप्रहसन्राजाधर्मपुत्रःप्रतापवान् ॥ १० ॥ अक्ष्णोर्निमेषमात्रेणसोन्यदादायकार्मुकम् ॥ विव्याधदशभिः
पार्थंतांश्चैवान्यांस्त्रिभिस्त्रिभिः ॥ ११ ॥ तत्तस्यलाघवंज्ञात्वाभीमोभल्लैस्त्रिभिस्त्रिभिः ॥ धनुर्ध्वजंचछत्रंचक्षितौक्षिप्रमपातयत् ॥ १२ ॥ सोन्यदादायबलवान्स
ज्जंकृत्वाचकार्मुकम् ॥ भीमस्यापातयत्केतुंधनुरश्वांश्चमारिष ॥ १३ ॥ सहताश्वादवप्लुत्यच्छिन्नधन्वारथोत्तमात् ॥ सात्यकेराप्लुतोयानंगिर्यग्रमिवकेसरी ॥
॥ १४ ॥ ततस्त्वदीयाःसंहृष्टाःसाधुसाध्वितिवादिनः ॥ सिंधुराजस्यतत्कर्मप्रेक्ष्याश्रद्धेयमद्भुतम् ॥ १५ ॥

॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ वरूथंरथवेष्टनं ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ आदिश्यएषच्छिनद्मीत्युद्दिश्य ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ सैंधवेनेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

संक्रुद्धान्पांडवानेकोयद्धाराशस्त्रतेजसा ॥ तत्तस्यकर्मभूतानिसर्वाण्येवाभ्यपूजयन् ॥ १६ ॥ सौभद्रेणहतैःपूर्वंसोत्तरायोधिभिर्द्विपैः ॥ पांडूनांदर्शितःपंथाःसैंधवेननिवारितः ॥ १७ ॥ यतमानास्तुतेवीरामत्स्यपंचालकेकयाः ॥ पांडवाश्चान्वपद्यंतप्रतिशेकुर्नसैंधवम् ॥ १८ ॥ योयोहियततेभेत्तुंद्रोणानीकंतवाहितः ॥ तंतमेववरंप्राप्यसैंधवःप्रत्यवारयत् ॥ १९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिजयद्रथयुद्धेत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥ ७ ॥

॥ संजयउवाच ॥ सैंधवेननिरुद्धेषुजयगृद्धिषुपांडुषु ॥ सुघोरमभवद्युद्धंत्वदीयानांपरैःसह ॥ १ ॥ प्रविश्याथार्जुनिःसेनांसत्यसंधोदुरासदः ॥ व्यक्षोभयततेजस्वीमकरःसागरंयथा ॥ २ ॥ तंतथाशरवर्षेणक्षोभयंतमरिंदमम् ॥ यथाप्रधानाःसौभद्रमभ्ययूरथसत्तमाः ॥ ३ ॥ तेषांतस्यचसंमर्दोदारुणःसमपद्यत ॥ सृजतांशरवर्षाणिप्रसक्तममितौजसाम् ॥ ४ ॥ रथव्रजेनसंरुद्धस्तैरमित्रैस्तथार्जुनिः ॥ वृषसेनस्ययंतारंहत्वाचिच्छेदकार्मुकम् ॥ ५ ॥ तस्यविव्याधबलवान्शरैरश्वानजिह्मगैः ॥ वातायमानैरथतैरश्वैरपहृतोरणात् ॥ ६ ॥ तेनांतरेणाभिमन्योर्यंतापासारयद्रथम् ॥ रथव्रजास्ततोहृष्टाःसाधुसाध्वितिचक्रुशुः ॥ ७ ॥ तंसिंहमिवसंक्रुद्धंप्रमथ्नंतंशरैररीन् ॥ आरादायांतमभ्येत्यवसातीयोऽभ्ययाद्द्रुतम् ॥ ८ ॥ सोभिमन्युंशरैःषष्ट्यारुक्मपुंखैरवाकिरत् ॥ अब्रवीच्चनमेजीवन्जीवतोयुधिमोक्ष्यसे ॥ ९ ॥ तमयस्मयवर्माणमिषुणादूरपातिना ॥ विव्याधहृदिसौभद्रःसपपातव्यसुःक्षितौ ॥ १० ॥ वसातीयंहतंदृष्ट्वाक्रुद्धाःक्षत्रियपुंगवाः ॥ परिवव्रुस्तदाराजंस्तवपौत्रंजिघांसवः ॥ ११ ॥ विस्फारयंतश्चापानिनानारूपाण्यनेकशः ॥ तद्युद्धमभवद्रौद्रंसौभद्रस्यारिभिःसह ॥ १२ ॥ तेषांशरान्सेष्वसनान्शरीराणिशिरांसिच ॥ सकुंडलानिस्रग्वीणिक्रुद्धश्चिच्छेदफाल्गुनिः ॥ १३ ॥ सखड्गाःसांगुलित्राणाःसपट्टिशपरश्वधाः ॥ अपश्यंतभुजाश्छिन्नाहेमाभरणभूषिताः ॥ १४ ॥ स्रग्भिराभरणैर्वस्त्रैःपातितैश्चमहाभुजैः ॥ वर्मभिश्चर्मभिर्हारैर्मुकुटैश्छत्रचामरैः ॥ १५ ॥ उपस्करैरधिष्ठानैरीषादंडकबंधुरैः ॥ अक्षैर्विमथितैश्चक्रैर्भग्नैश्चबहुधायुगैः ॥ १६ ॥ अनुकर्षैःपताकाभिस्तथासारथिवाजिभिः ॥ रथैश्चभग्नैर्नागैश्चहतैःकीर्णाभवन्मही ॥ १७ ॥ निहतैःक्षत्रियैःशूरैर्नानाजनपदेश्वरैः ॥ जयगृद्धैर्वृताभूमिर्दारुणासमपद्यत ॥ १८ ॥ दिशोविचरतस्तस्यसर्वाश्चप्रदिशस्तथा ॥ रणेऽभिमन्योःक्रुद्धस्यरूपमंतरधीयत ॥ १९ ॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २० ॥ २१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ आददानइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

कांचनंयद्यदस्यासीद्वर्मचाभरणानिच ॥ धनुषश्चशराणांचतदपश्याममकेवलम् ॥ २० ॥ तंतदानाशकत्कश्चिच्चक्षुर्भ्यामभिवीक्षितुम् ॥ आददानंशरैर्योधान्म
ध्येसूर्यमिवस्थितम् ॥ २१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिअभिमन्युपराक्रमेचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
॥ संजयउवाच ॥ ॥ आददानस्तुशूराणामायूंष्यभवदार्जुनिः ॥ अंतकःसर्वभूतानांप्राणान्कालइवागते ॥ १ ॥ सशक्रइवविक्रांतःशक्रसूनोःसुतोबली ॥ अ
भिमन्युस्तदानीकंलोडयन्समदृश्यत ॥ २ ॥ प्रविश्यैवतुराजेंद्रक्षत्रियेंद्रांतकोपमः ॥ सत्यश्रवसमादत्तव्याघ्रोमृगमिवोल्बणः ॥ ३ ॥ सत्यश्रवसिचाक्षिप्तेत्वरमा
णामहारथाः ॥ प्रगृह्यविपुलंशस्त्रमभिमन्युमुपाद्रवन् ॥ ४ ॥ अहंपूर्वमहंपूर्वमितिक्षत्रियपुंगवाः ॥ स्पर्धमानाःसमाजग्मुर्जिघांसंतोर्जुनात्मजम् ॥ ५ ॥ क्षत्रियाणाम
नीकानिप्रद्रुतान्यभिधावताम् ॥ जग्राहतिमिरासाद्यक्षुद्रमत्स्यानिवार्णवे ॥ ६ ॥ येकेचनगतास्तस्यसमीपमपलायिनः ॥ नतेप्रतिन्यवर्ततसमुद्रादिवसिंधवः ॥
॥ ७ ॥ महाग्राहगृहीतेववातवेगभयार्दिता ॥ समकंपतसासेनाविभ्रष्टानौरिवार्णवे ॥ ८ ॥ अथरुक्मरथोनाममद्रेश्वरसुतोबली ॥ त्रस्तामाश्वासयन्सेनामत्र
स्तोवाक्यमब्रवीत् ॥ ९ ॥ अलंत्रासेनवःशूरानैषकश्चिन्मयिस्थिते ॥ अहमेनंग्रहीष्यामिजीवग्राहंनसंशयः ॥ १० ॥ एवमुक्त्वातुसौभद्रमभिदुद्राववीर्यवान् ॥
सुकल्पितेनोह्यमानःस्यंदनेनविराजता ॥ ११ ॥ सोभिमन्युंत्रिभिर्बाणैर्विद्ध्वावक्षस्यथानदत् ॥ त्रिभिश्चदक्षिणेबाहौसव्येचनिशितैस्त्रिभिः ॥ १२ ॥ सतस्येष्व
सनंछित्त्वाफाल्गुनिःसव्यदक्षिणौ ॥ भुजौशिरश्चस्वक्षिभ्रुक्षितौक्षिप्रमपातयत् ॥ १३ ॥ दृष्ट्वारुक्मरथंरुग्णंपुत्रंशल्यस्यमानिनम् ॥ जीवग्राहंजिघृक्षंतं
सौभद्रेणयशस्विना ॥ १४ ॥ संग्रामदुर्मदाराजन्राजपुत्राःप्रहारिणः ॥ वयस्याःशल्यपुत्रस्यसुवर्णविकृतध्वजाः ॥ १५ ॥ तालमात्राणिचापानिविकर्षंतोमहा
बलाः ॥ आर्जुनिंशरवर्षेणसमंतात्पर्यवारयन् ॥ १६ ॥ शूरैःशिक्षाबलोपेतैस्तरुणैरत्यमर्षणैः ॥ दृष्ट्वैकंसमरेशूरंसौभद्रमपराजितम् ॥ १७ ॥ छाद्यमानंशरव्राते
र्हृष्टोदुर्योधनोभवत् ॥ वैवस्वतस्यभवनंगतंह्येनममन्यत ॥ १८ ॥ सुवर्णपुंखैरिषुभिर्नानालिंगैःसुतेजनैः ॥ अदृश्यमार्जुनिंचक्रुर्निमेषात्तेनृपात्मजाः ॥ १९ ॥
ससूताश्वध्वजंतस्यस्यंदनंतंचमारिष ॥ आचितंसमपश्यामश्वाविधंशललैरिव ॥ २० ॥ सगाढविद्धःक्रुद्धश्चतोत्रैर्गजइवार्दितः ॥ गांधर्वमस्त्रमायच्छद्रथमा
यांचभारत ॥ २१ ॥

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ आयच्छत्प्रयुक्तवान् रथमायांदुर्लक्ष्यांरथशिक्षां ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अर्जुनेनतपस्तस्त्वागंधर्वेभ्योयदाहृतम् ॥ तुंबुरुप्रमुखेभ्योवैतेनामोहयताहितान् ॥ २२ ॥ एकधाशतधाराजन्दृश्यतेस्मसहस्रधा ॥ अलातचक्रवत्संख्येक्षिप्रम
॥४१॥ स्त्राणिदर्शयन् ॥ २३ ॥ रथचर्यास्त्रमायाभिर्मोहयित्वापरंतपः ॥ बिभेदशतधाराजन्शरीराणिमहीक्षिताम् ॥ २४ ॥ प्राणाःप्राणभृतांसंख्येप्रेषितानिशितैःश ७
रैः ॥ राजन्प्रापुरमुंलोकंशरीराण्यवनिंययुः ॥ २५ ॥ धनूंष्यश्वान्नियंतॄंश्च ध्वजान्बाहूंश्चसांगदान् ॥ शिरांसिचसितैर्बाणैस्तेषांचिच्छेदफाल्गुनिः ॥ २६ ॥ चूता
रामोयथाभग्नःपंचवर्षःफलोपगः ॥ राजपुत्रशतंतद्वत्सौभद्रेणनिपातितम् ॥ २७ ॥ क्रुद्धाशीविषसंकाशान्सुकुमारान्सुखोचितान् ॥ एकेननिहतान्दृष्ट्वाभीतो
दुर्योधनोऽभवत् ॥ २८ ॥ रथिनःकुंजरानश्वान्पदातींश्चापिमज्जतः ॥ दृष्ट्वादुर्योधनःक्षिप्रमुपायात्तममर्षितः ॥ २९ ॥ तयोःक्षणमिवापूर्णःसंग्रामःसमपद्यत ॥
अथाभवत्तेविमुखःपुत्रःशरशताहतः ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिदुर्योधनपराजयेपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥ ७ ॥
॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ यथावदसिमेसूतएकस्यबहुभिःसह ॥ संग्रामंतुमुलंघोरंजयंचैवमहात्मनः ॥ १ ॥ अश्रद्धेयमिवाश्चर्यंसौभद्रस्याथविक्रमम् ॥ किंतुनात्य
द्भुतंतेषांयेषांधर्मोव्यपाश्रयः ॥ २ ॥ दुर्योधनेचविमुखेराजपुत्रशतेहते ॥ सौभद्रेप्रतिपत्तिंकांप्रत्यपद्यंतमामकाः ॥ ३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ संशुष्कास्याश्च
लन्नेत्राःप्रस्विन्नालोमहर्षणाः ॥ पलायनकृतोत्साहानिरुत्साहाद्विषज्जये ॥ ४ ॥ हतान्भ्रातॄन्पितॄन्पुत्रान्सुहृत्संबंधिबांधवान् ॥ उत्सृज्योत्सृज्यसंजग्मुस्त्वरयंतो
हयद्विपान् ॥ ५ ॥ तान्प्रभग्नांस्तथादृष्ट्वाद्रोणोद्रोणिर्बृहद्बलः ॥ कृपोदुर्योधनःकर्णःकृतवर्माथसौबलः ॥ ६ ॥ अभ्यधावन्सुसंक्रुद्धाःसौभद्रमपराजितम् ॥ तेतुपौ
त्रेणतेराजन्प्रायशोविमुखीकृताः ॥ ७ ॥ एकस्तुसुखसंवृद्धोबाल्याद्दर्पाच्चनिर्भयः ॥ इष्वस्त्रविन्महातेजालक्ष्मणोर्जुनिमभ्ययात् ॥ ८ ॥ तमन्वगेवास्यपितापुत्रगृ
द्धीन्यवर्तत ॥ अनुदुर्योधनंचान्येन्यवर्तंतमहारथाः ॥ ९ ॥ तंतेभिषिषिचुर्बाणैर्मेघागिरिमिवांबुभिः ॥ सतुतान्प्रममाथैकोविष्वग्वातोयथांबुदान् ॥ १० ॥ पौत्रंत
वचदुर्धर्षंलक्ष्मणंप्रियदर्शनम् ॥ पितुःसमीपेतिष्ठंतंशूरमुद्यतकार्मुकम् ॥ ११ ॥ अत्यंतसुखसंवृद्धंधनेश्वरसुतोपमम् ॥ आससादरणेकार्ष्णिर्मत्तोमत्तमिवद्विप ॥४१॥
म् ॥ १२ ॥ लक्ष्मणेनतुसंगम्यसौभद्रःपरवीरहा ॥ शरैःसुनिशितैस्तीक्ष्णैर्बाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ १३ ॥
यथेति ॥ १ ॥ २ ॥ प्रतिपत्तिंप्रतिविधानं ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ विष्वग्वातोऽशेषदिग्वातः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ केशांतंकेशैर्मनोहरं अंतःप्रांतेंतिकेमध्येस्वरूपेचमनोहरेइत्यभिधानात् ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ धृष्टंप्रगल्भं ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

संक्रुद्धोवैमहाराजदंडाहतइवोरगः ॥ पौत्रस्तवमहाराजतवपौत्रमभाषत ॥ १४ ॥ सुदृष्टःक्रियतांलोकोत्व्यमुंलोकंगमिष्यसि ॥ पश्यतांबांधवानांत्वांनयामिय
मसादनम् ॥ १५ ॥ एवमुक्त्वाततोभल्लंसौभद्रःपरवीरहा ॥ उद्बबर्हमहाबाहुर्निर्मुक्तोरगसंनिभम् ॥ १६ ॥ सतस्यभुजनिर्मुक्तोलक्ष्मणस्यसुदर्शनम् ॥ सुनसंसुभ्रुके
शांतंशिरोऽहार्षीत्सकुंडलम् ॥ १७ ॥ लक्ष्मणंनिहतंदृष्ट्वाहाहेत्युच्चुक्रुशुर्जनाः ॥ ततोदुर्योधनःक्रुद्धःप्रियेपुत्रेनिपातिते ॥ १८ ॥ हतैनमितिचुक्रोशक्षत्रियान्क्षत्रियर्ष
भः ॥ ततोद्रोणःकृपःकर्णोद्रोणपुत्रोबृहद्बलः ॥ १९ ॥ कृतवर्माचहार्दिक्यःषड्रथाःपर्यवारयन् ॥ तांस्तुविद्ध्वाशितैर्बाणैर्विमुखीकृत्यचार्जुनिः ॥ २० ॥ वेगेनाभ्यपत
त्क्रुद्धःसैंधवस्यमहद्बलम् ॥ आवव्रुस्तस्यपंथानंगजानीकेनदंशिताः ॥ २१ ॥ कलिंगाश्चनिषादाश्चक्राथपुत्रश्चवीर्यवान् ॥ तत्प्रसक्तमिवात्यर्थंयुद्धमासीद्विशांप
ते ॥ २२ ॥ ततस्तत्कुंजरानीकंव्यधमद्धृष्टमार्जुनिः ॥ यथावायुर्नित्यगतिर्जलदान्शतशोंबरे ॥ २३ ॥ ततःक्राथःशरव्रातैरार्जुनिंसमवाकिरत् ॥ अथेतरेसंनि
वृत्ताःपुनर्द्रोणमुखारथाः ॥ २४ ॥ परमास्त्राणिधुन्वानाःसौभद्रमभिदुद्रुवुः ॥ तान्निवार्यार्जुनिर्बाणैःक्राथपुत्रमथार्दयत् ॥ २५ ॥ शरौघेणाप्रमेयेणत्वरमाणो
जिघांसया ॥ सधनुर्बाणकेयूरौबाहूसमुकुटंशिरः ॥ २६ ॥ सच्छत्रध्वजयंतारंरथंचाश्वान्न्यपातयत् ॥ कुलशीलश्रुतिबलैःकीर्त्याचास्त्रबलेनच ॥ युक्तेतस्मिन्ह
तेवीराःप्रायशोविमुखाभवन् ॥ २७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिलक्ष्मणवधेषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ तथाप्रविष्टंतरुणंसौभद्रमपराजितम् ॥ कुलानुरूपंकुर्वाणंसंग्रामेष्वपराजितम् ॥ १ ॥ आजानेयैःसुबलिभिर्यांतमश्वैस्त्रिहायनैः ॥ प्लवमानमि
वाकाशेकेशूराःसमवारयन् ॥ २ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अभिमन्युःप्रविश्यैतांस्तावकान्निशितैःशरैः ॥ अकरोत्पार्थिवान्सर्वान्विमुखान्पांडुनंदनः ॥ ३ ॥ तंतु
द्रोणःकृपःकर्णोद्रौणिश्चसबृहद्बलः ॥ कृतवर्माचहार्दिक्यःषड्रथाःपर्यवारयन् ॥ ४ ॥ दृष्ट्वातुसैंधवेभारमतिमात्रंसमाहितम् ॥ सैन्यंतवमहाराजयुधिष्ठिरमुपाद्रव
त् ॥ ५ ॥ सौभद्रमितरेवीरमभ्यवर्षन्शरांबुभिः ॥ तालमात्राणिचापानिविकर्षंतोमहाबलाः ॥ ६ ॥ तांस्तुसर्वान्महेष्वासान्सर्वविद्यासुनिष्ठितान् ॥ व्यष्टंभयद्र
णेबाणैःसौभद्रःपरवीरहा ॥ ७ ॥ द्रोणंपंचाशताविध्यद्विंशत्याचबृहद्बलम् ॥ अशीत्याकृतवर्माणंकृपंषष्ट्याशिलीमुखैः ॥ ८ ॥

॥ २७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ तथेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ ७ ॥

रुक्मपुंखैर्महावेगैराकर्णसमचोदितैः ॥ अविध्यद्दशभिर्बाणैरश्वत्थामानमार्जुनिः ॥ ९ ॥ सकर्णंकर्णिनाकर्णेपीतेनचशितेनच ॥ फाल्गुनिर्द्विपतांमध्ये
॥ ४२ ॥ विव्याधपरमेषुणा ॥ १० ॥ पातयित्वाकृपस्याश्वांस्तथोभौपार्ष्णिसारथी ॥ अथैनंदशभिर्बाणैःप्रत्यविध्यत्स्तनांतरे ॥ ११ ॥ ततोवृंदारकंवीरंकुरूणांकीर्त्तिवर्द्ध
नम् ॥ पुत्राणांतववीराणांपश्यतामवधीद्बली ॥ १२ ॥ तंद्रौणिःपंचविंशत्याक्षुद्रकाणांसमार्पयत ॥ वरंवरममित्राणामारुजंतमभीतवत् ॥ १३ ॥ सतुबाणैःशि
तैस्तूर्णंप्रत्यविध्यतमारिष ॥ पश्यतांधार्त्तराष्ट्राणामश्वत्थामानमार्जुनिः ॥ १४ ॥ षष्ट्याशराणांतंद्रौणिस्तिग्मधारैःसुतेजनैः ॥ उग्रैर्नाकंपयद्विद्धामैनाकमिवप
र्वतम् ॥ १५ ॥ सतुद्रौणिंत्रिसप्तत्याहेमपुंखैरजिह्मगैः ॥ प्रत्यविध्यन्महातेजाबलवानपकारिणम् ॥ १६ ॥ तस्मिन्द्रोणोबाणशतंपुत्रगृद्धीन्यपातयत् ॥ अश्वत्थामा
तथाष्टौचपरीप्सन्पितरंरणे ॥ १७ ॥ कर्णोद्वाविंशतिंभल्लान्कृतवर्माचविंशतिम् ॥ बृहद्बलस्तुपंचाशत्कृपःशारद्वतोदश ॥ १८ ॥ तांस्तुप्रत्यवधीत्सर्वान्दशभिर्दश
भिःशरैः ॥ तैरर्द्यमानःसौभद्रःसर्वतोनिशितैःशरैः ॥ १९ ॥ तंकोसलानामधिपःकर्णिनाताडयद्धृदि ॥ सतस्याश्वान्ध्वजंचापंसूतंचापातयत्क्षितौ ॥ २० ॥
अथकोसलराजस्तुविरथःखड्गचर्मधृत् ॥ इयेषफाल्गुनेःकायाच्छिरोहर्त्तुंसकुंडलम् ॥ २१ ॥ सकोसलानामधिपंराजपुत्रंबृहद्बलम् ॥ हृदिविव्याधबाणेनसभिन्न
हृदयोऽपतत् ॥ २२ ॥ बभंजचसहस्राणिदशराज्ञांमहात्मनाम् ॥ सृजतामशिवावाचःखड्गकार्मुकधारिणाम् ॥ २३ ॥ तथाबृहद्बलंहत्वासौभद्रोव्यचरद्रणे ॥ व्यष्टं
भयन्महेष्वासोयोधांस्तवशरांबुभिः ॥ २४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिबृहद्बलवधेसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ ७ ॥
संजयउवाच ॥ ॥ सकर्णंकर्णिनाकर्णेपुनर्विव्याधफाल्गुनिः ॥ शरैःपंचाशताचैनमविध्यत्कोपयन्भृशम् ॥ १ ॥ प्रतिविव्याधराधेयस्तावद्भिरथतंपुनः ॥ शरैरा
चितसर्वांगोबह्वशोभतभारत ॥ २ ॥ कर्णंचाप्यकरोत्क्रुद्धोरुधिरोत्पीडवाहिनम् ॥ कर्णोपिविबभौशूरःशरैश्छिन्नोऽसृगाप्लुतः ॥ ३ ॥ तावुभौशरचित्रांगौरुधिरे
णसमुक्षितौ ॥ बभूवतुर्महात्मानौपुष्पिताविवकिंशुकौ ॥ ४ ॥ अथकर्णस्यसचिवान्षट्शूरांश्चित्रयोधिनः ॥ साश्वसूतध्वजरथान्सौभद्रोनिजघानह ॥ ५ ॥
तथेतरान्महेष्वासान्दशभिर्दशभिःशरैः ॥ प्रत्यविध्यदसंभ्रांतस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ६ ॥ मागधस्यतथापुत्रंहत्वाषड्भिरजिह्मगैः ॥ साश्वंससूतंतरुणमश्वकेतु ॥ ४२ ॥
मपातयत् ॥ ७ ॥

सकर्णमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ वध्वंवधोपायं ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

मार्तिकावतकंभोजंततःकुंजरकेतनम्॥ क्षुरप्रेणसमुन्मथ्यननादविसृजन्शरान् ॥ ८ ॥ तस्यदौःशासनिर्विद्धाचतुर्भिश्चतुरोहयान्॥ सूतमेकेनविव्याधदश
भिश्चार्जुनात्मजम्॥ ९ ॥ ततोदौःशासनिंकार्ष्णिर्विद्धासप्तभिराशुगैः॥ संरंभाद्रक्तनयनोवाक्यमुच्चैरथाब्रवीत्॥ १० ॥ पितातवाहवंत्यक्त्वागतःकापुरुषोय
था॥ दिष्ट्यात्वमपिजानीषेयोद्धुंनत्वद्यमोक्ष्यसे॥ ११ ॥ एतावदुक्त्वावचनंकर्मारपरिमार्जितम्॥ नाराचंविससर्जास्मैतंद्रौणिस्त्रिभिराच्छिनत्॥ १२ ॥ तस्या
र्जुनिर्ध्वजंछित्त्वाशल्यंत्रिभिरताडयत्॥ तंशल्योनवभिर्बाणैर्गार्ध्रपत्रैरताडयत्॥ १३ ॥ ह्यसंभ्रांतवद्राजंस्तदद्भुतमिवाभवत्॥ तस्यार्जुनिर्ध्वजंछित्त्वाहत्वो
भौपार्ष्णिसारथी॥ १४ ॥ तंविव्याधायसैःषड्भिःसोपाक्रामद्रथांतरम्॥ शत्रुंजयंचंद्रकेतुंमेघवेगंसुवर्चसम्॥ १५ ॥ सूर्यभासंचपंचैतान्हत्वाविव्याधसौबलम्॥
तंसौबलस्त्रिभिर्विध्वादुर्योधनमथाब्रवीत्॥ १६ ॥ सर्वएनंविमथ्नीमःपुरैकैकंहिनास्तिनः॥ अथाब्रवीत्पुनर्द्रोणंकर्णोवैकर्तनोरणे॥ १७ ॥ पुरासर्वान्प्रमथ्नातिब्रूह्य
स्यवधमाशुनः॥ ततोद्रोणोमहेष्वासःसर्वांस्तान्प्रत्यभाषत ॥ १८ ॥ अस्तिवास्यांतरंकिंचित्कुमारस्याथपश्यत॥ अण्वप्यस्यांतरंह्यद्यचरतःसर्वतोदिशम्॥
॥ १९ ॥ शीघ्रतांनरसिंहस्यपांडवेयस्यपश्यत॥ धनुर्मंडलमेवास्यरथमार्गेषुदृश्यते ॥ २० ॥ संदधानस्यविशिखान्शीघ्रंचैवविमुंचतः॥ आरुजन्नपिमेप्राणा
न्मोहयन्नपिसायकैः॥ २१ ॥ प्रहर्षयतिमांभूयःसौभद्रःपरवीरहा॥ अतिमांनंदयत्येषसौभद्रोविचरन्रणे॥ २२ ॥ अंतरंयस्यसंरब्धानपश्यंतिमहारथाः॥ अ
स्यतोलघुहस्तस्यदिशःसर्वामहेषुभिः ॥ २३ ॥ नविशेषंप्रपश्यामिरणेगांडीवधन्वनः ॥ अथकर्णःपुनर्द्रोणमाहार्जुनिशराहतः ॥ २४ ॥ स्थातव्यमितितिष्ठामि
पीड्यमानोभिमन्युना ॥ तेजस्विनःकुमारस्यशराःपरमदारुणाः ॥ २५ ॥ क्षिण्वंतिहृदयंमेद्यघोराःपावकतेजसः ॥ तमाचार्योब्रवीत्कर्णंशनकैःप्रहसन्निव॥
॥ २६ ॥ अभेद्यमस्यकवचंयुवाचाशुपराक्रमः ॥ उपदिष्टामयाचास्यपितुःकवचधारणा ॥ २७ ॥ तामेषनिखिलांवेत्तिध्रुवंपरपुरंजयः॥ शक्यंत्वस्यधनुश्छे
त्तुंज्यांचबाणैःसमाहितैः॥ २८ ॥ अभीषूंश्चहयांश्चैवतथोभौपार्ष्णिसारथी॥ एतत्कुरुमहेष्वासराधेययदिशक्यसे॥ २९ ॥ अथैनंविमुखीकृत्यपश्चात्प्रहरणंकु
रु॥ सधनुष्कोनशक्योयमपिजेतुंसुरासुरैः॥ ३० ॥ विरथंविधनुष्कंचकुरुष्वैनंयदीच्छसि॥ तदाचार्यवचःश्रुत्वाकर्णोवैकर्तनस्त्वरन्॥ ३१ ॥ अस्यतोलघुहस्त
स्यपृषत्कैर्धनुराच्छिनत्॥ अश्वानस्यावधीद्भोजोगौतमःपार्ष्णिसारथी॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शेषास्तुच्छिन्नधन्वानंशरवर्षैरवाकिरन् ॥ त्वरमाणास्त्वराकालेविरथंषण्महारथाः ॥ ३३ ॥ शरवर्षैरकरुणाबालमेकमवाकिरन् ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथःस्व
धर्ममनुपालयन् ॥ ३४ ॥ खड्गचर्मधरःश्रीमानुत्पपातविहायसा ॥ मार्गैःसकौशिकाद्यैश्चलाघवेनबलेनच ॥ ३५ ॥ आर्जुनिर्व्यचरद्व्योम्निभृशंवैपक्षिराडिव ॥
मय्येवनिपतत्येषसासिरित्यूर्ध्वदृष्टयः ॥ ३६ ॥ विव्यधुस्तंमहेष्वासंसमरेछिद्रदर्शिनः ॥ तस्यद्रोणोच्छिनन्मुष्टौखड्गंमणिमयत्सरुम् ॥ ३७ ॥ क्षुरप्रेणमहातेजा
स्त्वरमाणःसपत्नजित् ॥ राधेयोनिशितैर्बाणैर्व्यधमच्चर्मचोत्तमम् ॥ ३८ ॥ व्यसिचर्मेषुपूर्णांगःसोंतरिक्षात्पुनःक्षितिम् ॥ आस्थितश्चक्रमुद्यम्यद्रोणंक्रुद्धोऽभ्यधा
वत ॥ ३९ ॥ सचक्ररेणूज्वलशोभितांगोबभावतीवोज्वलचक्रपाणिः ॥ रणेभिमन्युःक्षणमासरौद्रःसवासुदेवानुकृतिंप्रकुर्वन् ॥ ४० ॥ स्रुतरुधिरकृतैकराग
वक्त्रोभ्रुकुटिपुटाकुलितोतिसिंहनादः ॥ प्रभुरमितबलोरणेभिमन्युर्नृपवरमध्यगतोभृशंव्यराजत् ॥ ४१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्व
णिअभिमन्युविरथकरणेअष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ विष्णोःस्वसुर्नंदकरःसविष्वायुधभूषणः ॥ रराजा
तिरथःसंख्येजनार्दनइवापरः ॥ १ ॥ मारुतोद्धूतकेशांतमुद्यतारिवरायुधम् ॥ वपुःसमीक्ष्यपृथ्वीशादुःसमीक्ष्यंसुरैरपि ॥ २ ॥ तच्चक्रंभृशमुद्विग्नाःसंचिच्छिदुर
नेकधा ॥ महारथस्ततःकार्ष्णिःसजग्राहमहागदाम् ॥ ३ ॥ विधनुःस्यंदनासिस्तैर्विचक्रश्चारिभिःकृतः ॥ अभिमन्युर्गदापाणिरश्वत्थामानमार्दयत् ॥ ४ ॥ सग
दामुद्यतांदृष्ट्वाज्वलंतीमशनीमिव ॥ अपाक्रामद्रथोपस्थाद्विक्रमांस्त्रीन्नरर्षभः ॥ ५ ॥ तस्याश्वान्गदयाहत्वातथोभौपार्ष्णिसारथी ॥ शराचितांगःसौभद्रःश्वा
विद्वत्समदृश्यत ॥ ६ ॥ ततःसुबलदायादंकालिकेयमपोथयत् ॥ जघानचास्यानुचरान्गांधारान्सप्तसप्ततिम् ॥ ७ ॥ पुनश्चैववसातीयान्जघानरथिनोदश ॥ के
कयानांरथान्सप्तहत्वाचदशकुंजरान् ॥ ८ ॥ दौःशासनिरथंसाश्वंगदयासमपोथयत् ॥ ततोदौःशासनिःक्रुद्धोगदामुद्यम्यमारिष ॥ ९ ॥ अभिदुद्रावसौभद्रं
तिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ तावुद्यतगदौवीरावन्योन्यवधकांक्षिणौ ॥ १० ॥ भ्रातृव्यौसंप्रजह्रातेपुरेवत्र्यंबकांधकौ ॥ तावन्योन्यंगदाग्राभ्यामाहत्यपतितौक्षि
तौ ॥ ११ ॥ इंद्रध्वजाविवोत्सृष्टौरणमध्येपरंतपौ ॥ दौःशासनिरथोत्थायकुरूणांकीर्तिवर्धनः ॥ १२ ॥ उत्तिष्ठमानंसौभद्रंगदयामूर्ध्न्यताडयत् ॥ गदावेगेनम ॥ ४३ ॥
हताव्यायामेनचमोहितः ॥ १३ ॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ उपप्लुतंराहुग्रस्तं॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५॥ २६ ॥ २७॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥३६॥३७॥३८॥

विचेतान्यपतद्भूमौसौभद्रःपरवीरहा ॥ एवंविनिहतोराजन्नेकोबहुभिराहवे ॥ १४ ॥ क्षोभयित्वाचमूंसर्वांनलिनीमिवकुंजरः॥ अशोभतहतोवीरोव्याधैर्वन
गजोयथा॥ १५॥ तंतथापतितंशूरंतावकाःपर्यवारयन्॥ दावंदग्ध्वायथाशांतंपावकंशिशिरात्यये ॥ १६ ॥ विमृद्यनगशृंगाणिसंनिवृत्तमिवानिलम्॥ अस्तं
गतमिवादित्यंतप्त्वाभारतवाहिनीम्॥ १७॥ उपप्लुतंयथासोमंसंशुष्कमिवसागरम्॥ पूर्णचंद्राभवदनंकाकपक्षवृताक्षिकम्॥ १८॥ तंभूमौपतितंदृष्ट्वातावका
स्तेमहारथाः॥ मुदापरमयायुक्ताश्चुक्रुशुःसिंहवन्मुहुः॥ १९ ॥ आसीत्परमकोहर्षस्तावकानांविशांपते ॥ इतरेषांतुवीराणांनेत्रेभ्यःप्रापतज्जलम्॥ २०॥ अंत
रिक्षेचभूतानिप्राक्रोशंतविशांपते॥ दृष्ट्वानिपतितंवीरंच्युतंचंद्रमिवांबरात्॥ २१ ॥ द्रोणकर्णमुखैःषड्भिर्धार्तराष्ट्रैर्महारथैः॥ एकोयंनिहतःशेतेनैषधर्मोमतोहिनः
॥ २२ ॥ तस्मिन्विनिहतेवीरेबह्वशोभतमेदिनी ॥ द्यौर्यथापूर्णचंद्रेणनक्षत्रगणमालिनी ॥ २३ ॥ रुक्मपुंखैश्चसंपूर्णारुधिरौघपरिप्लुता ॥ उत्तमांगैश्चशूराणां
भ्राजमानैःसकुंडलैः॥ २४ ॥ विचित्रैश्चपरिस्तोमैःपताकाभिश्चसंवृता॥ चामरैश्चकुथाभिश्चप्रविद्धैश्चांबरोत्तमैः॥ २५ ॥ तथाश्वनरनागानामलंकारैश्चसु
प्रभैः॥ खड्गैःसुनिशितैःपीतैर्निर्मुक्तैर्भुजगैरिव ॥ २६॥ चापैश्चविविधैश्छिन्नैःशक्त्यृष्टिप्रासकंपनैः ॥ विविधैश्चायुधैश्चान्यैःसंवृताभूरशोभत ॥ २७॥ वाजि
भिश्चापिनिर्जीवैःश्वसद्भिःशोणितोक्षितैः ॥ सारोहैर्विषमाभूमिःसौभद्रेणनिपातितैः ॥ २८ ॥ सांकुशैःसमहामात्रैःसर्वमायुधकेतुभिः ॥ पर्वतैरिवविध्वस्तै
र्विशिखैर्मथितैर्गजैः ॥ २९ ॥ पृथिव्यामनुकीर्णैश्चव्यश्वसारथियोधिभिः ॥ ह्रदैरिवप्रक्षुभितैर्हतनागैरथोत्तमैः ॥ ३० ॥ पदातिसंघैश्चहतैर्विविधायुधभूष
णैः॥ भीरूणांत्रासजननीघोररूपाभवन्मही॥ ३१ ॥ तंदृष्ट्वापतितंभूमौचंद्रार्कसदृशद्युतिम्॥ तावकानांपराप्रीतिःपांडूनांचाभवद्व्यथा ॥ ३२ ॥ अभिमन्यौहते
राजन्शिशुकेऽप्राप्तयौवने ॥ संप्राद्रवच्चमूःसर्वाधर्मराजस्यपश्यतः ॥ ३३॥ दीर्यमाणंबलंदृष्ट्वासौभद्रेविनिपातिते ॥ अजातशत्रुस्तान्वीरानिदंवचनमब्रवी
त्॥ ३४॥ स्वर्गमेषगतःशूरोयोहतोनपराङ्मुखः ॥ संस्तंभयतमाभैष्टविजेष्यामोरणेरिपून्॥ ३५ ॥ इत्येवंसमहातेजादुःखितेभ्योमहाद्युतिः ॥ धर्मराजोयुधां
श्रेष्ठोब्रुवन्दुःखमपानुदत् ॥ ३६ ॥ युद्धेत्वाशीविषाकारान्राजपुत्रान्रणेरिपून् ॥ पूर्वंनिहत्यसंग्रामेपश्चादार्जुनिरभ्ययात् ॥ ३७ ॥ हत्वादशसहस्राणिकौस
ल्यंचमहारथम्॥ कृष्णार्जुनसमःकार्ष्णिःशक्रलोकंगतोध्रुवम्॥ ३८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ३९ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ वयंत्विति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ समाक्षिपन्संहरन् स

 रथाश्वनरमातंगान्विनिहत्यसहस्रशः ॥ अवितृप्तःससंग्रामादशोच्यःपुण्यकर्मकृत् ॥ गतःपुण्यकृतांलोकान्शाश्वतान्पुण्यनिर्जितान् ॥ ३९ ॥ ॥इतिश्रीम
हाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिअभिमन्युवधेएकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥वयंतुप्र ७
वरंहत्वातेषांतैःशरपीडिताः॥ निवेशायाभ्युपायामःसायाह्नेरुधिरोक्षिताः ॥ १ ॥ निरीक्षमाणास्तुवयंपरेचायोधनंशनैः ॥ अपयातामहाराजग्लानिंप्राप्ताावि
चेतसः॥ २ ॥ ततोनिशायादिवसस्यचाशिवःशिवारुतैःसंधिरवर्तताद्भुतः ॥ कुशेशयापीडनिभेदिवाकरेविलंबमानेऽस्तमुपेत्यपर्वतम् ॥ ३ ॥ वरासिशक्त्यृष्टिव
रूथचर्मणांविभूषणानांचसमाक्षिपन्प्रभाः ॥ दिवंचभूमिंचसमानयन्निवप्रियांतनुंभानुरुपैतिपावकम् ॥ ४ ॥ महाभ्रकूटाचलशृंगसंनिभैर्गजैरनेकैरिववज्र
पातितैः ॥ सवैजयंत्यंकुशवर्मयंतृभिर्निपातितैर्नष्टगतिश्चिताक्षितिः ॥ ५ ॥ हतेश्वरैश्चूर्णितपत्त्युपस्करैर्हताश्वसूतैर्विपताककेतुभिः ॥ महारथैर्भूःशुशुभेविचू
र्णितैःपुरैरिवामित्रहतैर्नराधिप ॥ ६ ॥ रथाश्ववृंदैःसहसादिभिर्हतैःप्रविद्धभांडाभरणैःपृथग्विधैः ॥ निरस्तजिह्वादशनांत्रलोचनैर्धराबभौघोरविरूपदर्शना ॥
॥ ७ ॥ प्रविद्धवर्माभरणांवरायुधाविपन्नहस्त्यश्वरथानुगानराः ॥ महार्हशय्यास्तरणोचितास्तदाक्षितावनाथाइवशेरतेहताः ॥ ८ ॥ अतीवहृष्टाःश्वशृगाल
वायसावकाःसुपर्णाश्चवृकास्तरक्षवः ॥ वयांस्यसृक्पान्यथरक्षसांगणाःपिशाचसंघाश्चसुदारुणारणे ॥ ९ ॥ त्वचोविनिर्भिद्यपिबन्वसामसृक्तथैवमज्जाः
पिशितानिचाश्नुवन् ॥ वपांविलुंपंतिहसंतिगांतिचप्रकर्षमाणाःकुणपान्यनेकशः ॥ १० ॥ शरीरसंघातवहाह्यसृग्जलारथोडुपाकुंजरशैलसंकटा ॥ मनुष्य
शीर्षोपलमांसकर्दमाप्रविद्धनानाविधशस्त्रमालिनी ॥ ११ ॥ भयावहावैतरणीवदुस्तराप्रवर्तितायोधवरैस्तदानदी ॥ उवाहमध्येनरणाजिरेभृशंभयावहा
जीवमृतप्रवाहिनी ॥ १२ ॥ पिबंतिचाश्नंतिचयत्रदुर्दृशाःपिशाचसंघास्तुनदंतिभैरवाः ॥ सुनंदिताःप्राणभृतांक्षयंकराःसमानभक्षाःश्वसृगालपक्षिणः ॥
॥ १३ ॥ तथातदायोधनमुग्रदर्शनंनिशामुखेपितृपतिराष्ट्रवर्धनम् ॥ निरीक्षमाणाःशनकैर्जहुर्नराःसमुत्थितानृत्तकबंधसंकुलम् ॥ १४ ॥

मानयन्नेकतांनयन् ॥ ४ ॥ ५ ॥ पत्तयःपादरक्षाः उपस्कराउपकरणानि ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सदसिप्राग्वंशे ॥ १५ ॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५०॥ ॥७१॥ हतेइति ॥ १ ॥२॥ ३॥ असंबाधंअप्रतीघातं ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ असमंजसमयुक्तरूपं ॥ ९ ॥ १० ॥

अपेतविध्वस्तमहार्हभूषणंनिपातितंशक्रसमंमहाबलम् ॥ रणेभिमन्युंददृशुस्तदाजनाव्यपोढहव्यंसदसीवपावकम् ॥ १५॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणि अभिमन्युवधपर्वणितृतीयदिवसावहारेसमरभूमिवर्णनेपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७१॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हतेतस्मिन्महावीर्येसौभद्रे रथयूथपे ॥ विमुक्तरथसंनाहाःसर्वेनिक्षिप्तकार्मुकाः ॥ १ ॥ उपोपविष्टाराजानंपरिवार्ययुधिष्ठिरम् ॥ तदेवयुद्धंध्यायंतःसौभद्रगतमानसाः ॥ २ ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजाविललापसुदुःखितः ॥ अभिमन्यौहतेवीरेभ्रातुःपुत्रेमहारथे ॥ ३ ॥ द्रोणानीकमसंबाधंममप्रियचिकीर्षया ॥ भित्त्वाव्यूहंप्रविष्टोऽसौगोमध्यमिवकेसरी ॥ ४ ॥ यस्यशूरामहेष्वासाःप्रत्यनीकगतारणे ॥ प्रभग्नाविनिवर्तंतेकृतास्त्रायुद्धदुर्मदाः ॥ ५ ॥ अत्यंतशत्रुरस्माकंयेनदुःशासनःशरैः ॥ क्षिप्रंह्यभिमुखःसंख्ये विसंज्ञोविमुखीकृतः ॥ ६ ॥ सतीर्त्वादुस्तरंवीरोद्रोणानीकमहार्णवम् ॥ प्राप्यदौःशासनिंकार्ष्णिःप्राप्तोवैवस्वतक्षयम् ॥ ७ ॥ कथंद्रक्ष्यामिकौंतेयंसौभद्रेनिहतेर्जुनम् ॥ सुभद्रांवामहाभागांप्रियंपुत्रमपश्यतीम् ॥ ८ ॥ किंस्विद्वयमपेतार्थमक्लिष्टमसमंजसम् ॥ तावुभौप्रतिवक्ष्यामोहृषीकेशधनंजयौ ॥ ९ ॥ अहमेवसुभद्रायाःकेशवार्जुनयोरपि ॥ प्रियकामोजयाकांक्षीकृतवानिदमप्रियम् ॥ १० ॥ नलुब्धोबुध्यतेदोषाँल्लोभान्मोहात्प्रवर्तते ॥ मधुलिप्सुर्हिनापश्यंप्रपातमहमीदृशम् ॥ ॥ ११ ॥ योहिभोज्येपुरस्कार्योयानेषुशयनेषुच ॥ भूषणेषुचसोऽस्माभिर्बालोयुधिपुरस्कृतः ॥ १२ ॥ कथंहिबालस्तरुणोयुद्धानामविशारदः ॥ सदश्वइवसंबाधेविषमेक्षेममर्हति ॥ १३ ॥ नोचेद्धिवयमप्येनंमहीमनुशयीमहि ॥ बीभत्सोःकोपदीप्तस्यदग्धाःकृपणचक्षुषा ॥ १४ ॥ अलुब्धोमतिमान्ह्रीमान्क्षमावान् रूपवान्बली ॥ वपुष्मान्मानकृद्वीरःप्रियःसत्यपराक्रमः ॥ १५ ॥ यस्यश्लाघंतिविबुधाःकर्माण्यूर्जितकर्मणः ॥ निवातकवचान्जघ्नेकालकेयांश्चवीर्यवान् ॥ ॥ १६ ॥ महेंद्रशत्रवोयेनहिरण्यपुरवासिनः ॥ अक्ष्णोर्निमेषमात्रेणपौलोमाःसगणाहताः ॥ १७ ॥ परेभ्योप्यभयार्थिभ्योयोददात्यभयंविभुः ॥ तस्यास्माभिर्नशकितस्त्रातुमप्यात्मजोबली ॥ १८ ॥ भयंतुसुमहत्प्राप्तंधार्तराष्ट्रान्महाबलान् ॥ पार्थःपुत्रवधात्क्रुद्धःकौरवान्शोषयिष्यति ॥ १९ ॥ क्षुद्रःक्षुद्रसहायश्चस्वपक्षक्षयकारकः ॥ व्यक्तंदुर्योधनोदृष्ट्वाशोचन्हास्यतिजीवितम् ॥ २० ॥

॥११॥१२॥ संबाधेगहने ॥१३॥ एनंअभिमन्युंअनुचेन्नमहींशयीमहितदाक्रोधदीप्तस्यबीभत्सोःकृपणेनावसन्नेनचक्षुषादग्धाभवेमहीत्यन्वयः ॥१४॥वपुष्मांस्तेजस्वी ॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ २१ ॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ अथैनंविलपंतंतमित्यादेःशीघ्रंयोद्धुमुपाक्रामदित्यंतस्यग्रंथस्यतात्पर्यं अस्तनोद्यतनोवापिकामरोगादिरूप घृत् स्वदोषःपुरुषंहंतिनशस्त्ररिपुर्मृत्युवइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ द्वारंसंजनयस्वेतिमयाउक्तइतिसंबंधः निवारिताः तमनुप्रविशंतइतिशेषः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥१०॥ विधिःस्वकर्मसएवमृत्युः

॥४५॥ नमेजयःप्रीतिकरोनराज्यंनचामरत्वंनसुरैःसलोकता॥ इमंसमीक्ष्याप्रतिवीर्यपौरुषंनिपातितंदेववरात्मजात्मजम्॥ २१ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणि ७
अभिमन्युवधपर्वणियुधिष्ठिरप्रलापेएकपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥अथैनंविलपंतंतंकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम्॥
कृष्णद्वैपायनस्तत्रआजगाममहानृषिः ॥ १ ॥ अर्चयित्वायथान्यायमुपविष्टंयुधिष्ठिरः ॥ अब्रवीच्छोकसंतप्तोभ्रातुःपुत्रवधेनच ॥ २ ॥ अधर्मयुक्तैर्बहुभिःप
रिवार्यमहारथैः॥युध्यमानोमहेष्वासैःसौभद्रोनिहतोरणे ॥ ३ ॥ बालश्चबालबुद्धिश्चसौभद्रःपरवीरहा॥ अनुपायेनसंग्रामेयुध्यमानोविशेषतः॥ ४ ॥ मयाप्रो
क्तःससंग्रामेद्वारंसंजनयस्वनः॥प्रविष्टेऽभ्यंतरेतस्मिन्सैंधवेननिवारिताः ॥ ५ ॥ ननुनामसमंयुद्धमेष्टव्यंयुद्धजीविभिः॥ इदंचैवासमंयुद्धमीदृशंयत्कृतंपरैः॥ ६ ॥
तेनास्मिभृशसंतप्तःशोकबाष्पसमाकुलः॥ शमंनैवाधिगच्छामिचिंतयानःपुनःपुनः॥ ७ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥तंतथाविलपंतंवैशोकव्याकुलमानसम्॥
उवाचभगवान्व्यासोयुधिष्ठिरमिदंवचः ॥ ८ ॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥ युधिष्ठिरमहाप्राज्ञसर्वशास्त्रविशारद ॥ व्यसनेषुनमुह्यंतित्वादृशाभरतर्षभ ॥ ९ ॥
स्वर्गमेषगतःशूरःशत्रून्हत्वाबहून्रणे ॥ अबालसदृशंकर्मकृत्वावैपुरुषोत्तमः ॥ १० ॥ अनतिक्रमणीयोवैविधिरेषयुधिष्ठिर॥ देवदानवगंधर्वान्मृत्युर्हरतिभा
रत॥ ११ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥इमेवैपृथिवीपालाःशेरतेपृथिवीतले॥ निहताःपृतनामध्येमृतसंज्ञामहाबलाः॥ १२ ॥ नागायुतबलाश्चान्येवायुवेगब
लास्तथा ॥ तएतेनिहताःसंख्येतुल्यरूपानरैर्नराः ॥ १३ ॥ नैषांपश्यामिहंतारंप्राणिनांसंयुगेक्वचित् ॥ विक्रमेणोपसंपन्नास्तपोबलसमन्विताः ॥ १४ ॥ जेतव्य
मितिचान्योन्यंयेषांनित्यंहृदिस्थितम्॥ अथचेमेहताःप्राज्ञाःशेरतेविगतायुषः ॥ १५ ॥ मृताइतिचशब्दोयंवर्ततेचततोर्थवत् ॥ इमेमृतामहीपालाःप्रायशोभी
मविक्रमाः॥ १६ ॥ निश्चेष्टानिरभीमानाःशूराःशत्रुवशंगताः॥ राजपुत्राश्चसंरब्धावैश्वानरमुखंगताः॥ १७ ॥

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ अथेति विगतायुषइतिशब्देनदेहवियोगेपुरुषस्यपारतंत्र्यंप्रतीयते ॥ १५ ॥ मृताइतिशब्देनधात्वर्थानुगमात् प्राणत्यागेपुरुषस्यस्वातंत्र्यंप्रतीयते ततःपुरुषंकिमन्योमारयति उतस्वयमेवस्वात्मानंमारयतीतिप्रश्नार्थः ॥ १६ ॥ १७ ॥ ॥४५॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कस्यमृत्युःकइतिशेषः अंतिमपक्षेकुतोहेतोःपुमान्स्वयंस्वस्यमृत्युर्भवतीत्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

अत्रमेसंशयःप्राप्तःकुतःसंज्ञामृताइतिं ॥ कस्यमृत्युःकुतोमृत्युःकथंसंहरतेप्रजाः ॥ १८ ॥ हरत्यमरसंकाशतन्मेब्रूहिपितामह ॥ ॥संजयउवाच॥ तंतथाप
रिपृच्छंतंकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥आश्वासनमिदंवाक्यमुवाचभगवानृषिः॥ १९॥ ॥व्यासउवाच॥ अत्राप्युदाहरंतीमतिहासंपुरातनम् ॥ अकंपनस्यक
थितंनारदेनपुरानृप ॥ २० ॥ सचापिराजाराजेंद्रपुत्रव्यसनमुत्तमम् ॥ अप्रसह्यतमंलोकेप्राप्तवानितिमेमतिः ॥ २१ ॥ तदहंसंप्रवक्ष्यामिमृत्योःप्रभवमुत्त
मम्॥ ततस्त्वंमोक्ष्यसेदुःखात्स्नेहबंधनसंश्रयात्॥ २२॥ समस्तपापराशिघ्नंशृणुकीर्तयतोमम॥ धन्यमाख्यानमायुष्यंशोकघ्नंपुष्टिवर्धनम्॥२३॥ पवित्रमरिसं
घघ्नंमंगलानांचमंगलम्॥ यथैववेदाध्ययनमुपाख्यानमिदंतथा ॥ २४ ॥श्रवणीयंमहाराजप्रातर्नित्यंनृपोत्तमैः॥पुत्रानायुष्मतोराज्यमीहमानैःश्रियंतथा॥
॥ २५॥पुराकृतयुगेतातआसीद्राजाह्यकंपनः ॥ सशत्रुवशमापन्नोमध्येसंग्राममूर्धनि ॥ २६ ॥ तस्यपुत्रोहरिर्नामनारायणसमोबले ॥ श्रीमान्कृतास्त्रोमे
धावीयुधिशक्रोपमोबली ॥ २७ ॥ सशत्रुभिःपरिवृतोबहुधारणमूर्धनि ॥ व्यस्यन्बाणसहस्राणियोधेषुचगजेषुच ॥ २८ ॥ सकर्मदुष्करंकृत्वासंग्रामेशत्रु
तापनः ॥ शत्रुभिर्निहतःसंख्येपृतनायांयुधिष्ठिर ॥ २९ ॥ सराजाप्रेतकृत्यानितस्यकृत्वाशुचान्वितः ॥ शोचन्नहनिरात्रौचनालभत्सुखमात्मनः ॥ ३० ॥त
स्यशोकंविदित्वातुपुत्रव्यसनसंभवम्॥ आजगामाथदेवर्षिर्नारदोस्यसमीपतः॥ ३१ ॥ सतुराजामहाभागोदृष्ट्वादेवर्षिसत्तमम् ॥ पूजयित्वायथान्यायंकथा
मकथयत्तदा॥ ३२॥ तस्यसर्वंसमाचष्टयथावृत्तंनरेश्वरः॥शत्रुभिर्विजयंसंख्येपुत्रस्यचवधंतथा॥ ३३ ॥ ममपुत्रोमहावीर्यइंद्रविष्णुसमद्युतिः॥शत्रुभिर्बहु
भिःसंख्येपराक्रम्यहतोबली ॥ ३४ ॥ कएषमृत्युर्भगवन्किंवीर्यबलपौरुषः ॥ एतदिच्छामितत्त्वेनश्रोतुंमतिमतांवर ॥ ३५ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वानारदोवरदः
प्रभुः॥ आख्यानमिदमाचष्टपुत्रशोकापहंमहत्॥ ३६॥ ॥नारदउवाच॥ शृणुराजन्महाबाहोआख्यानंबहुविस्तरम्॥ यथावृत्तंश्रुतंचैवमयापिवसुधाधिप
॥ ३७ ॥ प्रजाःसृष्ट्वातदाब्रह्माआदिसर्गेपितामहः ॥ असंहृतंमहातेजादृष्ट्वाजगदिदंप्रभुः ॥ ३८ ॥ तस्यचिंतासमुत्पन्नासंहारंप्रतिपार्थिव॥ चिंतयन्नत्यसौ
वेदसंहारंवसुधाधिप॥ ३९ ॥तस्यरोषान्महाराजखेभ्योग्निरुदतिष्ठत॥ तेनसर्वादिशोव्याप्ताःसांतर्देशादिधक्षता॥ ४०॥

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९॥ खेभ्यःश्रोत्रादिच्छिद्रेभ्यः ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५२॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ प्रजेति ॥ १॥ कारुण्यंजातमितिशेषः॥ २॥
॥ ३॥ ४॥ अप्रमेयस्यानंतस्यजगतइतिशेषः अहिंस्यस्येतिवार्थः॥ ५॥ संहारार्थंमारुषः रोषंमाकार्षीः किंतुप्रसीदस्व ॥ ६॥ तवेतिअनागतादिप्रकारत्रययुक्तंसर्वंदेवजगदस्तुनत्वस्यनिरन्वयोच्छेदः

॥ ४६॥ ततोदिवंभुवंचैवज्वालामालासमाकुलम्॥ चराचरंजगत्सर्वंददाहभगवान्प्रभुः ॥ ४१ ॥ ततोहतानिभूतानिचराणिस्थावराणिच॥ महताक्रोधवेगेनत्रास
यन्निववीर्यवान्॥ ४२॥ ततोरुद्रोजटीस्थाणुर्निशाचरपतिर्हरः॥ जगामशरणंदेवंब्रह्माणंपरमेष्ठिनम्॥ ४३ ॥ तस्मिन्नापतितेस्थाणौप्रजानांहितकाम्यया॥
अब्रवीत्परमोदेवोज्वलन्निवमहामुनिः॥ ४४॥ किंकुर्मकामंकामार्हकामाज्जातोसिपुत्रक॥ करिष्यामिप्रियंसर्वंब्रूहिस्थाणोयदिच्छसि॥ ४५॥ ॥इतिश्री
महाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५२॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥स्थाणुरुवाच॥ प्रजासर्गनिमित्तंहि
कृतोयत्नस्त्वयाविभो॥ त्वयासृष्टाश्ववृद्धाश्वभूतग्रामाःपृथग्विधाः॥ १॥ तास्तवेहपुनःक्रोधात्प्रजादह्यंतिसर्वशः॥ ताद्दृष्ट्वाममकारुण्यंप्रसीदभगवन्प्रभो॥
॥२॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ संहर्तुंनचमेकामोएतदेवंभवेदिति॥ पृथिव्याहितकामंतुततोमांमन्युराविशत्॥३॥ इयंहिमांसहादेवीभारार्तासमचूचुदत्॥ संहा
रार्थमहादेवभारेणाभिहतासती॥ ४॥ ततोहंनाधिगच्छामितथाबहुविधंतदा॥ संहारमप्रमेयस्यततोमांमन्युराविशत्॥ ५॥ ॥रुद्रउवाच॥ संहारार्थंप्रसी
दस्वमारुषोवसुधाधिप॥ माप्रजाःस्थावराश्चैवजंगमाश्चव्यनीनशः॥ ६॥ तवप्रसादाद्भगवन्निदंवर्तेत्रिधाजगत्॥ अनागतमतीतंचयच्चसंप्रतिवर्तते॥ ७॥
भगवन्क्रोधसंदीप्तःक्रोधादग्निमवासृजत्॥ सदहत्यश्मकूटानिद्रुमांश्चसरितस्तथा॥ ८॥ पल्वलानिचसर्वाणिसर्वांचैवतृणोलपाः॥ स्थावरंजंगमंचैवनिः
शेषंकुरुतेजगत्॥ ९॥ तदेतद्भस्मसाद्भूतंजगत्स्थावरजंगमम्॥ प्रसीदभगवन्सत्वंरोषोनस्याद्वरोमम॥ १०॥ सर्वेंहिसृष्टानश्यंतितवदेवकथंचन॥ तस्मान्निव
र्ततांतेजस्त्वय्येवेदंप्रलीयताम्॥ ११॥ तत्पश्यदेवसुभृशंप्रजानांहितकाम्यया॥ यथेमेप्राणिनःसर्वेनिवर्तेरंस्तथाकुरु॥ १२॥ अभावंनेहगच्छेयुरुत्सन्नजननाः
प्रजाः॥ आदिदेवनियुक्तोस्मित्वयालोकेषुलोककृत्॥ १३॥ माविनश्येज्जगन्नाथजगत्स्थावरजंगमम्॥ प्रसादाभिमुखंदेवंतस्मादेवंब्रवीम्यहम्॥ १४॥

कार्यइत्याशयः॥ ७॥ ८॥ ९॥ तवरोषोनस्यादितिममसर्वरोस्त्वितियोजना ॥ १०॥ ११॥ उत्सन्नजननाःप्रक्षीणसंतानाः॥ १२॥ आदीति मांलोकसंतानेनियोज्यकथंलोकान्नाश
यसीत्यर्थः॥ १३॥ १४॥ ॥ ४६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥१५॥ प्रवृत्तंकर्मसृष्टिहेतुंनिवृत्तंकर्ममोक्षहेतुंकथयामास ॥१६॥ गोभ्यइंद्रियच्छिद्रेभ्यः ॥१७॥१८॥ देवौब्रह्मरुद्रौ॥१९॥ देवोब्रह्मा मरणंम्रप्राणवियोगस्तमन्यस्येच्छंतीतिमृत्युरित्यर्थः इतिआहेतिशेषः

॥नारदउवाच॥ ॥श्रुत्वाहिवचनंदेवःप्रजानांहितकारणे॥ तेजःसंधारयामासपुनरेवांतरात्मनि॥ १५॥ ततोग्निमुपसंहृत्यभगवाँल्लोकसत्कृतः॥प्रवृत्तंचनिवृत्तंचकथयामासवैप्रभुः॥ १६ ॥ उपसंहरतस्तस्यतमग्निंरोषजंतथा॥ प्रादुर्बभूवविश्वेभ्योगोभ्योनारीमहात्मनः ॥ १७॥ कृष्णरक्तातथापिंगारक्तजिह्वास्यलोचना॥कुंडलाभ्यांचराजेंद्रतप्ताभ्यांतप्तभूषणा॥ १८॥ सानिःसृत्यतथाखेभ्योदक्षिणांदिशमाश्रिता॥ स्मयमानाचसावेक्ष्यदेवौविश्वेश्वरावुभौ ॥ १९॥ तामाहूयतदादेवोलोकादिनिधनेश्वरः॥ मृत्योइतिमहीपालजहिचेमाःप्रजाइति ॥ २०॥ त्वंहिसंहारबुद्ध्याथप्रादुर्भूतारुषोमम॥ तस्मात्संहरसर्वास्त्वंप्रजाःसजडपंडिताः ॥ २१ ॥ ममत्वंहिनियोगेनततःश्रेयोह्यवाप्स्यसि॥ एवमुक्तातुसातेनमृत्युःकमललोचना ॥ २२ ॥ दध्यौचात्यर्थमबलाप्ररुरोदचसुस्वरम्॥ पाणिभ्यांप्रतिजग्राहतान्यश्रूणिपितामहः ॥ सर्वभूतहितार्थायतांचाप्यनुनयत्तदा ॥ २३ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिमृत्युकथनेत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५३॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥नारदउवाच॥ ॥विनीयदुःखमबलाआत्मन्येवप्रजापतिम्॥उवाचप्रांजलिर्भूत्वालतेवावर्जितापुनः॥ १॥ ॥मृत्युरुवाच॥ ॥त्वयासृष्टाकथंनारीईदृशीवदतांवर॥ क्रूरंकर्माहितंकुर्यांतदेवकिमुजानती॥२॥ बिभेम्यहमधर्माद्धिप्रसीदभगवन्प्रभो॥ प्रियान्पुत्रान्वयस्यांश्चभ्रातॄन्मातॄःपितॄन्पतीन्॥३॥अपध्यास्यंतिमेदेवमृतेष्वेभ्योबिभेम्यहम्॥ कृपणानांहिरुदतांयेपतंत्यश्रुबिंदवः ॥४॥ तेभ्योहंभगवन्भीताशरणंत्वाहमागता ॥ यमस्यभवनंदेवगच्छेयंनसुरोत्तम ॥५ ॥ कायेनविनयोपेतामूर्ध्नोदग्रनखेनच॥ एतदिच्छाम्यहंकामंत्वत्तोलोकपितामह ॥ ६ ॥इच्छेयंत्वत्प्रसादाद्धितपस्तप्तुंप्रजेश्वर ॥ प्रदिशेमंवरंदेवत्वंमह्यंभगवन्प्रभो ॥ ७ ॥ त्वयाह्युक्तागमिष्यामिधेनुकाश्रममुत्तमम्॥ तत्रतप्स्येतपस्तीव्रंतवैवाराधनेरता॥ ८ ॥ नहिशक्ष्यामिदेवेशप्राणान्प्राणभृतांप्रियान्॥ हर्तुंविलपमानानामधर्मादभिरक्षमाम्॥९॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥ मृत्योसंकल्पितासित्वंप्रजासंहारहेतुना॥ गच्छसंहरसर्वास्त्वंप्रजामातेविचारणा॥ १०॥ भवितात्वेतदेवंहिनैतज्ज्ञात्वन्यथाभवेत्॥ भवत्वनिंदितालोकेकुरुष्ववचनंमम ॥ ११॥

॥२०॥रुषोरोषात्॥२१॥२२॥२३॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५३॥ ॥७॥ विनीयेति लतेवेतित्वदेकशरण्यत्वेदृष्टांतः ॥१॥२॥३॥प्रियादीन् घ्नतीमितिशेषः तत्संबंधिनःअपध्यास्यंति परानिष्टचिंतनमपध्यानं मृतेषुमयामारितेषुलोकेषुसत्सु मेमां॥४॥ यमःशास्ता मृत्युःप्राणवियोगकर्त्रीदेवता॥५॥उदग्रनखेनअंजलिना विनयोपेताशरणागतास्मीत्यर्थः ॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ अपमन्युनागतामर्षेणेत्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥ अप्रतिश्रुत्यानंगीकृत्य ॥ १६ ॥ पद्मंशतंकोटयोवर्षाणितानिषोडशपंचच ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

नारदउवाच॥ ॥एवमुक्ताभवत्प्रीताप्रांजलिर्भगवन्मुखी॥संहारेनाकरोद्बुद्धिंप्रजानांहितकाम्यया॥ १२ ॥तूष्णीमासीत्तदादेवःप्रजानामीश्वरेश्वरः ॥ प्रसा
दंचागमत्क्षिप्रमात्मनैवप्रजापतिः ॥ १३ ॥ स्मयमानश्चदेवेशोलोकान्सर्वानवेक्ष्यच ॥ लोकास्त्वासन्यथापूर्वंदृष्टास्तेनापमन्युना ॥ १४ ॥निवृत्तरोषेतस्मिं
स्तुभगवत्यपराजिते ॥ साकन्यापिजगामाथसमीपात्तस्यधीमतः ॥ १५ ॥ अपसृत्याप्रतिश्रुत्यप्रजासंहरणंतदा ॥ त्वरमाणाचराजेंद्रमृत्युर्धेनुकमभ्यगात्
॥ १६ ॥ सातत्रपरमंतीव्रंचचारव्रतमुत्तमम्॥सातदात्वेकपादेनतस्थौपद्मानिषोडश॥ १७ ॥ पंचचाब्दानिकारुण्यात्प्रजानांतुहितैषिणी ॥ इंद्रियाणींद्रिया
र्थेभ्यःप्रियेभ्यःसंनिवर्त्यसा ॥ १८ ॥ ततस्त्वेकेनपादेनपुनरन्यानिसप्तवै ॥ तस्थौपद्मानिषट्चैवसप्तचैकंचपार्थिव ॥ १९ ॥ततःपद्मायुतंतातमृगैःसहचचार
सा ॥ पुनर्गत्वाततोनंदांपुण्यांशीतामलोदकाम्॥ २० ॥ अप्सुवर्षसहस्राणिसप्तचैकंचसानयत् ॥ धारयित्वातुनियमंनंदायांवीतकल्मषा॥ २१ ॥सापूर्वंकौ
शिकींपुण्यांजगामनियमैधिता ॥ तत्रवायुजलाहाराचचारनियमंपुनः ॥ २२ ॥ पंचगंगासुसापुण्याकन्यावेतसकेषुच ॥ तपोविशेषैर्बहुभिःकर्षयद्देहमात्म
नः॥२३॥ ततोगत्वातुसागंगांमहामेरुंचकेवलम् ॥ तस्थौचाश्मेवनिश्चेष्टाप्राणायामपरायणा॥ २४ ॥पुनर्हिमवतोमूर्ध्नियत्रदेवाःपुरायजन्॥तत्रांगुष्ठेनसा
तस्थौनिखर्वंपरमाशुभा॥ २५ ॥पुष्करेष्वथगोकर्णेनैमिषेमलयेतथा ॥ अपाकर्षत्स्वकंदेहंनियमैर्मानसप्रियैः॥ २६ ॥अनन्यदेवतानित्यंदृढभक्तापितामहे॥
तस्थौपितामहंचैवतोषयामासधर्मतः ॥ २७ ॥ ततस्तामब्रवीत्प्रीतोलोकानांप्रभवोव्ययः॥ सौम्येनमनसाराजन्प्रीतःप्रीतमनास्तदा ॥ २८ ॥ मृत्योकिमिदम
त्यंततपांसिचरसीतिह॥ ततोब्रवीत्पुनर्मृत्युर्भगवंतंपितामहम्॥ २९ ॥नाहंहन्यांप्रजादेवस्वस्थाश्चाक्रोशतीस्तथा ॥एतदिच्छामिसर्वेशत्वत्तोवरमहंप्रभो॥ ३० ॥
अधर्मभयभीतास्मिततोहंतपआस्थिते ॥ भीतायास्तुमहाभागप्रयच्छाभयमव्यय॥ ३१ ॥ आर्ताचानागसीनारीयाचामिभवमेगतिः ॥ तामब्रवीत्ततोदेवो
भूतभव्यभविष्यवित्॥ ३२ ॥ अधर्मोनास्तितेमृत्योसंहरंत्याइमाःप्रजाः ॥ मयाचोक्तंमृषाभद्रेभवितानकथंचन ॥ ३३ ॥ तस्मात्संहरकल्याणिप्रजाःसर्वा
श्चतुर्विधाः॥ धर्मःसनातनश्चत्वांसर्वथापावयिष्यति॥ ३४ ॥लोकपालोयमश्चैवसहायाव्याधयश्चते॥ अहंचविबुधाश्चैवपुनर्दास्यामतेवरम्॥ ३५ ॥

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain: Digitization by eGangotri

॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ अन्योन्यपरुषावागितिशेषः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ प्रायणांतेआयुष्यकर्मणोवसाने ॥ ४५ ॥ सर्वेइति देवाइंद्रियाणि प्राणिभिःजीवैःसह गत्वातत्रै
वपरलोके वृत्तावृत्तवंतः पुनर्भूत्वासंनिवृत्ताभवंति मर्त्यभावार्थाएव देवाइंद्रादयःमर्त्यवद्देवगत्वावृत्ताभवंति नतुनिवृत्ताभवंतिमर्त्यभावाय कर्मदेवाएवनिवर्त्तंते नत्वाजानदेवास्तेषांक्रममुक्तियोग्यत्वा

यथात्वमेनसामुक्ताविरजाःख्यातिमेष्यसि॥सैवमुक्तामहाराजकृतांजलिरिदंविभुम् ॥ ३६ ॥ पुनरेवाब्रवीद्वाक्यंप्रसाद्यशिरसातदा॥यद्येवमेतत्कर्तव्यंमया
नस्याद्विनाप्रभो॥३७॥तवाज्ञामूर्ध्निमेन्यस्तायत्तेवक्ष्यामितच्छृणु॥लोभःक्रोधोभ्यसूयेर्ष्याद्रोहोमोहश्चदेहिनाम्॥ ३८॥अह्रीश्चान्योन्यपरुषादेहंभिंद्युःपृथ
ग्विधाः॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥तथाभविष्यतेमृत्योसाधुसंहरभोःप्रजाः॥अधर्मस्तेनभवितानापध्यास्याम्यहंशुभे॥३९॥यान्यश्रुबिंदूनिकरेममासंस्तेव्याध
यःप्राणिनामात्मजाताः॥ तेमारयिष्यंतिनरान्गतासून्नाधर्मस्तेभवितामास्मभैषीः ॥ ४० ॥ नाधर्मस्तेभविताप्राणिनांवैत्वंवैधर्मस्त्वंहिधर्मस्यचेशा॥धर्म्याभू
त्वाधर्मनित्याधरित्रीतस्मात्प्राणान्सर्वथेमान्नियच्छ ॥ ४१ ॥ सर्वेषांवैप्राणिनांकामरोषौसंत्यज्यत्वंसंहरस्वेहजीवान् ॥ एवंधर्मस्त्वांभविष्यत्यनंतोमिथ्यावृ
तान्मारयिष्यत्यधर्मः ॥ ४२ ॥तेनात्मानंपावयस्वात्मनात्वंपापेत्मानंमज्जयिष्यंत्यसत्यात्॥तस्मात्कामंरोषमप्यागतंत्वंसंत्यज्यांतःसंहरस्वेतिजीवान्॥ ४३ ॥
॥नारदउवाच॥ सावैभीतामृत्युसंज्ञोपदेशाच्छापाद्भीताबाढमित्यब्रवीत्तम्॥साचप्राणंप्राणिनामंतकालेकामक्रोधौत्यज्यहरत्यसक्ता॥४४॥मृत्युस्त्वेषांव्या
धयस्तत्प्रसूताव्याधीरोगोरुज्यतेयेनजंतुः॥ सर्वेषांचप्राणिनांप्रायणांतेतस्माच्छोकंमाकृथानिष्फलंत्वम् ॥ ४५ ॥ सर्वेदेवाःप्राणिभिःप्रायणांतेगत्वावृत्ताःसं
निवृत्तास्तथैव॥एवंसर्वेप्राणिनस्तत्रगत्वावृत्तादेवामर्त्यवद्राजसिंह ॥ ४६ ॥ वायुर्भीमोभीमनादोमहौजाभेत्तादेहान्प्राणिनांसर्वगोऽसौ ॥ नोवावृत्तिंनैववृ
त्तिंकदाचित्प्राप्नोत्युग्रोनंततेजोविशिष्टः ॥ ४७ ॥ सर्वेदेवामर्त्यसंज्ञाविशिष्टास्तस्मात्पुत्रंमाशुचोराजसिंह ॥ स्वर्गंप्राप्तोमोदतेतेतनूजोनित्यंरम्यान्वीरलोका
नवाप्य॥ ४८॥ त्यक्त्वादुःखंसंगतःपुण्यकृद्भिरेषामृत्युर्देवदिष्टाप्रजानाम्॥प्राप्तेकालेसंहरंतीयथावत्स्वयंकृताप्राणहराप्रजानाम्॥ ४९ ॥

दितिभावः ॥ ४६ ॥ प्राणवायोरेवगत्यागतीतदुपहितेप्राणिनिउपचर्येते नतुप्राणेभ्योनिष्कृष्टस्यतस्यतेस्तइत्याह वायुरिति प्राणिनश्चेतनस्यदेहानेवभिनत्तिनतुतंयतोऽसौसर्वगः अतएवावृत्त्यादिरहितश्चे
तिभावः ॥ ४७ ॥ सर्वेदेवाइति मर्त्यत्वंमरणधर्मत्वं ब्रह्मादीनामपिस्वाभाविकमस्त्यतोऽनर्थकःशोकइत्यर्थः ॥ ४८ ॥ स्वयमेवस्वस्यमृत्युः अथापिजनानांप्राणहरामृत्युर्जनादन्येतिकल्पनाकृताअनभि
ज्ञैरितिशेषः ॥ ४९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एतदेवाह आत्मानमिति नष्टात्जातमितिशेषः ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुष्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ ॥ ७ ॥

॥४८॥ आत्मानंवैप्राणिनोघ्नंतिसर्वेनैतान्मृत्युर्दंडपाणिर्हिनास्ति ॥ तस्मान्मृतान्नानुशोचंतिधीरामृत्युंज्ञात्वानिश्चयंब्रह्मसृष्टम् ॥ इत्थंसृष्टिंदेवकृतांविदित्वापुत्रान्नष्टा
च्छोकमाशुत्यजस्व॥ ५० ॥ ॥द्वैपायनउवाच॥ ॥एतच्छ्रुत्वार्थवद्वाक्यंनारदेनप्रकाशितम् ॥उवाचाकंपनोराजासखायंनारदंतथा॥ ५१ ॥व्यपेतशोकःप्री
तोस्मिभगवन्नृषिसत्तम ॥ श्रुत्वेतिहासंत्वत्तस्तुकृतार्थोस्म्यभिवादये ॥ ५२ ॥ तथोक्तोनारदस्तेनराज्ञाऋषिवरोत्तमः ॥ जगामनंदनंशीघ्रंदेवर्षिरमितात्मवा
न् ॥ ५३ ॥ पुण्यंयशस्यंस्वर्ग्यंचधन्यमायुष्यमेवच ॥ अस्येतिहासस्यसदाश्रवणंश्रावणंतथा ॥ ५४ ॥ एतदर्थपदंश्रुत्वातदाराजायुधिष्ठिरः ॥ क्षत्रधर्मंचवि
ज्ञायशूराणांचपरांगतिम् ॥५५॥ संप्राप्तोसौमहावीर्यःस्वर्गलोकंमहारथः॥ अभिमन्युःपरान्हत्वाप्रमुखेसर्वधन्विनाम् ॥ ५६ ॥युध्यमानोमहेष्वासोहतःसोभि
मुखोरणे ॥ असिनागदयाशक्त्याधनुषाचमहारथः ॥ ५७ ॥ विरजाःसोमसूनुःसपुनस्तत्रप्रलीयते ॥ तस्मात्परांधृतिंकृत्वाभ्रातृभिःसहपांडव॥ अप्रमत्तःसु
संनद्धःशीघ्रंयोद्धुमुपाक्रम ॥५८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिमृत्युप्रजापतिसंवादेचतुष्पंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५४॥ ॥ ७ ॥
॥संजयउवाच॥ ॥श्रुत्वामृत्युसमुत्पत्तिंकर्माण्यनुपमानिच॥ धर्मराजःपुनर्वाक्यंप्रसाद्यैनमथाब्रवीत् ॥ १ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ गुरवःपुण्यकर्माणःशक्र
प्रतिमविक्रमाः॥स्थानेराजर्षयोब्रह्मन्ननघाःसत्यवादिनः ॥ २ ॥ भूयएवतुमांतथ्यैर्वचोभिरभिबृंहय ॥ राजर्षीणांपुराणानांसमाश्वासयकर्मभिः ॥ ३ ॥ कि
यंत्योदक्षिणादत्ताःकैश्चदत्तामहात्मभिः॥राजर्षिभिःपुण्यकृद्भिस्तद्भवान्प्रब्रवीतुमे॥ ४ ॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥शैब्यस्यनृपतेःपुत्रःसृंजयोनामनामतः॥ स
खायौतस्यचैवोभौऋषीपर्वतनारदौ ॥५॥ तौकदाचिद्गृहंतस्यप्रविष्टौतद्दिदृक्षया॥ विधिवच्चार्चितौतेनप्रीतौतत्रोषतुःसुखम् ॥६॥तंकदाचित्सुखासीनंताभ्यांसह
शुचिस्मिता॥दुहिताभ्यागमत्कन्यासृंजयंवरवर्णिनी ॥ ७ ॥

श्रुत्वेति ॥ १ ॥ ननुमृत्योःस्वाभाविकत्वेपिगुणवत्पुरुषवियोगोदुःखयत्येवेत्याशंक्य दुःखेदुःखाधिकान्नृपश्येत्तेनशोकोपनीयतइत्युक्तेःशोकापनोदार्थंअतीतान्गुणवत्तरान्पृच्छति गुरवइति सतिशोभने ॥४८॥
स्थानेसत्यलोकादौपुण्यकर्माणोगुरवोवसंतीतिशेषः अवादिनःमौनिनः ॥ २ ॥ गुणवत्तरत्वबुभुत्सयातेषांकर्माणिपृच्छति भूयइति ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तत्सलिंगाभिस्तस्यअनुरूपाभिः अभितःपार्श्वतः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ हृदयेनेति मदवज्ञानान्मानुषीवरणाच्चस्वर्गतिस्तेप्रतिबद्धेत्यर्थः ॥ १४ ॥ मनोवागिति वरलक्षणं वरणंवरः क
न्यापरिग्रहस्तस्यलक्षणंसाधकंप्रथितंसप्तविधंप्रसिद्धं तत्रवरस्यमनोवचोभ्यांदातुर्बुद्ध्याउभयोःसंभाषयालौकिकंवरवध्वोःसंधानं उदकपूर्वकंदानेनपाणिग्रहणेनचमंत्रवद्वैदिकंसंधानंभवति एषाषड्वि

तयाभिवादितःकन्यामभ्यनंदद्यथाविधि ॥ तत्सलिंगाभिराशीर्भिरिष्टाभिरभितःस्थिताम् ॥ ८ ॥ तांनिरीक्ष्याब्रवीद्वाक्यंपर्वतःप्रहसन्निव ॥ कस्येयंचंचलापां
गीसर्वलक्षणसंमता ॥ ९ ॥ उताहोभाःस्विदर्कस्यज्वलनस्यशिखास्वियम् ॥ श्रीर्ह्रीःकीर्तिर्धृतिःपुष्टिःसिद्धिश्चंद्रमसःप्रभा ॥ १० ॥ एवंब्रुवाणंदेवर्षिंनृपतिःसृं
जयोब्रवीत् ॥ ममेयंभगवन्कन्यामत्तोवरमभीप्सति ॥ ११ ॥ नारदस्त्वब्रवीदेनंदेहिमह्यमिमांनृप ॥ भार्यार्थंसुमहच्छ्रेयःप्राप्तुंचेदिच्छसेनृप ॥ १२ ॥ ददानी
त्येवसंहृष्टःसृंजयःप्राहनारदम् ॥ पर्वतस्तुसुसंक्रुद्धोनारदंवाक्यमब्रवीत् ॥ १३ ॥ हृदयेनमयापूर्वंवृतांवैवृतवानसि ॥ यस्माद्वृतात्वयाविप्रमागाःस्वर्गंयथेप्स
या ॥ १४ ॥ एवमुक्तोनारदस्तंप्रत्युवाचोत्तरंवचः ॥ मनोवाग्बुद्धिसंभाषादत्ताचोदकपूर्वकम् ॥ १५ ॥ पाणिग्रहणमंत्राश्चप्रथितंवरलक्षणम् ॥ नत्वेषानिश्चिता
निष्ठानिष्ठासप्तपदीस्मृता ॥ १६ ॥ अनुत्पन्नेचकार्यार्थेमांत्वंव्याहृतवानसि ॥ तस्मात्त्वमपिनस्वर्गंगमिष्यसिमयाविना ॥ १७ ॥ अन्योन्यमेवंशप्त्वावैतस्थ
तुस्तत्रतौतदा ॥ अथसोपिनृपोविप्रान्पानाच्छादनभोजनैः ॥ १८ ॥ पुत्रकामःपरंशक्त्यायत्नाच्चोपाचरच्छुचिः ॥ तस्यप्रसन्नाविप्रेंद्राःकदाचित्पुत्रमीप्सवः ॥
॥ १९ ॥ तपःस्वाध्यायनिरतावेदवेदांगपारगाः ॥ सहितानारदंप्राहुर्देह्यस्मैपुत्रमीप्सितम् ॥ २० ॥ तथेत्युक्त्वाद्विजैरुक्तःसृंजयंनारदोब्रवीत् ॥ तुभ्यंप्रसन्नाराज
र्षेपुत्रमीप्संतिब्राह्मणाः ॥ २१ ॥ वरंवृणीष्वभद्रंतेयादृशंपुत्रमीप्सितम् ॥ तथोक्तःप्रांजलीराजापुत्रंवव्रेगुणान्वितम् ॥ २२ ॥ यशस्विनंकीर्त्तिमंतंतेजस्विनमरिंदमम् ॥
यस्यमूत्रंपुरीषंचक्लेदःस्वेदश्चकांचनम् ॥ २३ ॥ सुवर्णष्ठीविरित्येवंतस्यनामाभवत्कृतम् ॥ तस्मिन्वरप्रदानेनवर्धयत्यमितंधनम् ॥ २४ ॥ कारयामासनृपतिःसौव
र्णंसर्वमीप्सितम् ॥ गृहप्राकारदुर्गाणिब्राह्मणावसथान्यपि ॥ २५ ॥ शय्यासनानियानानिस्थालीपिठरभाजनम् ॥ तस्यराज्ञोपियद्वेश्मबाह्याश्चोपस्कराश्चये ॥
॥ २६ ॥ सर्वंतत्कांचनमयंकालेनपरिवर्धितम् ॥ अथदस्युगणाःश्रुत्वादृष्ट्वाचैनंतथाविधम् ॥ २७ ॥

धापिमुख्यानिष्ठानभवति किंतुसप्तमैवनिश्चितानिष्ठा पाणिग्रहमंत्राणांनिष्ठास्यात्सप्तमेपदेइतिवचनात् सप्तमोद्देशेनभार्यात्वंभवतिनततःप्रागितिभावः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ द्विजैरुक्तो
नारदस्तथेत्युक्त्वासृंजयमब्रवीदित्यन्वयः ॥ २१ ॥ यस्यमूत्रादिकंकांचनंतंपुत्रंवव्रेइतिसंबंधः ॥ २२ ॥ क्लेदःश्लेष्मादिः ॥ २३ ॥ सुवर्णष्ठीवीत्यनेनगंडूषादिकमपिकांचनंभवतीतिसूचितं ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 चिकीर्षितुमपकारंकर्त्तुं कृहिंसायामित्यस्यरूपं ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ सर्वैःयज्ञैः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

संभूयतस्यनृपतेःसमारब्धाश्चिकीर्षितुम्॥केचित्तत्राब्रुवन्राज्ञःपुत्रंगृह्णीमवैस्वयम्॥ २८॥सोस्याकरःकांचनस्यतस्ययत्नंचरामहे॥ततस्तेदस्यवोलुब्धाःप्रवि

॥४९॥ श्यन्नृपतेर्गृहम्॥ २९॥राजपुत्रंतयाजह्रुःसुवर्णष्ठीविनंबलात्॥ गृह्यैनमनुपायज्ञानीत्वारण्यमचेतसः॥ ३०॥ हत्वाविशस्यचापश्यन्लुब्धावसुनकिंचन॥

तस्यप्राणैर्विमुक्तस्यनष्टंतद्वरदंवसु॥ ३१॥दस्यवश्चतदान्योन्यंजघ्नुर्मूर्खाविचेतसः॥ हत्वापरस्परंनष्टाःकुमारंचाद्भुतंभुवि॥ ३२॥ असंभाव्यंगताघोरंनरकं

दुष्टकारिणः॥तंदृष्ट्वानिहतंपुत्रंवरदत्तंमहातपाः॥ ३३॥विललापसुदुःखार्त्तोबहुधाकरुणंनृपः॥ विलपंतंनिशम्याथपुत्रशोकहतंनृपम्॥ ३४॥प्रत्यदृश्यतदे

वर्षिर्नारदस्तस्यसंनिधौ॥उवाचचैनंदुःखार्तंविलपंतमचेतसम्॥ ३५॥ सृंजयंनारदोभ्येत्यतन्निबोधयुधिष्ठिर॥ कामानामवितृप्तस्त्वंसृंजयेहमरिष्यसि॥

॥ ३६॥यस्यचैतेवयंगेहेउषिताब्रह्मवादिनः॥ आविक्षितंमरुत्तंचमृतंसृंजयशुश्रुम॥ ३७॥ संवर्तोयाजयामासस्पर्धयावैबृहस्पतेः॥यस्मैराजर्षयेप्रादाद्धनं

सभगवान्प्रभुः॥ ३८॥ हैमंहिमवतःपादंयियक्षोर्विविधैःसवैः॥यस्यसेंद्रामरगणाबृहस्पतिपुरोगमाः॥ ३९॥देवाविश्वसृजःसर्वेयजनांतिसमासते॥ यज्ञवाट

स्यसौवर्णाःसर्वेचासन्परिच्छदाः॥ ४०॥ यस्यसर्वंतदाह्यन्नंमनोभिप्रायगंशुचि॥ कामतोबुभुजुर्विप्राःसर्वेचान्नार्थिनोद्विजाः॥ ४१॥ पयोदधिघृतंक्षौद्रं

भक्ष्यंभोज्यंचशोभनम्॥ यस्ययज्ञेषुसर्वेषुवासांस्याभरणानिच॥ ४२॥ईप्सितान्युपतिष्ठंतेप्रहृष्टान्वेदपारगान्॥ मरुतःपरिवेष्टारोमरुत्तस्याभवन्गृहे॥ ४३॥

आविक्षितस्यराजर्षेर्विश्वेदेवाःसभासदः॥ यस्यवीर्यवतोराज्ञःसुवृष्ट्यासस्यसंपदः॥ ४४॥ हविर्भिस्तर्पितायेनसम्यक्कॢप्तैर्दिवौकसः॥ ऋषीणांचपितॄणांच

देवानांसुखजीविनाम्॥ ४५॥ ब्रह्मचर्यश्रुतिमुखैःसर्वैर्दानैश्चसर्वदा॥शयनासनयानानिस्वर्णराशीश्चदुस्त्यजाः॥ ४६॥तत्सर्वममितंवित्तंदत्तंविप्रेभ्यइच्छ

या॥ सोनुध्यातस्तुशक्रेणप्रजाःकृत्वानिरामयाः॥ ४७॥ श्रद्दधानोजितान्लोकान्गतःपुण्यदुहोऽक्षयान्॥सप्रजःसनृपामात्यःसदारापत्यबांधवः॥ ४८॥

यौवनेनसहस्राब्दंमरुत्तोराज्यमन्वशात्॥सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया॥ ४९॥

॥ ४५॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ चतुर्भद्रतरःधर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्याणिचत्वारिभद्राणि धर्मार्थकामबलानीत्यन्ये वित्तंदानसमेतंज्ञानमगर्वंक्षमान्वितंशौर्यं भोगःसंगविहीनोदुर्लभमेतच्चतुर्भद्रमितिवा त्वयात्वत्तः॥ ४९॥ ॥४९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तुभ्यंतव मरुत्तात्त्वंनिर्गुणस्त्वत्तोपिनिर्गुणस्त्वत्पुत्रइतिनतदर्थंशोकोयुक्तइतिभावः अयज्वानमदाक्षिण्यंपुत्रंअभिलक्ष्यमानुतप्यथाः हेश्वैत्यश्विंत्यपुत्रइतिव्याहरन्नारदःसंजयंप्रतीतिव्यासवाक्यं ॥ ५० ॥
इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ १ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥ सुहोत्रमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ हैरण्याहिरण्मयाःग्राहादयोपि वाहिन्योनद्यः

पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन् ॥ ५० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५५॥ १ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥ नारदउवाच॥ सुहोत्रंनामराजानंमृतंसृंजयशुश्रुम॥ एकवीरमशक्यंतममरैरभिवीक्षितुम्॥ १ ॥ यःप्राप्यराज्यंधर्मेणऋत्विक्ब्रह्मपुरोहितान्॥ अपृच्छदात्मनःश्रेयःपृष्ट्वातेषांमतेस्थितः ॥ २ ॥ प्रजानांपालनंधर्मोदानमिज्याद्विषज्जयः॥ एतत्सुहोत्रोविज्ञायधर्मेणैच्छद्धनागमम्॥ ३॥ धर्मेणाराधयन्देवान्बाणैःशत्रूनूजयंस्तथा॥ सर्वाण्यपिचभूतानिस्वगुणैरप्यरंजयत् ॥ ४ ॥ योभुक्त्वेमांवसुमतींम्लेच्छाटविकवर्जिताम्॥ यस्मैववर्षपर्जन्योहिरण्यंपरिवत्सरान्॥ ५॥ हैरण्यास्तत्रवाहिन्यःस्वैरिण्योव्यवहन्पुरा ॥ ग्राहान्कर्कटकांश्चैवमत्स्यांश्चविविधान्बहून्॥ ॥ ६॥ कामान्वर्षतिपर्जन्योरूपाणिविविधानिच॥ सौवर्णान्यप्रमेयाणिवाप्यश्चक्रोशसंमिताः ॥ ७ ॥ सहस्रंवामनान्कुब्जान्नक्रान्मकरकच्छपान्॥ सौवर्णान्विहितान्दृष्ट्वाततोऽस्मयतवैतदा॥८॥ तत्सुवर्णमपर्यंतंराजर्षिःकुरुजांगले॥ ईजानोविततेयज्ञेब्राह्मणेभ्योव्यमन्यत॥ ९॥ सोश्वमेधसहस्रेणराजसूयशतेनच॥ पुण्यैःक्षत्रिययज्ञैश्चप्रभूतवरदक्षिणैः॥ १०॥ काम्यनैमित्तिकाजस्रैरिष्टांगतिमवाप्तवान्॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया॥ ११ ॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन् ॥ १२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५६॥ २ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥ नारदउवाच॥ ॥ राजानंपौरवंवीरंमृतंसृंजयशुश्रुम॥ सहस्रंयःसहस्राणांश्वेतानश्वानवासृजत्॥ १॥ तस्याश्वमेधेराजर्षेदेशाद्देशात्समीयुपाम्॥ शिक्षाक्षरविधिज्ञानांनासीत्संख्याविपश्चिताम् ॥ २ ॥ वेदविद्याव्रतस्नातावदान्याःप्रियदर्शनाः॥ सुभिक्षाच्छादनगृहाःसुशय्यासनभोजनाः॥ ३॥ नटनर्तकगंधर्वैःपूर्णकैर्वर्धमानकैः॥ नित्योद्योगैश्चक्रीडद्भिस्तत्रस्मपरिहर्षिताः॥ ४ ॥

स्वैरिण्यःसर्वजनोपभोग्याः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥ २ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
राजानमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ पूर्णकैःस्वर्णचूडैःडंकुलताइतिदाक्षिणात्यप्रसिद्धैः वर्धमानकैः आरार्तिकहस्तैः ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यज्ञेयज्ञेयथाकालंदक्षिणाःसोत्यकालयत् ॥ द्विपाद्दशसहस्राख्याःप्रमदाःकांचनप्रभाः ॥ ५ ॥ सध्वजाःसपताकाश्चरथाहेममयास्तथा ॥ यःसहस्रंसहस्राणिक ७
॥ ५० ॥ न्याहेमविभूषिताः ॥ ६ ॥ धूर्युजाश्वगजारूढाःस्वगृहक्षेत्रगोशताः ॥ शतंशतसहस्राणिस्वर्णमालीमहात्मनाम् ॥ ७ ॥ गवांसहस्रानुचरान्दक्षिणामत्यकालय
त् ॥ हेमशृंग्योरौप्यखुराःसवत्साःकांस्यदोहनाः ॥ ८ ॥ दासीदासखरोष्ट्रांश्चप्रादादाजाविकंबहु ॥ रत्नानांविविधानांचविविधांश्चान्नपर्वतान् ॥ ९ ॥ तस्मिन्संवितते
यज्ञेदक्षिणामत्यकालयत् ॥ तत्रास्यगाथागायंतियेपुराणविदोजनाः ॥ १० ॥ अंगस्ययजमानस्यस्वधर्माधिगताःशुभाः ॥ गुणोत्तरास्तुक्रतवस्तस्यास
न्सार्वकामिकाः ॥ ११ ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन् ॥ १२ ॥
इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ३ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
॥ नारदउवाच ॥ शिबिमौशीनरंचापिमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ यइमांपृथिवींसर्वांचर्मवत्पर्यवेष्टयत् ॥ १ ॥ साद्रिद्वीपार्णववनांरथघोषेणनादयन् ॥ सशिबिर्वैरिपू
न्नित्यंमुख्यान्निघ्नन्सपत्नजित् ॥ २ ॥ तेनयज्ञैर्बहुविधैरिष्टंपर्याप्तदक्षिणैः ॥ सराजावीर्यवान्धीमानवाप्यवसुपुष्कलम् ॥ ३ ॥ सर्वमूर्धाभिषिक्तानांसंमतःसोभ
वद्युधि ॥ अयजच्चाश्वमेधैर्योविजित्यपृथिवीमिमाम् ॥ ४ ॥ निरर्गलैर्बहुफलैर्निष्ककोटिसहस्रदः ॥ हस्त्यश्वपशुभिर्धान्यैर्मृगैर्गोजाविभिस्तथा ॥ ५ ॥ विविधां
पृथिवींपुण्यांशिबिर्ब्राह्मणसात्करोत् ॥ यावत्योवर्षतोधारायावत्योदिवितारकाः ॥ ६ ॥ यावत्यःसिकतागांग्योयावन्मेरोर्महोपलाः ॥ उदन्वतिचयावंतिरत्ना
निप्राणिनोपिच ॥ तावतीरददद्गावैशिबिरौशीनरोध्वरे ॥ ७ ॥ नोयंतारंधुरस्तस्यकंचिदन्यंप्रजापतिः ॥ भूतंभव्यंभवंतंवानाध्यगच्छन्नरोत्तमम् ॥ ८ ॥ तस्यास
न्विविधायज्ञाःसर्वकामैःसमन्विताः ॥ ९ ॥ हेमयूपासनगृहाहेमप्राकारतोरणाः ॥ शुचिस्वाद्वन्नपानंचब्राह्मणाःप्रयुतायुताः ॥ १० ॥ नानाभक्ष्यैःप्रियकथाःपयो
दधिवहाह्रदाः ॥ तस्यासन्यज्ञवाटेषुनद्यःशुभ्रान्नपर्वताः ॥ ११ ॥ पिबतस्नातखादध्वमितियद्रोचतेजनाः ॥ यस्मैप्रादाद्वरंरुद्रस्तुष्टःपुण्येनकर्मणा ॥ १२ ॥ ॥ ५० ॥

पर्यवेष्टयत्स्वाधीनामकरोत् ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ धूर्युजारथाः ॥ ७ ॥ त्रैकालिकेषुराजसुतदन्यंराजानं तस्यशिबेः धुरःकार्यभारस्ययंतारंवोढारं प्रजापतिःस्रष्टास्वसृष्टौनाध्यगच्छत् ॥
॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ददतोराज्ञोवित्तादिकमक्षयमस्त्वितिरुद्रोवरंददाविति संबंधः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ४ ॥७॥ ॥७॥ ॥ राममिति प्रजानांपुंवदि

अक्षयंददतोवित्तंश्रद्धाकीर्तिस्तथाक्रियाः ॥ यथोक्तमेवभूतानांप्रियत्वंस्वर्गमुत्तमम् ॥ १३ ॥ एतान्लब्ध्वावरानिष्टान्शिबिःकालेदिवंगतः ॥ सचेन्ममारसृंज
यचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ १४ ॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन् ॥ १५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणि
अभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेअष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ४ ॥७॥ ॥७॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ रामंदाशरथिंचैवमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ यं
प्रजाअन्वमोदंतपितापुत्रानिवौरसान् ॥ १ ॥ असंख्येयागुणायस्मिन्नासन्नमिततेजसि ॥ यश्चतुर्दशवर्षाणिनिदेशात्पितुरच्युतः ॥ २ ॥ वनेवनितयासार्धम
वसल्लक्ष्मणाग्रजः ॥ जघानचजनस्थानेराक्षसान्मनुजर्षभः ॥ ३ ॥ तपस्विनांरक्षणार्थंसहस्राणिचतुर्दश ॥ तत्रैववसतस्तस्यरावणोनामराक्षसः ॥ ४ ॥
जहारभार्यांवैदेहींसंमोह्यैनंसहानुजम् ॥ तमागस्कारिणंरामःपौलस्त्यमजितंपरैः ॥ ५ ॥ जघानसमरेक्रुद्धःपुरेवत्र्यंबकोंधकम् ॥ सुरासुरैरवध्यंतंदेवब्राह्मणकंट
कम् ॥ ६ ॥ जघानसमहाबाहुःपौलस्त्यंसगणंरणे ॥ सप्रजानुग्रहंकृत्वात्रिदशैरभिपूजितः ॥ ७ ॥ व्याप्यकृत्स्नंजगत्कीर्त्यासुरर्षिगणसेवितः ॥ संप्राप्यविविधं
राज्यंसर्वभूतानुकंपकः ॥ ८ ॥ आजहारमहायज्ञंप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ निरर्गलंसजारूथ्यमश्वमेधंचतंविभुः ॥ ९ ॥ आजहारसुरेशस्यहविषामुदमाहरत् ॥
अन्यैश्चविविधैर्यज्ञैरीजेबहुगुणैर्नृपः ॥ १० ॥ क्षुत्पिपासेऽजयद्रामःसर्वरोगांश्चदेहिनाम् ॥ सततंगुणसंपन्नोदीप्यमानःस्वतेजसा ॥ ११ ॥ अतिसर्वाणिभूतानि
रामोदाशरथिर्बभौ ॥ ऋषीणांदेवतानांचमानुषाणांचसर्वशः ॥ पृथिव्यांसहवासोभूद्रामेराज्यंप्रशासति ॥ १२ ॥ नाहीयततदाप्राणःप्राणिनांनतदन्यथा ॥
प्राणोपानःसमानश्चरामेराज्यंप्रशासति ॥ १३ ॥ पर्यदीप्यंततेजांसितदानर्थाश्चनाभवन् ॥ १४ ॥ दीर्घायुषःप्रजाःसर्वायुवानम्रियतेतदा ॥ वेदैश्चतुर्भिःसु
प्रीताःप्राप्नुवंतिदिवौकसः ॥ १५ ॥ हव्यंकव्यंचविविधंनिष्पूर्तंहुतमेवच ॥ अदंशमशकादेशानष्टव्यालसरीसृपाः ॥ १६ ॥ नाप्सुप्राणभृतांमृत्युर्नाकालेज्व
लनोदहत् ॥ अधर्मरुचयोलुब्धामूर्खावानाभवंस्तदा ॥ १७ ॥ शिष्टेष्टप्राज्ञकर्माणःसर्वेवर्णास्तदाभवन् ॥ स्वधांपूजांचरक्षोभिर्जनस्थानेप्रणाशिताम् ॥ १८ ॥

योभूदित्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ पृथिव्यांमानुषाणांप्रत्यक्षादेवादयोविचरंतिपुण्यातिशयात् ॥ १२ ॥ प्राणोबलं प्राणादयश्चतदन्यथाप्राणाद्यन्यथा
भावेननाहीयंत अतिश्वासानिःश्वासादयोरोगानाभवन्नित्यर्थः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ निष्पूर्तंतटाकारामादि हुतंइष्टं ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ रामंअभिरामं ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकोनषष्टितमोऽध्याय ॥ ५९ ॥ ५ ॥ ७ ॥ ॥७॥ ॥भंगीरथमिति चयनैःकांचनैश्चितास्व
र्णेष्टकमयैःक्रत्वर्थस्थंडिलैर्व्याप्ताचयनैरिष्टकासोपानैर्वाकूलद्वयेउद्गमात्संगमपर्यंतंनिचितेतिवार्थः ॥ १ ॥ राज्ञश्चराजपुत्रांश्चातिक्रम्येतिशेषः ब्राह्मणेभ्यःअमन्यतदत्तवान् ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ येनहेतुना

॥५९॥ प्रादान्निहत्यरक्षांसिपितृदेवेभ्यईश्वरः ॥ सहस्रपुत्राःपुरुषादशवर्षशतायुषः ॥ १९ ॥ नचज्येष्ठाःकनिष्ठेभ्यस्तदाश्राद्धान्यकारयन् ॥ श्यामोयुवालोहिता
क्षोमत्तमातंगविक्रमः ॥ २० ॥ आजानुबाहुःसुभुजःसिंहस्कंधोमहाबलः ॥ दशवर्षसहस्राणिदशवर्षशतानिच ॥ २१ ॥ सर्वभूतमनःकांतोरामोराज्यमका
रयत् ॥ रामोरामोरामइतिप्रजानामभवत्कथा ॥ २२ ॥ रामाद्रामंजगदभूद्रामेराज्यंप्रशासति ॥ चतुर्विधाःप्रजारामःस्वर्गंनीत्वादिवंगतः ॥ २३ ॥ आत्मा
नंसंप्रतिष्ठाप्यराजवंशमिहाष्टधा ॥ सचेन्ममारसंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ २४ ॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्ये
तिव्याहरन् ॥ २५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेएकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥५९॥ ५ ॥७॥ ॥७॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ भगीरथंचराजानंमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ येनभागीरथीगंगाचयनैःकांचनैश्चिता ॥१॥ यःसहस्रंसहस्राणांकन्याहेमविभूषिताः ॥ राज्ञश्चराज
पुत्रांश्चब्राह्मणेभ्योह्यमन्यत ॥ २॥ सर्वारथगताःकन्यारथाःसर्वेचतुर्युजः ॥ रथेरथेशतंनागाःसर्वेवैहेममालिनः ॥३॥ सहस्रमश्वाश्चैकैकंगजानांपृष्ठतोऽन्वयुः ॥
अश्वेअश्वेशतंगावोगवांपश्चादजाविकम् ॥ ४ ॥ तेनाक्रांताजलौघेनदक्षिणाभूयसीर्ददत् ॥ उपह्वरेतिव्यथितातस्यांकेनिषसादह ॥ ५ ॥ तथाभागीरथीगंगा
उर्वशीचाभवत्पुरा ॥ दुहितृत्वंगताराज्ञःपुत्रत्वमगमत्तदा ॥ ६ ॥ तांतुगाथांजगुःप्रीतागंधर्वाःसूर्यवर्चसः ॥ पितृदेवमनुष्याणांशृण्वतांवल्गुवादिनः ॥ ७ ॥ भ
गीरथंयजमानमैक्ष्वाकुंभूरिदक्षिणम् ॥ गंगासमुद्रगादेवीवव्रेपितरमीश्वरम् ॥ ८ ॥ तस्यसेंद्रैःसुरगणैर्देवैर्यज्ञःस्वलंकृतः ॥ सम्यक्परिगृहीतश्चशांतविघ्नोनिराम
यः ॥ ९ ॥ योयइच्छेतविप्रोवैयत्रयत्रात्मनःप्रियम् ॥ भगीरथस्तदाप्रीतस्तत्रतत्राददद्वशी ॥ १० ॥ नादेयंब्राह्मणस्यासीद्यस्ययत्स्यात्प्रियंधनम् ॥ सोपिविप्रप्र
सादेनब्रह्मलोकंगतोनृपः ॥ ११ ॥

उपह्वरेसमीपेभूयसीर्दक्षिणाददत्राजाआस्ते तेनहेतुनागंगाजलौघभारे
णआक्रांतावेत्रयष्टिवत्तीरप्रदेशेनतिप्राप्तासतीअतिव्यथितातस्तस्यांकेनिषसादह दक्षिणाभारेणतीरप्रदेशेऽवनतेप्रवाहांबुराज्ञोंकपर्यंतमागतमित्यर्थः ॥५॥ तथातेनप्रकारेणगंगाऊरुंभारमश्नुतइतिवा राज्ञऊ
रुमश्नुतेइतिवायोगात् उर्वशीअभवत् द्वितीयपक्षेपृषोदरादित्वादादेर्ह्रस्वत्वं पुत्रत्वंनरकात्त्राणकर्तृत्वं ॥६॥७॥ ८ ॥ ९ ॥ वशीयोगीयोगप्रभावात् योयत्रदेशेयत्इच्छेत्तत्तत्रप्रामुयादित्यर्थः ॥ १० ॥ ११॥ ॥५९॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

येनेति पादपामरीचिपाऋषयःयेनकारणेनयदर्थंयातौउदितौ मखौकर्मयज्ञयोगयज्ञौमुखेप्राप्तिद्वारभूतौययोस्तौमखमुखौ सूर्यतदंतर्यामिणौ अवस्थातुमुपस्थातुमिच्छंति तेनैवप्रयोजनेनतंभगीरथंअवस्थातुमिच्छंति तत्रहेतुद्वयं गत्वाराजमितीश्वरमितिच गच्छंतीतिगत्वात्रिजगतीतस्यांराजतंइतिगत्वाराजःसूर्यः नृपश्च ईश्वरःईशनशीलस्तदंतर्यामीनृपश्च अयंभावः यत्सूर्यदर्शनेनफलंपापनाशादि तदस्यदर्शनेनभवति यच्चसूर्यांतर्यामिणःउपासनेनफलंसत्यसंकल्पत्वादितदस्योपासनेनभवतीतिमरीचिपादीनामयमेवद्रष्टव्यउपास्यश्चजातइति॥१२॥१३॥१४॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषष्टितमोऽध्यायः

येनयातौमखमुखौदिशांशाविहपादपाः॥ तेनावस्थातुमिच्छंतितंगत्वाराजमीश्वरम् ॥ १२॥ सचेन्ममारस्त्वंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया॥पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः॥ १३॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन्॥ १४॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेषष्टितमोऽध्यायः॥ ६०॥ ६ ॥ ७॥ ॥नारदउवाच॥ ॥दिलीपंचैवैलविलंमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ यस्ययज्ञशतेष्वासन्नयुतायुतशोद्विजाः ॥ १ ॥ तंत्रज्ञानार्थसंपन्नायज्वानःपुत्रपौत्रिणः ॥ यइमांवसुसंपूर्णांवसुधांवसुधाधिपः ॥ ईजानोविततेयज्ञेब्राह्मणेभ्योह्यमन्यत ॥ २॥ दिलीपस्यतुयज्ञेषुकृतःपंथाहिरण्मयः॥ तंधर्मइवकुर्वाणाःसेंद्रादेवाःसमागमन् ॥ ३ ॥ सहस्रंयत्रमातंगागच्छंतिपर्वतोपमाः ॥ सौवर्णंचाभवत्सर्वंसदःपरमभास्वरम् ॥ ४ ॥ रसानांचाभवन्कुल्याभक्ष्याणांचापिपर्वताः॥ सहस्रव्यामानृपतेयूपाश्चासन्हिरण्मयाः ॥ ५॥ चषालंप्रचषालंचयस्ययूपेहिरण्मये॥ नृत्यंतेप्सरसस्तस्यषट्सहस्राणिसप्तधा॥ ६॥ यत्रवीणांवादयतिप्रीत्याविश्वावसुःस्वयम्॥सर्वभूतान्यमन्यंतराजानंसत्यशीलिनम्॥ ७॥ रागखांडवभोज्यैश्चमत्ताःपतिषुशेरते॥ तदेतदद्भुतंमन्येअन्यैर्नसदृशंनृपैः॥ ८॥ यदप्सुयुध्यमानस्यचक्रेनपरिषेततुः॥राजानंदृढधन्वानंदिलीपंसत्यवादिनम्॥ ९॥ येपश्यन्भूरिदाक्षिण्यंतेपिस्वर्गजितोनराः॥ पंचशब्दानजीर्यंतिखट्वांगस्यनिवेशने॥ १०॥ स्वाध्यायघोषोज्याघोषःपिबताश्नीतखादत ॥ सचेन्ममारस्त्वंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ ११॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन् ॥ १२॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेएकषष्टितमोऽध्यायः ॥६१॥ ७ ॥७॥ ॥७॥

॥ ६०॥ ६ ॥ ७॥ दिलीपमिति ॥ १ ॥ तंत्रंक्रिया सार्द्धश्लोकः ॥ २ ॥ पंथाहिरण्मयः हिरण्मय्यःस्रुचोभवंतीतिविधिमार्गस्ततआरभ्यप्रवृत्तइत्यर्थः धर्मेनिमित्तेपुण्योत्पत्त्यर्थमिवदेवास्तमलंकुर्वंतीत्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ रागखांडवंगुडोदनंपर्पटिकेतिवैदर्भाः ॥ ८ ॥ अप्सुनपरिषेततुःनमज्जतुः ॥ ९ ॥ खट्वांगइतिऐलविलस्यदिलीपस्यैवनामांतरं ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ७ ॥७॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मांधातेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ द्वादशासमोद्वादशवार्षिकः शयइतिपाठे द्वादशहस्तः व्यजीजयद्विजितवान् ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ रोहितान् लोहितभूप्रदेशान्पद्मरागरव

॥ नारदउवाच ॥ ॥ मांधाताचेद्यौवनाश्वोम्टतःस्टंजयशुश्रुम ॥ देवासुरमनुष्याणांत्रैलोक्यविजयीन्टपः ॥ १ ॥ यंदेवावश्विनौगर्भात्पितुःपूर्वंचकर्षतुः ॥ म्टगयां

॥५२॥ विचरन्राजात्टषितःक्लांतवाहनः ॥ २ ॥ धूमंदृष्ट्वागमत्सत्रंपृषदाज्यमवापसः ॥ तंदृष्ट्वायुवनाश्वस्यजठरेसूनुतांगतम् ॥ ३ ॥ गर्भाद्धिजहृतुर्देवावश्विनौभिषजां ७

वरौ ॥ तंदृष्ट्वापितुरुत्संगेशयानंदेववर्चसम् ॥ ४ ॥ अन्योन्यमब्रुवन्देवाःकमयंधास्यतीतिवै ॥ मामेवायंधयत्वग्रेइतिहस्माहवासवः ॥ ५ ॥ ततोंगुलिभ्योहींद्रस्य

प्रादुरासीत्पयोम्टतम् ॥ मांधास्यतीतिकारुण्याद्यदिंद्रोह्यन्वकंपयत् ॥ ६ ॥ तस्मात्तुमांधातेत्येवंनामतस्याद्भुतंकृतम् ॥ ततस्तुधारांपयसोघृतस्यचमहात्मनः ॥ ७ ॥

तस्यास्येयौवनाश्वस्यपाणिरिंद्रस्यचास्रवत् ॥ अपिबत्पाणिमिंद्रस्यसचाप्यह्नाभ्यवर्धत ॥ ८ ॥ सोभवद्द्वादशसमोद्वादशाहेनवीर्यवान् ॥ इमांचपृथिवींकृत्स्ना

मेकाह्नासव्यजीजयत् ॥ ९ ॥ धर्मात्माधृतिमान्वीरःसत्यसंधोजितेंद्रियः ॥ जनमेजयंसुधन्वानंगयंपूरुंबृहद्रथम् ॥ १० ॥ असितंचन्टगंचैवमांधातामनुजोजय

त् ॥ उदेतिचयतःसूर्योयत्रचप्रतितिष्ठति ॥ ११ ॥ तत्सर्वंयौवनाश्वस्यमांधातुःक्षेत्रमुच्यते ॥ सोश्वमेधशतैरिष्ट्वाराजसूयशतेनच ॥ १२ ॥ अददद्रोहितान्म

त्स्यान्ब्राह्मणेभ्योविशांपते ॥ हैरण्यान्योजनोत्सेधानायतान्शतयोजनम् ॥ १३ ॥ बहुप्रकारान्सुस्वादून्भक्ष्यभोज्यान्नपर्वतान् ॥ अतिरिक्तंब्राह्मणेभ्योभुंजा

नोहीयतेजनः ॥ १४ ॥ भक्ष्यान्नपाननिचयाःशुशुभुस्त्वन्नपर्वताः ॥ घृतह्रदाःसूपपंकादधिफेनागुडोदकाः ॥ १५ ॥ रुरुधुःपर्वतान्नद्योमधुक्षीरवहाःशुभाः ॥

देवासुरानरायक्षागंधर्वोरगपक्षिणः ॥ १६ ॥ विप्रास्तत्रागताश्चासन्वेदवेदांगपारगाः ॥ ब्राह्मणाऋषयश्चापिनासंस्तत्राविपश्चितः ॥ १७ ॥ समुद्रांतांवसु

मतींवसुपूर्णांतुसर्वतः ॥ सतांब्राह्मणसात्कृत्वाजगामास्तंतदान्टपः ॥ १८ ॥ गतःपुण्यकृतांलोकान्व्याप्यस्वयशसादिशः ॥ सचेन्ममारस्टंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया

॥ १९ ॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन् ॥ २० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणि

षोडशराजकीयेद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ८ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

निमतोवामत्स्यान्देशविशेषान् हैरण्यान् स्वर्णाकरयुक्तान् जनोत्सेधान् जनेषुउत्सेधउच्छ्रायोयेषांतान् मत्स्यदशोत्पन्नेहिनद्यावद्यापिपरंपरयापूर्वापरौसमुद्रौगच्छतइतितेषामुच्छ्रितत्वंप्रसिद्धं ॥ १३ ॥ ॥५२॥

अतिरिक्तमवशिष्टंभुंजानोजनएवहीयतेनत्वन्नमित्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ८ ॥ छ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ययातिमिति ॥ १ ॥ प्राज्यदक्षिणैः बहुदक्षिणैः ॥ २ ॥ अब्राह्मणानांब्राह्मणद्वेषिणां म्लेच्छानामितियावत् परिसंख्यायअपह्नुय ॥ ३ ॥ ४ ॥ चतुर्भ्यःऋत्विग्भ्यः प्राचीदिग्घोतुर्दक्षिणाध्वर्योरित्यादि

॥नारदउवाच॥ ॥ययातिंनाहुषंचैवमृतंसृंजयशुश्रुम ॥राजसूयशतैरिष्ट्वासोश्वमेधशतेनच॥ १ ॥ पुंडरीकसहस्रेणवाजपेयशतैस्तथा ॥ अतिरात्रसहस्रेण चातुर्मास्यैश्चकामतः ॥ अग्निष्टोमैश्चविविधैःसत्रैश्चप्राज्यदक्षिणैः॥ २ ॥ अब्राह्मणानांयद्वित्तंपृथिव्यामस्तिकिंचन॥ तत्सर्वंपरिसंख्यायततोब्राह्मणसात्करोत् ॥ ३ ॥ सरस्वतीपुण्यतमानदीनांतथासमुद्राःसरितःसाद्रयश्च॥ईजानायपुण्यतमायराज्ञेघृतंपयोदुदुहुर्नाहुषाय ॥ ४ ॥ व्यूढेदेवासुरेयुद्धेकृत्वादेवसहायताम् ॥ चतुर्धाव्यभजत्सर्वांचतुर्भ्यःपृथिवीमिमाम्॥ ५ ॥ यज्ञैर्नानाविधैरिष्ट्वाप्रजामुत्पाद्यचोत्तमाम् ॥ देवयान्यांचौशनस्यांशर्मिष्ठायांचधर्मतः॥ ६ ॥ देवारण्येषुसर्वेषुविजहारामरोपमः॥ आत्मनःकामचारेणद्वितीयइववासवः॥ ७॥ यदानाभ्यगमच्छांतिंकामानांसर्ववेदवित् ॥ ततोगाथामिमांगीत्वासदारःप्राविशद्वनम्॥ ॥ ८ ॥ यत्पृथिव्यांव्रीहियवंहिरण्यंपशवःस्त्रियः ॥ नालमेकस्यतत्सर्वमितिमत्वाशमंव्रजेत्॥ ९ ॥ एवंकामान्परित्यज्यययातिर्धृतिमेत्यच ॥ पूरुंराज्येप्रतिष्ठाप्य प्रयातोवनमीश्वरः॥ १० ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन्॥ ११ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेत्रिषष्टितमोऽध्यायः॥६३॥ ९ ॥ ७३॥ ॥नारदउवाच॥ ॥नाभागमंबरीषंचमृतंसृंजयशुश्रुम॥ यःसहस्रंसहस्राणांराज्ञांचैकस्त्वयोधयत् ॥ १ ॥ जिगीषमाणाःसंग्रामेसमंताद्वैरिणोभ्ययुः॥ अस्त्रयुद्धविदोघोराःसृजंतश्चाशिवागिरः ॥ २ ॥ बललाघवशिक्षाभिस्तेषांसोस्त्रबलेनच ॥ छत्रायुधध्वजरथांश्छित्त्वाप्रासान्गतव्यथः ॥ ३ ॥ तएनंमुक्तसंनाहाःप्रार्थयन्जीवितैषिणः ॥ शरण्यमीयुःशरणंतवास्मइतिवादिनः ॥ ४ ॥ सतुतान्वशगान्कृत्वाजित्वाचेमांवसुंधराम् ॥ ईजेयज्ञशतैरिष्टैर्यथाशास्त्रंतथानघ ॥ ५ ॥ बुभुजुःसर्वसंपन्नमन्नमन्येजनाःसदा ॥ तस्मिन्यज्ञेतुविप्रेंद्राःसंतृप्ताःपरमार्चिताः ॥ ६ ॥ मोदकान्पूरिकापूपान्स्वादुपूर्णाश्चशष्कुलीः ॥ करंभान्पृथुमृद्वीकाअन्नानिसुकृतानिच ॥ ७ ॥ सूपान्मैरेयकापूपान्रागखांडवपानकान्॥ मृष्टान्नानिसुयुक्तानिमृदूनिसुरभीणिच ॥ ८ ॥ घृतंमधुपयस्तोयंदधीनिरसवंतिच ॥ फलंमूलंचसुस्वादुद्विजास्तत्रोपभुंजते ॥ ९ ॥ मादनीयानिपापानिविदित्वाचात्मनःसुखम्॥ अपिबंतयथाकामंपानपागीतवादितैः॥ १० ॥

श्रुतेः ॥ ५ ॥ ६ ॥७॥८॥९॥१०॥११॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ ९ ॥७३॥ नाभागमिति ॥ १ ॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥ ८ ॥ ९ ॥ मादनीयानिमदकराणिसुरादीनि पापानिपापहेतूनीतिज्ञात्वापिसुखलिप्सवःपिबंतीत्यर्थः ॥१०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ११ ॥ अत्यकालयद्दातुंनिष्कासितवान् जिताराजानएवसोपस्करदक्षिणात्वेनदत्ताः तेषांराज्यानितेराजानश्चब्राह्मणसात्कृताइत्यर्थः ॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुः

तत्रस्मगाथागायंतिक्षीबाहृष्टाःपठंतिच ॥ नाभागस्तुतिसंयुक्ताननृतुश्चसहस्रशः ॥ ११ ॥ तेषुयज्ञेष्वंबरीषोदक्षिणामत्यकालयत् ॥ राज्ञांशतसहस्राणिदशप्र
युतयाजिनाम् ॥ १२ ॥ हिरण्यकवचान्सर्वान्श्वेतच्छत्रप्रकीर्णकान् ॥ हिरण्यस्यंदनारूढान्सानुयात्रपरिच्छदान् ॥ १३ ॥ ईजानोविततेयज्ञेदक्षिणामत्यकाल
यत् ॥ मूर्धाभिषिक्तांश्चनृपान्राजपुत्रशतानिच ॥ १४ ॥ सदंडकोशनिचयान्ब्राह्मणेभ्योह्यमन्यत ॥ नैवंपूर्वेजनाश्चक्रुर्नकरिष्यंतिचापरे ॥ १५ ॥ यदंबरी
षोनृपतिःकरोत्यमितदक्षिणः ॥ इत्येवमनुमोदंतेप्रीतायस्यमहर्षयः ॥ १६ ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः ॥
अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन् ॥ १७ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेचतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥
१० ॥७॥ ॥७॥ ॥नारदउवाच॥ ॥शशबिंदुंचराजानंमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ ईजेसविविधैर्यज्ञैःश्रीमान्सत्यपराक्रमः ॥ १ ॥ तस्यभार्यासहस्राणां
शतमासीन्महात्मनः ॥ एकैकस्यांचभार्यायांसहस्रंतनयाभवन् ॥ २ ॥ तेकुमाराःपराक्रांताः सर्वेनियुतयाजिनः ॥ राजानःक्रतुभिर्मुख्यैरीजानावेदपारगाः ॥
॥ ३ ॥ हिरण्यकवचाःसर्वेसर्वेचोत्तमधन्विनः ॥ सर्वेश्वमेधैरीजानाःकुमाराःशाशबिंदवाः ॥ ४ ॥ तानश्वमेधेराजेंद्रोब्राह्मणेभ्योददत्पिता ॥ शतंशतंरथगजा
एकैकंपृष्ठतोन्वयुः ॥ ५ ॥ राजपुत्रंतदाकन्यास्तपनीयस्वलंकृताः ॥ कन्यांकन्यांशतंनागानागेनागेशतंरथाः ॥ ६ ॥ रथेरथेशतंचाश्वाबलिनोहेममालिनः ॥ अश्वे
अश्वेगोसहस्रंगवांपंचाशदाविकाः ॥ ७ ॥ एतद्धनमपर्याप्तमश्वमेधेमहामखे ॥ शशबिंदुर्महाभोगाब्राह्मणेभ्योह्यमन्यत ॥ ८ ॥ वार्क्षाश्चयूपायावंतअश्वमेधेम
हामखे ॥ तेतथैवपुनश्चान्येतावंतःकांचनाभवन् ॥ ९ ॥ भक्ष्यान्नपाननिचयाःपर्वताःक्रोशमुच्छ्रिताः ॥ तस्याश्वमेधेनिर्वृत्तेराज्ञःशिष्टास्त्रयोदश ॥ १० ॥ तुष्ट
पुष्टजनाकीर्णांशांतविघ्नामनामयां ॥ शशबिंदुरिमांभूमिंचिरंभुक्त्वादिवंगतः ॥ ११ ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनु
तप्यथाः ॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन् ॥ १२ ॥ ॥इतिश्रीम०द्रोणप०अभि०षोडशराजकीयेपंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥ ११ ॥७॥ ॥५३॥

षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ १० ॥७॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ शशबिंदुमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ त्रयोदशात्रनिचयाःशिष्टाः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥
इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥ ११ ॥ ७ ॥ ॥७॥ ॥७॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गयमितिस्पष्टार्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ नक्षत्रविहितादक्षिणाः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ गयंचामूर्त्तरयसंमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ योवैवर्षशतंराजाहुतशिष्टाशनोऽभवत् ॥ १ ॥ तस्मैह्यग्निर्वरंप्रादात्ततोवव्रेवरंगयः ॥ तपसाब्रह्मचर्येण व्रतेननियमेनच ॥ २ ॥ गुरूणांचप्रसादेनवेदानिच्छामिवेदितुम् ॥ स्वधर्मेणाविहिंस्यान्यान्धनमिच्छामिचाक्षयम् ॥ ३ ॥ विप्रेषुदद्तश्चैवश्रद्धाभवतुनित्यशः ॥ अनन्यासुसवर्णासुपुत्रजन्मचमेभवेत् ॥ ४ ॥ अन्नंमेददतःश्रद्धाधर्मेमेरमतांमनः ॥ अविघ्नंचास्तुमेनित्यंधर्मकार्येषुपावक ॥ ५ ॥ तथाभविष्यतीत्युक्त्वातत्रैवांतरधीयत ॥ गयोह्यवाप्यतत्सर्वंधर्मेणारीनजीजयत् ॥ ६ ॥ सदर्शपौर्णमासीभ्यांकालेष्वाग्रयणेनच ॥ चातुर्मास्यैश्चविविधैर्यज्ञैश्चावाप्तदक्षिणैः ॥ ७ ॥ अयजच्छ्रद्धयाराजापरिसंवत्सरान्शतम् ॥ गवांशतसहस्राणिशतमश्वशतानिच ॥ ८ ॥ शतंनिष्कसहस्राणिगवांचाप्ययुतानिषट् ॥ उत्थायोत्थायसंप्रादात्परिसंवत्सरान्शतम् ॥ ९ ॥ नक्षत्रेषुचसर्वेषुदद्न्नक्षत्रदक्षिणाः ॥ ईजेचविविधैर्यज्ञैर्यथासोमोंगिरायथा ॥ १० ॥ सौवर्णांपृथिवींकृत्वायइमांमणिशर्कराम् ॥ विप्रेभ्यः प्राददद्राजासोश्वमेधेमहामखे ॥ ११ ॥ जांबूनदमयायूपाःसर्वेरत्नपरिच्छदाः ॥ गयस्यासन्समृद्धास्तुसर्वभूतमनोहराः ॥ १२ ॥ सर्वकामसमृद्धंचप्रादादन्नंगयस्तदा ॥ ब्राह्मणेभ्यःप्रहृष्टेभ्यःसर्वभूतेभ्यएवच ॥ १३ ॥ ससमुद्रवनद्वीपनदीनदवनेषुच ॥ नगरेषुचराष्ट्रेषुदिविव्योम्निचयेऽवसन् ॥ १४ ॥ भूतग्रामाश्चविविधाःसंतृप्तायज्ञसंपदा ॥ गयस्यसदृशोयज्ञोनास्त्यन्यइतितेब्रुवन् ॥ १५ ॥ षट्त्रिंशद्योजनायामात्रिंशद्योजनमायता ॥ पश्चात्पुरश्चतुर्विंशद्वेदीह्यासीद्धिरण्मयी ॥ १६ ॥ गयस्ययजमानस्यमुक्तावज्रमणिस्तृता ॥ प्रादात्सब्राह्मणेभ्योथवासांस्याभरणानिच ॥ १७ ॥ यथोक्तादक्षिणाश्चान्याविप्रेभ्योभूरिदक्षिणः ॥ यत्रभोजनशिष्टस्यपर्वताःपंचविंशतिः ॥ १८ ॥ कुल्याःकुशलवाहिन्योरसानामभवंस्तदा ॥ वस्त्राभरणगंधानांराशयश्चपृथग्विधाः ॥ १९ ॥ यस्यप्रभावाच्चगयस्त्रिपुलोकेषुविश्रुतः ॥ वटश्चाक्षय्यकरणःपुण्यंब्रह्मसरश्चतत् ॥ २० ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन् ॥ २१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेषट्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥

१२ ॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ सांकृतिंरंतिदेवंचमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ यस्यद्विशतसाहस्राआसन्सूदामहात्मनः ॥ १ ॥

॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषट्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥ १२ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ सांकृतिमिति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ पारिभाषिकंनिष्कमाह सहस्रशइति ॥ १० ॥ अध्यर्धमासंपक्षेपक्षेइत्यर्थः शतंसमाइतिवाक्यशेषात् ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

॥५४॥ गृहानभ्यागतान्विप्रानतिथीन्परिवेषकाः॥पक्वापक्वंदिवारात्रंवरान्नममृतोपमम्॥२॥ न्यायेनाधिगतंवित्तंब्राह्मणेभ्योह्यमन्यत॥ वेदानधीत्यधर्मेणयश्चक्रेद्विष ७
तोवशे॥३॥ उपस्थिताश्चपशवःस्वयंयंशंसितव्रतम्॥बहवःस्वर्गमिच्छंतोविधिवत्सत्रयाजिनम्॥४॥नदीमहानसाद्यस्यप्रवृत्ताचर्मराशितः॥तस्माच्चर्मण्वतीपूर्व
मग्निहोत्रेऽभवत्पुरा ॥ ५ ॥ ब्राह्मणेभ्योददन्निष्कान्सौवर्णान्सप्रभावतः ॥ तुभ्यंनिष्कंतुभ्यंनिष्कमितिहस्मप्रभाषते ॥ ६ ॥ तुभ्यंतुभ्यमितिप्रादान्निष्कान्निष्का
न्सहस्रशः॥ ततःपुनःसमाश्वास्यनिष्कानेवप्रयच्छति ॥ ७ ॥ अल्पंदत्तंमयाद्येतिनिष्ककोटिंसहस्रशः ॥ एकाह्नादास्यतिपुनःकोन्यस्तत्संप्रदास्यति ॥ ८ ॥ द्वि
जपाणिवियोगेनदुःखंमेशाश्वतंमहत् ॥ भविष्यतिनसंदेहएवंराजाददद्वसु ॥ ९ ॥ सहस्रशश्चसौवर्णान्वृषभान्गोशतानुगान् ॥ साष्टंशतंसुवर्णानांनिष्कमा
हुर्धनंतथा॥ १० ॥ अध्यर्धमासमददद्ब्राह्मणेभ्यःशतंसमाः ॥ अग्निहोत्रोपकरणंयज्ञोपकरणंचयत् ॥ ११ ॥ ऋषिभ्यःकरकान्कुंभान्स्थालीःपिठरमेवच ॥ श
यनासनयानानिप्रासादांश्चगृहाणिच ॥ १२ ॥ वृक्षांश्चविविधान्दद्यादन्नानिचधनानिच ॥ सर्वंसौवर्णमेवासीद्रंतिदेवस्यधीमतः ॥ १३ ॥ तत्रास्यगाथागा
यंतियेपुराणविदोजनाः॥ रंतिदेवस्यतांदृष्ट्वासमृद्धिमतिमानुषीम्॥ १४ ॥ नैतादृशंदृष्टपूर्वंकुबेरसदनेष्वपि ॥ धनंचपूर्यमाणंनःकिंपुनर्मनुजेष्विति ॥ १५ ॥ व्य
क्तंवस्वोकसारेयमित्यूचुस्तत्रविस्मिताः ॥ सांकृतेरंतिदेवस्ययांरात्रिमतिथिर्वसेत् ॥ १६ ॥ आलभ्यंततदागावःसहस्राण्येकविंशतिः ॥ तत्रस्मसूदाःक्रोशंति
सुमृष्टमणिकुंडलाः॥ १७ ॥ सूपंभूयिष्ठमश्नीध्वंनाद्यमांसंयथापुरा ॥ रंतिदेवस्ययत्किंचित्सौवर्णमभवत्तदा ॥ १८ ॥ तत्सर्वंविततेयज्ञेब्राह्मणेभ्योह्यमन्यत॥
प्रत्यक्षंतस्यहव्यानिप्रतिगृह्णंतिदेवताः॥ १९ ॥ कव्यानिपितरःकालेसर्वकामान्द्विजोत्तमाः ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ २० ॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तु
भ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन् ॥ २१ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेसप्तष
ष्टितमोऽध्यायः॥ ६७ ॥ १३ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥५४॥

वस्वोकसारासलोपआर्षः कनकमयानिओकांसिसारोयस्याःसातथा ॥ १६ ॥ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥ १३ ॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दौष्यंतिमिति ॥ १ ॥ २ ॥ क्रूरानिति यथामनःशिलामयाःशिलाःजतुराशिभिर्लाक्षापुंजैर्युक्तास्तत्सदृशान्रक्तबिंदुयुक्तान्रक्तपीतवर्णान्व्याघ्रविशेषान्वशेऽकरोदित्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

॥ नारदउवाच ॥ दौष्यंतिंभरतंचापिमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ कर्माण्यसुकराण्यन्यैःकृतवान्यःशिशुर्वने ॥ १ ॥ हिमावदातान्यःसिंहान्नखदंष्ट्रायुधान्बली ॥ निर्वीर्यांस्तरसाकृत्वाविचकर्षवबंधच ॥ २ ॥ क्रूरांश्चोग्रतरान्व्याघ्रान्दमित्वाचाकरोद्वशे ॥ मनःशिलाइवशिलाःसंयुक्ताजतुराशिभिः ॥ ३ ॥ व्यालादींश्चातिबलवान्सुप्रतीकान्गजानपि ॥ दंष्ट्रासुगृह्यविमुखान्शुष्कास्यानकरोद्वशे ॥ ४ ॥ महिषानप्यतिबलोबलिनोविचकर्षह ॥ सिंहानांचसुदृप्तानांशतान्याकर्षयद्बलात् ॥ ५ ॥ बलिनःसृमरान्खड्गान्नानासत्त्वानिचाप्युत ॥ कृच्छ्रप्राणंवनेबद्ध्वादमयित्वाप्यवासृजत् ॥ ६ ॥ तंसर्वदमनेत्याहुर्द्विजास्तेनास्यकर्मणा ॥ तंप्रत्यषेधज्जननीमासत्त्वानिविजीजहि ॥ ७ ॥ सोश्वमेधशतेनेष्ट्वायमुनामनुवीर्यवान् ॥ त्रिशताश्वान्सरस्वत्यांगंगामनुचतुःशतान् ॥ ८ ॥ सोश्वमेधसहस्रेणराजसूयशतेनच ॥ पुनरीजेमहायज्ञैःसमाप्तवरदक्षिणैः ॥ ९ ॥ अग्निष्टोमातिरात्राभ्यामिष्ट्वाविश्वजिताअपि ॥ वाजपेयसहस्राणांसहस्रैश्चसुसंवृतैः ॥ १० ॥ इष्ट्वाशाकुंतलोराजातर्पयित्वाद्विजान्धनैः ॥ सहस्रंयत्रपद्मानांकण्वायभरतोददौ ॥ ११ ॥ जांबूनदस्यशुद्धस्यकनकस्यमहायशाः ॥ यस्ययूपःशतव्यामःपरिणाहेनकांचनः ॥ १२ ॥ समागम्यद्विजैःसार्धंसेंद्रैर्देवैःसमुच्छ्रितः ॥ अलंकृतान्राजमानान्सर्वरत्नैर्मनोहरैः ॥ १३ ॥ हैरण्यानश्वान्द्विरदान्रथानुष्ट्रानजाविकम् ॥ दासीदासंधनंधान्यंगाःसवत्साःपयस्विनीः ॥ १४ ॥ ग्रामान्गृहांश्चक्षेत्राणिविविधांश्चपरिच्छदान् ॥ कोटीशतायुतांश्चैवब्राह्मणेभ्योह्यमन्यत ॥ १५ ॥ चक्रवर्तीह्यदीनात्माजितारिर्ह्यजितःपरैः ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ १६ ॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ अयज्वानमदाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन् ॥ १७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेअष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ १४ ॥ ६९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ पृथुंवैन्यंचराजानंमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ यमभ्यषिंचन्साम्राज्येराजसूयेमहर्षयः ॥ १ ॥ यत्नतःप्रथितेत्यूचुःसर्वानभिभवन्पृथुः ॥ क्षतान्नस्त्रास्यतेसर्वानित्येवंक्षत्रियोऽभवत् ॥ २ ॥ पृथुंवैन्यंप्रजादृष्ट्वारक्ताःस्मेतियदब्रुवन् ॥ ततोराजेतिनामास्यअनुरागादजायत ॥ ३ ॥

कृच्छ्रप्राणंसंकटगतंयथास्यात्तथाबद्ध्वा ॥ ६ ॥ माविजीजहि माहिंसीः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ व्यामोहस्तचतुष्टयं परिणाहेनदैर्घ्येण ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ १४ ॥ ६९ ॥ ॥ पृथुमिति ॥ १ ॥ प्रथितापृथ्वीअनेनेतिपृथुरित्यर्थः ॥ २ ॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ४ ॥ तेषांदर्भाणामेवचीराणिवल्कलानियैःप्रजाःसंवीताः तान्येवपरिधानीयानिशयनानिचेत्यर्थः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ध्वजभंगस्तोरणादिना ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥१२॥१३॥१४॥ १५ ॥ १६ ॥१७॥

अकृष्टपच्यापृथिवीआसीद्वैन्यस्यकामधुक् ॥ सर्वाःकामदुघागावःपुटकेपुटकेमधु ॥ ४ ॥ आसन्हिरण्मयादर्भाःसुखस्पर्शाःसुखावहाः ॥ तेषांचीराणिसंवी
ताःप्रजास्तेष्वेवशेरते ॥ ५ ॥ पलान्यमृतकल्पानिस्वादूनिचमधूनिच ॥ तेषामासीत्तदाहारोनिराहाराश्चनाभवन् ॥ ६ ॥ अरोगाःसर्वसिद्धार्थामनुष्याह्यकुतो
भयाः ॥ न्यवसंतयथाकामंवृक्षेषुचगुहासुच ॥ ७ ॥ प्रविभागोनराष्ट्राणांपुराणांचाभवत्तदा ॥ यथासुखंयथाकामंतथैतामुदिताःप्रजाः ॥ ८ ॥ तस्यसंस्तंभिता
स्त्वापःसमुद्रमभियास्यतः ॥ पर्वताश्चददुर्मार्गंध्वजभंगश्चनाभवत् ॥ ९ ॥ तंवनस्पतयःशैलादेवासुरनरोरगाः ॥ सप्तर्षयःपुण्यजनागंधर्वाप्सरसोपिच ॥ १० ॥
पितरश्चसुखासीनमभिगम्येदमब्रुवन् ॥ सम्राडसिक्षत्रियोसिराजागोप्तापितासिनः ॥ ११ ॥ देह्यस्मभ्यंमहाराजप्रभुःसन्नीप्सितान्वरान् ॥ यैर्वयंशाश्वती
स्तृप्तीर्वर्तयिष्यामहेसुखम् ॥ १२ ॥ तथेत्युक्त्वापृथुर्वैन्योगृहीत्वाजगवंधनुः ॥ शरांश्चाप्रतिमान्घोरांश्चिंतयित्वाब्रवीन्महीम् ॥ १३ ॥ एह्येहिवसुधेक्षिप्रंक्षरैभ्यः
कांक्षितंपयः ॥ ततोदास्यामिभद्रंतेअन्नंयस्ययथेप्सितं ॥ १४ ॥ ॥ वसुधोवाच ॥ ॥ दुहितृत्वेनमांवीरसंकल्पयितुमर्हसि ॥ तथेत्युक्त्वापृथुःसर्वंविधानमकरो
द्वशी ॥ १५ ॥ ततोभूतनिकायास्तांवसुधांदुदुहुस्तदा ॥ तांवनस्पतयःपूर्वंसमुत्तस्थुर्दुधुक्षवः ॥ १६ ॥ सातिष्ठद्वत्सलावत्संदोग्धृपात्राणिचेच्छती ॥ वत्सोभूत्पु
ष्पितःशालःप्लक्षोदोग्धाभवत्तदा ॥ १७ ॥ छिन्नप्ररोहणंदुग्धंपात्रमौदुंबरंशुभम् ॥ उदयःपर्वतोवत्सोमेरुर्दोग्धामहागिरिः ॥ १८ ॥ रत्नान्योषधयोदुग्धंपात्रमश्म
मयंतथा ॥ दोग्धाचासीत्तदादेवोदुग्धमूर्जस्करंप्रियम् ॥ १९ ॥ असुरादुदुहुर्मायामामपात्रेतुतेतदा ॥ दोग्धाद्विमूर्धातत्रासीद्वत्सश्चासीद्विरोचनः ॥ २० ॥ कृषिं
चसस्यंचनरादुदुहुःपृथिवीतले ॥ स्वायंभुवोमनुर्वत्सस्तेषांदोग्धाभवत्पृथुः ॥ २१ ॥ अलाबुपात्रेचतथाविषंदुग्धावसुंधरा ॥ धृतराष्ट्रोभवद्दोग्धातेषांवत्सस्तु
तक्षकः ॥ २२ ॥ सप्तर्षिभिर्ब्रह्मदुग्धातथाचाक्लिष्टकर्मभिः ॥ दोग्धाबृहस्पतिःपात्रंछंदोवत्सश्चसोमराट् ॥ २३ ॥ अंतर्धानंचामपात्रेदुग्धापुण्यजनैर्विराट् ॥ दोग्धा
वैश्रवणस्तेषांवत्सश्चासीद्वृषध्वजः ॥ २४ ॥ पुण्यगंधान्पद्मपात्रेगंधर्वाप्सरसोऽदुहन् ॥ वत्सश्चित्ररथस्तेषांदोग्धाविश्वरुचिःप्रभुः ॥ २५ ॥ स्वधांरजतपात्रेषुदुदुहुः
पितरश्चताम् ॥ वत्सोवैवस्वतस्तेषांयमोदोग्धांतकस्तदा ॥ २६ ॥ एवंनिकायैस्तैर्दुग्धापयोभीष्टंहिसाविराट् ॥ यैर्वर्तयंतितेह्यद्यपात्रैर्वत्सैश्चनित्यशः ॥ २७ ॥

॥ १८ ॥ दोग्धेति चाद्वत्सोपिदेवएव प्रियंदुग्धं पात्रमप्यर्थान्मनएवेतिकल्प्यं ग्रंथांतराद्वावत्सपात्रेज्ञेये एवमन्यत्रापि ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ विराट्पृथिवी ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ पार्थिवाःपृथ्वीसंबंधिपदार्थाः ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥३३॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ १५ ॥७॥ येमृतास्तेतीतायेवर्तमानास्तेपिमरिष्यंत्येवे

यज्ञैश्चविविधैरिष्ट्वापृथुर्वैन्यःप्रतापवान् ॥ संतर्पयित्वाभूतानिसर्वैःकामैर्मनःप्रियैः ॥ २८ ॥ हैरण्यानकरोद्राजायेकेचित्पार्थिवाभुवि ॥ तान्ब्राह्मणेभ्यःप्राय च्छदश्वमेधेमहामखे ॥ २९ ॥ षष्टिनागसहस्राणिषष्टिनागशतानिच ॥ सौवर्णानकरोद्राजाब्राह्मणेभ्यश्चतान्ददौ ॥ ३० ॥ इमांचपृथिवींसर्वांमणिरत्नविभू पिताम् ॥ सौवर्णीमकरोद्राजाब्राह्मणेभ्यश्चतांददौ ॥ ३१ ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरस्तुभ्यंमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ ३२ ॥ अयज्वानम दाक्षिण्यमभिश्वैत्येतिव्याहरन् ॥ ३३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेएकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥६९॥ १५ ॥७॥

नारदउवाच ॥ ॥ रामोमहातपाःशूरोवीरलोकनमस्कृतः ॥ जामदग्न्योप्यतियशाअवितृप्तोमरिष्यति ॥ १ ॥ यस्माद्यमनुपर्यैतिभूमिंकुर्वन्निमांसुखाम् ॥ नचा सीद्विक्रियायस्यप्राप्यश्रियमनुत्तमाम् ॥ २ ॥ यःक्षत्रियैःपरामृष्टेवत्सेपितरिचाब्रुवन् ॥ ततोवधीत्कार्तवीर्यमजितंसमरेपरैः ॥ ३ ॥ क्षत्रियाणांचतुःषष्टिमयुता निसहस्रशः ॥ तदामृत्योःसमेतानिएकेनधनुषाजयत् ॥ ४ ॥ ब्रह्मद्विषांचाथतस्मिन्सहस्राणिचतुर्दश ॥ पुनरन्यान्निजग्राहदंतक्रूरंजघानह ॥ ५ ॥ सहस्रंमुस लेनाहन्सहस्रमसिनावधीत् ॥ उद्बंधनात्सहस्रंचसहस्रमुदकेधृतम् ॥ ६ ॥ दंतान्भंक्त्वासहस्रस्यकर्णान्नासान्यकृंतत ॥ ततःसप्तसहस्राणांकटुधूपमपाययत् ॥ ७ ॥ शिष्टान्बद्ध्वाचहत्वावैतेषांमूर्ध्निविभिद्यच ॥ गुणावतीमुत्तरेणखांडवाद्दक्षिणेनच ॥ गिर्यंतेशतसाहस्राहैहयाःसमरेहताः ॥ ८ ॥ सरथाश्वगजावीरानिहतास्तत्रशे रते ॥ पितुर्वधामर्षितेनजामदग्न्येनधीमता ॥ ९ ॥ निजघ्नेदशसाहस्रान्रामःपरशुनातदा ॥ नह्यमृष्यततावाचोयास्तैर्भृशमुदीरिताः ॥ १० ॥ भृगोरामाभिधावे तियदाक्रंदन्द्विजोत्तमाः ॥ ततःकाश्मीरदरदान्कुंतिक्षुद्रकमालवान् ॥ ११ ॥ अंगवंगकलिंगांश्चविदेहांस्ताम्रलिप्तकान् ॥ रक्षोवाहान्वीतिहोत्रांस्त्रिगर्तान्मा र्तिकावतान् ॥ १२ ॥ शिबीनन्यांश्चराजन्यान्देशान्देशान्सहस्रशः ॥ निजघानशितैर्बाणैर्जामदग्न्यःप्रतापवान् ॥ १३ ॥ कोटीशतसहस्राणिक्षत्रियाणांसहस्र शः ॥ इंद्रगोपकवर्णस्यबंधुजीवनिभस्यच ॥ १४ ॥ रुधिरस्यपरीवाहैःपूरयित्वासरांसिच ॥ सर्वानष्टादशद्वीपान्वशमानीयभार्गवः ॥ १५ ॥

त्याह रामइति ॥ १ ॥ योरामःइमांपृथ्वींसुखामनुपद्रवांकुर्वन्आद्यमादियुगविहितंधर्ममनुपर्यैतिस्मअनुप्रवर्तितवानित्यर्थः ॥ २ ॥ क्षत्रियैःकार्तवीर्यपुत्रैः अब्रुवन्नविकत्थयन् ॥३॥ मृत्योर्मृत्युमवधीकृत्य ॥ ४ ॥ तस्मिंस्तन्मध्येएव दंतक्रूरंतद्देशाधिपतिं ॥ ५ ॥ उद्बंधनाद्वृक्षशाखावलंबनात् ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ तैराश्रमवासिभिः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अटनलेत्यत्रनलशब्दश्चतुर्हस्तवचनः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ १६ ॥ ७ ॥

ईजेक्रतुशतैःपुण्यैःसमाप्तवरदक्षिणैः॥ वेदीमष्टनलोत्सेधांसौवर्णांविधिनिर्मिताम्॥ १६ ॥ सर्वरत्नशतैःपूर्णांपताकाशतमालिनीम्॥ ग्राम्यारण्यैःपशुगणैःसंपू
॥५६॥ र्णांचमहीमिमाम्॥ १७॥ रामस्यजामदग्न्यस्यप्रतिजग्राहकश्यपः॥ ततःशतसहस्राणिद्विपेंद्रान्हेमभूषणान्॥ १८॥ निर्दस्युंपृथिवींकृत्वाशिष्टेष्टजनसंकुलाम्॥ ७
कश्यपायददौरामोहयमेधेमहामखे ॥ १९ ॥ त्रिःसप्तकृत्वःपृथिवींकृत्वानिःक्षत्रियांप्रभुः॥ इष्ट्वाक्रतुशतैर्वीरोब्राह्मणेभ्योह्यमन्यत ॥ २० ॥ सप्तद्वीपांवसुम
तींमारीचोगृह्णतद्विजः॥ रामंप्रोवाचनिर्गच्छवसुधातोममाज्ञया॥ २१॥ सकश्यपस्यवचनात्प्रोत्सार्यसरितांपतिम्॥ इषुपातेयुधांश्रेष्ठःकुर्वन्ब्राह्मणशासनम्॥
॥ २२ ॥ अध्यावसद्गिरिश्रेष्ठंमहेंद्रंपर्वतोत्तमम्॥ एवंगुणशतैर्युक्तोभृगूणांकीर्तिवर्धनः ॥ २३ ॥ जामदग्न्योह्यतियशामरिष्यतिमहाद्युतिः॥ त्वयाचतुर्भद्रतरः
पुत्रात्पुण्यतरस्तव॥ २४॥ अयज्वानमदाक्षिण्यंमापुत्रमनुतप्यथाः॥ एतेचतुर्भद्रतरास्त्वयाभद्रशताधिकाः॥ मृतानरवरश्रेष्ठमरिष्यंतिचसृंजय॥ २५॥ ॥ इति
श्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेसप्ततितमोऽध्यायः॥ ७० ॥ १६ ॥ ७॥ ॥ व्यासउवाच॥ ॥ पुण्यमाख्यानमायु
ष्यंश्रुत्वाषोडशराजिकम्॥ अव्याहरन्नरपतिस्तूष्णीमासीत्ससृंजयः ॥ १ ॥ तमब्रवीत्तथासीनंनारदोभगवानृषिः॥ श्रुतंकीर्तयतोमत्त्वंगृहीतंतेमहाद्युते॥ २ ॥
आहोस्विदंततोनष्टंश्राद्धंशूद्रीपताविव॥ सएवमुक्तःप्रत्याहप्रांजलिःसृंजयस्तदा॥ ३ ॥ एतच्छ्रुत्वामहाबाहोधन्यमाख्यानमुत्तमम्॥ राजर्षीणांपुराणानांयज्व
नांदक्षिणावताम्॥ ४॥ विस्मयेनहृतेशोकेतमसीवार्कतेजसा॥ विपाप्मास्म्यव्यथोपेतोब्रूहिकिंकरवाण्यहम्॥ ५॥ ॥ नारदउवाच॥ ॥ दिष्ट्याऽपहृतशोकस्त्वं
वृणीष्वेहयदिच्छसि॥ तत्तत्प्रपत्स्यसेसर्वंनमृषावादिनोवयम्॥ ६॥ ॥ सृंजयउवाच॥ ॥ एतेनैवप्रतीतोहंप्रसन्नोयद्भवान्मम॥ प्रसन्नोयस्यभगवान्नतस्या
स्तीहदुर्लभम्॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच॥ ॥ मृतंददानितेपुत्रंदस्युभिर्निहतंवृथा॥ उद्धृत्यनरकात्कष्टात्पशुवत्प्रोक्षितंयथा॥ ८ ॥ ॥ व्यासउवाच॥ ॥ प्रादुरासी
त्ततःपुत्रःसृंजयस्याद्भुतप्रभः॥ प्रसन्नेनर्षिणादत्तःकुबेरतनयोपमः॥ ९ ॥ ततःसंगम्यपुत्रेणप्रीतिमानभवन्नृपः॥ ईजेचक्रतुभिःपुण्यैःसमाप्तवरदक्षिणैः॥ १० ॥
अकृतार्थश्चभीतश्चनचसान्नाहिकोहतः॥ अयज्वात्वनपत्यश्चततोसौजीवितःपुनः॥ ११ ॥ ॥५६॥

पुण्यमाख्यानमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ विस्मयेनपुण्याख्यानश्रवणजनितचित्तविस्तारेण ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ प्रतीतःप्रीतः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ सान्नाहिकःयुद्धोद्यतः ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥१२॥१३॥१४॥ अप्राप्यंईहितमीप्सितंकिंचिदपिनशक्यंनसुलभं ॥१५॥१६॥ अंतान्मरणात् भागवतःसंपन्नाप्तः द्विजोचितांद्विजैरभिमतां ॥१७॥१८॥ अघंदुःखं ॥१९ ॥ अभिमानंमानातिशयं चिंतय

शूरोवीरःकृतार्थश्चप्रताप्यारीन्सहस्रशः ॥ अभिमन्युर्गतोवीरःपृतनाभिमुखोहतः॥ १२ ॥ ब्रह्मचर्येणयान्कांश्चित्प्रज्ञयाचश्रुतेनच ॥ इष्टैश्चक्रतुभिर्यांतितांस्तेपु
त्रोक्षयान्गतः॥ १३॥ विद्वांसःकर्मभिःपुण्यैःस्वर्गमीहंतिनित्यशः ॥ नतुस्वर्गादयंलोकःकाम्यतेस्वर्गवासिभिः॥ १४॥ तस्मात्स्वर्गगतंपुत्रमर्जुनस्यहतंरणे ॥
नचेहानयितुंशक्यंकिंचिदप्राप्यमीहितम् ॥ १५ ॥ यांयोगिनोध्यानविविक्तदर्शनाःप्रयांतियांचोत्तमयज्विनोजनाः॥ तपोभिरिद्धैरनुयांतियांतथातामक्षयां
तेतनयोगतोगतिम्॥ १६ ॥ अंतात्पुनर्भावगतोविराजतेराजेववीरोह्यमृतात्मरश्मिभिः ॥ तामैंदवीमात्मतनुंद्विजोचितांगतोभिमन्युर्नसशोकमर्हति॥ १७॥
एवंज्ञात्वास्थिरोभूत्वाजह्यरीन्धैर्यमाप्नुहि ॥ जीवंतएवनःशोच्यानतुस्वर्गगतानघ ॥ १८ ॥ शोचतोहिमहाराजअघमेवाभिवर्धते॥तस्माच्छोकंपरित्यज्यश्रे
यसेप्रयतेद्बुधः॥ १९ ॥प्रहर्षमभिमानंचसुखप्राप्तिंचचिंतयन् ॥ एतद्बुद्ध्वाबुधाःशोकंनशोकःशोकउच्यते ॥ २० ॥ एवंविद्वन्समुत्तिष्ठप्रयतोभवमाशुचः॥
श्रुतस्तेसंभवोमृत्योस्तपांस्यनुपमानिच॥ २१ ॥ सर्वभूतसमत्वंचचंचलाश्चविभूतयः॥ सृंजयस्यतुतंपुत्रंमृतंसंजीवितंपुनः ॥ २२ ॥ एवंविद्वन्महाराजमाशु
चःसाधयाम्यहम्॥ एतावदुक्त्वाभगवांस्तत्रैवांतरधीयत॥ २३ ॥ वागीशानेभगवतिव्यासेव्यभ्रनभःप्रभे ॥ गतेमतिमतांश्रेष्ठेसमाश्वास्ययुधिष्ठिरम्॥ २४॥
पूर्वेषांपार्थिवेंद्राणांमहेंद्रप्रतिमौजसाम् ॥ न्यायाधिगतवित्तानांतांश्रुत्वायज्ञसंपदम् ॥ २५ ॥ संपूज्यमनसाविद्वान्विशोकोभूद्युधिष्ठिरः॥ पुनश्चाचिंतयद्दीनः
किंस्विद्वक्ष्येधनंजयम्॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिअभिमन्युवधपर्वणिषोडशराजकीयेएकसप्ततितमोऽध्यायः॥७१॥ ॥छ॥ ॥छ॥
समाप्तमभिमन्युवधपर्व॥ ॥ अथप्रतिज्ञापर्व॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ तस्मिन्नहनिनिर्वृत्तेघोरेप्राणभृतांक्षये ॥ आदित्येऽस्तंगतेश्रीमान्संध्याकालउप
स्थिते ॥ १ ॥ व्यपयातेषुवासायसर्वेषुभरतर्षभ ॥ हत्वासंशप्तकव्रातान्दिव्यैरस्त्रैःकपिध्वजः॥ २ ॥ प्रायात्स्वशिबिरंजिष्णुर्जैत्रमास्थायतंरथम् ॥ गच्छन्नेवचगो
विंदंसाश्रुकंठोभ्यभाषत ॥ ३ ॥ किंनुमेहृदयंत्रस्तंवाक्सज्जतिकेशव ॥ स्यंदंतिचाप्यनिष्टानिगात्रंसीदतिचाप्युत ॥ ४ ॥

न्भिलपन्शोकंनकुर्वतीतिशेषः नशोकःशोकउच्यतेकिंत्वात्मैवशोकइत्यर्थः॥ २० ॥ २१॥ सृंजयस्यपुत्रंउद्दिश्यचंचलाविभूतयश्चश्रुताइतिशेषानुषंगः॥ २२॥२३॥२४॥२५॥२६॥ ॥इतिद्रोणपर्वणि
टीकायांएकसप्ततितमोऽध्यायः॥ ७१ ॥ ॥ छ ॥ तस्मिन्निति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥५७॥ अनिष्टंचैवमेश्लिष्टंहृदयान्नापसर्पति॥ भुवियेदिक्षुचात्युग्राउत्पातास्त्रासयंतिमाम्॥ ५॥ बहुप्रकारादृश्यंतेसर्वएवाघशंसिनः॥ अपिस्वस्तिभवेद्राज्ञःसामात्य ७
स्यगुरोर्मम॥ ६ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥व्यक्तंशिवंतवभ्रातुःसामात्यस्यभविष्यति॥ माशुचःकिंचिदेवान्यत्तत्रानिष्टंभविष्यति॥ ७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥त
तःसंध्यामुपास्यैववीरौवीरावसादने॥ कथयंतौरणेवृत्तंप्रयातौरथमास्थितौ॥ ८ ॥ ततःस्वशिबिरंप्राप्तौहतानंदंहतत्विषम्॥ वासुदेवोर्जुनश्चैवकृत्वाकर्मसुदु
ष्करम्॥ ९ ॥ ध्वस्ताकारंसमालक्ष्यशिबिरंपरवीरहा॥ बीभत्सुरब्रवीत्कृष्णमस्वस्थहृदयस्ततः॥ १० ॥नदंतिनाद्यतूर्याणिमंगल्यानिजनार्दन॥ मिश्रादुंदुभि
निर्घोषैःशंखाश्चाडंबरैःसह॥ ११ ॥ वीणानैवाद्यवाद्यंतेशम्यातालस्वनैःसह॥ मंगल्यानिचगीतानिनगायंतिपठंतिच॥ १२ ॥स्तुतियुक्तानिरम्याणिममानी
केषुबंदिनः॥ योधाश्चापिहिमांदृष्ट्वानिवर्तंतेह्यधोमुखाः॥ १३ ॥कर्माणिचयथापूर्वंकृत्वानाभिवदंतिमाम्॥ अपिस्वस्तिभवेदद्यभ्रातृभ्योममाधव॥ १४॥
नहिशुध्यतिमेभावोदृष्ट्वास्वजनमाकुलम्॥ अपिपांचालराजस्यविराटस्यचमानद॥ १५॥ सर्वेषांचैवयोधानांसामग्र्यंस्यान्ममाच्युत॥नचमामद्यसौभद्रःप्रहृ
ष्टोभ्रातृभिःसह॥ रणादायांतमुचितंप्रत्युद्यातिहसन्निव॥ १६॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एवंसंकथयंतौतौप्रविष्टौशिबिरंस्वकम्॥ ददृशातेभृशंस्वस्थान्पां
डवान्नष्टचेतसः॥ १७॥ दृष्ट्वाभ्रातॄंश्चपुत्रांश्चविमनावानरध्वजः॥ अपश्यंश्चैवसौभद्रमिदंवचनमब्रवीत्॥ १८॥ मुखवर्णोऽप्रसन्नोवःसर्वेषामेवलक्ष्यते॥ नचा
भिमन्युंपश्यामिनचमांप्रतिनंदथ॥ १९॥ मयाश्रुतश्चद्रोणेनचक्रव्यूहोविनिर्मितः॥ नचवस्तस्यभेत्तास्तिविनासौभद्रमर्भकम्॥ २०॥ नचोपदिष्टस्तस्यासी
न्मयानीकाद्विनिर्गमः॥ कच्चिन्नबालोयुष्माभिःपरानीकंप्रवेशितः॥ २१॥ भित्त्वानीकंमहेष्वासःपरेषांबहुशोयुधि॥ कच्चिन्ननिहतःसंख्येसौभद्रःपरवीरहा
॥ २२ ॥लोहिताक्षंमहाबाहुंजातंसिंहमिवाद्रिषु॥ उपेंद्रसदृशंब्रूतकथमायोधनेहतः॥ २३॥ सुकुमारंमहेष्वासंवासवस्यात्मजात्मजम्॥ सदाममप्रियंब्रूतक
थमायोधनेहतः॥ २४॥ सुभद्रायाःप्रियंपुत्रंद्रौपद्याःकेशवस्यच॥ अंबायाश्चप्रियंनित्यंकोवधीत्कालमोहितः॥ २५॥ सदृशोवृष्णिवीरस्यकेशवस्यमहात्म ॥५७॥
नः॥ विक्रमश्रुतमाहात्म्यैःकथमायोधनेहतः॥ २६॥ वार्ष्णेयीदयितंशूरंमयासततलालितम्॥ यदिपुत्रंनपश्यामियास्यामियमसादनम्॥ २७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ यथेतिकथमर्थौ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ यद्दिमेपितास्यात्त

मृदुकुंचितकेशांतंबालंबालमृगेक्षणम् ॥ मत्तद्विरदविक्रांतंसिंहपोतमिवोद्धतम् ॥ २८ ॥ स्मिताभिभाषिणंदांतंगुरुवाक्यकरंसदा ॥ बाल्येप्यतुलकर्माणंप्रियवा
क्यममत्सरम् ॥ २९ ॥ महोत्साहंमहाबाहुंदीर्घराजीवलोचनम् ॥ भक्तानुकंपिनंदांतंनचनीचानुसारिणम् ॥ ३० ॥ कृतज्ञंज्ञानसंपन्नंकृतास्त्रमनिवर्तिनम् ॥ युद्धा
भिनंदिनंनित्यंद्विपतांभयवर्धनम् ॥ ३१ ॥ स्वेषांप्रियहितेयुक्तंपितॄणांजयगृद्धिनम् ॥ नचपूर्वंप्रहर्तारंसंग्रामेनष्टसंभ्रमम् ॥ ३२ ॥ यदिपुत्रंनपश्यामियास्यामियम
सादनम् ॥ रथेपुगण्यमानेपुगणितंतंमहारथम् ॥ ३३ ॥ मयाध्यर्धगुणंसंख्येतरुणंबाहुशालिनम् ॥ प्रद्युम्नस्यप्रियंनित्यंकेशवस्यममैवच ॥ ३४ ॥ यदिपुत्रंनपश्या
मियास्यामियमसादनम् ॥ सुनसंसुललाटांतंस्वक्षिभ्रूदशनच्छदम् ॥ ३५ ॥ अपश्यतस्तद्वदनंकाशांतिर्हृदयस्यमे ॥ तंत्रीस्वनसुखंरम्यंपुंस्कोकिलसमध्वनिम् ॥
॥ ३६ ॥ अशृण्वतःस्वनंतस्यकाशांतिर्हृदयस्यमे ॥ रूपंचाप्रतिमंतस्यत्रिदशैश्चापिदुर्लभम् ॥ ३७ ॥ अपश्यतोहिवीरस्यकाशांतिर्हृदस्यमे ॥ अभिवादनदक्षंतंपि
तॄणांवचनेरतम् ॥ ३८ ॥ नाद्याहंयदिपश्यामिकाशांतिर्हृदयस्यमे ॥ सुकुमारःसदावीरोमहार्हशयनोचितः ॥ ३९ ॥ भूमावनाथवच्छेतेनूनंनाथवतांवरः ॥ शया
नंसमुपासंतियंपुरापरमस्त्रियः ॥ ४० ॥ तमद्यविप्रविद्धांगमुपासंत्यशिवाःशिवाः ॥ यःपुराबोध्यतेसुप्तःसूतमागधवंदिभिः ॥ ४१ ॥ बोधयंत्यद्यतंनूनंश्वापदा
विकृतैःस्वनैः ॥ छत्रच्छायासमुचितंतस्यतद्वदनंशुभम् ॥ ४२ ॥ नूनमद्यरजोध्वस्तंरणरेणुःकरिष्यति ॥ हापुत्रकावितृप्तस्यसततंपुत्रदर्शने ॥ ४३ ॥ भाग्यहीन
स्यकालेनयथामेनीयसेबलात् ॥ साचसंयमनीनूनंसदासुकृतिनांगतिः ॥ ४४ ॥ स्वभाभिर्मोहितारम्यात्वयात्यर्थंविराजते ॥ नूनंवैवस्वतश्चत्वांवरुणश्चप्रिया
तिथिम् ॥ ४५ ॥ शतक्रतुर्धनेशश्चप्राप्तमर्चंत्यभीरुकम् ॥ एवंविलप्यबहुधाभिन्नपोतोवणिग्यथा ॥ ४६ ॥ दुःखेनमहताविष्टोयुधिष्ठिरमपृच्छत ॥ कच्चित्सक
दनंकृत्वापरेपांकुरुनंदन ॥ ४७ ॥ स्वर्गतोभिमुखःसंख्येयुध्यमानोनरर्षभैः ॥ सनूनंबहुभिर्यत्तैर्युध्यमानोनरर्षभैः ॥ ४८ ॥ असहायःसहायार्थीमामनुध्यातवान्ध्रु
वम् ॥ पीड्यमानःशरैस्तीक्ष्णैःकर्णद्रोणकृपादिभिः ॥ ४९ ॥ नानालिंगैःसुधौताग्रैर्ममपुत्रोल्पचेतनः ॥ इहमेस्यात्परित्राणंपितेतिसपुनःपुनः ॥ ५० ॥ इत्येवंविल
पन्मन्येनृशंसैर्भुविपातितः ॥ अथवामत्प्रसूतःसस्वस्रीयोमाधवस्यच ॥ ५१ ॥ सुभद्रायांचसंभूतोनचैवंवक्तुमर्हति ॥ वज्रसारमयंनूनंहृदयंसुदृढंमम ॥ ५२ ॥
अपश्यतोदीर्घबाहुंरक्ताक्षंयन्नदीर्यते ॥ कथंबालेमहेष्वासान्नृशंसामर्मभेदिनः ॥ ५३ ॥

दामेत्राणंस्यादित्यन्वयः ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥

स्वस्रीयेवासुदेवस्यममपुत्रेऽक्षिपन्शरान् ॥ योमांनित्यमदीनात्माप्रत्युद्गम्याभिनंदति ॥ ५४ ॥ उपयांतंरिपून्हत्वासोद्यमांकिंनपश्यति ॥ नूनंसपातितःशेतेधर
॥ ५८ ॥ ण्यांरुधिरोक्षितः ॥ ५५ ॥ शोभयन्मेदिनींगात्रैरादित्यइवपातितः ॥ सुभद्रामनुशोचामियापुत्रमपलायिनम् ॥ ५६ ॥ रणेविनिहितंश्रुत्वाशोकार्तावैविनंक्ष्यति ॥
सुभद्रावक्ष्यतेकिंमामभिमन्युमपश्यती ॥ ५७ ॥ द्रौपदीचैवदुःखार्तेतेचवक्ष्यामिकिंत्वहम् ॥ वज्रसारमयंनूनंहृदयंयन्नयास्यति ॥ ५८ ॥ सहस्रधावधूंदृष्ट्वारुद
तींशोककर्शिताम् ॥ दृप्तानांधार्तराष्ट्राणांसिंहनादोमयाश्रुतः ॥ ५९ ॥ युयुत्सुश्चापिकृष्णेनश्रुतोवीरानुपालभन् ॥ अशक्नुवंतोबीभत्सुंबालंहत्वामहारथाः ॥
॥ ६० ॥ किंमोदध्वमधर्मज्ञाःपांडवंदृश्यतांबलम् ॥ किंतयोर्विप्रियंकृत्वाकेशवार्जुनयोर्मृधे ॥ ६१ ॥ सिंहवन्नदथप्रीताःशोककालउपस्थिते ॥ आगमिष्यतिवः
क्षिप्रंफलंपापस्यकर्मणः ॥ ६२ ॥ अधर्मोहिकृतस्तीव्रःकथंस्यादफलश्चिरम् ॥ इतितान्परिभाषन्वैवैश्यापुत्रोमहामतिः ॥ ६३ ॥ अपायाच्छस्त्रमुत्सृज्यकोपदुःख
समन्वितः ॥ किमर्थमेतन्नाख्यातंत्वयाकृष्णरणेमम ॥ ६४ ॥ अधक्ष्यंतानहंक्रूरांस्तदासर्वान्महारथान् ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ पुत्रशोकार्दितंपार्थंध्यायंतं
साश्रुलोचनम् ॥ ६५ ॥ निगृह्यवासुदेवस्तंपुत्राधिभिरभिप्लुतम् ॥ मैवमित्यब्रवीत्कृष्णस्तीव्रशोकसमन्वितम् ॥ ६६ ॥ सर्वेषामेषवैपंथाःशूराणामनिवर्तिनाम् ॥
क्षत्रियाणांविशेषेणयेषांयुद्धेनजीविका ॥ ६७ ॥ एषावैयुध्यमानानांशूराणामनिवर्तिनाम् ॥ विहितासर्वशास्त्रज्ञैर्गतिर्मतिमतांवर ॥ ६८ ॥ ध्रुवंहियुद्धेमरणं
शूराणामनिवर्तिनाम् ॥ गतःपुण्यकृतांलोकानभिमन्युर्नसंशयः ॥ ६९ ॥ एतच्चसर्ववीराणांकांक्षितंभरतर्षभ ॥ संग्रामेभिमुखोमृत्युंप्राप्नुयादितिमानद ॥ ७० ॥
सचवीरान्रणेहत्वाराजपुत्रान्महाबलान् ॥ वीरैराकांक्षितंमृत्युंसंप्राप्तोभिमुखंरणे ॥ ७१ ॥ माशुचःपुरुषव्याघ्रपूर्वैरेषसनातनः ॥ धर्मकृद्भिःकृतोधर्मःक्षत्रिया
णांरणेक्षयः ॥ ७२ ॥ इमेतेभ्रातरःसर्वेदीनाभरतसत्तम ॥ त्वयिशोकसमाविष्टेनृपाश्चसुहृदस्तव ॥ ७३ ॥ एतांश्चवचसासाम्नासमाश्वासयमानद ॥ विदितंवेदि
तव्यंतेनशोकंकर्तुमर्हसि ॥ ७४ ॥ एवमाश्वासितःपार्थःकृष्णेनाद्भुतकर्मणा ॥ ततोब्रवीत्तदाभ्रातॄन्सर्वान्पार्थःसगद्गदान् ॥ ७५ ॥ सदीर्घबाहुःपृथ्वंसोदीर्घराजी ॥ ५८ ॥
वलोचनः ॥ अभिमन्युर्यथावृत्तःश्रोतुमिच्छाम्यहंतथा ॥ ७६ ॥ सनागस्यंदनहयान्द्रक्ष्यध्वंनिहतान्मया ॥ संग्रामेसानुबंधांस्तान्ममपुत्रस्यवैरिणः ॥ ७७ ॥
कथंचवःकृतास्त्राणांसर्वेषांशस्त्रपाणिनाम् ॥ सौभद्रोनिधनंगच्छेद्वज्रिणापिसमागतः ॥ ७८ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यद्येवमहमज्ञास्यमशक्तान्रक्षणेमम ॥ पुत्रस्यपांडुपंचालान्मयागुप्तोभवेत्ततः ॥ ७९ ॥ कथंचवोरथस्थानांशरवर्षाणिमुंचताम् ॥ नीतोभिमन्युर्निधनंकदर्थी
कृत्यवःपरैः ॥ ८० ॥ अहोवःपौरुषंनास्तिनचवोस्तिपराक्रमः ॥ यत्राभिमन्युःसमरेपश्यतांवोनिपातितः ॥ ८१ ॥ आत्मानमेवगर्हेयंयदहंवैसुदुर्बलान् ॥ यु
ष्मानाज्ञायनिर्यातोभीरूनकृतनिश्चयान् ॥ ८२ ॥ आहोस्विद्भूषणार्थायवर्मशस्त्रायुधानिवः ॥ वाचस्तुवक्तुंसंसत्सुममपुत्रमरक्षताम् ॥ ८३ ॥ एवमुक्त्वाततोवा
क्यंतिष्ठंश्चापवरासिमान् ॥ नस्माशक्यतबीभत्सुःकेनचित्प्रसमीक्षितुम् ॥ ८४ ॥ तमंतकमिवक्रुद्धंनिःश्वसंतंमुहुर्मुहुः ॥ पुत्रशोकाभिसंतप्तमश्रुपूर्णमुखंतदा ॥
॥ ८५ ॥ नभाषितुंशक्नुवंतिद्रष्टुंवासुहृदोर्जुनम् ॥ अन्यत्रवासुदेवाद्वाज्येष्ठाद्वापांडुनंदनात् ॥ ८६ ॥ सर्वास्ववस्थासुहितावर्जुनस्यमनोनुगौ ॥ बहुमानात्प्रिय
त्वाच्चतावेनंवक्तुमर्हतः ॥ ८७ ॥ ततस्तंपुत्रशोकेनभृशंपीडितमानसम् ॥ राजीवलोचनंक्रुद्धंराजावचनमब्रवीत् ॥ ८८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिप्र
तिज्ञापर्वणिअर्जुनकोपेद्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ त्वयियातेमहाबाहोसंशप्तकबलंप्रति ॥ प्रयत्नमकरो
त्तीव्रमाचार्योग्रहणेमम ॥ १ ॥ व्यूढानीकावयंद्रोणंवारयामःस्मसर्वशः ॥ प्रतिव्यूह्यरथानीकंयतमानंतथारणे ॥ २ ॥ सवार्यमाणोरथिभिर्मयिचापिसुरक्षि
ते ॥ अस्मानभिजगामाशुपीडयन्निशितैःशरैः ॥ ३ ॥ तेपीड्यमानाद्रोणेनद्रोणानीकंनशक्नुमः ॥ प्रतिवीक्षितुमप्याजौभेत्तुंतत्कुतएवतु ॥ ४ ॥ वयंत्वप्रतिमं
वीर्येसर्वेसौभद्रमात्मजम् ॥ उक्तवंतःस्मतंतातभिंध्यनीकमितिप्रभो ॥ ५ ॥ सतथानोदितोऽस्माभिःसदश्वइववीर्यवान् ॥ असह्यमपितंभारंवोढुमेवोपचक्रमे
॥ ६ ॥ सतवास्त्रोपदेशेनवीर्येणचसमन्वितः ॥ प्राविशत्तद्बलंबालःसुपर्णइवसागरम् ॥ ७ ॥ तेनुयातावयंवीरंसात्वतीपुत्रमाहवे ॥ प्रवेष्टुकामास्तेनैवयेनसप्रा
विशच्चमूम् ॥ ८ ॥ ततःसैंधवकोराजाक्षुद्रस्तातजयद्रथः ॥ वरदानेनरुद्रस्यसर्वान्नःसमवारयत् ॥ ९ ॥ ततोद्रोणःकृपःकर्णोद्रौणिःकौसल्यएवच ॥ कृतवर्माचसौ
भद्रंपड्रथाःपर्यवारयन् ॥ १० ॥ परिवार्यतुतैःसर्वैर्युधिबालोमहारथैः ॥ यतमानःपरंशक्त्यावहुभिर्विरथीकृतः ॥ ११ ॥ ततोदौःशासनिःक्षिप्रंतथातैर्विरथी
कृतम् ॥ संशयंपरमंप्राप्यदिष्टांतेनाभ्ययोजयत् ॥ १२ ॥ सतुहत्वासहस्राणिनराश्वरथदंतिनाम् ॥ अष्टौरथसहस्राणिनवदंतिशतानिच ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

 ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ भुक्तपूर्वामन्योपभुक्तां विंदतांस्वीकुर्वतां ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

राजपुत्रसहस्रैर्देवीरांश्चालक्षितान्बहून् ॥ बृहद्बलंचराजानंस्वर्गेणाजौप्रयोज्यह ॥ १४ ॥ ततःपरमधर्मात्मादिष्टांतमुपजग्मिवान् ॥ एतावदेवनिर्वृत्तमस्माकं
 शोकवर्धनम् ॥ १५ ॥ सचैवंपुरुषव्याघ्रःस्वर्गलोकमवाप्तवान् ॥ ततोऽर्जुनोवचःश्रुत्वाधर्मराजेनभाषितम् ॥ १६ ॥ हापुत्रइतिनिःश्वस्यव्यथितोन्यपतद्भुवि ॥ विष
ण्णवदनाःसर्वेपरिवार्यधनंजयम् ॥ १७ ॥ नेत्रैरनिमिषैर्दीनाःप्रत्यवैक्षन्परस्परम् ॥ प्रतिलभ्यततःसंज्ञांवासविःक्रोधमूर्छितः ॥ १८ ॥ कंपमानोज्वरेणेवनिःश्व
संश्चमुहुर्मुहुः ॥ पाणिंपाणौविनिष्पिष्यश्वसमानोश्रुनेत्रवान् ॥ १९ ॥ उन्मत्तइवविप्रेक्षन्निदंवचनमब्रवीत् ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ सत्यंवःप्रतिजानामिश्वो
स्मिहंताजयद्रथम् ॥ नचेद्वधभयाद्भीतोधार्तराष्ट्रान्प्रहास्यति ॥ २० ॥ नचास्मान्शरणंगच्छेत्कृष्णंवापुरुषोत्तमम् ॥ भवंतंवामहाराजश्वोस्मिहंताजयद्रथम् ॥ २१ ॥
धार्त्तराष्ट्रप्रियकरंमयिविस्मृतसौहृदम् ॥ पापंबालवधेहेतुंश्वोस्मिहंताजयद्रथम् ॥ २२ ॥ रक्षमाणाश्चतंसंख्येयेमांयोत्स्यंतिकेचन ॥ अपिद्रोणकृपौराजन्छाद
यिष्यामितान्शरैः ॥ २३ ॥ यद्येतदेवंसंग्रामेनकुर्यांपुरुषर्षभाः ॥ मास्मपुण्यकृतांलोकान्प्राप्नुयांशूरसंमतान् ॥ २४ ॥ येलोकामातृहंतॄणांयेचापिपितृघाति
नाम् ॥ गुरुदारगतानांयेपिशुनानांचयेसदा ॥ २५ ॥ साधूनसूयतांयेचयेचापिपरिवादिनाम् ॥ येचनिक्षेपहर्तॄणांयेचविश्वासघातिनाम् ॥ २६ ॥ भुक्तपूर्वांस्त्रियं
येचविंदतामघशंसिनाम् ॥ ब्रह्मघ्नानांचयेलोकायेचगोघातिनामपि ॥ २७ ॥ पायसंवायवान्नंवाशाकंकृसरमेववा ॥ संयावापूपमांसानियेचलोकावृथाश्नतां
॥ २८ ॥ तानह्नायाधिगच्छेयंनचेद्धन्यांजयद्रथम् ॥ वेदाध्यायिनमत्यर्थंसंशितंवाद्विजोत्तमम् ॥ २९ ॥ अवमन्यमानोयान्यातिवृद्धान्साधून्गुरूंस्तथा ॥ स्पृश
तोब्राह्मणंगांचपादेनाग्निंचयाभवेत् ॥ ३० ॥ याप्सुश्लेष्मपुरीषंचमूत्रंवामुंचतांगतिः ॥ तांगच्छेयंगतिंकष्टांनचेद्धन्यांजयद्रथम् ॥ ३१ ॥ नग्नस्यस्नायमानस्य
याचवंध्यातिथेर्गतिः ॥ उत्कोचिनांमृषोक्तीनांवंचकानांचयागतिः ॥ ३२ ॥ आत्मापहारिणांयाचयाचमिथ्याभिशंसिनाम् ॥ भृत्यैःसंदिश्यमानानांपुत्रदारा
श्रितैस्तथा ॥ ३३ ॥ असंविभज्यक्षुद्राणांयागतिर्मिष्टमश्नताम् ॥ तांगच्छेयंगतिंघोरांनचेद्धन्यांजयद्रथम् ॥ ३४ ॥ संश्रितंचापियस्त्यक्त्वासाधुंतद्वचनेरतम् ॥
नबिभर्तिनृशंसात्मानिंदतेचोपकारिणम् ॥ ३५ ॥ अर्हतेप्रातिवेश्यायश्राद्धंयोनददातिच ॥ अनर्हेभ्यश्चयोदद्याद्वृषलीपतयेतथा ॥ ३६ ॥

आत्मापहारिणांआत्मानमन्यथाप्रकाशयतांमिथ्याभिशंसिनांअसद्दोषोक्त्यापरान्दूषयतां संदिश्यमानानांनियुज्यमानानां ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ वृषलीशूद्रा कन्याभावेरजस्वलावा ॥ ३६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ तदपितेपीत्यर्थः ॥ ४८ ॥ दितेरिति कार्येकारणोपचाराद्दैत्यानामित्यर्थः ॥ ४९ ॥ शब्दंशब्दांतरं ॥

मद्यपोभिन्नमर्यादःकृतघ्नोभर्तृनिंदकः ॥ तेषांगतिमियांक्षिप्रंनचेद्धन्यांजयद्रथम् ॥ ३७ ॥ भुंजानानांतुसव्येनउत्संगेचापिखादताम् ॥ पालाशमासनंचैवतिंदुकै
र्दंतधावनम् ॥ ३८ ॥ येचावर्जयतांलोकाःस्वपतांचतथोषसि ॥ शीतभीताश्चयेविप्रारणभीताश्चक्षत्रियाः ॥ ३९ ॥ एककूपोदकग्रामेवेदध्वनिविवर्जिते ॥ ष
ण्मासंतत्रवसतांतथाशास्त्रंविनिंदताम् ॥ ४० ॥ दिवामैथुनिनांचापिदिवसेषुचशेरते ॥ अगारदाहिनांचैवगरदानांचयेमताः ॥ ४१ ॥ अभ्यातिथ्यविहीनाश्च
गोपानेषुचविघ्नदाः ॥ रजस्वलांसेवयंतःकन्यांशुल्केनदायिनः ॥ ४२ ॥ याचवैबहुयाजिनांब्राह्मणानांश्ववृत्तिनाम् ॥ आस्यमैथुनिकानांचयेदिवामैथुनेरताः ॥
॥ ४३ ॥ ब्राह्मणस्यप्रतिश्रुत्ययोवैलोभाद्ददातिन ॥ तेषांगतिंगमिष्यामिश्वोनहन्यांजयद्रथम् ॥ ४४ ॥ धर्मादपेतायेचान्येमयानात्रानुकीर्तिताः ॥ येचानुकीर्तिता
स्तेषांगतिंक्षिप्रमवाप्नुयाम् ॥ ४५ ॥ यदिव्युष्टामिमांरात्रिंश्वोनहन्यांजयद्रथम् ॥ इमांचाप्यपरांभूयःप्रतिज्ञांमेनिबोधत ॥ ४६ ॥ यद्यस्मिन्नहतेपापेसूर्योस्तमुपया
स्यति ॥ इहैवसंप्रवेष्टाहंज्वलितंजातवेदसम् ॥ ४७ ॥ असुरसुरमनुष्याःपक्षिणोवोरगावापितृरजनिचरावाब्रह्मदेवर्षयोवा ॥ चरमचरमपीदंयत्परंचापितस्मा
त्तदपिममरिपुंतंरक्षितुंनैवशक्ताः ॥ ४८ ॥ यदिविशतिरसातलंतदग्र्यंवियदपिदेवपुरंदितेःपुरंवा ॥ तदपिशरशतैरहंप्रभातेभृशमभिमन्युरिपोःशिरोभिहर्ता ॥
॥ ४९ ॥ एवमुक्त्वाविचिक्षेपगांडीवंसव्यदक्षिणम् ॥ तस्यशब्दमतिक्रम्यधनुःशब्दोस्पृशद्दिवम् ॥ ५० ॥ अर्जुनेनप्रतिज्ञातेपांचजन्यंजनार्दनः ॥ प्रदध्मौतत्रसं
क्रुद्धोदेवदत्तंचफाल्गुनः ॥ ५१ ॥ सपांचजन्योच्युतवक्त्रवायुनाभृशंसुपूर्णोदरनिःसृतध्वनिः ॥ जगत्सपातालवियद्दिगीश्वरंप्रकंपयामासयुगात्ययेयथा ॥
॥ ५२ ॥ ततोवादित्रघोषाश्चप्रादुरासन्सहस्रशः ॥ सिंहनादश्चपांडूनांप्रतिज्ञातेमहात्मना ॥ ५३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिप्रतिज्ञापर्वणिअर्जुनप्र
तिज्ञायांत्रिसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ श्रुत्वातुतंमहाशब्दंपांडूनांजयगृद्धिनाम् ॥ चारैःप्रवेदितेतत्रसमु
त्थायजयद्रथः ॥ १ ॥ शोकसंमूढहृदयोदुःखेनाभिपरिप्लुतः ॥ मज्जमानइवागाधेविपुलेशोकसागरे ॥ २ ॥ जगामसमितिंराज्ञांसैंधवोविमृशन्बहु ॥ सतेषांनर
देवानांसकाशेपर्यदेवयत् ॥ ३ ॥ अभिमन्योःपितुर्भीतःसव्रीडोवाक्यमब्रवीत् ॥ योसौपांडोःकिलक्षेत्रेजातःशक्रेणकामिना ॥ ४ ॥

॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रिसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ श्रुत्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

किलेत्यरुचौ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥११॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ अक्षौहिण्यइतिप्रत्यक्षौहिणीशेषमादायोक्तं ॥ २० ॥ २१ ॥ उपसं

सनिनीषतिदुर्बुद्धिर्मांकिलैकंयमक्षयम् ॥ तत्स्वस्तिवोस्तुयास्यामिस्वगृहंजीवितेप्सया ॥ ५ ॥ अथवाभ्यनुजानीतमांक्षत्रियर्षभाः ॥ पार्थेनप्रार्थितंवीरा
स्तेसंदत्तममाभयम् ॥ ६ ॥ द्रोणदुर्योधनकृपाःकर्णमद्रेशबाह्लिकाः ॥ दुःशासनादयःशक्तास्त्रातुंमामंतकार्दितम् ॥ ७ ॥ किमंगपुनरेकेनफाल्गुनेनजिघांसता ॥
नत्रायेयुर्भवंतोमांसमस्ताःपतयःक्षितेः ॥ ८ ॥ प्रहर्षंपांडवेयानांश्रुत्वाममहद्भयम् ॥ सीदंतिममगात्राणिमुमूर्षोरिवपार्थिवाः ॥ ९ ॥ वधोनूनंप्रतिज्ञातोमम
गांडीवधन्वना ॥ तथाहिहृष्टाःक्रोशंतिशोककालेस्मपांडवाः ॥ १० ॥ तन्नदेवानगंधर्वानासुरोरगराक्षसाः ॥ उत्सहंतेन्यथाकर्तुंकुतएवनराधिपाः ॥ ११ ॥ त
स्मान्मामनुजानीतभद्रंवोस्तुनरर्षभाः ॥ अदर्शनंगमिष्यामिनमांद्रक्ष्यंतिपांडवाः ॥ १२ ॥ एवंविलपमानंतंभयाद्व्याकुलचेतसम् ॥ आत्मकार्यगरीयस्त्वाद्रा
जादुर्योधनोब्रवीत् ॥ १३ ॥ नभेतव्यंनरव्याघ्रकोहित्वांपुरुषर्षभ ॥ मध्येक्षत्रियवीराणांतिष्ठंतंप्रार्थयेद्युधि ॥ १४ ॥ अहंवैकर्तनःकर्णश्चित्रसेनोविविंशतिः ॥
भूरिश्रवाःशलःशल्योवृषसेनोदुरासदः ॥ १५ ॥ पुरुमित्रोजयोभोजःकांबोजश्चसुदक्षिणः ॥ सत्यव्रतोमहाबाहुर्विकर्णोदुर्मुखश्चह ॥ १६ ॥ दुःशासनः
सुबाहुश्चकालिंगश्चाप्युदायुधः ॥ विंदानुविंदावावंत्यौद्रोणोद्रौणिश्चसौबलः ॥ १७ ॥ एतेचान्येचबहवोनानाजनपदेश्वराः ॥ ससैन्यास्त्वाभियास्यंतिव्येतुते
मानसोज्वरः ॥ १८ ॥ त्वंचापिरथिनांश्रेष्ठःस्वयंशूरोमितद्युते ॥ सकथंपांडवेयेभ्योभयंपश्यसिसैंधव ॥ १९ ॥ अक्षौहिण्योदशैकाचमदीयास्तवरक्षणे ॥ य
त्तायोत्स्यंतिमाभैस्त्वंसैंधवव्येतुतेभयम् ॥ २० ॥ ॥संजयउवाच॥ एवमाश्वासितोराजन्पुत्रेणतवसैंधवः ॥ दुर्योधनेनसहितोद्रोणंरात्रावुपागमत् ॥ २१ ॥
उपसंग्रहणंकृत्वाद्रोणायसविशांपते ॥ उपोपविश्यप्रणतःपर्यपृच्छदिदंतदा ॥ २२ ॥ निमित्तेदूरपातित्वेलघुत्वेदृढवेधने ॥ ममब्रवीतुभगवान्विशेषंफाल्गुन
स्यच ॥ २३ ॥ विद्याविशेषमिच्छामिज्ञातुमाचार्यतत्त्वतः ॥ अर्जुनस्यात्मनश्चैवयाथातथ्यंप्रचक्ष्वमे ॥ २४ ॥ ॥द्रोणउवाच॥ सममाचार्यकंतातत्तवचै
वार्जुनस्यच ॥ योगाद्दुःखोषितत्वाच्चतस्मात्त्वत्तोधिकोऽर्जुनः ॥ २५ ॥ नतुतेयुधिसंत्रासःकार्यःपार्थात्कथंचन ॥ अहंहिरक्षितातातभयात्त्वांनात्रसंशयः ॥
॥ २६ ॥ नहिमद्बाहुगुप्तस्यप्रभवंत्यमराअपि ॥ व्यूहयिष्यामितंव्यूहंयंपार्थोनतरिष्यति ॥ २७ ॥

ग्रहणंपादाभिवंदनं ॥ २२ ॥ निमित्तेलक्ष्यभेदने ॥ २३ ॥ २४ ॥ योगादभ्यासात् ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

तस्माद्युध्यस्वमाभैस्त्वंस्वधर्ममनुपालय ॥ पितृपैतामहंमार्गमनुयाहिमहारथ ॥ २८ ॥ अधीत्यविधिवद्वेदानग्नयःसुहुतास्त्वया ॥ इष्टंचबहुभिर्यज्ञैर्नतेमृत्यु
र्भयंकरः ॥ २९ ॥ दुर्लभंमानुषैर्मंदैर्महाभाग्यमवाप्यतु ॥ भुजवीर्याजितान्लोकान्दिव्यान्प्राप्स्यस्यनुत्तमान् ॥ ३० ॥ कुरवःपांडवाश्चैववृष्णयोन्येचमानवाः ॥
अहंचसहपुत्रेणअध्रुवाइतिचिंत्यताम् ॥ ३१ ॥ पर्यायेणवयंसर्वेकालेनबलिनाहताः ॥ परलोकंगमिष्यामःस्वैःस्वैःकर्मभिरन्विताः ॥ ३२ ॥ तपस्तप्त्वातुयान्लोका
न्प्राप्नुवंतितपस्विनः ॥ क्षत्रधर्माश्रितावीराःक्षत्रियाःप्राप्नुवंतितान् ॥ ३३ ॥ एवमाश्वासितोराजाभारद्वाजेनसैंधवः ॥ अपानुदद्भयंपार्थाद्युद्धायचमनोदधे ॥
॥ ३४ ॥ ततःप्रहर्षःसैन्यानांतवाप्यासीद्विशांपते ॥ वादित्राणांध्वनिश्चोग्रःसिंहनादरवैःसह ॥ ३५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिप्रतिज्ञापर्वणिजयद्र
थाश्वासेचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ प्रतिज्ञातेतुपार्थेनसिंधुराजवधेतदा ॥ वासुदेवोमहाबाहुर्धनं
जयमभाषत ॥ १ ॥ भ्रातॄणांमतमज्ञायत्वयावाचाप्रतिश्रुतं ॥ सैंधवंचास्मिहंतेतितत्साहसमिदंकृतं ॥ २ ॥ असंमंत्र्यमयासार्धमतिभारोयमुद्यतः ॥ कथंतुसर्व
लोकस्यनावहस्याभवेमहि ॥ ३ ॥ धार्त्तराष्ट्रस्यशिबिरेमयाप्रणिहिताश्चराः ॥ तइमेशीघ्रमागम्यप्रवृत्तिंवेदयंतिनः ॥ ४ ॥ त्वयावैसंप्रतिज्ञातेसिंधुराजवधेप्र
भो ॥ सिंहनादःसवादित्रःसुमहानिहतैःश्रुतः ॥ ५ ॥ तेनशब्देनवित्रस्ताधार्त्तराष्ट्राःससैंधवाः ॥ नाकस्मात्सिंहनादोयमितिमत्वाव्यवस्थिताः ॥ ६ ॥ सुमहान्
शब्दसंपातःकौरवाणांमहाभुज ॥ आसीन्नागाश्वपत्तीनांरथघोषश्चभैरवः ॥ ७ ॥ अभिमन्योर्वधंश्रुत्वाध्रुवमार्तोधनंजयः ॥ रात्रौनिर्यास्यतिक्रोधादितिमत्वा
व्यवस्थिताः ॥ ८ ॥ तैर्यतद्भिरियंसत्याश्रुतासत्यव्रतस्तव ॥ प्रतिज्ञासिंधुराजस्यवधेराजीवलोचन ॥ ९ ॥ ततोविमनसःसर्वेत्रस्ताःक्षुद्रमृगाइव ॥ आसन्सुयो
धनामात्याःसचराजाजयद्रथः ॥ १० ॥ अथोत्थायसहामात्यैर्दीनःशिबिरमात्मनः ॥ आयात्सौवीरसिंधूनामीश्वरोभृशदुःखितः ॥ ११ ॥ समंत्रकालेसंमंत्र्य
सर्वानैःश्रेयसींक्रियाम् ॥ सुयोधनमिदंवाक्यमब्रवीद्राजसंसदि ॥ १२ ॥ मामसौपुत्रहंतेतिश्वोभियाताधनंजयः ॥ प्रतिज्ञातोहिसेनायामध्येतेनवधोमम ॥ १३ ॥
तांनदेवानगंधर्वानासुरोरगराक्षसाः ॥ उत्सहंतेऽन्यथाकर्त्तुंप्रतिज्ञांसव्यसाचिनः ॥ १४ ॥

प्रतिज्ञातइति ॥ १ ॥ अशब्दोनिषेधे अज्ञात्वेत्यर्थः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विधीयतांरक्षेतिपरतःसंबध्यते ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ संविधानंप्रतिविधानं ॥ २५ ॥ २६ ॥ पद्मव्यूहः पश्चार्धेपश्चाद्भागेयस्य सूचीसूचीमुखो

तेमांरक्षतसंग्रामेमावोमूर्ध्निधनंजयः॥ पदंकृत्वाम्रुयाल्लक्ष्यंतस्माद्त्रविधीयतां॥ १५ ॥ अथरक्षानमेसंख्येक्रियतेकुरुनंदन ॥ अनुजानीहिमांराजन्गमिष्या
मिगृहान्प्रति ॥ १६ ॥ एवमुक्तस्त्ववाक्शीर्षोविमनाःससुयोधनः ॥ श्रुत्वातंसमयंतस्यध्यानमेवान्वपद्यत ॥ १७ ॥ तमार्तमभिसंप्रेक्ष्यराजाकिलससैंधवः ॥
मृदुचात्महितंचैवसापेक्षमिहमुक्तवान् ॥ १८ ॥ नेहपश्यामिभवतांतथावीर्यधनुर्धरम् ॥ योर्जुनस्यास्त्रमस्त्रेणप्रतिहन्यान्महाहवे ॥ १९ ॥ वासुदेवसहायस्यगांडी
वंधुन्वतोधनुः ॥ कोर्जुनस्याग्रतस्तिष्ठेत्साक्षादपिशतक्रतुः ॥ २० ॥ महेश्वरोपिपार्थेनश्रूयतेयोधितःपुरा ॥ पदातिनामहावीर्योगिरौहिमवतिप्रभुः ॥ २१ ॥
दानवानांसहस्राणिहिरण्यपुरवासिनाम् ॥ जघानैकरथेनैवदेवराजप्रचोदितः ॥ २२ ॥ समायुक्तोहिकौंतेयोवासुदेवेनधीमता ॥ सामरानपिलोकांस्त्रीन्हन्या
दितिमतिर्मम ॥ २३ ॥ सोहमिच्छाम्यनुज्ञातुंरक्षितुंवामहात्मना ॥ द्रोणेनसहपुत्रेणवीरेणयदिमन्यसे ॥ २४ ॥ सराज्ञास्वयमाचार्योभृशमत्रार्थितोर्जुन ॥ सं
विधानंचविहितंरथाश्वकिलसज्जिताः ॥ २५ ॥ कर्णोभूरिश्रवाद्रौणिर्वृषसेनश्चदुर्जयः ॥ कृपश्चमद्रराजश्चषडेतेऽस्यपुरोगमाः ॥ २६ ॥ शकटःपद्मकश्चार्धोव्यूहो
द्रोणेननिर्मितः ॥ पद्मकर्णिकमध्यस्थःसूचीपार्श्वेजयद्रथः ॥ २७ ॥ स्थास्यतेरक्षितोवीरैःसिंधुराट्ससुदुर्मदः ॥ धनुष्यस्त्रेचवीर्येचप्राणेचैवतथौरसे ॥ २८ ॥
अविषह्यतमाह्येतेनिश्चिताःपार्थषड्रथाः ॥ एतानजित्वाषड्रथान्नैवप्राप्योजयद्रथः ॥ २९ ॥ तेषामेकैकशोवीर्यंषण्णांत्वमनुचिंतय ॥ सहिताहिनरव्याघ्रनश
क्याजेतुमंजसा ॥ ३० ॥ भूयस्तुमंत्रयिष्यामिनीतिमात्महितायवै ॥ मंत्रज्ञैःसचिवैःसार्धंसुहृद्भिःकार्यसिद्धये ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिप्र
तिज्ञापर्वणिकृष्णवाक्येपंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ षड्रथान्धार्तराष्ट्रस्यमन्यसेयान्बलाधिकान् ॥ तेषां
वीर्यंममार्धेननतुल्यमितिमेमतिः ॥ १ ॥ अस्त्रमस्त्रेणसर्वेषामेतेषांमधुसूदन ॥ मयाद्रक्ष्यसिनिर्भिन्नंजयद्रथवधैषिणा ॥ २ ॥ द्रोणस्यमिषतश्चाहंसगणस्यवि
लप्स्यतः ॥ मूर्धानंसिंधुराजस्यपातयिष्यामिभूतले ॥ ३ ॥ यदिसाध्याश्चरुद्राश्चवसवश्चसहाश्विनः ॥ मरुतश्चसहेंद्रेणविश्वेदेवाःसहेश्वराः ॥ ४ ॥ पितरःसहगं
धर्वाःसुपर्णाःसागरादयः ॥ द्यौर्वियत्पृथिवीचेयंदिशश्चसदिगीश्वराः ॥ ५ ॥

व्यूहः ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ षड्रथानिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0: In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ तस्मिन्द्रोणे द्यूतंयुद्धंद्यूतं बद्धमिवबद्धंएकांतजयेनस्थिरीकृतं ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

ग्राम्यारण्यानिभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ त्रातारःसिंधुराजस्यभवंतिमधुसूदन ॥ ६ ॥ तथापिबाणैर्निहतंश्वोद्रष्टासिरणेमया ॥ सत्येनचशपेकृष्णतथै
वायुधमालभे ॥ ७ ॥ यस्यगोप्तामहेष्वासस्तस्यपापस्यदुर्मतेः ॥ तमेवप्रथमंद्रोणमभियास्यामिकेशव ॥ ८ ॥ तस्मिन्द्यूतमिदंबद्धंमन्यतेससुयोधनः ॥ त
स्मात्तस्यैवसेनाग्रंभित्त्वायास्यामिसैंधवम् ॥ ९ ॥ द्रष्टासिश्वोमहेष्वासान्नाराचैस्तिग्मतेजितैः ॥ शृंगाणीवगिरेर्वज्रैर्दार्यमाणान्मयायुधि ॥ १० ॥ नरनागाश्व
देहेभ्योविस्रविष्यतिशोणितम् ॥ पतद्भ्यःपतितेभ्यश्चविभिन्नेभ्यःशितैःशरैः ॥ ११ ॥ गांडीवप्रेषिताबाणामनोनिलसमाजवे ॥ नृनागाश्वान्विदेहासून्कर्तारश्च
सहस्रशः ॥ १२ ॥ यमात्कुबेराद्वरुणादिंद्राद्रुद्राच्चयन्मया ॥ उपात्तमस्त्रंघोरंतद्द्रष्टारोत्रनरायुधि ॥ १३ ॥ ब्राह्मेणास्त्रेणचास्त्राणिहन्यमानानिसंयुगे ॥ मयाद्र
ष्टासिसर्वेषांसैंधवस्याभिरक्षिणाम् ॥ १४ ॥ शरवेगसमुत्कृत्तैराज्ञांकेशवमूर्धभिः ॥ आस्तीर्यमाणांपृथिवींद्रष्टासिश्वोमयायुधि ॥ १५ ॥ क्रव्यादांस्तर्पयिष्या
मिद्रावयिष्यामिशात्रवान् ॥ सुहृदोनंदयिष्यामिप्रमथिष्यामिसैंधवम् ॥ १६ ॥ बह्वागस्कृत्कुसंबंधीपापदेशसमुद्भवः ॥ मयासैंधवकोराजाहतःस्वान्शोचयि
ष्यति ॥ १७ ॥ सर्वक्षीरान्नभोक्तारंपापाचाररंरणाजिरे ॥ मयासराजकंबाणैर्भिन्नंद्रक्ष्यसिसैंधवम् ॥ १८ ॥ तथाप्रभातेकर्तास्मियथाकृष्णसुयोधनः ॥ नान्यंधनु
र्धरंलोकेमंस्यतेमत्समंयुधि ॥ १९ ॥ गांडीवंचधनुर्दिव्यंयोद्धाचाहंनरर्षभ ॥ त्वंचयंताहृषीकेशकिंनुस्यादजितंमया ॥ २० ॥ तवप्रसादाद्भगवन्किंनावाप्तंर
णेमम ॥ अविषह्यंहृषीकेशकिंजानन्मांविगर्हसे ॥ २१ ॥ यथालक्ष्मस्थिरंचंद्रेसमुद्रेचयथाजलम् ॥ एवमेतांप्रतिज्ञांमेसत्यांविद्धिजनार्दन ॥ २२ ॥ मावमंस्था
ममास्त्राणिमावमंस्थाधनुर्दृढम् ॥ मावमंस्थाबलंबाह्वोर्मावमंस्थाधनंजयम् ॥ २३ ॥ तथाभियामिसंग्रामंनजीयेयंजयामिच ॥ तेनसत्येनसंग्रामेहतंविद्धिजय
द्रथम् ॥ २४ ॥ ध्रुवंवैब्राह्मणेसत्यंध्रुवासाधुषुसन्नतिः ॥ श्रीर्ध्रुवापिचयज्ञेषुध्रुवोनारायणेजयः ॥ २५ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वाहृषीकेशंस्वयमात्मान
मात्मना ॥ संदिदेशार्जुनोनर्दन्वासविःकेशवंप्रभुम् ॥ २६ ॥ यथाप्रभातांरजनींकल्पितःस्याद्रथोमम ॥ तथाकार्यंत्वयाकृष्णकार्यंहिमहदुद्यतम् ॥ २७ ॥ ॥ इति
श्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिप्रतिज्ञापर्वणिअर्जुनवाक्येषट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

नजीयेयंनकेनापिजितोस्मि ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तामिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ अवलेपस्यापराधस्य ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥२१॥२२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

संजयउवाच॥ ॥तांनिशांदुःखशोकार्तौनिःश्वसंताविवोरगौ॥निद्रांनैवोपलेभातेवासुदेवधनंजयौ ॥ १ ॥ नरनारायणौक्रुद्धौज्ञात्वादेवाःसवासवाः॥ व्य
थिताश्चिंतयामासुःकिंस्विदेतद्भविष्यति ॥ २ ॥ ववुश्चदारुणावातारूक्षाघोराभिशंसिनः॥ सकबंधस्तथादित्येपरिघःसमदृश्यत॥ ३ ॥ शुष्काशन्यश्चनिष्पेतुः
सनिर्घाताःसविद्युतः ॥ चचालचापिपृथिवीसशैलवनकानना ॥ ४ ॥ चुक्षुभुश्चमहाराजसागरामकरालयाः॥ प्रतिस्रोतःप्रवृत्ताश्चतथागंतुंसमुद्रगाः ॥ ५ ॥
रथाश्वनरनागानांप्रवृत्तमधरोत्तरम्॥ क्रव्यादानांप्रमोदार्थंयमराष्ट्रविवृद्धये ॥ ६ ॥ वाहनानिशकृन्मूत्रेमुमुचूरुरुदुश्चह ॥ तान्दृष्ट्वादारुणान्सर्वानुत्पातान्लो
महर्षणान्॥ ७॥ सर्वेतेव्यथिताःसैन्यास्त्वदीयाभरतर्षभ॥ श्रुत्वामहाबलस्योग्रांप्रतिज्ञांसव्यसाचिनः॥ ८ ॥ अथकृष्णंमहाबाहुरब्रवीत्पाकशासनिः॥ आश्वा
सयसुभद्रांत्वंभगिनींस्नुषयासह॥ ९ ॥ स्नुषांचास्यावयस्याश्चविशोकाःकुरुमाधव ॥ साम्नासत्येनयुक्तेनवचसाश्वासयप्रभो ॥ १० ॥ ततोर्जुनगृहंगत्वावासु
देवःसुदुर्मनाः॥ भगिनींपुत्रशोकार्तामाश्वासयतदुःखिताम्॥ ११॥ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥ माशोकंकुरुवार्ष्णेयिकुमारंप्रतिसस्नुषा॥ सर्वेषांप्राणिनांभीरु
निष्ठैषाकालनिर्मिता॥ १२ ॥ कुलेजातस्यधीरस्यक्षत्रियस्यविशेषतः ॥ सदृशंमरणंह्येतत्तवपुत्रस्यमाशुचः॥ १३ ॥ दिष्ट्यामहारथोधीरःपितुस्तुल्यपराक्रमः॥
क्षात्रेणविधिनाप्राप्तोवीराभिलषितांगतिम्॥ १४ ॥ जित्वासुबहुशःशत्रून्प्रेषयित्वाचमृत्यवे॥ गतःपुण्यकृतांलोकान्सर्वकामदुहोऽक्षयान्॥ १५॥ तपसाब्रह्म
चर्येणश्रुतेनप्रज्ञयापिच ॥ संतोयांगतिमिच्छंतितांप्राप्तस्तवपुत्रकः॥ १६ ॥ वीरसूर्वीरपत्नीत्वंवीरजावीरबांधवा ॥ माशुचस्तनयंभद्रेगतःसपरमांगतिम्॥
॥ १७॥ प्राप्स्यतेचाप्यसौपापःसैंधवोबालघातकः॥ अस्यावलेपस्यफलंससुहृद्गणबांधवः ॥ १८ ॥ व्युष्टायांतुवरारोहेरजन्यांपापकर्मकृत्॥ नहिमोक्ष्यतिपा
र्थात्सप्रविष्टोप्यमरावतीम्॥ १९ ॥ श्वःशिरःश्रोष्यसेतस्यसैंधवस्यरणेहृतम्॥ समंतपंचकाद्बाह्यंविशोकाभवमारुदः ॥ २० ॥ क्षत्रधर्मंपुरस्कृत्यगतःशूरःसतां
गतिम् ॥ यांगतिंप्राप्नुयामेहयेचान्येशस्त्रजीविनः॥ २१ ॥ व्यूढोरस्कोमहाबाहुरनिवर्तीरथप्रणुत्॥ गतस्तववरारोहेपुत्रःस्वर्गंज्वरंजहि ॥ २२॥ अनुयातश्चपित
रंमातृपक्षंचवीर्यवान्॥ सहस्रशोरिपून्हत्वाहतःशूरोमहारथः ॥ २३ ॥ आश्वासयस्नुषांराज्ञिमाशुचःक्षत्रियेभृशम्॥ श्वःप्रियंसुमहच्छ्रुत्वाविशोकाभवनंदिनि
॥ २४॥ यत्पार्थेनप्रतिज्ञातंतत्तथानतदन्यथा॥ चिकीर्षितंहितेभर्तुर्नभवेज्जातुनिष्फलम् ॥ २५॥

Nepal Sanskrit University; Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अभियांतिरक्षिष्यंति ॥ २६ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ एतदिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

यदिचमनुजपन्नगाःपिशाचारजनिचराःपतगाःसुरासुराश्च ॥ रणगतमभियांतिसिंधुराजंनसभवितासहतैरपिप्रभाते ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिप्रतिज्ञापर्वणिसुभद्राश्वासनेसप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एतच्छ्रुत्वावचस्तस्यकेशवस्यमहात्मनः ॥ सुभद्रापुत्रशोकार्ताविललापसुदुःखिता ॥ १ ॥ हापुत्रममंदायाःकथमेत्यासिसंयुगम् ॥ निधनंप्राप्तवांस्तातपितुस्तुल्यपराक्रमः ॥ २ ॥ कथमिंदीवरश्यामंसुदंष्ट्रंचारुलोचनम् ॥ मुखंतेदृश्यतेवत्सगुंठितंरणरेणुना ॥ ३ ॥ नूनंशूरंनिपतितंत्वांपश्यंत्यनिवर्तिनम् ॥ सुशिरोग्रीवबाहंसंव्यूढोरस्कंनतोदरम् ॥ ४ ॥ चारूपचितसर्वांगंस्वक्षंशस्त्रक्षताचितम् ॥ भूतानित्वांनिरीक्षंतेनूनंचंद्रमिवोदितम् ॥ ५ ॥ शयनीयंपुरायस्यस्पर्ध्यास्तरणसंवृतम् ॥ भूमावद्यकथंशेषेविप्रविद्धःसुखोचितः ॥ ॥ ६ ॥ योन्वास्यतपुरावीरोवरस्त्रीभिर्महाभुजः ॥ कथमन्वास्यतेसोद्यशिवाभिःपतितोमृधे ॥ ७ ॥ योस्तूयतपुराहृष्टैःसूतमागधबंदिभिः ॥ सोद्यक्रव्याद्गणैर्घोरैर्विनदद्भिरुपास्यते ॥ ८ ॥ पांडवेषुचनाथेषुवृष्णिवीरेषुवाविभो ॥ पंचालेषुचवीरेषुहतःकेनास्यनाथवत् ॥ ९ ॥ अतृप्तदर्शनापुत्रदर्शनस्यतवानघ ॥ मंदभाग्यागमिष्यामिव्यक्तमद्ययमक्षयम् ॥ १० ॥ विशालाक्षंसुकेशांतंचारुवाक्यंसुगंधिच ॥ तवपुत्रकदाभूयोमुखंद्रक्ष्यामिनिर्व्रणम् ॥ ११ ॥ धिग्बलंभीमसेनस्यधिक्पार्थस्यधनुष्मताम् ॥ धिग्वीर्यंवृष्णिवीराणांपंचालानांचधिग्बलम् ॥ १२ ॥ धिक्केकयांस्तथाचेदीन्मत्स्यांश्चैवाथसृंजयान् ॥ येत्वांरणगतंवीरंनशेकुरभिरक्षितुम् ॥ १३ ॥ अद्यपश्यामिपृथिवींशून्यामिवहतत्विषम् ॥ अभिमन्युमपश्यंतीशोकव्याकुललोचना ॥ १४ ॥ स्वस्रीयंवासुदेवस्यपुत्रंगांडीवधन्वनः ॥ कथंत्वातिरथंवीरंद्रक्ष्याम्यद्यनिपातितम् ॥ १५ ॥ एह्येहितृषितोवत्सस्तनौपूर्णौपिबाशुमे ॥ अंकमारुह्यमंदायात्यतृप्तायाश्चदर्शने ॥ १६ ॥ हावीरदृष्टोनष्टश्चधनंस्वप्नइवासिमे ॥ अहोह्यनित्यंमानुष्यंजलबुद्बुदचंचलम् ॥ १७ ॥ इमांतेतरुणींभार्यांतवाधिभिरभिप्लुताम् ॥ कथंसंधारयिष्यामिविवत्सामिवधेनुकाम् ॥ १८ ॥ अहोह्यकालेप्रस्थानंकृतवानसिपुत्रक ॥ विहायफलकालेमांसुगृद्धांतवदर्शने ॥ १९ ॥ नूनंगतिःकृतांतस्यप्राज्ञैरपिसुदुर्विदा ॥ यत्रत्वंकेशवेनाथेसंग्रामेऽनाथवद्धतः ॥ २० ॥ यज्वनांदानशीलानांब्राह्मणानांकृतात्मनाम् ॥ चरितब्रह्मचर्याणांपुण्यतीर्थावगाहिनाम् ॥ २१ ॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ २२ ॥ २३ ॥ नैवेशिकंसोपकरणंगृहं नैवेशिकायेतिपाठेगृहाश्रमोन्मुखायविद्याव्रतस्नाताय अभिमतंविवाहोपयुक्तं ॥ २४ ॥ न्यस्तदंडानांनिरस्ताभिमानानां दंडोस्त्रीलगुडेपुमानित्युपक्रम्यदमे

कृतज्ञानांवदान्यानांगुरुशुश्रूषिणामपि ॥ सहस्रदक्षिणानांचयागतिस्तामवाप्नुहि ॥ २२ ॥ यागतिर्युद्धमानानांशूराणामनिवर्तिनाम् ॥ हत्वारीन्निहतानां
चसंग्रामेतांगतिंव्रज ॥ २३ ॥ गोसहस्रप्रदातॄणांक्रतुदानांचयागतिः ॥ नैवेशिकंचाभिमतंददतांयागतिःशुभा ॥ २४ ॥ ब्राह्मणेभ्यःशरण्येभ्योनिधिंनिदधतां
चया ॥ याचापिन्यस्तदंडानांतांगतिंव्रजपुत्रक ॥ २५ ॥ ब्रह्मचर्येणयांयांतिमुनयःसंशितव्रताः ॥ एकपत्न्यश्चयांयांतितांगतिंव्रजपुत्रक ॥ २६ ॥ राज्ञांसुच
रितैर्याचगतिर्भवतिशाश्वती ॥ चतुराश्रमिणांपुण्यैःपावितानांसुरक्षितैः ॥ २७ ॥ दीनानुकंपिनांयाचसततंसंविभागिनाम् ॥ पैशुन्याच्चनिवृत्तानांतांग
तिंव्रजपुत्रक ॥ २८ ॥ व्रतिनांधर्मशीलानांगुरुशुश्रूषिणामपि ॥ अमोघातिथिनांयाचतांगतिंव्रजपुत्रक ॥ २९ ॥ कृच्छ्रेषुयाधारयतामात्मानंव्यसनेषुच ॥
गतिःशोकाग्निदग्धानांतांगतिंव्रजपुत्रक ॥ ३० ॥ मातापित्रोश्चशुश्रूषांकल्पयंतीहयेसदा ॥ स्वदारनिरतानांचयागतिस्तामवाप्नुहि ॥ ३१ ॥ ऋतुकालेस्वकां
भार्यांगच्छतांयामनीषिणाम् ॥ परस्त्रीभ्योनिवृत्तानांतांगतिंव्रजपुत्रक ॥ ३२ ॥ साम्नायेसर्वभूतानिपश्यंतिगतमत्सराः ॥ नारुंतुदानांक्षमिणांयागतिस्ताम
वाप्नुहि ॥ ३३ ॥ मधुमांसनिवृत्तानांमदाद्दंभात्तथाऽनृतात् ॥ परोपतापत्यक्तानांतांगतिंव्रजपुत्रक ॥ ३४ ॥ ह्रीमंतःसर्वशास्त्रज्ञाज्ञानतृप्ताजितेंद्रियाः ॥ यांगतिं
साधवोयांतितांगतिंव्रजपुत्रक ॥ ३५ ॥ एवंविलपतींदीनांसुभद्रांशोककर्शिताम् ॥ अन्वपद्यतपांचालीवैराटिसहितातदा ॥ ३६ ॥ ताःप्रकामंरुदित्वाचविलप्य
चसुदुःखिताः ॥ उन्मत्तवत्तदाराजन्विसंज्ञान्यपतन्क्षितौ ॥ ३७ ॥ सोपचारस्तुकृष्णश्चदुःखितांभृशदुःखितः ॥ सिक्त्वांभसासमाश्वास्यतत्तदुक्त्वाहितंवचः ॥
॥ ३८ ॥ विसंज्ञकल्पांरुदतींमर्मविद्धांप्रवेपतीम् ॥ भगिनींपुंडरीकाक्षइदंवचनमब्रवीत् ॥ ३९ ॥ सुभद्रेमाशुचःपुत्रंपांचाल्याश्वासयोत्तराम् ॥ गतोभिमन्युःप्रथि
तांगतिंक्षत्रियपुंगवः ॥ ४० ॥ येचान्येपिकुलेसंतिपुरुषानोवरानने ॥ सर्वेतेतांगतिंयांतुर्यभिमन्योर्यशस्विनः ॥ ४१ ॥ कुर्यामतद्वयंकर्मक्रियासुसुहृदश्चनः ॥
कृतवान्यादृगद्यैकस्तवपुत्रोमहारथः ॥ ४२ ॥ एवमाश्वास्यभगिनींद्रौपदीमपिचोत्तराम् ॥ पार्थस्यैवमहाबाहुःपार्श्वमागादरिंदमः ॥ ४३ ॥

यमेभिमानेचेतिमेदिनी ॥ २५ ॥ एकपत्न्यःपतिव्रताः ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥
॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ततइति ॥ १ ॥ लाजैरक्षतैः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

ततोभ्यनुज्ञायनृपान्कृष्णोवंधूंस्तथार्जुनम् ॥ विवेशांतःपुरेराजंस्तेचजग्मुर्यथालयम् ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिप्रतिज्ञापर्वणिसुभद्राप्रविलापे
अष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततोर्जुनस्यभवनंप्रविश्याप्रतिमंविभुः ॥ स्पृष्ट्वांभःपुंडरीकाक्षःस्थंडिलेशुभल
क्षणे ॥ १ ॥ संतस्तारशुभांशय्यांदर्भैर्वैदूर्यसंनिभैः ॥ ततोमाल्येनविधिवल्लाजैर्गंधैःसुमंगलैः ॥ २ ॥ अलंचकारतांशय्यांपरिवार्यायुधोत्तमैः ॥ ततःस्पृष्टोदके
पार्थेविनीताःपरिचारकाः ॥ ३ ॥ दर्शयंतोंतिकेचक्रुर्नैशंत्रैयंबकंबलिम् ॥ ततःप्रीतमनाःपार्थोगंधमाल्यैश्चमाधवम् ॥ ४ ॥ अलंकृत्योपहारंतंनैशंतस्मैन्यवेदय
त् ॥ स्मयमानस्तुगोविंदःफाल्गुनंप्रत्यभाषत ॥ ५ ॥ सुप्यतांपार्थभद्रंतेकल्याणायव्रजाम्यहम् ॥ स्थापयित्वाततोद्वास्थान्गोप्तॄंश्चात्तायुधान्नरान् ॥ ६ ॥ दारुका
नुगतःश्रीमान्विवेशशिविरंस्वकम् ॥ शिश्येचशयनेशुभ्रेबहुकृत्यंविचिंतयन् ॥ ७ ॥ पार्थायसर्वंभगवान्शोकदुःखापहंविधिम् ॥ व्यदधात्पुंडरीकाक्षस्तेजोद्युतिवि
वर्धनम् ॥ ८ ॥ योगमास्थाययुक्तात्मासर्वेषामीश्वरेश्वरः ॥ श्रेयस्कामःपृथुयशाविष्णुर्जिष्णुप्रियंकरः ॥ ९ ॥ नपांडवानांशिविरेकश्चित्सुष्वापतांनिशम् ॥ प्रजा
गरःसर्वजनंत्वाविवेशविशांपते ॥ १० ॥ पुत्रशोकाभितप्तेनप्रतिज्ञातोमहात्मना ॥ सहसासिंधुराजस्यवधोगांडीवधन्वना ॥ ११ ॥ तत्कथंनुमहाबाहुर्वास
विःपरवीरहा ॥ प्रतिज्ञांसफलांकुर्यादितितेसमचिंतयन् ॥ १२ ॥ कष्टंहीदंव्यवसितंपांडवेनमहात्मना ॥ सचराजामहावीर्यःपारयत्वर्जुनःसताम् ॥ १३ ॥ पुत्र
शोकाभितप्तेनप्रतिज्ञामहतीकृता ॥ भ्रातरश्चापिविक्रांताबहुलानिबलानिच ॥ १४ ॥ धृतराष्ट्रस्यपुत्रेणसर्वंतस्मैनिवेदितम् ॥ सहत्वासैंधवंसंख्येपुनरेतुधनंजयः
॥ १५ ॥ जित्वारिपुगणांश्चैवपारयन्नर्जुनोव्रतम् ॥ श्वोऽहत्वासिंधुराजंवैधूमकेतुंप्रवेक्ष्यति ॥ १६ ॥ नह्यसावनृतंकर्तुमलंपार्थोधनंजयः ॥ धर्मपुत्रःकथंराजाभ
विष्यतिमृतेऽर्जुने ॥ १७ ॥ तस्मिन्हिविजयःकृत्स्नःपांडवेनसमाहितः ॥ यदिनोस्तिकृतंकिंचिद्यदिदत्तंहुतंयदि ॥ १८ ॥ फलेनतस्यसर्वस्यसव्यसाचीजयत्व
रीन् ॥ एवंकथयतांतेषांजयमाशंसतांप्रभो ॥ १९ ॥ कृच्छ्रेणमहताराजन्रजनीव्यत्यवर्तत ॥ तस्यारजन्यामध्येतुप्रतिबुद्धोजनार्दनः ॥ २० ॥ स्मृत्वाप्रतिज्ञां
पार्थस्यदारुकंप्रत्यभाषत ॥ अर्जुनेनप्रतिज्ञातमार्त्तेनहतबंधुना ॥ २१ ॥

तस्मिन्व्यंबकाय ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ पार्थायतादर्थ्येचतुर्थी तेजःप्रतापः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ सहसाबलेन ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ अनुअनुगतः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ आर्षभेणऋषभस्वरप्रकारेण ॥ ३९ ॥

जयद्रथंवधिष्यामिश्वोभूतइतिदारुक ॥ तत्तुदुर्योधनःश्रुत्वामंत्रिभिर्मंत्रयिष्यति ॥ २२ ॥ यथाजयद्रथंपार्थोनहन्यादितिसंयुगे ॥ अक्षौहिण्योहिताःसर्वारक्षि

 ष्यंतिजयद्रथम् ॥ २३ ॥ द्रोणश्चसहपुत्रेणसर्वास्त्रविधिपारगः ॥ एकोवीरःसहस्राक्षोदैत्यदानवदर्पहा ॥ २४ ॥ सोपितंनोत्सहेताजौहंतुंद्रोणेनरक्षितम् ॥ सोहंश्वस्तत्क

रिष्यामियथाकुंतीसुतोर्जुनः ॥ २५ ॥ अप्राप्तेऽस्तंदिनकरेहनिष्यतिजयद्रथम् ॥ नहिदारानमित्राणिज्ञातयोनचबांधवाः ॥ २६ ॥ कश्चिदन्यःप्रियतरःकुंतीपुत्रान्म

मार्जुनात् ॥ अनर्जुनमिमंलोकंमुहूर्त्तमपिदारुक ॥ २७ ॥ उदीक्षितुंनशक्तोहंभवितानचतत्तथा ॥ अहंविजित्यतान्सर्वान्सहसासहयद्विपान् ॥ २८ ॥ अर्जुनार्थे

हनिष्यामिसकर्णान्ससुयोधनान् ॥ श्वोनिरीक्षंतुमेवीर्यंत्रयोलोकामहाहवे ॥ २९ ॥ धनंजयार्थेसमरेपराक्रांतस्यदारुक ॥ श्वोनरेंद्रसहस्राणिराजपुत्रशतानिच

॥ ३० ॥ साश्वद्विपरथान्याजौविद्रविष्यामिदारुक ॥ श्वस्तांचक्रप्रमथितांद्रक्ष्यसेनृपवाहिनीम् ॥ ३१ ॥ मयाक्रुद्धेनसमरेपांडवार्थेनिपातिताम् ॥ श्वःसदेवाःसगं

धर्वाःपिशाचोरगराक्षसाः ॥ ३२ ॥ ज्ञास्यंतिलोकाःसर्वेमांसुहृदंसव्यसाचिनः ॥ यस्तंद्वेष्टिसमांद्वेष्टियस्तंचानुसमामनु ॥ ३३ ॥ इतिसंकल्प्यतांबुद्ध्याशरीरार्धं

ममार्जुनः ॥ यथात्वंमेप्रभातायामस्यांनिशिरथोत्तमम् ॥ ३४ ॥ कल्पयित्वायथाशास्त्रमादायव्रजसंयतः ॥ गदांकौमोदकींदिव्यांशक्तिंचक्रंधनुःशरान् ॥ ३५ ॥

आरोप्यवैरथेसूतसर्वोपकरणानिच ॥ स्थानंचकल्पयित्वाथरथोपस्थेध्वजस्यमे ॥ ३६ ॥ वैनतेयस्यवीरस्यसमरेरथशोभिनः ॥ छत्रंजांबूनदैर्जालैरर्कज्वल

नसप्रभैः ॥ ३७ ॥ विश्वकर्मकृतैर्दिव्यैरश्वानपिविभूषितान् ॥ बलाहकंमेघपुष्पंशैब्यंसुग्रीवमेवच ॥ ३८ ॥ युक्तान्वाजिवरान्यत्तःकवचीतिष्ठदारुक ॥ पांच

जन्यस्यनिर्घोषमार्षभेणैवपूरितम् ॥ ३९ ॥ श्रुत्वाचभैरवंनादमुपेयास्त्वंजवेनमाम् ॥ एकाह्नाहममर्षंचसर्वदुःखानिचैवह ॥ ४० ॥ भ्रातुःपैतृष्वसेयस्यव्यपने

ष्यामिदारुक ॥ सर्वोपायैर्यतिष्यामियथाबीभत्सुराहवे ॥ ४१ ॥ पश्यतांधार्त्तराष्ट्राणांहनिष्यतिजयद्रथम् ॥ यस्ययस्यचबीभत्सुर्वधेयत्नंकरिष्यति ॥ आशंसे

सारथेतत्रभवितास्यध्रुवोजयः ॥ ४२ ॥ ॥ दारुकउवाच ॥ ॥ जयएवध्रुवस्तस्यकुतएवपराजयः ॥ यस्यत्वंपुरुषव्याघ्रसारथ्यमुपजग्मिवान् ॥ ४३ ॥ एवंचैत

त्करिष्यामियथामामनुशाससि ॥ सुप्रभातामिमांरात्रिंजयायविजयस्यहि ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिप्रतिज्ञापर्वणिकृष्णदारुकसंभाषणेए

कोनाशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकोनाशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कुंतीपुत्रस्त्विति ॥१॥२॥३॥४॥५॥ परेअवश्यंभाविनि विधौविधाने नियच्छतिप्रवर्तयति ॥६॥ नशोच्यंशोकोनाचरणीयः ॥७॥ कार्यंकृत्यं कार्यंकरणीयंभवेत्इत्यन्वयः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२॥

संजयउवाच॥ ॥कुंतीपुत्रस्तुतंमंत्रंस्मरन्नेवधनंजयः॥ प्रतिज्ञामात्मनोरक्षन्मुमोहाचिंत्यविक्रमः ॥ १ ॥ तंतुशोकेनसंतप्तंस्वप्नेकपिवरध्वजम्॥ आससादम
हातेजाध्यायंतंगरुडध्वजः॥ २ ॥प्रत्युत्थानंचकृष्णस्यसर्वावस्थोधनंजयः॥नलोपयतिधर्मात्माभक्त्याप्रेम्णाचसर्वदा ॥ ३ ॥ प्रत्युत्थायचगोविंदंसतस्माआ
सनंददौ ॥ नचासनेस्वयंबुद्धिंबीभत्सुर्व्यदधात्तदा॥ ४ ॥ ततःकृष्णोमहातेजाजानन्पार्थस्यनिश्चयम् ॥ कुंतीपुत्रमिदंवाक्यमासीनःस्थितमब्रवीत्॥ ५॥ मा
विषादेमनःपार्थकृथाःकालोहिदुर्जयः ॥ कालःसर्वाणिभूतानिनियच्छतिपरेविधौ ॥ ६ ॥ किमर्थंचविषादस्तेतद्ब्रूहिद्विपदांवर ॥ नशोच्यंविदुषांश्रेष्ठशोकः
कार्यविनाशनः ॥७ ॥ यत्तुकार्यंभवेत्कार्यंकर्मणातत्समाचर ॥ हीनचेष्टस्ययःशोकःसहिशत्रुर्धनंजय ॥ ८ ॥ शोचन्नंदयतेशत्रून्कर्शयत्यपिबांधवान्॥क्षी
यतेचनरस्तस्मान्नत्वंशोचितुमर्हसि ॥ ९॥ इत्युक्तोवासुदेवेनबीभत्सुरपराजितः ॥ आबभाषेतदाविद्वानिदंवचनमर्थवत् ॥ १० ॥ मयाप्रतिज्ञामहतीजय
द्रथवधेकृता ॥ श्वोस्मिहंतादुरात्मानंपुत्रघ्नमितिकेशव ॥ ११ ॥ मत्प्रतिज्ञाविघातार्थंधार्तराष्ट्रैःकिलाच्युत ॥ पृष्ठतःसैंधवःकार्यःसर्वैर्गुप्तोमहारथैः ॥ १२ ॥
दशचैकाचताःकृष्णअक्षौहिण्यःसुदुर्जयाः ॥ हतावशेषास्तत्रेमाहंतमाधवसंख्यया ॥ १३ ॥ ताभिःपरिवृतःसंख्येसर्वैश्चैवमहारथैः ॥ कथंशक्येतसंद्रष्टुंदुरा
त्माकृष्णसैंधवः॥ १४ ॥प्रतिज्ञापारणंचापिनभविष्यतिकेशव ॥ प्रतिज्ञायांचहीनायांकथंजीवतिमद्विधः॥ १५ ॥ दुःखोपायस्यमेवीरविकांक्षापरिवर्तते ॥
द्रुतंचयातिसवितातत्एतद्ब्रवीम्यहम्॥ १६ ॥शोकस्थानंतुतच्छ्रुत्वापार्थस्यद्विजकेतनः ॥संस्पृश्यांभस्ततःकृष्णःप्राङ्मुखःसमवस्थितः॥ १७॥ इदंवाक्यंमहाते
जावभाषेपुष्करेक्षणः॥ हितार्थंपांडुपुत्रस्यसैंधवस्यवधेकृती॥ १८॥पार्थपाशुपतंनामपरमास्त्रंसनातनम्॥ येनसर्वान्मृधेदैत्यान्जघ्नेदेवोमहेश्वरः॥ १९॥ य
दितद्विदितंतेद्यश्वोहंतासिजयद्रथम् ॥अथाज्ञातंप्रपद्यस्वमनसावृषभध्वजम्॥ २०॥ तंदेवंमनसाध्यात्वाजोषमास्वधनंजय ॥ततस्तस्यप्रसादात्त्वंभक्तःप्राप्स्य
सितन्महत्॥ २१॥ ततःकृष्णवचःश्रुत्वासंस्पृश्यांभोधनंजयः॥ भूमावासीनएकाग्रोजगाममनसाभवम् ॥ २२ ॥ ततःप्रणिहितोब्राह्मेमुहूर्तेशुभलक्षणे ॥ आ
त्मानमर्जुनोपश्यद्गगनेसहकेशवम्॥ २३ ॥पुण्यंहिमवतःपादंमणिमंतंचपर्वतम्॥ ज्योतिर्भिश्चसमाकीर्णंसिद्धचारणसेवितम्॥ २४ ॥

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ दुःखोपायस्यदुःखद्वारस्यप्रतिज्ञायाःविकांक्षाविसंवादःपरिवर्त्ततेप्रतिभाति ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ प्रणिहितःसमाहितमनाः ॥ २३ ॥ २४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥ अथर्वणस्यमुनेः ॥३२॥३३॥ ३४ ॥ ३५॥ तथाचव्रजन्विष्णुपदमाकाशमभ्यगादित्यन्वयः ॥ ३६ ॥ ३७॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ लास्यंनृत्यं वल्गितमि

वायुवेगगतिःपार्थःखंभेजेसहकेशवः ॥ केशवेनगृहीतःसदक्षिणेविभुनाभुजे ॥ २५ ॥ प्रेक्षमाणोबहून्भावान्जगामाद्भुतदर्शनान् ॥ उदीच्यांदिशिधर्मात्मा
सोपश्यच्छ्वेतपर्वतम् ॥ २६ ॥ कुबेरस्यविहारेचनलिनींपद्मभूषिताम् ॥ सरिच्छ्रेष्ठांचतांगंगांवीक्षमाणोबहूदकाम् ॥ २७॥ सदापुष्पफलैर्वृक्षैरुपेतांस्फटिकोपला
म् ॥ सिंहव्याघ्रसमाकीर्णांनानाम्गसमाकुलाम् ॥ २८॥ पुण्याश्रमवतींरम्यांमनोज्ञांडजसेविताम् ॥ मंदरस्यप्रदेशांश्चकिंनरोद्गीतनादितान् ॥ २९॥ हेमरू
प्यमयैःशृंगैर्नानौषधिविदीपितान् ॥ तथामंदारवृक्षैश्चपुष्पितैरुपशोभितान् ॥ ३० ॥ स्निग्धांजनचयाकारंसंप्राप्तःकालपर्वतं ॥ ब्रह्मतुंगंनदीश्चान्यास्तथाजनप
दानपि ॥ ३१ ॥ सतुंगंशतशृंगंचशर्यातिवनमेवच ॥ पुण्यमश्वशिरस्थानंस्थानमाथर्वणस्यच ॥ ३२ ॥ वृषदंशंचशैलेंद्रंमहामंदरमेवच ॥ अप्सरोभिःसमाकीर्णं
किंनरैश्चोपशोभितम् ॥ ३३ ॥ तस्मिन्शैलेव्रजन्पार्थःसकृष्णःसमवैक्षत ॥ शुभैःप्रस्रवणैर्जुष्टांहेमधातुविभूषिताम् ॥ ३४ ॥ चंद्ररश्मिप्रकाशांगींपृथिवींपुरमा
लिनीं ॥ समुद्रांश्चाद्भुताकारानपश्यद्बहुलाकरान् ॥ ३५॥ वियद्यांपृथिवींचैवतथाविष्णुपदंव्रजन् ॥ विस्मितःसहकृष्णेनक्षिप्तोबाणइवाभ्यगात् ॥ ३६ ॥ ग्रह
नक्षत्रसोमानांसूर्याग्न्योश्चसमत्विषम् ॥ अपश्यततदापार्थोज्वलंतमिवपर्वतम् ॥ ३७॥ समासाद्यतुतंशैलंशैलाग्रेसमवस्थितम् ॥ तपोनित्यंमहात्मानमपश्य
द्वृषभध्वजम् ॥ ३८ ॥ सहस्रमिवसूर्याणांदीप्यमानंस्वतेजसा ॥ शूलिनंजटिलंगौरंवल्कलाजिनवाससम् ॥ ३९ ॥ नयनानांसहस्रैश्चविचित्रांगंमहौजसम् ॥ पा
र्वत्यासहितंदेवंभूतसंघैश्चभास्वरैः ॥ ४० ॥ गीतवादित्रसंनादैर्हास्यलास्यसमन्वितम् ॥ वल्गितास्फोटितोत्कृष्टैःपुण्यैर्गंधैश्चसेवितम् ॥ ४१ ॥ स्तूयमानंस्तवैर्दि
व्यैर्ऋषिभिर्ब्रह्मवादिभिः ॥ गोप्तारंसर्वभूतानामिष्वासधरमच्युतम् ॥ ४२ ॥ वासुदेवस्तुतंदृष्ट्वाजगामशिरसाक्षितिम् ॥ पार्थेनसहधर्मात्मागृणन्ब्रह्मसनातनम्
॥ ४३ ॥ लोकादिंविश्वकर्माणमजमीशानमव्ययम् ॥ मनसःपरमंयोनिंखंवायुंज्योतिषांनिधिम् ॥ ४४ ॥ स्रष्टारंवारिधाराणांभुवश्चप्रकृतिंपराम् ॥ देवदानवय
क्षाणांमानवानांचसाधनम् ॥ ४५ ॥ योगानांचपरंधामदृष्टंब्रह्मविदांनिधिम् ॥ चराचरस्यस्रष्टारंप्रतिहर्त्तारमेवच ॥ ४६ ॥

तस्ततःप्रचारः आस्फोटितंभुजाडंबरः उत्कृष्टमुच्चैःस्वनितं ॥४१॥४२॥४३॥ लोकानामादिमुपादानं विश्वंजगत्कर्मप्राप्यंयस्य इशानमप्रतिहतेच्छं अव्ययमविकारं मनसःपरमंप्रवृत्तिनिवृत्तिकारणं यो
निमुत्पत्तिस्थानंच ज्योतिषांतेजसांनिधिमधिष्ठानं ॥४४॥ परांमूलभूतांप्रकृतिंप्रधानं साधनंसिद्धेर्निधानं ॥४५॥ योगानांयोगदर्शिनांपरंधामपरमाश्रयंदृष्टंसाक्षाद्भूतंब्रह्मतत्त्वंतद्विदांनिधिंरहस्यं ॥ ४६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कालइवकोपोयस्य शक्रस्य गुणाऐश्वर्यादयः सूर्यस्यगुणाःप्रतापादयः तेषामुदयोयस्मात् ॥ ४७ ॥ कारणात्मानंकारणैकस्वभावं ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ भवःसर्वप्रभुत्वात् शर्वःसंहरणात् ॥ ५५ ॥ शांतिःशमप्रधानत्वात् ॥ ५६ ॥ हविष्यःहविष्ययोग्यत्वात् सत्यायसदैकस्वभावत्वात् विभुर्व्यापकत्वात् ॥ ५७ ॥ व्याधायमृगहननात् द्विरुक्तिर्द्विस्तथाकरणात्

कालकोपंमहात्मानंशक्रसूर्यगुणोदयम् ॥ ववंदेतंतदाकृष्णोवाङ्मनोबुद्धिकर्मभिः ॥ ४७॥ यंप्रपद्यंतिविद्वांसःसूक्ष्माध्यात्मपदैषिणः ॥ तमजंकारणात्मानंजग्मतुःशरणंभवम् ॥ ४८ ॥ अर्जुनश्चापितंदेवंभूयोभूयोप्यवंदत ॥ ज्ञात्वातंसर्वभूतादिंभूतभव्यभवोद्भवम् ॥ ४९ ॥ ततस्तावागतौदृष्ट्वानरनारायणावुभौ ॥ सुप्रसन्नमनाःशर्वःप्रोवाचप्रहसन्निव ॥ ५० ॥ स्वागतंवोनरश्रेष्ठावुत्तिष्ठेतांगतक्लमौ ॥ किंचवामीप्सितंवीरौमनसःक्षिप्रमुच्यताम् ॥ ५१ ॥ येनकार्येणसंप्राप्तौयुवांतत्साधयामिकिम् ॥ व्रियतामात्मनःश्रेयस्तत्सर्वंप्रददानिवाम् ॥ ५२ ॥ ततस्तद्वचनंश्रुत्वाप्रत्युत्थायकृतांजली ॥ वासुदेवार्जुनौसर्वंतुष्टुवातेमहामती ॥ ५३ ॥ भक्त्यास्तवेनदिव्येनमहात्मानावनिंदितौ ॥ ५४ ॥ ॥ कृष्णार्जुनावूचतुः ॥ ॥ नमोभवायशर्वायरुद्रायवरदायच ॥ पशूनांपतयेनित्यमुग्रायचकपर्दिने ॥ ५५ ॥ महादेवायभीमायत्र्यंबकायचशांतये ॥ ईशानायमखघ्नायनमोस्त्वंधकघातिने ॥ ५६ ॥ कुमारगुरवेतुभ्यंनीलग्रीवायवेधसे ॥ पिनाकिनेहविष्यायसत्यायविभवेसदा ॥ ५७ ॥ विलोहितायधूम्रायव्याधायानपराजिते ॥ नित्यंनीलशिखंडायशूलिनेदिव्यचक्षुषे ॥ ५८ ॥ होत्रेपोत्रेत्रिनेत्रायव्याधायवसुरेतसे ॥ अचिंत्यायांबिकाभर्त्रेसर्वदेवस्तुतायच ॥ ५९ ॥ वृषध्वजायमुंडायजटिनेब्रह्मचारिणे ॥ तप्यमानायसलिलेब्रह्मण्यायाजितायच ॥ ६० ॥ विश्वात्मनेविश्वसृजेविश्वमावृत्यतिष्ठते ॥ नमोनमस्तेसेव्यायभूतानांप्रभवेसदा ॥ ६१ ॥ ब्रह्मवक्त्रायसर्वायशंकरायशिवायच ॥ नमोस्तुवाचस्पतयेप्रजानांपतयेनमः ॥ ६२ ॥ नमोविश्वस्यपतयेमहतांपतयेनमः ॥ नमःसहस्रशिरसेसहस्रभुजमृत्यवे ॥ ६३ ॥ सहस्रनेत्रपादायनमोऽसंख्येयकर्मणे ॥ नमोहिरण्यवर्णायहिरण्यकवचायच ॥ भक्तानुकंपिनेनित्यंसिध्यतांनोवरःप्रभो ॥ ६४ ॥

अनान्प्राणिनःपराजयतीतिअनपराजित्सर्वभूतोत्तमत्वात् नीलशिखंडोनीलकेशत्वात् ॥ ५८ ॥ होतादीक्षितःभावेनहवनशीलत्वात् वसुरेताअग्नौरेतःक्षेपणात् ॥ ५९ ॥ मुंडोदीक्षितत्वात् ब्रह्मचारीरेतोविधारणात् ॥ ६० ॥ भूतानांप्राणिनांप्रमथादीनाम् ॥ ६१ ॥ ब्रह्मवक्त्रोवेदपूर्णमुखत्वात् सर्वःसर्वस्वरूपत्वात् शिवोमोक्षहेतुत्वात् वाचस्पतिर्वाङ्मयप्रवर्तनात् ॥ ६२ ॥ सहस्रभुजायमृत्यवेचमन्यवेइतिपाठः ॥ ६३ ॥ ६४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततइति ॥ १ ॥ आत्मनासुकृतंसूपकल्पितं

॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवंस्तुत्वामहादेवंवासुदेवःसहार्जुनः ॥ प्रसादयामासभवंतदास्त्रोपलब्धये ॥ ६५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिप्रतिज्ञापर्वणि अर्जुनस्वप्नेअशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःपार्थःप्रसन्नात्माप्रांजलिर्वृषभध्वजम् ॥ ददर्शोत्फुल्लनयनःसमस्तंतेजसांनिधिम् ॥ १ ॥ तंचोपहारंसुकृतंनैशंनैत्यकमात्मना ॥ ददर्शत्र्यंबकाभ्याशेवासुदेवनिवेदितम् ॥ २ ॥ ततोभिपूज्यमनसाकृष्णंशर्वंचपांडवः ॥ इच्छाम्यहंदिव्यमस्त्रमित्यभाषतशंकरम् ॥ ३ ॥ ततःपार्थस्यविज्ञायवरार्थेवचनंतदा ॥ वासुदेवार्जुनौदेवःस्मयमानोभ्यभाषत ॥ ४ ॥ स्वागतंवांनरश्रेष्ठौविज्ञातंमनसेप्सितम् ॥ येनकामेनसंप्राप्तौभवद्भ्यांतंददाम्यहम् ॥ ५ ॥ सरोमृतमयंदिव्यमभ्याशेशत्रुसूदनौ ॥ तत्रमेतद्धनुर्दिव्यंशरश्चनिहितःपुरा ॥ ६ ॥ येनदेवारयःसर्वेमयायुधिनिपातिताः ॥ ततआनीयतांकृष्णौसशरंधनुरुत्तमम् ॥ ७ ॥ तथेत्युक्त्वातुतौवीरौसर्वपारिषदैःसह ॥ प्रस्थितौतत्सरोदिव्यंदिव्यैश्वर्यशतैर्युतम् ॥ ८ ॥ निर्दिष्टंयद्वृषांकेणपुण्यंसर्वार्थसाधकम् ॥ तौजग्मतुरसंभ्रांतौनरनारायणावृषी ॥ ९ ॥ ततस्तौतत्सरोगत्वासूर्यमंडलसंनिभम् ॥ नागमंतर्जलेघोरंददृशातेर्जुनाच्युतौ ॥ १० ॥ द्वितीयंचापरंनागंसहस्रशिरसंवरम् ॥ वमंतंविपुलाज्वालाददृशातेग्निवर्चसम् ॥ ११ ॥ ततःकृष्णश्चपार्थश्चसंस्पृश्यांभःकृतांजली ॥ तौनागावुपतस्थातेनमस्यंतौवृषध्वजम् ॥ १२ ॥ गृणंतौवेदविद्वांसौतद्ब्रह्मशतरुद्रियम् ॥ अप्रमेयंप्रणमतोगत्वासर्वात्मनाभवम् ॥ १३ ॥ ततस्तौरुद्रमाहात्म्याद्धित्वारूपंमहोरगौ ॥ धनुर्बाणश्चशत्रुघ्नंतद्द्वंद्वंसमपद्यत ॥ १४ ॥ तौतज्जगृहतुःप्रीतौधनुर्बाणंचसुप्रभम् ॥ आजह्रतुर्महात्मानौददतुश्चमहात्मने ॥ १५ ॥ ततःपार्श्वाद्वृषांकस्यब्रह्मचारीन्यवर्तत ॥ पिंगाक्षस्तपसःक्षेत्रंबलवान्नीललोहितः ॥ १६ ॥ सतद्गृह्यधनुःश्रेष्ठंतस्थौस्थानंसमाहितः ॥ विचकर्षाथविधिवत्सशरंधनुरुत्तमम् ॥ १७ ॥ तस्यमौर्वींचमुष्टिंचस्थानंचालक्ष्यपांडवः ॥ श्रुत्वामंत्रंभवप्रोक्तंजग्राहाचिंत्यविक्रमः ॥ १८ ॥ ससरस्येवतंबाणंमुमोचातिबलःप्रभुः ॥ चकारचपुनर्वीरस्तस्मिन्सरसितद्धनुः ॥ १९ ॥ ततःप्रीतंभवंज्ञात्वास्मृतिमानर्जुनस्तदा ॥ वरमारण्यकेदत्तंदर्शनंशंकरस्यच ॥ २० ॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ द्वंद्वंयुगलं ॥ १४ ॥ १५ ॥ नीललोहितःभगवतोऽपरातनुः ॥ १६ ॥ स्थानंस्थापनकं ॥ १७ ॥ जयाहमनसिकृतवान् ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ तयोरिति ॥ १ ॥ मधुपर्किकाःमांगल्योपस्थापकाः पा

मनसाचिंतयामासतन्मेसंपद्यतामिति ॥ तस्यतन्मतमाज्ञायप्रीतःप्रादाद्वरंभवः ॥ २१ ॥ तच्चपाशुपतंघोरंप्रतिज्ञायाश्चपारणम् ॥ ततःपाशुपतंदिव्यमवाप्यपुन
रीश्वरात् ॥ २२ ॥ संहृष्टरोमादुर्धर्षःकृतंकार्यममन्यत ॥ ववंदतुश्चसंहृष्टौशिरोभ्यांतंमहेश्वरम् ॥ २३ ॥ अनुज्ञातौक्षणेतस्मिन्भवेनार्जुनकेशवौ ॥ प्राप्तंस्वशि
बिरंवीरौमुदापरमयायुतौ ॥ २४ ॥ तथाभवेनानुमतौमहासुरनिघातिना ॥ इंद्राविष्णूयथाप्रीतौजंभस्यवधकांक्षिणौ ॥ २५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणप
र्वणिप्रतिज्ञापर्वणिअर्जुनस्यपुनःपाशुपतास्त्रप्राप्तौएकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ तयोःसंवदतोरेवंकृष्ण
दारुकयोस्तथा ॥ सात्यगाद्रजनीराजन्नथराजान्वबुध्यत ॥ १ ॥ पठंतिपाणिस्वनिकामागधामधुपर्किकाः ॥ वैतालिकाश्चसूताश्चतुष्टुवुःपुरुषर्षभम् ॥ २ ॥ नर्त
काश्चाप्यनृत्यंतजगुर्गीतानिगायकाः ॥ कुरुवंशस्तवार्थानिमधुरंरक्तकंठिनः ॥ ३ ॥ मृदंगाझर्झराभेर्यःपणवानकगोमुखाः ॥ आडंबराश्चशंखाश्चदुंदुभ्यश्च
महास्वनाः ॥ ४ ॥ एवमेतानिसर्वाणितथान्यान्यपिभारत ॥ वादयंतिसुसंहृष्टाःकुशलाःसाधुशिक्षिताः ॥ ५ ॥ समेघसमनिर्घोषोमहान्शब्दोऽस्पृशद्दिवम् ॥
पार्थिवप्रवरंसुप्तंयुधिष्ठिरमबोधयत् ॥ ६ ॥ प्रतिबुद्धःसुखंसुप्तोमहार्हेशयनोत्तमे ॥ उत्थायावश्यकार्यार्थंययौस्नानगृहंनृपः ॥ ७ ॥ ततःशुक्लांबराःस्नातास्तरु
णाःशतमष्टच ॥ स्नापकाःकांचनैःकुंभैःपूर्णैःसमुपतस्थिरे ॥ ८ ॥ भद्रासनेसूपविष्टःपरिधायांबरंलघु ॥ सस्नौचंदनसंयुक्तैःपानीयैरभिमंत्रितैः ॥ ९ ॥ उत्सादितः
कषायेणबलवद्भिःसुशिक्षितैः ॥ आप्लुतःसाधिवासेनजलेनससुगंधिना ॥ १० ॥ राजहंसनिभंप्राप्यउष्णीषंशिथिलार्पितम् ॥ जलक्षयनिमित्तंवैवेष्टयामास
मूर्धनि ॥ ११ ॥ हरिणाचंदनेनांगमुपलिप्यमहाभुजः ॥ स्रग्वीचाक्लिष्टवसनःप्राङ्मुखःप्रांजलिःस्थितः ॥ १२ ॥ जजापजप्यंकौंतेयःसतांमार्गमनुष्ठितः ॥ त
त्राग्निशरणंदीप्तंप्रविवेशविनीतवत् ॥ १३ ॥ समिद्भिःसपवित्राभिरग्निमाहुतिभिस्तथा ॥ मंत्रपूताभिरर्चित्वानिश्चक्रामगृहात्ततः ॥ १४ ॥ द्वितीयांपुरुषव्या
घ्रःकक्ष्यांनिर्गम्यपार्थिवः ॥ ततोवेदविदोवृद्धानपश्यद्ब्राह्मणर्षभान् ॥ १५ ॥

णिस्वनिकाहस्तेनतालस्वनंकुर्वते मधुपर्किकाःमधुपर्कसमयेपठंतइतिदेवबोधः ॥ २ ॥ रक्तकंठिनोरंजकस्वराः ॥ ३ ॥ झर्झराझिल्लिकाः भेर्योबृहड्ढक्काः पणवामुरजाः आनकाःपटहाः गोमुखाःनागडाःआडं
बराश्चक्षुद्रपटहाः दुंदुभ्योढक्काः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ भद्रासनेचतुःसमासने ॥ ९ ॥ कषायेणसर्वौषध्यादिकल्केन ॥ १० ॥ ११ ॥ अक्लिष्टंअनुपहतंवसनंयस्य ॥ १२ ॥ दीप्तंज्वलदग्नि ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सौरान्सूर्योपासकान् ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ प्रदक्षिणंकृत्वेतिशेषः ॥ १९ ॥ स्वस्तिकानालिंगनानि वर्धमानान्शरावान् नंद्यावर्तान्संपुटितार्घ्यपात्राणि ॥ २० ॥ रुचकंमातुलुंगकं ॥ २१ ॥ २२ ॥

दांतान्वेदव्रतस्नातान्स्नातानवभृथेषुच ॥ सहस्रानुचरान्सौरान्सहस्रंचाष्टचापरान् ॥ १६ ॥ अक्षतैःसुमनोभिश्चवाचयित्वामहाभुजः ॥ तान्द्विजान्मधुसर्पि
र्भ्यांफलैःश्रेष्ठैःसुमंगलैः ॥ १७ ॥ प्रादात्कांचनमेकैकंनिष्कंविप्रायपांडवः ॥ अलंकृतंचाश्वशतंवासांसीष्टाश्चदक्षिणाः ॥ १८ ॥ तथागाःकपिलादोग्ध्रीःसव
त्साःपांडुनंदनः॥हेमशृंगारौप्यखुरादत्त्वातेभ्यःप्रदक्षिणम् ॥ १९ ॥ स्वस्तिकान्वर्धमानांश्चनंद्यावर्तांश्चकांचनान् ॥ माल्यंचजलकुंभांश्चज्वलितंचहुताशनम्
॥ २० ॥पूर्णान्यक्षतपात्राणिरुचकंरोचनास्तथा ॥ स्वलंकृताःशुभाःकन्यादधिसर्पिर्मधूदकम् ॥ २१ ॥ मंगल्यान्पक्षिणश्चैवयच्चान्यदपिपूजितम्॥दृष्ट्वास्पृष्ट्वा
चकौंतेयोबाह्यांकक्ष्यांततोगमत्॥ २२ ॥ततस्तस्यांमहाबाहोस्तिष्ठतःपरिचारकाः॥सौवर्णंसर्वतोभद्रंमुक्तावैदूर्यमंडितम् ॥ २३ ॥पराध्यास्तरणास्तीर्णंसोत्तर
च्छदमृद्धिमत् ॥ विश्वकर्मकृतंदिव्यमुपजह्रुर्वरासनम् ॥ २४ ॥ तत्रतस्योपविष्टस्यभूषणानिमहात्मनः ॥ उपाजह्रुर्महार्हाणिप्रेष्याःशुभ्राणिसर्वशः॥ २५ ॥
मुक्ताभरणवेषस्यकौंतेयस्यमहात्मनः॥रूपमासीन्महाराजद्विषतांशोकवर्धनम् ॥ २६ ॥ चामरैश्चंद्ररश्म्याभैर्हेमदंडैःसुशोभनैः ॥ दोधूयमानःशुशुभेविद्युद्भि
रिवतोयदः ॥ २७ ॥ संस्तूयमानःसूतैश्चवंद्यमानश्चवंदिभिः ॥ उपगीयमानोगंधर्वैरास्तेस्मकुरुनंदनः ॥ २८ ॥ ततोमुहूर्तादासीत्तुस्यंदनानांस्वनोमहान् ॥
नेमिघोषश्चरथिनांखुरघोषश्चवाजिनाम् ॥ २९ ॥ ह्रादेनगजघंटानांशंखानांनिनदेनच ॥ नराणांपदशब्दैश्चकंपतीवस्ममेदिनी ॥ ३० ॥ ततःशुद्धांतमासाद्य
जानुभ्यांभूतलेस्थितः॥ शिरसावंदनीयंतमभिवाद्यजनेश्वरम् ॥ ३१ ॥ कुंडलीबद्धनिस्त्रिंशःसंनद्धकवचोयुवा ॥ अभिप्रणम्यशिरसाद्वास्थोधर्मात्मजायवै ॥
॥ ३२ ॥न्यवेदयद्धृषीकेशमुपयांतंमहात्मने॥सोब्रवीत्पुरुषव्याघ्रःस्वागतेनैवमाधवम्॥ ३३ ॥अर्घ्यंचैवासनंचास्मैदीयतांपरमार्चितम् ॥ ततःप्रवेश्यवार्ष्णेयमु
पवेश्यवरासने ॥ ३४ ॥ पूजयामासविधिवद्धर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ ३५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिप्रतिज्ञापर्वणियुधिष्ठिरसज्जतायांद्व्यशीतित
मोऽध्यायः॥ ८२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥

॥ २३ ॥ विश्वकर्मकृतंविश्वकर्मप्रणीतेनविधिनानिर्मितं ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ वंद्यमानःस्तूयमानः स्तुत्यर्थस्यवदेरूपं ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ शुद्धांतंकक्ष्याभ्यंतरं ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ स्वागते
नाप्रतिबद्धागमनेन ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ निराक्रियामपसारणं ॥ ११ ॥ यात्रास्थितिः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ वृजिनात्व्यसनात् ॥ १६ ॥ १७ ॥ सनातनअना

संजयउवाच ॥ ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजाप्रतिनंद्यजनार्दनम् ॥ उवाचपरमप्रीतःकौंतेयोदेवकीसुतम् ॥ १ ॥ सुखेनरजनीव्युष्टाकच्चित्तेमधुसूदन ॥ कच्चिज्ज्ञानानि
सर्वाणिप्रसन्नानितवाच्युत ॥ २ ॥ वासुदेवोपितद्युक्तंपर्यपृच्छद्युधिष्ठिरम् ॥ ततश्चप्रकृतीःक्षत्तान्यवेदयदुपस्थिताः ॥ ३ ॥ अनुज्ञातश्चराज्ञासप्रावेशयततंजनम् ॥
विराटंभीमसेनंचधृष्टद्युम्नंचसात्यकिम् ॥ ४ ॥ चेदिपंधृष्टकेतुंचद्रुपदंचमहारथम् ॥ शिखंडिनंयमौचैवचेकितानंसकेकयम् ॥ ५ ॥ युयुत्सुंचैवकौरव्यंपांचाल्यंचो
त्तमौजसम् ॥ युधामन्युंसुबाहुंचद्रौपदेयांश्चसर्वशः ॥ ६ ॥ एतेचान्येचबहवःक्षत्रियाःक्षत्रियर्षभं ॥ उपतस्थुर्महात्मानंविविशुश्चासनेशुभे ॥ ७ ॥ एकस्मिन्ना
सनेवीरावुपविष्टौमहाबलौ ॥ कृष्णश्चयुयुधानश्चमहात्मानौमहाद्युती ॥ ८ ॥ ततोयुधिष्ठिरस्तेषांशृण्वतांमधुसूदनम् ॥ अब्रवीत्पुंडरीकाक्षमाभाष्यमधुरंवचः ॥
॥ ९ ॥ एकंत्वांवयमाश्रित्यसहस्राक्षमिवामराः ॥ प्रार्थयामोजयंयुद्धेशाश्वतानिसुखानिच ॥ १० ॥ त्वंहिराज्यविनाशंचद्विषद्भिश्चनिराक्रियाम् ॥ क्लेशांश्चवि
विधान्कृष्णसर्वांस्तानपिवेदनः ॥ ११ ॥ त्वयिसर्वेशसर्वेषामस्माकंभक्तवत्सल ॥ सुखमायत्तमत्यर्थंयात्राचमधुसूदन ॥ १२ ॥ सतथाकुरुवार्ष्णेययथात्वयिम
नोमम ॥ अर्जुनस्ययथासत्याप्रतिज्ञास्याच्चिकीर्षिता ॥ १३ ॥ सभवांस्तारयत्वस्माद्दुःखामर्षमहार्णवात् ॥ पारंतितीर्षतामद्यप्लवोनोभवमाधव ॥ १४ ॥ न
हितत्कुरुतेसंख्येरथीरिपुवधोद्यतः ॥ यथावैकुरुतेकृष्णसारथिर्यत्नमास्थितः ॥ १५ ॥ यथैवसर्वास्वापत्सुपासिवृष्णीन्जनार्दन ॥ तथैवास्मान्महाबाहोवृजि
नात्त्रातुमर्हसि ॥ १६ ॥ त्वमगाधेऽप्लवेमग्नान्पांडवान्कुरुसागरे ॥ समुद्धरप्लवोभूत्वाशंखचक्रगदाधर ॥ १७ ॥ नमस्तेदेवदेवेशसनातनविशातन ॥ विष्णो
जिष्णोहरेकृष्णवैकुंठपुरुषोत्तम ॥ १८ ॥ नारदस्त्वांसमाचख्यौपुराणमृषिसत्तमम् ॥ वरदंशार्ङ्गिणंश्रेष्ठंतत्सत्यंकुरुमाधव ॥ १९ ॥ इत्युक्तःपुंडरीकाक्षोधर्मरा
जेनसंसदि ॥ तोयमेघस्वनोवाग्मीप्रत्युवाचयुधिष्ठिरम् ॥ २० ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ सामरेष्वपिलोकेषुसर्वेषुनतथाविधः ॥ शरासनधरःकश्चिद्यथापार्थो
धनंजयः ॥ २१ ॥ वीर्यवानस्त्रसंपन्नःपराक्रांतोमहाबलः ॥ युद्धशौंडःसदामर्षीतेजसापरमोनृणाम् ॥ २२ ॥ सयुवावृषभस्कंधोदीर्घबाहुर्महाबलः ॥ सिंहर्षभग
तिःश्रीमान्द्विषतस्तेहनिष्यति ॥ २३ ॥ अहंचतत्करिष्यामियथाकुंतीसुतोर्जुनः ॥ धार्त्तराष्ट्रस्यसैन्यानिधक्ष्यत्यग्निरिवेंधनम् ॥ २४ ॥

दिनिधन विशातनसंहर्तः कृष्णसंसारकर्षक पुरुषोत्तमपरमात्मन् ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ युद्धशौंडःयुद्धप्रवीणः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्र्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ तथेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

अद्यतंपापकर्माणंक्षुद्रंसौभद्रघातिनम् ॥ अपुनर्दर्शनंमार्गमिषुभिःक्षेप्स्यतेऽर्जुनः ॥ २५ ॥ तस्याद्यगृध्राःश्येनाश्चचंडगोमायवस्तथा ॥ भक्षयिष्यंतिमांसानि ७
॥ ६८ ॥ येचान्येपुरुषादकाः ॥ २६ ॥ यद्यस्यदेवागोप्तारःसेंद्राःसर्वेतथाप्यसौ ॥ राजधानींयमस्याद्यहतःप्राप्स्यतिसंकुले ॥ २७ ॥ निहत्यसैंधवंजिष्णुरद्यत्वामुपया
स्यति ॥ विशोकोविज्वरोराजन्भवभूतिपुरस्कृतः ॥ २८ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिप्रतिज्ञापर्वणिश्रीकृष्णवाक्येत्र्यशीतितमोऽध्यायः॥ ८३ ॥ ॥ ७ ॥
संजयउवाच॥ ॥तथातुवदतांतेषांप्रादुरासीद्धनंजयः ॥ दिदृक्षुर्भरतश्रेष्ठंराजानंससुहृद्गणम् ॥ १ ॥ तंनिविष्टंशुभांकक्ष्यामभिवंद्याग्रतःस्थितम् ॥ तमुत्थायार्जु
नंप्रेम्णासस्वजेपांडवर्षभः ॥ २ ॥ मूर्ध्निचैनमुपाघ्रायपरिष्वज्यचबाहुना ॥ आशिषःपरमाःप्रोच्यस्मयमानोभ्यभाषत ॥ ३ ॥ व्यक्तमर्जुनसंग्रामेध्रुवस्तेविज
योमहान् ॥ यादृग्रूपाचतेच्छायाप्रसन्नश्चजनार्दनः ॥ ४ ॥ तमब्रवीत्ततोजिष्णुर्महदाश्चर्यमुत्तमम् ॥ दृष्टवानस्मिभद्रंतेकेशवस्यप्रसादजम् ॥ ५ ॥ ततस्तत्कथयामा
सयथादृष्टंधनंजयः ॥ आश्वासनार्थंसुहृदांत्र्यंबकेणसमागमम् ॥ ६ ॥ ततःशिरोभिरवनिंस्पृष्ट्वासर्वेचविस्मिताः ॥ नमस्कृत्यवृषांकायसाधुसाध्वित्यथाब्रुवन्
॥ ७ ॥ अनुज्ञातास्ततःसर्वेसुहृदोधर्मसूनुना ॥ त्वरमाणाःसुसंन्यद्धाहृष्टायुद्धायनिर्ययुः ॥ ८ ॥ अभिवाद्यतुराजानंयुयुधानाच्युतार्जुनाः ॥ हृष्टाविनिर्ययुस्ते
वैयुधिष्ठिरनिवेशनात् ॥ ९ ॥ रथेनैकेनदुर्धर्षौयुयुधानजनार्दनौ ॥ जग्मतुःसहितौवीरावर्जुनस्यनिवेशनम् ॥ तत्रगत्वाहृषीकेशःकल्पयामाससूतवत् ॥ १० ॥
रथंरथवरस्याजौवानरर्षभलक्षणम् ॥ समेघसमनिर्घोषस्तप्तकांचनसप्रभः ॥ ११ ॥ बभौरथवरःकॢप्तःशिशुर्दिवसकृद्यथा ॥ ततःपुरुषशार्दूलःसज्जंसज्जपुरः
सरः ॥ १२ ॥ कृताह्निकायपार्थायन्यवेदयततंरथम् ॥ तंतुलोकवरःपुंसांकिरीटीहेमवर्मभृत् ॥ १३ ॥ चापबाणधरोवाहंप्रदक्षिणमवर्तत ॥ तपोविद्यावयोवृद्धैः
क्रियावद्भिर्जितेंद्रियैः ॥ १४ ॥ स्तूयमानोजयाशीर्भिरारुरोहमहारथम् ॥ जैत्रैःसांग्रामिकैर्मंत्रैःपूर्वमेवरथोत्तमम् ॥ १५ ॥ अभिमंत्रितमर्चिष्मानुदयंभास्करो
यथा ॥ सरथेरथिनांश्रेष्ठःकांचनेकांचनावृतः ॥ १६ ॥ विबभौविमलोर्चिष्मान्मेराविवदिवाकरः ॥ अन्वारुरुहतुःपार्थंयुयुधानजनार्दनौ ॥ १७ ॥ शर्यातेर्यज्ञ ॥ ६८ ॥
मायांतंयथेंद्रंदेवमश्विनौ ॥ अथजग्राहगोविंदोरश्मीन्रश्मिविदांवरः ॥ १८ ॥

शिशुर्दिवसकृत्बालःसूर्यः सज्जपुरःसरःसामग्रीसमग्रः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ मेरावुदयाद्रौमनोनुकूलार्थेषुसुखसंवेदनंभवति ॥ १७ ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ प्रयतोमंदः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ प्रदक्षिणंछंदोनुवर्तिनं ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ अपेक्षाअनुरोधः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ॥ इति

मातलिर्वासवस्येवव्रत्रंहंतुंप्रयास्यतः ॥ सताभ्यांसहितःपार्थोरथप्रवरमास्थितः ॥ १९ ॥ सहितोबुधशुक्राभ्यांतमोनिघ्नन्यथाशशी ॥ सैंधवस्यवधंप्रेप्सुःप्र
यातःशत्रुपूगहा ॥ २० ॥ सहांबुपतिमित्राभ्यांयथेंद्रस्तारकामये ॥ ततोवादित्रनिर्घोषैर्मांगल्यैश्चस्तवैःशुभैः ॥ २१ ॥ प्रयांतमर्जुनंवीरंमागधाश्चैवतुष्टुवुः ॥
सजयाशीःसपुण्याहःसूतमागधनिःस्वनः ॥ २२ ॥ युक्तोवादित्रघोषेणतेषांरतिकरोभवत् ॥ तमनुप्रयतोवायुःपुण्यगंधवहःशुभः ॥ २३ ॥ ववौसंहर्षयन्पार्थं
द्विपतश्चापिशोषयन् ॥ ततस्तस्मिन्क्षणेराजन्विविधानिशुभानिच ॥ २४ ॥ प्रादुरासन्निमित्तानिविजयायबहूनिच ॥ पांडवानांत्वदीयानांविपरीतानिमा
रिष ॥ २५ ॥ दृष्ट्वार्जुनोनिमित्तानिविजयायप्रदक्षिणम् ॥ युयुधानंमहेष्वासमिदंवचनमब्रवीत् ॥ २६ ॥ युयुधानाद्ययुद्धेमेदृश्यतेविजयोध्रुवः ॥ यथाहीमानि
लिंगानिदृश्यंतेशिनिपुंगव ॥ २७ ॥ सोहंतत्रगमिष्यामियत्रसैंधवकोनृपः ॥ यियासुर्यमलोकायममवीर्यंप्रतीक्षते ॥ २८ ॥ यथापरमकंकृत्यंसैंधवस्यवधोम
म ॥ तथैवसुमहत्कृत्यंधर्मराजस्यरक्षणम् ॥ २९ ॥ सत्वमद्यमहाबाहोराजानंपरिपालय ॥ यथैवहिमयागुप्तस्त्वयागुप्तोभवेत्तथा ॥ ३० ॥ नपश्यामिचतंलोकेय
स्त्वांयुद्धेपराजयेत् ॥ वासुदेवसमंयुद्धेस्वयमप्यमरेश्वरः ॥ ३१ ॥ त्वयिचाहंपराश्वस्तःप्रद्युम्नेवामहारथे ॥ शक्नुयांसैंधवंहंतुमनपेक्षोनरर्षभ ॥ ३२ ॥ मय्यपेक्षा
नकर्तव्याकथंचिदपिसात्वत ॥ राजन्येवपरागुप्तिःकार्यासर्वात्मनात्वया ॥ ३३ ॥ नहियत्रमहाबाहुर्वासुदेवोव्यवस्थितः ॥ किंचिद्व्यापद्यतेतत्रयत्राहमपिच
ध्रुवम् ॥ ३४ ॥ एवमुक्तस्तुपार्थेनसात्यकिःपरवीरहा ॥ तथेत्युक्त्वागमत्तत्रयत्रराजायुधिष्ठिरः ॥ ३५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिप्रतिज्ञापर्वणिअर्जुन
वाक्येचतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥ ॥ समाप्तंप्रतिज्ञापर्व ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥ अथजयद्रथवधपर्व ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ श्वोभूतेकिमकार्षुस्तेदुःख
शोकसमन्विताः ॥ अभिमन्यौहतेतत्रकेवाऽयुध्यंतमामकाः ॥ १ ॥ जानंतस्तस्यकर्माणिकुरवःसव्यसाचिनः ॥ कथंतत्किल्बिषंकृत्वानिर्भयाब्रूहिमामकाः ॥
॥ २ ॥ पुत्रशोकाभिसंतप्तंक्रुद्धंमृत्युमिवांतकम् ॥ आयांतंपुरुषव्याघ्रंकथंददृशुराहवे ॥ ३ ॥ कपिराजध्वजंसंख्येविधुन्वानंमहद्धनुः ॥ दृष्ट्वापुत्रपरिद्यूनंकिमकुर्वं
तमामकाः ॥ ४ ॥ किंनुसंजयसंग्रामेवृत्तंदुर्योधनंप्रति ॥ परिदेवोमहानद्यश्रुतोमेनाभिनंदनम् ॥ ५ ॥

द्रोणपर्वणिटीकायांचतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ श्वोभूतेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ पुत्रपरिद्यूनंपुत्रवधदुःखितं ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ ७ ॥ यत्रेतितृतीयार्थेसप्तमी ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ स्वपक्षस्थापनहीनःप्रतिपक्षेप्रतिक्षेपोवितंडा आलापोभाषणं संलापोमिथोभाषणं ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

बभूवुर्येमनोग्राह्याःशब्दाःश्रुतिसुखावहाः ॥ नश्रूयंतेद्यसर्वेतेसैंधवस्यनिवेशने ॥ ६ ॥ स्तुवतांनाद्यश्रूयंतेपुत्राणांशिबिरेमम ॥ सूतमागधसंघानांनर्तकानां
चसर्वशः ॥ ७ ॥ शब्देननादिताभीक्ष्णमभवद्यत्रमेश्रुतिः ॥ दीनानामद्यतंशब्दंनश्टणोमिसमीरितम् ॥ ८ ॥ निवेशनेसत्यधृतेःसोमदत्तस्यसंजय ॥ आसीनोहं
पुरातातशब्दमश्रौषमुत्तमम् ॥ ९ ॥ तदद्यपुण्यहीनोहमार्तस्वरनिनादितम् ॥ निवेशनंगतोत्साहंपुत्राणांममलक्षये ॥ १० ॥ विविंशतेर्दुर्मुखस्यचित्रसेनविकर्ण
योः ॥ अन्येषांचसुतानांमेनतथाश्रूयतेध्वनिः ॥ ११ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्यायंशिष्याःपर्युपासते ॥ द्रोणपुत्रंमहेष्वासंपुत्राणांमेपरायणम् ॥ १२ ॥ वितंडाला
पसंलापैर्हुतवादित्रवादितैः ॥ गीतैश्वविविधैरिष्टैरमतेयोदिवानिशम् ॥ १३ ॥ उपास्यमानोबहुभिःकुरुपांडवसात्वतैः ॥ सूततस्यगृहेशब्दोनाद्यद्रौणेर्यथापुरा ॥
॥ १४ ॥ द्रोणपुत्रंमहेष्वासंगायनानर्तकाश्वये ॥ अत्यर्थमुपतिष्ठंतितेषांनश्रूयतेध्वनिः ॥ १५ ॥ विंदानुविंदयोःसायंशिबिरेयोमहाध्वनिः ॥ १६ ॥ श्रूयतेसोद्य
नतथाकेकयानांचवेश्मसु ॥ नित्यंप्रमुदितानांचतालगीतस्वनोमहान् ॥ १७ ॥ नृत्यतांश्रूयतेतातगणानांसोद्यनस्वनः ॥ सप्ततंतून्वितन्वानायाजकायमुपा
सते ॥ १८ ॥ सौमदत्तिंश्रुतनिधिंतेषांनश्रूयतेध्वनिः ॥ ज्याघोषोब्रह्मघोषश्वतोमरासिरथध्वनिः ॥ १९ ॥ द्रोणस्यासीदविरतोगृहेतंनश्टणोम्यहम् ॥ नानादेशस
मुत्थानांगीतानांयोभवत्स्वनः ॥ २० ॥ वादित्रनादितानांचसोद्यनश्रूयतेमहान् ॥ यदाप्रभृत्युपप्लव्याच्छांतिमिच्छन्जनार्दनः ॥ २१ ॥ आगतःसर्वभूताना
मनुकंपार्थमच्युतः ॥ ततोहमब्रुवंसूतमंदंदुर्योधनंतदा ॥ २२ ॥ वासुदेवेनतीर्थेनपुत्रसंशाम्यपांडवैः ॥ कालप्राप्तमहंमन्येमात्वंदुर्योधनातिगाः ॥ २३ ॥ शमं
चेद्याचमानंत्वंप्रत्याख्यास्यसिकेशवम् ॥ हितार्थमभिजल्पंतंनतवास्तिरणेजयः ॥ २४ ॥ प्रत्याचष्टसदाशार्हमृषभंसर्वधन्विनाम् ॥ अनुनेयानिजल्पंतमनया
न्नान्वपद्यत ॥ २५ ॥ ततोदुःशासनस्यैवकर्णस्यचमतंद्वयोः ॥ अन्ववर्ततमांहित्वाकृष्टःकालेनदुर्मतिः ॥ २६ ॥ नह्यहंद्यूतमिच्छामिविदुरोनप्रशंसति ॥ सैंधवो
नेच्छतिद्यूतंभीष्मोनद्यूतमिच्छति ॥ २७ ॥ शल्योभूरिश्रवाश्चैवपुरुमित्रोजयस्तथा ॥ अश्वत्थामाकृपोद्रोणोद्यूतंनेच्छंतिसंजय ॥ २८ ॥ एतेषांमतमादायय
दिवर्तेतपुत्रकः ॥ सज्ञातिमित्रःससुहृच्चिरंजीवेदनामयः ॥ २९ ॥

गणानांसंघानां ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ तीर्थेननिदानेनउपायेनवा कालप्राप्तंसमयोचितं ॥ २३ ॥ २४ ॥ अनुनेयानिअनुकूलानि ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्लक्ष्णाक्रजवः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ साधनेस्वीकरणे ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ दीर्घदर्शनादनागतानुसंधानात् ॥ ४६ ॥

श्लक्ष्णामधुरसंभाषांज्ञातिवंधुप्रियंवदाः॥ कुलीनाःसंमताःप्राज्ञाःसुखंप्राप्स्यंतिपांडवाः॥ ३० ॥ धर्मापेक्षीनरोनित्यंसर्वत्रलभतेसुखम् ॥ प्रेत्यभावेचकल्या
णंप्रसादंप्रतिपद्यते॥ ३१ ॥अर्हास्तेपृथिवींभोक्तुंसमर्थाःसाधनेपिच ॥तेषामपिसमुद्रांतापितृपैतामहीमही ॥ ३२ ॥ नियुज्यमानाःस्थास्यंतिपांडवाधर्मव
र्त्मनि॥ संतिमेज्ञातयस्तातयेषांश्रोष्यंतिपांडवाः॥ ३३ ॥शल्यस्यसोमदत्तस्यभीष्मस्यचमहात्मनः ॥ द्रोणस्याथविकर्णस्यबाह्लीकस्यकृपस्यच ॥ ३४॥ अ
न्येषांचैववृद्धानांभरतानांमहात्मनाम्॥ त्वदर्थंब्रुवतांतातकरिष्यंतिवचोहिते॥ ३५ ॥ कंवात्वंमन्यसेतेषांयस्तान्ब्रूयादतोन्यथा ॥ कृष्णोनधर्मंसंजह्यात्सर्वेतेहि
तदन्वयाः ॥ ३६ ॥ मयापिचोक्तास्तेवीरावचनंधर्मसंहितम् ॥ नान्यथाप्रकरिष्यंतिधर्मात्मानोहिपांडवाः ॥ ३७ ॥ इत्यहंविलपन्सूतबहुशःपुत्रमुक्तवान्॥
नचमेश्रुतवान्मूढोमन्येकालस्यपर्ययम्॥३८॥वृकोदरार्जुनौयत्रवृष्णिवीरश्चसात्यकिः॥उत्तमौजाश्चपांचाल्योयुधामन्युश्चदुर्जयः॥३९॥ धृष्टद्युम्नश्चदुर्धर्षःशि
खंडीचापराजितः॥ अश्मकाःकेकयाश्चैवक्षत्रधर्माचसौमकिः॥ ४० ॥ चैद्यश्चचेकितानश्चपुत्रःकाश्यस्यचाभिभूः॥ द्रौपदेयाविराटश्चद्रुपदश्चमहारथः॥४१॥
यमौचपुरुषव्याघ्रौमंत्रीचमधुसूदनः ॥ कएतान्जातुयुध्येतलोकेस्मिन्वैजिजीविषुः ॥ ४२ ॥ दिव्यमस्त्रंविकुर्वाणान्प्रसहेद्वापरान्मम ॥ अन्योदुर्योधनात्कर्णा
च्छकुनेश्चापिसौबलात् ॥ ४३ ॥ दुःशासनचतुर्थानांनान्यंपश्यामिपंचमम् ॥ येषामभीषुहस्तःस्याद्विष्वक्सेनोरथेस्थितः ॥ ४४ ॥ संनद्धश्चार्जुनोयोद्धातेषां
नास्तिपराजयः ॥ तेषामथविलापानांनायंदुर्योधनःस्मरेत्॥ ४५ ॥ हतौहिपुरुषव्याघ्रौभीष्मद्रोणौत्वमात्थवै॥ तेषांविदुरवाक्यानामुक्तानांदीर्घदर्शनात् ॥
॥ ४६ ॥दृष्ट्वेमांफलनिर्वृत्तिंमन्येशोचंतिपुत्रकाः ॥ सेनांदृष्ट्वाभिभूतांमेशैनेयेनार्जुनेनच ॥ ४७ ॥ शून्यान्दृष्ट्वारथोपस्थान्मन्येशोचंतिपुत्रकाः ॥ हिमात्ययेय
थाकक्षंशुष्कंवातेरितोमहान् ॥ ४८ ॥ अग्निर्दहेत्तथासेनांमामिकांसधनंजयः ॥ आचक्ष्वममतत्सर्वंकुशलोह्यसिसंजय ॥ ४९ ॥ यदुपायातसायाह्नेकृत्वा
पार्थस्यकिल्बिषम्॥ अभिमन्यौहतेतातकथमासीन्मनोहिवः॥ ५० ॥ नजातुतस्यकर्माणियुधिगांडीवधन्वनः ॥ अपकृत्यमहत्तातसोढुंशक्ष्यंतिमामकाः॥५१॥
किंनुदुर्योधनःकृत्यंकर्णःकृत्यंकिमब्रवीत्॥ दुःशासनःसौबलश्चतेषामेवंगतेष्वपि॥ ५२॥

॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ यद्यदाउपायातयूयमितिशेषः ॥ ५० ॥ महदत्यर्थं ॥ ५१ ॥ तेषांमध्ये ॥ ५२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५३ ॥ रागोमात्सर्यं रागस्तुमात्सर्येलोहितादिष्विति मेदिनी ॥ ५४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ हंतेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ नतेवबुद्धेर्व्यभिचारं

सर्वेषांसमवेतानांपुत्राणांममसंजय ॥ यद्वृत्तंतातसंग्रामेमंदस्यापनयैर्भृशम् ॥ ५३ ॥ लोभानुगस्यदुर्बुद्धेःक्रोधेनविकृतात्मनः ॥ राज्यकामस्यमूढस्यरागोपह
तचेतसः ॥ दुर्नीतंवासुनीतंवातन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ५४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिधृतराष्ट्रवाक्येपंचाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥
॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हंततेसंप्रवक्ष्यामिसर्वंप्रत्यक्षदर्शिवान् ॥ शुश्रूषस्वस्थिरोभूत्वातवह्यपनयोमहान् ॥ १ ॥ गतोदकेसेतुबंधोयादृक्ता
दृगयंतव ॥ विलापोनिष्फलोराजन्माशुचोभरतर्षभ ॥ २ ॥ अनतिक्रमणीयोयंकृतांतस्याद्भुतोविधिः ॥ माशुचोभरतश्रेष्ठ दिष्टमेतत्पुरातनम् ॥ ३ ॥ यदित्वंहिपु
राद्यूतात्कुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ निवर्तयेथाःपुत्रांश्चनत्वांव्यसनमाव्रजेत् ॥ ४ ॥ युद्धकालेपुनःप्राप्तेतदैवभवतायदि ॥ निवर्तिताःस्युःसंरब्धानत्वांव्यसनमाव्रजे
त् ॥ ५ ॥ दुर्योधनंचाविधेयंबध्नीतेतिपुरायदि ॥ कुरूनचोदयिष्यस्त्वंनत्वांव्यसनमाव्रजेत् ॥ ६ ॥ नतेबुद्धिव्यभीचारमुपलप्स्यंतिपांडवाः ॥ पंचालावृष्णयःस
र्वेयेचान्येपिनराधिपाः ॥ ७ ॥ सकृत्वापितृकर्मत्वंपुत्रंसंस्थाप्यसत्पथे ॥ वर्तेथायदिधर्मेणनत्वांव्यसनमाव्रजेत् ॥ ८ ॥ त्वंतुप्राज्ञतमोलोकेहित्वाधर्मंसनातनम् ॥
दुर्योधनस्यकर्णस्यशकुनेश्चान्वगामतम् ॥ ९ ॥ तत्तेविलपितंसर्वंमयाराजन्निशामितम् ॥ अर्थेनिविशमानस्यविषमिश्रंयथामधु ॥ १० ॥ नामन्यततदाकृष्णो
राजानंपांडवंपुरा ॥ नभीष्मंनैवचद्रोणंयथात्वांमन्यतेच्युतः ॥ ११ ॥ अजानात्सयदातुत्वांराजधर्माद्धश्च्युतम् ॥ तदाप्रभृतिकृष्णस्त्वांनतथाबहुमन्यते ॥ १२ ॥
परुषाण्युच्यमानांश्चयथापार्थानुपेक्षसे ॥ तस्यानुबंधःप्राप्तस्त्वांपुत्राणांराज्यकामुक ॥ १३ ॥ पितृपैतामहंराज्यमपवृत्तंतदानघ ॥ अथपार्थैर्जितांकृत्स्नांपृथि
वींप्रत्यपद्यथाः ॥ १४ ॥ पांडुनानिर्जितंराज्यंकौरवाणांयशस्तथा ॥ ततश्चाप्यधिकंभूयःपांडवैर्धर्मचारिभिः ॥ १५ ॥ तेषांतत्तादृशंकर्मत्वामासाद्यसुनिष्फलम् ॥
यत्पित्र्याद्भंशिताराज्यात्त्वयेहामिषगृद्धिना ॥ १६ ॥ यत्पुनर्युद्धकालेत्वंपुत्रान्गर्हयसेनृप ॥ बहुधाव्याहरन्दोषान्नतदद्योपपद्यते ॥ १७ ॥ नहिरक्षंतिराजानो
युध्यंतोजीवितंरणे ॥ चमूंविगाह्यपार्थानांयुध्यंतेक्षत्रियर्षभाः ॥ १८ ॥ यांतुकृष्णार्जुनौसेनांयांसात्यकिवृकोदरौ ॥ रक्षेरन्कोनुतांयुध्येच्चमूमन्यत्रकौरवैः ॥
॥ १९ ॥ येषांयोद्धागुडाकेशोयेषांमंत्रीजनार्दनः ॥ येषांचसात्यकिर्योद्धायेषांयोद्धावृकोदरः ॥ २० ॥

वैषम्यंउपलप्स्यंत्यनुभविष्यंति ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ मन्यतेबहुमन्यते ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ अपवृत्तंसांशयिकंयत्वेवंनकरिष्यतितर्हि ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ अंतरङ्गैरवसरवेदिभिः ॥ २२ ॥ २३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ तस्यामिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ पीतान्पायितोदकान् ॥ ४ ॥

कोहितान्विपहेद्योद्धुंमर्त्यधर्माधनुर्धरः ॥ अन्यत्रकौरवेयेभ्योयेवातेषांपदानुगाः ॥ २१ ॥ यावत्तुशक्यतेकर्तुमंतरङ्गैर्जनाधिपैः ॥ क्षत्रधर्मरतैःशूरैस्तावत्कुर्वंति
कौरवाः ॥ २२ ॥ यथातुपुरुषव्याघ्रैर्युद्धंपरमसंकटम् ॥ कुरूणांपांडवैःसार्धंतत्सर्वंश्रृणुतत्त्वतः ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसं
जयवाक्येषडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तस्यांनिशायांव्युष्टायांद्रोणःशस्त्रभृतांवरः ॥ स्वान्यनीकानिसर्वाणि
प्राक्रामद्व्यूहितुंततः ॥ १ ॥ शूराणांगर्जतांराजन्संक्रुद्धानाममर्षिणाम् ॥ श्रूयंतेस्मगिरश्चित्राःपरस्परवधैषिणाम् ॥ २ ॥ विस्फार्यचधनूंष्यन्येज्याःपरेपरिमृज्यच ॥
विनिःश्वसंतःप्राक्रोशन्क्वेदानींसधनंजयः ॥ ३ ॥ विकोशान्सुत्सरूनन्येकृतधारान्समाहितान् ॥ पीतानाकाशसंकाशानसींन्केचिच्चचिक्षिपुः ॥ ४ ॥ चरं
तस्त्वसिमार्गांश्चधनुर्मार्गांश्चशिक्षया ॥ संग्राममनसःशूरादृश्यंतेस्मसहस्रशः ॥ ५ ॥ सघंटाश्चंदनादिग्धाःस्वर्णवज्रविभूषिताः ॥ समुत्क्षिप्यगदाश्चान्येपर्य
पृच्छंतपांडवम् ॥ ६ ॥ अन्येबलमदोन्मत्ताःपरिघैर्बाहुशालिनः ॥ चक्रुःसंबाधमाकाशमुच्छ्रितेंद्रध्वजोपमैः ॥ ७ ॥ नानाप्रहरणैश्चान्येविचित्रस्रगलंकृताः ॥ सं
ग्राममनसःशूरास्तत्रतत्रव्यवस्थिताः ॥ ८ ॥ क्वार्जुनःक्वसगोविंदःक्वचमानीवृकोदरः ॥ क्वचतेसुहृदस्तेषामाह्वयंतेरणेतदा ॥ ९ ॥ ततःशंखमुपाध्मायत्वरय
न्वाजिनःस्वयम् ॥ इतस्ततस्तान्रचयन्द्रोणश्चरतिवेगितः ॥ १० ॥ तेष्वनीकेषुसर्वेषुस्थितेष्वाहवनंदिषु ॥ भारद्वाजोमहाराजजयद्रथमथाब्रवीत् ॥ ११ ॥ त्वंचै
वसौमदत्तिश्चकर्णश्चैवमहारथः ॥ अश्वत्थामाचशल्यश्चवृषसेनःकृपस्तथा ॥ १२ ॥ शतंचाश्वसहस्राणांरथानामयुतानिषट् ॥ द्विरदानांप्रभिन्नानांसहस्रा
णिचतुर्दश ॥ १३ ॥ पदातीनांसहस्राणिदंशितान्येकविंशतिः ॥ गव्यूतिषुत्रिमात्रासुमामनासाद्यतिष्ठत ॥ १४ ॥ तत्रस्थंत्वांनसंसोढुंशक्तादेवाःसवासवाः ॥
किंपुनःपांडवाःसर्वेसमाश्वसिहिसैंधव ॥ १५ ॥ एवमुक्तःसमाश्वस्तःसिंधुराजोजयद्रथः ॥ संप्रायात्सहगांधारैर्वृतस्तैश्चमहारथैः ॥ १६ ॥ वर्मिभिःसादिभि
र्यत्तैःप्रासपाणिभिरास्थितैः ॥ चामरापीडिनःसर्वेजांबूनदविभूषिताः ॥ १७ ॥ जयद्रथस्यराजेंद्रहयाःसाधुप्रवाहिनः ॥ तेचैवसप्तसाहस्रास्त्रिसाहस्राश्चसैंध
वाः ॥ १८ ॥ मत्तानांसुविरूढानांहस्त्यारोहैर्विशारदैः ॥ नागानांभीमरूपाणांवर्मिणांरौद्रकर्मिणाम् ॥ १९ ॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ क्वचेतिचकारइत्यर्थे इत्याह्वयंतइत्यन्वयः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ त्रिमात्रासुत्रिसंख्यासुतिसृष्वित्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २० ॥ २१ ॥ पश्चार्धेपश्चाद्भागेपंचगव्यूतिः चक्रशकटःचक्रगर्भःशकटः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ अद्भुतानुरूपमाश्चर्यरूपंएतत्सम

अध्यर्धेनसहस्रेणपुत्रोदुर्मर्षणस्तव॥ अग्रतःसर्वसैन्यानांयुध्यमानोव्यवस्थितः ॥ २० ॥ ततोदुःशासनश्चैवविकर्णश्चतवात्मजौ॥ सिंधुराजार्थसिध्यर्थमग्रा
नीकेव्यवस्थितौ॥ २१ ॥ दीर्घोद्वादशगव्यूतिःपश्चार्धेपंचविस्तृतः॥ व्यूहस्तुचक्रशकटोभारद्वाजेननिर्मितः ॥ २२ ॥ नानानृपतिभिर्वीरैस्तत्रतत्रव्यवस्थितैः॥
रथाश्वगजपत्त्योघैर्द्रोणेनविहितःस्वयम्॥ २३॥ पश्चार्धेतस्यपद्मस्तुगर्भव्यूहःसुदुर्भिदः ॥ सूचीपद्मस्यगर्भस्थोगूढोव्यूहःकृतःपुनः ॥ २४ ॥ एवमेतंमहाव्यूहंव्यू
ह्यद्रोणोव्यवस्थितः॥ सूचीमुखेमहेष्वासःकृतवर्माव्यवस्थितः॥ २५॥ अनंतरंचकांबोजोजलसंधश्चमारिष॥ दुर्योधनश्चकर्णश्चतदनंतरमेवच॥ २६ ॥ततःश
तसहस्राणियोधानामनिवर्तिनाम्॥ व्यवस्थितानिसर्वाणिशकटेमुखरक्षिणाम्॥ २७॥तेषांचपृष्ठतोराजाबलेनमहतावृतः॥ जयद्रथस्ततोराजासूचीपार्श्वेव्य
वस्थितः॥ २८ ॥ शकटस्यतुराजेंद्रभारद्वाजोमुखेस्थितः॥ अनुतस्याभवद्भोजोजुगोपैनंततःस्वयम् ॥ २९ ॥ श्वेतवर्मांबरोष्णीषोव्यूढोरस्कोमहाभुजः ॥ धनु
र्विस्फारयन्द्रोणस्तस्थौक्रुद्धइवांतकः॥ ३० ॥ पताकिनंशोणहयंवेदीकृष्णाजिनध्वजम् ॥ द्रोणस्यरथमालोक्यप्रहृष्टाःकुरवोऽभवन्॥ ३१ ॥ सिद्धचारणसंघा
नांविस्मयःसुमहानभूत् ॥ द्रोणेनविहितंदृष्ट्वाव्यूहंक्षुब्धार्णवोपमम्॥ ३२ ॥ सशैलसागरवनांनानाजनपदाकुलाम्॥ ग्रसेद्व्यूहःक्षितिंसर्वामितिभूतानिमेनिरे॥
॥ ३३ ॥ बहुरथमनुजाश्वपत्तिनागंप्रतिभयनिःस्वनमद्भुतानुरूपम्॥ अहितहृदयभेदनंमहद्वैशकटमवेक्ष्यकृतंननंदराजा ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोण
पर्वणिजयद्रथवधपर्वणिकौरवव्यूहनिर्माणेसप्ताशीतितमोऽध्यायः॥८७॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततोव्यूढेष्वनीकेषुसमुत्क्रुष्टेषुमारिष॥
ताड्यमानासुभेरीषुमृदंगेषुनदत्सुच॥ १ ॥ अनीकानांचसंह्रादेवादित्राणांचनिःस्वने ॥ प्रध्मापितेषुशंखेषुसंनादेलोमहर्षणे ॥ २ ॥ अभिहारयत्सुशनकैर्भर
तेषुयुयुत्सुषु॥ रौद्रेमुहूर्तेसंप्राप्तेसव्यसाचीव्यदृश्यत ॥ ३ ॥ बलानांवायसानांचपुरस्तात्सव्यसाचिनः ॥ बहुलानिसहस्राणिप्राक्रीडंस्तत्रभारत॥ ४॥ मृगाश्च
घोरसंनादाःशिवाश्चाशिवदर्शनाः॥ दक्षिणेनप्रयातानामस्माकंप्राणदंस्तथा॥ ५॥

यथायोग्यंच ॥ ३४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततइति ॥१॥२॥ अभिहारयत्सुसन्नह्यमानेषुअभियुज्यमानेषुवा प्रहरत्स्वितिकेचित् ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ शतैःशतैर्दशसहस्रैः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ जयोनाम्ना ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

सनिर्घाताज्वलंत्यश्चपेतुरुल्काःसहस्रशः॥ चचालचमहीकृत्स्नाभयेघोरेसमुत्थिते ॥ ६॥ विष्वग्वाताःसनिर्घातारूक्षाःशर्करकर्षिणः॥ ववुरायातिकौंतेयेसंग्रामेसमुपस्थिते ॥ ७॥ नाकुलिश्चशतानीकोधृष्टद्युम्नश्चपार्षतः ॥ पांडवानामनीकानिप्राज्ञौतौव्यूहतुस्तदा॥ ८॥ ततोरथसहस्रेणद्विरदानांशतेनच ॥ त्रिभिरश्वसहस्रैश्चपदातीनांशतैःशतैः॥ ९॥ अध्यर्धमात्रेधनुषांसहस्रेतनयस्तव ॥ अग्रतःसर्वसैन्यानांस्थित्वादुर्मर्षणोब्रवीत्॥ १०॥ अद्यगांडीवधन्वानंतपंतंयुद्धदुर्मदम्॥ अहमावारयिष्यामिवेलेवमकरालयम्॥ ११॥ अद्यपश्यंतुसंग्रामेधनंजयममर्षणम्॥ विषक्तंमयिदुर्धर्षमश्मकूटमिवाश्मनि॥ १२॥ तिष्ठध्वंरथिनोयूयंसंग्राममभिकांक्षिणः ॥ युध्यामिसंहतानेतान्यशोमानंचवर्धयन् ॥ १३ ॥ एवंब्रुवन्महाराजमहात्मासमहामतिः॥ महेष्वासैर्वृतोराजन्महेष्वासोव्यवस्थितः ॥ १४ ॥ ततोंतकइवक्रुद्धःसवज्रइववासवः ॥ दंडपाणिरिवासह्योमृत्युःकालेनचोदितः ॥ १५ ॥ शूलपाणिरिवाक्षोभ्योवरुणःपाशवानिव ॥ युगांताग्निरिवार्चिष्मान्प्रधक्ष्यन्वैपुनःप्रजाः॥ १६॥ क्रोधामर्षबलोद्भूतोनिवातकवचांतकः॥ जयोजेतास्थितःसत्येपारयिष्यन्महाव्रतम्॥ १७॥ आमुक्तकवचःखड्गीजांबूनदकिरीटभृत् ॥ शुभ्रमाल्यांबरधरःस्वंगदश्चारुकुंडलः ॥ १८ ॥ रथप्रवरमास्थायनरोनारयणानुगः ॥ विधुन्वन्गांडिवंसंख्येबभौसूर्यइवोदितः ॥ १९ ॥ सोग्रानीकस्यमहतइषुपातेधनंजयः ॥ व्यवस्थाप्यरथंराजन्शंखंदध्मौप्रतापवान् ॥ २० ॥ अथकृष्णोप्यसंभ्रांतःपार्थेनसहमारिष ॥ प्राध्मापयत्पांचजन्यंशंखप्रवरमोजसा ॥ २१ ॥ तयोःशंखप्रणादेनतवसैन्येविशांपते ॥ आसन्संहृष्टरोमाणःकंपितागतचेतसः ॥ २२ ॥ यथात्रस्यंतिभूतानिसर्वाण्यशनिनिःस्वनात्॥ तथाशंखप्रणादेनवित्रेसुस्तवसैनिकाः॥ २३॥ प्रसुस्रुवुःशकृन्मूत्रंवाहनानिचसर्वशः ॥ एवंसवाहनंसर्वमाविग्नमभवद्बलम् ॥ २४ ॥ सीदंतिस्मनराराजन्शंखशब्देनमारिष ॥ विसंज्ञाश्चाभवन्केचित्केचिद्राजन्वितत्रसुः ॥ २५ ॥ ततःकपिर्महानादंसहभूतैर्ध्वजालयैः ॥ अकरोद्व्यादितास्यश्चभीषयंस्तवसैनिकान्॥ २६॥ ततःशंखाश्चभेर्यश्चमृदंगाश्चानकैःसह॥ पुनरेवाभ्यहन्यंततवसैन्यप्रहर्षणाः ॥ २७॥ नानावादित्रसंह्रादैःक्ष्वेडितास्फोटिताकुलैः ॥ सिंहनादैःसमुत्कृष्टैःसमाधूतैर्महारथैः॥ २८॥

समाधूतैःसंचालितैः ॥ २८ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तस्मिंस्तुतुमुलेशब्देभीरूणांभयवर्धने॥ अतीवहृष्टोदाशार्हमब्रवीत्पाकशासनिः॥ २९ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिअर्जुनरणप्रवे ७
॥७२॥ शेऽष्टाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८८॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥अर्जुनउवाच॥ ॥चोदयाश्वान्हृषीकेशयत्रदुर्मर्षणःस्थितः ॥ एतद्भित्त्वागजानीकंप्रवेक्ष्याम्य
रिवाहिनीम्॥ १ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एवमुक्तोमहाबाहुःकेशवःसव्यसाचिना॥ अचोदयद्धयांस्तत्रयत्रदुर्मर्षणःस्थितः॥ २॥ ससंप्रहारस्तुमुलःसंप्रवृत्तः
सुदारुणः ॥ एकस्यचबहूनांचरथनागनरक्षयः ॥ ३ ॥ ततःसायकवर्षेणपर्जन्यइववृष्टिमान् ॥ परानवाकिरत्पार्थःपर्वतानिवनीरदः ॥ ४ ॥ तेचापिरथिनःसर्वे
त्वरिताःकृतहस्तवत्॥ अवाकिरन्बाणजालैस्तत्रकृष्णधनंजयौ॥ ५ ॥ ततःक्रुद्धोमहाबाहुर्वार्यमाणःपरैर्युधि ॥ शिरांसिरथिनांपार्थःकायेभ्योपाहरच्छरैः॥ ६॥
उद्भ्रांतनयनैर्वक्रैःसंदष्टौष्ठपुटैःशुभैः ॥ सकुंडलशिरस्त्राणैर्वसुधासमकीर्यत ॥ ७॥ पुंडरीकवनानीवविध्वस्तानिसमंततः ॥ विनिकीर्णानियोधानांवदनानि
चकाशिरे॥८॥ (तपनीयतनुत्राणाःसंसिक्तारुधिरेणच ॥ संसक्ताइवदृश्यंतेमेघसंघाःसविद्युतः) ॥ ९ ॥ शिरसांपततांराजन्शब्दोभूद्वसुधातले ॥ कालेनप
रिपक्वानांतालानांपततामिव॥ १०॥ ततःकबंधःकश्चित्तुधनुरालंब्यतिष्ठति ॥ किंचित्खड्गंविनिष्कृष्यभुजेनोद्यम्यतिष्ठति॥ ११ ॥ पतितानिनजानंतिशिरांसि
पुरुषर्षभाः ॥ अमृष्यमाणाःसंग्रामेकौंतेयंजयगृद्धिनः ॥ १२ ॥ हयानामुत्तमांगैश्चहस्तिहस्तैश्चमेदिनी ॥ बाहुभिश्चशिरोभिश्चवीराणांसमकीर्यत ॥ १३ ॥
अयंपार्थःकुतःपार्थएषपार्थइतिप्रभो॥ तवसैन्येषुयोधानांपार्थभूतमिवाभवत् ॥ १४ ॥ अन्योन्यमपिचाजघ्नुरात्मानमपिचापरे ॥ पार्थभूतममन्यंतजगत्का
लेनमोहिताः॥ १५॥ निष्टनंतःसरुधिराविसंज्ञागाढवेदनाः॥ शयानाबहवोवीराःकीर्तयंतःस्वबांधवान् ॥ १६॥ सभिंदिपालाःसप्रासाःसशक्त्यृष्टिपरश्वधाः॥
संनिर्व्यूहाःसनिस्त्रिंशाःसशरासनतोमराः ॥ १७ ॥ सबाणवर्माभरणाःसगदाःसांगदारणे ॥ महाभुजगसंकाशाबाहवःपरिघोपमाः ॥ १८॥ उद्वेष्टंतिविचेष्टंति
संचेष्टंतिचसर्वशः॥ वेगंकुर्वंतिसंरब्धानिकृत्ताःपरमेषुभिः॥ १९ ॥ योयःस्मसमरेपार्थंप्रतिसंचरतेनरः ॥ तस्यतस्यांतकोबाणःशरीरमुपसर्पति॥ २० ॥ नृत्यतो
रथमार्गेषुधनुर्व्यायच्छतस्तथा ॥ नकश्चित्तत्रपार्थस्यददर्शांतरमण्वपि ॥ २१ ॥ यत्तस्यघटमानस्यक्षिप्रंविक्षिपतःशरान् ॥ लाघवात्पांडुपुत्रस्यव्यस्मयंतपरे ॥७२॥
जनाः॥ २२॥

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ निर्व्यूहोयूपिकाआयुधविशेषः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ प्रतिसंचरतेप्रत्युद्गच्छति ॥ २० ॥ २१ ॥ यत्तस्यअवहितस्य ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ द्रुतंविद्रुतं आविग्नंभीतं ॥ २८ ॥ २९ ॥ साधुवाहितैः सुष्ठुव्यापारितैः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकोननवतितमोऽध्यायः

हस्तिनंहस्तियंतारमश्वमाश्विकमेवच ॥ अभिनत्फाल्गुनोबाणैरथिनंचससारथिम् ॥ २३ ॥ आवर्तमानमावृत्तंयुध्यमानंचपांडवः ॥ प्रमुखेतिष्ठमानंचन किंचिन्ननिहंतिसः ॥ २४ ॥ यथोदयन्वैगगनेसूर्योहंतिमहत्तमः ॥ तथार्जुनोगजानीकमवधीत्कंकपत्रिभिः ॥ २५ ॥ हस्तिभिःपतितैर्भिन्नैस्तवसैन्यमदृश्यत ॥ अंतकालेयथाभूमिर्व्यवकीर्णामहीधरैः ॥ २६ ॥ यथामध्यंदिनेसूर्योदुष्प्रेक्ष्यःप्राणिभिःसदा ॥ तथाधनंजयःक्रुद्धोदुष्प्रेक्ष्योयुधिशत्रुभिः ॥ २७ ॥ तत्तथातवपुत्रस्यसैन्यंयुधिपरंतप ॥ प्रभग्नंद्रुतमाविग्नमतीवशरपीडितम् ॥ २८ ॥ मारुतेनेवमहतामेघानीकंव्यदीर्यत ॥ प्रकाल्यमानंतत्सैन्यंनाशकत्प्रतिवीक्षितुम् ॥ २९ ॥ प्रतोदैश्चापकोटीभिर्हुंकारैःसाधुवाहितैः ॥ कशापार्ष्ण्यभिघातैश्चवाग्भिरुग्राभिरेवच ॥ ३० ॥ चोदयंतोहयांस्तूर्णंपलायंतेस्मतावकाः ॥ सादिनोरथिनश्चैव पत्तयश्चार्जुनार्दिताः ॥ ३१ ॥ पार्ष्ण्यंगुष्ठांकुशैर्नागंचोदयंतस्तथापरे ॥ शरैःसंमोहिताश्चान्येतमेवाभिमुखाययुः ॥ ३२ ॥ तवयोधाहतोत्साहाविभ्रांतमनसस्तदा ॥ ३३ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिअर्जुनयुद्धेएकोननवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ॥ ९॥ ॥ ९॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच

तस्मिन्प्रभग्नेसैन्याग्रेवध्यमानेकिरीटिना ॥ केतुतत्ररणेवीराःप्रत्युदीयुर्धनंजयम् ॥ १ ॥ आहोस्विच्छकटव्यूहंप्रविष्टामोघनिश्चयाः ॥ द्रोणमाश्रित्यतिष्ठंतःप्राकारमकुतोभयम् ॥ २ ॥ ॥संजयउवाच॥ तथार्जुनेनसंभग्नेतस्मिंस्तवबलेऽनघ ॥ हतवीरेहतोत्साहेपलायनकृतक्षणे ॥ ३ ॥ पाकशासनिनाऽभीक्ष्णंवध्यमानेशरोत्तमैः ॥ नतत्रकश्चित्संग्रामेशशाकार्जुनमीक्षितुम् ॥ ४ ॥ ततस्तवसुतोराजन्दृष्ट्वासैन्यंतथागतम् ॥ दुःशासनोभृशंक्रुद्धोयुद्धायार्जुनमभ्यगात् ॥ ५ ॥ सकांचनविचित्रेणकवचेनसमावृतः ॥ जांबूनदशिरस्त्राणःशूरस्तीव्रपराक्रमः ॥ ६ ॥ नागानीकेनमहताग्रसन्निवमहीमिमाम् ॥ दुःशासनोमहाराजसव्यसाचिनमावृणोत् ॥ ७ ॥ ह्रादेनगजघंटानांशंखानांनिनदेनच ॥ ज्याक्षेपनिनदैश्चैवविरावेणचदंतिनाम् ॥ ८ ॥ भूर्दिशश्चांतरिक्षंचशब्देनासीत्समावृतम् ॥ समुहूर्तंप्रतिभयोदारुणःसमपद्यत ॥ ९ ॥ तान्दृष्ट्वापततस्तूर्णमंकुशैरभिचोदितान् ॥ व्यालंबहस्तान्संरब्धान्सपक्षानिवपर्वतान् ॥ १० ॥ सिंहनादेनमहतानरसिंहोधनंजयः ॥ गजानीकममित्राणामभितोव्यधमच्छरैः ॥ ११ ॥ महोर्मिणमिवोद्धूतंश्वसनेनमहार्णवम् ॥ किरीटीतद्गजानीकंप्राविशन्मकरोयथा ॥ १२ ॥

॥ ८९ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥ तस्मिन्निति ॥ १ ॥ २ ॥ पलायनेकृतःक्षणोऽवसरोयेन ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ प्रतिभयोभयंकरः दारुणःक्रूरः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

काष्ठातीतोऽतिक्रांतदिङ्नियमः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ दंतवेष्टेपुदंतमूलेषु कटेषुकटिषु ॥ १९ ॥ २० ॥ निवेदनमुपाहारं ॥ २१ ॥ यंत्रबद्धायंत्रैरालिखिताः ॥ २२ ॥ २३ ॥

काष्ठातीतइवादित्यःप्रतपन्सयुगक्षये ॥ ददृशेदिक्षुसर्वासुपार्थःपरपुरंजयः ॥ १३ ॥ खुरशब्देनचाश्वानांनेमिघोषेणतेनच ॥ तेनचोत्क्रुष्टशब्देनज्यानिनादे
॥७३॥ नतेनच ॥ १४ ॥ नानावादित्रशब्देनपांचजन्यस्वनेनच ॥ देवदत्तस्यघोषेणगांडीवनिनदेनच ॥ १५ ॥ मंदवेगानरानागाबभूवुस्तेविचेतसः॥ शरैराशीविष
स्पर्शैर्निर्भिन्नाःसव्यसाचिना ॥ १६ ॥ तेगजाविशिखैस्तीक्ष्णैर्युधिगांडीवचोदितैः ॥ अनेकशतसाहस्रैःसर्वांगेषुसमर्पिताः ॥ १७ ॥ आरावंपरमंकृत्वावध्य
मानाःकिरीटिना ॥ निपेतुरनिशंभूमौछिन्नपक्षाइवाद्रयः ॥ १८ ॥ अपरेदंतवेष्टेषुकुंभेषुचकटेषुच ॥ शरैःसमर्पितानागाःक्रौंचवन्नदन्मुहुः ॥ १९ ॥ गज
स्कंधगतानांचपुरुषाणांकिरीटिना ॥ छिद्यंतेचोत्तमांगानिभल्लैःसंनतपर्वभिः ॥ २० ॥ सकुंडलानांपततांशिरसांधरणीतले ॥ पद्मानामिवसंघातैःपार्थश्चक्रे
निवेदनम् ॥ २१ ॥ यंत्रबद्धाविकवचाव्रणार्तारुधिरोक्षिताः॥ भ्रमत्सुयुधिनागेषुमनुष्याविललंबिरे ॥ २२ ॥ केचिदेकेनबाणेनसुयुक्तेनसुपत्रिणा॥ द्वौत्रयश्च
विनिर्भिन्नानिपेतुर्धरणीतले॥ २३ ॥ अतिविद्धाश्चनाराचैर्वमंतोरुधिरंमुखैः॥ सारोहान्यपतन्भूमौद्रुमवंतइवाचलाः॥ २४ ॥ मौर्वींध्वजंधनुश्चैवयुगमीषांतथै
वच॥ रथिनांकुट्टयामासभल्लैःसंनतपर्वभिः ॥ २५ ॥ नसंदधन्नचाकर्षन्नविमुंचन्नचोद्वहन् ॥ मंडलेनैवधनुषानृत्यन्पार्थःस्मदृश्यते॥ २६ ॥ अतिविद्धाश्चनारा
चैर्वमंतोरुधिरंमुखैः ॥ मुहूर्तान्न्यपतन्नन्येवारणावसुधातले॥ २७ ॥ उत्थितान्यगणेयानिकबंधानिसमंततः ॥ अदृश्यंतमहाराजतस्मिन्परमसंकुले॥ २८॥
सचापाःसांगुलित्राणाःसखड्गाःसांगदारणे॥ अदृश्यंतभुजाश्छिन्नाहेमाभरणभूषिताः ॥ २९ ॥ सूपस्करैरधिष्ठानैरीषादंडकबंधुरैः ॥ चक्रैर्विमथितैरक्षैर्भग्नै
श्चबहुधायुगैः ॥ ३० ॥ चर्मचापधरैश्चैवव्यवकीर्णैस्ततस्ततः ॥ स्रग्भिराभरणैर्वस्त्रैःपतितैश्चमहाध्वजैः ॥ ३१ ॥ निहतैर्वारणैरश्वैःक्षत्रियैश्चनिपातितैः ॥ अदृ
श्यतमहीतत्रदारुणप्रतिदर्शना॥ ३२ ॥ एवंदुःशासनबलंवध्यमानंकिरीटिना॥ संप्राद्रवन्महाराजव्यथितंसहनायकम् ॥ ३३॥ ततोदुःशासनस्त्रस्तःसहानीकः
शरार्दितः॥ द्रोणंत्रातारमाकांक्षन्शकटव्यूहमभ्यगात्॥ ३४॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिदुःशासनसैन्यपराभवेनवतितमोऽध्यायः
॥९०॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥दुःशासनबलंहत्वासव्यसाचीमहारथः॥ सिंधुराजंपरीप्सन्वैद्रोणानीकमुपाद्रवत्॥ १॥ ॥७३॥

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांनवतितमोऽध्यायः॥ ९० ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ दुःशासनेति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ गिर्यग्रांबुदवेश्मनांवज्रानिलहुताशनैःचूर्णिताक्षिप्तदग्धानां

सतुद्रोणंसमासाद्यव्यूहस्यप्रमुखेस्थितम् ॥ कृतांजलिरिदंवाक्यंकृष्णस्यानुमतेब्रवीत् ॥ २ ॥ शिवेनध्याहिमांब्रह्मन्स्वस्तिचैववदस्वमे ॥ भवत्प्रसादादिच्छामिप्रवेष्टुंदुर्भिदांचमूम् ॥ ३ ॥ भवान्पितृसमोमह्यंधर्मराजसमोपिच ॥ तथाकृष्णसमश्चैवसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ४ ॥ अश्वत्थामायथातातरक्षणीयस्त्वयानघ ॥ तथाहमपितेरक्ष्यःसदैवद्विजसत्तम ॥ ५ ॥ तवप्रसादादिच्छेयंसिंधुराजानमाहवे ॥ निहंतुंद्विपदांश्रेष्ठप्रतिज्ञांरक्षमेप्रभो ॥ ६ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्तदाचार्यःप्रत्युवाचस्मयन्निव ॥ मामजित्वानबीभत्सोशक्योजेतुंजयद्रथः ॥ ७ ॥ एतावदुक्त्वातंद्रोणःशरव्रातैरवाकिरत् ॥ सरथाश्वध्वजंतीक्ष्णैःप्रहसन्वैससारथिम् ॥ ८ ॥ ततोर्जुनःशरव्रातान्द्रोणस्यावार्यसायकैः ॥ द्रोणमभ्यद्रवद्बाणैर्घोररूपैर्महत्तरैः ॥ ९ ॥ विव्याधचरणेद्रोणमनुमान्यविशांपते ॥ क्षत्रधर्मंसमास्थायनवभिःसायकैःपुनः ॥ १० ॥ तस्येषूनिषुभिश्छित्त्वाद्रोणोविव्याधतावुभौ ॥ विषाग्निज्वलितप्रख्यैरिषुभिःकृष्णपांडवौ ॥ ११ ॥ इयेषपांडवस्तस्यबाणैश्छेत्तुंशरासनम् ॥ तस्यचिंतयतस्त्वेवंफाल्गुनस्यमहात्मनः ॥ १२ ॥ द्रोणःशरैरसंभ्रांतोज्यांचिच्छेदाशुवीर्यवान् ॥ विव्याधचहयानस्यध्वजंसारथिमेवच ॥ १३ ॥ अर्जुनंचशरैर्वीरःस्मयमानोभ्यवाकिरत् ॥ एतस्मिन्नंतरेपार्थःसज्यंकृत्वामहद्धनुः ॥ १४ ॥ विशेषयिष्यन्नाचार्यंसर्वास्त्रविदुषांवरः ॥ मुमोचषट्शतान्बाणान्गृहीत्वैकमिवद्रुतम् ॥ १५ ॥ पुनःसप्तशतानन्यान्सहस्रंचानिवर्तिनः ॥ चिक्षेपायुतशश्चान्यांस्तेघ्नन्द्रोणस्यतांचमूम् ॥ १६ ॥ तैःसम्यगस्तैर्बलिनाकृतिनाचित्रयोधिना ॥ मनुष्यवाजिमातंगाविद्धाःपेतुर्गतासवः ॥ १७ ॥ विसूताश्वध्वजाःपेतुःसंछिन्नायुधजीविताः ॥ रथिनोरथमुख्येभ्यःसहसाशरपीडिताः ॥ १८ ॥ चूर्णिताक्षिप्तदग्धानांवज्रानिलहुताशनैः ॥ तुल्यरूपागजाःपेतुर्गिर्यग्रांबुदवेश्मनाम् ॥ १९ ॥ पेतुरश्वसहस्राणिप्रहतान्यर्जुनेषुभिः ॥ हंसाहिमवतःपृष्ठेवारिविप्रहताइव ॥ २० ॥ रथाश्वद्विपपत्त्योघाःसलिलौघाइवाद्भुताः ॥ युगांतादित्यरश्म्याभैःपांडवास्त्रशरैर्हताः ॥ २१ ॥ तंपांडवादित्यशरांशुजालंकुरुप्रवीरान्युधिनिष्टपंतम् ॥ सद्रोणमेघःशरवृष्टिवेगैःप्राच्छादयन्मेघइवार्करश्मीन् ॥ २२ ॥ अथात्यर्थंविसृष्टेनद्विषतामसुभोजिना ॥ आजघ्नेवक्षसिद्रोणोनाराचेनधनंजयम् ॥ २३ ॥ सविह्वलितसर्वांगःक्षितिकंपेयथाचलः ॥ धैर्यमालंब्यबीभत्सुर्द्रोणंविव्याधपत्रिभिः ॥ २४ ॥

इतियथासंख्येनान्वयः ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

द्रोणस्तुपंचभिर्बाणैर्वासुदेवमताडयत् ॥ अर्जुनंचत्रिसप्तत्याध्वजंचास्यत्रिभिःशरैः ॥ २५ ॥ विशेषयिष्यन्शिष्यंचद्रोणोराजन्पराक्रमी ॥ अदृश्यमर्जुनंचक्रेनि
॥ ७४ ॥ मेषाच्छरवृष्टिभिः ॥ २६ ॥ प्रसक्तान्पततोऽद्राक्षमभारद्वाजस्यसायकान् ॥ मंडलीकृतमेवास्यधनुश्चादृश्यताद्भुतम् ॥ २७ ॥ तेऽभ्ययुःसमरेराजन्वासुदेवधनंजयौ ७
द्रोणसृष्टाःसुबहवःकंकपत्रपरिच्छदाः ॥ २८ ॥ तदृष्ट्वातादृशंयुद्धंद्रोणपांडवयोस्तदा ॥ वासुदेवोमहाबुद्धिःकार्यवत्तामचिंतयत् ॥ २९ ॥ ततोऽब्रवीद्वासुदेवोध
नंजयमिदंवचः ॥ पार्थपार्थमहाबाहोननःकालात्ययोभवेत् ॥ ३० ॥ द्रोणमुत्सृज्यगच्छामःकृत्यमेतन्महत्तरम् ॥ पार्थश्चाप्यब्रवीत्कृष्णंयथेष्टमितिकेशव ॥
॥ ३१ ॥ ततःप्रदक्षिणंकृत्वाद्रोणंप्रायान्महाभुजम् ॥ परिवृत्तश्चबीभत्सुरगच्छद्विसृजन्शरान् ॥ ३२ ॥ ततोऽब्रवीत्स्वयंद्रोणःक्वेदंपांडवगम्यते ॥ ननुनामरणे
शत्रुमजित्वाननिवर्तसे ॥ ३३ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ गुरुर्भवान्नमेशत्रुःशिष्यःपुत्रसमोस्मिते ॥ नचास्तिसपुमाँल्लोकेयस्त्वांयुधिपराजयेत् ॥
॥ ३४ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवंब्रुवाणोबीभत्सुर्जयद्रथवधोत्सुकः ॥ त्वरायुक्तोमहाबाहुस्त्वत्सैन्यंसमुपाद्रवत् ॥ ३५ ॥ तंचक्ररक्षौपांचाल्यौयुधामन्यूत्तमौ
जसौ ॥ अन्वयातांमहात्मानौविशंतंतावकंबलम् ॥ ३६ ॥ ततोजयोमहाराजकृतवर्माचसात्वतः ॥ कांबोजश्चश्रुतायुश्चधनंजयमवारयन् ॥ ३७ ॥ तेषांदशसह
स्राणिरथानामनुयायिनाम् ॥ अभीषाहाःशूरसेनाःशिबयोथवसातयः ॥ ३८ ॥ मावेल्लकाललित्थाश्चकेकयामद्रकास्तथा ॥ नारायणाश्चगोपालाःकांबोजानां
चयेगणाः ॥ ३९ ॥ कर्णेनविजिताःपूर्वंसंग्रामेशूरसंमताः ॥ भारद्वाजंपुरस्कृत्यहृष्टात्मानोर्जुनंप्रति ॥ ४० ॥ पुत्रशोकाभिसंतप्तंक्रुद्धंमृत्युमिवांतकम् ॥ त्यजंतंतु
मुलेप्राणान्संनद्धंचित्रयोधिनम् ॥ ४१ ॥ गाहमानमनीकानिमातंगमिवयूथपम् ॥ महेष्वासंपराक्रांतंनरव्याघ्रमवारयन् ॥ ४२ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंतुमुलंलोमह
र्षणम् ॥ अन्योन्यंवैप्रार्थयतांयोधानामर्जुनस्यच ॥ ४३ ॥ जयद्रथवधप्रेप्सुमायांतंपुरुषर्षभम् ॥ न्यवारयंतसहिताःक्रियाव्याधिमिवोत्थितम् ॥ ४४ ॥ ॥ इति
श्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिद्रोणातिक्रमेएकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ संनिरुद्धस्तुतैःपार्थोमहाब
लपराक्रमः ॥ द्रुतंसमनुयातश्चद्रोणेनरथिनांवरः ॥ १ ॥ किरन्निषुगणांस्तीक्ष्णान्स्वरश्मीनिवभास्करः ॥ तापयामासतत्सैन्यंदेहंव्याधिगणोयथा ॥ २ ॥ ॥ ७४ ॥

इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ संनिरुद्धइति ॥ १ ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ ४ ॥ तेषांसंयच्छतांविधारयतां ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ आचार्यकंशिक्षां ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

अश्वोविद्धोरथश्छिन्नःसारोहःपातितोगजः ॥ छत्राणिचापविद्धानिरथाश्चक्रैर्विनाकृताः ॥ ३ ॥ विद्रुतानिचसैन्यानिशरार्त्तानिसमंततः ॥ इत्यासीत्तुमुलंयुद्धंनप्राज्ञायतकिंचन ॥ ४ ॥ तेषांसंयच्छतांसंख्येपरस्परमजिह्मगैः ॥ अर्जुनोध्वजिनींराजन्नभीक्ष्णंसमकंपयत् ॥ ५॥ सत्यांचिकीर्षमाणस्तुप्रतिज्ञांसत्यसंगरः॥ अभ्यद्रवद्रथश्रेष्ठंशोणाश्वंश्वेतवाहनः ॥ ६॥ तंद्रोणःपंचविंशत्यामर्मभिद्भिरजिह्मगैः ॥ अंतेवासिनमाचार्योमहेष्वासंसमार्पयत् ॥ ७ ॥ तंतूर्णमिवबीभत्सुःसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ अभ्यधावदिषूनस्यन्निषुवेगविघातकान् ॥ ८ ॥ तस्याशुक्षिप्तान्भल्लान्हिभल्लैःसंनतपर्वभिः ॥ प्रत्यविध्यदमेयात्माब्रह्मास्त्रंसमुदीरयन् ॥ ९ ॥ तदद्भुतमपश्यामद्रोणस्याचार्यकंयुधि ॥ यतमानोयुवानैनंप्रत्यविध्यद्यदर्जुनः ॥ १० ॥ क्षरन्निवमहामेघोवारिधाराःसहस्रशः ॥ द्रोणमेघःपार्थशैलंववर्षशरवृष्टिभिः॥ ११ ॥ अर्जुनःशरवर्षंतद्ब्रह्मास्त्रेणैवमारिष ॥ प्रतिजग्राहतेजस्वीबाणैर्बाणान्निशातयन् ॥ १२ ॥ द्रोणस्तुपंचविंशत्याश्वेतवाहनमार्दयत् ॥ वासुदेवंचसप्तत्याबाह्वोरुरसिचाशुगैः ॥ १३ ॥ पार्थस्तुप्रहसन्धीमानाचार्यंसशरौघिणम् ॥ विसृजंतंशितान्बाणानवारयततंयुधि ॥ १४ ॥ अथतौवध्यमानौतुद्रोणेनरथसत्तमौ ॥ आवर्जयेतांदुर्धर्षंयुगांताग्निमिवोत्थितम् ॥ १५ ॥ वर्जयन्निशितान्बाणान्द्रोणचापविनिःसृतान् ॥ किरीटमालीकौंतेयोभोजानीकंव्यशातयत् ॥ १६ ॥ सोंतराकृतवर्माणंकांबोजंचसुदक्षिणम् ॥ अभ्ययाद्वर्जयन्द्रोणंमैनाकमिवपर्वतम् ॥ १७ ॥ ततोभोजोनरव्याघ्रोदुर्धर्षंकुरुसत्तमम् ॥ अविध्यत्तूर्णमव्यग्रोदशभिःकंकपत्रिभिः ॥ १८ ॥ तमर्जुनःशतेनाजौराजन्विव्याधपत्रिणाम् ॥ पुनश्चान्यैस्त्रिभिर्बाणैर्मोहयन्निवसात्वतम् ॥ १९ ॥ भोजस्तुप्रहसन्पार्थंवासुदेवंचमाधवम् ॥ एकैकंपंचविंशत्यासायकानांसमार्पयत् ॥ २० ॥ तस्यार्जुनोधनुश्छित्त्वाविव्याधैनंत्रिसप्तभिः ॥ शरैरग्निशिखाकारैःक्रुद्धाशीविषसंनिभैः ॥ २१ ॥ अथान्यद्धनुरादायकृतवर्मामहारथः ॥ पंचभिःसायकैस्तूर्णंविव्याधोरसिभारत ॥ २२ ॥ पुनश्चनिशितैर्बाणैःपार्थंविव्याधपंचभिः ॥ तंपार्थोनवभिर्बाणैराजघानस्तनांतरे ॥ २३ ॥ दृष्ट्वाविषक्तंकौंतेयंकृतवर्मरथंप्रति ॥ चिंतयामासवार्ष्णेयोननःकालात्ययोभवेत् ॥ २४ ॥ ततःकृष्णोब्रवीत्पार्थंकृतवर्मणिमादयां ॥ कुरुसंबंधकंहित्वाप्रमथ्यैनंविशातय ॥ २५ ॥ ततःसकृतवर्माणंमोहयित्वार्जुनःशरैः ॥ अभ्यगाज्जवनैरश्वैःकांबोजानामनीकिनीं ॥ २६ ॥

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २७ ॥ रथेषुभिः अदूरस्थायिभिर्बाणैः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥

अमर्षितस्तुहार्दिक्यःप््रविष्टेश्वेतवाहने ॥ विधुन्वन्सशरंचापंपांचाल्याभ्यांसमागतः ॥ २७ ॥ चक्ररक्षौतुपांचाल्यावर्जुनस्यपदानुगौ ॥ पर्यवारयदायांतौकृत वर्मारथेषुभिः ॥ २८ ॥ तावविध्यत्ततोभोजःकृतवर्माशितैःशरैः ॥ त्रिभिरेवयुधामन्युंचतुर्भिश्चोत्तमौजसम् ॥ २९ ॥ तावप्येनंविविधतुर्दशभिर्दशभिःशरैः ॥ त्रिभिरेवयुधामन्युरुत्तमौजास्त्रिभिस्तथा ॥ ३० ॥ संचिच्छिदतुरप्यस्यध्वजंकार्मुकमेवच ॥ अथान्यद्धनुरादायहार्दिक्यःक्रोधमूर्छितः ॥ ३१ ॥ कृत्वाविधनु षौवीरौशरवर्षैरवाकिरत् ॥ तावन्येधनुषीसज्येकृत्वाभोजंविजघ्नतुः ॥ ३२ ॥ तेनांतरेणबीभत्सुर्विवेशामित्रवाहिनीम् ॥ नलेभातेतुतौद्वारंवारितौकृतवर्मणा ॥ ॥ ३३ ॥ धार्त्तराष्ट्रेष्वनीकेषुयतमानौनरर्षभौ ॥ अनीकान्यर्दयन्युद्धेत्वरितःश्वेतवाहनः ॥ ३४ ॥ नावधीत्कृतवर्माणंप्राप्तमप्यरिसूदनः ॥ तंदृष्ट्वातुतथायांतंशू रोराजाश्रुतायुधः ॥ ३५ ॥ अभ्यद्रवत्सुसंक्रुद्धोविधुन्वानोमहद्धनुः ॥ सपार्थंत्रिभिरानर्छत्सप्तत्याचजनार्दनम् ॥ ३६ ॥ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनपार्थकेतुमताडयत् ॥ ततोर्जुनोनवत्यातुशराणांनतपर्वणाम् ॥ ३७ ॥ आजघानभृशंक्रुद्धस्तोत्रैरिवमहाद्विपम् ॥ सतन्नममृषेराजन्पांडवेयस्यविक्रमम् ॥ ३८ ॥ अथैनंसप्तसप्तत्याना राचानांसमार्पयत् ॥ तस्यार्जुनोधनुश्छित्त्वाशरावापंनिकृत्यच ॥ ३९ ॥ आजघानोरसिक्रुद्धःसप्तभिर्नतपर्वभिः ॥ अथान्यद्धनुरादायसराजाक्रोधमूर्च्छितः ॥ ४० ॥ वासविंनवभिर्बाणैर्बाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ ततोर्जुनःस्मयन्नेवश्रुतायुधमरिंदमः ॥ ४१ ॥ शरैरनेकसाहस्रैःपीडयामासभारत ॥ अश्वांश्चास्यावधी त्तूर्णंसारथिंचमहारथः ॥ ४२ ॥ विव्याधचैनंसप्तत्यानाराचानांमहाबलः ॥ हताश्वंरथमुत्सृज्यसतुराजाश्रुतायुधः ॥ ४३ ॥ अभ्यद्रवद्रणेपार्थंगदामुद्यम्यवीर्यवा न् ॥ वरुणस्यात्मजोवीरःसतुराजाश्रुतायुधः ॥ ४४ ॥ पर्णाशाजननीयस्यशीततोयामहानदी ॥ तस्यमाताब्रवीद्राजन्वरुणंपुत्रकारणात् ॥ ४५ ॥ अवध्यो यंभवेल्लोकेशत्रूणांतनयोमम ॥ वरुणस्त्वब्रवीत्प्रीतोददाम्यस्मैवरंहितं ॥ ४६ ॥ दिव्यमस्त्रंसुतस्तेऽयंयेनावध्योभविष्यति ॥ नास्तिचाप्यमरत्वंवैमनुष्यस्य कथंचन ॥ ४७ ॥ सर्वेणावश्यमर्तव्यंजातेनसरितांवरे ॥ दुर्धर्षस्त्वेषशत्रूणांरणेषुभवितासदा ॥ ४८ ॥ अस्त्रस्यास्यप्रभावाद्वैव्येतुतेमानसोज्वरः ॥ इत्युक्त्वाव रुणःप्रादाद्गदांमंत्रपुरस्कृतां ॥ ४९ ॥ यामासाद्यदुराधर्षःसर्वलोकेश्रुतायुधः ॥ उवाचचैनंभगवान्पुनरेवजलेश्वरः ॥ ५० ॥ अयुध्यतिनमोक्तव्यासात्वय्येव पतेदिति ॥ हन्यादेषाप्रतीपंहिप्रयोक्तारमपिप्रभो ॥ ५१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५२ ॥ ५३ ॥ कृत्याअभिचारदेवता ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ध्वजःश

नचाकरोत्सतद्वाक्यंप्राप्तेकालेश्रुतायुधः॥ सतयावीरघातिन्याजनार्दनमताडयत्॥ ५२ ॥ प्रतिजग्राहतांकृष्णःपीनेनांसेनवीर्यवान्॥ नाकंपयतशौरिंसाविंध्यं
गिरिमिवानिलः॥ ५३ ॥ प्रत्युद्यांतीतमेवैषाकृत्येवदुरधिष्ठिता ॥ जघानचास्थितंवीरंश्रुतायुधममर्षणम्॥ ५४ ॥ हत्वाश्रुतायुधंवीरंधरणीमन्वपद्यत ॥ गदांनिव
र्तितांदृष्ट्वानिहतंचश्रुतायुधम्॥ ५५॥ हाहाकारोमहांस्तत्रसैन्यानांसमजायत ॥ स्वेनास्त्रेणहतंदृष्ट्वाश्रुतायुधमरिंदमम् ॥ ५६ ॥ अयुध्यमानायततःकेशवायन
राधिप॥ क्षिप्ताश्रुतायुधेनाथतस्मात्तमवधीद्गदा ॥ ५७ ॥ यथोक्तंवरुणेनाजौतथासनिधनंगतः ॥ व्यसुश्चाप्यपतद्भूमौप्रेक्षतांसर्वधन्विनाम् ॥ ५८ ॥ पतमान
स्तुसबभौपर्णाशायाःप्रियःसुतः ॥ सभग्नइववातेनबहुशाखोवनस्पतिः ॥ ५९ ॥ ततःसर्वाणिसैन्यानिसेनामुख्याश्चसर्वशः ॥ प्राद्रवंतहतंदृष्ट्वाश्रुतायुधम
रिंदमम् ॥ ६० ॥ ततःकांबोजराजस्यपुत्रःशूरःसुदक्षिणः ॥ अभ्ययाज्जवनैरश्वैःफाल्गुनंशत्रुसूदनम् ॥ ६१ ॥ तस्यपार्थःशरान्सप्तप्रेषयामासभारत ॥ तेतं
शूरंविनिर्भिद्यप्राविशन्धरणीतलम्॥६२॥ सोतिविद्धःशरैस्तीक्ष्णैर्गांडीवप्रेषितैर्मृधे ॥ अर्जुनंप्रतिविव्याधदशभिःकंकपत्रिभिः ॥ ६३ ॥ वासुदेवंत्रिभिर्विद्ध्वापु
नःपार्थंचपंचभिः॥ तस्यपार्थोधनुश्छित्त्वाकेतुंचिच्छेदमारिष॥६४॥ भल्लाभ्यांभृशतीक्ष्णाभ्यांतंचविव्याधपांडवः ॥ सतुपार्थंत्रिभिर्विद्ध्वासिंहनादमथानदत्॥
॥६५॥ सर्वपारशवींचैवशक्तिंशूरःसुदक्षिणः॥सघंटांप्राहिणोद्घोरांकुद्धोगांडीवधन्वने॥६६॥ साज्वलंतीमहोल्केवतमासाद्यमहारथम्॥सविस्फुलिंगानिर्भिद्य
निपपातमहीतले॥६७॥ शक्त्यात्वभिहतोगाढंमूर्च्छयाभिपरिप्लुतः ॥ समाश्वास्यमहातेजाःसृक्किणीपरिलेलिहन्॥ ६८ ॥ तंचतुर्दशभिःपार्थोनाराचैःकंकपत्रि
भिः॥ साश्वध्वजधनुःसूतंविव्याधाचिंत्यविक्रमः॥६९॥ रथंचान्यैःसुबहुभिश्चक्रेविशकलंशरैः॥ सुदक्षिणंतंकांबोजंमोघसंकल्पविक्रमम्॥ ७० ॥ बिभेदहृदि
बाणेनपृथुधारेणपांडवः॥ संभिन्नवर्मासस्तांगःप्रभ्रष्टमुकुटांगदः॥ ७१ ॥ पपाताभिमुखःशूरोयंत्रमुक्तइवध्वजः ॥ गिरेःशिखरजःश्रीमान्सुशाखःसुप्रतिष्ठितः
॥ ७२ ॥ निर्भग्नइववातेनकर्णिकारोहिमात्यये ॥ शेतेस्मनिहतोभूमौकांबोजास्तरणोचितः ॥ ७३ ॥ महार्हाभरणोपेतःसानुमानिवपर्वतः॥ सुदर्शनीयस्ताम्राक्षः
कर्णिनासमुदक्षिणः॥ ७४ ॥ पुत्रःकांबोजराजस्यपार्थेनविनिपातितः॥ धारयन्नग्निसंकाशांशिरसाकांचनींस्रजम्॥ ७५ ॥

कध्वजः ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अशोभतमहाबाहुर्व्यसुर्भूमौनिपातितः ॥ ततःसर्वाणिसैन्यानिव्यद्रवंतसुतस्यते ॥ हतंश्रुतायुधंदृष्ट्वाकांबोजंचसुदक्षिणम् ॥ ७६ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रो
॥ ७६ ॥ णपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिश्रुतायुधसुदक्षिणवधेद्विनवतितमोऽध्यायः ॥ ९२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हतेसुदक्षिणेराजन्वीरेचैवश्रुता
युधे ॥ जवेनाभ्यद्रवन्पार्थंकुपिताःसैनिकास्तव ॥ १ ॥ अभीषाहाःशूरसेनाःशिबयोथवसातयः ॥ अभ्यवर्षंस्ततोराजन्शरवर्षैर्धनंजयम् ॥ २ ॥ तेषांषष्टिशतान ७
न्यान्प्रामथ्नात्पांडवःशरैः ॥ तेस्मभीताःपलायंतेव्याघ्रात्क्षुद्रमृगाइव ॥ ३ ॥ तेनिवृत्ताःपुनःपार्थंसर्वतःपर्यवारयन् ॥ रणेसपत्नान्निघ्नंतंजिगीषंतंपरान्युधि ॥
॥ ४ ॥ तेषामापततांतूर्णंगांडीवप्रेषितैःशरैः ॥ शिरांसिपातयामासबाहूंश्चापिधनंजयः ॥ ५ ॥ शिरोभिःपातितैस्तत्रभूमिरासीन्निरंतरा ॥ अभ्रच्छायेवचैवा
सीद्ध्वांक्षगृध्रबलैर्युधि ॥ ६ ॥ तेषुतूत्साद्यमानेषुक्रोधामर्षसमन्वितौ ॥ श्रुतायुश्चाच्युतायुश्चधनंजयमयुध्यताम् ॥ ७ ॥ बलिनौस्पर्धिनौवीरौकुलजौबाहुशालि
नौ ॥ तावेनंशरवर्षाणिसव्यदक्षिणमस्यताम् ॥ ८ ॥ त्वरायुक्तौमहाराजप्रार्थयानौमहद्यशः ॥ अर्जुनस्यवधप्रेप्सूपुत्रार्थेतवधन्विनौ ॥ ९ ॥ तावर्जुनंसहस्रेणप
त्रिणांनतपर्वणाम् ॥ पूरयामासतुःक्रुद्धौतटाकंजलदौयथा ॥ १० ॥ श्रुतायुश्चततःक्रुद्धस्तोमरेणधनंजयम् ॥ आजघानरथश्रेष्ठःपीतेननिशितेनच ॥ ११ ॥ सो
तिविद्धोबलवताशत्रुणाशत्रुकर्शनः ॥ जगामपरमंमोहंमोहयन्केशवंरणे ॥ १२ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुसोच्युतायुर्महारथः ॥ शूलेनभृशतीक्ष्णेनताडयामासपां
डवम् ॥ १३ ॥ क्षतेक्षारंसहिददौपांडवस्यमहात्मनः ॥ पार्थोपिभृशसंविद्धोध्वजयष्टिंसमाश्रितः ॥ १४ ॥ ततःसर्वस्यसैन्यस्यतावकस्यविशांपते ॥ सिंहनादोम
हानासीद्धतंमत्वाधनंजयम् ॥ १५ ॥ कृष्णश्चभृशसंतप्तोदृष्ट्वापार्थंविचेतनम् ॥ आश्वासयत्सुहृद्याभिर्वाग्भिस्तत्रधनंजयम् ॥ १६ ॥ ततस्तौरथिनांश्रेष्ठौलब्धल
क्षौधनंजयम् ॥ वासुदेवंचवार्ष्णेयंशरवर्षैःसमंततः ॥ १७ ॥ सचक्रकूबररथंसाश्वध्वजपताकिनम् ॥ अदृश्यंचक्रतुर्युद्धेतदद्भुतमिवाभवत् ॥ १८ ॥ प्रत्याश्वस्तस्तु
बीभत्सुःशनकैरिवभारत ॥ प्रेतराजपुरंप्राप्यपुनःप्रत्यागतोयथा ॥ १९ ॥ संछन्नंशरजालेनरथंदृष्ट्वासकेशवम् ॥ शत्रूचाभिमुखौदृष्ट्वादीप्यमानाविवानलौ ॥
॥ २० ॥ प्रादुश्चक्रेततःपार्थःशाक्रमस्त्रंमहारथः ॥ तस्मादासन्सहस्राणिशराणांनतपर्वणाम् ॥ २१ ॥ ॥ ७६ ॥

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विचेरुरित्यत्रताभ्यांयुक्तांश्वसायकानितिप्रथमांततयाऽनुपठ्यते ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

तेजघ्नुस्तौमहेष्वासौताभ्यांमुक्तांश्वसायकान् ॥ विचेरुराकाशगताःपार्थबाणविदारिताः ॥ २२ ॥ प्रतिहत्यशरांस्तूर्णंशरवेगेनपांडवः ॥ प्रतस्थेतत्रतत्रैवयोध
यन्वैमहारथान् ॥ २३ ॥ तौचफाल्गुनबाणौघैर्विबाहुशिरसौकृतौ ॥ वसुधामन्वपद्येतांवातनुन्नाविवद्रुमौ ॥ २४ ॥ श्रुतायुषश्वनिधनंवधश्चैवाच्युतायुषः ॥
लोकविस्मापनमभूत्समुद्रस्येवशोषणम् ॥ २५ ॥ तयोःपदानुगान्हत्वापुनःपंचाशतंरथान् ॥ प्रत्यगाद्भारतींसेनांनिघ्नन्पार्थोवरान्वरान् ॥ २६ ॥ श्रुतायुषंचनिह
तंप्रेक्ष्यचैवाच्युतायुषम् ॥ नियतायुश्वसंक्रुद्धोदीर्घायुश्चैवभारत ॥ २७ ॥ पुत्रौतयोर्नरश्रेष्ठौकौंतेयंप्रतिजग्मतुः ॥ किरंतौविविधान्बाणान्पितृव्यसनकर्शितौ ॥
॥ २८ ॥ तावर्जुनोमुहूर्तेनशरैःसंनतपर्वभिः ॥ प्रैषयत्परमक्रुद्धोयमस्यसदनंप्रति ॥ २९ ॥ लोडयंतमनीकानिद्विपंपद्मसरोयथा ॥ नाशक्नुवन्वारयितुंपार्थंक्षत्रियपुं
गवाः ॥ ३० ॥ अंगास्तुगजवारेणपांडवंपर्यवारयन् ॥ क्रुद्धाःसहस्रशोराजन्शिक्षिताहस्तिसादिनः ॥ ३१ ॥ दुर्योधनसमादिष्टाःकुंजरैःपर्वतोपमैः ॥ प्राच्याश्वदा
क्षिणात्याश्वकलिंगप्रमुखान्नृपाः ॥ ३२ ॥ तेषामापततांशीघ्रंगांडीवप्रेषितैःशरैः ॥ निचकर्तशिरांस्युग्रोबाहूनपिसुभूषणान् ॥ ३३ ॥ तैःशिरोभिर्महीकीर्णाबाहु
भिश्वसहांगदैः ॥ बभौकनकपाषाणाभुजगैरिवसंवृता ॥ ३४ ॥ बाहवोविशिखैश्छिन्नाःशिरांस्युन्मथितानिच ॥ पतमानान्यदृश्यंतद्रुमेभ्यइवपक्षिणः ॥ ३५ ॥
शरैःसहस्रशोविद्धाद्विपाःप्रस्रुतशोणिताः ॥ अदृश्यंताद्रयःकालेगैरिकांबुस्रवाइव ॥ ३६ ॥ निहताःशेरतेस्मान्येबीभत्सोर्निशितैःशरैः ॥ गजपृष्ठगताम्लेच्छा
नानाविकृतदर्शनाः ॥ ३७ ॥ नानावेषधराराजन्नानाशस्त्रौघसंवृताः ॥ रुधिरेणानुलिप्तांगाभांतिचित्रैःशरैर्हताः ॥ ३८ ॥ शोणितंनिर्वमंतिस्मद्विपाःपार्थश
राहताः ॥ सहस्रशश्छिन्नगात्राःसारोहाःसपदानुगाः ॥ ३९ ॥ चुक्रुशुश्वनिपेतुश्वबभ्रमुश्चापरेदिशः ॥ भृशंत्रस्ताश्वबहवःस्वानेवममृदुर्गजाः ॥ ४० ॥ सांतरायु
धिनश्चैवद्विपास्तीक्ष्णविषोपमाः ॥ विदंत्यसुरमायांयेसुघोराघोरचक्षुषः ॥ ४१ ॥ यवनाःपारदाश्चैवशकाश्वसहबाह्लिकैः ॥ काकवर्णादुराचाराःस्त्रीलोलाःकल
हप्रियाः ॥ ४२ ॥ द्राविडास्तत्रयुध्यंतेमत्तमातंगविक्रमाः ॥ गोयोनिप्रभवाम्लेच्छाःकालकल्पाःप्रहारिणः ॥ ४३ ॥ दार्वातिसारादरदाःपुंड्राश्चैवसहस्रशः ॥ ते
नशक्याःस्मसंख्यातुंव्राताःशतसहस्रशः ॥ ४४ ॥ अभ्यवर्षंततेसर्वेपांडवंनिशितैःशरैः ॥ अवाकिरंश्वतेम्लेच्छानानायुद्धविशारदाः ॥ ४५ ॥

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ गोयोनिप्रभवानंदिन्यांजाताः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वृष्टिःसंवृष्टिः ॥ ४६ ॥ जटिलाननान् जटिलानिरूढश्मश्रूण्याननानियेषां ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ प्रच्छन्नेनप्रच्छादनेनकृतोरचितःसंक्रमोयस्यां ॥ ४९ ॥ ५० ॥ उत्तरशोणितांशोणितप्रधानां ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

तेषामपिससर्जांशुशरवृष्टिंधनंजयः॥ वृष्टिस्तथाविधाह्यासीच्छलभानामिवायतिः॥ ४६॥ अभ्रच्छायामिवशरैःसैन्येकृत्वाधनंजयः॥ मुंडार्धमुंडान्जटिलानशुचीन्जटिलाननान्॥ ४७ ॥ म्लेच्छानशातयत्सर्वान्समेतानस्त्रतेजसा॥ शरैश्चशतशोविद्धास्तेसंघागिरिचारिणः॥ प्राद्रवंतरणेभीतागिरिगह्वरवासिनः ॥ ४८॥ गजाश्वसादिम्लेच्छानांपतितानांशितैःशरैः॥ बकाःकंकावृकाभूमावपिबन्रुधिरंमुदा॥ पत्त्यश्वरथनागैश्चप्रच्छन्नकृतसंक्रमाम्॥ ४९॥शरवर्षप्लवांघोरांकेशशैवलशाद्वलाम्॥प्रावर्तयन्नदीमुग्रांशोणितौघतरंगिणीम्॥५०॥छिन्नांगुलीक्षुद्रमत्स्यांयुगांतेकालसंनिभाम्॥ प्राकरोद्गजसंबाधांनदीमुत्तरशोणितां ॥ ५१ ॥ देहेभ्योराजपुत्राणांनागाश्वरथसादिनाम्॥ यथास्थलंचनिम्नंचनस्याद्वर्षतिवासवे ॥ ५२॥ तथासीत्पृथिवीसर्वाशोणितेनपरिप्लुता॥ षट्सहस्रान्हयान्वीरान्पुनर्दशशतान्वरान्॥ ५३॥ प्राहिणोन्मृत्युलोकायक्षत्रियान्क्षत्रियर्षभः॥ शरैःसहस्रशोविद्धाविधिवत्कल्पिताद्विपाः॥ ५४ ॥ शेरतेभूमिमासाद्यशैलावज्रहताइव॥ सवाजिरथमातंगान्निघ्नन्व्यचरदर्जुनः ॥ ५५ ॥ प्रभिन्नइवमातंगोमृद्नन्नलवनंयथा ॥ भूरिद्रुमलतागुल्मंशुष्केंधनतृणोलपम्॥ ५६॥ निर्दहेदनलोरण्यंयथावायुसमीरितः॥ सेनारण्यंतवतथाकृष्णानिलसमीरितः॥ ५७ ॥ शरार्चिरदहत्क्रुद्धःपांडवाग्निर्धनंजयः ॥ शून्यान्कुर्वन्रथोपस्थान्मानवैःसंस्तरन्महीम्॥ ५८॥ प्रानृत्यदिवसंबाधेचापहस्तोधनंजयः॥ वज्रकल्पैःशरैर्भूमिंकुर्वन्नुत्तरशोणिताम्॥ ५९॥ प्राविशद्भारतींसेनांसंक्रुद्धोवैधनंजयः॥ तंश्रुतायुस्तथांबष्ठोव्रजमानंन्यवारयत् ॥ ६० ॥ तस्यार्जुनःशरैस्तीक्ष्णैःकंकपत्रपरिच्छदैः ॥ न्यपातयद्धयान्शीघ्रंयतमानस्यमारिष ॥ ६१ ॥ धनुश्चास्यापरैश्छित्त्वाशरैःपार्थोविचक्रमे॥ अंबष्ठस्तुगदांगृह्यक्रोधपर्याकुलेक्षणः॥ ६२॥ आससादरणेपार्थंकेशवंचमहारथम्॥ततःसंप्रहरन्वीरोगदामुद्यम्यभारत॥६३॥रथमावार्यगदयाकेशवंसमताडयत्॥ गदयाताडितंदृष्ट्वाकेशवंपरवीरहा॥ ६४॥ अर्जुनोथभृशंक्रुद्धःसोंबष्ठंप्रतिभारत॥ ततःशरैर्हेमपुंखैःसगदंरथिनांवरम्॥ ६५॥ छादयामाससमरेमेघःसूर्यमिवोदितम्॥ अथापरैःशरैश्चापिगदांतस्यमहात्मनः॥६६॥ अचूर्णयत्तदापार्थस्तदद्भुतमिवाभवत्॥अथतांपतितांदृष्ट्वागृह्यान्यांचमहागदाम्॥ ६७॥ अर्जुनंवासुदेवंचपुनःपुनरताडयत्॥ तस्यार्जुनःक्षुरप्राभ्यांसगदावुद्यतौभुजौ॥ ६८ ॥

हयान्अश्वारोहान् ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥६९॥ ७०॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रिनवतितमोऽध्यायः॥ ९३॥ ॥ ७॥ ॥७॥ ॥७॥ ततइति॥ १॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥

च्चिच्छेदेंद्रध्वजाकारौशिरश्चान्येनपत्रिणा॥ सपपातहतोराजन्वसुधामनुनादयन्॥६९॥ इंद्रध्वजइवोत्सृष्टोयंत्रनिर्मुक्तबंधनः॥ रथानीकावगाढश्चवार
णाश्वशतैर्वृतः॥ अदृश्यततदापार्थोघनैःसूर्यइवावृतः॥ ७०॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिअंबष्ठवधेत्रिनवतितमोऽध्यायः॥ः॥९३॥
॥७॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततःप्रविष्टेकौंतेयेसिंधुराजजिघांसया॥ द्रोणानीकंविनिर्भिद्यभोजानीकंचदुस्तरम्॥ १॥ कांबोजस्यचदायादेहते
राजन्सुदक्षिणे॥ श्रुतायुधेचविक्रांतेनिहतेसव्यसाचिना॥ २॥ विप्रद्रुतेष्वनीकेषुविध्वस्तेषुसमंततः॥ प्रभग्नंस्वबलंदृष्ट्वापुत्रस्तेद्रोणमभ्ययात्॥ ३॥ त्वरन्नेकर
थेनैवसमेत्यद्रोणमब्रवीत्॥ गतःसपुरुषव्याघ्रःप्रमथ्यैतांमहाचमूम्॥ ४॥ अथबुद्ध्यासमीक्षस्वकिंनुकार्यमनंतरम्॥ अर्जुनस्यविघातायदारुणेस्मिन्जनक्षये
॥ ५॥ यथासपुरुषव्याघ्रोनहन्येतजयद्रथः॥ तथाविधत्स्वभद्रंतेत्वंहिनःपरमागतिः॥ ६॥ असौधनंजयाग्निर्हिकोपमारुतचोदितः॥ सेनाकक्षंदहतिमेवह्निः
कक्षमिवोत्थितः॥ ७॥ अतिक्रांतेहिकौंतेयेभित्त्वासैन्यंपरंतप॥ जयद्रथस्यगोप्तारःसंशयंपरमंगताः॥ ८॥ स्थिराबुद्धिर्नरेंद्राणामासीद्ब्रह्मविदांवर॥ नातिक्र
मिष्यतिद्रोणंजातुजीवन्धनंजयः॥ ९॥ योसौपार्थोव्यतिक्रांतोमिषतस्तेमहाद्युते॥ सर्वंह्यद्यातुरंमन्येनेदमस्तिबलंमम॥ १०॥ जानामित्वांमहाभागपांडवा
नांहितेरतम्॥ तथामुह्यामिचब्रह्मन्कार्यवत्तांविचिंतयन्॥ ११॥ यथाशक्तिचतेब्रह्मन्वर्तयेवृत्तिमुत्तमाम्॥ प्रीणामिचयथाशक्तितच्चत्वंनावबुध्यसे॥ १२॥
अस्मान्नत्वंसदाभक्तानिच्छस्यमितविक्रम॥ पांडवान्सततंप्रीणास्यस्माकंविप्रियेरतान्॥ १३॥ अस्मानेवोपजीवंस्त्वमस्माकंविप्रियेरतः॥ नह्यहंत्वांविजा
नामिमधुदिग्धमिवक्षुरम्॥ १४॥ नादास्यच्चेद्वरंमह्यंभवान्पांडवनिग्रहे॥ नावारयिष्यंगच्छंतमहंसिंधुपतिंगृहान्॥ १५॥ मयात्वाशंसमानेनत्वत्तस्त्राणमबु
द्धिना॥ आश्वासितःसिंधुपतिर्मोहाद्दत्तश्चमृत्यवे॥ १६॥ यमदंष्ट्रांतरंप्राप्तोमुच्येतापिहिमानवः॥ नार्जुनस्यवशंप्राप्तोमुच्येताजौजयद्रथः॥ १७॥ सतथाकु
रुशोणाश्वयथामुच्येतसैंधवः॥ ममचार्तप्रलापानांमाक्रुधःपाहिसैंधवम्॥ १८॥ ॥द्रोणउवाच॥ ॥नाभ्यसूयामितेवाक्यमश्वत्थाम्नासिमेसमः॥ सत्यंतुते
प्रवक्ष्यामितज्जुषस्वविशांपते॥ १९॥ सारथिःप्रवरःकृष्णःशीघ्राश्चास्यहयोत्तमाः॥ अल्पंचविवरंकृत्वातूर्णंयातिधनंजयः॥ २०॥

॥ ८॥ ९॥ आतुरमनवस्थितं॥ १०॥ ११॥ नावबुध्यसेनस्मरसि॥ १२॥ नेच्छसिनानुरुध्यसे॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ चोयद्यर्थे यदिधनंजयेनोत्सृष्टःप्रमुखेवर्ततेतर्हियुधिष्ठिरोमेग्राह्यइत्यन्वयः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ तेत्वां ॥ ३५ ॥

किंनपश्यसिबाणौघान्क्रोशमात्रेकिरीटिनः॥ पश्चाद्रथस्यपतितान्क्षिप्तान्शीघ्रंहिगच्छतः ॥ २१ ॥ नचाहंशीघ्रयानेद्यसमर्थोवयसान्वितः॥ सेनामुखेच
 पार्थानामेतद्बलमुपस्थितम् ॥ २२ ॥ युधिष्ठिरश्चमेग्राह्योमिषतांसर्वधन्विनाम् ॥ एवंमयाप्रतिज्ञातंक्षत्रमध्येमहाभुज ॥ २३ ॥ धनंजयेनचोत्सृष्टोवर्त्ततेप्रमुखे
नृप ॥ तस्माद्व्यूहमुखंहित्वानाहंयोत्स्यामिफाल्गुनम् ॥ २४ ॥ तुल्याभिजनकर्माणंशत्रुमेकंसहायवान् ॥ गत्वायोधयमाभैस्त्वंत्वंह्यस्यजगतःपतिः॥ २५ ॥ रा
जाशूरःकृतीदक्षोनेतुंपरपुरंजयः॥ वीरःस्वयंप्रयात्वद्यत्रयत्रपार्थोधनंजयः ॥ २६ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ कथंत्वामप्यतिक्रांतःसर्वशस्त्रभृतांवरम् ॥ धनंजयोम
याशक्यआचार्यप्रतिबाधितुम् ॥ २७ ॥ अपिशक्योरणेजेतुंवज्रहस्तःपुरंदरः ॥ नार्जुनःसमरेशक्योजेतुंपरपुरंजयः॥ २८ ॥ येनभोजश्चहार्दिक्योभवांश्चत्रिद
शोपमः॥ अस्त्रप्रतापेनजितौश्रुतायुश्चनिबर्हितः ॥ २९ ॥ सुदक्षिणश्चनिहतःसचराजाश्रुतायुधः ॥ श्रुतायुश्चाच्युतायुश्चम्लेच्छाश्चायुतशोहताः ॥ ३० ॥ तं
कथंपांडवंयुद्धेदहंतमिवपावकम् ॥ प्रतियोत्स्यामिदुर्धर्षंतमहंशस्त्रकोविदम् ॥ ३१ ॥ क्षमंचमन्यसेयुद्धंममतेनाद्यसंयुगे ॥ परवानस्मिभवतिप्रेष्यवद्रक्षमेयशः॥
॥ ३२ ॥ ॥ द्रोणउवाच ॥ सत्यंवदसिकौरव्यदुराधर्षोधनंजयः ॥ अहंतुतत्करिष्यामियथैनंप्रसहिष्यसि ॥ ३३ ॥ अद्भुतंचाद्यपश्यंतुलोकेसर्वधनुर्धराः ॥ वि
षक्तंत्वयिकौंतेयंवासुदेवस्यपश्यतः॥ ३४ ॥ एषतेकवचंराजंस्तथाबध्नामिकांचनम् ॥ यथानबाणानास्त्राणिप्रहरिष्यंतितेरणे ॥ ३५ ॥ यदित्वांसासुरसुराःसयक्षो
रगराक्षसाः॥ योधयंतित्रयोलोकाःसनरानास्तितेभयम् ॥ ३६ ॥ नकृष्णोनचकौंतेयोनचान्यःशस्त्रभृद्रणे ॥ शरानर्पयितुंकश्चित्कवचेतवशक्ष्यति ॥ ३७ ॥ सत्वं
कवचमास्थायक्रुद्धमद्यरणेर्जुनम् ॥ त्वरमाणःस्वयंयाहिनत्वासौविसहिष्यति ॥ ३८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ एवमुक्त्वात्वरन्द्रोणःस्पृष्ट्वांभोवर्मभास्वरम् ॥ आबबं
धाद्भुततमंजपन्मंत्रंयथाविधि ॥ ३९ ॥ रणेतस्मिन्सुमहतिविजयस्यसुतस्यते ॥ विसिस्मापयिषुर्लोकान्विद्ययाब्रह्मवित्तमः॥ ४० ॥ ॥ द्रोणउवाच ॥ ॥ करोतुस्व
स्तितेब्रह्मब्रह्मचापिद्विजातयः ॥ सरीसृपाश्चयेश्रेष्ठास्तेभ्यस्तेस्वस्तिभारत ॥ ४१ ॥ ययातिर्नाहुषश्चैवधुंधुमारोभगीरथः ॥ तुभ्यंराजर्षयःसर्वेस्वस्तिकुर्वंतुतेस
दा ॥ ४२ ॥ स्वस्तितेस्त्वेकपादेभ्योबहुपादेभ्यएवच ॥ स्वस्त्यस्त्वपादकेभ्यश्चनित्यंतवमहारणे ॥ ४३ ॥ स्वाहास्वधाशचीचैवस्वस्तिकुर्वंतुतेसदा ॥ लक्ष्मीररुंध
तीचैवकुरुतांस्वस्तितेनघ ॥ ४४ ॥

॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ चत्वारऐरावतवामनांजनसार्वभौमाः ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ अनुज्ञांवरं ॥ ५४ ॥ हन्याद्धंतुमर्हति ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥

असितोदेवलश्चैवविश्वामित्रस्तथांगिराः॥ वसिष्ठःकश्यपश्चैवस्वस्तिकुर्वंतुतेनृप ॥ ४५ ॥ धाताविधातालोकेशोदिशश्चसदिग्गीश्वराः॥ स्वस्तितेऽद्यप्रयच्छंतुका
र्तिकेयश्चषण्मुखः ॥ ४६ ॥ विवस्वान्भगवान्स्वस्तिकरोतुतवसर्वशः ॥ दिग्गजाश्चैवचत्वारःक्षितिश्चगगनंग्रहाः ॥ ४७ ॥ अधस्ताद्धरणींयोसौसदाधारयतेनृ
प ॥ शेषश्चपन्नगश्रेष्ठःस्वस्तितुभ्यंप्रयच्छतु ॥ ४८ ॥ गांधारेयुधिविक्रम्यनिर्जिताःसुरसत्तमाः ॥ पुरावृत्रेणदैत्येनभिन्नदेहाःसहस्रशः ॥ ४९ ॥ हृततेजोबलाः
सर्वेतदासेंद्रादिवौकसः ॥ ब्रह्माणंशरणंजग्मुर्वृत्राद्भीतामहासुरात् ॥ ५० ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ प्रमर्दितानांवृत्रेणदेवानांदेवसत्तम ॥ गतिर्भवसुर
श्रेष्ठत्राहिनोमहतोभयात् ॥ ५१ ॥ अथपार्श्वस्थितंविष्णुंशक्रादींश्चसुरोत्तमान् ॥ प्राहतथ्यमिदंवाक्यंविषण्णान्सुरसत्तमान् ॥ ५२ ॥ रक्ष्यामेसततंदेवाःस
हेंद्राःसद्विजातयः ॥ त्वष्टुःसुदुर्धरंतेजोयेनवृत्रोविनिर्मितः ॥ ५३ ॥ त्वष्ट्रापुरातपस्तप्त्वावर्षायुतशतंतदा ॥ वृत्रोविनिर्मितोदेवाःप्राप्यानुज्ञांमहेश्वरात् ॥ ५४ ॥
सतस्यैवप्रसादाद्वोहन्यादेवरिपुर्बली ॥ नागत्वाशंकरस्थानंभगवान्दृश्यतेहरः ॥ ५५ ॥ दृष्ट्वाजेष्यथवृत्रंतंक्षिप्रंगच्छतमंदरम् ॥ यत्रास्तेतपसांयोनिर्दक्षयज्ञवि
नाशनः॥ ५६॥ पिनाकीसर्वभूतेशोभगनेत्रनिपातनः॥ तेगत्वासहितादेवाब्रह्मणासहमंदरम्॥ ५७॥ अपश्यंस्तेजसांराशिंसूर्यकोटिसमप्रभम्॥ सोब्रवीत्स्वा
गतंदेवाब्रूतकिंकरवाण्यहम्॥ ५८ ॥ अमोघंदर्शनंमह्यंकामप्राप्तिरतोऽस्तुवः॥ एवमुक्तास्तुतेसर्वेप्रत्यूचुस्तंदिवौकसः ॥ ५९॥ तेजोहृतंनोवृत्रेणगतिर्भवदिवौ
कसाम्॥ मूर्तीरीक्षस्वनोदेवप्रहारैर्जर्जरीकृताः॥ शरणंत्वांप्रपन्नाःस्मगतिर्भवमहेश्वर॥ ६०॥ ॥शर्वउवाच॥ ॥विदितंवोयथादेवाःकृत्येयंसुमहाबला॥
त्वष्टुस्तेजोभवाघोरादुर्निवार्याऽकृतात्मभिः॥ ६१ ॥अवश्यंतुमयाकार्यंसाह्यंसर्वदिवौकसाम्॥ ममेदंगात्रजंशक्रकवचंगृह्यभास्वरम् ॥६२॥ बधानानेनमंत्रे
णमानसेनसुरेश्वर ॥ वधायासुरमुख्यस्यवृत्रस्यसुरघातिनः॥ ६३॥ ॥द्रोणउवाच॥ ॥इत्युक्त्वावरदःप्रादाद्वर्मतन्मंत्रमेवच ॥ सतेनवर्मणागुप्तःप्रायाद्वृत्रच
मूंप्रति॥ ६४ ॥नानाविधैश्चशस्त्रौघैःपात्यमानैर्महारणे ॥ नसंधिःशक्यतेभेत्तुंवर्मबंधस्यतस्यतु ॥ ६५ ॥ ततोजघानसमरेवृत्रंदेवपतिःस्वयम्॥ तंचमंत्रमयंबं
धंवर्मचांगिरसेददौ॥ ६६॥ अंगिराःप्राहपुत्रस्यमंत्रज्ञस्यबृहस्पतेः॥ बृहस्पतिरथोवाचअग्निवेश्यायधीमते॥ ६७॥

॥ ६१ ॥ ६२ ॥ मानसेनमनसोच्चारणीयेन ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ब्रह्मसूत्रेणब्रह्मणासूचितेनोपदेशेन ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ प्रविष्टयो

अग्निवेश्योममप्रादात्तेनबध्नामिवर्मते ॥ तवाद्यदेहरक्षार्थंमंत्रेणनृपसत्तम ॥ ६८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वाततोद्रोणस्तवपुत्रंमहाद्युतिम् ॥ पुनरेववचः
प्राहशनैराचार्यपुंगवः ॥ ६९ ॥ ब्रह्मसूत्रेणबध्नामिकवचंतवभारत ॥ हिरण्यगर्भेणयथाबद्धंविष्णोःपुरारणे ॥ ७० ॥ यथाचब्रह्मणाबद्धंसंग्रामेतारकामये ॥ शक्र
स्यकवचंदिव्यंतथाबध्नाम्यहंतव ॥ ७१ ॥ बद्ध्वातुकवचंतस्यमंत्रेणविधिपूर्वकम् ॥ प्रेषयामासराजानंयुद्धायमहतेद्विजः ॥ ७२ ॥ ससंनद्धोमहाबाहुराचार्येणम
हात्मना ॥ रथानांचसहस्रेणत्रिगर्तानांप्रहारिणाम् ॥ ७३ ॥ तथादंतिसहस्रेणमत्तानांवीर्यशालिनाम् ॥ अश्वानांनियुतेनैवतथान्यैश्चमहारथैः ॥ ७४ ॥ वृतःप्रा
यान्महाबाहुरर्जुनस्यरथंप्रति ॥ नानावादित्रघोषेणयथावैरोचनिस्तथा ॥ ७५ ॥ ततःशब्दोमहानासीत्सैन्यानांतवभारत ॥ अगाधंप्रस्थितंदृष्ट्वासमुद्रमिवकौ
रवम् ॥ ७६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिदुर्योधनकवचबंधनेचतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ संजयउवाच ॥
प्रविष्टयोर्महाराजपार्थवार्ष्णेययोरणे ॥ दुर्योधनेप्रयातेचपृष्ठतःपुरुषर्षभे ॥ १ ॥ जवेनाभ्यद्रवन्द्रोणंमहतानिःस्वनेनच ॥ पांडवाःसोमकैःसार्धंततोयुद्धमवर्त
त ॥ २ ॥ तद्युद्धमभवत्तीव्रंतुमुलंलोमहर्षणम् ॥ कुरूणांपांडवानांचव्यूहस्यपुरतोद्भुतम् ॥ ३ ॥ राजन्कदाचिन्नास्माभिर्दृष्टंतादृङ्नचश्रुतम् ॥ यादृङ्मध्यगतेसूर्येयुद्ध
मासीद्विशांपते ॥ ४ ॥ धृष्टद्युम्नमुखाःपार्थाव्यूढानीकाःप्रहारिणः ॥ द्रोणस्यसैन्यंतेसर्वेशरवर्षैरवाकिरन् ॥ ५ ॥ वयंद्रोणंपुरस्कृत्यसर्वशस्त्रभृतांवरम् ॥ पार्षतप्रमु
खान्पार्थानभ्यवर्षामसायकैः ॥ ६ ॥ महामेघाविवोदीर्णौमिश्रवातौहिमात्यये ॥ सेनाग्रेप्रचकाशेतेरुचिरेरथभूषिते ॥ ७ ॥ समेत्यतुमहासेनेचक्रतुर्वेगमुत्तमम् ॥
जाह्नवीयमुनेनद्यौप्रावृषीवोल्बणोदके ॥ ८ ॥ नानाशस्त्रपुरोवातोद्विपाश्वरथसंवृतः ॥ गदाविद्युन्महारौद्रःसंग्रामजलदोमहान् ॥ ९ ॥ भारद्वाजानिलोद्धूतःशरधा
रासहस्रवान् ॥ अभ्यवर्षन्महासैन्यःपांडुसेनाग्निमुद्धतम् ॥ १० ॥ समुद्रमिवघर्मांतेविशन्घोरोमहानिलः ॥ व्यक्षोभयदनीकानिपांडवानांद्विजोत्तमः ॥ ११ ॥
तेपिसर्वप्रयत्नेनद्रोणमेवसमाद्रवन् ॥ बिभित्संतोमहासेतुंवार्योघाःप्रबलाइव ॥ १२ ॥ वारयामासतान्द्रोणोजलौघमचलोयथा ॥ पांडवान्समरेक्रुद्धान्पंचा
लांश्चसकेकयान् ॥ १३ ॥ अथापरेचराजानःपरिवृत्यसमंततः ॥ महाबलारणेशूराःपंचालानन्ववारयन् ॥ १४ ॥

रिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ हिमात्ययेशिशिरे सेनाग्रेप्रधानेसेने ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ प्लावयामासविद्रावितवान् ॥ १८ ॥ अपाकर्षतव्यावर्त्तितवान् ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ संघट्टयतिसंमेलयति ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

ततोरणेनरव्याघ्रःपार्षतःपांडवैःसह ॥ संजघानासकृद्द्रोणंबिभित्सुररिवाहिनीम् ॥ १५ ॥ यथैवशरवर्षाणिद्रोणोवर्षतिपार्षते ॥ तथैवशरवर्षाणिधृष्टद्युम्नोप्य
वर्षत ॥ १६ ॥ सनिस्त्रिंशपुरोवातःशक्तिप्रासर्ष्टिसंवृतः ॥ ज्याविद्युच्चापसंह्रादोधृष्टद्युम्नबलाहकः ॥ १७ ॥ शरधाराश्मवर्षाणिव्यसृजत्सर्वतोदिशम् ॥ निघ्नन्रथ
वराश्वौघान्प्लावयामासवाहिनीम् ॥ १८ ॥ यंयमार्च्छच्छरैर्द्रोणःपांडवानांरथव्रजम् ॥ ततस्ततःशरैर्द्रोणमपाकर्षतपार्षतः ॥ १९ ॥ तथातुयतमानस्यद्रोणस्ययु
धिभारत ॥ धृष्टद्युम्नंसमासाद्यत्रिधासैन्यमभिद्यत ॥ २० ॥ भोजमेकेभ्यवर्तंतजलसंधंतथापरे ॥ पांडवैर्हन्यमानाश्चद्रोणमेवापरेययुः ॥ २१ ॥ संघट्टयतिसैन्या
निद्रोणस्तुरथिनांवरः ॥ व्यधमच्चापितान्यस्यधृष्टद्युम्नोमहारथः ॥ २२ ॥ धार्तराष्ट्रास्तथाभूतावध्यंतेपांडुसृंजयैः ॥ अगोपाःपशवोरण्येबहुभिःश्वापदैरिव ॥ २३ ॥
कालःसमग्रसतोयोधान्धृष्टद्युम्नेनमोहितान् ॥ संग्रामेतुमुलेतस्मिन्नितिसंमेनिरेजनाः ॥ २४ ॥ कुनृपस्ययथाराष्ट्रंदुर्भिक्षव्याधितस्करैः ॥ द्राव्यतेतद्वदापन्ना
पांडवैस्तववाहिनी ॥ २५ ॥ अर्करश्मिविमिश्रेषुशस्त्रेषुकवचेषुच ॥ चक्षूंषिप्रत्यहन्यंतसैन्येनरजसातथा ॥ २६ ॥ त्रिधाभूतेषुसैन्येषुवध्यमानेषुपांडवैः ॥ अम
र्षितस्ततोद्रोणःपंचालान्व्यधमच्छरैः ॥ २७ ॥ मृद्नतस्तान्यनीकानिनिघ्नतश्चापिसायकैः ॥ बभूवरूपंद्रोणस्यकालाग्नेरिवदीप्यतः ॥ २८ ॥ रथंनागंहयंचापि
पत्तिनश्चविशांपते ॥ एकैकेनेषुणासंख्येनिर्बिभेदमहारथः ॥ २९ ॥ पांडवानांतुसैन्येषुनास्तिकश्चित्सभारत ॥ दधारयोरणेबाणान्द्रोणचापच्युतान्प्रभो ॥ ३० ॥
तत्पच्यमानमर्केणद्रोणसायकतापितम् ॥ बभ्रामपार्षतंसैन्यंतत्रतत्रैवभारत ॥ ३१ ॥ तथैवपार्षतेनापिकाल्यमानंबलंतव ॥ अभवत्सर्वतोदीप्तंशुष्कंवनमिवा
ग्निना ॥ ३२ ॥ बाध्यमानेषुसैन्येषुद्रोणपार्षतसायकैः ॥ त्यक्त्वाप्राणान्परंशक्त्यायुध्यंतेसर्वतोमुखाः ॥ ३३ ॥ तावकानांपरेषांचयुध्यतांभरतर्षभ ॥ नासीत्क
श्चिन्महाराजयोत्याक्षीत्संयुगंभयात् ॥ ३४ ॥ भीमसेनंतुकौंतेयंसोदर्याःपर्यवारयन् ॥ विविंशतिश्चित्रसेनोविकर्णश्चमहारथः ॥ ३५ ॥ विंदानुविंदावावंत्यौ
क्षेमधूर्तिश्चवीर्यवान् ॥ त्रयाणांतवपुत्राणांत्रयएवानुयायिनः ॥ ३६ ॥ बाह्लीकराजस्तेजस्वीकुलपुत्रोमहारथः ॥ सहसेनःसहामात्योद्रौपदेयानवारयत् ॥
॥ ३७ ॥ शैब्योगोवासनोराजायोधैर्दशशतावरैः ॥ काश्यस्याभिभुवःपुत्रंपराक्रांतमवारयत् ॥ ३८ ॥

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ काश्यस्यकाशिराजस्य ॥ ३८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ आवंत्योन्यः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥५१॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचनवतितमोऽध्यायः ॥ ९५ ॥ ॥ ७॥ राज

अजातशत्रुंकौंतेयंज्वलंतमिवपावकम् ॥ मद्राणामीश्वरःशल्योराजाराजानमावृणोत् ॥ ३९ ॥ दुःशासनस्त्ववस्थाप्यस्वमनीकममर्षणः ॥ सात्यकिंप्रययौक्रुद्धः

 शूरोरथवरंयुधि ॥ ४० ॥ स्वकेनाहमनीकेनसंनद्धःकवचावृतः ॥ चतुःशतैर्महेष्वासैश्चेकितानमवारयम् ॥ ४१ ॥ शकुनिस्तुसहानीकोमाद्रीपुत्रमवारयत् ॥ गां

धारकैःसप्तशतैश्चापशक्त्यसिपाणिभिः ॥ ४२ ॥ विंदानुविंदावावंत्यौविराटंमत्स्यमार्च्छताम् ॥ प्राणांस्त्यक्त्वामहेष्वासौमित्रार्थेभ्युद्यतायुधौ ॥ ४३ ॥ शिखंडि

नंयाज्ञसेनिंरुंधानमपराजितम् ॥ बाह्लिकःप्रतिसंयत्तःपराक्रांतमवारयत् ॥ ४४ ॥ धृष्टद्युम्नंतुपांचाल्यंक्रूरैःसार्धंप्रभद्रकैः ॥ आवंत्यःसहसौवीरैःक्रुद्धरूपमवार

यत् ॥ ४५ ॥ घटोत्कचंतथाशूरंराक्षसंक्रूरकर्मिणम् ॥ अलायुधोद्रवत्तूर्णंक्रुद्धमायांतमाहवे ॥ ४६ ॥ अलंबुषंराक्षसेंद्रंकुंतिभोजोमहारथः ॥ सैन्येनमहतायुक्तःक्रु

द्धरूपमवारयत् ॥ ४७ ॥ सैंधवःपृष्ठतस्त्वासीत्सर्वसैन्यस्यभारत ॥ रक्षितःपरमेष्वासैःकृपप्रभृतिभीरथैः ॥ ४८ ॥ तस्यास्तांचक्ररक्षौद्वौसैंधवस्यबृहत्तमौ ॥ द्रौणिर्द

क्षिणतोराजन्सूतपुत्रश्चवामतः ॥ ४९ ॥ पृष्ठगोपास्तुतस्यासन्सौमदत्तिपुरोगमाः ॥ कृपश्चवृषसेनश्चशलःशल्यश्चदुर्जयः ॥ ५० ॥ नीतिमंतोमहेष्वासाःसर्वेयुद्ध

विशारदाः ॥ सैंधवस्यविधायैवंरक्षांयुयुधिरेततः ॥ ५१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसंकुलयुद्धेपंचनवतितमोऽध्यायः ॥ ९५ ॥

॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ राजन्संग्राममाश्चर्यंशृणुकीर्तयतोमम ॥ कुरूणांपांडवानांचयथायुद्धमवर्तत ॥ १ ॥ भारद्वाजंसमासाद्यव्यूहस्यप्रमुखे

स्थितम् ॥ अयोधयन्रणेपार्थाद्रोणानीकंबिभित्सवः ॥ २ ॥ रक्षमाणःस्वकंव्यूहंद्रोणोपिसहसैनिकैः ॥ अयोधयद्रणेपार्थान्प्रार्थयानोमहद्यशः ॥ ३ ॥ विंदानुविं

दावावंत्यौविराटंदशभिःशरैः ॥ आजघ्नतुःसुसंक्रुद्धौतवपुत्रहितैषिणौ ॥ ४ ॥ विराटश्चमहाराजतावुभौसमरेस्थितौ ॥ पराक्रांतौपराक्रम्ययोधयामाससानु

गौ ॥ ५ ॥ तेषांयुद्धंसमभवद्दारुणंशोणितोदकम् ॥ सिंहस्यद्विपमुख्याभ्यांप्रभिन्नाभ्यांयथावने ॥ ६ ॥ बाह्लीकंरभसंयुद्धेयाज्ञसेनिर्महाबलः ॥ आजघ्नेविशिखै

स्तीक्ष्णैर्घोरैर्मर्मास्थिभेदिभिः ॥ ७ ॥ बाह्लीकोयाज्ञसेनिंतुहेमपुंखैःशिलाशितैः ॥ आजघानभृशंक्रुद्धोनवभिर्नतपर्वभिः ॥ ८ ॥ तद्युद्धमभवद्घोरंशरशक्तिसमा

कुलम् ॥ भीरूणांत्रासजननंशूराणांहर्षवर्धनम् ॥ ९ ॥ ताभ्यांतत्रशरैर्मुक्तैरंतरिक्षंदिशस्तथा ॥ अभवत्संवृतंसर्वंनप्राज्ञायतकिंचन ॥ १० ॥

न्विति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ हुताशनःप्रावर्त्ततेत्यनुषज्यते ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणि

शैब्योगोवासनोयुद्धेकाश्यपुत्रंमहारथम् ॥ ससैन्योयोधयामासगजःप्रतिगजंयथा ॥ ११ ॥ बाह्लीकराजःसंक्रुद्धोद्रौपदेयान्महारथान् ॥ मनःपंचेंद्रियाणीव शुशुभेयोधयन्रणे ॥ १२ ॥ अयोधयंस्तेसुभृशंतंशरौघैःसमंततः ॥ इंद्रियार्थायथादेहंशश्वद्देहवतांवर ॥ १३ ॥ वार्ष्णेयंसात्यकिंयुद्धेपुत्रोदुःशासनस्तव ॥ आजघ्नेसायकैस्तीक्ष्णैर्नवभिर्नतपर्वभिः ॥ १४ ॥ सोतिविद्धोबलवतामहेष्वासेनधन्विना ॥ ईषन्मूर्छांजगामाशुसात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ १५ ॥ समाश्वस्त स्तुवार्ष्णेयस्तवपुत्रंमहारथम् ॥ विव्याधदशभिस्तूर्णंसायकैःकंकपत्रिभिः ॥ १६ ॥ तावन्योन्यंदृढंविद्धावन्योन्यशरपीडितौ ॥ रेजतुःसमरेराजन्पुष्पिताविवकिंशुकौ ॥ १७ ॥ अलंबुषस्तुसंक्रुद्धःकुंतिभोजशरार्दितः ॥ अशोभतभृशंलक्ष्म्यापुष्पाढ्यइवकिंशुकः ॥ १८ ॥ कुंतिभोजंततोरक्षोविद्धाबहुभिरायसैः ॥ अनदद्भैरवंनादंवाहिन्याःप्रमुखेतव ॥ १९ ॥ ततस्तौसमरेशूरौयोधयंतौपरस्परम् ॥ ददृशुःसर्वसैन्यानिशक्रजंभौयथापुरा ॥ २० ॥ शकुनिंरभसंयुद्धेकृतवैरंच भारत ॥ माद्रीपुत्रौचसंरब्धौशरैश्चार्दयतांभृशम् ॥ २१ ॥ तुमुलःसमहान्राजन्प्रावर्ततजनक्षयः ॥ त्वयासंजनितोत्यर्थंकर्णेनचविवर्धितः ॥ २२ ॥ रक्षितस्तवपुत्रैश्चक्रोधमूलोहुताशनः ॥ यइमांपृथिवींराजन्दग्धुंसर्वांसमुद्यतः ॥ २३ ॥ शकुनिःपांडुपुत्राभ्यांकृतःसविमुखःशरैः ॥ नस्मजानातिकर्तव्यंयुद्धेकिंचित्पराक्रमम् ॥ २४ ॥ विमुखंचैनमालोक्यमाद्रीपुत्रौमहारथौ ॥ ववर्षतुःपुनर्बाणैर्यथामेघौमहागिरिम् ॥ २५ ॥ सवध्यमानोबहुभिःशरैःसंनतपर्वभिः ॥ संप्रायाज्जवनैरश्वैर्द्रोणानीकायसौबलः ॥ २६ ॥ घटोत्कचस्तथाशूरंराक्षसंतमलायुधम् ॥ अभ्ययाद्भृशंयुद्धेवेगमास्थायमध्यमम् ॥ २७ ॥ तयोर्युद्धंमहाराजचित्ररूपमिवाभवत् ॥ यादृशंहिपुरावृत्तंरामरावणयोर्मृधे ॥ २८ ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजामद्रराजानमाहवे ॥ विद्ध्वापंचाशताबाणैःपुनर्विव्याधसप्तभिः ॥ २९ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धं तयोरत्यद्भुतंनृप ॥ यथापूर्वंमहद्युद्धंशंबरामरराजयोः ॥ ३० ॥ विविंशतिश्चित्रसेनोविकर्णश्चतवात्मजः ॥ अयोधयन्भीमसेनंमहत्यासेनयावृताः ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिद्वंद्वयुद्धेपण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तथातस्मिन्प्रवृत्तेतुसंग्रामेलोमहर्षणे ॥ कौरवेयांस्त्रिधाभूतान्पांडवाःसमुपाद्रवन् ॥ १ ॥ जलसंधंमहाबाहुंभीमसेनोभ्यवर्तत ॥ युधिष्ठिरःसहानीकःकृतवर्माणमाहवे ॥ २ ॥

टीकायांपण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ तथेति ॥ १ ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ कुंजराश्वनरानितिकाकाक्षिवदुभयत्रयथाविभक्तिसंबध्यते ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

किरंस्तुशरवर्षाणिरोचमानइवांशुमान् ॥ धृष्टद्युम्नोमहाराजद्रोणमभ्यद्रवद्रणे ॥ ३ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंत्वरतांसर्वधन्विनाम् ॥ कुरूणांपांडवानांचसंक्रुद्धानांपर
स्परम् ॥ ४ ॥ संक्षयेतुतथाभूतेवर्तमानेमहाभये ॥ द्वंद्वीभूतेषुसैन्येषुयुध्यमानेष्वभीतवत् ॥ ५ ॥ द्रोणःपांचालपुत्रेणबलीबलवतासह ॥ यदक्षिपत्पृषत्कौघांस्तद
द्भुतमिवाभवत् ॥ ६ ॥ पुंडरीकवनानीवविध्वस्तानिसमंततः ॥ चक्रातेद्रोणपांचाल्यौनृणांशीर्षाण्यनेकशः ॥ ७ ॥ विनिकीर्णानिवीराणामनीकेषुसमंततः ॥
वस्त्राभरणशस्त्राणिध्वजवर्मायुधानिच ॥ ८ ॥ तपनीयतनुत्राणाःसंसिक्तारुधिरेणच ॥ संसक्ताइवदृश्यंतेमेघसंघाःसविद्युतः ॥ ९ ॥ कुंजराश्वनरानन्येपातयं
तिस्मपत्रिभिः ॥ तालमात्राणिचापानिविकर्षंतोमहारथाः ॥ १० ॥ असिचर्माणिचापानिशिरांसिकवचानिच ॥ विप्रकीर्यंतशूराणांसंप्रहारेमहात्मनाम् ॥ ११ ॥
उत्थितान्यगणेयानिकबंधानिसमंततः ॥ अदृश्यंतमहाराजतस्मिन्परमसंकुले ॥ १२ ॥ गृध्राःकंकाबकाःश्येनावायसाजंबुकास्तथा ॥ बहुशःपिशिताशाश्चत
त्रादृश्यंतमारिष ॥ १३ ॥ भक्षयंतश्चमांसानिपिबंतश्चापिशोणितम् ॥ विलुंपंतश्चकेशांश्चमज्जाश्चबहुधानृप ॥ १४ ॥ आकर्षंतःशरीराणिशरीरावयवांस्तथा ॥
नराश्वगजसंघानांशिरांसिचततस्ततः ॥ १५ ॥ कृतास्त्रारणदीक्षाभिर्दीक्षितारणशालिनः ॥ रणेजयंप्रार्थयानाभृशंयुयुधिरेतदा ॥ १६ ॥ असिमार्गान्बहुविधा
न्विचेरुःसैनिकारणे ॥ ऋष्टिभिःशक्तिभिःप्रासैःशूलतोमरपट्टिशैः ॥ १७ ॥ गदाभिःपरिघैश्चान्यैरायुधैश्चभुजैरपि ॥ अन्योन्यंजघ्निरेक्रुद्धायुद्धरंगगतानराः ॥ १८ ॥
रथिनोरथिभिःसार्धमश्वारोहाश्वसादिभिः ॥ मातंगावरमातंगैःपदाताश्चपदातिभिः ॥ १९ ॥ क्षीबाइवान्येचोन्मत्तारंगेष्विवचवारणाः ॥ उच्चुक्रुशुरथान्योन्यं
जघ्नुरन्योन्यमेवच ॥ २० ॥ वर्तमानेतथायुद्धेनिर्मर्यादेविशांपते ॥ धृष्टद्युम्नोहयानश्वैर्द्रोणस्यव्यत्यमिश्रयत् ॥ २१ ॥ तेहयाःसाध्वशोभंतमिश्रितावातरंहसः ॥
पारावतसवर्णाश्चरक्तशोणाश्चसंयुगे ॥ २२ ॥ पारावतसवर्णास्तेरक्तशोणविमिश्रिताः ॥ हयाःशुशुभिरेराजन्मेघाइवसविद्युतः ॥ २३ ॥ धृष्टद्युम्नस्तुसंप्रेक्ष्यद्रोण
मभ्याशमागतम् ॥ असिचर्माददेवीरोधनुरुत्सृज्यभारत ॥ २४ ॥ चिकीर्षुर्दुष्करंकर्मपार्षतःपरवीरहा ॥ ईषयासमतिक्रम्यद्रोणस्यरथमाविशत् ॥ २५ ॥ अति
ष्ठद्युगमध्येसयुगसंनहनेषुच ॥ जघानार्धेषुचाश्वानांतत्सैन्यान्यभ्यपूजयन् ॥ २६ ॥

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ युगसंनहनेषुयुगबंधेषु ॥ २६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ अवाक्षिपन् अपनीतवंतः ॥ ३६ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तनवतितमोऽध्यायः ॥ ९७ ॥ ॥ ७ ॥ बाणेइति

खड्गेनचरतस्तस्यशोणाश्वानधितिष्ठतः ॥ नददर्शांतरंद्रोणस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ २७ ॥ यथाश्येनस्यपतनंवनेष्वामिषगृद्धिनः ॥ तथैवासीदभीसारस्तस्यद्रोणं जिघांसतः ॥ २८ ॥ ततःशरशतेनास्यशतचंद्रंसमाक्षिपत् ॥ द्रोणोद्रुपदपुत्रस्यखड्गंचदशभिःशरैः ॥ २९ ॥ हयांश्चैवचतुःषष्ट्याशराणांजघ्निवान्बली ॥ ध्वजंछ त्रंचभल्लाभ्यांतथातौपार्ष्णिसारथी ॥ ३० ॥ अथास्मैत्वरितोबाणमपरंजीवितांतकम् ॥ आकर्णपूर्णंचिक्षेपवज्रंवज्रधरोयथा ॥ ३१ ॥ तंचतुर्दशभिस्तीक्ष्णैर्बा णैश्चिच्छेदसात्यकिः ॥ ग्रस्तमाचार्यमुख्येनधृष्टद्युम्नंव्यमोचयत् ॥ ३२ ॥ सिंहेनेवमृगंग्रस्तंनरसिंहेनमारिष ॥ द्रोणेनमोचयामासपांचाल्यंशिनिपुंगवः ॥ ॥ ३३ ॥ सात्यकिंप्रेक्ष्यगोप्तारंपांचाल्यंचमहाहवे ॥ शराणांत्वरितोद्रोणःषड्विंशत्यासमार्पयत् ॥ ३४ ॥ ततोद्रोणंशिनेःपौत्रोग्रसंतमपिसृंजयान् ॥ प्रत्यविध्य च्छितैर्बाणैःषड्विंशत्यास्तनांतरे ॥ ३५ ॥ ततःसर्वेरथास्तूर्णंपांचाल्याजयगृद्धिनः ॥ सात्वताभिसृतेद्रोणेधृष्टद्युम्नमवाक्षिपन् ॥ ३६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रो णपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिद्रोणधृष्टद्युम्नयुद्धेसप्तनवतितमोऽध्यायः ॥ ९७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच बाणेतस्मिन्निकृत्तेतुधृष्टद्युम्नेचमो क्षिते ॥ तेनवृष्णिप्रवीरेणयुयुधानेनसंजय ॥ १ ॥ अमर्षितोमहेष्वासःसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ नरव्याघ्रःशिनेःपौत्रेद्रोणःकिमकरोद्युधि ॥ २ ॥ ॥ संजयउवाच संप्रद्रुतःक्रोधविषोव्यादितास्यशरासनः ॥ तीक्ष्णधारेषुदशनःसितनाराचदंष्ट्रवान् ॥ ३ ॥ संरंभामर्षताम्राक्षोमहोरगइवश्वसन् ॥ नरवीरःप्रमुदितःशोणैरश्वै र्महाजवैः ॥ ४ ॥ उत्पतद्भिरिवाकाशेक्रामद्भिरिवपर्वतम् ॥ रुक्मपुंखान्शरानस्यन्युयुधानमुपाद्रवत् ॥ ५ ॥ शरपातमहावर्षंरथघोषबलाहकम् ॥ कार्मुकाकर्षवि क्षेपंनाराचबहुविद्युतम् ॥ ६ ॥ शक्तिखड्गाशनिधरंक्रोधवेगसमुत्थितम् ॥ द्रोणमेघमनावार्यंहयमारुतचोदितम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वैवाभिपतंतंतंशूरःपरपुरंजयः ॥ उवाच सूतंशैनेयःप्रहसन्युद्धदुर्मदः ॥ ८ ॥ एनंवैब्राह्मणंशूरंस्वकर्मण्यनवस्थितम् ॥ आश्रयंधार्त्तराष्ट्रस्यराज्ञोदुःखभयापहम् ॥ ९ ॥ शीघ्रंप्रजवितैरश्वैःप्रत्युद्याहिप्रहृष्ट वत् ॥ आचार्यंराजपुत्राणांसततंशूरमानिनम् ॥ १० ॥ ततोरजतसंकाशामाधवस्यहयोत्तमाः ॥ द्रोणस्याभिमुखाःशीघ्रमगच्छन्वातरंहसः ॥ ११ ॥ ततस्तौद्रो णशैनेयौयुयुधातेपरंतपौ ॥ शरैरनेकसाहस्रैस्ताडयंतौपरस्परम् ॥ १२ ॥ इषुजालावृतंव्योमचक्रतुःपुरुषर्षभौ ॥ पूरयामासतुर्वीरावुभौदशदिशःशरैः ॥ १३ ॥

॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ कार्मुकाकर्षइवविक्षेपआसारप्रसाधनंयस्य ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ अंतरमवच्छेदः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ रथवाहिन्योरथसेनाः ॥ २८ ॥ वैजयंतीविलक्षणाभिःपताकाभिःपरिस्तो

मेघाविवातपापायेधाराभिरितरेतरम् ॥नस्मसूर्यस्तदाभातिनववौचसमीरणः॥१४॥इषुजालावृतंघोरमंधकारंसमंततः॥अनाधृष्यमिवान्येषांशूराणामभवत्त
 दा ॥ १५ ॥ अंधकारीकृतेलोकेद्रोणशैनेययोःशरैः ॥ तयोःशीघ्रास्त्रविदुषोर्द्रोणसात्वतयोस्तदा ॥ १६ ॥ नांतरंशरवृष्टीनांददृशेनरसिंहयोः ॥ इषूणांसंनिपातेन
शब्दोधाराभिघातजः ॥ १७ ॥ शुश्रुवेशक्रमुक्तानामशनीनामिवस्वनः ॥ नाराचैर्व्यतिविद्धानांशराणांरूपमाबभौ ॥ १८ ॥ आशीविषविदष्टानांसर्पाणामिव
भारत ॥ तयोर्ज्यातलनिर्घोषःशुश्रुवेयुद्धशौंडयोः ॥ १९ ॥ अजस्रंशैलशृंगाणांवज्रेणाहन्यतामिव ॥ उभयोस्तौरथौराजंस्तेचाश्वास्तौचसारथी ॥ २० ॥ रुक्मपुं
खैःशरैश्छिन्नाश्चित्ररूपाबभुस्तदा ॥ निर्मलानामजिह्मानांनाराचानांविशांपते ॥ २१ ॥ निर्मुक्ताशीविषाभानांसंपातोभूत्सुदारुणः ॥ उभयोःपतितेछत्रेतथैवप
तितौध्वजौ ॥ २२ ॥ उभौरुधिरसिक्तांगावुभौचविजयैषिणौ ॥ स्रवद्भिःशोणितंगात्रैःप्रस्रुताविववारणौ ॥ २३ ॥ अन्योन्यमभ्यविध्येतांजीवितांतकरैःशरैः ॥
गर्जितोत्क्रुष्टसंनादाःशंखदुंदुभिनिःस्वनाः ॥ २४ ॥ उपारमन्महाराजव्याजहारनकश्चन ॥ तूष्णींभूतान्यनीकानियोधायुद्धादुपारमन् ॥ २५ ॥ ददर्शद्वैरथंता
भ्यांजातकौतूहलोजनः ॥ रथिनोहस्तियंतारोहयारोहाःपदातयः ॥ २६ ॥ अवैक्षंताचलैर्नेत्रैःपरिवार्यनरर्षभौ ॥ हस्त्यनीकान्यतिष्ठंततथानीकानिवाजिनां ॥
॥ २७ ॥ तथैवरथवाहिन्यःप्रतिव्यूह्यव्यवस्थिताः ॥ मुक्ताविद्रुमचित्रैश्चमणिकांचनभूषितैः ॥ २८ ॥ ध्वजैराभरणैश्चित्रैःकवचैश्चहिरण्मयैः ॥ वैजयंतीपता
काभिःपरिस्तोमांगकंबलैः ॥ २९ ॥ विमलैर्निशितैःशस्त्रैर्हयानांचप्रकीर्णकैः ॥ जातरूपमयीभिश्चराजतीभिश्चमूर्द्धसु ॥ ३० ॥ गजानांकुंभमालाभिर्दंतवेष्टै
श्चभारत ॥ सबलाकाःसखद्योताःसैरावतशतह्रदाः ॥ ३१ ॥ अदृश्यंतोष्णपर्यायेमेघानामिववागुराः ॥ अपश्यन्नस्मदीयाश्चतेचयौधिष्ठिराःस्थिताः ॥ ३२ ॥
तद्युद्धंयुयुधानस्यद्रोणस्यचमहात्मनः ॥ विमानाग्रगतादेवाब्रह्मसोमपुरोगमाः ॥ ३३ ॥ सिद्धचारणसंघाश्चविद्याधरमहोरगाः ॥ गतप्रत्यागताक्षेपैश्चित्रैरस्त्र
विघातिभिः ॥ ३४ ॥ विविधैर्विस्मयंजग्मुस्तयोःपुरुषसिंहयोः ॥ हस्तलाघवमस्त्रेषुदर्शयंतौमहाबलौ ॥ ३५ ॥

मैर्वर्णकंबलैः अंगकंबलैःसूक्ष्मकंबलैः ॥ २९ ॥ ३० ॥ ऐरावतमिंद्रधनुः ऐरावतोभ्रमातंगैरित्युपक्रम्यनपुंसकंमहेंद्रस्यऋजुदीर्घशरासनेइतिमेदिनी ॥ ३१ ॥ उष्णस्यपर्यायेअपगमे वागुराःजालानि
समूहाइतियावत् ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ प्रत्यागतंनिवर्तनं आक्षेपःप्रहरणं ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ आलक्षयामासुर्लक्षितवंतः ॥ ४४ ॥ विदुर्नैत्यनुषज्यते ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ योगेनयुक्त्या ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

अन्योन्यमभिविध्येतांशरैस्तौद्रोणसात्यकी ॥ ततोद्रोणस्यदाशार्हःशरांश्चिच्छेदसंयुगे ॥ ३६ ॥ पत्रिभिःसुदृढैराशुधनुश्चैवमहाद्युतेः ॥ निमेषांतरमात्रेणभार द्वाजोऽपरंधनुः ॥ ३७ ॥ सज्यंचकारतदपिचिच्छेदास्यचसात्यकिः ॥ ततस्त्वरन्पुनर्द्रोणोधनुर्हस्तोव्यतिष्ठत ॥ ३८ ॥ सज्यंसज्यंधनुश्चास्यचिच्छेदनिशितैःशरैः ॥ एवमेकशतंछिन्नंधनुषांदृढधन्विना ॥ ३९ ॥ नचांतरंतयोर्दृष्टंसंधानेच्छेदनेपिच ॥ ततोस्यसंयुगेद्रोणोदृष्ट्वाकर्मातिमानुषम् ॥ ४० ॥ युयुधानस्यराजेंद्रमनसैत दचिंतयत् ॥ एतदस्त्रबलंरामेकार्तवीर्येधनंजये ॥ ४१ ॥ भीष्मेचपुरुषव्याघ्रेयदिदंसात्वतांवरे ॥ तंचास्यमनसाद्रोणःपूजयामासविक्रमम् ॥ ४२ ॥ लाघवंवास वस्येवसंप्रेक्ष्यद्विजसत्तमः ॥ तुतोषास्त्रविदांश्रेष्ठस्तथादेवाःसवासवाः ॥ ४३ ॥ नतामालक्षयामासुर्लघुतांशीघ्रचारिणः ॥ देवाश्चयुयुधानस्यगंधर्वाश्चविशां पते ॥ ४४ ॥ सिद्धचारणसंघाश्चविदुर्द्रोणस्यकर्मतत् ॥ ततोन्यद्धनुरादायद्रोणःक्षत्रियमर्दनः ॥ ४५ ॥ अस्त्रैरस्त्रविदांश्रेष्ठोयोधयामासभारत ॥ तस्यास्त्राण्य स्त्रमायाभिःप्रतिहत्यससात्यकिः ॥ ४६ ॥ जघाननिशितैर्बाणैस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ तस्यातिमानुषंकर्मदृष्ट्वान्यैरसमंरणे ॥ ४७ ॥ युक्तंयोगेनयोगज्ञास्तावकाः समपूजयन् ॥ यदस्त्रमस्यतिद्रोणस्तदेवास्यतिसात्यकिः ॥ ४८ ॥ तमाचार्योथसंभ्रांतोऽयोधयच्छत्रुतापनः ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजधनुर्वेदस्यपारगः ॥ ४९ ॥ वधाय युयुधानस्यदिव्यमस्त्रमुदैरयत् ॥ तदाग्नेयंमहाघोरंरिपुघ्नमुपलक्ष्यसः ॥ ५० ॥ दिव्यमस्त्रंमहेष्वासोवारुणंसमुदैरयत् ॥ हाहाकारोमहानासीदृष्ट्वादिव्यास्त्रधारि णौ ॥ ५१ ॥ नविचेरुस्तदाकाशेभूतान्याकाशगान्यपि ॥ अस्त्रेतेवारुणाग्नेयेताभ्यांबाणसमाहिते ॥ ५२ ॥ नयावदभ्यपद्येतांव्यावर्तदथभास्करः ॥ ततोयुधिष्ठि रोराजाभीमसेनश्चपांडवः ॥ ५३ ॥ नकुलःसहदेवश्चपर्यरक्षंतसात्यकिम् ॥ धृष्टद्युम्नमुखैःसार्धंविराटश्चसकेकयः ॥ ५४ ॥ मत्स्याःशाल्वेयसेनाश्चद्रोणमाजग्मु रंजसा ॥ दुःशासनंपुरस्कृत्यराजपुत्राःसहस्रशः ॥ ५५ ॥ द्रोणमभ्युपपद्यंतसपत्नैःपरिवारितम् ॥ ततोयुद्धमभूद्राजंस्तेषांतवचधन्विनाम् ॥ ५६ ॥ रजसासंवृते लोकेशरजालसमावृते ॥ सर्वमाविग्नमभवन्नप्राज्ञायतकिंचन ॥ सैन्येनरजसाध्वस्तेनिर्मर्यादमवर्तत ॥ ५७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथव धपर्वणिद्रोणसात्यकियुद्धेअष्टनवतितमोऽध्यायः ॥ ९८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

नयावदभ्यपद्येतां यावदेवनपराभूते व्यावर्तन्मध्याह्नतःपरावृत्तोभूत् ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टनवतितमोऽध्यायः ॥ ९८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

विवर्तमानेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ स्नायुनद्धाःसूक्ष्मचर्माग्रग्रथिताः ॥ ७ ॥ ८ ॥ क्रोशंक्रोशमुद्दिश्य ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८॥१९॥२०॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ विवर्तमानेत्वादित्येतत्रास्तशिखरंप्रति ॥ रजसाकीर्यमाणेचमंदीभूतेदिवाकरे ॥ १ ॥ तिष्ठतांयुध्यमानानांपुनरावर्ततामपि ॥ भज्यतांज
यतांचैवजगामतदहःशनैः ॥२॥तथातेषुविषक्तेषुसैन्येषुजयगृद्धिषु ॥ अर्जुनोवासुदेवश्चसैंधवायैवजग्मतुः ॥३॥ रथमार्गप्रमाणंतुकौंतेयोनिशितैःशरैः ॥ चक्रा
रतत्रपंथानंययौयेनजनार्दनः॥४॥यत्रयत्ररथोयातिपांडवस्यमहात्मनः ॥ तत्रतत्रैवदीर्यंतेसेनास्तवविशांपते॥५॥रथशिक्षांतुदाशार्होदर्शयामासवीर्यवान् ॥
उत्तमाधममध्यानिमंडलानिविदर्शयन् ॥ ६ ॥ तेतुनामांकिताःपीताःकालज्वलनसंनिभाः ॥ स्नायुबद्धाःसुपर्वाणःपृथवोदीर्घगामिनः ॥ ७॥ वैणवाश्चायसा
श्चोग्राग्रसंतोविविधानरीन् ॥ रुधिरंपतगैःसार्धंप्राणिनांपपुराहवे ॥ ८ ॥ रथस्थितोग्रतःक्रोशंयानस्यत्यर्जुनःशरान् ॥ रथेक्रोशमतिक्रांतेतस्यतेघ्नंतिशात्रवान्
॥ ९ ॥ तार्क्ष्यमारुतरंहोभिर्वाजिभिःसाधुवाहिभिः ॥ तदागच्छद्धृषीकेशःकृत्स्नंविस्मापयन्जगत् ॥ १० ॥ नतथागच्छतिरथस्तपनस्यविशांपते ॥ नेंद्रस्यनतुरुद्र
स्यनापिवैश्रवणस्यच ॥ ११ ॥ नान्यस्यसमरेराजन्गतपूर्वस्तथारथः ॥ यथाययावर्जुनस्यमनोभिप्रायशीघ्रगः ॥ १२ ॥ प्रविश्यतुरणेराजन्केशवःपरवीरहा ॥
सेनामध्येहयांस्तूर्णंचोदयामासभारत ॥ १३ ॥ ततस्तस्यरथौघस्यमध्यंप्राप्यहयोत्तमाः ॥ कृच्छ्रेणरथमूहुस्तंक्षुत्पिपासासमन्विताः ॥ १४ ॥ क्षताश्चबहुभिःशस्त्रै
र्युद्धशौंडैरनेकशः ॥ मंडलानिविचित्राणिविचेरुस्तेमुहुर्मुहुः ॥ १५ ॥ हतानांवाजिनागानांरथानांचनरैःसह ॥ उपरिष्टादतिक्रांताःशैलाभानांसहस्रशः ॥ १६ ॥
एतस्मिन्नंतरेवीरावावंत्यौभ्रातरौनृप ॥ सहसेनौसमार्च्छेतांपांडवंक्लांतवाहनम् ॥ १७ ॥ तावर्जुनंचतुःषष्ट्यासप्तत्याचजनार्दनम् ॥ शराणांचशतैरश्वानविध्ये
तांमुदान्वितौ ॥१८॥ तावर्जुनोमहाराजनवभिर्नतपर्वभिः ॥ आजघानरणेक्रुद्धोमर्मज्ञोमर्मभेदिभिः ॥१९॥ ततस्तौतुशरौघेणबीभत्सुंसहकेशवम् ॥ आच्छादये
तांसंरब्धौसिंहनादंचचक्रतुः ॥२०॥ तयोस्तुधनुषीचित्रेभल्लाभ्यांश्वेतवाहनः ॥ चिच्छेदसमरेतूर्णंध्वजौचकनकोज्ज्वलौ ॥ २१ ॥ अथान्येधनुषीराजन्प्रगृह्यसम
रेतदा ॥ पांडवंभृशसंक्रुद्धावर्दयामासतुःशरैः ॥ २२ ॥ तयोस्तुभृशसंक्रुद्धःशराभ्यांपांडुनंदनः ॥ धनुषीचिच्छिदेतूर्णंभूयएवधनंजयः ॥ २३ ॥ तथान्यैर्विशि
खैस्तूर्णंरुक्मपुंखैःशिलाशितैः ॥ जघानाश्वांस्तथासूतौपार्ष्णीचसपदानुगौ ॥ २४ ॥ ॥८३॥

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ सूतौसारथी पार्ष्णीपृष्ठरक्षौ ॥ २४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ अद्रिचयोगिरिशृंगं ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

ज्येष्ठस्यचशिरःकायात्क्षुरप्रेणन्यकृंतत ॥ सपपातहतःपृथ्व्यांवातरुग्णइवद्रुमः ॥ २५ ॥ विंदंतुनिहतंदृष्ट्वाह्यनुविंदःप्रतापवान् ॥ हताश्वंरथमुत्सृज्यगदां
गृह्यमहाबलः ॥ २६ ॥ अभ्यवर्ततसंग्रामेभ्रातुर्वधमनुस्मरन् ॥ गदयारथिनांश्रेष्ठोनृत्यन्निवमहारथः ॥ २७ ॥ अनुविंदस्तुगदयाललाटेमधुसूदनम् ॥
स्पृष्ट्वानाकंपयत्क्रुद्धोमैनाकमिवपर्वतम् ॥ २८ ॥ तस्यार्जुनःशरैःषड्भिर्ग्रीवांपादौभुजौशिरः ॥ निचकर्तससंछिन्नःपपाताद्रिचयोयथा ॥ २९ ॥ ततस्तौनिहतौ
दृष्ट्वातयोराजन्पदानुगाः ॥ अभ्यद्रवंतसंक्रुद्धाःकिरंतःशतशःशरान् ॥ ३० ॥ तानर्जुनःशरैस्तूर्णंनिहत्यभरतर्षभ ॥ व्यरोचतयथावह्निर्दावंदग्ध्वाहिमात्यये ॥
॥ ३१ ॥ तयोःसेनामतिक्रम्यकृच्छ्रादिवधनंजयः ॥ विबभौजलदंहित्वादिवाकरइवोदितः ॥ ३२ ॥ तंदृष्ट्वाकुरवस्त्रस्ताःप्रहृष्टाश्चाभवन्पुनः ॥ अभ्यवर्ततपार्थं
चसमंताद्भरतर्षभ ॥ ३३ ॥ श्रांतंचैनंसमालक्ष्यज्ञात्वादूरेचसैंधवम् ॥ सिंहनादेनमहतासर्वतःपर्यवारयन् ॥ ३४ ॥ तांस्तुदृष्ट्वासुसंरब्धानुत्स्मयन्पुरुषर्षभः ॥ शनकैरि
वदाशार्हमर्जुनोवाक्यमब्रवीत् ॥ ३५ ॥ शरार्दिताश्चग्लानाश्चहयादूरेचसैंधवः ॥ किमिहानंतरंकार्यंज्यायिष्ठंतवरोचते ॥ ३६ ॥ ब्रूहिकृष्णयथातत्त्वंत्वंहिप्राज्ञतमः
सदा ॥ भवन्नेत्रारणेशत्रून्विजेष्यंतीहपांडवाः ॥ ३७ ॥ ममत्वनंतरंकृत्यंयद्वैतत्त्वंनिबोधमे ॥ हयान्विमुच्यहिसुखंविशल्यान्कुरुमाधव ॥ ३८ ॥ एवमुक्तस्तुपार्थेनकेश
वःप्रत्युवाचतम् ॥ ममाप्येतन्मतंपार्थयदिदंतेप्रभाषितम् ॥ ३९ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ अहमावारयिष्यामिसर्वसैन्यानिकेशव ॥ त्वमप्यत्रयथान्यायंकुरुकार्यमनं
तरम् ॥ ४० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ सोवतीर्यरथोपस्थादसंभ्रांतोधनंजयः ॥ गांडीवंधनुरादायतस्थौगिरिरिवाचलः ॥ ४१ ॥ तमभ्यधावन्क्रोशंतःक्षत्रियाज
यकांक्षिणः ॥ इदंछिद्रमितिज्ञात्वाधरणीस्थंधनंजयम् ॥ ४२ ॥ तमेकंरथवंशेनमहतापर्यवारयन् ॥ विकर्षंतश्चचापानिविसृजंतश्चसायकान् ॥ ४३ ॥ शस्त्राणि
चविचित्राणिक्रुद्धास्तत्रव्यदर्शयन् ॥ छादयंतःशरैःपार्थंमेघाइवदिवाकरम् ॥ ४४ ॥ अभ्यद्रवंतवेगेनक्षत्रियाःक्षत्रियर्षभम् ॥ नरसिंहंरथोदाराःसिंहंमत्ताइवद्वि
पाः ॥ ४५ ॥ तत्रपार्थस्यभुजयोर्महद्बलमदृश्यत ॥ यत्क्रुद्धोबहुलाःसेनाःसर्वतःसमवारयत् ॥ ४६ ॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यद्विषतांसर्वतोविभुः ॥ इषुभिर्बहुभिस्तूर्णंसर्वा
नेवसमावृणोत् ॥ ४७ ॥ तत्रांतरिक्षेबाणानांप्रगाढानांविशांपते ॥ संघर्षेणमहार्चिष्मान्पावकःसमजायत ॥ ४८ ॥

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ प्रगाढानांव्यत्रगाढानां ॥ ४८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४९ ॥ ५० ॥ शराएवोर्मयोवेगायस्य ऊर्मिःस्त्रीपुंसयोर्वीच्यांप्रकाशेवेगभंगयोरितिमेदिनी ॥ ५१ ॥ रथएवोर्मयोभंगायत्र ॥ ५२ ॥ वेलाभूतोमर्यादारूपः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥

तत्रतत्रमहेष्वासैःश्वसद्भिःशोणितोक्षितैः॥ हयैर्नागैश्चसंभिन्नैर्नदद्भिश्चारिकर्षणैः ॥ ४९ ॥ संरब्धैश्चारिभिर्वीरैःप्रार्थयद्भिर्जयंमृधे ॥ एकस्थैर्बहुभिःक्रुद्धैरूष्मे
वसमजायत ॥ ५० ॥ शरोर्मिणंध्वजावर्त्तंनागनक्रंदुरत्ययम् ॥ पदातिमत्स्यकलिलंशंखदुंदुभिनिःस्वनम् ॥ ५१ ॥ असंख्येयमपारंचरथोर्मिणमतीवच॥उष्णी
षकमठंछत्रपताकाफेनमालिनम् ॥ ५२ ॥ रथसागरमक्षोभ्यंमातंगांगशिलाचितम्॥वेलाभूतस्तदापार्थःपत्रिभिःसमवारयत्॥५३॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥अ
र्जुनेधरणींप्राप्तेहयहस्तेचकेशवे॥एतदंतरमासाद्यकथंपार्थोनघातितः॥ ५४॥ ॥संजयउवाच॥ ॥सद्यःपार्थिवपार्थेननिरुद्धाःसर्वपार्थिवाः॥ रथस्थाधरणी
स्थेनवाक्यमच्छांदसंयथा ॥ ५५ ॥ सपार्थःपार्थिवान्सर्वान्भूमिस्थोपिरथस्थितान् ॥ एकोनिवारयामासलोभःसर्वगुणानिव ॥ ५६ ॥ ततोजनार्दनःसंख्ये
प्रियंपुरुषसत्तमम्॥ असंभ्रांतोमहाबाहुरर्जुनंवाक्यमब्रवीत् ॥ ५७॥ उदपानमिहाश्वानांनालमस्तिरणेर्जुन ॥ परीप्संतेजलंचेमेपेयंनत्ववगाहनम्॥५८॥इदम
स्तीत्यसंभ्रांतोब्रुवन्नस्त्रेणमेदिनीम्॥ अभिहत्यार्जुनश्चक्रेवाजिपानंसरःशुभम्॥ ५९॥हंसकारंडवाकीर्णंचक्रवाकोपशोभितम्॥सुविस्तीर्णप्रसन्नांभःप्रफुल्लवर
पंकजम्॥ ६० ॥ कूर्ममत्स्यगणाकीर्णमगाधमृषिसेवितम्॥ आगच्छन्नारदमुनिर्दर्शनार्थंकृतंक्षणात्॥ ६१ ॥ शरवंशंशरस्थूणंशराच्छादनमद्भुतम्॥शरवेश्मा
करोत्पार्थस्त्वष्टेवाद्भुतकर्मकृत् ॥ ६२ ॥ ततःप्रहस्यगोविंदःसाधुसाध्वित्यथाब्रवीत्॥ शरवेश्मनिपार्थेनकृतेतस्मिन्महात्मना ॥ ६३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रो
णपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिविंदानुविंदवधेअर्जुनसरोनिर्माणेचएकोनशततमोऽध्यायः॥ ९९॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥ सलिलेजनिते
तस्मिन्कौंतेयेनमहात्मना॥ निस्तारितेद्विषत्सैन्येकृतेचशरवेश्मनि ॥ १ ॥ वासुदेवोरथात्तूर्णमवतीर्यमहाद्युतिः ॥ मोचयामासतुरगान्वितुन्नान्कंकपत्रिभिः ॥
॥ २ ॥ अदृष्टपूर्वंतदृष्ट्वासाधुवादोमहानभूत् ॥ सिद्धचारणसंघानांसैनिकानांचसर्वशः ॥ ३ ॥ पदातिनंतुकौंतेयंयुध्यमानंमहारथाः॥ नाशक्नुवन्वारयितुंतदद्भु
तमिवाभवत् ॥ ४ ॥ आपतत्सुरथौघेषुप्रभूतगजवाजिषु॥ नासंभ्रमत्तदापार्थस्तदस्यपुरुषानति ॥ ५ ॥

अलंपर्याप्तं ॥ ५८ ॥ अभिहत्यखात्वा वाजिपानंअश्वपानीयं ॥ ५९ ॥ हंसकारंडवाकीर्णमित्यादियोग्यतयावर्णनं ॥ ६० ॥ ६१ ॥ वंशःशालांधारकाष्ठंस्थूणामध्यस्तंभः ॥ ६२ ॥ ६३ ॥
॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकोननवतितमोऽध्यायः ॥ ९९ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥ सलिलेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ पुरुषानतिपुरुषेभ्योतिशयः असंभ्रमतउपसर्गात्पूर्वमार्षोऽट् ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ विदधतुर्दर्शितवंतौ ॥ ११ ॥ १२ ॥ उपावर्त्तयत्परिलोडितवान् ॥ १३ ॥ श्रमंमनःकायखेदं ग्लानिंबलापचयं वमथुंफेनोद्गमं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

व्यसृजंतशरौघांस्तेपांडवंप्रतिपार्थिवाः ॥ नचाव्यथतधर्मात्मावासविःपरवीरहा ॥ ६ ॥ सतानिशरजालानिगदाःप्रासांश्चवीर्यवान् ॥ आगतानग्रसत्पार्थः सरितःसागरोयथा ॥ ७ ॥ अस्त्रवेगेनमहतापार्थोबाहुबलेनच ॥ सर्वेषांपार्थिवेंद्राणामग्रसत्तान्शरोत्तमान् ॥ ८ ॥ तत्तुपार्थस्यविक्रांतंवासुदेवस्यचोभयोः ॥ अपूजयन्महाराजकौरवामहदद्भुतम् ॥ ९ ॥ किमद्भुततमंलोकेभवितापयथवाप्यभूत् ॥ यदश्वान्पार्थगोविंदौमोचयामासतूरणे ॥ १० ॥ भयंविपुलमस्मासुतावधत्तांनरोत्तमौ ॥ तेजोविदधतुश्चोग्रंविस्रब्धौरणमूर्धनि ॥ ११ ॥ अथस्मयन्हृषीकेशःस्त्रीमध्यइवभारत ॥ अर्जुनेनकृतेसंख्येशरगर्भगृहेतदा ॥ १२ ॥ उपावर्तयदव्यग्रस्तानश्वान्पुष्करेक्षणः ॥ मिषतांसर्वसैन्यानांत्वदीयानांविशांपते ॥ १३ ॥ तेषांश्रमंचग्लानिंचवमथुंवेपथुंव्रणान् ॥ सर्वंव्यपानुदत्कृष्णःकुशलोह्यश्वकर्मणि ॥ १४ ॥ शल्यानुद्धृत्यपाणिभ्यांपरिमृज्यचतान्हयान् ॥ उपावर्त्ययथान्यायंपाययामासवारिसः ॥ १५ ॥ सतांँल्लब्धोदकान्स्नातान्जग्धान्नान्विगतक्लमान् ॥ योजयामाससंहृष्टःपुनरेवरथोत्तमे ॥ १६ ॥ सतंरथवरंशौरिःसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ समास्थायमहातेजाःसार्जुनःप्रययौद्रुतम् ॥ १७ ॥ रथंरथवरस्याजौयुक्तंलब्धोदकैर्हयैः ॥ इक्ष्वाकुरुबलश्रेष्ठाःपुनर्विमनसोभवन् ॥ १८ ॥ विनिःश्वसंतस्तेराजन्भग्नदंष्ट्राइवोरगाः ॥ धिगहोधिग्गतःपार्थःकृष्णश्चेत्यब्रुवन्पृथक् ॥ १९ ॥ तत्सैन्यंसर्वतोदृष्ट्वालोमहर्षणमद्भुतम् ॥ त्वरध्वमितिचाक्रंदन्नैतदस्तीतिचाब्रुवन् ॥ २० ॥ सर्वक्षत्रस्यमिषतोरथेनैकेनदंशितौ ॥ बालक्रीडनकेनेवकदर्थीकृत्यनोबलम् ॥ २१ ॥ क्रोशतांयतमानानामसंसक्तौपरंतपौ ॥ दर्शयित्वात्मनोवीर्यंप्रयातौसर्वराजसु ॥ २२ ॥ तौप्रयातौपुनर्दृष्ट्वातदान्येसैनिकाब्रुवन् ॥ त्वरध्वंकुरवःसर्वेवधेकृष्णकिरीटिनोः ॥ २३ ॥ रथयुक्तोहिदाशार्होमिषतांसर्वधन्विनाम् ॥ जयद्रथाययात्येषकदर्थीकृत्यनोरणे ॥ २४ ॥ तत्रकेचिन्मिथोराजन्समभाषंतभूमिपाः ॥ अदृष्टपूर्वंसंग्रामेतदृष्ट्वामहदद्भुतम् ॥ २५ ॥ सर्वसैन्यानिराजाचधृतराष्ट्रोऽत्ययंगतः ॥ दुर्योधनापराधेनक्षत्रंकृत्स्नाचमेदिनी ॥ २६ ॥ विलयंसमनुप्राप्तातच्चराजानबुध्यते ॥ इत्येवंक्षत्रियास्तत्रब्रुवंत्यन्येचभारत ॥ २७ ॥ सिंधुराजस्ययत्कृत्यंगतस्ययमसादनम् ॥ तत्करोतुवृथादृष्टिर्धार्तराष्ट्रोऽनुपायवित् ॥ २८ ॥ ततःशीघ्रतरंप्रायात्पांडवःसैंधवंप्रति ॥ विवर्तमानेतिग्मांशौहृष्टैःपीतोदकैर्हयैः ॥ २९ ॥

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ । २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ प्रावहन्अत्यक्रामन् ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ धिष्ठितंकिंचिदवस्थितं ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांशततमोऽध्यायः ॥ १०० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

तंप्रयांतंमहाबाहुंसर्वशस्त्रभृतांवरम् ॥ नाशक्नुवन्वारयितुंयोधाःक्रुद्धमिवांतकम् ॥ ३० ॥ विद्राव्यतुततःसैन्यंपांडवःशत्रुतापनः ॥ यथामृगगणान्सिंहःसैंधवार्थे व्यलोडयत् ॥ ३१ ॥ गाहमानस्त्वनीकानितूर्णमश्वानचोदयत् ॥ बलाकाभंतुदाशार्हःपांचजन्यंव्यनादयत् ॥ ३२ ॥ कौंतेयेनाग्रतःसृष्टान्यपतन्पृष्ठतःशराः ॥ तूर्णात्तूर्णतरंत्व्यश्वाःप्रावहन्वातरंहसः ॥ ३३ ॥ ततोनृपतयःक्रुद्धाःपरिवव्रुर्धनंजयम् ॥ क्षत्रियाबहवश्चान्येजयद्रथवधैषिणम् ॥ ३४ ॥ सैन्येषुविप्रयातेषुधिष्ठितंपु रुषर्षभम् ॥ दुर्योधनोन्वयात्पार्थंत्वरमाणोमहाहवे ॥ ३५ ॥ वातोद्धूतपताकंतंरथंजलदनिःस्वनम् ॥ घोरंकपिध्वजंदृष्ट्वाविषण्णारथिनोभवन् ॥ ३६ ॥ दिवाकरेथ रजसासर्वतःसंवृतेभृशम् ॥ शरार्ताश्चरणेयोधाःशेकुःकृष्णौनवीक्षितुम् ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसैन्यविस्मयेशततमो ऽध्यायः ॥ १०० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ स्रंसंतइवमज्जानस्तावकानांभयान्नृप ॥ तौदृष्ट्वासमतिक्रांतौवासुदेवधनंजयौ ॥ १ ॥ सर्वे तुप्रतिसंरब्धाह्रीमंतःसत्त्वचोदिताः ॥ स्थिरीभूतामहात्मानःप्रत्यगच्छन्धनंजयम् ॥ २ ॥ येगताःपांडवंयुद्धेरोषामर्षसमन्विताः ॥ तेद्यापिननिवर्तंतेसिंधवःसाग रादिव ॥ ३ ॥ असंतस्तुन्यवर्तंतवेदेभ्यइवनास्तिकाः ॥ नरकंभजमानास्तेप्रत्यपद्यंतकिल्बिषम् ॥ ४ ॥ तावतीत्यरथानीकंविमुक्तौपुरुषर्षभौ ॥ ददृशातेयथारा होरास्यान्मुक्तौप्रभाकरौ ॥ ५ ॥ मत्स्याविवमहाजालंविदार्यविगतक्लमौ ॥ तथाकृष्णावदृश्येतांसेनाजालंविदार्यतत् ॥ ६ ॥ विमुक्तौशस्त्रसंबाधाद्द्रोणानीका त्सुदुर्भिदात् ॥ अदृश्येतांमहात्मानौकालसूर्याविवोदितौ ॥ ७ ॥ अस्त्रसंबाधनिर्मुक्तौविमुक्तौशस्त्रसंकटात् ॥ अदृश्येतांमहात्मानौशत्रुसंबाधकारिणौ ॥ ८ ॥ वि मुक्तौज्वलनस्पर्शान्मकरास्याज्झषाविव ॥ अक्षोभयेतांसेनांतौसमुद्रंमकराविव ॥ ९ ॥ तावकास्तवपुत्राश्चद्रोणानीकस्थयोस्तयोः ॥ नैतौतरिष्यतोद्रोणमि तिचक्रुस्तदामतिम् ॥ १० ॥ तौतुदृष्ट्वाव्यतिक्रांतौद्रोणानीकंमहाद्युती ॥ नाशशंसुर्महाराजसिंधुराजस्यजीवितम् ॥ ११ ॥ आशाबलवतीराजन्सिंधुराजस्य जीविते ॥ द्रोणहार्दिक्ययोःकृष्णौनमोक्ष्येतेइतिप्रभो ॥ १२ ॥ तामाशांविफलीकृत्यसंतीर्णौतौपरंतपौ ॥ द्रोणानीकंमहाराजभोजानीकंचदुस्तरम् ॥ १३ ॥ अथदृष्ट्वा व्यतिक्रांतौज्वलिताविवपावकौ ॥ निराशाःसिंधुराजस्यजीवितंनशशंसिरे ॥ १४ ॥

स्रंसंतइति ॥ १ ॥ २ ॥ अमर्षश्चिरानुबद्धःकोपः ॥ ३ ॥ ४ ॥ प्रभाकरौचंद्रादित्यौ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ मरुधन्वानंमरुस्थलं ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ द्रोणएवग्राहोयस्मिन्ह्रदइवह्रदस्तस्मात् द्रोणानीकादित्यर्थः ॥ २६ ॥ द्रोणास्त्राण्येव

मिथश्चसमभाषेतामभीतौभयवर्धनौ ॥ जयद्रथवधेवाचस्तास्ताःकृष्णधनंजयौ ॥ १५ ॥ असौमध्येकृतःषड्भिर्धार्तराष्ट्रैर्महारथैः ॥ चक्षुर्विषयसंप्राप्तोनमेमो
क्ष्यतिसैंधवः ॥ १६ ॥ यद्यस्यसमरेगोप्ताशक्रोदेवगणैःसह ॥ तथाप्येनंनिहंस्यावइतिकृष्णावभाषतां ॥ १७ ॥ इतिकृष्णौमहाबाहूमिथःकथयतांतदा ॥ सिंधु
राजमवेक्षंतौत्वत्पुत्रावहुचुक्रुशुः ॥ १८ ॥ अतीत्यमरुधन्वानंप्रयांतौतृषितौगजौ ॥ पीत्वावारिसमाश्वस्तौतथैवास्तामरिंदमौ ॥ १९ ॥ व्याघ्रसिंहगजाकीर्णा
नतिक्रम्यचपर्वतान् ॥ वणिजाविवदृश्येतांहीनमृत्यूजरातिगौ ॥ २० ॥ तथाहिमुखवर्णोयमनयोरितिमेनिरे ॥ तावकावीक्ष्यमुक्तौतौविक्रोशंतिस्मसर्वशः ॥
॥ २१ ॥ द्रोणादाशीविषाकाराज्ज्वलितादिवपावकात् ॥ अन्येभ्यःपार्थिवेभ्यश्चभास्वंताविवभास्करौ ॥ २२ ॥ विमुक्तौसागरप्रख्याद्द्रोणानीकादरिंदमौ ॥ अ
दृश्येतांमुदायुक्तौसमुत्तीर्यार्णवंयथा ॥ २३ ॥ अस्त्रौघान्महतोमुक्तौद्रोणहार्दिक्यरक्षितात् ॥ रोचमानावदृश्येतामिंद्राग्न्योःसदृशौरणे ॥ २४ ॥ उद्भिन्नरुधिरौ
कृष्णौभारद्वाजस्यसायकैः ॥ शितैश्चितौव्यरोचेतांकर्णिकारैरिवाचलौ ॥ २५ ॥ द्रोणग्राहह्रदान्मुक्तौशक्त्याशीविषसंकटात् ॥ अयःशरोग्रमकरात्क्षत्रियप्रव
रांभसः ॥ २६ ॥ ज्याघोषतलनिर्ह्रादाद्गदानिस्त्रिंशविद्युतः ॥ द्रोणास्त्रमेघान्निर्मुक्तौसूर्येंदूतिमिरादिव ॥ २७ ॥ बाहुभ्यामिवसंतीर्णौसिंधुषष्ठाःसमुद्रगाः ॥ त
पांतेसरितःपूर्णामहाग्राहसमाकुलाः ॥ २८ ॥ इतिकृष्णौमहेष्वासौप्रशस्तौलोकविश्रुतौ ॥ सर्वभूतान्यमन्यंतद्रोणास्त्रबलवारणात् ॥ २९ ॥ जयद्रथंसमीपस्थ
मवेक्षंतौजिघांसया ॥ रुरुंनिपानेलिप्संतौव्याघ्राविवव्यतिष्ठतां ॥ ३० ॥ यथाहिमुखवर्णोयमनयोरितिमेनिरे ॥ तवयोधामहाराजहतमेवजयद्रथं ॥ ३१ ॥
लोहिताक्षौमहाबाहूसंयुक्तौकृष्णपांडवौ ॥ सिंधुराजमभिप्रेक्ष्यहृष्टौव्यनदतांमुहुः ॥ ३२ ॥ शौरेरभीषुहस्तस्यपार्थस्यचधनुष्मतः ॥ तयोरासीत्प्रभाराजन्सूर्य
पावकयोरिव ॥ ३३ ॥ हर्षएवतयोरासीद्द्रोणानीकप्रमुक्तयोः ॥ समीपेसैंधवंदृष्ट्वाश्येनयोरामिषंयथा ॥ ३४ ॥ तौतुसैंधवमालोक्यवर्तमानमिवांतिके ॥ सह
सापेततुःक्रुद्धौक्षिप्रंश्येनाविवामिषम् ॥ ३५ ॥ तौदृष्ट्वातुव्यतिक्रांतौहृषीकेशधनंजयौ ॥ सिंधुराजस्यरक्षार्थंपराक्रांतःसुतस्तव ॥ ३६ ॥

मेघः ॥ २७ ॥ सिंधुःषष्ठीयासां ताश्चशतद्रुविपाशेरावतीचंद्रभागावितस्ताः एताहिनितांतदुस्तराःसमुद्रगाइतिसरितांविशेषणंमहानदीत्वद्योतनार्थं ॥ २८ ॥ प्रशस्तौप्रकृष्टतमौ द्रोणास्त्रबलवारणविषयादति
शयनात् ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

द्रोणेनाबद्धकवचोराजादुर्योधनस्ततः॥ ययावेकरथेनाजौहयसंस्कारवित्प्रभो ॥ ३७ ॥ कृष्णपार्थौमहेष्वासौव्यतिक्रम्याथतेसुतः ॥ अग्रतःपुंडरीकाक्षंप्रती
॥ ८६ ॥ यायनराधिप ॥ ३८ ॥ ततःसर्वेषुसैन्येषुवादित्राणिप्रहृष्टवत् ॥ प्रावाद्यंतव्यतिक्रांतेतवपुत्रेधनंजयम् ॥ ३९ ॥ सिंहनादरवाश्वासन्शंखशब्दविमिश्रिताः ॥ दृष्ट्वा ७
दुर्योधनंतत्रकृष्णयोःप्रमुखेस्थितम् ॥ ४० ॥ येचतेसिंधुराजस्यगोप्तारःपावकोपमाः ॥ तेप्राहृष्यंतसमरेदृष्ट्वापुत्रंतवप्रभो ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वादुर्योधनं कृष्णोव्यतिक्रां
तंसहानुगम् ॥ अब्रवीदर्जुनंराजन्प्राप्तकालमिदंवचः ॥ ४२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिदुर्योधनागमेएकाधिकशततमोऽध्यायः ॥
॥ १०१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ दुर्योधनमतिक्रांतमेतंपश्यधनंजय ॥ अत्यद्भुतमिमंमन्येनास्त्यस्यसदृशोरथः ॥ १ ॥ दूरपातीमहेष्वा
सःकृतास्त्रोयुद्धदुर्मदः ॥ दृढास्त्रश्चित्रयोधीचधार्त्तराष्ट्रोमहाबलः ॥ २ ॥ अत्यंतसुखसंवृद्धोमानितश्चमहारथः ॥ कृतीचसततंपार्थनित्यंद्वेष्टिचबांधवान् ॥ ३ ॥
तेनयुद्धमहंमन्येप्राप्तकालंतवानघ ॥ अत्रवोद्यूतमायत्तंविजयायेतरायवा ॥ ४ ॥ अत्रक्रोधविषंपार्थविमुंचचिरसंभृतम् ॥ एषमूलमनर्थानांपांडवानांमहारथः
॥ ५ ॥ सोयंप्राप्तस्तवाक्षेपंपश्यसाफल्यमात्मनः ॥ कथंहिराजाराज्यार्थीत्वयागच्छेतसंयुगम् ॥ ६ ॥ दिष्ट्यात्विदानींसंप्राप्तएषतेबाणगोचरम् ॥ यथायंजीवितंज
ह्यात्तथाकुरुधनंजय ॥ ७ ॥ ऐश्वर्यमदसंमूढोनैषदुःखमुपेयिवान् ॥ नचतेसंयुगेवीर्यंजानातिपुरुषर्षभ ॥ ८ ॥ त्वांहिलोकास्त्रयःपार्थससुरासुरमानुषाः ॥ नो
त्सहंतेरणेजेतुंकिमुतैकःसुयोधनः ॥ ९ ॥ सदिष्ट्यासमनुप्राप्तस्तवपार्थरथांतिकम् ॥ जह्येनंत्वंमहाबाहोयथावृत्रंपुरंदरः ॥ १० ॥ एषह्यनर्थेसततंपराक्रांतस्तवान
घ ॥ निकृत्याधर्मराजंचद्यूतेवंचितवानयम् ॥ ११ ॥ बहूनिसुनृशंसानिकृतान्येतेनमानद ॥ युष्मासुपापमतिनाअपापेष्वेवनित्यदा ॥ १२ ॥ तमनार्यंसदाक्रुद्धं
पुरुषंकामरूपिणम् ॥ आर्यांयुद्धेमतिंकृत्वाजहिपार्थाविचारयन् ॥ १३ ॥ निकृत्याराज्यहरणंवनवासंचपांडव ॥ परिक्लेशंचकृष्णायाहृदिकृत्वापराक्रमम् ॥ १४ ॥
दिष्ट्यैषतवबाणानांगोचरेपरिवर्तते ॥ प्रतिघातायकार्यस्यदिष्ट्याचयततेग्रतः ॥ १५ ॥ दिष्ट्याजानातिसंग्रामेयोद्धव्यंहित्वयासह ॥ दिष्ट्याचसफलाःपार्थसर्वे
कामात्यकामिताः ॥ १६ ॥ तस्माज्जहिरणेपार्थधार्तराष्ट्रंकुलाधमम् ॥ यथेंद्रेणहतःपूर्वंजंभोदेवासुरेमृधे ॥ १७ ॥ ॥ ८६ ॥

दुर्योधनमिति नास्तीत्यर्जुनोत्तेजनं ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ आक्षेपंशरगोचरं ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ कार्यस्यजयद्रथवधरूपस्य १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १८ ॥ कृत्यरूपंअत्यंतकरणीयं ॥ १९ ॥ २० ॥ पदंप्रतिपदं ॥ २१ ॥ २२॥२३॥२४ ॥२५॥ २६॥ २७॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७॥ स्वामिसत्कारो

अस्मिन्हतेत्वयासैन्यमनाथंभिद्यतामिदम् ॥ वैरस्यास्यास्त्ववभृथोमूलंछिंधिदुरात्मनाम् ॥ १८॥ ॥संजयउवाच तंतथेत्यब्रवीत्पार्थःकृत्यरूपमिदंमम॥
सर्वमन्यदनादृत्यगच्छयत्रसुयोधनः॥ १९ ॥ येनैतद्दीर्घकालंनोभुक्तंराज्यमकंटकम् ॥ अप्यस्ययुधिविक्रम्यच्छिंद्यांमूर्धानमाहवे ॥ २० ॥ अपितस्यत्वनर्हा
याःपरिक्लेशस्यमाधव॥कृष्णायाःशक्नुयांगंतुंपदंकेशप्रधर्षणे ॥ २१ ॥ इत्येवंवादिनौकृष्णौहृष्टौश्वेतान्हयोत्तमान् ॥प्रेषयामासतुःसंख्येप्रेप्संतौतंनराधिपम्॥
॥ २२॥ तयोःसमीपंसंप्राप्यपुत्रस्तेभरतर्षभ ॥ नचकारभयंप्राप्तेभयेमहतिमारिष ॥ २३ ॥ तदस्यक्षत्रियास्तत्रसर्वएवाभ्यपूजयन् ॥ यदर्जुनहृषीकेशौप्रत्यु
द्यातौन्यवारयत्॥ २४ ॥ततःसर्वस्यसैन्यस्यतावकस्यविशांपते ॥ महानादोह्यभूत्तत्रदृष्ट्वाराजानमाहवे ॥ २५ ॥ तस्मिन्जनसमुन्नादेप्रवृत्तेभैरवेसति ॥ क
दर्थीकृत्यतेपुत्रःप्रत्यमित्रमवारयत् ॥ २६ ॥ आवारितस्तुकौंतेयस्तवपुत्रेणधन्विना ॥ संरंभमगमद्भूयःसचतस्मिन्परंतपः ॥ २७ ॥ तौदृष्ट्वाप्रतिसंरब्धौदुर्यो
धनधनंजयौ ॥ अभ्यवैक्षंतराजानोभीमरूपाःसमंततः ॥ २८ ॥ दृष्ट्वातुपार्थंसंरब्धंवासुदेवंचमारिष ॥ प्रहसन्नेवपुत्रस्तेयोद्धुकामःसमाह्वयत् ॥ २९ ॥ ततःप्र
हृष्टोदाशार्हःपांडवश्चधनंजयः ॥ व्यक्रोशेतांमहानादंदध्मतुश्चांबुजोत्तमौ ॥ ३० ॥ तौहृष्टरूपौसंप्रेक्ष्यकौरवेयास्तुसर्वशः ॥ निराशाःसमपद्यंतपुत्रस्यतवजी
विते॥ ३१ ॥शोकमापुःपरेचैवकुरवःसर्वएवते॥ अमन्यंतचपुत्रंतेवैश्वानरमुखेहुतम् ॥ ३२ ॥ तथातुदृष्ट्वायोधास्तेप्रहृष्टौकृष्णपांडवौ॥ हतोराजाहतोराजेत्यू
चिरेचभयार्दिताः ॥ ३३ ॥ जनस्यसंनिनादंतुश्रुत्वादुर्योधनोब्रवीत् ॥ व्येतुवोभीरहंकृष्णौप्रेषयिष्यामिमृत्यवे ॥ ३४ ॥ इत्युक्त्वासैनिकान्सर्वान्जयापेक्षीन
राधिपः ॥ पार्थमाभाष्यसंरंभादिदंवचनमब्रवीत् ॥ ३५ ॥ पार्थयच्छिक्षितंतेस्त्रंदिव्यंपार्थिवमेवच ॥ तद्दर्शयमयिक्षिप्रंयदिजातोसिपांडुना ॥ ३६ ॥ यद्बलंत
ववीर्यंचकेशवस्यतथैवच ॥ तत्कुरुष्वमयिक्षिप्रंपश्यामस्तवपौरुषम् ॥ ३७॥ अस्मत्परोक्षंकर्माणिकृतानिप्रवदंतिते ॥ स्वामिसत्कारयुक्तानियानितानीहदर्श
य॥ ३८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिदुर्योधनवचनेद्व्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १०२॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच एवमुक्त्वार्जुनंराजा
त्रिभिर्मर्मातिगैःशरैः॥ अभ्यविध्यन्महावेगैश्चतुर्भिश्चतुरोहयान्॥ १ ॥ वासुदेवंचदशभिःप्रत्यविध्यत्स्तनांतरे ॥प्रतोदंचास्यभल्लेनछित्त्वाभूमावपातयत्॥ २॥

वीरप्रधानोर्यमितियद्न्यैःसत्करणंतेनयुक्तानियोग्यतांगतानि ॥ ३८ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्व्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०२ ॥ . ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ एवमिति एवमीदृशप्रभावं ॥ १॥ २॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ युक्तांअन्यप्रयुक्तां ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ ससंग्रहंसोपदेशं देवंदेवैःकृतं ॥ २० ॥ २१ ॥

तंचतुर्दशभिःपार्थश्चित्रपुंखैःशिलाशितैः ॥ अविध्यत्तूर्णमव्यग्रस्तेचाभ्रश्यंतवर्मणि ॥ ३ ॥ तेषांनैष्फल्यमालोक्यपुनर्नवचपंचच॥ प्राहिणोन्निशितान्बाणां
स्तेचाभ्रश्यंतवर्मणः ॥ ४ ॥ अष्टाविंशांस्तुतान्बाणानस्तान्विप्रेक्ष्यनिष्फलान् ॥ अब्रवीत्परवीरघ्नःकृष्णोर्जुनमिदंवचः॥ ५॥ अदृष्टपूर्वंपश्यामिशिलानामिवस
र्पणम्॥ त्वयासंप्रेपिताःपार्थनार्थंकुर्वंतिपत्रिणः॥ ६॥ कच्चिद्गांडीवजःप्राणस्तथैवभरतर्षभ ॥ मुष्टिश्चतेयथापूर्वंभुजयोश्चबलंतव ॥ ७ ॥ नवाकच्चिदयंकालः
प्राप्तःस्यादद्यपश्चिमः ॥ तवचैवास्यशत्रोश्चतन्ममाचक्ष्वपृच्छतः ॥ ८ ॥ विस्मयोमेमहान्पार्थतवदृष्ट्वाशरानिमान् ॥ व्यर्थान्निपतितान्संख्येदुर्योधनरथंप्रति
॥ ९ ॥ वज्राशनिसमाघोराःपरकायावभेदिनः॥ शराःकुर्वंतितेनार्थंपार्थकाद्यविडंबना॥ १०॥ ॥अर्जुनउवाच॥ द्रोणेनैषामतिःकृष्णधार्तराष्ट्रेनिवेशिता॥
अभेद्याहिममास्त्राणामेषाकवचधारणा ॥ ११ ॥ अस्मिन्नंतर्हितंकृष्णत्रैलोक्यमपिवर्मणि ॥ एकोद्रोणोहिवेदैतदहंतस्माच्चसत्तमात् ॥ १२॥ नशक्यमेतत्क
वचंबाणैर्भेत्तुंकथंचन॥ अपिवज्रेणगोविंदस्वयंमघवतायुधि ॥ १३ ॥ जानंस्त्वमपिवैकृष्णमांविमोहयसेकथम्॥ यद्वृत्तंत्रिषुलोकेषुयच्चकेशववर्तते॥ १४॥
तथाभविष्यद्यच्चैवतत्सर्वंविदितंतव॥ नत्विदंवेदवैकश्चिद्यथात्वंमधुसूदन ॥ १५ ॥ एषदुर्योधनःकृष्णद्रोणेनविहितामिमाम्॥ तिष्ठत्यभीतवत्संख्येबिभ्रत्कवच
धारणाम्॥ १६॥ यत्त्वत्रविहितंकार्यंनैषतद्वेत्तिमाधव॥ स्त्रीवदेषबिभर्त्येतांयुक्तांकवचधारणाम्॥ १७॥ पश्यबाह्वोश्चमेवीर्यंधनुषश्चजनार्दन॥ पराजयिष्येकौ
रव्यंकवचेनापिरक्षितम् ॥ १८ ॥ इदमंगिरसेप्रादाद्देवेशोवर्मभास्वरम्॥ तस्माद्बृहस्पतिःप्रापततःप्रापपुरंदरः ॥ १९॥ पुनर्ददौसुरपतिर्मह्यंवर्मससंग्रहम्॥ दै
वंयद्यस्यवर्मैतद्ब्रह्मणावास्वयंकृतम्॥ २०॥ नैनंगोप्स्यतिदुर्बुद्धिमद्यबाणहतंमया॥ ॥संजयउवाच एवमुक्त्वार्जुनोबाणानभिमंत्र्यव्यकर्षयत्॥ २१॥
मानवास्त्रेणमानार्हस्तीक्ष्णावरणभेदिना ॥ विकृष्यमाणांस्तेनैवधनुर्मध्यगतांञ्छरान्॥ २२ ॥ तानस्यास्त्रेणचिच्छेदद्रौणिःसर्वास्त्रघातिना ॥ तान्निकृत्तानि
षून्दृष्ट्वादूरतोब्रह्मवादिना ॥ २३ ॥ न्यवेदयत्केशवायविस्मितःश्वेतवाहनः ॥ नैतदस्त्रंमयाशक्यंद्विःप्रयोक्तुंजनार्दन ॥ २४॥ अस्त्रंमामेवहन्याद्धिहन्याच्चापिब
लंमम॥ ततोदुर्योधनःकृष्णौनवभिर्नवभिःशरैः॥ २५ ॥ अविध्यतरणेराजन्शरैराशीविषोपमैः॥ भूयएवाभ्यवर्षच्चसमरेकृष्णपांडवौ ॥ २६ ॥ शरवर्षेणमह ॥८७॥
ताततोहृष्यंततावकाः॥ चक्रुर्वादित्रनिनदान्सिंहनादरवांस्तथा॥ २७॥

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ निर्देहान् निकृत्तावयवान् ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ नखमांसांतरेइषुभिराविध्यदितिपूर्वेणान्वयः संधिरार्षः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ क्रोशमात्रेसैंधवतोर्थात् ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

ततःक्रुद्धोरणेपार्थःसृक्किणीपरिसंलिहन् ॥ नापश्यच्चततोस्यांगंयन्नस्याद्वर्मरक्षितम् ॥ २८ ॥ ततोस्यनिशितैर्बाणैःसुमुक्तैरंतकोपमैः ॥ हयांश्चकारनिर्देहानुभौ चपार्ष्णिसारथी ॥ २९ ॥ धनुरस्याच्छिनत्तूर्णंहस्तावापंचवीर्यवान् ॥ रथंचशकलीकर्तुंसव्यसाचीप्रचक्रमे ॥ ३० ॥ दुर्योधनंचबाणाभ्यांतीक्ष्णाभ्यांविरथीकृ तम् ॥ आविध्यद्धस्ततलयोरुभयोरर्जुनस्तदा ॥ ३१ ॥ प्रयत्नज्ञोहिकौंतेयोनखमांसांतरेषुभिः ॥ सवेदनाभिराविग्नःपलायनपरायणः ॥ ३२ ॥ तंकृच्छ्रामापदंप्रा प्तंदृष्ट्वापरमधन्विनः ॥ समापेतुःपरीप्संतोधनंजयशरार्दितम् ॥ ३३ ॥ तंरथैर्बहुसाहस्रैःकल्पितैःकुंजरैर्हयैः ॥ पदात्योघैश्चसंरब्धैःपरिवव्रुर्धनंजयम् ॥ ३४ ॥ अथ नार्जुनगोविंदौनरथोवाप्यदृश्यत ॥ अस्त्रवर्षेणमहताजनौघैश्चापिसंवृतौ ॥ ३५ ॥ ततोर्जुनोस्त्रवीर्येणनिजघ्नेतांवरूथिनीम् ॥ तत्रव्यंगीकृताःपेतुःशतशोथरथ द्विपाः ॥ ३६ ॥ तेहताहन्यमानाश्चन्यगृह्णंस्तंरथोत्तमम् ॥ सरथस्तंभितस्तस्थौक्रोशमात्रेसमंततः ॥ ३७ ॥ ततोर्जुनंवृष्णिवीरस्त्वरितोवाक्यमब्रवीत् ॥ धनुर्वि स्फारयात्यर्थमहंध्मास्यामिचांबुजम् ॥ ३८ ॥ ततोविस्फार्यबलवद्गांडीवंजघ्निवान्रिपून् ॥ महताशरवर्षेणतलशब्देनचार्जुनः ॥ ३९ ॥ पांचजन्यंचबलवान्द ध्मौतारेणकेशवः ॥ रजसाध्वस्तपक्ष्मांतःप्रस्विन्नवदनोभृशम् ॥ ४० ॥ तस्यशंखस्यनादेनधनुषोनिःस्वनेनच ॥ निःसत्त्वाश्चससत्त्वाश्चक्षितौपेतुस्तदाजनाः ॥ ॥ ४१ ॥ तैर्विमुक्तोरथोरेजेवाय्वीरितइवांबुदः ॥ जयद्रथस्यगोप्तारस्ततःक्षुब्धाःसहानुगाः ॥ ४२ ॥ तेदृष्ट्वासहसापार्थंगोप्तारःसैंधवस्यतु ॥ चक्रुर्नादान्महेष्वा साःकंपयंतोवसुंधराम् ॥ ४३ ॥ बाणशब्दरवांश्चोग्रान्विमिश्रान्शंखनिःस्वनैः ॥ प्रादुश्चक्रुर्महात्मानःसिंहनादरवानपि ॥ ४४ ॥ तंश्रुत्वानिनदंघोरंतावकानां समुत्थितम् ॥ प्रदध्मतुःशंखवरौवासुदेवधनंजयौ ॥ ४५ ॥ तेनशब्देनमहतापूरितेयंवसुंधरा ॥ सशैलासार्णवद्वीपासपातालाविशांपते ॥ ४६ ॥ सशब्दोभरतश्रे ष्ठव्याप्यसर्वादिशोदश ॥ प्रतिसस्वानतत्रैवकुरुपांडवयोर्बले ॥ ४७ ॥ तावकारथिनस्तत्रदृष्ट्वाकृष्णधनंजयौ ॥ संभ्रमंपरमंप्राप्तास्त्वरमाणामहारथाः ॥ ४८ ॥ अथकृष्णौमहाभागौतावकावीक्ष्यदंशितौ ॥ अभ्यद्रवंतसंक्रुद्धास्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ४९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिदुर्योधन पराजयेत्र्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्र्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

तावकाइति प्रागग्रएवसमीक्ष्येत्यन्वयः ॥१॥ वैयाघ्रैर्व्याघ्रचर्मचित्रैः ॥२॥३॥४॥५॥६॥ कौलूतकाःकुलूतदेशजाःपार्वतीयसमानलक्षणाः ॥ ७ ॥ आजानेयैरिति गुडगंधाःकायेयेसुश्लक्ष्णाःकांतितोजित

संजयउवाच ॥ ॥तावकाहिसमीक्ष्यैवंवृष्ण्यंधककुरूत्तमौ॥प्रागत्वरन्जिघांसंतस्तथैवविजयःपरान् ॥ १ ॥सुवर्णचित्रैर्वैयाघ्रैःस्वनवद्भिर्महारथैः ॥दीपयंतोदिशःसर्वाज्वलद्भिरिवपावकैः ॥ २ ॥ रुक्मपुंखैश्चदुष्प्रेक्ष्यैःकार्मुकैःपृथिवीपते ॥ कूजद्भिरतुलान्नादान्कोपितैस्तुरगैरिव ॥ ३ ॥ भूरिश्रवाःशलःकर्णोवृषसेनोजयद्रथः ॥ कृपश्चमद्रराजश्चद्रौणिश्चरथिनांवरः ॥ ४ ॥तेपिबंतइवाकाशमश्वैरष्टौमहारथाः ॥ व्यराजयन्दशदिशोवैयाघ्रैर्हेमचंद्रकैः ॥ ५ ॥ तेदंशिताःसुसंरब्धारथैर्मेघौघनिःस्वनैः ॥ समावृण्वन्दशदिशःपार्थस्यनिशितैःशरैः ॥ ६ ॥ कौलूतकाहयाश्चित्रावहंतस्तान्महारथान् ॥ व्यशोभंततदाशीघ्रादीपयंतोदिशोदश ॥ ७ ॥ आजानेयैर्महावेगैर्नानादेशसमुत्थितैः॥पार्वतीयैर्नदीजैश्चसैंधवैश्चहयोत्तमैः ॥ ८ ॥ कुरुयोधवराराजंस्तवपुत्रंपरीप्सवः॥ धनंजयरथंशीघ्रंसर्वतःसमुपाद्रवन्॥ ९ ॥तेप्रगृह्यमहाशंखान्दध्मुःपुरुषसत्तमाः ॥ पूरयंतोदिवंराजन्पृथिवींचससागराम्॥ १० ॥तथैवदध्मतुःशंखौवासुदेवधनंजयौ ॥ प्रवरौसर्वदेवानांसर्वशंखवरौभुवि ॥ ११ ॥ देवदत्तंचकौंतेयःपांचजन्यंचकेशवः ॥ शब्दस्तुदेवदत्तस्यधनंजयसमीरितः ॥ १२ ॥ पृथिवींचांतरिक्षंचदिशश्चैवसमावृणोत् ॥ तथैवपांचजन्योपिवासुदेवसमीरितः ॥ १३ ॥ सर्वशब्दानतिक्रम्यपूरयामासरोदसी॥ तस्मिंस्तथावर्तमानेदारुणेनादसंकुले ॥ १४ ॥ भीरूणांत्रासजननेशूराणांहर्षवर्धने॥प्रवादितासुभेरीषुझर्झरेष्वानकेषुच ॥ १५ ॥ मृदंगेष्वपिराजेंद्रवाद्यमानेष्वनेकशः ॥ महारथाःसमाहूतादुर्योधनहितैषिणः॥ १६ ॥अमृष्यमाणास्तंशब्दंक्रुद्धाःपरमधन्विनः ॥ नानादेश्यामहीपालाःस्वसैन्यपरिरक्षिणः ॥ १७॥ अमर्षितामहाशंखान्दध्मुर्वीरामहारथाः ॥ कृतेप्रतिकरिष्यंतःकेशवस्यार्जुनस्यच ॥ १८ ॥बभूवतवतत्सैन्यंशंखशब्दसमीरितम्॥ उद्विग्नरथनागाश्वमस्वस्थमिववाविभो ॥ १९ ॥ तत्प्रविद्धमिवाकाशंशूरैःशंखविनादितम्॥ बभूवभृशमुद्विग्नंनिर्घातैरिवनादितम्॥२०॥सशब्दःसुमहान्राजन्दिशःसर्वाव्यनादयत्॥ त्रासयामासतत्सैन्यंयुगांतइवसंभृतः॥२१॥ ततोदुर्योधनोष्टौचराजानस्तेमहारथाः॥ जयद्रथस्यरक्षार्थंपांडवंपर्यवारयन्॥ २२ ॥

क्रोधाः सारयुतजितेंद्रियाःक्षुत्तृडाहितंचापिनोदुःखं जानंत्याजानेयानिर्दिष्टावाजिनोधीरैः वाहास्तुपार्वतीयाबलान्विताःस्निग्धकेशाश्च वृत्तखुरादृढपादामहाजवास्तेतिविख्याताः नदीजैर्नदीतीरजैः अश्वाःसकर्णिकाराःक्वचननदीतीरजाःसमुद्दिष्टाः पूर्वार्धेषूद्ग्राःपश्चार्धेचानताःकिंचित् ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७॥ १८॥ १९॥ प्रविद्धमाक्षिप्तं॥२०॥२१॥२२॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥२७॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥३५॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुरधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

ततोद्रौणिस्त्रिसप्तत्यावासुदेवमताडयत्॥ अर्जुनंचत्रिभिर्भल्लैर्ध्वजमश्वांश्चपंचभिः॥ २३ ॥ तमर्जुनःपृषत्कानांशतैःषड्भिरताडयत्॥ अत्यर्थमिवसंक्रुद्धःप्रतिविद्धेजनार्दने ॥ २४ ॥ कर्णंचदशभिर्विद्ध्वावृषसेनंत्रिभिस्तथा॥ शल्यस्यसशरंचापंमुष्टौचिच्छेदवीर्यवान्॥ २५ ॥ गृहीत्वाधनुरन्यत्तुशल्योविव्याधपांडवम्॥ भूरिश्रवास्त्रिभिर्बाणैर्हेमपुंखैःशिलाशितैः॥ २६ ॥ कर्णोद्वात्रिंशताचैववृषसेनश्चसप्तभिः॥ जयद्रथस्त्रिसप्तत्याकृपश्चदशभिःशरैः ॥ २७ ॥ मद्रराजश्चदशभिर्विव्यधुःफाल्गुनंरणे॥ ततःशराणांषष्ट्यातुद्रौणिःपार्थमवाकिरत्॥ २८॥ वासुदेवंचविंशत्यापुनःपार्थंचपंचभिः॥ प्रहसंस्तुनरव्याघ्रःश्वेताश्वःकृष्णसारथिः॥ २९॥ प्रत्यविध्यत्सतान्सर्वान्दर्शयन्पाणिलाघवम्॥ कर्णंद्वादशभिर्विद्ध्वावृषसेनंत्रिभिःशरैः ॥ ३० ॥ शल्यस्यसशरंचापंमुष्टिदेशेव्यकृंतत ॥ सौमदत्तिंत्रिभिर्विद्ध्वाशल्यंचदशभिःशरैः ॥ ३१ ॥ शितैरग्निशिखाकारैर्द्रौणिंविव्याधचाष्टभिः ॥ गौतमंपंचविंशत्यासैंधवंचशतेनह ॥ ३२ ॥ पुनर्द्रौणिंचसप्तत्याशराणांसोभ्यताडयत् ॥ भूरिश्रवास्तुसंक्रुद्धःप्रतोदंचिच्छिदेहरेः ॥ ३३ ॥ अर्जुनंचत्रिसप्तत्याबाणानामाजघानह ॥ ततःशरशतैस्तीक्ष्णैस्तानरीन्श्वेतवाहनः ॥ ३४ ॥ प्रत्यषेधद्द्रुतंक्रुद्धोमहावातोघनानिव ॥ ३५॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसंकुलयुद्धेचतुरधिकशततमोऽध्यायः॥ १०४॥

॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥ध्वजान्बहुविधाकारान्भ्राजमानानतिश्रिया॥ पार्थानांमामकानांचतान्ममाचक्ष्वसंजय॥१॥ संजयउवाच॥ ॥ध्वजान्बहुविधाकारान्शृणुतेषांमहात्मनाम्॥ रूपतोवर्णतश्चैवनामतश्चनिबोधमे॥ २ ॥ तेषांतुरथमुख्यानांरथेषुविविधाध्वजाः॥ प्रत्यदृश्यंतराजेंद्रज्वलिताइवपावकाः॥ ३ ॥ कांचनाःकांचनापीडाःकांचनस्रगलंकृताः॥ कांचनानीवशृंगाणिकांचनस्यमहागिरेः॥ ४ ॥ अनेकवर्णाविविधाध्वजाःपरमशोभनाः ॥ तेध्वजाःसंवृतास्तेषांपताकाभिःसमंततः ॥ ५ ॥ नानावर्णविरागाभिःशुशुभुःसर्वतोवृताः ॥ पताकाश्चततस्तास्तुश्वसनेनसमीरिताः॥ ६ ॥ नृत्यमानाव्यदृश्यंतरंगमध्येविलासिकाः॥ इंद्रायुधसवर्णाभाःपताकाभरतर्षभ॥ ७ ॥ दोधूयमानारथिनांशोभयंतिमहारथान्॥ सिंहलांगूलमुग्रास्यंध्वजंवानरलक्षणम्॥ ८ ॥ धनंजयस्यसंग्रामेप्रत्यदृश्यतभैरवम्॥ सवानरवरोराजन्पताकाभिरलंकृतः॥ ९ ॥

ध्वजानिति ॥ १ ॥ रूपंआकारः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १० ॥ ध्वजाग्रंध्वजमुख्यं कांचनंकांचनमयं ॥११॥१२॥ स्रग्वीस्रग्विणी ॥१३॥ १४॥१५॥१६॥ व्याहरिष्यन्वदिष्यन् ॥१७॥१८॥१९॥२० ॥ अलोहितार्काभोऽनुपरक्तस्फटिकवर्णः अर्कोर्कपर्णे

त्रासयामासतत्सैन्यंध्वजोगांडीवधन्वनः॥ तथैवसिंहलांगूलंद्रोणपुत्रस्यभारत॥ १०॥ ध्वजाग्रंसमपश्यामबालसूर्यसमप्रभम्॥ कांचनंपवनोद्धूतंशक्रध्वज
समप्रभम्॥११॥ नंदनंकौरवेंद्राणांद्रौणेर्लक्ष्मसमुच्छ्रितम्॥ हस्तिकक्ष्यापुनर्हैमीबभूवाधिरथेर्ध्वजः॥१२॥ आहवेखंमहाराजदद्दशेपूरयन्निव॥ पताकाकांच
नीस्रग्वीध्वजेकर्णस्यसंयुगे ॥ १३ ॥ नृत्यतीवरथोपस्थेश्वसनेनसमीरिता ॥ आचार्यस्यतुपांडूनांब्राह्मणस्यतपस्विनः ॥ १४ ॥ गोवृषोगौतमस्यासीत्कृपस्य
सुपरिष्कृतः॥ सतेनभ्राजतेराजन्गोवृषेणमहारथः ॥ १५ ॥ त्रिपुरघ्नरथोयद्वद्गोवृषेणविराजता ॥ मयूरोवृषसेनस्यकांचनोमणिरत्नवान् ॥ १६ ॥ व्याहरिष्य
न्निवातिष्ठत्सेनाग्रमुपशोभयन्॥ तेनतस्यरथोभातिमयूरेणमहात्मनः ॥ १७ ॥ यथास्कंदस्यराजेंद्रमयूरेणविराजता॥ मद्रराजस्यशल्यस्यध्वजाग्रेग्निशिखा
मिव॥ १८॥ सौवर्णींप्रतिपश्यामसीतामप्रतिमांशुभाम्॥ सासीताभ्राजतेतस्यरथमास्थायमारिष॥१९॥ सर्वबीजविरूढेवयथासीताश्रियावृता॥ वराहःसिं
धुराजस्यराजतोभिविराजते ॥ २० ॥ ध्वजाग्रेऽलोहितार्काभोहेमजालपरिष्कृतः॥ शुशुभेकेतुनातेनराजतेनजयद्रथः ॥ २१ ॥ यथादेवासुरेयुद्धेपुरापूषास्म
शोभते॥ सौमदत्तेःपुनर्यूपोयज्ञशीलस्यधीमतः ॥ २२ ॥ ध्वजःसूर्यइवाभातिसोमश्चात्रप्रदृश्यते॥ सयूपःकांचनोराजन्सौमदत्तेर्विराजते ॥ २३ ॥ राजसूये
मखश्रेष्ठेयथायूपःसमुच्छ्रितः ॥ शलस्यतुमहाराजराजतोद्विरदोमहान्॥ २४॥ केतुःकांचनचित्रांगैर्मयूरैरुपशोभितः ॥ सकेतुःशोभयामाससैन्यंतेभरतर्षभ
॥ २५॥ यथाश्वेतोमहानागोदेवराजचमूंतथा ॥ नागोमणिमयोराज्ञोध्वजःकनकसंवृतः ॥ २६ ॥ किंकिणीशतसंह्रादोभ्राजंश्चित्रोरथोत्तमे॥ व्यभ्राजतभृ
शंराजन्पुत्रस्तवविशांपते॥ २७॥ ध्वजेनमहतासंख्येकुरूणामृषभस्तदा॥ नवैतेतववाहिन्यामुच्छ्रिताःपरमध्वजाः ॥ २८ ॥ व्यदीपयंस्तेपृतनांयुगांतादित्यसं
निभाः॥ दशमस्त्वर्जुनस्यासीदेकएवमहाकपिः ॥ २९ ॥ अदीप्यतार्जुनोयेनहिमवानिववह्निना ॥ ततश्चित्राणिशुभ्राणिसुमहांतिमहारथाः ॥ ३० ॥ कार्मु
काण्याददुस्तूर्णमर्जुनार्थेपरंतपाः॥ तथैवधनुरायच्छत्पार्थःशत्रुविनाशनः॥ ३१ ॥ गांडीवंदिव्यकर्मातद्राजन्दुर्मंत्रितेतव॥ तवापराधाद्राजानोनिहताबहुशो
युधि॥ ३२॥ नानादिग्भ्यःसमाहूताःसहयाःसरथद्विपाः॥ तेषामासीद्व्यतिक्षेपोगर्जतामितरेतरम्॥ ३३॥

स्फटिकेइतिमेदिनी ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५॥ २६ ॥ २७॥२८ ॥ २९ ॥ हिमवानिववह्निनेति तत्रकिलपराशरेणवह्निःस्थापितः ॥३० ॥ ३१ ॥ ३२॥ व्यतिक्षेपःअन्योन्याभिघातः ॥३३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचाधिकशततमोऽध्यायः॥ १०५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ अर्जुनेइति ॥ १ ॥

दुर्योधनमुखानांचपांडूनामृषभस्यच ॥ तत्राद्भुतंपरंचक्रेकौंतेयःकृष्णसारथिः ॥ ३४ ॥ यदेकोबहुभिःसार्धंसमागच्छदभीतवत् ॥ अशोभतमहाबाहुर्गांडी
वंविक्षिपन्धनुः॥ ३५॥ जिगीषुस्तान्नरव्याघ्रोजिघांसुश्चजयद्रथम् ॥ तत्रार्जुनोनरव्याघ्रःशरैर्मुक्तैःसहस्रशः ॥ ३६ ॥ अदृश्यांस्तावकान्योधान्प्रचक्रेशत्रुताप
नः ॥ ततस्तेपिनरव्याघ्राःपार्थंसर्वेमहारथाः ॥ ३७ ॥ अदृश्यंसमरेचक्रुःसायकौघैःसमंततः ॥ संवृतेनरसिंहैस्तुकुरूणामृषभेर्जुने ॥ महानासीत्समुद्भूतस्तस्यसै
न्यस्यनिःस्वनः ॥ ३८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिध्वजवर्णनेपंचाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ अर्जुनेसैंधवंप्राप्तेभारद्वाजेनसंवृताः ॥ पंचालाःकुरुभिःसार्धंकिमकुर्वतसंजय ॥ १ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अपराह्णेमहाराजसंग्रा
मेलोमहर्षणे ॥ पंचालानांकुरूणांचद्रोणद्यूतमवर्तत ॥ २ ॥ पंचालाहिजिघांसंतोद्रोणंसंहृष्टचेतसः ॥ अभ्यमुंचंतगर्जंतःशरवर्षाणिमारिष ॥ ३ ॥ ततस्तुतुमुलस्ते
षांसंग्रामोवर्तताद्भुतः ॥ पंचालानांकुरूणांचघोरोदेवासुरोपमः ॥ ४ ॥ सर्वेद्रोणरथंप्राप्यपंचालाःपांडवैःसह ॥ तदनीकंबिभित्संतोमहास्त्राणिव्यदर्शयन् ॥ ५ ॥
द्रोणस्यरथपर्यंतंरथिनोरथमास्थिताः ॥ कंपयंतोभ्यवर्तंतवेगमास्थायमध्यमम् ॥ ६ ॥ तमभ्ययाद्बृहत्क्षत्रःकेकयानांमहारथः ॥ प्रवपन्निशितान्बाणान्महेंद्रा
शनिसंनिभान् ॥ ७ ॥ तंतुप्रत्युद्ययौशीघ्रंक्षेमधूर्तिर्महायशाः ॥ विमुंचन्निशितान्बाणान्शतशोथसहस्रशः ॥ ८ ॥ धृष्टकेतुश्चचेदीनामृषभोतिबलोदितः ॥ त्वरि
तोभ्यद्रवद्द्रोणंमहेंद्रइवशंबरम् ॥ ९ ॥ तमापतंतंसहसाव्यादितास्यमिवांतकम् ॥ वीरधन्वामहेष्वासस्त्वरमाणःसमभ्ययात् ॥ १० ॥ युधिष्ठिरंमहाराजंजिगीषुं
समवस्थितम् ॥ सहानीकंततोद्रोणोन्यवारयतवीर्यवान् ॥ ११ ॥ नकुलंकुशलंयुद्धेपराक्रांतंपराक्रमी ॥ अभ्यगच्छत्समायांतंविकर्णस्तेसुतःप्रभो ॥ १२ ॥ सहदे
वंतथायांतंदुर्मुखःशत्रुकर्षणः ॥ शरैरनेकसाहस्रैःसमवाकिरदाशुगैः ॥ १३ ॥ सात्यकिंतुनरव्याघ्रंव्याघ्रदत्तस्त्ववारयत् ॥ शरैःसुनिशितैस्तीक्ष्णैःकंपयन्वैमुहुर्मुहुः
॥ १४ ॥ द्रौपदेयान्नरव्याघ्रान्मुंचतःसायकोत्तमान् ॥ संरब्धान्रथिनःश्रेष्ठान्सौमदत्तिरवारयत् ॥ १५ ॥ भीमसेनंतदाक्रुद्धंभीमरूपोभयानकः ॥ प्रत्यवारयदायां
तमार्ष्यश्रृंगिर्महारथः ॥ १६ ॥ तयोःसमभवद्युद्धंनरराक्षसयोर्मृधे ॥ यादृगेवपुरावृत्तंरामरावणयोर्नृप ॥ १७ ॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ कंपयंतोभुवमितिशेषः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ सौमदत्तिःशलः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ हतोराजेतिअमन्यंतेत्यनुषंगः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

ततोयुधिष्ठिरोद्रोणंनवत्यानतपर्वणाम् ॥ आजघ्नेभरतश्रेष्ठःसर्वमर्मसुभारत ॥ १८ ॥ तंद्रोणःपंचविंशत्यानिजघानस्तनांतरे ॥ रोषितोभरतश्रेष्ठकौंतेयेनयशस्विना ॥ १९ ॥ भूयएवतुविंशत्यासायकानांसमाचिनोत् ॥ साश्वसूतध्वजंद्रोणःपश्यतांसर्वधन्विनाम् ॥ २० ॥ तान्शरान्द्रोणमुक्तांस्तुशरवर्षेणपांडवः ॥ अवारयतधर्मात्मादर्शयन्पाणिलाघवम् ॥ २१ ॥ ततोद्रोणोभृशंक्रुद्धोधर्मराजस्यसंयुगे ॥ चिच्छेदसमरेधन्वीधनुस्तस्यमहात्मनः ॥ २२ ॥ अथैनंछिन्नधन्वानंत्वरमाणोमहारथः ॥ शरैरनेकसाहस्रैःपूरयामाससर्वतः ॥ २३ ॥ अदृश्यंवीक्ष्यराजानंभारद्वाजस्यसायकैः ॥ सर्वभूतान्यमन्यंतहतमेवयुधिष्ठिरम् ॥ २४ ॥ केचिच्चैनममन्यंततथैवविमुखीकृतम् ॥ हतोराजेतिराजेंद्रब्राह्मणेनमहात्मना ॥ २५ ॥ सकृच्छ्रंपरमंप्राप्तोधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ त्यक्त्वातत्कार्मुकंछिन्नंभारद्वाजेनसंयुगे ॥ २६ ॥ आददेन्यद्धनुर्दिव्यंभास्वरंवेगवत्तरम् ॥ ततस्तान्सायकांस्तत्रद्रोणनुन्नान्सहस्रशः ॥ २७ ॥ चिच्छेदसमरेवीरस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ छित्त्वातुतान्शरान्राजन्क्रोधसंरक्तलोचनः ॥ २८ ॥ शक्तिंजग्राहसमरेगिरीणामपिदारिणीम् ॥ स्वर्णदंडांमहाघोरामष्टघंटांभयावहाम् ॥ २९ ॥ समुत्क्षिप्यचतांहृष्टोननादबलवद्बली ॥ नादेनसर्वभूतानित्रासयन्निवभारत ॥ ३० ॥ शक्तिंसमुद्यतांदृष्ट्वाधर्मराजेनसंयुगे ॥ स्वस्तिद्रोणायसहसासर्वभूतान्यथाब्रुवन् ॥ ३१ ॥ साराजभुजनिर्मुक्तानिर्मुक्तोरगसंनिभा ॥ प्रज्वालयंतीगगनंदिशःसप्रदिशस्तथा ॥ ३२ ॥ द्रोणांतिकमनुप्राप्तादीप्तास्यापन्नगीयथा ॥ तामापतंतींसहसादृष्ट्वाद्रोणोविशांपते ॥ ३३ ॥ प्रादुश्चक्रेततोब्राह्ममस्त्रमस्त्रविदांवरः ॥ तदस्त्रंभस्मसात्कृत्वातांशक्तिंघोरदर्शनाम् ॥ ३४ ॥ जगामस्यंदनंतूर्णंपांडवस्ययशस्विनः ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजाद्रोणास्त्रंतत्समुद्यतम् ॥ ३५ ॥ अशामयन्महाप्राज्ञोब्रह्मास्त्रेणैवमारिष ॥ विद्ध्वातंचरणेद्रोणंपंचभिर्नतपर्वभिः ॥ ३६ ॥ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनचिच्छेदास्यमहद्धनुः ॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंद्रोणःक्षत्रियमर्दनः ॥ ३७ ॥ गदांचिक्षेपसहसाधर्मपुत्रायमारिष ॥ तामापतंतींसहसागदांदृष्ट्वायुधिष्ठिरः ॥ ३८ ॥ गदामेवाग्रहीत्क्रुद्धश्चिक्षेपचपरंतप ॥ तेगदेसहसामुक्तेसमासाद्यपरस्परम् ॥ ३९ ॥ संघर्षात्पावकंमुक्त्वासमेयातांमहीतले ॥ ततोद्रोणोभृशंक्रुद्धोधर्मराजस्यमारिष ॥ ॥ ४० ॥ चतुर्भिर्निशितैस्तीक्ष्णैर्हयान्जघ्नेशरोत्तमैः ॥ चिच्छेदैकेनभल्लेनधनुश्चेंद्रध्वजोपमम् ॥ ४१ ॥ केतुमेकेनचिच्छेदपांडवंचार्दयत्त्रिभिः ॥ हताश्वात्तुरथात्तूर्णमवप्लुत्ययुधिष्ठिरः ॥ ४२ ॥

॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तस्यावूर्ध्वभुजोराजाव्यायुधोभरतर्षभ ॥ विरथंतंसमालोक्यव्यायुधंचविशेषतः ॥ ४३ ॥ द्रोणोव्यमोहयच्छत्रून्सर्वसैन्यानिवाविभो ॥ मुंचंश्श्रेषुगणांस्ती
क्ष्णान्लघुहस्तोदृढव्रतः॥ ४४ ॥ अभिदुद्रावराजानंसिंहोमृगमिवोल्बणः ॥ तमभिद्रुतमालोक्यद्रोणेनामित्रघातिना ॥ ४५ ॥ हाहेतिसहसाशब्दःपांडूनांसम
जायत ॥ हतोराजाहतोराजाभारद्वाजेनमारिष ॥ ४६ ॥ इत्यासीत्सुमहान्शब्दःपांडुसैन्यस्यभारत ॥ ततस्त्वरितमारुह्यसहदेवरथंनृपः ॥ अपायाज्जवनैरश्वैः
कुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ४७ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणियुधिष्ठिरापयानेषडधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
संजयउवाच ॥ ॥बृहत्क्षत्रमथायांतंकैकेयंदृढविक्रमम् ॥ क्षेमधूर्तिर्महाराजविव्याधोरसिमार्गणैः ॥ १ ॥ बृहत्क्षत्रस्तुतंराजानवत्यानतपर्वणाम् ॥ आजघ्नेत्वरितो
राजन्द्रोणानीकबिभित्सया ॥ २ ॥ क्षेमधूर्तिस्तुसंक्रुद्धःकैकेयस्यमहात्मनः ॥ धनुश्चिच्छेदभल्लेनपीतेननिशितेनह ॥ ३ ॥ अथैनंछिन्नधन्वानंशरेणानतपर्व
णा ॥ विव्याधसमरेतूर्णंप्रवरंसर्वधन्विनाम् ॥ ४ ॥ अथान्यद्धनुरादायबृहत्क्षत्रोहसन्निव ॥ व्यश्वसूतरथंचक्रेक्षेमधूर्तिमहारथम् ॥ ५ ॥ ततोपरेणभल्लेनपीतेनन‍ि
शितेनच ॥ जहारनृपतेःकायाच्छिरोज्वलितकुंडलम् ॥ ६ ॥ तच्छिन्नंसहसातस्यशिरःकुंचितमूर्धजम् ॥ सकिरीटंमहींप्राप्यबभौज्योतिरिवांबरात् ॥ ७ ॥ तंनिह
त्यरणेहृष्टोबृहत्क्षत्रोमहारथः ॥ सहसाभ्यपतत्सैन्यंतावकंपार्थकारणात् ॥ ८ ॥ धृष्टकेतुंतथायांतंद्रोणहेतोःपराक्रमी ॥ वीरधन्वामहेष्वासोवारयामासभारत
॥ ९ ॥ तौपरस्परमासाद्यशरदंष्ट्रौतरस्विनौ ॥ शरैरनेकसाहस्रैरन्योन्यमभिजघ्नतुः ॥ १० ॥ तावुभौनरशार्दूलौयुयुधातेपरस्परम् ॥ महावनेतीव्रमदौवारणावि
वयूथपौ ॥ ११ ॥ गिरिगह्वरमासाद्यशार्दूलाविवरोषितौ ॥ युयुधातेमहावीर्यौपरस्परजिघांसया ॥ १२ ॥ तद्युद्धमासीत्तुमुलंप्रेक्षणीयंविशांपते ॥ सिद्धचार
णसंघानांविस्मयाद्भुतदर्शनम् ॥ १३ ॥ वीरधन्वाततःक्रुद्धोधृष्टकेतोःशरासनम् ॥ द्विधाचिच्छेदभल्लेनप्रहसन्निवभारत ॥ १४ ॥ तदुत्सृज्यधनुश्छिन्नंचेदिराजो
महारथः ॥ शक्तिंजग्राहविपुलांहेमदंडामयस्मयीम् ॥ १५ ॥ तांतुशक्तिंमहावीर्यांदोर्भ्यामायम्यभारत ॥ चिक्षेपसहसायत्तोवीरधन्वरथंप्रति ॥ १६ ॥ तयातु
वीरघातिन्याशक्त्यात्वभिहतोभृशम् ॥ निर्भिन्नहृदयस्तूर्णंनिपपातरथान्महीम् ॥ १७ ॥ तस्मिन्विनिहतेवीरेत्रैगर्तानांमहारथे ॥ बलंतेभज्यतविभोपांडवेयैःस
मंततः ॥ १८ ॥

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्ता

सहदेवेततःषष्टिंसायकान्दुर्मुखोऽक्षिपत् ॥ ननादचमहानादंतर्जयन्पांडवंरणे ॥ १९ ॥ माद्रेयस्तुततःक्रुद्धोदुर्मुखंचशितैःशरैः ॥ भ्राताभ्रातरमायांतंविव्या
धप्रहसन्निव ॥ २० ॥ तंरणेरभसंदृष्ट्वासहदेवंमहाबलम् ॥ दुर्मुखोनवभिर्बाणैस्ताडयामासभारत ॥ २१ ॥ दुर्मुखस्यतुभल्लेनच्छित्त्वाकेतुंमहाबलः ॥ जघा
नचतुरोवाहांश्चतुर्भिर्निशितैःशरैः ॥ २२ ॥ अथापरेणभल्लेनपीतेननिशितेनह ॥ चिच्छेदसारथेःकायाच्छिरोज्वलितकुंडलम् ॥ २३ ॥ क्षुरप्रेणचतीक्ष्णेन
कौरव्यस्यमहद्धनुः ॥ सहदेवोरणेछित्त्वातंचविव्याधपंचभिः ॥ २४ ॥ हताश्वंतुरथंत्यक्त्वादुर्मुखोविमनास्तदा ॥ आरुरोहरथंराजन्निरमित्रस्यभारत ॥
॥ २५ ॥ सहदेवस्ततःक्रुद्धोनिरमित्रंमहाहवे ॥ जघानपृतनामध्येभल्लेनपरवीरहा ॥ २६ ॥ सपपातरथोपस्थान्निरमित्रोजनेश्वरः ॥ त्रिगर्त्तराजस्यसुतोव्यथ
यंस्तववाहिनीम् ॥ २७ ॥ तंतुहत्वामहाबाहुःसहदेवोव्यरोचत ॥ यथादाशरथीरामःखरंहत्वामहाबलम् ॥ २८ ॥ हाहाकारोमहानासीत्त्रिगर्त्तानांजनेश्वर ॥ राजपु
त्रंहतंदृष्ट्वानिरमित्रंमहारथम् ॥ २९ ॥ नकुलस्तेसुतंराजन्विकर्णंपृथुलोचनम् ॥ मुहूर्त्ताज्जितवाँल्लोकेतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ३० ॥ सात्यकिंव्याघ्रदत्तस्तुशरैःसंनत
पर्वभिः ॥ चक्रेऽदृश्यंसाश्वसूतंसध्वजंपृतनांतरे ॥ ३१ ॥ तान्निवार्यशरान्शूरःशैनेयःकृतहस्तवत् ॥ साश्वसूतध्वजंबाणैर्व्याघ्रदत्तमपातयत् ॥ ३२ ॥ कुमारेनि
हतेतस्मिन्मागधस्यसुतेप्रभो ॥ मागधाःसर्वतोयत्तायुयुधानमुपाद्रवन् ॥ ३३ ॥ विसृजंतःशरांश्चैवतोमरांश्चसहस्रशः ॥ भिंदिपालांस्तथाप्रासान्मुद्गरान्मुस
लानपि ॥ ३४ ॥ अयोधयन्रणेशूराःसात्वतंयुद्धदुर्मदम् ॥ तांस्तुसर्वान्सबलवान्सात्यकिर्युद्धदुर्मदः ॥ ३५ ॥ नातिकृच्छ्राद्धसन्नेवविजिग्येपुरुषर्षभः ॥ मागधा
न्द्रवतोदृष्ट्वाहतशेषान्समंततः ॥ ३६ ॥ बलंतेभज्यतविभोयुयुधानशरार्दितम् ॥ नाशयित्वारणेसैन्यंत्वदीयंमाधवोत्तमः ॥ ३७ ॥ विधुन्वानोधनुःश्रेष्ठंव्यभ्राज
तमहायशाः ॥ भज्यमानंबलंराजन्सात्वतेनमहात्मना ॥ ३८ ॥ नाभ्यवर्त्ततयुद्धायत्रासितंदीर्घबाहुना ॥ ततोद्रोणोभृशंक्रुद्धःसहसोद्वृत्यचक्षुषी ॥ सात्यकिंस
त्यकर्माणंस्वयमेवाभिदुद्रुवे ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसंकुलयुद्धेसप्ताधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०७ ॥ ॥ ७ ॥
संजयउवाच ॥ ॥ द्रौपदेयान्महेष्वासान्सौमदत्तिर्महायशाः ॥ एकैकंपंचभिर्विद्ध्वापुनर्विव्याधसप्तभिः ॥ १ ॥

धिकशततमोऽध्यायः ॥ १०७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ द्रौपदेयानिति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२॥३॥४॥५ ॥६ ॥७॥ ८॥९॥१०॥११॥ १२॥१३ ॥१४॥१५ ॥१६॥१७ ॥ १८ ॥१९ ॥२०॥ २१॥२२ ॥ २३॥ २४॥२५॥२६॥ २७ ॥

तेपीडिताभृशंतेनरौद्रेणसहसाविभो॥प्रमूढानैवविविदुर्मृधेकृत्यंस्मकिंचन॥ २॥नाकुलिश्चशतानीकःसौमदत्तिंनरर्षभम् ॥ द्वाभ्यांविद्धानदद्धृष्टःशराभ्यांश
त्रुकर्शनः॥ ३ ॥ तथेतरेरणेयत्तास्त्रिभिस्त्रिभिरजिह्मगैः॥ विव्यधुःसमरेतूर्णंसौमदत्तिममर्षणम्॥ ४ ॥ सतान्प्रतिमहाराजचिक्षेपपंचसायकान्॥एकैकंहृदिचा
जघ्नेएकैकेनमहायशाः॥ ५॥ततस्तेभ्रातरःपंचशरैर्विद्धामहात्मना॥ परिवार्यरणेवीरंविव्यधुःसायकैर्भृशम्॥ ६॥ आर्जुनिस्तुहयांस्तस्यचतुर्भिर्निशितैःशरैः॥
प्रेषयामाससंक्रुद्धोयमस्यसदनंप्रति ॥ ७ ॥ भैमसेनिर्धनुश्छित्त्वासौमदत्तेर्महात्मनः ॥ननादबलवन्नादंविव्याधचशितैःशरैः॥८॥ यौधिष्ठिरिर्ध्वजंतस्यच्छि
त्त्वाभूमावपातयत्॥ नाकुलिश्चाथयंतारंरथनीडादपाहरत्॥ ९ ॥ साहदेविस्तुतंज्ञात्वाभ्रातृभिर्विमुखीकृतम्॥ क्षुरप्रेणशिरोराजन्निचकर्तमहात्मनः ॥ १० ॥
तच्छिरोन्यपतद्भूमौतपनीयविभूषितम्॥भ्राजयत्तंरणोद्देशंबालसूर्यसमप्रभम्॥११॥सौमदत्तेःशिरोदृष्ट्वानिहतंतन्महात्मनः॥वित्रस्तास्तावकाराजन्प्रदुद्रुवुर
नेकधा॥ १२॥ अलंबुषस्तुसमरेभीमसेनंमहाबलम्॥ योधयामाससंक्रुद्धोलक्ष्मणंरावणिर्यथा॥ १३॥ संप्रयुद्धौरणेदृष्ट्वातावुभौनरराक्षसौ ॥ विस्मयःसर्वभू
तानांप्रहर्षःसमजायत॥१४॥ आर्ष्यश्रृंगिततोभीमोनवभिर्निशितैःशरैः॥ विव्याधप्रहसन्राजन्राक्षसेंद्रममर्षणम्॥ १५॥ तद्रक्षःसमरेविद्धंकृत्वानादंभयाव
हम् ॥ अभ्यद्रवत्ततोभीमंयेचतस्यपदानुगाः ॥ १६ ॥ सभीमंपंचभिर्विद्धाशरैःसंनतपर्वभिः ॥ भैमान्परिजघानाशुरथांस्त्रिशतमाहवे॥ १७॥पुनश्चतुःशता
न्हत्वाभीमंविव्याधपत्रिणा॥सोतिविद्धस्तथाभीमोराक्षसेनमहाबलः॥ १८॥ निपपातरथोपस्थेमूर्छयाभिपरिप्लुतः॥ प्रतिलभ्यततःसंज्ञांमारुतिःक्रोधमूर्च्छि
तः॥ १९॥ विकृष्यकार्मुकंघोरंभारसाधनमुत्तमम्॥ अलंबुषंशरैस्तीक्ष्णैरर्दयामाससर्वतः॥ २०॥ सविद्धोबहुभिर्बाणैर्नीलांजनचयोपमः ॥ शुशुभेसर्वतोरा
जन्प्रफुल्लइवकिंशुकः॥ २१ ॥ सवध्यमानःसमरेभीमचापच्युतैःशरैः॥ स्मरन्भ्रातृवधंचैवपांडवेनमहात्मना ॥ २२॥ घोरंरूपमथोकृत्वाभीमसेनमभाषत॥
तिष्ठेदानींरणेपार्थपश्यमेद्यपराक्रमम्॥ २३॥ बकोनामसुदुर्बुद्धेराक्षसप्रवरोबली॥ परोक्षंममतद्वृत्तंयद्भ्रातामेहतस्त्वया ॥ २४॥ एवमुक्त्वाततोभीममंतर्धा
नंगतस्तदा॥महताशरवर्षेणभृशंतंसमवाकिरत्॥ २५॥ भीमस्तुसमरेराजन्नदृश्येराक्षसेतदा ॥ आकाशंपूरयामासशरैःसंनतपर्वभिः ॥ २६ ॥ सवध्यमानो
भीमेननिमेषाद्रथमास्थितः॥ जगामधरणींचैवक्षुद्रःखंसहसागमत्॥ २७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बृहत्वृहन् ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ऋटीःऋष्टयः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टा

उच्चावचानिरूपाणिचकारसुबहूनिच ॥ अणुर्बृहत्पुनःस्थूलोनादान्मुंचन्निवांबुदः ॥ २८ ॥ उच्चावचास्तथावाचोव्याजहारसमंततः ॥ निपेतुर्गगनाच्चैवशरधा
राःसहस्रशः ॥ २९ ॥ शक्तयःकणपाःप्रासाःशूलपट्टिशतोमराः ॥ शतघ्न्यःपरिघाश्चैवभिंदिपालाःपरश्वधाः ॥ ३० ॥ शिलाःखड्गागुडाश्चैवऋष्टीर्वज्राणिचैव
ह ॥ साराक्षसविसृष्टातुशस्त्रवृष्टिःसुदारुणा ॥ ३१ ॥ जघानपांडुपुत्रस्यसैनिकान्रणमूर्धनि ॥ तेनपांडवसैन्यानांसूदितायुधिवारणाः ॥ ३२ ॥ हयाश्चबहवो
राजन्पत्तयश्चतथापुनः ॥ रथेभ्योरथिनःपेतुस्तस्यनुन्नाःस्मसायकैः ॥ ३३ ॥ शोणितोदांरथावर्तांहस्तिग्राहसमाकुलाम् ॥ छत्रहंसांकर्दमिनींबाहुपन्नगसंकुलाम्
॥ ३४ ॥ नदींप्रावर्तयामासरक्षोगणसमाकुलाम् ॥ वहंतींबहुधाराजंश्चेदिपंचालसृंजयान् ॥ ३५ ॥ तंतथासमरेराजन्विचरंतमभीतवत् ॥ पांडवाभृशसंवि
ग्नाःप्रापश्यंस्तस्यविक्रमम् ॥ ३६ ॥ तावकानांतुसैन्यानांप्रहर्षःसमजायत ॥ वादित्रनिनदश्चोग्रःसुमहान्रोमहर्षणः ॥ ३७ ॥ तंश्रुत्वानिनदंघोरंतवसैन्यस्य
पांडवः ॥ नामृष्यतयथानागस्तलशब्दंसमीरितम् ॥ ३८ ॥ ततःक्रोधाभिताम्राक्षोनिर्दहन्निवपावकः ॥ संदधेत्वाष्ट्रमस्त्रंसस्वयंत्वष्टेवमारुतिः ॥ ३९ ॥ ततःशर
सहस्राणिप्रादुरासन्समंततः ॥ तैःशरैस्तवसैन्यस्यविद्रवःसुमहानभूत् ॥ ४० ॥ तदस्त्रंप्रेरितंतेनभीमसेनेनसंयुगे ॥ राक्षसस्यमहामायांहत्वाराक्षसमार्दयत्
॥ ४१ ॥ सवध्यमानोबहुधाभीमसेनेनराक्षसः ॥ संत्यज्यसमरेभीमंद्रोणानीकमुपाद्रवत् ॥ ४२ ॥ तस्मिंस्तुनिर्जितेराजन्राक्षसेंद्रेमहात्मना ॥ अनादयन्सिं
हनादैःपांडवाःसर्वतोदिशम् ॥ ४३ ॥ अपूजयन्मारुतिंचसंहृष्टास्तेमहाबलम् ॥ प्रह्लादंसमरेजित्वायथाशक्रंमरुद्गणाः ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्व
णिजयद्रथवधपर्वणिअलंबुषपराजयेअष्टाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अलंबुषंतथायुद्धेविचरंतमभीतवत् ॥
हैडिंबिःप्रययौतूर्णंविव्याधनिशितैःशरैः ॥ १ ॥ तयोःप्रतिभयंयुद्धमासीद्राक्षससिंहयोः ॥ कुर्वतोर्विविधामायाःशक्रशंबरयोरिव ॥ २ ॥ अलंबुषोभृशंक्रुद्धोघ
टोत्कचमताडयत् ॥ तयोर्युद्धंसमभवद्रक्षोग्रामणिमुख्ययोः ॥ ३ ॥ यादृगेवपुरावृत्तंरामरावणयोःप्रभो ॥ घटोत्कचस्तुविंशत्यानाराचानांस्तनांतरे ॥ ४ ॥ अलं
बुषमथोविद्ध्वासिंहवद्व्यनदन्मुहुः ॥ तथैवालंबुषोराजन्हैडिंबिंयुद्धदुर्मदम् ॥ ५ ॥

धिकशततमोऽध्यायः ॥ १०८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ अलंबुषमिति ॥ १ ॥ २ ॥ रक्षोग्रामणिमुख्ययोःरक्षःपतिप्रधानयोः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ मर्त्यधर्मंमरणयोग्यतां ॥ २५ ॥ २६ ॥ आक्षिपत्गृ

विद्धाविद्धानदद्भृष्टःपूरयन्खंसमंततः॥ तथातौभृशसंक्रुद्धौराक्षसेंद्रौमहाबलौ ॥ ६ ॥ निर्विशेषमयुध्येतांमायाभिरितरेतरम् ॥ मायाशतसृजौनित्यंमोहयं
तौपरस्परम् ॥ ७ ॥ मायायुद्धेषुकुशलौमायायुद्धमयुध्यताम् ॥ यांयांघटोत्कचोयुद्धेमायांदर्शयतेनृप ॥ ८ ॥ तांतामलंबुषोराजन्माययैवनिजघ्निवान् ॥ तंतथायु
ध्यमानंतुमायायुद्धविशारदम् ॥ ९ ॥ अलंबुषंराक्षसेंद्रंदृष्ट्वाक्रुध्यंतपांडवाः ॥ तएनंभृशसंविग्नाःसर्वतःप्रवरारथैः ॥ १० ॥ अभ्यद्रवंतसंक्रुद्धाभीमसेनादयो
नृप ॥ तएनंकोष्ठकीकृत्यरथवंशेनमारिष ॥ ११ ॥ सर्वतोव्यकिरन्बाणैरुल्काभिरिवकुंजरम् ॥ सतेषामस्त्रवेगंतंप्रतिहत्यास्त्रमायया ॥ १२ ॥ तस्माद्रथव्रजान्मुक्तो
वनदाहादिवद्विपः ॥ सविस्फार्यधनुर्घोरमिंद्राशनिसमस्वनम् ॥ १३ ॥ मारुतिंपंचविंशत्याभैमसेनिंचपंचभिः ॥ युधिष्ठिरंत्रिभिर्विद्ध्वासहदेवंचसप्तभिः ॥ १४ ॥
नकुलंचत्रिसप्तत्याद्रौपदेयांश्चमारिष ॥ पंचभिःपंचभिर्विद्ध्वाघोरंनादंननादह ॥ १५ ॥ तंभीमसेनोनवभिःसहदेवस्तुपंचभिः ॥ युधिष्ठिरःशतेनैवराक्षसंप्रत्य
विध्यत ॥ १६ ॥ नकुलस्तुचतुःषष्ट्याद्रौपदेयास्त्रिभिस्त्रिभिः ॥ हैडिंबोराक्षसंविद्ध्वायुद्धेपंचाशताशरैः ॥ १७ ॥ पुनर्विव्याधसप्तत्याननादचमहाबलः ॥ तस्यनादे
नमहताकंपितेयंवसुंधरा ॥ १८ ॥ सपर्वतवनाराजन्सपादपजलाशया ॥ सोतिविद्धोमहेष्वासैःसर्वतस्तैर्महारथैः ॥ १९ ॥ प्रतिविव्याधतान्सर्वान्पंचभिःपंच
भिःशरैः ॥ तंक्रुद्धंराक्षसंयुद्धेप्रतिक्रुद्धस्तुराक्षसः ॥ २० ॥ हैडिंबोभरतश्रेष्ठशरैर्विव्याधसप्तभिः ॥ सोतिविद्धोबलवताराक्षसेंद्रोमहाबलः ॥ २१ ॥ व्यसृजत्साय
कांस्तूर्णंरुक्मपुंखान्शिलाशितान् ॥ तेशरानतपर्वाणोविविशूराक्षसंतदा ॥ २२ ॥ रुषिताःपन्नगायद्वद्गिरिशृंगंमहाबलाः ॥ ततस्तेपांडवाराजन्समंतान्निशि
तान्शरान् ॥ २३ ॥ प्रेषयामासुरुद्विग्नाहैडिंबश्चघटोत्कचः ॥ सविध्यमानःसमरेपांडवैर्जितकाशिभिः ॥ २४ ॥ मर्त्यधर्ममनुप्राप्तःकर्तव्यंनान्वपद्यत ॥ ततःस
मरशौंडोवैभैमसेनिर्महाबलः ॥ २५ ॥ समीक्ष्यतदवस्थंतंवधायास्यमनोदधे ॥ वेगंचक्रेमहांतंचराक्षसेंद्ररथंप्रति ॥ २६ ॥ दग्धाद्रिकूटशृंगाभंभिन्नांजनचयोप
मम् ॥ रथाद्रथमभिद्रुत्यक्रुद्धोहैडिंबिराक्षिपत् ॥ २७ ॥ उद्बबर्हरथाच्चापिपन्नगंगरुडोयथा ॥ समुत्क्षिप्यचबाहुभ्यामाविध्यचपुनःपुनः ॥ २८ ॥ निष्पिपेषक्षितौक्षिप्रंपू
र्णकुंभमिवाश्मनि ॥ बललाघवसंपन्नःसंपन्नोविक्रमेणच ॥ २९ ॥ भैमसेनीरणेक्रुद्धःसर्वसैन्यान्यभीषयत् ॥ सविस्फारितसर्वांगश्चूर्णितास्थिर्विभीषणः ॥ ३० ॥

हीतवान् ॥ २७ ॥ आविध्यभ्रामयित्वा ॥ २८ ॥ २९ ॥ विस्फारितानिपृथग्भूतानिसर्वांगानियस्य ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

घटोत्कचेनवीरेणहतःशालकटंकटः ॥ ततःसुमनसःपार्थाहतेतस्मिन्निशाचरे ॥ ३१ ॥ चुक्रुशुःसिंहनादांश्चवासांस्याद्धुधुवुश्चह ॥ तावकाश्चहतंदृष्ट्वाराक्षसें
॥ ९३ ॥ द्रंमहाबलम् ॥ ३२ ॥ अलंबुषंतथाशूराविशीर्णमिवपर्वतम् ॥ हाहाकारमकार्षुश्चसैन्यानिभरतर्षभ ॥ ३३ ॥ जनाश्चतद्ददृशिरेरक्षःकौतूहलान्विताः ॥ यदृच्छयानि ७
पतितंभूमावंगारकंयथा ॥ ३४ ॥ घटोत्कचस्तुतद्धत्वारक्षोबलवतांवरम् ॥ मुमोचबलवन्नादंबलंहत्वेववासवः ॥ ३५ ॥ सपूज्यमानःपितृभिःसबांधवैर्घटो
त्कचःकर्मणिदुष्करेकृते ॥ रिपुंनिहत्याभिननंदवैतदात्यलंबुषंपक्वमलंबुषंयथा ॥ ३६ ॥ ततोनिनादःसुमहान्समुत्थितःसशंखनानाविधबाणघोषवान् ॥
निशम्यतंप्रत्यनदंस्तुपांडवास्ततोध्वनिर्भुवनपथास्पृशद्भृशम् ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिअलंबुषवधेनवाधिकशततमोऽ
ध्यायः ॥ १०९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ भारद्वाजंकथंयुद्धेयुयुधानोन्यवारयत् ॥ संजयाचक्ष्वतत्त्वेनपरंकौतूहलंहिमे ॥ १ ॥
॥ संजयउवाच ॥ शृणुराजन्महाप्राज्ञसंग्रामंलोमहर्षणम् ॥ द्रोणस्यपांडवैःसार्धंयुयुधानपुरोगमैः ॥ २ ॥ वध्यमानंबलंदृष्ट्वायुयुधानेनमारिष ॥ अभ्यद्रवत्स्वयं
द्रोणःसात्यकिंसत्यविक्रमम् ॥ ३ ॥ तमापतंतंसहसाभारद्वाजंमहारथम् ॥ सात्यकिःपंचविंशत्याक्षुद्रकाणांसमार्पयत् ॥ ४ ॥ द्रोणोपियुधिविक्रांतोयुयुधानंसमाहि
तः ॥ अविध्यत्पंचभिस्तूर्णंहेमपुंखैःशरैःशितैः ॥ ५ ॥ तेवर्मभित्त्वासुदृढंद्विषत्पिशितभोजनाः ॥ अभ्ययुर्धरणींराजन्श्वसंतइवपन्नगाः ॥ ६ ॥ दीर्घबाहुरभिक्रुद्ध
स्तोत्रार्दितइवद्विपः ॥ द्रोणंपंचाशताविध्यन्नाराचैरग्निसंनिभैः ॥ ७ ॥ भारद्वाजोरणेविद्धोयुयुधानेनसत्वरम् ॥ सात्यकिंबहुभिर्बाणैर्यतमानमविध्यत ॥ ८ ॥
ततःक्रुद्धोमहेष्वासोभूयएवमहाबलः ॥ सात्वतंपीडयामासशरेणानतपर्वणा ॥ ९ ॥ सवध्यमानःसमरेभारद्वाजेनसात्यकिः ॥ नान्वपद्यतकर्तव्यंकिंचिदेवबवि
शांपते ॥ १० ॥ विषण्णवदनश्चापियुयुधानोभवन्नृप ॥ भारद्वाजंरणेदृष्ट्वाविसृजंतंशितान्शरान् ॥ ११ ॥ तंतुसंप्रेक्ष्यतेपुत्राःसैनिकाश्चविशांपते ॥ प्रहृष्टम
नसोभूत्वासिंहवद्व्यनदन्मुहुः ॥ १२ ॥ तंश्रुत्वानिनदंघोरंपीड्यमानंचमाधवम् ॥ युधिष्ठिरोब्रवीद्राजासर्वसैन्यानिभारत ॥ १३ ॥ एषवृष्णिवरोवीरःसात्यकिः
सत्यविक्रमः ॥ ग्रस्यतेयुधिवीरेणभानुमानिवराहुणा ॥ १४ ॥ अभिद्रवतगच्छध्वंसात्यकिर्यत्रयुध्यते ॥ धृष्टद्युम्नंचपांचाल्यमिदमाहजनाधिपः ॥ १५ ॥ ॥ ९३ ॥

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ तस्मिन्नवसरे ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

अभिद्रवद्भुतंद्रोणंकिमुतिष्ठसिपार्षत ॥ नपश्यसिभयंद्रोणाद्घोरंनःसमुपस्थितम् ॥ १६ ॥ असौद्रोणोमहेष्वासोयुयुधानेनसंयुगे ॥ क्रीडतेसूत्रबद्धेनपक्षिणाबालकोयथा ॥ १७ ॥ तत्रैवसर्वेगच्छंतुभीमसेनपुरोगमाः ॥ त्वयैवसहिताःसर्वेयुयुधानरथंप्रति ॥ १८ ॥ पृष्ठतोनुगमिष्यामित्वामहंसहसैनिकः ॥ सात्यकिंमोक्षयस्वाद्ययमदंष्ट्रांतरंगतम् ॥ १९ ॥ एवमुक्त्वाततोराजासर्वसैन्येनभारत ॥ अभ्यद्रवद्रणेद्रोणंयुयुधानस्यकारणात् ॥ २० ॥ तत्रारावोमहानासीद्द्रोणमेकंयुयुत्सताम् ॥ पांडवानांचभद्रंतेसृंजयानांचसर्वशः ॥ २१ ॥ तेसमेत्यनरव्याघ्राभारद्वाजंमहारथम् ॥ अभ्यवर्षन्शरैस्तीक्ष्णैःकंकबर्हिणवाजितैः ॥ २२ ॥ स्मयन्नेवतुतान्वीरान्द्रोणःप्रत्यग्रहीत्स्वयम् ॥ अतिथीनागतान्यद्वत्सलिलेनासनेनच ॥ २३ ॥ तर्पितास्तेशरैस्तस्यभारद्वाजस्यधन्विनः ॥ आतिथेयंगृहंप्राप्यनृपतेऽतिथयोयथा ॥ २४ ॥ भारद्वाजंचतेसर्वेनशेकुःप्रतिवीक्षितुम् ॥ मध्यंदिनमनुप्राप्तंसहस्रांशुमिवप्रभो ॥ २५ ॥ तांस्तुसर्वान्महेष्वासान्द्रोणःशस्त्रभृतांवरः ॥ अतापयच्छरव्रातैर्गभस्तिभिरिवांशुमान् ॥ २६ ॥ वध्यमानामहाराजपांडवाःसृंजयास्तथा ॥ त्रातारंनाध्यगच्छंतपंकमग्नाइवद्विपाः ॥ २७ ॥ द्रोणस्यचव्यदृश्यंतविसर्पंतोमहाशराः ॥ गभस्तयइवार्कस्यप्रतपंतःसमंततः ॥ २८ ॥ तस्मिन्द्रोणेननिहताःपंचालाःपंचविंशतिः ॥ महारथाःसमाख्याताधृष्टद्युम्नस्यसंमताः ॥ २९ ॥ पांडूनांसर्वसैन्येषुपंचालानांतथैवच ॥ द्रोणंस्मददृशुःशूरंविनिघ्नंतंवरान्वरान् ॥ ३० ॥ केकयानांशतंहत्वाविद्राव्यचसमंततः ॥ द्रोणस्तस्थौमहाराजव्यादितास्यइवांतकः ॥ ३१ ॥ पंचालान्सृंजयान्मत्स्यान्केकयांश्चनराधिप ॥ द्रोणोऽजयन्महाबाहुःशतशोथसहस्रशः ॥ ३२ ॥ तेषांसमभवच्छब्दोविद्धानांद्रोणसायकैः ॥ वनौकसामिवारण्येव्याप्तानांधूमकेतुना ॥ ३३ ॥ तत्रदेवाःसगंधर्वाःपितरश्चाब्रुवन्नृप ॥ एतेद्रवंतिपंचालाःपांडवाश्चससैनिकाः ॥ ३४ ॥ तंतथासमरेद्रोणंनिघ्नंतंसोमकान्रणे ॥ नचाप्यभिययुःकेचिदपरेनैवविव्यधुः ॥ ३५ ॥ वर्तमानेतथारौद्रेतस्मिन्वीरवरक्षये ॥ अशृणोत्सहसापार्थःपांचजन्यस्यनिःस्वनम् ॥ ३६ ॥ पूरितोवासुदेवेनशंखराट्स्वनतेभृशम् ॥ युध्यमानेषुवीरेषुसैंधवस्याभिरक्षिषु ॥ ३७ ॥ नदत्सुधार्तराष्ट्रेषुविजयस्यरथंप्रति ॥ गांडीवस्यचनिर्घोषेविप्रनष्टेसमंततः ॥ ३८ ॥ कश्मलाभिहतोराजाचिंतयामासपांडवः ॥ ननूनंस्वस्तिपार्थाययथानदतिशंखराट् ॥ ३९ ॥ कौरवाश्चयथाहृष्टाविनदंतिमुहुर्मुहुः ॥ एवंसंचिंतयित्वातुव्याकुलेनांतरात्मना ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कृत्यस्यजयद्रथवधस्यअनंतरापेक्षीअविघ्नाकांक्षी ॥ ४१ ॥ यःसधर्मोमैत्रीलक्षणः सांपरायेआपत्काले ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ वयस्यस्यस्निग्धस्य सहायार्थंसहायप्रयोजनं ॥ ४७ ॥

अजातशत्रुःकौंतेयःसात्वतंप्रत्यभाषत ॥ बाष्पगद्गदयावाचामुह्यमानोमुहुर्मुहुः ॥ कृत्यस्यानंतरापेक्षीशैनेयंशिनिपुगवम् ॥ ४१ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥यः
सधर्मःपुरादृष्टःसद्भिःशैनेयशाश्वतः ॥ सांपरायेसुहृत्कृत्येतस्यकालोयमागतः ॥ ४२ ॥ सर्वेष्वपिचयोधेषुचिंतयन्शिनिपुंगव ॥ त्वत्तःसुहृत्तमंकंचिन्नाभि
जानामिसात्यके ॥ ४३ ॥ योहिप्रीतमनानित्यंयश्चनित्यमनुव्रतः ॥ सकार्येसांपरायेतुनियोज्यइतिमेमतिः ॥ ४४ ॥ यथाचकेशवोनित्यंपांडवानांपरायणम् ॥
तथात्वमपिवार्ष्णेयकृष्णतुल्यपराक्रमः ॥ ४५ ॥ सोहंभारंसमाधास्येत्वयितंवोढुमर्हसि ॥ अभिप्रायंचमेनित्यंनवृथाकर्तुमर्हसि ॥ ४६ ॥ सत्वंभ्रातुर्वयस्य
स्यगुरोरपिचसंयुगे ॥ कुरुकृच्छ्रेसहायार्थमर्जुनस्यनरर्षभ ॥ ४७ ॥ त्वंहिसत्यव्रतःशूरोमित्राणामभयंकरः ॥ लोकेविख्यायसेवीरकर्मभिःसत्यवागिति ॥ ४८ ॥
योहिशैनेयमित्रार्थेयुध्यमानस्त्यजेत्तनुम् ॥ पृथिवींचद्विजातिभ्योयोदद्यात्ससमोभवेत् ॥ ४९ ॥ श्रुताश्चबहवोस्माभीराजानोयेदिवंगताः ॥ दत्वेमांपृथिवींकृ
त्स्नांब्राह्मणेभ्योयथाविधि ॥ ५० ॥ एवंत्वामपिधर्मात्मन्प्रयाचेहंकृतांजलिः ॥ पृथिवीदानतुल्यंस्यादधिकंवाफलंविभो ॥ ५१ ॥ एकएवसदाकृष्णोमित्राणा
मभयंकरः ॥ रणेसंत्यजतिप्रणान्द्वितीयस्त्वंचसात्यके ॥ ५२ ॥ विक्रांतस्यचवीरस्ययुद्धेप्रार्थयतोयशः ॥ शूरएवसहायःस्यान्नेतरःप्राकृतोजनः ॥ ५३ ॥ ईदृशे
तुपरामर्देवर्तमानस्यमाधव ॥ त्वदन्योहिरणेगोप्ताविजयस्यनविद्यते ॥ ५४ ॥ श्लाघन्नेवहिकर्माणिशतशस्तवपांडवः ॥ ममसंजनयन्हर्षंपुनःपुनरकीर्तयत्
॥ ५५ ॥ लघुहस्तश्चित्रयोधीतथालघुपराक्रमः ॥ प्राज्ञःसर्वास्त्रविच्छूरोमुह्यतेनचसंयुगे ॥ ५६ ॥ महास्कंधोमहोरस्कोमहाबाहुर्महाहनुः ॥ महाबलोमहावीर्यःस
महात्मामहारथः ॥ ५७ ॥ शिष्योममसखाचैवप्रियोस्याहंप्रियश्चमे ॥ युयुधानःसहायोमेप्रमथिष्यतिकौरवान् ॥ ५८ ॥ अस्मदर्थंचराजेंद्रसंनह्येद्यदिकेशवः ॥
रामोवाप्यनिरुद्धोवाप्रद्युम्नोवामहारथः ॥ ५९ ॥ गदोवासारणोवापिसांबोवासहवृष्णिभिः ॥ सहायार्थंमहाराजसंग्रामोत्तममूर्धनि ॥ ६० ॥ तथाप्यहंनरव्या
घ्रशैनेयंसत्यविक्रमम् ॥ साहाय्येविनियोक्ष्यामिनास्तिमेन्योहितत्समः ॥ ६१ ॥ इतिद्वैतवनेतातमामुवाचधनंजयः ॥ परोक्षेत्वद्गुणांस्तथ्यान्कथयन्नार्यसंसदि ॥ ॥ ९४॥
॥ ६२ ॥ तस्यत्वमेवंसंकल्पंनवृथाकर्तुमर्हसि ॥ धनंजयस्यवार्ष्णेयममभीमस्यचोभयोः ॥ ६३ ॥

सत्यव्रतोदृढनिश्चयः ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६४ ॥ उपप्लवेविमर्दे ॥ ६५ ॥ सख्यादेरनुरूपमित्यनेनान्वयः ॥ ६६ ॥ सत्यस्यांगीकारस्यअनुकंपार्थमर्जुनानुपालननिमित्तं ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥

यच्चापितीर्थानिचरन्नगच्छंद्वारकांप्रति॥ तत्राहमपितेभक्तिमर्जुनंप्रतिदृष्टवान् ॥ ६४॥ नतत्सौहृदमन्येषुमयाशैनेयलक्षितम् ॥ यथात्वमस्मान्भजसेवर्त्तमा
नानुपप्लवे ॥ ६५ ॥ सोभिजात्याचभक्त्याचसख्यस्याचार्यकस्यच ॥ सौहृदस्यचवीर्यस्यकुलीनत्वस्यमाधव ॥ ६६ ॥ सत्यस्यचमहाबाहोअनुकंपार्थमेवच ॥
अनुरूपंमहेष्वासकर्मत्वंकर्त्तुमर्हसि ॥ ६७ ॥ सुयोधनोहिसहसागतोद्रोणेनदंशितः ॥ पूर्वमेवानुयातास्तेकौरवाणांमहारथाः ॥ ६८॥ सुमहान्निनदश्चैवश्रूय
तेविजयंप्रति ॥ सशैनेयजवेनाशुगंतुमर्हसिमानद ॥ ६९ ॥ भीमसेनोवयंचैवसंयत्ताःसहसैनिकाः ॥ द्रोणमावारयिष्यामोयदित्वांप्रतियास्यति ॥ ७० ॥ प
श्यशैनेयसैन्यानिद्रवमाणानिसंयुगे ॥ महांतंचरणेशब्दंदीर्यमाणांचभारतीं ॥ ७१ ॥ महामारुतवेगेनसमुद्रमिवपर्वसु ॥ धार्तराष्ट्रबलंतातविक्षिप्तंसव्यसा
चिना॥ ७२ ॥ रथैर्विपरिधावद्भिर्मनुष्यैश्चहयैश्चह ॥ सैन्यंरजःसमुद्भूतमेतत्संप्रविवर्तते ॥ ७३ ॥ संवृतःसिंधुसौवीरैर्नखरप्रासयोधिभिः ॥ अत्यंतोपचितैःशूरैः
फाल्गुनःपरवीरहा ॥ ७४॥ नैतद्बलमसंवार्यशक्योजेतुंजयद्रथः॥ एतेहिसैंधवस्यार्थेसर्वेसंत्यक्तजीविताः॥७५॥शरशक्तिध्वजवरंहयनागसमाकुलम् ॥ पश्यै
तद्धार्तराष्ट्राणामनीकंसुदुरासदम् ॥ ७६ ॥ शृणुदुंदुभिनिर्घोषंशंखशब्दांश्चपुष्कलान् ॥ सिंहनादरवांश्चैवरथनेमिस्वनांस्तथा ॥ ७७॥ नागानांशृणुशब्दंचप
त्तीनांचसहस्रशः॥ सादिनांद्रवतांचैवशृणुकंपयतांमहीम् ॥७८॥पुरस्तात्सैंधवानीकंद्रोणानीकंचपृष्ठतः॥ बहुत्वाद्धिनरव्याघ्रदेवेंद्रमपिपीडयेत्॥ ७९ ॥ अपर्य्यं
तेबलेमग्नोजह्यादपिचजीवितम् ॥ तस्मिंश्चनिहतेयुद्धेकथंजीवेतमादृशः ॥ ८० ॥ सर्वथाहमनुप्राप्तःसुकृच्छ्रंत्वयिजीवति ॥ श्यामोयुवागुडाकेशोदर्शनीयश्च
पांडवः॥ ८१ ॥ लघ्वस्त्रश्चित्रयोधीचप्रविष्टस्तातभारतीम्॥ सूर्योदयेमहाबाहुर्दिवसश्चातिवर्तते ॥ ८२ ॥ तन्नजानामिवार्ष्णेययदिजीवतिवानवा ॥ कुरूणां
चापितत्सैन्यंसागरप्रतिमंमहत् ॥ ८३॥ एकएवचबीभत्सुःप्रविष्टस्तातभारतीम् ॥ अविषह्यांमहाबाहुःसुरैरपिमहाहवे ॥ ८४ ॥ नहिमेवर्ततेबुद्धिरद्ययुद्धेकथं
चन॥ द्रोणोपिरभसोयुद्धेममपीडयतेबलम् ॥८५॥ प्रत्यक्षंतेमहाबाहोयथासौचरतिद्विजः ॥ युगपच्चसमेतानांकार्याणांत्वंविचक्षणः ॥ ८६ ॥ महार्थंलघुसं
युक्तंकर्तुमर्हसिमानद ॥ तस्यमेसर्वकार्येषुकार्यमेतन्मतंमहत् ॥ ८७॥

॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ महार्थंमहांतमर्थं लघुसंयुक्तमविलंबसंपन्नं ॥ ८७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ वीरतायामुत्साहकारणत्वे ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ संभावनाऽस्तिताज्ञानंकुलशीलश्रुतादिषु ॥ ९६ ॥ वीभीतवद्भीतः ॥ ९७ ॥ अनवस्थानमस्थैर्यं ॥ ९८ ॥

अर्जुनस्यपरित्राणंकर्तव्यमितिसंयुगे ॥ नाहंशोचामिदाशार्हंगोप्तारंजगतःपतिम् ॥ ८८ ॥ सहिशक्तोरणेतातत्रींल्लोकानपिसंगतान् ॥ विजेतुंपुरुषव्याघ्रःसत्य मेतद्ब्रवीमिते ॥ ८९ ॥ किंपुनर्धार्तराष्ट्रस्यबलमेतत्सुदुर्बलम् ॥ अर्जुनस्त्वेषवार्ष्णेयपीडितोबहुभिर्युधि ॥ ९० ॥ प्रजह्यात्समरेप्राणांस्तस्माद्विंदामिकश्मलम् ॥ न स्यत्वंपदवींगच्छगच्छेयुस्त्वादृशायथा ॥ ९१ ॥ तादृशस्येदृशेकालेमादृशेनाभिनोदितः ॥ रणेवृष्णिप्रवीराणांद्वावेवातिरथौस्मृतौ ॥ ९२ ॥ प्रद्युम्नश्चमहाबाहु स्त्वंचसात्वतविश्रुतः ॥ अस्त्रेनारायणसमःसंकर्षणसमोबले ॥ ९३ ॥ वीरतायांनरव्याघ्रधनंजयसमोह्यसि ॥ भीष्मद्रोणावतिक्रम्यसर्वयुद्धविशारदम् ॥ ९४ ॥ त्वामेवपुरुषव्याघ्रंलोकेसंतःप्रचक्षते ॥ नाशक्यंविद्यतेलोकेसात्यकेरितिमाधव ॥ ९५ ॥ तत्त्वांयदभिवक्ष्यामितत्कुरुष्वमहाबल ॥ संभावनाहिलोकस्यमम पार्थस्यचोभयोः ॥ ९६ ॥ नान्यथातांमहाबाहोसंप्रकर्तुमिहार्हसि ॥ परित्यज्यप्रियान्प्राणान्रणेचरविभीतवत् ॥ ९७ ॥ नहिशैनेयदाशार्हारणेरक्षंतिजीवितम् ॥ अयुद्धमनवस्थानंसंग्रामेचपलायनम् ॥ ९८ ॥ भीरूणामसतांमार्गोनैषदाशार्हसेवितः ॥ तवार्जुनोगुरुस्तातधर्मात्माशिनिपुंगव ॥ ९९ ॥ वासुदेवोगुरुश्चापित वपार्थस्यधीमतः ॥ कारणद्वयमेतद्धिजानंस्त्वामहमब्रुवम् ॥ १०० ॥ मावमंस्थावचोमह्यंगुरुस्तवगुरोर्ह्यहम् ॥ वासुदेवमतंचैवममचैवार्जुनस्यच ॥ १०१ ॥ सत्यमेतन्मयोक्तंतेयाहियत्रधनंजयः ॥ एतद्वचनमाज्ञायममसत्यपराक्रम ॥ २ ॥ प्रविशैतद्बलंतातधार्तराष्ट्रस्यदुर्मतेः ॥ प्रविश्यचयथान्यायंसंगम्यचमहार थैः ॥ यथार्हमात्मनःकर्मरणेसात्वतदर्शय ॥ १०३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणियुधिष्ठिरवाक्येदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११० ॥

॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ प्रीतियुक्तंचहृद्यंचमधुराक्षरमेवच ॥ कालयुक्तंचचित्रंचन्याय्यंयच्चापिभाषितुम् ॥ १ ॥ धर्मराजस्यतद्वाक्यं निशम्यशिनिपुंगवः ॥ सात्यकिर्भरतश्रेष्ठप्रत्युवाचयुधिष्ठिरम् ॥ २ ॥ श्रुतंतेगदतोवाक्यंसर्वमेतन्मयाच्युत ॥ न्याययुक्तंचचित्रंचफाल्गुनार्थेयशस्करम् ॥ ३ ॥ एवं विधेतथाकालेमादृशंप्रेक्ष्यसंमतम् ॥ वक्तुमर्हसिराजेंद्रयथापार्थंतथैवमाम् ॥ ४ ॥ नमेधनंजयस्यार्थेप्राणारक्ष्याःकथंचन ॥ त्वत्प्रयुक्तःपुनरहंकिंनकुर्यांमहा हवे ॥ ५ ॥ लोकत्रयंयोधयेयंसदेवासुरमानुषम् ॥ त्वत्प्रयुक्तोनरेंद्रेहकिमुतैतत्सुदुर्बलम् ॥ ६ ॥

॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ ॥ १०३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११० ॥ ॥ ७ ॥ प्रीतियुक्तमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ संमतमनुरक्तं ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ अभिपरीतोयंत्रितः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ एवमीदृश्यामपिकार्यगतौ समाधायनिक्षिप्य ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ एवंगतेग्रहणंप्राप्ते ॥ १८ ॥ व्यक्तंकदाचित् ॥ १९ ॥

सुयोधनबलंत्वद्ययोधयिष्येसमंततः ॥ विजेष्येचरणेराजन्सत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ७ ॥ कुशल्यहंकुशलिनंसमासाद्यधनंजयम् ॥ हतेजयद्रथेराजन्पुनरेष्यामितेंतिकम् ॥ ८ ॥ अवश्यंतुमयासर्वंविज्ञाप्यस्त्वंनराधिप ॥ वासुदेवस्ययद्वाक्यंफाल्गुनस्यचधीमतः ॥ ९ ॥ दृढंत्वभिपरीतोहमर्जुनेनपुनःपुनः ॥ मध्येसर्वस्यसैन्यस्यवासुदेवस्यशृण्वतः ॥ १० ॥ अद्यमाधवराजानमप्रमत्तोनुपालय ॥ आर्यांयुद्धेमतिंकृत्वायावद्धन्मिजयद्रथम् ॥ ११ ॥ त्वयिचाहंमहाबाहोप्रद्युम्नेवामहारथे ॥ नृपंनिक्षिप्यगच्छेयंनिरपेक्षोजयद्रथम् ॥ १२ ॥ जानीषेहिरणेद्रोणंकुरुषुश्रेष्ठसंमतम् ॥ प्रतिज्ञातंहितेनेदंपश्यमानेनवैप्रभो ॥ १३ ॥ ग्रहणेधर्मराजस्यभारद्वाजोपिगृध्यति ॥ शक्तश्चापिरणेद्रोणोनिग्रहीतुंयुधिष्ठिरम् ॥ १४ ॥ एवंत्वयिसमाधायधर्मराजंनरोत्तमम् ॥ अहमद्यगमिष्यामिसैंधवस्यवधायहि ॥ १५ ॥ जयद्रथंचहत्वाहंद्रुतमेष्यामिमाधव ॥ धर्मराजंनचेद्द्रोणोनिगृह्णीयाद्रणेबलात् ॥ १६ ॥ निगृहीतेनरश्रेष्ठेभारद्वाजेनमाधव ॥ सैंधवस्यवधोनस्यान्ममाप्रीतिस्तथाभवेत् ॥ १७ ॥ एवंगतेनरश्रेष्ठेपांडवेसत्यवादिनि ॥ अस्माकंगमनंव्यक्तंवनंप्रतिभवेत्पुनः ॥ १८ ॥ सोयंममजयोव्यक्तंव्यर्थएवभविष्यति ॥ यदिद्रोणोरणेक्रुद्धोनिगृह्णीयाद्युधिष्ठिरम् ॥ १९ ॥ सत्वमद्यमहाबाहोप्रियार्थंममभाधव ॥ जयार्थंचयशोर्थंचरक्षराजानमाहवे ॥ २० ॥ सभवान्मयिनिक्षेपोनिक्षिप्तःसव्यसाचिना ॥ भारद्वाजाद्भयंनित्यंमन्यमानेनवैप्रभो ॥ २१ ॥ तस्यापिचमहाबाहोनित्यंपश्यामिसंयुगे ॥ नान्यंहिप्रतियोद्धारंरौक्मिणेयादृतेप्रभो ॥ २२ ॥ मांचापिमन्यतेयुद्धेभारद्वाजस्यधीमतः ॥ सोहंसंभावनांचैतामाचार्यवचनंचतत् ॥ २३ ॥ पृष्ठतोनोत्सहेकर्तुंत्वांवात्यक्तुंमहीपते ॥ आचार्योलघुहस्तत्वादभेद्यकवचावृतः ॥ २४ ॥ उपलभ्यरणेक्रीडेद्यथाशकुनिनाशिशुः ॥ यदिकार्ष्णिर्धनुष्पाणिरिहस्यान्मकरध्वजः ॥ २५ ॥ तस्मैत्वांविसृजेयंवैसत्वांरक्षेद्यथार्जुनः ॥ कुरुत्वमात्मनोगुप्तिंकस्तेगोप्तागतेमयि ॥ २६ ॥ यःप्रतीयाद्रणेद्रोणंयावद्गच्छामिपांडवम् ॥ माचतेभयमद्यास्तुराजन्नर्जुनसंभवम् ॥ २७ ॥ नसजातुमहाबाहुर्भारमुद्यम्यसीदति ॥ येचसौवीरकायोधास्तथासैंधवपौरवाः ॥ २८ ॥ उदीच्यादाक्षिणात्याश्चयेचान्येपिमहारथाः ॥ येचकर्णमुखाराजन्रथोदाराःप्रकीर्तिताः ॥ २९ ॥ एतेर्जुनस्यक्रुद्धस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ उद्युक्तापृथिवीसर्वासमुरासुरमानुषा ॥ ३० ॥

॥ २० ॥ २१ ॥ तस्यनिक्षेपणस्यफलंसाध्यंहियस्मात् ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ यावद्गच्छामिगमिष्यामि अर्जुनसंभवमर्जुनविषयं ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ दैवममानुषतां योगमभिज्ञानं ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५॥३६॥३७॥ क्वचित्कस्मिंश्चित् अनिक्षिप्येत्यन्वयः ॥३८॥ दृष्ट्वानिश्चित्य ॥३९॥४०॥४१॥४२॥ आतिष्ठप्रक्रमस्व ॥४३॥४४॥४५॥

सराक्षसगणाराजन्सकिन्नरमहोरगा ॥ जंगमाःस्थावराःसर्वैनालंपार्थस्यसंयुगे ॥ ३१ ॥ एवंज्ञात्वामहाराजव्येतुतेभीर्धनंजये ॥ यत्रवीरौमहेष्वासौकृष्णौस
त्यपराक्रमौ ॥ ३२ ॥ नतत्रकर्मणोव्यापत्कथंचिदपिविद्यते ॥ दैवंकृतास्त्रतांयोगममर्षमपिचाहवे ॥ ३३ ॥ कृतज्ञतांदयांचैवभ्रातुस्त्वमनुचिंतय ॥ मयिचाप्य
पयातेवैगच्छमानेर्जुनंप्रति ॥ ३४ ॥ द्रोणेचित्रास्त्रतांसंख्येराजंस्त्वमनुचिंतय ॥ आचार्योहिभृशंराजन्निग्रहेतवगृध्यति ॥ ३५ ॥ प्रतिज्ञामात्मनोरक्षन्सत्यांक
र्तुंचभारत ॥ कुरुष्वाद्यात्मनोगुप्तिंकस्तेगोप्तागतेमयि ॥ ३६ ॥ यस्याहंप्रत्ययात्पार्थगच्छेयंफाल्गुनंप्रति ॥ नत्वहंत्वांमहाराजअनिक्षिप्यमहाहवे ॥ ३७ ॥ क्व
चिद्यास्यामिकौरव्यसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ एतद्विचार्यबहुशोबुद्ध्याबुद्धिमतांवर ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वाश्रेयःपरंबुद्ध्याततोराजन्प्रशाधिमाम् ॥ ३९ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
एवमेतन्महाबाहोयथावदसिमाधव ॥ नतुमेशुध्यतेभावःश्वेताश्वंप्रतिमारिष ॥ ४० ॥ करिष्येपरमंयत्नमात्मनोरक्षणेत्वहम् ॥ गच्छत्वंसमनुज्ञातोयत्रयातोध
नंजयः ॥ ४१ ॥ आत्मसंरक्षणंसंख्येगमनंचार्जुनंप्रति ॥ विचार्यैतत्स्वयंबुद्ध्यागमनंतत्ररोचये ॥ ४२ ॥ सत्वमातिष्ठयानाययत्रयातोधनंजयः ॥ ममापिरक्ष
णंभीमःकरिष्यतिमहाबलः ॥ ४३ ॥ पार्षतश्चससोदर्यःपार्थिवाश्चमहाबलाः ॥ द्रौपदेयाश्चमांतातरक्षिष्यंतिनसंशयः ॥ ४४ ॥ केकयाभ्रातरःपंचराक्षसश्चघ
टोत्कचः ॥ विराटोद्रुपदश्चैवशिखंडीचमहारथः ॥ ४५ ॥ धृष्टकेतुश्चबलवान्कुंतिभोजश्चमातुलः ॥ नकुलःसहदेवश्चपंचालाःसृंजयास्तथा ॥ ४६ ॥ एतेसमा
हितास्तातरक्षिष्यंतिनसंशयः ॥ नद्रोणःसहसैन्येनकृतवर्माचसंयुगे ॥ ४७ ॥ समासादयितुंशक्तोनचमांधर्षयिष्यति ॥ धृष्टद्युम्नश्चसमरेद्रोणंक्रुद्धंपरंतपः ॥ ४८ ॥
वारयिष्यतिविक्रम्यवेलेवमकरालयम् ॥ यत्रस्थास्यतिसंग्रामेपार्षतःपरवीरहा ॥ ४९ ॥ द्रोणोनसैन्यंबलवत्क्रामेत्तत्रकथंचन ॥ एषद्रोणविनाशायसमुत्पन्नो
हुताशनात् ॥ ५० ॥ कवचीसशरीखड्गीधन्वीचवरभूषणः ॥ विश्रब्धंगच्छशैनेयमाकार्षीर्मयिसंभ्रमम् ॥ धृष्टद्युम्नोरणेक्रुद्धंद्रोणमावारयिष्यति ॥ ५१ ॥ ॥ इति
श्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणियुधिष्ठिरसात्यकिवाक्येएकादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ॥ १११ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
॥ संजयउवाच ॥ ॥ धर्मराजस्यतद्वाक्यंनिशम्यशिनिपुंगवः ॥ सपार्थाद्भयमाशंसन्परित्यागान्महीपतेः ॥ १ ॥

मातुलःपुरुजित् ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८॥४९॥५०॥ मयिमामधिकृत्य संभ्रममुद्वेगं ॥ ५१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १११ ॥ ॥ ७ ॥ धर्मराजस्येति ॥ ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ आसैंधववधात्सैंधववधात्प्रागेव ॥ १३ ॥ १४ ॥ हलादितोमरांतमर्शआद्यजंतं ॥ १५ ॥ साहस्रंसहस्रप्रतिमं ॥ १६ ॥ एतेनागाः

अपवादंह्यात्मनश्चलोकात्पश्यन्विशेषतः ॥ तेमांभीतमितिब्रूयुरयांतंफाल्गुनंप्रति ॥ २ ॥ निश्चित्यबहुधैवंससात्यकिर्युद्धदुर्मदः ॥ धर्मराजमिदंवाक्यम ब्रवीत्पुरुषर्षभः ॥ ३ ॥ कृतांचेन्मन्यसेरक्षांस्वस्तितेऽस्तुविशांपते ॥ अनुयास्यामिबीभत्सुंकरिष्येवचनंतव ॥ ४ ॥ नहिमेपांडवात्कश्चित्त्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ यो मेप्रियतरोराजन्सत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ५ ॥ तस्याहंपदवींयास्येसंदेशात्तवमानद ॥ त्वत्कृतेनचमेकिंचिद्कर्त्तव्यंकथंचन ॥ ६ ॥ यथाहिमेगुरोर्वाक्यंविशिष्टंद्वि पदांवर ॥ तथातवापिवचनंविशिष्टतरमेवमे ॥ ७ ॥ प्रियेहितववर्तेतेभ्रातरौकृष्णपांडवौ ॥ तयोःप्रियेस्थितंचैवविद्धिमांराजपुंगव ॥ ८ ॥ तवाज्ञांशिरसागृ ह्यपांडवार्थमहंप्रभो ॥ भित्त्वेदंदुर्भिदंसैन्यंप्रयास्येनरपुंगव ॥ ९ ॥ द्रोणानीकंविशाम्येषक्रुद्धोझषइवार्णवम् ॥ तत्रयास्यामियत्रासौराजन्राजाजयद्रथः ॥ ॥ १० ॥ यत्रसेनांसमाश्रित्यभीतस्तिष्ठतिपांडवात् ॥ गुप्तोरथवरश्रेष्ठैर्द्रौणिकर्णकृपादिभिः ॥ ११ ॥ इतस्त्रियोजनंमन्येतमध्वानंविशांपते ॥ यत्रतिष्ठतिपा र्थोसौजयद्रथवधोद्यतः ॥ १२ ॥ त्रियोजनगतस्यापितस्ययास्याम्यहंपदम् ॥ आसैंधववधाद्राजन्सुदृढेनांतरात्मना ॥ १३ ॥ अनादिष्टस्तुगुरुणाकोनुयुध्येत मानवः ॥ आदिष्टस्तुयथाराजन्कोनयुध्येतमादृशः ॥ १४ ॥ अभिजानामितंदेशंयत्रयास्याम्यहंप्रभो ॥ हलशक्तिगदाप्रासचर्मखड्गर्ष्टितोमरम् ॥ १५ ॥ इष्वस्त्र वरसंबाधंक्षोभयिष्येबलार्णवम् ॥ यदेतत्कुंजरानीकंसाहस्रमनुपश्यसि ॥ १६ ॥ कुलमांजनकंनामयत्रैतेवीर्यशालिनः ॥ आस्थिताबहुभिर्म्लेच्छैर्युद्धशौंडैःप्रहा रिभिः ॥ १७ ॥ नागामेघनिभाराजन्क्षरंतइवतोयदाः ॥ नैतेजातुनिवर्तेरन्प्रेषिताहस्तिसादिभिः ॥ १८ ॥ अन्यत्रहिवधादेषांनास्तिराजन्पराजयः ॥ अथयान्र थिनोराजन्सहस्रमनुपश्यसि ॥ १९ ॥ एतेरुक्मरथानामराजपुत्रामहारथाः ॥ रथेष्वस्त्रेषुनिपुणानागेषुचविशांपते ॥ २० ॥ धनुर्वेदेगताःपारंमुष्टियुद्धेचकोवि दाः ॥ गदायुद्धविशेषज्ञानियुद्धकुशलास्तथा ॥ २१ ॥ खड्गप्रहरणेयुक्ताःसंपातेचासिचर्मणोः ॥ शूराश्चकृतविद्याश्चस्पर्धंतेचपरस्परम् ॥ २२ ॥ नित्यंहिसमरे राजन्विजिगीषंतिमानवान् ॥ कर्णेनविहिताराजन्दुःशासनमनुव्रताः ॥ २३ ॥ एतांस्तुवासुदेवोपिरथोदारान्प्रशंसति ॥ सततंप्रियकामाश्चकर्णस्यैतेवशेस्थि ताः ॥ २४ ॥ तस्यैववचानाद्राजन्निवृत्ताःश्वेतवाहनात् ॥ तेनक्लांतानचश्रांतादृढावरणकार्मुकाः ॥ २५ ॥

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ संपातेविहरणे ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ तदादिग्विजये ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ अंजनस्य अरुणोपवाह्यस्य स्निग्धनीलांबुदप्रख्यावलिनोविपुलैःकरैः सुविभक्तमहाशीर्षाःकरिणोंजनवंशजाः ॥ ३३ ॥ ३४॥

मदर्थेधिष्ठितानूनंधार्तराष्ट्रस्यशासनात् ॥ एतान्प्रमथ्यसंग्रामेप्रियार्थंतवकौरव ॥ २६ ॥ प्रयास्यामिततःपश्चात्पदवींसव्यसाचिनः ॥ यांस्त्वेतानपरान्राज
॥१९७॥ न्नागान्सप्तशतानिमान् ॥ २७ ॥ प्रेक्षसेवर्मसंछन्नान्किरातैःसमधिष्ठितान् ॥ किरातराजोयान्प्रादाद्द्विरदान्सव्यसाचिनः ॥ २८ ॥ स्वलंकृतांस्तदाप्रेष्यानि
च्छन्जीवितमात्मनः॥आसन्नेतेपुराराजंस्तवकर्मकरादृढम्॥ २९॥ त्वामेवाद्ययुयुत्संतेपश्यकालस्यपर्ययम्॥ एषामेतेमहामात्राःकिरातायुद्धदुर्मदाः॥३०॥
हस्तिशिक्षाविदश्चैवसर्वेचैवाग्नियोनयः ॥ एतेविनिर्जिताःसंख्येसंग्रामेसव्यसाचिना ॥ ३१ ॥ मदर्थमद्यसंयत्तादुर्योधनवशानुगाः ॥ एतान्हत्वाशरैराजन्कि
रातायुद्धदुर्मदान्॥ ३२॥ सैंधवस्यवधेयत्तमनुयास्यामिपांडवम् ॥ येत्वेतेसुमहानागाअंजनस्यकुलोद्भवाः ॥ ३३ ॥ कर्कशाश्चविनीताश्चप्रभिन्नकरटामु
खाः॥जांबूनदमयैः सर्वैर्वर्मभिःसुविभूषिताः॥ ३४ ॥ लब्धलक्षारणेराजन्नैरावणसमायुधि ॥ उत्तरात्पर्वतादेतेतीक्ष्णैर्दस्युभिरास्थिताः ॥ ३५ ॥ कर्कशैःप्रव
रैर्योधैःकार्ष्णायसतनुच्छदैः ॥ संतिगोयोनयश्चात्रसंतिवानरयोनयः ॥ ३६ ॥ अनेकयोनयश्चान्येतथामानुषयोनयः ॥ अनीकंसमवेतानांधूम्रवर्णमुदीर्यते
॥३७॥म्लेच्छानांपापकर्तॄणांहिमदुर्गनिवासिनाम्॥एतद्दुर्योधनोलब्ध्वासमग्रंराजमंडलम् ॥ ३८॥ कृपंचसौमदत्तिंचद्रोणंचरथिनांवरम्॥ सिंधुराजंतथाक
र्णमवमन्यतपांडवान्॥ ३९॥ कृतार्थमथचात्मानंमन्यतेकालचोदितः॥ तेतुसर्वेऽद्यसंप्राप्ताममनाराचगोचरम् ॥ ४० ॥ नविमोक्ष्यंतिकौंतेययद्यपिस्युर्मनोज
वाः॥ तेनसंभावितानित्यंपरवीर्योपजीविना ॥ ४१ ॥ विनाशमुपयास्यंतिमच्छरौघनिपीडिताः ॥ येत्वेतेरथिनोराजन्दृश्यंतेकांचनध्वजाः ॥ ४२ ॥ एतेदुर्वार
णानामकांबोजायदितेश्रुताः ॥शूराश्चकृतविद्याश्चधनुर्वेदेचनिष्ठिताः ॥ ४३ ॥संहताश्चभृशंह्येतेअन्योन्यस्यहितैषिणः॥ अक्षौहिण्यश्चसंरब्धाधार्तराष्ट्रस्य
भारत ॥ ४४॥ यत्तामदर्थेतिष्ठंतिकुरुवीराभिरक्षिताः ॥ अप्रमत्तामहाराजमामेवप्रत्युपस्थिताः ॥ ४५ ॥ तानहंप्रमथिष्यामितृणानीवहुताशनः ॥ तस्मात्स
र्वानुपासंगान्सर्वोपकरणानिच ॥ ४६॥ रथेकुर्वंतुमेराजन्यथावद्रथकल्पकाः॥ अस्मिंस्तुकिलसंमर्देग्राह्यंविविधमायुधम् ॥ ४७॥ यथोपदिष्टमाचार्यैःकार्यः
पंचगुणोरथः॥ कांबोजैर्हिसमेष्यामितीक्ष्णैराशीविषोपमैः॥ ४८ ॥ ॥१९७॥

उत्तरात्पर्वतात्हिमाचलादागतैरर्थात् ॥ ३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४० ॥ तेनदुर्योधनेन संभाविताःसंवर्धिताः ॥ ४१ ॥४२॥४३॥४४॥४५॥तानुद्दिष्टान्॥४६॥४७॥ पंचगुणःपंचगुणसामग्रीकः॥४८॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नानाशस्त्राणांसमवायःसमूहोयेषु ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ पीताःपायितपेयाः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ महाध्वजेनेतिविशेषणेतृतीया ॥ ५७ ॥ केतकैःकुंदघटितशलाकाभिः ॥ ५८ ॥

नानाशस्त्रसमावायैर्विविधायुधयोधिभिः ॥ किरातैश्चसमेष्यामिविषकल्पैःप्रहारिभिः ॥ ४९ ॥ लालितैःसततंराज्ञादुर्योधनहितैषिभिः ॥ शकैश्चापिसमेष्यामि शक्रतुल्यपराक्रमैः ॥ ५० ॥ अग्निकल्पैर्दुराधर्षैःप्रदीप्तैरिवपावकैः ॥ तथान्यैर्विविधैर्योधैःकालकल्पैर्दुरासदैः ॥ ५१ ॥ समेष्यामिरणेराजन्बहुभिर्युद्धदुर्मदैः ॥ त स्माद्वैवाजिनोमुख्याविश्रुताःशुभलक्षणाः ॥ ५२ ॥ उपावृत्ताश्चपीताश्चपुनर्युज्यंतुमेरथे ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तस्यसर्वानुपासंगान्सर्वोपकरणानिच ॥ ५३ ॥ रथेचास्थापयद्राजाशस्त्राणिविविधानिच ॥ ततस्तान्सर्वतोयुक्तान्सदश्वांश्चतुरोजनाः ॥ ५४ ॥ रसवत्पाययामासुःपानंमदसमीरणम् ॥ पीतोपवृत्तान्स्नातांश्च जग्धान्नान्समलंकृतान् ॥ ५५ ॥ विनीतशल्यांस्तुरगांश्चतुरोहेममालिनः ॥ तान्युक्तान्रुक्मवर्णाभान्विनीतान्शीघ्रगामिनः ॥ ५६ ॥ संहृष्टमनसोव्यग्रान्वि धिवत्कल्पितान्रथे ॥ महाध्वजेनसिंहेनहेमकेसरमालिना ॥ ५७ ॥ संवृतेकेतकैर्हैमैर्मणिविद्रुमचित्रितैः ॥ पांडुराभ्रप्रकाशाभिःपताकाभिरलंकृते ॥ ५८ ॥ हे मदंडोच्छ्रितच्छत्रेबहुशस्त्रपरिच्छदे ॥ योजयामासविधिवद्धेमभांडविभूषितान् ॥ ५९ ॥ दारुकस्यानुजोभ्रातासूतस्तस्यप्रियःसखा ॥ न्यवेदयद्रथंयुक्तंवासव स्येवमातलिः ॥ ६० ॥ ततःस्नातःशुचिर्भूत्वाकृतकौतुकमंगलः ॥ स्नातकानांसहस्रस्यस्वर्णनिष्कानथोददौ ॥ ६१ ॥ आशीर्वादैःपरिष्वक्तःसात्यकिःश्रीमतां वरः ॥ ततःसमधुपर्कार्हःपीत्वाकैलातकंमधु ॥ ६२ ॥ लोहिताक्षोबभौतत्रमदविह्वललोचनः ॥ आलभ्यवीरकांस्यंचहर्षेणमहतान्वितः ॥ ६३ ॥ द्विगुणीकृतते जाहिप्रज्वलन्निवपावकः ॥ उत्संगेधनुरादायसशरंरथिनांवरः ॥ ६४ ॥ कृतस्वस्त्ययनोविप्रैःकवचीसमलंकृतः ॥ लाजैर्गंधैस्तथामाल्यैःकन्याभिश्चाभिनंदि तः ॥ ६५ ॥ युधिष्ठिरस्यचरणावभिवाद्यकृतांजलिः ॥ तेनमूर्द्धन्युपाघ्रातआरुरोहमहारथम् ॥ ६६ ॥ ततस्तेवाजिनोहृष्टाःसुपुष्टावातरंहसः ॥ अजय्याजैत्रमूहु स्तंविकुर्वाणाःस्मसैंधवाः ॥ ६७ ॥ तथैवभीमसेनोपिधर्मराजेनपूजितः ॥ प्रायात्सात्यकिनासार्धमभिवाद्ययुधिष्ठिरम् ॥ ६८ ॥ तौदृष्ट्वाप्रविविक्षंतौतवसेनाम रिंदमौ ॥ संयत्तास्तावकाःसर्वेतस्थुर्द्रोणपुरोगमाः ॥ ६९ ॥ संनद्धमनुगच्छंतंदृष्ट्वाभीमंससात्यकिः ॥ अभिनंद्याब्रवीद्वीरस्तदाहर्षकरंवचः ॥ ७० ॥ त्वंभीमर क्षराजानमेतत्कार्यतमंहिते ॥ अहंभित्त्वाप्रवेक्ष्यामिकालपक्वमिदंबलम् ॥ ७१ ॥

॥ ५९ ॥ ६० ॥ स्वर्णनिष्कान्दीनारान् ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 आयत्यामुत्तरकाले तदात्वेतत्क्षणे ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्वादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

आयत्यांचतदात्वेचश्रेयोराज्ञोभिरक्षणम् ॥ जानीषेममवीर्यंत्वंतवचाहमरिंदम ॥ ७२ ॥ तस्माद्भीमनिवर्तस्वममचेदिच्छसिप्रियम् ॥ तथोक्तःसात्यकिंप्राहव्र
 जत्वंकार्यसिद्धये ॥ ७३ ॥ अहंराज्ञःकरिष्यामिरक्षांपुरुषसत्तम ॥ एवमुक्तःप्रत्युवाचभीमसेनंसमाधवः ॥ ७४ ॥ गच्छगच्छध्रुवंपार्थध्रुवोहिविजयोमम ॥ यन्मे
गुणानुरक्तश्चत्वमद्यवशमास्थितः ॥ ७५ ॥ निमित्तानिचधन्यानियथाभीमवदंतिमाम् ॥ निहतेसैंधवेपापेपांडवेनमहात्मना ॥ ७६ ॥ परिष्वजिष्येराजानं
धर्मात्मानंयुधिष्ठिरम् ॥ ७७ ॥ एतावदुक्त्वाभीमंतुविसृज्यचमहायशाः ॥ संप्रैक्षत्तावकंसैन्यंव्याघ्रोमृगगणानिव ॥ ७८ ॥ तंदृष्ट्वाप्रविविक्षंतंसैन्यंतवजना
धिप ॥ भूयएवाभवन्मूढंसुभृशंचाप्यकंपत ॥ ७९ ॥ ततःप्रयातःसहसातवसैन्यंससात्यकिः ॥ दिदृक्षुरर्जुनंराजन्धर्मराजस्यशासनात् ॥ ८० ॥ ॥ इतिश्री
महाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्यकिप्रवेशेद्वादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
॥ संजयउवाच ॥ ॥ प्रयातेतवसैन्यंतुयुयुधानेयुयुत्सया ॥ धर्मराजोमहाराजस्वेनानीकेनसंवृतः ॥ १ ॥ प्रायाद्द्रोणरथंप्रेप्सुर्युयुधानस्यपृष्ठतः ॥ ततःपांचाल
राजस्यपुत्रःसमरदुर्मदः ॥ २ ॥ प्राक्रोशत्पांडवानीकेवसुदानश्चपार्थिवः ॥ आगच्छतप्रहरतद्रुतंविपरिधावत ॥ ३ ॥ यथासुखेनगच्छेतसात्यकिर्युद्धदुर्मदः ॥
महारथाहिबहवोयतिष्यंत्यस्यनिर्जये ॥ ४ ॥ इतिब्रुवंतोवेगेननिपेतुस्तेमहारथाः ॥ वयंप्रतिजिगीषंतस्तत्रतान्समभिद्रुताः ॥ ५ ॥ ततःशब्दोमहानासीद्युयुधान
रथंप्रति ॥ आकीर्यमाणाधावंतीतवपुत्रस्यवाहिनी ॥ ६ ॥ सात्वतेनमहाराजशतधाभिव्यशीर्यत ॥ तस्यांविदीर्यमाणायांशिनेःपुत्रोमहारथः ॥ ७ ॥ सप्तवीरा
न्महेष्वासानग्रानीकेष्वपोथयत् ॥ अथान्यानपिराजेंद्रनानाजनपदेश्वरान् ॥ ८ ॥ शरैरनलसंकाशैर्निन्येवीरान्यमक्षयम् ॥ शतमेकेनविव्याधशतेनैकंचप
त्रिणाम् ॥ ९ ॥ द्विपारोहान्द्विपांश्चैवहयारोहान्हयांस्तथा ॥ रथिनःसाश्वसूतांश्चजघानेशःपशूनिव ॥ १० ॥ तंतथाद्भुतकर्माणंशरसंपातवर्षिणम् ॥ नकेचना
भ्यधावन्वैसात्यकिंतवसैनिकाः ॥ ११ ॥ तेभीतामृद्यमानाश्चप्रमृष्टादीर्घबाहुना ॥ आयोधनंजहुर्वीरादृष्ट्वातमतिमानिनम् ॥ १२ ॥ तमेकंबहुधापश्यन्मोहिता
स्तस्यतेजसा ॥ रथैर्विमथितैश्चैवभग्ननीडैश्चमारिष ॥ १३ ॥

प्रयातेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ईशोरुद्रः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १४ ॥ १५ ॥ ऋषभस्येवाक्षीणियेषां ॥ १६ ॥ १७ ॥१८॥ १९॥२०॥२१॥ २२ ॥२३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६॥ २७॥२८॥ २९ ॥३०॥ त्वंहित्वमपि ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥३४॥३५॥३६॥३७॥
चक्रैर्विमथितैश्छत्रैर्ध्वजैश्चविनिपातितैः॥ अनुकर्षैःपताकाभिःशिरस्त्राणैःसकांचनैः॥ १४॥ बाहुभिश्चंदनादिग्धैःसांगदैश्चविशांपते॥ हस्तिहस्तोपमैश्चापिभु
जंगाभोगसंनिभैः ॥ १५ ॥ ऊरुभिःपृथिवीच्छन्नामनुजानांनराधिप ॥ शशांकसंनिभैश्चैववदनैश्चारुकुंडलैः ॥ १६ ॥ पतितैर्ऋषभाक्षाणांसाबभावतिमेदि
नी॥ गजैश्चबहुधाछिन्नैःशयानैःपर्वतोपमैः ॥ १७॥ रराजातिभृशंभूमिर्विकीर्णैरिवपर्वतैः ॥ तपनीयमयैर्योक्त्रैर्मुक्ताजालविभूषितैः ॥ १८॥ उरश्छदैर्विचि
त्रैश्चव्यशोभंततुरंगमाः॥ गतसत्त्वामहींप्राप्यप्रमृष्टादीर्घबाहुना॥१९॥ नानाविधानिसैन्यानितवहत्वातुसात्वतः॥ प्रविष्टस्तावकंसैन्यंद्रावयित्वाचमूंभृशम्॥
॥ २० ॥ ततस्तेनैवमार्गेणयेनयातोधनंजयः ॥ इयेषसात्यकिर्गंतुंततोद्रोणेनवारितः ॥ २१ ॥ भारद्वाजंसमासाद्ययुयुधानश्चसात्यकिः ॥ नन्यवर्ततसंक्रुद्धो
वेलामिवजलाशयः॥ २२ ॥ निवार्यतुरणेद्रोणोयुयुधानंमहारथम् ॥ विव्याधनिशितैर्बाणैःपंचभिर्मर्मभेदिभिः ॥ २३ ॥ सात्यकिस्तुरणेद्रोणंराजन्विव्याध
सप्तभिः॥ हेमपुंखैःशिलाधौतैःकंकबर्हिणवाजितैः ॥ २४ ॥ तंषड्भिःसायकैर्द्रोणःसाश्वयंतारमार्दयत् ॥ सतंनममृषेद्रोणंयुयुधानोमहारथः ॥ २५ ॥ सिंहनादं
ततःकृत्वाद्रोणंविव्याधसात्यकिः॥ दशभिःसायकैश्चान्यैःषड्भिरष्टाभिरेवच ॥ २६ ॥ युयुधानःपुनर्द्रोणंविव्याधदशभिःशरैः ॥ एकेनसारथिंचास्यचतुर्भिश्चतु
रोहयान् ॥ २७॥ ध्वजमेकेनबाणेनविव्याधयुधिमारिष॥ तंद्रोणःसाश्वयंतारंसरथध्वजमाशुगैः॥२८॥ त्वरन्प्राच्छादयद्बाणैःशलभानामिवव्रजैः ॥ तथैवयु
युधानोपिद्रोणंबहुभिराशुगैः॥ २९ ॥ आच्छादयदसंभ्रांतस्ततोद्रोणउवाचह ॥ तवाचार्योरणंहित्वागतःकापुरुषोयथा॥ ३०॥युध्यमानंचमांहित्वाप्रदक्षि
णमवर्तत॥ त्वंहिमेयुध्यतोनाद्यजीवन्यास्यसिमाधव॥ ३१ ॥ यदिमांत्वंरणेहित्वानयास्याचार्यवद्द्रुतम्॥ ॥ सात्यकिरुवाच ॥ ॥ धनंजयस्यपदवींधर्म
राजस्यशासनात् ॥ ३२॥ गच्छामिस्वस्तितेब्रह्मन्नमेकालात्ययोभवेत्॥ आचार्यानुगतोमार्गःशिष्यैरन्वास्यतेसदा ॥ ३३ ॥ तस्माद्‌एवव्रजाम्याशुयथामेसगु
रुर्गतः॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एतावदुक्त्वाशैनेयआचार्यंपरिवर्जयन् ॥ ३४ ॥ प्रयातःसहसाराजन्सारथिंचेदमब्रवीत् ॥ द्रोणःकरिष्यतेयत्नंसर्वथाम
मवारणे ॥ ३५ ॥ यत्तोयाहिरणेसूतशृणुचेदंवचःपरम् ॥ एतदालोक्यतेसैन्यमावंत्यानांमहाप्रभम् ॥ ३६ ॥ अस्यानंतरतस्त्वेतद्दाक्षिणात्यंमहद्बलम् ॥ तदनं
तरमेतच्चबाह्लिकानांमहद्बलम् ॥ ३७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

बाह्लिकाभ्याशतोयुक्तंकर्णस्यचमहद्बलम् ॥ अन्योन्येनहिसैन्यानिभिन्नान्येतानिसारथे ॥ ३८ ॥ अन्योन्यंसमुपाश्रित्यनत्यक्ष्यंतिरणाजिरम् ॥ एतदंतरमासा
॥९९॥ द्यचोदयाश्वान्प्रहृष्टवत् ॥ ३९ ॥ मध्यमंजवमास्थायवहमामत्रसारथे ॥ बाह्लिकायत्रदृश्यंतेनानाप्रहरणोद्यताः ॥ ४० ॥ दाक्षिणात्याश्चबहवःसूतपुत्रपुरोग
माः ॥ हस्त्यश्वरथसंबाधंयच्चानीकंविलोक्यते ॥ ४१ ॥ नानादेशसमुत्थैश्चपदातिभिरधिष्ठितम् ॥ एतावदुक्त्वायंतारंब्राह्मणंपरिवर्जयन् ॥ ४२ ॥ मध्यतोयाहि
यच्चोग्रंकर्णस्यचमहद्बलम् ॥ तंद्रोणोनुययौक्रुद्धोविकिरन्विशिखान्बहून् ॥ ४३ ॥ युयुधानंमहाभागंगच्छंतमनिवर्तिनम् ॥ कर्णस्यसैन्यंसुमहदभिहत्यशितैःश
रैः ॥ ४४ ॥ प्राविशद्भारतींसेनामपर्यंतांससात्यकिः ॥ प्रविष्टेयुयुधानेतुसैनिकेषुद्रुतेषुच ॥ ४५ ॥ अमर्षीकृतवर्मातुसात्यकिंपर्यवारयत् ॥ तमापतंतंविशिखैःषड्भि
राहत्यसात्यकिः ॥ ४६ ॥ चतुर्भिश्चतुरोस्याश्वानाजघानाशुवीर्यवान् ॥ ततःपुनःषोडशभिर्नतपर्वभिराशुगैः ॥ ४७ ॥ सात्यकिःकृतवर्माणंप्रत्यविध्यत्स्तनांतरे ॥
सताड्यमानोविशिखैर्बहुभिस्तिग्मतेजनैः ॥ ४८ ॥ सात्वतेनमहाराजकृतवर्मानचक्षमे ॥ सवत्सदंतंसंधायजिह्मगानिलसंनिभम् ॥ ४९ ॥ आकृष्यराजन्नाक
र्णाद्विव्याधोरसिसात्यकिम् ॥ सतस्यदेहावरणंभित्त्वादेहंचसायकः ॥ ५० ॥ सपुंखपत्रःपृथिवींविवेशरुधिरोक्षितः ॥ अथास्यबहुभिर्बाणैरच्छिनत्परमास्त्रवित्
॥ ५१ ॥ समार्गणगणंराजन्कृतवर्माशरासनम् ॥ विव्याधचरणेराजन्सात्यकिंसत्यविक्रमम् ॥ ५२ ॥ दशभिर्विशिखैस्तीक्ष्णैरभिक्रुद्धस्तनांतरे ॥ ततःप्रशीर्णे
धनुषिशक्त्याशक्तिमतांवरः ॥ ५३ ॥ जघानदक्षिणंबाहुंसात्यकिःकृतवर्मणः ॥ ततोन्यत्सुदृढंचापंपूर्णमायम्यसात्यकिः ॥ ५४ ॥ व्यसृजद्विशिखांस्तूर्णंशतशोथस
हस्रशः ॥ सरथंकृतवर्माणंसमंतात्पर्यवारयत् ॥ ५५ ॥ छादयित्वारणेराजन्हार्दिक्यंसतुसात्यकिः ॥ अथास्यभल्लेनशिरःसारथेःसमकृंतत ॥ ५६ ॥ सपपातहतः
सूतोहार्दिक्यस्यमहारथात् ॥ ततस्तेयंतृरहिताःप्राद्रवंस्तुरगाभृशम् ॥ ५७ ॥ अथभोजस्तुसंभ्रांतोनिगृह्यतुरगान्स्वयम् ॥ तस्थौवीरोधनुष्पाणिस्तत्सैन्यान्यभ्य
पूजयन् ॥ ५८ ॥ समुहूर्तमिवाश्वस्यसदश्वान्समनोदयत् ॥ व्यपेतभीरमित्राणामावहत्सुमहद्भयम् ॥ ५९ ॥ सात्यकिश्चाभ्यगात्तस्मात्सतुभीममुपाद्र
वत् ॥ युयुधानोपिराजेंद्रभोजानीकाद्विनिःसृतः ॥ ६० ॥ प्रययौत्वरितस्तूर्णंकांबोजानांमहाचमूम् ॥ सतत्रबहुभिःशूरैःसंनिरुद्धोमहारथैः ॥ ६१ ॥ नचचालत ॥९९॥
दाराजन्सात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ संधायचचमूंद्रोणोभोजेभारंनिवेश्यच ॥ ६२ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ आर्यवत्कुलीनवत् कुलीनत्वादितियावत् ॥ ६७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रयोदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११३ ॥ ॥ ७ ॥ एवमिति बहुगुणंबहवोगुणा शौर्यादयःसंध्यादयोवायस्मिन् बलंप्रबलं ॥ १ ॥ नःअभिकाममनुरक्तं प्रौढंप्रवृद्धं अत्यद्भुताकारमनुपमसंस्थानं पुरस्तात्प्रागेवदृष्टःपरीक्षोत्तीर्णोविक्रमोयस्य ॥ २ ॥ लघुनोमनोज्ञस्यवृत्तस्यायतमाया

अभ्यधावद्रणेयत्तोयुयुधानंयुयुत्सया ॥ तथातमनुधावंतंयुयुधानस्यपृष्ठतः ॥ ६३ ॥ न्यवारयंतसंहृष्टाःपांडुसैन्येबृहत्तमाः ॥ समासाद्यतुहार्दिक्यंरथानांप्रवरंरथं ॥ ६४ ॥ पंचालाविगतोत्साहाभीमसेनपुरोगमाः ॥ विक्रम्यवारिताराजन्वीरेणकृतवर्मणा ॥ ६५ ॥ यतमानांश्चतान्सर्वानीषद्विगतचेतसः ॥ अभितस्तान्शरौघेणक्लांतवाहानकारयत् ॥ ६६ ॥ निगृहीतास्तुभोजेनभोजानीकेप्सवोरणे ॥ अतिष्ठन्नार्यवद्वीराःप्रार्थयंतोमहद्यशः ॥ ६७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्यकिप्रवेशेत्रयोदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच एवंबहुगुणंसैन्यमेवंप्रविचितंवलम् ॥ व्यूढमेवंयथान्यायमेवंबहुचसंजय ॥ १ ॥ नित्यंपूजितमस्माभिरभिकामंचनःसदा ॥ प्रौढमत्यद्भुताकारंपुरस्ताद्दृष्टविक्रमम् ॥ २ ॥ नातिवृद्धमबालंचनाकृशंनातिपीवरम् ॥ लघुवृत्तायतप्रायंसारगात्रमनामयम् ॥ ३ ॥ आत्तसंनाहसंछन्नंबहुशस्त्रपरिच्छदम् ॥ शस्त्रग्रहणविद्यासुबह्वीषुपरिनिष्ठितम् ॥ ४ ॥ आरोहेपर्यवस्कंदेसरणेसांतरप्लुते ॥ सम्यक्प्रहरणेयानेव्यपयानेचकोविदम् ॥ ५ ॥ नागेष्वश्वेषुबहुशोरथेषुचपरिक्षितम् ॥ परीक्ष्यचयथान्यायंवेतनेनोपपादितम् ॥ ६ ॥ नगोष्ठ्यानोपकारेणनसंबंधनिमित्ततः ॥ नानाहूतंनाप्यभृतंममसैन्यंबभूवह ॥ ७ ॥ कुलीनार्यजनोपेतंतुष्टपुष्टमनुद्धतम् ॥ कृतमानोपचारंचयशस्विचमनस्विच ॥ ८ ॥ सचिवैश्चापरैर्मुख्यैर्बहुभिःपुण्यकर्मभिः ॥ लोकपालोपमैस्तातपालितंनरसत्तमैः ॥ ९ ॥ बहुभिःपार्थिवैर्गुप्तमस्मत्प्रियचिकीर्षुभिः ॥ अस्मानभिसृतैःकामात्सबलैःसपदानुगैः ॥ १० ॥ महोदधिमिवापूर्णमापगाभिःसमंततः ॥ अपक्षैःपक्षिसंकाशैरथैरश्वैश्चसंवृतम् ॥ ११ ॥ प्रभिन्नकरटैश्चैवद्विरदैरावृतंमहत् ॥ यदहन्यतमेसैन्यंकिमन्यद्भागधेयतः ॥ १२ ॥ योधाक्षय्यजलंभीमंवाहनोर्मितरंगिणम् ॥ क्षेपण्यसिगदाशक्तिशरप्रासझपाकुलम् ॥ १३ ॥ ध्वजभूषणसंबाधरत्नोपलसुसंचितम् ॥ वाहनैरभिधावद्भिर्वायुवेगविकंपितम् ॥ १४ ॥

मः प्रायःप्रचुरंयत्र सारगात्रंनिबिडावयवं सारगात्रमसारशून्यमितिवा ॥ ३ ॥ ४ ॥ आरोहेअधिरोहणे पर्यवस्कंदेअवरोहणे सरणेप्रसरणे सांतरप्लुतेप्लवनांतरितायांगतौ यानेप्रयाणे व्यपयानेऽपसरणे ॥ ५ ॥ वेतनेनदिनमासवर्षदेयेनधनेन ॥ ६ ॥ गोष्ठ्यासंलापमात्रेणउपकारेणप्राकृतेन उपपादितमुल्लासस्थापितमित्यनुषंगः अनाहूतंयदृच्छोपगतं ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ वाहनान्येवोर्मितरंगपरंपराविद्यतेयत्र क्षेपण्योयंत्राणि ॥ १३ ॥ रत्नैरुपलैश्चसुसंचितंसुष्ठुसंछादितं वाहनाभिधावनान्येववायुवेगतयाप्रकंपितानि ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ १५ ॥ १६ ॥ ममसैन्यस्यशेषमित्यन्वयः ॥ १७ ॥ १८ ॥ दारुणैकायनेअतिभीषणेऽनन्यगतिके अकालेअतीतेसमये ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ लभ्यतेसैन्येनार्थात् ॥ २३ ॥ २४ ॥

द्रोणगंभीरपातालंकृतवर्ममहाह्रदम्॥जलसंधमहाग्राहंकर्णचंद्रोदयोद्धतम्॥१५॥ गतेसैन्यार्णवंभित्त्वातरसापांडवर्षभे॥संजयैकरथेनैवयुयुधानेचमामकम्
॥ १६ ॥ तत्रशेषंनपश्यामिप्रविष्टेसव्यसाचिनि ॥ सात्वतेचरथोदारेममसैन्यस्यसंजय ॥ १७॥ तौतत्रसमतिक्रांतौदृष्ट्वातीवतरस्विनौ ॥ सिंधुराजंतुसंप्रेक्ष्य
गांडीवस्येषुगोचरे ॥ १८ ॥ किंनुवाकुरवःकृत्यंविदधुःकालचोदिताः ॥ दारुणैकायनेऽकालेकथंवाप्रतिपेदिरे ॥ १९ ॥ ग्रस्तान्हिकौरवान्मन्येमृत्युनातातसंग
तान् ॥ विक्रमोपिरणेतेषांनतथादृश्यतेहिवै ॥ २० ॥ अक्षतौसंयुगेतत्रप्रविष्टौकृष्णपांडवौ ॥ नचवारयिताकश्चित्तयोरस्तीहसंजय ॥ २१ ॥ भृताश्चबहवोयो
धाःपरीक्ष्यैवमहारथाः ॥ वेतनेनयथायोगंप्रियवादेनचापरे ॥ २२ ॥ असत्कारभृतस्तातममसैन्येनविद्यते ॥ कर्मणाह्यनुरूपेणलभ्यतेभक्तवेतनम् ॥ २३ ॥ नचा
योधोभवत्कश्चिन्ममसैन्येतुसंजय ॥ अल्पदानभृतस्ताततथाचाभृतकोनरः ॥ २४ ॥ पूजितोहियथाशक्त्यादानमानासनैर्मया ॥ तथापुत्रैश्चमेतातज्ञातिभि
श्चसबांधवैः ॥ २५ ॥ तेचप्राप्यैवसंग्रामेनिर्जिताःसव्यसाचिना ॥ शैनेयेनपरामृष्टाःकिमन्यद्भागधेयतः ॥ २६ ॥ रक्ष्यतेयश्चसंग्रामेयेचसंजयरक्षिणः ॥ ए
कःसाधारणःपंथारक्ष्यस्यसहरक्षिभिः ॥ २७ ॥ अर्जुनंसमरेदृष्ट्वासैंधवस्याग्रतःस्थितम् ॥ पुत्रोममभृशंमूढःकिंकार्यंप्रत्यपद्यत ॥ २८ ॥ सात्यकिंचरणेदृष्ट्वाप्र
विशंतमभीतवत् ॥ किंनुदुर्योधनःकृत्यंप्राप्तकालममन्यत ॥ २९ ॥ सर्वशस्त्रातिगौसेनांप्रविष्टौरथिसत्तमौ ॥ दृष्ट्वाकांवैधृतिंयुद्धेप्रत्यपद्यंतमामकाः ॥ ३० ॥ दृ
ष्ट्वाकृष्णंतुदाशार्हमर्जुनार्थेव्यवस्थितम् ॥ शिनीनामृषभंचैवमन्येशोचंतिपुत्रकाः ॥ ३१ ॥ दृष्ट्वासेनांव्यतिक्रांतांसात्वतेनार्जुनेनच ॥ पलायमानांश्चकुरून्म
न्येशोचंतिपुत्रकाः ॥ ३२ ॥ विद्रुतान्रथिनोदृष्ट्वानिरुत्साहान्द्विषज्जये ॥ पलायनकृतोत्साहान्मन्येशोचंतिपुत्रकाः ॥ ३३ ॥ शून्यान्कृतान्रथोपस्थान्सात्वते
नार्जुनेनच ॥ हतांश्चयोधान्संदृश्यमन्येशोचंतिपुत्रकाः ॥ ३४ ॥ व्यश्वनागरथान्दृष्ट्वातत्रवीरान्सहस्रशः ॥ धावमानान्रणेव्यग्रान्मन्येशोचंतिपुत्रकाः ॥ ३५ ॥
महानागान्विद्रवतोदृष्ट्वार्जुनशराहतान् ॥ पतितान्पततश्चान्यान्मन्येशोचंतिपुत्रकाः ॥ ३६ ॥ विहीनांश्चकृतानश्वान्विरथांश्चकृतान्नरान् ॥ तत्रसात्यकिपा
र्थाभ्यांमन्येशोचंतिपुत्रकाः ॥ ३७ ॥ हयौघान्निहतान्दृष्ट्वाद्रवमाणांस्ततस्ततः ॥ रणेमाधवपार्थाभ्यांमन्येशोचंतिपुत्रकाः ॥ ३८ ॥ ॥१००॥

॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ धृतिंधारणां ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ व्यग्रान्अनेकाग्रान् अव्यग्रान्पलायनैकमनसइतिवा ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ निर्गुणतांगुणवैषम्यं द्वैधीभावमनिश्चयं ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ सुमहान्विपुलइतिपर्यायाभ्यांमहत्त्वो

पत्तिसंघान्रणेदृष्ट्वाधावमानांश्चसर्वशः ॥ निराशाविजयेसर्वेमन्येशोचंतिपुत्रकाः ॥ ३९ ॥ द्रोणस्यसमतिक्रांतावनीकमपराजितौ ॥ क्षणेनदृष्ट्वातौवीरौम
न्येशोचंतिपुत्रकाः ॥ ४० ॥ संमूढोस्मिभृशंतातश्रुत्वाकृष्णधनंजयौ ॥ प्रविष्टौमामकंसैन्यंसात्वतेनसहाच्युतौ ॥ ४१ ॥ तस्मिन्प्रविष्टेपृतनांशिनीनांप्रवरेर
थे ॥ भोजानीकंव्यतिक्रांतेकिमकुर्वतकौरवाः ॥ ४२ ॥ तथाद्रोणेनसमरेनिगृहीतेषुपांडुषु ॥ कथंयुद्धमभूत्तत्रतन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ४३ ॥ द्रोणोहिबलवान्श्रे
ष्ठःकृतास्त्रोयुद्धदुर्मदः ॥ पंचालास्तंमहेष्वासंप्रत्यविध्यन्कथंरणे ॥ ४४ ॥ बद्धवैरास्ततोद्रोणेधनंजयजयैषिणः ॥ भारद्वाजसुतस्तेषुदृढवैरोमहारथः ॥ ४५ ॥ अ
र्जुनश्चापियच्चक्रेसिंधुराजवधंप्रति ॥ तन्मेसर्वंसमाचक्ष्वकुशलोह्यसिसंजय ॥ ४६ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ आत्मापराधात्संभूतंव्यसनंभरतर्षभ ॥ प्राप्यप्राकृ
तवद्वीरनत्वंशोचितुमर्हसि ॥ ४७ ॥ पुरायदुच्यसेप्राज्ञैःसुहृद्भिर्विदुरादिभिः ॥ माहार्षीःपांडवान्राजन्निितितन्नत्वयाश्रुतम् ॥ ४८ ॥ सुहृदांहितकामानांवाक्यं
योनशृणोतिह ॥ समहद्व्यसनंप्राप्यशोचतेवैयथाभवान् ॥ ४९ ॥ याचितोसिपुराराजन्दाशार्हेणशमंप्रति ॥ नचतंलब्धवान्कामंत्वत्तःकृष्णोमहायशाः ॥ ५० ॥
तवनिर्गुणतांज्ञात्वापक्षपातंसुतेषुच ॥ द्वैधीभावंतथाधर्मेपांडवेषुचमत्सरम् ॥ ५१ ॥ तवजिह्ममभिप्रायंविदित्वापांडवान्प्रति ॥ आर्तप्रलापांश्चवहून्मनुजाधिप
सत्तम ॥ ५२ ॥ सर्वलोकस्यतत्त्वज्ञःसर्वलोकेश्वरःप्रभुः ॥ वासुदेवस्ततोयुद्धंकुरूणामकरोन्महत् ॥ ५३ ॥ आत्मापराधात्सुमहान्प्राप्तस्तेविपुलःक्षयः ॥ नैनंदुर्यो
धनेदोषंकर्तुमर्हसिमानद ॥ ५४ ॥ नहितेसुकृतंकिंचिदादौमध्येचभारत ॥ दृश्यतेपृष्ठतश्चैवत्वन्मूलोहिपराजयः ॥ ५५ ॥ तस्माद्वस्थितोभूत्वाज्ञात्वालोकस्य
निर्णयम् ॥ शृणुयुद्धंयथावृत्तंघोरंदेवासुरोपमम् ॥ ५६ ॥ प्रविष्टेतवसैन्यंतुशैनेयेसत्यविक्रमे ॥ भीमसेनमुखाःपार्थाःप्रतीयुर्वाहिनींतव ॥ ५७ ॥ आगच्छतस्ता
न्सहसाकुद्धरूपान्सहानुगान् ॥ दधारैकोरणेपांडून्कृतवर्मामहारथः ॥ ५८ ॥ यथोद्वृत्तंवारयतेवेलावैसलिलार्णवम् ॥ पांडुसैन्यंतथासंख्येहार्दिक्यःसमवारयत् ॥
॥ ५९ ॥ तत्राद्भुतमपश्यामहार्दिक्यस्यपराक्रमम् ॥ यदेनंसहिताःपार्थानातिचक्रमुराहवे ॥ ६० ॥ ततोभीमस्त्रिभिर्विद्ध्वाकृतवर्माणमाशुगैः ॥ शंखंदध्मौमहा
बाहुर्हर्षयन्सर्वपांडवान् ॥ ६१ ॥ सहदेवस्तुविंशत्याधर्मराजश्चपंचभिः ॥ शतेननकुलश्चापिहार्दिक्यंसमविध्यत ॥ ६२ ॥

द्रेकः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ निर्णयंनियतस्वभावं ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६३ ॥ ६४ ॥ सर्वतःसर्वान् ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ द्विधास्थानद्वये ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४॥

द्रौपदेयास्त्रिसप्तत्यासप्तभिश्चघटोत्कचः ॥ धृष्टद्युम्नस्त्रिभिश्चापिकृतवर्माणमार्दयत् ॥ ६३ ॥ विराटोद्रुपदश्चैवयाज्ञसेनिश्चपंचभिः ॥ शिखंडीचैवहार्दिक्यंवि
द्धापंचभिराशुगैः ॥ ६४ ॥पुनर्विव्याधविंशत्यासायकानांहसन्निव ॥ कृतवर्माततोराजन्सर्वतस्तान्महारथान् ॥ ६५ ॥ एकैकंपंचभिर्विद्धाभीमंविव्याधस
प्तभिः॥ धनुर्ध्वजंचास्यतदारथाद्भूमावपातयत् ॥ ६६ ॥ अथैनंछिन्नधन्वानंत्वरमाणोमहारथः ॥ आजघानोरसिक्रुद्धःसप्तत्यानिशितैःशरैः ॥ ६७ ॥सगा
ढविद्धोबलवान्हार्दिक्यस्यशरोत्तमैः ॥ चचालरथमध्यस्थःक्षितिकंपेयथाचलः ॥ ६८ ॥ भीमसेनंतथादृष्ट्वाधर्मराजपुरोगमाः ॥ विसृजंतःशरान्राजन्कृतव
र्माणमार्दयन्॥ ६९ ॥ तंतथाकोष्ठकीकृत्यरथवंशेनमारिष ॥विव्यधुःसायकैर्हृष्टारक्षार्थंमारुतेर्मृधे॥ ७० ॥ प्रतिलभ्यततःसंज्ञांभीमसेनोमहाबलः॥ शक्तिंज
ग्राहसमरेहेमदंडामयस्मयीम् ॥ ७१ ॥ चिक्षेपचरथात्तूर्णंकृतवर्मरथंप्रति ॥ साभीमभुजनिर्मुक्तानिर्मुक्तोरगसंनिभा॥ ७२॥ कृतवर्माणमभितःप्रजज्वाल
सुदारुणा॥ तामापतंतींसहसायुगांताग्निसमप्रभाम्॥ ७३॥ द्वाभ्यांशराभ्यांहार्दिक्योनिजघानद्विधातदा॥ साछिन्नापतिताभूमौशक्तिःकनकभूषणा॥ ७४॥
द्योतयंतीदिशोराजन्महोल्केवनभश्च्युता॥शक्तिंविनिहतांदृष्ट्वाभीमश्चुक्रोधवैभृशम्॥७५॥ ततोन्यद्धनुरादायवेगवत्सुमहास्वनम्॥भीमसेनोरणेक्रुद्धोहार्दिक्यं
समवारयत्॥ ७६ ॥ अथैनंपंचभिर्बाणैराजघानस्तनांतरे ॥ भीमोभीमबलोराजंस्तवदुर्मंत्रितेनच ॥ ७७ ॥ भोजस्तुक्षतसर्वांगोभीमसेनेनमारिष ॥रक्ता
शोकइवोत्फुल्लोव्यभ्राजतरणाजिरे ॥ ७८ ॥ ततःक्रुद्धस्त्रिभिर्बाणैर्भीमसेनंहसन्निव ॥ अभिहत्यदृढंयुद्धेतान्सर्वान्प्रत्यविध्यत ॥ ७९ ॥ त्रिभिस्त्रिभिर्महेष्वासो
यतमानान्महारथान्॥ तेपितंप्रत्यविध्यंतसप्तभिःसप्तभिःशरैः॥ ८० ॥ शिखंडिनस्ततःक्रुद्धःक्षुरप्रेणमहारथः ॥ धनुश्चिच्छेदसमरेप्रहसन्निवसात्वतः॥८१ ॥ शि
खंडीतुततःक्रुद्धश्छिन्नेधनुषिसत्वरः॥ असिंजग्राहसमरेशतचंद्रंचभास्वरम् ॥ ८२ ॥ भ्रामयित्वामहच्चर्मचामीकरविभूषितम् ॥ तमसिंप्रेषयामासकृतवर्मरथं
प्रति ॥ ८३ ॥ सतस्यसशरंचापंछित्त्वाराजन्महानसिः॥ अभ्यगाद्धरणींराजंश्च्युतंज्योतिरिवांबरात्॥८४ ॥एतस्मिन्नेवकालेतुत्वरमाणंमहारथाः॥ विव्यधुः
सायकैर्गाढंकृतवर्माणमाहवे॥ ८५॥ अथान्यद्धनुरादायत्यक्त्वातच्चमहद्धनुः ॥ विशीर्णंभरतश्रेष्ठहार्दिक्यःपरवीरहा ॥ ८६ ॥ विव्याधपांडवान्युद्धेत्रिभिस्त्रि
भिरजिह्मगैः॥ शिखंडिनंचविव्याधत्रिभिःपंचभिरेवच॥८७॥

॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कूर्मनखैः कूर्मनखाकृतिफलकैः ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायां

धनुरन्यत्समादायशिखंडीतुमहायशाः॥ अवारयत्कूर्मनखैराशुगैर्हृदिकात्मजम् ॥ ८८ ॥ ततःक्रुद्धोरणेराजन्हृदिकस्यात्मसंभवः ॥ अभिदुद्राववेगेनयाज्ञसे
निंमहारथम्॥ ८९ ॥ भीष्मस्यसमरेराजन्मृत्योर्हेतुंमहात्मनः॥ विदर्शयन्बलंशूरःशार्दूलइवकुंजरम् ॥ ९० ॥ तौदिशांगजसंकाशौज्वलिताविवपावकौ॥ समा
पेततुरन्योन्यंशरसंघैररिंदमौ॥ ९१ ॥ विधुन्वानौधनुःश्रेष्ठेसंदधानौचसायकान् ॥ विसृजंतौचशतशोगभस्तीनिवभास्करौ॥ ९२ ॥तापयंतौशरैस्तीक्ष्णैरन्यो
न्यंतौमहारथौ॥ युगांतप्रतिमौवीरौरेजतुर्भास्कराविव॥ ९३ ॥ कृतवर्माचसमरेयाज्ञसेनिंमहारथम्॥ विद्ध्वेषुभिस्त्रिसप्तत्यापुनर्विव्याधसप्तभिः ॥ ९४ ॥ सगा
ढविद्धोव्यथितोरथोपस्थउपाविशत् ॥ विसृज्यसशरंचापंमूर्च्छयाभिपरिप्लुतः ॥ ९५ ॥ तंविषण्णंरणेदृष्ट्वातावकाःपुरुषर्षभ ॥ हार्दिक्यंपूजयामासुर्वासांस्या
दुधुवुश्चह॥ ९६॥ शिखंडिनंतथाज्ञात्वाहार्दिक्यशरपीडितम्॥ अपोवाहरणाद्यंतात्वरमाणोमहारथम् ॥ ९७॥ सादितंतुरथोपस्थेदृष्ट्वापार्थाःशिखंडिनम्॥ प
रिवव्रूरथैस्तूर्णंकृतवर्माणमाहवे॥ ९८॥ तत्राद्भुतंपरंचक्रेकृतवर्मामहारथः॥ यदेकःसमरेपार्थान्वारयामाससानुगान्॥ ९९॥ पार्थान्जित्वाऽजयच्चेदीन्पंचाला
न्सृंजयानपि॥ केकयांश्चमहावीर्यान्कृतवर्मामहारथः ॥ १०० ॥ तेवध्यमानाःसमरेहार्दिक्येनस्मपांडवाः॥ इतश्चेतश्चधावंतोनैवचक्रुर्धृतिंरणे ॥ १ ॥ जित्वापां
डुसुतान्युद्धेभीमसेनपुरोगमान् ॥ हार्दिक्यःसमरेतिष्ठद्विधूमइवपावकः ॥ २ ॥ तेद्राव्यमाणाःसमरेहार्दिक्येनमहारथाः ॥ विमुखाःसमपद्यंतशरवृष्टिभिरा
र्दिताः॥ १०३॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्यकिप्रवेशेकृतवर्मपराक्रमेचतुर्दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ ॥ ७॥
॥ संजयउवाच॥ शृणुष्वैकमनाराजन्यन्मांत्वंपरिपृच्छसि॥ द्राव्यमाणेबलेतस्मिन्हार्दिक्येनमहात्मना॥ १ ॥ लज्जयावनतेचापिप्रहृष्टैश्चापितावकैः॥ द्वीपो
यआसीत्पांडूनामगाधेगाधमिच्छताम्॥ २॥ श्रुत्वासनिनदंभीमंतावकानांमहाहवे ॥ शैनेयस्त्वरितोराजन्कृतवर्माणमभ्ययात् ॥ ३॥ उवाचसारथिंतत्रक्रो
धामर्षसमन्वितः ॥ हार्दिक्याभिमुखंसूतकुरुमेरथमुत्तमम् ॥ ४ ॥ कुरुतेकदनंपश्यपांडुसैन्येत्वमर्षितः ॥ एनंजित्वापुनःसूतयास्यामिविजयंप्रति॥ ५॥ एवमु
क्तेतुवचनेसूतस्तस्यमहामते॥ निमेषांतरमात्रेणकृतवर्माणमभ्ययात्॥ ६॥

चतुर्दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ शृणुष्वेति हार्दिक्येनतावकैरन्यैश्चद्राव्यमाणेइत्युत्तरश्लोकेनसहान्वयः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ पिंडिकागंडः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

कृतवर्मातुहार्दिक्यःशैनेयंनिशितैःशरैः ॥ आवाकिरत्सुसंक्रुद्धस्ततोक्रुध्यत्ससात्यकिः ॥ ७ ॥ अथाशुनिशितंभल्लंशैनेयःकृतवर्मणः ॥ प्रेषयामाससमरेशरांश्च

 चतुरोपरान् ॥ ८ ॥ तेतस्यजघ्निरेवाहान्भल्लेनास्याच्छिनद्धनुः ॥ पृष्ठरक्षंतथासूतमविध्यन्निशितैःशरैः ॥ ९ ॥ ततस्तंविरथंकृत्वासात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ से

नामस्यार्दयामासशरैःसंनतपर्वभिः ॥ १० ॥ अभज्यताथपृतनाशैनेयशरपीडिता ॥ ततःप्रायात्सत्वरितःसात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ ११ ॥ शृणुराजन्यदकरो

त्तवसैन्येषुवीर्यवान् ॥ अतीत्यसमहाराजद्रोणानीकमहार्णवम् ॥ १२ ॥ पराजित्यतुसंहृष्टःकृतवर्माणमाहवे ॥ यंतारमब्रवीच्छूरःशनैर्याहीत्यसंभ्रमम् ॥ १३ ॥

दृष्ट्वातुतवतत्सैन्यंरथाश्वद्विपसंकुलम् ॥ पदातिजनसंपूर्णमब्रवीत्सारथिंपुनः ॥ १४ ॥ यदेतन्मेघसंकाशंद्रोणानीकस्यसव्यतः ॥ सुमहत्कुंजरानीकंयस्यरुक्मर

थोमुखम् ॥ १५ ॥ एतेहिबहवःसूतदुर्निवाराश्चसंयुगे ॥ दुर्योधनसमादिष्टामदर्थेत्यक्तजीविताः ॥ १६ ॥ राजपुत्रामहेष्वासाःसर्वेविक्रांतयोधिनः ॥ त्रिग

र्तानांरथोदाराःसुवर्णविकृतध्वजाः ॥ १७ ॥ मामेवाभिमुखावीरायोत्स्यमानाव्यवस्थिताः ॥ अत्रमांप्रापयक्षिप्रमश्वांश्चोदयसारथे ॥ १८ ॥ त्रिगर्तैःसह

योत्स्यामिभारद्वाजस्यपश्यतः ॥ ततःप्रायाच्छनैःसूतःसात्वतस्यमतेस्थितः ॥ १९ ॥ रथेनादित्यवर्णेनभास्वरेणपताकिना ॥ तमूहुःसारथेर्वश्यावल्गमानाह

योत्तमाः ॥ २० ॥ वायुवेगसमाःसंख्येकुंदेंदुरजतप्रभाः ॥ आपतंतंरणेतंतुशंखवर्णैर्हयोत्तमैः ॥ २१ ॥ परिवव्रुस्ततःशूरागजानीकेनसर्वतः ॥ किरंतोविविधां

स्तीक्ष्णान्सायकान्लघुवेधिनः ॥ २२ ॥ सात्वतोनिशितैर्बाणैर्गजानीकमयोधयत् ॥ पर्वतानिववर्षेणतपांतेजलदोमहान् ॥ २३ ॥ वज्राशनिसमस्पर्शैर्वध्य

मानाःशरैर्गजाः ॥ प्राद्रवन्रणमुत्सृज्यशिनिवीरसमीरितैः ॥ २४ ॥ शीर्णदंताविरुधिराभिन्नमस्तकपिंडिकाः ॥ विशीर्णकर्णास्यकराविनियंतृपताकिनः ॥

॥ २५ ॥ संभिन्नमर्मघंटाश्चविनिकृत्तमहाध्वजाः ॥ हतारोहादिशोराजन्भेजिरेभ्रष्टकंबलाः ॥ २६ ॥ रुवंतोविविधान्नादान्जलदोपमनिःस्वनाः ॥ नाराचैर्वत्स

दंतैश्चभल्लैरंजलिकैस्तथा ॥ २७ ॥ क्षुरप्रैरर्धचंद्रैश्चसात्वतेनविदारिताः ॥ क्षरंतोसृक्तथामूत्रंपुरीषंचप्रदुद्रुवुः ॥ २८ ॥ बभ्रमुश्चस्खलुश्चान्येपेतुर्मम्लुस्तथापरे ॥

एवंतत्कुंजरानीकंयुयुधानेनपीडितम् ॥ २९ ॥ शरैरग्न्यर्कसंकाशैःप्रदुद्रावसमंततः ॥ तस्मिन्हतेगजानीकेजलसंधोमहाबलः ॥ ३० ॥ यत्तःसंप्रापयन्नागंरजता

श्वरथंप्रति ॥ रुक्मवर्मधरःशूरस्तपनीयांगदःशुचिः ॥ ३१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३२ ॥ कंठसूत्रंहारं ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ततोग्रहणानंतरंआविध्यभ्रामयित्वा ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

कुंडलीमुकुटीखड्गीरक्तचंदनरूषितः॥ शिरसाधारयन्दीप्तांतपनीयमयींस्रजम्॥३२॥ उरसाधारयन्निष्कंकंठसूत्रंचभास्वरम्॥ चापंचरुक्मविकृतंविधुन्वन्गज
मूर्धनि॥ ३३॥ अशोभतमहाराजसविद्युदिवतोयदः॥ तमापतंतंसहसामागधस्यगजोत्तमम्॥३४॥ सात्यकिर्वारयामासवेलेवमकरालयम्॥ नागंनिवारितं
दृष्ट्वाशैनेयस्यशरोत्तमैः ॥ ३५ ॥ अक्रुध्यतरणेराजन्जलसंधोमहाबलः ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजमार्गणैर्भारसाधनैः ॥ ३६ ॥ अविध्यतशिनेःपौत्रंजलसंधोम
होरसि॥ ततोपरेणभल्लेनपीतेननिशितेनच ॥ ३७॥ अस्यतोवृष्णिवीरस्यनिचकर्तशरासनम् ॥ सात्यकिंछिन्नधन्वानंप्रहसन्निवभारत ॥ ३८ ॥ अविध्यमा
गधोवीरःपंचभिर्निशितैःशरैः॥ सविद्धोबहुभिर्बाणैर्जलसंधेनवीर्यवान्॥ ३९ ॥ नाकंपतमहाबाहुस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ अचिंतयन्वैसशरान्नात्यर्थंसंभ्रमा
द्बली॥ ४० ॥धनुरन्यत्समादायतिष्ठतिष्ठेत्युवाचह ॥ एतावदुक्त्वाशैनेयोजलसंधंमहोरसि ॥ ४१ ॥ विव्याधषष्ट्यासुभृशंशराणांप्रहसन्निव ॥ क्षुरप्रेणसुती
क्ष्णेनमुष्टिदेशेमहद्धनुः ॥ ४२ ॥ जलसंधस्यचिच्छेदविव्याधचत्रिभिःशरैः॥ जलसंधस्तुतत्त्यक्त्वासशरंवैशरासनम्॥ ४३॥ तोमरंव्यसृजत्तूर्णंसात्यकिंप्रति
मारिष ॥ सनिर्भिद्यभुजंसव्यंमाधवस्यमहारणे ॥ ४४ ॥ अभ्यगाद्धरणींघोरःश्वसन्निवमहोरगः ॥ निर्भिन्नेतुभुजेसव्येसात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ ४५ ॥ त्रिं
शद्भिर्विशिखैस्तीक्ष्णैर्जलसंधमताडयत्॥ प्रगृह्यतुततःखड्गंजलसंधोमहाबलः॥ ४६॥ आर्षभंचर्मचमहच्छतचंद्रकसंकुलम्॥ आविध्यचततःखड्गंसात्वतायो
त्ससर्जह॥ ४७॥ शैनेयस्यधनुश्छित्त्वासखड्गोन्यपतन्महीम्॥ अलातचक्रवच्चैवव्यरोचतमहींगतः॥ ४८॥ अथान्यद्धनुरादायसर्वकायावदारणम्॥ शालस्कं
धप्रतीकाशमिंद्राशनिसमस्वनम् ॥ ४९ ॥ विस्फार्यविव्यधेक्रुद्धोजलसंधंशरेणह॥ ततःसाभरणौबाहूक्षुराभ्यांमाधवोत्तमः ॥५०॥ सात्यकिर्जलसंधस्यचि
च्छेदप्रहसन्निव ॥ तौबाहूपरिघप्रख्यौपेततुर्गजसत्तमात् ॥५१॥ वसुंधराधराद्भ्रष्टौपंचशीर्षाविवोरगौ ॥ ततःसुदंष्ट्रंसुमहच्चारुकुंडलमंडितम्॥५२॥ क्षुरेणा
स्यततीयेनशिरश्चिच्छेदसात्यकिः ॥ तत्पातितशिरोबाहुकबंधंभीमदर्शनम् ॥ ५३ ॥ द्विरदंजलसंधस्यरुधिरेणाभ्यषिंचत॥ जलसंधंनिहत्याजौत्वरमाणस्तु
सात्वतः॥ ५४॥ विमानंपातयामासगजस्कंधाद्विशांपते॥ रुधिरेणावसिक्तांगोजलसंधस्यकुंजरः॥ ५५॥

॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ वसुंधराधरात्पर्वतात् ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ तेकिरंतइति ॥ १ ॥

विलंबमानमवहत्संश्लिष्टंपरमासनम् ॥ शरार्दितःसात्वतेनमर्दमानःस्ववाहिनीम् ॥ ५६ ॥ घोरमार्तस्वरंकृत्वाविदुद्रावमहागजः ॥ हाहाकारोमहानासीत्तवसै
न्यस्यमारिष ॥ ५७ ॥ जलसंधंहतंदृष्ट्वावृष्णीनामृषभेणतु ॥ विमुखाश्चाभ्यधावंततवयोधाःसमंततः ॥ ५८ ॥ पलायनकृतोत्साहानिरुत्साहाद्विषज्जये ॥ एत
स्मिन्नंतरेराजन्द्रोणःशस्त्रभृतांवरः ॥ ५९ ॥ अभ्ययाज्जवनैरश्वैर्युयुधानंमहारथम् ॥ तमुदीर्णंतथादृष्ट्वाशैनेयंकुरुपुंगवाः ॥ ६० ॥ द्रोणेनैवसहक्रुद्धाःसात्यकिंस
मुपाद्रवन् ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंकुरूणांसात्वतस्यच ॥ द्रोणस्यचरणेराजन्घोरंदेवासुरोपमम् ॥ ६१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्य
किप्रवेशेजलसंधवधोनामपंचदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तेकिरंतःशरव्रातान्सर्वेयत्ताःप्र
हारिणः ॥ त्वरमाणामहाराजयुयुधानमयोधयन् ॥ १ ॥ तंद्रोणःसप्तसप्तत्याजघाननिशितैःशरैः ॥ दुर्मर्षणोद्वादशभिर्दुःसहोदशभिःशरैः ॥ २ ॥ विकर्णश्चापि
निशितैस्त्रिंशद्भिःकंकपत्रिभिः ॥ विव्याधसव्येपार्श्वेतुस्तनाभ्यामंतरेतथा ॥ ३ ॥ दुर्मुखोदशभिर्बाणैस्तथादुःशासनोऽष्टभिः ॥ चित्रसेनश्चशैनेयंद्वाभ्यांविव्या
धमारिष ॥ ४ ॥ दुर्योधनश्चमहताशरवर्षेणमाधवम् ॥ अपीडयद्रणेराजन्शूराश्चान्येमहारथाः ॥ ५ ॥ सर्वतःप्रतिविद्धस्तुतवपुत्रैर्महारथैः ॥ तान्प्रत्यविध्यद्वा
र्ष्णेयःपृथक्पृथगजिह्मगैः ॥ ६ ॥ भारद्वाजंत्रिभिर्बाणैर्दुःसहंनवभिःशरैः ॥ विकर्णंपंचविंशत्याचित्रसेनंचसप्तभिः ॥ ७ ॥ दुर्मर्षणंद्वादशभिरष्टाभिश्चविविंश
तिम् ॥ सत्यव्रतंचनवभिर्विजयंदशभिःशरैः ॥ ८ ॥ ततोरुक्मांगदंचापंविधुन्वानोमहारथः ॥ अभ्ययात्सात्यकिस्तूर्णंपुत्रंतवमहारथम् ॥ ९ ॥ राजानंसर्वलोक
स्यसर्वलोकमहारथम् ॥ शरैरभ्याहनद्गाढंततोयुद्धमभूत्तयोः ॥ १० ॥ विमुंचंतौशरांस्तीक्ष्णान्संदधानौचसायकान् ॥ अदृश्यंसमरेन्योन्यंचक्रतुस्तौमहारथौ ॥
॥ ११ ॥ सात्यकिःकुरुराजेननिर्विद्धोबह्वशोभत ॥ अस्रवद्रुधिरंभूरिस्वरसंचंदनोयथा ॥ १२ ॥ सात्वतेनचबाणौघैर्निर्विद्धस्तनयस्तव ॥ शातकुंभमयापीडोबभौ
यूपइवोच्छ्रितः ॥ १३ ॥ माधवस्तुरणेराजन्कुरुराजस्यधन्विनः ॥ धनुश्चिच्छेदसमरेक्षुरप्रेणहसन्निव ॥ १४ ॥ अथैनंछिन्नधन्वानंशरैर्बहुभिराचिनोत् ॥ नि
र्भिन्नश्चशरैस्तेनद्विषताक्षिप्रकारिणा ॥ १५ ॥ नामृष्यतरणेराजाशत्रोर्विजयलक्षणम् ॥ अथान्यद्धनुरादायहेमपृष्ठंदुरासदम् ॥ १६ ॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ११ ॥ चंदनोरक्तचंदनः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

विव्याधसात्यकिंतूर्णंसायकानांशतेनह ॥ सोतिविद्धोबलवतातवपुत्रेणधन्विना ॥ १७ ॥ अमर्षवशमापन्नस्तवपुत्रमपीडयत् ॥ पीडितंनृपतिंदृष्ट्वातवपुत्राम
हारथाः ॥ १८ ॥ सात्यकिंशरवर्षेणछादयामासुरोजसा ॥ सच्छाद्यमानोबहुभिस्तवपुत्रैर्महारथैः ॥ १९ ॥ एकैकंपंचभिर्विद्ध्वापुनर्विव्याधसप्तभिः ॥ दुर्योध
नंचत्वरितोविव्याधाष्टभिराशुगैः ॥ २० ॥ प्रहसंश्चास्यचिच्छेदकार्मुकंरिपुभीषणम् ॥ नागंमणिमयंचैवशरैर्ध्वजमपातयत् ॥ २१ ॥ हत्वातुचतुरोवाहांश्चतु
र्भिर्निशितैःशरैः ॥ सारथिंपातयामासक्षुरप्रेणमहायशाः ॥ २२ ॥ एतस्मिन्नंतरेचैवकुरुराजंमहारथम् ॥ अवाकिरच्छरैर्हृष्टोबहुभिर्मर्मभेदिभिः ॥ २३ ॥ सव
ध्यमानःसमरेशैनेयस्यशरोत्तमैः ॥ प्राद्रवत्सहसाराजन्पुत्रोदुर्योधनस्तव ॥ २४ ॥ आप्लुतश्चततोयानंचित्रसेनस्यधन्विनः ॥ हाहाभूतंजगच्चासीद्दृष्ट्वाराजान
माहवे ॥ २५ ॥ ग्रस्यमानंसात्यकिनाखेसोममिवराहुणा ॥ तंतुशब्दमथश्रुत्वाकृतवर्मामहारथः ॥ २६ ॥ अभ्ययात्सहसातत्रयत्रास्तेमाधवःप्रभुः ॥ विधुन्वा
नोधनुःश्रेष्ठंचोदयंश्चैववाजिनः ॥ २७ ॥ भर्त्सयन्सारथिंचाग्रेयाहियाहीतिसत्वरम् ॥ तमापतंतंसंप्रेक्ष्यव्यादितास्यमिवांतकम् ॥ २८ ॥ युयुधानोमहाराजयंतार
मिदमब्रवीत् ॥ कृतवर्मारथेनैषद्रुतमापततेशरी ॥ २९ ॥ प्रत्युद्याहिरथेनैनंप्रवरंसर्वधन्विनाम् ॥ ततःप्रजविताश्वेनविधिवत्कल्पितेनच ॥ ३० ॥ आस
सादरणेभोजंप्रतिमानंधनुष्मताम् ॥ ततःपरमसंक्रुद्धौज्वलिताविवपावकौ ॥ ३१ ॥ समेयातांनरव्याघ्रौव्याघ्राविवतरस्विनौ ॥ कृतवर्मातुशैनेयंषड्विंशत्यास
मार्पयत् ॥ ३२ ॥ निशितैःसायकैस्तीक्ष्णैर्यंतारंचास्यपंचभिः ॥ चतुरश्चतुरोवाहांश्चतुर्भिःपरमेषुभिः ॥ ३३ ॥ अविध्यत्साधुदांतान्वैसैंधवान्सात्वतस्यहि ॥ रु
क्मध्वजोरुक्मपृष्ठंमहद्विस्फार्यकार्मुकम् ॥ ३४ ॥ रुक्मांगदीरुक्मवर्मारुक्मपुंखैरवारयत् ॥ ततोशीतिंशिनेःपौत्रःसायकान्कृतवर्मणे ॥ ३५ ॥ प्राहिणोत्त्वरयायु
क्तोद्रष्टुकामोधनंजयम् ॥ सोतिविद्धोबलवताशत्रुणाशत्रुतापनः ॥ ३६ ॥ समकंपतदुर्धर्षःक्षितिकंपेयथाचलः ॥ त्रिषष्ट्याचतुरोस्याश्वान्सप्तभिःसारथिंतथा ॥
॥ ३७ ॥ विव्याधनिशितैस्तूर्णंसात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ सुवर्णपुंखंविशिखंसमाधायचसात्यकिः ॥ ३८ ॥ व्यसृजत्तंमहाज्वालंसंक्रुद्धमिवपन्नगम् ॥ सोविध्यत्कृ
तवर्माणंयमदंडोपमःशरः ॥ ३९ ॥ जांबूनदविचित्रंचवर्मनिर्भिद्यभानुमत् ॥ अभ्यगाद्धरणीमुग्रोरुधिरेणसमुक्षितः ॥ ४० ॥ संजातरुधिरश्चाजौसात्वतेषुभि
रर्दितः ॥ सशरंधनुरुत्सृज्यन्यपतत्स्यंदनोत्तमात् ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दंष्ट्राश्चतस्रोयस्यस्युर्दशनेभ्यःसमुच्छ्रिताः सिंहदंष्ट्रःसगदितश्चतुर्दंष्ट्रश्चसूरिभिः ॥ ४२ ॥ ४३॥ ४४ ॥ ४५॥ ४६ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषोडशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११६ ॥ ॥ ७ ॥

ससिंहदंष्ट्रोजानुभ्यांपतितोमितविक्रमः॥शरार्दितःसात्यकिनारथोपस्थेनरर्षभः ॥ ४२ ॥ सहस्रबाहुसदृशमक्षोभ्यमिवसागरम् ॥ निवार्यकृतवर्माणंसात्य
॥ १०४ ॥ किःप्रययौततः ॥ ४३ ॥ खड्गशक्तिधनुःकीर्णांगजाश्वरथसंकुलाम्॥प्रवर्तितोग्ररुधिरांशतशःक्षत्रियर्षभैः ॥ ४४ ॥ प्रेक्षतांसर्वसैन्यानांमध्येनशिनिपुंगवः॥ ७
अभ्यगाद्वाहिनींहित्वावृत्रहेवासुरींचमूम्॥ ४५॥ समाश्वस्यचहार्दिक्योगृह्यचान्यन्महद्धनुः॥ तस्थौसतत्रबलवान्वारयन्युधिपांडवान्॥ ४६॥ ॥ इतिश्री
महाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्यकिप्रवेशेदुर्योधनकृतवर्मपराजयेषोडशाधिकशततमोऽध्यायः॥ ११६॥ ॥ ७ ॥

॥ संजयउवाच॥ ॥ काल्यमानेषुसैन्येषुशैनेयेनततस्ततः॥भारद्वाजःशरव्रातैर्महद्भिःसमवाकिरत्॥ १॥ ससंप्रहारस्तुमुलोद्रोणसात्वतयोरभूत्॥ पश्यतांसर्वसैन्यानांबलिवासवयोरिव ॥ २ ॥ ततोद्रोणःशिनेःपौत्रंचित्रैःसर्वायसैःशरैः॥ त्रिभिराशीविषाकारैर्ललाटेसमविध्यत ॥ ३ ॥ तैर्ललाटार्पितैर्बाणैर्युयुधानस्त्वजिह्मगैः॥ व्यरोचतमहाराजत्रिशृंगइवपर्वतः ॥ ४ ॥ ततोस्यबाणानपरानिंद्राशनिसमस्वनान्॥ भारद्वाजोंतरप्रेक्षीप्रेषयामाससंयुगे ॥ ५ ॥ तान्द्रोणचापनिर्मुक्तान्दाशार्हःपततःशरान्॥ द्वाभ्यांद्वाभ्यांसुपुंखाभ्यांचिच्छेदपरमास्त्रवित् ॥ ६ ॥ तामस्यलघुतांद्रोणःसमवेक्ष्यविशांपते ॥ प्रहस्यसहसाविध्यत्त्रिंशताशिनिपुंगवम्॥ ७ ॥ पुनःपंचाशतेषूणांशितेनचसमार्पयत्॥ लघुतांयुयुधानस्यलाघवेनविशेषयन् ॥ ८ ॥ समुत्पतंतिवल्मीकाद्यथाक्रुद्धामहोरगाः॥ तथाद्रोणरथाद्राजन्नापतंतितनुच्छिदः ॥ ९ ॥ तथैवयुयुधानेनसृष्टाःशतसहस्रशः॥ अवाकिरन्द्रोणरथंशरारुधिरभोजनाः ॥ १० ॥ लाघवाद्द्विजमुख्यस्यसात्वतस्यचमारिष॥ विशेषंनाध्यगच्छामसमावास्तांनरर्षभौ ॥ ११ ॥ सात्यकिस्तुततोद्रोणंनवभिर्नतपर्वभिः ॥ आजघानभृशंक्रुद्धोध्वजंचनिशितैःशरैः॥ १२ ॥ सारथिंचशतेनैवभारद्वाजस्यपश्यतः॥ लाघवंयुयुधानस्यदृष्ट्वाद्रोणोमहारथः ॥ १३॥ सप्तत्यासारथिंविद्ध्वातुरंगांश्चत्रिभिस्त्रिभिः ॥ ध्वजमेकेनचिच्छेदमाधवस्यरथेस्थितम् ॥ १४॥ अथापरेणभल्लेनहेमपुंखेनपत्रिणा॥ धनुश्चिच्छेदसमरेमाधवस्यमहात्मनः॥१५॥ सात्यकिस्तुततःक्रुद्धोधनुस्त्यक्त्वामहारथः॥ गदां
जग्राहमहतींभारद्वाजायचाक्षिपत्॥ १६॥ तामापतंतींसहसापट्टबद्धामयस्मयीम्॥ न्यवारयच्छरैर्द्रोणोबहुभिर्बहुरूपिभिः॥ १७॥ ॥ १०४ ॥

काल्यमानेष्विति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ रथशक्त्याकेतकपत्राकारमुखयाशक्त्या ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

अथान्यद्धनुरादायसात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ विव्याधबहुभिर्वीरंभारद्वाजंशिलाशितैः ॥ १८ ॥ सविद्धासमरेद्रोणंसिंहनादममुंचत ॥ तंवैनमम्र्षेद्रोणःसर्व
शस्त्रभृतांवरः॥ १९॥ ततःशक्तिंगृहीत्वातुरुक्मदंडामयस्मयीम्॥ तरसाप्रेषयामाससमाधवस्यरथंप्रति॥ २०॥ अनासाद्यतुशैनेयंसाशक्तिःकालसंनिभा॥ भि
त्वारथंजगामोग्राधरणींदारुणस्वना॥ २१॥ ततोद्रोणंशिनेःपौत्रोराजन्विव्याधपत्रिणा ॥ दक्षिणंभुजमासाद्यपीडयन्भरतर्षभ ॥ २२ ॥ द्रोणोपिसमरेराज
न्माधवस्यमहद्धनुः॥ अर्धचंद्रेणचिच्छेदरथशक्त्याचसारथिम्॥ २३ ॥ मुमोहसारथिस्तस्यरथशक्त्यासमाहतः॥ सरथोपस्थमासाद्यमुहूर्तंसंन्यषीदत ॥ २४॥
चकारसात्यकीराजन्सूतकर्मातिमानुषम्॥ आयोधयच्चयद्द्रोणंरश्मीन्जग्राहचस्वयम्॥ २५॥ ततःशरशतेनैवयुयुधानोमहारथः॥ अविध्यद्ब्राह्मणंसंख्येहृष्टरूपो
विशांपते॥ २६॥ तस्यद्रोणःशरान्पंचप्रेषयामासभारत ॥ तेघोराःकवचंभित्त्वापपुःशोणितमाहवे ॥ २७॥ निर्विद्धस्तुशरैर्घोरैरक्रुध्यत्सात्यकिर्भृशम् ॥ साय
कान्व्यसृजच्चापिवीरोरुक्मरथंप्रति ॥ २८ ॥ ततोद्रोणस्ययंतारंनिपात्यैकेषुणाभुवि ॥ अश्वान्व्यद्रावयद्बाणैर्हतसूतांस्ततस्ततः॥ २९॥ सरथःप्रद्रुतःसंख्येमं
डलानिसहस्रशः॥ चकारराजतोराजन्भ्राजमानइवांशुमान्॥ ३०॥ अभिद्रवतगृह्णीतहयान्द्रोणस्यधावत॥ इतिस्मचुक्रुशुःसर्वेराजपुत्राःसराजकाः॥ ३१॥
तेसात्यकिमपास्याशुराजन्युधिमहारथाः ॥ यतोद्रोणस्ततःसर्वेसहसासमुपाद्रवन् ॥ ३२ ॥ तान्दृष्ट्वाप्रद्रुतान्संख्येसात्वतेनशरार्दितान् ॥ प्रभग्नंपुनरेवासीत्त
वसैन्यंसमाकुलम्॥ ३३॥ व्यूहस्यैवपुनर्द्वारंगत्वाद्रोणोव्यवस्थितः ॥ वातायमानैस्तैरश्वैर्नीतोवृष्णिशरार्दितैः ॥ ३४ ॥ पांडुपांचालसंभिन्नंव्यूहमालोक्यवीर्य
वान्॥ शैनेयेनाकरोद्यत्नंव्यूहमेवाभ्यरक्षतः॥ ३५॥ निवार्यपांडुपंचालान्द्रोणाग्निःप्रदहन्निव ॥ तस्थौक्रोधेध्मसंदीप्तःकालसूर्यइवोद्यतः ॥ ३६॥ ॥ इतिश्री
महाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्यकिप्रवेशेसात्यकिपराक्रमेसप्तदशाधिकशततमोऽध्यायः॥ ११७॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ ७ ॥
संजयउवाच॥ ॥ द्रोणंसजित्वापुरुषप्रवीरस्तथैवहार्दिक्यमुखांस्त्वदीयान्॥ प्रहस्यसूतंवचनंबभाषेशिनिप्रवीरःकुरुपुंगवाग्र्य॥ १ ॥ निमित्तमात्रंवयमद्यसू
तदग्धारयःकेशवफाल्गुनाभ्याम्॥ हतान्निहन्मेहनरर्षभेणवयंसुरेशात्मसमुद्भवेन॥ २॥

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११७॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ द्रोणमिति ॥ १ ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ अभ्यंप्रधानंकर्म ॥ १८ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥

तमेवमुक्त्वाशिनिपुंगवस्तदामहात्म्धेसोभ्यधनुर्धरोरिहा ॥ किरन्समंतात्सहसाशरान्बलीसमापतत्श्येनइवामिषंयथा ॥ ३ ॥ तंयांतमश्वैःशशिशंखवर्णैर्वि
॥१०५॥ गाह्यसैन्यंपुरुषप्रवीरम्॥नाशक्नुवन्वारयितुंसमंतादादित्यरश्मिप्रतिमंरथाग्र्यम् ॥ ४ ॥ असह्यविक्रांतमदीनसत्त्वंसर्वेगणाभारतयेत्वदीयाः ॥ सहस्रनेत्रप्रति ७
मप्रभावंदिवीवसूर्यंजलदव्यपाये ॥ ५ ॥ अमर्षपूर्णस्त्वतिचित्रयोधीशरासनीकांचनवर्मधारी ॥ सुदर्शनःसात्यकिमापतंतंन्यवारयद्राजवरःप्रसह्य ॥ ६ ॥
तयोरभूद्भारतसंप्रहारःसुदारुणस्तंसमतिप्रशंसन् ॥ योधास्त्वदीयाश्चहिसोमकाश्चवृत्रेंद्रयोर्युद्धमिवामरौघाः ॥ ७ ॥ शरैःसुतीक्ष्णैःशतशोभ्यविध्यत्सुदर्शनः
सात्वतमुख्यमाजौ॥ अनागतानेवतुतान्पृषत्कांश्चिच्छेदराजन्शिनिपुंगवोपि ॥ ८ ॥ तथैवशक्रप्रतिमोपिसात्यकिःसुदर्शनेयान्क्षिपतिस्मसायकान्॥ द्विधा
त्रिधातानकरोत्सुदर्शनःशरोत्तमैःस्यंदनवर्यमास्थितः ॥ ९ ॥ तान्वीक्ष्यबाणान्निहतांस्तदानींसुदर्शनःसात्यकिबाणवेगैः ॥ क्रोधाद्दिधक्षन्निवतिग्मतेजाः
शरानमुंचत्तपनीयचित्रान्॥ १० ॥पुनःसबाणैस्त्रिभिरग्निकल्पैराकर्णपूर्णैर्निशितैःसुपुंखैः ॥ विव्याधदेहावरणंविभिद्यतेसात्यकेराविशिशुःशरीरम् ॥ ११ ॥
तथैवतस्यावनिपालपुत्रःसंधायबाणैरपरैर्ज्वलद्भिः ॥ आजघ्निवांस्तान्रजतप्रकाशांश्चतुर्भिरश्वांश्चतुरःप्रसह्य ॥ १२ ॥ तथातुतेनाभिहतस्तरस्वीनप्ताशिने
रिंद्रसमानवीर्यः ॥ सुदर्शनस्येषुगणैःसुतीक्ष्णैर्हयान्निहत्याशुननादनादम् ॥ १३ ॥ अथास्यसूतस्यशिरोनिकृत्यभल्लेनशक्राशनिसंनिभेन ॥ सुदर्शनस्यापि
शिनिप्रवीरःक्षुरेणकालानलसंनिभेन ॥ १४ ॥ सकुंडलंपूर्णशशिप्रकाशंभ्राजिष्णुवक्त्रंविचकर्तदेहात् ॥ यथापुरावज्रधरःप्रसह्यबलस्यसंख्येतिबलस्यराज
न् ॥ १५ ॥ निहत्यतंपार्थिवपुत्रपौत्रंरणेयदूनामृषभस्तरस्वी ॥ मुदासमेतःपरयामहात्मारराजराजन्सुरराजकल्पः ॥ १६ ॥ ततोययावर्जुनएवयेननिवार्यसै
न्यंतवमार्गणौघैः ॥ सदश्वयुक्तेनरथेनराजन्लोकंविसिस्मापयिषुर्नृवीरः ॥ १७ ॥ तत्तस्यविस्मापयनीयमग्र्यमपूजयन्योधवराःसमेताः ॥ प्रवर्तमानानि
युगोचरेरीन्ददाहबाणैर्हुतभुग्यथैव ॥१८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसुदर्शनवधेअष्टादशाधिकशततमोऽध्यायः॥११८॥ ॥७॥
संजयउवाच॥ ॥ततःससात्यकिर्धीमान्महात्मावृष्णिपुंगवः॥ सुदर्शनंनिहत्याजौयंतारंपुनरब्रवीत्॥ १॥ रथाश्वनागकलिलंशरशक्त्यूर्मिमालिनम्॥खड्गम ॥१०५॥
त्स्यंगदाग्राहंशूरायुधमहास्वनम् ॥ २ ॥

॥ ११८ ॥ ॥ ७ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ विश्रंभयन्आश्वासयन् ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

प्राणापहारिणंरौद्रंवादित्रोत्कुष्टनादितम् ॥ योधानामसुखस्पर्शंदुर्धर्षमजयैषिणाम् ॥ ३ ॥ तीर्णाःस्मदुस्तरंतातद्रोणानीकमहार्णवम् ॥ जलसंधबलेनाजौपुरु
पादैरिवावृतम् ॥ ४ ॥ अतोन्यत्पृतनाशेषंमन्येकुनदिकामिव ॥ तर्तव्यामल्पसलिलांचोदयाश्वानसंभ्रमम् ॥ ५ ॥ हस्तप्राप्तमहंमन्येसांप्रतंसव्यसाचिनम् ॥ निर्जि
त्यदुर्धरंद्रोणंसपदानुगमाहवे ॥ ६ ॥ हार्दिक्यंयोधवर्यंचमन्येप्राप्तंधनंजयम् ॥ नहिमेजायतेत्रासोदृष्ट्वासैन्यान्यनेकशः ॥ ७ ॥ वह्नेरिवप्रदीप्तस्यवनेशुष्कतृणो
लपे ॥ पश्यपांडवमुख्येनयातांभूमिंकिरीटिना ॥ ८ ॥ पत्त्यश्वरथनागौघैःपतितैर्विषमीकृताम् ॥ द्रवतेतद्यथासैन्यंतेनभग्नंमहात्मना ॥ ९ ॥ रथैर्विपरिधावद्भिर्गजैरश्वै
श्वसारथे ॥ कौशेयारुणसंकाशमेतदुद्धूयतेरजः ॥ १० ॥ अभ्याशस्थमहंमन्येश्वेताश्वंकृष्णसारथिम् ॥ सएषश्रूयतेशब्दोगांडीवस्यामितौजसः ॥ ११ ॥ यादृ
शानिनिमित्तानिममप्रादुर्भवंतिवै ॥ अनस्तंगतआदित्येहंतासैंधवमर्जुनः ॥ १२ ॥ शनैर्विश्रंभयन्नश्वान्याहियत्रारिवाहिनी ॥ यत्रैतेसतलत्राणाःसुयो
धनपुरोगमाः ॥ १३ ॥ दंशिताःक्रूरकर्माणःकांबोजायुद्धदुर्मदाः ॥ शरबाणासनधरायवनाश्वप्रहारिणः ॥ १४ ॥ शकाःकिरातादरदाबर्बरास्ताम्रलिप्तकाः ॥
अन्येचबहवोम्लेच्छाविविधायुधपाणयः ॥ १५ ॥ यत्रैतेसतलत्राणाःसुयोधनपुरोगमाः ॥ मामेवाभिमुखाःसर्वेतिष्ठंतिसमरार्थिनः ॥ १६ ॥ एतान्सरथनागाश्वा
न्निहत्याजौसपत्तिनः ॥ इदंदुर्गमहाघोरंतीर्णमेवोपधारय ॥ १७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ नसंभ्रमोमेवार्ष्णेयविद्यतेसत्यविक्रम ॥ यद्यपिस्यात्तवक्रुद्धोजामदग्न्यो
ग्रतःस्थितः ॥ १८ ॥ द्रोणोवारथिनांश्रेष्ठःकृपोमद्रेश्वरोपिवा ॥ तथापिसंभ्रमोनस्यात्त्वामाश्रित्यमहाभुज ॥ १९ ॥ त्वयासुबहवोयुद्धेनिर्जिताःशत्रुसूदन ॥
दंशिताःक्रूरकर्माणःकांबोजायुद्धदुर्मदाः ॥ २० ॥ शरबाणासनधरायवनाश्वप्रहारिणः ॥ शकाःकिरातादरदाबर्बरास्ताम्रलिप्तकाः ॥ २१ ॥ अन्येचबहवोम्ले
च्छाविविधायुधपाणयः ॥ नचमेसंभ्रमःकश्चिद्भूतपूर्वःकथंचन ॥ २२ ॥ किमुतैतत्समासाद्यधीरसंयुगगोष्पदम् ॥ आयुष्मन्कतरेणत्वांप्रापयामिधनंजयम् ॥
॥ २३ ॥ केषांक्रुद्धोसिवार्ष्णेयकेषांमृत्युरुपस्थितः ॥ केषांसंयमनीमद्यगंतुमुत्सहतेमनः ॥ २४ ॥ केत्वांयुधिपराक्रांतंकालांतकयमोपमम् ॥ दृष्ट्वाविक्रमसंपन्नं
विद्रविष्यंतिसंयुगे ॥ २५ ॥ केषांवैवस्वतोराजास्मरतेद्यमहाभुज ॥ ॥ सात्यकिरुवाच ॥ ॥ मुंडानेतान्हनिष्यामिदानवानिववासवः ॥ २६ ॥ प्रतिज्ञांपारयि
ष्यामिकांबोजानेवमांवह ॥ अद्यैषांकदनंकृत्वाप्रियंयास्यामिपांडवम् ॥ २७ ॥

पारयिष्यामिसमापयिष्यामि ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ श्वेताश्वस्यसकाशेकृतमभ्यस्तंमार्गमस्त्रशिक्षामाचार्यस्यद्रोणस्यदर्शयिष्यामीत्यन्वयः अथवाआचार्यस्यविद्योपदेष्टुःश्वेताश्वस्यदर्शयिष्यामीतिसामान्यकर्मकं ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

अद्यद्रक्ष्यंतिमेवीर्यंकौरवाःससुयोधनाः ॥ मुंडानीकेहतेसूतसर्वसैन्येषुचासकृत् ॥ २८ ॥ अद्यकौरवसैन्यस्यदीर्यमाणस्यसंयुगे ॥ श्रुत्वाविरावंबहुधासंतप्स्य तिसुयोधनः ॥ २९ ॥ अद्यपांडवमुख्यस्यश्वेताश्वस्यमहात्मनः ॥ आचार्यस्यकृतंमार्गंदर्शयिष्यामिसंयुगे ॥ ३० ॥ अद्यमद्बाणनिहतान्योधमुख्यान्सहस्र शः ॥ दृष्ट्वादुर्योधनोराजापश्चात्तापंगमिष्यति ॥ ३१ ॥ अद्यमेक्षिप्रहस्तस्यक्षिपतःसायकोत्तमान्॥ अलातचक्रप्रतिमंधनुर्द्रक्ष्यंतिकौरवाः ॥ ३२॥ मत्सा यकचितांगानांरुधिरंस्रवतांमुहुः ॥ सैनिकानांवधंदृष्ट्वासंतप्स्यतिसुयोधनः ॥ ३३ ॥ अद्यमेक्रुद्धरूपस्यनिघ्नतश्चवरान्वरान् ॥ द्विरर्जुनमिमंलोकंमंस्यतेद्य सुयोधनः ॥ ३४ ॥ अद्यराजसहस्राणिनिहतानिमयारणे ॥ दृष्ट्वादुर्योधनोराजासंतप्स्यतिमहामृधे ॥ ३५॥ अद्यस्नेहंचभक्तिंचपांडवेषुमहात्मसु ॥ हत्वारा जसहस्राणिदर्शयिष्यामिराजसु ॥ ३६॥ बलंवीर्यंकृतज्ञत्वंममज्ञास्यंतिकौरवाः॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ एवमुक्तस्तदासूतःशिक्षितान्साधुवाहिनः॥ ॥ ३७॥ शशांकसंनिकाशान्वैवाजिनोऽव्यनुदद्भृशम्॥ तेपिबंतइवाकाशंयुयुधानंहयोत्तमाः ॥ ३८॥ प्रापयन्यवनान्शीघ्रंमनःपवनरंहसः ॥ सात्यकिंतेसमा साद्यपृतनास्वनिवर्तिनम् ॥ ३९॥ बहवोलघुहस्ताश्चशरवर्षैरवाकिरन्॥ तेषामिषूनथास्त्राणिवेगवान्नतपर्वभिः॥ ४० ॥ अच्छिनत्सात्यकीराजन्नैनंतेप्राप्नुवन् शराः॥ रुक्मपुंखैःसुनिशितैर्गार्ध्रपत्रैरजिह्मगैः ॥ ४१ ॥ उच्चकर्तशिरांस्युग्रोयवनानांभुजानपि ॥ शैक्यायसानिवर्माणिकांस्यानिचसमंततः ॥ ४२ ॥ भित्त्वा देहांस्तथातेषांशराज्जमुर्महीतलम् ॥ तेहन्यमानावीरेणम्लेच्छाःसात्यकिनारणे ॥ ४३ ॥ शतशोऽभ्यपतंस्तत्रव्यसवोवसुधातले ॥ सुपूर्णायतमुक्तैस्तानव्यवच्छि न्नपिंडितैः ॥ ४४॥ पंचषट्सप्तचाष्टौचबिभेदयवनान्शरैः ॥ कांबोजानांसहस्रैश्चशकानांचविशांपते ॥ ४५ ॥ शबराणांकिरातानांबर्बराणांतथैवच ॥ अग म्यरूपांपृथिवींमांसशोणितकर्दमाम्॥ ४६ ॥॥ कृतवांस्तत्रशैनेयःक्षपयंस्तावकंबलम्॥ दस्यूनांसशिरस्त्राणैःशिरोभिर्लूनमूर्धजैः ॥ ४७ ॥ दीर्घकूर्चैर्महीकीर्णा विबर्हैरंडजैरिव॥ रुधिरोक्षितसर्वांगैस्तैस्तदायोधनंबभौ॥ ४८ ॥ कबंधैःसंवृतंसर्वंताम्राभ्रैःखमिवावृतम् ॥ वज्राशनिसमस्पर्शैःसुपर्वभिरजिह्मगैः ॥ ४९॥ ॥ १०६॥

॥ ३३ ॥ द्विरर्जुनं द्वावर्जुनौयत्र नेरुक्तोवर्णागमः ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ शैक्यायसानिशोणितायोमयानि ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ सुपूर्णायतमुक्तैराकर्णज्यो त्कृष्टैः अव्यवच्छिन्नपिंडितैःअनवच्छिन्नसंहतैः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकोनविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ जित्वेति ॥ १ ॥

तेसात्वतेननिहताःसमावव्रुर्वसुंधराम् ॥ अल्पावशिष्टाःसंभग्नाःकृच्छ्रप्राणाविचेतसः ॥ ५० ॥ जिताःसंख्येमहाराजयुयुधानेनदंशिताः ॥ पार्ष्णिभिश्चकशाभिश्चताडयंतस्तुरंगमान् ॥ ५१ ॥ जवमुत्तममास्थायसर्वतःप्राद्रवन्भयात् ॥ कांबोजसैन्यंविद्राव्यदुर्जयंयुधिभारत ॥ ५२ ॥ यवनानांचतत्सैन्यंशकानांचमहद्बलम् ॥ ततःसपुरुषव्याघ्रःसात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ ५३ ॥ प्रविष्टस्तावकान्जित्वासूतंयाहीत्यचोदयत् ॥ तत्तस्यसमरेकर्मदृष्ट्वान्यैरकृतंपुरा ॥ ५४ ॥ चारणाःसहगंधर्वाःपूजयांचक्रिरेभृशम् ॥ तंयांतंपृष्ठगोप्तारमर्जुनस्यविशांपते ॥ चारणाःप्रेक्ष्यसंहृष्टास्त्वदीयाश्चाभ्यपूजयन् ॥ ५५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्यकिप्रवेशेयवनपराजयेएकोनविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ जित्वायवनकांबोजान्युयुधानस्ततोर्जुनम् ॥ जगामतवसैन्यस्यमध्येनरथिनांवरः ॥ १ ॥ चारुदंष्ट्रोनरव्याघ्रोविचित्रकवचध्वजः ॥ मृगंव्याघ्रइवाजिघ्रंस्तवसैन्यमभीषयत् ॥ २ ॥ सरथेनचरन्मार्गान्धनुरभ्रामयद्भृशम् ॥ रुक्मपृष्ठंमहावेगंरुक्मचंद्रकसंकुलम् ॥ ३ ॥ रुक्मांगदशिरस्त्राणोरुक्मवर्मसमावृतः ॥ रुक्मध्वजधनुःशूरोमेरुशृंगमिवाबभौ ॥ ४ ॥ सधनुर्मंडलःसंख्येतेजोभास्कररश्मिवान् ॥ शरदीवोदितःसूर्योनृसूर्योविरराजह ॥ ५ ॥ वृषभस्कंधविक्रांतोवृषभाक्षोनरर्षभः ॥ तावकानांबभौमध्येगवांमध्येयथावृषः ॥ ६ ॥ मत्तद्विरदसंकाशंमत्तद्विरदगामिनम् ॥ प्रभिन्नमिवमातंगंयूथमध्येव्यवस्थितम् ॥ ७ ॥ व्याघ्राइवजिघांसंतस्त्वदीयाःसमुपाद्रवन् ॥ द्रोणानीकमतिक्रांतंभोजानीकंचदुस्तरम् ॥ ८ ॥ जलसंधार्णवंतीर्त्वाकांबोजानांचवाहिनीम् ॥ हार्दिक्यमकरान्मुक्तंतीर्णंवैसैन्यसागरम् ॥ ९ ॥ परिवव्रुःसुसंक्रुद्धास्त्वदीयाःसात्यकिंरथाः ॥ दुर्योधनश्चित्रसेनोदुःशासनविविंशती ॥ १० ॥ शकुनिर्दुःसहश्चैवयुवादुर्धर्षणःक्रथः ॥ अन्येचबहवःशूराःशस्त्रवंतोदुरासदाः ॥ ११ ॥ पृष्ठतःसात्यकिंयांतमन्वधावन्नमर्षिणः ॥ अथशब्दोमहानासीत्तवसैन्यस्यमारिष ॥ १२ ॥ मारुतोद्धूतवेगस्यसागरस्येवपर्वणि ॥ तानभिद्रवतःसर्वान्समीक्ष्यशिनिपुंगवः ॥ १३ ॥ शनैर्याहीतियंतारमब्रवीत्प्रहसन्निव ॥ इदमेतत्समुद्धूतंधार्तराष्ट्रस्ययद्बलम् ॥ १४ ॥ मामेवाभिमुखंतूर्णंगजाश्वरथपत्तिमत् ॥ नादयन्वैदिशःसर्वारथघोषेणसारथे ॥ १५ ॥ पृथिवींचांतरिक्षंचकंपयन्सागरानपि ॥ एतद्बलार्णवंसूतवारयिष्येमहारणे ॥ १६ ॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

पौर्णमास्यामिवोद्धूतंवेलेवमकरालयम् ॥ पश्यमेसूतविक्रांतमिंद्रस्येवमहाम्रधे ॥ १७ ॥ एषसैन्यानिशत्रूणांविधमामिशितैःशरैः ॥ निहतानाहवेपश्यपदात्य
श्वरथद्विपान् ॥ १८ ॥ मच्छरैरग्निसंकाशैर्विद्धदेहान्सहस्रशः ॥ इत्येवंब्रुवतस्तस्यसात्यकेरमितौजसः ॥ १९ ॥ समीपेसैनिकास्तेतुशीघ्रमीयुर्युयुत्सवः ॥ जह्या
द्रवस्वतिष्ठेतिपश्यपश्येतिवादिनः ॥ २० ॥ तानेवंब्रुवतोवीरान्सात्यकिर्निशितैःशरैः ॥ जघानत्रिशतानश्वान्कुंजरांश्चचतुःशतान् ॥ २१ ॥ ससंप्रहारस्तुमुल
स्तस्यतेषांचधन्विनां ॥ देवासुररणप्रख्यःप्रावर्ततजनक्षयः ॥ २२ ॥ मेघजालनिभंसैन्यंतवपुत्रस्यमारिष ॥ प्रत्यगृह्णाच्छिनेःपौत्रःशरैराशीविषोपमैः ॥
॥ २३ ॥ प्रच्छाद्यमानःसमरेशरजालैःसवीर्यवान् ॥ असंभ्रमन्महाराजतावकानवधीद्बहून् ॥ २४ ॥ आश्चर्यंतत्रराजेंद्रसुमहद्दृष्टवानहम् ॥ नमोघःसायकःक
श्चित्सात्यकेरभवत्प्रभो ॥ २५ ॥ रथनागाश्वकलिलःपदात्यूर्मिसमाकुलः ॥ शैनेयवेलामासाद्यस्थितःसैन्यमहार्णवः ॥ २६ ॥ संभ्रांतनरनागाश्वमावर्ततमुहु
र्मुहुः ॥ तत्सैन्यमिषुभिस्तेनवध्यमानंसमंततः ॥ २७ ॥ बभ्रामतत्रतत्रैवगावःशीतार्दिताइव ॥ पदातिनंरथंनागंसादिनंतुरगंतथा ॥ २८ ॥ अविद्धंतत्रनाद्रा
क्षंयुयुधानस्यसायकैः ॥ नतादृक्कदनंराजन्कृतवांस्तत्रफाल्गुनः ॥ २९ ॥ यादृक्क्षयमनीकानामकरोत्सात्यकिर्नृप ॥ अत्यर्जुनंशिनेःपौत्रोयुध्यतेपुरुषर्षभः ॥
॥ ३० ॥ वीतभीर्लाघवोपेतःकृतित्वंसंप्रदर्शयन् ॥ ततोदुर्योधनोराजासात्वतस्यत्रिभिःशरैः ॥ ३१ ॥ विव्याधसूतंनिशितैश्चतुर्भिश्चतुरोहयान् ॥ सात्यकिंच
त्रिभिर्विद्ध्वापुनरष्टाभिरेवच ॥ ३२ ॥ दुःशासनःषोडशभिर्विव्याधशिनिपुंगवम् ॥ शकुनिःपंचविंशत्याचित्रसेनश्चपंचभिः ॥ ३३ ॥ दुःसहःपंचदशभिर्विव्या
धोरसिसात्यकिं ॥ उत्स्मयन्वृष्णिशार्दूलस्तथाबाणैःसमाहतः ॥ ३४ ॥ तानविध्यन्महाराजसर्वानेवत्रिभिस्त्रिभिः ॥ गाढविद्धानरीन्कृत्वामार्गणैःसोतितेजनैः
॥ ३५ ॥ शैनेयःश्येनवत्संख्येव्यचरल्लघुविक्रमः ॥ सौबलस्यधनुश्छित्त्वाहस्तावापंनिकृत्यच ॥ ३६ ॥ दुर्योधनंत्रिभिर्बाणैरभ्यविध्यत्स्तनांतरे ॥ चित्रसेनंशते
नैवदशभिर्दुःसहंतथा ॥ ३७ ॥ दुःशासनंतुविंशत्याविव्याधशिनिपुंगवः ॥ अथान्यद्धनुरादायस्यालस्तवविशांपते ॥ ३८ ॥ अष्टाभिःसात्यकिंविद्ध्वापुनर्वि
व्याधपंचभिः ॥ दुःशासनश्चदशभिर्दुःसहश्चत्रिभिः शरैः ॥ ३९ ॥ दुर्मुखश्चद्वादशभीराजन्विव्याधसात्यकिं ॥ दुर्योधनस्त्रिसप्तत्याविद्ध्वाभारतमाधवम् ॥ ४० ॥ ॥ १०७॥
ततोस्यनिशितैर्बाणैस्त्रिभिर्विव्याधसारथिं ॥ तान्सर्वान्सहितान्शूरान्यतमानान्महारथान् ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२० ॥ ॥ ७ ॥ संप्रमृद्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

पंचभिःपंचभिर्बाणैःपुनर्विव्याधसात्यकिः ॥ ततःसरथिनांश्रेष्ठस्तवपुत्रस्यसारथिम् ॥ ४२ ॥ आजघानाशुभल्लेनसहतोन्यपतद्भुवि ॥ पतितेसारथौतस्मिंस्तव पुत्ररथःप्रभो ॥ ४३ ॥ वातायमानैस्तैरश्वैरपानीयतसंगरात् ॥ ततस्तवसुतोराजन्सैनिकाश्वविशांपते ॥ ४४ ॥ राज्ञोरथमभिप्रेक्ष्यविद्रुताःशतशोभवन् ॥ विद्रु तंतत्रतत्सैन्यंदृष्ट्वाभारतसात्यकिः ॥ ४५ ॥ अवाकिरच्छरैस्तीक्ष्णैरुक्मपुंखैःशिलाशितैः ॥ विद्राव्यसर्वसैन्यानितावकानिसहस्रशः ॥ ४६ ॥ प्रययौसात्यकी राजन्श्वेताश्वस्यरथंप्रति ॥ तंशरानाददानंचरक्षमाणंचसारथिम् ॥ आत्मानंपालयानंचतावकाःसमपूजयन् ॥ ४७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजय द्रथवधपर्वणिसात्यकिप्रवेशेदुर्योधनपलायनेविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ संप्रमृद्यमहत्सैन्यंयांतं शैनेयमर्जुनम् ॥ निर्ह्रीकाममतेपुत्राःकिमकुर्वतसंजय ॥ १ ॥ कथंवैषांतदायुद्धेधृतिरासीन्मुमूर्षताम् ॥ शैनेयचरितंदृष्ट्वायादृशंसव्यसाचिनः ॥ २ ॥ किंनुवक्ष्यं तितेक्षात्रंसैन्यमध्येपराजिताः ॥ कथंनुसात्यकिर्युद्धेव्यतिक्रांतोमहायशाः ॥ ३ ॥ कथंचममपुत्राणांजीवतांतत्रसंजय ॥ शैनेयोभिययौयुद्धेतन्ममाचक्ष्व संजय ॥ ४ ॥ अत्यद्भुतमिदंतातत्वत्सकाशाच्छृणोम्यहम् ॥ एकस्यबहुभिःसार्धंशत्रुभिस्तैर्महारथैः ॥ ५ ॥ विपरीतमहंमन्येमंदभाग्यंसुतंप्रति ॥ यत्रावध्यंतस मरेसात्वतेनमहारथाः ॥ ६ ॥ एकस्यहिनपर्याप्तंयत्सैन्यंतस्यसंजय ॥ क्रुद्धस्ययुयुधानस्यसर्वेतिष्ठंतुपांडवाः ॥ ७ ॥ निर्जित्यसमरेद्रोणंकृतिनंचित्रयोधिनम् ॥ यथापशुगणान्सिंहस्तद्वद्धंतासुतान्मम ॥ ८ ॥ कृतवर्मादिभिःशूरैर्यत्तैर्बहुभिराहवे ॥ युयुधानोनशकितोहंतुंयत्पुरुषर्षभः ॥ ९ ॥ नैतदीदृशकंयुद्धंकृतवांस्तत्र फाल्गुनः ॥ यादृशंकृतवान्युद्धंशिनेर्नप्तामहायशाः ॥ १० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ तवदुर्मंत्रितेराजन्दुर्योधनकृतेनच ॥ शृणुष्वावहितोभूत्वायत्तेवक्ष्यामिभा रत ॥ ११ ॥ तेपुनःसंन्यवर्तंतकृत्वासंशप्तकामिथः ॥ परांयुद्धेमतिंक्रूरांतवपुत्रस्यशासनात् ॥ १२ ॥ त्रीणिसादिसहस्राणिदुर्योधनपुरोगमाः ॥ शककांबोज बाह्लीकायवनाःपारदास्तथा ॥ १३ ॥ कुलिंदास्तंगणांबष्ठाःपैशाचाश्वसबर्बराः ॥ पार्वतीयाश्वराजेंद्रक्रुद्धाःपाषाणपाणयः ॥ १४ ॥ अभ्यद्रवंतशैनेयंशलभाः पावकंयथा ॥ युक्ताश्वपार्वतीयानांरथाःपाषाणयोधिनाम् ॥ १५ ॥

॥ ९ ॥ १० ॥ दुर्योधनस्यकृतेनकर्मणा ॥ ११ ॥ मतिंकृत्वेत्यन्वयः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

 ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ वामनस्ययमोपवाह्यस्य चंद्राःकांतशिरोग्रीवानीचस्कंधामनस्विनः व्यूढोरस्काःसुनिश्चितावामनान्वयजागजाः सुप्रतीकस्यईशो
पवाह्यस्य सुविभक्तमहाशीर्षाजीमूतसदृशप्रभाः प्रभूतहस्ताबलिनःसुप्रतीककुलोद्भवाः महापद्मस्यकुमुदस्यकुले चंडाःसमायतत्वक्काःसुबद्धाबलिनोपिच महापद्मान्वयभवागजयुद्धप्रियागजाः ॥ २५॥

 शूराःपंचाशताराजन्शैनेयंसमुपाद्रवन्॥ ततोरथसहस्रेणमहारथशतेनच ॥ १६॥ द्विरदानांसहस्रेणद्विसाहस्रैश्चवाजिभिः॥ शरवर्षाणिमुंचंतोविविधानिमहार
थाः॥ १७॥ अभ्यद्रवंतशैनेयमसंख्येयाश्चपत्तयः॥ तांश्चसंचोदयन्सर्वान्घ्नतैनमितिभारत ॥ १८ ॥ दुःशासनोमहाराजसात्यकिंपर्यवारयत् ॥ तत्राद्भुतमप
श्यामशैनेयचरितंमहत् ॥ १९॥ यदेकोबहुभिःसार्धमसंभ्रांतमयुध्यत ॥ अवधीच्चरथानीकंद्विरदानांचतद्बलम् ॥ २० ॥ सादिनश्चैवतान्सर्वान्दस्यूनपिचसर्व
शः॥ तत्रचक्रैर्विमथितैर्भग्नैश्चपरमायुधैः ॥ २१ ॥ अक्षैश्चबहुधाभग्नैरीषादंडकबंधुरैः ॥ कुंजरैर्मथितैश्चापिध्वजैश्चविनिपातितैः ॥ २२ ॥ वर्मभिश्चतथानी
कैर्व्यवकीर्णावसुंधरा॥ स्रग्भिराभरणैर्वस्त्रैरनुकर्षैश्चमारिष ॥ २३ ॥ संछन्नावसुधातत्रद्योर्ग्रहैरिवभारत ॥ गिरिरूपधराश्चापिपतिताःकुंजरोत्तमाः ॥ २४ ॥
अंजनस्यकुलेजातावामनस्यचभारत॥ सुप्रतीककुलेजातामहापद्मकुलेतथा ॥ २५ ॥ ऐरावतकुलेचैवतथान्येषुकुलेषुच ॥ जातादंतिवराराजन्शेरतेबहवो
हताः ॥ २६ ॥ वनायुजान्पार्वतीयान्कांबोजान्बाह्लिकानपि ॥ तथाहयवरान्राजन्निजघ्नेतत्रसात्यकिः ॥ २७ ॥ नानादेशसमुत्थांश्चनानाजातींश्चदंति
नः ॥ निजघ्नेतत्रशैनेयःशतशोथसहस्रशः ॥ २८ ॥ तेषुप्रकाल्यमानेषुदस्यून्दुःशासनोब्रवीत् ॥ निवर्तध्वमधर्मज्ञायुध्यध्वंकिंसृतेनवः ॥ २९ ॥ तांश्चातिभग्ना
न्संप्रेक्ष्यपुत्रोदुःशासनस्तव ॥ पाषाणयोधिनःशूरान्पार्वतीयानचोदयत् ॥ ३० ॥ अश्मयुद्धेषुकुशलानैतज्जानातिसात्यकिः॥ अश्मयुद्धमजानंतंहतैनंयुद्धकामु
कम्॥ ३१ ॥ तथैवकुरवःसर्वेनाश्मयुद्धविशारदाः॥ अभिद्रवतमाभैष्टनवःप्राप्स्यतिसात्यकिः॥ ३२ ॥ तेपार्वतीयाराजानःसर्वेपाषाणयोधिनः॥ अभ्यद्रवंतशै
नेयंराजानमिवमंत्रिणः॥ ३३ ॥ ततोगजशिरःप्रख्यैरुपलैःशैलवासिनः॥ उद्यतैर्युयुधानस्यपुरतस्तस्थुराहवे ॥ ३४ ॥

श्वेतवालनखाःशूराःश्वेतत्वक्कामहाबलाः उदयावर्षवंतश्चगजाऐरावतोद्भवाः अन्येषुकुलेषुपुंडरीकपुष्पदंतसार्वभौमीयेषु स्थिराःस्थूलशिरोदंतनिःशंकाबलिनोपिच शुक्लवर्णनखाःशूराःपुंडरीकोद्भवागजाः
श्यामत्वग्दशनाश्चंडालंबोष्ठाश्चारुदर्शनाः पीनायताननकराःपुष्पदंतोद्भवागजाः मंडलाकृतयःशूराःसुवर्माणःसुदर्शनाः पीनायतास्याःपीताभाःसार्वभौमकुलोद्भवाः ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥
॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

क्षेपणीयैः शस्त्रैः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ व्यात्तमुखाम्लेच्छविशेषाः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ अद्रीणांप्रस्तराणां ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥

क्षेपणीयैस्तथाप्यन्येसात्वतस्यवधैषिणः ॥ चोदितास्तवपुत्रेणसर्वतोरुरुधुर्दिशः ॥ ३५ ॥ तेषामापततामेवशिलायुद्धंचिकीर्षताम् ॥ सात्यकिःप्रतिसंधायनि
शितान्प्राहिणोच्छरान् ॥ ३६ ॥ तामश्मवृष्टिंतुमुलांपार्वतीयैःसमीरिताम् ॥ चिच्छेदोरगसंकाशैर्नाराचैःशिनिपुंगवः ॥ ३७ ॥ तैरश्मचूर्णैर्दीप्यद्भिःखद्योताना
मिवव्रजैः ॥ प्रायःसैन्यान्यहन्यंतहाहाभूतानिमारिष ॥ ३८ ॥ ततःपंचशतंशूराःसमुद्यतमहाशिलाः ॥ निकृत्तबाहवोराजन्निपेतुर्धरणीतले ॥ ३९ ॥ पुनर्दशशता
श्चान्येशतसाहस्रिणस्तथा ॥ सोपलैर्बाहुभिश्छिन्नैःपेतुरप्राप्यसात्यकिम् ॥ ४० ॥ पाषाणयोधिनःशूरान्यतमानानवस्थितान् ॥ न्यवधीद्बहुसाहस्रांस्तदद्भुतमिवा
भवत् ॥ ४१ ॥ ततःपुनर्व्यात्तमुखास्तेश्मवृष्टीःसमंततः ॥ अयोहस्ताःशूलहस्तादरदास्तंगणाःखसाः ॥ ४२ ॥ लंपाकाश्चकुलिंदाश्चचिक्षिपुस्तांश्चसात्यकिः ॥ नारा
चैःप्रतिचिच्छेदप्रतिपत्तिविशारदः ॥ ४३ ॥ अद्रीणांभिद्यमानानामंतरिक्षेशितैःशरैः ॥ शब्देनप्राद्रवन्संख्येरथाश्वगजपत्तयः ॥ ४४ ॥ अश्मचूर्णैरवाकीर्णाम
नुष्यगजवाजिनः ॥ नाशक्नुवन्नवस्थातुंभ्रमरैरिवदंशिताः ॥ ४५ ॥ हतशिष्टाःसरुधिराभिन्नमस्तकपिंडिकाः ॥ कुंजरावर्जयामासुर्युयुधानरथंतदा ॥ ४६ ॥
ततःशब्दःसमभवत्तवसैन्यस्यमारिष ॥ माधवेनार्द्यमानस्यसागरस्येवपर्वणि ॥ ४७ ॥ तंशब्दंतुमुलंश्रुत्वाद्रोणोयंतारमब्रवीत् ॥ एषसूतरणेक्रुद्धःसात्वतानांम
हारथः ॥ ४८ ॥ दारयन्बहुधासैन्यंरणेचरतिकालवत् ॥ यत्रैषशब्दस्तुमुलस्तत्रसूतरथंनय ॥ ४९ ॥ पाषाणयोधिभिर्नूनंयुयुधानःसमागतः ॥ तथाहिरथि
नःसर्वेह्रियंतेविद्रुतैर्हयैः ॥ ५० ॥ विशस्त्रकवचारुग्णास्तत्रतत्रपतंतिच ॥ नशक्नुवंतियंतारःसंयंतुंतुमुलेहयान् ॥ ५१ ॥ इत्येतद्वचनंश्रुत्वाभारद्वाजस्यसार
थिः ॥ प्रत्युवाचततोद्रोणंसर्वशस्त्रभृतांवरम् ॥ ५२ ॥ सैन्यंद्रवतिचायुष्मन्कौरवेयंसमंततः ॥ पश्ययोधान्रणेभग्नान्धावतोवैततस्ततः ॥ ५३ ॥ इमेचसंहताः
शूराःपंचालाःपांडवैःसह ॥ त्वामेवहिजिघांसंतआद्रवंतिसमंततः ॥ ५४ ॥ अत्रकार्यंसमाधत्स्वप्राप्तकालमरिंदम ॥ स्थानेवागमनेवापिदूरंयातश्चसात्यकिः
॥ ५५ ॥ तथैवंवदतस्तस्यभारद्वाजस्यसारथेः ॥ प्रत्यदृश्यतशैनेयोनिघ्नन्बहुविधान्रथान् ॥ ५६ ॥ तेवध्यमानाःसमरेयुयुधानेनतावकाः ॥ युयुधानरथंत्य
क्त्वाद्रोणानीकायदुद्रुवुः ॥ ५७ ॥

॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५८ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२१ ॥ ॥ ७ ॥ दुःशासनरथमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

यैस्तुदुःशासनःसार्धंरथैःपूर्वन्यवर्त्तत ॥ तेभीतास्त्वभ्यधावंतसर्वेद्रोणरथंप्रति ॥ ५८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्यकिप्रवेशेएकविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ दुःशासनरथंदृष्ट्वासमीपेपर्यवस्थितम् ॥ भारद्वाजस्ततोवाक्यंदुःशासनमथाब्रवीत् ॥ १ ॥ दुःशासनरथाःसर्वेकस्माच्चैतेप्रविद्रुताः ॥ कच्चित्क्षेमंतुनृपतेःकच्चिज्जीवतिसैंधवः ॥ २ ॥ राजपुत्रोभवानत्रराजभ्राताम हारथः ॥ किमर्थंद्रवतेयुद्धेयौवराज्यमवाप्यहि ॥ ३ ॥ दासीजितासिद्यूतेत्वंयथाकामचरीभव ॥ वाससांवाहिकाराज्ञोभ्रातुर्ज्येष्ठस्यमेभव ॥ ४ ॥ नसंतिपतयःसर्वेतेघपंढतिलैःसमाः ॥ दुःशासनैवंकस्मात्त्वंपूर्वमुक्त्वापलायसे ॥ ५ ॥ स्वयंवैरंमहत्कृत्वापंचालैःपांडवैःसह ॥ एकंसात्यकिमासाद्यकथंभीतोसिसंयुगे ॥ ६ ॥ नजानीषेपुरात्वंतुगृह्णन्नक्षान्दुरोदरे ॥ शराह्येतेभविष्यंतिदारुणाशीविषोपमाः ॥ ७ ॥ अप्रियाणांहिवचसांपांडवस्यविशेषतः ॥ द्रौपद्याश्चपरिक्लेशस्त्वन्मूलोह्यभवत्पुरा ॥ ८ ॥ क्वतेमानश्चदर्पश्चक्वतेवीर्यंक्वगर्जितम् ॥ आशीविषसमान्पार्थान्कोपयित्वाक्वयास्यसि ॥ ९ ॥ शोच्येयंभारतीसेनाराज्यंचैवसुयोधनः ॥ यस्यत्वंकर्कशोभ्रातापलायनपरायणः ॥ १० ॥ ननुनामत्वयावीरदीर्यमाणभयार्दिता ॥ स्वबाहुबलमास्थायरक्षितव्याह्यनीकिनी ॥ ११ ॥ सत्वमद्यरणंहित्वाभीतोहर्षयसेपरान् ॥ विद्रुतेत्वयिसैन्यस्यनायकेशत्रुसूदन ॥ १२ ॥ कोन्यःस्थास्यतिसंग्रामेभीतोभीतेव्यपाश्रये ॥ एकेनसात्वतेनाद्ययुध्यमानस्यतेनवै ॥ १३ ॥ पलायनेतवमतिःसंग्रामाद्धिप्रवर्त्तते ॥ यदागांडीवधन्वानंभीमसेनंचकौरव ॥ १४ ॥ यमौवायुधिद्रष्टासितदात्वंकिंकरिष्यसि ॥ युधिफाल्गुनबाणानांसूर्याग्निसमवर्चसाम् ॥ १५ ॥ नतुल्याःसात्यकिशरायेषांभीतःपलायसे ॥ त्वरितोवीरगच्छत्वंगांधार्युदरमाविश ॥ १६ ॥ पृथिव्यांधावमानस्यनान्यत्पश्यामिजीवनम् ॥ यदितावत्कृताबुद्धिःपलायनपरायणा ॥ १७ ॥ पृथिवीधर्मराजायशमेनैवप्रदीयताम् ॥ यावत्फाल्गुननाराचानिर्मुक्तोरगसंनिभाः ॥ १८ ॥ नाविशंतिशरीरंतेतावत्संशाम्यपांडवैः ॥ यावत्तेपृथिवींपार्थाहत्वाभ्रातृशतंरणे ॥ १९ ॥ नाक्षिपंतिमहात्मानस्तावत्संशाम्यपांडवैः ॥ यावन्नकुध्यतेराजाधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ २० ॥ कृष्णश्चसमरश्लाघीतावत्संशाम्यपांडवैः ॥ यावद्भीमोमहाबाहुर्विगाह्यमहतींचमूम् ॥ २१ ॥

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

सोदरांस्तेनगृह्णातितावत्संशाम्यपांडवैः ॥ पूर्वमुक्तश्चतेभ्राताभीष्मेणासौसुयोधनः ॥ २२ ॥ अजेयाःपांडवाःसंख्येसौम्यसंशाम्यतैःसह ॥ नचतत्कृतवान्मंद
स्तवभ्रातासुयोधनः ॥ २३ ॥ सयुद्धेधृतिमास्थाययत्तोयुध्यस्वपांडवैः ॥ तवापिशोणितंभीमःपास्यतीतिमयाश्रुतम् ॥ २४ ॥ तच्चाप्यवितथंतस्यतत्तथैवभवि
ष्यति ॥ किंभीमस्यनजानासिविक्रमंत्वंसुबालिश ॥ २५ ॥ यत्त्वयावैरमारब्धंसंयुगेप्रपलायिना ॥ गच्छतूर्णंरथेनैवयत्रतिष्ठतिसात्यकिः ॥ २६ ॥ त्वयाहीनं
बलंह्येतद्विद्रविष्यतिभारत ॥ आत्मार्थंयोधयरणेसात्यकिंसत्यविक्रमम् ॥ २७ ॥ एवमुक्तस्तवसुतोनाब्रवीत्किंचिदप्यसौ ॥ श्रुतंचाश्रुतवत्कृत्वाप्रायाद्येनससा
त्यकिः ॥ २८ ॥ सैन्येनमहतायुक्तोम्लेच्छानामनिवर्तिनाम् ॥ आसाद्यचरणेयत्तोयुयुधानमयोधयत् ॥ २९ ॥ द्रोणोपिरथिनांश्रेष्ठःपंचालान्पांडवांस्तथा ॥ अभ्य
द्रवतसंक्रुद्धोजवमास्थायमध्यमम् ॥ ३० ॥ प्रविश्यचरणेद्रोणःपांडवानांवरूथिनीम् ॥ द्रावयामासयोधान्वैशतशोथसहस्रशः ॥ ३१ ॥ ततोद्रोणोमहाराजनाम
विश्राव्यसंयुगे ॥ पांडुपांचालमत्स्यानांप्रचक्रेकदनंमहत् ॥ ३२ ॥ तंजयंतमनीकानिभारद्वाजंततस्ततः ॥ पांचालपुत्रोद्युतिमान्वीरकेतुःसमभ्ययात् ॥ ३३ ॥
सद्रोणंपंचभिर्विद्धाशरैःसंनतपर्वभिः ॥ ध्वजमेकेनविव्याधसारथिंचास्यसप्तभिः ॥ ३४ ॥ तत्राद्भुतंमहाराजदृष्टवानस्मिसंयुगे ॥ यद्द्रोणोरभसंयुद्धेपांचाल्यं
नाभ्यवर्तत ॥ ३५ ॥ संनिरुद्धंरणेद्रोणंपंचालावीक्ष्यमारिष ॥ आवव्रुःसर्वतोराजन्धर्मपुत्रजयैषिणः ॥ ३६ ॥ तेशरैरग्निसंकाशैस्तोमरैश्चमहाधनैः ॥ शस्त्रैश्च
विविधैराजन्द्रोणमेकमवाकिरन् ॥ ३७ ॥ निहत्यतान्बाणगणैर्द्रोणोराजन्समंततः ॥ महाजलधरान्व्योम्निमातरिश्वेवचाबभौ ॥ ३८ ॥ ततःशरंमहाघोरंसूर्य
पावकसंनिभम् ॥ संदधेपरवीरघ्नोवीरकेतोरथंप्रति ॥ ३९ ॥ सभित्त्वातुशरोराजन्पांचालकुलनंदनम् ॥ अभ्यगाद्धरणींतूर्णंलोहिताद्रोज्ज्वलन्निव ॥ ४० ॥ ततोपत
द्रथात्तूर्णंपांचालकुलनंदनः ॥ पर्वताग्रादिवमहांश्चंपकोवायुपीडितः ॥ ४१ ॥ तस्मिन्हतेमहेष्वासेराजपुत्रेमहाबले ॥ पंचालास्त्वरिताद्रोणंसमंतात्पर्यवारयन्
॥ ४२ ॥ चित्रकेतुःसुधन्वाचचित्रवर्माचभारत ॥ तथाचित्ररथश्चैवभ्रातृव्यसनकर्शिताः ॥ ४३ ॥ अभ्यद्रवंतसहिताभारद्वाजंयुयुत्सवः ॥ मुंचंतःशरवर्षाणितपां
तेजलदाइव ॥ ४४ ॥ सवध्यमानोबहुधाराजपुत्रैर्महारथैः ॥ क्रोधमाहारयत्तेषामभावायद्विजर्षभः ॥ ४५ ॥ ततःशरमयंजालंद्रोणस्तेषामवासृजत् ॥ तेहन्य
मानाद्रोणस्यशरैराकर्णचोदितैः ॥ ४६ ॥ कर्तव्यंनाभ्यजानन्वैकुमाराराजसत्तम ॥ तान्विमूढान्रणेद्रोणःप्रहसन्निवभारत ॥ ४७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.

व्यश्वसूतरथांश्चक्रेकुमारान्कुपितोरणे ॥ अथापरैःसुनिशितैर्भल्लैस्तेषांमहायशाः ॥ ४८ ॥ पुष्पाणीवविचिन्वन्हिसोत्तमांगान्यपातयत् ॥ तेरथेभ्योहताःपेतुः
क्षितौराजन्सुवर्चसः ॥ ४९ ॥ देवासुरेपुरायुद्धेयथादैतेयदानवाः ॥ तान्निहत्यरणेराजन्भारद्वाजःप्रतापवान् ॥ ५० ॥ कार्मुकंभ्रामयामासहेमपृष्ठंदुरासदम् ॥
पंचालान्निहतान्दृष्ट्वादेवकल्पान्महारथान् ॥ ५१ ॥ धृष्टद्युम्नोभृशोद्विग्नोनेत्राभ्यांपातयन्जलम् ॥ अभ्यवर्ततसंग्रामेक्रुद्धोद्रोणरथंप्रति ॥ ५२ ॥ ततोहाहेतिसह
सानादःसमभवन्नृप ॥ पांचाल्येनरणेदृष्ट्वाद्रोणमावारितंशरैः ॥ ५३ ॥ सच्छाद्यमानोबहुधापार्षतेनमहात्मना ॥ नविव्यथेततोद्रोणःस्मयन्नेवान्वयुध्यत ॥
॥ ५४ ॥ ततोद्रोणंमहाराजपांचाल्यःक्रोधमूर्छितः ॥ आजघानोरसिक्रुद्धोनवत्यानतपर्वणाम् ॥ ५५ ॥ सगाढविद्धोबलिनाभारद्वाजोमहायशाः ॥ निषसादरथो
पस्थेकश्मलंचजगामह ॥ ५६ ॥ तंवैतथागतंदृष्ट्वाधृष्टद्युम्नःपराक्रमी ॥ चापमुत्सृज्यशीघ्रंतुअसिंजग्राहवीर्यवान् ॥ ५७ ॥ अवप्लुत्यरथाच्चापित्वरितःसमहार
थः ॥ आरुरोहरथंतूर्णंभारद्वाजस्यमारिष ॥ ५८ ॥ हर्तुमिच्छन्शिरःकायात्क्रोधसंरक्तलोचनः ॥ प्रत्याश्वस्तस्ततोद्रोणोधनुर्गृह्यमहारवम् ॥ ५९ ॥ आसन्नमा
गतंदृष्ट्वाधृष्टद्युम्नंजिघांसया ॥ शरैर्वैतस्तिकैराजन्विव्याधासन्नवेधिभिः ॥ ६० ॥ योधयामाससमरेधृष्टद्युम्नंमहारथम् ॥ तेहिवैतास्तिकानामशराआसन्नयोधि
नः ॥ ६१ ॥ द्रोणस्यविहिताराजन्यैर्धृष्टद्युम्नमाक्षिणोत् ॥ सवध्यमानोबहुभिःसायकैस्तैर्महाबलः ॥ ६२ ॥ अवप्लुत्यरथात्तूर्णंभग्नवेगःपराक्रमी ॥ आरुह्य
स्वरथंवीरःप्रगृह्यचमहद्धनुः ॥ ६३ ॥ विव्याधसमरेद्रोणंधृष्टद्युम्नोमहारथः ॥ द्रोणश्चापिमहाराजशरैर्विव्याधपार्षतम् ॥ ६४ ॥ तदद्भुतमभूद्युद्धंद्रोणपांचालयो
स्तदा ॥ त्रैलोक्यकांक्षिणोरासीच्छक्रप्रह्लादयोरिव ॥ ६५ ॥ मंडलानिविचित्राणियमकानीतराणिच ॥ चरंतौयुद्धमार्गज्ञौततक्षतुरथेषुभिः ॥ ६६ ॥ मोहयंतौ
मनांस्याजौयोधानांद्रोणपार्षतौ ॥ सृजंतौशरवर्षाणिवर्षास्विवबलाहकौ ॥ ६७ ॥ छादयंतौमहात्मानौशरैर्व्योमदिशोमहीम् ॥ तदद्भुतंतयोर्युद्धंभूतसंघात्यपू
जयन् ॥ ६८ ॥ क्षत्रियाश्चमहाराजयेचान्येतवसैनिकाः ॥ अवश्यंसमरेद्रोणोधृष्टद्युम्नेनसंगतः ॥ ६९ ॥ वशमेष्यतिनोराजन्पंचालाइतिचुक्रुशुः ॥ द्रोणस्तुत्वरि
तोयुद्धेधृष्टद्युम्नस्यसारथेः ॥ ७० ॥ शिरःप्रच्यावयामासफलंपक्वंतरोरिव ॥ ततस्तुप्रद्रुतावाहाराजंस्तस्यमहात्मनः ॥ ७१ ॥ तेषुप्रद्रवमाणेषुपंचालान्सृंजयांस्त ॥ ११० ॥
था ॥ अयोधयद्रणेद्रोणस्तत्रतत्रपराक्रमी ॥ ७२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्वाविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥ ॥ ७ ॥ ततोदुःशासनइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

विजित्यपांडुपंचालान्भारद्वाजःप्रतापवान् ॥ स्वंव्यूहंपुनरास्थायस्थितोभवदरिंदमः ॥ नचैनंपांडवायुद्धेजेतुमुत्सेहिरेप्रभो ॥ ७३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते
द्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्यकिप्रवेशेद्रोणपराक्रमेद्वाविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच
ततोदुःशासनोराजन्शैनेयंसमुपाद्रवत् ॥ किरन्शरसहस्राणिपर्जन्यइववृष्टिमान् ॥ १ ॥ सविद्ध्वासात्यकिंषष्ट्यातथाषोडशभिःशरैः ॥ नाकंपयत्स्थितंयुद्धेमैना
कमिवपर्वतम् ॥ २ ॥ तंतुदुःशासनःशूरःसायकैरावृणोद्भृशम् ॥ रथव्रातेनमहतानानादेशोद्भवेनच ॥ ३ ॥ सर्वतोभरतश्रेष्ठविसृजन्सायकान्बहून् ॥ पर्जन्यइव
घोषेणनादयन्वैदिशोदश ॥ ४ ॥ तमापतंतमालोक्यसात्यकिःकौरवंरणे ॥ अभिद्रुत्यमहाबाहुश्छादयामाससायकैः ॥ ५ ॥ तेछाद्यमानाबाणौघैर्दुःशासनपु
रोगमाः ॥ प्राद्रवन्समरेभीतास्तवसैन्यस्यपश्यतः ॥ ६ ॥ तेषुद्रवत्सुराजेंद्रपुत्रोदुःशासनस्तव ॥ तस्थौव्यपेतभीराजन्सात्यकिंचार्दयच्छरैः ॥ ७ ॥ चतुर्भिर्वाजि
नस्तस्यसारथिंचत्रिभिःशरैः ॥ सात्यकिंचशतेनाजौविद्ध्वानादंमुमोचसः ॥ ८ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजमाधवस्तस्यसंयुगे ॥ रथंसूतंध्वजंतंचचक्रेऽदृश्यमजिह्मगैः
॥ ९ ॥ सतुदुःशासनंशूरंसायकैरावृणोद्भृशम् ॥ सशंकंसमनुप्राप्तमूर्णनाभिरिवोर्णया ॥ १० ॥ त्वरन्समावृणोद्बाणैर्दुःशासनममित्रजित् ॥ दृष्ट्वादुःशासनंरा
जातथाशरशताचितम् ॥ ११ ॥ त्रिगर्तांश्चोदयामासयुयुधानरथंप्रति ॥ तेगच्छन्युयुधानस्यसमीपंक्रूरकर्मणः ॥ १२ ॥ त्रिगर्तानांत्रिसाहस्रारथायुद्धविशा
रदाः ॥ तेतुतंरथवंशेनमहतापर्यवारयन् ॥ १३ ॥ स्थिरांकृत्वामतिंयुद्धेभूत्वासंशप्तकामिथः ॥ तेषांप्रपततांयुद्धेशरवर्षाणिमुंचताम् ॥ १४ ॥ योधान्पंचशतान्मु
ख्यानग्र्यानीकेव्यपोथयत् ॥ तेऽपतन्निहतास्तूर्णंशिनिप्रवरसायकैः ॥ १५ ॥ महामारुतवेगेनभग्नाइवनगाद्रुमाः ॥ नागैश्चबहुधाच्छिन्नैर्ध्वजैश्चैवविशांपते
॥ १६ ॥ हयैश्चकनकापीडैःपतितैस्तत्रमेदिनी ॥ शैनेयशरसंकृत्तैःशोणितौघपरिप्लुतैः ॥ १७ ॥ अशोभतमहाराजकिंशुकैरिवपुष्पितैः ॥ तेवध्यमानाःसमरेयु
युधानेनतावकाः ॥ १८ ॥ त्रातारंनाध्यगच्छंतपंकमग्नाइवद्विपाः ॥ ततस्तेपर्यवर्तंतसर्वेद्रोणरथंप्रति ॥ १९ ॥ भयात्पतगराजस्यगर्तानीवमहोरगाः ॥ हत्वा
पंचशतान्योधाञ्छरैराशीविषोपमैः ॥ २० ॥ प्रायात्सशनकैर्वीरोधनंजयरथंप्रति ॥ तंप्रयांतंनरश्रेष्ठंपुत्रोदुःशासनस्तव ॥ २१ ॥

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विव्याधनवभिस्तूर्णंशरैःसंनतपर्वभिः ॥ सतुतंप्रतिविव्याधपंचभिर्निशितैःशरैः ॥ २२ ॥ रुक्मपुंखैर्महेष्वासोगार्ध्रपत्रैरजिह्मगैः ॥ सात्यकिंतुमहाराजप्रहसं
॥ १११ ॥ निवभारत ॥ २३ ॥ दुःशासनस्त्रिभिर्विद्धापुनर्विव्याधपंचभिः ॥ शैनेयस्तवपुत्रंतुहत्वापंचभिराशुगैः ॥ २४ ॥ धनुश्चास्यरणेछित्त्वाविस्मयन्नर्जुनंययौ ॥
ततोदुःशासनःक्रुद्धोवृष्णिवीरायगच्छते ॥ २५ ॥ सर्वपारशवींशक्तिंविससर्जजिघांसया ॥ तांतुशक्तिंतदाघोरांतवपुत्रस्यसात्यकिः ॥ २६ ॥ चिच्छेदशतधा
राजन्निशितैःकंकपत्रिभिः ॥ अथान्यद्धनुरादायपुत्रस्तवजनेश्वर ॥ २७ ॥ सात्यकिंचशरैर्विद्धासिंहनादंननर्दह ॥ सात्यकिस्तुरणेक्रुद्धोमोहयित्वासुतंतव
॥ २८ ॥ शरैरग्निशिखाकारैराजघानस्तनांतरे ॥ त्रिभिरेवमहाभागःशरैःसंनतपर्वभिः ॥ २९ ॥ सर्वायसैस्तीक्ष्णवक्रैःपुनर्विव्याधचाष्टभिः ॥ दुःशासनस्तु
विंशत्यासात्यकिंप्रत्यविध्यत ॥ ३० ॥ सात्वतोपिमहाराजतंविव्याधस्तनांतरे ॥ त्रिभिरेवमहाभागःशरैःसंनतपर्वभिः ॥ ३१ ॥ ततोस्यवाहान्निशितैःशरैर्ज
घ्नेमहारथः ॥ सारथिंचसुसंक्रुद्धःशरैःसंनतपर्वभिः ॥ ३२ ॥ धनुरेकेनभल्लेनहस्तावापंचपंचभिः ॥ ध्वजंचरथशक्तिंचभल्लाभ्यांपरमास्त्रवित् ॥ ३३ ॥ चिच्छे
दविशिखैस्तीक्ष्णैस्तथोभौपार्ष्णिसारथी ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ ३४ ॥ त्रिगर्तसेनापतिनास्वरथेनापवाहितः ॥ तमभिद्रुत्यशैनेयोमुहू
र्तमिवभारत ॥ ३५ ॥ नजघानमहाबाहुर्भीमसेनवचःस्मरन् ॥ भीमसेनेनतुवधःसुतानांतवभारत ॥ ३६ ॥ प्रतिज्ञातःसभामध्येसर्वेषामेवसंयुगे ॥ ततोदुः
शासनंजित्वासात्यकिःसंयुगेप्रभो ॥ जगामत्वरितोराजन्येनयातोधनंजयः ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्यकिप्रवेशेदुः
शासनपराजयेत्रयोविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ किंतस्यांममसेनायांनासन्केचिन्महारथाः ॥ ये
तथासात्यकिंयांतंनैवाघ्नन्नाप्यवारयन् ॥ १ ॥ एकोहिसमरेकर्मकृतवान्सत्यविक्रमः ॥ शक्रतुल्यबलोयुद्धेमहेंद्रोदानवेष्विव ॥ २ ॥ अथवाशून्यमासीत्तद्येन
यातःससात्यकिः ॥ हतभूयिष्ठमथवायेनयातःससात्यकिः ॥ ३ ॥ यत्कृतंवृष्णिवीरेणकर्मशंससिमेरणे ॥ नैतदुत्सहतेकर्तुंकर्मशक्रोपिसंजय ॥ ४ ॥ अश्रद्धेय
मचिंत्यंचकर्मतस्यमहात्मनः ॥ वृष्ण्यंधकप्रवीरस्यश्रुत्वामेव्यथितंमनः ॥ ५ ॥ नसंतितस्मात्पुत्रामेयथासंजयभाषसे ॥ एकोवैबहुलाःसेनाःप्रामृद्नात्सत्य ॥ १११ ॥
विक्रमः ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥ किंतस्यामिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ लक्ष्म्येतिविशेषणेतृतीया ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

कथंचयुध्यमानानामपक्रांतोमहात्मनाम् ॥ एकोबहूनांशैनेयस्तन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ राजन्सेनासमुद्योगोरथनागाश्वपत्तिमान् ॥ तु
मुलस्तवसैन्यानांयुगांतसदृशोभवत् ॥ ८ ॥ आहूतेषुसमूहेषुतवसैन्यस्यमानद ॥ नाभूल्लोकेसमःकश्चित्समूहइतिमेमतिः ॥ ९ ॥ तत्रदेवास्त्वभाषंतचारणाश्चस
मागताः ॥ एतदंताःसमूहावैभविष्यंतिमहीतले ॥ १० ॥ नचवैतादृशोव्यूहआसीत्कश्चिद्विशांपते ॥ यादृग्जयद्रथवधेद्रोणेनविहितोभवत् ॥ ११ ॥ चंडवातविभि
न्नानांसमुद्राणामिवस्वनः ॥ रणेभवद्बलौघानामन्योन्यमभिधावताम् ॥ १२ ॥ पार्थिवानांसमेतानांबहून्यासन्नरोत्तम ॥ त्वद्बलेपांडवानांचसहस्राणिशतानि
च ॥ १३ ॥ संरब्धानांप्रवीराणांसमरेदृढकर्मणाम् ॥ तत्रासीत्सुमहाशब्दस्तुमुलोलोमहर्षणः ॥ १४ ॥ अथाक्रंदद्भीमसेनोधृष्टद्युम्नश्चमारिष ॥ नकुलःसहदेवश्च
धर्मराजश्चपांडवः ॥ १५ ॥ आगच्छतप्रहरतद्रुतंविपरिधावत ॥ प्रविष्टावरिसेनांहिवीरौमाधवपांडवौ ॥ १६ ॥ यथासुखेनगच्छेतांजयद्रथवधंप्रति ॥ तथाप्र
कुरुतक्षिप्रमितिसैन्यान्यचोदयन् ॥ १७ ॥ तयोरभावेकुरवःकृतार्थाःस्युर्वयंजिताः ॥ तेयूयंसहिताभूत्वातूर्णमेवबलार्णवम् ॥ १८ ॥ क्षोभयध्वंमहावेगाःपवनः
सागरंयथा ॥ भीमसेनेनतेराजन्पांचाल्येनचनोदिताः ॥ १९ ॥ आजघ्नुःकौरवान्संख्येत्यक्त्वासूनात्मनःप्रियान् ॥ इच्छंतोनिधनंयुद्धेशस्त्रैरुत्तमतेजसः ॥ २० ॥
स्वर्गेप्सवोमित्रकार्येनाभ्यनंदंतजीवितम् ॥ तथैवतावकाराजन्प्रार्थयंतोमहद्यशः ॥ २१ ॥ आर्यांयुद्धेमतिंकृत्वायुद्धायैवावतस्थिरे ॥ तस्मिन्सुतुमुलेयुद्धेवर्तमाने
भयावहे ॥ २२ ॥ जित्वासर्वाणिसैन्यानिप्रायात्सात्यकिरर्जुनम् ॥ कवचानांप्रभास्तत्रसूर्यरश्मिविराजिताः ॥ २३ ॥ दृष्टीःसंख्येसैनिकानांप्रतिजघ्नुःसमंततः ॥
तथाप्रयतमानानांपांडवानांमहात्मनाम् ॥ २४ ॥ दुर्योधनोमहाराजन्व्यगाहतमहद्बलम् ॥ ससंनिपातस्तुमुलस्तेषांतस्यचभारत ॥ २५ ॥ अभवत्सर्वभूतानाम
भावकरणोमहान् ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ तथायातेषुसैन्येषुतथाकृच्छ्रगतःस्वयम् ॥ २६ ॥ कच्चिद्दुर्योधनःसूतनाकार्षीत्पृष्ठतोरणम् ॥ एकस्यचबहूनांचसंनि
पातोमहाहवे ॥ २७ ॥ विशेषतोनरपतेर्विषमःप्रतिभातिमे ॥ सोत्यंतसुखसंवृद्धोलक्ष्म्यालोकस्यचेश्वरः ॥ २८ ॥ एकोबहून्समासाद्यकच्चिन्नासीत्पराङ्मुखः ॥
संजयउवाच ॥ ॥ राजन्संग्राममाश्चर्यंतवपुत्रस्यभारत ॥ २९ ॥ एकस्यबहुभिःसार्धंशृणुष्वगदतोमम ॥ दुर्योधनेनसमरेपृतनापांडवीरणे ॥ ३० ॥ नलिनी
द्विरदेनेवसमंतात्प्रतिलोडिता ॥ ततस्तांप्रहितांसेनांदृष्ट्वापुत्रेणतेनृप ॥ ३१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुर्विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२४ ॥ ॥ ७ ॥

भीमसेनपुरोगास्तंपंचालाःसमुपाद्रवन् ॥ सभीमसेनंदशभिःशरैर्विव्याधपांडवम् ॥ ३२ ॥ त्रिभिस्त्रिभिर्यमौवीरौधर्मराजंचसप्तभिः ॥ विराटद्रुपदौषड्भिःशतेन चशिखंडिनम् ॥ ३३ ॥ धृष्टद्युम्नंचविंशत्याद्रौपदेयांस्त्रिभिस्त्रिभिः ॥ शतशश्चापरान्योधान्सद्विपांश्चरथान्रणे ॥ ३४ ॥ शरैरवचकर्तोग्रैःक्रुद्धोंतकइवप्रजाः ॥ नसं दधन्विमुंचन्वामंडलीकृतकार्मुकः ॥ ३५ ॥ अदृश्यतरिपून्निघ्नञ्छिक्षयास्त्रबलेनच ॥ तस्यतान्निघ्नतःशत्रून्हेमपृष्ठंमहद्धनुः ॥ ३६ ॥ अजस्रंमंडलीभूतंददृशुःस मरेजनाः ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजाभल्लाभ्यामच्छिनद्धनुः ॥ ३७ ॥ तवपुत्रस्यकौरव्ययतमानस्यसंयुगे ॥ विव्याधचैनंदशभिःसम्यगस्तैःशरोत्तमैः ॥ ३८ ॥ वर्म चाशुसमासाद्यतेभित्त्वाक्षितिमाविशन् ॥ ततःप्रमुदिताःपार्थाःपरिवव्रुर्युधिष्ठिरम् ॥ ३९ ॥ यथावृत्रवधेदेवाःपुराशक्रंमहर्षयः ॥ ततोन्यद्धनुरादायतवपुत्रःप्रता पवान् ॥ ४० ॥ तिष्ठतिष्ठेतिराजानंब्रुवन्पांडवमभ्ययात् ॥ तमायांतमभिप्रेक्ष्यतवपुत्रंमहामृधे ॥ ४१ ॥ प्रत्युद्ययुःसमुदिताःपंचालाजयगृद्धिनः ॥ तान्द्रोणःप्र तिजग्राहपरीप्सन्युधिपांडवम् ॥ ४२ ॥ चंडवातोद्धुतान्मेघान्गिरिरंबुमुचोयथा ॥ तत्रराजन्महानासीत्संग्रामोलोमहर्षणः ॥ ४३ ॥ पांडवानांमहाबाहोताव कानांचसंयुगे ॥ रुद्रस्याक्रीडसदृशःसंहारःसर्वदेहिनाम् ॥ ४४ ॥ ततःशब्दोमहानासीत्पुनर्येनधनंजयः ॥ अतीवसर्वशब्देभ्योलोमहर्षकरःप्रभो ॥ ४५ ॥ अर्जु नस्यमहाबाहोतावकानांचधन्विनाम् ॥ मध्येभारतसैन्यस्यमाधवस्यमहारणे ॥ ४६ ॥ द्रोणस्यापिपरैःसार्धंव्यूहद्वारेमहारणे ॥ एवमेषक्षयोवृत्तःपृथिव्यांपृथि वीपते ॥ क्रुद्धेर्जुनेतथाद्रोणेसात्वतेचमहारथे ॥ ४७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्यकिप्रवेशेसंकुलयुद्धेचतुर्विंशत्यधिकशत तमोऽध्यायः ॥ १२४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अपराह्णेमहाराजसंग्रामःसुमहानभूत् ॥ पर्जन्यसमनिर्घोषःपुनर्द्रोणस्यसोमकैः ॥ १ ॥ शोणाश्वंरथमास्थायनरवीरःसमाहितः ॥ समरेभ्यद्रवत्पांडूञ्जवमास्थायमध्यमम् ॥ २ ॥ तवप्रियहितेयुक्तोमहेष्वासोमहाबलः ॥ चित्रपुंखैःशितैर्बाणैःकल शोत्तमसंभवः ॥ ३ ॥ वरान्वरान्हियोधानांविचिन्वन्निवभारत ॥ आक्रीडतरणेराजन्भारद्वाजःप्रतापवान् ॥ ४ ॥ तमभ्ययाद्बृहत्क्षत्रःकेकयानांमहारथः ॥ भ्रातॄ णांनृपपंचानांश्रेष्ठःसमरकर्कशः ॥ ५ ॥ विमुंचन्विशिखांस्तीक्ष्णानाचार्यंभृशमार्दयत् ॥ महामेघोयथावर्षंविमुंचन्गंधमादने ॥ ६ ॥ तस्यद्रोणोमहाराजस्व र्णपुंखान्शिलाशितान् ॥ प्रेषयामाससंक्रुद्धःसायकान्दशपंचच ॥ ७ ॥ ॥ ११२ ॥

अपराह्णइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥८॥९॥१०॥११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६ ॥१७ ॥१८॥१९ ॥२० ॥२१ ॥२२॥ २३॥२४ ॥२५ ॥२६॥ २७॥२८॥२९॥३० ॥ ३१॥३२॥

तांस्तुद्रोणविनिर्मुक्तान्क्रुद्धाशीविषसंनिभान् ॥ एकैकंपंचभिर्बाणैर्युधिचिच्छेदहृष्टवत् ॥ ८ ॥ तदस्यलाघवंदृष्ट्वाप्रहस्यद्विजपुंगवः ॥ प्रेषयामासविशिखान
ष्टौसंनतपर्वणः ॥ ९ ॥ तान्दृष्ट्वापततस्तूर्णंद्रोणचापच्युतान्शरान् ॥ अवारयच्छरैरेवतावद्भिर्निशितैर्मृधे ॥ १० ॥ ततोऽभवन्महाराजतवसैन्यस्यविस्मयः ॥
बृहत्क्षत्रेणतत्कर्मकृतंदृष्ट्वासुदुष्करम् ॥ ११ ॥ ततोद्रोणोमहाराजबृहत्क्षत्रंविशेषयन् ॥ प्रादुश्चक्रेरणेदिव्यंब्राह्ममस्त्रंसुदुर्जयम् ॥१२॥ कैकेयोस्त्रंसमालोक्यमु
क्तंद्रोणेनसंयुगे ॥ ब्रह्मास्त्रेणैवराजेंद्रब्राह्ममस्त्रमशातयत् ॥ १३ ॥ ततोस्त्रेनिहतेब्राह्मेबृहत्क्षत्रस्तुभारत ॥ विव्याधब्राह्मणंषष्ट्यास्वर्णपुंखैःशिलाशितैः ॥ १४॥
तंद्रोणोद्विपदांश्रेष्ठोनाराचेनसमार्पयत् ॥ सतस्यकवचंभित्वाप्राविशद्धरणीतलम् ॥ १५॥ कृष्णसर्पोयथामुक्तोवल्मीकंनृपसत्तम॥ तथात्यगान्महींबाणोभि
त्वाकैकेयमाहवे ॥ १६॥ सोतिविद्धोमहाराजकैकेयोद्रोणसायकैः ॥ क्रोधेनमहताविष्टोव्यावृत्यनयनेशुभे ॥ १७॥ द्रोणंविव्याधसप्तत्यास्वर्णपुंखैःशिलाशि
तैः ॥ सारथिंचास्यबाणेनभृशंमर्मस्वताडयत् ॥ १८ ॥ द्रोणस्तुबहुभिर्विद्धोबृहत्क्षत्रेणमारिष ॥ असृजद्विशिखांस्तीक्ष्णान्कैकेयस्यरथंप्रति ॥ १९॥ व्याकुली
कृत्यतंद्रोणोबृहत्क्षत्रंमहारथम् ॥ अश्वांश्चतुर्भिर्न्यवधीच्चतुरोस्यपतत्रिभिः ॥ २०॥ सूतंचैकेनबाणेनरथनीडादपातयत् ॥ द्वाभ्यांध्वजंचच्छत्रंचच्छित्वाभूमाव
पातयत् ॥ २१ ॥ ततःसाधुविसृष्टेननाराचेनद्विजर्षभः ॥ हृद्यविध्यद्बृहत्क्षत्रंसच्छिन्नहृदयोपतत् ॥ २२ ॥ बृहत्क्षत्रेहतेराजन्केकयानांमहारथे ॥ शैशुपालिरभिक्रु
द्धोयंतारमिदमब्रवीत् ॥ २३ ॥ सारथेयाहियत्रैषद्रोणस्तिष्ठतिदंशितः ॥ विनिघ्नन्केकयान्सर्वान्पंचालानांचवाहिनीं ॥ २४ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासारथी रथिनां
वरम् ॥ द्रोणायप्रापयामासकांबोजैर्जवनैर्हयैः ॥ २५॥ धृष्टकेतुश्चचेदीनामृषभोतिबलोदितः ॥ वधायाभ्यद्रवद्द्रोणंपतंगइवपावकम् ॥ २६ ॥ सोविध्यततदाद्रो
णंषष्ट्यासाश्वरथध्वजम् ॥ पुनश्चान्यैःशरैस्तीक्ष्णैःसुप्तंव्याघ्रंतुदन्निव ॥ २७॥ तस्यद्रोणोधनुर्मध्येक्षुरप्रेणशितेनच ॥ चकर्तगार्ध्रपत्रेणयतमानस्यशुष्मिणः ॥
॥ २८ ॥ अथान्यद्धनुरादायशैशुपालिर्महारथः ॥ विव्याधसायकैर्द्रोणंकंकबर्हिणवाजितैः ॥ २९ ॥ तस्यद्रोणोहयान्हत्वाचतुर्भिश्चतुरःशरैः ॥ सारथेश्चशिरः
कायाच्चकर्तप्रहसंनिव ॥ ३० ॥ अथैनंपंचविंशत्यासायकानांसमार्पयत् ॥ अवप्लुत्यरथाच्चैद्योगदामादायसत्वरः ॥ ३१ ॥ भारद्वाजायचिक्षेपरुषितामिवप
न्नगीं ॥ तामापतंतीमालोक्यकालरात्रिमिवोद्यताम् ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अश्मसारमयींगुर्वीतपनीयविभूषिताम् ॥ शरैरनेकसाहस्रैर्भारद्वाजोच्छिनच्छितैः ॥ ३३ ॥ साछिन्नाबहुभिर्बाणैर्भारद्वाजेनमारिष ॥ गदापपातकौरव्यनादयं
 तीधरातलम् ॥ ३४ ॥ गदांविनिहतांदृष्ट्वाधृष्टकेतुरमर्षणः ॥ तोमरंव्यसृजद्वीरःशक्तिंचकनकोज्ज्वलाम् ॥ ३५ ॥ तोमरंपंचभिर्भित्त्वाशक्तिंचिच्छेदपंचभिः ॥ तौज
ग्मतुर्महींछिन्नौसर्पाविवगरुत्मता ॥ ३६ ॥ ततोस्यविशिखंतीक्ष्णंवधायवधकांक्षिणः ॥ प्रेषयामाससमरेभारद्वाजःप्रतापवान् ॥ ३७ ॥ सतस्यकवचंभित्त्वा
हृदयंचामितौजसः ॥ अभ्यगाद्धरणींबाणोहंसःपद्मवनंयथा ॥ ३८ ॥ पतंगंहिग्रसेच्चाषोयथाक्षुद्रंबुभुक्षितः ॥ तथाद्रोणोग्रसच्छूरोधृष्टकेतुंमहाहवे ॥ ३९ ॥
निहतेचेदिराजेतुतत्खंडंपित्र्यमाविशत् ॥ अमर्षवशमापन्नःपुत्रोस्यपरमास्त्रवित् ॥ ४० ॥ तमपिप्रहसन्द्रोणःशरैर्निन्येयमक्षयम् ॥ महाव्याघ्रोमहारण्येमृगशावं
यथाबली ॥ ४१ ॥ तेषुप्रक्षीयमाणेषुपांडवेयेषुभारत ॥ जरासंधसुतोवीरःस्वयंद्रोणमुपाद्रवत् ॥ ४२ ॥ सतुद्रोणंमहाबाहुःशरधाराभिराहवे ॥ अदृश्यमकरो
त्तूर्णंजलदोभास्करंयथा ॥ ४३ ॥ तस्यतल्लाघवंदृष्ट्वाद्रोणःक्षत्रियमर्दनः ॥ व्यसृजत्सायकांस्तूर्णंशतशोथसहस्रशः ॥ ४४ ॥ छादयित्वारणेद्रोणंरथस्थंरथिनांव
रं ॥ जारासंधिंजघानाशुमिषतांसर्वधन्विनाम् ॥ ४५ ॥ योयःस्मनीयतेतत्रतंद्रोणोत्यंतकोपमः ॥ आदत्तसर्वभूतानिप्राप्तेकालेयथांतकः ॥ ४६ ॥ ततोद्रोणो
महाराजनामविश्राव्यसंयुगे ॥ शरैरनेकसाहस्रैःपांडवेयान्समावृणोत् ॥ ४७ ॥ तेतुनामांकिताबाणाद्रोणेनास्ताःशिलाशिताः ॥ नरान्नागान्हयांश्चैवनिज
घ्नुःशतशोमृधे ॥ ४८ ॥ तेवध्यमानाद्रोणेनशक्रेणेवमहासुराः ॥ समकंपंतपंचालागावःशीतार्दिताइव ॥ ४९ ॥ ततोनिष्टानकोघोरःपांडवानामजायत ॥ द्रो
णेनवध्यमानेषुसैन्येषुभरतर्षभ ॥ ५० ॥ प्रताप्यमानाःसूर्येणहन्यमानाश्चसायकैः ॥ अन्वपद्यंतपंचालास्तदासंत्रस्तचेतसः ॥ ५१ ॥ मोहिताबाणजालेनभार
द्वाजेनसंयुगे ॥ ऊरुग्राहगृहीतानांपंचालानांमहारथाः ॥ ५२ ॥ चेदयश्चमहाराजसृंजयाःकाशिकोसलाः ॥ अभ्यद्रवंतसंहृष्टाभारद्वाजंयुयुत्सया ॥ ५३ ॥ ब्रुवं
तश्चरणेन्योन्यंचेदिपंचालसृंजयाः ॥ हतद्रोणंहतद्रोणमितितेद्रोणमभ्ययुः ॥ ५४ ॥ यतंतःपुरुषव्याघ्राःसर्वशक्त्यामहाद्युतिं ॥ निनीषवोरणेद्रोणंयमस्यसदनं
प्रति ॥ ५५ ॥ यतमानांस्तुतान्वीरान्भारद्वाजःशिलीमुखैः ॥ यमायप्रेषयामासचेदिमुख्यान्विशेषतः ॥ ५६ ॥ तेषुप्रक्षीयमाणेषुचेदिमुख्येषुसर्वशः ॥ पंचालाः
समकंपंतद्रोणसायकपीडिताः ॥ ५७ ॥

॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥५८॥५९॥६०॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ आकर्णमुपागतंपलितंकेशादेःशौक्ल्यंयस्य वयसाकालपिंडसंयोगेन अशीतिपंचकः

प्राक्रोशन्भीमसेनंतेधृष्टद्युम्नंचभारत ॥ दृष्ट्वाद्रोणस्यकर्माणितथारूपाणिमारिष ॥ ५८ ॥ ब्राह्मणेनतपोनूनंचरितंदुश्चरंमहत् ॥ तथाहियुधिसंक्रुद्धोदहतिक्ष
त्रियर्षभान् ॥ ५९ ॥ धर्मोयुद्धंक्षत्रियस्यब्राह्मणस्यपरंतपः ॥ तपस्वीकृतविद्यश्चप्रेक्षितेनापिनिर्दहेत् ॥ ६० ॥ द्रोणाग्निमस्त्रसंस्पर्शंप्रविष्टाःक्षत्रियर्षभाः ॥ वह
वोदुस्तरंघोरंयत्रादह्यंतभारत ॥ ६१ ॥ यथाबलंयथोत्साहंयथासत्त्वंमहाद्युतिः ॥ मोहयन्सर्वभूतानिद्रोणोहंतिबलानिनः ॥ ६२ ॥ तेषांतद्वचनंश्रुत्वाक्षत्रधर्मा
व्यवस्थितः ॥ अर्धचंद्रेणचिच्छेदक्षत्रधर्मामहाबलः ॥ ६३ ॥ क्रोधसंविग्नमनसोद्रोणस्यसशरंधनुः ॥ ससंरब्धतरोभूत्वाद्रोणःक्षत्रियमर्दनः ॥ ६४ ॥ अन्यत्का
र्मुकमादायभास्वरंवेगवत्तरम् ॥ तत्राधायशरंतीक्ष्णंपरानीकविशातनम् ॥ ६५ ॥ आकर्णपूर्णमाचार्योबलवानभ्यवासृजत् ॥ सहत्वाक्षत्रधर्माणंजगामधरणी
तलम् ॥ ६६ ॥ सभिन्नहृदयोवाहान्यपतन्मेदिनीतले ॥ ततःसैन्यान्यकंपंतधृष्टद्युम्नसुतेहते ॥ ६७ ॥ अथद्रोणंसमारोहच्चेकितानोमहाबलः ॥ सद्रोणंदशभिर्विद्ध्वा
प्रत्यविध्यत्स्तनांतरे ॥ ६८ ॥ चतुर्भिःसारथिंचास्यचतुर्भिश्चतुरोहयान् ॥ तमाचार्यस्त्रिभिर्बाणैर्बाह्वोरुरसिचार्दयत् ॥ ६९ ॥ ध्वजंसप्तभिरुन्मथ्ययंतारमवधी
त्त्रिभिः ॥ तस्यसूतेहतेतेश्वारथमादायविद्रुताः ॥ ७० ॥ समरेशरसंवीताभारद्वाजेनमारिष ॥ चेकितानरथंदृष्ट्वाहताश्वंहतसारथिम् ॥ ७१ ॥ तान्समेतान्रणेशूरा
श्चेदिपंचालसृंजयान् ॥ समंताद्द्रावयन्द्रोणोबहुशोभतमारिष ॥ ७२ ॥ आकर्णपलितःश्यामोवयसाशीतिपंचकः ॥ रणेपर्यचरद्द्रोणोवृद्धःषोडशवर्षवत् ॥
॥ ७३ ॥ अथद्रोणंमहाराजविचरंतमभीतवत् ॥ वज्रहस्तममन्यंतशत्रवःशत्रुसूदनम् ॥ ७४ ॥ ततोब्रवीन्महाबाहुर्द्रुपदोबुद्धिमान्नृप ॥ लुब्धोयंक्षत्रियान्हंतिव्या
घ्रःक्षुद्रमृगानिव ॥ ७५ ॥ कृच्छ्रान्दुर्योधनोलोकान्पापःप्राप्स्यतिदुर्मतिः ॥ यस्यलोभाद्विनिहताःसमरेक्षत्रियर्षभाः ॥ ७६ ॥ शतशःशेरतेभूमौनिकृत्तागोवृषाइव ॥
रुधिरेणपरीतांगाःश्वसृगालादनीकृताः ॥ ७७ ॥ एवमुक्त्वामहाराजद्रुपदोक्षौहिणीपतिः ॥ पुरस्कृत्यरणेपार्थान्द्रोणमभ्यद्रवद्द्रुतम् ॥ ७८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभा
रतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिद्रोणपराक्रमेपंचविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२५ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ व्यूहेष्वालोड्यमा
नेषुपांडवानांततस्ततः ॥ सुदूरमन्वयुःपार्थाःपंचालाःसहसोमकैः ॥ १ ॥

चतुःशताब्दः अशीतिकापरइतिपाठेअतिवृद्धतमः ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२५ ॥ ॥६३॥ व्यूहेष्विति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ वानरर्षभलक्षणंवानरप्रधानंध्वजं वरवानरकेतनमितिपाठोवा ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ सत्योदृढप्रतिज्ञः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

वर्तमानेतथारौद्रेसंग्रामेलोमहर्षणे ॥ संक्षयेजगतस्तीव्रेयुगांतइवभारत ॥ २ ॥ द्रोणेयुधिपराक्रांतेनर्दमानेमुहुर्मुहुः ॥ पंचालेषुचक्षीणेषुवध्यमानेषुपांडुषु ॥ ॥ ३ ॥ नापश्यच्छरणंकिंचिद्धर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ चिंतयामासराजेंद्रकथमेतद्भविष्यति ॥ ४ ॥ ततोवीक्ष्यदिशःसर्वाःसव्यसाचिदिदृक्षया ॥ युधिष्ठिरोददर्शाथनैवपार्थंनमाधवम् ॥ ५ ॥ सोपश्यन्नरशार्दूलंवानरर्षभलक्षणम् ॥ गांडीवस्यचनिर्घोषमशृण्वन्व्यथितेंद्रियः ॥ ६ ॥ अपश्यन्सात्यकिंचापिवृष्णीनांप्रवरंरथम् ॥ चिंतयाभिपरीतांगोधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ ७ ॥ नाध्यगच्छत्तदाशांतिंतावपश्यन्नरोत्तमौ ॥ लोकोपक्रोशभीरुत्वाद्धर्मराजोमहामनाः ॥ ८ ॥ अचिंतयन्महाबाहुःशैनेयस्यरथंप्रति ॥ पदवींप्रेषितश्चैवफाल्गुनस्यमयारणे ॥ ९ ॥ शैनेयःसात्यकिःसत्योमित्राणामभयंकरः ॥ तदिदंह्येकमेवासीद्द्विधाजातंममाद्यवै ॥ १० ॥ सात्यकिश्चहिविज्ञेयःपांडवश्चधनंजयः ॥ सात्यकिंप्रेषयित्वातुपांडवस्यपदानुगम् ॥ ११ ॥ सात्वतस्यापिकंयुद्धेप्रेषयिष्येपदानुगम् ॥ करिष्यामिप्रयत्नेनभ्रातुरन्वेषणंयदि ॥ १२ ॥ युयुधानमनन्विष्यलोकोमांगर्हयिष्यति ॥ भ्रातुरन्वेषणंकृत्वाधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ १३ ॥ परित्यजतिवार्ष्णेयंसात्यकिंसत्यविक्रमम् ॥ लोकापवादभीरुत्वात्सोहंपार्थंवृकोदरम् ॥ १४ ॥ पदवींप्रेषयिष्यामिमाधवस्यमहात्मनः ॥ यथैवचममप्रीतिरर्जुनेशत्रुसूदने ॥ १५ ॥ तथैववृष्णिवीरेपिसात्वतेयुद्धदुर्मदे ॥ अतिभारेनियुक्तश्चमयाशैनेयनंदनः ॥ १६ ॥ सतुमित्रोपरोधेनगौरवात्तुमहाबलः ॥ प्रविष्टोभारतींसेनांमकरःसागरंयथा ॥ १७ ॥ असौहिश्रूयतेशब्दःशूराणामनिवर्तिनाम् ॥ मिथःसंयुध्यमानानांवृष्णिवीरेणधीमता ॥ १८ ॥ प्राप्तकालंसुबलवन्निश्चितंबहुधाहिमे ॥ तत्रैवपांडवेयस्यभीमसेनस्यधन्विनः ॥ १९ ॥ गमनंरोचतेमह्यंयत्रयातौमहारथौ ॥ नचाप्यसह्यंभीमस्यविद्यतेभुविकिंचन ॥ २० ॥ शक्तोह्येषरणेयत्तःपृथिव्यांसर्वधन्विनाम् ॥ स्वबाहुबलमास्थायप्रतिव्यूहितुमंजसा ॥ २१ ॥ यस्यबाहुबलंसर्वेसमाश्रित्यमहात्मनः ॥ वनवासान्निवृत्ताःस्मनचयुद्धेषुनिर्जिताः ॥ २२ ॥ इतोगतेभीमसेनेसात्वतंप्रतिपांडवे ॥ सनाथौभवितारौहियुधिसात्वतफाल्गुनौ ॥ २३ ॥ कामंत्वशोचनीयौतौरणेसात्वतफाल्गुनौ ॥ रक्षितौवासुदेवेनस्वयंशस्त्रविशारदौ ॥ २४ ॥ अवश्यंतुमयाकार्यमात्मनःशोकनाशनम् ॥ तस्माद्भीमंनियोक्ष्यामिसात्वतस्यपदानुगम् ॥ २५ ॥

॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सात्यकिप्रतिप्रतिविधानंकृतमित्यन्वयः ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ चकोरनेत्रोरक्तांतायतनयनः ताम्रास्योरक्तगौरमुखः

ततःप्रतिकृतंमन्येविधानंसात्यकिंप्रति ॥ एवंनिश्चित्यमनसाधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ २६ ॥ यंतारमब्रवीद्राजाभीमंप्रतिनयस्वमाम् ॥ धर्मराजवचःश्रुत्वासारथिर्हयकोविदः ॥ २७ ॥ रथंहेमपरिष्कारंभीमांतिकमुपानयत् ॥ भीमसेनमनुज्ञाप्यप्राप्तकालमचिंतयत् ॥ २८ ॥ कश्मलंप्राविशद्राजाबहुतत्रसमादिशत् ॥ सकश्मलसमाविष्टोभीममाहूयपार्थिवः ॥ २९ ॥ अब्रवीद्वचनंराजन्कुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ यःसदेवान्सगंधर्वान्दैत्यांश्चैकरथोजयत् ॥ ३० ॥ तस्यलक्ष्मनपश्यामिभीमसेनानुजस्यते ॥ ततोब्रवीद्धर्मराजंभीमसेनस्तथागतम् ॥ ३१ ॥ नैवाद्राक्षंनचाश्रौषंतवकश्मलमीदृशम् ॥ पुरातिदुःखदीर्णानांभवान्गतिरभूद्धिनः ॥ ॥ ३२ ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठराजेंद्रशाधिकिंकरवाणिते ॥ नह्यसाध्यमकार्यंवाविद्यतेममभानद ॥ ३३ ॥ आज्ञापयकुरुश्रेष्ठमाचशोकेमनःकृथाः ॥ तमब्रवीदश्रुपूर्णःकृष्णसर्पइवश्वसन् ॥ ३४ ॥ भीमसेनमिदंवाक्यंप्रम्लानवदनोनृपः ॥ यथाशंखस्यनिर्घोषःपांचजन्यस्यश्रूयते ॥ ३५ ॥ पूरितोवासुदेवेनसंरब्धेनयशस्विना ॥ नूनमद्यहतःशेतेतवभ्राताधनंजयः ॥ ३६ ॥ तस्मिन्विनिहतेनूनंयुध्यतेसौजनार्दनः ॥ यस्यसत्ववतोवीर्यंत्युपजीवंतिपांडवाः ॥ ३७ ॥ यंभयेष्वभिगच्छंतिसहस्राक्षमिवामराः ॥ सशूरःसैंधवप्रेप्सुरन्वयाद्भारतींचमूम् ॥ ३८ ॥ तस्यवैगमनंविद्मोभीमनावर्तनंपुनः ॥ श्यामोयुवागुडाकेशोदर्शनीयोमहारथः ॥ ३९ ॥ व्यूढोरस्कोमहाबाहुर्मत्तद्विरदविक्रमः ॥ चकोरनेत्रस्ताम्रास्योद्विषतांभयवर्धनः ॥ ४० ॥ तदिदंममभद्रंतेशोकस्थानमरिंदम ॥ अर्जुनार्थेमहाबाहोसात्वतस्यचकारणात् ॥ ४१ ॥ वर्धतेहविषेवाग्निरिध्यमानःपुनःपुनः ॥ तस्यलक्ष्मनपश्यामितेनविंदामिकश्मलम् ॥ ४२ ॥ तंविद्धिपुरुषव्याघ्रंसात्वतंचमहारथम् ॥ सतंमहारथंपश्चादनुयातस्तवानुजम् ॥ ४३ ॥ तमपश्यन्महाबाहुमहंविंदामिकश्मलम् ॥ पार्थेतस्मिन्हतेचैवयुध्यतेनूनमग्रणीः ॥ ४४ ॥ सहायोनास्यवैकश्चित्तेनविंदामिकश्मलम् ॥ तस्मिन्कृष्णोहतेनूनंयुध्यतेयुद्धकोविदः ॥ ४५ ॥ नहिमेशुध्यतेभावस्तयोरेवपरंतप ॥ सतत्रगच्छकौंतेययत्रयातोधनंजयः ॥ ४६ ॥ सात्यकिश्चमहावीर्यःकर्तव्यंयदिमन्यसे ॥ वचनंममधर्मज्ञभ्राताज्येष्ठोभवामिते ॥ ४७ ॥ नतेर्जुनस्तथाज्ञेयोज्ञातव्यःसात्यकिर्यथा ॥ चिकीर्षुर्मत्प्रियंपार्थसयातःसव्यसाचिनः ॥ ४८ ॥

॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४९ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषड्विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२६ ॥ ॥ ७ ॥ ब्रह्मेति ॥ १ ॥ संविदंज्ञापनं ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ आत्ययिकंअतिशयितं हिशब्दोभिमु

पदवींदुर्गमांघोरामगम्यामकृतात्मभिः ॥ दृष्ट्वाकुशलिनौकृष्णौसात्वतंचैवसात्यकिम् ॥ संविदंचैवकुर्यास्त्वंसिंहनादेनपांडव ॥ ४९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते
द्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणियुधिष्ठिरचिंतायांषड्विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ भीमसेनउवाच ॥ ॥ ब्रह्मेशानेंद्रवरुणा
नवहद्यःपुरारथः ॥ तमास्थायगतौकृष्णौनतयोर्विद्यतेभयम् ॥ १ ॥ आज्ञांतुशिरसाबिभ्रदेषगच्छामिमाशुचः ॥ समेत्यतान्नरव्याघ्रांस्तवदास्यामिसंविदम् ॥
॥ २ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एतावदुक्त्वाप्रययौपरिदाययुधिष्ठिरम् ॥ धृष्टद्युम्नायबलवान्सुहृद्भ्यश्चपुनःपुनः ॥ ३ ॥ धृष्टद्युम्नंचेदमाहभीमसेनोमहाबलः ॥ विदितं
तेमहाबाहोयथाद्रोणोमहारथः ॥ ४ ॥ ग्रहणेधर्मराजस्यसर्वोपायेनवर्तते ॥ नचमेगमनेकृत्यंतादृक्पार्षतविद्यते ॥ ५ ॥ यादृशंरक्षणेराज्ञःकार्यमात्ययिकंहि
नः ॥ एवमुक्तोस्मिपार्थेनप्रतिवक्तुंनचोत्सहे ॥ ६ ॥ प्रयास्येतत्रयत्रासौमुमूर्षुःसैंधवःस्थितः ॥ धर्मराजस्यवचनेस्थातव्यमविशंकया ॥ ७ ॥ यास्यामिपद
वींभ्रातुःसात्वतस्यचधीमतः ॥ सोद्ययत्तोरणेपार्थपरिरक्षयुधिष्ठिरम् ॥ ८ ॥ एतद्धिसर्वकार्याणांपरमंकृत्यमाहवे ॥ तमब्रवीन्महाराजधृष्टद्युम्नोवृकोदरम् ॥ ९ ॥
ईप्सितंतेकरिष्यामिगच्छपार्थाविचारयन् ॥ नाहत्वासमरेद्रोणोधृष्टद्युम्नंकथंचन ॥ १० ॥ निग्रहंधर्मराजस्यप्रकरिष्यतिसंयुगे ॥ ततोनिक्षिप्यराजानंधृष्टद्यु
म्नेचपांडवम् ॥ ११ ॥ अभिवाद्यगुरुंज्येष्ठंप्रययौयेनफाल्गुनः ॥ परिष्वक्तश्चकौंतेयोधर्मराजेनभारत ॥ १२ ॥ आघ्रातश्चतथामूर्ध्निश्रावितश्चाशिषःशुभाः ॥
कृत्वाप्रदक्षिणान्विप्रानर्चितांस्तुष्टमानसान् ॥ १३ ॥ आलभ्यमंगलान्यष्टौपीत्वाकैरातकंमधु ॥ द्विगुणद्रविणोवीरोमदरक्तांतलोचनः ॥ १४ ॥ विप्रैःकृतस्वस्त्य
यनोविजयोत्पादसूचितः ॥ पश्यन्नेवात्मनोबुद्धिंविजयानंदकारिणीम् ॥ १५ ॥ अनुलोमानिलैश्चाशुप्रदर्शितजयोदयः ॥ भीमसेनोमहाबाहुःकवचीशुभकुं
डली ॥ १६ ॥ सांगदीसतलत्राणःसरथीरथिनांवरः ॥ तस्यकार्ष्णायसंवर्महेमचित्रंमहर्धिमत् ॥ १७ ॥ विबभौसर्वतःश्लिष्टंसविद्युदिवतोयदः ॥ पीतरक्तासित
सितैर्वासोभिश्चसुवेष्टितः ॥ १८ ॥ कंठत्राणेनचबभौसेंद्रायुधइवांबुदः ॥ प्रयातेभीमसेनेतुतवसैन्यंयुयुत्सया ॥ १९ ॥

खीकरणे एवमनंतरोक्तं ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ अनलोगोहिरण्यंचदूर्वागोरोचनामृतं अक्षतंदधिचेत्यष्टौमंगलानिप्रचक्षते ॥ १४ ॥ विजयोत्पादसूचितःसूचितविजयो
त्पादः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ आर्यामान्यामातेतियावत् निदर्शनंनिमित्तं ॥ २३ ॥ २४ ॥ मुह्यंतिमोहेनाम्रियंते ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ आरुजन्कृंतन् विरुजन्विध्यन् विकर्षन्अ

पांचजन्यरवोघोरःपुनरासीद्विशांपते ॥ तंश्रुत्वानिनदंघोरंत्रैलोक्यत्रासनंमहत् ॥ २० ॥ पुनर्भीमंमहाबाहुंधर्मपुत्रोभ्यभाषत ॥ एषवृष्णिप्रवीरेणध्मातःसलि
लजोभृशम् ॥ २१ ॥ पृथिवींचांतरिक्षंचविनादयतिशंखराट् ॥ नूनंव्यसनमापन्नेसुमहत्सव्यसाचिनि ॥ २२ ॥ कुरुभिर्युध्यतेसार्धंसर्वैश्चक्रगदाधरः ॥ आहकुं
तीनूनमार्यापापमद्यनिदर्शनम् ॥ २३ ॥ द्रौपदीचसुभद्राचपश्यंत्यौसहबंधुभिः ॥ सभीमत्वरयायुक्तोयाहियत्रधनंजयः ॥ २४ ॥ मुह्यंतीवहिमेसर्वाधनंजयदि
दृक्षया ॥ दिशश्चप्रदिशःपार्थसात्वतस्यचकारणात् ॥ २५ ॥ गच्छगच्छेतिगुरुणासोनुज्ञातोवृकोदरः ॥ ततःपांडुसुतोराजन्भीमसेनःप्रतापवान् ॥ २६ ॥ ब
द्धगोधांगुलित्राणःप्रगृहीतशरासनः ॥ ज्येष्ठेनप्रहितोभ्रात्राभ्राताभ्रातुःप्रियंकरः ॥ २७ ॥ आहत्यदुंदुभिंभीमःशंखंप्रध्माप्यचासकृत् ॥ विनद्यसिंहनादेन
ज्यांविकर्षन्पुनःपुनः ॥ २८ ॥ तेनशब्देनवीराणांपातयित्वामनांस्युत ॥ दर्शयन्घोरमात्मानममित्रान्सहसाभ्ययात् ॥ २९ ॥ तमूहुर्जवनादांताविरुवंतोहयो
त्तमाः ॥ विशोकेनाभिसंपन्नामनोमारुतरंहसः ॥ ३० ॥ आरुजन्विरुजन्पार्थोज्यांविकर्षंश्चपाणिना ॥ संप्रकर्षन्विकर्षंश्चसेनाग्रंसमलोडयत् ॥ ३१ ॥ तंप्रयां
तंमहाबाहुंपंचालाःसहसोमकाः ॥ पृष्ठतोनुययुःशूरामघवंतमिवामराः ॥ ३२ ॥ तंसमेत्यमहाराजतावकाःपर्यवारयन् ॥ दुःशलश्चित्रसेनश्चकुंडभेदीविविंश
तिः ॥ ३३ ॥ दुर्मुखोदुःसहश्चैवविकर्णश्चशलस्तथा ॥ विंदानुविंदौसुमुखोदीर्घबाहुःसुदर्शनः ॥ ३४ ॥ वृंदारकःसुहस्तश्चसुषेणोदीर्घलोचनः ॥ अभयोरौद्र
कर्माचसुवर्मादुर्विमोचनः ॥ ३५ ॥ शोभंतोरथिनांश्रेष्ठाःसहसैन्यपदानुगाः ॥ संयत्ताःसमरेवीराभीमसेनमुपाद्रवन् ॥ ३६ ॥ तैःसमंताद्वृतःशूरैःसमरेषुमहार
थः ॥ तान्समीक्ष्यतुकौंतेयोभीमसेनःपराक्रमी ॥ अभ्यवर्ततवेगेनसिंहःक्षुद्रमृगानिव ॥ ३७ ॥ तेमहास्त्राणिदिव्यानितत्रवीराअदर्शयन् ॥ छादयंतःशरैर्भीमं
मेघाःसूर्यमिवोदितम् ॥ ३८ ॥ सतानतीत्यवेगेनद्रोणानीकमुपाद्रवत् ॥ अग्रतश्चगजानीकंशरवर्षैरवाकिरत् ॥ ३९ ॥ सोचिरेणैवकालेनतद्गजानीकमाशुगैः ॥
दिशःसर्वाःसमभ्यस्यव्यधमत्पवनात्मजः ॥ ४० ॥ त्रासिताःशरभस्येवगर्जितेनवनेमृगाः ॥ प्राद्रवन्द्विरदाःसर्वेनदंतोभैरवान्रवान् ॥ ४१ ॥ पुनश्चातीववेगे
नद्रोणानीकमुपाद्रवत् ॥ तमवारयदाचार्योवेलोद्वृत्तमिवार्णवम् ॥ ४२ ॥ ललाटेताडयच्चैनंनाराचेनस्मयन्निव ॥ ऊर्ध्वरश्मिरिवादित्योविबभौतेनपांडवः ॥ ४३ ॥

त्यर्थंकर्षन् संप्रकर्षन्सम्यक्प्रकर्षेणविलिखन् विकर्षन्विक्षिपन् ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

समन्यमानस्त्वाचार्योममायंफाल्गुनोयथा ॥ भीमःकरिष्यतेपूजामित्युवाचवृकोदरम् ॥ ४४ ॥ भीमसेननतेशक्याप्रवेष्टुमरिवाहिनी ॥ मामनिर्जित्यसमरेशत्रु
॥ ११६ ॥ मद्यमहाबल ॥ ४५ ॥ यदितेसोनुजःकृष्णःप्रविशेनुमतेमम ॥ अनीकंनतुशक्यंमेप्रवेष्टुमिहवैत्वया ॥ ४६ ॥ अथभीमस्तुतच्छ्रुत्वागुरोर्वाक्यमपेतभीः ॥ क्रुद्धः ७
प्रोवाचवैद्रोणंरक्तताम्रेक्षणस्त्वरन् ॥ ४७ ॥ तवार्जुनोनानुमतेब्रह्मबंधोरणाजिरम् ॥ प्रविष्टःसहिदुर्धर्षःशक्रस्यापिविशेद्बलम् ॥ ४८ ॥ तेनवैपरमांपूजांकुर्वता
मानितोह्यसि ॥ नार्जुनोहंघृणीद्रोणभीमसेनोस्मितेरिपुः ॥ ४९ ॥ पितानस्त्वंगुरुर्बंधुस्तथापुत्रास्तुतेवयम् ॥ इतिमन्यामहेसर्वेभवंतंप्रणताःस्थिताः ॥ ५० ॥ अद्य
तद्विपरीतंतेवदतोस्मासुदृश्यते ॥ यदित्वंशत्रुमात्मानंमन्यसेतत्तथास्त्विह ॥ ५१ ॥ एषतेसदृशंशत्रोःकर्मभीमःकरोम्यहं ॥ अथोद्भ्राम्यगदांभीमःकालदंडमिवां
तकः ॥ ५२ ॥ द्रोणायव्यसृजद्राजन्सरथादवपुप्लुवे ॥ साश्वसूतध्वजंयानंद्रोणस्यापोथयत्तदा ॥ ५३ ॥ प्रामृद्नाच्चबहून्योधान्वायुर्वृक्षानिवौजसा ॥ तंपुनःपरि
वव्रुस्तेतवपुत्रारथोत्तमम् ॥ ५४ ॥ अन्यंतुरथमास्थायद्रोणःप्रहरतांवरः ॥ व्यूहद्वारंसमासाद्ययुद्धायसमुपस्थितः ॥ ५५ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजभीमसेनःपराक्र
मी ॥ अग्रतःस्यंदनानीकंशरवर्षैरवाकिरत् ॥ ५६ ॥ तेवध्यमानाःसमरेतवपुत्रामहारथाः ॥ भीमंभीमबलायुद्धेयोधयंतिजयैषिणः ॥ ५७ ॥ ततोदुःशासनःक्रुद्धो
रथशक्तिंसमाक्षिपत् ॥ सर्वपारशवींतीक्ष्णांजिघांसुःपांडुनंदनम् ॥ ५८ ॥ आपतंतींमहाशक्तिंतवपुत्रप्रणोदिताम् ॥ द्विधाचिच्छेदतांभीमस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥
॥ ५९ ॥ यथान्यैर्विशिखैस्तीक्ष्णैःसंक्रुद्धःकुंडभेदिनम् ॥ सुषेणंदीर्घनेत्रंचत्रिभिस्त्रीनवधीद्बली ॥ ६० ॥ ततोवृंदारकंवीरंकुरूणांकीर्तिवर्धनम् ॥ पुत्राणांतववीरा
णांयुध्यतामवधीत्पुनः ॥ ६१ ॥ अभयंरौद्रकर्माणंदुर्विमोचनमेवच ॥ त्रिभिस्त्रीनवधीद्भीमःपुनरेवसुतांस्तव ॥ ६२ ॥ वध्यमानामहाराजपुत्रास्तवबली
यसा ॥ भीमंप्रहरतांश्रेष्ठंसमंतात्पर्यवारयन् ॥ ६३ ॥ तेशरैर्भीमकर्माणंववर्षुःपांडवंयुधि ॥ मेघाइवातपापायेधाराभिर्धरणीधरम् ॥ ६४ ॥ सतद्बाणमयंवर्षम
श्मवर्षमिवाचलः ॥ प्रतीच्छन्पांडुदायादोनप्राव्यथतशत्रुहा ॥ ६५ ॥ विंदानुविंदौसहितौसुवर्माणंचतेसुतम् ॥ प्रहसन्नेवकौंतेयःशरैर्निन्येयमक्षयम् ॥ ६६ ॥
ततःसुदर्शनंवीरंपुत्रंतेभरतर्षभ ॥ विव्याधसमरेतूर्णंसपपातममारच ॥ ६७ ॥ सोचिरेणैवकालेनतद्रथानीकमाशुगैः ॥ दिशःसर्वाःसमालोक्यव्यधमत्पांडु ॥ ११६ ॥
नंदनः ॥ ६८ ॥ ततोवैरथघोषेणगर्जितेनमृगाइव ॥ भज्यमानाश्चसमरेतवपुत्राविशांपते ॥ ६९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२७ ॥ ॥ ९ ॥ समुत्तीर्णमिति ॥ १ ॥ बलमाययाबलाविष्करणे

प्राद्रवन्सहसासर्वेभीमसेनभयार्दिताः॥ अनुयायाच्चकौंतेयःपुत्राणांतेमहद्बलम्॥ ७० ॥ विव्याधसमरेराजन्कौरवेयान्समंततः ॥ वध्यमानामहाराजभीमसेने
नतावकाः॥ ७१ ॥ त्यक्त्वाभीमंरणाज्जग्मुश्चोदयंतोहयोत्तमान् ॥ तांस्तुनिर्जित्यसमरेभीमसेनोमहाबलः ॥ ७२ ॥ सिंहनादरवंचक्रेबाहुशब्दंचपांडवः॥ तल
शब्दंचसुमहत्कृत्वाभीमोमहाबलः॥ ७३ ॥ भीषयित्वारथानीकंहत्वायोधान्वरान्वरान्॥ व्यतीत्यरथिनश्चापिद्रोणानीकमुपाद्रवत्॥ ७४॥ ॥ इतिश्रीमहाभार
तेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिभीमसेनप्रवेशेभीमपराक्रमेसप्तविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १२७॥ ॥ ९॥ ॥ ९॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ समु
त्तीर्णरथानीकंपांडवंविहसन्रणे॥ विवारयिषुराचार्यःशरवर्षैरवाकिरत् ॥ १ ॥ पिबन्निवशरौघांस्ताद्रोणचापपरिच्युतान्॥ सोऽभ्यद्रवतसोदर्यान्मोहयन्बल
मायया॥ २ ॥ तंमृधेवेगमास्थायनृपाःपरमधन्विनः॥ चोदितास्तवपुत्रैश्चसर्वतःपर्यवारयन्॥ ३ ॥ सतैस्तुसंवृतोभीमःप्रहसन्निवभारत ॥ उद्यच्छन्सगदांतेभ्यः
सुघोरांसिंहवन्नदन् ॥ ४ ॥ अवासृजच्चवेगेनशत्रुपक्षविनाशिनीम् ॥ इंद्राशनिरिवेंद्रेणप्रविद्धासंहतात्मना॥ प्रामथ्नात्सामहाराजसैनिकांस्तवसंयुगे ॥ ५ ॥
घोषेणमहताराजन्पूरयंतीवमेदिनीम्॥ ज्वलंतीतेजसाभीमात्रासयामासतेसुतान्॥ ६ ॥ तांपतंतींमहावेगांदृष्ट्वातेजोभिसंवृताम्॥ प्राद्रवंस्तावकाःसर्वेनदंतो
भैरवान्रवान् ॥ ७ ॥ तंचशब्दमसह्यंवैतस्याःसंलक्ष्यमारिष॥ प्रापतन्मनुजास्तत्ररथेभ्योरथिनस्तदा ॥ ८ ॥ तेहन्यमानाभीमेनगदाहस्तेनतावकाः ॥ प्राद्रवं
तरणेभीताव्याघ्रघ्रातामृगाइव॥ ९ ॥ सतान्विद्राव्यकौंतेयःसंख्येऽमित्रान्दुरासदान् ॥ सुपर्णइववेगेनपक्षिराडत्यगाच्चमूम् ॥ १० ॥ तथातुविप्रकुर्वाणंरथयू
थपयूथपम् ॥ भारद्वाजोमहाराजभीमसेनंसमभ्ययात् ॥ ११ ॥ भीमंतुसमरेद्रोणोवारयित्वाशरोर्मिभिः ॥ अकरोत्सहसानादंपांडूनांभयमादधत्॥ १२ ॥
तद्युद्धमासीत्सुमहद्घोरंदेवासुरोपमम् ॥ द्रोणस्यचमहाराजभीमस्यचमहात्मनः ॥ १३ ॥ यदातुविशिखैस्तीक्ष्णैर्द्रोणचापविनिःसृतैः॥ वध्यंतेसमरेवीराःशत
शोऽथसहस्रशः॥ १४॥ ततोरथादवप्लुत्यवेगमास्थायपांडवः॥ निमील्यनयनेराजन्पदातिर्द्रोणमभ्ययात् ॥ १५ ॥ अंसेशिरोभीमसेनःकरौकृत्वोरसिस्थिरौ ॥
वेगमास्थायबलवान्मनोनिलगरुत्मताम्॥ १६॥ यथाहिगोवृषोवर्षंप्रतिगृह्णातिलीलया॥ तथाभीमोनरव्याघ्रःशरवर्षंसमग्रहीत् ॥ १७॥

न ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

सवध्यमानःसमरेरथंद्रोणस्यमारिष ॥ ईषायांपाणिनागृह्यप्रचिक्षेपमहाबलः ॥ १८ ॥ द्रोणस्तुसत्वरोराजन्क्षिप्तोभीमेनसंयुगे ॥ रथमन्यंसमारुह्यव्यूहद्वारं
ययौपुनः ॥ १९ ॥ तमायांतंतथादृष्ट्वाभग्नोत्साहंगुरुंतदा ॥ गत्वावेगात्पुनर्भीमोधुरंगृह्यरथस्यतु ॥ २० ॥ तमप्यतिरथंभीमश्चिक्षेपभ्रशरोषितः ॥ एवमष्टौरथाः
क्षिप्ताभीमसेनेनलीलया ॥ २१ ॥ व्यदृश्यतनिमेषेणपुनःस्वरथमास्थितः ॥ दृश्यतेतावकैर्योधैर्विस्मयोत्फुल्ललोचनैः ॥ २२ ॥ तस्मिन्क्षणेतस्ययंतातूर्णमश्वानचो
दयत् ॥ भीमसेनस्यकौरव्यस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ २३ ॥ ततःस्वरथमास्थायभीमसेनोमहाबलः ॥ अभ्यद्रवतवेगेनतवपुत्रस्यवाहिनीम् ॥ २४ ॥ समृद्नन्क्षत्रि
यानाजौवातोवृक्षानिवोद्धतः ॥ अगच्छद्दारयन्सेनांसिंधुवेगोनगानिव ॥ २५ ॥ भोजानीकंसमासाद्यहार्दिक्येनाभिरक्षितम् ॥ प्रमथ्यतरसावीरस्तदप्यतिव
लोभ्ययात् ॥ २६ ॥ संत्रासयन्ननीकानितलशब्देनपांडवः ॥ अजयत्सर्वसैन्यानिशार्दूलइवगोवृषान् ॥ २७ ॥ भोजानीकमतिक्रम्यदरदानांचवाहिनीम् ॥ तथा
म्लेच्छगणानन्यान्बहून्युद्धविशारदान् ॥ २८ ॥ सात्यकिंचैवसंप्रेक्ष्ययुध्यमानंमहारथम् ॥ रथेनयत्तःकौंतेयोवेगेनप्रययौतदा ॥ २९ ॥ भीमसेनोमहाराजद्रष्टुका
मोधनंजयम् ॥ अतीत्यसमरेयोधांस्तावकान्पांडुनंदनः ॥ ३० ॥ सोपश्यदर्जुनंतत्रयुध्यमानंमहारथम् ॥ सैंधवस्यवधार्थंहिपराक्रांतंपराक्रमी ॥ ३१ ॥ तंदृष्ट्वा
पुरुषव्याघ्रश्चुक्रोशमहतोरवान् ॥ प्रावृट्कालेमहाराजनर्दन्निवबलाहकः ॥ ३२ ॥ तंतस्यनिनदंघोरंपार्थःशुश्रावनर्दतः ॥ वासुदेवश्चकौरव्यभीमसेनस्यसंयुगे ॥
॥ ३३ ॥ तौश्रुत्वायुगपद्वीरौनिनदंतस्यशुष्मिणः ॥ पुनःपुनःप्राणदतांदिदृक्षंतौवृकोदरम् ॥ ३४ ॥ ततःपार्थोमहानादंमुंचन्वैमाधवश्चह ॥ अभ्ययातांमहाराजन
र्दंतौगोवृषाविव ॥ ३५ ॥ भीमसेनरवंश्रुत्वाफाल्गुनस्यचधन्विनः ॥ अप्रीयतमहाराजधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ३६ ॥ विशोकश्चाभवद्राजाश्रुत्वातंनिनदंतयोः ॥
धनंजयस्यसमरेजयमाशास्तवान्विभुः ॥ ३७ ॥ तथातुनर्दमानेवैभीमसेनेमदोत्कटे ॥ स्मितंकृत्वामहाबाहुर्धर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ३८ ॥ हृद्गतंमनसाप्राहध्या
त्वाधर्मभृतांवरः ॥ दत्ताभीमत्वयासंवित्कृतंगुरुवचस्तथा ॥ ३९ ॥ नहितेषांजयोयुद्धेयेषांद्वेष्टासिपांडव ॥ दिष्ट्याजीवतिसंग्रामेसव्यसाचीधनंजयः ॥ ४० ॥ दि
ष्ट्याचकुशलीवीरःसात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ दिष्ट्याश्रृणोमिगर्जंतौवासुदेवधनंजयौ ॥ ४१ ॥ येनशक्रंरणेजित्वातर्पितोहव्यवाहनः ॥ सहंताद्विषतांसंख्येदिष्ट्या
जीवतिफाल्गुनः ॥ ४२ ॥ यस्यबाहुबलंसर्वेवयमाश्रित्यजीविताः ॥ सहंतारिपुसैन्यानांदिष्ट्याजीवतिफाल्गुनः ॥ ४३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायामष्टाविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२८ ॥ ॥ ७ ॥

निवातकवचायेनदेवैरपिसुदुर्जयाः ॥ निर्जिताधनुषैकेनदिष्ट्यापार्थःसजीवति ॥ ४४ ॥ कौरवान्सहितान्सर्वान्गोग्रहार्थेसमागतान् ॥ योजयन्मत्स्यनगरेदि
ष्ट्यापार्थःसजीवति ॥ ४५ ॥ कालकेयसहस्राणिचतुर्दशमहारणे ॥ योवधीद्भुजवीर्येणदिष्ट्यापार्थःसजीवति ॥ ४६ ॥ गंधर्वराजंबलिनंदुर्योधनकृतेचवै ॥ जित
वान्योऽस्त्रवीर्येणदिष्ट्यापार्थःसजीवति ॥ ४७ ॥ किरीटमालीबलवाञ्छ्वेताश्वःकृष्णसारथिः ॥ ममप्रियश्चसततंदिष्ट्यापार्थःसजीवति ॥ ४८ ॥ पुत्रशोकाभिसंतप्त
श्चिकीर्षन्कर्मदुष्करम् ॥ जयद्रथवधान्वेषीप्रतिज्ञांकृतवान्हियः ॥ ४९ ॥ कच्चित्ससैंधवंसंख्येहनिष्यतिधनंजयः ॥ कच्चित्तीर्णप्रतिज्ञंहिवासुदेवेनरक्षितम् ॥ ५० ॥
अनस्तमितआदित्येसमेष्याम्यहमर्जुनम् ॥ कच्चित्सैंधवकोराजादुर्योधनहितेरतः ॥ ५१ ॥ नंदयिष्यत्यमित्रान्हिफाल्गुनेननिपातितः ॥ कच्चिद्दुर्योधनोराजाफाल्गु
नेननिपातितम् ॥ ५२ ॥ दृष्ट्वासैंधवकंसंख्येशममस्मासुधास्यति ॥ दृष्ट्वाविनिहतान्भ्रातॄन्भीमसेनेनसंयुगे ॥ कच्चिद्दुर्योधनोमंदःशममस्मासुधास्यति ॥ ५३ ॥
दृष्ट्वाचान्यान्महायोधान्पातितान्धरणीतले ॥ कच्चिद्दुर्योधनोमंदःपश्चात्तापंगमिष्यति ॥ ५४ ॥ कच्चिद्भीष्मेणनोवैरंशममेकेनयास्यति ॥ शेषस्यरक्षणार्थंचसंधा
स्यतिसुयोधनः ॥ ५५ ॥ एवंबहुविधंतस्यराज्ञश्चिंतयतस्तदा ॥ कृपयाभिपरीतस्यघोरंयुद्धमवर्तत ॥ ५६ ॥ ॥ इ० म० द्रोणप० जयद्रथवधप० भीमसेनप्रवेशोयुधि
ष्ठिरहर्षेऽष्टाविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ निनदंतंतथातंतुभीमसेनंमहाबलम् ॥ मेघस्तनितनिर्घोषंकेवीराःपर्यवारयन् ॥ १ ॥
नहिपश्याम्यहंतंवैत्रिषुलोकेषुकंचन ॥ क्रुद्धस्यभीमसेनस्ययस्तिष्ठेदग्रतोरणे ॥ २ ॥ गदांयुयुत्समानस्यकालस्येवेहसंजय ॥ नहिपश्याम्यहंयुद्धेयस्तिष्ठेदग्रतःपुमा
न् ॥ ३ ॥ रथंरथेनयोहन्यात्कुंजरंकुंजरेणच ॥ कस्तस्यसमरेस्थातासाक्षादपिपुरंदरः ॥ ४ ॥ क्रुद्धस्यभीमसेनस्यममपुत्रान्जिघांसतः ॥ दुर्योधनहितेयुक्ताःस
मतिष्ठंतकेग्रतः ॥ ५ ॥ भीमसेनदवाग्नेस्तुममपुत्रांस्तृणापमान् ॥ प्रधक्षतोरणमुखेकेतिष्ठन्नग्रतोनराः ॥ ६ ॥ काल्यमानांस्तुपुत्रान्मेदृष्ट्वाभीमस्यसंयुगे ॥ का
लेनेवप्रजाःसर्वाःकेभीमंपर्यवारयन् ॥ ७ ॥ नमेर्जुनाद्भयंतादृक्कृष्णान्नापिचसात्वतात् ॥ हुतभुग्जन्मनोनैवयादृग्भीमाद्भयंमम ॥ ८ ॥ भीमवह्नेःप्रदीप्तस्यम
मपुत्रान्दिधक्षतः ॥ केशूराःपर्यवर्तंतन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ९ ॥

निनदंतमिति ॥ १ ॥ २ ॥ युयुत्समानस्यव्यापारयतः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १० ॥ ११ ॥ सावेगंसत्वरं ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ संरुद्धामेकतामापन्नां ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

संजयउवाच ॥ ॥तथातुनर्दमानंतंभीमसेनंमहाबलम् ॥ तुमुलेनैवशब्देनकर्णोऽप्यभ्यद्रवद्बली ॥ १० ॥ व्याक्षिपन्सुमहच्चापमतिमात्रममर्षणः ॥ कर्णःसुयुद्धमा
कांक्षन्दर्शयिष्यन्बलंमृधे ॥ ११ ॥ रुरोधमार्गंभीमस्यवातस्येवमहीरुहः ॥ भीमोऽपिदृष्ट्वासावेगंपुरोवैकर्तनंस्थितम् ॥ १२ ॥ चुकोपबलवद्वीरश्चिक्षेपास्यशि
लाशितान् ॥ तान्प्रत्यगृह्णात्कर्णोऽपिप्रतीपंप्रापयच्छरान् ॥ १३ ॥ ततस्तुसर्वयोधानांयततांप्रेक्षतांतदा ॥ प्रावेपन्निवगात्राणिकर्णभीमसमागमे ॥ १४ ॥
रथिनांसादिनांचैवतयोःश्रुत्वातलस्वनम् ॥ भीमसेनस्यनिनदंश्रुत्वाघोरंरणाजिरे ॥ १५ ॥ खंचभूमिंचसंरुद्धांमेनिरेक्षत्रियर्षभाः ॥ पुनर्घोरेणनादेनपांडवस्य
महात्मनः ॥ १६ ॥ समरेसर्वयोधानांधनूंष्यभ्यपतन्क्षितौ ॥ शस्त्राणिन्यपतन्दोर्भ्यःकेषांचिच्चासवोद्रवन् ॥ १७ ॥ वित्रस्तानिचसर्वाणिशकृन्मूत्रंप्रसुस्रुवुः ॥ वा
हनानिचसर्वाणिबभूवुर्विमनांसिच ॥ १८ ॥ प्रादुरासन्निमित्तानिघोराणिसुबहून्युत ॥ गृध्रकंकबलैश्चासीदंतरिक्षंसमावृतम् ॥ १९ ॥ तस्मिन्सुतुमुलेराजन्क
र्णभीमसमागमे ॥ ततःकर्णस्तुविंशत्याशराणांभीममार्दयत् ॥ २० ॥ विव्याधचास्यत्वरितःसूतंपंचभिराशुगैः ॥ प्रहस्यभीमसेनोऽपिकर्णंप्रत्याद्रवद्रणे ॥ २१ ॥
सायकानांचतुःषष्ट्याक्षिप्रकारीमहायशाः ॥ तस्यकर्णोमहेष्वासःसायकांश्चतुरोक्षिपत् ॥ २२ ॥ असंप्राप्तांश्चतान्भीमःसायकैर्नतपर्वभिः ॥ चिच्छेदबहुधा
राजन्दर्शयन्पाणिलाघवम् ॥ २३ ॥ तंकर्णश्छादयामासशरव्रातैरनेकशः ॥ संछाद्यमानःकर्णेनबहुधापांडुनंदनः ॥ २४ ॥ चिच्छेदचापंकर्णस्यमुष्टिदेशेमहा
रथः ॥ विव्याधचैनंबहुभिःसायकैर्नतपर्वभिः ॥ २५ ॥ अथान्यद्धनुरादायसज्जंकृत्वाचसूतजः ॥ विव्याधसमरेभीमंभीमकर्मामहारथः ॥ २६ ॥ तस्यभीमो
भृशंक्रुद्धस्त्रीन्शरान्नतपर्वणः ॥ निचखानोरसिक्रुद्धःसूतपुत्रस्यवेगतः ॥ २७ ॥ तैःकर्णोऽराजतशरैरुरोमध्यगतैःसदा ॥ महीधरइवोदग्रस्त्रिशृंगोभरतर्षभ ॥
॥ २८ ॥ सुस्रावचास्यरुधिरंविद्धस्यपरमेषुभिः ॥ धातुप्रस्यंदिनःशैलाद्यथागैरिकधातवः ॥ २९ ॥ किंचिद्विचलितःकर्णःसुप्रहाराभिपीडितः ॥ आकर्णपूर्ण
माकृष्यभीमंविव्याधसायकैः ॥ ३० ॥ चिक्षेपचपुनर्बाणान्शतशोथसहस्रशः ॥ सशरैरर्दितस्तेनकर्णेनदृढधन्विना ॥ धनुर्ज्यामच्छिनत्तूर्णंभीमस्तस्यक्षुरेणह
॥ ३१ ॥ सारथिंचास्यभल्लेनरथनीडादपातयत् ॥ वाहांश्चचतुरस्तस्यव्यसूंश्चक्रेमहारथः ॥ ३२ ॥ हताश्वात्तुरथात्कर्णःसमाप्लुत्यविशांपते ॥ स्यंदनंवृषसेन
स्यतूर्णमापुप्लुवेभयात् ॥ ३३ ॥

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ व्यायच्छतांप्रहरतां ॥ ३९ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकोनत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

निर्जित्यतुरणेकर्णंभीमसेनःप्रतापवान् ॥ ननादबलवान्नादंपर्जन्यनिनदोपमम् ॥ ३४ ॥ तस्यतंनिनदंश्रुत्वाप्रहृष्टोभूद्युधिष्ठिरः ॥ कर्णपराजितंमत्वाभीमसेनेनसंयुगे ॥ ३५ ॥ समंताच्छंखनिनदंपांडुसेनाकरोत्तदा ॥ शत्रुसेनाध्वनिंश्रुत्वातावकाप्यनदन्भृशम् ॥ ३६ ॥ सशंखबाणनिनदैर्हर्षाद्राजास्ववाहिनीम् ॥ चक्रेयुधिष्ठिरःसंख्येहर्षनादैश्चसंकुलाम् ॥ ३७ ॥ गांडीवंव्याक्षिपत्पार्थःकृष्णोप्यब्जमवादयत् ॥ तमंतर्धायनिनदंभीमस्यनदतोध्वनिः ॥ अश्रूयततदाराजन्सर्वसैन्येषुदारुणः ॥ ३८ ॥ ततोव्यायच्छतामस्त्रैःपृथक्पृथगजिह्मगैः ॥ मृदुपूर्वंतुराधेयोदृढपूर्वंतुपांडवः ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिभीमप्रवेशेकर्णपराजयेएकोनत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तस्मिन्विलुलितेसैन्येसैंधवायार्जुनेगते ॥ सात्वतेभीमसेनेचपुत्रस्तेद्रोणमभ्ययात् ॥ १ ॥ त्वरन्नेकरथेनैवबहुकृत्यंविचिंतयन् ॥ सरथस्तवपुत्रस्यत्वरयापरयायुतः ॥ २ ॥ तूर्णमभ्यद्रवद्द्रोणंमनोमारुतवेगवान् ॥ उवाचचैनंपुत्रस्तेसंरंभाद्रक्तलोचनः ॥ ३ ॥ ससंभ्रममिदंवाक्यमब्रवीत्कुरुनंदनः ॥ अर्जुनोभीमसेनश्चसात्यकिश्चापराजितः ॥ ४ ॥ विजित्यसर्वसैन्यानिसुमहांतिमहारथाः ॥ संप्राप्ताःसिंधुराजस्यसमीपमनिवारिताः ॥ ५ ॥ व्यायच्छंतिचतत्रापिसर्वएवापराजिताः ॥ यदितावद्रणेपार्थोव्यतिक्रांतोमहारथः ॥ ६ ॥ कथंसात्यकिभीमाभ्यांव्यतिक्रांतोसिमानद ॥ आश्चर्यभूतंलोकेस्मिन्समुद्रस्येवशोषणम् ॥ ७ ॥ निर्जयस्तवविप्राग्र्यसात्वतेनार्जुनेनच ॥ तथैवभीमसेनेनलोकःसंवदतेभृशम् ॥ ८ ॥ कथंद्रोणोजितःसंख्येधनुर्वेदस्यपारगः ॥ इत्येवंब्रुवतेयोधाअश्रद्धेयमिदंतव ॥ ९ ॥ नाशएवतुमेनूनंमंदभाग्यस्यसंयुगे ॥ यत्रत्वांपुरुषव्याघ्रंव्यतिक्रांतास्त्रयोरथाः ॥ १० ॥ एवंगतेतुकृत्येस्मिन्ब्रूहियत्तेविवक्षितम् ॥ यद्गतंगतमेवेदंशेषंचिंतयमानद ॥ ११ ॥ यत्कृत्यंसिंधुराजस्यप्राप्तकालमनंतरम् ॥ तत्संविधीयतांक्षिप्रंसाधुसंचिंत्यनोद्विज ॥ १२ ॥ ॥ द्रोणउवाच ॥ ॥ चिंत्यंबहुविधंतातयत्कृत्यंतच्छृणुष्वमे ॥ त्रयोहिसमतिक्रांताःपांडवानांमहारथाः ॥ १३ ॥ यावत्तेषांभयंपश्चात्तावदेषांपुरःसरम् ॥ तद्गरीयस्तरंमन्येयत्रकृष्णधनंजयौ ॥ १४ ॥ सापुरस्ताच्चपश्चाच्चगृहीताभारतीचमूः ॥ तत्रकृत्यमहंमन्येसैंधवस्याभिरक्षणम् ॥ १५ ॥ सनोरक्ष्यतमस्तातक्रुद्धाद्भीतोधनंजयात् ॥ गतौचसैंधवंभीमौयुयुधानवृकोदरौ ॥ १६ ॥

तस्मिन्निति ॥ १ ॥ २ ॥ संरंभात्प्रणयक्रोधात् ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १७ ॥ तान्प्रसिद्धान्यानक्षान् अक्षान्मन्यमानः प्राग्ग्लहतेस्मइत्यन्वयः ॥ १८ ॥ यत्रसभायां तेऽमी ॥ १९ ॥ दुरोदरंद्यूतकारिणं ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

संप्राप्तंतदिदंद्यूतंयत्तच्छकुनिबुद्धिजम् ॥ नसभायांजयोवृत्तोनापितत्रपराजयः ॥ १७ ॥ इहनोग्लहमानानामद्यतावज्जयाजयौ ॥ यान्स्मतान्ग्लहतेघोराञ्छकुनिःकुरुसंसदि ॥ १८ ॥ अक्षान्समन्यमानःप्राक्शरास्तेहिदुरासदाः ॥ यत्रतेबहवस्तातकौरवेयाव्यवस्थिताः ॥ १९ ॥ सेनांदुरोदरंविद्धिशरानक्षान्विशांपते ॥ ग्लहंचसैंधवंराजंस्तत्रद्यूतस्यनिश्चयः ॥ २० ॥ सैंधवेतुमहद्यूतंसमासक्तंपरैःसह ॥ अत्रसर्वेमहाराजत्यक्त्वाजीवितमात्मनः ॥ २१ ॥ सैंधवस्यरणेरक्षांविधिवत्कर्तुमर्हथ ॥ तत्रनोग्लहमानानांध्रुवौजयपराजयौ ॥ २२ ॥ यत्रतेपरमेष्वासायत्तारक्षंतिसैंधवम् ॥ तत्रगच्छस्वयंशीघ्रंतांश्चरक्षस्वरक्षिणः ॥ २३ ॥ इहैवत्वहमासिष्येप्रेषयिष्यामिचापरान् ॥ निरोत्स्यामिचपंचालान्सहितान्पांडुसृंजयैः ॥ २४ ॥ ततोदुर्योधनोगच्छत्तूर्णमाचार्यशासनात् ॥ उद्यम्यात्मानमुग्रायकर्मणेसपदानुगः ॥ २५ ॥ चक्ररक्षौतुपांचाल्यौयुधामन्यूत्तमौजसौ ॥ बाह्येनसेनामभ्येत्यजग्मतुःसव्यसाचिनम् ॥ २६ ॥ यौतुपूर्वंमहाराजवारितौकृतवर्मणा ॥ प्रविष्टेत्वर्जुनेराजंस्तवसैन्यंयुयुत्सया ॥ २७ ॥ पार्श्वेभित्त्वाचमूंवीरौप्रविष्टौतववाहिनीम् ॥ पार्श्वेनसैन्यमायांतौकुरुराजोददर्शह ॥ २८ ॥ ताभ्यांदुर्योधनःसार्धमकरोत्संख्यमुत्तमम् ॥ त्वरितस्त्वरमाणाभ्यांभ्रातृभ्यांभारतोबली ॥ २९ ॥ तावेनमभ्यद्रवतामुभावुद्यतकार्मुकौ ॥ महारथसमाख्यातौक्षत्रियप्रवरौयुधि ॥ ॥ ३० ॥ तमविध्यद्युधामन्युस्त्रिंशताकंकपत्रिभिः ॥ विंशत्यासारथिंचास्यचतुर्भिश्चतुरोहयान् ॥ ३१ ॥ दुर्योधनोयुधामन्योर्ध्वजमेकेषुणाच्छिनत् ॥ एकेनकार्मुकंचास्यचकर्ततनयस्तव ॥ ३२ ॥ सारथिंचास्यभल्लेनरथनीडादपाहरत् ॥ ततोविध्यच्छरैस्तीक्ष्णैश्चतुर्भिश्चतुरोहयान् ॥ ३३ ॥ युधामन्युश्चसंक्रुद्धःशरांस्त्रिंशतमाहवे ॥ व्यसृजत्तवपुत्रस्यत्वरमाणःस्तनांतरे ॥ ३४ ॥ तथोत्तमौजाःसंक्रुद्धःशरैर्हेमविभूषितैः ॥ अविध्यत्सारथिंचास्यप्राहिणोद्यमसादनम् ॥ ३५ ॥ दुर्योधनोपिराजेंद्रपांचाल्यस्यौत्तमौजसः ॥ जघानचतुरोस्याश्वानुभौतौपार्ष्णिसारथी ॥ ३६ ॥ उत्तमौजाहताश्वस्तुहतसूतश्चसंयुगे ॥ आरुरोहरथंभ्रातुर्युधामन्योरभित्वरन् ॥ ३७ ॥ सरथंप्राप्यतंभ्रातुर्दुर्योधनहयाञ्शरैः ॥ बहुभिस्ताडयामासतेहताःप्रापतन्भुवि ॥ ३८ ॥ हयेषुपतितेष्वस्यचिच्छेदपरमेषुणा ॥ युधामन्युर्धनुःशीघ्रंशरावापंचसंयुगे ॥ ३९ ॥ हताश्वसूतात्सरथादवतीर्यनराधिपः ॥ गदामादायतेपुत्रःपांचाल्यावभ्यधावत ॥ ४० ॥ तमापतंतंसंप्रेक्ष्यक्रुद्धंकुरुपतिंतदा ॥ अवप्लुतौरथोपस्थाद्युधामन्यूत्तमौजसौ ॥ ४१ ॥

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ वर्तमानइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

ततःसहेमचित्रंतंगदयास्यंदनंगदी ॥ संक्रुद्धःपोथयामाससाश्वसूतध्वजंनृप ॥ ४२ ॥ भंक्त्वारथंसपुत्रस्तेहताश्वोहतसारथिः ॥ मद्रराजरथंतूर्णमारुरोहपरं
तपः ॥ ४३ ॥ पंचालानांततोमुख्यौराजपुत्रौमहारथौ ॥ रथावन्यौसमारुह्यबीभत्सुमभिजग्मतुः ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्व
णिदुर्योधनयुद्धेत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ वर्तमानेमहाराजसंग्रामेलोमहर्षणे ॥ व्याकुलेषुच
सर्वेषुपीड्यमानेषुसर्वशः ॥ १ ॥ राधेयोभीममानर्च्छयुद्धायभरतर्षभ ॥ यथानागोवनेनागंमत्तोमत्तमभिद्रवन् ॥ २ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ यौतौकर्णश्चभी
मश्चसंप्रयुद्धौमहाबलौ ॥ अर्जुनस्यरथोपांतेकीदृशःसोभवद्रणः ॥ ३ ॥ पूर्वंहिनिर्जितःकर्णोभीसेनेनसंयुगे ॥ कथंभूयःसराधेयोभीममागान्महारथः ॥ ४ ॥
भीमोवासूततनयंप्रत्युद्यातःकथंरणे ॥ महारथंसमाख्यातंपृथिव्यांप्रवरंरथम् ॥ ५ ॥ भीष्मद्रोणावतिक्रम्यधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ नान्यतोभयमादत्तविनाकर्णा
न्महारथात् ॥ ६ ॥ भयाद्यस्यमहाबाहोनशेतेबहुलाःसमाः ॥ चिंतयन्नित्यशोवीर्यंराधेयस्यमहात्मनः ॥ तंकथंसूतपुत्रंतुभीमोऽयोधयताहवे ॥ ७ ॥ ब्रह्मण्यंवी
र्यसंपन्नंसमरेष्वनिवर्तिनम् ॥ कथंकर्णंयुधांश्रेष्ठंयोधयामासपांडवः ॥ ८ ॥ यौतौसमीयतुर्वीरौवैकर्तनवृकोदरौ ॥ कथंतावत्रयुध्येतांमहाबलपराक्रमौ ॥ ९ ॥
भ्रातृत्वंदर्शितंपूर्वंघृणीचापिससूतजः ॥ कथंभीमेनयुयुधेकुंत्यावाक्यमनुस्मरन् ॥ १० ॥ भीमोवासूतपुत्रेणस्मरन्वैरंपुराकृतम् ॥ अयुध्यतकथंशूरःकर्णेनस
हसंयुगे ॥ ११ ॥ आशास्तेचसदासूतपुत्रेदुर्योधनोमम ॥ कर्णोजेष्यतिसंग्रामेसमस्तान्पांडवानिति ॥ १२ ॥ जयाशायत्रपुत्रस्यममंदस्यसंयुगे ॥ सक
थंभीमकर्माणंभीमसेनमयोधयत् ॥ १३ ॥ यंसमासाद्यपुत्रैर्मेकृतंवैरंमहारथैः ॥ तंसूततनयंतातकथंभीमोऽभ्ययोधयत् ॥ १४ ॥ अनेकान्विप्रकारांश्चसूत
पुत्रसमुद्भवान् ॥ स्मरमाणःकथंभीमोयुयुधेसूतसूनुना ॥ १५ ॥ योजयत्पृथिवींसर्वांरथेनैकेनवीर्यवान् ॥ तंसूततनयंयुद्धेकथंभीमोऽभ्ययोधयत् ॥ १६ ॥ यो
जातःकुंडलाभ्यांचकवचेनसहैवच ॥ तंसूतपुत्रंसमरेभीमःकथमयोधयत् ॥ १७ ॥ यथातयोर्युद्धमभूद्यश्चासीद्विजयीतयोः ॥ तन्ममाचक्ष्वतत्त्वेनकुशलो
ह्यसिसंजय ॥ १८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ भीमसेनस्तुराधेयमुत्सृज्यरथिनांवरम् ॥ इयेषगंतुंयत्रास्तांवीरौकृष्णधनंजयौ ॥ १९ ॥

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ पूर्वमुद्योगे दर्शितमुद्भावितं भ्रातृत्वंकुंत्यावाक्यंचचतुर्णामवध्यत्वलक्षणंचानुस्मरन्नित्यन्वयः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ अभितःसंमुखे ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

तंप्रयांतमभिद्रुत्यराधेयःकंकपत्रिभिः॥ अभ्यवर्षन्महाराजमेघोवृष्ट्येवपर्वतम् ॥ २० ॥ फुल्लतापंकजेनेववक्त्रेणविहसन्बली॥ आजुहावरणेयांतंभीममाधिर
थिस्तदा ॥ २१ ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ भीमाहितैस्त्वरणःस्वप्नेपिनविभावितः ॥ तद्दर्शयसिकस्मान्मेपृष्ठंपार्थदिदृक्षया ॥ २२ ॥ कुंत्याःपुत्रस्यसदृशंनेदंपांडव
नंदन ॥ तेनमामभितःस्थित्वाशरवर्षैरवाकिर ॥ २३ ॥ भीमसेनस्तदाह्वानंकर्णान्नामर्षयद्युधि ॥ अर्धमंडलमावृत्यसूतपुत्रमयोधयत् ॥ २४ ॥ अवक्रगामि
भिर्बाणैरभ्यवर्षन्महायशाः॥ दंशितंद्वैरथेयत्तंसर्वशस्त्रविशारदम् ॥ २५ विधित्सुःकलहस्यांतंजिघांसुःकर्णमक्षिणोत् ॥ हत्वातस्यानुगांस्तंचहंतुकामोमहाब
लः॥ २६ ॥ तस्मैव्यसृजदुग्राणिविविधानिपरंतपः ॥ अमर्षात्पांडवःक्रुद्धःशरवर्षाणिमारिष ॥ २७ ॥ तस्यतानीषुवर्षाणिमत्तद्विरदगामिनः॥ सूतपुत्रोस्त्रमा
याभिरग्रसत्परमास्त्रवित् ॥ २८ ॥ सयथावन्महाबाहुर्विद्ययावैसुपूजितः ॥ आचार्यवन्महेष्वासः कर्णःपर्यचरद्बली ॥ २९ ॥ युध्यमानंतुसंरंभाद्भीमसेनंहस
न्निव ॥ अभ्यपद्यतकौंतेयंकर्णोराजन्वृकोदरम् ॥ ३० ॥ तन्नामृष्यतकौंतेयःकर्णस्यस्मितमाहवे ॥ युध्यमानेषुवीरेषुपश्यत्सुचसमंततः ॥ ३१ ॥ तंभीमसेनः
संप्राप्तंवत्सदंतैःस्तनांतरे ॥ विव्याधबलवान्क्रुद्धस्तोत्रैरिवमहाद्विपम् ॥ ३२ ॥ पुनश्चसूतपुत्रंतुस्वर्णपुंखैःशिलाशितैः॥ सुमुक्तैश्चित्रवर्माणंनिर्बिभेदत्रिसप्तभिः॥
॥ ३३ ॥ कर्णोजांबूनदैर्जालैःसंछन्नान्वातरंहसः॥ हयान्विव्याधभीमस्यपंचभिःपंचभिःशरैः॥ ३४ ॥ ततोबाणमयंजालंभीमसेनरथंप्रति॥ कर्णेनविहितंराज
न्निमेषार्धाद्दृश्यत ॥ ३५ ॥ सरथःसध्वजस्तत्रससूतःपांडवस्तदा॥ प्राच्छादयतमहाराजकर्णचापच्युतैःशरैः ॥ ३६ ॥ तस्यकर्णश्चतुःषष्ट्याव्यधमत्कवचंदृढम्॥
क्रुद्धश्चाप्यहनत्पार्थंनाराचैर्मर्मभेदिभिः ॥ ३७ ॥ ततोचिंत्यमहाबाहुःकर्णकार्मुकनिःसृतान् ॥ समाश्लिष्यदसंभ्रांतःसूतपुत्रंवृकोदरः ॥ ३८ ॥ सकर्णचापप्रभ
वानिषूनाशीविषोपमान्॥ बिभ्रद्भीमोमहाराजनजगामव्यथांरणे ॥ ३९ ॥ ततोद्वात्रिंशताभल्लैर्निशितैस्तिग्मतेजनैः॥ विव्याधसमरेकर्णंभीमसेनःप्रतापवान्
॥ ४० ॥ अयत्नेनैवतंकर्णःशरैर्भृशमवाकिरत्॥ भीमसेनंमहाबाहुंसैंधवस्यवधैषिणम्॥ ४१ ॥ मृदुपूर्वंतुराधेयोभीममाजावयोधयत्॥ क्रोधपूर्वंतथाभीमःपूर्ववै
रमनुस्मरन् ॥ ४२ ॥ तंभीमसेनोनामृष्यदवमानममर्षणः ॥ सतस्मैव्यसृजत्तूर्णंशरवर्षममित्रहा ॥ ४३ ॥ तेशराःप्रेषितास्तेनभीमसेनेनसंयुगे॥ निपेतुःसर्व
तोवीरेकूजंतइवपक्षिणः॥ ४४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३१ ॥ ॥ छ ॥

हेमपुंखाःप्रसन्नाग्राभीमसेनधनुश्च्युताः ॥ प्राच्छादयंस्तेराधेयंशलभाइवपावकम् ॥ ४५ ॥ कर्णस्तुरथिनांश्रेष्ठश्छाद्यमानःसमंततः ॥ राजन्व्यसृजदुग्राणि
शरवर्षाणिभारत ॥ ४६ ॥ तस्यतानशनिप्रख्यानिषून्समरशोभिनः ॥ चिच्छेदबहुभिर्भल्लैरसंप्राप्तान्वृकोदरः ॥ ४७ ॥ पुनश्चशरवर्षेणच्छादयामासभारत ॥
कर्णोवैकर्तनोयुद्धेभीमसेनमरिंदमः ॥ ४८ ॥ तत्रभारतभीमंतुदृष्टवंतःस्मसायकैः ॥ समाचिततनुंसंख्येश्वाविधंशललैरिव ॥ ४९ ॥ हेमपुंखाञ्छिलाधौता
न्कर्णचापच्युताञ्छरान् ॥ दधारसमरेवीरःस्वरश्मीनिवरश्मिमान् ॥ ५० ॥ रुधिरोक्षितसर्वांगोभीमसेनोव्यराजत ॥ समृद्धकुसुमापीडोवसंतेऽशोकवृक्ष
वत् ॥ ५१ ॥ तत्तुभीमोमहाबाहोःकर्णस्यचरितंरणे ॥ नामृष्यतमहाबाहुःक्रोधादुद्वृत्तलोचनः ॥ ५२ ॥ सकर्णंपंचविंशत्यानाराचानांसमार्पयत् ॥ महीधर
मिवश्वेतंगूढपादैर्विषोल्वणैः ॥ ५३ ॥ पुनरेवचविव्याधषड्भिरष्टाभिरेवच ॥ मर्मस्वमरविक्रांतःसूतपुत्रंतनुत्यजम् ॥ ५४ ॥ पुनरन्येनबाणेनभीमसेनःप्रतापवा
न् ॥ चिच्छेदकार्मुकंतूर्णंकर्णस्यप्रहसन्निव ॥ ५५ ॥ जघानचतुरश्चाश्वान्सूतंचत्वरितःशरैः ॥ नाराचैरर्करश्म्याभैःकर्णंविव्याधचोरसि ॥ ५६ ॥ तेजग्मुर्ध
रणीमाशुकर्णंनिर्भिद्यपत्रिणः ॥ यथाजलधरंभित्त्वादिवाकरमरीचयः ॥ ५७ ॥ सवैक्लव्यंमहत्प्राप्यछिन्नधन्वाशराहतः ॥ तथापुरुषमानीसप्रत्यपायाद्रथां
तरम् ॥ ५८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिकर्णपराजयेएकत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ धृतराष्ट्र
उवाच ॥ ॥ स्वयंशिष्योमहेशस्यभृगूत्तमधनुर्धरः ॥ शिष्यत्वंप्राप्तवान्कर्णस्तस्यतुल्योस्त्रविद्यया ॥ १ ॥ तद्विशिष्टोपिवाकर्णःशिष्यःशिष्यगुणैर्युतः ॥ कुंतीपुत्रे
णभीमेननिर्जितःसतुलीलया ॥ २ ॥ यस्मिन्जयाशामहतीपुत्राणांममसंजय ॥ तंभीमाद्विमुखंदृष्ट्वाकिंनुदुर्योधनोब्रवीत् ॥ ३ ॥ कथंचयुयुधेभीमोवीर्यश्ला
घीमहाबलः ॥ कर्णोवासमरेतातकिमकार्षीदतःपरम् ॥ भीमसेनंरणेदृष्ट्वाज्वलंतमिवपावकम् ॥ ४ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ रथमन्यंसमास्थायविधिवत्कल्पितं
पुनः ॥ अभ्ययात्पांडवंकर्णोवातोद्धूतइवार्णवः ॥ ५ ॥ क्रुद्धमाधिरथिंदृष्ट्वापुत्रास्तवविशांपते ॥ भीमसेनममन्यंतवैश्वानरमुखेहुतम् ॥ ६ ॥ चापशब्दंततःकृत्वात
लशब्दंचभैरवम् ॥ अभ्यद्रवतराधेयोभीमसेनरथंप्रति ॥ ७ ॥ पुनरेवतयोराजन्घोरआसीत्समागमः ॥ वैकर्तनस्यशूरस्यभीमस्यचमहात्मनः ॥ ८ ॥

स्वयमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संरब्धौहिमहाबाहूपरस्परवधैषिणौ ॥ अन्योन्यमीक्षांचक्रातेदहंताविवलोचनैः ॥ ९ ॥ क्रोधरक्तेक्षणौतीव्रौनिःश्वसंताविवोरगौ ॥ शूरावन्योन्यमासाद्यतत

 क्षतुररिंदमौ ॥ १० ॥ व्याघ्राविवसुसंरब्धौश्येनाविवचशीघ्रगौ ॥ शरभाविवसंक्रुद्धौयुयुधातेपरस्परम् ॥ ११ ॥ ततोभीमःस्मरन्क्लेशानक्षद्यूतेवनेपिच ॥ वि

राटनगरेचैवदुःखंप्राप्तमरिंदमः ॥ १२ ॥ राष्ट्राणांस्फीतरत्नानांहरणंचतवात्मजैः ॥ सततंचपरिक्लेशान्सपुत्रेणत्वयाकृतान् ॥ १३ ॥ दग्धुमैच्छश्चयःकुंतींसपुत्रां

त्वमनागसम् ॥ कृष्णायाश्चपरिक्लेशंसभामध्येदुरात्मभिः ॥ १४ ॥ केशपक्षग्रहंचैवदुःशासनकृतंतथा ॥ परुषाणिचवाक्यानिकर्णेनोक्तानिभारत ॥ १५ ॥ पति

मन्यंपरीप्सस्वनसंतिपतयस्तव ॥ पतितानरकेपार्थाःसर्वेषंढतिलोपमाः ॥ १६ ॥ समक्षंतवकौरव्ययदूचुःकौरवास्तदा ॥ दासीभावेनकृष्णांचभोक्तुकामाःसु

तास्तव ॥ १७ ॥ यच्चापितान्प्रव्रजतःकृष्णाजिननिवासिनः ॥ परुषाण्युक्तवान्कर्णःसभायांसंनिधौतव ॥ १८ ॥ तृणीकृत्ययथापार्थांस्तवपुत्रोववल्गह ॥ वि

षमस्थान्समस्थोहिसंरब्धोगतचेतनः ॥ १९ ॥ बाल्यात्प्रभृतिचारिघ्नःस्वानिदुःखानिचिंतयन् ॥ निरविद्यतधर्मात्माजीवितेनवृकोदरः ॥ २० ॥ ततोविस्फार्य

सुमहद्धेमपृष्ठंदुरासदम् ॥ चापंभरतशार्दूलस्त्यक्त्वात्माकर्णमभ्ययात् ॥ २१ ॥ ससायकमयैर्जालैर्भीमःकर्णरथंप्रति ॥ भानुमद्भिःशिलाधौतैर्भानोःप्राच्छाद

यत्प्रभाम् ॥ २२ ॥ ततःप्रहस्याधिरथिस्तूर्णमस्यशिलाशितैः ॥ व्यधमद्भीमसेनस्यशरजालानिपत्रिभिः ॥ २३ ॥ महारथोमहाबाहुर्महाबाणैर्महाबलः ॥ विव्या

धाधिरथिर्भीमंनवभिर्निशितैस्तदा ॥ २४ ॥ सतोत्रैरिवमातंगोवार्यमाणःपतत्रिभिः ॥ अभ्यधावदसंभ्रांतःसूतपुत्रंवृकोदरः ॥ २५ ॥ तमापतंतंवेगेनरभसं

पांडवर्षभम् ॥ कर्णःप्रत्युद्ययौयुद्धेमत्तोमत्तमिवद्विपम् ॥ २६ ॥ ततःप्रध्माप्यजलजंभेरीशतसमस्वनम् ॥ अक्षुभ्यतबलंहर्षादुद्धूतइवसागरः ॥ २७ ॥ तदुद्धूतंबलंदृ

ष्ट्वानागाश्वरथपत्तिमत् ॥ भीमःकर्णंसमासाद्यच्छादयामाससायकैः ॥ २८ ॥ अश्वानृक्षसवर्णांश्चहंसवर्णैर्हयोत्तमैः ॥ व्यामिश्रयद्रणेकर्णःपांडवंछादयञ्छ

रैः ॥ २९ ॥ ऋक्षवर्णान्हयान्कर्कैर्मिश्रान्मारुतरंहसः ॥ निरीक्ष्यतवपुत्राणांहाहाकृतमभूद्बलम् ॥ ३० ॥ तेहयाबह्वशोभंतमिश्रितावातरंहसः ॥ सितासितामहारा

जयथाव्योम्निबलाहकाः ॥ ३१ ॥ संरब्धौक्रोधताम्राक्षौप्रेक्ष्यकर्णवृकोदरौ ॥ संत्रस्ताःसमकंपंतत्वदीयानांमहारथाः ॥ ३२ ॥ यमराष्ट्रोपमंघोरमासीदायोधनं

तयोः ॥ दुर्दर्शंभरतश्रेष्ठप्रेतराजपुरंयथा ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

समाजरंगं एकस्यैवकस्यचित्नान्यस्य ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्वात्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३२ ॥ ॥ ७ ॥

समाजमिवतच्चित्रंप्रेक्षमाणामहारथाः ॥ नालक्षयनूजयंव्यक्तमेकस्यैवमहारणे ॥ ३४ ॥ तयोःप्रैक्षंतसंमर्दंसंनिकृष्टंमहास्त्रयोः ॥ तवदुर्मंत्रितेराजन्सपुत्रस्य
विशांपते ॥ ३५ ॥ छादयंतौहिशत्रुघ्नावन्योन्यंसायकैःशितैः ॥ शरजालावृतंव्योमचक्रातेद्भुतविक्रमौ ॥ ३६ ॥ तावन्योन्यंजिघांसंतौशरैस्तीक्ष्णैर्महारथौ ॥
प्रेक्षणीयतरावास्तांवृष्टिमंताविवांबुदौ ॥ ३७ ॥ सुवर्णविकृतान्बाणान्विमुंचंतावरिंदमौ ॥ भास्वरंव्योमचक्रातेमहोल्काभिरिवप्रभो ॥ ३८ ॥ ताभ्यांमुक्ताः
शराराजन्गार्ध्रपत्राश्चकाशिरे ॥ श्रेण्यःशरदिमत्तानांसारसानामिवांबरे ॥ ३९ ॥ संसक्तंसूतपुत्रेणदृष्ट्वाभीममरिंदमम् ॥ अतिभारममन्येतांभीमेकृष्णधनं
जयौ ॥ ४० ॥ तत्राधिरथिभीमाभ्यांशरैर्मुक्तैर्दृढंहताः ॥ इषुपातमतिक्रम्यपेतुरश्वनरद्विपाः ॥ ४१ ॥ पतद्भिःपतितैश्चान्यैर्गतासुभिरनेकशः ॥ कृतोराजन्महारा
जपुत्राणांतिजनक्षयः ॥ ४२ ॥ मनुष्याश्वगजानांचशरीरैर्गतजीवितैः ॥ क्षणेनभूमिःसंजज्ञेसंवृताभरतर्षभ ॥ ४३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्र
थवधपर्वणिभीमकर्णयुद्धेद्वात्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ अत्यद्भुतमहंमन्येभीमसे
नस्यविक्रमम् ॥ यत्कर्णंयोधयामाससमरेलघुविक्रमम् ॥ १ ॥ त्रिदशानपिवायुक्तान्सर्वशस्त्रधरान्युधि ॥ वारयेद्योरणेकर्णःसयक्षासुरमानुषान् ॥ २ ॥ सकथं
पांडवंयुद्धेभ्राजमानमिवश्रिया ॥ नातरत्संयुगेपार्थंतन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ३ ॥ कथंचयुद्धंसंभूतंतयोःप्राणदुरोदरे ॥ अत्रमन्येसमायत्तोजयोवाजयएवच
॥ ४ ॥ कर्णंप्राप्यरणेसूतममपुत्रःसुयोधनः ॥ जेतुमुत्सहतेपार्थान्सगोविंदान्ससात्वतान् ॥ ५ ॥ श्रुत्वातुनिर्जितंकर्णमसकृद्भीमकर्मणा ॥ भीमसेनेनसमरेमोह
आविशतीवमाम् ॥ ६ ॥ विनष्टान्कौरवान्मन्येममपुत्रस्यदुर्नयैः ॥ नहिकर्णोमहेष्वासान्पार्थान्जेष्यतिसंजय ॥ ७ ॥ कृतवान्यानियुद्धानिकर्णःपांडुसुतैःसह ॥
सर्वत्रपांडवाःकर्णमजयंतरणाजिरे ॥ ८ ॥ अजेयाःपांडवास्तातदेवैरपिसवासवैः ॥ नचतद्बुध्यतेमंदःपुत्रोदुर्योधनोमम ॥ ९ ॥ धनंधनेश्वरस्येवहृत्वापार्थस्यमे
सुतः ॥ मधुप्रेप्सुरिवाबुद्धिःप्रपातंनावबुध्यते ॥ १० ॥ निकृत्यानिकृतिप्रज्ञोराज्यंहृत्वामहात्मनाम् ॥ जितमित्येवमन्वानःपांडवानवमन्यते ॥ ११ ॥ पुत्रस्नेहाभि
भूतेनमयाचाप्यकृतात्मना ॥ धर्मेस्थितामहात्मानोनिकृताःपांडुनंदनाः ॥ १२ ॥

अत्यद्भुतमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ प्राणदुरोदरेप्राणद्युते ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शमकामःससोदर्यौदीर्घप्रेक्षीयुधिष्ठिरः ॥ अशक्तइतिमत्वातुममपुत्रैर्निराकृतः ॥ १३ ॥ तानिदुःखान्यनेकानिविप्रकारांश्चसर्वशः ॥ हृदिकृत्वामहाबाहुर्भी
॥ १२२ ॥ मोयुध्यतसूतजम् ॥ १४ ॥ तस्मान्मेसंजयब्रूहिकर्णभीमौयथारणे ॥ अयुध्येतांयुधिश्रेष्ठौपरस्परवधैषिणौ ॥ १५ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्यथावृत्तंसं
ग्रामंकर्णभीमयोः ॥ परस्परवधप्रेप्स्वोर्वनकुंजरयोरिव ॥ १६ ॥ राजन्वैकर्तनोभीमंक्रुद्धःक्रुद्धमरिंदमम् ॥ पराक्रांतंपराक्रम्यविव्याधत्रिंशताशरैः ॥ १७ ॥ महा
वेगैःप्रसन्नाग्रैःशातकुंभपरिष्कृतैः ॥ अहनद्भरतश्रेष्ठभीमंवैकर्तनःशरैः ॥ १८ ॥ तस्यास्यतोधनुर्भीमश्चकर्तनिशितैस्त्रिभिः ॥ रथनीडाच्चयंतारंभल्लेनापातयत्क्षि
तौ ॥ १९ ॥ सकांक्षन्भीमसेनस्यवधंवैकर्तनोभृशम् ॥ शक्तिंकनकवैदूर्यचित्रदंडांपरामृशत् ॥ २० ॥ प्रगृह्यचमहाशक्तिंकालशक्तिमिवापराम् ॥ समुत्क्षिप्य
चराधेयःसंधायचमहाबलः ॥ २१ ॥ चिक्षेपभीमसेनायजीवितांतकरीमिव ॥ शक्तिंविसृज्यराधेयःपुरंदरइवाशनिम् ॥ २२ ॥ ननादसुमहानादंबलवान्सूतनं
दनः ॥ तंचनादंततःश्रुत्वापुत्रास्तेहर्षिताभवन् ॥ २३ ॥ तांकर्णभुजनिर्मुक्तामर्कवैश्वानरप्रभाम् ॥ शक्तिंवियतिचिच्छेदभीमःसप्तभिराशुगैः ॥ २४ ॥ छित्त्वाशक्तिं
ततोभीमोनिर्मुक्तोरगसंनिभाम् ॥ मार्गमाणइवप्राणान्सूतपुत्रस्यमारिष ॥ २५ ॥ प्राहिणोत्क्रुद्धसंरंभःशरान्बर्हिणवाससः ॥ स्वर्णपुंखान्शिलाधौतान्यमदंडो
पमान्मृधे ॥ २६ ॥ कर्णोप्यन्यद्धनुर्गृह्यहेमपृष्ठंदुरासदम् ॥ विकृष्यतन्महच्चापंव्यसृजत्सायकांस्तदा ॥ २७ ॥ तान्पांडुपुत्रश्चिच्छेदनवभिर्नतपर्वभिः ॥ वसुषेणे
ननिर्मुक्तान्नवराजन्महाशरान् ॥ २८ ॥ छित्त्वाभीमोमहाराजनादंसिंहइवानदत् ॥ तौवृषाविवनर्दंतौबलिनौवासितांतरे ॥ २९ ॥ शार्दूलाविवचान्योन्यमामि
षार्थेभ्यगर्जताम् ॥ अन्योन्यंप्रजिहीर्षंतावन्योन्यस्यांतरैषिणौ ॥ ३० ॥ अन्योन्यमभिवीक्षंतौगोष्ठेष्विवमहर्षभौ ॥ महागजाविवासाद्यविषाणाग्रैःपरस्परम्
॥ ३१ ॥ शरैःपूर्णायतोत्सृष्टैरन्योन्यमभिजघ्नतुः ॥ निर्दहंतौमहाराजशस्त्रवृष्ट्यापरस्परम् ॥ ३२ ॥ अन्योन्यमभिवीक्षंतौकोपाद्विवृतलोचनौ ॥ प्रहसंतौतथान्यो
न्यंभर्त्सयंतौमुहुर्मुहुः ॥ ३३ ॥ शंखशब्दंचकुर्वाणौयुयुधातेपरस्परम् ॥ तस्यभीमःपुनश्चापंमुष्टौचिच्छेदमारिष ॥ ३४ ॥ शंखवर्णांश्चतानश्वान्बाणैर्निन्येयमक्ष
यम् ॥ सारथिंचतथाप्यस्यरथनीडादपातयत् ॥ ३५ ॥ ततोवैकर्तनःकर्णश्चिंतांप्रापदुरत्ययाम् ॥ सच्छाद्यमानःसमरेहताश्वोहतसारथिः ॥ ३६ ॥ मोहितःशरजा ॥ १२२ ॥
लेनकर्तव्यंनाभ्यपद्यत ॥ तथाकृच्छ्रगतंदृष्ट्वाकर्णंदुर्योधनोनृपः ॥ ३७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रयस्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ सइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

वेपमानइवक्रोधाद्व्यादिदेशाथदुर्जयम् ॥ गच्छदुर्जयराधेयंपुरोग्रसतिपांडवः ॥ ३८ ॥ जहितूबरकंक्षिप्रंकर्णस्यबलमादधत् ॥ एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वातवपुत्रंत
वात्मजः ॥ ३९ ॥ अभ्यद्रवद्भीमसेनंव्यासक्तंविकिरञ्छरैः ॥ सभीमंनवभिर्बाणैरश्वानष्टभिरार्पयत् ॥ ४० ॥ षड्भिःसूतंत्रिभिःकेतुंपुनस्तंचापिसप्तभिः ॥ भी
मसेनोपिसंक्रुद्धःसाश्वयंतारमाशुगैः ॥ ४१ ॥ दुर्जयंभिन्नमर्माणमनयद्यमसादनम् ॥ स्वलंकृतंक्षितौक्षुण्णंचेष्टमानंयथोरगम् ॥ ४२ ॥ रुदन्नार्तस्तवसुतंकर्ण
श्चक्रेप्रदक्षिणम् ॥ सतुतंविरथंकृत्वास्मयन्नत्यंतवैरिणम् ॥ ४३ ॥ समाचिनोद्बाणगणैःशतघ्नीभिश्चशंकुभिः ॥ तथाप्यतिरथःकर्णोभिद्यमानोस्यसायकैः ॥ ४४ ॥
नजहौसमरेभीमंक्रुद्धरूपंपरंतपः ॥ ४५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिकर्णभीमयुद्धेत्रयस्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३३ ॥
॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ सर्वथाविरथःकर्णःपुनर्भीमेननिर्जितः ॥ रथमन्यंसमास्थायपुनर्विव्याधपांडवम् ॥ १ ॥ महागजाविवासाद्यवि
षाणाग्रैःपरस्परम् ॥ शरैःपूर्णायतोत्सृष्टैरन्योन्यमभिजघ्नतुः ॥ २ ॥ अथकर्णःशरव्रातैर्भीमसेनंसमार्पयत् ॥ ननादचमहानादंपुनर्विव्याधचोरसि ॥ ३ ॥ तंभी
मोदशभिर्बाणैःप्रत्यविध्यदजिह्मगैः ॥ पुनर्विव्याधसप्तत्याशराणांनतपर्वणाम् ॥ ४ ॥ कर्णंतुनवभिर्भीमोभित्त्वाराजंस्तनांतरे ॥ ध्वजमेकेनविव्याधसायकेन
शितेनह ॥ ५ ॥ सायकानांततःपार्थस्त्रिषष्ट्याप्रत्यविध्यत ॥ तोत्रैरिवमहानागंकशाभिरिववाजिनम् ॥ ६ ॥ सोतिविद्धोमहाराजपांडवेनयशस्विना ॥ सृक्किणी
लेलिहन्वीरःक्रोधरक्तांतलोचनः ॥ ७ ॥ ततःशरंमहाराजसर्वकायावदारणम् ॥ प्राहिणोद्भीमसेनायबलायेंद्रइवाशनिम् ॥ ८ ॥ सनिर्भिद्यरणेपार्थंसूतपुत्रधनुश्च्यु
तः ॥ अगच्छद्दारयन्भूमिंचित्रपुंखःशिलीमुखः ॥ ९ ॥ ततोभीमोमहाबाहुःक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ वज्रकल्पांचतुष्किष्कुंगुर्वीरुक्मांगदांगदाम् ॥ १० ॥ प्राहि
णोत्सूतपुत्रायषडस्रामविचारयन् ॥ तयाजघानाधिरथेःसदश्वान्साधुवाहिनः ॥ ११ ॥ गदयाभारतःक्रुद्धोवज्रेणेंद्रइवासुरान् ॥ ततोभीमोमहाबाहुःक्षुरा
भ्यांभरतर्षभ ॥ १२ ॥ ध्वजमाधिरथेश्छित्त्वासूतमभ्यहनच्छरैः ॥ हताश्वसूतमुत्सृज्यसरथंपतितध्वजम् ॥ १३ ॥ विस्फारयन्धनुःकर्णस्तस्थौभारतदुर्मनाः ॥
तत्राद्भुतमपश्यामराधेयस्यपराक्रमम् ॥ १४ ॥ विरथोरथिनांश्रेष्ठोवारयामासयद्रिपुम् ॥ विरथंतंनरश्रेष्ठंदृष्ट्वाधिरथिमाहवे ॥ १५ ॥

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ सुपर्णानांपतत्राणांवेगोयेषां ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ॥ इतिद्रोण

दुर्योधनस्ततोराजन्नभ्यभापतदुर्मुखम्॥ एषदुर्मुखराधेयोभीमेनविरथीकृतः॥ १६ ॥ तंरथेननरश्रेष्ठंसंपादयमहारथम्॥ ततोदुर्योधनवचःश्रुत्वाभारतदुर्मुखः

 ॥ १७॥ त्वरमाणोभ्ययात्कर्णंभीमंचावारयच्छरैः॥ दुर्मुखंप्रेक्ष्यसंग्रामेसूतपुत्रपदानुगम्॥ १८॥ वायुपुत्रःप्रहृष्टोभूत्स्रक्किणीपरिसंलिहन्॥ ततःकर्णंमहारा

जवारयित्वाशिलीमुखैः॥ १९ ॥ दुर्मुखायरथंतूर्णंप्रेषयामासपांडवः॥ तस्मिन्क्षणेमहाराजनवभिर्नतपर्वभिः ॥ २० ॥ सुमुखैर्दुर्मुखंभीमःशरैर्निन्येयमक्ष

यम्॥ ततस्तमेवाधिरथिःस्यंदनंदुर्मुखेहते॥ २१॥ आस्थितःप्रबभौराजन्दीप्यमानइवांशुमान्॥ शयानंभिन्नमर्माणंदुर्मुखंशोणितोक्षितम्॥ २२॥ दृष्ट्वाकर्णो

श्रुपूर्णाक्षोमुहूर्तंनाभ्यवर्तत॥ तंगतासुमतिक्रम्यकृत्वाकर्णःप्रदक्षिणम्॥ २३॥ दीर्घमुष्णंश्वसन्वीरोनकिंचित्प्रत्यपद्यत॥ तस्मिंस्तुविवरेराजन्नाराचान्गार्ध्रवा

ससः ॥ २४॥ प्राहिणोत्सूतपुत्रायभीमसेनश्चतुर्दश॥ तेतस्यकवचंभित्त्वास्वर्णचित्रंमहौजसः॥ २५॥ हेमपुंखामहाराजव्यशोभंतदिशोदश॥ अपिबन्सूतपु

त्रस्यशोणितंरक्तभोजनाः॥ २६॥ क्रुद्धाइवमनुष्येंद्रभुजंगाःकालचोदिताः॥ प्रसर्पमाणामेदिन्यांतेव्यरोचंतमार्गणाः॥ २७॥ अर्धप्रविष्टाःसंरब्धाबिला

नीवमहोरगाः॥ तंप्रत्यविध्यद्राधेयोजांबूनदविभूषितैः॥ २८॥ चतुर्दशभिरत्युग्रैर्नाराचैरविचारयन्॥ तेभीमसेनस्यभुजंसव्यंनिर्भिद्यपत्त्रिणः॥ २९॥ प्रा

विशन्मेदिनींभीमाःक्रौंचंपत्त्ररथाइव॥ तेव्यरोचंतनाराचाःप्रविशंतोवसुंधराम्॥ ३०॥ गच्छत्यस्तंदिनकरेदीप्यमानाइवांशवः॥ सनिर्भिन्नोरणेभीमोनारा

चैर्मर्मभेदिभिः॥ ३१॥ सुस्रावरुधिरंभूरिपर्वतःसलिलंयथा॥ सभीमस्त्रिभिरायत्तःसूतपुत्रंपतत्रिभिः॥ ३२॥ सुपर्णवेगैर्विव्याधसारथिंचास्यसप्तभिः॥ स

विह्वलोमहाराजकर्णोभीमशराहतः॥ ३३॥ प्राद्रवज्जवनैरश्वैरणंहित्वामहाभयात्॥ भीमसेनस्तुविस्फार्यचापंहेमपरिष्कृतम्॥ ३४॥ आहवेतिरथोतिष्ठज्ज्वल

न्निवहुताशनः॥ ३५॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिकर्णापयानेचतुस्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥ १३४॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥

धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥दैवमेवपरंमन्येधिक्पौरुषमनर्थकम्॥ यत्राधिरथिरायत्तोनातरत्पांडवंरणे॥ १॥ कर्णःपार्थान्सगोविंदान्जेतुमुत्सहतेरणे॥ सचकर्णसमंयो

धंलोकेपश्यामिकंचन॥ २॥ इतिदुर्योधनस्याहमश्रौषंजल्पतोमुहुः॥ कर्णोहिबलवाञ्छूरोदृढधन्वाजितक्लमः॥ ३॥

पर्वणिटीकायांचतुस्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥ १३४॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ दैवमिति॥ १॥ २॥ ३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ यमःसंयमनव्यापारःकालःकलनव्यापारःअंतकोमारणव्यापारःतदुपमं ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

इतिमामब्रवीत्सूतमंदोदुर्योधनःपुरा ॥ वसुषेणसहायंमांनालंदेवापिसंयुगे ॥ ४ ॥ किंनुपांडुसुताराजन्गतसत्वाविचेतसः ॥ तत्रतंनिर्जितंदृष्ट्वाभुजंगमिव निर्विषम् ॥ ५ ॥ युद्धात्कर्णमपक्रांतंकिंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् ॥ अहोदुर्मुखमेवैकंयुद्धानामविशारदम् ॥ ६ ॥ प्रावेशयद्भुतवहंपतंगमिवमोहितः ॥ अश्वत्थामामद्र राजःकृपःकर्णश्चसंगताः ॥ ७ ॥ नशक्ताःप्रमुखेस्थातुंनूनंभीमस्यसंजय ॥ तेपिचास्यमहाघोरंबलंनागायुतोपमम् ॥ ८ ॥ जानंतोव्यवसायंचक्रूरंमारुततेजसः ॥ किमर्थंक्रूरकर्माणंयमकालांतकोपमम् ॥ ९ ॥ बलसंरंभवीर्यज्ञाःकोपयिष्यंतिसंयुगे ॥ कर्णस्त्वेकोमहाबाहुःस्वबाहुबलदर्पितम् ॥ १० ॥ भीमसेनमनादृत्यरणेयुध्य तसूतजः ॥ योजयत्समरेकर्णंपुरंदरइवासुरम् ॥ ११ ॥ नसपांडुसुतोजेतुंशक्यःकेनचिदाहवे ॥ द्रोणंयःसंप्रमथ्यैकःप्रविष्टोममवाहिनीम् ॥ १२ ॥ भीमोधनंज यान्वेषीकस्तमार्च्छेज्जिजीविषुः ॥ कोहिसंजयभीमस्यस्थातुमुत्सहतेग्रतः ॥ १३ ॥ उद्यताशनिहस्तस्यमहेंद्रस्येवदानवः ॥ प्रेतराजपुरंप्राप्यनिवर्तेतापिमानवः ॥ १४ ॥ नभीमसेनंसंप्राप्यनिवर्तेतकदाचन ॥ पतंगाइववह्निंतेप्राविशन्नल्पचेतसः ॥ १५ ॥ येभीमसेनंसंक्रुद्धमन्वधावन्विमोहिताः ॥ यत्तत्सभायांभीमेन ममपुत्रवधाश्रयम् ॥ १६ ॥ उक्तंसंरंभिणोग्रेणकुरूणांशृण्वतांतदा ॥ तन्नूनमभिसंचिंत्यदृष्ट्वाकर्णंचनिर्जितम् ॥ १७ ॥ दुःशासनःसहभ्रात्राभयाद्भीमादुपार मत् ॥ यश्चसंजयदुर्बुद्धिरब्रवीत्समितौमुहुः ॥ १८ ॥ कर्णोदुःशासनोहंचजेष्यामोयुधिपांडवान् ॥ सनूनंविरथंदृष्ट्वाकर्णंभीमेननिर्जितम् ॥ १९ ॥ प्रत्याख्या नाच्चकृष्णस्यभृशंतप्यतिपुत्रकः ॥ दृष्ट्वाभ्रातॄन्हतान्संख्येभीमसेनेनदंशितान् ॥ २० ॥ आत्मापराधेसुमहन्नूनंतप्यतिपुत्रकः ॥ कोहिजीवितमन्विच्छन्प्रतीपंपां डवंव्रजेत् ॥ २१ ॥ भीमंभीमायुधंक्रुद्धंसाक्षात्कालमिवास्थितम् ॥ वडवामुखमध्यस्थोमुच्येतापिहिमानवः ॥ २२ ॥ नभीममुखसंप्राप्तोमुच्येदितिमतिर्मम ॥ नपार्थानचपंचालानचकेशवसात्यकी ॥ २३ ॥ जानतेयुधिसंरब्धाजीवितंपरिरक्षितुम् ॥ अहोममसुतानांहिविपन्नंसूतजीवितम् ॥ २४ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ यत्त्वंशोचसिकौरव्यवर्तमानेमहाभये ॥ त्वमस्यजगतोमूलंविनाशस्यनसंशयः ॥ २५ ॥ स्वयंवैरंमहत्कृत्वापुत्राणांवचनेस्थितः ॥ उच्यमानोनगृह्णीषेमर्त्यःप थ्यमिवौषधम् ॥ २६ ॥ स्वयंपीत्वामहाराजकालकूटंसुदुर्जरम् ॥ तस्येदानींफलंकृत्स्नमवाप्नुहिनरोत्तम ॥ २७ ॥

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३५ ॥ ॥ ७ ॥ तवेति

यत्तुकुत्सयसेयोधान्युध्यमानान्महाबलान् ॥ तत्रतेवर्तयिष्यामियथायुद्धमवर्तत ॥ २८ ॥ दृष्ट्वाकर्णंतुपुत्रास्तेभीमसेनपराजितम् ॥ नामृष्यंतमहेष्वासाःसोदर्याः

 पंचभारत ॥ २९ ॥ दुर्मर्षणोदुःसहश्चदुर्मदोदुर्धरोजयः ॥ पांडवंचित्रसंनाहास्तंप्रतीपमुपाद्रवन् ॥ ३० ॥ तेसमंतान्महाबाहुंपरिवार्यवृकोदरम् ॥ दिशःशरैः

समाटण्वन्शलभानामिवव्रजैः ॥ ३१ ॥ आगच्छतस्तान्सहसाकुमारान्देवरूपिणः ॥ प्रतिजग्राहसमरेभीमसेनोहसन्निव ॥ ३२ ॥ तवदृष्ट्वातुतनयान्भीमसेन

पुरोगमान् ॥ अभ्यवर्ततराधेयोभीमसेनंमहाबलम् ॥ ३३ ॥ विसृजन्विशिखांस्तीक्ष्णान्स्वर्णपुंखाञ्छिलाशितान् ॥ तंतुभीमोभ्ययात्तूर्णंवार्यमाणःसुतैस्तव

॥ ३४ ॥ कुरवस्तुततःकर्णंपरिवार्यसमंततः ॥ अवाकिरन्भीमसेनंशरैःसंनतपर्वभिः ॥ ३५ ॥ तान्बाणैःपंचविंशत्यासाश्वान्राजन्नरर्षभान् ॥ ससूतान्भी

मधनुषोभीमोनिन्येयमक्षयम् ॥ ३६ ॥ प्रापतन्स्यंदनेभ्यस्तेसार्धंसूतैर्गतासवः ॥ चित्रपुष्पधराभग्नावातेनेवमहाद्रुमाः ॥ ३७ ॥ तत्राद्भुतमपश्यामभीमसेन

स्यविक्रमम् ॥ संवार्याधिरथिंबाणैर्यज्जघानतवात्मजान् ॥ ३८ ॥ सवार्यमाणोभीमेनशितैर्बाणैःसमंततः ॥ सूतपुत्रोमहाराजभीमसेनमवैक्षत ॥ ३९ ॥ तंभी

मसेनःसंरंभात्क्रोधसंरक्तलोचनः ॥ विस्फार्यसुमहच्चापंमुहुःकर्णमवैक्षत ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिभीमसेनपराक्रमेपं

चत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तवात्मजांस्तुपतितान्दृष्ट्वाकर्णःप्रतापवान् ॥ क्रोधेनमहताविि

ष्टोनिर्विण्णोभूत्सजीवितात् ॥ १ ॥ आगस्कृतमिवात्मानंमेनेचाधिरथिस्तदा ॥ यत्प्रत्यक्षंतवसुताभीमेननिहतारणे ॥ २ ॥ भीमसेनस्ततःक्रुद्धःकर्णस्यनिशि

तान्शरान् ॥ निचखानससंभ्रांतःपूर्ववैरमनुस्मरन् ॥ ३ ॥ सभीमंपंचभिर्विद्ध्वाराधेयःप्रहसन्निव ॥ पुनर्विव्याधसप्तत्यास्वर्णपुंखैःशिलाशितैः ॥ ४ ॥ अवि

चिंत्याथतान्बाणान्कर्णेनास्तान्वृकोदरः ॥ रणेविव्याधराधेयंशतेनानतपर्वणाम् ॥ ५ ॥ पुनश्चविशिखैस्तीक्ष्णैर्विद्ध्वामर्मसुपंचभिः ॥ धनुश्चिच्छेदभल्लेनसूत

पुत्रस्यमारिष ॥ ६ ॥ अथान्यद्धनुरादायकर्णोभारतदुर्मनाः ॥ इषुभिश्छादयामासभीमसेनंपरंतपः ॥ ७ ॥ तस्यभीमोहयान्हत्वाविनिहत्यचसारथिम् ॥ प्रजहा

समहाहासंकृतेप्रतिकृतेपुनः ॥ ८ ॥ इषुभिःकार्मुकंचास्यचकर्तपुरुषर्षभः ॥ तत्पपातमहाराजस्वर्णपृष्ठंमहास्वनम् ॥ ९ ॥

॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ प्रतिकृतेप्रतिकर्मणिकृतेसतीत्यन्वयः ॥ ८ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अवारोहत्अवातरत् ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ चित्रोपचित्रःचित्रश्चासावुपचित्रश्चेतिचित्रोपचित्रः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

अवारोहद्रथात्तस्मादथकर्णोमहारथः॥ गदांगृहीत्वासमरेभीमायप्राहिणोद्रुषा ॥ १० ॥ तामापतंतीमालक्ष्यभीमसेनोमहागदाम् ॥ शरैरवारयद्राजन्सर्वसैन्यस्यपश्यतः ॥ ११ ॥ ततोबाणसहस्राणिप्रेषयामासपांडवः॥ सूतपुत्रवधाकांक्षीत्वरमाणःपराक्रमी॥ १२ ॥ तानिषूनिषुभिःकर्णोवारयित्वामहामृधे॥ कवचंभीमसेनस्यपाटयामाससायकैः॥ १३॥ अथैनंपंचविंशत्यानाराचानांसमार्पयत् ॥ पश्यतांसर्वसैन्यानांतदद्भुतमिवाभवत्॥ १४॥ ततोभीमोमहाबाहुर्नवभिर्नतपर्वभिः॥प्रेषयामाससंक्रुद्धःसूतपुत्रस्यमारिष॥ १५ ॥ तेतस्यकवचंभित्त्वातथाबाहुंचदक्षिणम् ॥ अभ्ययुर्धरणींतीक्ष्णावल्मीकमिवपन्नगाः ॥ १६॥ सच्छाद्यमानोबाणौघैर्भीमसेनधनुश्च्युतैः ॥ पुनरेवाभवत्कर्णोभीमसेनात्पराङ्मुखः॥ १७ ॥ तंपराङ्मुखमालोक्यपदातिंसूतनंदनम् ॥ कौंतेयशरसंछन्नंराजादुर्योधनोब्रवीत्॥ १८॥ त्वरध्वंसर्वतोयत्ताराधेयस्यरथंप्रति ॥ ततस्तवसुताराजन्श्रुत्वाभ्रातुर्वचोद्भुतम्॥ १९॥ अभ्ययुःपांडवंयुद्धेविसृजंतःशिलीमुखान्॥ चित्रोपचित्रश्चित्राक्षश्चारुचित्रःशरासनः॥ २० ॥ चित्रायुधश्चित्रवर्मासमरेचित्रयोधिनः॥ तानापततएवाशुभीमसेनोमहारथः ॥ २१ ॥ एकैकेनशरेणाजौपातयामासतेसुतान्॥ तेहतान्यपतन्भूमौवातरुग्णाइवद्रुमाः ॥ २२ ॥ दृष्ट्वाविनिहतान्पुत्रांस्तवराजन्महारथान् ॥ अश्रुपूर्णमुखःकर्णःक्षत्तुःसस्मारतद्वचः॥ २३॥ रथंचान्यंसमास्थायविधिवत्कल्पितंपुनः ॥ अभ्ययात्पांडवंयुद्धेत्वरमाणःपराक्रमी ॥ २४ ॥ तावन्योन्यंशरैर्भित्त्वास्वर्णपुंखैःशिलाशितैः॥ व्यभ्राजेतांयथामेघौसंस्यूतौसूर्यरश्मिभिः ॥ २५ ॥ षट्त्रिंशद्भिस्ततोभल्लैर्निशितैस्तिग्मतेजनैः ॥ व्यधमत्कवचंक्रुद्धःसूतपुत्रस्यपांडवः ॥ २६॥ सूतपुत्रोपिकौंतेयंशरैःसंनतपर्वभिः॥ पंचाशतामहाबाहुर्विव्याधभरतर्षभम् ॥ २७ ॥ रक्तचंदनदिग्धांगौशरैःकृतमहाव्रणौ ॥ शोणिताक्तौव्यराजेतांचंद्रसूर्याविवोदितौ॥ ॥ २८॥ तौशोणितोक्षितैर्गात्रैःशरैश्छिन्नतनुच्छदौ ॥कर्णभीमौव्यराजेतांनिर्मुक्ताविवपन्नगौ ॥ २९ ॥ व्याघ्राविवनरव्याघ्रौदंष्ट्राभिरितरेतरम् ॥ शरधारासृजौवीरौमेघाविववर्षतुः ॥ ३० ॥ वारणाविवचान्योन्यंविषाणाभ्यामरिंदमौ॥ निर्भिंदंतौस्वगात्राणिसायकैश्चारुरेजतुः ॥ ३१ ॥ नादयंतौप्रहर्षंतौविक्रीडंतौपरस्परम् ॥ मंडलानिविकुर्वाणौरथाभ्यांरथिपुंगवौ ॥ ३२ ॥ वृषाविवाथनर्दंतौबलिनौवासितांतरे ॥ सिंहाविवपराक्रांतौनरसिंहौमहाबलौ॥ ३३॥ परस्परंवीक्षमाणौक्रोधसंरक्तलोचनौ ॥ युयुधातेमहावीर्यौशक्रवैरोचनीयथा॥३४॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततोभीमोमहाबाहुर्बाहुभ्यांविक्षिपन्धनुः ॥ व्यराजतरणेराजन्सविद्युदिवतोयदः ॥ ३५ ॥ सनेमिघोषस्तनितश्चापविद्युच्छरांबुभिः ॥ भीमसेनमहामेघःकर्ण
पर्वतमावृणोत् ॥ ३६ ॥ ततःशरसहस्रेणसम्यगस्तेनभारत ॥ पांडवोव्यकिरत्कर्णंभीमोभीमपराक्रमः ॥ ३७ ॥ तत्रापश्यंस्तवसुताभीमसेनस्यविक्रमम् ॥ सुपुं
खैःकंकवासोभिर्यत्कर्णंछादयन्शरैः ॥ ३८ ॥ सनंदयन्रणेपार्थंकेशवंचयशस्विनम् ॥ सात्यकिंचक्ररक्षौचभीमःकर्णमयोधयत् ॥ ३९ ॥ विक्रमंभुजयोर्वी
र्यंधैर्यंचविदितात्मनः ॥ पुत्रास्तवमहाराजदृष्ट्वाविमनसोभवन् ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिभीमयुद्धेषट्त्रिंशदधिकशत
तमोऽध्यायः ॥ १३६ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ भीमसेनस्यराधेयःश्रुत्वाज्यातलनिःस्वनम् ॥ नामृष्यतयथामत्तोगजःप्रतिगजस्वनम् ॥ १ ॥
सोपक्रम्यमुहूर्तंतुभीमसेनस्यगोचरात् ॥ पुत्रांस्तवददर्शाथभीमसेनेनपातितान् ॥ २ ॥ तानवेक्ष्यनरश्रेष्ठविमनादुःखितस्तदा ॥ निःश्वसन्दीर्घमुष्णंचपुनः
पांडवमभ्ययात् ॥ ३ ॥ सताम्रनयनःक्रोधाच्छ्वसन्निवमहोरगः ॥ बभौकर्णःशरानस्यन्रश्मीनिवदिवाकरः ॥ ४ ॥ किरणैरिवसूर्यस्यमहीध्रोभरतर्षभ ॥ क
र्णचापच्युतैर्बाणैःप्राच्छाद्यतवृकोदरः ॥ ५ ॥ तेकर्णचापप्रभवाःशराबर्हिणवाससः ॥ विविशुःसर्वतःपार्थंवासायेवांडजाद्रुमम् ॥ ६ ॥ कर्णचापच्युताबाणाःसं
पतंतस्ततस्ततः ॥ रुक्मपुंखाव्यराजंतहंसाःश्रेणीकृताइव ॥ ७ ॥ चापध्वजोपस्करेभ्यश्छत्रादीषामुखाद्युगात् ॥ प्रभवंतोव्यदृश्यंतराजन्नाधिरथेःशराः ॥ ८ ॥
खंपूरयन्महावेगात्खगमान्गृध्रवाससः ॥ सुवर्णविकृतांश्चित्रान्मुमोचाधिरथिःशरान् ॥ ९ ॥ तमंतकमिवायस्तमापतंतंवृकोदरम् ॥ त्यक्त्वाप्राणानतिक्रम्यवि
व्याधनिशितैःशरैः ॥ १० ॥ तस्यवेगमसह्यंसदृष्ट्वाकर्णस्यपांडवः ॥ महतश्चशरौघांस्तान्व्यवारयतवीर्यवान् ॥ ११ ॥ ततोविधम्याधिरथेःशरजालानिपांड
वः ॥ विव्याधकर्णंविंशत्यापुनरन्यैःशिलाशितैः ॥ १२ ॥ यथैवहिसकर्णेनपार्थःप्रच्छादितःशरैः ॥ तथैवसरणेकर्णंछादयामासपांडवः ॥ १३ ॥ दृष्ट्वातुभीमसे
नस्यविक्रमंयुधिभारत ॥ अभ्यनंदंस्त्वदीयाश्चसंप्रहृष्टाश्चचारणाः ॥ १४ ॥ भूरिश्रवाःकृपोद्रौणिर्मद्रराजोजयद्रथः ॥ उत्तमौजायुधामन्युःसात्यकिःकेशवा
र्जुनौ ॥ १५ ॥ कुरुपांडवप्रवरादशराजन्महारथाः ॥ साधुसाध्वितिवेगेनसिंहनादमथानदन् ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

तस्मिन्समुत्थितेशब्देतुमुलेलोमहर्षणे ॥ अभ्यभाषतपुत्रस्तेराजन्दुर्योधनस्त्वरन् ॥ १७ ॥ राज्ञःसराजपुत्रांश्चसोदर्यांश्चविशेषतः ॥ कर्णंगच्छतभद्रंवःपरीप्सं
तोवृकोदरात् ॥ १८ ॥ पुरानिघ्नंतिराधेयंभीमचापच्युताःशराः ॥ तेयतध्वंमहेष्वासाःसूतपुत्रस्यरक्षणे ॥ १९ ॥ दुर्योधनसमादिष्टाःसोदर्याःसप्तभारत ॥ भीम
सेनमभिद्रुत्यसंरब्धाःपर्यवारयन् ॥ २० ॥ तेसमासाद्यकौंतेयमावृण्वन्शरवृष्टिभिः ॥ पर्वतंवारिधाराभिःप्रावृषीवबलाहकाः ॥ २१ ॥ तेऽपीडयन्भीमसेनंक्रु
द्धाःसप्तमहारथाः ॥ प्रजासंहरणेराजन्सोमंसप्तग्रहाइव ॥ २२ ॥ ततोवेगेनकौंतेयःपीडयित्वाशरासनम् ॥ मुष्टिनापांडवोराजन्दृढेनसुपरिष्कृतम् ॥ २३ ॥ मनु
ष्यसमतांज्ञात्वासप्तसंधायसायकान् ॥ तेभ्योव्यसृजदायस्तःसूर्यरश्मिनिभान्प्रभुः ॥ २४ ॥ निरस्यन्निवदेहेभ्यस्तनयानामसूंस्तव ॥ भीमसेनोमहाराजपूर्व
वैरमनुस्मरन् ॥ २५ ॥ तेक्षिप्ताभीमसेनेनशराभारतभारतान् ॥ विदार्यखंसमुत्पेतुःस्वर्णपुंखाःशिलाशिताः ॥ २६ ॥ तेषांविदार्यचेतांसिशराहेमविभूषिताः ॥
व्यराजंतमहाराजसुपर्णाइवखेचराः ॥ २७ ॥ शोणितादिग्धवाजाग्राःसप्तहेमपरिष्कृताः ॥ पुत्राणांतवराजेंद्रपीत्वाशोणितमुद्गताः ॥ २८ ॥ तेशरैर्भिन्नमर्माणो
रथेभ्यःप्रापतन्क्षितौ ॥ गिरिसानुरुहाभग्नाद्विपेनेवमहाद्रुमाः ॥ २९ ॥ शत्रुंजयःशत्रुसहश्चित्रश्चित्रायुधोदृढः ॥ चित्रसेनोविकर्णश्चसप्तैतेविनिपातिताः ॥
॥ ३० ॥ पुत्राणांतवसर्वेषांनिहतानांवृकोदरः ॥ शोचत्यतिभृशंदुःखाद्विकर्णंपांडवःप्रियम् ॥ ३१ ॥ प्रतिज्ञेयंमयावृत्तानिहंतव्यास्तुसंयुगे ॥ विकर्णतेनासिहतः
प्रतिज्ञारक्षितामया ॥ ३२ ॥ त्वमागाःसमरंवीरक्षात्रंधर्ममनुस्मरन् ॥ ततोविनिहतःसंख्येयुद्धधर्मोहिनिष्ठुरः ॥ ३३ ॥ विशेषतोहिनृपतेस्तथास्माकंहितेरतः ॥
न्यायतोन्यायतोवापिहतःशेतेमहाद्युतिः ॥ ३४ ॥ अगाधबुद्धिर्गांगेयःक्षितौसुरगुरोःसमः ॥ त्याजितःसमरेप्राणांस्तस्माद्युद्धंहिनिष्ठुरम् ॥ ३५ ॥ ॥ संजयउवा
च ॥ ॥ तान्निहत्यमहाबाहूराधेयस्यैवपश्यतः ॥ सिंहनादरवंघोरमसृजत्पांडुनंदनः ॥ ३६ ॥ सरवस्तस्यशूरस्यधर्मराजस्यभारत ॥ आचख्याविवतद्युद्धंविजयं
चात्मनोमहत् ॥ ३७ ॥ तंश्रुत्वातुमहानादंभीमसेनस्यधन्विनः ॥ बभूवपरमाप्रीतिर्धर्मराजस्यधीमतः ॥ ३८ ॥ ततोहृष्टमनाराजन्वादित्राणांमहास्वनैः ॥ सिं
हनादरवंभ्रातुःप्रतिजग्राहपांडवः ॥ ३९ ॥ हर्षेणमहतायुक्तःकृतसंज्ञोवृकोदरे ॥ अभ्ययात्समरेद्रोणंसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ ४० ॥ एकत्रिंशन्महाराजपुत्रांस्तवनि
पातितान् ॥ हतान्दुर्योधनोदृष्ट्वाक्षत्तुःसस्मारतद्वचः ॥ ४१ ॥

कृतसंज्ञोगृहीतसंकेतः ॥ ४० ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 निःश्रेयसंनिश्चितंश्रेयःसाधनं ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ ॥१३७॥६१॥

तदिदंसमनुप्राप्तंक्षत्तुर्निःश्रेयसंवचः ॥ इतिसंचिंत्यतेपुत्रोनोत्तरंप्रत्यपद्यत ॥ ४२ ॥ यद्यूतकालेदुर्बुद्धिरब्रवीत्तनयस्तव ॥ सभामानाय्यपांचालींकर्णेनसहि

 तोल्पधीः ॥ ४३ ॥ यच्चकर्णोब्रवीत्कृष्णांसभायांपरुषंवचः ॥ प्रमुखेपांडुपुत्राणांतवचैवविशांपते ॥ ४४ ॥ शृण्वतस्तवराजेंद्रकौरवाणांचसर्वशः ॥ विनष्टाःपां

डवाःकृष्णेशाश्वतंनरकंगताः ॥ ४५ ॥ पतिमन्यंवृणीष्वेतितस्येदंफलमागतम् ॥ यच्चषंढतिलादीनिपरुषाणितवात्मजैः ॥ श्राविताास्तेमहात्मानःपांडवाःकोप

यिष्णुभिः ॥ ४६ ॥ तंभीमसेनःक्रोधाग्निंत्रयोदशसमाःस्थितम् ॥ उद्गिरंस्तवपुत्राणामंतंगच्छतिपांडवः ॥ ४७ ॥ विलपंश्चबहुक्षत्ताशमंनालभतत्वयि ॥ सपुत्रो

भरतश्रेष्ठतस्यभुंक्ष्वफलोदयम् ॥ ४८ ॥ त्वयावृद्धेनधीरेणकार्यतत्त्वार्थदर्शिना ॥ नकृतंसुहृदांवाक्यंदैवमत्रपरायणम् ॥ ४९ ॥ तन्माशुचोनरव्याघ्रतवैवापनयो

महान् ॥ विनाशहेतुःपुत्राणांभवानेवमतोमम ॥ ५० ॥ हतोविकर्णोराजेंद्रचित्रसेनश्चवीर्यवान् ॥ प्रवराश्चात्मजानांतेसुताश्चान्येमहारथाः ॥ ५१ ॥ यान

न्यान्ददर्शभीमश्चक्षुर्विषयमागतान् ॥ पुत्रांस्तवमहाराजत्वरयातान्जघानह ॥ ५२ ॥ त्वत्कृतेह्यहमद्राक्षंदह्यमानांवरूथिनीम् ॥ सहस्रशःशरैर्मुक्तैःपांडवेनवृषे

णच ॥ ५३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिभीमयुद्धेसप्तत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३७ ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ धृतराष्ट्र

उवाच ॥ ॥ महानपनयःसूतममैवात्रविशेषतः ॥ सइदानीमनुप्राप्तोमन्येसंजयशोचतः ॥ १ ॥ यद्गतंतद्गतमितिममासीन्मनसिस्थितं ॥ इदानीमत्रकिंकार्यंप्र

करिष्यामिसंजय ॥ २ ॥ यथाह्येषक्षयोवृत्तोममापनयसंभवः ॥ वीराणांतन्ममाचक्ष्वस्थिरीभूतोस्मिसंजय ॥ ३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ कर्णभीमौमहारा

जपराक्रांतौमहाबलौ ॥ बाणवर्षाण्यसृजतांवृष्टिमंताविवांबुदौ ॥ ४ ॥ भीमनामांकिताबाणाःस्वर्णपुंखाःशिलाशिताः ॥ विविशुःकर्णमासाद्यछिंदंतइवजी

वितम् ॥ ५ ॥ तथैवकर्णनिर्मुक्ताःशरावर्हिणवाससः ॥ छादयांचक्रिरेवीरंशतशोथसहस्रशः ॥ ६ ॥ तयोःशरैर्महाराजसंपतद्भिःसमंततः ॥ बभूवतत्रसैन्यानांसं

क्षोभःसागरोत्तरः ॥ ७ ॥ भीमचापच्युतैर्बाणैस्तवसैन्यमरिंदम ॥ अवध्यतचमूमध्येघोरैराशीविषोपमैः ॥ ८ ॥ वारणैःपतितैराजन्वाजिभिश्चनरैःसह ॥ अदृश्य

तमहीकीर्णावातभग्नैरिवद्रुमैः ॥ ९ ॥ तेवध्यमानाःसमरेभीमचापच्युतैःशरैः ॥ प्राद्रवंस्तावकायोधाःकिमेतदितिचाब्रुवन् ॥ १० ॥

महानिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ सागरोत्तरःमहत्तरः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शरैर्व्युदस्तमाक्षिप्तं प्रोत्सारितंदूरमपसारितं ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

ततोव्युदस्तंतत्सैन्यंसिंधुसौवीरकौरवम् ॥ प्रोत्सारितंमहावेगैःकर्णपांडवयोःशरैः ॥ ११ ॥ तेशूराहतभूयिष्ठाहताश्वरथवारणाः ॥ उत्सृज्यभीमकर्णौचसर्वतो
व्यद्रवन्दिशः ॥ १२ ॥ नूनंपार्थार्थमेवास्मान्मोहयंतिदिवौकसः ॥ यत्कर्णभीमप्रभवैर्वध्यतेनोबलंशरैः॥ १३ ॥ एवंब्रुवाणायोधास्तेतावकाभयपीडिताः ॥ श
रपातंसमुत्सृज्यस्थितायुद्धदिदृक्षवः ॥ १४ ॥ ततःप्रावर्ततनदीघोररूपारणाजिरे ॥ शूराणांहर्षजननीभीरूणांभयवर्धिनी ॥ १५॥ वारणाश्वमनुष्याणांरुधि
रौघसमुद्भवा॥ संवृतागतसत्त्वैश्चमनुष्यगजवाजिभिः ॥ १६ ॥ सानुकर्षपताकैश्चद्विपाश्वरथभूषणैः ॥स्यंदनैरपविद्धैश्चभग्नचक्राक्षकूवरैः॥ १७॥जातरूप
परिष्कारैर्धनुर्भिःसुमहास्वनैः ॥ सुवर्णपुंखैरिषुभिर्नाराचैश्चसहस्रशः ॥ १८ ॥ कर्णपांडवनिर्मुक्तैर्निर्मुक्तैरिवपन्नगैः ॥ प्रासतोमरसंघातैःखड्गैश्चसपरश्वधैः॥
॥ १९ ॥ सुवर्णविकृतैश्चापिगदामुसलपट्टिशैः ॥ ध्वजैश्चविविधाकारैःशक्तिभिःपरिघैरपि ॥ २० ॥ शतघ्नीभिश्चचित्राभिर्बभौभारतमेदिनी ॥ कनकांगद
हारैश्चकुंडलैर्मुकुटैस्तथा ॥ २१ ॥ वलयैरपविद्धैश्चतत्रैवांगुलिवेष्टकैः ॥ चूडामणिभिरुष्णीषैःस्वर्णसूत्रैश्चमारिष ॥ २२॥ तनुत्रैःसतलत्रैश्चहारैर्निष्कैश्चभार
त॥ वस्त्रैश्छत्रैश्चविध्वस्तैश्चामरव्यजनैरपि ॥ २३॥ गजाश्वमनुजैर्भिन्नैःशोणिताक्तैश्चपत्रिभिः ॥ तैस्तैश्चविविधैर्भिन्नैस्तत्रतत्रवसुंधरा॥ २४ ॥ पतितैरप
विद्धैश्चविबभौद्यौरिवग्रहैः ॥ अचिंत्यमद्भुतंचैवतयोःकर्मातिमानुषम् ॥ २५ ॥ दृष्ट्वाचारणसिद्धानांविस्मयःसमजायत॥ अग्नेर्वायुसहायस्यगतिःकक्षइवा
हवे॥ २६॥ आसीद्भीमसहायस्यरौद्रमाधिरथेर्गतम्॥ निपातितध्वजरथंहतवाजिनरद्विपम्॥ २७॥ गजाभ्यांसंप्रयुक्ताभ्यामासीन्नलवनंयथा॥ मेघजालनि
भंसैन्यमासीत्तवनराधिप॥ २८॥ विमर्दःकर्णभीमाभ्यामासीच्चपरमोरणे॥ २९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिभीमकर्णयुद्धेअष्ट
त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततःकर्णोमहाराजभीमंविद्ध्वात्रिभिःशरैः ॥ मुमोचशरवर्षा
णिविचित्राणिबहूनिच ॥ १ ॥ वध्यमानोमहाबाहुःसूतपुत्रेणपांडवः ॥ नविव्यथेभीमसेनोभिद्यमानइवाचलः ॥ २ ॥ सकर्णंकर्णिनाकर्णेपीतेननिशितेन
च॥ विव्याधसुभृशंसंख्येतैलधौतेनमारिष॥ ३॥ सकुंडलंमहच्चारुकर्णस्यापातयद्भुवि॥ तपनीयंमहाराजदीप्तंज्योतिरिवांबरात्॥ ४॥

॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३८ ॥ ॥ ७ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अथापरेणभल्लेनसूतपुत्रंस्तनांतरे ॥ आजघानभृशंक्रुद्धोहसन्निववृकोदरः ॥ ५ ॥ पुनरस्यत्वरन्भीमोनाराचान्दशभारत ॥ रणेप्रैषीन्महाबाहुर्निर्मुक्ताशी
विषोपमान् ॥ ६ ॥ तेललाटंविनिर्भिद्यसूतपुत्रस्यभारत ॥ विविशुश्चोदितास्तेनवल्मीकमिवपन्नगाः ॥ ७ ॥ ललाटस्थैस्ततोबाणैःसूतपुत्रोव्यरोचत ॥ नीलो
त्पलमयींमालांधारयन्वैयथापुरा ॥ ८ ॥ सोतिविद्धोभृशंकर्णःपांडवेनतरस्विना ॥ रथकूबरमालंब्यन्यमीलयतलोचने ॥ ९ ॥ समुहूर्तात्पुनःसंज्ञांलेभेकर्णःप
रंतपः ॥ रुधिरोक्षितसर्वांगःक्रोधमाहारयत्परम् ॥ १० ॥ ततःक्रुद्धोरणेकर्णःपीडितोदृढधन्वना ॥ वेगंचक्रेमहावेगोभीमसेनरथंप्रति ॥ ११ ॥ तस्मैकर्णःश
तंराजन्निषूणांगार्ध्रवाससाम् ॥ अमर्षीबलवान्क्रुद्धःप्रेषयामासभारत ॥ १२ ॥ ततःप्रास्रजदुग्राणिशरवर्षाणिपांडवः ॥ समरेतमनादृत्यतस्यवीर्यमचिंतय
न् ॥ १३ ॥ कर्णस्ततोमहाराजपांडवंनवभिःशरैः ॥ आजघानोरसिक्रुद्धःक्रुद्धरूपंपरंतप ॥ १४ ॥ तावुभौनरशार्दूलौशार्दूलाविवदंष्ट्रिणौ ॥ जीमुताविवचान्यो
न्यंप्रववर्षतुराहवे ॥ १५ ॥ तलशब्दरवैश्चैवत्रासयेतांपरस्परम् ॥ शरजालैश्चविविधैस्त्रासयामासतुर्मृधे ॥ १६ ॥ अन्योन्यंसमरेक्रुद्धौकृतप्रतिकृतैषिणौ ॥ ततो
भीमोमहाबाहुःसूतपुत्रस्यभारत ॥ १७ ॥ क्षुरप्रेणधनुश्छित्त्वाननादपरवीरहा ॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंसूतपुत्रोमहारथः ॥ १८ ॥ अन्यत्कार्मुकमादत्तभारघ्नंवे
गवत्तरम् ॥ तदप्यथनिमेषार्धाच्चिच्छेदास्यवृकोदरः ॥ १९ ॥ तृतीयंचचतुर्थंचपंचमंषष्ठमेवहि ॥ सप्तमंचाष्टमंचैवनवमंदशमंतथा ॥ २० ॥ एकादशंद्वादशं
चत्रयोदशमथापिच ॥ चतुर्दशंपंचदशंषोडशंचवृकोदरः ॥ २१ ॥ तथासप्तदशंवेगादष्टादशमथापिवा ॥ बहूनिभीमश्चिच्छेदकर्णस्यैवंधनूंषिहि ॥ २२ ॥ निमे
षार्धात्ततःकर्णोधनुर्हस्तोव्यतिष्ठत ॥ दृष्ट्वासकुरुसौवीरसिंधुवीरबलक्षयन् ॥ २३ ॥ सवर्मध्वजशस्त्रैश्चपतितैःसंवृतांमहीम् ॥ हस्त्यश्वरथदेहांश्चगतासून्प्रेक्ष्यसर्व
शः ॥ २४ ॥ सूतपुत्रस्यसंरंभाद्दीप्तंवपुरजायत ॥ सविस्फार्यमहच्चापंकार्तस्वरविभूषितम् ॥ २५ ॥ भीमंप्रैक्षतराधेयोघोरंघोरेणचक्षुषा ॥ ततःक्रुद्धःशरानस्य
न्सूतपुत्रोव्यरोचत ॥ २६ ॥ मध्यंदिनगतोर्चिष्मान्शरदीवदिवाकरः ॥ मरीचिविकचस्येवराजन्भानुमतोवपुः ॥ २७ ॥ आसीदाधिरथेर्घोरंवपुःशरशताचित
म् ॥ कराभ्यामाददानस्यसंदधानस्यचाशुगान् ॥ २८ ॥ कर्षतोमुंचतोबाणान्नांतरंददृशेरणे ॥ अग्निचक्रोपमंघोरंमंडलीकृतमायुधम् ॥ २९ ॥ कर्णस्यासीन्मही
पालसव्यदक्षिणमस्यतः ॥ स्वर्णपुंखाःसुनिशिताःकर्णचापच्युताःशराः ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ उपारोहत्संनिकर्षगमात् ॥ ४७॥ वायुभूतानिवातोद्धूतान्यतिवेगवंतिवा ॥४८॥

प्राच्छादयन्महाराजदिशःसूर्यस्यचप्रभाः॥ ततःकनकपुंखानांशराणांनतपर्वणाम् ॥ ३१ ॥ धनुश्च्युतानांवियतिदद्दशेबहुधाव्रजः॥ बाणासनादाधिरथेःप्रभवं
तिस्मसायकाः॥ ३२ ॥ श्रेणीकृताव्यरोचंतराजन्क्रौंचाइवांबरे॥ गार्ध्रपत्रान्शिलाधौतान्कार्तस्वरविभूषितान् ॥ ३३ ॥ महावेगान्प्रदीप्ताग्रान्मुमोचाधिरथिः
शरान् ॥ तेतुचापबलोद्धूताःशातकुंभविभूषिताः॥ ३४ ॥ अजस्रमपतन्बाणाभीमसेनरथंप्रति ॥ तेव्योम्निरुक्मविकृताव्यकाशंतसहस्रशः॥ ३५ ॥ शलभाना
मिवव्राताःशराःकर्णसमीरिताः ॥ चापादाधिरथेर्बाणाःप्रपतंतश्चकाशिरे ॥ ३६ ॥ एकोदीर्घइवात्यर्थमाकाशेसंस्थितःशरः ॥ पर्वतंवारिधाराभिश्छादय
न्निवतोयदः ॥ ३७ ॥ कर्णःप्राच्छादयत्क्रुद्धोभीमंसायकवृष्टिभिः॥ तत्रभारतभीमस्यबलंवीर्यंपराक्रमम् ॥ व्यवसायंचपुत्रास्तेददृशुःसहसैनिकाः ॥ ३८ ॥
तांसमुद्रमिवोद्धूतांशरवृष्टिंसमुत्थिताम् ॥ अचिंतयित्वाभीमस्तुक्रुद्धःकर्णमुपाद्रवत् ॥ ३९ ॥ रुक्मपृष्ठंमहच्चापंभीमस्यासीद्विशांपते ॥ आकर्षान्मंडलीभूतं
शक्रचापमिवापरम् ॥ ४० ॥ तस्माच्छराःप्रादुरासन्पूरयंतइवांबरम् ॥ ४१ ॥ सुवर्णपुंखैर्भीमेनसायकैर्नतपर्वभिः ॥ गगनेरचितामालाकांचनीवव्यरोचत ॥
॥ ४२ ॥ ततोव्योम्निविपक्तानिशरजालानिभागशः ॥ आहतानिव्यशीर्यंतभीमसेनस्यपत्रिभिः ॥ ४३ ॥ कर्णस्यशरजालौघैर्भीमसेनस्यचोभयोः ॥ अग्नि
स्फुलिंगसंस्पर्शैरंजोगतिभिराहवे ॥ ४४॥ तैस्तैःकनकपुंखानांद्यौरासीत्संवृताव्रजैः ॥ नस्मसूर्यस्तदाभातिनस्मवातिसमीरणः ॥ ४५ ॥ शरजालावृतेव्योम्नि
नप्राज्ञायतकिंचन ॥ सभीमंछादयन्बाणैःसूतपुत्रः पृथग्विधैः ॥ ४६ ॥ उपारोहदनादृत्यतस्यवीर्यंमहात्मनः॥ तयोर्विसृजतोस्तत्रशरजालानिमारिष॥ ४७॥
वायुभूतान्यदृश्यंतसंसक्तानीतरेतरम् ॥ अन्योन्यशरसंस्पर्शात्तयोर्मनुजसिंहयोः ॥ ४८॥ आकाशेभरतश्रेष्ठपावकःसमजायत ॥ तथाकर्णःशितान्बाणान्क
र्मारपरिमार्जितान् ॥ ४९ ॥ सुवर्णविकृतान्क्रुद्धःप्राहिणोद्वधकांक्षया ॥ तानंतरिक्षेविशिखैस्त्रिधैकैकमशातयत् ॥ ५० ॥ विशेषयन्सूतपुत्रंभीमस्तिष्ठेतिचा
ब्रवीत् ॥ पुनश्चासृजदुग्राणिशरवर्षाणिपांडवः॥ ५१ ॥ अमर्षीबलवान्क्रुद्धोदिधक्षन्निवपावकः॥ ततश्चटचटाशब्दोगोधाघातादभूत्तयोः ॥ ५२ ॥ तलश
ब्दश्चसुमहान्सिंहनादश्चभैरवः॥ रथनेमिनिनादश्चज्याशब्दश्चैवदारुणः ॥ ५३ ॥ योधाव्युपारमन्युद्धाद्दिदृक्षंतःपराक्रमम् ॥ कर्णपांडवयोराजन्परस्परवधै
षिणोः॥ ५४ ॥ देवर्षिसिद्धगंधर्वाःसाधुसाध्वित्यपूजयन् ॥ मुमुचुःपुष्पवर्षंचविद्याधरगणास्तथा॥ ५५॥

॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ वैहायसमाकाशं ॥ ७५ ॥ लयमंगसंकोचं ॥ ७६ ॥

ततोभीमोमहाबाहुःसंरंभीदृढविक्रमः ॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यशरैर्विव्याधसूतजम् ॥ ५६ ॥ कर्णोपिभीमसेनस्यनिवार्येषून्महाबलः ॥ प्राहिणोन्नवनाराचानाशी
विषसमान्रणे ॥ ५७ ॥ तावद्भिरथतान्भीमोव्योम्निचिच्छेदपत्रिभिः ॥ नाराचान्सूतपुत्रस्यतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ५८ ॥ ततोभीमोमहाबाहुःशरंक्रुद्धांत
कोपमम् ॥ मुमोचाधिरथेर्वीरोयमदंडमिवापरम् ॥ ५९ ॥ तमापतंतंचिच्छेदराधेयःप्रहसन्निव ॥ त्रिभिःशरैःशरंराजन्पांडवस्यप्रतापवान् ॥ ६० ॥ पुनश्चास्रज
दुग्राणिशरवर्षाणिपांडवः ॥ तस्यतान्याददेकर्णःसर्वाण्यस्त्राण्यभीतवत् ॥ ६१ ॥ युध्यमानस्यभीमस्यसूतपुत्रोस्त्रमायया ॥ तस्येषुधीधनुर्ज्यांचबाणैःसंनत
पर्वभिः ॥ ६२ ॥ रश्मीन्योक्त्राणिचाश्वानांक्रुद्धःकर्णोच्छिनन्मृधे ॥ तस्याश्वांश्चपुनर्हत्वासूतंविव्याधपंचभिः ॥ ६३ ॥ सोपसृत्यद्रुतंसूतोयुधामन्योरथंययौ ॥
विहसन्निवभीमस्यक्रुद्धःकालानलद्युतिः ॥ ६४ ॥ ध्वजंचिच्छेदराधेयःपताकांचव्यपातयत् ॥ सविधन्वामहाबाहुरथशक्तिंपरामृशत् ॥ ६५ ॥ तांव्यवास्रज
दाविध्यक्रुद्धःकर्णरथंप्रति ॥ तामाधिरथिरायस्तःशक्तिंकांचनभूषणाम् ॥ ६६ ॥ आपतंतींमहोल्काभांचिच्छेददशभिःशरैः ॥ सापतद्दशधाछिन्नाकर्णस्यनि
शितैःशरैः ॥ ६७ ॥ अस्यतःसूतपुत्रस्यमित्रार्थेचित्रयोधिनः ॥ सचर्मादत्तकौंतेयोजातरूपपरिष्कृतम् ॥ ६८ ॥ खड्गंचान्यतरप्रेप्सुर्मृत्योरग्रेजयस्यवा ॥ तदस्य
तरसाक्रुद्धोव्यधमच्चर्मसुप्रभम् ॥ ६९ ॥ शरैर्बहुभिरत्युग्रैःप्रहसन्निवभारत ॥ सविचर्मामहाराजविरथःक्रोधमूर्च्छितः ॥ ७० ॥ असिंप्रास्रजदाविध्यत्वरन्क
र्णरथंप्रति ॥ सधनुःसूतपुत्रस्यसज्यंछित्त्वामहानसिः ॥ ७१ ॥ पपातभुविराजेंद्रक्रुद्धःसर्पइवांबरात् ॥ ततःप्रहस्याधिरथिरन्यदादायकार्मुकम् ॥ ७२ ॥ शत्रुघ्नंस
मरेक्रुद्धोदृढज्यंवेगवत्तरम् ॥ व्यायच्छत्सशरान्कर्णःकुंतीपुत्रजिघांसया ॥ ७३ ॥ सहस्रशोमहाराजरुक्मपुंखान्सुतेजनान् ॥ सवध्यमानोबलवान्कर्णचापच्यु
तैःशरैः ॥ ७४ ॥ वैहायसंप्राक्रमद्वैकर्णस्यव्यथयन्मनः ॥ सतस्यचरितंदृष्ट्वासंग्रामेविजयैषिणः ॥ ७५ ॥ लयमास्थायराधेयोभीमसेनमवंचयत् ॥ तंचदृष्ट्वारथो
पस्थेनिलीनंव्यथितेंद्रियम् ॥ ७६ ॥ ध्वजमस्यसमासाद्यतस्थौभीमोमहीतले ॥ तदस्यकुरवःसर्वेचारणाश्चाभ्यपूजयन् ॥ ७७ ॥ यदियेषरथात्कर्णंहर्तुंतार्क्ष्यइवो
रगम् ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथःस्वधर्ममनुपालयन् ॥ ७८ ॥ स्वरथंपृष्ठतःकृत्वायुद्धायैवव्यवस्थितः ॥ तद्विहत्यास्यराधेयस्ततएनंसमभ्ययात् ॥ ७९ ॥ संरंभात्पांड
वंसंख्येयुद्धायसमुपस्थितम् ॥ तौसमेतौमहाराजस्पर्धमानौमहाबलौ ॥ ८० ॥

॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥८१॥८२॥८३॥८४॥८५॥८६॥८७॥ तद्रथादिसाधनं ॥८८॥ वज्रगर्भमंतर्विहितांगुष्ठं ॥८९॥ समर्थःसमीचीनार्थौधमापेक्षीतियावत् ॥९०॥ ९१॥९२॥९३॥९४॥ तूबरकोपुंश्चिह्नरहितः षंढइतियाव

जीमूताविवघर्मांतेगर्जमानौनरर्षभौ ॥ तयोरासीत्संप्रहारःक्रुद्धयोर्नरसिंहयोः ॥ ८१ ॥ अमृष्यमाणयोःसंख्येदेवदानवयोरिव ॥ क्षीणशस्त्रस्तुकौंतेयःकर्णेन समभिद्रुतः ॥ ८२ ॥ दृष्ट्वार्जुनहतान्नागान्पतितान्पर्वतोपमान् ॥ रथमार्गविघातार्थंव्यायुधःप्रविवेशह ॥ ८३ ॥ हस्तिनांव्रजमासाद्यरथदुर्गंप्रविश्यच ॥ पांडवो जीविताकांक्षीराधेयंनाभ्यहारयत् ॥ ८४ ॥ व्यवस्थानमथाकांक्षन्धनंजयशरैर्हतम् ॥ उद्यम्यकुंजरंपार्थस्तस्थौपरपुरंजयः ॥ ८५ ॥ महौषधिसमायुक्तंहनूमा निवपर्वतम् ॥ तमस्यविशिखैःकर्णोव्यधमत्कुंजरंपुनः ॥ ८६ ॥ हस्त्यंगान्यथकर्णायप्राहिणोत्पांडुनंदनः ॥ चक्राण्यश्वांस्तथाचान्यद्यद्यत्पश्यतिभूतले ॥ ८७ ॥ तत्तदादायचिक्षेपक्रुद्धःकर्णायपांडवः ॥ तदस्यसर्वंचिच्छेदक्षिप्तंक्षिप्तंशितैःशरैः ॥ ८८ ॥ भीमोपिमुष्टिमुद्यम्यवज्रगर्भांसुदारुणाम् ॥ हंतुमैच्छत्सूतपुत्रंसंस्मर न्नर्जुनंक्षणात् ॥ ८९ ॥ शक्तोपिनावधीत्कर्णंसमर्थःपांडुनंदनः ॥ रक्षमाणःप्रतिज्ञांतांयाकृतासव्यसाचिना ॥ ९० ॥ तमेवंव्याकुलंभीमंभूयोभूयःशितैःशरैः ॥ मू र्च्छयाभिपरीतांगमकरोत्सूतनंदनः ॥ ९१ ॥ व्यायुधंनावधीच्चैनंकर्णःकुंत्यावचःस्मरन् ॥ धनुषोग्रेणतंकर्णःसोभिद्रुत्यपरामृशत् ॥ ९२ ॥ धनुषास्पृष्टमात्रेणक्रु द्धःसर्पइवश्वसन् ॥ आच्छिद्यसधनुस्तस्यकर्णंमूर्धन्यताडयत् ॥ ९३ ॥ ताडितोभीमसेनेनक्रोधादारक्तलोचनः ॥ विहसन्निवराधेयोवाक्यमेतदुवाचह ॥ ९४ ॥ पुनःपुनस्तूबरकमूढऔदरिकेतिच ॥ अकृतास्त्रकमायोत्सीर्बालसंग्रामकातर ॥ ९५ ॥ यत्रभोज्यंबहुविधंभक्ष्यंपेयंचपांडव ॥ तत्रत्वंदुर्मतेयोग्योनयुद्धेषुकदा चन ॥ ९६ ॥ मूलपुष्पफलाहारोव्रतेषुनियमेषुच ॥ उचितस्त्वंवनेभीमनत्वंयुद्धविशारदः ॥ ९७ ॥ क्वयुद्धंक्वमुनित्वंचवनंगच्छवृकोदर ॥ नत्वंयुद्धोचितस्तातवन वासरतिर्भवान् ॥ ९८ ॥ सूदान्भृत्यजनान्दासांस्त्वंगृहेत्वरयन्भृशम् ॥ योग्यस्ताडयितुंक्रोधाद्भोजनार्थंवृकोदर ॥ ९९ ॥ मुनिर्भूत्वाथवाभीमफलान्यादत्स्वदु र्मते ॥ वनायव्रजकौंतेयनत्वंयुद्धविशारदः ॥ १०० ॥ फलमूलाशनेशक्तस्त्वंतथातिथिपूजने ॥ नत्वांशस्त्रसमुद्योगेयोग्यंमन्येवृकोदर ॥ १०१ ॥ कौमारेयानिवृ त्तानिविप्रियाणिविशांपते ॥ तानिसर्वाणिचाप्येवंरूक्षाण्यश्रावयद्भृशम् ॥ १०२ ॥ अथैनंतत्रसंलीनमस्पृशद्धनुषापुनः ॥ प्रहसंश्चपुनर्वाक्यंभीममाहवृषस्तदा ॥ ३ ॥ योद्धव्यंमारिषान्यत्रनयोद्धव्यंचमादृशैः ॥ मादृशैर्युध्यमानानामेतच्चान्यच्चविद्यते ॥ ४ ॥

त तूबरोश्मश्रुपुरुषेइत्युपक्रम्यपुरुषव्यंजनत्यक्तेइतिमेदिनी औदरिकोबह्वाशी ॥९५॥९६ ॥ व्रतेषुनियमेषुआगंतुकेषु ॥९७॥९८॥९९॥१००॥१०१॥१०२॥ संलीनंसंकुचितांगं ॥ १०३ ॥ १०४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १०५ ॥ १०६ ॥ १०७ ॥ १०८ ॥ १०९ ॥ व्यकत्थयत्भर्त्सितवान् ॥ ११० ॥ १११ ॥ ११२ ॥ ११३ ॥ ११४ ॥ ११५ ॥ ११६ ॥ ११७ ॥ ११८ ॥ ११९ ॥ १२० ॥ १२१ ॥

गच्छवायत्रतौकृष्णौतौत्वांरक्षिष्यतोरणे ॥ गृहंवागच्छकौंतेयकिंतेयुद्धेनबालक ॥ ५ ॥ कर्णस्यवचनंश्रुत्वाभीमसेनोतिदारुणम् ॥ उवाचकर्णंप्रहसन्सर्वेषांशृ
ण्वतांवचः ॥ ६ ॥ जितस्त्वमसकृद्दुष्टकत्थसेकिंवृथात्मना ॥ जयाजयौमहेंद्रस्यलोकेदृष्टौपुरातनैः ॥ ७ ॥ मल्लयुद्धंमयासार्धंकुरुदुष्कुलसंभव ॥ महाबलोमहाभो
गीकीचकोनिहतोयथा ॥ ८ ॥ तथात्वांघातयिष्यामिपश्यत्सुसर्वराजसु ॥ भीमस्यमतमाज्ञायकर्णोबुद्धिमतांवरः ॥ ९ ॥ विरराम रणात्तस्मात्पश्यतांसर्वधन्वि
नाम् ॥ एवंतंविरथंकृत्वाकर्णोराजन्व्यकत्थयत् ॥ १० ॥ प्रमुखेवृष्णिसिंहस्यपार्थस्यचमहात्मनः ॥ ततोराजन्शिलाधौतान्शरान्शाखामृगध्वजः ॥ ११ ॥ प्रा
हिणोत्सूतपुत्रायकेशवेनप्रचोदितः ॥ ततःपार्थभुजोत्सृष्टाःशराःकनकभूषणाः ॥ १२ ॥ गांडीवप्रभवाःकर्णंहंसाःक्रौंचमिवाविशन् ॥ सभुजंगैरिवाविष्टैर्गांडीव
प्रेषितैःशरैः ॥ १३ ॥ भीमसेनादपासेधत्सूतपुत्रंधनंजयः ॥ सच्छिन्नधन्वाभीमेनधनंजयशराहतः ॥ १४ ॥ कर्णोभीमादपायासीद्रथेनमहताद्रुतम् ॥ भीमोपि
सात्यकेर्वाहंसमारुह्यनरर्षभः ॥ १५ ॥ अन्वयाद्भ्रातरंसंख्येपांडवंसव्यसाचिनम् ॥ ततःकर्णंसमुद्दिश्यत्वरमाणोधनंजयः ॥ १६ ॥ नाराचंक्रोधताम्राक्षःप्रैषीन्मृ
त्युमिवांतकः ॥ सगरुत्मानिवाकाशेप्रार्थयन्भुजगोत्तमम् ॥ १७ ॥ नाराचोभ्यपतत्कर्णंतूर्णंगांडीवचोदितः ॥ तमंतरिक्षेनाराचंद्रौणिश्चिच्छेदपत्रिणा ॥ १८ ॥
धनंजयभयात्कर्णमुज्जिहीर्षन्महारथः ॥ ततोद्रौणिंचतुःषष्ट्याविव्याधकुपितोर्जुनः ॥ १९ ॥ शिलीमुखैर्महाराजमागास्तिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ सतुमत्तगजाकीर्ण
मनीकंरथसंकुलम् ॥ २० ॥ तूर्णमभ्याविशद्द्रौणिर्धनंजयशरार्दितः ॥ ततःसुवर्णपृष्ठानांचापानांकूजतांरणे ॥ २१ ॥ शब्दंगांडीवघोषेणकौंतेयोभ्यभवद्ब
ली ॥ धनंजयस्तथायांतंपृष्ठतोद्रौणिमभ्यगात् ॥ २२ ॥ नातिदीर्घमिवाध्वानंशरैःसंत्रासयन्बलम् ॥ विदार्यदेहान्नाराचैर्नरवारणवाजिनाम् ॥ २३ ॥ कंकब
र्हिणवासोभिर्बलंव्यधमदर्जुनः ॥ तद्बलंभरतश्रेष्ठसवाजिद्विपमानवम् ॥ २४ ॥ पाकशासनिरायत्तःपार्थःसनिजघानह ॥ १२५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोण
पर्वणिजयद्रथवधपर्वणिभीमकर्णयुद्धेएकोनचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ अहन्यहनिमेदीप्तं
यशःपततिसंजय ॥ हतामेबहवोयोधामन्येकालस्यपर्ययम् ॥ १ ॥

॥ १२२ ॥ १२३ ॥ १२४ ॥ १२५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकोनचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३९ ॥ ॥ ७ ॥ अहन्यहनीति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥१० ॥ ११ ॥ १२ ॥ प्रेक्षंतःप्रेक्षकाः बभूवेतितथावचनमनुषज्यते ॥ १३ ॥ प्रसह्यअनादृत्य ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

धनंजयःसुसंक्रुद्धःप्रविष्टोमामकंबलम् ॥ रक्षितंद्रौणिकर्णाभ्यामप्रवेश्यंसुरैरपि ॥ २ ॥ ताभ्यामूर्जितवीर्याभ्यामाप्यायितपराक्रमः ॥ सहितःकृष्णभीमाभ्यां शिनीनामृषभेणच ॥ ३ ॥ तदाप्रभृतिमांशोकोदहत्यग्निरिवाशयम् ॥ ग्रस्तानिवप्रपश्यामिभूमिपालान्ससैंधवान् ॥ ४ ॥ अप्रियंसुमहत्कृत्वासिंधुराजःकिरीटिनः ॥ चक्षुर्विषयमापन्नःकथंजीवितमाप्नुयात् ॥ ५ ॥ अनुमानाच्चपश्यामिनास्तिसंजयसैंधवः ॥ युद्धंतुतद्यथावृत्तंतन्ममाचक्ष्वतत्त्वतः ॥ ६ ॥ यच्चविक्षोभ्यमहतींसेनामालोड्यचासकृत् ॥ एकःप्रविष्टःसंक्रुद्धोनलिनीमिवकुंजरः ॥ ७ ॥ तस्यमेवृष्णिवीरस्यब्रूहियुद्धंयथातथम् ॥ धनंजयार्थेयत्तस्यकुशलोह्यसिसंजय ॥ ८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तथातुवैकर्तनपीडितंभीमंप्रयांतंपुरुषप्रवीरम् ॥ समीक्ष्यराजन्नरवीरमध्येशिनिप्रवीरोनुययौरथेन ॥ ९ ॥ नदन्यथावज्रधरस्तपांतेज्वलन्यथाजलदांतेचसूर्यः ॥ निघ्नन्नमित्रान्धनुषादृढेनसकंपयंस्तवपुत्रस्यसेनाम् ॥ १० ॥ तंयांतमश्वैरजतप्रकाशैरायोधनेवीरतरंनदंतम् ॥ नाशक्नुवन्वारयितुंत्वदीयाःसर्वेरथाभारतमाधवाग्र्यम् ॥ ११ ॥ अमर्षपूर्णस्त्वनिवृत्तयोधीशरासनीकांचनधर्मधारी ॥ अलंबुषःसात्यकिंमाधवाग्र्यमवारयद्राजवरोभिपत्य ॥ १२ ॥ तयोरभूद्भारतसंप्रहारोयथाविधोनैवबभूवकश्चित् ॥ प्रेक्षंतएवाहवशोभिनौतौयोधास्त्वदीयाश्चपरेचसर्वे ॥ १३ ॥ आविध्यदेनंदशभिःपृषत्कैरलंबुषोराजवरःप्रसह्य ॥ अनागतानेवतुतान्पृषत्कांश्चिच्छेदबाणैःशिनिपुंगवोपि ॥ १४ ॥ पुनःसबाणैस्त्रिभिरग्निकल्पैराकर्णपूर्णैर्निशितैःसपुंखैः ॥ विव्याधदेहावरणंविदार्यतेसात्यकेराविविशुःशरीरम् ॥ १५ ॥ तैःकायमस्याग्र्यनिलप्रभावैर्विदार्यबाणैर्निशितैर्ज्वलद्भिः ॥ आजघ्निवांस्तान्रजतप्रकाशानश्वांश्चतुर्भिश्चतुरःप्रसह्य ॥ १६ ॥ तथातुतेनाभिहतस्तरस्वीनप्ताशिनेश्चक्रधरप्रभावः ॥ अलंबुषस्योत्तमवेगवद्भिरश्वांश्चतुर्भिर्निजघानबाणैः ॥ १७ ॥ अथास्यसूतस्यशिरोनिकृत्यभल्लेनकालानलसंनिभेन ॥ सकुंडलंतूर्णशशिप्रकाशंभ्राजिष्णुवक्त्रंनिचकर्तदेहात् ॥ १८ ॥ निहत्यतंपार्थिवपुत्रपौत्रंसंख्येयदूनामृषभःप्रमाथी ॥ ततोन्वयादर्जुनमेववीरःसैन्यानिराजंस्तवसंनिवार्य ॥ १९ ॥ अन्वागतंवृष्णिवीरंसमीक्ष्यतथारिमध्येपरिवर्तमानम् ॥ घ्नंतंकुरूणामिषुभिर्बलानिपुनःपुनर्वायुमिवाभ्रपूगान् ॥ २० ॥ ततोवहन्सैंधवाःसाधुदांतागोक्षीरकुंदेंदुहिमप्रकाशाः ॥ सुवर्णजालावतताःसदश्वायतोयतःकामयतेनृसिंहः ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४० ॥ ॥ ७ ॥ तमिति त्वरणीयेषुकृत्येषु ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

अथात्मजास्तेसहिताभिपेतुरन्येचयोधास्त्वरितास्त्वदीयाः ॥ कृत्वामुखंभारतयोधमुख्यंदुःशासनंत्वत्सुतमाजमीढ ॥ २२ ॥ तेसर्वतःसंपरिवार्यसंख्येशैनेयमा
 जघ्नुरनीकसाहाः ॥ सचापितान्प्रवरःसात्वतानांन्यवारयद्बाणजालेनवीरः ॥ २३ ॥ निवार्यतांस्तूर्णममित्रघातीनप्ताशिनेःपत्रिभिरग्निकल्पैः ॥ दुःशासनस्याभि
जघानवाहानुद्यम्यबाणासनमाजमीढ ॥ २४ ॥ ततोर्जुनोहर्षमवापसंख्येकृष्णश्चदृष्ट्वापुरुषप्रवीरम् ॥ २५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधप
र्वणिअलंबुषवधेचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तमुद्यतंमहाबाहुंदुःशासनरथंप्रति ॥ त्वरि
तंत्वरणीयेषुधनंजयजयैषिणम् ॥ १ ॥ त्रिगर्तानांमहेष्वासाःसुवर्णविकृतध्वजाः ॥ सेनासमुद्रमाविष्टमनंतंपर्यवारयन् ॥ २ ॥ अथैनंरथवंशेनसर्वतःसंनिवा
र्यते ॥ अवाकिरञ्छरव्रातैःक्रुद्धाःपरमधन्विनः ॥ ३ ॥ अजयद्राजपुत्रांस्तान्भ्राजमानान्महारणे ॥ एकःपंचाशतंशत्रून्सात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ ४ ॥ संप्राप्य
भारतीमध्यंतलघोषसमाकुलम् ॥ असिशक्तिगदातूर्णमप्लवंसलिलंयथा ॥ ५ ॥ तत्राद्भुतमपश्यामशैनेयचरितंरणे ॥ प्रतीच्यांदिशितंदृष्ट्वाप्राच्यांपश्यामिलाघ
वात् ॥ ६ ॥ उदीचींदक्षिणांप्राचींप्रतीचींविदिशस्तथा ॥ नृत्यन्निवाचरच्छूरोयथारथशतंतथा ॥ ७ ॥ तद्दृष्ट्वाचरितंतस्यसिंहविक्रांतगामिनः ॥ त्रिगर्ताःसंन्य
वर्ततसंतप्ताःस्वजनंप्रति ॥ ८ ॥ तमन्येशूरसेनानांशूराःसंख्येन्यवारयन् ॥ नियच्छंतःशरव्रातैर्मत्तंद्विपमिवांकुशैः ॥ ९ ॥ तैर्व्यवाहरदार्यात्मामुहूर्त्तादेवसात्य
किः ॥ ततःकलिंगैर्युयुधेसोचिंत्यबलविक्रमः ॥ १० ॥ तांचसेनामतिक्रम्यकलिंगानांदुरत्ययाम् ॥ अथपार्थंमहाबाहुर्धनंजयमुपासदत् ॥ ११ ॥ तरन्निवजले
श्रांतोयथास्थलमुपेयिवान् ॥ तंदृष्ट्वापुरुषव्याघ्रंयुयुधानःसमाश्वसत् ॥ १२ ॥ तमायांतमभिप्रेक्ष्यकेशवःपार्थमब्रवीत् ॥ असावायातिशैनेयस्तवपार्थपदानुगः
॥ १३ ॥ एषशिष्यःसखाचैवतवसत्यपराक्रमः ॥ सर्वान्योधांस्तृणीकृत्यविजिग्येपुरुषर्षभः ॥ १४ ॥ एषकौरवयोधानांकृत्वाघोरमुपद्रवम् ॥ तवप्राणैःप्रियतमः
किरीटिन्नेतिसात्यकिः ॥ १५ ॥ एषद्रोणंतथाभोजंकृतवर्माणमेवच ॥ कदर्थीकृत्यविशिखैःफाल्गुनाभ्येतिसात्यकिः ॥ १६ ॥ धर्मराजप्रियान्वेषीहत्वायोधा
न्वरान्वरान् ॥ शूरश्चैवकृतास्त्रश्चफाल्गुनाभ्येतिसात्यकिः ॥ १७ ॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकचत्वारिंश

कृत्वासुदुष्करंकर्मसैन्यमध्येमहाबलः ॥ तवदर्शनमन्विच्छन्पांडवाभ्येतिसात्यकिः ॥ १८ ॥ बहूनेकरथेनाजौयोधयित्वामहारथान् ॥ आचार्यप्रमुखान्पार्थ प्रयात्येषससात्यकिः॥ १९ ॥ स्वबाहुबलमाश्रित्यविदार्यचवरूथिनीम् ॥ प्रेषितोधर्मराजेनपार्थैषोभ्येतिसात्यकिः ॥ २० ॥ यस्यनास्तिसमोयोधःकौरवेषुकथं चन ॥ सोयमायातिकौंतेयसात्यकिर्युद्धदुर्मदः ॥ २१ ॥ कुरुसैन्याद्विमुक्तोवैसिंहोमध्याद्गवामिव ॥ निहत्यबहुलाःसेनापार्थैषोभ्येतिसात्यकिः ॥ २२ ॥ एषराजस हस्राणांवक्रैःपंकजसंनिभैः ॥ आस्तीर्यवसुधांपार्थक्षिप्रमायातिसात्यकिः ॥ २३ ॥ एषदुर्योधनंजित्वाभ्रातृभिःसहितंरणे ॥ निहत्यजलसंधंचक्षिप्रमाया तिसात्यकिः ॥ २४ ॥ रुधिरौघवतींकृत्वानदींशोणितकर्दमाम् ॥ तृणवन्न्यस्यकौरव्यानेषत्वायातिसात्यकिः ॥ २५ ॥ ततःप्रहृष्टःकौंतेयःकेशवंवाक्यमब्रवी त् ॥ नमेप्रियंमहाबाहोयन्मामभ्येतिसात्यकिः ॥ २६ ॥ नहिजानामिवृत्तांतंधर्मराजस्यकेशव ॥ सात्वतेनविहीनःसयदिजीवतिवानवा ॥ २७ ॥ एतेनहिम हाबाहोरक्षितव्यःसपार्थिवः ॥ तमेषकथमुत्सृज्यममकृष्णपदानुगः ॥ २८ ॥ राजाद्रोणायचोत्सृष्टःसैंधवश्चानिपातितः ॥ प्रत्युद्यातिचशैनेयमेषभूरिश्रवा रणे ॥ २९ ॥ सोयंगुरुतरोभारःसैंधवार्थेसमाहितः ॥ ज्ञातव्यश्चहिमेराजारक्षितव्यश्चसात्यकिः ॥ ३० ॥ जयद्रथश्चहंतव्योलंबतेचदिवाकरः ॥ श्रांतश्चैषमहाबा हुरल्पप्राणश्चसांप्रतम् ॥ ३१ ॥ परिश्रांताहयाश्चास्यहययंताचमाधव ॥ नचभूरिश्रवाःश्रांतःससहायश्चकेशव ॥ ३२ ॥ अपीदानींभवेदस्यक्षेममस्मिन्समाग मे ॥ कच्चिन्नसागरंतीर्त्वासात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ ३३ ॥ गोष्पदंप्राप्यसीदेतमहौजाःशिनिपुंगवः ॥ अपिकौरवमुख्येनकृतास्त्रेणमहात्मना ॥ ३४ ॥ समेत्यभू रिश्रवसास्वस्तिमान्सात्यकिर्भवेत् ॥ व्यतिक्रमिमंमन्येधर्मराजस्यकेशव ॥ ३५ ॥ आचार्याद्भयमुत्सृज्ययःप्रैषयतसात्यकिम् ॥ ग्रहणंधर्मराजस्यखगः श्येनइवामिषम् ॥ ३६ ॥ नित्यमाशंसतेद्रोणःकच्चित्स्यात्कुशलीनृपः ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्यक्यर्जुनदर्शनेएकचत्वा रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तमापतंतंसंप्रेक्ष्यसात्वतंयुद्धदुर्मदम् ॥ क्रोधाद्भूरिश्रवाराजन्सह सासमुपाद्रवत् ॥ १ ॥ तमब्रवीन्महाराजकौरव्यःशिनिपुंगवम् ॥ अद्यप्राप्तोसिदिष्ट्यामेचक्षुर्विषयमित्युत ॥ २ ॥

दधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४१ ॥ ॥ ७ ॥ तमिति ॥ १ ॥ उतात्यर्थे ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ शाश्वतीःसमाःसर्वकालं तुरवधाणेनित्यमेवअसौहन्यात् जयएवतस्येत्यर्थः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

चिराभिलषितंकाममहंप्राप्स्यामिसंयुगे॥नहिमेमोक्ष्यसेजीवन्यदिनोत्सृजसेरणम्॥ ३ ॥ अद्यत्वांसमरेहत्वानित्यंशूराभिमानिनम्॥ नंदयिष्यामिदाशार्हकु
रुराजंसुयोधनम्॥ ४॥ अद्यमद्बाणनिर्दग्धंपतितंधरणीतले॥ द्रक्ष्यतस्त्वांरणेवीरौसहितौकेशवार्जुनौ॥ ५॥ अद्यधर्मसुतोराजाश्रुत्वात्वांनिहतंमया॥ सव्रीडो
भवितासद्योयेनासीहप्रवेशितः ॥ ६ ॥ अद्यमेविक्रमंपार्थोविज्ञास्यतिधनंजयः॥त्वयिभूमौविनिहतेशयानेरुधिरोक्षिते ॥ ७ ॥ चिराभिलषितोह्येषत्वयासह
समागमः ॥ पुरादेवासुरेयुद्धेशक्रस्यबलिनायथा ॥ ८ ॥ अद्ययुद्धंमहाघोरंतवदास्यामिसात्वत ॥ ततोज्ञास्यसितत्त्वेनमद्वीर्यबलपौरुषम्॥ ९॥ अद्यसंयमनीं
यातामयात्वंनिहतोरणे॥ यथारामानुजेनाजौरावणिर्लक्ष्मणेनह ॥ १० ॥ अद्यकृष्णश्चपार्थश्चधर्मराजश्चमाधव॥ हतेत्वयिनिरुत्साहारणंत्यक्ष्यंत्यसंशयम्॥
॥ ११ ॥ अद्यतेपचितिंकृत्वाशितैर्माधवसायकैः ॥ तत्स्त्रियोनंदयिष्यामियेत्वयानिहतारणे ॥ १२ ॥ मच्चक्षुर्विषयंप्राप्तोनत्वंमाधवमोक्ष्यसे ॥ सिंहस्यविषयं
प्राप्तोयथाक्षुद्रमृगस्तथा ॥ १३ ॥ युयुधानस्तुतंराजन्प्रत्युवाचहसन्निव ॥ कौरवेयनसंत्रासोविद्यतेममसंयुगे ॥ १४ ॥ नाहंभीषयितुंशक्योवाङ्मात्रेणतुके
वलम्॥समांनिहन्यात्संग्रामेयोमांकुर्यान्निरायुधम् ॥ १५ ॥ समास्तुशाश्वतीर्हन्याद्योमांहन्याद्धिसंयुगे॥ किंवृथोक्तेनबहुनाकर्मणातत्समाचर ॥ १६॥ शा
रदस्येवमेघस्यगर्जितंनिष्फलंहिते ॥ श्रुत्वात्वद्गर्जितंवीरहास्यंहिममजायते ॥ १७॥ चिरकालेप्सितंलोकेयुद्धमद्यास्तुकौरव ॥ त्वरतेमेमतिस्ताततवयुद्धाभिकां
क्षिणी॥ १८॥ नाहत्वाहंनिवर्तिष्येत्वामद्यपुरुषाधम ॥ अन्योन्यंतौतथावाग्भिस्तक्षंतौनरपुंगवौ ॥ १९ ॥ जिघांसूपरमक्रुद्धावभिजघ्नतुराहवे॥ समेतौतौम
हेष्वासौशुष्मिणौस्पर्धिनौरणे ॥ २० ॥ द्विरदाविवसंक्रुद्धौवासितार्थेमदोत्कटौ॥ भूरिश्रवाःसात्यकिश्चववर्षतुररिंदमौ ॥ २१ ॥ शरवर्षाणिघोराणिमेघाविव
परस्परम्॥ सौमदत्तिस्तुशैनेयंप्रच्छाद्येषुभिराशुगैः ॥ २२ ॥ जिघांसुर्भरतश्रेष्ठविव्याधनिशितैःशरैः ॥ दशभिःसात्यकिंविद्धासौमदत्तिरथापरान् ॥ २३ ॥
मुमोचनिशितान्बाणान्जिघांसुःशिनिपुंगवम्॥ तानस्यविशिखांस्तीक्ष्णानंतरिक्षेविशांपते ॥ २४ ॥ अप्राप्तानस्त्रमायाभिरग्रसत्सात्यकिःप्रभो॥ तौपृथक्श
स्त्रवर्षाभ्यामवर्षेतांपरस्परम् ॥ २५॥ उत्तमाभिजनौवीरौकुरुवृष्णियशस्करौ॥ तौनखैरिवशार्दूलौदंतैरिवमहाद्विपौ॥ २६ ॥

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ भुजघातोभुजस्फोटः निग्रहोहस्तधारणं प्रग्रहोगलहस्तकः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

रथशक्तिभिरन्योन्यंविशिखैश्चाप्यकृंततताम् ॥ निर्भिदंतौहिगात्राणिविक्षरंतौचशोणितम् ॥ २७ ॥ व्यष्टंभयेतामन्योन्यंप्राणद्यूताभिदेविनौ ॥ एवमुत्तमकर्माणौ कुरुवृष्णियशस्करौ ॥ २८ ॥ परस्परमयुध्येतांवारणाविवयूथपौ ॥ तावदीर्घेणकालेनब्रह्मलोकपुरस्कृतौ ॥ २९ ॥ यियासंतौपरंस्थानमन्योन्यंसंजगर्जतुः ॥ सात्यकिःसौमदत्तिश्चशरवृष्ट्यापरस्परम् ॥ ३० ॥ हृष्टवद्धार्तराष्ट्राणांपश्यतामभ्यवर्षताम् ॥ संप्रैक्षंतजनास्तौतुयुध्यमानौयुधांपती ॥ ३१ ॥ यूथपौवासिताहेतोःप्रयुद्धाविवकुंजरौ ॥ अन्योन्यस्यहयान्हत्वाधनुषीविनिकृत्यच ॥ ३२ ॥ विरथावसियुद्धायसमेयातांमहारणे ॥ आर्षभेचर्मणीचित्रेप्रगृह्यविपुलेशुभे ॥ ३३ ॥ विकोशौचाप्यसीकृत्वासमरेतौविचेरतुः ॥ चरंतौविविधान्मार्गान्मंडलानिचभागशः ॥ ३४ ॥ मुहुराजघ्नतुःक्रुद्धावन्योन्यमरिमर्दनौ ॥ सखड्गौचित्रवर्माणौसनिष्कांगदभूषणौ ॥ ३५ ॥ भ्रांतमुद्भ्रांतमाविद्धमाप्लुतंविप्लुतंस्रुतम् ॥ संपातंसमुदीर्णंचदर्शयंतौयशस्विनौ ॥ ३६ ॥ असिभ्यांसंप्रजह्नातेपरस्परमरिंदमौ ॥ उभौछिद्रैषिणौवीरावुभौचित्रंववल्गतुः ॥ ३७ ॥ दर्शयंतावुभौशिक्षांलाघवंसौष्ठवंतथा ॥ रणेरणकृतांश्रेष्ठावन्योन्यंपर्यकर्षताम् ॥ ३८ ॥ मुहूर्तमिवराजेंद्रसमाहत्यपरस्परम् ॥ पश्यतांसर्वसैन्यानांवीरावाश्वसतांपुनः ॥ ३९ ॥ असिभ्यांचर्मणीचित्रेशतचंद्रेनराधिप ॥ निकृत्यपुरुषव्याघ्रौबाहुयुद्धंप्रचक्रतुः ॥ ४० ॥ व्यूढोरस्कौदीर्घभुजौनियुद्धकुशलावुभौ ॥ बाहुभिःसमसज्जेतामायसैःपरिघैरिव ॥ ४१ ॥ तयोराजन्भुजाघातनिग्रहप्रग्रहास्तथा ॥ शिक्षाबलसमुद्भूताःसर्वयोधप्रहर्षणाः ॥ ४२ ॥ तयोर्नृवरयोराजन्समरेयुध्यमानयोः ॥ भीमोभवन्महाशब्दोवज्रपर्वतयोरिव ॥ ४३ ॥ द्विपाविवविषाणाग्रैःशृंगैरिवमहर्षभौ ॥ भुजयोक्त्रावबंधैश्चशिरोभ्यांचावघातनैः ॥ ४४ ॥ पादावकर्षसंधानैस्तोमरांकुशलासनैः ॥ पादोदरविबंधैश्चभूमावुद्भ्रमणैस्तथा ॥ ४५ ॥ गतप्रत्यागताक्षेपैःपातनोत्थानसंप्लुतैः ॥ युयुधातेमहात्मानौकुरुसात्वतपुंगवौ ॥ ४६ ॥ द्वात्रिंशत्करणानिस्युर्यानियुद्धानिभारत ॥ तान्यदर्शयतांतत्रयुध्यमानौमहाबलौ ॥ ४७ ॥ क्षीणायुधेसात्वतेयुध्यमानेततोब्रवीदर्जुनंवासुदेवः ॥ पश्यस्वैनंविरथंयुध्यमानंरणेवरंसर्वधनुर्धराणाम् ॥ ४८ ॥

भुजयोक्त्रावबंधैर्बाहुपाशवेष्टनैः अवघातनैस्ताडनैः ॥ ४४ ॥ पादशब्दःप्रत्येकंसंबध्यते पादावकर्षैश्चरणावकर्षणैः पादसंधानैश्चरणंच्छंदितकैः तोमरैरतिस्फोटनैः अंकुशैरवलुंचनैः पादोदरविबंधैः पादाभ्यामुदरकोडीकरणैः उद्भ्रमणैः परिवर्तनैः ॥ ४५ ॥ गतैर्गमनैः प्रत्यागतैरावर्तनैः आक्षेपैरास्फालनैः पातनैर्भूमिप्रापणैः उत्थानैःउत्पतनैः संप्लुतैःविस्फारानुबंधैः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १३२ ॥ प्रविष्टोभारतींभित्त्वातवपांडवपृष्ठतः ॥ योधितश्चमहावीर्यैःसर्वैर्भारतभारतैः ॥ ४९ ॥ परिश्रांतंयुधांश्रेष्ठंसंप्राप्तोभूरिदक्षिणः ॥ युद्धाकांक्षीसमायांतंनैतत्स ७
ममिवार्जुन ॥ ५० ॥ ततोभूरिश्रवाःक्रुद्धःसात्यकिंयुद्धदुर्मदः ॥ उद्यम्याभ्याहनद्राजन्मत्तोमत्तमिवद्विपम् ॥ ५१ ॥ रथस्थयोर्द्वयोर्युद्धेक्रुद्धयोर्योधमुख्ययोः ॥ के
शवार्जुनयोराजन्समरेप्रेक्षमाणयोः ॥ ५२ ॥ अथकृष्णोमहाबाहुरर्जुनंप्रत्यभाषत ॥ पश्यवृष्ण्यंधकव्याघ्रंसौमदत्तिवशंगतम् ॥ ५३ ॥ परिश्रांतंगतंभूमौकृ
त्वाकर्मसुदुष्करम् ॥ तवांतेवासिनंवीरंपालयार्जुनसात्यकिं ॥ ५४ ॥ नवशंयज्ञशीलस्यगच्छेदेषवरोर्जुन ॥ त्वत्कृतेपुरुषव्याघ्रतदाशुक्रियतांविभो ॥ ५५ ॥ अ
थाब्रवीद्धृष्टमनावासुदेवंधनंजयः ॥ पश्यवृष्णिप्रवीरेणक्रीडंतंकुरुपुंगवम् ॥ ५६ ॥ महाद्विपेनेववनेमत्तेनहरियूथपम् ॥ ॥संजयउवाच॥ इत्येवंभाषमाणे
तुपांडवेवैधनंजये ॥ ५७ ॥ हाहाकारोमहानासीत्सैन्यानांभरतर्षभ ॥ तदुद्यम्यमहाबाहुःसात्यकिंन्यहनद्भुवि ॥ ५८ ॥ ससिंहइवमातंगंविकर्षन्भूरिदक्षिणः ॥
व्यरोचतकुरुश्रेष्ठःसात्वतप्रवरंयुधि ॥ ५९ ॥ अथकोशाद्विनिष्कृष्यखड्गंभूरिश्रवारणे ॥ मूर्द्धजेषुनिजग्राहपदाचोरस्यताडयत् ॥ ६० ॥ ततोस्यच्छेत्तुमारब्धः
शिरःकायात्सकुंडलम् ॥ तावत्क्षणात्सात्वतोपिशिरःसंभ्रमयंस्त्वरन् ॥ ६१ ॥ यथाचक्रंतुकौलालोदंडविद्धंतुभारत ॥ सहैवभूरिश्रवसोबाहुनाकेशधारिणा ॥
॥ ६२ ॥ तंतथापरिकृष्यंतंदृष्ट्वासात्वतमाहवे ॥ वासुदेवस्ततोराजन्भूयोर्जुनमभाषत ॥ ६३ ॥ पश्यवृष्ण्यंधकव्याघ्रंसौमदत्तिवशंगतम् ॥ तवशिष्यंमहाबाहोधनु
ष्यनवरंत्वया ॥ ६४ ॥ असत्योविक्रमःपार्थयत्रभूरिश्रवारणे ॥ विशेषयतिवार्ष्णेयंसात्यकिंसत्यविक्रमम् ॥ ६५ ॥ एवमुक्तोमहाबाहुर्वासुदेवेनपांडवः ॥ मन
सापूजयामासभूरिश्रवसमाहवे ॥ ६६ ॥ विकर्षन्सात्वतश्रेष्ठंक्रीडमानइवाहवे ॥ संहर्षयतिमांभूयःकुरूणांकीर्तिवर्धनः ॥ ६७ ॥ प्रवरंवृष्णिवीराणांयन्नहन्या
द्धिसात्यकिं ॥ महाद्विपमिवारण्येमृगेंद्रइवकर्षति ॥ ६८ ॥ एवंतुमनसाराजन्पार्थःसंपूज्यकौरवम् ॥ वासुदेवंमहाबाहुरर्जुनःप्रत्यभाषत ॥ ६९ ॥ सैंधवेसक्तदृष्टि
त्वान्नैनंपश्यामिमाधवम् ॥ एतत्त्वसुकरंकर्मयादवार्थेकरोम्यहम् ॥ ७० ॥ इत्युक्त्वावचनंकुर्वन्वासुदेवस्यपांडवः ॥ ततःक्षुरप्रंनिशितंगांडीवेसमयोजयत् ॥ ७१ ॥ ॥ १३२ ॥

॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ नहन्याद्धंतुंनशक्नोति द्वितीयइवशब्दएवार्थे कर्षत्येवेत्यन्वयः ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७२ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्विचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४२ ॥ ॥ ॐ ॥ सइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ विषक्तस्यअन्यासक्तस्य ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८॥ ९ ॥ १०॥

पार्थबाहुविसृष्टःसमहोल्केवनभश्च्युता ॥ सखड्गंयज्ञशीलस्यसांगदंबाहुमच्छिनत् ॥ ७२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिभूरिश्रवो
बाहुच्छेदेद्विचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥ १४२ ॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥ सबाहुर्न्यपतद्भूमौसखड्गःसशुभांगदः ॥ आदधज्जीव
लोकस्यदुःखमद्भुतमुत्तमः ॥ १ ॥ प्रहरिष्यन्हृतोबाहुरदृश्येनकिरीटिना ॥ वेगेनन्यपतद्भूमौपंचास्यइवपन्नगः ॥ २ ॥ समोघंकृतमात्मानंदृष्ट्वापार्थेनकौरवः॥
उत्सृज्यसात्यकिंक्रोधाद्गर्हयामासपांडवम् ॥ ३ ॥ ॥भूरिश्रवाउवाच॥ ॥ नृशंसंबतकौंतेयकर्मेदंकृतवानसि ॥ अपश्यतोविषक्तस्ययन्मेबाहुमचिच्छिदः॥ ४ ॥
किंनुवक्ष्यसिराजानंधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ किंकुर्वाणोमयासंख्येहतोभूरिश्रवारणे ॥ ५ ॥ इदमिंद्रेणतेसाक्षादुपदिष्टंमहात्मना ॥ अस्त्रंरुद्रेणवापार्थद्रोणेनाथकृ
पेणवा ॥ ६ ॥ ननुनामास्त्रधर्मज्ञस्त्वंलोकेभ्यधिकःपरैः ॥ सोयुध्यमानस्यकथंरणेप्रहृतवानसि ॥ ७ ॥ नप्रमत्तायभीतायविरथायप्रयाचते ॥ व्यसनेवर्तमा
नायप्रहरंतिमनस्विनः ॥८ ॥ इदंतुनीचाचरितमसत्पुरुषसेवितम् ॥ कथमाचरितंपार्थपापकर्मसुदुष्करम् ॥ ९ ॥ आर्येणसुकरंत्वाहुरार्यकर्मधनंजय ॥ अनार्यक
र्मत्वार्येणसुदुष्करतमंभुवि ॥ १० ॥ येषुयेषुनरव्याघ्रयत्रयत्रचवर्तते ॥ आशुतच्छीलतामेतितदिदंत्वयिदृश्यते ॥ ११ ॥ कथंहिराजवंश्यस्त्वंकौरवेयोविशे
षतः ॥ क्षत्रधर्मादपक्रांतःसुवृत्तश्चरितव्रतः ॥ १२ ॥ इदंतुयदतिक्षुद्रंवार्ष्णेयार्थेकृतंत्वया ॥ वासुदेवमतंनूनंनैतत्त्वय्युपपद्यते ॥ १३ ॥ कोहिनामप्रमत्तायपरे
णसहयुध्यते ॥ ईदृशंव्यसनंदद्याद्योनकृष्णसखोभवेत् ॥ १४ ॥ व्रात्याःसंक्लिष्टकर्माणःप्रकृत्यैवचगर्हिताः ॥ वृष्ण्यंधकाःकथंपार्थप्रमाणंभवताकृताः ॥ १५ ॥
एवमुक्तोरणेपार्थोभूरिश्रवसमब्रवीत् ॥ ॥अर्जुनउवाच॥ ॥ व्यक्तंहिजीर्यमाणोपिबुद्धिंजरयतेनरः॥ १६॥ अनर्थकमिदंसर्वंयत्त्वयाव्याहृतंप्रभो॥जान
न्नेवहृषीकेशंगर्हसेमांचपांडवम् ॥ १७ ॥ संग्रामाणांहिधर्मज्ञःसर्वशास्त्रार्थपारगः ॥ नचाधर्ममहंकुर्यांजानंश्चैवहिमुह्यसे ॥ १८ ॥ युध्यंतिक्षत्रियाःशत्रून्स्वैः
स्वैःपरिवृतानराः ॥ भ्रातृभिःपितृभिःपुत्रैस्तथासंबंधिबांधवैः॥ १९ ॥ वयस्यैरथमित्रैश्चतेचबाहुंसमाश्रिताः॥ सकथंसात्यकिंशिष्यंसुखसंबंधिमेवच ॥ २० ॥
अस्मदर्थेचयुध्यंतंत्यक्त्वाप्राणान्सुदुस्त्यजान् ॥ ममबाहुंरणेराजन्दक्षिणंयुद्धदुर्मदम् ॥ २१ ॥

येषुयेषुसत्स्वसत्सुवा यत्रयत्रशुभेऽशुभेवाकर्मणि ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ प्रायंआमरणानशनं उपाविशत् प्रारब्धवान् ॥ ३३ ॥ प्राणानसून् प्राणेषुवायुषु अजुहोदाहितवान्

नचात्मारक्षितव्योवैराजन्रणगतेनहि ॥ योयस्ययुज्यतेर्थेषुसवैरक्ष्योनराधिप ॥ २२ ॥ तैरक्ष्यमाणैःसन्नृपोरक्षितव्योमहामृधे ॥ यद्यहंसात्यकिंपश्येवध्यमा
नंमहारणे ॥ २३ ॥ ततस्तस्यवियोगेनपापंमेऽनर्थतोभवेत् ॥ रक्षितश्चमयायस्मात्तस्मात्क्रुध्यसिकिंमयि ॥ २४ ॥ यच्चमेगर्हसेराजन्नन्येनसहसंगतम् ॥ अहं
त्वयाविनिकृतस्तत्रमेबुद्धिविभ्रमः ॥ २५ ॥ कवचंधुन्वतस्तुभ्यंरथंचारोहतःस्वयम् ॥ धनुर्ज्याकर्षतश्चैवयुध्यतःसहशत्रुभिः ॥ २६ ॥ एवंरथगजाकीर्णेहयपत्ति
समाकुले ॥ सिंहनादोद्धतरवेगंभीरेसैन्यसागरे ॥ २७ ॥ स्वैःपरैश्चसमेतेभ्यःसात्वतेनचसंगमे ॥ एकस्यैकेनहिकथंसंग्रामःसंभविष्यति ॥ २८ ॥ बहुभिःसह
संगम्यनिर्जित्यचमहारथान् ॥ श्रांतश्चश्रांतवाहश्चविमनाःशस्त्रपीडितः ॥ २९ ॥ ईदृशंसात्यकिंसंख्येनिर्जित्यचमहारथम् ॥ अधिकत्वंविजानीपेस्ववीर्यवश
मागतम् ॥ ३० ॥ यदिच्छसिशिरश्चास्यअसिनाहंतुमाहवे ॥ तथाकृच्छ्रगतंचैवसात्यकिंकःक्षमिष्यति ॥ ३१ ॥ त्वंवैविगर्हयात्मानमात्मानंयोनरक्षसि ॥ कथं
करिष्यसेवीरयोवात्वांसंश्रयेज्जनः ॥ ३२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्तोमहाबाहुर्यूपकेतुर्महायशाः ॥ युयुधानंसमुत्सृज्यरणेप्रायमुपाविशत् ॥ ३३ ॥ श
रानास्तीर्यसव्येनपाणिनापुण्यलक्षणः ॥ यियासुर्ब्रह्मलोकायप्राणान्प्राणेष्वथाजुहोत् ॥ ३४ ॥ सूर्येचक्षुःसमाधायप्रसन्नंसलिलेमनः ॥ ध्यायन्महोपनिपदंयो
गयुक्तोभवन्मुनिः ॥ ३५ ॥ ततःससर्वसेनायांजनःकृष्णधनंजयौ ॥ गर्हयामासतंचापिशशंसपुरुषर्षभम् ॥ ३६ ॥ निंद्यमानौतथाकृष्णौनोचतुःकिंचिदप्रियम् ॥
ततःप्रशस्यमानश्चनाहृष्यद्यूपकेतनः ॥ ३७ ॥ तांस्तथावादिनोराजन्पुत्रांस्तवधनंजयः ॥ अमृष्यमाणोमनसातेषांतस्यचभाषितम् ॥ ३८ ॥ असंक्रुद्धमनावा
चःस्मारयन्निवभारत ॥ उवाचपांडुतनयःसाक्षेपमिवफाल्गुनः ॥ ३९ ॥ ममसर्वेपिराजानोजानंत्येवमहाव्रतम् ॥ नशक्योमामकोहंतुंयोमेस्याद्बाणगोचरे ॥
॥ ४० ॥ यूपकेतोनिरीक्ष्यैतन्नमामर्हसिगर्हितुम् ॥ नहिधर्ममविज्ञाययुक्तंगर्हयितुंपरम् ॥ ४१ ॥ आत्तशस्त्रस्यहिरणेवृष्णिवीरंजिघांसतः ॥ यदहंबाहुमच्छैत्संनस
धर्मोविगर्हितः ॥ ४२ ॥ न्यस्तशस्त्रस्यबालस्यविरथस्यविवर्मणः ॥ अभिमन्योर्वधंतातधार्मिकःकोनपूजयेत् ॥ ४३ ॥ एवमुक्तःसपार्थेनशिरसाभूमिमस्पृश
त् ॥ पाणिनाचैवसव्येनप्राहिणोदस्यदक्षिणम् ॥ ४४ ॥ एतत्पार्थस्यतुवचस्ततःश्रुत्वामहाद्युतिः ॥ यूपकेतुर्महाराजतूष्णीमासीदवाङ्मुखः ॥ ४५ ॥ ॥१३३॥

॥ ३४ ॥ प्रसन्नमकल्मषं ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ दक्षिणंकृत्तमात्मनःपाणिं अस्यार्जुनस्यसमीपेप्राहिणोत् प्रहितवान् ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ सकृद्विभाताःसहस्रकाशाः गरुडस्योत्तमांगेनपृष्ठेनयानंयस्य ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ प्रसक्तमन्यासक्तं ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥५५॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१॥

अर्जुनउवाच॥ ॥याप्रीतिर्धर्मराजेमेभीमेचबलिनांवरे॥नकुलेसहदेवेचसामेत्वयिशलाग्रज॥४६॥मयात्वंसमनुज्ञातःकृष्णेनचमहात्मना॥गच्छपुण्य कृताँल्लोकाञ्छिबिरौशीनरोयथा॥४७॥ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥येलोकाममविमलाःसकृद्विभाताब्रह्माद्यैःसुरवृषभैरपीष्यमाणाः॥तान्क्षिप्रंव्रजसततान्निहोत्रयाजिन्मत्तुल्योभवगरुडोत्तमांगयानः॥४८॥ ॥संजयउवाच॥ ॥उत्थितःसतुशैनेयोविमुक्तःसौमदत्तिना॥खड्गमादायचिच्छित्सुःशिरस्तस्यमहात्मनः॥४९॥निहतंपांडुपुत्रेणप्रसक्तंभूरिदक्षिणम्॥इयेषसात्यकिर्हंतुंशलाग्रजमकल्मषम्॥५०॥ निकृत्तभुजमासीनंछिन्नहस्तमिवद्विपम्॥क्रोशतांसर्वसैन्यानांनिंद्यमानःसुदुर्मनाः॥ ५१ ॥ वार्यमाणःसकृष्णेनपार्थेनचमहात्मना॥ भीमेनचक्ररक्षाभ्यामश्वत्थाम्नाकृपेणच॥५२॥कर्णेनवृषसेनेनसैंधवेनतथैवच॥विक्रोशतांचसैन्यानामवधीत्तंधृतव्रतम्॥५३॥प्रायोपविष्टायरणेपार्थेनच्छिन्नबाहवे॥सात्यकिःकौरवेयायखड्गेनापाहरच्छिरः॥ ५४॥नाभ्यनंदंतसैन्यानिसात्यकिंतेनकर्मणा॥अर्जुनेनहतंपूर्वंयज्जघानकुरूद्वहम्॥५५॥सहस्राक्षसमंचैवसिद्धचारणमानवाः॥ भूरिश्रवसमालोक्ययुद्धेप्रायगतंहतम्॥५६॥ अपूजयंततंदेवाविस्मितास्तेऽस्यकर्मभिः॥ पक्षवादांश्चसुबहून्प्रावदंस्तवसैनिकाः॥ ५७ ॥ नवार्ष्णेयस्यापराधोभवितव्यंहितत्तथा॥ तस्मान्मन्युर्नवःकार्यःक्रोधोदुःखतरोनृणाम्॥५८॥ हंतव्यश्चैववीरेणनात्रकार्याविचारणा॥विहितोह्यस्यधात्रैवमृत्युःसात्यकिराहवे॥५९॥ ॥सात्यकिरुवाच॥ ॥नहंतव्योनहंतव्यइतियन्मांप्रभाषत॥ धर्मवादैरधर्मिष्ठाधर्मकंचुकमास्थिताः॥ ६० ॥ यदाबालःसुभद्रायाःसुतःशस्त्रविनाकृतः॥ युष्माभिर्निहतोयुद्धेतदाधर्मःक्वोगतः॥६१॥ मयात्वेतत्प्रतिज्ञातंक्षेपेकस्मिंश्चिदेवहि॥ योमांनिष्पिष्यसंग्रामेजीवन्हन्यात्पदारुषा॥ ६२ ॥ समेवध्योभवेच्छत्रुर्यद्यपिस्यान्मुनिव्रतः॥ चेष्टमानंप्रतीघातेसभुजंमांसचक्षुषः॥ ६३ ॥ मन्यध्वंमृतइत्येवमेतद्वोबुद्धिलाघवम्॥युक्तोह्यस्यप्रतीघातःकृतोमेकुरुपुंगवाः॥ ६४ ॥यत्तुपार्थेनमांदृष्ट्वाप्रतिज्ञामभिरक्षता॥सखड्गोस्यहृतोबाहुरेतेनैवास्मिवंचितः॥ ६५ ॥ भवितव्यंहियद्भाविदैवंचेष्टयतीवच॥सोयंहतोविमर्देस्मिन्किमत्राधर्मचेष्टितम्॥ ६६ ॥ अपिचायंपुरागीतःश्लोकोवाल्मीकिनाभुवि॥ नहंतव्याःस्त्रियइतियद्ब्रवीषिप्लवंगम॥६७॥

क्षेपेनिंदायां जीवन्निति द्वितीयार्थेप्रथमा ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ इवेत्येवार्थे दैवमेवचेटयतीत्यन्वयः ॥ ६६ ॥ ६७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ वरदस्यार्थितार्थप्रदातुः हविर्धानमंतरेणहविर्ग्रहस्यमध्ये ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रिचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

सर्वकालंमनुष्येणव्यवसायवतासदा॥पीडाकरममित्राणांयत्स्यात्कर्तव्यमेवतत्॥६८॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एवमुक्तेमहाराजसर्वेकौरवपुंगवाः॥नस्म किंचिद्भाषंतमनसासमपूजयन् ॥ ६९ ॥ मंत्राभिपूतस्यमहाध्वरेषुयशस्विनोभूरिसहस्रदस्यच ॥ मुनेरिवारण्यगतस्यतस्यनतत्रकश्चिद्वधमभ्यनंदत्॥ ॥ ७० ॥ सुनीलकेशंवरदस्यतस्यशूरस्यपारावतलोहिताक्षम्॥ अश्वस्यमेध्यस्यशिरोनिकृत्तंन्यस्तंहविर्धानमिवांतरेण॥७१॥ सतेजसाशस्त्रकृतेनपूतोमहाहवेदेहवरंविसृज्य॥आक्रामदूर्ध्वंवरदोवरार्होव्यावृत्त्यधर्मेणपरेणरोदसी॥७२॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिभूरिश्रवोवधेत्रिचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥ १४३॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥अजितोद्रोणराधेयविकर्णकृतवर्मभिः॥तीर्णःसैन्यार्णवंवीरःप्रतिश्रुत्ययुधिष्ठिरे॥ १ ॥ सकथंकौरवेयेणसमरेष्वनिवारितः॥ निगृह्यभूरिश्रवसाबलाद्भुविनिपातितः॥ २॥ ॥संजयउवाच॥ ॥शृणुराजन्निहोत्पत्तिंशैनेयस्यययथापुरा॥यथाचभूरिश्रवसोयत्रतेसंशयोनृप ॥ ३॥ अत्रेःपुत्रोभवत्सोमःसोमस्यतुबुधःस्मृतः ॥ बुधस्यैकोमहेंद्राभःपुत्रआसीत्पुरूरवाः ॥ ४ ॥ पुरूरवसआयुस्तुआयुषोनहुषःसुतः॥ नहुषस्ययययातिस्तुराजादेवर्षिसंमतः ॥ ५॥ ययातेर्देवयान्यांतुयदुर्ज्येष्ठोऽभवत्सुतः ॥ यदोरभूदन्ववायदेवमीढइतिस्मृतः ॥ ६ ॥ यादवस्तस्यतुसुतःशूरस्त्रैलोक्यसंमतः॥ शूरस्यशौरिर्नृवरोवसुदेवोमहाशाः ॥ ७ ॥ धनुष्यनवरःशूरःकार्तवीर्यसमोयुधि ॥ तद्वीर्यश्चापितत्रैवकुलेशिनिरभून्नृप॥८॥एतस्मिन्नेवकालेतुदेवकस्यमहात्मनः॥दुहितुःस्वयंवरेराजन्सर्वक्षत्रसमागमे ॥ ९ ॥ तत्रवैदेवकींदेवींवसुदेवार्थमाशुवै ॥ निर्जित्यपार्थिवान्सर्वान्रथमारोपयच्छिनिः॥ १०॥तांदृष्ट्वादेवकींशूरोरथस्थांपुरुषर्षभः॥ नामृष्यतमहातेजाःसोमदत्तःशिनेर्नृप॥ ११ ॥ तयोर्युद्धमभूद्राजन्दिनार्धंचित्रमद्भुतम्॥ बाहुयुद्धंसुबलिनोःप्रसक्तंपुरुषर्षभ ॥ १२ ॥ शिनिनासोमदत्तस्तुप्रसह्यभुविपातितः ॥ असिमुद्यम्यकेशेषुप्रगृह्यचपदाहतः ॥ १३ ॥ मध्येराजसहस्राणांप्रेक्षकाणांसमंततः॥ कृपयाचपुनस्तेनसजीवेतिविसर्जितः ॥ १४ ॥ तदवस्थःकृतस्तेनसोमदत्तोऽथमारिष ॥ प्रासादयन्महादेवममर्षवशमास्थितः ॥ १५॥ तस्यतुष्टोमहादेवोवराणांवरदःप्रभुः॥ वरेणच्छंदयामाससतुवव्रेवरंनृपः॥ १६ ॥

अजितइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ परपरिग्रहाःपराधीनाः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ चक्रंप्रतापः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुश्चत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ तदवस्थइति ॥ १ ॥ २ ॥ हेपुंडरीकाक्षसजयद्रथस्त्रिषुधर्मेषुवर्त्ततेइतिश्रूयते केपुनस्तेत्रयोधर्माः अत्रोच्यते यदियुध्यमानोह

पुत्रमिच्छामिभगवन्योनिपात्यशिनेःसुतम्॥ मध्येराजसहस्राणांपदाहन्याच्चसंयुगे॥ १७॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासोमदत्तस्यपार्थिव॥ एवमस्त्वितितत्रोक्त्वास
देवोंतरधीयत॥ १८॥सतेनवरदानेनलब्धवान्भूरिदक्षिणम् ॥ अपातयच्चसमरेसौमदत्तिःशिनेःसुतम्॥ १९ ॥पश्यतांसर्वसैन्यानांपदाचैनमताडयत् ॥एतत्ते
कथितंराजन्यन्मांत्वंपरिपृच्छसि॥ २० ॥नहिशक्योरणेजेतुंसात्वतोमनुजर्षभैः॥लब्धलक्ष्याश्चसंग्रामेबहुशश्चित्रयोधिनः ॥ २१ ॥ देवदानवगंधर्वान्विजेता
रोह्यविस्मिताः॥स्ववीर्यविजयेयुक्तानैतेपरपरिग्रहाः ॥२२॥ नतुल्यंवृष्णिभिरिहदृश्यतेकिंचनप्रभो ॥ भूतंभव्यंभविष्यच्चबलेनभरतर्षभ ॥ २३ ॥ नज्ञातिम
वमन्यंतेवृद्धानांशासनेरताः ॥ नदेवासुरगंधर्वानयक्षोरगराक्षसाः ॥ २४ ॥ जेतारोवृष्णिवीराणांकिंपुनर्मानवारणे ॥ ब्रह्मद्रव्येगुरुद्रव्येज्ञातिस्वेचाप्यहिंस
काः ॥ २५ ॥ एतेषांरक्षितारश्चयेस्युःकस्यांचिदापदि॥ अर्थवंतोनचोत्सिक्ताब्रह्मण्याःसत्यवादिनः ॥ २६॥ समर्थान्नावमन्यंतेदीनानभ्युद्धरंतिच ॥ नित्यंदे
वपरादांतास्त्रातारश्चाविकत्थनाः॥ २७॥ तेनवृष्णिप्रवीराणांचक्रंनप्रतिहन्यते॥ अपिमेरुंवहेत्कश्चित्तरेद्वामकरालयम् ॥ २८ ॥ नतुवृष्णिप्रवीराणांसमेत्यांतं
व्रजेन्नृप ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयत्रतेसंशयःप्रभो॥ कुरुराजनरश्रेष्ठतवव्यपनयोमहान्॥ २९ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसात्यकि
प्रशंसायांचतुश्चत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥१४४॥ ॥७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥तदवस्थेहतेतस्मिन्भूरिश्रवसिकौरवे॥ यथाभूयोभवद्युद्धंतन्म
माचक्ष्वसंजय॥ १॥ ॥संजयउवाच॥ ॥भूरिश्रवसिसंक्रांतेपरलोकायभारत॥वासुदेवंमहाबाहुरर्जुनःसमचूचुदत्॥ २॥ चोदयाश्वान्भृशंकृष्णयतोराजा
जयद्रथः॥ श्रूयतेपुंडरीकाक्षत्रिषुधर्मेषुवर्तते॥ ३ ॥ प्रतिज्ञांसफलांचापिकर्तुमर्हसिमेऽनघ ॥ अस्तमेतिमहाबाहोत्वरमाणोदिवाकरः॥ ४ ॥ एतद्धिपुरुषव्याघ्रम
हदभ्युद्यतंमया॥ कार्यंसंरक्ष्यतेचैषकुरुसेनामहारथैः॥ ५॥ यथानाभ्येतिसूर्योस्तंयथासत्यंभवेद्वचः॥ चोदयाश्वांस्तथाकृष्णयथाहन्यांजयद्रथम् ॥ ६ ॥

न्यतेतदातूर्णंस्वर्गप्राप्तिरेवतस्यधर्मः अथपलायमानोहन्यतेतदानरकप्राप्तिरेवतस्यधर्मः अथमद्भयात्स्वदेशंगच्छतितदायशःशरीरनाशएवतस्यधर्मः यावदसौयुद्धाभिमुखःप्रथमधर्मेतिष्ठतितावदेवहंतुमु
चितःअतःशीघ्रमश्वांश्चोदयेति ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हयज्ञः हयहृदयज्ञः ॥ ७ ॥ आशुगैःमारुतैः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ उपहतोमोहितः विपरीतोऽन्यथाभूतप्रकृतिः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

ततःकृष्णोमहाबाहुरजतप्रतिमान्हयान् ॥ हयज्ञश्चोदयामासजयद्रथवधंप्रति ॥ ७ ॥ तंप्रायांतममोघेषुमुत्पतद्भिरिवाशुगैः ॥ त्वरमाणामहाराजसेनामुख्याः

॥ १३३ ॥ समाद्रवन् ॥ ८ ॥ दुर्योधनश्चकर्णश्चवृषसेनोथमद्रराट् ॥ अश्वत्थामाकृपश्चैवस्वयमेवचसैंधवः ॥ ९ ॥ समासाद्यचबीभत्सुःसैंधवंसमुपस्थितम् ॥ नेत्राभ्यां ७

क्रोधदीप्ताभ्यांसंप्रेक्षन्निर्दहन्निव ॥ १० ॥ ततोदुर्योधनोराजाराधेयंत्वरितोब्रवीत् ॥ अर्जुनंप्रेक्ष्यसंयातंजयद्रथवधंप्रति ॥ ११ ॥ अयंसवैकर्तनयुद्धकालोविद

र्शयस्वात्मबलंमहात्मन् ॥ यथानवध्येतरणेर्जुनेनजयद्रथःकर्णतथाकुरुष्व ॥ १२ ॥ अल्पावशेषोदिवसोन्तवीरविघातयस्वाद्यरिपुंशरौघैः ॥ दिनक्षयंप्राप्यनरप्र

वीरध्रुवोहिनःकर्णजयोभविष्यति ॥ १३ ॥ सैंधवेरक्ष्यमाणेतुसूर्यस्यास्तमनंप्रति ॥ मिथ्याप्रतिज्ञःकौंतेयःप्रवेक्ष्यतिहुताशनम् ॥ १४ ॥ अनर्जुनायांचभुविमुहू

र्तमपिमानद ॥ जीवितुंनोत्सहेरन्वैभ्रातरोस्यसहानुगाः ॥ १५ ॥ विनष्टैःपांडवेयैश्चसशैलवनकाननाम् ॥ वसुंधरामिमांकर्णभोक्ष्यामोहतकंटकाम् ॥ १६ ॥ दैवे

नोपहतःपार्थोविपरीतश्चमानद ॥ कार्याकार्यमजानानःप्रतिज्ञांकृतवान्रणे ॥ १७ ॥ नूनमात्मविनाशायपांडवेनकिरीटिना ॥ प्रतिज्ञेयंकृताकर्णजयद्रथवधंप्र

ति ॥ १८ ॥ कथंजीवतिदुर्धर्षेत्वयिराधेयफाल्गुनः ॥ अनस्तंगतआदित्येहन्यात्सैंधवकंनृपम् ॥ १९ ॥ रक्षितंमद्रराजेनकृपेणचमहात्मना ॥ जयद्रथंरणमुखेक

थंहन्याद्धनंजयः ॥ २० ॥ द्रौणिनारक्ष्यमाणंचमयादुःशासनेनच ॥ कथंप्राप्स्यतिबीभत्सुःसैंधवंकालचोदितः ॥ २१ ॥ युध्यंतेबहवःशूरालंबतेचदिवाकरः ॥

शंकेजयद्रथंपार्थोनैवप्राप्स्यतिमानद ॥ २२ ॥ सत्वंकर्णमयासार्धंशूरैश्चान्यैर्महारथैः ॥ द्रौणिनात्वंहिसहितोमद्रेशेनकृपेणच ॥ २३ ॥ युध्यस्वयत्नमास्थायपरं

पार्थेनसंयुगे ॥ एवमुक्तस्तुराधेयस्तवपुत्रेणमारिष ॥ २४ ॥ दुर्योधनमिदंवाक्यंप्रत्युवाचकुरूत्तमम् ॥ दृढलक्ष्येणवीरेणभीमसेनेनधन्विना ॥ २५ ॥ भृशंभिन्नत

नुःसंख्येशरजालैरनेकशः ॥ स्थातव्यमितितिष्ठामिरणेसंप्रतिमानद ॥ २६ ॥ नांगमिंगतिकिंचिन्मेसंतप्तस्यमहेषुभिः ॥ योत्स्यामितुयथाशक्त्यात्वदर्थंजीवितं

मम ॥ २७ ॥ यथापांडवमुख्योसौनहनिष्यतिसैंधवम् ॥ नहिमेयुध्यमानस्यसायकानस्यतःशितान् ॥ २८ ॥ सैंधवंप्राप्स्यतेवीरःसव्यसाचीधनंजयः ॥ यत्तुभ

क्तिमताकार्यंसततंहितकांक्षिणा ॥ २९ ॥ तत्करिष्यामिकौरव्यजयोदैवेप्रतिष्ठितः ॥ सैंधवार्थेपरंयत्नंकरिष्याम्यद्यसंयुगे ॥ ३० ॥ ॥ १३५ ॥

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ दृढलक्ष्येणदृढप्रहारेण ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ प्रतिष्ठितोअधीनः ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

त्वत्प्रियार्थंमहाराजजयोदैवेप्रतिष्ठितः॥ अद्ययोत्स्येर्जुनमहंपौरुषंस्वंव्यपाश्रितः ॥ ३१ ॥ त्वदर्थेपुरुषव्याघ्रजयोदैवेप्रतिष्ठितः ॥ अद्ययुद्धंकुरुश्रेष्ठममपार्थस्य
चोभयोः॥ ३२ ॥ पश्यंतुसर्वसैन्यानिदारुणंलोमहर्षणम्॥ कर्णकौरवयोरेवंरणेसंभाषमाणयोः॥ ३३॥ अर्जुनोनिशितैर्बाणैर्जघानतववाहिनीम्॥ चिच्छेदनि
शितैर्बाणैःशूराणामनिवर्तिनाम्॥ ३४॥ भुजान्परिघसंकाशान्हस्तिहस्तोपमान्रणे॥ शिरांसिचमहाबाहुश्चिच्छेदनिशितैःशरैः॥ ३५॥ हस्तिहस्तान्हयग्रीवारथा
क्षांश्चसमंततः ॥ शोणिताक्तान्हयारोहान्गृहीतप्रासतोमरान् ॥ ३६॥ क्षुरैश्चिच्छेदबीभत्सुर्द्विधैकैकंत्रिधैवच॥ हयान्वारणमुख्यांश्चप्रापतंतसमंततः॥ ३७॥
ध्वजाश्छत्राणिचापानिचामराणिशिरांसिच॥ कक्षमग्निरिवोद्धूतःप्रदहंस्तववाहिनीम्॥ ३८॥ अचिरेणमहींपार्थश्चकाररुधिरोत्तराम्॥ हतभूयिष्ठयोधंतत्कृ
त्वातवबलंबली॥ ३९॥ आससाददुराधर्षःसैंधवंसत्यविक्रमः॥ बीभत्सुर्भीमसेनेनसात्वतेनचरक्षितः॥ ४० ॥ प्रबभौभरतश्रेष्ठज्वलन्निवहुताशनः॥ तंतथा
वस्थितंदृष्ट्वात्वदीयावीर्यसंपदा॥ ४१॥ नामृष्यंतमहेष्वासाःपांडवंपुरुषर्षभाः॥ दुर्योधनश्चकर्णश्चवृषसेनोथमद्रराट्॥ ४२॥ अश्वत्थामाकृपश्चैवस्वयमेवच
सैंधवः॥ संनद्धाःसैंधवस्यार्थेसमावृण्वन्किरीटिनम्॥ ४३॥ नृत्यंतंरथमार्गेषुधनुर्ज्यातलनिःस्वनैः॥ संग्रामकोविदंपार्थंसर्वेयुद्धविशारदाः॥ ४४ ॥ अभीताः
पर्यवर्तंतव्यादितास्यमिवांतकम्॥ सैंधवंपृष्ठतःकृत्वाजिघांसंतोच्युतार्जुनौ॥ ४५॥ सूर्यास्तमनमिच्छंतोलोहितायतिभास्करे ॥ तेभुजैर्भोगिभोगाभैर्धनूंष्यान
म्यसायकान् ॥ ४६ ॥ मुमुचुःसूर्यरश्म्याभाञ्छतशःफाल्गुनंप्रति ॥ ततस्तानस्यमानांश्चकिरीटीयुद्धदुर्मदः ॥ ४७ ॥ द्विधात्रिधाष्टधैकैकंछित्त्वाविव्याधतान्
रथान्॥ सिंहलांगूलकेतुस्तुदर्शयन्वीर्यमात्मनः ॥ ४८ ॥ शारद्वतीसुतोराजन्नर्जुनंप्रत्यवारयत्॥ सविद्ध्वादशभिःपार्थंवासुदेवंचसप्तभिः॥ ४९ ॥ अतिष्ठद्रथ
मार्गेषुसैंधवंप्रतिपालयन् ॥ अथैनंकौरवश्रेष्ठाःसर्वएवमहारथाः ॥ ५० ॥ महतारथवंशेनसर्वतःप्रत्यवारयन्॥ विस्फारयंतश्चापानिविसृजंतश्चसायकान्
॥ ५१ ॥ सैंधवंपर्यरक्षंतशासनात्तनयस्यते॥ ततःपार्थस्यशूरस्यबाह्वोर्बलमदृश्यत ॥ ५२ ॥ इषूणामक्षयत्वंचधनुषोगांडिवस्यच॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यद्रौणेःशा
रद्वतस्यच ॥ ५३ ॥ एकैकंदशभिर्बाणैःसर्वानेवसमार्पयत् ॥ तंद्रौणिःपंचविंशत्यावृषसेनश्चसप्तभिः ॥ ५४॥ दुर्योधनस्तुविंशत्याकर्णशल्यौत्रिभिस्त्रिभिः॥ त
एनमभिगर्जंतोविध्यंतश्चपुनःपुनः॥ ५५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ युध्यतांप्रेक्षणीयावित्यन्वयः

विधुन्वंतश्चचापानिसर्वतःप्रत्यवारयन् ॥ श्लिष्टंचसर्वतश्चक्रूरथमंडलमाशुते ॥ ५६ ॥ सूर्यास्तमनमिच्छंतस्त्वरमाणामहारथाः ॥ तएनमभिनर्दंतोविधुन्वा नाधनूंषिच ॥ ५७ ॥ सिषिचुर्मार्गणैस्तीक्ष्णैर्गिरिंमेघाइवांबुभिः ॥ तेमहास्त्राणिदिव्यानितत्रराजन्व्यदर्शयन् ॥ ५८ ॥ धनंजयस्यगात्रेतुशूराःपरिघबाहवः ॥ हतभूयिष्ठयोधंतत्कृत्वातवबलंबली ॥ ५९ ॥ आससाददुराधर्षःसैंधवंसत्यविक्रमः ॥ तंकर्णःसंयुगेराजन्प्रत्यवारयदाशुगैः ॥ ६० ॥ मिषतोभीमसेनस्यसात्व तस्यचभारत ॥ तंपार्थोदशभिर्बाणैःप्रत्यविध्यद्रणाजिरे ॥ ६१ ॥ सूतपुत्रंमहाबाहुःसर्वसैन्यस्यपश्यतः ॥ सात्वतश्चत्रिभिर्बाणैःकर्णंविव्याधमारिष ॥ ६२ ॥ भीमसेनस्त्रिभिश्चैवपुनःपार्थश्चसप्तभिः ॥ तान्कर्णःप्रतिविव्याधषष्ट्याषष्ट्यामहारथः ॥ ६३ ॥ तद्युद्धमभवद्राजन्कर्णस्यबहुभिःसह ॥ तत्राद्भुतमपश्यामसूतपुत्र स्यमारिष ॥ ६४ ॥ यदेकःसमरेक्रुद्धस्त्रीन्रथान्पर्यवारयत् ॥ फाल्गुनस्तुमहाबाहुःकर्णंवैकर्तनंरणे ॥ ६५ ॥ सायकानांशतेनैवसर्वमर्मस्वताडयत् ॥ रुधिरो क्षितसर्वांगःसूतपुत्रःप्रतापवान् ॥ ६६ ॥ शरैःपंचाशतावीरःफाल्गुनंप्रत्यविध्यत ॥ तस्यतल्लाघवंदृष्ट्वानामृष्यतरणेऽर्जुनः ॥ ६७ ॥ ततःपार्थोधनुश्छित्त्वावि व्याधैनंस्तनांतरे ॥ सायकैर्नवभिर्वीरस्त्वरमाणोधनंजयः ॥ ६८ ॥ अथान्यद्धनुरादायसूतपुत्रःप्रतापवान् ॥ सायकैरष्टसाहस्रैश्छादयामासपांडवम् ॥ ६९ ॥ तांबाणवृष्टिमतुलांकर्णचापसमुत्थिताम् ॥ व्यधमत्सायकैःपार्थःशलभानिवमारुतः ॥ ७० ॥ छादयामासचतदासायकैरर्जुनोरणे ॥ पश्यतांसर्वयोधानांदर्शयन् पाणिलाघवम् ॥ ७१ ॥ वधार्थंचास्यसमरेसायकंसूर्यवर्चसम् ॥ चिक्षेपत्वरयायुक्तस्त्वराकालेधनंजयः ॥ ७२ ॥ तमापतंतंवेगेनद्रौणिश्चिच्छेदसायकम् ॥ अर्ध चंद्रेणतीक्ष्णेनसच्छिन्नःप्रापतद्भुवि ॥ ७३ ॥ कर्णोपिद्विषतांहंताछादयामासफाल्गुनम् ॥ सायकैर्बहुसाहस्रैःकृतप्रतिकृतेप्सया ॥ ७४ ॥ तौवृषाविवनर्दंतौनर सिंहौमहारथौ ॥ सायकैस्तुप्रतिच्छन्नंचक्रतुःखमजिह्मगैः ॥ ७५ ॥ अदृश्यौचशरौघैस्तौनिघ्नंताबितरेतरम् ॥ कर्णपार्थोस्मितिष्ठत्वंकर्णोहंतिष्ठफाल्गुन ॥ ७६ ॥ इत्येवंतर्जयंतौतौवाक्शल्यैस्तुदतांतदा ॥ युध्यतांसमरेवीरौचित्रंलघुचसुष्ठुच ॥ ७७ ॥ प्रेक्षणीयौचाभवतांसर्वयोधसमागमे ॥ प्रशस्यमानौसमरेसिद्धचारण पन्नगैः ॥ ७८ ॥ अयुध्येतांमहाराजपरस्परवधैषिणौ ॥ ततोदुर्योधनोराजंस्तावकानभ्यभाषत ॥ ७९ ॥ यत्नाद्रक्षतराधेयंनाहत्वासमरेर्जुनम् ॥ निवर्तिष्यतिरा धेयइतिमामुक्तवान्वृषः ॥ ८० ॥

॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ प्राप्ययुद्धमितिशेषः ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ आस्यसमंततःक्षिप्त्वा ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ॥ इतिद्रोण

एतस्मिन्नंतरेराजन्दृष्ट्वाकर्णस्यविक्रमम् ॥ आकर्णमुक्तैरिषुभिःकर्णस्यचतुरोहयान् ॥ ८१ ॥ अनयत्प्रेतलोकायचतुर्भिःश्वेतवाहनः ॥ सारथिंचास्यभल्लेनरथ
नीडादपातयत् ॥ ८२ ॥ छादयामाससशरैस्तवपुत्रस्यपश्यतः ॥ संछाद्यमानःसमरेहताश्वोहतसारथिः ॥ ८३ ॥ मोहितःशरजालेनकर्तव्यंनाभ्यपद्यत ॥ तंतथा
विरथंदृष्ट्वारथमारोप्यतंतदा ॥ ८४ ॥ अश्वत्थामामहाराजभूयोर्जुनमयोधयत् ॥ मद्रराजश्चकौंतेयमविध्यत्त्रिंशताशरैः ॥ ८५ ॥ शारद्वतस्तुविंशत्यावासुदेवं
समार्पयत् ॥ धनंजयंद्वादशभिराजघानशिलीमुखैः ॥ ८६ ॥ चतुर्भिःसिंधुराजश्चवृषसेनश्चसप्तभिः ॥ पृथक्पृथङ्महाराजविव्यधुःकृष्णपांडवौ ॥ ८७ ॥ तथै
वतान्प्रत्यविध्यत्कुंतीपुत्रोधनंजयः ॥ द्रोणपुत्रंचतुःषष्ट्यामद्रराजंशतेनच ॥ ८८ ॥ सैंधवंदशभिर्बाणैर्वृषसेनंत्रिभिःशरैः ॥ शारद्वतंचविंशत्याविद्ध्वापार्थोननाद
दह ॥ ८९ ॥ तेप्रतिज्ञाप्रतीघातमिच्छंतःसव्यसाचिनः ॥ सहितास्तावकास्तूर्णमभिपेतुर्धनंजयम् ॥ ९० ॥ अथार्जुनःसर्वतोवारुणास्त्रंप्रादुश्चक्रेत्रासयन्धार्त
राष्ट्रान् ॥ तंप्रत्युदीयुःकुरवःपांडुपुत्रंरथैर्महार्हैःशरवर्षाण्यवर्षन् ॥ ९१ ॥ ततस्तुतस्मिंस्तुमुलेसमुत्थितेसुदारुणेभारतमोहनीये ॥ नोमुह्यतप्राप्यसराजपुत्रःकि
रीटमालीव्यसृजच्छरौघान् ॥ ९२ ॥ राज्यप्रेप्सुःसव्यसाचीकुरूणांस्मरन्क्लेशान्द्वादशवर्षवृत्तान् ॥ गांडीवमुक्तैरिषुभिर्महात्मासर्वादिशोव्यावृणोदप्रमे
यः ॥ ९३ ॥ प्रदीप्तोल्कमभवच्चांतरिक्षंमृतेषुदेहेष्वपतन्वयांसि ॥ यत्पिंगलज्येनकिरीटमालीक्रुद्धोरिपूनाजगवेनहंति ॥ ९४ ॥ ततःकिरीटीमहतामहायशाःशरा
सनेनास्यशराननीकजित् ॥ हयप्रवेकोत्तमनागधूर्णितान्कुरुप्रवीरानिषुभिर्व्यपातयत् ॥ ९५ ॥ गदाश्चगुर्वीःपरिघानयस्मयानसींश्चशक्तीश्चरणेनराधिपाः ॥
महांतिशस्त्राणिचभीमदर्शनाःप्रगृह्यपार्थंसहसाभिदुद्रुवुः ॥ ९६ ॥ ततोयुगांताभ्रसमस्वनंमहन्महेंद्रचापप्रतिमंचगांडिवम् ॥ चकर्षदोर्भ्यांविहसन्भृशंययौ
दहंस्त्वदीयान्यमराष्ट्रवर्धनः ॥ ९७ ॥ सतानुदीर्णान्सरथान्सवारणान्पदातिसंघांश्चमहाधनुर्धरः ॥ विपन्नसर्वायुधजीवितान्रणेचकारवीरोयमराष्ट्रवर्धनान्
॥ ९८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिसंकुलयुद्धेपंचचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
॥ संजयउवाच ॥ ॥ श्रुत्वानिनादंधनुषश्चतस्यविस्पष्टमुत्कुष्टमिवांतकस्य ॥ शक्राशनिस्फोटसमंसुघोरंविकृष्यमाणस्यधनंजयेन ॥ १ ॥

पर्वणिटीकायांपंचचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ श्रुत्वेति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्रासोद्विग्नंतथोद्भ्रांतंत्वदीयंतद्बलंनृप॥ युगांतवातसंक्षुब्धंचलद्वीचितरंगितम् ॥ २॥ प्रलीनमीनमकरंसागरांभइवाभवत् ॥ सरणेव्यचरत्पार्थःप्रेक्ष्यमाणोधनं
जयः॥ ३ ॥ युगपद्दिक्षुसर्वासुसर्वाण्यस्त्राणिदर्शयन्॥ आददानंमहाराजसंदधानंचपांडवम्॥ ४ ॥ उत्कर्षंतंसृजंतंचनस्मपश्यामलाघवात्॥ ततःक्रुद्धोमहावा
हुरैंद्रमस्त्रंदुरासदम्॥ ५॥ प्रादुश्चक्रेमहाराजत्रासयन्सर्वभारतान्॥ ततःशराःप्रादुरासन्दिव्यास्त्रप्रतिमंत्रिताः॥ ६॥ प्रदीप्ताश्चशिखिमुखाःशतशोथसहस्रशः॥
आकर्णपूर्णनिर्मुक्तैरग्न्यर्कांशुनिभैःशरैः॥ ७॥ नभोभवत्तद्दुष्प्रेक्ष्यमुल्काभिरिवसंवृतम् ॥ ततःशस्त्रांधकारंतत्कौरवैःसमुदीरितम् ॥ ८॥ अशक्यंमनसाप्यन्यैः
पांडवःसंभ्रमन्निव॥ नाशयामासविक्रम्यशरैर्दिव्यास्त्रमंत्रितैः॥ ९ ॥ नैशंतमोंशुभिःक्षिप्रंदिनादाविवभास्करः॥ ततस्तुतावकंसैन्यंदीप्तैःशरगभस्तिभिः॥ १० ॥
आक्षिपत्पल्वलांबूनिनिदाघार्कइवप्रभुः॥ ततोदिव्यास्त्रविदुषाप्रहिताःसायकांशवः॥ ११ ॥ समाप्लुवन्द्विषत्सैन्यंलोकंभानोरिवांशवः ॥ अथापरेसमुत्सृष्टावि
शिखास्तिग्मतेजसः॥ १२ ॥ हृदयान्याशुवीराणांविविशुःप्रियबंधुवत् ॥ यएनमीयुःसमरेत्वद्योधाःशूरमानिनः ॥ १३ ॥ शलभाइवतेदीप्तमग्निंप्राप्ययुःक्ष
यम्॥ एवंसम्मृद्नन्शत्रूणांजीवितानियशांसिच॥ १४ ॥ पार्थश्चचारसंग्रामेमृत्युर्विग्रहवानिव ॥ सकिरीटानिवस्त्राणिसांगदान्विपुलान्भुजान्॥ १५॥ सकुंड
लयुगान्कर्णान्केषांचिदहरच्छरैः॥ सतोमरान्गजस्थानांसप्रासान्हयसादिनाम् ॥ १६ ॥ सचर्मणःपदातीनांरथिनांचसधन्वनः ॥ सप्रतोदान्नियंतॄणांबाहूं
श्चिच्छेदपांडवः॥ १७॥ प्रदीप्तोग्रशरार्चिष्मान्बभौतत्रधनंजयः॥ सविस्फुलिंगाग्रशिखोज्वलन्निवहुताशनः ॥ १८॥ तंदेवराजप्रतिमंसर्वशस्त्रभृतांवरम्॥
युगपद्दिक्षुसर्वासुरथस्थंपुरुषर्षभम्॥ १९॥ निक्षिपंतंमहास्त्राणिप्रेक्षणीयंधनंजयम्॥ नृत्यंतंरथमार्गेषुधनुर्ज्यातलनादिनम्॥ २० ॥ निरीक्षितुंनशेकुस्तेयत्नवं
तोऽपिपार्थिवाः॥ मध्यंदिनगतंसूर्यंप्रतपंतमिवांबरे॥ २१ ॥ दीप्तोग्रसंभृतशरःकिरीटीविरराजह॥ वर्षास्विवोदीर्णजलःसेंद्रधन्वांबुदोमहान्॥ २२॥ महास्त्रसं
प्लवेतस्मिन्जिष्णुनासंप्रवर्तिते॥ सुदुस्तरेमहाघोरेममज्जुर्योधपुंगवाः॥ २३॥ उत्कृत्तवदनैर्देहैःशरीरैःकृत्तबाहुभिः॥ भुजैश्चपाणिनिर्मुक्तैःपाणिभिर्व्यंगुलीकृतैः
॥ २४ ॥ कृत्ताग्रहस्तैःकरिभिःकृत्तदंतैर्मदोत्कटैः॥ हयैश्चविधुरग्रीवैरथैश्चशकलीकृतैः ॥ २५ ॥ निकृत्तांत्रैःकृत्तपादैस्तथान्यैःकृत्तसंधिभिः॥ निश्चेष्टैर्विस्फुरद्भि ॥१३७॥
श्चशतशोथसहस्रशः॥ २६ ॥ मृत्योराघातललितंतत्पार्थायोधनंमहत्॥ अपश्याममहीपालभीरूणांभयवर्धनम्॥ २७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१॥४२ ॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥ कदंबीकृत्यकदंबकुसुमानीवकृत्वा ॥ ४८॥४९॥५०॥५१॥

आक्रीडमिवरुद्रस्यपुराभ्यर्दयतःपशून् ॥ गजानांक्षुरनिर्मुक्तैःकरैःसभुजगेवभूः ॥ २८ ॥ क्वचिद्बभौस्रग्विणीववक्त्रपद्मैःसमाचिता ॥ विचित्रोष्णीषमुकुटैःकेयूरांगदकुंडलैः ॥ २९ ॥ स्वर्णचित्रतनुत्रैश्चभांडैश्चगजवाजिनाम् ॥ किरीटशतसंकीर्णातत्रतत्रसमाचिता ॥ ३० ॥ विरराजभृशंचित्रामहीनववधूरिव ॥ मज्जामेदःकर्दमिनींशोणितौघतरंगिणीं ॥ ३१ ॥ मर्मास्थिभिरगाधांचकेशशैवलशाद्वलाम् ॥ शिरोबाहूपलतटांरुग्णक्रोडास्थिसंकटाम् ॥ ३२ ॥ चित्रध्वजपताकाढ्यांछत्रचापोर्मिमालिनीं ॥ विगतासुमहाकायांगजदेहाभिसंकुलाम् ॥ ३३ ॥ रथोडुपशताकीर्णांहयसंघातरोधसम् ॥रथचक्रयुगेषाक्षकूबरैरतिदुर्गमाम् ॥ ३४ ॥ प्रासासिशक्तिपरशुविशिखाहिदुरासदाम् ॥ बलकंकमहानक्रांगोमायुमकरोत्कटाम् ॥ ३५ ॥ गृध्रोदग्रमहाग्राहांशिवाविरुतभैरवाम् ॥ नृत्यत्प्रेतपिशाचाद्यैर्भूताकीर्णांसहस्रशः ॥ ३६ ॥ गतासुयोधनिश्चेष्टशरीरशतवाहिनीम् ॥ महाप्रतिभयांरौद्रांघोरांवैतरणीमिव ॥ ३७ ॥ नदींप्रवर्तयामासभीरूणांभयवर्धिनीम् ॥ तंदृष्ट्वातस्यविक्रांतमंतकस्येवरूपिणः ॥ ३८ ॥ अभूतपूर्वंकुरुषुभयमागाद्रणाजिरे ॥ ततआदायवीराणामस्त्रैरस्त्राणिपांडवः ॥ ३९ ॥ आत्मानंरौद्रमास्थायरौद्रकर्मण्यधिष्ठितः ॥ ततोरथवरान्राजन्नत्यतिक्रामदर्जुनः ॥ ४० ॥ मध्यंदिनगतंसूर्यंप्रतपंतमिवांबरे ॥ नशेकुःसर्वभूतानिपांडवंप्रतिवीक्षितुम् ॥ ४१ ॥ प्रसृतांस्तस्यगांडीवाच्छरव्रातान्महात्मनः ॥ संग्रामेसंप्रपश्यामोहंसपंक्तिरिवांबरे ॥ ४२ ॥ विनिवार्यसवीराणामस्त्रैरस्त्राणिसर्वतः ॥ दर्शयन्रौद्रमात्मानमुग्रेकर्मणिधिष्ठितः ॥ ४३ ॥ सतान्रथवरान्राजन्नत्याक्रामत्तदार्जुनः ॥ मोहयन्निवनाराचैर्जयद्रथवधेप्सया ॥ विसृजन्दिक्षुसर्वासुशरानंसितसारथिः ॥ ४४ ॥ सरथोव्यचरत्तूर्णंप्रेक्षणीयोधनंजयः ॥ भ्रमंतइवशूरस्यशरव्राताममहात्मनः ॥ ४५ ॥ अदृश्यंतांतरिक्षस्थाःशतशोथसहस्रशः ॥ आददानंमहेष्वासंसंदधानंचसायकम् ॥ ४६ ॥ विसृजंतंचकौंतेयंनानुपश्यामवैतदा ॥ तथासर्वादिशोराजन्सर्वांश्चरथिनोरणे ॥ ४७ ॥ कदंबीकृत्यकौंतेयोजयद्रथमुपाद्रवत् ॥ विव्याधचचतुःषष्ट्याशराणांनतपर्वणाम् ॥ ४८ ॥ सैंधवाभिमुखंयांतंयोधाःसंप्रेक्ष्यपांडवम् ॥ न्यवर्तंतरणाद्वीरानिराशास्तस्यजीविते ॥ ४९ ॥ योयोभ्यधावदाक्रंदेतावकःपांडवंरणे ॥ तस्यतस्यांतगाबाणाःशरीरेन्यपतन्प्रभो ॥ ५० ॥ कबंधसंकुलंचक्रेतवसैन्यंमहारथः ॥ अर्जुनोजयतांश्रेष्ठःशरैरग्न्यंशुसंनिभैः ॥ ५१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एवंतत्तवराजेंद्रचतुरंगवलंतदा ॥ व्याकुलीकृत्यकौंतेयोजयद्रथमुपाद्रवत् ॥ ५२ ॥ द्रौणिंपंचाशताविध्यद्वृषसेनंत्रिभिःशरैः ॥ कृपायमाणःकौंतेयःकृपंनव
 भिरार्दयत् ॥ ५३ ॥ शल्यंषोडशभिर्वाणैःकर्णंद्वात्रिंशताशरैः ॥ सैंधवंतुचतुःषष्ट्याविद्धासिंहइवानदत् ॥ ५४ ॥ सैंधवस्तुतथाविद्धःशरैर्गांडीवधन्वना ॥ नचक्ष
मेसुसंक्रुद्धस्तोत्रार्दितइवद्विपः ॥ ५५ ॥ सवराहध्वजस्तूर्णंगार्ध्रपत्रानजिह्मगान् ॥ क्रुद्धाशीविषसंकाशान्कर्मारपरिमार्जितान् ॥ ५६ ॥ आकर्णपूर्णान्चिक्षे
पफाल्गुनस्यरथंप्रति ॥ त्रिभिस्तुविद्धागोविंदंनाराचैःषड्भिरर्जुनम् ॥ ५७ ॥ अष्टभिर्वाजिनोविध्यद्ध्वजंचैकेनपत्रिणा ॥ सविक्षिप्यार्जुनस्तूर्णंसैंधवप्रहितान्
शरान् ॥ ५८ ॥ युगपत्तस्यचिच्छेदशराभ्यांसैंधवस्यह ॥ सारथेश्चशिरःकायाद्ध्वजंचसमलंकृतम् ॥ ५९ ॥ सच्छिन्नयष्टिःसुमहान्धनंजयशराहतः ॥ वराहःसिं
धुराजस्यपपाताग्निशिखोपमः ॥ ६० ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुद्रुतंगच्छतिभास्करे ॥ अब्रवीत्पांडवंराजंस्त्वरमाणोजनार्दनः ॥ ६१ ॥ एषमध्येकृतःषड्भिःपार्थवी
रैर्महारथैः ॥ जीवितेप्सुर्महाबाहोभीतस्तिष्ठतिसैंधवः ॥ ६२ ॥ एताननिर्जित्यरणेषड्रथान्पुरुषर्षभ ॥ नशक्यःसैंधवोहंतुंयतोनिर्व्याजमर्जुन ॥ ६३ ॥ योग
मत्रविधास्यामिसूर्यस्यावरणंप्रति ॥ अस्तंगतइतिव्यक्तंद्रक्ष्यत्येकःससिंधुराट् ॥ ६४ ॥ हर्षेणजीविताकांक्षीविनाशार्थंतवप्रभो ॥ नगोप्स्यतिदुराचारःस
आत्मानंकथंचन ॥ ६५ ॥ तत्रच्छिद्रेप्रहर्तव्यंत्वयास्यकुरुसत्तम ॥ व्यपेक्षानैवकर्तव्यागतोस्तमितिभास्करः ॥ ६६ ॥ एवमस्त्वितिबीभत्सुःकेशवंप्रत्यभाष
त ॥ ततोसृजत्तमःकृष्णःसूर्यस्यावरणंप्रति ॥ ६७ ॥ योगीयोगेनसंयुक्तोयोगिनामीश्वरोहरिः ॥ सृष्टेतमसिकृष्णेनगतोस्तमितिभास्करः ॥ ६८ ॥ त्वदीयाज
हृषुर्योधाःपार्थनाशान्नराधिप ॥ तेप्रहृष्टारणेराजन्नापश्यन्सैनिकारविम् ॥ ६९ ॥ उन्नाम्यवक्त्राणितदासचराजाजयद्रथः ॥ वीक्षमाणेततस्तस्मिन्सिंधुरा
जेदिवाकरम् ॥ ७० ॥ पुनरेवाब्रवीत्कृष्णोधनंजयमिदंवचः ॥ पश्यसिंधुपतिंवीरंप्रेक्षमाणंदिवाकरम् ॥ ७१ ॥ भयंहिविप्रमुच्यैतत्त्वत्तोभरतसत्तम ॥ अयंकालो
महाबाहोवधायास्यदुरात्मनः ॥ ७२ ॥ छिंधिमूर्धानमस्याशुकुरुसाफल्यमात्मनः ॥ इत्येवंकेशवेनोक्तःपांडुपुत्रःप्रतापवान् ॥ ७३ ॥ न्यवधीत्तावकंसैन्यंशरै
रर्काग्निसंनिभैः ॥ कृपंविव्याधविंशत्याकर्णंपंचाशताशरैः ॥ ७४ ॥ शल्यंदुर्योधनंचैवषड्भिःषड्भिरताडयत् ॥ वृषसेनंतथाष्टाभिःषष्ट्यासैंधवमेवच ॥ ७५ ॥ त
थैवचमहाबाहुस्त्वदीयान्पांडुनंदनः ॥ गाढंविद्धाशरैराजन्जयद्रथमुपाद्रवत् ॥ ७६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥

तंसमीपस्थितंदृष्ट्वालेलिहानमिवानलम् ॥ जयद्रथस्यगोप्तारःसंशयंपरमंगताः ॥ ७७ ॥ ततःसर्वेमहाराजतवयोधाजयैषिणः ॥ सिषिचुःशरधाराभिःपाकशा
सनिमाहवे ॥ ७८ ॥ संछाद्यमानःकौंतेयःशरजालैरनेकशः ॥ अक्रुध्यत्समहाबाहुरजितःकुरुनंदनः ॥ ७९ ॥ ततःशरमयंजालंतुमुलंपाकशासनिः ॥ व्यसृज
त्पुरुषव्याघ्रस्तवसैन्यजिघांसया ॥ ८० ॥ तेहन्यमानावीरेणयोधाराजन्रणेतव ॥ प्रजहुःसैंधवंभीताद्वौसमंनाप्यधावताम् ॥ ८१ ॥ तत्राद्भुतमपश्यामकुंतीपु
त्रस्यविक्रमम् ॥ तादृङ्नभावीभूतोवायच्चकारमहायशाः ॥ ८२ ॥ द्विपान्द्विपगतांश्चैवहयान्हयगतानपि ॥ तथासरथिनश्चैवन्यहन्रुद्रःपशूनिव ॥ ८३ ॥ नतत्र
समरेकश्चिन्मयादृष्टोनराधिप ॥ गजोवाजीनरोवापियोनपार्थशराहतः ॥ ८४ ॥ रजसातमसाचैवयोधाःसंछन्नचक्षुषः ॥ कश्मलंप्राविशन्घोरंनान्वजानन्प
रस्परम् ॥ ८५ ॥ तेशरैर्भिन्नमर्माणःसैनिकाःपार्थचोदितैः ॥ बभ्रमुश्चस्खलुःपेतुःसेदुर्मम्लुश्चभारत ॥ ८६ ॥ तस्मिन्महाभीषणकेप्रजानामिवसंक्षये ॥ रणेमह
तिदुष्पारेवर्तमानेसुदारुणे ॥ ८७ ॥ शोणितस्यप्रसेकेनशीघ्रत्वादनिलस्यच ॥ अशाम्यत्तद्रजोभौममस्रुक्सिक्तेधरातले ॥ ८८ ॥ आनाभिनिरमज्जंश्चरथच
क्राणिशोणिते ॥ मत्तावेगवताराजंस्तावकानांरणांगने ॥ ८९ ॥ हस्तिनश्चहतारोहादारितांगाःसहस्रशः ॥ स्वान्यनीकानिमृद्नंतआर्तनादाःप्रदुद्रुवुः ॥ ९० ॥
हयाश्चपतितारोहाःपत्तयश्चनराधिप ॥ प्रदुद्रुवुर्भयाद्राजन्धनंजयशराहताः ॥ ९१ ॥ मुक्तकेशाविकवचाःक्षरंतःक्षतजंक्षतैः ॥ प्रापलायंतसंत्रस्तास्त्यक्त्वारण
शिरोजनाः ॥ ९२ ॥ ऊरुग्राहगृहीताश्चकेचित्तत्राभवन्भुवि ॥ हतानांचापरेमध्येद्विरदानांनिलिल्यिरे ॥ ९३ ॥ एवंतवबलंराजन्द्रावयित्वाधनंजयः ॥ न्यवधी
त्सायकैर्घोरैःसिंधुराजस्यरक्षिणः ॥ ९४ ॥ द्रौणिंकृपंकर्णशल्यौवृषसेनंसुयोधनम् ॥ छादयामासतीव्रेणशरजालेनपांडवः ॥ ९५ ॥ नगृह्णन्नक्षिपन्राजन्मुंच
न्नापिचसंदधन् ॥ अदृश्यतार्जुनःसंख्येशीघ्रास्त्रत्वात्कथंचन ॥ ९६ ॥ धनुर्मंडलमेवास्यदृश्यतेस्मास्यतःसदा ॥ सायकाश्चव्यदृश्यंतनिश्चरंतःसमंततः ॥ ९७ ॥
कर्णस्यतुधनुश्छित्त्वावृषसेनस्यचैवह ॥ शल्यस्यसूतंभल्लेनरथनीडादपातयत् ॥ ९८ ॥ गाढविद्धावुभौकृत्वाशरैःस्वस्रीयमातुलौ ॥ अर्जुनोजयतांश्रेष्ठोद्रौणिशा
रद्वतौरणे ॥ ९९ ॥ एवंतान्व्याकुलीकृत्यत्वदीयानांमहारथान् ॥ उज्जहारशरंघोरंपांडवोनलसंनिभम् ॥ १०० ॥ इंद्राशनिसमप्रख्यंदिव्यमस्त्राभिमंत्रितम् ॥ सर्व
भारसहंशश्वद्गंधमाल्यार्चितंमहत् ॥ १०१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वज्रेणास्त्रेणसंयोज्यविधिवत्कुरुनंदनः ॥ समादधन्महाबाहुर्गांडीवेक्षिप्रमर्जुनः ॥ २ ॥ तस्मिन्संधीयमानेतुशरेज्वलनतेजसि ॥ अंतरिक्षेमहानादोभूताना
॥१३९॥ मभवन्नृप ॥ ३ ॥ अब्रवीच्चपुनस्तत्रत्वरमाणोजनार्दनः ॥ धनंजयशिरश्छिंधिसैंधवस्यदुरात्मनः ॥ ४ ॥ अस्तंमहीधरश्रेष्ठंयियासतिदिवाकरः ॥ शृणुष्वैतच्च
वाक्यंमेजयद्रथवधंप्रति ॥ ५ ॥ वृद्धक्षत्रःसैंधवस्यपिताजगतिविश्रुतः ॥ सकालेनेहमहतासैंधवंप्राप्तवान्सुतम् ॥ ६ ॥ जयद्रथममित्रघ्नंवागुवाचाशरीरिणी ॥
नृपमंतर्हितावाणीमेघदुंदुभिनिःस्वना ॥ ७ ॥ तवात्मजोमनुष्येंद्रकुलशीलदमादिभिः ॥ गुणैर्भविष्यतिविभोसदृशोवंशयोर्द्वयोः ॥ ८ ॥ क्षत्रियप्रवरोलोकेनि
त्यंशूराभिसत्कृतः ॥ किंत्वस्ययुध्यमानस्यसंग्रामेक्षत्रियर्षभः ॥ ९ ॥ शिरश्छेत्स्यतिसंक्रुद्धःशत्रुश्चालक्षितोभुवि ॥ एतच्छ्रुत्वासिंधुराजोध्यात्वाचिरमरिंदमः
॥ ११० ॥ ज्ञातीन्सर्वानुवाचेदंपुत्रस्नेहाभिचोदितः ॥ संग्रामेयुध्यमानस्यवहतोमहतींधुरम् ॥ ११ ॥ धरण्यांममपुत्रस्यपातयिष्यतियःशिरः ॥ तस्यापिशतधामू
र्धाफलिष्यतिनसंशयः ॥ १२ ॥ एवमुक्त्वाततोराज्येस्थापयित्वाजयद्रथम् ॥ वृद्धक्षत्रोवनंयातस्तपश्चोग्रंसमास्थितः ॥ १३ ॥ सोयंतप्यतितेजस्वीतपोघोरंदुरा
सदम् ॥ समंतपंचकादस्माद्बहिर्वानरकेतन ॥ १४ ॥ तस्माज्जयद्रथस्यत्वंशिरश्छित्त्वामहामृधे ॥ दिव्येनास्त्रेणरिपुहन्घोरेणाद्भुतकर्मणा ॥ १५ ॥ सकुंडलंसिंधु
पतेःप्रभंजनसुतानुज ॥ उत्संगेपातयस्वास्यवृद्धक्षत्रस्यभारत ॥ १६ ॥ अथत्वमस्यमूर्धानंपातयिष्यसिभूतले ॥ तवापिशतधामूर्धाफलिष्यतिनसंशयः ॥
॥ १७ ॥ यथाचेदंनजानीयात्सराजातपसिस्थितः ॥ तथाकुरुकुरुश्रेष्ठदिव्यमस्त्रमुपाश्रितः ॥ १८ ॥ नह्यसाध्यमकार्यंवाविद्यतेतवकिंचन ॥ समस्तेष्वपिलो
केषुत्रिषुवासवनंदन ॥ १९ ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंसृक्किणीपरिसंलिहन् ॥ इंद्राशनिसमस्पर्शंदिव्यमंत्राभिमंत्रितम् ॥ १२० ॥ सर्वभारसहंशश्वद्गंधमाल्यार्चितंश
रम् ॥ विससर्जार्जुनस्तूर्णंसैंधवस्यवधेधृतम् ॥ २१ ॥ सतुगांडीवनिर्मुक्तःशरःश्येनइवाशुगः ॥ छित्त्वाशिरःसिंधुपतेरुत्पपातविहायसम् ॥ २२ ॥ तच्छिरःसिंधुरा
जस्यशरैरूर्ध्वमवाहयत् ॥ दुर्हृदामप्रहर्षायसुहृदांहर्षणायच ॥ २३ ॥ शरैःकदंबकीकृत्यकालेतस्मिंश्चपांडवः ॥ योधयामासतांश्चैवपांडवःषण्महारथान् ॥ २४ ॥
ततःसुमहदाश्चर्यंतत्रापश्याममारत ॥ समंतपंचकाद्बाह्यंशिरोयद्व्यहरत्ततः ॥ २५ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुवृद्धक्षत्रोमहीपतिः ॥ संध्यामुपास्तेतेजस्वीसंबंधीतव ॥१३९॥
मारिष ॥ २६ ॥ उपासीनस्यतस्याथकृष्णकेशंसकुंडलम् ॥ सिंधुराजस्यमूर्धानमुत्संगेसमपातयत् ॥ १२७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ १३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ १४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ १४४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषट्चत्वारिंशदधिकशतत

तस्योत्संगेनिपतितंशिरस्तच्चारुकुंडलम् ॥ वृद्धक्षत्रस्यनृपतेरलक्षितमरिंदम ॥ २८ ॥ कृतजप्यस्यतस्याथवृद्धक्षत्रस्यभारत ॥ प्रोत्तिष्ठतस्तत्सहसाशिरोगच्छद्ध
रातलम् ॥ २९ ॥ ततस्तस्यनरेंद्रस्यपुत्रमूर्धनिभूतले ॥ गतेतस्यापिशतधामूर्धागच्छदरिंदम ॥ १३० ॥ ततःसर्वाणिसैन्यानिविस्मयंजग्मुरुत्तमम् ॥ वासुदेवं
चबीभत्सुंप्रशशंसुर्महारथम् ॥ ३१ ॥ ततोविनिहतेराजन्सिंधुराजेकिरीटिना ॥ तमस्तद्वासुदेवेनसंहृतंभरतर्षभ ॥ ३२ ॥ पश्चाज्ज्ञातंमहीपालतवपुत्रैःसहानु
गैः ॥ वासुदेवप्रयुक्तेयंमायेतिनृपसत्तम ॥ ३३ ॥ एवंसनिहतोराजन्पार्थेनामिततेजसा ॥ अक्षौहिणीरष्टहत्वाजामातातवसैंधवः ॥ ३४ ॥ हतंजयद्रथंदृष्ट्वा
तवपुत्रानराधिप ॥ दुःखादश्रूणिमुमुचुर्निराशाश्चाभवन्जये ॥ ३५ ॥ ततोजयद्रथेराजन्हतेपार्थेनकेशवः ॥ दध्मौशंखंमहाबाहुरर्जुनश्चपरंतपः ॥ ३६ ॥
भीमश्चवृष्णिसिंहश्चयुधामन्युश्चभारत ॥ उत्तमौजाश्चविक्रांतःशंखान्दध्मुःपृथक्पृथक् ॥ ३७ ॥ श्रुत्वामहांतंतंशब्दंधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ सैंधवंनिहतंमेने
फाल्गुनेनमहात्मना ॥ ३८ ॥ ततोवादित्रघोषेणस्वान्योधान्पर्यहर्षयत् ॥ अभ्यवर्ततसंग्रामेभारद्वाजंयुयुत्सया ॥ ३९ ॥ ततःप्रववृतेराजन्नस्तंगच्छतिभास्क
रे ॥ द्रोणस्यसोमकैःसार्धंसंग्रामोलोमहर्षणः ॥ १४० ॥ तेतुसर्वेप्रयत्नेनभारद्वाजंजिघांसवः ॥ सैंधवेनिहतेराजन्नयुध्यंतमहारथाः ॥ ४१ ॥ पांडवास्तुजयंल
ब्ध्वासैंधवंविनिहत्यच ॥ अयोधयंस्तुतेद्रोणंजयोन्मत्तास्ततस्ततः ॥ ४२ ॥ अर्जुनोपिततोयोधांस्तावकान्रथसत्तमान् ॥ अयोधयन्महाबाहुर्हत्वासैंधवकं
नृपम् ॥ ४३ ॥ सदेवशत्रूनिवदेवराजःकिरीटमालीव्यधमत्समंतात् ॥ यथातमांस्यभ्युदितस्तमोघ्नःपूर्वंप्रतिज्ञांसमवाप्यवीरः ॥ १४४ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारते
द्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिजयद्रथवधेषट्चत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥तस्मिन्विनिहतेवीरे
सैंधवेसव्यसाचिना ॥ मामकायदकुर्वंततन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ १ ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥ सैंधवंनिहतंदृष्ट्वारणेपार्थेनभारत ॥ अमर्षवशमापन्नःकृपःशारद्वत
स्ततः ॥ २ ॥ महताशरवर्षेणपांडवंसमवाकिरत् ॥ द्रौणिश्चाभ्यद्रवद्राजन्रथमास्थायफाल्गुनम् ॥ ३ ॥ तावेतौरथिनांश्रेष्ठौरथाभ्यांरथसत्तमौ ॥ उभावुभयत
स्तीक्ष्णैर्विशिखैरभ्यवर्षताम् ॥ ४ ॥ सतथाशरवर्षाभ्यांसुमहद्भ्यांमहाभुजः ॥ पीड्यमानःपरामार्तिमगमद्रथिनांवरः ॥ ५ ॥

मोऽध्यायः ॥ १४६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ तस्मिन्विनिहतेवीरइत्यादेराजन्कर्मस्थितेनरेइत्यंतस्यग्रंथस्यपुरुषेणयत्नःकार्यःफलंतुदैवाधीनमितितात्पर्यार्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अजिघांसुःहंतुमनिच्छन् आचार्यकंगुरोःसंमानं ॥ ६ ॥ तमेवाह अस्त्रैरिति मंदवेगान्अल्पनाकृष्टचापत्वादल्पवेगान् ॥ ७ ॥ तेचापि तेबाणास्तथापि ॥ ८ ॥ अवासीदत्अवसन्नः ॥ ९ ॥ भर्तारंसारथे

सोजिघांसुर्गुरुंसंख्येगुरोस्तनयमेवच ॥ चकाराचार्यकंतत्रकुंतीपुत्रोधनंजयः ॥ ६ ॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यद्रौणेःशारद्वतस्यच ॥ मंदवेगानिषूंस्ताभ्यामजिघांसुरवासृजत् ॥ ७ ॥ तेचापिभृशमभ्यघ्नन्विशिखाःपार्थचोदिताः ॥ बहुत्वात्तुपरामार्तिंशराणांतावगच्छताम् ॥ ८ ॥ अथशारद्वतोराजन्कौंतेयशरपीडितः ॥ अवासीदद्रथोपस्थेमूर्च्छामभिजगामह ॥ ९ ॥ विह्वलंतमभिज्ञायभर्तारंशरपीडितम् ॥ हतोयमितिचज्ञात्वासारथिस्तमपावहत् ॥ १० ॥ तस्मिन्भग्नेमहाराजकृपेशारद्वतेयुधि ॥ अश्वत्थामाप्यपायासीत्पांडवेयाद्रथांतरम् ॥ ११ ॥ दृष्ट्वाशारद्वतंपार्थोमूर्छितंशरपीडितम् ॥ रथएवमहेष्वासःसकृपंपर्यदेवयत् ॥ १२ ॥ अश्रुपूर्णमुखोदीनोवचनंचेदमब्रवीत् ॥ पश्यन्निदंमहाप्राज्ञःक्षत्ताराजानमुक्तवान् ॥ १३ ॥ कुलांतकरणेपापेजातमात्रेसुयोधने ॥ नीयतांपरलोकायसाध्वयंकुलपांसनः ॥ १४ ॥ अस्माद्धिकुरुमुख्यानांमहदुत्पत्स्यतेभयम् ॥ तदिदंसमनुप्राप्तंवचनंसत्यवादिनः ॥ १५ ॥ तत्कृतेह्यद्यपश्यामिशरतल्पगतंगुरुं ॥ धिगस्तुक्षात्रमाचारंधिगस्तुबलपौरुषम् ॥ १६ ॥ कोहिब्राह्मणमाचार्यमभिद्रुह्येतमादृशः ॥ ऋषिपुत्रोममाचार्योद्रोणस्यपरमःसखा ॥ १७ ॥ एषशेतेरथोपस्थेकृपोमद्बाणपीडितः ॥ अकामयानेनमयाविशिखैरर्दितोभृशम् ॥ १८ ॥ अवसीदन्रथोपस्थेप्राणान्पीडयतीवमे ॥ पुत्रशोकाभितप्तेनशरैरभ्यर्दितेनच ॥ १९ ॥ अभ्यस्तोबहुभिर्बाणैर्दशधर्मगतेनवै ॥ शोचयत्येषनियतंभूयःपुत्रवधाद्धिमाम् ॥ २० ॥ कृपणंस्वरथेसन्नंपश्यकृष्णयथागतम् ॥ उपाकृत्यतुवैविद्यामाचार्येभ्योनरर्षभाः ॥ २१ ॥ प्रयच्छंतीहयेकामान्देवत्वमुपयांतिते ॥ येचविद्यामुपादायगुरुभ्यःपुरुषाधमाः ॥ २२ ॥ घ्नंतितानेवदुर्वृत्तास्तेवैनिरयगामिनः ॥ तदिदंनरकायाद्यकृतंकर्ममयाध्रुवम् ॥ २३ ॥ आचार्यंशरवर्षेणरथेसादयताकृपम् ॥ यत्तत्पूर्वमुपाकुर्वन्नस्त्रंमामब्रवीत्कृपः ॥ २४ ॥ नकथंचनकौरव्यप्रहर्तव्यंगुराविति ॥ तदिदंवचनंसाधोराचार्यस्यमहात्मनः ॥ २५ ॥ नानुष्ठितंतमेवाजौविशिखैरभिवर्षता ॥ नमस्तस्मैसुपूज्यायगौतमायापलायिने ॥ २६ ॥ धिगस्तुममवार्ष्णेययदस्मैप्रहराम्यहम् ॥ तथाविलपमानेतुसव्यसाचिनितंप्रति ॥ २७ ॥

रेव ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ इदंकुलक्षयगुरुद्रोहादिकं ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ शरतल्पगतंशरपंजरगतं ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ अभ्यस्तःअसकृन्निहतः दशाधर्मगतेनदुरवस्थागतेन शोचयतिशोकंकारयति एषद्रोणः भूयोधिकंपुत्रवधात् ॥ २० ॥ यथागतंयंप्रकारंप्राप्तं उपाकृत्यअधीत्य ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ उपाकुर्वन्आध्यापयन् ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ वृषःकर्णः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ वासवीशक्तिरितिशेषः ॥ ३५ ॥ यथाप्रयातितथाप्रयात्वितियोज्यं ज्ञास्यामिज्ञापयिष्यामि यत्रकाले ॥ ३६ ॥ ३७॥ ३८ ॥

सैंधवंनिहतंदृष्ट्वाराधेयःसमुपाद्रवत् ॥ तमापतंतंराधेयमर्जुनस्यरथंप्रति ॥ २८ ॥ पांचाल्यौसात्यकिश्चैवसहसासमुपाद्रवन् ॥ उपायांतंतुराधेयंदृष्ट्वापार्थोम
हारथः ॥ २९ ॥ प्रहसन्देवकीपुत्रमिदंवचनमब्रवीत् ॥ एषप्रयात्याधिरथिःसात्यकेःस्यंदनंप्रति ॥ ३० ॥ नमृष्यतिहतंनूनंभूरिश्रवसमाहवे ॥ यत्रयात्येषतत्रत्वं
चोदयाश्वान्जनार्दन ॥ ३१ ॥ नसौमदत्तिपदवींगमयेत्सात्यकिंवृषः ॥ एवमुक्तोमहाबाहुःकेशवःसव्यसाचिना ॥ ३२ ॥ प्रत्युवाचमहातेजाःकालयुक्तमिदंव
चः ॥ अलमेषमहाबाहुःकर्णायैकोपिपांडव ॥ ३३ ॥ किंपुनर्द्रौपदेयाभ्यांसहितःसात्वतर्षभः ॥ नचतावत्क्षमःपार्थतवकर्णेनसंगरः ॥ ३४ ॥ प्रज्वलंतीमहोल्के
वतिष्ठत्यस्यहिवासवी ॥ त्वदर्थंपूज्यमानैषारक्ष्यतेपरवीरहन् ॥ ३५ ॥ अतःकर्णःप्रयात्वत्रसात्वतस्ययथातथा ॥ अहंज्ञास्यामिकौंतेयकालमस्यदुरात्मनः ॥ य
त्रैनंविशिखैस्तीक्ष्णैःपातयिष्यसिभूतले ॥ ३६ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ योसौकर्णेनवीरस्यवार्ष्णेयस्यसमागमः ॥ हतेतुभूरिश्रवसिसैंधवेचनिपातिते ॥ ३७ ॥
सात्यकिश्चापिविरथःकंसमारूढवान्रथम् ॥ चक्ररक्षौचपांचाल्यौतन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ३८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हंततेवर्तयिष्यामियथावृत्तंमहार
णे ॥ शुश्रूषस्वास्थिरोभूत्वादुराचरितमात्मनः ॥ ३९ ॥ पूर्वमेवहिकृष्णस्यमनोगतमिदंप्रभो ॥ विजेतव्योयथावीरःसात्यकिःसौमदत्तिना ॥ ४० ॥ अतीताना
गतेराजन्सहिवेत्तिजनार्दनः ॥ ततःसूतंसमाहूयदारुकंसंदिदेशह ॥ ४१ ॥ रथोमेयुज्यतांकल्यमितिराजन्महाबलः ॥ नहिदेवानगंधर्वानयक्षोरगराक्षसाः ॥ ४२ ॥
मानवावापिजेतारःकृष्णयोःसंतिकेचन ॥ पितामहपुरोगाश्चदेवाःसिद्धाश्चतंविदुः ॥ ४३ ॥ तयोःप्रभावमतुलंशृणुयुद्धंतुतत्तथा ॥ सात्यकिंविरथंदृष्ट्वाकर्णंचा
भ्युद्यतंरणे ॥ ४४ ॥ दध्मौशंखंमहानादमार्षभेणाथमाधवः ॥ दारुकोऽवेत्यसंदेशंश्रुत्वाशंखस्यचस्वनम् ॥ ४५ ॥ रथमन्वानयत्तस्मैसुपर्णोच्छ्रितकेतनम् ॥ स
केशवस्यानुमतेरथंदारुकसंयुतम् ॥ ४६ ॥ आरुरोहशिनेःपौत्रोज्वलनादित्यसंनिभम् ॥ कामगैःशैब्यसुग्रीवमेघपुष्पबलाहकैः ॥ ४७ ॥ हयोदग्रैर्महावेगैर्हेम
भांडविभूषितैः ॥ युक्तंसमारुह्यचतंविमानप्रतिमंरथम् ॥ ४८ ॥ अभ्यद्रवतराधेयंप्रवपन्सायकान्बहून् ॥ चक्ररक्षावपितदायुधामन्यूत्तमौजसौ ॥ ४९ ॥ धनंज
यरथंहित्वाराधेयंप्रत्युदीयतुः ॥ राधेयोपिमहाराजशरवर्षंसमुत्सृजन् ॥ ५० ॥

वर्तयिष्यामिकथयिष्यामि ॥ ३९ ॥ पूर्वंपूर्वेद्युः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ कल्यंप्रातः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ आर्षभेणस्वार्थेतद्धितः ऋषभस्वरेण ऋषभपुरोद्भवेनेतिप्राञ्चः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अभ्यद्रवत्सुसंक्रुद्धोरणेशैनेयमच्युतम् ॥ नैवदेवंनगांधर्वंनासुरंनचराक्षसम् ॥ ५१ ॥ तादृशंभुविनोयुद्धंदिविवाश्रुतमित्युत ॥ उपारमततत्सैन्यंसरथाश्वनरद्वि
पम् ॥ ५२ ॥ तयोर्दृष्ट्वामहाराजकर्मसंमूढचेतसः ॥ सर्वेचसमपश्यंततद्युद्धमतिमानुषम् ॥ ५३ ॥ तयोर्नृवरयोराजन्सारथ्यंदारुकस्यच ॥ गतप्रत्यागतावृत्तैर्मं
डलैःसंनिवर्तनैः ॥ ५४ ॥ सारथेस्तुरथस्थस्यकाश्यपेयस्यविस्मिताः ॥ नभस्तलगताश्चैवदेवगंधर्वदानवाः ॥ ५५ ॥ अतीवावहितादृष्टुंकर्णशैनेययोरणम् ॥
मित्रार्थेतौपराक्रांतौशुष्मिणौस्पर्धिनौरणे ॥ ५६ ॥ कर्णश्चामरसंकाशोयुयुधानश्चसात्यकिः ॥ अन्योन्यंतौमहाराजशरवर्षैरवर्षताम् ॥ ५७ ॥ प्रममाथशिनेःपौ
त्रंकर्णःसायकवृष्टिभिः ॥ अमृष्यमाणोनिधनंकौरव्यजलसंधयोः ॥ ५८ ॥ कर्णःशोकसमाविष्टोमहोरगइवश्वसन् ॥ सशैनेयंरणेक्रुद्धःप्रदहन्निवचक्षुषा ॥
॥ ५९ ॥ अभ्यधावतवेगेनपुनःपुनररिंदम ॥ तंतुसक्रोधमालोक्यसात्यकिःप्रत्ययुध्यत ॥ ६० ॥ महताशरवर्षेणगजंप्रतिगजोयथा ॥ तौसमेतौनरव्याघ्रौव्या
घ्राविवतरस्विनौ ॥ ६१ ॥ अन्योन्यंसंततक्षातेरणेऽनुपमविक्रमौ ॥ ततःकर्णंशिनेःपौत्रःसर्वपारसवैःशरैः ॥ ६२ ॥ बिभेदसर्वगात्रेषुपुनःपुनररिंदम ॥ सारथिं
चास्यभल्लेनरथनीडादपातयत् ॥ ६३ ॥ अश्वांश्चचतुरःश्वेतान्निजघानशितैःशरैः ॥ छित्त्वाध्वजंरथंचैवशतधापुरुषर्षभ ॥ ६४ ॥ चकारविरथंकर्णंतवपुत्रस्यप
श्यतः ॥ ततोविमनसोराजंस्तावकास्तेमहारथाः ॥ ६५ ॥ वृषसेनःकर्णसुतःशल्योमद्राधिपस्तथा ॥ द्रोणपुत्रश्चशैनेयंसर्वतःपर्यवारयन् ॥ ६६ ॥ ततःपर्याकु
लंसर्वंनप्राज्ञायतकिंचन ॥ तथासात्यकिनावीरेविरथेसूतजेकृते ॥ ६७ ॥ हाहाकारस्ततोराजन्सर्वसैन्येष्वभून्महान् ॥ कर्णोपिविरथोराजन्सात्वतेनकृतःशरैः
॥ ६८ ॥ दुर्योधनरथंतूर्णमारुरोहविनिःश्वसन् ॥ मानयंस्तवपुत्रस्यबाल्यात्प्रभृतिसौहृदम् ॥ ६९ ॥ कृतांराज्यप्रदानेनप्रतिज्ञांपरिपालयन् ॥ तथातुविरथंकर्णं
पुत्रांश्चतवपार्थिव ॥ ७० ॥ दुःशासनमुखान्वीरान्नावधीत्सात्यकिर्वशी ॥ रक्षन्प्रतिज्ञांभीमेनपार्थेनचपुराकृताम् ॥ ७१ ॥ विरथान्विह्वलांश्चक्रेनतुप्राणैर्व्य
योजयत् ॥ भीमसेनेनतुवधःपुत्राणांतेप्रतिश्रुतः ॥ ७२ ॥ अनुद्यूतेचपार्थेनवधःकर्णस्यसंश्रुतः ॥ वधेत्वकुर्वन्यत्नंतेतस्यकर्णमुखास्तदा ॥ ७३ ॥ नाशक्नुवंस्ततो ॥ १४१ ॥
हंतुंसात्यकिंप्रवरारथाः ॥ द्रौणिश्चकृतवर्माचतथैवान्येमहारथाः ॥ ७४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

निर्जिताधनुषैकेनशतशःक्षत्रियर्षभाः॥ कांक्षंतापरलोकंचधर्मराजस्यचप्रियम्॥ ७५ ॥ कृष्णयोःसदृशोवीर्येसात्यकिःशत्रुतापनः॥ जितवान्सर्वसैन्यानिता
वकानिहसन्निव॥ ७६॥ कृष्णोवापिभवेल्लोकेपार्थोवापिधनुर्धरः॥ शैनेयोवानरव्याघ्रचतुर्थस्तुनविद्यते॥ ७७॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥ अजय्यंवासुदेवस्य
रथमास्थायसात्यकिः ॥ विरथंकृतवान्कर्णंवासुदेवसमोयुधि ॥ ७८ ॥ दारुकेणसमायुक्तःस्वबाहुबलदर्पितः ॥ कच्चिदन्यंसमारूढःसात्यकिःशत्रुतापनः ॥
॥ ७९ ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंकुशलोह्यसिभाषितुम्॥ असह्यंतमहंमन्येतन्ममाचक्ष्वसंजय॥ ८०॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ शृणुराजन्यथावृत्तंरथमन्यंमहाम
तिः॥ दारुकस्यानुजस्तूर्णंकल्पनाविधिकल्पितम्॥ ८१॥ आयसैःकांचनैश्चापिपट्टैःसंनद्धकूबरम्॥ तारासहस्रखचितंसिंहध्वजपताकिनम्॥ ८२ ॥ अश्वैर्वातज
वैर्युक्तंहेमभांडपरिच्छदैः॥ सैंधवैरिंदुसंकाशैःसर्वशब्दातिगैर्दृढैः॥ ८३ ॥ चित्रकांचनसंनाहैर्वाजिमुख्यैर्विशांपते॥ घंटाजालाकुलरवंशक्तितोमरविद्युतम् ॥
॥ ८४ ॥ युक्तंसांग्रामिकैर्द्रव्यैर्बहुशस्त्रपरिच्छदैः॥ रथंसंपादयामासमेघगंभीरनिःस्वनम् ॥ ८५ ॥ तंसमारुह्यशैनेयस्तवसैन्यमुपाद्रवत्॥ दारुकोपियथाकामं
प्रययौकेशवांतिकम्॥ ८६ ॥ कर्णस्यापिरथंराजन्शंखगोक्षीरपांडुरैः॥ चित्रकांचनसंनाहैःसदश्वैर्वेगवत्तरैः॥ ८७॥ हेमकक्ष्याध्वजोपेतंक्लृप्तयंत्रपताकिनम्॥
अग्र्यंरथंसुयंतारंबहुशस्त्रपरिच्छदम्॥ ८८॥ उपाजह्रुस्तमास्थायकर्णोप्यभ्यद्रवद्रिपून्॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयन्मांत्वंपरिपृच्छसि ॥ ८९ ॥ भूयश्चापिनिबोधे
मंतवापनयजंक्षयम्॥ एकत्रिंशत्तवसुताभीमसेनेनपातिताः॥ ९० ॥ दुर्मुखंप्रमुखेकृत्वासततंचित्रयोधिनम्॥ शतशोनिहताःशूराःसात्वतेनार्जुनेनच॥ ९१ ॥
भीष्मंप्रमुखतःकृत्वाभगदत्तंचभारत॥ एवमेषक्षयोवृत्तोराजन्दुर्मंत्रितेतव॥ ९२ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिकर्णसात्यकियुद्धे
सप्तचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥ १४७॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥ तथागतेषुशूरेषुतेषांममचसंजय॥ किंवैभीम
स्तदाकार्षीत्तन्ममाचक्ष्वसंजय॥ १ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ विरथोभीमसेनोवैकर्णवाक्शल्यपीडितः॥ अमर्षवशमापन्नःफाल्गुनंवाक्यमब्रवीत्॥ २ ॥
पुनःपुनस्तूबरकमूढऔदरिकेतिच॥ अकृतास्त्रकमायोत्सीर्बालसंग्रामकातर॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ वृषसेनंतेतवपुत्रमितिशेषः बुद्धिमोहेन बुद्धिविभ्रमेण ॥ २० ॥ २१॥ २२ ॥२३ ॥ २४॥

इतिमामब्रवीत्कर्णःपश्यतस्तेधनंजय ॥ एवंवक्ताचमेवध्यस्तेनचोक्तोस्मिभारत ॥ ४ ॥ एतद्व्रतंमहाबाहोत्वयासहकृतंमया ॥ तथैतन्ममकौंतेययथातवनसं

 शयः॥ ५॥ तद्दधायनरश्रेष्ठस्मरैतद्वचनंमम॥ यथाभवतितत्सत्यंतथाकुरुधनंजय॥ ६॥ तच्छ्रुत्वावचनंतस्यभीमस्यामितविक्रमः॥ ततोर्जुनोब्रवीत्कर्णंकिंचि

द्भ्येत्यसंयुगे॥ ७॥ कर्णकर्णवृथादृष्टेसूतपुत्रात्मसंस्तुत॥ अधर्मयुद्धेशृणुमेयत्त्वांवक्ष्यामिसांप्रतम्॥ ८ ॥ द्विविधंकर्मशूराणांयुद्धेजयपराजयौ॥ तौचाप्यनि

त्यौराधेयवासवस्यापियुध्यतः॥ ९ ॥ मुमूर्षुर्युयुधानेनविरथोविकलेंद्रियः॥ मद्वध्यस्त्वमितिज्ञात्वाजित्वाजीवन्विसर्जितः॥ १० ॥ यदृच्छयारणेभीमंयुध्य

मानंमहाबलम्॥ कथंचिद्विरथंकृत्वायत्त्वंरूक्षमभाषथाः ॥ ११ ॥ अधर्मस्त्वेषसुमहानानार्यचरितंचतत्॥ नारिंजित्वातिकत्थंतेनचजल्पंतिदुर्वचः॥ १२॥ न

चकंचननिंदंतिसंतःशूरानरर्षभाः॥ त्वंतुप्राकृतविज्ञानस्तत्तद्वदसिसूतज ॥ १३॥ बह्वबद्धमकर्ण्यंचचापलादपरीक्षितम्॥ युध्यमानंपराक्रांतंशूरमार्यव्रतेरतम्

॥ १४॥ यदवोचोप्रियंभीमंनैतत्सत्यंवचस्तव ॥ पश्यतांसर्वसैन्यानांकेशवस्यममैवच ॥ १५ ॥ विरथोभीमसेनेनकृतोसिबहुशोरणे ॥ नचत्वांपरुषंकिंचिदु

क्तवान्पांडुनंदनः॥ १६॥ यस्मात्तुबहुरूक्षंचश्रावितस्तेवृकोदरः॥ परोक्षंयच्चसौभद्रोयुष्माभिर्निहतोमम ॥ १७ ॥ तस्मादस्यावलेपस्यसद्यःफलमवाप्नुहि ॥

त्वयातस्यधनुश्छिन्नमात्मनाशायदुर्मते॥ १८ ॥ तस्माद्वध्योसिमेमूढसभृत्यसुतबांधवः॥ कुरुत्वंसर्वकृत्यानिमहत्तेभयमागतम्॥ १९ ॥ हंतास्मिवृषसेनंते

प्रेक्षमाणस्यसंयुगे॥ येचान्येप्युपयास्यंतिबुद्धिमोहेनमांनृपाः॥ २० ॥ तांश्चसर्वान्हनिष्यामिसत्येनायुधमालभे॥ त्वांचमूढाकृतप्रज्ञमतिमानिनमाहवे॥ २१॥

दृष्ट्वादुर्योधनोमंदोभृशंतप्स्यतिपातितम्॥ अर्जुनेनप्रतिज्ञातेवधेकर्णसुतस्यतु ॥ २२ ॥ महान्सुतुमुलःशब्दोबभूवरथिनांतदा ॥ तस्मिन्नाकुलसंग्रामेवर्तमा

नेमहाभये॥ २३॥ मंदरश्मिःसहस्रांशुरस्तंगिरिमुपाद्रवत्॥ ततोराजन्हृषीकेशःसंग्रामशिरसिस्थितम्॥ २४ ॥ तीर्णप्रतिज्ञंबीभत्सुंपरिष्वज्यैनमब्रवीत्॥ दि

ष्ट्यासंपादिताजिष्णोप्रतिज्ञामहतीत्वया॥ २५॥ दिष्ट्याविनिहतःपापोवृद्धक्षत्रःसहात्मजः॥ धार्तराष्ट्रबलंप्राप्यदेवसेनापिभारत ॥ २६ ॥ सीदेतसमरेजिष्णो

नात्रकार्याविचारणा॥ नतंपश्यामिलोकेषुचिंतयन्पुरुषंक्वचित्॥ २७॥ त्वदृतेपुरुषव्याघ्रयएतद्योधयेद्बलम्॥ महाप्रभावाबहवस्त्वयातुल्याधिकापिवा॥ २८॥

॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

समेताःपृथिवीपालाधार्तराष्ट्रस्यकारणात् ॥ तेत्वांप्राप्यरणेक्रुद्धानाभ्यवर्ततदंशिताः ॥ २९ ॥ तववीर्यंबलंचैवरुद्रशक्रांतकोपमम् ॥ नेदृशंशक्नुयात्कश्चिद्रणेकर्तुं
पराक्रमम् ॥ ३० ॥ यादृशंकृतवानद्यत्वमेकःशत्रुतापनः ॥ एवमेवहतेकर्णेसानुबंधेदुरात्मनि ॥ ३१ ॥ वर्धयिष्यामिभूयस्त्वांविजितारिंहतद्विषम् ॥ तमर्जुनःप्रत्यु
वाचप्रसादात्तवमाधव ॥ ३२ ॥ प्रतिज्ञेयंमयातीर्णाविबुधैरपिदुस्तरा ॥ अनाश्चर्योजयस्तेषांयेषांनाथोसिकेशव ॥ ३३ ॥ त्वत्प्रसादान्महींकृत्स्नांसंप्राप्स्यतियुधि
ष्ठिरः ॥ तवप्रभावोवार्ष्णेयतवैवविजयःप्रभो ॥ ३४ ॥ वर्धनीयास्तववयंसदैवमधुसूदन ॥ एवमुक्तस्ततःकृष्णःशनकैर्वाहयन्हयान् ॥ दर्शयामासपार्थायक्रूर
मायोधनंमहत् ॥ ३५ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ प्रार्थयंतोजयंयुद्धेप्रथितंचमहद्यशः ॥ पृथिव्यांशेरतेशूराःपार्थिवास्त्वच्छरैर्हताः ॥ ३६ ॥ विकीर्णशस्त्राभरणा
विपन्नाश्वरथद्विपाः ॥ संछिन्नभिन्नमर्माणोवैक्लव्यंपरमंगताः ॥ ३७ ॥ ससत्त्वागतसत्त्वाश्चप्रभयापरयायुताः ॥ सजीवाइवलक्ष्यंतेगतसत्त्वानराधिपाः ॥
॥ ३८ ॥ तेषांशरैःस्वर्णपुंखैःशस्त्रैश्चविविधैःशितैः ॥ वाहनैरायुधैश्चैवसंपूर्णांपश्यमेदिनीम् ॥ ३९ ॥ वर्मभिश्चर्मभिर्हारैःशिरोभिश्चसकुंडलैः ॥ उष्णीषैर्मुकुटैःस्र
ग्भिश्चूडामणिभिरंबरैः ॥ ४० ॥ कंठसूत्रैरंगदैश्चनिष्कैरपिचसप्रभैः ॥ अन्यैश्चाभरणैश्चित्रैर्भातिभारतमेदिनी ॥ ४१ ॥ अनुकर्षैरुपासंगैःपताकाभिर्ध्वजैस्त
था ॥ उपस्करैरधिष्ठानैरीषादंडकबंधुरैः ॥ ४२ ॥ चक्रैःप्रमथितैश्चित्रैरक्षैश्चबहुधारणे ॥ युगैर्योक्त्रैःकलापैश्चधनुर्भिःसायकैस्तथा ॥ ४३ ॥ परिस्तोमैःकुथाभि
श्चपरिघैरंकुशैस्तथा ॥ शक्तिभिर्भिंदिपालैश्चतूणैःशूलैःपरश्वधैः ॥ ४४ ॥ प्रासैश्चतोमरैश्चैवकुंतैर्यष्टिभिरेवच ॥ शतघ्नीभिर्भुशुंडीभिःखड्गैःपरशुभिस्तथा ॥
॥ ४५ ॥ मुसलैर्मुद्गरैश्चैवगदाभिःकुणपैस्तथा ॥ सुवर्णविकृताभिश्चकशाभिर्भरतर्षभ ॥ ४६ ॥ घंटाभिश्चगजेंद्राणांभांडैश्चविविधैरपि ॥ स्रग्भिश्चनानाभर
णैर्वस्त्रैश्चैवमहाधनैः ॥ ४७ ॥ अपविद्धैर्वभौभूमिर्ग्रहैर्द्यौरिवशारदी ॥ पृथिव्यांपृथिवीहेतोःपृथिवीपतयोहताः ॥ ४८ ॥ पृथिवीमुपगुह्यांगैःसुप्ताःकांतामिवप्रि
याम् ॥ इमांश्चगिरिकूटाभान्नागानैरावतोपमान् ॥ ४९ ॥ क्षरतःशोणितंभूरिशस्त्रच्छेददरीमुखैः ॥ दरीमुखैरिवगिरीन्गैरिकांबुपरिस्रवान् ॥ ५० ॥ तांश्चबाणहता
न्वीरपश्यनिष्टनतःक्षितौ ॥ हयांश्चपतितान्पश्यस्वर्णभांडविभूषितान् ॥ ५१ ॥ गंधर्वनगराकारान्रथांश्चनिहतेश्वरान् ॥ छिन्नध्वजपताकाक्षान्विचक्रान्हतसा
रथीन् ॥ ५२ ॥ निकृत्तकूबरयुगान्भग्नेषान्वंधुरान्प्रभो ॥ पश्यपार्थहयान्भूमौविमानोपमदर्शनान् ॥ ५३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

पत्तींश्चनिहतान्वीरशतशोथसहस्रशः॥ धनुर्भृतश्चर्मभृतःशयानानुरुधिरोक्षितान्॥ ५४ ॥ महीमालिंग्यसर्वांगैःपांसुध्वस्तशिरोरुहान् ॥ पश्ययोधान्महाबाहो त्वच्छरैर्भिन्नविग्रहान्॥५५॥ निपातितद्विपरथवाजिसंकुलमसृग्वसापिशितसमृद्धकर्दमम्॥निशाचरश्ववृकपिशाचमोदनंमहीतलंनरवरपश्यदुर्दृशम्॥५६॥ इदंमहत्त्वय्युपपद्यतेप्रभोरणाजिरेकर्मयशोभिवर्धनम् ॥ शतक्रतौचापिचदेवसत्तमेमहाहवेजघ्नुषिदैत्यदानवान् ॥ ५७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एवंसंदर्शयन्कृष्णोरणभूमिंकिरीटिने ॥ स्वैःसमेतःसमुदितैःपांचजन्यंव्यनादयत्॥ ५८ ॥ सदर्शयन्नेवकिरीटिनेऽरिहाजनार्दनस्तामरिभूमिमंजसा॥ अजातशत्रुंसमुपेत्यपांडवंनिवेदयामासहतंजयद्रथम् ॥ ५९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिअष्टचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ततोराजानमभ्येत्यधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरम्॥ ववंदेसप्रहृष्टात्माहतेपार्थेनसैंधवे ॥ १ ॥ दिष्ट्यावर्धसिराजेंद्रहतशत्रुर्नरोत्तम॥ दिष्ट्यानिस्तीर्णवांश्चैवप्रतिज्ञामनुजस्तव॥ २ ॥सत्वेवमुक्तःकृष्णेनहृष्टःपरपुरंजयः॥ ततोयुधिष्ठिरोराजारथादाप्लुत्यभारत ॥ ३ ॥ पर्यष्वजत्तदाकृष्णावानंदाश्रुपरिप्लुतः॥ प्रमृज्यवदनंशुभ्रंपुंडरीकसमप्रभम् ॥ ४ ॥ अब्रवीद्वासुदेवंचपांडवंचधनंजयम्॥ प्रियमेतदुपश्रुत्यत्वत्तःपुष्करलोचन ॥ ५॥ नांतंगच्छामिहर्षस्यतितीर्षुरुदधेरिव ॥ अत्यद्भुतमिदंकृष्णकृतंपार्थेनधीमता ॥ ६ ॥ दिष्ट्यापश्यामिसंग्रामेतीर्णभारौमहारथौ ॥ दिष्ट्याचनिहतःपापःसैंधवःपुरुषाधमः ॥७॥ कृष्णदिष्ट्याममप्रीतिर्महतीप्रतिपादिता॥ त्वयागुप्तेनगोविंदघ्नतापापंजयद्रथम्॥ ८ ॥ किंतुनात्यद्भुतंतेषांयेषांनस्त्वंसमाश्रयः॥ नतेषांदुष्कृतंकिंचित्त्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ ९ ॥सर्वलोकगुरुर्येषांत्वन्नाथोमधुसूदन॥ त्वत्प्रसादाद्धिगोविंदवयंजेष्यामहेरिपून्॥ १० ॥ स्थितःसर्वात्मनानित्यंप्रियेषुचहितेषुच॥ त्वांचैवास्माभिराश्रित्यकृतःशस्त्रसमुद्यमः॥ ११॥ सुरैरिवासुरवधेशक्रंशक्रानुजाहवे॥ असंभाव्यमिदंकर्मदेवैरपिजनार्दन॥ १२॥ त्वद्बुद्धिबलवीर्येणकृतवानेषफाल्गुनः॥ बाल्यात्प्रभृतितेकृष्णकर्माणिश्रुतवानहम्॥ १३॥ अमानुषाणिदिव्यानिमहांतिचबहूनिच॥ तदैवाज्ञासिषंशत्रून्हतान्प्राप्तांचमेदिनीम्॥ १४॥ त्वत्प्रसादसमुत्थेनविक्रमेणारिसूदन॥सुरेशत्वंगतःशक्रोहत्वादैत्यान्सहस्रशः॥ १५॥

॥ ६ ॥ ७ ॥ गुप्तेनअर्जुनेनेतिशेषः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ एकार्णवमिति त्वत्प्रसादात्त्वदीक्षावशात् प्राप्तमभिव्यक्तनामरूपत्वमितिशेषः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ यत्परंमायातोपीतिशेषः अतएवपुराणंनित्यसिद्धं पुरुषंसर्वासुपूर्षुशयानं परा
णांहिरण्यगर्भादीनामपिपरमंसावुद्धिस्ततोपिपरंबुद्धेरविषयमित्यर्थः तत्परमंसर्वोत्कृष्टमात्मानंप्रपद्यतःप्रपन्नस्यपराभूतिर्महदैश्वर्यंएषास्यपरमासंपदितिश्रुतिप्रसिद्धंप्रत्यक्षतोविधीयतेस्वसंवेद्यंभवति॥२१॥
चतुरश्चत्वारः ॥ २२ ॥ पराउत्कृष्टामासंपत्ब्रह्मलोकोरुभोग्यमित्यर्थः तत्परंसर्वोत्कृष्टमात्मासचासावीशश्चेतिसमासः सकलभोग्यस्वरूपोप्यप्रच्युतस्वभावइत्यर्थः परेशःमायाशबलःसचासावीशश्चे

त्वत्प्रसादाद्धृषीकेशजगत्स्थावरजंगमम्॥स्ववर्त्मनिस्थितंवीरजपहोमेषुवर्तते ॥ १६ ॥ एकार्णवमिदंपूर्वंसर्वमासीत्तमोमयम्॥ त्वत्प्रसादान्महाबाहोजगत्प्रा
प्तंनरोत्तम ॥ १७॥ स्रष्टारंसर्वलोकानांपरमात्मानमव्ययम् येपश्यंतिहृषीकेशनतेमुह्यंतिकर्हिचित् ॥ १८ ॥पुराणंपरमंदेवंदेवदेवंसनातनम् ॥ येप्रपन्नाःसुर
गुरुंनतेमुह्यंतिकर्हिचित्॥ १९॥ अनादिनिधनंदेवंलोककर्तारमव्ययम्॥ येभक्तास्त्वांहृषीकेशदुर्गाण्यतितरंतिते ॥ २० ॥ परंपुराणंपुरुषंपराणांपरमंचयत्॥प्र
पद्यतस्तत्परमंपराभूतिर्विधीयते॥ २१॥ गायंतिचतुरोवेदायश्चवेदेषुगीयते॥ तंप्रपद्यमहात्मानंभूतिमश्नाम्यनुत्तमाम्॥ २२ ॥ परमेशपरेशेशंतिर्यगीशनरेश्व
र ॥ सर्वेश्वरेश्वरेशेशनमस्तेपुरुषोत्तम ॥ २३ ॥ त्वमीशेशेश्वरेशानप्रभोवर्धस्वमाधव ॥ प्रभवाप्ययसर्वस्यसर्वात्मन्पृथुलोचन ॥ २४ ॥ धनंजयसखायश्च
धनंजयहितश्चयः॥ धनंजयस्यगोप्तातंप्रपद्यसुखमेधते॥ २५॥ मार्कंडेयःपुराणर्षिश्चरितज्ञस्तवानघ॥ माहात्म्यमनुभावंचपुराकीर्तितवान्मुनिः॥ २६॥ असि
तोदेवलश्चैवनारदश्चमहातपाः॥ पितामहश्चमेव्यासस्त्वामाहुर्विधिमुत्तमम्॥ त्वंतेजस्त्वंपरंब्रह्मत्वंसत्यंत्वंमहत्तपः॥ २७ ॥ त्वंश्रेयस्त्वंयशश्चाग्र्यंकारणंजगत
स्तथा॥ त्वयासृष्टमिदंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ २८॥ प्रलयेसमनुप्राप्तेत्वांवैनिविशतेपुनः॥ अनादिनिधनंदेवंविश्वस्येशंजगत्पते ॥ २९ ॥ धातारमजमव्य
क्तमाहुर्वेदविदोजनाः॥ भूतात्मानंमहात्मानमनंतंविश्वतोमुखम्॥ ३०॥

तिशाबल्यंप्राप्तोप्यविकृतः एवंतिर्यक्त्वनरत्वरूपजीवत्वंप्राप्तोप्यविकृतइतितिर्यगीशनरेश्वरपदयोरर्थः एतदेवाभ्यासेनद्रढयति सर्वंवियदादिजडंईश्वराभोक्तारोजीवाःइश्वरेशोजीवानांनियंतातेषामीशः
जगज्जीवेश्वराणामपिसत्तास्फूर्तिप्रदः अतएवपुरुषोत्तमःविराडादिभ्यः शुद्धचिन्मात्रस्तुरीयइत्यर्थः ॥ २३ ॥ कंत्वमेवंविधंपुरुषोत्तमंनमस्करोषीत्याशंक्याह त्वमिति हेईशेशरुद्राद्याराध्यईश्वराराजा
नस्तेषामपीशानोधर्मःतदेतत्क्षत्रस्यक्षत्रंयद्धर्मइतिश्रुतेस्तस्यापिप्रभो धर्मस्यप्रभुरच्युतइतिस्मृतेः सर्वस्यस्वातिरिक्तस्यप्रभवाप्ययउत्पत्तिप्रलयाधिष्ठानभूत अतएवसर्वात्मन्॥ २४ ॥ सखावयस्यःहितः
प्रियकृत् गोप्तादुःखनिवारकः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अपिदेवानजानंतिगुह्यमाद्यंजगत्पतिम् ॥ नारायणंपरंदेवंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ३१ ॥ ज्ञानयोनिंहरिंविष्णुंमुमुक्षूणांपरायणम् ॥ परंपुराणंपुरुषंपुराणानांपरं
॥ १४४ ॥ चयत् ॥ ३२ ॥ एवमादिगुणानंतिकर्मणांदिविचेहच ॥ अतीतभूतभव्यानांसंख्यातात्रनविद्यते ॥ ३३ ॥ सर्वतोरक्षणीयाःस्मशक्रेणेवदिवौकसः ॥ यैस्त्वंसर्व ७
गुणोपेतःसुहृन्नउपपादितः ॥ ३४ ॥ इत्येवंधर्मराजेनहरिरुक्तोमहायशाः ॥ अनुरूपमिदंवाक्यंप्रत्युवाचजनार्दनः ॥ ३५ ॥ भवतातपसोग्रेणधर्मेणपरमेणच ॥
साधुत्वादार्जवाच्चैवहतःपापोजयद्रथः ॥ ३६ ॥ अयंचपुरुषव्याघ्रत्वदनुध्यानसंवृतः ॥ हत्वायोधसहस्राणिन्यहनज्जिष्णुर्जयद्रथम् ॥ ३७ ॥ कृतित्वेबाहुवीर्येचत
थैवासंभ्रमेपिच ॥ शीघ्रतामोघबुद्धित्वेनास्तिपार्थसमःक्वचित् ॥ ३८ ॥ तदयंभरतश्रेष्ठभ्रातातेघयदर्जुनः ॥ सैन्यक्षयंरणेकृत्वासिंधुराजशिरोहरत् ॥ ३९ ॥
ततोधर्मसुतोजिष्णुंपरिष्वज्यविशांपते ॥ प्रमृज्यवदनंतस्यपर्याश्वासयतप्रभुः ॥ ४० ॥ अतीवसुमहत्कर्मकृतवानसिफाल्गुन ॥ असह्यंचाविषह्यंचदेवैरपि
सवासवैः ॥ ४१ ॥ दिष्ट्यानिस्तीर्णभारोसिहतारिश्चासिशत्रुहन् ॥ दिष्ट्यासत्याप्रतिज्ञेयंकृताहत्वाजयद्रथम् ॥ ४२ ॥ एवमुक्त्वागुडाकेशंधर्मराजोमहायशाः ॥
पस्पर्शपुण्यगंधेनपृष्ठेहस्तेनपार्थिवः ॥ ४३ ॥ एवमुक्तौमहात्मानावुभौकेशवपांडवौ ॥ तावब्रूतांतदाकृष्णौराजानंपृथिवीपतिम् ॥ ४४ ॥ तवकोपाग्निनादग्धः
पापोराजाजयद्रथः ॥ उत्तीर्णंचापिसुमहद्धार्तराष्ट्रबलंरणे ॥ ४५ ॥ हन्यंतेनिहताश्चैवविनंक्ष्यंतिचभारत ॥ तवक्रोधहतात्ह्येतेकौरवाःशत्रूसूदन ॥ ४६ ॥ त्वांहिच
क्षुर्हणंवीरकोपयित्वासुयोधनः ॥ समित्रबंधुःसमरेप्राणांस्त्यक्ष्यतिदुर्मतिः ॥ ४७ ॥ तवक्रोधहतःपूर्वंदेवैरपिसुदुर्जयः ॥ शरतल्पगतःशेतेभीष्मःकुरुपिताम
हः ॥ ४८ ॥ दुर्लभोविजयस्तेषांसंग्रामेरिपुघातिनाम् ॥ यातामृत्युवशंतेवैयेषांक्रुद्धोसिपांडव ॥ ४९ ॥ राज्यंप्राणाःश्रियःपुत्राःसौख्यानिविविधानिच ॥ अचि
रात्तस्यनश्यंतियेषांक्रुद्धोसिमानद ॥ ५० ॥ विनष्टान्कौरवान्मन्येसपुत्रपशुबांधवान् ॥ राजधर्मपरेनित्यंत्वयिक्रुद्धेपरंतप ॥ ५१ ॥ ततोभीमोमहाबाहुःसात्य
किश्चमहारथः ॥ अभिवाद्यगुरुंज्येष्ठंमार्गणैःक्षतविक्षतौ ॥ ५२ ॥ क्षितावास्तांमहेष्वासौपांचाल्यपरिवारितौ ॥ तौदृष्ट्वामुदितौवीरौप्रांजलीचाग्रतःस्थितौ ॥
॥ ५३ ॥ अभ्यनंदतकौंतेयस्तावुभौभीमसात्यकी ॥ दिष्ट्यापश्यामिवांशूरौविमुक्तौसैन्यसागरात् ॥ ५४ ॥ द्रोणग्राहदुराधर्षाद्धार्दिक्यमकरालयात् ॥ दिष्ट्या ॥ १४४ ॥
विनिर्जिताःसंख्येपृथिव्यांसर्वपार्थिवाः ॥ ५५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकोनपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४९ ॥ ॥ छ ॥ सैंधवेइति ॥ १ ॥ आर्तिमितिच्छेदः ॥ २ ॥

युवांविजयिनौचापिदिष्ट्यापश्यामिसंयुगे ॥ दिष्ट्याद्रोणोजितःसंख्येहार्दिक्यश्चमहाबलः ॥ ५६ ॥ दिष्ट्याविकर्णिभिःकर्णोरणेनीतःपराभवम् ॥ विमुखश्चकृतः शल्योयुवाभ्यांपुरुषर्षभौ ॥ ५७ ॥ दिष्ट्यायुवांकुशलिनौसंग्रामात्पुनरागतौ ॥ पश्यामिरथिनांश्रेष्ठावुभौयुद्धविशारदौ ॥ ५८ ॥ ममवाक्यकरौवीरौममगौरवयंत्रितौ ॥ सैन्यार्णवंसमुत्तीर्णौदिष्ट्यापश्यामिवामहम् ॥ ५९ ॥ समरश्लाघिनौवीरौसमरेष्वपराजितौ ॥ ममवाक्यसमौचैवदिष्ट्यापश्यामिवामहम् ॥ ६० ॥ इत्युक्त्वापांडवोराजन्युयुधानवृकोदरौ ॥ सस्वजेपुरुषव्याघ्रौहर्षाद्बाष्पंमुमोचह ॥ ६१ ॥ ततःप्रमुदितंसर्वंबलमासीद्विशांपते ॥ पांडवानांरणेहृष्टंयुद्धायतुमनो दधे ॥ ६२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणियुधिष्ठिरहर्षेएकोनपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

संजयउवाच ॥ सैंधवेनिहतेराजन्पुत्रस्तवसुयोधनः ॥ अश्रुपूर्णमुखोदीनोनिरुत्साहोद्विषज्जये ॥ १ ॥ दुर्मनानिःश्वसन्दुष्टोभग्नदंष्ट्रइवोरगः ॥ आगस्कृत्सर्वलोकस्यपुत्रस्तेऽर्तिपरामगात् ॥ २ ॥ दृष्ट्वातत्कदनंघोरंस्वबलस्यकृतंमहत् ॥ जिष्णुनाभीमसेनेनसात्वतेनचसंयुगे ॥ ३ ॥ सविवर्णःकृशोदीनोबाष्पविप्लुतलोचनः ॥ अमन्यतार्जुनसमोनयोद्धाभुविविद्यते ॥ ४ ॥ नद्रोणोनचराधेयोनाश्वत्थामाकृपोनच ॥ क्रुद्धस्यसमरेस्थातुंपर्याप्ताइतिमारिष ॥ ५ ॥ निर्जित्यहिरणेपार्थःसर्वान्मममहारथान् ॥ अवधीत्सैंधवंसंख्येनचकश्चिदवारयत् ॥ ६ ॥ सर्वथाहतमेवेदंकौरवाणांमहद्बलम् ॥ नह्यस्यविद्यतेत्रातासाक्षादपिपुरंदरः ॥ ७ ॥ यमुपाश्रित्यसंग्रामेकृतःशस्त्रसमुद्यमः ॥ सकर्णोनिर्जितःसंख्येहतश्चैवजयद्रथः ॥ ८ ॥ यस्यवीर्यंसमाश्रित्यशमंयाचंतमच्युतम् ॥ तृणवत्तमहंमन्येसकर्णोनिर्जितोयुधि ॥ ९ ॥ एवंक्लांतमनाराजन्नुपायाद्द्रोणमीक्षितुम् ॥ आगस्कृत्सर्वलोकस्यपुत्रस्तेभरतर्षभ ॥ १० ॥ ततस्तत्सर्वमाचख्यौकुरूणांवैशसंमहत् ॥ परान्विजयतश्चापिधार्तराष्ट्रान्निमज्जतः ॥ ११ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ पश्यमूर्धाभिषिक्तानामाचार्यकदनंमहत् ॥ कृत्वाप्रमुखतःशूरंभीष्मंममपितामहम् ॥ १२ ॥ तंनिहत्यप्रलुब्धोयंशिखंडीपूर्णमानसः ॥ पांचाल्यैःसहितःसर्वैःसेनाग्रमभिवर्तते ॥ १३ ॥ अपरश्चापिदुर्धर्षःशिष्यस्तेसव्यसाचिना ॥ अक्षौहिणीःसप्तहत्वाहतो राजाजयद्रथः ॥ १४ ॥ अस्मद्विजयकामानांसुहृदामुपकारिणाम् ॥ गंतास्मिकथमानृण्यंगतानांयमसादनम् ॥ १५ ॥

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ प्रलुब्धःप्रकृष्टोलुब्धकस्तद्द्वंद्वंचकत्वात् ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ १७ ॥ धर्मापचायिनःधर्मक्षेपकस्य ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६॥२७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ आचार्यःपांडुपुत्रा

येमदर्थंपरीप्संतेवसुधांवसुधाधिपाः ॥ तेहित्वावसुधैश्वर्यंवसुधामधिशेरते ॥ १६ ॥ सोहंकापुरुषःकृत्वामित्राणांक्षयमीदृशम् ॥ अश्वमेधसहस्रेणपावितुंन
समुत्सहे ॥ १७ ॥ ममलुब्धस्यपापस्यतथाधर्मापचायिनः ॥ व्यायामेनजिगीषंतःप्राप्तावैवस्वतक्षयम् ॥ १८ ॥ कथंपतितवृत्तस्यपृथिवीसुहृदांद्रुहः ॥ विवरं
नाशकद्दातुंममपार्थिवसंसदि ॥ १९ ॥ योहंरुधिरसिक्तांगंराज्ञांमध्येपितामहम् ॥ शयानंनाशकंत्रातुंभीष्ममायोधनेहतम् ॥ २० ॥ तंमामनार्यपुरुषंमित्रद्रुह
मधार्मिकम् ॥ किंवक्ष्यतिहिदुर्धर्षःसमेत्यपरलोकजित् ॥ २१ ॥ जलसंधंमहेष्वासंपश्यसात्यकिनाहतम् ॥ मदर्थमुद्यतंशूरंप्राणांस्त्यक्त्वामहारथम् ॥ २२ ॥ कां
बोजंनिहतंदृष्ट्वातथालंबुषमेवच ॥ अन्यान्बहूंश्चसुहृदोजीवितार्थोद्यकोमम ॥ २३ ॥ व्यायच्छंतोहताःशूरामदर्थेयेपराङ्मुखाः ॥ यतमानाःपरंशक्त्याविजेतु
महितान्मम ॥ २४ ॥ तेषांगत्वाहमानृण्यमद्यशक्त्यापरंतप ॥ तर्पयिष्यामितानेवजलेनयमुनामनु ॥ २५ ॥ सत्यंतेप्रतिजानामिसर्वशस्त्रभृतांवर ॥ इष्टापूर्तेनच
शपेवीर्येणचसुतैरपि ॥ २६ ॥ निहत्यतान्रणेसर्वान्पंचालान्पांडवैःसह ॥ शांतिंलब्धास्मितेषांवारणेगंतासलोकताम् ॥ २७ ॥ सोहंतत्रगमिष्यामियत्रतेपुरुष
र्षभाः ॥ हतामदर्थेसंग्रामेयुध्यमानाःकिरीटिना ॥ २८ ॥ नहीदानींसहायामेपरीप्संत्यनुपस्कृताः ॥ श्रेयोहिपांडून्मन्यंतेनतथास्मान्महाभुज ॥ २९ ॥ स्वयंहि
मृत्युर्विहितःसत्यसंधेनसंयुगे ॥ भवानुपेक्षांकुरुतेशिष्यत्वादर्जुनस्यहि ॥ ३० ॥ अतोविनिहताःसर्वेयेस्मज्जयचिकीर्षवः ॥ कर्णमेवतुपश्यामिसंप्रत्यस्मज्ज
यैषिणम् ॥ ३१ ॥ योहिमित्रमविज्ञाययाथातथ्येनमंदधीः ॥ मित्रार्थेयोजयत्येनंतस्यसोर्थोवसीदति ॥ ३२ ॥ तादृग्रूपंकृतमिदंममकार्यंसुहृत्तमैः ॥ मोहाल्लु
ब्धस्यपापस्यजिह्मस्यधनमीहतः ॥ ३३ ॥ हतोजयद्रथश्चैवसौमदत्तिश्चवीर्यवान् ॥ अभीषाहाःशूरसेनाःशिबयोथवसातयः ॥ ३४ ॥ सोहमद्यगमिष्यामि
यत्रतेपुरुषर्षभाः ॥ हतामदर्थेसंग्रामेयुध्यमानाःकिरीटिना ॥ ३५ ॥ नहिमेजीवितेनार्थस्तानृतेपुरुषर्षभान् ॥ आचार्यःपांडुपुत्राणामनुजानातुनोभवान् ॥
॥ ३६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिदुर्योधनानुतापेपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥
॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ सिंधुराजेहतेतातसमरेसव्यसाचिना ॥ तथैवभूरिश्रवसिकिमासीद्वोमनस्तदा ॥ १ ॥

णामित्युपालंभः ॥ ३६ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५० ॥ ॥ ७ ॥ सिंधुराजइति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ निष्टानकःसव्यथःशब्दः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ इयंसेनानास्तीत्यस्यनष्टेत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ ग्लहतेपातयति ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ नोचेदिति परेलोकेधिकः

दुर्योधनेनचद्रोणस्तथोक्तःकुरुसंसदि॥ किमुक्तवान्परंतस्मैतन्ममाचक्ष्वसंजय॥ २ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ निष्टानकोमहानासीत्सैन्यानांतवभारत॥ सैंधवं
निहतंदृष्ट्वाभूरिश्रवसमेवच॥ ३ ॥ मंत्रितंतवपुत्रस्यतेसर्वमवमेनिरे ॥ येनमंत्रेणनिहताःशतशःक्षत्रियर्षभाः ॥ ४ ॥ द्रोणस्तुतंद्वचःश्रुत्वापुत्रस्यतवदुर्म
नाः॥ मुहूर्तमिवतद्ध्यात्वाभृशमार्तोऽभ्यभाषत॥ ५॥ ॥ द्रोणउवाच॥ ॥ दुर्योधनकिमेवंमांवाक्शरैरभिकृंतसि॥ अजय्यंसततंसंख्येब्रुवाणंसव्यसाचिनम्॥
॥ ६ ॥ एतेनैवार्जुनंज्ञातुमलंकौरवसंयुगे ॥ यच्छिखंड्यवधीद्भीष्मंपाल्यमानःकिरीटिना ॥ ७ ॥ अवध्यंनिहतंदृष्ट्वासंयुगेदेवदानवैः ॥ तदैवाज्ञासिषमहंनेय
मस्तीतिभारती ॥ ८ ॥ यंपुंसांत्रिषुलोकेषुसर्वशूरममंस्महि ॥ तस्मिन्निपतितेशूरेकिंशेषंपर्युपास्महे ॥ ९ ॥ यांस्मतान्ग्लहतेतातशकुनिःकुरुसंसदि॥ अक्षा
न्नतेऽक्षानिशिताबाणास्तेशत्रुतापनाः ॥ १० ॥ तएतेघ्नंतिनस्तातविशिखाःपार्थचोदिताः ॥ तांस्तदाख्यायमानस्त्वंविदुरेणनबुद्धवान् ॥ ११ ॥ यास्ताविज
यतश्चापिविदुरस्यमहात्मनः॥ धीरस्यवाचोनाश्रौषीःक्षेमायवदतःशिवाः ॥ १२॥ तदिदंवर्ततेघोरमागतंवैशसंमहत्॥ तस्यावमानाद्वाक्यस्यदुर्योधनकृते
तव॥ १३॥ योवमन्यवचःपथ्यंसुहृदामाप्तकारिणाम्॥ स्वमतंकुरुतेमूढःसशोच्योनचिरादिव॥ १४॥ यच्चनःप्रेक्षमाणानांकृष्णामानाय्यतत्सभाम्॥ अनर्हतीं
कुलेजातांसर्वधर्मानुचारिणीम्॥ १५॥ तस्याधर्मस्यगांधारेफलंप्राप्तमिदंमहत्॥ नोचेत्पापंपरेलोकेत्वमर्च्छेथास्ततोऽधिकम्॥ १६॥ यच्चतान्पांडवान्द्यूतेविष
मेणविजित्यह॥ प्राव्राजयस्तदारण्येरौरवाजिनवाससः॥ १७ ॥ पुत्राणामिवचैतेषांधर्ममाचरतांसदा॥ द्रुह्येत्कोनुनरोलोकेमदन्योब्राह्मणब्रुवः ॥ १८॥ पां
डवानामयंकोपस्त्वयाशकुनिनासह ॥ आहृतोधृतराष्ट्रस्यसंमतेकुरुसंसदि ॥ १९ ॥ दुःशासनेनसंयुक्तःकर्णेनपरिवर्धितः ॥ क्षत्तुर्वाक्यमनादृत्यत्वयाभ्यस्तः
पुनःपुनः॥ २० ॥यत्ताःसर्वेपराभूताःपर्यवारयतार्जुनम्॥ सिंधुराजानमांश्रित्यसवोमध्येकथंहतः॥ २१ ॥कथंत्वयिचकर्णेचकृपेशल्येचजीवति ॥अश्वत्थाम्नि
चकौरव्यनिधनंसैंधवोगमत्॥ २२ ॥युध्यंतःसर्वराजानस्तेजस्तिग्ममुपासते॥ सिंधुराजंपरित्रातुंसवोमध्येकथंहतः ॥ २३ ॥ मय्येवहिविशेषेणतथादुर्योधन
त्वयि॥ आशंसतपरित्राणमर्जुनात्समहीपतिः॥ २४॥ ततस्तस्मिन्परित्राणमलब्ध्वतिफाल्गुनात्॥ नकिंचिदनुपश्यामिजीवितस्थानमात्मनः॥ २५॥

पापिनांक्लेशइहत्वल्पेनैवभोगेननिस्तारइतिभावः ॥ १६ ॥ १७॥ १८ ॥ १९ ॥ अभ्यस्तआवर्तितः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः॥ १५१॥ ॥७॥

मज्जंतमिवचात्मानंधृष्टद्युम्नस्यकिल्बिषे॥ पश्याम्यहत्वापंचालान्सहतेनशिखंडिना ॥ २६ ॥ तन्मांकिमभितप्यंतंवाक्शरैरेवकृंतसि ॥ अशक्तःसिंधुराजस्य
॥ १४६॥ भूत्वात्राणायभारत॥ २७॥सौवर्णसत्यसंधस्यध्वजमक्लिष्टकर्मणः॥ अपश्यन्युधिभीष्मस्यकथमाशंससेजयम्॥२८॥मध्येमहारथानांचयत्राहन्यतसैंधवः॥ ७
हतोभूरिश्रवाश्चैवकिंशेषंतत्रमन्यसे॥ २९॥कृपएवचदुर्धर्षोयदिजीवतिपार्थिव॥योनागात्सिंधुराजस्यवर्त्मतंपूजयाम्यहम् ॥ ३० ॥ यत्रापश्यंहतंभीष्मंपश्य
तस्तेऽनुजस्यवै॥ दुःशासनस्यकौरव्यकुर्वाणंकर्मदुष्करम्॥ ३१ ॥अवध्यकल्पंसंग्रामेदेवैरपिसवासवैः॥ नतेवसुंधरास्तीतितदाहंचिंतयेनृप॥ ३२ ॥इमानि
पांडवानांचसृंजयानांचभारत॥ अनीकान्याद्रवंतेमांसहितान्यद्यभारत॥ ३३॥ नाहत्वासर्वपंचालान्कवचस्यविमोक्षणम्॥ कर्तास्मिसमरेकर्मधार्तराष्ट्रहितं
तव॥ ३४ ॥ राजन्ब्रूयाःसुतंमेत्वमश्वत्थामानमाहवे॥ नसोमकाःप्रमोक्तव्याजीवितंपरिरक्षता ॥ ३५ ॥ यच्चपित्रानुशिष्टोसितद्वचःपरिपालय॥ आनृशंस्ये
दमेसत्येचार्जवेचस्थिरोभव ॥ ३६ ॥ धर्मार्थकामकुशलोधर्मार्थावप्यपीडयन् ॥ धर्मप्रधानकार्याणिकुर्याश्चेतिपुनःपुनः॥ ३७ ॥चक्षुर्मनोभ्यांसंतोष्यावि
प्राःपूज्याश्चशक्तितः ॥ नचैषांविप्रियंकार्यंतेहिवह्निशिखोपमाः ॥ ३८ ॥ एषत्वहमनीकानिप्रविशाम्यरिसूदन ॥ रणायमहतेराजंस्त्वयावाक्शरपीडितः॥
॥ ३९ ॥ त्वंचदुर्योधनबलंयदिशक्तोऽसिपालय॥रात्रावपिचयोत्स्यंतेसंरब्धाःकुरुसृंजयाः ॥ ४० ॥ एवमुक्त्वाततःप्रायाद्द्रोणःपांडवसृंजयान् ॥ मुष्णन्क्ष
त्रियतेजांसिनक्षत्राणामिवांशुमान्॥ ४१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिद्रोणवाक्येएकपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥१५१॥
॥७॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ ततोदुर्योधनोराजाद्रोणेनैवंप्रचोदितः॥ अमर्षवशमापन्नोयुद्धायैवमनोदधे॥ १ ॥ अब्रवीच्चतदाकर्णंपुत्रोदुर्योध
नस्तव॥पश्यकृष्णसहायेनपांडवेनकिरीटिना ॥ २ ॥आचार्यविहितंव्यूहंभित्त्वादेवैःसुदुर्भिदम् ॥ तवव्यायच्छमानस्यद्रोणस्यचमहात्मनः ॥ ३ ॥ मिषतांयो
धमुख्यानांसैंधवोविनिपातितः ॥ पश्यराधेयपृथ्वीशाःपृथिव्यांप्रवरायुधि ॥ ४ ॥ पार्थेनैकेननिहताःसिंहेनेवेतरेमृगाः ॥ ममव्यायच्छमानस्यद्रोणस्यचम
हात्मनः॥ ५॥ अल्पावशेषंसैन्यंमेकृतंशक्रात्मजेनह॥ कथंनियच्छमानस्यद्रोणस्ययुधिफाल्गुनः॥ ६ ॥ ॥ १४६॥

ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥१७॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१॥ २२ ॥ अन्यथाभावःपराजयोदैवादिष्टः नतुद्रोणापराधजइतिभावः॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

भिंद्यात्सुदुर्भिदंव्यूहंयतमानोपिसंयुगे॥ प्रतिज्ञायागतःपारंहत्वासैंधवमर्जुनः ॥ ७ ॥ पश्यराधेयपृथ्वीशान्पृथिव्यांपातितान्बहून् ॥ पार्थेननिहतान्संख्येमहेंद्रोपमविक्रमान् ॥ ८ ॥ अनिच्छतःकथंवीरद्रोणस्ययुधिपांडवः ॥ भिंद्यात्सुदुर्भिदंव्यूहंयतमानस्यशुष्मिणः ॥ ९ ॥ दयितःफाल्गुनोनित्यमाचार्यस्यमहात्मनः॥ ततोस्यदत्तवान्द्वारमयुद्धेनैवशत्रुहन्॥ १० ॥ अभयंसिंधुराजायदत्त्वाद्रोणःपरंतपः ॥ प्रादात्किरीटिनेद्वारंपश्यन्निर्गुणतांमयि ॥ ११ ॥ यद्यदास्यदनुज्ञांवैपूर्वमेवगृहान्प्रति ॥ प्रस्थातुंसिंधुराजस्यनाभविष्यज्जनक्षयः ॥ १२ ॥ जयद्रथोजीवितार्थीगच्छमानोगृहान्प्रति॥ मयानार्येणसंरुद्धोद्रोणात्प्राप्याभयंसखे ॥ १३ ॥ अद्यमेभ्रातरःक्षीणाश्चित्रसेनादयोरणे ॥ भीमसेनंसमासाद्यपश्यतांनोदुरात्मनाम्॥ १४॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ आचार्यंमाविगर्हस्वशक्त्यासौयुध्यतेद्विजः॥ यथाबलंयथोत्साहंत्यक्त्वाजीवितमात्मनः ॥ १५ ॥ यद्येनंसमतिक्रम्यप्रविष्टःश्वेतवाहनः॥ नात्रसूक्ष्मोऽपिदोषःस्यादाचार्यस्यकथंचन ॥ १६ ॥ कृतीदक्षोयुवाशूरःकृतास्त्रोलघुविक्रमः॥ दिव्यास्त्रयुक्तमास्थायरथंवानरलक्षणम्॥ १७ ॥ कृष्णेनचगृहीताश्वमभेद्यकवचावृतः॥ गांडीवमजरंदिव्यंधनुरादायवीर्यवान्॥ १८॥ प्रवर्षन्निशितान्बाणान्बाहुद्रविणदर्पितः॥ यदर्जुनोभ्ययाद्द्रोणमुपपन्नंहितस्यतत् ॥ १९ ॥ आचार्यःस्थविरोराजन्शीघ्रयानेतथाऽक्षमः॥ बाहुव्यायामचेष्टायामशक्तस्तुनराधिप ॥ २० ॥ तेनैवमभ्यतिक्रांतःश्वेताश्वःकृष्णसारथिः ॥ तस्यदोषंनपश्यामिद्रोणस्यानेनहेतुना॥ २१ ॥ अजय्यान्पांडवान्मन्येद्रोणेनास्त्रविदाम्मृधे॥ तथाह्येनमतिक्रम्यप्रविष्टःश्वेतवाहनः॥ २२ ॥ दैवादिष्टेन्यथाभावोनमन्येविद्यतेक्वचित् ॥ यतोनोयुध्यमानानांपरंशक्त्यासुयोधन ॥ २३ ॥ सैंधवोनिहतोयुद्धेदैवमत्रपरंस्मृतम्॥ परंयत्नंकुर्वतांचत्वयासार्धंरणाजिरे॥ २४॥ हत्वास्माकंपौरुषंवैदैवंपश्चात्करोतिनः॥ सततंचेष्टमानानांनिकृत्याविक्रमेणच॥ २५॥ दैवोपसृष्टःपुरुषोयत्कर्मकुरुतेक्वचित्॥ कृतंकृतंहितत्कर्मदैवेनविनिपात्यते॥ २६ ॥ यत्कर्तव्यंमनुष्येणव्यवसायवतासदा॥ तत्कार्यमविशंकेनसिद्धिर्दैवेप्रतिष्ठिता॥ २७॥ निकृत्यावंचिताःपार्थाविषयोगैश्चभारत॥ दग्धाजतुगृहेचापिद्यूतेनचपराजिताः॥ २८॥

दैवोपसृष्टोदुर्दैवग्रस्तः॥ २६॥ २७॥ २८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ दैवमविगणय्ययत्नमेवातिष्ठेत्याह युध्यस्वेति सुदृढोद्यमाद्दैवमपिमार्गेणानुकूलेनयास्यतीत्यर्थः ॥ ३० ॥ तेषांजयहेतुःसुकृतंतववापराजयहेतुःदुष्कृतंनास्तीत्याह नतेषामिति ॥ ३१ ॥ दैवमिति अनन्यकर्मदैवमपिस्वकृतमेवनत्वन्यदस्ति स्वस्तनोद्दोपोऽयननेनगुणविशेषेणनिराकर्तुंशक्यः एवंदैवमतियत्नेनचाधितुंशक्यमित्यर्थः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ देवानामिंद्रियाणामध्यक्षमूर्तंविज्ञानंदैवंजीव

राजनीतिंव्यपाश्रित्यप्रहिताश्चैवकाननम् ॥ यत्नेनचकृतंतत्तद्दैवेनविनिपातितम् ॥ २९ ॥ युध्यस्वयत्नमास्थायदैवंकृत्वानिरर्थकम् ॥ यततस्तवतेषांचदैवंमार्गेण यास्यति ॥ ३० ॥ नतेषांमतिपूर्वंहिसुकृतंदृश्यतेक्वचित् ॥ दुष्कृतंतववावीरबुद्ध्याहीनंकुरूद्वह ॥ ३१ ॥ दैवंप्रमाणंसर्वस्यसुकृतस्येतरस्यवा ॥ अनन्यकर्मदैवंहिजागर्तिस्वपतामपि ॥ ३२ ॥ बहूनितवसैन्यानियोधाश्चबहवस्तव ॥ नतथापांडुपुत्राणामेवंयुद्धमवर्तत ॥ ३३ ॥ तैरल्पैर्बहवोयूयंक्षयंनीताःप्रहारिणः ॥ शंकेदैवस्यतत्कर्मपौरुषंयेननाशितम् ॥ ३४ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवंसंभाषमाणानांबहुतत्तज्जनाधिप ॥ पांडवानामनीकानिसमदृश्यंतसंयुगे ॥ ३५ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंव्यतिषक्तरथद्विपम् ॥ तावकानांपरैःसार्धंराजन्दुर्मंत्रितेतव ॥ ३६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिजयद्रथवधपर्वणिपुनर्युद्धारंभेद्विपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५२ ॥ ॥ समाप्तंचजयद्रथवधपर्व ॥ ६॥ ॥ ७॥ ॥ अथघटोत्कचवधपर्व ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तदुदीर्णगजानीकंबलंतवजनाधिप ॥ पांडुसेनामतिक्रम्ययोधयामाससर्वतः ॥ १ ॥ पंचालाःकुरवश्चैवयोधयंतःपरस्परम् ॥ यमराष्ट्रायमहतेपरलोकायदीक्षिताः ॥ २ ॥ शूराःशूरैःसमागम्यशरतोमरशक्तिभिः ॥ विव्यधुःसमरेन्योन्यंनिन्युश्चैवयमक्षयम् ॥ ३ ॥ रथिनांरथिभिःसार्धंरुधिरस्रावदारुणम् ॥ प्रावर्ततमहद्युद्धंनिघ्नतामितरेतरम् ॥ ४ ॥ वारणाश्चमहाराजसमासाद्यपरस्परम् ॥ विषाणैर्दारयामासुःसुसंक्रुद्धामदोत्कटाः ॥ ५ ॥ हयारोहान्हयारोहाःप्रासशक्तिपरश्वधैः ॥ बिभिदुस्तुमुलेयुद्धेप्रार्थयंतोमहद्यशः ॥ ६ ॥ पत्तयश्चमहाबाहोशतशःशस्त्रपाणयः ॥ अन्योन्यमार्दयन्राजन्नित्यंयत्ताःपराक्रमे ॥ ७ ॥ गोत्राणांनामधेयानांकुलानांचैवमारिष ॥ श्रवणाद्धिविजानीमःपंचालान्कुरुभिःसह ॥ ८ ॥ तेन्योन्यंसमरेयोधाःशरशक्तिपरश्वधैः ॥ प्रैषयन्परलोकायविचरंतोह्यभीतवत् ॥ ९ ॥ शरादशदिशोराजंस्तेषांमुक्ताःसहस्रशः ॥ नभ्राजंतेयथातत्त्वंभास्करेस्तंगतेपिच ॥ १० ॥ तथाप्रयुध्यमानेषुपांडवेयेषुभारत ॥ दुर्योधनोमहाराजव्यवागाहततद्बलम् ॥ ११ ॥

लमित्यर्थः पौरुषंशारीरंबलं ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्विपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५२ ॥ ॥ ७ ॥ तदुदीर्णमित्यारभ्यरात्रियुद्धंजयद्रथवधात्क्रोधहर्षविवशाः कौरवपांडवाइवान्येपिनिर्मर्यादंप्रवर्ततेइतिप्रदर्शनार्थं ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ गोत्रंपित्रादिनाम शैनेयसात्यकेइत्यादि कुलंपांड्यपांचाल्येत्यादि ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ भ्रातरंदुर्योधनं ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

सैंधवस्यवधेनैवभृशंदुःखसमन्वितः॥ मर्तव्यमितिसंचिंत्यप्राविशच्चद्विषद्बलम्॥ १२ ॥नादयन्रथघोषेणकंपयन्निवमेदिनीम्॥ अभ्यवर्ततपुत्रस्तेपांडवाना
मनीकिनीम्॥ १३ ॥ससंनिपातस्तुमुलस्तस्यतेषांचभारत॥ अभवत्सर्वसैन्यानामभावकरणोमहान्॥ १४ ॥ यथामध्यंदिनेसूर्यंप्रतपंतंगभस्तिभिः॥ तथात
वसुतंमध्येप्रतपंतंशरार्चिभिः॥ १५ ॥ नशेकुर्भ्रातरंयुद्धेपांडवाःसमुदीक्षितुम्॥ पलायनकृतोत्साहानिरुत्साहाद्विषज्जये ॥ १६ ॥ पर्यधावंतपंचालावध्यमाना
महात्मना॥ रुक्मपुंखैःप्रसन्नाग्रैस्तवपुत्रेणधन्विना ॥ १७ ॥ अर्द्यमानाःशरैस्तूर्णंन्यपतन्पांडुसैनिकाः ॥ नतादृशंरणेकर्मकृतवंतस्तुतावकाः॥ १८ ॥ यादृशंकृत
वान्राजापुत्रस्तवविशांपते॥ पुत्रेणतवसासेनापांडवीमथितारणे ॥ १९ ॥ नलिनीद्विरदेनेवसमंतात्फुल्लपंकजा ॥ क्षीणतोयानिलार्काभ्यांहतत्विडिवपद्मिनी
॥ २० ॥ वभूवपांडवीसेनातवपुत्रस्यतेजसा॥ पांडुसेनांहतांदृष्ट्वातवपुत्रेणभारत ॥ २१ ॥ भीमसेनपुरोगास्तुपंचालाःसमुपाद्रवन् ॥ सभीमसेनंदशभिर्मा
द्रीपुत्रौत्रिभिस्त्रिभिः॥ २२ ॥ विराटद्रुपदौषड्भिःशतेनचशिखंडिनम्॥ धृष्टद्युम्नंचसप्तत्याधर्मपुत्रंचसप्तभिः ॥ २३ ॥ केकयांश्चैवचेदींश्चबहुभिर्निशितैःशरैः ॥
सात्वतंपंचभिर्विद्ध्वाद्रौपदेयांस्त्रिभिस्त्रिभिः ॥ २४ ॥ घटोत्कचंचसमरेविद्ध्वासिंहइवानदत्॥ शतशश्चापरान्योधान्सद्विपांश्चमहारणे ॥ २५ ॥ शरैरवचकर्ता
ग्रैःक्रुद्धोंतकइवप्रजाः ॥ सातेनपांडवीसेनावध्यमानाशिलीमुखैः ॥ २६ ॥ तवपुत्रेणसंग्रामेविदुद्रावनराधिप ॥ तंतपंतमिवादित्यंकुरुराजंमहाहवे॥ २७ ॥
नाशकन्वीक्षितुंराजन्पांडुपुत्रस्यसैनिकाः ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजाकुपितोराजसत्तम ॥ २८ ॥ अभ्यधावत्कुरुपतिंतवपुत्रंजिघांसया ॥ तावुभौयुधिकौरव्यौ
समीयतुररिंदमौ ॥ २९ ॥ स्वार्थहेतोःपराक्रांतौदुर्योधनयुधिष्ठिरौ ॥ ततोदुर्योधनःक्रुद्धःशरैःसंनतपर्वभिः ॥ ३० ॥ विव्याधदशभिस्तूर्णंध्वजंचिच्छेदचे
पुणा॥ इंद्रसेनंत्रिभिश्चैवललाटेजघ्निवान्नृप ॥ ३१ ॥ सारथिंदयितंराज्ञःपांडवस्यमहात्मनः ॥ धनुश्चपुनरन्येनचकर्तास्यमहारथः॥ ३२ ॥ चतुर्भिश्चतुरश्चै
ववाणैर्विव्याधवाजिनः॥ ततोयुधिष्ठिरःक्रुद्धोनिमेषादिवकार्मुकम् ॥ ३३ ॥ अन्यदादायवेगेनकौरवंप्रत्यवारयत् ॥ तस्यतान्निघ्नतःशत्रून्रुक्मपृष्ठंमहद्धनुः
॥ ३४ ॥ भल्लाभ्यांपांडवोज्येष्ठस्त्रिधाचिच्छेदमारिष॥ विव्याधचैनंदशभिःसम्यगस्तैःशितैःशरैः ॥ ३५ ॥ मर्मभित्त्वातुतेसर्वेसंलग्नाःक्षितिमाविशन्॥ ततःपरि
वृतायोधाःपरिवव्रुर्युधिष्ठिरम्॥ ३६ ॥

सम्यगस्तैःदृढंप्रक्षिप्तैः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वृत्रहत्यैइतिवध्यस्तुल्यै ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ बाणशब्दरवःबाणशब्दसहितोरवःप्राणिशब्दः ॥ ४० ॥४१ ॥४२॥ रश्मिमुचःसूर्यः इगुपधलक्षणकप्रत्ययांतःशब्दःबहुवचनमेवैतत्प्रलयसूचकमितिवा

वृत्रहत्येयथादेवाःपरिवव्रुःपुरंदरम्॥ ततोयुधिष्ठिरोराजातवपुत्रस्यमारिष॥ शरंचसूर्यरश्म्याभमत्युग्रमनिवारणम्॥ ३७ ॥ हाहतोसीतिराजानमुक्त्वामुंचद्यु
धिष्ठिरः॥ सतेनाकर्णमुक्तेनविद्धोबाणेनकौरवः ॥ ३८॥ निषसादरथोपस्थेभृशंसंमूढचेतनः ॥ ततःपांचाल्यसेनानांभृशमासीद्रवोमहान्॥ ३९ ॥ हतोराजेति
राजेंद्रमुदितानांसमंततः॥ बाणशब्दरवश्चोग्रःशुश्रुवेतत्रमारिष॥ ४० ॥ अथद्रोणोद्रुतंतत्रप्रत्यदृश्यतसंयुगे ॥ हृष्टोदुर्योधनश्चापिदृढमादायकार्मुकम्॥ ४१॥
तिष्ठतिष्ठेतिराजानंब्रुवन्पांडवमभ्ययात्॥ प्रत्युद्ययुस्तंत्वरिताःपंचालाजयगृद्धिनः॥ ४२ ॥ तान्द्रोणःप्रतिजग्राहपरीप्सन्कुरुसत्तमम्॥ चंडवातोद्धुतान्मेघान्निघ्न
न्रश्मिमुचोयथा॥ ४३॥ ततोराजन्महानासीत्संग्रामोभूरिवर्धनः॥ तावकानांपरेषांचसमेतानांयुयुत्सया ॥ ४४ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कच
वधपर्वणिरात्रियुद्धेदुर्योधनपराभवेत्रिपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः॥ १५३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥यत्तदाप्राविश
त्पांडूनाचार्यःकुपितोबली॥ उक्त्वादुर्योधनंमंदंममशास्त्रातिगंसुतम्॥ १ ॥ प्रविश्यविचरंतंचरथेशूरमवस्थितम्॥ कथंद्रोणंमहेष्वासंपांडवाःपर्यवारयन्॥ २॥
केऽरक्षन्दक्षिणंचक्रमाचार्यस्यमहाहवे॥ केचोत्तरमरक्षंतनिघ्नतःशात्रवान्बहून् ॥ ३ ॥ केचास्यपृष्ठतोन्वासन्वीरावीरस्ययोधिनः॥ केपुरस्तादवर्तंतरथिनस्त
स्यशात्रवः॥ ४ ॥ मन्येतानस्पृशच्छीतमतिवेलमनार्तवम्॥ मन्येतेसमवेपंतगावोवैशिशिरेयथा॥ ५॥ यत्प्राविशन्महेष्वासःपंचालानपराजितः॥ नृत्यन्सरथ
मार्गेषुसर्वशस्त्रभृतांवरः॥ ६॥ निर्दहन्सर्वसैन्यानिपंचालानांरथर्षभः॥ धूमकेतुरिवक्रुद्धःकथंमृत्युमुपेयिवान्॥ ७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥सायाह्नेसैंधवंहत्वारा
ज्ञापार्थःसमेत्यच॥ सात्यकिश्चमहेष्वासोद्रोणमेवाभ्यधावताम्॥ ८ ॥ तथायुधिष्ठिरस्तूर्णंभीमसेनश्चपांडवः॥ पृथक्चमूभ्यांसंयत्तौद्रोणमेवाभ्यधावतां॥ ९॥
तत्रैवनकुलोधीमान्सहदेवश्चदुर्जयः॥ धृष्टद्युम्नःसहानीकोविराटश्चसकेकयः ॥ १० ॥ मत्स्याःशाल्वाःससेनाश्चद्रोणमेवययुर्युधि ॥ द्रुपदश्चतथाराजापंचालै
रभिरक्षितः॥ ११ ॥ धृष्टद्युम्नपिताराजन्द्रोणमेवाभ्यवर्तत॥ द्रौपदेयामहेष्वासाराक्षसश्चघटोत्कचः ॥ १२ ॥

॥ ४३ ॥ भूरिवर्धनःबहुच्छेदनः ॥ ४४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रिपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५३ ॥ ॥ ७ ॥ यत्तदेति शास्त्रातिगंशास्त्रमाज्ञा ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥
॥ ५ ॥ ६ ॥ धूमकेतुरग्निः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १३ ॥ १४ ॥ संन्यवर्ततसंमुखंनितरामवर्तत ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ तमोभ्यगान्नाशमितिशेषः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

ससैन्यास्तेन्यवर्त्तंतद्रोणमेवमहाद्युतिम् ॥ प्रभद्रकाश्चपंचालाःषट्सहस्राःप्रहारिणः ॥ १३ ॥ द्रोणमेवाभ्यवर्तंतपुरस्कृत्यशिखंडिनम् ॥ तथेतरेनरव्याघ्राःपांडवा
नांमहारथाः ॥ १४ ॥ सहिताःसंन्यवर्ततद्रोणमेवद्विजर्षभम् ॥ तेषुशूरेषुयुद्धायगतेषुभरतर्षभ ॥ १५ ॥ बभूवरजनीघोराभीरूणांभयवर्धिनी ॥ योधानामशिवा
रौद्राराजन्नंतकगामिनी ॥ १६ ॥ कुंजराश्वमनुष्याणांप्राणांतकरणीतदा ॥ तस्यांरजन्यांघोरायांनदंत्यःसर्वतःशिवाः ॥ १७ ॥ न्यवेदयन्भयंघोरंसज्वालक
वलैर्मुखैः ॥ उलूकाश्चाप्यदृश्यंतशंसंतोविपुलंभयम् ॥ १८ ॥ विशेषतःकौरवाणांध्वजिन्यामतिदारुणाः ॥ ततःसैन्येषुराजेंद्रशब्दःसमभवन्महान् ॥ १९ ॥ भेरी
शब्देनमहतामृदंगानांस्वनेनच ॥ गजानांबृंहितैश्चापितुरंगाणांचहेषितैः ॥ २० ॥ खुरशब्दनिपातैश्चतुमुलःसर्वतोभवत् ॥ ततःसमभवद्युद्धंसंध्यायामतिदा
रुणम् ॥ २१ ॥ द्रोणस्यचमहाराजसृंजयानांचसर्वशः ॥ तमसाचावृतेलोकेनप्राज्ञायतकिंचन ॥ २२ ॥ सैन्येनरजसाचैवसमंतादुत्थितेनह ॥ नरस्याश्वस्यना
गस्यसमसज्जतशोणितम् ॥ २३ ॥ नापश्यामरजोभौमंकश्मलेनाभिसंवृताः ॥ रात्रौवंशवनस्येवदह्यमानस्यपर्वते ॥ २४ ॥ घोरश्चचटचटाशब्दःशस्त्राणांपतता
मभूत् ॥ मृदंगानकनिर्ह्रादैर्झर्झरैःपटहैस्तथा ॥ २५ ॥ फेत्कारैर्हेषितैःशब्दैःसर्वमेवाकुलंबभौ ॥ नैवस्वेनपरेराजन्प्राज्ञायंततमोवृते ॥ २६ ॥ उन्मत्तमिवतत्सर्वं
बभूवरजनीमुखे ॥ भौमंरजोथराजेंद्रशोणितेनप्रणाशितम् ॥ २७ ॥ शातकौंभैश्चकवचैर्भूषणैश्चतमोभ्यगात् ॥ ततःसाभारतीसेनामणिहेमविभूषिता ॥
॥ २८ ॥ द्यौरिवासीत्सनक्षत्रारजन्यांभरतर्षभ ॥ गोमायुबलसंघुष्टाशक्तिध्वजसमाकुला ॥ २९ ॥ वारणाभिरुताघोराक्ष्वेडितोत्क्रुष्टनादिता ॥ तत्राभवन्महा
शब्दस्तुमुलोलोमहर्षणः ॥ ३० ॥ समावृण्वन्दिशःसर्वामहेंद्राशनिनिःस्वनः ॥ सानिशीथेमहाराजसेनादृश्यतभारती ॥ ३१ ॥ अंगदैःकुंडलैर्निष्कैःशस्त्रैश्चैवा
वभासिता ॥ तत्रनागारथाश्चैवजांबूनदविभूषिताः ॥ ३२ ॥ निशायांप्रत्यदृश्यंतमेघाइवसविद्युतः ॥ ऋष्टिशक्तिगदाबाणमुसलप्रासपट्टिशाः ॥ ३३ ॥ संपतं
तोव्यदृश्यंतभ्राजमानाइवाग्नयः ॥ दुर्योधनपुरोवातांरथनागवलाहकाम् ॥ ३४ ॥ वादित्रघोषस्तनितांचापविद्युद्ध्वजैर्वृताम् ॥ द्रोणपांडवपर्जन्यांखड्गशक्तिग
दाशनिम् ॥ ३५ ॥ शरधाराम्बपवनांभृशंशीतोष्णसंकुलाम् ॥ घोरांविस्मापनीमुग्रांजीवितच्छिदमप्लवाम् ॥ ३६ ॥

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 तांप्राविशन्नतिभयांसेनांयुद्धचिकीर्षवः ॥ तस्मिन्रात्रिमुखेघोरेमहाशब्दनिनादिते ॥ ३७ ॥ भीरूणांत्रासजननेशूराणांहर्षवर्धने ॥ रात्रियुद्धेमहाघोरेवर्त मानेसुदारुणे ॥ ३८ ॥ द्रोणमभ्यद्रवन्क्रुद्धाःसहिताःपांडुसृंजयाः ॥ येयेप्रमुखतोराजन्न्यवर्ततमहारथाः ॥ ३९ ॥ तान्सर्वान्विमुखांश्चक्रेकांश्चिन्निन्येयम
क्षयम् ॥ तानिनागसहस्राणिरथानामयुतानिच ॥ ४० ॥ पदातिहयसंघानांप्रयुतान्यर्बुदानिच ॥ द्रोणेनैकेननाराचैर्निर्भिन्नानिनिशामुखे ॥ ४१ ॥ ॥ इतिश्री महाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेचतुःपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ तस्मिन्प्रवि ष्टेदुर्धर्षेसृंजयानमितौजसि ॥ अमृष्यमाणेसंरब्धेकावोऽभूद्वैमतिस्तदा ॥ १ ॥ दुर्योधनंतथापुत्रमुक्त्वाशास्त्रातिगंमम ॥ यत्प्राविशदमेयात्माकिंपार्थःप्रत्यपद्यत ॥ २ ॥ निहतेसैंधवेवीरेभूरिश्रवसिचैवह ॥ यदाभ्यगान्महातेजाःपंचालानपराजितः ॥ ३ ॥ किममन्यतदुर्धर्षेप्रविष्टेशत्रुतापने ॥ दुर्योधनस्तुकिंकृत्यंप्राप्तका लममन्यत ॥ ४ ॥ केचतंवरदंवीरमन्वयुर्द्विजसत्तमम् ॥ केचास्यपृष्ठतोगच्छन्वीराःशूरस्ययुध्यतः ॥ ५ ॥ केपुरस्तादवर्ततनिघ्नंतःशात्रवान्रणे ॥ मन्येहंपांडवा न्सर्वान्भारद्वाजशरार्दितान् ॥ ६ ॥ शिशिरेकंपमानावैकृशागावइवप्रभो ॥ प्रविश्यसमहेष्वासःपंचालानरिमर्दनः ॥ कथंनुपुरुषव्याघ्रःपंचत्वमुपजग्मिवान् ॥ ॥ ७ ॥ सर्वेषुयोधेषुचसंगतेषुरात्रौसमेतेषुमहारथेषु ॥ संलोड्यमानेषुपृथग्बलेषुकेवस्तदानींमतिमंतआसन् ॥ ८ ॥ हतांश्चैवविषक्तांश्चपराभूतांश्चशंससि ॥ रथिनोविरथांश्चैवकृतान्युद्धेषुमामकान् ॥ ९ ॥ तेषांसंलोड्यमानानांपांडवैर्हतचेतसाम् ॥ अंधेतमसिमग्नानामभवत्कामतिस्तदा ॥ १० ॥ प्रहृष्टांश्चाप्युद ग्रांश्चसंतुष्टांश्चैवपांडवान् ॥ शंससीहाप्रहृष्टांश्चविभ्रष्टांश्चैवमामकान् ॥ ११ ॥ कथमेषांतदातत्रपार्थानामपलायिनाम् ॥ प्रकाशमभवद्रात्रौकथंकुरुषुसंज य ॥ १२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ रात्रियुद्धेतदाराजन्वर्तमानेसुदारुणे ॥ द्रोणमभ्यद्रवन्सर्वेपांडवाःसहसोमकैः ॥ १३ ॥ ततोद्रोणःकेकयांश्चधृष्टद्युम्नस्यचात्म जान् ॥ संप्रैषयत्प्रेतलोकंसर्वानिषुभिराशुगैः ॥ १४ ॥ तस्यप्रमुखतोराजन्येऽवर्ततमहारथाः ॥ तान्सर्वान्प्रेषयामासपितृलोकंसभारत ॥ १५ ॥ प्रमथ्नंतंतदा वीरान्भारद्वाजंमहारथम् ॥ अभ्यवर्ततसंक्रुद्धःशिबीराजाप्रतापवान् ॥ १६ ॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

तमापतंतंसंप्रेक्ष्यपांडवानांमहारथम् ॥ विव्याधदशभिर्बाणैःसर्वपारशवैःशितैः ॥ १७ ॥ तंशिबिःप्रतिविव्याधत्रिंशतानिशितैःशरैः ॥ सारथिंचास्यभल्लेनस्म
यमानोन्यपातयत् ॥ १८ ॥ तस्यद्रोणोहयान्हत्वासारथिंचमहात्मनः ॥ अथास्यसशिरस्त्राणंशिरःकायादपाहरत् ॥ १९ ॥ ततोस्यसारथिंक्षिप्रमन्यंदुर्योधनोदि
शत् ॥ सतेनसंगृहीताश्वःपुनरभ्यद्रवद्रिपून् ॥ २० ॥ कलिंगानामनीकेनकालिंगस्यसुतोरणे ॥ पूर्वंपितृवधात्क्रुद्धोभीमसेनमुपाद्रवत् ॥ २१ ॥ सभीमंपंचभि
र्विद्ध्वापुनर्विव्याधसप्तभिः ॥ विशोकंत्रिभिराजघ्नेध्वजमेकेनपत्रिणा ॥ २२ ॥ कलिंगानांतुतंशूरंक्रुद्धंक्रुद्धोवृकोदरः ॥ रथाद्रथमभिद्रुत्यमुष्टिनाभिजघानह
॥ २३ ॥ तस्यमुष्टिहतस्याजौपांडवेनबलीयसा ॥ सर्वाण्यस्थीनिसहसाप्रापतन्वैपृथक्पृथक् ॥ २४ ॥ तंकर्णोभ्रातरश्चास्यनामृष्यंतपरंतप ॥ तेभीमसेनंनाराचै
र्जघ्नुराशीविषोपमैः ॥ २५ ॥ ततःशत्रुरथंत्यक्त्वाभीमोध्रुवरथंगतः ॥ ध्रुवंचास्यंतमनिशंमुष्टिनासमपोथयत् ॥ २६ ॥ सतथापांडुपुत्रेणबलिनाभिहतोपतत् ॥ तं
निहत्यमहाराजभीमसेनोमहाबलः ॥ २७ ॥ जयरातरथंप्राप्यमुहुःसिंहइवानदत् ॥ जयरातमथाक्षिप्यनदन्सव्येनपाणिना ॥ २८ ॥ तलेननाशयामासकर्ण
स्यैवाग्रतःस्थितः ॥ कर्णस्तुपांडवेशक्तिंकांचनींसमवासृजत् ॥ २९ ॥ ततस्तामेवजग्राहप्रहसन्पांडुनंदनः ॥ कर्णायैवचदुर्धर्षश्चिक्षेपाजौवृकोदरः ॥ ३० ॥ ता
मापतंतींचिच्छेदशकुनिस्तैलपायिना ॥ एतत्कृत्वामहत्कर्मरणेद्भुतपराक्रमः ॥ ३१ ॥ पुनःस्वरथमास्थायदुद्रावतववाहिनीम् ॥ तमायांतंजिघांसंतंभीमंक्रुद्ध
मिवांतकम् ॥ ३२ ॥ न्यवारयन्महाबाहुंतवपुत्राविशांपते ॥ महताशरवर्षेणच्छादयंतोमहारथाः ॥ ३३ ॥ दुर्मदस्यततोभीमःप्रहसन्निवसंयुगे ॥ सारथिंचहयां
श्चैवशरैर्निन्येयमक्षयम् ॥ ३४ ॥ दुर्मदस्तुततोयानंदुष्कर्णस्यावचक्रमे ॥ तावेकरथमारूढौभ्रातरौपरतापनौ ॥ ३५ ॥ संग्रामशिरसोमध्येभीमंद्वावप्यधावताम् ॥
यथांबुपतिमित्रौहितारकंदैत्यसत्तमम् ॥ ३६ ॥ ततस्तुदुर्मदश्चैवदुष्कर्णश्चतवात्मजौ ॥ रथमेकंसमारुह्यभीमंबाणैरविध्यताम् ॥ ३७ ॥ ततःकर्णस्यमिषतोद्रौणे
र्दुर्योधनस्यच ॥ कृपस्यसोमदत्तस्यबाह्लीकस्यचपांडवः ॥ ३८ ॥ दुर्मदस्यचवीरस्यदुष्कर्णस्यचतंरथम् ॥ पादप्रहारेणधरांप्रावेशयदरिंदमः ॥ ३९ ॥ ततःसु
तौतवबलिनौशूरौदुष्कर्णदुर्मदौ ॥ मुष्टिनाहत्यसंक्रुद्धोममर्दचननर्दच ॥ ४० ॥ ततोहाहाकृतेसैन्येदृष्ट्वाभीमंनृपाब्रुवन् ॥ रुद्रोयंभीमरूपेणधार्तराष्ट्रेषुयुध्यति ॥
॥ ४१ ॥ एवमुक्त्वापलायंतेसर्वेभारतपार्थिवाः ॥ विसंज्ञावाहयन्वाहान्नचद्वौसहधावतः ॥ ४२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कमलविबुद्धलोचनोविलसत्पद्मनेत्रः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ गुरुणाद्रोणेन ॥ ४५ ॥ तिमिराण्येवघनास्तैः ॥ ४६ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५५ ॥ ॥ ७ ॥

ततोबलेभृशलुलितेनिशामुखेसुपूजितोनृपवृषभैर्वृकोदरः ॥ महाबलःकमलविबुद्धलोचनोयुधिष्ठिरंनृपतिमपूजयद्बली ॥ ४३ ॥ ततोयमौद्रुपदविराटकेकयायुधिष्ठिरश्चापिपरांमुदंययुः ॥ वृकोदरंभृशमनुपूजयंश्चतेयथांधकेप्रतिनिहतेहरंसुराः ॥ ४४ ॥ ततःसुतास्तेवरुणात्मजोपमारुषान्विताःसहगुरुणामहात्मना ॥ वृकोदरंसरथपदातिकुंजरायुयुत्सवोभृशमभिपर्यवारयन् ॥ ४५ ॥ ततोभवत्तिमिरघनैरिवावृतेमहाभयेभयदमतीवदारुणम् ॥ निशामुखेवृकबलगृध्रमोदनंमहात्मनांनृपवरयुद्धमद्भुतम् ॥ ४६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेभीमपराक्रमेपंचपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ ॥ १५५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ प्रायोपविष्टेतुहतेपुत्रेसात्यकिनातदा ॥ सोमदत्तोभृशंक्रुद्धःसात्यकिंवाक्यमब्रवीत् ॥ १ ॥ क्षत्रधर्मःपुरादृष्टोयस्तुदेवैर्महात्मभिः ॥ तंत्वंसात्वतसंत्यज्यदस्युधर्मेकथंरतः ॥ २ ॥ पराङ्मुखायदीनायन्यस्तशस्त्रायसात्यके ॥ क्षत्रधर्मरतःप्राज्ञःकथंनुप्रहरेद्रणे ॥ ३ ॥ द्वावेवकिलवृष्णीनांतत्रख्यातौमहारथौ ॥ प्रद्युम्नश्चमहाबाहुस्त्वंचैवयुधिसात्वत ॥ ४ ॥ कथंप्रायोपविष्टायपार्थेनच्छिन्नबाहवे ॥ नृशंसंपतनीयंचतादृशंकृतवानसि ॥ ५ ॥ कर्मणस्तस्यदुर्वृत्तफलंप्राप्नुहिसंयुगे ॥ अद्यच्छेत्स्यामितेमूढशिरोविक्रम्यपत्रिणा ॥ ६ ॥ शपेसात्वतपुत्राभ्यामिष्टेनसुकृतेनच ॥ अनतीतामिमांरात्रिंयदित्वांवीरमानिनम् ॥ ७ ॥ अरक्ष्यमाणंपार्थेनजिष्णुनाससुतानुजम् ॥ नहन्यान्नरकेघोरेपतेयंवृष्णिपांसन ॥ ८ ॥ एवमुक्त्वासुसंक्रुद्धःसोमदत्तोमहाबलः ॥ दध्मौशंखंचतारेणसिंहनादंननादच ॥ ९ ॥ ततःकमलपत्राक्षःसिंहदंष्ट्रोदुरासदः ॥ सात्यकिर्भृशसंक्रुद्धःसोमदत्तमथाब्रवीत् ॥ १० ॥ कौरवेयनमेत्रासःकथंचिदपिविद्यते ॥ त्वयासार्धमथान्यैश्चयुध्यतोहृदिकश्चन ॥ ११ ॥ यदिसर्वेणसैन्येनगुप्तोमांयोधयिष्यसि ॥ तथापिनव्यथाकाचित्त्वयिस्यान्ममकौरव ॥ ॥ १२ ॥ युद्धसारेणवाक्येनअसतांसंमतेनच ॥ नाहंभीषयितुंशक्यःक्षत्रवृत्तेस्थितस्त्वया ॥ १३ ॥ यदितेस्तियुयुत्साद्यमयासहनराधिप ॥ निर्दयोनिशितैर्बाणैःप्रहरप्रहरामिते ॥ १४ ॥ हतोभूरिश्रवावीरस्तवपुत्रोमहारथः ॥ शलश्चैवमहाराजभ्रातृव्यसनकर्षितः ॥ १५ ॥ त्वांचाप्यद्यवधिष्यामिसहपुत्रंसबांधवम् ॥ तिष्ठेदानींरणेयत्तःकौरवोसिमहारथः ॥ १६ ॥

प्रायइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ पतनीयंपातहेतुःपापं ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ तारेणोच्चस्वरेण ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दानंस्वद्रव्यस्यपरस्वत्वापादनं दमोमनसोयथेष्टविनियोगयोग्यता शौचंसंकरवर्जनं अहिंसासर्वभूतानामनभिद्रोहः ह्रीरकर्तव्यान्निवर्तकोधर्मः क्षमाऽपकारिण्यकोपः ॥१७॥१८॥ कृष्णचरणैः कृष्णश्रो

यस्मिन्दानंदमःशौचमहिंसाह्रीर्धृतिःक्षमा ॥ अनपायानिसर्वाणिनित्यंराज्ञियुधिष्ठिरे ॥ १७ ॥ मृदंगकेतोस्तस्यत्वंतेजसानिहतःपुरा ॥ सकर्णसौबलःसंख्येवि
नाशमुपयास्यसि ॥ १८ ॥ शपेहंकृष्णचरणैरिष्टापूर्तेनचैवह ॥ यदित्वांससुतंपापंनहन्यांयुधिरोषितः ॥ १९ ॥ अपयास्यसिचेत्त्यक्त्वारणंमुक्तोभविष्यसि ॥ एव
माभाष्यचान्योन्यंक्रोधसंरक्तलोचनौ ॥ २० ॥ प्रवृत्तौशरसंपातंकर्तुंपुरुषसत्तमौ ॥ ततोरथसहस्रेणनागानामयुतेनच ॥ २१ ॥ दुर्योधनःसोमदत्तंपरिवार्यसमं
ततः ॥ शकुनिश्चसुसंक्रुद्धःसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ २२ ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतोभ्रातृभिश्चेंद्रविक्रमैः ॥ स्यालस्तवमहाबाहुर्वज्रसंहननोयुवा ॥ २३ ॥ साग्रंशतसहस्रं
तुहयानांतस्यधीमतः ॥ सोमदत्तंमहेष्वासंसमंतात्पर्यरक्षत ॥ २४ ॥ रक्ष्यमाणश्चबलिभिश्छादयामाससात्यकिम् ॥ तंछाद्यमानंविशिखैर्दृष्ट्वासंनतपर्वभिः
॥ २५ ॥ धृष्टद्युम्नोभ्ययाक्रुद्धःप्रगृह्यमहतींचमूम् ॥ चंडवाताभिसृष्टानामुदधीनामिवस्वनः ॥ २६ ॥ आसीद्राजन्बलौघानामन्योन्यमभिनिघ्नताम् ॥ विव्याध
सोमदत्तस्तुसात्वतंनवभिःशरैः ॥ २७ ॥ सात्यकिर्नवभिश्चैनमवधीत्कुरुपुंगवम् ॥ सोतिविद्धोबलवतासमरेदृढधन्विना ॥ २८ ॥ रथोपस्थंसमासाद्यमुमोहगत
चेतनः ॥ तंविमूढंसमालक्ष्यसारथिस्त्वरयान्वितः ॥ २९ ॥ अपोवाहरणाद्वीरंसोमदत्तंमहारथम् ॥ तंविसंज्ञंसमालक्ष्ययुयुधानशरार्दितम् ॥ ३० ॥ अभ्यद्रवत्त
तोद्रोणोयदुवीरजिघांसया ॥ तमायांतमभिप्रेक्ष्ययुधिष्ठिरपुरोगमाः ॥ ३१ ॥ परिवव्रुर्महात्मानंपरीप्संतोयदूत्तमम् ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंद्रोणस्यसहपांडवैः ॥ ३२ ॥
बलेरिवसुरैःपूर्वंत्रैलोक्यजयकांक्षया ॥ ततःसायकजालेनपांडवानीकमावृणोत् ॥ ३३ ॥ भारद्वाजोमहातेजाविव्याधचयुधिष्ठिरम् ॥ सात्यकिंदशभिर्बाणैर्विंश
त्यापार्षतंशरैः ॥ ३४ ॥ भीमसेनंचनवभिर्नकुलंपंचभिस्तथा ॥ सहदेवंतथाष्टाभिःशतेनचशिखंडिनम् ॥ ३५ ॥ द्रौपदेयान्महाबाहुःपंचभिःपंचभिःशरैः ॥ विराटं
मत्स्यमष्टाभिर्द्रुपदंदशभिःशरैः ॥ ३६ ॥ युधामन्युंत्रिभिःषड्भिरुत्तमौजसमाहवे ॥ अन्यांश्चसैनिकान्विद्ध्वायुधिष्ठिरमुपाद्रवत् ॥ ३७ ॥ तेवध्यमानाद्रोणेनपांडु
पुत्रस्यसैनिकाः ॥ प्राद्रवन्वैभयाद्राजन्सार्तनादादिशोदश ॥ ३८ ॥ काल्यमानंतुतत्सैन्यंदृष्ट्वाद्रोणेनफाल्गुनः ॥ किंचिदागतसंरंभोगुरुंपार्थोभ्ययाद्द्रुतम् ॥ ३९ ॥
दृष्ट्वाद्रोणस्तुबीभत्सुमभिधावंतमाहवे ॥ संन्यवर्तततत्सैन्यंपुनर्यौधिष्ठिरंबलम् ॥ ४० ॥

श्चरणैः ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततोयुद्धमभूद्भूयोभारद्वाजस्यपांडवैः ॥ द्रोणस्तवसुतैराजन्सर्वतःपरिवारितः ॥ ४१ ॥ व्यधमत्पांडुसैन्यानितूलराशिमिवानलः ॥ तंज्वलंतमिवादित्यंदीप्तानल ७
॥ १५१ ॥ समद्युतिम् ॥ ४२ ॥ राजन्ननिशमत्यंतंदृष्ट्वाद्रोणंशरार्चिषम् ॥ मंडलीकृतधन्वानंतपंतमिवभास्करम् ॥ ४३ ॥ दहंतमहितान्सैन्येनैनंकश्चिदवारयत् ॥ योयोहिप्र
मुखेतस्यतस्थौद्रोणस्यपूरुषः ॥ ४४ ॥ तस्यतस्यशिरश्छित्त्वाययुर्द्रोणशराःक्षितिम् ॥ एवंसापांडवीसेनावध्यमानामहात्मना ॥ ४५ ॥ प्रदुद्राववपुनर्भीतापश्यतः
सव्यसाचिनः ॥ संप्रभग्नंबलंदृष्ट्वाद्रोणेननिशिभारत ॥ ४६ ॥ गोविंदमब्रवीज्जिष्णुर्गच्छद्रोणरथंप्रति ॥ ततोरजतगोक्षीरकुंदेंदुसदृशप्रभान् ॥ ४७ ॥ चोदया
मासदाशार्होहयान्द्रोणरथंप्रति ॥ भीमसेनोपितंदृष्ट्वायांतंद्रोणायफाल्गुनम् ॥ ४८ ॥ स्वसारथिमुवाचेदंद्रोणानीकायमांवह ॥ सोपितस्यवचःश्रुत्वाविशोको
वाहयद्धयान् ॥ ४९ ॥ पृष्ठतःसत्यसंधस्यजिष्णोर्भरतसत्तम ॥ तौदृष्ट्वाभ्रातरौयत्तौद्रोणानीकमभिद्रुतौ ॥ ५० ॥ पंचालाःसृंजयामत्स्याश्चेदिकारूषकोसलाः ॥
अन्वगच्छन्महाराजकेकयाश्चमहारथाः ॥ ५१ ॥ ततोराजन्नभूद्घोरःसंग्रामोलोमहर्षणः ॥ बीभत्सुर्दक्षिणंपार्श्वमुत्तरंचवृकोदरः ॥ ५२ ॥ महद्भ्यांरथवंदाभ्यांब
लंजगृहतुस्तव ॥ तौदृष्ट्वापुरुषव्याघ्रौभीमसेनधनंजयौ ॥ ५३ ॥ धृष्टद्युम्नोभ्ययाद्राजन्सात्यकिश्चमहाबलः ॥ चंडवाताभिपन्नानामुदधीनामिवस्वनः ॥ ५४ ॥
आसीद्राजन्बलौघानांतदान्योन्यमभिघ्नताम् ॥ सौमदत्तिवधात्क्रुद्धोदृष्ट्वासात्यकिमाहवे ॥ ५५ ॥ द्रौणिरभ्यद्रवद्राजन्वधायकृतनिश्चयः ॥ तमापतंतंसंप्रेक्ष्य
शैनेयस्यरथंप्रति ॥ ५६ ॥ भैमसेनिःसुसंक्रुद्धःप्रत्यमित्रमवारयत् ॥ कार्ष्णायसंमहाघोरमृक्षचर्मपरिच्छदम् ॥ ५७ ॥ महांतंरथमास्थायत्रिंशन्नल्वांतरांत
तरम् ॥ विक्षिप्तयंत्रसन्नाहंमहामेघौघनिःस्वनम् ॥ ५८ ॥ युक्तंगजनिभैर्वाहैर्नहयैर्नापिवारणैः ॥ विक्षिप्तपक्षचरणविवृताक्षेणकूजता ॥ ५९ ॥ ध्वजेनोच्छ्रितदं
डेनगृध्रराजेनराजितम् ॥ लोहितार्द्रपताकंतुअंत्रमालाविभूषितम् ॥ ६० ॥ अष्टचक्रसमायुक्तमास्थायविपुलंरथम् ॥ शूलमुद्गरधारिण्याशैलपादपहस्तया
॥ ६१ ॥ रक्षसांघोररूपाणामक्षौहिण्यासमावृतः ॥ तमुद्यतमहाचापंनिशम्यव्यथितानृपाः ॥ ६२ ॥ युगांतकालसमयेदंडहस्तमिवांतकम् ॥ ततस्तंगिरिशृंगाभं ॥ १५१ ॥
भीमरूपंभयावहम् ॥ ६३ ॥ दंष्ट्राकरालोग्रमुखंशंकुकर्णमहाहनुम् ॥ ऊर्ध्वकेशंविरूपाक्षंदीप्तास्यंनिम्नितोदरम् ॥ ६४ ॥

॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥

महाश्वभ्रगलद्दारंकिरीटच्छन्नमूर्धजम् ॥ त्रासनंसर्वभूतानांव्यात्ताननमिवांतकम् ॥ ६५ ॥ वीक्ष्यदीप्तमिवायांतंरिपुविक्षोभकारिणम् ॥ तमुद्यतमहाचापंराक्षसें
द्रंघटोत्कचम् ॥ ६६ ॥ भयार्दिताप्रचुक्षोभपुत्रस्यतववाहिनी ॥ वायुनाक्षोभितावर्तागंगेवोर्ध्वतरंगिणी ॥ ६७ ॥ घटोत्कचप्रयुक्तेनसिंहनादेनभीषिताः ॥ प्रसु
सुवुर्गजामूत्रंविव्यथुश्चनराभृशम् ॥ ६८ ॥ ततोऽश्मवृष्टिरत्यर्थमासीत्तत्रसमंततः ॥ संध्याकालाधिकबलैःप्रयुक्ताराक्षसैःक्षितौ ॥ ६९ ॥ आयसानिचचक्राणि
भुशुंड्यःप्रासतोमराः ॥ पतंत्यविरताःशूलाःशतघ्न्यःपट्टिशास्तथा ॥ ७० ॥ तदुग्रमतिरौद्रंचदृष्ट्वायुद्धंनराधिपाः ॥ तनयास्तवकर्णश्चव्यथिताःप्राद्रवन्दिशः ॥
॥ ७१ ॥ तत्रैकोऽस्त्रबलश्लाघीद्रौणिर्मानीनविव्यथे ॥ व्यधमच्चशरैर्मायांघटोत्कचविनिर्मिताम् ॥ ७२ ॥ विहतायांतुमायायाममर्षीसघटोत्कचः ॥ विससर्जश
रान्घोरांस्तेऽश्वत्थामानमाविशन् ॥ ७३ ॥ भुजंगाइववेगेनवल्मीकंक्रोधमूर्छिताः ॥ तेशरारुधिराक्तांगाभित्त्वाशारद्वतीसुतम् ॥ ७४ ॥ विविशुर्धरणींशीघ्रारु
क्मपुंखाःशिलाशिताः ॥ अश्वत्थामातुसंक्रुद्धोलघुहस्तःप्रतापवान् ॥ ७५ ॥ घटोत्कचमभिक्रुद्धंबिभेददशभिःशरैः ॥ घटोत्कचोतिविद्धस्तुद्रोणपुत्रेणमर्मसु ॥ ७६ ॥
चक्रंशतसहस्रारमगृह्णाद्व्यथितोभृशम् ॥ क्षुरांतंबालसूर्याभंमणिवज्रविभूषितम् ॥ ७७ ॥ अश्वत्थाम्नस्तुचिक्षेपभैमसेनिर्जिघांसया ॥ वेगेनमहतागच्छद्विक्षि
प्तंद्रौणिनाशरैः ॥ ७८ ॥ अभाग्यस्येवसंकल्पस्तन्मोघमपतद्भुवि ॥ घटोत्कचस्ततस्तूर्णंदृष्ट्वाचक्रंनिपातितम् ॥ ७९ ॥ द्रौणिंप्राच्छादयद्बाणैःस्वर्भानुरिवभास्करम् ॥
घटोत्कचसुतःश्रीमान्भिन्नांजनचयोपमः ॥ ८० ॥ रुरोधद्रौणिमायांतंप्रभंजनमिवाद्रिराट् ॥ पौत्रेणभीमसेनस्यशरैरंजनपर्वणा ॥ ८१ ॥ बभौमेघेनधारा
भिर्गिरिर्मेरुरिवावृतः ॥ अश्वत्थामात्वसंभ्रांतोरुद्रोपेंद्रेंद्रविक्रमः ॥ ८२ ॥ ध्वजमेकेनबाणेनचिच्छेदांजनपर्वणः ॥ द्वाभ्यांतुरथयंतारौत्रिभिश्चास्यत्रिवेणुकं
॥ ८३ ॥ धनुरेकेनचिच्छेदचतुर्भिश्चतुरोहयान् ॥ विरथस्योद्यतंहस्ताद्धेमबिंदुभिराचितम् ॥ ८४ ॥ विशिखेनसुतीक्ष्णेनखड्गमस्यद्विधाकरोत् ॥ गदाहेमांगदा
राजंस्तूर्णंहैडिंबिसूनुना ॥ ८५ ॥ भ्राम्योत्क्षिप्ताशरैःसापिद्रौणिनाभ्याहतापतत् ॥ ततोंतरिक्षमुत्प्लुत्यकालमेघइवोन्नदन् ॥ ८६ ॥ ववर्षांजनपर्वासद्रुमवर्षंन
भस्तलात् ॥ ततोमायाधरंद्रौणिर्घटोत्कचसुतंदिवि ॥ ८७ ॥ मार्गणैरभिविव्याधघनंसूर्यइवांशुभिः ॥ सोवतीर्यपुरस्तस्थौरथेहेमविभूषिते ॥ ८८ ॥ महीगत
इवात्युग्रःश्रीमानंजनपर्वतः ॥ तमयस्मयवर्माणंद्रौणिर्भीमात्मजात्मजम् ॥ ८९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥९०॥ ९१ ॥ ९२ ॥ गच्छवत्सेतिपुत्रेणेतिचभीमसेनसंबंधात् ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ आत्मानमपिहन्यात्किमुपुत्रमतोजीवनार्थीत्वंनिवर्तस्वेतिभावः ॥ ९५ ॥ आयस्तःकोपितः ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८॥९९॥

जघानांजनपर्वाणंमहेश्वरइवांधकम् ॥ अथदृष्ट्वाहतंपुत्रमश्वत्थाम्नामहाबलम् ॥ ९० ॥ द्रौणेःसकाशमभ्येत्यरोषात्प्रज्वलितांगदः ॥ प्राहवाक्यमसंभ्रांतोवीरं
शारद्वतीसुतम् ॥ ९१ ॥ दहंतंपांडवानीकंवनमग्निमिवोच्छ्रितम् ॥ ॥घटोत्कचउवाच॥ ॥तिष्ठतिष्ठनमेजीवन्द्रोणपुत्रगमिष्यसि ॥ ९२॥त्वामद्यनिहनि
ष्यामिक्रौंचमग्निसुतोयथा॥ ॥अश्वत्थामोवाच॥ ॥गच्छवत्ससहान्यैस्त्वंयुध्यस्वामरविक्रम॥९३॥नहिपुत्रेणहैडिंबेपितान्याय्यःप्रबाधितुम्॥कामंखलु
नरोपोमेहैडिंबेविद्यतेत्वयि॥९४॥किंतुरोषान्वितोजंतुर्हन्यादात्मानमप्युत॥ ॥संजयउवाच॥ ॥श्रुत्वैतत्क्रोधताम्राक्षःपुत्रशोकसमन्वितः॥९५॥ अश्वत्था
मानमायस्तोभैमसैनिरभाषत ॥ किमहंकातरोद्रौणेपृथग्जनइवाहवे ॥ ९६॥ यन्मांभीषयसेवाग्भिरसदेतद्वचस्तव॥भीमात्खलुसमुत्पन्नःकुरूणांविपुलेकुले॥
॥ ९७॥पांडवानामहंपुत्रःसमरेष्वनिवर्तिनाम्॥ रक्षसामधिराजोहंदशग्रीवसमोबले ॥ ९८॥ तिष्ठतिष्ठनमेजीवन्द्रोणपुत्रगमिष्यसि ॥ युद्धश्रद्धामहंतेद्यवि
नेष्यामिरणाजिरे॥ ९९ ॥ इत्युक्त्वाक्रोधताम्राक्षोराक्षसःसुमहाबलः॥ द्रौणिमभ्यद्रवत्क्रुद्धोगजेंद्रमिवकेसरी॥ १०० ॥ रथाक्षमात्रैरिषुभिरभ्यवर्षद्घटोत्क
चः॥ रथिनामृषभंद्रौणिंधाराभिरिवतोयदः ॥ १ ॥ शरवृष्टिंशरैर्द्रौणिरप्राप्तांतांव्यशातयत् ॥ ततोंतरिक्षेबाणानांसंग्रामोन्यइवाभवत् ॥ २ ॥अथास्त्रसं
मर्दकृतैर्विस्फुलिंगैस्तदाबभौ॥ विभावरीमुखेव्योमखद्योतैरिवचित्रितम्॥ ३ ॥निशाम्यनिहतांमायांद्रौणिनारणमानिना ॥ घटोत्कचस्ततोमायांससर्जांत
र्हितःपुनः॥ ४ ॥सोभवद्गिरिरत्युच्चःशिखरैस्तरुसंकटैः॥शूलप्रासासिमुसलजलप्रस्रवणोमहान् ॥ ५ ॥तमंजनगिरिप्रख्यंद्रौणिर्दृष्ट्वामहीधरम् ॥प्रपतद्भिश्चब
हुभिःशस्त्रसंघैर्नविव्यथे॥६॥ ततोहसन्निवद्रौणिर्वज्रमस्त्रमुदैरयत्॥सतेनास्त्रेणशैलेंद्रःक्षिप्तःक्षिप्रंव्यनश्यत॥ ७॥ ततःसतोयदोभूत्वानीलःसेंद्रायुधोदिवि ॥
अश्मवृष्टिभिरत्युग्रोद्रौणिमाच्छादयद्रणे॥८॥ अथसंधायवायव्यमस्त्रमस्त्रविदांवरः॥ व्यधमद्द्रोणतनयोनीलमेघंसमुत्थितम् ॥ ९॥ समार्गणगणैर्द्रौणिर्दि
शःप्रच्छाद्यसर्वशः॥ शतंरथसहस्राणांजघानद्विपदांवरः ॥ ११०॥सदृष्ट्वापुनरायांतंरथेनायतकार्मुकम्॥ घटोत्कचमसंभ्रांतंराक्षसैर्बहुभिर्वृतम्॥११॥ सिंह
शार्दूलसदृशैर्मत्तद्विरदविक्रमैः॥ गजस्थैश्चरथस्थैश्चवाजिपृष्ठगतैरपि॥ १२॥

॥ १०० ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ १०४ ॥ १०५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥ ११ ॥ ११२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ १२० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ १३० ॥ ३१ ॥ शारद्वतीकृपी खचरान्त्राणान् खचरंराक्षसं ॥

विकृतास्यशिरोग्रीवैर्हैडिंबानुचरैःसह ॥ पौलस्त्यैर्यातुधानैश्वतामसैश्वेंद्रविक्रमैः ॥ १३ ॥ नानाशस्त्रधरैर्वीरैर्नानाकवचभूषणैः ॥ महाबलैर्भीमरवैःसंरंभो
द्वत्तलोचनैः ॥ १४ ॥ उपस्थितैस्ततोयुद्धेराक्षसैर्युद्धदुर्मदैः ॥ विषण्णमभिसंप्रेक्ष्यपुत्रंतेद्रौणिरब्रवीत् ॥ १५ ॥ तिष्ठदुर्योधनाद्यत्वंनकार्यःसंभ्रमस्त्वया ॥ सहै
भिर्भ्रातृभिर्वीरैःपार्थिवैश्वेंद्रविक्रमैः ॥ १६ ॥ निहनिष्याम्यमित्रांस्तेनतवास्तिपराजयः ॥ सत्यंतेप्रतिजानामिपर्याश्वासयवाहिनीम् ॥ १७ ॥ ॥ दुर्योधनउवा
च ॥ ॥ नत्वेतदद्भुतंमन्येयत्तेमहदिदंमनः ॥ अस्मासुचपराभक्तिस्तवगौतमिनंदन ॥ १८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अश्वत्थामानमुक्त्वैवंततःसौबलमब्रवीत् ॥ वृ
तंरथसहस्रेणहयानांरणशोभिनाम् ॥ १९ ॥ षष्ट्यारथसहस्रैश्चप्रयाहित्वंधनंजयम् ॥ कर्णश्ववृषसेनश्चकृपोनीलस्तथैवच ॥ १२० ॥ उदीच्याःकृतवर्माचपुरुमित्रःसु
तापनः ॥ दुःशासनोनिकुंभश्चकुंडभेदीपराक्रमः ॥ २१ ॥ पुरंजयोदृढरथःपताकीहेमकंपनः ॥ शल्यारुणींद्रसेनाश्वसंजयोविजयोजयः ॥ २२ ॥ कमलाक्षः
परक्राथीजयवर्मासुदर्शनः ॥ एतेत्वामनुयास्यंतिपत्तीनामयुतानिषट् ॥ २३ ॥ जहिभीमंयमौचोभौधर्मराजंचमातुल ॥ असुरानिवदेवेंद्रोजयाशामेत्वयि
स्थिता ॥ २४ ॥ दारितान्द्रौणिनाबाणैर्भृशंविक्षतविग्रहान् ॥ जहिमातुलकौंतेयानसुरानिवपावकिः ॥ २५ ॥ एवमुक्तोययौशीघ्रंपुत्रेणतवसौबलः ॥ पिप्रीषु
स्तेसुतान्राजन्दिधक्षुश्चैवपांडवान् ॥ २६ ॥ अथप्रववृतेयुद्धंद्रौणिराक्षसयोर्मृधे ॥ विभावर्यांसुतुमुलंशक्रप्रह्लादयोरिव ॥ २७ ॥ ततोघटोत्कचोबाणैर्दश
भिर्गौतमीसुतम् ॥ जघानोरसिसंक्रुद्धोविषाग्निप्रतिमैर्दृढैः ॥ २८ ॥ सतैरभ्याहतोगाढंशरैर्भीमसुतेरितैः ॥ चचालरथमध्यस्थोवातोद्धूतइवद्रुमः ॥ २९ ॥ भूय
श्वांजलिकेनाथमार्गणेनमहाप्रभम् ॥ द्रौणिहस्तस्थितंचापंचिच्छेदाशुघटोत्कचः ॥ १३० ॥ ततोन्यद्द्रौणिरादायधनुर्भारसहंमहत् ॥ ववर्षविशिखांस्तीक्ष्णान्वा
रिधाराइवांबुदः ॥ ३१ ॥ ततःशारद्वतीपुत्रःप्रेषयामासभारत ॥ सुवर्णपुंखाञ्छत्रुघ्नान्खचरान्खचरंप्रति ॥ ३२ ॥ तद्बाणैरर्दितंयूथंरक्षसांपीनवक्षसाम् ॥ सिं
हैरिवबभौमत्तंगजानामाकुलंकुलम् ॥ ३३ ॥ विधम्यराक्षसान्बाणैःसाश्वसूतरथद्विपान् ॥ ददाहभगवान्वह्निर्भूतानीवयुगक्षये ॥ ३४ ॥ सदग्ध्वाक्षौहिणींबा
णैर्नैर्ऋतींरुरुचेनृप ॥ पुरेवत्रिपुरंदग्ध्वादिविदेवोमहेश्वरः ॥ ३५ ॥ युगांतेसर्वभूतानिदग्ध्वेववसुरुल्बणः ॥ रराजजयतांश्रेष्ठोद्रोणपुत्रस्तवाहितान् ॥ १३६ ॥

॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ वसुरुल्बणःअग्निःप्रलयकालिकः ॥ १३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततोघटोत्कचःक्रुद्धोरक्षसांभीमकर्मणाम्॥ द्रौणिंहतेतिमहतींचोदयामासतांचमूम्॥ ३७॥ घटोत्कचस्यतामाज्ञांप्रतिगृह्याथराक्षसाः॥दंष्ट्रोज्वलामहावक्त्रा
॥१५३॥ घोररूपाभयानकाः॥ ३८॥ व्यात्ताननाघोरजिह्वाःक्रोधताम्रेक्षणाभृशम्॥सिंहनादेनमहतानादयंतोवसुंधराम्॥३९॥हंतुमभ्यद्रवन्द्रौणिंनानाप्रहरणायुधाः॥
शक्तीःशतघ्नीःपरिघानशनीःशूलपट्टिशान् ॥ ४० ॥ खड्गान्गदाभिंदिपालान्मुसलानिपरश्वधान् ॥ प्रासानसींस्तोमरांश्चकणपान्कंपनाञ्छितान्॥४१॥
स्थूलाभुशुंड्यश्मगदास्थूणान्कार्ष्णायसांस्तथा ॥ मुद्गरांश्चमहाघोरान्समरेशत्रुदारणान्॥ ४२॥ द्रौणिमूर्धन्यसंत्रस्ताराक्षसाभीमविक्रमाः ॥ चिक्षिपुःक्रो
धताम्राक्षाःशतशोथसहस्रशः ॥ ४३ ॥ तच्छस्त्रवर्षंसुमहद्द्रोणपुत्रस्यमूर्धनि ॥ पतमानंसमीक्ष्याथयोधास्तेव्यथिताभवन् ॥ ४४ ॥ द्रोणपुत्रस्तुविक्रांतस्तद्वर्षं
घोरमुच्छ्रितम्॥ शरैर्विध्वंसयामासवज्रकल्पैःशिलाशितैः ॥ ४५ ॥ ततोन्यैर्विशिखैस्तूर्णंस्वर्णपुंखैर्महामनाः ॥ निजघ्नेराक्षसान्द्रौणिर्दिव्यास्त्रप्रतिमंत्रितैः॥
॥४६॥तद्बाणैरर्दितंयूथंरक्षसांपीनवक्षसाम्॥ सिंहैरिवबभौमत्तंगजानामाकुलंकुलम्॥ ४७॥ तेराक्षसाःसुसंक्रुद्धाद्रोणपुत्रेणताडिताः॥ क्रुद्धाःस्मप्राद्रवन्द्रौ
णिंजिघांसंतोमहाबलाः ॥ ४८ ॥ तत्राद्भुतमिमंद्रौणिर्दर्शयामासविक्रमम् ॥ अशक्यंकर्तुमन्येनसर्वभूतेषुभारत ॥ ४९॥ यदेकोराक्षसींसेनांक्षणाद्द्रौणि
र्महास्त्रवित् ॥ ददाहज्वलितैर्बाणैराक्षसेंद्रस्यपश्यतः ॥ १५० ॥ सहत्वाराक्षसानीकंरराजद्रौणिराहवे ॥ युगांतेसर्वभूतानिसंवर्त्तकइवानलः॥ ५१॥ तंदहंतम
नीकानिशरैराशीविषोपमैः॥ तेषुराजसहस्रेषुपांडवेयेषुभारत ॥ ५२ ॥ नैनंनिरीक्षितुंकश्चिदशक्नोद्द्रौणिमाहवे ॥ ऋतेघटोत्कचाद्वीराद्राक्षसेंद्रान्महाबलात्॥
॥५३॥ सपुनर्भरतश्रेष्ठक्रोधादुद्भ्रांतलोचनः॥ तलंतलेनसंहत्यसंदश्यदशनच्छदम्॥ ५४॥ स्वंसूतमब्रवीत्क्रुद्धोद्रोणपुत्रायमांवह ॥ सययौघोररूपेणसुपताके
नभास्वता ॥ ५५ ॥द्वैरथंद्रोणपुत्रेणपुनरप्यरिसूदनः ॥ सविनद्यमहानादंसिंहवद्भीमविक्रमः ॥ ५६ ॥ चिक्षेपाविध्यसंग्रामेद्रोणपुत्रायराक्षसः ॥ अष्टघंटांम
हाघोरामशनिंदेवनिर्मिताम्॥ ५७॥ तामवप्लुत्यजग्राहद्रौणिर्न्यस्यरथेधनुः॥ चिक्षेपचैनांतस्यैवस्यंदनात्सोवपुप्लुवे ॥५८ ॥ साश्वसूतध्वजंयानंभस्मकृत्वाम
हाप्रभा ॥ विवेशवसुधांभित्त्वासाशनिर्भृशदारुणा ॥ ५९ ॥ द्रौणेस्तत्कर्मदृष्ट्वातुसर्वभूतान्यपूजयन्॥ यदवप्लुत्यजग्राहघोरांशंकरनिर्मिताम्॥ १६० ॥ धृष्ट ॥१५३॥
द्युम्नरथंगत्वाभीमसेनिस्ततोनृप॥ धनुर्घोरंसमादायमहदिंद्रायुधोपमम्॥ मुमोचनिशितान्बाणान्पुनर्द्रौणेर्महोरसि॥ १६१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

धृष्टद्युम्नस्त्वसंभ्रांतोमुमोचाशीविषोपमान् ॥ सुवर्णपुंखान्विशिखान्द्रोणपुत्रस्यवक्षसि ॥ ६२ ॥ ततोमुमोचनाराचान्द्रौणिस्तांश्चसहस्रशः ॥ तावप्यग्निशि
खप्रख्यैर्जघ्नतुस्तस्यमार्गणान्॥ ६३ ॥ अतितीव्रंमहद्युद्धंतयोःपुरुषसिंहयोः ॥ योधानांप्रीतिजननंद्रौणेश्चभरतर्षभ ॥ ६४॥ ततोरथसहस्रेणद्विरदानांशतैस्त्रि
भिः॥षड्भिर्वाजिसहस्रैश्चभीमस्तंदेशमागमत्॥६५॥ततोभीमात्मजंरक्षोधृष्टद्युम्नंचसानुगम् ॥ अयोधयतधर्मात्माद्रौणिरक्लिष्टविक्रमः ॥ ६६॥ तत्राद्भुततमं
द्रौणिर्दर्शयामासविक्रमम्॥अशक्यंकर्तुमन्येनसर्वभूतेषुभारत॥६७॥निमेषांतरमात्रेणसाश्वसूतरथद्विपाम् ॥ अक्षौहिणींराक्षसानांशितैर्बाणैरशातयत्॥
॥ ६८ ॥ मिषतोभीमसेनस्यहैडिंबेःपार्षतस्यच ॥ यमयोर्धर्मपुत्रस्यविजयस्याच्युतस्यच ॥ ६९॥ प्रगाढमंजोगतिभिर्नाराचैरभिताडिताः ॥ निपेतुर्द्विरदाभू
मौसशृंगाइवपर्वताः ॥ १७० ॥ निकृत्तैर्हस्तिहस्तैश्चविचलद्भिरितस्ततः ॥ रराजवसुधाकीर्णाविसर्पद्भिरिवोरगैः ॥ ७१ ॥ क्षिप्तैःकांचनदंडैश्चनृपच्छत्रैःक्षि
तिर्बभौ॥द्यौरिवोदितचंद्रार्काग्रहाकीर्णायुगक्षये॥७२॥प्रवृद्धध्वजमंडूकांभेरीविस्तीर्णकच्छपाम्॥छत्रहंसावलीजुष्टांफेनचामरमालिनीम्॥७३॥ कंकगृ
ध्रमहाग्राहांनैकायुधझषाकुलाम् ॥ विस्तीर्णगजपाषाणांहताश्वमकराकुलाम्॥७४॥रथक्षिप्तमहावप्रांपताकारुचिरद्रुमाम्॥शरमीनांमहारौद्रांप्रासशक्त्यृ
ष्टिडुंडुभाम् ॥ ७५ ॥ मज्जामांसमहापंकांकबंधावर्जितोडुपाम्॥केशशैवलकल्माषांभीरूणांकश्मलावहाम्॥७६॥नागेंद्रहययोधानांशरीरव्ययसंभवाम्॥
शोणितौघमहाघोरांद्रौणिःप्रावर्तयन्नदीम्॥७७॥ योधार्तरवनिर्घोषांक्षतजोर्मिसमाकुलाम्॥श्वापदातिमहाघोरांयमराष्ट्रमहोदधिम्॥ ७८॥ निहत्यराक्षसा
न्बाणैर्द्रौणिर्हैडिंबिमार्दयत् ॥ पुनरप्यतिसंक्रुद्धःसवृकोदरपार्षतान् ॥ ७९ ॥ सनाराचगणैःपार्थान्द्रौणिर्विद्ध्वामहाबलः ॥ जघानसुरथंनामद्रुपदस्यसुतंविभुः
॥ १८० ॥ पुनःशत्रुंजयंनामद्रुपदस्यात्मजंरणे ॥ बलानीकंजयानीकंजयाश्वंचाभिजघ्निवान्॥ ८१ ॥ श्रुताह्वयंचराजानंद्रौणिर्निन्येयमक्षयम्॥ त्रिभिश्चान्यैः
शरैस्तीक्ष्णैःसुपुंखैर्हेममालिनम्॥ ८२ ॥ जघानसपृषध्रंचचंद्रसेनंचमारिष ॥ कुंतिभोजसुतांश्चासौदशभिर्दशजघ्निवान् ॥ ८३ ॥ अश्वत्थामासुसंक्रुद्धःसंधा
योग्रमजिह्मगम्॥मुमोचाकर्णपूर्णेनधनुषाशरमुत्तमम्॥८४॥यमदंडोपमंघोरमुद्दिश्याशुघटोत्कचम्॥सभित्त्वाहृदयंतस्यराक्षसस्यमहाशरः॥८५॥ विवेश
वसुधांशीघ्रंसपुंखःपृथिवीपते॥तंहतंपतितंज्ञात्वाधृष्टद्युम्नोमहारथः॥ १८६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

द्रौणेःसकाशाद्राजेंद्रव्यपनिन्येरथोत्तमम् ॥ ततःपराङ्मुखनृपंसैन्यंयौधिष्ठिरंनृप ॥ ८७ ॥ पराजित्यरणेवीरोद्रोणपुत्रोननादह ॥ पूजितःसर्वभूतैस्तवपुत्रैश्च

॥ १५४ ॥ भारत ॥ ८८ ॥ अथशरशतभिन्नकृत्तदेहैर्हतपतितैःक्षणदाचरैःसमंतात् ॥ निधनमुपगतैर्महीकृताभूद्गिरिशिखरैरिवदुर्गमातिरौद्रा ॥ ८९ ॥ तंसिद्धगंधर्वपिशा ७

चसंघानागाःसुपर्णाःपितरोवयांसि ॥ रक्षोगणाभूतगणाश्चद्रौणिमपूजयन्नप्सरसःसुराश्च ॥ १९० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणि

रात्रियुद्धेषट्पंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ द्रुपदस्यात्मजान्दृष्ट्वाकुंतिभोजसुतांस्तथा ॥ द्रोणपु

त्रेणनिहतान्राक्षसांश्चसहस्रशः ॥ १ ॥ युधिष्ठिरोभीमसेनोधृष्टद्युम्नश्चपार्षतः ॥ युयुधानश्चसंयत्तायुद्धायैवमनोदधुः ॥ २ ॥ सोमदत्तःपुनःक्रुद्धोदृष्ट्वासात्य

किमाहवे ॥ महताशरवर्षेणच्छादयामासभारत ॥ ३ ॥ ततःसमभवद्युद्धमतीवभयवर्धनम् ॥ त्वदीयानांपरेषांचघोरंविजयकांक्षिणम् ॥ ४ ॥ तंदृष्ट्वासमुपा

यांतंरुक्मपुंखैःशिलाशितैः ॥ दशभिःसात्वतस्यार्थेभीमोविव्याधसायकैः ॥ ५ ॥ सोमदत्तोपितंवीरंशतेनप्रत्यविध्यत ॥ सात्वतस्त्वभिसंक्रुद्धःपुत्राधिभिरभि

प्लुतम् ॥ ६ ॥ दशद्भिर्दशगुणैर्युक्तंययातिमिवनाहुषम् ॥ विव्याधदशभिस्तीक्ष्णैःशरैर्वज्रनिपातनैः ॥ ७ ॥ शक्त्याचैनंविनिर्भिद्यपुनर्विव्याधसप्तभिः ॥ ततस्तुसात्य

केरर्थेभीमसेनोनवंदृढम् ॥ ८ ॥ मुमोचपरिघंघोरंसोमदत्तस्यमूर्धनि ॥ सात्वतोप्यग्निसंकाशंमुमोचशरमुत्तमम् ॥ ९ ॥ सोमदत्तोरसिक्रुद्धःसुपत्रंनिशितंयुधि ॥

युगपत्पेततुर्वीरेघोरौपरिघमार्गणौ ॥ १० ॥ शरीरेसोमदत्तस्यसपपातमहारथः ॥ व्यामोहितेतुतनयेबाह्लीकस्तमुपाद्रवत् ॥ ११ ॥ विसृजञ्छरवर्षाणिका

लवर्षीवतोयदः ॥ भीमोथसात्वतस्यार्थेबाह्लीकंनवभिःशरैः ॥ १२ ॥ प्रपीडयन्महात्मानंविव्याधरणमूर्धनि ॥ प्रातिपेयस्तुसंक्रुद्धःशक्तिंभीमस्यवक्षसि ॥

॥ १३ ॥ निचखानमहाबाहुःपुरंदरइवाशनिं ॥ सतथाभिहतोभीमश्चकंपेचमुमोहच ॥ १४ ॥ प्राप्यचेतश्चबलवान्गदामस्मैससर्जह ॥ सापांडवेनप्रहितावा

ह्लीकस्यशिरोहरत् ॥ १५ ॥ सपपातहतःपृथ्व्यांवज्राहतइवाद्रिराट् ॥ तस्मिन्विनिहतेवीरेबाह्लीकेपुरुषर्षभ ॥ १६ ॥ पुत्रास्तेभ्यर्दयन्भीमंदशदाशरथेःसमाः ॥ ॥ १५४ ॥

नागदत्तोदृढरथोमहाबाहुरयोभुजः ॥ १७ ॥ दृढःसुहस्तोविरजाःप्रमाथ्युग्रोनुयाय्यपि ॥ तान्दृष्ट्वाचुक्रुधेभीमोजगृहेभारसाधनान् ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ पतिःकुरूणांयुधिष्ठिरः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

एकमेकंसमुद्दिश्यपातयामासमर्मसु ॥ तेविद्धाव्यसवःपेतुःस्यंदनेभ्योहतौजसः ॥ १९ ॥ चंडवातप्रभग्नास्तुपर्वताग्रान्महीरुहाः ॥ नाराचैर्दशभिर्भीमस्तान्निहत्य
तवात्मजान् ॥ २० ॥ कर्णस्यदयितंपुत्रंवृषसेनमवाकिरत् ॥ ततोवृकरथोनामभ्राताकर्णस्यविश्रुतः ॥ २१ ॥ जघानभीमंनाराचैस्तमप्यभ्यद्रवद्बली ॥
ततःसप्तरथान्वीरःस्यालानांतवभारत ॥ २२ ॥ निहत्यभीमोनाराचैःशतचंद्रमपोथयत् ॥ अमर्षयंतोनिहतंशतचंद्रंमहारथम् ॥ २३ ॥ शकुनेर्भ्रातरोवीरागवाक्षःशरभोविभुः ॥ सुभगोभानुदत्तश्चशूराःपंचमहारथाः ॥ २४ ॥ अभिद्रुत्यशरैस्तीक्ष्णैर्भीमसेनमताडयन् ॥ सताड्यमानोनाराचैर्वृष्टिवेगैरिवाचलः ॥
॥ २५ ॥ जघानपंचभिर्बाणैःपंचैवातिरथान्बली ॥ तान्दृष्ट्वानिहतान्वीरान्विचेलुर्नृपसत्तमाः ॥ २६ ॥ ततोयुधिष्ठिरःक्रुद्धस्तवानीकमशातयत् ॥ मिषतःकुंभयोनेस्तुपुत्राणांतवचानघ ॥ २७ ॥ अंबष्ठान्मालवाञ्छूरांस्त्रिगर्तान्सशिबीनपि ॥ प्राहिणोन्मृत्युलोकायक्रुद्धोयुद्धेयुधिष्ठिरः ॥ २८ ॥ अभीषाहाञ्छूरसेनान्बाह्लीकान्सवसातिकान् ॥ निकृत्यपृथिवींराजाचक्रेशोणितकर्दमाम् ॥ २९ ॥ यौधेयान्मालवान्राजन्मद्रकाणांगणान्युधि ॥ प्राहिणोन्मृत्युलोकायशूरान्बाणैर्युधिष्ठिरः ॥ ३० ॥ हताहरतगृह्णीतविध्यतव्यवकृंतत ॥ इत्यासीत्तुमुलःशब्दोयुधिष्ठिररथंप्रति ॥ ३१ ॥ सैन्यानिद्रावयंतंतंद्रोणोदृष्ट्वायुधिष्ठिरम् ॥ चोदितस्तवपुत्रेणसायकैरभ्यवाकिरत् ॥ ३२ ॥ द्रोणस्तुपरमक्रुद्धोवायव्यास्त्रेणपार्थिवम् ॥ विव्याधसोपितद्दिव्यमस्त्रमस्त्रेणजघ्निवान् ॥ ३३ ॥ तस्मिन्विनिहतेचास्त्रेभारद्वाजोयुधिष्ठिरे ॥ वारुणंयाम्यमाग्नेयंत्वाष्ट्रंसावित्रमेवच ॥ ३४ ॥ चिक्षेपपरमक्रुद्धोजिघांसुःपांडुनंदनम् ॥ क्षिप्तानिक्षिप्यमाणानितानिचास्त्राणिधर्मजः ॥ ३५ ॥
जघानास्त्रैर्महाबाहुःकुंभयोनेरवित्रसन् ॥ सत्यांचिकीर्षमाणस्तुप्रतिज्ञांकुंभसंभवः ॥ ३६ ॥ प्रादुश्चक्रेऽस्त्रमैंद्रंवैप्राजापत्यंचभारत ॥ जिघांसुर्धर्मतनयंतवपुत्रहितेरतः ॥ ३७ ॥ पतिःकुरूणांगजसिंहगामीविशालवक्षाःपृथुलोहिताक्षः ॥ प्रादुश्चकारास्त्रमहीनतेजामाहेंद्रमन्यत्सजघानतेन ॥ ३८ ॥ विहन्यमानेष्वस्त्रेषुद्रोणःक्रोधसमन्वितः ॥ युधिष्ठिरवधंप्रेप्सुर्ब्राह्ममस्त्रमुदैरयत् ॥ ३९ ॥ ततोनाज्ञासिषंकिंचिद्घोरेणतमसावृते ॥ सर्वभूतानिचपरंत्रासंजग्मुर्महीपते ॥ ४० ॥
ब्रह्मास्त्रमुद्यतंदृष्ट्वाकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ब्रह्मास्त्रेणैवराजेंद्रतदस्त्रंप्रत्यवारयत् ॥ ४१ ॥ ततःसैनिकमुख्यास्तेप्रशशंसुर्नरर्षभौ ॥ द्रोणपार्थौमहेष्वासौसर्वयुद्धविशारदौ ॥ ४२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततःप्रमुच्यकौंतेयंद्रोणोद्रुपदवाहिनीम् ॥ व्यधमत्क्रोधताम्राक्षोवायव्यास्त्रेणभारत ॥ ४३ ॥ तेहन्यमानाद्रोणेनपंचालाःप्राद्रवन्भयात् ॥ पश्यतोभीमसेनस्यपा
॥ १५५ ॥ र्थस्यचमहात्मनः ॥ ४४ ॥ ततःकिरीटीभीमश्चसहसासंन्यवर्तताम् ॥ महद्भ्यांरथवंशाभ्यांपरिगृह्यबलंतदा ॥ ४५ ॥ बीभत्सुर्दक्षिणंपार्श्वमुत्तरंचवृकोदरः ॥ ७
भारद्वाजंशरौघाभ्यांमहद्भ्यामभ्यवर्षताम् ॥ ४६ ॥ केकयाःसृंजयाश्चैवपंचालाश्चमहौजसः ॥ अन्वगच्छन्महाराजमत्स्याश्चसहसात्वतैः ॥ ४७ ॥ ततःसाभार
तीसेनावध्यमानाकिरीटिना ॥ तमसानिद्रयाचैवपुनरेवव्यदीर्यत ॥ ४८ ॥ द्रोणेनवार्यमाणास्तेस्वयंतवसुतेनच ॥ नाशक्यंतमहाराजयोधावारयितुंतदा ॥ ४९ ॥
इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेद्रोणयुधिष्ठिरयुद्धेसप्तपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ उदीर्य
माणंतद्दृष्ट्वापांडवानांमहद्बलम् ॥ अविषह्यंचमन्वानःकर्णंदुर्योधनोऽब्रवीत् ॥ १ ॥ अयंसकालःसंप्राप्तोमित्राणांमित्रवत्सल ॥ त्रायस्वसमरेकर्णसर्वान्योधान्म
हारथान् ॥ २ ॥ पंचालैर्मत्स्यकैकेयैःपांडवैश्चमहारथैः ॥ वृतान्समंतात्संक्रुद्धैर्निःश्वसद्भिरिवोरगैः ॥ ३ ॥ एतेनदंतिसंहृष्टाःपांडवाजितकाशिनः ॥ शक्रोपमा
श्चबहवःपंचालानांरथव्रजाः ॥ ४ ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ परित्रातुमिहप्राप्तोयदिपार्थंपुरंदरः ॥ तमप्याशुपराजित्यततोहंतास्मिपांडवम् ॥ ५ ॥ सत्यंतेप्रतिजाना
मिसमाश्वसिहिभारत ॥ हंतास्मिपांडुतनयान्पंचालांश्चसमागतान् ॥ ६ ॥ जयंतेप्रतिदास्यामिवासवस्येवपावकिः ॥ प्रियंतवमयाकार्यमितिजीवामिपार्थिव
॥ ७ ॥ सर्वेषामेवपार्थानांफाल्गुनोबलवत्तरः ॥ तस्याममोघांविमोक्ष्यामिशक्तिंशक्रविनिर्मिताम् ॥ ८ ॥ तस्मिन्हतेमहेष्वासेभ्रातरस्तस्यमानद ॥ तववश्याभवि
ष्यंतिवनंयास्यंतिवापुनः ॥ ९ ॥ मयिजीवतिकौरव्यविषादंमाकृथाःक्वचित् ॥ अहंजेष्यामिसमरेसहितान्सर्वपांडवान् ॥ १० ॥ पंचालान्केकयांश्चैववृष्णींश्चा
पिसमागतान् ॥ बाणौघैःशकलीकृत्यतवदास्यामिमेदिनीम् ॥ ११ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवंब्रुवाणंकर्णंतुकृपःशारद्वतोऽब्रवीत् ॥ स्मयन्निवमहाबाहुः
सूतपुत्रमिदंवचः ॥ १२ ॥ शोभनंशोभनंकर्णसनाथःकुरुपुंगवः ॥ त्वयानाथेनराधेयवचसायदिसिध्यति ॥ १३ ॥ बहुशःकत्थसेकर्णकौरवस्यसमीपतः ॥ नतु
तेविक्रमःकश्चिद्दृश्यतेफलमेववा ॥ १४ ॥ समागमःपांडुसुतैर्दृष्टस्तेबहुशोयुधि ॥ सर्वत्रनिर्जितश्चासिपांडवैःसूतनंदन ॥ १५ ॥ ह्रियमाणेतदाकर्णगंधर्वैर्धृतरा ॥ १५५ ॥
ष्ट्रजे ॥ तदायुध्यंतसैन्यानित्वमेकोग्रेऽपलायिथाः ॥ १६ ॥ स्पष्टार्थावध्यायौ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

विराटनगरेचापिसमेताःसर्वकौरवाः॥ पार्थेननिर्जितायुद्धेत्वंचकर्णसहानुजः॥ १७ ॥ एकस्याप्यसमर्थस्त्वंफाल्गुनस्यरणाजिरे ॥ कथमुत्सहसेजेतुंसकृष्णा
न्सर्वपांडवान्॥ १८ ॥ अब्रुवन्कर्णयुध्यस्वकत्थसेबहुसूतज॥ अनुक्त्वाविक्रमेद्यस्तुतद्वैसत्पुरुषव्रतम्॥ १९ ॥ गर्जित्वासूतपुत्रत्वंशारदाभ्रमिवाफलम्॥ निष्फ
लोहस्यसेकर्णतच्चराजानबुध्यते॥ २० ॥ तावद्गर्जस्वराधेययावत्पार्थंनपश्यसि॥ आरात्पार्थंहितेहष्ट्वादुर्लभंगर्जितंपुनः॥ २१ ॥ त्वमनासाद्यतान्बाणान्फाल्गु
नस्यविगर्जसि॥ पार्थसायकविद्धस्यदुर्लभंगर्जितंतव॥ २२ ॥ बाहुभिःक्षत्रियाःशूरावाग्भिःशूराद्विजातयः॥ धनुषाफाल्गुनःशूरःकर्णःशूरोमनोरथैः॥ २३ ॥
तोषितोयेनरुद्रोपिकःपार्थंप्रतिघातयेत्॥ एवंसंरुषितस्तेनतदाशारद्वतेनह॥ २४ ॥ कर्णःप्रहरतांश्रेष्ठःकृपंवाक्यमथाब्रवीत्॥ शूरागर्जंतिसततंप्रावृषीवबला
हकाः॥ २५ ॥ फलंचाशुप्रयच्छंतिबीजमुप्तमृताविव॥ दोषमत्रनपश्यामिशूराणांरणमूर्धनि॥ २६ ॥ तत्तद्विकत्थमानानांभारंचोद्वहतांमृधे॥ यंभारंपुरुषोवो
ढुंमनसाहिव्यवस्यति ॥ २७ ॥ दैवमस्यध्रुवंतत्रसाहाय्यायोपपद्यते॥ व्यवसायद्वितीयोहंमनसाभारमुद्वहन्॥ २८ ॥ हत्वापांडुसुतानाजौसकृष्णान्सहसात्व
तान्॥ गर्जामियद्यहंविप्रतवकिंतत्रनश्यति॥ २९ ॥ वृथाशूरानगर्जंतिशारदाइवतोयदाः॥ सामर्थ्यमात्मनोज्ञात्वाततोगर्जंतिपंडिताः॥ ३० ॥ सोहमद्यरणे
यत्तौसहितौकृष्णपांडवौ॥ उत्सहेमनसाजेतुंततोगर्जामिगौतम॥ ३१ ॥ पश्यत्वंगर्जितस्यास्यफलंमेविप्रसानुगान्॥ हत्वापांडुसुतानाजौसहकृष्णान्ससात्व
तान्॥ ३२ ॥ दुर्योधनायदास्यामिपृथिवींहतकंटकाम्॥ ॥ कृपउवाच ॥ ॥ मनोरथप्रलापामेनग्राह्यास्तवसूतज॥ ३३ ॥ सदाक्षिपसिवैकृष्णौधर्मराजंच
पांडवम्॥ ध्रुवस्तत्रजयःकर्णयत्रयुद्धविशारदौ॥ ३४ ॥ देवगंधर्वयक्षाणांमनुष्योरगरक्षसाम्॥ दंशितानामपिरणेअजेयौकृष्णपांडवौ॥ ३५ ॥ ब्रह्मण्यःसत्य
वाग्दांतोगुरुदैवतपूजकः॥ नित्यंधर्मरतश्चैवकृतास्त्रश्चविशेषतः॥ ३६ ॥ धृतिमांश्चकृतज्ञश्चधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः॥ भ्रातरश्चास्यबलिनःसर्वास्त्रेषुकृतश्रमाः॥ ३७ ॥
गुरुवृत्तिरताःप्राज्ञाधर्मनित्यायशस्विनः॥ संबंधिनश्चेंद्रवीर्याःस्वनुरक्ताःप्रहारिणः॥ ३८ ॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचदौर्मुखिर्जनमेजयः॥ चंद्रसेनोरुद्रसेनःकीर्ति
धर्माध्रुवोधरः॥ ३९ ॥ वसुचंद्रोदामचंद्रःसिंहचंद्रःसुतेजनः॥ द्रुपदस्यतथापुत्राद्रुपदश्चमहास्त्रवित्॥ ४० ॥ येषामर्थायसंयत्तोमत्स्यराजःसहानुजः॥ शतानी
कःसूर्यदत्तःश्रुतानीकःश्रुतध्वजः॥ ४१ ॥ बलानीकोजयानीकोजयाश्वोरथवाहनः॥ चंद्रोदयःसमरथोविराटभ्रातरःशुभाः॥ ४२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥

यमौचद्रौपदेयाश्चराक्षसश्चघटोत्कचः ॥ येषामर्थाययुध्यंतेनतेषांविद्यतेक्षयः ॥ ४३ ॥ एतेचान्येचबहवोगणाःपांडुसुतस्यवै ॥ कामंखलुजगत्सर्वंसदेवासुर
॥ १५६ ॥ मानुषम् ॥ ४४ ॥ सयक्षराक्षसगणंसभूतभुजगद्विपम् ॥ निःशेषमस्त्रवीर्येणकुर्वातेभीमफाल्गुनौ ॥ ४५ ॥ युधिष्ठिरश्चपृथिवींनिर्दहेद्घोरचक्षुषा ॥ अप्रमेयबलः ७
शौरिर्येषामर्थेचदंशितः ॥ ४६ ॥ कथंतान्संयुगेकर्णजेतुमुत्सहसेपरान् ॥ महानपनयस्त्वेषनित्यंहितवसूतज ॥ ४७ ॥ यस्त्वमुत्सहसेयोद्धुंसमरेशौरिणासह ॥
॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्तुराधेयःप्रहसन्भरतर्षभ ॥ ४८ ॥ अब्रवीच्चतदाकर्णोगुरुंशारद्वतंकृपम् ॥ सत्यमुक्तंत्वयाब्रह्मन्पांडवान्प्रतियद्वचः ॥ ४९ ॥ एते
चान्येचबहवोगुणाःपांडुसुतेषुवै ॥ अजय्याश्चरणेपार्थादेवैरपिसवासवैः ॥ ५० ॥ सदैत्ययक्षगंधर्वैःपिशाचोरगराक्षसैः ॥ तथापिपार्थान्जेष्यामिशक्त्यावास
वदत्तया ॥ ५१ ॥ ममह्यमोघादत्तेयंशक्तिःशक्रेणवैद्विज ॥ एतयानिहनिष्यामिसव्यसाचिनमाहवे ॥ ५२ ॥ हतेतुपांडवेकृष्णोभ्रातरश्चास्यसोदराः ॥ अनर्जु
नानशक्ष्यंतिमहींभोक्तुंकथंचन ॥ ५३ ॥ तेषुनष्टेषुसर्वेषुपृथिवीयंससागरा ॥ अयत्नात्कौरवेंद्रस्यवशेस्थास्यतिगौतम ॥ ५४ ॥ सुनीतैरिहसर्वार्थाःसिध्यंतेना
त्रसंशयः ॥ एतमर्थमहंज्ञात्वाततोगर्जामिगौतम ॥ ५५ ॥ त्वंतुविप्रश्चवृद्धश्चअशक्तश्चापिसंयुगे ॥ कृतस्नेहश्चपार्थेषुमोहान्मामवमन्यसे ॥ ५६ ॥ यद्येवंवक्ष्य
सेभूयोममाप्रियमिहद्विज ॥ ततस्तेखड्गमुद्यम्यजिह्वांछेत्स्यामिदुर्मते ॥ ५७ ॥ यच्चापिपांडवान्विप्रस्तोतुमिच्छसिसंयुगे ॥ भीषयन्सर्वसैन्यानिकौरवेयाणिदुर्म
ते ॥ ५८ ॥ अत्रापिशृणुमेवाक्यंयथावद्ब्रुवतोद्विज ॥ दुर्योधनश्चद्रोणश्चशकुनिर्दुर्मुखोजयः ॥ ५९ ॥ दुःशासनोवृषसेनोमद्रराजस्त्वमेवच ॥ सोमदत्तश्चभूरि
श्चतथाद्रौणिर्विविंशतिः ॥ ६० ॥ तिष्ठेयुर्दंशितायत्रसर्वेयुद्धविशारदाः ॥ जयेदेतान्नरःकोनुशक्रतुल्यबलोप्यरिः ॥ ६१ ॥ शूराश्चहिकृतास्त्राश्चबलिनःस्वर्गलि
प्सवः ॥ धर्मज्ञायुद्धकुशलाहन्युर्युद्धेसुरानपि ॥ ६२ ॥ एतेस्थास्यंतिसंग्रामेपांडवानांवधार्थिनः ॥ जयमाकांक्षमाणाहिकौरवेयस्यदंशिताः ॥ ६३ ॥ दैवायत्त
महंमन्येजयंसुबलिनामपि ॥ यत्रभीष्मोमहाबाहुःशेतेशरशताचितः ॥ ६४ ॥ विकर्णश्चित्रसेनश्चबाह्लीकोथजयद्रथः ॥ भूरिश्रवाजयश्चैवजलसंधःसुदक्षिणः
॥ ६५ ॥ शलश्चरथिनांश्रेष्ठोभगदत्तश्चवीर्यवान् ॥ एतेचान्येचराजानोदेवैरपिसुदुर्जयाः ॥ ६६ ॥ निहताःसमरेशूराःपांडवैर्बलवत्तराः ॥ किमन्यद्दैवसंयोगा ॥ १५६ ॥
न्मन्यसेपुरुषाधम ॥ ६७ ॥ यांश्चतांस्तौषिसततंदुर्योधनरिपून्द्विज ॥ तेषामपिहताःशूराःशतशोथसहस्रशः ॥ ६८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६९ ॥ ७० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५८ ॥ ॥ ७ ॥ तथेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ कंचिद्धनुर्धरंनगणयन्नित्यन्वयः ॥ ४ ॥ ५ ॥

क्षीयंतेसर्वसैन्यानिकुरूणांपांडवैःसह ॥ प्रभावंनात्रपश्यामिपांडवानांकथंचन ॥ ६९ ॥ यस्त्वान्बलवतोनित्यंमन्यसेत्वंद्विजाधम ॥ यतिष्येहंयथाशक्तियोद्धुंतैः सहसंयुगे ॥ दुर्योधनहितार्थायजयोदैवेप्रतिष्ठितः ॥ ७० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेकृपकर्णवाक्येअष्टपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तथापरुषितंदृष्ट्वासूतपुत्रेणमातुलम् ॥ खड्गमुद्यम्यवेगेनद्रौणिरभ्यपतद्द्रुतम् ॥ ॥ १ ॥ ततःपरमसंक्रुद्धःसिंहोमत्तमिवद्विपम् ॥ प्रेक्षतःकुरुराजस्यद्रौणिःकर्णसमभ्ययात् ॥ २ ॥ ॥ अश्वत्थामोवाच ॥ ॥ यदर्जुनगुणांस्तथ्यान्कीर्तयानंनराधम ॥ शूरंद्वेषात्सुदुर्बुद्धेत्वंभर्त्सयसिमातुलम् ॥ ३ ॥ विकत्थमानःशौर्येणसर्वलोकधनुर्धरम् ॥ दर्पोत्सेधगृहीतोद्यनकंचिद्गणयन्मृधे ॥ ४ ॥ क्वतेवीर्यंक्वचास्त्राणि यत्वांनिर्जित्यसंयुगे ॥ गांडीवधन्वाहतवान्प्रेक्षतस्तेजयद्रथम् ॥ ५ ॥ येनसाक्षान्महादेवोयोधितःसमरेपुरा ॥ तमिच्छसिवृथाजेतुंसूताधममनोरथैः ॥ ६ ॥ यंहि कृष्णेनसहितंसर्वशस्त्रभृतांवरम् ॥ जेतुंनशक्ताःसहिताःसेंद्राअपिसुरासुराः ॥ ७ ॥ लोकैकवीरमजितमर्जुनंसूतसंयुगे ॥ किंपुनस्त्वंसुदुर्बुद्धेसहैभिर्वसुधाधिपैः ॥ ८ ॥ कर्णपश्यसुदुर्बुद्धेतिष्ठेदानींनराधम ॥ एषतेद्यशिरःकायादुद्धरामिसुदुर्मते ॥ ९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तमुद्यतंतुवेगेनराजादुर्योधनःस्वयम् ॥ न्यवारयन्महातेजाःकृपश्चद्विपदांवरः ॥ १० ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ शूरोयंसमरश्लाघीदुर्मतिश्चद्विजाधमः ॥ आसादयतुमद्वीर्यंमुंचेमंकुरुसत्तम ॥ ११ ॥ ॥ अश्वत्थामोवाच ॥ ॥ तवैतत्क्षम्यतेस्माभिःसूतात्मजसुदुर्मते ॥ दर्पमुत्सिक्तमेतत्तेफाल्गुनोनाशयिष्यति ॥ १२ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ अश्वत्थामन्प्रसीदस्वक्षंतुमर्हसिमानद ॥ कोपःखलुनकर्तव्यःसूतपुत्रेकथंचन ॥ १३ ॥ त्वयिकर्णेकृपेद्रोणेमद्रराजेथसौबले ॥ महत्कार्यंसमासक्तंप्रसीदद्विजसत्तम ॥ १४ ॥ एतेत्वभिमुखाःसर्वेराधेयेनयुयुत्सवः ॥ आयांतिपांडवाब्रह्मन्नाह्वयंतःसमंततः ॥ १५ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ प्रसाद्यमानस्तुततोराज्ञाद्रौणिर्महामनाः ॥ प्रससादमहाराजक्रोधवेगसमन्वितः ॥ १६ ॥ ततःकृपोप्युवाचेदमाचार्यःसुमहामनाः ॥ सौम्यस्वभावाद्राजेंद्रक्षिप्रमागतमार्दवः ॥ १७ ॥ ॥ कृपउवाच ॥ ॥ तवैतत्क्षम्यतेऽस्माभिःसूतात्मजसुदुर्मते ॥ दर्पमुत्सिक्तमेतत्तेफाल्गुनोनाशयिष्यति ॥ १८ ॥

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥संजयउवाच॥ ॥ततस्तेपांडवाराजन्पंचालाश्चयशस्विनः॥ आजग्मुःसहिताःकर्णंतर्जयंतःसमंततः ॥ १९ ॥ कर्णोपिरथिनांश्रेष्ठश्चापमुद्यम्यवीर्यवान्॥कौ
 रवाग्र्यैःपरिवृतःशक्रोदेवगणैरिव ॥ २० ॥ पर्यतिष्ठततेजस्वीस्वबाहुबलमाश्रितः॥ ततःप्रववृतेयुद्धंकर्णस्यसहपांडवैः ॥ २१ ॥भीषणंसुमहाराजसिंहनादविरा
जितम्॥ ततस्तेपांडवाराजन्पंचालाश्चयशस्विनः ॥ २२ ॥ दृष्ट्वाकर्णंमहाबाहुमुच्चैःशब्दमथानदन् ॥ अयंकर्णःकुतःकर्णस्तिष्ठकर्णमहारणे ॥ २३ ॥ युध्यस्वसं
हितोस्माभिर्दुरात्मन्पुरुषाधम ॥ अन्येतुदृष्ट्वाराधेयंक्रोधरक्तेक्षणाब्रुवन् ॥ २४ ॥ हन्यतामयमुत्सिक्तःसूतपुत्रोल्पचेतनः ॥ सर्वैःपार्थिवशार्दूलैर्नानेनार्थोस्ति
जीवता ॥ २५॥ अत्यंतवैरीपार्थानांसततंपापपूरुषः ॥ एषमूलमनर्थानांदुर्योधनमतेस्थितः ॥ २६ ॥ घ्नतैनमितिजल्पंतःक्षत्रियाःसमुपाद्रवन्॥ महताशरव
र्षेणच्छादयंतोमहारथाः॥ २७॥ वधार्थंसूतपुत्रस्यपांडवेयेनचोदिताः॥तांस्तुसर्वांस्तथादृष्ट्वाधावमानान्महारथान्॥२८॥ नविव्यथेसूतपुत्रोनचत्रासमगच्छ
त॥दृष्ट्वासंहारकल्पंतमुद्धूतंसैन्यसागरम्॥ २९ ॥ पिप्रीषुस्तवपुत्राणांसंग्रामेष्वपराजितः ॥ सायकौघेनबलवान्क्षिप्रकारीमहाबलः ॥ ३० ॥ वारयामासत
त्सैन्यंसमंताद्भरतर्षभ॥ ततस्तुशरवर्षेणपार्थिवास्तमवारयन् ॥ ३१ ॥ धनूंषितेविधुन्वानाःशतशोथसहस्रशः ॥ अयोधयंतराधेयंशक्रंदैत्यगणाइव ॥ ३२ ॥
शरवर्षंतुतत्कर्णःपार्थिवैःसमुदीरितम्॥ शरवर्षेणमहतासमंताद्व्यकिरत्प्रभो ॥ ३३ ॥ तद्युद्धमभवत्तेषांकृतप्रतिकृतैषिणाम्॥ यथादेवासुरेयुद्धेशक्रस्यसहदानवैः
॥ ३४ ॥ तत्राद्भुतमपश्यामसूतपुत्रस्यलाघवम् ॥ यदेनंसर्वतोयत्तानाप्नुवंतिपरेयुधि ॥ ३५॥ निवार्यचशरौघांस्तान्पार्थिवानांमहारथः ॥ युगेष्वीषासुछत्रेषु
ध्वजेषुचहयेषुच ॥ ३६॥ आत्मनामांकितान्घोरान्राधेयःप्राहिणोच्छरान् ॥ ततस्तेव्याकुलीभूताराजानःकर्णपीडिताः ॥ ३७॥ बभ्रमुस्तत्रतत्रैवगावःशीता
र्दिताइव ॥ हयानांवध्यमानानांगजानांरथिनांतथा ॥ ३८ ॥ तत्रतत्राभ्यवेक्षामसंघान्कर्णेनताडितान् ॥ शिरोभिःपतितैराजन्बाहुभिश्चसमंततः ॥ ३९ ॥
आस्तीर्णावसुधासर्वाशूराणामनिवर्तिनाम्॥ हतैश्चहन्यमानैश्चनिष्टनद्भिश्चसर्वशः ॥ ४०॥ बभूवायोधनंरौद्रंवैवस्वतपुरोपमम्॥ ततोदुर्योधनोराजादृष्ट्वाक
र्णस्यविक्रमम्॥ ४१ ॥ अश्वत्थामानमासाद्यवाक्यमेतदुवाचह ॥ युध्यतेसौरणेकर्णोदंशितःसर्वपार्थिवैः ॥ ४२ ॥ पश्यैतांद्रवतींसेनांकर्णसायकपीडिताम् ॥
कार्तिकेयेनविध्वस्तामासुरींपृतनामिव ॥ ४३ ॥ दृष्ट्वैतांनिर्जितांसेनांरणेकर्णेनधीमता॥ अभियात्येषबीभत्सुःसूतपुत्रजिघांसया॥ ४४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तद्यथाप्रेक्षमाणानांसूतपुत्रंमहारथम् ॥ नहन्यात्पांडवःसंख्येतथानीतिर्विधीयताम् ॥४५॥ ततोद्रौणिःकृपःशल्योहार्दिक्यश्चमहारथः ॥ प्रत्युद्ययुस्तदापार्थंसूत
पुत्रपरीप्सया ॥ ४६ ॥ आयांतंवीक्ष्यकौंतेयंशक्रंदैत्यचमूमिव ॥ बीभत्सुरपिराजेंद्रपंचालैरभिसंवृतः ॥ ४७ ॥ प्रत्युद्ययौतदाकर्णंयथावृत्रंशतक्रतुः ॥ ॥ धृत
राष्ट्रउवाच ॥ ॥ संरब्धंफाल्गुनंदृष्ट्वाकालांतकयमोपमम् ॥ ४८ ॥ कर्णोवैकर्तनःसूतप्रत्यपद्यत्किमुत्तरम् ॥ योह्यस्पर्धतपार्थेननित्यमेवमहारथः ॥ ४९ ॥ आशं
सतेचबीभत्सुंयुद्धेजेतुंसुदारुणम् ॥ सतुतंसहसाप्राप्तंनित्यमत्यंतवैरिणम् ॥ ५० ॥ कर्णोवैकर्तनःसूतकिमुत्तरमपद्यत ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ आयांतंपांडवंदृष्ट्वा
गजंप्रतिगजोयथा ॥ ५१ ॥ असंभ्रांतोरणेकर्णःप्रत्युदीयाद्धनंजयम् ॥ तमापतंतंवेगेनवैकर्तनमजिह्मगैः ॥ ५२ ॥ छादयामासपार्थोथकर्णस्तुविजयंशरैः ॥
सकर्णंशरजालेनच्छादयामासपांडवः ॥ ५३ ॥ ततःकर्णःसुसंरब्धःशरैस्त्रिभिरविध्यत ॥ तस्यतल्लाघवंपार्थोनामृष्यतमहाबलः ॥ ५४ ॥ तस्मैबाणान्शिलाधौ
तान्प्रसन्नाग्रानजिह्मगान् ॥ प्राहिणोत्सूतपुत्रायत्रिंशतंशत्रुतापनः ॥ ५५ ॥ विव्याधचैनंसंरब्धोबाणेनैकेनवीर्यवान् ॥ सव्येभुजाग्रेबलवान्नाराचेनहसन्निव
॥ ५६ ॥ तस्यविद्धस्यबाणेनकराच्चापंपपातह ॥ पुनरादायतच्चापंनिमेषार्धान्महाबलः ॥ ५७ ॥ छादयामासबाणौघैःफाल्गुनंकृतहस्तवत् ॥ शरवृष्टिंतुतांमुक्तांसू
तपुत्रेणभारत ॥ ५८ ॥ व्यधमच्छरवर्षेणस्मयन्निवधनंजयः ॥ तौपरस्परमासाद्यशरवर्षेणपार्थिव ॥ ५९ ॥ छादयेतांमहेष्वासौकृतप्रतिकृतैषिणौ ॥ तदद्भुतं
महद्युद्धंकर्णपांडवयोर्मृधे ॥ ६० ॥ क्रुद्धयोर्वासिताहेतोर्वन्ययोर्गजयोरिव ॥ ततःपार्थोमहेष्वासोदृष्ट्वाकर्णस्यविक्रमम् ॥ ६१ ॥ मुष्टिदेशेधनुस्तस्यचिच्छेदत्वर
यान्वितः ॥ अश्वांश्चचतुरोभल्लैरनयद्यमसादनम् ॥ ६२ ॥ सारथेश्चशिरःकायादहरच्छत्रुतापनः ॥ अथैनंछिन्नधन्वानंहताश्वंहतसारथिम् ॥ ६३ ॥ विव्याधसा
यकैःपार्थश्चतुर्भिःपांडुनंदनः ॥ हताश्वात्तुरथात्तूर्णमवप्लुत्यनरर्षभः ॥ ६४ ॥ आरुरोहरथंतूर्णंकृपस्यशरपीडितः ॥ सनुन्नोर्जुनबाणौघैराचितःशल्यकोयथा ॥ ६५ ॥
जीवितार्थमभिप्रेप्सुःकृपस्यरथमारुहत् ॥ राधेयंनिर्जितंदृष्ट्वातावकाभरतर्षभ ॥ ६६ ॥ धनंजयशरैर्नुन्नाःप्राद्रवंतदिशोदश ॥ द्रवतस्तान्समालोक्यराजादुर्योध
नोनृप ॥ ६७ ॥ निवर्तयामासतदावाक्यमेतदुवाचह ॥ अलंद्रुतेनवःशूरास्तिष्ठध्वंक्षत्रियर्षभाः ॥ ६८ ॥ एषपार्थवधायाहंस्वयंगच्छामिसंयुगे ॥ अहंपार्थान्हनि
ष्यामिसपंचालान्ससोमकान् ॥ ६९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥

अद्यमेयुध्यमानस्यसहगांडीवधन्वना ॥ द्रक्ष्यंतिविक्रमंपार्थाःकालस्येवयुगक्षये ॥ ७० ॥ अद्यमद्बाणजालानिविमुक्तानिसहस्रशः ॥ द्रक्ष्यंतिसमरेयोधाःश
॥ १५८॥ लभानामिवायतीः ॥ ७१ ॥ अद्यबाणमयंवर्षंसृजतोममधन्विनः ॥ जीमूतस्येवघर्मांतेद्रक्ष्यंतियुधिसैनिकाः ॥ ७२ ॥ जेष्याम्यद्यरणेपार्थंसायकैर्नतपर्वभिः ॥
तिष्ठध्वंसमरेशूराभयंत्यजतफाल्गुनात् ॥ ७३ ॥ नहिमद्वीर्यमासाद्यफाल्गुनःप्रसहिष्यति ॥ यथावेलांसमासाद्यसागरोमकरालयः ॥ ७४ ॥ इत्युक्त्वाप्रययौरा
जासैन्येनमहतावृतः ॥ फाल्गुनंप्रतिदुर्धर्षःक्रोधात्संरक्तलोचनः ॥ ७५ ॥ तंप्रयांतंमहाबाहुंदृष्ट्वाशारद्वतस्तदा ॥ अश्वत्थामानमासाद्यवाक्यमेतदुवाचह ॥
॥ ७६ ॥ एषराजामहाबाहुरमर्षीक्रोधमूर्च्छितः ॥ पतंगवृत्तिमास्थायफाल्गुनंयोद्धुमिच्छति ॥ ७७ ॥ यावन्नःपश्यमानानांप्राणान्पार्थेनसंगतः ॥ नजह्यात्पुरुष
व्याघ्रस्तावद्वारयकौरवम् ॥ ७८ ॥ यावत्फाल्गुनबाणानांगोचरंनाद्यगच्छति ॥ कौरवःपार्थिवोवीरस्तावद्वारयसंयुगे ॥ ७९ ॥ यावत्पार्थशरैर्घोरैर्निर्मुक्तोरगसंनि
भैः ॥ नभस्मीक्रियतेराजातावद्युद्धान्निवार्यताम् ॥ ८० ॥ अयुक्तमिवपश्यामितिष्ठत्स्वस्मासुमानद ॥ स्वयंयुद्धाययद्राजापार्थंयात्यसहायवान् ॥ ८१ ॥ दुर्लभं
जीवितंमन्येकौरव्यस्यकिरीटिना ॥ युध्यमानस्यपार्थेनशार्दूलेनेवहस्तिनः ॥ ८२ ॥ मातुलेनैवमुक्तस्तुद्रौणिःशस्त्रभृतांवरः ॥ दुर्योधनमिदंवाक्यंत्वरितःसमभा
षत ॥ ८३ ॥ मयिजीवतिगांधारेनयुद्धंगंतुमर्हसि ॥ मामनादृत्यकौरव्यतवनित्यंहितैषिणम् ॥ ८४ ॥ नहितेसंभ्रमःकार्यःपार्थस्यविजयंप्रति ॥ अहमावारयि
ष्यामिपार्थंतिष्ठसुयोधन ॥ ८५ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ आचार्यःपांडुपुत्रान्वैपुत्रवत्परिरक्षति ॥ त्वमप्युपेक्षांकुरुषेतेषुनित्यंद्विजोत्तम ॥ ८६ ॥ ममवामंद
भाग्यत्वान्मंदस्तेविक्रमोयुधि ॥ धर्मराजप्रियार्थंवाद्रौपद्यावानविद्मतत् ॥ ८७ ॥ धिगस्तुममलुब्धस्ययत्कृतेसर्वबांधवाः ॥ सुखार्हाःपरमंदुःखंप्राप्नुवंत्यपराजि
ताः ॥ ८८ ॥ कोहिशस्त्रविदांमुख्योमहेश्वरसमोयुधि ॥ शत्रुंनक्षपयेच्छक्तोयोनस्याद्गौतमीसुतः ॥ ८९ ॥ अश्वत्थामन्प्रसीदस्वनाशयैतान्ममाहितान् ॥ तवा
स्त्रगोचरेशक्ताःस्थातुंदेवानदानवाः ॥ ९० ॥ पंचालान्सोमकांश्चैवजहिद्रौणेसहानुगान् ॥ वयंशेषान्हनिष्यामस्त्वयैवपरिरक्षिताः ॥ ९१ ॥ एतेहिसोमकाविप्रपं ॥ १५८॥
चालाश्चयशस्विनः ॥ ममसैन्येषुसंक्रुद्धाविचरंतिदवाग्निवत् ॥ ९२ ॥ तान्वारयमहाबाहोकेकयांश्चनरोत्तम ॥ पुराकुर्वंतिनिःशेषंरक्ष्यमाणाःकिरीटिना ॥ ९३ ॥
अश्वत्थामंस्त्वरायुक्तोयाहिशीघ्रमरिंदम ॥ आदौवायदिवापश्चात्तवेदंकर्ममारिष ॥ ९४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकोनषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५९ ॥ ॥ ६ ॥ दुर्योधनेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

त्वमुत्पन्नोमहाबाहोपंचालानांवधंप्रति ॥ करिष्यसिजगत्सर्वमपंचालंकिलोद्यतः ॥ ९५ ॥ एवंसिद्धाब्रुवन्वाचोभविष्यतिचतत्तथा ॥ तस्मात्त्वंपुरुषव्याघ्रपंचा लान्जहिसानुगान् ॥ ९६ ॥ नतेस्त्रगोचरेशक्ताःस्थातुंदेवाःसवासवाः ॥ किमुपार्थाःसपंचालाःसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ९७ ॥ नत्वांसमर्थाःसंग्रामेपांडवाःसहसो मकैः ॥ बलाद्योधयितुंवीरसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ९८ ॥ गच्छगच्छमहाबाहोननःकालात्ययोभवेत् ॥ इयंहिद्रवतेसेनापार्थसायकपीडिता ॥ ९९ ॥ शक्तोह्यसि महाबाहोदिव्येनस्वेनतेजसा ॥ निग्रहेपांडुपुत्राणांपंचालानांचमानद ॥ १०० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेदुर्योधनवा क्येएकोनषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५९ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ दुर्योधनेनैवमुक्तोद्रौणिराहवदुर्मदः ॥ चकारारिवधेयत्नमिं द्रोदैत्यवधेयथा ॥ प्रत्युवाचमहाबाहुस्तवपुत्रमिदंवचः ॥ १ ॥ सत्यमेतन्महाबाहोयथावदसिकौरव ॥ प्रियाहिपांडवानित्यंममचापिपितुश्चमे ॥ २ ॥ तथैवा वांप्रियौतेषांनतुयुद्धेकुरूद्वह ॥ शक्तितस्तातयुध्यामस्त्यक्त्वाप्राणानभीतवत् ॥ ३ ॥ अहंकर्णश्चशल्यश्चकृपोहार्दिक्यएवच ॥ निमेषात्पांडवींसेनांक्षपयेमनृपो त्तम ॥ ४ ॥ तेचापिकौरवींसेनांनिमेषार्धात्कुरूद्वह ॥ क्षपयेयुर्महाबाहोनस्यामयदिसंयुगे ॥ ५ ॥ युध्यतांपांडवाञ्छक्त्यातेषांचास्मान्युयुत्सताम् ॥ तेजस्तेजःस मासाद्यप्रशमंयातिभारत ॥ ६ ॥ अशक्यातरसाजेतुंपांडवानामनीकिनी ॥ जीवत्सुपांडुपुत्रेषुतद्धिसत्यंब्रवीमिते ॥ ७ ॥ आत्मार्थंयुध्यमानास्तेसमर्थाःपांडुनं दनाः ॥ किमर्थंतवसैन्यानिनहनिष्यंतिभारत ॥ ८ ॥ त्वंतुलुब्धतमोराजन्निकृतिज्ञश्चकौरव ॥ सर्वाभिशंकीमानीचततोस्मानभिशंकसे ॥ ९ ॥ मन्येत्वंकुत्सि तोराजन्पापात्मापापपूरुषः ॥ अन्यानपिसनःक्षुद्रशंकसेपापभावितः ॥ १० ॥ अहंतुयत्नमास्थायत्वदर्थेत्यक्तजीवितः ॥ एषगच्छामिसंग्रामंत्वत्कृतेकुरुनंदन ॥ ११ ॥ योत्स्येहंशत्रुभिःसार्धंजेष्यामिचवरान्वरान् ॥ पंचालैःसहयोत्स्यामिसोमकैःकेकयैस्तथा ॥ १२ ॥ पांडवेयैश्चसंग्रामेत्वत्प्रियार्थमरिंदम ॥ अद्यमद्बा णनिर्दग्धाःपंचालाःसोमकास्तथा ॥ १३ ॥ सिंहेनेवार्दितागावोविद्रविष्यंतिसर्वशः ॥ अद्यधर्मसुतोराजादृष्ट्वाममपराक्रमम् ॥ १४ ॥ अश्वत्थाममयंलोकंमं स्यतेसहसोमकैः ॥ आगमिष्यतिनिर्वेदंधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ १५ ॥

॥ ७ ॥ ८ ॥ त्वंत्विति निकृतिर्वंचनंतज्ज्ञत्वादस्मानप्यात्मवत्पश्यसीत्यर्थः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

दृष्ट्वाविनिहतान्संख्येपंचालान्सोमकैःसह ॥ येमांयुद्धेभियोत्स्यंतितान्हनिष्यामिभारत ॥ १६ ॥ नहितेवीरमोक्ष्यंतेमद्बाह्वंतरमागताः ॥ एवमुक्त्वामहाबाहुःपु
त्रंदुर्योधनंतव ॥ १७ ॥ अभ्यवर्ततयुद्धायत्रासयन्सर्वधन्विनः ॥ चिकीर्षुस्तवपुत्राणांप्रियंप्राणभृतांवरः ॥ १८ ॥ ततोब्रवीत्सकैकेयान्पंचालान्गौतमीसुतः ॥
प्रहरध्वमितःसर्वेममगात्रेमहारथाः ॥ १९ ॥ स्थिरीभूताश्चयुध्यध्वंदर्शयंतोस्त्रलाघवम् ॥ एवमुक्तास्तुतेसर्वेशस्त्रवृष्टीरपातयन् ॥ २० ॥ द्रौणिंप्रतिमहाराजज
लंजलधराइव ॥ तान्निहत्यशरान्द्रौणिर्दशवीरानपोथयत् ॥ २१ ॥ प्रमुखेपांडुपुत्राणांधृष्टद्युम्नस्यचप्रभो ॥ तेहन्यमानाःसमरेपंचालाःसोमकास्तथा ॥ २२ ॥
परित्यज्यरणेद्रौणिंव्यद्रवंतदिशोदश ॥ तान्दृष्ट्वाद्रवतःशूरान्पंचालान्सहसोमकान् ॥ २३ ॥ धृष्टद्युम्नोमहाराजद्रौणिमभ्यद्रवद्रणे ॥ ततःकांचनचित्राणांसज
लांबुदनादिनाम् ॥ २४ ॥ वृतःशतेनशूराणांरथानामनिवर्तिनाम् ॥ पुत्रःपांचालराजस्यधृष्टद्युम्नोमहारथः ॥ २५ ॥ द्रौणिमित्यब्रवीद्वाक्यंदृष्ट्वायोधान्निपातिता
न् ॥ आचार्यपुत्रदुर्बुद्धेकिमन्यैर्निहतैस्तव ॥ २६ ॥ समागच्छमयासार्धंयदिशूरोसिसंयुगे ॥ अहंत्वांनिहनिष्यामितिष्ठेदानींममाग्रतः ॥ २७ ॥ ततस्तमाचार्य
सुतंधृष्टद्युम्नःप्रतापवान् ॥ मर्मभिद्भिःशरैस्तीक्ष्णैर्जघानभरतर्षभ ॥ २८ ॥ तेतुपंक्तीकृताद्रौणिंशराविविशुराशुगाः ॥ रुक्मपुंखाःप्रसन्नाग्राःसर्वकायावदार
णाः ॥ २९ ॥ मध्वर्थिनइवोद्दामाभ्रमराःपुष्पितंद्रुमम् ॥ सोतिविद्धोभृशंक्रुद्धःपदाक्रांतइवोरगः ॥ ३० ॥ मानीद्रौणिरसंभ्रांतोबाणपाणिरभाषत ॥ धृष्टद्युम्नस्थि
रोभूत्वामुहूर्तंप्रतिपालय ॥ ३१ ॥ यावत्त्वांनिशितैर्बाणैःप्रेषयामियमक्षयम् ॥ द्रौणिरेवमथाभाष्यपार्षतंपरवीरहा ॥ ३२ ॥ छादयामासबाणौघैःसमंताल्लघुहस्त
वत् ॥ सबाध्यमानःसमरेद्रौणिनायुद्धदुर्मदः ॥ ३३ ॥ द्रौणिंपांचालतनयोवाग्भिरातर्जयत्तदा ॥ नजानीषेप्रतिज्ञांमेविप्रोत्पत्तिंतथैवच ॥ ३४ ॥ द्रोणंहत्वाकिल
मयाहंतव्यस्त्वंसुदुर्मते ॥ ततस्त्वाहंनहन्म्यद्यद्रोणेजीवतिसंयुगे ॥ ३५ ॥ इमांतुरजनींप्राप्तामप्रभातांसुदुर्मते ॥ निहत्यपितरंतेद्यततस्त्वामपिसंयुगे ॥ ३६ ॥
नेष्यामिप्रेतलोकायह्येतन्मेमनसिस्थितम् ॥ यस्तेपार्थेषुविद्वेषोयाभक्तिःकौरवेषुच ॥ ३७ ॥ तांदर्शयस्थिरोभूत्वानमेजीवन्विमोक्ष्यसे ॥ योहिब्राह्मण्यमुत्सृज्य
क्षत्रधर्मरतोद्विजः ॥ ३८ ॥ सवध्यःसर्वलोकस्ययथात्वंपुरुषाधमः ॥ इत्युक्तःपरुषंवाक्यंपार्षतेनद्विजोत्तमः ॥ ३९ ॥ क्रोधमाहारयत्तीव्रंतिष्ठेतिष्ठेतिचाब्रवीत्
निर्दहन्निवचक्षुर्भ्यांपार्षतंसोभ्यवैक्षत ॥ ४० ॥ छादयामासचशरैर्निःश्वसन्पन्नगोयथा ॥ सच्छाद्यमानःसमरेद्रौणिनाराजसत्तम ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६॥५७॥५८॥ ५९ ॥ ६० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः

सर्वपांचालसेनाभिःसंवृतोरथसत्तमः॥ नाकंपतमहाबाहुःस्ववीर्यंसमुपाश्रितः ॥ ४२ ॥ सायकांश्चैवविविधानश्वत्थाम्निमुमोचह ॥ तौपुनःसंन्यवर्ततांप्राण
द्यूतपणेरणे॥ ४३॥ निपीडयंतौबाणौघैःपरस्परममर्षिणौ॥ उत्सृजंतौमहेष्वासौशरवृष्टीःसमंततः॥ ४४॥ द्रौणिपार्षतयोर्युद्धंघोररूपंभयानकम्॥ दृष्ट्वासंपूज
यामासुःसिद्धचारणवातिकाः ॥ ४५ ॥ शरौघैःपूरयंतौतावाकाशंचदिशस्तथा॥ अलक्ष्यौसमयुध्येतांमहत्कृत्वाशरैस्तमः॥ ४६ ॥ नृत्यमानाविवरणेमंडली
कृतकार्मुकौ॥ परस्परवधेयत्तौसर्वभूतभयंकरौ॥ ४७॥ अयुध्येतांमहाबाहूचित्रंलघुचसुष्ठुच ॥ संपूज्यमानौसमरेयोधमुख्यैःसहस्रशः ॥ ४८ ॥ तौप्रवृद्धौरणे
दृष्ट्वावनेवन्यौगजाविव॥ उभयोःसेनयोर्हर्षस्तुमुलःसमपद्यत॥ ४९॥ सिंहनादरवाश्चासन्दध्मुःशंखांश्चसैनिकाः ॥ वादित्राण्यभ्यवाद्यंतशतशोथसहस्रशः॥
॥ ५० ॥ तस्मिंस्तुतुमुलेयुद्धेभीरूणांभयवर्धने॥ मुहूर्तमपितद्युद्धंसमरूपंतदाभवत् ॥ ५१ ॥ ततोद्रौणिर्महाराजपार्षतस्यमहात्मनः ॥ ध्वजंधनुस्तथाछत्रमुभौ
चपार्ष्णिसारथी॥ ५२ ॥ सूतमश्वांश्चचतुरोनिहत्याभ्यद्रवद्रणे ॥ पंचालांश्चैवतान्सर्वान्बाणैःसंनतपर्वभिः ॥ ५३ ॥ व्यद्रावयदमेयात्माशतशोथसहस्रशः ॥
ततस्तुविव्यथेसेनापांडवीभरतर्षभ॥ ५४ ॥ दृष्ट्वाद्रौणेर्महत्कर्मवासवस्येवसंयुगे ॥ शतेनचशतंहत्वापंचालानांमहारथः ॥ ५५॥ त्रिभिश्चनिशितैर्बाणैर्हत्वा
त्रीन्वैमहारथान्॥ द्रौणिर्द्रुपदपुत्रस्यफाल्गुनस्यचपश्यतः॥५६॥ नाशयामासपंचालान्भूयिष्ठंयेव्यवस्थिताः॥ तेवध्यमानाःपंचालाःसमरेसहसृंजयैः॥५७॥
अगच्छन्द्रौणिमुत्सृज्यविप्रकीर्णरथध्वजाः ॥ सजित्वासमरेशत्रून्द्रोणपुत्रोमहारथः ॥ ५८ ॥ ननादसुमहानादंतपांतेजलदोयथा ॥ सनिहत्यबहूञ्छूरानश्व
त्थामाव्यरोचत ॥ युगांतेसर्वभूतानिभस्मकृत्वेवपावकः ॥ ५९ ॥ संपूज्यमानोयुधिकौरवेयैर्निर्जित्यसंख्येरिगणान्सहस्रशः ॥ व्यरोचतद्रोणसुतःप्रतापवान्
यथासुरेंद्रोरिगणान्निहत्यवै ॥ ६० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेअश्वत्थामपराक्रमेषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥
॥ १६० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ततोयुधिष्ठिरश्चैवभीमसेनश्चपांडवः ॥ द्रोणपुत्रंमहाराजसमंतात्पर्यवारयन् ॥ १ ॥ ततोदुर्योधनोरा
जाभारद्वाजेनसंवृतः॥ अभ्ययात्पांडवान्संख्येततोयुद्धमवर्तत॥ २॥ घोररूपंमहाराजभीरूणांभयवर्धनम्॥ अंबष्ठान्मालवान्वंगाञ्छिबींस्त्रैगर्तकानपि॥ ३॥

॥ १६० ॥ ॥ ७ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६१ ॥ ॥ ७ ॥

प्राहिणोन्मृत्युलोकायगणान्क्रुद्धोवृकोदरः ॥ अभीषाहाञ्छूरसेनान्क्षत्रियान्युद्धदुर्मदान् ॥ ४ ॥ निकृत्यपृथिवींचक्रेभीमःशोणितकर्दमाम् ॥ यौधेयानद्रि
 जान्राजन्मद्रकान्मालवानपि ॥ ५ ॥ प्राहिणोन्मृत्युलोकायकिरीटीनिशितैःशरैः ॥ प्रगाढमंजोगतिभिर्नाराचैरभिताडिताः ॥ ६ ॥ निपेतुर्द्विरदाभूमौद्विशृं
गाइवपर्वताः ॥ निकृत्तैर्हस्तिहस्तैश्चचेष्टमानैरितस्ततः ॥ ७ ॥ रराजवसुधाकीर्णाविसर्पद्भिरिवोरगैः ॥ क्षिप्तैःकनकचित्रैश्चनृपच्छत्रैःक्षितिर्बभौ ॥ ८ ॥ द्यौ
रिवादित्यचंद्राद्यैर्ग्रहैःकीर्णायुगक्षये ॥ हतप्रहरताभीताविध्यतव्यवकृंतत ॥ ९ ॥ इत्यासीत्तुमुलःशब्दःशोणाश्वस्यरथंप्रति ॥ द्रोणस्तुपरमक्रुद्धोवायव्यास्त्रे
णसंयुगे ॥ १० ॥ व्यधमत्तान्महावायुर्मेघानिवद्रुत्ययः ॥ तेहन्यमानाद्रोणेनपंचालाःप्राद्रवन्भयात् ॥ ११ ॥ पश्यतोभीमसेनस्यपार्थस्यचमहात्मनः ॥ ततः
किरीटीभीमश्चसहसासंन्यवर्तताम् ॥ १२ ॥ महतारथवंशेनपरिगृह्यबलंमहत् ॥ बीभत्सुर्दक्षिणंपार्श्वमुत्तरंतुवृकोदरः ॥ १३ ॥ भारद्वाजंशरौघाभ्यांमहद्भ्याम
भ्यवर्षताम् ॥ तौतथासृंजयाश्चैवपंचालाश्चमहौजसः ॥ १४ ॥ अन्वगच्छन्महाराजमत्स्यैश्चसहसोमकैः ॥ तथैवतवपुत्रस्यरथोदाराःप्रहारिणः ॥ १५ ॥ मह
त्यासेनयाराजन्जग्मुर्द्रोणरथंप्रति ॥ ततःसाभारतीसेनाहन्यमानाकिरीटिना ॥ १६ ॥ तमसानिद्रयाचैवपुनरेवव्यदीर्यत ॥ द्रोणेनवार्यमाणास्तेस्वयंतवसु
तेनच ॥ १७ ॥ नाशक्यंतमहाराजयोधावारयितुंतदा ॥ सापांडुपुत्रस्यशरैर्दीर्यमाणामहाचमूः ॥ १८ ॥ तमसासंवृतेलोकेव्यद्रवत्सर्वतोमुखी ॥ उत्सृज्यशत
शोवाहांस्तत्रकेचिन्नराधिपाः ॥ प्राद्रवंतमहाराजभयाविष्टाःसमंततः ॥ १९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेसंकुलयुद्धेए
कषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ सोमदत्तंतुसंप्रेक्ष्यविधुन्वानंमहद्धनुः ॥ सात्यकिःप्राहयंतारंसोमद
त्तायमांवह १ ॥ नंह्यहत्वारणेशत्रुंसोमदत्तंमहाबलम् ॥ निवर्तिष्येरणात्सूतसत्यमेतद्वचोमम ॥ २ ॥ ततःसंप्रैषयद्यंतासैंधवांस्तान्मनोजवान् ॥ तुरंगमाञ्छं
खवर्णान्सर्वशब्दातिगान्रणे ॥ ३ ॥ तेवहन्युयुधानंतुमनोमारुतरंहसः ॥ यथेंद्रंहरयोराजन्पुरादैत्यवधोद्यतम् ॥ ४ ॥ तमापतंतंसंप्रेक्ष्यसात्वतंरभसंरणे ॥ सो
मदत्तोमहाबाहुरसंभ्रांतोन्यवर्तत ॥ ५ ॥ विमुंचञ्छरवर्षाणिपर्जन्यइववृष्टिमान् ॥ छादयामासशैनेयंजलदोभास्करंयथा ॥ ६ ॥

सोमदत्तमित्यध्यायःस्पष्टार्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ बाह्लीकस्यसोमदत्तस्य ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥२४॥२५॥२६॥२७॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

असंभ्रांतश्चसमरेसात्यकिःकुरुपुंगवम् ॥ छादयामासबाणौघैःसमंताद्भरतर्षभ ॥ ७ ॥ सोमदत्तस्तुतंषष्ट्याविव्याधोरसिमाधवम् ॥ सात्यकिश्चापितंराजन्नवि
ध्यत्सायकैःशितैः ॥ ८ ॥ तावन्योन्यंशरैःकृत्तौव्यराजेतांनरर्षभौ ॥ सुपुष्पौपुष्पसमयेपुष्पिताविवकिंशुकौ ॥ ९ ॥ रुधिरोक्षितसर्वांगौकुरुवृष्णियशस्करौ ॥
परस्परमवेक्षेतांदहंताविवलोचनैः ॥ १० ॥ रथमंडलमार्गेषुचरंतावरिमर्दनौ ॥ घोररूपौहितावास्तांवृष्टिमंताविवांबुदौ ॥ ११ ॥ शरसंभिन्नगात्रौतुसर्वतःश
कलीकृतौ ॥ श्वाविधाविवराजेंद्रदृश्येतांशरविक्षतौ ॥ १२ ॥ सुवर्णपुंखैरिषुभिराचितौतौव्यराजताम् ॥ खद्योतैरावृतौराजन्प्रावृषीववनस्पती ॥ १३ ॥ संप्रदीपि
तसर्वांगौसायकैस्तैर्महारथौ ॥ अदृश्येतांरणेक्रुद्धावुल्काभिरिवकुंजरौ ॥ १४ ॥ ततोयुधिमहाराजसोमदत्तोमहारथः ॥ अर्धचंद्रेणचिच्छेदमाधवस्यमहद्धनुः
॥ १५ ॥ अथैनंपंचविंशत्यासायकानांसमार्पयत् ॥ त्वरमाणस्त्वराकालेपुनश्चदशभिःशरैः ॥ १६ ॥ अथान्यद्धनुरादायसात्यकिर्वेगवत्तरम् ॥ पंचभिःसाय
कैस्तूर्णंसोमदत्तमविध्यत ॥ १७ ॥ ततोपरेणभल्लेनध्वजंचिच्छेदकांचनम् ॥ बाह्लीकस्यरणेराजन्सात्यकिःप्रहसन्निव ॥ १८ ॥ सोमदत्तस्त्वसंभ्रांतोदृष्ट्वाकेतुं
निपातितम् ॥ शैनेयंपंचविंशत्यासायकानांसमाचिनोत् ॥ १९ ॥ सात्वतोपिरणेक्रुद्धःसोमदत्तस्यधन्विनः ॥ धनुश्चिच्छेदभल्लेनक्षुरप्रेणशितेनह ॥ २० ॥ अथै
नंरुक्मपुंखानांशतेननतपर्वणाम् ॥ आचिनोद्बहुधाराजन्भग्नदंष्ट्रमिवद्विपम् ॥ २१ ॥ अथान्यद्धनुरादायसोमदत्तोमहारथः ॥ सात्यकिंछादयामासशरवृष्ट्याम
हाबलः ॥ २२ ॥ सोमदत्तंतुसंक्रुद्धोरणेविव्याधसात्यकिः ॥ सात्यकिंशरजालेनसोमदत्तोप्यपीडयत् ॥ २३ ॥ दशभिःसात्वतस्यार्थेभीमोहन्बाह्लिकात्मजम् ॥
सोमदत्तोप्यसंभ्रांतोभीममार्छच्छितैःशरैः ॥ २४ ॥ ततस्तुसात्वतस्यार्थेभीमसेनोनवंदृढम् ॥ मुमोचपरिघंघोरंसोमदत्तस्यवक्षसि ॥ २५ ॥ तमापतंतंवेगेन
परिघंघोरदर्शनम् ॥ द्विधाचिच्छेदसमरेप्रहसन्निवकौरवः ॥ २६ ॥ सपपातद्विधाच्छिन्नआयसःपरिघोमहान् ॥ महीधरस्येवमहच्छिखरंवज्रदारितम् ॥ २७ ॥
ततस्तुसात्यकीराजन्सोमदत्तस्यसंयुगे ॥ धनुश्चिच्छेदभल्लेनहस्तावापंचपंचभिः ॥ २८ ॥ ततश्चतुर्भिश्चशरैस्तूर्णंतांस्तुरगोत्तमान् ॥ समीपंप्रेषयामासप्रेतराज
स्यभारत ॥ २९ ॥ सारथेश्चशिरःकायाद्भल्लेननतपर्वणा ॥ जहारनरशार्दूलःप्रहसञ्छिनिपुंगवः ॥ ३० ॥ ततःशरंमहाघोरंज्वलंतमिवपावकम् ॥ मुमोचसात्व
तोराजन्स्वर्णपुंखंशिलाशितम् ॥ ३१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सविमुक्तोवलवताशैनेयेनशरोत्तमः ॥ घोरस्तस्योरसिविभोनिपपाताशुभारत ॥ ३२ ॥ सोतिविद्धोमहाराजसात्वतेनमहारथः ॥ सोमदत्तोमहावाहुर्निपपा
तममारच ॥ ३३ ॥ तंदृष्ट्वानिहतंतत्रसोमदत्तंमहारथाः ॥ महताशरवर्षेणयुयुधानमुपाद्रवन् ॥ ३४ ॥ छाद्यमानंशरैर्दृष्ट्वायुयुधानंयुधिष्ठिरः ॥ पांडवाश्च
महाराजसहसर्वैःप्रभद्रकैः ॥ महत्यासेनयासार्धंद्रोणानीकमुपाद्रवन् ॥ ३५ ॥ ततोयुधिष्ठिरःक्रुद्धस्तावकानांमहावलम् ॥ शरैर्विद्रावयामासभारद्वाजस्यपश्य
तः ॥ ३६ ॥ सैन्यानिद्रावयंतंतुद्रोणोदृष्ट्वायुधिष्ठिरम् ॥ अभिदुद्राववेगेनक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ ३७ ॥ ततःसुनिशितैर्बाणैःपार्थंविव्याधसप्तभिः ॥ युधिष्ठिरोपि
संक्रुद्धःप्रतिविव्याधपंचभिः ॥ ३८ ॥ सोतिविद्धोमहावाहुःसृक्किणीपरिसंलिहन् ॥ युधिष्ठिरस्यचिच्छेदध्वजंकार्मुकमेवच ॥ ३९ ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथस्त्व
राकालेनृपोत्तमः ॥ अन्यदादत्तवेगेनकार्मुकंसमरेदृढम् ॥ ४० ॥ ततःशरसहस्रेणद्रोणंविव्याधपार्थिवः ॥ साश्वसूतध्वजरथंतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ४१ ॥ ततो
मुहूर्तंव्यथितःशरपातप्रपीडितः ॥ निषसादरथोपस्थेद्रोणोभरतसत्तम ॥ ४२ ॥ प्रतिलभ्यततःसंज्ञांमुहूर्ताद्द्विजसत्तमः ॥ क्रोधेनमहताविष्टोवायव्यास्त्रमवा
सृजत् ॥ ४३ ॥ असंभ्रांतस्ततःपार्थोधनुराकृष्यवीर्यवान् ॥ ततस्तदस्त्रमस्त्रेणस्तंभयामासभारत ॥ ४४ ॥ चिच्छेदचधनुर्दीर्घंब्राह्मणस्यचपांडवः ॥ ततोन्यद्ध
नुरादायद्रोणःक्षत्रियमर्दनः ॥ ४५ ॥ तदप्यस्यशितैर्भल्लैश्चिच्छेदकुरुपुंगवः ॥ ततोब्रवीद्वासुदेवःकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ ४६ ॥ युधिष्ठिरमहावाहोयत्त्वांवक्ष्या
मितच्छृणु ॥ उपारमस्वयुद्धेत्वंद्रोणाद्भरतसत्तम ॥ ४७ ॥ यततेहिसदाद्रोणोग्रहणेतवसंयुगे ॥ नानुरूपमहंमन्येयुद्धमस्यत्वयासह ॥ ४८ ॥ योस्यसृष्टोविना
शायसएवैनंहनिष्यति ॥ परिवर्ज्यगुरुंयाहियत्रराजासुयोधनः ॥ ४९ ॥ राजाराज्ञाहियोद्धव्योनाराज्ञायुद्धमिष्यते ॥ तत्रत्वंगच्छकौंतेयहस्त्यश्वरथसंवृतः ॥
॥ ५० ॥ यावन्मात्रेणचमयासहायेनधनंजयः ॥ भीमश्चरथशार्दूलोयुध्यतेकौरवैःसह ॥ ५१ ॥ वासुदेववचःश्रुत्वाधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ मुहूर्तंचिंतयित्वातुत
तोदारुणमाहवम् ॥ ५२ ॥ प्रायाद्द्रुतममित्रघ्नोयत्रभीमोव्यवस्थितः ॥ विनिघ्नंस्तावकान्योधान्व्यादितास्यइवांतकः ॥ ५३ ॥ रथघोषेणमहतानादयन्वसुधा
तलम् ॥ पर्जन्यइवघर्मांतेनादयन्वैदिशोदश ॥ ५४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥५५॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्विषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१६२॥ ॥ॐ॥ वर्तमानइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ अंधेआंध्यहेतौ ॥ ७ ॥ वोयुष्मत्संबंधिनांमनः किंकिं

भीमस्यानिघ्नतःशत्रून्पार्ष्णिंजग्राहपांडवः॥ द्रोणोपिपांडुपंचालान्व्यधमद्रजनीमुखे॥ ५५॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धे द्विषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १६२॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥वर्तमानेतथायुद्धेघोररूपेभयावहे॥ तमसासंवृतेलोकेरजसाच महीपते॥ १ ॥नापश्यंतरणेयोधाःपरस्परमवस्थिताः॥ अनुमानेनसंज्ञाभिर्युद्धंतद्ववृधेमहत् ॥ २ ॥ नरनागाश्वमथनंपरमंलोमहर्षणम् ॥ द्रोणकर्णकृपावीरा भीमपार्षतसात्यकाः ॥ ३ ॥ अन्योन्यंक्षोभयामासुःसैन्यानिनृपसत्तम ॥ वध्यमानानिसैन्यानिसमंतात्तैर्महारथैः ॥ ४॥ तमसासंवृतेचैवसमंताद्विप्रदुद्रुवुः॥ तेसर्वतोविद्रवंतोयोधाविध्वस्तचेतनाः ॥ ५ ॥ अहन्यंतमहाराजधावमानाश्चसंयुगे ॥ महारथसहस्राणिजघ्नुरन्योन्यमाहवे॥ ६॥ अंधेतमसिमूढानिपुत्रस्यत वमंत्रिते ॥ ततःसर्वाणिसैन्यानिसेनागोपाश्चभारत ॥ व्यमुह्यंतरणेतत्रतमसासंवृतेसति ॥ ७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥तेषांसंलोड्यमानानांपांडवैर्निह तौजसाम्॥ अंधेतमसिमग्नानामासीत्किंवोमनस्तदा ॥८॥ कथंप्रकाशस्तेषांवाममसैन्यस्यवापुनः॥ बभूवलोकेतमसातथासंजयसंवृते॥ ९॥ ॥संजय उवाच॥ ॥ततःसर्वाणिसैन्यानिहतशिष्टानियानिवै॥ सेनागोप्तॄनथादिश्यपुनर्व्यूहमकल्पयत्॥ १० ॥द्रोणःपुरस्ताज्जघनेतुशल्यस्तथाद्रौणिःकृतवर्मासौब लश्च॥स्वयंतुसर्वाणिवलानिराजन्राजाभ्ययाद्गोपयन्वैनिशायाम् ॥ ११॥ उवाचसर्वांश्चपदातिसंघान्दुर्योधनःपार्थिवसांत्वपूर्वम्॥ उत्सृज्यसर्वेपरमायुधा निगृह्णीतहस्तैर्ज्वलितान्प्रदीपान्॥ १२॥ तेचोदिताःपार्थिवसत्तमेनततःप्रहृष्टाजगृहुःप्रदीपान्॥ देवर्षिगंधर्वसुरर्षिसंघाविद्याधराश्चाप्सरसांगणाश्च ॥ १३॥ नागाःसयक्षोरगकिन्नराश्चहृष्टादिविस्थाजगृहुःप्रदीपान्॥ दिग्दैवतेभ्यश्चसमापतंतोऽदृश्यंतदीपाःससुगंधितैलाः ॥ १४॥ विशेषतोनारदपर्वताभ्यांसंबोध्य मानाःकुरुपांडवार्थम्॥ साभूयएवध्वजिनीविभक्ताव्यरोचताग्निप्रभयानिशायाम्॥ १५॥ महाधनैराभरणैश्चदिव्यैःशस्त्रैश्चदीप्तैरपिसंपतद्भिः॥ रथेरथेपंच विदीपकास्तुप्रदीपकास्तत्रगजेत्रयश्च॥ १६॥

विधं कातरंधृष्टंवेत्यर्थः॥ ८ ॥ ९ ॥ ततइति द्रोणइत्यपकृष्यते तेषांसैन्यानांव्यूहमित्यध्याहृत्ययोज्यं ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ देवर्षीति भुविपदातिभिर्दीपेषुगृहीतेषुदिविस्थादेवाअपिदीपान्जगृहुर्यु द्धोत्सवप्रेक्षकाः॥ १३ ॥ दिग्दैवतेभ्यइत्यंतरिक्षस्थानामपिदेवानामागमनमुक्तं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रत्यश्वमेकश्चमहाप्रदीपःकृतास्तुतैःपांडवैःकौरवेयैः ॥ क्षणेनसर्वेविहिताःप्रदीपाव्यादीपयंतोध्वजिनींतवाशु ॥ १७ ॥ सर्वास्तुसेनाव्यतिसेव्यमानाःपदाति
 भिःपावकतैलहस्तैः ॥ प्रकाश्यमानाददृशुर्निशायांयथांतरिक्षेजलदास्तडिद्भिः ॥ १८ ॥ प्रकाशितायांतुततोध्वजिन्यांद्रोणोग्निकल्पःप्रतपन्समंतात् ॥ ररा
जराजेंद्रसुवर्णवर्मामध्यंगतःसूर्यइवांशुमाली ॥ १९ ॥ जांबूनदेष्वाभरणेषुचैवनिष्केषुशुद्धेषुशरासनेषु ॥ पीतेषुशस्त्रेषुचपावकस्यप्रतिप्रभास्तत्रतदाबभूवुः
॥ २० ॥ गदाश्चशैक्याःपरिघाश्चशुभ्रारथेषुशक्त्यश्चविवर्तमानाः ॥ प्रतिप्रभारश्मिभिराजमीढपुनःपुनःसंजनयंतिदीपान् ॥ २१ ॥ छत्राणिवालव्यजनानि
खड्गादीप्तामहोल्काश्चतथैवराजन् ॥ व्याघूर्णमानाश्चसुवर्णमालाव्यायच्छतांतत्रतदाविरेजुः ॥ २२ ॥ शस्त्रप्रभाभिश्चविराजमानंदीपप्रभाभिश्चतदाबलं
तत् ॥ प्रकाशितंचाभरणप्रभाभिर्भृशंप्रकाशंनृपतेबभूव ॥ २३ ॥ पीतानिशस्त्राण्यसृगुक्षितानिवीरावधूतानितनुच्छदानि ॥ दीप्तांप्रभांप्राजनयंततत्रतपा
त्ययेविद्युदिवांतरिक्षे ॥ २४ ॥ प्रकंपितानामभिघातवेगैरभिघ्नतांचापततांजवेन ॥ वक्त्राण्यकाशंततदानराणांवाय्वीरितानीवमहांबुजानि ॥ २५ ॥ महाव
नेदारुमयेप्रदीप्तेयथाप्रभाभास्करस्यापिनश्येत् ॥ तथातदासीद्ध्वजिनीप्रदीप्तामहाभयाभारतभीमरूपा ॥ २६ ॥ तत्संप्रदीप्तंबलमस्मदीयंनिशम्यपार्थास्त्व
रितास्तथैव ॥ सर्वेषुसैन्येषुपदातिसंघानचोदयंस्तेपिचक्रुःप्रदीपान् ॥ २७ ॥ गजेगजेसप्तकृताःप्रदीपारथेरथेचैवदशप्रदीपाः ॥ द्वावश्वपृष्ठेपरिपार्श्वतोन्येध्व
जेषुचान्येजघनेषुचान्ये ॥ २८ ॥ सेनासुसर्वासुचपार्श्वतोन्येपश्चात्पुरस्ताच्चसमंततश्च ॥ मध्येतथान्येज्वलिताग्निहस्ताव्यदीपयन्पांडुसुतस्यसेनाम् ॥ २९ ॥ म
ध्येतथान्येज्वलिताग्निहस्ताःसेनाद्वयेपिस्मनराविचेरुः ॥ सर्वेषुसैन्येषुपदातिसंघाविमिश्रिताहस्तिरथाश्ववृंदैः ॥ ३० ॥ व्यदीपयंस्तेध्वजिनींप्रदीप्तास्तथाबलं
पांडवेयाभिगुप्तम् ॥ तेनप्रदीप्तेनतथाप्रदीप्तंबलंतवासीद्बलवद्बलेन ॥ ३१ ॥ भाःकुर्वताभानुमताग्रहेणदिवाकरेणाग्निरिवाभितप्तम् ॥ तयोःप्रभाःपृथिवीमंतरि
क्षंसर्वाव्यतिक्रम्यदिशश्चवृद्धाः ॥ ३२ ॥ तेनप्रकाशेनभृशंप्रकाशंबभूवतेषांतवचैवसैन्यम् ॥ तेनप्रकाशेनदिवंगतेनसंबोधिताद्देवगणाश्चराजन् ॥ ३३ ॥ गं
धर्वयक्षासुरसिद्धसंघाःसमागमन्नप्सरसश्चसर्वाः ॥ तद्देवगंधर्वसमाकुलंचयक्षासुरेंद्राप्सरसांगणैश्च ॥ ३४ ॥ हतैश्चशूरैर्दिवमारुहद्भिरायोधनंदिव्यकल्पंबभू
व ॥ रथाश्वनागाकुलदीपदीप्तंसंरब्धयोधंहतविद्रुताश्वम् ॥ ३५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रिषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ प्रकाशितेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३४॥ ॥ लोकानामभावेप्रलयेइव ॥ ५ ॥

महद्बलंव्यूढरथाश्वनागंसुरासुरव्यूहसमंबभूव ॥ तच्छक्तिसंघाकुलचंडवातंमहारथाभ्रंगजवाजिघोषम् ॥ ३६ ॥ शस्त्रौघवर्षरुधिरांबुधारंनिशिप्रवृत्तंरथदुर्दि
नंतत् ॥ तस्मिन्महाग्निप्रतिमोमहात्मासंतापयन्पांडवान्विप्रमुख्यः ॥ गभस्तिभिर्मध्यगतोयथार्कोवर्षात्ययेतद्वदभून्नरेंद्र ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्व
णिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेदीपोद्योतनेत्रिषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ प्रकाशितेतदालोके
रजसातमसावृते ॥ समाजग्मुरथोवीराःपरस्परवधैषिणः ॥ १ ॥ तेसमेत्यरणेराजन्शस्त्रप्रासासिधारिणः ॥ परस्परमुदैक्षंतपरस्परकृतागसः ॥ २ ॥ प्रदीपानां
सहस्रैश्चदीप्यमानैःसमंततः ॥ रत्नाचितैःस्वर्णदंडैर्गंधतैलावसिंचितैः ॥ ३ ॥ देवगंधर्वदीपाद्यैःप्रभाभिरधिकोज्वलैः ॥ विरराजतदाभूमिर्ग्रहैर्द्यौरिवभारत ॥
॥ ४ ॥ उल्काशतैःप्रज्वलितैरणभूमिर्व्यराजत ॥ दह्यमानेवलोकानामभावेचवसुंधरा ॥ ५ ॥ व्यदीप्यंतदिशःसर्वाःप्रदीपैस्तैःसमंततः ॥ वर्षाप्रदोषेखद्योतैर्वृता
वृक्षाइवाबभुः ॥ ६ ॥ असज्जंतततोवीरावीरेष्वेवपृथक्पृथक् ॥ नागानागैःसमाजग्मुस्तुरगाहयसादिभिः ॥ ७ ॥ रथारथवरैरेवसमाजग्मुर्मुदायुताः ॥ तस्मि
न्रात्रिमुखेघोरेतवपुत्रस्यशासनात् ॥ ८ ॥ चतुरंगस्यसैन्यस्यसंपातश्चमहानभूत् ॥ ततोर्जुनोमहाराजकौरवाणामनीकिनीम् ॥ ९ ॥ व्यधमत्त्वरयायुक्तःक्षपय
न्सर्वपार्थिवान् ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ तस्मिन्प्रविष्टेसंरब्धेममपुत्रस्यवाहिनीम् ॥ १० ॥ अमृष्यमाणेदुर्धर्षेकथमासीन्मनोहिवः ॥ किमकुर्वतसैन्यानिप्र
विष्टेपरपीडने ॥ ११ ॥ दुर्योधनश्चकिंकृत्यंप्राप्तकालममन्यत ॥ केचैनंसमरेवीरंप्रत्युद्ययुररिंदमाः ॥ १२ ॥ द्रोणंचकेव्यरक्षंतप्रविष्टेश्वेतवाहने ॥ केरक्षन्दक्षिणंच
क्रंकेचद्रोणस्यसव्यतः ॥ १३ ॥ केपृष्ठतश्चाप्यभवन्वीरावीरान्विनिघ्नतः ॥ केपुरस्तादगच्छंतनिघ्नतःशात्रवान्रणे ॥ १४ ॥ यत्प्राविशन्महेष्वासःपंचालानपराजितः ॥
नृत्यन्निवनरव्याघ्रोरथमार्गेषुवीर्यवान् ॥ १५ ॥ योददाहशरैर्द्रोणःपंचालानांरथव्रजान् ॥ धूमकेतुरिवक्रुद्धःकथंमृत्युमुपेयिवान् ॥ १६ ॥ अव्यग्रानेवहिपरान्क
थयस्यपराजितान् ॥ हृष्टानुदीर्णान्संग्रामेनतथासूतमामकान् ॥ १७ ॥ हतांश्चैवविदीर्णांश्चविप्रकीर्णांश्चशंससि ॥ रथिनोविरथांश्चैवकृतान्युद्धेषुमामकान्
॥ १८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ द्रोणस्यमतमाज्ञाययोद्धुकामस्यतांनिशाम् ॥ दुर्योधनोमहाराजवश्यान्भ्रातॄनुवाचह ॥ १९ ॥

॥ ६ ॥ तुरगास्तुरगसादिनः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कर्णंचवृषसेनंचमद्रराजंचकौरव ॥ दुर्धर्षंदीर्घबाहुंचयेचतेषांपदानुगाः ॥ २० ॥ द्रोणंयत्ताःपराक्रांताःसर्वैरक्षंतुपृष्ठतः ॥ हार्दिक्योदक्षिणंचक्रंशल्यश्चैवोत्तरं
तथा ॥ २१ ॥ त्रिगर्तानांचयेशूराहतशिष्टामहारथाः ॥ तांश्चैवपुरतःसर्वान्पुत्रस्तेसमचोदयत् ॥ २२ ॥ आचार्योहिसुसंयत्तोभृशंयत्ताश्चपांडवाः ॥ तंरक्षतसु
संयत्तानिघ्नंतंशात्रवान्रणे ॥ २३ ॥ द्रोणोहिबलवान्युद्धेक्षिप्रहस्तःप्रतापवान् ॥ निर्जयेत्रिदशान्युद्धेकिमुपार्थान्ससोमकान् ॥ २४ ॥ तेयूयंसहिताःसर्वेभृशंयत्ता
महारथाः ॥ द्रोणंरक्षतपांचालाद्धृष्टद्युम्नान्महारथात् ॥ २५ ॥ पांडवीयेषुसैन्येषुनतंपश्यामकंचन ॥ योयोधयेद्रणेद्रोणंधृष्टद्युम्नादृतेनृपः ॥ २६ ॥ तस्मात्सर्वात्म
नामन्येभारद्वाजस्यरक्षणम् ॥ सुगुप्तःपांडवान्हन्यात्सृंजयांश्चससोमकान् ॥ २७ ॥ सृंजयेष्वथसर्वेषुनिहतेषुचमूमुखे ॥ धृष्टद्युम्नंरणेद्रौणिर्हनिष्यतिनसंशयः ॥
॥ २८ ॥ तथार्जुनंचराधेयोहनिष्यतिमहारथः ॥ भीमसेनमहंचापियुद्धेजेष्यामिदीक्षितः ॥ २९ ॥ शेषांश्चपांडवान्योधाःप्रसभंहीनतेजसः ॥ सोयंममजयोव्य
क्तोदीर्घकालंभविष्यति ॥ ३० ॥ तस्माद्रक्षतसंग्रामेद्रोणमेवमहारथम् ॥ इत्युक्त्वाभरतश्रेष्ठपुत्रोदुर्योधनस्तव ॥ ३१ ॥ व्यादिदेशतथासैन्यंतस्मिंस्तमसिदा
रुणे ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंरात्रौभरतसत्तम ॥ ३२ ॥ उभयोःसेनयोर्घोरंपरस्परजिगीषया ॥ अर्जुनःकौरवंसैन्यमर्जुनंचापिकौरवाः ॥ ३३ ॥ नानाशस्त्रसमावापै
रन्योन्यंसमपीडयन् ॥ द्रौणिःपांचालराजंचभारद्वाजश्चसृंजयान् ॥ ३४ ॥ छादयांचक्रिरेसंख्येशरैःसंनतपर्वभिः ॥ पांडुपांचालसैन्यानांकौरवाणांचभारत
॥ ३५ ॥ आसीन्निष्टानकोघोरोनिघ्नतामितरेतरम् ॥ नैवास्माभिस्तथापूर्वैर्दृष्टपूर्वंतथाविधम् ॥ ३६ ॥ श्रुतंवायादृशंयुद्धमासीद्रौद्रंभयानकम् ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्री
महाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेसंकुलयुद्धेचतुःषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥
वर्तमानेतदारौद्रेरात्रियुद्धेविशांपते ॥ सर्वभूतक्षयकरेधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ १ ॥ अब्रवीत्पांडवांश्चैवपंचालांश्चैवसोमकान् ॥ अभिद्रवतसंयातद्रोणमेवजिघां
सया ॥ २ ॥ राज्ञस्तेवचनाद्राजन्पंचालाःसृंजयास्तथा ॥ द्रोणमेवाभ्यवर्तंतनदंतोभैरवान्रवान् ॥ ३ ॥ तंतुतेप्रतिगर्जंतःप्रत्युद्यातास्त्वमर्षिताः ॥ यथाशक्ति
यथोत्साहंयथासत्त्वंचसंयुगे ॥ ४ ॥ कृतवर्मातुहार्दिक्योयुधिष्ठिरमुपाद्रवत् ॥ द्रोणंप्रतिसमायांतंमत्तोमत्तमिवद्विपम् ॥ ५ ॥ ॥ १६३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ भैमसेनिंघटोत्कचं ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ माधवः कृतवर्मा ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

शैनेयंशरवर्षाणिविकिरंतंसमंततः ॥ अभ्ययात्कौरवोराजन्भूरिःसंग्राममूर्धनि ॥ ६ ॥ सहदेवमथायांतंद्रोणंप्रेप्सुंमहारथम् ॥ कर्णोवैकर्तनोराजन्वारयामास
पांडवम् ॥ ७ ॥ भीमसेनमथायांतंव्यादितास्यमिवांतकम् ॥ स्वयंदुर्योधनोराजाप्रतीपंमृत्युमाव्रजत् ॥ ८ ॥ नकुलंचयुधांश्रेष्ठंसर्वयुद्धविशारदम् ॥ शकुनिःसौब
लोराजन्वारयामाससत्वरः ॥ ९ ॥ शिखंडिनमथायांतंरथेनरथिनांवरम् ॥ कृपःशारद्वतोराजन्वारयामाससंयुगे ॥ १० ॥ प्रतिविंध्यमथायांतंमयूरसदृशैर्हयैः ॥
दुःशासनोमहाराजयत्तोयत्तमवारयत् ॥ ११ ॥ भैमसेनिमथायांतंमायाशतविशारदम् ॥ अश्वत्थामामहाराजराक्षसंप्रत्यषेधयत् ॥ १२ ॥ द्रुपदंवृषसेनस्तुस
सैन्यंसपदानुगम् ॥ वारयामाससमरेद्रोणप्रेप्सुंमहारथम् ॥ १३ ॥ विराटंद्रुतमायांतंद्रोणस्यनिधनंप्रति ॥ मद्रराजःसुसंक्रुद्धोवारयामासभारत ॥ १४ ॥ शता
नीकमथायांतंनाकुलिंरभसंरणे ॥ चित्रसेनोरुरोधाशुशरैर्द्रोणपरीप्सया ॥ १५ ॥ अर्जुनंचयुधांश्रेष्ठंप्राद्रवंतंमहारथम् ॥ अलंबुषोमहाराजराक्षसेंद्रोन्यवारय
त् ॥ १६ ॥ तथाद्रोणंमहेष्वासंनिघ्नंतंशात्रवान्रणे ॥ धृष्टद्युम्नोथपांचाल्योहृष्टरूपमवारयत् ॥ १७ ॥ तथान्यान्पांडुपुत्राणांसमायातान्महारथान् ॥ तावकारथि
नोराजन्वारयामासुरोजसा ॥ १८ ॥ गजारोहागजैस्तूर्णंसंनिपत्यमहामृधे ॥ योधयंतश्चमृद्नंतःशतशोथसहस्रशः ॥ १९ ॥ निशीथेतुरगाराजन्द्रावयंतःपर
स्परम् ॥ समदृश्यंतवेगेनपक्षवंतोयथाद्रयः ॥ २० ॥ सादिनःसादिभिःसार्धंप्रासशक्त्यृष्टिपाणयः ॥ समागच्छन्महाराजविनदंतःपृथक्पृथक् ॥ २१ ॥ नरास्तु
बहवस्तत्रसमाजग्मुःपरस्परम् ॥ गदाभिर्मुसलैश्चैवनानाशस्त्रैश्चसंयुगे ॥ २२ ॥ कृतवर्मातुहार्दिक्योधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ वारयामाससंक्रुद्धोवेलेवोद्वृत्तमर्णव
म् ॥ २३ ॥ युधिष्ठिरस्तुहार्दिक्यंविद्ध्वापंचभिराशुगैः ॥ पुनर्विव्याधविंशत्यातिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ २४ ॥ कृतवर्मातुसंक्रुद्धोधर्मपुत्रस्यमारिष ॥ धनुश्चिच्छेद
भल्लेनतंचविव्याधसप्तभिः ॥ २५ ॥ अथान्यद्धनुरादायधर्मपुत्रोमहारथः ॥ हार्दिक्यंदशभिर्बाणैर्बाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ २६ ॥ माधवस्तुरणेविद्धोधर्मपुत्रेणमारि
ष ॥ प्राकंपतचरोषेणसप्तभिश्चार्दयच्छरैः ॥ २७ ॥ तस्यपार्थोधनुश्छित्त्वाहस्तावापंनिकृत्यच ॥ प्राहिणोन्निशितान्बाणान्पंचराजञ्छिलाशितान् ॥ २८ ॥ तेत
स्यकवचंभित्त्वाहेमचित्रंमहाधनम् ॥ प्राविशन्धरणींभित्त्वावल्मीकमिवपन्नगाः ॥ २९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अक्ष्णोर्निमेषमात्रेणसोन्यदादायकार्मुकम् ॥ विव्याधपांडवंषष्ट्यासूतंचनवभिःशरैः ॥ ३० ॥ तस्यशक्तिममेयात्मापांडवोभुजगोत्तमाम् ॥ चिक्षेपभरतश्रेष्ठर
॥१६४॥ थेत्यस्यमहद्धनुः ॥ ३१ ॥ साहेमचित्रामहतीपांडवेनप्रवेरिता ॥ निर्भिद्यदक्षिणंबाहुंप्राविशद्धरणीतलम् ॥ ३२ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुगृह्यपार्थःपुनर्धनुः ॥ हार्दि ७
क्यंछादयामासशरैःसंनतपर्वभिः ॥ ३३ ॥ ततस्तुसमरेशूरोवृष्णीनांप्रवरोरथी ॥ व्यश्वसूतरथंचक्रेनिमेषार्धाद्युधिष्ठिरम् ॥ ३४ ॥ ततस्तुपांडवोज्येष्ठःखड्गचर्म
समाददे ॥ तदस्यनिशितैर्बाणैर्व्यधमन्माधवोरणे ॥ ३५ ॥ तोमरंतुततोगृह्यस्वर्णदंडंदुरासदम् ॥ अप्रैषीत्समरेतूर्णंहार्दिक्यस्ययुधिष्ठिरः ॥ ३६ ॥ तमापतंतंसह
साधर्मराजभुजच्युतम् ॥ द्विधाचिच्छेदहार्दिक्यःकृतहस्तःस्मयन्निव ॥ ३७ ॥ ततःशरशतेनाजौधर्मपुत्रमवाकिरत् ॥ कवचंचास्यसंक्रुद्धःशरैस्तीक्ष्णैरदारयत् ॥
॥ ३८ ॥ हार्दिक्यशरसंछन्नंकवचंतन्महाधनम् ॥ व्यशीर्यतरणेराजंस्ताराजालमिवांबरात् ॥ ३९ ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथःशीर्णवर्माशरार्दितः ॥ अपायासीद्र
णात्तूर्णंधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ४० ॥ कृतवर्मातुनिर्जित्यधर्मात्मानंयुधिष्ठिरम् ॥ पुनर्द्रोणस्यजुगुपेचक्रमेवमहात्मनः ॥ ४१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्व
णिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेयुधिष्ठिरापयानंनामपंचषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ भूरिस्तुस
मरेराजन्शैनेयंरथिनांवरम् ॥ आपतंतमपासेधत्प्रयाणादिवकुंजरम् ॥ १ ॥ अथैनंसात्यकिःक्रुद्धःपंचभिर्निशितैःशरैः ॥ विव्याधहृदयेतस्यप्रास्रवत्तस्यशोणि
तम् ॥ २ ॥ तथैवकौरवोयुद्धेशैनेयंयुद्धदुर्मदम् ॥ दशभिर्निशितैस्तीक्ष्णैरविध्यतभुजांतरे ॥ ३ ॥ तावन्योन्यंमहाराजततक्षातेशरैर्भृशम् ॥ क्रोधसंरक्तनयनौक्रो
धाद्विस्फार्यकार्मुके ॥ ४ ॥ तयोरासीन्महाराजशस्त्रवृष्टिःसुदारुणा ॥ क्रुद्धयोःसायकमुचोर्यमांतकनिकाशयोः ॥ ५ ॥ तावन्योन्यंशरैराजन्संछाद्यसमवस्थितौ ॥
मुहूर्तंचैवतद्युद्धंसमरूपमिवाभवत् ॥ ६ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजशैनेयःप्रहसन्निव ॥ धनुश्चिच्छेदसमरेकौरव्यस्यमहात्मनः ॥ ७ ॥ अथैनंछिन्नधन्वानंनवभिर्नि
शितैःशरैः ॥ विव्याधहृदयेपूर्णंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ८ ॥ सोतिविद्धोबलवताशत्रुणाशत्रुतापनः ॥ धनुरन्यत्समादायसात्वतंप्रत्यविध्यत ॥ ९ ॥ सविद्धासा
त्वतंबाणैस्त्रिभिरेवविशांपते ॥ धनुश्चिच्छेदभल्लेनसुतीक्ष्णेनहसन्निव ॥ १० ॥ ॥१६४॥

प्रयाणस्थानात्प्रवणादितिपाठेप्रवणंप्रकृष्टंवनंजलं ॥ १ ॥ तस्यसात्यकेः तस्यतस्माद्धृदयात् ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ लोहितांगःकुजः यदृच्छयादैवेनेत्यभूतोपमा ॥ १२ ॥१३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ महिषमसुरं ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥२१ ॥ श्वाविच्छल्यकः शललतःशललीभिः ॥ २२ ॥ २३ ॥

छिन्नधन्वामहाराजसात्यकिःक्रोधमूर्च्छितः ॥ प्रजहारमहावेगांशक्तिंतस्यमहोरसि ॥ ११ ॥ सतुशक्त्याविभिन्नांगोनिपपातरथोत्तमात् ॥ लोहितां
गइवाकाशाद्दीप्तरश्मिर्यदृच्छया ॥ १२ ॥ तंतुदृष्ट्वाहतंशूरमश्वत्थामामहारथः ॥ अभ्यधावतवेगेनशैनेयंप्रतिसंयुगे ॥ १३ ॥ तिष्ठतिष्ठेतिचाभाष्यशैनेयं
सनराधिप ॥ अभ्यवर्षच्छरौघेणमेरुंवृष्ट्यायथांबुदः ॥ १४ ॥ तमापतंतंसंरब्धंशैनेयस्यरथंप्रति ॥ घटोत्कचोब्रवीद्राजन्नादंमुक्त्वामहारथः ॥ १५ ॥ तिष्ठति
ष्ठनमेजीवन्द्रोणपुत्रगमिष्यसि ॥ एषत्वांनिहनिष्यामिमहिषंषण्मुखोयथा ॥ १६ ॥ युद्धश्रद्धामहंतेद्यविनेष्यामिरणाजिरे ॥ इत्युक्त्वाक्रोधताम्राक्षोराक्षसः
परवीरहा ॥ १७ ॥ द्रौणिमभ्यद्रवत्क्रुद्धोगजेंद्रमिवकेसरी ॥ रथाक्षमात्रैरिषुभिरभ्यवर्षद्घटोत्कचः ॥ १८ ॥ रथिनामृषभंद्रौणिंधाराभिरिवतोयदः ॥ शरवृष्टिं
तुतांप्राप्तांशरैराशीविषोपमैः ॥ १९ ॥ शातयामाससमरेतरसाद्रौणिरुत्स्मयन् ॥ ततःशरशतैस्तीक्ष्णैर्मर्मभेदिभिराशुगैः ॥ २० ॥ समाचिनोद्राक्षसेंद्रंघटो
त्कचमरिंदमम् ॥ सशरैराचितस्तेनराक्षसोरणमूर्धनि ॥ २१ ॥ व्यकाशतमहाराजश्वाविच्छललतोयथा ॥ ततःक्रोधसमाविष्टोभैमसेनिःप्रतापवान् ॥ २२ ॥
शरैरवचकर्तोग्रैर्द्रौणिंवज्राशनिप्रभैः ॥ क्षुरप्रैरर्धचंद्रैश्चनाराचैःसशिलीमुखैः ॥ २३ ॥ वराहकर्णैर्नालीकैर्विकर्णैश्चाभ्यवीवृषत् ॥ तांशस्त्रवृष्टिमतुलांव
ज्राशनिसमस्वनाम् ॥ २४ ॥ पतंतीमुपरिक्रुद्धोद्रौणिरव्यथितेंद्रियः ॥ सुदुःसहांशरैर्घोरैर्दिव्यास्त्रप्रतिमंत्रितैः ॥ २५ ॥ व्यधमत्सुमहातेजामहाभ्राणीवमारुतः ॥
ततोंतरिक्षेबाणानांसंग्रामोन्यइवाभवत् ॥ २६ ॥ घोररूपोमहाराजयोधानांहर्षवर्धनः ॥ ततोस्त्रसंघर्षकृतैर्विस्फुलिंगैःसमंततः ॥ २७ ॥ बभौनिशामुखे
व्योमखद्योतैरिवसंवृतम् ॥ संमार्गणगणैर्द्रौणिर्दिशःप्रच्छाद्यसर्वतः ॥ २८ ॥ प्रियार्थंतवपुत्राणांराक्षसंसमवाकिरत् ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंद्रौणिराक्षसयोर्मृधे ॥
॥ २९ ॥ विगाढेरजनीमध्येशक्रप्रह्लादयोरिव ॥ ततोघटोत्कचोबाणैर्दशभिर्द्रौणिमाहवे ॥ ३० ॥ जघानोरसिसंक्रुद्धःकालज्वलनसंनिभैः ॥ सतैरभ्यायतै
र्विद्धोराक्षसेनमहाबलः ॥ ३१ ॥ चचालसमरेद्रौणिर्वातनुन्नइवद्रुमः ॥ समोहमनुसंप्राप्तोध्वजयष्टिंसमाश्रितः ॥ ३२ ॥ ततोहाहाकृतंसैन्यंतवसर्वंजनाधि
प ॥ हतंस्ममेनिरेसर्वेतावकास्तंविशांपते ॥ ३३ ॥ तंतुदृष्ट्वातथावस्थमश्वत्थामानमाहवे ॥ पंचालाःसृंजयाश्चैवसिंहनादंप्रचक्रिरे ॥ ३४ ॥

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६॥४७॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥प्रणश्यन्निलीनोभूत्वा ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

प्रतिलभ्यततःसंज्ञामश्वत्थामामहाबलः ॥ धनुःप्रपीड्यवामेनकरेणामित्रकर्शनः ॥ ३५ ॥ मुमोचाकर्णपूर्णेनधनुषाशरमुत्तमम् ॥ यमदंडोपमंघोरमुद्दिश्या
शुघटोत्कचम् ॥ ३६ ॥ सभित्त्वाहृदयंतस्यराक्षसस्यशरोत्तमः ॥ विवेशवसुधामुग्रःसपुंखःपृथिवीपते ॥ ३७ ॥ सोतिविद्धोमहाराजरथोपस्थउपाविशत् ॥ रा
क्षसेंद्रःसुबलवान्द्रौणिनारणशालिना ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वाविमूढंहैडिंबंसारथिस्तुरणाजिरात् ॥ द्रौणेःसकाशात्संभ्रांतस्त्वपनिन्येत्वरान्वितः ॥ ३९ ॥ तथातुसमरे
विद्धाराक्षसेंद्रंघटोत्कचम् ॥ ननादसुमहानादंद्रोणपुत्रोमहारथः ॥ ४० ॥ पूजितस्तवपुत्रैश्चसर्वयोधैश्चभारत ॥ वपुषातिप्रजज्वालमध्याह्नइवभास्करः ॥ ४१ ॥
भीमसेनंतुयुध्यंतंभारद्वाजरथंप्रति ॥ स्वयंदुर्योधनोराजाप्रत्यविध्यच्छितैःशरैः ॥ ४२ ॥ तंभीमसेनोदशभिःशरैर्विव्याधमारिष ॥ दुर्योधनोपिविंशत्याशरा
णांप्रत्यविध्यत ॥ ४३ ॥ तौसायकैरवच्छिन्नावदृश्येतांरणाजिरे ॥ मेघजालसमाच्छन्नौनभसींदुभास्करौ ॥ ४४ ॥ अथदुर्योधनोराजाभीमंविव्याधपत्रि
भिः ॥ पंचभिर्भरतश्रेष्ठतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ४५ ॥ तस्यभीमोधनुश्छित्त्वाध्वजंचदशभिःशरैः ॥ विव्याधकौरवश्रेष्ठंनवत्यानतपर्वणाम् ॥ ४६ ॥ ततोदुर्यो
धनःक्रुद्धोधनुरन्यन्महत्तरम् ॥ गृहीत्वाभरतश्रेष्ठोभीमसेनंशितैःशरैः ॥ अपीडयद्रणमुखेपश्यतांसर्वधन्विनाम् ॥ ४७ ॥ तान्निहत्यशरान्भीमोदुर्योधनधनुश्च्यु
तान् ॥ कौरवंपंचविंशत्याक्षुद्रकाणांसमार्पयत् ॥ ४८ ॥ दुर्योधनस्तुसंक्रुद्धोभीमसेनस्यमारिष ॥ क्षुरप्रेणधनुश्छित्त्वादशभिःप्रत्यविध्यत ॥ ४९ ॥ अथान्य
द्धनुरादायभीमसेनोमहाबलः ॥ विव्याधनृपतिंतूर्णंसप्तभिर्निशितैःशरैः ॥ ५० ॥ तदप्यस्यधनुःक्षिप्रंचिच्छेदलघुहस्तवत् ॥ द्वितीयंचतृतीयंचचतुर्थंपंचमंतथा ॥
॥ ५१ ॥ आत्तमात्तंमहाराजभीमस्यधनुराच्छिनत् ॥ तवपुत्रोमहाराजजितकाशीमदोत्कटः ॥ ५२ ॥ सतथाभिद्यमानेषुकार्मुकेषुपुनःपुनः ॥ शक्तिंचिक्षेपस
मरेसर्वपारशवींशुभाम् ॥ ५३ ॥ मृत्योरिवस्वसारंहिदीप्तांवह्निशिखामिव ॥ सीमंतमिवकुर्वंतींनभसोग्निसमप्रभाम् ॥ ५४ ॥ अप्राप्तामेवतांशक्तिंत्रिधाचिच्छे
दकौरवः ॥ पश्यतःसर्वलोकस्यभीमस्यचमहात्मनः ॥ ५५ ॥ ततोभीमोमहाराजगदांगुर्वींमहाप्रभाम् ॥ चिक्षेपाविध्यवेगेनदुर्योधनरथंप्रति ॥ ५६ ॥ ततः
सासहसावाहांस्तवपुत्रस्यसंयुगे ॥ सारथिंचगदागुर्वीममर्दास्यरथंपुनः ॥ ५७ ॥ पुत्रस्तुतवराजेंद्रभीमाद्भीतःप्रणश्यच ॥ आरुरोहरथंचान्यंनंदकस्यमहा
त्मनः ॥ ५८ ॥ ततोभीमोहतंमत्वातवपुत्रंमहारथम् ॥ सिंहनादंमहच्चक्रेतर्जयन्निशिकौरवान् ॥ ५९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषट्षष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६६ ॥ ॥७॥ सहदेवमथायांतमितिशतानीकर्मितिचाध्यायौस्पष्टार्थौ ॥ १॥

तावकाःसैनिकाश्चापिमेनिरेनिहतंनृपम् ॥ ततोतिचुक्रुशुःसर्वेतेहाहेतिसमंततः ॥ ६० ॥ तेषांतुनिनदंश्रुत्वात्रस्तानांसर्वयोधिनाम् ॥ भीमसेनस्यनादंचश्रुत्वारा
जन्महात्मनः ॥ ६१ ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजाहतंमत्वासुयोधनम् ॥ अभ्यवर्ततवेगेनयत्रपार्थोवृकोदरः ॥ ६२ ॥ पंचालाःकेकयामत्स्याःसृंजयाश्चविशांपते ॥ स
र्वोद्योगेनाभिजग्मुर्द्रोणमेवयुयुत्सया ॥ ६३ ॥ तत्रासीत्सुमहद्युद्धंद्रोणस्याथपरैःसह ॥ घोरेतमसिमग्नानांनिघ्नतामितरेतरम् ॥ ६४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रो
णपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेदुर्योधनापयानेषट्षष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच सहदेवमथायां
तंद्रोणप्रेप्सुंविशांपते ॥ कर्णोवैकर्तनोयुद्धेवारयामासभारत ॥ १ ॥ सहदेवस्तुराधेयंविद्ध्वानवभिराशुगैः ॥ पुनर्विव्याधदशभिर्विशिखैर्नतपर्वभिः ॥ २ ॥
तंकर्णःप्रतिविव्याधशतेननतपर्वणाम् ॥ सज्जंचास्यधनुःशीघ्रंचिच्छेदलघुहस्तवत् ॥ ३ ॥ ततोन्यद्धनुरादायमाद्रीपुत्रःप्रतापवान् ॥ कर्णंविव्याधविंशत्यात
दद्भुतमिवाभवत् ॥ ४ ॥ तस्यकर्णोहयान्हत्वाशरैःसंनतपर्वभिः ॥ सारथिंचास्यभल्लेनद्रुतंनिन्येयमक्षयम् ॥ ५ ॥ विरथःसहदेवस्तुखड्गंचर्मसमाददे ॥ तदप्यस्य
शरैःकर्णोव्यधमत्प्रहसन्निव ॥ ६ ॥ अथगुर्वींमहाघोरांहेमचित्रांमहागदाम् ॥ प्रेषयामाससंक्रुद्धोवैकर्तनरथंप्रति ॥ ७॥ तामापतंतींसहसासहदेवप्रचोदिताम्
व्यष्टंभयच्छरैःकर्णोभूमौचैनामपातयत् ॥ ८ ॥ गदांविनिहतांदृष्ट्वासहदेवस्त्वरान्वितः ॥ शक्तिंचिक्षेपकर्णायतामप्यस्याच्छिनच्छरैः ॥ ९ ॥ ससंभ्रमंततस्तू
र्णमवप्लुत्यरथोत्तमात् ॥ सहदेवोमहाराजदृष्ट्वाकर्णंव्यवस्थितम् ॥ १० ॥ रथचक्रंप्रगृह्याजौमुमोचाधिरथंप्रति ॥ तदापतद्वैसहसाकालचक्रमिवोद्यतम् ॥ ११ ॥
शरैरनेकसाहस्रैराच्छिनत्सूतनंदनः ॥ तस्मिंस्तुनिहतेचक्रेसूतजेनमहात्मना ॥ १२ ॥ ईषादंडकयोक्त्रांश्चयुगानिविविधानिच ॥ हस्त्यंगानितथाश्वांश्चमृतां
श्चपुरुषान्बहून् ॥ १३ ॥ चिक्षेपकर्णमुद्दिश्यकर्णस्तान्व्यधमच्छरैः ॥ सनिरायुधमात्मानंज्ञात्वामाद्रवतीसुतः ॥ १४ ॥ वार्यमाणस्तुविशिखैःसहदेवोरणंजहौ ॥
तमभिद्रुत्यराधेयोमुहूर्तादृरतर्षभ ॥ १५ ॥ अब्रवीत्प्रहसन्वाक्यंसहदेवंविशापते ॥ मायुध्यस्वरणेऽधीरविशिष्टैरथिभिःसह ॥ १६ ॥ सदृशैर्युध्यमाद्रेयवचोमे
माविशंकिथाः ॥ अथैनंधनुषोग्रेणतुदन्भूयोब्रवीद्वचः ॥ १७ ॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

एषोर्जुनोरणेतूर्णंयुध्यतेकुरुभिःसह ॥ तत्रगच्छस्वमाद्रेयगृहंवायदिमन्यसे ॥ १८ ॥ एवमुक्त्वातुतंकर्णोरथेनरथिनांवरः ॥ प्रायात्पांचालपांडूनांसैन्यानिप्र
दहन्निव ॥ १९ ॥ वधंप्राप्तंतुमाद्रेयंनावधीत्समरेरिहा ॥ कुंत्याःस्मृत्वावचोराजन्सत्यसंधोमहायशाः ॥ २० ॥ संहदेवस्ततोराजन्विमनाःशरपीडितः ॥ कर्ण
वाक्शरतप्तश्चजीवितान्निरविद्यत ॥ २१ ॥ आरुरोहरथंचापिपांचाल्यस्यमहात्मनः ॥ जनमेजयस्यसमरेत्वरायुक्तोमहारथः ॥ २२ ॥ विराटंसहसेनंतुद्रोणं
वैद्रुतमागतम् ॥ मद्रराजःशरौघेणच्छादयामासधन्विनम् ॥ २३ ॥ तयोःसमभवद्युद्धंसमरेदृढधन्विनोः ॥ यादृशंह्यभवद्राजन्जंभवासवयोःपुरा ॥ २४ ॥ मद्ररा
जोमहाराजविराटंवाहिनीपतिम् ॥ आजघ्नेत्वरितस्तूर्णंशतेननतपर्वणाम् ॥ २५ ॥ प्रतिविव्याधतंराजन्नवभिर्निशितैःशरैः ॥ पुनश्चैनंत्रिसप्तत्याभूयश्चैवशतेन
तु ॥ २६ ॥ तस्यमद्राधिपोहत्वाचतुरोरथवाजिनः ॥ सूतंध्वजंचसमरेशराभ्यांसंन्यपातयत् ॥ २७ ॥ हताश्वात्तुरथात्तूर्णमवप्लुत्यमहारथः ॥ तस्थौविस्फारयं
श्चापंविमुंचंश्चशितान्छरान् ॥ २८ ॥ शतानीकस्ततोदृष्ट्वाभ्रातरंहतवाहनम् ॥ रथेनाभ्यपतत्तूर्णंसर्वलोकस्यपश्यतः ॥ २९ ॥ शतानीकमथायांतंमद्रराजोम
हामृधे ॥ विशिखैर्बहुभिर्विद्धाततोनिन्येयमक्षयम् ॥ ३० ॥ तस्मिंस्तुनिहतेवीरेविराटोरथसत्तमः ॥ आरुरोहरथंतूर्णंतमेवध्वजमालिनम् ॥ ३१ ॥ ततोविस्फार्य
नयनेक्रोधाद्द्विगुणविक्रमः ॥ मद्रराजरथंतूर्णंछादयामासपत्रिभिः ॥ ३२ ॥ ततोमद्राधिपःक्रुद्धःशेरणानतपर्वणा ॥ आजघानोरसिदृढंविराटंवाहिनीपतिम् ॥
॥ ३३ ॥ सोतिविद्धोमहाराजरथोपस्थउपाविशत् ॥ कश्मलंचाविशत्तीव्रंविराटोभरतर्षभ ॥ ३४ ॥ सारथिस्तमपोवाहसमरेशरविक्षतम् ॥ ततःसामहतीसेना
प्राद्रवन्निशिभारत ॥ ३५ ॥ वध्यमानाशरशतैःशल्येनाहवशोभिना ॥ तांदृष्ट्वाविद्रुतांसेनांवासुदेवधनंजयौ ॥ ३६ ॥ प्रयातौतत्रराजेंद्रयत्रशल्योव्यव
स्थितः ॥ तौतुप्रत्युद्ययौराजन्राक्षसेंद्रोह्यलंबुषः ॥ ३७ ॥ अष्टचक्रसमायुक्तमास्थायप्रवरंरथम् ॥ तुरंगममुखैर्युक्तंपिशाचैर्घोरदर्शनैः ॥ ३८ ॥ लोहितार्द्रपताकं
तंरक्तमाल्यविभूषितम् ॥ कार्ष्णायसमयंघोरमृक्षचर्मसमावृतम् ॥ ३९ ॥ रौद्रेणचित्रपक्षेणविवृताक्षेणकूजता ॥ ध्वजेनोच्छ्रितदंडेनगृध्रराजेनराजता ॥ ४० ॥
सबभौराक्षसोराजन्भिन्नांजनचयोपमः ॥ रुरोधार्जुनमायांतंप्रभंजनमिवाद्रिराट् ॥ ४१ ॥ किरन्बाणगणान्राजन्शतशोर्जुनमूर्धनि ॥ अतितीव्रंमहद्युद्धंनर
राक्षसयोस्तदा ॥ ४२ ॥ द्रष्टॄणांप्रीतिजननंसर्वेषांतत्रभारत ॥ गृध्रकाकबलोलूककंकगोमायुहर्षणम् ॥ ४३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६७ ॥ ॥ ७ ॥ शतानीकमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

तमर्जुनःशतेनैवपत्रिणांसमताडयत्॥ नवभिश्चशितैर्बाणैर्ध्वजंचिच्छेदभारत ॥ ४४ ॥ सारथिंचत्रिभिर्बाणैस्त्रिभिरेवत्रिवेणुकम् ॥ धनुरेकेनचिच्छेदचतुर्भि
श्चतुरोहयान्॥ ४५ ॥ पुनःसज्यंकृतंचापंतदप्यस्यद्विधाच्छिनत्॥ विरथस्योद्यतंखड्गंशरेणास्यद्विधाकरोत्॥ ४६ ॥ अथैनंनिशितैर्बाणैश्चतुर्भिर्भरतर्षभ ॥ पार्थो
विव्यद्राक्षसेंद्रंसविद्धःप्राद्रवद्भयात्॥ ४७ ॥ तंविजित्यार्जुनस्तूर्णंद्रोणांतिकमुपाययौ॥ किरन्शरगणान्राजन्नरवारणवाजिषु ॥ ४८ ॥ वध्यमानामहाराज
पांडवेनयशस्विना ॥ सैनिकान्यपतन्नुर्व्यांवातनुन्नाइवद्रुमाः ॥ ४९ ॥ तेषुतूत्साद्यमानेषुफाल्गुनेनमहात्मना ॥ संप्राद्रवद्बलंसर्वंपुत्राणांतेविशांपते ॥ ५० ॥
इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेअलंबुषपराभवेसप्तषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १६७॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
संजयउवाच ॥ ॥शतानीकंशरैस्तूर्णंनिर्दहंतंचमूंतव ॥ चित्रसेनस्तवसुतोवारयामासभारत ॥ १ ॥ नाकुलिश्चित्रसेनंतुविद्ध्वापंचभिराशुगैः॥ सतुतंप्रति
विव्याधदशभिर्निशितैःशरैः॥ २ ॥ चित्रसेनोमहाराजशतानीकंपुनर्युधि ॥ नवभिर्निशितैर्बाणैराजघानस्तनांतरे ॥ ३ ॥ नाकुलिस्तस्यविशिखैर्वर्मसंनतप
र्वभिः॥ गात्रात्संच्यावयामासतदद्भुतमिवाभवत्॥ ४ ॥ सोपेतवर्मापुत्रस्तेविरराजभृशंनृप ॥ उत्सृज्यकालेराजेंद्रनिर्मोकमिवपन्नगः ॥ ५ ॥ ततोस्यनिशितै
र्बाणैर्ध्वजंचिच्छेदनाकुलिः ॥ धनुश्चैवमहाराजयतमानस्यसंयुगे ॥ ६ ॥ सच्छिन्नधन्वासमरेविवर्माचमहारथः ॥ धनुरन्यन्महाराजजग्राहारिविदारणम्॥
॥ ७ ॥ ततस्तूर्णंचित्रसेनोनाकुलिंनवभिःशरैः ॥ विव्याधसमरेक्रुद्धोभरतानांमहारथः ॥ ८ ॥ शतानीकोथसंक्रुद्धश्चित्रसेनस्यमारिष ॥ जघानचतुरोवाहा
न्सारथिंचनरोत्तमः ॥ ९ ॥ अवप्लुत्यरथात्तस्माच्चित्रसेनोमहारथः॥ नाकुलिंपंचविंशत्याशराणामार्दयद्बली ॥ १० ॥ तस्यतत्कुर्वतःकर्मनकुलस्यसुतोरणे ॥
अर्धचंद्रेणचिच्छेदचापंरत्नविभूषितम्॥ ११ ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ आरुरोहरथंतूर्णंहार्दिक्यस्यमहात्मनः ॥ १२ ॥ द्रुपदंतुसहानीकंद्रो
णप्रेप्सुंमहारथम्॥ वृषसेनोभ्ययात्तूर्णंकिरन्शरशतैस्तदा ॥ १३ ॥ यज्ञसेनस्तुसमरेकर्णपुत्रंमहारथम् ॥ षष्ट्याशराणांविव्याधबाह्वोरुरसिचानघ॥ १४॥ वृष
सेनस्तुसंक्रुद्धोयज्ञसेनंरथेस्थितम्॥ बहुभिःसायकैस्तीक्ष्णैराजघानस्तनांतरे॥ १५॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तावुभौशरनुन्नांगौशरकंटकितौरणे ॥ व्यभ्राजेतांमहाराजश्वाविधौशललैरिव ॥ १६ ॥ रुक्मपुंखैःप्रसन्नाग्रैःशरैश्छिन्नतनुच्छदौ ॥ रुधिरौघपरिक्लिन्नौ
॥ १६७॥ व्यभ्राजेतांमहामृधे ॥ १७ ॥ तपनीयनिभौचित्रौकल्पवृक्षाविवाद्भुतौ ॥ किंशुकाविवचोत्फुल्लौव्यकाशेतांरणाजिरे ॥ १८ ॥ वृषसेनस्ततोराजन्द्रुपदंनव ७
भिःशरैः ॥ विद्धाविव्याधसप्तत्यापुनरन्यैस्त्रिभिस्त्रिभिः ॥ १९ ॥ ततःशरसहस्राणिविमुंचन्विबभौतदा ॥ कर्णपुत्रोमहाराजवर्षमाणइवांबुदः ॥ २० ॥ द्रुपद
सुतततःक्रुद्धोवृषसेनस्यकार्मुकम् ॥ द्विधाचिच्छेदभल्लेनपीतेननिशितेनच ॥ २१ ॥ सोन्यत्कार्मुकमादायरुक्मबद्धंनवंदृढम् ॥ तूणादाकृष्यविमलंभल्लंपीतंशितं
दृढम् ॥ २२ ॥ कार्मुकेयोजयित्वातंद्रुपदंसंनिरीक्ष्यच ॥ आकर्णपूर्णमुमुचेत्रासयन्सर्वसोमकान् ॥ २३ ॥ हृदयंतस्यभित्त्वाचजगामवसुधातलम् ॥ कश्मलंप्रा
विशद्राजावृषसेनशराहतः ॥ २४ ॥ सारथिस्तमपोवाहस्मरन्सारथिचेष्टितम् ॥ तस्मिन्प्रभग्नेराजेंद्रपंचालानांमहारथे ॥ २५ ॥ ततस्तुद्रुपदानीकंशरैश्छिन्नतनु
च्छदम् ॥ संप्राद्रवत्तदाराजन्निशीथेभैरवेसति ॥ २६ ॥ प्रदीपैरपरित्यक्तैर्ज्वलद्भिस्तैःसमंततः ॥ व्यराजतमहाराजवीताभ्राद्यौरिवग्रहैः ॥ २७ ॥ तथांगदैर्निप
तितैर्व्यराजतवसुंधरा ॥ प्रावृट्कालेमहाराजविद्युद्भिरिवतोयदः ॥ २८ ॥ ततःकर्णसुतात्रस्ताःसोमकाविप्रदुद्रुवुः ॥ यथेंद्रभयवित्रस्तादानवास्तारकामये ॥
॥ २९ ॥ तेनार्द्यमानाःसमरेद्रवमाणाश्चसोमकाः ॥ व्यराजंतमहाराजप्रदीपैरवभासिताः ॥ ३० ॥ तांस्तुनिर्जित्यसमरेकर्णपुत्रोप्यरोचत ॥ मध्यंदिनमनुप्रा
प्तोघर्मांशुरिवभारत ॥ ३१ ॥ तेषुराजसहस्रेषुतावकेषुपरेषुच ॥ एकएवज्वलंस्तस्थौवृषसेनःप्रतापवान् ॥ ३२ ॥ सविजित्यरणेशूरान्सोमकानांमहारथान् ॥
जगामत्वरितस्तत्रयत्रराजायुधिष्ठिरः ॥ ३३ ॥ प्रतिविंध्यमथक्रुद्धंप्रदहंतंरणेरिपून् ॥ दुःशासनस्तवसुतःप्रत्यगच्छन्महारथः ॥ ३४ ॥ तयोःसमागमोराजं
श्चित्ररूपोबभूवह ॥ व्यपेतजलदेव्योम्निबुधभास्करयोरिव ॥ ३५ ॥ प्रतिविंध्यंतुसमरेकुर्वाणंकर्मदुष्करम् ॥ दुःशासनस्त्रिभिर्बाणैर्ललाटेसमविध्यत ॥ ३६ ॥ सो
तिविद्धोबलवतातवपुत्रेणधन्विना ॥ विरराजमहाबाहुःसशृंगइवपर्वतः ॥ ३७ ॥ दुःशासनंतुसमरेप्रतिविंध्योमहारथः ॥ नवभिःसायकैर्विद्धापुनर्विव्याधस
प्तभिः ॥ ३८ ॥ तत्रभारतपुत्रस्तेकृतवान्कर्मदुष्करम् ॥ प्रतिविंध्यहयानुग्रैःपातयामाससायकैः ॥ ३९ ॥ सारथिंचास्यभल्लेनध्वजंचसमपातयत् ॥ रथंचतिलशो ॥ १६७॥
राजन्व्यधमत्तस्यधन्विनः ॥ ४० ॥ पताकाश्चसतूणीरारश्मीन्योक्त्राणिचप्रभो ॥ चिच्छेदतिलशःक्रुद्धःशरैःसंनतपर्वभिः ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१६८॥ ॥नकुलमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥१०॥११॥१२॥

विरथःसतुधर्मात्माधनुष्पाणिरवस्थितः ॥ अयोधयत्तवसुतंकिरन्शरशतान्बहून् ॥ ४२ ॥ क्षुरप्रेणधनुस्तस्यचिच्छेदतनयस्तव ॥ अथैनंदशभिर्बाणैश्छिन्न
धन्वानमार्दयत् ॥ ४३ ॥ तंदृष्ट्वाविरथंतत्रभ्रातरोस्यमहारथाः ॥ अन्ववर्ततवेगेनमहत्यासेनयासह ॥ ४४ ॥ आप्लुतःसततोयानंसुतसोमस्यभास्वरम् ॥ धनुर्गृ
ह्यमहाराजविव्याधतनयंतव ॥ ४५ ॥ ततस्तुतावकाःसर्वेपरिवार्यसुतंतव ॥ अभ्यवर्ततसंग्रामेमहत्यासेनयावृताः ॥ ४६ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंतवतेषांचभारत ॥
निशीथेदारुणेकालेयमराष्ट्रविवर्धनम् ॥ ४७ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेशतानीकादियुद्धेअष्टषष्ट्यधिकशततमोऽध्या
यः ॥ १६८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥नकुलंरभसंयुद्धेनिघ्नंतंवाहिनींतव ॥ अभ्ययात्सौबलःक्रुद्धस्तिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ १ ॥
कृतवैरौतुतौवीरावन्योन्यवधकांक्षिणौ ॥ शरैःपूर्णायतोत्सृष्टैरन्योन्यमभिजघ्नतुः ॥ २ ॥ यथैवनकुलोराजन्शरवर्षाण्यमुंचत ॥ तथैवसौबलश्चापिशिक्षांसं
दर्शयन्युधि ॥ ३ ॥ तावुभौसमरेशूरौशरकंटकिनौतदा ॥ व्यराजेतांमहाराजश्वाविधौशललैरिव ॥ ४ ॥ रुक्मपुंखैरजिह्माग्रैःशरैश्छिन्नतनुच्छदौ ॥ रुधिरौ
घपरिक्लिन्नौव्यभ्राजेतांमहामृधे ॥ ५ ॥ तपनीयनिभौचित्रौकल्पवृक्षाविवद्रुमौ ॥ किंशुकाविवचोत्फुल्लौप्रकाशेतेरणाजिरे ॥ ६ ॥ तावुभौसमरेशूरौशरकंट
किनौतदा ॥ व्यराजेतांमहाराजकंटकैरिवशाल्मली ॥ ७ ॥ सुजिह्मंप्रेक्षमाणौचराजन्विवृतलोचनौ ॥ क्रोधसंरक्तनयनौनिर्दहंतौपरस्परम् ॥ ८ ॥ स्यालस्तुतव
संक्रुद्धोमाद्रीपुत्रंहसन्निव ॥ कर्णिनैकेनविव्याधहृदयेनिशितेनह ॥ ९ ॥ नकुलस्तुभृशंविद्धःस्यालेनतवधन्विना ॥ निषसादरथोपस्थेकश्मलंचाविशन्महत् ॥
॥ १० ॥ अत्यंतवैरिणंदृप्तंदृष्ट्वाशत्रुंतथागतम् ॥ ननादशकुनीराजंस्तपांतेजलदोयथा ॥ ११ ॥ प्रतिलभ्यततःसंज्ञांनकुलःपांडुनंदनः ॥ अभ्ययात्सौबलंभूयो
व्यात्ताननइवांतकः ॥ १२ ॥ संक्रुद्धःशकुनिंषष्ट्याविव्याधभरतर्षभ ॥ पुनश्चैनंशतेनैवनाराचानांस्तनांतरे ॥ १३ ॥ अथास्यसशरंचापंमुष्टिदेशेच्छिनत्तदा ॥
ध्वजंचत्वरितंछित्त्वारथाद्भूमावपातयत् ॥ १४ ॥ विशिखेनचतीक्ष्णेनपीतेननिशितेनच ॥ ऊरूनिर्भिद्यचैकेननकुलःपांडुनंदनः ॥ १५ ॥ श्येनंसपक्षंव्याधेनपा
तयामासतंतदा ॥ सोतिविद्धोमहाराजरथोपस्थउपाविशत् ॥ १६ ॥

॥१३॥१४॥ ऊरूइति मंडलंचरतःशकुनेर्द्वावूरूएकेनैवबाणेनबिभेद ॥ १५ ॥ यथाखेश्येनंपक्षाभ्यांसहितंवामदक्षिणगामिनंपातयेदेवमितिलुप्तोपमा व्याधेनबाणेन विध्यत्यनेनेतिव्याधोबाणः ॥ १६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

परिक्लिश्यक्लेशेनध्वजयष्टिंश्रितइतिशेषः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

ध्वजयष्टिंपरिक्लिश्यकामुकःकामिनींयथा ॥ तंविसंज्ञंनिपतितंदृष्ट्वास्यालंतवानघ ॥ १७ ॥ अपोवाहरथेनाशुसारथिर्ध्वजिनीमुखात् ॥ ततःसंचुक्रुशुःपार्था येचतेषांपदानुगाः ॥ १८ ॥ निर्जित्यचरणेशत्रुंनकुलःशत्रुतापनः ॥ अब्रवीत्सारथिंक्रुद्धोद्रोणानीकायमांवह ॥ १९ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वामाद्रीपुत्रस्यसारथिः ॥ प्रायात्तेनतदाराजन्यत्रद्रोणोव्यवस्थितः ॥ २० ॥ शिखंडिनंतुसमरेद्रोणप्रेप्सुंविशांपते ॥ कृपःशारद्वतोयत्तःप्रत्यगच्छत्सवेगितः ॥ २१ ॥ गौतमंद्रुतमायांतं द्रोणानीकमरिंदमम् ॥ विव्याधनवभिर्भल्लैःशिखंडीप्रहसन्निव ॥ २२ ॥ तमाचार्योमहाराजविद्धापंचभिराशुगैः ॥ पुनर्विव्याधविंशत्यापुत्राणांप्रियकृत्तव ॥ २३ ॥ महद्युद्धंतयोरासीद्घोररूपंभयानकम् ॥ यथादेवासुरेयुद्धेशंबरामरराजयोः ॥ २४ ॥ शरजालावृतंव्योमचक्रतुस्तौमहारथौ ॥ मेघाविवतपापायेवीरौ समरदुर्मदौ ॥ २५ ॥ प्रकृत्याघोररूपंतदासीद्घोरतरंपुनः ॥ रात्रिश्चभरतश्रेष्ठयोधानांयुद्धशालिनाम् ॥ २६ ॥ कालरात्रिनिभात्यासीद्घोररूपाभयानका ॥ शिखंडीतुमहाराजगौतमस्यमहद्धनुः ॥ २७ ॥ अर्धचंद्रेणचिच्छेदसज्यंसविशिखंतदा ॥ तस्यक्रुद्धःकृपोराजन्शक्तिंचिक्षेपदारुणाम् ॥ २८ ॥ स्वर्णदंडामकुंठाग्रां कर्मारपरिमार्जिताम् ॥ तामापतंतींचिच्छेदशिखंडीबहुभिःशरैः ॥ २९ ॥ सापतन्मेदिनींदीप्ताभासयंतीमहाप्रभा ॥ अथान्यद्धनुरादायगौतमोरथिनांवरः ॥ ॥ ३० ॥ प्राच्छादयच्छितैर्बाणैर्महाराजशिखंडिनम् ॥ सच्छाद्यमानःसमरेगौतमेनयशस्विना ॥ ३१ ॥ न्यषीदतरथोपस्थेशिखंडीरथिनांवरः ॥ सीदंतंचैनमालोक्यकृपःशारद्वतोयुधि ॥ ३२ ॥ आजघ्नेबहुभिर्बाणैर्जिघांसन्निवभारत ॥ विमुखंतुरणेदृष्ट्वायाज्ञसेनिंमहारथम् ॥ ३३ ॥ पंचालाःसोमकाश्चैवपरिवव्रुःसमंततः ॥ तथैवतवपुत्राश्चपरिवव्रुर्द्विजोत्तमम् ॥ ३४ ॥ महत्यासेनयासार्धंततोयुद्धमवर्तत ॥ रथानांचरणेराजन्नन्योन्यमभिधावताम् ॥ ३५ ॥ बभूवतुमुलःशब्दो मेघानांगर्जतामिव ॥ द्रवतांसादिनांचैवगजानांचविशांपते ॥ ३६ ॥ अन्योन्यमभितोराजन्क्रूरमायोधनंबभौ ॥ पत्तीनांद्रवतांचैवपादशब्देनमेदिनी ॥ ३७ ॥ अकंपतमहाराजभयत्रस्तेवचांगना ॥ रथिनोरथमारुह्यप्रद्रुतावेगवत्तरम् ॥ ३८ ॥ अगृह्णन्बहवोराजन्शलभान्वायसाइव ॥ तथागजान्प्रभिन्नांश्चसंप्रभिन्नामहागजाः ॥ ३९ ॥ तस्मिन्नेवपदेयत्तानिगृह्णंतिस्मभारत ॥ सादीसादिनमासाद्यपत्तयश्चपदातिनम् ॥ ४० ॥

रथिनइति प्रद्रुतारथिनोवेगवत्तरंरथमारुह्यतत्पतिमगृह्णन्शलभानिववायसाइनिउत्तरेणसहयोज्यं रथंरथान् रथिनोरथपतीनितिवा ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

समासाद्यरणेन्योन्यंसंरब्धानातिचक्रमुः ॥ धावतांद्रवतांचैवपुनरावर्ततामपि ॥ ४१ ॥ बभूवतत्रसैन्यानांशब्दःसुविपुलोनिशि ॥ दीप्यमानाःप्रतीपाश्वरथवा
रणवाजिषु ॥ ४२ ॥ अदृश्यंतमहाराजमहोल्काइवखाच्च्युताः ॥ सानिशाभरतश्रेष्ठप्रदीपैरवभासिता ॥ ४३ ॥ दिवसप्रतिमाराजन्बभूवरणमूर्धनि ॥ आदित्ये
नयथाव्याप्तंतमोलोकेप्रणश्यति ॥ ४४ ॥ तथानष्टंतमोघोरंदीपैर्दीप्तैरितस्ततः ॥ दिवंचपृथिवींचैवदिशश्चप्रदिशस्तथा ॥ ४५ ॥ रजसातमसाव्याप्ताद्योतिताःप्रभया
पुनः ॥ अस्त्राणांकवचानांचमणीनांचमहात्मनाम् ॥ ४६ ॥ अंतर्दधुःप्रभाःसर्वादीपैस्तैरवभासिताः ॥ तस्मिन्कोलाहलेयुद्धेवर्तमानेनिशामुखे ॥ ४७ ॥ नकिंचि
द्विदुरात्मानमयमस्मीतिभारत ॥ अवधीत्समरेपुत्रंपिताभरतसत्तम ॥ ४८ ॥ पुत्रश्चपितरंमोहात्सखायंचसखातथा ॥ स्वस्रीयंमातुलश्चापिस्वस्रीयश्चापिमातु
लम् ॥ ४९ ॥ स्वेस्वान्परेपरांश्चापिनिजघ्नुरितरेतरम् ॥ निर्मर्यादमभूद्युद्धंरात्रौभीरुभयानकम् ॥ ५० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणि
रात्रियुद्धेसंकुलयुद्धेऊनसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तस्मिन्सुतुमुलेयुद्धेवर्तमानेभ
यावहे ॥ धृष्टद्युम्नोमहाराजद्रोणमेवाभ्यवर्तत ॥ १ ॥ संदधानोधनुःश्रेष्ठंज्यांविकर्षन्पुनःपुनः ॥ अभ्यद्रवतद्रोणस्यरथंरुक्मविभूषितम् ॥ २ ॥ धृष्टद्युम्नमथायांतं
द्रोणस्यांतचिकीर्षया ॥ परिवव्रुर्महाराजपंचालाःपांडवैःसह ॥ ३ ॥ तथापरिवृतंदृष्ट्वाद्रोणमाचार्यसत्तमम् ॥ पुत्रास्तेसर्वतोयत्ताररक्षुर्द्रोणमाहवे ॥ ४ ॥ बलार्ण
वौततस्तौतुसमेयातांनिशामुखे ॥ वातोद्धूतौक्षुब्धसत्त्वौभैरवौसागराविव ॥ ५ ॥ ततोद्रोणंमहाराजपांचाल्यःपंचभिःशरैः ॥ विव्याधहृदयेतूर्णंसिंहनादंननाद
च ॥ ६ ॥ तंद्रोणःपंचविंशत्याविद्ध्वाभारतसंयुगे ॥ चिच्छेदान्येनभल्लेनधनुरस्यमहास्वनम् ॥ ७ ॥ धृष्टद्युम्नस्तुनिर्विद्धोद्रोणेनभरतर्षभ ॥ उत्ससर्जधनुस्तूर्णंसंद
श्यदशनच्छदम् ॥ ८ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजधृष्टद्युम्नःप्रतापवान् ॥ आददेऽन्यद्धनुःश्रेष्ठंद्रोणस्यांतचिकीर्षया ॥ ९ ॥ विकृष्यचधनुश्चित्रमाकर्णात्परवीरहा ॥
द्रोणस्यांतकरंघोरंव्यसृजत्सायकंततः ॥ १० ॥ सविसृष्टोबलवताशरोघोरोमहामृधे ॥ भासयामासतत्सैन्यंदिवाकरइवोदितः ॥ ११ ॥ तंतुदृष्ट्वाशरंघोरंदेवगंध
र्वमानवाः ॥ स्वस्त्यस्तुसमरेराजन्द्रोणायेत्यब्रुवन्वचः ॥ १२ ॥

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६९ ॥ तंतुसायकमायांतमाचार्यस्यरथंप्रति ॥ कर्णोद्वादशधाराजंश्चिच्छेदकृतहस्तवत् ॥ १३ ॥ सच्छिन्नोबहुधाराजन्सूतपुत्रेणधन्विना ॥ निपपातशरस्तूर्णंनिर्विषो ७
भुजगोयथा ॥ १४ ॥ धृष्टद्युम्नंततःकर्णोविव्याधशतभिःशरैः ॥ पंचभिर्द्रौणपुत्रस्तुस्वयंद्रोणस्तुसप्तभिः ॥ १५ ॥ शल्यश्चदशभिर्बाणैस्त्रिभिर्दुःशासनस्तथा ॥ दुर्यो
धनस्तुविंशत्याशकुनिश्चापिपंचभिः ॥ १६ ॥ पांचाल्यंत्वरयाविध्यन्सर्वएवमहारथाः ॥ ससिद्धःसप्तभिर्घोरैर्द्रोणस्यार्थेमहाहवे ॥ १७ ॥ सर्वानसंभ्रमाद्राजन्प्र
त्यविद्ध्यत्त्रिभिस्त्रिभिः ॥ द्रोणंद्रौणिंचकर्णंचविव्याधचतवात्मजम् ॥ १८ ॥ तेभिन्नाधन्विनातेनधृष्टद्युम्नंपुनर्मृधे ॥ विव्यधुःपंचभिस्तूर्णमेकैकोरथिनांवरः ॥ १९ ॥
द्रुमसेनस्तुसंक्रुद्धोराजन्विव्याधपत्रिणा ॥ त्रिभिश्चान्यैःशरैस्तूर्णंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ २० ॥ सतुतंप्रतिविव्याधत्रिभिस्तीक्ष्णैरजिह्मगैः ॥ स्वर्णपुंखैःशिलाधौतैः
प्राणांतकरणैर्युधि ॥ २१ ॥ भल्लेनान्येनतुपुनःसुवर्णोज्ज्वलकुंडलम् ॥ निचकर्तशिरःकायाद्द्रुमसेनस्यवीर्यवान् ॥ २२ ॥ तच्छिरोन्यपतद्भूमौसंदष्टौष्ठपुटंरणे ॥ महावा
तसमुद्धूतंपक्वंतालफलंयथा ॥ २३ ॥ तान्सविद्ध्वापुनर्योधान्वीरःसुनिशितैःशरैः ॥ राधेयस्याच्छिनद्भल्लैःकार्मुकंचित्रयोधिनः ॥ २४ ॥ नतुतन्ममृषेकर्णोधनुष
श्छेदनंतथा ॥ निकर्तनमिवात्युग्रंलांगूलस्यमहाहरिः ॥ २५ ॥ सोन्यद्धनुःसमादायक्रोधरक्तेक्षणःश्वसन् ॥ अभ्यद्रवच्छरौघैस्तंधृष्टद्युम्नंमहाबलम् ॥ २६ ॥ दृष्ट्वा
कर्णंतुसंरब्धंतेवीराःषड्रथर्षभाः ॥ पांचाल्यपुत्रंत्वरिताःपरिवव्रुर्जिघांसया ॥ २७ ॥ षण्णांयोधप्रवीराणांतावकानांपुरस्कृतम् ॥ मृत्योरास्यमनुप्राप्तंधृष्टद्युम्नममं
स्महि ॥ २८ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुदाशार्होविकिरञ्छरान् ॥ धृष्टद्युम्नंपराक्रांतंसात्यकिःप्रत्यपद्यत ॥ २९ ॥ तमायांतंमहेष्वासंसात्यकिंयुद्धदुर्मदम् ॥ राधेयोद
शभिर्बाणैःप्रत्यविध्यदजिह्मगैः ॥ ३० ॥ तंसात्यकिर्महाराजविव्याधदशभिःशरैः ॥ पश्यतांसर्ववीराणांमागास्तिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ३१ ॥ ससात्यकेस्तुबलिनःक
र्णस्यचमहात्मनः ॥ आसीत्समागमोराजन्बलिवासवयोरिव ॥ ३२ ॥ त्रासयन्रथघोषेणक्षत्रियान्क्षत्रियर्षभः ॥ राजीवलोचनंकर्णंसात्यकिःप्रत्यविध्यत ॥
॥ ३३ ॥ कंपयन्निवघोषेणधनुषोवसुधांबली ॥ सूतपुत्रोमहाराजसात्यकिंप्रत्ययोधयत् ॥ ३४ ॥ ॥ १६९ ॥

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥ औपयिकंयुक्तं ॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥ इहसात्यकिरूपंलक्ष्यंलभ्यतेचेत् अयंवशीक्रीयतेचेदित्यर्थः॥ ५४ ॥ सा

विपाठकर्णिनाराचैर्वत्सदंतैःक्षुरैरपि ॥ कर्णःशरशतैश्चापिशैनेयंप्रत्यविध्यत ॥ ३५ ॥ तथैवयुध्यमानोपिवृष्णीनांप्रवरोयुधि ॥ अभ्यवर्षच्छरैःकर्णंतद्युद्धम
भवत्समम्॥ ३६ ॥ तावकाश्चमहाराजकर्णपुत्रश्चदंशितः॥सात्यकिंविव्यधुस्तूर्णंसमंतान्निशितैःशरैः॥ ३७ ॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यतेषांकर्णस्यवाविभो॥ अ
विध्यत्सात्यकिःक्रुद्धोवृषसेनंस्तनांतरे ॥ ३८ ॥ तेनबाणेननिर्विद्धोवृषसेनोविशांपते ॥ न्यपतत्सरथेमूढोधनुरुत्सृज्यवीर्यवान् ॥ ३९ ॥ ततःकर्णोहतंमत्वावृ
षसेनंमहारथम्॥पुत्रशोकाभिसंतप्तःसात्यकिंप्रत्यपीडयत्॥ ४० ॥ पीड्यमानस्तुकर्णेनयुयुधानोमहारथः॥ विव्याधबहुभिःकर्णंत्वरमाणःपुनःपुनः॥ ४१ ॥
सकर्णंदशभिर्विद्ध्वावृषसेनंचसप्तभिः ॥ सहस्तावापधनुषीतयोश्चिच्छेदसात्वतः ॥ ४२ ॥ तावन्येधनुषीसज्जेकृत्वाशत्रुभयंकरे ॥ युयुधानमविध्येतांसमंता
न्निशितैःशरैः॥ ४३ ॥वर्तमानेतुसंग्रामेतस्मिन्वीरवरक्षये॥ अतीवशुश्रुवेराजन्गांडीवस्यमहास्वनः ॥ ४४ ॥ श्रुत्वातुरथनिर्घोषंगांडीवस्यचनिःस्वनं ॥ सूत
पुत्रोब्रवीद्राजन्दुर्योधनमिदंवचः ॥ ४५ ॥ एषसर्वांचमूंहत्वामुख्यांश्चैवनरर्षभान् ॥ पौरवांश्चमहेष्वासोविक्षिपन्नुत्तमंधनुः ॥ ४६ ॥ पार्थोविजयतेतत्रगांडी
वनिनदोमहान् ॥ श्रूयतेरथघोषश्चवासवस्येवनर्दतः ॥ ४७ ॥ करोतिपांडवोव्यक्तंकर्मौपयिकमात्मनः ॥ एषाविदार्यतेराजन्बहुधाभारतीचमूः॥ ४८ ॥ वि
प्रकीर्णान्यनेकानिनहितिष्ठंतिकर्हिचित् ॥ वातेनेवसमुद्धूतमभ्रजालंविदीर्यते ॥ ४९ ॥ सव्यसाचिनमासाद्यभिन्नानौरिवसागरे ॥ द्रवतांयोधमुख्यानांगां
डीवप्रेषितैःशरैः॥ ५० ॥ विद्धानांशतशोराजन्श्रूयतेनिःस्वनोमहान् ॥ शृणुदुंदुभिनिर्घोषमर्जुनस्यरथंप्रति ॥ ५१ ॥ निशीथेराजशार्दूलस्तनयित्नोरिवांबरे॥
हाहाकाररवांश्चैवसिंहनादांश्चपुष्कलान् ॥ ५२ ॥ शृणुशब्दान्बहुविधानर्जुनस्यरथंप्रति॥ अयंमध्येस्थितोऽस्माकंसात्यकिःसात्वतांवरः ॥ ५३ ॥ इहचेल्लभ्य
तेलक्ष्यंकृत्स्नान्जेष्यामहेपरान् ॥ एषपांचालराजस्यपुत्रोद्रोणेनसंगतः ॥ ५४ ॥ सर्वतःसंवृतोयोधैःशूरैश्चरथसत्तमैः ॥ सात्यकिंयदिहन्यामधृष्टद्युम्नंचपार्षतम्
॥ ५५ ॥ असंशयंमहाराजध्रुवोनोविजयोभवेत्॥ सौभद्रवदिमौवीरौपरिवार्यमहारथौ ॥ ५६ ॥प्रयतामोमहाराजनिहंतुंवृष्णिपार्षतौ ॥ सव्यसाचीपुरोभ्येति
द्रोणानीकायभारत॥ ५७॥ संसक्तंसात्यकिंज्ञात्वाबहुभिःकुरुपुंगवैः॥ तत्रगच्छंतुबहवःप्रवरारथसत्तमाः॥५८॥ यावत्पार्थोनजानातिसात्यकिंबहुभिर्वृतम्॥
तेत्वरध्वंतथाशूराःशराणांमोक्षणेभृशम्॥ ५९॥

त्यकिधृष्टद्युम्नौपांडवसेनायांसारभूतावभिमन्युवद्बहुभिर्मिलित्वाहंतव्यावित्याह सात्यकिमित्यादिना ॥ ५५ ॥५६॥५७॥५८॥५९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

माधवोमधुवंशजःसात्यकिः ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३॥६४॥पावकिःस्कंदः॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७०॥ ॥७॥

यथात्विहव्रजत्येपपरलोकायमाधवः॥ तथाकुरुमहाराजसुनीत्यासुप्रयुक्तया॥ ६० ॥ कर्णस्यमतमास्थायपुत्रस्तेप्राहसौवलम्॥ यथेंद्रःसमरेराजन्प्राहविष्णुं
यशस्विनम्॥ ६१ ॥ वृतःसहस्रैर्दशभिर्गजानामनिवर्तिनाम्॥ रथैश्चदशसाहस्रैस्तूर्णंयाहिधनंजयम्॥ ६२ ॥ दुःशासनोदुर्विपहःसुबाहुर्दुःप्रधर्षणः॥ एतेत्वाम
नुयास्यंतिपत्तिभिर्बहुभिर्वृताः॥ ६३ ॥ जहिकृष्णौमहाबाहोधर्मराजंचमातुल ॥ नकुलंसहदेवंचभीमसेनंतथैवच ॥ ६४ ॥ देवानामिवदेवेंद्रेजयाशात्वयि
मेस्थिता ॥ जहिमातुलकौंतेयानसुरानिवपावकिः ॥ ६५ ॥ एवमुक्तोययौपार्थान्पुत्रेणतवसौवलः॥ महत्यासेनयासार्धंसहपुत्रैश्चतेविभो ॥ ६६॥ प्रियार्थं
तवपुत्राणांदिधक्षुःपांडुनंदनान्॥ ततःप्रववृतेयुद्धंतावकानांपरैःसह॥ ६७ ॥ प्रयातेसौवलेराजन्पांडवानामनीकिनीम्॥ बलेनमहतायुक्तःसूतपुत्रस्तुसात्वतम्
॥ ६८ ॥ अभ्ययात्त्वरितोयुद्धेकिरन्शरशतान्बहून्॥ तथैवपार्थिवाःसर्वेसात्यकिंपर्यवारयन्॥ ६९ ॥ भारद्वाजस्ततोगत्वाधृष्टद्युम्नरथंप्रति॥ महद्युद्धंतदासीत्तु
द्रोणस्यनिशिभारत॥ धृष्टद्युम्नेनवीरेणपंचालैश्चसहाद्भुतम्॥ ७० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेसंकुलयुद्धेसप्तत्यधि
कशततमोऽध्यायः॥ १७०॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ ततस्तेप्राद्रवन्सर्वेत्वरितायुद्धदुर्मदाः॥ अमृष्यमाणाःसंरब्धायुयुधानरथंप्रति
॥ १ ॥ तेरथैःकल्पितैराजन्हेमरूप्यविभूषितैः॥ सादिभिश्चगजैश्चैवपरिवव्रुःसमंततः ॥ २ ॥ अथैनंकोष्ठकीकृत्यसर्वतस्तेमहारथाः॥ सिंहनादांस्ततश्चक्रुस्तर्ज
यंतिस्मसात्यकिम् ॥ ३ ॥ तेऽभ्यवर्षञ्छरैस्तीक्ष्णैःसात्यकिंसत्यविक्रमम्॥ त्वरमाणामहावीरामाधवस्यवधैषिणः॥ ४ ॥ तान्दृष्ट्वापततस्तूर्णंशैनेयःपरवीरहा॥
प्रत्यगृह्णान्महाबाहुःप्रमुंचन्विशिखान्बहून्॥ ५ ॥ तत्रवीरोमहेष्वासःसात्यकिर्युद्धदुर्मदः॥ निचकर्तशिरांस्युग्रैःशरैःसंनतपर्वभिः॥ ६ ॥ हस्तिहस्तान्हयग्री
वाबाहूनपिचसायुधान्॥ क्षुरप्रैश्छादयामासतावकानांसमाधवः॥ ७ ॥ पतितैश्चामरैश्चैवश्वेतच्छत्रैश्चभारत॥ बभूवधरणीपूर्णानक्षत्रैर्द्यौरिवप्रभो॥ ८॥
एतेषांयुयुधानेनयुध्यतांयुधिभारत॥ बभूवतुमुलःशब्दःप्रेतानांक्रंदतामिव ॥ ९ ॥ तेनशब्देनमहतापूरिताभूद्वसुंधरा॥ रात्रिःसमभवच्चैवतीव्ररूपाभयावहा
॥ १० ॥ दीर्यमाणंबलंदृष्ट्वायुयुधानशराहतम्॥ श्रुत्वाचविपुलंनादंनिशीथेलोमहर्षणे॥ ११ ॥ ॥ १७०॥

ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

सुतस्तवाब्रवीद्राजन्सारथिंरथिनांवरः ॥ यत्रैषशब्दस्तत्राश्वांश्चोदयेतिपुनःपुनः ॥ १२ ॥ तेनसंचोद्यमानस्तुततस्तांस्तुरगोत्तमान् ॥ सूतःसंचोदयामासयु
युधानरथंप्रति ॥ १३ ॥ ततोदुर्योधनःक्रुद्धोदृढधन्वाजितक्लमः ॥ शीघ्रहस्तश्चित्रयोधीयुयुधानमुपाद्रवत् ॥ १४ ॥ ततःपूर्णायतोत्सृष्टैःशरैःशोणितभोजनैः॥
दुर्योधनंद्वादशभिर्माधवःप्रत्यविध्यत ॥ १५ ॥ दुर्योधनस्तेनतथापूर्वमेवार्दितःशरैः ॥ शैनेयंदशभिर्बाणैःप्रत्यविध्यदमर्षितः ॥ १६ ॥ ततःसमभवद्युद्धं
तुमुलंभरतर्षभ ॥ पंचालानांचसर्वेषांभरतानांचदारुणम् ॥ १७ ॥ शैनेयस्तुरणेक्रुद्धस्तवपुत्रंमहारथम् ॥ सायकानामशीत्यातुविव्याधोरसिभारत ॥ १८ ॥
ततोऽस्यवाहान्समरेशरैर्निन्येयमक्षयम् ॥ सारथिंचरथात्तूर्णंपातयामासपत्रिणा ॥ १९ ॥ हताश्वेतुरथेतिष्ठन्पुत्रस्तवविशांपते ॥ मुमोचनिशितान्बाणान्शैने
यस्यरथंप्रति ॥ २० ॥ शरान्पंचाशतस्तांस्तुशैनेयःकृतहस्तवत् ॥ चिच्छेदसमरेराजन्प्रेषितांस्तनयेनते ॥ २१ ॥ अथापरेणभल्लेनमुष्टिदेशेमहद्धनुः ॥ चिच्छे
दतरसायुद्धेतवपुत्रस्यमाधवः ॥ २२ ॥ विरथोविधनुष्कश्चसर्वलोकेश्वरःप्रभुः ॥ आरुरोहरथंतूर्णंभास्वरंकृतवर्मणः ॥ २३ ॥ दुर्योधनेपरावृत्तेशैनेयस्तव
वाहिनीम् ॥ द्रावयामासविशिखैर्निशामध्येविशांपते ॥ २४ ॥ शकुनिश्चार्जुनंराजन्परिवार्यसमंततः ॥ रथैरनेकसाहस्रैर्गजैश्चापिसहस्रशः ॥ २५ ॥ तथाहय
सहस्रैश्चनानाशस्त्रैरवाकिरत् ॥ तेमहास्त्राणिसर्वाणिविकिरंतोऽर्जुनंप्रति ॥ २६ ॥ अर्जुनंयोधयंतिस्मक्षत्रियाःकालचोदिताः ॥ तान्यर्जुनःसहस्राणिरथवार
णवाजिनाम् ॥ २७ ॥ प्रत्यवारयदायस्तःप्रकुर्वन्विपुलंक्षयम् ॥ ततस्तुसमरेशूरःशकुनिःसौबलस्तदा ॥ २८ ॥ विव्याधनिशितैर्बाणैरर्जुनंप्रहसन्निव ॥ पुनश्चैवश
तेनास्यसंरुरोधमहारथम् ॥ २९ ॥ तमर्जुनस्तुविंशत्याविव्याधयुधिभारत ॥ अथेतरान्महेष्वासांस्त्रिभिस्त्रिभिरविध्यत ॥ ३० ॥ निवार्यतान्बाणगणैर्युधिराज
न्धनंजयः ॥ जघानतावकान्योधान्वज्रपाणिरिवासुरान् ॥ ३१ ॥ भुजैश्छिन्नैर्महीपालहस्तिहस्तोपमैर्मृधे ॥ समाकीर्णामहीभातिपंचास्यैरिवपन्नगैः ॥ ३२ ॥
शिरोभिःसकिरीटैश्चसुनसैश्चारुकुंडलैः ॥ संदष्टौष्ठपुटैःक्रुद्धैस्तथैवोद्वृत्तलोचनैः ॥ ३३ ॥ निष्कचूडामणिधरैःक्षत्रियाणांप्रियंवदैः ॥ पंकजैरिवविन्यस्तैःपर्वतैर्वि
बभौमही ॥ ३४ ॥ कृत्वातत्कर्मबीभत्सुरुग्रमुग्रपराक्रमः ॥ विव्याधशकुनिंभूयःपंचभिर्नतपर्वभिः ॥ ३५ ॥ अताडयदुलूकंचत्रिभिरेवतथाशरैः ॥ उलूकस्तुतथा
विद्धोवासुदेवमताडयत् ॥ ३६ ॥ ननादचमहानादंपूरयन्निवमेदिनीम् ॥ अर्जुनःशकुनेश्चापंसायकैरच्छिनद्रणे ॥ ३७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७१ ॥

निन्येचचतुरोवाहान्यमस्यसदनंप्रति ॥ ततोरथादवप्लुत्यसौबलोभरतर्षभ ॥ ३८ ॥ उलूकस्यरथंतूर्णमारुरोहविशांपते ॥ तावेकरथमारूढौपितापुत्रौमहारथौ ॥ ३९ ॥ पार्थसिषिचतुर्बाणैर्गिरिंमेघाविवांबुभिः ॥ तौतुविद्ध्वामहाराजपांडवोनिशितैःशरैः ॥ ४० ॥ विद्रावयंस्तवचमूंशतशोव्यधमच्छरैः ॥ अनिलेनयथाभ्राणिविच्छिन्नानिसमंततः ॥ ४१ ॥ विच्छिन्नानितथाराजन्बलान्यासन्विशांपते ॥ तद्बलंभरतश्रेष्ठवध्यमानंतदानिशि ॥ ४२ ॥ प्रदुद्रावदिशःसर्वावीक्षमाणंभयार्दितम् ॥ उत्सृज्यवाहान्समरेचोदयंतस्तथापरे ॥ ४३ ॥ संभ्रांताःपर्यधावंततस्मिंस्तमसिदारुणे ॥ विजित्यसमरेयोधांस्तावकान्भरतर्षभ ॥ ४४ ॥ दध्मतुर्मुदितौशंखौवासुदेवधनंजयौ ॥ धृष्टद्युम्नोमहाराजद्रोणंविद्ध्वात्रिभिःशरैः ॥ ४५ ॥ चिच्छेदधनुषस्तूर्णंज्यांशरेणशितेनह ॥ तन्निधायधनुर्भूमौद्रोणःक्षत्रियमर्दनः ॥ ४६ ॥ आददेन्यद्धनुःशूरोवेगवत्सारवत्तरम् ॥ धृष्टद्युम्नंततोद्रोणोविद्ध्वासप्तभिराशुगैः ॥ ४७ ॥ सारथिंपंचभिर्बाणैराजन्विव्याधसंयुगे ॥ तंनिवार्यशरैस्तूर्णंधृष्टद्युम्नोमहारथः ॥ ४८ ॥ व्यधमत्कौरवींसेनामासुरींमघवानिव ॥ वध्यमानेबलेतस्मिंस्तवपुत्रस्यमारिष ॥ ४९ ॥ प्रावर्ततनदीघोराशोणितौघतरंगिणी ॥ उभयोःसेनयोर्मध्येनराश्वद्विपवाहिनी ॥ ५० ॥ यथावैतरणीराजन्यमराजपुरंप्रति ॥ द्रावयित्वातुतत्सैन्यंधृष्टद्युम्नःप्रतापवान् ॥ ५१ ॥ अभ्यराजततेजस्वीशक्रोदेवगणेष्विव ॥ अथदध्मुर्महाशंखान्धृष्टद्युम्नशिखंडिनौ ॥ ५२ ॥ यमौचयुयुधानश्चपांडवश्चवृकोदरः ॥ जित्वारथसहस्राणितावकानांमहारथाः ॥ ५३ ॥ सिंहनादरवांश्चक्रुःपांडवाजितकाशिनः ॥ पश्यतस्तवपुत्रस्यकर्णस्यचरणोत्कटाः ॥ तथाद्रोणस्यशूरस्यद्रौणेश्चैवविशांपते ॥ ५४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेसंकुलयुद्धेएकसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ संजयउवाच ॥ विद्रुतंस्वबलंदृष्ट्वावध्यमानंमहात्मभिः ॥ क्रोधेनमहताविष्टःपुत्रस्तवविशांपते ॥ १ ॥ अभ्येत्यसहसाकर्णंद्रोणंचजयतांवरम् ॥ अमर्षवशमापन्नोवाक्यज्ञोवाक्यमब्रवीत् ॥ २ ॥ भवद्भ्यामिहसंग्रामःक्रुद्धाभ्यांसंप्रवर्तितः ॥ आहवेनिहतंदृष्ट्वासैंधवंसव्यसाचिना ॥ ३ ॥ निहन्यमानांपांडूनांबलेनममवाहिनीम् ॥ भूत्वातद्विजयेशक्तावशक्ताविवपश्यतः ॥ ४ ॥ यद्यहंभवतोस्त्याज्योनवाच्योस्मितदैवहि ॥ आवांपांडुसुतान्संख्येजेष्यावइतिमानदौ ॥ ५ ॥

॥ ७ ॥ विद्रुतमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ ७ ॥ घट्टितौमर्दितौ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ संक्रंदेयुद्धे ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ सात्यकीइतिद्वितीयांतं ॥ २४ ॥ २५ ॥

तदैवाहंवचःश्रुत्वाभवद्भ्यामनुसंमतम् ॥ नांकरिष्यमिदंपार्थैवैरंयोधविनाशनम् ॥ ६ ॥ यदिनाहंपरित्याज्योभवद्भ्यांपुरुषर्षभौ ॥ युध्यतामनुरूपेणविक्रमेणसु
विक्रमौ ॥ ७ ॥ वाक्प्रतोदेनतौवीरौप्रणुन्नौतनयेनते ॥ प्रावर्तयेतांसंग्रामंघट्टिताविवपन्नगौ ॥ ८ ॥ ततस्तौरथिनांश्रेष्ठौसर्वलोकधनुर्धरौ ॥ शैनेयप्रमुखा
न्पार्थानभिदुद्रुवतूरणे ॥ ९ ॥ तथैवसहिताःपार्थाःसर्वसैन्येनसंवृताः ॥ अभ्यवर्तंततौवीरौनर्दमानौमुहुर्मुहुः ॥ १० ॥ अथद्रोणोमहेष्वासोदशभिःशिनिपुंग
वम् ॥ अविध्यत्त्वरितंक्रुद्धःसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ ११ ॥ कर्णश्चदशभिर्बाणैःपुत्रश्चतवसप्तभिः ॥ दशभिर्वृषसेनश्चसौबलश्चापिसप्तभिः ॥ १२ ॥ एतेकौरवसंक्रंदे
शैनेयंपर्यवाकिरन् ॥ दृष्ट्वाचसमरेद्रोणंनिघ्नंतंपांडवींचमूम् ॥ १३ ॥ विव्यधुःसोमकास्तूर्णंसमंताच्छरवृष्टिभिः ॥ तत्रद्रोणोहरत्प्राणान्क्षत्रियाणांविशांपते ॥ १४ ॥
रश्मिभिर्भास्करोराजंस्तमांसीवसमंततः ॥ द्रोणेनवध्यमानानांपंचालानांविशांपते ॥ १५ ॥ शुश्रुवेतुमुलःशब्दःक्रोशतामितरेतरम् ॥ पुत्रानन्येपितॄनन्ये
भ्रातॄनन्येचमातुलान् ॥ १६ ॥ भागिनेयान्वयस्यांश्चतथासंबंधिबांधवान् ॥ उत्सृज्योत्सृज्यगच्छंतित्वरिताजीवितेप्सवः ॥ १७ ॥ अपरेमोहितामोहात्तमेवा
भिमुखाययुः ॥ पांडवानांरणेयोधाःपरलोकंगताःपरे ॥ १८ ॥ सातथापांडवीसेनापीड्यमानामहात्मना ॥ निशिसंप्राद्रवद्राजन्नुत्सृज्योल्काःसहस्रशः ॥
॥ १९ ॥ पश्यतोभीमसेनस्यविजयस्याच्युतस्यच ॥ यमयोर्धर्मपुत्रस्यपार्षतस्यचपश्यतः ॥ २० ॥ तमसासंवृतेलोकेनप्राज्ञायतकिंचन ॥ कौरवाणांप्रका
शेनदृश्यंतेविद्रुताःपरे ॥ २१ ॥ द्रवमाणंतुतत्सैन्यंद्रोणकर्णौमहारथौ ॥ जघ्नतुःपृष्ठतोराजन्किरंतौसायकान्बहून् ॥ २२ ॥ पंचालेषुप्रभग्नेषुक्षीयमाणेषुसर्वतः ॥
जनार्दनोदीनमनाःप्रत्यभाषतफाल्गुनम् ॥ २३ ॥ द्रोणकर्णौमहेष्वासावेतौपार्षतसात्यकी ॥ पंचालांश्चैवसहितौजघ्नतुःसायकैर्भृशम् ॥ २४ ॥ एतयोःशरवर्षे
णप्रभग्नानोमहारथाः ॥ वार्यमाणापिकौंतेयपृतनानावतिष्ठते ॥ २५ ॥ तांतुविद्रवतींदृष्ट्वाऊचतुःकेशवार्जुनौ ॥ माविद्रवतवित्रस्ताभयंत्यजतपांडवाः ॥
॥ २६ ॥ तावावांसर्वसैन्यैश्चव्यूहैःसम्यगुदायुधैः ॥ द्रोणंचसूतपुत्रंचप्रयतावःप्रबाधितुम् ॥ २७ ॥ एतौहिबलिनौशूरौकृतास्त्रौजितकाशिनौ ॥ उपेक्षितौतवब
लैर्नाशयेतांनिशामिमाम् ॥ २८ ॥ तयोःसंवदतोरेवंभीमकर्मामहाबलः ॥ आयाद्वृकोदरःशीघ्रंपुनरावर्त्यवाहिनीम् ॥ २९ ॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्विसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

वृकोदरमथायांतंदृष्ट्वातत्रजनार्दनः ॥ पुनरेवाब्रवीद्राजन्हर्षयन्निवपांडवम् ॥ ३० ॥ एषभीमोरणश्लाघीवृतःसोमकपांडवैः ॥ अभ्यवर्त्ततवेगेनद्रोणकर्णौम
॥ १७२ ॥ हारथौ ॥ ३१ ॥ एतेनसहितोयुध्यपंचालैश्चमहारथैः ॥ आश्वासनार्थंसैन्यानांसर्वेषांपांडुनंदन ॥ ३२ ॥ ततस्तौपुरुषव्याघ्रावुभौमाधवपांडवौ ॥ द्रोणकर्णौ ७
समासाद्यधिष्ठितौरणमूर्धनि ॥ ३३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततस्तत्पुनरावृत्तंयुधिष्ठिरबलंमहत् ॥ ततोद्रोणश्चकर्णश्चपरान्ममृदतुर्युधि ॥ ३४ ॥ ससंप्रहारस्तु
मुलोनिशिप्रत्यभवन्महान् ॥ यथासागरयोराजंश्चंद्रोदयविवृद्धयोः ॥ ३५ ॥ ततउत्सृज्यपाणिभ्यांप्रदीपांस्तववाहिनी ॥ युयुधेपांडवैःसार्धमुन्मत्तवदसंकु
ला ॥ ३६ ॥ रजसातमसाचैवसंवृतेभृशदारुणे ॥ केवलंनामगोत्रेणप्रायुध्यंतजयैषिणः ॥ ३७ ॥ अश्रूयंतहिनामानिश्राव्यमाणानिपार्थिवैः ॥ प्रहरद्भिर्महा
राजस्वयंवरइवाहवे ॥ ३८ ॥ निःशब्दमासीत्सहसापुनःशब्दोमहानभूत् ॥ क्रुद्धानांयुध्यमानानांजीयतांजयतामपि ॥ ३९ ॥ यत्रयत्रस्मदृश्यंतेप्रदीपाःकुरु
सत्तम ॥ तत्रतत्रस्मशूरास्तेनिपतंतिपतंगवत् ॥ ४० ॥ तथासंयुध्यमानानांविगाढासीन्महानिशा ॥ पांडवानांचराजेंद्रकौरवाणांचसर्वशः ॥ ४१ ॥ ॥ इति
श्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेसंकुलयुद्धेद्विसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ततः
कर्णोरणेदृष्ट्वापार्षतंपरवीरहा ॥ आजघानोरसिशरैर्दशभिर्मर्मभेदिभिः ॥ १ ॥ प्रतिविव्याधतंतूर्णंधृष्टद्युम्नोपिमारिष ॥ दशभिःसायकैर्हृष्टस्तिष्ठतिष्ठेतिचा
ब्रवीत् ॥ २ ॥ तावन्योन्यंशरैःसंख्येसंछाद्यसुमहारथैः ॥ पुनःपूर्णायतोत्सृष्टैर्विव्यधातेपरस्परम् ॥ ३ ॥ ततःपंचालमुख्यस्यधृष्टद्युम्नस्यसंयुगे ॥ सारथिंचतुर
श्चाश्वान्कर्णोविव्याधसायकैः ॥ ४ ॥ कार्मुकप्रवरंचापिप्रचिच्छेदशितैःशरैः ॥ सारथिंचास्यभल्लेनरथनीडादपातयत् ॥ ५ ॥ धृष्टद्युम्नस्तुविरथोहताश्वोहतसा
रथिः ॥ गृहीत्वापरिघंघोरंकर्णस्याश्वानपीपिषत् ॥ ६ ॥ विद्धश्चबहुभिस्तेनशरैराशीविषोपमैः ॥ ततोयुधिष्ठिरानीकंपद्भ्यामेवान्वपद्यत ॥ ७ ॥ आरुरोहरथंचा
पिसहदेवस्यमारिष ॥ प्रयातुकामःकर्णायवारितोधर्मसूनुना ॥ ८ ॥ कर्णस्तुसुमहातेजाःसिंहनादविमिश्रितम् ॥ धनुःशब्दंमहच्चक्रेदध्मौतारेणचांबुजम् ॥ ९ ॥ ॥ १७२ ॥
दृष्ट्वाविनिर्जितंयुद्धेपार्षतंतेमहारथाः ॥ अमर्षवशमापन्नाःपंचालाःसहसोमकाः ॥ १० ॥

ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ १२ ॥ आयस्तःप्रयत्नवान् ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ अतिभयात्तृणचलनमात्रेणापिकर्णंप्राप्तंमेनिरे ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

सूतपुत्रवधार्थायशस्त्राण्यादायसर्वशः ॥ प्रययुःकर्णमुद्दिश्यमृत्युंकृत्वानिवर्तनम् ॥ ११ ॥ कर्णस्यापिरथेवाहानन्यान्सूतोऽभ्ययोजयत् ॥ शंखवर्णान्महावेगा
न्सैंधवान्साधुवाहिनः ॥ १२ ॥ लब्धलक्षस्तुराधेयःपंचालानांमहारथान् ॥ अभ्यपीडयदायस्तःशरैर्मेघइवाचलम् ॥ १३ ॥ सापीड्यमानाकर्णेनपंचालानांमहा
चमूः ॥ संप्राद्रवत्सुसंत्रस्तासिंहेनेवार्दितामृगी ॥ १४ ॥ पतितास्तुरगेभ्यश्चगजेभ्यश्चमहीतले ॥ रथेभ्यश्चनरास्तूर्णमदृश्यंतततस्ततः ॥ १५ ॥ धावमानस्ययोध
स्यक्षुरप्रैःसमहाम्रधे ॥ बाहूचिच्छेदवैकर्णःशिरश्चैवसकुंडलम् ॥ १६ ॥ ऊरूचिच्छेदचान्यस्यगजस्थस्यविशांपते ॥ वाजिपृष्ठगतस्यापिभूमिष्ठस्यचमारिष ॥
॥ १७ ॥ नाज्ञासिषुर्धावमानाबहवश्चमहारथाः ॥ संछिन्नान्यात्मगात्राणिवाहनानिचसंयुगे ॥ १८ ॥ तेवध्यमानाःसमरेपंचालाःसृंजयैःसह ॥ तृणप्रस्पंदना
च्चापिसूतपुत्रंस्ममेनिरे ॥ १९ ॥ अपिस्वंसमरेयोधंधावमानंविचेतसम् ॥ कर्णमेवाभ्यमन्यंतततोभीताद्रवंतिते ॥ २० ॥ तान्यनीकानिभग्नानिद्रवमाणानि
भारत ॥ अभ्यद्रवद्द्रुतंकर्णःपृष्ठतोविकिरञ्छरान् ॥ २१ ॥ अवेक्षमाणास्त्वन्योन्यंसुसंमूढाविचेतसः ॥ नाशक्नुवन्नवस्थातुंकाल्यमानामहात्मना ॥ २२ ॥
कर्णेनाभ्याहताराजन्पंचालाःपरमेषुभिः ॥ द्रोणेनचदिशःसर्वावीक्षमाणाःप्रदुद्रुवुः ॥ २३ ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजास्वसैन्यंप्रेक्ष्यविद्रुतम् ॥ अपयानेमनःकृत्वा
फाल्गुनंवाक्यमब्रवीत् ॥ २४ ॥ पश्यकर्णंमहेष्वासंधनुष्पाणिमवस्थितम् ॥ निशीथेदारुणेकालेतपंतमिवभास्करम् ॥ २५ ॥ कर्णसायकनुन्नानांक्रोशतामेषनिः
स्वनः ॥ अनिशंश्रूयतेपार्थत्वद्बंधूनामनाथवत् ॥ २६ ॥ यथाविसृजतश्चास्यसंदधानस्यचाशुगान् ॥ पश्यामिनांतरंपार्थक्षपयिष्यतिनोध्रुवम् ॥ २७ ॥ यदत्रा
नंतरंकार्यंप्राप्तकालंचपश्यसि ॥ कर्णस्यवधसंयुक्तंतत्कुरुष्वधनंजय ॥ २८ ॥ एवमुक्तोमहाराजपार्थःकृष्णमथाब्रवीत् ॥ भीतःकुंतीसुतोराजाराधेयस्याद्य
विक्रमात् ॥ २९ ॥ एवंगतेप्राप्तकालंकर्णानीकेपुनःपुनः ॥ भवान्व्यवस्यतुक्षिप्रंद्रवतेहिवरूथिनी ॥ ३० ॥ द्रोणसायकनुन्नानांभग्नानांमधुसूदन ॥ कर्णे
नत्रास्यमानानामवस्थानंनविद्यते ॥ ३१ ॥ पश्यामिचतथाकर्णंविचरंतमभीतवत् ॥ द्रवमाणान्रथोदारान्किरंतंनिशितैःशरैः ॥ ३२ ॥ नैनंशक्ष्यामिसंसोढुंचरंतं
रणमूर्धनि ॥ प्रत्यक्षंवृष्णिशार्दूलपादस्पर्शमिवोरगः ॥ ३३ ॥

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १७३ ॥ सभवांस्तत्रयात्वाशुयत्रकर्णोमहारथः ॥ अहमेनंहनिष्यामिमांवैषमधुसूदन ॥ ३४ ॥ ॥ श्रीवासुदेवउवाच ॥ ॥ पश्यामिकर्णंकौंतेयदेवराजमिवाहवे ॥ वि ७
चरंतंनरव्याघ्रमतिमानुषविक्रमम् ॥ ३५ ॥ नैतस्यान्योस्तिसंग्रामेप्रत्युद्याताधनंजय ॥ ऋतेत्वांपुरुषव्याघ्रराक्षसाद्वाघटोत्कचात् ॥ ३६ ॥ नतुतावदहंमन्येप्राप्तका
लंतवानघ ॥ समागमंमहाबाहोसूतपुत्रेणसंयुगे ॥ ३७ ॥ दीप्यमानामहोल्केवतिष्ठत्यस्यहिवासवी ॥ त्वदर्थंहिमहाबाहोसूतपुत्रेणसंयुगे ॥ ३८ ॥ रक्ष्यतेशक्तिरेषा
हिरौद्रंरूपंविभर्तिच ॥ घटोत्कचस्तुराधेयंप्रत्युद्यातुमहाबलः ॥ ३९ ॥ सहिभीमेनबलिनाजातःसुरपराक्रमः ॥ तस्मिन्नस्त्राणिदिव्यानिराक्षसान्यासुराणिच ॥ ४० ॥
सततंचानुरक्तोवोहितैषीचघटोत्कचः ॥ विजेष्यतिरणेकर्णमितिमेनात्रसंशयः ॥ ४१ ॥ एवमुक्तोमहाबाहुःपार्थःपुष्करलोचनः ॥ आजुहावाथतद्रक्षस्तच्चासीत्प्रा
दुरग्रतः ॥ ४२ ॥ कवचीसशरःखड्गीसधन्वाचविशांपते ॥ अभिवाद्यततःकृष्णंपांडवंचधनंजयम् ॥ अब्रवीच्चतदाकृष्णमयमस्म्यनुशाधिमाम् ॥ ४३ ॥ ततस्तंमे
घसंकाशंदीप्तास्यंदीप्तकुंडलम् ॥ अभ्यभाषतहैडिंबिंदाशार्हःप्रहसन्निव ॥ ४४ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ घटोत्कचविजानीहियत्त्वांवक्ष्यामिपुत्रक ॥ प्रा
प्तोविक्रमकालोयंतवनान्यस्यकस्यचित् ॥ ४५ ॥ सभवान्मज्जमानानांबंधूनांत्वंप्लवोभव ॥ विविधानितवास्त्राणिसंतिमायाचराक्षसी ॥ ४६ ॥ पश्यकर्णेनहैडिंबे
पांडवानामनीकिनी ॥ काल्यमानायथागावःपालेनरणमूर्धनि ॥ ४७ ॥ एषकर्णोमहेष्वासोमतिमान्दृढविक्रमः ॥ पांडवानामनीकेषुनिहंतिक्षत्रियर्षभान् ॥ ४८ ॥
किरंतःशरवर्षाणिमहांतिदृढधन्विनः ॥ नशक्नुवंत्यवस्थातुंपीड्यमानाःशरार्चिषा ॥ ४९ ॥ निशीथेसूतपुत्रेणशरवर्षेणपीडिताः ॥ एतेद्रवंतिपंचालाःसिंहेनेवार्दिता
मृगाः ॥ ५० ॥ एतस्यैवंप्रवृद्धस्यसूतपुत्रस्यसंयुगे ॥ निषेद्धाविद्यतेनान्यस्त्वामृतेभीमविक्रम ॥ ५१ ॥ सत्वंकुरुमहाबाहोकर्मयुक्तमिहात्मनः ॥ मातुलानांपितॄ
णांचतेजसोस्त्रबलस्यच ॥ ५२ ॥ एतदर्थंहिहैडिंबेपुत्रानिच्छंतिमानवाः ॥ कथंनस्तारयेद्दुःखात्सत्वंतारयबांधवान् ॥ ५३ ॥ इच्छंतिपितरःपुत्रान्स्वार्थहेतोर्घटो
त्कच ॥ इहलोकात्परेलोकेतारयिष्यंतियेहिताः ॥ ५४ ॥ तवह्यत्रबलंभीमंमायाश्चतवदुस्तराः ॥ संग्रामेयुध्यमानस्यसततंभीमनंदन ॥ ५५ ॥ पांडवानांप्रभग्नानां ॥ १७३ ॥
कर्णेननिशिसायकैः ॥ मज्जतांधार्तराष्ट्रेषुभवपारंपरंतप ॥ ५६ ॥ रात्रौहिराक्षसाभूयोभवंत्यमितविक्रमाः ॥ बलवंतःसुदुर्धर्षाःशूराविक्रांतचारिणः ॥ ५७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जहिकर्णंमहेष्वासंनिशीथेमाययारणे ॥ पार्थाद्रोणंवधिष्यंतिधृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ ५८ ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥ केशवस्यवचःश्रुत्वाबीभत्सुरपिराक्षसम् ॥
अभ्यभाषतकौरव्यघटोत्कचमरिंदमम् ॥ ५९ ॥ घटोत्कचभवांश्चैवदीर्घबाहुश्चसात्यकिः ॥ मतौमेसर्वसैन्येषुभीमसेनश्चपांडवः ॥ ६० ॥ तद्भवान्यातुकर्णेनद्वैर
थंयुध्यतांनिशि ॥ सात्यकिःपृष्ठगोपस्तेभविष्यतिमहारथः ॥ ६१ ॥ जहिकर्णंरणेशूरंसात्वतेनसहायवान् ॥ यथेंद्रस्तारकंपूर्वंस्कंदेनसहजघ्निवान् ॥ ६२ ॥ घटो
त्कचउवाच ॥ ॥ अलमेवास्मिकर्णायद्रोणायालंचभारत ॥ अन्येषांक्षत्रियाणांचकृतास्त्राणांमहात्मनाम् ॥ ६३ ॥ अद्यदास्यामिसंग्रामंसूतपुत्रायतंनिशि ॥
यंजनाःसंप्रवक्ष्यंतियावद्भूमिर्धरिष्यति ॥ ६४ ॥ नचात्रशूरान्मोक्ष्यामिनभीतान्नकृतांजलीन् ॥ सर्वानेववधिष्यामिराक्षसंधर्ममास्थितः ॥ ६५ ॥ ॥संजयउ
वाच ॥ ॥ एवमुक्त्वामहाबाहुर्हैडिंबिःपरवीरहा ॥ अभ्ययात्तुमुलेकर्णंतवसैन्यंविभीषयन् ॥ ६६ ॥ तमापतंतंसंक्रुद्धंदीप्तास्यंदीप्तमूर्धजम् ॥ प्रहसन्पुरुषव्याघ्रः
प्रतिजग्राहसूतजः ॥ ६७ ॥ तयोःसमभवद्युद्धंकर्णराक्षसयोर्मृधे ॥ गर्जतोराजशार्दूलशक्रप्रह्लादयोरिव ॥ ६८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचव
धपर्वणिरात्रियुद्धेघटोत्कचप्रोत्साहनेत्रिसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥ दृष्ट्वाघटोत्कचंराजन्सूतपुत्रर
थंप्रति ॥ आयांतंतुतथायुक्तंजिघांसुंकर्णमाहवे ॥ १ ॥ अब्रवीत्तत्रपुत्रस्तेदुःशासनमिदंवचः ॥ एतद्रक्षोरणेतूर्णंदृष्ट्वाकर्णस्यविक्रमम् ॥ २ ॥ अभियातिद्रुतंक
र्णंतद्वारयमहारथम् ॥ वृतःसैन्येनमहतायाहियत्रमहाबलः ॥ ३ ॥ कर्णोवैकर्तनोयुद्धेराक्षसेनयुयुत्सति ॥ रक्षकर्णंरणेयत्तोवृतःसैन्येनमानद ॥ ४ ॥ माकर्णं
राक्षसोघोरःप्रमादान्नाशयिष्यति ॥ एतस्मिन्नंतरेराजन्जटासुरसुतोबली ॥ ५ ॥ दुर्योधनमुपागम्यप्राहप्रहरतांवरः ॥ दुर्योधनतवामित्रान्प्रख्यातान्युद्ध
दुर्मदान् ॥ ६ ॥ पांडवान्हंतुमिच्छामित्वयाज्ञप्तःसहानुगान् ॥ जटासुरोममपितारक्षसांग्रामणीःपुरा ॥ ७ ॥ प्रयुज्यकर्मरक्षोघ्नंक्षुद्रैःपार्थैर्निपातितः ॥ तस्या
पचितिमिच्छामिशत्रुशोणितपूजया ॥ शत्रुमांसैश्चराजेंद्रमामनुज्ञातुमर्हसि ॥ ८ ॥ तमब्रवीत्ततोराजाप्रीयमाणःपुनःपुनः ॥ द्रोणकर्णादिभिःसार्धंपर्याप्तोहंद्विष
द्वधे ॥ ९ ॥ तंतुगच्छमयाज्ञप्तोजहियुद्धेघटोत्कचम् ॥ राक्षसंक्रूरकर्माणंरक्षोमानुषसंभवम् ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पांडवानांहितंनित्यंहस्त्यश्वरथघातिनम् ॥ वैहायसगतंयुद्धेप्रेषयेर्यमसादनम् ॥ ११ ॥ तथेत्युक्त्वामहाकायःसमाहूयघटोत्कचम् ॥ जाटासुरिर्भैमसेनिंनानाशस्त्रै
॥ १७४ ॥ रवाकिरत् ॥ १२ ॥ अलंवुपंचकर्णंचकुरुसैन्यंचदुस्तरम् ॥ हैडिंबिःप्रममाथैकोमहावातोंबुदानिव ॥ १३ ॥ ततोमायावलंदृष्ट्वारक्षस्तूर्णमलंवुपः ॥ घटोत्कचंशर ७
व्रातैर्नानालिंगैःसमार्पयत् ॥ १४ ॥ विद्धाचवहुभिर्वाणैर्भैमसेनिंमहावलः ॥ व्यद्रावयच्छरव्रातैःपांडवानामनीकिनीं ॥ १५ ॥ तेनविद्राव्यमाणानिपांडुसै
न्यानिभारत ॥ निशीथेविप्रकीर्यंतेवातनुन्नाघनाइव ॥ १६ ॥ घटोत्कचशरैर्नुन्नातथैवतववाहिनी ॥ निशीथेप्राद्रवद्राजन्नुत्सृज्योल्काःसहस्रशः ॥ १७ ॥ अलंवु
षस्ततःक्रुद्धोभैमसेनिंमहामृधे ॥ आजघ्नेदशभिर्वाणैस्तोत्रैरिवमहाद्विपम् ॥ १८ ॥ तिलशस्तस्यसंवाहंसूतंसर्वायुधानिच ॥ घटोत्कचःप्रचिच्छेदप्रणदंश्चातिदा
रुणम् ॥ १९ ॥ ततःकर्णंशरव्रातैःकुरूनन्यान्सहस्रशः ॥ अलंवुषंचाभ्यवर्षन्मेघोमेरुमिवाचलम् ॥ २० ॥ ततःसंचुक्षुभेसैन्यंकुरूणांराक्षसार्दितम् ॥ उपर्यु
परिचान्योन्यंचतुरंगंममर्दह ॥ २१ ॥ जाटासुरिर्महाराजविरथोहतसारथिः ॥ घटोत्कचंरणेक्रुद्धोमुष्टिनाभ्यहनदृढम् ॥ २२ ॥ मुष्टिनाभ्याहतस्तेनप्रचचाल
घटोत्कचः ॥ क्षितिकंपेयथाशैलःसवृक्षस्तृणगुल्मवान् ॥ २३ ॥ ततःसपरिघाभेनद्विट्संघघ्नेनवाहुना ॥ जाटासुरिंभैमसेनिरवधीन्मुष्टिनाभृशम् ॥ २४ ॥ तंप्र
मथ्यततःक्रुद्धस्तूर्णंहैडिंबिराक्षिपत् ॥ दोर्भ्यामिंद्रध्वजाभाभ्यांनिष्पिपेषचभूतले ॥ २५ ॥ जाटासुरिर्मोक्षयित्वाआत्मानंचघटोत्कचात् ॥ पुनरुत्थायवेगेन
घटोत्कचमुपाद्रवत् ॥ २६ ॥ अलंवुषोपिविक्षिप्यसमुत्क्षिप्यचराक्षसम् ॥ घटोत्कचंरणेरोषान्निष्पिपेषचभूतले ॥ २७ ॥ तयोःसमभवद्युद्धंगर्जतोरतिकाय
योः ॥ घटोत्कचालंवुषयोस्तुमुलंलोमहर्षणम् ॥ २८ ॥ विशेषयंतावन्योन्यंमायाभिरतिमायिनौ ॥ युयुधातेमहावीर्याविंद्रवैरोचनाविव ॥ २९ ॥ पावकांवुनि
धीभूत्वापुनर्गरुडतक्षकौ ॥ पुनर्मेघमहावातौपुनर्वज्रमहाचलौ ॥ ३० ॥ पुनःकुंजरशार्दूलौपुनःस्वर्भानुभास्करौ ॥ एवंमायाशतसृजावन्योन्यवधकांक्षिणौ
॥ ३१ ॥ भृशंचित्रमयुध्येतामलंवुषघटोत्कचौ ॥ परिघैश्चगदाभिश्चप्रासमुद्गरपट्टिशैः ॥ ३२ ॥ मुसलैःपर्वताग्रैश्चतावन्योन्यंविजघ्नतुः ॥ हयाभ्यांचगजाभ्यां
चरथाभ्यांचपदातिभिः ॥ ३३ ॥ युयुधातेमहामायौराक्षसप्रवरौयुधि ॥ ततोघटोत्कचोराजन्नलंवुषवधेप्सया ॥ ३४ ॥ उत्पपातभृशंक्रुद्धःश्येनवन्निपपातच ॥ ॥ १७४ ॥
गृहीत्वाचमहाकायंराक्षसेंद्रमलंवुषम् ॥ ३५ ॥ उद्यम्यन्यवधीद्भूमौमयंविष्णुरिवाहवे ॥ ततोघटोत्कचःखड्गमुद्धृत्याद्भुतदर्शनम् ॥ ३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ निष्ठांनाशं ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुःसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७४ ॥ ॥ ७ ॥ यदिति ॥ १ ॥ २ ॥ वर्ष्मेतिपाठेशरीरं ॥ ३ ॥ निम्निनोदरः निम्निंनंपृष्ठवंशसंलग्नमशनहीनस्येवोदरंयस्येत्यर्थः ॥ ४ ॥ करालवान्उन्नतदंतचतुष्कः ॥ ५ ॥ ६ ॥ विकचश्चासावुद्वृद्धपिंडोद्दढांगःकोमूर्धायस्यसविकचो

रौद्रस्यकायाद्धिशिरोभीमंविकृतदर्शनम् ॥ स्फुरतस्तस्यसमरेनदतश्चातिभैरवम् ॥ ३७ ॥ निचकर्तमहाराजशत्रोरमितविक्रमः ॥ शिरस्तच्चापिसंगृह्यकेशेषुरु धिरोक्षितम् ॥ ३८ ॥ ययौघटोत्कचस्तूर्णंदुर्योधनरथंप्रति ॥ अभ्येत्यचमहाबाहुःस्मयमानःसराक्षसः ॥ ३९ ॥ शिरोरथेस्यनिक्षिप्यविकृताननमूर्धजम् ॥ प्राण दद्भैरवंनादंप्रावृषीवबलाहकः ॥ ४० ॥ अब्रवीच्चततोराजन्दुर्योधनमिदंवचः ॥ एषतेनिहतोबंधुस्त्वयादृष्टोऽस्यविक्रमः ॥ ४१ ॥ पुनर्द्रष्टासिकर्णस्यनिष्ठामेतां तथात्मनः ॥ स्वधर्ममर्थंकामंचत्रितयंयोभिवांछति ॥ ४२ ॥ रिक्तपाणिर्नपश्येतराजानंब्राह्मणंस्त्रियम् ॥ तिष्ठस्वतावत्सुप्रीतोयावत्कर्णंवधाम्यहम् ॥ ४३ ॥ एव मुक्त्वाततःप्रायात्कर्णंप्रतिनरेश्वर ॥ किरञ्छरगणांस्तीक्ष्णान्रुषितोरणमूर्धनि ॥ ४४ ॥ ततःसमभवद्युद्धंघोररूपंभयानकम् ॥ विस्मापनंमहाराजनरराक्षस योर्मृधे ॥ ४५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेअलंबुषवधेचतुःसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ यत्तद्वैकर्तनःकर्णोराक्षसश्चघटोत्कचः ॥ निशीथेसमसज्जेतांतद्युद्धमभवत्कथम् ॥ १ ॥ कीदृशंचाभवद्रूपंतस्यघोरस्यरक्षसः ॥ रथश्चकी दृशस्तस्यहयाःसर्वायुधानिच ॥ २ ॥ किंप्रमाणाहयास्तस्यरथकेतुर्धनुस्तथा ॥ कीदृशंवर्मचैवास्यशिरस्त्राणंचकीदृशम् ॥ ३ ॥ पृष्टस्त्वमेतदाचक्ष्वकुशलोह्यसि संजय ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ लोहिताक्षोमहाकायस्ताम्रास्योनिम्नितोदरः ॥ ४ ॥ ऊर्ध्वरोमाहरिश्मश्रुःशंकुकर्णोमहाहनुः ॥ आकर्णदारितास्यश्चतीक्ष्णदं ष्ट्रःकरालवान् ॥ ५ ॥ सुदीर्घताम्रजिह्वोष्ठोलंबभ्रूःस्थूलनासिकः ॥ नीलांगोलोहितग्रीवोगिरिवर्ष्माभयंकरः ॥ ६ ॥ महाकायोमहाबाहुर्महाशीर्षोमहाबलः ॥ वि कृतःपरुषस्पर्शोविकचोद्वृद्धपिंडकः ॥ ७ ॥ स्थूलस्फिग्गूढनाभिश्चशिथिलोपचयोमहान् ॥ तथैवहस्ताभरणीमहामायोंगदीतथा ॥ ८ ॥ उरसाधारयन्निष्कम ग्निमालांयथाचलः ॥ तस्यहेममयंचित्रंबहुरूपांगशोभितम् ॥ ९ ॥

द्वृद्धपिंडकः पाठांतरेविकटेविकृतेउद्वृद्धेदृढेपिंडिकेजंघोर्ध्वप्रदेशौयस्यसविकटोद्वृद्धपिंडिकः ॥ ७ ॥ स्थूलस्फिक् शिथिलोपचयः स्फिक्प्रदेशेएवशिथिलःश्लथउपचयोवृद्धिर्यस्य पाठांतरेशिखिलःशि खावानउपचयोललाटप्रांतोयस्येत्यर्थः अंगदीतिसाहचर्याद्धस्ताभरणीकटकमुद्रिकादिमान् ॥ ८ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १० ॥ ११ ॥ नल्वोहस्तचतुःशतं ॥ १२ ॥ १३ ॥ वालाःस्कंधवालाःकेसराणीतियावत् ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७॥ १८ ॥ किष्कुर्हस्तस्तन्मितापरीणाहोविस्तारोयस्य अरत्निर्निरष्टमांशःकरः॥

तोरणप्रतिमंशुभ्रंकिरीटंमूर्ध्न्यशोभत॥कुंडलेबालसूर्याभेमालांहेममयींशुभाम्॥ १० ॥ धारयन्विपुलंकांस्यंकवचंचमहाप्रभम्॥ किंकिणीशतनिर्घोषंरक्तध्व
जपताकिनम् ॥ ११ ॥ ऋक्षचर्मावनद्धांगंनल्वमात्रंमहारथम्॥ सर्वायुधवरोपेतमास्थितंध्वजमालिनम् ॥ १२ ॥ अष्टचक्रसमायुक्तंमेघगंभीरनिःस्वनम् ॥
मत्तमातंगसंकाशालोहिताक्षाविभीषणाः॥ १३ ॥ कामवर्णजवायुक्ताबलवंतःशतंहयाः ॥ वहंतोराक्षसंघोरंवालवंतोजितश्रमाः ॥ १४ ॥ विपुलाभिःसटाभि
स्तेक्षेपमाणामुहुर्मुहुः॥ राक्षसोस्यविरूपाक्षःसूतोदीप्तास्यकुंडलः॥ १५॥ रश्मिभिःसूर्यरश्म्याभैःसंजग्राहहयान्रणे॥ सतेनसहितस्तस्थावरुणेनयथारविः॥ १६॥
संसक्तइवचाभ्रेणयथाद्रिर्महतामहान् ॥ दिवस्पृक्सुमहान्केतुःस्यंदनेस्यसमुच्छ्रितः ॥ १७ ॥ रक्तोत्तमांगःक्रव्यादोगृध्रःपरमभीषणः ॥ वासवाशनिनिर्घो
षंदृढज्यमतिविक्षिपन् ॥ १८ ॥ व्यक्तंकिष्कुपरीणाहंद्वादशारत्निकामुर्कम् ॥ रथाक्षमात्रैरिषुभिःसर्वाःप्रच्छादयन्दिशः ॥ १९ ॥ तस्यांवीरापहारिण्यांनिशायां
कर्णमभ्ययात् ॥ तस्यविक्षिपतश्चापंरथेविष्टभ्यतिष्ठतः ॥ २० ॥ अश्रूयतधनुर्घोषोविस्फूर्जितमिवाशनेः ॥ तेनवित्रास्यमानानितवसैन्यानिभारत ॥ २१ ॥
समकंपंतसर्वाणिसिंधोरिवमहोर्मयः॥ तमापतंतंसंप्रेक्ष्यविरूपाक्षंविभीषणम् ॥ २२॥ उत्स्मयन्निवराधेयस्त्वरमाणोभ्यवारयत्॥ ततःकर्णोभ्ययादेनमस्यन्न
स्यंतमंतिकात् ॥ २३॥ मातंगइवमातंगंयूथर्षभमिवर्षभः ॥ ससंनिपातस्तुमुलस्तयोरासीद्विशांपते ॥ २४ ॥ कर्णराक्षसयोराजन्निंद्रशंबरयोरिव ॥ तौप्रगृ
ह्यमहावेगेधनुषीभीमनिःस्वने ॥ २५ ॥ प्राच्छादयेतामन्योन्यंतक्षमाणौमहेषुभिः ॥ ततःपूर्णायतोत्सृष्टैरिषुभिर्नतपर्वभिः ॥ २६ ॥ न्यवारयेतामन्योन्यंकांस्ये
निर्भिद्यवर्मणी॥ तौनखैरिवशार्दूलौदंतैरिवमहाद्विपौ॥ २७॥ रथशक्तिभिरन्योन्यंविशिखैश्चततक्षतुः ॥ संछिंदंतौचगात्राणिसंदधानौचसायकान् ॥ २८ ॥
दहंतौचशरोल्काभिर्दुष्प्रेक्ष्यौचबभूवतुः॥ तौतुविक्षतसर्वांगौरुधिरौघपरिप्लुतौ ॥ २९॥ विभ्राजेतांयथावारिस्रवंतौगैरिकाचलौ ॥ तौशराग्रविभिन्नांगौनिर्भिंदं
तौपरस्परम् ॥ ३० ॥ नाकंपयेतामन्योन्यंयतमानौमहाद्युती ॥ तत्प्रवृत्तंनिशायुद्धंचिरंसममिवाभवत् ॥ ३१ ॥

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७॥ रथशक्तिभिःरथाक्षमात्रैरितिप्रागुक्तैः रथाक्षतुल्यैरित्यर्थः रथःस्यंदनदेहयोरितिकोशाद्देहानुकूलशक्तिमद्भिरितिवा ॥ २८ ॥ २९ ॥
॥ ३० ॥ ३१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki·Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तस्यघटोत्कचस्य आसक्तमन्योन्यसंसक्तंयथास्यात्तथाशरानस्यतः आशक्तमितिपाठेयावच्छक्ति आर्षोचूप्रत्ययःसमासांतः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

प्राणयोर्दीव्यतोराजन्कर्णराक्षसयोर्मृधे ॥ तस्यसंदधतस्तीक्ष्णाञ्छरांश्चासक्तमस्यतः ॥ ३२ ॥ धनुर्घोषेणवित्रस्ताःस्वेपरेचतदाभवन् ॥ घटोत्कचंयदाकर्णो
विशेषयतिनोनृप ॥ ३३ ॥ ततःप्रादुष्करोद्दिव्यमस्त्रमस्त्रविदांवरः ॥ कर्णेनसंधितंदृष्ट्वादिव्यमस्त्रंघटोत्कचः ॥ ३४ ॥ प्रादुश्चक्रेमहामायांराक्षसींपांडुनंदनः ॥
शूलमुद्गरधारिण्याशैलपादपहस्तया ॥ ३५ ॥ रक्षसांघोररूपाणांमहत्यासेनयावृतः ॥ तमुद्यतमहाचापंदृष्ट्वातेव्यथितानृपाः ॥ ३६ ॥ भूतांतकमिवायांतंकाल
दंडोग्रधारिणम् ॥ घटोत्कचप्रयुक्तेनसिंहनादेनभीषिताः ॥ ३७ ॥ प्रसुस्रुवुर्गजामूत्रंविव्यधुश्चनराभृशम् ॥ ततोऽश्मवृष्टिरत्युग्रामहत्यासीत्समंततः ॥ ३८ ॥ अर्ध
रात्रेधिकवलैर्विमुक्तारक्षसांवलैः ॥ आयसानिचचक्राणिभुशुंड्यःशक्तितोमराः ॥ ३९ ॥ पतंत्यविरलाःशूलाःशतघ्न्यःपट्टिशास्तथा ॥ तदुग्रमतिरौद्रंचदृष्ट्वायु
द्धंनराधिप ॥ ४० ॥ पुत्राश्चतवयोधाश्चव्यथिताविप्रदुद्रुवुः ॥ तत्रैकोस्त्रबलश्लाघीकर्णोमानीनविव्यथे ॥ ४१ ॥ व्यधमच्चशरैर्मायांतांघटोत्कचनिर्मिताम् ॥ मा
यायांतुप्रहीणायाममर्षाच्चघटोत्कचः ॥ ४२ ॥ विससर्जशरान्घोरान्सूतपुत्रंतआविशन् ॥ ततस्तेरुधिराभ्यक्ताभित्त्वाकर्णंमहाहवे ॥ ४३ ॥ विविशुर्धरणीं
वाणाःसंक्रुद्धाइवपन्नगाः ॥ सूतपुत्रस्तुसंक्रुद्धोलघुहस्तःप्रतापवान् ॥ ४४ ॥ घटोत्कचमतिक्रम्यबिभेददशभिःशरैः ॥ घटोत्कचोविनिर्भिन्नःसूतपुत्रेणमर्म
सु ॥ ४५ ॥ चक्रंदिव्यंसहस्रारमगृह्णाद्व्यथितोभृशम् ॥ क्षुरांतंबालसूर्याभंमणिरत्नविभूषितम् ॥ ४६ ॥ चिक्षेपाधिरथेःक्रुद्धोभैमसेनिर्जिघांसया ॥ प्रविद्धमतिवे
गेनविक्षिप्तंकर्णसायकैः ॥ ४७ ॥ अभाग्यस्येवसंकल्पस्तन्मोघमपतद्भुवि ॥ घटोत्कचस्तुसंक्रुद्धोदृष्ट्वाचक्रंनिपातितम् ॥ ४८ ॥ कर्णंप्राच्छादयद्बाणैःस्वर्भानुरि
वभास्करम् ॥ सूतपुत्रस्त्वसंभ्रांतोरुद्रोपेंद्रेंद्रविक्रमः ॥ ४९ ॥ घटोत्कचरथंतूर्णंछादयामासपत्रिभिः ॥ घटोत्कचेनक्रुद्धेनगदाहेमांगदातदा ॥ ५० ॥ क्षिप्ताभ्राम्य
शरैःसापिकर्णेनाभ्यहतापतत् ॥ ततोंतरिक्षमुत्पत्यकालमेघइवोन्नदन् ॥ ५१ ॥ प्रववर्षमहाकायोद्रुमवर्षंनभस्तलात् ॥ ततोमायाविनंकर्णोभीमसेनसुतंदि
वि ॥ ५२ ॥ मार्गणैरभिविव्याधघनंसूर्यइवांशुभिः ॥ तस्यसर्वान्हयान्हत्वासंछिद्यशतधारथम् ॥ ५३ ॥ अभ्यवर्षच्छरैःकर्णःपर्जन्यइववृष्टिमान् ॥ नचास्यासी
दनिर्भिन्नंगात्रेद्व्यंगुलमंतरम् ॥ ५४ ॥ सोदृश्यतमुहूर्तेनश्वाविच्छलललितोयथा ॥ नहयान्नरथंतस्यनध्वजंनघटोत्कचम् ॥ ५५ ॥

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दृष्ट्वंतःस्मसमरेशरौघैरभिसंवृतम् ॥ सतुकर्णस्यतद्दिव्यमस्त्रमस्त्रेणशातयन् ॥ ५६ ॥ मायायुद्धेनमायावीसूतपुत्रमयोधयत् ॥ सोयोधयत्तदाकर्णमाययाला
॥ १७६ ॥ घवेनच ॥ ५७ ॥ अलक्ष्यमाणानिदिविशरजालानिचापतन् ॥ भैमसेनिर्महामायोमाययाकुरुसत्तम ॥ ५८ ॥ विचचारमहाकायोमोहयन्निवभारत ॥ सतु ७
कृत्वाविरूपाणिवदनान्यशुभानिच ॥ ५९ ॥ अग्रसत्सूतपुत्रस्यदिव्यान्यस्त्राणिमायया ॥ पुनश्चापिमहाकायःसंछिन्नःशतधारणे ॥ ६० ॥ गतसत्त्वोनिरुत्सा
हःपतितःखाद्व्यदृश्यत ॥ तंहतंमन्यमानाःस्मप्राणदन्कुरुपुंगवाः ॥ ६१ ॥ अथदेहैर्नवैरन्यैर्दिक्षुसर्वास्वदृश्यत ॥ पुनश्चापिमहाकायःशतशीर्षःशतोदरः ॥ ६२ ॥
व्यदृश्यतमहाबाहुर्मैनाकइवपर्वतः ॥ अंगुष्ठमात्रोभूत्वाचपुनरेवसराक्षसः ॥ ६३ ॥ सागरोर्मिरिवोद्धूतस्तिर्यगूर्ध्वमवर्तत ॥ वसुधांदारयित्वाचपुनरप्सुन्य
मज्जत ॥ ६४ ॥ अदृश्यततदातत्रपुनरुन्मज्जितोन्यतः ॥ सोवतीर्यपुनस्तस्थौरथेहेमपरिष्कृते ॥ ६५ ॥ क्षितिंखंचदिशश्चैवमाययाभ्येत्यदंशितः ॥ गत्वाकर्णर
थाभ्याशंव्यचरत्कुंडलाननः ॥ ६६ ॥ प्राहवाक्यमसंभ्रांतःसूतपुत्रंविशांपते ॥ तिष्ठेदानींक्वमेजीवन्सूतपुत्रगमिष्यसि ॥ ६७ ॥ युद्धश्रद्धामहंतेद्यविनेष्यामिर
णाजिरे ॥ इत्युक्त्वारोषताम्राक्षंरक्षःक्रूरपराक्रमम् ॥ ६८ ॥ उत्पपातांतरिक्षंचजहासचसुविस्तरम् ॥ कर्णमभ्यहनच्चैवगजेंद्रमिवकेसरी ॥ ६९ ॥ रथाक्षमात्रैरिषु
भिरभ्यवर्षद्घटोत्कचः ॥ रथिनामृषभंकर्णंधाराभिरिवतोयदः ॥ ७० ॥ शरवृष्टिंचतांकर्णोदूरात्प्राप्तामशातयत् ॥ दृष्ट्वाचविहतांमायांकर्णेनभरतर्षभ ॥ ७१ ॥ घ
टोत्कचस्ततोमायांससर्जांतर्हितःपुनः ॥ सोभवद्गिरिरत्युच्चःशिखरैस्तरुसंकटैः ॥ ७२ ॥ शूलप्रासासिमुसलजलप्रस्रवणोमहान् ॥ तमंजनचयप्रख्यंकर्णोदृ
ष्ट्वामहीधरम् ॥ ७३ ॥ प्रपातैरायुधान्युग्राण्युद्वहंतंनचुक्षुभे ॥ स्मयन्निवततःकर्णोदिव्यमस्त्रमुदैरयत् ॥ ७४ ॥ ततःसोस्त्रेणशैलेंद्रोविक्षिप्तोवैव्यनश्यत ॥ ततःस
तोयदोभूत्वानीलःसेंद्रायुधोदिवि ॥ ७५ ॥ अश्मवृष्टिभिरत्युग्रःसूतपुत्रमवाकिरत् ॥ अथसंधायवायव्यमस्त्रमस्त्रविदांवरः ॥ ७६ ॥ व्यधमत्कालमेघंतंकर्णो
वैकर्तनोवृषः ॥ समार्गणगणैःकर्णोदिशःप्रच्छाद्यसर्वशः ॥ ७७ ॥ जघानास्त्रंमहाराजघटोत्कचसमीरितम् ॥ ततःप्रहस्यसमरे भैमसेनिर्महाबलः ॥ ७८ ॥ प्रा
दुश्चक्रेमहामायांकर्णंप्रतिमहारथम् ॥ सदृष्ट्वापुनरायांतंरथेनरथिनांवरम् ॥ ७९ ॥ घटोत्कचमसंभ्रांतंराक्षसैर्बहुभिर्वृतम् ॥ सिंहशार्दूलसदृशैर्मत्तमातंगविक्र ॥ १७६ ॥
मैः ॥ ८० ॥ गजस्थैश्चरथस्थैश्चवाजिपृष्ठगतैस्तथा ॥ नानाशस्त्रधरैर्घोरैर्नानाकवचभूषणैः ॥ ८१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ उल्काभ्यांसर्जरसमिश्रोल्मुकाभ्यां ततोहिदीप्तस्यसर्जरसस्यकणाःसस्नेहत्वात्सार्चिषएवपतंतीतिप्रसिद्धं ॥ ९२ ॥ ९३ ॥

वृतंघटोत्कचंक्रूरैर्मरुद्भिरिववासवम् ॥ इक्ष्वाकर्णोमहेष्वासोयोधयामासराक्षसम् ॥ ८२ ॥ घटोत्कचस्ततःकर्णविद्धापंचभिराशुगैः ॥ ननादभैरवंनादंभीषय
न्सर्वपार्थिवान् ॥ ८३ ॥ भूयश्चांजलिकेनाथसमार्गणगणंमहत् ॥ कर्णहस्तस्थितंचापंचिच्छेदाशुघटोत्कचः ॥ ८४ ॥ अथान्यद्धनुरादायदृढंभारसहंमहत् ॥
विचकर्षबलात्कर्णइंद्रायुधमिवोच्छ्रितम् ॥ ८५ ॥ ततःकर्णोमहाराजप्रेषयामाससायकान् ॥ सुवर्णपुंखाञ्छत्रुघ्नान्खेचरान्राक्षसान्प्रति ॥ ८६ ॥ तद्बाणैर
र्दितंयूथंरक्षसांपीनवक्षसाम् ॥ सिंहेनेवार्दितंवन्यंगजानामाकुलंकुलम् ॥ ८७ ॥ विधम्यराक्षसान्बाणैःसाश्वसूतगजान्विभुः ॥ ददाहभगवान्वह्निर्भूतानीवयुगक्ष
ये ॥ ८८ ॥ सहत्वाराक्षसींसेनांशुशुभेसूतनंदनः ॥ पुरेवत्रिपुरंदग्ध्वादिविदेवोमहेश्वरः ॥ ८९ ॥ तेषुराजसहस्रेषुपांडवेयेषुमारिष ॥ नैनंनिरीक्षितुमपिकश्चि
च्छक्नोतिपार्थिव ॥ ९० ॥ ऋतेघटोत्कचाद्राजन्राक्षसेंद्रान्महाबलात् ॥ भीमवीर्यबलोपेतात्क्रुद्धाद्वैवस्वतादिव ॥ ९१ ॥ तस्यक्रुद्धस्यनेत्राभ्यांपावकःसमजाय
त ॥ महोल्काभ्यांयथाराजन्सार्चिषःस्नेहबिंदवः ॥ ९२ ॥ तलंतलेनसंहत्यसंदश्यदशनच्छदम् ॥ रथमास्थायचपुनर्माययानिर्मितंतदा ॥ ९३ ॥ युक्तंगजनिभै
र्वाहैःपिशाचवदनैःखरैः ॥ ससूतमब्रवीत्क्रुद्धःसूतपुत्रायमांवह ॥ ९४ ॥ सययौघोररूपेणरथेनरथिनांवरः ॥ द्वैरथंसूतपुत्रेणपुनरेवविशांपते ॥ ९५ ॥ सचिक्षे
पपुनःक्रुद्धःसूतपुत्रायराक्षसः ॥ अष्टचक्रांमहाघोरामशनिंरुद्रनिर्मिताम् ॥ ९६ ॥ द्वियोजनसमुत्सेधांयोजनायामविस्तराम् ॥ आयसींनिचितांशूलैःकदंबमि
वकेशरैः ॥ ९७ ॥ तामवप्लुत्यजग्राहकर्णोन्यस्यमहद्धनुः ॥ चिक्षेपचैनांतस्यैवस्यंदनात्सोवपुप्लुवे ॥ ९८ ॥ साश्वसूतध्वजंयानंभस्मकृत्वामहाप्रभा ॥ विवेशव
सुधांभित्वासुरास्तत्रविसिस्मियुः ॥ ९९ ॥ कर्णंतुसर्वभूतानिपूजयामासुरंजसा ॥ यदवप्लुत्यजग्राहदेवसृष्टांमहाशनिम् ॥ १०० ॥ एवंकृत्वारणेकर्णआरुरो
हरथंपुनः ॥ ततोमुमोचनाराचान्सूतपुत्रःपरंतपः ॥ १ ॥ अशक्यंकर्तुमन्येनसर्वभूतेषुमानद ॥ यदकार्षीत्तदाकर्णःसंग्रामेभीमदर्शने ॥ २ ॥ सहन्यमानोनारा
चैर्धाराभिरिवपर्वतः ॥ गंधर्वनगराकारःपुनरंतरधीयत ॥ ३ ॥ एवंसवैमहाकायोमाययालाघवेनच ॥ अस्त्राणितानिदिव्यानिजघानरिपुसूदनः ॥ ४ ॥ निह
न्यमानेष्वस्त्रेषुमाययातेनरक्षसा ॥ असंभ्रांतस्तदाकर्णस्तद्रक्षःप्रत्ययुध्यत ॥ १०५ ॥

॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ १०५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततःक्रुद्धोमहाराजभैमसेनिर्महाबलः ॥ चकारबहुधात्मानंभीषयाणोमहारथान् ॥ ६ ॥ ततोदिग्भ्यःसमापेतुःसिंहव्याघ्रतरक्षवः ॥ अग्निजिह्वाश्वभुजगाविह
॥ १७७ ॥ गाश्चाप्ययोमुखाः ॥ ७ ॥ सकीर्यमाणोविशिखैःकर्णचापच्युतैःशरैः ॥ नागराडिवदुष्प्रेक्ष्यस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ८ ॥ राक्षसाश्वपिशाचाश्वयातुधानास्तथैव ७
च ॥ शालावृकाश्चबहवोवृकाश्वविकृताननाः ॥ ९ ॥ तेकर्णंक्षपयिष्यंतःसर्वतःसमुपाद्रवन् ॥ अथैनंवाग्भिरुग्राभिस्त्रासयांचक्रिरेतदा ॥ ११० ॥ उद्यतैर्बहु
भिर्घोरैरायुधैःशोणितोक्षितैः ॥ तेषामनेकैरेकैकंकर्णोविव्याधसायकैः ॥ ११ ॥ प्रतिहत्यतुतांमायांदिव्येनास्त्रेणराक्षसीम् ॥ आजघानहयानस्यशरैःसंनतपर्व
भिः ॥ १२ ॥ तेभग्नाविक्षतांगाश्वभिन्नपृष्ठाश्वसायकैः ॥ वसुधामन्वपद्यंतपश्यतस्तस्यरक्षसः ॥ १३ ॥ सभग्नमायोहैडिंबिःकर्णंवैकर्तनंतदा ॥ एषतेविदधेमृ
त्युमित्युक्त्वांतरधीयत ॥ ११४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेकर्णघटोत्कचयुद्धेपंचसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७५ ॥
॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ तस्मिंस्तथावर्तमानेकर्णराक्षसयोर्मृधे ॥ अलायुधोराक्षसेंद्रोवीर्यवानभ्यवर्तत ॥ १ ॥ महत्यासेनयायुक्तोदुर्यो
धनमुपागमत् ॥ राक्षसानांविरूपाणांसहस्रैःपरिवारितः ॥ २ ॥ नानारूपधरैर्वीरैःपूर्ववैरमनुस्मरन् ॥ तस्यज्ञातिर्हिविक्रांतोब्राह्मणादोबकोहतः ॥ ३ ॥ किर्मी
रश्चमहातेजाहिडिंबश्वसखातदा ॥ सदीर्घकालाध्युषितंपूर्ववैरमनुस्मरन् ॥ ४ ॥ विज्ञायैतन्निशायुद्धंजिघांसुर्भीममाहवे ॥ समत्तइवमातंगःसंक्रुद्धइवचोर
गः ॥ ५ ॥ दुर्योधनमिदंवाक्यमब्रवीद्युद्धलालसः ॥ विदितंतेमहाराजयथाभीमेनराक्षसाः ॥ ६ ॥ हिडिंबबककिर्मीरानिहताममबांधवाः ॥ परामर्शश्वकन्यायाहि
डिंबायाःकृतःपुरा ॥ ७ ॥ किमन्यद्राक्षसानन्यानस्मांश्वपरिभूयह ॥ तमहंसगणंराजन्सवाजिरथकुंजरम् ॥ ८ ॥ हैडिंबिंचसहामात्यंहंतुमभ्यागतःस्वयम् ॥ अद्यकुं
तीसुतान्सर्वान्वासुदेवपुरोगमान् ॥ ९ ॥ हत्वासंभक्षयिष्यामिसर्वैरनुचरैःसह ॥ निवारयबलंसर्वंवयंयोत्स्यामपांडवान् ॥ १० ॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वाहृष्टोदुर्योध
नस्तदा ॥ प्रतिगृह्याब्रवीद्वाक्यंभ्रातृभिःपरिवारितः ॥ ११ ॥ त्वांपुरस्कृत्यसगणंवयंयोत्स्यामहेपरान् ॥ नहिवैरांतमनसःस्थास्यंतिममसैनिकाः ॥ १२ ॥ एव
मस्त्वितिराजानमुक्त्वाराक्षसपुंगवः ॥ अभ्ययात्त्वरितोभैमिंसहितःपुरुषादकैः ॥ १३ ॥ ॥ १७७ ॥

तस्मिंस्तथेतिस्पष्टार्थोऽध्यायः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दीप्यमानेनवपुषारथेनादित्यवर्चसा ॥ तादृशेनैवराजेंद्रयादृशेनघटोत्कचः ॥ १४ ॥ तस्याप्यतुलनिर्घोषोबहुतोरणचित्रितः ॥ ऋक्षचर्मावनद्धांगोनल्व मात्रोमहारथः ॥ १५ ॥ तस्यापितुरगाःशीघ्राहस्तिकायाःखरस्वनाः ॥ शतंयुक्तामहाकायामांसशोणितभोजनाः ॥ १६ ॥ तस्यापिरथनिर्घोषोमहामेघर वोपमः ॥ तस्यापिसुमहच्चापंदृढज्यंकनकोज्वलम् ॥ १७॥ तस्याप्यक्षसमाबाणारुक्मपुंखाःशिलाशिताः ॥ सोपिवीरोमहाबाहुर्यथैवसघटोत्कचः ॥ १८ ॥ तस्यापिगोमायुबलाभिगुप्तोबभूवकेतुर्ज्वलनार्कतुल्यः ॥ सचापिरूपेणघटोत्कचस्यश्रीमत्तमोव्याकुलदीपितास्यः ॥ १९ ॥ दीप्तांगदोदीप्तकिरीटमालीबद्ध स्रगुष्णीषनिबद्धखङ्गः ॥ गदीभुशुंडीमुसलीहलीचशरासनीवारणतुल्यवर्ष्मा ॥ २० ॥ रथेनतेनानलवर्चसातदाविद्रावयन्पांडववाहिनींताम् ॥ रराजसंख्येप रिवर्तमानोविद्युन्मालीमेघइवांतरिक्षे ॥ २१ ॥ तेचापिसर्वप्रवरानरेंद्रामहाबलावर्मिणश्चर्मिणश्च ॥ हर्षान्वितायुयुधुस्तस्यराजन्समंततःपांडवयोधवीराः ॥ ॥ २२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेअलायुधयुद्धेषट्सप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

संजयउवाच ॥ ॥ तमागतमभिप्रेक्ष्यभीमकर्माणमाहवे ॥ हर्षमाहारयांचक्रुःकुरवःसर्वएवते ॥ १ ॥ तथैवतवपुत्रास्तेदुर्योधनपुरोगमाः ॥ अप्लवाःप्लवमासाद्य तर्तुकामाइवार्णवम् ॥ २ ॥ पुनर्जातमिवात्मानंमन्वानाःपुरुषर्षभाः ॥ अलायुधंराक्षसेंद्रंस्वागतेनाभ्यपूजयन् ॥ ३ ॥ तस्मिंस्त्वमानुषेयुद्धेवर्तमानेमहाभये ॥ कर्णराक्षसयोर्नक्तंदारुणप्रतिदर्शने ॥ ४ ॥ उपप्रैक्षंतपंचालाःस्मयमानाःसराजकाः ॥ तथैवतावकाराजन्वीक्षमाणास्ततस्ततः ॥ ५ ॥ चुक्रुशुर्नेदमस्तीतिद्रो णद्रौणिकृपादयः ॥ तत्कर्मदृष्ट्वासंभ्रांताहैडिंबस्यरणाजिरे ॥ ६ ॥ सर्वमाविग्नमभवद्धाहाभूतमचेतनम् ॥ तवसैन्यंमहाराजनिराशंकर्णजीविते ॥ ७ ॥ दुर्यो धनस्तुसंप्रेक्ष्यकर्णमार्तिपरांगतम् ॥ अलायुधंराक्षसेंद्रंसमाहूयेदमब्रवीत् ॥ ८ ॥ एषवैकर्तनःकर्णोहैडिंबेनसमागतः ॥ कुरुतेकर्मसुमहद्यदस्यौपयिकंमृधे ॥ ॥ ९ ॥ पश्यैतान्पार्थिवान्शूरान्निहतान्भैमसेनिना ॥ नानाशस्त्रैरभिहतान्पादपानिवदंतिना ॥ १० ॥ तवैषभागःसमरेराजमध्येमयाकृतः ॥ तवैवानुमतेवीर तंविक्रम्यनिबर्हय ॥ ११ ॥ पुरावैकर्तनंकर्णमेषपापोघटोत्कचः ॥ मायाबलंसमाश्रित्यकर्पयत्यरिकर्शन ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

१३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

एवमुक्तःसराज्ञातुराक्षसोभीमविक्रमः ॥ तथेत्युक्त्वामहाबाहुर्घटोत्कचमुपाद्रवत् ॥ १३ ॥ ततःकर्णसमुत्सृज्यभैमसेनिरपिप्रभो ॥ प्रत्यमित्रमुपायांतंमर्द
॥ १७८॥ यामासमार्गणैः ॥ १४ ॥ तयोःसमभवद्युद्धंक्रुद्धयोराक्षसेंद्रयोः ॥ मत्तयोर्वासिताहेतोर्द्विपयोरिवकानने ॥ १५ ॥ रक्षसाविप्रमुक्तस्तुकर्णोपिरथिनांवरः ॥
अभ्यद्रवद्भीमसेनंरथेनादित्यवर्चसा ॥ १६ ॥ तमायांतमनादृत्यदृष्ट्वाग्रस्तंघटोत्कचम् ॥ अलायुधेनसमरेसिंहेनेवगवांपतिम् ॥ १७ ॥ रथेनादित्यवपुषाभीमःप्र
हरतांवरः ॥ किरञ्छरौघान्प्रययावलायुधरथंप्रति ॥ १८ ॥ तमायांतमभिप्रेक्ष्यसतदालायुधःप्रभो ॥ घटोत्कचंसमुत्सृज्यभीमसेनंसमाह्वयत् ॥ १९ ॥ तंभी
मःसहसाभ्येत्यराक्षसांतकरःप्रभो ॥ सगणंराक्षसेंद्रंतंशरवर्षैरवाकिरत् ॥ २० ॥ तथैवालायुधोराजन्शिलाधौतैरजिह्मगैः ॥ अभ्यवर्षतकौंतेयंपुनःपुनररिंद
म ॥ २१ ॥ तथातेराक्षसाःसर्वेभीमसेनमुपाद्रवन् ॥ नानाप्रहरणाभीमास्त्वत्सुतानांजयैषिणः ॥ २२ ॥ सताड्यमानोबहुभिर्भीमसेनोमहाबलः ॥ पंचभिःपं
चभिःसर्वांस्तानविध्यच्छितैःशरैः ॥ २३ ॥ तेवध्यमानाभीमेनराक्षसाःक्रूरबुद्धयः ॥ विनेदुस्तुमुलान्नादान्दुद्रुवुस्तेदिशोदश ॥ २४ ॥ तांस्त्रास्यमानान्भीमेन
दृष्ट्वारक्षोमहाबलम् ॥ अभिदुद्राववेगेनशरैश्चैनमवाकिरत् ॥ २५ ॥ तंभीमसेनःसमरेतीक्ष्णाग्रैरक्षिणोच्छरैः ॥ अलायुधस्तुतानस्तान्भीमेनविशिखान्रणे
॥ २६ ॥ चिच्छेदकांश्चित्समरेत्वरयाकांश्चिदग्रहीत् ॥ सतंदृष्ट्वाराक्षसेंद्रंभीमोभीमपराक्रमः ॥ २७ ॥ गदांचिक्षेपवेगेनवज्रपातोपमांतदा ॥ तामापतंतींवेगे
नगदांज्वालाकुलांततः ॥ २८ ॥ गदयाताडयामाससागदाभीममाव्रजत् ॥ सराक्षसेंद्रंकौंतेयःशरवर्षैरवाकिरत् ॥ २९ ॥ तानप्यस्याकरोन्मोघान्राक्षसोनि
शितैःशरैः ॥ तेचापिराक्षसाःसर्वेरजन्यांभीमरूपिणः ॥ ३० ॥ शासनाद्राक्षसेंद्रस्यनिजघ्नुरथकुंजरान् ॥ पंचालाःसृंजयाश्चैववाजिनःपरमद्विपाः ॥ ३१ ॥
नशांतिंलेभिरेतत्रराक्षसैर्भृशपीडिताः ॥ तंतुदृष्ट्वामहाघोरंवर्तमानंमहाहवम् ॥ ३२ ॥ अब्रवीत्पुंडरीकाक्षोधनंजयमिदंवचः ॥ पश्यभीमंमहाबाहुंराक्षसेंद्रवशं
गतम् ॥ ३३ ॥ पदमस्यानुगच्छत्वंमाविचारयपांडव ॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचयुधामन्यूत्तमौजसौ ॥ ३४ ॥ सहितौद्रौपदेयाश्चकर्णयांतुमहारथाः ॥ नकुलःसहदेव
श्चयुयुधानश्चवीर्यवान् ॥ ३५ ॥ इतरान्राक्षसान्घ्नंतुशासनात्तवपांडव ॥ त्वमपीमांमहाबाहोचमूंद्रोणपुरस्कृताम् ॥ ३६ ॥ वारयस्वनरव्याघ्रमहद्धिभयमाग ॥ १७८॥
तम् ॥ एवमुक्तेतुकृष्णेनयथोद्दिष्टामहारथाः ॥ ३७ ॥ जग्मुर्वैकर्तनंकर्णंराक्षसांश्चैवतान्रणे ॥ अथपूर्णायतोत्सृष्टैःशरैराशीविषोपमैः ॥ ३८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७७ ॥ ॥७॥ ॥७॥

धनुश्चिच्छेदभीमस्यराक्षसेंद्रःप्रतापवान् ॥ हयांश्चास्यशितैर्बाणैःसारथिंचमहाबलः ॥ ३९ ॥ जघानमिषतःसंख्येभीमसेनस्यराक्षसः ॥ सोवतीर्यरथोपस्था
द्धताश्वोहतसारथिः ॥ ४० ॥ तस्मैगुर्वींगदांघोरांविनदन्नुत्ससर्जह ॥ ततस्तांभीमनिर्घोषामापतंतींमहागदाम् ॥ ४१ ॥ गदयाराक्षसोघोरोनिजघाननदच ॥
तद्दृष्ट्वाराक्षसेंद्रस्यघोरंकर्मभयावहम् ॥ ४२ ॥ भीमसेनःप्रहृष्टात्मागदामाशुपरामृशत् ॥ तयोःसमभवद्युद्धंतुमुलंनररक्षसोः ॥ ४३ ॥ गदानिपातसंह्रादैर्भुवंकंप
यतोर्भृशम् ॥ गदाविमुक्तौतौभूयःसमासाद्येतरेतरम् ॥ ४४ ॥ मुष्टिभिर्वज्रसंह्रादैरन्योन्यमभिजघ्नतुः ॥ रथचक्रैर्युगैरक्षैरधिष्ठानैरुपस्करैः ॥ ४५ ॥ यथासन्नमु
पादायनिजघ्नतुरमर्षणौ ॥ तौविक्षरंतौरुधिरंसमासाद्येतरेतरम् ॥ ४६ ॥ मत्ताविवमहानागौचकृषातेपुनःपुनः ॥ तदपश्यद्धृषीकेशःपांडवानांहितेरतः ॥ ४७ ॥ स
भीमसेनरक्षार्थंहैडिंबिंपर्यचोदयत् ॥ ४८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेअलायुधयुद्धेसप्तसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः
॥ १७७ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ संदृश्यसमरेभीमंरक्षसाग्रस्तमंतिकात् ॥ वासुदेवोब्रवीद्राजन्घटोत्कचमिदंवचः ॥ १ ॥ पश्यभीमंम
हाबाहोरक्षसाग्रस्तमाहवे ॥ पश्यतांसर्वसैन्यानांतवचैवमहाद्युते ॥ २ ॥ सकर्णंत्वंसमुत्सृज्यराक्षसेंद्रमलायुधम् ॥ जहिक्षिप्रंमहाबाहोपश्चात्कर्णंवधिष्यसि
॥ ३ ॥ सवार्ष्णेयवचःश्रुत्वाकर्णमुत्सृज्यवीर्यवान् ॥ युयुधेराक्षसेंद्रेणबकभ्रात्राघटोत्कचः ॥ ४ ॥ तयोःसुतुमुलंयुद्धंबभूवनिशिरक्षसोः ॥ अलायुधस्यचै
वोग्रंहैडिंबेश्चापिभारत ॥ ५ ॥ अलायुधस्ययोधांश्चराक्षसान्भीमदर्शनान् ॥ वेगेनापततःशूरान्प्रगृहीतशरासनान् ॥ ६ ॥ आत्तायुधःसुसंक्रुद्धोयुयुधानोम
हारथः ॥ नकुलःसहदेवश्चचिच्छिदुर्निशितैःशरैः ॥ ७ ॥ सर्वांश्चसमरेराजन्किरीटीक्षत्रियर्षभान् ॥ परिचिक्षेपबीभत्सुःसर्वतःप्रकिरञ्छरान् ॥ ८ ॥ कर्णश्चस
मरेराजन्व्यद्रावयतपार्थिवान् ॥ धृष्टद्युम्नशिखंड्यादीन्पंचालानांमहारथान् ॥ ९ ॥ तान्वध्यमानान्दृष्ट्वाथभीमोभीमपराक्रमः ॥ अभ्ययात्त्वरितःकर्णंविशिखा
न्प्रकिरन्रणे ॥ १० ॥ ततस्तेप्याययुर्हत्वाराक्षसान्यत्रसूतजः ॥ नकुलःसहदेवश्चसात्यकिश्चमहारथः ॥ ११ ॥ तेकर्णंयोधयामासुःपंचालाद्रोणमेवतु ॥ अलायु
धस्तुसंक्रुद्धोघटोत्कचमरिंदमम् ॥ परिघेणातिकायेनताडयामासमूर्धनि ॥ १२ ॥

संदृश्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ हरींद्रयोःसिंहमुख्ययोः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

सतुतेनप्रहारेणभैमसेनिर्महाबलः॥ ईषन्मूर्छितमात्मानमस्तंभयतवीर्यवान्॥ १३॥ ततोदीप्ताग्निसंकाशांशतघंटामलंकृताम्॥ चिक्षेपतस्मैसमरेगदांकांचनभू

 षिताम्॥ १४॥ साहयांश्चरथंचास्यसारथिंचमहास्वना॥ चूर्णयामासवेगेनविसृष्टाभीमकर्मणा॥ १५॥ सभग्नहयचक्राक्षाद्विशीर्णध्वजकूबरात्॥ उत्पपातर

थात्तूर्णमायामास्थायराक्षसीम्॥ १६॥ ससमास्थायमायांतुववर्षरुधिरंबहु॥ विद्युद्विभ्राजितंचासीत्तुमुलाभ्राकुलंनभः॥ १७॥ ततोवज्रनिपाताश्चसाश

निस्तनयित्नवः॥ महांश्चटचटाशब्दस्तत्रासीच्चमहाहवे॥ १८॥ तांप्रेक्ष्यमहतींमायांराक्षसोराक्षसस्यच॥ ऊर्ध्वमुत्पत्यहैडिंबिस्तांमायांमाययावधीत्॥ १९॥

सोभिवीक्ष्यहतांमायांमायावीमाययैवहि॥ अश्मवर्षंसुतुमुलंविससर्जघटोत्कचे॥ २०॥ अश्मवर्षंसतंघोरंशरवर्षेणवीर्यवान्॥ दिक्षुविध्वंसयामासतद

द्भुतमिवाभवत्॥ २१॥ ततोनानाप्रहरणैरन्योन्यमभिवर्षताम्॥ आयसैःपरिघैःशूलैर्गदामुसलमुद्गरैः॥ २२॥ पिनाकैःकरवालैश्चतोमरप्रासकंपनैः॥ नाराचै

र्निशितैर्भल्लैःशरैश्चक्रैःपरश्वधैः॥ अयोगुडैर्भिंदिपालैर्गोशीर्षोलूखलैरपि॥ २३॥ उत्पाटितैर्महाशाखैर्विविधैर्जगतीरुहैः॥ शमीपीलुकदंबैश्चचंपकैश्चैवभा

रत॥ २४॥ इंगुदैर्बदरीभिश्चकोविदारैश्चपुष्पितैः॥ पलाशैश्चारिमेदैश्चप्लक्षन्यग्रोधपिप्पलैः॥ २५॥ महद्भिःसमरेतस्मिन्नन्योन्यमभिजघ्नतुः॥ विपुलैःपर्व

ताग्रैश्चनानाधातुभिराचितैः॥ २६॥ तेषांशब्दोमहानासीद्वज्राणांभिद्यतामिव॥ युद्धंसमभवद्घोरंभैम्यलायुधयोर्नृप॥ २७॥ हरींद्रयोर्यथाराजन्वालिसुग्री

वयोःपुरा॥ तौयुद्धाविविधैर्घोरैरायुधैर्विशिखैस्तथा॥ प्रगृह्यचशितौखड्गावन्योन्यमभिपेततुः॥ २८॥ तावन्योन्यमभिद्रुत्यकेशेषुसुमहाबलौ॥ भुजाभ्यांप

र्यगृह्णीतांमहाकायौमहाबलौ॥ २९॥ तौस्विन्नगात्रौप्रस्वेदंसुस्रुवातेजनाधिप॥ रुधिरंचमहाकायावतिवृष्टाविवांबुदौ॥ ३०॥ अथाभिपत्यवेगेनसमुद्भ्राम्य

चराक्षसम्॥ बलेनाक्षिप्यहैडिंबिश्चकर्तास्यशिरोमहत्॥ ३१॥ सोपहृत्यशिरस्तस्यकुंडलाभ्यांविभूषितम्॥ तदासुतुमुलंनादंननादसुमहाबलः॥ ३२॥ हतंदृष्ट्वा

महाकायंबकज्ञातिमरिंदमम्॥ पंचालाःपांडवाश्चैवसिंहनादान्विनेदिरे॥ ३३॥ ततोभेरीसहस्राणिशंखानामयुतानिच॥ अवादयन्पांडवेयाराक्षसेनिहतेयु

धि॥ ३४॥ अतीवसानिशातेषांबभूवविजयावहा॥ विद्योतमानाविबभौसमंताद्दीपमालिनी॥ ३५॥ अलायुधस्यतुशिरोभैमसेनिर्महाबलः॥ दुर्योधनस्य

प्रमुखेचिक्षेपगतचेतसः॥ ३६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ निहत्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥४॥५ ॥६॥७ ॥

अथदुर्योधनोराजादृष्ट्वाहतमलायुधम् ॥ बभूवपरमोद्विग्नःसहसैन्येनभारत ॥ ३७ ॥ तेनह्यस्यप्रतिज्ञातंभीमसेनमहंयुधि ॥ हंतेतिस्वयमागम्यस्मरतावैरमुत्त
मम् ॥ ३८ ॥ ध्रुवंसतेनहंतव्यइत्यमन्यतपार्थिवः ॥ जीवितंचिरकालंहिभ्रातॄणांचाप्यमन्यत ॥ ३९ ॥ सतंदृष्ट्वाविनिहतंभीमसेनात्मजेनवै ॥ प्रतिज्ञांभीमसेनस्य
पूर्णामेवाभ्यमन्यत ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेअलायुधवधेअष्टसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७८ ॥ ॥ ७ ॥
॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ निहत्यालायुधंरक्षःप्रहृष्टात्माघटोत्कचः ॥ ननादविविधान्नादान्वाहिन्याःप्रमुखेतव ॥ १ ॥ तस्यतंतुमुलंशब्दंश्रुत्वाकुंजरकं
पनम् ॥ तावकानांमहाराजभयमासीत्सुदारुणम् ॥ २ ॥ अलायुधविषक्तंतुभैमसेनिंमहाबलम् ॥ दृष्ट्वाकर्णोमहाबाहुःपंचालान्समुपाद्रवत् ॥ ३ ॥ दशभिर्दश
भिर्बाणैर्धृष्टद्युम्नशिखंडिनौ ॥ दृढैःपूर्णायतोत्सृष्टैर्बिभेदनतपर्वभिः ॥ ४ ॥ ततःपरमनाराचैर्युधामन्यूत्तमौजसौ ॥ सात्यकिंचरथोदारंकंपयामासमार्गणैः ॥
॥ ५ ॥ तेषामप्यस्यतांसंख्येसर्वेषांसव्यदक्षिणम् ॥ मंडलान्येवचापानिव्यदृश्यंतजनाधिप ॥ ६ ॥ तेषांज्यातलनिर्घोषोरथनेमिस्वनश्चह ॥ मेघानामिवघर्मांते
बभूवतुमुलोनिशि ॥ ७ ॥ ज्यानेमिघोषस्तनयित्नुमान्वैधनुस्तडिन्मंडलकेतुशृंगः ॥ शरौघवर्षाकुलवृष्टिमांश्चसंग्राममेघःसबभूवराजन् ॥ ८ ॥ तदद्भुतंशैलइवा
प्रकंपोवर्षंमहाशैलसमानसारः ॥ विध्वंसयामासरणेनरेंद्रवैकर्तनःशत्रुगणावमर्दी ॥ ९ ॥ ततोतुलैर्वज्रनिपातकल्पैःशितैःशरैःकांचनचित्रपुंखैः ॥ शत्रून्व्यपो
हत्समरेमहात्मावैकर्तनःपुत्रहितेरतस्ते ॥ १० ॥ संछिन्नभिन्नध्वजिनश्चकेचित्केचिच्छरैरर्दितभिन्नदेहाः ॥ केचिद्विसूताविहयाश्चकेचिद्वैकर्तनेनाशुकृताबभू
वुः ॥ ११ ॥ अविंदमानास्त्वथशर्मसंख्येयौधिष्ठिरंतेबलमभ्यपद्यन् ॥ तान्प्रेक्ष्यभग्नान्विमुखीकृतांश्चघटोत्कचोरोषमतीवचक्रे ॥ १२ ॥ आस्थायतंकांचनरत्नचि
त्रंरथोत्तमंसिंहवत्संननाद ॥ वैकर्तनंकर्णमुपेत्यचापिविव्याधवज्रप्रतिमैःपृषत्कैः ॥ १३ ॥ तौकर्णिनाराचशिलीमुखैश्चनालीकदंडासनवत्सदंतैः ॥ वराहकर्णैः
सविपाठशृंगैःक्षुरप्रवर्षैश्चविनेदतुःखम् ॥ १४ ॥ तद्बाणधारावृतमंतरिक्षंतिर्यग्गताभिःसमरेरराज ॥ सुवर्णपुंखज्वलितप्रभाभिर्विचित्रपुष्पाभिरिवप्रजाभिः
॥ १५ ॥ समाहितावप्रतिमप्रभावावन्योन्यमाजघ्नतुरुत्तमास्त्रैः ॥ तयोर्हिवीरोत्तमयोर्नकश्चिद्ददर्शतस्मिन्समरेविशेषम् ॥ १६ ॥

केतुशृंगंध्वजशिखरं शृंगंप्रभुत्वेशिखरेइतिमेदिनी ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ तिर्यग्गताभिरिषुपंक्तिभिरितिशेषः ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अतीवतच्चित्रमतुल्यरूपंवभूवयुद्धंरविभिमसून्वोः ॥ समाकुलंशस्त्रनिपातघोरंदिवीवराह्नंशुमतोःप्रमत्तम् ॥ १७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥घटोत्कचंयदाक
र्णोनविशेषयतेनृप॥ततःप्रादुश्चकारोग्रमस्त्रमस्त्रविदांवरः॥ १८॥तेनास्त्रेणावधीत्तस्यरथंसहयसारथिम्॥ विरथश्चापिहैडिंविःक्षिप्रमंतरधीयत॥ १९॥ ॥धृ
तराष्ट्रउवाच॥ ॥तस्मिन्नंतर्हितेतूर्णंकूटयोधिनिराक्षसे॥मामकैःप्रतिपन्नंयत्तन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ २० ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥अंतर्हितंराक्षसेंद्रंविदित्वासं
प्राक्रोशन्कुरवःसर्वएव॥कथंनायंराक्षसःकूटयोधीहन्यात्कर्णंसमरेदृश्यमानः॥२१॥ततःकर्णोलघुचित्रास्त्रयोधीसर्वादिशःप्रावृणोद्बाणजालैः॥नवैकिंचित्पा
पतत्तत्रभूतंतमोभूतेसायकैरंतरिक्षे॥ २२ ॥ नैवाददानोनचसंदधानोनचेषुधीःस्पृश्यमानःकराग्रैः ॥ अदृश्यद्वैलाघवात्सूतपुत्रःसर्वंबाणैश्छादयानोऽतरिक्षम्
॥ २३ ॥ ततोमायांदारुणामंतरिक्षेघोरांभीमांविहितांराक्षसेन॥अपश्यामलोहिताभ्रप्रकाशांदेदीप्यंतीमग्निशिखामिवोग्राम्॥ २४ ॥ततस्तस्यांविद्युतःप्रादुरा
सन्नुल्काश्चापिज्वलिताःकौरवेंद्र॥ घोषश्चास्याःप्रादुरासीत्सुघोरःसहस्रशोनदतांदुंदुभीनाम् ॥ २५ ॥ ततःशराःप्रापतन्रुक्मपुंखाःशक्त्यृष्टिप्रासमुसलान्यायु
धानि॥परश्वधास्तैलधौताश्चखड्गाःप्रदीप्ताग्रास्तोमराःपट्टिशाश्च॥२६॥मयूखिनःपरिघालोहबद्धागदाश्चित्राःशितधाराश्चशूलाः॥गुर्व्योगदाहेमपट्टावनद्धाःश
तघ्न्यश्चप्रादुरासन्समंतात्॥ २७॥ महाशिलाश्चापतंस्तत्रतत्रसहस्रशःसाशनयश्चवज्राः॥ चक्राणिचानेकशतक्षुराणिप्रादुर्बभूवुर्ज्वलनप्रभाणि॥ २८॥ तांश
क्तिपाषाणपरश्वधानांप्रासासिवज्राशनिमुद्गराणाम्॥वृष्टिंविशालांज्वलितांपतंतींकर्णःशरौघैर्नशशाकहंतुम्॥२९॥शराहतानांपततांहयानांवज्राहतानांचत
थागजानाम्॥शिलाहतानांचमहारथानांमहान्निनादःपततांबभूव॥३०॥सुभीमनानाविधशस्त्रपातैर्घटोत्कचेनाभिहतंसमंतात्॥दौर्योधनंवैबलमार्तरूपमा
वर्तमानंददृशेभ्रमत्तत्॥ ३१ ॥ हाहाकृतंसंपरिवर्तमानंसंलीयमानंचविषण्णरूपम् ॥ तेत्वार्यभावात्पुरुषप्रवीराःपराङ्मुखानोबभूवुस्तदानीम् ॥ ३२ ॥ तांरा
क्षसींभीमरूपांसुघोरांवृष्टिंमहाशस्त्रमयींपतंतीम् ॥ दृष्ट्वाबलौघांश्चनिपात्यमानान्महद्भयंतवपुत्रान्विवेश ॥ ३३ ॥ शिवाश्चवैश्वानरदीप्तजिह्वाःसुभीमनादाः
शतशोनदंतीः॥ रक्षोगणान्नर्दतश्चापिवीक्ष्यनरेंद्रयोधाव्यथिताबभूवुः॥ ३४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ उरसाहार्दबलेन ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

तेदीप्तजिह्वानलतीक्ष्णदंष्ट्राविभीषणाःशैलनिकाशकायाः ॥ नभोगताःशक्तिविषक्तहस्तामेघाव्यमुंचन्निवदृष्टिमुग्राम् ॥ ३५ ॥ तैराहतास्तेशरशक्तिशूलैर्गदा
भिरुग्रैःपरिघैश्चदीप्तैः ॥ वज्रैःपिनाकैरशनिप्रहारैःशतघ्निचक्रैर्मथिताश्चपेतुः ॥ ३६ ॥ शूलाभुशुंड्योश्मगुडाःशतघ्न्यःस्थूलाश्चकार्ष्णायसपट्टनद्धाः ॥ तेऽवाकि
रंस्तवपुत्रस्यसैन्यंततोरौद्रंकश्मलंप्रादुरासीत् ॥ ३७ ॥ विकीर्णांत्राविहतैरुत्तमांगैःसंभग्नांगाःशिश्यिरेतत्रशूराः ॥ छिन्नाहयाःकुंजराश्चापिभग्नाःसंचूर्णिता
श्चैवरथाःशिलाभिः ॥ ३८ ॥ एवंमहच्छस्त्रवर्षंसृजंतस्तेयातुधानाभुविघोररूपाः ॥ मायाःसृष्टास्तत्रघटोत्कचेननामुंचन्वैयाचमानंनभीतम् ॥ ३९ ॥ तस्मिन्
घोरेकुरुवीरावमर्देकालोत्सृष्टेक्षत्रियाणामभावे ॥ तेवैभग्नाःसहसाव्यद्रवंतप्राक्रोशंतःकौरवाःसर्वएव ॥ ४० ॥ पलायध्वंकुरवोनैतदस्तिसेंद्रादेवाघ्नंतिनःपांड
वार्थे ॥ तथातेषांमज्जतांभारतानांतस्मिन्द्वीपःसूतपुत्रोबभूव ॥ ४१ ॥ तस्मिन्संक्रंदेतुमुलेवर्तमानेसैन्येभग्नेलीयमानेकुरूणाम् ॥ अनीकानांप्रविभागेप्र
काशेनाज्ञायंतेकुरवोनेतरेच ॥ ४२ ॥ निर्मर्यादेविद्रवेघोररूपेसर्वादिशःप्रेक्षमाणाःस्मशून्याः ॥ तांशस्त्रवृष्टिमुरसागाहमानंकर्णंस्मैकंतत्रराजन्नपश्यन् ॥ ४३ ॥
ततोबाणैराववणोदंतरिक्षंदिव्यांमायांयोधयन्राक्षसस्य ॥ ह्रीमान्कुर्वन्दुष्करंचार्यकर्मनैवामुह्यत्संयुगेसूतपुत्रः ॥ ४४ ॥ ततोभीताःसमुदैक्षंतकर्णंराजन्सर्वे
सैंधवावाह्लिकाश्च ॥ असंमोहंपूजयंतोऽस्यसंख्येसंपश्यंतोविजयंराक्षसस्य ॥ ४५ ॥ तेनोत्सृष्टाचक्रयुक्ताशतघ्नीसमंसर्वांश्चतुरोश्वान्जघान ॥ तेजानुभिर्ज
गतीमन्वपद्यन्गतासवोनिर्दशनाक्षिजिह्वाः ॥ ४६ ॥ ततोहताश्वादवरुह्ययानादंतर्मनाःकुरुषुप्राद्रवत्सु ॥ दिव्येचास्त्रेमाययावध्यमानेनैवामुह्यच्चिंतयन्प्राप्त
कालम् ॥ ४७ ॥ ततोब्रुवन्कुरवःसर्वएवकर्णंदृष्ट्वाघोररूपांचमायाम् ॥ शक्त्यारक्षोजहिकर्णाद्यतूर्णंनश्यंत्येतेकुरवोधार्तराष्ट्राः ॥ ४८ ॥ करिष्यतःकिंचनोभीम
पार्थौतपंतमेनंजहिपापंनिशीथे ॥ योनःसंग्रामाद्घोररूपाद्विमुंचेत्सनःपार्थान्सबलान्योधयेत ॥ ४९ ॥ तस्मादेनंराक्षसंघोररूपंशक्त्याजहित्वंदत्तयावासवेन ॥
माकौरवाःसर्वएवेंद्रकल्पारात्रियुद्धेकर्णनेशुःसयोधाः ॥ ५० ॥ सवध्यमानोरक्षसावैनिशीथेदृष्ट्वाराजंस्त्रास्यमानंबलंच ॥ महच्छ्रुत्वानिनदंकौरवाणांमतिंदध्रे
शक्तिमोक्षायकर्णः ॥ ५१ ॥ सवैक्रुद्धःसिंहइवात्यमर्षीनामर्षयन्प्रतिघातंरणेसौ ॥ शक्तिंश्रेष्ठांवैजयंतीमसह्यांसमाददेतस्यवधंचिकीर्षन् ॥ ५२ ॥ यासौराज
न्निहितावर्षपूगान्वधायाजौसत्कृताफाल्गुनस्य ॥ यांवैप्रादात्सूतपुत्रायशक्रःशक्तिंश्रेष्ठांकुंडलाभ्यांनिमाय ॥ ५३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तांवैशक्तिंलेलिहानांप्रदीप्तांपाशैर्युक्तामंतकस्येवजिह्वाम् ॥ मृत्योःस्वसारंज्वलितामिवोल्कांवैकर्तनःप्राहिणोद्राक्षसाय ॥ ५४ ॥ तामुत्तमांपरकायावहंत्रींदृष्ट्वा
॥ १८१ ॥ शक्तिंबाहुसंस्थांज्वलंतीम् ॥ भीतंरक्षोविप्रदुद्रावराजन्कृत्वात्मानंविंध्यतुल्यप्रमाणम् ॥ ५५ ॥ दृष्ट्वाशक्तिंकर्णबाह्वंतरस्थांनेदुर्भूतान्यंतरिक्षेनरेंद्र ॥ ववुर्वातास्तु ७
मुलाश्चापिराजन्सनिर्घाताचाशनिर्गांजगाम ॥ ५६ ॥ सातांमायांभस्मकृत्वाज्वलंतीभित्त्वागाढंहृदयंराक्षसस्य ॥ ऊर्ध्वंययौदीप्यमानानिशायांनक्षत्रा
णामंतराण्याविवेश ॥ ५७ ॥ सनिर्भिन्नोविविधैरस्त्रपूगैर्दिव्यैर्नागैर्मानुषैराक्षसैश्च ॥ नदन्नादान्विविधान्भैरवांश्चप्राणानिष्टांस्त्याजितःशक्रशक्त्या ॥ ५८ ॥ इदं
चान्यच्चित्रमाश्चर्यरूपंचकारासौकर्मशत्रुक्षयाय ॥ तस्मिन्कालेशक्तिनिर्भिन्नमर्माबभौराजन्शैलमेघप्रकाशः ॥ ५९ ॥ ततोंतरिक्षादपतद्गतासुःसराक्षसेंद्रोभु
विभिन्नदेहः ॥ अवाक्शिराःस्तब्धगात्रोविजिह्वोघटोत्कचोमहदास्थायरूपम् ॥ ६० ॥ सतद्रूपंभैरवंभीमकर्माभीमंकृत्वाभैमसेनिःपपात ॥ हतोप्येवंतवसैन्यैक
देशमपोथयत्स्वेनदेहेनराजन् ॥ ६१ ॥ पतद्रक्षःस्वेनकायेनतूर्णमतिप्रमाणेनविवर्धताच ॥ प्रियंकुर्वन्पांडवानांगतासुरक्षौहिणींतवतूर्णंजघान ॥ ६२ ॥ ततो
मिश्राःप्राणदन्सिंहनादैर्भेर्यःशंखामुरजाश्चानकाश्च ॥ दग्धांमायांनिहतंराक्षसंचदृष्ट्वाहृष्टाःप्राणदन्कौरवेयाः ॥ ६३ ॥ ततःकर्णःकुरुभिःपूज्यमानोयथाशक्रो
वृत्रवधेमरुद्भिः ॥ अन्वारूढस्तवपुत्रस्ययानंहृष्टश्चापिप्राविशत्तत्स्वसैन्यम् ॥ ६४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेघटोत्कच
वधेऊनाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हैडिंबिंनिहतंदृष्ट्वाविशीर्णमिवपर्वतम् ॥ बभूवुःपांडवाःसर्वेशोकवा
ष्पाकुलेक्षणाः ॥ १ ॥ वासुदेवस्तुहर्षेणमहताभिपरिप्लुतः ॥ ननादसिंहनादंवैपर्यष्वजतफाल्गुनम् ॥ २ ॥ सविनद्यमहानादमभीषून्संनियम्यच ॥ ननर्तहर्षसंवी
तोवातोद्धूतइवद्रुमः ॥ ३ ॥ ततःपरिष्वज्यपुनःपार्थमास्फोट्यचासकृत् ॥ रथोपस्थगतोधीमान्प्राणदत्पुनरच्युतः ॥ ४ ॥ प्रहृष्टमनसंज्ञात्वावासुदेवंमहाबलः ॥
अर्जुनोथाब्रवीद्राजन्नातिहृष्टमनाइव ॥ ५ ॥ अतिहर्षोयमस्थानेतवाद्यमधुसूदन ॥ शोकस्थानेतुसंप्राप्तेहैडिंबस्यवधेनतु ॥ ६ ॥ विमुखानीहसैन्यानिहतंदृष्ट्वा
घटोत्कचम् ॥ वयंचभृशमुद्विग्नाहैडिंबेस्तुनिपातनात् ॥ ७ ॥ नैतत्कारणमल्पंहिभविष्यतिजनार्दन ॥ तदद्यशंसमेपृष्टःसत्यंसत्यवतांवर ॥ ८ ॥ ॥ १८१ ॥

हैडिंबिमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

धैर्यस्यवैकृतं अस्मत्पक्षक्षयेणतवहर्षोऽस्मद्धैर्यविनाशकइत्यर्थः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२॥ १३॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७॥ १८॥१९ ॥२० ॥ २१ ॥ कुंडलाभ्यांनिमायविनिमयंकृत्वा ॥ २२ ॥

यद्येतन्नरहस्यंतेवक्तुमर्हस्यरिंदम ॥ धैर्यस्यवैकृतंब्रूहित्वमद्यमधुसूदन ॥ ९ ॥ समुद्रस्येवसंशोषंमेरोरिवविसर्पणम् ॥ तथैतदद्यमन्येहंतवकर्मजनार्दन॥ १० ॥
॥वासुदेवउवाच॥ अतिहर्षमिमंप्राप्तंश्रृणुमेत्वंधनंजय॥ अतीवमनसःसद्यःप्रसादकरमुत्तमम् ॥ ११ ॥ शक्तिंघटोत्कचेनेमांव्यंसयित्वामहाद्युते ॥ कर्णं
निहतमेवाजौविद्धिसद्योधनंजय ॥ १२ ॥ शक्तिहस्तंपुनःकर्णंकोलोकेस्तिपुमानिह ॥ यएनमभितस्तिष्ठेत्कार्तिकेयमिवाहवे ॥ १३ ॥ दिष्ट्यापनीतकवचोदि
ष्ट्यापहृतकुंडलः॥ दिष्ट्यासाव्यंसिताशक्तिरमोघास्यघटोत्कचे ॥ १४ ॥ यदिहिस्यात्सकवचस्तथैवस्यात्सकुंडलः ॥ सामरानपिलोकांस्त्रीनेकःकर्णोजयेद्रणे ॥
॥ १५ ॥ वासवोवाकुबेरोवावरुणोवाजलेश्वरः॥ यमोवानोत्सहेत्कर्णंरणेप्रतिसमासितुम् ॥ १६॥ गांडीवमुद्यम्यभवांश्चक्रंचाहंसुदर्शनम् ॥ नशक्तौस्वोरणेजेतुं
तथायुक्तंनरर्षभम् ॥ १७॥ त्वद्धितार्थंतुशक्रेणमायापहृतकुंडलः ॥ विहीनकवचश्चायंकृतःपरपुरंजयः ॥ १८ ॥ उत्कृत्यकवचंयस्मात्कुंडलेविमलेचते ॥ प्रादा
च्छक्रायकर्णोवैतेनवैकर्तनःस्मृतः ॥ १९ ॥ आशीविषइवक्रुद्धोजृंभितोमंत्रतेजसा ॥ तथाद्यभातिकर्णोमेशांतज्वालइवानलः ॥ २० ॥ यदाप्रभृतिकर्णाय
शक्तिर्दत्तामहात्मना ॥ वासवेनमहाबाहोक्षिप्तामायासौघटोत्कचे ॥ २१ ॥ कुंडलाभ्यांनिमायाथदिव्येनकवचेनच ॥ तांप्राप्यामन्यतवृषःसततंत्वांहतंरणे ॥
॥ २२ ॥ एवंगतोपिशक्योयंहंतुंनान्येनकेनचित् ॥ ऋतेत्वांपुरुषव्याघ्रशपेसत्येनचानघ ॥ २३ ॥ ब्रह्मण्यःसत्यवादीचतपस्वीनियतव्रतः ॥ रिपुष्वपिदयावां
श्चतस्मात्कर्णोवृषःस्मृतः ॥ २४ ॥ युद्धशौंडोमहाबाहुर्नित्योद्यतशरासनः ॥ केसरीववनेनर्दन्मातंगइवयूथपान् ॥ २५॥ विमदान्रथशार्दूलान्कुरुतेरणमूर्ध
नि ॥ मध्यंगतइवादित्योयोनशक्योनिरीक्षितुम् ॥ २६ ॥ त्वदीयैःपुरुषव्याघ्रयोधमुख्यैर्महात्मभिः ॥ शरजालसहस्रांशुःशरदीवदिवाकरः ॥ २७॥ तपांतेजलदो
यद्वच्छरधाराःक्षरन्मुहुः॥ दिव्यास्त्रजलदःकर्णःपर्जन्यइववृष्टिमान् ॥ २८ ॥ त्रिदशैरपिचास्यद्भिःशरवर्षंसमंततः ॥ अशक्यस्तदयंजेतुंस्रवद्भिर्मांसशोणितम् ॥
॥ २९ ॥ कवचेनविहीनश्चकुंडलाभ्यांचपांडव ॥ सोद्यमानुषतांप्राप्तोविमुक्तःशक्रदत्तया ॥ ३० ॥ एकोहियोगोस्यभवेद्वधायच्छिद्रेत्वेनंस्वप्रमत्तःप्रमत्तम् ॥ कृ
च्छ्रप्राप्तंरथचक्रेविमग्नेहन्याःपूर्वंत्वंतुसंज्ञांविचार्य ॥ ३१ ॥

॥ २३ ॥ वृषोधर्मप्रधानः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ कथमिति योगैरुपायैः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

नत्वुद्यतास्त्रंयुधिहन्यादजय्यमप्येकवीरोबलभित्सवज्रः ॥ जरासंधश्चेदिराजोमहात्मामहाबाहुश्चैकलव्योनिषादः ॥ ३२ ॥ एकैकशोनिहताःसर्वएतेयोगैस्तैस्तैस्त्वद्धितार्थंमयैव ॥ अथापरेनिहताराक्षसेंद्राहिडिंबकिर्मीरबकप्रधानाः ॥ अलायुधःपरचक्रावमर्दीघटोत्कचश्चोग्रकर्मातरस्वी ॥ ३३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेघटोत्कचवधेश्रीकृष्णहर्षेअशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अर्जुनउवाच कथमस्मद्धितार्थंतेकैश्चयोगैर्जनार्दन ॥ जरासंधप्रभृतयोघातिताःपृथिवीश्वराः ॥ १ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ जरासंधश्चेदिराजोनैषादिश्चमहाबलः ॥ यदिस्युर्नहताःपूर्वमिदानींस्युर्भयंकराः ॥ २ ॥ दुर्योधनस्तानवश्यंवृणुयाद्रथसत्तमान् ॥ तेस्मासुनित्यविद्विष्टाःसंश्रयेयुश्चकौरवान् ॥ ३ ॥ तेहिवीरामहेष्वासाःकृतास्त्रादृढयोधिनः ॥ धार्तराष्ट्रचमूंकृत्स्नांरक्षेयुरमराइव ॥ ४ ॥ सूतपुत्रोजरासंधश्चेदिराजोनिषादजः ॥ सुयोधनंसमाश्रित्यजयेयुःपृथिवीमिमाम् ॥ ५ ॥ योगैरपिहतायैस्तेतन्मेशृणुधनंजय ॥ अजय्याहिविनायोगैर्मृधेतेदैवतैरपि ॥ ६ ॥ एकैकोहिपृथक्तेषांसमस्तांसुरवाहिनीम् ॥ योधयेत्समरेपार्थलोकपालाभिरक्षिताम् ॥ ७ ॥ जरासंधोहिरुषितोरौहिणेयप्रधर्षितः ॥ अस्मद्वधार्थंचिक्षेपगदांवैसर्वघातिनीम् ॥ ८ ॥ सीमंतमिवकुर्वाणांनभसःपावकप्रभाम् ॥ अदृश्यतापतंतीसाशक्रमुक्तायथाशनिः ॥ ९ ॥ तामापतंतींदृष्ट्वैवगदांरोहिणिनंदनः ॥ प्रतिघातार्थमस्त्रंवैस्थूणाकर्णमवासृजत् ॥ १० ॥ अस्त्रवेगप्रतिहतासागदाप्रापतद्भुवि ॥ दारयंतीधरांदेवींकंपयंतीवपर्वतान् ॥ ११ ॥ तत्रसाराक्षसीघोराजरानाम्नीसुविक्रमा ॥ संदधेसाहिसंजातंजरासंधमरिंदमम् ॥ १२ ॥ द्वाभ्यांजातोहिमातृभ्यामर्धदेहःपृथक्पृथक् ॥ जरयासंधितोयस्माज्जरासंधस्ततोभवत् ॥ १३ ॥ सातुभूमिंगतापार्थहतासस्रुतबांधवा ॥ गदयातेनचास्त्रेणस्थूणाकर्णेनराक्षसी ॥ १४ ॥ विनाभूतःसगदयाजरासंधोमहामृधे ॥ निहतोभीमसेनेनपश्यतस्तेधनंजय ॥ १५ ॥ यदिहिस्याद्गदापाणिर्जरासंधःप्रतापवान् ॥ सेंद्रादेवानतंहंतुंरणेशक्तानरोत्तम ॥ १६ ॥ त्वद्धितार्थंचनैषादिरंगुष्ठेनवियोजितः ॥ द्रोणेनाचार्यकंकृत्वाछद्मनासत्यविक्रमः ॥ १७ ॥

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ सगदयागदासहितयाराक्षस्याविनाभूतः अयंभावः गदयैवसदुर्जयःकदाचिज्जिनश्चेत्पुनाराक्षस्यासंधातुंशक्यइत्युभयनाशेनजरासंधोनष्टइति ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ व्यंसिताव्यर्थीकृताशक्तिरितिशेषः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांए

सतुबद्धांगुलित्राणोनैषादिर्दृढविक्रमः ॥ अतिमानीवनचरोबभौरामइवापरः ॥ १८ ॥ एकलव्यंहिसांगुष्ठमशक्तादेवदानवाः ॥ सराक्षसोरगाःपार्थविजेतुंयु
धिकर्हिचित् ॥ १९ ॥ किमुमानुषमात्रेणशक्यःस्यात्प्रतिवीक्षितुम् ॥ दृढमुष्टिःकृतीनित्यमस्यमानोदिवानिशम् ॥ २० ॥ त्वद्धितार्थंतुसमयाहतःसंग्राममूर्धनि ॥
चेदिराजश्चविक्रांतःप्रत्यक्षंनिहतस्तव ॥ २१ ॥ सचाप्यशक्यःसंग्रामेजेतुंसर्वसुरासुरैः ॥ वधार्थंतस्यजातोहमन्येषांचसुरद्विषाम् ॥ २२ ॥ त्वत्सहायोनरव्याघ्र
लोकानांहितकाम्यया ॥ हिडिंबबककिर्मीराभीमसेनेनपातिताः ॥ २३ ॥ रावणेनसमप्राणाब्रह्मयज्ञविनाशनाः ॥ हतस्तथैवमायावीहैडिंबेनाप्यलायुधः
॥ २४ ॥ हैडिंबश्चाप्युपायेनशक्त्याकर्णेनघातितः ॥ यदिह्येनंनाहनिष्यत्कर्णःशक्त्यामहामृधे ॥ २५ ॥ मयावध्योभविष्यत्सभैमसेनिर्घटोत्कचः ॥ मयाननि
हतःपूर्वमेषयुष्मत्प्रियेप्सया ॥ २६ ॥ एषहिब्राह्मणद्वेषीयज्ञद्वेषीचराक्षसः ॥ धर्मस्यलोप्तापापात्मातस्मादेषनिपातितः ॥ २७ ॥ व्यंसिताचाप्युपायेनशक्रदत्ता
मयानघ ॥ येहिधर्मस्यलोप्तारोवध्यास्तेममपांडव ॥ २८ ॥ धर्मसंस्थापनार्थंहिप्रतिज्ञैषाममाव्यया ॥ ब्रह्मसत्यंदमःशौचंधर्मोह्रीःश्रीर्धृतिःक्षमा ॥ २९ ॥ य
त्रतत्ररमेनित्यमहंसत्येनतेशपे ॥ नविषादस्त्वयाकार्यःकर्णंवैकर्तनंप्रति ॥ ३० ॥ उपदेक्ष्याम्युपायंतेयेनतंप्रसहिष्यसि ॥ सुयोधनंचापिरणेहनिष्यतिवृकोद
रः ॥ ३१ ॥ तस्यापिपवधोपायंवक्ष्यामितवपांडव ॥ वर्धतेतुमुलस्त्वेषशब्दःपरचमूंप्रति ॥ ३२ ॥ विद्रवंतिचसैन्यानित्वदीयानिदिशोदश ॥ लब्धलक्ष्याहिकौ
रव्याविधमंतिचमूंतव ॥ दहत्येषचवःसैन्यंद्रोणःप्रहरतांवरः ॥ ३३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेकृष्णवाक्येएकाशीत्यधिक
शततमोऽध्यायः ॥ १८१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ एकवीरवधेमोघाशक्तिःसूतात्मजेयदा ॥ कस्मात्सर्वान्समुत्सृज्यसतांपार्थेन
मुक्तवान् ॥ १ ॥ तस्मिन्हतेहताहिस्युःसर्वेपांडवसृंजयाः ॥ एकवीरवधेकस्माद्युद्धेनजयमादधे ॥ २ ॥ आहूतोननिवर्त्तेयमितितस्यमहाव्रतम् ॥ स्वयंमार्गयितव्यः
ससूतपुत्रेणफाल्गुनः ॥ ३ ॥ ततोद्वैरथमानीयफाल्गुनंशक्रदत्तया ॥ जघाननवृषःकस्मात्तन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ४ ॥ नूनंबुद्धिविहीनश्चाप्यसहायश्चमेसुतः ॥ श
त्रुभिर्व्यंसितःपापःकथंनुसजयेदरीन् ॥ ५ ॥ यात्वस्यपरमाशक्तिर्जयस्यचपरायणम् ॥ साशक्तिर्वासुदेवेनव्यंसिताचघटोत्कचे ॥ ६ ॥

काशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ एकवीरवधेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ एतत्त्वकनशक्त्यार्जुनहननं ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ एषकृत्स्नःजयंप्रतिअर्जुनस्येत्यर्थः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

कुणेर्यथाहस्तगतंह्रियेत्फलंबलीयसा ॥ तथाशक्तिरमोघासामोघीभूताघटोत्कचे ॥ ७ ॥ यथावराहस्यशुनश्चयुध्यतोस्तयोरभावेश्वपचस्यलाभः ॥ मन्येवि
द्वन्वासुदेवस्यतद्वयुद्धेलाभःकर्णहैडिंबयोर्वै ॥ ८ ॥ घटोत्कचोयदिहन्याद्धिकर्णपरोलाभःसभवेत्पांडवानाम् ॥ वैकर्तनोवायदितंनिहन्यात्तथापिकृत्यंशक्तिना
शात्कृतंस्यात् ॥ ९ ॥ इतिप्राज्ञःप्रज्ञयैतद्विचिंत्यघटोत्कचंसूतपुत्रेणयुद्धे ॥ अघातयद्वासुदेवोनृसिंहःप्रियंकुर्वन्पांडवानांहितंच ॥ १० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ए
तच्चिकीर्षितंज्ञात्वाकर्णस्यमधुसूदनः ॥ नियोजयामासतदाद्वैरथेराक्षसेश्वरम् ॥ ११ ॥ घटोत्कचंमहावीर्यंमहाबुद्धिर्जनार्दनः ॥ अमोघायांविघातार्थंराजेंद्र
मंत्रितेतव ॥ १२ ॥ तदैवकृतकार्याहिवयंस्यामकुरूद्वह ॥ नरक्षेद्यदिकृष्णस्तंपार्थंकर्णान्महारथात् ॥ १३ ॥ साश्वध्वजरथःसंख्येधृतराष्ट्रपतेद्भुवि ॥ विनाजना
र्दनंपार्थोयोगानामीश्वरंप्रभुम् ॥ १४ ॥ तैस्तैरुपायैर्बहुभीरक्ष्यमाणःसपार्थिव ॥ जयत्यभिमुखःशत्रून्पार्थःकृष्णेनपालितः ॥ १५ ॥ सविशेषात्त्वमोघायांःकृ
ष्णोरक्षतपांडवम् ॥ हन्यात्क्षिप्रंहिकौंतेयंशक्तिर्वृक्षमिवाशनिः ॥ १६ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ विरोधीचकुमंत्रीचप्राज्ञमानीममात्मजः ॥ यस्यैषसमतिक्रां
तोवधोपायोजयंप्रति ॥ १७ ॥ सवाकर्णोमहाबुद्धिःसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ नमुक्तवान्कथंसूततामसमोघांधनंजये ॥ १८ ॥ तवापिसमतिक्रांतमेतद्वावल्गणेकथम् ॥
एतमर्थंमहाबुद्धेयत्त्वयानावबोधितः ॥ १९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ दुर्योधनस्यशकुनेर्ममदुःशासनस्यच ॥ रात्रौरात्रौभवत्येषानित्यमेवसमर्थना ॥ २० ॥ श्वः
सर्वसैन्यानुत्सृज्यजहिकर्णधनंजयम् ॥ प्रेष्यवत्पांडुपंचालानुपभोक्ष्यामहेततः ॥ २१ ॥ अथवानिहतेपार्थेपांडवान्यतमंततः ॥ स्थापयेद्यदिवार्ष्णेयस्तस्मात्कृ
ष्णोहिहन्यताम् ॥ २२ ॥ कृष्णोहिमूलंपांडूनांपार्थःस्कंधइवोद्गतः ॥ शाखाइवेतरेपार्थाःपंचालाःपत्रसंज्ञिताः ॥ २३ ॥ कृष्णाश्रयाःकृष्णबलाःकृष्णनाथाश्चपांड
वाः ॥ कृष्णःपरायणंचैषांज्योतिषामिवचंद्रमाः ॥ २४ ॥ तस्मात्पर्णानिशाखाश्चस्कंधंचोत्सृज्यसूतज ॥ कृष्णंहिविद्धिपांडूनांमूलंसर्वत्रसर्वदा ॥ २५ ॥ हन्या
द्यदिहिदाशार्हंकर्णोयादवनंदनम् ॥ कृत्स्नावसुमतीराजन्वशेतस्यनसंशयः ॥ २६ ॥ यदिहिसनिहतःशयीतभूमौयदुकुलपांडवनंदनोमहात्मा ॥ ननुतववसुधा
नरेंद्रसर्वासगिरिसमुद्रवनावशंव्रजेत ॥ २७ ॥ सातुबुद्धिःकृताप्येवंजाग्रतित्रिदशेश्वरे ॥ अप्रमेयेहृषीकेशेयुद्धकालेप्यमुह्यत ॥ २८ ॥

॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥३७ ॥ निरग्नयोऽग्निंविनामुखहीनाइवेत्यर्थः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ अहमेवेत्यादिग्रंथोभगवतोभक्तपक्षपातित्वप्रदर्शनार्थोनकेवलमर्जुनार्थं

अर्जुनंचापिराधेयात्सदारक्षतिकेशवः ॥ नह्येनमैच्छत्प्रमुखेसौतेःस्थापयितुंरणे ॥ २९ ॥ अन्यांश्चास्मैरथोदारानुपास्थापयदच्युतः ॥ अमोघांतांकथंशक्तिं
मोघांकुर्यामितिप्रभो ॥ ३० ॥ यश्चैवंरक्षतेपार्थंकर्णात्कृष्णोमहामनाः ॥ आत्मानंसकथंराजन्नरक्षेत्पुरुषोत्तमः ॥ ३१ ॥ परिचिंत्यतुपश्यामिचक्रायुधमरिं
दमम् ॥ नसोस्तित्रिषुलोकेषुयोजयेतजनार्दनम् ॥३२॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततःकृष्णंमहाबाहुंसात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ पप्रच्छरथशार्दूलःकर्णंप्रतिमहारथः
॥ ३३ ॥ अयंचप्रत्ययःकर्णेशक्तिश्चामितविक्रमा ॥ किमर्थंसूतपुत्रेणनमुक्ताफाल्गुनेतुसा ॥ ३४॥ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥ दुःशासनश्चकर्णश्चशकुनिश्चससैं
धवः॥सततंमंत्रयंतिस्मदुर्योधनपुरोगमाः ॥ ३५ ॥ कर्णकर्णमहेष्वासरणेमितपराक्रम ॥ नान्यस्यशक्तिरेषातेमोक्तव्याजयतांवर ॥ ३६ ॥ ऋतेमहारथात्क
र्णकुंतीपुत्राद्धनंजयात् ॥ सहितेषामतियशादेवानामिववासवः ॥ ३७ ॥ तस्मिन्विनिहतेपार्थेपांडवाःसृंजयैःसह ॥ भविष्यंतिगतात्मानःसुराइवनिरग्नयः ॥
॥ ३८ ॥ तथेतिचप्रतिज्ञातंकर्णेनशिनिपुंगव ॥ हृदिनित्यंचकर्णस्यवधोगांडीवधन्वनः ॥ ३९ ॥ अहमेवतुराधेयंमोहयामियुधांवर ॥ ततोनावास्त्रजच्छ
क्तिंपांडवेश्वेतवाहने ॥ ४० ॥ फाल्गुनस्यहिसामृत्युरितिचिंतयतोनिशम् ॥ ननिद्रानचमेहर्षोमनसोस्तियुधांवर ॥ ४१ ॥ घटोत्कचेव्यंसितांतुदृष्ट्वातांशिनिपुं
गव ॥ मृत्योरास्यांतरान्मुक्तंपश्याम्यद्यधनंजयम् ॥ ४२ ॥ नपितानचमेमातानयूयंभ्रातरस्तथा ॥ नचप्राणास्तथारक्ष्यायथाबीभत्सुराहवे ॥ ४३ ॥ त्रैलोक्यरा
ज्याद्यत्किंचिद्भवेदन्यत्सुदुर्लभम् ॥ नेच्छेयंसात्वताहंतद्विनापार्थंधनंजयम् ॥ ४४ ॥ अतःप्रहर्षःसुमहान्युयुधानाद्यमेभवत् ॥ मृतंप्रत्यागतमिवदृष्ट्वापार्थंधनंज
यम् ॥ ४५ ॥ अतश्चप्रहितोयुद्धेमयाकर्णायराक्षसः ॥ नह्यन्यःसमरेरात्रौशक्तःकर्णंप्रबाधितुम् ॥४६॥ ॥संजयउवाच॥ ॥इतिसात्यकयेप्राहतदादेवकिनंदनः॥
धनंजयहितेयुक्तस्तस्प्रियेसततंरतः॥ ४७॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेकृष्णवाक्येद्व्यशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१८२॥
॥छ॥ ॥छ॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥कर्णदुर्योधनादीनांशकुनेःसौबलस्यच ॥ अपनीतंमहत्ताततवचैवविशेषतः ॥१॥

इतिभावः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ हितेआमुष्मिकेश्रेयसि प्रियेऐहिकेकल्याणे ॥४७॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्व्यशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१८२॥ ॥ छ॥
कर्णेति महज्जयालंबनममोघशक्तिरूपमितिशेषः अपनीतंनाशितं महदपनीतंअन्यायइतिवा ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥ दुष्प्रणीतेनदुर्नयेन ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

यदिजानीथतांशक्तिमेकघ्नींसततंरणे॥ अनिवार्यामसत्यांचदेवैरपिसवासवैः॥ २ ॥ साकिमर्थंतुकर्णेनप्रवृत्तेसमरेपुरा ॥ नदेवकीसुतेमुक्ताफाल्गुनेवापिसंज
 य॥३॥ ॥संजयउवाच॥ ॥संग्रामाद्विनिवृत्तानांसर्वेषांनोविशांपते॥ ४॥ रात्रौकुरुकुलश्रेष्ठमंत्रोयंसमजायत॥ प्रभातमात्रेश्वोभूतेकेशवायार्जुनायवा॥
शक्तिरेषाहिमोक्तव्याकर्णंकर्णेतिनित्यशः ॥ ५ ॥ ततःप्रभातसमयेराजन्कर्णस्यदैवतैः॥ अन्येषांचैवयोधानांसाबुद्धिर्नाश्यतेपुनः ॥ ६ ॥ दैवमेवपरंमन्येय
त्कर्णोहस्तसंस्थया ॥ नजघानरणेपार्थंकृष्णंवादेवकीसुतम् ॥ ७॥ तस्यहस्तस्थिताशक्तिःकालरात्रिरिवोद्यता ॥ दैवोपहतबुद्धित्वान्नतांकर्णोविमुक्तवान्॥८॥
कृष्णेवादेवकीपुत्रेमोहितोदेवमायया॥ पार्थेवाशक्रकल्पेवैवधार्थंवासवींप्रभो ॥९॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥दैवेनोपहतायूयंस्वबुद्ध्याकेशवस्यच ॥ गताहि
वासवीहत्वातृणभूतंघटोत्कचम् ॥ १० ॥ कर्णश्चममपुत्राश्चसर्वेचान्येचपार्थिवाः॥ तेनवैदुष्प्रणीतेनगतावैवस्वतक्षयम् ॥ ११ ॥ भूयएवतुमेशंसयथायुद्धमव
र्तत॥ कुरूणांपांडवानांचहैडिंबौनिहतेतदा ॥ १२ ॥ येचतेभ्यद्रवन्द्रोणंव्यूढानीकाःप्रहारिणः॥ सृंजयाःसहपंचालैस्तेप्यकुर्वन्कथंरणम् ॥१३॥ सौमदत्तेर्वधा
द्द्रोणमायांतंसैंधवस्यच ॥ अमर्षाज्जीवितंत्यक्त्वागाहमानंवरूथिनीम्॥ १४ ॥जृंभमाणमिवव्याघ्रंव्यात्ताननमिवांतकम्॥ कथंप्रत्युद्ययुर्द्रोणमस्यंतंपांडुसृंज
याः॥ १५ ॥ आचार्यंयेचतेरक्षन्दुर्योधनपुरोगमाः ॥ द्रौणिकर्णकृपास्ताततेवाकुर्वन्किमाहवे ॥ १६ ॥ भारद्वाजंजिघांसंतौसव्यसाचिवृकोदरौ ॥ समाच्छे
न्मामकायुद्धेकथंसंजयशंसमे॥१७॥ सिंधुराजवधेनेमेघटोत्कचवधेनते॥ अमर्षिताःसुसंक्रुद्धारणंचक्रुःकथंनिशि॥ १८॥ ॥संजयउवाच॥ ॥हतेघटोत्कचे
राजन्कर्णेननिशिराक्षसे॥ प्रणदत्सुचहृष्टेषुतावकेषुयुयुत्सुषु॥ १९॥ आपतत्सुचवेगेनवध्यमानेबलेपिच ॥ विगाढायांरजन्यांचराजादैन्यंपरंगतः ॥ २० ॥
अब्रवीच्चमहाबाहुर्भीमसेनमिदंवचः॥ आवारयमहाबाहोधार्तराष्ट्रस्यवाहिनीम्॥ २१ ॥ हैडिंबेश्चैववधातेनमोहोमामाविशन्महान् ॥ एवंभीमंसमादिश्यस्वर
थेसमुपाविशत्॥ २२ ॥ अश्रुपूर्णमुखोराजानिःश्वसंश्चपुनःपुनः ॥ कश्मलंप्राविशद्घोरंदृष्ट्वाकर्णस्यविक्रमम्॥ २३॥ तंतथाव्यथितंदृष्ट्वाकृष्णोवचनमब्रवीत्॥
माव्यथांकुरुकौंतेयनैतत्त्वय्युपपद्यते॥ २४॥ वैक्लव्यंभरतश्रेष्ठयथाप्राकृतपूरुषे ॥ उत्तिष्ठराजन्युध्यस्ववहगुर्वींधुरंविभो ॥ २५ ॥ त्वयिवैक्लव्यमापन्नेसंशयो
विजयेभवेत्॥ श्रुत्वाकृष्णस्यवचनंधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥ २६ ॥ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ २२ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ एतत्सैन्यप्रमर्दितं एतयोःसैन्याभ्यांप्रमर्दितमितिविग्रहः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

विमृज्यनेत्रेपाणिभ्यांकृष्णंवचनमब्रवीत् ॥ विदितामेमहाबाहोधर्माणांपरमागतिः ॥ २७ ॥ ब्रह्महत्याफलंतस्ययःकृतंनावबुध्यते ॥ अस्माकंहिवनस्थानांहै
डिंबेनमहात्मना ॥ २८ ॥ बालेनापिसतातेनकृतंसाह्यंजनार्दन ॥ अस्त्रहेतोर्गतंज्ञात्वापांडवंश्वेतवाहनम् ॥ २९ ॥ असौकृष्णमहेष्वासःकाम्यकेमामुपस्थितः ॥
उषितश्चसहास्माभिर्यावन्नासीद्धनंजयः ॥ ३० ॥ गंधमादनयात्रायांदुर्गेभ्यश्चस्मतारिताः ॥ पांचालीचपरिश्रांतापृष्ठेनोढामहात्मना ॥ ३१ ॥ आरंभाच्चैव
युद्धानांयदेषकृतवान्प्रभो ॥ मदर्थेदुष्करंकर्मकृतंतेनमहाहवे ॥ ३२ ॥ स्वभावाद्याचमेप्रीतिःसहदेवेजनार्दन ॥ सैवमेपरमाप्रीतीराक्षसेंद्रेघटोत्कचे ॥ ३३ ॥
भक्तश्चमेमहाबाहुःप्रियोस्याहंप्रियश्चमे ॥ तेनविंदामिवार्ष्णेयकश्मलंशोकतापितः ॥ ३४ ॥ पश्यसैन्यानिवार्ष्णेयद्राव्यमाणानिकौरवैः ॥ द्रोणकर्णौतुसंयत्तौप
श्ययुद्धेमहारथौ ॥ ३५ ॥ निशीथेपांडवंसैन्यमेतत्सैन्यप्रमर्दितम् ॥ गजाभ्यामिवमत्ताभ्यांयथानलवनंमहत् ॥ ३६ ॥ अनादृत्यबलंबाह्वोर्भीमसेनस्यमाधव ॥
चित्रास्त्रतांचपार्थस्यविक्रमंतिस्मकौरवाः ॥ ३७ ॥ एषद्रोणश्चकर्णश्चराजाचैवसुयोधनः ॥ निहत्यराक्षसंयुद्धेहृष्टानर्दंतिसंयुगे ॥ ३८ ॥ कथंवास्मासुजीवत्सु
त्वयिचैवजनार्दन ॥ हैडिंबिःप्राप्तवान्मृत्युंसूतपुत्रेणसंगतः ॥ ३९ ॥ कदर्थीकृत्यनःसर्वान्पश्यतःसव्यसाचिनः ॥ निहतोराक्षसःकृष्णभैमसेनिर्महाबलः ॥ ४० ॥
यदाभिमन्युर्निहतोधार्तराष्ट्रैर्दुरात्मभिः ॥ नासीत्तत्ररणेकृष्णसव्यसाचीमहारथः ॥ ४१ ॥ निरुद्धाश्चवयंसर्वेसैंधवेनदुरात्मना ॥ निमित्तमभवद्द्रोणःसपुत्रस्तत्र
कर्मणि ॥ ४२ ॥ उपदिष्टोवधोपायःकर्णस्यगुरुणास्वयम् ॥ व्यायच्छतश्चखड्गेनद्विधाखड्गंचकारह ॥ ४३ ॥ व्यसनेवर्तमानस्यकृतवर्मान्नृशंसवत् ॥ अश्वान्जघा
नसहसातथोभौपार्ष्णिसारथी ॥ ४४ ॥ तथेतरेमहेष्वासाःसौभद्रंयुध्यपातयन् ॥ अल्पेचकारणेकृष्णहतोगांडीवधन्वना ॥ ४५ ॥ सैंधवोयादवश्रेष्ठतच्चनाति
प्रियंमम ॥ यदिशत्रुवधोन्याय्योभवेत्कर्तुंहिपांडवैः ॥ ४६ ॥ कर्णद्रोणौरणेपूर्वंहंतव्यावितिमेमतिः ॥ एतौहिमूलंदुःखानामस्माकंपुरुषर्षभ ॥ ४७ ॥ एतौरणेसमा
साद्यसमाश्वस्तःसुयोधनः ॥ यत्रवध्योभवेद्द्रोणःसूतपुत्रश्चसानुगः ॥ ४८ ॥ तत्रावधीन्महाबाहुःसैंधवंदूरवासिनम् ॥ अवश्यंतुमयाकार्यःसूतपुत्रस्यनिग्रहः ॥
॥ ४९ ॥ ततोयास्याम्यहंवीरस्वयंकर्णजिघांसया ॥ भीमसेनोमहाबाहुर्द्रोणानीकेनसंगतः ॥ ५० ॥

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्र्यशीत्यधिकशततमोऽध्यायः

॥१८५॥ एवमुक्त्वाययौतूर्णंत्वरमाणोयुधिष्ठिरः॥ सविस्फार्यमहच्चापंशंखंप्रध्माप्यभैरवम्॥ ५१ ॥ ततोरथसहस्रेणगजानांचशतैस्त्रिभिः ॥ वाजिभिःपंचसाहस्रैःपंचा
लैःसप्रभद्रकैः॥ ५२ ॥ वृतःशिखंडीत्वरितोराजानंपृष्ठतोन्वयात्॥ ततोभेरीःसमाजघ्नुःशंखान्दध्मुश्चदंशिताः ॥ ५३॥ पंचालाःपांडवाश्चैवयुधिष्ठिरपुरोगमाः॥
ततोब्रवीन्महाबाहुर्वासुदेवोधनंजयम् ॥ ५४ ॥ एषप्रयातित्वरितःक्रोधाविष्टोयुधिष्ठिरः ॥ जिघांसुःसूतपुत्रस्यतस्योपेक्षानयुज्यते ॥ ५५ ॥ एवमुक्त्वाहृ
षीकेशःशीघ्रमश्वानचोदयत् ॥ दूरंप्रयांतंराजानमन्वगच्छज्जनार्दनः ॥ ५६ ॥ तंदृष्ट्वासहसायांतंसूतपुत्रजिघांसया ॥ शोकोपहतसंकल्पंदह्यमानमिवाग्नि
ना॥ ५७॥ अभिगम्याब्रवीद्व्यासोधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरम्॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥कर्णमासाद्यसंग्रामेदिष्ट्याजीवतिफाल्गुनः॥ ५८॥ सव्यसाचिवधाकांक्षीशक्तिंर
क्षितवान्हिसः॥ नचागाद्द्वैरथंजिष्णुर्दिष्ट्यातेनमहारणे॥ ५९ ॥ सृजेतांस्पर्धिनावेतौदिव्यान्यस्त्राणिसर्वशः ॥ वध्यमानेषुचास्त्रेषुपीडितःसूतनंदनः॥ ६० ॥वास
वींसमरेशक्तिंध्रुवंमुंचेद्युधिष्ठिर ॥ ततोभवेत्तेव्यसनंघोरंभरतसत्तम ॥ ६१ ॥ दिष्ट्यारक्षोहतंयुद्धेसूतपुत्रेणमानद॥ वासवींकारणंकृत्वाकालेनोपहतोह्यसौ॥
॥ ६२ ॥ तवैवकारणाद्रक्षोनिहतंतातसंयुगे॥ माक्रुधोभरतश्रेष्ठमाचशोकेमनःकृथाः॥ ६३ ॥ प्राणिनामिहसर्वेषामेषानिष्ठायुधिष्ठिर॥ भ्रातृभिःसहितःसर्वैः
पार्थिवैश्चमहात्मभिः॥ ६४॥ कौरवान्समरेराजन्प्रतियुध्यस्वभारत॥ पंचमेदिवसेतातपृथिवीतेभविष्यति॥ ६५॥ नित्यंचपुरुषव्याघ्रधर्ममेवानुचिंतय॥ आनृ
शंस्यंतपोदानंक्षमांसत्यंचपांडव॥६६॥ सेवेथाःपरमप्रीतोयतोधर्मस्ततोजयः॥ इत्युक्त्वापांडवंव्यासस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ६७॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोण
पर्वणिघटोत्कचवधपर्वणिरात्रियुद्धेव्यासवाक्येत्र्यशीत्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १८३॥ ॥७॥ ॥समाप्तंचघटोत्कचवधपर्व॥ ॥अथद्रोणवधपर्व॥
संजयउवाच॥ ॥व्यासेनैवमथोक्तस्तुधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥ स्वयंकर्णवधाद्वीरोनिवृत्तोभरतर्षभ ॥ १ ॥ घटोत्कचेतुनिहतेसूतपुत्रेणतांनिशाम्॥ दुःखामर्ष
वशंप्राप्तोधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥ २ ॥ दृष्ट्वाभीमेनमहतींवार्यमाणांचमूंतव॥ धृष्टद्युम्नमुवाचेदंकुंभयोनिंनिवारय ॥ ३ ॥त्वंहिद्रोणविनाशायसमुत्पन्नोहुताशना ॥१८५॥
त्॥ सशरःकवचीखड्गीधन्वीचपरतापनः॥ ४ ॥

॥ १८३ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ व्यासेनैवमितिततोदुर्योधनइतिचाध्यायौस्पष्टार्थौ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

अभिद्रवरणेहृष्टोमाचतेभीःकथंचन ॥ जनमेजयःशिखंडीचदौर्मुखिश्चयशोधरः ॥ ५ ॥ अभिद्रवंतुसंहृष्टाःकुंभयोनिंसमंततः ॥ नकुलःसहदेवश्चद्रौपदेयाः
प्रभद्रकाः ॥ ६ ॥ द्रुपदश्चविराटश्चपुत्रभ्रातृसमन्वितौ ॥ सात्यकिःकेकयाश्चैवपांडवश्चधनंजयः ॥ ७ ॥ अभिद्रवंतुवेगेनकुंभयोनिवधेप्सया ॥ तथैवरथि
नःसर्वेहस्त्यश्वंयच्चकिंचन ॥ ८ ॥ पदाताश्चरणेद्रोणंपातयंतुमहारथम् ॥ तथाज्ञप्तास्तुतेसर्वेपांडवेनमहात्मना ॥ ९ ॥ अभ्यद्रवंतवेगेनकुंभयोनिवधेप्सया ॥
आगच्छतस्तान्सहसासर्वोद्योगेनपांडवान् ॥ १० ॥ प्रतिजग्राहसमरेद्रोणःशस्त्रभृतांवरः ॥ ततोदुर्योधनोराजासर्वोद्योगेनपांडवान् ॥ ११ ॥ अभ्यद्रवत्सुसंक्रुद्ध
इच्छन्द्रोणस्यजीवितम् ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंश्रांतवाहनसैनिकम् ॥ १२ ॥ पांडवानांकुरूणांचगर्जतामितरेतरम् ॥ निद्रांधास्तेमहाराजपरिश्रांताश्चसंयुगे ॥ १३ ॥ नाभ्य
पद्यंतसमरेकांचिच्चेष्टांमहारथाः ॥ त्रियामारजनीचैषाघोररूपाभयानका ॥ १४ ॥ सहस्रयामप्रतिमाबभूवप्राणहारिणी ॥ वध्यतांचतथातेषांक्षतानांचवि
शेषतः ॥ १५ ॥ अर्धरात्रिःसमाजज्ञेनिद्रांधानांविशेषतः ॥ सर्वेह्यासन्निरुत्साहाःक्षत्रियादीनचेतसः ॥ १६ ॥ तवचैवपरेषांचगतास्त्राविगतेषवः ॥ तेतदापा
रयंतश्चह्रीमंतश्चविशेषतः ॥ १७ ॥ स्वधर्ममनुपश्यंतोनजहुःस्वामनीकिनीम् ॥ अस्त्राण्यन्येसमुत्सृज्यनिद्रांधाःशेरतेजनाः ॥ १८ ॥ रथेष्वन्येगजेष्वन्येहयेष्व
न्येचभारत ॥ निद्रांधानोबुबुधिरेकांचिच्चेष्टांनराधिप ॥ १९ ॥ तानन्येसमरेयोधाःप्रेषयंतोयमक्षयम् ॥ स्वप्नायमानांस्त्वपरेपरानतिविचेतसः ॥ २० ॥ आत्मा
नंसमरेजघ्नुःस्वानेवचपरानपि ॥ नानावाचोविमुंचंतोनिद्रांधास्तेमहारणे ॥ २१ ॥ अस्माकंचमहाराजपरेभ्योबहवोजनाः ॥ योद्धव्यमितितिष्ठंतोनिद्रासंर
क्तलोचनाः ॥ २२ ॥ संसर्पंतोरणेकेचिन्निद्रांधास्तेतथापरान् ॥ जघ्नुःशूरारणेशूरांस्तस्मिंस्तमसिदारुणे ॥ २३ ॥ हन्यमानमथात्मानंपरेभ्योबहवोजनाः ॥
नाभ्यजानंतसमरेनिद्रयामोहिताभृशम् ॥ २४ ॥ तेषामेतादृशींचेष्टांविज्ञायपुरुषर्षभः ॥ उवाचवाक्यंबीभत्सुरुच्चैःसंनादयन्दिशः ॥ २५ ॥ श्रांताभवंतोनिद्रां
धाःसर्वएवसवाहनाः ॥ तमसाचवृतेसैन्येरजसाबहुलेनच ॥ २६ ॥ तेयूयंयदिमन्यध्वमुपारमतसैनिकाः ॥ निमीलयतचात्रैवरणभूमौमुहूर्तकम् ॥ २७ ॥ त
तोविनिद्राविश्रांताश्चंद्रमस्युदितेपुनः ॥ संसाधयिष्यथान्योन्यंसंग्रामंकुरुपांडवाः ॥ २८ ॥ तद्वचःसर्वधर्मज्ञाधार्मिकस्यविशांपते ॥ अरोचयंतसैन्यानित
थाचान्योन्यमब्रुवन् ॥ २९ ॥ चुक्रुशुःकर्णकर्णेतितथादुर्योधनेतिच ॥ उपारमतपांडूनांविरताहिवरूथिनी ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तथाविक्रोशमानस्यफाल्गुनस्यततस्ततः ॥ उपारमतपांडूनांसेनातवचभारत ॥ ३१ ॥ तामस्यवाचंदेवाश्चऋषयश्चमहात्मनः ॥ सर्वसैन्यानिचाक्षुद्रांप्रहृष्टाः

 प्रत्यपूजयन् ॥ ३२ ॥ तत्संपूज्यवचोऽक्रूरंसर्वसैन्यानिभारत ॥ मुहूर्तमस्वपन्राजन्श्रांतानिभरतर्षभ ॥ ३३ ॥ सातुसंप्राप्यविश्रामंध्वजिनीतवभारत ॥ सु

खमाप्तवतीवीरमर्जुनंप्रत्यपूजयत् ॥ ३४ ॥ त्वयिवेदास्तथास्त्राणित्वयिबुद्धिपराक्रमौ ॥ धर्मस्त्वयिमहाबाहोदयाभूतेषुचानघ ॥ ३५ ॥ यच्चाश्वस्तास्तवेच्छामः

शर्मपार्थतदस्तुते ॥ मनसश्चप्रियानर्थान्वीरक्षिप्रमवाप्नुहि ॥ ३६ ॥ इतितेतंनरव्याघ्रंप्रशंसंतोमहारथाः ॥ निद्रयासमवाक्षिप्तास्तूष्णीमासन्विशांपते ॥ ३७ ॥

अश्वपृष्ठेषुचाप्यन्येरथनीडेषुचापरे ॥ गजस्कंधगताश्चान्येशेरतेचापरेक्षितौ ॥ ३८ ॥ सायुधाःसगदाश्चैवसखड्गाःसपरश्वधाः ॥ सप्रासकवचाश्चान्येनराःसु

प्ताःपृथक्पृथक् ॥ ३९ ॥ गजास्तेपन्नगाभोगैर्हस्तैर्भूरेणुगुंठितैः ॥ निद्रांधावसुधांचक्रुर्घ्राणनिःश्वासशीतलाम् ॥ ४० ॥ सुप्ताःशुशुभिरेतत्रनिःश्वसंतोमहीतले ॥

विकीर्णागिरयोयद्वन्निःश्वसद्भिर्महोरगैः ॥ ४१ ॥ समांचविषमांचक्रुःखुराग्रैर्विक्षतांमहीम् ॥ हयाःकांचनयोक्त्रास्तेकेसरालंबिभिर्युगैः ॥ ४२ ॥ सुषुपुस्तत्रराजें

द्रयुक्तावाहेषुसर्वशः ॥ एवंहयाश्चनागाश्चयोधाश्चभरतर्षभ ॥ युद्धाद्विरम्यसुषुपुःश्रमेणमहतान्विताः ॥ ४३ ॥ तत्तथानिद्रयामग्नमबोधंप्रास्वपद्भृशम् ॥ कुशलैः

शिल्पिभिर्न्यस्तंपटेचित्रमिवाद्भुतम् ॥ ४४ ॥ तेक्षत्रियाःकुंडलिनोयुवानःपरस्परंसायकविक्षतांगाः ॥ कुंभेषुलीनाःसुषुपुर्गजानांकुचेषुलग्नाइवकामिनीनाम्

॥ ४५ ॥ ततःकुमुदनाथेनकामिनीगंडपांडुना ॥ नेत्रानंदेनचंद्रेणमाहेंद्रीदिगलंकृता ॥ ४६ ॥ दशशताक्षककुब्दरिनिःसृतःकिरणकेसरभासुरपिंजरः ॥ तिमिरवार

णयूथविदारणःसमुदियादुदयाचलकेसरी ॥ ४७ ॥ हरवृषोत्तमगात्रसमद्युतिःस्मरशरासनपूर्णसमप्रभः ॥ नववधूस्मितचारुमनोहरःप्रविसृतःकुमुदाकरवां

धवः ॥ ४८ ॥ ततोमुहूर्ताद्भगवान्पुरस्ताच्छशलक्षणः ॥ अरुणंदर्शयामासग्रसन्ज्योतिःप्रभांप्रभुः ॥ ४९ ॥ अरुणस्यतुतस्यानुजातरूपसमप्रभम् ॥ रश्मिजा

लंमहच्चंद्रोमंदंमंदमवासृजत् ॥ ५० ॥ उत्सारयंतःप्रभयातमस्तेचंद्ररश्मयः ॥ पर्यगच्छञ्छनैःसर्वादिशःखंचक्षितिंतथा ॥ ५१ ॥ ततोमुहूर्ताद्भुवनंज्योति

र्भूतमिवाभवत् ॥ अप्रख्यमप्रकाशंचजगामाशुतमस्तथा ॥ ५२ ॥ प्रतिप्रकाशितेलोकेदिवाभूतेनिशाकरे ॥ विचेरुर्नविचेरुश्चराजन्नक्तंचरास्ततः ॥ ५३ ॥

बोध्यमानंतुतत्सैन्यंराजंश्चंद्रस्यरश्मिभिः ॥ बुबुधेशतपत्राणांवनंसूर्यांशुभिर्यथा ॥ ५४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यथाचंद्रोदयोद्भूतःक्षुभितःसागरोभवत् ॥ तथाचंद्रोदयोद्भूतःसबभूवबलार्णवः ॥ ५५ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंपुनरेवविशांपते ॥ लोकेलोकविनाशायपरंलोकमभी
प्सताम् ॥ ५६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणवधपर्वणिरात्रियुद्धेसैन्यनिद्रायांचतुरशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततोदुर्योधनोद्रोणमभिगम्याब्रवीदिदम् ॥ अमर्षवशमापन्नोजनयन्हर्षतेजसी ॥ १ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ नमर्षणीयाःसंग्रामे
विश्रमंतःश्रमान्विताः ॥ सपत्नाग्लानमनसोलब्धलक्षाविशेषतः ॥ २ ॥ यत्तुमर्षितमस्माभिर्भवतःप्रियकाम्यया ॥ तएतेपरिविश्रांताःपांडवाबलवत्तराः ॥ ३ ॥
सर्वथापरिहीनाःस्मतेजसाचबलेनच ॥ भवतापाल्यमानास्तेविवर्धंतेपुनःपुनः ॥ ४ ॥ दिव्यान्यस्त्राणिसर्वाणिब्राह्मादीनिचयानिह ॥ तानिसर्वाणितिष्ठंतिभव
त्येवविशेषतः ॥ ५ ॥ नपांडवेयानवयंनान्येलोकेधनुर्धराः ॥ युध्यमानस्यतेतुल्याःसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ६ ॥ ससुरासुरगंधर्वानिमाँल्लोकान्द्विजोत्तम ॥ सर्वास्त्रवि
द्भवान्हन्याद्दिव्यैरस्त्रैर्नसंशयः ॥ ७ ॥ सभवान्मर्षयत्येतांस्त्वत्तोभीतान्विशेषतः ॥ शिष्यत्वंवापुरस्कृत्यममवामंदभाग्यताम् ॥ ८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एव
मुद्धर्षितोद्रोणःकोपितश्चसुतेनते ॥ समन्युरब्रवीद्राजन्दुर्योधनमिदंवचः ॥ ९ ॥ स्थविरःसन्परंशक्त्याघटेदुर्योधनाहवे ॥ अतःपरंमयाकार्यंक्षुद्रंविजयगृद्धिना
॥ १० ॥ अनस्त्रविदयंसर्वोहंतव्योस्त्रविदाजनः ॥ यद्भवान्मन्यतेचापिशुभंवायदिवाशुभम् ॥ ११ ॥ तद्वैकर्तास्मिकौरव्यवचनात्तवनान्यथा ॥ निहत्यसर्वपंचा
लान्युद्धेकृत्वापराक्रमम् ॥ १२ ॥ विमोक्ष्येकवचंराजन्सत्येनायुधमालभे ॥ मन्यसेयच्चकौंतेयमर्जुनंश्रांतमाहवे ॥ १३ ॥ तस्यवीर्यंमहाबाहोशृणुसत्येनकौ
रव ॥ तंनदेवानगंधर्वानयक्षानचराक्षसाः ॥ १४ ॥ उत्सहंतेरणेजेतुंकुपितंसव्यसाचिनम् ॥ खांडवेयेनभगवान्प्रत्युद्यातःसुरेश्वरः ॥ १५ ॥ सायकैर्वारितश्चापिवर्ष
माणोमहात्मना ॥ यक्षानागास्तथादैत्यायेचान्येबलगर्विताः ॥ १६ ॥ निहताःपुरुषेंद्रेणतच्चापिविदितंतव ॥ गंधर्वाघोषयात्रायांचित्रसेनादयोजिताः ॥ १७ ॥
यूयंतैर्ह्रियमाणाश्चमोक्षितादृढधन्वना ॥ निवातकवचाश्चापिदेवानांशत्रवस्तथा ॥ १८ ॥ सुरैरवध्याःसंग्रामेतेनवीरेणनिर्जिताः ॥ दानवानांसहस्राणिहिरण्य
पुरवासिनाम् ॥ १९ ॥ विजिग्येपुरुषव्याघ्रःसशक्योमानुषैःकथम् ॥ प्रत्यक्षंचैवतेसर्वंयथाबलमिदंतव ॥ २० ॥

॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१८५॥ ॥ ७ ॥ त्रिभागमात्रशेषायां

क्षपितंपांडुपुत्रेणचेष्टतांनोविशांपते॥ ॥संजयउवाच॥ ॥तंतदाभिप्रशंसंतमर्जुनंकुपितस्तदा ॥ २१ ॥ द्रोणंतवसुतोराजन्पुनरेवेदमब्रवीत्॥ अहंदुःशा
सनःकर्णःशकुनिर्मातुलश्चमे ॥ २२ ॥ हनिष्यामोर्जुनंसंख्येद्विधाकृत्वाद्यभारतीम् ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाभारद्वाजोहसन्निव ॥ २३ ॥ अन्ववर्ततराजानंस्वस्तिते
स्त्वितिचाब्रवीत्॥ कोहिगांडीवधन्वानंज्वलंतमिवतेजसा॥ २४॥ अक्षयंक्षपयेत्कश्चित्क्षत्रियःक्षत्रियर्षभम्॥ तंनवित्तपतिर्नेंद्रोनयमोनजलेश्वरः॥ २५॥ ना
सुरोरगरक्षांसिक्षपयेयुःसहायुधम्॥ मूढास्त्वेतानिभाषंतेयानीमान्यात्थभारत ॥ २६॥ युद्धेत्वर्जुनमासाद्यस्वस्तिमान्कोव्रजेद्गृहान्॥ त्वंतुसर्वाभिशंकित्वान्नि
ष्ठुरःपापनिश्चयः॥ २७ ॥ श्रेयसस्त्वद्धितेयुक्तांस्तत्तद्वक्तुमिहेच्छसि ॥ गच्छत्वमपिकौंतेयमात्मार्थेजहिमाचिरम् ॥ २८ ॥ त्वमप्याशंससेयोद्धुंकुलजःक्षत्रियो
ह्यसि॥ इमान्किंक्षत्रियान्सर्वान्घातयिष्यस्यनागसः॥ २९॥ त्वमस्यमूलंवैरस्यतस्मादासादयार्जुनम्॥ एषतेमातुलःप्राज्ञःक्षत्रधर्ममनुव्रतः ॥ ३० ॥ दुर्द्यूतदे
वीगांधारेप्रयात्वर्जुनमाहवे॥एषोक्षकुशलोजिह्मोद्यूतकृत्कितवःशठः॥३१॥ देवितानिकृतिप्रज्ञोयुधिजेष्यतिपांडवान्॥ त्वयाकथितमत्यर्थंकर्णेनसहहृष्टवत्॥
॥ ३२ ॥ असकृच्छून्यवन्मोहाद्धृतराष्ट्रस्यशृण्वतः॥ अहंचतातकर्णश्चभ्रातादुःशासनश्चमे ॥ ३३ ॥ पांडुपुत्रान्हनिष्यामःसहिताःसमरेत्रयः॥ इतितेकत्थमानस्य
श्रुतंसंसदिसंसदि ॥३४॥ अनुतिष्ठप्रतिज्ञांतांसत्यवाक्भवतैःसह॥ एषतेपांडवःशत्रुरविशंकोग्रतःस्थितः॥ ३५॥ क्षत्रधर्ममवेक्षस्वश्लाघ्यस्तववधोजयात् ॥
दत्तंभुक्तमधीतंचप्राप्तमैश्वर्यमीप्सितम्॥ ३६ ॥ कृतकृत्योनृणश्चासिमाभैर्युध्यस्वपांडवम् ॥ इत्युक्त्वासमरेद्रोणोन्यवर्ततयतःपरे ॥ द्वैधीकृत्यततःसेनांयुद्धंस
मभवत्तदा॥ ३७॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणवधपर्वणिद्रोणदुर्योधनभाषणेपंचाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १८५॥ ॥ ७ ॥ ॥संजय
उवाच॥ ॥त्रिभागमात्रशेषायांरात्र्यांयुद्धमवर्तत॥ कुरूणांपांडवानांचसंहृष्टानांविशांपते ॥ १ ॥ अथचंद्रप्रभांमुष्णन्नादित्यस्यपुरःसरः ॥ अरुणोभ्युद
यांचक्रेताम्रीकुर्वन्निवांबरम् ॥ २ ॥ प्राच्यांदिशिसहस्रांशोररुणेनारुणीकृतम्॥ तापनीयंयथाचक्रंभ्राजतेरविमंडलम् ॥ ३ ॥

मुहूर्तत्रयावशिष्टायांतत्रसूर्योदयोत्तरंत्रयोदश्यांद्रोणस्यनाशः त्रयोदश्यांशुक्लायांयुद्धारंभस्यहेमंतेप्रथमेमासेशुक्लपक्षेत्रयोदशी प्रवृत्तंभारतंयुद्धमितिभारतस।वित्र्यामुक्तस्यचोपपत्तिःसिध्यति॥ १॥२॥३॥

१ कितवोवंचकः २ शठोधूर्तः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

ततोरथाश्वांश्चमनुष्ययानान्युत्सृत्यसर्वेकुरुपांडुयोधाः ॥ दिवाकरस्याभिमुखंजपंतःसंध्यागताःप्रांजलयोबभूवुः ॥ ४ ॥ ततोद्वैधीकृतेसैन्येद्रोणःसोमकपांड
वान् ॥ अभ्यद्रवत्सपंचालान्दुर्योधनपुरोगमः ॥ ५ ॥ द्वैधीकृतान्कुरून्दृष्ट्वामाधवोर्जुनमब्रवीत् ॥ सपत्नान्सव्यतःकृत्वाअपसव्यमिमंकुरु ॥ ६ ॥ समाधवम
नुज्ञायकुरुष्वेतिधनंजयः ॥ द्रोणकर्णौमहेष्वासौसव्यतःपर्यवर्तत ॥ ७ ॥ अभिप्रायंतुकृष्णस्यज्ञात्वापरपुरंजयः ॥ आजिशीर्षगतंपार्थंभीमसेनोभ्युवाचह ॥
॥ ८ ॥ ॥ भीमसेनउवाच ॥ ॥ अर्जुनार्जुनबीभत्सोशृणुष्वैतद्वचोमम ॥ यदर्थंक्षत्रियासूतेतस्यकालोयमागतः ॥ ९ ॥ अस्मिंश्चेदागतेकालेश्रेयोनप्रतिपत्स्य
से ॥ असंभावितरूपस्त्वंसुनृशंसंकरिष्यसि ॥ १० ॥ सत्यश्रीधर्मयशसांवीर्येणानृण्यमाप्नुहि ॥ भिंध्यनीकंयुधांश्रेष्ठअपसव्यमिमान्कुरु ॥ ११ ॥ ॥ संजय
उवाच ॥ ॥ ससव्यसाचीभीमेनचोदितःकेशवेनच ॥ कर्णद्रोणावतिक्रम्यसमंतात्पर्यवारयत् ॥ १२ ॥ तमाजिशीर्षमायांतंदहंतंक्षत्रियर्षभान् ॥ पराक्रांतंपरा
क्रम्यततःक्षत्रियपुंगवाः ॥ १३ ॥ नाशक्नुवन्वारयितुंवर्धमानमिवानलम् ॥ अथदुर्योधनःकर्णःशकुनिश्चापिसौबलः ॥ १४ ॥ अभ्यवर्षञ्छरव्रातैःकुंतीपुत्रंधनं
जयम् ॥ तेषामस्त्राणिसर्वेषामुत्तमास्त्रविदांवरः ॥ १५ ॥ कदर्थीकृत्यराजेंद्रशरवर्षैरवाकिरत् ॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यलघुहस्तोजितेंद्रियः ॥ १६ ॥ सर्वानविध्य
त्रिशितैर्दशभिर्दशभिःशरैः ॥ उद्धूतारजसोवृष्टिःशरवृष्टिस्तथैवच ॥ १७ ॥ तमश्चघोरंशब्दश्चतदासमभवन्महान् ॥ नद्यौर्नभूमिर्नदिशःप्राज्ञायंततथागते ॥
॥ १८ ॥ सैन्येनरजसामूढंसर्वमंधमिवाभवत् ॥ नैवतेनवयंराजन्प्राज्ञासिष्मपरस्परम् ॥ १९ ॥ उद्देशेनहितेनस्मसमयुध्यंतपार्थिवाः ॥ विरथारथिनोराजन्स
मासाद्यपरस्परम् ॥ २० ॥ केशेषुसमसज्जंतकवचेषुभुजेषुच ॥ हताश्वाहतसूताश्चनिश्चेष्टारथिनोहताः ॥ २१ ॥ जीवंतइवतत्रस्मव्यदृश्यंतभयार्दिताः ॥ हतान्
गजान्समाश्लिष्यपर्वतानिववाजिनः ॥ २२ ॥ गतसत्त्वाव्यदृश्यंततथैवसहसादिभिः ॥ ततस्त्वभ्यवसृत्यैवसंग्रामादुत्तरांदिशम् ॥ २३ ॥ आतिष्ठदाहवेद्रोणो
विधूमोग्निरिवज्वलन् ॥ तमाजिशीर्षादेकांतमपक्रांतंनिशम्यतु ॥ २४ ॥ समकंपंतसैन्यानिपांडवानांविशांपते ॥ भ्राजमानंश्रियायुक्तंज्वलंतमिवतेजसा
॥ २५ ॥ द्रोणंदृष्ट्वापरेत्रेसुश्चेरुर्मम्लुश्चभारत ॥ आह्वयंतंपरानीकंप्रभिन्नमिववारणम् ॥ २६ ॥ नैनमाशंसिरेजेतुंदानवावासवंयथा ॥ केचिदासन्निरुत्साहाःके
चित्क्रुद्धामनस्विनः ॥ २७ ॥ विस्मिताश्चाभवन्केचित्केचिदासन्नमर्षिताः ॥ हस्तैर्हस्ताग्रमपरेप्रत्यपिंषन्नराधिपाः ॥ २८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ शशापशपथंकृतवान् ॥ ४५ ॥ इष्टापूर्तात्तथाक्षात्रादिति इष्टंयागहोमादि

अपरेदशनैरोष्ठानदशन्क्रोधमूर्छिताः ॥ व्याक्षिपन्नायुधानन्येमम्रदुश्चापरेभुजान् ॥ २९ ॥ अन्येचान्वपतन्द्रोणंत्यक्त्वात्मानोमहौजसः ॥ पंचालास्तुविशेषे

 णद्रोणसायकपीडिताः ॥ ३० ॥ समसज्जंतराजेंद्रसमरेभृशवेदनाः ॥ ततोविराटद्रुपदौद्रोणंप्रतिययूरणे ॥ ३१ ॥ तथाचरंतंसंग्रामेभृशंसमरदुर्जयम् ॥ द्रुपद

स्यततःपौत्रास्त्रयएवविशांपते ॥ ३२ ॥ चेदयश्चमहेष्वासाद्रोणमेवाभ्ययुर्युधि ॥ तेषांद्रुपदपौत्राणांत्रयाणांनिशितैःशरैः ॥ ३३ ॥ त्रिभिर्द्रोणोहरत्प्राणांस्ते

हतान्यपतन्भुवि ॥ ततोद्रोणोजयद्युद्धेचेदिकैकेयसृंजयान् ॥ ३४ ॥ मत्स्यांश्चैवाजयत्कृत्स्नान्भारद्वाजोमहारथान् ॥ ततस्तुद्रुपदःक्रोधाच्छरवर्षमवासृजत्

॥ ३५ ॥ द्रोणंप्रतिमहाराजविराटश्चैवसंयुगे ॥ तंनिहत्येषुवर्षंतुद्रोणःक्षत्रियमर्दनः ॥ ३६ ॥ तौशरैश्छादयामासविराटद्रुपदावुभौ ॥ द्रोणेनच्छाद्यमानौतुक्रु

द्धौसंग्राममूर्धनि ॥ ३७ ॥ द्रोणंशरैर्विव्यधतुःपरमंक्रोधमास्थितौ ॥ ततोद्रोणोमहाराजक्रोधामर्षसमन्वितः ॥ ३८ ॥ भल्लाभ्यांभृशतीक्ष्णाभ्यांचिच्छेदध

नुषीतयोः ॥ ततोविराटःकुपितःसमरेतोमरान्दश ॥ ३९ ॥ दशचिक्षेपचशरान्द्रोणस्यवधकांक्षया ॥ शक्तिंचद्रुपदोघोरामायसींस्वर्णभूषिताम् ॥ ४० ॥ चिक्षेप

भुजगेंद्राभांक्रुद्धोद्रोणरथंप्रति ॥ ततोभल्लैःसुनिशितैश्छित्त्वातांस्तोमरान्दश ॥ ४१ ॥ शक्तिंकनकवैडूर्यांद्रोणश्चिच्छेदसायकैः ॥ ततोद्रोणःसुपीताभ्यांभल्ला

भ्यामरिमर्दनः ॥ ४२ ॥ द्रुपदंचविराटंचप्रेषयामासमृत्यवे ॥ हतेविराटेद्रुपदेकेकयेषुतथैवच ॥ ४३ ॥ तथैवचेदिमत्स्येषुपंचालेषुतथैवच ॥ हतेषुत्रिषुवीरेषुद्रु

पदस्यचनप्तृषु ॥ ४४ ॥ द्रोणस्यकर्मतद्दृष्ट्वाकोपदुःखसमन्वितः ॥ शशापरथिनांमध्येधृष्टद्युम्नोमहामनाः ॥ ४५ ॥ इष्टापूर्तात्तथाक्षात्राद्ब्राह्मण्याच्चसनश्यतु ॥

द्रोणोयस्याद्यमुच्येतयंवाद्रोणःपराभवेत् ॥ ४६ ॥ इतितेषांप्रतिश्रुत्यमध्येसर्वधनुष्मताम् ॥ आयाद्द्रोणंसहानीकःपांचाल्यःपरवीरहा ॥ ४७ ॥ पंचालास्त्वेकतो

द्रोणमभ्यघ्नन्पांडवैःसह ॥ दुर्योधनश्चकर्णश्चशकुनिश्चापिसौबलः ॥ ४८ ॥ सोदर्याश्चयथामुख्यास्तेरक्षन्द्रोणमाहवे ॥ रक्ष्यमाणंतथाद्रोणंसर्वैस्तैस्तुमहारथैः

॥ ४९ ॥ यतमानास्तुपंचालानशेकुःप्रतिवीक्षितुम् ॥ तत्राक्रुध्यद्भीमसेनोधृष्टद्युम्नस्यमारिष ॥ ५० ॥

आपूर्तंक्षेत्रारामादि क्षात्रंद्रुपदकुलोत्पन्नत्वात् ब्राह्मण्यंयाजोपयाजयोर्ब्राह्मणयोस्तपसाब्राह्मणरूपादग्नेश्चजातत्वात्एतत्सर्वंतस्यनश्यतु यस्यशत्रुर्द्रोणोनमुच्येतमरणंनप्राप्नुयात् यंवामांवाद्रोणोयदिप

राभवेदिति ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५१ ॥ अवस्थितमरिमुक्त्वविधंशपथंशपित्वापिकः परिपालयेत्कस्तद्धननंकुर्यादपितुसर्वोपितद्धननंकुर्यादेवेतिसार्धःश्लोकः ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥

सएनंवाग्भिरुग्राभिस्ततक्षपुरुषर्षभः ॥ ॥ भीमसेनउवाच ॥ द्रुपदस्यकुलेजातःसर्वास्त्रेष्वस्त्रवित्तमः ॥ ५१ ॥ कःक्षत्रियोमन्यमानःप्रेक्षेतारिमवस्थितम् ॥ पितृपुत्रवधंप्राप्यपुमान्कःपरिपालयेत् ॥ ५२ ॥ विशेषतस्तुशपथंशपित्वाराजसंसदि ॥ एषवैश्वानरइवसमिद्धःस्वेनतेजसा ॥ ५३ ॥ शरचापेन्धनोद्रोणःक्षत्रं दहतितेजसा ॥ पुराकरोतिनिःशेषांपांडवानामनीकिनीम् ॥ ५४ ॥ स्थिताःपश्यतमेकर्मद्रोणमेवव्रजाम्यहम् ॥ इत्युक्त्वाप्राविशत्क्रुद्धोद्रोणानीकंवृकोदरः ॥ ॥ ५५ ॥ शरैःपूर्णायतोत्सृष्टैर्द्रावयंस्तववाहिनीम् ॥ धृष्टद्युम्नोपिपांचाल्यःप्रविश्यमहतींचमूम् ॥ ५६ ॥ आससादरणेद्रोणंतदासीत्तुमुलंमहत् ॥ नैवनस्तादृशं युद्धंदृष्टपूर्वंनचश्रुतम् ॥ ५७ ॥ यथासूर्योदयेराजन्समुत्पिंजोभवन्महान् ॥ संसक्तान्येवचादृश्यन्रथवृंदानिमारिष ॥ ५८ ॥ हतानिचविकीर्णानिशरीराणिश रीरिणाम् ॥ केचिदन्यत्रगच्छंतःपथिचान्यैरुपद्रुताः ॥ ५९ ॥ विमुखाःपृष्ठतश्चान्येताड्यंतेपार्श्वतःपरे ॥ तथासंसक्तयुद्धंतदभवद्भृशदारुणम् ॥ अथसंध्यागतःसू र्यःक्षणेनसमपद्यत ॥ ६० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणवधपर्वणिसंकुलयुद्धेषडशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ तेतथैवमहाराजदंशितारणमूर्धनि ॥ संध्यागतंसहस्रांशुमादित्यमुपतस्थिरे ॥ १ ॥ उदितेतुसहस्रांशौतप्तकांचनसप्रभे ॥ प्रकाशितेषुलोके षुपुनर्युद्धमवर्तत ॥ २ ॥ द्वंद्वानितत्रयान्यासन्संसक्तानिपुरोदयात् ॥ तान्येवाभ्युदितेसूर्येसमसज्जंतभारत ॥ ३ ॥ रथैर्हयाहयैर्नागाःपादातैश्चापिकुंजराः ॥ ह यैर्हयाःसमाजग्मुःपादाताश्चपदातिभिः ॥ ४ ॥ रथारथैरिभैर्नागास्तथैवभरतर्षभ ॥ संसक्ताश्चवियुक्ताश्चयोधाःसंन्यपतन्रणे ॥ ५ ॥ तेरात्रौकृतकर्माणःश्रां ताःसूर्यस्यतेजसा ॥ क्षुत्पिपासापरीतांगाविसंज्ञाबहवोभवन् ॥ ६ ॥ शंखभेरीमृदंगानांकुंजराणांचगर्जताम् ॥ विस्फारितविकृष्टानांकार्मुकाणांचकूजताम् ॥ ॥ ७ ॥ शब्दःसमभवद्राजन्दिविस्पृग्भरतर्षभ ॥ द्रवतांचपदातीनांशस्त्राणांपतताममपि ॥ ८ ॥ हयानांह्रेषतांचापिरथानांचनिवर्तताम् ॥ क्रोशतांगर्जतांचैवत दासीत्तुमुलंमहत् ॥ ९ ॥ विवृद्धस्तुमुलःशब्दोद्यामगच्छन्महांस्तदा ॥ नानायुधनिकृत्तानांचेष्टतामातुरःस्वनः ॥ १० ॥

इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषडशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८६ ॥ ॥ ७ ॥ तेतथैवेति सहस्रांशुंविकीर्णकरसहस्रंउदेष्यंतमित्यर्थः आदित्यंसूर्यं ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ स्वेकौरवाःस्वान्स्वभृत्यान्परेपांडवाःस्वान्स्वभृत्यान् स्वेइत्यनुवर्तते परेषांपांडवानांस्वान्स्वेकौरवाःपरेषांपांडवानांपरान्कौरवान्परेपांडवाजघ्नुरित्यन्वयः परेषामित्युभयत्रसंबध्यते स्वपरविभा
गोवक्तुःसंजयस्यानुरोधात् ॥ १२ ॥ वीरेति निर्ज्यंतेप्रक्षाल्यंतेवासांसियेषुतेप्रदेशानेजनानितेषुयथावाससांराशयोभवंत्येवमुद्यतानांप्रतिकूलंपिष्टानांचखड्गानांराशयःप्रत्यदृश्यंत निर्ज्यतांक्षालनैःउद्य

भूमावश्रूयतमहांस्तदासीत्कृपणंमहत् ॥ पततांपात्यमानानांपत्त्यश्वरथदंतिनाम् ॥ ११ ॥ तेषुसर्वेष्वनीकेषुव्यतिषक्तेष्वनेकशः ॥ स्वेस्वान्जघ्नुःपरेस्वांश्चस्वान्परे
पांपरेपरान् ॥ १२ ॥ वीरबाहुविसृष्टाश्वयोधेषुचगजेषुच ॥ राशयःप्रत्यदृश्यंतवाससांनिजनेष्विव ॥ १३ ॥ उद्यतप्रतिपिष्टानांखड्गानांवीरबाहुभिः ॥ सएवश
ब्दस्तद्रूपोवाससांनिर्ज्यतामिव ॥ १४ ॥ अर्धासिभिस्तथाखड्गैस्तोमरैःसपरश्वधैः ॥ निकृष्टयुद्धंसंसक्तंमहदासीत्सुदारुणम् ॥ १५ ॥ गजाश्वकायप्रभवांनरदे
हप्रवाहिनीम् ॥ शस्त्रमत्स्यसुसंपूर्णांमांसशोणितकर्दमाम् ॥ १६ ॥ आर्तनादस्वनवतींपताकाशस्त्रफेनिलाम् ॥ नदींप्रावर्तयन्वीराःपरलोकौघगामिनीम् ॥ १७ ॥
शरशक्त्यर्दिताःक्लांतारात्रिमूढाल्पचेतसः ॥ विष्टभ्यसर्वगात्राणिव्यतिष्ठन्गजवाजिनः ॥ १८ ॥ बाहुभिःकवचैश्चित्रैःशिरोभिश्चारुकुंडलैः ॥ युद्धोपकरणै
श्चान्यैस्तत्रतत्रचकाशिरे ॥ १९ ॥ क्रव्यादसंघैराकीर्णम्मृतैरर्धमृतैरपि ॥ नासीद्रथपथस्तत्रसर्वमायोधनंप्रति ॥ २० ॥ मज्जत्सुचक्रेषुरथान्सत्त्वमास्थायवा
जिनः ॥ कथंचिदवहन्श्रांतावेपमानाःशरार्दिताः ॥ २१ ॥ कुलसत्त्वबलोपेतावाजिनोवारणोपमाः ॥ विह्वलंतूर्णमुद्भ्रांतंसभयंभारतातुरम् ॥ २२ ॥ बलमा
सीत्तदासर्वमृतेद्रोणार्जुनावुभौ ॥ तावेवास्तांनिलयनंतावार्तायनमेवच ॥ २३ ॥ तावेवान्येसमासाद्यजग्मुर्वैवस्वतक्षयम् ॥ आविग्नमभवत्सर्वंकौरवाणांमह
द्बलम् ॥ २४ ॥ पंचालानांचसंसक्तंनप्राज्ञायतकिंचन ॥ अंतकाक्रीडसदृशंभीरूणांभयवर्धनम् ॥ २५ ॥ पृथिव्यांराजवंश्यानामुत्थितेमहतिक्षये ॥ नतत्रकर्णंद्रो
णंवानार्जुनंनयुधिष्ठिरम् ॥ २६ ॥ नभीमसेनंनयमौनपांचाल्यंनसात्यकिम् ॥ नचदुःशासनंद्रौणिंनदुर्योधनसौबलौ ॥ २७ ॥ नकृपंमद्रराजंचकृतवर्माणमेवच ॥
नचान्यान्नैवचात्मानंनक्षितिंनदिशस्तथा ॥ २८ ॥ पश्यामराजन्संसक्तान्सैन्येनरजसावृतान् ॥ संभ्रांतेतुमुलेघोरेरजोमेघेसमुत्थिते ॥ २९ ॥ द्वितीयामिवसं
प्राप्ताममन्यंतनिशांतदा ॥ नज्ञायंतेकौरवेयानपंचालानपांडवाः ॥ ३० ॥

म्योयस्यशिलायांस्फाल्यमानानां श्लोकद्वयं ॥ १३ ॥ १४ ॥ अर्धासिभिरेकधारैः ॥ १५ ॥ १६ ॥ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ निलयनमाश्रयः आर्तायनंआर्तानांभयवारणंस्त्री
यानां शत्रुणांतुतावेवमृत्युकरावित्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ चतुरश्चत्वारः भ्राताद्दुःशासनेन ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

नदिशोद्यौर्नचोर्वीचनसमंविषमंतथा ॥ हस्तसंस्पर्शमापन्नान्परानप्यथवास्वकान् ॥ ३१ ॥ न्यपातयंस्तदायुद्धेनराःस्मविजयैषिणः ॥ उद्धूतत्वात्तुरजसःप्रसे
काच्छोणितस्यच ॥ ३२ ॥ प्राशाम्यतरजोभौमंशीघ्रत्वादनिलस्यच ॥ तत्रनागाहयायोधारथिनोथपदातयः ॥ ३३ ॥ पारिजातवनानीवव्यरोचन्रुधिरोक्षि
ताः ॥ ततोदुर्योधनःकर्णोद्रोणोदुःशासनस्तथा ॥ ३४ ॥ पांडवैःसमसज्जंतचतुर्भिश्चतुरोरथाः ॥ दुर्योधनःसहभ्रात्रायमाभ्यांसमसज्जत ॥ ३५ ॥ वृकोदरे
णराधेयोभारद्वाजेनचार्जुनः ॥ तद्घोरंमहदाश्चर्यंसर्वेप्रैक्षंतसर्वतः ॥ ३६ ॥ रथर्षभाणामुग्राणांसंनिपातममानुषम् ॥ रथमार्गैर्विचित्रैस्तैर्विचित्ररथसंकुलम् ॥
॥ ३७ ॥ अपश्यन्रथिनोयुद्धंविचित्रंचित्रयोधिनाम् ॥ यतमानाःपराक्रांताःपरस्परजिगीषवः ॥ ३८ ॥ जीमूताइवघर्मांतेशरवर्षैरवाकिरन् ॥ तेरथान्सूर्यसं
काशानास्थिताःपुरुषर्षभाः ॥ ३९ ॥ अशोभंतयथामेघाःशारदाश्चलविद्युतः ॥ योधास्तेतुमहाराजक्रोधामर्षसमन्विताः ॥ ४० ॥ स्पर्धिनश्चमहेष्वासाः
कृतयत्नाधनुर्धराः ॥ अभ्यगच्छंस्तथान्योन्यंमत्तागजवृषाइव ॥ ४१ ॥ ननूनंदेहभेदोस्तिकालेराजन्ननागते ॥ यत्रसर्वेनयुगपद्व्यशीर्यंतमहारथाः ॥ ४२ ॥
बाहुभिश्चरणैश्छिन्नैःशिरोभिश्चसकुंडलैः ॥ कार्मुकैर्विशिखैःप्रासैःखड्गैःपरशुपट्टिशैः ॥ ४३ ॥ नालीकैःक्षुद्रनाराचैर्नखरैःशक्तितोमरैः ॥ अन्यैश्चविविधाका
रैर्धौतैःप्रहरणोत्तमैः ॥ ४४ ॥ विचित्रैर्विविधाकारैःशरीरावरणैरपि ॥ विचित्रैश्चरथैर्भग्नैर्हतैश्चगजवाजिभिः ॥ ४५ ॥ शून्यैश्चैवनगाकारैर्हतयोधध्वजैरथैः ॥
अमनुष्यैर्हयैस्त्रस्तैःकृष्यमाणैस्ततस्ततः ॥ ४६ ॥ वातायमानैरसकृद्धतवीरैरलंकृतैः ॥ व्यजनैःकंकटैश्चैवध्वजैश्चविनिपातितैः ॥ ४७ ॥ छत्रैराभरणैर्वस्त्रैर्माल्यै
श्चसुसुगंधिभिः ॥ हारैःकिरीटैर्मुकुटैरुष्णीषैःकिंकिणीगणैः ॥ ४८ ॥ उरस्थैर्मणिभिर्निष्कैश्चूडामणिभिरेवच ॥ आसीदायोधनंतत्रनभस्तारागणैरिव ॥ ४९ ॥
ततोदुर्योधनस्यासीन्नकुलेनसमागमः ॥ अमर्षितेनक्रुद्धस्यक्रुद्धेनामर्षितस्यच ॥ ५० ॥ अपसव्यंचकाराथमाद्रीपुत्रस्तवात्मजम् ॥ किरञ्छरशतैर्हृष्टस्तत्रनादो
महानभूत् ॥ ५१ ॥ अपसव्यंकृतंसंख्येभ्रातृव्येनात्यमर्षिणा ॥ नामृष्यततमप्याजौप्रतिचक्रेपसव्यतः ॥ ५२ ॥ पुत्रस्तवमहाराजराजादुर्योधनोद्रुतम् ॥ ततःप्र
तिचिकीर्षंतमपसव्यंतुतेसुतम् ॥ ५३ ॥ न्यवारयततेजस्वीनकुलश्चित्रमार्गवित् ॥ ससर्वतोनिवार्यैनंशरजालेनपीडयन् ॥ ५४ ॥

॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५५ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्ताशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८७ ॥ ॥ ७ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

विमुखंनकुलश्चक्रेतत्सैन्याःसमपूजयन् ॥ तिष्ठतिष्ठेतिनकुलोबभाषेतनयंतव ॥ संस्मृत्यसर्वदुःखानितवदुर्मंत्रितंचतत् ॥ ५५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणवधपर्वणिनकुलयुद्धेसप्ताशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततोदुःशासनःक्रुद्धःसहदेवमुपाद्रवत् ॥ रथवेगेनतीव्रेणकंपयन्निवमेदिनीम् ॥ १ ॥ तस्यापततएवाशुभल्लेनामित्रकर्शनः ॥ माद्रीपुत्रःशिरोयंतुःसशिरस्त्राणमच्छिनत् ॥ २ ॥ नैनंदुःशासनःसूतंनापिकश्चनसैनिकः ॥ कृत्तोत्तमांगमाशुत्वात्सहदेवेनबुद्धवान् ॥ ३ ॥ यदात्वसंगृहीतत्वात्प्रयांत्यश्वायथासुखम् ॥ ततोदुःशासनःसूतंबुबुधेगतचेतसम् ॥ ॥ ४ ॥ सहयान्संनिगृह्याजौस्वयंहयविशारदः ॥ युयुधेरथिनांश्रेष्ठोलघुचित्रंचसुष्ठुच ॥ ५ ॥ तदस्यापूजयन्कर्मस्वेपरेचापिसंयुगे ॥ हतसूतरथेनाजौव्यचरद्यदभीतवत् ॥ ६ ॥ सहदेवस्तुतानश्वांस्तीक्ष्णैर्बाणैरवाकिरत् ॥ पीड्यमानाःशरैश्चाशुप्राद्रवंस्तेततस्ततः ॥ ७ ॥ सरश्मिषुविषक्तत्वादुत्ससर्जशरासनम् ॥ धनुषाकर्मकुर्वंस्तुरश्मींश्चपुनरुत्सृजत् ॥ ८ ॥ छिद्रेष्वेतेषुतंबाणैर्माद्रीपुत्रोभ्यवाकिरत् ॥ परीप्संस्त्वत्सुतंकर्णस्तदंतरमवापतत् ॥ ९ ॥ वृकोदरस्ततःकर्णंत्रिभिर्भल्लैःसमाहितः ॥ आकर्णपूर्णैरभ्यघ्नन्बाह्वोरुरसिचानदत् ॥ १० ॥ सनिवृत्तस्ततःकर्णःसंघट्टितइवोरगः ॥ भीममावारयामासविकिरन्निशिताञ्छरान् ॥ ११ ॥ ततोभूत्तुमुलंयुद्धंभीमराधेययोस्तदा ॥ तौवृषाविवनर्दंतौविवृत्तनयनावुभौ ॥ १२ ॥ वेगेनमहतान्योन्यंसंरब्धावभिपेततुः ॥ अभिसंश्लिष्टयोस्तत्रतयोराहवशौंडयोः ॥ १३ ॥ विच्छिन्नशरपातत्वाद्गदायुद्धमवर्तत ॥ गदयाभीमसेनस्तुकर्णस्यरथकूबरम् ॥ १४ ॥ बिभेदशतधाराजंस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ततोभीमस्यराधेयोगदामाविध्यवीर्यवान् ॥ १५ ॥ अवासृजद्रथेतांतुबिभेदगदयागदाम् ॥ ततोभीमःपुनर्गुर्वींचिक्षेपाधिरथेर्गदाम् ॥ १६ ॥ तांगदांबहुभिःकर्णःसुपुंखैःसुप्रवेजितैः ॥ प्रत्यविध्यत्पुनश्चान्यैःसाभीमंपुनराव्रजत् ॥ १७ ॥ व्यालीवमंत्राभिहताकर्णबाणैरभिद्रुता ॥ तस्याःप्रतिनिपातेनभीमस्यविपुलोध्वजः ॥ १८ ॥ पपातसारथिश्चास्यमुमोहचगदाहतः ॥ सकर्णेसायकानष्टौव्यसृजत्क्रोधमूर्छितः ॥ १९ ॥ तैस्तस्यनिशितैस्तीक्ष्णैर्भीमसेनोमहाबलः ॥ चिच्छेदपरवीरघ्नःप्रहसन्निवभारत ॥ २० ॥ ध्वजंशरासनंचैवशरावापंचभारत ॥ कर्णोप्यन्यद्धनुर्गृह्यहेमपृष्ठंदुरासदम् ॥ २१ ॥

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततःपुनस्तुराधेयोहयानस्यरथेषुभिः॥ ऋक्षवर्णान्जघानाशुतथोभौपार्ष्णिसारथी ॥ २२ ॥ सविपन्नरथोभीमोनकुलस्याप्लुतोरथम्॥ हरिर्यथागिरेःश्रृंगंसमाक्रामदरिंदमः॥ २३ ॥ तथाद्रोणार्जुनौचित्रमयुध्येतांमहारथौ॥ आचार्यशिष्यौराजेंद्रकृतप्रहरणौयुधि ॥ २४ ॥ लघुसंधानयोगाभ्यांरथयोश्चरणेनच॥ मोहयंतौमनुष्याणांचक्षूंषिचमनांसिच॥ २५॥ उपारमंततेसर्वेयोधाभरतसत्तम॥ अदृष्टपूर्वंपश्यंतस्तद्युद्धंगुरुशिष्ययोः ॥ २६ ॥ विचित्रान्पृतनामध्येरथमार्गानुदीर्यतौ॥ अन्योन्यमपसव्यंचकर्तुंवीरौतदेषतुः॥ २७॥ पराक्रमंतयोर्योधाददृशुस्तेसुविस्मिताः॥ तयोःसमभवद्युद्धंद्रोणपांडवयोर्महत्॥ २८॥ आमिषार्थेमहाराजगगनेश्येनयोरिव॥ यद्यच्चकारद्रोणस्तुकुंतीपुत्रजिगीषया॥ २९॥ तत्तत्प्रतिजघानाशुप्रहसंस्तस्यपांडवः॥ यदाद्रोणोनशक्नोतिपांडवंस्मविशेषितुम्॥ ॥ ३० ॥ ततःप्रादुश्चकारास्त्रमस्त्रमार्गविशारदः॥ ऐंद्रंपाशुपतंत्वाष्ट्रंवायव्यमथवारुणम्॥ ३१ ॥ मुक्तंमुक्तंद्रोणचापात्तज्जघानधनंजयः॥ अस्त्राण्यस्त्रैर्यदातस्यविधिवद्धंतिपांडवः॥ ३२ ॥ ततोस्त्रैःपरमैर्दिव्यैर्द्रोणःपार्थमवाकिरत्॥ यद्यदस्त्रंसपार्थायप्रयुंक्तेविजिगीषया॥ ३३॥ तस्यतस्यविघातायतत्तद्धिकुरुतेर्जुनः॥ सवध्यमानेष्वस्त्रेषुदिव्येष्वपियथाविधि॥ ३४॥ अर्जुनेनार्जुनंद्रोणोमनसैवाभ्यपूजयत्॥ मेनेचात्मानमधिकंपृथिव्यामधिभारत॥ ३५॥ तेनशिष्येणसर्वेभ्यःशस्त्रविद्भ्यःपरंतपः॥ वार्यमाणस्तुपार्थेनतथामध्येमहात्मनाम्॥ ३६ ॥ यतमानोर्जुनंप्रीत्याप्रत्यवारयदुत्स्मयन्॥ ततोंतरिक्षेदेवाश्चगंधर्वाश्चसहस्रशः॥ ३७॥ ऋषयःसिद्धसंघाश्चव्यतिष्ठंतदिदृक्षया॥ तदप्सरोभिराकीर्णयक्षगंधर्वसंकुलम्॥ ३८ ॥ श्रीमदाकाशमभवद्भूयोमेघाकुलंयथा॥ तत्रस्मांतर्हितावाचोव्यचरंतपुनःपुनः॥ ३९॥ द्रोणपार्थस्तवोपेताव्यश्रूयंतनराधिप॥ विसृज्यमानेष्वस्त्रेषुज्वालयत्सुदिशोदश ॥ ४०॥ अब्रुवंस्तत्रसिद्धाश्चऋषयश्चसमागताः॥ नैवेदंमानुषंयुद्धंनासुरंनचराक्षसम्॥ ४१॥ नदैवंनचगांधर्वंब्राह्मंध्रुवमिदंपरम्॥ विचित्रमिदमाश्चर्यंननोदृष्टंनचश्रुतम्॥ ४२॥ अतिपांडवमाचार्योद्रोणंचाप्यतिपांडवः॥ नानयोरंतरंशक्यंद्रष्टुमन्येनकेनचित्॥ ४३॥ यदिरुद्रोद्विधाकृत्वायुध्येतात्मानमात्मना॥ तत्रशक्योपमाकर्तुमन्यत्रतुनविद्यते॥ ४४॥ ज्ञानमेकस्थमाचार्येज्ञानंयोगश्चपांडवे॥ शौर्यमेकस्थमाचार्येबलंशौर्यंचपांडवे॥ ४५॥

मिति आचार्योज्ञानस्यशौर्यस्यचावधिरित्यर्थः अर्जुनस्तुयोगेनबलेनचाधिकः कृष्णसारथिगांडीवदिव्यरथध्वजबुद्ध्यादिभिर्यौवनेनचयुक्तत्वात् तथाचयोगबलाभ्यामाचार्यसाम्यंप्राप्तइत्यर्थः ॥ ४५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ पारमवधिः आपंक्तीवत्वं अन्यतरेणेतिशेषः गम्यतेप्राप्यतेअन्योन्ययुद्धे नतत्तदा संकुलयुद्धंअनियतयोधंयुद्धं ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ नापतत्वाणैरंतरिक्षस्य पूरितत्वादितिभावः ॥ ५४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८८॥ ॥ ७ ॥ तस्मिन्निति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ त्रयोधृष्टद्युम्नोऽन्यौद्वौच ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

नेमौशक्यौमहेष्वासौयुद्धेक्षपयितुंपरैः ॥ इच्छमानौपुनरिमौहन्येतांसामरंजगत् ॥ ४६ ॥ इत्यब्रुवन्महाराजदृष्ट्वातौपुरुषर्षभौ ॥ अंतर्हितानिभूतानिप्रकाशानि चसर्वशः ॥ ४७ ॥ ततोद्रोणोब्राह्ममस्त्रंप्रादुश्चक्रेमहामतिः ॥ संतापयन्रणेपार्थंभूतान्यंतर्हितानिच ॥ ४८ ॥ ततश्चचालपृथिवीसपर्वतवनद्रुमा ॥ ववौचविषमो वायुःसागरांश्चापिचुक्षुभुः ॥ ४९ ॥ ततस्त्रासोमहानासीत्कुरुपांडवसेनयोः ॥ सर्वेषांचैवभूतानामुद्यतेस्त्रेमहात्मना ॥ ५० ॥ ततःपार्थोऽप्यसंभ्रांतस्तदस्त्रंप्रतिज घ्निवान् ॥ ब्रह्मास्त्रेणैवराजेंद्रततःसर्वमशीशमत् ॥ ५१ ॥ यदानगम्यतेपारंतयोरन्यतरस्यवा ॥ ततःसंकुलयुद्धेनतद्युद्धंव्याकुलीकृतम् ॥ ५२ ॥ नाज्ञायतततःकिं चित्पुनरेवविशांपते ॥ प्रवृत्तेतुमुलेयुद्धेद्रोणपांडवयोर्मृधे ॥ ५३ ॥ शरजालैःसमाकीर्णेमेघजालैरिवांबरे ॥ नापतच्चततःकश्चिदंतरिक्षचरस्तदा ॥ ५४ ॥ ॥ इति श्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणवधपर्वणिसंकुलयुद्धेअष्टाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तस्मिंस्तथावर्त मानेगजाश्वनरसंक्षये ॥ दुःशासनोमहाराजधृष्टद्युम्नमयोधयत् ॥ १ ॥ सतुरुक्मरथासक्तोदुःशासनशरार्दितः ॥ अमर्षात्तवपुत्रस्यशरैर्वाहानवाकिरत् ॥ २ ॥ क्षणेनसरथस्तस्यसध्वजःसहसारथिः ॥ नादृश्यतमहाराजपार्षतस्यशरैश्चितः ॥ ३ ॥ दुःशासनस्तुराजेंद्रपांचाल्यस्यमहात्मनः ॥ नाशक्नोत्प्रमुखेस्थातुंशरजाल प्रपीडितः ॥ ४ ॥ सतुदुःशासनंबाणैर्विमुखीकृत्यपार्षतः ॥ किरञ्छरसहस्राणिद्रोणमेवाभ्ययाद्रणे ॥ ५ ॥ अभ्यपद्यतहार्दिक्यःकृतवर्मात्वनंतरम् ॥ सोदर्याणां त्रयश्चैवतएनंपर्यवारयन् ॥ ६ ॥ तंयमौपृष्ठतोन्वैतांरक्षंतौपुरुषर्षभौ ॥ द्रोणायाभिमुखंयांतंदीप्यमानमिवानलम् ॥ ७ ॥ संप्रहारमकुर्वंस्तेसर्वेचसुमहारथाः ॥ अमर्षिताःसत्त्ववंतःकृत्वामरणमग्रतः ॥ ८ ॥ शुद्धात्मानःशुद्धवृत्ताराजन्स्वर्गपुरस्कृताः ॥ आर्यंयुद्धमकुर्वंतपरस्परजिगीषवः ॥ ९ ॥ शुक्लाभिजनकर्माणोमति मंतोजनाधिप ॥ धर्मयुद्धमयुध्यंतप्रेप्संतोगतिमुत्तमाम् ॥ १० ॥ नतत्रासीदधर्मिष्ठमशस्त्रंयुद्धमेवच ॥ नात्रकर्णीनालीकोनलिप्तोनचबस्तिकः ॥ ११ ॥

॥ ९ ॥ शुक्लःशुद्धोऽभिजनोवंशोयेषांतेस्वयंशोधितकर्माणश्च ॥ १० ॥ अशस्तमप्रशस्यं प्रशस्यत्वमाह नात्रेति कर्णीविलोमकंटकद्वययुक्तः सहिउद्ध्रियमाणोंऽत्राण्युद्धरति नालीकःअल्पत्वाद्देहमग्नः सन्दुरुद्धरः नलिप्तोविषेणेतिशेषः बस्तिकःशल्यदंडसंधौशिथिलस्तस्योद्धरणेशल्यंबस्तिमध्येमज्जतिदंडमात्रंनिःसरति (अन्येबस्तकइतिपठित्वाश्रृंगघटितइतिव्याचख्युः) ॥ ११ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सूचीकर्णिसजातीयोबहुकंटकः (कपिशस्तुल्योमर्कटास्थिमयोवेतिप्राञ्चः) काष्र्णायसमयः सह्यदृढेप्याघातेंऽतर्बहुप्रविशति कपिशास्त्रिषुश्यामेइतिमेदिनी गवास्थिजोगजास्थिजस्तन्मयफलकश्ववा

नसूचीकपिशोनैवनगवास्थिर्गजास्थिजः ॥ इषुरासीन्नसंश्लिष्टोनपूतिर्नचजिह्मगः ॥ १२ ॥ ऋजून्येवविशुद्धानिसर्वेशस्त्राण्यधारयन् ॥ सुयुद्धेनपराँल्लोका
नीप्संतःकीर्तिमेवच ॥ १३ ॥ तदासीत्तुमुलंयुद्धंसर्वदोषविवर्जितम् ॥ चतुर्णांतवयोधानांतैस्त्रिभिःपांडवैःसह ॥ १४ ॥ धृष्टद्युम्नस्तुतान्दृष्ट्वातवराजन्रथर्षभा
न् ॥ यमाभ्यांवारितान्वीराञ्छीघ्रास्त्रोद्रोणमभ्ययात् ॥ १५ ॥ निवारितास्तुतेवीरास्तयोःपुरुषसिंहयोः ॥ समसज्जंतचत्वारोवाताःपर्वतयोरिव ॥ १६ ॥ द्वाभ्यां
द्वाभ्यांयमौसार्धंरथाभ्यांरथपुंगवौ ॥ समासक्तौततोद्रोणंधृष्टद्युम्नोभ्यवर्तत ॥ १७ ॥ दृष्ट्वाद्रोणायपांचाल्यंव्रजंतंयुद्धदुर्मदम् ॥ यमाभ्यांतांश्चसंसक्तांस्तदंतरमु
पाद्रवत् ॥ १८ ॥ दुर्योधनोमहाराजकिरञ्छोणितभोजनान् ॥ तंसात्यकिःशीघ्रतरंपुनरेवाभ्यवर्तत ॥ १९ ॥ तौपरस्परमासाद्यसमीपेकुरुमाधवौ ॥ हसमा
नौनृशार्दूलावभीतौसमसज्जताम् ॥ २० ॥ बाल्यवृत्तानिसर्वाणिप्रीयमाणौविचिंत्यतौ ॥ अन्योन्यंप्रेक्षमाणौचस्मयमानौपुनःपुनः ॥ २१ ॥ अथदुर्योधनोरा
जासात्यकिंसमभाषत ॥ प्रियंसखायंसततंगर्हयन्वृत्तमात्मनः ॥ २२ ॥ धिक्क्रोधंधिक्सखेलोभंधिङ्मोहंधिगमर्षितम् ॥ धिगस्तुक्षात्रमाचारंधिगस्तुबलमौर
सम् ॥ २३ ॥ यत्रमामभिसंधत्सेत्वांचाहंशिनिपुंगव ॥ त्वंहिप्राणैःप्रियतरोममाहंचसदातव ॥ २४ ॥ स्मरामितानिसर्वाणिबाल्यवृत्तानियानिनौ ॥ तानिस
र्वाणिजीर्णानिसांप्रतंनोरणाजिरे ॥ २५ ॥ किमन्यत्क्रोधलोभाभ्यांयुद्धमेवाद्यसात्वत ॥ तंतथावादिनंतत्रसात्यकिःप्रत्यभाषत ॥ २६ ॥ प्रहसन्विशिखांस्ती
क्ष्णानुद्यम्यपरमास्त्रवित् ॥ नेयंसभाराजपुत्रनाचार्यस्यनिवेशनम् ॥ २७ ॥ यत्रक्रीडितमस्माभिस्तदाराजन्समागतैः ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ क्वसाक्रीडाग
तास्माकंबाल्येवैशिनिपुंगव ॥ २८ ॥ क्वचयुद्धमिदंभूयःकालोहिदुरतिक्रमः ॥ किन्नुनोविद्यतेकृत्यंधनेनधनलिप्सया ॥ २९ ॥ यत्रयुध्यामहेसर्वेधनलोभा
त्समागताः ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तंतथावादिनंतत्रराजानंमाधवोब्रवीत् ॥ ३० ॥ एवंवृत्तंसदाक्षात्रंयुध्यंतीहगुरूनपि ॥ यदितेहंप्रियोराजन्जहिमांमाचि
रंकृथाः ॥ ३१ ॥ त्वत्कृतेसुकृतान्लोकान्गच्छेयंभरतर्षभ ॥ यातेशक्तिर्बलंयच्चतत्क्षिप्रंमयिदर्शय ॥ ३२ ॥

णोविषलिप्तवज्ज्ञेयः श्लिष्टोद्विशल्यःक्षतद्वयकरत्वाद्धेयः पूतिर्मलिनशल्यः सोपिक्षतपोषकश्चर्वितोवा जिह्मगोऽन्यल्लक्ष्यत्वेनप्रदर्श्यान्यत्रपातितः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥
॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नेच्छामितदहंद्रष्टुंमित्राणांव्यसनंमहत् ॥ इत्येवंव्यक्तमाभाष्यप्रतिभाष्यचसात्यकिः ॥ ३३ ॥ अभ्ययात्तूर्णमव्यग्रोदयांनाकुरुतात्मनि ॥ तमायांतंमहाबाहुंप्र
॥१९२॥ त्यगृण्हात्तवात्मजः ॥ ३४ ॥ शरैश्चावाकिरद्राजन्शैनेयंतनयस्तव ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंकुरुमाधवसिंहयोः ॥ ३५ ॥ अन्योन्यंक्रुद्धयोर्घोरंयथाद्विरदसिंहयोः ॥ ७
ततःपूर्णायतोत्सृष्टैःसात्वतंयुद्धदुर्मदम् ॥ ३६ ॥ दुर्योधनःप्रत्यविध्यत्कुपितोदशभिःशरैः ॥ तंसात्यकिःप्रत्यविध्यत्तथैवावाकिरच्छरैः ॥ ३७ ॥ पंचाशतापुनश्चा
जौत्रिंशतादशभिश्चह ॥ सात्यकिंतुरणेराजन्प्रहसंस्तनयस्तव ॥ ३८ ॥ आकर्णपूर्णैर्निशितैर्विव्याधत्रिंशताशरैः ॥ ततोस्यसशरंचापंक्षुरप्रेणद्विधाच्छिनत् ॥
॥ ३९ ॥ सोन्यत्कार्मुकमादायलघुहस्तस्ततोदृढम् ॥ सात्यकिर्व्यसृजच्चापिशरश्रेणींसुतस्यते ॥ ४० ॥ तामापतंतींसहसाशरश्रेणींजिघांसया ॥ चिच्छेदबहुधा
राजाततउच्चुक्रुशुर्जनाः ॥ ४१ ॥ सात्यकिंचत्रिसप्तत्यापीडयामासवेगितः ॥ स्वर्णपुंखैःशिलाधौतैराकर्णापूर्णनिःसृतैः ॥ ४२ ॥ तस्यसंदधतश्चेषुंसंहितेषुच
कार्मुकम् ॥ अच्छिनत्सात्यकिस्तूर्णंशरैश्चैवाप्यवीविधत् ॥ ४३ ॥ सगाढविद्धोव्यथितःप्रत्यपायाद्रथांतरे ॥ दुर्योधनोमहाराजदाशार्हशरपीडितः ॥ ४४ ॥ समा
श्वस्यतुपुत्रस्तेसात्यकिंपुनरभ्ययात् ॥ विसृजन्निषुजालानियुयुधानरथंप्रति ॥ ४५ ॥ तथैवसात्यकिर्बाणान्दुर्योधनरथंप्रति ॥ सततंविसृजन्राजंस्तत्संकुल
मवर्तत ॥ ४६ ॥ तत्रेषुभिःक्षिप्यमाणैःपतद्भिश्चशरीरिषु ॥ अग्नेरिवमहाकक्षैःशब्दःसमभवन्महान् ॥ ४७ ॥ तयोःशरसहस्रैश्चसंछन्नंवसुधातलम् ॥ अगम्यरू
पंचशरैराकाशंसमपद्यत ॥ ४८ ॥ तत्राप्यधिकमालक्ष्यमाधवंरथसत्तमम् ॥ क्षिप्रमभ्यपतत्कर्णःपरीप्संस्तनयंतव ॥ ४९ ॥ नतुतंमर्षयामासभीमसेनोमहाब
लः ॥ सोभ्ययात्त्वरितःकर्णंविसृजन्सायकान्बहून् ॥ ५० ॥ तस्यकर्णःशितान्बाणान्प्रतिहन्यहसन्निव ॥ धनुःशरांश्चचिच्छेदसूतंचाभ्यहनच्छरैः ॥ ५१ ॥ भीमसे
नस्तुसंक्रुद्धोगदामादायपांडवः ॥ ध्वजंधनुश्चसूतंचसंममर्दाहवेरिपोः ॥ ५२ ॥ रथचक्रंचकर्णस्यबभंजसमहाबलः ॥ भग्नचक्रेरथेतिष्ठदकंपःशैलराडिव ॥
॥ ५३ ॥ एकचक्रंरथंतस्यतमूहुःसुचिरंहयाः ॥ एकचक्रमिवार्कस्यरथंसप्तहयायथा ॥ ५४ ॥ अमृष्यमाणःकर्णस्तुभीमसेनमयुध्यत ॥ विविधैरिषुजालैश्च
नानाशस्त्रैश्चसंयुगे ॥ ५५ ॥ भीमसेनस्तुसंक्रुद्धःसूतपुत्रमयोधयत् ॥ तस्मिंस्तथावर्तमानेक्रुद्धोधर्मसुतोब्रवीत् ॥ ५६ ॥ पंचालानांनरव्याघ्रान्मत्स्यांश्चपु ॥१९२॥
रुषर्षभान् ॥ येनःप्राणाःशिरोयेचयेनोयोधामहारथाः ॥ ५७ ॥ तएतेधार्तराष्ट्रेषुविषक्ताःपुरुषर्षभाः ॥ किंतिष्ठतयथामूढाःसर्वेविगतचेतसः ॥ ५८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांऊननवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८९ ॥ ॥ ७ ॥ पंचालानामिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

तत्रगच्छतयत्रैतेयुध्यंतेमामकारथाः ॥ क्षत्रधर्मंपुरस्कृत्यसर्वएवगतज्वराः ॥ ५९ ॥ जयंतोवध्यमानाश्चगतिमिष्टांगमिष्यथ ॥ जित्वावाबहुभिर्यज्ञैर्यजध्वं
भूरिदक्षिणैः ॥ ६० ॥ हतावादेवसाद्भूत्वालोकान्प्राप्स्यथपुष्कलान् ॥ तेराज्ञाचोदितावीरायोत्स्यमानामहारथाः ॥ ६१ ॥ क्षात्रधर्मंपुरस्कृत्यत्वरिताद्रोणम
भ्ययुः ॥ पंचालास्त्वेकतोद्रोणमभ्यघ्नन्निशितैःशरैः ॥ ६२ ॥ भीमसेनपुरोगाश्चाप्येकतःपर्यवारयन् ॥ आसंस्तुपांडुपुत्राणांत्रयोजिह्ममहारथाः ॥ ६३ ॥ य
मौचभीमसेनश्चप्राक्रोशंस्तेधनंजयम् ॥ अभिद्रवार्जुनक्षिप्रंकुरून्द्रोणादपानुद ॥ ६४ ॥ ततएनंहनिष्यंतिपंचालाहतरक्षिणम् ॥ कौरवेयांस्ततःपार्थःसहसास
मुपाद्रवत् ॥ ६५ ॥ पंचालानेवतुद्रोणोधृष्टद्युम्नपुरोगमान् ॥ ममर्दस्तरसावीराःपंचमेहनिभारत ॥ ६६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणवधपर्वणि
संकुलयुद्धेऊननवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ पंचालानांततोद्रोणोप्यकरोत्कदनंमहत् ॥ यथाक्रु
द्धोरणेशक्रोदानवानांक्षयंपुरा ॥ १ ॥ द्रोणास्त्रेणमहाराजवध्यमानाःपरेयुधि ॥ नात्रसंतरणेद्रोणात्सत्त्ववंतोमहारथाः ॥ २ ॥ युध्यमानामहाराजपंचालाःसृं
जयास्तथा ॥ द्रोणमेवाभ्ययुर्युद्धेयोधयंतोमहारथाः ॥ ३ ॥ तेषांतुच्छाद्यमानानांपंचालानांसमंततः ॥ अभवद्भैरवोनादोवध्यतांशरवृष्टिभिः ॥ ४ ॥ वध्यमा
नेषुसंग्रामेपंचालेषुमहात्मना ॥ उदीर्यमाणेद्रोणास्त्रेपांडवान्भयमाविशत् ॥ ५ ॥ दृष्ट्वाश्वनरयोधानांविपुलंचक्षयंयुधि ॥ पांडवेयामहाराजनाशशंसुर्जयंत
दा ॥ ६ ॥ कच्चिद्द्रोणोननःसर्वान्क्षपयेत्परमास्त्रवित् ॥ समिद्धःशिशिरापायेदहन्कक्षमिवानलः ॥ ७ ॥ नचैनंसंयुगेकश्चित्समर्थःप्रतिवीक्षितुम् ॥ नचैनमर्जुनो
जातुप्रतियुध्येतधर्मवित् ॥ ८ ॥ त्रस्तान्कुंतीसुतान्दृष्ट्वाद्रोणसायकपीडितान् ॥ मतिमान्श्रेयसेयुक्तःकेशवोर्जुनमब्रवीत् ॥ ९ ॥ नैषयुद्धेनसंग्रामेजेतुंशक्यःक
थंचन ॥ सधनुर्धन्विनांश्रेष्ठोदेवैरपिसवासवैः ॥ १० ॥ न्यस्तशस्त्रस्तुसंग्रामेशक्योहंतुंभवेन्नृभिः ॥ आस्थीयतांजयेयोगोधर्ममुत्सृज्यपांडवाः ॥ ११ ॥ यथान
संयुगेसर्वान्नहन्याद्रुक्मवाहनः ॥ अश्वत्थाम्निहतेनैषयुद्धेदितिमतिर्मम ॥ १२ ॥ तंहतंसंयुगेकश्चिदस्मैशंसतुमानवः ॥ एतन्नारोचयद्राजन्कुंतीपुत्रोधनंजयः
॥ १३ ॥ अन्येत्वरोचयन्सर्वेकृच्छ्रेणतुयुधिष्ठिरः ॥ ततोभीमोमहाबाहुरनीकेस्वेमहागजम् ॥ १४ ॥

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जघानगदयाराजन्नश्वत्थामानमित्युत॥परप्रमथनंघोरंमालवस्येंद्रवर्मणः ॥ १५ ॥ भीमसेनस्तुसव्रीडमुपेत्यद्रोणमाहवे ॥ अश्वत्थामाहतइतिशब्दमुच्चैश्च
कारह॥ १६ ॥ अश्वत्थामेतिहिगजःख्यातोनाम्नाहतोभवत्॥ कृत्वामनसितंभीमोमिथ्याव्याहृतवांस्तदा ॥ १७ ॥ भीमसेनवचःश्रुत्वाद्रोणस्तत्परमाप्रियम्॥
मनसासन्नगात्रोभूद्यथासैकतमंभसि॥ १८ ॥शंकमानःसतन्मिथ्यावीर्यज्ञःस्वसुतस्यवै ॥ हतःसइतिचश्रुत्वानैवधैर्यादकंपत ॥ १९॥ सलब्ध्वाचेतनांद्रोणः
क्षणेनैवसमाश्वसत्॥ अनुचिंत्यात्मनःपुत्रमविषह्यमरातिभिः॥ २० ॥ सपार्षतमभिद्रुत्यजिघांसुर्मृत्युमात्मनः ॥ अवाकिरत्सहस्रेणतीक्ष्णानांकंकपत्रिणाम्
॥ २१ ॥तंविंशतिसहस्राणिपंचालानांनरर्षभाः ॥ तथाचरंतंसंग्रामेसर्वतोवाकिरञ्छरैः ॥ २२ ॥ शरैस्तैराचितंद्रोणंनापश्याममहारथम् ॥ भास्करंजलदैरु
द्धंवर्षास्विवविशांपते॥ २३॥ विधूयतान्बाणगणान्पंचालानांमहारथः ॥ प्रादुश्चक्रेततोद्रोणोब्राह्ममस्त्रंपरंतपः ॥ २४॥ वधायतेषांशूराणांपंचालानाममर्षि
तः॥ ततोव्यरोचतद्रोणोविनिघ्नन्सर्वसैनिकान्॥ २५॥ शिरांस्यपातयच्चापिपंचालानांमहामृधे ॥ तथैवपरिघाकारान्बाहून्कनकभूषणान् ॥ २६ ॥ तेवध्य
मानाःसमरेभारद्वाजेनपार्थिवाः ॥ मेदिन्यामन्वकीर्यंतवातनुन्नाइवद्रुमाः ॥ २७॥ कुंजराणांचपततांहयौघानांचभारत ॥ अगम्यरूपापृथिवीमांसशोणि
तकर्दमा ॥ २८ ॥ हत्वाविंशतिसाहस्रान्पंचालानांरथव्रजान् ॥ अतिष्ठदाहवेद्रोणोविधूमोग्निरिवज्वलन् ॥ २९ ॥ तथैवचपुनःक्रुद्धोभारद्वाजःप्रतापवान्॥ व
सुदानस्यभल्लेनशिरःकायादपाहरत् ॥ ३० ॥ पुनःपंचशतान्मत्स्यान्षट्सहस्रांश्चसृंजयान् ॥ हस्तिनामयुतंहत्वाजघानाश्वायुतंपुनः ॥ ३१ ॥ क्षत्रियाणाम
भावायदृष्ट्वाद्रोणमवस्थितम्॥ ऋषयोभ्यागतास्तूर्णंहव्यवाहपुरोगमाः॥ ३२॥ विश्वामित्रोजमदग्निर्भरद्वाजोथगौतमः॥ वसिष्ठःकश्यपोत्रिश्चब्रह्मलोकंनिनी
षवः ॥ ३३ ॥ सिकताःपृश्नयोगर्गावालखिल्यामरीचिपाः॥ भृगवोंगिरसश्चैवसूक्ष्माश्चान्येमहर्षयः॥ ३४ ॥ तएनमब्रुवन्सर्वेद्रोणमाहवशोभिनम् ॥ अधर्मतः
कृतंयुद्धंसमयोनिधनस्यते ॥ ३५॥ न्यस्यायुधंरणेद्रोणसमीक्षास्मानवस्थितान् ॥ नातःक्रूरतरंकर्मपुनःकर्तुमिहार्हसि ॥ ३६ ॥ वेदवेदांगविदुषःसत्यधर्मरत
स्यते ॥ ब्राह्मणस्यविशेषेणतवैतन्नोपपद्यते ॥ ३७ ॥ त्यजायुधममोघेषोतिष्ठवर्त्मनिशाश्वते ॥ परिपूर्णश्चकालस्तेवस्तुंलोकेद्यमानुषे ॥ ३८॥ ब्रह्मास्त्रेणत्वया ॥१९३॥
दग्धाअनस्त्रज्ञानराभुवि ॥ यदेतदीदृशंविप्रकृतंकर्मनसाधुतत् ॥ ३९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांनवत्यधिकशत

न्यस्यायुधंरणेविप्रद्रोणमात्वंचिरंकृथाः ॥ मापापिष्ठतरंकर्मकरिष्यसिपुनर्द्विज ॥ ४० ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वाभीमसेनवचश्चतत् ॥ धृष्टद्युम्नंचसंप्रेक्ष्यरणेसविम
नाभवत् ॥ ४१ ॥ संदिह्यमानोव्यथितःकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ अहतंवाहतंवेतिपप्रच्छसुतमात्मनः ॥ ४२ ॥ स्थिराबुद्धिर्हिद्रोणस्यनपार्थोवक्ष्यतेनृतम् ॥ त्रयाणा
मपिलोकानामैश्वर्यार्थेकथंचन ॥ ४३ ॥ तस्मात्तंपरिपप्रच्छनान्यंकंचिद्द्विजर्षभः ॥ तस्मिंस्तस्यहिसत्याशाबाल्यात्प्रभृतिपांडवे ॥ ४४ ॥ ततोनिष्पांडवामुर्वीक
रिष्यंतंयुधांपतिम् ॥ द्रोणंज्ञात्वाधर्मराजंगोविंदोव्यथितोब्रवीत् ॥ ४५ ॥ यद्यर्धदिवसंद्रोणोयुध्यतेमन्युमास्थितः ॥ सत्यंब्रवीमितेसेनाविनाशंसमुपैष्यति ॥
॥ ४६ ॥ सभवांस्त्रातुनोद्रोणात्सत्याज्ज्यायोनृतंवचः ॥ अनृतंजीवितस्यार्थेवदन्नस्पृश्यतेऽनृतैः ॥ ४७ ॥ तयोःसंवदतोरेवंभीमसेनोब्रवीदिदम् ॥ ४८ ॥ श्रुत्वैवं
तुमहाराजवधोपायंमहात्मनः ॥ गाहमानस्यतेसेनांमालवस्येंद्रवर्मणः ॥ ४९ ॥ अश्वत्थामेतिविख्यातोगजःशक्रगजोपमः ॥ निहतोयुधिविक्रम्यततोहंद्रोण
मब्रुवम् ॥ ५० ॥ अश्वत्थामाहतोब्रह्मन्निवर्तस्वाहवादिति ॥ नूनंनाश्रद्दधद्वाक्यमेषमेपुरुषर्षभः ॥ ५१ ॥ सत्वंगोविंदवाक्यानिमानयस्वजयैषिणः ॥ द्रोणायनि
हतंशंसराजन्शारद्वतीसुतम् ॥ ५२ ॥ त्वयोक्तोनैवयुध्येतजातुराजन्द्विजर्षभः ॥ सत्यवान्हित्रिलोकेस्मिन्भवान्ख्यातोजनाधिप ॥ ५३ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाकृ
ष्णवाक्यप्रचोदितः ॥ भावित्वाच्चमहाराजवक्तुंसमुपचक्रमे ॥ ५४ ॥ तमतथ्यभयेमग्नोजयेसक्तोयुधिष्ठिरः ॥ अव्यक्तमब्रवीद्राजन्हतःकुंजरइत्युत ॥ ५५ ॥ तस्य
पूर्वंरथःपृथ्व्याश्चतुरंगुलमुच्छ्रितः ॥ बभूवैवंचतेनोक्तेतस्यवाहाःस्पृशन्महीम् ॥ ५६ ॥ युधिष्ठिरात्तुतद्वाक्यंश्रुत्वाद्रोणोमहारथः ॥ पुत्रव्यसनसंतप्तोनिराशोजी
वितेभवत् ॥ ५७ ॥ आगस्कृतमिवात्मानंपांडवानांमहात्मनाम् ॥ ऋषिवाक्येनमन्वानःश्रुत्वाचनिहतंसुतम् ॥ ५८ ॥ विचेताःपरमोद्विग्नोधृष्टद्युम्नमवेक्ष्यच ॥ यो
द्धुंनाशक्नुवद्राजन्यथापूर्वमरिंदमः ॥ ५९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणवधपर्वणियुधिष्ठिरासत्यकथनेनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९० ॥
॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तंदृष्ट्वापरमोद्विग्नंशोकोपहतचेतसम् ॥ पंचालराजस्यसुतोधृष्टद्युम्नःसमाद्रवत् ॥ १ ॥ यइष्ट्वामनुजेंद्रेणद्रुपदेनम
हामखे ॥ लब्धोद्रोणविनाशायसमिद्धाद्धव्यवाहनात् ॥ २ ॥

तमोऽध्यायः ॥ १९० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ तंदृष्ट्वेति ॥ १ ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सधनुर्जैत्रमादायघोरंजलदनिःस्वनम् ॥ दृढज्यमजरंदिव्यंशरंचाशीविषोपमम् ॥ ३ ॥ संदधेकार्मुकेतस्मिंस्ततस्तमनलोपमम् ॥ द्रोणंजिघांसुःपांचाल्योमहा
॥ १९४ ॥ ज्वालमिवानलम् ॥ ४ ॥ तस्यरूपंशरस्यासीद्धनुर्ज्यामंडलांतरे ॥ द्योततोभास्करस्येवघनांतेपरिवेषिणः ॥ ५ ॥ पार्षतेनपरामृष्टंज्वलंतमिवतद्धनुः ॥ अंतकाल ७
मनुप्राप्तंमेनिरेवीक्ष्यसैनिकाः ॥ ६ ॥ तमिषुंसंहितंतेनभारद्वाजःप्रतापवान् ॥ दृष्ट्वामन्यतदेहस्यकालपर्यायमागतम् ॥ ७ ॥ ततःप्रयत्नमातिष्ठदाचार्यस्तस्यवारणे ॥
नचास्यास्त्राणिराजेंद्रप्रादुरासन्महात्मनः ॥ ८ ॥ तस्यत्वहानिचत्वारिक्षपाचैकास्यतोगता ॥ तस्यचाह्नस्त्रिभागेनक्षयंजग्मुःपतत्रिणः ॥ ९ ॥ सशरक्षयमासा
द्यपुत्रशोकेनचार्दितः ॥ विविधानांचदिव्यानामस्त्राणामप्रसादतः ॥ १० ॥ उत्स्रष्टुकामःशस्त्राणिऋषिवाक्यप्रचोदितः ॥ तेजसापूर्यमाणश्चयुयुधेनयथापुरा ॥
॥ ११ ॥ भूयश्चान्यत्समादायदिव्यमांगिरसंधनुः ॥ शरांश्चब्रह्मदंडाभान्धृष्टद्युम्नमयोधयत् ॥ १२ ॥ ततस्तंशरवर्षेणमहतासमवाकिरत् ॥ व्यशातयच्चसंक्रुद्धोधृ
ष्टद्युम्नममर्षणम् ॥ १३ ॥ शरांश्चशतधातस्यद्रोणश्चिच्छेदसायकैः ॥ ध्वजंधनुश्चनिशितैःसारथिंचाप्यपातयत् ॥ १४ ॥ धृष्टद्युम्नःप्रहस्यान्यत्पुनरादायकार्मु
कम् ॥ शितेनचैनंबाणेनप्रत्यविध्यत्स्तनांतरे ॥ १५ ॥ सोतिविद्धोमहेष्वासोऽसंभ्रांतइवसंयुगे ॥ भल्लेनशितधारेणचिच्छेदास्यपुनर्धनुः ॥ १६ ॥ यच्चास्यबाण
विकृतंधनूंषिचविशांपते ॥ सर्वंचिच्छेददुर्धर्षोगदांखड्गंचवर्जयन् ॥ १७ ॥ धृष्टद्युम्नंचविव्याधनवभिर्निशितैःशरैः ॥ जीवितांतकरःक्रुद्धःक्रुद्धरूपःपरंतप ॥ १८ ॥
धृष्टद्युम्नोथतस्याश्वान्स्वरथाश्वैर्महारथः ॥ व्यामिश्रयदमेयात्माब्राह्ममस्त्रमुदीरयन् ॥ १९ ॥ तेमिश्राबहुशोभांतजवनावातरंहसः ॥ पारावतसवर्णाश्चशोणाश्च
भरतर्षभ ॥ २० ॥ यथासविद्युतोमेघानदंतोजलदागमे ॥ तथारेजुर्महाराजमिश्रितारणमूर्धनि ॥ २१ ॥ ईषाबंधंचक्रबंधंरथबंधंतथैवच ॥ प्राणाशयदमेयात्मा
धृष्टद्युम्नस्यसद्विजः ॥ २२ ॥ सच्छिन्नधन्वापांचाल्योनिकृत्तध्वजसारथिः ॥ उत्तमामापदंप्राप्यगदांवीरःपरामृशत् ॥ २३ ॥ तामस्यविशिखैस्तीक्ष्णैःक्षिप्यमा
णांमहारथः ॥ निजघानशरैर्द्रोणःक्रुद्धःसत्यपराक्रमः ॥ २४ ॥ तांतुदृष्ट्वानरव्याघ्रोद्रोणेननिहतांशरैः ॥ विमलंखड्गमादत्तशतचंद्रंचभानुमत् ॥ २५ ॥ असंश
यंतथाभूतःपांचाल्यःसाध्वमन्यत ॥ वधमाचार्यमुख्यस्यप्राप्तकालंमहात्मनः ॥ २६ ॥ ततःसरथनीडस्थःस्वरथस्यरथेषया ॥ अगच्छदसिमुद्यम्यशतचंद्रंचभानु ॥ १९४ ॥
मत् ॥ २७ ॥ चिकीर्षुर्दुष्करंकर्मधृष्टद्युम्नोमहारथः ॥ इयेषवक्षोभेत्तुंसभारद्वाजस्यसंयुगे ॥ २८ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ खड्गंचर्मचधारयन्भ्रांतादित्रयोदशविधंसंचरणंदर्शयामासेतिसंबंधः मंडलाकारतःखड्गभ्रामणंभ्रांतमुच्यते तदेवबाहुमुद्यम्यकृत मुद्भ्रांतमीरितं ॥ १ ॥ भ्रामणंस्वस्यपरितःखड्गस्याविद्धमुच्यते परप्रयुक्तशस्त्रस्यवारणार्थमिदंत्रयं ॥ २ ॥ शत्रोराक्रमणार्थायगमनंत्वाप्लुतंमतं खड्गस्याग्रेणतद्देहस्पर्शनंप्रसृतंमतं ॥ ३ ॥ वंचयित्वारिपौश

सोऽतिष्ठद्युगमध्येवैयुगसंनहनेषुच ॥ जघनार्धेषुचाश्वानांतत्सैन्याःसमपूजयन् ॥ २९ ॥ तिष्ठतोयुगपालीषुशोणानप्यधितिष्ठतः ॥ नापश्यदंतरंद्रोणस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ३० ॥ क्षिप्रंश्येनस्यचरतोयथैवामिषगृद्धिनः ॥ तद्वदासीदभीसारोद्रोणपार्षतयोरणे ॥ ३१ ॥ तस्यपारावतानश्वान्रथशक्त्यापराभिनत् ॥ सर्वानेकैकशोद्रोणोरक्तानश्वान्विवर्जयन् ॥ ३२ ॥ तेहतान्यपतन्भूमौधृष्टद्युम्नस्यवाजिनः ॥शोणास्तुपर्यमुच्यंतरथबंधाद्विशांपते ॥ ३३ ॥ तान्हयान्निहतान्दृष्ट्वाद्विजाग्र्येणसपार्षतः ॥ नामृष्यतयुधांश्रेष्ठोयाज्ञसेनिर्महारथः ॥ ३४ ॥ विरथःसगृहीत्वातुखड्गंखड्गभृतांवरः ॥ द्रोणमभ्यपतद्राजन्वैनतेयइवोरगम् ॥ ॥ ३५ ॥ तस्यरूपंवभौराजन्भारद्वाजंजिघांसतः ॥ यथारूपंपुराविष्णोर्हिरण्यकशिपोर्वधे ॥ ३६ ॥ संतदाविविधान्मार्गान्प्रवरांश्चैकविंशतिम् ॥ दर्शयामासकौरव्यपार्षतोविचरन्रणे ॥ ३७ ॥ भ्रांतमुद्भ्रांतमाविद्धमाप्लुतंप्रसृतंसृतम् ॥ परिवृत्तंनिवृत्तंचखड्गंचर्मचधारयन् ॥ ३८ ॥ संपातंसमुदीर्णंचदर्शयामासपार्षतः ॥ भारतंकौशिकंचैवसात्वतंचैवशिक्षया ॥ ३९ ॥ दर्शयन्व्यचरद्युद्धेद्रोणस्यांतचिकीर्षया ॥ चरतस्तस्यतान्मार्गान्विचित्रान्खड्गचर्मिणः ॥ ४० ॥ व्यस्मयंतरणेयोधादेवताश्चसमागताः ॥ ततःशरसहस्रेणशतचंद्रमपातयत् ॥ ४१ ॥ चर्मखड्गंचसंबाधेधृष्टद्युम्नस्यसद्विजः ॥ येतुवैतस्तिकानामशराआसन्नयोधिनः ॥ ॥ ४२ ॥ निकृष्टयुद्धेद्रोणस्यनान्येषांसंतितेशराः ॥ ऋतेशारद्वतात्पार्थाद्द्रौणेर्वैकर्तनात्तथा ॥ ४३ ॥ प्रद्युम्नयुयुधानाभ्यामभिमन्योश्चभारत ॥ अथास्येषुंसमाधत्तदृढंपरमसंमतम् ॥ ४४ ॥ अंतेवासिनमाचार्योजिघांसुःपुत्रसंमितम् ॥ तंशरैर्दशभिस्तीक्ष्णैश्चिच्छेदशिनिपुंगवः ॥ ४५ ॥

त्रपातनंगदितंसृतं परिवृत्तंभवेच्छत्रोर्वामदक्षिणभागतः ॥ ४ ॥ पश्चात्पदापसरणंनिवृत्तंसंप्रचक्षते ॥ ३८ ॥ अन्योन्यताडनंप्राहुःसंपातमुभयोरपि ॥ ५ ॥ आधिक्यमात्मनोयत्तत्समुदीर्णमुदीरितं अंगप्रत्यंगदेशेपुभ्रामणंभारतंस्मृतं ॥ ६ ॥ विचित्रखड्गसंचारदर्शनंकौशिकंस्मृतं निलीयचर्मणिक्षेपोयदसेःसात्वतंहितत् ॥ ७ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ संबाधेरणसंकटेवैतस्तिकाःवितस्तिप्रमाणाः ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

१ अयंश्लोकश्चतुर्धरसंमतोनभवति त्रयोदशविधंसंचरणमितिकंठतस्तैरुक्तत्वात् मिश्राणांतुसंमतोस्तितैरेकविंशतिमितिप्रतीकमुपादायावांतरभेदकल्पनयोक्तसंख्यापूरणेनव्याख्यातत्वात्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९१ ॥ ॥ ७ ॥ सात्वतस्येति ॥ १ ॥ २ ॥

पश्यतस्तवपुत्रस्यकर्णस्यचमहात्मनः ॥ ग्रस्तमाचार्यमुख्येनधृष्टद्युम्नममोचयत् ॥ ४६ ॥ चरंतंरथमार्गेषुसात्यकिंसत्यविक्रमम् ॥ द्रोणकर्णांतरगतंकृपस्या
पिचभारत ॥ ४७ ॥ अपश्येतांमहात्मानौविष्वक्सेनधनंजयौ ॥ अपूजयेतांवार्ष्णेयंब्रुवाणौसाधुसाध्विति ॥ ४८ ॥ दिव्यान्यस्त्राणिसर्वेषांयुधिनिघ्नंतमच्युतम् ॥
अभिपत्यततःसेनांविष्वक्सेनधनंजयौ ॥ ४९ ॥ धनंजयस्ततःकृष्णमब्रवीत्पश्यकेशव ॥ आचार्यरथमुख्यानांमध्येक्रीडन्मधूद्वहः ॥ ५० ॥ आनंदयतिमांभूयः
सात्यकिःपरवीरहा ॥ माद्रीपुत्रौचभीमंचराजानंचयुधिष्ठिरम् ॥ ५१ ॥ यच्छिक्षयानुद्धतःसन्रणेचरतिसात्यकिः ॥ महारथानुपक्रीडन्वृष्णीनांकीर्तिवर्धनः ॥
॥ ५२ ॥ तमेतेप्रतिनंदंतिसिद्धाःसैन्याश्चविस्मिताः ॥ अजय्यंसमरेदृष्ट्वासाधुसाध्वितिसात्यकिम् ॥ योधाश्चोभयतःसर्वेकर्मभिःसमपूजयन् ॥ ५३ ॥ ॥ इतिश्री
महाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणवधपर्वणिसंकुलयुद्धेएकनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ सात्वत
स्यतुतत्कर्मदृष्ट्वादुर्योधनादयः ॥ शैनेयंसर्वतःक्रुद्धावारयामासुरंजसा ॥ १ ॥ कृपकर्णौचसमरेपुत्राश्चतवमारिष ॥ शैनेयंत्वरयाभ्येत्यविनिघ्नन्निशितैःश
रैः ॥ २ ॥ युधिष्ठिरस्ततोराजामाद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ भीमसेनश्चबलवान्सात्यकिंपर्यवारयन् ॥ ३ ॥ कर्णश्चशरवर्षेणगौतमश्चमहारथः ॥ दुर्योधनादयस्तेचशै
नेयंपर्यवारयन् ॥ ४ ॥ तांवृष्टिंसहसाराजन्नुत्थितांघोररूपिणीम् ॥ वारयामासशैनेयोयोधयंस्तान्महारथान् ॥ ५ ॥ तेषामस्त्राणिदिव्यानिसंहितानिमहात्मना
म् ॥ वारयामासविधिवद्दिव्यैरस्त्रैर्महामृधे ॥ ६ ॥ क्रूरमायोधनंजज्ञेतस्मिन्राजसमागमे ॥ रुद्रस्येवहिक्रुद्धस्यनिघ्नतस्तान्पशून्पुरा ॥ ७ ॥ हस्तानामुत्तमांगानांका
र्मुकाणांचभारत ॥ छत्राणांचापविद्धानांचामराणांचसंचयैः ॥ ८ ॥ राशयःस्मव्यदृश्यंततत्रतत्ररणाजिरे ॥ भग्नचक्रैरथैश्चापिपातितैश्चमहाध्वजैः ॥ ९ ॥
सादिभिश्चहतैःशूरैःसंकीर्णावसुधाभवत् ॥ बाणपातनिकृत्तास्तुयोधास्तेकुरुसत्तम ॥ १० ॥ चेष्टंतोविविधाश्चेष्टाव्यदृश्यंतमहाहवे ॥ वर्तमानेतथायुद्धेघोरेदे
वासुरोपमे ॥ ११ ॥ अब्रवीत्क्षत्रियांस्तत्रधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ अभिद्रवतसंयत्ताःकुंभयोनिंमहारथाः ॥ १२ ॥ एषोहिपार्षतोवीरोभारद्वाजेनसंगतः ॥ घटतेच
यथाशक्तिभारद्वाजस्यनाशने ॥ १३ ॥ यादृशानिहिरूपाणिदृश्यंतेस्यमहारणे ॥ अद्यद्रोणंरणेक्रुद्धोघातयिष्यतिपार्षतः ॥ १४ ॥

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ एषोहीतिसंधिरार्षः ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ ब्रह्मवादानांवेदतुल्यानांवचनानां द्वितीयार्थेषष्ठी श्रुत्वेतिशेषः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

तेयूयंसहिताभूत्वायुध्यध्वंकुंभसंभवम् ॥ युधिष्ठिरसमाज्ञप्ताःसृंजयानांमहारथाः ॥ १५ ॥ अभ्यद्रवंतसंयत्ताभारद्वाजजिघांसवः ॥ तान्समापततःसर्वान्भार
द्वाजोमहारथः ॥ १६ ॥ अभ्यवर्ततवेगेनमर्तव्यमितिनिश्चितः ॥ प्रयातेसत्यसंधेतुसमकंपतमेदिनी ॥ १७ ॥ ववुर्वाताःसनिर्घातास्त्रासयानावरूथिनीम् ॥ पपात
महतीचोल्काआदित्यान्निश्चरंत्युत ॥ १८ ॥ दीपयंतीउभेसेनेशंसंतीवमहद्भयम् ॥ जज्वलुश्चैवशस्त्राणिभारद्वाजस्यमारिष ॥ १९ ॥ रथाःस्वनंतिचात्य
र्थंहयाश्चाश्रूण्यवासृजन् ॥ हतौजाइवचाप्यासीद्भारद्वाजोमहारथः ॥ २० ॥ प्रास्फुरन्नयनंचास्यवामबाहुस्तथैवच ॥ विमनाश्चाभवद्युद्धेदृष्ट्वापार्षतमग्रतः ॥ २१ ॥
ऋषीणांब्रह्मवादानांस्वर्गस्यगमनंप्रति ॥ सुयुद्धेनततःप्राणानुत्स्रष्टुमुपचक्रमे ॥ २२ ॥ ततश्चतुर्दिशंसैन्यैर्द्रुपदस्याभिसंवृतः ॥ निर्दहन्क्षत्रियव्रातान्द्रोणः
पर्यचरद्रणे ॥ २३ ॥ हत्वाविंशतिसाहस्रान्क्षत्रियानरिमर्दनः ॥ दशायुतानिकरिणामवधीद्विशिखैःशितैः ॥ २४ ॥ सोतिष्ठदाहवेयत्तोविधूमोग्निरिवज्वल
न् ॥ क्षत्रियाणामभावायब्राह्ममस्त्रंसमास्थितः ॥ २५ ॥ पांचाल्यंविरथंभीमोहतसर्वायुधंबली ॥ सुविषण्णंमहात्मानंत्वरमाणःसमभ्ययात् ॥ २६ ॥ ततःस्व
रथमारोप्यपांचाल्यमरिमर्दनः ॥ अब्रवीदभिसंप्रेक्ष्यद्रोणमस्यंतमंतिकात् ॥ २७ ॥ नत्वदन्यइहाचार्यंयोद्धुमुत्सहतेपुमान् ॥ त्वरस्वप्राग्वधायैवत्वयिभारःस
माहितः ॥ २८ ॥ सतथोक्तोमहाबाहुःसर्वभारसहंधनुः ॥ अभिपत्याददेक्षिप्रमायुधप्रवरंदृढम् ॥ २९ ॥ संरब्धश्चशरानस्यन्द्रोणंदुर्वारणंरणे ॥ विवारयिषु
राचार्यंशरवर्षैरवाकिरत् ॥ ३० ॥ तौन्यवारयतांश्रेष्ठौसंरब्धौरणशोभिनौ ॥ उदीरयेतांब्राह्माणिदिव्यान्यस्त्राण्यनेकशः ॥ ३१ ॥ समहास्त्रैर्महाराजद्रो
णमाच्छादयद्रणे ॥ निहत्यसर्वाण्यस्त्राणिभारद्वाजस्यपार्षतः ॥ ३२ ॥ सवसातीन्शिबींश्चैवबाह्लीकान्कौरवानपि ॥ रक्षिष्यमाणान्संग्रामेद्रोणंव्यधमद
च्युतः ॥ ३३ ॥ धृष्टद्युम्नस्तथाराजन्गभस्तिभिरिवांशुमान् ॥ बभौप्रच्छादयन्नाशाःशरजालैःसमंततः ॥ ३४ ॥ तस्यद्रोणोधनुश्छित्त्वाविद्ध्वाचैनंशिलीमु
खैः ॥ मर्माण्यभ्यहनद्भूयःसव्यथांपरमामगात् ॥ ३५ ॥ ततोभीमोदृढक्रोधोद्रोणस्याश्लिष्यतंरथम् ॥ शनकैरिवराजेंद्रद्रोणंवचनमब्रवीत् ॥ ३६ ॥ यदिनामन
युध्येरन्शिक्षिताब्रह्मबंधवः ॥ स्वकर्मभिरसंतुष्टानस्मक्षत्रंक्षयंव्रजेत् ॥ ३७ ॥

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥१९६॥ अहिंसांसर्वभूतेपुधर्मंज्यायस्तरंविदुः ॥ तस्यचब्राह्मणोमूलंभवांश्चब्रह्मवित्तमः ॥ ३८ ॥ श्वपाकवन्म्लेच्छगणान्हत्वाचान्यान्पृथग्विधान् ॥ अज्ञा ७
नान्मूढवद्ब्रह्मन्पुत्रदारधनेप्सया ॥ ३९ ॥ एकस्यार्थेबहून्हत्वापुत्रस्याधर्मविद्यया ॥ स्वकर्मस्थान्विकर्मस्थोनव्यपत्रपसेकथम् ॥ ४० ॥ यस्यार्थेशस्त्र
मादायमपेक्ष्यचजीवसि ॥ सचाद्यपतितःशेतेपृष्ठेनावेदितस्तव ॥ ४१ ॥ धर्मराजस्यतद्वाक्यंनाभिशंकितुमर्हसि ॥ एवमुक्तस्ततोद्रोणोभीमेनोत्सृ
ज्यतद्धनुः ॥ ४२ ॥ सर्वाण्यस्त्राणिधर्मात्माहातुकामोभ्यभाषत ॥ कर्णकर्णमहेष्वासकृपदुर्योधनेतिच ॥ ४३ ॥ संग्रामेक्रियतांयत्नोत्रवीम्येषपुनःपुनः ॥ पां
डवेभ्यःशिवंवोस्तुशस्त्रमभ्युत्सृजाम्यहम् ॥ ४४ ॥ इतितत्रमहाराजप्राक्रोशद्द्रौणिमेवच ॥ उत्सृज्यचरणेशस्त्रंरथोपस्थेनिविश्यच ॥ ४५ ॥ अभयंसर्वभूतानांप्र
ददौयोगमीयिवान् ॥ तस्यतच्छिद्रमाज्ञायधृष्टद्युम्नःप्रतापवान् ॥ ४६ ॥ सशरंतद्धनुर्घोरंसंन्यस्याथरथेततः ॥ खड्गीरथादवप्लुत्यसहसाद्रोणमभ्ययात् ॥
॥ ४७ ॥ हाहाकृतानिभूतानिमानुषाणीतराणिच ॥ द्रोणंतथागतंदृष्ट्वाधृष्टद्युम्नवशंगतम् ॥ ४८ ॥ हाहाकारंभृशंचक्रुरहोधिगितिचाब्रुवन् ॥ द्रोणोपिशस्त्राण्युत्सृ
ज्यपरमंसांख्यमास्थितः ॥ ४९ ॥ तथोक्त्वायोगमास्थायज्योतिर्भूतोमहातपाः ॥ पुराणंपुरुषंविष्णुंजगाममनसापरम् ॥ ५० ॥ मुखंकिंचित्समुन्नाम्यविष्टभ्य
उरमग्रतः ॥ निमीलिताक्षःसत्त्वस्थोनिक्षिप्यहृदिधारणम् ॥ ५१ ॥ ओमित्येकाक्षरंब्रह्मज्योतिर्भूतोमहातपाः ॥ स्मरित्वादेवदेवेशमक्षरंपरमंप्रभुम् ॥ ५२ ॥ दि
वमाक्रामदाचार्यःसाक्षात्सद्भिर्दुराक्रमाम् ॥ द्वौसूर्यावितिनोबुद्धिरासीत्तस्मिंस्तथागते ॥ ५३ ॥ एकाग्रमिवचासीच्चज्योतिर्भिःपूरितंनभः ॥ समपद्यतचार्का
भेभारद्वाजदिवाकरे ॥ ५४ ॥ निमेषमात्रेणचतज्ज्योतिरंतरधीयत ॥ आसीत्किलकिलाशब्दःप्रहृष्टानांदिवौकसाम् ॥ ५५ ॥ ब्रह्मलोकगतेद्रोणेधृष्टद्युम्नेचमोहि
ते ॥ वयमेवतदाद्राक्ष्मपंचमानुषयोनयः ॥ ५६ ॥ योगयुक्तंमहात्मानंगच्छंतंपरमांगतिम् ॥ अहंधनंजयःपार्थोभारद्वाजस्यचात्मजः ॥ ५७ ॥ वासुदेवश्चवा
र्ष्णेयोधर्मपुत्रश्चपांडवः ॥ अन्येतुसर्वेनापश्यन्भारद्वाजस्यधीमतः ॥ ५८ ॥

नसत्त्वस्थःरजस्तमोमलशून्येशुद्धेसत्त्वेस्फटिककल्पेस्थितः तत्रस्थितोभूत्वाओमित्यनेनप्रतीकेनएकाक्षरंवासुदेवाख्यंब्रह्मस्मरित्वास्मृत्वातद्बलेनाचार्योदिवमाक्रामदितिसार्धयोर्द्वयोःसंबंधः ॥ ५१ ॥
॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ अशीतीनांपंचकमस्यास्तीतिविग्रहःचतुःशतवार्षिकइत्यर्थः यद्वातत्तत्कालोचितस्यपुरुषायुषस्यविंशत्याभक्तस्यभागत्रयोनवयस्कइत्यर्थः ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥

महिमानंमहाराजयोगयुक्तस्यगच्छतः ॥ ब्रह्मलोकंमहद्दिव्यंदेवगुह्यंहितत्परम् ॥ ५९ ॥ गतिंपरमिकांप्राप्तमजानंतोनृयोनयः ॥ नापश्यन्गच्छमानंहितंसा
र्धमृषिपुंगवैः ॥ ६० ॥ आचार्ययोगमास्थायब्रह्मलोकमरिंदमम् ॥ वितुन्नांगंशरव्रातैर्न्यस्तायुधमसृक्क्षरम् ॥ ६१ ॥ धिक्कृतःपार्षतस्तंतुसर्वभूतैःपरामृशत् ॥
तस्यमूर्धानमालंब्यगतसत्त्वस्यदेहिनः ॥ ६२ ॥ किंचिदब्रुवतःकायाद्विचकर्तासिनाशिरः ॥ हर्षेणमहतायुक्तोभारद्वाजेनिपातिते ॥ ६३ ॥ सिंहनादरवंचक्रे
भ्रामयन्खड्गमाहवे ॥ आकर्णपलितश्यामोवयसाशीतिपंचकः ॥ ६४ ॥ त्वत्कृतेव्यचरत्संख्येसतुषोडशवर्षवत् ॥ उक्तवांश्चमहाबाहुःकुंतीपुत्रोधनंजयः ॥
॥ ६५ ॥ जीवंतमानयाचार्यमावधीर्द्रुपदात्मज ॥ नहंतव्योनहंतव्यइतितेसैनिकाश्चह ॥ ६६ ॥ उत्क्रोशन्नर्जुनश्चैवसानुक्रोशस्तमाव्रजत् ॥ क्रोशमानेर्जुनेचै
वपार्थिवेषुचसर्वशः ॥ ६७ ॥ धृष्टद्युम्नोवधीद्द्रोणंरथतल्पेनरर्षभम् ॥ शोणितेनपरिक्लिन्नोरथाद्भूमिमथापतत् ॥ ६८ ॥ लोहितांगइवादित्योदुर्धर्षःसमपद्यत ॥ ए
वंतंनिहतंसंख्येददृशेसैनिकोजनः ॥ ६९ ॥ धृष्टद्युम्नस्तुतद्राजन्भारद्वाजशिरोहरत् ॥ तावकानांमहेष्वासःप्रमुखेतत्समाक्षिपत् ॥ ७० ॥ तेतुदृष्ट्वाशिरोराजन्भार
द्वाजस्यतावकाः ॥ पलायनकृतोत्साहादुद्रुवुःसर्वतोदिशम् ॥ ७१ ॥ द्रोणस्तुदिवमास्थायनक्षत्रपथमाविशत् ॥ अहमेवतदाद्राक्षंद्रोणस्यनिधनंनृप ॥ ७२ ॥ ऋषेः
प्रसादात्कृष्णस्यसत्यवत्याःसुतस्यच ॥ विधूमामिहसंयांतीमुल्कांप्रज्वलितामिव ॥ ७३ ॥ अपश्यामदिवंस्तब्ध्वागच्छंतंतंमहाद्युतिम् ॥ हतेद्रोणेनिरुत्साहाःकुरु
पांडवसृंजयाः ॥ ७४ ॥ अभ्यद्रवन्महावेगास्ततःसैन्यंव्यदीर्यत ॥ निहताहतभूयिष्ठाःसंग्रामेनिशितैःशरैः ॥ ७५ ॥ तावकानिहतेद्रोणेगतासवइवाभवन् ॥ परा
जयमथावाप्यपरत्रचमहद्भयम् ॥ ७६ ॥ उभयेनैवतेहीनानाविंदन्धृतिमात्मनः ॥ अन्विच्छंतःशरीरंतुभारद्वाजस्यपार्थिवाः ॥ ७७ ॥ नान्वगच्छन्महाराजक
बंधायुतसंकुले ॥ पांडवास्तुजयंलब्ध्वापरत्रचमहद्यशः ॥ ७८ ॥ बाणशंखरवांश्चक्रुःसिंहनादांश्चपुष्कलान् ॥ भीमसेनस्ततोराजन्धृष्टद्युम्नश्चपार्षतः ॥ ७९ ॥
वरूथिन्यामनृत्येतांपरिष्वज्यपरस्परम् ॥ अब्रवीच्चतदाभीमःपार्षतंशत्रुतापनम् ॥ ८० ॥ भूयोहंत्वांविजयिनंपरिष्वज्यामिपार्षत ॥ सूतपुत्रेहतेपापेधार्तराष्ट्रेचसं
युगे ॥ ८१ ॥ एतावदुक्त्वाभीमस्तुहर्षेणमहतायुतः ॥ बाहुशब्देनपृथिवींकंपयामासपांडवः ॥ ८२ ॥

॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ परत्रचमहद्भयमिति पलायनस्यपरलोकविरुद्धत्वात् ॥ ७६ ॥ उभयेनलोकद्वयेनहीनारहिताः ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

तस्यशब्देनवित्रस्ताःप्राद्रवंस्तावकायुधि ॥ क्षत्रधर्मंसमुत्सृज्यपलायनपरायणाः ॥ ८३ ॥ पांडवास्तुजयंलब्ध्वाहृष्टाह्यासन्विशांपते ॥ अरिक्षयंचसंग्रामेतेन
॥१९६७॥ तेसुखमाप्नुवन् ॥ ८४ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिद्रोणवधपर्वणिद्विनवत्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १९२॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥समाप्तंचद्रोणवधपर्व ७
अथनारायणास्त्रमोक्षपर्व॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततोद्रोणेहतेराजन्कुरवःशस्त्रपीडिताः॥हतप्रवीराविध्वस्ताभृशंशोकपरायणाः ॥ १ ॥ उदीर्णांश्चपरान्दृष्ट्वा
कंपमानाःपुनःपुनः ॥ अश्रुपूर्णेक्षणास्त्रस्तादीनास्त्वासन्विशांपते ॥ २ ॥ विचेतसोहतोत्साहाःकश्मलाभिहतौजसः ॥ आर्तस्वरेणमहतापुत्रंतेपर्यवारयन् ॥ ३ ॥
रजस्वलावेपमानावीक्षमाणादिशोदश ॥ अश्रुकंठाययादैत्याहिरण्याक्षेपुराहते ॥ ४ ॥ सतैःपरिवृतोराजात्रस्तैःक्षुद्रमृगैरिव ॥ अशक्नुवन्नवस्थातुमपायात्त
नयस्तव ॥ ५ ॥ क्षुत्पिपासापरिम्लानास्तेयोधास्तवभारत ॥ आदित्येनेवसंतप्ताभृशंविमनसोभवन् ॥ ६ ॥ भास्करस्येवपतनंसमुद्रस्येवशोषणम् ॥ विपर्यासंय
थामेरोर्वासवस्येवनिर्जयम् ॥ ७ ॥ अमर्षणीयंतद्दृष्ट्वाभारद्वाजस्यपातनम् ॥ त्रस्तरूपतराराजन्कौरवाःप्राद्रवन्भयात् ॥ ८ ॥ गांधारराजःशकुनिस्त्रस्तस्त्रस्ततरैःस
ह ॥ हतंरुक्मरथंश्रुत्वाप्राद्रवत्सहितोरथैः ॥ ९ ॥ वरूथिनींवेगवतींविद्रुतांसपताकिनीम् ॥ परिगृह्यमहासेनांसूतपुत्रोऽपयाद्भयात् ॥ १० ॥ रथनागाश्वकलिलां
पुरस्कृत्यतुवाहिनीम् ॥ मद्राणामीश्वरःशल्योवीक्षमाणोऽपयाद्भयात् ॥ ११ ॥ हतप्रवीरैर्भूयिष्ठैर्ध्वजैर्बहुपताकिभिः ॥ वृतःशारद्वतोगच्छत्कष्टंकष्टमितिब्रुवन् ॥
॥ १२ ॥ भोजानीकेनशिष्टेनकलिंगारट्टबाह्लिकैः ॥ कृतवर्मावृतोराजन्प्रायात्सुजवनैर्हयैः ॥ १३ ॥ पदातिगणसंयुक्तस्त्रस्तोराजन्भयार्दितः ॥ उलूकःप्राद्र
वत्तत्रदृष्ट्वाद्रोणंनिपातितम् ॥ १४ ॥ दर्शनीयोयुवाचैवशौर्येणकृतलक्षणः ॥ दुःशासनोभृशोद्विग्नःप्राद्रवद्गजसंवृतः ॥ १५ ॥ रथानामयुतंगृह्यत्रिसाहस्रंचदं
तिनाम् ॥ वृषसेनोययौतूर्णंदृष्ट्वाद्रोणंनिपातितम् ॥ १६ ॥ गजाश्वरथसंयुक्तोवृतश्चैवपदातिभिः ॥ दुर्योधनोमहाराजप्रायात्तत्रमहारथः ॥ १७ ॥ संशप्तकगणा
न्हत्वाहतशेषान्किरीटिना ॥ सुशर्माप्राद्रवद्राजन्दृष्ट्वाद्रोणंनिपातितम् ॥ १८ ॥ गजान्रथान्समारुह्यव्युदस्यचहयान्जनाः ॥ १७ ॥ प्राद्रवन्सर्वतःसंख्येदृष्ट्वारु
क्मरथंहतम् ॥ १९ ॥ त्वरयंतःपितॄनन्येभ्रातॄनन्येथमातुलान् ॥ पुत्रानन्येवयस्यांश्चप्राद्रवन्कुरवस्तदा ॥ २० ॥ ॥१९७॥

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

चोदयंतश्चसैन्यानिस्वस्त्रीयांश्चतथापरे ॥ संबंधिनस्तथान्येचप्राद्रवंतदिशोदश ॥ २१ ॥ प्रकीर्णकेशाविध्वस्तानद्वावेकत्रधावतः ॥ नेदमस्तीतिमन्वानाहतो
त्साहाहतौजसः ॥ २२ ॥ उत्सृज्यकवचानन्येप्राद्रवंस्तावकाविभो ॥ अन्योन्यंतेसमाक्रोशन्सैनिकाभरतर्षभ ॥ २३ ॥ तिष्ठतिष्ठेतिनचतेस्वयंतत्रावतस्थिरे ॥
धुर्यानुन्मुच्यचरथाद्धतसूतान्स्वलंकृतान् ॥ अधिरुह्यहयान्योधाःक्षिप्रंपद्भिरचोदयन् ॥ २४ ॥ द्रवमाणेतथासैन्येत्रस्तरूपेहतौजसि ॥ प्रतिस्रोतइवग्राहोद्रोण
पुत्रःपरानियात् ॥ २५ ॥ तस्यासीत्सुमहद्युद्धंशिखंडिप्रमुखैर्गणैः ॥ प्रभद्रकैश्चपंचालैश्चेदिभिश्चसकेकयैः ॥ २६ ॥ हत्वाबहुविधाःसेनाःपांडूनांयुद्धदुर्मदः ॥
कथंचित्संकटान्मुक्तोमत्तद्विरदविक्रमः ॥ २७ ॥ द्रवमाणंबलंदृष्ट्वापलायनकृतक्षणम् ॥ दुर्योधनंसमासाद्यद्रोणपुत्रोब्रवीदिदम् ॥ २८ ॥ किमियंद्रवतेसेनात्रस्त
रूपेवभारत ॥ द्रवमाणांचराजेंद्रनावस्थापयसेरणे ॥ २९ ॥ त्वंचापिनयथापूर्वंप्रकृतिस्थोनराधिप ॥ कर्णप्रभृतयश्चेमेनावतिष्ठंतिपार्थिव ॥ ३० ॥ अन्येष्वपिच
युद्धेषुनैवसेनाद्रवत्तदा ॥ कच्चित्क्षेमंमहाबाहोतवसैन्यस्यभारत ॥ ३१ ॥ कस्मिन्निदंहतेराजन्रथसिंहेबलंतव ॥ एतामवस्थांसंप्राप्तंतन्ममाचक्ष्वकौरव ॥ ३२ ॥
तत्तुदुर्योधनःश्रुत्वाद्रोणपुत्रस्यभाषितम् ॥ घोरमप्रियमाख्यातुंनाशक्नोत्पार्थिवर्षभः ॥ ३३ ॥ भिन्नानौरिवतेपुत्रोमग्नःशोकमहार्णवे ॥ बाष्पेणापिहितोदृष्ट्वा
द्रोणपुत्रंरथेस्थितम् ॥ ३४ ॥ ततःशारद्वतंराजासव्रीडमिदमब्रवीत् ॥ शंसात्रभद्रंतेसर्वंयथासैन्यमिदंद्रुतम् ॥ ३५ ॥ अथशारद्वतोराजन्नार्तिमाञ्छंन्पुनःपुनः ॥
शशंसद्रोणपुत्राययथाद्रोणोनिपातितः ॥ ३६ ॥ ॥ कृपउवाच ॥ ॥ वयंद्रोणंपुरस्कृत्यपृथिव्यांप्रवरंरथम् ॥ प्रावर्तयामसंग्रामंपंचालैरेवकेवलम् ॥ ३७ ॥
ततःप्रवृत्तेसंग्रामेविमिश्राःकुरुसोमकाः ॥ अन्योन्यमभिगर्जंतःशस्त्रैर्देहानपातयन् ॥ ३८ ॥ वर्तमानेतथायुद्धेक्षीयमाणेषुसंयुगे ॥ धार्तराष्ट्रेषुसंक्रुद्धःपितातेस्त्रमु
दैरयत् ॥ ३९ ॥ ततोद्रोणोब्राह्ममस्त्रंविकुर्वाणोनरर्षभः ॥ व्यहनच्छात्रवान्भल्लैःशतशोथसहस्रशः ॥ ४० ॥ पांडवाःकेकयामत्स्याःपंचालाश्चविशेषतः ॥ संख्येद्रो
णरथंप्राप्यव्यनशन्कालचोदिताः ॥ ४१ ॥ सहस्रंनरसिंहानांद्विसाहस्रंचदंतिनाम् ॥ द्रोणोब्रह्मास्त्रयोगेनप्रेषयामासमृत्यवे ॥ ४२ ॥ आकर्णपलितश्यामोवय
साशीतिपंचकः ॥ रणेपर्यचरद्द्रोणोवृद्धःषोडशवर्षवत् ॥ ४३ ॥ क्लिश्यमानेषुसैन्येषुवध्यमानेषुराजसु ॥ अमर्षवशमापन्नाःपंचालाविमुखाभवन् ॥ ४४ ॥ तेषुकिंचि
त्प्रभग्नेषुविमुखेषुसपत्नजित् ॥ दिव्यमस्त्रंविकुर्वाणोबभूवार्कइवोदितः ॥ ४५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥११९८॥ समध्यंप्राप्यपांडूनांशररश्मिःप्रतापवान्॥ मध्यंगतइवादित्योदुष्प्रेक्ष्यस्तेपिताभवत्॥४६॥ तेदह्यमानाद्रोणेनसूर्येणेवविराजता॥ दग्धवीर्यानिरुत्साहाबभूवु ७
र्गतचेतसः॥ ४७॥ तान्दृष्ट्वापीडितान्बाणैर्द्रोणेनमधुसूदनः॥ जयैषीपांडुपुत्राणामिदंवचनमब्रवीत्॥ ४८ ॥ नैषजातुनरैःशक्योजेतुंशस्त्रभृतांवरः॥ अपिवृत्र
हणासंख्येरथयूथपयूथपः ॥ ४९ ॥ तेयूयंधर्ममुत्सृज्यजयंरक्षतपांडवाः॥ यथावःसंयुगेसर्वान्नहन्याद्रुक्मवाहनः ॥ ५० ॥ अश्वत्थाम्निहतेनैषयुध्येदितिमति
र्मम॥ हतंतंसंयुगेकश्चिदाख्यात्वस्मैमृषानरः॥ ५१ ॥ एतन्नारोचयद्वाक्यंकुंतीपुत्रोधनंजयः॥ अरोचयंस्तुसर्वेन्येकृच्छ्रेणतुयुधिष्ठिरः॥ ५२ ॥ भीमसेनस्तुसव्री
डमब्रवीत्पितरंतव॥ अश्वत्थामाहतइतितंनाबुध्यततेपिता ॥ ५३ ॥ सशंकमानस्तन्मिथ्याधर्मराजमपृच्छत॥ हतंवाप्यहतंवाजौत्वांपितापुत्रवत्सलः॥ ५४॥
तमतथ्यभयेमग्नोजयेसक्तोयुधिष्ठिरः॥ अश्वत्थामानमायोधेहतंदृष्ट्वामहागजम्॥ ५५ ॥ भीमेनगिरिवर्ष्माणंमालवस्येंद्रवर्मणः ॥ उपसृज्यतदाद्रोणमुच्चैरि
दमुवाचह॥ ५६ ॥ यस्यार्थेशस्त्रमादत्सेयमवेक्ष्यचजीवसि॥ पुत्रस्तेदयितोनित्यंसोश्वत्थामानिपातितः॥ ५७॥ शेतेविनिहतोभूमौवनेसिंहशिशुर्यथा॥ ५८॥
जानन्नप्यनृतस्याथदोषान्सद्विजसत्तमम्॥ अव्यक्तमब्रवीद्राजाहतःकुंजरइत्युत॥ ५९ ॥ सत्वांनिहतमाक्रंदेश्रुत्वासंतापतापितः ॥ नियम्यदिव्यान्यस्त्राणिना
युध्यतयथापुरा॥ ६० ॥ तंदृष्ट्वापरमोद्विग्नंशोकातुरमचेतसम्॥ पांचालराजस्यसुतःक्रूरकर्मासमाद्रवत् ॥ ६१ ॥ तंदृष्ट्वाविहितंमृत्युंलोकतत्त्वविचक्षणः॥ दि
व्यान्यस्त्राण्यथोत्सृज्यरणेप्रायमुपाविशत्॥ ६२ ॥ ततोस्यकेशान्सव्येनगृहीत्वापाणिनातदा॥ पार्षतःक्रोशमानानांवीराणामच्छिनच्छिरः॥ ६३ ॥ नहंतव्यो
नहंतव्यइतितेसर्वतोब्रुवन्॥ तथैवचार्जुनोवाहादवरुह्यैनमाद्रवत् ॥ ६४॥ उद्यम्यत्वरितोबाहुंब्रुवाणश्चपुनःपुनः॥ जीवंतमानयाचार्यमावधीरितिधर्मवित्॥
॥ ६५॥ तथानिवार्यमाणेनकौरवैरर्जुनेनच॥ हतएवनृशंसेनपितातवनरर्षभ॥ ६६॥ सैनिकाश्चततःसर्वेप्राद्रवंतभयार्दिताः ॥ वयंचापिनिरुत्साहाहतेपितरिते
नघ॥ ६७॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ तच्छ्रुत्वाद्रोणपुत्रस्तुनिधनंपितुराहवे ॥ क्रोधमाहारयत्तीव्रंपदाहतइवोरगः ॥ ६८ ॥ ततःक्रुद्धोरणेद्रौणिर्भृशंजज्वालमा ॥११९८॥
रिष॥ यथेंधनंमहत्प्राप्यप्राज्वलद्धव्यवाहनः॥ ६९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांत्रिनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अधर्मेणेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥१२॥१३॥१४॥१५॥

तलंतलेननिष्पिष्यदंतैर्दंतानुपास्पृशत् ॥ निःश्वसन्नुरगोयद्वल्लोहिताक्षोभवत्तदा ॥ ७० ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिनारायणास्त्रमोक्षपर्वण्यश्वत्थामक्रोधेत्रिनवत्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १९३॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥अधर्मेणहतंश्रुत्वाधृष्टद्युम्नेनसंजय ॥ ब्राह्मणंपितरंवृद्धमश्वत्थामाकिमब्रवीत् ॥ १ ॥ मानवंवारुणाग्नेयंब्राह्ममस्त्रंचवीर्यवान् ॥ ऐंद्रंनारायणंचैवयस्मिन्नित्यंप्रतिष्ठितम् ॥ २ ॥ तमधर्मेणधर्मिष्ठंधृष्टद्युम्नेनसंयुगे ॥ श्रुत्वानिहतमाचार्यंसोऽश्वत्थामाकिमब्रवीत् ॥ ३ ॥ येनरामादवाप्येहधनुर्वेदंमहात्मना ॥ प्रोक्तान्यस्त्राणिदिव्यानिपुत्रायगुणकांक्षिणा ॥ ४ ॥ एकमेवहिलोकेस्मिन्नात्मनोगुणवत्तरम् ॥ इच्छंतिपुरुषाःपुत्रंलोकेनान्यंकथंचन ॥ ५ ॥ आचार्याणांभवंत्येवरहस्यानिमहात्मनाम् ॥ तानिपुत्रायवादद्युःशिष्यायानुगतायवा ॥ ॥ ६ ॥ सशिष्यःप्राप्यतत्सर्वंसविशेषंचसंजय ॥ शूरःशारद्वतीपुत्रःसंख्येद्रोणादनंतरः ॥ ७ ॥ रामस्यतुसमःशस्त्रेपुरंदरसमोयुधि ॥ कार्तवीर्यसमोवीर्येबृहस्पतिसमोमतौ ॥ ८ ॥ महीधरसमःस्थैर्येतेजसाग्निसमोयुवा ॥ समुद्रइवगांभीर्येक्रोधेचाशीविषोपमः ॥ ९ ॥ सरथीप्रथमोलोकेदृढधन्वाजितक्लमः ॥ शीघ्रोनिलइवाक्रंदेचरन्क्रुद्धइवांतकः ॥ १० ॥ अस्यतायेनसंग्रामेधरण्यभिनिपीडिता ॥ योनव्यथतिसंग्रामेवीरःसत्यपराक्रमः ॥ ११ ॥ वेदस्नातोव्रतस्नातोधनुर्वेदेचपारगः ॥ महोदधिरिवाक्षोभ्योरामोदाशरथिर्यथा ॥ १२ ॥ तमधर्मेणधर्मिष्ठंधृष्टद्युम्नेनसंयुगे ॥ श्रुत्वानिहतमाचार्यमश्वत्थामाकिमब्रवीत् ॥ १३ ॥ धृष्टद्युम्नस्ययोमृत्युःसृष्टस्तेनमहात्मना ॥ यथाद्रोणस्यपांचाल्योयज्ञसेनसुतोभवत् ॥ १४ ॥ तंनृशंसेनपापेनक्रूरेणादीर्घदर्शिना ॥ श्रुत्वानिहतमाचार्यमश्वत्थामाकिमब्रवीत् ॥ १५ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिनारायणास्त्रमोक्षपर्वणिधृतराष्ट्रप्रश्नेचतुर्नवत्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १९४॥ ॥ ७ ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥छद्मनानिहतंश्रुत्वापितरंपापकर्मणा ॥ बाष्पेणापूर्यतद्रौणीरोषेणचनरर्षभ ॥ १ ॥ तस्यक्रुद्धस्यराजेंद्रवपुर्दीप्तमदृश्यत ॥ अंतकस्येवभूतानिजिहीर्षोःकालपर्यये ॥ २ ॥ अश्रुपूर्णेततोनेत्रेव्यपमृज्यपुनःपुनः ॥ उवाचकोपान्निःश्वस्यदुर्योधनमिदंवचः ॥ ३ ॥ पितामम यथाक्षुद्रैर्न्यस्तशस्त्रोनिपातितः ॥ धर्मध्वजवतापापंकृतंतद्विदितंमम ॥ ४ ॥ अनार्यंसुनृशंसंचधर्मपुत्रस्यमेश्रुतम् ॥ युद्धेष्वपिप्रवृत्तानांध्रुवंजयपराजयौ ॥ ५ ॥

इतिद्रोणपर्वणिटीकायांचतुर्नवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ छद्मनेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ धर्मध्वजवतादांभिकेन तत् अनृतवचनरूपंपापं ॥ ४ ॥ अनार्यंनीचयोग्यंकर्म धर्मपुत्रस्येत्युपालंभः ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ बाल्येनचापलेन ॥ १० ॥ विधर्मकाणिधर्मविरुद्धानि ॥ ११ ॥ अनुबंधंफलं ॥ १२ ॥ पांडवश्चअनुबंधंद्रष्टेत्यनुषज्यते ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

द्वयमेतद्भवेद्राजन्वधस्तत्रप्रशस्यते ॥ न्यायवृत्तोवधोयस्तुसंग्रामेयुध्यतोभवेत् ॥ ६ ॥ नसंदुःखायभवतितथादृष्टोहिसद्विजैः ॥ गतःसवीरलोकायपितामममनसं
शयः ॥ ७ ॥ नशोच्यःपुरुषव्याघ्रयस्तदानिधनंगतः ॥ यत्तुधर्मप्रवृत्तःसन्केशग्रहणमाप्तवान् ॥ ८ ॥ पश्यतांसर्वसैन्यानांतन्मेमर्माणिकृंतति ॥ मयिजीवतियत्ता
तःकेशग्रहमवाप्तवान् ॥ ९ ॥ कथमन्येकरिष्यंतिपुत्रेभ्यःपुत्रिणःस्पृहाम् ॥ कामात्क्रोधादविज्ञानाद्धर्षाद्बाल्येनवापुनः ॥ १० ॥ विधर्मकाणिकुर्वंतितथापरिभवं
तिच ॥ तदिदंपार्षतेनेहमहदाधर्मिकंकृतम् ॥ ११ ॥ अवज्ञायचमांनूनंनृशंसेनदुरात्मना ॥ तस्यानुबंधंद्रष्टासौधृष्टद्युम्नःसुदारुणम् ॥ १२ ॥ अकार्यपरमंकृत्वामि
थ्यावादीचपांडवः ॥ योऽत्यसौछद्मनाचार्यंशस्त्रंसंन्यासयत्तदा ॥ १३ ॥ तस्याद्यधर्मराजस्यभूमिःपास्यतिशोणितम् ॥ शपेसत्येनकौरव्यइष्टापूर्तेनचैवह ॥ १४ ॥
अहत्वासर्वपंचालान्जीवेयंनकथंचन ॥ सर्वोपायैर्यतिष्यामिपंचालानामहंवधे ॥ १५ ॥ धृष्टद्युम्नंचसमरेहंताहंपापकारिणम् ॥ कर्मणायेनतेनेहमृदुनादारुणे
नच ॥ १६ ॥ पंचालानांवधंकृत्वाशांतिंलब्धास्मिकौरव ॥ यदर्थंपुरुषव्याघ्रपुत्रानिच्छंतिमानवाः ॥ १७ ॥ प्रेत्यचेहचसंप्राप्तांत्रायंतेमहतोभयात् ॥ पित्रातुमम
सावस्थाप्राप्तानिर्बंधुनायथा ॥ १८ ॥ मयिशैलप्रतीकाशेपुत्रेशिष्येचजीवति ॥ धिङ्ममास्त्राणिदिव्यानिधिग्बाहूधिक्पराक्रमम् ॥ १९ ॥ यंस्मद्रोणःसुतंप्रा
प्यकेशग्रहमवाप्तवान् ॥ सतथाहंकरिष्यामियथाभरतसत्तम ॥ २० ॥ परलोकगतस्यापिभविष्याम्यनृणःपितुः ॥ आर्येणहिनवक्तव्याकदाचित्स्तुतिरात्मनः ॥
॥ २१ ॥ पितुर्वधममृष्यंस्तुवक्ष्याम्यद्येहपौरुषम् ॥ अद्यपश्यंतुमेवीर्यंपांडवाःसजनार्दनाः ॥ २२ ॥ मृद्नतःसर्वसैन्यानियुगांतमिवकुर्वतः ॥ नहिदेवानगंधर्वाना
सुरानचराक्षसाः ॥ २३ ॥ अद्यशक्तारणेजेतुंरथस्थंमांनरर्षभाः ॥ मदन्योनास्तिलोकेस्मिन्नर्जुनाद्वास्त्रवित्क्वचित् ॥ २४ ॥ अहंहिज्वलतांमध्येमयूखाना
मिवांशुमान् ॥ प्रयोक्तादेवसृष्टानामस्त्राणांपृतनागतः ॥ २५ ॥ भृशमिष्वसनादद्यमत्प्रयुक्तामहाहवे ॥ दर्शयंतःशरावीर्यंप्रमथिष्यंतिपांडवान् ॥ २६ ॥ अद्य
सर्वादिशोराजन्धाराभिरिवसंकुलाः ॥ आवृताःपत्रिभिस्तीक्ष्णैर्द्रष्टारोमामकैरिह ॥ २७ ॥ विकिरञ्छरजालानिसर्वतोभैरवस्वनान् ॥ शत्रून्निपातयिष्यामि
महावातइवद्रुमान् ॥ २८ ॥ नहिजानातिबीभत्सुस्तदस्त्रंनजनार्दनः ॥ नभीमसेनोनयमौनचराजायुधिष्ठिरः ॥ २९ ॥

॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ मयूखानांमयूखवतां ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कल्यःप्रयोगः निवर्तनमुपसंहारः ॥ ३० ॥ ब्रह्मरूपोवेदरूपः वैदिकैर्मंत्रैःस्तुतवानित्यर्थः उपस्थितइतितदन्यस्योपहारस्यतदानीमभावोदर्शितः ॥ ३१ ॥३२॥३३॥३४॥३५ ॥ रथस्यैवविसर्जनं शस्त्राणा

नपार्षतोदुरात्मासौनशिखंडीनसात्यकिः॥ यदिदंमयिकौरव्यसकल्यंसनिवर्तनम् ॥ ३० ॥ नारायणायमेपित्राप्रणम्यविधिपूर्वकम् ॥ उपहारःपुरादत्तोब्रह्मरूपउपस्थितः ॥ ३१ ॥ तंस्वयंप्रतिगृह्याथभगवान्सवरंददौ ॥ वव्रेपितामेपरममस्त्रंनारायणंततः ॥ ३२ ॥ अथैनमब्रवीद्राजन्भगवान्देवसत्तमः ॥ भवितात्वत्समोनान्यःकश्चिद्युधिनरःक्वचित् ॥ ३३ ॥ नत्विदंसहसाब्रह्मन्प्रयोक्तव्यंकथंचन ॥ नह्येतदस्त्रमन्यत्रवधाच्छत्रोर्निवर्तते ॥ ३४ ॥ नचैतच्छक्यतेज्ञातुंकेनवध्येद्दिति प्रभो ॥ अवध्यमपिहन्याद्धितस्मान्नैतत्प्रयोजयेत् ॥ ३५ ॥ अथसंख्येरथस्यैवशस्त्राणांचविसर्जनम् ॥ प्रयाचतांचशत्रूणांगमनंशरणस्यच ॥ ३६ ॥ एतेप्रशमनेयोगामहास्त्रस्यपरंतप ॥ सर्वथापीडितोहिंस्यादवध्यान्पीडयन्रणे ॥ ३७ ॥ तज्जग्राहपितामह्यमब्रवीच्चैवसप्रभुः ॥ त्वंवधिष्यसिसर्वाणिशस्त्रवर्षाण्यनेकशः ॥ ३८ ॥ अनेनास्त्रेणसंग्रामेतेजसाचज्वलिष्यसि ॥ एवमुक्त्वासभगवान्दिवमाचक्रमेप्रभुः ॥ ३९ ॥ एतन्नारायणादस्त्रंतत्प्राप्तंपितृबंधुना ॥ तेनाहंपांडवांश्चैवपंचालान्मत्स्यकेकयान् ॥ ४० ॥ विद्रावयिष्यामिरणेशचीपतिरिवासुरान् ॥ यथायथाहमिच्छेयंतथाभूत्वाशराममम ॥ ४१ ॥ निपतेयुःसपत्नेषुविक्रमत्स्वपि भारत ॥ यथेष्टमश्मवर्षेणप्रवर्षिष्येरणेस्थितः ॥ ४२ ॥ अयोमुखैश्चविहगैर्द्रावयिष्येमहारथान् ॥ परश्वधांश्चनिशितानुत्स्रक्ष्येहमसंशयम् ॥ ४३ ॥ सोहंनारायणास्त्रेणमहताशत्रुतापनः ॥ शत्रून्विध्वंसयिष्यामिकदर्थीकृत्यपांडवान् ॥ ४४ ॥ मित्रब्रह्मगुरुद्रोहीजाल्मकःसुविगर्हितः ॥ पांचालापसदश्चाद्यनमेजीवन्विमोक्ष्यते ॥ ४५ ॥ तच्छ्रुत्वाद्रोणपुत्रस्यपर्यवर्ततवाहिनी ॥ ततःसर्वेमहाशंखान्दध्मुःपुरुषसत्तमाः ॥ ४६ ॥ भेरीश्चाभ्यहनन्हृष्टाडिंडिमांश्चसहस्रशः ॥ तथाननादवसुधाखुरनेमिप्रपीडिता ॥ ४७ ॥ सशब्दस्तुमुलःखंद्यांपृथिवींचव्यनादयत् ॥ तंशब्दंपांडवाःश्रुत्वापर्जन्यनिनदोपमम् ॥ ४८ ॥ समेत्यरथिनांश्रेष्ठाःसहिताश्चाप्यमंत्रयन् ॥ तथोक्त्वाद्रोणपुत्रस्तुवार्युपस्पृश्यभारत ॥ ४९ ॥ प्रादुश्चकारतद्दिव्यमस्त्रंनारायणंतदा ॥ ५० ॥

॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिनारायणास्त्रमोक्षपर्वणिअश्वत्थामक्रोधेपंचनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

मपिविसर्जनंच प्रयाचतांमावधीरितियाचमानानां शरणस्यगमनंत्वमेवशरणंनइतिकीर्तनंच ॥३६॥ पीडितःपीडितंशस्त्रांतरेणबाधितं पुंस्त्वमार्षं ॥३७॥३८॥३९॥ पितृबंधुनामया॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२॥ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ जाल्मकोमूर्खः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांपंचनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९५ ॥ ॥ छ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रादुरिति सपृषतःसजलबिंदुः अनभेअप्रावृषिकाले ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ कथंकथाकथंकर्तव्यंकथंकर्तव्यमित्येवंशब्दः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ रक्षणेमंत्रःकआसीदितिसंबंधः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

॥ संजयउवाच ॥ प्रादुर्भूतेततस्तस्मिन्नस्त्रेनारायणेप्रभो ॥ प्रावात्सपृषतोवायुरनभ्रेस्तनयित्नुमान् ॥ १ ॥ चचालपृथिवीचापिचुक्षुभेचमहोदधिः ॥ प्रतिस्रोतःप्रवृत्ताश्चगंतुंतत्रसमुद्रगाः ॥ २ ॥ शिखराणिव्यशीर्यंतगिरीणांतत्रभारत ॥ अपसव्यंमृगाश्चैवपांडुसेनांप्रचक्रिरे ॥ ३ ॥ तमसाचावकीर्यंतसूर्यश्चकलुषोभवत् ॥ संपतंतिचभूतानिक्रव्यादानिप्रहृष्टवत् ॥ ४ ॥ देवदानवगंधर्वास्त्रस्तास्त्वासन्विशांपते ॥ कथंकथाभवत्तीव्रादृष्ट्वातद्व्याकुलंमहत् ॥ ५ ॥ व्यथिताःसर्वराजानस्त्रस्ताश्चासन्विशांपते ॥ तदृष्ट्वाघोररूपंवैद्रौणेरस्त्रंभयावहम् ॥ ६ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ निवर्तितेषुसैन्येषुद्रोणपुत्रेणसंयुगे ॥ भृशंशोकाभितप्तेनपितुर्वधममृष्यता ॥ ७ ॥ कुरूनापततोदृष्ट्वाधृष्टद्युम्नस्यरक्षणे ॥ कोमंत्रःपांडवेष्वासीत्तन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ प्रागेवविद्रुतान्दृष्ट्वाधार्तराष्ट्रान्युधिष्ठिरः ॥ पुनश्चतुमुलंशब्दंश्रुत्वार्जुनमथाब्रवीत् ॥ ९ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ आचार्येनिहतेद्रोणेधृष्टद्युम्नेनसंयुगे ॥ निहतेवज्रहस्तेनयथावृत्रेमहासुरे ॥ १० ॥ नाशंसंतोजयंयुद्धेदीनात्मानोधनंजय ॥ आत्मत्राणेमतिंकृत्वाप्राद्रवन्कुरवोरणात् ॥ ११ ॥ केचिद्भ्रांतैरथैस्तूर्णंनिहतैःपार्ष्णियंतृभिः ॥ विपताकध्वजच्छत्रैःपार्थिवाःशीर्णकूबरैः ॥ १२ ॥ भग्ननीडैराकुलाश्वैःप्रारुह्यान्यान्विचेतसः ॥ भीताःपादैर्हयान्केचित्त्वरयंतःस्वयंरथान् ॥ १३ ॥ भग्नाक्षयुगचक्रैश्चव्याकृष्यंतसमंततः ॥ रथान्विशीर्णानुत्सृज्यपद्भिःकेचिच्चविद्रुताः ॥ १४ ॥ हयपृष्ठगताश्चान्येकृष्यंतेर्धच्युतासनाः ॥ गजस्कंधेषुसंस्यूतानाराचैश्चलितासनाः ॥ १५ ॥ शरार्तैर्विद्रुतैर्नागैर्हृताःकेचिद्दिशोदश ॥ विशस्त्रकवचाश्चान्येवाहनेभ्यःक्षितिंगताः ॥ १६ ॥ संछिन्नानेमिभिश्चैवमृदिताश्चहयद्विपैः ॥ क्रोशंतस्तातपुत्रेतिपलायंतेपरेभयात् ॥ १७ ॥ नाभिजानंतिचान्योन्यंकश्मलाभिहतौजसः ॥ पुत्रान्पितॄन्सखीन्भ्रातॄन्समारोप्यदृढक्षतान् ॥ १८ ॥ जलेनक्लेदयंत्यन्येविमुच्यकवचान्यपि ॥ अवस्थांतादृशींप्राप्यहतेद्रोणेद्रुतंबलम् ॥ १९ ॥ पुनरावर्तितंकेनयदिजानासिशंसमे ॥ हयानांह्रेषतांशब्दःकुंजराणांचबृंहताम् ॥ २० ॥ रथनेमिस्वनैश्चात्रविमिश्रःश्रूयतेमहान् ॥ एतेशब्दाभृशंतीव्राःप्रवृत्ताःकुरुसागरे ॥ २१ ॥ मुहुर्मुहुरुदीर्यंतेकंपयंत्यपिमामकान् ॥ यएषतुमुलःशब्दःश्रूयतेलोमहर्षणः ॥ २२ ॥ सेंद्रानप्येषलोकांस्त्रीन्ग्रसेदितिमतिर्मम ॥ मन्येवज्रधरस्यैषनिनादोभैरवस्वनः ॥ २३ ॥

॥ १२ ॥ भग्ननीडैरतिस्पार्ष्णैरितिपाठेऽतिस्पृहणीयैः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २४ ॥ २५ ॥२६॥२७॥२८॥ यस्मिन्निति दशशतमित्यनेनसर्वगोधनंददाविति ज्ञेयं अन्यथाएकधेन्वर्थंद्रुपदंप्रतिद्रोणगमनंस्यासंभवः यद्वाभाविनींसंपदमभिलक्ष्यैतद्दानंद्रष्टव्यं पुत्रोत्पत्तिकालेतस्य

द्रोणेहतेकौरवार्थंव्यक्तमभ्येतिवासवः॥ प्रहृष्टरोमकूपाश्चसंविग्नारथपुंगवाः ॥ २४ ॥ धनंजयगुरुंश्रुत्वातत्रनादंसुभीषणम् ॥ कएषकौरवान्दीर्णानवस्थाप्य
महारथः॥ २५॥ निवर्तयतियुद्धार्थंमृधेदेवेश्वरोयथा॥ ॥अर्जुनउवाच॥ ॥उद्यम्यात्मानमुग्रायकर्मणेवीर्यमास्थिताः॥ २६॥ धमंतिकौरवाःशंखान्यस्यवी
र्यंसमाश्रिताः॥ यत्रतेसंशयोराजन्न्यस्तशस्त्रेगुरौहते॥ २७॥ धार्तराष्ट्रानवस्थाप्यकएषनदतीतिहि॥ ह्रीमंतंतंमहाबाहुंमत्तद्विरदगामिनम्॥ २८॥ व्याघ्रास्यमु
ग्रकर्माणंकुरूणामभयंकरम्॥ यस्मिञ्जातेददौद्रोणोगवांदशशतंधनम्॥ २९ ॥ ब्राह्मणेभ्योमहार्हेभ्यःसोश्वत्थामैषगर्जति॥ जातमात्रेणवीरेणयेनोच्चैःश्रव
सायथा॥ ३०॥ ह्रेषताकंपिताभूमिर्लोकाश्चसकलास्त्रयः॥ तच्छ्रुत्वांतर्हितंभूतंनामतस्याकरोत्तदा॥ ३१ ॥ अश्वत्थामेतिसोद्यैषशूरोनदतिपांडव ॥ योद्यनाथ
इवाक्रम्यपार्षतेनहतस्तथा ॥ ३२ ॥ कर्मणासुनृशंसेनतस्यनाथोव्यवस्थितः॥ गुरुंमेयत्रपांचाल्यःकेशपक्षेपरामृशत् ॥ ३३ ॥ तन्नजातुक्षमेद्रौणिर्जानन्पौ
रुषमात्मनः॥ उपचीर्णोगुरुर्मिथ्याभवताराज्यकारणात् ॥ ३४ ॥ धर्मज्ञेनसतानामसोधर्मःसुमहान्कृतः॥ चिरंस्थास्यतिचाकीर्तिस्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ ३५ ॥
रामेवालिवधाद्यद्वदेवंद्रोणेनिपातिते ॥ सर्वधर्मोपपन्नोयंसमेशिष्यश्चपांडवः ॥ ३६ ॥ नायंवदतिमिथ्येतिप्रत्ययंकृतवांस्त्वयि ॥ ससत्यकंचुकंनामप्रविष्टेन
ततोनृतम्॥ ३७॥ आचार्यउक्तोभवताहतःकुंजरइत्युत॥ ततःशस्त्रंसमुत्सृज्यनिर्ममोगतचेतनः ॥ ३८ ॥ आसीत्सुविह्वलोराजन्यथादृष्टस्त्वयाविभुः॥ सतुशो
कसमाविष्टोविमुखःपुत्रवत्सलः ॥ ३९ ॥ शाश्वतंधर्ममुत्सृज्यगुरुःशस्त्रेणघातितः॥ न्यस्तशस्त्रमधर्मेणघातयित्वागुरुंभवान् ॥ ४० ॥ रक्षत्विदानींसामात्यो
यदिशक्तोसिपार्षतम्॥ ग्रस्तमाचार्यपुत्रेणक्रुद्धेनहतबंधुना॥ ४१ ॥ सर्वेवयंपरित्रातुंनशक्ष्यामोद्यपार्षतम्॥ सौहार्दंसर्वभूतेषुयःकरोत्यतिमानुषः॥ सोद्यकेश
ग्रहंश्रुत्वापितुर्धक्ष्यतिनोरणे ॥ ४२ ॥ विक्रोशमानेहिमयिभृशमाचार्यगृद्धिनि॥ अपाकीर्यस्वयंधर्मंशिष्येणनिहतोगुरुः॥ ४३ ॥ यदागतंवयोभूयःशिष्टमल्पनरं
चनः॥ तस्येदानींविकारोयमधर्मोयंकृतोमहान्॥ ४४॥ पितेवनित्यंसौहार्दात्पितेवहिचधर्मतः॥ सोल्पकालस्यराज्यस्यकारणाद्घातितोगुरुः॥ ४५॥ धृतराष्ट्रेण
भीष्मायद्रोणायचविशांपते॥ विसृष्टापृथिवीसर्वासहपुत्रैश्चतत्परैः॥ ४६॥ संप्राप्यतादृशींवृत्तिंसत्कृतःसततंपरैः॥ अवृणीतसदापुत्रान्मामेवाभ्यधिकंगुरुः॥ ४७॥

निर्धनत्वोक्तेः ॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥ सत्यंकंचुकंसत्याभासमनृतं ॥३७॥३८॥३९ ॥४० ॥४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ सौहार्दाद्धर्मतोगुरुत्वाद्वाद्विगुणःपितुरित्यर्थः ॥४५॥४६॥४७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांषण्णवत्यधिकशततमोऽध्यायः॥१९६॥ ॥७॥ ॥अर्जुनस्येतिसांगावेदाइतिचाध्या
अवेक्षमाणस्त्वांमांचन्यस्तास्त्रश्चाहवेहतः॥ नत्वेनंयुध्यमानंवैहन्यादपिशतक्रतुः॥ ४८ ॥ तस्याचार्यस्यवृद्धस्यद्रोहोनित्योपकारिणः॥कृतोह्यनार्यैरस्माभी
 राज्यार्थैलुब्धबुद्धिभिः॥ ४९ ॥ अहोबतमहत्पापंकृतंकर्मसुदारुणम्॥ यद्राज्यसुखलोभेनद्रोणोयंसाधुघातितः॥५०॥पुत्रान्भ्रातॄन्पितॄन्दारान्जीवितंचैववास
विः॥ त्यजेत्सर्वंममप्रेम्णाजानात्येवंहिमेगुरुः ॥ ५१ ॥ समयाराज्यकामेनहन्यमानोप्युपेक्षितः॥ तस्मादर्वाक्शिराराजन्प्राप्तोस्मिनरकंप्रभो ॥ ५२ ॥ ब्रा
ह्मणंवृद्धमाचार्यंन्यस्तशस्त्रंमहामुनिम्॥ घातयित्वाद्यराज्यार्थेमृतंश्रेयोनजीवितम्॥ ५३ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिनारायणास्त्रमोक्षपर्वणिअर्जुन
वाक्येषण्णवत्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १९६॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥अर्जुनस्यवचःश्रुत्वानोचुस्तत्रमहारथाः॥ अप्रियंवाप्रि
यंवापिमहाराजधनंजयम्॥ १ ॥ततःक्रुद्धोमहाबाहुर्भीमसेनोभ्यभाषत ॥कुत्सयन्निवकौंतेयमर्जुनंभरतर्षभ॥ २ ॥ मुनिर्यथारण्यगतोभाषतेधर्मसंहितम्॥
न्यस्तदंडोयथापार्थब्राह्मणःसंशितव्रतः॥ ३ ॥क्षतत्राताक्षताज्जीवन्क्षंतास्त्रीष्वपिसाधुषु॥क्षत्रियःक्षितिमाप्नोतिक्षिप्रंधर्मंयशःश्रियः॥ ४ ॥ सभवान्क्षत्रिय
गुणैर्युक्तःसर्वैःकुलोद्वहः॥ अविपश्चिद्यथावाचंव्याहरन्नाद्यशोभसे॥ ५ ॥ पराक्रमस्तेकौंतेयशक्रस्येवशचीपतेः॥ नचातिवर्तसेधर्मंवेलामिवमहोदधिः॥
॥६॥नपूजयेत्त्वांकोन्वद्ययत्त्रयोदशवार्षिकम्॥ अमर्षंपृष्ठतःकृत्वाधर्ममेवाभिकांक्षसे॥ ७ ॥ दिष्ट्याताततमनस्तेद्यस्वधर्ममनुवर्तते॥ आनृशंस्येचतेदिष्ट्याबुद्धिः
सततमच्युत॥ ८ ॥ यत्तुधर्मप्रवृत्तस्यहृतंराज्यमधर्मतः॥ द्रौपदीचपरामृष्टासभामानीयशत्रुभिः॥ ९ ॥ वनंप्रव्राजिताश्चास्मवल्कलाजिनवाससः॥ अनर्हमा
णास्तंभावंत्रयोदशसमाःपरैः॥ १० ॥ एतान्यमर्षस्थानानिमर्षितानिमयानघ॥ क्षत्रधर्मप्रसक्तेनसर्वमेतदनुष्ठितम्॥ ११ ॥ तमधर्ममपाकृष्यंस्मृत्वाद्यसहि
तस्त्वया॥सानुबंधान्हनिष्यामिक्षुद्रान्राज्यहरानहम्॥ १२ ॥त्वयाहिकथितंपूर्वंयुद्धायाभ्यागतावयम्॥ घटामहेयथाशक्तित्वंतुनोद्यजुगुप्ससे॥ १३ ॥ धर्म
मन्विच्छसिज्ञातुंमिथ्यावचनमेवते॥ भयार्दितानामस्माकंवाचामर्माणिकृंतसि॥ १४॥ वपन्व्रणेक्षारमिवक्षतानांशत्रुकर्शन॥ विदीर्यतेमेहृदयंत्वयावाक्श
ल्यपीडितम्॥ १५॥ अधर्ममेनंविपुलंधार्मिकःसन्नबुध्यसे॥ यत्त्वमात्मानमस्मांश्चप्रशंस्यान्नप्रशंससि॥ १६॥
यौस्पष्टार्थौ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

वासुदेवेस्थितेचापिद्रोणपुत्रंप्रशंससि ॥ यःकलांषोडशींपूर्णांधनंजयनतेर्हति ॥ १७ ॥ स्वयमेवात्मनोदोषान्ब्रुवाणःकिंनलज्जसे ॥ दारयेयंमहींक्रोधाद्विकिरे
यंचपर्वतान् ॥ १८ ॥ आविध्यैतांगदांगुर्वींभीमांकांचनमालिनीम् ॥ गिरिप्रकाशान्क्षितिजान्भंजेयमनिलोयथा ॥ १९ ॥ द्रावयेयंशरैश्चापिसेंद्रान्देवान्समा
गतान् ॥ सराक्षसगणान्पार्थसासुरोरगमानवान् ॥ २० ॥ सत्वमेवंविधंजानन्भ्रातरंमांनरर्षभ ॥ द्रोणपुत्राद्भयंकर्तुंनार्हस्यमितविक्रम ॥ २१ ॥ अथवातिष्ठवी
भत्सोसहसर्वैःसहोदरैः ॥ अहमेनंगदापाणिर्जेष्याम्येकोमहाहवे ॥ २२ ॥ ततःपांचालराजस्यपुत्रःपार्थमथाब्रवीत् ॥ संक्रुद्धमिवनर्दंतंहिरण्यकशिपुर्हरिम् ॥ २३ ॥
॥ धृष्टद्युम्नउवाच ॥ ॥ बीभत्सोविप्रकर्माणिविदितानिमनीषिणाम् ॥ याजनाध्यापनेदानंतथायज्ञप्रतिग्रहौ ॥ २४ ॥ षष्ठमध्ययनंनामतेषांकस्मिन्प्रतिष्ठितः ॥
हतोद्रोणोमयात्स्येवंकिंमांपार्थविगर्हसे ॥ २५ ॥ अपक्रांतःस्वधर्माच्चक्षात्रधर्मंव्यपाश्रितः ॥ अमानुषेणहंत्यस्मानस्त्रेणक्षुद्रकर्मकृत् ॥ २६ ॥ तथामायांप्रयुंजा
नमसह्यंब्राह्मणब्रुवम् ॥ माययैवनिहन्याद्योनयुक्तंपार्थतत्रकिम् ॥ २७ ॥ तस्मिंस्तथामयाशस्तेयदिद्रौणायनीरुषा ॥ कुरुतेभैरवंनादंतत्रकिंममहीयते ॥ २८ ॥ न
चाद्भुतमिदंमन्येयद्द्रौणिर्युद्धसंज्ञया ॥ घातयिष्यतिकौरव्यान्परित्रातुमशक्नुवन् ॥ २९ ॥ यच्चमांधार्मिकोभूत्वाब्रवीषिगुरुघातिनम् ॥ तदर्थमहमुत्पन्नःपांचाल्य
स्यसुतोनलात् ॥ ३० ॥ यस्यकार्यमकार्यंवायुध्यतःस्यात्समंरणे ॥ तंकथंब्राह्मणंब्रूयाःक्षत्रियंवाधनंजय ॥ ३१ ॥ योह्यनस्त्रविदोहन्याद्ब्रह्मास्त्रैःक्रोधमूर्छितः ॥
सर्वोपायैर्नसकथंवध्यःपुरुषसत्तमः ॥ ३२ ॥ विधर्मिणंधर्मविद्भिःप्रोक्तंतेषांविषोपमम् ॥ जानन्धर्मार्थतत्त्वज्ञकिंमामर्जुनगर्हसे ॥ ३३ ॥ नृशंसःसमयाक्रम्य
रथएवनिपातितः ॥ तन्मामनिंद्यंबीभत्सोकिमर्थंनाभिनंदसे ॥ ३४ ॥ कालानलसमंपार्थज्वलनार्कविषोपमम् ॥ भीमंद्रोणशिरश्छिन्नंनप्रशंससिमेकथम् ॥
॥ ३५ ॥ योसौममैवनान्यस्यबांधवान्युधिजघ्निवान् ॥ छित्त्वापितस्यमूर्धानंनैवास्मिविगतज्वरः ॥ ३६ ॥ तच्चमेकृंततेमर्मयन्नतस्यशिरोमया ॥ निषादवि
षयेक्षिप्तंजयद्रथशिरोयथा ॥ ३७ ॥ अथावधश्चशत्रूणामधर्मःश्रूयतेर्जुन ॥ क्षत्रियस्यहिधर्मोयंहन्याद्धन्येतवापुनः ॥ ३८ ॥ सशत्रुर्निहतःसंख्येमयाधर्मेणपां
डव ॥ यथात्वयाहतःशूरोभगदत्तःपितुःसखा ॥ ३९ ॥ पितामहंरणेहत्वामन्यसेधर्ममात्मनः ॥ मयाशत्रौहतेकस्मात्पापेधर्मंनमन्यसे ॥ ४० ॥ संबंधावनतं
पार्थनमांत्वंवक्तुमर्हसि ॥ स्वगात्रकृतसोपानंनिषण्णमिवदंतिनम् ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांसप्तनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ सांगाइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

क्षमामितेसर्वमेववाग्व्यतिक्रममर्जुन॥द्रौपद्याद्रौपदेयानांकृतेनान्येनहेतुना ॥ ४२ ॥ कुलक्रमागतंवैरंममाचार्येणविश्रुतम् ॥ तथाजानात्ययंलोकोनयूयंपां
डुनंदनाः॥ ४३॥नानृतीपांडवोज्येष्ठोनाहंवाऽधार्मिकोर्जुन॥ शिष्यद्रोहीहतःपापोयुध्यस्वविजयस्तव ॥ ४४ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिनारायणास्त्र
मोक्षपर्वणिधृष्टद्युम्नवाक्येसप्तनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९७॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ सांगावेदायथान्यायंयेनाधीतामहात्म
ना॥ यस्मिन्साक्षाद्धनुर्वेदोह्रीनिषेवेप्रतिष्ठितः॥ १ ॥ यस्यप्रसादात्कुर्वंतिकर्माणिपुरुषर्षभाः ॥ अमानुषाणिसंग्रामेदेवैरसुकराणिच ॥ २ ॥ तस्मिन्नाक्रुश्यति
द्रोणेसमक्षंपापकर्मणा ॥ नीचात्मनानृशंसेनक्षुद्रेणगुरुघातिना ॥ ३॥ नामर्षंतत्रकुर्वंतिधिक्क्षात्रंधिगमर्षिताम् ॥ पार्थाःसर्वेचराजानःपृथिव्यांयेधनुर्धराः
॥ ४ ॥ श्रुत्वाकिमाहुःपांचाल्यंतन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥श्रुत्वाद्रुपदपुत्रस्यतावाचःक्रूरकर्मणः ॥ ५ ॥ तूष्णींबभूवूराजानःसर्वएववि
शांपते॥ अर्जुनस्तुकटाक्षेणजिह्मंविप्रेक्ष्यपार्षतम्॥ ६॥ सबाष्पमतिनिःश्वस्यधिग्धिगित्येवचाब्रवीत्॥ युधिष्ठिरश्चभीमश्चयमौकृष्णस्तथापरे॥७॥ आसन्सुव्री
डिताराजन्सात्यकिस्त्वब्रवीदिदम् ॥ नेहास्तिपुरुषःकश्चिद्यइमंपापपूरुषम्॥ ८॥ भाषमाणमकल्याणंशीघ्रंहन्यान्नराधमम् ॥ एतेत्वांपांडवाःसर्वेकुत्सयंतिवि
वित्सया॥ ९॥ कर्मणातेनपापेनश्वपाकंब्राह्मणाइव ॥ एतत्कृत्वामहत्पापंनिंदितःसर्वसाधुभिः ॥ १० ॥ नलज्जसेकथंवक्तुंसमितिंप्राप्यशोभनाम्॥ कथंचश
तधाजिह्वानतेमूर्धाचदीर्यते ॥ ११ ॥ गुरुमाक्रोशतःक्षुद्रनचाधर्मेणपात्यसे॥ वाच्यस्त्वमसिपार्थैश्चसर्वैश्चांधकवृष्णिभिः ॥ १२॥ यत्कर्मकलुषंकृत्वाश्ला
घसेजनसंसदि॥ अकार्यंतादृशंकृत्वापुनरेवगुरुंक्षिपन् ॥ १३ ॥ वध्यस्त्वंनत्वयार्थोस्तिमुहूर्तमपिजीवता ॥ कस्त्वेतद्व्यवसेदार्यस्त्वदन्यःपुरुषाधम ॥ १४ ॥ नि
गृह्यकेशेषुवधंगुरोर्धर्मात्मनःसतः॥ सप्तावरेतथापूर्वेबांधवास्तेनिमज्जिताः ॥ १५॥ यशसाचपरित्यक्तास्त्वांप्राप्यकुलपांसनम्॥ उक्तवांश्चापियत्पार्थेभीष्मंप्र
तिनरर्षभ ॥ १६ ॥ तथांतोविहितस्तेनस्वयमेवमहात्मना॥ तस्यापितवसोदर्योनिहंतापापकृत्तमः ॥ १७॥ नान्यःपांचालपुत्रेभ्योविद्यतेभुविपापकृत्॥ सचापि
सृष्टःपित्रातेभीष्मस्यांतकरःकिल ॥ १८॥

॥ ७॥ ८ ॥ ९ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५॥ १६ ॥ १७॥ १८॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

शिखंडीरक्षितस्तेनसचमृत्युर्महात्मनः ॥ पंचालाश्चलिताधर्मात्क्षुद्रामित्रगुरुद्रुहः ॥ १९ ॥ त्वांप्राप्यसहसौदर्यैधिक्कृतंसर्वसाधुभिः ॥ पुनश्चेदीदृशींवाचंमत्स
मीपेवदिष्यसि ॥ २० ॥ शिरस्तेपोथयिष्यामिगदयावज्रकल्पया ॥ त्वांचब्रह्महणंदृष्ट्वाजनःसूर्यमवेक्षते ॥ २१ ॥ ब्रह्महत्याहितेपापंप्रायश्चित्तार्थमात्मनः ॥ पां
चालकसुदुर्वृत्तममैवगुरुमग्रतः ॥ २२ ॥ गुरोर्गुरुंचभूयोपिक्षिपन्नैवहिलज्जसे ॥ तिष्ठतिष्ठसहस्वैकंगदापातमिमंमम ॥ २३ ॥ तवचापिसहिष्येहंगदापातान
नेकशः ॥ सात्वतेनैवमाक्षिप्तःपार्षतःपरुषाक्षरम् ॥ २४ ॥ संरब्धंसात्यकिंप्राहसंक्रुद्धःप्रहसन्निव ॥ ॥धृष्टद्युम्नउवाच॥ ॥श्रूयतेश्रूयतेचेतिक्षम्यतेचेतिमाधव॥
॥ २५ ॥ सदानार्योशुभःसाधुंपुरुषंक्षेप्तुमिच्छति ॥ क्षमाप्रशस्यतेलोकेनतुपापोर्हतिक्षमाम् ॥ २६ ॥ क्षमावंतंहिपापात्माजितोयमितिमन्यते ॥ सत्वंक्षुद्रसमा
चारोनीचात्मापापनिश्चयः ॥ २७ ॥ आकेशाग्रान्नखाग्राच्चवक्तव्योवक्तुमिच्छसि ॥ यःसभूरिश्रवाश्छिन्नभुजःप्रायगतस्त्वया ॥ २८ ॥ वार्यमाणेनहिहत
स्ततःपापतरंनुकिम् ॥ गाहमानोमयाद्रोणोदिव्येनास्त्रेणसंयुगे ॥ २९ ॥ विसृष्टशस्त्रोनिहतःकिंतत्रक्रूरदुष्कृतम् ॥ अयुध्यमानंयस्त्वाजौतथाप्रायगतंमुनिम् ॥
॥ ३० ॥ छिन्नबाहुंपरैर्हन्यात्सात्यकेसकथंवदेत् ॥ निहत्यत्वांपदाभूमौसविकर्षतिवीर्यवान् ॥ ३१ ॥ किंतदाननिहंस्येनंभूत्वापुरुषसत्तमः ॥ त्वयापुनरनार्येण
पूर्वंपार्थेननिर्जितः ॥ ३२ ॥ यदातदाहतःशूरःसौमदत्तिःप्रतापवान् ॥ यत्रयत्रतुपांडूनांद्रोणोद्रावयतेचमूम् ॥ ३३ ॥ किरञ्छरसहस्राणितत्रतत्रप्रयाम्यहम् ॥ स
त्वमेवंविधंकृत्वाकर्मचांडालवत्स्वयम् ॥ ३४ ॥ वक्तुमर्हसिवक्तव्यःकस्मात्त्वंपरुषाण्यथ ॥ कर्तात्वंकर्मणोस्यास्यनाहंवृष्णिकुलाधम ॥ ३५ ॥ पापानांचत्वमावा
सःकर्मणांमापुनर्वद ॥ जोषमास्वनमांभूयोवक्तुमर्हस्यतःपरम् ॥ ३६ ॥ अधरोत्तरमेतद्धियन्मांत्वंवक्तुमर्हसि ॥ अथवक्ष्यसिमांमौर्ख्याद्भूयःपरुषमीदृशम् ॥ ३७ ॥
गमयिष्यामिबाणैस्त्वांयुधिवैवस्वतक्षयम् ॥ नचैवंमूर्खधर्मेणकेवलेनैवशक्यते ॥ ३८ ॥ तेषामपिह्यधर्मेणचेष्टितंशृणुयादृशम् ॥ वंचितःपांडवःपूर्वमधर्मेणयु
धिष्ठिरः ॥ ३९ ॥ द्रौपदीचपरिक्लिष्टातथाऽधर्मेणसात्यके ॥ प्रव्राजितावनंसर्वेपांडवाःसहकृष्णया ॥ ४० ॥ सर्वस्वमपकृष्टंचतथाधर्मेणबालिश ॥ अधर्मेणाप
कृष्टश्चमद्रराजःपरेरितः ॥ ४१ ॥ अधर्मेणतथाबालःसौभद्रोविनिपातितः ॥ इतोप्यधर्मेणहतोभीष्मःपरपुरंजयः ॥ ४२ ॥ भूरिश्रवाह्यधर्मेणत्वयाधर्मविदा
हतः ॥ एवंपरैराचरितंपांडवेयैश्चसंयुगे ॥ ४३ ॥ रक्षमाणैर्जयंवीरैर्धर्मज्ञैरपिसात्वत ॥ दुर्ज्ञेयःपरोधर्मस्तथाधर्मश्चदुर्विदः ॥ ४४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २०३ ॥ युध्यस्वकौरवैःसार्धमागाःपितृनिवेशनम् ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमादीनिवाक्यानिक्रूराणिपरुषाणिच ॥ ४५ ॥ श्रावितःसात्यकिःश्रीमानाकंपितइवाभ
वत् ॥ तच्छ्रुत्वाक्रोधताम्राक्षःसात्यकिस्त्वाददेगदाम् ॥ ४६ ॥ विनिःश्वस्ययथासर्पःप्रणिधायरथेधनुः ॥ ततोभिपत्यपांचाल्यंसंरंभेणेदमब्रवीत् ॥ ४७ ॥ नत्वां
वक्ष्यामिपरुषंहनिष्येत्वांवधक्षमम् ॥ तमापतंतंसहसामहाबलममर्षणम् ॥ ४८ ॥ पांचाल्यायाभिसंक्रुद्धमंतकायांतकोपमम् ॥ चोदितोवासुदेवेनभीमसेनोमहा
बलः ॥ ४९ ॥ अवप्लुत्यरथात्तूर्णंबाहुभ्यांसमवारयत् ॥ द्रवमाणंतथाक्रुद्धंसात्यकिंपांडवोबली ॥ ५० ॥ प्रस्पंदमानमादायजगामबलिनंबलात् ॥ स्थित्वावि
ष्टभ्यचरणौभीमेनशिनिपुंगवः ॥ ५१ ॥ निगृहीतःपदेषष्ठेबलेनबलिनांवरः ॥ अवरुह्यरथात्तूर्णंध्रियमाणंबलीयसा ॥ ५२ ॥ उवाचश्लक्ष्णयावाचासहदेवो
विशांपते ॥ अस्माकंपुरुषव्याघ्रमित्रमन्यन्नविद्यते ॥ ५३ ॥ परमंधकवृष्णिभ्यःपंचालेभ्यश्चमारिष ॥ तथैवांधकवृष्णीनांतथैवचविशेषतः ॥ ५४ ॥ कृष्णस्य
चतथास्मत्तोमित्रमन्यन्नविद्यते ॥ पंचालानांचवार्ष्णेयसमुद्रांतांविचिन्वताम् ॥ ५५ ॥ नान्यदस्तिपरंमित्रंयथापांडववृष्णयः ॥ सभवानीदृशंमित्रंमन्यतेचय
थाभवान् ॥ ५६ ॥ भवंतश्चयथास्माकंभवतांचतथावयम् ॥ सएवंसर्वधर्मज्ञमित्रधर्ममनुस्मरन् ॥ ५७ ॥ नियच्छमन्युंपांचाल्यात्प्रशाम्यशिनिपुंगव ॥ पार्ष
तस्यक्षमत्वंवैक्षमतांपार्षतश्चते ॥ ५८ ॥ वयंक्षमयितारश्चकिमन्यत्रशमाद्भवेत् ॥ प्रशाम्यमानेशैनेयेसहदेवेनमारिष ॥ ५९ ॥ पांचालराजस्यसुतःप्रहसन्नि
दमब्रवीत् ॥ मुंचमुंचशिनेःपौत्रंभीमयुद्धमदान्वितम् ॥ ६० ॥ आसादयतुमामेषधराधरमिवानिलः ॥ यावदस्यशितैर्बाणैःसंरंभंविनयाम्यहम् ॥ ६१ ॥ युद्धश्र
द्धांचकौंतेयजीवितंचास्यसंयुगे ॥ किंनुशक्यंमयाकर्तुंकार्यंयदिदमुद्यतम् ॥ ६२ ॥ सुमहत्पांडुपुत्राणामायांत्येतेहिकौरवाः ॥ अथवाफाल्गुनःसर्वान्वारयि
ष्यतिसंयुगे ॥ ६३ ॥ अहमप्यस्यमूर्धानंपातयिष्यामिसायकैः ॥ मन्यतेच्छिन्नबाहुंमांभूरिश्रवसमाहवे ॥ ६४ ॥ उत्सृजैनमहंचैनमेषवामांहनिष्यति ॥ शृ
ण्वन्पांचालवाक्यानिसात्यकिःसर्पवच्छ्वसन् ॥ ६५ ॥ भीमबाह्वंतरेसक्तोविस्फुरत्यनिशंबली ॥ तौवृषाविवनर्दंतौबलिनौबाहुशालिनौ ॥ ६६ ॥ त्वरयावासु ॥ २०३ ॥
देवश्चधर्मराजश्चमारिष ॥ यत्नेनमहतावीरौवारयामासतुस्ततः ॥ ६७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६८ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांअष्टनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९८ ॥ ॥ ७॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

निवार्यपरमेष्वासौकोपसंरक्तलोचनौ ॥ युयुत्सूनपरान्संख्येप्रतीयुःक्षत्रियर्षभाः ॥ ६८ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिनारायणास्त्रमोक्षपर्वणिधृष्टद्यु
म्नसात्यकिक्रोधेअष्टनवत्यधिशततमोऽध्यायः ॥ १९८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ ततःसकदनंचक्रेरिपूणांद्रोणनंदनः ॥ युगांतेसर्वभू
तानांकालसृष्टइवांतकः ॥ १ ॥ ध्वजद्रुमंशस्त्रशृंगंहतनागमहाशिलम् ॥ अश्वकिंपुरुषाकीर्णंशरासनलतावृतम् ॥ २ ॥ क्रव्यादपक्षिसंघुष्टंभूतयक्षगणाकुलम् ॥
निहत्यशात्रवान्भल्लैःसोचिनोद्देहपर्वतम् ॥ ३ ॥ ततोवेगेनमहताविनद्यसनरर्षभः ॥ प्रतिज्ञांश्रावयामासपुनरेवतवात्मजम् ॥ ४ ॥ यस्माद्युध्यंतमाचार्यंधर्मकं
चुकमास्थितः ॥ मुंचशस्त्रमितिप्राहकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ५ ॥ तस्मात्संपश्यतस्तस्यद्रावयिष्यामिवाहिनीम् ॥ विद्राव्यसर्वान्हंतास्मिजाल्मंपांचाल्यमेवतु ॥ ६ ॥
सर्वानेतान्हनिष्यामियदियोत्स्यंतिमांरणे ॥ सत्यंतेप्रतिजानामिपरिवर्तयवाहिनीम् ॥ ७ ॥ तच्छ्रुत्वातवपुत्रस्तुवाहिनींपर्यवर्तयत् ॥ सिंहनादेनमहताव्यपोह्यसु
महद्भयम् ॥ ८ ॥ ततःसमागमोराजन्कुरुपांडवसेनयोः ॥ पुनरेवाभवत्तीव्रःपूर्णसागरयोरिव ॥ ९ ॥ संरब्धाहिस्थिरीभूताद्रोणपुत्रेणकौरवाः ॥ उदग्राःपांडुपं
चालाद्रोणस्यनिधनेनच ॥ १० ॥ तेषांपरमहृष्टानांजयमात्मनिपश्यताम् ॥ संरब्धानांमहावेगःप्रादुरासीद्विशांपते ॥ ११ ॥ यथाशिलोच्चयेशैलःसागरैःसागरो
यथा ॥ प्रतिहन्येतराजेंद्रतथासन्कुरुपांडवाः ॥ १२ ॥ ततःशंखसहस्राणिभेरीणामयुतानिच ॥ अवादयंतसंहृष्टाःकुरुपांडवसैनिकाः ॥ १३ ॥ यथानिर्मथ्यमा
नस्यसागरस्यतुनिःस्वनः ॥ अभवत्तवसैन्यस्यसुमहानद्भुतोपमः ॥ १४ ॥ प्रादुश्चक्रेततोद्रौणिरस्त्रंनारायणंतदा ॥ अभिसंधायपांडूनांपंचालानांचवाहिनीम् ॥ १५ ॥
प्रादुरासंस्ततोबाणादीप्ताग्राःखेसहस्रशः ॥ पांडवान्क्षपयिष्यंतोदीप्तास्याःपन्नगाइव ॥ १६ ॥ तेदिशःखंचसैन्यंचसमावृण्वन्महाहवे ॥ मुहूर्ताद्भास्करस्येवलो
केराजन्गभस्तयः ॥ १७ ॥ तथापरेद्योतमानाज्योतींषीवामलांबरे ॥ प्रादुरासन्महाराजकार्ष्णायसमयागुडाः ॥ १८ ॥ चतुश्चक्राद्विचक्राश्चशतघ्न्योबहुलाग
दा ॥ चक्राणिचक्षुरांतानिमंडलानीवभास्वतः ॥ १९ ॥ शस्त्राकृतिभिराकीर्णमतीवपुरुषर्षभ ॥ दृष्ट्वांतरिक्षमाविग्नाःपांडुपंचालसृंजयाः ॥ २० ॥ यथायथाह्य
युध्यंतपांडवानांमहारथाः ॥ तथातथातदस्त्रंवैव्यवर्धतजनाधिप ॥ २१ ॥

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ अस्माभिरस्मदीयैर्विदुरादिभिर्निवार्यमाणेननिषिध्यमानेनापितद्वनमनुगंतुंप्रवेष्टुंएषिताअनुमतानतु

वध्यमानास्तदास्त्रेणतेननारायणेनवै ॥ दह्यमानानलेनेवसर्वतोभ्यर्दितारणे ॥ २२ ॥ यथाहिशिशिरापायेदहेत्कक्षंहुताशनः ॥ तथातदस्त्रंपांडूनांददाहध्वजिनीं
प्रभो ॥ २३ ॥ आपूर्यमाणेनास्त्रेणसैन्येक्षीणेतिचप्रभो ॥ जगामपरमंत्रासंधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ २४ ॥ द्रवमाणंतुतत्सैन्यंदृष्ट्वाविगतचेतनम् ॥ मध्यस्थतांचपार्थ
स्यधर्मपुत्रोब्रवीदिदम् ॥ २५ ॥ धृष्टद्युम्नपलायस्वसहपांचालसेनया ॥ सात्यकेत्वंचगच्छस्ववृष्ण्यंधकवृतोमहान् ॥ २६ ॥ वासुदेवोपिधर्मात्माकरिष्यत्यात्मनः
क्षमम् ॥ श्रेयोत्युपदिशत्येपलोकस्यकिमुतात्मनः ॥ २७ ॥ संग्रामस्तुनकर्तव्यःसर्वसैन्यान्ब्रवीमिवः ॥ अहंहिसहसोदर्यैःप्रवेक्ष्येहव्यवाहनम् ॥ २८ ॥ भीष्मद्रो
णार्णवंतीर्त्वासंग्रामेभीरुदुस्तरे ॥ विमज्जिष्यामिसलिलेसगणोद्रौणिगोष्पदे ॥ २९ ॥ कामःसंपद्यतामस्यबीभत्सोराशुमांप्रति ॥ कल्याणवृत्तिराचार्योमयायु
धिनिपातितः ॥ ३० ॥ येनबालःससौभद्रोयुद्धानामविशारदः ॥ समर्थैर्बहुभिःक्रूरैर्घातितोनाभिपालितः ॥ ३१ ॥ येनाविब्रुवताप्रश्नंतथाकृष्णासभांगता ॥ उपे
क्षितासपुत्रेणदासभावंनियच्छती ॥ ३२ ॥ जिघांसुर्धार्तराष्ट्रश्चश्रांतेष्वश्वेषुफाल्गुनः ॥ कवचेनतथागुप्तोरक्षार्थंसैंधवस्यच ॥ ३३ ॥ येनब्रह्मास्त्रविदुषापंचालाः
सत्यजिन्मुखाः ॥ कुर्वाणामज्जयेयत्नंसमूलाविनिपातिताः ॥ ३४ ॥ येनप्रव्राज्यमानाश्चराज्याद्वयमधर्मतः ॥ निवार्यमाणेनास्माभिरनुगंतुंतदेषिताः ॥ ३५ ॥
योसावत्यंतमस्मासुकुर्वाणःसौहृदंपरम् ॥ हतस्तदर्थेमरणंगमिष्यामिसबांधवः ॥ ३६ ॥ एवंब्रुवतिकौंतेयेदाशार्हस्त्वरितस्ततः ॥ निवार्यसैन्यंबाहुभ्यामिदंवच
नमब्रवीत् ॥ ३७ ॥ शीघ्रंन्यस्यतशस्त्राणिवाहेभ्यश्चावरोहत ॥ एषयोगोत्रविहितःप्रतिषेधेमहात्मना ॥ ३८ ॥ द्विपाश्वस्यंदनेभ्यश्चक्षितिंसर्वेऽवरोहत ॥ एवमेत
न्नवोहन्यादस्त्रंभूमौनिरायुधान् ॥ ३९ ॥ यथायथाहियुध्यंतेयोधाह्यस्त्रमिदंप्रति ॥ तथातथाभवंत्येतेकौरवाबलवत्तराः ॥ ४० ॥ निक्षेप्स्यंतिचशस्त्राणिवाहने
भ्योवरुह्यये ॥ तान्नैतदस्त्रंसंग्रामेनिहनिष्यतिमानवान् ॥ ४१ ॥ यत्त्वेतत्प्रतियोत्स्यंतिमनसापीहकेचन ॥ निहनिष्यतितान्सर्वान्रसातलगतानपि ॥ ४२ ॥ तेव
चस्तस्यतच्छ्रुत्वावासुदेवस्यभारत ॥ ईषुःसर्वेसमुत्स्रष्टुंमनोभिःकरणेनच ॥ ४३ ॥ ततउत्स्रष्टुकामांस्तानस्त्राण्यालक्ष्यपांडवः ॥ भीमसेनोब्रवीद्राजन्निदंसंहर्षयं
न्वचः ॥ ४४ ॥ नकथंचनशस्त्राणिमोक्तव्यानीहकेनचित् ॥ अहमावारयिष्यामिद्रोणपुत्रास्त्रमाशुगैः ॥ ४५ ॥

प्रतिषिद्धाइत्यर्थः ॥ ३५ ॥ सौहृदंकुर्वाणइतिसानुशयं ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गदयाप्यनयागुर्व्याहिमविग्रहयारणे ॥ कालवत्प्रहरिष्यामिद्रौणेरस्त्रंविशातयन् ॥ ४६ ॥ नहिमेविक्रमेतुल्यःकश्चिदस्तिपुमानिह ॥ यथैवसवितुस्तुल्यंज्योति
रन्यन्नविद्यते ॥ ४७॥ पश्यतेमौहिमेवाहूनागराजकरोपमौ ॥ समर्थौपर्वतस्यापिशैशिरस्यनिपातने ॥ ४८ ॥ नागायतसमप्राणोत्यहमेकोनरेष्विह ॥ शक्रोय
थाऽप्रतिद्वंद्वोदिविदेवेषुविश्रुतः ॥ ४९ ॥ अद्यपश्यतमेवीर्यंवाह्वोःपीनांसयोर्युधि ॥ ज्वलमानस्यदीप्तस्यद्रौणेरस्त्रस्यवारणे ॥ ५० ॥ यदिनारायणास्त्रस्यप्रति
योद्धानविद्यते ॥ अद्यैतत्प्रतियोत्स्यामिपश्यत्सुकुरुपांडुषु ॥ ५१ ॥ अर्जुनार्जुनवीभत्सोनन्यस्यंगांडिवंत्वया ॥ शशांकस्येवतेपंकोनैर्मल्यंपातयिष्यति ॥ ५२ ॥
अर्जुनउवाच ॥ ॥ भीमनारायणास्त्रेमेगोषुचब्राह्मणेषुच ॥ एतेषुगांडिवंन्यस्यमेतद्धिव्रतमुत्तमम् ॥ ५३ ॥ एवमुक्तस्ततोभीमोद्रोणपुत्रमरिंदमम् ॥ अभ्ययान्मे
घघोषेणरथेनादित्यवर्चसा ॥ ५४ ॥ सएनमिषुजालेनलघुत्वाच्छीघ्रविक्रमः ॥ निमेषमात्रेणासाद्यकुंतीपुत्रोभ्यवाकिरत् ॥ ५५ ॥ ततोद्रौणिःप्रहस्यैनंद्रवंतम
भिभाष्यच ॥ अवाकिरत्प्रदीप्ताग्रैःशरैस्तैरभिमंत्रितैः ॥ ५६ ॥ पन्नगैरिवदीप्तास्यैर्वमद्भिर्ज्वलनंरणे ॥ अवकीर्णोऽभवत्पार्थःस्फुलिंगैरिवकांचनैः ॥ ५७ ॥ त
स्यरूपमभूद्राजन्भीमसेनस्यसंयुगे ॥ खद्योतैरावृतस्येवपर्वतस्यदिनक्षये ॥ ५८ ॥ तदस्त्रंद्रोणपुत्रस्यतस्मिन्प्रतिसमस्यति ॥ अवर्धतमहाराजयथाग्निरनिलो
द्धतः ॥ ५९ ॥ विवर्धमानमालक्ष्यतदस्त्रंभीमविक्रमम् ॥ पांडुसैन्यमृतेभीमंसुमहद्भयमाविशत् ॥ ६० ॥ ततःशस्त्राणितेसर्वेसमुत्सृज्यमहीतले ॥ अवारोहन्रथे
भ्यश्चहस्त्यश्वेभ्यश्चसर्वशः ॥ ६१ ॥ तेषुनिक्षिप्तशस्त्रेषुवाहनेभ्यश्च्युतेषुच ॥ तदस्त्रवीर्यंविपुलंभीममूर्धन्यथापतत् ॥ ६२ ॥ हाहाकृतानिभूतानिपांडवाश्चविशे
षतः ॥ भीमसेनमपश्यंततेजसासंवृतंतथा ॥ ६३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिनारायणास्त्रमोक्षपर्वणिपांडवसैन्यास्त्रत्यागेनवनवत्यधिकशततमो
ऽध्यायः ॥ १९९ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ भीमसेनंसमाकीर्णंदृष्ट्वास्त्रेणधनंजयः ॥ तेजसःप्रतिघातार्थंवारुणेनसमावृणोत् ॥ १ ॥ नाल
क्षयततत्कश्चिद्वारुणास्त्रेणसंवृतम् ॥ अर्जुनस्यलघुत्वाच्चसंवृतत्वाच्चतेजसः ॥ २ ॥ साश्वसूतरथोभीमोद्रोणपुत्रास्त्रसंवृतः ॥ अग्नावग्निरिवन्यस्तोज्वालामाली
सुदुर्दृशः ॥ ३ ॥ यथारात्रिक्षयेराजन्ज्योतींष्यस्तगिरिंप्रति ॥ समापेतुस्तथावाणाभीमसेनरथंप्रति ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

सहिभीमोरथश्चास्यहयाःसूतश्चमारिष॥संवृताद्रोणपुत्रेणपावकांतर्गताभवन्॥ ५॥ यथाजग्ध्वाजगत्कृत्स्नंसमयेसचराचरम् ॥ गच्छेद्वह्निर्विभोरास्यंतथास्त्रं
भीममावृणोत्॥ ६ ॥ सूर्यमग्निःप्रविष्टःस्याद्यथाचाग्निंदिवाकरः॥ तथाप्रविष्टंतत्तेजोनप्राज्ञायतपांडवम्॥ ७॥ विकीर्णमस्त्रंतद्दृष्ट्वातथाभीमरथंप्रति॥ उदीर्य
माणंद्रौणिंचनिष्प्रतिद्वंद्वमाहवे॥ ८ ॥ सर्वसैन्यंचपांडूनांन्यस्तशस्त्रमचेतनम् ॥ युधिष्ठिरपुरोगांश्चविमुखांस्तान्महारथान्॥ ९ ॥ अर्जुनोवासुदेवश्चत्वरमाणौ
महाद्युती॥अवप्लुत्यरथाद्वीरौभीममाद्रवतांततः॥ १०॥ ततस्तद्द्रोणपुत्रस्यतेजोस्त्रबलसंभवम् ॥ विगाह्यतौसुबलिनौमाययाविशतांतथा ॥ ११ ॥ न्यस्तश
स्त्रौततस्तौतुनादहत्सोस्त्रजोनलः ॥ वारुणास्त्रप्रयोगाच्चवीर्यवत्त्वाच्चकृष्णयोः ॥ १२ ॥ ततश्चकृषतुर्भीमंसर्वशस्त्रायुधानिच ॥ नारायणास्त्रशांत्यर्थंनरनाराय
णौबलात्॥ १३॥ आकृष्यमाणःकौंतेयोनदत्येवमहारवम्॥ वर्धतेचैवतद्घोरंद्रौणेरस्त्रंसुदुर्जयम्॥ १४॥ तमब्रवीद्वासुदेवःकिमिदंपांडुनंदन ॥ वार्यमाणोपिकौं
तेययद्युद्धान्ननिवर्तसे॥ १५॥ यदियुद्धेनजेयाःस्युरिमेकौरवनंदनाः॥ वयमप्यत्रयुध्येमतथाचेमेनरर्षभाः ॥ १६॥ रथेभ्यस्त्ववतीर्णाःस्मसर्वएवहितावकाः॥
तस्मात्त्वमपिकौंतेयरथात्तूर्णमपाक्रम ॥ १७॥ एवमुक्त्वातुतंकृष्णोरथाद्भूमिमवर्तयत् ॥ निःश्वसंतंतथानागंक्रोधसंरक्तलोचनम् ॥ १८॥ यदापकृष्टःसरथा
न्न्यासितश्चायुधंभुवि॥ ततोनारायणास्त्रंतत्प्रशांतंशत्रुतापनम्॥ १९ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥तस्मिन्प्रशांतेविधिनातेनतेजसिदुःसहे॥ बभूवुर्विमलाःसर्वादि
शःप्रदिशएवच॥ २०॥ प्रववुश्चशिवावाताःप्रशांतामृगपक्षिणः॥ वाहनानिचहृष्टानिप्रशांतेस्त्रेसुदुर्जये॥ २१॥ व्यपोढेचततोघोरेतस्मिंस्तेजसिभारत॥ बभौ
भीमोनिशापायेधीमान्सूर्यइवोदितः ॥ २२ ॥ हतशेषंबलंतत्तुपांडवानामतिष्ठत ॥ अस्त्रव्युपरमाद्धृष्टंतवपुत्रजिघांसया॥ २३॥ व्यवस्थितेबलेतस्मिन्नस्त्रेप्र
तिहतेतथा॥ दुर्योधनोमहाराजद्रोणपुत्रमथाब्रवीत् ॥ २४॥ अश्वत्थामन्पुनःशीघ्रमस्त्रमेतत्प्रयोजय ॥ अवस्थिताहिपंचालाःपुनरेतेजयैषिणः ॥ २५॥ अश्व
त्थामातथोक्तस्तुतवपुत्रेणमारिष ॥ सुदीनमभिनिःश्वस्यराजानमिदमब्रवीत् ॥ २६ ॥ नैतदावर्ततेराजन्नस्त्रंद्विर्नोपपद्यते ॥ आवृत्तंहिनिवर्तेतप्रयोक्तारंनसंश
यः॥ २७॥ एषचास्त्रप्रतीघातंवासुदेवःप्रयुक्तवान्॥ अन्यथाविहितःसंख्येवधःशत्रोर्जनाधिप॥ २८॥

१ निगूढेनैश्वर्येण

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

पराजयोवामृत्युर्वाश्रेयान्मृत्युर्ननिर्जयः ॥ विजिताश्चारयोह्येतेशस्त्रोत्सर्गान्मृतोपमाः ॥ २९ ॥ ॥दुर्योधनउवाच॥ ॥आचार्यपुत्रयद्येतद्दिरस्त्रंनप्रयुज्यते॥
अन्यैर्गुरुघ्नावध्यंतामस्त्रैरस्त्रविदांवर॥ ३० ॥त्वयिशस्त्राणिदिव्यानित्र्यंबकेचामितौजसि ॥ इच्छतोनहितेमुच्येत्संक्रुद्धोहिपुरंदरः॥ ३१ ॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥
तस्मिन्नस्त्रेप्रतिहतेद्रोणेचोपधिनाहते ॥तथादुर्योधनेनोक्तोद्रौणिःकिमकरोत्पुनः ॥ ३२ ॥ दृष्ट्वापार्थांश्चसंग्रामेयुद्धायसमुपस्थितान् ॥ नारायणास्त्रनिर्मुक्तां
श्चरतःपृतनामुखे॥ ३३॥ ॥संजयउवाच॥ ॥जानन्पितुःसनिधनंसिंहलांगूलकेतनः॥ सक्रोधोभयमुत्सृज्यसोभिदुद्रावपार्षतम् ॥ ३४॥ अभिद्रुत्यचविं
शत्याक्षुद्रकाणांनरर्षभ॥ पंचभिश्चातिवेगेनविव्याधपुरुषर्षभः॥३५॥ धृष्टद्युम्नस्ततोराजन्ज्वलंतमिवपावकम्॥ द्रोणपुत्रंत्रिषष्ट्यातुराजन्विव्याधपत्रिणाम्॥
॥ ३६॥सारथिंचास्यविंशत्यास्वर्णपुंखैःशिलाशितैः ॥ हयांश्चचतुरोविध्यच्चतुर्भिर्निशितैःशरैः॥ ३७॥ विद्धाविद्धानदद्द्रौणिःकंपयन्निवमेदिनीम् ॥ आददे
सर्वलोकस्यप्राणानिवमहारणे॥ ३८॥ पार्षतस्तुबलीराजन्कृतास्त्रःकृतनिश्चयः॥द्रौणिमेवाभिदुद्रावमृत्युंकृत्वानिवर्तनम् ॥ ३९ ॥ ततोबाणमयंवर्षंद्रोणपुत्र
स्यमूर्धनि॥अवासृजदमेयात्मापांचाल्योरथिनांवरः ॥ ४० ॥ तंद्रौणिःसमरेक्रुद्धंछादयामासपत्रिभिः ॥ विव्याधचैनंदशभिःपितुर्वधमनुस्मरन् ॥ ४१ ॥
द्वाभ्यांचसुविसृष्टाभ्यांक्षुराभ्यांध्वजकार्मुके ॥ छित्त्वापांचालराजस्यद्रौणिरन्यैःसमार्दयत् ॥ ४२॥ व्यश्वसूतरथंचैनंद्रौणिश्चक्रेमहाहवे ॥ तस्यचानुचरान्स
र्वान्क्रुद्धःप्राद्रावयच्छरैः॥ ४३॥ ततःप्रदुद्रुवेसैन्यंपंचालानांविशांपते॥ संभ्रांतरूपमार्तंचनपरस्परमैक्षत॥ ४४॥दृष्ट्वातुविमुखान्योधान्धृष्टद्युम्नंचपीडितम्॥
शैनेयोऽचोदयत्तूर्णंरथंद्रौणिरथंप्रति ॥ ४५ ॥ अष्टभिर्निशितैर्बाणैरश्वत्थामानमार्दयत् ॥ विंशत्यापुनराहत्यनानारूपैरमर्षणः ॥ ४६ ॥ विव्याधचतथासूतं
चतुर्भिश्चतुरोहयान् ॥ धनुर्ध्वजंचसंयत्तश्चिच्छेदकृतहस्तवत् ॥ ४७॥ ससाश्वंव्यधमच्चापिरथंहेमपरिष्कृतम् ॥ हृदिविव्याधसमरेत्रिंशतासायकैर्भृशम् ॥
॥ ४८ ॥ एवंसपीडितोराजन्नश्वत्थामामहाबलः॥ शरजालैःपरिवृतःकर्तव्यंनान्वपद्यत ॥ ४९ ॥ एवंगतेगुरोःपुत्रेतवपुत्रोमहारथः ॥ कृपकर्णादिभिःसार्धंश
रैःसात्वतमावृणोत् ॥ ५० ॥ दुर्योधनस्तुविंशत्याकृपःशारद्वतस्त्रिभिः ॥कृतवर्माथदशभिःकर्णःपंचाशताशरैः ॥ ५१ ॥ दुःशासनःशतेनैववृषसेनश्चसप्तभिः ॥
सात्यकिंविव्यधुस्तूर्णंसमंतान्निशितैःशरैः॥ ५२ ॥ततःससात्यकीराजन्सर्वानिवमहारथान्॥ विरथान्विमुखांश्चैवक्षणेनैवाकरोन्नृप॥ ५३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अश्वत्थामातुसंप्राप्यचेतनांभरतर्षभ ॥ चिंतयामासदुःखार्तोनिःश्वसंश्वपुनःपुनः ॥ ५४ ॥ अथोरथांतरंद्रौणिःसमारुह्यपरंतपः ॥ सात्यकिंवारयामासकि
 रन्शरशतान्बहून् ॥ ५५ ॥ तमापतंतंसंप्रेक्ष्यभारद्वाजसुतंरणे ॥ विरथंविमुखंचैवपुनश्चक्रेमहारथः ॥ ५६ ॥ ततस्तेपांडवाराजन्दृष्ट्वासात्यकिविक्रमम् ॥ शंख
शब्दान्भृशंचक्रुःसिंहनादांश्चनेदिरे ॥ ५७ ॥ एवंतंविरथंकृत्वासात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ जघानवृषसेनस्यत्रिसाहस्रान्महारथान् ॥ ५८ ॥ अयुतंदंतिनांसार्धं
कृपस्यनिजघानसः ॥ पंचायुतानिचाश्वानांशकुनेर्निजघानह ॥ ५९ ॥ ततोद्रौणिर्महाराजरथमारुह्यवीर्यवान् ॥ सात्यकिंप्रतिसंक्रुद्धःप्रययौतद्वधेप्सया ॥ ६० ॥
पुनस्तमागतंदृष्ट्वाशैनेयोनिशितैःशरैः ॥ अदारयत्क्रूरतरैःपुनःपुनररिंदम ॥ ६१ ॥ सोतिविद्धोमहेष्वासोनानालिंगैरमर्षणः ॥ युयुधानेनवैद्रौणिःप्रहसन्वा
क्यमब्रवीत् ॥ ६२ ॥ शैनेयाभ्युपपत्तिंतेजानाम्याचार्यघातिनि ॥ नचैनंत्रास्यसिमयाग्रस्तमात्मानमेवच ॥ ६३ ॥ शपेत्मनाहंशैनेयसत्येनतपसातथा ॥ अ
हत्वासर्वपंचालान्यदिशांतिमहंलभे ॥ ६४ ॥ यद्बलंपांडवेयानांवृष्णीनामपियद्बलम् ॥ क्रियतांसर्वमेवेहनिहनिष्यामिसोमकान् ॥ ६५ ॥ एवमुक्त्वार्करश्म्या
भंसुतीक्ष्णंतंशरोत्तमम् ॥ व्यसृजत्सात्वतेद्रौणिर्वज्रंवृत्रेयथाहरिः ॥ ६६ ॥ सतंनिर्भिद्यतेनास्तःसायकःसशरावरम् ॥ विवेशवसुधांभित्त्वाश्वसन्बिलमिवोरगः
॥ ६७ ॥ सभिन्नकवचःशूरस्तोत्रार्दितइवद्विपः ॥ विमुच्यसशरंचापंभूरिव्रणपरिस्रवः ॥ ६८ ॥ सीदन्रुधिरसिक्तश्चरथोपस्थउपाविशत् ॥ सूतेनापहृतस्तूर्णंद्रो
णपुत्राद्रथांतरम् ॥ ६९ ॥ अथान्येनसुपुंखेनशरेणानतपर्वणा ॥ आजघानभ्रुवोर्मध्येधृष्टद्युम्नंपरंतपः ॥ ७० ॥ सपूर्वमतिविद्धश्चभृशंपश्चाच्चपीडितः ॥ ससा
दाथचपांचाल्योव्यपाश्रयतचध्वजम् ॥ ७१ ॥ तन्नागमिवसिंहेनदृष्ट्वाराजन्शरार्दितम् ॥ जवेनाभ्यद्रवन्शूराःपंचपांडवतोरथाः ॥ ७२ ॥ किरीटीभीमसेनश्चवृ
द्धक्षत्रश्चपौरवः ॥ युवराजश्चचेदीनांमालवश्चसुदर्शनः ॥ ७३ ॥ एतेहाहाकृताःसर्वेप्रगृहीतशरासनाः ॥ वीरंद्रौणायनिंवीराःसर्वतःपर्यवारयन् ॥ ७४ ॥ तेविं
शतिपदेयत्तागुरुपुत्रममर्षणम् ॥ पंचभिःपंचभिर्बाणैरभ्यघ्नन्सर्वतःसमम् ॥ ७५ ॥ आशीविषाभैर्विंशत्यापंचभिस्तुशितैःशरैः ॥ चिच्छेदयुगपद्द्रौणिःपंचविंश
तिसायकान् ॥ ७६ ॥ सप्तभिस्तुशितैर्बाणैःपौरवंद्रौणिरार्दयत् ॥ मालवंत्रिभिरेकेनपार्थंषड्भिर्वृकोदरम् ॥ ७७ ॥ ततस्तेविव्यधुःसर्वेद्रौणिंराजन्महारथाः ॥ युगपच्च
पृथक्चैवरुक्मपुंखैःशिलाशितैः ॥ ७८ ॥ युवराजश्चविंशत्याद्रौणिंविव्याधपत्रिभिः ॥ पार्थश्चपुनरष्टाभिस्तथासर्वेत्रिभिस्त्रिभिः ॥ ७९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १ ॥ १०२ ॥

ततोर्जुनंपङ्क्तिरथाजघानद्रौणायनिर्दशभिर्वासुदेवम् ॥ भीमंदशार्धैर्युवराजंचतुर्भिर्द्वाभ्यांद्वाभ्यांमालवंपौरवंच ॥ ८० ॥ सूतंविद्धाभीमसेनस्यषड्भिर्द्वाभ्यांवि
द्धाकार्मुकंचध्वजंच ॥ पुनःपार्थंशरवर्षेणविद्धाद्रौणिर्घोरंसिंदनादंननाद ॥ ८१ ॥ तस्यास्यतस्तान्निशितान्पीतधारान्द्रौणेःशरान्पृष्ठतश्चाग्रतश्च ॥ धरावि
यद्यौःप्रदिशोदिशश्चच्छन्नाबाणैरभवन्घोररूपैः ॥ ८२ ॥ आसन्नस्यस्वरथंतीव्रतेजाःसुदर्शनस्येंद्रकेतुप्रकाशौ ॥ भुजौशिरश्चेंद्रसमानवीर्यस्त्रिभिःशरैर्युगपत्सं
चकर्त ॥ ८३ ॥ सपौरवंरथशक्त्यानिहत्यच्छित्त्वारथंतिलशश्चास्यबाणैः ॥ छित्त्वाचबाहूवरचंदनाक्तौभल्लेनकायाच्छिरउच्चकर्त ॥ ८४ ॥ युवानमिंदीवरदा
मवर्णंचेदिप्रभुंयुवराजंप्रसह्य ॥ बाणैस्त्वरावान्प्रज्वलिताग्निकल्पैर्विद्धाप्रादान्मृत्यवेसाश्वसूतम् ॥ ८५ ॥ मालवंपौरवंचैवयुवराजंचचेदिपम् ॥ दृष्ट्वासमक्षं
निहतंद्रोणपुत्रेणपांडवः ॥ ८६ ॥ भीमसेनोमहाबाहुःक्रोधमाहारयत्परम् ॥ ततःशरशतैस्तीक्ष्णैःसंक्रुद्धाशीविषोपमैः ॥ ८७ ॥ छादयामाससमरेद्रोणपुत्रंपरंतपः ॥
ततोद्रौणिर्महातेजाःशरवर्षंनिहत्यतम् ॥ ८८ ॥ विव्याधनिशितैर्बाणैर्भीमसेनममर्षणः ॥ ततोभीमोमहाबाहुर्द्रौणेर्युधिमहाबलः ॥ ८९ ॥ क्षुरप्रेणधनुश्छि
त्त्वाद्रौणिंविव्याधपत्रिणा ॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंद्रोणपुत्रोमहामनाः ॥ ९० ॥ अन्यत्कार्मुकमादायभीमंविव्याधपत्रिभिः ॥ तौद्रौणिभीमौसमरेपराक्रांतौम
हाबलौ ॥ ९१ ॥ अवर्षतांशरवर्षंवृष्टिमंताविवांबुदौ ॥ भीमनामांकिताबाणाःस्वर्णपुंखाःशिलाशिताः ॥ ९२ ॥ द्रौणिंसंछादयामासुर्घनौघाइवभास्करम् ॥
तथैवद्रौणिनिर्मुक्तैर्भीमःसंनतपर्वभिः ॥ ९३ ॥ अवाकीर्यतसक्षिप्रंशरैःशतसहस्रशः ॥ सच्छाद्यमानःसमरेद्रौणिनारणशालिना ॥ ९४ ॥ नविव्यथेमहाराज
तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ततोभीमोमहाबाहुःकार्तस्वरविभूषितान् ॥ ९५ ॥ नाराचान्दशसंप्रैषीद्यमदंडनिभाञ्छितान् ॥ तेजत्रुदेशमासाद्यद्रोणपुत्रस्यमारिष ॥
॥ ९६ ॥ निर्भिद्यविविशुस्तूर्णंवल्मीकमिवपन्नगाः ॥ सोतिविद्धोभृशंद्रौणिःपांडवेनमहात्मना ॥ ९७ ॥ ध्वजयष्टिंसमासाद्यन्यमीलयतलोचने ॥ समुहूर्तात्पु
नःसंज्ञांलब्ध्वाद्रौणिर्नराधिप ॥ ९८ ॥ क्रोधंपरममातस्थौसमरेरुधिरोक्षितः ॥ दृढंसोभिहतस्तेनपांडवेनमहात्मना ॥ ९९ ॥ वेगंचक्रेमहाबाहुर्भीमसेनरथंप्र
ति ॥ ततआकर्णपूर्णानांशराणांतिग्मतेजसाम् ॥ १०० ॥ शतमाशीविषाभानांप्रेषयामासभारत ॥ भीमोपिसमरश्लाघीतस्यवीर्यमचिंतयत् ॥ १ ॥ तूर्णंप्रा
सृजदुग्राणिशरवर्षाणिपांडवः ॥ ततोद्रौणिर्महाराजच्छित्त्वास्यविशिखैर्धनुः ॥ १०२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥११०॥११॥१२॥१३॥ १४॥१५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९॥१२० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४॥ २५॥ २६ ॥१२७॥

आजघानोरसिक्रुद्धःपांडवंनिशितैःशरैः ॥ ततोन्यद्धनुरादायभीमसेनोत्यमर्षणः ॥ १०३ ॥ विव्याधनिशितैर्बाणैर्द्रौणिंपंचभिराहवे ॥जीमूताविवघर्मांतेतौ
शरौघप्रवर्षिणौ ॥ ४ ॥ अन्योन्यक्रोधताम्राक्षौछादयामासतुर्युधि ॥ तलशब्दैस्ततोघोरैस्त्रासयंतौपरस्परम् ॥५॥ अयुध्येतांसुसंरब्धौकृतप्रतिकृतैषिणौ॥
ततोविस्फार्यसुमहच्चापंरुक्मविभूषितम्॥ ६॥ भीमंप्रैक्षतसद्रौणिःशरानस्यंतमंतिकात् ॥ शरद्घहर्मध्यगतोदीप्तार्चिरिवभास्करः॥७॥ आददानस्यविशिखा
न्संदधानस्यचाशुगान् ॥ विकर्षतोमुंचतश्चनांतरंददृशुर्जनाः॥८॥अलातचक्रप्रतिमंतस्यमंडलमायुधम्॥द्रौणेरासीन्महाराजबाणान्विसृजतस्तदा ॥ ९ ॥
धनुश्च्युताःशरास्तस्यशतशोथसहस्रशः॥ आकाशेप्रत्यदृश्यंतशलभानामिवायतीः ॥ ११० ॥तेतुद्रौणिविनिर्मुक्ताःशराहेमविभूषिताः॥ अजस्रमन्वकीर्यंतघो
राभीमरथंप्रति॥ ११ ॥ तत्राद्भुतमपश्यामभीमसेनस्यविक्रमम्॥ बलंवीर्यंप्रभावंचव्यवसायंचभारत॥ १२ ॥ तांसमेघादिवोद्भूतांबाणवृष्टिंसमंततः॥ जल
वृष्टिंमहाघोरांतपांतइवचिंतयन्॥ १३॥ द्रोणपुत्रवधप्रेप्सुर्भीमोभीमपराक्रमः॥ अमुंचच्छरवर्षाणिप्रावृषीवबलाहकः ॥ १४ ॥ तद्रुक्मपृष्ठंभीमस्यधनुर्घोरं
महारणे॥ विकृष्यमाणंविबभौशक्रचापमिवापरम्॥ १५॥ तस्माच्छराःप्रादुरासञ्छतशोथसहस्रशः॥ संछादयंतःसमरेद्रौणिमाहवशोभिनम्॥ १६॥ तयो
र्विसृजतोरेवंशरजालानिमारिष॥वायुरप्यंतराराजन्नाशक्नोत्प्रतिसर्पितुम्॥ १७॥ तथाद्रौणिर्महाराजशरान्हेमविभूषितान्॥ तैलधौतान्प्रसन्नाग्रान्प्राहिणो
द्वधकांक्षया॥ १८॥ तानंतरिक्षेविशिखैस्त्रिधैकैकमशातयत्॥ विशेषयन्द्रोणसुतंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत्॥ १९॥पुनश्चशरवर्षाणिघोराण्युग्राणिपांडवः॥ व्यसृज
द्बलवान्क्रुद्धोद्रोणपुत्रवधेप्सया॥ १२०॥ ततोस्त्रमाययातूर्णंशरवृष्टिंनिवार्यताम्॥ धनुश्चिच्छेदभीमस्यद्रोणपुत्रोमहास्त्रवित्॥ २१॥ शरैश्चैनंसुबहुभिःक्रु
द्धःसंख्येपराभिनत्॥सच्छिन्नधन्वाबलवान्रथशक्तिंसुदारुणाम्॥ २२॥ वेगेनाविध्यचिक्षेपद्रोणपुत्ररथंप्रति ॥ तामापतंतींसहसामहोल्काभांशितैःशरैः॥
॥ २३ ॥ चिच्छेदसमरेद्रौणिर्दर्शयन्पाणिलाघवम्॥ एतस्मिन्नंतरेभीमोदृढमादायकार्मुकम्॥ २४ ॥ द्रौणिंविव्याधविशिखैःस्मयमानोवृकोदरः॥ ततोद्रौ
णिर्महाराजभीमसेनस्यसारथिम्॥ २५॥ललाटेदारयामासशरेणानतपर्वणा॥ सोतिविद्धोबलवताद्रोणपुत्रेणसारथिः॥ २६ ॥ व्यामोहमगमद्राजन्रश्मी
नुत्सृज्यवाजिनाम्॥ ततोश्वाःप्राद्रवंस्तूर्णंमोहितेरथसारथौ॥ १२७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ १३१ ॥ ॥ इतिद्रोणपर्वणिटीकायांद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ यथाशिवमयोविष्णुरेवंविष्णुमयंजगदितिस्मृतौदार्ष्टांतिकंजगतोविष्णुमयत्वंपूर्वयोःपर्वणोर्विष्णोर्विश्वरूपप्रकाशनेनव्याख्यातं अथदृष्टांतीकृतंविष्णोःशिवमयत्वंव्याचिख्यासुःशतरुद्रियमारभते तदुपोद्घातत्वेनाश्वत्थामास्त्राभिभवंतावद्दर्शयति तत्प्रभग्नंबलंदृष्ट्वेत्यादिना ॥ १ ॥ तत

भीमसेनस्यराजेंद्रपश्यतांसर्वधन्विनाम् ॥ तंदृष्ट्वाप्रद्रुतैरश्वैरपकृष्टंरणाजिरात् ॥ २८ ॥ दध्मौप्रमुदितःशंखंबृहंतमपराजितः ॥ ततःसर्वेचपंचालाभीमसेनश्चपांडवः ॥ २९ ॥ धृष्टद्युम्नरथंत्यक्त्वाभीताःसंप्राद्रवन्दिशः ॥ तान्प्रभग्नांस्ततोद्रौणिःपृष्ठतोविकिरन्शरान् ॥ १३० ॥ अभ्यवर्ततवेगेनकालयन्पांडुवाहिनीम् ॥ तेवध्यमानाःसमरेद्रोणपुत्रेणपार्थिवाः ॥ द्रोणपुत्रभयाद्राजन्दिशःसर्वाश्वभेजिरे ॥ १३१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेद्रोणपर्वणिनारायणास्त्रमोक्षपर्वण्यश्वत्थामपराक्रमेद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तत्प्रभग्नंबलंदृष्ट्वाकुंतीपुत्रोधनंजयः ॥ न्यवारयदमेयात्माद्रोणपुत्रजयेप्सया ॥ १ ॥ ततस्तेसैनिकाराजन्नैवतत्रावतस्थिरे ॥ संस्थाप्यमानायत्नेनगोविंदेनार्जुनेनच ॥ २ ॥ एकएवचबीभत्सुःसोमकावयवैःसह ॥ मत्स्यैरन्यैश्चसंधायकौरवान्संन्यवर्तत ॥ ३ ॥ ततोद्रुतमतिक्रम्यसिंहलांगूलकेतनम् ॥ सव्यसाचीमहेष्वासमश्वत्थामानमब्रवीत् ॥ ४ ॥ याशक्तिर्यच्चविज्ञानंयद्वीर्यंयच्चपौरुषम् ॥ धार्तराष्ट्रेषुयाप्रीतिर्द्वेषोस्मासुचयश्चते ॥ ५ ॥ यच्चभूयोस्तितेजस्तेतत्सर्वंमयिदर्शय ॥ सएवद्रोणहंतातेदर्पंछेत्स्यतिपार्षतः ॥ ६ ॥ कालानलसमप्रख्यंद्विषतामंतकोपमम् ॥ समासादयपांचाल्यंमांचापिसहकेशवम् ॥ दर्पंनाशयितास्म्यद्यतवोद्वृत्तस्यसंयुगे ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ आचार्यपुत्रोमानार्होबलवांश्चापिसंजय ॥ प्रीतिर्धनंजयेचास्यप्रियश्चापिमहात्मनः ॥ ८ ॥ नभूतपूर्वंबीभत्सोर्वाक्यंपरुषमीदृशम् ॥ अथकस्मात्सकौंतेयःसखायंरूक्षमुक्तवान् ॥ ९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ युवराजेहतेचैववृद्धक्षत्रेचपौरवे ॥ इष्वस्त्रविधिसंपन्नेमालवेचसुदर्शने ॥ १० ॥ धृष्टद्युम्नेसात्यकौचभीमेचापिपराजिते ॥ युधिष्ठिरस्यतैर्वाक्यैर्मर्मण्यपिचघट्टिते ॥ ११ ॥ अंतर्भेदेचसंजातेदुःखंसंस्मृत्यचप्रभो ॥ अभूतपूर्वोबीभत्सोर्दुःखान्मन्युरजायत ॥ १२ ॥ तस्मादनर्हमश्लीलमप्रियंद्रौणिमुक्तवान् ॥ मान्यमाचार्यतनयंरूक्षंकापुरुषंयथा ॥ १३ ॥ एवमुक्तःश्वसन्क्रोधान्महेष्वासतमोनृप ॥ पार्थेनपरुषंवाक्यंसर्वमर्मभिदागिरा ॥ १४ ॥

स्तेतव ॥ २ ॥ सोमकावयवैःसोमकानामवयवरूपैर्मांडलिकैः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ उद्वृत्तस्यउच्छास्त्रवर्तिनः ॥ ८ ॥ ९ ॥ युवराजेचेदिपतौ ॥ १० ॥ ११ ॥ अंतर्भेदेहृदयवैक्लव्ये दुःखंपुत्रवधादिजं ॥ १२ ॥ अश्लीलंजुगुप्सितं अप्रियंपरुषं ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ प्रयतात्मानोयोगिनोपिसमाधिच्युताबभूवुरित्यर्थः ॥ २२ ॥ आवर्तिंतदिवाकरं विश्वंसर्वंभ्रमतीवेत्यमन्यतेत्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

द्रौणिश्चुकोपपार्थायकृष्णायचविशेषतः॥ सतुयत्तोरथेस्थित्वावार्युपस्पृश्यवीर्यवान्॥ १५॥ देवैरपिसुदुर्धर्षमस्त्रमाग्नेयमाददे ॥ दृश्यादृश्यानरिगणानुद्दिश्या चार्यनंदनः॥ १६॥ सोभिमंत्र्यशरंदीप्तंविधूममिवपावकम्॥ सर्वतःक्रोधमाविश्यचिक्षेपपरवीरहा॥ १७॥ ततस्तुमुलमाकाशेशरवर्षमजायत॥ पावकार्चिः परीतंतत्पार्थमेवाभिपुप्लुवे॥ १८॥ उल्काश्चगगनात्पेतुर्दिशश्चनचकाशिरे॥ तमश्चसहसारौद्रंचमूमवततारताम्॥ १९॥ रक्षांसिचपिशाचाश्चविनेदुरतिसंग ताः॥ ववुश्चाशिशिरावाताःसूर्योनैवततापच ॥ २०॥ वायसाश्चापिचाक्रंदन्दिक्षुसर्वासुभैरवम्॥ रुधिरंचापिवर्षंतोविनेदुस्तोयदादिवि ॥ २१॥ पक्षिणःपश वोगावोविनेदुश्चापिसुव्रताः॥ परमंप्रयतात्मानोनशांतिमुपलेभिरे॥ २२॥ भ्रांतसर्वमहाभूतमावर्तितदिवाकरम् ॥ त्रैलोक्यमभिसंतप्तंज्वराविष्टमिवाभवत् ॥ २३॥ अस्त्रतेजोभिसंतप्तानागाभूमिशयास्तथा ॥ निःश्वसंतःसमुत्पेतुस्तेजोघोरंमुमुक्षवः॥ २४॥ जलजानिचसत्त्वानिदह्यमानानिभारत॥ नशांतिमुपज ग्मुर्हितप्यमानैर्जलाशयैः ॥ २५॥ दिग्भ्यःप्रदिग्भ्यःखाद्भूमेःसर्वतःशरवृष्टयः॥ उच्चावचानिपेतुर्वैगरुडानिलरंहसः॥ २६ ॥ तैःशरैर्द्रोणपुत्रस्यवज्रवेगैःसमाह ताः॥ प्रदग्धारिपवःपेतुरग्निदग्धाइवद्रुमाः ॥ २७॥ दह्यमानामहानागाःपेतुरुर्व्यांसमंततः ॥ नदंतोभैरवान्नादान्जलदोपमनिःस्वनान्॥ २८ ॥ अपरेप्रद्रुता नागाभयत्रस्ताविशांपते ॥ त्रेसुर्दिशोयथापूर्ववनेदावाग्निसंवृताः ॥ २९ ॥ द्रुमाणांशिखराणीवदावदग्धानिमारिष ॥ अश्ववृंदान्यदृश्यंतरथवृंदानिभारत॥ ॥ ३० ॥ अपतंतरथौघाश्चतत्रतत्रसहस्रशः ॥ तत्सैन्यंभयसंविग्नंददाहयुधिभारत ॥ ३१ ॥ युगांतेसर्वभूतानिसंवर्तकइवानलः ॥ दृष्ट्वातुपांडवींसेनांदह्यमानां महाहवे॥ ३२॥ प्रहृष्टास्तावकाराजन्सिंहनादान्विनेदिरे॥ ततस्तूर्यसहस्राणिनानालिंगानिभारत॥ ३३ ॥ तूर्णमाजघ्निरेहृष्टास्तावकाजितकाशिनः॥ कृत्स्ना ह्यक्षौहिणीराजन्सव्यसाचीचपांडवः॥ ३४॥ तमसासंवृतेलोकेनादृश्यंतमहाहवे॥ नैवनस्तादृशंराजन्दृष्टपूर्वंनचश्रुतम्॥ ३५ ॥ यादृशंद्रोणपुत्रेणसृष्टमस्त्रमम र्षिणा॥ अर्जुनस्तुमहाराजब्राह्ममस्त्रमुदैरयत्॥ ३६॥ सर्वास्त्रप्रतिघातार्थंविहितंपद्मयोनिना॥ ततोमुहूर्तादिवतत्तमोव्युपशशामह॥ ३७॥ प्रववौचानिलःशी तोदिशश्चविमलाबभुः॥ तत्राद्भुतमपश्यामकृत्स्नामक्षौहिणींहताम्॥ ३८॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ त्रेसुःशब्दंचक्रुः यथावनेइतिसंबंधः ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ युगांतेप्रलये संवर्तकःसंहारकः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३९ ॥ तमोनुदौचंद्रसूर्यौ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ तयोर्विषये ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ वेदानांव्यासंशाखाप्रशाखाभेदेनविभाजकं सरस्वत्याअंगोपवेदस्मृत्यादिरूपायाआवासं व्या

अनभिज्ञेयरूपांचप्रदग्धामस्त्रतेजसा ॥ ततोवीरौमहेष्वासौविमुक्तौकेशवार्जुनौ ॥ ३९ ॥ सहितौप्रत्यदृश्येतांनभसीवतमोनुदौ ॥ ततोगांडीवधन्वाचकेशव
श्चाक्षतावुभौ ॥ ४० ॥ सपताकध्वजहयःसानुकर्षवरायुधः ॥ प्रबभौसरथोयुक्तस्तावकानांभयंकरः ॥ ४१ ॥ ततःकिलकिलाशब्दःशंखभेरीस्वनैःसह ॥ पांड
वानांप्रहृष्टानांक्षणेनसमजायत ॥ ४२ ॥ हताविनितयोरासीत्सेनयोरुभयोर्मतिः ॥ तरसाभ्यागतौदृष्ट्वासहितौकेशवार्जुनौ ॥ ४३ ॥ तावक्षतौप्रमुदितौदध्म
तुर्वारिजोत्तमौ ॥ दृष्ट्वाप्रमुदितान्पार्थांस्त्वदीयाव्यथिताभृशम् ॥ ४४ ॥ विमुक्तौचमहात्मानौदृष्ट्वाद्रौणिःसुदुःखितः ॥ मुहूर्तंचिंतयामासकिंत्वेतदितिमारिष ॥
॥ ४५ ॥ चिंतयित्वातुराजेंद्रध्यानशोकपरायणः ॥ निःश्वसन्दीर्घमुष्णंचविमनाश्चाभवत्ततः ॥ ४६ ॥ ततोद्रौणिर्धनुस्त्यक्त्वारथात्प्रस्कंद्यवेगितः ॥ धिग्धिक्सर्व
मिदंमिथ्येत्युक्त्वासंप्राद्रवद्रणात् ॥ ४७ ॥ ततःस्निग्धांबुदाभासंवेदावासमकल्मषम् ॥ वेदव्यासंसरस्वत्यावासंव्यासंददर्शह ॥ ४८ ॥ तंद्रौणिरग्रतोदृष्ट्वास्थितं
कुरुकुलोद्वहम् ॥ सन्नकंठोब्रवीद्वाक्यमभिवाद्यसुदीनवत् ॥ ४९ ॥ भोभोमायायदृच्छावानविद्मःकिमिदंभवेत् ॥ अस्त्रंत्विदंकथंमिथ्याममकश्चव्यतिक्रमः ॥
॥ ५० ॥ अधरोत्तरमेतद्वालोकानांवापराभवः ॥ यदिमौजीवतःकृष्णौकालोहिदुरतिक्रमः ॥ ५१ ॥ नासुरानचगंधर्वानपिशाचानराक्षसाः ॥ नसर्पायक्षपत
गानमनुष्याःकथंचन ॥ ५२ ॥ उत्सहंतेन्यथाकर्तुमेतदस्त्रंमयेरितम् ॥ तदिदंकेवलंहत्वाशांतमक्षौहिणींज्वलत् ॥ ५३ ॥ सर्वघातिमयामुक्तमस्त्रंपरमदारुणम् ॥ के
नेमौमर्त्यधर्माणौनावधीत्केशवाऽर्जुनौ ॥ ५४ ॥ एतत्प्रब्रूहिभगवन्मयापृष्टोयथातथम् ॥ श्रोतुमिच्छामितत्त्वेनसर्वमेतन्महामुने ॥ ५५ ॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥म
हांतमेवमर्थंमांयंत्वंपृच्छसिविस्मयात् ॥ तंप्रवक्ष्यामितेसर्वंसमाधायमनःशृणु ॥ ५६ ॥ योसौनारायणोनामपूर्वेषामपिपूर्वजः ॥ अजायतचकार्यार्थंपुत्रोधर्म
स्यविश्वकृत् ॥ ५७ ॥ सतपस्तीव्रमातस्थेशिशिरंगिरिमास्थितः ॥ ऊर्ध्वबाहुर्महातेजाज्वलनादित्यसंनिभः ॥ ५८ ॥ षष्टिंवर्षसहस्राणितावंत्येवशतानिच ॥
अशोषयत्तदात्मानंवायुभक्षोंबुजेक्षणः ॥ ५९ ॥ अथापरंतपस्तप्त्वाद्विस्ततोन्यत्पुनर्महत् ॥ द्यावापृथिव्योर्विवरंतेजसासमपूरयत् ॥ ६० ॥

समितिपाठेविस्तारं ॥ ४८ ॥ कुरवोधृतराष्ट्राद्यास्तेषांकुलोद्वहं ॥ ४९ ॥ मायानष्टयोरप्यनष्टत्वेनदर्शनं यदृच्छाअस्त्रशक्तेरनियमः ॥ ५० ॥ अधरोत्तरंविपरीतं ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥
॥ ५६ ॥ ५७ ॥ शिशिरंगिरिंहिमाचलं ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ब्रह्मभूतोब्रह्मवदत्यंतनिर्लेपः ईश्वरंनिमित्तं योनिमुपादानं पतिंपालयितारं ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ईशानानांब्रह्मादीनामपिदृषभंश्रेष्ठं कपर्दिनंजटाजूटवंतं चेकितानंचेतयंतं परांप्रकृतांयोनिमधिष्ठानं तिष्ठतः स्थावरस्य गच्छतोजंगमस्य ॥ ६३ ॥ दुर्वारंणंदुर्निषेधं दुर्दर्शंविरूपाक्षं तिग्ममन्युंतीव्रकोपंदुष्टेषु प्रचेतसंउदारचित्तंसाधुषु ॥ ६४ ॥ परश्वधिनंपरश्वधवंतं ॥ ६५ ॥ वयोतिगैर्द्वंद्वैः ॥ ६६ ॥ जगत्प्रमिमाणं

सतेनतपसातातब्रह्मभूतोयदाभवत् ॥ ततोविश्वेश्वरंयोनिंविश्वस्यजगतःपतिम् ॥ ६१ ॥ ददर्शभ्रशदुर्धर्षंसर्वदेवैरभिष्टुतम् ॥ अणीयांसमणुभ्यश्चबृहद्भ्यश्चबृ
हत्तमम् ॥ ६२ ॥ रुद्रमीशानवृषभंहरंशंभुंकपर्दिनम् ॥ चेकितानंपरांयोनिंतिष्ठतोगच्छतश्चह ॥ ६३ ॥ दुर्वारंणंदुर्दर्शंतिग्ममन्युंमहात्मानंसर्वहरंप्रचेतसम् ॥
दिव्यंचापमिषुधीचाददानंहिरण्यवर्माणमनंतवीर्यम् ॥ ६४ ॥ पिनाकिनंवज्रिणंदीप्तशूलंपरश्वधिनंगदिनंचायतासिम् ॥ शुभ्रंजटिलंमुसलिनंचंद्रमौलिं
व्याघ्राजिनंपरिघिणंदंडपाणिम् ॥ ६५ ॥ शुभांगदंनागयज्ञोपवीतंविश्वैर्गणैःशोभितंभूतसंघैः ॥ एकीभूतंतपसांसंनिधानंवयोतिगैःसुष्टुतमिष्टवाग्भिः ॥
॥ ६६ ॥ जलंदिशंखंक्षितिंचंद्रसूर्यौतथावाय्वग्नीप्रमिमाणंजगच्च ॥ नालंद्रष्टुंयंजनाभिन्नवृत्ताब्रह्मद्विषघ्नममृतस्ययोनिम् ॥ ६७ ॥ यंपश्यंतिब्राह्मणाःसाधुवृत्ताः
क्षीणेपापेमनसावीतशोकाः ॥ तंनिष्पतंतंतपसाधर्ममीड्यंतद्भक्त्यावैविश्वरूपंददर्श ॥ दृष्ट्वाचैनंवाङ्मनोबुद्धिदेहैःसंहृष्टात्मामुमुदेवासुदेवः ॥ ६८ ॥ अक्षमा
लापरिक्षिप्तंज्योतिषांपरमंनिधिम् ॥ ततोनारायणोदृष्ट्वाववंदेविश्वसंभवम् ॥ ६९ ॥ वरदंपृथुचार्वंग्यापार्वत्यासहितंप्रभुम् ॥ क्रीडमानंमहात्मानंभूतसंघगणैर्वृतं
॥ ७० ॥ अजमीशानमव्यक्तंकारणात्मानमच्युतम् ॥ अभिवाद्याथरुद्रायसद्योंधकनिपातिने ॥ पद्माक्षस्तंविरूपाक्षमभितुष्टावभक्तिमान् ॥ ७१ ॥ ॥ श्रीना
रायणउवाच ॥ ॥ त्वत्संभूताभूतकृतोवरेण्यगोप्तारोस्यभुवनस्यादिदेव ॥ आविश्येमांधरणींयेऽभ्यरक्षन्पुरापुराणींतवदेवसृष्टिम् ॥ ७२ ॥ सुरासुरान्नागरक्षः
पिशाचान्नरान्सुपर्णानथगंधर्वयक्षान् ॥ पृथग्विधान्भूतसंघांश्चविश्वांस्त्वत्संभूतान्विद्मसर्वांस्तथैव ॥ ऐंद्रंयाम्यंवारुणंवैत्तपाल्यंपैत्रंत्वाष्ट्रंकर्मसौम्यंचतुभ्यम् ॥
॥ ७३ ॥ रूपंज्योतिःशब्दआकाशवायुःस्पर्शःस्वाद्यंसलिलंगंधउर्वी ॥ कालोब्रह्माब्रह्मचब्राह्मणाश्चत्वत्संभूतंस्थास्नुचरिष्णुचेदम् ॥ ७४ ॥

परिमापयंतंकालं यंभिन्नवृत्तादुराचाराःद्रष्टुंनालं यतोब्रह्मद्विषघ्नं अमृतस्यमोक्षस्ययोनिंकारणम् ॥ ६७ ॥ ददर्शवासुदेवइत्युत्तरेणसंबंधः ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ भूतकृतःप्रजापतयः हेवरेण्यमोक्षकामैर्वरणीय ॥ ७२ ॥ ऐंद्रंइंद्रदैवत्यंकर्म तुभ्यंत्वदर्थमेव सर्वेषांदेवानांनाम्नात्वमेवतर्पणीयइत्यर्थः ॥ ७३ ॥ आकाशइतिलुप्तविभक्तिकं स्वाद्यंरसः ब्रह्मवेदाःयज्ञाश्च स्थास्नुस्थावरं चरिष्णुजंगमं ॥ ७४ ॥

१ जगदुदरवासिनः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अद्भ्यःसमुद्रेभ्यस्तोकाःवर्षबिंदवः संक्षयेप्रलयेएकार्णवे सायुज्यंऐक्यं ॥ ७५॥ रूपंज्योतिरितिद्वाभ्यांश्लोकाभ्यांसर्वस्यब्रह्मप्रभवत्वंब्रह्मप्रलयत्वंचोक्तंइहसर्वस्मादन्यद्ब्रह्मणोरूपंविविनक्ति दिव्येति दिवि हार्दाकाशेभवौदिव्यौशुद्धाशुद्धसत्त्वप्रधानायांमूलप्रकृतौमायाविद्याख्यायांचित्प्रतिबिंबावितियावत् तौचतावावृतौदिव्यावृतौईश्वरजीवौ अथापिमानसौमनस्येवशास्तृशास्यभावेनाभिव्यक्तौद्वौसुपर्णौ पक्षिवदुपाध्यसंगिनौ तयोरधिष्ठेयाःसप्तपिप्पलाअश्वत्थाः वाचाशाखाःवाङ्मात्रेणशाखावत् खेआकाशेशेरतेतेशाखाः शाखाःखशयाइतियास्कः वाचारंभणंविकारइतिश्रुतेरनृताइत्यर्थः महदहंकारपंचतन्मात्राख्याःप्रकृतीमानसौप्रागुक्तौ ताभ्यांसहैकादश तथादशइंद्रियाणितेषामेकादशानांगोप्तारः गोप्नेतिपाठेएकवचनमार्षं तानिहिसंसारजाश्वत्थमूलावासनावर्धयंति केतेइश येपुरंपांचभौतिकंशरीरं

अद्भ्यःस्तोकायांतियथापृथक्त्वंताभिश्चैक्यंसंक्षयेयांतिभूयः ॥ एवंविद्वान्प्रभवंचाप्ययंचमत्वाभूतानांतवसायुज्यमेति॥ ७५ ॥ दिव्यावृतौमानसौद्वौसुपर्णौ वाचाशाखाःपिप्पलाःसप्तगोपाः ॥ दशाप्यन्येयेपुरंधारयंतित्वयासृष्टास्त्वंहितेभ्यःपरोहि ॥ ७६ ॥ भूतंभव्यंभविताचाप्यधृष्यंत्वत्संभूताभुवनानीहविश्वा ॥ भक्तंचमांभजमानंभजस्वमारीरिषोमामहिताहितेन ॥ ७७॥ आत्मानंत्वामात्मनोनन्यबोधंविद्वानेवंगच्छतिब्रह्मशुक्रम्॥ अस्तौषंत्वांतवसंमानमिच्छन्विचिन्वन्वैसदृशंदेववर्य॥ सुदुर्लभान्देहिवरान्ममेष्टानभिष्टुतःप्रविकार्षीश्चमायाम्॥ ७८॥ ॥ व्यासउवाच॥ ॥तस्मैवरानचिंत्यात्मानीलकंठःपिनाकधृत्॥ अर्हते देवमुख्यायप्रायच्छदृषिसंस्तुतः॥ ७९ ॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥मत्प्रसादान्मनुष्येषुदेवगंधर्वयोनिषु॥ अप्रमेयबलात्मात्वंनारायणभविष्यसि ॥ ८० ॥ न चत्वांप्रसहिष्यंतिदेवासुरमहोरगाः ॥ नपिशाचानगंधर्वानयक्षानचराक्षसाः ॥ ८१ ॥ नसुपर्णास्तथानागानचविश्वेवियोनिजाः ॥ नकश्चित्त्वांचदेवोपिसमरेषुविजेष्यति॥ ८२॥ नशस्त्रेणनवज्रेणनाग्निनानचवायुना॥ नचार्द्रेणनशुष्केणत्रसेनस्थावरेणच ॥८३॥

धारयंति तेभ्यश्चषड्विंशतेरन्यःपरमात्मासप्तविंशस्त्वमसीत्यर्थः ॥७६॥ भूतमिति संभूतासंभूतानि विश्वाविश्वानि उभयत्रसुपश्छांदसोडादेशः भजस्वइष्टकामपूरणेनपालय मारीरिषःमाहिंसीःमां केन अहिताहितेन अहितानांकामादीनांआहितंआधानंमच्चेतसिप्रवेशनंतेनेत्यर्थः ॥ ७७ ॥ आत्मानमिति आत्मनोजीवस्यआत्मानंनिरुपाधिस्वरूपंप्रत्यंचं अतएवानन्यबोधंनास्तिअन्योहंकारादिर्बोधोयस्मिंस्तमनन्यबोधं अनन्यभावमितिपाठेपिसएवार्थः एतादृशंत्वांविद्वान् शुक्रंउपाध्यसंपर्कान्निरवद्यंब्रह्मगच्छतिप्राप्नोतिउपाधिप्रहाणेन अहंतुअहंकारविशिष्टस्तवशंभोःसंमानंअर्चनंकर्तुंइच्छंस्त्वामस्तौषंस्तुतवानस्मि कीदृशंसदृशंस्तुतियोग्यंत्वांविचिन्वन्अन्वेषयन् स्वदृषमितिपाठेस्वधर्मरूपंस्वधर्मप्राप्यं हेदेववर्यईशस्यापित्वंदुरधिगमइत्यर्थः मायांचप्रविकार्षीःप्रकर्षेणविकृतवानसि तांमामुद्दिश्यमाप्रविकार्षीरित्यनुषंगेणान्वयः ॥ ७८ ॥ अर्हतेयोग्याय ऋषिणानारायणेनसंस्तुतः ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ वियोनिजाःसिंहव्याघ्रादयः ॥८२ ॥ त्रसेनजंगमेन ॥ ८३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गत्वाप्राप्य ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ पूर्वदेवानांब्रह्मविष्णुरुद्राणांमध्येएतौविष्णुरूपिणादृषीनरनारायणौपरमोचितौअत्यंततपःसंपन्नौ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ देववत्नारायणवत् अवाकर्षःअवमतंकृशंकृत वानसिआत्मानंशरीरं ॥ ८९ ॥ शुभ्रंदीप्तिमत् ॥ ९० ॥ ९१ ॥ तयोर्नरनारायणयोः अथापितवतयोश्चविशेषहेतुंशृणुइत्याह ताभ्यामिति लिंगेसूक्ष्मशरीरे अर्चायांप्रतिमायां अयंभावः चतुर्णांसंनिधा नेनयत्फलंतदशाश्वतं द्वयोस्तुसंनिधानेनशाश्वतंप्राप्यतेपदमितिदक्षस्मृतेः प्रतिमायांशिवार्चकस्यआत्ममनइंद्रियविषयाणांचतुर्णांसांनिध्यमस्ति लिंगेनदर्चकस्यतुआत्ममनसोर्द्वयोरेवसांनिध्यमस्तीति

कश्चित्तवरुजांकर्तामत्प्रसादात्कथंचन ॥ अपिवैसमरंगत्वाभविष्यसिममाधिकः ॥ ८४ ॥ एवमेतेवरालब्धाःपुरस्ताद्विद्धिशौरिणा ॥ सएषदेवश्चरतिमायया मोहयन्जगत् ॥ ८५ ॥ तस्यैवतपसाजातंनरंनाममहामुनिम् ॥ तुल्यमेतेनदेवेनतंजानीह्यर्जुनंसदा ॥ ८६ ॥ तावेतौपूर्वदेवानांपरमोपचितावृषी ॥ लोकया त्राविधानार्थंसंजायेतेयुगेयुगे ॥ ८७ ॥ तथैवकर्मणाकृत्स्नंमहतस्तपसोपिच ॥ तेजोमन्युंचबिभ्रंस्त्वंजातोरौद्रोमहामते ॥ ८८ ॥ सभवान्देववत्प्राज्ञोज्ञात्वा भवमयंजगत् ॥ अवाकर्षस्त्वमात्मानंनियमैस्तत्प्रियेप्सया ॥ ८९ ॥ शुभ्रमत्रहविःकृत्वामहापुरुषविग्रहम् ॥ ईजिवांस्त्वंजपैर्होमैरुपहारैश्चमानद ॥ ९० ॥ सत थापूज्यमानस्तेपूर्वदेहेप्यतूतुषत् ॥ पुष्कलांश्चवरान्प्रादात्तवविद्वन्हृदिस्थितान् ॥ ९१ ॥ जन्मकर्मतपोयोगास्तयोस्तवचपुष्कलाः ॥ ताभ्यांलिंगेर्चितोदेवस्त्वया र्चायांयुगेयुगे ॥ ९२ ॥ सर्वरूपंभवंज्ञात्वालिंगेयोर्चयतिप्रभुम् ॥ आत्मयोगाश्चतस्मिन्वैशास्त्रयोगाश्चशाश्वताः ॥ ९३ ॥ एवंदेवायजंतोहिसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ प्रार्थयंतेपरंलोकेस्थाणुमेकंससर्वकृत् ॥ ९४ ॥ सएषरुद्रभक्तश्चकेशवोरुद्रसंभवः ॥ कृष्णएवहियष्टव्योयज्ञैश्चैवसनातनः ॥ ९५ ॥ सर्वभूतभवंज्ञात्वालिंगम र्चतियःप्रभोः ॥ तस्मिन्नभ्यधिकांप्रीतिंकरोतिवृषभध्वजः ॥ ९६ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाद्रोणपुत्रोमहारथः ॥ नमश्चकाररुद्रायबहुमेनेच केशवम् ॥ ९७ ॥ हृष्टरोमाचवश्यात्मासोभिवाद्यमहर्षये ॥ वरूथिनीमभिप्रेक्ष्यत्यवहारमकारयत् ॥ ९८ ॥ ततःप्रत्यवहारोभूत्पांडवानांविशांपते ॥ कौरवाणां चदीनानांद्रोणेयुधिनिपातिते ॥ ९९ ॥ युद्धंकृत्वादिनान्पंचद्रोणोहत्वावरूथिनीम् ॥ ब्रह्मलोकंगतोराजन्ब्राह्मणोवेदपारगः ॥ १०० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते द्रोणपर्वणिनारायणास्त्रमोक्षपर्वणिव्यासवाक्येशतरुद्रीयेएकाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०१ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

तयोरर्चकत्वसाम्येपिप्रकारभेदात्फलभेदभागितेति ॥ ९२ ॥ लिंगार्चनादेवसर्वंब्रह्मेतिजानातीत्याह सर्वेति ज्ञात्वाशास्त्रात् पूर्वंज्ञात्वापश्चादनुभवेनापिजानातीत्यर्थः ॥ अतएवकृष्णेआत्मयोगाख्यंजीवब्रह्मै क्यविज्ञानंशास्त्रयोगाख्यंपरोक्षज्ञानंचतत्कारणीभूतंपुष्कलमस्तीत्याह आत्मेति ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ कृष्णःभक्तानांसहेतुकंसंसारंकर्षतीतियोगात्सएवाराध्यः ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ महर्षयेव्यासाय ॥ ९९ ॥ १०० ॥ ॥इतिद्रोणपर्वणिटीकायांएकाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०१ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तदेवंविष्णोःशिवमयत्वंव्याख्यायविष्णुत्राणात्तन्मयस्यजगतस्त्राणमपिशैवमेवकर्मेत्युक्तं तस्मिन्नित्यतआरभ्यपर्वसमाप्तिपर्यंतस्यग्रंथस्यतात्पर्यमपिभूभारावतारहेतुरपिशिवएवेति ॥ १ ॥ २ ॥ यदृच्छयादैवेन ॥ ३ ॥ न्यहनंशत्रूनित्यत्रनिघ्नतःशत्रूनितिपाठेशरौघैःशत्रून्निघ्नतोममाग्रतोयांतंपुरुषमहंलक्षयेइत्यन्वयः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ प्रजानांसर्गस्थित्यंतकर्तृत्वेनपतीनांब्रह्मविष्णुरुद्राणांप्रथयितारंकारणमित्यर्थः तैजसं स्वार्थेतद्धितः चिन्मात्ररूपं पुरुषंसर्वपूर्षुशरीरगुहासुशयानं अतएवप्रभुंअंतर्यामित्वेनशास्तारं भुवनंद्यौः भूःपृथिवी भुवमंतरिक्षं त्रैलोक्यशरीरमित्यर्थः देवंद्योतमानं सर्वलोकेश्वरं प्रभुमितिराजवद्बहिःस्थित्वापिनियमयंतमित्यर्थः ॥ ९ ॥ ईशानमनन्याधिपतिं वरदंश्रेष्ठानामपिखंडयितारं भुवनेश्वरंभुवनव्यापिनं ॥ १० ॥ जटिलंशिखिनमितिरूपभेदाभिप्रायेणविशेषणद्वयंयोज्यं ॥ ११ ॥ जगत्प्रीतिंजगदानंदकरं अधीश्वरंईश्वरादप्यधिकंनिरुपाधिचिन्मात्रमित्यर्थः ॥ १२ ॥ जगद्योनिंजगद्बीजमितिजगतांमातृपितृरूपं ॥ १३ ॥ विश्वनरंविश्वस्यनेतारं भूतस्यभव्यस्यभवस्यवर्तमानस्यचोद्भवं ॥ १४ ॥ योगंकर्मयोगादिरूपं योगेश्वरंयोगिनामीशं योगानांफलप्रदंवा सर्वंसर्वात्मकं ॥ १५ ॥ १६ ॥ सुदुर्जयं अत्यंतंदुष्प्रापमनधिकारिभिः ॥ १७ ॥

॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥तस्मिन्नतिरथेद्रोणेनिहतेपार्षतेनवै॥ मामकाःपांडवाश्चैवकिमकुर्वन्नतःपरम्॥ १ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥तस्मिन्नतिरथेद्रोणेनिहतेपार्षतेनवै॥ कौरवेषुचभग्नेषुकुंतीपुत्रोधनंजयः॥ २ ॥ दृष्ट्वासुमहदाश्चर्यमात्मनोविजयावहम्॥ यदृच्छयागतंव्यासंपप्रच्छभरतर्षभ ॥ ३ ॥ ॥अर्जुनउवाच॥ संग्रामेन्यहनंशत्रून्शरौघैर्विमलैरहम्॥ अग्रतोलक्षयेयांतंपुरुषंपावकप्रभम्॥ ४॥ ज्वलंतंशूलमुद्यम्ययांदिशंप्रतिपद्यते ॥ तस्यांदिशिविदीर्यंतेशत्रवोमेमहामुने॥ ५॥ तेनभग्नान्नरीन्सर्वान्मद्भग्नान्मन्यतेजनः॥ तेनभग्नानिसैन्यानिपृष्ठतोनुव्रजाम्यहम्॥ ६ ॥ भगवंस्तन्ममाचक्ष्वकोवैसपुरुषोत्तमः ॥ शूलपाणिर्मयादृष्टस्तेजसासूर्यसंनिभः॥ ७॥ नपद्भ्यांस्पृशतेभूमिंनचशूलंविमुंचति॥ शूलाच्छूलसहस्राणिनिष्पेतुस्तस्यतेजसा ॥ ८ ॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥ प्रजापतीनांप्रथमंतैजसंपुरुषंप्रभुम्॥ भुवनंभूर्भुवंदेवंसर्वलोकेश्वरंप्रभुम्॥ ९ ॥ ईशानंवरदंपार्थदृष्टवानसिशंकरम् ॥ तंगच्छशरणंदेवंवरदंभुवनेश्वरम्॥ १० ॥ महादेवंमहात्मानमीशानंजटिलंविभुम्॥ त्र्यक्षंमहाभुजंरुद्रंशिखिनंचीरवाससम्॥ ११ ॥ महादेवंहरंस्थाणुंवरदंभुवनेश्वरम्॥ जगत्प्रधानमजितंजगत्प्रीतिमधीश्वरम्॥ ॥ १२ ॥ जगद्योनिंजगद्बीजंजयिनंजगतोगतिम्॥ विश्वात्मानंविश्वसृजंविश्वमूर्तिंयशस्विनम्॥ १३ ॥ विश्वेश्वरंविश्वनरंकर्मणामीश्वरंप्रभुम्॥ शंभुंस्वयंभुंभूतेशंभूतभव्यभवोद्भवम्॥ १४ ॥ योगंयोगेश्वरंसर्वंसर्वलोकेश्वरेश्वरम्॥ सर्वश्रेष्ठंजगच्छ्रेष्ठंवरिष्ठंपरमेष्ठिनम्॥ १५॥ लोकत्रयविधातारमेकंलोकत्रयाश्रयम्॥ शुद्धात्मानंभवंभीमंशशांककृतशेखरम्॥ १६ ॥शाश्वतंभूधरंदेवंसर्ववागीश्वरेश्वरम्॥ सुदुर्जयंजगन्नाथंजन्ममृत्युजरातिगम्॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ज्ञानात्मानंज्ञानस्वरूपं ज्ञानगम्यंपरविद्याप्राप्यं ज्ञानश्रेष्ठंचिन्मात्ररूपत्वेनैवप्रशस्यतमं अतएवसुदुर्विदंअविषयत्वाद्दुर्ज्ञेयं ॥ १८ ॥ पारिषदागणाः ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ प्रधर्षयेत् अभिभवेत् ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ भक्ताःभजंतइतिभक्ताः ॥ २७ ॥ नमस्करणंप्रह्वीभावस्तंकुरुष्व शितिकंठायनीलग्रीवाय कनिष्ठायसूक्ष्मायेतिप्राञ्चः कनीदीप्तौ दीप्ततमाय ॥ २८ ॥ हर्यक्षःपिंगाक्षःकुबेरः ॥ २९ ॥ याम्याययामंकर्त्रेकालाय अव्यक्तकेशाय.अव्यक्तंमायाशवलंकेशवद्रश्मिमात्रंयस्य सद्वृत्तेभक्तेशंकरायसुखकराय ॥ ३० ॥ मुंडाययजमानमूर्तित्वात् कृशायतपोनिष्ठत्वात् उत्तारणा

ज्ञानात्मानंज्ञानगम्यंज्ञानश्रेष्ठंसुदुर्विदम् ॥ दातारंचैवभक्तानांप्रसादविहितान्वरान् ॥ १८ ॥ तस्यपारिषदादिव्यारूपैर्नानाविधैर्विभोः ॥ वामनाजटिलामुंडाह्रस्वग्रीवामहोदराः ॥ १९ ॥ महाकायामहोत्साहामहाकर्णास्तथापरे ॥ आननैर्विकृतैःपादैःपार्थवेषैश्चवैकृतैः ॥ २० ॥ ईदृशैःसमहादेवःपूज्यमानोमहेश्वरः ॥ सशिवस्तात्ततेजस्वीप्रसादाद्यातितेग्रतः ॥ २१ ॥ तस्मिन्घोरेसदापार्थसंग्रामेलोमहर्षणे ॥ द्रौणिकर्णकृपैर्गुप्तांमहेष्वासैःप्रहारिभिः ॥ २२ ॥ कस्तांसेनांतदापार्थमनसापिप्रधर्षयेत् ॥ ऋतेदेवान्महेष्वासाद्बहुरूपान्महेश्वरात् ॥ २३ ॥ स्थातुमुत्सहतेकश्चिन्नतस्मिन्नग्रतःस्थिते ॥ नहिभूतंसमंतेनत्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ २४ ॥ गंधेनापिहिसंग्रामेतस्यक्रुद्धस्यशत्रवः ॥ विसंज्ञाहतभूयिष्ठावेपंतिचपतंतिच ॥ २५ ॥ तस्मैनमस्तुकुर्वंतोदेवास्तिष्ठंतिवैदिवि ॥ येचान्येमानवालोकेयेचस्वर्गजितोनराः ॥ २६ ॥ येभक्तावरदंदेवंशिवंरुद्रमुमापतिम् ॥ अनन्यभावेनसदासर्वेशंसमुपासते ॥ २७ ॥ इहलोकेसुखंप्राप्यतेयांतिपरमांगतिम् ॥ नमस्कुरुष्वकौंतेयतस्मैशांतायवैसदा ॥ २८ ॥ रुद्रायशितिकंठायकनिष्ठायसुवर्चसे ॥ कपर्दिनेकरालायहर्यक्षवरदायच ॥ २९ ॥ याम्यायाव्यक्तकेशायसद्वृत्तेशंकरायच ॥ काम्यायहरिनेत्रायस्थाणवेपुरुषायच ॥ ३० ॥ हरिकेशायमुंडायकृशायोत्तारणायच ॥ भास्करायसुतीर्थायदेवदेवायरंहसे ॥ ३१ ॥ बहुरूपायसर्वायप्रियायप्रियवाससे ॥ उष्णीषिणेसुवक्त्रायसहस्राक्षायमीढुषे ॥ ३२ ॥ गिरिशायप्रशांतायपतयेचीरवाससे ॥ हिरण्यबाहवेराजन्नुग्रायपतयेदिशाम् ॥ ३३ ॥ पर्जन्यपतयेचैवभूतानांपतयेनमः ॥ वृक्षाणांपतयेचैवगवांचपतयेनमः ॥ ३४ ॥ वृक्षैरावृतकायायसेनान्येमध्यमायच ॥ स्रुवहस्तायदेवायधन्विनेभार्गवायच ॥ ३५ ॥ बहुरूपायविश्वस्यपतयेमुंजवाससे ॥ सहस्रशिरसेचैवसहस्रनयनायच ॥ ३६ ॥

यसंसारादितिशेषः रंहसेवेगवते ॥ ३१ ॥ सर्वेअयाःशुभावहाविधयःप्रियायस्यतस्मैसर्वायप्रियाय प्रियवाससेसोमाय वाससःसोमदैवत्यत्वात् उष्णीषिणेशिरोवेष्टनवते मीढुषेवृष्टिकर्त्रे ॥ ३२ ॥ गिरिशायपर्वतशायिने चीरंवल्कलं हिरण्यबाहवेसुवर्णालंकृतभुजाय ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ वृक्षैर्ब्रश्वनयोग्यैर्देहैरावृतकायायआच्छादितस्वरूपाय मध्यमायअंतर्यामिणे स्रुवहस्तायअध्वर्यवे भार्गवायरामाय ॥ ३५ ॥ मुंजोवल्कलंतृणतंतवोवातन्मयवाससे ॥ ३६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥३७॥ अव्यग्रमनाकुलं ॥ ३८ ॥ कपर्दिनंजटाजूटवंतं वृषावर्तंवृषाणांश्रेष्ठानांब्रह्मादीनामावर्तयितारं तानपिभ्रामयंतंमाययेत्यर्थः वृषनाभंसर्वलोकाश्रयत्वेनप्रशस्ततमगर्भंवृषध्वंजंनंदिवाहनं वृषदर्पं
वृषःसमर्थस्त्रैलोक्यसंहारक्षमोदर्पोहंकारोयस्यतं वृषस्यधर्मस्यपतिंतत्फलप्रदातृत्वेन वृषोधर्मएवपरापररूपोविश्ववपुषःशृंगभूतउच्चतरोयस्यतं अतएववृषर्षभंवृषाणांफलवर्षिणामिंद्रादीनामृषभंश्रेष्ठं॥३९
वृषोबलीवर्दोंकेध्वजेयस्यतंवृषांकं वृषभोदारंवृषभेषुधर्मेणआसमानेषुउदारंबहुफलप्रदं अतएववृषभंवृषेणधर्मेणनिमित्तेनभानंसाक्षात्कारोयस्यतंवृषभंयोगधर्मैकगम्यं वृषभेक्षणंस्पष्टार्थं वृषायुधंश्रेष्ठप्र

सहस्रबाहवेचैवसहस्रचरणायच॥शरणंगच्छकौंतेयवरदंभुवनेश्वरम्॥३७॥ उमापतिंविरूपाक्षंदक्षयज्ञनिबर्हणम्॥ प्रजानांपतिमव्यग्रंभूतानांपतिमव्ययम्
॥ ३८॥ कपर्दिनंवृषावर्तंवृषनाभंवृषध्वजम्॥ वृषदर्पंवृषपतिंवृषशृंगंवृषर्षभम् ॥ ३९ ॥ वृषांकंवृषभोदारंवृषभंवृषभेक्षणम् ॥ वृषायुधंवृषशरंवृषभूतंवृषेश्वरम्
॥४०॥ महोदरंमहाकायंद्वीपिचर्मनिवासिनम्॥ लोकेशंवरदंमुंडंब्रह्मण्यंब्राह्मणप्रियम्॥४१॥ त्रिशूलपाणिंवरदंखड्गचर्मधरंप्रभुम्॥ पिनाकिनंखड्गधरंलोका
नांपतिमीश्वरम्॥ ४२॥ प्रपद्येशरणंदेवंशरण्यंचीरवाससम्॥ नमस्तस्मैसुरेशाययस्यवैश्रवणःसखा॥ ४३॥ सुवाससेनमस्तुभ्यंसुव्रतायसुधन्विने ॥ धनुर्ध
रायदेवायप्रियधन्वायधन्विने॥ ४४॥ धन्वंतरायधनुषेधन्वाचार्यायतेनमः॥ उग्रायुधायदेवायनमःसुरवरायच ॥ ४५॥ नमोस्तुबहुरूपायनमोस्तुबहुधन्विने॥
नमोस्तुस्थाणवेनित्यंनमस्तस्मैतपस्विने ॥ ४६ ॥ नमोस्तुत्रिपुरघ्नायभगघ्नायचवैनमः ॥ वनस्पतीनांपतयेनराणांपतयेनमः ॥ ४७ ॥ मातॄणांपतयेचैवगणा
नांपतयेनमः॥ गवांचपतयेनित्यंयज्ञानांपतयेनमः॥ ४८॥ अपांचपतयेनित्यंदेवानांपतयेनमः॥ पूष्णोदंतविनाशायत्र्यक्षायवरदायच ॥ ४९॥

हरणं वृषोविष्णुःशरोयस्यतंवृषशरं वृषभूतंधर्मैकवपुषं वृषस्यदक्षयज्ञस्येश्वरंनियंतारं ॥४०॥ महदनेककोटिब्रह्मांडाश्रयभूतमुदरंयस्यतंमहोदरं महाकायंत्रैलोक्यशरीरं द्वीपिचर्मनिवासिनं व्याघ्रचर्मणा
नितरांछादितं॥ ४१ ॥ खड्गधरंखड्गमात्रधरं ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ सुधन्विनेशोभनाधन्विनोधनुर्धराःपार्षदाःअस्यसंतितस्मै स्वयमपिधनुर्धराय अतएवप्रियधन्वायधनुःप्रियाय धन्वधनुःप्रेरकत्वेनास्यास्तीति
तस्मैबाणाय ॥ ४४ ॥ धन्वंतरायधनुषिअंतरेमध्येस्तीतिधन्वंतरंमौर्वीतद्रूपाय संधिरार्षः धनुषेधनुःस्वरूपाय धन्वाचार्यायधनुर्वेदगुरवे॥ ४५॥ ४६ ॥ भगघ्नायभगनेत्रभिदे॥ ४७॥ ४८ ॥ ४९॥

१ गत्यर्थध्वजतेरूपं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५० ॥ ५१ ॥ गुहागताःपातालगताअपीत्यर्थः नसुखमेधंतीत्युक्तंतदेवाह दक्षस्येत्यादिना ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥तमसासंवृतानप्राकाशंतनप्राज्ञायंत ॥ ५७॥ चक्रुर्क्षेमयइति संबंधः ॥ ५८ ॥ पूषार्णपूषणं ॥ ५९ ॥ नतालीनाःसंतःनिश्वक्रमुर्यज्ञदेशादपक्रांताः देवानांलीनानामपिवधायेतिशेषः ॥ ६० ॥ तंशरान्मुंचंतमितिशेषः ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ अतिकोपेनअतिक्रांतकोपेन

नीलकंठायपिंगायस्वर्णकेशायवैनमः ॥कर्माणियानिदिव्यानिमहादेवस्यधीमतः ॥ ५० ॥ तानितेकीर्तयिष्यामियथाप्रज्ञंयथाश्रुतम् ॥ नसुरानासुरालोके
नगंधर्वानराक्षसाः॥ ५१ ॥सुखमेधंतिकुपितेतस्मिन्नपिगुहागताः॥दक्षस्ययजमानस्यविधिवत्संभृतंपुरा ॥५२॥ विव्याधकुपितोयज्ञंनिर्दयस्त्वभवत्तदा॥
धनुषावाणमुत्सृज्यसघोषंविननादच ॥ ५३॥ तेनशर्मकुतःशांतिंलेभिरेस्मसुरास्तदा ॥ विद्रुतेसहसायज्ञेकुपितेचमहेश्वरे ॥५४॥ तेनज्यातलघोषेणसर्वेलोकाः
समाकुलाः॥ बभूवुर्वशगाःपार्थनिपेतुश्चसुरासुराः॥ ५५॥ आपश्चुक्षुभिरेसर्वाश्चकंपेचवसुंधरा॥ पर्वताश्चव्यशीर्यंतदिशोनागाश्चमोहिताः॥ ५६॥ अंधेनत
मसालोकानप्राकाशंतसंवृताः॥ जघ्निवान्सहसूर्येणसर्वेषांज्योतिषांप्रभाः ॥ ५७ ॥ चुक्षुभुर्भयभीताश्चशांतिंचक्रुस्तथैवच ॥ ऋषयःसर्वभूतानामात्मनश्चसु
खैषिणः॥ ५८॥ पूषाणमभ्यद्रवतशंकरःप्रहसन्निव ॥ पुरोडाशंभक्षयतोदशनान्वैव्यशातयत् ॥ ५९ ॥ ततोनिश्चक्रमुर्देवावेपमानानताःस्मते ॥ पुनश्चसंदधेदी
प्तान्देवानांनिशितान्शरान्॥ ६० ॥ सधूमान्सस्फुलिंगांश्चविद्युत्तोयदसंनिभान् ॥ तंदृष्ट्वातुसुराःसर्वेप्रणिपत्यमहेश्वरम् ॥ ६१ ॥ रुद्रस्ययज्ञभागंचविशिष्टंते
त्वकल्पयन्॥ भयेनत्रिदशाराजञ्छरणंचप्रपेदिरे ॥ ६२ ॥ तेनचैवातिकोपेनसयज्ञःसंधितस्तदा ॥ भग्नाश्चापिसुराआसन्भीताश्चाद्यापितंप्रति ॥ ६३ ॥ असु
राणांपुराण्यासंस्त्रीणिवीर्यवतांदिवि ॥ आयसंराजतंचैवसौवर्णंपरमंमहत् ॥ ६४ ॥ सौवर्णंकमलाक्षस्यतारकाक्षस्यराजतम् ॥ तृतीयंतुपुरंतेषांविद्युन्मालिन
आयसम् ॥ ६५॥ नशक्तस्तानिमघवान्भेत्तुंसर्वायुधैरपि॥अथसर्वेसुरारुद्रंजग्मुःशरणमर्दिताः॥६६॥ तेतमूचुर्महात्मानंसर्वेदेवाःसवासवाः॥ ब्रह्मदत्तवराह्ये
तेघोरास्त्रिपुरवासिनः ॥ ६७ ॥ पीडयंत्यधिकंलोकंयस्मात्तेवरदर्पिताः ॥ त्वदृतेदेवदेवेशनान्यःशक्तःकथंचन ॥ ६८ ॥ हंतुंदैत्यान्महादेवजहितांस्त्वंसुरद्विषः ॥
रुद्ररौद्राभविष्यंतिपशवःसर्वकर्मसु ॥ ६९ ॥ निपातयिष्यसेचैतानसुरान्भुवनेश्वर ॥ सतथोक्तस्तथेत्युक्त्वादेवानांहितकाम्यया ॥ ७० ॥ गंधमादनविंध्यौचकृ
त्वावंशध्वजौहरः॥ पृथ्वींससागरवनांरथंकृत्वातुशंकरः॥ ७१ ॥

शातेनेत्यर्थः ततःप्रभृतिपूर्वंभग्नाःसंतोऽद्यापिभीताःसंतीत्यर्थः ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ वंशध्वजौअल्पौध्वजौपार्श्वद्वयस्थौमहाध्वजस्तुमेरुरितिवक्ष्यते ॥ ७१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७२ ॥ अणीयुगांतबंधनेद्वौनागौ यूपंयुगं अवनाहंत्रिवेणुंयुगबंधनरज्जुं ॥ ७३ ॥ योक्राणि अंगानिचाकर्षादीनि सत्त्वानिसरीसृपपर्वतादीनिच ॥ ७४ ॥ उपवेदान्आयुर्वेदधनुर्वेदगांधर्ववेदपाश्वमा म्नायान्खलीनान्कडीयाळीतिप्रसिद्धान् गायत्रीसावित्र्यौप्रग्रहंरश्मीन् ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ वाजाभ्यांपक्षाभ्यांपक्षयोरित्यर्थः ॥ ७७ ॥ विद्युत्विद्युतं निश्राणंनिशितं ॥७८॥ ७९॥ स्थानंस्थीयतेस्मिन्निति योगाद्यूहं ॥ ८० ॥ स्थाणुरचलःसमेतानिसमसूत्रगतानि ॥ ८१ ॥ त्रिपर्वणात्रीणिविष्णुवायुवैवस्वताख्यानिशरपक्षपुंखरूपाणिपर्वाणियस्यतेन त्रिशल्येनगार्हपत्यदक्षिणाग्न्याहवनीयरूपाग्नित्रयशल्ये न ॥८२॥ पुराणीत्यादिसार्धः पूर्वंदक्षयज्ञविध्वंसनमुक्तंतस्यतात्पर्यमीश्वरेऽनर्पितोयज्ञोविध्वंसते ततश्वयज्ञकर्ताऋत्विजश्वनश्यतीत्युक्तं तेनेश्वरप्रीत्यर्थंकर्माणिकार्याणीतिदर्शितं ततस्त्रिपुरवधउक्तस्तस्यता

अक्षंकृत्वातुनागेंद्रंशेषंनामत्रिलोचनः॥ चक्रेकृत्वातुचंद्रार्कौदेवदेवःपिनाकधृत् ॥ ७२ ॥ अणीकृत्वैलपत्रंचपुष्पदंतंचत्र्यंबकः ॥ यूपंकृत्वातुमलयमवनाहंच तक्षकम् ॥ ७३ ॥ योक्त्रांगानिचसत्त्वानिकृत्वाशर्वःप्रतापवान् ॥ वेदान्कृत्वाथचतुरश्चतुरश्वान्महेश्वरः ॥ ७४ ॥ उपवेदान्खलीनांश्चकृत्वालोकत्रयेश्वरः ॥ गाय त्रींप्रग्रहंकृत्वासावित्रींचमहेश्वरः ॥ ७५ ॥ कृत्वोंकारंप्रतोदंचब्रह्माणंचैवसारथिम् ॥ गांडीवंमंदरंकृत्वागुणंकृत्वातुवासुकिम् ॥ ७६ ॥ विष्णुंशरोत्तमंकृत्वाश ल्यमग्निंतथैवच ॥ वायुंकृत्वाथवाजाभ्यांपुंखेवैवस्वतंयमम् ॥ ७७ ॥ विद्युत्कृत्वाथनिश्राणंमेरुंकृत्वाथवैध्वजम् ॥ आरुह्यसरथंदिव्यंसर्वदेवमयंशिवः ॥ ७८ ॥ त्रिपुरस्यवधार्थायस्थाणुःप्रहरतांवरः ॥ असुराणामंतकरःश्रीमानतुलविक्रमः ॥ ७९ ॥ स्तूयमानःसुरैःपार्थऋषिभिश्चतपोधनैः ॥ स्थानंमाहेश्वरंकृत्वादिव्यम प्रतिमंप्रभुः ॥ ८० ॥ अतिष्ठत्स्थाणुभूतःससहस्रंपरिवत्सरान् ॥ यदात्रीणिसमेतानिअंतरिक्षेपुराणिच ॥ ८१ ॥ त्रिपर्वणात्रिशल्येनतदातानिबिभेदसः ॥ पुरा णिनचतंशेकुर्दानवाःप्रतिवीक्षितुम् ॥ ८२ ॥ शरंकालाग्निसंयुक्तंविष्णुसोमसमायुतम् ॥ पुराणिदग्धवंतंतंदेवीयाताप्रवीक्षितुम् ॥ ८३ ॥ बालमंकगतंकृत्वास्व यंपंचशिखंपुनः ॥ उमाजिज्ञासमानावैकोयमित्यब्रवीत्सुरान् ॥ ८४ ॥ असूयतश्चशक्रस्यवज्रेणप्रहरिष्यतः ॥ बाहुंसवज्रंतंतस्यक्रुद्धस्यास्तंभयत्प्रभुः ॥ ८५ ॥ प्रहस्यभगवांस्तूर्णंसर्वलोकेश्वरोविभुः ॥ ततःसस्तंभितभुजःशक्रोदेवगणैर्वृतः ॥ ८६ ॥

त्पर्यंस्थूलसूक्ष्मकारणानित्रीणिशरीराणिपुराणिक्रमाद्दढप्रीत्यल्पसुखकरत्वाभ्यांमोहमयत्वेनचसौवर्णराजतायसानि कामादयोऽसुराःशमादयोदेवास्तेषांप्रीतिकरोरुद्रआत्माशरीरंपृथिव्याख्यंरथमास्था यतस्यचालकेचंद्रसूर्याख्येमनश्चक्षुषीचक्रे वेदाश्वगम्यस्थानप्रापकत्वेनहयाः शरोविष्ण्वधिष्ठितासूक्ष्मबुद्धिस्तदैकाग्र्येणशरीरत्रयभेदेतुर्येब्रह्मणिसाक्षात्कृतेसतिकामादयोनश्यंतिफलभूताश्वशमादयोव र्धंते तेषुचवर्धमानेषुरुद्रोबालवद्रागद्वेषशून्योब्रह्मविद्यापरनाम्न्याउमायावशगोभवतीत्येतदत्रप्रदर्श्यते ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ असूयतश्वशक्रस्येत्यादितात्पर्यंब्रह्मभूतं द्विषंतःकर्मठास्तेनयोगमहिम्नानिर्जिताः संतस्तमेवशरणंगच्छंतीति ॥ ८५ ॥ ८६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ गतिःपालकः परायणंलयस्थानं ॥ ९६ ॥ भवउत्पत्तिकारणं ॥ ९७ ॥ ईशःशिक्षकः नाथःनायकः पतिःपालकः ॥ ९८ ॥ ९९ ॥

जगामससुरस्तूर्णंब्रह्माणंप्रभुमव्ययम् ॥ तेतंप्रणम्यशिरसाप्रोचुःप्रांजलयस्तदा ॥ ८७॥ किमप्यंकगतंब्रह्मन्पार्वत्याभूतमद्भुतम् ॥बालरूपधरंदृष्ट्वानास्माभिर भिलक्षितः॥ ८८॥ तस्मात्त्वांप्रष्टुमिच्छामोनिर्जितायेनवैवयम् ॥ अयुध्यताहिबालेनलीलयासपुरंदराः॥ ८९॥ तेषांतद्वचनंश्रुत्वाब्रह्माब्रह्मविदांवरः॥ ध्यात्वा सशंभुंभगवान्बालंचामिततेजसम् ॥ ९० ॥उवाचभगवान्ब्रह्माशक्रादींश्वसुरोत्तमान् ॥ चराचरस्यजगतःप्रभुःसभगवान्हरः॥ ९१ ॥ तस्मात्परतरंनान्यत्किं चिदस्तिमहेश्वरात् ॥ योदृष्टोह्युमयासार्धंयुष्माभिरमितद्युतिः॥ ९२ ॥ सपार्वत्याःकृतेशर्वःकृतवान्बालरूपताम् ॥ तेमयासहितायूयंप्रापद्यध्वंतमेवहि ॥ ९३ ॥ सएषभगवान्देवःसर्वलोकेश्वरःप्रभुः॥नसंबुबुधिरेचैनंदेवास्तंभुवनेश्वरम् ॥ ९४ ॥ सप्रजापतयःसर्वेबालार्कसदृशप्रभम् ॥ अथाभ्येत्यततोब्रह्मादृष्ट्वासचमहे श्वरम् ॥ ९५॥ अयंश्रेष्ठइतिज्ञात्वाववंदेतंपितामहः॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥ त्वंयज्ञोभुवनस्यास्यत्वंगतिस्त्वंपरायणम् ॥ ९६ ॥ त्वंभवस्त्वंमहादेवस्त्वंधामपर मंपदम् ॥ त्वयासर्वमिदंव्याप्तंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ९७॥ भगवन्भूतभव्येशलोकनाथजगत्पते ॥ प्रसादंकुरुशक्रस्यत्वयाक्रोधार्दितस्यवै ॥ ९८॥ ॥ व्यास उवाच॥ ॥ पद्मयोनिवचःश्रुत्वाततःप्रीतोमहेश्वरः॥ प्रसादाभिमुखोभूत्वाअट्टहासमथाकरोत् ॥ ९९ ॥ ततःप्रसादयामासुरुमांरुद्रंचतेसुराः॥ अभवच्चपुनर्बा हुर्यथाप्रकृतिवज्रिणः ॥ १०० ॥ तेषांप्रसन्नोभगवान्सपत्नीकोवृषध्वजः ॥ देवानांत्रिदशश्रेष्ठोदक्षयज्ञविनाशनः ॥ १ ॥ सवैरुद्रःसचशिवःसोग्निःसर्वश्चसर्व वित् ॥ सचेंद्रश्चैववायुश्चसोश्विनौचसविद्युतः ॥ २॥ सभवःसचपर्जन्योमहादेवःसनातनः ॥ सचंद्रमाःसचेशानःससूर्योवरुणश्चसः ॥ ३॥ सकालःसोंतकोमृ त्युःसयमोरात्र्यहानितु ॥ मासार्धमासाऋतवःसंध्येसंवत्सरश्चसः ॥ ४ ॥ धाताचसविधाताचविश्वात्माविश्वकर्मकृत् ॥ सर्वासांदेवतानांचधारयत्यवपुर्वपुः ॥ ५ ॥ सर्वदेवैःस्तुतोदेवःसैकधाबहुधाचसः ॥ शतधासहस्रधाचैवभूयःशतसहस्रधा ॥ ६ ॥ द्वेतनूतस्यदेवस्यवेदज्ञाब्राह्मणाविदुः ॥ घोराचान्याशिवाचान्याते तनूबहुधापुनः ॥ ७ ॥ घोरातुयातुधानस्यसोग्निर्विष्णुःसभास्करः ॥ सौम्यातुपुनरेवास्यआपोज्योतींषिचंद्रमाः॥ ८ ॥ वेदाःसांगोपनिषदःपुराणाध्यात्मनिश्च याः॥ यदत्रपरमंगुह्यंसवैदेवोमहेश्वरः॥ ९ ॥ ईदृशश्चमहादेवोभूयांश्चभगवानजः॥ नहिसर्वेमयाशक्यावक्तुंभगवतोगुणाः॥ ११०॥

॥ १०० ॥ १ ॥ सवैरुद्रइत्यादिनापुनरेवसार्वात्म्यमुच्यते ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ द्वेतनूइत्युक्तेतनूपुनर्व्याख्याति तस्यदेवस्येति वडवामुखाख्याघोरातनुः ॥ १६ ॥ एषचैवेति अघोराश्मशानाख्याकाशी यातेरुद्रशिवातनूरघोरापापकाशिनीतिलिंगादपापस्यब्रह्मणःप्रकाशकत्वात् एतच्चान्यत्राप्यविमुक्ताख्यांतामेवप्रकृत्याम्नातं अत्रहिजंतोःप्राणेषूत्क्रममाणेषुरुद्रस्तारकंब्रह्मव्याचष्टेयेनासावमृतीभूत्वामोक्षीभवति तस्मादविमुक्तमेवनिषेवेताविमुक्तंनविमुंचेदिति तत्रश्मशानेकाश्यांएनंरुद्रंजनाउपासकाःयजंतिआराधयंति एतदपितत्रैवश्रुतं यएषोऽनंतोव्यक्तआत्मासोविमुक्तउपास्यसोऽविमुक्तेप्रतिष्ठितइति वीरस्थानेवीराणांषड्वर्गजयिनांसंन्यासिनांस्थानेअविमुक्ते यथोक्तंयतीन्प्रकृत्यस्मृतिषु अष्टौमासान्विहारःस्याद्वार्षिकांश्चतुरोवसेत् अविमुक्तेप्रविष्टानांविहारोनैवविद्यतइति नचात्रश्मशानशब्दार्थोलोकप्रसिद्धोयहीतुंयुक्तः तस्याशुचित्वेनयाग

अपिवर्षसहस्रेणसततंपांडुनंदन॥सर्वैर्ग्रहैर्गृहीतान्वैसर्वपापसमन्वितान् ॥ ११ ॥ समोचयतिसुप्रीतःशरण्यःशरणागतान् ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंवित्तंकामांश्चपुष्कलान् ॥ १२ ॥ सददातिमनुष्येभ्यःसचैवाक्षिपतेपुनः ॥ सेंद्रादिषुचदेवेषुतस्यचैश्वर्यमुच्यते ॥ १३ ॥ सचैवव्यापृतोलोकेमनुष्याणांशुभाशुभे ॥ऐश्वर्याच्चैवकामानामीश्वरश्चसउच्यते ॥ १४॥ महेश्वरश्चमहतांभूतानामीश्वरश्चसः॥ बहुभिर्बहुधारूपैर्विश्वंव्याप्नोतिवैजगत्॥ १५ ॥तस्यदेवस्ययद्वक्त्रंसमुद्रेतदधिष्ठितम्॥ वडवामुखेतिविख्यातंपिवत्तोयमयंहविः॥ १६ ॥ एषचैवश्मशानेषुदेवोवसतिनित्यशः॥ यजंत्येनंजनास्तत्रवीरस्थानइतीश्वरम् ॥ १७ ॥ अस्यदीप्तानिरूपाणिघोराणिचबहूनिच॥ लोकेयान्यस्यपूज्यंतेमनुष्याःप्रवदंतिच ॥ १८ ॥नामधेयानिलोकेषुबहून्यस्ययथार्थवत्॥ निरुच्यंतेमहत्त्वाच्चविभुत्वात्कर्मणस्तथा॥ १९॥वेदेचास्यसमाम्नातंशतरुद्रियमुत्तमम्॥ नाम्नाचानंतरुद्रेतिव्युपस्थानंमहात्मनः ॥ १२० ॥ सकामानांप्रभुर्देवोयेदिव्यायेचमानुषाः॥ सविभुःसप्रभुर्देवोविश्वंव्याप्नोतिवैमहत्॥ २१॥ ज्येष्ठंभूतंवदंत्येनंब्राह्मणामुनयस्तथा॥ प्रथमोह्येषदेवानांमुखादस्यानलोभवत् ॥ २२ ॥

भूमित्वासंभवेनयजंत्येनंजनास्तत्रेतिवाक्यशेषविरोधात् नचवीरस्थानेइत्युक्तेरसुराणांनिंद्यमार्गजुषांतदपियजनस्थानमितिवाच्यं आनुशासनिकेउमामहेश्वरसंवादेश्मशानसदृशंपवित्रंस्थानंत्रैलोक्येनास्तीतिमहेश्वरवचसैवस्थापितत्वात् तस्मान्महाश्मशानमितिलोकप्रसिद्धेः पवित्रंदेवयजनस्थानंश्मशानाख्यंवाराणस्येव अत्रैवसंवर्तादीनामज्ञातवासोजाबालादौश्रूयमाणोदानधर्मेषुमैत्रेयभिक्षायामाश्वमेधीयेसंवर्तमरुत्तीयेचोपबृंहितइतिसर्वमनवद्यं ॥ १७ ॥ अस्येति चादघोराणि ॥१८॥ निरुच्यंतेऐश्वर्याच्चैवकामानामीश्वरश्चसउच्यते महेश्वरश्चमहतांभूतानामीश्वरश्चसइत्येवंजातीयकैःश्लोकैर्व्याख्यायंते ॥ १९ ॥ शतरुद्रियंनमस्तेरुद्रमन्यवइतियाजुषःप्रपाठकः उपस्थानंरुद्रोपस्थानमंत्रभूतं ॥ १२० ॥ कामानांदिव्यानांमानुषाणांचसप्रभुर्दाता विभुर्व्यापकः विश्वंव्याप्नोतिकनककुंडलवत् नत्वाकाशवद्विभुमात्रं नापिप्रधानवत् ॥ २१ ॥ यतःप्रभुरीश्वरश्चेतनइतियावत् ज्येष्ठंप्रशास्ततमंत्रिविधपरिच्छेदशून्यं भूतंनित्यसिद्धं एषएवप्रथमःप्रजापतिः ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पशूनूजीवानूअत्रपातिपालयति पिबतिसादरंपश्यति शोषयतिचेत्यर्थानभिप्रेत्यडत्यंतस्यपातेःपतिशब्दउत्पन्नस्तेनपशुपतिशब्दस्याप्यर्थत्रयमित्यपेविज्ञेयं ॥ २३ ॥ ब्रह्मचर्येणदिव्यत्वात् यथास्थित त्वाच्चलिंगमित्यप्यस्यनाम आलिंगयत्ययंप्रपंचंसत्तास्फूर्तिप्रदानेनालिंगत्येनंप्रपंचःप्रलीयमानइतिहेतोरयंलिंगपदवाच्यःदिव्यत्वादसंगत्वाद्यथास्थितत्वात्कूटस्थत्वाच्चप्रधानादन्यत्वमित्यर्थः महयनूपूज यनूसचासौईश्वरश्चेतिमहेश्वरः ॥ २४ ॥ लिंगयतिसर्वान्कामानूगमयति अतःसर्वोत्कृष्टत्वादूर्ध्वंऊर्ध्वत्वाच्चऋष्यादीनामर्च्यं लिंगतिभक्तसमर्पितंपत्रपुष्पादिगच्छतिप्राप्नोतीत्यनेनहेतुनालिंगमित्युत्तरस्या र्थः ॥ २५॥ २६ ॥ भवंवर्तमानं ॥ २७ ॥ एकमक्ष्यस्यवह्निमयंजाज्वलदत्यंतंदीप्तमास्तेयत्रप्रविष्टंसर्वंतत्तादात्म्यंप्राप्नोतीत्यनेनसरंत्येनंभूतानीतिवासरत्ययंसर्वाणिभूतान्यनंतलोचनत्वादितिवासर्वः

सर्वथायत्पशून्पातितैश्चयद्रमतेपुनः॥ तेषामधिपतिर्यच्चतस्मात्पशुपतिःस्मृतः ॥ २३ ॥ दिव्यंचब्रह्मचर्येणलिंगमस्ययथास्थितम्॥ महयत्येपलोकांश्चमहेश्वर इतिस्मृतः॥ २४॥ ऋषयश्चैवदेवाश्चगंधर्वाप्सरसस्तथा॥ लिंगमस्यार्चयंतिस्मतच्चाप्यूर्ध्वसमास्थितम्॥ २५॥ पूज्यमानेततस्तस्मिन्मोदतेसमहेश्वरः॥ सुखी प्रीतश्चभवतिप्रहृष्टश्चैवशंकरः ॥ २६ ॥ यदस्यबहुधारूपंभूतभव्यभवस्थितम्॥ स्थावरंजंगमंचैवबहुरूपस्ततःस्मृतः ॥ २७॥ एकाक्षोजाज्वलन्नास्तेसर्वतो क्षिमयोपिवा॥ क्रोधाद्यश्चाविशल्लोकांस्तस्मात्सर्वइतिस्मृतः ॥ २८ ॥ धूम्ररूपंचयत्तस्यधूर्जटिस्तेनचोच्यते॥ विश्वेदेवाश्चयत्तस्मिन्विश्वरूपस्ततःस्मृतः॥ २९॥ तिस्रोदेवीर्यदाचैवभजतेभुवनेश्वरः॥ द्यामपःपृथिवींचैवत्र्यंबकश्चततःस्मृतः ॥ ३० ॥ समेधयतियन्नित्यंसर्वार्थान्सर्वकर्मसु॥ शिवमिच्छन्मनुष्याणांतस्मा देषशिवःस्मृतः॥ ३१ ॥ सहस्राक्षोयुताक्षोवासर्वतोक्षिमयोपिवा॥ यच्चविश्वंमहत्पातिमहादेवस्ततःस्मृतः॥ ३२॥ महत्पूर्वंस्थितोयच्चप्राणोत्पत्तिस्थितश्चयत्॥ स्थितलिंगश्चयन्नित्यंतस्मात्स्थाणुरितिस्मृतः॥ ३३ ॥

जाज्वलन्नित्यस्यैवविरणंक्रोधादिति शर्वइतितालव्यादिपाठेपिश्टणोतिहिनस्तीतिशर्वइतिनिर्वचनं ॥ २८ ॥ धूम्राक्रोधवतीजटिःस्वरूपमस्येतिविग्रहेवर्णलोपाद्धूर्जटिरित्याह धूम्रेति रूपशब्दोदेववा चीत्यभिप्रेत्याह विश्वेइति ॥ २९ ॥ त्रैलोक्यंभजतेपालयतीतित्र्यंबकइत्याह तिस्रइति ॥ ३० ॥ समेदयतीति यस्माद्धनादिवर्धनेनलोकानांशिवंकरस्तस्माच्छिवइत्यर्थः ॥ ३१ ॥ महांतिपुरुषभेदेनब हुत्वाद्विभुत्वाद्वाव्यापकाख्यानिदेवशब्दितानींद्रियाण्यस्येतिवामहतोविश्वस्यदेवोराजावामहादेवइत्यभिप्रेत्याह सहस्रेति ॥३२॥ सईक्षांचक्रेसप्राणमसृजत्प्राणाच्छ्रद्धामित्यादिनाश्रुतौईक्षणकर्ताईश्वरो महानुक्तः प्राणोजीवोपाधिस्तेनजीवउक्तः श्रद्धादिकंजीवस्यलिंगशरीरंचरमंकार्यं तत्रमहतईशात्प्रागुपाध्यस्पृष्टेनरूपेणततउपहितेनसाक्षिरूपेणतदुपाध्यभिमानिनाकर्त्रादिरूपेणचास्थितोपिस्थितलिं गःअविक्रियस्वरूपतयातिष्ठतीतियोगात्स्थाणुरित्युच्यतइत्याह महरिति ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सूर्याचंद्रमसोरित्यग्नेरप्युपलक्षणं रुचः दीप्तयः त्र्यक्षे सूर्यचंद्राग्निनेत्रे व्योम्निकेशा रश्मयोयस्येति विग्रहः॥३४॥३५॥३६॥३७॥ ३८ ॥ शरीरेषु विषमैर्दशविधैरूपैस्तिष्ठतीति विषमस्थः प्राणिनां देहाभिमा निनां सर्वेषां समः प्रियत्वात् नह्यात्मनि कदाचिदप्यप्रियत्वं कस्यापि दृष्टं स एष शिव एव वायुरूपी प्राणापानादिभेदेन विषमस्थेषु पुण्यपापिषु शरीरिषु जीवेषु स्थितः सर्वसम इत्यर्थः॥३९॥विग्रहं प्रतिमां ॥४० ॥ऊरुभ्यामित्यादि श्लोकत्रयेण पुनस्तनूद्वयं विभजते ऊरुभ्यामिति तत्राद्यश्लोकेऽग्निरिति भोक्ता सोम इति च भोग्यमुच्यते अत्र मुखबाहूरुपादेभ्यो जाताश्चत्वारो वर्णाः कर्मफलभूतवृष्ट्यादिचारेण समस्तप्राणिकल्याणकरत्वाद्रुद्रस्य शिवा तनूरित्युच्यते तत्र ऊरुशब्देन तदारभ्याधस्तनः प्रदेश उच्यते तत्रार्धमाग्नेयं परिशेषादर्धं सोमः वैश्यो भोक्ता शूद्रो भोज्य इत्यर्थः आत्मनो रुद्रस्य तथा च ऊरुभ्यामुपरि अर्धं शिरोभागो ब्राह्मणोऽग्निर्भोक्ता परिशेषादर्धं वाहुभागः क्षत्रियः सोमो भोज्यं तथा पुनरप्येतदुच्यते अर्धमाग्नेयमर्धं सोम इति तेन ब्रह्मक्षत्रे भोक्तारौ वैश्यशूद्रौ भोज्यौ तथा च भोक्ता भोज्यं रक्ष्यं भोज्येन च भोक्ता वर्धनीय इति

सूर्याचंद्रमसोर्लोकेप्रकाशंतेरुचश्चयाः॥ ताःकेशसंज्ञितास्त्र्यक्षेव्योमकेशस्ततःस्मृतः॥ ३४ ॥ भूतंभव्यंभविष्यंचसर्वंजगदशेषतः॥ भवएवततोयस्माद्भूतभव्यभवोद्भवः॥ ३५ ॥ कपिःश्रेष्ठइतिप्रोक्तोधर्मश्चवृषउच्यते ॥ सदेवदेवोभगवान्कीर्त्यतेतोवृषाकपिः ॥ ३६ ॥ ब्रह्माणमिंद्रंवरुणंयमंधनदमेवच ॥ निगृह्यहरतेयस्मात्तस्माद्धरइतिस्मृतः॥ ३७॥ निमीलिताभ्यांनेत्राभ्यांबलाद्देवोमहेश्वरः॥ ललाटेनेत्रमसृजत्तेनत्र्यक्षःसउच्यते॥ ३८ ॥ विषमस्थःशरीरेषुसमश्चप्राणिनामिह॥ सवायुर्विषमस्थेषुप्राणोपानःशरीरिषु ॥ ३९ ॥ पूजयेद्विग्रहंयस्तुलिंगंचापिमहात्मनः॥ लिंगंपूजयितानित्यंमहतींश्रियमश्नुते॥ ४० ॥ ऊरुभ्यामर्धमाग्नेयंसोमोर्धंचशिवातनुः॥ आत्मनोर्धंतथाचाग्निःसोमोर्धंपुनरुच्यते॥ ४१ ॥तैजसीमहतीदीप्तादेवेभ्योस्यशिवातनुः॥ भास्वतीमानुषेष्वस्यतनुर्घोराग्निरुच्यते ॥ ४२ ॥ ब्रह्मचर्यंचरत्येषशिवायास्यतनुस्तया ॥ यास्यघोरतरामूर्तिःसर्वानत्तितयेश्वरः॥ ४३ ॥ यन्निर्दहतियत्तीक्ष्णोयदुग्रोयत्प्रतापवान्॥ मांसशोणितमज्जादोयत्ततोरुद्रउच्यते॥ ४४॥ एषदेवोमहादेवोयोसौपार्थतवाग्रतः॥ संग्रामेशात्रवान्निघ्नंस्त्वयादृष्टःपिनाकधृत्॥ ४५॥

तथा च चातुर्वर्ण्यं त्रैलोक्यस्थितिहेतुत्वादात्मनो रुद्रस्य शिवा तनूरित्यर्थः ॥४१॥ तैजसीति नह वै देवा अश्नंति न पिबंत्येतदेवामृतं दृष्ट्वा तृप्यंतीति श्रुतेर्देवानां भोग्या सोमरूपास्य शिवा तनुः स्वर्गेऽस्ति तथा भुवि मानुषेषु घोरा भोक्त्री जठराग्निरूपा सर्वानर्थनिदानभूतास्तीति भावः ॥ ४२ ॥ ब्रह्मचर्यमिति एष मानुषः तया तन्वा ब्रह्मचर्यं चरति यास्य शिवा तनूर्दैवी संपत् शमदमादिरूपा सर्वानर्थनिदानं घोरतर कामक्रोधादिरूपा यास्याशिवस्य मूर्तिस्तया स सर्वानत्ति क्रोधाद्याविष्टो हि पित्रादीनपि हिनस्तीति प्रसिद्धं ॥४३॥ एवमस्यैव कारयितृत्वादयमेवाराध्योऽस्माद्भेतव्यमित्याशयेनाह यन्निर्दहतीति निर्दहत्यग्निवत् तीक्ष्णः शस्त्रवत् उग्रो यमवत् प्रतापवान् कालवच्च भूत्वा सर्वान् रोदयति रुणद्धि वा सर्वं व्याप्य सित्वाद्रुद्र इत्युच्यते अयमेव भयकृद्भयनाशनश्चेत्याराधनीयो न तु हेलनीय इति भावः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥४६॥४७॥४८॥४९॥चतुर्विधंशुद्धशबलसूत्रविराड्भेदेनभगवद्रूपस्यचातुर्विध्यात्स्तोत्रमप्यस्यचतुर्विधं ॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥ इतिद्वो०द्यधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२०२॥

सिंधुराजवधार्थायप्रतिज्ञातेत्वयानघं ॥ कृष्णेनदर्शितःस्वप्नेयस्तुशैलेंद्रमूर्धनि ॥ ४६ ॥ एषवैभगवान्देवःसंग्रामेयातितेऽग्रतः॥ येनदत्तानितेस्त्राऽणियैस्त्वया दानवाहताः॥ ४७॥ धन्यंयशस्यमायुष्यंपुण्यंवेदैश्वसंमितम्॥ देवदेवस्यतेपार्थव्याख्यातंशतरुद्रियम्॥ ४८॥ सर्वार्थसाधनंपुण्यंसर्वकिल्बिषनाशनम्॥ सर्व पापप्रशमनंसर्वदुःखभयापहम्॥ ४९ ॥ चतुर्विधमिदंस्तोत्रंयःशृणोतिनरःसदा ॥ विजित्यशत्रून्सर्वान्सरुद्रलोकेमहीयते ॥ ५० ॥ चरितंमहात्मनोनित्यंसां ग्रामिकमिदंस्मृतम्॥ पठन्वैशतरुद्रीयंशृण्वंश्वसततोत्थितः ॥ ५१ ॥ भक्तोविश्वेश्वरंदेवंमानुषेषुचयःसदा ॥ वरान्कामान्सलभतेप्रसन्नेत्र्यंबकेनरः॥ ५२ ॥ गच्छयुध्यस्वकौंतेयनतवास्तिपराजयः॥यस्यमंत्रीचगोप्ताचपार्श्वस्थोहिजनार्दनः॥५३॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एवमुक्त्वार्जुनंसंख्येपराशरसुतस्तदा॥ जगामभरतश्रेष्ठयथागतमरिंदम ॥ ५४ ॥ युद्धंकृत्वामहद्धोरंपंचाहानिमहाबलः॥ ब्राह्मणोनिहतोराजन्ब्रह्मलोकमवाप्तवान्॥ ५५ ॥ स्वधीतेयत्फलंवेदेतद स्मिन्नपिपर्वणि ॥ क्षत्रियाणांमभीरूणांयुक्तमत्रमहद्यशः॥ ५६ ॥ यइदंपठतेपर्वशृणुयाद्वापिनित्यशः॥ समुच्यतेमहापापैःकृतैर्घोरैश्वकर्मभिः ॥ ५७ ॥ य ज्ञावाप्तिर्ब्राह्मणस्येहनित्यंघोरेयुद्धेक्षत्रियाणांयशश्व॥ शेषौवर्णौकाममिष्टंलभेतेपुत्रान्पौत्रान्नित्यमिष्टांस्तथैव॥ १५८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशतसाहस्र्यांसं हितायांवैयासक्यांद्रोणपर्वणिनारायणास्त्रमोक्षपर्वणिद्व्यधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२०२॥ ॥७॥ समाप्तंनारायणास्त्रमोक्षपर्व॥ द्रोणपर्वसमाप्तम्॥ अस्यानं तरंकर्णपर्वभविष्यति तस्यायमाद्यःश्लोकः॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततोद्रोणेहतेराजन्दुर्योधनमुखान्नृपाः॥ भृशमुद्विग्नमनसोद्रोणपुत्रमुपाद्रवन्॥ १ ॥

॥अत्रारंभप्रभृतिद्वितीयाध्यायपर्यंतमध्येषोडशराजकीयेजयद्रथवधसमाप्त्यनंतरमापर्वसमाप्तिचचतुर्धरव्याख्यान्यत्रसर्वत्रमिश्रव्याख्याज्ञेया॥

अत्रपर्वणिव्यासोक्तावांतरपर्वाध्यायश्लोकसंख्यातोन्यूनाधिक्यंपूर्वलेखकादिप्रमादादेवेत्यूह्यं॥

इदंद्रोणपर्व मुंबय्याख्यराजधान्यां गणपतकृष्णाजीत्यभिधानां मुद्रायंत्रालये मुद्रितं शकाब्दाः ॥ १८०९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ इति श्रीमहाभारते द्रोणपर्व समाप्तम् ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ अथ श्रीमहाभारते कर्णपर्व प्रारभ्यते ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कर्णपर्व. ८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीगणेशायनमः॥ ॥नरनारायणौनत्वाप्राचीनाचार्यवर्त्मना कर्णपर्वार्थविद्योतीभावदीपोवितन्यते ॥ १ ॥ ननुविराटादिपर्वचतुष्टयतात्पर्यंक्रमेणार्थलुब्धानामर्थःसेवयानीत्याकपटपूर्वकेणकुलवृद्धवधे
ननृशंसानृतपूर्वकेणमहागुरुवधेनचसिध्यतीत्युक्तं तावतैवार्थनिरूपणंसमाप्तं अतःपरंकाममोक्षावेवनिरूपणीयाविति कर्णपर्वादित्रयंनारंभणीयमितिचेत् सत्यं यथाधर्मार्थौनिरूपितौएवंधर्माभासोर्थाभा
सश्चनिरूपणीयःपरिहाराय एवमधर्मानर्थौअधर्माभासानर्थाभासौचनिरूपणीयौहानायोपादानायच तदर्थमुत्तरग्रंथःकाममोक्षयोःप्रागावश्यकः तत्रचोरेभ्यःकार्पटिकमार्गमुपदिशतःसत्यवादिनःसत्य
वदनंधर्माभासएवमविचार्यप्राणचक्षुषंराक्षसंघ्नतोव्याधस्यहिंस्रत्वंमधर्माभासःतथाशोकहेतुनाकुलक्षयेणप्राप्तोऽर्थोर्थाभासः सुप्तानांहननमधर्मः तत्कृतोश्वत्थाम्नोऽभिभवोनर्थः शरणागतस्यसैनिक

॥श्रीकृष्णायनमः॥ ॥नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम्॥देवींसरस्वतींचैवततोजयमुदीरयेत्॥ १॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततोद्रोणेहतेराजन्दुर्योध
नमुखान्नृपाः॥ भृशमुद्विग्नमनसोद्रोणपुत्रमुपागमन्॥ १॥ तेद्रोणमनुशोचंतःकश्मलाभिहतौजसः॥ पर्युपासंतशोकार्तास्ततःशारद्वतीसुतम्॥ २॥ तेमुहूर्तंस
माश्वस्यहेतुभिःशास्त्रसंमितैः॥ रात्र्यागमेमहीपालाःस्वानिवेश्मानिभेजिरे॥३॥ तेवेश्मस्वपिकौरव्यपृथ्वीशानाप्नुवन्सुखम्॥ चिंतयंतःक्षयंतीव्रंदुःखशोकसम
न्विताः॥ ४॥ विशेषतःसूतपुत्रोराजाचैवसुयोधनः॥दुःशासनश्चशकुनिःसौबलश्चमहाबलः॥ ५॥ उषितास्तेनिशांतांतुदुर्योधननिवेशने॥ चिंतयंतःपरिक्ले
शान्पांडवानांमहात्मनाम्॥ ६॥ यत्तद्यूतेपरिक्लिष्टाकृष्णाचानायितासभाम्॥ तत्स्मरंतोनुशोचंतोभृशमुद्विग्नचेतसः॥ ७॥ तथातुसंचिंतयतांतान्क्लेशान्द्यूत
कारितान्॥दुःखेनक्षणदाराजन्जगामाब्दशतोपमा॥ ८॥ ततःप्रभातेविमलेस्थितादिष्टस्यशासने॥ चक्रुरावश्यकंसर्वेविधिदृष्टेनकर्मणा॥ ९॥ तेकृत्वाव
श्यकार्याणिसमाश्वस्यचभारत॥ योगमाज्ञापयामासुर्युद्धायचविनिर्ययुः॥ १०॥ कर्णंसेनापतिंकृत्वाकृतकौतुकमंगलाः॥ पूजयित्वाद्विजश्रेष्ठान्दधिपा
त्रघृताक्षतैः॥ ११॥ गोभिरश्वैश्चनिष्कैश्चवासोभिश्चमहाधनैः॥ वंद्यमानाजयाशीर्भिःसूतमागधबंदिभिः॥ १२॥ तथैवपांडवाराजन्कृतपूर्वाह्निकक्रियाः॥
शिबिरान्निर्ययुस्तूर्णंयुद्धायकृतनिश्चयाः॥ १३॥

त्राणार्थमन्यायेनापिकृतोब्रह्मवधोनइतरब्रह्मवधवदनर्थोपित्वनर्थाभासएव नचतेनब्रह्महाभवेदित्याततायिवधेदोषाभावस्मरणात् इत्येषामर्थानांनिरूपणार्थउत्तरःसंदर्भः आख्यायिकातुसुखप्रतिप
त्त्यर्था तस्मादिदमपिपर्वत्रयमावश्यकमेव ततोद्रोणेहतेराजन्निति॥ १॥ कश्मलाभिहतौजसःतीव्रशोकाभिघातजन्यामोहेननिरस्तसामर्थ्याः शारद्वतीसुतंद्रौणिं॥ २॥ समाश्वस्यसावधानाभूत्वा रा
त्र्यागमेप्रदोषकाले॥ ३॥ पृथ्वीशाराजानः क्षयंभूतंभाविनंचचिंतयंतःपरामृशंतः॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ क्लेशान्कचग्रहणादीन् क्षणदारात्रिः॥ ८॥ आवश्यकंनित्यकृत्यं॥ ९॥ योगंसंनहनं॥ १०॥
॥ ११॥ निष्कैःसुवर्णहारैःमहाधनैर्बहुमूल्यैः वंद्यमानाःस्तूयमानाः सूतावंशानुक्रमविदः मागधाःपाणिस्वनिकाः बंदिनःस्तुतिपाठकाः॥ १२॥ १३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततःप्रववृतेयुद्धंतुमुलंलोमहर्षणम्॥ कुरूणांपांडवानांचपरस्परजयैषिणाम्॥ १४॥ तयोर्द्वौदिवसौयुद्धंकुरुपांडवसेनयोः॥ कर्णेसेनापतौराजन्बभूवाद्भुतदर्श ८
॥१॥ नम्॥१५॥ ततःशत्रुक्षयंकृत्वासुमहांतंरणेवृषः॥ पश्यतांधार्तराष्ट्राणांफाल्गुनेननिपातितः॥ १६॥ ततस्तुसंजयःसर्वंगत्वानागपुरंद्रुतम्॥ आचष्टधृतराष्ट्रायय‌द्द
त्तंकुरुजांगले॥ १७॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥आपगेयंहतंश्रुत्वाद्रोणंचापिमहारथम्॥ आजगामपरामार्तिंवृद्धोराजांबिकासुतः॥ १८॥ सश्रुत्वानिहतं
कर्णंदुर्योधनहितैषिणम्॥ कथंद्विजवरप्राणानधारयतदुःखितः॥ १९॥ यस्मिन्जयाशांपुत्राणांसममन्यतपार्थिवः॥ तस्मिन्हतेसकौरव्यःकथंप्राणानधारय
त्॥ २०॥ दुर्मरंतदहंमन्येनृणांकृच्छ्रेपिवर्तताम्॥ यत्रकर्णंहतंश्रुत्वानात्यजज्जीवितंनृपः॥ २१॥ तथाशांतनवंवृद्धंब्रह्मन्बाह्लीकमेवच॥ द्रोणंचसोमदत्तंचभू
रिश्रवसमेवच॥ २२॥ तथैवचान्यान्सुहृदःपुत्रान्पौत्रांश्चपातितान्॥ श्रुत्वायन्नाजहात्प्राणांस्तन्मन्येदुष्करंद्विज॥ २३॥ एतन्मेसर्वमाचक्ष्वविस्तरेणमहामुने
नहितृप्यामिपूर्वेषांशृण्वानश्चरितंमहत्॥ २४॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिजनमेजयवाक्यंनामप्रथमोऽध्यायः॥ १॥ ॥७॥ ॥७॥
॥वैशंपायनउवाच॥ ॥हतेकर्णेमहाराजनिशिगावल्गणिस्तदा॥ दीनोययौनागपुरमश्वैर्वातसमैर्जवे॥ १॥ सहास्तिनपुरंगत्वाभृशमुद्विग्नचेतनः॥ जगामधृत
राष्ट्रस्यक्षयंप्रक्षीणबांधवम्॥ २॥ सतमुद्वीक्ष्यराजानंकश्मलाभिहतौजसम्॥ ववंदेप्रांजलिर्भूत्वामूर्ध्नापादौनृपस्यह॥ ३॥ संपूज्यचयथान्यायंधृतराष्ट्रंमही
पतिम्॥ हाकष्टमितिचोक्त्वासततोवचनमाददे॥ ४॥ संजयोहंक्षितिपतेकच्चिदास्तेसुखंभवान्॥ स्वदोषैरापदंप्राप्यकच्चिन्नाद्यविमुह्यति॥ ५॥ हितान्युक्तानि
विदुरद्रोणगांगेयकेशवैः॥ अगृहीतान्यनुस्मृत्यकच्चिन्नकुरुषेव्यथाम्॥६॥ रामनारदकण्वाद्यैर्हितमुक्तंसभातले॥ नगृहीतमनुस्मृत्यकच्चिन्नकुरुषेव्यथाम्॥७॥
सुहृदस्त्वद्धितेयुक्तान्भीष्मद्रोणमुखान्परैः॥ निहतान्युधिसंस्मृत्यकच्चिन्नकुरुषेव्यथाम्॥८॥ तमेवंवादिनंराजासूतपुत्रंकृतांजलिम्॥ सुदीर्घमथनिःश्वस्यदुः
खार्तइदमब्रवीत्॥ ९॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥आपगेयेहतेशूरेदिव्यास्त्रवतिसंजय॥ द्रोणेचपरमेष्वासेभृशंमेव्यथितंमनः॥ १०॥
॥इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेप्रथमोऽध्यायः॥ १॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ हतेइति॥ १॥ क्षयंगृहं॥ २॥ ३॥ हाकष्टमितिखेदातिशयसूचकंवाक्यमुक्त्वापश्चाद्वचनंवक्तव्यमा ॥१॥
ददे॥ ४॥ आस्तेतिष्ठति॥ ५॥ ६॥ ७॥८॥ ९॥ १०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दंशितानांसंनद्धानां वसुसंभवोवसूनामंशेभ्यःसंभूतः ॥ ११ ॥ १२ ॥ भार्गवोरामःयस्मैभीष्मायधनुर्वेदेउपाकृतःस्वीकृतःशिष्यत्वेन ॥ १३ ॥ यस्यद्रोणस्य ॥ १४ ॥ सत्यसंधमवितथप्रतिज्ञं ॥ १५ ॥
चतुर्विधे मुक्तंबाणादि अमुक्तंखड्गादि यंत्रमुक्तंगोलादि मुक्तामुक्तंसोपसंहारमस्त्रं ॥ १६ ॥ १७ ॥ गमितेसतिकिमकुर्वतेत्युत्तरेणसंबंधः ॥ १८ ॥ निमग्नानपिप्लवमानानूजीवितेप्सयाचेष्टांकुर्वाणानित्यु

योरथानांसहस्राणिदंशितानांदशैवतु ॥ अहन्यहनितेजस्वीनिजघ्नेवसुसंभवः ॥ ११ ॥ तंहतंयज्ञसेनस्यपुत्रेणेहशिखंडिना ॥ पांडवेयाभिगुप्तेनश्रुत्वामेव्यथितंमनः ॥ १२ ॥ भार्गवःप्रददौयस्मैपरमास्त्रंमहाहवे ॥ साक्षाद्रामेणयोबाल्येधनुर्वेदउपाकृतः ॥ १३ ॥ यस्यप्रसादात्कौंतेयाराजपुत्रामहारथाः ॥ महारथत्वंसंप्राप्तास्तथान्येवसुधाधिपाः ॥ १४ ॥ तंद्रोणंनिहतंश्रुत्वाधृष्टद्युम्नेनसंयुगे ॥ सत्यसंधंमहेष्वासंभृशंमेव्यथितंमनः ॥ १५ ॥ ययोर्लोकेपुमानस्त्रेनसमोऽस्तिचतुर्विधे ॥ तौद्रोणभीष्मौश्रुत्वातुहतौमेव्यथितंमनः ॥ १६ ॥ त्रैलोक्येयस्यचास्त्रेषुनपुमान्विद्यतेसमः ॥ तंद्रोणंनिहतंश्रुत्वाकिमकुर्वतमामकाः ॥ १७ ॥ संशप्तकानांचबलेपांडवेनमहात्मना ॥ धनंजयेनविक्रम्यगमितेयमसादनम् ॥ नारायणास्त्रेचहतेद्रोणपुत्रस्यधीमतः ॥ १८ ॥ विप्रद्रुतेष्वनीकेषुकिमकुर्वतमामकाः ॥ विप्रद्रुतानहंमन्येनिमग्नान्शोकसागरे ॥ १९ ॥ प्लवमानान्हतेद्रोणेसन्ननौकानिवार्णवे ॥ दुर्योधनस्यकर्णस्यभोजस्यकृतवर्मणः ॥ २० ॥ मद्रराजस्यशल्यस्यद्रौणेश्चैवकृपस्यच ॥ मत्पुत्रस्यचशेषस्यतथान्येषांचसंजय ॥ २१ ॥ विप्रद्रुतेष्वनीकेषुमुखवर्णोभवत्कथम् ॥ एतत्सर्वंयथावृत्तंतथागावल्गणेमम ॥ २२ ॥ आचक्ष्वपांडवेयानांमामकानांचविक्रमम् ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तवापराधाद्यद्वृत्तंकौरवेयेषुमारिष ॥ २३ ॥ तच्छ्रुत्वामाव्यथांकार्षीर्दिष्टेनव्यथतेबुधः ॥ यस्मादभावीभावीवाभवेद्यौनरंप्रति ॥ अप्राप्तौतस्यवाप्राप्तौनकश्चिद्व्यथतेबुधः ॥ २४ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ नव्यथाभ्यधिकाकाचिद्विद्यतेममसंजय ॥ दिष्टमेतत्पुरामन्येकथयस्वयथेच्छकम् ॥ २५ ॥ ॥ इतिश्रीम० कर्णपर्वणिधृतराष्ट्रसंजयसंवादेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हतेद्रोणेमहेष्वासेतवपुत्रामहारथाः ॥ बभूवुरस्वस्थमुखाविषण्णागतचेतसः ॥ १ ॥ अवाङ्मुखाःशस्त्रभृतःसर्वएवविशांपते ॥ अवेक्षमाणाःशोकार्तानाभ्यभाषन्परस्परम् ॥ २ ॥ तान्दृष्ट्वाव्यथिताकारान्सैन्यानितवभारत ॥ ऊर्ध्वमेवनिरैक्षंतदुःखत्रस्तान्यनेकशः ॥ ३ ॥

त्तरत्रसंबंधः ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ दिष्टेदैवोपात्तते अभाविनःसुखस्याप्राप्तौभाविनोदुःखस्यप्राप्तौवाबुधोनव्यथते तद्विपर्ययेवानहृष्यतीत्यर्थः ॥ २४ ॥ दिष्टमवश्यंभावि ॥ २५ ॥
इतिकर्णप० नै० भारतभावदीपेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ हतेइति अस्वस्थमुखाःदीनवदनाः ॥ १ ॥ २ ॥ ऊर्ध्वमूर्ध्वगमनमेवनत्वधोवस्थानं ॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥४॥ हस्तस्थानांभ्रंशोऽरिष्टसूचकउक्तएवंबद्धानांबंधशैथिल्यमपीत्याह तानीति दिविस्थितानिपतमानानिनक्षत्राणीवाधोमुखान्यदृश्यंतेत्यर्थः॥ ५॥ स्तिमितंस्तब्धं यनोगतसत्त्वमुद्विग्नचित्तं ॥६ ॥७ ॥
वध्यंतिवध्यंतेपरैरितिशेषः ॥ ८ ॥ किमत्रचित्रं क्षणंपांडवैर्जितंचेन्नैतदाश्चर्यं ॥ ९ ॥ अस्माकमसकृज्जयोजातइत्याह पश्यध्वमित्यादिना ॥१०॥११॥ तांद्रोणपर्वप्रसिद्धां ॥१२॥ १३॥द्रविणंबलं ॥१४॥

॥ २ ॥ शस्त्राण्येषांतुराजेंद्रशोणिताक्तानिसर्वशः॥प्राभ्रश्यंतकराग्रेभ्योदृष्ट्वाद्रोणंहतंयुधि॥ ४ ॥ तानिबद्धान्यरिष्टानिलंबमानानिभारत ॥ अदृश्यंतमहाराजनक्षत्रा ८
णियथादिवि॥ ५॥तथातुस्तिमितंदृष्ट्वागतसत्त्वमवस्थितम्॥ बलंतवमहाराजराजादुर्योधनोब्रवीत्॥६॥ भवतांबाहुवीर्यंहिसमाश्रित्यमयायुधि॥पांडवेयाः
समाहूतायुद्धंचेदंप्रवर्तितम्॥ ७॥ तदिदंनिहतेद्रोणेविषण्णमिवलक्ष्यते॥युध्यमानाश्चसमरेयोधावध्यंतिसर्वशः ॥ ८ ॥ जयोवापिवधोवापियुध्यमानस्यसं
युगे॥भवेत्किमत्रचित्रंवैयुध्यध्वंसर्वतोमुखाः॥ ९ ॥ पश्यध्वंचमहात्मानंकर्णंवैकर्तनंयुधि॥प्रचरंतंमहेष्वासंदिव्यैरस्त्रैर्महाबलम्॥ १० ॥ यस्यवैयुधिसंत्रासा
त्कुंतीपुत्रोधनंजयः॥ निवर्ततेसदामंदःसिंहात्क्षुद्रमृगोयथा॥ ११ ॥ येननागायुतप्राणोभीमसेनोमहाबलः॥मानुषेणैवयुद्धेनतामवस्थांप्रवेशितः ॥ १२ ॥
येनदिव्यास्त्रविच्छूरोमायावीसघटोत्कचः॥ अमोघयारणेशक्त्यानिहतोभैरवंनदन्॥ १३ ॥ तस्यदुर्वारवीर्यस्यसत्यसंधस्यधीमतः ॥ बाह्वोर्द्रविणमक्षय्यमद्य
द्रक्ष्यथसंयुगे॥ १४॥ द्रोणपुत्रस्यविक्रांतंराधेयस्यैवचोभयोः॥पश्यंतुपांडुपुत्रास्तेविष्णुवासवयोरिव॥१५॥ सर्वएवभवंतश्चशक्ताःप्रत्येकशोपिवा ॥ पांडुपु
त्रान्रणेहंतुंससैन्यान्किमुसंहताः॥ वीर्यवंतःकृतास्त्राश्चद्रक्ष्यथाद्यपरस्परम्॥ १६॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एवमुक्त्वाततःकर्णंचक्रेसेनापतिंतदा॥ तवपुत्रोम
हावीर्योभ्रातृभिःसहितोनघ॥ १७॥ सैनापत्यमथावाप्यकर्णोराजन्महारथः॥ सिंहनादंविनद्योच्चैःप्रायुध्यतरणोत्कटः॥ १८॥ ससृंजयानांसर्वेषांपंचालानां
चमारिष॥केकयानांविदेहानांचकारकदनंमहत्॥ १९॥ तस्येषुधाराःशतशःप्रादुरासञ्छरासनात्॥अग्रेपुंखेषुसंसक्तायथाभ्रमरपंक्तयः ॥ २० ॥ सपीडयि
त्वापंचालान्पांडवांश्चतरस्विनः॥हत्वासहस्रशोयोधानर्जुनेननिपातितः॥२१॥ ॥इतिश्रीमहाभा०कर्णप०संजयवाक्यंनामतृतीयोऽध्यायः॥३॥ ॥७॥
वैशंपायनउवाच॥ ॥एतच्छ्रुत्वामहाराजधृतराष्ट्रोंबिकासुतः॥शोकस्यांतमपश्यन्वैहतंमेनेसुयोधनम्॥ १ ॥ ॥ २ ॥

॥१५॥ द्रक्ष्यथदर्शयिष्यथ॥१६॥१७॥१८॥१९॥अग्रेपुंखेषुसंसक्ताःप्रेर्यमाणस्यशरस्याग्रेणपुंखेषुप्रेरितेषुपुंखेनसंसक्ताइषुधाराःपूर्वोत्तरेषुसंधानादविच्छिन्नप्रवाहाइत्यर्थः॥२०॥ पीडयित्वाहत्वेत्यनेकक
र्तृकेपिक्त्वाप्रत्ययश्छांदसः अन्येभ्योपिदृश्यंतेइतिवनिवंतंवाशब्दद्वयं दृशिग्रहणादाद्येतुगपि पीडयन्निघ्नन्नितिवार्थः ॥२१॥ ॥इतिकर्णपर्वणिनैल०भारतभा०तृतीयोऽध्यायः॥३॥ ॥७॥ ॥एतदिति॥१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विह्वलःचलनासमर्थःकाष्ठवत्पतितः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ अंतःपुरागिस्त्रियः ॥ ५ ॥ ६ ॥ कदल्यइववेपमानाआसन्निति शेषः ॥ ७ ॥ ८ ॥ दृष्ट्वामनसैवात्मप्रत्ययेनदुःखवतीर्ज्ञात्वा ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥
॥१२॥ जीवन्नरोभद्रशतानिपश्येदितिमनसिनिधायाह यत्त्वयेति ॥१३॥ जयेइति इष्टवियोगमात्रेणदशरथादिर्मृतः अस्यतुजयेनैराश्यमधिकंमरणकारणमस्तीतिभावःउक्तांसंक्षेपेण पुनर्ब्रूहिविस्तरेण

विह्वलःपतितोभूमौनष्टचेताइवद्विपः ॥ तस्मिन्निपतितेभूमौविह्वलेराजसत्तमे ॥ २ ॥ आर्त्तनादोमहानासीत्स्त्रीणांभरतसत्तम ॥ सशब्दःपृथिवींकृत्स्नांपूरया
मासस्सर्वशः ॥ ३ ॥ शोकार्णवेमहाघोरेनिमग्नाभरतस्त्रियः ॥ रुरुदुर्दुःखशोकार्त्ताभृशमुद्विग्नचेतसः ॥ ४ ॥ राजानंचसमासाद्यगांधारीभरतर्षभ ॥ निःसंज्ञापति
ताभूमौसर्वाण्यंतःपुराणिच ॥ ५ ॥ ततस्ताःसंजयोराजन्समाश्वासयदातुराः ॥ मुह्यमानाःसुबहुशोमुंचंत्योवारिनेत्रजम् ॥ ६ ॥ समाश्वस्तास्त्रियस्तास्तुवेपमा
नामुहुर्मुहुः ॥ कदल्यइववातेनधूयमानाःसमंततः ॥ ७ ॥ राजानंविदुरश्चापिप्रज्ञाचक्षुषमीश्वरम् ॥ आश्वासयामासतदासिंचंस्तोयेनकौरवम् ॥ ८ ॥ सलब्ध्वाश
नकैःसंज्ञांताश्चदृष्ट्वास्त्रियोनृपः ॥ उन्मत्तइवराजेंद्रस्थितस्तूष्णींविशांपते ॥ ९ ॥ ततोध्यात्वाचिरंकालंनिःश्वस्यचपुनःपुनः ॥ स्वान्पुत्रान्गर्हयामासबहुमेनेच
पांडवान् ॥ १० ॥ गर्हयंश्चात्मनोबुद्धिंशकुनेःसौबलस्यच ॥ ध्यात्वातुसुचिरंकालंवेपमानोमुहुर्मुहुः ॥ ११ ॥ संस्तभ्यचमनोभूयोराजाधैर्यसमन्वितः ॥ पुनर्गा
वल्गणिंसूतंपर्यपृच्छतसंजयम् ॥ १२ ॥ यत्त्वयाकथितंवाक्यंश्रुतंसंजयतन्मया ॥ कच्चिद्दुर्योधनःसूतनगतोवैयमक्षयम् ॥ १३ ॥ जयेनिराशःपुत्रोमेसततंजय
कामुकः ॥ ब्रूहिसंजयतत्त्वेनपुनरुक्तांकथामिमाम् ॥ १४ ॥ एवमुक्तोब्रवीत्सूतोराजानंजनमेजय ॥ हतोवैकर्त्तनोराजन्सहपुत्रैर्महारथः ॥ १५ ॥ भ्रातृभिश्चमहेष्वा
सैःसूतपुत्रैस्तनुत्यजैः ॥ दुःशासनश्चनिहतःपांडवेनयशस्विना ॥ पीतंचरुधिरंकोपाद्भीमसेनेनसंयुगे ॥ १६ ॥ ॥ इतिश्रीम०क०प०धृतराष्ट्रशोकोनामचतु
र्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वामहाराजधृतराष्ट्रोंबिकासुतः ॥ अब्रवीत्संजयंसूतंशोकसंविग्नमानसः ॥ १ ॥ दुष्प्रणीतेनमे
तातपुत्रस्यादीर्घजीविनः ॥ हतंवैकर्त्तनंश्रुत्वाशोकोमर्माणिकृंतति ॥ २ ॥ तस्यमेसंशयंछिंधिदुःखपारंतितीर्षतः ॥ कुरूणांसृंजयानांचकेचजीवंतिकेमृताः ॥ ३ ॥
संजयउवाच ॥ ॥ हतःशांतनवोराजन्दुराधर्षःप्रतापवान् ॥ हत्वापांडवयोधानामर्बुदंदशभिर्दिनैः ॥ ४ ॥ तथाद्रोणोमहेष्वासःपंचालानांरथव्रजान् ॥ निह
त्ययुधिदुर्धर्षःपश्चाद्रुक्मरथोहतः ॥ ५ ॥

॥१४॥१५॥१६ ॥ ॥इतिक०नै०भा०चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ ॥५॥ ॥ इतीति ॥१॥ दुष्प्रणीतेनदुर्नयेन अदीर्घजीविनोः
त्यायुषः मयैवदुर्नीत्यापुत्रोमरणोन्मुखःकृतइतिभावः ॥ २ ॥ ३ ॥ हत्वानिघ्नन् ॥ ४ ॥ निहत्यैवदुर्द्धर्षइत्यन्वयः जातइतिशेषः ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हतोगतःपरलोकमितिशेषः एवमग्रेपियोज्यं॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥

हतशेषस्यभीष्मेणद्रोणेनचमहात्मना॥ अर्धंनिहत्यसैन्यस्यकर्णोवैकर्त्तनोहतः॥ ६ ॥ विविंशतिर्महाराजराजपुत्रोमहावलः॥आनर्त्तयोधान्शतशोनिहत्यनिह

॥ ३ ॥ तोरणे॥ ७॥ तथापुत्रोविकर्णस्तेक्षत्रव्रतमनुस्मरन्॥क्षीणवाहायुधःशूरःस्थितोभिमुखतःपरान्॥ ८ ॥ घोररूपान्परिक्लेशान्दुर्योधनकृतान्बहून्॥ प्रतिज्ञांस्म

रताचैवभीमसेनेनपातितः॥ ९ ॥ विंदानुविंदावावंत्यौराजपुत्रौमहारथौ॥ कृत्वात्वसुकरंकर्मगतौवैवस्वतक्षयम्॥ १० ॥सिंधुराष्ट्रमुखानीहदशराष्ट्राणियानि

ह॥ वशेतिष्ठंतिवीरस्ययःस्थितस्तववशासने॥ ११ ॥ अक्षौहिणीर्दशैकांचविनिर्जित्यशितैःशरैः॥ अर्जुनेनहतोराजन्महावीर्योजयद्रथः॥ १२ ॥तथादुर्योधन

सुतस्तरस्वीयुद्धदुर्मदः॥ वर्त्तमानःपितुःशास्त्रेसौभद्रेणनिपातितः॥१३॥तथादौःशासनिःशूरोबाहुशालीरणोत्कटः॥द्रौपदेयेनसंगम्यगमितोयमसादनम्॥१४॥

किरातानामधिपतिःसागरानूपवासिनाम्॥देवराजस्यधर्मात्माप्रियोबहुमतःसखा ॥ १५ ॥ भगदत्तोमहीपालःक्षत्रधर्मरतःसदा॥ धनंजयेनविक्रम्यगमितो

यमसादनम्॥ १६॥तथाकौरवदायादोन्यस्तशस्त्रोमहायशाः॥ हतोभूरिश्रवाराजन्शूरःसात्यकिनायुधि॥ १७॥श्रुतायुरपिचांबष्ठःक्षत्रियाणांधुरंधरः॥ चर

न्नभीतवत्संख्येनिहतःसव्यसाचिना॥ १८॥ तवपुत्रःसदामर्षीकृतास्त्रोयुद्धदुर्मदः॥ दुःशासनोमहाराजभीमसेनेनपातितः॥ १९ ॥ यस्यराजन्गजानीकंबहु

साहस्रमद्भुतम्॥सुदक्षिणःससंग्रामेनिहतःसव्यसाचिना॥ २० ॥ कोसलानामधिपतिर्हत्वाबहुमतान्परान्॥सौभद्रेणेहविक्रम्यगमितोयमसादनम्॥२१॥बहु

शोयोधयित्वातुभीमसेनंमहारथम्॥ चित्रसेनस्तवसुतोभीमसेनेनपातितः॥ २२॥ मद्रराजात्मजःशूरःपरेषांभयवर्द्धनः॥ असिचर्मधरःश्रीमान्सौभद्रेणनि

पातितः॥ २३॥ समःकर्णस्यसमरेयःसकर्णस्यपश्यतः॥ वृषसेनोमहातेजाःशीघ्रास्त्रोदृढविक्रमः॥ २४ ॥ अभिमन्योर्वधंश्रुत्वाप्रतिज्ञामपिचात्मनः॥ धनंज

येनविक्रम्यगमितोयमसादनम्॥ २५॥ नित्यंप्रसक्तवैरोयःपांडवैःपृथिवीपतिः॥ विश्राव्यवैरंपार्थेनश्रुतायुःसनिपातितः॥२६॥शल्यपुत्रस्तुविक्रांतःसहदेवेन

मारिष॥हतोरुक्मरथोराजन्भ्रातामातुलजोयुधि ॥ २७ ॥ राजाभगीरथोवृद्धोबृहत्क्षत्रश्चकेकयः ॥ पराक्रमंतौविक्रांतौनिहतौवीर्यवत्तरौ ॥ २८ ॥ भगद

त्तसुतोराजन्कृतप्रज्ञोमहाबलः॥ श्येनवच्चरतासंख्येनकुलेननिपातितः ॥ २९॥ पितामहस्तवतथाबाह्लीकःसहबाह्लिकैः॥ निहतोभीमसेनेनमहाबलपराक्रमः ॥ ३ ॥

॥ ३० ॥ जयत्सेनस्तथाराजन्जारासंधिर्महाबलः॥ मागधोनिहतःसंख्येसौभद्रेणमहात्मना॥ ३१॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५॥३६॥३७॥३८॥ अपावृत्तकवीराःअपगतमावृत्तकंकुत्सितंसंग्रामात्परावर्त्तनंयेषांतेसंशप्तकसहचरागोपालकाः ॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥ खरबंधुरयानवान्

पुत्रस्तेदुर्मुखोराजन्दुःसहश्चमहारथः ॥ गदयाभीमसेनेननिहतौशूरमानिनौ ॥ ३२ ॥ दुर्मर्षणोदुर्विषहोदुर्जयश्चमहारथः ॥ कृत्वात्वसुकरंकर्मगतावैवस्व
तक्षयम्॥ ३३ ॥ उभौकलिंगवृषकौभ्रातरौयुद्धदुर्मदौ ॥ कृत्वाचासुकरंकर्मगतौवैवस्वतक्षयम्॥३४॥ सचिवोवृषवर्मातिशूरःपरमवीर्यवान्॥ भीमसेनेनविक्र
म्यगमितोयमसादनम्॥३५॥ तथैवपौरवोराजानागायुतबलोमहान्॥ समरेपांडुपुत्रेणनिहतःसव्यसाचिना॥३६॥ वसातयोमहाराजद्विसाहस्राःप्रहारिणः॥
शूरसेनाश्चविक्रांताःसर्वेयुधिनिपातिताः ॥ ३७ ॥ अभीषाहाःकवचिनःप्रहरंतोरणोत्कटाः॥ शिबयश्चरथोदाराःकालिंगसहिताहताः ॥ ३८ ॥ गोकुलेनित्य
संवृद्धायुद्धेपरमकोपनाः॥ तेऽपावृत्तकवीराश्चनिहताःसव्यसाचिना ॥ ३९ ॥ श्रेणयोबहुसाहस्राःसंशप्तकगणाश्चये ॥ तेसर्वेपार्थमासाद्यगतावैवस्वतक्षयम्
॥ ४०॥ स्यालौतवमहाराजराजानौवृषकाचलौ॥ त्वदर्थमतिविक्रांतौनिहतौसव्यसाचिना॥ ४१ ॥ उग्रकर्मामहेष्वासोनामतःकर्मतस्तथा॥ शाल्वराजोमहा
बाहुर्भीमसेनेनपातितः॥ ४२ ॥ ओघवांश्चमहाराजबृहंतःसहितौरणे॥ पराक्रमंतौमित्रार्थेगतौवैवस्वतक्षयम्॥ ४३ ॥ तथैवरथिनांश्रेष्ठःक्षेमधूर्त्तिर्विशांपते ॥
निहतोगदयाराजन्भीमसेनेनसंयुगे॥ ४४ ॥ तथाराजन्महेष्वासोजलसंधोमहाबलः॥ सुमहत्कदनंकृत्वाहतःसात्यकिनारणे ॥ ४५ ॥ अलंबुषोराक्षसेंद्रःखर
बंधुरयानवान्॥ घटोत्कचेनविक्रम्यगमितोयमसादनम्॥४६॥ राधेयःसूतपुत्रश्चभ्रातरश्चमहारथाः॥ केकयाःसर्वशश्चापिनिहताःसव्यसाचिना॥४७॥ माल
वामद्रकाश्चैवद्राविडाश्चोग्रकर्मिणः॥ यौधेयाश्चललित्थाश्चक्षुद्रकाश्चाप्युशीनराः ॥ ४८ ॥ मावेल्लकास्तुंडिकेराःसावित्रीपुत्रकाश्चये ॥ प्राच्योदीच्याःप्रतीच्या
श्चदाक्षिणात्याश्चमारिष॥४९॥ पत्तीनांनिहताःसंघाहयानांप्रयुतानिच॥रथव्रजाश्चनिहताहताश्चवरवारणाः॥५०॥सध्वजाःसायुधाःशूराःसवर्मांबरभूषणाः॥
कालेनमहतायत्ताःकुशलैर्येचवर्धिताः॥ ५१ ॥ तेहताःसमरेराजन्पार्थेनाक्लिष्टकर्मणा॥ अन्येतथामितबलाःपरस्परवधैषिणः ॥ ५२ ॥ एतेचान्येचबहवोराजा
नःसगणारणे॥हताःसहस्रशोराजन्यन्मांत्वंपरिपृच्छसि॥ ५३ ॥ एवमेषक्षयोवृत्तःकर्णार्जुनसमागमे॥ महेंद्रेणयथावृत्रोयथारामेणरावणः॥५४॥ यथाकृष्णे
ननरकोमुरुश्चनरकारिणा॥ कार्तवीर्यश्चरामेणभार्गवेणयथाहतः॥५५॥ सज्ञातिबांधवःशूरःसमरेयुद्धदुर्मदः॥ रणेकृत्वामहद्युद्धंघोरंत्रैलोक्यमोहनम्॥५६॥

खरंतीक्ष्णंबंधुरंरम्यंयानंविद्यतेयस्य खरैर्गर्दभैर्बंधुरंयानमस्यास्तीतिसःगर्दभसंयुतरथवान्वा ॥ ४६ ॥ ४७ ॥४८॥४९॥५०॥ ५१॥५२॥५३॥५४॥कृष्णेननरकारिणानरकोमुरुश्चयथेत्यन्वयः॥५५॥५६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कर्णस्तथाहतइत्यनुकृष्यते ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ॥ इति० क० नै० भा० भा० पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ७ ॥ आख्याताइति ॥ १॥ २॥ ३॥४॥५॥६॥७ ॥ षड्भिः द्रोणद्रौणिशल्यकर्णकृप

यथास्कंदेनमहिषोयथारुद्रेणचांधकः ॥ तथार्जुनेनसहतोद्वैरथेयुद्धदुर्मदः ॥ ५७ ॥ सामात्यबांधवोराजन्कर्णःप्रहरतांवरः ॥ जयाशाधार्त्तराष्ट्राणांवैरस्यच
मुखंयतः ॥ ५८ ॥ तीर्णस्तत्पांडवोराजन्यत्पुरानाववुध्यसे ॥ उच्यमानोमहाराजबंधुभिर्हितकांक्षिभिः ॥ ५९ ॥ तदिदंसमनुप्राप्तंव्यसनंसुमहात्ययम् ॥ पुत्रा
णांराज्यकामानांत्वयाराजन्हितैषिणा ॥ अहितान्येवचीर्णानितेषांतत्फलमागतम् ॥ ६० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभा० कर्णप० संजयवाक्येपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ७ ॥
॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ आख्यातामामकास्तातनिहतायुधिपांडवैः ॥ हतांश्चपांडवेयानांमामकैर्ब्रूहिसंजय ॥ १ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ कुंतयोयुधिविक्रांतामहा
सत्त्वामहाबलाः ॥ सानुबंधाःसहामात्यागांगेयेननिपातिताः ॥ २ ॥ नारायणाबलभद्राःशूराश्चशतशोपरे ॥ अनुरक्ताश्चवीरेणभीष्मेणयुधिपातिताः ॥ ३ ॥
समःकिरीटिनासंख्येवीर्येणचबलेनच ॥ सत्यजित्सत्यसंधेनद्रोणेननिहतोयुधि ॥ ४ ॥ पंचालानांमहेष्वासाःसर्वेयुद्धविशारदाः ॥ द्रोणेनसहसंगम्यगतावैव
स्वतक्षयम् ॥ ५ ॥ तथाविराटद्रुपदौवृद्धौसहसुतौनृपौ ॥ पराक्रमंतौमित्रार्थेद्रोणेननिहतौरणे ॥ ६ ॥ योबालएवसमरेसंमितःसव्यसाचिना ॥ केशवेनचदुर्ध
र्षोबलदेवेनवाविभो ॥ ७ ॥ परेषांकदनंकृत्वामहारथविशारदः ॥ परिवार्यमहामात्रैःषड्भिःपरमकैरथैः ॥ ८ ॥ अशक्नुवद्भिर्बीभत्सुमभिमन्युर्निपातितः ॥ कृतंतं
विरथंवीरंक्षत्रधर्मेव्यवस्थितम् ॥ ९ ॥ दौःशासनिर्महाराजसौभद्रंहतवान्रणे ॥ सपत्नानांनिहंताचमहत्यासेनयावृतः ॥ १० ॥ अंबष्ठस्यसुतःश्रीमान्मित्रहेतोः
पराक्रमन् ॥ आसाद्यलक्ष्मणंवीरंदुर्योधनसुतंरणे ॥ ११ ॥ सुमहत्कदनंकृत्वागतोवैवस्वतक्षयम् ॥ बृहंतःसुमहेष्वासःकृतास्त्रोयुद्धदुर्मदः ॥ १२ ॥ दुःशासनेन
विक्रम्यगमितोयमसादनम् ॥ मणिमान्दंडधारश्चराजानौयुद्धदुर्मदौ ॥ १३ ॥ पराक्रमंतौमित्रार्थेद्रोणेनयुधिपातितौ ॥ अंशुमान्भोजराजस्तुसहसैन्योम
हारथः ॥ १४ ॥ भारद्वाजेनविक्रम्यगमितोयमसादनम् ॥ सामुद्रश्चित्रसेनश्चसहपुत्रेणभारत ॥ १५ ॥ समुद्रसेनेनबलाद्गमितोयमसादनम् ॥ अनूपवासीनीलश्च
व्याघ्रदत्तश्चवीर्यवान् ॥ १६ ॥ अश्वत्थाम्नाविकर्णेनगमितौयमसादनम् ॥ चित्रायुधश्चित्रयोधीकृत्वाचकदनंमहत् ॥ १७ ॥ चित्रमार्गेणविक्रम्यविकर्णेनहतो
मृधे ॥ वृकोदरसमोयुद्धेवृतःकैकेययोधिभिः ॥ १८ ॥ कैकेयेनचविक्रम्यभ्राताभ्रात्रानिपातितः ॥ जनमेजयोगदायोधीपार्वतीयःप्रतापवान् ॥ १९ ॥

कृतवर्मभिः परमकैरथैर्महामात्रैर्मुख्यैः अशक्नुवद्भिरेकैकश्येनहंतुमितिशेषः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥१५ ॥१६॥१७॥ १८ ॥ १९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दुर्मुखेनमहाराजतवपुत्रेणपातितः ॥ रोचमानौनरव्याघ्रौरोचमानौग्रहाविव ॥ २० ॥ द्रोणेनयुगपद्राजन्दिवंसंप्रापितौशरैः ॥ नृपाश्वप्रतियुध्यंतःपराक्रां
ताविशांपते ॥ २१ ॥ कृत्वानसुकरंकर्मगतावैवस्वतक्षयम् ॥ पुरुजित्कुंतिभोजश्चमातुलौसव्यसाचिनः ॥ २२ ॥ संग्रामनिर्जिताँल्लोकान्गमितौद्रोणसायकैः ॥
अभिभूःकाशिराजश्चकाशिकैर्बहुभिर्वृतः ॥ २३ ॥ वसुदानस्यपुत्रेणन्यासितोदेहमाहवे ॥ अमितौजायुधामन्युरुत्तमौजाश्चवीर्यवान् ॥ २४ ॥ निहत्यशतशः
शूरानस्मदीयैर्निपातिताः ॥ मित्रवर्माचपांचाल्यःक्षत्रधर्माचभारत ॥ २५ ॥ द्रोणेनपरमेष्वासौगमितौयमसादनम् ॥ शिखंडितनयोयुद्धेक्षत्रदेवोयुधांपतिः
॥ २६ ॥ लक्ष्मणेनहतोराजंस्तवपौत्रेणभारत ॥ सुचित्रश्चित्रवर्माचपितापुत्रौमहारथौ ॥ २७ ॥ प्रचरंतौमहावीरौद्रोणेननिहतौरणे ॥ वार्धक्षेमिर्महाराजस
मुद्रइवपर्वणि ॥ २८ ॥ आयुधक्षयमासाद्यप्रशांतिंपरमांगतः ॥ सेनाबिंदुसुतःश्रेष्ठःशस्त्रवान्प्रवरोयुधि ॥ २९ ॥ बाह्लिकेनमहाराजकौरवेंद्रेणपातितः ॥ धृष्ट
केतुर्महाराजचेदीनांप्रवरोरथः ॥ ३० ॥ कृत्वानसुकरंकर्मगतोवैवस्वतक्षयम् ॥ तथासत्यधृतिर्वीरःकृत्वाकदनमाहवे ॥ ३१ ॥ पांडवार्थेपराक्रांतोगमितोयम
सादनम् ॥ सेनाबिंदुःकुरुश्रेष्ठःकृत्वाकदनमाहवे ॥ ३२ ॥ पुत्रस्तुशिशुपालस्यसुकेतुःपृथिवीपतिः ॥ निहत्यशात्रवान्संख्येद्रोणेननिहतोयुधि ॥ ३३ ॥ तथासत्य
धृतिर्वीरोमदिराश्वश्चवीर्यवान् ॥ सूर्यदत्तश्चविक्रांतोनिहतोद्रोणसायकैः ॥ ३४ ॥ श्रेणिमांश्चमहाराजयुध्यमानःपराक्रमी ॥ कृत्वानसुकरंकर्मगतोवैवस्वत
क्षयम् ॥ ३५ ॥ तथैवयुधिविक्रांतोमागधःपरमास्त्रवित् ॥ भीष्मेणनिहतोराजन्शेतेद्यपरवीरहा ॥ ३६ ॥ विराटपुत्रःशंखस्तुउत्तरश्चमहारथः ॥ कुर्वंतौसुमहत्क
र्मगतौवैवस्वतक्षयम् ॥ ३७ ॥ वसुदानश्चकदनंकुर्वाणोतीवसंयुगे ॥ भारद्वाजेनविक्रम्यगमितोयमसादनम् ॥ ३८ ॥ एतेचान्येचबहवःपांडवानांमहारथाः ॥ हता
द्रोणेनविक्रम्ययन्मांत्वंपरिपृच्छसि ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंजयवाक्येषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥
मामकस्यास्यसैन्यस्यहतोत्सेकस्यसंजय ॥ अवशेषंनपश्यामिककुदेमृदितेसति ॥ १ ॥

 मामकस्येति हतोत्सेकस्यकेदारान्प्रतिप्रापितोदकस्यक्षुद्रसरसइवावशेषंनपश्यामि ककुदेप्रधानपुरुषसमूहेभीष्मद्रोणकर्णरूपेमृदितेनाशितेसति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

असतितुच्छे ॥ २ ॥ शतंशतंसहस्रदशकं आर्षोविभक्तिव्यत्ययः कुंजराणामयुतेनतुल्यंबाह्वोर्बलंयस्यतस्यापिवधंनमृष्यामीतिनअपितुमृष्याम्येव मृत्युजयिनोभीष्मस्यक्षात्रब्राह्मोभयबलवतोद्रोणस्य चवधंकुर्वतांपरेषांकर्णवधस्येषत्करत्वादितिभावः ॥ ३ ॥४ ॥ मृताःमृतप्रायाः ॥५॥ चित्राणिअनेकनानायुधप्रसवक्षमाणि शुभ्राणिदीप्तिमंति चतुर्विधानिदृढदूरसूक्ष्मशव्दवेधीनि विहितानिधनुर्वेदोदि

॥५॥ तौहिवीरौमहेष्वासौमदर्थेकुरुसत्तमौ ॥ भीष्मद्रोणौहतौश्रुत्वानार्थोवैजीवितेऽसति ॥ २ ॥ नचशोचामिराधेयंहतमाहवशोभनम् ॥ यस्यबाह्वोर्बलंतुल्यंकुंजरा ८

णांशतंशतम् ॥ ३ ॥ हतप्रवरसैन्यंमेयथाशंससिसंजय ॥ अहतानपिमेशंसकेत्रजीवंतिकेचन ॥ ४ ॥ एतेषुहिमृतेष्वद्ययेत्वयापरिकीर्तिताः ॥ येपिजीवंतितेस

र्वेमृताइतिमतिर्मम ॥ ५॥ ॥संजयउवाच॥ ॥यस्मिन्महास्त्राणिसमर्पितानिचित्राणिशुभ्राणिचतुर्विधानि ॥ दिव्यानिराजन्विहितानिचैवद्रोणेनवीरेद्विज

सत्तमेन ॥ ६ ॥ महारथःकृतिमान्क्षिप्रहस्तोदृढायुधोदृढमुष्टिर्दृढेषुः ॥ सवीर्यवान्द्रोणपुत्रस्तरस्वीव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ ७॥ आनर्तवासीहृदिकात्म

जोसौमहारथःसात्वतानांवरिष्ठः॥ स्वयंभोजःकृतवर्माकृतास्त्रोव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ ८ ॥ आर्तायनिःसमरेदुष्प्रकंप्यःसेनाग्रणीःप्रथमस्तावकानाम् ॥

यःस्वस्रीयान्पांडवेयान्विसृज्यसत्यांवाचंस्वांचिकीर्षुस्तरस्वी ॥ ९ ॥ तेजोवधंसूतपुत्रस्यसंख्येप्रतिश्रुत्याजातशत्रोःपुरस्तात् ॥ दुराधर्षःशक्रसमानवीर्यःशल्यः

स्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ १० ॥ आजानेयैःसैंधवैःपार्वतीयैर्नदीजकांबोजवनायुजैश्च ॥ गांधारराजःस्वबलेनयुक्तोव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ ११ ॥ शा

रद्वतोगौतमश्चापिराजन्महाबाहुर्वहुचित्रास्त्रयोधी ॥ धनुश्चित्रंसुमहद्भारसाहंव्यवस्थितोयोद्धुकामःप्रगृह्य ॥ १२ ॥ महारथःकेकयराजपुत्रःसदश्वयुक्तंचप

ताकिनंच ॥ रथंसमारुह्यकुरुप्रवीरव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ १३ ॥ तथासुतस्तेज्वलनार्कवर्णरथंसमास्थायकुरुप्रवीरः ॥ व्यवस्थितःपुरुमित्रोनरेंद्रव्य

भ्रेसूर्योभ्राजमानोयथाखे ॥ १४ ॥ दुर्योधनोनागकुलस्यमध्येव्यवस्थितःसिंहइवावभासे ॥ रथेनजांबूनदभूषणेनव्यवस्थितःसमरेयोत्स्यमानः ॥ १५ ॥ सरा

जमध्येपुरुषप्रवीरोरराजजांबूनदचित्रवर्मा ॥ पद्मप्रभोवह्निरिवाल्पधूमोमेघांतरेसूर्यइवप्रकाशः ॥ १६ ॥

तानि चित्रशुभ्रदिव्यविहितान्येववाचंतुर्विधानि अत्रविहितानिकृत्रिमाणीतिप्राञ्चः अस्त्रांतरनिवर्त्यमाग्नेयादि नतिमात्रनिवर्त्यंनारायणास्त्रादि प्रयोक्त्रैकनिवर्त्यंब्रह्मशिरआदि सर्वयाप्यनिवर्त्यंपाशुपता

॥५॥ दि एवंचतुर्विधानिवीरेनिहितानिसमर्पितानि ॥ ६ ॥ कृतिमान्अवंध्ययत्नः ॥ ७ ॥ ८ ॥ आर्त्तायनिःशल्यःस्वस्रीयान्भागिनेयान् उभयोरेवभागिनेयत्वेपिलिंगसमवायात्सर्वेषांभागिनेयत्वं ॥ ९ ॥

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepāl Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १७ ॥ क्षणभोजीशीघ्रभोजी ॥ १८ ॥ १९ ॥ नागपत्तिप्रयायीनागैःपत्तिभिश्चप्रयातुंशीलमस्य.नागरथप्रयायीतिपाठांतरं॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ सैन्याःसेनामर्हंतितेराजानः यथायथंपक्षद्वये पिजीवमानाआख्याताः इदंभाविजयपराजयादिकंइत्यनेनपक्षद्वयबलतोलनेनव्यक्तंस्पष्टमभिगच्छामिजानामि अर्थाभिपत्तितःफलोपपत्तितः तेनजयोमदीयानांनास्तीतिनिश्चिनोमीतिभावः ॥ २४ ॥

तथासुषेणोप्यसिचर्मपाणिस्त्वात्मजःसत्यसेनश्चवीरः ॥ व्यवस्थितौचित्रसेनेनसार्धंहृष्टात्मानौसमरेयोद्धुकामौ ॥ १७॥ ह्रीनिषेवोभारतराजपुत्रउग्रायुधः क्षणभोजीसुदर्शः ॥ जारासंधिःप्रथमश्चादृढश्चचित्रायुधःश्रुतवर्माजयश्च ॥ १८ ॥ शलश्चसत्यव्रतदुःशलौचव्यवस्थिताःसहसैन्यानराग्र्याः ॥ कैतव्यानामधिपःशूरमानीरणेरणेशत्रुहाराजपुत्रः ॥ १९ ॥ रथीहयीनागपत्तिप्रयायीव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ वीरःश्रुतायुश्चधृतायुधश्चचित्रांगदश्चित्रसेनश्चवीरः ॥ २० ॥ व्यवस्थितायोद्धुकामानराग्र्याःप्रहारिणोमानिनःसत्यसंधाः ॥ कर्णात्मजःसत्यसंधोमहात्माव्यवस्थितःसमरेयोद्धुकामः ॥ २१ ॥ अथापरौकर्णसुतौवरास्त्रौव्यवस्थितौलघुहस्तौनरेंद्र ॥ महद्बलंदुर्भिदमल्पवीर्यैःसमन्वितौयोद्धुकामौत्वदर्थे ॥ २२ ॥ एतैश्चमुख्यैरपरैश्चराजन्योधप्रवीरैरमितप्रभावैः ॥ व्यवस्थितोनागकुलस्यमध्येयथामहेंद्रःकुरुराजोजयाय ॥ २३ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ आख्याताजीवमानायेपरेसैन्यायथायथम् ॥ इतीदमवगच्छामिव्यक्तमर्थाभिपत्तितः ॥ २४ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एवंब्रुवन्नेवतदाधृतराष्ट्रोंबिकासुतः ॥ हतप्रवीरंविध्वस्तंकिंचिच्छेषंस्वकंबलम् ॥ २५ ॥ श्रुत्वाव्यामोहमागच्छच्छोकव्याकुलितेंद्रियः ॥ मुह्यमानोब्रवीच्चापिमुहूर्तंतिष्ठसंजय ॥ २६ ॥ व्याकुलंमेमनस्तातश्रुत्वासुमहदप्रियम् ॥ मनोमुह्यतिचांगानिनचशक्नोमिधारितुम् ॥ २७ ॥ इत्येवमुक्त्वावचनंधृतराष्ट्रोंबिकासुतः ॥ भ्रांतचित्तस्ततःसोथबभूवजगतीपतिः ॥ २८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभा० कर्णप० संजयवाक्यंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ जनमेजयउवाच ॥ ॥ श्रुत्वाकर्णंहतंयुद्धेपुत्रांश्चैवनिपातितान् ॥ नरेंद्रःकिंचिदाश्वस्तोद्विजश्रेष्ठकिमब्रवीत् ॥ १ ॥ प्राप्तवान्परमंदुःखंपुत्रव्यसनजंमहत् ॥ तस्मिन्यदुक्तवान्कालेतन्ममाचक्ष्वपृच्छतः ॥ २ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ श्रुत्वाकर्णस्यनिधनमश्रद्धेयमिवाद्भुतम् ॥ भूतसंमोहनंभीमंमेरोःसंसर्पणंयथा ॥ ३ ॥ चित्तमोहमिवायुक्तंभार्गवस्यमहामतेः ॥ पराजयमिवेंद्रस्यद्विषद्भ्योभीमकर्मणः ॥ ४ ॥ दिवःप्रपतनंभानोरुर्व्यामिवमहाद्युते ॥ संशोषणमिवाचिंत्यंसमुद्रस्याक्षयांभसः ॥ ५ ॥ महीवियद्दिगंबूनांसर्वनाशमिवाद्भुतम् ॥ कर्मणोरिववैफल्यमुभयोःपुण्यपापयोः ॥ ६ ॥

॥ २५ ॥ २६ ॥ अंगानिचक्षुरादीनिमनश्चमुह्यति ॥ २७ ॥ २८ ॥ ॥ इ० कर्णप० नै० भा० सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ८ ॥ श्रुत्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ भार्गवस्यरामस्य शुक्रस्यवा ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कर्णस्यवधंसंचिंत्यमनस्यालोच्यइदंकृत्स्नंजगत्स्वसैन्यंवानास्तीतिसंचिंत्यनिश्चित्यविललापेतितृतीयेनसंबंधः ॥ ७ ॥ प्राणिनांअवध्यात्कर्णादन्येषांतृणतुल्यानांमंदत्वादल्पवीर्यत्वात् इतिअनेनैवप्रकारेणविनाशनंस्यादपीतिहेतोराशयेचेतसिधम्यमानइवविस्रस्तांगः यथाभ्राष्ट्रेधम्यमानःपाषाणादिःशीर्यतेतद्वद्विशीर्णइत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ननिवर्त्ततेइतिच्छेदः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥१५॥

॥ ६ ॥ संचिंत्यनिपुणंबुद्ध्याधृतराष्ट्रोजनेश्वरः ॥ नेदमस्तीतिसंचिंत्यकर्णस्यसमरेवधम् ॥ ७॥ प्राणिनामेवमन्येषांस्यादपीतिविनाशनम् ॥ शोकाग्निनादह्यमानोधम्यमानइवाशये ॥ ८ ॥ विस्रस्तांगःश्वसन्दीनोहाहेत्युक्त्वासुदुःखितः ॥ विललापमहाराजधृतराष्ट्रोंबिकासुतः ॥ ९ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ संजयाधिरथिर्वीरःसिंहद्विरदविक्रमः ॥ वृषभप्रतिमस्कंधोवृषभाक्षगतिस्वरन् ॥ १० ॥ वृषभोवृषभस्येवयोयुद्धेननिवर्तते ॥ शत्रोरपिमहेंद्रस्यवज्रसंहननोयुवा ॥ ११ ॥ यस्यज्यातलशब्देनशरवृष्टिरवेणच ॥ रथाश्वनरमातंगानावतिष्ठंतिसंयुगे ॥ १२ ॥ यमाश्रित्यमहाबाहुंविद्विषांजयकांक्षया ॥ दुर्योधनोकरोद्वैरंपांडुपुत्रैर्महारथैः ॥ १३ ॥ सकथंरथिनांश्रेष्ठःकर्णःपार्थेनसंयुगे ॥ निहतःपुरुषव्याघ्रःप्रसह्यासह्यविक्रमः ॥ १४ ॥ योनामन्यतवैनित्यमच्युतंचधनंजयम् ॥ नवृष्णीन्सहितानन्यान्स्वबाहुबलदर्पितः ॥ १५ ॥ शार्ङ्गगांडीवधन्वानौसहितावपराजितौ ॥ अहंदिव्याद्रथादेकःपातयिष्यामिसंयुगे ॥ १६ ॥ इतियःसततंमंदमवोचल्लोभमोहितम् ॥ दुर्योधनमवाचीनंराज्यकामुकमातुरम् ॥ १७ ॥ योजयत्सर्वकांबोजानावंत्यान्केकयैःसह ॥ गांधारान्मद्रकान्मत्स्यांस्त्रिगर्तांस्तंगणान्शकान् ॥ १८ ॥ पंचालांश्चविदेहांश्चकुलिंदान्काशिकोसलान् ॥ सुह्मानंगांश्चवंगांश्चनिषादान्पुंड्रचीरकान् ॥ १९ ॥ वत्सान्कलिंगांस्तरलानश्मकानृषिकानपि ॥ जित्वैतान्समरेवीरश्चक्रेबलिभृतःपुरा ॥ २० ॥ शरव्रातैःसुनिशितैःसुतीक्ष्णैःकंकपत्रिभिः ॥ दुर्योधनस्यवृद्ध्यर्थंराधेयोरथिनांवरः ॥ २१ ॥ दिव्यास्त्रविन्महातेजाःकर्णोवैकर्तनोवृषः ॥ सेनागोपश्चसकथंशत्रुभिःपरमास्त्रवित् ॥ २२ ॥ घातितःपांडवैःशूरैःसमरेवीर्यशालिभिः ॥ वृषोमहेंद्रोदेवेषुवृषःकर्णोनरेष्वपि ॥ २३ ॥ तृतीयमन्यंलोकेषुवृषंनैवानुशुश्रुम ॥ उच्चैःश्रवावरोश्वानांराज्ञांवैश्रवणोवरः ॥ २४ ॥ वरोमहेंद्रोदेवानांकर्णःप्रहरतांवरः ॥ योजितःपार्थिवैःशूरैःसमर्थैर्वीर्यशालिभिः ॥ २५ ॥ दुर्योधनस्यवृद्ध्यर्थंकृत्स्नमुर्वीमथाजयत् ॥ यंलब्ध्वामागधोराजासांत्वमानोथसौहृदैः ॥ २६ ॥ अरौत्सीत्पार्थिवंक्षत्रमृतेयादवकौरवान् ॥ तंश्रुत्वानिहतंकर्णंद्वैरथेसव्यसाचिना ॥ २७ ॥ ॥ ६ ॥

॥ १६ ॥ अवाचीनंचिंतयाऽधोमुखं ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ जलवर्षित्वाद्देवेषुमहेंद्रोवृषः धनवर्षित्वान्मनुष्येषुकर्णोवृषः ॥ २३ ॥ तृतीयमेवमभितोवृष्टिकर्तारंवृषं ॥ २४ ॥ अजितइतिच्छेदः योजितोनियोजितोमयेतिवा ॥ २५ ॥ यमिति मागधोप्यस्यैवबलेनबलवानितिभावः ॥ २६ ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ अप्लवःनौकाहीनः ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥ इतिकर्णप० नैल० भारतभा० अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ श्रियेति ॥ १।२।३।४।५।६।७।८।९।१०।११ ॥ दुःखाद्भीष्मद्रोणवध

शोकार्णवेनिमग्नोहंभिन्नानौरिवसागरे ॥ तंवृषंनिहतंश्रुत्वाद्वैरथेरथिनांवरम् ॥ २८॥शोकार्णवेनिमग्नोहमप्लवःसागरेयथा ॥ ईदृशैर्यद्यहंदुःखैर्नविनश्यामिसंजय ॥ २९ ॥ वज्रादृढतरंमन्येहृदयंममदुर्भिदम् ॥ ज्ञातिसंबंधिमित्राणामिमंश्रुत्वापराभवम् ॥ ३० ॥ कोमदन्यःपुमाँल्लोकेनजह्यात्सूतजीवितम् ॥ विषमग्निंप्रपातंचपर्वताग्रादहंवृणे ॥ नहिशक्ष्यामिदुःखानिसोढुंकष्टानिसंजय ॥ ३१ ॥ ॥ इ० म० भा० कर्णप० धृतराष्ट्रवाक्येऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ श्रियाकुलेनयशसातपसाचश्रुतेनच ॥ त्वामद्यसंतोमन्यंतेययातिमिवनाहुषम् ॥ १ ॥ श्रुतेमहर्षिप्रतिमःकृतकृत्योसिपार्थिव ॥ पर्यवस्थापयात्मानंमाविषादेमनःकृथाः ॥ २ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ दैवमेवपरंमन्येधिक्पौरुषमनर्थकम् ॥ यत्रशालप्रतीकाशःकर्णोहन्यतसंयुगे ॥ ३ ॥ हत्वायुधिष्ठिरानीकंपंचालानांरथव्रजान् ॥ प्रताप्यशरवर्षेणदिशःसर्वामहारथः ॥ ४ ॥ मोहयित्वारणेपार्थान्वज्रहस्तइवासुरान् ॥ सकथंनिहतःशेतेवायुरुग्णइवद्रुमः ॥ ५ ॥ शोकस्यांतंनपश्यामिपारंजलनिधेरिव ॥ चिंतामेवर्धतेतीव्रमुमूर्षाचापिजायते ॥ ६ ॥ कर्णस्यनिधनंश्रुत्वाविजयंफाल्गुनस्यच ॥ अश्रद्धेयमहंमन्येवधंकर्णस्यसंजय ॥ ७ ॥ वज्रसारमयंनूनंहृदयंदुर्भिदंमम ॥ यच्छ्रुत्वापुरुषव्याघ्रंहतंकर्णंनदीर्यते ॥ ८ ॥ आयुर्नूनंसुदीर्घंमेविहितंदैवतैःपुरा ॥ यत्रकर्णंहतंश्रुत्वाजीवामीहसुदुःखितः ॥ ९ ॥ धिग्जीवितमिदंचैवसुहृद्धीनस्यसंजय ॥ अद्यचाहंदशामेतांगतःसंजयगर्हिताम् ॥ १० ॥ कृपणंवर्त्तयिष्यामिशोच्यःसर्वस्यमंदधीः ॥ अहमेवपुराभूत्वासर्वलोकस्यसत्कृतः ॥ ११ ॥ परिभूतःकथंसूतपरैःशक्ष्यामिजीवितुम् ॥ दुःखात्सुदुःखव्यसनंप्राप्तवानस्मिसंजय ॥ १२ ॥ भीष्मद्रोणवधेनैवकर्णस्यचमहात्मनः ॥ नावशेषंप्रपश्यामिसूतपुत्रेहतेयुधि ॥ १३ ॥ सहिपार्यंमहानासीत्पुत्राणांममसंजय ॥ युद्धेहिनिहतःशूरोविसृजन्सायकान्बहून् ॥ १४ ॥ कोहिमेजीवितेनार्थस्तमृतेपुरुषर्षभम् ॥ रथादाधिरथिर्नूनंन्यपतत्सायकार्दितः ॥ १५ ॥ पर्वतस्येवशिखरंवज्रपाताद्विदारितम् ॥ सशेतेपृथिवींनूनंशोभयन्रुधिरोक्षितः ॥ १६ ॥ मातंगइवमत्तेनद्विपेंद्रेणनिपातितः ॥ योबलंधार्त्तराष्ट्राणांपांडवानांयतोभयम् ॥ १७ ॥ सोर्जुनेनहतःकर्णःप्रतिमानंधनुष्मताम् ॥ सहिवीरोमहेष्वासोमित्राणामभयंकरः ॥ १८ ॥

जात् दुःखंचव्यसनंचतदुभयं दुःखंकर्णवधजं व्यसनंशेषनाशजं ॥ १२ ॥ तदेवाह भीष्मेत्यादिना ॥ १३ ॥ पार्यंपारप्रदंनौकास्थानीयं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ प्रतिमानंध्वजभूतं ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यथापंगोरध्वगमनंदुर्घटमेवंदुर्योधनस्याकूतमभिप्रायोदुर्घटः तृषितस्यविप्रुषोजलबिंदवोयथातृष्णोपशमायनभवंतिएवंदुर्योधनचेष्टितमपीष्टसिद्ध्यर्थेनपर्याप्तमित्यर्थः ॥ १९ ॥ २० ॥ दीनपौरुषःनष्टपरा

शेतेविनिहतोवीरोदेवैंद्रेणइवाचलः ॥ पंगोरिवाध्वगमनंदरिद्रस्येवकामितम् ॥ १९ ॥ दुर्योधनस्यचाकूतंतृषितस्येवविप्रुषः ॥ अन्यथाचिंतितंकार्यमन्यथातत्तु

जायते ॥ २० ॥ अहोनुबलवद्दैवंकालश्चदुरतिक्रमः ॥ पलायमानःकृपणोदीनात्मादीनपौरुषः ॥ २१ ॥ कच्चिद्विनिहतःसूतपुत्रोदुःशासनोमम ॥ कच्चिन्नदीना

चरितंकृतवांस्तातसंयुगे ॥ २२ ॥ कच्चिन्ननिहतःशूरोयथाऽन्येक्षत्रियर्षभाः ॥ युधिष्ठिरस्यवचनंमायुध्यस्वेतिसर्वदा ॥ २३ ॥ दुर्योधनोनाभ्यगृह्णान्मूढःपथ्यमि

वौषधम् ॥ शरतल्पेशयानेनभीष्मेणसुमहात्मना ॥ २४ ॥ पानीयंयाचितःपार्थःसोविध्यन्मेदिनीतलम् ॥ जलस्यधारांजनितांदृष्ट्वापांडुसुतेनच ॥ २५ ॥ अब्रवीत्स

महाबाहुस्तातसंशाम्यपांडवैः ॥ प्रशमाद्धिभवेच्छांतिर्मदंतंयुद्धमस्तुवः ॥ २६ ॥ भ्रातृभावेनपृथिवींभुंक्ष्वपांडुसुतैःसह ॥ अकुर्वन्वचनंतस्यनूनंशोचतिपुत्रकः

॥ २७ ॥ तदिदंसमनुप्राप्तंवचनंदीर्घदर्शिनः ॥ अहंतुनिहतामात्योहतपुत्रश्चसंजय ॥ २८ ॥ द्यूततःकृच्छ्रमापन्नोलूनपक्षइवद्विजः ॥ यथाहिशकुनिंगृह्यच्छित्त्वा

पक्षौचसंजय ॥ २९ ॥ विसर्जयंतिसंहृष्टास्ताड्यमानाःकुमारकाः ॥ लूनपक्षतयातस्यगमनंनोपपद्यते ॥ ३० ॥ तथाहमपिसंप्राप्तोलूनपक्षइवद्विजः ॥ क्षीणःस

र्वार्थहीनश्चनिर्ज्ञातिर्बंधुवर्जितः ॥ कांदिशंप्रतिपत्स्यामिदीनःशत्रुवशंगतः ॥ ३१ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ इत्येवंधृतराष्ट्रोथविलप्यबहुदुःखितः ॥ प्रोवाच

संजयंभूयःशोकव्याकुलमानसः ॥ ३२ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ योजयत्सर्वकांबोजानंबष्ठान्केकयैःसह ॥ गांधारांश्चविदेहांश्चजित्वाकार्यार्थमाहवे ॥ ३३ ॥

दुर्योधनस्यवृद्ध्यर्थंयोजयत्पृथिवींप्रभुः ॥ सजितःपांडवैःशूरैःसमरेबाहुशालिभिः ॥ ३४ ॥ तस्मिन्हतेमहेष्वासेकर्णेयुधिकिरीटिना ॥ केवीराःपर्यतिष्ठंततन्म

माचक्ष्वसंजय ॥ ३५ ॥ कच्चिन्नैकःपरित्यक्तःपांडवैर्निहतोरणे ॥ उक्तंत्वयापुरातातयथावीरोनिपातितः ॥ ३६ ॥ भीष्ममप्रतियुध्यंतंशिखंडीसायकोत्तमैः ॥

पातयामाससमरेसर्वशस्त्रभृतांवरम् ॥ ३७ ॥ तथाद्रौपदिनाद्रोणोन्यस्तसर्वायुधोयुधि ॥ युक्तयोगोमहेष्वासःशरैर्बहुभिराचितः ॥ ३८ ॥ निहतःखड्गमुद्यम्यधृष्ट

द्युम्नेनसंजय ॥ अंतरेणहतावेतौछलेनचविशेषतः ॥ ३९ ॥ अश्रौषमहमेतद्वैभीष्मद्रोणौनिपातितौ ॥ भीष्मद्रोणौहिसमरेनहन्याद्वज्रभृत्स्वयम् ॥ ४० ॥

क्रमः ॥ २१ ॥ २२ ॥ अन्येक्षुद्राः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ताड्यमानाःताडयंतः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ अप्रतियुध्यंतंशिखंडिनाप्रतियुद्ध

मनंगीकुर्वाणं ॥ ३७ ॥ द्रौपदिनाद्रुपदपुत्रेणधृष्टद्युम्नेन ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥४१॥४२॥कुंडलाभ्यांसकवचाभ्यामर्थे तादर्थ्ये चतुर्थी॥४३॥अवमन्ये अवमेने॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥ रथेति रथभंगाद्यभावे तस्य मृत्युर्न भवेदिति भावः॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६

न्यायेनयुध्यमानौहितद्वैसत्यंब्रवीमिते ॥ कर्णस्त्वस्यंतमस्त्राणिदिव्यानिचबहूनिच ॥ ४१ ॥ कथमिंद्रोपमंवीरंमृत्युर्युद्धेसमस्पृशत् ॥ यस्यविद्युत्प्रभांशक्तिंदिव्यां
कनकभूषणाम् ॥ ४२ ॥ प्रायच्छद्द्विषतांहंत्रींकुंडलाभ्यांपुरंदरः ॥ यस्यसर्पमुखोदिव्यःशरःकांचनभूषणः ॥ ४३ ॥ अशेतनिहतःपत्रीचंदनेष्वरिसूदनः ॥ भीष्मद्रो
णमुखान्वीरान्योवमन्येमहारथान् ॥४४॥ जामदग्न्यान्महाघोरंब्राह्ममस्त्रमशिक्षत ॥यश्चद्रोणमुखान्दृष्ट्वाविमुखानर्दितान्शरैः ॥४५॥ सौभद्रस्यमहाबाहुर्व्यध
मत्कार्मुकंशितैः ॥ यश्चनागायुतप्राणंवज्ररंहसमच्युतम् ॥ ४६ ॥ विरथंसहसाकृत्वाभीमसेनमथाहसत् ॥ सहदेवंचनिर्जित्यशरैःसंनतपर्वभिः ॥ ४७॥ कृपया
विरथंकृत्वानाहनद्धर्मचिंतया ॥ यश्चमायासहस्राणिविकुर्वाणंजयैषिणम् ॥ ४८ ॥ घटोत्कचंराक्षसेंद्रंशक्रशक्त्यानिजघ्निवान् ॥ एतांश्चदिवसान्यस्ययुद्धेभीतो
धनंजयः ॥ ४९ ॥ नागमद्द्वैरथंवीरःसकथंनिहतोरणे ॥ संशप्तकानांयोधायेआह्वयंतसदान्यतः ॥ ५० ॥ एतान्हत्वाहनिष्यामिपश्चाद्वैकर्तनंरणे ॥ इतिव्यपदिशन्पा
र्थोवर्जयन्सूतजंरणे ॥ ५१ ॥ सकथंनिहतोवीरःपार्थेनपरवीरहा ॥ रथभंगोनचेत्तस्यधनुर्वानव्यशीर्यत ॥ ५२ ॥ नचेदस्त्राणिनिर्णेशुःसकथंनिहतःपरैः ॥ कोहि
शक्तोरणेकर्णंविधुन्वानंमहद्धनुः ॥ ५३ ॥ विमुंचंतंशरान्घोरान्दिव्यान्यस्त्राणिचाहवे ॥ जेतुंपुरुषशार्दूलंशार्दूलमिववेगिनम् ॥ ५४ ॥ ध्रुवंतस्यधनुश्छिन्नंरथो
वापिमहींगतः ॥ अस्त्राणिवाप्रनष्टानियथाशंससिमेहतम् ॥५५॥ नह्यन्यदपिपश्यामिकारणंतस्यनाशने ॥ नहन्मिफाल्गुनंयावत्तावत्पादौनधावये ॥५६॥ इति
यस्यमहाघोरंव्रतमासीन्महात्मनः ॥ यस्यभीतोरणेनिद्रांधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ ५७ ॥ त्रयोदशसमानित्यंनाभजत्पुरुषर्षभः ॥ यस्यवीर्यवतोवीर्यमुपाश्रित्यम
हात्मनः ॥ ५८ ॥ ममपुत्रःसभांभार्यांपांडूनांनीतवान्बलात् ॥ तत्रापिचसभामध्येपांडवानांचपश्यताम् ॥ ५९ ॥ दासभार्येतिपांचालीमब्रवीत्कुरुसंनिधौ ॥
नसंतिपतयःकृष्णेसर्वेषंढतिलैःसमाः ॥ ६० ॥ उपतिष्ठस्वभर्तारमन्यंवावरवर्णिनि ॥ इत्येवंयःपुरावाचोरूक्षाःसंश्रावयन्रुषा ॥ ६१ ॥ सभायांसूतजःकृष्णांस
कथंनिहतःपरैः ॥ ॥ यदिभीष्मोरणश्लाघीद्रोणोवायुधिदुर्मदः ॥ ६२ ॥ नहनिष्यतिकौंतेयान्पक्षपातात्सुयोधन ॥ सर्वानेवहनिष्यामिव्येतुतेमानसोज्वरः ॥ ६३ ॥
किंकरिष्यतिगांडीवमक्षय्यौचमहेषुधी ॥ स्निग्धचंदनदिग्धस्यमच्छरस्याभिधावतः ॥ ६४ ॥ सनूनमृषभस्कंधोह्यर्जुनेनकथंहतः ॥ यश्चगांडीवमुक्तानांस्पर्श
मुग्रमचिंतयन् ॥ ६५ ॥ अपतिर्ह्यसिकृष्णेतिब्रुवन्पार्थानवैक्षत ॥ यस्यनासीद्भयंपार्थैःसपुत्रैःसजनार्दनैः ॥ ६६ ॥ ॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६७ ॥ प्रतीपंप्रातिभट्येनअभिधावद्भिःसर्वदिग्भ्यःसमागतैः ॥ ६८ ॥ आधिरथेःअधिरथपुत्रस्य सोमसूर्यसाहचर्यात्प्रकर्षेण भातीतियोगाच्चप्रभोवह्निस्तेषांत्रयाणामंशुभिर्मयूखैः ॥ ६९ ॥ मंदोदुर्योध

स्वबाहुबलमाश्रित्यमुहूर्त्तमपिसंजय ॥ तस्यनाहंवधंमन्येदेवैरपिसवासवैः ॥ ६७ ॥ प्रतीपमभिधावद्भिःकिंपुनस्तातपांडवैः ॥ नहिज्यांसंस्पृशानस्यतलत्रेवा पिगृह्णतः ॥ ६८ ॥ पुमानाधिरथेःस्यातुंकश्चित्प्रमुखतोर्हति ॥ अपिस्यान्मेदिनीहीनासोमसूर्यप्रभांशुभिः ॥ ६९ ॥ नवधःपुरुषेंद्रस्यसंयुगेष्वपलायिनः ॥ येनमंदःसहायेनभ्रात्रादुःशासनेनच ॥ ७० ॥ वासुदेवस्यदुर्बुद्धिःप्रत्याख्यानमरोचत ॥ सनूनंवृषभस्कंधंकर्णंदृष्ट्वानिपातितम् ॥ ७१ ॥ दुःशासनंचनिहतंमन्येशोचति पुत्रकः ॥ हतंवैकर्त्तनंश्रुत्वाद्वैरथेसव्यसाचिना ॥ ७२ ॥ जयतःपांडवान्दृष्ट्वाकिंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् ॥ दुर्मर्षणंहतंदृष्ट्वावृषसेनंचसंयुगे ॥ ७३ ॥ प्रभग्नंचबलंदृष्ट्वावध्यमानंमहारथैः ॥ पराङ्मुखांश्चराज्ञस्तुपलायनपरायणान् ॥ ७४ ॥ विद्रुतान्रथिनोदृष्ट्वामन्येशोचतिपुत्रकः ॥ अनेयश्चाभिमानीचदुर्बुद्धिरजितेंद्रियः ॥ ७५ ॥ हतोत्साहंबलंदृष्ट्वाकिंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् ॥ स्वयंवैरंमहत्कृत्वावार्यमाणःसुहृद्गणैः ॥ ७६ ॥ प्रधनेहतभूयिष्ठैःकिंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् ॥ भ्रातरंनिहतंदृष्ट्वा भीमसेनेनसंयुगे ॥ ७७ ॥ रुधिरेपीयमानेचकिंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् ॥ सहगांधारराजेनसभायांयदभाषत ॥ ७८ ॥ कर्णोर्जुनंरणेहंताहतेतस्मिन्किमब्रवीत् ॥ द्यूतंकृत्वापुराहृष्टोवंचयित्वाचपांडवान् ॥ ७९ ॥ शकुनिःसौबलस्तातहतेकर्णेकिमब्रवीत् ॥ कृतवर्मामहेष्वासःसात्वतानांमहारथः ॥ ८० ॥ हतंवैकर्त्तनंदृष्ट्वाहार्दिक्यःकिमभाषत ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्यायस्यशिक्षामुपासते ॥ ८१ ॥ धनुर्वेदंचिकीर्षतोद्रोणपुत्रस्यधीमतः ॥ युवारूपेणसंपन्नोदर्शनीयोमहायशाः ॥ ८२ ॥ अश्वत्थामाहतेकर्णेकिमभाषतसंजय ॥ आचार्योयोधनुर्वेदेगौतमोरथसत्तमः ॥ ८३ ॥ कृपःशारद्वतस्तातहतेकर्णेकिमब्रवीत् ॥ मद्रराजोमहेष्वासःशल्यःसमितिशोभनः ॥ ८४ ॥ दृष्ट्वाविनिहतंकर्णंसारथ्येरथिनांवरः ॥ किमभाषतसौवीरोमद्राणामधिपोबली ॥ ८५ ॥ दृष्ट्वाविनिहतंसर्वेयोधावारणदुर्जयाः ॥ येचकेचनराजानःपृथिव्यांयोद्धुमागताः ॥ वैकर्तनंहतंदृष्ट्वाकान्यभाषंतसंजय ॥ ८६ ॥ द्रोणेतुनिहतेवीरेरथव्याघ्रेनरर्षभे ॥ केवामुखमनीकानामासन्संजयभागशः ॥ ८७ ॥ मद्रराजःकथंशल्योनियुक्तोरथिनांवरः ॥ वैकर्त्तनस्यसारथ्येतन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ८८ ॥

नः ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ प्राङ्मुखानितिपाठेनिवर्तितमुखान् प्रत्यङ्मुखाःकौरवायदिपलायंतेतदाप्राङ्मुखाएवभवंतीत्यर्थः ॥ ७४ ॥ अनेयःअशिक्षणीयःयतोभिमानीविद्वत्त्वाभिमानी अतएव दुर्बुद्धिःहितमजानन् ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ प्रधनेरणे ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ कानिवाक्यानीतिशेषः ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥८९॥९०॥प्रत्युदीयुःकथमितिशेषः ॥९१॥९२॥हतोत्सेधस्यविनष्टोत्कर्षस्य॥९३॥९४॥९५॥९६॥९७॥ ॥इतिकर्णप०नैभा०नवमोध्यायः ॥९॥ ॥७॥ हतेद्रोणइति॥१॥२॥स्वबलंप्रतिविद्रुतंद्रवंतंदृष्ट्वा
॥३॥४॥लब्धलक्षैःप्राप्तजयैःव्यायच्छद्भिःयतमानैःप्रत्यहारंप्रत्यवहारंप्रत्याहारमितिवापाठः॥५॥६॥पर्यंकेष्वेववरासनेषु ॥७॥साम्ना प्रियवचसापरमवल्गुनाऽतिमधुरेण॥८॥कार्यतरंआवश्यकतरंयत्कार्यंक

केरक्षन्दक्षिणंचक्रंसूतपुत्रस्ययुध्यतः ॥ वामंचक्रंररक्षुर्वाकेवावीरस्यपृष्ठतः ॥ ८९ ॥ केकर्णंनजहुःशूराःकेक्षुद्राःप्राद्रवंस्ततः ॥ कथंचवःसमेतानांहतःकर्णो महारथः ॥ ९० ॥ पांडवाश्चस्वयंशूराःप्रत्युदीयुर्महारथाः ॥ सृजंतःशरवर्षाणिवारिधाराइवांबुदाः ॥ ९१ ॥ सचसर्पमुखोदिव्योमहेषुप्रवरस्तदा ॥ व्यर्थःकथं समभवत्तन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ९२ ॥ मामकस्यास्यसैन्यस्यहतोत्सेधस्यसंजय ॥ अवशेषंनपश्यामिककुदेन्द्रदितेसति ॥ ९३ ॥ तौहिवीरौमहेष्वासौमदर्थेत्य क्तजीवितौ ॥ भीष्मद्रोणौहतौश्रुत्वाकोन्वर्थोजीवितेनमे ॥ ९४ ॥ पुनःपुनर्नमृष्यामिहतंकर्णंचपांडवैः ॥ यस्यबाह्वोर्बलंतुल्यंकुंजराणांशतंशतैः ॥ ९५ ॥ द्रोणे हतेचयद्वृत्तंकौरवाणांपरैःसह ॥ संग्रामेनरवीराणांतन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ९६ ॥ यथाकर्णश्चकौंतेयैःसहयुद्धमयोजयत् ॥ तथाचद्विषतांहंतारणेशांतस्तदुच्य ताम् ॥ ९७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिधृतराष्ट्रप्रश्नेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥७॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हतेद्रोणेमहेष्वासेतस्मिन्नहनिभारत ॥ कृतेचमोघ संकल्पेद्रोणपुत्रेमहारथे ॥ १ ॥ द्रवमाणेमहाराजकौरवाणांबलार्णवे ॥ व्यूह्यपार्थःस्वकंसैन्यमतिष्ठद्भ्रातृभिर्वृतः ॥ २ ॥ तमवस्थितमाज्ञायपुत्रस्तेभरतर्षभ ॥ विद्रुतं स्वबलंदृष्ट्वापौरुषेणन्यवारयत् ॥ ३ ॥ स्वमनीकमवस्थाप्यबाहुवीर्यमुपाश्रितः ॥ युद्धाचसुचिरंकालंपांडवैःसहभारत ॥ ४ ॥ लब्धलक्षैःपरैर्हृष्टैर्व्यायच्छद्भिश्चिरंत दा ॥ संध्याकालंसमासाद्यप्रत्यहारमकारयत् ॥ ५ ॥ कृत्वाऽवहारंसैन्यानांप्रविश्यशिबिरंस्वकम् ॥ कुरवःसुहितंमंत्रंमंत्रयांचक्रिरेमिथः ॥ ६ ॥ पर्यंकेषुपरार्ध्येषुस्प र्ध्यास्तरणवत्सुच ॥ वरासनेषूपविष्टाःसुखशय्यास्विवामराः ॥ ७ ॥ ततोदुर्योधनोराजासाम्नापरमवल्गुना ॥ तानाभाष्यमहेष्वासान्प्राप्तकालमभाषत ॥ ८ ॥ मतं मतिमतांश्रेष्ठाःसर्वेप्रब्रूतमाचिरम् ॥ एवंगतेतुकिंकार्यंकिंचकार्यतरंनृपाः ॥ ९ ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्तेनरेंद्रेणनरसिंहायुयुत्सवः ॥ चक्रुर्नानाविधाश्चेष्टाः सिंहासनगतास्तदा ॥ १० ॥ तेषांनिशाम्येंगितानियुद्धेप्राणान्जुहूषताम् ॥ समुद्वीक्ष्यमुखंराज्ञोबालार्कसमवर्चसम् ॥ ११ ॥ आचार्यपुत्रोमेधावीवाक्यज्ञोवाक्य मादद ॥ रागोयोगस्तथादाक्ष्यंनयश्चेत्यर्थसाधकाः ॥ १२ ॥ उपायाःपंडितैःप्रोक्तास्तेतुदैवमुपाश्रिताः ॥ लोकप्रवीरायेऽस्माकंदेवकल्पामहारथाः ॥ १३ ॥

त्स्व्यंपरंमतंसंमतंतत्प्रब्रूत॥९॥चेष्टाःशौर्याभिनयरूपाःभुजास्फालनाद्याः॥१०॥निशाम्यआलोच्य वर्चसंछांदसष्टच्॥११॥रागःस्वामिभक्तिः योगोदेशकालादिसंपत्तिः दाक्ष्यंबलं नयोनीतिः॥१२॥१३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ १४ ॥ सर्वार्थैः रागादिभिः सुनीतैः दैवमनुलोम्यते ऽनुकूलं क्रियते न केवलं रागाद्यपेक्षया दैवस्य प्राबल्यमपि तु दैवापेक्षयापि सुप्रणीता रागादयः प्रबला इत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ बहुमतीं बाहुल्यवतीं अतिशयितामिति यावत् ॥ १८ ॥ १९ ॥ शुभं वचः श्रुत्वा मनः समवस्थाप्य समाधायाब्रवीदिति द्वयोः संबंधः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ ताभ्यां सकाशात् द्रविणवत्तरः बलवत्तरः ॥ २४ ॥ २५॥२६ ॥

नीतिमंतस्तथा युक्ता दक्षा रक्ताश्च ते हताः ॥ न त्वेव कार्यं नैराश्यमस्माभिर्विजयं प्रति ॥ १४ ॥ सुनीतैरिह सर्वार्थैर्दैवमप्यनुलोम्यते ॥ ते वयं प्रवरं नॄणां सर्वैर्गुणगणैर्युतम् ॥ १५ ॥ कर्णमेवाभिषेक्ष्यामः सैनापत्येन भारत ॥ कर्णं सेनापतिं कृत्वा प्रमथिष्यामहे रिपून् ॥ १६ ॥ एष ह्यतिबलः शूरः कृतास्त्रो युद्धदुर्मदः ॥ वैवस्वत इवासह्यः शक्तो जेतुं रणे रिपून् ॥ १७ ॥ एतदाचार्यतनयाच्छ्रुत्वा राजंस्तवात्मजः ॥ आशां बहुमतीं चक्रे कर्णं प्रति स वै तदा ॥ १८ ॥ हते भीष्मे च द्रोणे च कर्णो जेष्यति पांडवान् ॥ तामाशां हृदये कृत्वा समाश्वस्य च भारत ॥ १९ ॥ ततो दुर्योधनः प्रीतः प्रियं श्रुत्वास्य तद्वचः ॥ प्रीतिसत्कारसंयुक्तं तथ्यमात्महितं शुभम् ॥ २० ॥ स्वं मनः समवस्थाप्य बाहुवीर्यमुपाश्रितः ॥ दुर्योधनो महाराज राधेयमिदमब्रवीत् ॥ २१ ॥ कर्ण जानामि ते वीर्यं सौहृदं परमं मयि ॥ तथापि त्वां महाबाहो प्रवक्ष्यामि हितं वचः ॥ २२ ॥ श्रुत्वा यथेष्टं च कुरु वीर यत्तव रोचते ॥ भवान्प्राज्ञतमो नित्यं मम चैव परा गतिः ॥ २३ ॥ भीष्मद्रोणावतिरथौ हतौ सेनापती मम ॥ सेनापतिर्भवान्स्तु ताभ्यां द्रविणवत्तरः ॥ २४ ॥ वृद्धौ च तौ महेष्वासौ सापेक्षौ च धनंजये ॥ मानितौ च मया वीरौ राधेय वचनात्तव ॥ २५ ॥ पितामहत्वं संप्रेक्ष्य पांडुपुत्रा महारणे ॥ रक्षितास्तात भीष्मेण दिवसानि दशैव तु ॥ २६ ॥ न्यस्तशस्त्रे च भवति हतो भीष्मः पितामहः ॥ शिखंडिनं पुरस्कृत्य फाल्गुनेन महाहवे ॥ २७ ॥ हते तस्मिन्महेष्वासे शरतल्पगते तथा ॥ त्वयोक्ते पुरुषव्याघ्र द्रोणो ह्यासीत्पुरःसरः ॥ २८ ॥ तेनापि रक्षिताः पार्थाः शिष्यत्वादिति मे मतिः ॥ स चापि निहतो वृद्धो धृष्टद्युम्नेन सत्वरम् ॥ २९ ॥ निहताभ्यां प्रधानाभ्यां ताभ्याममितविक्रम ॥ त्वत्समं समरे योधं नान्यं पश्यामि चिंतयन् ॥ ३० ॥ भवानेव तु नः शक्तो विजयाय न संशयः ॥ पूर्वं मध्ये च पश्चाच्च तथैव विहितं हितम् ॥ ३१ ॥ स भवान्धुर्यवत्संख्ये धुरमुद्वोढुमर्हति ॥ अभिषेचय सैनान्ये स्वयमात्मानमात्मना ॥ ३२ ॥ देवतानां यथा स्कंदः सेनानीः प्रभुरव्ययः ॥ तथा भवानिमां सेनां धार्तराष्ट्रीं बिभर्तु वै ॥ ३३ ॥ जहि शत्रुगणान्सर्वान्महेंद्रो दानवानिव ॥ अवस्थितं रणे दृष्ट्वा पांडवास्त्वां महारथाः ॥ ३४ ॥ द्रविष्यंति च पांचाला विष्णुं दृष्ट्वेव दानवाः ॥ तस्मात्त्वं पुरुषव्याघ्र प्रकर्षैतां महाचमूम् ॥ ३५ ॥ भवत्यवस्थिते यत्ते पांडवा मंदचेतसः ॥ द्रविष्यंति सहामात्याः पांचालाः सृंजयाश्च ह ॥ ३६ ॥

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ताभ्याममितमितः सम्यक् ज्ञातो विक्रमो यस्य ॥ ३० ॥ विहितं त्वयेति शेषः ॥ ३१ ॥ सैनान्ये सेनानीत्वे सैनापत्ये ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ कर्णमेवंतदाब्रवीत् दुर्योधनइतिशेषः नसंयुयुत्सतियुद्धेच्छामपिनकरिष्यतिकिंपुनर्युद्धमितिभावः ॥ ३९॥ ४० ॥ ४१॥ ४२ ॥४३ ॥ शातकुंभमयैःसौवर्णैर्माहियैर्महीमयैश्चकुंभैः॥४४॥

यथाह्यभ्युदितःसूर्यःप्रतपन्स्वेनतेजसा॥ व्यपोहतितमस्तीव्रंतथाशत्रून्प्रतापय ॥ ३७॥ ॥संजयउवाच ॥ आशाबलवतीराजन्पुत्रस्यतवयाभवत्॥ हते भीष्मेचद्रोणेचकर्णोजेष्यतिपांडवान् ॥ ३८॥तामाशांहृदयेकृत्वाकर्णमेवंतदाब्रवीत् ॥ सूतपुत्रनतेपार्थःस्थित्वाग्रेसंयुयुत्सति ॥ ३९ ॥ कर्णउवाच उक्त मेतन्मयापूर्वंगांधारेतवसंनिधौ॥ जेष्यामिपांडवान्सर्वान्सपुत्रान्सजनार्दनान् ॥ ४० ॥ सेनापतिर्भविष्यामितवाहंनात्रसंशयः ॥ स्थिरोभवमहाराजजिता न्विद्धिचपांडवान् ॥ ४१॥ ॥संजयउवाच॥ एवमुक्तोमहाराजततोदुर्योधनोनृपः॥उत्तस्थौराजभिःसार्द्धंदेवैरिवशतक्रतुः ॥ ४२॥ सैनापत्येनसत्कर्तुंकर्णं स्कंदमिवामराः ॥ ततोभिषिषिचुःकर्णंविधिदृष्टेनकर्मणा ॥ ४३॥ दुर्योधनमुखाराजन्राजानोविजयैषिणः॥शातकुंभमयैःकुंभैर्माहियैश्चाभिमंत्रितैः॥ ४४ ॥ तोयपूर्णविषाणैश्चद्विपखड्गमहर्षभैः॥ मणिमुक्तायुतैश्चान्यैःपुण्यगंधैस्तथौषधैः ॥ ४५ ॥ औदुंबरेसुखासीनमासनेक्षौमसंवृते ॥ शास्त्रदृष्टेनविधिनासंभारैश्च सुसंभृतैः ॥ ४६॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्यास्तथाशूद्राश्चसंमताः॥ तुष्टुवुस्तंमहात्मानमभिषिक्तंवरासने ॥४७॥ ततोभिषिक्तेराजेंद्रनिष्कैर्गोभिर्धनेनच॥ वाच यामासविप्राग्र्यान्राधेयःपरवीरहा॥ ४८॥जयपार्थान्सगोविंदान्सानुगांस्तान्महामृधे॥इतितंबंदिनःप्राहुर्द्विजाश्चपुरुषर्षभम् ॥ ४९॥ जहिपार्थान्सपांचाला न्राधेयविजयायनः ॥ उद्यन्निवसदाभानुस्तमांस्युग्रैर्गभस्तिभिः ॥ ५० ॥ नह्यलंत्वद्विसृष्टानांशराणांवैसकेशवाः ॥ उलूकाःसूर्यरश्मीनांज्वलतामिवदर्शने ॥ ५१ ॥ नहिपार्थाःसपांचालाःस्थातुंशक्तास्तवाग्रतः ॥ आत्तशस्त्रस्यसमरेमहेंद्रस्येवदानवाः ॥ ५२ ॥ अभिषिक्तस्तुराधेयःप्रभयासोमितप्रभः ॥ अत्यरि च्यतरूपेणदिवाकरइवापरः ॥५३॥ सैनापत्येतुराधेयमभिषिच्यसुतस्तव ॥ अमन्यततदात्मानंकृतार्थंकालचोदितः ॥ ५४ ॥ कर्णोपिराजन्संप्राप्यसैनापत्य मरिंदमः ॥ योगमाज्ञापयामाससूर्यस्योदयनंप्रति ॥५५॥ तवपुत्रैर्वृतःकर्णःशुशुभेतत्रभारत॥ देवैरिवयथास्कंदःसंग्रामेतारकामये ॥ ५६॥ ॥इतिश्रीम० कर्णप० कर्णाभिषेकेदशमोऽध्यायः॥१०॥ ॥छ॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥सैनापत्यंतुसंप्राप्यकर्णोवैकर्त्तनस्तदा॥तथोक्तश्चस्वयंराज्ञास्निग्धंभ्रातृसमंवचः॥१॥

विषाणैःद्विपस्यगजस्यदंतमयैःपात्रैः खड्गस्यगंडकस्य महर्षभस्यगवयस्यचशृंगैः विषाणंदंतशृंगयोरितिविश्वः द्विपखड्गमहर्षभीयैरितितद्धितलोपआर्षः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥५० ॥ नहीति शराणांदर्शनेपिनालंकिमुतस्पर्शेइत्यर्थः॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ॥इतिकर्णपर्वणिनैल० भारतभावदीपेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ छ॥ ॥ सैनेति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ नंदितूर्यंआनंदवाद्यं ॥ ३ ॥ ४ ॥ कल्पतांसंनह्यमानानां वरूथिनां संनह्यतांनराणांसंनह्यमानानांगजादीनांचशब्दोबभूवेतिद्वयोःसंबंधः ॥ ५ ॥ ६ ॥ श्वेतेत्यादिविशेषणद्वयंरथेनेत्यस्य ॥ ७ ॥

योगमाज्ञाप्यसेनानामादित्येभ्युदितेतदा ॥ अकरोत्किंमहाप्राज्ञस्तन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ २ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ कर्णस्यमतमाज्ञायपुत्रास्तेभरतर्षभ ॥ यो
गमाज्ञापयामासुर्नंदितूर्यपुरःसरम् ॥ ३ ॥ महत्यपररात्रेचतवसैन्यस्यमारिष ॥ योगोयोगेतिसहसाप्रादुरासीन्महास्वनः ॥ ४ ॥ कल्पतांनागमुख्यानांरथानांच
वरूथिनाम् ॥ संनह्यतांनराणांचवाजिनांचविशांपते ॥ ५ ॥ क्रोशतांचैवयोधानांत्वरितानांपरस्परम् ॥ बभूवतुमुलःशब्दोदिवस्पृक्सुमहांस्ततः ॥ ६ ॥ ततःश्वे
तपताकेनबलाकावर्णवाजिना ॥ हेमपृष्ठेनधनुषानागकक्षेणकेतुना ॥ ७ ॥ तूणीरशतपूर्णेनसगदेनवरूथिना ॥ शतघ्नीकिंकिणीशक्तिशूलतोमरधारिणा
॥ ८ ॥ कार्मुकैरुपपन्नेनविमलादित्यवर्चसा ॥ रथेनाभिपताकेनसूतपुत्रोभ्यदृश्यत ॥ ९ ॥ ध्मापयन्वारिजंराजन्हेमजालविभूषितम् ॥ विधुन्वानोमहच्चापंका
र्त्तस्वरविभूषितम् ॥ १० ॥ दृष्ट्वाकर्णंमहेष्वासंरथस्थंरथिनांवरम् ॥ भानुमंतमिवोद्यंतंतमोनिघ्नन्दुरासदम् ॥ ११ ॥ नभीष्मव्यसनंकेचिन्नापिद्रोणस्यमारिष ॥
नान्येषांपुरुषव्याघ्रमेनिरेतत्रकौरवाः ॥ १२ ॥ ततस्तुत्वरयन्योधान्शंखशब्देनमारिष ॥ कर्णोनिष्कर्षयामासकौरवाणांमहद्बलम् ॥ १३ ॥ व्यूहंव्यूह्यमहेष्वासो
मकरंशत्रुतापनः ॥ प्रत्युद्ययौतथाकर्णःपांडवान्विजिगीषया ॥ १४ ॥ मकरस्यतुतुंडेवैकर्णोराजन्व्यवस्थितः ॥ नेत्राभ्यांशकुनिःशूरउलूकश्चमहारथः ॥ १५ ॥
द्रोणपुत्रस्तुशिरसिग्रीवायांसर्वसोदराः ॥ मध्येदुर्योधनोराजाबलेनमहतावृतः ॥ १६ ॥ वामपादेतुराजेंद्रकृतवर्माव्यवस्थितः ॥ नारायणबलैर्युक्तोगोपालैर्यु
द्धदुर्मदैः ॥ १७ ॥ पादेतुदक्षिणेराजन्गौतमःसत्यविक्रमः ॥ त्रिगर्त्तैःसुमहेष्वासैर्दाक्षिणात्यैश्चसंवृतः ॥ १८ ॥ अनुपादेतुयोवामस्तत्रशल्योव्यवस्थितः ॥ म
हत्यासेनयासार्द्धंमद्रदेशसमुत्थया ॥ १९ ॥ दक्षिणेतुमहाराजसुषेणःसत्यसंगरः ॥ वृतोरथसहस्रेणदंतिनांचत्रिभिःशतैः ॥ २० ॥ पुच्छेत्यास्तांमहावीर्यौभ्रा
तरौपार्थिवौतदा ॥ चित्रश्चचित्रसेनश्चमहत्यासेनयावृतौ ॥ २१ ॥ तथाप्रयातेराजेंद्रकर्णेनरवरोत्तमे ॥ धनंजयमभिप्रेक्ष्यधर्मराजोब्रवीदिदम् ॥ २२ ॥ पश्यपा
र्थयथासेनाधार्त्तराष्ट्रीहसंयुगे ॥ कर्णेनविहितावीरगुप्तावीरैर्महारथैः ॥ २३ ॥ हतवीरतमाह्येषाधार्त्तराष्ट्रीमहाचमूः ॥ फल्गुशेषामहाबाहोतृणैस्तुल्यामतामम
॥ २४ ॥ एकोह्यत्रमहेष्वासःसूतपुत्रोविराजते ॥ सदेवासुरगंधर्वैःसकिन्नरमहोरगैः ॥ २५ ॥ ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ अभिपताकेनवायोःप्रातिकूल्यादभिमुखपताकेन एतत्पराजयसूचकं ॥ ९ ॥ १० ॥ निघ्नन्निघ्नंतं घ्नंतमितिवापाठः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ अनुपादेपादस्थानस्यापिपश्चाद्भागे ॥ १९ ॥ दक्षिणेअनुपादे ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ २६ ॥ व्यूहरचय ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ॥ इतिनैल० भारतभा० एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

चराचरैस्त्रिभिर्लोकैर्योजय्योरथिनांवरः ॥ तंहत्वाद्यमहाबाहोविजयस्तवफाल्गुन ॥ २६ ॥ उद्धृतश्चभवेच्छल्योममद्वादशवार्षिकः ॥ एवंज्ञात्वामहाबाहोव्यूहं व्यूहयथेच्छसि ॥ २७ ॥ भ्रातुरेतद्वचःश्रुत्वापांडवःश्वेतवाहनः ॥ अर्धचंद्रेणव्यूहेनप्रत्यव्यूहततांचमूम् ॥ २८ ॥ वामपार्श्वेतुतस्याथभीमसेनोव्यवस्थितः ॥ दक्षिणे चमहेष्वासोधृष्टद्युम्नोव्यवस्थितः ॥ २९ ॥ मध्येव्यूहस्यराजातुपांडवश्चधनंजयः ॥ नकुलःसहदेवश्चधर्मराजस्यपृष्ठतः ॥ ३० ॥ चक्ररक्षौतुपांचाल्यौयुधामन्यूत्तमौजसौ ॥ नार्जुनंजहतुर्युद्धेपाल्यमानौकिरीटिना ॥ ३१ ॥ शेषानृपतयोवीराःस्थिताव्यूहस्यदंशिताः ॥ यथाभागंयथोत्साहंयथायत्नंचभारत ॥ ३२ ॥ एवमेतन्महाव्यूहंव्यूह्यभारतपांडवाः ॥ तावकाश्चमहेष्वासायुद्धायैवमनोदधुः ॥ ३३ ॥ दृष्ट्वाव्यूढांतवचमूंसूतपुत्रेणसंयुगे ॥ निहतान्पांडवान्मेनेधार्तराष्ट्रःसबांधवः ॥ ३४ ॥ तथैवपांडवींसेनांव्यूढांदृष्ट्वायुधिष्ठिरः ॥ धार्तराष्ट्रान्हतान्मेनेसकर्णान्वैजनाधिपः ॥ ३५ ॥ ततःशंखाश्चभेर्यश्चपणवानकदुंदुभिः ॥ डिंडिमाश्चाप्यहन्यंतझर्झराश्चसमंततः ॥ ३६ ॥ सेनयोरुभयोराजन्प्रावाद्यंतमहास्वनाः ॥ सिंहनादश्चसंजज्ञेशूराणांजयगृद्धिनाम् ॥ ३७ ॥ हयहेषितशब्दाश्चवारणानांचबृंहताम् ॥ रथनेमिस्वनाश्चोग्राःसंबभूवुर्जनाधिप ॥ ३८ ॥ नद्रोणव्यसनंकश्चिज्जानीतेतत्रभारत ॥ दृष्ट्वाकर्णंमहेष्वासंमुखेव्यूहस्यदंशितम् ॥ ३९ ॥ उभेसैन्येमहाराजप्रहृष्टनरसंकुले ॥ योद्धुकामेस्थितेराजन्हंतुमन्योन्यमोजसा ॥ ४० ॥ तत्रयत्तौसुसंरब्धौदृष्ट्वान्योन्यंव्यवस्थितौ ॥ अनीकमध्येराजेंद्रचेरतुःकर्णपांडवौ ॥ ४१ ॥ नृत्यमानेचतेसेनेसमेयातांपरस्परम् ॥ तेषांपक्षैःप्रपक्षैश्चनिर्जग्मुस्तेयुयुत्सवः ॥ ४२ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंनरवारणवाजिनाम् ॥ रथानांचमहाराजअन्योन्यमभिनिघ्नताम् ॥ ४३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिव्यूहनिर्माणेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तेसेनेऽन्योन्यमासाद्यप्रहृष्टाश्वनरद्विपे ॥ बृहत्यौसंप्रजह्नातेदेवासुरसमप्रभे ॥ १ ॥ ततोनररथाश्वेभाःपत्तयश्चोग्रविक्रमाः ॥ संप्रहारान्भृशंचक्रुर्देहपाप्मासुनाशनान् ॥ २ ॥ पूर्णचंद्रार्कपद्मानांकांतिभिर्गंधतःसमैः ॥ उत्तमांगैर्नृसिंहानांनृसिंहास्तस्तरुर्महीम् ॥ ३ ॥ अर्धचंद्रैस्तथाभल्लैःक्षुरप्रैरसिपट्टिशैः ॥ परश्वधैश्चाप्यकृंतन्नुत्तमांगानियुध्यताम् ॥ ४ ॥ व्यायतायतबाहूनांव्यायतायतबाहुभिः ॥ बाहवःपातितारेजुर्धरण्यांसायुधांगदाः ॥ ५ ॥

तेसेनेइति प्रगृह्यत्वाभावश्छांदसः ॥ १ ॥ देहानांपाप्मनामसूनांचनाशनान् ॥ २ ॥ पूर्णचंद्रार्काणांकांतिभिःसमैःपद्मानांगंधतःसमैस्तस्तरुःआस्तीर्णवंतः ॥ ३ ॥ ४ ॥ व्यायताःपुष्टाः आयताःदीर्घाः ॥ ५ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रहितैर्निरस्तैः ओहाकृत्यागे ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ आपीडिनःभूषावंतः नानापृथक्विविधरागाणिवसनानियेषांतेविरागवसनाः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥
॥ १९ ॥ २० ॥ महामात्ररथैरितिपाठेश्रेष्ठरथैः गजधूर्गतःगजस्कंधगतः ॥ २१ ॥ उदयाग्राद्रिभवनं उदयाद्रेरग्रभवनं अग्राद्रीत्यग्रशब्दस्यपूर्वनिपातआर्षः उदयनामाअग्राद्रिःपूर्वपर्वतःसएवभवन

तैःस्फुरद्भिर्महीभातिरक्तांगुलितलैस्तथा ॥ गरुडप्रहितैरुग्रैःपंचास्यैरुरगैरिव ॥ ६ ॥ द्विरदस्यंदनाश्वेभ्यःपेतुर्वीराद्विषद्धताः ॥ विमानेभ्योयथाक्षीणेपुण्येस्वर्ग
सदस्तथा ॥ ७ ॥ गदाभिरन्येगुर्वीभिःपरिघैर्मुसलैरपि ॥ पोथिताःशतशःपेतुर्वीरावीरतरैरणे ॥ ८ ॥ रथारथैर्विमथितामत्तामत्तैर्द्विपाद्विपैः ॥ सादिनःसादिभि
श्चैवतस्मिन्परमसंकुले ॥ ९ ॥ रथैर्नरारथानागैरश्वारोहाश्वपत्तिभिः ॥ अश्वारोहैःपदाताश्चनिहतायुधिशेरते ॥ १० ॥ रथाश्वपत्तयोनागैरथाश्वेभाश्वपत्तिभिः ॥
रथपत्तिद्विपाश्वाश्वैरथैश्चापिनरद्विपाः ॥ ११ ॥ रथाश्वेभनराणांतुनराश्वेभरथैःकृतम् ॥ पाणिपादैश्चशस्त्रैश्चरथैश्चकदनंमहत् ॥ १२ ॥ तथातस्मिन्बलेशूरैर्वध्य
मानेहतेतिच ॥ अस्मानभ्याययुःपार्थावृकोदरपुरोगमाः ॥ १३ ॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचद्रौपदेयाःप्रभद्रकाः ॥ सात्यकिश्चेकितानश्चद्राविडैःसैनिकैःसह ॥ १४ ॥ वृ
ताव्यूहेनमहतापांड्याश्चोलाःसकेरलाः ॥ व्यूढोरस्कादीर्घभुजाःप्रांशवःपृथुलोचनाः ॥ १५ ॥ आपीडिनोरक्तदंतामत्तमातंगविक्रमाः ॥ नानाविरागवसनागं
धचूर्णावचूर्णिताः ॥ १६ ॥ बद्धासयःपाशहस्तावारणप्रतिवारणाः ॥ समानमृत्यवोराजन्नात्यजंतपरस्परम् ॥ १७ ॥ कलापिनश्चापहस्तादीर्घकेशाःप्रियंवदाः ॥
पत्तयःसादिनश्चान्येघोररूपपराक्रमाः ॥ १८ ॥ अथापरेपुनःशूराश्चेदिपंचालकेकयाः ॥ कारूषाःकोसलाःकांच्यामागधाश्चापिदुद्रुवुः ॥ १९ ॥ तेषांरथाश्वनागा
श्चप्रवराश्चोग्रपत्तयः ॥ नानावाद्यधरैर्हृष्टानृत्यंतिचहसंतिच ॥ २० ॥ तस्यसैन्यस्यमहतोमहामात्रवरैर्वृतः ॥ मध्येवृकोदरोभ्यायात्त्वदीयान्नागधूर्गतः ॥ २१ ॥
सनागप्रवरोत्युग्रोविधिवत्कल्पितोबभौ ॥ उदयाग्र्याद्रिभवनंयथाभ्युदितभास्करम् ॥ २२ ॥ तस्यायसंवर्मवरंवररत्नविभूषितम् ॥ ताराव्याप्तस्यनभसःशारदस्य
समत्विषम् ॥ २३ ॥ सतोमरव्यग्रकरश्चारुमौलिःस्वलंकृतः ॥ शरन्मध्यंदिनार्काभस्तेजसाव्यदहद्रिपून् ॥ २४ ॥ तंदृष्ट्वाद्विरदंदूरात्क्षेमधूर्तिर्द्विपस्थितः ॥ आह्वयन्न
भिदुद्रावप्रमनाःप्रमनस्तरम् ॥ २५ ॥ तयोःसमभवद्युद्धंद्विपयोरुग्ररूपयोः ॥ यदृच्छयाद्रुमवतोर्महापर्वतयोरिव ॥ २६ ॥ संसक्तनागौतौवीरौतोमरैरितरेतरम् ॥
बलवत्सूर्यरश्म्याभैर्भित्त्वान्योन्यंविनेदतुः ॥ २७ ॥

मितिवा उदयाग्र्याद्रिभवनमितिपाठेउदयाचलस्याग्रेश्रृंगेअत्रेरर्कभूतस्यभवनं ॥ २२ ॥ शारदस्यशरदाउपलक्षितस्य ॥ २३ ॥
चारुमौलिःरम्यकिरीटः ॥ २४ ॥ द्विपस्थितोद्विपारूढः प्रमनाःप्रकृष्टमनाः प्रमनस्तरंप्रसन्नतरमनसं ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२८॥२९॥३०॥ विनेदतुःसंनिहितौवभूवतुर्वस्पतुरित्यर्थः ॥३१॥ अपरैस्तोमरैरेव ॥ ३२ ॥ सभीमसेनोमेघैःसन्नसप्तिरिवांशुमान्‌ यथामेघांतर्हितस्यसूर्यस्यमरीचयोरश्मिरूपेणसर्वतःप्रचरंति एवंरश्मि

व्यपसृत्यतुनागाभ्यांमंडलानिविचेरतुः॥प्रगृह्यचोभौधनुषीजघ्नतुर्वैपरस्परम्॥ २८ ॥ क्ष्वेडितास्फोटितरवैर्बाणशब्दैस्तुसर्वतः॥ तौजनंहर्षयंतौचसिंहनादंप्र
चक्रतुः॥ २९॥ समुद्यतकराभ्यांतौद्विपाभ्यांकृतिनावुभौ॥वातोद्धूतपताकाभ्यांयुयुधातेमहाबलौ ॥ ३० ॥ तावन्योन्यस्यधनुषीछित्त्वान्योन्यंविनेदतुः ॥ श
क्तितोमरवर्षेणप्रावृण्मेघाविवांबुभिः ॥ ३१ ॥ क्षेमधूर्तिस्तदाभीमंतोमरेणस्तनांतरे ॥ निर्बिभेदातिवेगेनषड्भिश्चाप्यपरैर्नदन्‌ ॥ ३२ ॥ सभीमसेनःशुशु
भेतोमरैरंगमाश्रितैः॥ क्रोधदीप्तवपुर्मेघैःसन्नसप्तिरिवांशुमान्‌॥ ३३ ॥ ततोभास्करवर्णाभमंजोगतिमयस्मयम्‌॥ ससर्जतोमरंभीमःप्रत्यमित्राययत्नवान्‌॥
॥ ३४॥ ततःकुलूताधिपतिश्चापमानम्यसायकैः॥ दशभिस्तोमरंभित्त्वाषष्ट्याविव्याधपांडवम्‌ ॥ ३५॥ अथकार्मुकमादायभीमोजलदनिःस्वनम्‌॥ रिपोरभ्यर्द
यन्नागमुन्नदन्पांडवःशरैः॥ ३६॥ सशरौघार्दितोनागोभीमसेनेनसंयुगे॥ गृह्यमाणोपिनातिष्ठद्वातोद्धूतइवांबुदः॥ ३७॥ तमभ्यधावद्द्विरदंभीमोभीमस्यनाग
राट्‌॥ महावातेरितंमेघंवातोद्धूतइवांबुदः॥ ३८॥ संनिवार्यात्मनोनागंक्षेमधूर्तिःप्रतापवान्‌॥ विव्याधाभिद्रुतंबाणैर्भीमसेनस्यकुंजरम्‌ ॥ ३९ ॥ ततःसाधुवि
सृष्टेनक्षुरेणानतपर्वणा ॥ छित्त्वाशरासनंशत्रोर्नागमामित्रमार्दयत्‌ ॥ ४० ॥ ततःक्रुद्धोरणेभीमंक्षेमधूर्तिःपराभिनत्‌ ॥ जघानचास्यद्विरदंनाराचैःसर्वम
र्मसु॥ ४१॥ सपपातमहानागोभीमसेनस्यभारत॥ पुरानागस्यपतनादवप्लुत्यस्थितोमहीम्‌॥ ४२ ॥ तस्यभीमोपिद्विरदंगदयासमपोथयत्‌॥ तस्मात्प्रमथिता
न्नागात्क्षेमधूर्तिमवप्लुतम्‌॥ ४३॥ उद्यतायुधमायांतंगदयाहन्वृकोदरः॥ सपपातहतःसासिर्व्यसुस्तमभितोद्विपम्‌ ॥ ४४ ॥ वज्रप्रभग्नमचलंसिंहोवज्रहतोय
था॥ तंहतंनृपतिंदृष्ट्वाकुलूतानांयशस्करम्‌ ॥ प्राद्रवद्व्यथितासेनात्वदीयाभरतर्षभ ॥ ४५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप० क्षेमधूर्तिवधेद्वादशोऽध्यायः ॥
॥१२॥ ॥संजयउवाच॥ ततःकर्णोमहेष्वासःपांडवानामनीकिनीम्‌॥ जघानसमरेशूरःशरैःसंनतपर्वभिः ॥ १ ॥ तथैवपांडवाराजंस्तवपुत्रस्यवाहिनीम्‌ ॥
कर्णस्यप्रमुखेक्रुद्धानिजघ्नुस्तेमहारथाः॥ २ ॥ कर्णोपिराजन्समरेव्यहनत्पांडवींचमूम्‌॥ नाराचैरर्करश्म्याभैःकर्मारपरिमार्जितैः॥ ३॥

स्थानीयास्तोमराः ॥ ३३॥ अंजोगतिंऋजुगतिं ॥३४॥३५॥३६॥ गृह्यमाणःनिगृह्यमाणःक्षेमधूर्तिना ॥३७॥३८॥३९॥ आमित्रंशत्रुसंबंधिनं सामित्रमितिपाठांतरं ॥४०॥४१॥४२॥४३॥ अहन्‌हतवान्‌
हतोगदयाशकलीकृतः अतएवअभितोद्विपंद्विपस्याभितःपपात ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैल० भारतभा० द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४ ॥ ५ ॥ द्रौणिमभ्यद्रवत् ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ कृपेणयुयुधेइतिशेषः ॥ ९ ॥ माद्रीपुत्रःसुतंतवेत्यस्यव्याख्याडुःशासनमिति ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ लघुशीघ्रं सुष्ठु

तत्रभारतकर्णेननाराचैस्ताडितागजाः ॥ नेदुःसेदुश्चमम्लुश्चवभ्रमुश्चदिशोदश ॥ ४ ॥ वध्यमानेबलेतस्मिन्सूतपुत्रेणमारिष ॥ नकुलोभ्यद्रवत्तूर्णंसूतपुत्रंम
हारणे ॥ ५ ॥ भीमसेनस्तथाद्रौणिंकुर्वाणंकर्मदुष्करम् ॥ विंदानुविंदौकैकेयौसात्यकिःसंमवारयत् ॥ ६ ॥ श्रुतकर्माणमायांतंचित्रसेनोमहीपतिः ॥ प्रतिविंध्य
स्तथाचित्रंचित्रकेतनकार्मुकम् ॥ ७ ॥ दुर्योधनस्तुराजानंधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ संसप्तकगणान्क्रुद्धोत्यभ्यधावद्धनंजयः ॥ ८ ॥ धृष्टद्युम्नःकृपेणाथतस्मिन्वीरवरक्ष
ये ॥ शिखंडीकृतवर्माणंसमासादयदच्युतम् ॥ ९ ॥ श्रुतकीर्तिस्तथाशल्यंमाद्रीपुत्रःसुतंतव ॥ दुःशासनंमहाराजसहदेवःप्रतापवान् ॥ १० ॥ कैकेयौसात्यकिंयु
द्धेशरवर्षेणभास्वता ॥ सात्यकिःकैकेयौचापिच्छादयामासभारत ॥ ११ ॥ तावेनंभ्रातरौवीरौजघ्नतुर्हृदयेभृशम् ॥ विषाणाभ्यांयथानागौप्रतिनागंमहावने
॥ १२ ॥ शरसंभिन्नवर्माणौतावुभौभ्रातरौरणे ॥ सात्यकिंसत्यकर्माणंराजन्विव्यधतुःशरैः ॥ १३ ॥ तौसात्यकिर्महाराजप्रहसन्सर्वतोदिशः ॥ छादयञ्छरव
र्षेणवारयामासभारत ॥ १४ ॥ वार्यमाणौततस्तौहिशैनेयशरवृष्टिभिः ॥ शैनेयस्यरथंतूर्णंछादयामासतुःशरैः ॥ १५ ॥ तयोस्तुधनुषीचित्रेछित्त्वाशौरिर्महा
यशाः ॥ अथतौसायकैस्तीक्ष्णैर्वारयामाससंयुगे ॥ १६ ॥ अथान्येधनुषीचित्रेप्रगृह्यचमहाशरान् ॥ सात्यकिंछादयंतौतौचेरतुर्लघुसुष्ठुच ॥ १७ ॥ ताभ्यांमु
क्तामहाबाणाःकंकबर्हिणवाससः ॥ द्योतयंतोदिशःसर्वाःसंपेतुःस्वर्णभूषणाः ॥ १८ ॥ बाणांधकारमभवत्तयोराजन्महामृधे ॥ अन्योन्यस्यधनुश्चैवचिच्छिदुस्ते
महारथाः ॥ १९ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजसात्वतोयुद्धदुर्मदः ॥ धनुरन्यत्समादायसज्यंकृत्वाचसंयुगे ॥ २० ॥ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनअनुविंदशिरोऽहरत् ॥ अपतत्त
च्छिरोराजन्कुंडलोपचितंमहत् ॥ २१ ॥ शंबरस्यशिरोयद्वन्निहतस्यमहारणे ॥ शोचयन्केकयान्सर्वान्जगामाशुवसुंधराम् ॥ २२ ॥ तंदृष्ट्वानिहतंशूरंभ्राता
तस्यमहारथः ॥ सज्यमन्यद्धनुःकृत्वाशैनेयंपर्यवारयत् ॥ २३ ॥ सषष्ट्यासात्यकिंविद्ध्वास्वर्णपुंखैःशिलाशितैः ॥ ननादबलवन्नादंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ २४ ॥
सात्यकिंचततस्तूर्णंकेकयानांमहारथः ॥ शरैरनेकसाहस्रैर्बाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ २५ ॥ सशरैःक्षतसर्वांगःसात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ रराजसमरेराजन्सपुष्पइ
वकिंशुकः ॥ २६ ॥ सात्यकिःसमरेविद्धःकैकेयेनमहात्मना ॥ कैकेयंपंचविंशत्याविव्याधप्रहसन्निव ॥ २७ ॥ तावन्योन्यस्यसमरेसंछिद्यधनुषीशुभे ॥ हत्वा
चसारथीतूर्णंहयांश्चरथिनांवरौ ॥ २८ ॥

शोभनं ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ उपचितमलंकृतं ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ अपहस्तेनतिर्यग्घस्तेन ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७॥३८॥ ॥ इतिकर्णप० नैल० भारतभा० त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ ७ ॥ श्रुतकर्मेति ॥ १ ॥

विरथावसियुद्धायसमाजग्मतुराहवे ॥ शतचंद्रचितेगृह्यचर्मणीसुभुजौतथा ॥ २९ ॥ विरोचेतांमहारंगेनिस्त्रिंशवरधारिणौ ॥ यथादेवासुरेयुद्धेजंभशक्रौम
हाबलौ ॥ ३० ॥ मंडलानिततस्तौतुविचरंतौमहारणे ॥ अन्योन्यमभितस्तूर्णंसमाजग्मतुराहवे ॥ ३१ ॥ अन्योन्यस्यवधेचैवचक्रतुर्यत्नमुत्तमम् ॥ कैकेयस्यद्वि
धाचर्मततश्चिच्छेदसात्वतः ॥ ३२ ॥ सात्यकेस्तुतथैवासौचर्मचिच्छेदपार्थिवः ॥ चर्मच्छित्वातुकैकेयस्तारागणशतैर्वृतम् ॥ ३३ ॥ चचारमंडलान्येवगतप्रत्याग
तानिच ॥ तंचरंतंमहारंगेनिस्त्रिंशवरधारिणम् ॥ ३४ ॥ अपहस्तेनचिच्छेदशैनेयस्त्वरयान्वितः ॥ सवर्माकेकयोराजन्द्विधाछिन्नोमहारणे ॥ ३५ ॥ निपपातमहे
ष्वासोवज्राहतइवाचलः ॥ तंनिहत्यरणेशूरःशैनेयोरथसत्तमः ॥ ३६ ॥ युधामन्युरथंतूर्णमारुरोहपरंतपः ॥ ततोन्यंरथमास्थायविधिवत्कल्पितंपुनः ॥ ३७ ॥ केक
यानांमहत्सैन्यंव्यधमत्सात्यकिःशरैः ॥ साबध्यमानासमरेकेकयानांमहाचमूः ॥ तमुत्सृज्यरणेशत्रुंप्रदुद्रावदिशोदश ॥ ३८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप०
विंदानुविंदवधेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ श्रुतकर्माततोराजंश्चित्रसेनंमहीपतिम् ॥ आजघ्नेसमरेक्रुद्धःपंचाशद्भिःशिली
मुखैः ॥ १ ॥ अभिसारस्तुतंराजन्नवभिर्नतपर्वभिः ॥ श्रुतकर्माणमाहत्यसूतंविव्याधपंचभिः ॥ २ ॥ श्रुतकर्माततःक्रुद्धश्चित्रसेनंचमूमुखे ॥ नाराचेनसुतीक्ष्णेनम
र्मदेशेसमार्पयत् ॥ ३ ॥ सोतिविद्धोमहाराजनाराचेनमहात्मना ॥ मूर्छामभिययौवीरःकश्मलंचाविवेशह ॥ ४ ॥ एतस्मिन्नंतरेचैनंश्रुतकीर्तिर्महायशाः ॥ नव
त्याजगतीपालंछादयामासपत्रिभिः ॥ ५ ॥ प्रतिलभ्यततःसंज्ञांचित्रसेनोमहारथः ॥ धनुश्चिच्छेदभल्लेनतंचविव्याधसप्तभिः ॥ ६ ॥ सोन्यत्कार्मुकमादायवेगघ्नंरु
क्मभूषितम् ॥ चित्ररूपधरंचक्रेचित्रसेनंशरोर्मिभिः ॥ ७ ॥ सशरैश्चित्रितोराजाचित्रमाल्यधरोयुवा ॥ युवेवसमरेऽशोभद्गोष्ठीमध्येस्वलंकृतः ॥ ८ ॥ श्रुतक
र्माणमथवैनाराचेनस्तनांतरे ॥ विभेदतरसाशूरस्तिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ९ ॥ श्रुतकर्मापिसमरेनाराचेनसमर्पितः ॥ सुस्रावरुधिरंतत्रगैरिकार्द्रइवाचलः ॥
॥ १० ॥ ततःसरुधिराक्तांगोरुधिरेणकृतच्छविः ॥ रराजसमरेवीरःसपुष्पइवकिंशुकः ॥ ११ ॥ श्रुतकर्माततोराजन्शत्रुणासमभिद्रुतः ॥ शत्रुसंवारणंक्रु
द्धोद्विधाचिच्छेदकार्मुकम् ॥ १२ ॥

अभिसारोभिसाराधिपतिश्चित्रसेनः आहत्यसंताड्य ॥ २ ॥ ३ ॥ मूर्छांअर्धनिद्रां कश्मलमचित्तत्वं ॥ ४ ॥ एनंश्रुतकर्माणं ॥ ५ ॥ तंश्रुतकर्माणं ॥ ६ ॥ ७ ॥
सशरैरिति गोष्ठीगोयूथपःसांडोमहोक्षः सयथाशृंगादावलंकृतएवंसशरैरलंकृतइत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ कृतच्छविः आहितशोभः ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सुपत्रिभिःशोभनपुंखवद्भिर्नाराचानांशतैः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ प्रेतराड्यमः ॥ १७ ॥ दावोदावाग्निस्तेनदग्धाः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ स्वर्णघंटांसुवर्णमयघंटान्वितां ॥ २३ ॥

अथैनंछिन्नधन्वानंनाराचानांशतैस्त्रिभिः ॥ छादयन्समरेराजन्विव्याधचसुपत्रिभिः ॥ १३ ॥ ततोपरेणभल्लेनतीक्ष्णेननिशितेनच ॥ जहारसशिरस्त्राणंशिरस्त

॥ १३ ॥ स्यमहात्मनः ॥ १४ ॥ तच्छिरोन्यपतद्भूमौचित्रसेनस्यदीप्तिमत् ॥ यदृच्छयायथाचंद्रश्च्युतःस्वर्गान्महीतलम् ॥ १५ ॥ राजानंनिहतंदृष्ट्वातेऽभिसारंतुमारिष ॥ ८

अभ्यद्रवंतवेगेनचित्रसेनस्यसैनिकाः ॥ १६ ॥ ततःक्रुद्धोमहेष्वासस्तत्सैन्यंप्राद्रवच्छरैः ॥ अंतकालेयथाक्रुद्धःसर्वभूतानिप्रेतराट् ॥ १७ ॥ तेवध्यमानाःसमरे

तवपौत्रेणधन्विना ॥ व्यद्रवंतदिशस्तूर्णंदावदग्धाइवद्विपाः ॥ १८ ॥ तांस्तुविद्रवतोदृष्ट्वानिरुत्साहान्द्विषज्जये ॥ द्रावयन्निषुभिस्तीक्ष्णैःश्रुतकर्माव्यरोचत ॥

॥ १९ ॥ प्रतिविंध्यस्ततश्चित्रंभित्त्वापंचभिराशुगैः ॥ सारथिंचत्रिभिर्विद्धाध्वजमेकेषुणापिच ॥ २० ॥ तंचित्रोनवभिर्भल्लैर्बाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ स्वर्णपुंखैःप्रस

न्नाग्रैःकंकबर्हिणवाजितैः ॥ २१ ॥ प्रतिविंध्योधनुश्छित्त्वातस्यभारतसायकैः ॥ पंचभिर्निशितैर्बाणैरथैनंसहिजघ्निवान् ॥ २२ ॥ ततःशक्तिंमहाराजस्वर्णघंटां

दुरासदाम् ॥ प्राहिणोत्तवपौत्रायघोरामग्निशिखामिव ॥ २३ ॥ तामापतंतींसहसामहोल्काप्रतिमांतदा ॥ द्विधाचिच्छेदसमरेप्रतिविंध्योहसन्निव ॥ २४ ॥ सा

पपातद्विधाछिन्नाप्रतिविंध्यशरैःशितैः ॥ युगांतेसर्वभूतानित्रासयंतीयथाऽशनिः ॥ २५ ॥ शक्तिंतांप्रहतांदृष्ट्वाचित्रोगृह्यमहागदाम् ॥ प्रतिविंध्यायचिक्षेपरु

क्मजालविभूषिताम् ॥ २६ ॥ साजघानहयांस्तस्यसारथिंचमहारणे ॥ रथंप्रमृद्यवेगेनधरणीमन्वपद्यत ॥ २७ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुरथादाप्लुत्यभारत ॥ शक्तिं

चिक्षेपचित्रायस्वर्णदंडामलंकृताम् ॥ २८ ॥ तामापतंतींजग्राहचित्रोराजन्महामनाः ॥ ततस्तामेवचिक्षेपप्रतिविंध्यायपार्थिवः ॥ २९ ॥ समासाद्यरणेशूरंप्रति

विंध्यंमहाप्रभा ॥ निर्भिद्यदक्षिणंबाहुंनिपपातमहीतले ॥ पतिताभासयच्चैवतंदेशमशनिर्यथा ॥ ३० ॥ प्रतिविंध्यस्ततोराजंस्तोमरंहेमभूषितम् ॥ प्रेषयामाससं

क्रुद्धश्चित्रस्यवधकांक्षया ॥ ३१ ॥ सतस्यगात्रावरणंभित्त्वाहृदयमेवच ॥ जगामधरणींतूर्णंमहोरगइवाशयम् ॥ ३२ ॥ सपपाततदाराजातोमरेणसमाहतः ॥

प्रसार्यविपुलौबाहूपीनौपरिघसंनिभौ ॥ ३३ ॥ चित्रंसंप्रेक्ष्यनिहतंतावकारणशोभिनः ॥ अभ्यद्रवंतवेगेनप्रतिविंध्यंसमंततः ॥ ३४ ॥ सृजंतोविविधान्बाणान्

शतघ्नीश्चसकिंकिणीः ॥ तमवच्छादयामासुःसूर्यमभ्रगणाइव ॥ ३५ ॥ तान्विधम्यमहाबाहुःशरजालेनसंयुगे ॥ व्यद्रावयत्तवचमूंवज्रहस्तइवासुरीं ॥ ३६ ॥ ॥ १३ ॥

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ गात्रावरणंकवचं ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ॥इतिकर्णप०नैल०भारतभा०चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥७॥ ॥भीमेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ खड्गोगंडकः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ कृतप्रतिकृ

तेवध्यमानाःसमरेतावकाःपांडवैर्नृप ॥ विप्रकीर्यंतसहसावातनुन्नाघनाइव ॥ ३७ ॥ विप्रद्रुतेबलेतस्मिन्वध्यमानेसमंततः ॥ द्रौणिरेकोऽभ्ययात्तूर्णंभीमसेनंम
हाबलम् ॥ ३८ ॥ ततःसमागमोघोरोबभूवसहसातयोः ॥ यथादेवासुरेयुद्धेवृत्रवासवयोरिव ॥ ३९ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णप० चित्रवधेचतुर्दशोऽध्यायः
॥ १४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥भीमसेनंततोद्रौणीराजन्विव्याधपत्रिणा ॥ परयात्वरयायुक्तोदर्शयन्नस्त्रलाघवम् ॥ १ ॥ अथैनंपुनराजघ्नेनवत्या
निशितैःशरैः ॥ सर्वमर्माणिसंप्रेक्ष्यमर्मज्ञोलघुहस्तवत् ॥ २ ॥ भीमसेनःसमाकीर्णोद्रौणिनानिशितैःशरैः ॥ रराजसमरेराजन्रश्मिवानिवभास्करः ॥ ३ ॥ ततः
शरसहस्रेणसुप्रयुक्तेनपांडवः ॥ द्रोणपुत्रमवच्छाद्यसिंहनादममुंचत ॥ ४ ॥ शरैःशरांस्ततोद्रौणिःसंवार्ययुधिपांडवम् ॥ ललाटेऽभ्याहनद्राजन्नाराचेनस्मयन्नि
व ॥ ५ ॥ ललाटस्थंततोबाणंधारयामासपांडवः ॥ यथाश्रृंगंवनेदृप्तःखड्गोधारयतेनृप ॥ ६ ॥ ततोद्रौणिंरणेभीमोयतमानंपराक्रमी ॥ त्रिभिर्विव्याधनाराचैर्ल
लाटेविस्मयन्निव ॥ ७ ॥ ललाटस्थैस्ततोबाणैर्ब्राह्मणोसौव्यशोभत ॥ प्रावृषीवयथासिक्तस्त्रिश्रृंगःपर्वतोत्तमः ॥ ८ ॥ ततःशरशतैर्द्रौणिरर्दयामासपांडवम् ॥ नचै
नंकंपयामासमातरिश्वेवपर्वतम् ॥ ९ ॥ तथैवपांडवोयुद्धेद्रौणिंशरशतैःशितैः ॥ नाकंपयतसंहृष्टोवार्योघइवपर्वतम् ॥ १० ॥ तावन्योन्यंशरैर्घोरैश्छादयानौमहा
रथौ ॥ रथवर्यगतौवीरौशुशुभातेबलोत्कटौ ॥ ११ ॥ आदित्याविवसंदीप्तौलोकक्षयकरावुभौ ॥ स्वरश्मिभिरिवान्योन्यंतापयंतौशरोत्तमैः ॥ १२ ॥ ततःप्रति
कृतेयत्नंकुर्वाणौतौमहारणे ॥ कृतप्रतिकृतेयत्तौशरसंघैरभीतवत् ॥ १३ ॥ व्याघ्राविवचसंग्रामेचेरतुस्तौनरोत्तमौ ॥ शरदंष्ट्रौदुराधर्षौचापवक्त्रौभयंकरौ
॥ १४ ॥ अभूतांतावदृश्यौचशरजालैःसमंततः ॥ मेघजालैरिवच्छन्नौगगनेचंद्रभास्करौ ॥ १५ ॥ चकाशेतेमुहूर्तेनततस्तावप्यरिंदमौ ॥ विमुक्तावभ्रजालेनअं
गारकबुधाविव ॥ १६ ॥ अथतत्रैवसंग्रामेवर्तमानेसुदारुणे ॥ अपसव्यंततश्चक्रेद्रौणिस्तत्रवृकोदरम् ॥ १७ ॥ किरञ्छरशतैरुग्रैर्धाराभिरिवपर्वतम् ॥ नतुतन्मम्
षेभीमःशत्रोर्विजयलक्षणम् ॥ १८ ॥ प्रतिचक्रेततोराजन्पांडवोप्यपसव्यतः ॥ मंडलानांविभागेषुगतप्रत्यागतेषुच ॥ १९ ॥ बभूवतुमुलंयुद्धंतयोःपुरुषसिंह
योः ॥ चरित्वाविविधान्मार्गान्मंडलस्थानमेवच ॥ २० ॥ शरैःपूर्णायतोत्सृष्टैरन्योन्यमभिजघ्नतुः ॥ अन्योन्यस्यवधेचैवचक्रतुर्यत्नमुत्तमम् ॥ २१ ॥ ईषतुर्विरथं
चैवकर्तुमन्योन्यमाहवे ॥ ततोद्रौणिर्महास्त्राणिप्रादुश्चक्रेमहारथः ॥ २२ ॥ तेअन्योन्यास्त्रप्रतिघाते ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ ईषतुःइच्छांचक्रतुः ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ उल्कानामन्योन्याभिमुखंपातास्तैराच्छन्नमिवेतिलुप्तोपमा ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ तथैवदशनच्छदौक्रोधात्संदष्टौ

तान्यस्त्रैरेवसमरेप्रतिजघ्नेथपांडवः ॥ ततोघोरंमहाराजअस्त्रयुद्धमवर्त्तत ॥ २३ ॥ ग्रहयुद्धंयथाघोरंप्रजासंहरणेत्वभूत् ॥ तेबाणाःसमसज्जंतमुक्तास्ताभ्यांतु
॥ १४ ॥ भारत ॥ २४ ॥ द्योतयंतोदिशःसर्वास्तवसैन्यंसमंततः ॥ बाणसंघैर्वृतंघोरमाकाशंसमपद्यत ॥ २५ ॥ उल्कापातावृतंयुद्धंप्रजानांसंक्षयेनृप ॥ बाणाभिघाता
त्संजज्ञेतत्रभारतपावकः ॥ २६ ॥ सविस्फुलिंगोदीप्तार्चिर्योऽदहद्वाहिनीद्वयम् ॥ तत्रसिद्धामहाराजसंपतंतोब्रुवन्वचः ॥ २७ ॥ युद्धानामतिसर्वेषांयुद्धमेतदितिप्र
भो ॥ सर्वयुद्धानिचैतस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ २८ ॥ नेदृशंचपुनर्युद्धंभविष्यतिकदाचन ॥ अहोज्ञानेनसंपन्नावुभौब्राह्मणक्षत्रियौ ॥ २९ ॥ अहोशौर्येणसंप
न्नावुभौचोग्रपराक्रमौ ॥ अहोभीमबलोभीमएतस्यचकृतास्त्रता ॥ ३० ॥ अहोवीर्यस्यसारत्वमहोसौष्ठवमेतयोः ॥ स्थितावेतौहिसमरेकालांतकयमोपमौ
॥ ३१ ॥ रुद्रौद्वाविवसंभूतौयथाद्वाविवभास्करौ ॥ यमौवापुरुषव्याघ्रौघोररूपावुभौरणे ॥ ३२ ॥ इतिवाचःस्मश्रूयंतेसिद्धानांवैमुहुर्मुहुः ॥ सिंहनादश्चसंजज्ञे
समेतानांदिवौकसाम् ॥ ३३ ॥ अद्भुतंचाप्यचिंत्यंचदृष्ट्वाकर्मतयोरणे ॥ सिद्धचारणसंघानांविस्मयःसमपद्यत ॥ ३४ ॥ प्रशंसंतितदादेवाःसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥
साधुद्रौणेमहाबाहोसाधुभीमेतिचाब्रुवन् ॥ ३५ ॥ तौशूरौसमरेराजन्परस्परकृतागसौ ॥ परस्परमुदीक्षेतांक्रोधादुद्वृत्यचक्षुषी ॥ ३६ ॥ क्रोधरक्तेक्षणौतौतु
क्रोधात्प्रस्फुरिताधरौ ॥ क्रोधात्संदष्टदशनौतथैवदशनच्छदौ ॥ ३७ ॥ अन्योन्यंछादयंतौस्मशरवृष्ट्यामहारथौ ॥ शरांबुधारौसमरेशस्त्रविद्युत्प्रकाशिनौ
॥ ३८ ॥ तावन्योन्यंध्वजंविद्ध्वासारथिंचमहारणे ॥ अन्योन्यस्यहयान्विद्ध्वाबिभिदातेपरस्परम् ॥ ३९ ॥ ततःक्रुद्धौमहाराजबाणौगृह्यमहाहवे ॥ उभौचिक्षिपतु
स्तूर्णमन्योन्यस्यवधैषिणौ ॥ ४० ॥ तौसायकौमहाराजद्योतमानौचमूमुखे ॥ आजघ्नतुःसमासाद्यवज्रवेगौदुरासदौ ॥ ४१ ॥ तौपरस्परवेगाच्चशराभ्यांचभृ
शाहतौ ॥ निपेततुर्महावीरौरथोपस्थेतयोस्तदा ॥ ४२ ॥ ततस्तुसारथिर्ज्ञात्वाद्रोणपुत्रमचेतनम् ॥ अपोवाहरणाद्राजन्सर्वसैन्यस्यपश्यतः ॥ ४३ ॥ तथैवपांडवं
राजन्विह्वलंतंमुहुर्मुहुः ॥ अपोवाहरथेनाजौसारथिःशत्रुतापनम् ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप० अश्वत्थामभीमसेनयोर्युद्धेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥
॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ यथासंशप्तकैःसार्धमर्जुनस्याभवद्रणः ॥ अन्येषांचमहीपानांपांडवैस्तद्ब्रवीहिमे ॥ १ ॥ ॥ १४ ॥

श्रौ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥
तौबाणौभृशाहताविति हेतोःशराभ्यामग्रभागाभ्यांतयोस्तदीययोरथयोरुपस्थेमुख्यदेशेरथनीडइतियावत् ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ॥ इतिकर्णप० नैल० भारतभा० पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ ७ ॥ यथेति ॥ १ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७॥ सरत्नान्रत्नांगुलीयकादियुक्तान् सरत्नीनितिपाठेरत्निःकूर्परादाकनिष्ठांतःकरस्तत्सहितान्पाणीन् ॥ ८ ॥ ९ ॥ सुसंरब्धाइत्यत्रसुसंमर्दाइतिपाठेशोभनःस्वर्गदःसंमर्दोयेषांत
थाभूताः वासितापुष्पवतीगौस्तदर्थं ॥ १० ॥ ११ ॥१२ ॥ छिन्नेति त्रिवेणुःउभयतःकाष्ठद्वयसहितोधूर्दंडः अक्षश्चक्राधारदंडः॥ १३ ॥ योक्त्राणिबंधनरज्जवः रश्मयःप्रग्रहाः विवरूथान्रथगुप्तिरहितान्

अश्वत्थाम्नस्तुयद्युद्धमर्जुनस्यचसंजय ॥ अन्येषांचमहीपानांपांडवैस्तद्ब्रवीहिमे ॥ २ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥शृणुराजन्यथावृत्तंसंग्रामंब्रुवतोमम ॥ वीराणां
शत्रुभिःसार्धंदेहपाप्मासुनाशनम् ॥ ३ ॥ पार्थःसंशप्तकबलंप्रविश्यार्णवसंनिभम् ॥ व्यक्षोभयदमित्रघ्नोमहावातइवार्णवम् ॥ ४ ॥ शिरांस्युन्मथ्यवीराणांशितै
र्भल्लैर्धनंजयः॥ पूर्णचंद्राभवक्त्राणिस्वक्षिभ्रूदशनानिच ॥ ५ ॥ संतस्तारक्षितिंक्षिप्रंविनालैर्नलिनैरिव ॥ सुवृत्तानायतान्पुष्टान्चंदनागुरुभूषितान् ॥ ६ ॥ सायु
धान्सतलत्रांश्चपंचास्योरगसंनिभान् ॥ बाहून्क्षुरैरमित्राणांचिच्छेदसमरेर्जुनः ॥ ७ ॥ धुर्यान्धुर्यैतरान्सूतान्ध्वजांश्चापानिसायकान् ॥ पाणीन्सरत्नानसकृ
द्भल्लैश्चिच्छेदपांडवः॥ ८ ॥ रथान्द्विपान्हयांश्चैवसारोहानर्जुनोयुधि ॥ शरैरनेकसाहस्रैर्निन्येराजन्यमक्षयम् ॥ ९ ॥ तंप्रवीराःसुसंरब्धानर्दमानाइवर्षभाः ॥ वा
सितार्थमिवक्रुद्धमभिद्रुत्यमदोत्कटाः॥ १० ॥ निघ्नंतमभिजघ्नुस्तेशरैःशृंगैरिवर्षभाः॥ तस्यतेषांचतद्युद्धमभवल्लोमहर्षणम् ॥ ११ ॥ त्रैलोक्यविजयेयद्वद्दैत्यानांस
हवज्रिणा॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यद्विषतांसर्वतोर्जुनः ॥ १२ ॥ इषुभिर्बहुभिस्तूर्णंविद्ध्वाप्राणानजहारसः॥ छिन्नत्रिवेणुचक्राक्षान्हतयोधान्ससारथीन् ॥ १३ ॥
विध्वस्तायुधतूणीरान्समुन्मथितकेतनान् ॥ संछिन्नयोक्त्ररश्मीकान्विवरूथान्विकूबरान् ॥ १४ ॥ विस्रस्तबंधुरयुगान्विस्रस्ताक्षप्रमंडलान् ॥ रथान्विशक
लीकुर्वन्महाभ्राणीवमारुतः॥ १५ ॥ विस्मापयन्प्रेक्षणीयंद्विषतांभयवर्धनम् ॥ महारथसहस्रस्यसमंकर्माकरोज्जयः ॥ १६ ॥ सिद्धदेवर्षिसंघाश्चचारणाश्चा
पितुष्टुवुः॥ देवदुंदुभयोनेदुःपुष्पवर्षाणिचापतन् ॥ १७ ॥ केशवार्जुनयोर्मूर्ध्निप्राहवाक्चाशरीरिणी ॥ चंद्रार्काग्न्यनिलसूर्याणांकांतिदीप्तिबलद्युतीः ॥ १८ ॥ यौसदावि
भ्रतुर्वीराविमौतौकेशवार्जुनौ ॥ ब्रह्मेशानाविवाजय्यौवीरावेकरथेस्थितौ ॥ १९ ॥ सर्वभूतवरौवीरौनरनारायणाविमौ ॥ इत्येतन्महदाश्चर्यंदृष्ट्वाश्रुत्वाचभा
रत ॥ २० ॥ अश्वत्थामासुसंयत्तःकृष्णावभ्यद्रवद्रणे ॥ अथपांडवमस्यंतममित्रघ्नकराञ्छरान् ॥ २१ ॥ सेषुणापाणिनाहूयप्रहसन्द्रौणिरब्रवीत् ॥ यदिमांम
न्यसेवीरप्राप्तमर्हमिहातिथिम् ॥ २२ ॥

कूबरस्त्रिवेणोरग्रभागः ॥ १४ ॥ बधुंररथतल्पः युगंधूरग्रकाष्ठं अक्षप्रमंडलंरथनीडाक्षयोःसंधानकाष्ठजातंविशकलीकुर्वन्विशेषेणशक
लीकुर्वन् ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ चंद्रादीनांकांत्यादीन्यथासंख्यंबिभ्रतुः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ अमित्रघ्नाःकराःकराकारमग्रफलकंयेषांतान् अमित्रघ्नकरान्॥ २१ ॥ अर्हंपूजयितुंयोग्यं ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततःसर्वात्मनात्वद्ययुद्धातिथ्यंप्रयच्छमे॥ एवमाचार्यपुत्रेणसमाहूतोयुयुत्सया॥ २३॥ बहुमेनेर्जुनोत्मानमितिचाहजनार्दनम्॥ संशप्तकाश्चमेवध्याद्रौणिरा

॥१५॥ ह्वयतेचमाम्॥ २४॥ यदत्रानंतरंप्राप्तंशंसमेतद्धिमाधव॥ आतिथ्यकर्माभ्युत्थायदीयतांयदिमन्यसे॥ २५॥ एवमुक्तोवहत्पार्थंकृष्णोद्रोणात्मजांतिके॥ जैत्रे ८

णविधिनाहूतंवायुरिंद्रमिवाध्वरे॥ २६॥ तमामंत्र्यैकमनसंकेशवोद्रौणिमब्रवीत्॥ अश्वत्थामन्स्थिरोभूत्वाप्रहराशुसहस्वच॥ २७॥ निर्वेष्टुंभर्तृपिंडंहिका

लोयमुपजीविनाम्॥ सूक्ष्मोविवादोविप्राणांस्थूलौक्षात्रौजयाजयौ॥ २८॥ यामभ्यर्थयसेमोहाद्दिव्यांपार्थस्यसत्क्रियाम्॥ तामाप्तुमिच्छन्युध्यस्वस्थिरोभू

त्वाद्यपांडवम्॥ २९॥ इत्युक्तोवासुदेवेनतथेत्युक्त्वाद्विजोत्तमः॥ विव्याधकेशवंषष्ट्यानाराचैरर्जुनंत्रिभिः॥ ३०॥ तस्यार्जुनःसुसंक्रुद्धस्त्रिभिर्बाणैःशरासनम्॥

चिच्छेदचान्यदादत्तद्रौणिर्घोरतरंधनुः॥ ३१॥ सज्यंकृत्वानिमेषाच्चविव्याधार्जुनकेशवौ॥ त्रिभिःशतैर्वासुदेवंसहस्रेणचपांडवम्॥ ३२॥ ततःशरसहस्राणिप्रयु

तान्यर्बुदानिच॥ सस्रजेद्रौणिरायत्तःसंस्तभ्यचरणेर्जुनम्॥ ३३॥ इषुधेर्धनुषश्चैवज्यायाश्चैवाथमारिष॥ बाह्वोःकराभ्यामुरसोवदनघ्राणनेत्रतः॥ ३४॥ क

र्णाभ्यांशिरसोंगेभ्योलोमवर्मभ्यएवच॥ रथध्वजेभ्यश्चशरानिष्पेतुर्ब्रह्मवादिनः॥ ३५॥ शरजालेनमहताविद्ध्वामाधवपांडवौ॥ ननादमुदितोद्रौणिर्महामे

घौघनिःस्वनम्॥ ३६॥ तस्यतंनिनदंश्रुत्वापांडवोच्युतमब्रवीत्॥ पश्यमाधवदौरात्म्यंगुरुपुत्रस्यमांप्रति॥ ३७॥ वधंप्राप्तौमन्यतेनौप्रावेश्यशरवेश्मनि॥ एषो

स्मिहन्मिसंकल्पंशिक्षयाचबलेनच॥ ३८॥ अश्वत्थाम्नःशरानस्तांश्छित्त्वैकैकंत्रिधात्रिधा॥ व्यधमद्भरतश्रेष्ठोनीहारमिवमारुतः॥ ३९॥ ततःसंशप्तकान्भू

यःसाश्वसूतरथद्विपान्॥ ध्वजपत्तिगणानुग्रैर्बाणैर्विव्याधपांडवः॥ ४०॥ येयेददृशिरेतत्रयंयद्रूपास्तदाजनाः॥ तेतेतत्रशरैर्व्याप्तंमेनिरेत्मानमात्मना॥ ४१॥

तेगांडीवप्रमुक्तास्तुनानारूपाःपतत्रिणः॥ क्रोशेसाग्रेस्थितान्घ्नंतिद्विपांश्चपुरुषान्रणे॥ ४२॥ भल्लैश्छिन्नाःकराःपेतुःकरिणांमदवर्षिणाम्॥ यथावनेपरशुभि

र्निकृत्ताःसुमहाद्रुमाः॥ ४३॥ पश्चात्तुशैलवत्पेतुस्तेगजाःसहसादिभिः॥ वज्रिवज्रप्रमथितायथैवाद्रिचयास्तथा॥ ४४॥ गंधर्वनगराकारान्रथांश्चैवसुक

ल्पितान्॥ विनीतैर्जवनैर्युक्तानास्थितान्युद्धदुर्मदैः॥ ४५॥ शरैर्विशकलीकुर्वन्नमित्रानभ्यवीवृषत्॥ स्वलंकृतानश्वसादीन्पत्तींश्चाहन्धनंजयः॥ ४६॥ धनं ॥१५॥

जययुगांतार्कःसंशप्तकमहार्णवम्॥ व्यशोषयतदुःशोषंतीक्ष्णैःशरगभस्तिभिः॥ ४७॥ र्थः॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥३८॥ ३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

महत्शैलंशिलासमूहोयस्मिन्तंमहाशैलंपर्वतमिव ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ पांडवेस्त्राणीत्यत्रकांडकोशानितिपाठेबाणानांकोशभूतान्निषंगानृन्यवेदयत् ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ॥ इतिकर्णप० नैल० भारतभाव० षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततइति नक्षत्रमभितःनक्षत्रंलक्षीकृत्य ॥ १ ॥ विमार्गस्थौवक्रातिचारगौ ॥ २ ॥ ३ ॥ कृष्णौकृष्णार्जुनौ आसतुःदीपयांचक्रतुः ॥ ४ ॥

पुनर्द्रौणिंमहाशैलंनाराचैर्वज्रसंनिभैः ॥ निर्बिभेदमहावेगैस्त्वरन्वज्रीवपर्वतम् ॥ ४८ ॥ तमाचार्यसुतःक्रुद्धःसाश्वयंतारमाशुगैः ॥ युयुत्सुरागमद्योद्धुंपार्थस्तान्छिनच्छरान् ॥ ४९ ॥ ततःपरमसंक्रुद्धःपांडवेऽस्त्राण्यवासृजत् ॥ अश्वत्थामाभिरूपायगृहानतिथयेयथा ॥ ५० ॥ अथसंशप्तकांस्त्यक्त्वापांडवोद्रौणिमभ्ययात् ॥ अपांक्तेयानिवत्यक्त्वादातापांक्तेयमर्थिनम् ॥ ५१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप० अश्वत्थामार्जुनसंवादेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ततःसमभवद्युद्धंशुक्रांगिरसवर्चसोः ॥ नक्षत्रमभितोव्योम्निशुक्रांगिरसयोरिव ॥ १ ॥ संतापयंतावन्योन्यंदीप्तैःशरगभस्तिभिः ॥ लोकत्रासकरावास्तांविमार्गस्थौग्रहाविव ॥ २ ॥ ततोविध्यद्भ्रुवोर्मध्येनाराचेनार्जुनोभृशम् ॥ सतेनविबभौद्रौणिरूर्ध्वरश्मिर्यथारविः ॥ ३ ॥ अथकृष्णौशरशतैरश्वत्थाम्नार्दितौभृशम् ॥ स्वरश्मिजालविकचौयुगांतार्काविवासतुः ॥ ४ ॥ ततोर्जुनःसर्वतोधारमस्त्रमवासृजद्वासुदेवेभिभूते ॥ द्रौणायनिंचाभ्यहनत्पृषत्कैर्वज्राग्निवैवस्वतदंडकल्पैः ॥ ५ ॥ सकेशवंचार्जुनंचातितेजाविव्याधमर्मस्वतिरौद्रकर्मा ॥ बाणैःसुयुक्तैरतितीव्रवेगैर्यैराहतोमृत्युरपिव्यथेत ॥ ६ ॥ द्रौणेरिषूनर्जुनःसंनिवार्यव्यायच्छतस्तद्विगुणैःसुपुंखैः ॥ तंसाश्वसूतध्वजमेकवीरमावृत्यसंशप्तकसैन्यमार्च्छत् ॥ ७ ॥ धनूंषिबाणानिषुधीर्धनुर्ज्याःपाणीन्भुजान्पाणिगतंचशस्त्रम् ॥ छत्राणिकेतूंस्तुरगान्रथेषांवस्त्राणिमाल्यान्यथभूषणानि ॥ ८ ॥ चर्माणिवर्माणिमनोरमाणिप्रियाणिसर्वाणिशिरांसिचैव ॥ चिच्छेदपार्थोद्विषतांसुयुक्तैर्बाणैःस्थितानामपराङ्मुखानाम् ॥ ९ ॥ सुकल्पिताःस्यंदनवाजिनागाःसमास्थितायत्नकृतैर्नृवीरैः ॥ पार्थेरितैर्बाणशतैर्निरस्तास्तैरेवसार्द्धंनृवरानिपेतुः ॥ १० ॥ पद्मार्कपूर्णेंदुनिभाननानिकिरीटमाल्याभरणोज्वलानि ॥ भल्लार्धचंद्रक्षुरकर्त्तितानिप्रपेतुरुर्व्यांनृशिरांस्यजस्रम् ॥ ११ ॥ अथद्विपैर्देवरिपुद्विपाभैर्देवारिदर्पापहमत्युदग्रम् ॥ कलिंगवंगांगनिषादवीराजिघांसवःपांडवमभ्यधावन् ॥ १२ ॥ तेषांद्विपानांनिचकर्तपार्थोवर्माणिचर्माणिकरान्नियंतॄन् ॥ ध्वजान्पताकाश्चततःप्रपेतुर्वज्राहतानीवगिरेःशिरांसि ॥ १३ ॥

सर्वतोधारंसर्वतोस्त्रधारावर्षकं वज्रकल्पैःअमोघैःअग्निकल्पैःदाहकैःवैवस्वतदंडकल्पैःप्राणहरैः ॥ ५ ॥ ६ ॥ व्यायच्छतोयतमानस्य आर्च्छत्गतवान् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ सुकल्पिताःसुसंनद्धाः यत्नकृतैः कृतयत्नैः तैरेवबाणैरेव ॥ १० ॥ ११ ॥ देवरिपुश्वासौद्विपश्चेतिगजासुरतुल्यैरित्यर्थः ॥ १२ ॥ करान्शुंडाः ॥ १३ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १४ ॥ १५ ॥ तंअश्वत्थामानं तान्तदन्यान्नैःकृतंबाणांधकारंकृत्वाछित्त्वा कृतीछेदने ॥ १६ ॥ संस्यूताःअन्योन्यंसंघट्टवंतः ॥ १७ ॥ १८ ॥ समाप्तविद्येनसमग्रधनुर्वेदविदा ॥ १९ ॥ अक्रि

म.भा.टी. तेपुप्रभग्नेषुगुरोस्तनूजंबाणैःकिरीटीनवसूर्यवर्णैः॥ प्रच्छादयामासमहाभ्रजालैर्वायुःसमुद्यंतमिवांशुमंतम्॥ १४॥ ततोर्जुनेषूनिषुभिर्निरस्यद्रौणिःशितैरर्जुन

वासुदेवौ ॥ प्रच्छादयित्वादिविचंद्रसूर्यौननादसोंभोदइवातपांते ॥ १५॥ तमर्जुनस्तांश्चपुनस्त्वदीयानभ्यर्दितस्तैरभिसृत्यशस्त्रैः ॥ बाणांधकारंसहसैवकृत्वा

॥ १६ ॥ विव्याधसर्वानिषुभिःसुपुंखैः॥ १६॥ नाप्याददत्संदधन्नैवमुंचन्बाणान्रथेदृश्यतसव्यसाची ॥ रथांश्चनागांस्तुरगान्पदातीन्संस्यूतदेहान्ददृशुर्हतांश्च ॥ १७॥

संधायनाराचवरान्दशाशुद्रौणिस्त्वरन्नेकमिवोत्ससर्ज ॥ तेषांचपंचार्जुनमभ्यविध्यन्पंचाच्युतंनिर्बिभिदुःसुपुंखाः ॥ १८ ॥ तैराहतौसर्वमनुष्यमुख्यावसृक्स्र

वंतौधनदेंद्रकल्पौ॥ समाप्तविद्येनतथाभिभूतौहतौरणेतावितिमेनिरेन्ये॥ १९॥ अथार्जुनंप्राहदशार्हनाथःप्रमाद्यसेकिंजहियोधमेतम् ॥ कुर्याद्धिदोषंसमुपेक्षि

तोयंकष्टोभवेद्व्याधिरिवाक्रियावान्॥ २०॥ तथेतिचोक्त्वाच्युतमप्रमादीद्रौणिंप्रयत्नादिषुभिस्ततक्ष ॥ भुजौवरौचंदनसारदिग्धौवक्षःशिरोथाप्रतिमौतथोरू

॥ २१ ॥ गांडीवमुक्तैःकुपितोविकर्णैर्द्रौणिंशरैःसंयतिनिर्बिभेद॥ छित्त्वातुरश्मींस्तुरगानविध्यत्तेतंरणाद्दूरतीवदूरम्॥ २२॥ सतैर्हतोवातजवैस्तुरंगैर्द्रौणिर्दृढं

पार्थशराभिभूतः ॥ इयेषनावृत्यपुनस्तुयोद्धुंपार्थेनसार्द्धंमतिमान्विमृश्य ॥ जानन्जयंनियतंवृष्णिवीरेधनंजयेचांगिरसांवरिष्ठः ॥ २३ ॥ नियम्यसहयान्द्रौ

णिःसमाश्वस्यचमारिष ॥ रथाश्वनरसंबाधंकर्णस्यप्राविशद्बलम् ॥ २४ ॥ प्रतीपकारिणिरणादश्वत्थाम्निहृतेहयैः ॥ मंत्रौषधिक्रियायोगैर्व्याधौदेहादिवाहृते

॥ २५॥ संशप्तकानभिमुखौप्रयातौकेशवार्जुनौ॥ वातोद्धूतपताकेनस्यंदनेनौघनादिना॥ २६॥ ॥ इतिश्रीमहाभा० कर्णप० अश्वत्थामपराजयेसप्तदशो

ऽध्यायः॥ १७॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अथोत्तरेणपांडूनांसेनायांध्वनिरुत्थितः॥ रथनागाश्वपत्तीनांदंडधारेणवध्यताम्

॥ १ ॥ निवर्तयित्वातुरथंकेशवोर्जुनमब्रवीत् ॥ वाहयन्नेवतुरगान्गरुडानिलरंहसः ॥ २ ॥ मागधोप्यतिविक्रांतोद्विरदेनप्रमाथिना ॥ भगदत्तादनवरःशिक्ष

याचबलेनच॥ ३ ॥ एनंहत्वानिहंतासिपुनःसंशप्तकानिति॥ वाक्यांतेप्रापयत्पार्थंदंडधारांतिकंप्रति ॥ ४ ॥ ॥१६॥

यावान्प्रतीकाररहितः ॥ २० ॥ २१ ॥ अविकर्णैःअविकर्णतुल्यायैः ॥ २२ ॥ अंगिरसांअंगिरोगोत्राणांमध्ये ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ ओघनादिनाजलौघवन्नादवता ॥ २६ ॥ ॥ इतिकर्णप०

नैल० भारतभावदीपेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अथेति उत्तरेणउत्तरतः वध्यतांवध्यमानानां ॥ १ ॥ २ ॥ अनवरःअहीनः ॥ ३ ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अंकुशग्रहे अंकुशधारणे हस्तियुद्धे इत्यर्थः ग्रहे आदित्यादिग्रहसमूहे युद्धपरिग्रहे च अप्रसह्यः विकचः कचोपलक्षितशिरोरहितः केतुरूपी ग्रह इव विकची विस्तीर्णो ग्रहो धूमकेतुरूपी उत्पातग्रहः ॥ ५ ॥ दानव नागसंनिभं गजासुरोपमं गजमित्यर्थात् समास्थितः स हंतीत्यन्वयः ॥ ६ ॥ रथान् पादैरधिष्ठायाक्रम्य ममर्द मर्दयामासेत्युत्तरार्द्धस्यानुकर्षः एवं करेण शुंडया नरादीन् पोथयद्दिति एवं द्विपो हंति रथादीनित्यर्थात् ॥ ७ ॥ शुष्मिणा बलवता स्थूलं सुषिरं नलं तृणविशेषं ॥ ८ ॥ संकुले रणदेशे इति सामर्थ्यात् ज्ञेयं ॥ ९ ॥ १० ॥ सगुणेषु कार्मुकं मौर्वीबाणसहितं धनुः नियंतॄन् नियंतारं ॥ ११ ॥ घनाघनो घातुकमत्तदंतिनो

समागधानां प्रवरोंकुशग्रहे ग्रहे प्रसह्यो विकचो यथा ग्रहः ॥ सपत्नसेनां प्रममाथ दारुणो महीं समग्रां विकचो यथा ग्रहः ॥ ५ ॥ सुकल्पितं दानवनागसंनिभं महाभ्रनिर्ह्रादममित्रमर्दनम् ॥ रथाश्वमातंगगणान्सहस्रशः समास्थितो हंति शरैर्नरानपि ॥ ६ ॥ रथानधिष्ठाय स वाजिसारथीन्नरांश्च पादैर्द्विरदो व्यपोथयत् ॥ द्विपांश्च पद्भ्यां ममृदे करेण द्विपोत्तमो हंति च कालचक्रवत् ॥ ७ ॥ नरांस्तु कार्ष्णायसवर्मभूषणान्निपात्य साश्वान्विपत्तिभिः सह ॥ व्यपोथयद्दंतिवरेण शुष्मिणा सशब्दवत्स्थूलनयं यथा तथा ॥ ८ ॥ अथार्जुनो ज्यातलनेमिनिःस्वनैर्मृदंगभेरीबहुशंखनादिते ॥ रथाश्वमातंगसहस्रसंकुले रथोत्तमेनाभ्यपतद्द्विपोत्तमम् ॥ ९ ॥ ततोर्जुनं द्वादशभिः शरोत्तमैर्जनार्दनं षोडशभिः समार्पयत् ॥ स दंडधारस्तुरगांस्त्रिभिस्त्रिभिस्ततो ननाद प्रजहास चासकृत् ॥ १० ॥ ततोस्य पार्थः सगुणेषु कार्मुकं चकर्त भल्लैर्ध्वजमप्यलंकृतम् ॥ पुनर्नियंतॄन्सह पादगोप्तृभिस्ततः स चुक्रोध गिरिव्रजेश्वरः ॥ ११ ॥ ततोर्जुनं भिन्नकटेन दंतिना घनाघनेनानिलतुल्यवर्चसा ॥ अतीव चुक्षोभयिषुर्जनार्दनं धनंजयं चाभिजघान तोमरैः ॥ १२ ॥ अथास्य बाहू द्विपहस्तसंनिभौ शिरश्च पूर्णेंदुनिभाननं त्रिभिः ॥ क्षुरैः प्रचिच्छेद सहैव पांडवस्ततो द्विपं बाणशतैः समार्पयत् ॥ १३ ॥ स पार्थबाणैस्तपनीयभूषणैः समाचितः कांचनवर्मभृद्द्विपः ॥ तथा चकाशे निशि पर्वतो यथा दावाग्निना प्रज्वलितौषधिद्रुमः ॥ १४ ॥ स वेदनार्त्तोऽम्बुदनिस्वनो नदंश्चरन्भ्रमन्प्रस्खलितांतरो द्रवत् ॥ पपात रुग्णः सनियंतृकस्तथा यथा गिरिर्वज्रविदारितस्तथा ॥ १५ ॥ हिमावदातेन सुवर्णमालिना हिमाद्रिकूटप्रतिमेन दंतिना ॥ हते रणे भ्रातरि दंडआव्रजज्जिघांसुरिंद्रावरजं धनंजयम् ॥ १६ ॥ स तोमरैरर्ककरप्रभैस्त्रिभिर्जनार्दनं पंचभिरर्जुनं शितैः ॥ समर्पयित्वा विननाद नर्दयंस्ततोस्य बाहू निचकर्त्त पांडवः ॥ १७ ॥ क्षुरप्रकृत्तौ सुभृशं सतोमरौ शुभांगदौ चंदनरूषितौ भुजौ ॥ गजात्पतंतौ युगपद्विरेजतुर्यथाद्रिशृंगाद्द्रुचिरौ महोरगौ ॥ १८ ॥

रिति विश्वः ॥ १२ ॥ सहैव युगपत् ॥ १३ ॥ १४ ॥ चरन् गच्छन् भ्रमन् भ्रांतिं प्राप्नुवन् अत एव प्रस्खलितांतरः मध्ये स्खलन्नित्यर्थः सनियंतृकः महामात्रसहितः पपात तथा पातयोग्यं यथा स्यात्तथा रुग्णः पीडितो यथैवंभूतः पपातेति पृथगन्वयः ॥ १५ ॥ इंद्रावरजं विष्णुं कृष्णमित्यर्थः धनंजयं च जिघांसुर्दंड आव्रजत् दंतिना सह हेति शेषः ॥ १६ ॥ नर्दयन् शब्दं कारयन् ॥ १७ ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अस्तात्अस्ताचलात् ॥ १९ ॥ २० ॥ गजोत्तमाःमहागजारूढाः तौदंडधारतद्भ्रात्रौद्विपौसाध्यक्षौकृत्तौछिन्नौतथातेपिकृत्ताश्छिन्नाः ॥ २१ ॥२२ ॥ २३॥२४॥२५॥ ॥इतिकर्णप०नै०भारतभाव० अष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥७॥ ॥ प्रत्येति ॥ १ ॥ २ ॥ धुर्यान्श्रेष्ठान्धुर्यगतान्वाहान्वाहादीन्अमित्रवीराणांचिच्छेदेतिद्वयोःसंबंधः ॥ ३ ॥ ४ ॥ वासितार्थेस्त्रीनिमित्तं वासिताकरिणीनार्यों

तथार्धचंद्रेणहतंकिरीटिनापपातदंडस्यशिरःक्षितिंद्विपात् ॥ सशोणितार्द्रौनिपतन्विरेजेदिवाकरोस्तादिवपश्चिमांदिशम् ॥ १९॥ अथद्विपंश्वेतवराभ्रसंनिभंदि
वाकरांशुप्रतिमैःशरोत्तमैः ॥ बिभेदपार्थःसपपातनादयन्हिमाद्रिकूटंकुलिशाहतंयथा ॥ २० ॥ ततोपरेतत्प्रतिमागजोत्तमाजिगीषवःसंयतिसव्यसाचिना ॥
तथाकृतास्तेचयथैवतौद्विपौततःप्रभग्नंसुमहद्रिपोर्बलम् ॥ २१ ॥ गजारथाश्वाःपुरुषाश्वसंघशःपरस्परघ्नाःपरिपेतुराहवे ॥ परस्परंप्रस्खलिताःसमाहिताभृशंनि
पेतुर्बहुभाषिणोहताः॥ २२॥ अथार्जुनंस्वेपरिवार्यसैनिकाःपुरंदरंदेवगणाइवाब्रुवन् ॥ अभैष्मयस्मान्मरणादिवप्रजाःसवीरदिष्ट्यानिहतस्त्वयारिपुः॥ २३ ॥
नचेदरक्षिष्यइमंजनंभयाद्द्विषद्भिरेवंबलिभिःप्रपीडितम् ॥ तथाभविष्यद्द्विषतांप्रमोदनंयथाहतेष्वेष्विहनोरिसूदन ॥ २४॥ इतीवभूयश्वसुहृद्भिरीडितानिशम्य
वाचःसुमनास्ततोर्जुनः॥यथानुरूपंप्रतिपूज्यतंजनंजगामसंशप्तकसंघहापुनः॥ २५॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णप०दंडवधेऽष्टादशोऽध्यायः॥१८॥ ॥७॥
संजयउवाच ॥ प्रत्यागत्यपुनर्जिष्णुर्जघ्नेसंशप्तकान्बहून् ॥ वक्रातिवक्रगमनादंगारकइवग्रहः ॥ १ ॥ पार्थबाणहताराजन्नराश्वरथकुंजराः ॥ विचेलुर्बभ्रमु
र्नेशुःपेतुर्मम्लुश्वभारत ॥ २ ॥ धुर्यान्धुर्यगतान्सूतान्ध्वजांश्वापानिसायकान्॥ पाणीन्पाणिगतंशस्त्रंबाहूनपिशिरांसिच ॥ ३॥ भल्लैःक्षुरैरर्धचंद्रैर्वत्सदंतैश्वपां
डवः॥ चिच्छेदामित्रवीराणांसमरेप्रतियुध्यताम् ॥ ४ ॥वासितार्थेयुयुत्संतोवृषभावृषभंयथा ॥ निपतंत्यर्जुनंशूराःशतशोथसहस्रशः ॥५॥ तेषांतस्यचतद्युद्धम
भवल्लोमहर्षणम् ॥ त्रैलोक्यविजयेयादृग्दैत्यानांसहवज्रिणा ॥ ६ ॥ तमविध्यत्त्रिभिर्बाणैर्दंदशूकैरिवाहिभिः ॥ उग्रायुधसुतस्तस्यशिरःकायादपाहरत् ॥ ७ ॥ ते
र्जुनंसर्वतःक्रुद्धानानाशस्त्रैरवीवृषन् ॥ मरुद्भिःप्रेरितामेघाहिमवंतमिवोष्णगे ॥८॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यद्विषतांसर्वतोर्जुनः ॥ सम्यगस्तैःशरैःसर्वानहितानहन
द्बहून् ॥ ९ ॥ छिन्नत्रिवेणुसंघातान्हताश्वान्पार्ष्णिसारथीन् ॥ विस्रस्तहस्ततूणीरान्विचक्ररथकेतनान् ॥ १० ॥ ॥१७॥

वासितंसुरभीकृतेइतिविश्वः यथास्वयंवरस्थांस्त्रियंप्राप्तुंवृषभाश्वअवृषभाश्वतेषांयूथंवृषभावृषभंश्रेष्ठाश्रेष्ठयोधकुलमहंपूर्विकयानिपततिएवंयुद्धेऽर्जुनंप्राप्तुंराजानइत्यर्थः वासितंअतिश्रेष्ठंराज्यादिकं वावस्तु ५ ॥ ६ ॥ तस्यउग्रायुधसुतस्य अपाहरदर्जुनइतिशेषः ॥ ७ ॥ उष्णगेग्रीष्मेगतेसतिप्रावृषीत्यर्थः उष्णोग्रीष्मोगतोऽतीतोयत्रसउष्णगःकालविशेषइतिविग्रहः ॥ ८ ॥ अस्तैःक्षिप्तैः ॥ ९ ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अनुकर्षः रथाधस्थं दारु ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ निर्जिह्वांत्राः निर्गता जिह्वा अंत्राणि च येषां ते ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

संछिन्नरश्मियोक्त्राक्षान्व्यनुकर्षयुगान्रथान् ॥ विध्वस्तसर्वसंनाहान्बाणैश्चक्रेऽर्जुनस्तदा ॥ ११ ॥ ते रथास्तत्र विध्वस्ताः परार्ध्या भांत्यनेकशः ॥ धनिनामिव वेश्मानि हतान्यग्न्यनिलांबुभिः ॥ १२ ॥ द्विपाः संभिन्नमर्माणो वज्राशनिसमैः शरैः ॥ पेतुर्गिर्यग्रवेश्मानि वज्रपाताग्निभिर्यथा ॥ १३ ॥ सारोहास्तुरगाः पेतुर्बहवोऽर्जुनताडिताः ॥ निर्जिह्वांत्राः क्षितौ क्षीणा रुधिरार्द्राः सुदुर्दृशः ॥ १४ ॥ नराश्वनागा नाराचैः संस्यूताः सव्यसाचिना ॥ बभ्रमुश्चस्खलुः पेतुर्नेदुर्मम्लुश्च मारिष ॥ ॥ १५ ॥ अनेकैश्च शिलाधौतैर्वज्राशनिविषोपमैः ॥ शरैर्निजघ्निवान्पार्थो महेंद्र इव दानवान् ॥ १६ ॥ महार्हवर्माभरणा नानारूपांबरायुधाः ॥ सरथाः सध्वजा वीरा हताः पार्थेन शेरते ॥ १७ ॥ विजिताः पुण्यकर्माणो विशिष्टाभिजनश्रुताः ॥ गताः शरीरैर्वसुधामूर्जितैः कर्मभिर्दिवम् ॥ १८ ॥ अथार्जुनं रथवरं त्वदीयाः समभिद्रवन् ॥ नानाजनपदाध्यक्षाः सगणा जातमन्यवः ॥ १९ ॥ उह्यमाना रथाश्वेभैः पत्तयश्च जिघांसवः ॥ समभ्यधावन्नस्यंतो विविधं क्षिप्रमायुधम् ॥ २० ॥ तदायुधमहावर्षं मुक्तं योधमहांबुदैः ॥ व्यधमन्निशितैर्बाणैः क्षिप्रमर्जुनमारुतः ॥ २१ ॥ साश्वपत्तिद्विपरथं महाशस्त्रौघसंप्लवम् ॥ सहसा संतितीर्षंतं पार्थं शस्त्रास्त्रसेतुना ॥ २२ ॥ अथाब्रवीद्वासुदेवः पार्थ किं क्रीडसेऽनघ ॥ संशप्तकान्प्रमथ्यैनांस्ततः कर्णवधे त्वर ॥ २३ ॥ तथेत्युक्त्वार्जुनः कृष्णं शिष्टान्संशप्तकांस्तदा ॥ आक्षिप्य शस्त्रेण बलाद्दैत्यानिंद्र इवावधीत् ॥ २४ ॥ आददत्संदधन्नेषून्दृष्टः कैश्चिद्रणेऽर्जुनः ॥ विमुंचन्वा शरान्शीघ्रं दृश्यते वा हितैरपि ॥ २५ ॥ आश्चर्यमिति गोविंदः सममन्यत भारत ॥ हंसांशुगौरास्ते सेनां हंसाः सर इवाविशन् ॥ २६ ॥ ततः संग्रामभूमिं च वर्तमाने जनक्षये ॥ अवेक्षमाणो गोविंदः सव्यसाचिनमब्रवीत् ॥ २७ ॥ एष पार्थ महारौद्रो वर्तते भरतक्षयः ॥ पृथिव्यां पार्थिवानां वै दुर्योधनकृते महान् ॥ २८ ॥ पश्य भारत चापानि रुक्मपृष्ठानि धन्विनाम् ॥ महतां चापविद्धानि कलापानिषुधींस्तथा ॥ २९ ॥ जातरूपमयैः पुंखैः शरांश्च नतपर्वणः ॥ तैलधौतांश्च नाराचान्विमुक्तानिव पन्नगान् ॥ ३० ॥ आकीर्णांस्तोमरांश्चापि विचित्रान्हेमभूषितान् ॥ चर्माणि चापविद्धानि रुक्मपृष्ठानि भारत ॥ ३१ ॥ सुवर्णविकृतान्प्रासान्शक्तीः कनकभूषिताः ॥ जांबूनदमयैः पट्टैर्बद्धाश्च विपुला गदाः ॥ ३२ ॥ जातरूपमयीश्चर्ष्टीः पट्टिशान्हेमभूषितान् ॥ दंडैः कनकचित्रैश्च विप्रविद्धान्परश्वधान् ॥ ३३ ॥ परिघान्भिंदिपालांश्च भुशुंडीः कुणपानपि ॥ अयस्कुंतांश्च पतितान्मुसलानि गुरूणि च ॥ ३४ ॥

॥ २८ ॥ कलापानलंकारान् ॥ २९ ॥ ३० ॥ आकीर्णान् सर्वतो विक्षिप्तान् ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नानाविधानिशस्त्राणिप्रगृह्यजयगृद्धिनः॥जीवंतइवदृश्यंतेगतसत्त्वास्तरस्विनः॥ ३५॥ गदाविमथितैर्गात्रैर्मुसलैर्भिन्नमस्तकान्॥ गजवाजिरथैःक्षुण्णान्पश्य
॥१८॥ योधान्सहस्रशः॥ ३६॥ मनुष्यगजवाजीनांशरशक्त्यृष्टितोमरैः॥ निस्त्रिंशैःपट्टिशैःप्रासैर्नखरैर्लगुडैरपि ३७॥ शरीरैर्बहुधाछिन्नैःशोणितौघपरिप्लुतैः ॥ गतासु ८
भिरमित्रघ्नसंवृतारणभूमयः॥ ३८ ॥ बाहुभिश्चंदनादिग्धैःसांगदैःशुभभूषणैः ॥ सतलत्रैःसकेयूरैर्भातिभारतमेदिनी ॥ ३९ ॥ सांगुलित्रैर्भुजाग्रैश्चविप्रविद्धै
रलंकृतैः॥हस्तिहस्तोपमैश्छिन्नैरूरुभिश्चतरस्विनाम् ॥ ४० ॥ बद्धचूडामणिवरैःशिरोभिश्चसकुंडलैः ॥ रथांश्चबहुधाभग्नान्हेमकिंकिणिनःशुभान्॥ ४१ ॥
अश्वांश्चबहुधापश्यशोणितेनपरिप्लुतान्॥ अनुकर्षानुपासंगान्पताकाविविधान्ध्वजान्॥ ४२ ॥ योधानांचमहाशंखान्पांडुरांश्चप्रकीर्णकान्॥ निरस्तजिह्वा
न्मातंगान्शयानान्पर्वतोपमान्॥ ४३ ॥ वैजयंतीर्विचित्राश्चहतांश्चगजयोधिनः॥ वारणानांपरिस्तोमान्संयुक्तानेककंबलान् ॥ ४४॥ विपाटितविचित्राश्च
रूपचित्राःकुथास्तथा॥ भिन्नाश्चबहुधाघंटाःपतद्भिश्चूर्णितागजैः ॥ ४५॥ वैदूर्यमणिदंडांश्चपतितांश्चांकुशान्भुवि ॥ अश्वानांचयुगापीडान्रत्नचित्रानुरश्छ
दान्॥ ४६॥ विद्धाःसादिध्वजाग्रेषुसुवर्णविकृताःकुथाः॥ विचित्रान्मणिचित्रांश्चजातरूपपरिष्कृतान् ॥ ४७ ॥ अश्वास्तरपरिस्तोमान्रांकवान्पतितान्भुवि॥
चूडामणीन्नरेंद्राणांविचित्राःकांचनस्रजः ॥ ४८ ॥ छत्राणिचापविद्धानिचामरव्यजनानिच॥ चंद्रनक्षत्रभासैश्चवदनैश्चारुकुंडलैः ॥ ४९ ॥ कॢप्तश्मश्रुभिराकी
र्णांपूर्णचंद्रनिभैर्महीम् ॥ कुमुदोत्पलपद्मानांखंडैःफुल्लंयथासरः ॥ ५० ॥ तथामहीभृतांवक्त्रैःकुमुदोत्पलसंनिभैः ॥ तारागणविचित्रस्यनिर्मलेंदुद्युतित्विषः
॥५१॥पश्येमांनभसस्तुल्यांशरन्नक्षत्रमालिनीम्॥ एतत्तवैवानुरूपंकर्मार्जुनमहाहवे॥५२॥दिविवादेवराजस्यत्वयायत्कृतमाहवे॥ एवंतांदर्शयन्कृष्णोयुद्धभू
मिंकिरीटिने ॥ ५३॥ गच्छन्नेवाशृणोच्छब्दंदुर्योधनबलेमहत्॥ शंखदुंदुभिनिर्घोषंभेरीपणवनिःस्वनम्॥ ५४ ॥ रथाश्वगजनादांश्चशस्त्रशब्दांश्चदारुणान् ॥
प्रविश्यतद्बलंकृष्णस्तुरगैर्वातवेगितैः॥ ५५ ॥ पांड्येनाभ्यर्दितंसैन्यंत्वदीयंवीक्ष्यविस्मितः ॥ सहिनानाविधैर्बाणैरिष्वस्त्रप्रवरोयुधि ॥ ५६॥ न्यहनद्द्विषतांपूगान् ॥१८॥
गतासूनंतकोयथा॥ गजवाजिमनुष्याणांशरीराणिशितैःशरैः ॥ ५७ ॥ भित्त्वाप्रहरतांश्रेष्ठोविदेहासूनपातयत् ॥ शत्रुप्रवीरैरस्त्राणिनानाशस्त्राणिसायकैः ॥
छित्त्वातानवधीच्छत्रून्पांड्यःशक्रइवासुरान्॥ ५८॥ ॥इतिश्रीम०कर्णप०संकुलयुद्धेएकोनविंशोऽध्यायः॥ १९॥ ॥ ७॥ एकोनविंशोऽध्यायः ॥१९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रोक्तइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ पराभूतःप्रकोपितः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ सपांड्यःव्यसूनकरोदितिद्वयोःसंबंधः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ मुष्टिश्लिष्टायतज्यं मुष्टिदेशेश्लिष्टाच आयताचज्यायस्यतद्यथा एकस्मिन्नेवक्षणेयद्धनुर्मंडलाकारंचिपिटाकारंचदृश्यतइतिभावः ॥ १५ ॥ वर्षतःमत्तमत्तः ॥ १६ ॥ प्रमथसेप्रमथ्नासि ॥ १७ ॥ सस्यहाअतिवृष्ट्याधान्यहा ह्लादीगर्जन्

धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ प्रोक्तस्त्वयापूर्वमेवप्रवीरोलोकविश्रुतः ॥ नत्वस्यकर्मसंग्रामेत्वयासंजयकीर्तितम् ॥ १ ॥ तस्यविस्तरशोब्रूहिप्रवीरस्याद्यविक्रमम् ॥ शिक्षां प्रभावंवीर्यंचप्रमाणंदर्पमेवच ॥ २ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ भीष्मद्रोणकृपद्रौणिकर्णार्जुनजनार्दनान् ॥ समाप्तविद्यान्धनुषिश्रेष्ठान्यान्मन्यसेरथान् ॥ ३ ॥ यो त्याक्षिपतिवीर्येणसर्वानेतान्महारथान् ॥ नमेनेचात्मनातुल्यंकंचिदेवनरेश्वरम् ॥ ४ ॥ तुल्यतांद्रोणभीष्माभ्यामात्मनोयोनमृष्यते ॥ वासुदेवार्जुनाभ्यांचन्यून तांनैच्छतात्मनि ॥ ५ ॥ सपांड्योनृपतिश्रेष्ठःसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ कर्णस्यानीकमहनत्पराभूतइवांतकः ॥ ६ ॥ तदुदीर्णरथाश्वंचपत्तिप्रवरसंकुलम् ॥ कुलालचक्र वद्भ्रांतंपांड्येनाभ्याहतंबलात् ॥ ७ ॥ व्यश्वसूतध्वजरथान्विप्रविद्धायुधद्विपान् ॥ सम्यगस्तैःशरैःपांड्योवायुर्मेघानिवाक्षिपत् ॥ ८ ॥ द्विरदान्द्विरदारोहान्विप ताकायुधध्वजान् ॥ सपादरक्षानहनद्वज्रेणाद्रीनिवाद्रिहा ॥ ९ ॥ सशक्तिप्रासतूणीरानश्वारोहान्हयानपि ॥ पुलिंदखसबाह्लीकनिषादांध्रककुंतलान् ॥ १० ॥ दा क्षिणात्यांश्चभोजांश्चशूरान्संग्रामकर्कशान् ॥ विशस्त्रकवचन्बाणैःकृत्वाचैवाकरोद्व्यसून् ॥ ११ ॥ चतुरंगंबलंबाणैर्निघ्नंतंपांड्यमाहवे ॥ दृष्ट्वाद्रौणिरसंभ्रांतम संभ्रांतस्ततोभ्ययात् ॥ १२ ॥ आभाष्यचैनंमधुरमभीतंतमभीतवत् ॥ प्राहप्रहरतांश्रेष्ठःस्मितपूर्वंसमाह्वयत् ॥ १३ ॥ राजन्कमलपत्राक्षविशिष्टाभिजनश्रुत ॥ वज्रसंहननप्रख्यप्रख्यातबलपौरुष ॥ १४ ॥ मुष्टिश्लिष्टायतज्यंचव्यायताभ्यांमहद्धनुः ॥ दोर्भ्यांविस्फारयन्भासिमहाजलदवद्भृशम् ॥ १५ ॥ शरवर्षैर्महावेगैर मित्रानभिवर्षतः ॥ मदन्यंनानुपश्यामिप्रतिवीरंतवाहवे ॥ १६ ॥ रथद्विरदपत्त्यश्वानेकःप्रमथसेबहून् ॥ मृगसंघानिवारण्येविभीर्भीमबलोहरिः ॥ १७ ॥ मह तारथघोषेणदिवंभूमिंचनादयन् ॥ वर्षांतेसस्यहामेघोभासिह्लादीवपार्थिव ॥ १८ ॥ संस्पृशानःशरांस्तीक्ष्णांस्तूणादाशीविषोपमान् ॥ मयैवैकेनयुध्यस्वत्र्यं बकेनांधकोयथा ॥ १९ ॥ एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वाप्रहरेतिचताडितः ॥ कर्णिनाद्रोणतनयंविव्याधमलयध्वजः ॥ २० ॥ मर्मभेदिभिरत्युग्रैर्बाणैरग्निशिखोपमैः ॥ स्मयन्नभ्यहनद्द्रौणिःपांड्यमाचार्यसत्तमः ॥ २१ ॥

॥ १८ ॥ १९ ॥ ताडितःद्रौणिना मलयवत्कृत्रिमोध्वजोयस्य मलयध्वजइतिप्रवीरस्यैवनामांतरंवा ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गत्यादशम्या उन्मुख्यभिमुखीतिर्यङ्मंदागोमूत्रिकाध्रुवा स्खलितायमकाक्रांताकुटेतीषुगतीर्विदुः शिरोहृदयपार्श्वदेशस्पृशस्तिस्रः मंदाईषद्भिन्नत्वक् गोमूत्रिकाकवचनिकृंतनीसव्यापसव्यगामिनी ध्रुवानियमेनलक्ष्यभेदिनी स्खलितालक्ष्यच्युता यमकाक्रांतालक्ष्यंभित्त्वाऽसकृन्निर्गता कुटालक्ष्यैकदेशस्यबाह्वादेर्हंत्रीतिनवगतयः दशमीगतिस्तुशिरसासहदूरपातिनीकुटानाम तयागत्याप्रक्षिप्तानपि

ततोपरान्सुतीक्ष्णाग्रान्नाराचान्मर्मभेदिनः॥ गत्यादशम्यासंयुक्तानश्वत्थामाप्यवासृजत्॥ २२ ॥ तान्शरानच्छिनत्पांड्योनवभिर्निशितैःशरैः॥ चतुर्भिरर्दय
च्चाश्वानाशुतेव्यसवोभवन्॥ २३॥ अथद्रोणसुतस्येषूंस्तांश्छित्त्वानिशितैःशरैः॥ धनुर्ज्यांविततांपांड्यश्चिच्छेदादित्यतेजसः॥ २४॥ दिव्यंधनुरथाधिज्यंकृ
त्वाद्रौणिरमित्रहा॥ प्रेक्ष्यचाशुरथेयुक्तान्नरैरन्यान्हयोत्तमान्॥ २५ ॥ ततःशरसहस्राणिप्रेषयामासवैद्विजः॥ इषुसंबाधमाकाशमकरोद्दिशएवच॥ २६॥ त
तस्तानस्यतःसर्वान्द्रौणेर्बाणान्महात्मनः॥ जानानोप्यक्षयान्पांड्योशातयत्पुरुषर्षभः॥ २७॥ प्रयुक्तांस्तान्प्रयत्नेनच्छित्त्वाद्रौणेरिपूनरिः॥ चक्ररक्षौरणेतस्य
प्राणुदन्निशितैःशरैः॥ २८॥ अथारेर्लाघवंदृष्ट्वामंडलीकृतकार्मुकः॥ प्रास्यद्द्रोणसुतोबाणान्वृष्टिंपूषानुजोयथा॥ २९ ॥ अष्टावष्टगवान्यूहुःशकटानियदायु
धम्॥ अह्नस्तदष्टभागेनद्रौणिश्चिक्षेपमारिष॥ ३० ॥ तमंतकमिवक्रुद्धमंतकस्यांतकोपमम्॥ येयेददृशिरेतत्रविसंज्ञाःप्रायशोभवन्॥ ३१॥ पर्जन्यइवघर्मांतेव
ष्ट्यासाद्रिद्रुमांमहीम्॥ आचार्यपुत्रस्तांसेनांबाणवृष्ट्याव्यवीवृषत्॥ ३२॥ द्रौणिपर्जन्यमुक्तांतांबाणवृष्टिंसुदुःसहाम्॥ वायव्यास्त्रेणसंक्षिप्यमुदापांड्यानिलोनु
दत्॥ ३३॥ तस्यनानदतःकेतुंचंदनागुरुरूषितम्॥ मलयप्रतिमंद्रौणिश्छित्त्वाऽश्वांश्चतुरोहनत्॥ ३४॥ सूतमेकेषुणाहत्वामहाजलदनिःस्वनम्॥ धनुश्छित्त्वार्ध
चंद्रेणतिलशोव्यधमद्रथम्॥ ३५॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यच्छित्त्वासर्वायुधानिच॥ प्राप्तमप्यहितंद्रौणिर्नजघानरणेप्सया॥ ३६ ॥ एतस्मिन्नंतरेकर्णोगजानीक
मुपाद्रवत्॥ द्रावयामाससतदापांडवानांमहद्बलम्॥ ३७॥ विरथान्रथिनश्चक्रेगजानश्वांश्चभारत॥ गजान्बहुभिरानर्च्छच्छरैःसंनतपर्वभिः॥ ३८ ॥ अथद्रौ
णिर्महेष्वासःपांड्यंशत्रुनिबर्हणम्॥ विरथंरथिनांश्रेष्ठंनाहनद्युद्धकांक्षया॥ ३९ ॥ हतेश्वरोदंतिवरःसुकल्पितस्त्वराभिसृष्टःप्रतिशब्दगोबली॥ तमाद्रवद्द्रौणिशरा
हतस्त्वरन्जवेनकृत्वाप्रतिहस्तिगर्जितम्॥ ४० ॥

शरान्नवसंख्याकान्नवभिःशरैरच्छिनदितिसंबंधः॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

पूषानुजःपर्जन्यः पूषालजइतिपाठेपिसएवार्थः वृष्टेःसूर्यप्रभवत्वदर्शनात्॥ २९ ॥ अष्टवृषभवाह्यानिअष्टौशकटानियदायुधसंभारंऊहुःवहंतिनत्सर्वमह्नोष्टमभागेनयामार्धेनक्षीणमित्यर्थः॥ ३० ॥
॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ हतेश्वरोयःकश्चित् तंपांड्यं॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मलयध्वजःपांड्यस्तंयदृच्छयागतंवारणंसमभ्यतिष्ठत् ॥ ४१ ॥ बलेनास्त्रसर्गैयउत्तमोयत्नस्तेनमन्युनाचैतैः परिपीडयन्नंकुशेनकोपयन्नद्रिपतिर्मलयस्तस्येश्वरःपांड्यः ॥ ४२ ॥ द्रौणेर्वरांगभूषणंकिरीटंतोमरेणपराहनत् ॥४३॥४४॥ इषून्समाददेद्रौणिरितिशेषः ॥४५॥४६॥४७॥४८॥ चतुरश्चतुरंशः एवंसगजोदशधाभक्तोयथादशहविष्कायामिष्टौपिष्टपिंडोदशधाक्रियतेतथेत्यर्थः ॥ ४९ ॥ पांड्योश्वादी

तंवारणंवारणयुद्धकोविदोद्विपोत्तमंपर्वतसानुसंनिभम् ॥ समभ्यतिष्ठन्मलयध्वजस्त्वरन्यथाद्रिशृंगंहरिरुन्नदंस्तथा ॥ ४१ ॥ सतोमरंभास्कररश्मिवर्चसंबलास्त्रसर्गोत्तमयत्नमन्युभिः ॥ ससर्जशीघ्रंपरिपीडयन्गजंगुरोःसुतायाद्रिपतीश्वरोनदन् ॥ ४२ ॥ मणिप्रवेकोत्तमवज्रहाटकैरलंकृतंचांशुकमाल्यमौक्तिकैः हतोहतोसीत्यसकृन्मुदानदन्पराहनद्द्रौणिवरांगभूषणम् ॥४३॥ तदर्कचंद्रग्रहपावकत्विषंभृशातिपातात्पतितंविचूर्णितम् ॥ महेंद्रवज्राभिहतंमहास्वनंयथाद्रिशृंगंधरणीतलेतथा ॥ ४४ ॥ ततःप्रजज्वालपरेणमन्युनापादाहतोनागपतिर्यथातथा ॥ समाददेचांतकदंडसंनिभानिषूनमित्रार्तिकरांश्चतुर्दश ॥ ४५॥ द्विपस्यपादाग्रकरान्सपंचभिर्नृपस्यबाहूचशिरोथचत्रिभिः ॥ जघानषड्भिःषडनुत्तमत्विषःसपांड्यराजानुचरान्महारथान् ॥ ४६ ॥ सुदीर्घवृत्तौवरचंदनोक्षितौसुवर्णमुक्तामणिवज्रभूषणौ ॥ भुजौधरायांपतितौनृपस्यतौविचेष्टतुस्तार्क्ष्यहताविवोरगौ ॥ ४७॥ शिरश्चतत्पूर्णशशिप्रभाननंसरोषताम्रायतनेत्रमुन्नसम् ॥ क्षितावपिभ्राजतितत्सकुंडलंविशाखयोर्मध्यगतःशशीयथा ॥ ४८ ॥ सतुद्विपःपंचभिरुत्तमेषुभिःकृतःषडंशश्चतुरोनृपस्त्रिभिः ॥ कृतोदशांशःकुशलेनयुध्यतायथाहविस्तद्दशदैवतंतथा ॥ ४९ ॥ सपादशोराक्षसभोजनान्बहून्प्रदायपांड्योश्वमनुष्यकुंजरान् ॥ स्वधामिवाप्यज्वलनःपितृप्रियस्ततःप्रशांतःसलिलप्रवाहतः ॥ ५० ॥ समाप्तविद्यंतुगुरोःसुतंनृपःसमाप्तकर्माणमुपेत्यतेसुतः ॥ सुहृद्वृतोत्यर्थमपूजयन्मुदाजितेबलौविष्णुमिवामरेश्वरः ॥ ५१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप० पांड्यवधेविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ध ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ पांड्येहतेकिमकरोदर्जुनोयुधिसंजय ॥ एकवीरेणकर्णेनद्रावितेषुपरेषुच ॥ १ ॥ समाप्तविद्योबलवान्युक्तोवीरःसपांडवः ॥ सर्वभूतेष्वनुज्ञातःशंकरेणमहात्मना ॥ २ ॥ तस्मान्महद्भयंतीव्रममित्रघ्नाद्धनंजयात् ॥ सयत्तत्राकरोत्पार्थस्तन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हतेपांड्येर्जुनंकृष्णस्त्वरन्नाहवचोहितम् ॥ पश्यामिनाहंराजानमपयातांश्चपांडवान् ॥ ४ ॥

न् पादशःप्रदायखंडयित्वाप्रशांतोद्रौणिर्वाणैरितिशेषः यथास्वधांप्रेतशरीररूपंहविःप्राप्यपितृप्रियोज्वलनःश्मशानाग्निर्जलेनशाम्यतितद्वदित्यर्थः ॥ ५० ॥ समाप्तविद्यंसम्यगाप्तविद्यं समाप्तकर्माणंकृतकृत्यं ॥ ५१ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ध ॥ ॥ पांड्यइति ॥ १ ॥ अनुज्ञातस्त्वमजय्योभविष्यसीत्यनुगृहीतः ॥२ ॥३ ॥ राजानंयुधिष्ठिरं ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५ ॥ ६ ॥ भ्रातुर्युधिष्ठिरस्य ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ द्यांस्वर्गं वियदंतरिक्षं ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५॥१६॥१७॥१८॥१९ ॥ ॥ अंडजैर्जलपक्षिभिःसारसादिभिराकीर्णांव्याप्तां ॥ २० ॥

निवृत्तैश्चपुनःपार्थैर्भग्नंशत्रुबलंमहत् ॥ अश्वत्थाम्नश्चसंकल्पाद्धताःकर्णेनसृंजयाः ॥ ५ ॥ तथाश्वरथनागानांकृतंचकदनंमहत् ॥ सर्वमाख्यातवान्वीरोवासुदेवः
किरीटिने ॥ ६ ॥ एतच्छ्रुत्वाचदृष्ट्वाचभ्रातुर्घोरंमहद्भयम् ॥ वाहयाश्वान्हृषीकेशक्षिप्रमित्याहपांडवः ॥ ७ ॥ ततःप्रायाद्धृषीकेशोरथेनाप्रतियोधिना ॥ दारुण
श्चपुनस्तत्रप्रादुरासीत्समागमः ॥ ८ ॥ ततःपुनःसमाजग्मुरभीताःकुरुपांडवाः ॥ भीमसेनमुखाःपार्थाःसूतपुत्रमुखावयम् ॥ ९ ॥ ततःप्रववृतेभूयःसंग्रामोराजस
त्तम ॥ कर्णस्यपांडवानांचयमराष्ट्रविवर्धनः ॥ १० ॥ धनूंषिबाणान्परिघानसिपट्टिशतोमरान् ॥ मुसलानिभुशुंडीश्चसशक्त्यृष्टिपरश्वधान् ॥ ११ ॥ गदाःप्रा
सान्शितान्कुंतान्भिंदिपालान्महांकुशान् ॥ प्रगृह्याक्षिप्रमापेतुःपरस्परजिघांसया ॥ १२ ॥ बाणज्यातलशब्देनद्यांदिशःप्रदिशोवियत् ॥ पृथिवींनेमिघोषेण
नादयंतोभ्ययुःपरान् ॥ १३ ॥ तेनशब्देनमहतासंहृष्टाश्चकुराहवम् ॥ वीरावीरैर्महाघोरकलहांततितीर्षवः ॥ १४ ॥ ज्यातलत्रधनुःशब्दःकुंजराणांचबृंहताम् ॥ पा
दातानांचपततांनृणांनादोमहानभूत् ॥ १५ ॥ तालशब्दांश्चविविधान्शूराणांचाभिगर्जताम् ॥ श्रुत्वातत्रभृशंत्रेसुःपेतुर्मम्लुश्चसैनिकाः ॥ १६ ॥ तेषांनिनदतां
चैवशस्त्रवर्षंचमुंचताम् ॥ बहूनाधिरथिर्वीरःप्रममाथेषुभिःपरान् ॥ १७ ॥ पंचपंचालवीराणांरथान्दशचपंचच ॥ साश्वसूतध्वजान्कर्णःशरैर्निन्येयमक्षयम् ॥
॥ १८ ॥ योधमुख्यामहावीर्याःपांडूनांकर्णमाहवे ॥ शीघ्रास्त्रास्तूर्णमावृत्यपरिवव्रुःसमंततः ॥ १९ ॥ ततःकर्णोद्विषत्सेनांशरवर्षैर्विलोडयन् ॥ विजगाहांडजा
कीर्णांपद्मिनीमिवयूथपः ॥ २० ॥ द्विषन्मध्यमवस्कंद्यराधेयोधनुरुत्तमम् ॥ विधुन्वानःशितैर्बाणैःशिरांस्युन्मथ्यपातयत् ॥ २१ ॥ चर्मवर्माणिसंछिन्नान्यपतन्भु
विदेहिनाम् ॥ विषेहुर्नास्यसंस्पर्शंद्वितीयस्यपतत्रिणः ॥ २२ ॥ वर्मदेहासुमथनैर्धनुषःप्रच्युतैःशरैः ॥ मौर्व्यातलत्रेन्यहनत्कशयावाजिनोयथा ॥ २३ ॥ पांडुसृंज
यपंचालान्शरगोचरमागतान् ॥ ममर्दतरसाकर्णःसिंहोमृगगणानिव ॥ २४ ॥ ततःपांचालराजश्चद्रौपदेयाश्चमारिष ॥ यमौचयुयुधानश्चसहिताःकर्णम
भ्ययुः ॥ २५ ॥ तेषुव्यायच्छमानेषुकुरुपंचालपांडुषु ॥ प्रियानसून्रणेत्यक्त्वायोधाजग्मुःपरस्परम् ॥ २६ ॥ सुसंनद्धाःकवचिनःसशिरस्त्राणभूषणाः ॥ गदाभिर्मु
सलैश्चान्यैःपरिघैश्चमहाबलाः ॥ २७ ॥ ॥२०॥

अवस्कंद्यनिपत्य उन्मथ्यमार्गादन्यत्रदूरेइत्यर्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ असुमथनैः असवःप्राणाउन्मथ्यंत्येभिस्तैःमौर्व्यांमौर्वीच्युतैः
शरैर्वांगैस्तलत्रेज्याघातवारणस्थानेन्यहन् यथातेशरंसंधातुंनशक्नुवंतितथाचकारेत्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ व्यायच्छमानेषुयतमानेषु ॥ २६ ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८॥ विमस्तिष्केक्षणायुधाः मस्तिष्कंशिरोभागस्थमांसपिंडः॥२९॥३०॥परश्वधैस्ततक्षुः पट्टिशैरसिभिश्चचिच्छिदुः शक्तिभिर्बिभिदुः र्भिदिपालैश्चिक्षिपुः नखरैःसंचकर्तुः प्रासतोमरैर्जघ्नुः॥३१॥३२॥
सुरसंस्निग्धं प्रकृत्ताश्छिन्नाश्चंदनारक्तचंदनाः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५॥ ३६ ॥ समाप्लुत्यसंमुखमुत्प्लुत्य ॥ ३७॥३८॥ पद्मानीववदनानि स्रजइवगात्राणि ॥३९॥ समुन्नानिक्षारक्लिन्नानिमलिनानि॥४०॥

समभ्यधावंतभृशंकालदंडैरिवोद्यतैः॥ नर्दंतश्चाह्वयंतश्चप्रवल्गंतश्चमारिष ॥ २८ ॥ ततोनिजघ्नुरन्योन्यंपेतुश्चान्योन्यताडिताः॥ वमंतोरुधिरंगात्रैर्विमस्तिष्के
क्षणायुधाः॥ २९ ॥ दंतपूर्णैःसरुधिरैर्वक्त्रैर्दाडिमसंनिभैः ॥ जीवंतइवचाप्येकेतस्थुःशस्त्रोपबृंहिताः ॥ ३० ॥ परश्वधैश्चाप्यपरेपट्टिशैरसिभिस्तथा ॥ शक्तिभि
र्भिंदिपालैश्चनखरप्रासतोमरैः ॥ ३१ ॥ ततक्षुश्चिच्छिदुश्चान्येबिभिदुश्चिक्षिपुस्तथा ॥ संचकर्तुश्चजघ्नुश्चक्रुद्धारणमहार्णवे॥ ३२॥ पेतुरन्योन्यनिहताव्यसवो
रुधिरोक्षिताः॥ क्षरंतःसुरसंरक्तंप्रकृत्ताश्चंदनाइव ॥ ३३ ॥ रथैरथाविनिहताहस्तिभिश्चापिहस्तिनः ॥ नरैर्नराहताःपेतुरश्वाश्चाश्वैःसहस्रशः॥ ३४ ॥ ध्वजाःशि
रांसिच्छत्राणिद्विपहस्तान्नृणांभुजाः॥ क्षुरैर्भल्लार्धचंद्रैश्चच्छिन्नाःपेतुर्महीतले॥ ३५॥ नरांश्चनागान्सरथान्हयान्ममृदुराहवे॥ अश्वारोहैर्हताःशूराश्छिन्नहस्ता
श्चदंतिनः॥ ३६ ॥ सपताकाध्वजाःपेतुर्विशीर्णाइवपर्वताः ॥ पत्तिभिश्चसमाप्लुत्यद्विरदाःस्यंदनास्तथा॥ ३७॥ हताश्चहन्यमानाश्चपतिताश्चैवसर्वशः॥ अश्वा
रोहाःसमासाद्यत्वरिताःपत्तिभिर्हताः ॥ ३८ ॥ सादिभिःपत्तिसंघाश्चनिहतायुधिशेरते ॥ मृदितानीवपद्मानिप्रम्लानाइवचस्रजः ॥ हतानांवदनान्यासन्गात्रा
णिचमहाहवे॥ ३९ ॥ रूपाण्यत्यर्थकांतानिद्विरदाश्वनृणांनृप॥ समुन्नानीववस्त्राणिययुर्दुर्दर्शतांपराम्॥ ४०. ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप॰ संकुलयुद्धेएकविं
शोऽध्यायः॥ २१॥ ॥ ७९ ॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ हस्तिभिस्तुमहामात्रास्तवपुत्रेणचोदिताः॥ धृष्टद्युम्नंजिघांसंतःक्रुद्धाःपार्षतमभ्ययुः॥ १ ॥ प्राच्याश्चदा
क्षिणात्याश्चप्रवरागजयोधिनः ॥ अंगावंगाश्चपुंड्राश्चमागधास्ताम्रलिप्तकाः ॥ २ ॥ मेकलाःकोशलामद्रादशार्णानिषधास्तथा ॥ गजयुद्धेषुकुशलाःकलिंगैः
सहभारत ॥ ३ ॥ शरतोमरनाराचैर्वृष्टिमंतइवांबुदाः॥ सिषिचुस्तेततःसर्वेपांचालबलमाहवे ॥ ४ ॥ तान्संमिमर्दिषून्नागान्पार्ष्ण्यंगुष्ठांकुशैर्भृशम्॥ चोदितान्पा
र्षतोबाणैर्नाराचैरभ्यवीवृपत् ॥ ५ ॥ एकैकंदशभिःषड्भिरष्टाभिरपिभारत ॥ द्विरदानभिविव्याधक्षिप्तैर्गिरिनिभान्शरैः ॥ ६ ॥ प्रच्छाद्यमानंद्विरदैर्मेघैरिवदिवा
करम्॥ प्रययुःपांडुपंचालानदंतोनिशितायुधाः॥ ७॥

॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकविंशोऽध्यायः॥२१॥ ॥७९॥

हस्तिभिरिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ पार्ष्णिःपादस्यपश्चाद्भागः अंगुष्ठःप्रसिद्धः अंकुशःप्रतोदः पार्ष्ण्यंकुशःअंगुष्ठांकुशश्चेतिद्वौकेवलांकुशश्चतैः ॥ ५ ॥ ६ ॥ प्रच्छाद्यमानंधृष्टद्युम्नं ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥८॥९॥१०॥११॥१२॥आवर्जितः प्रहारवंचनेनरक्षितःकायोयेनतस्य॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥ ३० ॥ ॥ इतिकर्णप०नैल०भारत

तान्नागानभिवर्षतोज्यातंत्रीतलनादितैः॥वीरनृत्यंप्रनृत्यंतःशूरस्तालप्रचोदितैः॥ नकुलःसहदेवश्चद्रौपदेयाःप्रभद्रकाः॥ ८ ॥ सात्यकिश्चशिखंडीचचेकितान
श्चवीर्यवान्॥समंतात्सिपिचुर्वीराम्मेघास्तोयैरिवाचलान्॥ ९ ॥तेम्लेच्छैःप्रेषितानागानरानश्वान्रथानपि॥हस्तैराक्षिप्यममृदुःपद्भिश्चाप्यतिमन्यवः॥ १० ॥
बिभिदुश्चविषाणाग्रैःसमाक्षिप्यचचिक्षिपुः ॥ विषाणलग्नाश्चाप्यन्येपरिपेतुर्विभीषणाः ॥ ११ ॥ प्रमुखेवर्त्तमानंतुद्विपमंगस्यसात्यकिः ॥ नाराचेनोग्रवेगेन
भित्त्वाममर्माण्यपातयत् ॥ १२ ॥ तस्यावर्जितकायस्यद्विरदादुत्पतिष्यतः ॥ नाराचेनाहनद्वक्षःसात्यकिःसोपतद्भुवि ॥ १३ ॥ पुंड्रस्यापततोनागंचलंतमिवपर्व
तम्॥ सहदेवःप्रयत्नात्तैर्नाराचैरहनत्त्रिभिः॥ १४॥ विपताकंवियंतारंविवर्मध्वजजीवितम्॥तंकृत्वाद्विरदंभूयःसहदेवोंगमभ्ययात्॥ १५॥ सहदेवंतुनकुलोवा
रयित्वांगमार्दयत्॥नाराचैर्यमदंडाभैस्त्रिभिर्नागंशतेनतम्॥ १६॥ दिवाकरकरप्रख्यानंगश्चिक्षेपतोमरान्॥नकुलायशतान्यष्टौत्रिधैकैकंतुसोच्छिनत्॥ १७॥
तथार्धचंद्रेणशिरस्तस्यचिच्छेदपांडवः॥ सपपातहतोम्लेच्छस्तेनैवसहदंतिना ॥ १८ ॥ अथांगपुत्रेनिहतेहस्तिशिक्षाविशारदे ॥ अंगाःक्रुद्धामहामात्रानागैर्न
कुलमभ्ययुः ॥ १९ ॥चलत्पताकैःसुमुखैर्हेमकक्षातनुच्छदैः॥ मिमर्दिषंतस्त्वरिताःप्रदीप्तैरिवपर्वतैः ॥ २० ॥ मेकलोत्कलकालिंगानिषधास्ताम्रलिप्तकाः ॥ श
रतोमरवर्षाणिविमुंचंतोजिघांसवः॥ २१ ॥ तैश्छाद्यमानंनकुलंदिवाकरमिवांबुदैः॥ परिपेतुःसुसंरब्धाःपांडुपंचालसोमकाः ॥ २२ ॥ ततस्तदभवद्युद्धंरथिनां
हस्तिभिःसह॥सृजतांशरवर्षाणितोमरांश्चसहस्रशः ॥ २३ ॥ नागानांप्रास्फुटन्कुंभामर्माणिविविधानिच॥दंताश्चैवातिविद्धानांनाराचैर्भूषणानिच ॥ २४॥
तेषामष्टौमहानागांश्चतुःषष्ट्यासुतेजनैः॥सहदेवोजघानाशुतेऽपतन्सहसादिभिः॥ २५॥ अंजोगतिभिरायम्यप्रयत्नाद्धनुरुत्तमम्॥नाराचैरहनन्नागान्नकुलः
कुलनंदनः॥ २६ ॥ ततःपांचालशैनेयौद्रौपदेयाःप्रभद्रकाः ॥ शिखंडीचमहानागान्सिषिचुःशरवृष्टिभिः॥ २७॥ तेपांडुयोधांबुधरैःशत्रुद्विरदपर्वताः ॥ बाण
वर्षैर्हताःपेतुर्वज्रवर्षैरिवाचलाः॥ २८॥एवंहत्वातवगजांस्तेपांडुरथकुंजराः ॥ द्रुतांसेनामवैक्षंतभिन्नकूलामिवापगाम् ॥ २९ ॥ तांतेसेनांसमालोड्यपांडुपुत्र
स्यसैनिकाः॥विक्षोभयित्वाचपुनःकर्णसमभिदुद्रुवुः॥ ३० ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेद्वाविंशोध्यायः॥ २२॥ ॥ ७॥ ॥संजय
उवाच॥ ॥सहदेवंतथाक्रुद्धंदहंतंतववाहिनीम्॥दुःशासनोमहाराजभ्राताभ्रातरमभ्ययात्॥ १॥ भा०द्वाविंशोऽध्यायः॥ २२॥ ॥७॥सहेति ॥१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आदुधुवुर्भ्रामितवंतः ॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥ पिपीलिकपुटंपिपीलिकावासपटलं ॥ २२ ॥ ॥ इतिकर्णप० नैल० भारतभा०

तौसमेतौमहायुद्धेदृष्ट्वातत्रमहारथाः॥ सिंहनादरवांश्चक्रुर्वासांस्यादुधुवुश्चह ॥ २ ॥ ततोभारतक्रुद्धेनतवपुत्रेणधन्विना ॥ पांडुपुत्रस्त्रिभिर्बाणैर्वक्षस्यभिहतो बली॥ ३॥ सहदेवस्ततोराजन्नाराचेनतवात्मजम्॥ विद्ध्वाविव्याधसप्तत्यासारथिंचत्रिभिःशरैः ॥ ४ ॥ दुःशासनस्ततश्चापंछित्त्वाराजन्महाहवे॥ सहदेवंत्रिसप्तत्यावाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ ५॥ सहदेवस्तुसंक्रुद्धःखड्गंगृह्यमहाहवे ॥ आविध्यप्रासृजत्तूर्णंतवपुत्ररथंप्रति ॥६॥ समार्गणगुणंचापंछित्त्वातस्यमहानसिः॥ निपपाततततोभूमौच्युतःसर्पइवांबरात् ॥ ७॥ अथान्यद्धनुरादायसहदेवःप्रतापवान् ॥ दुःशासनायचिक्षेपबाणमंतकरंततः ॥ ८ ॥ तमापतंतंविशिखंयमदंडोपमत्विषम्॥ खड्गेनशितधारेणद्विधाचिच्छेदकौरवः॥ ९ ॥ ततस्तंनिशितंखड्गमाविध्ययुधिसत्वरः॥ धनुश्चान्यत्समादायशरंजग्राहवीर्यवान् ॥ १० ॥ तमापतंतंसहसानिस्त्रिंशंनिशितैःशरैः ॥ पातयामाससमरेसहदेवोहसन्निव ॥ ११ ॥ ततोबाणांश्चतुःषष्टिंतवपुत्रोमहारणे॥ सहदेवरथंतूर्णंप्रेषयामासभारत ॥ १२ ॥ तान्छरान्समरेराजन्वेगेनापततोबहून् ॥ एकैकंपंचभिर्बाणैःसहदेवोन्यकृंतत ॥ १३ ॥ संनिवार्यमहाबाणांस्तवपुत्रेणप्रेषितान् ॥ अथास्मैसुबहून्बाणान्प्रेषयामाससंयुगे॥ १४॥ तान्बाणांस्तवपुत्रोपिच्छित्त्वैकैकंत्रिभिःशरैः॥ ननादसुमहानादंदारयाणोवसुंधराम् ॥ १५॥ ततोदुःशासनोराजन्विद्ध्वापांडुसुतंरणे सारथिंनवभिर्बाणैर्माद्रेयस्यसमार्पयत्॥ १६॥ ततःक्रुद्धोमहाराजसहदेवःप्रतापवान् ॥ समाधत्तशरंघोरंमृत्युकालांतकोपमम्॥ १७॥ विकृष्यबलवच्चापंतवपुत्रायसोऽसृजत् ॥ सतंनिर्भिद्यवेगेनभित्त्वाचकवचंमहत् ॥ १८॥ प्राविशद्धरणींराजन्वल्मीकमिवपन्नगः ॥ ततःसंमुमुहेराजंस्तवपुत्रोमहारथः ॥ १९ ॥ मूढंचैनंसमालोक्यसारथिस्त्वरितोरथम्॥ अपोवाहभृशंत्रस्तोवध्यमानःशितैःशरैः॥ २०॥ पराजित्यरणेतंतुकौरव्यंपांडुनंदनः॥ दुर्योधनबलंदृष्ट्वाप्रममाथसमंततः॥ २१॥ पिपीलिकपुटंराजन्यथामृद्नन्नरोरुषा ॥ तथासाकौरवीसेनाम्रदितातेनभारत ॥ २२॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसहदेवदुःशासनयुद्धेत्रयोविंशोऽध्यायः॥ २३॥ ॥ ७॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ नकुलंरभसंयुद्धेद्रावयंतंवरूथिनीं॥ कर्णोवैकर्त्तनोराजन्वारयामासवैरुषा॥ १॥ नकुलस्तुततःकर्णंप्रहसन्निदमब्रवीत् ॥ चिरस्यबतदृष्टोहंदैवतैःसौम्यचक्षुषा॥ २॥ पश्यमांत्वंरणेपापचक्षुर्विषयमागतम्॥ त्वंहिमूलमनर्थानांवैरस्यकलहस्यच ॥ ३॥ त्वद्दोषात्कुरवःक्षीणाःसमासाद्यपरस्परम्॥ त्वामद्यसमरेहत्वाकृतकृत्योऽस्मिविज्वरः॥ ४॥ त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥७॥ ॥ नकुलमिति रभसंरणोत्सुकं ॥१॥२॥३॥४॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

एवमुक्तःप्रत्युवाचनकुलंसूतनंदनः ॥ सदृशंराजपुत्रस्यधन्विनश्चविशेषतः ॥ ५ ॥ प्रहरस्वचमेवीरपश्यामस्तवपौरुषम् ॥ कर्मकृत्वारणेशूरततःकत्थितुमर्हसि
॥ ६ ॥ अनुक्त्वासमरेतातशूरायुध्यंतिशक्तितः ॥ प्रयुध्यस्वमयाशक्त्याहनिष्येदर्पमेवते ॥७॥ इत्युक्त्वाप्राहरत्तूर्णंपांडुपुत्रायसूतजः ॥ विव्याधचैनंसमरेत्रिसप्त
त्याशिलीमुखैः ॥ ८ ॥ नकुलस्तुततोविद्धःसूतपुत्रेणभारत ॥ अशीत्याशीविषप्रख्यैःसूतपुत्रमविध्यत ॥ ९ ॥ तस्यकर्णोधनुश्छित्त्वास्वर्णपुंखैःशिलाशितैः ॥ त्रिं
शतापरमेष्वासःशरैःपांडवमर्दयत् ॥ १० ॥ तेतस्यकवचंभित्त्वापपुःशोणितमाहवे ॥ आशीविषायथानागाभित्त्वागांसलिलंपपुः ॥ ११ ॥ अथान्यद्धनुरादाय
हेमपृष्ठंदुरासदम् ॥ कर्णंविव्याधसप्तत्यासारथिंचत्रिभिःशरैः ॥ १२ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजनकुलःपरवीरहा ॥ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनकर्णस्यधनुराच्छिनत् ॥ १३ ॥
अथैनंछिन्नधन्वानंसायकानांशतैस्त्रिभिः ॥ आजघ्नेप्रहसन्वीरःसर्वलोकमहारथम् ॥ १४ ॥ कर्णमभ्यर्दितंदृष्ट्वापांडुपुत्रेणमारिष ॥ विस्मयंपरमंजग्मूरथिनःस
हदैवतैः ॥ १५ ॥ अथान्यद्धनुरादायकर्णोवैकर्त्तनस्तदा ॥ नकुलंपंचभिर्बाणैर्जत्रुदेशेसमार्पयत् ॥ १६ ॥ तत्रस्थैरथतैर्बाणैर्माद्रीपुत्रोव्यरोचयत् ॥ स्वरश्मिभि
रिवादित्योभुवनेविसृजन्प्रभाम् ॥ १७ ॥ नकुलस्तुततःकर्णंविद्ध्वासप्तभिराशुगैः ॥ अथास्यधनुषःकोटिंपुनश्चिच्छेदमारिष ॥ १८ ॥ सोन्यत्कार्मुकमादायसमरे
वेगवत्तरम् ॥ नकुलस्यततोबाणैःसमंताच्छादयद्दिशः ॥ १९ ॥ संछाद्यमानःसहसाकर्णचापच्युतैःशरैः ॥ चिच्छेदसशरांस्तूर्णंशरैरेवमहारथः ॥ २० ॥ ततोबाण
मयंजालंविततंव्योम्निदृश्यते ॥ खद्योतानामिवव्रातैःसंपतद्भिर्यथानभः ॥ २१ ॥ तैर्विमुक्तैःशरशतैश्छादितंगगनंतदा ॥ शलभानांयथाव्रातैस्तद्वदासीद्दिशांप
ते ॥ २२ ॥ तेशराहेमविकृताःसंपतंतोमुहुर्मुहुः ॥ श्रेणीकृताव्यकाशंतक्रौंचाःश्रेणीकृताइव ॥ २३ ॥ बाणजालवृतेव्योम्निच्छादितेचदिवाकरे ॥ नस्मसंपततेभूम्यां
किंचिदप्यंतरिक्षगम् ॥ २४ ॥ निरुद्धेतत्रमार्गेचशरसंघैःसमंततः ॥ व्यरोचेतांमहात्मानौकालसूर्याविवोदितौ ॥ २५ ॥ कर्णचापच्युतैर्बाणैर्वध्यमानास्तुसोम
काः ॥ अवालीयंतराजेंद्रवेदनार्त्ताभृशार्दिताः ॥ २६ ॥ नकुलस्यतथाबाणैर्हन्यमानाचमूस्तव ॥ व्यशीर्यतदिशोराजन्वातनुन्नाइवांबुदाः ॥ २७ ॥ तेसेनेहन्य
मानेतुताभ्यांदिव्यैर्महाशरैः ॥ शरपातमपाक्रम्यतस्थतुःप्रेक्षिकेतदा ॥ २८ ॥ प्रोत्सारितजनेतस्मिन्कर्णपांडवयोःशरैः ॥ अविध्येतांमहात्मानावन्योन्यंशरवृ
ष्टिभिः ॥ २९ ॥ विदर्शयंतौदिव्यानिशस्त्राणिबलमूर्धनि ॥ छादयंतौचसहसापरस्परवधैषिणौ ॥ ३० ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥

नकुलेनशरामुक्ताःकंकबर्हिणवाससः ॥ सूतपुत्रमवच्छाद्यव्यतिष्ठंतयथांबरे ॥ ३१ ॥ तथैवसूतपुत्रेणप्रेषिताःपरमाहवे ॥ पांडुपुत्रमवच्छाद्यव्यतिष्ठंतांबरेश
राः॥ ३२ ॥शरवेश्मप्रविष्टौतौददृशातेनकैश्चन ॥सूर्याचंद्रमसौराजन्छाद्यमानौघनैरिव ॥ ३३ ॥ ततःक्रुद्धोरणेकर्णःकृत्वाघोरतरंवपुः ॥पांडवंछादयामास
समंताच्छरवृष्टिभिः॥ ३४ ॥ सोतिच्छन्नोमहाराजसूतपुत्रेणपांडवः॥नचकारव्यथांराजन्भास्करोजलदैर्यथा॥ ३५ ॥ ततःप्रहस्याधिरथिःशरजालानिमा
रिष ॥ प्रेषयामाससमरेशतशोथसहस्रशः ॥ ३६ ॥ एकच्छायमभूत्सर्वंतस्यबाणैर्महात्मनः ॥ अभ्रच्छायेवसंजज्ञेसंपतद्भिःशरोत्तमैः ॥ ३७ ॥ ततःकर्णोम
हाराजधनुश्छित्त्वामहात्मनः॥ सारथिंपातयामासरथनीडाद्धसन्निव ॥ ३८ ॥ ततोश्वांश्चतुरश्चास्यचतुर्भिर्निशितैःशरैः ॥ यमस्यभवनंतूर्णंप्रेषयामासभा
रत ॥ ३९ ॥ अथास्यतंरथंदिव्यंतिलशोव्यधमच्छरैः॥ पताकांचक्ररक्षांश्चगदांखड्गंचमारिष ॥ ४० ॥ शतचंद्रंचतच्चर्मसर्वोपकरणानिच॥ हताश्वोविरथश्चै
वविवर्माचविशांपते ॥ ४१ ॥ अवतीर्यरथात्तूर्णंपरिघंगृह्यधिष्ठितः॥तमुद्यतंमहाघोरंपरिघंतस्यसूतजः ॥ ४२ ॥ व्यहनत्सायकैराजन्सुतीक्ष्णैर्भारसाधनैः॥
व्यायुधंचैनमालक्ष्यशरैःसंनतपर्वभिः॥ ४३ ॥ आर्पयद्बहुभिःकर्णोनचैनंसमपीडयत् ॥सहन्यमानःसमरेकृतास्त्रेणबलीयसा॥ ४४ ॥ प्राद्रवत्सहसाराजन्नकु
लोव्याकुलेंद्रियः॥ तमभिद्रुत्यराधेयःप्रहसन्वैपुनःपुनः॥ ४५॥ सज्यमस्यधनुःकंठेव्यवास्रजतभारत॥ ततःसशुशुभेराजन्कंठासक्तमहाधनुः ॥ ४६ ॥परिवेषम
नुप्राप्तोयथास्याद्व्योम्निचंद्रमाः ॥ यथैवचासितोमेघःशक्रचापेनशोभितः ॥ ४७ ॥ तमब्रवीत्ततःकर्णोव्यर्थंव्याहृतवानसि ॥ वदेदानींपुनर्हृष्टोवध्यमानःपुनः
पुनः॥ ४८ ॥ मायोत्सीःकुरुभिःसार्धंबलवद्भिश्चपांडव ॥ सदृशैस्तातयुध्यस्वव्रीडांमाकुरुपांडव ॥ ४९ ॥ गृहेवागच्छमाद्रेययत्रवाकृष्णफाल्गुनौ॥ एवमुक्त्वा
महाराजव्यसर्जयततंतदा ॥ ५० ॥ वधप्राप्तंतुतंशूरोनाहनत्धर्मवित्तदा ॥ स्मृत्वाकुंत्यावचोराजंस्ततएनंव्यसर्जयत् ॥ ५१ ॥ विसृष्टःपांडवोराजन्सूतपुत्रेणध
न्विना॥ व्रीडन्निवजगामाथयुधिष्ठिररथंप्रति ॥ ५२ ॥ आरुरोहरथंचापिसूतपुत्रप्रतापितः ॥ निःश्वसन्दुःखसंतप्तःकुंभस्थइवपन्नगः ॥ ५३ ॥ तंविजित्याथ
कर्णोपिपंचालांस्त्वरितोययौ॥ रथेनातिपताकेनचंद्रवर्णहयेनच ॥ ५४ ॥ तत्राक्रंदोमहानासीत्पांडवानांविशांपते ॥ दृष्ट्वासेनापतिंयांतंपंचालानांरथव्रजान्
॥ ५५ ॥ तत्राकरोन्महाराजकदनंसूतनंदनः॥ मध्यंप्राप्तेदिनकरेचक्रवद्विचरन्प्रभुः॥ ५६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीये

भग्नचक्रैरथैःकैश्चिच्छिन्नध्वजपताकिभिः ॥ हताश्वैर्हतसूतैश्चभग्नाक्षैश्चैवमारिष ॥ ५७ ॥ ह्रियमाणानपश्यामपंचालानांरथव्रजान् ॥ तत्रतत्रचसंभ्रांताविचेरुरयकुंजराः ॥ ५८ ॥ दावाग्निपरिदग्धांगायथैवस्युर्महावने ॥ भिन्नकुंभार्द्ररुधिराश्छिन्नहस्ताश्चवारणाः ॥ ५९ ॥ छिन्नगात्रावराश्चैवच्छिन्नवालधयोऽपरे ॥ छिन्नाभ्राणीवसंपेतुर्हन्यमानामहात्मना ॥ ६० ॥ अपरेत्रासितानागानाराचशरतोमरैः ॥ तमेवाभिमुखंजग्मुःशलभाइवपावकम् ॥ ६१ ॥ अपरेनिष्टनंतश्चव्यदृश्यंतमहाद्विपाः ॥ क्षरंतःशोणितंगात्रैर्नगाइवजलस्रवाः ॥ ६२ ॥ उरश्छदैर्वियुक्तांश्चवालबंधैश्चवाजिनः ॥ राजतैश्चतथाकांस्यैःसौवर्णैश्चैवभूषणैः ॥ ६३ ॥ हीनांश्चाभरणैश्चैवखलीनैश्चविवर्जितान् ॥ चामरैश्चकुथाभिश्चतूणीरैःपतितैरपि ॥ ६४ ॥ निहतैःसादिभिश्चैवशूरैराहवशोभितैः ॥ अपश्यामरणेतत्रभ्राम्यमाणान्हयोत्तमान् ॥ ६५ ॥ प्रासैःखड्गैश्चरहितानृष्टिभिश्चापिभारत ॥ हयसादीनपश्यामकंचुकोष्णीषधारिणः ॥ ६६ ॥ निहतान्वध्यमानांश्चवेपमानांश्चभारत ॥ नागांगावयवैर्हीनांस्तत्रतत्रैवभारत ॥ ६७ ॥ रथान्हेमपरिष्कारान्संयुक्तान्जवनैर्हयैः ॥ भ्राम्यमाणानपश्यामहतेषुरथिषुद्रुतम् ॥ ६८ ॥ भग्नाक्षकूबरान्कांश्चिद्भग्नचक्रांश्चभारत ॥ विपताकध्वजांश्चान्यान्छिन्नेषादंडबंधुरान् ॥ ६९ ॥ विहतान्रथिनस्तत्रधावमानांस्ततस्ततः ॥ सूतपुत्रशरैस्तीक्ष्णैर्हन्यमानान्विशांपते ॥ ७० ॥ विशस्त्रांश्चतथैवान्यान्सशस्त्रांश्चहतान्बहून् ॥ तारकाजालसंछन्नान्वरघंटाविशोभितान् ॥ ७१ ॥ नानावर्णविचित्राभिःपताकाभिरलंकृतान् ॥ वारणाननुपश्यामधावमानान्समंततः ॥ ७२ ॥ शिरांसिबाहूनूरूंश्चछिन्नानन्यांस्तथैवच ॥ कर्णचापच्युतैर्बाणैरपश्याससमंततः ॥ ७३ ॥ महान्व्यतिकरोरौद्रोयोधानामन्वपद्यत ॥ कर्णसायकनुन्नानांयुध्यतांचशितैःशरैः ॥ ७४ ॥ तेवध्यमानाःसमरेसूतपुत्रेणसृंजयाः ॥ तमेवाभिमुखंयांतिपतंगाइवपावकम् ॥ ७५ ॥ तंदहंतमनीकानितत्रतत्रमहारथम् ॥ क्षत्रियावर्जयामासुर्युगांताग्निमिवोल्बणम् ॥ ७६ ॥ हतशेषास्तुयेवीराःपंचालानांमहारथाः ॥ तान्प्रभग्नान्द्रुतान्वीरःपृष्ठतोविकिरञ्छरैः ॥ ७७ ॥ अभ्यधावततेजस्वीविशीर्णकवचध्वजान् ॥ तापयामासतान्बाणैःसूतपुत्रोमहाबलः ॥ मध्यंदिनमनुप्राप्तोभूतानीवतमोनुदः ॥ ७८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णयुद्धेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ युयुत्सुंतवपुत्रस्यद्रावयंतंबलंमहत् ॥ उलूकोन्यपतत्तूर्णंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ १ ॥

भारतभावदीपेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युयुत्सुमिति ॥ १ ॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

युयुत्सुश्चततोराजन्शितधारेणपत्रिणा ॥ उलूकंताडयामासवज्रेणेवमहाबलम् ॥ २ ॥ उलूकस्तुततःक्रुद्धस्तवपुत्रस्यसंयुगे ॥ क्षुरप्रेणधनुश्छित्त्वाताडयामास
कर्णिना ॥ ३ ॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंयुयुत्सुर्वेगवत्तरम् ॥ अन्यदादत्तसुमहच्चापंसंरक्तलोचनः ॥ ४ ॥ शाकुनिंतुततःषष्ट्याविव्याधभरतर्षभ ॥ सारथिंत्रिभिरान
र्छत्तंचभूयोन्यविध्यत ॥ ५ ॥ उलूकस्तंतुविंशत्याविद्ध्वास्वर्णविभूषितैः ॥ अथास्यसमरेक्रुद्धोध्वजंचिच्छेदकांचनम् ॥ ६ ॥ सच्छिन्नयष्टिःसुमहान्शीर्यमाणोम
हाध्वजः ॥ पपातप्रमुखेराजन्युयुत्सोःकांचनध्वजः ॥ ७ ॥ ध्वजमुन्मथितंदृष्ट्वायुयुत्सुःक्रोधमूर्छितः ॥ उलूकंपंचभिर्बाणैराजघानस्तनांतरे ॥ ८ ॥ उलूकस्तस्य
समरेतैलधौतेनमारिष ॥ शिरश्चिच्छेदभल्लेनयंतुर्भरतसत्तम ॥ ९ ॥ तच्छिन्नमपतद्भूमौयुयुत्सोःसारथेस्तदा ॥ तारारूपंयथाचित्रंनिपपातमहीतले ॥ १० ॥ ज
घानचतुरोश्वांश्चतंचविव्याधपंचभिः ॥ सोतिविद्धोबलवताप्रत्यपायाद्रथांतरम् ॥ ११ ॥ तंनिर्जित्यरणेराजन्नुलूकस्त्वरितोययौ ॥ पंचालान्सृंजयांश्चैवविनि
घ्नन्निशितैःशरैः ॥ १२ ॥ शतानीकंमहाराजश्रुतकर्मासुतस्तव ॥ व्यश्वसूतरथंचक्रेनिमेषार्धादसंभ्रमः ॥ १३ ॥ हताश्वेतुरथेतिष्ठन्शतानीकोमहारथः ॥ गदां
चिक्षेपसंक्रुद्धस्तवपुत्रस्यमारिष ॥ १४ ॥ साकृत्वास्यंदनंभस्महयांश्चैवससारथीन् ॥ पपातधरणींतूर्णंदारयंतीवभारत ॥ १५ ॥ तावुभौविरथौवीरौकुरूणां
कीर्तिवर्धनौ ॥ व्यपाक्रमेतांयुद्धात्तुप्रेक्षमाणौपरस्परम् ॥ १६ ॥ पुत्रस्तुतवसंभ्रांतोविविंशोरथमारुहत् ॥ शतानीकोपित्वरितःप्रतिविंध्यरथंगतः ॥ १७ ॥ सुत
सोमंतुशकुनिर्विद्ध्वातुनिशितैःशरैः ॥ नाकंपयतसंक्रुद्धोवार्योघइवपर्वतम् ॥ १८ ॥ सुतसोमस्तुतंदृष्ट्वापितुरत्यंतवैरिणम् ॥ शरैरनेकसाहस्रैश्छादयामासभारत
॥ १९ ॥ तान्शरान्शकुनिस्तूर्णंचिच्छेदान्यैःपतत्रिभिः ॥ लघ्वस्त्रश्चित्रयोधीचजितकाशीचसंयुगे ॥ २० ॥ निवार्यसमरेचापिशरांस्तान्निशितैःशरैः ॥ आजघा
नसुसंक्रुद्धःसुतसोमंत्रिभिःशरैः ॥ २१ ॥ तस्याश्वान्केतनंसूतंतिलशोव्यधमच्छरैः ॥ स्यालस्तवमहाराजततउच्चुक्रुशुर्जनाः ॥ २२ ॥ हताश्वोविरथश्चैवच्छिन्न
केतुश्चमारिष ॥ धन्वीधनुर्वरंगृह्यरथाद्भूमावतिष्ठत ॥ २३ ॥ व्यसृजत्सायकांश्चैवस्वर्णपुंखान्शिलाशितान् ॥ छादयामाससमरेतवस्यालस्यतंरथम् ॥ २४ ॥
शलभानामिवव्रातान्शरव्रातान्महारथः ॥ रथोपगान्समीक्ष्यैवंविव्यथेनैवसौबलः ॥ २५ ॥ प्रममाथशरांस्तस्यशरव्रातैर्महायशाः ॥ तत्रातुष्यंतयोधाश्चसि
द्धाश्चापिदिविस्थिताः ॥ २६ ॥ सुतसोमस्यतत्कर्मदृष्ट्वाश्रद्धेयमद्भुतम् ॥ रथस्थंशकुनिंयस्तुपदातिःसमयोधयत् ॥ २७ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ मंडलानिभ्रांतमुद्भ्रांतमित्यादीन्मार्गान् अनुलोमविलोमभेदेनद्विगुणतयाचतुर्दश ॥ ३१ ॥ ३२॥३३॥३४॥३५॥ मंडलानामावर्त्तनेअनुलोमविलोमाभ्यासे ॥ ३६ ॥ अस्यअसेः

तस्यतीक्ष्णैर्महावेगैर्भल्लैःसंनतपर्वभिः॥ व्यहनत्कार्मुकंराजन्तूणीरांश्चैवसर्वशः॥ २८॥ सच्छिन्नधन्वाविरथःखड्गमुद्यम्यचानदत्॥ वैदूर्योत्पलवर्णाभंदंतिदंत

॥२४॥ मयत्सरुम्॥ २९॥ भ्राम्यमाणंततस्तंतुविमलांबरवर्चसम्॥कालदंडोपमंमेनेसुतसोमस्यधीमतः॥३०॥ सोचरत्सहसाखड्गीमंडलानिसहस्रशः॥चतुर्दशमहारा ८

जशिक्षाबलसमन्वितः॥३१॥ भ्रांतमुद्भ्रांतमाविद्धमाप्लुतंविप्लुतंस्तृतम्॥ संपातसमुदीर्णेचदर्शयामाससंयुगे॥३२॥सौबलस्तुततस्तस्यशरांश्चिक्षेपवीर्यवान्॥

तानापततएवाशुचिच्छेदपरमासिना ॥ ३३ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजसौबलःपरवीरहा ॥प्राहिणोत्सुतसोमायशरानाशीविषोपमान्॥ ३४॥ चिच्छेदतांस्तुखड्गे

नशिक्षयाचबलेनच॥ दर्शयन्लाघवंयुद्धेतार्क्ष्यतुल्यपराक्रमः॥ ३५॥ तस्यसंचरतोराजन्मंडलावर्तनेतदा॥ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनखड्गंचिच्छेदसुप्रभम्॥३६॥

सच्छिन्नःसहसाभूमौनिपपातमहानसिः ॥ अर्धमस्यस्थितंहस्तेसुत्सरोस्तत्रभारत ॥ ३७ ॥ छिन्नमाज्ञायनिस्त्रिंशमवप्लुत्यपदानिषट्॥ प्राविध्यततःशेषंसुत

सोमोमहारथः॥ ३८॥ तच्छित्वासगुणंचापंरणेतस्यमहात्मनः॥ पपातधरणींतूर्णंस्वर्णवज्रविभूषितम्॥ ३९॥ सुतसोमस्ततोगच्छच्छ्रुतकीर्तेर्महारथम्॥सौ

बलोपिधनुर्गृह्यघोरमन्यत्सुदुर्जयम्॥ ४०॥ अभ्ययात्पांडवानीकंनिघ्नन्शत्रुगणान्बहून्॥ तत्रनादोमहानासीत्पांडवानांविशांपते॥४१॥ सौबलंसमरेदृष्ट्वा

विचरंतमभीतवत्॥ तान्यनीकानिदृप्तानिशस्त्रवंतिमहांतिच ॥ ४२ ॥ द्राव्यमाणान्यदृश्यंतसौबलेनमहात्मना ॥ यथादैत्यचमूंराजन्देवराजोममर्दह॥ तथैव

पांडवींसेनांसौबलेयोव्यनाशयत्॥ ४३॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसुतसोमसौबलयुद्धेपंचविंशोऽध्यायः॥ ॥ २५॥ ॥छ॥ ॥संजयउवाच॥

धृष्टद्युम्नंकृपोराजन्वारयामाससंयुगे ॥ यथादृष्ट्वावनेसिंहंशरभोवारयेद्युधि ॥ १ ॥ निरुद्धःपार्षतस्तेनगौतमेनबलीयसा॥ पदात्पदंविचलितुंनाशकत्तत्रभार

त॥ २॥ गौतमस्यरथंदृष्ट्वाधृष्टद्युम्नरथंप्रति॥ वित्रेसुःसर्वभूतानिक्षयंप्राप्तंचमेनिरे ॥ ३ ॥ तत्रावोचन्विमनसोरथिनःसादिनस्तथा ॥ द्रोणस्यनिधनान्नूनंसंक्रु

द्धोद्विपदांवरः॥ ४॥ शारद्वतोमहातेजादिव्यास्त्रविदुदारधीः॥ अपिस्वस्तिभवेदद्यधृष्टद्युम्नस्यगौतमात्॥ ५॥ अपीयंवाहिनीकृत्स्नामुच्येतमहतोभयात्॥ अप्य

यंब्राह्मणःसर्वान्ननोहन्यात्समागतान्॥ ६॥ ॥२४॥

सुत्सरोःशोभनमुष्टेः॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ॥ इतिकर्णपर्व

णिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचविंशोऽध्यायः॥ २५॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥ धृष्टेति शरभोष्टपादःसिंहघातीपशुपक्षिशरीरोनृसिंहवत्ख्यातः॥ १॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ वर्मणःवर्मप्राप्यअभ्रश्यंतभ्रष्टाः वर्मनचिच्छिदुरित्यर्थः ॥ २६ ॥

यादृशंदृश्यतेरूपमंतकप्रतिमंभृशम् ॥ गमिष्यत्यद्यपदवींभारद्वाजस्यगौतमः ॥ ७ ॥ आचार्यःक्षिप्रहस्तश्चविजयीचसदायुधि ॥ अस्त्रवान्वीर्यसंपन्नःक्रोधेनच
समन्वितः ॥ ८ ॥ पार्षतश्चमहायुद्धेविमुखोद्याभिलक्ष्यते ॥ इत्येवंविविधावाचस्तावकानांपरैःसह ॥ ९ ॥ व्यश्रूयंतमहाराजतयोस्तत्रसमागमे ॥ विनिःश्वस्यततः
क्रोधात्कृपःशारद्वतोनृप ॥ १० ॥ पार्षतंचार्दयामासनिश्चेष्टंसर्वमर्मसु ॥ सहन्यमानःसमरेगौतमेनमहात्मना ॥ ११ ॥ कर्तव्यंनस्मजानातिमोहेनमहतावृतः ॥
तमब्रवीत्ततोयंताकच्चित्क्षेमंतुपार्षत ॥ १२ ॥ ईदृशंव्यसनंयुद्धेनतेदृष्टंमयाक्वचित् ॥ दैवयोगात्तुतेबाणानापतन्मर्मभेदिनः ॥ १३ ॥ प्रेषिताद्विजमुख्येनमर्मा
ण्युद्दिश्यसर्वतः ॥ व्यवर्तयेरथंतूर्णंनदीवेगमिवार्णवात् ॥ १४ ॥ अवध्यंब्राह्मणंमन्येयेनतेविक्रमोहतः ॥ धृष्टद्युम्नस्ततोराजन्शनकैरब्रवीद्वचः ॥ १५ ॥ मु
ह्यतेमेमनस्तातगात्रस्वेदश्चजायते ॥ वेपथुश्चशरीरेमेरोमहर्षश्चसारथे ॥ १६ ॥ वर्जयन्ब्राह्मणंयुद्धेशनैर्याहियतोर्जुनः ॥ अर्जुनंभीमसेनंवासमरेप्राप्यसार
थे ॥ १७ ॥ क्षेममद्यभवेदेवमेषामेनैष्ठिकीमतिः ॥ ततःप्रायान्महाराजसारथिस्त्वरयन्हयान् ॥ १८ ॥ यतोभीमोमहेष्वासोयुयुधेतवसैनिकैः ॥ प्रद्रुतंचरथंदृष्ट्वा
धृष्टद्युम्नस्यमारिष ॥ १९ ॥ किरन्शरशतान्येवगौतमोनुययौतदा ॥ शंखंचपूरयामासमुहुर्मुहुररिंदमः ॥ २० ॥ पार्षतंत्रासयामाससमहेंद्रोनमुचिंयथा ॥ शिखं
डिनंतुसमरेभीष्ममृत्युंदुरासदम् ॥ २१ ॥ हार्दिक्योवारयामासस्मयन्निवमुहुर्मुहुः ॥ शिखंडीतुसमासाद्यहृदिकानांमहारथम् ॥ २२ ॥ पंचभिर्निशितैर्भल्लैर्जत्रु
देशेसमाहनत् ॥ कृतवर्मातुसंक्रुद्धोभित्त्वापष्ट्यापतत्रिभिः ॥ २३ ॥ धनुरेकेनचिच्छेदहसन्राजन्महारथः ॥ अथान्यद्धनुरादायद्रुपदस्यात्मजोबली ॥ २४ ॥ तिष्ठ
तिष्ठेतिसंक्रुद्धोहार्दिक्यंप्रत्यभाषत ॥ ततोस्यनवतिंबाणान्रुक्मपुंखान्सुतेजनान् ॥ २५ ॥ प्रेषयामासराजेंद्रतेस्याभ्रश्यंतवर्मणः ॥ वितथांस्तान्समालक्ष्यपति
तांश्चमहीतले ॥ २६ ॥ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनकार्मुकंचिच्छिदेभृशम् ॥ अथैनंछिन्नधन्वानंभग्नशृंगमिवर्षभम् ॥ २७ ॥ अशीत्यांमार्गणैःक्रुद्धोबाह्वोरुरसिचार्पय
त् ॥ कृतवर्मातुसंक्रुद्धोमार्गणैःक्षतविक्षतः ॥ २८ ॥ ववामरुधिरंगात्रैःकुंभवक्त्रादिवोदकम् ॥ रुधिरेणपरिक्लिन्नःकृतवर्मात्वराजत ॥ २९ ॥ वर्षेणक्लेदितोराज
न्यथागैरिकपर्वतः ॥ अथान्यद्धनुरादायसमार्गणगुणंप्रभुः ॥ ३० ॥ शिखंडिनंबाणगणैःस्कंधदेशेव्यताडयत् ॥ स्कंधदेशस्थितैर्बाणैःशिखंडीतुव्यराजत ॥ ३१ ॥
शाखाप्रशाखाविपुलःसुमहान्पादपोयथा ॥ तावन्योन्यंभृशंविद्धारुधिरेणसमुक्षितौ ॥ ३२ ॥ ॥ २७ ॥ २८ ॥ ववामवांतवान् ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥३३॥ पार्षतंशिखंडिनं॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥ ॥इ०क०नै०भा०षड्विंशोऽध्यायः॥२६॥ ॥७॥ ॥ श्वेतेति॥१॥२॥३।४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥
अन्योन्यश्रृंगाभिहतौरेजतुर्वृषभाविव॥ अन्योन्यस्यवधेयत्नंकुर्वाणौतौमहारथौ ॥ ३३ ॥ रथाभ्यांचेरतुस्तत्रमंडलानिसहस्रशः॥ कृतवर्मामहाराजपार्षतंनि
शितैःशरैः॥ ३४॥रणेविव्याधसप्तत्यास्वर्णपुंखैःशिलाशितैः॥ ततोस्यसमरेबाणंभोजःप्रहरतांवरः॥ ३५॥ जीवितांतकरंघोरंव्यसृजत्त्वरयान्वितः॥ सतेनाभि
हतोराजन्मूर्छामाशुसमाविशत्॥ ३६॥ ध्वजयष्टिंचसहसाशिश्रियेकश्मलावृतः॥ अपोवाहरणात्तूर्णंसारथीरथिनांवरम्॥ ३७॥ हार्दिक्यशरसंतप्तंनिःश्वसं
तंपुनःपुनः॥ पराजितेततःशूरेद्रुपदस्यात्मजेप्रभो॥ व्यद्रवत्पांडवीसेनाव्यधमानासमंततः॥ ३८॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेषड्विंशोऽध्यायः
॥२६॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥श्वेताश्वोथमहाराजव्यधमत्तावकंबलम्॥ यथावायुःसमासाद्यतूलराशिंसमंततः॥१॥ प्रत्युद्ययुस्त्रिगर्त्तास्तंशिबयःकौ
रवैःसह॥शाल्वाःसंशप्तकाश्चैवनारायणबलंचतत्॥ २ ॥ सत्यसेनश्चंद्रदेवोमित्रदेवःसुतंजयः॥ सौश्रुतिश्चित्रसेनश्चमित्रवर्माचभारत ॥ ३ ॥ त्रिगर्तराजः
समरेभ्रातृभिःपरिवारितः॥पुत्रैश्चैवमहेष्वासैर्नानाशस्त्रविशारदैः॥ ४ ॥ व्यसृजंतशरव्रातान्किरंतोर्जुनमाहवे॥ अभ्यवर्तंतसहसावार्योघाइवसागरम्॥५॥
तेत्वर्जुनंसमासाद्ययोधाःशतसहस्रशः॥ अगच्छन्विलयंसर्वेतार्क्ष्यंदृष्ट्वेवपन्नगाः॥६॥ तेहन्यमानाःसमरेनाजहुःपांडवंरणे॥ हन्यमानामहाराजशलभाइव
पावकम्॥७॥सत्यसेनस्त्रिभिर्बाणैर्विव्याधयुधिपांडवम्॥ मित्रदेवस्त्रिषष्ट्यातुचंद्रसेनस्तुसप्तभिः॥८॥ मित्रवर्मात्रिसप्तत्यासौश्रुतिश्चापिसप्तभिः॥ शत्रुंजय
स्तुविंशत्यासुशर्मानवभिःशरैः॥ ९॥ सविद्धोबहुभिःसंख्येप्रतिविव्याधतान्नृपान्॥ सौश्रुतिंसप्तभिर्विद्ध्वासत्यसेनंत्रिभिःशरैः॥ १०॥ शत्रुंजयंचविंशत्याचं
द्रदेवंतथाष्टभिः॥ मित्रदेवंशतेनैवश्रुतसेनंत्रिभिःशरैः॥ ११॥ नवभिर्मित्रवर्माणंसुशर्माणंतथाष्टभिः॥ शत्रुंजयंचराजानंहत्वातत्रशिलाशितैः॥ १२॥ सौश्रु
तेःसशिरस्त्राणंशिरःकायादपाहरत्॥ त्वरितश्चंद्रदेवंचशरैर्निन्येयमक्षयम्॥ १३॥ तथेतरान्महाराजयतमानान्महारथान्॥ पंचभिःपंचभिर्बाणैरेकैकंप्रत्यवार
यत्॥ १४॥सत्यसेनस्तुसंक्रुद्धस्तोमरंव्यसृजन्महत्॥समुद्दिश्यरणेकृष्णंसिंहनादंननादच ॥ १५॥ सनिर्भिद्यभुजंसव्यंमाधवस्यमहात्मनः॥ अयस्मयोहेमदं
डोजगामधरणींतदा॥ १६॥ माधवस्यतुविद्धस्यतोमरेणमहारणे॥ प्रतोदःप्रापतद्धस्ताद्रश्मयश्चविशांपते ॥ १७॥ वासुदेवंविभिन्नांगंदृष्ट्वापार्थोधनंजयः॥
क्रोधमाहारयत्तीव्रंकृष्णंचेदमुवाचह॥ १८॥ प्रापयाश्वान्महाबाहोसत्यसेनंप्रतिप्रभो॥ यावदेनंशरैस्तीक्ष्णैर्नयामियमसादनम्॥ १९॥

॥२५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥ ध्वजादीनांशब्दोऽश्रूयतेतिषष्ठेनान्वयः ॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८ ॥ हस्त्यश्वंचास्यतःछिंदतःस्वानुगाइव यथास्वस्मिन्नष्टे

प्रतोदंगृह्यसोन्यतुरश्मीनपियथापुरा ॥ वाहयामासतानश्वान्सत्यसेनरथंप्रति ॥ २० ॥ विष्वक्सेनंतुनिर्भिन्नंदृष्ट्वापार्थोधनंजयः ॥ सत्यसेनंशरैस्तीक्ष्णैर्वार
यित्वामहारथः ॥ २१ ॥ ततःसुनिशितैर्भल्लैराज्ञस्तस्यमहच्छिरः ॥ कुंडलोपचितंकायाच्चकर्तपृतनांतरे ॥ २२ ॥ तन्निकृत्यशितैर्बाणैर्मित्रवर्माणमाक्षिपत् ॥
वत्सदंतेनतीक्ष्णेनसारथिंचास्यमारिष ॥ २३ ॥ ततःशरशतैर्भूयःसंशप्तकगणान्बली ॥ पातयामाससंक्रुद्धःशतशोथसहस्रशः ॥ २४ ॥ ततोरजतपुंखेनराजन्
शीर्षंमहात्मनः ॥ मित्रसेनस्यचिच्छेदक्षुरप्रेणमहारथः ॥ २५ ॥ सुशर्माणंसुसंक्रुद्धोजत्रुदेशेसमाहनत् ॥ ॥ ततःसंशप्तकाःसर्वेपरिवार्यधनंजयम् ॥ २६ ॥ शस्त्रौघै
र्मम्रदुःक्रुद्धानादयंतोदिशोदश ॥ अभ्यर्दितस्तुतज्जिष्णुःशक्रतुल्यपराक्रमः ॥ २७ ॥ ऐंद्रमस्त्रममेयात्माप्रादुश्चक्रेमहारथः ॥ ततःशरसहस्राणिप्रादुरासन्विशां
पते ॥ २८ ॥ ध्वजानांछिद्यमानानांकार्मुकाणांचमारिष ॥ रथानांसपताकानांतूणीराणांयुगैःसह ॥ २९ ॥ अक्षाणामथचक्राणांयोक्त्राणांरश्मिभिःसह ॥
कूबराणांवरूथानांपृषत्कानांचसंयुगे ॥ ३० ॥ अश्वानांपततांचापिप्रासानामृष्टिभिःसह ॥ गदानांपरिघाणांचशक्तितोमरपट्टिशैः ॥ ३१ ॥ शतघ्नीनांसच
क्राणांभुजानांचोरुभिःसह ॥ कंठसूत्रांगदानांचकेयूराणांचमारिष ॥ ३२ ॥ हाराणामथनिष्काणांतनुत्राणांचभारत ॥ छत्राणांव्यजनानांचशिरसांमुकुटैः
सह ॥ ३३ ॥ अश्रूयतमहान्शब्दस्तत्रतत्रविशांपते ॥ सकुंडलानिस्वक्षीणिपूर्णचंद्रनिभानिच ॥ ३४ ॥ शिरांस्युर्व्यामदृश्यंततताराजालमिवांबरे ॥ सुस्रग्वीणि
सुवासांसिचंदनेनोक्षितानिच ॥ ३५ ॥ शरीराणिव्यदृश्यंतनिहतानांमहीतले ॥ गंधर्वनगराकारंघोरमायोधनंतदा ॥ ३६ ॥ निहतैराजपुत्रैश्चक्षत्रियैश्चमहा
बलैः ॥ हस्तिभिःपतितैश्चैवतुरंगैश्चाभवन्मही ॥ ३७ ॥ अगम्यरूपासमरेविशीर्णैरिवपर्वतैः ॥ नासीच्चक्रपथस्तत्रपांडवस्यमहात्मनः ॥ ३८ ॥ निघ्नतःशात्रवा
न्भल्लैर्हस्त्यश्वंचास्यतोमहत् ॥ स्वानुगाइवसीदंतिरथचक्राणिमारिष ॥ ३९ ॥ चरतस्तस्यसंग्रामेतस्मिन्लोहितकर्दमे ॥ सीदमानानिचक्राणिसमूहुस्तुरगाभ्र
शम् ॥ ४० ॥ श्रमेणमहतायुक्तामनोमारुतरंहसः ॥ वध्यमानंतुतत्सैन्यंपांडुपुत्रेणधन्विना ॥ ४१ ॥ प्रायशोविमुखंसर्वंनावतिष्ठतभारत ॥ तान्जित्वासमरेजि
ष्णुःसंशप्तकगणान्बहून् ॥ विरराजतदापार्थोविधूमोग्निरिवज्वलन् ॥ ४२ ॥ ॥ इ० म० भा० क० संशप्तकजयेसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥

ऽनुचराःसीदंत्येवंरथानांभंगंदृष्ट्वाचक्राणिनश्यंत्यक्षभंगादितिभावः अांतंकादिवेतिपाठेचिंत्यमेवेत्युपचारः ॥३९॥ सीदमानानिपंकमज्जनात् ॥४०॥४१॥४२॥ ॥इ०क०नै०भा०सप्तविंशोऽध्यायः ॥२७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

युधिष्ठिरमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ आभरणमववव्रुःअवगत्यव

॥ संजयउवाच ॥ ॥ युधिष्ठिरंमहाराजविसृजंतंशरान्बहून् ॥ स्वयंदुर्योधनोराजाप्रत्यगृह्णादभीतवत् ॥ १ ॥ तमापतंतंसहसातवपुत्रंमहारथम् ॥ धर्मराजोद्रुतं विद्धातिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ २ ॥ सतुतंप्रतिविव्याधनवभिर्निशितैःशरैः ॥ सारथिंचास्यभल्लेनभृशंक्रुद्धोभ्यताडयत् ॥ ३ ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजन्स्वर्णपुंखान्शिलीमुखान् ॥ दुर्योधनायचिक्षेपत्रयोदशशिलाशितान् ॥ ४ ॥ चतुर्भिश्चतुरोवाहांस्तस्यहत्वामहारथः ॥ पंचमेनशिरःकायात्सारथेश्चसमाक्षिपत् ॥ ५ ॥ षष्ठेनतु ध्वजंराज्ञःसप्तमेनतुकार्मुकम् ॥ अष्टमेनतथाखड्गंपातयामासभूतले ॥ ६ ॥ पंचभिर्नृपतिंचापिधर्मराजोर्दयद्भृशम् ॥ हताश्वात्तुरथात्तस्मादवप्लुत्यसुतस्तव ॥ ७ ॥ उत्तमंव्यसनंप्राप्तोभूमावेवावतिष्ठत ॥ तंतुकृच्छ्रगतंदृष्ट्वाकर्णद्रौणिकृपादयः ॥ ८ ॥ अभ्यवर्तंतसहसापरीप्संतोनराधिपम् ॥ अथपांडुसुताःसर्वेपरिवार्ययुधिष्ठिरम् ॥ ९ ॥ अन्वयुःसमरेराजंस्ततोयुद्धमवर्तत ॥ ततस्तूर्यसहस्राणिप्रावाद्यंतमहामृधे ॥ १० ॥ ततःकिलकिलाशब्दाःप्रादुरासन्महीपते ॥ यत्राभ्यगच्छन्समरे पंचालाःकौरवैःसह ॥ ११ ॥ नरानरैःसमाजग्मुर्वारणावरवारणैः ॥ रथाश्चरथिभिःसार्धंहयाश्चहयसादिभिः ॥ १२ ॥ द्वंद्वान्यासन्महाराजप्रेक्षणीयानिसंयुगे ॥ विविधान्यप्यचिंत्यानिशस्त्रवंत्युत्तमानिच ॥ १३ ॥ तेशूराःसमरेसर्वेचित्रंलघुचसुष्ठुच ॥ अयुध्यंतमहावेगाःपरस्परवधैषिणः ॥ १४ ॥ अन्योन्यंसमरेजघ्नुर्योधव्रतमनुष्ठिताः ॥ नहितेसमरंचक्रुःपृष्ठतोवैकथंचन ॥ १५ ॥ मुहूर्तमेवतद्युद्धमासीन्मधुरदर्शनम् ॥ ततउन्मत्तवद्राजन्निर्मर्यादमवर्तत ॥ १६ ॥ रथीनागंसमासाद्यदारयन्निशितैःशरैः ॥ प्रेषयमासकालायशरैःसंनतपर्वभिः ॥ १७ ॥ नागाहयान्समासाद्यविक्षिपंतोबहून्रणे ॥ दारयामासुरत्युग्रंतत्रतत्रतदातदा ॥ १८ ॥ हयारोहाश्चबहवःपरिवार्यहयोत्तमान् ॥ तलशब्दरवांश्चक्रुःसंपतंतस्ततस्ततः ॥ १९ ॥ धावमानांस्ततस्तांस्तुद्रवमाणान्महागजान् ॥ पार्श्वतःपृष्ठतश्चैवनिजघ्नुर्हयसादिनः ॥ २० ॥ विद्राव्यचबहूनश्वान्नागाराजन्मदोत्कटाः ॥ विषाणैश्चापरेजघ्नुर्ममृदुश्चापरेभृशम् ॥ २१ ॥ साश्वारोहांश्चतुरगान्विषाणैर्विव्यधूरुषा ॥ अपरेचिक्षिपुर्वेगात्प्रगृह्यातिबलास्तदा ॥ २२ ॥ पादातैराहतानागाविवरेषुसमंततः ॥ चक्रुरार्तस्वरंघोरंदुद्रुवुश्चदिशोदश ॥ २३ ॥ पदातीनांतुसहसाप्रद्रुतानां महाहवे ॥ उत्सृज्याभरणंतूर्णमववव्रूरणाजिरे ॥ २४ ॥ निमित्तंमन्यमानास्तुपरिणाम्यमहागजाः ॥ जगृहुर्बिभिदुश्चैवचित्राण्याभरणानिच ॥ २५ ॥

तवंतः ॥ २४ ॥ निमित्तंजयहेतुं महांतोगजायेषांतेमहागजागजारोहाजगृहुर्हस्तिभिर्ग्राहयामासुः परिणाम्यहस्तिनमितिशेषः बिभिदुश्चशत्रूनुगजैरेव ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ प्रतिमानेषुगजदंतांतरालेषुप्रासैःकुंभेषुतोमरैर्दंतवेष्टेषुशक्तिभिश्चनिगृहीताः प्रतिमानंप्रतिच्छायागजदंतांतरालयोरितिमेदिनी ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

तांस्तुतत्रप्रसक्तान्वैपरिवार्यपदातयः ॥ हस्त्यारोहान्निजघ्नुस्तेमहावेगाबलोत्कटाः ॥ २६ ॥ अपरेहस्तिभिर्हस्तैःखंविक्षिप्तामहाहवे ॥ निपतंतोविषाणाग्रैर्भृशंवि
द्धाःसुशिक्षितैः ॥ २७ ॥ अपरेसहसागृह्यविषाणैरेवसूदिताः ॥ सेनांतरंसमासाद्यकेचित्तत्रमहागजैः ॥ २८ ॥ क्षुण्णगात्रामहाराजविक्षिप्यचपुनःपुनः ॥ अप
रेव्यजनानीवविभ्राम्यनिहतामृधे ॥ २९ ॥ पुरःसराश्चनागानामपरेषांविशांपते ॥ शरीराण्यतिविद्धानितत्रतत्ररणाजिरे ॥ ३० ॥ प्रतिमानेषुकुंभेषुदंतवेष्टेषु
चापरे ॥ निगृहीताभृशंनागाःप्रासतोमरशक्तिभिः ॥ ३१ ॥ निगृह्यचगजाःकेचित्पार्श्वस्थैर्भृशदारुणैः ॥ रथाश्वसादिभिस्तत्रसंभिन्नान्यपतन्भुवि ॥ ३२ ॥ स
हयाःसादिनस्तत्रतोमरेणमहामृधे ॥ भूमावमृद्नन्वेगेनसचर्माणंपदातिनम् ॥ ३३ ॥ तथासावरणान्कांश्चित्तत्रतत्रविशांपते ॥ रथान्नागाःसमासाद्यपरिगृह्यच
मारिष ॥ ३४ ॥ व्याक्षिपन्सहसातत्रघोररूपेभयानके ॥ नाराचैर्निहताश्चापिगजाःपेतुर्महाबलाः ॥ ३५ ॥ पर्वतस्येवशिखरंवज्ररुग्णंमहीतले ॥ योधायोधा
न्समासाद्यमुष्टिभिर्व्यहनन्युधि ॥ ३६ ॥ केशेष्वन्योन्यमाक्षिप्यचिक्षिपुर्बिभिदुश्चह ॥ उद्यम्यचभुजानन्येनिक्षिप्यचमहीतले ॥ ३७ ॥ पदाचोरःसमाक्रम्यस्फु
रतोऽपाहरच्छिरः ॥ पततश्चापरोराजन्विजहारासिनाशिरः ॥ ३८ ॥ जीवतश्चतथैवान्यःशस्त्रंकायेन्यमज्जयत् ॥ मुष्टियुद्धंमहच्चासीद्योधानांतत्रभारत ॥ ३९ ॥
तथाकेशग्रहश्चोग्रोबाहुयुद्धंचभैरवम् ॥ समासक्तस्यचान्येनअविज्ञातस्तथापरः ॥ ४० ॥ जहारसमरेप्राणान्नानाशस्त्रैरनेकधा ॥ संसक्तेषुचयोधेषुवर्तमानेच
संकुले ॥ ४१ ॥ कबंधान्युत्थितानिस्युःशतशोथसहस्रशः ॥ शोणितैःसिच्यमानानिशस्त्राणिकवचानिच ॥ ४२ ॥ महारागानुरक्तानिवस्त्राणीवचकाशिरे ॥ एव
मेतन्महद्युद्धंदारुणंशस्त्रसंकुलम् ॥ ४३ ॥ उन्मत्तगंगाप्रतिमंशब्देनापूरयज्जगत् ॥ नैवस्वेनपरेराजन्विज्ञायंतेशरातुराः ॥ ४४ ॥ योद्धव्यमितियुध्यंतेराजानोजय
गृद्धिनः ॥ स्वान्स्वेजघ्नुर्महाराजपरांश्चैवसमागतान् ॥ ४५ ॥ उभयोःसेनयोर्वीरैर्व्याकुलंसमपद्यत ॥ रथैर्भग्नैर्महाराजवारणैश्चनिपातितैः ॥ ४६ ॥ हयैश्चपतितै
स्तत्रनरैश्चविनिपातितैः ॥ अगम्यरूपापृथिवीक्षणेनसमपद्यत ॥ ४७ ॥ क्षणेनासीन्महीपालक्षतजौघप्रवर्त्तिनी ॥ पंचालानहनत्कर्णस्त्रिगर्त्तांश्चधनंजयः ॥ ४८ ॥

॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ४९ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अतीति ॥ १ ॥ २ ॥ विरथःकृतइत्युक्तंनत्रयुद्धेधर्मपुत्रःकथंतंविरथंचक्रे तस्यतंचनृपतिर्दुर्योधनःकथ

भीमसेनःकुरून्राजन्हस्त्यनीकंचसर्वशः॥ एवमेषक्षयोवृत्तःकुरुपांडवसेनयोः॥ अपराह्णेगतेसूर्येकांक्षतांविपुलंयशः॥ ४९॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप

॥ २७॥ र्वणिसंकुलयुद्धेऽष्टाविंशोऽध्यायः॥ २८॥ ॥ ७॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥ अतितीव्राणिदुःखानिदुःसहानिबहूनिच॥ त्वत्तोहंसंजयाश्रौषंपुत्राणांचैवसंक्षयं ८

॥ १ ॥ यथात्वंमेकथयसेयथायुद्धमवर्त्तत ॥ नसंतिसूतकौरव्याइतिमेनिश्चितामतिः ॥ २ ॥ दुर्योधनश्चविरथःकृतस्तत्रमहारथः॥ धर्मपुत्रःकथंचक्रेतस्यवानृ

पतिःकथम्॥३॥ अपराह्णेकथंयुद्धमभवल्लोमहर्षणम्॥ तन्ममाचक्ष्वतत्त्वेनकुशलोह्यसिसंजय॥ ४॥ ॥संजयउवाच॥ ॥संसक्तेषुतुसैन्येषुवध्यमानेषुभाग

शः॥ रथमन्यंसमास्थायपुत्रस्तवविशांपते ॥ ५ ॥ क्रोधेनमहतायुक्तःसविषोभुजगोयथा॥ दुर्योधनःसमालक्ष्यधर्मराजंयुधिष्ठिरम्॥ ६॥ प्रोवाचसूतंत्वरितो

याहियाहीतिभारत॥ तत्रमांप्रापयक्षिप्रंसारथेयत्रपांडवः॥ ७॥ ध्रियमाणातपत्रेणराजाराजतिदंशितः॥ससूतश्चोदितोराज्ञाराज्ञःस्यंदनमुत्तमम्॥८॥युधिष्ठि

रस्याभिमुखंप्रेषयामाससंयुगे ॥ ततोयुधिष्ठिरःक्रुद्धःप्रभिन्नइवकुंजरः॥ ९ ॥ सारथिंचोदयामासयाहियत्रसुयोधनः॥ तौसमाजग्मतुर्वीरौभ्रातरौरथसत्त

मौ॥ १०॥ समेत्यचमहावीरौसंरब्धौयुद्धदुर्मदौ॥ ववर्षतुर्महेष्वासौशरैरन्योन्यमाहवे॥ ११ ॥ ततोदुर्योधनोराजाधर्मशीलस्यमारिष॥ शिलाशितेनभल्लेनध

नुश्चिच्छेदसंयुगे ॥ १२॥ तंनामृष्यतसंक्रुद्धोह्यवमानंयुधिष्ठिरः॥ अपविध्यधनुश्छिन्नंक्रोधसंरक्तलोचनः॥ १३॥ अन्यत्कार्मुकमादायधर्मपुत्रश्चमूमुखे॥

दुर्योधनस्यचिच्छेदध्वजंकार्मुकमेवच ॥ १४ ॥ अथान्यद्धनुरादायप्राविध्यतयुधिष्ठिरम् ॥ तावन्योन्यंसुसंक्रुद्धौशरवर्षाण्यमुंचताम् ॥ १५ ॥ सिंहाविव

सुसंरब्धौपरस्परजिगीषया ॥ जघ्नतुस्तौरणेन्योन्यंनर्दमानौवृषाविव ॥ १६ ॥ अंतरंमार्गमाणौचचेरतुस्तौमहारथौ ॥ ततःपूर्णायतोत्सृष्टैःशरैस्तौतुकृत

व्रणौ ॥ १७ ॥ विरेजतुर्महाराजकिंशुकाविवपुष्पितौ॥ ततोराजन्विमुंचंतौसिंहनादान्मुहुर्मुहुः॥ १८॥ तलयोश्चतथाशब्दान्धनुषश्चमहाहवे॥ शंखशब्दवरां

श्चैवचक्रतुस्तौनरेश्वरौ॥ १९॥ अन्योन्यंतौमहाराजपीडयांचक्रतुर्भृशम्॥ ततोयुधिष्ठिरोराजापुत्रंतवशरैस्त्रिभिः॥ २०॥ आजघानोरसिक्रुद्धोवज्रवेगैर्दुरास ॥ २७॥

दैः॥ प्रतिविव्याधतंतूर्णंतवपुत्रोमहीपतिः॥ २१॥ पंचभिर्निशितैर्बाणैःस्वर्णपुंखैःशिलाशितैः॥ ततोदुर्योधनोराजाशक्तिंचिक्षेपभारत॥ २२॥

मयुध्यनेतिशेषः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ अपविद्धात्यक्त्वा ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वपारसर्वीसर्वविनाशिनीं गौरादिः निरस्कारविनाशेचपुंसिपारसवःपुमानितिमेदिनी ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

सर्वपारसवींतीक्ष्णांमहोल्काप्रतिमांतदा ॥ तामापतंतींसहसाधर्मराजःशितैःशरैः ॥ २३ ॥ त्रिभिश्चिच्छेदसहसातंचविव्याधपंचभिः ॥ निपपाततततःसाथस्वर्ण दंडामहास्वना ॥ २४ ॥ निपतंतीमहोल्केवव्यराजाच्छिखिसंनिभा ॥ शक्तिंविनिहतांदृष्ट्वापुत्रस्तवविशांपते ॥ २५ ॥ नवभिर्निशितैर्भल्लैर्निजघानयुधिष्ठिरम् ॥ सोतिविद्धोवलवताशत्रुणाशत्रुतापनः ॥ २६ ॥ दुर्योधनंसमुद्दिश्यबाणंजग्राहसत्वरः ॥ समाधत्तचतंबाणंधनुर्मध्येमहाबलः ॥ २७ ॥ चिक्षेपचमहाराजततः क्रुद्धःपराक्रमी ॥ सतुवाणःसमासाद्यतवपुत्रंमहारथम् ॥ २८ ॥ व्यामोहयतराजानंधरणींचददारह ॥ ततोदुर्योधनःक्रुद्धोगदामुद्यम्यवेगितः ॥ २९ ॥ विधित्सुः कलहस्यांतंधर्मराजमुपाद्रवत् ॥ तमुद्यतगदंदृष्ट्वादंडहस्तमिवांतकम् ॥ ३० ॥ धर्मराजोमहाशक्तिंप्राहिणोत्तवसूनवे ॥ दीप्यमानांमहावेगांमहोल्कांज्वलिता मिव ॥ ३१ ॥ रथस्थःसतयाविद्धोवर्मभित्त्वास्तनांतरे ॥ भृशंसंविग्नहृदयःपपातचमुमोहच ॥ ३२ ॥ भीमस्तमाहचततःप्रतिज्ञामनुचिंतयन् ॥ नायंवध्यस्तवनृ पइत्युक्तःसन्यवर्तत ॥ ३३ ॥ ततस्त्वरितमागम्यकृतवर्मातवात्मजम् ॥ प्रत्यपद्यतराजानंनिमग्नंव्यसनार्णवे ॥ ३४ ॥ गदामादायभीमोपिहेमपट्टपरिष्कृताम् ॥ अभिदुद्राववेगेनकृतवर्माणमाहवे ॥ ३५ ॥ एवंतदभवद्युद्धंत्वदीयानांपरैःसह ॥ अपराह्णेमहाराजकांक्षतांविजयंयुधि ॥ ३६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्व णिसंकुलयुद्धेएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःकर्णपुरस्कृत्यत्वदीयायुद्धदुर्मदाः ॥ पुनरावृत्य संग्राममंचक्रुर्देवासुरोपमम् ॥ १ ॥ द्वि रदनररथाश्वशंखशब्दैःपरिहृषिताविविधैश्चशस्त्रपातैः ॥ द्विरदरथपदातिसादिसंघाःपरिकुपिताभिमुखाःप्रजघ्निरेते ॥ २ ॥ शितपरश्वधसासिपट्टिशैरिषुभिर नेकविधैश्चसूदिताः ॥ द्विरदरथहयामहाहवेवरपुरुषैःपुरुषाश्चवाहनैः ॥ ३ ॥ कमलदिनकरेंदुसंनिभैःसितदशनैःसुमुखाक्षिनासिकैः ॥ रुचिरमुकुटकुंडलैर्मही पुरुषशिरोभिरुपस्तृताबभौ ॥ ४ ॥ परिघमुसलशक्तितोमरैर्नखरभुशुंडिगदाशतैर्हताः ॥ द्विरदनरहयाःसहस्रशोरुधिरनदीप्रवहास्तदाभवन् ॥ ५ ॥ प्रहतरथनरा श्वकुंजरंप्रतिभयदर्शनमुल्बणव्रणम् ॥ तदहितहतमावभौबलंपितृपतिराष्ट्रमिवप्रजाक्षये ॥ ६ ॥ अथतवनरदेवसैनिकास्तवचसुताःसुरसूनुसंनिभाः ॥ अमितबल पुरःसरारणेकुरुवृषभाःशिनिपुत्रमभ्ययुः ॥ ७ ॥ तदतिरुधिरभीममावभौपुरुषवराश्वरथद्विपाकुलम् ॥ लवणजलसमुद्धतस्वनंबलमसुरामरसैन्यसप्रभम् ॥ ८ ॥

॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ लवणजलःक्षारसमुद्रः ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 त्रिदशवरावरजोपमंविष्णुतुल्यं ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ स्तनावागतौ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

॥ २८ ॥ सुरपतिसमविक्रमस्ततस्त्रिदशवरावरजोपमंयुधि ॥ दिनकरकिरणप्रभैःपृषत्कैररवितनयोऽभ्यहनच्छिनिप्रवीरम् ॥ ९ ॥ तमपिसरथवाजिसारथिंशिनिवृषभो
विविधैःशरैस्त्वरन् ॥ भुजगविषसमप्रभैरणेपुरुषवरंसमवास्तृणोत्तदा ॥ १० ॥ शिनिवृषभशरैर्निपीडितंतवसुहृदोवसुषेणमभ्ययुः ॥ त्वरितमतिरथारथर्ष ८
भंद्विरदरथाश्वपदातिभिःसह ॥ ११ ॥ तदुदधिनिभमाद्रवद्बलंत्वरिततरैःसमभिद्रुतंपरैः ॥ द्रुपदसुतमुखैस्तदाभवत्पुरुषरथाश्वगजक्षयोमहान् ॥ १२ ॥ अथपु
रुषवरौकृताह्निकौभवमभिपूज्ययथाविधिप्रभुम् ॥ अरिवधकृतनिश्चयौद्रुतंतवबलमर्जुनकेशवौस्तृतौ ॥ १३ ॥ जलदनिनदनिःस्वनंरथंपवनविधूतपताककेत
नम् ॥ सितहयमुपयांतमंतिकंकृतमनसोददृशुस्तदारयः ॥ १४ ॥ अथविस्फार्यगांडीवंरथेनृत्यन्निवार्जुनः ॥ शरसंबाधमकरोत्खंदिशःप्रदिशस्तथा ॥ १५ ॥ रथा
न्विमानप्रतिमान्मज्जयन्सायुधध्वजान् ॥ ससारथींस्तदाबाणैरभ्राणीवानिलोवधीत् ॥ १६ ॥ गजान्गजप्रयंतॄंश्चवैजयंत्यायुधध्वजान् ॥ सादिनोश्वांश्चप
त्तींश्चशरैर्निन्येयमक्षयम् ॥ १७ ॥ तमंतकमिवक्रुद्धमनिवार्यंमहारथम् ॥ दुर्योधनोभ्ययादेकोनिघ्नन्बाणैरजिह्मगैः ॥ १८ ॥ तस्यार्जुनोधनुःसूतमश्वान्केतुंच
सायकैः ॥ हत्वासप्तभिरेकेनच्छत्रंचिच्छेदपत्रिणा ॥ १९ ॥ नवमंचसमाधायव्यसृजत्प्राणघातिनम् ॥ दुर्योधनायेषुवरंतंद्रौणिःसप्तधाच्छिनत् ॥ २० ॥ ततोद्रौ
णेर्धनुश्छित्त्वाहत्वाचाश्वरथान्शरैः ॥ कृपस्यापितदत्युग्रंधनुश्चिच्छेदपांडवः ॥ २१ ॥ हार्दिक्यस्यधनुश्छित्त्वाध्वजंचाश्वांस्तदावधीत् ॥ दुःशासनस्येष्वसनंछि
त्त्वाराधेयमभ्ययात् ॥ २२ ॥ अथसात्यकिमुत्सृज्यत्वरन्कर्णोर्जुनंत्रिभिः ॥ विद्धाविव्याधविंशत्याकृष्णंपार्थंपुनःपुनः ॥ २३ ॥ नग्लानिरासीत्कर्णस्यक्षिपतःसा
यकान्बहून् ॥ रणेविनिघ्नतःशत्रून्क्रुद्धस्येवशतक्रतोः ॥ २४ ॥ अथसात्यकिरागत्यकर्णंविद्धाशितैःशरैः ॥ नवत्यानवभिश्चोग्रैःशतेनपुनरार्पयत् ॥ २५ ॥ ततः
प्रवीराःपार्थानांसर्वेकर्णमपीडयन् ॥ युधामन्युःशिखंडीचद्रौपदेयाःप्रभद्रकाः ॥ २६ ॥ उत्तमौजायुयुत्सुश्चयमौपार्षतएवच ॥ चेदिकारूषमत्स्यानांकेकयानां
चयद्बलम् ॥ २७ ॥ चेकितानश्चबलवान्धर्मराजश्चसुव्रतः ॥ एतेरथाश्वद्विरदैःपत्तिभिश्चोग्रविक्रमैः ॥ २८ ॥ परिवार्यरणेकर्णंनानाशस्त्रैरवाकिरन् ॥ भाषं ॥ २८ ॥
तोवाग्भिरुग्राभिःसर्वेकर्णवधेधृताः ॥ २९ ॥ तांशस्त्रवृष्टिंबहुधाकर्णश्छित्त्वाशितैःशरैः ॥ अपोवाहास्त्रवीर्येणद्रुमंभंक्त्वेवमारुतः ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ निष्कैवल्यंनिश्चितंकैवल्यंमरणंयस्मिंस्तत्तथा ॥ ३६ ॥ प्रत्यपद्यतप्रविष्टः ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकं ठीयेभारतभावदीपेत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ स्वेनच्छंदेनइच्छया आततायिनःशस्त्रपाणेः ॥ १ ॥ भद्रांसुभद्रां बलिभृतःकरदान् ॥ २ ॥ ३ ॥ अरक्षतघोषयात्रायां भग्नानदुर्योधनादीन्

रथिनःसमहामात्रान्गजानश्वान्ससादिनः ॥ पत्तिव्रातांश्चसंक्रुद्धोनिघ्नन्कर्णोव्यदृश्यत ॥ ३१ ॥ तद्वध्यमानंपांडूनांबलंकर्णास्त्रतेजसा ॥ विशस्त्रपत्रदेहासुप्रा यआसीत्पराङ्मुखम् ॥ ३२ ॥ अथकर्णास्त्रमस्त्रेणप्रतिहत्यार्जुनःस्मयन् ॥ दिशंखंचैवभूमिंचप्रावृणोच्छरवृष्टिभिः ॥ ३३ ॥ मुसलानीवसंपेतुःपरिघाइवचेषवः ॥ शतघ्न्यइवचाप्यन्येवज्राण्युग्राणिचापरे ॥ ३४ ॥ तैर्वध्यमानंतत्सैन्यंसपत्त्यश्वरथद्विपम् ॥ निमीलिताक्षमत्यर्थंबभ्रामचननादच ॥ ३५ ॥ निष्कैवल्यंतदायुद्धं प्रापुरश्वनरद्विपाः ॥ हन्यमानाःशरैरार्तास्तदाभीताःप्रदुद्रुवुः ॥ ३६ ॥ त्वदीयानांतदायुद्धेसंसक्तानांजयैषिणाम् ॥ गिरिमस्तंसमासाद्यप्रत्यपद्यतभानुमान् ॥ ३७ ॥ तमसाचमहाराजरजसाचविशेषतः ॥ नकिंचित्प्रत्यपश्यामशुभंवायदिवाऽशुभम् ॥ ३८ ॥ तेत्रस्यंतोमहेष्वासारात्रियुद्धस्यभारत ॥ अपयानंततश्चक्रुःसहिताः सर्वयोधिभिः ॥ ३९ ॥ कौरवेष्वपयातेषुतदाराजन्दिनक्षये ॥ जयंसुमनसःप्राप्यपार्थाःस्वशिबिरंययुः ॥ ४० ॥ वादित्रशब्दैर्विविधैःसिंहनादैःसगर्जितैः ॥ परा नुपहसंतश्चस्तुवंतश्चाच्युतार्जुनौ ॥ ४१ ॥ कृतेऽवहारेतैर्वीरैःसैनिकाःसर्वएवते ॥ आशीर्वाचःपांडवेषुप्रायुंजंतनरेश्वराः ॥ ४२ ॥ ततःकृतेऽवहारेचप्रहृष्टास्तत्र पांडवाः ॥ निशायांशिबिरंगत्वान्यवसंतनरेश्वराः ॥ ४३ ॥ ततोरक्षःपिशाचाश्चश्वापदाश्चैवसंघशः ॥ जग्मुरायोधनंघोरंरुद्रस्याक्रीडसंनिभम् ॥ ४४ ॥ ॥ इ तिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिप्रथमेयुद्धदिवसेत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ स्वेनच्छंदेननःसर्वानवधीद्व्यक्तमर्जुनः ॥ नह्यस्यसमरे मुच्येदंतकोप्याततायिनः ॥ १ ॥ पार्थश्चैकोहरद्भद्रामेकश्चाग्निमतर्पयत् ॥ एकश्चेमांमहींजित्वाचक्रेबलिभृतोनृपान् ॥ २ ॥ एकोनिवातकवचानहनद्दिव्यकार्मु कः ॥ एकःकिरातरूपेणस्थितंशर्वमयोधयत् ॥ ३ ॥ एकोह्यरक्षद्भरतानेकोभवमतोषयत् ॥ तेनैकेनजिताःसर्वेमहीपाल्युग्रतेजसा ॥ ४ ॥ नतेनिंद्याःप्रशस्यास्ते यत्तेचक्रुर्ब्रवीहितत् ॥ ततोदुर्योधनःसूतपश्चात्किमकरोत्तदा ॥ ५ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हतप्रहतविध्वस्ताविवर्मायुधवाहनाः ॥ दीनस्वरादूयमानामानिनः शत्रुनिर्जिताः ॥ ६ ॥

॥ ४ ॥ तेअस्मदीयानर्निद्याः तेशब्दस्याभ्यासाद्वाक्यत्रयमिदं तथादुर्योधनोपिननिंद्यःअपितुततःविस्तृतः तादृशंशत्रुंप्राप्यस्त्यातिंगतइत्यर्थः ॥ ५ ॥ हतास्ता डिताः प्रहताश्छिन्नावयवाः विध्वस्ताःवाहनेभ्योऽधःपातिताः ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२९॥ शिबिरस्थाःपुनर्मंत्रंमंत्रयंतिस्मकौरवाः ॥ भग्नदंष्ट्राहतविषाःपादाक्रांताइवोरगाः ॥ ७ ॥ताननब्रवीत्ततःकर्णःक्रुद्धःसर्पइवश्वसन् ॥ करंकरेणनिष्पीड्यप्रेक्षमा ८
णस्तवात्मजम् ॥ ८ ॥ यत्तोदृढश्चदक्षश्चधृतिमानर्जुनस्तदा ॥ संबोधयतिचाप्येनंयथाकालमधोक्षजः ॥ ९ ॥ सहसास्त्रविसर्गेणवयंतेनाद्यवंचिताः ॥ श्वस्त्वहंत
स्यसंकल्पंसर्वंहंतामहीपते ॥ १० ॥ एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वासोनुजज्ञेनृपोत्तमान् ॥ तेऽनुज्ञातानृपाःसर्वेस्वानिवेश्मानिभेजिरे ॥ ११ ॥ सुखोषितास्तांरजनींहृष्टायु
द्धायनिर्ययुः ॥ तेऽपश्यन्विहितंव्यूहंधर्मराजेनदुर्जयम् ॥ १२ ॥ प्रयत्नात्कुरुमुख्येनबृहस्पत्युशनोमते ॥ अथप्रतीपकर्तारंप्रवीरंपरवीरहा ॥ १३ ॥ सस्मारवृषभ
स्कंधंकर्णंदुर्योधनस्तदा ॥ पुरंदरसमंयुद्धेमरुद्गणसमंबले ॥ १४ ॥ कार्तवीर्यसमंवीर्येकर्णंराज्ञोऽगमन्मनः ॥ सर्वेषांचैवसैन्यानांकर्णमेवागमन्मनः ॥ सूतपुत्रं
महेष्वासंबंधुमात्ययिकेष्विव ॥ १५ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ ततोदुर्योधनःसूतपश्चात्किमकरोत्तदा ॥ यद्वोऽगमन्मनोमंदाःकर्णंवैकर्तनंप्रति ॥ १६ ॥ अप्य
पश्यतराधेयंशीतार्तइवभास्करम् ॥ कृतेऽवहारेसैन्यानांप्रवृत्तेचरणेपुनः ॥ १७ ॥ कथंवैकर्तनःकर्णस्तत्रायुध्यतसंजय ॥ कथंचपांडवाःसर्वेयुयुधुस्तत्रसूतजम्
॥ १८ ॥ कर्णोह्येकोमहाबाहुर्हन्यात्पार्थान्ससृंजयान् ॥ कर्णस्यभुजयोर्वीर्यंशक्रविष्णुसमंयुधि ॥ १९ ॥ तस्यशस्त्राणिघोराणिविक्रमश्चमहात्मनः ॥ कर्णमा
श्रित्यसंग्रामेमत्तोदुर्योधनोनृपः ॥ २० ॥ दुर्योधनंततोदृष्ट्वापांडवेनभृशार्दितम् ॥ पराक्रांतान्पांडुसुतान्दृष्ट्वाचापिमहारथः ॥ २१ ॥ कर्णमाश्रित्यसंग्रामेमंदो
दुर्योधनःपुनः ॥ जेतुमुत्सहतेपार्थान्सपुत्रान्सहकेशवान् ॥ २२ ॥ अहोबतमहद्दुःखंयत्रपांडुसुतान्रणे ॥ नातरद्रभसःकर्णोदैवंनूनंपरायणम् ॥ २३ ॥ अहोद्यूत
स्यनिष्ठेयंघोरासंप्रतिवर्तते ॥ अहोतीव्राणिदुःखानिदुर्योधनकृतान्यहम् ॥ २४ ॥ सोढाघोराणिबहुशःशल्यभूतानिसंजय ॥ सौबलंचतदाताततनीतिमानितिमन्य
ते ॥ २५ ॥ कर्णश्चरभसोनित्यंराजातंचाप्यनुव्रतः ॥ यदेवंवर्तमानेषुमहायुद्धेषुसंजय ॥ २६ ॥ अश्रौषंनिहतान्पुत्रान्नित्यमेवविनिर्जितान् ॥ नपांडवानांसम
रेकश्चिदस्तिनिवारकः ॥ २७ ॥ ॥२९॥

श्ये ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ मत्तःकर्णाश्रयेणमूढः भाविनाशानवधानात् ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ निष्ठाविपाकः ॥ २४ ॥ २५ ॥ कर्णश्चनीतिमानितिमन्यतइतिपूर्वेणान्वयः ॥ २६ ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स्त्रीमध्यमिवगाहंते सेनांमद्गंतीत्यर्थः निमित्तानिधूताादीनि धर्मिष्ठानीतिसोपालंभं विरुद्धानीत्यर्थः ॥ २८ ॥ २९ ॥ कार्यंराज्यलाभाख्यंदूरप्राप्तंअत्यंतदुर्लभं यद्यतोविजानतापित्वयाप्राप्ताप्राप्तविचार
णंयुक्तायुक्तपरीक्षणंनकृतमित्यन्वयः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ शक्रशक्तीतिस्वस्यार्जुनवधेसामर्थ्याभावंद्योतयति ॥ ३८ ॥ श्रेयस्करमात्मत्राणकरं वीर्यंसमानमि

स्त्रीमध्यमिवगाहंतेदैवंतुबलवत्तरम्॥ संजयउवाच॥ ॥राजन्पूर्वंनिमित्तानिधर्मिष्ठानिविचिंतय ॥ २८ ॥ अतिक्रांतंहियत्कार्यंपश्चाच्चिंतयतेनरः ॥ तच्चा
स्यनभवेत्कार्यंचिंतयाचविनश्यति ॥ २९ ॥ तदिदंतवकार्यंतुदूरप्राप्तंविजानता ॥ नकृतंयत्त्वयापूर्वंप्राप्ताप्राप्तविचारणम् ॥ ३० ॥ उक्तोसिबहुधाराजन्मायुध्यस्वे
तिपांडवैः ॥ गृह्णीषेनचतन्मोहाद्वचनंचविशांपते ॥ ३१ ॥ त्वयापापानिघोराणिसमाचीर्णानिपांडुषु ॥ त्वत्कृतेवर्ततेघोरःपार्थिवानांजनक्षयः ॥ ३२ ॥ तत्त्विदा
नीमतिक्रांतंमाशुचोभरतर्षभ ॥ शृणुसर्वंयथावृत्तंघोरंवैशसमच्युत ॥ ३३ ॥ प्रभातायांरजन्यांतुकर्णोराजानमभ्ययात् ॥ समेत्यचमहाबाहुर्दुर्योधनमथाब्रवी
त् ॥ ३४ ॥ ॥कर्णउवाच॥ ॥अद्यराजन्समेष्यामिपांडवेनयशस्विना ॥ निहनिष्यामितंवीरंसवामांनिहनिष्यति ॥ ३५ ॥ बहुत्वान्ममकार्याणांतथापार्थस्य
भारत ॥ नाभूत्समागमोराजन्ममचैवार्जुनस्यच ॥ ३६ ॥ इदंतुमेयथाप्रज्ञंशृणुवाक्यंविशांपते ॥ अनिहत्यरणेपार्थंनाहमेष्यामिभारत ॥ ३७ ॥ हतप्रवीरेसै
न्येस्मिन्मयिचावस्थितेयुधि ॥ अभियास्यतिमांपार्थःशक्रशक्तिविनाकृतम् ॥ ३८ ॥ ततःश्रेयस्करंयच्चतन्निबोधजनेश्वर ॥ आयुधानांचमेवीर्यंदिव्यानामर्जुन
स्यच ॥ ३९ ॥ कार्यस्यमहतोभेदेलाघवेदूरपातने ॥ सौष्ठवेचास्त्रपातेचसव्यसाचीनमत्समः ॥ ४० ॥ प्राणेशौर्येथविज्ञानेविक्रमेचापिभारत ॥ निमित्तज्ञान
योगेचसव्यसाचीनमत्समः ॥ ४१ ॥ सर्वायुधमहामात्रंविजयंनामतद्धनुः ॥ इंद्रार्थंप्रियकामेननिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ ४२ ॥ येनदैत्यगणान्राजन्जितवान्वै
शतक्रतुः ॥ यस्यघोषेणदैत्यानांव्यामुह्यंतदिशोदश ॥ ४३ ॥ तद्भार्गवायप्रायच्छच्छक्रःपरमसंमतम् ॥ तद्दिव्यंभार्गवोमह्यमददद्धनुरुत्तमम् ॥ ४४ ॥ तेनयोत्स्ये
महाबाहुमर्जुनंजयतांवरम् ॥ यथेंद्रःसमरेसर्वान्दैतेयान्वैसमागतान् ॥ ४५ ॥ धनुर्घोरंरामदत्तंगांडीवात्तद्विशिष्यते ॥ त्रिस्सप्तकृत्वःपृथिवीधनुषायेननिर्जिता
॥ ४६ ॥ धनुषोस्यस्यकर्माणिदिव्यानिप्राहभार्गवः ॥ तद्रामोह्यददन्मह्यंतेनयोत्स्यामिपांडवम् ॥ ४७ ॥ अद्यदुर्योधनाहंत्वांनंदयिष्येसबांधवम् ॥ निहत्यसमरे
वीरमर्जुनंजयतांवरम् ॥ ४८ ॥

निशेषः ॥ ३९ ॥ कार्यस्यकर्त्तव्यस्यपरकीयस्यभेदेविनाशे लाघवेशैघ्र्ये सौष्ठवेकौशले ॥ ४० ॥ प्राणेशारीरबले शौर्येमानसबले विज्ञानेअस्त्र
शिक्षयां विक्रमेफलोपधानेऽस्त्राणां निमित्तज्ञानयोगेलक्ष्यसंबंधावधारणे ॥ ४१ ॥ महामात्रंश्रेष्ठं विजयाख्यंनामप्रसिद्धं ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४९ ॥ सिद्धिर्मोक्षः आत्मवतोजितचित्तस्य ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ शल्यःकृष्णतुल्यः बाणशकटबहुलतयाबाणानामक्षय्यत्वंज्ञेयं एवंबहुश्चत्वेनदिव्याश्वजय

सपर्वतवनद्वीपाहतवीराससागरा ॥ पुत्रपौत्रप्रतिष्ठातेभविष्यत्यद्यपार्थिव ॥ ४९ ॥ नाशक्यंविद्यतेमेद्यत्वत्प्रियार्थंविशेषतः ॥ सम्यग्धर्मानुरक्तस्यसिद्धिरात्म

॥ ३० ॥ वतोयथा ॥ ५० ॥ नहिमांसमरेसोढुंसंशक्तोग्निंतरुर्यथा ॥ अवश्यंतुमयावाच्यंयेनहीनोस्मिफाल्गुनात् ॥ ५१ ॥ ज्यातस्यधनुषोदिव्यातथाक्षय्येमहेषुधी ॥ ८

सारथिस्तस्यगोविंदोममतादृङ्नविद्यते ॥ ५२ ॥ तस्यदिव्यंधनुःश्रेष्ठंगांडीवमजितंयुधि ॥ विजयंचमहद्दिव्यंममापिधनुरुत्तमम् ॥ ५३ ॥ तत्राहमधिकःपार्थाद्धनु

षातेनपार्थिव ॥ येनचाप्यधिकोवीरःपांडवस्तन्निबोधमे ॥ ५४ ॥ रश्मिग्राहश्चदाशार्हःसर्वलोकनमस्कृतः ॥ अग्निदत्तश्चवैदिव्योरथःकांचनभूषणः ॥ ५५ ॥

अच्छेद्यःसर्वतोवीरवाजिनश्चमनोजवाः ॥ ध्वजश्चदिव्योद्युतिमान्वानरोविस्मयंकरः ॥ ५६ ॥ कृष्णश्चस्रष्टाजगतोरथंतमभिरक्षति ॥ एतैर्द्रव्यैरहंहीनोयो

द्धुमिच्छामिपांडवम् ॥ ५७ ॥ अयंतुसदृशःशौरेःशल्यःसमितिशोभनः ॥ सारथ्यंयदिमेकुर्याद्ध्रुवस्तेविजयोभवेत् ॥ ५८ ॥ तस्यमेसारथिःशल्योभवत्वसुकरःप

रैः ॥ नाराचान्गार्ध्रपत्रांश्चशकटानिवहंतुमे ॥ ५९ ॥ रथाश्चमुख्याराजेंद्रयुक्तावाजिभिरुत्तमैः ॥ आयांतुपश्चात्सततंमामेवभरतर्षभ ॥ ६० ॥ एवमभ्यधिकः

पार्थाद्भविष्यामिगुणैरहम् ॥ शल्योप्यभ्यधिकःकृष्णादर्जुनादपिचाप्यहम् ॥ ६१ ॥ यथाश्वहृदयंवेददाशार्हःपरवीरहा ॥ तथाशल्योविजानीतेहयज्ञानंमहार

थः ॥ ६२ ॥ बाहुवीर्येसमोनास्तिमद्रराजस्यकश्चन ॥ तथास्त्रेमत्समोनास्तिकश्चिदेवधनुर्धरः ॥ ६३ ॥ तथाशल्यसमोनास्तिहयज्ञानेहिकश्चन ॥ सोयमभ्यधिकः

कृष्णाद्भविष्यतिरथोमम ॥ ६४ ॥ एवंकृतेरथस्थोहंगुणैरभ्यधिकोर्जुनात् ॥ भवेयुधिजयेयंचफाल्गुनंकुरुसत्तम ॥ ६५ ॥ समुद्यातुंनशक्ष्यंतिदेवाअपिसवास

वाः ॥ एतत्कृतंमहाराजत्वयेच्छामिपरंतप ॥ ६६ ॥ क्रियतामेषकामोमेमावःकालोऽत्यगादयम् ॥ एवंकृतेकृतंसत्स्यंसर्वकामैर्भविष्यति ॥ ६७ ॥ ततोद्रक्ष्यसिसं

ग्रामेयत्करिष्यामिभारत ॥ सर्वथापांडवान्संख्येविजेष्येवैसमागतान् ॥ ६८ ॥ नहिमेसमरेशक्ताःसमुद्यातुंसुरासुराः ॥ किमुपांडुसुताराजन्रणेमानुषयोन

यः ॥ ६९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्तवसुतःकर्णेनाहवशोभिना ॥ संपूज्यसंप्रहृष्टात्माततोराधेयमब्रवीत् ॥ ७० ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ ए ॥ ३० ॥

वमेतत्करिष्यामियथात्वंकर्णमन्यसे ॥ सोपासंगारथाःसाश्वाःस्वनुयास्यंतिसंयुगे ॥ ७१ ॥

इत्याह अयमित्यादिना ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ भवेभवेयं भवेदितिपाठःप्रामादिकः ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ॥ इतिश्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१॥ ॥छ॥ पुत्रइति विनयेननत्या प्रणयात्प्रकृष्टात्न्यायात् युक्तियुक्तइत्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

नाराचान्गार्ध्रपत्रांश्चशकटानिवहंतुते ॥ अनुयास्यामकर्णत्वांवयंसर्वेचपार्थिवाः ॥ ७२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वामहाराजतवपुत्रःप्रतापवान् ॥ अ
भिगम्याब्रवीद्राजामद्रराजमिदंवचः ॥ ७३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णदुर्योधनसंवादेएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ संजयउवाच ॥
पुत्रस्तवमहाराजमद्रराजंमहारथम् ॥ विनयेनोपसंगम्यप्रणयाद्वाक्यमब्रवीत् ॥ १ ॥ सत्यव्रतमहाभागद्विषतांतापवर्धन ॥ मद्रेश्वररणेशूरपरसैन्यभयंकर ॥ २ ॥
श्रुतवानसिकर्णस्यब्रुवतोवदतांवर ॥ यथानृपतिसिंहानांमध्येत्वांवरयेस्वयम् ॥ ३ ॥ तत्त्वामप्रतिवीर्याद्यशत्रुपक्षक्षयावह ॥ मद्रेश्वरप्रयाचेऽहंशिरसाविनयेन
च ॥ ४ ॥ तस्मात्पार्थविनाशार्थंहितार्थंममचैवहि ॥ सारथ्यंरथिनांश्रेष्ठप्रणयात्कर्तुमर्हसि ॥ ५ ॥ त्वयियंतरिराधेयोविद्विषोमेविजेष्यते ॥ अभीषूणांहिकर्णस्य
ग्रहीतान्योनविद्यते ॥ ६ ॥ ऋतेहित्वांमहाभागवासुदेवसमंयुधि ॥ सपाहिसर्वथाकर्णंयथाब्रह्मामहेश्वरम् ॥ ७ ॥ यथाचसर्वथापत्सुवार्ष्णेयःपातिपांडवम् ॥ तथा
मद्रेश्वराद्यत्वंराधेयंप्रतिपालय ॥ ८ ॥ भीष्मोद्रोणःकृपःकर्णोभवान्भोजश्चवीर्यवान् ॥ शकुनिःसौबलोद्रौणिरहमेवचनोबलम् ॥ ९ ॥ एवमेषकृतोभागोनवधा
पृथिवीपते ॥ नचभागोत्रभीष्मस्यद्रोणस्यचमहात्मनः ॥ १० ॥ ताभ्यामतीत्यतौभागौनिहताममशत्रवः ॥ वृद्धौहितौमहेष्वासौछलेननिहतौयुधि ॥ ११ ॥ कृ
त्वानसुकरंकर्मगतौस्वर्गमितोनघ ॥ तथान्येपुरुषव्याघ्राःपरैर्विनिहतायुधि ॥ १२ ॥ अस्मदीयाश्चबहवःस्वर्गायोपगतारणे ॥ त्यक्त्वाप्राणान्यथाशक्तिचेष्टांकृ
त्वाचपुष्कलाम् ॥ १३ ॥ तदिदंहतभूयिष्ठंबलंममनराधिप ॥ पूर्वमप्यल्पकैःपार्थैर्हतंकिमुतसांप्रतम् ॥ १४ ॥ बलवंतोमहात्मानःकौंतेयाःसत्यविक्रमाः ॥ बलंशेषं
नहन्युर्मेयथातत्कुरुपार्थिव ॥ १५ ॥ हतवीरमिदंसैन्यंपांडवैःसमरेविभो ॥ कर्णोह्येकोमहाबाहुरस्मत्प्रियहितेरतः ॥ १६ ॥ भवांश्चपुरुषव्याघ्रसर्वलोकमहारथः ॥
शल्यकर्णार्जुनेनाद्ययोद्धुमिच्छतिसंयुगे ॥ १७ ॥ तस्मिन्जयाशाविपुलामद्रराजनराधिप ॥ तस्याभीषुग्रहवरोनान्योस्तिभुविकश्चन ॥ १८ ॥ पार्थस्यसमरे
कृष्णोयथाभीषुग्रहोवरः ॥ तथात्वमपिकर्णस्यरथेभीषुग्रहोभव ॥ १९ ॥ तेनयुक्तोरणेपार्थोरक्ष्यमाणश्चपार्थिव ॥ यानिकर्माणिकुरुतेप्रत्यक्षाणितथैवतत् ॥
॥ २० ॥ पूर्वंनःसमरेत्येवमवधीदर्जुनोरिपून् ॥ इदानींविक्रमोप्यस्यकृष्णेनसहितस्यच ॥ २१ ॥

अभीषूणांहयरश्मीनां ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥ त्रातुंत्रायतां ॥२८॥२९॥३०॥३१॥विश्रब्धंनिःशंकंयथास्यात्तथा ॥ ३२॥३३॥३४॥ ३५ ॥ निधायत्वत्कृतमपमानमितिशेषः प्रवर्तेतत्यक्तुमितिशेषः॥३६॥ ३७ ॥

कृष्णेनसहितःपार्थोधार्तराष्ट्रींमहाचमूम् ॥ अहन्यहनिमद्रेशद्रावयन्दृश्यतेयुधि ॥ २२ ॥ भागोऽवशिष्टःकर्णस्यतवचैवमहाद्युते ॥ तंभागंसहकर्णेनयुगपन्नाश
॥ ३१ ॥ याद्यहि ॥ २३ ॥ अरुणेनयथासार्द्धंतमःसूर्योव्यपोहति ॥ तथाकर्णेनसहितोजहिपार्थंमहाहवे ॥ २४ ॥ उद्यंतौचयथासूर्यौबालसूर्यसमप्रभौ ॥ कर्णशल्यौरणे ८
दृष्ट्वाविद्रवंतुमहारथाः ॥ २५ ॥ सूर्यारुणौयथादृष्ट्वातमोनश्यतिमारिष ॥ तथानश्यंतुकौंतेयाःसपंचालाःससृंजयाः ॥ २६ ॥ रथिनांप्रवरःकर्णोयंतॄणांप्रवरो
भवान् ॥ संयोगोयुवयोर्लोकेनाभून्नचभविष्यति ॥ २७ ॥ यथासर्वास्ववस्थासुवार्ष्णेयःपातिपांडवम् ॥ तथाभवान्परित्रातुकर्णंवैकर्तनंरणे ॥ २८ ॥ त्वयासार
थिनाह्येषअप्रधृष्योभविष्यति ॥ देवतानामपिरणेसशक्राणांमहीपते ॥ किंपुनःपांडवेयानांमाविशंकीर्वचोमम ॥ २९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ दुर्योधनवचःश्रु
त्वाशल्यःक्रोधसमन्वितः ॥ त्रिशिखांभ्रुकुटिंकृत्वाधुन्वन्हस्तौपुनःपुनः ॥ ३० ॥ क्रोधरक्तेमहानेत्रेपरिवृत्त्यमहाभुजः ॥ कुलैश्वर्यश्रुतबलैर्दृप्तःशल्योब्रवीदिदं
॥ ३१ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ अवमन्यसिगांधारेध्रुवंचपरिशंकसे ॥ यन्मांब्रवीषिविश्रब्धंसारथ्यंक्रियतामिति ॥ ३२ ॥ अस्मत्तोभ्यधिकंकर्णंमन्यमानःप्रशं
ससि ॥ नचाहंयुधिराधेयंगणयेतुल्यमात्मनः ॥ ३३ ॥ आदिश्यतामभ्यधिकोममांशःपृथिवीपते ॥ तमहंसमरेजित्वागमिष्यामियथागतम् ॥ ३४ ॥ अथवाप्ये
कएवाहंयोत्स्यामिकुरुनंदन ॥ पश्यवीर्यंममाद्यत्वंसंग्रामेदहतोरिपून् ॥ ३५ ॥ यथाभिमानंकौरव्यनिधायहृदयेपुमान् ॥ अस्मद्विधःप्रवर्तेतमामांत्वमभिशं
किथाः ॥ ३६ ॥ युधिवाप्यवमानोमेनकर्तव्यःकथंचन ॥ पश्यपीनौममभुजौवज्रसंहननोपमौ ॥ ३७ ॥ धनुःपश्यचमेचित्रंशरांश्चाशीविषोपमान् ॥ रथंपश्य
चमेकॢप्तंसदश्वैर्वातवेगितैः ॥ ३८ ॥ गदांचपश्यगांधारेहेमपट्टविभूषिताम् ॥ दारयेयंमहींकृत्स्नांविकिरेयंचपर्वतान् ॥ ३९ ॥ शोषयेयंसमुद्रांश्चतेजसास्वेनपार्थि
व ॥ तंमामेवंविधंराजन्समर्थमरिनिग्रहे ॥ ४० ॥ कस्माद्युनक्षिसारथ्येनीचस्याधिरथेरणे ॥ नमामधुरिराजेंद्रनियोक्तुंत्वमिहार्हसि ॥ ४१ ॥ नहिपापीयसःश्रे
यान्भूत्वाप्रेष्यत्वमुत्सहे ॥ योह्यभ्युपगतंप्रीत्यागरीयांसंवशेस्थितम् ॥ ४२ ॥ वशेपापीयसोधत्तेतत्पापमधरोत्तरम् ॥ ब्रह्मणाब्राह्मणाःसृष्टामुखात्क्षत्रंचबाहु
तः ॥ ४३ ॥ ऊरुभ्यामसृजद्वैश्यान्शूद्रान्पद्भ्यामितिश्रुतिः ॥ तेभ्योवर्णविशेषाश्चप्रतिलोमानुलोमजाः ॥ ४४ ॥ ॥ ३१ ॥

॥३८॥३९॥४०॥ अधुरिनीचेकर्मणि ॥ ४१ ॥ पापीयसःनीचयोनेःप्रेष्यत्वंदासत्वंकर्तुमितिशेषः ॥ ४२ ॥ वशेआज्ञायां अधरोत्तरंनीचोच्चयोर्वैपरीत्यकरणजंमहत्पापं ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ऋतमिति ऋतमेवायनमाश्रयोयेषांतेऋतायनास्तेषांगोत्रापत्यमार्तायनिस्त्वं ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥

अथान्योन्यस्यसंयोगाच्चातुर्वर्ण्यस्यभारत ॥ गोप्तारःसंगृहीतारोदातारःक्षत्रियाःस्मृताः ॥ ४५ ॥ याजनाध्यापनैर्विप्राविशुद्धैश्चप्रतिग्रहैः ॥ लोकस्यानुग्रहार्था
यस्थापिताब्राह्मणाभुवि ॥ ४६ ॥ कृषिश्चपाशुपाल्यंचविशांदानंचधर्मतः ॥ ब्रह्मक्षत्रविशांशूद्राविहिताःपरिचारकाः ॥ ४७ ॥ ब्रह्मक्षत्रस्यविहिताःसूतावैपरि
चारकाः ॥ नक्षत्रियोवैसूतानांशृणुयाच्चकथंचन ॥ ४८ ॥ अहंमूर्धाभिषिक्तोहिराजर्षिकुलजोनृपः ॥ महारथःसमाख्यातःसेव्यःस्तुत्यश्चबंदिनाम् ॥ ४९ ॥ सोह
मेतादृशोभूत्वानेहारिबलसूदनः ॥ सूतपुत्रस्यसंग्रामेसारथ्यंकर्तुमुत्सहे ॥ ५० ॥ अवमानमहंप्राप्यनयोत्स्यामिकथंचन ॥ आपृच्छेत्वाऽद्यगांधारेगमिष्यामि
गृहायवै ॥ ५१ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वामहाराजशल्यःसमितिशोभनः ॥ उत्थायप्रययौतूर्णंराजमध्यादमर्षितः ॥ ५२ ॥ प्रणयाद्बहुमानाच्चतंनि
गृह्यसुतस्तव ॥ अब्रवीन्मधुरंवाक्यंसाम्नासर्वार्थसाधकम् ॥ ५३ ॥ यथाशल्यविजानीषेएवमेतदसंशयम् ॥ अभिप्रायस्तुमेकश्चित्तंनिबोधजनेश्वर ॥ ५४ ॥ नक
र्णोभ्यधिकस्त्वत्तोनशंकेत्वांचपार्थिव ॥ नहिमद्रेश्वरोराजाकुर्याद्यदनृतंभवेत् ॥ ५५ ॥ ऋतमेवहिपूर्वास्तेवदंतिपुरुषोत्तमाः ॥ तस्मादार्तायनिःप्रोक्तोभवानिति
मतिर्मम ॥ ५६ ॥ शल्यभूतस्तुशत्रूणांयस्मात्त्वंयुधिमानद ॥ तस्माच्छल्योहितेनामकथ्यतेपृथिवीतले ॥ ५७ ॥ यदेतद्व्याहृतंपूर्वंभवताभूरिदक्षिण ॥ तदेवकुरु
धर्मज्ञमदर्थंयद्यदुच्यते ॥ ५८ ॥ नचत्वत्तोहिराधेयोनचाहमपिवीर्यवान् ॥ वृणेहंत्वांहयाग्र्याणांयंतारमिहसंयुगे ॥ ५९ ॥ मन्येचाभ्यधिकंशल्यगुणैःकर्णंधनं
जयात् ॥ भवंतंवासुदेवाच्चलोकोयमितिमन्यते ॥ ६० ॥ कर्णोह्यभ्यधिकःपार्थादस्त्रैरेवनरर्षभ ॥ भवानभ्यधिकःकृष्णादश्वज्ञानेबलेतथा ॥ ६१ ॥ यथाश्वहृद
यंवेदवासुदेवोमहामनाः ॥ द्विगुणंत्वंतथावेत्सिमद्रराजेश्वरात्मज ॥ ६२ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ यन्मांब्रवीषिगांधारेमध्येसैन्यस्यकौरव ॥ विशिष्टंदेवकी
पुत्रात्प्रीतिमानस्म्यहंत्वयि ॥ ६३ ॥ एषसारथ्यमातिष्ठेराधेयस्ययशस्विनः ॥ युध्यतःपांडवाग्र्येणयथात्वंवीरमन्यसे ॥ ६४ ॥ समयश्चहिमेवीरकश्चिद्वैकर्तनंप्र
ति ॥ उत्सृजेयंयथाश्रद्धमहंवाचोस्यसंनिधौ ॥ ६५ ॥

॥ ६१ ॥ मद्रेश्वरेत्यश्वोत्पत्तिदेशजत्वाद्विशेषेणतद्गुणाभिज्ञत्वंसूच्यते ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ वाचउत्सृजेयंताअनेनक्षंतव्याइतिभावः ॥ ६५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६६ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ ४ ॥ ॥ भूयइति ॥ १ ॥ पितुःपुरतः मह्यंमम ॥ २ ॥ ३ ॥ तारकामयःतारकासुरएवामयोरोगवस्य

॥ संजयउवाच ॥ ॥ तयेतिराजन्पुत्रस्तेसहकर्णेनभारत ॥ अब्रवीन्मद्रराजस्यमतंभरतसत्तम ॥ ६६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिशल्यसारथ्येद्वात्रिंशो

॥३२॥ ऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ ४ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ भूयएवतुमद्रेशयत्तेवक्ष्यामितच्छृणु ॥ यथापुरावृत्तमिदंयुद्धेदेवासुरेविभो ॥ १ ॥ यदुक्तवान्पितुर्मह्यंमार्कं

डेयोमहानृषिः ॥ तदशेषेणब्रुवतोममराजर्षिसत्तम ॥ २ ॥ निबोधमनसाचात्रनतेकार्याविचारणा ॥ देवानामसुराणांचपरस्परजिगीषया ॥ ३ ॥ बभूवप्रथ

मोराजन्संग्रामस्तारकामयः ॥ निर्जिताश्चतदादैत्यादैवतैरितिनःश्रुतम् ॥ ४ ॥ निर्जितेषुचदैत्येषुतारकस्यसुतास्त्रयः ॥ ताराक्षःकमलाक्षश्चविद्युन्मालीचपार्थि

व ॥ ५ ॥ तपउग्रंसमास्थायनियमेपरमेस्थिताः ॥ तपसाकर्षयामासुर्देहान्स्वान्शत्रुतापन ॥ ६ ॥ दमेनतपसाचैवनियमेनसमाधिना ॥ तेषांपितामहःप्री

तोवरदःप्रददौवरम् ॥ ७ ॥ अवध्यत्वंचतेराजन्सर्वभूतस्यसर्वदा ॥ सहितावरयामासुःसर्वलोकपितामहम् ॥ ८ ॥ तानब्रवीत्तदादेवोलोकानांप्रभुरीश्वरः ॥ नास्ति

सर्वामरत्वंवैनिवर्त्तध्वमितोऽसुराः ॥ ९ ॥ अन्यंवरंवृणीध्वंवैयादृशंसंप्ररोचते ॥ ततस्तेसहिताराजन्संप्रधार्यासकृत्प्रभुम् ॥ १० ॥ सर्वलोकेश्वरंवाक्यंप्रणम्येदम

थाब्रुवन् ॥ अस्मभ्यस्त्वंवरंदेवसंप्रयच्छपितामह ॥ ११ ॥ वयंपुराणित्रीण्येवसमास्थायमहीमिमाम् ॥ विचरिष्यामलोकेस्मिंस्त्वत्प्रसादपुरस्कृताः ॥ १२ ॥ ततो

वर्षसहस्रेतुसमेष्यामःपरस्परम् ॥ एकीभावंगमिष्यंतिपुराण्येतानिचानघ ॥ १३ ॥ समागतानिचैतानियोहन्याद्भगवंस्तदा ॥ एकेषुणादेववरःसनोमृत्युर्भविष्य

ति ॥ १४ ॥ एवमस्त्वितितान्देवःप्रत्युक्त्वाप्राविशद्दिवम् ॥ तेतुलब्धवराःप्रीताःसंप्रधार्यपरस्परम् ॥ १५ ॥ पुरत्रयविसृष्ट्यर्थंमयंवव्रुर्महासुरम् ॥ विश्वकर्माणमजरं

दैत्यदानवपूजितम् ॥ १६ ॥ ततोमयःस्वतपसाचक्रेधीमान्पुराणिच ॥ त्रीणिकांचनमेकंवैरौप्यंकार्ष्णायसंतथा ॥ १७ ॥ कांचनंदिवितत्रासीदंतरिक्षेचराजतम् ॥

आयसंचाभवद्भौमंचक्रस्थंपृथिवीपते ॥ १८ ॥ एकैकंयोजनशतंविस्तारायामतःसमम् ॥ गृहाट्टालकसंयुक्तंबहुप्राकारतोरणम् ॥ १९ ॥ गृहप्रवरसंबाधमसंबा

धमहापथम् ॥ प्रासादैर्विविधैश्चापिद्वारैश्चैवोपशोभितम् ॥ २० ॥ पुरेषुचाभवन्राजन्राजानोवैपृथक्पृथक् ॥ कांचनंतारकाक्षस्यचित्रमासीन्महात्मनः ॥ २१ ॥

राभवहेतुर्यत्रसतथा ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ दमेनबाह्येंद्रियजयेन तपसाचित्तस्यैकाग्र्येण नियमेनशौचादिना समाधिनाअभ्युत्थानेन ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ ॥३२॥

॥ १७ ॥ चक्रस्थंआज्ञावशंयथेष्टसंचारीत्यर्थः चंक्रस्थमित्यत्रतृतीयमितिपाठःप्रामादिकः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥३९॥४० ॥ ४१॥४२॥४३॥४४॥ आदित्यादेवाः ॥४५ ॥४६॥४७॥
राजतंकमलाक्षस्यविद्युन्मालिनआयसम् ॥ त्रयस्तेदैत्यराजानस्त्रींल्लोकानस्त्रतेजसा ॥ २२ ॥ आक्रम्यतस्थुरूचुश्चकश्चनामप्रजापतिः ॥ तेषांदानवमुख्यानांप्र
युतान्यर्बुदानिच ॥ २३ ॥ कोट्यश्चाप्रतिवीराणांसमाजग्मुस्ततस्ततः ॥ मांसाशिनःसुदृप्ताश्चसुरैर्विनिकृताःपुरा ॥ २४ ॥ महदैश्वर्यमिच्छंतस्त्रिपुरंदुर्गमाश्रि
ताः ॥ सर्वेषांचपुनश्चैषांसर्वयोगवहोमयः ॥ २५ ॥ तमाश्रित्यहितेसर्वेवर्तयंतेऽकुतोभयाः ॥ योहियन्मनसाकामंदध्यौत्रिपुरसंश्रयः ॥ २६ ॥ तस्मैकामंमयस्तंतं
विदधेमाययातदा ॥ तारकाक्षसुतोवीरोहरिर्नाममहाबलः ॥ २७ ॥ तपस्तेपेपरमकंयेनातुष्यत्पितामहः ॥ संतुष्टमवृणोद्देवंवापीभवतुनःपुरे ॥ २८ ॥ शस्त्रैर्विनि
हतायत्रक्षिप्ताःस्युर्बलवत्तराः ॥ सतुलब्ध्वावरंवीरस्तारकाक्षसुतोहरिः ॥ २९ ॥ सस्रजेतत्रवापींतांमृतानांजीविनींप्रभो ॥ येनरूपेणदैत्यस्तुयेनवेषेणचैवह
॥ ३० ॥ मृतस्तस्यांपरिक्षिप्तस्तादृशेनैवजज्ञिवान् ॥ तांप्राप्यतेपुनस्तांस्तुलोकान्सर्वान्बबाधिरे ॥ ३१ ॥ महतातपसासिद्धाःसुराणांभयवर्धनाः ॥ नतेषामभव
द्राजन्क्षयोयुद्धेकदाचन ॥ ३२ ॥ ततस्तेलोभमोहाभ्यामभिभूताविचेतसः ॥ निर्ह्रीकाःसंस्थिताःसर्वेस्थापिताःसमलूलुपन् ॥ ३३ ॥ विद्राव्यसगणान्देवांस्त
त्रतत्रतदातदा ॥ विचेरुःस्वेनकामेनवरदानेनदर्पिताः ॥ ३४ ॥ देवोद्यानानिसर्वाणिप्रियाणिचदिवौकसाम् ॥ ऋषीणामाश्रमान्पुण्यान्रम्यान्जनपदांस्तथा
॥ ३५ ॥ व्यनाशयन्नमर्यादादानवादुष्टचारिणः ॥ पीड्यमानेषुलोकेषुततःशक्रोमरुद्वृतः ॥ ३६ ॥ पुराण्यायोधयांचक्रेवज्रपातैःसमंततः ॥ नाशकत्तान्यभेद्या
नियदाभेत्तुंपुरंदरः ॥ ३७ ॥ पुराणिवरदत्तानिधात्रातेननराधिप ॥ तदाभीतःसुरपतिर्मुक्त्वातानिपुराण्यथ ॥ ३८ ॥ तैरेवविबुधैःसार्धंपितामहमरिंदम ॥ जगा
मातदाख्यातुंविप्रकारंसुरेतरैः ॥ ३९ ॥ तेतत्त्वंसर्वमाख्यायशिरोभिःसंप्रणम्यच ॥ वधोपायमपृच्छंतभगवंतंपितामहम् ॥ ४० ॥ श्रुत्वातद्भगवान्देवोदेवानिद
मुवाचह ॥ ममापिसोपराध्नोतियोयुष्माकमसौम्यकृत् ॥ ४१ ॥ असुराहिदुरात्मानःसर्वएवसुरद्विषः ॥ अपराध्यंतिसततंयेयुष्मान्पीडयंत्युत ॥ ४२ ॥ अहंहि
तुल्यःसर्वेषांभूतानांनात्रसंशयः ॥ अधार्मिकास्तुहंतव्याइतिमेव्रतमाहितम् ॥ ४३ ॥ एकेषुणाविभेद्यानितानिदुर्गाणिनान्यथा ॥ नचस्थाणुमृतेशक्तोभेत्तुमेक
षुणापुरः ॥ ४४ ॥ तेयूयंस्थाणुमीशानंजिष्णुमक्लिष्टकारिणम् ॥ योद्धारंवृणुतादित्याःसतान्हंतासुरेतरान् ॥ ४५ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वादेवाःशक्रपुरोगमाः ॥ ब्र
ह्माणमग्रतःकृत्वावृषांकंशरणंययुः ॥ ४६ ॥ तपोनियममास्थायगृणंतोब्रह्मशाश्वतम् ॥ ऋषिभिःसहधर्मज्ञाभवंसर्वात्मनागताः ॥ ४७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

उग्राभीरक्षोघ्नीभिः आप्तंव्याप्तं आत्मनाअनौपाधिकेन ॥ ४८॥ आत्मनोमनसः योगंसर्ववृत्तिनिरोधं सांख्यंसम्यक्ख्यापनं आत्मनोजडवर्गात्पृथग्ग्रहणं आत्मामनः वशेआज्ञायां॥४९॥५०॥ भगवंतं षड्विधैश्वर्यवंतं एकमपिते तंयंथायथोपासतइतिश्रुतेर्यथाभावनंशिवविष्णुरुद्रादिवेषेणनानारूपमकल्पयन् आत्मनश्चित्तस्यप्रतिरूपाणिसंकल्पानुसारीणिप्रतिबिंबानिवा परस्परस्यचेतिईश्वरस्वरूपेसर्वे

॥३३॥ तुष्टुवुर्वाग्भिरुग्राभिर्भयेष्वभयदंनृप ॥ सर्वात्मानंमहात्मानंयेनाप्तंसर्वमात्मना ॥ ४८ ॥ तपोविशेषैर्विविधैर्योगंयोवेदचात्मनः ॥ यःसांख्यमात्मनोवेत्तियस्य ८
चात्मावशेसदा ॥४९॥ तंतेददृशुरीशानंतेजोराशिमुमापतिम् ॥ अनन्यसदृशंलोकेभगवंतमकल्मषम् ॥५०॥ एकंचभगवंतंतेनानारूपमकल्पयन् ॥ आत्मनःप्र
तिरूपाणिरूपाण्ययमहात्मनि ॥ ५१ ॥ परस्परस्यचापश्यन्सर्वेपरमविस्मिताः ॥ सर्वभूतमयंदृष्ट्वातमजंजगतःपतिम् ॥ ५२ ॥ देवाब्रह्मर्षयश्चैवशिरोभिर्धरणीं
गताः ॥ तान्स्वस्तिवादेनाभ्यर्च्यसमुत्थाप्यचशंकरः ॥ ५३ ॥ ब्रूतब्रूतेतिभगवान्स्मयमानोभ्यभाषत ॥ त्र्यंबकेणाभ्यनुज्ञातास्ततस्तेस्वस्थचेतसः ॥ ५४ ॥ नमो
नमोनमस्तेस्तुप्रभोइत्यब्रुवन्वचः ॥ नमोदेवाधिदेवायधन्विनेवनमालिने ॥ ५५ ॥ प्रजापतिमखघ्नायप्रजापतिभिरीड्यते ॥ नमस्तुतायस्तुत्यायस्तूयमाना
यशंभवे ॥ ५६ ॥ विलोहितायरुद्रायनीलग्रीवायशूलिने ॥ अमोघायमृगाक्षायप्रवरायुधयोधिने ॥ ५७ ॥ अर्हायचैवशुद्धायक्षयायक्रथनायच ॥ दुर्वारणा
यंक्राथायब्रह्मणेब्रह्मचारिणे ॥५८॥ ईशानायाप्रमेयायनियंत्रेचर्मवाससे ॥ तपोरतायपिंगायव्रतिनेकृत्तिवाससे ॥ ५९ ॥ कुमारपित्रेत्र्यक्षायप्रवरायुधधा
रिणे ॥ प्रपन्नार्तिविनाशायब्रह्मद्विट्संघघातिने ॥ ६० ॥ वनस्पतीनांपतयेनराणांपतयेनमः ॥ गवांचपतयेनित्यंयज्ञानांपतयेनमः ॥ ६१ ॥ नमोस्तुतेससैन्या
यत्र्यंबकायामितौजसे ॥ मनोवाक्कर्मभिर्देवत्वांप्रपन्नान्भजस्वनः ॥ ६२ ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्स्वागतेनाभिनंद्यच ॥ प्रोवाचव्येतुवस्त्रासोब्रूतकिंकरवाणि
वः ॥ ६३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणित्रिपुराख्यानेत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ पितृदेवर्षिसंघेभ्योऽभयेदत्तेमहात्म
ना ॥ सत्कृत्यशंकरंप्राहब्रह्मालोकहितंवचः ॥१॥ तवातिसर्गाद्देवेशप्राजापत्यमिदंपदम् ॥ मयाधितिष्ठतादत्तोदानवेभ्योमहान्वरः ॥२॥ ताननतिक्रांतमर्यादान्ना
न्यःसंहर्तुमर्हति ॥ त्वामृतेभूतभव्येशत्वंह्येषांप्रत्यरिर्वधे ॥ ३ ॥ सत्वंदेवप्रपन्नानांयाचतांचदिवौकसाम् ॥ कुरुप्रसादंदेवेशदानवान्जहिशंकर ॥ ४ ॥ ॥३३॥

आत्मानंपरांश्चापश्यन्निति सार्धश्लोकएकंवाक्यं ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ईड्यतेईड्यमानाय कर्मणीदमपौरुषं ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ क्रथनायहिंस्राय ॥ ५८ ॥ ५९॥६०॥६१ ॥ भजस्वइष्टैः कामैःपूरयस्व ॥ ६२ ॥ व्येतुव्यपगच्छतु॥६३॥ ॥ इतिकर्णप० नैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः॥३३॥ ॥७॥ पित्रिति अभयेइतिच्छेदः ॥१॥२॥वधेनिमित्ते प्रत्यरिःप्रतिकूलःशत्रुः॥३॥४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ऐधतअवर्धत तेप्रसिद्धावयंशरणंगतास्त्वामितिशेषः ॥ ५ ॥ ६ ॥ संहताएकीभूतायूयं ॥ ७ ॥ तेषांतेजोस्मत्तेजस्तोद्विगुणंदृष्टमेवेत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ अर्धंतेजसः ॥ १२ ॥ १३ ॥ महता
सर्वातिशायिनावलेनदीव्यतिप्रकाशतेइतिमहादेवः ॥ १४ ॥ १५ ॥ मूर्त्तीस्तेजोमात्राः समाधायएकीकृत्य ॥ १६ ॥ विहितंअपूर्वंज्ञापितंयथातथैवविश्वकर्मणाकृतं ॥ १७ ॥श्रृंगंश्रृंगाकारखटिकायुक्तं

त्वत्प्रसादाज्जगत्सर्वंसुखमैधतमानद ॥ शरण्यस्त्वंहिलोकेशतेवयंशरणंगताः ॥ ५ ॥ ॥ स्थाणुरुवाच ॥ ॥ हंतव्याःशत्रवःसर्वेयुष्माकमितिमेमतिः ॥ नत्वेकउ
त्सहेहंतुंबलस्याहिसुरद्विषः ॥ ६ ॥ तेयूयंसंहताःसर्वेमदीयेनार्धतेजसा ॥ जयध्वंयुधितान्शत्रून्संहताहिमहाबलाः ॥ ७ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ अस्मत्तेजोबलं
यावत्तावद्द्विगुणमाहवे ॥ तेषामितिहिमन्यामोदृष्टतेजोबलाहिते ॥ ८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ वध्यास्तेसर्वतःपापायेयुष्मास्वपराधिनः ॥ ममतेजोबला
र्धेनसर्वान्निघ्नतशात्रवान् ॥ ९ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ विभर्तुंभवतोर्धंतुनशक्ष्यामोमहेश्वर ॥ सर्वेषांनोबलार्धेनत्वमेवजहिशात्रवान् ॥ १० ॥ ॥ श्रीभगवा
नुवाच ॥ ॥ यदिशक्तिर्नवःकाचिद्विभर्तुंमामकंबलम् ॥ अहमेतान्हनिष्यामियुष्मत्तेजोर्धबृंहितः ॥ ११ ॥ ततस्तथेतिदेवेशस्तैरुक्तोराजसत्तम ॥ अर्धमादायस
र्वेषांतेजसाभ्यधिकोभवत् ॥ १२ ॥ सतुदेवोबलेनासीत्सर्वेभ्योबलवत्तरः ॥ महादेवइतिख्यातस्ततःप्रभृतिशंकरः ॥ १३ ॥ ततोब्रवीन्महादेवोधनुर्बाणधरोह्य
हम् ॥ हनिष्यामिरथेनाजौतान्रिपून्वोदिवौकसः ॥ १४ ॥ तेयूयंमेरथंचैवधनुर्बाणंतथैवच ॥ पश्यध्वंयावदद्यैतान्पातयामिमहीतले ॥ १५ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥
मूर्तीःसर्वाःसमाधायत्रैलोक्यस्यततस्ततः ॥ रथंतेकल्पयिष्यामोदेवेश्वरसुवर्चसम् ॥ १६ ॥ तथैवबुद्ध्याविहितंविश्वकर्मकृतंशुभम् ॥ ततोविबुधशार्दूलास्तेरथं
समकल्पयन् ॥ १७ ॥ विष्णुंसोमंहुताशंचतस्येषुंसमकल्पयन् ॥ श्रृंगमग्निर्बभूवास्यभल्लःसोमोविशांपते ॥ १८ ॥ कुड्मलश्चाभवद्विष्णुस्तस्मिन्निषुवरेतदा ॥
रथंवसुंधरांदेवींविशालपुरमालिनीम् ॥ १९ ॥ सपर्वतवनद्वीपांचक्रुर्भूतधरांतदा ॥ मंदरःपर्वतश्चाक्षोजंघातस्यमहानदी ॥ २० ॥ दिशश्चप्रदिशश्चैवपरिवारोर
थस्यतु ॥ ईषानक्षत्रवंशश्चयुगःकृतयुगोभवत् ॥ २१ ॥ कूबरश्चरथस्यासीद्वासुकिर्भुजगोत्तमः ॥ अपस्करमधिष्ठानेहिमवान्विंध्यपर्वतः ॥ उदयास्तावधिष्ठा
नेगिरीचक्रुःसुरोत्तमाः ॥ २२ ॥

कांडं भल्लःशल्यः कुड्मलस्तस्याग्रभागस्तस्यैवतीक्ष्णभागः सोमःशल्योविष्णुस्तेजनमितिश्रुतेः ॥ १८ ॥ १९ ॥ अक्षश्चक्राधारदंडः जंघाअक्षाधारकाष्ठं महानदीगंगा ॥ २० ॥ ईषायुगाक्षसंधानंत्रिवे
णुमयंकाष्ठं युगोधुर्ययोजनदंडः ॥ २१ ॥ कूबरोयुगंधरः अपस्करंपश्चात्काष्ठंभुजगोत्तमःशेषः अधिष्ठानेचक्रे अधिष्ठानेचक्राधारौ अधिष्ठानंपुरेचक्रेप्रभावेध्यासनेपिचेतिमेदिनी ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अक्षंबंधनपाशसमुदायःसमुद्रः जलमयत्वेनचिक्कणत्वात् परिष्करःचक्ररक्षादिः ॥ २३ ॥ सिंधुर्यमुनाख्यानदी तिसृभिस्त्रिवेणुस्थानीयाभिःसहितमाकाशंधुरंधूर्भागः उपस्करोबंधादिसामग्री ॥२४ ॥ अनुकर्षरथाधःस्थितंदारु वरूथंरथगुप्तिः ॥ २५ ॥ धर्मादयस्त्रिवेणुसदृशाबंधुरंरथतल्पं ॥ २६ ॥ पूर्वंहिमवद्विंध्यपर्वतौचक्रत्वेनोक्तावत्रसूर्यचंद्रौचक्रत्वेनदृष्टावतश्चतुश्चक्रोरथइतिगम्यते अतःसमुद्रोप्यक्षांतरमितिऋजुरेवार्थः पूर्वपक्षःपूर्वांगंरात्रिः अपरःपक्षोऽपरांगमहः ॥ २७ ॥ २८ ॥ द्यांद्वितीयंयुगंचतुश्चक्रत्वाद्रथस्य संवर्त्तकबलाहकान्युगचर्माणिधुर्यस्कंधयुगयोरंतरस्थानिकशिपूनि ॥ २९ ॥ वा

समुद्रमक्षमसृजन्दानवालयमुत्तमम् ॥ सप्तर्षिमंडलंचैवरथस्यासीत्परिष्करः ॥ २३ ॥ गंगासरस्वतीसिंधुर्धुरमाकाशमेवच ॥ उपस्करोरथस्यासन्नापःसर्वाश्च निम्नगाः ॥ २४ ॥ अहोरात्रंकलाश्चैवकाष्ठाश्चऋतवस्तथा ॥ अनुकर्षंग्रहादीप्तावरूथंचापितारकाः ॥ २५ ॥ धर्मार्थकामंसंयुक्तंत्रिवेणुंदारुबंधुरम् ॥ ओषधीर्वीरुधश्चैवघंटाःपुष्पफलोपगाः ॥ २६ ॥ सूर्याचंद्रमसौकृत्वाचक्रेरथवरोत्तमे ॥ पक्षौपूर्वापरौतत्रकृतेराज्यहनीशुभे ॥ २७ ॥ दशनागपतीनीषांधृतराष्ट्रमुखांस्तदा ॥ योक्त्राणिचक्रुर्नागांश्चनिःश्वसंतोमहोरगान् ॥ २८ ॥ द्यांयुगंयुगचर्माणिसंवर्तकबलाहकान् ॥ कालपृष्ठोथनहुषःकर्कोटकधनंजयौ ॥ २९ ॥ इतरेचाभवन्नागाहयानांवालबंधनाः ॥ दिशश्चप्रदिशश्चैवरश्मयोरथवाजिनाम् ॥ ३० ॥ संध्यांधृतिंचमेधांचस्थितिंसन्नतिमेवच ॥ ग्रहनक्षत्रताराभिश्चर्मचित्रंनभस्तलम् ॥ ३१ ॥ सुरांबुप्रेतवित्तानांपतीन्लोकेश्वरान्हयान् ॥ सिनीवालीमनुमतिंकुहूंराकांचसुव्रताम् ॥ ३२ ॥ योक्त्राणिचक्रुर्वाहानांरोहकांस्तत्रकंटकान् ॥ धर्मःसत्यंतपोर्थश्चविहितास्तत्ररश्मयः ॥ ३३ ॥ अधिष्ठानंमनश्चासीत्परिरथ्यासरस्वती ॥ नानावर्णाश्चचित्राश्चपताकाःपवनेरिताः ॥ ३४ ॥ विद्युदिंद्रधनुर्नद्धंरथंदीप्तंव्यदीपयन् ॥ वषट्कारःप्रतोदोभूद्गायत्रीशीर्षबंधना ॥ ३५ ॥ योयज्ञेविहितःपूर्वमीशानस्यमहात्मनः ॥ संवत्सरोधनुस्तद्वैसावित्रीज्यामहास्वना ॥ ३६ ॥ दिव्यंचवर्मविहितंमहार्हंरत्नभूषितम् ॥ अभेद्यंविरजस्कंवैकालचक्रबहिष्कृतम् ॥ ३७ ॥ ध्वजयष्टिरभून्मेरुःश्रीमान्कनकपर्वतः ॥ पताकाश्चाभवन्मेघास्तडिद्भिःसमलंकृताः ॥ ३८ ॥

लबंधनाअश्वकेसरबंधना ॥ ३० ॥ नभस्तलंचर्मरथस्यबाह्यमावरणं तच्चसंध्यादिभिश्चचित्रं ॥ ३१ ॥ सिनीवालींपूर्वामावास्यां अनुमतिंपूर्वपौर्णमासीं कुहूमुत्तरामावास्यां राकामुत्तरांपौर्णमासीं ॥ ३२ ॥ रोहकान्सिनीवाल्याद्यधिष्ठातॄन्पित्रादीन् कंटकान्प्रकीलकान् धर्मादयस्तत्रकंटकेषुरश्मयः ॥ ३३ ॥ मनःअधिष्ठानंरथाधारभूः मनोमयोरथइत्यर्थः परिरथ्याप्रचारमार्गः सरस्वतीवाग्देवी कल्पितः शब्दमात्रशरीरइत्यर्थः ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अध्वर्यूणामृत्विजांमध्येस्थिताः पावकाःधिष्ण्यगाः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ गोवृषंध्वजत्वेनस्थापयामास ॥ ४२ ॥ परिस्कंदाःपार्श्वगोपाः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ छायांपूर्वोक्तांसावित्रींशब्द ब्रह्मरूपत्वादात्मनस्तुल्यां ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ धनुर्ज्याकालरात्रिरूपातस्याःसंस्पर्शनसेहिरे तेऽसुराः ॥ ५० ॥ तिग्ममन्युंतीक्ष्णसंकल्पं ॥ ५१ ॥ अभयमितिच्छेदः संधिरार्षः ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

रेजुरध्वर्युमध्यस्थाज्वलंतइवपावकाः ॥ कूबरंतुतंरथंदृष्ट्वाविस्मितादेवताभवन् ॥ ३९ ॥ सर्वलोकस्यतेजांसिदृष्ट्वैकस्थानिमारिष ॥ युक्तंनिवेदयामासुर्देवास्त स्मैमहात्मने ॥ ४० ॥ एवंतस्मिन्महाराजकल्पितेरथसत्तमे ॥ देवैर्मनुजशार्दूलद्विषतामभिमर्दने ॥ ४१ ॥ स्वान्यायुधानिमुख्यानिन्यदधाच्छंकरोरथे ॥ ध्वजय ष्टिंवियत्कृत्वास्थापयामासगोवृषम् ॥ ४२ ॥ ब्रह्मदंडःकालदंडोरुद्रदंडस्तथाज्वरः ॥ परिस्कंदारथस्यासन्सर्वतोदिशमुद्यताः ॥ ४३ ॥ अथर्वांगिरसावास्तांचक्र रक्षौमहात्मनः ॥ ऋग्वेदःसामवेदश्चपुराणंचपुरःसराः ॥ ४४ ॥ इतिहासयजुर्वेदौपृष्ठरक्षौबभूवतुः ॥ दिव्यावाचश्चविद्याश्चपरिपार्श्वचराःस्थिताः ॥ ४५ ॥ स्तो त्रादयश्चराजेंद्रवषट्कारस्तथैवच ॥ ओंकारश्चमुखेराजन्नतिशोभाकरोभवत् ॥ ४६ ॥ विचित्रमृतुभिःषड्भिःकृत्वासंवत्सरंधनुः ॥ छायामेवात्मनश्चक्रेधनुर्ज्या मक्षयांरणे ॥ ४७ ॥ कालोहिभगवान्रुद्रस्तस्यसंवत्सरोधनुः ॥ तस्माद्रौद्रीकालरात्रिर्ज्याकृताधनुषोजरा ॥ ४८ ॥ इषुश्चाप्यभवद्विष्णुर्ज्वलनःसोमएवच ॥ अग्नीषोमौजगत्कृत्स्नंवैष्णवंचोच्यतेजगत् ॥ ४९ ॥ विष्णुश्चात्माभगवतोभवस्यामिततेजसः ॥ तस्माद्धनुर्ज्यासंस्पर्शंनविषेहुर्हरस्यते ॥ ५० ॥ तस्मिन्शरे तिग्ममन्युंमुमोचासह्यमीश्वरः ॥ भृग्वंगिरोमन्युभवंक्रोधाग्निमतिदुःसहम् ॥ ५१ ॥ सनीललोहितोधूम्रःकृत्तिवासाऽभयंकरः ॥ आदित्यायुतसंकाशस्तेजो ज्वालावृतोज्वलन् ॥ ५२ ॥ दुश्च्यावच्यावनोजेताहंताब्रह्मद्विषांहरः ॥ नित्यंत्राताचहंताचधर्माधर्माश्रितान्नरान् ॥ ५३ ॥ प्रमाथिभिर्भीमबलैर्भीमरूपैर्मनोज वैः ॥ विभातिभगवान्स्थाणुस्तैरेवात्मगुणैर्वृतः ॥ ५४ ॥ तस्यांगानिसमाश्रित्यस्थितंविश्वमिदंजगत् ॥ जंगमाजंगमंराजन्शुशुभेऽद्भुतदर्शनम् ॥ ५५ ॥ दृष्ट्वातु तंरथंयुक्तंकवचीसशरासनी ॥ बाणमादायतंदिव्यंसोमविष्णवग्निसंभवम् ॥ ५६ ॥ तस्यराजंस्तदादेवाःकल्पयांचक्रिरेप्रभो ॥ पुण्यगंधवहंराजन्श्वसनंदेवसत्त मम् ॥ ५७ ॥ तमास्थायमहादेवस्त्रासयन्दैवतान्यपि ॥ आरुरोहतदायत्तःकंपयन्निवमेदिनीम् ॥ ५८ ॥ तमारुरुक्षुंदेवेशंतुष्टुवुःपरमर्षयः ॥ गंधर्वादेवसंघाश्चतथै वाप्सरसांगणाः ॥ ५९ ॥ ब्रह्मर्षिभिःस्तूयमानोवंद्यमानश्चवंदिभिः ॥ तथैवाप्सरसांवृंदैर्नृत्यद्भिर्नृत्यकोविदैः ॥ ६० ॥

तैरथादिभूतैरात्मगुणैरात्मनोभोक्तुर्गुणभूतैर्भोग्यैः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ बाणमादायस्थितंतंदृष्ट्वादेवास्तस्यानुकूलंजयावहंश्वसनंकल्पयांचक्रिरेइत्यन्वयः ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सशोभमानोवरदःखड्गीबाणीशरासनी ॥ हसन्निवाब्रवीद्देवान्सारथिःकोभविष्यति ॥ ६१ ॥ तमब्रुवन्देवगणायंभवान्संनियोक्ष्यते ॥ सभविष्यतिदेवेशसार
थिस्तेनसंशयः ॥ ६२ ॥ तानब्रवीत्पुनर्देवोमत्तःश्रेष्ठतरोहियः ॥ तंसारथिंकुरुध्वंमेस्वयंसंचिंत्यमाचिरम् ॥ ६३ ॥ एतच्छ्रुत्वाततोदेवावाक्यमुक्तंमहात्मना ॥ गत्वा
पितामहंदेवाःप्रसाद्येदंवचोब्रुवन् ॥ ६४ ॥ यथात्वत्कथितंदेवत्रिदशारिविनिग्रहे ॥ तथाचकृतमस्माभिःप्रसन्नोनोवृषध्वजः ॥ ६५ ॥ रथश्चविहितोऽस्माभि
र्विचित्रायुधसंवृतः ॥ सारथिंचनजानीमःकःस्यात्तस्मिन्रथोत्तमे ॥ ६६ ॥ तस्माद्विधीयतांकश्चित्सारथिर्देवसत्तम ॥ सफलांतांगिरंदेवकर्त्तुमर्हसिनोविभो
॥ ६७ ॥ एवमस्मासुहिपुराभगवन्नुक्तवानसि ॥ हितकर्तास्मिभवतामितितत्कर्तुमर्हसि ॥ ६८ ॥ सदेवयुक्तोरथसत्तमोनोदुराधरोद्रावणःशात्रवाणाम् ॥ पिना
कपाणिर्विहितोत्रयोद्धाविभीषयन्दानवानुद्यतोसौ ॥ ६९ ॥ तथैववेदाश्चतुरोहयाग्र्याधरासशैलाचरथोमहात्मनः ॥ नक्षत्रवंशानुगतोवरूथीहरोयोद्धासार
थिर्नाभिलक्ष्यः ॥ ७० ॥ तत्रसारथिरेष्टव्यःसर्वैरेतैर्विशेषवान् ॥ तत्प्रतिष्ठोरथोदेवहयायोद्धातथैवच ॥ ७१ ॥ कवचानिसशस्त्राणिकार्मुकंचपितामह ॥ त्वामृतेसा
रथिंतत्रनान्यंपश्यामहेवयम् ॥ ७२ ॥ त्वंहिसर्वगुणैर्युक्तोदैवतेभ्योधिकःप्रभो ॥ सरथंतूर्णमारुह्यसंयच्छपरमान्हयान् ॥ ७३ ॥ जयायत्रिदिवेशानांवधायत्रि
दशद्विषाम् ॥ इतितेशिरसागत्वात्रिलोकेशंपितामहं ॥ देवाःप्रसादयामासुःसारथ्यायेतिनःश्रुतम् ॥ ७४ ॥ ॥ पितामहउवाच ॥ ॥ नात्रकिंचिन्मृषावाक्यंयदुक्तं
त्रिदिवौकसः ॥ संयच्छामिहयानेषयुध्यतोवैकपर्दिनः ॥ ततःसभगवान्देवोलोकस्रष्टापितामहः ॥ ७५ ॥ सारथ्येकल्पितोदेवैरीशानस्यमहात्मनः ॥ तस्मिन्ना
रोहतिक्षिप्रंस्यंदनेलोकपूजिते ॥ ७६ ॥ शिरोभिरगमन्भूमिंतेहयावातरंहसः ॥ आरुह्यभगवान्देवोदीप्यमानःस्वतेजसा ॥ ७७ ॥ अभीषून्हिप्रतोदंचसंजग्रा
हपितामहः ॥ ततउत्थायभगवांस्तान्हयाननिलोपमान् ॥ ७८ ॥ बभाषेचतदास्थाणुमारोहेतिसुरोत्तमः ॥ ततस्तमिषुमादायविष्णुसोमाग्निसंभवम् ॥ ७९ ॥ आ
रुरोहतदास्थाणुर्धनुषाकंपयन्परान् ॥ तमारूढंतुदेवेशंतुष्टुवुःपरमर्षयः ॥ ८० ॥ गंधर्वादेवसंघाश्चतथैवाप्सरसांगणाः ॥ सशोभमानोवरदःखड्गीबाणीशरास
नी ॥ ८१ ॥ प्रदीपयन्रथेतस्थौत्रीन्लोकान्स्वेनतेजसा ॥ ततोभूयोब्रवीद्देवोदेवानिंद्रपुरोगमान् ॥ ८२ ॥ नहन्यादितिकर्त्तव्योनशोकोवःकथंचन ॥ हतानित्ये ॥ ३५ ॥
वजानीतबाणेनानेनचासुरान् ॥ ८३ ॥ तेदेवाःसत्यमित्याहुर्निहताइतिचाब्रुवन् ॥ नचतद्वचनंमिथ्यायदाहभगवान्प्रभुः ॥ ८४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ १०४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥

इतिसंचिंत्यवैदेवापरांतुष्टिमवाप्नुवन् ॥ ततःप्रयातोदेवेशःसर्वैर्देवगणैर्वृतः ॥ ८५ ॥ रथेनमहताराजन्नुपमानास्तियस्यह ॥ स्वैश्चपारिषदैर्देवःपूज्यमानोमहा
यशाः ॥ ८६ ॥ नृत्यद्भिरपरैश्चैवमांसभक्षैर्दुरासदैः ॥ धावमानैःसमंताच्चतर्जमानैःपरस्परम् ॥ ८७ ॥ ऋषयश्चमहाभागास्तपोयुक्तामहागुणाः ॥ आशंसुर्वैज
नादेवामहादेवस्यसर्वशः ॥ ८८ ॥ एवंप्रयातेदेवेशेलोकानामभयंकरे ॥ तुष्टमासीज्जगत्सर्वंदेवताश्चनरोत्तम ॥ ८९ ॥ ऋषयस्तत्रदेवेशंस्तुवंतोबहुभिःस्तवैः ॥
तेजश्चास्मैवर्धयंतोराजन्नासन्पुनःपुनः ॥ ९० ॥ गंधर्वाणांसहस्राणिप्रयुतान्यर्बुदानिच ॥ वादयंतिप्रयाणेस्यवाद्यानिविविधानिच ॥ ९१ ॥ ततोधिरूढेवर
देप्रयातेचासुरान्प्रति ॥ साधुसाध्वितिविश्वेशःस्मयमानोऽभ्यभाषत ॥ ९२ ॥ याहिदेवयतोदैत्याश्चोदयाश्वानतंद्रितः ॥ पश्यबाह्वोर्बलंमेद्यनिघ्नतःशात्रवान्र
णे ॥ ९३ ॥ ततोश्वांश्चोदयामासमनोमारुतरंहसः ॥ येनतत्त्रिपुरंराजन्दैत्यदानवरक्षितम् ॥ ९४ ॥ पिबद्भिरिवचाकाशंतैर्हयैर्लोकपूजितैः ॥ जगामभगवान्क्षि
प्रंजयायत्रिदिवौकसाम् ॥ ९५ ॥ प्रयातेरथमास्थायत्रिपुराभिमुखेभवे ॥ ननादसुमहानादंवृषभःपूरयन्दिशः ॥ ९६ ॥ वृषभस्यास्यनिनदंश्रुत्वाभयकरंमहत्
विनाशमगमंस्तत्रतारकाःसुरशात्रवः ॥ ९७ ॥ अपरेवास्थितास्तत्रयुद्धायाभिमुखास्तदा ॥ ततःस्थाणुर्महाराजशूलधृक्क्रोधमूर्छितः ॥ ९८ ॥ त्रस्तानिसर्वभू
तानित्रैलोक्यंभूःप्रकंपते ॥ निमित्तानिचघोराणितत्रसंदधतःशरम् ॥ ९९ ॥ तस्मिन्सोमाग्निविष्णूनांक्षोभेणब्रह्मरुद्रयोः ॥ सरथोधनुषःक्षोभादतीवत्यवसी
दति ॥ १०० ॥ ततोनारायणस्तस्माच्छरभागाद्विनिःसृतः ॥ वृषरूपंसमास्थायउज्जहारमहारथम् ॥ १०१ ॥ सीदमानेरथेचैवनर्दमानेषुशात्रुषु ॥ ससंभ्रमात्तुभ
गवान्नादंचक्रेमहाबलः ॥ २ ॥ वृषभस्यास्थितोमूर्ध्निहयपृष्ठेचमानद ॥ तदासभगवान्रुद्रोनिरैक्षद्दानवंपुरम् ॥ ३ ॥ वृषभस्यास्थितोरुद्रोहयस्यचनरोत्तम ॥ स्त
नांस्तदाशातयतखुरांश्चैवद्विधाकरोत् ॥ ४ ॥ ततःप्रभृतिभद्रंतेगवांद्वैधीकृताःखुराः ॥ हयानांचस्तनाराजंस्तदाप्रभृतिनाभवन् ॥ ५ ॥ पीडितानांबलवतारुद्रे
णाद्भुतकर्मणा ॥ अथाधिज्यंधनुःकृत्वाशर्वःसंधायतंशरम् ॥ ६ ॥ युक्त्वापाशुपतास्त्रेणत्रिपुरंसमचिंतयत् ॥ तास्मिन्स्थितेमहाराजरुद्रेविधृतकार्मुके ॥ ७ ॥ पुरा
णितानिकालेनजग्मुरेवैकतांतदा ॥ एकीभावंगतेचैवत्रिपुरत्वमुपागते ॥ ८ ॥ बभूवतुमुलोहर्षोदेवतानांमहात्मनाम् ॥ ततोदेवगणाःसर्वेसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ ९ ॥
जयेतिवाचोमुमुचुःसंस्तुवंतोमहेश्वरम् ॥ ततोग्रतःप्रादुरभूत्त्रिपुरंनिघ्नतोसुरान् ॥ ११० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ १२० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ १३० ॥ १३१ ॥ १३२ ॥ १३३॥१३४॥१३५॥

 अनिर्देश्योग्रवपुषोदेवस्यासह्यतेजसः॥ सतद्विकृष्यभगवान्दिव्यंलोकेश्वरोधनुः ॥ ११ ॥ त्रैलोक्यसारंतमिषुंमुमोचत्रिपुरंप्रति ॥ उत्सृष्टेवैमहाभागतस्मि
 न्निपुवरेतदा ॥ १२ ॥ महानार्तस्वरोत्थासीत्पुराणांपततांभुवि ॥ तान्सोऽसुरगणान्दग्ध्वांप्राक्षिपत्पश्चिमार्णवे ॥ १३ ॥ एवंतुत्रिपुरंदग्धंदानवाश्चाप्यशेषतः॥
महेश्वरेणक्रुद्धेनत्रैलोक्यस्यहितैषिणा ॥ १४ ॥ सचात्मक्रोधजोवह्निर्हाहेत्युक्त्वानिवारितः ॥ माकार्षीर्भस्मसाल्लोकानितित्र्यक्षोब्रवीच्चतम् ॥ १५ ॥ ततःप्रकृति
मापन्नादेवालोकास्त्वथर्षयः॥ तुष्टुवुर्वाग्भिरग्र्याभिःस्थाणुमप्रतिमौजसम् ॥१६॥ तेनुज्ञाताभगवताजग्मुःसर्वेयथागतम् ॥ कृतकामाःप्रयत्नेनप्रजापतिमुखाः
सुराः॥ १७॥ एवंसभगवान्देवोलोकस्रष्टामहेश्वरः॥ देवासुरगणाध्यक्षोलोकानांविदधेशिवम् ॥१८॥ यथैवभगवान्ब्रह्मालोकधातापितामहः॥ सारथ्यमक
रोत्तत्ररुद्रस्यपरमोव्ययः॥ १९ ॥ तथाभवानपिक्षिप्रंरुद्रस्येवपितामहः॥ संयच्छतुहयानस्यराधेयस्यमहात्मनः॥ १२० ॥ त्वंहिकृष्णाच्चकर्णाच्चफाल्गुनाच्चवि
शेषतः ॥ विशिष्टोराजशार्दूलनास्तितत्रविचारणा ॥ २१ ॥ युद्धेत्ययंरुद्रकल्पस्त्वंचब्रह्मसमोनये ॥ तस्माच्छक्तोभवान्जेतुंमच्छत्रूंस्तानिवासुरान् ॥ २२ ॥ य
थाशल्याद्यकर्णोयंश्वेताश्वंकृष्णसारथिम् ॥ प्रमथ्यहन्यात्कौंतेयंतथाशीघ्रंविधीयताम् ॥ २३॥ त्वयिमद्रेशराज्याशाजीविताशातथैवच ॥ विजयश्चतथैवाद्यक
र्णसाचिव्यकारितः॥ २४ ॥ त्वयिकर्णश्चराज्यंचवयंचैवप्रतिष्ठिताः॥ विजयश्चैवसंग्रामेसंयच्छाद्यहयोत्तमान् ॥ २५ ॥ इमंचाप्यपरंभूयइतिहासंनिबोधमे॥
पितुर्ममसकाशेयद्ब्राह्मणःप्राहधर्मवित् ॥ २६ ॥ श्रुत्वाचैतद्वचश्चित्रंहेतुकार्यार्थसंहितम् ॥ कुरुशल्यविनिश्चित्यमाभूदत्रविचारणा ॥ २७ ॥ भार्गवाणांकुलेजा
तोजमदग्निर्महायशाः॥ तस्यरामेतिविख्यातःपुत्रस्तेजोगुणान्वितः॥ २८ ॥ सतीव्रंतपआस्थायप्रसादयितवान्भवम् ॥ अस्त्रहेतोःप्रसन्नात्मानियतःसंयतेंद्रियः
॥ २९ ॥ तस्यतुष्टोमहादेवोभक्त्याचप्रशमेनच ॥ हृद्गतंचास्यविज्ञायदर्शयामासशंकरः॥१३०॥ ॥महेश्वरउवाच॥ ॥रामतुष्टोस्मिभद्रंतेविदितंमेतवेप्सितम् ॥
कुरुष्वपूतमात्मानंसर्वमेतदवाप्स्यसि ॥ ३१ ॥ दास्यामितेतदास्त्राणियदापूतोभविष्यसि ॥ अपात्रमसमर्थंचदहंत्यस्त्राणिभार्गव ॥ ३२ ॥ इत्युक्तोजामदग्न्य
स्तुदेवदेवेनशूलिना ॥ प्रत्युवाचमहात्मानंशिरसावनतःप्रभुम् ॥ ३३ ॥ यदाजानातिदेवेशःपात्रंमामस्त्रधारणे ॥ तदाशुश्रूषवेस्त्राणिभवान्मेदातुमर्हति ॥ ३४ ॥
दुर्योधनउवाच ॥ ॥ततःसंतपसाचैवदमेननियमेनच ॥ पूजोपहारबलिभिर्होममंत्रपुरस्कृतैः ॥ १३५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

आराधयितवान्शर्वंबहून्वर्षगणांस्तदा ॥ प्रसन्नश्चमहादेवोभार्गवस्यमहात्मनः ॥ ३६ ॥ अब्रवीत्तस्यबहुशोगुणान्देव्याःसमीपतः ॥ भक्तिमानेषसततंमयि
रामोदृढव्रतः ॥ ३७ ॥ एवंतस्यगुणान्प्रीतोबहुशोऽकथयत्प्रभुः ॥ देवतानांपितॄणांचसमक्षमरिसूदन ॥ ३८ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुदैत्याह्यासन्महाबलाः ॥ तैस्त
दादर्पमोहाद्यैरबाध्यंतदिवौकसः ॥ ३९ ॥ ततःसंभूयविबुधास्तान्हंतुंकृतनिश्चयाः ॥ चक्रुःशत्रुवधेयत्नंनशेकुर्जेतुमेवतान् ॥ ४० ॥ अभिगम्यततोदेवामहेश्व
रमुमापतिम् ॥ प्रासादयंस्तदाभक्त्याजहिशत्रुगणानिति ॥ ४१ ॥ प्रतिज्ञायततोदेवोदेवतानांरिपुक्षयम् ॥ रामंभार्गवमाहूयसोऽभ्यभाषतशंकरः ॥ ४२ ॥ रिपून्
भार्गवदेवानांजहिसर्वान्समागतान् ॥ लोकानांहितकामार्थंमत्प्रीत्यर्थंतथैवच ॥ ४३ ॥ एवमुक्तःप्रत्युवाचत्र्यंबकंवरदंप्रभुम् ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ काशक्तिर्मम
देवेशअकृतास्त्रस्यसंयुगे ॥ ४४ ॥ निहंतुंदानवान्सर्वान्कृतास्त्रान्युद्धदुर्मदान् ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ गच्छत्वंमदनुज्ञातोनिहनिष्यसिशात्रवान् ॥ ४५ ॥
विजित्यचरिपून्सर्वान्गुणान्प्राप्स्यसिपुष्कलान् ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंप्रतिगृह्यचसर्वशः ॥ ४६ ॥ रामःकृतस्वस्त्ययनःप्रययौदानवान्प्रति ॥ अब्रवीद्देवशत्रूंस्ता
न्महादर्पबलान्वितान् ॥ ४७ ॥ ममयुद्धंप्रयच्छध्वंदैत्यायुद्धमदोत्कटाः ॥ प्रेषितोदेवदेवेनवोविजेतुंमहासुराः ॥ ४८ ॥ इत्युक्ताभार्गवेणाथदैत्यायुद्धंप्रचक्रमुः ॥
सतान्निहत्यसमरेदैत्यान्भार्गवनंदनः ॥ ४९ ॥ वज्राशनिसमस्पर्शैःप्रहारैरेवभार्गवः ॥ सदानवैःक्षततनुर्जामदग्न्योद्विजोत्तमः ॥ ५० ॥ संस्पृष्टःस्थाणुनासद्यो
निर्व्रणःसमजायत ॥ प्रीतश्चभगवान्देवःकर्मणातेनतस्यवै ॥ ५१ ॥ वरान्प्रादाद्बहुविधान्भार्गवायमहात्मने ॥ उक्तश्चदेवदेवेनप्रीतियुक्तेनशूलिना ॥ ५२ ॥
निपातात्तवशस्त्राणांशरीरेयाऽभवद्रुजा ॥ तयातेमानुषंकर्मव्यपोढंभृगुनंदन ॥ ५३ ॥ गृहाणास्त्राणिदिव्यानिमत्सकाशाद्यथेप्सितम् ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥
ततोस्त्राणिसमस्तानिवरांश्चमनसेप्सितान् ॥ ५४ ॥ लब्ध्वाबहुविधान्रामःप्रणम्यशिरसाभवम् ॥ अनुज्ञांप्राप्यदेवेशाज्जगामसमहातपाः ॥ ५५ ॥ एवमेतत्पुराव
त्तंतदाकथितवानृषिः ॥ भार्गवोपिददौदिव्यंधनुर्वेदंमहात्मने ॥ ५६ ॥ कर्णायपुरुषव्याघ्रसुप्रीतेनांतरात्मना ॥ वृजिनंहिभवेत्किंचिद्यदिकर्णस्यपार्थिव ॥ ५७ ॥
नास्मैह्यस्त्राणिदिव्यानिप्रादास्यद्भृगुनंदनः ॥ नापिसूतकुलेजातंकर्णंमन्येकथंचन ॥ ५८ ॥ देवपुत्रमहंमन्येक्षत्रियाणांकुलोद्भवम् ॥ विसृष्टमवबोधार्थंकुलस्ये
तिमतिर्मम ॥ ५९ ॥ सर्वथानह्ययंशल्यकर्णःसूतकुलोद्भवः ॥ सकुंडलंसकवचंदीर्घबाहुंमहारथम् ॥ १६० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६१ ॥ ६२ ॥ १६३ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ ७ ॥ एवमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ नरसिंहयोःकृष्णार्जुनयोः अतस्तयोःसाम्यंममकी

कथमादित्यसदृशंमृगीव्याघ्रंजनिष्यति ॥ यथात्वस्यभुजौपीनौनागराजकरोपमौ ॥ ६१ ॥ वक्षःपश्यविशालंचसर्वशत्रुनिबर्हणम् ॥ नंत्वेषप्राकृतःकश्चित्क

॥३७॥ र्णोवैकर्त्तनोवृषः ॥ ६२ ॥ महात्मात्वेषराजेंद्ररामशिष्यःप्रतापवान् ॥ ६३ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणित्रिपुरवधोपाख्यानेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ८

दुर्योधनउवाच ॥ ॥एवंसभगवान्देवःसर्वलोकपितामहः ॥ सारथ्यमकरोत्तत्रब्रह्मारुद्रोऽभवद्रथी ॥ १ ॥ रथिनोऽभ्यधिकोवीरकर्त्तव्योरथसारथिः ॥ तस्मा

त्त्वंपुरुषव्याघ्रनियच्छतुरगान्युधि ॥ २ ॥ यथादेवगणैस्तत्रवृतोयत्नात्पितामहः ॥ तथास्माभिर्भवान्यत्नात्कर्णादभ्यधिकोवृतः ॥ ३ ॥ यथादेवैर्महाराजईश्व

रादधिकोवृतः ॥ तथाभवानपिक्षिप्रंरुद्रस्येवपितामहः ॥ ४ ॥ नियच्छतुरगान्युद्धेराधेयस्यमहाद्युते ॥ ॥शल्यउवाच ॥ ॥मयाप्येतन्नरश्रेष्ठबहुशोनरसिं

हयोः ॥ ५ ॥ कथ्यमानंश्रुतंदिव्यमाख्यानमतिमानुषम् ॥ यथाचचक्रेसारथ्यंभवस्यप्रपितामहः ॥ ६ ॥ यथाऽसुराश्चनिहताइषुणैकेनभारत ॥ कृष्णस्यचापिवि

दितंसर्वमेतत्पुराह्यभूत् ॥ ७ ॥ यथापितामहोजज्ञेभगवान्सारथिस्तदा ॥ अनागतमतिक्रांतंवेदकृष्णोपितत्त्वतः ॥ ८ ॥ एतदर्थंविदित्वापिसारथ्यमुपजग्मिवान्

स्वयंभूरिवरुद्रस्यकृष्णःपार्थस्यभारत ॥ ९ ॥ यदिहन्याच्चकौंतेयंसूतपुत्रःकथंचन ॥ दृष्ट्वापार्थंहिनिहतंस्वयंयोत्स्यतिकेशवः ॥ १० ॥ शंखचक्रगदापाणिर्धक्ष्य

तेतववाहिनीम् ॥ नचापितस्यक्रुद्धस्यवार्ष्णेयस्यमहात्मनः ॥ ११ ॥ स्थास्यतेप्रत्यनीकेषुकश्चिदत्रनृपस्तव ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥तंतथाभाषमाणंतुमद्रराजम

रिंदमः ॥ १२ ॥ प्रत्युवाचमहाबाहुरदीनात्मासुतस्तव ॥ मावमंस्थामहाबाहोकर्णंवैकर्तनंरणे ॥ १३ ॥ सर्वशस्त्रभृतांश्रेष्ठंसर्वशास्त्रार्थपारगम् ॥ यस्यज्यातलनि

र्घोषंश्रुत्वाभयकरंमहत् ॥ १४ ॥ पांडवेयानिसैन्यानिविद्रवंतिदिशोदश ॥ प्रत्यक्षंतेमहाबाहोयथारात्रौघटोत्कचः ॥ १५ ॥ मायाशतानिकुर्वाणोहतोमायापु

रस्कृतः ॥ नचातिष्ठतबीभत्सुःप्रत्यनीकेकथंचन ॥ १६ ॥ एतांश्चदिवसान्सर्वान्भयेनमहतावृतः ॥ भीमसेनश्चबलवान्धनुष्कोट्याभिचोदितः ॥ १७ ॥ उक्तश्च

संज्ञयाराजन्मूढऔदरिकोयथा ॥ माद्रीपुत्रौतथाशूरौयेनजित्वामहारणे ॥ १८ ॥ कमप्यर्थंपुरस्कृत्यनहतौयुधिमारिष ॥ येनवृष्णिप्रवीरस्तुसात्यकिःसात्व

तांवरः ॥ १९ ॥ निर्जित्यसमरेशूरोविरथश्चबलात्कृतः ॥ सृंजयाश्चेतरेसर्वेधृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ २० ॥ ॥३७॥

तिंकरमेवेतिभावः सुरसिंहयोरितिपाठेरुद्रपितामहयोः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ किमर्थमिति सारथ्यमात्रंप्रतिज्ञायप्रातिभट्यंचेत्कृष्णःकुर्यात्तर्हित्वंयुध्यंस्तद्वन्मिथ्याप्रतिज्ञोनभविष्यसीतिभावः ॥ २६ ॥ पदवीमानृण्यं ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

असकृन्निर्जिताःसंख्येस्मयमानेनसंयुगे ॥ तंकथंपांडवायुद्धेविजेष्यंतिमहारथम् ॥ २१ ॥ योहन्यात्समरेक्रुद्धोवज्रहस्तंपुरंदरम् ॥ त्वंचसर्वास्त्रविद्वीरःसर्वविद्यास्त्रपारगः ॥ २२ ॥ बाहुवीर्येणतेतुल्यःपृथिव्यांनास्तिकश्चन ॥ त्वंशल्यभूतःशत्रूणामविषह्यःपराक्रमे ॥ २३ ॥ ततस्त्वमुच्यसेराजन्शल्यइत्यरिसूदन ॥ तवबाहुबलंप्राप्यनशेकुःसर्वसात्वताः ॥ २४ ॥ तवबाहुबलाद्राजन्किंतुकृष्णोबलाधिकः ॥ यथाहिकृष्णेनबलंधार्यंवैफाल्गुनेहते ॥ २५ ॥ तथाकर्णात्ययीभावेत्वयाधार्यंमहाबलम् ॥ किमर्थंसमरेसैन्यंवासुदेवोन्यवारयत् ॥ २६ ॥ किमर्थंचभवान्सैन्यंनहनिष्यतिमारिष ॥ त्वत्कृतेपदवींगंतुमिच्छेयंयुधिमारिष ॥ सोदराणांचवीराणांसर्वेषांचमहीक्षिताम् ॥ २७ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ यन्मांब्रवीषिगांधारेअग्रेसैन्यस्यमानद ॥ विशिष्टंदेवकीपुत्रात्प्रीतिमानस्म्यहंत्वयि ॥ २८ ॥ एषसारथ्यमातिष्ठेराधेयस्ययशस्विनः ॥ युध्यतःपांडवाग्र्येणयथात्वंवीरमन्यसे ॥ २९ ॥ समयश्चहिमेवीरकश्चिद्वैकर्तनंप्रति ॥ उत्सृजेयंयथाश्रद्धमहंवाचोस्यसंनिधौ ॥ ३० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तथेतिराजन्पुत्रस्तेसहकर्णेनमारिष ॥ अब्रवीन्मद्रराजानंसर्वक्षत्रस्यसंनिधौ ॥ ३१ ॥ सारथ्यस्याभ्युपगमाच्छल्येनाश्वासितस्तदा ॥ दुर्योधनस्तदाहृष्टःकर्णंतमभिषस्वजे ॥ ३२ ॥ अब्रवीच्चपुनःकर्णंस्तूयमानःसुतस्तव ॥ जहिपार्थान्रणेसर्वान्महेंद्रोदानवानिव ॥ ३३ ॥ सशल्येनाभ्युपगतेहयानांसंनियच्छने ॥ कर्णोहृष्टमनाभूयोदुर्योधनमभाषत ॥ ३४ ॥ नातिहृष्टमनाह्येषमद्रराजोभिभाषते ॥ राजन्मधुरयावाचापुनरेनंब्रवीहिवै ॥ ३५ ॥ ततोराजामहाप्राज्ञःसर्वास्त्रकुशलोबली ॥ दुर्योधनोब्रवीच्छल्यंमद्रराजंमहीपतिम् ॥ ३६ ॥ पूरयन्निवघोषेणमेघगंभीरयागिरा ॥ शल्यकर्णोर्जुनेनाद्ययोद्धव्यमितिमन्यते ॥ ३७ ॥ तस्यत्वंपुरुषव्याघ्रनियच्छतुरगान्युधि ॥ कर्णोहत्वेतरान्सर्वान्फाल्गुनंहंतुमिच्छति ॥ ३८ ॥ तस्याभीषुग्रहेराजन्प्रयाचेत्वांपुनःपुनः ॥ पार्थस्यसचिवःकृष्णोयथाभीषुग्रहोवरः ॥ तथात्वमपिराधेयंसर्वतःपरिपालय ॥ ३९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःशल्यःपरिष्वज्यसुतंतेवाक्यमब्रवीत् ॥ दुर्योधनममित्रघ्नंप्रीतोमद्राधिपस्तदा ॥ ४० ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ एवंचेन्मन्यसेराजन्गांधारेप्रियदर्शन ॥ तस्मात्तेयत्प्रियंकिंचित्तत्सर्वंकरवाण्यहम् ॥ ४१ ॥ यत्रास्मिभरतश्रेष्ठयोग्यःकर्मणिकर्हिचित् ॥ तत्रसर्वात्मनायुक्तोवक्ष्येकार्यंपरंतप ॥ ४२ ॥

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ वक्ष्येवोढास्मि ॥ ४२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४३ ॥ ४४ ॥ आत्मनिंदापरस्तवावपिश्रेयसांनिंद्यौकिमुतात्मपूजापरनिंदे तदुभयमहंकरोमीतिभावः ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ अप्रमादोऽवधानं प्रयोगोऽश्वप्रेरणं ज्ञानमागामिदोषावेक्षणं विघातत्परिहा

यत्तुकर्णमहंब्रूयांहितकामःप्रियाप्रिये॥ममतत्क्षमतांसर्वंभवान्कर्णश्चसर्वशः ॥ ४३ ॥ ॥कर्णउवाच॥ ॥ईशानस्ययथाब्रह्मायथापार्थस्यकेशवः॥तथा नित्यंहितेयुक्तोमद्रराजभवस्वनः॥ ४४॥ ॥शल्यउवाच॥ ॥आत्मनिंदात्मपूजाचपरनिंदापरस्तवः॥अनाचरितमार्याणांवृत्तमेतच्चतुर्विधम्॥ ४५॥ यत्तुवि द्वन्वक्ष्यामिप्रत्ययार्थमहंतव॥आत्मनःस्तवसंयुक्तंतन्निबोधयथातथम्॥ ४६॥ अहंशक्रस्यसारथ्येयोग्योमातलिवत्प्रभो ॥ अप्रमादात्प्रयोगाच्चज्ञानविद्या चिकित्सनैः॥ ४७॥ ततःपार्थेनसंग्रामेयुध्यमानस्यतेनघ॥वाहयिष्यामितुरगान्विज्वरोभवसूतज ॥ ४८ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिशल्यसारथ्य स्वीकारेपंचत्रिंशोऽध्यायः॥३५॥ ॥७॥ ॥दुर्योधनउवाच॥ ॥अयंतेकर्णसारथ्यंमद्रराजःकरिष्यति॥कृष्णादभ्यधिकोयंतादेवेशस्येवमातलिः॥१॥ यथाहरिहयैर्युक्तंसंगृह्णातिसमातलिः॥शल्यस्तथातवाद्यायंसंयंतारथवाजिनाम्॥२॥ योधेत्वयिरथस्थेचमद्रराजेचसारथौ॥रथश्रेष्ठोध्रुवंसंख्येपार्थोनभिभ विष्यति ॥ ३॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततोदुर्योधनोभूयोमद्रराजंतरस्विनम्॥उवाचराजन्संग्रामेऽध्युषितेपर्युपस्थिते॥ ४ ॥ कर्णस्ययच्छसंग्राममद्रराजहयोत्त मान्॥ त्वयाभिगुप्तोराधेयोविजेष्यतिधनंजयम्॥ ५॥इत्युक्तोरथमास्थायतथेतिप्राहभारत॥शल्येऽभ्युपगतेकर्णःसारथिंसुमनाब्रवीत् ॥ ६॥ त्वंसूतस्यंदनं मत्यंकल्पयेत्यसकृत्त्वरन्॥ततोजैत्रंरथवरंगंधर्वनगरोपमम्॥७॥ विधिवत्कल्पितंभद्रंजयेत्युक्त्वान्यवेदयत्॥ तंरथंरथिनांश्रेष्ठःकर्णोभ्यर्च्ययथाविधि॥ ८॥ संपादितंब्रह्मविदापूर्वमेवपुरोधसा ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंयत्नादुपस्थायचभास्करम् ॥ ९ ॥ समीपस्थंमद्रराजमारोहत्वमथाब्रवीत्॥ततःकर्णस्यदुर्धर्षंस्यंदनप्रवरं महत्॥ १० ॥ आरुरोहमहातेजाःशल्यःसिंहइवाचलम्॥ततःशल्याश्रितंदृष्ट्वाकर्णःस्वंरथमुत्तमम्॥ ११॥ अध्यतिष्ठद्यथांऽभोदंविद्युत्त्वंतंदिवाकरः॥तावेकरथ मारूढावादित्याग्निसमत्विषौ॥ १२॥ अभ्राजेतांयथामेघंसूर्याग्नीसहितौदिवि॥संस्तूयमानौतौवीरौतदास्तांद्युतिमत्तमौ॥ १३॥ ऋत्विक्सदस्यैरिंद्राग्नीस्तूय मानाविवाध्वरे॥सशल्यसंगृहीताश्वेरथेकर्णःस्थितोबभौ ॥ १४॥ धनुर्विस्फारयन्घोरंपरिवेषीवभास्करः॥ आस्थितःसरथश्रेष्ठंकर्णःशरगभस्तिमान्॥ १५॥

रज्ञानं चिकित्सनंदोषपरिहारसामर्थ्यं ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ॥ इतिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अयमिति ॥ १ ॥ हरिहयैरिंद्रतुरगैर्युक्तंरथं ॥ २ ॥ ३ ॥ अध्युषिते प्रातःकाले ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषट्त्रिंशोऽध्यायः

प्रबभौपुरुषव्याघ्रोमंदरस्थइवांशुमान् ॥ तंरथस्थंमहाबाहुंयुद्धायामिततेजसम् ॥ १६ ॥ दुर्योधनस्तुराधेयमिदंवचनमब्रवीत् ॥ अकृतंद्रोणभीष्माभ्यांदुष्करंक
र्मसंयुगे ॥ १७ ॥ कुरुष्वाधिरथेवीरमिषतांसर्वधन्विनाम् ॥ मनोगतंममत्वासीद्भीष्मद्रोणौमहारथौ ॥ १८ ॥ अर्जुनंभीमसेनंचनिहंताराविंतिध्रुवम् ॥ ताभ्यांयद
कृतंवीरवीरकर्ममहामृधे ॥ १९ ॥ तत्कर्मकुरुराधेयवज्रपाणिरिवापरः ॥ गृहाणधर्मराजंवाजहिवात्वंधनंजयम् ॥ २० ॥ भीमसेनंचराधेयमाद्रीपुत्रौयमावपि ॥
जयश्चतेऽस्तुभद्रंतेप्रयाहिपुरुषर्षभ ॥ २१ ॥ पांडुपुत्रस्यसैन्यानिकुरुसर्वाणिभस्मसात् ॥ ततस्तूर्यसहस्राणिभेरीणामयुतानिच ॥ २२ ॥ वाद्यमानान्यरोचंतमे
घशब्दोयथादिवि ॥ प्रतिगृह्यतुनद्वाक्यंरथस्थोरथसत्तमः ॥ २३ ॥ अभ्यभाषतराधेयःशल्यंयुद्धविशारदम् ॥ चोदयाश्वान्महाबाहोयावद्धन्मिधनंजयम् ॥ २४ ॥
भीमसेनंयमौचोभौराजानंचयुधिष्ठिरम् ॥ अद्यपश्यतुमेशल्यबाहुवीर्यंधनंजयः ॥ २५ ॥ अस्यतःकंकपत्राणांसहस्राणिशतानिच ॥ अद्यक्षेप्स्याम्यहंशल्यश
रान्परमतेजनान् ॥ २६ ॥ पांडवानांविनाशायदुर्योधनजयायच ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ सूतपुत्रकथंनुत्वंपांडवानवमन्यसे ॥ २७ ॥ सर्वास्त्रज्ञान्महेष्वासान्स
र्वानेवमहाबलान् ॥ अनिवर्तिनोमहाभागानजय्यान्सत्यविक्रमान् ॥ २८ ॥ अपिसंतनयेयुर्येभयंसाक्षाच्छतक्रतोः ॥ यदाश्रोष्यसिनिर्घोषंविस्फूर्जितमिवा
शनेः ॥ २९ ॥ राधेयगांडिवस्याजौतदानैवंवदिष्यसि ॥ यदाद्रक्ष्यसिभीमेनकुंजरानीकमाहवे ॥ ३० ॥ विशीर्णदंतंनिहतंतदानैवंवदिष्यसि ॥ यदाद्रक्ष्यसिसंग्रा
मेधर्मपुत्रंयमौतथा ॥ ३१ ॥ शितैःपृषत्कैःकुर्वाणानभ्रच्छायामिवांबरे ॥ अस्यतःक्षिण्वतश्चारीन्लघुहस्तान्दुरासदान् ॥ पार्थिवानपिचान्यांस्त्वंतदानैवंवदि
ष्यसि ॥ ३२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अनादृत्यतुतद्वाक्यंमद्रराजेनभाषितम् ॥ याहीत्येवाब्रवीत्कर्णोमद्रराजंतरस्विनम् ॥ ३३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणि
शल्यसंवादेषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ दृष्ट्वाकर्णंमहेष्वासंयुयुत्सुंसमवस्थितम् ॥ चुक्रुशुःकुरवःसर्वेहृष्टरूपाःसमंततः ॥ १ ॥ त
तोदुंदुभिनिर्घोषैर्भेरीणांनिनदेनच ॥ बाणशब्दैश्चविविधैर्गर्जितैश्चतरस्विनाम् ॥ २ ॥ निर्ययुस्तावकायुद्धेमृत्युंकृत्वानिवर्तनम् ॥ प्रयातेतुततःकर्णेयोधेषुमुदिते
षुच ॥ ३ ॥ चचालपृथिवीराजन्ववाशचसुविस्तरम् ॥ निःसरंतोव्यदृश्यंतसूर्यात्सप्तमहाग्रहाः ॥ ४ ॥

॥ ३६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ दृष्ट्वेति ॥ १ ॥ तरस्विनामश्वादीनां ॥ २ ॥ ३ ॥ ववाशशब्दंचकार ररासेतिपाठेपिसएवार्थः निःसरंतोयुद्धार्थमितिशेषः सूर्यात्सूर्यमारभ्य सूर्यादयोऽन्योन्यंयुध्यंतीत्यर्थः ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ भीष्मद्रोणौ अतिक्रांतंवीर्यंययोस्तावतिवीर्यौसमीक्ष्यस्वकृत्यमालोच्यजगादेत्युत्तरेणान्वयः ॥ ११ ॥ आभाष्यभोशल्यइतिसंबोध्य ॥ १२ ॥ अस्थिरताजहातीत्य चंचलोस्मीत्यर्थः ॥ १३॥ ततोपिमेऽघसाध्वसंभयंनास्तीतियोजना ॥१४॥१५॥१६॥ आतुरानासन्नमृत्यून् ॥१७॥ विद्यांजानीयां भावंश्वोहंस्थास्यामीतिनिश्चयं ॥ १८॥ अस्त्रादीनिमनुष्यस्यसुखायव

उल्कापाताश्चसंजज्ञुर्दिशांदाहास्तथैवच ॥ शुष्काशन्यश्चसंपेतुर्ववुर्वाताश्चभैरवाः ॥ ५ ॥ मृगपक्षिगणाश्चैवपृतनांबहुशस्तव ॥ अपसव्यंतदाचक्रुर्वेदयंतोम हाभयम् ॥ ६ ॥ प्रथितस्यचकर्णस्यनिपेतुस्तुरगाभुवि ॥ अस्थिवर्षंचपतितमंतरिक्षाद्भयानकम् ॥ ७ ॥ जज्वलुश्चैवशस्त्राणिध्वजाश्चैवचकंपिरे ॥ अश्रूणिचव्यमुं चंतवाहनानिविशांपते ॥ ८ ॥ एतेचान्येचवहवउत्पातास्तत्रदारुणाः ॥ समुत्पेतुर्विनाशायकौरवाणांसुदारुणाः ॥ ९ ॥ नचतान्गणयामासुःसर्वेदैवेनमोहिताः ॥ प्रस्थितंसूतपुत्रंचजयेत्यूचुर्नराधिपाः ॥ निर्जितान्पांडवांश्चैवमेनिरेतत्रकौरवाः ॥ १० ॥ ततोरथस्थःपरवीरहंताभीष्मद्रोणावतिवीर्यौसमीक्ष्य ॥ समुज्ज्वलन् भास्करपावकाभोवैकर्तनोसौरथकुंजरोनृप ॥ ११ ॥ सशल्यमाभाष्यजगादवाक्यंपार्थस्यकर्मातिशयंविचिंत्य ॥ मानेनदर्पेणविदह्यमानःक्रोधेनदीप्यन्निव निःश्वसंश्च ॥ १२ ॥ नाहंमहेंद्रादपिवज्रपाणेःक्रुद्धाद्बिभेम्यायुधवान्रथस्थः ॥ दृष्ट्वाहिभीष्मप्रमुखान्शयानानतीवमांह्यस्थिरताजहाति ॥ १३ ॥ महेंद्रविष्णुप्र तिमावनिंदितौरथाश्वनागप्रवरप्रमाथिनौ ॥ अवध्यकल्पौनिहतौयदापरैस्ततोनमेप्यस्तिरणेऽघसाध्वसम् ॥ १४ ॥ समीक्ष्यसंख्येतिवलान्नराधिपान्ससूतमातं गरथान्परैर्हतान् ॥ कथंनसर्वान्निहतान्रणेवधीन्महास्त्रविद्ब्राह्मणपुंगवोगुरुः ॥ १५ ॥ ससंस्मरन्द्रोणमहंमहाहवेब्रवीमिसत्यंकुरवोनिबोधत ॥ नवामदन्यःप्र सहेद्रणेर्जुनंसमागतंमृत्युमिवोग्ररूपिणम् ॥ १६ ॥ शिक्षाप्रसादश्चवलंधृतिश्चद्रोणेमहास्त्राणिचसंनतिश्च ॥ सचेदगान्मृत्युवशंमहात्मासर्वानन्यानातुरानद्यम न्ये ॥ १७ ॥ नेहध्रुवंकिंचिदपिप्रचिंतयन्विद्यांलोकेकर्मणोदैवयोगात् ॥ सूर्योदयेकोहिविमुक्तसंशयोभावंकुर्वीताद्यगुरौनिपातिते ॥ १८ ॥ ननूनमस्त्राणिवलं पराक्रमःक्रियाःसुनीतंपरमायुधानिवा ॥ अलंमनुष्यस्यसुखायवर्तितुंतथाहियुद्धेनिहतःपरैर्गुरुः ॥ १९ ॥ हुताशनादित्यसमानतेजसंपराक्रमेविष्णुपुरंदरोप मम् ॥ नयेबृहस्पत्युशनोःसदासमंनचैनमस्त्रंतदुपास्तदुःसहम् ॥ २० ॥ संप्राक्रुष्टेरुदितस्त्रीकुमारेपराभूतेपौरुषेधार्तराष्ट्रे ॥ मयाकृत्यमितिजानामिशल्यप्रयाहित स्माद्द्विषतामनीकम् ॥ २१ ॥ यत्रराजापांडवःसत्यसंधोव्यवस्थितोभीमसेनार्जुनौच ॥ वासुदेवःसात्यकिःसृंजयाश्चयमौचकस्तान्विषहेन्मदन्यः ॥ २२ ॥

र्तितुंनालमितिसंबंधः ॥ १९ ॥ उशनोःउशनसोः उपास्तउपातिष्ठत त्रातुमितिशेषः अस्त्रमस्त्रादि ॥ २० ॥ संप्राक्रुष्टेसम्यगाक्रोशवति पराभूतेनिरस्ते धार्तराष्ट्रेधृतराष्ट्रपुत्रसंबंधिनि पौरुषेयत्ने ॥२१॥२२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

द्रोणपथाद्रोणपथेन ॥ २३ ॥ तेषांभीष्मादीनांमध्येनगमिष्यामीतिनापितुगमिष्याम्येवेत्यर्थः संग्रामात्पलायनेहिमित्रस्यदुर्योधनस्यद्रोहःकृतःस्यात्तच्चासह्यं ॥ २४ ॥ जीवितांतेआयुषःसमाप्तौप्रमोक्षो
मृत्युनिवर्त्तनं ॥ २५ ॥ २६ ॥ वैयाघ्रचर्माणंव्याघ्रचर्मपरिवृतं ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ अप्रमत्तइतिच्छेदः भीष्ममुखोंभीष्माभिमुखः ॥ ३० ॥ जुगुपिषवोगोप्तुमिच्छवः ॥ ३१ ॥ रणरभसस्यरणोत्कंट

तस्मात्क्षिप्रंमद्रपतेप्रयाहिरणेपंचालान्पांडवान्सृंजयांश्च ॥ तान्वाहनिष्यामिसमेत्यसंख्येयास्यामिवाद्रोणपथायमाय ॥ २३ ॥ नन्वेवाहंगमिष्यामिमध्येतेषां
शूराणामितिमांशल्यविद्धि॥ मित्रद्रोहोमर्षणीयोनमेऽयंत्यक्त्वाप्राणाननुयास्यामिद्रोणम्॥ २४ ॥ प्राज्ञस्यमूढस्यचजीवितांतेनास्तिप्रमोक्षोंतकसत्कृतस्य॥
अतोविद्वन्नभियास्यामिपार्थान्दिष्टंनशक्यंव्यतिवर्तितुंवै ॥ २५ ॥ कल्याणवृत्तःसततंहिराजावैचित्रवीर्यस्यसुतोममासीत् ॥ तस्यार्थसिद्ध्यर्थमहंत्यजामिप्रि
यान्भोगान्दुस्त्यजंजीवितंच॥ २६ ॥ वैयाघ्रचर्माणमकूजनाक्षंहैमत्रिकोशंरजतत्रिवेणुम् ॥ रथप्रवर्हंतुरगप्रवर्हैर्युक्तंप्रादान्मह्यमिमंहिरामः॥ २७॥ धनूंषि
चित्राणिनिरीक्ष्यशल्यध्वजान्गदाःसायकांश्चोग्ररूपान्॥ असिंचदीप्तंपरमायुधंचशंखंचशुभ्रंस्वनवंतमुग्रम् ॥ २८ ॥ पताकिनंवज्रनिपातनिःस्वनंसिताश्व
युक्तंशुभतूणशोभितम् ॥ इमंसमास्थायरथंरथर्षभंरणेहनिष्याम्यहमर्जुनंबलात्॥ २९ ॥ तंचेन्मृत्युःसर्वहरोभिरक्षेत्सदाऽप्रमत्तःसमरेपांडुपुत्रम्॥ तंवाहनिष्या
मिरणेसमेत्ययास्यामिवाभीष्ममुखोयमाय॥३०॥ यमवरुणकुबेरवासवावायदियुगपत्सगणामहाहवे॥ जुगुपिषवइहाद्यपांडवंकिंबहुनासहतैर्जयामितम्॥
॥ ३१ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इतिरणरभसस्यकत्थतस्तदुतनिशम्यवचःसमद्रराट्॥ अवहसदवमन्यवीर्यवान्प्रतिषिषिधेचजगादचोत्तरम्॥ ३२ ॥ ॥ शल्य
उवाच॥ ॥ विरमविरमकर्णकत्थनादतिरभसोप्यतिवाचमुक्तवान् ॥ क्वचहिनरवरोधनंजयःक्वपुनरहोपुरुषाधमोभवान् ॥ ३३ ॥ यदुसदनमुपेंद्रपालितंत्रिद
शमिवामरराजरक्षितम्॥ प्रसभमतिविलोड्यकोहरेत्पुरुषवरावरजामृतेऽर्जुनात् ॥ ३४ ॥ त्रिभुवनविभुमीश्वरेश्वरंकइहपुमान्भवमाह्वयेद्युधि॥ मृगवधकल
हेऋतेर्जुनात्सुरपतिवीर्यसमप्रभावतः ॥ ३५ ॥ असुरसुरमहोरगान्नरान्गरुडपिशाचसयक्षराक्षसान् ॥ इषुभिरजयदग्निगौरवात्स्वभिलषितंचहविर्ददौज
यः॥ ३६ ॥ स्मरसिननुयदापरैर्हृतःसचधृतराष्ट्रसुतोपिमोक्षितः॥ दिनकरसदृशैःशरोत्तमैर्युधाकुरुपुवहून्विनिहत्यतानरीन् ॥ ३७ ॥ प्रथमममपिपलायितेत्वयि
प्रियकलहाधृतराष्ट्रसूनवः॥ स्मरसिननुयदाप्रमोचिताःखचरगणानवजित्यपांडवैः॥ ३८ ॥

स्य ॥ ३२ ॥ अतिरभसोपित्वमतिवाचंस्वसामर्थ्यादधिकां ॥ ३३ ॥ पुरुषवरस्यकृष्णस्यावरजांकनीयसींसुभद्रां ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ स्मरसीतिविषमंछंदः ॥ ३७ ॥ खचरगणान्गंधर्वान् ॥ ३८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ श्वेतयुजाश्वेताश्वयुजा ॥ ४५ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ प्रयाणेइति
॥ १ ॥ २ ॥ अभिमन्येतअल्पमित्यवजानीत ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ अंजनकेशीभिःकृष्णकेशीभिरश्वतरीभिर्युवतीभिर्वायुक्तं ॥ ६ ॥ हस्तिषड्गवंहस्तिषट्कं हस्तिषड्गवमिच्छंतिवीराःषट्केचदंतिनामितिप्राञ्चः

॥ ४० ॥ समुदितवलवाहनाःपुनःपुरुपवरेणजिताःस्थगोग्रहे ॥ सगुरुगुरुसुताःसभीष्मकाःकिमुनजितःसतदात्वयार्जुनः ॥ ३९ ॥ इदमपरमुपस्थितंपुनस्तवनिधनाय ८
सुयुद्धमग्रवै ॥ यदिनरिपुभयात्पलायसेसमरगतोद्यहतोसिसूतज ॥ ४० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इतिबहुपरुषंप्रभाषतिप्रमनसिमद्रपतौरिपुस्तवम् ॥ भृशमभि
रुषितःपरंतपःकुरुपृतनापतिराहमद्रपम् ॥ ४१ ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ भवतुभवतुकिंविकत्थसेननुममतस्यहियुद्धमुद्यतम् ॥ यदिसजयतिमामिहाहवेततइदमस्तु
सुकत्थितंतव ॥ ४२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमस्त्वितिमद्रेशउक्त्वानोत्तरमुक्तवान् ॥ याहिशल्येतिचाप्येनंकर्णःप्राहयुयुत्सया ॥ ४३ ॥ सरथःप्रययौशत्रू
न्श्वेताश्वःशल्यसारथिः ॥ निघ्नन्नमित्रान्समरेतमोघ्नन्सवितायथा ॥ ४४ ॥ ततःप्रायात्प्रीतिमान्वैरथेनवैयाघ्रेणश्वेतयुजाथकर्णः ॥ सचालोक्यध्वजिनींपांड
वानांधनंजयंत्वरयापर्यपृच्छत् ॥ ४५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥ संजयउवाच ॥
प्रयाणेचततःकर्णोहर्षयन्वाहिनींतव ॥ एकैकंसमरेदृष्ट्वापांडवान्पर्यपृच्छत ॥ १ ॥ योमामद्यमहात्मानंदर्शयेच्छ्वेतवाहनम् ॥ तस्मैदद्यामभिप्रेतंधनंयन्मनसेच्छ
ति ॥ २ ॥ नचेत्तदभिमन्येततस्मैदद्यामहंपुनः ॥ शकटंरत्नसंपूर्णंयोमेब्रूयाद्धनंजयम् ॥ ३ ॥ नचेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ शतंदद्यांगवांतस्मैनैत्यकंकां
स्यदोहनम् ॥ ४ ॥ शतंग्रामवरांश्चैवदद्यामर्जुनदर्शिने ॥ तथातस्मैपुनर्दद्यांश्वेतमश्वतरीरथम् ॥ ५ ॥ युक्तमंजनकेशीभिर्योमेब्रूयाद्धनंजयम् ॥ नचेत्तदभिमन्ये
तपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ ६ ॥ अन्यंवास्मैपुनर्दद्यांसौवर्णंहस्तिषड्गवम् ॥ तथाप्यस्मैपुनर्दद्यांस्त्रीणांशतमलंकृतम् ॥ ७ ॥ श्यामानांनिष्ककंठीनांगीतवाद्यविपश्चि
ताम् ॥ नचेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ ८ ॥ तस्मैदद्यांशतंनागान्शतंग्रामान्शतंरथान् ॥ सुवर्णस्यचमुख्यस्यहयाग्र्याणांशतंशतान् ॥ ९ ॥ ऋद्ध्यागु
णैःसुदांतांश्चधुर्यवाहान्सुशिक्षितान् ॥ तथासुवर्णशृंगीणांगोधेनूनांचतुःशतम् ॥ १० ॥ ॥ ४० ॥

अन्यंवासौवर्णरथमितिशेषः हस्तितुल्याःषट्गावउक्षाणोयस्मिन्रथं षट्हस्तिनएवगोवत्वोढारोयस्यतादृशं ॥ ७ ॥ श्यामानामप्रजातानां निष्कमुरोभूषणं ॥ ८ ॥ शतंशतान्दशसहस्राणि ॥ ९ ॥ ऋद्ध्या
पुष्ट्या सुदांतान्विनीतान् धुर्यवाहान्रथोद्वहनक्षमान् ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ भांडमाभरणम् ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अपरांतेषुपश्चिमकच्छेषु ॥ १६ ॥ १७ ॥ प्रत्यग्रवयसामभिनवयौवनानां ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

दद्यांतस्मैसवत्सानांयोमेब्रूयाद्धनंजयम् ॥ नचेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ ११ ॥ अन्यदस्मैवरंदद्यांश्वेतान्पंचशतान्हयान् ॥ हेमभांडपरिच्छन्नान्सु
मृष्टमणिभूषणान् ॥ १२ ॥ सुदांतानपिचैवाहंदद्यामष्टादशापरान् ॥ रथंचशुभ्रंसौवर्णंदद्यांतस्मैस्वलंकृतम् ॥ १३ ॥ युक्तंपरमकांबोजैर्योमेब्रूयाद्धनंजयम् ॥ न
चेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ १४ ॥ अन्यदस्मैवरंदद्यांकुंजराणांशतानिषट् ॥ कांचनैर्विविधैर्भांडैराच्छन्नान्हेममालिनः ॥ १५ ॥ उत्पन्नानपरांतेषुवि
नीतान्हस्तिशिक्षकैः ॥ नचेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ १६ ॥ अन्यदस्मैवरंदद्यांवैश्यग्रामांश्चतुर्दश ॥ सुस्फीतान्धनसंयुक्तान्प्रत्यासन्नवनोदकान् ॥
अकुतोभयान्सुसंपन्नान्राजभोज्यांश्चतुर्दश ॥ १७ ॥ दासीनांनिष्ककंठीनांमागधीनांशतंतथा ॥ प्रत्यग्रवयसांदद्यांयोमेब्रूयाद्धनंजयम् ॥ १८ ॥ नचेत्तदभि
मन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ अन्यंतस्मैवरंदद्यांयमसौकामयेत्स्वयम् ॥ १९ ॥ पुत्रदारान्विहारांश्चयदन्यद्वित्तमस्तिमे ॥ तच्चतस्मैपुनर्दद्यांयद्यच्चमनसेच्छति
॥ २० ॥ हत्वाचसहितौकृष्णौतयोर्वित्तानिसर्वशः ॥ तस्मैदद्यामहंयोमेप्रब्रूयात्केशवार्जुनौ ॥ २१ ॥ एतावाचःसुबहुशःकर्णउच्चारयन्युधि ॥ दध्मौसागरसं
भूतंसुस्वरंशंखमुत्तमम् ॥ २२ ॥ तावाचःसूतपुत्रस्यतथायुक्तानिशम्यतु ॥ दुर्योधनोमहाराजसंहृष्टःसानुगोभवत् ॥ २३ ॥ ततोदुंदुभिनिर्घोषोमृदंगानांचसर्व
शः ॥ सिंहनादःसवादित्रःकुंजराणांचनिःस्वनः ॥ २४ ॥ प्रादुरासीत्तदाराजन्सैन्येषुपुरुषर्षभ ॥ योधानांसंप्रहृष्टानांतथासमभवत्स्वनः ॥ २५ ॥ तथाप्रहृष्टेसै
न्येतुप्लवमानंमहारथम् ॥ विकत्थमानंचतदाराधेयमरिकर्षणम् ॥ मद्रराजःप्रहस्येदंवचनंप्रत्यभाषत ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णाविलेपेऽष्टत्रिं
शोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ७ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ मासूतपुत्रदानेनसौवर्णंहस्तिषड्गवम् ॥ प्रयच्छपुरुषायाद्यद्रक्ष्यसित्वंधनंजयम् ॥ १ ॥ बाल्यादिहत्वंत्यजसिवसुवै
श्रवणोयथा ॥ अयत्नेनैवराधेयद्रष्टास्यद्यधनंजयम् ॥ २ ॥ परास्त्रजसियद्वित्तंकिंचित्त्वंबहुमूढवत् ॥ अपात्रदानेयेदोषास्तान्मोहान्नाववुध्यसे ॥ ३ ॥ यत्त्वंप्रेरयसे
वित्तंबहुतेनखलुत्वया ॥ शक्यंबहुविधैर्यज्ञैर्यष्टुंसूतयजस्वतैः ॥ ४ ॥ यच्चप्रार्थयसेहंतुंकृष्णौमोहाद्वृथैवतत् ॥ नहिशुश्रुमसंमर्देक्रोष्ट्रासिंहौनिपातितौ ॥ ५ ॥

प्लवमानंप्रयांतं ॥ २६ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥ ७ ॥ मासूतेति ॥ १ ॥ वसुवित्तं द्रष्टासिद्रक्ष्यसि ॥ २ ॥ परास्त्रजसित्यजसि ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ अबद्धमनर्थकं अकर्णीयमनाकर्णनीयं ॥ ७ ॥ ८ ॥ सहितोयुध्यस्वनत्वेकाकी ॥ ९ ॥ एवंश्रद्धस्वयदिजिजीविषानेस्त्यन्यथामरिष्यसि ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

अप्रार्थितंप्रार्थयसेसुहृदोनहिसंतिते ॥ येत्वांनिवारयंत्याशुप्रपतंतंहुताशने ॥ ६ ॥ कार्याकार्यंनजानीषेकालपक्वोस्यसंशयम् ॥ बह्वबद्धमकर्णीयंकोहिब्रूयाज्जि
॥४१॥ जीविषुः ॥ ७ ॥ समुद्रतरणंदोर्भ्यांकंठेबद्ध्वायथाशिलाम् ॥ गिर्यग्राद्वानिपतनंतादृक्तवचिकीर्षितम् ॥ ८ ॥ सहितःसर्वयोधैस्त्वंव्यूढानीकैःसुरक्षितः ॥ धनंजयेन
युध्यस्वश्रेयश्चेत्प्राप्तुमिच्छसि ॥ ९ ॥ हितार्थंधार्तराष्ट्रस्यब्रवीमित्वांनहिंसया ॥ श्रद्धस्वैवंमयाप्रोक्तंयदितेस्तिजिजीविषा ॥ १० ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ स्वबाहु
वीर्यमाश्रित्यप्रार्थयाम्यर्जुनंरणे ॥ त्वंतुमित्रमुखःशत्रुर्मांभीषयितुमिच्छसि ॥ ११ ॥ नमामस्मादभिप्रायात्कश्चिदद्यनिवर्तयेत् ॥ अपींद्रोवज्रमुद्यम्यकिमुम
र्त्यःकथंचन ॥ १२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इतिकर्णस्यवाक्यांतेशल्यःप्राहोत्तरंवचः ॥ चुकोपयिषुरत्यर्थंकर्णंमद्रेश्वरःपुनः ॥ १३ ॥ यदावैत्वांफाल्गुनवेगयु
क्ताज्याचोदिताहस्तवताविसृष्टाः ॥ अन्वेतारःकंकपत्राःशिताग्रास्तदातप्स्यस्यर्जुनस्यानुयोगात् ॥ १४ ॥ यदादिव्यंधनुरादायपार्थःप्रतापयन्पृतनांसव्यसा
ची ॥ त्वांमर्दयिष्यन्निशितैःपृषत्कैस्तदापश्चात्तप्स्यसेसूतपुत्र ॥ १५ ॥ बालश्चंद्रंमातुरंकेशयानोयथाकश्चित्प्रार्थयतेपहर्तुं ॥ तद्वन्मोहाद्योतमानंरथस्थंसंप्रा
र्थयस्यर्जुनंजेतुमद्य ॥ १६ ॥ त्रिशूलमाश्रित्यसुतीक्ष्णधारंसर्वाणिगात्राणिविघर्षसित्वम् ॥ सुतीक्ष्णधारोपमकर्मणात्वंयुयुत्ससेयोर्जुनेनाद्यकर्ण ॥ १७ ॥
क्रुद्धंसिंहंकेसरिणंबृहंतंबालोमूढःक्षुद्रमृगस्तरस्वी ॥ समाह्वयेत्तद्वदेतत्तवाद्यसमाह्वानंसूतपुत्रार्जुनस्य ॥ १८ ॥ मासूतपुत्राह्वयराजपुत्रंमहावीर्यंकेसरिणंयथै
व ॥ वनेशृगालःपिशितेनतृप्तोमापार्थमासाद्यविनंक्ष्यसित्वम् ॥ १९ ॥ ईषादंतंमहानागंप्रभिन्नकरटामुखम् ॥ शशकोह्वयसेयुद्धेकर्णपार्थंधनंजयम् ॥ २० ॥
बिलस्थंकृष्णसर्पंत्वंबाल्यात्काष्ठेनविध्यसि ॥ महाविषंपूर्णकोपंयत्पार्थंयोद्धुमिच्छसि ॥ २१ ॥ सिंहंकेसरिणंक्रुद्धमतिक्रम्याभिनर्दसे ॥ शृगालइवमूढस्त्वंनृसिं
हंकर्णपांडवम् ॥ २२ ॥ सुपर्णंपतगश्रेष्ठंवैनतेयंतरस्विनम् ॥ भोगीवाह्वयसेपातेकर्णपार्थंधनंजयम् ॥ २३ ॥ सर्वांभसांनिधिंभीमंमूर्तिमंतंझषायुतम् ॥ चंद्रोदये
विवर्धंतमप्लवःसंतितीर्षसि ॥ २४ ॥ ऋषभंदुंदुभिग्रीवंतीक्ष्णशृंगंप्रहारिणम् ॥ वत्सआह्वयसेयुद्धेकर्णपार्थंधनंजयम् ॥ २५ ॥ महामेघंमहाघोरंदर्दुरःप्रतिनर्दसि ॥
कामतोयप्रदंलोकेनरपर्जन्यमर्जुनम् ॥ २६ ॥ यथाचस्वगृहस्थःश्वाव्याघ्रंवनगतंभषेत् ॥ तथात्वंभषसेकर्णनरव्याघ्रंधनंजयम् ॥ २७ ॥ ॥४१॥

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ भोगीसर्पः पातेपतनार्थं ॥ २३ ॥ झषैर्मीनैरासमंताद्युतंझषायुतं अप्लवःबाहुभ्यामित्यर्थः ॥ २४ ॥ दुंदुभिग्रीवंदुंदुभिस्वनकंठं ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ ७ ॥ अधीति वाक्शल्यत्वादेवायंश

श्टगालोपिवनेकर्णशशैःपरिवृतोवसन् ॥ मन्यतेसिंहमात्मानंयावत्सिंहंनपश्यति ॥ २८ ॥ तथात्वमपिराधेयसिंहमात्मानमिच्छसि ॥ अपश्यन्शत्रुदमनंनर
व्याघ्रंधनंजयम् ॥ २९ ॥ व्याघ्रंत्वंमन्यसेत्मानंयावत्कृष्णौनपश्यसि ॥ समास्थितावेकरथेसूर्याचंद्रमसाविव ॥ ३० ॥ यावद्गांडीवघोषंत्वंनश्टणोषिमहाहवे ॥
तावदेवत्वयाकर्णशक्यंवक्तुंयथेच्छसि ॥ ३१ ॥ रथशब्दधनुःशब्दैर्नादयंतंदिशोदश ॥ नर्दंतमिवशार्दूलंदृष्ट्वाक्रोष्टाभविष्यसि ॥ ३२ ॥ नित्यमेवश्टगालस्त्वंनित्यं
सिंहोधनंजयः ॥ वीरप्रद्वेषणान्मूढतस्मात्क्रोष्टेवलक्ष्यसे ॥ ३३ ॥ यथाखुःस्याद्बिडालश्चश्वाव्याघ्रश्चबलाबले ॥ यथाश्टगालःसिंहश्चयथाचशशकुंजरौ ॥ ३४ ॥
यथाऽनृतंचसत्यंचयथाचापिविषामृते ॥ तथात्वमपिपार्थश्चप्रख्यातावात्मकर्मभिः ॥ ३५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्याधिक्षेपेएकोनचत्वा
रिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ ७ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अधिक्षिप्तस्तुराधेयःशल्येनामिततेजसा ॥ शल्यमाहसुसंक्रुद्धोवाक्शल्यमवधारयन् ॥ १ ॥ ॥ क
र्णउवाच ॥ ॥ गुणान्गुणवतांशल्यगुणवान्वेत्तिनागुणः ॥ त्वंतुशल्यगुणैर्हीनःकिंज्ञास्यसिगुणागुणम् ॥ २ ॥ अर्जुनस्यमहास्त्राणिक्रोधंवीर्यंधनुःशरान् ॥ अहं
शल्याभिजानामिविक्रमंचमहात्मनः ॥ ३ ॥ तथाकृष्णस्यमाहात्म्यमृषभस्यमहीक्षिताम् ॥ यथाहंशल्यजानामिनत्वंजानासितत्तथा ॥ ४ ॥ एवमेवात्मनोवीर्यं
महंवीर्यंचपांडवे ॥ जानन्नेवाह्वयेयुद्धेशल्यगांडीवधारिणम् ॥ ५ ॥ अस्तिवाऽयमिषुःशल्यसुपुंखोरक्तभोजनः ॥ एकतुणीशयःपत्रीसुधौतःसमलंकृतः ॥ ६ ॥ शे
तेचंदनचूर्णेषुपूजितोबहुलाःसमाः ॥ आहेयोविषवानुग्रोनराश्वद्विपसंघहा ॥ ७ ॥ घोररूपोमहारौद्रस्तनुत्रास्थिविदारणः ॥ निर्भिंद्यांयेनरुष्टोहमपिमेरुंमहागि
रिम् ॥ ८ ॥ तमहंजातुनास्येयमन्यस्मिन्फाल्गुनादृते ॥ कृष्णाद्वादेवकीपुत्रात्सत्यंचापिश्टणुष्वमे ॥ ९ ॥ तेनाहमिषुणाशल्यवासुदेवधनंजयौ ॥ योत्स्येपरमसंक्रु
द्धस्तत्कर्मसदृशंमम ॥ १० ॥ सर्वेषांवृष्णिवीराणांकृष्णेलक्ष्मीःप्रतिष्ठिता ॥ सर्वेषांपांडुपुत्राणांजयःपार्थेप्रतिष्ठितः ॥ ११ ॥ उभयंतुसमासाद्यकोनिवर्तितुमर्ह
ति ॥ तावेतौपुरुषव्याघ्रौसमेतौस्यंदनेस्थितौ ॥ १२ ॥ मामेकमभिसंयातौसुजातंपश्यशल्यमे ॥ पितृष्वसामातुलजौभ्रातरावपराजितौ ॥ १३ ॥ मणीसूत्रइव
प्रोतौद्रष्टासिनिहतौमया ॥ अर्जुनेगांडिवंकृष्णेचक्रंतार्क्ष्यकपिध्वजौ ॥ १४ ॥

ल्यनामेतिनिश्चिन्वन् ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ आहेयःसर्पमयः ॥ ७ ॥ ८ ॥ नास्येयंनक्षिपेयं ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ सुजातंशोभनंजन्म ॥ १३ ॥ प्रोतौएकसूत्रेमणीइवप्रेमसंबद्धौ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्रासजननमितिसमुदायापेक्षयासामान्येननिर्देशः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८॥ १९ ॥ जोषंतूष्णीं आस्वतिष्ठ क्रीडागताःलीलयाआगताः ॥ २० ॥ मद्रकेषुकुत्सितेषुमद्रदेशेषु ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥
अनृतेनचरतीत्यानृतिकः यावदंत्यंअंत्यजपर्यंतंमरणावधीतिवा ॥ २४ ॥ २५ ॥ पुंभिःपुरुषैःविमिश्राःसंगताः इच्छयामैथुनिनोऽज्ञातवत्ज्ञाताअप्यविगीताइत्यर्थ ॥ २६ ॥ येषांमद्रकाणांसक्तुमिश्रितम

भीरूणांत्रासजननंशल्यहर्षकरंमम ॥ त्वंतुदुष्प्रकृतिर्मूढोमहायुद्धेष्वकोविदः ॥ १५ ॥ भयावदीर्णःसंत्रासादबद्धंबहुभाषसे ॥ संस्तौषितौतुकेनापिहेतुनात्वंकुदे
शज ॥ १६ ॥ तौहत्वासमरेहंतात्वामद्यसहबांधवम् ॥ पापदेशजदुर्बुद्धेक्षुद्रक्षत्रियपांसन ॥ १७ ॥ सुहृद्भूत्वारिपुःकिंमांकृष्णाभ्यांभीषयिष्यसि ॥ तौवामामद्यहं
तारौहनिष्येवापितावहम् ॥ १८ ॥ नाहंबिभेमिकृष्णाभ्यांविजानन्नात्मनोबलम् ॥ वासुदेवसहस्रंवाफाल्गुनानांशतानिवा ॥ १९ ॥ अहमेकोहनिष्यामिजोषमा
स्वकुदेशज ॥ स्त्रियोबालाश्ववृद्धाश्चप्रायःक्रीडागताजनाः ॥ २० ॥ यागाथाःसंप्रगायंतिकुर्वतोध्ययनंयथा ॥ तागाथाःशृणुमेशल्यमद्रकेषुदुरात्मसु ॥ २१ ॥
ब्राह्मणैःकथिताःपूर्वंयथावद्राजसंनिधौ ॥ श्रुत्वाचैकमनामूढक्षमवाब्रूहिचोत्तरम् ॥ २२ ॥ मित्रध्रुङ्मद्रकोनित्यंयोनोद्वेष्टिसमद्रकः ॥ मद्रकेसंगतंनास्तिक्षुद्रवा
क्येनराधमे ॥ २३ ॥ दुरात्मामद्रकोनित्यंनित्यमानृतिकोऽनृजुः ॥ यावदंत्यंहिदौरात्म्यंमद्रकेष्वितिनःश्रुतम् ॥ २४ ॥ पितापुत्रश्चमाताचश्वश्रूश्वशुरमातुलाः ॥ जा
मातादुहिताभ्रातानप्ताऽन्येतेचबांधवाः ॥ २५ ॥ वयस्याभ्यागताश्चान्येदासीदासंचसंगतम् ॥ पुंभिर्विमिश्रानार्यश्चज्ञाताज्ञाताःस्वयेच्छया ॥ २६ ॥ येषांगृहेष्व
शिष्टानांसक्तुमत्स्याशिनांतथा ॥ पीत्वासीधुसगोमांसंक्रंदंतिचहसंतिच ॥ २७ ॥ गायंतिचाप्यबद्धानिप्रवर्ततेचकामतः ॥ कामप्रलापिनोऽन्योन्यंतेषुधर्मःक
थंभवेत् ॥ २८ ॥ मद्रकेष्ववलिप्तेषुप्रख्याताशुभकर्मसु ॥ नापिवैरंनसौहार्दंमद्रकेणसमाचरेत् ॥ २९ ॥ मद्रकेसंगतंनास्तिमद्रकोहिसदामलः ॥ मद्रकेषुचसं
सृष्टंशौचंगांधारकेषुच ॥ ३० ॥ राजयाजकयाज्येचनष्टंदत्तंहविर्भवेत् ॥ शूद्रसंस्कारकोविप्रोयथायातिपराभवम् ॥ ३१ ॥ यथाब्रह्मद्विषोनित्यंगच्छंतीहपराभ
वम् ॥ यथैवसंगतंकृत्वानरःपततिमद्रकैः ॥ ३२ ॥ मद्रकेसंगतंनास्तिहतंवृश्चिकतेविषम् ॥ आथर्वणेनमंत्रेणयथाशांतिःकृतामया ॥ ३३ ॥ इतिवृश्चिकदष्टस्य
विषवेगहतस्यच ॥ कुर्वंतिभेषजंप्राज्ञाःसत्यंतच्चापिदृश्यते ॥ ३४ ॥ एवंविद्वन्जोषमास्वशृणुचात्रोत्तरंवचः ॥ वासांस्युत्सृज्यनृत्यंतिस्त्रियोयामद्यमोहिताः ॥ ३५ ॥

त्स्याशिनां सीधुमद्यं ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ मद्रकेषुसंसृष्टंनष्टंएवंगांधारकेषुशौचंनष्टंभवेत् ॥ ३० ॥ राजायाजकोयस्यतस्मिन्याज्येहविर्नष्टंभवेत् ॥ ३१ ॥ यथैवेति यथामद्रकैःसंगतंकृत्वापततियथा
वामद्रकेसंगतंनास्तिहेवृश्चिकतथातेविषंहतमित्युत्तरेणसंबंधः यद्येतत्सत्यंतर्हितवविषंनश्यत्विति मंत्रेणसर्वथाविषंनश्यतीत्यर्थः ॥ ३२ ॥ मयेत्यात्मानुभवसिद्धमिदमितिद्योतयति ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

यथाकामंवरयंतिताः असंयताइतिच्छेदः तासांपुत्रःसंकरजातइत्यर्थः ॥ ३६ ॥ प्रमेहंतिमूत्रयंते दशेरकाःगर्दभाः ॥ ३७ ॥ सुवीरकंकांजिकं स्फिचौकटिप्रोथौ॥ ३८॥३९॥ निर्ह्रीकाःनिर्लज्जाः॥४०॥
घस्मराःबहुभक्षकाः ॥ ४१ ॥ वक्तव्येषुगर्हणीयेषु ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ सांपरायेसमूहेसंग्रामेइत्यर्थः मुच्येयंजीवितमितिशेषः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ उपहितःउपजप्तः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ तेषांधार्त

मैथुनेऽसंयताश्चापियथाकामवराश्चताः ॥ तासांपुत्रःकथंधर्ममद्रकोवक्तुमर्हति ॥ ३६ ॥ यास्तिष्ठंत्यःप्रमेहंतियथैवोष्ट्रदशेरकाः ॥ तासांविभ्रष्टधर्माणांनिर्लज्जानांततस्ततः ॥ ३७ ॥ त्वंपुत्रस्तादृशीनांहिधर्मंवक्तुमिहेच्छसि ॥ सुवीरकंयाच्यमानामद्रिकाकर्षतिस्फिचौ ॥ ३८ ॥ प्रदातुकामावचनमिदंवदतिदारुणम् ॥ मामांसुवीरकंकश्चिद्याचतांदयितंमम ॥ ३९ ॥ पुत्रंदद्यांपतिंदद्यांनतुदद्यांसुवीरकम् ॥ गौर्योबृहत्योनिर्ह्रीकामद्रिकाःकंबलावृताः ॥ ४० ॥ घस्मरानष्टशौचाश्च प्रायइत्यनुशुश्रुम ॥ एवमादिमयाऽन्यैर्वाशक्यंवक्तुंभवेद्बहु ॥ ४१ ॥ आकेशाग्रान्नखाग्राच्चवक्तव्येषुकुकर्मसु ॥ मद्रकाःसिंधुसौवीराधर्मंविद्युःकथंत्विह ॥ ४२ ॥ पापदेशोद्भवाम्लेच्छाधर्माणामविचक्षणाः ॥ एषमुख्यतमोधर्मःक्षत्रियस्येतिनःश्रुतम् ॥ ४३ ॥ यदाजौनिहतःशेतेसद्भिःसमभिपूजितः ॥ आयुधानांसांपरायेयन्मुच्येयमहंततः ॥ ४४ ॥ ममैषप्रथमःकल्पोनिधनेस्वर्गमिच्छतः ॥ सोयंप्रियःसखाचास्मिधार्त्तराष्ट्रस्यधीमतः ॥ ४५ ॥ तदर्थेहिममप्राणायच्चमेविद्यतेवसु ॥ व्यक्तंत्वमप्युपहितःपांडवैःपापदेशज ॥ ४६ ॥ यथाचामित्रवत्सर्वंत्वमस्मासुप्रवर्त्तसे ॥ कामंनखलुशक्योहंत्वद्विधानांशतैरपि ॥ ४७ ॥ संग्रामाद्विमुखःकर्त्तुंधर्मज्ञइवनास्तिकैः ॥ सारंगइवघर्मार्त्तःकामंविलपशुष्यच ॥ ४८ ॥ नाहंभीषयितुंशक्यःक्षत्रवृत्तेव्यवस्थितः ॥ तनुत्यजांनृसिंहानामाहवेष्वनिवर्तिनां ॥ ४९ ॥ यागतिर्गुरुणाप्रोक्तापुरारामेणतांस्मरे ॥ तेषांत्राणार्थमुद्यंतंवधार्थंद्विषतामपि ॥ ५० ॥ विद्धिमामास्थितंवृत्तंपौरूरवसमुत्तमम् ॥ नतद्भूतंप्रपश्यामित्रिपुलोकेषुमद्रप ॥ ५१ ॥ योमामस्मादभिप्रायाद्वारयेदितिमेमतिः ॥ एवंविद्वन्जोषमास्वत्रासात्किंबहुभाषसे ॥ ५२ ॥ नत्वांहत्वाप्रदास्यामिक्रव्याद्भ्योमद्रकाधम ॥ मित्रप्रतीक्षयाशल्यधृतराष्ट्रस्यचोभयोः ॥ ५३ ॥ अपवादतितिक्षाभिस्त्रिभिरेतैर्हिजीवसि ॥ पुनश्चेदीदृशंवाक्यंमद्रराजवदिष्यसि ॥ ५४ ॥ शिरस्तेपातयिष्यामिगदयावज्रकल्पया ॥ श्रोतारस्त्विदमद्येहद्रष्टारोवाकुदेशज ॥ ५५ ॥

राष्ट्राणां ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ हत्वाअर्जुनेनघातयित्वा मित्रप्रतीक्षयामित्रकार्यविक्षणेन चादुर्योधनस्य तयोरेवोभयोः ॥ ५३ ॥ अपवादोनिंदातितिक्षाचैतैस्त्रिभिर्हेतुभिः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५६ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ ८ ॥ ॥ मारिषहेराजन् ॥ १ ॥ २ ॥ वृषःमहोक्षः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ आयुधस्यास्तिनवेतिज्ञा

कर्णवाजघ्नतुःकृष्णौकर्णोवानिजघानतौ ॥ एवमुक्त्वातुराधेयःपुनरेवविशांपते ॥ अब्रवीन्मद्रराजानंयाहियाहीत्यसंभ्रमम् ॥ ५६ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्ण

॥ ४३ ॥ पर्वणिकर्णमद्राधिपसंवादेचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ मारिषाधिरथेःश्रुत्वावाचोयुद्धाभिनंदिनः ॥ शल्योब्रवीत्पुनःकर्णनिदर्शनमिदं ८

वचः ॥ १ ॥ जातोहंयज्वनांवंशेसंग्रामेष्वनिवर्तिनाम् ॥ राज्ञांमूर्धाभिषिक्तानांस्वयंधर्मपरायणः ॥ २ ॥ यथैवमत्तोमद्येनत्वंतथालक्ष्यसेवृष ॥ तथाद्यत्वांप्रमाद्यं

तंचिकित्सेयंसुहृत्तया ॥ ३ ॥ इमांकाकोपमांकर्णप्रोच्यमानांनिबोधमे ॥ श्रुत्वायथेष्टंकुर्यास्त्वंनिहीनकुलपांसन ॥ ४ ॥ नाहमात्मनिकिंचिद्वैकिल्बिषंकर्णसंस्म

रे ॥ येनमांत्वंमहाबाहोहंतुमिच्छस्यनागसम् ॥ ५ ॥ अवश्यंतुमयावाच्यंबुध्यतात्वद्धिताहितम् ॥ विशेषतोरथस्थेनराज्ञश्चैवहितैषिणा ॥ ६ ॥ समंचविषमंचैवर

थिनश्चबलाबलम् ॥ श्रमःखेदश्चसततंहयानांरथिनासह ॥ ७ ॥ आयुधस्यपरिज्ञानंरुतंचमृगपक्षिणाम् ॥ भारश्चाप्यतिभारश्चशल्यानांचप्रतिक्रिया ॥ ८ ॥ अस्त्र

योगश्चयुद्धंचनिमित्तानितथैवच ॥ सर्वमेतन्मयाज्ञेयंरथस्यास्यकुटुंबिना ॥ ९ ॥ अतस्त्वांकथयेकर्णनिदर्शनमिदंपुनः ॥ वैश्यःकिलसमुद्रांतेप्रभूतधनधान्य

वान् ॥ १० ॥ यज्वादानपतिःक्षांतःस्वकर्मस्थोभवच्छुचिः ॥ बहुपुत्रःप्रियापत्यःसर्वभूतानुकंपकः ॥ ११ ॥ राज्ञोधर्मप्रधानस्यराष्ट्रेवसतिनिर्भयः ॥ पुत्राणांत

स्यबालानांकुमाराणांयशस्विनाम् ॥ १२ ॥ काकोबहूनामभवदुच्छिष्टकृतभोजनः ॥ तस्मैसदाप्रयच्छंतिवैश्यपुत्राःकुमारकाः ॥ १३ ॥ मांसौदनंदधिक्षीरंपाय

संमधुसर्पिषी ॥ सचोच्छिष्टभृतःकाकोवैश्यपुत्रैःकुमारकैः ॥ १४ ॥ सदृशान्पक्षिणोदृप्तःश्रेयसश्चाधिचिक्षिपे ॥ अथहंसाःसमुद्रांतेकदाचिदतिपातिनः ॥ १५ ॥

गरुडस्यगतौतुल्याश्चक्रांगाहृष्टचेतसः ॥ कुमारकास्तदाहंसान्दृष्ट्वाकाकमथाब्रुवन् ॥ १६ ॥ भवानेवविशिष्टोहिपतत्रिभ्योविहंगम ॥ प्रतार्यमाणस्तैःसर्वैरल्प

बुद्धिभिरंडजः ॥ १७ ॥ तद्वचःसत्यमित्येवमौर्ख्याद्दर्पाच्चमन्यते ॥ तान्सोभिपत्यजिज्ञासुःकएषांश्रेष्ठभागिति ॥ १८ ॥ उच्छिष्टदर्पितःकाकोबहूनांदूरपातिनाम् ॥

तेषांयंप्रवरंमेनेहंसानांदूरपातिनाम् ॥ १९ ॥ तमाह्वयतदुर्बुद्धिःपतावइतिपक्षिणम् ॥ तच्छ्रुत्वाप्राहसन्हंसायेतत्रासन्समागताः ॥ २० ॥ ॥ ४३ ॥

नंपरिज्ञानं रुतंजयपराजयसूचकं अतिभारोदुर्वहत्वं ॥ ८ ॥ निमित्तानिदिव्यांतरिक्षभौमानिग्रहाद्यानुकूल्यप्रातिकूल्यादीनि ॥ ९ ॥ निदर्शनंदृष्टांतम् ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ अतिपातिनः

गत्यतिशयगामिनः ॥ १५ ॥ चक्रांगाःमानसचारिणः ॥ १६ ॥ पतत्रिभ्योऽन्येभ्यःप्रतार्यमाणोऽन्यथाप्रत्याय्यमानः ॥ १७ ॥ श्रेष्ठभाक्श्रेष्ठंअंगंभजते ॥ १८ ॥ १९ ॥ पतावःगच्छावः ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ दूरपातेनदूरगमनेन ॥२२ ॥ २३ ॥ पतितापतिष्यसि कत्थनःगुणश्लाघी ॥ २४ ॥ पतितास्मिपतिष्यामि ॥ २५ ॥ पातानांशतमेकंगणयति उड्डीनमित्यादिना उड्डीनमूर्ध्वगमनमवडीनमधोगतिः प्रडीनंसर्वतोयानंडीनंगमनमात्रकं निडीनंशनकैर्यानंसंडीनंललितंगतं तिर्यग्डीनंगतंप्राहुस्तिरःप्रचरणंबुधाः तान्याशाभेदभिन्नानिचत्वारिप्रतिजानते तानितिर्यक्कूडीनानि॥२६॥विडंवितंविडीनंस्यात्परिडीनंतुसर्वतः पश्चाद्गतिःपराडीनंस्वर्गगंतुसुडीनकं आभिमुख्येनगमनमभिडीनंप्रचक्षते यानंमहाडीनमाहुःपवित्रामूर्जितांगतिं निर्डीनंनिश्चलंयानंप्रचंडमतिडीनकं विडंवितंमल्लवद्डुड्डीयोड्डीयगमनं॥२७॥ अवरोहोवडीनंस्यात्प्रडीनंचित्रमुच्यते गत्याललितयापूर्वमुपक्रम्यसमंततः परिक्रम्यप्रपतनंसंडीनंडीनडीनकं संडीनोड्डीनडीनंस्यात्तदेवोर्ध्वप्रकल्पनात् गतौगत्यंतरोद्भेदोभवेड्डीनविडीनकं ॥ २८ ॥ क्षणा

भापतोबहुकाकस्यबलिनःपततांवराः॥इदमूचुःस्मचक्रांगावचःकाकंविहंगमाः॥ २१॥ ॥हंसाऊचुः॥ ॥वयंहंसाश्चरामेमांपृथिवींमानसौकसः॥ पक्षिणांचवयंनित्यंदूरपातेनपूजिताः॥ २२॥ कथंहंसंनुबलिनंचक्रांगंदूरपातिनम्॥ काकोभूत्वानिपतनेसमाह्वयसिदुर्मते॥२३॥ कथंत्वंपतिताकाकसहास्माभिर्ब्रवीहितत्॥ अथहंसवचोमूढःकुत्सयित्वापुनःपुनः॥ प्रजगादोत्तरंकाकःकत्थनोजातिलाघवात्॥ २४॥ ॥काकउवाच॥ ॥शतमेकंचपातानांपतितास्मिनसंशयः॥शतयोजनमेकैकंविचित्रंविविधंतथा॥ २५॥ उड्डीनमवडीनंचप्रडीनंडीनमेवच॥ निडीनमथसंडीनंतिर्यक्कूडीनगतानिच॥ २६॥ विडीनंपरिडीनंचपराडीनंसुडीनकम्॥ अभिडीनंमहाडीनंनिर्डीनमतिडीनकम्॥२७॥अवडीनंप्रडीनंचसंडीनंडीनडीनकम्॥ संडीनोड्डीनडीनंचपुनर्डीनविडीनकम्॥ २८॥ संपातंसमुदीषंचततोन्यद्व्यतिरिक्तकम्॥ गतागतंप्रतिगतंबह्वीश्चनिकुलीनकाः॥ २९॥ कर्तास्मिमिषतांवोद्यततोद्रक्ष्यथमेबलम्॥ तेषामन्यतमेनाहंपतिष्यामिविहायसम्॥३०॥ प्रदिशध्वंयथान्यायंकेनहंसाःपताम्यहम्॥तेवैध्रुवंविनिश्चित्यपतध्वंनमयासह॥३१॥पातैरेभिःखलुखगाःपतितुंखेनिराश्रये॥एवमुक्तेतुकाकेनप्रहस्यैकोविहंगमः॥ ३२॥ उवाचकाकंराधेयवचनंतन्निबोधमे॥ ॥हंसउवाच॥ ॥शतमेकंचपातानांत्वंकाकपतिताध्रुवम्॥ ३३॥ एकमेवतुयंपातंविदुःसर्वविहंगमाः॥ तमहंपतिताकाकनान्यंजानामिकंचन॥३४॥ पतत्वमपिताम्राक्षयेनपातेनमन्यसे॥ अथकाकाःप्रजहसुर्येतत्रासन्समागताः॥ ३५॥ कथमेकेनपातेनहंसःपातशतंजयेत्॥ एकेनैवशतस्यैषपातेनाभिपतिष्यति॥३६॥ हंसस्यपतितंकाकोबलवानाशुविक्रमः॥ प्रपेततुःस्पर्धयाचततस्तौहंसवायसौ॥३७॥

त्संगत्यनिक्रम्यपक्षसंपातमुच्यते ऊर्ध्वाधोगतिसंभेदःसमुदीषंप्रचक्षते संकल्प्यपक्षगमनमुच्यतेव्यतिरिक्तकं षड्डिशतिरमीभेदाःपातानामिहदर्शिताः महाडीनंविहायैषांपातानांत्रिविधागतिः गतंतत्रयथोद्दिष्टमागतंपुनरागमः प्रत्यावृत्तिःप्रतिगतिरितिषट्सप्ततिःस्मृताः तेषांनिपाताःकथ्यंतेप्रत्येकंपंचविंशतिः निकुलीनकाःनिपाताः॥२९॥ मिषतांपश्यतां॥ ३०॥ केनपातेन पतध्वंनेतिशिरश्चालनेनकिनपतध्वमपितुपतध्वमेवेतिकाकूक्त्यापरिहासः संपतध्वमितिवापाठः॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ एकंमुख्यं॥ ३४॥ ३५॥ एकेनपातेन॥ ३६॥ ३७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ इदमब्रुवन्काकाइत्यर्थात् ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ नभसआकाशात् ॥ ४७ ॥ गांभीर्यात्गहनत्वाद्दिगंबरांभसःदिशएवांबरमावरणंयस्यतादृशमंभोयस्ये

एकपातीचचक्रांगःकाकःपातशतेनच ॥ पतितावाथचक्रांगःपतितावाथवायसः ॥ ३८ ॥ विसिस्मापयिषुःपातैराचक्षाणोत्मनःक्रियाः ॥ अथकाकस्यचित्राणिपतितानिमुहुर्मुहुः ॥ ३९ ॥ दृष्ट्वाप्रमुदिताःकाकाविनेदुरधिकैःस्वरैः ॥ हंसांश्चावहसंतिस्मप्रावदन्नप्रियाणिच ॥ ४० ॥ उत्पत्योत्पत्यचमुहुर्मुहूर्तमितिचेतिच ॥ वृक्षाग्रेभ्यःस्थलेभ्यश्चनिपतंत्युत्पतंतिच ॥ ४१ ॥ कुर्वाणाविविधान्रावानाशंसंतोजयंतथा ॥ हंसस्तुमृदुनैकेनविक्रांतुमुपचक्रमे ॥ ४२ ॥ प्रत्यहीयतकाकाच्चमुहूर्तमिवमारिष ॥ अवमन्यचहंसांस्तानिदंवचनमब्रुवन् ॥ ४३ ॥ योसावुत्पतितोहंसःसोसावेवंप्रहीयते ॥ अथहंसःसतच्छ्रुत्वाप्रापतत्पश्चिमांदिशम् ॥ ४४ ॥ उपर्युपरिवेगेनसागरंमकरालयम् ॥ ततोभीःप्राविशत्काकंतदातत्रविचेतसम् ॥ ४५ ॥ द्वीपद्रुमानपश्यंतंनिपातार्थेश्रमान्वितम् ॥ निपतेयंक्वनुश्रांतइतितस्मिन्जलार्णवे ॥ ४६ ॥ अविषह्यःसमुद्रोहिबहुसत्त्वगणालयः ॥ महासत्त्वशतोद्भासीनभसोपिविशिष्यते ॥ ४७ ॥ गांभीर्याद्धिसमुद्रस्यनविशेषंहिसूतज ॥ दिगंबरांभसःकर्णसमुद्रस्थाविदुर्जनाः ॥ ४८ ॥ विदूरपातात्तोयस्यकिंपुनःकर्णवायसः ॥ अथहंसोप्यतिक्रम्यमुहूर्तमितिचेतिच ॥ ४९ ॥ अवेक्षमाणस्तंकाकंनाशक्नोदपसर्पितुम् ॥ अतिक्रम्यचचक्रांगःकाकंतंसमुदैक्षत ॥ ५० ॥ यावद्गत्वापतत्येषकाकोमामितिचिंतयन् ॥ ततःकाकोभृशंश्रांतोहंसमभ्यागमत्तदा ॥ ५१ ॥ तंतथाहीयमानंतुहंसोदृष्ट्वाब्रवीदिदम् ॥ उज्जिहीर्षुर्निमज्जंतंस्मरन्सत्पुरुषव्रतम् ॥ ५२ ॥ ॥ हंसउवाच ॥ ॥ बहूनिपतितानित्वमाचक्षाणोमुहुर्मुहुः ॥ पातस्यव्याहरंश्चेदंननोगुह्यंप्रभाषसे ॥ ५३ ॥ किंनामपतितंकाकयत्त्वंपतसिसांप्रतम् ॥ जलंस्पृशसिपक्षाभ्यांतुंडेनचपुनःपुनः ॥ ५४ ॥ प्रब्रूहिकतमेतत्रपातेवर्तसिवायस ॥ एह्येहिकाकशीघ्रंत्वमेषत्वांप्रतिपालये ॥ ५५ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ सपक्षाभ्यांस्पृशन्नार्तस्तुंडेनचजलंतदा ॥ दृष्टोहंसेनदुष्टात्मन्निदंहंसंततोब्रवीत् ॥ ५६ ॥ अपश्यन्नंभसःपारंनिपतंश्चश्रमान्वितः ॥ पातवेगप्रमथितोहंसंकाकोब्रवीदिदम् ॥ ५७ ॥ वयंकाकाःकुतोनामचरामःकाकवाशिकाः ॥ हंसप्राणैःप्रपद्येत्वामुदकांतंनयस्वमाम् ॥ ५८ ॥ सपक्षाभ्यांस्पृशन्नार्तस्तुंडेनचमहार्णवे ॥ काकोदृढपरिश्रांतःसहसानिपपातह ॥ ५९ ॥

त्याकाशोपमा समुद्रस्यसंबंधिनस्तोयस्य ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ अपसर्पितुंत्यक्त्वागंतुंदयावशत्वान्नाशकत् ॥ ५० ॥ मामनुलक्ष्येतिशेषः ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ दुष्टात्मन्नितिकर्णसंबोधनं ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ काकवाशिकाःकाकाइतिवाशंतःशब्दंकुर्वंतः ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

॥६०॥६१॥६२॥६३॥त्मानंआत्मानं ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥७९॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४॥८५॥

सागरांभसितंदृष्ट्वापतितंदीनचेतसम् ॥ म्रियमाणमिदंकाकंहंसोवाक्यमुवाचह ॥६०॥ शतमेकंचपातानांपताम्यहमनुस्मर ॥ श्लाघमानस्त्वमात्मानंकाकभा
पितवानसि ॥ ६१ ॥ सत्वमेकशतंपातंपतन्नभ्यधिकोमया ॥ कथमेवंपरिश्रांतःपतितोसिमहार्णवे ॥ ६२ ॥ प्रत्युवाचततःकाकःसीदमानइदंवचः ॥ उपरिष्टं
तदाहंसमभिवीक्ष्यप्रसादयन् ॥ ६३ ॥ ॥ काकउवाच ॥ ॥ उच्छिष्टदर्पितोहंसमन्येत्मानंसुपर्णवत् ॥ अवमन्यबहूंश्चाहंकाकानन्यांश्चपक्षिणः ॥ ६४ ॥
प्राणैर्हंसप्रपद्येत्वांद्वीपांतंप्रापयस्वमाम् ॥ यद्यहंस्वस्तिमान्हंसस्वंदेशंप्राप्नुयांविभो ॥ ६५ ॥ नकंचिदवमन्येहमापदोमांसमुद्धर ॥ तमेवंवादिनंदीनंविलपंतमचे
तनम् ॥ ६६ ॥ काककाकेतिवाशंतंनिमज्जंतंमहार्णवे ॥ रुपयादायहंसस्तंजलक्लिन्नंसुदुर्दशम् ॥ ६७ ॥ पद्भ्यामुत्क्षिप्यवेगेनपृष्ठमारोपयच्छनैः ॥ आरोप्यपृष्ठंहंस
स्तंकाकंतूर्णविचेतनम् ॥ ६८ ॥ आजगामपुनर्द्वीपंस्पर्धयापेततुर्यतः ॥ संस्थाप्यतंचापिपुनःसमाश्वास्यचखेचरम् ॥ ६९ ॥ गतोयथेप्सितंदेशंहंसोमनइवाशुगः ॥
एवमुच्छिष्टपुष्टःसकाकोहंसपराजितः ॥ ७० ॥ बलंवीर्यंमहत्कर्णत्यक्त्वाक्षांतिमुपागतः ॥ उच्छिष्टभोजनःकाकोयथावैश्यकुलेपुरा ॥ ७१ ॥ एवंत्वमुच्छिष्टभृ
तोधार्तराष्ट्रैर्नसंशयः ॥ सदृशान्श्रेयसश्चापिसर्वान्कर्णावमन्यसे ॥ ७२ ॥ द्रोणद्रौणिकृपैर्गुप्तोभीष्मेणान्यैश्चकौरवैः ॥ विराटनगरेपार्थमेकंकिंनावधीस्तदा
॥ ७३ ॥ यत्रव्यस्ताःसमस्ताश्चनिर्जिताःस्थकिरीटिना ॥ सृगालाइवसिंहेनकृतेवीर्यमभूत्तदा ॥ ७४ ॥ भ्रातरंनिहतंदृष्ट्वासमरेसंव्यसाचिना ॥ पश्यतांकुरुवी
राणांप्रथमंत्वंपलायितः ॥ ७५ ॥ तथाद्वैतवनेकर्णगंधर्वैःसमभिद्रुतः ॥ कुरून्समग्रानुत्सृज्यप्रथमंत्वंपलायितः ॥ ७६ ॥ हत्वाजित्वाचगंधर्वांश्चित्रसेनमुखान्र
णे ॥ कर्णदुर्योधनंपार्थःसभार्यंसममोक्षयत् ॥ ७७ ॥ पुनःप्रभावःपार्थस्यपौराणःकेशवस्यच ॥ कथितःकर्णरामेणसभायांराजसंसदि ॥ ७८ ॥ सततंचत्वम
श्रौषीर्वचनंद्रोणभीष्मयोः ॥ अवध्यौवदतःकृष्णौसंनिधौचमहीक्षिताम् ॥ ७९ ॥ कियत्तत्तत्प्रवक्ष्यामियेनयेनधनंजयः ॥ त्वत्तोतिरिक्तःसर्वेभ्योभूतेभ्योब्राह्म
णोयथा ॥ ८० ॥ इदानीमेवद्रष्टासिप्रधानेस्यंदनेस्थितौ ॥ पुत्रंचवसुदेवस्यकुंतीपुत्रंचपांडवम् ॥ ८१ ॥ यथाश्रयतचक्रांगंवायसोबुद्धिमास्थितः ॥ तथाश्रयस्व
वार्ष्णेयंपांडवंचधनंजयम् ॥ ८२ ॥ यदात्वंयुधिविक्रांतौवासुदेवधनंजयौ ॥ द्रष्टास्येकरथेकर्णतदानैवंवदिष्यसि ॥ ८३ ॥ यदाशरशतैःपार्थोदर्पंतववधिष्यति ॥
तदात्वमंतरंद्रष्टाआत्मनश्चार्जुनस्यच ॥ ८४ ॥ देवासुरमनुष्येपुप्रख्यातौयौनरोत्तमौ ॥ तौमावमंस्थामौर्ख्यात्त्वंखद्योतइवरोचनौ ॥ ८५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ मद्रेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ चेलिवान्चलितवान् ॥ ६ ॥ ७ ॥ सूतोपधौसूतत्वपि

सूर्याचंद्रमसौयद्वत्तद्वदर्जुनकेशवौ ॥ प्राकाश्येनाभिविख्यातौत्वंतुखद्योतवन्नृषु ॥ ८६ ॥ एवंविद्वन्मावमंस्थाःसूतपुत्राच्युतार्जुनौ ॥ नृसिंहौतौमहात्मानौजो
पमास्वविकत्थने ॥ ८७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेहंसकाकीयोपाख्यानेएकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ सं
जयउवाच ॥ ॥ मद्राधिपस्याधिरथिर्महात्मावचोनिशम्याप्रियमप्रतीतः ॥ उवाचशल्यंविदितंममैतद्यथाविधावर्जुनवासुदेवौ ॥ १ ॥ शौरेरथंवाहयतो
र्जुनस्यबलंमहास्त्राणिचपांडवस्य ॥ अहंविजानामियथावदद्यपरोक्षभूतंतवतत्तुशल्य ॥ २ ॥ तौचाप्यहंशस्त्रभृतांवरिष्ठौव्यपेतभीर्योधयिष्यामिकृष्णौ ॥ संता
पयत्यभ्यधिकंनुरामाच्छापोद्यमांब्राह्मणसत्तमाच्च ॥ ३ ॥ अवसंवैब्राह्मणच्छद्मनाहंरामेपुरादिव्यमस्त्रंचिकीर्षुः ॥ तत्रापिमेदेवराजेनविघ्नोहितार्थिनाफाल्गुन
स्यैवशल्य ॥ ४ ॥ कृतोविभेदेनममोरुमेत्यप्रविश्यकीटस्यतनुंविरूपाम् ॥ ममोरुमेत्यप्रबिभेदकीटःसुप्तेगुरौतत्रशिरोनिधाय ॥ ५ ॥ ऊरुप्रभेदाच्चमहान्बभूवशरी
रतोमेघनशोणितौघः ॥ गुरोर्भयाच्चापिनचेलिवानहंततोविबुद्धोददृशेसविप्रः ॥ ६ ॥ सधैर्ययुक्तंप्रसमीक्ष्यमांवैनत्वंविप्रःकोसिसत्यंवदेति ॥ तस्मैतदात्मानम
हंयथावदाख्यातवान्सूतवदेत्यशल्य ॥ ७ ॥ समांनिशम्याथमहातपस्वीसंशप्तवान्रोषपरीतचेताः ॥ सूतोपधावाप्तमिदंतवास्त्रंनकर्मकालेप्रतिभास्यतित्वां ॥
॥ ८ ॥ अन्यत्रतस्मात्तवमृत्युकालादब्राह्मणेब्रह्मनहिध्रुवंस्यात् ॥ तदद्यपर्याप्तमतीवचास्त्रमस्मिन्संग्रामेतुमुलेऽतीवभीमे ॥ ९ ॥ योयंशल्यभरतेषूपपन्नःप्रक
र्षणःसर्वहरोतिभीमः ॥ सोभिमन्येक्षत्रियाणांप्रवीरान्प्रतापितावलवान्वैविमर्दः ॥ १० ॥ शल्योग्रधन्वानमहंवरिष्ठंतरस्विनंभीममसह्यवीर्यम् ॥ सत्यप्रतिज्ञं
युधिपांडवेयंधनंजयंमृत्युमुखंनयिष्ये ॥ ११ ॥ अस्त्रंततोन्यत्प्रतिपन्नमद्ययेनक्षेप्स्येसमरेशत्रुपूगान् ॥ प्रतापिनंबलवंतंकृतास्त्रंतमुग्रधन्वानममितौजसंच ॥
॥ १२ ॥ क्रूरंशूरंरौद्रममित्रसाहंधनंजयंसंयुगेऽहंहनिष्ये ॥ अपांपतिर्वेगवानप्रमेयोनिमज्जयिष्यन्बहुलाःप्रजाश्च ॥ १३ ॥ महावेगंसंकुरुतेसमुद्रोवेलाचैनं
धारयत्यप्रमेयम् ॥ प्रमुंचंतंबाणसंघानमेयान्मर्मच्छिदोवीरहणःसुपत्रान् ॥ १४ ॥ कुंतीपुत्रंयत्रयोत्स्यामियुद्धेज्याकर्षतामुत्तममद्यलोके ॥ एवंबलेनातिबलं
महास्त्रंसमुद्रकल्पंसुदुरापमुग्रम् ॥ १५ ॥ शरौघिणंपार्थिवान्मज्जयंतंवेलेवपार्थमिषुभिःसंसहिष्ये ॥ अद्याहंवेयस्यनतुल्यमन्यंमन्येमनुष्यंधनुराददानम् ॥ १६ ॥

धाननिमित्तं कर्मकालेस्वप्रतिज्ञारक्षणकाले ॥ ८ ॥ पर्याप्तंसमाप्तंविस्तृतमित्यर्थः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ अस्त्रंततोरामदत्तादस्त्रादन्यत्प्रतिपन्नं प्राप्तंअहिबाणाख्यमित्यर्थः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मेमांप्रतिएष्यति ॥ १७ ॥ अस्त्रैरस्त्रतुल्यैः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ खांडवेखांडवदाहे ॥ २४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥आर्जवेकर्त्तव्येसति ॥ ३० ॥ अहंसिद्धिकांक्षमाणोस्मि त्वंतुतन्मन्यसेयत्रऐकांत्यंसख्यंनास्ति अस्मत्पक्षीयोप्यन्यत्रस्नेहवानसीत्यर्थः तदेवाह मित्रमिति मिंदयतिमेदयतिवास्नेहार्थान्मिंदेर्मिदेर्वामित्रमितिरूपं नंदतेरित्यत्रमदतेरितिपाठः मदीहर्षेइत्यस्यवारूपं

सुरासुरान्युधिवैयोजयेततेनाद्यमेपश्ययुद्धंसुघोरम् ॥ अतीवमानीपांडवोयुद्धकामोत्यमानुषैरेष्यतिमेमहास्त्रैः॥ १७॥ तस्यास्त्रमस्त्रैःप्रतिहत्यसंख्येबाणोत्तमैः प्रातयिष्यामिपार्थं ॥ सहस्ररश्मिप्रतिमंज्वलंतंदिशश्चसर्वाःप्रतपंतमुग्रम् ॥ १८ ॥ तमोनुदंमेघइवातिमात्रंधनंजयंछादयिष्यामिबाणैः॥ वैश्वानरंधूमशिखंज्व लंतंतेजस्विनंलोकमिमंदहंतम् ॥१९॥ पर्जन्यभूतःशरवर्षैर्यथाग्निंतथापार्थंशमयिष्यामियुद्धे॥ आशीविषंदुर्धरमप्रमेयंसुतीक्ष्णदंष्ट्रंज्वलनप्रभावम् ॥२०॥ क्रो धप्रदीप्तंत्वहितंमहांतंकुंतीपुत्रंशमयिष्यामिभल्लैः॥ प्रमाथिनंबलवंतंप्रहारिणंप्रभंजनंमातरिश्वानमुग्रम् ॥ २१ ॥ युद्धेसहिष्येहिमवानिवाचलोधनंजयंक्रुद्धम मृष्यमाणम्॥ विशारदंरथमार्गेषुशक्तंधुर्यंनित्यंसमरेषुप्रवीरम् ॥२२॥ लोकेवरंसर्वधनुर्धराणांधनंजयंसंयुगेसंसहिष्ये॥ अद्याहवेयस्यनतुल्यमन्यंमन्येमनुष्यं धनुराददानम्॥२३॥ सर्वामिमांयःपृथिवींविजिग्येतेनप्रयोद्धास्मिसमेत्यसंख्ये॥ यःसर्वभूतानिसदैवकानिप्रस्थेजयत्खांडवेसव्यसाची ॥ २४॥ कोजीवितं रक्षमाणोहितेनयुयुत्सेद्वैमानुषोमामृतेन्यः॥ मानीकृतास्त्रःकृतहस्तयोगोदिव्यास्त्रविच्छ्वेतहयःप्रमाथी ॥ २५॥ तस्याहमद्यातिरथस्यकायाच्छिरोहरिष्यामिशि तैःपृषत्कैः॥ योत्स्याम्येनंशल्यधनंजयंवैमृत्युंपुरस्कृत्यरणेजयंवा ॥ २६॥ अन्योहिनत्वेकरथेनमर्त्योयुध्येतयःपांडवमिंद्रकल्पम् ॥ तस्याहवेपौरुषंपांडवस्यत्रू यांहृष्टःसमितौक्षत्रियाणाम्॥२७॥ किंत्वंमूर्खःप्रसभंमूढचेताममावोचःपौरुषंफाल्गुनस्य॥ अप्रियोयःपुरुषोनिष्ठुरोहिक्षुद्रःक्षेप्ताक्षमिणश्चाक्षमावान् ॥२८॥ हन्यामहंत्वादृशानांशतानिक्षमाम्यहंक्षमयाकालयोगात् ॥ अवोचस्त्वंपांडवार्थेप्रियाणिप्रधर्षयन्मांमूढवत्पापकर्मन् ॥ २९ ॥ मयार्जवेजिह्ममतिर्हतस्त्वंमि त्रद्रोहीसाप्तपदंहिमैत्रम्॥ कालस्त्वयंप्रत्युपयातिदारुणोदुर्योधनोयुद्धमुपागमयत्॥ ३०॥ अस्यार्थसिद्धिंत्वभिकांक्षमाणस्तन्मन्यसेयत्रनैकांत्यमस्ति॥ मित्रं मिंदेर्नंदतेःप्रीयतेर्वासंत्रायतेर्मिनुतेर्मोदतेर्वा ॥ ३१॥

मादयतितर्पयतीतिवामादयतेर्मित्रं मिदतेस्त्राणार्थस्यवामिदेरिदंरूपं नंदयतेःप्रीयतेःसंत्रायतेर्वाऽर्थेवर्त्तमानस्यमिदेर्मित्रमितिवार्थः मिनुतेमानंकरोतिसर्वंहितमस्यसंगृह्णातीतिवामोदतेऽस्यसुखेनेतिवामि त्रमित्येतेऽर्थामयिसंतीत्यर्थः ॥ ३१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शत्रुरिति शदेःशातनार्थात्शास्तेःशासनार्थात्श्यतेस्तनूकरणार्थात्श्णातेर्हिंसार्थात्श्वसतेरुच्छ्वासार्थादंतर्भावितण्यर्थात्सीदतेःसदतेर्वादंत्यस्थानेतालव्यस्योपसर्जनात्शत्रुरितिशब्दउत्पन्नस्तदर्थश्चसर्वं
त्वय्यस्तीत्यर्थः ॥ ३२ ॥ दुर्योधनस्यतत्रममचप्रीतिर्जयलाभेनयशसश्चप्राप्तिस्त्रयाणामपिईश्वरप्रीतिःस्वधर्माचरणेनेत्यर्थः ॥ ३३॥ अस्त्राणीति कालेऽस्त्रंनप्रतिभास्यतीतिपूर्वमुक्त्वाप्यावेशात्तस्यविस्मा

॥ ४६॥ ब्रवीमितेसर्वमिदंममास्तितच्चापिसर्वंममवेत्तिराजा ॥ शत्रुःशदेःशासतेर्वाश्यतेर्वाश्र्णातेर्वाश्वसतेःसीदतेर्वा ॥ ३२॥ उपसर्गाद्बहुधासूदतेश्चप्रायेणसर्वंत्वयि
तच्चमत्यम् ॥ दुर्योधनार्थंतवचप्रियार्थंयशोर्थमात्मार्थमपीश्वरार्थम्॥ ३३ ॥ तस्मादहंपांडववासुदेवौयोत्स्येयत्नात्कर्मतत्पश्यमेऽद्य ॥ अस्त्राणिपश्याद्यममोत्त
मानिब्राह्माणिदिव्यान्यथमानुषाणि ॥ ३४ ॥ आसादयिष्याम्यहमुग्रवीर्यंद्विपोद्विपंमत्तमिवातिमत्तः ॥ अस्त्रंब्राह्मंमनसायद्धजेयंक्षेप्स्येपार्थायाप्रमेयंजया
य ॥ तेनापिमेनैवमुच्येतयुद्धेनचेत्पतेद्विषमेमेऽद्यचक्रम् ॥ ३५॥ वैवस्वताद्दंडहस्ताद्वरुणाद्वापिपाशिनः॥ सगदाद्धाधनपतेःसवज्राद्वापिवासवात् ॥ अन्यस्मादपि
कस्माच्चिदमित्रादाततायिनः ॥ ३६॥ इतिशल्यविजानीहियथानाहंबिभेम्यतः ॥ तस्मान्नमेभयंपार्थान्नापिचैवजनार्दनात् ॥ ३७ ॥ सहयुद्धंहिमेताभ्यांसां
परायेभविष्यति॥कदाचिद्विजयस्याहमस्त्रहेतोरटन्नृप॥३८॥ अज्ञानाद्विक्षिपन्बाणान्घोररूपान्भयानकान् ॥ होमधेन्वावत्समस्यप्रमत्तइषुणाऽहनम्॥ ३९॥
चरंतंविजनेशल्यततोनुव्याजहारमाम् ॥ यस्मात्त्वयाप्रमत्तेनहोमधेन्वाहतःसुतः ॥ ४० ॥ श्वभ्रेतेपततांचक्रमितिमांब्राह्मणोब्रवीत् ॥ युध्यमानस्यसंग्रामेप्राप्त
स्यैकायनंभयम्॥ ४१ ॥ तस्माद्बिभेमिबलवद्ब्राह्मणव्याहृतादहम्॥ एतेहिसोमराजानईश्वराःसुखदुःखयोः ॥ ४२॥ अदांतस्मैगोसहस्रंबलीवर्दांश्चषट्शतान्॥
प्रसादंनलभेशल्यब्राह्मणान्मद्रकेश्वर ॥ ४३॥ ईषादंतान्सप्तशतान्दासीदासशतानिच॥ददतोद्विजमुख्योमेप्रसादंनचकारसः ॥ ४४॥ कृष्णानांश्वेतवत्सानां
सहस्राणिचतुर्दश॥ आहरंनलभेतस्मात्प्रसादंद्विजसत्तमात् ॥ ४५॥ ऋद्धंगृहंसर्वकामैर्यच्चमेवसुकिंचन ॥ तत्सर्वमस्मैसत्कृत्यप्रयच्छामिनचेच्छति ॥ ४६॥
ततोब्रवीन्मांयाचंतमपराधंप्रयत्नतः॥ व्याहृतंयन्मयासूततत्तथानतदन्यथा॥ ४७॥ अनृतोक्तंप्रजांहन्यात्ततःपापमवाप्नुयाम् ॥ तस्माद्धर्माभिरक्षार्थंनानृतंव
क्तुमुत्सहे ॥ ४८॥ मात्वंब्रह्मगतिंहिंस्याःप्रायश्चित्तंकृतंत्वया॥मद्वाक्यंनानृतंलोकेकश्चित्कुर्यात्समाप्नुहि ॥ ४९॥

नामस्त्रसंपदमभिप्रेत्याह ब्राह्माणिब्रह्मशिरआदीनि दिव्यानिऐंद्रवारुणगांधर्वादीनि मानुषाणिभौमानिदिव्यधनुरादीनि ॥३४॥ अस्त्रमिति यत्यदि हिप्रसिद्धंक्षेप्स्येतर्हिनैवमुच्येतशत्रुःपरंतुयदिचक्रंविष ॥ ४६॥
मेनपतेदित्ययमपिद्वितीयोदोषोदर्शितः ॥ ३५॥३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ अहनंहतवानस्मि ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥४८॥ समाप्नुहिशापमनुभवस्वेत्यर्थः॥४९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ५० ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्वाचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥७॥ ॥ ततः अनंतरंशल्येनवक्तव्यंवचःसंनिवार्यत्वयमेवाहेत्यर्थः ॥१॥२॥३॥४॥ ५ ॥ ६ ॥ सखिभावःसारथ्ये
नोपकारकत्वं सौहार्दंमदीयाक्षमा मित्रस्यदुर्योधनस्यभावःइष्टसिद्धिःहेतुरित्यर्थः ॥७॥ एतदेवत्रयंव्याचष्टे राज्ञश्चेत्यादिना ॥ ८ ॥ कृतइति शल्यसहस्रतुल्योहमेवास्मीत्यर्थः ॥ ९ ॥ ॥ इतिकर्णप०नै०

इत्येतत्तेमयाप्रोक्तंक्षिप्तेनापिसुहृत्तया॥ जानामित्वांविक्षिपंतंजोषमास्वोत्तरंशृणु ॥ ५० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेद्वाचत्वारिंशोऽ
ध्यायः॥ ४२॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततःपुनर्महाराजमद्रराजमरिंदमः ॥ अभ्यभाषतराधेयःसंनिवार्योत्तरंवचः ॥ १ ॥ यत्त्वंनिदर्शनार्थंमांशल्यज
ल्पितवानसि॥नाहंशक्यस्त्वयावाचाविभीषयितुमाहवे॥ २॥यदिमांदेवताःसर्वायोधयेयुःसवासवाः॥तथापिमेभयंनस्यात्किमुपार्थात्सकेशवात्॥ ३॥ ना
हंभीषयितुंशक्योवाङ्मात्रेणकथंचन ॥ अन्यंजानीहियःशक्यस्त्वयाभीषयितुंरणे॥४॥ नीचस्यबलमेतावत्पारुष्यंयत्त्वमात्थमाम्॥ अशक्तोमद्गुणान्वक्तुंवल्ग
सेबहुदुर्मते ॥५॥ नहिकर्णःसमुद्भूतोभयार्थमिहमद्रक॥ विक्रमार्थमहंजातोयशोर्थंचतथात्मनः ॥ ६ ॥ सखिभावेनसौहार्दान्मित्रभावेनचैवहि ॥ कारणैस्त्रि
भिरेतैस्त्वंशल्यजीवसिसांप्रतम्॥ ७॥ राज्ञश्चधार्तराष्ट्रस्यकार्यंसुमहदुद्यतम्॥ मयितच्चाहितंशल्यतेनजीवसिमेक्षणम्॥ ८॥ कृतश्चसमयःपूर्वंक्षंतव्यंविप्रियं
तव॥ ऋतेशल्यसहस्रेणविजयेयमहंपरान्॥ मित्रद्रोहस्तुपापीयानितिजीवसिसांप्रतम्॥ ९॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेत्रिचत्वारिंशो
ऽध्यायः॥ ४३॥ ॥७॥ ॥शल्यउवाच॥ ॥ ननुप्रलापाःकर्णैतेयान्ब्रवीषिपरान्प्रति॥ ऋतेकर्णसहस्रेणशक्याजेतुंपरेयुधि॥ १॥ ॥संजयउवाच॥ ॥तथा
ब्रुवंतंपरुषंकर्णोमद्राधिपंतदा॥ परुषंद्विगुणंभूयःप्रोवाचाप्रियदर्शनम्॥ २॥ ॥कर्णउवाच॥ ॥इदंतुतेत्वमेकाग्रःशृणुमद्रजनाधिप॥ संनिधौधृतराष्ट्रस्यप्रो
च्यमानंमयाश्रुतम्॥३॥ देशांश्चविविधांश्चित्रान्पूर्ववृत्तांश्चपार्थिवान्॥ ब्राह्मणाःकथयंतिस्मधृतराष्ट्रनिवेशने॥४॥ तत्रवृद्धःपुरावृत्ताःकथाःकश्चिद्द्विजोत्तमः॥
वाहीकदेशंमद्रांश्चकुत्सयन्वाक्यमब्रवीत्॥५॥ बहिष्कृताहिमवतागंगयाचबहिष्कृताः॥ सरस्वत्यायमुनयाकुरुक्षेत्रेणचाप्रिय ॥ ६॥ पंचानांसिंधुषष्ठानांनं
दीनांयेंतराश्रिताः॥ तान्धर्मबाह्यानशुचीन्वाहीकानपिवर्जयेत्॥ ७॥ गोवर्धनोनामवटःसुभद्रंनामचत्वरम्॥ एतद्राजकुलद्वारमाकुमारात्स्मराम्यहम्॥ ८॥

भारतभा०त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४३॥ ॥७॥ ॥ नन्विति कर्णसहस्रेणविनापिपरेजेतुंशक्याः मयेतिशेषः कर्णसहस्रतुल्योहमेकएवास्मीतिभावः ॥ १ ॥ भूयःद्विगुणंअधिकगुणं ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥
॥ ५ ॥ ६ ॥ पंचानांवक्ष्यमाणानां सिंधुःषष्ठीयासां अंतरमवकाशमाश्रिताः ॥ ७ ॥ गोवर्धनःगवांछेदनस्थानं सुभद्रंचत्वरंसुराभांडाश्रयभूतं एतद्वृत्तयंराजकुलस्यराजगृहद्वारस्योपलक्षणं ॥८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ९ ॥ वृत्तंचरित्रं ॥ १० ॥ धानाभृष्टयवाः गौड्यासवंसुराविशेषं वात्स्यंयवान्नंक्रीतान्नंवा वाटोवृतौचमार्गेचवरंडेंगान्नभेदयोरितिविश्वः स्वार्थेष्यञ् आशिनःभक्षणशीलाः ॥ ११ ॥वप्रेषुप्राकारभित्तिषु
॥ १२ ॥ अवगीतैःभगलिंगादिविगीतशब्दैः अनावृताःस्वपरपुरुषविवेकहीनाःकामचारायथेष्टचारिण्यः ॥ १३ ॥ सूक्तानिविनोदवचनानि हेहतेभोलिंगताडितेइत्याक्रोशेद्वित्वं संधिश्छांदसः स्वामिह

॥ ४७॥ कार्येणात्यर्थगूढेनवाहीकेषूषितंमया॥ ततएषांसमाचारःसंवासाद्विदितोमम ॥ ९ ॥ शाकलंनामनगरमापगानामनिम्नगा ॥ जर्त्तिकानामवाहीकास्तेषांवृत्तं
सुनिंदितम्॥१०॥धानागौड्यासवंपीत्वागोमांसंलशुनैःसह ॥ अपूपमांसवाट्यानामाशिनःशीलवर्जिताः॥ ११ ॥गायंत्यथचनृत्यंतिस्त्रियोमत्ताविवाससः॥
नगरागारवप्रेषुबहिर्माल्यानुलेपनाः॥ १२ ॥ मत्तावगीतैर्विविधैःखरोष्ट्रनिनदोपमैः॥ अनावृतामैथुनेताःकामचाराश्चसर्वशः ॥ १३॥ आहुरन्योन्यसूक्तानि
प्रब्रुवाणामदोत्कटाः॥ हेहतेहेहतेत्येवंस्वामिभर्तृहतेतिच॥ १४ ॥ आक्रोशंत्यःप्रनृत्यंतिव्रात्याःपर्वस्वसंयताः॥ तासांकिलावलिप्तानांनिवसन्कुरुजांगले॥१५॥
कश्चिद्वाहीकदुष्टानांनातिहृष्टमनाजगौ॥ सानूनंबृहतीगौरीसूक्ष्मकंबलवासिनी ॥ १६ ॥ मामनुस्मरतीशेतेवाहीकंकुरुजांगले॥ शतद्रुकामहंतीर्त्वातांचरम्या
मिरावतीम्॥ १७॥ गत्वास्वदेशंद्रक्ष्यामिस्थूलशंखाःशुभाःस्त्रियः॥ मनःशिलोज्ज्वलापांग्योगौर्यस्त्रिककुदांजनाः॥ १८॥ कंबलाजिनसंवीताःक्रंदंत्यःप्रियदर्श
नाः॥ मृदंगानकशंखानांमर्दलानांचनिःस्वनैः॥ १९॥ खरोष्ट्राश्वतरैश्चैवमत्तायास्यामहेसुखम्॥ शमीपीलुकरीराणांवनेषुसुखवर्त्मसु॥ २० ॥ अपूपान्सक्तुपिं
डांश्चप्राश्नंतोमथितान्वितान्॥ पथिसुप्रबलाभूत्वाकदासंपततोध्वगान्॥ २१ ॥ चेलापहारंकुर्वाणास्ताडयिष्यामभूयसः ॥ एवंशीलेषुव्रात्येषुवाहीकेषुदुरात्म
सु॥ २२ ॥ कश्चेतयानोनिवसेन्मुहूर्तमपिमानवः॥ ईदृशाब्राह्मणेनोक्तावाहीकामोघचारिणः॥२३॥ येषांषड्भागहर्तात्वमुभयोःशुभपापयोः॥ इत्युक्त्वाब्राह्मणः
साधुरुत्तरंपुनरुक्तवान्॥२४॥ वाहीकेष्वविनीतेषुप्रोच्यमानंनिबोधतत्॥ तत्रस्मराक्षसीगीतिःसदाकृष्णचतुर्दशीम्॥ २५॥ नगरेशाकलेस्फीतेआहत्यनिशि
दुंदुभिं॥ कदावाहेयिकागाथाःपुनर्गास्यामिशाकले॥ २६॥ गव्यस्यतृप्तामांसस्यपीत्वागौडंसुरासवम्॥ गौरीभिःसहनारीभिर्बृहतीभिःस्वलंकृता ॥ २७ ॥ प
लांडुगंडूषयुतान्खादंतीचैडकान्बहून्॥ वाराहंकौक्कुटंमांसंगव्यंगार्दभमौष्ट्रिकम्॥ २८॥ ॥ ४७॥

तेभर्तृहतेइतिचतद्वत् ॥ १४ ॥ पर्वसुउत्सवदिनेषु आक्रोशंत्यःगालयंत्यः तासांपतिरितिशेषः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ खरादियानैः ॥ २० ॥ मथितंतक्रं ॥ २१ ॥ भूयसःबहून् ॥ २२ ॥
॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ वहोदृषभस्तस्येदंवयपर्वत्राहंतचोचितावाहेयिकागाथागीतीः ॥ २६ ॥ २७ ॥ खादंतीवलिरूपानूएडकान्मेषान् वाराहंविड्वराहजं ॥ २८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शाकलाःशाकलपुरवासिनः॥२९॥३०॥३१ ॥गिरेर्हिमाद्रेः॥३२॥व्रात्यानामुपनयनादिसंस्कारहीनानां दासमीयानांदसमदेशोद्भवानां दासंग्रहशूद्रंमिमतेमानयंतिमैथुनार्थिन्यस्तादासम्यस्तज्जानांदास मीयानांवा ॥ ३३॥३४॥कुंडेषुमहोदरपात्रेषु॥३५॥३६॥ सर्वमन्नमदनीयंक्षीरंचभोजनंयेषांते॥३७॥३८ ॥ युगंधरेनगरेऔष्ट्रादिकमपिक्षीरंपीयतेभक्ष्याभक्ष्यविवेकाभावात्तत्रावश्यमभक्ष्यभक्षणमापत

ऐडंचयेनखादंतितेषांजन्मनिरर्थकम्॥ इतिगायंतियेमत्ताःसीधुनाशाकलाश्रये ॥ २९ ॥ सबालवृद्धाःक्रंदंतस्तेषुधर्मःकथंभवेत्॥ इतिशल्यविजानीहिहंतभूयो ब्रवीमिते ॥ ३० ॥ यदन्योप्युक्तवानस्मान्ब्राह्मणःकुरुसंसदि ॥ पंचनद्योवहंत्येतायत्रपीलुवनान्युत ॥ ३१ ॥ शतद्रुश्चविपाशाचतृतीयैरावतीतथा॥ चंद्रभा गावितस्ताचसिंधुषष्ठावहिर्गिरेः॥ ३२ ॥ आरट्टानामतेदेशानष्टधर्मानतान्व्रजेत्॥ व्रात्यानांदासमीयानांवाहीकानामयज्वनाम्॥ ३३ ॥ नदेवाःप्रतिगृह्णंतिपि तरोब्राह्मणास्तथा॥तेषांप्रनष्टधर्माणांवाहीकानामितिश्रुतिः॥ ३४ ॥ ब्राह्मणेनतथाप्रोक्तंविदुषासाधुसंसदि ॥ काष्ठकुंडेषुवाहीकाम्रन्मयेषुचभुंजते ॥ ३५ ॥ सक्तुमद्यावलिप्तेषुश्वावलीढेषुनिर्घृणाः॥ आविकंचौष्ट्रिकंचैवक्षीरंगार्दभमेवच ॥ ३६ ॥ तद्विकारांश्चवाहीकाःखादंतिचपिबंतिच ॥ पुत्रसंकरिणोजाल्माःसर्वा न्नक्षीरभोजनाः ॥ ३७ ॥ आरट्टानामवाहीकावर्जनीयाविपश्चिता ॥ हंतशल्यविजानीहिहंतभूयोब्रवीमिते ॥ ३८ ॥ यदन्योप्युक्तवान्मह्यंब्राह्मणःकुरुसंस दि॥ युगंधरेपयःपीत्वाप्रोष्यचाप्यच्युतस्थले ॥ ३९ ॥ तद्वद्भूतिलयेस्नात्वाकथंस्वर्गंगमिष्यति॥ पंचनद्योवहंत्येतायत्रनिःसृत्यपर्वतात्॥ ४० ॥ आरट्टानामवा हीकानतेष्वार्योद्व्यहंवसेत् ॥ वहिश्चनामहीकश्चविपाशायांपिशाचकौ ॥ ४१ ॥ तयोरपत्यंवाहीकानैषासृष्टिःप्रजापतेः॥ तेकथंविविधान्धर्मान्ज्ञास्यंतेहीन योनयः॥ ४२ ॥ कारस्करान्माहिषकान्कालिंगान्केरलांस्तथा॥ कर्कोटकान्वीरकांश्चदुर्धर्मांश्चविवर्जयेत्॥ ४३ ॥ इतितीर्थानुसर्त्तारंराक्षसीकाचिदब्रवीत्॥ एकरात्रशयीगेहेमहोलूखलमेखला॥ ४४॥ आरट्टानामतेदेशावाहीकंनामतज्जलम्॥ ब्राह्मणापसदायत्रतुल्यकालाःप्रजापतेः॥ ४५॥ वेदानतेषांवेद्यश्चयज्ञा यजनमेवच॥ व्रात्यानांदासमीयानामन्नंदेवानभुंजते॥ ४६॥ प्रस्थलामद्रगांधाराआरट्टानामतःखशाः॥ वसातिसिंधुसौवीराइतिप्रायोतिकुत्सिताः॥ ४७ ॥

इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४४॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

त्येव एवमच्युतस्थलेनगरेउषितस्यागम्यागमनमवश्यंभावि तादृशानामेवतत्रसत्त्वात्॥३९॥भूतिलयेहिचंडालब्राह्मणसाधारणएकोजलाशयस्तत्रचस्नातःकथंस्वर्गंगच्छेन्नकथंचिदित्यर्थः॥४०॥द्व्यहमित्ये करात्रवासेनदोषइत्यर्थः॥४१॥४२॥कारस्करादयोदेशाः॥४३॥एकरात्रशयीएकरात्रशायिनंब्राह्मणमितिद्वितीयार्थेप्रथमा॥४४॥४५॥४६॥४७॥ ॥इ०क०नै०भारतभा०चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः॥४४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हंतेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ इमाअनुभूतपूर्वाःप्रजाःकेनचकेनाप्यर्थकामादिनानिमित्तेनधर्मेणसहनविरुध्यंते नकेनचिदधर्मेणेतिपाठेकेनाप्यधर्मेणैतानविरुध्यंतेनकंचिदप्यधर्मंकृत्वाशास्त्रेणविरुध्यंते
इत्यर्थः ॥ ४ ॥ निशामितंश्रुतं ॥ ५ ॥ ब्राह्मणोभूत्वेत्यादितज्जातीयकर्माचरणनिबंधनं ॥ ६ ॥ ७॥ कुलेएकएवविप्रोभवत्यन्येभ्रातरःप्रसृष्टाःसंकीर्णक्रियाइत्यर्थः ॥ ८ ॥ तत्रवाहीकेषु धर्मसंकरकारको
॥४८॥ विपर्ययःश्रुतइतिलिंगंविपरिणेयं विपर्ययोविहितवैपरीत्यं ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ बंधक्योवेश्याःपंचमेव्यभिचारेबंधक्यः ॥ १२ ॥ नचैवेति उत्तरंत्रेदंबंधकीत्वंसर्वत्रानुवर्तिष्यते यस्मात्मातुर्धनंदुहिताह ८

॥ कर्णउवाच ॥ ॥ हंतशल्यविजानीहिहंतभूयोब्रवीमिते ॥ उच्यमानंमयासम्यक्त्वमेकाग्रमनाःशृणु ॥ १ ॥ ब्राह्मणःकिलनोगेहमध्यगच्छत्पुराऽतिथिः ॥ आचारं
तत्रसंप्रेक्ष्यप्रीतोवचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ मयाहिमवतःशृंगमेकेनाध्युषितंचिरम् ॥ दृष्टाश्चबहवोदेशानानाधर्मसमावृताः ॥ ३ ॥ नचकेनचधर्मेणविरुध्यंतेप्रजाइ
माः ॥ सर्वेहितेब्रुवन्धर्मंयदुक्तंवेदपारगैः ॥ ४ ॥ अटतातुततोदेशान्नानाधर्मसमाकुलान् ॥ आगच्छतामहाराजवाहीकेषुनिशामितम् ॥ ५ ॥ तत्रवैब्राह्मणोभू
त्वाततोभवतिक्षत्रियः ॥ वैश्यःशूद्रश्चवाहीकस्ततोभवतिनापितः ॥ ६ ॥ नापितश्चततोभूत्वापुनर्भवतिब्राह्मणः ॥ द्विजोभूत्वाचतत्रैवपुनर्दासोभिजायते ॥ ७ ॥
भवंत्येककुलेविप्राःप्रसृष्टाःकामचारिणः ॥ गांधारामद्रकाश्चैववाहीकाश्चाल्पचेतसः ॥ ८ ॥ एतन्मयाश्रुतंतत्रधर्मसंकरकारकम् ॥ कृत्स्नामटित्वापृथिवींवाही
केषुविपर्ययः ॥ ९ ॥ हंतशल्यविजानीहिहंतभूयोब्रवीमिते ॥ यदप्यन्योब्रवीद्वाक्यंवाहीकानांचकुत्सितम् ॥ १० ॥ सतीपुराहृताकाचिदारट्टाकिलदस्युभिः ॥ अ
धर्मतश्चोपयातासातानभ्यशपत्ततः ॥ ११ ॥ बालांबंधुमतींयन्मामधर्मेणोपगच्छथ ॥ तस्मान्नार्योभविष्यंतिबंधक्योवैकुलस्यच ॥ १२ ॥ नचैवास्मात्प्रमो
क्ष्यध्वंघोरात्पापान्नराधमाः ॥ तस्मात्तेषांभागहराभागिनेयानसूनवः ॥ १३ ॥ कुरवःसहपंचालाःशाल्वामत्स्याःसनैमिषाः ॥ कोसलाःकाशपौंड्राश्चकालिंगा
मागधास्तथा ॥ १४ ॥ चेदयश्चमहाभागाधर्मंजानंतिशाश्वतम् ॥ नानादेशेष्वसंतश्चप्रायोवाह्यनयादृते ॥ १५ ॥ आमत्स्येभ्यःकुरुपंचालदेश्याआनैमिषाच्चे
दयोयेविशिष्टाः ॥ धर्मंपुराणमुपजीवंतिसंतोमद्रादृतेपांचनदांश्चजिह्मान् ॥ १६ ॥ एवंविद्वान्धर्मकथासुराजंस्तूष्णींभूतोजडवच्छल्यभूयः ॥ त्वंतस्यगोप्ताच
जनस्यराजाषड्भागहर्त्ताशुभदुष्कृतस्य ॥ १७ ॥ अथवादुष्कृतस्यत्वंहर्त्तातेषामरक्षिता ॥ रक्षितापुण्यभाग्राजाप्रजानांत्वंह्यपुण्यभाक् ॥ १८ ॥

रति पितुःपुत्रइतिनियमात् यद्यपिपुत्रीपुत्रश्चद्वावपिजारजौतथापिपितृत्वइवमातृत्वेविसंवादाभावात्दौहित्रएवरिक्थहारीभवतिनपुत्रइतिभावः यतस्तेभगिनीष्वेवापत्यानिजनयंतिनस्वदारेष्वतस्तेषां ॥ ४८॥
भागिनेयाभागहराइतिव्याख्यानंप्राचां ॥ १३ ॥ १४ ॥ असंतश्चात्संतश्चवर्तंते परंतुवाह्यनयादृतेवाहीकनीतिंविना तत्रकेवलमसंतएववर्ततइत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पूज्यमानेप्रशस्यमाने ॥ १९ ॥ कृनेकृतयुगेपिधर्मे वाहीकानामितिशेषः सवाहीकस्त्वं ॥ २० ॥ नाभ्यपूजयत्नप्रशंसितवान् ॥ २१ ॥२२॥२३॥२४॥ म्लेच्छाःपापरताधर्माधर्मविचारहीनाः म्लेच्छः पापरतेजातिभेदेस्यादपभाषणेइतिविश्वः उष्ट्रिकामृत्तिकाभांडभेदेपिकरभस्त्रियामितिविश्वः औष्ट्रिकःस्नेहभांडजीवीतैलिकइत्यर्थः षंढावर्षवराः राजयाजकाःक्षत्रियस्ययाज्यास्तेषामपियाज्याःराजपुरोहितयाज्यावा ॥ २५ ॥ २६ ॥ रक्षोपसृष्टेपुरक्षसाउपद्रुतेषु राक्षसंरक्षसांनाशकमिदंराक्षसं ॥ २७॥ ब्राह्मंवेदसमूहं धर्म्यंधर्मादनपेतंकर्ममानयंतीतिशेषः प्राच्यादासाःशूद्रधर्माणः दाशाइतिपाठेमत्स्य

पूज्यमानेपुराधर्मेसर्वदेशेषुशाश्वते॥ धर्मंपांचनदंदृष्ट्वाधिगित्याहपितामहः ॥ १९ ॥ व्रात्यानांदासमीयानांकृतेप्यशुभकर्मणाम्॥ ब्रह्मणानिंदितेधर्मेसत्वंलोकेकिमब्रवीः॥ २०॥ इतिपांचनदंधर्ममवमेनेपितामहः ॥स्वधर्मस्थेषुवर्णेषुसोप्येतान्नाभ्यपूजयत् ॥ २१ ॥ हंतशल्यविजानीहिहंतभूयोब्रवीमिते ॥ कल्माषपादःसरसिनिमज्जन्राक्षसोब्रवीत्॥२२ ॥ क्षत्रियस्यमलंभैक्ष्यंब्राह्मणस्याव्रतंमलम्॥ मलंपृथिव्यावाहीकाःस्त्रीणांमद्रस्त्रियोमलम्॥२३॥ निमज्जमानमुद्धृत्यकश्चिद्राजानिशाचरम्॥ अपृच्छत्तेनचाख्यातंप्रोक्तवांस्तन्निबोधमे ॥ २४ ॥ मानुषाणांमलंम्लेच्छाम्लेच्छानामौष्ट्रिकामलम्॥ औष्ट्रिकाणांमलंषंढाःषंढानांराजयाजकाः॥ २५॥ राजयाजकयाज्यानांमद्रकाणांचयन्मलम्॥ तद्भवेद्वैतवमलंयद्यस्मान्नविमुंचसि॥ २६॥ इतिरक्षोपसृष्टेषुविषवीर्यहतेषुच॥ राक्षसंभैषजंप्रोक्तंसंसिद्धवचनोत्तरम्॥ २७॥ ब्राह्मंपंचालाःकौरवेयास्तुधर्म्यंसत्यंमत्स्याःशूरसेनाश्चयज्ञम् ॥ प्राच्यादासावृषलादाक्षिणात्याःस्तेनावाहीकाःसंकरावैसुराष्ट्राः॥ २८॥ कृतघ्नतापरवित्तापहारोमद्यपानंगुरुदारावमर्दः॥ वाक्पारुष्यंगोवधोरात्रिचर्याबहिर्गेहंपरवस्त्रोपभोगः॥२९॥ येषांधर्मस्तान्प्रतिनास्त्यधर्मोत्थारट्टानांपंचनदान्धिगस्तु ॥ आपांचाल्येभ्यःकुरवोनैमिषाश्चमत्स्याश्चैतेप्यथजानंतिधर्मम् ॥ अथोदीच्याश्चांगकामागधाश्चशिष्टान्धर्मानुपजीवंतिवृद्धाः॥ ॥ ३० ॥ प्राचींदिशंश्रितादेवाजातवेदःपुरोगमाः ॥ दक्षिणांपितरोगुप्तांयमेनशुभकर्मणा ॥ ३१ ॥ प्रतीचींवरुणःपातिपालयानःसुरान्बली ॥ उदीचींभगवान्सोमोब्राह्मणैःसहरक्षति॥ ३२ ॥ तथारक्षःपिशाचाश्चहिमवंतंनगोत्तमम्॥ गुह्यकाश्चमहाराजपर्वतंगंधमादनम्॥ ३३॥

जीविनः वृषंधर्मंलांतिआददतेतेवृषलाःधर्मसंग्रहपराःधर्मद्रोहिणइतिवा ॥ २८ ॥ बहिर्गेहंरात्रिचर्याप्रच्छन्नंचौर्यपारदार्यादि ॥ २९ ॥ आपांचाल्येभ्योधर्मज्ञाः उदीच्याद्यास्तुस्वयंधर्मस्वरूपमजानंतोपिशिष्टानुगामिनइत्यर्थः आरट्टास्तूभयभ्रष्टाइतिभावः ॥ ३० ॥ प्राचीमित्यत्रजातवेदइत्यनेनाग्नेयीसहिताप्राचीदेवानामाश्रयादक्षिणापितॄणांतत्रैवश्राद्धादिधर्मोदृश्यते ॥ ३१ ॥ एवंप्रतीचींवरुणः उदीचींसोमइतिकुबेरेशानयोर्ग्रहणं परिशेषान्नैर्ऋत्यांवायव्यांचवाहीकाश्रयायांनैर्ऋतास्त्वादृशावातूलाश्चसंतीत्यर्थः ॥ ३२ ॥ तथारक्षइतिहिमवतोप्यप्रशस्यजनाश्रयत्वमुक्तं गंधमादनस्तुभोगलोलुपानांगुह्यकादीनामाश्रयः ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एवमपिसवाहीकान्सनैकृतान्देशान्विष्णुःपातिपर्जन्यवत्नदेशांतरेष्विववाहीकेषुविशेषतोदेवतानुग्रहोदृश्यतइत्यभिप्रायः अतएवतेषांमौढ्यंवर्णयति इंगितज्ञाश्चेति ॥३४॥ विषमाःदुःखसाध्याः ॥३५॥ सर्वंजानंतोपियवनाम्लेच्छाश्चस्वसंज्ञायांस्वीयैःकृतोयोधर्मसंकेतस्तत्रैवनियताःवैदिकंधर्मंनमानयंतीत्यर्थः इतरेत्वनुक्तंहितंनाववुध्यंते ॥ ३६ ॥ प्रतिरथाःहितवादिनिप्रतिकूलाःगुरुद्रोहिणइत्यर्थः तादृश

ध्रुवःसर्वाणिभूतानिविष्णुःपातिजनार्दनः॥ इंगितज्ञाश्चमगधाःप्रेक्षितज्ञाश्चकोसलाः॥ ३४ ॥ अर्धोक्ताःकुरुपंचालाःशाल्वाःकृत्स्नानुशासनाः॥ पार्वतीयाश्च विषमायथैवशिवयस्तथा॥ ३५ ॥ सर्वज्ञायवनाराजन्शूराश्चैवविशेषतः ॥ म्लेच्छाःस्वसंज्ञानियतानानुक्तमितरेजनाः ॥ ३६ ॥ प्रतिरथास्तुवाहीकानचके चनमद्रकाः ॥ सत्वमेतादृशःशल्यनोत्तरंवक्तुमर्हसि॥ पृथिव्यांसर्वदेशानांमद्रकोमलमुच्यते ॥ ३७ ॥ सीधोःपानंगुरुतल्पावमर्दोभ्रूणहत्यापरवित्तापहारः॥ येषांधर्मस्तान्प्रतिनास्त्यधर्मआरट्टजान्पंचनदान्धिगस्तु ॥ ३८ ॥ एतज्ज्ञात्वाजोषमास्वप्रतीपंमास्मवैकृथाः ॥ मात्वांपूर्वमहंहत्वाहनिष्येकेशवार्जुनौ ॥ ॥३९॥ ॥शल्यउवाच॥ ॥ आतुराणांपरित्यागःस्वदारसुतविक्रयः॥ अंगेप्रवर्ततेकर्णयेषामधिपतिर्भवान्॥ ४० ॥ रथातिरथसंख्यायांयत्त्वांभीष्मस्तदा ब्रवीत्॥ तान्विदित्वात्मनोदोषान्निर्मन्युर्भवमाक्रुधः॥ ४१ ॥ सर्वत्रब्राह्मणाःसंतिसंतिसर्वत्रक्षत्रियाः॥ वैश्याःशूद्रास्तथाकर्णस्त्रियःसाध्व्यश्चसुव्रताः ॥ ४२ ॥ रमंतेचोपहासेनपुरुषाःपुरुषैःसह॥ अन्योन्यमवरक्षंतोदेशेदेशेसमैथुनाः ॥ ४३ ॥ परवाच्येषुनिपुणःसर्वोभवतिसर्वदा॥ आत्मवाच्यंनजानीतेजानन्नपिचमु ह्यति ॥ ४४ ॥ सर्वत्रसंतिराजानःस्वंस्वंधर्ममनुव्रताः ॥ दुर्मनुष्यान्निगृह्णंतिसंतिसर्वत्रधार्मिकाः ॥ ४५ ॥ नकर्णदेशसामान्यात्सर्वःपापंनिषेवते॥ यादृशाःस्व स्वभावेनदेवाअपिनतादृशाः॥ ४६ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ ततोदुर्योधनोराजाकर्णशल्याववारयत् ॥ सखिभावेनराधेयंशल्यंस्वांजल्यकेनच ॥ ४७ ॥ त तोनिवारितःकर्णोधार्तराष्ट्रेणमारिष॥ कर्णोपिनोत्तरंप्राहशल्योप्यभिमुखःपरान्॥ ततःप्रहस्यराधेयःपुनर्याहीत्यचोदयत् ॥ ४८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्ण पर्वणिकर्णशल्यसंवादेपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ ततःपरानीकसहंव्यूहमप्रतिमंकृतम् ॥ समीक्ष्यकर्णःपार्थानांधृष्टद्यु म्नाभिरक्षितम्॥ १ ॥ प्रययौरथघोषेणसिंहनादरवेणच॥ वादित्राणांचनिनदैःकंपयन्निवमेदिनीम्॥ २ ॥

श्चत्वंहितोपदेष्टारंमांनिंदसीत्यर्थः ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ प्रतीपंप्रतिकूलंतेजोवधाख्यं ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ देवाअपीति वृत्तेनदेवानप्यतिक्रामंतीत्यर्थः॥४६॥स्वांजल्यकेनस्व स्यअंजलिकर्मणा ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ॥इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥ ॥७॥ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

वेपमानइवक्रोधाद्युद्धशौंडःपरंतपः॥ प्रतिव्यूह्यमहातेजायथावद्भरतर्षभ॥ ३ ॥ व्यधमत्पांडवींसेनामासुरींमघवानिव॥ युधिष्ठिरंचाभ्यहनदपसव्यंचकारह
॥ ४॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥कथंसंजयराधेयःप्रत्यव्यूहतपांडवान्॥ धृष्टद्युम्नमुखान्सर्वान्भीमसेनाभिरक्षितान्॥ ५॥ सर्वानेवमहेष्वासानजय्यानमरैरपि॥
केचप्रपक्षौपक्षौवाममसैन्यस्यसंजय॥ ६॥ प्रविभज्ययथान्यायंकथंवासमवस्थिताः॥ कथंपांडुसुताश्चापिप्रत्यव्यूहंतमामकान्॥ ७॥ कथंचैवमहद्युद्धंप्रा
वर्ततसुदारुणम्॥ क्वचवीभत्सुरभवद्यत्कर्णोऽयाद्युधिष्ठिरम्॥ ८॥ कोह्यर्जुनस्यसांनिध्येशक्तोऽभ्येतुंयुधिष्ठिरम्॥ सर्वभूतानियोह्येकःखांडवेजितवान्पुरा॥ क
स्तमन्यस्तुराधेयात्प्रतियुध्येज्जिजीविषुः॥ ९॥ ॥संजयउवाच॥ ॥शृणुव्यूहस्यरचनामर्जुनश्चयथागतः॥परिवार्यनृपंस्वंस्वंसंग्रामश्चाभवद्यथा॥ १०॥ कृपः
शारद्वतोराजन्मागधाश्चतरस्विनः॥ सात्वतःकृतवर्माचदक्षिणंपक्षमाश्रिताः॥ ११॥ तेषांप्रपक्षेशकुनिरुलूकश्चमहारथः॥ सादिभिर्विमलप्रासैस्तवानीकमर
क्षताम्॥ १२॥ गांधारिभिरसंभ्रांतैःपार्वतीयैश्चदुर्जयैः॥ शलभानामिवव्रातैःपिशाचैरिवदुर्दशैः॥ १३॥ चतुर्विंशत्सहस्राणिरथानामनिवर्तिनाम्॥ संशप्तकायु
द्धशौंडावामंपार्श्वमपालयन्॥ १४॥ समन्वितास्तवसुतैःकृष्णार्जुनजिघांसवः॥ तेषांप्रपक्षाःकांबोजाःशकाश्चयवनैःसह॥ १५॥ निदेशात्सूतपुत्रस्यसरथाः
साश्वपत्तयः॥ आह्वयंतोर्जुनंतस्थुःकेशवंचमहाबलम्॥ १६॥ मध्येसेनामुखेकर्णोप्यवातिष्ठतदंशितः॥ चित्रवर्मांगदःस्रग्वीपालयन्वाहिनीमुखम्॥ १७॥ रक्ष
माणैःसुसंरब्धैःपुत्रैःशस्त्रभृतांवरः॥ वाहिनींप्रमुखेवीरःसंप्रकर्षन्नशोभत॥ १८॥ अभ्यवर्तन्महाबाहुःसूर्यवैश्वानरप्रभः॥ महाद्विपस्कंधगतःपिंगाक्षःप्रियद
र्शनः॥ १९॥ दुःशासनोवृतःसैन्यैःस्थितोव्यूहस्यपृष्ठतः॥ तमन्वयान्महाराजस्वयंदुर्योधनोनृपः॥ २०॥ चित्राश्वैश्चित्रसंनाहैःसोदर्यैरभिरक्षितः॥ रक्ष्यमाणो
महावीर्यैःसहितैर्मद्रकेकयैः॥ २१॥ अशोभतमहाराजदेवैरिवशतक्रतुः॥ अश्वत्थामाकुरूणांचयेप्रवीरामहारथाः॥ २२॥ नित्यमत्ताश्चमातंगाःशूरैर्म्लेच्छैः
समन्विताः॥ अन्वयुस्तद्रथानीकंक्षरंतइवतोयदाः॥ २३॥ तेध्वजैर्वैजयंतीभिर्ज्वलद्भिःपरमायुधैः॥ सादिभिश्चास्थितारेजुर्द्रुमवंतइवाचलाः॥ २४॥ तेषांप
दातिनागानांपादरक्षाःसहस्रशः॥ पट्टिशासिधराःशूराबभूवुरनिवर्तिनः॥ २५॥ सादिभिःस्यंदनैर्नागैरधिकंसमलंकृतैः॥ सव्यूहराजोविबभौदेवासुरचमूप
मः॥ २६॥ बार्हस्पत्यःसुविहितोनायकेनविपश्चिता॥ नृत्यतीवमहाव्यूहःपरेषांभयमादधत्॥ २७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६.॥ ३७ ॥ अग्निरिति योयंवैश्वानरोविश्वस्यनेताअग्निःसब्रह्माब्राह्मणःप्रजापतिमुखोद्भवत्वसाम्यात् सएवइंदुःउनत्तीतिव्युत्पत्तेर्जलाधी
शःसोमरसश्च सएवसमितामश्वत्वंगतः वारुणोवाअश्वइतिश्रुतेः सोमोप्यश्वत्वेनस्तूयतेअत्यंमृजंतिकलशेदशक्षिपइत्यादौ अत्यंअश्वं कलशेद्रोणकलशे क्षिपोंगुलयः तमश्वंदेवाब्राह्मणाश्चविदुः सएकए

॥ ५० ॥ तस्यपक्षप्रपक्षेभ्योनिष्पतंतियुयुत्सवः॥ हस्त्यश्वरथमातंगाःप्रावृषीवबलाहकाः ॥ २८ ॥ ततःसेनामुखेकर्णंदृष्ट्वाराजायुधिष्ठिरः ॥ धनंजयममित्रघ्नमेकवीर
मुवाचह॥ २९ ॥ पश्यार्जुनमहाव्यूहंकर्णेनविहितंरणे॥ युक्तंपक्षैःप्रपक्षैश्चपरानीकंप्रकाशते॥ ३० ॥ तदेतद्वैसमालोक्यप्रत्यमित्रंमहद्बलम्॥ यथानाभिभवत्य
स्मांस्तथानीतिर्विधीयताम्॥ ३१ ॥ एवमुक्तोर्जुनोराज्ञाप्रांजलिर्नृपमब्रवीत्॥ यथाभवानाहतथातत्सर्वंनतदन्यथा ॥ ३२॥ यस्त्वस्यविहितोघातस्तंकरिष्यामि
भारत॥ प्रधानवधएवास्यविनाशस्तंकरोम्यहम् ॥ ३३ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ तस्मात्त्वमेवराधेयंभीमसेनःसुयोधनम्॥ वृषसेनंचनकुलःसहदेवोपिसौब
लम्॥ ३४॥ दुःशासनंशतानीकोहार्दिक्यंशिनिपुंगवः॥ धृष्टद्युम्नोद्रोणसुतंस्वयंयोत्स्याम्यहंकृपम्॥ ३५॥ द्रौपदेयाधार्तराष्ट्रान्शिष्टान्सहशिखंडिना॥ तेतेचतां
स्तानहितानस्माकंघ्नंतुमामकाः॥ ३६॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ इत्युक्तोधर्मराजेनतथेत्युक्त्वाधनंजयः॥ व्यादिदेशस्वसैन्यानिस्वयंचागाच्चमूमुखम्॥ ३७॥ अ
ग्निर्वैश्वानरःपूर्वोब्रह्मेंदुःसमितांगतः॥ तस्माद्यःप्रथमंजातस्तंदेवाब्राह्मणाविदुः॥ ३८ ॥ ब्रह्मेशानेंद्रवरुणान्क्रमशोयोवहत्पुरा ॥ तमाद्यंरथमास्थायप्रयातौकेश
वार्जुनौ॥ ३९॥ अथतंरथमायांतंदृष्ट्वात्यद्भुतदर्शनम्॥ उवाचाधिरथिंशल्यःपुनस्तंयुद्धदुर्मदम्॥ ४०॥ अयंसरथआयातःश्वेताश्वःकृष्णसारथिः॥ दुर्वारःसर्वसै
न्यानांविपाकःकर्मणामिव ॥ ४१ ॥ निघ्नन्नमित्रान्कौंतेयोयंकर्णपरिपृच्छसि ॥ श्रूयतेतुमुलःशब्दोयथामेघस्वनोमहान् ॥ ४२ ॥ ध्रुवमेतौमहात्मानौवासुदे
वधनंजयौ॥ एषरेणुःसमुद्भूतोदिवमावृत्यतिष्ठति॥ ४३ ॥ चक्रनेमिप्रणुन्नेवकंपतेकर्णमेदिनी॥ प्रवात्येषमहावायुरभितस्तववाहिनीम् ॥ ४४॥ क्रव्यादाव्याह
रंत्येतेमृगाःक्रंदंतिभैरवम्॥ पश्यकर्णमहाघोरंभयदंलोमहर्षणम् ॥ ४५ ॥ कबंधंमेघसंकाशंभानुमावृत्यसंस्थितम् ॥ पश्ययूथैर्बहुविधैर्मृगाणांसर्वतोदिशम्
॥ ४६ ॥ बलिभिर्दृप्तशार्दूलैरादित्योभिनिरीक्ष्यते॥ पश्यकंकांश्चगृध्रांश्चसमवेतान्सहस्रशः॥ ४७॥

वदेवश्चतुर्धात्मानंव्यूह्यार्जुनरथंवाहयतीत्यर्थः ब्रह्मेद्धइतिपाठेब्रह्मणावेदेनइद्धःस्तुत्याप्रदीप्तः सएवाश्वत्वंगतइत्यर्थः ॥३८ ॥ एवमश्वान्स्तुत्वारथंस्तौति ब्रह्मेति ॥ ३९ ॥ ४० ॥ अयंसरथःकौंतेयआयात ॥ ५० ॥
इतिद्वयोःसंबंधः ॥ ४१ ॥ शब्दोरथस्येतिशेषः॥ ४२ ॥ ४३ ॥ प्रवातीत्यादिपराजयलक्षणमाहतेजोभंगार्थमेव ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ कबंधंकेतुं मृगादिभिरादित्यावेक्षणंक्रियमाणंमृत्युसूचकं॥४६॥४७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चामरारथेवलंबंतोरथाक्षचक्रयोःसंघर्षजैःस्फुलिंगैर्ज्वलंतीत्यर्थः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ज्यातलत्रेषुकर्णानितिपाठेकर्णोवाद्यविशेषः तेषांध्वनीन् शिल्पिनोरंजकाः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥

स्थितानभिमुखान्घोरानन्योन्यमभिभाषतः ॥ रंजिताश्चामरायुक्तास्तवकर्णमहारथे ॥ ४८ ॥ प्रवराःप्रज्वलंत्येतेध्वजश्चैवप्रकंपते ॥ सवेपथून्हयान्पश्यमहा
कायान्महाजवान् ॥ ४९ ॥ प्लवमानान्दर्शनीयानाकाशेगरुडानिव ॥ ध्रुवमेषुनिमित्तेषुभूमिमाश्रित्यपार्थिवाः ॥ ५० ॥ स्वप्स्यंतिनिहताःकर्णशतशोथसहस्र
शः ॥ शंखानांतुमुलःशब्दःश्रूयतेलोमहर्षणः ॥ ५१ ॥ आनकानांचराधेयमृदंगानांचसर्वशः ॥ बाणशब्दान्बहुविधान्नराश्वगजवाजिनाम् ॥ ५२ ॥ ज्यातलत्रे
पुशब्दांश्वशृणुकर्णमहात्मनाम् ॥ हेमरूप्यप्रसृष्टानांवाससांशिल्पिनिर्मिताः ॥ ५३ ॥ नानावर्णारथेभांतिश्वसनेनप्रकंपिताः ॥ सहेमचंद्रताराकाःपताकाःकिंकि
णीयुताः ॥ ५४ ॥ पश्यकर्णार्जुनस्यैताःसौदामन्यइवांबुदे ॥ ध्वजाःकणकणायंतेवातेनाभिसमीरिताः ॥ ५५ ॥ विभ्राजंतिरथेकर्णविमानेदैवतेयथा ॥ सपता
कारथाश्चैतेपंचालानांमहात्मनाम् ॥ ५६ ॥ पश्यकुंतीसुतंवीरंबीभत्सुमपराजितम् ॥ प्रधर्षयितुमायांतंकपिप्रवरकेतनम् ॥ ५७ ॥ एषध्वजाग्रेपार्थस्यप्रेक्षणीयःस
मंततः ॥ दृश्यतेवानरोभीमोद्विषतामघवर्धनः ॥ ५८ ॥ एतच्चक्रंगदाशार्ङ्गंशंखःकृष्णस्यधीमतः ॥ अत्यर्थंभ्राजतेकृष्णेकौस्तुभस्तुमणिस्ततः ॥ ५९ ॥ एषशार्ङ्ग
गदापाणिर्वासुदेवोतिवीर्यवान् ॥ वाहयन्नेतितुरगान्पांडुरान्वातरंहसः ॥ ६० ॥ एतत्कूजतिगांडीवंविकृष्टंसव्यसाचिना ॥ एतेहस्तवतामुक्ताघ्नंत्यमित्रान्शिताः
शराः ॥ ६१ ॥ विशालायतताम्राक्षैःपूर्णचंद्रनिभाननैः ॥ एषाभूःकीर्यतेराज्ञांशिरोभिरपलायिनाम् ॥ ६२ ॥ एतेसुपरिघाकाराःपुण्यगंधानुलेपनाः ॥ उद्यतायुध
शौंडानांपात्यंतेसायुधाभुजाः ॥ ६३ ॥ निरस्तनेत्रजिह्वाश्ववाजिनःसहसादिभिः ॥ पतिताःपात्यमानाश्चक्षितौक्षीणाश्चशेरते ॥ ६४ ॥ एतेपर्वतशृंगाणांतुल्य
रूपाहताद्विपाः ॥ संछिन्नभिन्नाःपार्थेनप्रचरंत्यद्रयोयथा ॥ ६५ ॥ गंधर्वनगराकारारथाहतनरेश्वराः ॥ विमानानीवपुण्यानिस्वर्गिणांनिपतंत्यमी ॥ ६६ ॥ व्या
कुलीकृतमत्यर्थंपश्यसैन्यंकिरीटिना ॥ नानामृगसहस्राणांयूथंकेसरिणायथा ॥ ६७ ॥ घ्नंत्येतेपार्थिवान्वीराःपांडवाःसमभिद्रुताः ॥ नागाश्वरथपत्त्यौघांस्ताव
कान्समभिघ्नतः ॥ ६८ ॥ एषसूर्यइवांभोदैश्छन्नःपार्थोनदृश्यते ॥ ध्वजाग्रंदृश्यतेत्वस्यज्याशब्दश्चापिश्रूयते ॥ ६९ ॥ अद्यद्रक्ष्यसितंवीरंश्वेताश्वंकृष्णसारथिम् ॥
निघ्नंतंशात्रवान्संख्येयंकर्णपरिपृच्छसि ॥ ७० ॥ अद्यतौपुरुषव्याघ्रौलोहिताक्षौपरंतपौ ॥ वासुदेवार्जुनौकर्णद्रष्टास्येकरथेस्थितौ ॥ ७१ ॥

॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ अघवर्धनोदुःखस्यवर्धयिता ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सारथिर्यस्यवार्ष्णेयोगांडीवंयस्यकार्मुकम् ॥ तंचेद्धंतासिराधेयत्वंनोराजाभविष्यसि ॥ ७२ ॥ एषसंशप्तकाहूतस्तानेवाभिमुखोगतः ॥ करोतिकदनंचैषांसंग्रा ८
॥५१॥ मेद्विषतांबली ॥ ७३ ॥ इतिब्रुवाणंमद्रेशंकर्णःप्राहातिमन्युना ॥ पश्यसंशप्तकैःक्रुद्धैःसर्वतःसमभिद्रुतः ॥ ७४ ॥ एषसूर्यइवांभोदैश्छन्नःपार्थोनदृश्यते ॥ एतदंतो
र्जुनःशल्यनिमग्नोयोधसागरे ॥ ७५॥ ॥शल्यउवाच॥ ॥वरुणंकोंभसाहन्यादिंधनेनचपावकम्॥ कोवाऽनिलंनिगृह्णीयात्पिबेद्वाकोमहार्णवम्॥७६॥ ईदृग्रूप
महंमन्येपार्थस्ययुधिविग्रहम्॥ नहिशक्योर्जुनोजेतुंयुधिसेंद्रैःसुरासुरैः॥७७॥ अथवापरितोषस्तेवाचोक्त्वासुमनाभव॥नसशक्योयुधाजेतुमन्यंकुरुमनोरथम्
॥ ७८ ॥ बाहुभ्यामुद्धरेद्भूमिंदहेत्क्रुद्धइमाःप्रजाः॥ पातयेत्त्रिदिवाद्देवान्योर्जुनंसमरेजयेत् ॥ ७९ ॥ पश्यकुंतीसुतंवीरंभीममक्लिष्टकारिणम् ॥ प्रभासंतंमहाबाहुं
स्थितंमेरुमिवापरम् ॥ ८० ॥ अमर्षीनित्यसंरब्धश्चिरंवैरमनुस्मरन् ॥ एषभीमोजयप्रेप्सुर्युधितिष्ठतिवीर्यवान् ॥ ८१ ॥ एषधर्मभृतांश्रेष्ठोधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥
तिष्ठत्यसुकरःसंख्येपरैःपरपुरंजयः॥ ८२ ॥ एतौचपुरुषव्याघ्रावश्विनाविवसोदरौ ॥ नकुलःसहदेवश्चतिष्ठतोयुधिदुर्जयौ ॥ ८३ ॥ अमीस्थिताद्रौपदेयाःपंचपं
चाचलाइव ॥ व्यवस्थितायोद्धुकामाःसर्वेर्जुनसमायुधि ॥ ८४ ॥ एतेद्रुपदपुत्राश्चधृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ स्फीताःसत्यजितोवीरास्तिष्ठंतिपरमौजसः ॥ ८५ ॥ अ
साविंद्रइवासह्यःसात्यकिःसात्वतांवरः॥ युयुत्सुरुपयात्यस्मान्क्रुद्धांतकसमःपुरः ॥ ८६ ॥ इतिसंवदतोरेवतयोःपुरुषसिंहयोः ॥ तेसेनेसमसज्जेतांगंगायमुन
वद्भृशम्॥ ॥८७॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेषट्चत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४६॥ ॥ ७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥तथाव्यूढेष्वनीकेषुसंसक्तेषु
चसंजय ॥ संशप्तकान्कथंपार्थोगतःकर्णश्चपांडवान् ॥ १ ॥ एतद्विस्तरशोयुद्धंप्रब्रूहिकुशलोह्यसि ॥ नहितृप्यामिवीराणांश्रृण्वानोविक्रमान्रणे ॥ २ ॥ ॥सं
जयउवाच॥ ॥तदास्थितमवज्ञायप्रत्यमित्रबलंमहत् ॥ अव्यूहतार्जुनोव्यूहंपुत्रस्यतवदुर्नये ॥ ३ ॥ तत्सादिनागकलिलंपदातिरथसंकुलम्॥ धृष्टद्युम्नमुखंव्यूह
मशोभतमहद्बलम् ॥ ४ ॥ पारावतसवर्णाश्वश्चंद्रादित्यसमद्युतिः॥ पार्षतःप्रबभौधन्वीकालोविग्रहवानिव ॥ ५॥ पार्षतंजुगुपुःसर्वेद्रौपदेयायुयुत्सवः॥ दिव्यव ॥५१॥
र्मायुधधराःशार्दूलसमविक्रमाः॥ ६ ॥ सानुगादीप्तवपुषश्चंद्रंतारागणाइव ॥ अथव्यूढेष्वनीकेषुप्रेक्ष्यसंशप्तकान्रणे ॥ ७॥
तथेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ क्षत्रविट्शूद्रवीराणामित्यनेनब्राह्मणादृतेयुद्धंसर्वेषांश्रेयस्करमित्यर्थः ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ युक्तायोजयि

क्रुद्धोर्जुनोभिदुद्रावव्याक्षिपन्गांडिवंधनुः ॥ अथसंशप्तकाःपार्थमभ्यधावन्वधैषिणः ॥ ८ ॥ विजयेधृतसंकल्पाम्हत्युंकृत्वाऽनिवर्तनम् ॥ तन्नराश्वौघवद्बहुलंम
त्तनागरथाकुलम् ॥ ९ ॥ पतिमच्छूरवीरौघंद्रुतमर्जुनमार्दयत् ॥ ससंप्रहारस्तुमुलस्तेषामासीत्किरीटिना ॥ १० ॥ तस्यैवनःश्रुतोयादृङ्निवातकवचैःसह ॥ रथान
श्वान्ध्वजान्नागान्पत्तीन्रणगतानपि ॥ ११ ॥ इषून्धनूंषिखड्गांश्चचक्राणिचपरश्वधान् ॥ सायुधानुद्यतान्बाहून्विविधान्यायुधानिच ॥ १२ ॥ चिच्छेदद्विषतां
पार्थःशिरांसिचसहस्रशः ॥ तस्मिन्सैन्यमहावर्त्तेपातालतलसंनिभे ॥ १३ ॥ निमग्नंतंरथंमत्वानेदुःसंशप्तकास्तथा ॥ सपुनस्तानरीन्हत्वापुनरुत्तरतोवधीत् ॥
॥ १४ ॥ दक्षिणेनचपश्चाच्चक्रुद्धोरुद्रःपशूनिव ॥ अथपंचालचेदीनांसृंजयानांचमारिष ॥ १५ ॥ त्वदीयैःसहसंग्रामआसीत्परमदारुणः ॥ कृपश्चकृतवर्माच
शकुनिश्चापिसौबलः ॥ १६ ॥ हृष्टसेनाःसुसंरब्धारथानीकप्रहारिणः ॥ कोसलैःकाश्यमत्स्यैश्चकारूषैःकेकयैरपि ॥ १७ ॥ शूरसेनैःशूरवरैर्युयुधुर्युद्धदुर्मदाः ॥ तेषामंत
करंयुद्धंदेहपाप्मासुनाशनम् ॥ १८ ॥ क्षत्रविट्शूद्रवीराणांधर्म्यंस्वर्ग्यंयशस्करम् ॥ दुर्योधनोथसहितोभ्रातृभिर्भरतर्षभ ॥ १९ ॥ गुप्तःकुरुप्रवीरैश्चमद्राणांचम
हारथैः ॥ पांडवैःसहपंचालैश्चेदिभिःसात्यकेनच ॥ २० ॥ युध्यमानंरणेकर्णंकुरुवीरोभ्यपालयत् ॥ कर्णोपिनिशितैर्बाणैर्विनिहत्यमहाचमूम् ॥ २१ ॥ प्रमृद्यच
रथश्रेष्ठान्युधिष्ठिरमपीडयत् ॥ विवस्त्रायुधदेहासून्कृत्वाशत्रून्सहस्रशः ॥ २२ ॥ युक्त्वास्वर्गयशोभ्यांचस्वेभ्योमुदमुदावहत् ॥ एवंमारिषसंग्रामोनरवाजिग
जक्षयः ॥ कुरूणांसृंजयानांचदेवासुरसमोभवत् ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ यत्तत्प्रविश्यपार्थानांसैन्यंकुर्वन्जनक्षयम् ॥ कर्णोराजानमभ्येत्यतन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ १ ॥ केचप्रवीराःपार्थानांयुधिकर्णमवारयन् ॥ कां
श्चप्रमथ्याधिरथिर्युधिष्ठिरमपीडयत् ॥ २ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ धृष्टद्युम्नमुखान्पार्थान्दृष्ट्वाकर्णोव्यवस्थितान् ॥ समभ्यधावत्त्वरितःपंचालाञ्छत्रुकर्षिणः ॥
॥ ३ ॥ तंतूर्णमभिधावंतंपंचालाजितकाशिनः ॥ प्रत्युद्ययुर्महात्मानंहंसाइवमहार्णवम् ॥ ४ ॥ ततःशंखसहस्राणांनिःस्वनोहृदयंगमः ॥ प्रादुरासीदुभयतोभेरी
शब्दश्चदारुणः ॥ ५ ॥ नानाबाणनिपाताश्चद्विपाश्वरथनिःस्वनः ॥ सिंहनादश्चवीराणामभवद्दारुणस्तदा ॥ ६ ॥

त्वा ॥ २३ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ ७ ॥ यत्तदिति अभ्येत्ययदकरोत्तन्ममाचक्ष्वेत्यन्वयः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ विमर्दंतंविमृद्नंतं ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

साद्रिद्रुमार्णवाभूमिःसवातांबुदमंबरम् ॥ सार्केंदुग्रहनक्षत्राद्यौश्चव्यक्तंविघूर्णिता ॥ ७ ॥ इतिभूतानितंशब्दंमेनिरेतेचविव्यथुः ॥ यानिचाप्यल्पसत्त्वानिप्राय
स्तानिमृतानिच ॥ ८ ॥ अथकर्णोभृशंक्रुद्धःशीघ्रमस्त्रमुदीरयन् ॥ जघानपांडवींसेनामासुरींमघवानिव ॥ ९ ॥ सपांडवबलंकर्णःप्रविश्यविसृजञ्छरान् ॥ प्र
भद्रकाणांप्रवरानहनत्सप्तसप्ततिम् ॥ १० ॥ ततःसुपुंखैर्निशितैरथश्रेष्ठोरथेषुभिः ॥ अवधीत्पंचविंशत्यापंचालान्पंचविंशतिम् ॥ ११ ॥ सुवर्णपुंखैर्नाराचैःपरका
यविदारणैः ॥ चेदिकानवधीद्वीरःशतशोथसहस्रशः ॥ १२ ॥ तंतथासमरेकर्मकुर्वाणमतिमानुषम् ॥ परिवव्रुर्महाराजपंचालानांरथव्रजाः ॥ १३ ॥ ततःसंधाय
विशिखान्पंचभारतदुःसहान् ॥ पंचालानवधीत्पंचकर्णोवैकर्तनोवृषः ॥ १४ ॥ भानुदेवंचित्रसेनंसेनाबिंदुंचभारत ॥ तपनंशूरसेनंचपंचालानहनद्रणे ॥ १५ ॥
पंचालेषुचशूरेषुवध्यमानेषुसायकैः ॥ हाहाकारोमहानासीत्पंचालानांमहाहवे ॥ १६ ॥ परिवव्रुर्महाराजपंचालानांरथादश ॥ पुनरेवचतान्कर्णोजघानाशु
पतत्रिभिः ॥ १७ ॥ चक्ररक्षौतुकर्णस्यपुत्रौमारिषदुर्जयौ ॥ सुषेणःसत्यसेनश्चत्यक्त्वाप्राणानयुध्यताम् ॥ १८ ॥ पृष्ठगोप्तातुकर्णस्यज्येष्ठःपुत्रोमहारथः ॥ वृषसे
नःस्वयंकर्णंपृष्ठतःपर्यपालयत् ॥ १९ ॥ धृष्टद्युम्नःसात्यकिश्चद्रौपदेयावृकोदरः ॥ जनमेजयःशिखंडीचप्रवीराश्चप्रभद्रकाः ॥ २० ॥ चेदिकेकयपंचालायमौम
त्स्याश्चदंशिताः ॥ समभ्यधावन्राधेयंजिघांसंतःप्रहारिणम् ॥ २१ ॥ तएनंविविधैःशस्त्रैःशरधाराभिरेवच ॥ अभ्यवर्षन्विमर्दंतंप्रावृषीवांबुदागिरिम् ॥ २२ ॥ पि
तरंतुपरीप्संतःकर्णपुत्राःप्रहारिणः ॥ त्वदीयाश्चापरेराजन्वीरावीरानवारयन् ॥ २३ ॥ सुषेणोभीमसेनस्यच्छित्त्वाभल्लेनकार्मुकम् ॥ नाराचैःसप्तभिर्विद्ध्वाहृदिभी
मंननादह ॥ २४ ॥ अथान्यद्धनुरादायसुदृढंभीमविक्रमः ॥ सज्यंवृकोदरःकृत्वासुषेणस्याच्छिनद्धनुः ॥ २५ ॥ विव्याधचैनंदशभिःक्रुद्धोनृत्यन्निवेषुभिः ॥ क
र्णंचतूर्णंविव्याधत्रिसप्तत्याशितैःशरैः ॥ २६ ॥ भानुसेनंचदशभिःसाश्वसूतायुधध्वजम् ॥ पश्यतांसुहृदांमध्येकर्णपुत्रमपातयत् ॥ २७ ॥ क्षुरप्रणुन्नंतत्तस्यशी
रश्चंद्रनिभाननम् ॥ शुभदर्शनमेवासीन्नालभ्रष्टमिवांबुजम् ॥ २८ ॥ हत्वाकर्णसुतंभीमस्तावकान्पुनरार्दयत् ॥ कृपहार्दिक्ययोश्छित्त्वाचापौतावप्यथार्दयत् ॥ ॥५२॥
॥ २९ ॥ दुःशासनंत्रिभिर्विद्ध्वाशकुनिंषड्भिरायसैः ॥ उलूकंचपतत्रिंचचकारविरथावुभौ ॥ ३० ॥ सुषेणंचहतोसीतिब्रुवन्नादत्तसायकम् ॥ तमस्यकर्णश्चिच्छे
दत्रिभिश्चैनमताडयत् ॥ ३१ ॥ अथान्यंपरिजग्राहसुपर्वाणंसुतेजनम् ॥ सुषेणायास्रजद्भीमस्तमप्यस्याच्छिनद्वृषः ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥

पुनःकर्णस्त्रिसप्तत्याभीमसेनमथेषुभिः ॥ पुत्रंपरीप्सन्विव्याधक्रूरंक्रूरैर्जिघांसया ॥ ३३ ॥ सुषेणस्तुधनुर्गृह्यभारसाधनमुत्तमम् ॥ नकुलंपंचभिर्बाणैर्बाह्वोरुर
सिचार्पयत् ॥ ३४ ॥ नकुलस्तंतुविंशत्याविद्धाभारसहैर्दृढैः ॥ ननादबलवन्नादंकर्णस्यभयमादधत् ॥ ३५ ॥ तंसुषेणोमहाराजविद्धादशभिराशुगैः ॥ चिच्छेद
चधनुःशीघ्रंक्षुरप्रेणमहारथः ॥ ३६ ॥ अथान्यद्धनुरादायनकुलःक्रोधमूर्छितः ॥ सुषेणंनवभिर्बाणैर्वारयामाससंयुगे ॥ ३७ ॥ सतुबाणैर्दिशोराजन्नाच्छाद्य
परवीरहा ॥ आजघ्नेसारथिंचास्यसुषेणंचततस्त्रिभिः ॥ ३८ ॥ चिच्छेदचास्यसुदृढंधनुर्भल्लैस्त्रिभिस्त्रिधा ॥ अथान्यद्धनुरादायसुषेणःक्रोधमूर्छितः ॥ ३९ ॥ आ
विध्यन्नकुलंषष्ट्यासहदेवंचसप्तभिः ॥ तद्युद्धंसुमहद्घोरमासीद्देवासुरोपमम् ॥ ४० ॥ निघ्नतांसायकैस्तूर्णमन्योन्यस्यवधंप्रति ॥ सात्यकिर्वृषसेनस्यसूतंहत्वात्रि
भिःशरैः ॥ ४१ ॥ धनुश्चिच्छेदभल्लेनजघानाश्वांश्चसप्तभिः ॥ ध्वजमेकेषुणोन्मथ्यत्रिभिस्तंहृद्यताडयत् ॥ ४२ ॥ अथावसन्नःस्वरथेमुहूर्तात्पुनरुत्थितः ॥ सरणे
युयुधानेनविसूताश्वरथध्वजः ॥ ४३ ॥ कृतोजिघांसुःशैनेयंखड्गचर्मधृगभ्ययात् ॥ तस्यचापततःशीघ्रंवृषसेनस्यसात्यकिः ॥ ४४ ॥ वाराहकर्णैर्दशभिरविध्यद
सिचर्मणी ॥ दुःशासनस्तुतंदृष्ट्वाविरथंव्यायुधंकृतम् ॥ ४५ ॥ आरोप्यस्वरथंतूर्णमपोवाहरणातुरम् ॥ अथान्यंरथमास्थायवृषसेनोमहारथः ॥ ४६ ॥ द्रौपदेयांस्त्रि
सप्तत्यायुयुधानंचपंचभिः ॥ भीमसेनंचतुःषष्ट्यासहदेवंचपंचभिः ॥ ४७ ॥ नकुलंत्रिंशताबाणैःशतानीकंचसप्तभिः ॥ शिखंडिनंचदशभिर्धर्मराजंशतेनच
॥ ४८ ॥ एतांश्चान्यांश्चराजेंद्रप्रवीरान्जयगृद्धिनः ॥ अभ्यर्दयन्महेष्वासःकर्णपुत्रोविशांपते ॥ ४९ ॥ कर्णस्ययुधिदुर्धर्षस्ततःपृष्ठमपालयत् ॥ दुःशासनंचशैनेयोनवै
र्नवभिरायसैः ॥ ५० ॥ विसूताश्वरथंकृत्वाललाटेत्रिभिरार्पयत् ॥ सत्वन्यंरथमास्थायविधिवत्कल्पितंपुनः ॥ ५१ ॥ युयुधेपांडुभिःसार्धंकर्णस्याप्याययन्बलम् ॥ धृष्टद्यु
म्नस्ततःकर्णमविध्यद्दशभिःशरैः ॥ ५२ ॥ द्रौपदेयास्त्रिसप्तत्यायुयुधानस्तुसप्तभिः ॥ भीमसेनश्चतुःषष्ट्यासहदेवश्चसप्तभिः ॥ ५३ ॥ नकुलस्त्रिंशताबाणैःशतानी
कस्तुसप्तभिः ॥ शिखंडीदशभिर्वीरोधर्मराजःशतेनतु ॥ ५४ ॥ एतेचान्येचराजेंद्रप्रवीराजयगृद्धिनः ॥ अभ्यर्दयन्महेष्वासंसूतपुत्रंमहामृधे ॥ ५५ ॥ तान्सूतपुत्रो
विशिखैर्दशभिर्दशभिःशरैः ॥ रथेनानुचरन्वीरःप्रत्यविध्यदरिंदमः ॥ ५६ ॥ तत्रास्त्रवीर्यंकर्णस्यलाघवंचमहात्मनः ॥ अपश्याममहाभागतदद्भुतमिवाभवत्
॥ ५७ ॥ नत्याददानंददृशुःसंदधानंचसायकान् ॥ विमुंचंतंचसंरंभादपश्यंतहतानरीन् ॥ ५८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५९ ॥ ६० ॥ विवरमंतरंददुःप्रस्तताइत्यर्थः ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३॥६४ ॥ ६५ ॥६६ ॥६७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥७॥ ॥७॥

द्यौर्वियद्भूर्दिशश्चैवप्रपूर्णानिशितैःशरैः॥ अरुणाभ्राटृताकारंतस्मिन्देशेबभौवियत्॥ ५९ ॥ नृत्यन्निवहिराधेयश्चापहस्तःप्रतापवान्॥ यैर्विद्धःप्रत्यविध्यत्ताने
कैकंत्रिगुणैःशरैः॥ ६० ॥ शतैश्चदशभिश्चैतान्पुनर्विद्धाननादच ॥ साश्वसूतरथाश्छन्नास्ततस्तेविवरंददुः ॥ ६१ ॥ तान्प्रमथ्यमहेष्वासान्राधेयःशरवृष्टिभिः॥
गजानीकमसंबाधंप्राविशच्छत्रुकर्शनः॥ ६२ ॥ सरथांस्त्रिशतंहत्वाचेदीनामनिवर्त्तिनाम्॥ राधेयोनिशितैर्बाणैस्ततोऽभ्यार्छद्युधिष्ठिरम्॥६३॥ ततस्तेपांडवारा
जन्शिखंडीचससात्यकिः ॥ राधेयात्परिरक्षंतोराजानंपर्यवारयन् ॥ ६४ ॥ तथैवतावकाःसर्वेकर्णंदुर्वारणंरणे ॥ यत्ताःशूरामहेष्वासाःपर्यरक्षंतसर्वशः
॥ ६५ ॥ नानावादित्रघोषाश्चप्रादुरासन्विशांपते॥ सिंहनादश्चसंजज्ञेशूराणामभिगर्जताम्॥ ६६ ॥ ततःपुनःसमाजग्मुरभीताःकुरुपांडवाः॥ युधिष्ठिरमुखाः
पार्थाःसूतपुत्रमुखावयम्॥ ६७॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेअष्टचत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४८ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ संजयउवाच॥
विदार्यकर्णस्तांसेनांयुधिष्ठिरमथाद्रवत् ॥ रथहस्त्यश्वपत्तीनांसहस्रैःपरिवारितः ॥ १ ॥ नानायुधसहस्राणिप्रेरितान्यरिभिर्वृषः ॥ छित्त्वाबाणशतैरुग्रैस्तानवि
ध्यदसंभ्रमात्॥ २ ॥ निचकर्तशिरांस्येषांबाहूनूरूंश्चसूतजः॥ तेहतावसुधांपेतुर्भग्नाश्चान्येविदुद्रुवुः ॥ ३ ॥ द्राविडास्तुनिषादास्तुपुनःसात्यकिचोदिताः ॥ अभ्य
द्रवन्जिघांसंतःपत्तयःकर्णमाहवे ॥ ४ ॥ तेविबाहुशिरस्त्राणाःप्रहताःकर्णसायकैः ॥ पेतुःपृथिव्यांयुगपच्छिन्नंशालवनंयथा ॥ ५ ॥ एवंयोधशतान्याजौसह
स्राण्ययुतानिच॥ हतानीयुर्महींदेहैर्यशसापूरयन्दिशः ॥ ६॥ अथवैकर्तनंकर्णंरणेक्रुद्धमिवांतकम्॥ रुरुधुःपांडुपंचालाव्याधिंमंत्रौषधैरिव॥ ७॥ सतान्प्रमृद्या
भ्यपतत्पुनरेवयुधिष्ठिरम् ॥ मंत्रौषधिक्रियातीतोव्याधिरत्युल्बणोयथा॥ ८ ॥ सराजगृद्धिभीरुद्धःपांडुपंचालकेकयैः॥ नाशकत्ताननतिक्रांतुंमृत्युर्ब्रह्मविदोयथा
॥९॥ ततोयुधिष्ठिरःकर्णमदूरस्थंनिवारितम्॥ अब्रवीत्परवीरघ्नंक्रोधसंरक्तलोचनः॥ १०॥ कर्णकर्णवृथादृष्टेसूतपुत्रवचःशृणु ॥ सदास्पर्धसिसंग्रामेफाल्गुनेन
तरस्विना॥ ११ ॥ तथास्मान्बाधसेनित्यंधार्तराष्ट्रमतेस्थितः ॥ यद्बलंयच्चतेवीर्यंप्रद्वेषोयस्तुपांडुषु ॥ १२ ॥ तत्सर्वंदर्शयस्वाद्यपौरुषंमहदास्थितः॥ युद्धश्रद्धांचते
द्याहंविनेष्यामिमहाहवे॥ १३ ॥ एवमुक्त्वामहाराजकर्णंपांडुसुतस्तदा॥ सुवर्णपुंखैर्दशभिर्विव्याधायस्मयैःशरैः ॥ १४ ॥

विदार्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९॥२० ॥२१ ॥२२ ॥२३ ॥२४॥ २५॥ २६ ॥ २७॥२८ ॥ २९ ॥३० ॥ ३१॥ ३२ ॥ ३३ ॥३४ ॥३५ ॥ ३६ ॥ ३७॥ ३८॥३९॥ पुरुषेंद्रस्ययुधिष्ठिरस्य ॥४०॥

तंसूतपुत्रोदशभिःप्रत्यविध्यदरिंदमः॥ वत्सदंतैर्महेष्वासःप्रहसन्निवभारत ॥ १५ ॥ सोवज्ञायतुनिर्विद्धःसूतपुत्रेणमारिष॥ प्रजज्वालततःक्रोधाद्धविषेवहुता
शनः॥ १६ ॥ ज्वालामालापरिक्षिप्तोराज्ञोदेहोव्यदृश्यत॥ युगांतेदग्धुकामस्यसंवर्ताग्नेरिवापरः॥ १७॥ ततोविस्फार्यसुमहच्चापंहेमपरिष्कृतम्॥ समाधत्तशितं
बाणंगिरीणामपिदारणम्॥ १८॥ ततःपूर्णायतोत्कृष्टंयमदंडनिभंशरम्॥ मुमोचत्वरितोराजासूतपुत्रजिघांसया ॥१९॥ सतुवेगवतामुक्तोबाणोवज्राशनिस्व
नः॥ विवेशसहसाकर्णसव्येपार्श्वेमहारथम्॥ २०॥ सतुतेनप्रहारेणपीडितःप्रमुमोहवै॥ स्रस्तगात्रोमहाबाहुर्धनुरुत्सृज्यस्यंदने॥ २१॥ गतासुरिवनिश्चेताःश
ल्यस्याभिमुखोपतत्॥ राजापिभूयोनाजघ्नेकर्णपार्थहितेप्सया ॥ २२ ॥ ततोहाहाकृतंसर्वंधार्तराष्ट्रबलंमहत्॥ विवर्णमुखभूयिष्ठंकर्णंदृष्ट्वातथागतम्॥ २३॥
सिंहनादश्चसंजज्ञेक्ष्वेलाःकिलकिलास्तथा॥ पांडवानांमहाराजदृष्ट्वाराज्ञःपराक्रमम्॥ २४॥ प्रतिलभ्यतुराधेयःसंज्ञांनातिचिरादिव॥ दध्रेराजविनाशायम
नःक्रूरपराक्रमः॥ १५॥ सहेमविकृतंचापंविस्फार्यविजयंमहत्॥ अवाकिरदमेयात्मापांडवंनिशितैःशरैः॥ २६॥ ततःक्षुराभ्यांपांचाल्यौचक्ररक्षौमहात्मनः॥
जघानचंद्रदेवंचदंडधारंचसंयुगे ॥ २७ ॥ तावुभौधर्मराजस्यप्रवीरौपरिपार्श्वतः॥ रथाभ्याशेचकाशेतेचंद्रस्येवपुनर्वसू ॥ २८॥ युधिष्ठिरःपुनःकर्णमविध्य
त्रिंशताशरैः॥ सुषेणंसत्यसेनंचत्रिभिस्त्रिभिरताडयत्॥२९॥ शल्यंनवत्याविव्याधत्रिसप्तत्याचसूतजम्॥ तांस्तस्यगोप्तॄन्विव्याधत्रिभिस्त्रिभिरजिह्मगैः॥३०॥
ततःप्रहस्याधिरथिर्विधुन्वानःसकार्मुकम्॥ भित्त्वाभल्लेनराजानंविद्ध्वाषष्ट्यानदत्तदा॥ ३१ ॥ ततःप्रवीराःपांडूनामभ्यधावन्नमर्षिताः॥ युधिष्ठिरंपरीप्संतःकर्ण
मभ्यर्दयञ्छरैः॥ ३२॥ सात्यकिश्चेकितानश्चयुयुत्सुःपांड्यएवच॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचद्रौपदेयाःप्रभद्रकाः ॥ ३३ ॥ यमौचभीमसेनश्चशिशुपालस्यचात्मजः॥
कारूपामत्स्यशेषाश्चकेकयाःकाशिकोसलाः ॥ ३४ ॥ एतेचत्वरितावीरावसुषेणमताडयन्॥ जनमेजयश्चपांचाल्यःकर्णंविव्याधसायकैः ॥ ३५ ॥ वाराहक
र्णनाराचैर्नालीकैर्निशितैःशरैः॥ वत्सदंतैर्विपाठैश्चक्षुरप्रैश्चटकामुखैः ॥ ३६ ॥ नानाप्रहरणैश्चोग्रैरथहस्त्यश्वसादिभिः ॥ सर्वतोभ्यद्रवत्कर्णंपरिवार्यजिघांस
या॥ ३७॥ सपांडवानांप्रवरैःसर्वतःसमभिद्रुतः॥ उदीरयन्ब्राह्ममस्त्रंशरैरापूरयन्दिशः॥ ३८ ॥ ततःशरमहाज्वालोवीर्योष्माकर्णपावकः॥ निर्दहन्पांडववनंवी
रःपर्यचरद्रणे॥ ३९॥ ससंधायमहास्त्राणिमहेष्वासोमहामनाः॥ प्रहस्यपुरुषेंद्रस्यशरैश्चिच्छेदकार्मुकम्॥ ४०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततःसंधायनवतिंनिमेषान्नतपर्वणाम् ॥ बिभेदकवचंराज्ञोरणेकर्णःशितैःशरैः ॥ ४१ ॥ तद्वर्महेमविकृतंरत्नचित्रंबभौपतत् ॥ सविद्युदभ्रंसवितुःश्लिष्टंवातहतं ८
 यथा ॥ ४२ ॥ तदंगात्पुरुषेंद्रस्यभ्रष्टंवर्मव्यरोचत ॥ रत्नैरलंकृतंचित्रैर्व्यभ्रंनिशियथानभः ॥ ४३ ॥ छिन्नवर्माशरैःपार्थोरुधिरेणसमुक्षितः ॥ ततःसर्वायसींश
क्तिंचिक्षेपाधिरथिंप्रति ॥ ४४ ॥ तांज्वलंतीमिवाकाशेशरैश्चिच्छेदसप्तभिः ॥ साछिन्नाभूमिमगमन्महेष्वासस्यसायकैः ॥ ४५ ॥ ततोबाह्वोर्ललाटेचहृदिचैव
युधिष्ठिरः ॥ चतुर्भिस्तोमरैःकर्णंताडयित्वानदन्मुदा ॥ ४६ ॥ उद्भिन्नरुधिरःकर्णःक्रुद्धःसर्पइवश्वसन् ॥ ध्वजंचिच्छेदभल्लेनत्रिभिर्विव्याधपांडवम् ॥ ४७ ॥ इषुधी
चास्यचिच्छेदरथंचतिलशोच्छिनत् ॥ कालवालास्तुयेपार्थंदंतवर्णावहन्हयाः ॥ ४८ ॥ तैर्युक्तंरथमास्थायप्रायाद्राजापराङ्मुखः ॥ एवंपार्थोभ्युपायात्सनिह
तःपार्ष्णिसारथिः ॥ ४९ ॥ अशक्नुवन्प्रमुखतःस्थातुंकर्णस्यदुर्मनाः ॥ अभिद्रुत्यतुराधेयःपांडुपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ ५० ॥ वज्रच्छत्रांकुशैर्मत्स्यैर्ध्वजकूर्मांबुजादिभिः ॥
लक्षणैरुपपन्नेनपांडुनापांडुनंदनम् ॥ ५१ ॥ पवित्रीकर्तुमात्मानंस्कंधेसंस्पृश्यपाणिना ॥ ग्रहीतुमिच्छन्सबलात्कुंतीवाक्यंचसोऽस्मरत् ॥ ५२ ॥ तंशल्यःप्राहमा
कर्णगृहीथाःपार्थिवोत्तमम् ॥ गृहीतमात्रोहत्वात्वांमाकरिष्यतिभस्मसात् ॥ ५३ ॥ अब्रवीत्प्रहसन्राजन्कुत्सयन्निवपांडवम् ॥ कथंनामकुलेजातःक्षत्रधर्मेव्यव
स्थितः ॥ ५४ ॥ प्रजह्यात्समरंभीतःप्राणान्रक्षन्महाहवे ॥ नभवान्क्षत्रधर्मेषुकुशलोहीतिमेमतिः ॥ ५५ ॥ ब्राह्मेबलेभवान्युक्तःस्वाध्यायेयज्ञकर्मणि ॥ मास्म
युध्यस्वकौंतेयमास्मवीरान्समासदः ॥ ५६ ॥ माचैतानप्रियंब्रूहिमावैव्रजमहारणम् ॥ वक्तव्यामारिषान्येतुनवक्तव्यास्तुमादृशाः ॥ ५७ ॥ मादृशान्विब्रुवन्युद्धेए
तदन्यच्चलप्स्यसे ॥ स्वगृहंगच्छकौंतेययत्रतौकेशवार्जुनौ ॥ ५८ ॥ नहित्वांसमरेराजन्हन्यात्कर्णःकथंचन ॥ एवमुक्त्वाततःपार्थंविसृज्यचमहाबलः ॥ ५९ ॥
न्यहनत्पांडवींसेनांवज्रहस्तइवासुरीम् ॥ ततोपायाद्द्रुतंराजन्व्रीडन्निवनरेश्वरः ॥ ६० ॥ अथापयातंराजानंमत्वान्वीयुस्तमच्युतम् ॥ चेदिपांडवपंचालाःसात्य
किश्चमहारथः ॥ ६१ ॥ द्रौपदेयास्तथाशूरामाद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ ततोयुधिष्ठिरानीकंदृष्ट्वाकर्णःपराङ्मुखम् ॥ ६२ ॥ कुरुभिःसहितोवीरःप्रहृष्टःपृष्ठतोन्वगात् ॥ भे
रीशंखमृदंगानांकार्मुकाणांचनिःस्वनः ॥ ६३ ॥ बभूवधार्तराष्ट्राणांसिंहनादरवस्तथा ॥ युधिष्ठिरस्तुकौरव्यरथमारुह्यसत्वरम् ॥ ६४ ॥ श्रुतकीर्तेर्महाराजदृष्टवा ॥ ५४ ॥
न्कर्णविक्रमम् ॥ काल्यमानंबलंदृष्ट्वाधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ ६५ ॥ स्वान्योधानब्रवीत्क्रुद्धोनिघ्नतैतान्किमासत ॥ ततोराज्ञाभ्यनुज्ञाताःपांडवानांमहारथाः ॥ ६६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥६७॥६८॥६९॥७०॥ ७१ ॥७२॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥

भीमसेनमुखाःसर्वेपुत्रांस्तेप्रत्युपाद्रवन् ॥ अभवत्तुमुलःशब्दोयोधानांतत्रभारत ॥ ६७ ॥ रथहस्त्यश्वपत्तीनांशस्त्राणांचततस्ततः ॥ उत्तिष्ठतप्रहरतप्रैताभिपतते
तिच ॥ ६८ ॥ इतिब्रुवाणाह्यन्योन्यंजघ्नुर्योधामहारणे ॥ अभ्रच्छायेवतत्रासीच्छरवृष्टिभिरंबरे ॥ ६९ ॥ समावृतैर्नरवरैर्निघ्नद्भिरितरेतरम् ॥ विपताकध्वजच्छ
त्राव्यश्वसूतायुधारणे ॥ ७० ॥ व्यंगांगावयवाःपेतुःक्षितौक्षीणाःक्षितीश्वराः ॥ प्रवणाद्विवशैलानांशिखराणिद्विपोत्तमाः ॥ ७१ ॥ सारोहानिहताःपेतुर्वज्रभि
न्नाइवाद्रयः ॥ छिन्नभिन्नविपर्यस्तैर्वर्मालंकारभूषणैः ॥ ७२ ॥ सारोहास्तुरगाःपेतुर्हतवीराःसहस्रशः ॥ विप्रविद्धायुधाश्चैवविरथाश्चरथैर्हताः ॥ ७३ ॥ प्रति
वीरैश्चसंमर्दपत्तिसंघाःसहस्रशः ॥ विशालायतताम्राक्षैःपद्मेंदुसदृशाननैः ॥ ७४ ॥ शिरोभिर्युद्धशौंडानांसर्वतःसंवृतामही ॥ यथाभुवितथाव्योम्निनिःस्वनंशु
श्रुवुर्जनाः ॥ ७५ ॥ विमानैरप्सरःसंघैर्गीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ हतानभिमुखान्वीरान्वीरैःशतसहस्रशः ॥ ७६ ॥ आरोप्यारोप्यगच्छंतिविमानेष्वप्सरोगणाः ॥
तदृष्ट्वामहदाश्चर्यंप्रत्यक्षंस्वर्गलिप्सया ॥ ७७ ॥ प्रहृष्टमनसःशूराःक्षिप्रंजघ्नुःपरस्परम् ॥ रथिनोरथिभिःसार्धंचित्रंयुयुधुराहवे ॥ ७८ ॥ पत्तयःपत्तिभिर्नागाःस
हनागैर्हयैर्हयाः ॥ एवंप्रवृत्तेसंग्रामेगजवाजिनरक्षये ॥ ७९ ॥ सैन्येनरजसावृत्तेस्वेस्वान्जघ्नुःपरेपरान् ॥ कचाकचियुद्धमासीद्दंतादंतिनखानखि ॥ ८० ॥ मुष्टि
युद्धंनियुद्धंचदेहपाप्मासुनाशनम् ॥ तथावर्ततिसंग्रामेगजवाजिनरक्षये ॥ ८१ ॥ नराश्वनागदेहेभ्यःप्रसृतालोहितापगा ॥ गजाश्वनरदेहान्साव्युवाहपतिता
न्बहून् ॥ ८२ ॥ नराश्वगजसंबाधेनराश्वगजसादिनाम् ॥ लोहितोदामहाघोरामांसशोणितकर्दमा ॥ ८३ ॥ नराश्वगजदेहानांवहंतीभीरुभीषणा ॥ तस्याःपार
मपारंचव्रजंतिविजयैषिणः ॥ ८४ ॥ गाधेनचोत्प्लुवंतश्चनिमज्ज्योन्मज्ज्यचापरे ॥ तेतुलोहितदिग्धांगारक्तवर्मायुधांबराः ॥ ८५ ॥ सस्नुस्तस्यांपपुश्चास्यांमम्लुश्च
भरतर्षभ ॥ रथानश्वान्नरान्नागानायुधाभरणानिच ॥ ८६ ॥ वसनान्यथवर्माणिवध्यमानान्हतानपि ॥ भूमिखंद्यांदिशश्चैवप्रायःपश्यामलोहितम् ॥ ८७ ॥
लोहितस्यतुगंधेनस्पर्शेनचरसेनच ॥ रूपेणचातिरिक्तेनशब्देनचविसर्पता ॥ ८८ ॥ विषादःसुमहानासीत्प्रायःसैन्यस्यभारत ॥ तत्तुविप्रहतंसैन्यंभीमसेनमुखा
स्तदा ॥ ८९ ॥ भूयःसमाद्रवन्वीराःसात्यकिप्रमुखास्तदा ॥ तेषामापततांवेगमविषह्यंनिरीक्ष्यच ॥ ९० ॥ पुत्राणांतेमहासैन्यमासीद्राजन्पराङ्मुखम् ॥ तत्प्रकी
र्णरथाश्वेभंनरवाजिसमाकुलम् ॥ ९१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विध्वस्तवर्मकवचंप्रविद्धायुधकार्मुकम् ॥ व्यद्रवत्तावकंसैन्यंलोड्यमानंसमंततः॥ सिंहार्दितमिवारण्येयथागजकुलंतथा ॥ ९२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप ८
॥५५॥ र्वणिसंकुलयुद्धेऊनपंचाशत्तमोध्यायः॥ ४९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तानभिद्रवतोदृष्ट्वापांडवांस्तावकंबलम् ॥ दुर्योधनोमहाराजवारया
माससर्वशः॥ १ ॥ योधांश्चस्वबलंचैवसमंताद्भरतर्षभ ॥ क्रोशतस्तवपुत्रस्यनस्मराजन्न्यवर्तत ॥ २ ॥ ततःपक्षःप्रपक्षश्चशकुनिश्चापिसौबलः॥ तदासशस्त्राः
कुरवोभीमम भ्यद्रवन्रणे ॥ ३ ॥ कर्णोपिदृष्ट्वाद्रवतोधार्तराष्ट्रान्सराजकान् ॥ मद्रराजमुवाचेदंयाहिभीमरथंप्रति ॥ ४ ॥ एवमुक्तश्चकर्णेनशल्योमद्राधिपस्तदा ॥
हंसवर्णान्हयानश्वान्प्रैषीद्यत्रवृकोदरः ॥ ५ ॥ तेप्रेरितामहाराजशल्येनाहवशोभिना ॥ भीमसेनरथंप्राप्यसमसज्जंतवाजिनः ॥ ६ ॥ दृष्ट्वाकर्णंसमायांतंभीमः
क्रोधसमन्वितः॥ मतिंचक्रेविनाशायकर्णस्यभरतर्षभ ॥ ७ ॥ सोब्रवीत्सात्यकिंवीरंधृष्टद्युम्नंचपार्षतम् ॥ यूयंरक्षतराजानंधर्मात्मानंयुधिष्ठिरम् ॥ ८ ॥ संशयान्मह
तोमुक्तंकथंचिन्प्रेक्षतोमम ॥ अग्रतोमेकृतोराजाछिन्नसर्वपरिच्छदः ॥ ९ ॥ दुर्योधनस्यप्रीत्यर्थंराधेयेनदुरात्मना ॥ अंतमद्यगमिष्यामितस्यदुःखस्यपार्षत
॥ १० ॥ हंतास्म्यद्यरणेकर्णंसवामांनिहनिष्यति ॥ संग्रामेणसुघोरेणसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ११ ॥ राजानमद्यभवतांन्यासभूतंददानिवै ॥ तस्यसंरक्षणेसर्वेयत
ध्वंविगतज्वराः॥ १२ ॥ एवमुक्त्वामहाबाहुःप्रायादाधिरथिंप्रति ॥ सिंहनादेनमहतासर्वाःसंनादयन्दिशः॥ १३ ॥ दृष्ट्वात्वरितमायांतंभीमंयुद्धाभिनंदिनम् ॥
सूतपुत्रमथोवाचमद्राणामीश्वरोविभुः॥ १४ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ पश्यकर्णमहाबाहुंसंक्रुद्धंपांडुनंदनम् ॥ दीर्घकालार्जितंक्रोधंमोक्तुकामंत्वयिध्रुवम् ॥ १५ ॥
ईदृशंनास्यरूपंमेदृष्टपूर्वंकदाचन ॥ अभिमन्यौहतेकर्णराक्षसेचघटोत्कचे ॥ १६ ॥ त्रैलोक्यस्यसमस्तस्यशक्तःक्रुद्धोनिवारणे ॥ बिभर्त्तिसदृशंरूपंयुगांताग्निस
मप्रभम् ॥ १७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इतिब्रुवतिराधेयंमद्राणामीश्वरेनृप ॥ अभ्यवर्ततवैकर्णंक्रोधदीप्तोवृकोदरः ॥ १८ ॥ अथागतंतुसंप्रेक्ष्यभीमंयुद्धाभिनं
दिनम् ॥ अब्रवीद्वचनंशल्यंराधेयःप्रहसन्निव ॥ १९ ॥ यदुक्तंवचनंमेद्यत्वयामद्रजनेश्वर ॥ भीमसेनंप्रतिविभोतत्सत्यंनात्रसंशयः॥ २० ॥ एषशूरश्चवीरश्चक्रो
धनश्चवृकोदरः॥ निरपेक्षःशरीरेचप्राणतश्चबलाधिकः ॥ २१ ॥ अज्ञातवासंवसताविराटनगरेतदा ॥ द्रौपद्याःप्रियकामेनकेवलंबाहुसंश्रयात् ॥ २२ ॥ गूढ ॥५५॥
भावंसमाश्रित्यकीचकःसगणोहतः॥ सोद्यसंग्रामशिरसिसंनद्धःक्रोधमूर्छितः ॥ २३ ॥ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

किंकरोद्यतदंडेन करेणोद्यतदंडोयेनतेनमृत्युनासमः किंशब्द उपमार्थे ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

किंकरोद्यतदंडेनमृत्युनापिव्रजेद्रणम्॥ चिरकालाभिलषितोममायंतुमनोरथः॥ २४॥ अर्जुनंसमरेहन्यांमांवाहन्याद्धनंजयः ॥ समेकदाचिदद्यैवभवेद्भीमस
मागमात्॥ २५॥ निहतेभीमसेनेवायदिवाविरथीकृते॥ अभियास्यतिमांपार्थस्तन्मेसाधुभविष्यति ॥ २६ ॥ अत्रयन्मन्यसेप्राप्तंतच्छीघ्रंसंप्रधारय॥ एतच्छ्रु
त्वातुवचनंराधेयस्यामितौजसः॥ २७॥ उवाचवचनंशल्यःसूतपुत्रंतथागतम्॥ अभियाहिमहाबाहोभीमसेनंमहाबलम्॥ २८॥ निरस्यभीमसेनंतुततःप्राप्स्य
सिफाल्गुनम्॥ यस्तेकामोभिलषितश्चिरात्प्रभृतिहृद्गतः॥ २९ ॥ सवैसंपत्स्यतेकर्णसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ एवमुक्तेततःकर्णःशल्यंपुनरभाषत॥ ३० ॥ हंताहमर्जुनं
संख्येमांवाहन्याद्धनंजयः॥युद्धेमनःसमाधाययाहियत्रवृकोदरः॥३१॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततःप्रायाद्रथेनाशुशल्यस्तत्रविशांपते॥ यत्रभीमोमहेष्वा
सोव्यद्रावयतवाहिनीम्॥ ३२॥ ततस्तूर्यनिनादश्चभेरीणांचमहास्वनः॥ उदतिष्ठच्चराजेंद्रकर्णभीमसमागमे॥ ३३॥ भीमसेनोथसंक्रुद्धस्तस्यसैन्यंदुरासदम्॥
नाराचैर्विमलैस्तीक्ष्णैर्दिशःप्राद्रावयद्बली ॥ ३४ ॥ ससंनिपातस्तुमुलोघोररूपोविशांपते॥ आसीद्रौद्रोमहाराजकर्णपांडवयोर्मृधे ॥ ३५॥ ततोमुहूर्ताद्राजेंद्र
पांडवःकर्णमाद्रवत् ॥ समापतंतंसंप्रेक्ष्यकर्णोवैकर्तनोवृषः ॥ ३६ ॥ आजघानसुसंक्रुद्धोनाराचेनस्तनांतरे॥ पुनश्चैनममेयात्माशरवर्षैरवाकिरत्॥ ३७॥
सविद्धःसूतपुत्रेणच्छादयामासपत्रिभिः॥ विव्याधनिशितैःकर्णंनवभिर्नतपर्वभिः॥ ३८ ॥ तस्यकर्णोधनुर्मध्येद्विधाचिच्छेदपत्रिभिः ॥ अथैनंछिन्नधन्वानं
प्रत्यविध्यत्स्तनांतरे ॥ ३९ ॥ नाराचेनसुतीक्ष्णेनसर्वावरणभेदिना ॥ सोन्यत्कार्मुकमादायसूतपुत्रंवृकोदरः ॥ ४० ॥ राजन्मर्मसुमर्मज्ञोविव्याधनिशितैःश
रैः॥ ननादबलवन्नादंकंपयन्निवरोदसी॥ ४१॥ तंकर्णःपंचविंशत्यानाराचेनसमार्पयत्॥ मदोत्कटंवनेदृप्तमुल्काभिरिवकुंजरम् ॥ ४२॥ ततःसायकभिन्नांगः
पांडवःक्रोधमूर्छितः॥ संरंभामर्षताम्राक्षःसूतपुत्रवधेप्सया॥ ४३॥ सकार्मुकेमहावेगंभारसाधनमुत्तमम् ॥ गिरीणामपिभेत्तारंसायकंसमयोजयत्॥ ४४॥
विकृष्यबलवच्चापमाकर्णादतिमारुतिः॥ तंमुमोचमहेष्वासःक्रुद्धःकर्णजिघांसया ॥ ४५॥ सविसृष्टोबलवताबाणोवज्राशनिस्वनः॥ अदारयद्रणेकर्णंवज्र
वेगोयथाचलम्॥ ४६॥ सभीमसेनाभिहतःसूतपुत्रःकुरूद्वह॥ निषसादरथोपस्थेविसंज्ञःपृतनापतिः॥ ४७॥

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ सुदुष्करमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥१०॥

ततोमद्राधिपोदृष्ट्वाविसंज्ञंसूतनंदनम् ॥ अपोवाहरथेनाजौकर्णमाहवशोभिनम् ॥ ४८॥ ततःपराजितेकर्णेधार्तराष्ट्रींमहाचमूम् ॥ व्यद्रावयद्भीमसेनोयथेंद्रोदा
नवान्पुरा॥ ४९॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णापयानेपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५०॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥सुदुष्करमिदंकर्मकृतं
भीमेनसंजय॥ येनकर्णोमहाबाहूरथोपस्थेनिपातितः ॥ १ ॥ कर्णोह्येकोरणेहंतापांडवान्सृंजयैःसह ॥ इतिदुर्योधनःसूतप्राब्रवीन्मांमुहुर्मुहुः ॥ २॥ पराजितं
तुराधेयंदृष्ट्वाभीमेनसंयुगे॥ततःपरंकिमकरोत्पुत्रोदुर्योधनोमम ॥ ३॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ विमुखंप्रेक्ष्यराधेयंसूतपुत्रंमहाहवे॥पुत्रस्तवमहाराजसोद
र्यान्समभाषत ॥ ४॥ शीघ्रंगच्छतभद्रंवोराधेयंपरिरक्षत ॥ भीमसेनभयागाधेमज्जंतंव्यसनार्णवे ॥ ५ ॥ तेतुराज्ञासमादिष्टाभीमसेनंजिघांसवः ॥ अभ्यवर्तं
तसंक्रुद्धाःपतंगाःपावकंयथा ॥ ६ ॥ श्रुतर्वादुर्धरःक्राथोविवित्सुर्विकटःसमः ॥ निषंगीकवचीपाशीतथानंदोपनंदकौ ॥ ७ ॥ दुष्प्रधर्षःसुबाहुश्चवातवेगसुव
र्चसौ ॥ धनुर्ग्राहोदुर्मदश्चजलसंधःशलःसहः ॥ ८ ॥ एतेरथैःपरिवृतावीर्यवंतोमहाबलाः॥भीमसेनंसमासाद्यसमंतात्पर्यवारयन्॥ ९॥ तेव्यमुंचञ्छरव्राता
न्नानालिंगान्समंततः॥सतैरभ्यर्द्यमानस्तुभीमसेनोमहाबलः ॥ १० ॥ तेषामापततांक्षिप्रंसुतानांतिजनाधिप॥ रथैःपंचदशैःसार्द्धंपंचाशदहनद्रथान्॥ ११ ॥
विवित्सोस्तुततःक्रुद्धोभल्लेनापाहरच्छिरः॥भीमसेनोमहाराजतत्पपातहतंभुवि ॥ १२ ॥ सकुंडलशिरस्त्राणंपूर्णचंद्रोपमंतथा॥ तंदृष्ट्वानिहतंशूरंभ्रातरःसर्वतः
प्रभो॥ १३॥ अभ्यद्रवंतसमरेभीमंभीमपराक्रमम्॥ ततोपराभ्यांभल्लाभ्यांपुत्रयोस्तेमहाहवे॥ १४ ॥ जहारसमरेप्राणान्भीमोभीमपराक्रमः॥ तौधरामनुप
द्येतांवातरुग्णाविवद्रुमौ॥ १५॥ विकटश्चसहश्चोभौदेवपुत्रोपमौनृप॥ ततस्तुत्वरितोभीमःक्राथंनिन्येयमक्षयम् ॥ १६ ॥ नाराचेनसुतीक्ष्णेनसहतोन्यपतद्भु
वि॥ हाहाकारस्ततस्तीव्रःसंबभूवजनेश्वर ॥ १७ ॥ वध्यमानेषुवीरेषुतवपुत्रेषुधन्विषु ॥ तेषांसुलुलितेसैन्येपुनर्भीमोमहाबलः ॥ १८॥ नंदोपनंदौसमरेप्रैषय
द्यमसादनम्॥ ततस्तेप्राद्रवन्भीताःपुत्रास्तेविह्वलीकृताः ॥ १९ ॥ भीमसेनंरणेदृष्ट्वाकालांतकयमोपमम्॥ पुत्रांस्तेनिहतान्दृष्ट्वासूतपुत्रःसुदुर्मनाः॥२०॥ हंसव
र्णान्हयान्भूयःप्रैषयद्यत्रपांडवः॥ तेप्रेषितामहाराजमद्रराजेनवाजिनः॥ २१ ॥

॥ ११॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५॥ १६ ॥ १७॥ १८॥ १९ ॥ २० ॥ २१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ हरींद्रयोर्वानरेंद्रयोर्वालिसुग्रीवयोरित्यर्थः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

भीमसेनरथंप्राप्यसमसज्जंतवेगिताः ॥ ससंनिपातस्तुमुलोघोररूपोविशांपते ॥ २२ ॥ आसीद्रौद्रोमहाराजकर्णपांडवयोर्मृधे ॥ दृष्ट्वाममहाराजतौसमेतौ
महारथौ ॥ २३ ॥ आसीद्बुद्धिःकथंयुद्धमेतदद्यभविष्यति ॥ ततोभीमोरणश्लाघीछादयामासपत्रिभिः ॥ २४ ॥ कर्णंरणेमहाराजपुत्राणांतवपश्यताम् ॥ ततःक
र्णोभृशंक्रुद्धोभीमंनवभिरायसैः ॥ २५ ॥ विव्याधपरमास्त्रज्ञोभल्लैःसंनतपर्वभिः ॥ आहतःसमहाबाहुर्भीमोभीमपराक्रमः ॥ २६ ॥ आकर्णपूर्णैर्विशिखैःकर्णं
विव्याधसप्तभिः ॥ ततःकर्णोमहाराजआशीविषइवश्वसन् ॥ २७ ॥ शरवर्षेणमहताछादयामासपांडवम् ॥ भीमोपितंशरव्रातैश्छादयित्वामहारथम् ॥ २८ ॥
पश्यतांकौरवेयाणांविननर्दमहाबलः ॥ ततःकर्णोभृशंक्रुद्धोदृढमादायकार्मुकम् ॥ २९ ॥ भीमंविव्याधदशभिःकंकपत्रैःशिलाशितैः ॥ कार्मुकंचास्यचिच्छेदभल्ले
ननिशितेनच ॥ ३० ॥ ततोभीमोमहाबाहुर्हेमपट्टविभूषितम् ॥ परिघंघोरमादायमृत्युदंडमिवापरम् ॥ ३१ ॥ कर्णस्यनिधनाकांक्षीचिक्षेपातिबलोनदन् ॥ तमा
पतंतंपरिघंवज्राशनिसमस्वनम् ॥ ३२ ॥ चिच्छेदबहुधाकर्णःशरैराशीविषोपमैः ॥ ततःकार्मुकमादायभीमोदृढतरंतदा ॥ ३३ ॥ छादयामासविशिखैःकर्णंपरब
लार्दनम् ॥ ततोयुद्धमभूद्घोरंकर्णपांडवयोर्मृधे ॥ ३४ ॥ हरींद्रयोरिवमुहुःपरस्परवधैषिणोः ॥ ततःकर्णोमहाराजभीमसेनंत्रिभिःशरैः ॥ ३५ ॥ आकर्णमूलंविव्याध
दृढमायम्यकार्मुकम् ॥ सोतिविद्धोमहेष्वासःकर्णेनबलिनांवरः ॥ ३६ ॥ घोरमादत्तविशिखंकर्णकायावदारणम् ॥ तस्यभित्त्वातनुत्राणंभित्त्वाकायंचसायकः
॥ ३७ ॥ प्राविशद्धरणींराजन्वल्मीकमिवपन्नगः ॥ सतेनातिप्रहारेणव्यथितोविह्वलन्निव ॥ ३८ ॥ संचचालरथेकर्णःक्षितिकंपेयथाचलः ॥ ततःकर्णोमहारा
जरोषामर्षसमन्वितः ॥ ३९ ॥ पांडवंपंचविंशत्यानाराचानांसमार्पयत् ॥ आजघ्नेबहुभिर्बाणैर्ध्वजमेकेषुणाहनत् ॥ ४० ॥ सारथिंचास्यभल्लेनप्रेषयामासमृ
त्यवे ॥ छित्त्वाचकार्मुकंतूर्णंपांडवस्याशुपत्रिणा ॥ ४१ ॥ ततोमुहूर्ताद्राजेंद्रनातिकृच्छ्राद्धसन्निव ॥ विरथंभीमकर्माणंभीमंकर्णश्चकारह ॥ ४२ ॥ विरथोभर
तश्रेष्ठप्रहसन्ननिलोपमः ॥ गदांगृह्यमहाबाहुरपतत्स्यंदनोत्तमात् ॥ ४३ ॥ अवप्लुत्यचवेगेनतवसैन्यंविशांपते ॥ व्यधमद्गदयाभीमःशरन्मेघानिवानिलः ॥ ४४ ॥
नागान्सप्तशतान्राजन्नीषादंतान्प्रहारिणः ॥ व्यधमत्सहसाभीमःक्रुद्धरूपःपरंतपः ॥ ४५ ॥ दंतवेष्टेषुनेत्रेषुकुंभेषुचकटेषुच ॥ मर्मस्वपिचमर्मज्ञस्तान्नागानवधी
द्बली ॥ ४६ ॥ ततस्तेप्राद्रवन्भीताःप्रतीपंप्रहिताःपुनः ॥ महामात्रैस्तमावव्रुर्मेघाइवदिवाकरम् ॥ ४७ ॥

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

तान्ससमशतान्नागान्सारोहायुधकेतनान्॥ भूमिष्ठोगदयाजघ्नेवज्रेणेंद्रइवाचलान्॥ ४८ ॥ ततःसुबलपुत्रस्यनागानतिबलान्पुनः॥ पोथयामासकौंतेयोद्विपं
॥५७॥ चाशदरिंदमः॥ ४९॥ तथारथशतंसाग्रंपत्तींश्चशतशोपरान्॥ न्यहनत्पांडवोयुद्धेतापयंस्तववाहिनीम्॥ ५० ॥ प्रताप्यमानंसूर्येणभीमेनचमहात्मना॥ तवसै ८
न्यंसंचुकोचचर्माग्नावाहितंयथा॥ ५१ ॥ तेभीमभयसंत्रस्तास्तावकाभरतर्षभ॥ विहायसमरेभीमंदुद्रुवुर्वैदिशोदश ॥ ५२ ॥ रथाःपंचशताश्चान्येह्रादिनश्चर्म
वर्मिणः॥ भीममभ्यद्रवन्घ्नंतःशरपूगैःसमंततः॥५३॥ तान्सपंचशतान्वीरान्सपताकध्वजायुधान्॥ पोथयामासगदयाभीमोविष्णुरिवासुरान्॥ ५४ ॥ ततःश
कुनिनिर्दिष्टाःसादिनःशूरसंमताः॥ त्रिसाहस्राभ्ययुर्भीमंशक्त्यृष्टिप्रासपाणयः॥५५॥ प्रत्युद्गम्यजवेनाशुसाश्वारोहांस्तदारिहा॥ विविधान्विचरन्मार्गान्गदया
समपोथयत्॥ ५६ ॥ तेषामासीन्महाञ्छब्दस्ताडितानांचसर्वशः॥ अश्मभिर्विध्यमानानांनगानामिवभारत ॥ ५७ ॥ एवंसुबलपुत्रस्यत्रिसाहस्रान्हयोत्त
मान्॥ हत्वान्यंरथमास्थायक्रुद्धोराधेयमभ्ययात्॥ ५८॥ कर्णोपिसमरेराजन्धर्मपुत्रमरिंदमम्॥ सशरैश्छादयामाससारथिंचाप्यपातयत्॥ ५९॥ ततःसप्र
द्रुतःसंख्येरथंदृष्ट्वामहारथः ॥ अन्वधावत्किरन्बाणैःकंकपत्रैरजिह्मगैः ॥ ६० ॥ राजानमभिधावंतंशरैरावृत्यरोदसी ॥ क्रुद्धःप्रच्छादयामासशरजालेनमारु
तिः॥ ६१॥ संनिवृत्तस्ततस्तूर्णंराधेयःशत्रुकर्शनः॥ भीमंप्रच्छादयामाससमंतान्निशितैःशरैः ॥ ६२ ॥ भीमसेनरथव्यग्रंकर्णंभारतसात्यकिः॥ अभ्यर्दयदमे
यात्मापार्ष्णिग्रहणकारणात्॥ ६३॥ अभ्यवर्ततकर्णस्तमर्दितोपिशरैर्भृशम्॥ तावन्योन्यंसमासाद्यवृषभौसर्वधन्विनाम् ॥ ६४ ॥ विसृजंतौशरान्दीप्तान्विभ्रा
जेतांमनस्विनौ॥ ताभ्यांवियतिराजेंद्रविततंभीमदर्शनम्॥ ६५॥ क्रौंचपृष्ठारुणंरौद्रंबाणजालंव्यदृश्यत॥ नैवसूर्यप्रभाराजन्नदिशःप्रदिशस्तथा॥६६॥ प्राज्ञा
सिष्मवयंतेवाशरैर्मुक्तैःसहस्रशः ॥ मध्याह्नेतपतोराजन्भास्करस्यमहाप्रभाः ॥ ६७ ॥ हृताःसर्वाःशरौघैस्तैःकर्णपांडवयोस्तदा ॥ सौबलंकृतवर्माणंद्रौणिमा
धिरथिंकृपम्॥ ६८॥ संसक्तान्पांडवैर्दृष्ट्वानिवृत्ताःकुरवःपुनः॥ तेषामापततांशब्दस्तीव्रआसीद्विशांपते॥ ६९॥ उद्धृत्तानांयथावृष्ट्यासागराणांभयावहः॥ तेसे
नेभृशसंसक्तेदृष्ट्वान्योन्यंमहाहवे॥ ७०॥ हर्षेणमहतायुक्तेपरिगृह्यपरस्परम्॥ ततःप्रववृतेयुद्धंमध्यंप्राप्तेदिवाकरे ॥ ७१ ॥ तादृशंनकदाचिद्धिदृष्टपूर्वंनचश्रुतम्॥ ॥५७॥
बलौघस्तुसमासाद्यबलौघंसहसारणे॥ ७२॥ उपासर्पतवेगेनवार्योघइवसागरम्॥ आसीन्निनादःसुमहान्बाणौघानांपरस्परम्॥ ७३॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गर्जतांसागरौघाणांयथास्यान्निःस्वनोमहान् ॥ तेतुसेनेसमासाद्यवेगवत्यौपरस्परम् ॥ ७४ ॥ एकीभावमनुप्राप्तेनद्याविवसमागमे॥ततःप्रववृतेयुद्धंघोररूपंवि
शांपते॥ ७५ ॥ कुरूणांपांडवानांचलिप्सतांसुमहद्यशः॥ शूराणांगर्जतांतत्रत्स्यविच्छेदकृतागिरः ॥ ७६ ॥ श्रूयंतेविविधाराजन्नामान्युद्दिश्यभारत॥ यस्यय
द्धिरणेव्यंगंपितृतोमातृतोपिवा॥ ७७॥ कर्मतःशीलतोवापिसतच्छ्रावयतेयुधि॥ तान्दृष्ट्वासमरेशूरांस्तर्जमानान्परस्परम् ॥ ७८ ॥ अभवन्मेमतीराजन्नैषामं
स्तीतिजीवितम्॥तेषांदृष्ट्वातुक्रुद्धानांवपूंष्यमिततेजसाम्॥ ७९ ॥ अभवन्मेभयंतीव्रंकथमेतद्भविष्यति ॥ ततस्तेपांडवाराजन्कौरवाश्चमहारथाः॥ ८० ॥ ततक्षुः
सायकैस्तीक्ष्णैर्निघ्नंतोहिपरस्परम्॥ ८१ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेएकपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५१॥ ॥५१॥ ॥संजयउवाच॥ ॥क्ष
त्रियास्तेमहाराजपरस्परवधैषिणः॥ अन्योन्यंसमरेजघ्नुःकृतवैराःपरस्परम् ॥ १ ॥ रथौघाश्चहयौघाश्चनरौघाश्चसमंततः॥ गजौघाश्चमहाराजसंसक्ताश्चपर
स्परम्॥ २ ॥ गदानांपरिघाणांचकणपानांचक्षिप्यताम्॥ प्रासानांभिंदिपालानांभुशुंडीनांचसर्वशः॥ ३॥संपातंचानुपश्यामसंग्रामेभृशदारुणे॥शलभाइवसं
पेतुःशरवृष्टयःसमंततः॥ ४ ॥ नागान्नागाःसमासाद्यव्यधमंतपरस्परम्॥ हयाहयांश्चसमरेरथिनोरथिनस्तथा॥ ५॥ पत्तयःपत्तिसंघांश्चहयसंघांश्चपत्तयः॥ पत्त
योरथमातंगान्रथाहस्त्यश्वमेवच ॥ ६ ॥ नागाश्चसमरेत्र्यंगंममृदुःशीघ्रगान्नृप ॥ वध्यतांतत्रशूराणांक्रोशतांचपरस्परम्॥ ७॥ घोरमायोधनंजज्ञेपशूनांवैश
संयथा॥ रुधिरेणसमास्तीर्णाभातिभारतमेदिनी ॥ ८ ॥ शक्रगोपगणाकीर्णाप्रावृषीवयथाधरा॥ यथावावाससीशुक्लेमहारंजनरंजिते॥ ९ ॥ बिभृयाद्युवती
श्यामातद्वदासीद्वसुंधरा॥ मांसशोणितचित्रेवशातकुंभमयीवच ॥ १० ॥ भिन्नानांचोत्तमांगानांबाहूनांचोरुभिःसह ॥ कुंडलानांप्रवृद्धानांभूषणानांचभार
त॥ ११ ॥ निष्काणामथशूराणांशरीराणांचधन्विनाम्॥ चर्मणांसपताकानांसंघास्तत्रापतन्भुवि॥ १२ ॥ गजागजान्समासाद्यविषाणैरार्दयन्नृप ॥ विषाणा
भिहतास्तत्रभ्राजंतेद्विरदास्तथा॥ १३॥ रुधिरेणावसिक्तांगागैरिकप्रस्रवाइव ॥ यथाभ्राजंतिस्यंदंतःपर्वताधातुमंडिताः ॥ १४ ॥ तोमरान्सादिभिर्मुक्तान्प्रती
पानास्थितान्बहून्॥हस्तैर्विचेरुस्तेनागाबभंजुश्चापरेतथा॥ १५ ॥ नाराचैश्छिन्नवर्माणोभ्राजंतिस्मगजोत्तमाः ॥ हिमागमेयथाराजन्व्यभ्राइवमहीधराः
॥ १६ ॥ शरैःकनकपुंखैश्चचित्रारेजुर्गजोत्तमाः॥ उल्काभिःसंप्रदीप्ताग्राःपर्वताइवभारत॥ १७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नगनिभोपमाः नगेषुनितरांभांतितेनगनिभाःपर्वतोत्तमास्तेउपमायेषामित्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ धनुःशरगदाएवभास्वर

केचिदभ्याहतानागैर्नागानगनिभोपमाः ॥ विनेशुःसमरेतस्मिन्पक्षवंतइवाद्रयः ॥ १८ ॥ अपरेप्राद्रवन्नागाःशल्यार्त्ताव्रणपीडिताः ॥ प्रतिमानैश्चकुंभैश्चपेतु
रुर्व्यांमहाहवे ॥ १९ ॥ विनेदुःसिंहवच्चान्येनदंतोभैरवान्रवान् ॥ बभ्रमुर्बहवोराजंश्चुक्रुशुश्चापरेगजाः ॥ २० ॥ हयाश्चनिहताबाणैर्हेमभांडविभूषिताः ॥ निषे
दुश्चैवमम्लुश्चबभ्रमुश्चदिशोदश ॥ २१ ॥ अपरेकृष्यमाणाश्चविचेष्टंतोमहीतले ॥ भावान्बहुविधांश्चक्रुस्ताडिताःशरतोमरैः ॥ २२ ॥ नरास्तुनिहताभूमौकूजं
तस्तत्रमारिष ॥ दृष्ट्वाचबांधवानन्येपितॄनन्येपितामहान् ॥ २३ ॥ धावमानान्परांश्चान्येदृष्ट्वान्येतत्रभारत ॥ गोत्रनामानिख्यातानिशशंसुरितरेतरम् ॥ २४ ॥
तेषांछिन्नामहाराजभुजाःकनकभूषणाः ॥ उद्वेष्टंतेविचेष्टंतेपतंतेचोत्पतंतिच ॥ २५ ॥ निपतंतितथैवान्येस्फुरंतिचसहस्रशः ॥ वेगांश्चान्येरणेचक्रुःपंचास्याइवप
न्नगाः ॥ २६ ॥ तेभुजाभोगिभोगाभाश्चंदनाक्ताविशांपते ॥ लोहितार्द्राभृशंरेजुस्तपनीयध्वजाइव ॥ २७ ॥ वर्तमानेतथाघोरेसंकुलेसर्वतोदिशम् ॥ अविज्ञाताः
स्मयुध्यंतेविनिघ्नंतःपरस्परम् ॥ २८ ॥ भौमेनरजसाकीर्णेशस्त्रसंपातसंकुले ॥ नैवस्वेनपरेराजन्व्यज्ञायंततमोवृताः ॥ २९ ॥ तथातदभवद्युद्धंघोररूपंभयानकम् ॥
लोहितोदामहानद्यःप्रसस्रुस्तत्रचासकृत् ॥ ३० ॥ शीर्षपाषाणसंछन्नाःकेशशैवलशाद्वलाः ॥ अस्थिमीनसमाकीर्णाधनुःशरगदोडुपाः ॥ ३१ ॥ मांसशोणितपं
किन्योघोररूपाःसुदारुणाः ॥ नदीःप्रवर्तयामासुःशोणितौघविवर्धिनीः ॥ ३२ ॥ भीरुवित्रासकारिण्यःशूराणांहर्षवर्धनाः ॥ तानद्योघोररूपास्तुनयंत्योयम
सादनम् ॥ ३३ ॥ अवगाढान्मज्जयंत्यःक्षत्रस्याजनयन्भयम् ॥ क्रव्यादानांनरव्याघ्रनर्दतांतत्रतत्रह ॥ ३४ ॥ घोरमायोधनंजज्ञेप्रेतराजपुरोपमम् ॥ उत्थितान्यग
णेयानिकबंधानिसमंततः ॥ ३५ ॥ नृत्यंतिवैभूतगणाःसुतृप्तामांसशोणितैः ॥ पीत्वाचशोणितंतत्रवसांपीत्वाचभारत ॥ ३६ ॥ मेदोमज्जावसामत्तास्तृप्तामां
सस्यचैवह ॥ धावमानाःस्मदृश्यंतेकाकगृध्रबकास्तथा ॥ ३७ ॥ शूरास्तुसमरेराजन्भयंत्यक्त्वासुदुस्त्यजम् ॥ योधव्रतसमाख्याताश्चक्रुःकर्माण्यभीतवत् ॥ ३८ ॥
शरशक्तिसमाकीर्णेक्रव्यादगणसंकुले ॥ व्यचरंतरणेशूराःख्यापयंतःस्वपौरुषम् ॥ ३९ ॥ अन्योन्यंश्रावयंतिस्मनामगोत्राणिभारत ॥ पितृनामानिचरणेगोत्र
नामानिवाविभो ॥ ४० ॥ श्रावयाणाश्चबहवस्तत्रयोधाविशांपते ॥ अन्योन्यमवमृद्नंतःशक्तितोमरपट्टिशैः ॥ ४१ ॥

त्वादुडुवन्नक्षत्रसदृशीःशांतील्युडुपाः धनुरादिव डुडुपःशोभायासांताइतिवा उडुपस्तुप्लवेचंद्रप्रतापेस्वेदतेजसोः शोभायांचेतिविश्वः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ अगणेयानिगणयितुमशक्यानि ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वर्त्तमानेतथायुद्धेघोररूपेसुदारुणे ॥ व्यपीदत्कौरवीसेनाभिन्नानौरिवसागरे ॥ ४२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्व्वणिसंकुलयुद्धेद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ वर्त्तमानेतथायुद्धेक्षत्रियाणांनिमज्जने ॥ गांडीवस्यमहाघोषःश्रूयतेयुधिमारिष ॥ १ ॥ संशप्तकानांकदनमकरोद्यत्रपांडवः ॥ कोसलानांतथाराजन्नारायणवलस्यच ॥ २ ॥ संशप्तकास्तुसमरेशरवृष्टीःसमंततः ॥ अपातयन्पार्थमूर्ध्निजयगृद्धाःप्रमन्यवः ॥ ३ ॥ तावृष्टीःसहसाराजंस्तरसाधारयन्प्रभुः ॥ व्यगाहतरणेपार्थोविनिघ्नन्रथिनांवरान् ॥ ४ ॥ विगाह्यतद्रथानीकंकंकपत्रैःशिलाशितैः ॥ आससादततःपार्थःसुशर्माणंवरायुधम् ॥ ५ ॥ सतस्यशरवर्षाणिववर्षरथिनांवरः ॥ तथासंशप्तकाश्चैवपार्थंवाणैःसमार्पयन् ॥ ६ ॥ सुशर्मातुततःपार्थंविद्धादशभिराशुगैः ॥ जनार्दनंत्रिभिर्वाणैरहनद्दक्षिणेभुजे ॥ ७ ॥ ततोपरेणभल्लेनकेतुंविव्याधमारिष ॥ सवानरवरोराजन्विश्वकर्मकृतोमहान् ॥ ८ ॥ ननादसुमहानादंभीषयाणोजगर्जच ॥ कपेस्तुनिनदंश्रुत्वासंत्रस्तातववाहिनी ॥ ९ ॥ भयंविपुलमाधायनिश्चेष्टासमपद्यत ॥ ततःसाशुशुभेसेनानिश्चेष्टावस्थितानृप ॥ १० ॥ नानापुष्पसमाकीर्णयथाचैत्ररथंवनम् ॥ प्रतिलभ्यततःसंज्ञांयोधास्तेकुरुसत्तम ॥ ११ ॥ अर्जुनंसिषिचुर्वाणैःपर्वतंजलदाइव ॥ परिवव्रुस्ततःसर्वेपांडवस्यमहारथम् ॥ १२ ॥ निगृह्यतंप्रचुक्रुशुर्वध्यमानाःशितैःशरैः ॥ तेहयान्रथचक्रेचरथेपांचापिमारिष ॥ १३ ॥ निग्रहीतुमुपाक्रामन्क्रोधाविष्टाःसमंततः ॥ निगृह्यतंरथंतस्ययोधास्तेतुसहस्रशः ॥ १४ ॥ निगृह्यवलवत्सर्वेसिंहनादमथानदन् ॥ अपरेजगृहुश्चैवकेशवस्यमहाभुजौ ॥ १५ ॥ पार्थमन्येमहाराजरथस्थंजगृहुर्मुदा ॥ केशवस्तुततोवाहूविधुन्वन्रणमूर्धनि ॥ १६ ॥ पातयामासतान्सर्वान्दुष्टहस्तीवहस्तिपान् ॥ ततःक्रुद्धोरणेपार्थःसंवृतस्तैर्महारथैः ॥ १७ ॥ निगृहीतंरथंदृष्ट्वाकेशवंचाप्यभिद्रुतम् ॥ रथारूढांस्तुसुवहून्पदातींश्चाप्यपातयत् ॥ १८ ॥ आसन्नांश्चतथायोधान्शरैरासन्नयोधिभिः ॥ छादयामाससमरेकेशवंचेदमब्रवीत् ॥ १९ ॥ पश्यकृष्णमहावाहोसंशप्तकगणान्वहून् ॥ कुर्वाणान्दारुणंकर्मवध्यमानान्सहस्रशः ॥ २० ॥ रथवंधमिमंघोरंपृथिव्यांनास्तिकश्चन ॥ यःसहेतपुमाँल्लोकेमदन्योयदुपुंगव ॥ २१ ॥ इत्येवमुक्त्वावीभत्सुर्देवदत्तमथाधमत् ॥ पांचजन्यंचकृष्णोपिपूरयन्निवरोदसी ॥ २२ ॥ तंतुशंखस्वनंश्रुत्वासंशप्तकवरूथिनी ॥ संचचालमहाराजवित्रस्ताचाद्रवद्भृशम् ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२४॥ २५॥ २६॥ २७॥ २८॥ २९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ ॥इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपे

पादवंधंततश्चक्रेपांडवःपरवीरहा॥ नागमस्त्रंमहाराजसंप्रकीर्यमुहुर्मुहुः ॥ २४ ॥ तेवद्धाःपादवंधेनपांडवेनमहात्मना ॥ निश्चेष्टाश्चाभवन्राजन्नश्मसारमया
॥५९॥ इव॥ २५॥ निश्चेष्टांस्तुततोयोधानवधीत्पांडुनंदनः॥ यथेंद्रःसमरेदैत्यांस्तारकस्यवधेपुरा ॥ २६ ॥ तेवध्यमानाःसमरेमुमुचुस्तंरथोत्तमम्॥ आयुधानिचसर्वा
णिविस्रष्टुमुपचक्रमुः॥ २७॥ तेवद्धाःपादवंधेननशेकुश्चेष्टितुंनृप ॥ ततस्तानवधीत्पार्थःशरैःसंनतपर्वभिः ॥ २८ ॥ सर्वयोधाहिसमरेभुजगैर्वेष्टिताभवन् ॥ या
नुद्दिश्यरणेपार्थःपादवंधंचकारह॥ २९॥ ततःसुशर्माराजेंद्रगृहीतांवीक्ष्यवाहिनीम्॥ सौपर्णमस्त्रंत्वरितःप्रादुश्चक्रेमहारथः॥ ३०॥ ततःसुपर्णाःसंपेतुर्भक्षयंतो
भुजंगमान्॥ तेवैविदुद्रुवुर्नागादृष्ट्वातान्खचरान्नृप॥ ३१ ॥ वभौवलंतद्विमुक्तंपादवंधाद्विशांपते॥ मेघवृंदाद्यथामुक्तोभास्करस्तापयन्प्रजाः॥ ३२॥ विप्रमु
क्तास्तुतेयोधाःफाल्गुनस्यरथंप्रति॥ सस्रजुर्बाणसंघांश्चशस्त्रसंघांश्चमारिष॥ ३३ ॥ विविधानिचशस्त्राणिप्रत्यविध्यंतसर्वशः ॥ तांमहास्त्रमयींवृष्टिंसंछिद्यश
रवृष्टिभिः॥ ३४॥ न्यवधीच्चततोयोधान्वासविःपरवीरहा॥ सुशर्मातुततोराजन्वाणेनानतपर्वणा॥ ३५ ॥ अर्जुनंहृदयेविद्धाविव्याधान्यैस्त्रिभिःशरैः ॥ सगा
ढविद्धोव्यथितोरथोपस्थउपाविशत् ॥ ३६ ॥ ततउच्चुक्रुशुःसर्वेहतःपार्थइतिस्मह॥ ततःशंखनिनादाश्चभेरीशब्दाश्चपुष्कलाः॥ ३७॥ नानावादित्रनिनदाःसिं
हनादाश्चजज्ञिरे॥ प्रतिलभ्यततःसंज्ञांश्वेताश्वःकृष्णसारथिः॥ ३८॥ ऐंद्रमस्त्रममेयात्माप्रादुश्चक्रेत्वरान्वितः॥ ततोवाणसहस्राणिसमुत्पन्नानिमारिष॥ ३९॥
सर्वदिक्षुव्यदृश्यंतनिघ्नंतिनववाहिनीम्॥ हयान्रथांश्चसमरेशस्त्रैःशतसहस्रशः॥ ४०॥ वध्यमानेततःसैन्येभयंसुमहदाविशत्॥ संशप्तकगणानांचगोपालानां
चभारत॥ ४१॥ नहितत्रपुमान्कश्चिद्योर्जुनंप्रत्यविध्यत ॥ पश्यतांतत्रवीराणामहन्यतवलंतव ॥ ४२ ॥ हन्यमानमपश्यंश्चनिश्चेष्टंस्मपराक्रमे ॥ अयुतंतत्रयो
धानांहत्वापांडुसुतोरणे॥ ४३॥ व्यभ्राजतमहाराजविधूमोग्निरिवज्वलन्॥ चतुर्दशसहस्राणियानिशिष्टानिभारत॥ ४४ ॥ रथानामयुतंचैवत्रिसाहस्राश्चदं
तिनः॥ ततःसंशप्तकाभूयःपरिवव्रुर्धनंजयम्॥ ४५॥ मर्तव्यमितिनिश्चित्यजयंवाप्यनिवर्तनम्॥ तत्रयुद्धंमहच्चासीत्तावकानांविशांपते॥ शूरेणवलिनासार्धंपां ॥५९॥
डवेनकिरीटिना॥ ४६॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५३॥ ॥छ॥ ॥छ॥

त्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५३॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥१॥२ ॥३ ॥४॥५॥६॥७ ॥८ ॥९ ॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥ १५ ॥१६॥ १७॥१८॥१९॥२०॥२१॥ २२ ॥२३॥२४॥२५ ॥२६॥ २७॥

संजयउवाच॥ ॥कृतवर्माकृपोद्रौणिःसूतपुत्रश्चमारिष ॥ उलूकःसौबलश्चैवराजाचसहसोदरैः ॥ १ ॥ सीदमानांचमूंदृष्ट्वापांडुपुत्रभयार्दिताम् ॥ समुज्जह्रुः
स्मवेगेनभिन्नांनावमिवार्णवे॥२॥ ततोयुद्धमतीवासीन्मुहूर्तमिवभारत॥ भीरूणांत्रासजननंशूराणांहर्षवर्धनम्॥ ३॥ कृपेणशरवर्षाणिप्रतिमुक्तानिसंयुगे॥
सृंजयांश्छादयामासुःशलभानांव्रजाइव ॥ ४ ॥ शिखंडीचततःक्रुद्धोगौतमंत्वरितोययौ ॥ ववर्षशरवर्षाणिसमंताद्द्विजपुंगवम् ॥ ५ ॥ कृपस्तुशरवर्षंतद्विनिह
त्यमहास्त्रवित् ॥ शिखंडिनंरणेक्रुद्धोविव्याधदशभिःशरैः ॥ ६ ॥ ततःशिखंडीकुपितःशरैःसप्तभिराहवे॥ कृपंविव्याधकुपितंकंकपत्रैरजिह्मगैः ॥ ७॥ ततःकृपःश
रैस्तीक्ष्णैःसोतिविद्धोमहारथः॥व्यश्वसूतरथंचक्रेशिखंडिनमथोद्विजः॥ ८॥हताश्वात्तुततोयानादवप्लुत्यमहारथः॥ खड्गंचर्मतथागृह्यसत्वरंब्राह्मणंययौ॥ ९॥
तमापतंतंसहसाशरैःसंनतपर्वभिः ॥ छादयामाससमरेतदद्भुतमिवाभवत् ॥ १० ॥ तत्राद्भुतमपश्यामशिलानांप्लवनंयथा॥ निश्चेष्टस्तद्रणेराजञ्छिखंडीस
मतिष्ठत ॥ ११ ॥ कृपेणच्छादितंदृष्ट्वानृपोत्तमशिखंडिनम्॥ प्रत्युद्ययौकृपंतूर्णंधृष्टद्युम्नोमहारथः॥१२॥ धृष्टद्युम्नंततोयांतंशारद्वतरथंप्रति॥ प्रतिजग्राहवेगेनकृ
तवर्मामहारथः॥ १३ ॥ युधिष्ठिरमथायांतंशारद्वतरथंप्रति ॥ सपुत्रंसहसैन्यंचद्रोणपुत्रोन्यवारयत् ॥ १४ ॥ नकुलंसहदेवंचत्वरमाणौमहारथौ ॥ प्रतिजग्रा
हतेपुत्रःशरवर्षेणवारयन् ॥ १५॥ भीमसेनंकरूषांश्चकेकयान्सहसृंजयैः ॥ कर्णोवैकर्तनोयुद्धेवारयामासभारत ॥ १६ ॥ शिखंडिनस्ततोबाणान्कृपःशारद्वतो
युधि॥प्राहिणोत्त्वरयायुक्तोदिधक्षुरिवमारिष ॥ १७॥ तांश्छरान्प्रेषितांस्तेनसमंतात्स्वर्णभूषितान् ॥ चिच्छेदखड्गमाविध्यभ्रामयंश्चपुनःपुनः ॥ १८॥ शतचं
द्रंचतच्चर्मगौतमस्तस्यभारत॥ व्यधमत्सायकैस्तूर्णंततउच्चुक्रुशुर्जनाः ॥ १९ ॥ सविचर्मामहाराजखड्गपाणिरुपाद्रवत् ॥ कृपस्यवशमापन्नोमृत्योरास्यमिवा
तुरः ॥ २० ॥ शारद्वतशरैर्ग्रस्तंक्लिश्यमानंमहाबलः॥ चित्रकेतुसुतोराजन्सुकेतुस्त्वरितोययौ ॥ २१ ॥ विकिरन्ब्राह्मणंयुद्धेबहुभिर्निशितैःशरैः ॥ अभ्यापतदमे
यात्मागौतमस्यरथंप्रति॥२२॥ दृष्ट्वाचयुक्तंतंयुद्धेब्राह्मणंचरितव्रतम्॥ अपयातस्ततस्तूर्णंशिखंडीराजसत्तम॥२३॥ सुकेतुस्तुततोराजन्गौतमंनवभिःशरैः॥वि
द्धाविव्याधसप्तत्यापुनश्चैनंत्रिभिःशरैः ॥ २४॥ अथास्यसशरंचापंपुनश्चिच्छेदमारिष ॥ सारथिंचशरेणास्यभृशंमर्मस्वताडयत् ॥ २५ ॥ गौतमस्तुततःक्रुद्धो
धनुर्गृह्यनवंदृढम् ॥ सुकेतुंत्रिंशताबाणैःसर्वमर्मस्वताडयत् ॥ २६॥सविह्वलितसर्वांगःप्रचचालरथोत्तमे॥ भूमिकंपेयथावृक्षश्चचालकंपितोभृशम् ॥ २७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥. ५४ ॥ ॥ ७ ॥

चलतस्तस्यकायात्तुशिरोज्वलितकुंडलम् ॥ सोष्णीषंसशिरस्त्राणंक्षुरप्रेणत्वपातयत्॥ २८॥तच्छिरःप्रापतद्भूमौश्येनाहृतमिवामिषम्॥ततोस्यकायोवसुधांपश्चा
त्रापतदच्युत ॥ २९ ॥ तस्मिन्हतेमहाराजत्रस्तास्तस्यपुरोगमाः॥ गौतमंसमरेत्यक्त्वाद्रुद्रुवुस्तेदिशोदश ॥ ३० ॥ धृष्टद्युम्नंतुसमरेसंविवार्यमहारथः ॥ कृतवर्मा
ब्रवीद्धृष्टस्तिष्ठतिष्ठेतिभारत ॥ ३१॥ तदभूत्तुमुलंयुद्धंवृष्णिपार्षतयोरणे ॥ आमिषार्थेयथायुद्धंश्येनयोःक्रुद्धयोर्नृप ॥ ३२॥ धृष्टद्युम्नस्तुसमरेहार्दिक्यंनवभिःशरैः॥.
आजघानोरसिक्रुद्धःपीडयन्हृदिकात्मजम् ॥ ३३ ॥ कृतवर्मातुसमरेपार्षतेनदृढाहतः ॥ पार्षतंसरथंसाश्वंछादयामाससायकैः ॥ ३४ ॥ सरथश्छादितोराजन्
धृष्टद्युम्नोनदृश्यते ॥ मेघैरिवपरिच्छन्नोभास्करोजलधारिभिः ॥ ३५ ॥ विधूयतंबाणगणंशरैःकनकभूषणैः॥ व्यरोचतरणेराजन्धृष्टद्युम्नःकृतव्रणः ॥ ३६ ॥ तत
स्तुपार्षतःक्रुद्धःशस्त्रवृष्टिंसुदारुणाम् .॥ कृतवर्माणमासाद्यव्यसृजत्पृतनापतिः॥ ३७॥ तामापतंतींसहसाशस्त्रवृष्टिंसुदारुणाम् ॥ शरैरनेकसाहस्रैर्हार्दिक्योऽवार
यद्युधि ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वातुवारितांयुद्धेशस्त्रवृष्टिंदुरासदाम् ॥ कृतवर्माणमासाद्यवारयामासपार्षतः॥ ३९ ॥ सारथिंचास्यतरसाप्राहिणोद्यमसादनम् ॥ भल्लेनशित
धारेणसहतःप्रापतद्रथात् ॥ ४० ॥ धृष्टद्युम्नस्तुबलवान्जित्वाशत्रुंमहाबलम् ॥ कौरवान्समरेतूर्णंवारयामाससायकैः॥ ४१ ॥ ततस्तेतावकायोधाधृष्टद्युम्नमुपाद्र
वन् ॥ सिंहनादरवंकृत्वाततोयुद्धमवर्तत ॥ ४२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेचतुष्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संज
यउवाच ॥ ॥ द्रौणिर्युधिष्ठिरंदृष्ट्वाशैनेयेनाभिरक्षितम् ॥ द्रौपदेयैस्तथाशूरैरभ्यवर्तततहृष्टवत् ॥ १ ॥ किरन्निषुगणान्घोरान्स्वर्णपुंखान्शिलाशितान् ॥ दर्शय
न्विविधान्मार्गान्शिक्षाश्चलघुहस्तवत् ॥ २ ॥ ततःखंपूरयामासशरैर्दिव्यास्त्रमंत्रितैः॥ युधिष्ठिरंचसमरेपरिवार्यमहास्त्रवित् ॥ ३ ॥ द्रौणायनिशरच्छन्नंनप्राज्ञा
तकिंचन ॥ बाणभूतमभूत्सर्वमायोधनशिरोमहत् ॥ ४ ॥ बाणजालंदिविच्छन्नंस्वर्णजालविभूषितं ॥ शुशुभेभरतश्रेष्ठवितानमिवधिष्ठितम् ॥ ५॥ तेनच्छन्नंनं
भोराजन्बाणजालेनभास्वता ॥ अभ्रच्छायेवसंजज्ञेबाणरुद्धेनभस्तले ॥ ६ ॥ तत्राश्चर्यमपश्यामबाणभूतेतथाविधे ॥ नस्मसंपततेभूतंकिंचिदेवांतरिक्षगं
॥ ७॥ सात्यकिर्यतमानस्तुधर्मराजश्चपांडवः ॥ तथेतराणिसैन्यानिनस्मचक्रुःपराक्रमम् ॥ ८ ॥

॥ द्रौणिरिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

लाघवंद्रोणपुत्रस्यदृष्ट्वातत्रमहारथाः॥ व्यस्मयंतमहाराजनचैनंप्रत्युदीक्षितुम्॥ ९॥शेकुस्तेसर्वराजानस्तपंतमिवभास्करम्॥ वध्यमानेततःसैन्येद्रौपदेयामहा
रथाः॥ १०॥ सात्यकिर्धर्मराजश्चपंचालाश्चापिसंगताः॥ त्यक्त्वामृत्युभयंघोरंद्रौणायनिमुपाद्रवन्॥ ११॥सात्यकिःसप्तविंशत्याद्रौणिंविद्धाशिलीमुखैः॥
पुनर्विव्याधनाराचैःसप्तभिःस्वर्णभूषितैः॥ १२॥ युधिष्ठिरस्त्रिसप्तत्याप्रतिविंध्यश्चसप्तभिः॥ श्रुतकर्मात्रिभिर्बाणैःश्रुतकीर्त्तिश्चसप्तभिः॥ १३॥ सुतसोमस्तुनव
भिःशतानीकश्चसप्तभिः॥ अन्येचबहवःशूराविव्यधुस्तंसमंततः॥ १४॥ सतुक्रुद्धस्ततोराजन्नाशीविषइवश्वसन्॥ सात्यकिंपंचविंशत्याप्राविध्यतशिलीमु
खैः॥ १५॥ श्रुतकीर्त्तिंचनवभिःसुतसोमंचपंचभिः॥ अष्टभिःश्रुतकर्माणंप्रतिविंध्यंत्रिभिःशरैः॥ १६॥ शतानीकंचनवभिर्धर्मपुत्रंचपंचभिः॥ तथेतरांस्ततः
शूरान्द्वाभ्यांद्वाभ्यामताडयत्॥ १७॥ श्रुतकीर्तेस्तथाचापंचिच्छेदनिशितैःशरैः॥ अथान्यद्धनुरादायश्रुतकीर्तिर्महारथः॥ १८॥ द्रौणायनिंत्रिभिर्विद्धाविव्या
धान्यैःशितैःशरैः॥ततोद्रौणिर्महाराजशरवर्षेणमारिष॥ १९॥ छादयामासतत्सैन्यंसमंताद्भरतर्षभ॥ ततःपुनरमेयात्माधर्मराजस्यकार्मुकम्॥ २०॥ द्रौणिश्चि
च्छेदविहसन्विव्याधचशरैस्त्रिभिः॥ ततोधर्मसुतोराजन्प्रगृह्यान्यन्महद्धनुः॥ २१॥ द्रौणिंविव्याधसप्तत्याबाह्वोरुरसिचार्पयत्॥ सात्यकिस्तुततःक्रुद्धोद्रौणेः
प्रहरतोरणे॥ २२॥ अर्धचंद्रेणतीक्ष्णेनधनुश्छित्त्वानदद्भृशम्॥ छिन्नधन्वाततोद्रौणिःशक्त्याशक्तिमतांवरः॥ २३॥ सारथिंपातयामासशैनेयस्यरथाद्द्रुतम्॥
अथान्यद्धनुरादायद्रोणपुत्रःप्रतापवान्॥ २४॥शैनेयंशरवर्षेणच्छादयामासभारत॥ तस्याश्वाःप्रद्रुताःसंख्येपतितेरथसारथौ॥२५॥ तत्रतत्रैवधावंतःसमदृ
श्यंतभारत॥युधिष्ठिरपुरोगास्तुद्रौणिंशस्त्रभृतांवरम्॥ २६॥ अभ्यवर्षंतवेगेनविसृजंतःशिताञ्छरान्॥ आगच्छमानांस्तान्दृष्ट्वाक्रुद्धरूपान्परंतपः॥ २७॥ प्रह
सन्प्रतिजग्राहद्रोणपुत्रोमहारणे॥ ततःशरशतज्वालःसेनाकक्षंमहारथः॥ २८॥ द्रौणिर्ददाहसमरेकक्षमग्निर्यथावने॥ तद्बलंपांडुपुत्रस्यद्रोणपुत्रप्रतापितम्
॥ २९॥ चुक्षुभेभरतश्रेष्ठतिमिनेवनदीमुखम्॥ दृष्ट्वाचैवमहाराजद्रोणपुत्रपराक्रमम्॥ ३०॥ निहतान्मेनिरेसर्वान्पांडूनद्रोणसुतेनवै॥ युधिष्ठिरस्तुत्वरितोद्रोण
शिष्योमहारथः॥ ३१॥ अब्रवीद्द्रोणपुत्रायरोषामर्षसमन्वितः॥ नैवनामतवप्रीतिर्नैवनामकृतज्ञता॥ ३२॥ यतस्त्वंपुरुषव्याघ्रमामेवाद्यजिघांससि॥ ब्राह्मणे
नतपःकार्यंदानमध्ययनंतथा॥ ३३॥ क्षत्रियेणधनुर्नाम्यंसभवान्ब्राह्मणब्रुवः॥ मिषतस्तेमहाबाहोयुधिजेष्यामिकौरवान्॥ ३४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कुरुष्वसमरेकर्मब्रह्मबंधुरसिध्रुवम् ॥ एवमुक्तोमहाराजद्रोणपुत्रःस्मयन्निव ॥ ३५ ॥ युक्तंतत्त्वंचसंचिंत्यनोत्तरंकिंचिदब्रवीत् ॥ अनुक्त्वाचततःकिंचिच्छरवर्षेण
॥६१॥ पांडवम् ॥ ३६ ॥ छादयामाससमरेक्रुद्धोंतकइवप्रजाः ॥ सञ्छाद्यमानस्तुतदाद्रोणपुत्रेणमारिष ॥ ३७ ॥ पार्थोऽपयातःशीघ्रंवैविहायमहतींचमूम् ॥ अपयाते ८
ततस्तस्मिन्धर्मपुत्रेयुधिष्ठिरे ॥ ३८ ॥ द्रोणपुत्रस्ततोराजन्प्रत्यगात्समहामनाः ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजंस्त्यक्त्वाद्रौणिंमहाहवे ॥ प्रययौतावकंसैन्यंयुक्तःक्रूरायकर्म
णे ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिपार्थापयानेपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ भीमसेनंचपांचाल्यंचेदिकेकयसं
वृतम् ॥ वैकर्तनःस्वयंरुद्धावारयामाससायकैः ॥ १ ॥ ततस्तुचेदिकारूषान्सृंजयांश्चमहारथान् ॥ कर्णोजघानसमरेभीमसेनस्यपश्यतः ॥ २ ॥ भीमसेनस्ततःक
र्णंविहायरथसत्तमम् ॥ प्रययौकौरवंसैन्यंकक्षमग्निरिवज्वलन् ॥ ३ ॥ सूतपुत्रोपिसमरेपंचालान्केकयांस्तथा ॥ सृंजयांश्चमहेष्वासान्निजघानसहस्रशः ॥ ४ ॥
संशप्तकेषुपार्थश्चकौरवेषुवृकोदरः ॥ पंचालेषुतथाकर्णःक्षयंचक्रुर्महारथाः ॥ ५ ॥ तेक्षत्रियादह्यमानास्त्रिभिस्तैःपावकोपमैः ॥ जग्मुर्विनाशंसमरेराजन्दुर्मंत्रि
तेतव ॥ ६ ॥ ततोदुर्योधनःक्रुद्धोनकुलंनवभिःशरैः ॥ विव्याधभरतश्रेष्ठचतुरश्चास्यवाजिनः ॥ ७ ॥ ततःपुनरमेयात्मातवपुत्रोजनाधिप ॥ क्षुरेणसहदेवस्यध्व
जंचिच्छेदकांचनम् ॥ ८ ॥ नकुलस्तुततःक्रुद्धस्तवपुत्रंचसप्तभिः ॥ जघानसमरेराजन्सहदेवश्चपंचभिः ॥ ९ ॥ तावुभौभरतश्रेष्ठौज्येष्ठौसर्वधनुष्मताम् ॥ विव्याधो
रसिसंक्रुद्धःपंचभिःपंचभिःशरैः ॥ १० ॥ ततोपराभ्यांभल्लाभ्यांधनुषीसमकृंतत ॥ यमयोःसहसाराजन्विव्याधचत्रिसप्तभिः ॥ ११ ॥ तावन्येधनुषीश्रेष्ठेशक्रचाप
निभेशुभे ॥ प्रगृह्यरेजतुःशूरौदेवपुत्रसमौयुधि ॥ १२ ॥ ततस्तौरभसौयुद्धेभ्रातरौभ्रातरंयुधि ॥ शरैर्ववृषतुर्घोरैर्महामेघौयथाचलम् ॥ १३ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराज
तवपुत्रोमहारथः ॥ पांडुपुत्रौमहेष्वासौवारयामासपत्रिभिः ॥ १४ ॥ धनुर्मंडलमेवास्यदृश्यतेयुधिभारत ॥ सायकाश्चैवदृश्यंतेनिश्चरंतःसमंततः ॥ १५ ॥ आ
च्छादयन्दिशःसर्वाःसूर्यस्येवांशवोयथा ॥ बाणभूतेततस्तस्मिन्संछन्नेचनभस्तले ॥ १६ ॥ यमाभ्यांददृशेरूपंकालांतकयमोपमम् ॥ पराक्रमंतुतंदृष्ट्वातवसूनो
र्महारथाः ॥ १७ ॥ मृत्योरुपांतिकंप्राप्तौमाद्रीपुत्रौस्ममेनिरे ॥ ततःसेनापतीराजन्पांडवस्यमहारथः ॥ १८ ॥ ॥६१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

पार्षतःप्रययौतत्रयत्रराजासुयोधनः॥ माद्रीपुत्रौततःशूरौव्यतिक्रम्यमहारथौ ॥ १९ ॥ धृष्टद्युम्नस्तवसुतंवारयामाससायकैः ॥ तमविध्यदमेयात्मातवपुत्रोत्य
मर्पणः॥ २० ॥ पांचाल्यंपंचविंशत्याप्रहस्यपुरुषर्षभः॥ ततःपुनरमेयात्मातवपुत्रोत्यमर्षणः ॥ २१ ॥ विद्धाननादपांचाल्यंषष्ट्यापंचभिरेवच ॥ तथास्यसशरं
चापंहस्तावापंचमारिष॥ २२ ॥ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनराजाचिच्छेदसंयुगे ॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंपांचाल्यःशत्रुकर्शनः ॥ २३ ॥ अन्यदादत्तवेगेनधनुर्भारसहंन
वम्॥ प्रज्वलन्निववेगेनसंरंभाद्रुधिरेक्षणः॥ २४ ॥ अशोभतमहेष्वासोधृष्टद्युम्नःकृतव्रणः॥ सपंचदशनाराचान्श्वसतःपन्नगानिव ॥ २५ ॥ जिघांसुर्भरतश्रेष्ठं
धृष्टद्युम्नोव्यपासृजत्॥ तेवर्महेमविकृतंभित्त्वाराज्ञःशिलाशिताः ॥ २६ ॥ विविशुर्वसुधांवेगात्कंकबर्हिणवाससः ॥ सोतिविद्धोमहाराजपुत्रस्तेतिव्यराजत॥
॥ २७ ॥ वसंतकालेसुमहान्प्रफुल्लइवकिंशुकः॥ सच्छिन्नवर्मानाराचप्रहारैर्जर्जरीकृतः ॥ २८ ॥ धृष्टद्युम्नस्यभल्लेनक्रुद्धश्चिच्छेदकार्मुकम्॥ अथैनंछिन्नधन्वा
नंत्वरमाणोमहीपतिः॥ २९ ॥ सायकैर्दशभीराजन्भ्रुवोर्मध्येसमार्पयत्॥ तस्यतेऽशोभयन्वक्रंकर्मारपरिमार्जिताः॥ ३० ॥ प्रफुल्लंपंकजंयद्वद्भ्रमरामधुलिप्स
वः॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंधृष्टद्युम्नोमहामनाः॥ ३१ ॥ अन्यदादत्तवेगेनधनुर्भल्लांश्चषोडश ॥ ततोदुर्योधनस्याश्वान्हत्वासूतंचपंचभिः ॥ ३२ ॥ धनुश्चिच्छेदभ
ल्लेनजातरूपपरिष्कृतम्॥ रथंसोपस्करंछत्रंशक्तिंखड्गंगदांध्वजम्॥ ३३ ॥ भल्लैश्चिच्छेददशभिःपुत्रस्यतवपार्षतः॥ तपनीयांगदंचित्रंनागंमणिमयंशुभम्॥ ३४ ॥
ध्वजंकुरुपतेश्छिन्नंददृशुःसर्वपार्थिवाः ॥ दुर्योधनंतुविरथंछिन्नवर्मायुधंरणे ॥ ३५ ॥ भ्रातरःपर्यरक्षंतसोदराभरतर्षभ ॥ तमारोप्यरथेराजन्दंडधारोजना
धिपः ॥ ३६ ॥ अपाहरदसंभ्रांतोधृष्टद्युम्नस्यपश्यतः॥ कर्णस्तुसात्यकिंजित्वाराजगृद्धीमहाबलः ॥ ३७ ॥ द्रोणहंतारमुग्रेषुंससाराभिमुखोरणे ॥ तंपृष्ठतोभ्यया
त्तूर्णंशैनेयोवितुदञ्छरैः॥ ३८ ॥ वारणंजघनोपांतेविषाणाभ्यामिवद्विपः॥ सभारतमहानासीद्योधानांसुमहात्मनाम् ॥ ३९ ॥ कर्णपार्षतयोर्मध्येत्वदीयानांम
हारणः॥ नपांडवानांनास्माकंयोधःकश्चित्पराङ्मुखः ॥ ४० ॥ प्रत्यदृश्यत्ततःकर्णःपंचालांस्त्वरितोययौ॥ तस्मिन्क्षणेनरश्रेष्ठगजवाजिजनक्षयः॥ ४१ ॥ प्रा
दुरासीदुभयतोराजन्मध्यगतेहनि ॥ पंचालास्तुमहाराजत्वरिताविजिगीषवः ॥ ४२ ॥ तेसर्वेभ्यद्रवन्कर्णंपतत्रिणइवद्रुमम् ॥ तांस्तथाधिरथिःक्रुद्धोयतमाना
न्मनस्विनः॥ ४३ ॥ विचिन्वन्निवबाणौघैःसमासादयदग्रगान्॥ व्याघ्रकेतुंसुशर्माणंचित्रंचोग्रायुधंजयम्॥ ४४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शुक्रंचरोचमानंचसिंहसेनंचदुर्जयम् ॥ तेवीरारथमार्गेणपरिवव्रुर्नरोत्तमम् ॥ ४५ ॥ सृजंतंसायकान्क्रुद्धंकर्णमाहवशोभिनम् ॥ युध्यमानांस्तुतान्शूरान्मनु
जेंद्रप्रतापवान् ॥ ४६ ॥ अष्टाभिरष्टौराधेयोऽभ्यर्दयन्निशितैःशरैः ॥ अथापरान्महाराजसूतपुत्रःप्रतापवान् ॥ ४७ ॥ जघानबहुसाहस्रान्योधान्युद्धविशारदा
न् ॥ जिष्णुंचजिष्णुकर्माणंदेवापिंभद्रमेवच ॥ ४८ ॥ दंडंचराजन्समरेचित्रंचित्रायुधंहरिम् ॥ सिंहकेतुंरोचमानंशलभंचमहारथम् ॥ ४९ ॥ निजघानसुसंक्रुद्ध
श्चेदीनांचमहारथान् ॥ तेषामाददतःप्राणानासीदाधिरथेर्वपुः ॥ ५० ॥ शोणिताभ्युक्षितांगस्यरुद्रस्येवोर्जितंमहत् ॥ तत्रभारतकर्णेनमातंगास्ताडिताःशरैः ॥ ५१ ॥
सर्वतोभ्यद्रवन्भीताःकुर्वंतोमहदाकुलम् ॥ निपेतुरुर्व्यांसमरेकर्णसायकताडिताः ॥ ५२ ॥ कुर्वंतोविविधान्नादान्वज्रनुन्नाइवाचलाः ॥ गजवाजिमनुष्यैश्चनि
पतद्भिःसमंततः ॥ ५३ ॥ रथैश्चाधिरथेर्मार्गेसमास्तीर्यतमेदिनी ॥ नैवंभीष्मोनचद्रोणोनान्येयुधिचतावकाः ॥ ५४ ॥ चक्रुःस्मतादृशंकर्मयादृशंवैकृतंरणे ॥ सू
तपुत्रेणनागेषुहयेषुचरथेषुच ॥ ५५ ॥ नरेषुचमहाराजकृतंस्मकदनंमहत् ॥ मृगमध्येयथासिंहोदृश्यतेनिर्भयश्चरन् ॥ ५६ ॥ पंचालानांतथामध्येकर्णोचरदभी
तवत् ॥ यथामृगगणांस्त्रस्तान्सिंहोद्रावयतेदिशः ॥ ५७ ॥ पंचालानांरथव्रातान्कर्णोव्यद्रावयत्तथा ॥ सिंहास्यंचयथाप्राप्यनजीवंतिमृगाःक्वचित् ॥ ५८ ॥ तथा
कर्णमनुप्राप्यनजिजीवुर्महारथाः ॥ वैश्वानरंयथाप्राप्यप्रतिदह्यंतिवैजनाः ॥ ५९ ॥ कर्णाग्निनावनेतद्वद्दग्धाभारतसृंजयाः ॥ कर्णेनचेदिकेकेयपंचालेषुच
भारत ॥ ६० ॥ विश्राव्यनामनिहताबहवःशूरसंमताः ॥ ममचासीन्मतीराजन्दृष्ट्वाकर्णस्यविक्रमम् ॥ ६१ ॥ नैकोप्याधिरथेर्जीवन्पांचाल्योमोक्ष्यतेयुधि ॥ पंचा
लान्व्यधमत्संख्येसूतपुत्रःपुनःपुनः ॥ ६२ ॥ पंचालानथनिघ्नंतंकर्णंदृष्ट्वामहारणे ॥ अभ्यधावत्सुसंक्रुद्धोधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ ६३ ॥ धृष्टद्युम्नश्चराधेयंद्रौपदेया
श्चमारिष ॥ परिवव्रुरमित्रघ्नंशतशश्चापरेजनाः ॥ ६४ ॥ शिखंडीसहदेवश्चनकुलोनाकुलिस्तथा ॥ जनमेजयःशिनेर्नप्ताबहवश्चप्रभद्रकाः ॥ ६५ ॥ एतेपुरोग
माभूत्वाधृष्टद्युम्नश्चसंयुगे ॥ कर्णमस्यंतमिष्वस्त्रैर्विचेरुरमितौजसः ॥ ६६ ॥ तांस्तत्राधिरथिःसंख्येचेदिपंचालपांडवान् ॥ एकोबहूनभ्यपतद्गरुत्मान्पन्नगानिव ॥
॥ ६७ ॥ तैःकर्णस्याभवद्युद्धंघोररूपंविशांपते ॥ तादृग्यादृक्पुरावृत्तंदेवानांदानवैःसह ॥ ६८ ॥ तान्समेतान्महेष्वासान्शरवर्षौघवर्षिणः ॥ एकोव्यधमदव्यग्रस्त
मांसीवदिवाकरः ॥ ६९ ॥ भीमसेनस्तुसंसक्तोराधेयेपांडवैःसह ॥ सर्वतोभ्यहनत्क्रुद्धोयमदंडनिभैःशरैः ॥ वाह्लीकान्केकयान्मत्स्यान्वासात्यान्मद्रसैंधवान् ॥ ७० ॥ ॥ ६२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६॥९७॥

एकःसंख्येमहेष्वासोयोधयन्बह्वशोभत ॥ तत्रमर्मसुभीमेननाराचैस्ताडितागजाः ॥ ७१ ॥ प्रपतंतोहतारोहाःकंपयंतिस्ममेदिनीम् ॥ वाजिनश्चहतारोहाःपत्त
यश्चगतासवः॥ ७२ ॥ शेरतेयुधिनिर्भिन्नावमंतोरुधिरंबहु॥ सहस्रशश्चरथिनःपातिताःपतितायुधाः ॥ ७३ ॥ तेक्षताःसमदृश्यंतभीमभीतागतासवः ॥ रथिभिः
सादिभिःसूतैःपादातैर्वाजिभिर्गजैः॥ ७४ ॥ भीमसेनशरैश्छिन्नैराच्छन्नावसुधाभवत् ॥ तत्स्तंभितमिवातिष्ठद्भीमसेनभयार्दितम् ॥ ७५ ॥ दुर्योधनबलंसर्वंनि
रुत्साहंकृतव्रणम् ॥ निश्चेष्टंतुमुलंदीनंबभौतस्मिन्महारणे ॥७६॥ प्रसन्नसलिलेकालेयथास्यात्सागरोनृप ॥ तद्वत्तवबलंतद्वैनिश्चलंसमवस्थितम् ॥७७॥ मन्युवी
र्यबलोपेतंदर्पात्प्रत्यवरोपितम् ॥ अभवत्तवपुत्रस्यतत्सैन्यंनिष्प्रभंतदा ॥ ७८ ॥ तद्बलंभरतश्रेष्ठवध्यमानंपरस्परम् ॥ रुधिरौघपरिक्लिन्नंरुधिरार्द्रंबभूवह॥७९॥ज
गामभरतश्रेष्ठवध्यमानंपरस्परम् ॥ सूतपुत्रोरणेक्रुद्धःपांडवानामनीकिनीम् ॥८०॥ भीमसेनःकुरूंश्चापिद्रावयंतौविरेजतुः॥वर्तमानेतथारौद्रेसंग्रामेद्भुतदर्शने
॥ ८१ ॥ निहत्यपृतनामध्येसंशप्तकगणान्बहून् ॥ अर्जुनोजयतांश्रेष्ठोवासुदेवमथाब्रवीत् ॥ ८२ ॥ प्रभग्नंबलमेतद्धियोत्स्यमानंजनार्दन ॥ एतेद्रवंतिसगणाः
संशप्तकामहारथाः ॥ ८३ ॥ अपारयंतोमद्बाणान्सिंहशब्दंमृगाइव ॥ दीर्यतेचमहत्सैन्यंसृंजयानांमहारणे ॥ ८४ ॥ हस्तिकक्षोह्यसौकृष्णकेतुःकर्णस्यधीमतः॥
दृश्यतेराजसैन्यस्यमध्येविचरतोमुदा ॥ ८५ ॥ नचकर्णंरणेशक्ताजेतुमन्येमहारथाः ॥ जानीतेहिभवान्कर्णंवीर्यवंतंपराक्रमे ॥ ८६ ॥ तत्रयाहियतःकर्णोद्राव
यत्येषनोबलम् ॥ वर्जयित्वारणेयाहिसूतपुत्रंमहारथम् ॥ ८७ ॥ एतन्मेरोचतेकृष्णयथावातवरोचते ॥एतच्छ्रुत्वावचस्तस्यगोविंदःप्रहसन्निव ॥८८॥ अब्रवीदर्जु
नंतूर्णंकौरवान्जहिपांडव ॥ ततस्तवमहासैन्यंगोविंदप्रेरिताहयाः ॥ ८९ ॥ हंसवर्णाःप्रविविशुर्वहंतःकृष्णपांडवौ ॥ केशवप्रेरितैरश्वैःश्वेतैःकांचनभूषणैः ॥ ९० ॥
प्रविशद्भिस्तवबलंचतुर्दिशमभिद्यत ॥ मेघस्तनितनिर्ह्रादःसरथोवानरध्वजः ॥ ९१ ॥ चलत्पताकस्तांसेनांविमानंद्यामिवाविशत् ॥ तौविदार्यमहासेनांप्रवि
ष्टौकेशवार्जुनौ ॥ ९२ ॥ क्रुद्धौसंरंभरक्ताक्षौविभ्राजेतांमहाद्युती ॥ युद्धशौंडौसमाहूतावागतौतौरणाध्वरम् ॥ ९३ ॥ यज्वभिर्विधिनाहूतौमखेदेवाविवाश्विनौ॥
क्रुद्धौतौतुनरव्याघ्रौयोगवंतौबभूवतुः॥ ९४ ॥ तलशब्देनरुषितौयथानागौमहावने ॥ विगाह्यतुरथानीकमश्वसंघांश्चफाल्गुनः॥ ९५ ॥ व्यचरत्पृतनामध्येपा
शहस्तइवांतकः ॥ तंदृष्ट्वायुधिविक्रांतंसेनायांतवभारत ॥ ९६ ॥ संशप्तकगणान्भूयःपुत्रस्तेसमचूचुदत् ॥ ततोरथसहस्रेणद्विरदानांत्रिभिःशतैः ॥ ९७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६॥७॥८॥९॥११०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥ किंकरवद्दंडंबिभर्तिकिंकरनामानंवादंडंबिभर्तीतिसः ॥ १२०॥२१॥२२॥२३॥

चतुर्दशसहस्रैस्तुतुरगाणांमहाहवे॥ द्वाभ्यांशतसहस्राभ्यांपदातीनांचधन्विनाम्॥ ९८॥ शूराणांलब्धलक्षाणांविदितानांसमंततः॥अभ्यवर्ततकौंतेयंछादयंतो महारथाः॥ ९९॥ शरवर्षैर्महाराजसर्वतःपांडुनंदनम्॥ सच्छाद्यमानःसमरेशरैःपरबलार्दनः॥ १००॥ दर्शयन्रौद्रमात्मानंपाशहस्तइवांतकः॥ निघ्नन्संशप्तका न्पार्थःप्रेक्षणीयतरोभवत् ॥ १०१ ॥ ततोविद्युत्प्रभैर्बाणैःकार्तस्वरविभूषितैः ॥ निरंतरमिवाकाशमासीच्छन्नंकिरीटिना॥ २॥ किरीटिभुजनिर्मुक्तैःसंपतद्भिर्म हाशरैः॥ समाच्छन्नंबभौसर्वंकाद्रवेयैरिवप्रभो ॥ ३ ॥ रुक्मपुंखान्प्रसन्नाग्रान्छरान्संनतपर्वणः॥ अवासृजदमेयात्मादिक्षुसर्वासुपांडवः ॥ ४ ॥ महीवियद्दिशःसर्वाःसमुद्रागिरयोपिवा॥ स्फुटंतीतिजनाजज्ञुःपार्थस्यतलनिःस्वनात् ॥ ५ ॥ हत्वादशसहस्राणिपार्थिवानांमहारथः॥ संशप्तकानांकौंतेयःप्रत्यक्षंत्वरि तोभ्ययात्॥ ६॥ प्रत्यक्षंचसमासाद्यपार्थःकांबोजरक्षितम्॥ प्रममाथबलाद्बाणैर्दानवानिववासवः॥ ७ ॥ प्रचिच्छेदाशुभल्लेनद्विषतामाततायिनाम्॥ शस्त्रंपा णिंतथाचाहुंतथापिचशिरांस्युत॥ ८ ॥ अंगांगावयवैश्छिन्नैर्व्यायुधास्तेऽपतन्भुवि ॥ विष्वग्वाताभिसंभग्नाबहुशाखाइवद्रुमाः॥ ९॥ हस्त्यश्वरथपत्तीनांव्रा तान्निघ्नंतमर्जुनम्॥ सुदक्षिणादवरजःशरवृष्ट्याभ्यवीवृषत्॥ ११०॥ तस्यास्यतोर्द्धचंद्राभ्यांबाहूपरिघसंनिभौ॥ पूर्णचंद्राभवक्त्रंचक्षुरेणाभ्यहरच्छिरः॥ ११॥ सपपाततोवाहात्सुलोहितपरिस्रवः॥ मनःशिलागिरेःशृंगंवज्रेणेवावदारितम्॥ १२॥ सुदक्षिणादवरजंकांबोजंददृशुर्हतम्॥ प्रांशुंकमलपत्राक्षमत्यर्थंप्रियद र्शनम्॥ १३॥ कांचनस्तंभसदृशंभिन्नंहेमगिरिंयथा॥ ततोभवत्पुनर्युद्धंघोरमत्यर्थमद्भुतम्॥ १४॥नानावस्थाश्चयोधानांबभूवुस्तत्रयुध्यताम्॥ एकेषुनिहतैरश्वैः कांबोजैर्यवनैःशकैः॥ १५॥ शोणिताक्तैस्तदारक्तंसर्वमासीद्विशांपते॥ रथैर्हताश्वसूतैश्चहतारोहैश्चवाजिभिः ॥ १६ ॥ द्विरदैश्चहतारोहैर्महामात्रैर्हतद्विपैः॥ अ न्योन्येनमहाराजकृतोघोरोजनक्षयः॥ १७॥ तस्मिन्प्रपक्षेपक्षेचनिहतेसव्यसाचिना ॥ अर्जुनंजयतांश्रेष्ठंत्वरितोद्रौणिरभ्ययात् ॥ १८ ॥ विधुन्वानोमहच्चापं कार्तस्वरविभूषितम्॥ आददानःशरान्घोरान्स्वरश्मीनिवभास्करः॥ १९ ॥ क्रोधामर्षविवृत्तास्योलोहिताक्षोबभौबली ॥ अंतकालेयथाक्रुद्धोमृत्युःकिंकरदंड भृत्॥ १२० ॥ ततःप्रासृजदुग्राणिशरवर्षाणिसंघशः ॥ तैर्विसृष्टैर्महाराजव्यद्रवत्पांडवीचमूः ॥ २१ ॥ सदृष्ट्वैवतुदाशार्हंस्यंदनस्थंविशांपते॥ पुनःप्रासृजदुग्रा णिशरवर्षाणिमारिष॥ २२ ॥ तैःपतद्भिर्महाराजद्रौणिमुक्तैःसमंततः॥ संछादितौरथस्थौतावुभौकृष्णधनंजयौ॥ २३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

ततःशरशतैस्तीक्ष्णैरश्वत्थामाप्रतापवान्॥ निश्चेष्टौतावुभौयुद्धेकृत्वामाधवपांडवौ ॥ २४ ॥ हाहाकृतमभूत्सर्वंस्थावरंजंगमंतथा ॥ चराचरस्यगोप्तारौदृष्ट्वासं
छादितौशरैः॥ २५ ॥ सिद्धचारणसंघाश्चसंपेतुस्तेसमंततः ॥ चिंतयंतोभवेदद्यलोकानांस्वस्त्यपीतिच ॥ २६ ॥ नमयातादृशोराजनदृष्टपूर्वःपराक्रमः॥ संग्रामे
यादृशोद्रौणेःकृष्णौसंछादयिष्यतः ॥ २७ ॥ द्रौणेस्तुधनुषःशब्दमहितत्रासनंरणे॥ अश्रौषंबहुशोराजन्सिंहस्यनिनदोयथा ॥ २८ ॥ ज्याचास्यचरतोयुद्धेसव्य
दक्षिणमस्यतः ॥ विद्युदंबुदमध्यस्थाभ्राजमानेवसाभवत्॥ २९ ॥ सतथाक्षिप्रकारीचदृढहस्तश्चपांडवः॥ प्रमोहंपरमंगत्वाप्रेक्ष्यतंद्रोणजंततः॥ ३० ॥ विक्रमं
विहतंमेनेआत्मनःसमहायशाः ॥ तस्यास्यसमरेराजन्वपुरासीत्सुदुर्दृशम् ॥ ३१ ॥ द्रौणिपांडवयोरेवंवर्तमानेमहारणे ॥ वर्धमानेचराजेंद्रद्रोणपुत्रेमहाबले
॥ ३२ ॥ हीयमानेचकौंतेयेकृष्णेरोषःसमाविशत् ॥ सरोषान्निःश्वसन्राजन्निर्दहन्निवचक्षुषा ॥ ३३ ॥ द्रौणिंह्यपश्यत्संग्रामेफाल्गुनंचमुहुर्मुहुः ॥ ततःक्रुद्धोब्रवी
त्कृष्णःपार्थंसप्रणयंतदा ॥ ३४ ॥ अत्यद्भुतमिदंपार्थतवपश्यामिसंयुगे ॥ अतिशेतेहियत्रत्वांद्रौणपुत्रोद्यभारत ॥ ३५ ॥ कच्चिद्वीर्यंयथापूर्वंभुजयोर्वाबलंतव ॥
कच्चित्तेगांडिवंहस्तेरथेतिष्ठसिचार्जुन ॥ ३६ ॥ कच्चित्कुशलिनोबाहूमुष्टिर्वानव्यशीर्यत ॥ उदीर्यमाणंहिरणेपश्यामिद्रौणिमाहवे ॥ ३७ ॥ गुरुपुत्रइतिह्येनंमान
यन्भरतर्षभ ॥ उपेक्षांकुरुमापार्थनायंकालउपेक्षितुम् ॥ ३८ ॥ एवमुक्तस्तुकृष्णेनगृह्यभल्लांश्चतुर्दश ॥ त्वरमाणस्त्वराकालेद्रौणेर्धनुरथाच्छिनत् ॥ ३९ ॥ ध्व
जंछत्रंपताकाश्चरथंशक्तिंगदांतथा ॥ जत्रुदेशेचसुभृशंवत्सदंतैरताडयत् ॥ ४० ॥ समूर्छांपरमांगत्वाध्वजयष्टिंसमाश्रितः ॥ तंविसंज्ञंमहाराजशत्रुणाभृश
पीडितम् ॥ ४१ ॥ अपोवाहरणात्सूतोरक्षमाणोधनंजयात् ॥ एतस्मिन्नेवकालेचविजयःशत्रुतापनः ॥ ४२ ॥ व्यहनत्तावकंसैन्यंशतशोथसहस्रशः ॥ पश्यतस्त
स्यवीरस्यतवपुत्रस्यभारत ॥ ४३ ॥ एवमेषक्षयोवृत्तस्तावकानांपरैःसह ॥ क्रूरोविशसनोघोरोराजन्दुर्मंत्रितेतव ॥ ४४ ॥ संशप्तकांश्चकौंतेयःकुरूंश्चापिवृको
दरः ॥ वसुषेणश्चपंचालान्क्षणेनव्यधमद्रणे ॥ ४५ ॥ वर्त्तमानेतथारौद्रेराजन्वीरवरक्षये ॥ उत्थितान्यगणेयानिकबंधानिसमंततः ॥ ४६ ॥ युधिष्ठिरोपिसंग्रामे
प्रहारैर्गाढवेदनः ॥ क्रोशमात्रमपक्रम्यतस्थौभरतसत्तम ॥ ४७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥

॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषट्पंचाशत्तमोऽध्याय. ॥ ५६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दुर्योधनइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५॥६॥७॥८॥९॥१० ॥ पांडवाअपिकौरवानभ्यद्रवंतेतिशेषः ॥११॥ कालयुगांतोमहाप्रलयः ॥१२॥१३ ॥ स्वकर्मआभिमुख्येनप्रहारसहनादि उद्वहतोनिर्वोढॄन्

॥ संजयउवाच ॥ ॥ दुर्योधनस्ततःकर्णमुपेत्यभरतर्षभ ॥ अब्रवीन्मद्रराजंचतथैवान्यांश्चपार्थिवान् ॥१ ॥ यदृच्छयैतत्संप्राप्तंस्वर्गद्वारमपावृतम् ॥ सुखिनःक्षत्रियाःकर्णलभंतेयुद्धमीदृशम् ॥ २ ॥ सदृशैःक्षत्रियैःशूरैःशूराणांयुध्यतांयुधि ॥ इष्टंभवतिराधेयतदिदंसमुपस्थितम् ॥ ३ ॥ हत्वाचपांडवान्युद्धेस्फीतामुर्वीमवाप्स्यथ ॥ निहतावापरैर्युद्धेवीरलोकमवाप्स्यथ ॥ ४ ॥ दुर्योधनस्यतच्छ्रुत्वावचनंक्षत्रियर्षभाः ॥ हृष्टानादानुदक्रोशन्वादित्राणिचसर्वशः ॥ ५ ॥ ततःप्रमुदितेतस्मिन्दुर्योधनबलेतदा ॥ हर्षयंस्तावकान्योधान्द्रौणिर्वचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥ प्रत्यक्षंसर्वसैन्यानांभवतांचापिपश्यताम् ॥ न्यस्तशस्त्रोममपिताधृष्टद्युम्नेनपातितः ॥ ७ ॥ सतेनाहममर्षेणमित्रार्थेचापिपार्थिवाः ॥ सत्यंवःप्रतिजानामितद्वाक्यंमेनिबोधत ॥ ८ ॥ धृष्टद्युम्नमहत्वाहंनविमोक्ष्यामिदंशनम् ॥ अनृतायांप्रतिज्ञायांनाहंस्वर्गमवाप्नुयाम् ॥ ९ ॥ अर्जुनोभीमसेनश्चयोधोयोरक्षितारणे ॥ धृष्टद्युम्नस्यतंसंख्येनिहनिष्यामिसायकैः ॥ १० ॥ एवमुक्तेततःसर्वासहिताभारतीचमूः ॥ अभ्यद्रवतकौंतेयांस्तथातेचापिपांडवाः ॥ ११ ॥ ससंनिपातोरथयूथपानांबभूवराजन्नतिभीमरूपः ॥ जनक्षयःकालयुगांतकल्पःप्रावर्ततानेकुरुसृंजयानाम् ॥ १२ ॥ ततःप्रवृत्तेयुधिसंप्रहारेभूतानिसर्वाणिसदैवतानि ॥ आसन्समेतानिसहाप्सरोभिर्दिदृक्षमाणानिनरप्रवीरान् ॥ १३ ॥ दिव्यैश्चमाल्यैर्विविधैश्चगंधैर्दिव्यैश्चरत्नैर्विविधैर्नराग्र्यान् ॥ रणेस्वकर्मोद्वहतःप्रवीरानवाकिरन्नप्सरसःप्रहृष्टाः ॥ १४ ॥ समीरणस्तांश्चनिषेव्यगंधान्सिषेवसर्वानपियोधमुख्यान् ॥ निषेव्यमाणास्त्वनिलेनयोधाःपरस्परघ्नाधरणींनिपेतुः ॥ १५ ॥ सादिव्यमाल्यैरवकीर्यमाणासुवर्णपुंखैश्चशरैर्विचित्रैः ॥ नक्षत्रसंघैरिवचित्रिताद्यौःक्षितिर्बभौयोधवरैर्विचित्रा ॥ १६ ॥ ततोंतरिक्षादपिसाधुवादैर्वादित्रघोषैःसमुदीर्यमाणः ॥ ज्याघोषनेमिस्वननादचित्रःसमाकुलःसोभवत्संप्रहारः ॥ १७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणिअश्वत्थामप्रतिज्ञायांसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमेषमहानासीत्संग्रामःपृथिवीक्षिताम् ॥ क्रुद्धेर्जुनेतथाकर्णेभीमसेनेचपांडवे ॥ १ ॥ द्रोणपुत्रंपराजित्यजित्वाचान्यान्महारथान् ॥ अब्रवीदर्जुनोराजन्वासुदेवमिदंवचः ॥ २ ॥ पश्यकृष्णमहाबाहोद्रवंतींपांडवींचमूम् ॥ कर्णंपश्यचसंग्रामेकालयंतंमहारथान् ॥ ३ ॥ नचपश्यामिदाशार्हधर्मराजंयुधिष्ठिरम् ॥ नापिकेतुर्युधांश्रेष्ठधर्मराजस्यदृश्यते ॥ ४ ॥ ॥६४॥

॥ १४ ॥ समीरणःसिषेवेत्यन्वयः परस्परंघ्नंतितेपरस्परेणमारिताइत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ एवमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ किंकिणिनःकिंकिणीमंतः ब्रीह्यादित्वादिनिः ॥ २५ ॥

त्रिभागश्चावशिष्टोयंदिवसस्यजनार्दन ॥ नचमांधार्तराष्ट्रेषुकश्चिद्युध्यतिसंयुगे ॥ ५ ॥ तस्मात्त्वंमत्प्रियंकुर्वन्याहियत्रयुधिष्ठिरः ॥ दृष्ट्वाकुशलिनंयुद्धेधर्मपुत्रं सहानुजम् ॥ ६ ॥ पुनर्योद्धास्मिवार्ष्णेयशत्रुभिःसहसंयुगे ॥ ततःप्रायाद्रथेनाशुबीभत्सोर्वचनाद्धरिः ॥ ७ ॥ यतोयुधिष्ठिरोराजासृंजयाश्चमहारथाः ॥ अयुध्यं स्तावकैःसार्धंमृत्युंकृत्वानिवर्तनम् ॥ ८ ॥ ततःसंग्रामभूमिंतांवर्तमानेजनक्षये ॥ अवेक्षमाणोगोविंदःसव्यसाचिनमब्रवीत् ॥ ९ ॥ पश्यपार्थमहारौद्रोवर्ततेभ रतक्षयः ॥ पृथिव्यांक्षत्रियाणांवैदुर्योधनकृतेमहान् ॥ १० ॥ पश्यभारतचापानिरुक्मपृष्ठानिधन्विनाम् ॥ मृतानामपविद्धानिकलापांश्चमहाधनान् ॥ ११ ॥ जातरूपमयैःपुंखैःशरांश्चानतपर्वणः ॥ तैलधौतांश्चनाराचान्निर्मुक्तान्पन्नगानिव ॥ १२ ॥ हस्तिदंतत्सरून्खड्गान्जातरूपपरिष्कृतान् ॥ वर्माणिचापविद्धानिरु क्मगर्भाणिभारत ॥ १३ ॥ सुवर्णविकृतान्प्रासान्शक्तीःकनकभूषणाः ॥ जांबूनदमयैःपट्टैर्बद्धाश्चविपुलागदाः ॥ १४ ॥ जातरूपमयीश्चर्ष्टीःपट्टिशान्हेमभू षणान् ॥ दंडैःकनकचित्रैश्चविप्रविद्धान्परश्वधान् ॥ १५ ॥ अयःकुंतांश्चपतितान्मुसलानिगुरूणिच ॥ शतघ्नीःपश्यचित्राश्चविपुलान्परिघांस्तथा ॥ १६ ॥ च क्राणिचापविद्धानितोमरांश्चमहारणे ॥ नानाविधानिशस्त्राणिप्रगृह्यजयगृद्धिनः ॥ १७ ॥ जीवंतइवदृश्यंतेगतसत्त्वास्तरस्विनः ॥ गदाविमथितैर्गात्रैर्मुसलै र्भिन्नमस्तकान् ॥ १८ ॥ गजवाजिरथक्षुण्णान्पश्ययोधान्सहस्रशः ॥ मनुष्यहयनागानांशरशक्त्यृष्टिपट्टिशैः ॥ १९ ॥ परिघैरायसैर्घोरैरयस्कुंतैःपरश्वधैः ॥ शरी रैर्बहुभिश्छिन्नैःशोणितौघपरिप्लुतैः ॥ २० ॥ गतासुभिरमित्रघ्नसंवृतारणभूमयः ॥ बाहुभिश्चंदनादिग्धैःसांगदैर्हेमभूषितैः ॥ २१ ॥ सतलत्रैःसकेयूरैर्भातिभा रतमेदिनी ॥ सांगुलित्रैर्भुजाग्रैश्चविप्रविद्धैरलंकृतैः ॥ २२ ॥ हस्तिहस्तोपमैश्छिन्नैरूरुभिश्चतरस्विनाम् ॥ बद्धचूडामणिवरैःशिरोभिश्चसकुंडलैः ॥ २३ ॥ पतितै र्ऋषभाक्षाणांविराजतिवसुंधरा ॥ कबंधैःशोणितादिग्धैश्छिन्नगात्रशिरोधरैः ॥ २४ ॥ भूर्भातिभरतश्रेष्ठशांतार्चिर्भिरिवाग्निभिः ॥ रथांश्चबहुधाभग्नान्हेम किंकिणिनःशुभान् ॥ २५ ॥ वाजिनश्चहतान्पश्यनिष्कीर्णांत्रान्शराहतान् ॥ अनुकर्षानुपासंगान्पताकाविविधध्वजान् ॥ २६ ॥ रथिनांचमहाशंखान्पांडुरां श्चप्रकीर्णकान् ॥ निरस्तजिह्वान्मातंगान्शयानान्पर्वतोपमान् ॥ २७ ॥

॥ २६ ॥ प्रकीर्णकान्चामरान् प्रकीर्णकंचामरेस्याद्विस्तरेनातुरंगमेइतिमेदिनी ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥६५॥ वैजयंतीर्विचित्राश्चहतांश्चगजवाजिनः॥ वारणानांपरिस्तोमांस्तथैवाजिनकंबलान् ॥ २८ ॥ विपाटितविचित्रांश्चरूप्य चित्रान्कुथांकुशान् ॥ भिन्नाश्चबहुधा ८
घंटामहद्भिःपतितैर्गजैः॥ २९ ॥ वैदूर्यदंडांश्चशुभान्पतितानंकुशान्भुवि ॥ बद्धाःसादिभुजाग्रेषुसुवर्णविकृताःकशाः ॥ ३० ॥ विचित्रमणिचित्रांश्चजातरूप
परिष्कृतान् ॥ अश्वास्तरपरिस्तोमान्रांकवान्पतितान्भुवि ॥ ३१ ॥ चूडामणीन्नरेंद्राणांविचित्राःकांचनस्रजः ॥ छत्राणिचापविद्धानिचामरव्यजनानिच
॥ ३२ ॥ चंद्रनक्षत्रभासैश्चवदनैश्चारुकुंडलैः॥ कॢप्तश्मश्रुभिरत्यर्थंवीराणांसमलंकृतैः ॥ ३३ ॥ वदनैःपश्यसंछन्नांमहींशोणितकर्दमाम् ॥ सजीवांश्चापरान्पश्य
कूजमानान्समंततः ॥ ३४ ॥ उपास्यमानान्बहुशोन्यस्तशस्त्रैर्विशांपते ॥ ज्ञातिभिःसहितांस्तत्ररोदमानैर्मुहुर्मुहुः ॥ ३५ ॥ व्युत्क्रांतानपरान्योधांश्छादयित्वात
रस्विनः॥ पुनर्युद्धायगच्छंतिजयगृद्धाःप्रमन्यवः॥ ३६ ॥ अपरेतत्रतत्रैवपरिधावंतिमानवाः ॥ ज्ञातिभिःपतितैःशूरैर्याच्यमानास्तथोदकम् ॥ ३७ ॥ जलार्थंच
गताःकेचिन्निष्प्राणाबहवोर्जुन॥ संनिवृत्ताश्चतेशूरास्तान्दृष्ट्वाविचेतसः॥ ३८ ॥ जलंत्यक्त्वाप्रधावंतिक्रोशमानाःपरस्परम् ॥ जलंपीत्वाम्रतान्पश्यपिबतोन्यां
श्चमारिष॥ ३९ ॥ परित्यज्यप्रियानन्येबांधवान्बांधवप्रियाः॥ व्युत्क्रांताःसमदृश्यंततत्रतत्रमहारणे॥ ४० ॥ तथापरान्नरश्रेष्ठसंदष्टौष्ठपुटान्पुनः॥ भ्रुकुटीकुटिलैर्व
क्त्रैःप्रेक्षमाणान्समंततः॥ ४१ ॥ एवंब्रुवंस्तदाकृष्णोययौयत्रयुधिष्ठिरः ॥ अर्जुनश्चापिनृपतेर्दर्शनार्थंमहारणे ॥ ४२ ॥ याहियाहीतिगोविंदंमुहुर्मुहुरचोदयत् ॥
तांयुद्धभूमिंपार्थस्यदर्शयित्वाचमाधवः॥ ४३ ॥ त्वरमाणस्ततःकृष्णःपार्थमाहशनैरिदम् ॥ पश्यपांडवराजानमुपयातांश्चपार्थिवान्॥ ४४ ॥ कर्णंपश्यमहारंगे
ज्वलंतमिवपावकम्॥ असौभीमोमहेष्वासःसंनिवृत्तोरणंप्रति॥ ४५ ॥ तमेतेविनिवर्ततेधृष्टद्युम्नपुरोगमाः॥ पंचालसृंजयानांचपांडवानांचयेमुखम् ॥ ४६ ॥
निवृत्तैश्चपुनःपार्थैर्भग्नंशत्रुबलंमहत् ॥ कौरवान्द्रवतोह्येषकर्णोरोधयतेर्जुन॥ ४७ ॥ अंतकप्रतिमोवेगेशक्रतुल्यपराक्रमः ॥ असौगच्छतिकौरव्यद्रौणिःशस्त्र
भृतांवरः॥ ४८ ॥ तमेवप्रद्रुतंसंख्येधृष्टद्युम्नोमहारथः ॥ अनुप्रयातिसंग्रामेहतान्पश्यचसृंजयान् ॥ ४९ ॥ सर्वमाहसुदुर्धर्षोवासुदेवःकिरीटिने ॥ ततोराजन्महा ॥६५॥
घोरःप्रादुरासीन्महारणः॥ ५० ॥ सिंहनादरवाश्चैवप्रादुरासन्समागमे॥ उभयोःसेनयोराजन्मृत्युंकृत्वानिवर्तनम् ॥ ५१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥५२॥ ॥इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥७॥ ॥ततःपुनःसमाजग्मुरिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

एवमेषक्षयोवृत्तःपृथिव्यांपृथिवीपते ॥ तावकानांपरेषांचराजन्दुर्मंत्रितेतव ॥ ५२ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णप०वासुदेववाक्येअष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः
॥५८॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततःपुनःसमाजग्मुरभीताःकुरुसृंजयाः॥युधिष्ठिरमुखाःपार्थाःसूतपुत्रमुखावयम्॥ १ ॥ततःप्रववृतेभीमःसंग्रामोलोमहर्षणः
कर्णस्यपांडवानांचयमराष्ट्रविवर्धनः ॥ २ ॥तस्मिन्प्रवृत्तेसंग्रामेतुमुलेशोणितोदके॥संशप्तकेषुशूरेषुकिंचिच्छिष्टेषुभारत ॥ ३ ॥ धृष्टद्युम्नोमहाराजसहितःसर्व
राजभिः॥कर्णमेवाभिदुद्रावपांडवाश्चमहारथाः ॥ ४ ॥आगच्छमानांस्तान्संख्येप्रहृष्टान्विजयैषिणः ॥दधारैकोरणेकर्णोजलौघानिवपर्वतः ॥ ५॥ समासा
द्यतुतेकर्णंव्यशीर्यंतमहारथाः॥यथाचलंसमासाद्यवार्योघाःसर्वतोदिशम्॥ ६ ॥तयोरासीन्महाराजसंग्रामोलोमहर्षणः ॥ धृष्टद्युम्नस्तुराधेयंशरेणानतपर्वणा
॥ ७ ॥ताडयामाससमरेतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ विजयंचधनुःश्रेष्ठंविधुन्वानोमहारथः ॥ ८ ॥ पार्षतस्यधनुश्छित्त्वाशरांश्चाशीविषोपमान् ॥ ताडयामाससं
क्रुद्धःपार्षतंनवभिःशरैः॥ ९ ॥तेवर्महेमविकृतंभित्त्वातस्यमहात्मनः ॥शोणिताक्ताव्यराजंतशक्रगोपाइवानघ ॥ १० ॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंधृष्टद्युम्नोमहार
थः॥अथान्यद्धनुरादायशरांश्चाशीविषोपमान्॥ ११ ॥ कर्णंविव्याधसप्तत्याशरैःसंनतपर्वभिः॥तथैवराजन्कर्णोपिपार्षतंशत्रुतापनम्॥ १२ ॥ छादयामास
समरेशरैराशीविषोपमैः ॥ द्रोणशत्रुर्महेष्वासोविव्याधनिशितैःशरैः ॥ १३ ॥ तस्यकर्णोमहाराजशरंकनकभूषणम् ॥ प्रेषयामाससंक्रुद्धोमृत्युदंडमिवापरं
॥ १४ ॥तमापतंतंसहसाघोररूपंविशांपते ॥ चिच्छेदशतधाराजन्शैनेयःकृतहस्तवत्॥ १५ ॥दृष्ट्वाविनिहतंबाणंशरैःकर्णोविशांपते ॥सात्यकिंशरवर्षेणसमं
तात्पर्यवारयत्॥ १६ ॥विव्याधचैनंसमरेनाराचैस्तत्रसप्तभिः॥तंप्रत्यविध्यच्छैनेयःशरैर्हेमपरिष्कृतैः ॥ १७॥ ततोयुद्धंमहाराजचक्षुःश्रोत्रभयानकम्॥आसी
द्घोरंचचित्रंचप्रेक्षणीयंसमंततः॥ १८ ॥ सर्वेषांतत्रभूतानांलोमहर्षोभ्यजायत ॥ तद्दृष्ट्वासमरेकर्मकर्णशैनेययोर्नृप ॥ १९ ॥ एतस्मिन्नंतरेद्रौणिरभ्ययात्सुमहा
बलम्॥पार्षतंशत्रुदमनंशत्रुवीर्यासुनाशनम्॥ २० ॥ अभ्यभाषतसंक्रुद्धोद्रौणिःपरपुरंजयः॥तिष्ठतिष्ठाद्यब्रह्मघ्नमेजीवन्विमोक्ष्यसे॥ २१ ॥इत्युक्त्वासुभृशं
वीरंशीघ्रकृन्निशितैःशरैः॥पार्षतंछादयामासघोररूपैःसुतेजनैः॥ २२ ॥यतमानंपरंशक्त्यायतमानोमहारथः॥ यथाहिसमरेद्रोणःपार्षतंवीक्ष्यमारिष॥ २३॥

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तथाद्रौणिंरणेदृष्ट्वापार्षतःपरवीरहा ॥ नातिहृष्टमनाभूत्वामन्यतेमृत्युमात्मनः ॥ २४ ॥ सज्ञात्वासमरेत्मानंशस्त्रेणावध्यमेवतु ॥ जवेनाभ्याययौद्रौणिंकालः
॥६६॥ कालमिवक्षये ॥ २५ ॥ द्रौणिस्तुदृष्ट्वाराजेंद्रधृष्टद्युम्नमवस्थितम् ॥ क्रोधेननिःश्वसन्वीरःपार्षतंसमुपाद्रवत् ॥ २६ ॥ तावन्योन्यंतुदृष्ट्वैवसंरंभंजग्मतुःपरम् ॥ अथा ८
ब्रवीन्महाराजद्रोणपुत्रःप्रतापवान् ॥ २७ ॥ धृष्टद्युम्नंसमीपस्थंत्वरमाणोविशांपते ॥ पंचालापसदाद्यत्वांप्रेषयिष्यामिमृत्यवे ॥ २८ ॥ पापंहियत्त्वयाकर्मघ्नताद्रोणं
पुराकृतम् ॥ अद्यत्वांतप्स्यतेतद्वैयथानकुशलंतथा ॥ २९ ॥ अरक्ष्यमाणःपार्थेनयदितिष्ठसिसंयुगे ॥ नापक्रामसिवामूढसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ३० ॥ एवमुक्तःप्रत्यु
वाचधृष्टद्युम्नःप्रतापवान् ॥ प्रतिवाक्यंसएवासिर्मामकोदास्यतेतव ॥ ३१ ॥ येनैवतेपितुर्दत्तंयतमानस्यसंयुगे ॥ यदितावन्मयाद्रोणोनिहतोब्राह्मणब्रुवः ॥ ३२ ॥
त्वामिदानींकथंयुद्धेनहनिष्यामिविक्रमात् ॥ एवमुक्त्वामहाराजसेनापतिरमर्षणः ॥ ३३ ॥ निशितेनातिबाणेनद्रौणिंविव्याधपार्षतः ॥ ततोद्रौणिःसुसंक्रुद्धः
शरैःसंनतपर्वभिः ॥ ३४ ॥ आच्छादयद्दिशोराजन्धृष्टद्युम्नस्यसंयुगे ॥ नैवांतरिक्षंनदिशोनापियोधाःसमंततः ॥ ३५ ॥ दृश्यंतेवैमहाराजशरैश्छन्नाःसहस्रशः ॥
तथैवपार्षतोराजन्द्रौणिमाहवशोभिनम् ॥ ३६ ॥ शरैःसंछादयामाससूतपुत्रस्यपश्यतः ॥ राधेयोपिमहाराजपंचालान्सहपांडवैः ॥ ३७ ॥ द्रौपदेयान्युधामन्युं
सात्यकिंचमहारथम् ॥ एकःसंवारयामासप्रेक्षणीयःसमंततः ॥ ३८ ॥ धृष्टद्युम्नस्तुसमरेद्रौणेश्चिच्छेदकार्मुकम् ॥ तदपास्यधनुर्द्रौणिरन्यदादायकार्मुकम् ॥ ३९ ॥
वेगवान्समरेघोरेशरांश्चाशीविषोपमान् ॥ सपार्षतस्यराजेंद्रधनुःशक्तिंगदांध्वजम् ॥ ४० ॥ हयान्सूतंरथंचैवनिमेषाद्व्यधमच्छरैः ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोह
ताश्वोहतसारथिः ॥ ४१ ॥ खड्गमादत्तविपुलंशतचंद्रंचभानुमत् ॥ द्रौणिस्तदपिराजेंद्रभल्लैःक्षिप्रंमहारथः ॥ ४२ ॥ चिच्छेदसमरेवीरःक्षिप्रहस्तोदृढायुधः ॥ रथाद
नवरूढस्यतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ४३ ॥ धृष्टद्युम्नंहिविरथंहताश्वंछिन्नकार्मुकम् ॥ शरैश्चबहुधाविद्धमस्त्रैश्चशकलीकृतम् ॥ ४४ ॥ नाशकद्भरतश्रेष्ठयतमानोमहा
रथः ॥ तस्यांतमिषुभीराजन्यदाद्रौणिर्नजग्मिवान् ॥ ४५ ॥ अथत्यक्त्वाधनुर्वीरःपार्षतंत्वरितोन्वगात् ॥ आसीदाप्लुवतोवेगस्तस्यराजन्महात्मनः ॥ ४६ ॥ गरु
डस्येवपततोजिघृक्षोःपन्नगोत्तमम् ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुमाधवोर्जुनमब्रवीत् ॥ ४७ ॥ पश्यपार्थयथाद्रौणिःपार्षतस्यवधंप्रति ॥ यत्नंकरोतिविपुलंहन्याच्चैनं ॥६६॥
नसंशयः ॥ ४८ ॥ तंमोचयमहाबाहोपार्षतंशत्रुकर्शन ॥ द्रौणेरास्यमनुप्राप्तंमृत्योरास्यगतंयथा ॥ ४९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एवमुक्त्वामहाराजवासुदेवःप्रतापवान्॥प्रैषयत्तुरगांस्तत्रयत्रद्रौणिर्व्यवस्थितः॥ ५० ॥ तेहयाश्चंद्रसंकाशाःकेशवेनप्रचोदिताः॥ आपिबंतइवव्योमजग्मु
द्रौणिरथंप्रति॥ ५१ ॥दृष्ट्वायातौमहावीर्यावुभौकृष्णधनंजयौ॥धृष्टद्युम्नवधेयत्नंचक्रेराजन्महाबलः॥ ५२ ॥ विकृष्यमाणंदृष्ट्वैवधृष्टद्युम्नंनरेश्वर॥शरांश्चिक्षे
पवैपार्थोद्रौणिंप्रतिमहाबलः॥ ५३॥ तेशराहेमविकृतागांडीवप्रेषिताभृशम्॥ द्रौणिमासाद्यविविशुर्वल्मीकमिवपन्नगाः॥ ५४ ॥ सविद्धस्तैःशरैर्घोरैर्द्रोणपु
त्रःप्रतापवान्॥ उत्सृज्यसमरेराजन्पांचाल्यममितौजसम्॥ ५५ ॥रथमारुरुहेवीरोधनंजयशरार्दितः॥प्रगृह्यचधनुःश्रेष्ठंपार्थंविव्याधसायकैः॥ ५६ ॥ एत
स्मिन्नंतरेवीरःसहदेवोजनाधिप॥अपोवाहरथेनाजौपार्थतंशत्रुतापनम्॥ ५७॥ अर्जुनोपिमहाराजद्रौणिंविव्याधपत्रिभिः॥तंद्रोणपुत्रःसंक्रुद्धोवाह्वोरुरसि
चार्पयत्॥ ५८॥ क्रोधितस्तुरणेपार्थोनाराचंकालसंमितम्॥ द्रोणपुत्रायचिक्षेपकालदंडमिवापरम्॥ ५९॥ ब्राह्मणस्यांसदेशेसनिपपातमहाद्युतिः॥ सविह्वलो
महाराजशरवेगेनसंयुगे॥ ६०॥ निपसादरथोपस्थेवैक्लव्यंचपरंययौ॥ततःकर्णोमहाराजव्याक्षिपद्विजयंधनुः॥ ६१॥ अर्जुनंसमरेक्रुद्धःप्रेक्षमाणोमुहुर्मुहुः॥
द्वैरथंचापिपार्थेनकामयानोमहारणे ॥ ६२ ॥विह्वलंतंतुवीक्ष्याथद्रोणपुत्रंचसारथिः॥ अपोवाहरथेनाजौत्वरमाणोरणाजिरात्॥ ६३ ॥ अथोत्कुष्टंमहाराज
पंचालैर्जितकाशिभिः॥ मोक्षितंपार्षतंदृष्ट्वाद्रोणपुत्रंचपीडितम्॥ ६४ ॥ वादित्राणिचदिव्यानिप्रावाद्यंतसहस्रशः॥ सिंहनादांश्चचक्रुस्तेदृष्ट्वासंख्येतदद्भुतम्
॥ ६५॥ एवंकृत्वाब्रवीत्पार्थोवासुदेवंधनंजयः॥ याहिसंशप्तकान्कृष्णकार्यमेतत्परंमम॥ ६६॥ ततःप्रयातोदाशार्हःश्रुत्वापांडवभाषितम्॥ रथेनातिपताकेनम
नोमारुतरंहसा॥ ६७॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिद्रौण्यपयानेऊनषष्टितमोऽध्यायः॥ ५९॥ ॥छ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एतस्मिन्नंतरेकृष्णः
पार्थंवचनमब्रवीत्॥दर्शयन्निवकौंतेयंधर्मराजंयुधिष्ठिरम्॥ १ ॥एषपांडवतेभ्राताधार्तराष्ट्रैर्महाबलैः॥ जिघांसुभिर्महेष्वासैर्द्रुतंपार्थोनुसार्यते॥ २ ॥ तंचानु
यांतिसंरब्धाःपंचालायुद्धदुर्मदाः॥ युधिष्ठिरंमहात्मानंपरीप्संतोमहाबलाः॥ ३ ॥एषदुर्योधनःपार्थरथानीकेनदंशितः॥ राजासर्वस्यलोकस्यराजानमनुधाव
ति॥ ४॥ जिघांसुःपुरुषव्याघ्रभ्रातृभिःसहितोबली॥ आशीविषसमस्पर्शैःसर्वयुद्धविशारदैः॥ ५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

नरोत्तमंवदान्यं रत्नोत्तममितिपाठेकांचनं तद्धि उत्कृष्टानांमध्येऽप्युत्तमं ॥ ६ ॥ जिहीर्षवोयुधिष्ठिरंहर्तुमिच्छंतः निरुद्धाःसंतोपिअधिष्ठिताः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४॥१५॥ तस्ययुधिष्ठिरस्यकर्मकर्तव्यंपराजयाख्यं एभिर्दुर्योधनादिभिःकृतंनिष्पादितं ॥ १६ ॥ तत्रहेतुः ब्राह्मेबलेक्षमायां क्षात्रेबलेनिष्ठुरत्वे ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ हतनाशयतेतिकर्णश्चोदयतीतिसंबंधः

एतेजिघृक्षवोयांतिद्विपाश्वरथपत्तयः ॥ युधिष्ठिरंधार्तराष्ट्रानरोत्तममिवार्थिनः ॥ ६ ॥ पश्यसात्वतभीमाभ्यांनिरुद्धाधिष्ठिताःपुनः ॥ जिहीर्षवोऽनृतंदैत्याःश
क्राग्निभ्यामिवासकृत् ॥ ७ ॥ एतेबहुत्वात्त्वरिताःपुनर्गच्छंतिपांडवम् ॥ समुद्रमिववार्योघाःप्रावृट्कालेमहारथाः ॥ ८ ॥ नदंतःसिंहनादांश्चधमंतश्चापिवारिजा
न् ॥ बलवंतोमहेष्वासाविधुन्वंतोधनूंषिच ॥ ९ ॥ मृत्योर्मुखगतंमन्येकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ हुतमग्नौचकौंतेयंदुर्योधनवशंगतम् ॥ १० ॥ यथाविधमनीकंतुधार्त
राष्ट्रस्यपांडव ॥ नास्यशक्रोपिमुच्येतसंप्राप्तोबाणगोचरम् ॥ ११ ॥ दुर्योधनस्यवीरस्यशरौघान्शीघ्रमस्यतः ॥ संक्रुद्धस्यांतकस्येवकोवेगंसंसहेद्रणे ॥ १२ ॥ दु
र्योधनस्यवीरस्यद्रौणेःशारद्वतस्यच ॥ कर्णस्यचेषुवेगोवैपर्वतानपिशातयेत् ॥ १३ ॥ कर्णेनचकृतोराजाविमुखःशत्रुतापनः ॥ बलवाँल्लघुहस्तश्चकृतीयुद्धवि
शारदः ॥ १४ ॥ राधेयःपांडवश्रेष्ठंशक्तःपीडयितुंरणे ॥ सहितोधृतराष्ट्रस्यपुत्रैःशूरैर्महाबलैः ॥ १५ ॥ तस्यैभिर्युध्यमानस्यसंग्रामेशंसितात्मनः ॥ अन्यैरपिचपा
र्थस्यकृतंकर्ममहारथैः ॥ १६ ॥ उपवासकृशोराजाभृशंभरतसत्तमः ॥ ब्राह्मेबलेस्थितोह्येषनक्षात्रेहिबलेविभुः ॥ १७ ॥ कर्णेनचाभियुक्तोयंभूपतिःशत्रुताप
नः ॥ संशयंसमनुप्राप्तःपांडवोवैयुधिष्ठिरः ॥ १८ ॥ नजीवतिमहाराजोमन्येपार्थयुधिष्ठिरः ॥ यद्भीमसेनःसहतेसिंहनादममर्षणः ॥ १९ ॥ नर्दतांधार्तराष्ट्राणां
पुनःपुनररिंदमः ॥ धमतांचमहाशंखान्संग्रामेजितकाशिनाम् ॥ २० ॥ युधिष्ठिरंपांडवेयंहतेतिभरतर्षभ ॥ संचोदयत्यसौकर्णोधार्तराष्ट्रान्महाबलान् ॥ २१ ॥ स्थू
णाकर्णेंद्रजालेनपार्थपाशुपतेनच ॥ प्रच्छादयंतिराजानंशस्त्रजालैर्महारथाः ॥ २२ ॥ आतुरोहिकृतोराजासंनिषेव्यश्चभारत ॥ यथैनमनुवर्ततेपंचालाःसहपां
डवैः ॥ २३ ॥ त्वरमाणास्त्वराकालेसर्वशस्त्रभृतांवराः ॥ मज्जंतमिवपातालेबलिनोप्युज्जिहीर्षवः ॥ २४ ॥ नकेतुर्दृश्यतेराज्ञःकर्णेननिहतःशरैः ॥ पश्यतोर्यमयोः
पार्थसात्यकेश्चशिखंडिनः ॥ २५ ॥ धृष्टद्युम्नस्यभीमस्यशतानीकस्यवाविभो ॥ पंचालानांचसर्वेषांचेदीनांचैवभारत ॥ २६ ॥ एषकर्णोरणेपार्थपांडवानामनी ॥६७॥
किनीम् ॥ शरैर्विध्वंसयतिवैनलिनीमिवकुंजरः ॥ २७ ॥ एतेद्रवंतिरथिनस्त्वदीयाःपांडुनंदन ॥ पश्यपश्ययथापार्थगच्छंत्येतेमहारथाः ॥ २८ ॥

॥ २१ ॥ स्थूणाकर्णोगंधर्वस्तस्यास्त्रंस्थूणाकर्णगांधर्वं इंद्रजालमयंतत् ॥ २२ ॥ निषेव्यश्चिकित्सकैराराध्यः सन्निषण्णइतिपाठेअवसन्नः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥२८॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ ३० ॥ हस्तिकक्ष्यांकेतुमितिसंबंधः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ छत्रेणोपलक्षितः ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ प्रार्थयन्युद्धमितिशेषः ॥ ४४ ॥

एतेभारतमातंगाःकर्णेनाभिहताःशरैः॥ आर्तनादान्विकुर्वाणाविद्रवंतिदिशोदश॥ २९ ॥ रथानांद्रवतेवृंदमेतच्चैवसमंततः ॥ द्राव्यमाणंरणेपार्थकर्णेनामित्र
कर्षिणा ॥ ३० ॥ हस्तिकक्ष्यांरणेपश्यचरंतींतत्रतत्रह ॥ रथस्थंसूतपुत्रस्यकेतुंकेतुमतांवर॥ ३१ ॥असौधावतिराधेयोभीमसेनरथंप्रति॥ किरन्शरशतान्येव
विनिघ्नंस्तववाहिनीम्॥ ३२ ॥ एतान्पश्यचपंचालान्द्राव्यमाणान्महारथान् ॥ शक्रेणेवयथादैत्यान्हन्यमानान्महाहवे ॥ ३३॥ एषकर्णोरणेजित्वापंचाला
न्पांडुसृंजयान् ॥ दिशोविप्रेक्षतेसर्वास्त्वदर्थमितिमेमतिः ॥ ३४॥ पश्यपार्थधनुःश्रेष्ठंविकर्षन्साधुशोभते ॥ शत्रुंजित्वायथाशक्रोदेवसंघैःसमावृतः ॥ ३५ ॥
एतेनर्दंतिकौरव्यादृष्ट्वाकर्णस्यविक्रमम् ॥ त्रासयंतोरणेपांडून्सृंजयांश्चसमंततः ॥ ३६ ॥ एषसर्वात्मनापांडूंस्त्रासयित्वामहारणे ॥ अभिभाषतिराधेयःसर्वसै
न्यानिमानद॥ ३७॥ अभिद्रवतभद्रंवोद्रुतंद्रवतकौरवाः॥ यथाजीवन्नवःकश्चिन्मुच्येतयुधिसृंजयः॥ ३८ ॥ तथाकुरुतसंयत्तावयंयास्यामपृष्ठतः॥ एवमुक्त्वा
गतोह्येषपृष्ठतोविकिरञ्छरान्॥ ३९ ॥ पश्यकर्णंरणेपार्थश्वेतच्छत्रविराजितम्॥ उदयंपर्वतंयद्वच्छशांकेनाभिशोभितम्॥ ४० ॥ पूर्णचंद्रनिकाशेनमूर्ध्निच्छत्रे
णभारत॥ ध्रियमाणेनसमरेश्रीमच्छतशलाकिना॥ ४१ ॥ एषत्वांप्रेक्षतेकर्णःसकटाक्षंविशांपते॥ उत्तमंजवमास्थायध्रुवमेष्यतिसंयुगे ॥ ४२ ॥ पश्यह्येनंमहा
बाहोविधुन्वानंमहद्धनुः ॥ शरांश्चाशीविषाकारान्विसृजंतंमहारणे॥४३॥ असौनिवृत्तोराधेयोदृष्ट्वातेवानरध्वजम्॥ प्रार्थयन्समरेपार्थत्वयासहपरंतप ॥४४॥
वधायचात्मनोभ्येतिदीप्तास्यंशलभोयथा॥ कर्णमेकाकिनंदृष्ट्वारथानीकेनभारत ॥ ४५॥ रिरक्षिषुःसुसंवृत्तोधार्तराष्ट्रोनिवर्तते ॥ सर्वैःसहैभिर्दुष्टात्मावध्यतां
चप्रयत्नतः॥ ४६ ॥ त्वयायशश्चराज्यंचसुखंचोत्तममिच्छता॥ अदीनयोर्विश्रुतयोर्युवयोर्योत्स्यमानयोः ॥ ४७ ॥ देवासुरेपार्थमृधेदेवदानवयोरिव॥ पश्यंतु
कौरवाःसर्वेतवपार्थपराक्रमम्॥ ४८ ॥ त्वांचदृष्ट्वातिसंरब्धंकर्णंचभरतर्षभ॥ असौदुर्योधनःक्रुद्धोनोत्तरंप्रतिपद्यते॥ ४९ ॥ आत्मानंचकृतात्मानंसमीक्ष्यभर
तर्षभ॥ कृतागसंचराधेयंधर्मात्मनियुधिष्ठिरे॥ प्रतिपद्यस्वकौंतेयप्राप्तकालमनंतरम्॥ ५० ॥ आर्यांयुद्धेमतिंकृत्वाप्रत्येहिरथयूथपम् ॥ पंचह्येतानिमुख्यानिर
थानांरथसत्तम॥ ५१ ॥ शतान्यायांतिसमरेबलिनांतिग्मतेजसाम्॥ पंचनागसहस्राणिद्विगुणावाजिनस्तथा॥ ५२ ॥

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ युवयोःकर्णार्जुनयोः ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अभिसंहत्यकौंतेयपदातिप्रयुतानिच ॥ अन्योन्यरक्षितंवीरबलंत्वामभिवर्तते ॥ ५३ ॥ द्रोणपुत्रंपुरस्कृत्यतच्छीघ्रंसंनिषूदय ॥ निकृत्यैतद्रथानीकंबलिनंलोक
॥६८॥ विश्रुतम् ॥ ५४ ॥ सूतपुत्रंमहेष्वासंदर्शयात्मानमात्मना ॥ उत्तमंजवमास्थायप्रत्येहिभरतर्षभ ॥ ५५ ॥ असौकर्णःसुसंरब्धःपंचालानभिधावति ॥ केतुमस्यहिप
श्यामिधृष्टद्युम्नरथंप्रति ॥ ५६ ॥ समुपैष्यतिपंचालानितिमन्येपरंतप ॥ आचचक्षेप्रियंपार्थतवेदंभरतर्षभ ॥ ५७ ॥ राजासौकुशलीश्रीमान्धर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥
असौभीमोमहाबाहुःसंनिवृत्तश्चमूमुखे ॥ ५८ ॥ वृतःसृंजयसैन्येनशैनेयेनचभारत ॥ वध्यंतएतेसमरेकौरवानिशितैःशरैः ॥ ५९ ॥ भीमसेनेनकौंतेयपंचालैश्च
महात्मभिः ॥ सेनाहिधार्तराष्ट्रस्यविमुखाविक्षरद्व्रणा ॥ ६० ॥ विप्रधावतिवेगेनभीमस्याभिहताशरैः ॥ विपन्नसस्येवमहीरुधिरेणसमुक्षिता ॥ ६१ ॥ भारती
भरतश्रेष्ठसेनाकृपणदर्शना ॥ निवृत्तंपश्यकौंतेयभीमसेनंयुधांपतिम् ॥ ६२ ॥ आशीविषमिवक्रुद्धंद्रावयंतंवरूथिनीम् ॥ पीतरक्तासितसितास्ताराचंद्रार्कमंडि
ताः ॥ ६३ ॥ पताकाविप्रकीर्यंतेछत्राण्येतानिचार्जुन ॥ सौवर्णाराजताश्चैवतैजसाश्चपृथग्विधाः ॥ ६४ ॥ केतवोभिनिपात्यंतेहस्त्यश्वंचप्रकीर्यते ॥ रथेभ्यःप्रप
तंत्येतेरथिनोविगतासवः ॥ ६५ ॥ नानावर्णैर्हताबाणैःपंचालैरपलायिभिः ॥ निर्मनुष्यान्गजानश्वान्रथांश्चैवधनंजय ॥ ६६ ॥ समाद्रवंतिपंचालाधार्तराष्ट्रांस्त
रस्विनः ॥ विमृद्नंतिनरव्याघ्राभीमसेनबलाश्रयात् ॥ ६७ ॥ बलंपरेषांदुर्धर्षास्त्यक्त्वाप्राणानरिंदम ॥ एतेनर्दंतिपंचालाध्मापयंतिचवारिजान् ॥ ६८ ॥ अभिद्र
वंतिचरणेघ्नंतःसायकैःपरान् ॥ पश्यस्वैषांचमाहात्म्यंपंचालाहिपराक्रमात् ॥ ६९ ॥ धार्तराष्ट्रान्विनिघ्नंतिक्रुद्धाःसिंहाइवद्विपान् ॥ शस्त्रमाच्छिद्यशत्रूणांसायु
धानांनिरायुधाः ॥ ७० ॥ तेनैवैतानमोघास्त्रानिघ्नंतिचनदंतिच ॥ शिरांस्येतानिपात्यंतेशत्रूणांबाहवोपिच ॥ ७१ ॥ रथनागहयावीरायशस्याःसर्वएवच ॥ सर्व
तश्चाभिपन्नैषाधार्तराष्ट्रीमहाचमूः ॥ ७२ ॥ पंचालैर्मानसादेत्यहंसैर्गंगेववेगितैः ॥ सुभृशंचपराक्रांताःपंचालानांनिवारणे ॥ ७३ ॥ कृपकर्णादयोवीराऋष
भाणामिवर्षभाः ॥ भीमास्त्रेणसुनिर्भग्नान्धार्तराष्ट्रान्महारथान् ॥ ७४ ॥ धृष्टद्युम्नमुखावीराघ्नंतिशत्रून्सहस्रशः ॥ पंचालेष्वभिभूतेषुद्विषद्भिरपभीर्नदन् ॥ ७५ ॥
शत्रुपक्षमवस्कंद्यशरानस्यतिमारुतिः ॥ विषण्णभूयिष्ठतराधार्तराष्ट्रीमहाचमूः ॥ ७६ ॥ रथाश्चैतेसुवित्रस्ताभीमसेनभयार्दिताः ॥ पश्यभीमेननाराचैर्भिन्ना ॥६८॥
नागाःपतंत्यमी ॥ ७७ ॥ वज्रिवज्राहतानीवशिखराणिधराभृताम् ॥ भीमसेनस्यनिर्विद्धाबाणैःसंनतपर्वभिः ॥ ७८ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥८४॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥९२॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६०॥ ॥ ७ ॥ ॥ निवृत्तइति ॥१॥२॥३॥४॥
स्वान्यनीकानिमृद्नंतोद्रवंत्येतेमहागजाः॥ अभिजानीहिभीमस्यसिंहनादंसुदुःसहम् ॥ ७९ ॥ नदतोर्जुनसंग्रामेवीरस्यजितकाशिनः॥ एषनैषादिरभ्येतिद्विपमु
ख्येनपांडवम्॥ ८० ॥ जिघांसुस्तोमरैःक्रुद्धोदंडपाणिरिवांतकः॥ सतोमरावस्यभुजौछिन्नौभीमेनगर्जतः ॥ ८१ ॥ तीक्ष्णैरग्निरविप्रख्यैर्नाराचैर्दशभिर्हतः॥ ह
त्वैनंपुनरायातिनागानन्यान्प्रहारिणः॥ ८२ ॥ पश्यनीलांबुदनिभान्महामात्रैरधिष्ठितान्॥ शक्तितोमरसंघातैर्विनिघ्नंतंवृकोदरम्॥ ८३॥ सप्तसप्तचनागांस्तान्वै
जयंतीश्चसध्वजाः ॥ निहत्यनिशितैर्बाणैश्छिन्नाःपार्थाग्रजेनते ॥ ८४ ॥ दशभिर्दशभिश्चैकोनाराचैर्निहतोगजः ॥ नचासौधार्तराष्ट्राणांश्रूयतेनिनदस्तथा
॥८५॥ पुरंदरसमेक्रुद्धेनिवृत्तेभरतर्षभ ॥ अक्षौहिण्यस्तथातिस्रोधार्तराष्ट्रस्यसंहताः ॥ क्रुद्धेनभीमसेनेननरसिंहेनवारिताः॥ ८६ ॥ नशक्नुवंतिवैपार्थंपार्थिवाः
समुदीक्षितुम्॥ मध्यंदिनगतंसूर्यंयथादुर्बलचक्षुषः॥ ८७॥ एतेभीमस्यसंत्रस्ताःसिंहस्येवेतरेमृगाः॥ शरैःसंत्रासिताःसंख्येनलभंतेसुखंक्वचित्॥ ८८॥ ॥संज
यउवाच॥ ॥ एतच्छ्रुत्वामहाबाहुर्वासुदेवाद्धनंजयः॥ भीमसेनेनतत्कर्मकृतंदृष्ट्वासुदुष्करम्॥ ८९ ॥ अर्जुनोव्यधमाच्छिष्टानहितान्निशितैःशरैः॥ तेवध्यमानाः
समरेसंशप्तकगणाःप्रभो॥ ९० ॥ प्रभग्नाःसमरेभीतादिशोदशमहाबलाः॥ शक्रस्यातिथितांगत्वाविशोकाह्यभवंस्तदा ॥ ९१ ॥ पार्थश्चपुरुषव्याघ्रःशरैःसंनत
पर्वभिः॥ जघानधार्तराष्ट्रस्यचतुर्विधबलांचमूम्॥ ९२॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकृष्णार्जुनसंवादेषष्टितमोऽध्यायः॥६०॥ ॥७॥ ॥७॥
॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥ निवृत्तेभीमसेनेचपांडवेचयुधिष्ठिरे॥ वध्यमानेबलेचापिमामकेपांडुसृंजयैः ॥ १ ॥ द्रवमाणेबलौघेचनिरानंदेमुहुर्मुहुः॥ किमकुर्वंतकु
रवस्तन्ममाचक्ष्वसंजय॥ २ ॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ दृष्ट्वाभीमंमहाबाहुंसूतपुत्रःप्रतापवान्॥ क्रोधरक्तेक्षणोराजन्भीमसेनमुपाद्रवत्॥३॥ तावकंतुबलंदृ
ष्ट्वाभीमसेनात्पराङ्मुखम्॥ यत्नेनमहताराजन्पर्यवस्थापयद्बली॥४॥ व्यवस्थाप्यमहाबाहुस्तवपुत्रस्यवाहिनीम्॥ प्रत्युद्ययौतदाकर्णःपांडवान्युद्धदुर्मदान्॥ ५ ॥
प्रत्युद्ययुस्तुराधेयंपांडवानांमहारथाः॥ धुन्वानाःकार्मुकाण्याजौविक्षिपंतश्चसायकान्॥ ६ ॥ भीमसेनःशिनेर्नप्ताशिखंडीजनमेजयः॥ धृष्टद्युम्नश्चबलवान्स
र्वेचापिप्रभद्रकाः॥ ७॥ जिघांसंतोनरव्याघ्राःसमंतात्तववाहिनीम्॥ अभ्यद्रवंतसंक्रुद्धाःसमरेजितकाशिनः ॥८॥ तथैवतावकाराजन्पांडवानामनीकिनीम्॥
अभ्यद्रवंतत्वरिताजिघांसंतोमहारथाः॥ ९ ॥ रथनागाश्वकलिलंपत्तिध्वजसमाकुलम्॥ बभूवपुरुषव्याघ्रसैन्यमद्भुतदर्शनम्॥ १०॥ ॥५॥६॥७॥८॥९॥ १०१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शिखंडीचययौकर्णधृष्टद्युम्नःसुतंतव ॥ दुःशासनंमहाराजमहत्यासेनयावृतम् ॥ ११ ॥ नकुलोवृषसेनंतुचित्रसेनंयुधिष्ठिरः ॥ उलूकंसमरेराजन्सहदेवःसमभ्यया
॥६९॥ त् ॥ १२ ॥ सात्यकिःशकुनिंचापिद्रौपदेयाश्चकौरवान् ॥ अर्जुनंचरणेयत्तोद्रोणपुत्रोमहारथः ॥ १३ ॥ युधामन्युंमहेष्वासंगौतमोऽभ्यपतद्रणे ॥ कृतवर्माचबल ८
वानुत्तमौजसमाद्रवत् ॥ १४ ॥ भीमसेनःकुरून्सर्वान्पुत्रांश्चतवमारिष ॥ सहानीकान्महाबाहुरेकएवन्यवारयत् ॥ १५ ॥ शिखंडीतुततःकर्णंविचरंतमभीतव
त् ॥ भीष्महंतामहाराजवारयामासपत्रिभिः ॥ १६ ॥ प्रतिरुद्धस्ततःकर्णोरोषात्प्रस्फुरिताधरः ॥ शिखंडिनंत्रिभिर्बाणैर्भ्रुवोर्मध्येऽभ्यताडयत् ॥ १७ ॥ धारयंस्तुस
तान्बाणान्शिखंडीबहुशोभत ॥ राजतःपर्वतोयद्वत्त्रिभिःशृंगैरिवोत्थितैः ॥ १८ ॥ सोतिविद्धोमहेष्वासःसूतपुत्रेणसंयुगे ॥ कर्णंविव्याधसमरेनवत्यानिशितैः
शरैः ॥ १९ ॥ तस्यकर्णोहयान्हत्वासारथिंचत्रिभिःशरैः ॥ उन्ममाथध्वजंचास्यक्षुरप्रेणमहारथः ॥ २० ॥ हताश्वात्तुततोयानादवप्लुत्यमहारथः ॥ शक्तिंचिक्षेप
कर्णायसंक्रुद्धःशत्रुतापनः ॥ २१ ॥ तांछित्त्वासमरेकर्णस्त्रिभिर्भारतसायकैः ॥ शिखंडिनमथाविध्यन्नवभिर्निशितैःशरैः ॥ २२ ॥ कर्णचापच्युतान्बाणान्वर्जयं
स्तुनरोत्तमः ॥ अपयातस्ततस्तूर्णंशिखंडीभृशविक्षतः ॥ २३ ॥ ततःकर्णोमहाराजपांडुसैन्यान्यशातयत् ॥ तूलराशिंसमासाद्ययथावायुर्महाबलः ॥ २४ ॥ धृष्ट
द्युम्नोमहाराजतवपुत्रेणपीडितः ॥ दुःशासनंत्रिभिर्बाणैःप्रत्यविध्यत्स्तनांतरे ॥ २५ ॥ तस्यदुःशासनोबाहुंसव्यंविव्याधमारिष ॥ सतेनरुक्मपुंखेनभल्लेनानत
पर्वणा ॥ २६ ॥ धृष्टद्युम्नस्तुनिर्विद्धःशरंघोरममर्षणः ॥ दुःशासनायसंक्रुद्धःप्रेषयामासभारत ॥ २७ ॥ आपतंतंमहावेगंधृष्टद्युम्नसमीरितम् ॥ शरैश्चिच्छेदपुत्रस्ते
त्रिभिरेवविशांपते ॥ २८ ॥ अथापरैःसप्तदशैर्भल्लैःकनकभूषणैः ॥ धृष्टद्युम्नंसमासाद्यबाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ २९ ॥ ततःसपार्षतःक्रुद्धोधनुश्चिच्छेदमारिष ॥ क्षु
रप्रेणसुतीक्ष्णेनततउच्चुक्रुशुर्जनाः ॥ ३० ॥ अथान्यद्धनुरादायपुत्रस्तेप्रहसन्निव ॥ धृष्टद्युम्नंशरव्रातैःसमंतात्पर्यवारयत् ॥ ३१ ॥ तवपुत्रस्यतेदृष्ट्वाविक्रमंसुम
हात्मनः ॥ व्यस्मयंतरणेयोधाःसिद्धाश्चाप्सरसांगणाः ॥ ३२ ॥ धृष्टद्युम्नंनपश्यामघटमानंमहाबलम् ॥ दुःशासनेनसंरुद्धंसिंहेनेवमहागजम् ॥ ३३ ॥ ततःसरथनागा
श्वाःपंचालाःपांडुपूर्वज ॥ सेनापतिंपरीप्संतोरुरुधुस्तनयंतव ॥ ३४ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंतावकानांपरैःसह ॥ घोरंप्राणभृतांकालेभीमरूपंपरंतप ॥ ३५ ॥ नकुलं ॥६९॥
वृषसेनस्तुभित्त्वापंचभिरायसैः ॥ पितुःसमीपेतिष्ठन्वैत्रिभिरन्यैरविध्यत ॥ ३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

नकुलस्तुततःशूरोवृषसेनंहसन्निव ॥ नाराचेनसुतीक्ष्णेनविव्याधहृदयेभृशम् ॥ ३७ ॥ सोतिविद्धोबलवताशत्रुणाशत्रुकर्षण ॥ शत्रुंविव्याधविंशत्यासचतंपंच
भिःशरैः ॥ ३८ ॥ ततःशरसहस्रेणतावुभौपुरुषर्षभौ ॥ अन्योन्यमाच्छादयतामथोभज्यतवाहिनी ॥ ३९ ॥ सदृष्ट्वाप्रद्रुतांसेनांधार्तराष्ट्रस्यसूतजः ॥ निवारयामा
सबलादनुसृत्यविशांपते ॥ ४० ॥ निवृत्तेतुततःकर्णेनकुलःकौरवान्ययौ ॥ कर्णपुत्रस्तुसमरेहित्वानकुलमेवतु ॥ ४१ ॥ जुगोपचक्रंत्वरितोराधेयस्यैवमारिष ॥
उलूकस्तुरणेक्रुद्धःसहदेवेनवारितः ॥ ४२ ॥ तस्याश्वांश्चतुरोहत्वासहदेवःप्रतापवान् ॥ सारथिंप्रेषयामासयमस्यसदनंप्रति ॥ ४३ ॥ उलूकस्तुततोयानादवप्लुत्य
विशांपते ॥ त्रिगर्तानांबलंतूर्णंजगामपितृनंदनः ॥ ४४ ॥ सात्यकिःशकुनिंविद्ध्वाविंशत्यानिशितैःशरैः ॥ ध्वजंचिच्छेदभल्लेनसौबलस्यहसन्निव ॥ ४५ ॥ सौब
लस्तस्यसमरेक्रुद्धोराजन्प्रतापवान् ॥ विदार्यकवचंभूयोध्वजंचिच्छेदकांचनम् ॥ ४६ ॥ तथैनंनिशितैर्बाणैःसात्यकिःप्रत्यविध्यत ॥ सारथिंचमहाराजत्रिभिरे
वसमार्पयत् ॥ ४७ ॥ अथास्यवाहांस्त्वरितःशरैर्निन्येयमक्षयम् ॥ ततोवप्लुत्यसहसाशकुनिर्भरतर्षभ ॥ ४८ ॥ आरुरोहरथंतूर्णमुलूकस्यमहात्मनः ॥ अपोवाहा
थशीघ्रंसशैनेयाद्युद्धशालिनः ॥ ४९ ॥ सात्यकिस्तुरणेराजंस्तावकानामनीकिनीम् ॥ अभिदुद्राववेगेनततोनीकमभज्यत ॥ ५० ॥ शैनेयशरसंछन्नंतवसैन्यंवि
शांपते ॥ भेजेदशदिशस्तूर्णंन्यपतच्चगतासुवत् ॥ ५१ ॥ भीमसेनंतवसुतोवारयामाससंयुगे ॥ तंतुभीमोमुहूर्तेनव्यश्वसूतरथध्वजम् ॥ ५२ ॥ चक्रेलोकेश्वरंतत्रते
नातुष्यंतवैजनाः ॥ ततोपायान्नृपस्तत्रभीमसेनस्यगोचरात् ॥ ५३ ॥ कुरुसैन्यंततःसर्वंभीमसेनमुपाद्रवत् ॥ तत्रनादोमहानासीद्भीमसेनंजिघांसताम् ॥ ५४ ॥ यु
धामन्युःकृपंविद्ध्वाधनुरस्याशुचिच्छिदे ॥ अथान्यद्धनुरादायकृपःशस्त्रभृतांवरः ॥ ५५ ॥ युधामन्योर्ध्वजंसूतंछत्रंचापातयत्क्षितौ ॥ ततोपायाद्रथेनैवयुधाम
न्युर्महारथः ॥ ५६ ॥ उत्तमौजाश्चहार्दिक्यंभीमंभीमपराक्रमम् ॥ छादयामाससहसामेघोवृष्ट्येवपर्वतम् ॥ ५७ ॥ तद्युद्धमासीत्सुमहद्घोररूपंपरंतप ॥ यादृशंनम
यायुद्धंदृष्टपूर्वंविशांपते ॥ ५८ ॥ कृतवर्माततोराजन्नुत्तमौजसमाहवे ॥ हृदिविव्याधसहसारथोपस्थउपाविशत् ॥ ५९ ॥ सारथिस्तमपोवाहरथेनरथिनांवरम् ॥
कुरुसैन्यंततःसर्वंभीमसेनमुपाद्रवत् ॥ ६० ॥ दुःशासनःसौबलश्चगजानीकेनपांडवम् ॥ महतापरिवार्यैवक्षुद्रकैरभ्यताडयत् ॥ ६१ ॥ ततोभीमःशरशतैर्दुर्योध
नममर्पणम् ॥ विमुखीकृत्यतरसागजानीकमुपाद्रवत् ॥ ६२ ॥ तमापतंतंसहसागजानीकंवृकोदरः ॥ दृष्ट्वैवसुभृशंक्रुद्धोदिव्यमस्त्रमुदैरयत् ॥ ६३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गजैर्गजानभ्यहनद्वज्रेणेंद्रइवासुरान् ॥ ततोंतरिक्षंबाणौघैःशलभैरिवपादपम् ॥ ६४ ॥ छादयामाससमरेगजान्निघ्नन्वृकोदरः ॥ ततःकुंजरयूथानिसमेतानिस
॥ ७० ॥ हस्रशः ॥ ६५ ॥ व्यधमंत्तरसाभीमोमेघसंघानिवानिलः ॥ सुवर्णजालापिहितामणिजालैश्चकुंजराः ॥ ६६ ॥ रेजुरभ्यधिकंसंख्येविद्युत्वंतइवांबुदाः ॥ तेवध्य ८
मानाभीमेनगजाराजन्विदुद्रुवुः ॥ ६७ ॥ केचिद्विभिन्नहृदयाःकुंजरान्यपतन्भुवि ॥ पतितैर्निपतद्भिश्चगजैर्हेमविभूषितैः ॥ ६८ ॥ अशोभतमहीतत्रविशीर्णैरि
वपर्वतैः ॥ दीप्ताभैरत्नवद्भिश्चपतितैर्गजयोधिभिः ॥ ६९ ॥ रराजभूमिःपतितैःक्षीणपुण्यैरिवग्रहैः ॥ ततोभिन्नकटानागाभिन्नकुंभकरास्तथा ॥ ७० ॥ दुद्रुवुःश
तशःसंख्येभीमसेनशराहताः ॥ केचिद्वमंतोरुधिरंभयार्ताःपर्वतोपमाः ॥ ७१ ॥ व्यद्रवञ्छरविद्धांगाधातुचित्राइवाचलाः ॥ महाभुजगसंकाशौचंदनागुरुरूषितौ
॥ ७२ ॥ अपश्यंभीमसेनस्यधनुर्विक्षिपतोभुजौ ॥ तस्यज्यातलनिर्घोषंश्रुत्वाशनिसमस्वनम् ॥ ७३ ॥ विमुंचंतःशकृन्मूत्रंनागाःप्राद्रुद्रुवुर्भृशम् ॥ भीमसेनस्यत
त्कर्मराजन्नेकस्यधीमतः ॥ निघ्नतःसर्वभूतानिरुद्रस्येवचनिर्बभौ ॥ ७४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेएकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ ७ ॥
॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःश्वेताश्वसंयुक्तेनारायणसमाहिते ॥ तिष्ठन्रथवरेश्रीमानर्जुनःसमपद्यत ॥ १ ॥ तद्बलंनृपतिश्रेष्ठतावकंविजयोरणे ॥ व्यक्षोभयद्दुदी
र्णाश्वंमहोदधिमिवानिलः ॥ २ ॥ दुर्योधनस्तवसुतःप्रमत्तेश्वेतवाहने ॥ अभ्येत्यसहसाक्रुद्धःसैन्यार्धेनाभिसंवृतः ॥ ३ ॥ पर्यवारयदायांतंयुधिष्ठिरममर्षणम् ॥
क्षुरप्राणांत्रिसप्तत्याततोविध्यतपांडवम् ॥ ४ ॥ अक्रुध्यतभृशंतत्रकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ सभल्लांस्त्रिंशतस्तूर्णंतवपुत्रेन्यवेशयत् ॥ ५ ॥ ततोधावंतकौरव्याजिघृक्षं
तोयुधिष्ठिरम् ॥ दुष्टभावान्परान्ज्ञात्वासमवेतामहारथाः ॥ ६ ॥ आजग्मुस्तंपरीप्संतःकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ नकुलःसहदेवश्चधृष्टद्युम्नश्चपार्षतः ॥ ७ ॥ अक्षौहिण्या
परिवृतास्तेभ्यधावन्युधिष्ठिरम् ॥ भीमसेनश्चसमरेमृद्नंस्तवमहारथान् ॥ ८ ॥ अभ्यधावदभिप्रेप्सूराजानंशत्रुभिर्वृतम् ॥ तांस्तुसर्वान्महेष्वासान्कर्णोवैकर्तनोनृप
॥ ९ ॥ शरवर्षेणमहताप्रत्यवारयदागतान् ॥ शरौघान्विसृजंतस्तेप्रेरयंतश्चतोमरान् ॥ १० ॥ नशेकुर्यत्नवंतोपिराधेयंप्रतिवीक्षितुम् ॥ तांश्चसर्वान्महेष्वान्सर्वश ॥ ७० ॥
स्त्रास्त्रपारगः ॥ ११ ॥ महताशरवर्षेणराधेयःप्रत्यवारयत् ॥ दुर्योधनंचविंशत्याशीघ्रमस्त्रमुदीरयन् ॥ १२ ॥

॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अविध्यत्तूर्णमभ्येत्यसहदेवःप्रतापवान् ॥ सविद्धःसहदेवेनरराजाचलसंनिभः ॥ १३ ॥ प्रभिन्नइवमातंगोरुधिरेणपरिप्लुतः ॥ दृष्ट्वातवसुतंतत्रगाढविद्धंसु
तेजनैः ॥ १४ ॥ अभ्यधावद्दृढंक्रुद्धोराधेयोरथिनांवरः ॥ दुर्योधनंतथादृष्ट्वाशीघ्रमस्त्रमुदैरयत् ॥ १५ ॥ तेनयौधिष्ठिरंसैन्यमवधीत्पार्षतंतथा ॥ ततोयौधिष्ठि
रंसैन्यंवध्यमानंमहात्मना ॥ १६ ॥ सहसाप्राद्रवद्राजन्सूतपुत्रशरार्दितम् ॥ विविधाविशिखास्तत्रसंपतंतःपरस्परम् ॥ १७ ॥ फलैःपुंखान्समाजघ्नुःसूतपुत्रधनु
श्च्युताः ॥ अंतरिक्षेशरौघाणांपततांचपरस्परम् ॥ १८ ॥ संघर्षेणमहाराजपावकःसमजायत ॥ ततोदशदिशःकर्णःशलभैरिवयायिभिः ॥ १९ ॥ अभ्यघ्नंस्तरसा
राजन्शरैःपरशरीरगैः ॥ रक्तचंदनसंदिग्धौमणिहेमविभूषितौ ॥ २० ॥ बाहूव्यत्यक्षिपत्कर्णःपरमास्त्रंविदर्शयन् ॥ ततःसर्वादिशोराजन्सायकैर्विप्रमोहयन्
॥ २१ ॥ अपीडयद्भृशंकर्णोधर्मराजंयुधिष्ठिरम् ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ २२ ॥ निशितैरिषुभिःकर्णंपंचाशद्भिःसमार्पयत् ॥ बाणांधकारमभव
त्तद्युद्धंघोरदर्शनम् ॥ २३ ॥ हाहाकारोमहानासीत्तावकानांविशांपते ॥ वध्यमानेतदासैन्येधर्मपुत्रेणमारिष ॥ २४ ॥ सायकैर्विविधैस्तीक्ष्णैःकंकपत्रैःशिलाशि
तैः ॥ भल्लैरनेकैर्विविधैःशक्त्यृष्टिमुसलैरपि ॥ २५ ॥ यत्रयत्रसधर्मात्मादुष्टांदृष्टिंव्यसर्जयत् ॥ तत्रतत्रव्यशीर्यंततावकाभरतर्षभ ॥ २६ ॥ कर्णोपिभृशसंक्रुद्धो
धर्मराजंयुधिष्ठिरम् ॥ नाराचैरर्धचंद्रैश्चवत्सदंतैश्चसंयुगे ॥ २७ ॥ अमर्षीक्रोधनश्चैवरोषप्रस्फुरिताननः ॥ सायकैरप्रमेयात्मायुधिष्ठिरमभिद्रवत् ॥ २८ ॥ युधि
ष्ठिरश्चापिसतंस्वर्णपुंखैःशितैःशरैः ॥ प्रहसन्निवतंकर्णःकंकपत्रैःशिलाशितैः ॥ २९ ॥ उरस्यविध्यद्राजानंत्रिभिर्भल्लैश्चपांडवम् ॥ सपीडितोभृशंतेनधर्मराजोयुधि
ष्ठिरः ॥ ३० ॥ उपविश्यरथोपस्थेसूतंयाहीत्यचोदयत् ॥ अक्रोशंततःसर्वेधार्तराष्ट्राःसराजकाः ॥ ३१ ॥ गृह्णीध्वमितिराजानमभ्यधावंतसर्वशः ॥ ततःशताःस
प्तदशकेकयानांप्रहारिणाम् ॥ ३२ ॥ पंचालैःसहिताराजन्धार्तराष्ट्रान्न्यवारयन् ॥ तस्मिन्सुतुमुलेयुद्धेवर्तमानेजनक्षये ॥ ३३ ॥ दुर्योधनश्चभीमश्चसमेयातां
महाबलौ ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ कर्णोपिशरजालेनकेकयानांमहारथा
न् ॥ व्यधमत्परमेष्वासानग्रतःपर्यवस्थितान् ॥ १ ॥ तेषांप्रयतमानानांराधेयस्यनिवारणे ॥ रथान्पंचशतान्कर्णःप्राहिणोद्यमसादनम् ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अविषह्यंततोदृष्ट्वाराधेयंयुधियोधिनः ॥ भीमसेनमुपागच्छन्कर्णबाणप्रपीडिताः ॥ ३ ॥ रथानीकंविदार्यैवशरजालैरनेकधा ॥ कर्णएकरथेनैवयुधिष्ठिरमुपाद्रव
॥७१॥ त् ॥ ४ ॥ सेनानिवेशमार्छंतंमार्गणैःक्षतविक्षतम् ॥ यमयोर्मध्यगंवीरंशनैर्यांतंविचेतसम् ॥ ५ ॥ समासाद्यतुराजानंदुर्योधनहितेप्सया ॥ सूतपुत्रस्त्रिभिस्तीक्ष्णै ८
र्विव्याधपरमेषुभिः ॥ ६ ॥ तथैवराजाराधेयंप्रत्यविध्यत्स्तनांतरे ॥ शरैस्त्रिभिश्चयंतारंचतुर्भिश्चतुरोहयान् ॥ ७ ॥ चक्ररक्षौतुपार्थस्यमाद्रीपुत्रौपरंतपौ ॥ तावप्य
धावतांकर्णंराजानंमावधीरिति ॥ ८ ॥ तौपृथक्शरवर्षाभ्यांराधेयमभ्यवर्षताम् ॥ नकुलःसहदेवश्चपरमंयत्नमास्थितौ ॥ ९ ॥ तथैवतौप्रत्यविध्यत्सूतपुत्रःप्रता
पवान् ॥ भल्लाभ्यांशितधाराभ्यांमहात्मानावरिंदमौ ॥ १० ॥ दंतवर्णांस्तुराधेयोनिजघानमनोजवान् ॥ युधिष्ठिरस्यसंग्रामेकालवालान्हयोत्तमान् ॥ ११ ॥
ततोपरेणभल्लेनशिरस्त्राणमपातयत् ॥ कौंतेयस्यमहेष्वासःप्रहसन्निवसूतजः ॥ १२ ॥ तथैवनकुलस्यापिहयान्हत्वाप्रतापवान् ॥ ईषांधनुश्चचिच्छेदमाद्री
पुत्रस्यधीमतः ॥ १३ ॥ तौहताश्वौहतरथौपांडवौभृशविक्षतौ ॥ भ्रातरावारुरुहतुःसहदेवरथंतदा ॥ १४ ॥ तौदृष्ट्वामातुलस्तत्रविरथौपरवीरहा ॥ अभ्यभाष
तराधेयंमद्रराजोनुकंपया ॥ १५ ॥ योद्धव्यमद्यपार्थेनफाल्गुनेनत्वयासह ॥ किमर्थंधर्मराजेनयुध्यसेभृशरोषितः ॥ १६ ॥ क्षीणशस्त्रास्त्रकवचःक्षीणबाणोवि
बाणधिः ॥ श्रांतसारथिवाहश्चच्छन्नोस्त्रैररिभिस्तथा ॥ १७ ॥ पार्थमासाद्यराधेयउपहास्योभविष्यसि ॥ एवमुक्तोपिकर्णस्तुमद्रराजेनसंयुगे ॥ १८ ॥ तथैवक
र्णःसंरब्धोयुधिष्ठिरमताडयत् ॥ शरैस्तीक्ष्णैःपराविध्यमाद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ १९ ॥ प्रहस्यसमरेकर्णश्चकारविमुखंशरैः ॥ ततःशल्यःप्रहस्येदंकर्णंपुनरुवाचह
॥ २० ॥ रथस्थमतिसंरब्धंयुधिष्ठिरवधेधृतम् ॥ यदर्थंधार्तराष्ट्रेणसततंमानितोभवान् ॥ २१ ॥ तंपार्थंजहिराधेयकिंतेहत्वायुधिष्ठिरम् ॥ शंखयोर्ध्मायतोःशब्दःसु
महानेषकृष्णयोः ॥ २२ ॥ श्रूयतेचापघोषोयंप्रावृषीवांबुदस्यह ॥ असौनिघ्नन्रथोदारानर्जुनःशरवृष्टिभिः ॥ २३ ॥ सर्वांग्रसतिनःसेनांकर्णपश्यैनमाहवे ॥ पृष्ठ
रक्षौचशूरस्ययुधामन्यूत्तमौजसौ ॥ २४ ॥ उत्तरंचास्यवैशूरश्चक्रंरक्षतिसात्यकिः ॥ धृष्टद्युम्नस्तथाचास्यचक्रंरक्षतिदक्षिणम् ॥ २५ ॥ भीमसेनश्चवैराज्ञाधार्तरा ॥७१॥
ष्ट्रेणयुध्यते ॥ यथानहन्यात्तंभीमःसर्वेषांनोद्यपश्यताम् ॥ २६ ॥ तथाराधेयक्रियतांराजायुच्येतनोयथा ॥ पश्यैनंभीमसेनेनग्रस्तमाहवशोभिनम् ॥ २७ ॥ यदि
त्वासाद्यमुच्येतविस्मयःसुमहान्भवेत् ॥ परित्राह्येनमभ्येत्यसंशयंपरमंगतम् ॥ किंनुमाद्रीसुतौहत्वाराजानंचयुधिष्ठिरम् ॥ २८ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ द्रौणिरिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

इतिशल्यवचःश्रुत्वाराधेयःपृथिवीपते ॥ दृष्ट्वादुर्योधनंचैवभीमग्रस्तंमहाहवे ॥ २९ ॥ राजगृद्धीभृशंचैवशल्यवाक्यप्रचोदितः ॥ अजातशत्रुमुत्सृज्यमाद्रीपु
त्रौचपांडवौ ॥ ३० ॥ तवपुत्रंपरित्रातुमभ्यधावतवीर्यवान् ॥ मद्रराजप्रणुदितैरश्वैराकाशगैरिव ॥ ३१ ॥ गतेकर्णेतुकौंतेयःपांडुपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ अपायाज्ज
वनैरश्वैःसहदेवश्चमारिष ॥ ३२ ॥ ताभ्यांससहितस्तूर्णंव्रीडन्निवनरेश्वरः ॥ प्राप्यसेनानिवेशंचमार्गणैःक्षतविक्षतः ॥ ३३ ॥ अवतीर्णोरथात्तूर्णमाविशच्छय
नंशुभम् ॥ अपनीतशल्यःसुभृशंहृच्छल्याभिनिपीडितः ॥ ३४ ॥ सोऽब्रवीद्भ्रातरौराजामाद्रीपुत्रौमहारथौ ॥ अनीकंभीमसेनस्यपांडवावाशुगच्छताम् ॥ ३५ ॥
जीमूतइवनर्दंस्तुयुध्यतेसवृकोदरः ॥ ततोन्यंरथमास्थायनकुलोरथपुंगवः ॥ ३६ ॥ सहदेवश्चतेजस्वीभ्रातरौशत्रुकर्षणौ ॥ तुरगैरग्र्यरंहोभिर्यात्वाभीमस्यशुष्मि
णौ ॥ अनीकैःसहितौतत्रभ्रातरौसमवस्थितौ ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिधर्मापयानेत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
॥ संजयउवाच ॥ ॥ द्रौणिस्तुरथवंशेनमहतापरिवारितः ॥ अपतत्सहसाराजन्यत्रपार्थोव्यवस्थितः ॥ १ ॥ तमापतंतंसहसाशूरःशौरिसहायवान् ॥ दधारस
हसापार्थोवेलेवमकरालयम् ॥ २ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजद्रोणपुत्रःप्रतापवान् ॥ अर्जुनंवासुदेवंचच्छादयामाससायकैः ॥ ३ ॥ अवच्छन्नौततःकृष्णौदृष्ट्वातत्रम
हारथाः ॥ विस्मयंपरमंगत्वाप्रैक्षंतकुरवस्तदा ॥ ४ ॥ अर्जुनस्तुततोदिव्यमस्त्रंचक्रेहसन्निव ॥ तदस्त्रंवारयामासब्राह्मणोयुधिभारत ॥ ५ ॥ यद्यद्धिव्याक्षिपद्युद्धे
पांडवोस्त्रंजिघांसया ॥ तत्तदस्त्रंमहेष्वासोद्रोणपुत्रोव्यशातयत् ॥ ६ ॥ अस्त्रयुद्धेततोराजन्वर्तमानेमहाभये ॥ अपश्यामरणेद्रौणिंव्यात्ताननमिवांतकम् ॥ ७ ॥ स
दिशःप्रदिशश्चैवच्छादयित्वाजिह्मगैः ॥ वासुदेवंत्रिभिर्बाणैरविध्यद्दक्षिणेभुजे ॥ ८ ॥ ततोर्जुनोहयान्हत्वासर्वांस्तस्यमहात्मनः ॥ चकारसमरेभूमिंशोणि
तौघतरंगिणीम् ॥ ९ ॥ सर्वलोकवहांरौद्रांपरलोकवहांनदीम् ॥ सरथान्रथिनःसर्वान्पार्थचापच्युतैःशरैः ॥ १० ॥ द्रौणेरपहतान्संख्येददृशुःसचतांतथा ॥ प्रावर्तय
न्महाघोरांनदींपरवहांतदा ॥ ११ ॥ तयोस्तुव्याकुलेयुद्धेद्रौणेःपार्थस्यदारुणे ॥ अमर्यादंयोधयंतःपर्यधावंतपृष्ठतः ॥ १२ ॥ रथैर्हताश्वसूतैश्चहतारोहैश्चवाजिभिः ॥
द्विरदैश्चहतारोहैर्महामात्रैर्हतद्विपैः ॥ १३ ॥ पार्थेनसमरेराजन्कृतोघोरोजनक्षयः ॥ निहतारथिनःपेतुःपार्थचापच्युतैःशरैः ॥ १४ ॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ द्रौणेःसंबंधिनोरथिनः शरैरपहतान्ददृशुरित्युत्तरश्लोकेनसंबंधः लोकाइतिशेषः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १५॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५॥ ३६ ॥ ३७॥ ३८ ॥ ३९ ॥

हयाश्वपर्यधावंतमुक्तयोक्त्रास्ततस्ततः॥ तदृष्ट्वाकर्मपार्थस्यद्रौणिराहवशोभिनः ॥ १५ ॥ अर्जुनंजयतांश्रेष्ठंत्वरितोभ्येत्यवीर्यवान्॥ विधुन्वानोमहच्चापंकार्त
॥ ७२ ॥ स्वरविभूषितम्॥ १६ ॥ अवाकिरत्ततोद्रौणिःसमंतान्निशितैःशरैः॥ भूयोर्जुनंमहाराजद्रौणिरायम्यपत्रिणा॥ १७॥ वक्षोदेशेभृशंपार्थंताडयामासनिर्दयम्॥
सोतिविद्धोरणेतेनद्रोणपुत्रेणभारत॥ १८॥ गांडीवधन्वाप्रसभंशरवर्षैरुदारधीः॥ संछाद्यसमरेद्रौणिंचिच्छेदास्यचकार्मुकम्॥ १९ ॥ सच्छिन्नधन्वापरिघंव
ज्रस्पर्शंसमंयुधि॥ आदायचिक्षेपतदाद्रोणपुत्रःकिरीटिने॥ २० ॥ तमापतंतंपरिघंजांबूनदपरिष्कृतम्॥ चिच्छेदसहसाराजन्प्रहसन्निवपांडवः॥ २१॥ सपपात
तदाभूमौनिकृत्तःपार्थसायकैः॥ विकीर्णःपर्वतोराजन्यथावज्रेणताडितः॥ २२॥ ततःक्रुद्धोमहाराजद्रोणपुत्रोमहारथः ॥ ऐंद्रेणचास्त्रवेगेनबीभत्सुंसमवाकिरत्
॥ २३॥ तस्येंद्रजालावततंसमीक्ष्यपार्थोराजन्गांडिवमाददेसः॥ ऐंद्रंजालंप्रत्यहरत्तरस्वीवरास्त्रमादायमहेंद्रसृष्टम्॥ २४ ॥ विदार्यतज्जालमथेंद्रमुक्तंपार्थस्त
तोद्रौणिरथंक्षणेन ॥ प्रच्छादयामासततोभ्युपेत्यद्रौणिस्तदापार्थशराभिभूतः ॥ २५ ॥ विगाह्यतांपांडवबाणवृष्टिंशरैःपरंनामततःप्रकाश्य॥ शतेनकृष्णंसह
साभ्यविद्ध्यत्त्रिभिःशतैरर्जुनंक्षुद्रकाणाम्॥ २६॥ ततोर्जुनःसायकानांशतेनगुरोःसुतंमर्मसुनिर्बिभेद॥ अश्वांश्चसूतंचतथाधनुर्ज्यामवाकिरत्पश्यतांतावकानां
॥ २७ ॥ सविद्ध्वामर्मसुद्रौणिंपांडवःपरवीरहा॥ सारथिंचास्यभल्लेनरथनीडादपातयत्॥ २८ ॥ ससंगृह्यस्वयंवाहान्कृष्णौप्राच्छादयच्छरैः॥ तत्राद्भुतमप
श्यामद्रौणेराशुपराक्रमम्॥ २९ ॥ प्रायच्छत्तुरगान्यच्चफाल्गुनंचाप्ययोधयत्॥ तदस्यसमरेराजन्सर्वेयोधाअपूजयन्॥ ३० ॥ ततःप्रहस्यबीभत्सुर्द्रोणपुत्र
स्यसंयुगे॥ क्षिप्रंरश्मीनथाश्वानांक्षुरप्रैश्चिच्छिदेजयः ॥ ३१ ॥ प्राद्रवंस्तुरगास्तेतुशरवेगप्रपीडिताः॥ ततोभून्निनदोघोरस्तवसैन्यस्यभारत॥ ३२॥ पांडवा
स्तुजयंलब्ध्वातवसैन्यंसमाद्रवन्॥ समंतान्निशितान्बाणान्विमुंचंतोजयैषिणः॥ ३३ ॥ पांडवैस्तुमहाराजधार्तराष्ट्रीमहाचमूः॥ पुनःपुनरथोवीरैःसंयुगेजि
तकाशिभिः॥ ३४॥ पश्यतांतेमहाराजपुत्राणांचित्रयोधिनाम्॥ शकुनेःसौबलेयस्यकर्णस्यचविशांपते ॥ ३५ ॥ वार्यमाणामहासेनापुत्रैस्तवजनेश्वर॥ नचा
तिष्ठतसंग्रामेपीड्यमानासमंततः॥ ३६॥ ततोयोधैर्महाराजपलायद्भिःसमंततः ॥ अभवद्व्याकुलंभीतंपुत्राणांतेमहद्बलम्॥ ३७॥ तिष्ठतिष्ठेतिचततःसूतपुत्रस्य ॥७२॥
जल्पतः॥ नावतिष्ठतिसासेनावध्यमानामहात्मभिः॥ ३८॥ अथोत्क्रुष्टंमहाराजपांडवैर्जितकाशिभिः॥ धार्तराष्ट्रबलंदृष्ट्वाविद्रुतंवैसमंततः॥ ३९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ कर्णप्रतिलक्षी

ततोदुर्योधनःकर्णमब्रवीत्प्रणयादिव ॥ पश्यकर्णमहासेनापंचालैरर्दिताभृशम् ॥ ४० ॥ त्वयितिष्ठतिसंत्रासात्पलायनपरायणा ॥ एतज्ज्ञात्वामहाबाहोकुरुप्रा
समरिंदम ॥ ४१ ॥ सहस्राणिचयोधानांत्वामेवपुरुषोत्तम ॥ क्रोशंतिसमरेवीरद्राव्यमाणानिपांडवैः ॥ ४२ ॥ एतच्छ्रुत्वापिराधेयोदुर्योधनवचोमहान् ॥ मद्र
राजमिदंवाक्यमब्रवीत्प्रहसन्निव ॥ ४३ ॥ पश्यमेभुजयोर्वीर्यमस्त्राणांचजनेश्वर ॥ अद्यहन्मिरणेसर्वान्पंचालान्पांडुभिःसह ॥ ४४ ॥ वाहयाश्वान्नरव्याघ्रभद्रे
णैवनसंशयः ॥ एवमुक्त्वामहाराजसूतपुत्रःप्रतापवान् ॥ ४५ ॥ प्रगृह्यविजयंवीरोधनुःश्रेष्ठंपुरातनम् ॥ सज्यंकृत्वामहाराजसंगृह्यचपुनःपुनः ॥ ४६ ॥ संनिवा
र्यचयोधान्ससत्येनशपथेनच ॥ प्रायोजयदमेयात्माभार्गवास्त्रंमहाबलः ॥ ४७ ॥ ततोराजन्सहस्राणिप्रयुतान्यर्बुदानिच ॥ कोटिशश्चशरास्तीक्ष्णानिरगच्छ
न्महामृधे ॥ ४८ ॥ ज्वलितैस्तैःशरैर्घोरैःकंकबर्हिणवाजितैः ॥ संछन्नापांडवीसेनानप्राज्ञायतकिंचन ॥ ४९ ॥ हाहाकारोमहानासीत्पंचालानांविशांपते ॥ पीडि
तानांबलवताभार्गवास्त्रेणसंयुगे ॥ ५० ॥ निपतद्भिर्गजैराजन्नश्वैश्चापिसहस्रशः ॥ रथैश्चापिनरव्याघ्रनरैश्चैवसमंततः ॥ ५१ ॥ प्राकंपतमहीराजन्निहतैस्तैःसमं
ततः ॥ व्याकुलंसर्वमभवत्पांडवानांमहद्बलम् ॥ ५२ ॥ कर्णस्त्वेकोयुधांश्रेष्ठोविधूमइवपावकः ॥ दहन्शत्रून्नरव्याघ्रशुशुभेसपरंतपः ॥ ५३ ॥ तेवध्यमानाःकर्णे
नपंचालाश्चेदिभिःसह ॥ तत्रतत्रव्यमुह्यंतवनदाहेयथाद्विपाः ॥ ५४ ॥ चुक्रुशुश्चनरव्याघ्रयथाव्याघ्रानरोत्तमाः ॥ तेषांतुक्रोशतामासीद्भीतानांरणमूर्द्धनि
॥ ५५ ॥ धावतांचततोराजंस्त्रस्तानांचसमंततः ॥ आर्तनादोमहांस्तत्रभूतानामिवसंप्लवे ॥ ५६ ॥ वध्यमानांस्तुतान्दृष्ट्वासूतपुत्रेणमारिष ॥ वित्रेसुःसर्वभूतानिति
र्यग्योनिगतान्यपि ॥ ५७ ॥ तेवध्यमानाःसमरेसूतपुत्रेणसृंजयाः ॥ अर्जुनंवासुदेवंचक्रोशंतिचमुहुर्मुहुः ॥ ५८ ॥ प्रेतराजपुरेयद्वत्प्रेतराजंविचेतसः ॥ श्रुत्वा
तुनिनदंतेपांवध्यतांकर्णसायकैः ॥ ५९ ॥ अथाब्रवीद्वासुदेवंकुंतीपुत्रोधनंजयः ॥ भार्गवास्त्रंमहाघोरंदृष्ट्वातत्रसमीरितम् ॥ ६० ॥ पश्यकृष्णमहाबाहोभार्गवा
स्त्रस्यविक्रमम् ॥ नैतदस्त्रंहिसमरेशक्यंहंतुंकथंचन ॥ ६१ ॥ सूतपुत्रंचसंरब्धंपश्यकृष्णमहारणे ॥ अंतकप्रतिमंवीर्येकुर्वाणंकर्मदारुणम् ॥ ६२ ॥ अभीक्ष्णंचोद
यन्नश्वान्प्रेक्षतेमांमुहुर्मुहुः ॥ नचपश्यामिसमरेकर्णंप्रतिपलायितुम् ॥ ६३ ॥ जीवन्प्राप्नोतिपुरुषःसंख्येजयपराजयौ ॥ मृतस्यतुहृषीकेशभंगएवकुतोजयः ॥ ६४ ॥
एवमुक्तस्तुपार्थेनकृष्णोमतिमतांवरम् ॥ धनंजयमुवाचेदंप्राप्तकालमरिंदमम् ॥ ६५ ॥

कृत्यपलायितुंनपश्यामिनिषिद्धत्त्वात् ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ द्रौणिमिति ततोग्रधन्वाविस्तारितोग्रचापः ॥ १ ॥

कर्णेनहिदृढंराजाकुंतीपुत्रःपरिक्षतः ॥ तंदृष्ट्वाश्वास्यचपुनःकर्णंपार्थवधिष्यसि ॥ ६६ ॥ एवमुक्त्वापुनःप्रायाद्द्रष्टुमिच्छन्युधिष्ठिरम् ॥ श्रमेणग्राहयिष्यंश्चयुद्धेक र्णंविशांपते ॥ ६७ ॥ ततोधनंजयोद्रष्टुंराजानंबाणपीडितम् ॥ रथेनप्रययौक्षिप्रंसंग्रामात्केशवाज्ञया ॥ ६८ ॥ गच्छन्नेवतुकौंतेयोधर्मराजदिदृक्षया ॥ सैन्यमा लोकयामासनापश्यत्तत्रचाग्रजम् ॥ ६९ ॥ युद्धंकृत्वातुकौंतेयोद्रोणपुत्रेणभारत ॥ दुःसहंवज्रिणासंख्येपराजित्यगुरोःसुतम् ॥ ७० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेक र्णपर्वणिधर्मराजशोधनेचतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ द्रौणिंपराजित्यततोग्रधन्वाकृत्वामहद्दुष्करंशूरकर्म ॥ आलोकयामासत तःस्वसैन्यंधनंजयःशत्रुभिरप्रधृष्यः ॥ १ ॥ अयुध्यमानान्पृतनामुखस्थान्शूरःशूरान्हर्षयन्सव्यसाची ॥ पूर्वप्रहारैर्मथितान्प्रशंसन्स्थितान्महात्मासरथानने कान् ॥ २ ॥ अपश्यमानस्तुकिरीटमालीयुधिष्ठिरंभ्रातरमाजमीढम् ॥ उवाचभीमंतरसाभ्युपेत्यराज्ञःप्रवृत्तिंत्विहकुत्रराजा ॥ ३ ॥ ॥ भीमसेनउवाच ॥ ॥ अ पयातइतोराजाधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ कर्णबाणाभितप्तांगोयदिजीवेत्कथंचन ॥ ४ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ तस्माद्भवान्शीघ्रमितःप्रयातुराज्ञःप्रवृत्त्यैकुरुसत्त मस्य ॥ नूनंसविद्धोतिभृशंपृषत्कैःकर्णेनराजाशिबिरंगतोसौ ॥ ५ ॥ यःसंप्रहारेर्निशितैःपृषत्कैर्द्रौणेनविद्धोतिभृशंतरस्वी ॥ तस्थौसतत्रापिजयप्रतीक्षोद्रोणोपि यावन्नहतःकिलासीत् ॥ ६ ॥ ससंशयंगमितःपांडवाग्र्यःसंख्येद्यकर्णेनमहानुभावः ॥ ज्ञातुंप्रयाह्याशुतमद्यभीमस्थास्याम्यहंशत्रुगणान्निरुध्य ॥ ७ ॥ ॥ भीम सेनउवाच ॥ ॥ त्वमेवजानीहिमहानुभावराज्ञःप्रवृत्तिंभरतर्षभस्य ॥ अहंहियद्यर्जुनयाम्यमित्रावदंतिमांभीतइतिप्रवीराः ॥ ८ ॥ ततोब्रवीदर्जुनोभीमसेनंसं शप्तकाःप्रत्यनीकस्थितामे ॥ एतानहत्वाद्यमयानशक्यमितोपयातुंरिपुसंघगोष्ठात् ॥ ९ ॥ अथाब्रवीदर्जुनंभीमसेनःस्ववीर्यमासाद्यकुरुप्रवीर ॥ संशप्तकान्प्र तियोत्स्यामिसंख्येसर्वानहंयाहिधनंजयत्वम् ॥ १० ॥ तद्भीमसेनस्यवचोनिशम्यसुदुष्करंभ्रातुरमित्रमध्ये ॥ संशप्तकानीकमसत्यमेकःसुदुष्करंधारयामीतिपा र्थः ॥ ११ ॥ उवाचनारायणमप्रमेयंकपिध्वजःसत्यपराक्रमस्य ॥ श्रुत्वावचोभ्रातुरदीनसत्त्वस्तदाहवेसत्यवचोमहात्मा ॥ द्रष्टुंकुरुश्रेष्ठमभिप्रयास्यन्प्रोवाचवृ ष्णिप्रवरंतदानीम् ॥ १२ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ चोदयाश्वान्हृषीकेशविहायैतद्बलार्णवम् ॥ अजातशत्रुंराजानंद्रष्टुमिच्छामिकेशव ॥ १३ ॥ ॥ ७३ ॥

अनेकान्बहून् ॥ २ ॥ उवाचतंपप्रच्छ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ गोष्ठात्स्थानात् ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ भ्रातुर्वचःश्रुत्वातदेवसत्यंवचोनारायणंप्रतिकपिध्वजउवाचेत्यन्वयः ॥ १२ ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १४ ॥ १५ ॥ प्रत्यनीकेशत्रुसैन्यसमीपे ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥ ॥ ७ ॥

संजयउवाच ॥ ॥ ततोहयान्सर्वदाशार्हमुख्यःप्रचोदयन्भीममुवाचचेदम् ॥ नैतच्चित्रंतवकर्माद्यभीमयास्याम्यहंजहिपार्थारिसंघान् ॥ १४ ॥ ततोययौहृषीके
शोयत्रराजायुधिष्ठिरः ॥ शीघ्राच्छीघ्रतरंराजन्वाजिभिर्गरुडोपमैः ॥ १५ ॥ प्रत्यनीकेव्यवस्थाप्यभीमसेनमरिंदमम् ॥ संदिश्यचैतंराजेंद्रयुद्धंप्रतिवृकोदरम् ॥ १६ ॥
ततस्तुगत्वापुरुषप्रवीरौराजानमासाद्यशयानमेकम् ॥ रथादुभौप्रत्यवरुह्यतस्माद्ववंदतुर्धर्मराजस्यपादौ ॥ १७ ॥ तंदृष्ट्वापुरुषव्याघ्रंक्षेमिणंपुरुषर्षभम् ॥ मुदाभ्यु
पगतौकृष्णावश्विनाविववासवम् ॥ १८ ॥ तावभ्यनंदद्राजापिविवस्वानश्विनाविव ॥ हतेमहासुरेजंभेशक्रविष्णूयथागुरुः ॥ १९ ॥ मन्यमानोहतंकर्णंधर्मरा
जोयुधिष्ठिरः ॥ हर्षगद्गदयावाचाप्रीतःप्राहपरंतपः ॥ २० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अथोपयातौपृथुलोहिताक्षौशराचितांगौरुधिरप्रदिग्धौ ॥ समीक्ष्यसेनाग्र
नरप्रवीरौयुधिष्ठिरोवाक्यमिदंबभाषे ॥ २१ ॥ महासत्त्वौहितौदृष्ट्वासहितौकेशवार्जुनौ ॥ हतमाधिरथिंमेनेसंख्येगांडीवधन्वना ॥ २२ ॥ तावभ्यनंदत्कौंतेयःसा
म्नापरमवल्गुना ॥ स्मितपूर्वममित्रघ्नंपूजयन्भरतर्षभ ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणियुधिष्ठिरंप्रतिकृष्णार्जुनागमेपंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ स्वागतंदेवकीमातःस्वागतंतेधनंजय ॥ प्रियंमेदर्शनंगाढंयुवयोरच्युतार्जुनौ ॥ १ ॥ अक्षताभ्यामरिष्टाभ्यांहतःकर्णोमहारथः ॥ आशीविष
समंयुद्धेसर्वशस्त्रविशारदम् ॥ २ ॥ अग्रगंधार्तराष्ट्राणांसर्वेषांशर्मवर्मच ॥ रक्षितंवृषसेनेनसुषेणेनचधन्विना ॥ ३ ॥ अनुज्ञातंमहावीर्यंरामेणास्त्रेसुदुर्जयम् ॥ अ
ग्र्यंसर्वस्यलोकस्यरथिनंलोकविश्रुतम् ॥ ४ ॥ त्रातारंधार्तराष्ट्राणांगंतारंवाहिनीमुखे ॥ हंतारंपरसैन्यानाममित्रगणमर्दनम् ॥ ५ ॥ दुर्योधनहितेयुक्तमस्मद्दुःखा
यचोद्यतम् ॥ अप्रधृष्यंमहायुद्धेदेवैरपिसवासवैः ॥ ६ ॥ अनलानिलयोस्तुल्यंतेजसाचबलेनच ॥ पातालमिवगंभीरंसुहृदानंदिवर्धनम् ॥ ७ ॥ अंतकंममममित्रा
णांहत्वाकर्णंमहामृधे ॥ दिष्ट्यायुवामनुप्राप्तौजित्वासुरमिवामरौ ॥ ८ ॥ घोरंयुद्धमदीनेनमयाद्यद्याच्युतार्जुनौ ॥ कृतंतेनांतकेनेवप्रजाःसर्वाजिघांसता ॥ ९ ॥
तेनकेतुश्चमेछिन्नोहतौचपार्ष्णिसारथी ॥ हतवाहस्ततश्चास्मियुयुधानस्यपश्यतः ॥ १० ॥

स्वागतमिति भोअच्युतार्जुनौयुवयोर्दर्शनंमेगाढंप्रियं कुशलमितिपाठेयुवयोःकुशलंयत्तन्मेगाढंप्रियमितियोज्यं ॥ १ ॥ अरिष्टाभ्यांशुभाभ्यां ॥ २ ॥ ३ ॥ अनुज्ञातमनुगृहीतं ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ अनलानि
लयोरितिक्रमात्तेजोबलाभ्यां ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥१५॥ मरणेउपस्थितेसतियातःपलायितोस्मि वाध्रीणसोमेषविशेषः यस्यनासापुटयोर्वध्रीसदृशंचर्मभवति द्विपोद्वाभ्यांवक्रकर्णाभ्यांपिबतीति द्विजइतिपाठे कृष्णग्रीवोर
धृष्टद्युम्नस्ययमयोर्वीरस्यचशिखंडिनः ॥ पश्यतांद्रौपदेयानांपंचालानांचसर्वशः ॥ ११ ॥ एतान्जित्वामहावीर्यःकर्णःशत्रुगणान्बहून् ॥ जितवान्मांमहाबा
होयतमानोमहारणे ॥ १२ ॥ अभिसृत्यचमांयुद्धेपरुषाण्युक्तवान्बहु ॥ तत्रतत्रयुधांश्रेष्ठपरिभूयनसंशयः ॥ १३ ॥ भीमसेनप्रभावात्तुयज्जीवामिधनंजय ॥
बहुनात्रकिमुक्तेननाहंतत्सोढुमुत्सहे ॥ १४ ॥ त्रयोदशाहंवर्षाणियस्माद्भीतोधनंजय ॥ नस्मनिद्रांलभेरात्रौनचाहनिसुखंक्वचित् ॥ १५ ॥ तस्यद्वेषेणसंयुक्तःप
रिदह्येधनंजय ॥ आत्मनोमरणेयातोवाध्रीणसइवद्विपः ॥ १६ ॥ तस्यायमगमत्कालश्चिंतयानस्यमेचिरम् ॥ कथंकर्णोमयाशक्योयुद्धेक्षपयितुंभवेत् ॥ १७ ॥
जाग्रत्स्वपंश्चकौंतेयकर्णमेवसदाह्यहम् ॥ पश्यामितत्रतत्रैवकर्णभूतमिदंजगत् ॥ १८ ॥ यत्रयत्रहिगच्छामिकर्णाद्भीतोधनंजय ॥ तत्रतत्रहिपश्यामिकर्णमेवा
ग्रतःस्थितम् ॥ १९ ॥ सोहंतेनैववीरेणसमरेष्वपलायिना ॥ सहयःसरथःपार्थजित्वाजीवन्विसर्जितः ॥ २० ॥ कोनुमेजीवितेनार्थोराज्येनार्थोभवेत्पुनः ॥ ममैवं
विक्षतस्याद्यकर्णेनाहवशोभिना ॥ २१ ॥ नप्राप्तपूर्वंयद्भीष्मात्कृपाद्द्रोणाच्चसंयुगे ॥ तत्प्राप्तमद्यमेयुद्धेसूतपुत्रान्महारथात् ॥ २२ ॥ सत्वांपृच्छामिकौंतेययथा
द्यकुशलंतथा ॥ तन्ममाचक्ष्वकार्त्स्न्येनयथाकर्णोहतस्त्वया ॥ २३ ॥ शक्रतुल्यबलोयुद्धेयमतुल्यःपराक्रमे ॥ रामतुल्यस्तथास्त्रेणसकथंवैनिषूदितः ॥ २४ ॥ म
हारथःसमाख्यातःसर्वयुद्धविशारदः ॥ धनुर्धराणांप्रवरःसर्वेषामेकपूरुषः ॥ २५ ॥ पूजितोधृतराष्ट्रेणसपुत्रेणविशांपते ॥ त्वदर्थमेवराधेयःसकथंनिहतस्त्वया
॥ २६ ॥ धार्तराष्ट्रोहियोधेषुसर्वेष्वेवसदार्जुन ॥ तवमृत्युंरणेकर्णंमन्यतेपुरुषर्षभ ॥ २७ ॥ सत्वयापुरुषव्याघ्रकथंयुद्धेनिषूदितः ॥ तन्ममाचक्ष्वकौंतेययथाक
र्णोहतस्त्वया ॥ २८ ॥ युध्यमानस्यचशिरःपश्यतांसुहृदांहृतम् ॥ त्वयापुरुषशार्दूलसिंहेनेवयथारुरोः ॥ २९ ॥ यःपर्युपासीत्प्रदिशोदिशश्चत्वांसूतपुत्रःसमरेप
रीप्सन् ॥ दित्सुःकर्णःसमरेहस्तिषड्गवंसहीदानींकंकपत्रैःसुतीक्ष्णैः ॥ ३० ॥ त्वयारणेनिहतःसूतपुत्रःकच्चिच्छेतेभूमितलेदुरात्मा ॥ प्रियश्चमेपरमोवैकृतोयंत्वया
रणेसूतपुत्रंनिहत्य ॥ ३१ ॥ यःसर्वतःपर्यपतत्त्वदर्थेसदार्चितोगर्वितःसूतपुत्रः ॥ सशूरमानीसमरेसमेत्यकच्चित्त्वयानिहतःसंयुगेसौ ॥ ३२ ॥ रौक्मंवरंहस्तिगजा
श्वयुक्तंरथंप्रदित्सुर्यःपरेभ्यस्त्वदर्थे ॥ सदारणेस्पर्धतेयःसपापःकच्चित्त्वयानिहतस्तातयुद्धे ॥ ३३ ॥ ॥७४॥
क्तशिराःश्वेतपक्षोविहंगमः सवैवाध्रीणसःप्रोक्तोयाज्ञिकैःपितृकर्मणीतिप्राञ्चः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥अयंसूतपुत्रः ॥३१॥३२॥३३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३४ ॥ विहंगैर्बाणैः॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥३९॥४०॥४१॥ बाणेभ्यःसमर्पितेनकर्णबाणैरत्यंतंप्रविद्धेनेत्यर्थः ॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभाव

योसौसदाशूरमदेनमत्तोविकत्थतेसंसदिकौरवाणाम्॥ प्रियोत्यर्थंतस्यसुयोधनस्यकच्चित्सपापोनिहतस्त्वयाद्य॥ ३४ ॥ कच्चित्समागम्यधनुःप्रयुक्तैस्त्वत्प्रेषितै
र्लोहितांगैर्विहंगैः॥ शेतेसपापःसुविभिन्नगात्रःकच्चिद्भग्नौधार्तराष्ट्रस्यबाहू॥ ३५॥ योसौसदाश्लाघतेराजमध्येदुर्योधनंहर्षयन्दर्पपूर्णः ॥ अहंहंताफाल्गुनस्ये
तिमोहात्कच्चिद्वचस्तस्यनवैतथातत्॥ ३६ ॥ नाहंपादौधावयिष्येकदाचिद्यावत्स्थितःपार्थइत्यल्पबुद्धेः॥ व्रतंतस्यैतत्सर्वदाशक्रसूनोकच्चित्त्वयानिहतःसोद्यकर्णः
॥ ३७॥ योसौकृष्णामब्रवीद्दुष्टबुद्धिःकर्णःसभायांकुरुवीरमध्ये॥ किंपांडवांस्त्वंनजहासिकृष्णेसुदुर्बलान्पतितान्हीनसत्त्वान्॥ ३८॥ योसौकर्णःप्रत्यजानात्त्व
दर्थेनाहंहत्वासहकृष्णेनपार्थम्॥ इहोपयातेतिसपापबुद्धिःकच्चिच्छेतेशरसंभिन्नगात्रः ॥ ३९ ॥ कच्चित्संग्रामोविदितोवैतवायंसमागमेसृंजयकौरवाणाम्॥
यत्रावस्थामीदृशींप्रापितोहंकच्चित्त्वयासोद्यहतोदुरात्मा॥ ४० ॥ कच्चित्त्वयातस्यसुमंदबुद्धेर्गांडीवमुक्तैर्विशिखैर्ज्वलद्भिः ॥ सकुंडलंभानुमदुत्तमांगंकायात्प्र
कृत्तंयुधिसव्यसाचिन्॥ ४१ ॥ यत्तन्मयाबाणसमर्पितेनध्यातोसिकर्णस्यवधायवीर ॥ तन्मेत्वयाकच्चिदमोघमद्यध्यानंकृतंकर्णनिपातनेन॥ ४२ ॥ यद्दर्पपूर्णः
ससुयोधनोस्मानुदीक्षतेकर्णसमाश्रयेण॥ कच्चित्त्वयासोद्यसमाश्रयोस्यभग्नःपराक्रम्यसुयोधनस्य ॥ ४३ ॥ योनःपुराषंढतिलानवोचत्सभामध्येकौरवाणां
समक्षम्॥ सदुर्मतिःकच्चिदुपेत्यसंख्येत्वयाहतःसूतपुत्रोत्यमर्षी॥ ४४ ॥ यःसूतपुत्रःप्रहसन्दुरात्मापुराब्रवीन्निर्जितांसौबलेन॥ स्वयंप्रसह्यानययाज्ञसेनीमपी
हकच्चित्सहतस्त्वयाद्य॥ ४५ ॥ यःशस्त्रभृच्छ्रेष्ठतमंपृथिव्यांपितामहंव्याक्षिपदल्पचेताः ॥ संख्यायमानोर्द्धरथःसकच्चित्त्वयाहतोद्याधिरथिर्महात्मन्॥ ४६ ॥ अ
मर्षजंनिकृतिसमीरणेरितंहृदिस्थितंज्वलनमिमंसदामम॥ हतोमयासोद्यसमेत्यकर्णइतिब्रुवन्प्रशमयसेद्यफाल्गुन॥ ४७ ॥ ब्रवीहिमेदुर्लभमेतदद्यकथंत्वया
निहतःसूतपुत्रः॥ अनुध्यायेत्वांसततंप्रवीरवृत्रेहतेसौभगवानिवेंद्रः॥ ४८॥ ॥इ० महाभारतेकर्णपर्वणियुधिष्ठिरवाक्येषट्षष्टितमोऽध्यायः॥ ६६॥ ॥ ६७॥
॥संजयउवाच॥ ॥तद्धर्मशीलस्यवचोनिशम्यराज्ञःक्रुद्धस्यातिरथोमहात्मा॥उवाचदुर्धर्षमदीनसत्त्वंयुधिष्ठिरंजिष्णुरनंतवीर्यः॥ १॥ ॥अर्जुनउवाच॥ ॥सं
शप्तकैर्युध्यमानस्यमेद्यसेनाग्रयायीकुरुसैन्येषुराजन्॥ आशीविषाभान्खगमान्प्रमुंचन्द्रौणिःपुरस्तात्सहसाभ्यतिष्ठत्॥ २ ॥

दीपेषट्षष्टितमोऽध्यायः॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ तद्धर्मेति ॥ १ ॥ खगमान्बाणान् ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ वध्यतांवध्यमानानांकौरवाणामुज्जिहीर्षाउद्धर्तुमिच्छामकार्षीत् ॥ ४ ॥ ५ ॥ अष्टौगावोयस्मिंस्तदष्टागवंशकटंतेषामष्टागवां अष्टअष्टसंख्यानिशकटानि नुडभावआर्षः शतानिवाणान्अनेक

दृष्ट्वारथंमेघरवंममैवसमस्तसेनावरणेभ्यतिष्ठत् ॥ तेषामहंपंचशतानिहत्वाततोद्रौणिमगमंपार्थिवाग्र्य ॥ ३ ॥ समांसमासाद्यनरेंद्रयत्तःसमभ्ययास्सिंहमिवद्विपेंद्रः ॥ अकार्षीच्चरथिनामुज्जिहीर्षांमहाराजवध्यतांकौरवाणाम् ॥ ४ ॥ ततोरणेभारतदुष्प्रकंप्यआचार्यपुत्रःप्रवरःकुरूणाम् ॥ मामर्दयामासशितैःपृषत्कैर्जनार्दनंचैवविषाग्निकल्पैः ॥ ५ ॥ अष्टागवामष्टशतानिबाणान्मयाप्रयुद्धस्यवहंतितस्य ॥ तांस्तेनमुक्तानहमस्यबाणैर्व्यनाशयंवायुरिवाभ्रजालम् ॥ ६ ॥ ततोपरान्बाणसंघाननेकानाकर्णपूर्णायतविप्रमुक्तान् ॥ ससर्जशिक्षास्त्रबलप्रयत्नैस्तथाययथाप्रावृषिकालमेघः ॥ ७ ॥ नैवाददानंनचसंदधानंजानीमहेकतरेणास्यतीति ॥ वामेनवायदिवादक्षिणेनसद्रोणपुत्रःसमरेपर्यवर्तत् ॥ ८ ॥ तस्याततंमंडलमेवसज्यंप्रदृश्यतेकार्मुकंद्रोणसूनोः ॥ सोविध्यन्मांपंचभिर्द्रोणपुत्रःशितैःशरैःपंचभिर्वासुदेवम् ॥ ९ ॥ अहंहितंत्रिंशतावज्रकल्पैःसमार्दयंनिमिषस्यांतरेण ॥ क्षणात्श्वावित्समरूपोबभूवसमार्दितोमद्विसृष्टैःपृषत्कैः ॥ १० ॥ सविक्षरन्रुधिरंसर्वगात्रैरथानीकंसूतसूनोर्विवेश ॥ मयाभिभूतान्सैनिकानांप्रवर्हानसौप्रपश्यन्रुधिरप्रदिग्धान् ॥ ११ ॥ ततोभिभूतंयुधिवीक्ष्यसैन्यंवित्रस्तयोधंद्रुतवाजिनागम् ॥ पंचाशतारथमुख्यैःसमेत्यकर्णस्त्वरन्मामुपायात्प्रमाथी ॥ १२ ॥ तान्सूदयित्वाहमपास्यकर्णंद्रष्टुंभवंतंत्वरयाभियातः ॥ सर्वेपंचालाह्युद्विजंतेस्मकर्णंदृष्ट्वागावःकेसरिणंयथैव ॥ १३ ॥ मृत्योरास्यंव्यात्तमिवाभिपद्यप्रभद्रकाःकर्णमासाद्यराजन् ॥ रथांस्तुतान्सप्तशतान्निमग्नांस्तदाकर्णःप्राहिणोन्मृत्युसद्म ॥ १४ ॥ नचाप्यभूत्क्लांतमनाःसराजन्यावन्नास्मान्दृष्टवान्सूतपुत्रः ॥ श्रुत्वातुत्वांतेनदृष्टंसमेतमश्वत्थाम्नापूर्वतरंक्षतंच ॥ १५ ॥ मन्येकालमपयानस्यराजन्क्रूरात्कर्णात्तेहमचिंत्यकर्मन् ॥ मयाकर्णस्यास्त्रमिदंपुरस्ताद्युद्धेदृष्टंपांडवचित्ररूपम् ॥ १६ ॥ नह्यन्ययोद्धाविद्यतेसृंजयानांमहारथंयोद्यसहेतकर्णम् ॥ शैनेयोमेसात्यकिश्चक्रक्षौधृष्टद्युम्नश्चापितथैवराजन् ॥ १७ ॥ युधामन्युश्चोत्तमौजाश्चशूरौपृष्ठतोमांरक्षतांराजपुत्रौ ॥ रथप्रवीरेणमहानुभावद्विषत्सैन्येवर्तताद्दुस्तरेण ॥ १८ ॥ समेत्याहंसूतपुत्रेणसंख्येवृत्रेणवज्रीवनरेंद्रमुख्य ॥ योत्स्याम्यहंभारतसूतपुत्रमस्मिन्संग्रामेयदिवैदृश्यतेद्य ॥ १९ ॥ आयाहिपश्याद्ययुयुत्समानंमांसूतपुत्रस्यरणेजयाय ॥ महर्षभस्येवमुखंप्रपन्नाःप्रभद्रकाःकर्णमभिद्रवंति ॥ २० ॥

शतसंख्यान्वहंति ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥ ॥६८ ॥ ॥ श्रुत्वाकर्णमितिस्पष्टार्थोऽष्टषष्टितमः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४॥५॥६॥७॥ ८॥९॥ १०॥
षट्साहस्राभारतराजपुत्राःस्वर्गायलोकायरणेनिमग्नाः ॥ कर्णंनचेदद्यनिहन्मिराजन्सबांधवंयुध्यमानंप्रसह्य ॥ २१ ॥ प्रतिश्रुत्याकुर्वतोवैगतिर्याकष्टायाताता
महंराजसिंह ॥ आमंत्रयेत्वांब्रूहिजयंरणेमेपुराभीमंधार्तराष्ट्राग्रसंते ॥ २२ ॥ सौतिंहनिष्यामिनरेंद्रसिंहसैन्यंतथाशत्रुगणांश्चसर्वान् ॥ २३॥ ॥इतिश्रीमहाभा
रतेकर्णपर्वणिअर्जुनवाक्येसप्तषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६७॥ ॥६८॥ ॥संजयउवाच॥ ॥श्रुत्वाकर्णंकल्पमुदारवीर्यंक्रुद्धःपार्थःफाल्गुनस्यामितौजाः ॥ धनंज
यंवाक्यमुवाचचेदंयुधिष्ठिरःकर्णशराभितप्तः ॥ १ ॥ विप्रद्रुतातातचमूस्त्वदीयातिरस्कृताचाद्ययथानसाधु ॥ भीतोभीमंत्यज्यचायास्तथात्वंयन्नाशकःकर्णम
थोनिहंतुम् ॥ २ ॥ स्नेहस्त्वयापार्थकृतःपृथायागर्भंसमाविश्ययथानसाधु ॥ त्यक्त्वारणेयदपायाःसभीमंयन्नाशकःसूतपुत्रंनिहंतुम् ॥ ३ ॥ यत्तद्वाक्यंद्वैतवनेत्व
योक्तंकर्णंहंतास्म्येकरथेनसत्यम् ॥ त्यक्त्वातंवैकथमद्यापयातःकर्णाद्भीतोभीमसेनंविहाय ॥४॥ इदंयदिद्वैतवनेप्यवक्ष्यःकर्णंयोद्धुंनप्रशक्ष्येनृपेति॥ वयंततःप्राप्त
कालंचसर्वंकृत्यान्युपैष्यामतथैवपार्थ ॥ ५॥ मयिप्रतिश्रुत्यवधंहितस्यनवैकृतंतच्चतथैववीर ॥ आनीयनःशत्रुमध्यंसकस्मात्समुत्क्षिप्यस्थंडिलेप्रत्यपिंष्ठाः॥६॥
अप्याशिष्मवयमर्जुनत्वयियियासवोबहुकल्याणमिष्टम् ॥ तन्नःसर्वंविफलंराजपुत्रफलार्थिनांविफलइवातिपुष्पः ॥ ७ ॥ प्रच्छादितंबडिशमिवामिषेणसंछा
दितंगरलमिवाशनेन ॥ अनर्थकंमेदर्शितवानसित्वंराज्यार्थिनोराज्यरूपंविनाशम् ॥ ८ ॥ त्रयोदशेमाहिसमाःसदावयंत्वामन्वजीविष्मधनंजयाशया ॥ काले
वर्षदेवमिवोप्तबीजंतन्नःसर्वान्नरकेत्वंन्यमज्जः ॥ ९ ॥ यत्त्वपृथांवागुवाचांतरिक्षेसप्ताहजातेत्वयिमंदबुद्धौ ॥ जातःपुत्रोवासवविक्रमोयंसर्वान्शूरान्शात्र
वान्जेष्यतीति ॥ १० ॥ अयंजेताखांडवेदेवसंघान्सर्वाणिभूतान्यपिचोत्तमौजाः ॥ अयंजेतामद्रकालिंगकेकयानयंकुरून्राजमध्येनिहंता ॥ ११ ॥ अस्मा
त्परोनोभविताधनुर्धरोनैनंभूतंकिंचनजातुजेता ॥ इच्छन्नयंसर्वभूतानिकुर्याद्वशेवशीसर्वसमाप्तविद्यः ॥ १२ ॥ कांत्याशशांकस्यजवेनवायोःस्थैर्येणमेरोःक्ष
मयापृथिव्याः ॥ सूर्यस्यभासाधनदस्यलक्ष्म्याशौर्येणशक्रस्यबलेनविष्णोः ॥ १३ ॥ तुल्योमहात्मातवकुंतिपुत्रोजातोऽदितेर्विष्णुरिवारिहंता ॥ स्वेषांजयायद्वि
षतांवधायख्यातोमितौजाःकुलतंतुकर्ता ॥ १४ ॥ इत्यंतरिक्षेशतशृंगमूर्ध्नितपस्विनांशृण्वतांवागुवाच ॥ एवंविधंतच्चनाभूत्तथाचदेवापिनूनमनृतंवदंति ॥ १५॥
तथापरेषामृषिसत्तमानांश्रुत्वागिरःपूजयतांसदात्वाम् ॥ नसंनतिंप्रैमिसुयोधनस्यनत्वांजानाम्याधिरथेर्भयार्तम् ॥ १६॥ ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ ॥ ७ ॥

पूर्वंयदुक्तंहिसुयोधनेनेनफाल्गुनःप्रमुखेस्थास्यतीति ॥ कर्णस्ययुद्धेहिमहाबलस्यमौर्ख्यात्तुतन्नावबुद्धंमयासीत् ॥ १७ ॥ तेनाद्यतप्स्येभृशमप्रमेयंयच्छत्रुवर्गे ८
॥ ७६ ॥ नरकंप्रविष्टः ॥ तदेववाच्योस्मिननुत्वयाहंनयोत्स्येहंसूतपुत्रंकथंचित् ॥ १८ ॥ ततोनाहंसृंजयान्केकयांश्चसमानयेयंसुहृदोरणाय ॥ एवंगतेकिंचमयाद्यशक्यं
कार्यंकर्तुंविग्रहेसूतजस्य ॥ १९ ॥ तथैवराज्ञश्चसुयोधनस्ययेवापिमांयोद्धुकामाःसमेताः ॥ धिगस्तुमज्जीवितमद्यकृष्णयोहंवशंसूतपुत्रस्ययातः ॥ २० ॥ मध्ये
कुरूणांसुहृदांचमध्येयेचाप्यन्येयोद्धुकामाःसमेताः ॥ यदिस्मजीवेत्सभवेन्निहंतामहारथानांप्रवरोरथोत्तमः ॥ तवाभिमन्युस्तनयोद्यपार्थनचास्मिगंतासम
रेपराभवम् ॥ २१ ॥ अथापिजीवेत्समरेघटोत्कचस्तथापिनाहंसमरेपराङ्मुखः ॥ ममत्वभाग्यानिपुराकृतानिपापानिनूनंबलवंतियुद्धे ॥ २२ ॥ तृणंचकृत्वासम
रेभवंतंततोहमेवंनिकृतोदुरात्मना ॥ वैकर्तनेनैवतथाकृतोहंयथात्वशक्तःक्रियतेत्वबांधवः ॥ २३ ॥ आपद्गतंकश्चनयोविमोक्षेत्सबांधवःस्नेहयुक्तंसुहृच्च ॥ एवं
पुराणामुनयोवदंतिधर्मःसदासद्भिरनुष्ठितश्च ॥ २४ ॥ त्वष्ट्राकृतंवाहमकूजनाक्षंशुभंसमास्थायकपिध्वजंतम् ॥ खड्गंगृहीत्वाहेमपट्टानुबद्धंधनुश्चेदंगांडिवंताल
मात्रम् ॥ २५ ॥ सकेशवेनोह्यमानःकथंत्वंकर्णाद्भीतोव्यपयातोसिपार्थ ॥ धनुश्चतत्केशवायप्रयच्छयंताभविष्यस्त्वंरणेकेशवस्य ॥ २६ ॥ तदाहनिष्यत्केशवः
कर्णमुग्रंमरुत्पतिर्वृत्रमिवात्तवज्रः ॥ राधेयमेतंयदिनाद्यशक्तश्चरंतमुग्रंप्रतिबाधनाय ॥ २७ ॥ प्रयच्छान्यस्मैगांडिवमेतदद्यत्वत्तोयोस्त्रैरभ्यधिकोवानरेंद्रः ॥ अ
स्मान्नैवंपुत्रदारैर्विहीनान्सुखाद्भ्रष्टान्राज्यनाशाच्चभूयः ॥ २८ ॥ द्रष्टालोकःपतितानप्यगाधेपापैर्जुष्टेनरकेपांडवेय ॥ मासेऽपतिष्यःपंचमेत्वंसुकृच्छ्रेनवागर्भे
आभविष्यःपृथायाः ॥ २९ ॥ यत्तेश्रेयोराजपुत्राभविष्यन्नचेत्संग्रामादपयानंदुरात्मन् ॥ धिग्गांडीवंधिक्चतेबाहुवीर्यमसंख्येयान्बाणगणांश्चधिक्ते ॥ धिक्ते
केतुंकेसरिणःसुतस्यकृशानुदत्तंचरथंचधिक्ते ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणियुधिष्ठिरक्रोधवाक्येअष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ ॥ ७ ॥ संज
यउवाच ॥ युधिष्ठिरेणैवमुक्तःकौंतेयःश्वेतवाहनः ॥ असिंजग्राहसंक्रुद्धोजिघांसुर्भरतर्षभम् ॥ १ ॥ तस्यकोपंसमुद्वीक्ष्यचित्तज्ञःकेशवस्तदा ॥ उवाचकिमिदंपा ॥ ७६ ॥
र्थगृहीतःखड्गइत्युत ॥ २ ॥ नहिपश्यामियोद्धव्यंत्वयाकिंचिद्धनंजय ॥ तेग्रस्ताधार्तराष्ट्राहिभीमसेनेनधीमता ॥ ३ ॥

॥ युधिष्ठिरेणेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ भवान्यत्संरंभमगात्तत्कालेनअकालेइत्यर्थः ॥ १६ ॥ १७ ॥ कर्तुमयोग्यानांकर्मणांसंयोगंकर्तुंयोग्यानामपिअक्रियाणां

अपयातोसिकौंतेयराजाद्रष्टव्यइत्यपि ॥ सराजाभवताहृष्टःकुशलीचयुधिष्ठिरः ॥ ४ ॥ सद्दृष्ट्वान्नृपशार्दूलंशार्दूलसमविक्रमम् ॥ हर्षकालेचसंप्राप्तेकिमिदंमोह
कारितम् ॥ ५ ॥ नतंपश्यामिकौंतेययस्तेवध्योभविष्यति ॥ प्रहर्तुमिच्छसेकस्मात्किंवातेचित्तविभ्रमः ॥ ६ ॥ कस्माद्भवान्महाखड्गंपरिगृह्णातिसत्वरः ॥ तत्त्वांपृ
च्छामिकौंतेयकिमिदंतेचिकीर्षितम् ॥ ७ ॥ परामृशसियत्क्रुद्धःखड्गमद्भुतविक्रम ॥ एवमुक्तस्तुकृष्णेनप्रेक्षमाणोयुधिष्ठिरम् ॥ ८ ॥ अर्जुनःप्राहगोविंदंक्रुद्धःसर्पइव
श्वसन् ॥ अन्यस्मैदेहिगांडीवमितिमांयोभिचोदयेत् ॥ ९ ॥ भिंद्यामहंतस्यशिरइत्युपांशुव्रतंमम ॥ तदुक्तंममचानेनराज्ञामितपराक्रम ॥ १० ॥ समक्षंतवगो
विंदनतत्क्षंतुमिहोत्सहे ॥ तस्मादेनंवधिष्यामिराजानंधर्मभीरुकम् ॥ ११ ॥ प्रतिज्ञांपालयिष्यामिहत्वैनंनरसत्तमम् ॥ एतदर्थंमयाखड्गोगृहीतोयदुनंदन ॥ १२ ॥
सोहंयुधिष्ठिरंहत्वासत्यस्यानृण्यतांगतः ॥ विशोकोविज्वरश्चापिभविष्यामिजनार्दन ॥ १३ ॥ किंवात्वंमन्यसेप्राप्तमस्मिन्कालउपस्थिते ॥ त्वमस्यजगत
स्तातवेत्थसर्वंगतागतम् ॥ १४ ॥ तत्तथाप्रकरिष्यामियथामांवक्ष्यतेभवान् ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ धिग्धिगित्येवगोविंदःपार्थमुक्त्वाब्रवीत्पुनः ॥ १५ ॥
॥ कृष्णउवाच ॥ ॥ इदानींपार्थजानामिनवृद्धाःसेवितास्त्वया ॥ कालेनपुरुषव्याघ्रसंरंभंयद्भवानगात् ॥ १६ ॥ नहिधर्मविभागज्ञःकुर्यादेवंधनंजय ॥ यथात्वंपांड
वाद्येहधर्मभीरुरपंडितः ॥ १७ ॥ अकार्याणांक्रियाणांचसंयोगंयःकरोतिवै ॥ कार्याणामक्रियाणांचसपार्थपुरुषाधमः ॥ १८ ॥ अनुसृत्यतुयेधर्मंकथयेयुरु
पस्थिताः ॥ समासविस्तरविदांनतेपांवेत्सिनिश्चयम् ॥ १९ ॥ अनिश्चयज्ञोहिनरःकार्याकार्यविनिश्चये ॥ अवशोमुह्यतेपार्थयथात्वंमूढएवतु ॥ २० ॥ नहिकार्य
मकार्यंवासुखंज्ञातुंकथंचन ॥ श्रुतेनज्ञायतेसर्वंतच्चत्वंनावबुध्यसे ॥ २१ ॥ अविज्ञानाद्भवान्यच्चधर्मंरक्षतिधर्मवित् ॥ प्राणिनांत्वंवधंपार्थधार्मिकोनावबुध्य
से ॥ २२ ॥ प्राणिनामवधस्तातसर्वज्यायान्मतोमम ॥ अनृतांवावदेद्वाचंनतुहिंस्यात्कथंचन ॥ २३ ॥ सकथंभ्रातरंज्येष्ठंराजानंधर्मकोविदम् ॥ हन्याद्भवान्नर
श्रेष्ठप्राकृतोन्यःपुमानिव ॥ २४ ॥ अयुध्यमानस्यवधस्तथाऽशत्रोश्चमानद ॥ पराङ्मुखस्यद्रवतःशरणंचापिगच्छतः ॥ २५ ॥

निषिद्धक्रियाणांसंयोगंयःकरोतिसपुरुषाधमइत्याह अकार्याणामिति ॥ १८ ॥ उपस्थिताःशिष्यैरनुसृतागुरवः ॥ १९ ॥ २० ॥ सुखं अनधीत्येत्यर्थः श्रुतेनशास्त्रेण ॥ २१ ॥ यत्भवान्धर्मंरक्षतितद
ज्ञानात् अधर्ममेवधर्ममनुपेइत्यर्थः यतःप्राणिनांवधंदोषकरंइत्येतन्नावबुध्यसे ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ अशत्रोःअशातनीयस्यअवध्यस्य ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ सत्यंतत्त्वेनयाथातथ्येनसुदुर्ज्ञेयंपश्य क्वचित्सत्यमप्यधर्मायभवतीत्यर्थः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ यस्ययेनहेतुनासत्यमेवसत्यतयाअनुष्ठितंतादृशमेवपश्यतिसत्यवा

कृतांजलेःप्रपन्नस्यप्रमत्तस्यतथैवच ॥ नवधःपूज्यतेसद्भिस्तच्चसर्वंगुरौतव ॥ २६ ॥ त्वयाचैवंव्रतंपार्थबालेनेवकृतंपुरा ॥ तस्माद्धर्मसंयुक्तंमौर्ख्यात्कर्मव्यव

 स्यसि ॥ २७ ॥ सगुरुंपार्थकस्मात्त्वंहंतुकामोभिधावसि ॥ असंप्रधार्यधर्माणांगतिंसूक्ष्मांदुरत्ययाम् ॥ २८ ॥ इदंधर्मरहस्यंचतववक्ष्यामिपांडव ॥ यद्ब्रूयात्तव

भीष्मोहिपांडवोवायुधिष्ठिरः ॥ २९ ॥ विदुरोवातथाक्षत्ताकुंतीवापियशस्विनी ॥ तत्तेवक्ष्यामितत्त्वेननिबोधैतद्धनंजय ॥ ३० ॥ सत्यस्यवदितासाधुर्नसत्याद्वि

द्यतेपरम् ॥ तत्त्वेनैवसुदुर्ज्ञेयंपश्यसत्यमनुष्ठितम् ॥ ३१ ॥ भवेत्सत्यमवक्तव्यंवक्तव्यमनृतंभवेत् ॥ यत्रानृतंभवेत्सत्यंसत्यंचाप्यनृतंभवेत् ॥ ३२ ॥ विवाहकाले

रतिसंप्रयोगेप्राणात्ययेसर्वधनापहारे ॥ विप्रस्यचार्थेह्यनृतंवदेतपंचानृतान्याहुरपातकानि ॥ ३३ ॥ सर्वस्वस्यापहारेतुवक्तव्यमनृतंभवेत् ॥ तत्रानृतंभवेत्सत्यं

सत्यंचाप्यनृतंभवेत् ॥ तादृशंपश्यतेबालोयस्यसत्यमनुष्ठितम् ॥ ३४ ॥ भवेत्सत्यमवक्तव्यंनवक्तव्यमनुष्ठितम् ॥ सत्यानृतेविनिश्चित्यततोभवतिधर्मवित् ॥ ३५ ॥

किमाश्चर्यंकृतप्रज्ञःपुरुषोपिसुदारुणः ॥ सुमहत्प्राप्नुयात्पुण्यंबलाकोंधवधादिव ॥ ३६ ॥ किमाश्चर्यंपुनर्मूढोधर्मकामोह्यपंडितः ॥ सुमहत्प्राप्नुयात्पापमापगा

स्विवकौशिकः ॥ ३७ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ आचक्ष्वभगवन्नेतद्यथाविंदाम्यहंतथा ॥ बलाकस्यानुसंबद्धंनदीनांकौशिकस्यच ॥ ३८ ॥ ॥ वासुदेवउ

वाच ॥ ॥ पुराव्याधोभवत्कश्चिद्बलाकोनामभारत ॥ यात्रार्थंपुत्रदारस्यमृगान्हंतिनकामतः ॥ ३९ ॥ वृद्धौचमातापितरौबिभर्त्यन्यांश्चसंश्रितान् ॥ स्वधर्म

निरतोनित्यंसत्यवागनसूयकः ॥ ४० ॥ सकदाचिन्मृगंलिप्सुर्नाभ्यविंदन्मृगंक्वचित् ॥ अपःपिबंतंददृशेश्वापदंघ्राणचक्षुषम् ॥ ४१ ॥ अदृष्टपूर्वमपितत्सत्त्वंतेनह

तंतदा ॥ अंधेहतेततोव्योम्नःपुष्पवर्षंपपातच ॥ ४२ ॥ अप्सरोगीतवादित्रैर्नादितंचमनोरमम् ॥ विमानमगमत्स्वर्गान्मृगव्याधनिनीषया ॥ ४३ ॥ तद्भूतंसर्वभूता

नामभावायकिलार्जुन ॥ तपस्तप्त्वावरंप्राप्तंकृतमंधंस्वयंभुवा ॥ ४४ ॥ तद्धत्वासर्वभूतानामभावकृतनिश्चयम् ॥ ततोबलाकःस्वरगादेवंधर्मःसुदुर्विदः ॥ ४५ ॥

कौशिकोप्यभवद्विप्रस्तपस्वीनोबहुश्रुतः ॥ नदीनांसंगमेग्रामाददूरात्सकिलावसत् ॥ ४६ ॥ सत्यंमयासदावाच्यमितितस्याभवद्व्रतम् ॥ सत्यवादीतिविख्यातः

सतदासीद्धनंजय ॥ ४७ ॥ अथदस्युभयात्केचित्तदातद्वनमाविशन् ॥ तत्रापिदस्यवःक्रुद्धास्तानमार्गंतयत्नतः ॥ ४८ ॥

दितयातेनहेतुनाबालःअज्ञः ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ तपस्वीनःतपस्विनामिनःश्रेष्ठः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४९ ॥ ५०॥५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ श्वभ्रमिवनरकमिव अपृष्ट्वाप्रश्नमकृत्वार्हति तत्रधर्माधर्मयोस्तत्त्वेनिश्चेतव्येलक्षणस्यउद्देशःवचनंभविष्यति ॥५४॥ कचित्तर्केणापिधर्मस्वरूपंनिर्णेयमित्याह दुष्करमिति ॥ ५५ ॥ नप्रत्यसूयामिनदूषयामि अनुमानतोपिधर्मोज्ञेयइत्याशयेनाह नचेति लक्षणोद्देशमाह प्रभवेति ॥५६ ॥ अहिंसैवधारणाद्धर्मइत्याह।हिंसार्थायेति॥५७॥५८॥न्यायेनसंतोषंजनयेत्साज्ञस्तदेवेश्वरपूजनमित्यादिवाक्यावष्टंभेनान्योन्यसुखहेतुत्वात्पारदार्यादिकमपिधर्मइतिवदंतोधर्मापहारमिच्छंतितेअकूजनेनवेदशब्दराहित्येनतद्विरुद्धंधर्मंमोक्षंवावेदबाह्यमिच्छंतितान्प्रतिनानुकूजेत्नैः

अथकौशिकमभ्येत्यप्राहुस्तेसत्यवादिनम् ॥ कतमेनपथायाताभगवान्बहवोजनाः॥ ४९ ॥ सत्येनपृष्टःप्रब्रूहियदितान्वेत्थशंसनः॥ सपृष्टःकौशिकःसत्यंवचनं तानुवाचह ॥ ५० ॥ बहुवृक्षलतागुल्ममेतद्वनमुपाश्रिताः॥ इतितान्ख्यापयामासतेभ्यस्तत्त्वंसकौशिकः ॥ ५१ ॥ ततस्तेतान्समासाद्यक्रूराजघ्नुरितिश्रुतिः ॥ तेनाधर्मेणमहतावाग्दुरुक्तेनकौशिकः ॥ ५२ ॥ गतःसकष्टंनरकंसूक्ष्मधर्मेष्वकोविदः ॥ यथाचाल्पश्रुतोमूढोधर्माणामविभागवित् ॥ ५३ ॥ वृद्धानपृष्ट्वासंदेहं महच्छ्वभ्रमिवार्हति ॥ तत्रतेलक्षणोद्देशःकश्चिदेवंभविष्यति ॥५४॥ दुष्करंपरमंज्ञानंतर्केणानुव्यवस्यति ॥ श्रुतेर्धर्मइतिह्येकेवदंतिबहवोजनाः ॥ ५५॥ तत्तेनप्रत्यसूयामिनचसर्वंविधीयते ॥ प्रभवार्थायभूतानांधर्मप्रवचनंकृतम् ॥५६॥ यत्स्यादहिंसासंयुक्तंसधर्मइतिनिश्चयः ॥ अहिंसार्थायहिंस्राणांधर्मप्रवचनं कृतम्॥ ५७॥ धारणाद्धर्ममित्याहुर्धर्मोधारयतेप्रजाः ॥ यत्स्याद्धारणसंयुक्तंसधर्मइतिनिश्चयः ॥५८॥ येन्यायेनजिहीर्षंतोधर्ममिच्छंतिकर्हिचित् ॥ अकूजनेनमोक्षंवानानुकूजेत्कथंचन ॥ ५९ ॥ अवश्यंकूजितव्येवाशंकेरन्नप्यकूजतः ॥ श्रेयस्तत्रानृतंवक्तुंतत्सत्यमविचारितम्॥ ६० ॥ यःकार्येभ्योव्रतंकृत्वातस्यनानोपपादयेत्॥ नतत्फलमवाप्नोतिएवमाहुर्मनीषिणः॥ ६१ ॥ प्राणात्ययेविवाहेवासर्वज्ञातिवधात्यये ॥ नर्मण्यभिप्रवृत्तेवानचप्रोक्तंमृषाभवेत् ॥ ६२ ॥ अधर्मंनात्रपश्यंतिधर्मतत्त्वार्थदर्शिनः॥ यस्तेनैःसहसंबंधान्मुच्यतेशपथैरपि ॥ ६३ ॥ श्रेयस्तत्रानृतंवक्तुंतत्सत्यमविचारिम् ॥ नचतेभ्योधनंदेयंशक्येसतिकथंचन ॥ ६४॥ पापेभ्योहिधनंदत्तंदातारमपिपीडयेत् ॥ तस्माद्धर्मार्थमनृतमुक्त्वानानृतभाग्भवेत् ॥ ६५॥

सहसंवादमपिनकुर्याद्दसंभाष्यास्ते तेनवेदाविरोधेसतियदन्यस्यसुखकरंतद्धर्मइत्यर्थः ॥ ५९॥ यत्रतुधर्मसंदेहेवेदशब्दोनास्तिनापिलौकिकीयुक्तिरस्तितत्रकिंकर्त्तव्यमित्याशंक्याह अवश्यमिति यत्रब्राह्मणस्तेनत्वेनज्ञातस्तत्रेतरेषांस्तेनोयमस्तेनोवेतिसंशयेपक्षद्वयेऽपिहिंसाप्राप्तौमौनमेवाश्रयेत् मौनेनाप्यसिद्धौअनृतमपिवदेदित्यर्थः ॥६०॥ यइति कार्येभ्यःयत्किंचित्कार्यमनस्युद्दिश्यव्रतंकृत्वातस्यव्रतस्यनानाअन्येनप्रकारेणोपपादनंकरोतिसदांभिकोव्रतफलंनाप्नोतीत्यर्थः ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ तेभ्यःस्तेनेभ्यः पीडयेन्नरकंप्रापयेत् ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ अविदितमिति च्छेदः ॥ ६९ ॥ ७० ॥ अनुग्रहं अवधेन प्रतिज्ञारक्षणं ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ तूबरकः बद्धभोजनः ॥ ७३ ॥ तंहन्यामिति स्थातानन स्थास्ये एनसामुक्तोपि कृतप्रायश्चि

एषतेलक्षणोद्देशोमयोद्दिष्टोयथाविधि॥ यथाधर्मंयथाबुद्धिर्मयाद्यवैहितार्थिना ॥ ६६ ॥ एतच्छ्रुत्वाब्रूहिपार्थयदिवध्योयुधिष्ठिरः॥ ॥अर्जुनउवाच॥ ॥य
थाब्रूयान्महाप्राज्ञोयथाब्रूयान्महामतिः ॥ ६७॥ हितंचैववयथास्माकंतथैतद्वचनंतव ॥ भवान्मातृसमोस्माकंतथापितृसमोपिच॥ ६८॥ गतिश्चपरमाकृष्णत्व
मेवचपरायणम्॥ नहितेत्रिषुलोकेषुविद्यतेऽविदितंक्वचित्॥६९॥ तस्माद्भवान्परंधर्मंवेदसर्वंयथातथम्॥ अवध्यंपांडवंमन्येधर्मराजंयुधिष्ठिरम्॥ ७०॥ अस्मि
न्तुममसंकल्पेब्रूहिकिंचिदनुग्रहम्॥ इदंवापरमत्रैवश्रृणुहृत्स्थंविवक्षितम्॥ ७१ ॥ जानासिदाशार्हममव्रतंत्वंयोमांब्रूयात्कश्चनमानुषेषु॥ अन्यस्मैत्वंगांडिवंदे
हिपार्थत्वत्तोस्त्रैर्वावीर्यतोवाविशिष्टः ॥ ७२ ॥ हन्यामहंकेशवतंप्रसह्यभीमोहन्यात्तूबरकेतिचोक्तः ॥ तन्मेराजाप्रोक्तवांस्तेसमक्षंधनुर्देहीत्यसकृद्वृष्णिवीर
॥ ७३ ॥ तंहन्यांचेत्केशवजीवलोकेस्थातानाहंकालमप्यल्पमात्रम्॥ ध्यात्वानूनंत्वेनसाचापिमुक्तोवधंराज्ञोभ्रष्टवीर्योविचेताः ॥ ७४ ॥ यथाप्रतिज्ञाममलोकं
बुद्धौभवेत्सत्याधर्मभृतांवरिष्ठ॥ यथाजीवेत्पांडवोहंचकृष्णतथाबुद्धिंदातुमप्यर्हसित्वम् ॥७५॥ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥राजाश्रांतोविक्षतोदुःखितश्चकर्णेनसं
ख्येनिशितैर्बाणसंघैः॥ यश्चानिशंसूतपुत्रेणवीरशरैर्भृशंताडितोयुध्यमानः॥ ७६ ॥ अतस्त्वमेतेनसरोषमुक्तोदुःखान्वितेनेदमयुक्तरूपम् ॥ अकोपितोह्येषयदि
स्मसंख्येकर्णंनहन्यादितिचाब्रवीत्सः ॥ ७७ ॥ जानातितंपांडवएषचापिपापंलोकेकर्णमसह्यमन्यैः ॥ ततस्त्वमुक्तोभृशरोषितेनराज्ञासमक्षंपरुषाणिपार्थ
॥ ७८ ॥ नित्योद्युक्तेसततंचाप्रसह्येकर्णेद्यूतंह्यद्यरणेनिबद्धम्॥ तस्मिन्हतेकुरवोनिर्जिताःस्युरेवंबुद्धिःपार्थिवेधर्मपुत्रे॥७९॥ ततोवधंनार्हतिधर्मपुत्रस्त्वयाप्रति
ज्ञार्जुनपालनीया॥ जीवन्नयंयेनमृतोभवेद्धितन्मेनिबोधेहतवानुरूपम्॥ ८० ॥ यदामानंलभतेमाननार्हस्तदासवैजीवतिजीवलोके॥ यदावमानंलभतेमहांतं
तदाजीवन्मृतइत्युच्यतेसः॥८१॥ संमानितःपार्थिवोयंसदैवत्वयाचभीमेनतथायमाभ्याम्॥ वृद्धैश्चलोकेपुरुषैश्चशूरैस्तस्यापमानंकलयाप्रयुंक्ष्व॥८२॥ त्वमि
त्यत्रभवंतंहिब्रूहिपार्थयुधिष्ठिरम्॥ त्वमित्युक्तोहिनिहतोगुरुर्भवतिभारत॥८३॥ एवमाचरकौंतेयधर्मराजेयुधिष्ठिरे॥अधर्मयुक्तंसंयोगंकुरुष्वैनंकुरूद्वह॥८४॥

त्तोपिनस्थास्ये इत्यर्थः किंकृत्वा राज्ञोवधंध्यात्वा ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ समक्षंआवयोरितिशेषः ॥ ७८ ॥ कर्णेपणीकृते द्यूतंयुद्धरूपं ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ अत्रभवंतंमान्यंत्वमिति
ब्रूहि तावतैवतद्वधःकृतोभवतीत्यर्थः ॥ ८३ ॥ एवंपूज्यावमानरूपंसंयोगंआत्मनानुष्ठितंकुरुष्व ॥८४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तत्रमानमाह अथर्वेति ॥८५॥ यत्गुरुस्त्वमितिप्रोक्तस्तत्अवधेनशस्त्रपातनमंतरेणैववधःवधकरंभवतीत्यर्थः ॥८६॥अयुक्तमेवंत्वत्तोवधंवेत्स्यते अनेन।हंहतइतिज्ञास्यतीत्यर्थः समवैषम्यपरिहारम्॥८७॥

अथर्वांगिरसीह्येषाश्रुतीनामुत्तमाश्रुतिः॥ अविचार्यैवकार्यैषाश्रेयस्कामैर्नरैःसदा ॥ ८५ ॥ अवधेनवधःप्रोक्तोयद्गुरुस्त्वमितिप्रभुः ॥ तद्ब्रूहित्वंयन्मयोक्तंधर्म
राजस्यधर्मवित् ॥ ८६ ॥ वधंह्ययंपांडवधर्मराजस्त्वत्तोऽयुक्तंवेत्स्यतेचैवमेषः ॥ ततोस्यपादावभिवाद्यपश्चात्समंब्रूयाःसांत्वयित्वाचपार्थम् ॥ ८७ ॥ भ्राताप्रा
ज्ञस्तवकोपंनजातुकुर्याद्राजाधर्ममवेक्ष्यचापि ॥ मुक्तोनृताद्भ्रातृवधाच्चपार्थहृष्टःकर्णंत्वंजहिसूतपुत्रम् ॥ ८८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकृष्णार्जुनसंवा
देऊनसप्ततितमोऽध्यायः॥ ६९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इत्येवमुक्तस्तुजनार्दनेनपार्थःप्रशस्याथसुहृद्वचस्तत् ॥ ततोब्रवीदर्जुनोधर्मराजमनुक्तपूर्वं
परुषंप्रसह्य ॥ १ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ मात्वंराजन्व्याहरव्याहरस्वयास्तिष्ठसेक्रोशमात्रेरणाद्वै ॥ भीमस्तुमामर्हतिगर्हणाययोयुध्यतेसर्वलोकप्रवीरैः ॥ २ ॥
कालेहिशत्रून्परिपीड्यसंख्येहत्वाचशूरान्पृथिवीपतींस्तान् ॥ रथप्रधानोत्तमनागमुख्यान्सादिप्रवेकानमितांश्चवीरान् ॥ ३ ॥ यःकुंजराणामधिकंसहस्रंहत्वा
नदंस्तुमुलंसिंहनादम् ॥ कांबोजानामयुतंपार्वतीयान्मृगान्सिंहोविनिहत्येवचाजौ ॥ ४ ॥ सुदुष्करंकर्मकरोतिवीरःकर्तुंयथानार्हसित्वंकदाचित् ॥ रथादवप्लुत्यग
दांपरामृशंस्तयानिहंत्यश्वरथद्विपान्रणे ॥ ५ ॥ वरासिनावाजिरथाश्वकुंजरांस्तथारथांगैर्धनुषादहत्यरीन् ॥ प्रगृह्यपद्भ्यामहितान्निहंतिपुनस्तुदोर्भ्यांशतमन्यु
विक्रमः ॥ ६ ॥ महाबलोवैश्रवणांतकोपमःप्रसह्यहंताद्विषतामनीकिनीम् ॥ सभीमसेनोर्हतिगर्हणांमेनत्वंनित्यंरक्ष्यसेयःसुहृद्भिः ॥ ७ ॥ महारथान्नागवरान्हयां
श्चपदातिमुख्यानपिचप्रमथ्य ॥ एकोभीमोधार्तराष्ट्रेषुमग्नःसमामुपालब्धुमरिंदमोर्हति ॥ ८ ॥ कलिंगवंगांगनिषादमागधान्सदामदान्नीलबलाहकोपमा
न् ॥ निहंतियःशत्रुगणाननेकान्समामुपालब्धुमरिंदमोर्हति ॥ ९ ॥ सयुक्तमास्थायरथंहिकालेधनुर्विधुन्वन्शरपूर्णमुष्टिः ॥ सृजत्यसौशरवर्षाणिवीरोमहाह
वेमेघइवांबुधाराः ॥ १० ॥ शतान्यष्टौवारणानामवश्यंविशातितैःकुंभकराग्रहस्तैः ॥ भीमेनाजौनिहतान्यद्यबाणैःसमांक्रूरंवक्तुमर्हत्यरिघ्नः ॥ ११ ॥ बलंतुवा
चिद्विजसत्तमानांक्षात्रंबुधाबाहुबलंवदंति ॥ त्वंवाग्बलोभारतनिष्ठुरश्चत्वमेवमांवेत्थयथाऽबलोहम् ॥ १२ ॥ यतेहनित्यंतवकर्तुमिष्टंदारैःसुतैर्जीवितेनात्मना
च ॥ एवंयन्मांवाग्विशिखेनहंसित्वत्तःसुखंनवयंविद्मकिंचित् ॥ १३ ॥ ॥८८॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेऊनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ ॥७॥

॥ इत्येवमिति ॥ १ ॥ व्याहरव्याहरस्ववचनं क्रोशमात्रेणतिष्ठसेअपितुततोपिदूरेइत्यर्थः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १४ ॥ सत्यसंधेनभीष्मेण ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२॥ अनुतेपेअनुतापंप्राप्तवान् उद्ववर्हकोशान्निष्कासितवान् ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५॥ २६ ॥ २७ ॥ आत्मनस्तवाद्दा

मांमावमंस्याद्रौपदीतल्पसंस्थोमहारथान्प्रतिहन्मित्वदर्थे॥ तेनाभिशंकीभारतनिष्ठुरोसित्वत्तःसुखंनाभिजानामिकिंचित् ॥ १४॥ प्रोक्तःस्वयंसत्यसंधेनमृत्यु
॥७९॥ स्तवप्रियार्थंनरदेवयुद्धे॥ वीरःशिखंडीद्रौपदोसौमहात्मामयाभिगुप्तेनहतश्चतेन ॥ १५ ॥ नचाभिनंदामितवाधिराज्यंयतस्त्वमक्षेष्वहितायसक्तः॥ स्वयंकृत्वा
पापमनार्यजुष्टमस्माभिर्वार्तुमिच्छस्यरींस्त्वम्॥ १६॥ अक्षेषुदोषावहवोविधर्माःश्रुतास्त्वयासहदेवोत्रवीद्यान्॥ तान्नैषिर्वत्यकुमसाधुजुष्टांस्तेनस्मसर्वेनि
रयंप्रपन्नाः॥ १७॥ सुखंत्वत्तोनाभिजानीमकिंचिद्यतस्त्वमक्षैर्देवितुंसंप्रवृत्तः॥ स्वयंकृत्वाव्यसनंपांडवत्वमस्मांस्तीव्राःश्रावयस्यघवाचः ॥ १८॥ शेतेस्माभि
र्निहताशत्रुसेनाछिन्नैर्गात्रैर्भूमितलेनदंती॥ त्वयाहितत्कर्मकृतंनृशंसंयस्माद्दोषःकौरवाणांवधश्च ॥ १९ ॥ हताउदीच्यानिहताःप्रतीच्यानष्टाःप्राच्यादाक्षिणा
त्याविशस्ताः॥ कृतंकर्माप्रतिरूपंमहद्भिस्तेषांयोधैरस्मदीयैश्चयुद्धे॥ २०॥ त्वंदेविताक्लृतेराज्यनाशस्त्वत्संभवंनोव्यसनंनरेंद्र ॥ मास्मान्क्रूरैर्वाक्प्रतोदैस्तुदं
स्त्वंभूयोराजन्कोपयेस्त्वल्पभाग्यः॥२१॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एतावाचःपरुषाःसव्यसाचीस्थिरप्रज्ञःश्रावयित्वातुरूक्षाः॥ बभूवासौविमनाधर्मभीरुःकृत्वा
प्राज्ञःपातकंकिंचिदेवम्॥ २२॥ तदानुतेपेसुरराजपुत्रोविनिःश्वसंश्चासिमथोद्ववर्ह ॥ तमाहकृष्णःकिमिदंपुनर्भवान्विकोशमाकाशनिभंकरोत्यसिम् ॥ २३॥
त्रवीहिमांत्वंपुनरुत्तरंवचस्तथाप्रवक्ष्याम्यहमर्थसिद्धये ॥ इत्येवमुक्तःपुरुषोत्तमेनसुदुःखितःकेशवमर्जुनोब्रवीत् ॥ २४ ॥ अहंहनिष्येस्वशरीरमेवप्रसह्ययेना
हितमाचरंवै॥ निशम्यतत्पार्थवचोब्रवीदिदंधनंजयंधर्मभृतांवरिष्ठः॥ २५॥ राजानमेनंत्वमितीदमुक्त्वाकिंकश्मलंप्राविशःपार्थघोरम्॥ त्वंचात्मानंहंतुमिच्छ
स्यरिघ्ननेदंसद्भिःसेवितंवैकिरीटिन् ॥ २६ ॥ धर्मात्मानंभ्रातरंज्येष्ठमद्यखड्गेनचैनंयदिहन्यान्नृवीर ॥ धर्माद्भीतस्तत्कथंनामतेस्यात्किंचोत्तरंवाकरिष्यस्त्वमेव
॥ २७॥ सूक्ष्मोधर्मोदुर्विदश्चापिपार्थविशेषतोऽज्ञैःप्रोच्यमानंनिबोध॥ हत्वात्मानमात्मनाप्राप्नुयास्त्वंवधाद्भ्रातुर्नरकंचातिघोरम् ॥२८॥ ब्रवीहिवाचाद्यगुणा
निहात्मनस्तथाहतात्माभवितासिपार्थ॥ तथास्तुकृष्णेत्यभिनंद्यतद्वचोधनंजयःप्राहधनुर्विनाम्य ॥ २९॥ युधिष्ठिरंधर्मभृतांवरिष्ठंशृणुष्वराजन्निितिशक्रसूनुः॥ ॥७९॥
नमादृशोन्योनरदेवविद्यतेधनुर्धरोदेवमृतेपिनाकिनम्॥ ३०॥

त्महत्यापरहत्यास्यकुत्सनादित्यध्यायतात्पर्यं ॥ २८॥ २९॥ ३०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥

अहंहितेनानुमतोमहात्माक्षणेनहन्यांसचराचरंजगत्॥मयाहिराजन्सदिगीश्वरादिशोविजित्यसर्वाभवतःकृतावशे ॥ ३१ ॥ सराजसूयश्चसमाप्तदक्षिणःस
भाचदिव्याभवतोममौजसा॥पाणौपृषत्कानिशितामभैवधनुश्चसज्यंविततंसबाणम्॥ ३२ ॥ पादौचमेसरथौसध्वजौचनमादृशंयुद्धगतंजयंति ॥ हताउदी
च्यानिहताःप्रतीच्याःप्राच्यानिरस्तादाक्षिणात्याविशस्ताः॥३३॥संशप्तकानांकिंचिदेवास्तिशिष्टंसर्वस्यसैन्यस्यहतंमयार्धम्॥ शेतेमयानिहताभारतीयंचमूरा
जन्देवचमूप्रकाशा॥ ३४॥ येचास्त्रज्ञास्तानहंहन्मिचास्त्रैस्तस्माल्लोकानेषकरोमिभस्म॥जैत्रंरथंभीममास्थायकृष्णयावःशीघ्रंसूतपुत्रंनिहंतुम्॥३५॥राजाभव
त्वद्यसुनिर्वृतोयंकर्णंरणेनाशयितास्मिबाणैः॥इत्येवमुक्त्वापुनराहपार्थोयुधिष्ठिरंधर्मभृतांवरिष्ठम्॥३६॥अद्यापुत्रासूतमाताभवित्रीकुंतीवाथोवामयातेनवा
पि॥सत्यंवदाम्यद्यनकर्णमाजौशरैरहत्वाकवचंविमोक्ष्ये॥३७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥इत्येवमुक्त्वापुनरेवपार्थोयुधिष्ठिरंधर्मभृतांवरिष्ठम्॥विमुच्यशस्त्राणिधनु
र्विसृज्यकोशेचखड्गंविनिधायतूर्णम्॥ ३८॥सव्रीडयानम्रशिराःकिरिटीयुधिष्ठिरंप्रांजलिरभ्युवाच॥प्रसीदराजन्क्षमयन्मयोक्तंकालेभवान्वेत्स्यतितन्नमस्ते
॥३९॥प्रसाद्यराजानममित्रसाहंस्थितोब्रवीच्चैवपुनःप्रवीरः॥नेदंचिरात्क्षिप्रमिदंभविष्यत्यावर्ततेसाध्वभियामिचैनम् ॥ ४० ॥ याम्येषभीमंसमरात्प्रमोक्तुं
सर्वात्मनासूतपुत्रंचहंतुम्॥ तवप्रियार्थंममजीवितंहिब्रवीमिसत्यंतदवेहिराजन्॥ ४१ ॥ इतिप्रयास्यन्नुपगृह्यपादौसमुत्थितोदीप्ततेजाःकिरीटी॥एतच्छ्रुत्वापां
डवोधर्मराजोभ्रातुर्वाक्यंपरुषंफाल्गुनस्य ॥ ४२ ॥ उत्थायतस्माच्छयनादुवाचपार्थंततोदुःखपरीतचेताः॥कृतंमयापार्थयथानसाधुयेनप्राप्तंव्यसनंवःसुघो
रम्॥ ४३ ॥ तस्माच्छिरश्छिंधिममेदमद्यकुलांतकस्याधमपूरुषस्य॥पापस्यपापव्यसनान्वितस्यविमूढबुद्धेरलसस्यभीरोः॥ ४४ ॥वृद्धावमंतुःपरुषस्यचैवकिं
तेचिरंमेत्व्यनुसृत्यरूक्षम्॥गच्छाम्यहंवनमेवाद्यपापःसुखंभवान्वर्ततांमद्विहीनः॥४५॥ योग्योराजाभीमसेनोमहात्माक्लीबस्यवाममकिंराज्यकृत्यम्॥ नचापि
शक्तःपरुषाणिसोढुंपुनस्तवेमानिरुषान्वितस्य ॥ ४६ ॥ भीमोस्तुराजाममजीवितेननकार्यमद्यावमतस्यवीर॥इत्येवमुक्त्वासहसोत्पपातराजाततस्तच्छयनं
विहाय ॥ ४७॥ इयेषनिर्गंतुमथोवनायतंवासुदेवःप्रणतोभ्युवाच ॥ ४८ ॥ राजन्विदितमेतद्वैयथागांडीवधन्वनः॥ प्रतिज्ञासत्यसंधस्यगांडीवंप्रतिविश्रुता॥
ब्रूयाद्यएवंगांडीवमन्यस्मैदेयमित्युत॥ ४९॥वध्योस्यसपुमाँल्लोकेत्वयाचोक्तोयमीदृशम्॥ततःसत्यांप्रतिज्ञांतांपार्थेनप्रतिरक्षता॥५०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥८०॥ मच्छंदादवमानोयंकृतस्त्वमहीपते॥गुरूणामवमानोहिवधइत्यभिधीयते॥ ५१ ॥ तस्मात्त्वंवैमहावाहोममपार्थस्यचोभयोः॥ व्यतिक्रममिमंराजन्सत्यसं
रक्षणंप्रति॥५२॥शरणंत्वांमहाराजप्रपन्नौस्वउभावपि॥क्षंतुमर्हसिमेराजन्प्रणतस्याभियाचतः॥५३॥राधेयस्याद्यपापस्यभूमिःपास्यतिशोणितम्॥सत्यं
तेप्रतिजानामिहतंविद्ध्यद्यसूतजम्॥५४॥यस्येच्छसिवधंतस्यगतमप्यस्यजीवितम्॥इतिकृष्णवचःश्रुत्वाधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥५५॥ससंभ्रमंहृषीकेशमुत्था
प्यप्रणतंतदा॥कृतांजलिस्ततोवाक्यमुवाचानंतरंवचः॥ ५६ ॥ एवमेवयथात्थत्वमस्त्येषोतिक्रमोमम॥ अनुनीतोस्मिगोविंदतारितश्चास्मिमाधव॥५७॥
मोचिताव्यसनाद्घोराद्वयमद्यत्वयाच्युत॥ भवंतंनाथमासाद्यत्वावांव्यसनसागरात्॥ ५८॥घोरादद्यसमुत्तीर्णावुभावज्ञानमोहितौ॥त्वद्बुद्धिप्लवमासाद्यदुः
खशोकार्णवाद्वयम्॥५९॥समुत्तीर्णाःसहामात्याःसनाथाःस्मत्वयाच्युत॥६०॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणियुधिष्ठिरसमाश्वासनेसप्ततितमोऽध्यायः
॥७०॥ ॥७१॥ ॥संजयउवाच॥ ॥धर्मराजस्यतच्छ्रुत्वाप्रीतियुक्तंवचस्ततः॥पार्थप्रोवाचधर्मात्मागोविंदोयदुनंदनः॥१॥इतिस्मकृष्णव
चनात्प्रत्युच्चार्ययुधिष्ठिरम्॥वभूवविमनाःपार्थःकिंचित्कृत्वेवपातकम्॥२॥ततोब्रवीद्वासुदेवःप्रहसन्निवपांडवम्॥कथंनामभवेदेतद्यदित्वंपार्थधर्मजम्॥३॥
असिनातीक्ष्णधारेणहन्याधर्मेव्यवस्थितम्॥त्वमित्युक्त्वाथराजानमेवंकश्मलमाविशः॥४॥हत्वातुनृपतिंपार्थआकरिष्यःकिमुत्तरम्॥एवंहिदुर्विदोधर्मोमंदप्र
ज्ञैर्विशेषतः॥५॥सभवान्धर्मभीरुत्वाद्ध्रुवमैष्यन्महत्तमः॥नरकंघोररूपंचभ्रातुर्ज्येष्ठस्यवैवधात्॥ ६॥ सत्वंधर्मभृतांश्रेष्ठंराजानंधर्मसंहितम्॥प्रसादयकुरुश्रे
ष्ठमेतदत्रमतंमम॥७॥प्रसाद्यभक्त्याराजानंप्रीतेचैवयुधिष्ठिरे॥ प्रयावस्त्वरितौयोद्धुंसूतपुत्ररथंप्रति॥८॥हत्वातुसमरेकर्णंत्वमद्यनिशितैःशरैः॥ विपुलांप्री
तिमाधत्स्वधर्मपुत्रस्यमानद॥ ९ ॥ एतदत्रमहाबाहोप्राप्तकालंमतंमम॥एवंकृतेकृतंचैवतवकार्यंभविष्यति॥ १० ॥ ततोर्जुनोमहाराजलज्जयावैसमन्वितः॥
धर्मराजस्यचरणौप्रपद्यशिरसानतः॥ ११ ॥उवाचभरतश्रेष्ठंप्रसीदेतिपुनःपुनः॥क्षमस्वराजन्यत्प्रोक्तंधर्मकामेनभीरुणा॥ १२॥ ॥८०॥

१ इतिस्मेत्यारभ्यभ्रातुर्ज्येष्ठस्यवैवधादित्यंतंश्लोकपंचकंक्षिप्तमितिभाति पार्थंप्रोवाचेत्यस्यततोब्रवीदित्यनेनपौनरुक्त्यात्क्वचित्पुस्तकांतरेष्वनुपलंभाच्च पूर्वमेवराजानमेनंत्वमितीदमित्यादिश्लो
कैरेवैतदर्थस्यकोडीकाराच्च

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पद्मांपादयोः ॥ १२ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३०॥३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥३७॥

दृष्ट्वातुपतितंपद्भ्यांधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥ धनंजयममित्रघ्नंरुदंतंभरतर्षभ ॥ १३ ॥ उत्थाप्यभ्रातरंराजाधर्मराजोधनंजयम् ॥ समाश्लिष्यचसस्नेहंप्ररुरोदमहीप
तिः॥ १४ ॥ रुदित्वासुचिरंकालंभ्रातरौसुमहाद्युती ॥ कृतशौचौमहाराजप्रीतिमंतौबभूवतुः ॥ १५ ॥ ततआश्लिष्यतंप्रेम्णामूर्ध्निचाघ्रायपांडवः ॥ प्रीत्यापरम
यायुक्तोविस्मयंश्चपुनःपुनः॥ अब्रवीत्तंमहेष्वासंधर्मराजोधनंजयम् ॥ १६ ॥ कर्णेनमेमहाबाहोसर्वसैन्यस्यपश्यतः॥ कवचंचध्वजंचैवधनुःशक्तिर्हयाःशराः
॥ १७ ॥ शरैःकृत्तामहेष्वासयतमानस्यसंयुगे॥ सोहंज्ञात्वारणेतस्यकर्मदृष्ट्वाचफाल्गुन ॥ १८ ॥ व्यवसीदामिदुःखेननचमेजीवितंप्रियम् ॥ नचेदद्यहितंवीरंनिह
निष्यसिसंयुगे ॥ १९ ॥ प्राणानेवपरित्यक्ष्येजीवितार्थोहिकोमम ॥ एवमुक्तःप्रत्युवाचविजयोभरतर्षभ ॥ २० ॥ सत्येनतेशपेराजन्प्रसादेनतथैवच ॥ भीमेन
चनरश्रेष्ठयमाभ्यांचमहीपते॥ २१ ॥ यथाद्यसमरेकर्णंहनिष्यामिहतोपिवा ॥ महीतलेपतिष्यामिसत्येनायुधमालभे ॥ २२ ॥ एवमाभाष्यराजानमब्रवीन्मा
धवंवचः॥ अद्यकर्णंरणेकृष्णसूदयिष्येनसंशयः॥ २३ ॥ तवबुद्ध्याहिभद्रंतेवधस्तस्यदुरात्मनः॥ एवमुक्तोब्रवीत्पार्थंकेशवोराजसत्तम ॥ २४ ॥ शक्तोसिभरत
श्रेष्ठहंतुंकर्णंमहाबलम् ॥ एषचापिहिमेकामोनित्यमेवमहारथ ॥ २५ ॥ कथंभवान्रणेकर्णंनिहन्यादितिसत्तम ॥ भूयश्चोवाचमतिमान्माधवोधर्मनंदनम् ॥ २६ ॥
युधिष्ठिरेमंबीभत्सुंत्वंसांत्वयितुमर्हसि ॥ अनुज्ञातुंचकर्णस्यवधायाद्यदुरात्मनः ॥ २७ ॥ श्रुत्वाह्यहमयंचैवत्वांकर्णशरपीडितम् ॥ प्रवृत्तिंज्ञातुमायाताविहावां
पांडुनंदन ॥ २८ ॥ दिष्ट्यासिराजन्नहतोदिष्ट्यानग्रहणंगतः ॥ परिसांत्वयबीभत्सुंजयमाशाधिचानघ ॥ २९ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ एह्येहिपार्थबीभत्सो
मांपरिष्वजपांडव ॥ वक्तव्यमुक्तोस्मिहितंत्वयाक्षांतंचतन्मया ॥ ३० ॥ अहंत्वामनुजानामिजहिकर्णंधनंजय ॥ मन्युंचमाकृथाःपार्थयन्मयोक्तोसिदारुणं
॥ ३१ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ततोधनंजयोराजन्शिरसाप्रणतस्तदा ॥ पादौजग्राहपाणिभ्यांभ्रातुर्ज्येष्ठस्यमारिष ॥ ३२ ॥ तमुत्थाप्यततोराजापरिष्वज्यच
पीडितम् ॥ मूर्ध्न्युपाघ्रायचैवैनमिदंपुनरुवाचह ॥ ३३ ॥ धनंजयमहाबाहोमानितोस्मिदृढंत्वया ॥ माहात्म्यंविजयंचैवंभूयःप्राप्नुहिशाश्वतम् ॥ ३४ ॥ ॥ अर्जुनउ
वाच ॥ ॥ अद्यतंपापकर्माणंसानुबंधंरणेशरैः ॥ नयाम्यंतंसमासाद्यराधेयंबलगर्वितम् ॥ ३५ ॥ येनत्वंपीडितोबाणैर्दृढमायम्यकार्मुकम् ॥ तस्याद्यकर्मणःकर्णः
फलमाप्स्यतिदारुणम् ॥ ३६ ॥ अद्यत्वामनुपश्यामिकर्णंहत्वामहीपते ॥ सभाजयितुमाक्रंदादितिसत्यंब्रवीमिते ॥ ३७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नाहत्वाविनिवर्त्तिष्येकर्णमद्यरणाजिरात् ॥ इतिसत्येनतेपादौस्पृशामिजगतीपते ॥ ३८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इतिब्रुवाणंसुमनाःकिरीटिनंयुधिष्ठिरःप्राहव
॥८१॥ चोवृहत्तरम् ॥ यशोऽक्षयंजीवितमीप्सितंतेजयंसदावीर्यमरिक्षयंतदा ॥ ३९ ॥ प्रयाहिवृद्धिंचदिशंतुदेवतायथाहमिच्छामितवास्तुतत्तथा ॥ प्रयाहिशीघ्रंजहि ८
कर्णमाहवेपुरंदरोवृत्रमिवात्मवृद्धये ॥ ४० ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिअर्जुनप्रतिज्ञायांएकसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥
प्रसाद्यधर्मराजानंप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ पार्थःप्रोवाचगोविंदंसूतपुत्रवधोद्यतः ॥ १ ॥ कल्पतांमेरथोभूयोयुज्यतांचहयोत्तमाः ॥ आयुधानिचसर्वाणिसज्जंतां
मेमहारथे ॥ २ ॥ उपावृत्ताश्वतुरगाःशिक्षिताश्वाश्वसादिभिः ॥ रथोपकरणैःसज्जाउपायांतुत्वरान्विताः ॥ ३ ॥ प्रयाहिशीघ्रंगोविंदसूतपुत्रजिघांसया ॥ एवमु
क्तोमहाराजफाल्गुनेनमहात्मना ॥ ४ ॥ उवाचदारुकंकृष्णःकुरुसर्वंयथाब्रवीत् ॥ अर्जुनोभरतश्रेष्ठश्रेष्ठःसर्वधनुष्मताम् ॥ ५ ॥ आज्ञप्तस्त्वथकृष्णेनदारुकोराज
सत्तम ॥ योजयामाससरथंवैयाघ्रंशत्रुतापनम् ॥ ६ ॥ सज्जंनिवेदयामासपांडवस्यमहात्मनः ॥ युक्तंतुतंरथंदृष्ट्वादारुकेणमहात्मना ॥ ७ ॥ आपृच्छ्यधर्मराजा
नंब्राह्मणान्स्वस्तिवाच्यच ॥ सुमंगलंस्वस्त्ययनमारुरोहरथोत्तमम् ॥ ८ ॥ तस्यराजामहाप्राज्ञोधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ आशिषोऽयुंक्तसततःप्रायात्कर्णरथंप्रति
॥ ९ ॥ तमायांतंमहेष्वासंदृष्ट्वाभूतानिभारत ॥ निहतंमेनिरेकर्णंपांडवेनमहात्मना ॥ १० ॥ बभूवुर्विमलाःसर्वादिशोराजन्समंततः ॥ चाषाश्वशतपत्राश्वक्रौं
चाश्चैवजनेश्वर ॥ ११ ॥ प्रदक्षिणमकुर्वंततदावैपांडुनंदनम् ॥ बहवःपक्षिणोराजन्पुन्नामानःशुभाःशिवाः ॥ १२ ॥ त्वरयंतोर्जुनंयुद्धेहृष्टरूपाववाशिरे ॥ कंका
गृध्रावकाःश्येनावायसाश्वविशांपते ॥ १३ ॥ अग्रतस्तस्यगच्छंतिमांसहेतोर्भयानकाः ॥ निमित्तानिचधन्यानिपांडवस्यशशंसिरे ॥ १४ ॥ विनाशमरिसैन्या
नांकर्णस्यचवधंप्रति ॥ प्रयातस्याथपार्थस्यमहान्स्वेदोव्यजायत ॥ १५ ॥ चिंताचविपुलाजज्ञेकथंचेदंभविष्यति ॥ ततोगांडीवधन्वानमब्रवीन्मधुसूदनः ॥
दृष्ट्वापार्थंतथायांतंचिंतापरिगतंतदा ॥ १६ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ गांडीवधन्वन्संग्रामेयेत्वयाधनुषाजिताः ॥ नतेषांमानुषोजेतात्वदन्यइहविद्यते ॥ १७ ॥
दृष्टाहिवहवःशूराःशक्रतुल्यपराक्रमाः ॥ त्वांप्राप्यसमरेशूरंतेगताःपरमांगतिम् ॥ १८ ॥ कोहिद्रोणंचभीष्मंचभगदत्तंचमारिष ॥ विंदानुविंदावावंत्यौकांबोजं ॥८१॥
चसुदक्षिणम् ॥ १९ ॥ श्रुतायुषंमहावीर्यमच्युतायुषमेवच ॥ प्रत्युद्गम्यभवेत्क्षेमीयोनस्यात्त्वमिवप्रभो ॥ २० ॥ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५॥ २६॥२७॥२८॥२९॥ अष्टरत्निरित्यस्यविवरणंमहाबाहुर्व्यूढोरस्कइति तथाहि सर्वस्यपुरुषस्यव्याममात्रंदैर्घ्यं तच्चपंचहस्तंविंशत्यधिकशतांगुलं रत्निस्त्वेकविंश
त्यंगुलः अष्टानांरत्नीनामष्टषष्ट्यधिकंशतमंगुलानिचभवंति आजानुबाहुपुरुषस्यव्याममष्टरत्निमितंभवति अष्टाचत्वारिंशदंगुलातत्रवृद्धिः तत्रापिपंचमांशेनवक्षसिविशालता शेषमंसादारभ्यबाह्वोर्वृद्धि

तवत्यस्त्राणिदिव्यानिलाघवंबलमेवच॥ असंमोहश्चयुद्धेषुविज्ञानस्यचसंनतिः ॥ २१ ॥ वेधःपातश्चलक्षेषुयोगश्चैवतथार्जुन॥ भवान्देवान्सगंधर्वान्हन्यात्स
हचराचरान्॥ २२ ॥ पृथिव्यांतुरणेपार्थनयोद्धात्वत्समःपुमान्॥ धनुर्ग्राहाहियेकेचित्क्षत्रियायुद्धदुर्मदाः ॥ २३ ॥ आदेवात्त्वत्समंतेषांनपश्यामिश्टणोमिच॥
ब्रह्मणाचप्रजाःसृष्टागांडीवंचमहद्धनुः॥ २४ ॥ येनत्वंयुध्यसेपार्थतस्मान्नास्तित्वयासमः॥ अवश्यंतुमयावाच्यंयत्पथ्यंतवपांडव॥ २५॥ मावमंस्थामहाबाहो
कर्णमाहवशोभिनम्॥ कर्णोहिबलवान्दृप्तःकृतास्त्रश्चमहारथः॥ २६॥ कृतीचचित्रयोधीचदेशकालस्यकोविदः॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपाच्छृणुपांडव॥ २७॥
त्वत्समंत्वद्विशिष्टंवाकर्णमन्येमहारथम्॥ परमंयत्नमास्थायत्वयावध्योमहाहवे ॥ २८ ॥ तेजसावह्निसदृशोवायुवेगसमोजवे ॥ अंतकप्रतिमःक्रोधेसिंहसंह
ननोबली॥ २९॥ अष्टरत्निर्महाबाहुर्व्यूढोरस्कःसुदुर्जयः॥ अभिमानीचशूरश्चप्रवीरःप्रियदर्शनः॥ ३०॥ सर्वयोधगुणैर्युक्तोमित्राणामभयंकरः॥ सततंपांड
वद्वेषीधार्तराष्ट्रहितेरतः॥ ३१॥ सर्वैरवध्योराधेयोदेवैरपिसवासवैः॥ ऋतेत्वामितिमेबुद्धिस्तदद्यजहिसूतजम्॥ ३२ ॥ देवैरपिहिसंयत्तैर्बिभ्रद्भिर्मांसशोणित
म्॥ अशक्यःसरथोजेतुंसर्वैरपियुयुत्सुभिः॥ ३३॥ दुरात्मानंपापवृत्तंनृशंसंदुष्टप्रज्ञंपांडवेयेषुनित्यम्॥ हीनस्वार्थंपांडवेयैर्विरोधेहत्वाकर्णंनिश्चितार्थोभवाद्य
॥ ३४॥ तंसूतपुत्रंरथिनांवरिष्ठंनिष्कालिकंकालवशंनयाद्य॥ तंसूतपुत्रंरथिनांवरिष्ठंहत्वाप्रीतिंधर्मराजेकुरुष्व ॥ ३५ ॥ जानामितेपार्थवीर्यंयथावद्दुर्वारणीयं
चसुरासुरैश्च॥ सदावजानातिहिपांडुपुत्रानसौदर्पात्सूतपुत्रोदुरात्मा ॥ ३६ ॥ आत्मानंमन्यतेवीरंयेनपापःसुयोधनः॥ तमद्यमूलंपापानांजहिसौतिंधनंजय
॥ ३७॥ खड्गजिह्वंधनुरास्यंशरदंष्ट्रंतरस्विनम्॥ दृप्तंपुरुषशार्दूलंजहिकर्णंधनंजय॥ ३८॥ अहंत्वामनुजानामिवीर्येणचबलेनच ॥ जहिकर्णंरणेशूरंमातंगमिव
केसरी॥ ३९॥ यस्यवीर्येणवीर्यंतेधार्तराष्ट्रोवमन्यते॥ तमद्यपार्थसंग्रामेकर्णंवैकर्तनंजहि॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकृष्णार्जुनसंवादेद्विसप्तति
तमोऽध्यायः॥ ७२॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥

रितिज्ञेयं॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ निष्कालिकंनिर्गतःकालयिताजेतास्येतितं॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्विसप्ततितमोऽध्यायः॥७२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततइति ॥ १॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥यदित्वंत्रातानभवेस्तर्हितद्धार्तराष्ट्रंबलंकोनुप्रतीयादितिसंबंधः ॥ २३ ॥ २४॥२५॥२६॥

॥संजयउवाच॥ ॥ ततःपुनरमेयात्माकेशवोर्जुनमब्रवीत् ॥ कृतसंकल्पमायांतंवधेकर्णस्यभारत ॥ १ ॥ अद्यसप्तदशाहानिवर्तमानस्यभारत ॥ विनाशस्याति
घोरस्यनरवारणवाजिनाम् ॥ २ ॥ भूत्वाहिविपुलासेनातावकानांपरैःसह ॥ अन्योन्यंसमरंप्राप्यकिंचिच्छेषाविशांपते ॥ ३ ॥ भूत्वावैकौरवाःपार्थप्रभूतगजवा
जिनः ॥ त्वांवैशत्रुंसमासाद्यविनष्टारणमूर्धनि ॥ ४ ॥ एतेतेपृथिवीपालाःसृंजयाश्चसमागताः ॥ त्वांसमासाद्यदुर्धर्षंपांडवाश्चव्यवस्थिताः ॥ ५ ॥ पंचालैःपांडवै
र्मत्स्यैःकारूषैश्चेदिभिःसह ॥ त्वयागुप्तैरमित्रघ्नैःकृतःशत्रुगणक्षयः ॥६॥ कोहिशक्तोरणेजेतुंकौरवांस्तातसंयुगे ॥ अन्यत्रपांडवान्युद्धेत्वयागुप्तान्महारथान् ॥७॥
शक्तस्त्वंहिरणेजेतुंससुरासुरमानुषान् ॥ त्रीन्लोकान्समरेयुक्तान्किंपुनःकौरवंबलम् ॥ ८ ॥ भगदत्तंचराजानंकोन्यःशक्तस्त्वयाविना ॥ जेतुंपुरुषशार्दूलयोपि
स्याद्वासवोपमः ॥ ९ ॥ तथेमांविपुलांसेनांगुप्तांपार्थत्वयानघ ॥ नशेकुःपार्थिवाःसर्वेचक्षुर्भिरपिवीक्षितुम् ॥ १० ॥ तथैवसततंपार्थरक्षिताभ्यांत्वयारणे ॥ धृष्ट
द्युम्नशिखंडिभ्यांभीष्मद्रोणौनिपातितौ ॥ ११ ॥ कोहिशक्तोरणेपार्थभारतानांमहारथौ ॥ भीष्मद्रोणौयुधाजेतुंशक्रतुल्यपराक्रमौ ॥ १२ ॥ कोहिशांतनवंभीष्मं
द्रोणंवैकर्तनंकृपम् ॥ द्रौणिंचसौमदत्तिंचकृतवर्माणमेवच ॥ १३ ॥ सैंधवंमद्रराजानंराजानंचसुयोधनम् ॥ वीरान्कृतास्त्रान्समरेसर्वानेवानिवर्तिनः ॥ १४ ॥
अक्षौहिणीपतीनुग्रान्संहतान्युद्धदुर्मदान् ॥ त्वामृतेपुरुषव्याघ्रजेतुंशक्तःपुमानिह ॥ १५ ॥ श्रेण्यश्चबहुलाःक्षीणाःप्रदीर्णाश्वरथद्विपाः ॥ नानाजनपदाश्चोग्राः
क्षत्रियाणाममर्षिणाम् ॥ १६ ॥ गोवासदासमीयानांवसातीनांचभारत ॥ प्राच्यानांवाटधानानांभोजानांचाभिमानिनाम् ॥ १७ ॥ उदीर्णाश्वगजासेनासर्व
क्षत्रस्यभारत ॥ त्वांसमासाद्यनिधनंगताभीमंचभारत ॥ १८ ॥ उग्राश्चभीमकर्माणस्तुषारायवनाःखशाः ॥ दार्वाभिसारादरदाःशकामाठरतंगणाः ॥ १९ ॥
आंध्रकाश्चपुलिंदाश्चकिराताश्चोग्रविक्रमाः ॥ म्लेच्छाश्चपर्वतीयाश्चसागरानूपवासिनः ॥ २० ॥ संरंभिणोयुद्धशौंडाबलिनोदंडपाणयः ॥ एतेसुयोधनस्यार्थे
संरब्धाःकुरुभिःसह ॥ २१ ॥ नशक्यायुधिनिर्जेतुंत्वदन्येनपरंतप ॥ धार्तराष्ट्रमुदग्रंहिव्यूढंदृष्ट्वामहद्बलम् ॥ २२ ॥ यदित्वंनभवेस्त्राताप्रतीयात्कोनुमानवः ॥ तत्सा
गरमिवोद्धूतंरजसासंवृतंबलम् ॥ २३ ॥ विदार्यपांडवैःक्रुद्धैस्त्वयागुप्तैर्हतंविभो ॥ मागधानामधिपतिर्जयत्सेनोमहाबलः ॥ २४ ॥ अद्यसप्तैवचाहानिहतःसंख्ये
भिमन्युना ॥ ततोदशसहस्राणिगजानांभीमकर्मणाम् ॥ २५ ॥ जघानगदयाभीमस्तस्यराज्ञःपरिच्छदम् ॥ ततोन्येभिहतानागारथाश्चशतशोबलात् ॥ २६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२७॥ २८॥ २९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३ ॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ ४५॥ ४६॥ ४७ ॥ ४८॥ ४९॥ त्वांहीति क्षणेनसर्वंम

तदेवंसमरेपार्थवर्तमानेमहाभये ॥ भीमसेनंसमासाद्यत्वांचपांडवकौरवाः ॥ २७॥ सवाजिरथमातंगाम्त्युलोकमितोगताः ॥ तथासेनामुखेतत्रनिहतेपा
र्थपांडवैः॥ २८॥ भीष्मःप्रास्टजदुग्राणिशरजालानिमारिष ॥ सचेदिकाशिपंचालान्करूषान्मत्स्यकेकयान्॥ २९ ॥ शरैःप्रच्छाद्यनिधनमनयत्परमास्त्रवित्
॥ तस्यचापच्युतैर्वाणैःपरदेहविदारणैः॥ ३० ॥ पूर्णमाकाशमभवद्रुक्मपुंखैरजिह्मगैः ॥ हन्याद्रथसहस्राणिएकैकेनैवमुष्टिना॥ ३१ ॥ लक्षंनरद्विपान्हत्वासमेता
न्समहावलान्॥ गत्यादशम्यातेगत्वाजघ्नुर्वाजिरथद्विपान्॥ ३२॥ हित्वानवगतीर्दुष्टाःसबाणानाहवेत्यजन्॥ दिनानिदशभीष्मेणनिघ्नताताविकंबलम्॥ ३३॥
शून्याःकृतारथोपस्थाहताश्वगजवाजिनः॥ दर्शयित्वात्मनोरूपंरुद्रोपेंद्रसमंयुधि ॥ ३४ ॥पांडवानामनीकानिप्रगृह्यासौव्यशातयत् ॥ विनिघ्नन्पृथिवीपा
लांश्चेदिपंचालकेकयान् ॥ ३५ ॥ अदहत्पांडवींसेनांरथाश्वगजसंकुलाम् ॥ मज्जंतमप्लवेमंदमुज्जिहीर्षुःसुयोधनम्॥ ३६ ॥ तथाचरंतंसमरेतपंतमिवभास्क
रम्॥ पदातिकोटिसाहस्राःप्रवरायुधपाणयः॥ ३७॥ नशेकुःसृंजयाद्रष्टुंतथैवान्येमहीक्षितः॥ विचरंतंतथातंतुसंग्रामेजितकाशिनम्॥ ३८॥ सर्वोद्यमेनमहता
पांडवान्समभिद्रवन्॥ सतुविद्राव्यसमरेपांडवान्सृंजयानपि॥ ३९॥ एकएवरणेभीष्मएकवीरत्वमागतः॥ तंशिखंडीसमासाद्यत्वयागुप्तोमहाव्रतम्॥४०॥ ज
घानपुरुषव्याघ्रंशरैःसंनतपर्वभिः ॥ सएषपतितःशेतेशरतल्पेपितामहः॥ ४१॥ त्वांप्राप्य पुरुषव्याघ्रंवृत्रःप्राप्येववासवम्॥ द्रोणःपंचदिनान्युग्रोविधम्यरिपुवा
हिनीम्॥ ४२ ॥ कृत्वाव्यूहमभेद्यंचपातयित्वामहारथान्॥ जयद्रथस्यसमरेकृत्वारक्षांमहारथः॥ ४३॥ अंतकप्रतिमश्चोग्रोरात्रियुद्धेऽदहत्प्रजाः॥ दग्ध्वायोधा
न्छरैर्वीरोभारद्वाजःप्रतापवान्॥ ४४॥ धृष्टद्युम्नंसमासाद्यसगतःपरमांगतिम् ॥ यदिवाद्यभवान्युद्धेसूतपुत्रमुखान्रथान्॥ ४५ ॥ नावारयिष्यःसंग्रामेनस्मद्रो
णोव्यनंक्ष्यत ॥ भवतातुबलंसर्वंधार्तराष्ट्रस्यवारितम्॥ ४६ ॥ ततोद्रोणोहतोयुद्धेपार्षतेनधनंजय॥ एवंवाकोरणेकुर्यात्त्वदन्यःक्षत्रियोयुधि॥ ४७॥ यादृशंतेकृ
तंपार्थजयद्रथवधंप्रति॥ निवार्यसेनांमहतींहत्वाशूरांश्चपार्थिवान्॥ ४८ ॥ निहतःसैंधवोराजात्वयास्त्रबलतेजसा ॥ आश्चर्यंसिंधुराजस्यवधंजानंतिपार्थि
वाः॥ ४९॥ अनाश्चर्यंहितत्त्वत्तस्त्वंहिपार्थमहारथः॥ त्वांहिप्राप्यरणेक्षत्रमेकाहादितिभारत॥ ५०॥

स्मीकर्तुंसमर्थंत्वांप्राप्यएकाहान्नश्यमानंक्षत्रंयुक्तंबलवत्तरंमन्येयंजानीयां क्षणेननाश्यमपिपूर्णैकाहपर्यंतंस्थापयित्वादितिभावः सार्द्धः ॥ ५० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नश्यमानमहंयुक्तंमन्येयमितिमेमतिः॥ सेयंपार्थचमूर्घोराधार्तराष्ट्रस्यसंयुगे॥ ५१ ॥ हतसर्वस्ववीराहिभीष्मद्रोणौयदाहतौ ॥ शीर्णप्रवरयोधाद्यहतवाजिरथ
॥८३॥ द्विपा॥ ५२ ॥ हीनासूर्येंदुनक्षत्रैर्द्यौरिवाभातिभारती॥ विध्वस्ताहिरणेपार्थसेनेयंभीमविक्रम॥ ५३ ॥ आसुरीवपुरासेनाशक्रस्येवपराक्रमैः॥ तेषांहतावशि ८
ष्टास्तुसंतिपंचमहारथाः॥ ५४ ॥ अश्वत्थामाकृतवर्माकर्णोमद्राधिपःकृपः ॥ तांस्त्वमद्यनरव्याघ्रहत्वापंचमहारथान्॥ ५५ ॥ हतामित्रःप्रयच्छोर्वींराज्ञेसद्वी
पपत्तनाम्॥ साकाशजलपातालांसपर्वतमहावनाम्॥ ५६॥ प्राप्नोत्वमितवीर्यश्रीरद्यपार्थोवसुंधराम्॥ एतांपुराविष्णुरिवहत्वादैतेयदानवान्॥५७॥ प्रयच्छ
मेदिनींराज्ञेशक्रायैवहरिर्यथा ॥ अद्यमोदंतुपंचालानिहतेष्वरिषुत्वया॥ विष्णुनानिहतेष्वेवदानवेयेषुदेवताः॥ ५८॥ यदिवाद्विपदांश्रेष्ठद्रोणंमानयतोगुरुम्॥
अश्वत्थाम्निकृपातेस्तिकृपेवाचार्यगौरवात्॥ ५९॥ अत्यंतापचितान्बंधून्मानयन्मातृबांधवान्॥ कृतवर्माणमासाद्यननेष्यसियमक्षयम्॥ ६०॥ भ्रातरंमातुरा
साद्यशल्यंमद्रजनाधिपम्॥यदित्वमरविंदाक्षदयावान्नजिघांससि॥६१॥ इमंपापमतिंक्षुद्रमत्यंतंपांडवान्प्रति॥कर्णमद्यनरश्रेष्ठजत्याःसुनिशितैःशरैः॥६२॥
एतत्तेसुकृतंकर्मनात्रकिंचनयुज्यते ॥ वयमप्यनुजानीमोनात्रदोषोस्तिकश्चन ॥ ६३ ॥ दहनेयत्सपुत्रायानिशिमातुस्त्वानघ ॥ द्यूतार्थेयच्चयुष्मासुप्रावर्त्तत
सुयोधनः॥ ६४॥ तस्यसर्वस्यदुष्टात्माकर्णोवैमूलमित्युत॥ कर्णाद्धिमन्यतेत्राणंनित्यमेवसुयोधनः॥ ६५ ॥ ततोमामपिसंरब्धोनिग्रहीतुंप्रचक्रमे ॥ स्थिराबु
द्धिर्नरेंद्रस्यधार्तराष्ट्रस्यमानद॥ ६६ ॥ कर्णःपार्थान्रणेसर्वान्विजेष्यतिनसंशयः॥ कर्णमाश्रित्यकौंतेयधार्तराष्ट्रेणविग्रहः॥६७॥ रोचितोभवतासार्धंजानता
पिबलंतव॥ कर्णोहिभाषतेनित्यमहंपार्थान्समागतान्॥६८॥ वासुदेवंचदाशार्हंविजेष्यामिमहारथम्॥ प्रोत्साहयन्दुरात्मानंधार्तराष्ट्रंसुदुर्मतिम्॥ ६९॥ समि
तौगर्जतेकर्णस्तमद्यजहिभारत॥ यच्चयुष्मासुपापंवैधार्तराष्ट्रःप्रयुक्तवान् ॥ ७० ॥ तत्रसर्वत्रदुष्टात्माकर्णःपापमतिर्मुखम्॥ यच्चतद्धार्तराष्ट्रस्यक्रूरैःषड्भिर्महार
थैः॥ ७१ ॥ अपश्यंनिहतंवीरंसौभद्रमृषभेक्षणम्॥ द्रोणद्रौणिकृपान्वीरान्कर्षयंतंनरर्षभान्॥ ७२ ॥ निर्मनुष्यांश्चमातंगान्विरथांश्चमहारथान्॥ व्यश्वारोहांश्च
तुरगान्पत्तीन्व्यायुधजीविनः॥ ७३॥ कुर्वंतमृषभस्कंधंकुरुवृष्णियशस्करम्॥ विधमंतमनीकानिव्यथयंतंमहारथान्॥ ७४॥ मनुष्यवाजिमातंगान्प्राहिण्वंतं ॥८३॥
यमक्षयम्॥ शरैःसौभद्रमायांतंदहंतमिववाहिनीम्॥ ७५॥ तन्मेदहतिगात्राणिसखेसत्येनतेशपे॥ यत्तत्रापिचदुष्टात्माकर्णोभ्यद्रुह्यतप्रभो॥ ७६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥

अशक्नुवंश्चाभिमन्योःकर्णःस्थातुंरणेग्रतः॥सौभद्रशरनिर्भिन्नोविसंज्ञःशोणितोक्षितः ॥ ७७ ॥ निःश्वसन्क्रोधसंदीप्तोविमुखःसायकार्दितः॥अपयानकृतो
त्साहोनिराशश्चापिजीविते ॥ ७८ ॥ तस्थौसुविह्वलःसंख्येप्रहारजनितश्रमः॥अथद्रोणस्यसमरेतत्कालसदृशंतदा॥ ७९ ॥श्रुत्वाकर्णोवचःक्रूरंततश्चिच्छेद
कार्मुकम् ॥ततश्छिन्नायुधंतेनरणेपंचमहारथाः॥ ८० ॥तंचैवनिकृतिप्रज्ञाःप्राहरञ्छरवृष्टिभिः॥तस्मिन्विनिहतेवीरेसर्वेषांदुःखमाविशत् ॥ ८१ ॥ प्राहसत्स
तुदुष्टात्माकर्णःसचसुयोधनः॥ यच्चकर्णोब्रवीत्कृष्णांसभायांपरुषंवचः ॥ ८२ ॥प्रमुखेपांडवेयानांकुरूणांचनृशंसवत्॥विनष्टाःपांडवाःकृष्णेशाश्वतंनरकंग
ताः॥ ८३ ॥पतिमन्यंपृथुश्रोणिवृणीष्वमृदुभाषिणि॥एषात्वंधृतराष्ट्रस्यदासीभूतानिवेशनम्॥ ८४ ॥प्रविशारालपक्ष्माक्षिनसंतिपतयस्तव॥नपांडवाःप्रभवं
तितवकृष्णेकथंचन ॥ ८५ ॥ दासभार्याचपांचालिस्वयंदासीचशोभने॥अद्यदुर्योधनोह्येकःपृथिव्यांनृपतिःस्मृतः ॥ ८६ ॥ सर्वेचास्यमहीपालायोगक्षेममु
पासते॥ पश्येदानींयथाभद्रेविनष्टाःपांडवाःसमम्॥ ८७॥ अन्योन्यंसमुदीक्षंतेधार्तराष्ट्रस्यतेजसा॥व्यक्तंषंढतिलाह्येतेनपुरेवनिमज्जिताः ॥८८॥ प्रेष्यवच्चापि
राजानमुपस्थास्यंतिकौरवम्॥इत्युक्तवानधर्मज्ञस्तदापरमदुर्मतिः ॥ ८९ ॥ पापःपापवचःकर्णःशृण्वतस्तवभारत ॥ अद्यपापस्यतद्वाक्यंसुवर्णविकृताःशराः
॥ ९० ॥शमयंतुशिलाधौतास्त्वयास्ताजीवितच्छिदः॥ यानिचान्यानिदुष्टात्मापापानिकृतवांस्त्वयि॥ ९१ ॥तान्यद्यजीवितंचास्यशमयंतुशरास्तव॥गांडीव
प्रहितान्घोरानद्यगात्रैःस्पृशञ्छरान् ॥ ९२ ॥ कर्णःस्मरतुदुष्टात्मावचनंद्रोणभीष्मयोः॥ सुवर्णपुंखानाराचाःशत्रुघ्नावैद्युतप्रभाः ॥ ९३ ॥ त्वयाऽस्तास्तस्यव
र्माणिभित्त्वापास्यंतिशोणितम्॥उग्रास्त्वद्भुजनिर्मुक्तामर्मभित्त्वामहाशराः॥ ९४ ॥ अद्यकर्णंमहावेगाःप्रेषयंतुयमक्षयम्॥ अद्यहाहाकृतादीनाविषण्णास्त्व
च्छरार्दिताः॥ ९५॥ प्रपतंतंरथात्कर्णंपश्यंतुवसुधाधिपाः॥ अद्यशोणितसंमग्नंशयानंपतितंभुवि॥ अपविद्धायुधंकर्णंदीनाःपश्यंतुबांधवाः॥ ९६॥ हस्तिकक्ष्योम
हानस्यभल्लेनोन्मथितस्त्वया॥ प्रकंपमानःपततुभूमावपिरथध्वजः॥ ९७॥ त्वयाशरशतैश्छिन्नंरथंहेमविभूषितम्॥ हतयोधाश्वमुत्सृज्यभीतःशल्यःपलायतां
॥ ९८॥ त्वंचेत्कर्णंसुतंपार्थसूतपुत्रस्यपश्यतः॥ प्रतिज्ञाऽवारणार्थायनिहनिष्यसिसायकैः ॥ ९९ ॥ हतंकर्णंस्तुतंदृष्ट्वाप्रियंपुत्रंदुरात्मवान्॥ स्मरतांद्रोणभीष्मा
भ्यांवचःक्षत्तुश्चमानद॥ १०० ॥ ततःसुयोधनोदृष्ट्वाहतमाधिरथिंत्वया॥ निराशोजीवितेत्वद्यराज्येचैवभवत्वरिः॥ १०१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १०२ ॥ १०३ ॥ १०४ ॥ १०५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ १२० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ १२५ ॥

एतेद्रवंतिपंचालावध्यमानाःशितैःशरैः॥ कर्णेनभरतश्रेष्ठपांडवानुज्जिहीर्षवः॥ १०२॥ पंचालान्द्रौपदेयांश्चधृष्टद्युम्नशिखंडिनौ ॥ धृष्टद्युम्नतनूजांश्चशतानीकं
चनाकुलिम्॥ १०३॥ नकुलंसहदेवंचदुर्मुखंजनमेजयम्॥ सुधर्माणंसात्यकिंचविद्धिकर्णवशंगतान्॥ १०४॥ अभ्याहतानांकर्णेनपंचालानामसौरणे॥ श्रूय
तेनिनदोघोरस्त्वद्बंधूनांपरंतप॥ १०५॥ नत्वेवभीताःपंचालाःकथंचित्स्युःपराङ्मुखाः॥ नहिमृत्युंमहेष्वासागणयंतिमहारणे॥ १०६॥ यएकःपांडवींसेनांश
रौघैःसमवेष्टयत्॥ तंसमासाद्यपंचालाभीष्मान्नासन्पराङ्मुखाः॥ १०७॥ तेकथंकर्णमासाद्यविद्रवेयुर्महारथाः॥ यस्त्वेकःसर्वपंचालानहन्यहनिनाशयन्
॥ १०८॥ कालवच्चरतेवीरःपंचालानांरथव्रजे॥ तमप्यासाद्यसमरेमित्रार्थेमित्रवत्सलाः॥ १०९॥ तथाज्वलंतमस्त्राग्निंगुरुंसर्वधनुष्मताम्॥ निर्दहंतंचसमरे
दुर्धर्षंद्रोणमोजसा॥ ११०॥ तेनित्यमुदिताजेतुंमृधेशत्रूनरिंदम॥ नजात्वाधिरथेर्भीताःपंचालाःस्युःपराङ्मुखाः॥ १११॥ तेषामापततांशूरःपंचालानांतर
स्विनाम्॥ आदत्तासून्शरैःकर्णःपतंगानामिवानलः॥ ११२॥ एतेद्रवंतिपंचालाद्राव्यंतेयोधिभिर्ध्रुवम्॥ कर्णेनभरतश्रेष्ठपश्यपश्यतथाकृतान्॥ ११३॥ तांस्त
थाभिमुखान्वीरान्मित्रार्थेत्यक्तजीवितान्॥ क्षयंनयतिराधेयःपंचालाञ्छतशोरणे॥ १४॥ तद्भारतमहेष्वासानगाधेमज्जतोऽप्लवे॥ कर्णार्णवेप्लवोभूत्वापं
चालांस्त्रातुमर्हसि॥ १५॥ अस्त्रंहिरामात्कर्णेनभार्गवादृषिसत्तमात्॥ यदुपात्तंमहाघोरंतस्यरूपमुदीर्यते॥ १६॥ तापनंसर्वसैन्यानांघोररूपंसुदारुणम्॥ समा
वृत्यमहासेनांज्वलंतंस्वेनतेजसा॥ १७॥ एतेचरंतिसंग्रामेकर्णचापच्युताःशराः॥ भ्रमराणामिवव्रातास्तापयंतिस्मतावकान्॥ १८॥ एतेद्रवंतिपंचालादिक्षु
सर्वासुभारत॥ कर्णास्त्रंसमरेप्राप्यदुर्निवार्यमनात्मभिः॥ १९॥ एषभीमोदृढक्रोधोवृतःपार्थसमंततः॥ सृंजयैर्योधयन्कर्णंपीड्यतेनिशितैःशरैः॥ १२०॥ पांड
वान्सृंजयांश्चैवपंचालांश्चैवभारत॥ हन्यादुपेक्षितःकर्णोरोगोदेहमिवागतः॥ २१॥ नान्यंत्वत्तोहिपश्यामियोधंयौधिष्ठिरेबले॥ यःसमासाद्यराधेयंस्वस्तिमा
नाव्रजेद्गृहम्॥ २२॥ तमद्यनिशितैर्बाणैर्विनिहत्यनरर्षभ॥ यथाप्रतिज्ञंपार्थत्वंकृत्वाकीर्तिमवाप्नुहि॥ २३॥ त्वंहिशक्तोरणेजेतुंसकर्णानपिकौरवान्॥ नान्योयु
धियुधांश्रेष्ठसत्यमेतद्ब्रवीमिते॥ २४॥ एतत्कृत्वामहत्कर्महत्वाकर्णंमहारथम्॥ कृतार्थःसफलःपार्थसुखीभवनरोत्तम॥ १२५॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्व
णिकृष्णवाक्येत्रिसप्ततितमोऽध्यायः॥ ७३॥

॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रिसप्ततितमोऽध्यायः॥ ७३॥ ॥७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सकेशवस्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ज्वलंतं पुंस्त्वमार्षं ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ स्मरतांस्मरतु ॥ १४ ॥ मंडलंद्यूतेशारीस्थापनपट्टं दुरोदरंपाशं ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

संजयउवाच ॥ ॥ सकेशवस्यबीभत्सुःश्रुत्वाभारतभाषितम् ॥ विशोकःसंप्रहृष्टश्चक्षणेनसमपद्यत ॥ १ ॥ ततोज्यामभिमृज्याशुव्याक्षिपद्गांडिवंधनुः ॥ दध्रेकर्ण
विनाशायकेशवंचाभ्यभाषत ॥ २ ॥ त्वयानाथेनगोविंदध्रुवएवजयोमम ॥ प्रसन्नोयस्यमेद्यत्वंलोकेभूतभविष्यकृत् ॥ ३ ॥ त्वत्सहायोह्यहंकृष्णत्रींल्लोकान्वै
समागतान् ॥ प्रापयेयंपरंलोकंकिमुकर्णंमहाहवे ॥ ४ ॥ पश्यामिद्रवतींसेनांपंचालानांजनार्दन ॥ पश्यामिकर्णंसमरेविचरंतमभीतवत् ॥ ५ ॥ भार्गवास्त्रंचप
श्यामिज्वलंतंकृष्णसर्वशः ॥ सृष्टंकर्णेनवार्ष्णेयशक्रेणेवयथाशनिम् ॥ ६ ॥ अयंखलुससंग्रामोयत्रकर्णंमयाहतम् ॥ कथयिष्यंतिभूतानियावद्भूमिर्धरिष्यति ॥ ७ ॥
अद्यकृष्णविकर्णामेकर्णंनेष्यंतिमृत्यवे ॥ गांडीवमुक्ताःक्षिण्वंतोममहस्तप्रचोदिताः ॥ ८ ॥ अद्यराजाधृतराष्ट्रःस्वांबुद्धिमवमंस्यते ॥ दुर्योधनमराज्यार्हंययारा
ज्येभ्यषेचयत् ॥ ९ ॥ अद्यराज्यात्सुखाच्चैवश्रियोराष्ट्रात्तथापुरात् ॥ पुत्रेभ्यश्चमहाबाहोधृतराष्ट्रोविमोक्ष्यति ॥ १० ॥ गुणवंतंहियोद्वेष्टिनिर्गुणंकुरुतेप्रभुम् ॥ सशो
चतिनृपःकृष्णक्षिप्रमेवागतेक्षये ॥ ११ ॥ यथाचपुरुषःकश्चिच्छित्त्वाचाम्रवणंमहत् ॥ फलंदृष्ट्वाभृशंदुःखीभविष्यतिजनार्दन ॥ सूतपुत्रेहतेत्वद्यनिराशोभवि
ताप्रभुः ॥ १२ ॥ अद्यदुर्योधनोराज्याज्जीविताच्चनिराशकः ॥ भविष्यतिहतेकर्णेकृष्णसत्यंब्रवीमिते ॥ १३ ॥ अद्यदृष्ट्वामयाकर्णंशरैर्विशकलीकृतम् ॥ स्मरतांत
ववाक्यानिशमंप्रतिजनेश्वरः ॥ १४ ॥ अद्यासौसौबलःकृष्णग्लहान्जानातुवैशरान् ॥ दुरोदरंचगांडीवंमंडलंचरथंप्रति ॥ १५ ॥ अद्यकुंतीसुतस्याहंदृढंराज्ञः
प्रजागरम् ॥ व्यपनेष्यामिगोविंदहत्वाकर्णंशितैःशरैः ॥ १६ ॥ अद्यकुंतीसुतोराजाहतेसूतसुतेमया ॥ सुप्रहृष्टमनाःप्रीतश्चिरंसुखमवाप्स्यति ॥ १७ ॥ अद्यचाह
मनाधृष्यंकेशवाप्रतिमंशरम् ॥ उत्स्रक्ष्यामीहयःकर्णंजीविताद्भ्रंशयिष्यति ॥ १८ ॥ यस्यचैतद्व्रतंमह्यंवधेकिलदुरात्मनः ॥ पादौनधावयेतावद्यावद्धन्यांनफाल्गु
नम् ॥ १९ ॥ मृषाकृत्वाव्रतंतस्यपापस्यमधुसूदन ॥ पातयिष्येरथात्कायंशरैःसंनतपर्वभिः ॥ २० ॥ योसौरणेनरंनान्यंपृथिव्यामनुमन्यते ॥ तस्याद्यसूतपुत्रस्य
भूमिःपास्यतिशोणितम् ॥ २१ ॥ अपतिर्ह्यसिकृष्णेतिसूतपुत्रोयदब्रवीत् ॥ धृतराष्ट्रमतेकर्णःश्लाघमानःस्वकान्गुणान् ॥ २२ ॥ अनृतंतत्करिष्यंतिमामकानि
शिताःशराः ॥ आशीविषाइवक्रुद्धास्तस्यपास्यंतिशोणितम् ॥ २३ ॥ मयाहस्तवतामुक्तानाराचावैद्युतत्विषः ॥ गांडीवसृष्टादास्यंतिकर्णस्यपरमांगतिम् ॥ २४ ॥

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

अद्यतप्स्यतिराधेयःपांचालींयत्तदाब्रवीत्॥ सभामध्येवचःक्रूरंकुत्सयन्पांडवान्प्रति॥ २५ ॥ येवैषंढतिलास्तत्रभवितारोद्यतेतिलाः॥ हतेवैकर्तनेकर्णेसूतपुत्रेदु
रात्मनि॥ २६॥ अहंवःपांडुपुत्रेभ्यस्त्रास्यामीतियदब्रवीत्॥ धृतराष्ट्रसुतान्कर्णःश्लाघमानोत्मनोगुणान्॥ अनृतंतत्करिष्यंतिमामकानिशिताःशराः॥ २७ ॥ उ
द्योगःपांडुपुत्राणांसमाप्तिमुपयास्यति॥ हंताहंपांडवान्सर्वान्सपुत्रानितियोब्रवीत्॥ २८ ॥ तमद्यकर्णंहंतास्मिमिषतांसर्वधन्विनाम्॥ यस्यवीर्यंसमाश्रित्यधा
र्तराष्ट्रोमहामनाः॥ २९ ॥ अवामन्यतदुर्बुद्धिर्नित्यमस्मान्दुरात्मवान्॥ हत्वाहंकर्णमाजौहितोषयिष्यामिभ्रातरम्॥ ३० ॥ शरान्नानाविधान्मुक्त्वात्रासयिष्या
मिशात्रवान्॥ आकर्णमुक्तैरिषुभिर्यमराष्ट्रविवर्धनैः॥ ३१ ॥ भूमिशोभांकरिष्यामिपातितैरथकुंजरैः॥ तत्राहंवैमहासंख्येसंपन्नंयुद्धदुर्मदम्॥ ३२ ॥ अद्यकर्ण
महंघोरंसूदयिष्यामिसायकैः॥ अद्यकर्णेहतेकृष्णधार्तराष्ट्राःसराजकाः॥ ३३ ॥ विद्रवंतुदिशोभीताःसिंहत्रस्तामृगाइव॥ अद्यदुर्योधनोराजाआत्मानंचानुशो
चताम्॥ ३४ ॥ हतेकर्णेमयासंख्येसपुत्रेससुहृज्जने॥ अद्यकर्णंहतंदृष्ट्वाधार्तराष्ट्रोत्यमर्षणः॥ ३५॥ जानातुमांरणेकृष्णप्रवरंसर्वधन्विनाम्॥ सपुत्रपौत्रंसामात्यं
सभृत्यंचनिराशिषम्॥ ३६॥ अद्यराज्येकरिष्यामिधृतराष्ट्रंजनेश्वरम्॥ अद्यकर्णस्यचक्रांगाःक्रव्यादाश्चपृथग्विधाः॥ ३७॥ शरैश्छिन्नानिगात्राणिविचरिष्यंति
केशव॥ अद्यराधासुतस्याहंसंग्रामेमधुसूदन॥ ३८ ॥ शिरश्छेत्स्यामिकर्णस्यमिषतांसर्वधन्विनाम्॥ अद्यतीक्ष्णैर्विपाठैश्चक्षुरैश्चमधुसूदन॥ ३९॥ रणेछेत्स्या
मिगात्राणिराधेयस्यदुरात्मनः॥ अद्यराजामहत्कृच्छ्रंसंत्यक्ष्यतियुधिष्ठिरः॥ ४० ॥ संतापंमानसंवीरश्चिरसंभृतमात्मनः॥ अद्यकेशवराधेयमहंहत्वासबांधवं
॥ ४१ ॥ नंदयिष्यामिराजानंधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरम्॥ अद्याहमनुगान्कृष्णकर्णस्यकृपणान्युधि॥ ४२ ॥ हंताज्वलनसंकाशैःशरैःसर्पविषोपमैः॥ अद्याहंहेमकवचै
राबद्धमणिकुंडलैः॥ ४३ ॥ संस्तरिष्यामिगोविंदवसुधांवसुधाधिपैः॥ अद्याभिमन्योःशत्रूणांसर्वेषांमधुसूदन॥ ४४ ॥ प्रमथिष्यामिगात्राणिशिरांसिचशि
तैःशरैः॥ अद्यनिर्धार्तराष्ट्रांचभ्रात्रेदास्यामिमेदिनीम्॥ ४५॥ निरर्जुनांवापृथिवींकेशवानुचरिष्यसि॥ अद्याहमनृणःकृष्णभविष्यामिधनुर्भृताम्॥ ४६॥ कोपस्य
चकुरूणांचशराणांगांडिवस्यच॥ अद्यदुःखमहंमोक्ष्येत्रयोदशसमार्जितम्॥ ४७ ॥ हत्वाकर्णंरणेकृष्णशंबरंमघवानिव॥ अद्यकर्णेहतेयुद्धेसोमकानांमहार
थाः॥ ४८ ॥ कृतंकार्यंचमन्यंतांमित्रकार्येप्सवोयुधि॥ ममचैवकथंप्रीतिःशैनेयस्याद्यमाधव॥ ४९ ॥

८

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भविष्यतिहतेकर्णेमयिचापिजयाधिके॥ अहंहत्वारणेकर्णपुत्रंचास्यमहारथम्॥५०॥ प्रीतिंदास्यामिभीमस्ययमयोःसात्यकस्यच॥ धृष्टद्युम्नशिखंडिभ्यांपंचालानांचमाधव॥५१॥ अद्यानृण्यंगमिष्यामिहत्वाकर्णमहाहवे॥ अद्यपश्यंतुसंग्रामेधनंजयममर्षणम्॥५२॥ युध्यंतंकौरवान्संख्येघातयंतंचसूतजम्॥ भवत्सकाशेवक्ष्येचपुनरेवात्मसंस्तवम्॥५३॥ धनुर्वेदेमत्समोनास्तिलोकेपराक्रमेवाममकोस्तितुल्यः॥ कोवाप्यन्योमत्समोस्तिक्षमावांस्तथाक्रोधेसदृशोन्योनमेस्ति॥५४॥ अहंधनुष्मानसुरान्सुरांश्चसर्वाणिभूतानिचसंगतानि॥ स्वबाहुवीर्याद्गमयेपराभवंमत्पौरुषंविद्धिपरंपरेभ्यः॥ ५५॥ शरार्चिषागांडिवेनाहमेकःसर्वान्कुरूंन्बाह्लिकांश्चाभिहत्य॥ हिमात्ययेकक्षगतोयथाग्निस्तथादहेयंसगणान्प्रसह्य॥ ५६॥ पाणौपृषत्कालिखितामसैतेधनुश्चदिव्यंविततंसबाणम्॥ पादौचमेसरथौसध्वजौचनमादृशंयुद्धगतंजयंति॥५७॥ इत्येवमुक्त्वार्जुनएकवीरःक्षिप्रंरिपुघ्नःक्षतजोपमाक्षः॥ भीमंमुमुक्षुःसमरेप्रयातःकर्णस्यकायाच्चशिरोजिहीर्षुः॥५८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिअर्जुनवाक्येचतुःसप्ततितमोऽध्यायः॥ ७४॥ ॥ ७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥समागमेपांडवसृंजयानांमहाभयेमामकानामगाधे॥ धनंजयेतातरणाययातेकर्णेनतद्युद्धमथोत्रकीदृक्॥ १॥ ॥संजयउवाच॥ ॥तेषामनीकानिबृहद्ध्वजानिरणेसमृद्धानिसमागतानि॥ गर्जंतिभेरीनिनदोन्मुखानिनादैर्यथामेघगणास्तपांते॥ २॥ महागजाभ्राकुलमस्त्रतोयंवादित्रनेमीतलशब्दवच्च॥ हिरण्यचित्रायुधविद्युतंचशरासिनाराचमहास्त्रधारम्॥३॥ तद्भीमवेगंरुधिरौघवाहिखड्गाकुलंक्षत्रियजीवघाति॥ अनार्तवंक्रूरमनिष्टवर्षंबभूवतत्संहरणंप्रजानाम्॥ ४॥ एकंरथंसंपरिवार्यमृत्युंनयंत्यनेकेचरथाःसमेताः॥ एकस्तथैकंरथिनंरथाग्र्यांस्तथारथश्चातिरथाननेकान्॥ ५॥ रथंससूतंसहयंचकंचित्कश्चिद्रथीमृत्युवशंनिनाय॥ निनायचाप्येकगजेनकश्चिद्रथान्बहून्मृत्युवशेतथाश्वान्॥ ६॥ रथान्ससूतान्सहयान्गजांश्चसर्वान्नरीन्मृत्युवशंशरौघैः॥ निन्येहयांश्चैवतथाससादीन्पदातिसंघांश्चतथैवपार्थः॥ ७॥ कृपःशिखंडीचरणेसमेतौदुर्योधनंसात्यकिरध्यगच्छत्॥ श्रुतस्तथाद्रोणपुत्रेणसार्धंयुधामन्युश्चित्रसेनेनसार्धम्॥ ८॥ कर्णस्यपुत्रंतुरथीसुषेणंसमागतंसृंजयश्चोत्तमौजाः॥ गांधारराजंसहदेवःक्षुधार्तोमहर्षभंसिंहइवाभ्यधावत्॥ ९॥

॥ समागमेइति समागमेकर्णेनसहकीदृग्युद्धमभूदितिशेषः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पांचालेयंपांचालीतनयंनाकुलिं ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ ५ ॥

शतानीकोनाकुलिःकर्णपुत्रंयुवायुवानंवृषसेनंशरौघैः ॥ समार्पयत्कर्णपुत्रश्वशूरःपांचालेयंशरवर्षैरनेकैः ॥ १० ॥ रथर्षभःकृतवर्माणमार्छन्माद्रीपुत्रोनकुल श्चित्रयोधी ॥ पंचालानामधिपोयाज्ञसेनिःसेनापतिःकर्णमार्छत्ससैन्यम् ॥ ११ ॥ दुःशासनोभारतभारतीचसंशप्तकानांपृतनासमृद्धा ॥ भीमंरणेशस्त्रभृतांवरि ष्ठंभीमंसमार्छत्तमसह्यवेगम् ॥ १२ ॥ कर्णात्मजंतत्रजघानवीरस्तथाच्छिनच्चोत्तमौजाःप्रसह्य ॥ तस्योत्तमांगंनिपपातभूमौनिनादयद्द्यांनिनदेनखंच ॥ १३ ॥ सुषेणशीर्षंपतितंपृथिव्यांविलोक्यकर्णोथतदार्तरूपः ॥ क्रोधाद्धयांस्तस्यरथंध्वजंचबाणैःसुधारैर्निशितैरकृंतत् ॥ १४ ॥ सतूत्तमौजानिशितैःपृषत्कैर्विव्याधख ड्गेनचभास्वरेण ॥ पार्ष्णिग्रहांश्चैवकृपस्यहत्वाशिखंडिवाहंसततोध्यरोहत् ॥ १५ ॥ कृपंतुदृष्ट्वाविरथंरथस्थोनैच्छच्छरैस्ताडयितुंशिखंडी ॥ तंद्रौणिरावार्यरथं कृपस्यसमुज्जह्रेपंकगतांयथागाम् ॥ १६ ॥ हिरण्यवर्मानिशितैःपृषत्कैस्तवात्मजानामनिलात्मजोवै ॥ अतापयत्सैन्यमतीवभीमःकालेशुचौमध्यगतोयथा र्कः ॥ १७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलद्वंद्वयुद्धेपंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अथत्विदानींतुमुलेविमर्दे द्विषद्भिरेकोबहुभिःसमावृतः ॥ महारणेसारथिमित्युवाचभीमश्चमूंवाहयधार्तराष्ट्रीम् ॥ १ ॥ त्वंसारथेयाहिजवेनवाहैर्नयाम्येतान्धार्तराष्ट्रान्यमाय ॥ संचोदितो भीमसेनेनचैवंससारथिःपुत्रबलंत्वदीयम् ॥ २ ॥ प्रायात्ततःसत्वरमुग्रवेगोयतोभीमस्तद्बलंगंतुमैच्छत् ॥ ततोपरेनागरथाश्वपत्तिभिःप्रत्युद्ययुस्तंकुरवःसमंतात् ॥ ३ ॥ भीमस्यवाहाग्र्यमुदारवेगंसमंततोबाणगणैर्निजघ्नुः ॥ ततःशरानापततोमहात्माचिच्छेदबाणैस्तपनीयपुंखैः ॥ ४ ॥ तेवैनिपेतुस्तपनीयपुंखाद्द्विधात्रिधा भीमशरैर्निकृत्ताः ॥ ततोराजन्नागरथाश्वयूनांभीमाहतानांवरराजमध्ये ॥ ५ ॥ घोरोनिनादःप्रबभौनरेंद्रवज्राहतानामिवपर्वतानाम् ॥ तेवध्यमानाश्चनरेंद्रमु ख्यानिर्भिद्यंतोभीमशरप्रवेकैः ॥ ६ ॥ भीमंसमंतात्समरेऽभ्यरोहन्वृक्षंशकुंताइवपुष्पहेतोः ॥ ततोभियातेतवसैन्येसभीमःप्रादुश्चक्रेवेगमनंतवेगः ॥ ७ ॥ यथां तकालेक्षपयन्दिधक्षुर्भूतांतकृत्कालइवात्तदंडः ॥ तस्यातिवेगस्यरणेतिवेगंनाशक्नुवन्धारयितुंत्वदीयाः ॥ ८ ॥ व्यात्ताननस्यापततोयथैवकालस्यकालेहरतः प्रजावै ॥ ततोबलंभारतभारतानांप्रदह्यमानंसमरेमहात्मना ॥ ९ ॥ भीतंदिशोऽकीर्यतभीमनुन्नंमहानिलेनाभ्रगणायथैव ॥ ततोधीमान्सारथिमब्रवीद्बली सभीमसेनःपुनरेवहृष्टः ॥ १० ॥ ॥ अथेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ प्रदरावाणविशेषाः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

सूताभिजानीहिस्वकान्परान्वारथान्ध्वजांश्चापततःसमेतान् ॥ युध्यन्नह्यहंनाभिजानामिकिंचिन्मासैन्यंस्वंछादयिष्येपृषत्कैः ॥ ११ ॥ अरीन्विशोकाभिनिरी
क्ष्यसर्वतोरथोध्वजाग्राणिधुनोतिमेभृशम् ॥ राजातुरोनागमद्यत्किरीटीबहूनिदुःखान्यभियातोऽस्मिसूत ॥ १२ ॥एतद्दुःखंसारथेधर्मराजोयन्मांहित्वायातवान्
शत्रुमध्ये॥ नैनंजीवंनाद्यजानाम्यजीवंबीभत्सुंवातन्ममाद्यातिदुःखम्॥ १३॥ सोहंद्विषत्सैन्यमुदग्रकल्पंविनाशयिष्येपरमप्रतीतः॥ एतन्निहत्याजिमध्येसमेतं
प्रीतोभविष्यामिसहत्वयाद्य॥ १४॥ सर्वांस्तूणान्सायकानामवेक्ष्यकिंशिष्टंस्यात्सायकानांरथेमे ॥ कावाजातिःकिंप्रमाणंचनेषांज्ञात्वाव्यक्तंतत्समाचक्ष्वसूत
॥ १५॥ ॥विशोकउवाच॥ ॥षण्मार्गणानामयुतानिवीरक्षुराश्चभल्लाश्चतथायुताख्याः ॥ नाराचानांद्वेसहस्रेचवीरत्रीण्येवचप्रदराणांस्मपार्थ॥ १६॥
अस्त्यायुधंपांडवेयावशिष्टंनयद्वहेच्छकटंषड्गवीयम्॥ एतद्विद्वन्मुंचसहस्रशोपिगदासिबाहुद्रविणंचतेस्ति॥ १७॥ प्रासाश्चमुद्गराःशक्तयस्तोमराश्चमाभैषीस्त्वं
संक्षयादायुधानाम्॥ १८ ॥भीमसेनउवाच॥ ॥सूताद्येनंपश्यभीमप्रयुक्तैःसंछिंदद्भिःपार्थिवानांसुवेगैः॥ छन्नंबाणैराहवंघोररूपंनष्टादित्यंमृत्युलोके
नतुल्यम्॥ १९॥ अद्यैतद्वैविदितंपार्थिवानांभविष्यतित्याकुमारंचसूत॥ निमग्नोवासमरेभीमसेनएकःकुरून्वासमरेव्यजैषीत् ॥ २० ॥ सर्वेसंख्येकुरवोनिष्पतं
तुमांवालोकाःकीर्तयंत्वाकुमारम् ॥सर्वानेकस्तानहंपातयिष्येतेवासर्वेभीमसेनंतुदंतु ॥ २१॥ आशास्तारःकर्मचाप्युत्तमंयेतन्मेदेवाःकेवलंसाधयंतु ॥ आया
त्विहाद्यार्जुनःशत्रुघातीशक्रस्तूर्णंयज्ञइवोपहूतः ॥ २२ ॥ ईक्षस्वैतांभारतींदीर्यमाणामेतेकस्माद्विद्रवंतेनरेंद्राः ॥ व्यक्तंधीमान्सव्यसाचीनराग्र्यःसैन्यंह्येतच्छा
दयत्याशुबाणैः ॥ २३ ॥ पश्यध्वजांश्चद्रवतोविशोकनागाहयान्पत्तिसंघांश्चसंख्ये ॥ रथान्विकीर्णान्शरशक्तिताडितान्पश्यस्वैतान्रथिनश्चैवसूत ॥ २४ ॥
आपूर्यतेकौरवीचाप्यभीक्ष्णंसेनाह्यसौसुभृशंहन्यमाना॥ धनंजयस्याशनितुल्यवेगैर्ग्रस्ताशरैःकांचनबर्हिजालैः॥२५॥एतेद्रवंतिस्मरथाश्वनागाःपदातिसंघा
नतिमर्दयंतः॥संमुह्यमानाःकौरवाःसर्वएवद्रवंतिनागाइवदाहभीताः ॥ २६ ॥ हाहाकृताश्चैवरणेविशोकमुंचंतिनादान्विपुलान्गजेंद्राः ॥ २७॥ ॥विशोकउ
वाच॥ ॥ किंभीमनैनंत्वमिहाश्रृणोषिविस्फारितंगांडिवस्यातिघोरम् ॥ क्रुद्धेनपार्थेनविकृष्यतोद्यकच्चिन्नेमौतवकर्णौविनष्टौ॥ २८॥ सर्वेकामाःपांडवतेस
मृद्धाःकपिर्ह्यसौदृश्यतेहस्तिसैन्ये ॥ नीलाद्घनाद्विद्युतमुच्चरंतींतथापश्यविस्फुरंतींधनुर्ज्याम् ॥ २९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ असितप्रयुक्तैःकृष्णप्रयुक्तैः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ ॥ ७ ॥

कपिर्ध्वजसौवीक्षतेसर्वतोवैध्वजाग्रमारुह्यधनंजयस्य ॥ वित्रासयन्रिपुसंघान्विमर्दैर्बिभेम्यस्मादात्मनैवाभिवीक्ष्य ॥ ३० ॥ विभ्राजतेचातिमात्रंकिरीटंविचि
त्रमेतच्चधनंजयस्य ॥ दिवाकराभोमणिरेषदिव्योविभ्राजतेचैवकिरीटसंस्थः ॥ ३१ ॥ पार्श्वेभीमंपांडुराभ्रप्रकाशंपश्यस्वशंखंदेवदत्तंसुघोषम् ॥ अभीषुहस्तस्य
जनार्दनस्यविगाहमानस्यचमूंपरेषाम् ॥ ३२ ॥ रविप्रभंवज्रनाभंक्षुरांतंपार्श्वेस्थितंपश्यजनार्दनस्य ॥ चक्रंयशोवर्धनंकेशवस्यसदार्चितंयदुभिःपश्यवीर ॥ ३३ ॥
महाद्विपानांसरलद्रुमोपमाःकरानिकृत्ताःप्रपतंत्यमीक्षुरैः ॥ किरीटिनातेनपुनःस्वसादिनःशरैर्निकृत्ताःकुलिशैरिवाद्रयः ॥ ३४ ॥ तथैवकृष्णस्यचपांचजन्यंमहा
र्हमेतंद्विजराजवर्णम् ॥ कौंतेयपश्योरसिकौस्तुभंचजाज्वल्यमानंविजयांस्रजंच ॥ ३५ ॥ ध्रुवंरथाग्र्यःसमुपैतिपार्थोविद्रावयन्सैन्यमिदंपरेषाम् ॥ सिताभ्रवर्णैरसि
तप्रयुक्तैर्हयैर्महार्हैरथिनांवरिष्ठः ॥ ३६ ॥ रथान्हयान्पत्तिगणांश्चसायकैर्विदारितान्पश्यपतंत्यमीयथा ॥ तवानुजेनामरराजतेजसामहावनानीवसुपर्णवायु
ना ॥ ३७ ॥ चतुःशतान्पश्यरथानिमान्हतान्सवाजिसूतान्समरेकिरीटिना ॥ महेषुभिःसप्तशतानिदंतिनांपदातिसादींश्चरथाननेकशः ॥ ३८ ॥ अयंसमभ्येतित
वांतिकंबलीनिघ्नन्कुरूंश्चित्रइवग्रहोर्जुनः ॥ समृद्धकामोसिहतास्तवाहिताबलंतवायुश्चचिरायवर्धताम् ॥ ३९ ॥ ॥ भीमसेनउवाच ॥ ॥ ददानितेग्रामवरां
श्चतुर्दशप्रियाख्यानेसारथेसुप्रसन्नः ॥ दासीशतंचापिरथांश्चविंशतिंयदर्जुनंवेदयसेविशोक ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिभीमसेनविशोकसं
वादेषट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ श्रुत्वातुरथनिर्घोषंसिंहनादंचसंयुगे ॥ अर्जुनःप्राहगोविंदंशीघ्रंनोदयवाजिनः ॥ १ ॥
अर्जुनस्यवचःश्रुत्वागोविंदोर्जुनमब्रवीत् ॥ एषगच्छामिसुक्षिप्रंयत्रभीमोव्यवस्थितः ॥ २ ॥ तंयांतमश्वैर्हिमशंखवर्णैःसुवर्णमुक्तामणिजालनद्धैः ॥ जंभंजि
घांसुंप्रगृहीतवज्रंजयायदेवेंद्रमिवोग्रमन्युम् ॥ ३ ॥ रथाश्वमातंगपदातिसंघाबाणस्वनैर्नेमिखुरस्वनैश्च ॥ संनादयंतोवसुधांदिशश्चक्रुद्धानृसिंहाजयमभ्युदीयुः
॥ ४ ॥ तेषांचपार्थस्यचमारिषासीद्देहासुपापक्षपणंसुयुद्धम् ॥ त्रैलोक्यहेतोरसुरैर्यथासीद्देवस्यजिष्णोर्जयतांवरस्य ॥ ५ ॥ तैरस्तमुच्चावचमायुधंतदेकःप्रचिच्छे
दकिरीटमाली ॥ क्षुरार्धचंद्रैर्निशितैश्चभल्लैःशिरांसितेषांबहुधाचबाहून् ॥ ६ ॥ छत्राणिवालव्यजनानिकेतूनश्वान्रथान्पत्तिगणान्द्विपांश्च ॥ तेपेतुरुर्व्यांबहुधा ॥८७॥
विरूपावातप्रणुन्नानियथावनानि ॥ ७ ॥

श्रुत्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

सुवर्णजालावततामहागजाःसवैजयंतीध्वजयोधकल्पिताः ॥ सुवर्णपुंखैरिषुभिःसमाचिताश्चकाशिरेप्रज्वलितायथाचलाः ॥ ८ ॥ विदार्यनागाश्वरथान्ध
नंजयःशरोत्तमैर्वासववज्रसंनिभैः ॥ द्रुतंययौकर्णजिघांसयातथायथामरुत्वान्बलभेदनेपुरा ॥ ९ ॥ ततःसपुरुषव्याघ्रस्तवसैन्यमरिंदमः ॥ प्रविवेशमहा
बाहुर्मकरःसागरंयथा ॥ १० ॥ तंहृष्टास्तावकाराजन्रथपत्तिसमन्विताः ॥ गजाश्वसादिबहुलाःपांडवंसमुपाद्रवन् ॥ ११ ॥ तेषामापततांपार्थमारावःसुमहान
भूत् ॥ सागरस्येवक्षुब्धस्ययथास्यात्सलिलस्वनः ॥ १२ ॥ तेतुतंपुरुषव्याघ्रंव्याघ्राइवमहारथाः ॥ अभ्यद्रवंतसंग्राममेत्यक्त्वाप्राणकृतंभयम् ॥ १३ ॥ तेषामापत
तांतत्रशरवर्षाणिमुंचताम् ॥ अर्जुनोव्यधमत्सैन्यंमहावातोघनानिव ॥ १४ ॥ तेर्जुनंसहिताभूत्वारथवंशैःप्रहारिणः ॥ अभियायमहेष्वासाविव्यधुर्निशितैःश
रैः ॥ १५ ॥ ततोर्जुनःसहस्राणिरथवारणवाजिनाम् ॥ प्रेषयामासविशिखैर्यमस्यसदनंप्रति ॥ १६ ॥ तेवध्यमानाःसमरेपार्थचापच्युतैःशरैः ॥ तत्रतत्रस्मलीयं
तेभयेजातेमहारथाः ॥ १७ ॥ तेषांचतुःशतान्वीरान्यतमानान्महारथान् ॥ अर्जुनोनिशितैर्बाणैरनयद्यमसादनम् ॥ १८ ॥ तेवध्यमानाःसमरेनानालिंगैःशितैः
शरैः ॥ अर्जुनंसमभित्यज्यदुद्रुवुर्वैदिशोदश ॥ १९ ॥ तेषांशब्दोमहानासीद्द्रवतांवाहिनीमुखे ॥ महौघस्येवजलधेर्गिरिमासाद्यदीर्यतः ॥ २० ॥ तांतुसेनांभृशं
विद्धाद्रावयित्वार्जुनःशरैः ॥ प्रायादभिमुखःपार्थःसूतानीकंहिमारिष ॥ २१ ॥ तस्यशब्दोमहानासीत्परानभिमुखस्यवै ॥ गरुडस्येवपततःपन्नगार्थेयथापुरा
॥ २२ ॥ तंतुशब्दमभिश्रुत्यभीमसेनोमहाबलः ॥ बभूवपरमप्रीतःपार्थदर्शनलालसः ॥ २३ ॥ श्रुत्वैवपार्थमायांतंभीमसेनःप्रतापवान् ॥ त्यक्त्वाप्राणान्महाराज
सेनांतवममर्दह ॥ २४ ॥ सवायुवीर्यप्रतिमोवायुवेगसमोजवे ॥ वायुवद्व्यचरद्भीमोवायुपुत्रःप्रतापवान् ॥ २५ ॥ तेनार्द्यमानाराजेंद्रसेनातवविशांपते ॥ व्य
भ्रम्यतमहाराजभिन्नानौरिवसागरे ॥ २६ ॥ तांतुसेनांतदाभीमोदर्शयन्पाणिलाघवम् ॥ शरैरवचकर्तोग्रैःप्रेषयिष्यन्यमक्षयम् ॥ २७ ॥ तत्रभारतभीमस्यबलं
दृष्ट्वातिमानुषम् ॥ व्यभ्रमंतरणेयोधाःकालस्येवयुगक्षये ॥ २८ ॥ तथार्दितान्भीमबलान्भीमसेनेनभारत ॥ दृष्ट्वादुर्योधनोराजाइदंवचनमब्रवीत् ॥ २९ ॥ सै
निकांश्चमहेष्वासान्योधांश्चभरतर्षभ ॥ समादिशन्रणेसर्वान्हतभीममितिस्मह ॥ ३० ॥ तस्मिन्हतेहतंमन्येपांडुसैन्यमशेषतः ॥ प्रतिगृह्यचतामाज्ञांतवपुत्रस्य
पार्थिवाः ॥ ३१ ॥ भीमंप्रच्छादयामासुःशरवर्षैःसमंततः ॥ गजाश्वबहुलाराजन्नराश्चजयगृद्धिनः ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

रथेस्थिताश्वराजेंद्रपरिवव्रुर्वृकोदरम् ॥ सतैःपरिवृतःशूरैःशूरोराजन्समंततः ॥ ३३ ॥ शुशुभेभरतश्रेष्ठोनक्षत्रैरिवचंद्रमाः ॥ परिवेषीयथासोमःपरिपूर्णोविराज
॥८८॥ ते ॥ ३४ ॥ सरराजतथासंख्येदर्शनीयोनरोत्तमः ॥ निर्विशेषोमहाराजयथाहिविजयस्तथा ॥ ३५ ॥ तस्यतेपार्थिवाःसर्वेशरवृष्टिंसमासृजन् ॥ क्रोधरक्तेक्षणाः ८
शूराहंतुकामावृकोदरम् ॥ ३६ ॥ तांविदार्यमहासेनांशरैःसंनतपर्वभिः ॥ निश्चक्रामरणाद्भीमोमत्स्योजालादिवांभसि ॥ ३७ ॥ हत्वादशसहस्राणिगजानामनि
वर्तिनाम् ॥ नृणांशतसहस्रेद्वेद्वेशतेचैवभारत ॥ ३८ ॥ पंचचाश्वसहस्राणिरथानांशतमेवच ॥ हत्वाप्रास्यंदयद्भीमोनदींशोणितवाहिनीम् ॥ ३९ ॥ शोणितोदांरथा
वर्तांहस्तिग्राहसमाकुलाम् ॥ नरमीनाश्वनक्रांतांकेशशैवलशाद्वलाम् ॥ ४० ॥ संछिन्नभुजनागेंद्रांबहुरत्नापहारिणीम् ॥ ऊरुग्राहांमज्जपंकांशीर्षोपलसमावृता
म् ॥ ४१ ॥ धनुःकाशांशरावापांगदापरिघकेतनाम् ॥ हंसछत्रध्वजोपेतामुष्णीषवरफेनिलाम् ॥ ४२ ॥ हारपद्माकरांचैवभूमिरेणूर्मिमालिनीम् ॥ आर्यवृत्तवतींसं
ख्येसुतरांभीरुदुस्तराम् ॥ ४३ ॥ योधग्राहवतींसंख्येवहंतींपितृसादनम् ॥ क्षणेनपुरुषव्याघ्रःप्रावर्तयतनिम्नगाम् ॥ ४४ ॥ यथावैतरणीमुग्रांदुस्तरामकृतात्मभिः ॥
तथादुस्तरणींघोरांभीरूणांभयवर्धनीम् ॥ ४५ ॥ यतोयतःपांडवेयःप्रविष्टोरथसत्तमः ॥ ततस्ततोघातयतयोधान्शतसहस्रशः ॥ ४६ ॥ एवंदृष्ट्वाकृतंकर्मभीमसे
नेनसंयुगे ॥ दुर्योधनोमहाराजशकुनिंवाक्यमब्रवीत् ॥ ४७ ॥ जयमातुलसंग्रामेभीमसेनंमहाबलम् ॥ अस्मिन्जितेजितंमन्येपांडवेयंमहाबलम् ॥ ४८ ॥ ततः
प्रायान्महाराजसौबलेयःप्रतापवान् ॥ रणायमहतेयुक्तोभ्रातृभिःपरिवारितः ॥ ४९ ॥ ससमासाद्यसंग्रामेभीमंभीमपराक्रमम् ॥ वारयामासतंवीरोवेलेवम
करालयम् ॥ ५० ॥ संन्यवर्तततंभीमोवार्यमाणःशितैःशरैः ॥ शकुनिस्तस्यराजेंद्रवामपार्श्वेस्तनांतरे ॥ ५१ ॥ प्रेषयामासनाराचान्रुक्मपुंखान्शिलाशितान् ॥
वर्मभित्त्वातुतेघोराःपांडवस्यमहात्मनः ॥ ५२ ॥ न्यमज्जंतमहाराजकंकबर्हिणवाससः ॥ सोतिविद्धोरणेभीमःशरंरुक्मविभूषितम् ॥ ५३ ॥ प्रेषयामाससरुषा
सौबलंप्रतिभारत ॥ तमायांतंशरंघोरंशकुनिःशत्रुतापनः ॥ ५४ ॥ चिच्छेदसप्तधाराजन्कृतहस्तोमहाबलः ॥ तस्मिन्निपतितेभूमौभीमःक्रुद्धोविशांपते ॥ ५५ ॥ ॥८८॥
धनुश्चिच्छेदभल्लेनसौबलस्यहसन्निव ॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंसौबलेयःप्रतापवान् ॥ ५६ ॥ अन्यदादायवेगेनधनुर्भल्लांश्चषोडश ॥ तैस्तस्यतुमहाराजभल्लैःसंन
तपर्वभिः ॥ ५७ ॥ द्वाभ्यांससारथिंस्याछद्भीमंसप्तभिरेवच ॥ ध्वजमेकेनचिच्छेदद्वाभ्यांछत्रंविशांपते ॥ ५८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारत

चतुर्भिश्चतुरोवाहान्विव्याधसुबलात्मजः॥ ततःक्रुद्धोमहाराजभीमसेनःप्रतापवान् ॥ ५९ ॥ शक्तिंचिक्षेपसमरेरुक्मदंडामयस्मयीम्॥ साभीमभुजनिर्मुक्ता
नागजिह्वेवचंचला॥ ६० ॥ निपपातरणेतूर्णंसौबलस्यमहात्मनः॥ ततस्तामेवसंगृह्यशक्तिंकनकभूषणाम्॥ ६१ ॥ भीमसेनायचिक्षेपक्रुद्धरूपोविशांपते ॥ सा
निर्भिद्यभुजंसव्यंपांडवस्यमहात्मनः॥ ६२ ॥ निपपाततदाभूमौयथाविद्युन्नभश्च्युता ॥ अथोत्क्रुष्टंमहाराजधार्तराष्ट्रैःसमंततः ॥ ६३ ॥ नतुतंममृषेभीमःसिंह
नादंतरस्विनाम्॥ अन्यद्गृह्यधनुःसज्यंत्वरमाणोमहाबलः॥ ६४ ॥ मुहूर्तादिवराजेंद्रच्छादयामाससायकैः॥ सौबलस्यबलंसंख्येत्यक्त्वात्मानंमहाबलः॥ ६५ ॥
तस्याश्वांश्चतुरोहत्वासूतंचैवविशांपते ॥ ध्वजंचिच्छेदभल्लेनत्वरमाणःपराक्रमी ॥ ६६ ॥ हताश्वंरथमुत्सृज्यत्वरमाणोनरोत्तमः ॥ तस्थौविस्फारयंश्चापंक्रोध
रक्तेक्षणःश्वसन् ॥ ६७ ॥ शरैश्चबहुधाराजन्भीममार्छत्समंततः॥ प्रतिहत्यतुवेगेनभीमसेनःप्रतापवान् ॥ ६८ ॥ धनुश्चिच्छेदसंक्रुद्धोविव्याधचशितैःशरैः॥
सोतिविद्धोबलवताशत्रुणाशत्रुकर्शनः ॥ ६९ ॥ निपपाततदाभूमौकिंचित्प्राणोनराधिपः ॥ ततस्तंविह्वलंज्ञात्वापुत्रस्तवविशांपते ॥ ७० ॥ अपोवाहरथेना
जौभीमसेनस्यपश्यतः॥ रथस्थेतुनरव्याघ्रेधार्तराष्ट्राःपराङ्मुखाः ॥ ७१ ॥ प्रदुद्रुवुर्दिशोभीताभीमाज्जातमहाभये ॥ सौबलेनिर्जितेराजन्भीमसेनेनधन्विना
॥ ७२ ॥ भयेनमहताविष्टःपुत्रोदुर्योधनस्तव ॥ अपायाज्जवनैरश्वैःसापेक्षोमातुलंप्रति॥ ७३ ॥ पराङ्मुखंतुराजानंदृष्ट्वासैन्यानिभारत ॥ विप्रजग्मुःसमुत्सृज्य
द्वैरथानिसमंततः॥ ७४ ॥ तान्दृष्ट्वाविद्रुतान्सर्वान्धार्तराष्ट्रान्पराङ्मुखान्॥ जवेनाभ्यापतद्भीमःकिरन्शरशतान्बहून् ॥ ७५ ॥ तेवध्यमानाभीमेनधार्तराष्ट्राः
पराङ्मुखाः॥ कर्णमासाद्यसमरेस्थिताराजन्समंततः ॥ ७६ ॥ सहितेषांमहावीर्योद्वीपोभूत्सुमहाबलः॥ भिन्ननौकायथाराजन्द्वीपमासाद्यनिर्वृताः॥ ७७ ॥ भ
वंतिपुरुषव्याघ्रनाविकाःकालपर्यये ॥ तथाकर्णंसमासाद्यतावकापुरुषर्षभ ॥ ७८ ॥ समाश्वस्ताःस्थिताराजन्संप्रहृष्टाःपरस्परम्॥ समाजग्मुश्चयुद्धायमृत्युंकृ
त्वानिवर्तनम्॥ ७९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिशकुनिपराजयेसप्तसप्ततितमोऽध्यायः॥ ७७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ ततोभग्नेषुसैन्ये
षुभीमसेनेनसंयुगे ॥ दुर्योधनोब्रवीत्किंनुसौबलोवापिसंजय ॥ १ ॥ कर्णोवाजयतांश्रेष्ठोयोधावामामकायुधि ॥ कृपोवाकृतवर्मावाद्रौणिर्दुःशासनोपिवा
॥ २ ॥ अत्यद्भुतमहंमन्येपांडवेयस्यविक्रमम्॥ यदेकःसमरेसर्वान्योधयामाससमामकान्॥ ३ ॥ भावदीपेसप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततइति ॥१॥२॥३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यथाप्रतिज्ञंयोधानांराधेयःकृतवानपि ॥ कुरूणामथसर्वेषांकर्णःशत्रुनिषूदनः ॥ ४ ॥ शर्मवर्मप्रतिष्ठाचजीविताशाचसंजय ॥ तत्प्रभग्नंबलंदृष्ट्वाकौंतेयेनामि
॥८९॥ तौजसा ॥ ५ ॥ राधेयोवाप्याधिरथिःकर्णःकिमकरोद्युधि ॥ पुत्रावाममदुर्धर्षाराजानोवामहारथाः ॥ एतन्मेसर्वमाचक्ष्वकुशलोह्यसिसंजय ॥ ६ ॥ ॥ संजय ८
उवाच ॥ ॥ अपराह्णेमहाराजसूतपुत्रःप्रतापवान् ॥ जघानसोमकान्सर्वान्भीमसेनस्यपश्यतः ॥ ७ ॥ भीमोप्यतिबलंसैन्यंधार्तराष्ट्रंव्यपोथयत् ॥ अथकर्णोब्रवी
च्छल्यंपंचालान्प्रापयस्वमाम् ॥ ८ ॥ द्राव्यमाणंबलंदृष्ट्वाभीमसेनेनधीमता ॥ यंतारमब्रवीत्कर्णःपंचालानेवमांवह ॥ ९ ॥ मद्रराजस्ततःशल्यःश्वेतानश्वान्महाज
वान् ॥ प्राहिणोच्चेदिपंचालान्करूषांश्चमहाबलः ॥ १० ॥ प्रविश्यचमहत्सैन्यंशल्यःपरबलार्दनः ॥ न्ययच्छत्तुरगान्हृष्टोयत्रयत्रैच्छदग्रणीः ॥ ११ ॥ तंरथंमेघसं
काशंवैयाघ्रपरिवारणम् ॥ संदृश्यपांडुपंचालास्त्रस्ताह्यासन्विशांपते ॥ १२ ॥ ततोरथस्यनिनदःप्रादुरासीन्महारणे ॥ पर्जन्यसमनिर्घोषःपर्वतस्येवदीर्यतः ॥ १३ ॥
ततःशरशतैस्तीक्ष्णैःकर्णआकर्णनिःसृतैः ॥ जघानपांडवबलंशतशोथसहस्रशः ॥ १४ ॥ तत्तथासमरेकर्मकुर्वाणमपराजितम् ॥ परिवव्रुर्महेष्वासाःपांडवानांम
हारथाः ॥ १५ ॥ तंशिखंडीचभीमश्चधृष्टद्युम्नश्चपार्षतः ॥ नकुलःसहदेवश्चद्रौपदेयाश्चसात्यकिः ॥ १६ ॥ परिवव्रुर्जिघांसंतोराधेयंशरवृष्टिभिः ॥ सात्यकिस्तुत
दाकर्णंविंशत्यानिशितैःशरैः ॥ १७ ॥ अताडयद्रणेशूरोजत्रुदेशेनरोत्तमः ॥ शिखंडीपंचविंशत्याधृष्टद्युम्नश्चसप्तभिः ॥ १८ ॥ द्रौपदेयाश्चतुःषष्ट्यासहदेवश्चसप्त
भिः ॥ नकुलश्चशतेनाजौकर्णंविव्याधसायकैः ॥ १९ ॥ भीमसेनस्तुराधेयंनवत्यानतपर्वणाम् ॥ विव्याधसमरेक्रुद्धोजत्रुदेशेमहाबलः ॥ २० ॥ अथप्रहस्याधि
रथिर्व्याक्षिपद्धनुरुत्तमम् ॥ मुमोचनिशितान्बाणान्पीडयन्सुमहाबलः ॥ २१ ॥ तान्प्रत्यविध्यद्राधेयःपंचभिःपंचभिःशरैः ॥ सात्यकेस्तुधनुश्छित्त्वाध्वजंचभरत
र्षभ ॥ २२ ॥ तंतथानवभिर्बाणैराजघानस्तनांतरे ॥ भीमसेनंततःक्रुद्धोविव्याधत्रिंशताशरैः ॥ २३ ॥ सहदेवस्यभल्लेनध्वजंचिच्छेदमारिष ॥ सारथिंचत्रिभिर्बा
णैराजघानपरंतपः ॥ २४ ॥ विरथान्द्रौपदेयांश्चचकारभरतर्षभ ॥ अक्ष्णोर्निमेषमात्रेणतदद्भुतमिवाभवत् ॥ २५ ॥ विमुखीकृत्यतान्सर्वान्शरैःसंनतपर्वभिः ॥
पंचालानहनच्छूरांश्चेदीनांचमहारथान् ॥ २६ ॥ तेवध्यमानाःसमरेचेदिमत्स्याविशांपते ॥ कर्णमेकमभिद्रुत्यशरसंघैःसमार्पयन् ॥ २७ ॥ तान्जघानशितै ॥८९॥
र्बाणैःसूतपुत्रोमहारथः ॥ तेवध्यमानाःसमरेचेदिमत्स्याविशांपते ॥ २८ ॥ प्राद्रवंतरणेभीताःसिंहत्रस्तामृगाइव ॥ एतदत्यद्भुतंकर्मदृष्टवानस्मिभारत ॥ २९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

यदेकःसमरेशूरान्सूतपुत्रःप्रतापवान्॥ यतमानान्परंशक्त्यायोधयानांश्चधन्विनः॥ ३० ॥ पांडवेयान्महाराजशरैर्वारितवान्रणे ॥ तत्रभारतकर्णस्यलाघवेन
महात्मनः॥ ३१ ॥ तुतुषुर्देवताःसर्वाःसिद्धाश्चसहचारणैः ॥ अपूजयन्महेष्वासाधार्तराष्ट्रानरोत्तमम्॥ ३२ ॥ कर्णंरथवरश्रेष्ठंश्रेष्ठंसर्वधनुष्मताम्॥ ततःकर्णोम
हाराजददाहरिपुवाहिनीम्॥ ३३ ॥ कक्षमिद्धोयथावह्निर्निदाघेज्वलितोमहान्॥ तेवध्यमानाःकर्णेनपांडवेयास्ततस्ततः॥ ३४॥ प्राद्रवंतरणेभीताःकर्णंदृष्ट्वाम
हारथम्॥ तत्राक्रंदोमहानासीत्पंचालानांमहारणे ॥ ३५॥ वध्यतांसायकैस्तीक्ष्णैःकर्णचापवरच्युतैः॥ तेनशब्देनवित्रस्तापांडवानांमहाचमूः॥ ३६॥ कर्णमेकं
रणेयोधंमेनिरेतत्रशात्रवाः॥ तत्राद्भुतंपुनश्चक्रेराधेयःशत्रुकर्शनः॥३७॥ यदेनंपांडवाःसर्वेनशेकुरभिवीक्षितुम्॥ यथौघःपर्वतश्रेष्ठमासाद्याभिप्रदीर्यते॥३८॥
तथातत्पांडवंसैन्यंकर्णमासाद्यदीर्यते ॥ कर्णोपिसमरेराजन्विधूमोग्निरिवज्वलन्॥ ३९॥ दहंस्तस्थौमहाबाहुःपांडवानांमहाचमूम्॥ शिरांसिचमहाराजकर्णा
श्चैवसकुंडलान्॥ ४० ॥ बाहूंश्चवीरोवीराणांचिच्छेदलघुचेषुभिः॥ हस्तिदंतत्सरूनखड्गान्ध्वजान्शक्तीर्हयान्गजान्॥ ४१ ॥ रथांश्चविविधान्राजन्पताकाव्य
जनानिच॥ अक्षंचयुगयोक्त्राणिचक्राणिविविधानिच॥ ४२॥ चिच्छेदबहुधाकर्णोयोधव्रतमनुष्ठितः॥ तत्रभारतकर्णेननिहतैर्गजवाजिभिः॥ ४३ ॥ अगम्य
रूपापृथिवीमांसशोणितकर्दमा॥ विषमंचसमंचैवहतैरश्वपदातिभिः ॥ ४४ ॥ रथैश्चकुंजरैश्चैवनप्राज्ञायतकिंचन ॥ नापिस्वेनपरेयोधाःप्राज्ञायंतपरस्परम्
॥ ४५॥ घोरेशरांधकारेतुकर्णास्त्रेचविजृंभिते॥ राधेयचापनिर्मुक्तैःशरैःकांचनभूषणैः॥ ४६॥ संछादितामहाराजपांडवानांमहारथाः॥ तेपांडवेयाःसमरेराधे
येनपुनःपुनः॥ ४७॥ अभज्यंतमहाराजयतमानामहारथाः॥ मृगसंघान्यथाक्रुद्धःसिंहोद्रावयतेवने॥ ४८ ॥ पंचालानांरथश्रेष्ठान्द्रावयन्शात्रवांस्तथा॥ कर्ण
स्तुसमरेयोधांस्त्रासयन्सुमहायशाः॥ ४९ ॥ कालयामासतत्सैन्यंयथापशुगणान्वृकः॥ दृष्ट्वातुपांडवींसेनांधार्तराष्ट्राःपराङ्मुखीम् ॥ ५० ॥ तत्राजग्मुर्महेष्वा
सारुवंतोभैरवान्रवान्॥ दुर्योधनोहिराजेंद्रमुदापरमयायुतः॥५१॥ वादयामाससंहृष्टोनानावाद्यानिसर्वशः॥ पंचालापिमहेष्वासाभग्नास्तत्रनरोत्तमाः॥५२॥
न्यवर्ततयथाशूरंमृत्युंकृत्वानिवर्तनम्॥तान्निवृत्तान्रणेशूरान्राधेयःशत्रुतापनः॥ ५३॥ अनेकशोमहाराजबभंजपुरुषर्षभः॥ तत्रभारतकर्णेनपंचालाविंशती
रथाः॥ ५४॥ निहताःसायकैःक्रोधाच्चेदयश्चपरंशताः॥ कृत्वाशून्यान्रथोपस्थान्वाजिपृष्ठांश्चभारत॥ ५५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ अर्जुनइति ॥ १ ॥ २ ॥

निर्मनुष्यान्गजस्कंधान्पादातांश्चैवविद्रुतान् ॥ आदित्यइवमध्याह्नेदुर्निरीक्ष्यःपरंतपः ॥ ५६ ॥ कालांतकवपुःशूरःसूतपुत्रोभ्यराजत ॥ एवमेतन्महाराजनरवा

 जिरथद्विपान् ॥ ५७ ॥ हत्वातस्थौमहेष्वासःकर्णोरिगणसूदनः ॥ यथाभूतगणान्हत्वाकालस्त्रिपुरन्महाबलः ॥ ५८ ॥ तथाससोमकान्हत्वातस्थावेकोमहारथः ॥

तत्राद्भुतमपश्याम पंचालानांपराक्रमम् ॥ ५९ ॥ वध्यमानापियत्कर्णंनाजहूरणमूर्धनि ॥ राजादुःशासनश्चैवकृपःशारद्वतस्तथा ॥ ६० ॥ अश्वत्थामाकृतवर्मा

शकुनिश्चमहाबलः ॥ न्यहनन्पांडवींसेनांशतशोथसहस्रशः ॥ ६१ ॥ कर्णपुत्रौतुराजेंद्रभ्रातरौसत्यविक्रमौ ॥ निजघ्नातेबलंक्रुद्धौपांडवानामितस्ततः ॥ ६२ ॥ त

त्रयुद्धंमहच्चासीत्क्रूरंविशसनंमहत् ॥ तथैवपांडवाःशूराधृष्टद्युम्नशिखंडिनौ ॥ ६३ ॥ द्रौपदेयाश्चसंक्रुद्धाअभ्यघ्नंस्तावकंबलम् ॥ एवमेषक्षयोवृत्तःपांडवानांतत

स्ततः ॥ तावकानामपिरणेभीमंप्राप्यमहाबलम् ॥ ६४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेअष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ संजयउ

वाच ॥ ॥ अर्जुनस्तुमहाराजहत्वासैन्यंचतुर्विधम् ॥ सूतपुत्रंचसंक्रुद्धंदृष्ट्वाचैवमहारणे ॥ १ ॥ शोणितोदांमहींकृत्वामांसमज्जास्थिपंकिलाम् ॥ मनुष्यशीर्षपा

षाणांहस्त्यश्वकृतरोधसम् ॥ २ ॥ शूरास्थिचयसंकीर्णांकाकगृध्रानुनादिताम् ॥ छत्रहंसप्लवोपेतांवीरवृक्षापहारिणीम् ॥ ३ ॥ हारपद्माकरवतीमुष्णीषवरफेनि

लाम् ॥ धनुःशरध्वजोपेतांनरक्षुद्रकपालिनीम् ॥ ४ ॥ चर्मवर्मभ्रमोपेतांरथोडुपसमाकुलाम् ॥ जयैषिणांचसुतरांभीरूणांचसुदुस्तराम् ॥ ५ ॥ नदींप्रावर्तयित्वा

चबीभत्सुःपरवीरहा ॥ वासुदेवमिदंवाक्यमब्रवीत्पुरुषर्षभः ॥ ६ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ एषकेतूरणेकृष्णसूतपुत्रस्यदृश्यते ॥ भीमसेनादयश्चैतेयोधयंतिमहार

थम् ॥ ७ ॥ एतेद्रवंतिपंचालाःकर्णत्रस्ताजनार्दन ॥ एषदुर्योधनोराजाश्वेतच्छत्रेणधार्यता ॥ ८ ॥ कर्णेनभग्नान्पंचालान्द्रावयन्बहुशोभते ॥ कृपश्चकृतवर्माच

द्रौणिश्चैवमहारथः ॥ ९ ॥ एतेरक्षंतिराजानंसूतपुत्रेणरक्षिताः ॥ अवध्यमानास्तेस्माभिर्घातयिष्यंतिसोमकान् ॥ १० ॥ एषशल्योरथोपस्थेरश्मिसंचारकोविदः ॥

सूतपुत्ररथंकृष्णवाहयन्बहुशोभते ॥ ११ ॥ तत्रमेबुद्धिरुत्पन्नावाहयात्रमहारथम् ॥ नाहत्वासमरेकर्णंनिवर्तिष्येकथंचन ॥ १२ ॥ राधेयोप्यन्यथापार्थान्सृंजयां

श्चमहारथान् ॥ निःशेषान्समरेकुर्यात्पश्यतांनोजनार्दन ॥ १३ ॥ ततःप्रायाद्रथेनाशुकेशवस्तववाहिनीम् ॥ कर्णंप्रतिमहेष्वासंद्वैरथेसव्यसाचिना ॥ १४ ॥ प्रया

तश्चमहाबाहुःपांडवानुज्ञयाहरिः ॥ आश्वासयन्रथेनैवपांडुसैन्यानिसर्वशः ॥ १५ ॥ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

रथघोषःससंग्रामेपांडवेयस्यसंबभौ ॥ वासवाशनितुल्यस्यमेघौघस्येवमारिष ॥ १६ ॥ महतारथघोषेणपांडवःसत्यविक्रमः ॥ अभ्ययादप्रमेयात्मानिर्जयं
स्तववाहिनीम् ॥ १७ ॥ तमायांतंसमीक्ष्यैवश्वेताश्वंकृष्णसारथिम् ॥ मद्रराजोब्रवीत्कर्णंकेतुंदृष्ट्वामहात्मनः ॥ १८ ॥ अयंसरथआयातिश्वेताश्वःकृष्णसारथिः ॥
निघ्नन्नमित्रान्समरेयंकर्णपरिपृच्छसि ॥ १९ ॥ एषतिष्ठतिकौंतेयःसंस्पृशन्गांडिवंधनुः ॥ तंहनिष्यसिचेदद्यतन्नःश्रेयोभविष्यति ॥ २० ॥ धनुर्ज्याचंद्रतारांकाप
ताकाकिंकिणीयुता ॥ पश्यकर्णार्जुनस्यैषासौदामन्यंबरेयथा ॥ २१ ॥ एषध्वजाग्रेपार्थस्यप्रेक्षमाणःसमंततः ॥ दृश्यतेवानरोभीमोवीराणांभयवर्धनः ॥ २२ ॥
एतच्चक्रंगदाशंखःशार्ङ्गंकृष्णस्यचप्रभो ॥ दृश्यतेपांडवरथेवाहयानस्यवाजिनः ॥ २३ ॥ एतत्कूजतिगांडीवंविसृष्टंसव्यसाचिना ॥ एतेहस्तवतामुक्ताघ्नंत्यमित्रा
न्शिताःशराः ॥ २४ ॥ विशालायतताम्राक्षैःपूर्णचंद्रनिभाननैः ॥ एषाभूःकीर्यतेराज्ञांशिरोभिरपलायिनाम् ॥ २५ ॥ एतेपरिघसंकाशाःपुण्यगंधानुलेपनाः ॥ उ
द्यतारणशूराणांपात्यंतेसायुधाभुजाः ॥ २६ ॥ निरस्तजिह्वानेत्रांतावाजिनःसहसादिभिः ॥ पतिताःपात्यमानाश्चक्षितौक्षीणाविशेरते ॥ २७ ॥ एतेपर्वतशृंगा
णांतुल्याहैमवतागजाः ॥ संछिन्नकुंभाःपार्थेनप्रपतंत्यद्रयोयथा ॥ २८ ॥ गंधर्वनगराकारायथावातेनरेश्वराः ॥ विमानादिवपुण्यांतेस्वर्गिणोनिपतंत्यमी
॥ २९ ॥ व्याकुलीकृतमत्यर्थंपरसैन्यंकिरीटिना ॥ नानामृगसहस्राणांयूथंकेसरिणायथा ॥ ३० ॥ त्वामभिप्रेप्सुरायातिकर्णनिघ्नन्वरान्रथान् ॥ असह्यमानो
राधेयतंयाहिप्रतिभारत ॥ ३१ ॥ एषाविदीर्यतेसेनाधार्तराष्ट्रीसमंततः ॥ अर्जुनस्यभयात्तूर्णंनिघ्नतःशात्रवान्बहून् ॥ ३२ ॥ वर्जयन्सर्वसैन्यानित्वरतेहिधनंज
यः ॥ त्वदर्थमितिमन्येहंयथास्योदीर्यतेवपुः ॥ ३३ ॥ नह्यवस्थास्यतेपार्थोयुयुत्सुःकेनचित्सह ॥ त्वामृतेक्रोधदीप्तोरिपीड्यमानेवृकोदरे ॥ ३४ ॥ विरथंधर्मरा
जंतुदृष्ट्वासुदृढविक्षतम् ॥ शिखंडिनंसात्यकिंचधृष्टद्युम्नंचपार्षतम् ॥ ३५ ॥ द्रौपदेयान्युधामन्युमुत्तमौजसमेवच ॥ नकुलंसहदेवंचभ्रातरौद्वौसमीक्ष्यच ॥ ३६ ॥
सहसैकरथःपार्थस्त्वामभ्येतिपरंतपः ॥ क्रोधरक्तेक्षणःक्रुद्धोजिघांसुःसर्वपार्थिवान् ॥ ३७ ॥ त्वरितोभिपतत्यस्मांस्त्यक्त्वासैन्यान्यसंशयम् ॥ त्वंकर्णप्रतियाह्ये
नंनास्त्यन्योहिधनुर्धरः ॥ ३८ ॥ नतंपश्यामिलोकेस्मिंस्त्वत्तोह्यन्यंधनुर्धरम् ॥ अर्जुनंसमरेक्रुद्धंयोवेलामिवधारयेत् ॥ ३९ ॥ नचास्यरक्षांपश्यामिपार्श्वतोनचपृ
ष्ठतः ॥ एकएवाभियातित्वांपश्यसाफल्यमात्मनः ॥ ४० ॥ त्वंहिकृष्णौरणेशक्तःसंसाधयितुमाहवे ॥ तवैवभारोराधेयप्रत्युद्याहिधनंजयम् ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

समानोह्यसिभीष्मेणद्रोणद्रौणिकृपेणच ॥ सव्यसाचिनमायांतंनिवारयमहारणे ॥ ४२ ॥ लेलिहानंयथासर्पंगर्जंतमृषभंयथा ॥ वनस्थितंयथाव्याघ्रंजहिक ८
॥९१॥ र्णधनंजयम् ॥ ४३ ॥ एतेद्रवंतिसमरेधार्तराष्ट्रामहारथाः ॥ अर्जुनस्यभयात्तूर्णंनिरपेक्षाजनाधिपाः ॥ ४४ ॥ द्रवतामथतेषांतुनान्योस्तियुधिमानवः ॥ भयहायो
भवेद्वीरस्त्वामृतेसूतनंदन ॥ एतेत्वांकुरवःसर्वेद्वीपमासाद्यसंयुगे ॥ ४५ ॥ धिष्ठिताःपुरुषव्याघ्रत्वत्तःशरणकांक्षिणः ॥ वैदेहांबष्ठकांबोजास्तथानग्नजितस्त्वया
॥ ४६ ॥ गांधाराश्चययाधृत्याजिताःसंख्येसुदुर्जयाः ॥ तांधृतिंकुरुराधेयततःप्रत्येहिपांडवम् ॥ ४७ ॥ वासुदेवंचवार्ष्णेयंप्रीयमाणंकिरीटिना ॥ प्रत्युद्याहिमहाबा
होपौरुषेमहतिस्थितः ॥ ४८ ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ प्रकृतिस्थोसिमेशल्यइदानींसंमतस्तथा ॥ प्रतिभासिमहाबाहोमाभैषीस्त्वंधनंजयात् ॥ ४९ ॥ पश्यबाह्वो
र्बलंमेद्यशिक्षितस्यचपश्यमे ॥ एकोद्यनिहनिष्यामिपांडवानांमहाचमूम् ॥ ५० ॥ कृष्णौचपुरुषव्याघ्रततःसत्यंब्रवीमिते ॥ नाहत्वायुधितौवीरौव्यपयास्येकथं
चन ॥ ५१ ॥ शिष्येवानिहतस्ताभ्यामनित्योहिरणेजयः ॥ कृतार्थोद्यभविष्यामिहत्वावाप्यथवाहतः ॥ ५२ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ अजय्यमेनंप्रवदंतियुद्धेम
हारथाःकर्णरथप्रवीरम् ॥ एकाकिनंकिमुकृष्णाभिगुप्तंविजेतुमेनंकइहोत्सहेत ॥ ५३ ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ नैतादृशोजातुबभूवलोकेरथोत्तमोयावदुपश्रुतंनः ॥
तमीदृशंप्रतियोत्स्यामिपार्थंमहाहवेपश्यचपौरुषंमे ॥ ५४ ॥ रणेचरत्येषरथप्रवीरःसितैर्हयैःकौरवराजपुत्रः ॥ सवाद्यमांनेष्यतिकृच्छ्रमेतत्कर्णस्यांतादेतदंता
स्तुसर्वे ॥ ५५ ॥ अस्वेदिनौराजपुत्रस्यहस्ताववेपमानौजातकिणौबृहंतौ ॥ दृढायुधःकृतिमान्क्षिप्रहस्तोनपांडवेयेनसमोस्तियोधः ॥ ५६ ॥ गृह्णात्यनेकानपिकं
कपत्रानेकंयथातान्प्रतियोज्यचाशु ॥ तेक्रोशमात्रेनिपतंत्यमोघाःकस्तेनयोधोस्तिसमःपृथिव्याम् ॥ ५७ ॥ अतोषयत्खांडवेयोहुताशंकृष्णद्वितीयोतिरथस्तर
स्वी ॥ लेभेचक्रंयत्रकृष्णोमहात्माधनुर्गांडीवंपांडवःसव्यसाची ॥ ५८ ॥ श्वेताश्वयुक्तंचसुघोषमुग्रंरथंमहाबाहुरदीनसत्त्वः ॥ महेषुधीचाक्षयेदिव्यरूपेशस्त्राणि
दिव्यानिचहव्यवाहात् ॥ ५९ ॥ तथेंद्रलोकेनिजघानदैत्यानसंख्येयान्कालकेयांश्चसर्वान् ॥ लेभेशंखंदेवदत्तंस्मतत्रकोनामतेनाभ्यधिकःपृथिव्याम् ॥ ६० ॥ ॥९१॥
महादेवंतोषयामासयोवैःसाक्षात्सुयुद्धेनमहानुभावः ॥ लेभेततःपाशुपतंसुघोरंत्रैलोक्यसंहारकरंमहास्त्रम् ॥ ६१ ॥ पृथक्पृथग्लोकपालाःसमेतादद्दुर्महास्त्रा
ण्यप्रमेयाणिसंख्ये ॥ यैस्तान्जघानाशुरणेनृसिंहःसकालकेयानसुरान्समेतान् ॥ ६२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ शुचिशुक्रयोःआषाढज्येष्ठयोर्मध्येगतः ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥

तथाविराटस्यपुरेसमेतान्सर्वानस्मानेकरथेनजित्वा॥ जहारतद्गोधनमाजिमध्येवस्त्राणिचादत्तमहारथेभ्यः ॥ ६३ ॥ तमीदृशंवीर्यगुणोपपन्नंकृष्णद्वितीयंपर
मंनृपाणाम्॥ तमाह्वयन्साहसमुत्तमंवैजानेस्वयंसर्वलोकस्यशल्य ॥ ६४ ॥ अनंतवीर्येणचकेशवेननारायणेनाप्रतिमेनगुप्तः ॥ वर्षायुतैर्यस्यगुणानशक्यावं
क्तुंसमेतैरपिसर्वलोकैः॥ ६५॥ महात्मनःशंखचक्रासिपाणेर्विष्णोर्जिष्णोर्वसुदेवात्मजस्य॥ भयंचमेजायतेसाध्वसंचदृष्ट्वाकृष्णावेकरथेसमेतौ ॥ ६६ ॥ अ
तीवपार्थोयुधिकार्मुकिभ्योनारायणश्चाप्रतिचक्रयुद्धे ॥ एवंविधौपांडववासुदेवौचलेत्स्वदेशाद्धिमवान्नकृष्णौ॥६७॥ उभौहिशूरौबलिनौदृढायुधौमहारथौ
संहननोपपन्नौ ॥ एतादृशौफाल्गुनवासुदेवौकोन्यःप्रतीयान्मदृतेतौतुशल्य ॥ ६८ ॥ मनोरथोयस्तुममाद्यतस्यमद्रेश युद्धंप्रतिपांडवस्य ॥ नैतच्चिरादाशुभवि
प्यतीदमत्यद्भुतंचित्रमतुल्यरूपम्॥ ६९॥ एतौचहत्वायुधिपातयिष्येमांवापिकृष्णौनिहनिष्यतोद्य॥ इतिब्रुवन्शल्यममित्रहंताकर्णोरणेमेघइवोन्ननाद॥७०॥
अभ्येत्यपुत्रेणतवाभिनंदितःसमेत्यचोवाचकुरुप्रवीरम्॥ कृपंचभोजंचमहाभुजावुभौतथैवगांधारपतिंसहानुजम्॥७१॥ गुरोःसुतंचावरजंतथात्मनःपदाति
नोथद्विपसादिनश्चतान्॥ निरुध्यताभिद्रवताच्युतार्जुनौश्रमेणसंयोजयताशुसर्वशः ॥ ७२ ॥ यथाभवद्भिर्भृशविक्षतावुभौसुखेनहन्यामहमद्यभूमिपाः ॥ त
थेतिचोक्त्वात्वरिताःस्मतेर्जुनंजिघांसवोवीरतराःसमाययुः॥ ७३॥ शरैश्चजघ्नुर्युधितंमहारथाधनंजयंकर्णनिदेशकारिणः॥ नदीनदंभूरिजलोमहार्णवोयथा
तथातान्समरेर्जुनोग्रसत्॥ ७४॥ नसंदधानोनतथाशरोत्तमान्प्रमुंचमानोरिपुभिःप्रदृश्यते॥ धनंजयास्त्रैस्तुशरैर्विदारिताहतानिपेतुर्नरवाजिकुंजराः॥ ७५॥
शरार्चिषंगांडिवचारुमंडलंयुगांतसूर्यप्रतिमानतेजसम्॥ नकौरवाःशेकुरुदीक्षितुंजयंयथारविंव्याधितचक्षुषोजनाः॥७६॥ शरोत्तमान्संप्रहितान्महारथैश्चि
च्छेदपार्थःप्रहसञ्छरौघैः॥ भूयश्चतानहनद्बाणसंघान्गांडीवधन्वायतपूर्णमंडलम् ॥ ७७॥ यथोग्ररश्मिःशुचिशुक्रमध्यगःसुखंविवस्वान्हरतेजलौघान्॥
तथार्जुनोबाणगणान्निरस्यददाहसेनांतवपार्थिवेंद्र॥७८॥ तमभ्यधावद्विसृजन्कृपःशरांस्तथैवभोजस्तवचात्मजःस्वयम्॥ महारथोद्रोणसुतश्चसायकैरवाकि
रंस्तोयधरायथाचलम् ॥ ७९ ॥ जिघांसुभिस्तान्कुशलःशरोत्तमान्महाहवेसंप्रहितान्प्रयत्नतः॥ शरैःप्रचिच्छेदसपांडवस्त्वरन्पराभिनद्वक्षसिचेषुभिस्त्रिभिः॥
॥८०॥ सगांडिवव्यायतपूर्णमंडलस्तपन्रिपूनर्जुनभास्करोबभौ॥ शरोग्ररश्मिःशुचिशुक्रमध्यगोयथैवसूर्यःपरिवेषवांस्तथा॥८१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ आयुधंआयुधजातं उपनिकीर्यनिषंगकोशादिभ्योनिष्काम्यभूतलेंभूतलतुल्येहताश्वसारथिध्वजस्यरथस्योपस्थे ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८॥८९॥९०॥ ९१ ॥ ९२ ॥९३॥

अथाग्र्यबाणैर्दशभिर्धनंजयंपराभिनद्द्रोणसुतोच्युतंत्रिभिः॥ चतुर्भिरश्वांश्चतुरःकपिंततःशरैश्चनाराचवरैरवाकिरत् ॥ ८२ ॥ तथापितंप्रस्फुरदात्तकार्मुकंत्रिभिःशरैर्यंतृशिरःक्षुरेण॥ हयांश्चतुर्भिश्चपुनस्त्रिभिर्ध्वजंधनंजयोद्रौणिरथादपातयत् ॥ ८३ ॥ सरोषपूर्णोमणिवज्रहाटकैरलंकृतंतक्षकभोगवर्चसम् ॥ महाधनंकार्मुकमन्यदाददेयथामहाहिप्रवरंगिरेस्तटात् ॥ ८४ ॥ स्वमायुधंचोपनिकीर्यभूतलेधनुश्चकृत्वासगुणंगुणाधिकः॥ समार्दयत्तावजितौनरोत्तमौशरोत्तमैर्द्रौणिरविध्यदंतिकात्॥ ८५॥ कृपश्चभोजश्चतवात्मजश्चतेशरैरनेकैर्युधिपांडवर्षभम्॥ महारथाःसंयुगमूर्धनिस्थितास्तमोनुदंवारिधराइवापतन्॥ ८६॥ कृपस्यपार्थःसशरंशरासनंहयान्ध्वजान्सारथिमेवपत्रिभिः॥ समार्पयद्बाहुसहस्रविक्रमस्तथाययथावज्रधरःपुराबलेः॥ ८७॥ सपार्थबाणैर्विनिपातितायुधोध्वजावमर्देचकृतेमहाहवे॥ कृतःकृपोबाणसहस्रयंत्रितोयथापगेयःप्रथमंकिरीटिना ॥८८॥ शरैःप्रचिच्छेदतवात्मजस्यध्वजंधनुश्चप्रचकर्तनर्दतः॥ जघानचाश्वान्कृतवर्मणःशुभान्ध्वजंचचिच्छेदततःप्रतापवान् ॥ ८९ ॥ सवाजिसूतेष्वसनान्सकेतनान्जघाननागाश्वरथांस्त्वरंश्चसः ॥ ततःप्रकीर्णंसुमहद्बलंतवप्रदारितंसेतुरिवांभसायथा॥ ९०॥ ततोर्जुनस्याशुरथेनकेशवश्चकारशत्रूनपसव्यमातुरान् ॥ ततःप्रयातंत्वरितंधनंजयंशतक्रतुंवृत्रनिजघ्नुषंयथा ॥ ९१ ॥ समन्वधावन्पुनरुत्थितैर्ध्वजैरथैःसुयुक्तैरपरेयुयुत्सवः॥ अथाभिसृत्यप्रतिवार्यतानरीनधनंजयस्याभिमुखंमहारथाः॥ ९२॥ शिखंडिशैनेययमाःशितैःशरैर्विदारयंतोव्यनदन्सुभैरवम् ॥ ततोभिजघ्नुःकुपिताःपरस्परंशरैस्तदांजोगतिभिःसुतेजनैः॥ ९३ ॥कुरुप्रवीराःसहसृंजयैर्यथाऽसुराःपुरादेवगणैस्तथाहवे॥ जयेप्सवःस्वर्गमनायचोत्सुकाःपतंतिनागाश्वरथाःपरंतप ॥ ९४ ॥ जगर्जुरुच्चैर्बलवच्चविव्यधुःशरैःसुमुक्तैरितरेतरंपृथक्॥ शरांधकारेतुमहात्मभिःकृतेमहामृधेयोधवरैःपरस्परम्॥ चतुर्दिशोवैविदिशश्चपार्थिवप्रभाचसूर्यस्यतमोवृताभवत्॥ ९५॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेऊनाशीतितमोऽध्यायः॥७९॥

संजयउवाच॥ ॥राजन्कुरूणांप्रवरैर्बलैर्भीममभिद्रुतम्॥ मज्जंतमिवकौंतेयमुज्जिहीर्षुर्धनंजयः ॥ १ ॥ विमृद्यसूतपुत्रस्यसेनांभारतसायकैः ॥ प्राहिणोन्मृत्युलोकायप्रवीरान्धनंजयः॥ २ ॥ ततोस्यांबरमाश्रित्यशरजालानिभागशः॥ अदृश्यंततथान्येचनिजघ्नुस्तववाहिनीम्॥ ३ ॥

॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेऊनाशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ राजन्निति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥१५ ॥१६ ॥ १७ ॥ विनिर्दहन्नित्यत्राडभावआर्षः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९ ॥

सपक्षिसंघाचरितमाकाशंपूरयन्शरैः ॥ धनंजयोमहाबाहुःकुरूणामंतकोभवत् ॥ ४ ॥ ततोभल्लैःक्षुरप्रैश्चनाराचैर्विमलैरपि ॥ गात्राणिप्राच्छिनत्पार्थःशिरां
सिचचकर्तह ॥ ५ ॥ छिन्नगात्रैर्विकवचैर्विशिरस्कैःसमंततः ॥ पातितैश्चपतद्भिश्चयोधैरासीत्समावृता ॥ ६ ॥ धनंजयशराभ्यस्तैःस्यंदनाश्वरथद्विपैः ॥ संछिन्न
भिन्नविध्वस्तैर्व्यंगांगावयवैःस्तृता ॥ ७ ॥ सुदुर्गमासुविषमाघोरात्यर्थंसुदुर्दृशा ॥ रणभूमिरभूद्राजन्महावैतरणीयथा ॥ ८ ॥ ईषाचक्राक्षभग्नैश्चव्यश्वैःसाश्वै
श्चयुध्यताम् ॥ ससूतैर्हतसूतैश्चरथैःस्तीर्णाभवन्मही ॥ ९ ॥ सुवर्णवर्णसंनाहैर्योधैःकनकभूषणैः ॥ आस्थिताःकॢप्तवर्माणोभद्रानित्यमदाद्विपाः ॥ १० ॥ क्रुद्धाःक्रू
रैर्महामात्रैःपार्ष्ण्यंगुष्ठप्रचोदिताः ॥ चतुःशताःशरवरैर्हताःपेतुःकिरीटिना ॥ ११ ॥ पर्यस्तानीवशृंगाणिसमृद्धानिमहागिरेः ॥ धनंजयशराभ्यस्तैःस्तीर्णाभूर्वर
वारणैः ॥ १२ ॥ समंताज्जलदप्रख्यान्वारणान्मदवर्षिणः ॥ अभिपेदेर्जुनरथोघनान्भिंदन्निवांशुमान् ॥ १३ ॥ हतैर्गजमनुष्याश्वैर्भिन्नैश्चबहुधारथैः ॥ विश
स्त्रयंत्रकवचैर्युद्धशौंडैर्गतासुभिः ॥ १४ ॥ अपविद्धायुधैर्मार्गःस्तीर्णोभूत्फाल्गुनेनवै ॥ व्यस्फारयद्वैगांडीवंसुमहद्भैरवारवम् ॥ १५ ॥ घोरवज्रविनिष्पेषंस्तनयि
त्नुरिवांबरे ॥ ततःप्रादीर्यतचमूर्धनंजयशराहता ॥ १६ ॥ महावातसमाविद्धामहानौरिवसागरे ॥ नानारूपाःप्राणहराःशरागांडीवचोदिताः ॥ १७ ॥ अलातो
ल्काशनिप्रख्यास्तवसैन्यंविनिर्दहन् ॥ महागिरौवेणुवनंनिशिप्रज्वलितंयथा ॥ १८ ॥ तथातवमहासैन्यंप्रास्फुरच्छरपीडितम् ॥ संपिष्टदग्धविध्वस्तंतवसैन्यंकि
रीटिना ॥ १९ ॥ कृतंप्रविहतंबाणैःसर्वतःप्रद्रुतंदिशः ॥ महावनेमृगगणादावाग्नित्रासितायथा ॥ २० ॥ कुरवःपर्यवर्ततनिर्दग्धाःसव्यसाचिना ॥ उत्सृज्यचमहा
बाहुंभीमसेनंतथारणे ॥ २१ ॥ बलंकुरूणामुद्विग्नंसर्वमासीत्पराङ्मुखम् ॥ ततःकुरुषुभग्नेषुबीभत्सुरपराजितः ॥ २२ ॥ भीमसेनंसमासाद्यमुहूर्तंसोभ्यवर्तत ॥
समागम्यचभीमेनमंत्रयित्वाचफाल्गुनः ॥ २३ ॥ विशल्यमरुजंचास्मैकथयित्वायुधिष्ठिरम् ॥ भीमसेनाभ्यनुज्ञातस्ततःप्रायाद्धनंजयः ॥ २४ ॥ नादयन्रथघो
षेणपृथिवींद्यांचभारत ॥ ततःपरिवृतोवीरैर्दशभिर्योधपुंगवैः ॥ २५ ॥ दुःशासनादवरजैस्तवपुत्रैर्धनंजयः ॥ तेतमभ्यर्दयन्बाणैरुल्काभिरिवकुंजरम् ॥ २६ ॥ आ
ततेष्वसनाःशूरानृत्यंतइवभारत ॥ अपसव्यांस्तुतांश्चक्रेरथेनमधुसूदनः ॥ २७ ॥ नियुक्तान्हिसतान्मेनेयमायाशुकिरीटिना ॥ ततस्तेप्राद्रवन्शूराःपराङ्मुखर
थेर्जुने ॥ २८ ॥ तेषामापततांकेतूनश्वांश्चापानिसायकान् ॥ नाराचैरर्धचंद्रैश्चक्षिप्रंपार्थोन्यपातयत् ॥ २९ ॥

१ अत्रार्जुनकृतंदशधृतराष्ट्रपुत्रहननंविचारणीयं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ तमिति ॥ १ ॥ २ ॥३॥ ४ ॥ ५॥६ ॥ ७ ॥ ८ ॥९॥ १० ॥ ११॥

अथान्यैर्दशभिर्भल्लैःशिरांस्येषामपातयत् ॥ रोषसंरक्तनेत्राणिसंदष्टौष्ठानिभूतले ॥ ३० ॥ तानिवक्राणिविबभुःकमलानीवभूरिशः ॥ तांस्तुभल्लैर्महावेगैर्दशभि
॥९३॥ र्दशकौरवान् ॥ ३१ ॥ रुक्मांगदान्रुक्मपुंखैर्हत्वाप्रायादमित्रहा ॥ ३२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेअशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ॥ ७ ॥ ८
॥ संजयउवाच॥ ॥ तंप्रयांतंमहावेगैरश्वैःकपिवरध्वजम् ॥ युद्धायाभ्यद्रवन्वीराःकुरूणांनवतीरथाः ॥ १ ॥ कृत्वासंशप्तकाघोरंशपथंपारलौकिकम् ॥ परिवव्रुर्न
रव्याघ्रानरव्याघ्रंरणेर्जुनम् ॥ २ ॥ कृष्णःश्वेतान्महावेगानश्वान्कांचनभूषणान् ॥ मुक्ताजालप्रतिच्छन्नान्प्रैषीत्कर्णरथंप्रति ॥ ३ ॥ ततःकर्णरथंयांतमरिघ्नंतंधनंजय
म् ॥ बाणवर्षैरभिघ्नंतःसंशप्तकरथाययुः ॥ ४ ॥ त्वरमाणांस्तुतान्सर्वान्ससूतेष्वसनध्वजान् ॥ जघाननवतिंवीरानर्जुनोनिशितैःशरैः ॥ ५ ॥ तेपतंतहताबाणैर्नानारू
पैःकिरीटिना ॥ सविमानायथासिद्धाःस्वर्गात्पुण्यक्षयेतथा ॥ ६ ॥ ततःसरथनागाश्वाःकुरवःकुरुसत्तमम् ॥ निर्भयाभरतश्रेष्ठमभ्यवर्ततफाल्गुनम् ॥ ७ ॥ तदायस्त
मनुष्याश्वमुदीर्णवरवारणम् ॥ पुत्राणांतेमहासैन्यंसमरौत्सीद्धनंजयम् ॥ ८ ॥ शक्त्यृष्टितोमरप्रासैर्गदानिस्त्रिंशसायकैः ॥ प्राच्छादयन्महेष्वासाःकुरवःकुरुनंदनम्
॥ ९ ॥ तामंतरिक्षेविततांशस्त्रवृष्टिंसमंततः ॥ व्यधमत्पांडवोबाणैस्तमःसूर्यइवांशुभिः ॥ १० ॥ ततोम्लेच्छाःस्थितामत्तैस्त्रयोदशशतैर्गजैः ॥ पार्श्वतोव्यहनन्पार्थंतव
पुत्रस्यशासनात् ॥ ११ ॥ कर्णिनालीकनाराचैस्तोमरप्रासशक्तिभिः ॥ मुसलैर्भिंदिपालैश्चरथस्थंपार्थमार्दयन् ॥ १२ ॥ तांशस्त्रवृष्टिमतुलांद्विपहस्तैःप्रवेरिताम् ॥
चिच्छेदनिशितैर्भल्लैरर्धचंद्रैश्चफाल्गुनः ॥ १३ ॥ अथतान्द्विरदान्सर्वान्नानालिंगैःशरोत्तमैः ॥ सपताकध्वजारोहान्गिरीन्वज्रैरिवाहनत् ॥ १४ ॥ तेहेमपुंखै
रिषुभिरर्दिताहेममालिनः ॥ हताःपेतुर्महानागाःसाग्निज्वालाइवाद्रयः ॥ १५ ॥ ततोगांडीवनिर्घोषोमहानासीद्विशांपते ॥ स्तनतांकूजतांचैवमनुष्यगजवाजि
नाम् ॥ १६ ॥ कुंजराश्चहताराजन्दुद्रुवुस्तेसमंततः ॥ अश्वाश्चपर्यधावंतहतारोहादिशोदश ॥ १७ ॥ रथाहीनामहाराजरथिभिर्वाजिभिस्तथा ॥ गंधर्वनगराका
राद्दृश्यंतेस्मसहस्रशः ॥ १८ ॥ अश्वारोहामहाराजधावमानाइतस्ततः ॥ तत्रतत्रैवदृश्यंतेनिहताःपार्थसायकैः ॥ १९ ॥ तस्मिन्क्षणेपांडवस्यबाह्वोर्बलमदृश्य
त ॥ यत्सादिनोवारणांश्चरथांश्चैकोजयद्युधि ॥ २० ॥ ततस्त्र्यंगेणमहताबलेनभरतर्षभ ॥ दृष्ट्वापरिवृतंराजन्भीमसेनःकिरीटिनम् ॥ २१ ॥ हतावशेषानुत्सृज्यत्व ॥९३॥
दीयान्कतिचिद्रथान् ॥ जवेनाभ्यद्रवद्राजन्धनंजयरथंप्रति ॥ २२ ॥ ॥१२॥१३॥१४॥ १५॥१६॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

ततस्तत्प्राद्रवत्सैन्यंहतभूयिष्ठमातुरम्॥ दृष्ट्वार्जुनंतदाभीमोजगामभ्रातरंप्रति॥ २३॥ हतावशिष्टांस्तुरगानर्जुनेनमहाबलान्॥ भीमोव्यधमदश्रांतोगदापाणि
र्महाहवे ॥ २४॥ कालरात्रिमिवात्युग्रांनरनागाश्वभोजनाम्॥ प्राकाराट्टपुरद्वारदारणीमतिदारुणाम्॥ २५॥ ततोगदांनृनागाश्वेष्वाशुभीमोव्यवासृजत्॥ सा
जघानबहूनश्वानश्वारोहांश्चमारिष ॥ २६॥ कार्ष्णायसतनुत्राणान्नरानश्वांश्चपांडवः॥ पोथयामासगदयासशब्दंतेऽपतन्हताः ॥ २७ ॥ दंतैर्दशंतोवसुधांशेर
तेक्षतजोक्षिताः ॥ भग्नमूर्धास्थिचरणाःक्रव्यादगणभोजनाः ॥ २८ ॥ असृङ्मांसवसाभिश्चतृप्तिमभ्यागतागदा॥ अस्थीन्यप्यश्नतीतस्थौकालरात्रीवदुर्दृशा
॥२९॥ सहस्राणिदशाश्वानांहत्वापत्तींश्चभूयसः॥ भीमोभ्यधावत्संक्रुद्धोगदापाणिरितस्ततः॥३०॥ गदापाणिंततोभीमंदृष्ट्वाभारततावकाः॥ मेनिरेसमनुप्रा
प्तंकालदंडोद्यतंयमम्॥ ३१ ॥ समत्तइवमातंगःसंक्रुद्धःपांडुनंदनः॥ प्रविवेशगजानीकंमकरःसागरंयथा ॥ ३२॥ विगाह्यचगजानीकंप्रगृह्यमहतींगदाम्॥क्ष
णेनभीमःसंक्रुद्धस्तन्निन्येयमसादनम् ॥ ३३ ॥ गजान्सकंकटान्मत्तान्सारोहान्सपताकिनः॥ पततःसमपश्यामसपक्षान्पर्वतानिव ॥ ३४॥ हत्वातुतद्गजानीकं
भीमसेनोमहाबलः॥ पुनःस्वरथमास्थायपृष्ठतोर्जुनमभ्ययात्॥३५॥ हतंपराङ्मुखप्रायंनिरुत्साहंपरंबलम्॥ व्यालंबतमहाराजप्रायशःशस्त्रवेष्टितम्॥३६॥वि
लंबमानंतत्सैन्यमप्रगल्भमवस्थितम्॥ दृष्ट्वाप्राच्छादयद्बाणैरर्जुनःप्राणतापनैः॥३७॥ नराश्वरथमातंगायुधिगांडीवधन्वना॥ शरव्रातैश्चितारेजुःकदंबाइवके
सरैः॥ ३८॥ ततःकुरूणामभवदार्तनादोमहान्नृप॥ नराश्वनागासुहरैर्वध्यतामर्जुनेषुभिः॥ ३९ ॥ हाहाकृतंभृशंत्रस्तंलीयमानंपरस्परम्॥ अलातचक्रवत्सैन्यंत
दाभ्रमततावकम्॥४०॥ ततस्तद्युद्धमभवत्कुरूणांसुमहद्बलैः॥नह्यत्रासीदनिर्भिन्नोरथःसादीहयोगजः ॥४१ ॥ आदीप्तमिवतत्सैन्यंशरैश्छिन्नतनुच्छदम्॥आ
सीत्सुशोणितक्लिन्नंफुल्लाशोकवनंयथा॥ ४२ ॥ तंदृष्ट्वाकुरवस्तत्रविक्रांतंसव्यसाचिनम्॥ निराशाःसमपद्यंतसर्वेकर्णस्यजीविते ॥४३॥ अविषह्यंतुपार्थस्यश
रसंपातमाहवे॥ मत्वान्यवर्तन्कुरवोजितागांडीवधन्वना॥४४॥ तेहित्वासमरेकर्णंवध्यमानाश्चसायकैः ॥ प्रदुद्रुवुर्दिशोभीताश्चुक्रुशुश्चापिसूतजम्॥४५॥अ
भ्यद्रवततान्पार्थःकिरन्शरशतान्बहून् ॥ हर्षयन्पांडवान्योधान्भीमसेनपुरोगमान् ॥ ४६ ॥ पुत्रास्तुतेमहाराजजग्मुःकर्णरथंप्रति ॥ अगाधेमज्जतांतेषांद्वीपः
कर्णोभवत्तदा॥ ४७॥ कुरवोहिमहाराजनिर्विषाःपन्नगाइव॥ कर्णमेवोपलीयंतभयाद्गांडीवधन्वनः ॥ ४८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

 ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

यथासर्वाणिभूतानिमृत्योर्भीतानिमारिष ॥ धर्ममेवोपलीयंतेकर्मवंतिहियानिच ॥ ४९ ॥ तथाकर्णंमहेष्वासंपुत्रास्तवनराधिप ॥ उपालीयंतसंत्रासात्पांडव

 स्यमहात्मनः ॥ ५० ॥ तान्शोणितपरिक्लिनान्विषमस्थान्शरातुरान् ॥ माभैष्टेत्यब्रवीत्कर्णोह्यभीतोमामितेतिच ॥ ५१ ॥ संभग्नंहिवलंदृष्ट्वाबलात्पार्थेनताव

कम् ॥ धनुर्विस्फारयन्कर्णस्तस्थौशत्रुजिघांसया ॥ ५२ ॥ तान्प्रद्रुतान्कुरून्दृष्ट्वाकर्णःशस्त्रभृतांवरः ॥ संचिंतयित्वापार्थस्यवधेदध्रेमनःश्वसन् ॥ ५३ ॥ विस्फार्य

सुमहच्चापंततश्चाधिरथिर्वृषः ॥ पंचालान्पुनराधावत्पश्यतःसव्यसाचिनः ॥ ५४ ॥ ततःक्षणेनक्षितिपाःक्षतजप्रतिमेक्षणाः ॥ कर्णंववर्षुर्बाणौघैर्यथामेघामे

हीधरम् ॥ ५५ ॥ ततःशरसहस्राणिकर्णमुक्तानिमारिष ॥ व्ययोजयंतपंचालान्प्राणैःप्राणभृतांवर ॥ ५६ ॥ तत्रशब्दोमहानासीत्पंचालानांमहामते ॥ वध्यतांसूत

पुत्रेणमित्रार्थेमित्रगृद्धिना ॥ ५७ ॥ ॥ इतिश्रीम० कर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेएकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःकर्णःकु

रुषुप्रद्रुतेषुवरूथिनाश्वेतहयेनराजन् ॥ पांचालपुत्रान्व्यधमत्सूतपुत्रोमहेषुभिर्वातइवाभ्रसंघान् ॥ १ ॥ सूतंरथादंजलिकैर्निपात्यजघानचाश्वान्जनमेजया

स्य ॥ शतानीकंसुतसोमंचभल्लैरवाकिरद्धनुषीचाप्यकृंतत् ॥ २ ॥ धृष्टद्युम्नंनिर्बिभेदाथषड्भिर्जघानाश्वांस्तरसातस्यसंख्ये ॥ हत्वाचाश्वान्सात्यकेःसूतपुत्रःकैके

यपुत्रंव्यवधीद्विशोकम् ॥ ३ ॥ तमभ्यधावन्निहतेकुमारेकैकेयसेनापतिरुग्रकर्मा ॥ शरैर्विधुन्वन्भृशमुग्रवेगैःकर्णात्मजंचाप्यहनत्प्रसेनम् ॥ ४ ॥ तस्यार्धचंद्रैस्त्रिभि

रुच्चकर्तप्रहस्यबाहूचशिरश्चकर्णः ॥ सस्यंदनाद्गामगमद्गतासुःपरश्वधैःशालइवावरुग्णः ॥ ५ ॥ हताश्वमंजोगतिभिःप्रसेनःशिनिप्रवीरंनिशितैःपृषत्कैः ॥ प्र

च्छादयन्नृत्यन्निवकर्णपुत्रःशैनेयबाणाभिहतःपपात ॥ ६ ॥ पुत्रेहतेक्रोधपरीतचेताःकर्णःशिनीनामृषभंजिघांसुः ॥ हतोसिशैनेयइतिब्रुवन्सव्यवासृजद्बाणमभि

त्रसाहम् ॥ ७ ॥ तमस्यचिच्छेदशरंशिखंडीत्रिभिस्त्रिभिश्चप्रतुतोदकर्णम् ॥ शिखंडिनःकार्मुकंचध्वजंचच्छित्त्वाक्षुराभ्यांन्यपतत्सुजातः ॥ ८ ॥ शिखंडिनंषड्भिर

विध्यदुग्रोधार्ष्टद्युम्नेःसशिरश्चोच्चकर्त ॥ तथाभिनत्सुतसोमंशरेणसुसंशितेनाधिरथिर्महात्मा ॥ ९ ॥ अथाक्रंदेतुमुलेवर्तमानेधार्ष्टद्युम्नेनिहतेतत्रकृष्णः ॥ अपांचाल्यं

क्रियतेयाहिपार्थकर्णंजहीत्यब्रवीद्राजसिंह ॥ १० ॥ ततःप्रहस्याशुनरप्रवीरोरथंरथेनाधिरथेर्जगाम ॥ भयेनेषांत्राणमिच्छन्सुबाहुरभ्याहतानांरथयूथपेन ॥ ११ ॥

॥ ४ ॥ ५ ॥ अंजोगतिभिःपूर्णायतोत्सृष्टैः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विस्फार्यगांडीवमथोग्रघोषंज्ययासमाहत्यतलेभृशंच॥ बाणांधकारंसहसैवकृत्वाजघाननागाश्वरथध्वजांश्च ॥ १२ ॥ प्रतिश्रुतःप्राचरदंतरिक्षेगुहागिरीणाम
पतन्वयांसि॥ यन्मंडलज्येनविजृंभमाणोरौद्रेमुहूर्तेभ्यपतत्किरीटी॥ १३ ॥ तंभीमसेनोनुययौरथेनपृष्ठेरक्षन्पांडवमेकवीरः॥ तौराजपुत्रौत्वरितौरथाभ्यांकर्णा
ययातावरिभिर्विपक्तौ॥ १४ ॥ तत्रांतरेसुमहान्सूतपुत्रश्चक्रेयुद्धंसोमकान्संप्रगृह्य॥ रथाश्वमातंगगणान्जघानप्रच्छादयामासशरैर्दिशश्च॥ १५॥ तमुत्तमौ
जाजनमेजयश्चक्रुद्धौयुधामन्युशिखंडिनौच॥ कर्णविभिदुःसहिताःपृषत्कैःसंनर्दमानाःसहपार्षतेन ॥ १६ ॥ तेपंचपंचालरथप्रवीरावैकर्तनंकर्णमभिद्रवंतः॥
तस्माद्रथाच्च्यावयितुंनशेकुर्धैर्यात्कृतात्मानमिवेंद्रियार्थाः॥ १७ ॥ तेषांधनूंषिध्वजवाजिसूतांस्तूर्णंपताकाश्चनिकृत्यबाणैः॥ तान्पंचभिस्त्वभ्यहनत्पृषत्कैःकर्ण
स्ततःसिंहइवोन्ननाद॥ १८ ॥ तस्यास्यतस्तानभिनिघ्नतश्चज्याबाणहस्तस्यधनुःस्वनेन॥ साद्रिद्रुमास्यात्पृथिवीविशीर्णेत्यतीवमत्वाजनताव्यषीदत्॥ १९॥
सशक्रचापप्रतिमेनधन्वनाभृशायतेनाधिरथिःशरान्सृजन्॥ बभौरणेदीप्तमरीचिमंडलोयथांशुमालीपरिवेषवांस्तथा॥ २० ॥ शिखंडिनंद्वादशभिःपराभिन
च्छितैःशरैःषड्भिरथोत्तमौजसम्॥ त्रिभिर्युधामन्युमविध्यदाशुगैस्त्रिभिस्त्रिभिःसोमकपार्षतात्मजौ॥ २१ ॥ पराजिताःपंचमहारथास्तुतेमहाहवेसूतसुतेनमारि
ष॥ निरुद्यमास्तस्थुरमित्रनंदनायथेंद्रियार्थात्मवतापराजिताः॥ २२॥ निमज्जतस्तानथकर्णसागरेविपन्नावोवणिजोयथार्णवे॥ उद्दध्रिरेनौभिरिवार्णवाद्रथैः
सुकल्पितैर्द्रौपदिजाःस्वमातुलान्॥ २३ ॥ ततःशिनीनामृषभःशितैःशरैर्निकृत्यकर्णप्रहितानिषूंन्बहून्॥ विदार्यकर्णंनिशितैरयस्मयैस्तवात्मजंज्येष्ठमविध्यद
ष्टभिः॥ २४॥ कृपोथभोजश्चतवात्मजस्तथास्वयंचकर्णोनिशितैरताडयत्॥ सतैश्चतुर्भिर्युयुधेयदूत्तमोदिगीश्वरैर्दैत्यपतिर्यथातथा॥ २५॥ समाततेनेष्वसने
नकूजताभृशायतेनामितबाणवर्षिणा॥ बभूवदुर्धर्षतरःससात्यकिःशरन्नभोमध्यगतोयथारविः॥ २६ ॥ पुनःसमास्थायरथान्सुदंशिताःशिनिप्रवीरंजुगुपुः
परंतपाः॥ समेत्यपंचालमहारथारणेमरुद्गणाःशक्रमिवारिनिग्रहे ॥ २७ ॥ ततोभवद्युद्धमतीवदारुणंतवाहितानांतवसैनिकैःसह॥ रथाश्वमातंगविनाशनंत
थायथासुराणामसुरैःपुराभवत्॥ २८ ॥ रथाद्विपावाजिपदातयस्तथाभवंतिनानाविधशस्त्रवेष्टिताः॥ परस्परेणाभिहताश्चचस्खलुर्विनेदुरार्ताव्यसवोपतंस्तथा
॥ २९ ॥ तथागतंभीममभीस्तवात्मजःससारराजावरजःकिरन्शरैः॥ तमभ्यधावत्त्वरितोवृकोदरोमहारुरुंसिंहइवाभिपेदिवान्॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥३१॥ ३२ ॥३३॥३४॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ तत्रेति ॥ १ ॥२ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥

 ततस्तयोर्युद्धमतीवदारुणंप्रदीव्यतोःप्राणदुरोदरंद्वयोः ॥ परस्परेणाभिनिविष्टरोषयोरुदग्रयोःशंबरशक्रयोर्यथा ॥ ३१ ॥ शरैःशरीरार्तिकरैःसुतेजनैर्निजघ्नतु
स्ताावितरेतरंभृशम् ॥ सकृत्प्रभिन्नाविववासितांतरेमहागजौमन्मथसक्तचेतसौ ॥ ३२ ॥ तवात्मजस्याथवृकोदरस्त्वरन्धनुःक्षुराभ्यांध्वजमेवचाच्छिनत् ॥ ल
 लाटमप्यस्यबिभेदपत्रिणाशिरश्चकायात्प्रजहारसारथेः ॥ ३३ ॥ सराजपुत्रोन्यदवाप्यकार्मुकंवृकोदरंद्वादशभिःपराभिनत् ॥ स्वयंनियच्छंस्तुरगानजिह्मगैः
शरैश्चभीमंपुनरप्यवीवृषत् ॥ ३४ ॥ ततःशरंसूर्यमरीचिसप्रभंसुवर्णवज्रोत्तमरत्नभूषितम् ॥ महेंद्रवज्राशनिपातदुःसहंमुमोचभीमांगविदारणक्षमम् ॥ ३५ ॥
सतेननिर्विद्धतनुर्वृकोदरोनिपातितःस्रस्ततनुर्गतासुवत् ॥ प्रसार्यबाहूरथवर्यमाश्रितःपुनःससंज्ञामुपलभ्यचानदत् ॥ ३६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिदुः
शासनभीमसेनयुद्धेद्व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तत्राकरोद्दुष्करंराजपुत्रोदुःशासनस्तुमुलंयुध्यमानः ॥ चिच्छेदभी
मस्यधनुःशरेणषड्भिःशरैःसारथिमप्यविध्यत् ॥ १ ॥ सतत्कृत्वाराजपुत्रस्तरस्वीविव्याधभीमंनवभिःपृषत्कैः ॥ ततोभिनद्बहुभिःक्षिप्रमेववरेषुभिर्भीमसेनंमहा
त्मा ॥ २ ॥ ततःक्रुद्धोभीमसेनस्तरस्वीशक्तिंचोग्रांप्राहिणोत्तेसुताय ॥ तामापतंतींसहसातिघोरांदृष्ट्वासुतस्तेज्वलितामिवोल्काम् ॥ ३ ॥ आकर्णपूर्णैरिषुभिर्महा
त्माचिच्छेदपुत्रोदशभिःपृषत्कैः ॥ दृष्ट्वातुतत्कर्मकृतंसुदुष्करंप्रापूजयन्सर्वयोधाःप्रहृष्टाः ॥ ४ ॥ अथाशुभीमंचशरेणभूयोगाढंसविव्याधसुतस्त्वदीयः ॥ चुक्रो
धभीमःपुनराशुतस्मैभृशंप्रजज्वालरुषाभिवीक्ष्य ॥ ५ ॥ विद्धोस्मिवीराशुभृशंत्वयाद्यसहस्वभूयोपिगदाप्रहारम् ॥ उक्त्वैवमुच्चैःकुपितोथभीमोजग्राहतांभीम
गदांवधाय ॥ ६ ॥ उवाचचाद्याहमहंदुरात्मन्पास्यामितेशोणितमाजिमध्ये ॥ अथैवमुक्तस्तनयस्तवोग्रांशक्तिंवेगात्प्राहिणोन्मृत्युरूपाम् ॥ ७ ॥ आविध्यभीमो
पिगदांसुघोरांविचिक्षिपेरोषपरीतमूर्तिः ॥ सातस्यशक्तिंसहसाविरुज्यपुत्रंतवाजौताडयामासमूर्ध्नि ॥ ८ ॥ सविक्षरन्नागइवप्रभिन्नोगदामस्मैतुमुलेप्राहिणो
द्वै ॥ तयाहरद्दशधन्वंतराणिदुःशासनंभीमसेनःप्रसह्य ॥ ९ ॥ तयाहतःपतितोवेपमानोदुःशासनोगदयावेगवत्या ॥ विध्वस्तवर्माभरणांबरस्रक्विचेष्टमानोभृ
शवेदनातुरः ॥ १० ॥ हयाःससूतानिहतानरेंद्रचूर्णीकृतश्चास्यरथःपतंत्या ॥ दुःशासनंपांडवाःप्रेक्ष्यसर्वेहृष्टाःपंचालाःसिंहनादानमुंचन् ॥ ११ ॥ तंपातयित्वाथ
वृकोदरोथजगर्जहर्षेणविनादयन्दिशः ॥ नादेनतेनाखिलपार्श्ववर्तिनोमूर्छाकुलाःपतितास्त्वाजमीढ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

भीमोपिवेगादवतीर्ययानाद्दुःशासनंवेगवानभ्यधावत्॥ ततःस्मृत्वाभीमसेनस्तरस्वीसापत्नकंयत्प्रयुक्तंसुतैस्ते ॥ १३ ॥ तस्मिन्सुघोरेतुमुलेवर्तमानेप्रधानभू
यिष्ठतरैःसमंतात्॥ दुःशासनंतत्रसमीक्ष्यराजन्भीमोमहाबाहुरचिंत्यकर्मा ॥ १४ ॥ स्मृत्वाथकेशग्रहणंचदेव्यावस्त्रापहारंचरजस्वलायाः ॥ अनागसोभर्तृप
राङ्मुखायाद्दुःखानिदत्तान्यपिविप्रचिंत्य ॥ १५॥ जज्वालक्रोधादथभीमसेनआज्यप्रसिक्तोहियथाहुताशः ॥ तत्राहकर्णंचसुयोधनंचकृपंद्रौणिंकृतवर्माण
मेव॥ १६॥ निहन्मिदुःशासनमद्यपापंसंरक्ष्यतामद्यसमस्तयोधाः ॥इत्येवमुक्त्वासहसाभ्यधावन्निहंतुकामोतिबलस्तरस्वी॥ १७ ॥ तथातुविक्रम्यरणेवृकोद
रोमहागजंकेसरिकोयथैव॥ निगृह्यदुःशासनमेकवीरःसुयोधनस्याधिरथेःसमक्षम्॥ १८॥ रथादवप्लुत्यगतःसभूमौयत्नेनतस्मिन्प्रणिधायचक्षुः॥ असिंसमु
द्यम्यसितंसुधारंकंठेपदाक्रम्यचवेपमानम्॥१९॥ उवाचतद्गौरितियद्ब्रुवाणोहृष्टोवदेःकर्णसुयोधनाभ्याम्॥ येराजसूयावभृथेपवित्राजाताःकचायाज्ञसेन्याद
रात्मन्॥ २०॥तेपाणिनाकतरेणावकृष्टास्तद्ब्रूहित्वांपृच्छतिभीमसेनः॥ श्रुत्वातुतद्भीमवचःसुघोरंदुःशासनोभीमसेनंनिरीक्ष्य ॥ २१ ॥ जज्वालभीमंसतदा
स्मयेनसंशृण्वतांकौरवसोमकानाम्॥उक्तस्तदाजौसतथासरोषंजगादभीमंपरिवर्तनेत्रः॥ २२॥ अयंकरिकराकारःपीनस्तनविमर्दनः॥गोसहस्रप्रदाताचक्ष
त्रियांतकरःकरः॥ २३ ॥ अनेनयाज्ञसेन्यामेभीमकेशाविकर्षिताः ॥ पश्यताकुरुमुख्यानांयुष्माकंचसभासदाम् ॥ २४ ॥ एवंत्वसौराजसुतंनिशम्यब्रुवंतमा
जौविनिपीड्यवक्षः ॥ भीमोबलात्तंप्रतिगृह्यदोर्भ्यामुच्चैर्ननादाथसमस्तयोधान् ॥ २५ ॥ उवाचयस्यास्तिबलंसरक्षत्वसौभवेदद्यनिरस्तबाहुः ॥ दुःशासनंजी
वितंप्रोत्सृजंतमाक्षिप्ययोधांस्तरसामहाबलः ॥ २६ ॥ एवंक्रुद्धोभीमसेनःकरेणउत्पाटयामासभुजंमहात्मा ॥ दुःशासनंतेनसवीरमध्येजघानवज्राशनिसं
निभेन॥ २७॥ उत्कृत्यवक्षःपतितस्यभूमावथापिबच्छोणितमस्यकोष्णम् ॥ ततोनिपात्यास्यशिरोपकृत्यतेनासिनातवपुत्रस्यराजन् ॥ २८ ॥ सत्यांचिकीर्षु
र्मतिमान्प्रतिज्ञांभीमोपिबच्छोणितमस्यकोष्णम्॥आस्वाद्यचास्वाद्यचवीक्षमाणःक्रुद्धोहिचैनंनिजगादवाक्यम्॥ २९॥ स्तन्यस्यमातुर्मधुसर्पिषोर्वामाध्वी
कपानस्यचसत्कृतस्य॥ दिव्यस्यवातोयरसस्यपानात्पयोदधिभ्यांमथिताच्चमुख्यात्॥ ३०॥ अन्यानिपानानिचयानिलोकेसुधामृतस्वादुरसानितेभ्यः॥सर्वेभ्य
एवाभ्यधिकोरसोयंममाद्यचास्याहितलोहितस्य॥ ३१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्र्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥

अथाहभीमःपुनरुग्रकर्मादुःशासनंक्रोधपरीतचेताः ॥ गतासुमालोक्यविहस्यसुस्वरंकिंवाकुर्यांमृत्युनारक्षितोसि ॥ ३२ ॥ एवंब्रुवाणंपुनराद्रवंतमास्वाद्यमानं

॥ ९६ ॥ तमतिप्रहृष्टम् ॥ येभीमसेनंददृशुस्तदानींभयेनतेपिव्यथितानिपेतुः ॥ ३३ ॥ येचापिनासन्व्यथितामनुष्यास्तेषांकरेभ्यःपतितंहिशस्त्रम् ॥ भयाच्चसंचुकुशुरस्वरैस्ते

निमीलिताक्षाददृशुःसमंततः ॥ ३४ ॥ तंतत्रभीमंददृशुःसमंताद्दौःशासनंतद्रुधिरंपिबंतम् ॥ सर्वेपलायंतभयाभिपन्नानवैमनुष्योयमितिब्रुवाणाः ॥ ३५ ॥ तस्मि

न्कृतेभीमसेनेनरूपेदृष्ट्वाजनाःशोणितंपीयमानम् ॥ संप्राद्रवंश्चित्रसेनेनसार्धंभीमंरक्षोभाषमाणाभयार्ताः ॥ ३६ ॥ युधामन्युःप्रद्रुतंचित्रसेनंसहानीकस्त्वभ्य

याद्राजपुत्रः ॥ विव्याधचैनंनिशितैःपृषत्कैर्व्यपेतभीःसप्तभिराशुमुक्तैः ॥ ३७ ॥ संक्रांतभोगइवलेलिहानोमहोरगःक्रोधविषंसिसृक्षुः ॥ निवृत्यपांचालजमभ्य

विध्यत्त्रिभिःशरैःसारथिमस्यषड्भिः ॥ ३८ ॥ ततःसुपुंखेनसुयंत्रितेनसुसंशिताग्रेणशरेणशूरः ॥ आकर्णमुक्तेनसमाहितेनयुधामन्युस्तस्यशिरोजहार ॥ ३९ ॥

तस्मिन्हतेभ्रातरिचित्रसेनेक्रुद्धःकर्णःपौरुषंदर्शयानः ॥ व्यद्रावयत्पांडवानामनीकंप्रत्युद्यातोनकुलेनामितौजाः ॥ ४० ॥ भीमोपिहत्वातत्रैवदुःशासनममर्ष

णम् ॥ पूरयित्वांजलिंभूयोरुधिरस्योग्रनिःस्वनः ॥ ४१ ॥ शृण्वतांलोकवीराणामिदंवचनमब्रवीत् ॥ एषतेरुधिरंकंठात्पिबामिपुरुषाधम ॥ ४२ ॥ ब्रूहीदानींतुसं

हृष्टःपुनर्गौरितिगौरिति ॥ येतदास्मान्प्रनृत्यंतिपुनर्गौरितिगौरिति ॥ ४३ ॥ तान्वयंप्रतिनृत्यामःपुनर्गौरितिगौरिति ॥ प्रमाणकोट्यांशयनंकालकूटस्यभोजनम्

॥ ४४ ॥ दंशनंचाहिभिःकृष्णैर्दाहंचजतुवेश्मनि ॥ द्यूतेनराज्यहरणमरण्येवसतिश्चया ॥ ४५ ॥ द्रौपद्याःकेशपक्षस्यग्रहणंचसुदारुणम् ॥ इष्वस्त्राणिचसंग्रामेष्व

सुखानिचवेश्मनि ॥ ४६ ॥ विराटभवनेयश्चक्लेशोस्माकंपृथग्विधः ॥ शकुनेर्धार्तराष्ट्रस्यराधेयस्यचमंत्रिते ॥ ४७ ॥ अनुभूतानिदुःखानितेषांहेतुस्त्वमेवहि ॥

दुःखान्येतानिजानीमोनसुखानिकदाचन ॥ धृतराष्ट्रस्यदौरात्म्यात्सपुत्रस्यसदावयम् ॥ ४८ ॥ इत्युक्त्वावचनंराजन्जयंप्राप्यवृकोदरः ॥ पुनराहमहाराजस्मयं

स्तौकेशवार्जुनौ ॥ ४९ ॥ असृग्दिग्धोविस्रवल्लोहितास्यःक्रुद्धोत्यर्थंभीमसेनस्तरस्वी ॥ दुःशासनेयद्रणेसंश्रुतंमेतद्वैसत्यंकृतमद्येहवीरौ ॥ ५० ॥ अत्रैवदास्याम्य ॥ ९६ ॥

परंद्वितीयंदुर्योधनंयज्ञपशुंविशस्य ॥ शिरोमृदित्वाचपदादुरात्मनःशांतिंलप्स्येकौरवाणांसमक्षम् ॥ ५१ ॥ एतावदुक्त्वावचनंप्रहृष्टोननादचोच्चैरुधिरार्द्रगात्रः

ननर्दचैवातिबलोमहात्मावृत्रंनिहत्येवसहस्रनेत्रः ॥ ५२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिदुःशासनवधेत्र्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दुःशासनइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ दुःशासनेतुनिहतेतवपुत्रामहारथाः ॥ महाक्रोधविषावीराःसमरेष्वपलायिनः ॥ १ ॥ दशराजन्महावीर्याभीमंप्राच्छादयन्शरैः ॥ निषंगी कवचीपाशीदंडधारोधनुर्धरः ॥ २ ॥ अलोलुपःसहःषंढोवातवेगसुवर्चसौ ॥ एतेसमेत्यसहिताभ्रातृव्यसनकर्शिताः ॥ ३ ॥ भीमसेनंमहाबाहुंमार्गणैःसमवारयन् ॥ सवार्यमाणोविशिखैःसमंतात्तैर्महारथैः ॥ ४ ॥ भीमःक्रोधाग्निरक्ताक्षःक्रुद्धःकालइवाबभौ ॥ तांस्तुभल्लैर्महावेगैर्दशभिर्दशभारतान् ॥ ५ ॥ रुक्मांगदान्रुक्मपुंखैःपार्थोनिन्येयमक्षयम् ॥ हतेषुतेषुवीरेषुप्रदुद्रावबलंतव ॥ ६ ॥ पश्यतःसूतपुत्रस्यपांडवस्यभयार्दितम् ॥ ततःकर्णोमहाराजप्रविवेशमहद्भयम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वा भीमस्यविक्रांतमंतकस्यप्रजास्विव ॥ तस्याकारभावज्ञःशल्यःसमितिशोभनः ॥ ८ ॥ उवाचवचनंकर्णंप्राप्तकालमरिंदमम् ॥ माव्यथांकुरुराधेयनैवंत्वय्युपपद्यते ॥ ९ ॥ एतेद्रवंतिराजानोभीमसेनभयार्दिताः ॥ दुर्योधनश्चसंमूढोभ्रातृव्यसनकर्शितः ॥ १० ॥ दुःशासनस्यरुधिरेपीयमानेमहात्मना ॥ व्यापन्नचेतसश्चैवशोकोपहतचेतसः ॥ ११ ॥ दुर्योधनमुपासंतेपरिवार्यसमंततः ॥ कृपप्रभृतयश्चैतेहतशेषाःसहोदराः ॥ १२ ॥ पांडवालब्धलक्षाश्चधनंजयपुरोगमाः ॥ त्वामेवाभिमुखाःशूरायुद्धायसमुपस्थिताः ॥ १३ ॥ सत्वंपुरुषशार्दूलपौरुषेणसमास्थितः ॥ क्षत्रधर्मंपुरस्कृत्यप्रत्युद्याहिधनंजयम् ॥ १४ ॥ भारोहिधार्तराष्ट्रेणत्वयिसर्वःसमाहितः ॥ तमुद्वहमहाबाहोयथाशक्तियथाबलम् ॥ १५ ॥ जयेस्याद्विपुलाकीर्तिर्ध्रुवःस्वर्गःपराजये ॥ वृषसेनश्चराधेयसंक्रुद्धस्तनयस्तव ॥ १६ ॥ त्वयिमोहंसमापन्नेपांडवानभिधावति ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंशल्यस्यामिततेजसः ॥ हृदिचावश्यकंभावंचक्रेयुद्धायसुस्थिरम् ॥ १७ ॥ ततःक्रुद्धोवृषसेनोभ्यधावदवास्थितंप्रमुखेपांडवंतम् ॥ वृकोदरंकालमिवात्तदंडंगदाहस्तंयोधयंतंत्वदीयान् ॥ १८ ॥ तमभ्यधावन्नकुलःप्रवीरोरोषादमित्रंप्रतुदन्पृषत्कैः ॥ कर्णस्यपुत्रंसमरेप्रहृष्टंपुराजिघांसुर्मघवेवजंभम् ॥ १९ ॥ ततोध्वजंस्फाटिकचित्रकंचुकंचिच्छेदवीरोनकुलःक्षुरेण ॥ कर्णात्मजस्येष्वसनंचचित्रंभल्लेनजांबूनदचित्रनद्धम् ॥ २० ॥ अथान्यदादायधनुःसशीघ्रंकर्णात्मजःपांडवमभ्यविध्यत् ॥ दिव्यैरस्त्रैरभ्यवर्षच्चसोपिकर्णस्यपुत्रोनकुलंकृतास्त्रः ॥ २१ ॥ शराभिघाताच्चरुषाचराजन्स्वयाचभासास्त्रसमीरणाच्च ॥ जज्वालकर्णस्यसुतोतिमात्रमिद्धोयथाज्याहुतिभिर्हुताशः ॥ २२ ॥ कर्णस्यपुत्रोनकुलस्यराजन्सर्वानश्वानक्षिणोदुत्तमास्त्रैः ॥ वनायुजान्वैनकुलस्यशुभ्रानुदग्रगान्हेमजालावनद्धान् ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥

ततोहताश्वादवरुह्ययानादादायचर्मामलरुक्मचंद्रम् ॥ आकाशसंकाशमसिंप्रगृह्यदोधूयमानःखगवच्चचार ॥ २४ ॥ ततोंतरिक्षेचरथाश्वनागांश्चिच्छेदतूर्णंन ८
॥ ९७ ॥ कुलश्चित्रयोधी ॥ तेप्रापतन्नसिनागांविशस्तायथाश्वमेधेपशवःशमित्रा ॥ २५ ॥ द्विसाहस्राःपातितायुद्धशौंडानानादेश्याःसुभृताःसत्यसंधाः ॥ एकेनसंख्ये
नकुलेनकृत्ताजयेप्सुनानुत्तमचंदनांगाः ॥ २६ ॥ तमापतंतंनकुलंसोभिपत्यसमंततःसायकैःप्रत्यविध्यत् ॥ सतुद्यमानोनकुलःपृषत्कैर्विव्याधवीरंसचुकोपविद्धः ॥ २७ ॥ महाभयेरक्ष्यमाणोमहात्माभ्रात्राभीमेनाकरोत्तत्रभीमम् ॥ तंकर्णपुत्रोव्यधमंतमेकंनराश्वमातंगरथाननेकान् ॥ २८ ॥ क्रीडंतमष्टादशभिःपृषत्कै
र्विव्याधवीरंनकुलंसरोषः ॥ सतेनविद्धोतिभृशंतरस्वीमहाहवेवृषसेनेनराजन् ॥ २९ ॥ क्रुद्धेनधावन्समरेजिघांसुःकर्णात्मजंपांडुसुतोनृवीरः ॥ वितत्यपक्षौस
हसापतंतंश्येनंयथैवामिषलुब्धमाजौ ॥ ३० ॥ अवाकिरद्वृषसेनस्ततस्तंशितैःशरैर्नकुलमुदारवीर्यम् ॥ सतान्मोघांस्तस्यकुर्वन्शरौघान्चचारमार्गान्नकुलश्चि
त्ररूपान् ॥ ३१ ॥ अथास्यतूर्णंचरतोनरेंद्रखड्गेनचित्रंनकुलस्यतस्य ॥ महेषुभिर्व्यधमत्कर्णपुत्रोमहाहवेचर्मसहस्रतारम् ॥ ३२ ॥ तंचायसंनिशितंतीक्ष्णधारंवि
कोशमुग्रंगुरुभारसाहम् ॥ द्विषच्छरीरांतकरंसुघोरमाधुन्वतःसर्पमिवोग्ररूपम् ॥ ३३ ॥ क्षिप्रंशरैःषड्भिरमित्रसाहश्चकर्तखड्गंनिशितैःसुवेगैः ॥ पुनश्चदीप्तैर्निशि
तैःपृषत्कैःस्तनांतरेगाढमथाभ्यविध्यत् ॥ ३४ ॥ कृत्वातुतद्दुष्करमार्यजुष्टमन्यैर्नरैःकर्मरणेमहात्मा ॥ ययौरथंभीमसेनस्यराजन्शराभितप्तोनकुलस्त्वरावान्
॥ ३५ ॥ सभीमसेनस्यरथंहताश्वोमाद्रीसुतःकर्णसुताभितप्तः ॥ आपुप्लुवेसिंहइवाचलाग्रंसंप्रेक्ष्यमाणस्यधनंजयस्य ॥ ३६ ॥ ततःक्रुद्धोवृषसेनोमहात्माववर्ष
ताविषुजालेनवीरः ॥ महारथावेकरथेसमेतौशरैःप्रभिंदन्निवपांडवेयौ ॥ ३७ ॥ तस्मिन्रथेनिहतेपांडवस्यक्षिप्रंचखड्गेविशिखैर्निकृत्ते ॥ अन्येचसंहत्यकुरुप्र
वीरास्ततोन्यघ्नन्शरवर्षैरुपेत्य ॥ ३८ ॥ तौपांडवेयौपरितःसमेतान्संहूयमानाविवहव्यवाहौ ॥ भीमार्जुनौवृषसेनायक्रुद्धौववर्षतुःशरवर्षंसुघोरम् ॥ ३९ ॥ अ
थाब्रवीन्मारुतिःफाल्गुनंचपश्यस्वैनंनकुलंपीड्यमानम् ॥ अयंचनोबाधतेकर्णपुत्रस्तस्माद्भवान्प्रत्युपयातुकार्णिम् ॥ ४० ॥ सतन्निशम्यैववचःकिरीटीरथंसमा
साद्यवृकोदरस्य ॥ अथाब्रवीन्नकुलोवीक्ष्यवीरमुपागतंशातयशीघ्रमेनम् ॥ ४१ ॥ इत्येवमुक्तःसहसाकिरीटीभ्रात्रासमक्षंनकुलेनसंख्ये ॥ कपिध्वजंकेशवसं ॥ ९७ ॥
गृहीतंप्रैषीदुदग्रोवृषसेनायवाहम् ॥ ४२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिवृषसेनयुद्धेनकुलपराजयेचतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नकुलमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ नकुलमथविदित्वाछिन्नबाणासनासिंविरथमरिशरार्तंकर्णपुत्रास्त्रभग्नम् ॥ पवनधुतपताकाह्रादिनोवल्गिताश्वावरपुरुषनियुक्तास्तेरथैः
शीघ्रमीयुः ॥ १ ॥ द्रुपदसुतवरिष्ठाः पंचशैनेयषष्ठाद्रुपददुहितृपुत्राःपंचचामित्रसाहाः ॥ द्विरदरथनराश्वान्सूदयंतस्त्वदीयान्भुजगपतिनिकाशैर्मार्गणैरात्तशस्त्राः
॥ २ ॥ अथतवरथमुख्यास्तान्प्रतीयुस्त्वरंतःकृपहृदिकसुतौचद्रौणिदुर्योधनौच ॥ शकुनिसुतवृकौचक्राथदेवावृधौचद्विरदजलदघोषैःस्यंदनैःकार्मुकैश्च ॥ ३ ॥
तवनृपरथिवीरास्तान्दशैकंचवीरान्प्रवरशरवराग्रैस्ताडयंतोभ्यरुंधन् ॥ नवजलदसवर्णैर्हस्तिभिस्तानुदीयुर्गिरिशिखरनिकाशैर्भीमवेगैःकुलिंदाः ॥ ४ ॥ सुक
ल्पिताहैमवतामदोत्कटारणाभिकामैःकृतिभिःसमास्थिताः ॥ सुवर्णजालैर्विततावभुर्गजास्तथाययथाखेजलदाःसविद्युतः ॥ ५ ॥ कुलिंदपुत्रोदशभिर्महायसैः
कृपंससूताश्वमपीडयद्भृशम् ॥ ततःशरद्वत्सुतसायकैर्हतःसहैवनागेनपपातभूतले ॥ ६ ॥ कुलिंदपुत्रावरजस्तुतोमरैर्दिवाकरांशुप्रतिमैरयस्मयैः ॥ रथंचविक्षोभ्य
ननादनर्दतस्ततोस्यगांधारपतिःशिरोऽहरत् ॥ ७ ॥ ततःकुलिंदेषुहतेषुतेष्वथप्रहृष्टरूपास्तवतेमहारथाः ॥ भृशंप्रदध्मुर्लवणांबुसंभवान्परांश्चबाणासनपाणयो
भ्ययुः ॥ ८ ॥ अथाभवद्युद्धमतीवदारुणंपुनःकुरूणांसहपांडुसृंजयैः ॥ शरासिशक्त्यृष्टिगदापरश्वधैर्नराश्वनागासुहरंभृशाकुलम् ॥ ९ ॥ रथाश्वमातंगपदातिभि
स्ततःपरस्परंविप्रहताःपतन्क्षितौ ॥ यथासविद्युत्स्तनितावलाहकाःसमाहतादिग्भ्यइवोग्रमारुतैः ॥ १० ॥ ततःशतानीकमतान्महागजांस्तथारथान्पत्तिगणां
श्चतान्बहून् ॥ जघानभोजस्तुहयानथापतन्क्षणाद्विशस्ताःकृतवर्मणःशरैः ॥ ११ ॥ अथापरेद्रौणिहतामहाद्विपास्त्रयःससर्वायुधयोधकेतनाः ॥ निपेतुरुर्व्यां
व्यसवोनिपातितास्तथाययथावज्रहतामहाचलाः ॥ १२ ॥ कुलिंदराजावरजादनंतरःस्तनांतरेपत्रिवरैरताडयत् ॥ तवात्मजंतस्यतवात्मजःशरैःशितैःशरीरंव्यहन
द्विपंचतम् ॥ १३ ॥ सनागराजःसहराजसूनुनापपातरक्तंबहुसर्वतःक्षरन् ॥ महेंद्रवज्रप्रहतोंबुदागमेयथाजलंगैरिकपर्वतस्तथा ॥ १४ ॥ कुलिंदपुत्रप्रहितोपरोद्वि
पःक्राथंससूताश्वरथंव्यपोथयत् ॥ ततोपतत्क्राथशराभिघातितःसहेश्वरोवज्रहतोयथागिरिः ॥ १५ ॥ रथीद्विपस्थेनहतोपतच्छरैःक्राथाधिपःपर्वतजेनदुर्जयः ॥
सवाजिसूतेष्वसनध्वजस्तथाययथामहावातहतोमहाद्रुमः ॥ १६ ॥ वृकोद्विपस्थंगिरिराजवासिनंभृशंशरैर्द्वादशभिःपराभिनत् ॥ ततोवृकंसाश्वरथंमहाद्विपोद्रु
तंचतुर्भिश्चरणैर्व्यपोथयत् ॥ १७ ॥ सनागराजःसनियंतृकोपतत्तथाहतोबभ्रुसुतेषुभिर्भृशम् ॥ सचापिदेवावृधसूनुरर्दितःपपातनुन्नःसहदेवसूनुना ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

विषाणगात्रावरयोधपातिनागजेनहंतुंशकुनिंकुलिंदजः॥ जगामवेगेनभृशार्दयंश्चतंततोस्यगांधारपतिःशिरोहरत्॥ १९॥ततःशतानीकहतामहागजाहयारथाः
॥ ९८ ॥ पत्तिगणाश्चतावकाः ॥ सुपर्णवातप्रहतायथोरगास्तथागतागांविवशाविचूर्णिताः ॥ २० ॥ ततोभ्यविध्यद्बहुभिःशितैःशरैःकलिंगपुत्रोनकुलात्मजंस्मयन् ॥ ८
ततोस्यकोपाद्विचकर्तनाकुलिःशिरःक्षुरेणांबुजसंनिभाननम् ॥ २१ ॥ततःशतानीकमविध्यदायसैस्त्रिभिःशरैःकर्णसुतोर्जुनंत्रिभिः ॥ त्रिभिश्चभीमंनकुलंचस
प्तभिर्जनार्दनंद्वादशभिश्चसायकैः॥ २२ ॥ तदस्यकर्मातिमनुष्यकर्मणःसमीक्ष्यहृष्टाःकुरवोभ्यपूजयन् ॥ पराक्रमज्ञास्तुधनंजयस्ययेहुतोयमग्नाविवितितेतुमेनिरे
॥ २३ ॥ ततःकिरीटीपरवीरघातीहताश्वमालोक्यनरप्रवीरः ॥ माद्रीसुतंनकुलंलोकमध्येसमीक्ष्यकृष्णंभृशविक्षतंच ॥ २४ ॥ समभ्यधावद्वृषसेनमाहवेससू
तजस्यप्रमुखेस्थितस्तदा ॥ तमापतंतंनरवीरमुग्रंमहाहवेबाणसहस्रधारिणम् ॥ २५ ॥ अभ्यापतत्कर्णसुतोमहारथंयथामहेंद्रंनमुचिःपुरातथा ॥ ततोद्भुतंचै
कशरेणपार्थंशितेनविद्ध्वायुधिकर्णपुत्रः ॥ २६ ॥ ननादनादंसुमहानुभावोविद्ध्वेवशक्रंनमुचिःसवीरः ॥ पुनःसपार्थंवृषसेनउग्रैर्बाणैरविध्यद्भुजमूलेतुसव्ये
॥ २७ ॥ तथैवकृष्णंनवभिःसमार्दयत्पुनश्चपार्थंदशभिर्जघान॥पूर्वंयथावृषसेनप्रयुक्तैरभ्याहतःश्वेतहयःशरैस्तैः ॥ २८॥ संरंभमीषद्गमितोवधायकर्णात्मज
स्याथमनःप्रदध्रे ॥ ततःकिरीटीरणमूर्ध्निकोपात्कृत्वात्रिशाखांभ्रुकुटिंललाटे ॥ २९ ॥ मुमोचतूर्णंविशिखान्महात्मावधेधृतःकर्णसुतस्यसंख्ये ॥ आरक्तने
त्रोंतकशत्रुहंताउवाचकर्णंभृशमुत्स्मयंस्तदा ॥ ३० ॥ दुर्योधनंद्रौणिमुखांश्चसर्वानहंरणेवृषसेनंतमुग्रम् ॥ संपश्यतःकर्णतवाद्यसंख्येनयामिलोकंनिशितैः
पृषत्कैः॥ ३१ ॥ ऊनंचतावद्धिजनावदंतिसर्वैर्भवद्भिर्ममसूनुर्हतोसौ॥एकोरथोमद्विहीनस्तरस्वीअहंहनिष्येभवतांसमक्षम्॥ ३२ ॥ संरक्ष्यतांरथसंस्थाःसुतोय
महंहनिष्येवृषसेनमुग्रम् ॥ पश्चाद्वधिष्येत्वामपिसंप्रमूढमहंहनिष्येर्जुनआजिमध्ये ॥ ३३॥तमद्यमूलंकलहस्यसंख्येदुर्योधनापाश्रयजातदर्पम्॥ त्वामद्यहंता
स्मिरणेप्रसह्यअस्यैवहंतायुधिभीमसेनः॥३४॥दुर्योधनस्याधमपूरुषस्ययस्यानयादेषमहान्क्षयोभवत्॥ सएवमुक्त्वाविनिमृज्यचापंलक्ष्यंहिकृत्वावृषसेनमा ॥ ९८ ॥
जौ ॥ ३५ ॥ ससर्जबाणान्विशिखान्महात्मावधायराजन्कर्णसुतस्यसंख्ये ॥ विव्याधचैनंदशभिःपृषत्कैर्मर्मस्वशंकंप्रहसन्किरीटी ॥ ३६ ॥ चिच्छेदचास्ये
ष्वसनंभुजौचक्षुरैश्चतुर्भिर्निशितैःशिरश्च॥ सपार्थबाणाभिहतःपपातरथाद्विबाहुर्विशिराधरायाम्॥ ३७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ ॥६॥ ॥६॥ ॥ तमायांतमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

सुपुष्पितोवृक्षवरोतिकायोवातेरितःशालइवाद्रिशृंगात् ॥ संप्रेक्ष्यबाणाभिहतंपतंतंरथात्सुतंसूतजःक्षिप्रकारी ॥ ३८ ॥ रथंरथेनाशुजगामरोषात्किरीटिनःपु
त्रवधाभितप्तः ॥ ततःसमक्षंस्वसुतंविलोक्यकर्णोहतंश्वेतहयेनसंख्ये ॥ संरंभमागम्यपरंमहात्माकृष्णार्जुनौसहसैवाभ्यधावत् ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेक
र्णपर्वणिवृषसेनवधेपंचाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तमायांतमभिप्रेक्ष्यवेलोद्वृत्तमिवार्णवम् ॥ गर्जंतंसुमहाकायंदुर्निवारंसु
रैरपि ॥ १ ॥ अर्जुनंप्राहदाशार्हःप्रहस्यपुरुषर्षभः ॥ अयंसरथआयातिश्वेताश्वःशल्यसारथिः ॥ २ ॥ येनतेसहयोद्धव्यंस्थिरोभवधनंजय ॥ पश्यचैनंसमायुक्तं
रथंकर्णस्यपांडव ॥ ३ ॥ श्वेतवाजिसमायुक्तंयुक्तंराधासुतेनच ॥ नानापताकाकलिलंकिंकिणीजालमालिनम् ॥ ४ ॥ उह्यमानमिवाकाशेविमानंपांडुरैर्हयैः ॥
ध्वजंचपश्यकर्णस्यनागकक्षंमहात्मनः ॥ ५ ॥ आखंडलधनुःप्रख्यमुल्लिखंतमिवांबरम् ॥ पश्यकर्णसमायांतंधार्तराष्ट्रप्रियैषिणम् ॥ ६ ॥ शरधाराविमुंचंतंधारा
सारमिवांबुदम् ॥ एषमद्रेश्वरोराजारथाग्रेपर्यवस्थितः ॥ ७ ॥ नियच्छतिहयानस्यराधेयस्यामितौजसः ॥ शृणुदुंदुभिनिर्घोषंशंखशब्दंचदारुणम् ॥ ८ ॥ सिंहना
दांश्चविविधान्शृणुपांडवसर्वतः ॥ अंतर्धायमहाशब्दान्कर्णेनामिततेजसा ॥ ९ ॥ दोधूयमानस्यभृशंधनुषःशृणुनिःस्वनम् ॥ एतेदीर्यंतिसगणाःपंचालानांमहार
थाः ॥ १० ॥ दृष्ट्वाकेसरिणंक्रुद्धंमृगाइवमहावने ॥ सर्वयत्नेनकौंतेयहंतुमर्हसिसूतजम् ॥ ११ ॥ नहिकर्णशरानन्यःसोढुमुत्सहतेनरः ॥ सदेवासुरगंधर्वांस्त्रींल्लोका
न्सचराचरान् ॥ १२ ॥ त्वंहिजेतुंरणेशक्तस्तथैवविदितंमम ॥ भीममुग्रंमहात्मानंत्र्यक्षंशर्वंकपर्दिनम् ॥ १३ ॥ नशक्ताद्रष्टुमीशानंकिंपुनर्योधितुंप्रभुम् ॥ त्वया
साक्षान्महादेवःसर्वभूतशिवःशिवः ॥ १४ ॥ युद्धेनाराधितःस्थाणुर्देवाश्चवरदास्तव ॥ तस्यपार्थप्रसादेनदेवदेवस्यशूलिनः ॥ १५ ॥ जहिकर्णमहाबाहोनमुचिं
वृत्रहायथा ॥ श्रेयस्तेस्तुसदापार्थयुद्धेजयमवाप्नुहि ॥ १६ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ ध्रुवएवजयःकृष्णममनास्त्यत्रसंशयः ॥ सर्वलोकगुरुर्यस्त्वंतुष्टोसिमधुसूदन ॥
॥ १७ ॥ चोदयाश्वान्हृषीकेशरथंममहारथ ॥ नाहत्वासमरेकर्णंनिवर्तिष्यतिफाल्गुनः ॥ १८ ॥ अद्यकर्णंहतंपश्यमच्छरैःशकलीकृतम् ॥ मांवाद्रक्ष्यसिगोविं
दकर्णेननिहतंशरैः ॥ १९ ॥ उपस्थितमिदंघोरंयुद्धंत्रैलोक्यमोहनम् ॥ यज्जनाःकथयिष्यंतियावद्भूमिर्धरिष्यति ॥ २० ॥ एवंब्रुवंस्तदापार्थःकृष्णमक्लिष्टकारिणम् ॥
प्रत्युद्ययौरथेनाशुगजंप्रतिगजोयथा ॥ २१ ॥

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

पुनरप्याहतेजस्वीपार्थःकृष्णमरिंदम ॥ चोदयाश्वान्हृषीकेशकालोयमतिवर्तते ॥ एवमुक्तस्तदातेनपांडवेनमहात्मना ॥ २२ ॥ जयेनसंपूज्यसपांडवंतदाप्रचो

॥ ९९ ॥ दयामासहयान्मनोजवान् ॥ सपांडुपुत्रस्यरथोमनोजवःक्षणेनकर्णस्यरथाग्रतोभवत् ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णार्जुनद्वैरथेवासुदेववा ८

क्येषडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ वृषसेनंहतंदृष्ट्वाशोकामर्षसमन्वितः ॥ पुत्रशोकोद्भवंवारिनेत्राभ्यांसमवासृजत् ॥ १ ॥ र

थेनकर्णस्तेजस्वीजगामाभिमुखोरिपुम् ॥ युद्धायामर्षताम्राक्षःसमाहूयधनंजयम् ॥ २ ॥ तौरथौसूर्यसंकाशौवैयाघ्रपरिवारितौ ॥ समेतौददृशुस्तत्रद्वाविवार्कौ

समुद्गतौ ॥ ३ ॥ श्वेताश्वौपुरुषौदिव्यावास्थितावरिमर्दनौ ॥ शुशुभातेमहात्मानौचंद्रादित्यौयथादिवि ॥ ४ ॥ तौदृष्ट्वाविस्मयंजग्मुःसर्वसैन्यानिमारिष ॥ त्रैलोक्य

विजयेयत्ताविंद्रवैरोचनाविव ॥ ५ ॥ रथज्यातलनिर्ह्रादैर्बाणसिंहरवैस्तथा ॥ तौरथावभ्यधावंतौसमालोक्यमहीक्षिताम् ॥ ६ ॥ ध्वजौचदृष्ट्वासंसक्तौविस्मयः

समपद्यत ॥ हस्तिकक्षंचकर्णस्यवानरंचकिरीटिनः ॥ ७ ॥ तौरथौसंप्रसक्तौतुदृष्ट्वाभारतपार्थिवाः ॥ सिंहनादरवांश्चक्रुःसाधुवादांश्चपुष्कलान् ॥ ८ ॥ दृष्ट्वाचद्वै

रथंताभ्यांतत्रयोधाःसहस्रशः ॥ चक्रुर्बाहुस्वनांश्चैवतथाचैवावधूननम् ॥ ९ ॥ आजघ्नुःकुरवस्तत्रवादित्राणिसमंततः ॥ कर्णंप्रहर्षयिष्यंतःशंखान्दध्मुश्चसर्वशः

॥ १० ॥ तथैवपांडवाःसर्वेहर्षयंतोधनंजयम् ॥ तूर्यशंखनिनादेनदिशःसर्वाव्यनादयन् ॥ ११ ॥ क्ष्वेडितास्फोटितोत्कुष्टैस्तुमुलंसर्वतोभवत् ॥ बाहुशब्दैश्चशूराणां

कर्णार्जुनसमागमे ॥ १२ ॥ तौदृष्ट्वापुरुषव्याघ्रौरथस्थौरथिनांवरौ ॥ प्रगृहीतमहाचापौशरशक्तिध्वजायुतौ ॥ १३ ॥ वर्मिणौबद्धनिस्त्रिंशौश्वेताश्वौशंखशोभि

तौ ॥ तूणीरवरसंपन्नौद्वावप्येतौसुदर्शनौ ॥ १४ ॥ रक्तचंदनदिग्धांगौसमदौगोवृषाविव ॥ चापविद्युद्ध्वजोपेतौशस्त्रसंपत्तियोधिनौ ॥ १५ ॥ चामरव्यजनोपे

तौश्वेतच्छत्रोपशोभितौ ॥ कृष्णशल्यरथोपेतौतुल्यरूपौमहारथौ ॥ १६ ॥ सिंहस्कंधौदीर्घभुजौरक्ताक्षौहेममालिनौ ॥ सिंहस्कंधप्रतीकाशौव्यूढोरस्कौमहाब

लौ ॥ अन्योन्यवधमिच्छंतावन्योन्यजयकांक्षिणौ ॥ १७ ॥ अन्योन्यमभिधावंतौगोष्ठेगोवृषभाविव ॥ प्रभिन्नाविवमातंगौसुसंरब्धाविवाचलौ ॥ १८ ॥ आ

शीविषशिशुप्रख्यौयमकालांतकोपमौ ॥ इंद्रवृत्राविवक्रुद्धौसूर्यचंद्रसमप्रभौ ॥ १९ ॥ महाग्रहाविवक्रुद्धौयुगांतायसमुत्थितौ ॥ देवगर्भौदेवबलौदेवतुल्यौ ॥ ९९ ॥

चरूपतः ॥ २० ॥ यदृच्छयासमायातौसूर्याचंद्रमसौयथा ॥ बलिनौसमरेदृप्तौनानाशस्त्रधरौयुधि ॥ २१ ॥ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥ व्यालमृगाःशशमृगाः ॥४५॥४६॥४७॥

तौदृष्ट्वापुरुषव्याघ्रौशार्दूलाविवधिष्ठितौ ॥ बभूवपरमोहर्षस्तावकानांविशांपते ॥ २२ ॥ संशयःसर्वभूतानांविजयेसमपद्यत ॥ समेतौपुरुषव्याघ्रौप्रेक्ष्यकर्ण
धनंजयौ ॥ २३ ॥ उभौवरायुधधरावुभौरणकृतश्रमौ ॥ उभौचबाहुशब्देननादयंतौनभस्तलम् ॥ २४ ॥ उभौविश्रुतकर्माणौपौरुषेणबलेनच ॥ उभौचसदृशौ
युद्धेशंबरामरराजयोः ॥ २५ ॥ कार्तवीर्यसमौचोभौतथादाशरथेःसमौ ॥ विष्णुवीर्यसमौचोभौतथाभवसमौयुधि ॥ २६ ॥ उभौश्वेतहयौराजन्रथप्रवरवाहि
नौ ॥ सारथीप्रवरौचैवतयोरास्तांमहारणे ॥ २७ ॥ ततोदृष्ट्वामहाराजराजमानौमहारथौ ॥ सिद्धचारणसंघानांविस्मयःसमपद्यत ॥ २८ ॥ तवपुत्रास्ततःकर्णं
सबलाभरतर्षभ ॥ परिवव्रुर्महात्मानंक्षिप्रमाहवशोभिनम् ॥ २९ ॥ तथैवपांडवाहृष्टाधृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ परिवव्रुर्महात्मानंपार्थमप्रतिमंयुधि ॥ ३० ॥ तावका
नांरणेकर्णोग्लहोह्यासीद्विशांपते ॥ तथैवपांडवेयानांग्लहःपार्थोभवत्तदा ॥ ३१ ॥ तएवसभ्यास्तत्रासन्प्रेक्षकाश्चाभवन्स्मते ॥ तत्रैषांग्लहमानानांध्रुवौज
यपराजयौ ॥ ३२ ॥ ताभ्यांद्यूतंसमासक्तंविजयायेतरायच ॥ अस्माकंपांडवानांचस्थितानांरणमूर्धनि ॥ ३३ ॥ तौतुस्थितौमहाराजसमरेयुद्धशालिनौ ॥ अन्यो
न्यंप्रतिसंरब्धावन्योन्यवधकांक्षिणौ ॥ ३४ ॥ तावुभौप्रजिहीर्षंताविंद्रवृत्राविवप्रभो ॥ भीमरूपधरावास्तांमहाधूमाविवग्रहौ ॥ ३५ ॥ ततोंतरिक्षेसाक्षेपावि
वादाभरतर्षभ ॥ मिथोभेदाश्चभूतानामासन्कर्णार्जुनांतरे ॥ ३६ ॥ व्यश्रूयंतमिथोभिन्नाःसर्वलोकास्तुमारिष ॥ देवदानवगंधर्वाःपिशाचोरगराक्षसाः ॥ ३७ ॥
प्रतिपक्षग्रहंचक्रुःकर्णार्जुनसमागमे ॥ द्यौरासीत्सूतपुत्रस्यपक्षेमातेवधिष्ठिता ॥ ३८ ॥ भूमिर्धनंजयस्यासीन्मातेवजयकांक्षिणी ॥ गिरयःसागराश्चैवनद्य
श्चसजलास्तथा ॥ ३९ ॥ वृक्षाश्चोषधयश्चैवव्याश्रयंतपरस्परम् ॥ असुरायातुधानाश्चगुह्यकाश्चपरंतप ॥ ४० ॥ तेकर्णंसमपद्यंतहृष्टरूपाःसमंततः ॥ मुनयश्चा
रणाःसिद्धावैनतेयावयांसिच ॥ ४१ ॥ रत्नानिनिधयःसर्वेवेदाश्चाख्यानपंचमाः ॥ सोपवेदोपनिषदःसरहस्याःससंग्रहाः ॥ ४२ ॥ वासुकिश्चित्रसेनश्चतक्षकोम
णिकस्तथा ॥ सर्पाश्चैवतथासर्वेकाद्रवेयाश्चसान्वयाः ॥ ४३ ॥ विषवंतोमहाराजनागाश्चार्जुनतोभवन् ॥ ऐरावताःसौरभेयावैशालेयाश्चभोगिनः ॥ ४४ ॥ ए
तेभवन्नर्जुननःक्षुद्रसर्पाश्चकर्णतः ॥ ईहामृगाव्यालमृगामांगल्याश्चमृगद्विजाः ॥ ४५ ॥ पार्थस्यविजयेराजन्सर्वएवाभिसंस्थिताः ॥ वसवोमरुतःसाध्यारुद्रा
विश्वेश्विनौतथा ॥ ४६ ॥ अग्निरिंद्रश्चसोमश्चपवनोथदिशोदश ॥ धनंजयस्यतेपक्षेआदित्याःकर्णतोभवन् ॥ ४७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥

विशःशूद्राश्चसूताश्चयेचसंकरजातयः ॥ सर्वशस्तेमहाराजराधेयमभजंस्तदा ॥ ४८ ॥ देवास्तुपितृभिःसार्धंसगणाःसपदानुगाः ॥ यमोवैश्रवणश्चैववरु
णश्चयतोर्जुनः ॥ ४९ ॥ ब्रह्मक्षत्रंचयज्ञाश्चदक्षिणाश्चार्जुनंश्रिताः॥ प्रेताश्चैवपिशाचाश्चक्रव्यादाश्चमृगांडजाः ॥ ५० ॥ राक्षसाःसहयादोभिःश्वसृगालाश्च
कर्णतः॥देवब्रह्मनृपर्षीणांगणाःपांडवतोभवन्॥ ५१ ॥ तुंबुरुप्रमुखाराजन्गंधर्वाश्चयतोर्जुनः ॥ राधेयाःसहमौनेयागंधर्वाप्सरसांगणाः॥ ५२ ॥ ईहामृगाःप
क्षिगणाद्विपाश्वरथपत्तिभिः ॥ उह्यमानास्तथामेघैर्वायुनाचमनीषिणः॥ ५३॥ दिदृक्षवःसमाजग्मुःकर्णार्जुनसमागमम्॥देवदानवगंधर्वानागयक्षाःपतत्रि
णः॥ ५४ ॥ महर्षयोवेदविदःपितरश्चस्वधाभुजः ॥ तपोविद्यास्तथौषध्योनानारूपबलान्विताः ॥ ५५ ॥ अंतरिक्षेमहाराजविनदंतोवतस्थिरे॥ब्रह्माब्रह्मर्षिभिः
सार्धंप्रजापतिभिरेवच॥ ५६ ॥ भवश्चैवास्थितोयानेदिव्यंतंदेशमागमत्॥ समेतौतौमहात्मानौदृष्ट्वाकर्णधनंजयौ ॥ ५७॥ अर्जुनोजयतांकर्णमितिशक्रोब्रवी
त्तदा॥जयतामर्जुनंकर्णइतिसूर्योऽभ्यभाषत ॥ ५८ ॥हत्वार्जुनंममसुतःकर्णोजयतुसंयुगे ॥ हत्वाकर्णंजयत्वद्यममपुत्रोधनंजयः ॥ ५९ ॥ इतिसूर्यस्यचैवासी
द्विवादोवासवस्यच ॥ पक्षसंस्थितयोस्तत्रतयोर्विबुधसिंहयोः ॥द्वैपक्ष्यमासीद्देवानामसुराणांचभारत ॥ ६० ॥ समेतौतौमहात्मानौदृष्ट्वाकर्णधनंजयौ ॥ अ
कंपंतत्रयोलोकाःसहदेवर्षिचारणाः॥ ६१ ॥ सर्वेदेवगणाश्चैवसर्वभूतानियानिच ॥ यतःपार्थस्ततोदेवायतःकर्णस्ततोऽसुराः ॥ ६२ ॥ रथयूथपयोःपक्षौकुरुपां
डववीरयोः ॥दृष्ट्वाप्रजापतिंदेवाःस्वयंभुवमचोदयन् ॥ ६३ ॥ कोनयोर्विजयीदेवकुरुपांडवयोधयोः ॥ समोस्तुविजयोदेवएतयोर्नरसिंहयोः ॥ ६४॥ कर्णा
र्जुनविवादेनसर्वंसंशयितंजगत्॥स्वयंभोब्रूहिनस्तथ्यमेतयोर्विजयंप्रभो ॥६५॥स्वयंभोब्रूहितद्वाक्यंसमोस्तुविजयोनयोः॥ तदुपश्रुत्यमघवाप्रणिपत्यपितामह
म्॥ ६६॥ व्यज्ञापयतदेवेशमिदंमतिमतांवरः॥ पूर्वंभगवताप्रोक्तंकृष्णयोर्विजयोध्रुवः॥६७॥ तत्तथास्तुनमस्तेस्तुप्रसीदभगवन्मम ॥ ब्रह्मेशानावथोवाक्यमूच
तुस्त्रिदशेश्वरम्॥ ६८ ॥ विजयोध्रुवमेवास्यविजयस्यमहात्मनः॥ खांडवेयेनहुतभुक्तोषितःसव्यसाचिना ॥६९॥ स्वर्गंचसमनुप्राप्यसाहाय्यंशक्रतेकृतं ॥ कर्ण
श्चदानवःपक्षअतःकार्यःपराजयः॥ ७० ॥ एवंकृतेभवेत्कार्यंदेवानामेवनिश्चितम्॥ आत्मकार्यंचसर्वेषांगरीयस्त्रिदशेश्वर ॥ ७१ ॥ महात्माफाल्गुनश्चापिसत्य ॥ १०० ॥
धर्मरतःसदा ॥ विजयस्तस्यनियतंजायतेनात्रसंशयः॥ ७२ ॥ तोषितोभगवान्येनमहात्मावृषभध्वजः॥ कथंवातस्यनजयोजायतेशतलोचन॥ ७३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ दिष्टमपिदैवविहितमपि ॥ ७७ ॥ व्यवस्थानंमर्यादा ॥ ७८ ॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥८४॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥९२॥९३॥९४॥९५॥९६॥९७॥९८॥९९॥

यस्यचक्रेस्वयंविष्णुःसारथ्यंजगतःप्रभुः॥ मनस्वीबलवान्शूरःकृतास्त्रोथतपोधनः॥ ७४॥ बिभर्तिचमहातेजाधनुर्वेदमशेषतः॥ पार्थःसर्वगुणोपेतोदेवकार्य
मिदंयतः॥ ७५॥ क्लिश्यंतेपांडवानित्यंवनवासादिभिर्भृशम्॥ संपन्नस्तपसाचैवपर्याप्तःपुरुषर्षभः॥ ७६॥ अतिक्रमेच्चमाहात्म्याद्दिष्टमप्यर्थपर्ययम्॥ अतिक्रांते
चलोकानामभावोनियतंभवेत्॥ ७७॥ नविद्यतेव्यवस्थानंक्रुद्धयोःकृष्णयोःक्वचित्॥ स्रष्टारौजगतश्चैवसततंपुरुषर्षभौ॥ ७८॥ नरनारायणावेतौपुराणावृ
षिसत्तमौ॥ अनियम्यौनियंतारावेतौनस्मात्परंतपौ॥ ७९॥ नैतयोस्तुसमःकश्चिद्दिविवामानुषेषुवा॥ अनुगम्यास्त्रयोलोकाःसहदेवर्षिचारणैः॥ ८०॥ सर्वदे
वगणाश्चापिसर्वभूतानियानिच॥ अनयोस्तुप्रभावेनवर्ततेनिखिलंजगत्॥ ८१॥ कर्णोलोकानयंमुख्यानाप्नोतुपुरुषर्षभः॥ कर्णोवैकर्तनःशूरोविजयस्त्वस्तु
कृष्णयोः॥ ८२॥ वसूनांसमलोकत्वंमरुतांवासमाप्नुयात्॥ सहितोद्रोणभीष्माभ्यांनाकलोकमवाप्नुयात्॥ ८३॥ इत्युक्तोदेवदेवाभ्यांसहस्राक्षोब्रवीद्वचः॥
आमंत्र्यसर्वभूतानिब्रह्मेशानानुशासनम्॥ ८४॥ श्रुतंभवद्भिर्यत्प्रोक्तंभगवद्भ्यांजगद्धितम्॥ तत्तथानान्यथातद्धितिष्ठध्वंविगतज्वराः॥ ८५॥ इतिश्रुत्वेंद्रव
चनंसर्वभूतानिमारिष॥ विस्मितान्यभवन्राजन्पूजयांचक्रिरेतदा॥ ८६॥ व्यसृजंश्चसुगंधीनिपुष्पवर्षाणिहर्षिताः॥ नानारूपाणिविबुधादेवतूर्याण्यवाद
यन्॥ ८७॥ दिदृक्षवश्चाप्रतिमंद्वैरथंनरसिंहयोः॥ देवदानवगंधर्वाःसर्वएवावतस्थिरे॥ ८८॥ रथौतयोःश्वेतहयौदिव्यौयुक्तौमहात्मनोः॥ यौतौकर्णार्जुनौरा
जन्प्रहृष्टौव्यवतिष्ठताम्॥ ८९॥ समागतालोकवीराःशंखान्दध्मुःपृथक्पृथक्॥ वासुदेवार्जुनौवीरौकर्णशल्यौचभारत॥ ९०॥ तद्भीरुसंत्रासकरंयुद्धंसमभ
वत्तदा॥ अन्योन्यस्पर्धिनोरुग्रंशक्रशंबरयोरिव॥ ९१॥ तयोर्ध्वजौवीतमलौशुशुभातेरथेस्थितौ॥ राहुकेतूयथाकाशेउदितौजगतःक्षये॥ ९२॥ कर्णस्याशी
विषनिभारत्नसारमयीदृढा॥ पुरंदरधनुःप्रख्याहस्तिकक्ष्याविराजते॥ ९३॥ कपिश्रेष्ठस्तुपार्थस्यव्यादितास्यइवांतकः॥ दंष्ट्राभिर्भीषयन्भाभिर्दुर्निरीक्ष्योरवि
र्यथा॥ ९४॥ युद्धाभिलाषुकोभूत्वाध्वजोगांडीवधन्वनः॥ कर्णध्वजमुपातिष्ठत्स्वस्थानाद्वेगवान्कपिः॥ ९५॥ उत्पपातमहावेगःकक्ष्यामभ्याहनत्तदा॥ नखै
श्चदशनैश्चैवगरुडःपन्नगंयथा॥ ९६॥ साकिंकिणीकाभरणाकालपाशोपमायसी॥ अभ्यद्रवत्सुसंरब्धाहस्तिकक्ष्याथतंकपिम्॥ ९७॥ तयोर्घोरतरेयुद्धेद्वैरथे
द्यूतआहिते॥ प्राकुर्वतांध्वजौयुद्धंपूर्वंपूर्वतरंतदा॥ ९८॥ हयाहयानभ्यहेषन्स्पर्धमानाःपरस्परम्॥ अविध्यत्पुंडरीकाक्षःशल्यंनयनसायकैः॥ ९९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १०० ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ ११७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७॥
शल्यश्चपुंडरीकाक्षंतथैवाभिसमैक्षत ॥ तत्राजयद्वासुदेवःशल्यंनयनसायकैः ॥ १०० ॥ कर्णंचाप्यजयद्दृष्ट्याकुंतीपुत्रोधनंजयः ॥ अथाब्रवीत्सूतपुत्रःशल्यमा
॥ १०१॥ भाष्यसस्मितम् ॥ १०१॥ यदिपार्थोरणेहन्यादद्यमामिहकर्हिचित् ॥ किंकरिष्यसिसंग्रामेशल्यसत्यमथोच्यताम् ॥ २ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ यदिकर्णरणेहन्या
दद्यत्वांश्वेतवाहनः ॥ उभावेकरथेनाहंहन्यांमाधवपांडवौ ॥ ३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमेवतुगोविंदमर्जुनःप्रत्यभाषत ॥ तंप्रहस्याब्रवीत्कृष्णःसत्यंपार्थमि
दंवचः ॥ ४ ॥ पतेद्दिवाकरःस्थानाच्छुष्येदपिमहोदधिः ॥ शैत्यमग्निरियान्नत्वांहन्यात्कर्णोधनंजय ॥ ५ ॥ यदिचैतत्कथंचित्स्याल्लोकपर्यासनंभवेत् ॥ हन्यांक
र्णंतथाशल्यंबाहुभ्यामेवसंयुगे ॥ ६ ॥ इतिकृष्णवचःश्रुत्वाप्रहसन्कपिकेतनः ॥ अर्जुनःप्रत्युवाचेदंकृष्णमक्लिष्टकारिणम् ॥ ७ ॥ ममतावदपर्याप्तौकर्णशल्यौ
जनार्दन ॥ सपताकध्वजंकर्णंसशल्यरथवाजिनम् ॥ ८॥ सच्छत्रकवचंचैवसशक्तिशरकार्मुकम् ॥ द्रष्टास्यद्यरणेकृष्णशरैश्छिन्नमनेकधा ॥ ९॥ अद्यैवसरथंसा
श्वंसशक्तिकवचायुधम् ॥ संचूर्णितमिवारण्येपादपंदंतिनायथा ॥ ११० ॥ अद्यराधेयभार्याणांवैधव्यंसमुपस्थितम् ॥ ध्रुवंस्वप्नेष्वनिष्टानिताभिर्दृष्टानिमाधव
॥ ११॥ द्रष्टासिध्रुवमद्यैवविधवाःकर्णयोषितः ॥ नहिमेशाम्यतेमन्युर्यदनेनपुराकृतम् ॥ १२॥ कृष्णांसभागतांदृष्ट्वामूढेनादीर्घदर्शिना ॥ अस्मांस्तथावहसताक्षि
पताचपुनःपुनः ॥ १३ ॥ अद्यद्रष्टासिगोविंदकर्णमुन्मथितंमया ॥ वारणेनेवमत्तेनपुष्पितंजगतीरुहम् ॥ १४ ॥ अद्यतामधुरावाचःश्रोतासिमधुसूदन ॥ दिष्ट्या
जयसिवार्ष्णेयइतिकर्णेनिपातिते ॥ १५ ॥ अद्याभिमन्युजननींप्रहृष्टःसांत्वयिष्यसि ॥ कुंतींपितृष्वसारंचप्रहृष्टःसन्जनार्दन ॥ १६ ॥ अद्यबाष्पमुखींकृष्णां
सांत्वयिष्यसिमाधव ॥ वाग्भिश्चामृतकल्पाभिर्धर्मराजंचपांडवम् ॥ १७॥ ॥ इ० महाभारतेकर्णपर्वणिकर्णार्जुनसमागमेद्वैरथेसप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७॥
॥ संजयउवाच ॥ ॥ तद्देवनागासुरसिद्धयक्षैर्गंधर्वरक्षोप्सरसांचसंघैः ॥ ब्रह्मर्षिराजर्षिसुपर्णजुष्टंबभौवियद्विस्मयनीयरूपम् ॥ १॥ नानद्यमानंनिनदैर्मनोज्ञैर्वा
दित्रगीतस्तुतिनृत्यहासैः ॥ सर्वेंतरिक्षंददृशुर्मनुष्याःखस्थाश्चतद्विस्मयनीयरूपम् ॥ २॥ ततःप्रहृष्टाःकुरुपांडुयोधावादित्रशंखस्वनसिंहनादैः ॥ विनादयंतोवसुधां
दिशश्चस्वनेनसर्वान्द्विषतोनिजघ्नुः ॥ ३ ॥ नराश्वमातंगरथैःसमाकुलंशरासिशक्त्यृष्टिनिपातदुःसहम् ॥ अभीरुजुष्टंहतदेहसंकुलंरणाजिरंलोहितमाबभौतदा ॥ १०१ ॥
॥ ४ ॥ बभूवयुद्धंकुरुपांडवानांयथासुराणामसुरैःसहाभवत् ॥ तथाप्रवृत्तेतुमुलेसुदारुणेधनंजयस्याधिरथेश्चसायकैः ॥ ५॥ तदिति ॥ १ ॥ २ ॥ द्विषतःशत्रून् ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ एकौमुख्यौरथौरथिनौकर्णार्जुनौ एकौचतौरथौचेतिविग्रहः ॥ ७ ॥ तमोनुदौसूर्यचंद्रौ नचअभिसर्तव्यंनापयातव्यमितिनियमेनप्रचोदिताःप्रेरिताः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ विससृःवि

दिशश्चसैन्यंचशितैरजिह्मगैःपरस्परंप्रावृणुतांसुदंशितैः ॥ ततस्त्वदीयाश्चपरेचसायकैःकृतेंधकारेददृशुर्नकिंचन ॥ ६ ॥ भयातुराएकरथौसमाश्रयंस्ततोऽभव त्त्वद्भुतमेवसर्वतः ॥ ततोस्त्रमस्त्रेणपरस्परंतौविधूयवाताविवपूर्वपश्चिमौ ॥ ७ ॥ घनांधकारेविततेतमोनुदौयथोदितौतद्वदतीवरेजतुः ॥ नचाभिसर्तव्यमितिप्रचोदिताःपरेत्वदीयाश्चतथावतास्थिरे ॥ ८ ॥ महारथौतौपरिवार्यसर्वतःसुरासुराःशंबरवासवाविव ॥ मृदंगभेरीपणवानकस्वनैःससिंहनादैर्नदतुर्नरोत्तमौ ॥ ९ ॥ शशांकसूर्याविवमेघनिःस्वनैर्विरेजतुस्तौपुरुषर्षभौतदा ॥ महाधनुर्मंडलमध्यगावुभौसुवर्चसौबाणसहस्रदीधिती ॥ १० ॥ दिधक्षमाणौसचराचरंजगद्युगांतसूर्याविवदुःसहौरणे ॥ उभावजेयावहितांतकावुभावुभौजिघांसूकृतिनौपरस्परम् ॥ ११ ॥ महाहवेवीतभयौसमीयतुर्महेंद्रजंभाविवकर्णपांडवौ ॥ ततोमहास्त्राणिमहाधनुर्धरौविमुंचमानाविषुभिर्भयानकैः ॥ १२ ॥ नराश्वनागानमितान्निजघ्नतुःपरस्परंचापिमहारथौनृप ॥ ततोविससुःपुनरर्दितानरानरोत्तमाभ्यांकुरुपांडवाश्रयाः ॥ १३ ॥ सनागपत्त्यश्वरथादिशोदशतथायथासिंहहतावनौकसः ॥ ततस्तुदुर्योधनभोजसौबलाःकृपेणशारद्वतसूनुनासह ॥ १४ ॥ महारथाःपंचधनंजयाच्युतौशरैःशरीरार्तिकरैरताडयन् ॥ धनूंषितेषामिषुधीन्ध्वजान्हयान्रथांश्चसूतांश्चधनंजयःशरैः ॥ १५ ॥ समंप्रमथ्याशुपरान्समंततःशरोत्तमैर्द्वादशभिश्चसूतजम् ॥ अथाभ्यधावंस्त्वरिताःशतंरथाःशतंगजाश्चार्जुनमाततायिनः ॥ १६ ॥ शकास्तुषारायवनाश्चसादिनःसहैवकांबोजवरैर्जिघांसवः ॥ वरायुधान्पाणिगतैःशरैःसहक्षुरैर्न्यकृंतन्प्रपतन्शिरांसिच ॥ १७ ॥ हयांश्चनागांश्चरथांश्चयुध्यतोधनंजयःशत्रुगणान्क्षितौक्षिणोत् ॥ ततोंतरिक्षेसुरतूर्यनिःस्वनाःससाधुवादाहृषितैःसमीरिताः ॥ १८ ॥ निपेतुरप्युत्तमपुष्पवृष्टयःसुगंधिगंधाःपवनेरिताःशुभाः ॥ तदद्भुतंदेवमनुष्यसाक्षिकंसमीक्ष्यभूतानिविसिस्मियुस्तदा ॥ १९ ॥ तवात्मजःसूतसुतश्चनव्यथांनविस्मयंजग्मतुरेकनिश्चयौ ॥ अथाब्रवीद्द्रोणसुतस्तवात्मजंकरंकरेणप्रतिपीड्यसांत्वयन् ॥ २० ॥ प्रसीददुर्योधनशाम्यपांडवैरलंविरोधेनधिगस्तुविग्रहम् ॥ हतोगुरुर्ब्रह्मसमोमहास्त्रवित्तथैवभीष्मप्रमुखामहारथाः ॥ २१ ॥ अहंत्ववध्योममचापिमातुलःप्रशाधिराज्यंसहपांडवैश्चिरम् ॥ धनंजयःशाम्यतिवारितोमयाजनार्दनोनैवविरोधमिच्छति ॥ २२ ॥

मद्रुताः ॥ १३ ॥ पंचैवावशिष्टाइत्याह ततइति ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥निसर्गतइतिसहजमित्रत्वोपपादनं साम्नाप्रीत्या प्रसन्नेराज्यार्धदानेनहितंअर्जुनकोपशमनेनेतिचतुर्धापक्षोपिविवृतः ॥२९॥३०॥वचोदुर्योधनस्यहतस्यशिरःपदाताडयि

युधिष्ठिरोभूतहितेरतःसदावृकोदरस्तद्वशगस्तथायमौ ॥ त्वयातुपार्थैश्चकृतेचसंविदेप्रजाःशिवंप्राप्नुयुरिच्छयातव ॥ २३ ॥ व्रजंतुशेषाःस्वपुराणिबांधवानिवृत्तयुद्धाश्चभवंतुसैनिकाः ॥ नचेद्वचःश्रोष्यसिमेनराधिपध्रुवंप्रतप्स्यसिहतोरिभिर्युधि ॥ २४ ॥ इदंचदृष्टंजगतासहत्वयाकृतंयदेकेनकिरीटमालिना ॥ यथानकुर्याद्वलभिन्नचांतकोनचापिधाताभगवान्नयक्षराट् ॥ २५ ॥ अतोपिभूयान्स्वगुणैर्धनंजयोनचातिवर्तिष्यतिमेवचोखिलम् ॥ तवानुयात्रांचसदाकरिष्यतिप्रसीदराजेंद्रशमंत्वमाप्नुहि ॥ २६ ॥ ममापिमानःपरमःसदात्वयिब्रवीम्यतस्त्वांपरमाच्चसौहृदात् ॥ निवारयिष्यामिचकर्णमप्यहंयदाभवान्सप्रणयोभविष्यति ॥ २७ ॥ वदंतिमित्रंसहजंविचक्षणास्तथैवसाम्नाचधनेनचार्जितम् ॥ प्रतापतश्चोपनतंचतुर्विधंतदस्तिसर्वंतवपांडवेषु ॥ २८ ॥ निसर्गतस्तेतववीरबांधवाःपुनश्चसाम्नासमवाप्नुहिप्रभो ॥ त्वयिप्रसन्नेयदिमित्रतांगतेहितंकृतंस्याज्जगतस्त्वयातुलम् ॥ २९ ॥ सएवमुक्तःसुहृदावचोहितंविचिंत्यनिःश्वस्यचदुर्मनाब्रवीत् ॥ यथाभवानाहसखेतथैवतन्ममापिविज्ञापयतोवचःशृणु ॥ ३० ॥ निहत्यदुःशासनमुक्तवान्वचःप्रसह्यशार्दूलवदेषदुर्मतिः ॥ वृकोदरस्तद्धृदयेममस्थितंनतत्परोक्षंभवतःकुतःशमः ॥ ३१ ॥ नचापिकर्णंप्रसहेद्रणेर्जुनोमहागिरिंमेरुमिवोग्रमारुतः ॥ नचाश्वसिष्यंतिपृथात्मजामयिप्रसह्यवैरंबहुशोविचिंत्य ॥ ३२ ॥ नचापिकर्णंगुरुपुत्रसंयुगादुपारमेत्यर्हसिवक्तुमच्युत ॥ श्रमेणयुक्तोमहताद्यफाल्गुनस्तमेषकर्णःप्रसभंहनिष्यति ॥ ३३ ॥ तमेवमुक्त्वाप्यनुनीयचासकृत्तवात्मजःस्वाननुशास्तिसैनिकान् ॥ समाहिताभिद्रवताहितान्ममसबाणहस्ताःकिमुजोषमासत ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिअश्वत्थामवाक्येअष्टाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८८ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तौशंखभेरीनिनदेसमृद्धेसमीयतुःश्वेतहयौनराग्र्यौ ॥ वैकर्तनःसूतपुत्रोर्जुनश्चदुर्मंत्रितेतवपुत्रस्यराजन् ॥ १ ॥ यथागजौहैमवतौप्रभिन्नौप्रवृद्धदंताविववासितार्थे ॥ तथासमाजग्मतुरुग्रवीर्यौधनंजयश्चाधिरथिश्चवीरौ ॥ २ ॥ बलाहकेनेवमहाबलाहकोयदृच्छयावागिरिणायथागिरिः ॥ तथाधनुर्ज्यातलनेमिनिःस्वनैःसमीयतुस्ताविषुवर्षवर्षिणौ ॥ ३ ॥ प्रवृद्धशृंगद्रुमवीरुदोषधीप्रवृद्धनानाविधनिर्झरौकसौ ॥ यथाचलावाचलितौमहाबलौतथामहास्त्रैरितरेतरंहतः ॥ ४ ॥

ष्यामीत्येवंरूपं ॥३१॥ यथार्जुनःकर्णंनप्रसहेत्तदपिभवतःपरोक्षंनेतिपूर्वेणान्वयः॥३२॥३३॥३४॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टाशीतितमोऽध्यायः ॥८८॥ ॥ ताविति ॥१॥२॥३॥४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ केतार्थंस्थानार्थं नीडेपक्षिगणाइवदेहेबाणालीयंतइंत्यर्थः ॥ १५ ॥ संघानूबाणसंघान् ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

ससंनिपातस्तुतयोर्महानभूत्सुरेशवैरोचनयोर्यथापुरा ॥ शरैर्विनुन्नांगनियंतृवाहयोःसुदुःसहोन्यैःकटुशोणितोदकः ॥ ५ ॥ प्रभूतपद्मोत्पलमत्स्यकच्छपौम
हाह्रदौपक्षिगणैरिवावृतौ ॥ सुसंनिकृष्टावनिलोद्धतौयथातथारथौतौध्वजिनौसमीयतुः ॥ ६ ॥ उभौमहेंद्रस्यसमानविक्रमावुभौमहेंद्रप्रतिमौमहारथौ ॥ म
हेंद्रवज्रप्रतिमैश्चसायकैर्महेंद्रवृत्राविवसंप्रजघ्नतुः ॥ ७ ॥ सनागपत्त्यश्वरथेशुभेबलेविचित्रवर्माभरणांबरायुधे ॥ चकंपतुर्विस्मयनीयरूपेवियद्गताश्चार्जुन
कर्णसंयुगे ॥ ८ ॥ भुजाःसवस्त्रांगुलयःसमुच्छ्रिताःससिंहनादैर्हृषितैर्दिदृक्षुभिः ॥ यदर्जुनोमत्तइवद्विपोद्विपंसमभ्ययादाधिरथिंजिघांसया ॥ ९ ॥ उदक्रोशन्सो
मकास्तत्रपार्थंपुरःसराश्चार्जुनभिंधिकर्णं ॥ छिंध्यस्यमूर्धानमलंचिरेणश्रद्धांचराज्याद्धृतराष्ट्रसूनोः ॥ १० ॥ तथास्माकंबहवस्तत्रयोधाःकर्णंतथायाहियाही
त्यवोचन् ॥ जह्यर्जुनंकर्णशरैःसुतीक्ष्णैःपुनर्वनंयांतुचिरायपार्थाः ॥ ११ ॥ तथाकर्णःप्रथमंतत्रपार्थंमहेषुभिर्दशभिःप्रत्यविध्यत् ॥ तंचार्जुनःप्रत्यविध्यच्छिता
ग्रैःकक्षांतरेदशभिःसंप्रहस्य ॥ १२ ॥ परस्परंतौविशिखैःसुपुंखैस्ततक्षतुःसूतपुत्रोर्जुनश्च ॥ परस्परंतौबिभिदुर्विमर्देसुभीममभ्यापततुश्चहृष्टौ ॥ १३ ॥ ततोर्जु
नःप्रासृजदुग्रधन्वाभुजावुभौगांडिवंचानुमृज्य ॥ नाराचनालीकवराहकर्णान्क्षुरांस्तथासांजलिकार्धचंद्रान् ॥ १४ ॥ तेसर्वतःसमकीर्यंतराजन्पार्थेषवःक
र्णरथंविशंतः ॥ अवाङ्मुखाःपक्षिगणादिनांतेविशंतिकेतार्थमिवाशुवृक्षम् ॥ १५ ॥ यानर्जुनःसभ्रुकुटीकटाक्षंकर्णायराजन्नसृजज्जितारिः ॥ तान्सायकैर्ग्रस
तेसूतपुत्रःक्षिप्तान्क्षिप्तान्पांडवस्याशुसंघान् ॥ १६ ॥ ततोस्त्रमाग्नेयममित्रसाधनंमुमोचकर्णायमहेंद्रसूनुः ॥ भूम्यंतरिक्षेचदिशोर्कमार्गंप्रावृत्यदेहोस्यबभू
वदीप्तः ॥ १७ ॥ योधाश्चसर्वेज्वलितांबराभृशंप्रदुद्रुवुस्तत्रविदग्धवस्त्राः ॥ शब्दश्चघोरोतिबभूवतत्रयथावनेवेणुवनस्यदह्यतः ॥ १८ ॥ तद्वीक्ष्यकर्णोज्वलना
स्त्रमुद्यतंसवारुणंतत्प्रशमार्थमाहवे ॥ समुत्सृजन्सूतसुतःप्रतापवान्सतेनवह्निंशमयांबभूव ॥ १९ ॥ बलाहकौघश्चदिशस्तरस्वीचकारसर्वास्तिमिरेणसंवृ
ताः ॥ ततोधरित्रीधरतुल्यरोधसःसमंततोवैपरिवार्यवारिणा ॥ २० ॥ तैश्चातिवेगात्सतथाविधोपिनीतःशमंवह्निरतिप्रचंडः ॥ बलाहकैरेवदिगंतराणिव्याप्ता
निसर्वाणियथानभश्च ॥ २१ ॥ तथाचसर्वास्तिमिरेणवैदिशोमेघैर्वृतानप्रदृश्येतकिंचित् ॥ अथापोवाह्याभ्रसंघान्समस्तान्वायव्यास्त्रेणापततःसकर्णात् ॥ २२ ॥
ततोप्यसह्यंदयितंदेवराज्ञःप्रादुश्चक्रेवज्रमतिप्रभावम् ॥ गांडीवंज्यांविशिखांश्चानुमंत्र्यधनंजयःशत्रुभिरप्रधृष्यः ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततःक्षुरप्रांजलिकार्धचंद्रानालीकनाराचवराहकर्णाः ॥ गांडीवतःप्रादुरासन्सुतीक्ष्णाःसहस्रशोवज्रसमानवेगाः ॥ २४ ॥ तेकर्णमासाद्यमहाप्रभावाःसुतेज
 नागार्धपत्राःसुवेगाः ॥ गात्रेषुसर्वेषुहयेषुचापिशिरासनेयुगचक्रेध्वजेच ॥ २५ ॥ निर्भिद्यतूर्णंविविशुःसुतीक्ष्णास्तार्क्ष्यत्रस्ताभूमिमिवोरगास्ते ॥ शराचितां
गोरुधिरार्द्रगात्रःकर्णस्तदारोषविवृत्तनेत्रः ॥ २६ ॥ दृढज्यमानाम्यसमुद्रघोषंप्रादुश्चक्रेभार्गवास्त्रंमहात्मा ॥ महेंद्रशस्त्राभिमुखान्विमुक्तांश्छित्त्वाकर्णःपांडव
स्येषुसंघान्॥ २७॥ तस्यास्त्रमस्त्रेणनिहत्यसोथजघानसंख्येरथनागपत्तीन् ॥ अमृष्यमाणश्चमहेंद्रकर्मामहारणेभार्गवास्त्रप्रतापात् ॥ २८ ॥ पंचालानांप्रवरां
श्चापियोधान्क्रोधाविष्टःसूतपुत्रस्तरस्वी ॥ बाणैर्विव्याधाहवेसुप्रमुक्तैःशिलाशितैरुक्मपुंखैःप्रसह्य ॥ २९ ॥ तत्पंचालाःसोमकाश्चापिराजन्कर्णेनाजौपीड्य
मानाःशरौघैः ॥ क्रोधाविष्टाविव्यधुस्तंसमंतात्तीक्ष्णैर्बाणैःसूतपुत्रंसमेताः॥ ३० ॥ तान्सूतपुत्रोनिजघानबाणैःपंचालानांरथनागाश्वसंघान् ॥ अभ्यर्दयद्बा
णगणैःप्रसह्यविद्धाहर्षात्संगरेसूतपुत्रः ॥ ३१ ॥ तेभिन्नदेहाव्यसवोनिपेतुःकर्णेषुभिर्भूमितलेस्वनंतः ॥ क्रुद्धेनसिंहेनयथेभयूथामहावनेभीमबलेनतद्वत् ॥
॥ ३२ ॥ पंचालानांप्रवरान्संनिहत्यप्रसह्ययोधानखिलानदीनः ॥ ततःसराजन्विरराजकर्णोयथांबरेभास्करउग्ररश्मिः ॥ ३३ ॥ कर्णस्यमत्वातुजयंत्वदीयाः
परांमुदंसिंहनादांश्चचक्रुः॥ सर्वेह्यमन्यंतभृशाहतौचकर्णेनकृष्णावितिकौरवेंद्र॥ ३४ ॥ तत्तादृशंप्रेक्ष्यमहारथस्यकर्णस्यवीर्यंचपरैरसह्यम्॥ दृष्ट्वाचकर्णेनधनं.
जयस्यतथाजिमध्येनिहतंतदस्त्रम्॥ ३५॥ ततस्त्वमर्षीक्रोधसंदीप्तनेत्रोवातात्मजःपाणिनापाणिमाच्छ्र्त् ॥ भीमोब्रवीदर्जुनंसत्यसंधममर्षितोनिःश्वसन्जात
मन्युः॥ ३६॥ कथंनुपापोयमपेतधर्मःसूतात्मजःसमरेद्यप्रसह्य॥ पंचालानांयोधमुख्याननेकान्निजघ्निवांस्तवजिष्णोसमक्षम् ॥ ३७॥ पूर्वंदेवैरजितंकालके
यैःसाक्षात्स्थाणोर्बाहुसंस्पर्शमेत्य॥ कथंनुत्वांसूतपुत्रःकिरीटिन्नथेषुभिर्दशभिःप्रागविध्यत्॥ ३८ ॥ त्वयाक्षिप्तांश्चाग्रसद्बाणसंघानाश्चर्यमेतत्प्रतिभातिमेद्य ॥
कृष्णापरिक्लेशमनुस्मरत्वंयथाब्रवीत्षंढतिलान्स्मवाचः॥ ३९॥ रूक्षाःसुतीक्ष्णाश्चहिपापबुद्धिःसूतात्मजोयंगतभीर्दुरात्मा॥ संस्मृत्यसर्वंतदिहाद्यपापंजह्या
शुकर्णंयुधिसव्यसाचिन्॥ ४०॥ कस्मादुपेक्षांकुरुषेकिरीटिन्नुपेक्षितुंनायमिहाद्यकालः॥ ययाधृत्यासर्वभूतान्यजैषीर्ग्रासंददत्खांडवेपावकाय॥ ४१ ॥ तयाधृ
त्यासूतपुत्रंजहित्वमहंचैनंगदयापोथयिष्ये ॥ अथाब्रवीद्वासुदेवोपिपार्थंदृष्ट्वारथेषून्प्रतिहन्यमानान्॥ ४२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥ ४८ ॥ आत्मनोनरस्यचात्नारायणस्यचइहभूमौप्रयोजनंभूभारावतरणंविदित्वास्मृत्वा ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥५३॥५४॥५५॥ ५६॥ ५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥

अमोघ्नदत्सर्वपातेघकर्णोह्यस्त्रैरस्त्रंकिमिदंभोकिरीटिन् ॥ सवीरकिंमुह्यसिनावधत्सेनदंत्येतेकुरवःसंप्रहृष्टाः ॥ ४३ ॥ कर्णपुरस्कृत्यविदुर्हिसर्वेतवास्त्रमस्त्रैर्वि
निपात्यमानम् ॥ ययाधृत्यानिहतंतामसास्त्रंयुगेयुगेराक्षसाश्चापिघोराः ॥ ४४ ॥ दंभोद्भवाश्चासुराश्चाहवेषुतयाधृत्याजहिकर्णत्वमद्य ॥ अनेनचास्यक्षुरनेमि
नाद्यसंछिंधिमूर्धानमरेःप्रसह्य ॥ ४५ ॥ मयाविसृष्टेनसुदर्शनेनवज्रेणशक्रोनमुचेरिवारेः ॥ किरातरूपीभगवान्सुधृत्यात्वयामहात्मापरितोषितोभूत् ॥ ४६ ॥
तांत्वंपुनर्वीरधृतिंगृहीत्वासहानुबंधंजहिसूतपुत्रम् ॥ ततोमहींसागरमेखलांत्वंसपत्तनांग्रामवतींसमृद्धाम् ॥ ४७ ॥ प्रयच्छराज्ञेनिहतारिसंघांयशश्चपार्थातुलमा
प्नुहित्वम् ॥ सएवमुक्तोतिबलोमहात्माचकारबुद्धिंहिवधायसौतेः ॥ ४८ ॥ सचोदितोभीमजनार्दनाभ्यांस्मृत्वातथात्मानमवेक्ष्यसर्वम् ॥ इहात्मनश्चागमनेविदि
त्वाप्रयोजनंकेशवमित्युवाच ॥ ४९ ॥ प्रादुष्करोम्येषमहास्त्रमुग्रंशिवायलोकस्यवधायसौतेः ॥ तन्मेनुजानातुभवान्सुराश्चब्रह्माभवोवेदविदश्चसर्वे ॥ ५० ॥
इत्युच्यदेवंसतुसव्यसाचीनमस्कृत्वाब्रह्मणेसोमितात्मा ॥ तदुत्तमंब्राह्ममसह्यमस्त्रंप्रादुश्चक्रेमनसायद्विधेयम् ॥ ५१ ॥ तदस्यहत्वाविरराजकर्णोमुक्त्वाशरान्मेघ
इवांबुधाराः ॥ समीक्ष्यकर्णेनकिरीटिनस्तुतथाजिमध्येनिहतंतदस्त्रम् ॥ ५२ ॥ ततोमर्षीबलवान्क्रोधदीप्तोभीमोब्रवीदर्जुनंसत्यसंधम् ॥ ननुत्वाहुर्वेदितारंमहास्त्रं
ब्राह्मंविधेयंपरमंजनास्तत् ॥ ५३ ॥ तस्मादन्यद्योजयसव्यसाचिन्नितिस्मोक्तोयोजयत्सव्यसाची ॥ ततोदिशःप्रदिशश्चापिसर्वाःसमावृणोत्सायकैर्भूरितेजाः
॥ ५४ ॥ गांडीवमुक्तैर्भुजगैरिवोग्रैर्दिवाकरांशुप्रतिमैर्ज्वलद्भिः ॥ सृष्टास्तुबाणाभरतर्षभेणशतंशतानीवसुवर्णपुंखाः ॥ ५५ ॥ प्राच्छादयन्कर्णरथंक्षणेनयुगां
तवन्ह्यर्ककरप्रकाशाः ॥ ततश्चशूलानिपरश्वधानिचक्राणिनाराचशतानिचैव ॥ ५६ ॥ निश्चक्रमुर्घोरतराणियोधास्ततोह्यहन्यंतसमंततोपि ॥ छिन्नंशिरः
कस्यचिदाजिमध्येपपातयोधंस्यपरस्यकायात् ॥ ५७ ॥ भयेनसोप्याशुपपातभूमावन्यःप्रनष्टःपतितंविलोक्य ॥ अन्यस्यसासिर्निपपातकृत्तोयोधस्यबाहुः
करिहस्ततुल्यः ॥ ५८ ॥ अन्यस्यसव्यःसहवर्मणाचक्षुरप्रकृत्तःपतितोधरण्याम् ॥ एवंसमस्तानपियोधमुख्यान्विध्वंसयामासकिरीटमाली ॥ ५९ ॥ शरैःशरीरां
तकरैःसुघोरैर्दौर्योधनंसैन्यमशेषमेव ॥ वैकर्तनेनापितथाजिमध्येसहस्रशोबाणगणाविसृष्टाः ॥ ६० ॥ तेघोषिणःपांडवमभ्युपेयुःपर्जन्यमुक्ताइववारिधाराः ॥
ततःसकृष्णंचकिरीटिनंचवृकोदरंचाप्रतिमप्रभावः ॥ ६१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्रिभिस्त्रिभिर्भीमवलोनिहत्यननादघोरंमहतास्वरेण ॥ सकर्णवाणाभिहतःकिरीटीभीमंतथाप्रेक्ष्यजनार्दनंच ॥ ६२ ॥ अमृष्यमाणःपुनरेवपार्थःशरान्दशाष्टौ
॥१०४॥ चसमुद्ववर्ह ॥ सकेतुमेकेनशरेणविद्धाशल्यंचतुर्भिस्त्रिभिरेवकर्णम् ॥६३॥ ततःसमुक्तैर्दशभिर्जघानसभापतिंकांचनवर्मनद्धम् ॥ सराजपुत्रोविशिराविवाहुर्वि ८
वाजिसूतोविधनुर्विकेतुः ॥ ६४ ॥ हतोरथाग्रादपतत्सरुग्णःपरश्वधैःशालइवावकृत्तः ॥ पुनश्चकर्णंत्रिभिरष्टभिश्चद्वाभ्यांचतुर्भिर्दशभिश्चविद्धा ॥ ६५ ॥ चतुः
शतान्द्विरदान्सायुधान्वैहत्वारथानष्टशतान्जघान ॥ सहस्रशोश्वांश्चपुनःससादीनष्टौसहस्राणिचपत्तिवीरान् ॥ ६६ ॥ कर्णंससूतंसरथंसकेतुमदृश्यमंजोगति
भिःप्रचक्रे ॥ अथाक्रोशन्कुरवोवध्यमानाधनंजयेनाधिरथिंसमंतात् ॥ ६७ ॥ मुंचाभिविध्यार्जुनमाशुकर्णबाणैःपुराहंतिकुरून्समग्रान् ॥ सचोदितःसर्वय
त्नेनकर्णोमुमोचवाणान्सुवहूनभीक्ष्णम् ॥ ६८ ॥ तेपांडुपंचालगणान्निजघ्नुर्मर्मच्छिदःशोणितपांसुदिग्धाः ॥ तावुत्तमौसर्वधनुर्धराणांमहावलौसर्वसपत्नसा
हौ ॥ ६९ ॥ निजघ्नतुश्चाहितसैन्यमुग्रमन्योन्यमप्यस्त्रविदौमहास्त्रैः ॥ अथोपयातस्त्वरितोदिदृक्षुर्मंत्रौषधीभिर्निरुजोविशल्यः ॥ ७० ॥ कृतःसुहृद्भिर्भिषजांव
रिष्ठैर्युधिष्ठिरस्तत्रसुवर्णवर्मा ॥ तथोपयातंयुधिधर्मराजंदृष्ट्वामुदासर्वभूतान्यनंदन् ॥ ७१ ॥ राहोर्विमुक्तंविमलंसमग्रंचंद्रंयथैवाभ्युदितंतथैव ॥ दृष्ट्वातुमुख्या
वथयुध्यमानौदिदृक्षवःशूरवरावरिघ्नौ ॥ ७२ ॥ कर्णंचपार्थंचविलोकयंतःखस्थामहीस्थाश्चजनावतस्थुः ॥ सकार्मुकज्यातलसंनिपातःसुमुक्तवाणस्तुमुलोव
भूव ॥ ७३ ॥ घ्नतोस्तथान्योन्यमिषुप्रवेकैर्धनंजयस्याधिरथेश्चतत्र ॥ ततोधनुर्ज्यासहसातिकृष्टासुघोषमच्छिद्यतपांडवस्य ॥ ७४ ॥ तस्मिन्क्षणेपांडवंसूतपुत्रः
समाचिनोत्क्षुद्रकाणांशतेन ॥ निर्मुक्तसर्पप्रतिमैरभीक्ष्णंतैलप्रधौतैःखगपत्रवाजैः ॥ ७५ ॥ षष्ट्याविभेदाशुचवासुदेवमनंतरंफाल्गुनमष्टभिश्च ॥ पूषात्मजो
मर्मसुनिर्बिभेदमरुत्सुतंचायुतशःशराग्र्यैः ॥ ७६ ॥ कृष्णंचपार्थंचतथाध्वजंचपार्थानुजान्सोमकान्पातयंश्च ॥ प्राच्छादयंस्तेविशिखैःपृषत्कैर्जीमूतसंघानभ
सीवसूर्यम् ॥ ७७ ॥ आगच्छतस्तान्विशिखैरनेकैर्व्यष्टंभयत्सूतपुत्रःकृतास्त्रः ॥ तैरस्तमस्त्रंविनिहत्यसर्वंजघानतेषांरथवाजिनागान् ॥ ७८ ॥ तथातुसैन्यप्रवरां ॥१०४॥
श्चराजन्नभ्यर्दयन्मार्गणैःसूतपुत्रः ॥ तेभिन्नदेहाव्यसवोनिपेतुःकर्णेषुभिर्भूमितलेस्वनंतः ॥ ७९ ॥ सिंहेनक्रुद्धेनयथाश्वयूथ्यामहावलाभीमवलेनतद्वत् ॥ पुनश्च
पंचालवरास्तथान्येतदंतरेकर्णधनंजयाभ्याम् ॥ ८० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ स्नात्वेत्यनेनपातालगंगायास्तलंप्राप्यतदभिघातेनपरावृत्ताइत्यर्थः ॥ ८९ ॥ तक्षकपुत्रपक्षाइतितेसर्पबाणाःअश्वसेनप्रयुक्ताः ॥ ९० ॥ ९१ ॥

प्रस्कंदंतोवलिनासाधुमुक्तैःकर्णेनबाणैर्निहताःप्रसह्य ॥ जयंमत्वाविपुलंवैत्वदीयास्तलान्निजघ्नुःसिंहनादांश्चनेदुः ॥ ८१ ॥ सर्वेत्वमन्यंतवशेकृतौतौकर्णेनकृ
ष्णावितितेविमर्दे ॥ ततोधनुर्ज्यामवनाम्यशीघ्रंशरानस्तानाधिरथेर्विधम्य ॥ ८२ ॥ सुसंरब्धःकर्णशरक्षतांगोरणेपार्थःकौरवान्प्रत्यगृह्णात् ॥ ज्यांचानुमृज्या
भ्यहनत्तलत्रेबाणांधकारंसहसाचचक्रे ॥ ८३ ॥ कर्णंचशल्यंचकुरूंश्चसर्वान्बाणैरविध्यत्प्रसभंकिरीटी ॥ नपक्षिणोबभ्रमुरंतरिक्षेतदामहास्त्रेणकृतेंधकारे
॥ ८४ ॥ वायुर्वियत्स्थैरीरितोभूतसंघैरुवाहदिव्यःसुरभिस्तदानीम् ॥ शल्यंचपार्थोदशभिःपृषत्कैर्भृशंतनुत्रेप्रहसन्नविध्यत् ॥ ८५ ॥ ततःकर्णंद्वादशभिःसुमुक्तैर्वि
द्ध्वापुनःसप्तभिरभ्यविध्यत् ॥ सपार्थबाणासनवेगमुक्तैर्दृढाहतःपत्रिभिरुग्रवेगैः ॥ ८६ ॥ विभिन्नगात्रःक्षतजोक्षितांगःकर्णोबभौरुद्रइवाततेषुः ॥ प्रक्रीडमा
नोथश्मशानमध्येरौद्रेमुहूर्तेरुधिरार्द्रगात्रः ॥ ८७ ॥ ततस्त्रिभिस्तंत्रिदशाधिपोपमंशरैर्विभेदाधिरथिर्धनंजयम् ॥ शरांश्चपंचज्वलितानिवोरगान्प्रवेशयामास
जिघांसयाऽच्युतम् ॥ ८८ ॥ तेवर्मभित्त्वापुरुषोत्तमस्यसुवर्णचित्रान्यपतन्सुमुक्ताः ॥ वेगेनगामाविविशुःसुवेगाःस्नात्वाचकर्णाभिमुखाःप्रतीयुः ॥ ८९ ॥ तान्पं
चभल्लैर्दशभिःसुमुक्तैस्त्रिधात्रिधैकैकमथोच्चकर्त ॥ धनंजयास्त्रैर्न्यपतन्पृथिव्यांमहाहयस्तक्षकपुत्रपक्षाः ॥ ९० ॥ ततःप्रजज्वालकिरीटमालीक्रोधेनकक्षंप्रदह
न्निवाग्निः ॥ तथाविनुन्नांगमवेक्ष्यकृष्णंसर्पैपुभिःकर्णभुजप्रसृष्टैः ॥ ९१ ॥ सकर्णमाकर्णविकृष्टसृष्टैःशरैःशरीरांतकरैर्ज्वलद्भिः ॥ मर्मस्वविध्यत्सचचालदुःखाद्दै
वादवातिष्ठतधैर्यबुद्धिः ॥ ९२ ॥ ततःशरौघैःप्रदिशोदिशश्चरवेःप्रभाकर्णरथश्चराजन् ॥ अदृश्यमासीत्कुपितेधनंजयेतुषारनीहारवृतंयथानभः ॥ ९३ ॥ सचक्रर
क्षानथपादरक्षान्पुरःसरान्पृष्ठगोपांश्चसर्वान् ॥ दुर्योधनेनानुमतानरिघ्नःसमुद्यतान्सरथान्सारभूतान् ॥ ९४ ॥ द्विसाहस्रान्समरेसव्यसाचीकुरुप्रवीरानृषभः
कुरूणाम् ॥ क्षणेनसर्वान्सरथाश्वसूतान्निनायराजन्क्षयमेकवीरः ॥ ९५ ॥ ततोऽपलायंतविहायकर्णंतवात्मजाःकुरवोयेऽवशिष्टाः ॥ हतानपाकीर्यशरक्षतांश्च
लालप्यमानांस्तनयान्पितॄंश्च ॥ ९६ ॥ ससर्वतःप्रेक्ष्यदिशोविशून्याभयावदीर्णैःकुरुभिर्विहीनः ॥ नविव्यथेभारततत्रकर्णःप्रहृष्टएवार्जुनमभ्यधावत् ॥ ९७ ॥
इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णार्जुनद्वैरथेऊननवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेऊननवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ॥ छ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥संजयउवाच॥ ॥ ततःप्रयाताःशरपातमात्रमवस्थिताःकुरवोभिन्नसेनाः॥विद्युत्प्रकाशंददृशुःसमंताद्धनंजयास्त्रंसमुदीर्यमाणम् ॥१॥ तदर्जुनास्त्रंग्रसतिस्मक
॥१०५॥ र्णोवियद्गतंघोरतरैःशरैस्तत् ॥ क्रुद्धेनपार्थेनभृशाभिसृष्टंवधायकर्णस्यमहाविमर्दे ॥ २॥ उदीर्यमाणंस्मकुरून्दहंतंसुवर्णपुंखैर्विशिखैर्ममर्द॥कर्णस्त्वमोघेष्वसनं ८
दृढज्यंविस्फारयित्वाविसृजञ्छरौघान् ॥३॥ रामादुपात्तेनमहामहिम्नाह्याथर्वणेनारिविनाशनेन ॥ तदर्जुनास्त्रंव्यधमद्दहंतंकर्णस्तुबाणैर्निशितैर्महात्मा ॥ ४॥
ततोविमर्दःसुमहान्बभूवतत्रार्जुनस्याधिरथेश्वराजन् ॥ अन्योन्यमासादयतोःपृषत्कैर्विषाणघातैर्द्विपयोरिवोग्रैः ॥ ५ ॥ तत्रास्त्रसंघातसमावृतंतदावभूवरा
जंस्तुमुलंस्मसर्वतः ॥ तत्कर्णपार्थौशरवृष्टिसंघैर्निरंतरंचक्रतुरंबरंतदा ॥६ ॥ ततोजालंबाणमयंमहांतंसर्वेऽद्राक्षुःकुरवःसोमकाश्च ॥ नान्यंचभूतंददृशुस्तदाते
बाणांधकारेतुमुलेथकिंचित् ॥ ७ ॥ तौसंदधानावनिशंचराजन्समस्यंतौचापिशराननेकान् ॥ संदर्शयेतांयुधिमार्गान्विचित्रान्धनुर्धरौतौविविधैःकृतास्त्रैः
॥८॥तयोरेवंयुध्यतोराजिमध्येसूतात्मजोभूदधिकःकदाचित् ॥ पार्थःकदाचित्त्वधिकःकिरीटीवीर्यास्त्रमायाबलपौरुषेण ॥ ९ ॥ दृष्ट्वातयोस्तंयुधिसंप्रहारंपर
स्परस्यांतरमीक्षमाणयोः ॥ घोरंतयोर्दुर्विषहंरणेऽन्यैर्योधाःसर्वेविस्मयमभ्यगच्छन् ॥ १० ॥ ततोभूतान्यंतरिक्षस्थितानितौकर्णपार्थौप्रशशंसुर्नरेंद्र॥भोःक
र्णसाध्वर्जुनसाधुचेतिवियत्सुवाणीश्रूयतेसर्वतोपि ॥ ११ ॥ तस्मिन्विमर्देरथवाजिनागैस्तदाभिघातैर्दलितेहिभूतले ॥ ततस्तुपातालतलेशयानोनागोऽश्वसे
नःकृतवैरोर्जुनेन॥ १२॥ राजंस्तदाखांडवदाहमुक्तोविवेशंकोपाद्वसुधातलेयः॥ अथोत्पपातोर्ध्वगतिर्जवेनसंदृश्यकर्णार्जुनयोर्विमर्दम् ॥ १३॥ अयंहिकालो
स्यदुरात्मनोवैपार्थस्यवैरप्रतियातनाय॥संचिंत्यतूणंप्रविवेशचैवकर्णस्यराजन्शररूपधारी॥१४॥ततोस्त्रसंघातसमाकुलंतदावभूवजन्यंविततांशुजालम्॥
तत्कर्णपार्थौशरसंघवृष्टिभिर्निरंतरंचक्रतुरंबरंतदा ॥ १५ ॥ तद्बाणजालैकमयंमहांतंसर्वेत्रसन्कुरवःसोमकाश्च ॥ नान्यत्किंचिद्ददृशुःसंपतद्वैबाणांधकारेतुमु
लेतिमात्रम् ॥ १६॥ ततस्तौपुरुषव्याघ्रौसर्वलोकधनुर्धरौ ॥ त्यक्तप्राणौरणेवीरौयुद्धश्रममुपागतौ ॥ समुत्क्षेपैर्वीक्ष्यमाणौसिक्तौचंदनवारिणा ॥ १७॥सवाल
व्यजनैर्दिव्यैर्दिविस्थैरप्सरोगणैः ॥ शक्रसूर्यकराब्जाभ्यांप्रमार्जितमुखावुभौ ॥ १८ ॥ कर्णोथपार्थंनविशेषयद्यदाभृशंचपार्थेनशराभितप्तः ॥ ततस्तुवीरःशर ॥१०५॥
विक्षतांगोदध्रेमनोह्येकशयस्यतस्य॥ १९॥ ततोरिपुघ्नंसमधत्तकर्णःसुसंचितंसर्पमुखंज्वलंतम् ॥ रौद्रंशरंसंनतमुग्रधौतंपार्थार्थमत्यर्थचिराभिगुप्तम्॥ २०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥ अथेति मूर्ध्नःसकाशात् व्यालास्त्रस्यसर्गश्चोत्तमयत्नश्चमन्युश्चतैःप्रयुक्तेनशरेणोत्तमगात्रभूषणमुत्तमांगभूषणंप्रजहारेतिद्वयोःसंबंधः ॥३२॥
सदार्चितंचंदनचूर्णशायितंसुवर्णतूणीरशयंमहार्चिषम्॥ आकर्णपूर्णंचविकृष्यकर्णःपार्थोन्मुखःसंदधेचोत्तमौजाः॥ २१ ॥ प्रदीप्तमैरावतवंशसंभवंशिरोजि
हीर्षुर्युधिसव्यसाचिनः॥ ततःप्रजज्वालदिशोनभश्चउल्काश्चघोराःशतशःप्रपेतुः ॥ २२ ॥ तस्मिंस्तुनागेधनुषिप्रयुक्तेहाहाकृतालोकपालाःसशक्राः ॥ नचापि
तंबुबुधेसूतपुत्रोबाणेप्रविष्टंयोगबलेननागम् ॥ २३ ॥ दशशतनयनोहिंदृष्ट्वबाणेप्रविष्टंनिहतइतिसुतोमेस्रस्तगात्रोबभूव॥ जलजकुसुमयोनिःश्रेष्ठभावोजि
तात्मात्रिदशपतिमवोचन्माव्यथिष्ठाजयेश्रीः॥२४॥ ततोब्रवीन्मद्रराजोमहात्मादृष्ट्वाकर्णंप्रहितेषुंतमुग्रम्॥ नकर्णग्रीवामिषुरेषलप्स्यतेसमीक्ष्यसंधत्स्वशरंशि
रोघ्नम्॥ २५॥ अथाब्रवीत्क्रोधसंरक्तनेत्रोमद्राधिपंसूतपुत्रस्तरस्वी॥ नसंधत्तेद्विःशरंशल्यकर्णोनमादृशाजिह्मयुद्धाभवंति ॥२६॥ इतीदमुक्त्वाविससर्जतंशरं
प्रयत्नतोवर्षगणाभिपूजितम्॥ हतोसिवैफाल्गुनइत्यधिक्षिपन्नुवाचचोच्चैर्गिरमूर्जितांवृषः ॥ २७ ॥ ससायकःकर्णभुजप्रसृष्टोहुताशनार्कप्रतिमःसुघोरः॥ गु
णच्युतःकर्णधनुःप्रमुक्तोवियद्गतःप्राज्वलदंतरिक्षे ॥ २८ ॥ तंप्रेक्ष्यदीप्तंयुधिमाधवस्तुत्वरान्वितंसत्वरयैवलीलया॥ पदाविनिष्पिष्यरथोत्तमंसप्रावेशयत्पृथि
वींकिंचिदेव॥ २९ ॥क्षितिंगताजानुभिस्तेऽथवाहाहेमच्छन्नाश्चंद्रमरीचिवर्णाः॥ ततोंतरिक्षेसुमहान्निनादःसंपूजनार्थंमधुसूदनस्य॥ ३० ॥ दिव्याश्चवाचः
सहसाबभूवुर्दिव्यानिपुष्पाण्यथसिंहनादाः ॥ तस्मिंस्तथावैधरणींनिमग्नेरथेप्रयत्नान्मधुसूदनस्य ॥ ३१ ॥ ततःशरःसोभ्यहनत्किरीटंतस्येंद्रदत्तंसुदृढंचधीम
तः॥ अथार्जुनस्योत्तमगात्रभूषणंधरावियद्द्योसलिलेषुविश्रुतम्॥३२॥ व्यालास्त्रसर्गोत्तमयत्नमन्युभिःशरेणमूर्ध्नःप्रजहारसूतजः॥ दिवाकरेंदुज्वलनप्रभत्वि
षंसुवर्णमुक्तामणिवज्रभूषितम्॥३३॥ पुरंदरार्थंतपसाप्रयत्नतःस्वयंकृतंयद्विभुनास्वयंभुवा॥ महार्हरूपंद्विषतांभयंकरंविभर्तुरत्यर्थसुखंसुगंधिनम्॥३४॥ जि
घांसतेदेवरिपून्सुरेश्वरःस्वयंददौयत्सुमनाःकिरीटिने ॥ हरांबुपाखंडलवित्तगोप्तृभिःपिनाकपाशाशनिसायकोत्तमैः॥ ३५॥ सुरोत्तमैरप्यविषह्यमर्दितुंप्रसह्य
नागेनजहारयद्वृषः ॥ सदुष्टभावोवितथप्रतिज्ञःकिरीटमत्यद्भुतमर्जुनस्य ॥ ३६ ॥ नागोमहार्हंतपनीयचित्रंपार्थोत्तमांगात्प्रहरत्तरस्वी ॥ तद्धेमजालावततंसु
घोषंजाज्वल्यमानंनिपपातभूमौ॥३७॥ तदुत्तमेषून्मथितंविषाग्निनाप्रदीप्तमर्चिष्मदथोक्षितौप्रियम्॥ पपातपार्थस्यकिरीटमुत्तमंदिवाकरोस्तादिवरक्तमंडलः
॥ ३८॥ सवैकिरीटंबहुरत्नभूषितंजहारनागोर्जुनमूर्धतोबलात्॥ गिरेःसुजातांकुरपुष्पितद्रुमंमहेंद्रवज्रःशिखरोत्तमंयथा॥ ३९॥॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४० ॥ ४१ ॥ गोकर्णामुकुटंजहारेत्यन्वयः अर्जुनस्यमुकुटहरणमपिमहत्कर्मेतिसूचयन्मुकुटंविशिनष्टि गविचक्षुषिकर्णोयस्याःसागोकर्णाचक्षुःश्रवाःसर्पिणी अर्जुनेनखांडवेनिहतासतीइहनिमित्त भूतातस्यमुकुटमेवजहारहतवतीनतुशिरः कथंहतायाहननंनिमित्तत्वमतआह सुमुखीकृतेनइषुणागोपुत्रसंप्रेषिता संधिरविवक्षितत्वान्नभवति शोभनंपुत्रजीवनकरंसुखंयस्याःसासुमुखी साहिपुत्रंनिगी र्यदह्यमानात्खांडवादुत्पतंतीशिरोदेशेअर्जुनेनच्छिन्नासतीस्वयंमृतापुत्रंचरक्षितवतीत्यादिपर्वण्युपाख्यायते कृतेनस्वयंनिर्मितेनपुत्रेणत्रातेनइषुणाइषुभावंगतेन आत्मावैपुत्रनामासीतिश्रुतेरिष्वाकारपुत्र रूपेणसंपन्नासती गोमतोरश्मिमतोऽर्कस्यपुत्रेणकर्णेनप्रेषिता इषुणेतीत्थंभावेतृतीया गोपुत्रेतिमतुब्लोपआर्षः किंकृत्वामुकुटंजहारेत्यतआह सुव्यक्तगोऽसुप्रभंगोगतकंदृष्ट्वा सुव्यक्ताः अतिशयेनावि र्भूतागावोरश्मयस्तेजइतियावत् सुव्यक्तैर्गोभिरसुभिश्चप्रकर्षेणभासमानंनिरतिशयतेजोबलमर्जुनं गोगतकंगोशब्देनहयरश्मीनांप्रदेशोलक्ष्यते तत्रगतंविद्यमानंकंशिरोयस्यतं अर्जुनस्यग्रीवादेशंकर्णेन

महीवियद्द्यौःसलिलंचवायुनाप्रसह्यमुग्रंविनिघूर्णितंयथा ॥ अतीवशब्दोभुवनेषुवैतदाजनाध्यवस्यन्व्यथिताश्चचस्खलुः ॥ ४० ॥ विनाकिरीटंशुशुभेसपा र्थःश्यामोयुवानीलइवोच्चशृंगः ॥ ततःसमुद्ग्रथ्यसितेनवाससास्वमूर्धजानव्यथितस्तदार्जुनः ॥ विभासितःसूर्यमरीचिनादृढंशिरोगतेनोदयपर्वतोयथा ॥ ४१ ॥ गोकर्णासुमुखीकृतेनइषुणागोपुत्रसंप्रेषितागोशब्दात्मजभूषणंसुविहितंसुव्यक्तगोऽसुप्रभम् ॥ दृष्ट्वागोगतकंजहारमुकुटंगोशब्दगोपूरिवैगोकर्णासनमर्दनश्च नययावप्राप्यमृत्योर्वशम् ॥ ४२ ॥ ससायकःकर्णभुजप्रसृष्टोहुताशनार्कप्रतिमोमहार्हः ॥ महोरगःकृतवैरोर्जुनेनकिरीटमाहत्यततोव्यतीयात् ॥ ४३ ॥ तंचापि दग्ध्वातपनीयचित्रंकिरीटमाकृष्यतदर्जुनस्य ॥ इयेषगंतुंपुनरेवतूर्णंदृष्टश्चकर्णेनततोब्रवीत्तम् ॥ ४४ ॥

लक्षीकृतंविज्ञायभगवतास्वंभारेणाश्वेषुजानुभ्यामवनींगमितेषुरश्मिभिःसमसूत्रदेशेऽर्जुनस्यशिरोदृष्ट्वापिवेगातिशयात्स्वयंनीचीभवितुमशक्तासतीतद्देशस्थंमुकुटंजहारेत्यर्थः गोशब्दात्मजभूषणंसुविहि तमिति गौःपृथिवीतयाशब्द्यतेगोशब्दाअदितिः इयंवाअदितिरितिपृथिव्याअदितेर्निर्देशात् तस्याआत्मजस्येंद्रस्यभूषणंसुविहितंवेधसेतिशेषः तथाचात्रैवोक्तं पुरंदरार्थंतपसाप्रयत्नतःस्वयंकृतंयद्विधिना स्वयंभुवेति कीदृशंमुकुटं वैनिश्चितंप्रसिद्धंवा गोशब्दगोपूरि गोभिःरश्मिभिःशब्द्यतेरश्मिमानितिकथ्यतइतिसूर्यस्तस्यैवभुवनगर्भव्यापिनोगावःकिरणास्तैर्भुवनंपूरयितुंशीलमस्यतत्तथा सूर्यसमप्रभमि त्यर्थः ननुचेतनाधिष्ठितोबाणःपुनरेत्यार्जुनंकुतोनहतवानित्यतआह गोकर्णासनमर्दनश्चनययावप्राप्यमृत्योर्वशमिति गोकर्णंसर्पंपुनरर्जुनंहंतुमिच्छंतमसनेनबाणक्षेपेणमर्दयतियःसतथाभूतोऽर्जुनश्चतमे वसर्पमनवाप्यमृत्योर्वशंनययौ सर्पस्यपुनरागमनंवधश्चात्रैवकीर्त्यते गौर्नादित्येबलीवर्देक्रतुभेदर्षिभेदयोः स्त्रीतुस्याद्दिशिभारत्यांभूमौचसुरभावपि नृस्त्रियोःस्वर्गवज्राम्बुरश्मिदृग्बाणलोमसुचितिकोशः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ कर्णेनवाक्यमुक्तःसंस्तद्वाक्यमसहन्नसहमानःस्वयंप्रायादित्युत्तरेणान्वयः ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥५२॥ महोल्कामितिपाठेइवेत्यध्याहृत्ययोज्यं ॥ ५३॥५४॥ गतेगमिते

मुक्तस्त्वयाहंत्वसमीक्ष्यकर्णशिरोहृतंयन्नमयार्जुनस्य॥ समीक्ष्यमांमुंचरणेत्वमाशुहंतास्मिशत्रुंतवचात्मनश्च ॥ ४५ ॥ सएवमुक्तोयुधिसूतपुत्रस्तमब्रवीत्को
भवानुग्ररूपः॥ नागोब्रवीद्विद्धिकृतागसंमांपार्थेनमातुर्वधजातवैरम्॥४६॥ यदिस्वयंवज्रधरोस्यगोप्तातथापियातापितृराजवेश्मनि॥ ॥कर्णउवाच॥ ॥न
नागकर्णोद्यरणेपरस्यबलंसमास्थायजयंबुभूषेत् ॥ ४७ ॥ नसंदध्यांद्विःशरंचैवनागयद्यर्जुनानांशतमेवहन्याम् ॥ तमाहकर्णःपुनरेवनागंतदाजिमध्येरविसूनु
सत्तमः॥ ४८॥ व्यालास्त्रसर्गोत्तमयत्नमन्युभिर्हंतास्मिपार्थंसुसुखीव्रजत्वम्॥ इत्येवमुक्तोयुधिनागराजःकर्णेनरोषादसहंस्तस्यवाक्यम्॥ ४९॥ स्वयंप्रायात्पा
र्थवधायराजन्कृत्वास्वरूपंविजिघांसुरुग्रः॥ ततःकृष्णःपार्थमुवाचसंख्येमहोरगंकृतवैरंजहित्वम्॥५०॥ सएवमुक्तोमधुसूदनेनगांडीवधन्वारिपुवीर्यसाहः॥
उवाचकोह्येषममाद्यनागःस्वयंयआयाद्गरुडस्यवक्त्रम्॥५१॥ ॥कृष्णउवाच॥ ॥योसौत्वयाखांडवेचित्रभानुंसंतर्पयाणेनधनुर्धरेण॥ वियद्गतोजननीगुप्तदे
होमत्वैकरूपंनिहतास्यमाता ॥ ५२ ॥ सएषतद्वैरमनुस्मरन्वैत्वांप्रार्थयत्यात्मवधायनूनम् ॥ नभश्च्युतांप्रज्वलितामिवोल्कांपश्यैनमायांतममित्रसाह ॥५३॥
संजयउवाच॥ ॥ततःसजिष्णुःपरिवृत्यरोषाच्चिच्छेदषड्भिर्निशितैःसुधारैः ॥ नागंवियत्तिर्यगिवोत्पतंतंसच्छिन्नगात्रोनिपपातभूमौ॥५४॥ गतेचतस्मिन्भु
जगेकिरीटिनास्वयंविभुःपार्थिवभूतलादथ ॥ समुज्जहाराशुपुनःपतंतंरथंभुजाभ्यांपुरुषोत्तमस्ततः ॥ ५५ ॥ तस्मिन्मुहूर्तेदशभिःपृषत्कैःशिलाशितैर्बर्हिणवर्ह
वाजितैः ॥ विव्याधकर्णःपुरुषप्रवीरोधनंजयंतिर्यगवेक्षमाणः॥ ५६ ॥ ततोर्जुनोद्वादशभिःसुमुक्तैर्वराहकर्णैर्निशितैःसमर्प्य॥ नाराचमाशीविषतुल्यवेगमा
कर्णपूर्णायतमुत्ससर्ज॥५७॥ सचित्रवर्मेषुवरोविदार्यप्राणान्निरस्यन्निवसाधुमुक्तः॥ कर्णस्यपीत्वारुधिरंविवेशवसुंधरांशोणितदिग्धवाजः॥५८॥ ततो
वृषोबाणनिपातकोपितोमहोरगोदंडविघट्टितोयथा॥ तदाशुकारीव्यसृजच्छरोत्तमान्महाविषःसर्पइवोत्तमंविषम् ॥ ५९॥ जनार्दनंद्वादशभिःपराभिनन्नवै
र्नवत्याचशरैस्तथार्जुनम्॥शरेणघोरेणपुनश्चपांडवंविदार्यकर्णोव्यनदज्जहासच ॥ ६० ॥ तमस्यहर्षममृष्यपांडवोबिभेदमर्माणिततोस्यमर्मवित्॥ परःशतैः
पत्रिभिरिंद्रविक्रमस्तथायथेंद्रोबलमोजसारणे॥ ६१॥ ततःशराणांनवतिंतदार्जुनःससर्जकर्णेऽंतकदंडसंनिभाम्॥ तैःपत्रिभिर्विद्धतनुःसविव्यथेतथाययाव
ज्रविदारितोचलः॥६२॥ विभुःसमर्थः ॥ ५५ ॥ बर्हिणांबर्हाएववाजाःपक्षाःसंजातायेषांतैर्बर्हिणबर्हवाजितैः ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मणिप्रवेकोत्तमवज्रहाटकैरलंकृतंचास्यवरांगभूषणम् ॥ प्रविद्धमुर्व्यांनिपपातपत्रिभिर्धनंजयेनोत्तमकुंडलेपिच ॥ ६३ ॥ महाधनंशिल्पिवरैःप्रयत्नतःकृतंयद
॥१०७॥ स्योत्तमवर्मभास्वरम् ॥ सुदीर्घकालेनततोस्यपांडवःक्षणेनबाणैर्बहुधाव्यशातयत् ॥ ६४ ॥ सतंविवर्माणमथोत्तमेषुभिःशितैश्चतुर्भिःकुपितःपराभिनत् ॥ सवि ८
व्यथेऽत्यर्थमरिप्रताडितोयथातुरःपित्तकफानिलज्वरैः ॥ ६५ ॥ महाधनुर्मंडलनिःसृतैःशितैःक्रियाप्रयत्नप्रहितैर्बलेनच ॥ ततश्चकर्णंबहुभिःशरोत्तमैर्बिभेदमर्म
स्वपिचार्जुनस्त्वरन् ॥ ६६ ॥ दृढाहतःपत्रिभिरुग्रवेगैःपार्थेनकर्णोविविधैःशिताग्रैः ॥ बभौगिरिर्गैरिकधातुरक्तःक्षरन्प्रपातैरिवरक्तमंभः ॥ ६७ ॥ ततोर्जुनःकर्णम
वक्रगैर्नवैःसुवर्णपुंखैःसुदृढैरयस्मयैः ॥ यमाग्निदंडप्रतिमैस्तनांतरेपराभिनत्क्रौंचमिवाद्रिमग्निजः ॥ ६८ ॥ ततःशरावापमपास्यसूतजोधनुश्चतच्छक्रशरास
नोपमम् ॥ ततोरथस्थःसमुमोहचस्खलन्प्रशीर्णमुष्टिःसुभृशाहतःप्रभो ॥ ६९ ॥ नचार्जुनस्तंव्यसनेतदेषिवान्निहंतुमार्यःपुरुषव्रतेस्थितः ॥ ततस्तमिंद्रावरजः
सुसंभ्रमादुवाचकिंपांडवहेप्रमाद्यसे ॥ ७० ॥ नैवाहितानांसततंविपश्चितःक्षणंप्रतीक्षंत्यपिदुर्बलीयसाम् ॥ विशेषतोरीन्व्यसनेषुपंडितोनिहत्यधर्मंचयशश्च
विंदते ॥ ७१ ॥ तदेकवीरंतवचाहितंसदात्वरस्वकर्णंसहसाभिमर्दितुम् ॥ पुरासमर्थःसमुपैतिसूतजोभिंधित्वमेनंनमुचिंयथाहरिः ॥ ७२ ॥ ततस्तदेवेत्यभिपूज्य
सत्वरंजनार्दनंकर्णमविध्यदर्जुनः ॥ शरोत्तमैःसर्वकुरूत्तमस्त्वरंस्तथायथाशंबरहापुराबलिम् ॥ ७३ ॥ साश्वंतुकर्णंसरथंकिरीटीसमाचिनोद्भारतवत्सदंतैः ॥ प्र
च्छादयामासदिशश्चबाणैःसर्वप्रयत्नात्तपनीयपुंखैः ॥ ७४ ॥ सवत्सदंतैःपृथुपीनवक्षाःसमाचितःसोधिरथिर्विभाति ॥ सुपुष्पिताशोकपलाशशाल्मलिर्यथाऽच
लश्चंदनकाननायुतः ॥ ७५ ॥ शरैःशरीरेबहुभिःसमर्पितैर्विभातिकर्णःसमरेविशांपते ॥ महीरुहैराचितसानुकंदरोयथागिरींद्रःस्फुटकर्णिकारवान् ॥ ७६ ॥ स
बाणसंघान्बहुधाव्यवासृजन्विभातिकर्णःशरजालरश्मिवान् ॥ सलोहितोरक्तगभस्तिमंडलोदिवाकरोस्ताभिमुखोयथातथा ॥ ७७ ॥ बाह्वंतरादाधिरथेर्विमु
क्तान्बाणान्महाहीनिवदीप्यमानान् ॥ व्यध्वंसयन्नर्जुनबाहुमुक्ताःशराःसमासाद्यदिशःशिताग्राः ॥ ७८ ॥ ततःसकर्णःसमवाप्यधैर्यंबाणान्विमुंचन्कुपिताहि
कल्पान् ॥ विव्याधपार्थंदशभिःपृषत्कैःकृष्णंचषड्भिःकुपिताहिकल्पैः ॥ ७९ ॥ ततःकिरीटीभृशमुग्रनिःस्वनंमहाशरंसर्पविषानलोपमम् ॥ अयस्मयंरौद्रमहास्त्रसं ॥१०७॥
भृतंमहाहवेक्षेप्तुमनामहामतिः ॥ ८० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कालइति हेनृप कर्णवधंअभिलक्ष्येतिशेषः ब्रुवाणोवक्ता ॥ ८१ ॥ वामंचक्रंग्रसते नृवीरेत्यत्रात्तिसौतेरितिपाठेग्रसते अत्तिचनतुनिगीर्णमुद्धमतीत्यर्थः ॥८२॥८३॥ चैत्यःसवेदिकोग्रामसूचकोमहाद्रुमः

कालोप्यदृश्योनृपविप्रकोपान्निदर्शयन्कर्णवधंब्रुवाणः॥ भूमिस्तुचक्रंग्रसंतीत्यवोचत्कर्णस्यतस्मिन्वधकालआगते ॥ ८१ ॥ ततस्तदस्त्रंमनसःप्रनष्टंयद्भार्गवो
स्मैप्रददौमहात्मा ॥ चक्रंचवामंग्रसतेभूमिरस्यप्राप्तेतस्मिन्वधकालेनृवीर ॥ ८२ ॥ ततोरथोघूर्णितवान्नरेंद्रशापात्तदाब्राह्मणसत्तमस्य ॥ ततश्चक्रमपतत्तस्य
भूमौसविह्वलःसमरेसूतपुत्रः ॥ ८३ ॥ सवेदिकश्चैत्यइवातिमात्रःसुपुष्पितोभूमितलेनिमग्नः॥ घूर्णेरथेब्राह्मणस्याभिशापाद्रामादुपात्तेत्वविभातिचास्त्रे ॥ ८४॥
छिन्नेशरेसर्पमुखेचघोरेपार्थेनतस्मिन्विषसादकर्णः ॥ अमृष्यमाणोव्यसनानितानिहस्तौविधुन्वन्सविगर्हमाणः ॥ ८५ ॥ धर्मप्रधानंकिलपातिधर्मइत्यब्रुव
न्धर्मविदःसदैव ॥ वयंचधर्मेप्रयतामनित्यंचर्तुंयथाशक्तियथाश्रुतंच ॥ ८६ ॥ सचापिनिघ्नातिनपातिभक्तान्मन्येननित्यंपरिपातिधर्मः ॥ एवंब्रुवन्प्रस्खलि
ताश्वसूतोविचाल्यमानोर्जुनबाणपातैः ॥ मर्माभिघाताच्छिथिलःक्रियासुपुनःपुनर्धर्ममसौजगर्ह ॥ ८७ ॥ ततःशरैर्भीमतरैरविध्यत्त्रिभिराहवे ॥ हस्तेकृष्णंत
थापार्थमभ्यविध्यच्चसप्तभिः ॥ ८८ ॥ ततोर्जुनःसप्तदशतिग्मवेगानजिह्मगान् ॥ इंद्राशनिसमान्घोरानसृजत्पावकोपमान् ॥ ८९ ॥ निर्भिद्यतेभीमवेगाह्य
पतन्पृथिवीतले ॥ कंपितात्माततःकर्णःशक्त्याचेष्टामदर्शयत् ॥ ९० ॥ बलेनाथससंस्तभ्यब्रह्मास्त्रंसमुदैरयत् ॥ ऐंद्रंततोर्जुनश्चापितंदृष्ट्वाभ्युपमंत्रयत् ॥ ९१ ॥
गांडीवंज्यांचबाणांश्चसोनुमंत्र्यपरंतपः ॥ व्यसृजच्छरवर्षाणिवर्षाणीवपुरंदरः ॥ ९२ ॥ ततस्तेजोमयाबाणारथात्पार्थस्यनिःसृताः ॥ प्रादुरासन्महावीर्याः
कर्णस्यरथमंतिकात् ॥ ९३ ॥ तान्कर्णस्त्वग्रतोन्यस्तान्मोघांश्चक्रेमहारथः ॥ ततोब्रवीद्वृष्णिवीरस्तस्मिन्नस्त्रेविनाशिते ॥ ९४ ॥ विसृजास्त्रंपरंपार्थराधेयोग्र
सतेशरान् ॥ ततोब्रह्मास्त्रमत्युग्रंसंमंत्र्यसमयोजयत् ॥ ९५ ॥ छादयित्वाततोबाणैःकर्णंप्रत्यस्यदर्जुनः ॥ ततःकर्णःशितैर्बाणैर्ज्यांचिच्छेदसुतेजनैः ॥ ९६ ॥ द्विती
यांचतृतीयांचचतुर्थींपंचमींतथा ॥ षष्ठीमथास्यचिच्छेदसप्तमींचतथाष्टमीम् ॥ ९७ ॥ नवमींदशमींचास्यतथाचैकादशींवृषः ॥ ज्याशतंशतसंधानःसकर्णोना
वबुध्यते ॥ ९८ ॥ ततोज्यांविनिधायान्यामभिमंत्र्यचपांडवः ॥ शरैरवाकिरत्कर्णंदीप्यमानैरिवाहिभिः ॥ ९९ ॥ तस्यज्याच्छेदनंकर्णोज्यावधानंचसंयुगे ॥
नान्वबुध्यतशीघ्रत्वात्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ १०० ॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यप्रनिघ्नन्सव्यसाचिनः ॥ चक्रेचाप्यधिकंपार्थात्स्ववीर्यमतिदर्शयन् ॥ १ ॥

॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ अभ्युपमंत्रयत् गांडीवमित्युत्तरान्वयि ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ प्रत्यस्यत्प्रतिप्राक्षिपत् ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अभ्यसपुन:पुनःअस्त्रंआतिष्ठव्रजप्रेरयेत्यब्रवीदितियोजना ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥ ११ ॥ १२ ॥१३॥१४॥ १५ ॥ ११६ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदी

ततःकृष्णोर्जुनंदृष्ट्वाकर्णास्त्रेणचपीडितम् ॥ अभ्यसेत्यब्रवीत्पार्थमातिष्ठास्त्रंव्रजेतिच ॥१०२॥ ततोग्निसदृशंघोरंशरंसर्पविषोपमम् ॥ अश्मसारमयंदिव्यमभि
 मंत्र्यपरंतपः ॥ ३ ॥ रौद्रमस्त्रंसमाधायक्षेप्तुकामःकिरीटवान् ॥ ततोग्रसन्महीचक्रंराधेयस्यतदान्टप ॥ ४ ॥ ततोवतीर्यराधेयोरथादाशुसमुद्यतः ॥ चक्रंभुजा
भ्यामालंब्यसमुत्क्षेप्तुमियेषसः ॥ ५ ॥ सप्तद्वीपावसुमतीसशैलवनकानना ॥ गीर्णचक्रासमुत्क्षिप्ताकर्णेनचतुरंगुलम् ॥ ६ ॥ ग्रस्तचक्रस्तुराधेयःक्रोधादश्रूण्य
वर्तयत् ॥ अर्जुनंवीक्ष्यसंरब्धमिदंवचनमब्रवीत् ॥७॥ भोभोपार्थमहेष्वासमुहूर्तंपरिपालय ॥ यावच्चक्रमिदंग्रस्तमुद्धरामिमहीतलात् ॥ ८ ॥ सव्यंचक्रंमहीग्रस्तं
दृष्ट्वादैवादिदंमम ॥ पार्थकापुरुषाचीर्णमभिसंधिंविसर्जय ॥ ९ ॥ नत्वंकापुरुषाचीर्णंमार्गमास्थातुमर्हसि ॥ ख्यातस्त्वमसिकौंतेयविशिष्टोरणकर्मसु ॥ ११० ॥
विशिष्टतरमेवत्वंकर्तुमर्हसिपांडव ॥ प्रकीर्णकेशेविमुखेब्राह्मणेथकृतांजलौ ॥ ११ ॥ शरणागतेन्यस्तशस्त्रेयाचमानेतथार्जुन ॥ अबाणेभ्रष्टकवचेभ्रष्टभग्नायु
धेतथा ॥ १२ ॥ नविमुंचंतिशस्त्राणिशूराःसाधुव्रतेस्थिताः ॥ त्वंचशूरतमोलोकेसाधुवृत्तश्चपांडव ॥ १३ ॥ अभिज्ञोयुद्धधर्माणांवेदांतावभृथाप्लुतः ॥ दिव्यास्त्र
विदमेयात्माकार्तवीर्यसमोयुधि ॥ १४ ॥ यावच्चक्रमिदंग्रस्तमुद्धरामिमहाभुज ॥ नमांरथस्थोभूमिष्ठंविकलंहंतुमर्हसि ॥ १५ ॥ नवासुदेवात्त्वत्तोवापांडवेय
बिभेम्यहम् ॥ त्वंहिक्षत्रियदायादोमहाकुलविवर्धनः ॥ अतस्त्वांप्रब्रवीम्येषमुहूर्तंक्षमपांडव ॥ ११६॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णरथचक्रग्रसनेनवति
तमोऽध्यायः ॥९०॥ ॥ ९१ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तमब्रवीद्वासुदेवोरथस्थोराधेयदिष्ट्यास्मरसीहधर्मम् ॥ प्रायेणनीचाव्यसनेषुमग्नानिंदंतिदैवंकुकृ
तंनतुस्वम् ॥ १ ॥ यद्द्रौपदीमेकवस्त्रांसभायामानाययेस्त्वंचसुयोधनश्च ॥ दुःशासनःशकुनिःसौबलश्चनतेकर्णप्रत्यभात्तत्रधर्मः ॥ २ ॥ यदासभायांराजानमन
क्षज्ञंयुधिष्ठिरम् ॥ अजैषीच्छकुनिर्ज्ञानात्क्कतेधर्मस्तदागतः ॥ ३ ॥ वनवासेव्यतीतेचकर्णवर्षेत्रयोदशे ॥ नप्रयच्छसियद्राज्यंक्कतेधर्मस्तदागतः ॥ ४ ॥ यद्भीमसे
नंसर्पैश्चविषयुक्तैश्चभोजनैः ॥ आचरत्त्वन्मतेराजाक्कतेधर्मस्तदागतः ॥ ५ ॥ यद्वारणावतेपार्थान्सुप्तान्जतुगृहेतदा ॥ आदीपयस्त्वंराधेयक्कतेधर्मस्तदागतः ॥
॥ ६ ॥ यदारजस्वलांकृष्णांदुःशासनवशेस्थिताम् ॥ सभायांप्राहसःकर्णक्कतेधर्मस्तदागतः ॥ ७ ॥

पेनवतितमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ तमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

यदनार्यैःपुराकृष्णांक्लिश्यमानामनागसम् ॥ उपप्रेक्षसिराधेयक्वतेधर्मस्तदागतः ॥ ८ ॥ विनष्टाःपांडवाःकृष्णेशाश्वतंनरकंगताः ॥ पतिमन्यंवृणीष्वेतिवदंस्त्वं
गजगामिनीम् ॥ ९ ॥ उपप्रेक्षसिराधेयक्वतेधर्मस्तदागतः ॥ राज्यलुब्धःपुनःकर्णसमाह्वयसिपांडवान् ॥ १० ॥ यदाशकुनिमाश्रित्यक्वतेधर्मस्तदागतः ॥ यदा
भिमन्युंबहवोयुद्धेजघ्नुर्महारथाः ॥ परिवार्यरणेबालंक्वतेधर्मस्तदागतः ॥ ११ ॥ यद्येषधर्मस्तत्रनविद्यतेहिकिंसर्वथातालुविशोषणेन ॥ १२ ॥ अद्येहधर्म्याणिवि
धत्स्वसूततथापिजीवन्नविमोक्ष्यसेहि ॥ नलोह्यक्षैर्निर्जितःपुष्करेणपुनर्यशोराज्यमवापवीर्यात् ॥ १३ ॥ प्राप्तास्तथापांडवाबाहुवीर्यात्सर्वैःसमेताःपरिवृत्तलो
भाः ॥ निहत्यशत्रून्समरेप्रवृद्धान्ससोमकाराज्यमवाप्नुयुस्ते ॥ १४ ॥ तथागताधार्तराष्ट्राविनाशंधर्माभिगुप्तैःसततंनृसिंहैः ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्त
दाकर्णोवासुदेवेनभारत ॥ १५ ॥ लज्जयावनतोभूत्वानोत्तरंकिंचिदुक्तवान् ॥ क्रोधात्प्रस्फुरमाणौष्ठोधनुरुद्यम्यभारत ॥ १६ ॥ योधयामासवैपार्थंमहावेगपरा
क्रमः ॥ ततोब्रवीद्वासुदेवःफाल्गुनंपुरुषर्षभम् ॥ १७ ॥ दिव्यास्त्रेणैवनिर्भिद्यपातयस्वमहाबल ॥ एवमुक्तस्तुदेवेनक्रोधमागात्तदार्जुनः ॥ १८ ॥ मन्युमभ्याविश
द्घोरंस्मृत्वातत्तुधनंजयः ॥ तस्यक्रुद्धस्यसर्वेभ्यःस्रोतोभ्यस्तेजसोर्चिषः ॥ १९ ॥ प्रादुरासंस्तदाराजंस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ तत्समीक्ष्यततःकर्णोब्रह्मास्त्रेणधनंजय
म् ॥ २० ॥ अभ्यवर्षत्पुनर्यत्नमकरोद्रथसर्जने ॥ ब्रह्मास्त्रेणैवतंपार्थोववर्षशरवृष्टिभिः ॥ २१ ॥ तदस्त्रमस्त्रेणावार्यप्रजहारचपांडवः ॥ ततोन्यदस्त्रंकौंतेयोदयितं
जातवेदसः ॥ २२ ॥ मुमोचकर्णमुद्दिश्यतत्प्रजज्वालतेजसा ॥ वारुणेनततःकर्णःशमयामासपावकम् ॥ २३ ॥ जीमूतैश्चदिशःसर्वाश्चक्रेतिमिरदुर्दिनाः ॥ पांडवे
यस्त्वसंभ्रांतोवायव्यास्त्रेणवीर्यवान् ॥ २४ ॥ अपोवाहतदाभ्राणिराधेयस्यप्रपश्यतः ॥ ततःशरंमहाघोरंज्वलंतमिवपावकम् ॥ २५ ॥ आददेपांडुपुत्रस्यसूतपुत्रो
जिघांसया ॥ योज्यमानेततस्तस्मिन्बाणेधनुषिपूजिते ॥ २६ ॥ चचालपृथिवीराजन्सशैलवनकानना ॥ ववौसशर्करोवायुर्दिशश्चरजसावृताः ॥ २७ ॥ हा
हाकारश्चसंजज्ञेसुराणांदिविभारत ॥ तमिषुंसंधितंदृष्ट्वासूतपुत्रेणमारिष ॥ विषादंपरमंजग्मुःपांडवादीनचेतसः ॥ २८ ॥ ससायकःकर्णभुजप्रमुक्तःशक्राश
निप्रख्यरुचिःशिताग्रः ॥ २९ ॥ भुजांतरंप्राप्यधनंजयस्यविवेशवल्मीकमिवोरगोत्तमः ॥ सगाढविद्धःसमरेमहात्माविघूर्णमानःश्लथहस्तगांडिवः ॥ ३० ॥ च
चालबीभत्सुरमित्रमर्दनःक्षितेःप्रकंपेचयथाचलोत्तमः ॥ तदंतरंप्राप्यवृषोमहारथोरथांगमुर्वीगतमुज्जिहीर्षुः ॥ ३१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

रयादवप्लुत्यनिगृह्यदोर्भ्यांशशाकदैवान्नमहाबलोपि ॥ ततःकिरीटीप्रतिलभ्यसंज्ञांजग्राहबाणंयमदंडकल्पम् ॥ ३२ ॥ ततोर्जुनःप्रांजलिकंमहात्मातततोब्रवीद्वा
सुदेवोपिपार्थम् ॥ छिंध्यस्यमूर्धानमरेःशरेणनयावदारोहतिवैरथंवृषः ॥ ३३ ॥ तथैवसंपूज्यसतद्वचःप्रभोस्ततःशरंप्रज्वलितंप्रगृह्य ॥ जघानकक्षाममलार्कव
र्णांमहारथेरथचक्रेविमग्ने ॥ ३४ ॥ तंहस्तिकक्षाप्रवरंचकेतुंसुवर्णमुक्तामणिवज्रपृष्ठम् ॥ ज्ञानप्रकर्षोत्तमशिल्पियुक्तैःकृतंसुरूपंतपनीयचित्रम् ॥ ३५ ॥ जयास्प
दंतवसैन्यस्यनित्यममित्रवित्रासनमीड्यरूपम् ॥ विख्यातमादित्यसमंस्मलोकेत्विषासमंपावकभानुचंद्रैः ॥ ३६ ॥ ततःक्षुरप्रेणसुसंशितेनसुवर्णपुंखेनहुताग्नि
वर्चसा ॥ श्रियाज्वलंतंध्वजमुन्ममाथमहारथस्याधिरथेःकिरीटी ॥ ३७ ॥ यशश्चदर्पश्चतथाप्रियाणिसर्वाणिकार्याणिचतेनकेतुना ॥ साकंकुरूणांहृदयानि
चापतन्बभूवहाहेतिचनिःस्वनोमहान् ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वाध्वजंपातितमाशुकारिणाकुरुप्रवीरेणनिकृत्तमाहवे ॥ नाशंसिरेसूतपुत्रस्यसर्वेजयंतदाभारतयेत्वदीयाः
॥ ३९ ॥ अथत्वरन्कर्णवधायपार्थोमहेंद्रवज्रानलदंडसंनिभम् ॥ आदत्तचाथांजलिकंनिषंगात्सहस्ररश्मेरिवरश्मिमुत्तमम् ॥ ४० ॥ मर्मच्छिदंशोणितमांसदिग्धं
वैश्वानरार्कप्रतिमंमहार्हम् ॥ नराश्वनागासुहरंत्र्यरत्निंषड्वाजमंजोगतिमुग्रवेगम् ॥ ४१ ॥ सहस्रनेत्राशनितुल्यवीर्यंकालानलंव्यात्तमिवातिघोरम् ॥ पिनाकनारा
यणचक्रसंनिभंभयंकरंप्राणभृतांविनाशनम् ॥ ४२ ॥ जग्राहपार्थःसशरंप्रहृष्टोयोदेवसंघैरपिदुर्निवार्यः ॥ संपूजितोयःसततंमहात्मादेवासुरान्योविजयेन्महे
षुः ॥ ४३ ॥ तंवैप्रमृष्टंप्रसमीक्ष्ययुद्धेचचालसर्वंसचराचरंजगत् ॥ स्वस्तिजगत्स्यादृषयःप्रचक्रुशुस्तमुद्यतंप्रेक्ष्यमहाहवेषुम् ॥ ४४ ॥ ततस्तुतंवैशरमप्रमेयंगांडीव
धन्वाधनुषिव्ययोजयत् ॥ युक्त्वामहास्त्रेणपरेणचापंविकृष्यगांडीवमुवाचसत्वरम् ॥ ४५ ॥ अयंमहास्त्रप्रहितोमहाशरःशरीरहृच्चासुहरश्चदुर्हृदः ॥ तपोस्तितप्तंगु
रवश्चतोषितामयायदीष्टंसुहृदांश्रुतंतथा ॥ ४६ ॥ अनेनसत्येननिहंत्वयंशरःसुसंश्रितःकर्णमरिंममोर्जितम् ॥ इत्यूचिवांस्तंप्रमुमोचबाणंधनंजयःकर्णवधाय
घोरम् ॥ ४७ ॥ कृत्यामथर्वांगिरसीमिवोग्रांदीप्तामसह्यांयुधिमृत्युनापि ॥ ब्रुवन्किरीटीतमतिप्रहृष्टोत्वयंशरोमेविजयावहोस्तु ॥ ४८ ॥ जिघांसुरर्केंदुसमप्र
भावःकर्णमयास्तोनयतांयमाय ॥ तेनेषुवर्येणकिरीटमालीप्रहृष्टरूपोविजयावहेन ॥ ४९ ॥ जिघांसुरर्केंदुसमप्रभेणचक्रेविषक्तंरिपुमाततायी ॥ तथाविमुक्तो ॥१०९॥
बलिनार्कतेजाःप्रज्वालयामासदिशोनभश्च ॥ ततोर्जुनस्तस्यशिरोजहारवृत्रस्यवज्रेणयथामहेंद्रः ॥ ५० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ अपराह्णेदिवसस्यपश्चिमेभागेअपरंचरमंअहःमरणदिनमस्य ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥

शरोत्तमेनांजलिकेनराजंस्तदामहास्त्रप्रतिमंत्रितेन ॥ पार्थोपराह्णेशिरउच्चकर्तवैकर्तनस्याथमहेंद्रसूनुः ॥ ५१ ॥ तस्यापतच्चांजलिकेनच्छिन्नमपास्यकायोनि पपातपश्चात् ॥ तदुद्यतादित्यसमानतेजसंशरन्नभोमध्यगभास्करोपमम् ॥ ५२ ॥ वरांगमुर्व्यामपतच्चमूमुखेदिवाकरोस्तादिवरक्तमंडलः ॥ ततोस्यदेहंसततंसु खोचितंसुरूपमत्यर्थमुदारकर्मणः ॥ ५३ ॥ परेणकृच्छ्रेणशिरःसमत्यजद्गृहंमहर्द्धीवसुसंगमीश्वरः ॥ शरैर्विभिन्नंव्यसुतत्सुवर्चसःपपातकर्णस्यशरीरमुच्छ्रितम् ॥ ५४ ॥ स्रवद्व्रणंगैरिकतोयविस्रवंगिरेर्यथावज्रहतंमहाशिरः ॥ देहाच्चकर्णस्यनिपातितस्यतेजःसूर्यंखंवितत्याविवेश ॥ ५५ ॥ तदद्भुतंसर्वमनुष्ययोधाःसंदृष्ट वंतोनिहतेस्मकर्णे ॥ ततःशंखान्पांडवादध्मुरुच्चैर्दृष्ट्वाकर्णंपातितंफाल्गुनेन ॥ ५६ ॥ तथैवकृष्णश्चधनंजयश्चहृष्टौयमौदध्मतुर्वारिजातौ ॥ तंसोमकाःप्रेक्ष्यह तंशयानंसैन्यैःसार्धंसिंहनादान्प्रचक्रुः ॥ ५७ ॥ तूर्याणिसंजघ्नुरतीवहृष्टावासांसिचैवादुधुवुर्भुजांश्च ॥ संवर्धयंतश्चनरेंद्रयोधाःपार्थंसमाजग्मुरतीवहृष्टाः ॥ ॥ ५८ ॥ बलान्विताश्चापरेह्यप्यनृत्यन्नन्योन्यमाश्लिष्यनदंतऊचुः ॥ दृष्ट्वातुकर्णंभुविवाविपन्नंकृत्तंरथात्सायकैरर्जुनस्य ॥ ५९ ॥ महानिलेनाद्रिमिवापविद्धं यज्ञावसानेग्निमिवप्रशांतम् ॥ रराजकर्णस्यशिरोनिकृत्तमस्तंगतंभास्करस्येवबिंबम् ॥ ६० ॥ शरैराचितसर्वांगःशोणितौघपरिप्लुतः ॥ विभातिदेहःकर्णस्यस्वर श्मिभिरिवांशुमान् ॥ ६१ ॥ प्रताप्यसेनामामित्रींदीप्तैःशरगभस्तिभिः ॥ बलिनार्जुनकालेननीतोस्तंकर्णभास्करः ॥ ६२ ॥ अस्तंगच्छन्यथादित्यःप्रभामादाय गच्छति ॥ तथाजीवितमादायकर्णस्येषुर्जगामसः ॥ अपराह्णेऽपरह्णोऽस्यसूतपुत्रस्यमारिष ॥ ६३ ॥ छिन्नमंजलिकेनाजौसोत्सेधमपतच्छिरः ॥ उपर्युपरि सैन्यानामस्यशत्रोस्तदंजसा ॥ शिरःकर्णस्यसोत्सेधमिषुःसोप्यहरद्द्रुतम् ॥ ६४ ॥ कर्णंतुशूरंपतितंपृथिव्यांशराचितंशोणितदिग्धगात्रम् ॥ दृष्ट्वाशयानंभुविम द्रराजश्छिन्नध्वजेनापययौरथेन ॥ ६५ ॥ हतेकर्णेकुरवःप्राद्रवंतभयार्दितागाढविद्धाश्चसंख्ये ॥ अवेक्ष्यमाणामुहुरर्जुनस्यध्वजंमहांतंवपुषाज्वलंतम् ॥ ६६ ॥ सहस्रनेत्रप्रतिमानकर्मणःसहस्रपत्रप्रतिमाननंशुभम् ॥ सहस्ररश्मिर्दिनसंक्षयेयथातथापतत्कर्णशिरोवसुंधराम् ॥ ६७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणि कर्णवधेएकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ शल्यस्तुकर्णार्जुनयोर्विमर्देबलानिदृष्ट्वामृदितानिबाणैः ॥ ययौहतेचाधिरथौपदा नुगेरथेनसंछिन्नपरिच्छदेन ॥ १ ॥

॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ शल्यइति रथेनग्रस्तचक्रेणहेतुनापदानुगेपदचारिणि ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२॥३॥ प्रहृष्टा अर्जुनादयः वित्रस्ता भीरवः विषण्णाः शत्रवः विस्मिताः प्रेक्षकाः॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्विनवतितमोऽध्यायः

निपातितस्यंदनवाजिनागंबलंचदृष्ट्वाहतसूतपुत्रम् ॥ दुर्योधनोश्रुप्रतिपूर्णनेत्रोदीनोमुहुर्निश्वसंश्चार्तरूपः॥ २ ॥ कर्णंतुशूरंपतितंपृथिव्यांशराचितंशोणितदि
ग्धगात्रम् ॥ यदृच्छयासूर्यमिवावनिस्थंदिदृक्षवःसंपरिवार्यतस्थुः ॥ ३ ॥ प्रहृष्टवित्रस्तविषण्णविस्मितास्तथापरेशोकहताइवाभवन् ॥ परेत्वदीयाश्चपरस्परेण
यथायथैषांप्रकृतिस्तथाऽभवन् ॥ ४ ॥ प्रविद्धवर्माभरणांबरायुधंधनंजयेनाभिहतंमहौजसम् ॥ निशाम्यकर्णंकुरवःप्रदुद्रुवुर्हतर्षभागावइवाजनेवने ॥ ५ ॥ भी
मश्चभीमेनतदास्वनेननादंकृत्वारोदसीकंपयानः ॥ आस्फोटयन्वल्गतेनृत्यतेचहतेकर्णेत्रासयन्धार्तराष्ट्रान् ॥ ६ ॥ तथैवराजन्सोमकाःसृंजयाश्चशंखान्
दध्मुःसस्वजुश्चापिसर्वे ॥ परस्परंक्षत्रियाहृष्टरूपाःसूतात्मजेवैनिहतेतदानीम् ॥ ७ ॥ कृत्वाविमर्दंमहदर्जुनेनकर्णोहतःकेसरिणेवनागः ॥ तीर्णाप्रतिज्ञापुरुषर्षभे
णवैरस्यांतंगतवांश्चापिपार्थः ॥ ८ ॥ मद्राधिपश्चापिविमूढचेतास्तूर्णंरथेनापकृतध्वजेन ॥ दुर्योधनस्यांतिकमेत्यराजन्सबाष्पदुःखाद्वचनंबभाषे ॥ ९ ॥ विशी
र्णनागाश्वरथप्रवीरंबलंत्वदीयंयमराष्ट्रकल्पम् ॥ अन्योन्यमासाद्यहतंमहद्भिर्नराश्वनागैर्गिरिकूटकल्पैः ॥ १० ॥ नैतादृशंभारतयुद्धमासीद्यथातुकर्णार्जुनयोर्ब
भूव ॥ ग्रस्तौहिकर्णेनसमेत्यकृष्णावन्येचसर्वेतवशत्रवोये ॥ ११ ॥ दैवंध्रुवंपार्थवशात्प्रवृत्तंयत्पांडवान्पातिहिनस्तिचास्मान् ॥ तवार्थसिद्ध्यर्थकरास्तुसर्वेप्रस
ह्यवीरानिहताद्विषद्भिः ॥ १२ ॥ कुबेरवैवस्वतवासवानांतुल्यप्रभावानृपतेसुवीराः ॥ वीर्येणशौर्येणबलेनतेजसातैस्तैस्तुयुक्ताविविधैर्गुणौघैः ॥ १३ ॥ अवध्यक
ल्पानिहतानरेंद्रास्तवार्थकामायुधिपांडवेयैः ॥ तान्माशुचोभारतदिष्टमेतत्पर्याश्वसत्वंनसदास्तिसिद्धिः ॥ १४ ॥ एतद्वचोमद्रपतेर्निशम्यस्वंचाप्यनीतंमनसानि
रीक्ष्य ॥ दुर्योधनोदीनमनाविसंज्ञःपुनःपुनर्न्यश्वसदार्तरूपः ॥ १५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिशल्यप्रत्यागमनेद्विनवतितमोऽध्यायः ॥ ९२ ॥ ॥ ६५ ॥
॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ तस्मिंस्तुकर्णार्जुनयोर्विमर्देदग्धस्यरौद्रेहनिविद्रुतस्य ॥ बभूवरूपंकुरुसृंजयानांबलस्यबाणोन्मथितस्यकीदृक् ॥ १ ॥ ॥ संजयउवाच ॥
शृणुराजन्नवहितोयथावृत्तोमहाक्षयः ॥ घोरोमनुष्यदेहानामाजौचगजवाजिनाम् ॥ २ ॥ यत्रकर्णेहतेपार्थःसिंहनादमथाकरोत् ॥ तदातवसुतान्राजन्नाविवेश
महद्भयम् ॥ ३ ॥ नसंधातुमनीकानिनचैवाशुपराक्रमे ॥ आसीद्बुद्धिर्हतेकर्णेतवयोधस्यकर्हिचित् ॥ ४ ॥ वणिजोनाविभिन्नायामगाधेविप्लवेयथा ॥ अपारेपार
मिच्छंतोहतेद्वीपेकिरीटिना ॥ ५ ॥ सूतपुत्रेहतेराजन्वित्रस्ताःशस्त्रविक्षताः ॥ अनाथानाथमिच्छंतोमृगाःसिंहैरिवार्दिताः ॥ ६ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ तस्मिन्निति ॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

भग्नश्रृंगावृषायद्वद्भग्नदंष्ट्राइवोरगाः ॥ प्रत्यपायामसायाह्नेनिर्जिताःसव्यसाचिना ॥ ७ ॥ हतप्रवीराविध्वस्तानिकृत्तानिशितैःशरैः ॥ सूतपुत्रेहतेराजन्पुत्रास्ते
दुद्रुवुर्भयात् ॥ ८ ॥ विस्रस्तयंत्रकवचाःकांदिग्भूताविचेतसः ॥ अन्योन्यमवमृद्नंतोवीक्षमाणाभयार्दिताः ॥ ९ ॥ मामेवनूनंबीभत्सुर्मामेवचवृकोदरः ॥ अभि
यातीतिमन्वानाःपेतुर्मम्लुश्चसंभ्रमात् ॥ १० ॥ हयानन्येगजानन्येरथानन्येमहारथाः ॥ आरुह्यजवसंपन्नाःपदातीन्प्रजहुर्भयात् ॥ ११ ॥ कुंजरैःस्यंदनाःक्षु
ण्णाःसादिनश्चमहारथैः ॥ पदातिसंघाश्चाश्वौघैःपलायद्भिर्भयार्दितैः ॥ १२ ॥ व्यालतस्करसंकीर्णेसार्थहीनायथावने ॥ सूतपुत्रेहतेराजंस्तवयोधास्तथाभवन्
॥ १३ ॥ हतारोहायथानागाश्छिन्नहस्तायथानराः ॥ सर्वेपार्थमयंलोकंसंपश्यंतोभयार्दिताः ॥ १४ ॥ संप्रेक्ष्यद्रवतःसर्वान्भीमसेनभयार्दितान् ॥ दुर्योधनो
थस्वंसूतंहाहाकृत्वेदमब्रवीत् ॥ १५ ॥ नातिक्रमेच्चमांपार्थोधनुष्पाणिमवस्थितम् ॥ जघनेसर्वसैन्यानांशनैरश्वान्प्रचोदय ॥ १६ ॥ युध्यमानंहिकौंतेयंहनिष्यामि
नसंशयः ॥ नोत्सहेन्मामतिक्रांतुंवेलामिवमहोदधिः ॥ १७ ॥ अद्यार्जुनंसगोविंदंमानिनंचवृकोदरम् ॥ अन्यान्शिष्टांस्तथाशत्रून्कर्णस्यानृण्यमाप्नुयाम् ॥ १८ ॥
तच्छुत्वाकुरुराजस्यशूरार्यसदृशंवचः ॥ सूतोहेमपरिच्छन्नान्शनैरश्वानचोदयत् ॥ १९ ॥ रथाश्वनागहीनास्तुपादातास्तवमारिष ॥ पंचविंशतिसाहस्रायुद्धा
यैवव्यवस्थिताः ॥ २० ॥ तान्भीमसेनःसंक्रुद्धोधृष्टद्युम्नश्चपार्षतः ॥ बलेनचतुरंगेणसंवृत्याजघ्नतुःशरैः ॥ २१ ॥ प्रत्ययुध्यंतसमरेभीमसेनंसपार्षतम् ॥ पार्थपा
र्षतयोश्चान्येजगृहुस्तत्रनामनी ॥ २२ ॥ अक्रुध्यतरणेभीमस्तैस्तदापर्यवस्थितैः ॥ सोवतीर्यरथात्तूर्णंगदापाणिरयुध्यत ॥ २३ ॥ नतान्रथस्थोभूमिष्ठान्धर्मा
पेक्षीवृकोदरः ॥ योधयामासकौंतेयोभुजवीर्यव्यपाश्रयः ॥ २४ ॥ जातरूपपरिच्छन्नांप्रगृह्यमहतींगदाम् ॥ अवधीत्तावकान्सर्वान्दंडपाणिरिवांतकः ॥ २५ ॥
पदातिनोपिसंत्यक्त्वाप्रियंजीवितमात्मनः ॥ भीममभ्यद्रवन्संख्येपतंगाज्वलनंयथा ॥ २६ ॥ आसाद्यभीमसेनंतुसंरब्धायुद्धदुर्मदाः ॥ विनेशुःसहसादृष्ट्वाभूत
ग्रामाइवांतकम् ॥ २७ ॥ श्येनवद्विचरन्भीमोगदाहस्तोमहाबलः ॥ पंचविंशतिसाहस्रांस्तावकानवपोथयत् ॥ २८ ॥ हत्वातत्पुरुषानीकंभीमःसत्यपराक्रमः ॥
धृष्टद्युम्नंपुरस्कृत्यतस्थौतत्रमहाबलः ॥ २९ ॥ धनंजयोरथानीकमभ्यवर्ततवीर्यवान् ॥ माद्रीपुत्रौतुशकुनिंसात्यकिश्चमहारथः ॥ ३० ॥ जवेनाभ्यपतन्हृष्टा
घ्नंतोदौर्योधनंबलम् ॥ तस्याश्वसादीन्सुबहूंस्तेनिहत्यशितैःशरैः ॥ ३१ ॥ समभ्यधावंस्त्वरितास्तत्रयुद्धमभून्महत् ॥ धनंजयोपिचाभ्येत्यरथानीकंतवप्रभो ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विश्रुतंत्रिषुलोकेषुगांडीवंविक्षिपत्धनुः॥ कृष्णसारथिमायांतंदृष्ट्वाश्वेतहयंरथम् ॥ ३३ ॥ अर्जुनंचापियोद्धारंत्वदीयाःप्राद्रवन्भयात् ॥ विप्रहीणरथाश्चैवशरै
श्चपरिकर्षिताः ॥ ३४ ॥ पंचविंशतिसाहस्राःकालमार्छन्पदातयः॥ हत्वातान्पुरुषव्याघ्रःपंचालानांमहारथः॥ ३५ ॥ पुत्रःपांचालराजस्यधृष्टद्युम्नोमहामनाः॥
भीमसेनंपुरस्कृत्यनचिरात्प्रत्यदृश्यत॥ ३६ ॥ महाधनुर्धरःश्रीमानमित्रगणतापनः॥ पारावतसवर्णाश्वंकोविदारमयध्वजम्॥ ३७ ॥ धृष्टद्युम्नंरणेदृष्ट्वात्वदीयाः
प्राद्रवन्भयात्॥ गांधारराजंशीघ्रास्त्रमनुसृत्ययशस्विनौ ॥ ३८ ॥ नचिरात्प्रत्यदृश्येतांमाद्रीपुत्रौससात्यकी ॥ चेकितानःशिखंडीचद्रौपदेयाश्चमारिष॥ ३९ ॥
हत्वात्वदीयंसुमहत्सैन्यंशंखांस्तथाधमन्॥ तेसर्वेतावकान्प्रेक्ष्यद्रवतोपिपराङ्मुखान् ॥ ४० ॥ अभ्यवर्तंतसंरब्धान्वृषान्जित्वायथावृषाः॥ सेनावशेषंतंदृष्ट्वा
तवसैन्यस्यपांडवः॥ ४१ ॥ व्यवस्थितःसव्यसाचीचुक्रोधबलवान्नृप ॥ धनंजयोरथानीकमभ्यवर्तंतवीर्यवान् ॥ ४२ ॥ विश्रुतंत्रिषुलोकेषुव्याक्षिपद्गांडिवंध
नुः॥ ततएनान्शरव्रातैःसहसासमवाकिरत् ॥ ४३ ॥ तमसासंवृतेनाथनस्मार्किंचिद्व्यदृश्यत॥ अंधकारीकृतेलोकेरजोभूतेमहीतले ॥ ४४ ॥ योधाःसर्वेमहारा
जतावकाःप्राद्रवन्भयात् ॥ संभज्यमानेसैन्येतुकुरुराजोविशांपते ॥ ४५ ॥ परानभिमुखांश्चैवसुतस्तेसमुपाद्रवत् ॥ ततोदुर्योधनःसर्वानाजुहावाथपांडवान्
॥ ४६ ॥ युद्धायभरतश्रेष्ठदेवानिवपुरावलिः॥ तएनमभिगर्जंतःसहिताःसमुपाद्रवन्॥ ४७॥ नानाशस्त्रभृतःक्रुद्धाभर्त्सयंतोमुहुर्मुहुः ॥ दुर्योधनोप्यसंभ्रांतस्ता
न्रणेनिशितैःशरैः ॥ ४८ ॥ तत्रावधीत्ततःक्रुद्धःशतशोथसहस्रशः॥ तत्सैन्यंपांडवेयानांयोधयामाससर्वतः ॥ ४९ ॥ तत्राद्भुतमपश्यामतवपुत्रस्यपौरुषम्॥ यदे
कःसहितान्सर्वान्रणेयुध्यतपांडवान् ॥ ५० ॥ ततोपश्यन्महात्मासस्वसैन्यंभृशदुःखितम्॥ ततोवस्थाप्यराजेंद्रकृतबुद्धिस्तवात्मजः॥ ५१ ॥ हर्षयन्निवतान्यो
धानिदंवचनमब्रवीत् ॥ नतंदेशंप्रपश्यामियत्रयाताभयार्दिताः ॥ ५२ ॥ गतानांयत्रवैमोक्षःपांडवात्किंगतेनवः ॥ अल्पंचबलमेतेषांकृष्णौचभृशविक्षतौ
॥ ५३ ॥ अद्यसर्वान्हनिष्यामिध्रुवोहिविजयोभवेत् ॥ विप्रयातांस्तुवोभिन्नान्पांडवाःकृतकिल्बिषान् ॥ ५४ ॥ अनुसृत्यवधिष्यंतिश्रेयान्नःसमरेवधः॥ सुखं
सांग्रामिकोमृत्युःक्षत्रधर्मेणयुध्यताम्॥ ५५ ॥ मृतोदुःखंनजानीतेप्रेत्यचानंत्यमश्नुते॥ शृणुध्वंक्षत्रियाःसर्वेयावंतःस्थसमागताः॥ ५६ ॥ यदाशूरंचभीरुंचमा
रयत्यंतकोयमः॥ कोनमूढोनयुध्येतमादृशःक्षत्रियव्रतः॥ ५७ ॥ द्विषतोभीमसेनस्यक्रुद्धस्यवशमेष्यथ॥ पितामहैराचरितंनधर्मंहातुमर्हथ॥ ५८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५९ ॥ ६० ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

नत्यधर्मोस्तिपापीयान्क्षत्रियस्यपलायनात् ॥ नयुद्धधर्माच्छ्रेयोहिपंथाःस्वर्गस्यकौरवाः ॥ अचिरेणहतालोकान्सद्योयोधाःसमश्नुत ॥ ५९ ॥ ॥ संजयउवा
च ॥ ॥ एवंब्रुवतिपुत्रेतेसैनिकाभृशविक्षताः ॥ अनवेक्ष्यैवतद्वाक्यंप्राद्रवन्सर्वतोदिशः ॥ ६० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकौरवसैन्यपलायनेत्रिनवति
तमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ दृष्ट्वातुसैन्यंपरिवृत्यमानंपुत्रेणतेमद्रपतिस्तदानीम् ॥ संत्रस्तरूपःपरिमूढचेतादुर्योधनंवाक्यमिदंबभा
षे ॥ १ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ पश्येदमुग्रंनरवाजिनागैरायोधनंवीरशतैःसुपूर्णम् ॥ महीधराभैःपतितैश्चनागैःसकृत्प्रभिन्नैःशरभिन्नदेहैः ॥ २ ॥ संविह्वलद्भि
श्चगतासुभिश्चप्रध्वस्तवर्मायुधचर्मखड्गैः ॥ वज्रापविद्धैरिवचाचलोत्तमैर्विभिन्नपाषाणमहाद्रुमौषधैः ॥ ३ ॥ प्रविद्धघंटांकुशतोमरध्वजैःसहेमजालैरुधिरौ
घसंप्लुतैः ॥ शरावभिन्नैःपतितैस्तुरंगमैःश्वसद्भिरार्तैःक्षतजंवमद्भिः ॥ ४ ॥ दीनंस्तनद्भिःपरिवृत्तनेत्रैर्महींदशद्भिःकृपणंनदद्भिः ॥ तथापविद्धैर्गजवाजियोधैर्बला
पविद्धैरथवीरसंघैः ॥ ५ ॥ मंदासुभिश्चैवगतासुभिश्चनराश्वनागैश्चरथैश्चमर्दितैः ॥ मंदांशुभिश्चैवमहीमहाहवेनूनंयथावैतरणीवभाति ॥ ६ ॥ गजैर्निकृत्तैर्वर
हस्तगात्रैरुद्वेपमानैःपतितैःपृथिव्याम् ॥ विशीर्णदंतैःक्षतजंवमद्भिःस्फुरद्भिरार्तैःकरुणंनदद्भिः ॥ ७ ॥ निकृत्तचक्रेषुयुगैःसयोक्त्रभिःप्रविद्धतूणीरपताककेतुभिः ॥
सुवर्णजालावततैर्भृशाहतैर्महारथौघैर्जलदैरिवावृता ॥ ८ ॥ यशस्विभिर्नागरथाश्वयोधिभिःपदातिभिश्चाभिमुखैर्हतैःपरैः ॥ विशीर्णवर्माभरणांबरायुधैर्वृताप्र
शांतैरिवपावकैर्मही ॥ ९ ॥ शरप्रहाराभिहतैर्महाबलैरवेक्षमाणैःपतितैःसहस्रशः ॥ दिवश्च्युतैर्भूरतिदीप्तिमद्भिर्नक्तंग्रहैर्द्यौरमलप्रदीप्तैः ॥ १० ॥ प्रनष्टसंज्ञैःपुन
रुच्छ्वसद्भिर्महीवभूवानुगतैरिवार्चिभिः ॥ कर्णार्जुनाभ्यांशरभिन्नगात्रैर्हतैःप्रवीरैःकुरुसृंजयानाम् ॥ ११ ॥ शरास्तुकर्णार्जुनबाहुमुक्ताविदार्यनागाश्वमनुष्य
देहान् ॥ प्राणान्निरस्याशुमहींप्रतीयुर्महोरगावासमिवाभिनघ्राः ॥ १२ ॥ हतैर्मनुष्याश्वगजैश्चसंख्येशरापविद्धैश्चरथैर्नरेंद्र ॥ धनंजयस्याधिरथेश्चमार्गणैरग
म्यरूपावसुधाबभूव ॥ १३ ॥ रथैर्वरेषून्मथितैःसुकल्पैःसयोधशस्त्रैश्चवरायुधैर्ध्वजैः ॥ विशीर्णयोक्त्रैर्विनिकृत्यबंधनैर्निकृत्तचक्राक्षयुगत्रिवेणुभिः ॥ १४ ॥
विमुक्तशस्त्रैश्चतथाप्युपस्करैर्हतानुकर्षैर्विनिषंगबंधनैः ॥ प्रभग्ननीडैर्मणिहेमभूषितैस्तृतामहीद्यौरिवशारदैर्घनैः ॥ १५ ॥

दृष्ट्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विरुप्यमाणैर्जवनैस्तुरंगमैर्हतेश्वरैराजरथैःसुकल्पितैः ॥ मनुष्यमातंगरथाश्वराशिभिर्द्रुतंव्रजंतोबहुधाविचूर्णिताः ॥ १६ ॥ सहेमपट्टाःपरिघाःपरश्वधाःशि
ताश्वशूलामुसलानिमुद्गराः॥पेतुश्वखड्गाविमलाविकोशागदाश्वजांबूनदपट्टनद्धाः ॥ १७ ॥ चापानिरुक्मांगदभूषणानिशराश्वकार्तस्वरचित्रपुंखाः ॥ ऋष्ट्य
श्वपीताविमलाविकोशाःप्रासाश्वदंडैःकनकावभासैः ॥ १८ ॥ छत्राणिवालव्यजनानिशंखाश्छिन्नापविद्धाश्वस्रजोविचित्राः ॥ कुथाःपताकांबरभूषणानि
किरीटमालामुकुटाश्वशुभ्राः॥ १९ ॥ प्रकीर्णकाविप्रकीर्णाश्वराजन्प्रवालमुक्तातरलाश्वहाराः॥ आपीडकेयूरवरांगदानिग्रैवेयनिष्काःससुवर्णसूत्राः ॥ २० ॥
मण्युत्तमावज्रसुवर्णमुक्तारत्नानिचोच्चावचमंगलानि ॥ गात्राणिचात्यंतसुखोचितानिशिरांसिचेंदुप्रतिमाननानि ॥ २१ ॥ देहांश्वभोगांश्वपरिच्छदांश्वत्य
क्त्वामनोज्ञानिसुखानिचैव ॥ स्वधर्मनिष्ठांमहतीमवाप्य व्याप्याशुलोकान्यशसागतास्ते ॥ २२ ॥ निवर्तदुर्योधनयांतुसैनिकाव्रजस्वराजन्शिबिरायमानद ॥
दिवाकरोप्येषविलंबतेप्रभोपुनस्त्वमेवात्रनरेंद्रकारणम् ॥ २३ ॥ इत्येवमुक्त्वाविरराम शल्योदुर्योधनंशोकपरीतचेताः॥ हाकर्णहाकर्णइतिब्रुवाणमार्तंविसंज्ञं
भृशमश्रुनेत्रम् ॥ २४ ॥ तंद्रोणपुत्रप्रमुखानरेंद्राःसर्वेसमाश्वास्यमुहुःप्रयांति ॥ निरीक्षमाणामुहुरर्जुनस्यध्वजंमहांतंयशसाज्वलंतम् ॥ २५ ॥ नराश्वमातंगशरी
रजेनरक्तेनसिक्तांचतथैवभूमिम् ॥ रक्तांबरस्रक्तपनीययोगान्नारींप्रकाशामिवसर्वगम्याम् ॥ २६ ॥ प्रच्छन्नरूपांरुधिरेणराजन्रौद्रेमुहूर्तेतिविराजमाने ॥ नैवा
वतस्थुःकुरवःसमीक्ष्यप्रव्राजितादेवलोकायसर्वे ॥ २७ ॥ वधेनकर्णस्यतुदुःखितास्तेहाकर्णहाकर्णइतिब्रुवाणाः ॥ द्रुतंप्रयाताःशिबिराणिराजन्दिवाकरंरक्तम
वेक्षमाणाः ॥ २८ ॥ गांडीवमुक्तैस्तुसुवर्णपुंखैःशिलाशितैःशोणितदिग्धवाजैः ॥ शरैश्चितांगोयुधिभातिकर्णोहतोपिसन्सूर्यइवांशुमाली ॥ २९ ॥ कर्णस्यदेहंरु
धिरावसिक्तंभक्तानुकंपीभगवान्विवस्वान् ॥ स्पृष्ट्वांशुभिर्लोहितरक्तरूपःसिष्णासुरभ्येतिपरंसमुद्रम् ॥ ३० ॥ इतीवसंचिंत्यसुरर्षिसंघाःसंप्रस्थितायांतियथा
निकेतनम् ॥ संचिंतयित्वाजनताविसस्रुर्यथासुखंखंचमहीतलंच ॥ ३१ ॥ तदद्भुतंप्राणभृतांभयंकरंनिशाम्ययुद्धंकुरुवीरमुख्ययोः॥ धनंजयस्याधिरथेश्वविस्मि
ताःप्रशंसमानाःप्रययुस्तदाजनाः ॥ ३२ ॥ शरसंकृत्तवर्माणंरुधिरोक्षितवाससम् ॥ गतासुमपिराधेयंनैवलक्ष्मीर्विमुंचति ॥ ३३ ॥ तप्तजांबूनदनिभंज्वलनार्क
समप्रभम् ॥ जीवंतमिवतंशूरंसर्वभूतानिमेनिरे ॥ ३४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥

हतस्यापिमहाराजसूतपुत्रस्यसंयुगे ॥ वित्रेसुःसर्वतोयोधाःसिंहस्येवेतरेमृगाः ॥ ३५ ॥ हतोपिपुरुषव्याघ्रोजीववानिवलक्ष्यते ॥ नाभवद्विकृतिःकाचिद्धतस्यापिमहात्मनः ॥ ३६ ॥ चारुवेषधरंवीरंचारुमौलिशिरोधरम् ॥ तन्मुखंसूतपुत्रस्यपूर्णचंद्रसमद्युति ॥ ३७ ॥ नानाभरणवान्राजंस्तप्तजांबूनदांगदः ॥ हतोवैकर्तनःशेतेपादपोंकुरवानिव ॥ ३८ ॥ कनकोत्तमसंकाशोज्वलन्निवविभावसुः ॥ सशांतःपुरुषव्याघ्रपार्थसायकवारिणा ॥ ३९ ॥ यथाहिज्वलनोदीप्तोजलमासाद्यशाम्यति ॥ कर्णाग्निःसमरेतद्वत्पार्थमेघेनशामितः ॥ ४० ॥ आहृत्यचयशोदीप्तंसुयुद्धेनात्मनोभुवि ॥ विसृज्यशरवर्षाणिप्रताप्यचदिशोदश ॥ ४१ ॥ सपुत्रःसमरेकर्णःसशांतःपार्थतेजसा ॥ प्रताप्यपांडवान्सर्वान्पंचालांश्चास्त्रतेजसा ॥ ४२ ॥ वर्षित्वाशरवर्षेणप्रताप्यरिपुवाहिनीम् ॥ श्रीमानिवसहस्रांशुर्जगत्सर्वंप्रताप्यच ॥ ४३ ॥ हतोवैकर्तनःकर्णःसपुत्रःसहवाहनः ॥ अर्थिनांपक्षिसंघस्यकल्पवृक्षोनिपातितः ॥ ४४ ॥ ददानीत्येवयोऽवोचन्ननास्तीत्यर्थितोर्थिभिः ॥ सद्भिःसदासत्पुरुषःसहतोद्वैरथेवृषः ॥ ४५ ॥ यस्यब्राह्मणसात्सर्वंवित्तमासीन्महात्मनः ॥ नादेयंब्राह्मणेष्वासीद्यस्यस्वमपिजीवितम् ॥ ४६ ॥ सदास्त्रीणांप्रियोनित्यंदाताचैवमहारथः ॥ सवैपार्थास्त्रनिर्दग्धोगतःपरमिकांगतिम् ॥ ४७ ॥ यमाश्रित्याकरोद्वैरंपुत्रस्तेसगतोदिवम् ॥ आदायतवपुत्राणांजयाशांशर्मवर्मच ॥ ४८ ॥ हतेकर्णेसरितोनप्रसस्रुर्जगामचास्तंसवितादिवाकरः ॥ ग्रहश्चतिर्यग्ज्वलनार्कवर्णःसोमस्यपुत्रोभ्युदियायतिर्यक् ॥ ४९ ॥ नभःपफालेवननादचोर्वीववुश्चवाताःपरुषाःसुघोराः ॥ दिशोवभूवुर्ज्वलिताःसधूमामहार्णवाःसस्वनुश्चुक्षुभुश्च ॥ ५० ॥ सकाननाश्चाद्रिचयाश्चकंपिरेप्रविव्यथुर्भूतगणाश्चसर्वे ॥ बृहस्पतिःसंपरिवार्यरोहिणींवभूवचंद्रार्कसमोविशांपते ॥ ५१ ॥ हतेतुकर्णेविदिशोपिजज्वलुस्तमोवृताद्यौर्विचचालभूमिः ॥ पपातचोल्काज्वलनप्रकाशानिशाचराश्चाप्यभवन्प्रहृष्टाः ॥ ५२ ॥ शशिप्रकाशाननमर्जुनोयदाक्षुरेणकर्णस्यशिरोन्यपातयत् ॥ तदांतरिक्षेसहसैवशब्दोबभूवहाहेतिसुरैर्विमुक्तः ॥ ५३ ॥ सदेवगंधर्वमनुष्यपूजितंनिहत्यकर्णंरिपुमाहवेर्जुनः ॥ रराजराजन्परमेणवर्चसायथापुरावृत्रवधेशतक्रतुः ॥ ५४ ॥ ततोरथेनांबुदवृंदनादिनाशरन्नभोमध्यदिवाकरार्चिषा ॥ पताकिनाभीमनिनादकेतुनाहिमेंदुशंखस्फटिकावभासिना ॥ ५५ ॥ महेंद्रवाहप्रतिमेनतावुभौमहेंद्रवीर्यप्रतिमानपौरुषौ ॥ सुवर्णमुक्तामणिवज्रविद्रुमैरलंकृतावप्रतिमेनरंहसा ॥ ५६ ॥ नरोत्तमौकेशवपांडुनंदनौतदाहितावग्निदिवाकराविव ॥ रणाजिरेवीतभयौविरेजतुःसमानयानाविवविष्णुवासवौ ॥ ५७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ ९४ ॥ ॥ ९ ॥ हतेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥
ततोधनुर्ज्यातलबाणनिःस्वनैःप्रसत्यकृत्वाचरिपून्हतप्रभान् ॥ संछादयित्वातुकुरून्शरोत्तमैःकपिध्वजःपक्षिवरध्वजश्च ॥ ५८ ॥ हृष्टौततस्तावमितप्रभावौ
मनांस्यरीणामवदारयंतौ ॥ सुवर्णजालावततौमहास्वनौहिमावदातौपरिगृत्यपाणिभिः ॥ चुचुंबतुःशंखवरौनृणांवरौवराननाभ्यांयुगपच्चदध्मतुः ॥ ५९ ॥ पां
चजन्यस्यनिर्घोषोदेवदत्तस्यचोभयोः ॥ पृथिवींचांतरिक्षंचदिशश्चैवान्वनादयत् ॥ ६० ॥ वित्रस्ताश्चाभवन्सर्वेकौरवाराजसत्तम ॥ शंखशब्देनतेनाथमाधव
स्यार्जुनस्यच ॥ ६१ ॥ तौशंखशब्देननिनादयंतौवनानिशैलान्सरितोगुहाश्च ॥ वित्रासयंतौतवपुत्रसेनांयुधिष्ठिरंनंदयतांवरिष्ठौ ॥ ६२ ॥ ततःप्रयाताःकुरवोज
वेनश्रुत्वैवशंखस्वनमीर्यमाणम् ॥ विहायमद्राधिपतिंपतिंचदुर्योधनंभारतभारतानाम् ॥ ६३ ॥ महाहवेतंबहुरोचमानंधनंजयंभूतगणाःसमेताः ॥ तदान्वमोदंत
जनार्दनंचदिवाकरावभ्युदितौयथैव ॥ ६४ ॥ समाचितौकर्णशरैःपरंतपावुभौव्यभातांसमरेच्युतार्जुनौ ॥ तमोनिहत्याभ्युदितौयथामलौशशांकसूर्यौदिविर
श्मिमालिनौ ॥ ६५ ॥ विहायतान्बाणगणानथागतौसुहृद्वृतावप्रतिमानविक्रमौ ॥ सुखंप्रविष्टौशिबिरंस्वमीश्वरौसदस्यहूताविवविष्णुवासवौ ॥ ६६ ॥ तौदे
वगंधर्वमनुष्यचारणैर्महर्षिभिर्यक्षमहोरगैरपि ॥ जयाभिवृद्ध्यापरयाभिपूजितौहतेतुकर्णेपरमाहवेतदा ॥ ६७ ॥ यथानुरूपंप्रतिपूजितावुभौप्रशस्यमानौस्व
कृतैर्गुणौघैः ॥ ननंदतुस्तौससुहृद्गणौतदाबलंनियम्येवसुरेशकेशवौ ॥ ६८ ॥ ॥ इतिश्रीम० कर्णपर्वणिरणभूमिवर्णनंनामचतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ ९४ ॥
संजयउवाच ॥ ॥ हतेवैकर्तनेराजन्कुरवोभयपीडिताः ॥ वीक्षमाणादिशःसर्वाःपर्यापेतुःसहस्रशः ॥ १ ॥ कर्णंतुनिहतंदृष्ट्वाशत्रुभिःपरमाहवे ॥ भीतादिशो
व्यकीर्यंततावकाःक्षतविक्षताः ॥ २ ॥ ततोवहारंचक्रुस्तेयोधाःसर्वेसमंततः ॥ निवार्यमाणाश्चोद्विग्नास्तावकाभृशदुःखिताः ॥ ३ ॥ तेषांतन्मतमाज्ञायपुत्रोदु
र्योधनस्तव ॥ अवहारंततश्चक्रेशल्यस्यानुमतेनृप ॥ ४ ॥ कृतवर्मारथैस्तूर्णंवृतोभारततावकैः ॥ नारायणावशेषैश्चशिबिरायैवदुद्रुवे ॥ ५ ॥ गांधाराणांसहस्रे
णशकुनिःपरिवारितः ॥ हतमाधिरथिंदृष्ट्वाशिबिरायैवदुद्रुवे ॥ ६ ॥ कृपःशारद्वतोराजन्नागानीकेनभारत ॥ महामेघनिभेनाशुशिबिरायैवदुद्रुवे ॥ ७ ॥ अश्वत्था
माततःशूरोविनिःश्वस्यपुनःपुनः ॥ पांडवानांजयंदृष्ट्वाशिबिरायैवदुद्रुवे ॥ ८ ॥ संशप्तकावशिष्टेनबलेनमहतावृतः ॥ सुशर्मापिययौराजन्वीक्षमाणोभयार्दि ॥११३॥
तः ॥ ९ ॥ दुर्योधनोपिनृपतिर्हतसर्वस्वबांधवः ॥ ययौशोकसमाविष्टश्चिंतयन्विमनाबहु ॥ १० ॥ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

छिन्नध्वजेनशल्यस्तुरथेनरथिनांवरः ॥ प्रययौशिबिरायैववीक्षमाणोदिशोदश ॥ ११ ॥ ततोपरेसुबहवोभारतानांमहारथाः ॥ प्राद्रवंतभयत्रस्ताह्रियाविष्टा विचेतसः ॥ १२ ॥ अस्तृक्क्षरंतःसोद्विग्नावेपमानास्तथातुराः ॥ कुरवोदुद्रुवुःसर्वेदृष्ट्वाकर्णंनिपातितम् ॥ १३ ॥ प्रशंसंतोर्जुनंकेचित्केचित्कर्णंमहारथाः ॥ व्यद्र वंतदिशोभीताःकुरवःकुरुसत्तम ॥ १४ ॥ तेषांयोधसहस्राणांतावकानांमहामृधे ॥ नासीत्तत्रपुमान्कश्चिद्योयुद्धायमनोदधे ॥ १५ ॥ हतेकर्णेमहाराजनिरा शाःकुरवोभवन् ॥ जीवितेष्वपिराज्येषुदारेषुचधनेषुच ॥ १६ ॥ तान्समानीयपुत्रस्तेयत्नेनमहताविभुः ॥ निवेशायमनोदध्रेदुःखशोकसमन्वितः ॥ १७ ॥ तस्या ज्ञांशिरसायोधाःपरिगृह्यविशांपते ॥ विवर्णवदनाराजन्न्यविशंतमहारथाः ॥ १८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिशिबिरप्रयाणेपंचनवतितमोऽध्यायः ॥ ९५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तथानिपातितेकर्णेपरसैन्येचविद्रुते ॥ आश्लिष्यपार्थंदाशार्होहर्षाद्वचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ हतोवज्रभृ तावृत्रस्त्वयाकर्णोधनंजय ॥ वृत्रकर्णवधंघोरंकथयिष्यंतिमानवाः ॥ २ ॥ वज्रेणनिहतोवृत्रःसंयुगेभूरितेजसा ॥ त्वयातुनिहतःकर्णोधनुषानिशितैःशरैः ॥ ३ ॥ तमिमंविक्रमंलोकेप्रथितंतेयशस्करम् ॥ निवेदयावःकौंतेयकुरुराजस्यधीमतः ॥ ४ ॥ वधंकर्णस्यसंग्रामेदीर्घकालचिकीर्षितम् ॥ निवेद्यधर्मराजायत्वमानृण्यंग मिष्यसि ॥ ५ ॥ वर्तमानेमहायुद्धेतवकर्णस्यचोभयोः ॥ द्रष्टुमायोधनंपूर्वमागतोधर्मनंदनः ॥ ६ ॥ भृशंतुगाढविद्धत्वान्नाशकत्स्थातुमाहवे ॥ ततःसशिबिरंग त्वास्थितवान्पुरुषर्षभः ॥ ७ ॥ तथेत्युक्तःकेशवस्तुपार्थेनयदुपुंगवः ॥ पर्यावर्तयदव्यग्रोरथंरथवरस्यतम् ॥ ८ ॥ एवमुक्त्वार्जुनंकृष्णःसैनिकानिदमब्रवीत् ॥ परान भिमुखायत्तास्तिष्ठध्वंभद्रमस्तुवः ॥ ९ ॥ धृष्टद्युम्नंयुधामन्युंमाद्रीपुत्रौवृकोदरम् ॥ युयुधानंचगोविंदइदंवचनमब्रवीत् ॥ १० ॥ यावदावेद्यतेराज्ञेहतःकर्णोर्जुनेन वै ॥ तावद्भवद्भिर्यत्तैस्तुभवितव्यंनराधिपैः ॥ ११ ॥ सतैःशूरैरनुज्ञातोययौराजनिवेशनम् ॥ पार्थमादायगोविंदोददर्शचयुधिष्ठिरम् ॥ १२ ॥ शयानंराजशार्दूलं कांचनेशयनोत्तमे ॥ अगृह्णीतांचमुदितौचरणौपार्थिवस्यतौ ॥ १३ ॥ तयोःप्रहर्षमालक्ष्यहर्षादश्रूण्यवर्तयत् ॥ राधेयंनिहतंमत्वासमुत्तस्थौयुधिष्ठिरः ॥ १४ ॥ उवाचचमहाबाहुःपुनःपुनररिंदमः ॥ वासुदेवार्जुनौप्रेम्णाताबुभौपरिषस्वजे ॥ १५ ॥ तत्तस्मैतद्यथावृत्तंवासुदेवःसहार्जुनः ॥ कथयामासकर्णस्यनिधनंयदु पुंगवः ॥ १६ ॥ ईषदुत्स्मयमानस्तुकृष्णोराजानमब्रवीत् ॥ युधिष्ठिरंहतामित्रंकृतांजलिरथाच्युतः ॥ १७ ॥ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

दिष्ट्यागांडीवधन्वाचपांडवश्चवृकोदरः ॥ त्वंचापिकुशलीराजन्माद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ १८ ॥ मुक्तावीरक्षयादस्मात्संग्रामाल्लोमहर्षणात् ॥ क्षिप्रमुत्तरकालानि
कुरुकार्याणिपांडव ॥ १९ ॥ हतोवैकर्तनोराजन्सूतपुत्रोमहारथः ॥ दिष्ट्याजयसिराजेंद्रदिष्ट्यावर्धसिभारत ॥ २० ॥ यस्तुद्यूतजितांकृष्णांप्राहसत्पुरुषाधमः ॥
तस्याद्यसूतपुत्रस्यभूमिःपिबतिशोणितम् ॥ २१ ॥ शेतेसौशरपूर्णांगःशत्रुस्तेकुरुपुंगव ॥ तंपश्यपुरुषव्याघ्रविभिन्नंबहुभिःशरैः ॥ २२ ॥ हतामित्रामिमामुर्वी
मनुशाधिमहाभुज ॥ यत्तोभूत्वासहास्माभिर्भुंक्ष्वभोगांश्चपुष्कलान् ॥ २३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यकेशवस्यमहात्मनः ॥ धर्मपुत्रःप्रहृष्टा
त्मादाशार्हंवाक्यमब्रवीत् ॥ २४ ॥ दिष्ट्यादिष्ट्येतिराजेंद्रवाक्यंचेदमुवाचह ॥ नैतच्चित्रंमहाबहोत्वयिदेवकिनंदन ॥ २५ ॥ त्वयासारथिनापार्थोयत्नवानहनच्च
तम् ॥ नतच्चित्रंमहाबाहोयुष्मद्बुद्धिप्रसादजम् ॥ २६ ॥ प्रगृह्यचकुरुश्रेष्ठसांगदंदक्षिणंभुजम् ॥ उवाचधर्मभृत्पार्थउभौतौकेशवार्जुनौ ॥ २७ ॥ नरनारायणौदेवौ
कथितौनारदेनमे ॥ धर्मात्मानौमहात्मानौपुराणावृषिसत्तमौ ॥ २८ ॥ असकृच्चापिमेधावीकृष्णद्वैपायनोमम ॥ कथामेतांमहाभागांकथयामासतत्त्ववित् ॥
॥ २९ ॥ तवकृष्णप्रसादेनपांडवोयंधनंजयः ॥ जिगायाभिमुखःशत्रून्नचासीद्विमुखःक्वचित् ॥ ३० ॥ जयश्चैवध्रुवोस्माकंनत्वस्माकंपराजयः ॥ यदात्वंयुधिपा
र्थस्यसारथ्यमुपजग्मिवान् ॥ ३१ ॥ भीष्मोद्रोणश्चकर्णश्चमहात्मागौतमःकृपः ॥ अन्येचबहवःशूरायेचतेषांपदानुगाः ॥ ३२ ॥ त्वद्बुद्ध्यानिहतेकर्णेहतागोविंद
सर्वथा ॥ इत्युक्त्वाधर्मराजस्तुरथंहेमविभूषितम् ॥ ३३ ॥ श्वेतवर्णैर्हयैर्युक्तंकालवालैर्मनोजवैः ॥ आस्थायपुरुषव्याघ्रःस्वबलेनाभिसंवृतः ॥ ३४ ॥ प्रययौसमहा
बाहुर्द्रष्टुमायोधनंतदा ॥ कृष्णार्जुनाभ्यांवीराभ्यामनुमंत्र्यततःप्रियम् ॥ ३५ ॥ आभाषमाणस्तौवीरावुभौमाधवफाल्गुनौ ॥ सददर्शरणेकर्णंशयानंपुरुषर्षभं
॥ ३६ ॥ यथाकदंबकुसुमंकेसरैःसर्वतोवृतम् ॥ चितंशरशतैःकर्णंधर्मराजोददर्शसः ॥ ३७ ॥ गंधतैलावसिक्ताभिःकांचनीभिःसहस्रशः ॥ दीपिकाभिःकृतोद्योतं
पश्यंतेवैवृषंतदा ॥ ३८ ॥ संछिन्नभिन्नकवचंबाणैश्चविदलीकृतम् ॥ सपुत्रंनिहतंदृष्ट्वाकर्णंराजायुधिष्ठिरः ॥ ३९ ॥ संजातप्रत्ययोतीववीक्ष्यचैवंपुनःपुनः ॥ प्रश
शंसनरव्याघ्रावुभौमाधवपांडवौ ॥ ४० ॥ अद्यराजास्मिगोविंदपृथिव्यांभ्रातृभिःसह ॥ त्वयानाथेनवीरेणविदुषापरिपालितः ॥ ४१ ॥ हतंश्रुत्वानरव्याघ्रंराधे ॥ ११४ ॥
यमतिमानिनम् ॥ निराशोद्यदुरात्मासौधार्तराष्ट्रोभविष्यति ॥ ४२ ॥ जीवितेचैवराज्येचहतेराधात्मजेरणे ॥ त्वत्प्रसादाद्वयंचैवकृतार्थाःपुरुषर्षभ ॥ ४३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥

दिष्ट्याजयसिगोविंददिष्ट्याशत्रुर्निपातितः॥ दिष्ट्यागांडीवधन्वाचविजयीपांडुनंदनः ॥ ४४ ॥ त्रयोदशसमास्तीर्णाजागरेणसुदुःखिताः ॥ स्वप्स्यामोद्यसुखं
रात्रौत्वत्प्रसादान्महाभुज॥ ४५॥ एवंसबहुशोराजाप्रशशंसजनार्दनम् ॥ अर्जुनंचकुरुश्रेष्ठंधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥ ४६॥ ॥संजयउवाच॥ ॥दृष्ट्वाचनिहतंक
र्णंसपुत्रंपार्थसायकैः॥पुनर्जातमिवात्मानंमेनेचसमहीपतिः ॥ ४७॥समेत्यचमहाराजकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम्॥ हर्षयंतिस्मराजानंहर्षयुक्तामहारथाः॥ ४८॥ न
कुलःसहदेवश्चपांडवश्चवृकोदरः ॥ सात्यकिश्चमहाराजवृष्णीनांप्रवरोरथः ॥ ४९ ॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचपांडुपंचालसृंजयाः ॥ पूजयंतिस्मकौंतेयंनिहतेसूत
नंदने ॥ ५० ॥ तेवर्धयित्वानृपतिंधर्मात्मानंयुधिष्ठिरम् ॥ जितकाशिनोलब्धलक्ष्यायुद्धशौंडाःप्रहारिणः ॥ ५१ ॥ स्तुवंतस्तवयुक्ताभिर्वाग्भिःकृष्णौपरंतपौ॥ ज
ग्मुःस्वशिबिरायैवमुदायुक्तामहारथाः॥ ५२ ॥ एवमेषक्षयोवृत्तःसुमहाँल्लोमहर्षणः॥ तवदुर्मंत्रितेराजन्किमर्थमनुशोचसि॥ ५३ ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥
श्रुत्वैतदप्रियंराजाधृतराष्ट्रोंबिकासुतः॥ पपातभूमौनिश्चेष्टश्छिन्नमूलइवद्रुमः॥ ५४ ॥ तथासापतितादेवीगांधारीदीर्घदर्शिनी ॥ शुशोचबहुलालापैःकर्णस्य
निधनंयुधि॥ ५५॥ तांपर्यगृह्णाद्विदुरोनृपतिंसंजयस्तथा ॥ पर्याश्वासयतांचैवतावुभावेवभूमिपम् ॥ ५६ ॥ तथैवोत्थापयामासुर्गांधारींकुरुयोषितः॥ सदैवंप
रमंमत्वाभवितव्यंचपार्थिवः॥ ५७॥ परांपीडांसमाश्रित्यनष्टचित्तोमहातपाः ॥ चिंताशोकपरीतात्मानजज्ञेमोहपीडितः ॥ ससमाश्वासितोराजातूष्णीमासी
द्विचेतनः॥ ५८ ॥ इमंमहायुद्धमखंमहात्मनोर्धनंजयस्याधिरथेश्चयःपठेत् ॥ ससम्यगिष्टस्यमखस्ययत्फलंतदाप्नुयात्संश्रवणाच्चभारत ॥ ५९॥ मखोहिविष्णु
र्भगवान्सनातनोवदंतितच्चाग्न्यनिलेंदुभानवः॥ अतोनसूयुःशृणुयात्पठेच्चयःससर्वलोकानुचरःसुखीभवेत् ॥ ६० ॥ तांसर्वदाभक्तिमुपागतानराःपठंतिपुण्यां
वरसंहितामिमाम्॥ धनेनधान्येनयशसाचमानुषानंदंतितेनात्रविचारणास्ति ॥ ६१ ॥ अतोनसूयुःशृणुयात्सदातुवैनरःससर्वाणिसुखानिचाप्नुयात्॥ विष्णुः
स्वयंभूर्भगवान्भवश्चतुष्यंतिततस्यनरोत्तमस्य ॥ ६२ ॥ वेदावाप्तिर्ब्राह्मणस्येहदृष्टारणेबलंक्षत्रियाणांजयोयुधि ॥ धनज्येष्ठाश्चापिभवंतिवैश्याःशूद्रारोग्यंप्रा
प्नुवंतीहसर्वे॥ ६३ ॥ तथैवविष्णुर्भगवान्सनातनःसचात्रदेवःपरिकीर्त्यतेयतः॥ ततःसकामान्लभतेसुखीनरोमहामुनेस्तस्यवचोर्चितंयथा॥ ६४॥ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कपिलानांसवत्सानांवर्षमेकंनिरंतरम् ॥ योदद्यात्सुकृतंतद्धिश्रवणात्कर्णपर्वणः ॥ ६५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशतसाहस्र्यांसंहितायांवैयासक्यांकर्णपर्वणियु

॥ ११५ ॥ धिष्ठिरहर्षेषण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ ॥ कर्णपर्वसमाप्तम् ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ८

अतःपरंशल्यपर्वभविष्यति ॥ ॥ तस्यायमाद्यःश्लोकः ॥ जनमेजयउवाच ॥ एवंनिपातितेकर्णेसमरेसव्यसाचिना ॥ अल्पावशिष्टाःकुरवःकिमकुर्वतवैद्विज ॥ १ ॥

अत्रादिपर्वोक्ताध्यायसंख्यावैषम्यंश्लोकसंख्यावैषम्यंलिपिकरप्रमादादिनाद्रष्टव्यं

इदं कर्णपर्व मुंबय्याख्यराजधान्यां गणपतकृष्णाजीत्यभिधानां मुद्रायंत्रालये मुद्रितं शकाब्दाः ॥ १८०९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्व समाप्तम् ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ अथ श्रीमहाभारते शल्यपर्व प्रारभ्यते ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

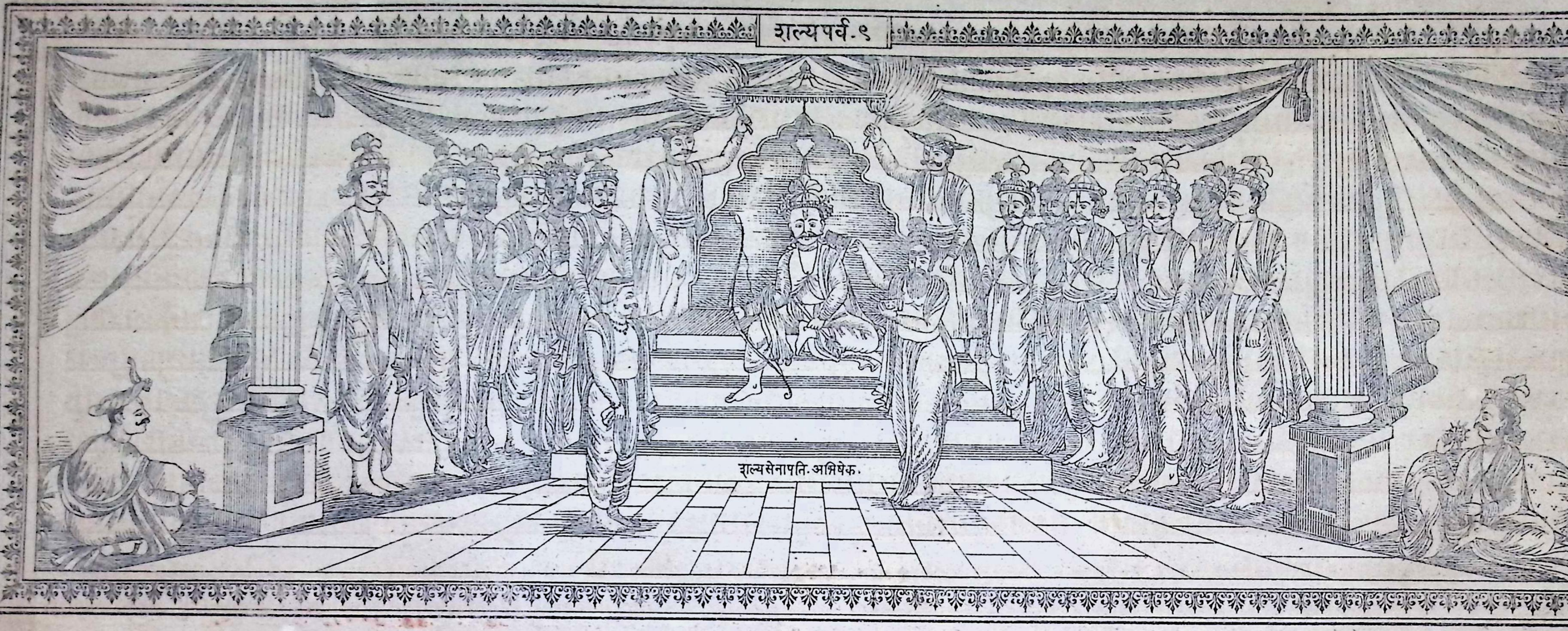

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीगणेशायनमः॥ उक्तासंगतिःकर्णपर्वादौ एवंनिपातितइति उद्यमंपलायनंवाचक्रुरितिप्रष्टुरभिप्रायः अल्पाःअवशिष्टाइतिच्छेदः अत्राकारलोपआर्षः॥१॥ तत्रांद्वितीयमेवमत्वाह उदीर्यमाणमिति पां डवबलस्योत्कर्षंदृष्ट्वाकिंप्रापद्यत पलायनमेवास्यश्रेयइतिभावः ॥ २ ॥३॥ कृत्स्नसैन्यवधेनदुर्योधनःपलायनमेवकृतवानित्याह ततःकर्णेहतेइत्यादिनाप्राङ्मुखःप्राद्रवद्भयादित्यंतेनग्रंथेन ॥ ४॥५॥६॥७॥

श्रीगणेशायनमः॥ ॥नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम्॥देवींसरस्वतींचैवततोजयमुदीरयेत्॥ १ ॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥एवंनिपातितेकर्णेसमरेस व्यसाचिना॥अल्पावशिष्टाःकुरवःकिमकुर्वतवैद्विज॥ १ ॥उदीर्यमाणंचबलंदृष्ट्वाराजासुयोधनः॥पांडवैःप्राप्तकालंचकिंप्रापद्यतकौरवः॥ २ ॥एतदिच्छाम्य हंश्रोतुंतदाचक्ष्वद्विजोत्तम॥नहितृप्यामिपूर्वेषांशृण्वानश्चरितंमहत्॥ ३॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततःकर्णेहतेराजन्धार्तराष्ट्रःसुयोधनः॥भृशंशोकार्णवेम ग्नोनिराशःसर्वतोभवत्॥ ४॥हाकर्णहाकर्णइतिशोचमानःपुनःपुनः॥कृच्छ्रात्स्वशिबिरंप्रायाद्धतशेषैर्नृपैःसह॥५॥ससमाश्वास्यमानोपिहेतुभिःशास्त्रनिश्चितैः॥ राजभिर्नालभच्छर्मसूतपुत्रवधंस्मरन्॥ ६ ॥ सदैवंबलवन्मत्वाभवितव्यंचपार्थिवः॥ संग्रामेनिश्चयंकृत्वापुनर्युद्धायनिर्ययौ॥ ७॥ शल्यंसेनापतिंकृत्वावि धिवद्राजपुंगवः॥रणायनिर्ययौराजाहतशेषैर्नृपैःसह॥८॥ततःसुतुमुलंयुद्धंकुरुपांडवसेनयोः॥बभूवभरतश्रेष्ठदेवासुररणोपमम्॥ ९ ॥ ततःशल्योमहाराज कृत्वाकदनमाहवे॥ ससैन्योथसमध्याह्नेधर्मराजेनघातितः॥ १० ॥ ततोदुर्योधनोराजाहतबंधूरणाजिरात्॥ अपसृत्यह्रदंघोरंविवेशरिपुजाद्भयात्॥ ११॥ अथापराह्णेतस्याह्नःपरिवार्यसुयोधनः ॥ ह्रदादाहूययुद्धायभीमसेनेनपातितः॥ १२॥तस्मिन्हतेमहेष्वासेहतशिष्टास्त्रयोरथाः॥ संरंभान्निशिराजेंद्रजघ्नुःपां चालसोमकान्॥ १३॥ततःपूर्वाह्णसमयेशिबिरादेत्यसंजयः॥प्रविवेशपुरींदीनोदुःखशोकसमन्वितः॥ १४॥सप्रविश्यपुरींसूतोभुजावुच्छ्रित्यदुःखितः॥वेप मानस्ततोराज्ञःप्रविवेशनिकेतनम्॥ १५॥रुरोदचनरव्याघ्रहाराजन्नितिदुःखितः॥अहोबतविनष्टाःस्मनिधनेनमहात्मनः॥ १६ ॥ विधिश्चबलवानत्रपौरुषं तुनिरर्थकम्॥शक्रतुल्यबलाःसर्वेयथाऽवध्यंतपांडवैः॥१७॥दृष्ट्वैवचपुरेराजन्जनःसर्वःससंजयम्॥क्लेशेनमहतायुक्तंसर्वतोराजसत्तम॥१८॥रुरोदचभृशो द्विग्नोहाराजन्नितिविस्वरम्॥आकुमारंनरव्याघ्रतत्रतत्रसमंततः॥१९॥आर्तनादंततश्चक्रेश्रुत्वाविनिहतंनृपम्॥धावतश्चाप्यपश्यामस्तत्रतान्पुरुषर्षभान्॥२०॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ एवंसर्वान्घातयित्वापलायनेदुर्यशोलब्ध्वापिमरणमेवप्रापेत्याह अथेति अपराह्णेअहरर्धे ॥ १२ ॥ १३ ॥ ततःरात्रिवृत्तदर्शनानंतरं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६॥१७॥ जनःरुरोदे तिद्वयोरन्वयः ॥ १८ ॥ १९ ॥ अपश्यामः अडागमोविसर्गोवाआर्षः वैशंपायनवाक्यमिदं ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

२१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ वाक्येनवचनेनसंदिग्धयावाक्यसंदिग्धया ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४ ॥ ४५ ॥

नष्टचित्तानिवोन्मत्तान्शोकेनभृशपीडितान् ॥ तथासविह्वलःसूतःप्रविश्यनृपतिक्षयम् ॥ २१ ॥ ददर्शनृपतिश्रेष्ठंप्रज्ञाचक्षुषमीश्वरम् ॥ तथाचासीनमनघंसमंता
॥ १ ॥ त्परिवारितम् ॥ २२ ॥ स्नुषाभिर्भरतश्रेष्ठगांधार्याविदुरेणच ॥ तथान्यैश्चसुहृद्भिश्चज्ञातिभिश्चहितैषिभिः ॥ २३ ॥ तमेवचार्थंध्यायंतंकर्णस्यनिधनंप्रति ॥ रुद ९
न्नेवाब्रवीद्वाक्यंराजानंजनमेजय ॥ २४ ॥ नातिहृष्टमनाःसूतोवाक्यसंदिग्धयागिरा ॥ संजयोहंनरव्याघ्रनमस्तेभरतर्षभ ॥ २५ ॥ मद्राधिपोहतःशल्यःशकु
निःसौबलस्तथा ॥ उलूकःपुरुषव्याघ्रकैतव्योदृढविक्रमः ॥ २६ ॥ संशप्तकाहताःसर्वेकांबोजाश्चशकैःसह ॥ म्लेच्छाश्चपार्वतीयाश्चयवनाविनिपातिताः ॥ २७ ॥
प्राच्याहतामहाराजदाक्षिणात्याश्चसर्वशः ॥ उदीच्याश्चहताःसर्वेप्रतीच्याश्चनरोत्तमाः ॥ २८ ॥ राजानोराजपुत्राश्चसर्वेतेनिहतानृप ॥ दुर्योधनोहतोराजाय
थोक्तंपांडवेनह ॥ २९ ॥ भग्नसक्थोमहाराजशेतेपांसुषुरूषितः ॥ धृष्टद्युम्नोमहाराजशिखंडीचापराजितः ॥ ३० ॥ उत्तमौजायुधामन्युस्तथाराजन्प्रभद्रकाः ॥ पं
चालश्चनरव्याघ्रचेदयश्चनिषूदिताः ॥ ३१ ॥ तवपुत्राहताःसर्वेद्रौपदेयाश्चभारत ॥ कर्णपुत्रोहतःशूरोवृषसेनःप्रतापवान् ॥ ३२ ॥ नराविनिहताःसर्वेगजाश्च
विनिपातिताः ॥ रथिनश्चनरव्याघ्रहयाश्चनिहतायुधि ॥ ३३ ॥ किंचिच्छेषंचशिबिरंतावकानांकृतंप्रभो ॥ पांडवानांकुरूणांचसमासाद्यपरस्परम् ॥ ३४ ॥ प्रायः
स्त्रीशेषमभवज्जगत्कालेनमोहितम् ॥ सप्तपांडवतःशेषाधार्तराष्ट्रास्त्रयोरथाः ॥ ३५ ॥ तेचैवभ्रातरःपंचवासुदेवोथसात्यकिः ॥ कृपश्चकृतवर्माचद्रौणिश्चजयतां
वरः ॥ ३६ ॥ तथाप्येतेमहाराजरथिनोनृपसत्तम ॥ अक्षौहिणीनांसर्वासांसमेतानांजनेश्वर ॥ ३७ ॥ एतेशेषामहाराजसर्वेन्येनिधनंगताः ॥ कालेननिहतंसर्वंज
गद्वैभरतर्षभ ॥ ३८ ॥ दुर्योधनंवैपुरतःकृत्वावैरंचभारत ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एतच्छ्रुत्वावचःक्रूरंधृतराष्ट्रोजनेश्वरः ॥ ३९ ॥ निपपातसराजेंद्रोगतसत्त्वो
महीतले ॥ तस्मिन्निपतितेभूमौविदुरोपिमहायशाः ॥ ४० ॥ निपपातमहाराजशोकव्यसनकर्शितः ॥ गांधारीचनृपश्रेष्ठसर्वाश्चकुरुयोषितः ॥ ४१ ॥ पतिताः
सहसाभूमौश्रुत्वाक्रूरंवचस्तदा ॥ निःसंज्ञंपतितंभूमौतदासीद्राजमंडलम् ॥ ४२ ॥ प्रलापयुक्तामहतीचित्रन्यस्तापटेयथा ॥ कृच्छ्रेणतुततोराजाधृतराष्ट्रोमहीप
तिः ॥ ४३ ॥ शनैरलभतप्राणान्पुत्रव्यसनकर्शितः ॥ लब्ध्वातुसनृपःसंज्ञांवेपमानःसुदुःखितः ॥ ४४ ॥ उदीक्ष्यचदिशःसर्वाःक्षत्तारंवाक्यमब्रवीत् ॥ विद्वन्क्षत्त ॥ १ ॥
र्महाप्राज्ञत्वंगतिर्भरतर्षभ ॥ ४५ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ विसृष्टास्वि

ममानाथस्यसुभृशंपुत्रैर्हीनस्यसर्वशः ॥ एवमुक्त्वाततोभूयोविसंज्ञोनिपपातह ॥ ४६ ॥ तंतथापतितंदृष्ट्वाबांधवायेस्यकेचन ॥ शीतैस्तेसिषिचुस्तोयैर्विव्यजु र्व्यजनैरपि ॥ ४७ ॥ सतुदीर्घेणकालेनप्रत्याश्वस्तोनराधिपः ॥ तूष्णींदध्यौमहीपालःपुत्रव्यसनकर्शितः ॥ ४८ ॥ निःश्वसन्जिह्मगइवकुंभक्षिप्तोविशांपते ॥ संजयोप्यरुदत्तत्रदृष्ट्वाराजानमातुरम् ॥ ४९ ॥ तथासर्वाःस्त्रियश्चैवगांधारीचयशस्विनी ॥ ततोदीर्घेणकालेनविदुरंवाक्यमब्रवीत् ॥ ५० ॥ धृतराष्ट्रोनरश्रेष्ठमुह्यमानोमुहुर्मुहुः ॥ गच्छंतुयोषितःसर्वागांधारीचयशस्विनी ॥ ५१ ॥ तथेमेसुहृदःसर्वेभ्राम्यतेमेमनोभृशम् ॥ एवमुक्तस्ततःक्षत्ताताःस्त्रियोभरतर्षभ ॥ ५२ ॥ विसर्जयामासशनैर्वेपमानःपुनःपुनः ॥ निश्चक्रमुस्ततःसर्वाःस्त्रियोभरतसत्तम ॥ ५३ ॥ सुहृदश्चतथासर्वेदृष्ट्वाराजानमातुरम् ॥ ततोनरपतिंतूर्णंलब्धसंज्ञंपरंतप ॥ ॥ ५४ ॥ अवैक्षत्संजयोदीनंरोदमानंभृशातुरम् ॥ प्रांजलिर्निःश्वसंतंचतंनरेंद्रंमुहुर्मुहुः ॥ समाश्वासयतक्षत्तावचसामधुरेणच ॥ ५५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिधृतराष्ट्रप्रमोहेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ विसृष्टास्वथनारीषुधृतराष्ट्रोंबिकासुतः ॥ विललापमहाराजदुःखाद्दुःखतरंगतः ॥ १ ॥ सधूममिवनिःश्वस्यकरौधुन्वन्पुनःपुनः ॥ विचिंत्यचमहाराजवचनंचेदमब्रवीत् ॥ २ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ अहोबतमहद्दुःखंयदहंपांडवान्रणे ॥ क्षेमिणश्चाव्ययांश्चैवत्वत्तःसूतशृणोमिवै ॥ ३ ॥ वज्रसारमयंनूनंहृदयंसुदृढंमम ॥ यच्छ्रुत्वानिहतान्पुत्रान्दीर्यतेनसहस्रधा ॥ ४ ॥ चिंतयित्वावयस्तेषांबालक्रीडांचसंजय ॥ हतान्पुत्रानशेषेणदीर्यतेमेभृशंमनः ॥ ५ ॥ अनेत्रत्वाद्यदेतेषांनमेरूपनिदर्शनम् ॥ पुत्रस्नेहकृताप्रीतिर्नित्यमेतेषुधारिता ॥ ६ ॥ बालभावमतिक्रम्ययौवनस्थांश्चतानहम् ॥ मध्यप्राप्तांस्तथाश्रुत्वाहृष्टआसंतदानघ ॥ ७ ॥ तानद्यनिहतान्श्रुत्वाहतैश्वर्यान्हतौजसः ॥ नलभेयंक्वचिच्छांतिंपुत्राधिभिरभिप्लुतः ॥ ८ ॥ एह्येहिपुत्रराजेंद्रममानाथस्यसांप्रतम् ॥ त्वयाहीनोमहाबाहोकांनुयास्याम्यहंगतिम् ॥ ९ ॥ कथंत्वंपृथिवीपालांस्त्यक्त्वाताताससमागतान् ॥ शेषेविनिहतोभूमौप्राकृतःकुनृपोयथा ॥ १० ॥ गतिर्भूत्वामहाराजज्ञातीनांसुहृदांतथा ॥ अंधंवृद्धंचमांवीरविहायक्वनुयास्यसि ॥ ११ ॥

ति ॥ १ ॥ सधूममिव अत्युष्णमित्यर्थः ॥ २ ॥ पांडवाःक्षेमिणइत्येकंदुःखंस्त्रीयाश्चसर्वेनिहताइत्यपरंतेद्वेआहद्वाभ्यां अहोइति ॥ ३ ॥ ४ ॥ वयःएतावत्कालपर्यंतंप्रौढत्वं ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ प्राकृतोनीचः कुनृपःकुत्सितान्नरान्पातीतिनीचपरिजनइत्यर्थः ॥ १० ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ तत्वागुक्तंसाधुयथास्यात्तथामेमांप्रतिवद पुनरितिशेषः ॥ १४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥

साऽरूपासाचतेप्रीतिःसाचराजन्सुमानिता॥ कथंविनिहतःपार्थैःसंयुगेष्वपराजितः ॥ १२ ॥ कोनुमामुत्थितंवीरताततातेतिवक्ष्यति ॥ महाराजेतिसततंलोकना
येतिचासकृत् ॥ १३ ॥ परिष्वज्यचमांकंठेस्नेहेनक्लिन्नलोचनः ॥ अनुशाधीतिकौरव्यतत्साधुवदमेवचः ॥ १४ ॥ ननुनामाहमश्रौषंवचनंतवपुत्रक ॥ भूयसी
ममपृथ्वीयंयथापार्थस्यनोतथा ॥ १५ ॥भगदत्तःकृपःशल्यआवंत्योथजयद्रथः ॥ भूरिश्रवाःसोमदत्तोमहाराजश्चबाह्लिकः ॥ १६ ॥ अश्वत्थामाचभोजश्च
मागधश्चमहाबलः॥ बृहद्बलश्चकाशीशःशकुनिश्चापिसौबलः ॥ १७॥ म्लेच्छाश्चशतसाहस्राःशकाश्चयवनैःसह॥ सुदक्षिणश्चकांबोजस्त्रिगर्ताधिपतिस्तथा ॥
॥ १८ ॥ भीष्मःपितामहश्चैवभारद्वाजोथगौतमः ॥ श्रुतायुश्चायुतायुश्चशतायुश्चापिवीर्यवान् ॥ १९ ॥ जलसंधोथार्ष्यशृंगीराक्षसश्चाप्यलायुधः ॥ अलंबुषो
महाबाहुःसुबाहुश्चमहारथः ॥ २० ॥ एतेचान्येचबहवोराजानोराजसत्तम ॥ मदर्थमुद्यताःसर्वेप्राणांस्त्यक्त्वाधनानिच ॥ २१ ॥ तेषांमध्येस्थितोयुद्धेभ्रात
भिःपरिवारितः॥ योधयिष्याम्यहंपार्थान्पंचालांश्चैवसर्वशः॥ २२ ॥ चेदींश्चनृपशार्दूलद्रौपदेयांश्चसंयुगे॥ सात्यकिंकुंतिभोजंचराक्षसंचघटोत्कचम् ॥ २३ ॥
एकोप्येषांमहाराजसमर्थःसंनिवारणे॥ समरेपांडवेयानांसंक्रुद्धोह्यभिधावताम्॥ २४ ॥ किंपुनःसहितावीराःकृतवैराश्चपांडवैः॥ अथवासर्वएवैतेपांडवस्या
नुयायिभिः ॥ २५ ॥ योत्स्यंतेसहराजेंद्रहनिष्यंतिचतान्मृधे ॥ कर्णएकोमयासार्द्धंनिहनिष्यतिपांडवान् ॥ २६ ॥ ततोनृपतयोवीराःस्थास्यंतिममशासने ॥ य
श्चतेषांप्रणेतावैवासुदेवोमहाबलः ॥ २७ ॥ नससंनह्यतेराजन्निितिमामब्रवीद्वचः ॥ तस्याथवदतःसूतबहुशोममसंनिधौ ॥ २८ ॥ शक्तितोह्यनुपश्यामिनि
हतान्पांडवान्रणे॥ तेषांमध्येस्थितायत्रहन्यंतेममपुत्रकाः ॥ २९ ॥ व्यायच्छमानाःसमरेकिमन्यद्भागधेयतः ॥ भीष्मश्चनिहतोयत्रलोकनाथःप्रतापवान् ॥
॥ ३० ॥ शिखंडिनंसमासाद्यमृगेंद्रइवजंबुकम् ॥ द्रोणश्चब्राह्मणोयत्रसर्वशस्त्रास्त्रपारगः ॥ ३१ ॥ निहतःपांडवैःसंख्येकिमन्यद्भागधेयतः ॥ कर्णश्चनिहतःसं
ख्येदिव्यास्त्रज्ञोमहाबलः ॥ ३२ ॥ भूरिश्रवाहतोयत्रसोमदत्तश्चसंयुगे ॥ बाह्लिकश्चमहाराजकिमन्यद्भागधेयतः ॥ ३३ ॥ भगदत्तोहतोयत्रगजयुद्धविशार
दः॥ जयद्रथश्चनिहतःकिमन्यद्भागधेयतः ॥ ३४ ॥ सुदक्षिणोहतोयत्रजलसंधश्चपौरवः॥ श्रुतायुश्चायुतायुश्चकिमन्यद्भागधेयतः ॥ ३५ ॥ महाबलस्तथा ॥ २ ॥
पांड्यःसर्वशस्त्रभृतांवरः॥ निहतःपांडवैःसंख्येकिमन्यद्भागधेयतः॥ ३६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रतिमानंकेतुभूतं ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥सम्यगवेक्ष्यनिपुणंविभाव्या

बृहद्बलोहतोयत्रमागधश्चमहाबलः॥ उग्रायुधश्चविक्रांतःप्रतिमानंधनुष्मताम् ॥ ३७ ॥ आवंत्योनिहतोयत्रत्रैगर्त्तश्चजनाधिपः॥ संशप्तकाश्चनिहताःकिमन्य
द्भागधेयतः॥ ३८ ॥ अलंबुषस्तथाराजन्राक्षसश्चाप्यलायुधः॥ आर्ष्यशृंगिश्चनिहतःकिमन्यद्भागधेयतः॥ ३९ ॥ नारायणाहतायत्रगोपालायुद्धदुर्मदाः॥ म्ले
च्छाश्चबहुसाहस्राःकिमन्यद्भागधेयतः॥ ४० ॥ शकुनिःसौबलोयत्रकैतव्यश्चमहाबलः॥ निहतःसबलोवीरःकिमन्यद्भागधेयतः॥ ४१ ॥ एतेचान्येचबहवःकृता
स्त्रायुद्धदुर्मदाः॥ राजानोराजपुत्राश्चशूराःपरिघबाहवः॥ ४२ ॥ निहताबहवोयत्रकिमन्यद्भागधेयतः॥ यत्रशूरामहेष्वासाःकृतास्त्रायुद्धदुर्मदाः ॥ ४३ ॥ बहवो
निहतासूतमहेंद्रसमविक्रमाः॥ नानादेशसमावृत्ताःक्षत्रियायत्रसंजय॥ ४४॥ निहताःसमरेसर्वेकिमन्यद्भागधेयतः॥ पुत्राश्चमेविनिहताःपौत्राश्चैवमहाबलाः
॥ ४५॥ वयस्याभ्रातरश्चैवकिमन्यद्भागधेयतः॥ भागधेयसमायुक्तोध्रुवमुत्पद्यतेनरः॥ ४६ ॥ यस्तुभाग्यसमायुक्तःसशुभंप्राप्नुयान्नरः॥ अहंवियुक्तस्तैर्भाग्यैः
पुत्रैश्चैवेहसंजय॥ ४७॥ कथमद्यभविष्यामिवृद्धःशत्रुवशंगतः॥ नान्यदत्रपरंमन्येवनवासादृतेप्रभो॥ ४८॥ सोहंवनंगमिष्यामिनिर्बंधुर्ज्ञातिसंक्षये॥ नहिमेऽ
न्यद्भवेच्छ्रेयोवनाभ्युपगमादृते॥ ४९॥ इमामवस्थांप्राप्तस्यलूनपक्षस्यसंजय॥ दुर्योधनोहतोयत्रशल्यश्चनिहतोयुधि॥ ५०॥ दुःशासनोविविंशश्चविकर्णश्च
महाबलः॥ कथंहिभीमसेनस्यश्रोष्येहंशब्दमुत्तमम्॥ ५१॥ एकेनसमरेयेनहतंपुत्रशतंमम॥ असकृद्वदतस्तस्यदुर्योधनवधेनच॥ ५२ ॥ दुःखशोकाभिसंतप्तो
नश्रोष्येपरुषागिरः॥ ॥ वैशंपायनउवाच॥ ॥ एवंवृद्धश्चसंतप्तःपार्थिवोहतबांधवः॥ ५३॥ मुहुर्मुहुर्मुह्यमानःपुत्राधिभिरभिप्लुतः॥ विलप्यसुचिरं
कालंधृतराष्ट्रोंबिकासुतः ॥ ५४ ॥ दीर्घमुष्णंसनिःश्वस्यचिंतयित्वापराभवम् ॥ दुःखेनमहताराजन्संतप्तोभरतर्षभः ॥ ५५ ॥ पुनर्गावल्गणिंसूतंपर्यपृच्छद्य
थातथम्॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥ भीष्मद्रोणौहतौश्रुत्वासूतपुत्रंचघातितम् ॥ ५६ ॥ सेनापतिंप्रणेतारंकमकुर्वतमामकाः ॥ यंयंसेनाप्रणेतारंयु
धिकुर्वंतिमामकाः ॥ ५७ ॥ अचिरेणैवकालेनतंतंनिघ्नंतिपांडवाः ॥ रणमूर्ध्निहतोभीष्मःपश्यतांवःकिरीटिना ॥ ५८ ॥ एवमेवहतोद्रोणःसर्वेषामेवपश्यताम्॥
एवमेवहतःकर्णःसूतपुत्रःप्रतापवान् ॥ ५९ ॥ सराजकानांसर्वेषांपश्यतांवःकिरीटिना॥ पूर्वमेवाहमुक्तोवैविदुरेणमहात्मना॥ ६० ॥ दुर्योधनापराधेनप्रजेयंवि
नशिष्यति॥ केचिन्नसम्यक्पश्यंतिमूढाःसम्यगवेक्ष्यच॥ ६१ ॥

पिमूढास्तथाभूतंतद्वचः केचिन्नपश्यंतीत्युत्तरेणसंबंधः ॥ ६१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तथाभूतंयथार्थं ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ शृण्विति ॥

तदिदंममभूढस्यतथाभूतंवचःस्मतत् ॥ यदब्रवीत्सधर्मात्माविदुरोदीर्घदर्शिवान् ॥ ॥ तत्तथासमनुप्राप्तंवचनंसत्यवादिनः ॥ ६२ ॥ दैवोपहतचित्तेनयन्मयान
कृतंपुरा ॥ अनयस्यफलंतस्यब्रूहिगावल्गणेपुनः ॥ ६३ ॥ कोवामुखमनीकानामासीत्कर्णेनिपातिते ॥ अर्जुनंवासुदेवंचकोवाप्रत्युद्ययौरथी ॥ ६४ ॥ केऽर
क्षन्दक्षिणंचक्रंमद्रराजस्यसंयुगे ॥ वामंचयोद्धुकामस्यकेवावीरस्यपृष्ठतः ॥ ६५ ॥ कथंचवःसमेतानांमद्राजोमहारथः ॥ निहतःपांडवैःसंख्येपुत्रोवाममम
संजय ॥ ६६ ॥ ब्रूहिसर्वंयथातत्वंभरतानांमहाक्षयम् ॥ यथाचनिहतःसंख्येपुत्रोदुर्योधनोमम ॥ ६७ ॥ पंचालाश्चयथासर्वेनिहताःसपदानुगाः ॥ धृष्टद्युम्नःशि
खंडीचद्रौपद्याःपंचचात्मजाः ॥ ६८ ॥ पांडवाश्चयथामुक्तास्तथोभौमाधवौयुधि ॥ कृपश्चकृतवर्माचभारद्वाजस्यचात्मजः ॥ ६९ ॥ यद्यथायादृशंचैवयुद्धं
वृत्तंचसांप्रतम् ॥ अखिलंश्रोतुमिच्छामिकुशलोह्यसिसंजय ॥ ७० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिधृतराष्ट्रविलापेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
संजयउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्नवहितोयथावृत्तोमहान्क्षयः ॥ कुरूणांपांडवानांचसमासाद्यपरस्परम् ॥ १ ॥ निहतेसूतपुत्रेतुपांडवेनमहात्मना ॥ विद्रुतेषुचसैन्ये
षुसमानीतेषुचासकृत् ॥ २ ॥ घोरेमनुष्यदेहानामाजौनरवरक्षये ॥ यत्तत्कर्णेहतेपार्थःसिंहनादमथाकरोत् ॥ ३ ॥ तदातवसुतान्राजन्प्राविशत्सुमहद्भयम् ॥ नसं
धातुमनीकानिनचैवाथपराक्रमे ॥ ४ ॥ आसीद्बुद्धिर्हतेकर्णेतवयोधस्यकस्यचित् ॥ वणिजोनावि भिन्नायामगाधेऽविप्लवाइव ॥ ५ ॥ अपारेपारमिच्छंतोहते
द्वीपेकिरीटिना ॥ सूतपुत्रेहतेराजन्वित्रस्ताःशरविक्षताः ॥ ६ ॥ अनाथानाथमिच्छंतोमृगाःसिंहार्दिताइव ॥ भग्नशृंगाइववृषाःशीर्णदंष्ट्राइवोरगाः ॥ ७ ॥ प्रत्यु
पायामसायाह्नेनिर्जिताःसव्यसाचिना ॥ हतप्रवीराविध्वस्तानिकृत्तानिशितैःशरैः ॥ ८ ॥ सूतपुत्रेहतेराजन्पुत्रास्तेप्राद्रवंस्ततः ॥ विध्वस्तकवचाःसर्वेकांदिशी
काविचेतसः ॥ ९ ॥ अन्योन्यमभिनिघ्नंतोवीक्षमाणाभयाद्दिशः ॥ मामेवनूनंबीभत्सुर्मामेवचवृकोदरः ॥ १० ॥ अभियातीतिमन्वानाःपेतुर्मम्लुश्चभारत ॥ अश्वा
नन्येगजानन्येरथानन्येमहारथाः ॥ ११ ॥ आरुह्यजवसंपन्नाःपादातान्प्रजहुर्भयात् ॥ कुंजरैःस्यंदनाभग्नाःसादिनश्चमहारथैः ॥ १२ ॥ पदातिसंघाश्चाश्वौघैःपलाय
द्भिर्भृशंहताः ॥ व्यालतस्करसंकीर्णेसार्थहीनायथावने ॥ १३ ॥ तथात्वदीयानिहतेसूतपुत्रेतदाभवन् ॥ हतारोहास्तथानागाश्छिन्नहस्तास्तथापरे ॥ १४ ॥ ॥ ३ ॥

॥ १ ॥ समानीतेषुयुद्धोन्मुखीकृतेषु ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १५ ॥ १६ ॥ जघनेअंते प्राणपणेनयुध्यंतमित्यर्थः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

सर्वंपार्थमयंलोकमपश्यन्वैभयार्दिताः ॥ तान्प्रेक्ष्यद्रवतःसर्वान्भीमसेनभयार्दितान् ॥ १५ ॥ दुर्योधनोथस्वंसूतंहाहाकृत्वैवमब्रवीत् ॥ नातिक्रमिष्यतेपार्थोध
नुष्पाणिमवास्थितम् ॥ १६ ॥ जघनेयुध्यमानंमांतूर्णमश्वान्प्रचोदय ॥ समरेयुध्यमानंहिकौंतेयोमांधनंजयः ॥ १७ ॥ नोत्सहेताप्यतिक्रांतुंवेलामिवमहार्ण
वः ॥ अद्यार्जुनंसगोविंदंमानिनंचवृकोदरम् ॥ १८ ॥ निहत्यशिष्टान्शत्रूंश्चकर्णस्यानृण्यमाप्नुयाम् ॥ तच्छ्रुत्वाकुरुराजस्यशूरार्यसदृशंवचः ॥ १९ ॥ सूतोहेमप
रिच्छन्नान्शनैरश्वानचोदयत् ॥ गजाश्वरथहीनास्तुपादाताश्चैवमारिष ॥ २० ॥ पंचविंशतिसाहस्राःप्राद्रवन्शनकैरिव ॥ तान्भीमसेनःसंक्रुद्धोधृष्टद्युम्नश्च
पार्षतः ॥ २१ ॥ बलेनचतुरंगेणपरिक्षिप्याहनच्छरैः ॥ प्रत्ययुध्यंस्तुतेसर्वेभीमसेनंसपार्षतम् ॥ २२ ॥ पार्थपार्षतयोश्चान्येजगृहुस्तत्रनामनी ॥ अक्रुध्यतरणे
भीमस्तैर्मृधेप्रत्यवस्थितैः ॥ २३ ॥ सोवतीर्यरथात्तूर्णंगदापाणिरयुध्यत ॥ नतान्रथस्थोभूमिष्ठान्धर्मापेक्षीवृकोदरः ॥ २४ ॥ योधयामासकौंतेयोभुजवीर्यमु
पाश्रितः ॥ जातरूपपरिच्छन्नांप्रगृह्यमहतींगदाम् ॥ २५ ॥ न्यवधीत्तावकान्सर्वान्दंडपाणिरिवांतकः ॥ पदातयोहिसंरब्धास्त्यक्तजीवितबांधवाः ॥ २६ ॥ भीम
मभ्यद्रवन्संख्येपतंगाइवपावकम् ॥ आसाद्यभीमसेनंतेसंरब्धायुद्धदुर्मदाः ॥ २७ ॥ विनेदुःसहसादृष्ट्वाभूतग्रामाइवांतकम् ॥ श्येनवद्व्यचरद्भीमःखड्गेनगदयात
था ॥ २८ ॥ पंचविंशतिसाहस्रांस्तावकानांव्यपोथयत् ॥ हत्वातत्पुरुषानीकंभीमःसत्यपराक्रमः ॥ २९ ॥ धृष्टद्युम्नंपुरस्कृत्यपुनस्तस्थौमहाबलः ॥ धनंजयोरथानी
कमन्वपद्यतवीर्यवान् ॥ ३० ॥ माद्रीपुत्रौचशकुनिंसात्यकिश्चमहाबलः ॥ जवेनाभ्यपतन्हृष्टाघ्नंतोदौर्योधनंबलम् ॥ ३१ ॥ तस्याश्ववाहान्सुबहून्तेनिहत्यशि
तैःशरैः ॥ तमन्वधावंस्त्वरितास्तत्रयुद्धमवर्तत ॥ ३२ ॥ ततोधनंजयोराजन्रथानीकमगाहत ॥ विश्रुतंत्रिषुलोकेषुगांडीवंव्याक्षिपन्धनुः ॥ ३३ ॥ कृष्णसार
थिमायांतंदृष्ट्वाश्वेतहयंरथम् ॥ अर्जुनंचापियोद्धारंत्वदीयाःप्राद्रवन्भयात् ॥ ३४ ॥ विप्रहीनरथाश्वाश्चशरैश्चपरिवारिताः ॥ पंचविंशतिसाहस्राःपार्थमार्छन्पदा
तयः ॥ ३५ ॥ हत्वातत्पुरुषानीकंपंचालानांमहारथः ॥ भीमसेनंपुरस्कृत्यनचिरात्प्रत्यदृश्यत ॥ ३६ ॥ महाधनुर्धरःश्रीमानमित्रगणमर्दनः ॥ पुत्रःपंचालराजस्य
धृष्टद्युम्नोमहायशाः ॥ ३७ ॥ पारावतसवर्णाश्वंकोविदारवरध्वजम् ॥ धृष्टद्युम्नंरणेदृष्ट्वात्वदीयाःप्राद्रवन्भयात् ॥ ३८ ॥ गांधारराजंशीघ्रास्त्रमनुसृत्ययशस्विनौ ॥
अचिरात्प्रत्यदृश्येतांमाद्रीपुत्रौससात्यकी ॥ ३९ ॥

॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चेकितानःशिखंडीचद्रौपदेयाश्चमारिष ॥ हत्वात्वदीयंसुमहत्सैन्यंशंखानथाधमन् ॥ ४० ॥ तेसर्वेतावकान्प्रेक्ष्यद्रवतोवैपराङ्मुखान् ॥ अभ्यधावंतनिघ्नंतोवृ ९

॥ ४ ॥ षान्जित्वावृषाइव ॥ ४१ ॥ सेनावशेषंतंदृष्ट्वातवपुत्रस्यपांडवः ॥ अवस्थितंसव्यसाचीचुक्रोधबलवन्नृप ॥ ४२ ॥ ततएनंशरैराजन्सहसासमवाकिरत् ॥ रज

साचोद्धतेनाथनस्मकिंचनदृश्यते ॥ ४३ ॥ अंधकारीकृतेलोकेशरीभूतेमहीतले ॥ दिशःसर्वामहाराजतावकाःप्राद्रवन्भयात् ॥ ४४ ॥ भज्यमानेषुसर्वेषुकुरुरा

जोविशांपते ॥ परेषामात्मनश्चैवसैन्येतेसमुपाद्रवत् ॥ ४५ ॥ ततोदुर्योधनःसर्वानाजुहावाथपांडवान् ॥ युद्धायभरतश्रेष्ठदेवानिवपुराबलिः ॥ ४६ ॥ तएनम

भिगर्जंतंसहिताःसमुपाद्रवन् ॥ नानाशस्त्रसृजःक्रुद्धाभर्त्सयंतोमुहुर्मुहुः ॥ ४७ ॥ दुर्योधनोप्यसंभ्रांतस्तानरीन्व्यधमच्छरैः ॥ तत्राद्भुतमपश्यामतवपुत्रस्यपौ

रुषम् ॥ ४८ ॥ यदेनंपांडवाःसर्वेनशेकुरतिवर्तितुम् ॥ नातिदूरापयातंचकृतबुद्धिःपलायने ॥ ४९ ॥ दुर्योधनःस्वकंसैन्यमपश्यद्भृशविक्षतम् ॥ ततोवस्थाप्यराजेंद्र

कृतबुद्धिस्तवात्मजः ॥ ५० ॥ हर्षयन्निवतान्योधांस्ततोवचनमब्रवीत् ॥ नतंदेशंप्रपश्यामिपृथिव्यांपर्वतेषुच ॥ ५१ ॥ यत्रयातान्नवोहन्युःपांडवाःकिंसृतेनवः ॥

स्वल्पंचैवबलंतेषांकृष्णौचभृशविक्षतौ ॥ ५२ ॥ यदिसर्वेत्रतिष्ठामोध्रुवंनोविजयोभवेत् ॥ विप्रयातांस्तुवोभिन्नान्पांडवाःकृतकिल्बिषान् ॥ ५३ ॥ अनुसृत्य

हनिष्यंतिश्रेयोनःसमरेवधः ॥ सुखःसांग्रामिकोमृत्युःक्षत्रधर्मेणयुध्यताम् ॥ ५४ ॥ मृतोदुःखंनजानीतेप्रेत्यचानंत्यमश्नुते ॥ शृण्वंतुक्षत्रियाःसर्वेयावंतोत्रस

मागताः ॥ ५५ ॥ द्विषतोभीमसेनस्यवशमेष्यथविद्रुताः ॥ पितामहैराचरितंनधर्मंहातुमर्हथ ॥ ५६ ॥ नान्यत्कर्मास्तिपापीयःक्षत्रियस्यपलायनात् ॥ नयु

द्धधर्माच्छ्रेयान्हिपंथाःस्वर्गस्यकौरवाः ॥ ५७ ॥ सुचिरेणार्जिताँल्लोकान्सद्योयुद्धात्समश्नुते ॥ तस्यतद्वचनंराज्ञःपूजयित्वामहारथाः ॥ ५८ ॥ पुनरेवाभ्यवर्तंत

क्षत्रियाःपांडवान्प्रति ॥ पराजयमनृष्यंतःकृतचित्ताश्चविक्रमे ॥ ५९ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंपुनरेवसुदारुणम् ॥ तावकानांपरेषांचदेवासुररणोपमम् ॥ ६० ॥ युधि

ष्ठिरपुरोगांश्चसर्वसैन्येनपांडवान् ॥ अन्वधावन्महाराजपुत्रोदुर्योधनस्तव ॥ ६१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिकौरवसैन्यापयानेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ४ ॥

॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ पतितान्रथनीडांश्चरथांश्चापिमहात्मनाम् ॥ रणेचनिहतान्नागान्दृष्ट्वापत्तींश्चमारिष ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अप्रख्यातिमित्यत्रप्रत्याख्यातिमितिपाठेपितुल्योर्थः ॥ २ ॥ भृशेत्यत्रदृशेतिपाठेदृशादृङ्मात्रेण ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ मन्युवशाद्दुर्योधनस्यदैन्यवशात् ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११॥१२॥१३॥१४॥

आयोधनंचातिघोरंरुद्रस्याक्रीडसंनिभम् ॥ अप्रख्यातिंगतानांतुराज्ञांशतसहस्रशः ॥ २ ॥ विमुखेतवपुत्रेतुशोकोपहतचेतसि ॥ भृशोद्विग्नेषुसैन्येषुदृष्ट्वापार्थ स्यविक्रमम् ॥ ३ ॥ ध्यायमानेषुसैन्येषुदुःखंप्राप्तेषुभारत ॥ बलानांमथ्यमानानांश्रुत्वानिनदमुत्तमम् ॥ ४ ॥ अभिज्ञानंनरेंद्राणांविक्षतंप्रेक्ष्यसंयुगे ॥ कृपाविष्टः कृपोराजन्वयःशीलसमन्वितः ॥ ५ ॥ अब्रवीत्तत्रतेजस्वीसोभिसृत्यजनाधिपम् ॥ दुर्योधनंमन्युवशाद्वाक्यंवाक्यविशारदः ॥ ६ ॥ दुर्योधननिबोधेदंयत्त्वांवक्ष्या मिकौरव ॥ श्रुत्वाकुरुमहाराजयदितेरोचतेनघ ॥ ७ ॥ नयुद्धधर्माच्छ्रेयान्वैपंथाराजेंद्रविद्यते ॥ यंसमाश्रित्ययुध्यंतेक्षत्रियाःक्षत्रियर्षभ ॥ ८ ॥ पुत्रोभ्रातापि ताचैवस्वस्रीयोमातुलस्तथा ॥ संबंधिबांधवाश्चैवयोध्यावैक्षत्रजीविना ॥ ९ ॥ वधेचैवपरोधर्मस्तथाऽधर्मःपलायने ॥ तेस्मघोरांसमापन्नाजीविकांजीविता र्थिनः ॥ १० ॥ तदत्रप्रतिवक्ष्यामिकिंचिदेवहितंवचः ॥ हतेभीष्मेचद्रोणेचकर्णेचैवमहारथे ॥ ११ ॥ जयद्रथेचनिहतेतवभ्रातृषुचानघ ॥ लक्ष्मणेतवपुत्रेच किंशेषंपर्युपास्महे ॥ १२ ॥ येषुभारंसमासाद्यराज्येमतिमकुर्महि ॥ तेसंत्यज्यतनूर्याताःशूराब्रह्मविदांगतिम् ॥ १३ ॥ वयंत्विहविनाभूतागुणवद्भिर्महारथैः ॥ कृपणंवर्तयिष्यामपातयित्वानृपान्बहून् ॥ १४ ॥ सर्वैरथचजीवद्भिर्बीभत्सुरपराजितः ॥ कृष्णनेत्रोमहाबाहुर्देवैरपिदुरासदः ॥ १५ ॥ इंद्रकार्मुकतुल्याभमिंद्र केतुमिवोच्छ्रितम् ॥ वानरंकेतुमासाद्यसंचचालमहाचमूः ॥ १६ ॥ सिंहनादाच्चभीमस्यपांचजन्यस्वनेनच ॥ गांडीवस्यचनिर्घोषात्संहृष्यंतिमनांसिनः ॥ १७ ॥ चरंतीवमहाविद्युन्मुष्णंतीनयनप्रभाम् ॥ अलातमिवचाविद्धंगांडीवंसमदृश्यत ॥ १८ ॥ जांबूनदविचित्रंचधूयमानंमहद्धनुः ॥ दृश्यतेदिक्षुसर्वासुविद्युदभ्रघ नेष्विव ॥ १९ ॥ श्वेताश्ववेगसंपन्नाःशशिकाशसमप्रभाः ॥ पिबंतइवचाकाशंरथेयुक्तास्तुवाजिनः ॥ २० ॥ उह्यमानाश्चकृष्णेनवायुनेवबलाहकाः ॥ जांबून दविचित्रांगावहंतेचार्जुनंरणे ॥ २१ ॥ तावकंतद्बलंराजन्नर्जुनोस्त्रविशारदः ॥ गहनंशिशिरेकक्षंददाहाग्निरिवोल्बणः ॥ २२ ॥ गाहमानमनीकानिमहेंद्रसदृशप्र भम् ॥ धनंजयमपश्यामचतुर्दंष्ट्रमिवद्विपम् ॥ २३ ॥ विक्षोभयंतंसेनांतेत्रासयंतंचपार्थिवान् ॥ धनंजयमपश्यामनलिनीमिवकुंजरम् ॥ २४ ॥ त्रासयंतंतथायो धान्धनुर्घोषेणपांडवम् ॥ भूयएनमपश्यामसिंहंमृगगणानिव ॥ २५ ॥

कृष्णोनेत्रंनेतायस्यसतथा ॥१५॥१६॥ संहृष्यंतिसंहरिष्यंति इडभावआर्षः मनांसिआत्मानंसंहरिष्यंति मूढानिभविष्यंतीत्यर्थः संमुह्यंतीतिपाठांतरम् ॥ १७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २६ ॥ वर्तमानस्यसंग्रामस्यअभितोवध्यतांवध्यमानानांचअद्यसप्तदशाहानिजातानीत्यन्वयः जातानीतिशेषः ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

सर्वलोकमहेष्वासौवृषभौसर्वधन्विनाम्॥ आमुक्तकवचौकृष्णौलोकमध्येविचेरतुः ॥ २६ ॥ अद्यसप्तदशाहानिवर्तमानस्यभारत ॥ संग्रामस्यातिघोरस्यव ध्यतांचाभितोयुधि ॥ २७ ॥ वायुनेवविधूतानितवसैन्यानिसर्वतः ॥ शरदंभोदजालानिव्यशीर्यंतसमंततः ॥ २८ ॥ तांनावमिवपर्यस्तांवातधूतांमहार्णवे ॥ तवसेनांमहाराजसव्यसाचीव्यकंपयत्॥ २९॥ क्कनुतेसूतपुत्रोभूत्क्कनुद्रोणःसहानुगः ॥ अहंक्कचक्कचात्मातेहार्दिक्यश्चतथाक्कनु ॥ ३० ॥ दुःशासनश्चतेभ्राता भ्रातृभिःसहितःक्कनु ॥ बाणगोचरसंप्राप्तंप्रेक्ष्यचैवजयद्रथम् ॥ ३१ ॥ संबंधिनस्तेभ्रातॄंश्चसहायान्मातुलांस्तथा ॥ सर्वान्विक्रम्यमिषतोलोकमाक्रम्यमूर्धनि ॥ ॥ ३२ ॥ जयद्रथोहतोराजन्किंनुशेषमुपास्महे ॥ कोहीहसपुमानस्तियोविजेष्यतिपांडवम् ॥ ३३ ॥ तस्यचास्त्राणिदिव्यानिविविधानिमहात्मनः ॥ गांडीवस्यच निर्घोषोधैर्याणिहरतेहिनः ॥ ३४ ॥ नष्टचंद्रायथारात्रिःसेनेयंहतनायका ॥ नागभग्नद्रुमाशुष्कानदीवाकुलतांगता ॥ ३५ ॥ ध्वजिन्यांहतनेत्रायांयथेष्टंश्वेतवाह नः ॥ चरिष्यतिमहाबाहुःकक्षेष्वग्निरिवज्वलन् ॥ ३६ ॥ सात्यकेश्चैववयोवेगोभीमसेनस्यचोभयोः ॥ दारयेच्चगिरीन्सर्वान्शोषयेच्चैवसागरान् ॥ ३७ ॥ उवाचवा क्यंयद्भीमःसभामध्येविशांपते ॥ कृतंतत्सफलंतेनभूयश्चैवकरिष्यति ॥ ३८ ॥ प्रमुखस्थेतदाकर्णेबलंपांडवरक्षितम् ॥ दुरासदंतदागुप्तंव्यूढंगांडीवधन्वना ॥ ३९ ॥ युष्माभिस्तानिचीर्णानियान्यसाधूनिसाधुषु ॥ अकारणकृतान्येवतेषांवःफलमागतम् ॥ ४० ॥ आत्मनोर्थेत्वयालोकोयत्नतःसर्वआहृतः ॥ सतेसंशयितस्ता तआत्मावैभरतर्षभ ॥ ४१ ॥ रक्षदुर्योधनात्मानमात्मासर्वस्यभाजनम् ॥ भिन्नेहिभाजनेतातदिशोगच्छतितद्गतम् ॥ ४२ ॥ हीयमानेनवैसंधिःपर्येष्टव्यःसमेन वा ॥ विग्रहोवर्धमानेनमतिरेषाबृहस्पतेः ॥ ४३ ॥ तेवयंपांडुपुत्रेभ्योहीनाःस्मबलशक्तितः ॥ तदत्रपांडवैःसार्धंसंधिंमन्येक्षमंप्रभो ॥ ४४ ॥ नजानीतेहियः श्रेयःश्रेयसश्चावमन्यते ॥ सक्षिप्रंभ्रश्यतेराज्यान्नचश्रेयोनुविंदति ॥ ४५ ॥ प्रणिपत्यहिराजानंराज्यंयदिलभेमहि ॥ श्रेयःस्यान्नतुमौढ्येनराजन्गंतुःपराभ वम् ॥ ४६ ॥ वैचित्रवीर्यवचनात्कृपाशीलोयुधिष्ठिरः ॥ विनियुंजीतराज्येत्वांगोविंदवचनेनच ॥ ४७ ॥ यद्ब्रूयाद्धिहृषीकेशोराजानमपराजितम् ॥ अर्जुनंभी मसेनंचसर्वेकुर्युरसंशयम् ॥ ४८ ॥ नातिक्रमिष्यतेकृष्णोवचनंकौरवस्यतु ॥ धृतराष्ट्रस्यमन्येहंनापिकृष्णस्यपांडवः ॥ ४९ ॥

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ असंशयंगतवैरमित्यर्थः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५० ॥ ५१ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ७ ॥ एवमुक्तस्ततोराजेतिस्पष्टार्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

एतत्क्षेममहंमन्येनचपार्थैश्चविग्रहम् ॥ नत्वांब्रवीमिकार्पण्यान्नप्राणपरिरक्षणात् ॥ ५० ॥ पथ्यंराजन्ब्रवीमित्वांतत्परासुःस्मरिष्यसि ॥ इतिवृद्धोविलप्यैतत्कृ
पःशारद्वतोवचः ॥ दीर्घमुष्णंचनिःश्वस्यशुशोचचमुमोहच ॥ ५१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिकृपवाक्येचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ७ ॥
संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्ततोराजागौतमेनतपस्विना ॥ निःश्वस्यदीर्घमुष्णंचतूष्णीमासीद्विशांपते ॥ १ ॥ ततोमुहूर्तंसध्यात्वाधार्तराष्ट्रोमहामनाः ॥ कृपंशार
द्वतंवाक्यमित्युवाचपरंतपः ॥ २ ॥ यत्किंचित्सुहृदावाच्यंतत्सर्वंश्राविरतोऽस्म्यहम् ॥ कृतंचभवतासर्वंप्राणान्संत्यज्ययुध्यता ॥ ३ ॥ गाहमानमनीकानियुध्यमानं
महारथैः ॥ पांडवैरतितेजोभिर्लोकस्त्वामनुदृष्टवान् ॥ ४ ॥ सुहृदायदिदंवाक्यंभवताश्रावितोऽस्म्यहम् ॥ नमांप्रीणातितत्सर्वंमुमूर्षोरिवभेषजम् ॥ ५ ॥ हेतुकारण
संयुक्तंहितंवचनमुत्तमम् ॥ उच्यमानंमहाबाहोनमेविप्राग्र्यरोचते ॥ ६ ॥ राज्याद्विनिकृतोऽस्माभिःकथंसोऽस्मासुविश्वसेत् ॥ अक्षद्यूतेचनृपतिर्जितोऽस्माभिर्महा
धनः ॥ ७ ॥ सकथंममवाक्यानिश्रद्दध्याद्भूयएवतु ॥ तथादौत्येनसंप्राप्तःकृष्णःपार्थहितेरतः ॥ ८ ॥ प्रलब्धश्चहृषीकेशस्तच्चकर्माविचारितम् ॥ सचमेवचनंब्रह्मन्क
थमेवाभिमन्यते ॥ ९ ॥ विललापचयत्कृष्णासभामध्येसमेयुषी ॥ नतन्मर्षयतेकृष्णोनराज्यहरणंतथा ॥ १० ॥ एकप्राणावुभौकृष्णावन्योन्यमभिसंश्रितौ ॥ पु
रायच्छ्रुतमेवासीदद्यपश्यामितत्प्रभो ॥ ११ ॥ स्वस्रीयंनिहतंश्रुत्वादुःखंस्वपितिकिंशवः ॥ कृतागसोवयंतस्यसमदर्थंकथंक्षमेत् ॥ १२ ॥ अभिमन्योर्विनाशेननशर्म
लभतेर्जुनः ॥ सकथंमद्धितेयत्नंप्रकरिष्यतियाचितः ॥ १३ ॥ मध्यमःपांडवस्तीक्ष्णोभीमसेनोमहाबलः ॥ प्रतिज्ञातंचतेनोग्रंभज्येतापिनसंनमेत् ॥ १४ ॥ उभौ
तौबद्धनिस्त्रिंशावुभौचाबद्धकंकटौ ॥ कृतवैरावुभौवीरौयमावपियमोपमौ ॥ १५ ॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचकृतवैरौमयासह ॥ तौकथंमद्धितेयत्नंकुर्यातांद्विजसत्तम
॥ १६ ॥ दुःशासनेनयत्कृष्णाएकवस्त्रारजस्वला ॥ परिक्लिष्टासभामध्येसर्वलोकस्यपश्यतः ॥ १७ ॥ तथाविवसनांदीनांस्मरंत्यद्यापिपांडवाः ॥ ननिवारयितुंश
क्याःसंग्रामात्तेपरंतपाः ॥ १८ ॥ यदाचद्रौपदीक्लिष्टामद्विनाशायदुःखिता ॥ स्थंडिलेनित्यदाशेतेयावद्वैरस्ययातनम् ॥ १९ ॥ उग्रंतेपेतपःकृष्णाभर्तृणामर्थसिद्धये ॥
निक्षिप्यमानंदर्पंचवासुदेवसहोदरा ॥ २० ॥ कृष्णायाःप्रेष्यवद्भूत्वाशुश्रूषांकुरुतेसदा ॥ इतिसर्वंसमुन्नद्धंननिर्वातिकथंचन ॥ २१ ॥

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

अभिमन्योर्विनाशेनससंधेयःकथंमया ॥ कथंचराजाभुक्त्वेमांपृथिवींसागरांबराम् ॥ २२ ॥ पांडवानांप्रसादेनभोक्ष्येराज्यमहंकथम् ॥ उपर्युपरिराज्ञांवैज्व
लित्वाभास्करोयथा ॥ २३ ॥ युधिष्ठिरंकथंपश्चादनुयास्यामिदासवत् ॥ कथंभुक्त्वास्वयंभोगान्दत्त्वादायांश्चपुष्कलान् ॥ २४ ॥ कृपणंवर्तयिष्यामिकृपणैःसह
जीविकाम् ॥ नाभ्यसूयामितेवाक्यमुक्तंस्निग्धंहितंत्वया ॥ २५ ॥ नतुसंधिमहंमन्येप्राप्तकालंकथंचन ॥ सुनीतमनुपश्यामिसुयुद्धेनपरंतप ॥ २६ ॥ नायंक्लीबयितुं
कालःसंयोद्धुंकालएवनः ॥ इष्टंमेबहुभिर्यज्ञैर्दत्ताविप्रेषुदक्षिणाः ॥ २७ ॥ प्राप्ताःकामाःश्रुतावेदाःशत्रूणांमूर्ध्निचस्थितम् ॥ भृत्यामेसुभृतास्तातदीनश्चाभ्युद्धृतो
जनः ॥ २८ ॥ नोत्सहेऽद्यद्विजश्रेष्ठपांडवान्वक्तुमीदृशम् ॥ जितानिपरराष्ट्राणिस्वराष्ट्रमनुपालितम् ॥ २९ ॥ भुक्ताश्चविविधाभोगास्त्रिवर्गःसेवितोमया ॥ पितॄणां
गतमानृण्यंक्षत्रधर्मस्यचोभयोः ॥ ३० ॥ नध्रुवंसुखमस्तीतिकुतोराष्ट्रंकुतोयशः ॥ इहकीर्त्तिर्विधातव्यासाचयुद्धेननान्यथा ॥ ३१ ॥ गृहेयत्क्षत्रियस्यापिनिधनं
तद्विगर्हितम् ॥ अधर्मःसुमहानेषयच्छय्यामरणंगृहे ॥ ३२ ॥ अरण्येयोविमुच्येतसंग्रामेवातनुंनरः ॥ क्रतूनाहृत्यमहतोमहिमानंसगच्छति ॥ ३३ ॥ कृपणंवि
लपन्नार्त्तोजरयाभिपरिप्लुतः ॥ म्रियतेरुदतांमध्येज्ञातीनांनसपूरुषः ॥ ३४ ॥ त्यक्त्वातुविविधान्भोगान्प्राप्तानांपरमांगतिम् ॥ अपीदानींसुयुद्धेनगच्छेयंतत्स
लोकताम् ॥ ३५ ॥ शूराणामार्यवृत्तानांसंग्रामेष्वनिवर्त्तिनाम् ॥ धीमतांसत्यसंधानांसर्वेषांक्रतुयाजिनाम् ॥ ३६ ॥ शस्त्रावभृथपूतानांध्रुवंवासस्त्रिविष्टपे ॥ मु
दानूनंप्रपश्यंतियुद्धेह्यप्सरसांगणाः ॥ ३७ ॥ पश्यंतिनूनंपितरःपूजितान्सुरसंसदि ॥ अप्सरोभिःपरिवृतान्मोदमानांस्त्रिविष्टपे ॥ ३८ ॥ पंथानममरैर्यातंशूरैश्चैवानि
वर्त्तिभिः ॥ अपितत्संगतंमार्गंवयमध्यारुहेमहि ॥ ३९ ॥ पितामहेनवृद्धेनतथाचार्येणधीमता ॥ जयद्रथेनकर्णेनतथादुःशासनेनच ॥ ४० ॥ घटमानामदर्थे
स्मिन्हताःशूराजनाधिपाः ॥ शेरतेलोहिताक्तांगाःसंग्रामेशरविक्षताः ॥ ४१ ॥ उत्तमास्त्रविदःशूरायथोक्तक्रतुयाजिनः ॥ त्यक्त्वाप्राणान्यथान्यायमिंद्रसद्मसु
धिष्ठिताः ॥ ४२ ॥ तैःस्वयंरचितोमार्गोदुर्गमोहिपुनर्भवेत् ॥ संपतद्भिर्महावेगैर्यास्यद्भिरिहसद्गतिम् ॥ ४३ ॥ येमदर्थेहताःशूरास्तेषांकृतमनुस्मरम् ॥ ऋणंतत्प्रति
युंजानोनराज्येमनआदधे ॥ ४४ ॥ घातयित्वावयस्यांश्चभ्रातॄनथपितामहान् ॥ जीवितंयदिरक्षेयंलोकोमांगर्हयेद्ध्रुवम् ॥ ४५ ॥ कीदृशंचभवेद्राज्यंममहीनस्य
बंधुभिः ॥ सखिभिश्चविशेषेणप्रणिपत्यचपांडवम् ॥ ४६ ॥ सोहमेतादृशंकृत्वाजगतोस्यपराभवम् ॥ सुयुद्धेनततःस्वर्गंप्राप्स्यामिनतदन्यथा ॥ ४७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अथेति प्रस्थेशिखरे ॥ १ ॥ २ ॥ ततःतत्र ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

एवंदुर्योधनेनोक्तंसर्वेसंपूज्यतद्वचः॥ साधुसाध्वितिराजानंक्षत्रियाःसंबभाषिरे॥ ४८ ॥ पराजयमशोचंतःकृतचित्ताश्चविक्रमे ॥ सर्वेसुनिश्चितायोद्धुमुदग्रम नसोभवन्॥ ४९ ॥ ततोवाहान्समाश्वास्यसर्वेयुद्धाभिनंदिनः॥ ऊनेद्वियोजनेगत्वाप्रत्यतिष्ठंतकौरवाः ॥ ५० ॥ आकाशेविद्रुमेपुण्येप्रस्थेहिमवतःशुभे॥ अरु णांसरस्वतींप्राप्यपपुःसस्नुश्चतेजलम्॥ ५१ ॥ तवपुत्रकृतोत्साहाःपर्यवर्तंततेततः ॥ पर्यवस्थाप्यचात्मानमन्योन्येनपुनस्तदा ॥ सर्वेराजन्न्यवर्तंतक्षत्रियाःकाल चोदिताः॥ ५२॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिदुर्योधनवाक्येपंचमोऽध्यायः॥ ५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥अथहैमवतेप्रस्थेस्थित्वायु द्धाभिनंदिनः॥ सर्वएवमहायोधास्तत्रतत्रसमागताः॥ १ ॥शल्यश्चचित्रसेनश्चशकुनिश्चमहारथः॥ अश्वत्थामाकृपश्चैवकृतवर्माचसात्वतः ॥ २ ॥ सुषेणोरि ष्टसेनश्चधृतसेनश्चवीर्यवान्॥ जयत्सेनश्चराजानस्तेरात्रिमुषितास्ततः॥ ३ ॥ रणेकर्णेहतेवीरेत्रासिताजितकाशिभिः ॥ नालभन्शर्मतेपुत्राहिमवंतमृतेगिरिम् ॥ ४॥ तेऽब्रुवन्सहितास्तत्रराजानंशल्यसंनिधौ॥ कृतयत्नारणेराजन्संपूज्यविधिवत्तदा॥ ५ ॥ कृत्वासेनाप्रणेतारंपरांस्त्वंयोद्धुमर्हसि ॥ येनाभिगुप्ताःसंग्रामेजये मासुहृदोवयम्॥ ६ ॥ ततोदुर्योधनःस्थित्वारथेरथवरोत्तमम्॥ सर्वयुद्धविभावज्ञमंतकप्रतिमंयुधि॥ ७ ॥ स्वंगंप्रच्छन्नशिरसंकंबुग्रीवंप्रियंवदम् ॥ व्याकोशप द्मपत्राक्षंव्याघ्रास्यंमेरुगौरवम्॥ ८ ॥स्थाणोर्वृषस्यसदृशंस्कंधनेत्रगतिस्वरैः॥पुष्टश्लिष्टायतभुजंसुविस्तीर्णवरोरसम्॥ ९ ॥ बलेजवेचसदृशमरुणानुजवा तयोः॥ आदित्यस्यार्चिषातुल्यंबुद्ध्याचोशनसासमम्॥ १० ॥ कांतिरूपमुखैश्वर्यैस्त्रिभिश्चंद्रमसासमम्॥ कांचनोपलसंघातैःसदृशंश्लिष्टसंधिकम् ॥ ११ ॥ सुवृत्तोरुकटीजंघंसुपादंस्वंगुलीनखम्॥ स्मृत्वास्मृत्वैवतुगुणान्धात्रायत्नाद्विनिर्मितम्॥ १२ ॥ सर्वलक्षणसंपन्नंनिपुणंश्रुतिसागरम्॥ जेतारंतरसारीणामजे यमरिभिर्बलात्॥ १३ ॥दशांगंयश्चतुष्पादमिष्वस्त्रंवेदतत्त्वतः॥ सांगांस्तुचतुरोवेदान्सम्यगाख्यानपंचमान् ॥ १४ ॥ आराध्यत्र्यंबकंयत्नाद्व्रतैरुग्रैर्महातपाः॥ अयोनिजायामुत्पन्नोद्रोणेनायोनिजेनयः॥ १५ ॥ तमप्रतिमकर्माणंरूपेणाप्रतिमंभुवि॥ पारगंसर्वविद्यानांगुणार्णवमनिंदितम्॥ १६ ॥

सर्वेषांयुद्धगतानांविविधानांभावानामभिप्रायाणांज्ञंसर्वयुद्धविभावज्ञं ॥ ७॥ स्वंगंशोभनांगं ॥ ८॥ स्थाणोःसंबंधिनोवृषस्य ॥ ९ ॥ अर्चिषाज्योतिषातुल्यंतुल्यतेजसं अर्चिपाआदित्यस्यतुल्यमितिवा॥ १०॥ ॥ ११ ॥ १२॥ १३॥ दशांगं व्रतंत्रानिर्वृतिःपुष्टिःस्मृतिःक्षेपोरिभेदनं चिकित्सोद्दीपनंकुटिरिष्वस्त्रंस्याद्दशांगकं दीक्षाशिक्षात्मरक्षाचएतत्साधनमेवच धनुर्वेदस्यचत्वारएतेपादाःप्रकीर्तिताः ॥ १४॥ १५॥ १६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तुभ्यंतव ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ महासेनइवकार्तिकेयइव महतीसेनायस्यसमहासेनः ॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥ ३०॥ ॥इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषष्ठो

तमभ्येत्यात्मजस्तुभ्यमश्वत्थामानमब्रवीत्॥ यंपुरस्कृत्यसहितायुधिजेष्यामपांडवान्॥ १७ ॥ गुरुपुत्रोद्यसर्वेषामस्माकंपरमागतिः॥ भवांस्तस्मान्नियोगात्ते
कोस्तुसेनापतिर्मम॥ १८॥ ॥द्रौणिरुवाच॥ ॥अयंकुलेनरूपेणतेजसायशसाश्रिया॥ सर्वैर्गुणैःसमुदितःशल्योनोस्तुचमूपतिः ॥ १९ ॥ भागिनेयान्निजां
स्त्यक्त्वाकृतज्ञोस्मानुपागतः॥ महासेनोमहाबाहुर्महासेनइवापरः॥ २० ॥ एनंसेनापतिंकृत्वानृपतिंनृपसत्तम ॥ शक्यःप्राप्तुंजयोस्माभिर्देवैःस्कंदमिवाजित
म्॥ २१ ॥ तथोक्तेद्रोणपुत्रेणसर्वएवनराधिपाः॥ परिवार्यस्थिताःशल्यंजयशब्दांश्चचक्रिरे ॥ २२ ॥ युद्धायचमतिंचक्रुरावेशंचपरंययुः॥ ततोदुर्योधनोभूमौ
स्थित्वारथवरेस्थितम्॥ २३॥ उवाचप्रांजलिर्भूत्वाद्रोणभीष्मसमंरणे॥ अयंसकालःसंप्राप्तोमित्राणांमित्रवत्सल ॥ २४ ॥ यत्रमित्रममित्रंवापरीक्षंतेबुधा
जनाः॥ सभवानस्तुनःशूरःप्रणेतावाहिनीमुखे॥ २५॥ रणंयातेचभवतिपांडवामंदचेतसः॥ भविष्यंतिसहामात्याःपंचालाश्चनिरुद्यमाः ॥ २६॥ दुर्योधनवचः
श्रुत्वाशल्योमद्राधिपस्तदा॥ उवाचवाक्यंवाक्यज्ञोराजानंराजसंनिधौ॥ २७॥ ॥शल्यउवाच॥ ॥यत्तुमांमन्यसेराजन्कुरुराजकरोमितत्॥ त्वत्प्रियार्थंहिमे
सर्वंप्राणाराज्यंधनानिच॥ २८॥ ॥दुर्योधनउवाच॥ ॥सैनापत्येनवरयेत्वामहंमातुलातुलम्॥ सोस्मान्पाहियुधांश्रेष्ठस्कंदोदेवानिवाहवे ॥ २९॥ अभिषि
च्यस्वराजेंद्रदेवानामिवपावकिः॥ जहिशत्रून्रणेवीरमहेंद्रोदानवानिव॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिशल्यदुर्योधनसंवादेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६॥
॥७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एतच्छ्रुत्वावचोराज्ञोमद्रराजःप्रतापवान्॥ दुर्योधनंतदाराजन्वाक्यमेतदुवाचह ॥ १ ॥ दुर्योधनमहाबाहोश्शृणुवाक्यविदां
वर॥ यावेतौमन्यसेकृष्णौरथस्थौरथिनांवरौ॥ २॥ नमेतुल्यावुभावेतौबाहुवीर्येकथंचन॥ उद्यतांपृथिवींसर्वांससुरासुरमानवाम्॥ ३ ॥ योधयेयंरणमुखेसं
क्रुद्धःकिमुपांडवान्॥ विजेष्यामिरणेपार्थान्सोमकांश्चसमागतान्॥ ४॥ अहंसेनाप्रणेतातेभविष्यामिनसंशयः॥ तंचव्यूहंविधास्यामिनतरिष्यंतियंपरे॥ ५॥
इतिसत्यंब्रवीम्येषदुर्योधननसंशयः॥ एवमुक्तस्ततोराजामद्राधिपतिमंजसा॥ ६॥ अभ्यषिंचतसेनायामध्येभरतसत्तम ॥ विधिनाशास्त्रदृष्टेनक्लिष्टरूपोविशां
पते॥ ७॥ अभिषिक्तेततस्तस्मिन्सिंहनादोमहानभूत्॥ तवसैन्येष्ववाद्यंतवादित्राणिचभारत॥ ८ ॥

ऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥७॥ एतच्छ्रुत्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ नतरिष्यंतीत्यत्रनभविष्यंतीतिपाठेयंप्राप्यनभविष्यंतिमरिष्यंतीत्यध्याहृत्ययोज्यं ॥ ५ ॥ ६ ॥ क्लिष्टरूपःपराजयनिश्चयात् ॥ ७ ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कृष्टाश्वासंस्तथायोधामद्रकाश्चमहारथाः॥ तुष्टुवुश्चैवराजानंशल्यमाहवशोभिनम् ॥ ९ ॥ जयराजंश्चिरंजीवजहिशत्रून्समागतान् ॥ तवबाहुबलंप्राप्यधार्त राष्ट्रामहाबलाः ॥ १० ॥ निखिलाःपृथिवींसर्वांप्रशासंतुहतद्विषः ॥ त्वंहिशक्तोरणेजेतुंससुरासुरमानवान् ॥ ११ ॥ मर्त्यधर्माणइहतुकिमुसृंजयसोमकान्॥ एवंसंपूज्यमानस्तुमद्राणामधिपोबली॥ १२ ॥हर्षंप्रापतदावीरोदुरापमकृतात्मभिः॥ ॥शल्यउवाच॥ ॥ अद्यचाहंरणेसर्वान्पंचालान्सहपांडवैः॥ १३॥ निहनिष्यामिवाराजन्स्वर्गंयास्यामिवाहतः ॥ अद्यपश्यंतुमांलोकाविचरंतमभीतवत् ॥ १४ ॥ अद्यपांडुसुताःसर्वेवासुदेवःससात्यकिः ॥ पंचालाश्चेदयश्चैव द्रौपदेयाश्चसर्वशः॥ १५॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचसर्वेचापिप्रभद्रकाः ॥ विक्रमंममपश्यंतुधनुषश्चमहद्बलम्॥ १६ ॥ लाघवंचास्त्रवीर्यंचभुजयोश्चबलंयुधि॥ अ द्यपश्यंतुमेपार्थाःसिद्धाश्चसहचारणैः ॥ १७॥ यादृशंमेबलंबाह्वोःसंपदस्त्रेषुयाचमे ॥ अद्यमेविक्रमंदृष्ट्वापांडवानांमहारथाः ॥ १८ ॥ प्रतीकारपराभूत्वाचेष्टं तांविविधाःक्रियाः ॥ अद्यसैन्यानिपांडूनांद्रावयिष्येसमंततः ॥ १९ ॥ द्रोणभीष्मावतिविभोसूतपुत्रंचसंयुगे ॥ विचरिष्येरणेयुध्यन्प्रियार्थंतवकौरव ॥ २० ॥ संजयउवाच॥ ॥अभिषिक्तेतथाशल्येतवसैन्येषुमानद॥नकर्णव्यसनंकिंचिन्मेनिरेतत्रभारत॥ २१ ॥ हृष्टाःसुमनसश्चैवबभूवुस्तत्रसैनिकाः॥ मेनिरेनिहता न्पार्थान्मद्रराजवशंगतान्॥ २२ ॥प्रहर्षंप्राप्यसेनातुतावकीभरतर्षभ ॥ तांरात्रिमुषितासुप्ताहर्षचित्ताचसाभवत् ॥ २३ ॥ सैन्यस्यतवतंशब्दंश्रुत्वाराजायुधि ष्ठिरः॥ वार्ष्णेयमब्रवीद्वाक्यंसर्वक्षत्रस्यपश्यतः॥ २४ ॥ मद्रराजःकृतःशल्योधार्तराष्ट्रेणमाधव ॥ सेनापतिर्महेष्वासःसर्वसैन्येषुपूजितः ॥ २५ ॥ एतज्ज्ञात्वाय थाभूतंकुरुमाधवयत्क्षमम्॥ भवान्नेताचगोप्ताचविधत्स्वयदनंतरम्॥२६॥तमब्रवीन्महाराजवासुदेवोजनाधिपम्॥ आर्तायनिमहंजानेयथातत्त्वेनभारत॥ ॥ २७॥वीर्यवांश्चमहातेजामहात्माचविशेषतः ॥ कृतीचचित्रयोधीचसंयुक्तोलाघवेनच ॥ २८ ॥ यादृग्भीष्मस्तथाद्रोणोयादृक्कर्णश्चसंयुगे ॥ तादृशस्तद्विशि ष्टोवामद्रराजोमतोमम ॥ २९॥ युध्यमानस्यतस्याहंचिंतयानश्चभारत ॥ योद्धारंनाधिगच्छामितुल्यरूपंजनाधिप ॥ ३० ॥ शिखंड्यर्जुनभीमानांसात्वतस्य चभारत॥ धृष्टद्युम्नस्यचतथाबलेनाभ्यधिकोरणे॥ ३१ ॥ मद्रराजोमहाराजःसिंहद्विरदविक्रमः॥ विचरिष्यत्यभीःकालेकालःक्रुद्धःप्रजास्विव ॥ ३२ ॥ तस्याद्य नप्रपश्यामिप्रतियोद्धारमाहवे॥ त्वामृतेपुरुषव्याघ्रशार्दूलसमविक्रमम्॥ ३३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सदेवलोकेकृत्स्नेस्मिन्नान्यस्त्वत्तःपुमान्भवेत्॥ मद्रराजंरणेक्रुद्धंयोहन्यात्कुरुनंदन ॥ ३४ ॥ अहन्यहनियुध्यंतंक्षोभयंतंबलंतव॥ तस्माज्जहिरणेशल्यंमघवा
॥८॥ निवशंवरम्॥ ३५॥ अजेयश्चाप्यसौवीरोधार्तराष्ट्रेणसत्कृतः ॥ तवैवहिजयोनूनंहतेमद्रेश्वरेयुधि ॥ ३६ ॥ तस्मिन्हतेहतंसर्वंधार्तराष्ट्रबलंमहत्॥ एतच्छ्रुत्वाम
हाराजवचनंममसांप्रतम्॥ ३७॥ प्रत्युद्याहिरणेपार्थमद्रराजंमहारथम्॥ जहिचैनंमहाबाहोवासवोनमुचिंयथा ॥ ३८ ॥ नचैवात्रदयाकार्यामातुलोयंममेति
वै ॥ क्षत्रधर्मंपुरस्कृत्यजहिमद्रजनेश्वरम्॥ ३९ ॥ द्रोणभीष्मार्णवंतीर्त्वाकर्णपातालसंभवम्॥ मानिमज्जस्वसगणःशल्यमासाद्यगोष्पदम्॥ ४० ॥ यच्चतेतपसो
वीर्यंयच्चक्षात्रंबलंतव॥ तद्दर्शयरणेसर्वंजहिचैनंमहारथम्॥ ४१ ॥ एतावदुक्त्वावचनंकेशवःपरवीरहा॥ जगामशिबिरंसायंपूज्यमानोथपांडवैः॥ ४२॥ केशवे
तुतदायातेधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः॥ विसृज्यसर्वान्भ्रातॄंश्चपंचालानथसोमकान्॥ ४३॥ सुष्वापरजनींतांतुविशल्यइवकुंजरः॥ तेचसर्वेमहेष्वासाःपंचालाःपांडवा
स्तथा॥ ४४ ॥ कर्णस्यनिधनेहृष्टाःसुषुपुस्तांनिशांतदा ॥ गतज्वरंमहेष्वासंतीर्णपारंमहारथम् ॥ ४५ ॥ बभूवपांडवेयानांसैन्यंचमुदितंनृप ॥ सूतपुत्रस्यनिध
नेजयंलब्ध्वाचमारिष॥ ४६॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिशल्यसैनापत्याभिषेकेसप्तमोऽध्यायः॥ ७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥
॥संजयउवाच॥ ॥व्यतीतायांरजन्यांतुराजादुर्योधनस्तदा॥ अब्रवीत्तावकान्सर्वान्संनह्यंतांमहारथाः ॥ १॥ राज्ञश्चमतमाज्ञायसमनह्यतसाचमूः॥ अयो
जयन्रथांस्तूर्णंपर्यधावंस्तथापरे॥ २॥ अकल्प्यंतचमातंगाःसमनह्यंतपत्तयः॥ रथानास्तरणोपेतांश्चक्रुरन्येसहस्रशः ॥ ३॥ वादित्राणांचनिनदःप्रादुरासीद्वि
शांपते॥ आयोधनार्थंयोधानांबलानांचाप्युदीर्यताम्॥ ४॥ ततोबलानिसर्वाणिसेनाशिष्टानिभारत ॥ प्रस्थितानिव्यदृश्यंतमृत्युंकृत्वानिवर्तनम्॥ ५॥ शल्यं
सेनापतिंकृत्वामद्रराजंमहारथाः॥ प्रविभज्यबलंसर्वमनीकेषुव्यवस्थिताः ॥ ६ ॥ ततःसर्वेसमागम्यपुत्रेणतवसैनिकाः ॥ कृपश्चकृतवर्माचद्रौणिःशल्योथसौ
बलः॥ ७॥ अन्येचपार्थिवाःशेषाःसमयंचक्रुरादृताः ॥ ननएकेनयोद्धव्यंकथंचिदपिपांडवैः ॥ ८ ॥ योह्येकःपांडवैर्युध्येद्योवायुध्यंतमुत्सृजेत् ॥ सपंचभिर्भवे ॥८॥
द्युक्तःपातकैश्चोपपातकैः॥ ९॥ अन्योन्यंपरिरक्षद्भिर्योद्धव्यंसहितैश्चह॥ एवंतेसमयंकृत्वासर्वेतत्रमहारथाः ॥ १० ॥ मद्रराजंपुरस्कृत्यतूर्णमभ्यद्रवन्परान्॥ त
थैवपांडवाराजन्व्यूह्यसैन्यंमहारणे॥ ११॥ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

अभ्ययुःकौरवान्राजन्योत्स्यमानाःसमंततः॥ तद्बलंभरतश्रेष्ठक्षुब्धार्णवसमस्वनम्॥ १२ ॥ समुद्धूतार्णवाकारमुद्धूतरथकुंजरम्॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥द्रो
णस्यचैवभीष्मस्यराधेयस्यचमेश्रुतम् ॥ १३ ॥ पातनंशंसमेभूयःशल्यस्याथसुतस्यमे ॥ कथंरणेहतःशल्योधर्मराजेनसंजय ॥ १४ ॥ भीमेनचमहाबाहुः
पुत्रोदुर्योधनोमम॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥क्षयंमनुष्यदेहानांतथानागाश्वसंक्षयम्॥१५॥शृणुराजन्स्थिरोभूत्वासंग्रामंशंसतोमम॥आशाबलवतीराजन्पु
त्राणांतेभवत्तदा॥ १६ ॥ हतेद्रोणेचभीष्मेचसूतपुत्रेचपातिते ॥ शल्यःपार्थान्रणेसर्वान्निहनिष्यतिमारिष॥ १७॥ तामाशांहृदयेकृत्वासमाश्वस्यचभारत॥ म
द्रराजंचसमरेसमाश्रित्यमहारथम्॥ १८ ॥ नाथवंतंतदात्मानममन्यंतसुतास्तव॥ यदाकर्णेहतेपार्थाःसिंहनादंप्रचक्रिरे॥ १९ ॥ तदातुतावकान्राजन्नाविवेश
महद्भयम्॥तान्समाश्वास्ययोधांस्तुमद्रराजःप्रतापवान्॥ २० ॥ व्यूह्यव्यूहंमहाराजसर्वतोभद्रमृद्धिमत्॥प्रत्युद्ययौरणेपार्थान्मद्रराजःप्रतापवान्॥ २१ ॥ वि
धुन्वन्कार्मुकंचित्रंभारघ्नंवेगवत्तरम्॥ रथप्रवरमास्थायसैंधवाश्वंमहारथः॥ २२ ॥ तस्यसूतोमहाराजरथस्थोऽशोभयद्रथम्॥ सतेनसंवृतोवीरोरथेनामित्रक
र्षणः॥ २३ ॥तस्थौशूरोमहाराजपुत्राणांतेभयप्रणुत्॥ प्रयाणेमद्रराजोभून्मुखंव्यूहस्यदंशितः॥ २४ ॥ मद्रकैःसहितोवीरैःकर्णपुत्रैश्चदुर्जयैः॥ सव्येभूत्कृतवर्मा
चत्रिगर्त्तैःपरिवारितः॥ २५ ॥ गौतमोदक्षिणेपार्श्वेशकैश्चयवनैःसह॥ अश्वत्थामापृष्ठतोभूत्कांबोजैःपरिवारितः ॥ २६ ॥ दुर्योधनोभवन्मध्येरक्षितःकुरुपुंगवैः ॥
हयानीकेनमहतासौबलश्चापिसंवृतः॥ २७॥ प्रययौसर्वसैन्येनकैतव्यश्चमहारथः॥ पांडवाश्चमहेष्वासाव्यूह्यसैन्यमरिंदमाः॥ २८ ॥ त्रिधाभूतामहाराजतवसै
न्यमुपाद्रवन्॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचसात्यकिश्चमहारथः॥ २९ ॥ शल्यस्यवाहिनींहंतुमभिदुद्रुवुराहवे॥ ततोयुधिष्ठिरोराजास्वेनानीकेनसंवृतः॥३० ॥ शल्यमेवा
भिदुद्रावजिघांसुर्भरतर्षभः॥ हार्दिक्यंचमहेष्वासमर्जुनःशत्रुसैन्यहा ॥ ३१ ॥ संशप्तकगणांश्चैववेगितोभिविदुद्रुवे ॥ गौतमंभीमसेनोवैसोमकाश्चमहारथाः
॥ ३२ ॥ अभ्यद्रवंतराजेंद्रजिघांसंतःपरान्युधि ॥ माद्रीपुत्रौतुशकुनिमुलूकंचमहारथम्॥३३॥ ससैन्यौसहसैन्यौतावुपतस्थतुराहवे ॥ तथैवायुतशोयोधास्ताव
काःपांडवान्रणे॥३४॥ अभ्यवर्त्तंतसंक्रुद्धाविविधायुधपाणयः॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥हतेभीष्मेमहेष्वासेद्रोणेकर्णेमहारथे॥३५॥ कुरुष्वल्पावशिष्टेषुपांडवे
षुचसंयुगे॥ सुसंरब्धेषुपार्थेषुपराक्रांतेषुसंजय॥ ३६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ पत्तिकोटीइतिद्विवचनं ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टमोऽध्यायः ॥८॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ततइति

मामकानांपरेषांचकिंशिष्टमभवद्बलम्॥ ॥संजयउवाच॥ ॥यथावयंपरेराजन्युद्धायसमुपस्थिताः॥ ३७ ॥ यावच्चासीद्बलंशिष्टंसंग्रामेतन्निबोधमे॥ एका
दशसहस्राणिरथानांभरतर्षभ॥ ३८॥ दशदंतिसहस्राणिसप्तचैवशतानिच ॥ पूर्णेशतसहस्रेद्वेहयानांतत्रभारत ॥ ३९॥ पत्तिकोट्यस्तथातिस्रोबलमेतत्तवाभवत्
॥ रथानांषट्सहस्राणिषट्सहस्राश्चकुंजराः॥ ४०॥ दशचाश्वसहस्राणिपत्तिकोटीचभारत॥ एतद्बलंपांडवानामभवच्छेषमाहवे॥ ४१॥ एतएवसमाजग्मुर्युद्धाय
भरतर्षभ॥ एवंविभज्यराजेंद्रमद्रराजवशेस्थिताः॥ ४२ ॥ पांडवान्प्रत्युदीयुस्तेजयगृद्धाःप्रमन्यवः॥ तथैवपांडवाःशूराःसमरेजितकाशिनः॥ ॥ ४३ ॥ उपयाता
नरव्याघ्राःपंचालाश्चयशस्विनः॥ इमेतेचबलौघेनपरस्परवधैषिणः॥ ४४ ॥ उपयातानरव्याघ्राःपूर्वांसंध्यांप्रतिप्रभो॥ ततःप्रववृतेयुद्धंघोररूपंभयानकम्॥ ता
वकानांपरेषांचनिघ्नतामितरेतरम्॥ ४५॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिव्यूहनिर्माणेअष्टमोऽध्यायः॥८॥ ॥७॥ ॥७॥ संजयउवाच॥ ॥
ततःप्रववृतेयुद्धंकुरूणांभयवर्धनम्॥ सृंजयैःसहराजेंद्रघोरंदेवासुरोपमम्॥ १ ॥ नराश्रथागजौघाश्चसादिनश्चसहस्रशः ॥ वाजिनश्चपराक्रांताःसमाजग्मुःपर
स्परम्॥ २ ॥ गजानांभीमरूपाणांद्रवतांनिःस्वनोमहान्॥ अश्रूयतयथाकालेजलदानांनभस्तले ॥ ३ ॥ नागैरभ्याहताःकेचित्सरथारथिनोपतन् ॥ व्यद्रवंत
रणेवीराद्राव्यमाणामदोत्कटैः॥ ४॥ हयौघान्पादरक्षांश्चरथिनस्तत्रशिक्षिताः॥ शरैःसंप्रेषयामासुःपरलोकायभारत॥ ५॥ सादिनःशिक्षिताराजन्परिवार्यमहा
रथान्॥ विचरंतोरणेभ्यघ्नन्प्रासशक्त्यृष्टिभिस्तथा॥ ६॥ धन्विनःपुरुषाःकेचित्परिवार्यमहारथान्॥ एकंबहवआसाद्यप्रययुर्यमसादनं॥ ७॥ नागान्रथवरांश्चा
न्येपरिवार्यमहारथाः॥ सांतरायोधिनंजघ्नुर्द्रवमाणंमहारथम् ॥ ८॥ तथाचरथिनंक्रुद्धंविकिरंतंशरान्बहून्॥ नागाजघ्नुर्महाराजपरिवार्यसमंततः॥ ९॥ नागोना
गमभिद्रुत्यरथीचरथिनंरणे॥ शक्तितोमरनाराचैर्निजघ्नेतत्रभारत॥ १० ॥ पादातानवमृद्नंतोरथवारणवाजिनः॥ रणमध्येव्यदृश्यंतकुर्वंतोमहदाकुलम्॥ ११ ॥
हयाश्चपर्यधावंतचामरैरुपशोभिताः॥ हंसाहिमवतःप्रस्थेपिबंतइवमेदिनीम्॥ १२ ॥ तेषांतुवाजिनांभूमिःखुरैश्चित्राविशांपते॥ अशोभतयथानारीकरजैःक्षत
विक्षता॥ १३॥ वाजिनांखुरशब्देनरथनेमिस्वनेनच॥ पत्तीनांचापिशब्देननागानांबृंहितेनच॥ १४॥ वादित्राणांचघोषेणशंखानांनिनदेनच॥ अभवन्नादिताभू ॥ ९ ॥
मिर्निर्घातैरिवभारत॥ १५॥ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ १७ ॥ तालानांतालफलानां ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ॥ ननिवर्त्तिरेननिवर्तिताः

धनुषांकूजमानानांशस्त्रौघानांचदीप्यताम् ॥ कवचानांप्रभाभिश्चनप्राज्ञायतकिंचन ॥ १६ ॥ बहवोबाहवश्छिन्नानागराजकरोपमाः ॥ उद्वेष्टंतेविचेष्टंतेवेगंकु
र्वंतिदारुणम् ॥ १७ ॥ शिरसांचमहाराजपततांधरणीतले ॥ च्युतानामिवतालेभ्यस्तालानांश्रूयतेस्वनः ॥ १८ ॥ शिरोभिःपतितैर्भातिरुधिरार्द्रैर्वसुंधरा ॥ तपनी
यनिभैःकालेनलिनैरिवभारत ॥ १९ ॥ उद्वृत्तनयनैस्तैस्तुगतसत्त्वैःसुविक्षतैः ॥ व्यभ्राजतमहीराजन्पुंडरीकैरिवावृता ॥ २० ॥ बाहुभिश्चंदनादिग्धैःसकेयूरैर्म
हाधनैः ॥ पतितैर्भातिराजेंद्रमहाशक्रध्वजैरिव ॥ २१ ॥ ऊरुभिश्चनरेंद्राणांविनिकृत्तैर्महाहवे ॥ हस्तिहस्तोपमैरन्यैःसंवृतंतद्रणांगनम् ॥ २२ ॥ कबंधशतसंकीर्णंछ
त्रचामरसंकुलम् ॥ सेनावनंतच्छुशुभेवनंपुष्पाचितंयथा ॥ २३ ॥ तत्रयोधामहाराजविचरंतोह्यभीतवत् ॥ दृश्यंतेरुधिराक्तांगाःपुष्पिताइवकिंशुकाः ॥ २४ ॥
मातंगाश्चाप्यदृश्यंतशरतोमरपीडिताः ॥ पतंतस्तत्रतत्रैवछिन्नाभ्रसदृशारणे ॥ २५ ॥ गजानीकंमहाराजवध्यमानंमहात्मभिः ॥ व्यदीर्यतदिशःसर्वावातनु
न्नाघनाइव ॥ २६ ॥ तेगजाघनसंकाशाःपेतुरुर्व्यांसमंततः ॥ वज्रनुन्नाइवबभुःपर्वतायुगसंक्षये ॥ २७ ॥ हयानांसादिभिःसार्धंपतितानांमहीतले ॥ राशयः
स्मप्रदृश्यंतेगिरिमात्रास्ततस्ततः ॥ २८ ॥ संजज्ञेरणभूमौतुपरलोकवहानदी ॥ शोणितोदारथावर्ताध्वजवृक्षास्थिशर्करा ॥ २९ ॥ भुजनक्राधनुःस्रोताहस्ति
शैलाहयोपला ॥ मेदोमज्जाकर्दमिनीछत्रहंसागदोडुपा ॥ ३० ॥ कवचोष्णीषसंछन्नापताकारुचिरद्रुमा ॥ चक्रचक्रावलीजुष्टात्रिवेणुदंडकावृता ॥ ३१ ॥ शू
राणांहर्षजननीभीरूणांभयवर्धनी ॥ प्रावर्ततनदीरौद्राकुरुसृंजयसंकुला ॥ ३२ ॥ तांनदींपरलोकायवहंतीमतिभैरवाम् ॥ तेरुर्वाहननौभिस्तेशूराःपरिघबाहवः
॥ ३३ ॥ वर्तमानेतदायुद्धेनिर्मर्यादेविशांपते ॥ चतुरंगक्षयेघोरेपूर्वंदेवासुरोपमे ॥ ३४ ॥ व्याक्रोशन्बांधवानन्येतत्रतत्रपरंतप ॥ क्रोशद्भिर्दयितैरन्येभयार्ता
ननिवर्त्तिरे ॥ ३५ ॥ निर्मर्यादेतथायुद्धेवर्तमानेभयानके ॥ अर्जुनोभीमसेनश्चमोहयांचक्रतुःपरान् ॥ ३६ ॥ सावध्यमानामहतीसेनातवनराधिप ॥ अमुह्य
त्तत्रतत्रैवयोषिन्मदवशादिव ॥ ३७ ॥ मोहयित्वाचतांसेनांभीमसेनधनंजयौ ॥ दध्मतुर्वारिजौतत्रसिंहनादांश्चचक्रतुः ॥ ३८ ॥ श्रुत्वैवतुमहाशब्दंधृष्टद्युम्नशि
खंडिनौ ॥ धर्मराजंपुरस्कृत्यमद्रराजमभिद्रुतौ ॥ ३९ ॥ तत्राश्चर्यमपश्यामघोररूपंविशांपते ॥ शल्येनसंगताःशूरायदयुध्यंतभागशः ॥ ४० ॥ माद्रीपुत्रौतुरभसौ
कृतास्त्रौयुद्धदुर्मदौ ॥ अभ्ययातांत्वरायुक्तौजिगीषंतौपरंतप ॥ ४१ ॥

॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततोन्यवर्ततबलंतावकंभरतर्षभ ॥ शरैःप्रणुन्नंबहुधापांडवैर्जितकाशिभिः ॥ ४२ ॥ वध्यमानाचमूःसातुपुत्राणांप्रेक्षतांतव ॥ भेजेदिशोमहाराजप्रणुन्नाशर
॥ १० ॥ दृष्टिभिः ॥ ४३ ॥ हाहाकारोमहान्जज्ञेयोधानांतत्रभारत ॥ तिष्ठतिष्ठेतिचाप्यासीद्द्रावितानांमहात्मनाम् ॥ ४४ ॥ क्षत्रियाणांसहान्योन्यंसंयुगेजयमिच्छताम् ९
प्राद्रवन्नेवसंभग्नाःपांडवैस्तवसैनिकाः ॥ ४५ ॥ त्यक्त्वायुद्धेप्रियान्पुत्रान्भ्रातॄनथपितामहान् ॥ मातुलान्भागिनेयांश्चवयस्यानपिभारत ॥ ४६ ॥ हयान्द्विपां
स्त्वरयंतोयोधाजग्मुःसमंततः ॥ आत्मत्राणकृतोत्साहास्तावकाभरतर्षभ ॥ ४७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिसंकुलयुद्धेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ ७ ॥
संजयउवाच ॥ ॥ तत्भग्नंबलंदृष्ट्वामद्रराजःप्रतापवान् ॥ उवाचसारथिंतूर्णंचोदयाश्वान्महाजवान् ॥ १ ॥ एषतिष्ठतिवैराजापांडुपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ छत्रेणधि
यमाणेनपांडुरेणविराजता ॥ २ ॥ अत्रमांप्रापयक्षिप्रंपश्यमेसारथेबलम् ॥ नसमर्थोहिमेपार्थःस्थातुमद्यपुरोयुधि ॥ ३ ॥ एवमुक्तस्ततःप्रायान्मद्रराजस्यसारथिः ॥
यत्रराजासत्यसंधोधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ४ ॥ प्रापतत्तच्चसहसापांडवानांमहद्बलम् ॥ दधारैकोरणेशल्योवेलोद्वृत्तमिवार्णवम् ॥ ५ ॥ पांडवानांबलौघस्तुशल्य
मासाद्यमारिष ॥ व्यतिष्ठततदायुद्धेसिंधोर्वेगइवाचलम् ॥ ६ ॥ मद्रराजंतुसमरेदृष्ट्वायुद्धायधिष्ठितम् ॥ कुरवःसंन्यवर्तंतमृत्युंकृत्वानिवर्तनम् ॥ ७ ॥ तेषुराजन्नि
वृत्तेषुव्यूढानीकेषुभागशः ॥ प्रावर्ततमहारौद्रःसंग्रामःशोणितोदकः ॥ ८ ॥ समार्छच्चित्रसेनंतुनकुलोयुद्धदुर्मदः ॥ तौपरस्परमासाद्यचित्रकार्मुकधारिणौ ॥ ९ ॥
मेघाविवयथोद्वृत्तौदक्षिणोत्तरवर्षिणौ ॥ शरतोयैःसिषिचतुस्तौपरस्परमाहवे ॥ १० ॥ नांतरंतत्रपश्यामिपांडवस्येतरस्यच ॥ उभौकृतास्त्रौबलिनौरथचर्याविशा
रदौ ॥ ११ ॥ परस्परवधेयत्तौछिद्रान्वेषणतत्परौ ॥ चित्रसेनस्तुभल्लेनपीतेननिशितेनच ॥ १२ ॥ नकुलस्यमहाराजमुष्टिदेशेऽच्छिनद्धनुः ॥ अथैनंछिन्नधन्वानं
रुक्मपुंखैःशिलाशितैः ॥ १३ ॥ त्रिभिःशरैरसंभ्रांतोललाटेवैसमार्पयत् ॥ हयांश्चास्यशरैस्तीक्ष्णैःप्रेषयामासमृत्यवे ॥ १४ ॥ तथाध्वजंसारथिंचत्रिभिस्त्रि
भिरपातयत् ॥ सशत्रुभुजनिर्मुक्तैर्ललाटस्थैस्त्रिभिःशरैः ॥ १५ ॥ नकुलःशुशुभेराजंस्त्रिशृंगइवपर्वतः ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथःखड्गमादायचर्मच ॥ १६ ॥ रथा ॥ १० ॥
दवातरद्वीरःशैलाग्रादिवकेसरी ॥ पद्भ्यामापततस्तस्यशरवृष्टिंसमासृजत् ॥ १७ ॥ नकुलोप्यग्रसत्तांवैचर्मणालघुविक्रमः ॥ चित्रसेनरथंप्राप्यचित्रयोधीजि
तश्रमः ॥ १८ ॥ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ चित्रसेनःकर्णपुत्रः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

आरुरोहमहाबाहुःसर्वसैन्यस्यपश्यतः ॥ सकुंडलंसमुकुटंसुनसंस्वायतेक्षणम् ॥ १९ ॥ चित्रसेनशिरःकायादपाहरतपांडवः ॥ सपपातरथोपस्थेदिवाकरसम
द्युतिः ॥ २० ॥ चित्रसेनंविशस्तंतुदृष्ट्वातत्रमहारथाः ॥ साधुवादस्वनांश्चक्रुःसिंहनादांश्चपुष्कलान् ॥ २१ ॥ विशस्तंभ्रातरंदृष्ट्वाकर्णपुत्रौमहारथौ ॥ सुषेणः
सत्यसेनश्चमुंचंतौविविधान्शरान् ॥ २२ ॥ ततोभ्यधावतांतूर्णंपांडवंरथिनांवरम् ॥ जिघांसंतौयथानागंव्याघ्रौराजन्महावने ॥ २३ ॥ तावभ्यधावतांतीक्ष्णौ
द्वावप्येनंमहारथम् ॥ शरौघान्सम्यगस्यंतौजीमूतौसलिलंयथा ॥ २४ ॥ सशरैःसर्वतोविद्धःप्रहृष्टइवपांडवः ॥ अन्यत्कार्मुकमादायरथमारुह्यवेगवान् ॥ २५ ॥
अतिष्ठतरणेवीरःक्रुद्धरूपइवांतकः ॥ तस्यतौभ्रातरौराजन्शरैःसंनतपर्वभिः ॥ २६ ॥ रथंविशकलीकर्तुंसमारब्धौविशांपते ॥ ततःप्रहस्यनकुलश्चतुर्भिश्चतु
रोरणे ॥ २७ ॥ जघाननिशितैर्बाणैःसत्यसेनस्यवाजिनः ॥ ततःसंधायनाराचंरुक्मपुंखंशिलाशितम् ॥ २८ ॥ धनुश्चिच्छेदराजेंद्रसत्यसेनस्यपांडवः ॥ अथा
न्यंरथमास्थायधनुरादायचापरम् ॥ २९ ॥ सत्यसेनःसुषेणश्चपांडवंपर्यधावताम् ॥ अविध्यत्तावसंभ्रांतौमाद्रीपुत्रःप्रतापवान् ॥ ३० ॥ द्वाभ्यांद्वाभ्यांमहाराज
शराभ्यांरणमूर्धनि ॥ सुषेणस्तुततःक्रुद्धःपांडवस्यमहद्धनुः ॥ ३१ ॥ चिच्छेदप्रहसन्युद्धेक्षुरप्रेणमहारथः ॥ अथान्यद्धनुरादायनकुलःक्रोधमूर्छितः ॥ ३२ ॥
सुषेणंपंचभिर्विद्ध्वाध्वजमेकेनचिच्छिदे ॥ सत्यसेनस्यसधनुर्हस्तावापंचमारिष ॥ ३३ ॥ चिच्छेदतरसायुद्धेततउच्चुक्रुशुर्जनाः ॥ अथान्यद्धनुरादायवेगघ्नंभा
रसाधनम् ॥ ३४ ॥ शरैःसंछादयामाससमंतात्पांडुनंदनम् ॥ संनिवार्यतुतान्बाणान्नकुलःपरवीरहा ॥ ३५ ॥ सत्यसेनंसुषेणंचद्वाभ्यांद्वाभ्यामविध्यत ॥ तावेनंप्र
त्यविध्येतांपृथक्पृथगजिह्मगैः ॥ ३६ ॥ सारथिंचास्यराजेंद्रशितैर्विव्यधतुःशरैः ॥ सत्यसेनोरथेषांतुनकुलस्यधनुस्तथा ॥ ३७ ॥ पृथक्शराभ्यांचिच्छेदकृ
तहस्तःप्रतापवान् ॥ सरथेतिरथस्तिष्ठन्रथशक्तिंपरामृशत् ॥ ३८ ॥ स्वर्णदंडामकुंठाग्रांतैलधौतांसुनिर्मलाम् ॥ लेलिहानामिवविभोनागकन्यांमहाविषाम् ॥
॥ ३९ ॥ समुद्यम्यचचिक्षेपसत्यसेनस्यसंयुगे ॥ सातस्यहृदयंसंख्येबिभेदशतधानृप ॥ ४० ॥ सपपातरथाद्भूमिंगतसत्त्वोल्पचेतनः ॥ भ्रातरंनिहतंदृष्ट्वासुषे
णःक्रोधमूर्छितः ॥ ४१ ॥ अभ्यवर्षच्छरैस्तूर्णंपादातंपांडुनंदनम् ॥ चतुर्भिश्चतुरोवाहान्ध्वजंछित्त्वाचपंचभिः ॥ ४२ ॥ त्रिभिर्वैसारथिंहत्वाकर्णपुत्रोननादह ॥
नकुलंविरथंदृष्ट्वाद्रौपदेयोमहारथम् ॥ ४३ ॥ सुतसोमोभिदुद्रावपरीप्सन्पितरंरणे ॥ ततोधिरुह्यनकुलःसुतसोमस्यतंरथम् ॥ ४४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शुशुभेभरतश्रेष्ठोगिरिस्थइवकेसरी ॥ अन्यत्कार्मुकमादायसुषेणंसमयोधयत् ॥ ४५ ॥ तावुभौशरवर्षाभ्यांसमासाद्यपरस्परम् ॥ परस्परवधेयत्नंचक्रतुःसु

॥ ११ ॥ महारथौ ॥ ४६ ॥ सुषेणस्तुततःक्रुद्धःपांडवंविशिखैस्त्रिभिः ॥ सुतसोमंतुविंशत्याबाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ ४७ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजनकुलःपरवीरहा ॥ शरैस्त १

स्यदिशःसर्वाश्छादयामासवीर्यवान् ॥ ४८ ॥ ततोगृहीत्वातीक्ष्णाग्रमर्धचंद्रंसुतेजनम् ॥ सुवेगवंतंचिक्षेपकर्णपुत्रायसंयुगे ॥ ४९ ॥ तस्यतेनशिरःकायाज्जहार

नृपसत्तम ॥ पश्यतांसर्वसैन्यानांतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ५० ॥ सहतःप्रापतद्राजन्नकुलेनमहात्मना ॥ नदीवेगादिवारुग्णस्तीरजःपादपोमहान् ॥ ५१ ॥ कर्णपु

त्रवधंदृष्ट्वानकुलस्यचविक्रमम् ॥ प्रदुद्रावभयात्सेनातावकीभरतर्षभ ॥ ५२ ॥ तांतुसेनांमहाराजमद्रराजःप्रतापवान् ॥ अपालयद्रणेशूरःसेनापतिररिंदमः

॥ ५३ ॥ विभीस्तस्थौमहाराजव्यवस्थाप्यचवाहिनीम् ॥ सिंहनादंभृशंकृत्वाधनुःशब्दंचदारुणम् ॥ ५४ ॥ तावकाःसमरेराजन्रक्षितादृढधन्वना ॥ प्रत्युद्ययुश्चतां

स्तेतुसमंताद्विगतव्यथाः ॥ ५५ ॥ मद्रराजंमहेष्वासंपरिवार्यसमंततः ॥ स्थिताराजन्महासेनायोद्धुकामासमंततः ॥ ५६ ॥ सात्यकिर्भीमसेनश्चमाद्रीपुत्रौच

पांडवौ ॥ युधिष्ठिरंपुरस्कृत्यह्रीनिषेवमरिंदमम् ॥ ५७ ॥ परिवार्यरणेवीराःसिंहनादंप्रचक्रिरे ॥ बाणशंखरवांस्तीव्रान्क्ष्वेडाश्चविविधादधुः ॥ ५८ ॥ तथैवताव

काःसर्वेमद्राधिपतिमंजसा ॥ परिवार्यसुसंरब्धाःपुनर्युद्धमरोचयन् ॥ ५९ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंभीरूणांभयवर्धनम् ॥ तावकानांपरेषांचमृत्युंकृत्वानिवर्तनम् ॥

॥ ६० ॥ यथादेवासुरंयुद्धंपूर्वमासीद्विशांपते ॥ अभीतानांतथाराजन्यमराष्ट्रविवर्धनम् ॥ ६१ ॥ ततःकपिध्वजोराजन्हत्वासंशप्तकान्रणे ॥ अभ्यद्रवततांसेनां

कौरवींपांडुनंदनः ॥ ६२ ॥ तथैवपांडवाःसर्वेधृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ अभ्यधावंततांसेनांविसृजंतःशितान्शरान् ॥ ६३ ॥ पांडवैरवकीर्णानांसंमोहःसमजायत ॥ न

चजज्ञुस्त्वनीकानिदिशोवाविदिशस्तथा ॥ ६४ ॥ आपूर्यमाणानिशितैःशरैःपांडवचोदितैः ॥ हतप्रवीराविध्वस्तावार्यमाणासमंततः ॥ ६५ ॥ कौरव्यवध्यतचमूः

पांडुपुत्रैर्महारथैः ॥ तथैवपांडवंसैन्यंशरैराजन्समंततः ॥ ६६ ॥ रणेहन्यतपुत्रैस्तेशतशोथसहस्रशः ॥ तेसेनेभृशसंतप्तेवध्यमानेपरस्परम् ॥ ६७ ॥ व्याकुलेसमप ॥ ११ ॥

द्येतांवर्षासुसरिताविव ॥ आविवेशततस्तीव्रंतावकानांमहद्भयम् ॥ पांडवानांचराजेंद्रतथाभूतेमहाहवे ॥ ६८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिसंकुलयुद्धे

दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तस्मिन्निति ॥ १ ॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥भृग्विति सर्वभूभुजांकृत्स्नपृथ्वीपतिनांपांडुपुत्राणांपांडवानांचरमंविलोमगणनयाप्रथमंयुधिष्ठिरमभिलक्ष्यशुक्रभौम

संजयउवाच॥ ॥तस्मिन्विलुलितेसैन्येवध्यमानेपरस्परम्॥द्रवमाणेषुयोधेषुविद्रवत्सुचदंतिषु ॥ १ ॥कूजतांस्तनतांचैवपदातीनांमहाहवे ॥ निहतेषुमहारा जहयेषुबहुधातदा॥ २ ॥प्रक्षयेदारुणेघोरेसंहारेसर्वदेहिनाम्॥नानाशस्त्रसमावायेव्यतिषक्तरथद्विपे॥ ३ ॥हर्षणेयुद्धशौंडानांभीरूणांभयवर्धने ॥ गाहमानेषु योधेषुपरस्परवधैषिषु ॥ ४ ॥प्राणादानेमहाघोरेवर्त्तमानेदुरोदरे॥संग्रामेघोररूपेतुयमराष्ट्रविवर्द्धने॥ ५ ॥ पांडवास्तावकंसैन्यंव्यधमन्निशितैःशरैः॥तथैवता वकायोधाजघ्नुःपांडवसैनिकान्॥ ६ ॥तस्मिंस्तथावर्त्तमानेयुद्धेभीरुभयावहे ॥ पूर्वाह्णेचापिसंप्राप्तेभास्करोदयनंप्रति ॥ ७ ॥ लब्धलक्षाःपरेराजन्रक्षितास्तु महात्मना॥अयोधयंस्तवबलंमृत्युंकृत्वानिवर्त्तनम्॥ ८ ॥बलिभिःपांडवैर्दृप्तैर्लब्धलक्षैःप्रहारिभिः॥कौरव्यसीदत्पृतनामृगीवाग्निसमाकुला ॥ ९ ॥तांदृष्ट्वासीद तींसेनांपंकेगामिवदुर्बलाम्॥उज्जिहीर्षुस्तदाशल्यःप्रायात्पांडुसुतान्प्रति॥ १० ॥मद्रराजःसुसंक्रुद्धोगृहीत्वाधनुरुत्तमम्॥ अभ्यद्रवतसंग्रामेपांडवानाततायि नः॥ ११ ॥पांडवाअपिभूपालसमरेजितकाशिनः॥मद्रराजंसमासाद्यविभिदुर्निशितैःशरैः ॥ १२ ॥ ततःशरशतैस्तीक्ष्णैर्मद्रराजोमहारथः॥ अर्दयामासतां सेनांधर्मराजस्यपश्यतः॥ १३ ॥प्रादुरासन्निमित्तानिनानारूपाण्यनेकशः॥चचालशब्दंकुर्वाणामहीचापिसपर्वता॥ १४ ॥ सदंडशूलादीप्ताग्रादीर्यमाणाःस मंततः॥उल्काभूमिंदिवःपेतुराहत्यरविमंडलम्॥ १५ ॥मृगाश्चमहिषाश्चापिपक्षिणश्चविशांपते ॥अपसव्यंतदाचक्रुःसेनांतेबहुशोनृप ॥ १६ ॥भृगुसूनुधरापु त्रौशशिजेनसमन्वितौ ॥ चरमंपांडुपुत्राणांपुरस्तात्सर्वभूभुजाम् ॥ १७ ॥ शस्त्राग्रेष्वभवज्ज्वालानेत्राण्याहत्यवर्षती ॥ शिरःस्वलीयंतभृशंकाकोलूकाश्चकेतु षु॥ १८ ॥ततस्तद्युद्धमत्युग्रमभवत्सहचारिणाम्॥तथासर्वाण्यनीकानिसंनिपत्यजनाधिप॥ १९ ॥ अभ्ययुःकौरवाराजन्पांडवानामनीकिनीम् ॥ शल्यस्तुश रवर्षेणवर्षन्निवसहस्रदृक्॥ २० ॥अभ्यवर्षतधर्मात्माकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ भीमसेनंशरैश्चापिरुक्मपुंखैःशिलाशितैः ॥ २१ ॥ द्रौपदेयांस्तथासर्वान्माद्रीपुत्रौ चपांडवौ ॥ धृष्टद्युम्नंचशैनेयंशिखंडिनमथापिच ॥ २२ ॥एकैकंदशभिर्बाणैर्विव्याधसमहाबलः ॥ ततोसृजद्बाणवर्षंधर्मांतेमघवानिव ॥ २३ ॥ततःप्रभद्रका राजन्सोमकाश्चसहस्रशः॥पतिताःपात्यमानाश्चदृश्यंतेशल्यसायकैः॥ २४ ॥

बुधाःसप्तमस्थानेबलावहाःआसन् एतच्चसर्वभूभुजामितिफलस्यंजनकमित्यर्थः ॥ १७ ॥ आहत्यस्पृष्ट्वावर्षतीभुविपतंती कर्षतीतिपाठेआहत्यबलेनकर्षयती ॥ १८ ॥१९॥२० ॥ २१॥२२॥२३॥२४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भ्रमराणामिवव्राताःशलभानामिवव्रजाः ॥ ह्रादिन्यइवमेघेभ्यःशल्यस्यन्यपतन्शराः ॥ २५ ॥ द्विरदास्तुरगाश्चार्त्ताःपत्तयोरथिनस्तथा ॥ शल्यस्यबाणैरपत
॥ १२ ॥ न्वभ्रमुर्व्यनदंस्तथा ॥ २६ ॥ आविष्टइवमद्रेशोमन्युनापौरुषेणच ॥ प्राच्छादयदरीन्संख्येकालसृष्टइवांतकः ॥ २७ ॥ विनर्दमानोमद्रेशोमेघह्रादोमहाबलः ॥
साबध्यमानाशल्येनपांडवानामनीकिनी ॥ २८ ॥ अजातशत्रुंकौंतेयमभ्यधावद्युधिष्ठिरम् ॥ तांसमर्पयत्ततःसंख्येलघुहस्तःशितैःशरैः ॥ २९ ॥ बाणवर्षेणमहता
युधिष्ठिरमताडयत् ॥ तमापतंतंपत्त्यश्वैःक्रुद्धोराजायुधिष्ठिरः ॥ ३० ॥ अवारयच्छरैस्तीक्ष्णैर्महाद्विपमिवांकुशैः ॥ तस्यशल्यःशरंघोरंमुमोचाशीविषोपमम् ॥
॥ ३१ ॥ सनिर्भिद्यमहात्मानंवेगेनाभ्यपतच्चगाम् ॥ ततोवृकोदरःक्रुद्धःशल्यंविव्याधसप्तभिः ॥ ३२ ॥ पंचभिःसहदेवस्तुनकुलोदशभिःशरैः ॥ द्रौपदेयाश्चशत्रु
घ्नंशूरमार्तायनिंशरैः ॥ ३३ ॥ अभ्यवर्षन्महाराजमेघाइवमहीधरम् ॥ ततोदृष्ट्वावार्यमाणंशल्यंपार्थैःसमंततः ॥ ३४ ॥ कृतवर्माकृपश्चैवसंक्रुद्धावभ्यधावताम् ॥
उलूकश्चमहावीर्यःशकुनिश्चापिसौबलः ॥ ३५ ॥ समागम्याथशनकैरश्वत्थामामहाबलः ॥ तवपुत्राश्चकार्त्स्न्येनजुगुपुःशल्यमाहवे ॥ ३६ ॥ भीमसेनंत्रिभि
र्विद्ध्वाकृतवर्माशिलीमुखैः ॥ बाणवर्षेणमहताक्रुद्धरूपमवारयत् ॥ ३७ ॥ धृष्टद्युम्नंततःक्रुद्धोबाणवर्षैरपीडयत् ॥ द्रौपदेयांश्चशकुनिर्यमौचद्रौणिरभ्ययात्
॥ ३८ ॥ दुर्योधनोयुधांश्रेष्ठआहवेकेशवार्जुनौ ॥ समभ्ययादुग्रतेजाःशरैश्चाप्यहनद्बली ॥ ३९ ॥ एवंद्वंद्वशतान्यासंस्त्वदीयानांपरैःसह ॥ घोररूपाणिचित्रा
णितत्रतत्रविशांपते ॥ ४० ॥ ऋक्षवर्णान्जघानाश्वान्भोजोभीमस्यसंयुगे ॥ सोवतीर्यरथोपस्थाद्धताश्वात्पांडुनंदनः ॥ ४१ ॥ कालोदंडमिवोद्यम्यगदापा
णिरयुध्यत ॥ प्रमुखेसहदेवस्यजघानाश्वान्समद्रराट् ॥ ४२ ॥ ततःशल्यस्यतनयंसहदेवोसिनाऽवधीत् ॥ गौतमःपुनराचार्योधृष्टद्युम्नमयोधयत् ॥ ४३ ॥ अ
संभ्रांतमसंभ्रांतोयत्नवान्यत्नवत्तरम् ॥ द्रौपदेयांस्तथावीरानेकैकंदशभिःशरैः ॥ ४४ ॥ अविध्यदाचार्यसुतोनातिक्रुद्धोहसन्निव ॥ पुनश्चभीमसेनस्यजघाना
श्वांस्तथाहवे ॥ ४५ ॥ सोवतीर्यरथात्तूर्णंहताश्वःपांडुनंदनः ॥ कालोदंडमिवोद्यम्यगदांक्रुद्धोमहाबलः ॥ ४६ ॥ पोथयामासतुरगान्रथंचकृतवर्मणः ॥ कृतव ॥ १२ ॥
र्मात्ववप्लुत्यरथात्तस्मादपाक्रमत् ॥ ४७ ॥ शल्योपिराजन्संक्रुद्धोनिघ्नन्सोमकपांडवान् ॥ पुनरेवशितैर्बाणैर्युधिष्ठिरमपीडयत् ॥ ४८ ॥ तस्यभीमोरणेक्रुद्धःसंद
श्यदशनच्छदम् ॥ विनाशायाभिसंधायगदामादायवीर्यवान् ॥ ४९ ॥ यमदंडप्रतीकाशांकालरात्रिमिवोद्यताम् ॥ गजवाजिमनुष्याणांदेहांतकरणीमति ॥ ५० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

परिक्षिप्तांपरिच्छन्नां ॥५१॥५२॥ वासवींऐंद्रीं रासनीमितिपाठेशब्दवतीं ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ महेश्वरसखंकुबेरं ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥६२॥ ६३ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनै

हेमपट्टपरिक्षिप्तामुल्कांप्रज्वलितामिव ॥ शैक्यांव्यालीमिवात्युग्रांवज्रकल्पामयोमयीम् ॥ ५१ ॥ चंदनागुरुपंकाक्तांप्रमदामीप्सितामिव ॥ वसामेदोपदिग्धां
गींजिह्वांवैवस्वतीमिव ॥ ५२ ॥ पटुघंटाशनरवांवासवीमशनीमिव ॥ निर्मुक्ताशीविषाकारांपृक्तांगजमदैरपि ॥ ५३ ॥ त्रासनींसर्वभूतानांस्वसैन्यपरिहर्षिणीम् ॥
मनुष्यलोकेविख्यातांगिरिशृंगविदारणीम् ॥ ५४ ॥ ययाकैलासभवनेमहेश्वरसखंबली ॥ आह्वयामासयुद्धायभीमसेनोमहाबलः ॥ ५५ ॥ ययामायामयान्
दृप्तान्सुबहून्धनदालये ॥ जघानगुह्यकान्क्रुद्धोनदन्पार्थोमहाबलः ॥ ५६ ॥ निवार्यमाणोबहुभिर्द्रौपद्याःप्रियमास्थितः ॥ तांवज्रमणिरत्नौघकल्माषांवज्रगौर
वाम् ॥ ५७ ॥ समुद्यम्यमहाबाहुःशल्यमभ्यपतद्रणे ॥ गदयायुद्धकुशलस्तयादारुणनादया ॥ ५८ ॥ पोथयामासशल्यस्यचतुरोश्वान्महाजवान् ॥ ततःशल्यो
रणेक्रुद्धःपीनेवक्षसितोमरम् ॥ ५९ ॥ निचखाननदन्वीरोवर्मभित्त्वाचसोभ्ययात् ॥ वृकोदरस्त्वसंभ्रांतस्तमेवोद्धृत्यतोमरम् ॥ ६० ॥ यंतारंमद्रराजस्यनिर्बिभेद
ततोहृदि ॥ सभिन्नवर्मारुधिरंवमन्वित्रस्तमानसः ॥ ६१ ॥ पपाताभिमुखोदीनोमद्रराजस्त्वपाक्रमत् ॥ कृतप्रतिकृतंदृष्ट्वाशल्योविस्मितमानसः ॥ ६२ ॥ गदा
माश्रित्यधर्मात्माप्रत्यमित्रमवैक्षत ॥ ततःसुमनसःपार्थाभीमसेनमपूजयन् ॥ तेदृष्ट्वाकर्मसंग्रामेघोरमक्लिष्टकर्मणः ॥ ६३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्व
णिभीमसेनशल्ययुद्धेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ पतितंप्रेक्ष्ययंतारंशल्यःसर्वायसींगदाम् ॥ आदायतरसाराजं
स्तस्थौगिरिरिवाचलः ॥ १ ॥ तंदीप्तमिवकालाग्निंपाशहस्तमिवांतकम् ॥ सशृंगमिवकैलासंसवज्रमिववासवम् ॥ २ ॥ सशूलमिवहर्यक्षंवनेमत्तमिवद्विपम् ॥
जवेनाभ्यपतद्भीमःप्रगृह्यमहतींगदाम् ॥ ३ ॥ ततःशंखप्रणादश्चतूर्याणांचसहस्रशः ॥ सिंहनादश्चसंजज्ञेशूराणांहर्षवर्धनः ॥ ४ ॥ प्रेक्षंतःसर्वतस्तौहियोधायो
धमहाद्विपौ ॥ तावकाश्चापरेचैवसाधुसाध्वित्यपूजयन् ॥ ५ ॥ नहिमद्राधिपादन्योरामाद्वायदुनंदनात् ॥ सोढुमुत्सहतेवेगंभीमसेनस्यसंयुगे ॥ ६ ॥ तथामद्राधि
पस्यापिगदावेगंमहात्मनः ॥ सोढुमुत्सहतेनान्योयोधोयुधिवृकोदरात् ॥ ७ ॥ तौवृषाविवनर्दंतौमंडलानिविचेरतुः ॥ आवर्त्तितौगदाहस्तौमद्रराजवृकोदरौ ॥
॥ ८ ॥ मंडलावर्त्तमार्गेषुगदाविहरणेषुच ॥ निर्विशेषमभूद्युद्धंतयोःपुरुषसिंहयोः ॥ ९ ॥

लकंठीयेभारतभावदीपेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ ७ ॥ पतितमिति ॥ १ ॥ २ ॥ हर्यक्षंरुद्रं ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शुभ्रैर्ह्रीनिमद्भिः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५॥२६॥२७ ॥ २८ ॥ २९ ॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥

तप्तहेममयैःशुभ्रैर्बभूवभयवर्धिनी ॥ अग्निज्वालैरिवाबद्धापट्टैःशल्यस्यसागदा ॥ १० ॥ तथैवचरतोमार्गान्मंडलेषुमहात्मनः ॥ विद्युदभ्रप्रतीकाशाभीमस्य
शुशुभेगदा ॥ ११ ॥ ताडितामद्रराजेनभीमस्यगदयागदा ॥ दह्यमानेवखेराजन्साऽसृजत्पावकार्चिषः ॥ १२ ॥ तथाभीमेनशल्यस्यताडितागदयागदा ॥ अंगा
रवर्षमुमुचेतदद्भुतमिवाभवत् ॥ १३ ॥ दंतैरिवमहानागौशृंगैरिवमहर्षभौ ॥ तोत्रैरिवतदान्योन्यंगदाग्राभ्यांनिजघ्नतुः ॥ १४ ॥ तौगदाभिहतैर्गात्रैःक्षणेनरुधिरो
क्षितौ ॥ प्रेक्षणीयतरावास्तांपुष्पिताविवकिंशुकौ ॥ १५ ॥ गदयामद्रराजस्यसव्यदक्षिणमाहतः ॥ भीमसेनोमहाबाहुर्नचचालाचलोयथा ॥ १६ ॥ तथाभीम
गदावेगैस्ताड्यमानोमुहुर्मुहुः ॥ शल्योनविव्यथेराजन्दंतिनेवमहागिरिः ॥ १७ ॥ शुश्रुवेदिक्षुसर्वासुतयोःपुरुषसिंहयोः ॥ गदानिपातसंह्रादोवज्रयोरिवनिःस्वनः
॥ १८ ॥ निवृत्यतुमहावीर्यौसमुच्छ्रितमहागदौ ॥ पुनरंतरमार्गस्थौमंडलानिविचेरतुः ॥ १९ ॥ अथाभ्येत्यपदान्यष्टौसंनिपातोभवत्तयोः ॥ उद्यम्यलोहदंडाभ्या
मतिमानुषकर्मणोः ॥ २० ॥ पोथयंतौतदान्योन्यंमंडलानिविचेरतुः ॥ क्रियाविशेषंकृतिनौदर्शयामासतुस्तदा ॥ २१ ॥ अथोद्यम्यगदेघोरेसशृंगाविवपर्वतौ ॥
तावाजघ्नतुरन्योन्यंमंडलानिविचेरतुः ॥ २२ ॥ क्रियाविशेषकृतिनौरणभूमितलेचलौ ॥ तौपरस्परसंरंभाद्गदाभ्यांसुभृशाहतौ ॥ २३ ॥ युगपत्पेततुर्वीरावुभाविं
द्रध्वजाविव ॥ उभयोःसेनयोर्वीरास्तदाहाहाकृतोभवन् ॥ २४ ॥ भृशंमर्माण्यभिहतावुभावास्तांसुविह्वलौ ॥ ततःस्वरथमारोप्यमद्राणामृषभंरणे ॥ २५ ॥ अपो
वाहकृपःशल्यंतूर्णमायोधनादथ ॥ क्षीबवद्विह्वलत्वात्तुनिमेषात्पुनरुत्थितः ॥ २६ ॥ भीमसेनोगदापाणिःसमाह्वयतमद्रपम् ॥ ततस्तुतावकाःशूरानानाशस्त्रस
मायुताः ॥ २७ ॥ नानावादित्रशब्देनपांडुसेनामयोधयन् ॥ भुजावुच्छ्रित्यशस्त्रंचशब्देनमहताततः ॥ २८ ॥ अभ्यद्रवन्महाराजदुर्योधनपुरोगमाः ॥ तदनीकम
भिप्रेक्ष्यततस्तेपांडुनंदनाः ॥ २९ ॥ प्रययुःसिंहनादेनदुर्योधनपुरोगमान् ॥ तेषामापततांतूर्णंपुत्रस्तेभरतर्षभ ॥ ३० ॥ प्रासेनचेकितानंवैविव्याधहृदयेभृशम् ॥
सपपातरथोपस्थेतवपुत्रेणताडितः ॥ ३१ ॥ रुधिरौघपरिक्लिन्नःप्रविश्यविपुलंतमः ॥ चेकितानंहतंदृष्ट्वापांडवेयामहारथाः ॥ ३२ ॥ असक्तमभ्यवर्षंतशरवर्षाणि ॥१३॥
भागशः ॥ तावकानामनीकेषुपांडवाजितकाशिनः ॥ ३३ ॥ व्यचरंतमहाराजप्रेक्षणीयाःसमंततः ॥ कृपश्चकृतवर्माचसौबलश्चमहारथः ॥ ३४ ॥ अयोधयन्ध
र्मराजंमद्रराजपुरस्कृताः ॥ भारद्वाजस्यहंतारंभूरिवीर्यपराक्रमम् ॥ ३५ ॥ दुर्योधनोमहाराजधृष्टद्युम्नमयोधयत् ॥ त्रिसाहस्रास्तथाराजंस्तवपुत्रेणचोदिताः ॥ ३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

अयोधयंतविजयंद्रोणपुत्रपुरस्कृताः॥ विजयेधृतसंकल्पाःसमरेत्यक्तजीविताः ॥ ३७ ॥ प्राविशंस्तावकाराजन्हंसाइवमहत्सरः॥ ततोयुद्धमभूद्घोरंपरस्परवधै
षिणाम्॥ ३८ ॥ अन्योन्यवधसंयुक्तमन्योन्यप्रीतिवर्धनम्॥ तस्मिन्प्रवृत्तेसंग्रामेराजन्वीरवरक्षये ॥ ३९ ॥ अनिलेनेरितंघोरमुत्तस्थौपार्थिवंरजः॥ श्रवणान्ना
मधेयानांपांडवानांचकीर्तनात्॥ ४० ॥ परस्परंविजानीमोयद्युध्यन्नभीतवत्॥ तद्रजःपुरुषव्याघ्रशोणितेनप्रशामितम्॥ ४१ ॥ दिशश्चविमलाजातास्तस्मिं
स्तमसिनाशिते॥ तथाप्रवृत्तेसंग्रामेघोररूपेभयानके ॥ ४२ ॥ तावकानांपरेषांचनासीत्कश्चित्पराङ्मुखः ॥ ब्रह्मलोकपराभूत्वाप्रार्थयंतोजयंयुधि ॥ ४३ ॥ सुयु
द्धेनपराक्रांतानराःस्वर्गमभीप्सवः॥ भर्तृपिंडविमोक्षार्थंभर्तृकार्यविनिश्चिताः॥ ४४ ॥ स्वर्गसंसक्तमनसोयोधायुयुधिरेतदा ॥ नानारूपाणिशस्त्राणिविसृजंतो
महारथाः॥ ४५ ॥ अन्योन्यमभिगर्जंतःप्रहरंतःपरस्परम्॥ हतविध्यतगृह्णीतप्रहरध्वंनिकृंतत ॥ ४६ ॥ इतिस्मवाचःश्रूयंतेतवतेषांचवैबले॥ ततःशल्योमहाराज
धर्मपुत्रंयुधिष्ठिरम्॥ ४७ ॥ विव्याधनिशितैर्बाणैर्हंतुकामोमहारथम्॥ तस्यपार्थोमहाराजनाराचान्वैचतुर्दश ॥ ४८ ॥ मर्माण्युद्दिश्यमर्मज्ञोनिचखानहसन्नि
व॥ आवार्यपांडवंबाणैर्हंतुकामोमहाबलः॥ ४९ ॥ विव्याधसमरेक्रुद्धोबहुभिःकंकपत्रिभिः॥ अथभूयोमहाराजशरेणानतपर्वणा॥ ५० ॥ युधिष्ठिरंसमाजघ्ने
सर्वसैन्यस्यपश्यतः॥ धर्मराजोपिसंक्रुद्धोमद्रराजंमहायशाः॥ ५१ ॥ विव्याधनिशितैर्बाणैःकंकबर्हिणवाजितैः ॥ चंद्रसेनंचसप्तत्यासूतंचनवभिःशरैः॥ ५२ ॥
द्रुमसेनंचतुःषष्ट्यानिजघानमहारथः॥ चक्ररक्षेहतेशल्यःपांडवेनमहात्मना॥ ५३ ॥ निजघानततोराजंश्चेदीन्वैपंचविंशतिम्॥ सात्यकिंपंचविंशत्याभीमसेनं
चपंचभिः॥ ५४ ॥ माद्रीपुत्रौशतेनाजौविव्याधनिशितैःशरैः॥ एवंविचरतस्तस्यसंग्रामेराजसत्तम॥ ५५॥ संप्रैषयच्छितान्पार्थःशरानाशीविषोपमान्॥ ध्व
जाग्रंचास्यसमरेकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः॥ ५६ ॥ प्रमुखेवर्तमानस्यभल्लेनापहरद्रथात्॥ पांडुपुत्रेणवैतस्यकेतुंछिन्नंमहात्मना ॥ ५७ ॥ निपतंतमपश्यामगिरिशृंग
मिवाहतम्॥ ध्वजंनिपतितंदृष्ट्वापांडवंचव्यवस्थितम्॥ ५८ ॥ संक्रुद्धोमद्रराजोभूच्छरवर्षंमुमोचह॥ शल्यःसायकवर्षेणपर्जन्यइववृष्टिमान्॥ ५९ ॥ अभ्यव
र्षदमेयात्माक्षत्रियान्क्षत्रियर्षभः॥ सात्यकिंभीमसेनंचमाद्रीपुत्रौचपांडवौ॥ ६० ॥ एकैकंपंचभिर्विध्वायुधिष्ठिरमपीडयत्॥ ततोबाणमयंजालंविततंपांडवो
रसि॥ ६१ ॥ अपश्याममहाराजमेघजालमिवोद्गतम्॥ तस्यशल्योरणेक्रुद्धःशरैःसंनतपर्वभिः॥ ६२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ६३ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ ९ ॥ पीडितेइति ॥ १ ॥ तंशल्यमेकंबहुभिःपीड्यमानंदृष्ट्वासिद्धाः

दिशःसंछादयामासप्रदिशश्चमहारथः॥ ततोयुधिष्ठिरोराजाबाणजालेनपीडितः॥ बभूवाद्भुतविक्रांतोजंभोवृत्रहणायथा॥ ६३॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्य
पर्वणिसंकुलयुद्धेद्वादशोऽध्यायः॥ १२॥ ॥ ९॥ ॥संजयउवाच॥ ॥पीडितेधर्मराजेतुमद्रराजेनमारिष ॥ सात्यकिर्भीमसेनश्चमाद्रीपुत्रौचपांड
वौ॥ १॥ परिवार्यरथैःशल्यंपीडयामासुराहवे॥ तमेकंबहुभिर्दृष्ट्वापीड्यमानंमहारथैः॥ २ ॥साधुवादोमहान्जज्ञेसिद्धाश्चासन्प्रहर्षिताः ॥ आश्चर्यमित्यभाषं
तमुनयश्चापिसंगताः॥ ३ ॥भीमसेनोरणेशल्यंशल्यभूतंपराक्रमे॥ एकेनविद्ध्वाबाणेनपुनर्विव्याधसप्तभिः॥ ४॥ सात्यकिश्चशतेनैनंधर्मपुत्रपरीप्सया ॥ मद्रे
श्वरमवाकीर्यसिंहनादमथानदत्॥५॥ नकुलःपंचभिश्चैनंसहदेवश्चपंचभिः॥ विद्ध्वातंतुपुनस्तूर्णंततोविव्याधसप्तभिः॥६॥ सतुशूरोरणेयत्तःपीडितस्तैर्महारथैः॥
विकृष्यकार्मुकंघोरंवेगघ्नंभारसाधनम्॥ ७ ॥सात्यकिंपंचविंशत्याशल्योविव्याधमारिष ॥भीमसेनंतुसप्तत्यानकुलंसप्तभिस्तथा ॥ ८॥ ततःसविशिखंचापं
सहदेवस्यधन्विनः॥ छित्त्वाभल्लेनसमरेविव्याधैनंत्रिसप्तभिः ॥ ९ ॥ सहदेवस्तुसमरेमातुलंभूरिवर्चसम्॥ सज्ज्यमन्यद्धनुःकृत्वापंचभिःसमताडयत्॥ १० ॥
शरैराशीविषाकारैर्ज्वलज्ज्वलनसंनिभैः ॥सारथिंचास्यसमरेशरेणानतपर्वणा ॥ ११ ॥ विव्याधभृशसंक्रुद्धस्तंवैभूयस्त्रिभिःशरैः ॥ भीमसेनस्तुसप्तत्यासात्य
किर्नवभिःशरैः॥ १२ ॥धर्मराजस्तथाषष्ट्यागात्रेशल्यंसमार्पयत् ॥ ततःशल्योमहाराजनिर्विद्धस्तैर्महारथैः ॥ १३ ॥ सुस्रावरुधिरंगात्रैर्गैरिकंपर्वतोयथा॥
तांश्चसर्वान्महेष्वासान्पंचभिःपंचभिःशरैः ॥ १४॥ विव्याधतरसाराजंस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ततोऽपरेणभल्लेनधर्मपुत्रस्यमारिष ॥ १५ ॥ धनुश्चिच्छेदसमरे
सज्ज्यंससुमहारथः॥ अथान्यद्धनुरादायधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ १६ ॥ साश्वसूतध्वजरथंशल्यंप्राच्छादयच्छरैः ॥ सच्छाद्यमानःसमरेधर्मपुत्रस्यसायकैः ॥
॥ १७॥ युधिष्ठिरमथाविध्यद्दशभिर्निशितैःशरैः ॥ सात्यकिस्तुततःक्रुद्धोधर्मपुत्रेशरार्दिते ॥ १८ ॥ मद्राणामधिपंशूरंशरैर्विव्याधपंचभिः॥ ससात्यकेःप्रचि
च्छेदक्षुरप्रेणमहद्धनुः॥ १९ ॥ भीमसेनमुखांस्तांश्चत्रिभिस्त्रिभिरताडयत्॥ तस्यक्रुद्धोमहाराजसात्यकिःसत्यविक्रमः॥ २० ॥ तोमरंप्रेषयामासस्वर्णदंडंमहा
धनम्॥ भीमसेनोथनाराचंज्वलंतमिवपन्नगम्॥ २१ ॥

प्रहर्षिताआसन्इतिसंबंधः॥ २ ॥ साधुवादोजज्ञेअर्थात्सिद्धानां ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ सहदेवेनप्रेषितामितिपूर्वस्मात्संबध्यते ॥ २६ ॥ २७ ॥ सारथिंचविव्याधेत्युत्तरस्मादपकृष्यते ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

नकुलःसमरेशक्तिंसहदेवोगदांशुभाम् ॥ धर्मराजःशतघ्नींचजिघांसुःशल्यमाहवे ॥ २२ ॥ तानापततएवाशुपंचानांवैभुजच्युतान् ॥ वारयामाससमरेशस्त्रसं
घैःसमद्रराट् ॥ २३ ॥ सात्यकिप्रहितंशल्योभल्लैश्चिच्छेदतोमरम् ॥ प्रहितंभीमसेनेनशरंकनकभूषणम् ॥ २४ ॥ द्विधाचिच्छेदसमरेकृतहस्तःप्रतापवान् ॥ नकुल
प्रेषितांशक्तिंहेमदंडांभयावहाम् ॥ २५ ॥ गदांचसहदेवेनशरौघैःसमवारयत् ॥ शराभ्यांचशतघ्नींतांराज्ञश्चिच्छेदभारत ॥ २६ ॥ पश्यतांपांडुपुत्राणांसिंहना
दंननादच ॥ नामृष्यत्तत्रशैनेयःशत्रोर्विजयमाहवे ॥ २७ ॥ अथान्यद्धनुरादायसात्यकिःक्रोधमूर्छितः ॥ द्वाभ्यांमद्रेश्वरंविद्धासारथिंचत्रिभिःशरैः ॥ २८ ॥
ततःशल्योरणेराजन्सर्वांस्तान्दशभिःशरैः ॥ विव्याधभृशसंक्रुद्धस्तोत्रैरिवमहाद्विपान् ॥ २९ ॥ तेवार्यमाणाःसमरेमद्रराज्ञामहारथाः ॥ नशेकुःसंमुखेस्थातुं
तस्यशत्रुनिषूदनाः ॥ ३० ॥ ततोदुर्योधनोराजादृष्ट्वाशल्यस्यविक्रमम् ॥ निहतान्पांडवान्मेनेपंचालानथसृंजयान् ॥ ३१ ॥ ततोराजन्महाबाहुर्भीमसेनःप्रता
पवान् ॥ संत्यज्यमनसाप्राणान्मद्राधिपमयोधयत् ॥ ३२ ॥ नकुलःसहदेवश्चसात्यकिश्चमहारथः ॥ परिवार्यतदाशल्यंसमंताद्व्यकिरन्शरैः ॥ ३३ ॥ सचतु
र्भिर्महेष्वासैःपांडवानांमहारथैः ॥ वृतस्तान्योधयामासमद्रराजःप्रतापवान् ॥ ३४ ॥ तस्यधर्मसुतोराजन्क्षुरप्रेणमहाहवे ॥ चक्ररक्षंजघानाशुमद्रराजस्यपा
र्थिवः ॥ ३५ ॥ तस्मिंस्तुनिहतेशूरेचक्ररक्षेमहारथे ॥ मद्रराजोपिबलवान्सैनिकानावृणोच्छरैः ॥ ३६ ॥ समावृतांस्ततस्तांस्तुराजन्वीक्ष्यस्वसैनिकान् ॥ चिंतया
माससमरेधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ३७ ॥ कथंनुसमरेशक्यंतन्माधववचोमहत् ॥ नहिक्रुद्धोरणेराजन्क्षपयेतबलंमम ॥ ३८ ॥ ततःसरथनागाश्वाःपांडवाःपांडु
पूर्वज ॥ मद्रराजंसमासेदुःपीडयंतःसमंततः ॥ ३९ ॥ नानाशस्त्रौघबहुलांशस्त्रवृष्टिंसमुद्यताम् ॥ व्यधमत्समरेराजामहाभ्राणीवमारुतः ॥ ४० ॥ ततःकनकपुंखां
तांशल्यक्षिप्तांवियद्गताम् ॥ शरवृष्टिमपश्यामशलभानामिवायतिम् ॥ ४१ ॥ तेशरामद्रराजेनप्रेषितारणमूर्धनि ॥ संपतंतःस्मदृश्यंतेशलभानांव्रजाइव ॥ ४२ ॥
मद्रराजधनुर्मुक्तैःशरैःकनकभूषणैः ॥ निरंतरमिवाकाशंसंबभूवजनाधिप ॥ ४३ ॥ नपांडवानांनास्माकंतत्रकिंचिद्व्यदृश्यत ॥ बाणांधकारेमहतिकृतेतत्रमहाह
वे ॥ ४४ ॥ मद्रराजेनबलिनालाघवाच्छरवृष्टिभिः ॥ चाल्यमानंतुतंदृष्ट्वापांडवानांबलार्णवम् ॥ ४५ ॥

॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ ७॥ अर्जुनइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

विस्मयंपरमंजग्मुर्देवगंधर्वदानवाः ॥ सतुतान्सर्वतोयत्तान्शरैःसंछाद्यमारिष ॥ ४६ ॥ धर्मराजमवच्छाद्यसिंहवद्यनदन्मुहुः ॥ तेछन्नाःसमरेतेनपांडवा

नांमहारथाः॥ ४७॥ नाशक्नुवंस्तदायुद्धेप्रत्युद्यातुंमहारथम्॥ धर्मराजपुरोगास्तुभीमसेनमुखारथाः॥ नजह्नुःसमरेशूरंशल्यमाहवशोभिनम्॥ ४८॥ ॥इति

श्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिशल्ययुद्धेत्रयोदशोऽध्यायः॥ १३॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥अर्जुनोद्रौणिनाविद्धोयुद्धेबहुभिरायसैः॥ तस्यचा

नुचरैःशूरैस्त्रिगर्तानांमहारथैः॥ १ ॥ द्रौणिंविव्याधसमरेत्रिभिरेवशिलीमुखैः॥ तथेतरान्महेष्वासान्द्वाभ्यांद्वाभ्यांधनंजयः ॥ २॥ भूयश्चैवमहाराजशरवर्षैरवा

किरत्॥ शरकंटकितास्तेतुतावकाभरतर्षभ॥ ३॥ नजह्नुःपार्थमासाद्यताड्यमानाःशितैःशरैः॥ अर्जुनंरथवंशेनद्रोणपुत्रपुरोगमाः ॥ ४ ॥ अयोधयंतसमरेपरि

वार्यमहारथाः ॥ तैस्तुक्षिप्ताःशराराजन्कार्तस्वरविभूषिताः ॥ ५ ॥ अर्जुनस्यरथोपस्थंपूरयामासुरंजसा ॥ तथाकृष्णौमहेष्वासौवृषभौसर्वधन्विनाम् ॥ ६ ॥

शरैर्वीक्ष्यवितुन्नांगौप्रहृष्टायुद्धदुर्मदाः ॥ कूबरंरथचक्राणिईषायोक्त्राणिवाविभो ॥ ७ ॥ युगंचैवानुकर्षंचशरभूतमभूत्तदा ॥ नैतादृशंदृष्टपूर्वंराजन्नैवचनः

श्रुतम्॥ ८॥ यादृशंतत्रपार्थस्यतावकाःसंप्रचक्रिरे॥ सरथःसर्वतोभातिचित्रपुंखैःशितैःशरैः ॥ ९ ॥ उल्काशतैःसंप्रदीप्तंविमानमिवभूतले ॥ ततोर्जुनोमहारा

जशरैःसंनतपर्वभिः॥ १० ॥ अवाकिरत्तांपृतनांमेघोवृष्ट्येवपर्वतम् ॥ तेवध्यमानाःसमरेपार्थनामांकितैःशरैः ॥ ११॥ पार्थभूतममन्यंतप्रेक्षमाणास्तथावि

धम्॥ कोपोद्धूतशरज्वालोधनुःशब्दानिलोमहान् ॥ १२ ॥ सैन्येंधनंददाहाशुतावकंपार्थपावकः ॥ चक्राणांपततांचापियुगानांचधरातले॥ १३॥ तूणीराणां

पताकानांध्वजानांचरथैःसह ॥ ईषाणामनुकर्षाणांत्रिवेणूनांचभारत ॥ १४ ॥ अक्षाणामथयोक्त्राणांप्रतोदानांचसर्वशः ॥ शिरसांपततांचापिकुंडलोष्णी

षधारिणाम्॥ १५॥ भुजानांचमहाभागस्कंधानांचसमंततः॥ छत्राणांव्यजनैःसार्धंमुकुटानांचराशयः ॥ १६ ॥ समदृश्यंतपार्थस्यरथमार्गेषुभारत ॥ ततःक्रु

द्धस्यपार्थस्यरथमार्गेविशांपते ॥ १७॥ अगम्यरूपापृथिवीमांसशोणितकर्दमा ॥ भीरूणांत्रासजननीशूराणांहर्षवर्धिनी ॥ १८॥ बभूवभरतश्रेष्ठरुद्रस्याक्री ॥ १५॥

डनंयथा॥ हत्वातुसमरेपार्थःसहस्रेद्वेपरंतपः॥ १९॥ रथानांसवरूथानांविधूमोग्निरिवज्वलन्॥ यथाहिभगवानग्निर्जगद्दग्ध्वाचराचरम्॥ २०॥

॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

विधूमोदृश्यतेराजंस्तथापार्थोधनंजयः॥ द्रौणिस्तुसमरेदृष्ट्वापांडवस्यपराक्रमम् ॥ २१ ॥ रथेनातिपताकेनपांडवंप्रत्यवारयत् ॥ तावुभौपुरुषव्याघ्रौतावुभौध
न्विनांवरौ॥ २२॥ समीयतुस्तदान्योन्यंपरस्परवधैषिणौ ॥ तयोरासीन्महाराजबाणवर्षंसुदारुणम् ॥ २३ ॥ जीमूतयोर्यथावृष्टिस्तपांतेभरतर्षभ ॥ अन्योन्यस्प
र्धिनौतौतुशरैःसंनतपर्वभिः ॥ २४ ॥ ततक्षतुस्तदान्योन्यंशृंगाभ्यांवृषभाविव ॥ तयोर्युद्धंमहाराजचिरंसममिवाभवत् ॥ २५ ॥ शस्त्राणांसंगमश्चैवघोरस्तत्रा
भवत्पुनः॥ ततोर्जुनंद्वादशभीरुक्मपुंखैःसुतेजनैः ॥ २६ ॥ वासुदेवंचदशभिर्द्रौणिर्विव्याधभारत ॥ ततःप्रहर्षाद्बीभत्सुर्व्याक्षिपद्गांडिवंधनुः ॥ २७ ॥ मानयि
त्वामुहूर्तंतुगुरुपुत्रंमहाहवे॥ व्यश्वसूतरथंचक्रेसव्यसाचीपरंतपः ॥ २८ ॥ मृदुपूर्वंततश्चैनंपुनःपुनरताडयत्॥ हताश्वेतुरथेतिष्ठन्द्रोणपुत्रस्त्वयस्मयम् ॥ २९ ॥
मुसलंपांडुपुत्रायचिक्षेपपरिघोपमम्॥ तमापतंतंसहसाहेमपट्टविभूषितम्॥ ३० ॥ चिच्छेदसप्तधावीरःपार्थःशत्रुनिबर्हणः॥ सच्छिन्नंमुसलंदृष्ट्वाद्रौणिःपरम
कोपनः॥ ३१ ॥ आददेपरिघंघोरंनगेंद्रशिखरोपमम्॥ चिक्षेपचैवपार्थायद्रौणिर्युद्धविशारदः॥ ३२ ॥ तमंतकमिवक्रुद्धंपरिघंप्रेक्ष्यपांडवः॥ अर्जुनस्त्वरितोज
घ्नेपंचभिःसायकोत्तमैः॥ ३३ ॥ सच्छिन्नःपतितोभूमौपार्थबाणैर्महाहवे ॥ दारयन्पृथिवींद्राणांमनांसीवचभारत ॥ ३४ ॥ ततोपरैस्त्रिभिर्भल्लैर्द्रौणिंविव्याधपां
डवः॥ सोतिविद्धोबलवतापार्थेनसुमहात्मना॥ ३५॥ नाकंपततदाद्रौणिःपौरुषेषुव्यवस्थितः ॥ सुरथंचततोराजन्भारद्वाजोमहारथम् ॥ ३६॥ अवाकिरच्छ
रव्रातैःसर्वक्षत्रस्यपश्यतः॥ ततस्तुसुरथोप्यत्राजौपंचालानांमहारथः॥ ३७॥ रथेनमेघघोषेणद्रौणिमेवाभ्यधावत॥ विकर्षन्वैधनुःश्रेष्ठंसर्वभारसहंदृढम्॥ ३८॥
ज्वलनाशीविषनिभैःशरैश्चैनमवाकिरत् ॥ सुरथंतंततःक्रुद्धमापतंतंमहारथम् ॥ ३९ ॥ चुकोपसमरेद्रौणिर्दंडाहतइवोरगः ॥ त्रिशिखांभ्रुकुटींकृत्वासृक्किणी
परिसंलिहन्॥ ४० ॥ उद्वीक्ष्यसुरथंरोषाद्धनुर्ज्यामवमृज्यच॥ मुमोचतीक्ष्णंनाराचंयमदंडोपमद्युतिम्॥ ४१ ॥ सतस्यहृदयंभित्त्वाप्रविवेशातिवेगितः॥ शक्राश
निरिवोत्सृष्टोविदार्यधरणीतलम् ॥ ४२ ॥ ततःसपतितोभूमौनाराचेनसमाहतः॥ वज्रेणचयथाशृंगंपर्वतस्येवदीर्यतः ॥ ४३ ॥ तस्मिन्विनिहतेवीरेद्रोणपुत्रः
प्रतापवान्॥ आरुरोहरथंतूर्णंतमेवरथिनांवरः ॥ ४४ ॥ ततःसज्जोमहाराजद्रौणिराहवदुर्मदः॥ अर्जुनंयोधयामाससंशप्तकवृतोरणे॥ ४५ ॥ तत्रयुद्धंमहच्चा
सीदर्जुनस्यपरैःसह॥ मध्यंदिनगतेसूर्येयमराष्ट्रविवर्धनम्॥ ४६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तत्राश्चर्यमपश्यामदृष्ट्वातेषांपराक्रमम् ॥ यदेकोयुगपद्वीरान्समयोधयदर्जुनः ॥ ४७ ॥ विमर्दःसुमहानासीदेकस्यबहुभिःसह ॥ शतक्रतोर्यथापूर्वंमहत्यादैत्यसे
॥ १६ ॥ नया ॥ ४८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिसंकुलयुद्धेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ दुर्योधनोमहा
राजधृष्टद्युम्नश्चपार्षतः ॥ चक्रतुःसुमहद्युद्धंशरशक्तिसमाकुलम् ॥ १ ॥ तयोरासन्महाराजशरधाराःसहस्रशः ॥ अंबुदानांयथाकालेजलधाराःसमंततः ॥ २ ॥
राजाचपार्षतंविद्धाशरैःपंचभिराशुगैः ॥ द्रोणहंतारमुग्रेषुंपुनर्विव्याधसप्तभिः ॥ ३ ॥ धृष्टद्युम्नस्तुसमरेबलवान्दृढविक्रमः ॥ सप्तत्याविशिखानांवैदुर्योधनमपी
डयत् ॥ ४ ॥ पीडितंवीक्ष्यराजानंसोदर्याभरतर्षभ ॥ महत्यासेनयासार्धंपरिवव्रुःस्मपार्षतम् ॥ ५ ॥ सतैःपरिवृतःशूरःसर्वतोतिरथैर्भृशम् ॥ व्यचरत्समरेराजन्द
र्शयन्नस्त्रलाघवम् ॥ ६ ॥ शिखंडीकृतवर्माणंगौतमंचमहारथम् ॥ प्रभद्रकैःसमायुक्तोयोधयामासधन्विनौ ॥ ७ ॥ तत्रापिसुमहद्युद्धंघोररूपंविशांपते ॥ प्राणान्सं
त्यजतांयुद्धेप्राणद्यूताभिदेवने ॥ ८ ॥ शल्यःसायकवर्षाणिविमुंचन्सर्वतोदिशम् ॥ पांडवान्पीडयामाससहसात्यकिवृकोदरान् ॥ ९ ॥ तथातौतुयमौयुद्धेयमतु
ल्यपराक्रमौ ॥ योधयामासराजेंद्रवीर्येणास्त्रबलेनच ॥ १० ॥ शल्यसायकनुन्नानांपांडवानांमहामृधे ॥ त्रातारंनाध्यगच्छंतकेचित्तत्रमहारथाः ॥ ११ ॥
ततस्तुनकुलःशूरोधर्मराजेप्रपीडिते ॥ अभिदुद्राववेगेनमातुलंमाद्रनंदनः ॥ १२ ॥ संछाद्यसमरेवीरंनकुलःपरवीरहा ॥ विव्याधचैनंदशभिःस्मयमानःस्तनांत
रे ॥ १३ ॥ सर्वपारसवैर्बाणैःकर्मारपरिमार्जितैः ॥ स्वर्णपुंखैःशिलाधौतैर्धनुर्यंत्रप्रचोदितैः ॥ १४ ॥ शल्यस्तुपीडितस्तेनस्वस्रीयेणमहात्मना ॥ नकुलंपीडयामास
पत्रिभिर्नतपर्वभिः ॥ १५ ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजाभीमसेनोथसात्यकिः ॥ सहदेवश्चमाद्रेयोमद्रराजमुपाद्रवन् ॥ १६ ॥ तानापततएवाशुपूरयाणान्रथस्वनैः ॥
दिशश्चविदिशश्चैवकंपयानांश्चमेदिनीम् ॥ १७ ॥ प्रतिजग्राहसमरेसेनापतिरमित्रजित् ॥ युधिष्ठिरंत्रिभिर्विद्ध्वाभीमसेनंचपंचभिः ॥ १८ ॥ सात्यकिंचशते
नाजौसहदेवंत्रिभिःशरैः ॥ ततस्तुसशरंचापंनकुलस्यमहात्मनः ॥ १९ ॥ मद्रेश्वरःक्षुरप्रेणतदामारिषचिच्छिदे ॥ तदशीर्यतविच्छिन्नंधनुःशल्यस्यसायकैः
॥ २० ॥ अथान्यधनुरादायमाद्रीपुत्रोमहारथः ॥ मद्रराजरथंतूर्णंपूरयामासपत्रिभिः ॥ २१ ॥ युधिष्ठिरस्तुमद्रेशंसहदेवश्चमारिष ॥ दशभिर्दशभिर्बाणैरुर ॥ १६ ॥
स्येनमविध्यताम् ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीये

भीमसेनस्तुतंपश्चात्सात्यकिर्दशभिःशरैः ॥ मद्रराजमभिद्रुत्यजघ्नतुःकंकपत्रिभिः ॥ २३ ॥ मद्रराजस्ततःक्रुद्धःसात्यकिंनवभिःशरैः ॥ विव्याधभूयःसप्तत्याश
राणांनतपर्वणाम् ॥ २४ ॥ अथास्यसशरंचापंमुष्टौचिच्छेदमारिष ॥ हयांश्चचतुरःसंख्येप्रेषयामासमृत्यवे ॥ २५ ॥ विरथंसात्यकिंकृत्वामद्रराजोमहारथः ॥ वि
शिखानांशतेनैनमाजघानसमंततः ॥ २६ ॥ माद्रीपुत्रौचसंरब्धौभीमसेनंचपांडवम् ॥ युधिष्ठिरंचकौरव्यविव्याधदशभिःशरैः ॥ २७ ॥ तत्राद्भुतमपश्याममद्ररा
जस्यपौरुषम् ॥ यदेनंसहिताःपार्थानाभ्यवर्तंतसंयुगे ॥ २८ ॥ अथान्यंरथमास्थायसात्यकिःसत्यविक्रमः ॥ पीडितान्पांडवान्दृष्ट्वामद्रराजवशंगतान् ॥ २९ ॥
अभिदुद्राववेगेनमद्राणामधिपंबलात् ॥ आपतंतंरथंतस्यशल्यःसमितिशोभनः ॥ ३० ॥ प्रत्युद्ययौरथेनैवमत्तोमत्तमिवद्विपम् ॥ ससंनिपातस्तुमुलोबभूवाद्भु
तदर्शनः ॥ ३१ ॥ सात्यकेश्चैवशूरस्यमद्राणामधिपस्यच ॥ यादृशोवैपुरावृत्तःशंबरामरराजयोः ॥ ३२ ॥ सात्यकिःप्रेक्ष्यसमरेमद्रराजमवस्थितम् ॥ विव्याध
दशभिर्बाणैस्तिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ३३ ॥ मद्रराजस्तुसुभृशंविद्धस्तेनमहात्मना ॥ सात्यकिंप्रतिविव्याधचित्रपुंखैःशितैःशरैः ॥ ३४ ॥ ततःपार्थामहेष्वासाः
सात्वताभिसृतंनृपम् ॥ अभ्यवर्तन्रथैस्तूर्णंमातुलंवधकांक्षया ॥ ३५ ॥ ततआसीत्परामर्दस्तुमुलःशोणितोदकः ॥ शूराणांयुध्यमानानांसिंहानामिवनर्दता
म् ॥ ३६ ॥ तेषामासीन्महाराजव्यतिक्षेपःपरस्परम् ॥ सिंहानामामिषेप्सूनांकूजतामिवसंयुगे ॥ ३७ ॥ तेषांबाणसहस्रौघैराकीर्णावसुधाभवत् ॥ अंतरिक्षंचस
हसाबाणभूतमभूत्तदा ॥ ३८ ॥ शरांधकारंसहसाकृतंतेनसमंततः ॥ अभ्रच्छायेवसंजज्ञेशरैर्मुक्तैर्महात्मभिः ॥ ३९ ॥ तत्रराजन्शरैर्मुक्तैर्निर्मुक्तैरिवपन्नगैः ॥
स्वर्णपुंखैःप्रकाशद्भिर्व्यरोचंतदिशस्तदा ॥ ४० ॥ तत्राद्भुतंपरंचक्रेशल्यःशत्रुनिबर्हणः ॥ यदेकःसमरेशूरोयोधयामासवैबहून् ॥ ४१ ॥ मद्रराजभुजोत्सृष्टैःकं
कबर्हिणवाजितैः ॥ संपतद्भिःशरैर्घोरैरवाकीर्यतमेदिनी ॥ ४२ ॥ तत्रशल्यरथंराजन्विचरंतंमहाहवे ॥ अपश्यामयथापूर्वंशक्रस्यासुरसंक्षये ॥ ४३ ॥ ॥ इति
श्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिसंकुलयुद्धेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःसैन्यास्तवविभोमद्रराजपुरस्कृताः ॥ पुनरभ्य
द्रवन्पार्थान्वेगेनमहतारणे ॥ १ ॥ पीडितास्तावकाःसर्वेप्रधावंतोरणोत्कटाः ॥ क्षणेनचैवपार्थास्तेबहुत्वात्समलोडयन् ॥ २ ॥ तेवध्यमानाःसमरेपांडवानावत
स्थिरे ॥ निवार्यमाणाभीमेनपश्यतोःकृष्णयोस्तदा ॥ ३ ॥

भारतभावदीपेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ ९ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

ततोधनंजयःक्रुद्धःकृपंसहपदानुगैः ॥ अवाकिरच्छरौघेणकृतवर्माणमेवच ॥ ४ ॥ शकुनिंसहदेवस्तुसहसैन्यमवाकिरत् ॥ नकुलःपार्श्वतःस्थित्वामद्रराज
॥ १७॥ मवैक्षत ॥ ५ ॥ द्रौपदेयानरेंद्रांश्चभूयिष्ठान्समवारयन् ॥ द्रोणपुत्रंचपांचाल्यःशिखंडीसमवारयत् ॥ ६ ॥ भीमसेनस्तुराजानंगदापाणिरवारयत् ॥ शल्यंतु
सहसैन्येनकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ७ ॥ ततःसमभवत्सैन्यंसंसक्तंतत्रतत्रह ॥ तावकानांपरेषांचसंग्रामेष्वनिवर्तिनाम् ॥ ८ ॥ तत्रपश्याम्यहंकर्मशल्यस्यातिमह
द्रणे ॥ यदेकःसर्वसैन्यानिपांडवानामयोधयत् ॥ ९ ॥ व्यदृश्यततदाशल्योयुधिष्ठिरसमीपतः ॥ रणेचंद्रमसोभ्याशेशनैश्चरइवग्रहः ॥ १० ॥ पीडयित्वातुराजा
नंशरैराशीविषोपमैः ॥ अभ्यधावत्पुनर्भीमंशरवर्षैरवाकिरत् ॥ ११ ॥ तस्यतल्लाघवंदृष्ट्वातथैवचकृतास्त्रताम् ॥ अपूजयन्ननीकानिपरेषांतावकानिच ॥ १२ ॥
पीड्यमानास्तुशल्येनपांडवाभृशविक्षताः ॥ प्राद्रवंतरणंहित्वाक्रोशमानेयुधिष्ठिरे ॥ १३ ॥ वध्यमानेष्वनीकेषुमद्रराजेनपांडवः ॥ अमर्षवशमापन्नोधर्मराजो
युधिष्ठिरः ॥ १४ ॥ ततःपौरुषमास्थायमद्रराजमताडयत् ॥ जयोवास्तुवधोवास्तुकृतबुद्धिर्महारथः ॥ १५ ॥ समाहूयाब्रवीत्सर्वान्भ्रातॄन्कृष्णंचमाधवम् ॥
भीष्मोद्रोणश्चकर्णश्चयेचान्येपृथिवीक्षितः ॥ १६ ॥ कौरवार्थेपराक्रांताःसंग्रामेनिधनंगताः ॥ यथाभागंयथोत्साहंभवंतःकृतपौरुषाः ॥ १७ ॥ भागोवशिष्ट
एकोयंममशल्योमहारथः ॥ सोहमद्ययुधाजेतुमाशंसेमद्रकाधिपम् ॥ १८ ॥ तत्रयन्मानसंमह्यंतत्सर्वंनिगदामिवः ॥ चक्ररक्षाविमौवीरौमममाद्रवतीसुतौ ॥
॥ १९ ॥ अजेयौवासवेनापिसमरेशूरसंमतौ ॥ साध्विमौमातुलंयुद्धेक्षत्रधर्मपुरस्कृतौ ॥ २० ॥ मदर्थंप्रतियुद्ध्येतांमानार्हौसत्यसंगरौ ॥ मांवाशल्योरणेहंता
तंवाहंभद्रमस्तुवः ॥ २१ ॥ इतिसत्यामिमांवाणींलोकवीरानिबोधत ॥ योत्स्येहंमातुलेनाद्यक्षात्रधर्मेणपार्थिवाः ॥ २२ ॥ स्वमंशमभिसंधायविजयायेतराय
च ॥ तस्यमेप्यधिकंशस्त्रंसर्वोपकरणानिच ॥ २३ ॥ संसज्जंतुरथेक्षिप्रंशास्त्रवद्रथयोजकाः ॥ शैनेयोदक्षिणंचक्रंधृष्टद्युम्नस्तथोत्तरम् ॥ २४ ॥ पृष्ठगोपोभवत्वद्य
ममपार्थोधनंजयः ॥ पुरःसरोममाद्यास्तुभीमःशस्त्रभृतांवरः ॥ २५ ॥ एवमभ्यधिकःशल्याद्भविष्यामिमहामृधे ॥ एवमुक्तास्तथाचक्रुस्तदाराज्ञःप्रियैषिणः ॥ ॥ १७॥
॥ २६ ॥ ततःप्रहर्षःसैन्यानांपुनरासीत्तदामृधे ॥ पंचालानांसोमकानांमत्स्यानांचविशेषतः ॥ २७ ॥ प्रतिज्ञांतांतदाराजाकृत्वामद्रेशमभ्ययात् ॥ ततःशंखांश्च
भेरीश्चशतशश्चैवपुष्कलान् ॥ २८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ रथशक्त्यारथस्थयाशक्त्या ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

अवादयंतपंचालाःसिंहनादांश्चनेदिरे ॥ तेभ्यधावंतसंरब्धामद्रराजंतरस्विनम् ॥ २९ ॥ महताहर्षजेनाथनादेनकुरुपुंगवाः ॥ क्ष्वेदेनगजघंटानांशंखानांनिनदे
नच ॥ ३० ॥ तूर्यशब्देनमहतानादयंतश्चमेदिनीम् ॥ तान्प्रत्यगृह्णात्पुत्रस्तेमद्रराजश्चवीर्यवान् ॥ ३१ ॥ महामेघानिवबहून्शैलावस्तोदयावुभौ ॥ शल्यस्तुसमर
श्लाघीधर्मराजमरिंदमम् ॥ ३२ ॥ ववर्षशरवर्षेणशंबरंमघवाइव ॥ तथैवकुरुराजोपिप्रगृह्यरुचिरंधनुः ॥ ३३ ॥ द्रोणोपदेशान्विविधान्दर्शयानोमहामनाः ॥
ववर्षशरवर्षाणिचित्रंलघुचसुष्ठुच ॥ ३४ ॥ नचास्यविवरंकश्चिद्ददर्शचरतोरणे ॥ तावुभौविविधैर्बाणैस्ततक्षातेपरस्परम् ॥ ३५ ॥ शार्दूलावामिषप्रेप्सूपराक्रां
ताविवाहवे ॥ भीमस्तुतवपुत्रेणयुद्धशौंडेनसंगतः ॥ ३६ ॥ पांचाल्यःसात्यकिश्चैवमाद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ शकुनिप्रमुखान्वीरान्प्रत्यगृह्णन्समंततः ॥ ३७ ॥
तदासीत्तुमुलंयुद्धंपुनरेवजयैषिणाम् ॥ तावकानांपरेषांचराजन्दुर्मंत्रितेतव ॥ ३८ ॥ दुर्योधनस्तुभीमस्यशरेणानतपर्वणा ॥ चिच्छेदादिश्यसंग्रामेध्वजंहेमप
रिष्कृतम् ॥ ३९ ॥ सकिंकिणीकजालेनमहताचारुदर्शनः ॥ पपातरुचिरःसंख्येभीमसेनस्यपश्यतः ॥ ४० ॥ पुनश्चास्यधनुश्चित्रंगजराजकरोपमम् ॥ क्षुरेणशि
तधारेणप्रचकर्त्तनराधिपः ॥ ४१ ॥ सच्छिन्नधन्वातेजस्वीरथशक्त्यासुतंतव ॥ बिभेदोरसिविक्रम्यसरथोपस्थआविशत् ॥ ४२ ॥ तस्मिन्मोहमनुप्राप्तेपुनरेव
वृकोदरः ॥ यंतुरेवशिरःकायात्क्षुरप्रेणाहरत्तदा ॥ ४३ ॥ हतसूताहयास्तस्यरथमादायभारत ॥ व्यद्रवंतदिशोराजन्हाहाकारस्तदाभवत् ॥ ४४ ॥ तमभ्यधाव
त्त्राणार्थंद्रोणपुत्रोमहारथः ॥ कृपश्चकृतवर्माचपुत्रंतेपिपरीप्सवः ॥ ४५ ॥ तस्मिन्विलुलितेसैन्येत्रस्तास्तस्यपदानुगाः ॥ गांडीवधन्वाविस्फार्यधनुस्तानहन
च्छरैः ॥ ४६ ॥ युधिष्ठिरस्तुमद्रेशमभ्यधावदमर्षितः ॥ स्वयंसंनोदयन्नश्वान्दंतवर्णान्मनोजवान् ॥ ४७ ॥ तत्राश्चर्यमपश्यामकुंतीपुत्रेयुधिष्ठिरे ॥ पुराभूत्वा
मृदुर्दांतोयत्तदादारुणोभवत् ॥ ४८ ॥ विवृताक्षश्चकौंतेयोवेपमानश्चमन्युना ॥ चिच्छेदयोधान्निशितैःशरैःशतसहस्रशः ॥ ४९ ॥ यांयांप्रत्युद्ययौसेनांतांतां
ज्येष्ठःसपांडवः ॥ शरैरपातयद्राजन्गिरीन्वज्रैरिवोत्तमैः ॥ ५० ॥ साश्वसूतध्वजरथान्रथिनःपातयन्बहून् ॥ अक्रीडदेकोबलवान्पवनस्तोयदानिव ॥ ५१ ॥
साश्वारोहांश्चतुरगान्पत्तींश्चैवसहस्रधा ॥ व्यपोथयतसंग्रामेक्रुद्धोरुद्रःपशूनिव ॥ ५२ ॥ शून्यमायोधनंकृत्वाशरवर्षैःसमंततः ॥ अभ्यद्रवतमद्रेशंतिष्ठशल्ये
तिचाब्रवीत् ॥ ५३ ॥

॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ॥इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ ७ ॥

तस्यतच्चरितंदृष्ट्वासंग्रामेभीमकर्मणः ॥ वित्रेसुस्तावकाःसर्वेशल्यस्त्वेनंसमभ्ययात् ॥ ५४ ॥ ततस्तौभृशसंक्रुद्धौप्रध्मायसलिलोद्भवौ ॥ समाहूयतदान्योन्यं
भर्त्सयंतौसमीयतुः ॥ ५५ ॥ शल्यस्तुशरवर्षेणपीडयामासपांडवम् ॥ मद्रराजंतुकौंतेयःशरवर्षैरवाकिरत् ॥ ५६ ॥ अदृश्येतांतदाराजन्कंकपत्रिभिराचितौ ॥ उ
द्भिन्नरुधिरौशूरौमद्रराजयुधिष्ठिरौ ॥ ५७ ॥ पुष्पितौशुशुभातेवैवसंतेकिंशुकौयथा ॥ दीप्यमानौमहात्मानौप्राणद्यूतेनदुर्मदौ ॥ ५८ ॥ दृष्ट्वासर्वाणिसैन्यानि
नाध्यवस्यंस्तयोर्जयम् ॥ हत्वामद्राधिपंपार्थोभोक्ष्यतेद्यवसुंधराम् ॥ ५९ ॥ शल्योवापांडवंहत्वादद्यादुर्योधनायगाम् ॥ इतीवनिश्चयोनाभूद्योधानांतत्रभारत
॥ ६० ॥ प्रदक्षिणमभूत्सर्वंधर्मराजस्ययुध्यतः ॥ ततःशरशतंशल्योमुमोचाथयुधिष्ठिरे ॥ ६१ ॥ धनुश्चास्यशिताग्रेणबाणेननिरकृंतत ॥ सोन्यत्कार्मुकमादा
यशल्यंशरशतैस्त्रिभिः ॥ ६२ ॥ अविध्यत्कार्मुकंचास्यक्षुरेणनिरकृंतत ॥ अथास्यनिजघानाश्वांश्चतुरोनतपर्वभिः ॥ ६३ ॥ द्वाभ्यामतिशिताग्राभ्यामुभौत
त्पार्ष्णिसारथी ॥ ततोस्यदीप्यमानेनपीतेननिशितेनच ॥ ६४ ॥ प्रमुखेवर्त्तमानस्यभल्लेनापाहरद्ध्वजम् ॥ ततःप्रभग्नंतत्सैन्यंदौर्योधनमरिंदम ॥ ६५ ॥ ततोमद्रा
धिपंद्रौणिरभ्यधावत्तथाकृतम् ॥ आरोप्यचैनंस्वरथेत्वरमाणःप्रदुद्रुवे ॥ ६६ ॥ मुहूर्तमिवतौगत्वानर्दमानेयुधिष्ठिरे ॥ स्मित्वाततोमद्रपतिरन्यंस्यंदनमास्थितः
॥ ६७ ॥ विधिवत्कल्पितंशुभ्रंमहांबुदनिनादिनम् ॥ सज्जयंत्रोपकरणंद्विषतांलोमहर्षणम् ॥ ६८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिशल्ययुधिष्ठिरयुद्धेषोडशो
ऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अथान्यद्धनुरादायबलवान्वेगवत्तरम् ॥ युधिष्ठिरंमद्रपतिर्भित्त्वासिंहइवानदत् ॥ १ ॥ ततःसशर
वर्षेणपर्जन्यइववृष्टिमान् ॥ अभ्यवर्षदमेयात्माक्षत्रियंक्षत्रियर्षभः ॥ २ ॥ सात्यकिंदशभिर्विद्ध्वाभीमसेनंत्रिभिःशरैः ॥ सहदेवंत्रिभिर्विद्ध्वायुधिष्ठिरमपी
डयत् ॥ ३ ॥ तांस्तानन्यान्महेष्वासान्साश्वान्सरथकूबरान् ॥ अर्दयामासविशिखैरुल्काभिरिवकुंजरान् ॥ ४ ॥ कुंजरान्कुंजरारोहानश्वानश्वप्रयायिनः ॥ र
थांश्चरथिनःसार्धंजघानरथिनांवरः ॥ ५ ॥ बाहूंश्चिच्छेदतरसासायुधान्केतनानिच ॥ चकारचमहींयोधैस्तीर्णांवेदींकुशैरिव ६ ॥ तथातमरिसैन्यानिघ्नंतंमृत्यु
मिवांतकम् ॥ परिवव्रुर्भृशंक्रुद्धाःपांडुपांचालसोमकाः ॥ ७ ॥ तंभीमसेनश्चशिनेश्चनप्तामाद्र्याश्चपुत्रौपुरुषप्रवीरौ ॥ समागतंभीमबलेनराज्ञापर्याप्तमन्योन्य ॥ १८ ॥
मथाह्वयंत ॥ ८ ॥

अथेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ संहननीयोदृढसंधिकोमध्योयस्यतस्मात्कायात् ॥ २७ ॥

ततस्तुशूराःसमरेनरेंद्रनरेश्वरंप्राप्ययुधांवरिष्ठम् ॥ आवार्यचैनंसमरेनृवीराजघ्नुःशरैःपत्रिभिरुग्रवेगैः ॥ ९ ॥ संरक्षितोभीमसेनेनराजामाद्रीसुताभ्यामथमा
धवेन ॥ मद्राधिपंपत्रिभिरुग्रवेगैस्तनांतरेधर्मसुतोनिजघ्ने ॥ १० ॥ ततोरणेतावकानांरथौघाःसमीक्ष्यमद्राधिपतिंशरार्त्तम् ॥ पर्यावव्रुःप्रवरास्तेसुसज्जादुर्यो
धनस्यानुमतेपुरस्तात् ॥ ११ ॥ ततोद्रुतंमद्रजनाधिपोरणेयुधिष्ठिरंसप्तभिरभ्यविध्यत् ॥ तंचापिपार्थोनवभिःपृषत्कैर्विव्याधराजंस्तुमुलेमहात्मा ॥ १२ ॥ आक
र्णपूर्णायतसंप्रयुक्तैःशरैस्तदासंयतितैलधौतैः ॥ अन्योन्यमाच्छादयतांमहारथौमद्राधिपश्चापियुधिष्ठिरश्च ॥ १३ ॥ ततस्तुतूर्णंसमरेमहारथौपरस्परस्यांतरमी
क्षमाणौ ॥ शरैर्भृशंविव्यधतुर्नृपोत्तमौमहाबलौशत्रुभिरप्रधृष्यौ ॥ १४ ॥ तयोर्धनुर्ज्यातलनिःस्वनोमहान्महेंद्रवज्राशनितुल्यनिःस्वनः ॥ परस्परंबाणगणैर्महात्म
नोःप्रवर्षतोर्मद्रपपांडुवीरयोः ॥ १५ ॥ तौचेरतुर्व्याघ्रशिशुप्रकाशौमहावनेष्वामिषगृद्धिनाविव ॥ विषाणिनौनागवराविवोभौततक्षतुःसंयतिजातदर्पौ ॥ १६ ॥
ततस्तुमद्राधिपतिर्महात्मायुधिष्ठिरंभीमबलंप्रसह्य ॥ विव्याधवीरंहृदयेतिवेगंशरेणसूर्याग्निसमप्रभेण ॥ १७ ॥ ततोतिविद्धोथयुधिष्ठिरोपिसुसंप्रयुक्तेनशरेण
राजन् ॥ जघानमद्राधिपतिंमहात्मामुदंचलेभेऋषभःकुरूणाम् ॥ १८ ॥ ततोमुहूर्त्तादिवपार्थिवेंद्रोलब्ध्वासंज्ञांक्रोधसंरक्तनेत्रः ॥ शतेनपार्थंत्वरितोजघानसह
स्रनेत्रप्रतिमप्रभावः ॥ १९ ॥ त्वरंस्ततोधर्मसुतोमहात्माशल्यस्यकोपान्नवभिःपृषत्कैः ॥ भित्त्वाह्युरस्तपनीयंचवर्मजघानषड्भिस्त्वपरैःपृषत्कैः ॥ २० ॥ ततस्तुमद्रा
धिपतिःप्रकृष्टंधनुर्विकृष्यव्यसृजत्पृषत्कान् ॥ द्वाभ्यांशराभ्यांचतथैवराज्ञश्चिच्छेदचापंकुरुपुंगवस्य ॥ २१ ॥ नवंततोन्यत्समरेप्रगृह्यराजाधनुर्घोरतरंमहात्मा
॥ शल्यंतुविव्याधशरैःसमंताद्यथामहेंद्रोनमुचिंशिताग्रैः ॥ २२ ॥ ततस्तुशल्येनवभिःपृषत्कैर्भीमस्यराज्ञश्चयुधिष्ठिरस्य ॥ निकृत्यरौक्मेपटुवर्मणीतयोर्विदार
यामासभुजौमहात्मा ॥ २३ ॥ ततोपरेणज्वलनार्कतेजसाक्षुरेणराज्ञोधनुरुन्ममाथ ॥ कृपश्चतस्यैवजघानसूतंषड्भिःशरैःसोभिमुखःपपात ॥ २४ ॥ मद्राधिपश्चा
पियुधिष्ठिरस्यशरैश्चतुर्भिर्निजघानवाहान् ॥ वाहांश्चहत्वाव्यकरोन्महात्मायोधक्षयंधर्मसुतस्यराज्ञः ॥ २५ ॥ तथाकृतेराजनिभीमसेनोमद्राधिपस्याथततोम
हात्मा ॥ छित्त्वाधनुर्वेगवताशरेणद्वाभ्यामविध्यत्सुभृशंनरेंद्रम् ॥ २६ ॥ तथापरेणास्यजहारयंतुःकायाच्छिरःसंहननीयमध्यात् ॥ जघानचाश्वांश्चतुरःसुशीघ्रंत
थाभृशंकुपितोभीमसेनः ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ कर्मयुद्धरूपं अवशिष्टंस्वस्यभागंचनिशम्यालोच्यशल्यवधेमनःकृत्वाइंद्रावरजस्यकृष्णस्ययथोक्तंवचनंचक्रेइत्यन्वयः

तमग्रणीःसर्वधनुर्धराणामेकंचरंतंसमरेतिवेगम्॥ भीमःशतेनव्यकिरच्छराणांमाद्रीपुत्रःसहदेवस्तथैव॥ २८ ॥ तैःसायकैर्मोहितंवीक्ष्यशल्यंभीमःशरैरस्यच
कर्त्तवर्म॥सभीमसेनेननिकृत्तवर्मामद्राधिपश्चर्मसहस्रतारम् ॥ २९ ॥ प्रगृह्यखड्गंचरथान्महात्माप्रस्कंद्यकुंतीसुतमभ्यधावत् ॥ छित्त्वारथेषांनकुलस्यसोथयु
धिष्ठिरंभीमबलोभ्यधावत्॥ ३० ॥ तंचापिराजानमथोत्पतंतंक्रुद्धंयथैवांतकमापतंतम् ॥ धृष्टद्युम्नोद्रौपदेयाःशिखंडीशिनेश्चनप्तासहसापरीयुः ॥ ३१ ॥ अथा
स्यचर्माप्रतिमंन्यकृंतद्भीमोमहात्मानवभिःपृषत्कैः॥ खड्गंचभल्लैर्निचकर्त्तमुष्टौनदन्प्रहृष्टस्तवसैन्यमध्ये॥ ३२॥ तत्कर्मभीमस्यसमीक्ष्यहृष्टास्तेपांडवानांप्रवरार
थौघाः॥ नादंचचक्रुर्भृशमुत्स्मयंतःशंखांश्चदध्मुःशशिसंनिकाशान् ॥ ३३ ॥ तेनाथशब्देनविभीषणेनतथाभितप्तंबलमप्रधृष्यम्॥ कांदिग्भूतंरुधिरेणोक्षितां
गंविसंज्ञकल्पंचतदाविषण्णम्॥ ३४॥ समद्रराजःसहसाविकीर्णोभीमाग्रगैःपांडवयोधमुख्यैः॥ युधिष्ठिरस्याभिमुखंजवेनसिंहोयथामृगहेतोःप्रयातः॥ ३५॥
सधर्मराजोनिहताश्वसूतःक्रोधेनदीप्तोज्वलनप्रकाशः ॥ दृष्ट्वाचमद्राधिपतिंस्मतूर्णंसमभ्यधावत्तमरिंबलेन ॥ ३६ ॥ गोविंदवाक्यंत्वरितंविचिंत्यदध्रेमतिंश
ल्यविनाशनाय ॥ सधर्मराजोनिहताश्वसूतोरथेतिष्ठन्शक्तिमेवाभ्यकांक्षत् ॥ ३७ ॥ तच्चापिशल्यस्यनिशम्यकर्ममहात्मनोभागमथावशिष्टम् ॥ कृत्वामनः
शल्यवधेमहात्मायथोक्तमिंद्रावरजस्यचक्रे॥ ३८॥ सधर्मराजोमणिहेमदंडांजग्राहशक्तिंकनकप्रकाशाम् ॥ नेत्रेचदीप्तेसहसाविवृत्यमद्राधिपंक्रुद्धमनानि
रैक्षत्॥ ३९ ॥ निरीक्षितोसौनरदेवराज्ञापूतात्मनानिर्हृतकल्मषेण॥आसीन्नयद्भस्मसान्मद्रराजस्तदद्भुतंमेप्रतिभातिराजन्॥ ४० ॥ ततस्तुशक्तिंरुचिरोग्रदंडां
मणिप्रवेकोज्वलितांप्रदीप्ताम्॥ चिक्षेपवेगात्सुभृशंमहात्मामद्राधिपायप्रवरःकुरूणाम्॥ ४१ ॥ दीप्तामथैनांप्रहितांबलेनसविस्फुलिंगांसहसापतंतीम्॥ प्रैक्षं
तसर्वेकुरवःसमेतादिवोयुगांतेमहतीमिवोल्काम् ॥ ४२ ॥ तांकालरात्रीमिवपाशहस्तांयमस्यधात्रीमिवचोग्ररूपाम्॥ सब्रह्मदंडप्रतिमाममोघांससर्जयत्तोयु
धिधर्मराजः ॥ ४३ ॥ गंधस्रगग्र्यासनपानभोजनैरभ्यर्चितांपांडुसुतैःप्रयत्नात् ॥ सांवर्त्तकाग्निप्रतिमांज्वलंतींकृत्यामथर्वांगिरसीमिवोग्राम्॥ ४४॥ ईशान
हेतोःप्रतिनिर्मितांतांत्वष्ट्रारिपूणामसुदेहभक्ष्याम्॥ भूम्यंतरिक्षादिजलाशयानिप्रसह्यभूतानिनिहंतुमीशाम् ॥ ४५ ॥

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ अंतरिक्षादीत्यादिनाग्निवायू ॥ ४५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ तोयमिवसुप्रवेशांगां अप्रसक्ताअप्रतिहता नृपतेःशल्यस्य ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

घंटापताकांमणिवज्रनालांवैदूर्यचित्रांतपनीयदंडाम् ॥त्वष्ट्राप्रयत्नान्नियमेनकॢप्तांब्रह्मद्विषामंतकरीममोघाम् ॥४६॥ बलप्रयत्नादधिरूढवेगांमंत्रैश्चघोरैरभिमं
त्र्ययत्नात् ॥ ससर्जमार्गेणचतांपरेणवधायमद्राधिपतेस्तदानीम् ॥ ४७॥ हतोसिपापेत्यभिगर्जमानोरुद्रोंधकायांतकरंयथेषुम् ॥ प्रसार्यबाहुंसुदृढंसुपाणिंक्रो
धेननृत्यन्निवधर्मराजः ॥४८॥ तांसर्वशक्त्याप्रहितांसुशक्तिंयुधिष्ठिरेणाप्रतिवार्यवीर्याम् ॥ प्रतिग्रहायाभिननर्दशल्यःसम्यग्घुतामग्निरिवाज्यधाराम् ॥ ४९ ॥
सातस्यमर्माणिविदार्यशुभ्रमुरोविशालंचतथैवभित्त्वा ॥ विवेशगांतोयमिवाप्रसक्तायशोविशालंनृपतेर्दहंती ॥ ५० ॥ नासाक्षिकर्णास्यविनिःसृतेनप्रस्यं
दताचव्रणसंभवेन ॥ संसिक्तगात्रोरुधिरेणसोभूत्क्रौंचोयथास्कंदहतोमहाद्रिः ॥ ५१ ॥ प्रसार्यबाहूचरथाद्गतोगांसंछिन्नवर्माकुरुनंदनेन ॥ महेंद्रवाहप्रतिमो
महात्मावज्राहतंशृंगमिवाचलस्य ॥ ५२॥ बाहूप्रसार्याभिमुखोधर्मराजस्यमद्रराट् ॥ ततोनिपतितोभूमाविंद्रध्वजइवोच्छ्रितः ॥ ५३ ॥ सतथाभिन्नसर्वां
गोरुधिरेणसमुक्षितः ॥ प्रत्युद्गतइवप्रेम्णाभूम्यासनरपुंगवः ॥ ५४ ॥ प्रिययाकांतयाकांतःपतमानइवोरसि ॥ चिरंभुक्त्वावसुमतींप्रियांकांतामिवप्रभुः ॥
॥५५ ॥ सर्वैरंगैःसमाश्लिष्यप्रसुप्तइवचाभवत् ॥ धर्म्येधर्मात्मनायुद्धेनिहतेधर्मसूनुना ॥ ५६ ॥ सम्यग्घुतइवस्विष्टःप्रशांतोग्निरिवाध्वरे ॥ शक्त्याविभिन्नह
दयंविप्रविद्धायुधध्वजम् ॥ ५७॥ संशांतमपिमद्रेशंलक्ष्मीर्नैवविमुंचति ॥ ततोयुधिष्ठिरश्चापमादायेंद्रधनुष्प्रभम् ॥५८॥ व्यधमद्द्विषतःसंख्येखगराडिवपन्नगा
न् ॥ देहासुनिशितैर्भल्लैरिपूणांनाशयन्क्षणात् ॥ ५९ ॥ ततःपार्थस्यबाणौघैरावृताःसैनिकास्तव ॥ निमीलिताक्षाःक्षिण्वंतोभृशमन्योन्यमर्दिताः ॥ ६० ॥
क्षरंतोरुधिरंदेहैर्विपन्नायुधजीविताः ॥ ततःशल्येनिपतितेमद्रराजानुजोयुवा ॥ ६१ ॥ भ्रातुस्तुल्योगुणैःसर्वैरथीपांडवमभ्ययात् ॥ विव्याधचनरश्रेष्ठोनारा
चैर्बहुभिस्त्वरन् ॥ ६२॥ हतस्यापचितिंभ्रातुश्चिकीर्षुर्युद्धदुर्मदः ॥ तंविव्याधाशुगैःषड्भिर्धर्मराजस्त्वरन्निव ॥ ६३ ॥ कार्मुकंचास्यचिच्छेदक्षुराभ्यांध्वजमेव
च ॥ ततोस्यदीप्यमानेनसुदृढेनशितेनच ॥ ६४॥ प्रमुखेवर्तमानस्यभल्लेनापाहरच्छिरः ॥ सकुंडलंतददृशेपतमानंशिरोरथात् ॥ ६५ ॥ पुण्यक्षयमनुप्राप्यप
तन्स्वर्गादिवच्युतः ॥ तस्यापकृत्तशीर्षंतुशरीरंपतितंरथात् ॥६६॥

॥ ६४ ॥ ६५ ॥ स्वर्गात्स्वर्गसुखात्च्युतोभ्रष्टःअतएवपतन्नृतस्मादेव ॥ ६६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २० ॥ रुधिरेणावसिक्तांगंदृष्ट्वासैन्यमभज्यत ॥ विचित्रकवचेतस्मिन्हतेमद्रनृपानुजे ॥ ६७ ॥ हाहाकारंप्रकुर्वाणाःकुरवोभिप्रदुद्रुवुः ॥ शल्यानुजंहतंदृष्ट्वातावका
स्त्यक्तजीविताः ॥ ६८ ॥ वित्रेसुःपांडवभयाद्रजोध्वस्तास्तदाभृशम् ॥ तांस्तथाभज्यमानांस्तुकौरवान्भरतर्षभ ॥ ६९ ॥ शिनेर्नप्ताकिरन्बाणैरभ्यवर्ततसात्य
किः ॥ तमायांतंमहेष्वासंदुष्प्रसह्यंदुरासदम् ॥ ७० ॥ हार्दिक्यस्त्वरितोराजन्प्रत्यगृह्णादभीतवत् ॥ तौसमेतौमहात्मानौवार्ष्णेयौवरवाजिनौ ॥ ७१ ॥ हार्दिक्यः
सात्यकिश्चैवसिंहाविवबलोत्कटौ ॥ इषुभिर्विमलाभासैश्छादयंतौपरस्परम् ॥ ७२ ॥ अर्चिर्भिरिवसूर्यस्यदिवाकरसमप्रभौ ॥ चापमार्गबलोद्धूतान्मार्गणान्वृ
ष्णिसिंहयोः ॥ ७३ ॥ आकाशगानपश्यामपतंगानिवशीघ्रगान् ॥ सात्यकिंदशभिर्विद्ध्वाहयांश्चास्यत्रिभिःशरैः ॥ ७४ ॥ चापमेकेनचिच्छेदहार्दिक्योनतप
र्वणा ॥ तन्निकृत्तंधनुःश्रेष्ठमपास्यशिनिपुंगवः ॥ ७५ ॥ अन्यदादत्तवेगेनवेगवत्तरमायुधम् ॥ तदादायधनुःश्रेष्ठंवरिष्ठःसर्वधन्विनाम् ॥ ७६ ॥ हार्दिक्यंदशभि
र्बाणैःप्रत्यविध्यत्स्तनांतरे ॥ ततोरथंयुगेषांचच्छित्वाभल्लैःसुसंयतैः ॥ ७७ ॥ अश्वांस्तस्यावधीत्तूर्णमुभौचपार्ष्णिसारथी ॥ ततस्तंविरथंदृष्ट्वाकृपःशारद्वतःप्र
भो ॥ ७८ ॥ अपोवाहततःक्षिप्रंरथमारोप्यवीर्यवान् ॥ मद्रराजेहतेराजन्विरथेकृतवर्मणि ॥ ७९ ॥ दुर्योधनबलंसर्वंपुनरासीत्पराङ्मुखम् ॥ तत्परेनान्वबुध्यंतसै
न्येनरजसावृते ॥ ८० ॥ बलंतुहतभूयिष्ठंतत्तदासीत्पराङ्मुखम् ॥ ततोमुहूर्तात्तेपश्यन्रजोभौमंसमुत्थितम् ॥ ८१ ॥ विविधैःशोणितस्रावैःप्रशांतंपुरुषर्षभ ॥ ततो
दुर्योधनोदृष्ट्वाभग्नंस्वबलमंतिकात् ॥ ८२ ॥ जवेनापततःपार्थानेकःसर्वानवारयत् ॥ पांडवान्सरथान्दृष्ट्वाधृष्टद्युम्नंचपार्षतम् ॥ ८३ ॥ आनर्तंचदुराधर्षंशितैर्बा
णैरवारयत् ॥ तंपरेनाभ्यवर्तंतमर्त्यामृत्युमिवागतम् ॥ ८४ ॥ अथान्यंरथमास्थायहार्दिक्योपिन्यवर्तत ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजात्वरमाणोमहारथः ॥ ८५ ॥ चतु
र्भिर्निजघानाश्वान्पत्रिभिःकृतवर्मणः ॥ विव्याधगौतमंचापिषड्भिर्भल्लैःसुतेजनैः ॥ ८६ ॥ अश्वत्थामाततोराज्ञाहताश्वंविरथीकृतम् ॥ तमपोवाहहार्दिक्यंस्वरथे ॥ २० ॥
नयुधिष्ठिरात् ॥ ८७ ॥ ततःशारद्वतःषड्भिःप्रत्यविध्यद्युधिष्ठिरम् ॥ विव्याधचाश्वान्निशितैस्तस्याष्टाभिःशिलीमुखैः ॥ ८८ ॥ एवमेतन्महाराजयुद्धशेषमवर्तत ॥
तवदुर्मंत्रितेराजन्सहपुत्रस्यभारत ॥ ८९ ॥ तस्मिन्महेष्वासधरेविशस्तेसंग्राममध्येकुरुपुंगवेन ॥ पार्थाःसमेताःपरमप्रहृष्टाःशंखान्प्रदध्मुर्हतमीक्ष्यशल्यम् ॥ ९० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ९१ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ ७ ॥ शल्येइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

युधिष्ठिरंचप्रशशंसुराजौपुराकृतेवृत्रवधेयथेंद्रम् ॥ चक्रुश्चनानाविधवाद्यशब्दान्निनादयंतोवसुधांसमेताः ॥ ९१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिशल्यवधेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ शल्येथनिहतेराजन्मद्रराजपदानुगाः ॥ रथाःसप्तशतावीरानिर्ययुर्महतोबलात् ॥ १ ॥ दुर्योधनस्तुद्विरदमारुह्याचलसंनिभम् ॥ छत्रेणध्रियमाणेनवीज्यमानश्चचामरैः ॥ २ ॥ नगंतव्यंनगंतव्यमितिमाद्रानवारयत् ॥ दुर्योधनेनतेवीरावार्यमाणाःपुनःपुनः ॥ ३ ॥ युधिष्ठिरंजिघांसंतःपांडूनांप्राविशन्बलम् ॥ तेतुशूरामहाराजकृतचित्ताश्चयोधने ॥ ४ ॥ धनुःशब्दंमहत्कृत्वासहायुध्यंतपांडवैः ॥ श्रुत्वाचनिहतंशल्यंधर्मपुत्रंचपीडितम् ॥ ५ ॥ मद्रराजप्रियेयुक्तैर्मद्रकाणांमहारथैः ॥ आजगामततःपार्थोगांडीवंविक्षिपन्धनुः ॥ ६ ॥ पूरयन्रथघोषेणदिशःसर्वामहारथः ॥ ततोर्जुनश्चभीमश्चमाद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ ७ ॥ सात्यकिश्चनरव्याघ्रोद्रौपदेयाश्चसर्वशः ॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचपंचालाःसहसोमकैः ॥ ८ ॥ युधिष्ठिरंपरीप्संतःसमंतात्पर्यवारयन् ॥ तेसमंतात्परिवृताःपांडवाःपुरुषर्षभाः ॥ ९ ॥ क्षोभयंतिस्मतांसेनांमकराःसागरंयथा ॥ वृक्षानिवमहावाताःकंपयंतिस्मतावकान् ॥ १० ॥ पुरोवातेनगंगेवक्षोभ्यमाणामहानदी ॥ अक्षोभ्यततदाराजन्पांडूनांध्वजिनीततः ॥ ११ ॥ प्रस्कंद्यसेनांमहतींमहात्मानोमहारथाः ॥ बहवश्चुक्रुशुस्तत्रक्वसराजायुधिष्ठिरः ॥ १२ ॥ भ्रातरोवास्यतेशूरादृश्यंतेनेहकेनच ॥ धृष्टद्युम्नोथशैनेयोद्रौपदेयाश्चसर्वशः ॥ १३ ॥ पंचालाश्चमहावीर्याःशिखंडीचमहारथः ॥ एवंतान्वादिनःशूरान्द्रौपदेयामहारथाः ॥ १४ ॥ अभ्यघ्नन्युयुधानश्चमद्रराजपदानुगान् ॥ चक्रैर्विमथितैःकेचित्केचिच्छिन्नैर्महाध्वजैः ॥ १५ ॥ तेदृश्यंतेपिसमरेतावकानिहताःपरैः ॥ आलोक्यपांडवान्युद्धेयोधाराजन्समंततः ॥ १६ ॥ वार्यमाणाययुर्वेगात्पुत्रेणतवभारत ॥ दुर्योधनश्चतान्वीरान्वारयामाससांत्वयन् ॥ १७ ॥ नचास्यशासनंकेचित्तत्रचक्रुर्महारथाः ॥ ततोगांधारराजस्यपुत्रःशकुनिरब्रवीत् ॥ १८ ॥ दुर्योधनंमहाराजवचनंवचनक्षमः ॥ किंनःसंप्रेक्षमाणानांमद्राणांहन्यतेबलम् ॥ १९ ॥ नयुक्तमेतत्समरेत्वयितिष्ठतिभारत ॥ सहितैश्चापियोद्धव्यमित्येषसमयःकृतः ॥ २० ॥ अथकस्मात्परानेवघ्नतोमर्षयसेनृप ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ वार्यमाणामयापूर्वंनैतेचक्रुर्वचोमम ॥ २१ ॥ एतेविनिहताःसर्वेप्रस्कन्नाःपांडुवाहिनीम् ॥ ॥ शकुनिरुवाच ॥ ॥ नभर्तुःशासनंवीरारणेकुर्वंत्यमर्षिताः ॥ २२ ॥

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ प्रस्कन्नाःप्रपन्नाः ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टादशो

अलंक्रोद्धुमथैतेपांनायंकालउपेक्षितुम् ॥ यामःसर्वेचसंभूयसवाजिरथकुंजराः ॥ २३ ॥ परित्रातुंमहेष्वासान्मद्रराजपदानुगान् ॥ अन्योन्यंपरिरक्षामोयत्नेन

 महतानृप ॥ २४ ॥ एवंसर्वेनुसंचिंत्यप्रययुर्यत्रसैनिकाः ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्तदाराजाबलेनमहतावृतः ॥ २५ ॥ प्रययौसिंहनादेनकंपयन्निवमेदि

नीम् ॥ हतविध्यतगृह्णीतप्रहरध्वंनिकृंतत ॥ २६ ॥ इत्यासीत्तुमुलःशब्दस्तवसैन्यस्यभारत ॥ पांडवास्तुरणेदृष्ट्वामद्रराजपदानुगान् ॥ २७ ॥ सहितानभ्यवर्तंतगु

ल्ममास्थायमध्यमम् ॥ तेमुहूर्ताद्रणेवीराहस्ताहस्तिविशांपते ॥ २८ ॥ निहताःप्रत्यदृश्यंतमद्रराजपदानुगाः ॥ ततोनःसंप्रयातानांहतामद्रास्तरस्विनः ॥ २९ ॥

हृष्टाःकिलकिलाशब्दमकुर्वन्सहिताःपरे ॥ उत्थितानिकबंधानिसमदृश्यंतसर्वशः ॥ ३० ॥ पपातमहतीचोल्कामध्येनादित्यमंडलम् ॥ रथैर्भग्नैर्युगाक्षैश्चनिहतै

श्चमहारथैः ॥ ३१ ॥ अश्वैर्निपतितैश्चैवसंछन्नाभूद्वसुंधरा ॥ वातायमानैस्तुरगैर्युगासक्तैस्ततस्ततः ॥ ३२ ॥ अदृश्यंतमहाराजयोधास्तत्ररणाजिरे ॥ भग्नचक्रा

न्रथान्केचिद्हरंस्तुरगारणे ॥ ३३ ॥ रथार्धंकेचिदादायदिशोदशविबभ्रमुः ॥ तत्रतत्रव्यदृश्यंतयोक्त्रैःश्लिष्टाःस्मवाजिनः ॥ ३४ ॥ रथिनःपतमानाश्चदृश्यंते

स्मनरोत्तमाः ॥ गगनात्प्रच्युताःसिद्धाःपुण्यानामिवसंक्षये ॥ ३५ ॥ निहतेषुचशूरेषुमद्रराजानुगेषुवै ॥ अस्मानापततश्चापिदृष्ट्वापार्थामहारथाः ॥ ३६ ॥

अभ्यवर्त्ततवेगेनजयगृद्धाःप्रहारिणः ॥ बाणशब्दरवान्कृत्वाविमिश्रान्शंखनिःस्वनैः ॥ ३७ ॥ अस्मांस्तुपुनरासाद्यलब्धलक्षाःप्रहारिणः ॥ शरासनानिधुन्वा

नाःसिंहनादान्प्रचुक्रुशुः ॥ ३८ ॥ ततोहतमभिप्रेक्ष्यमद्रराजबलंमहत् ॥ मद्रराजंचसमरेदृष्ट्वाशूरंनिपातितम् ॥ ३९ ॥ दुर्योधनबलंसर्वंपुनरासीत्पराङ्मुखम् ॥

वध्यमानंमहाराजपांडवैर्जितकाशिभिः ॥ दिशोभेजेथसंभ्रांतंभ्रामितंदृढधन्विभिः ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिसंकुलयुद्धेअष्टादशोऽध्यायः

॥ १८ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ पातितेयुधिदुर्धर्षेमद्रराजेमहारथे ॥ तावकास्तवपुत्राश्चप्रायशोविमुखाभवन् ॥ १ ॥ वणिजोनाविभिन्नायां

यथागाधेऽप्लवेर्णवे ॥ अपारेपारमिच्छंतोहतेशूरेमहात्मना ॥ मद्रराजेमहाराजवित्रस्ताःशरविक्षताः ॥ २ ॥ अनाथानाथमिच्छंतोमृगाःसिंहार्दिताइव ॥ वृषा

यथाभग्नशृंगाःशीर्णदंतायथागजाः ॥ ३ ॥ मध्याह्नेप्रत्यपायामनिर्जिताजातशत्रुणा ॥ नसंधातुमनीकानिनचराजन्पराक्रमे ॥ ४ ॥ आसीद्बुद्धिर्हतेशल्येभूयो

योधस्यकस्यचित् ॥ भीष्मेद्रोणेचनिहतेसूतपुत्रेचभारत ॥ ५ ॥ ऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ९ ॥ पातितेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

यद्दुःखंतवयोधानांभयंचासीद्विशांपते ॥ तद्भयंसचनःशोकोभूयएवाभ्यवर्तत ॥ ६ ॥ निराशाश्चजयेतस्मिन्हतेशल्येमहारथे ॥ हतप्रवीराविध्वस्तानिकृत्ता
श्चशितैःशरैः ॥ ७ ॥ मद्रराजेहतेराजन्योधास्तेप्राद्रवन्भयात् ॥ अश्वानन्येगजानन्येरथानन्येमहारथाः ॥ ८ ॥ आरुह्यजवसंपन्नाःपादाताःप्राद्रवंस्तथा ॥ द्वि
साहस्राश्चमातंगागिरिरूपाःप्रहारिणः ॥ ९ ॥ संप्राद्रवन्हतेशल्येअंकुशांगुष्ठनोदिताः ॥ तेरणाद्भरतश्रेष्ठतावकाःप्राद्रवन्दिशः ॥ १० ॥ धावतश्चाप्यपश्यामश्व
समानान्शराहतान् ॥ तान्प्रभग्नान्द्रुतान्दृष्ट्वाहतोत्साहान्पराजितान् ॥ ११ ॥ अभ्यवर्ततपंचालाःपांडवाश्चजयैषिणः ॥ बाणशब्दरवाश्चापिसिंहनादाश्चपु
ष्कलाः ॥ १२ ॥ शंखशब्दश्चशूराणांदारुणःसमपद्यत ॥ दृष्ट्वातुकौरवंसैन्यंभयत्रस्तंप्रविद्रुतम् ॥ १३ ॥ अन्योन्यंसमभाषंतपंचालाःपांडवैःसह ॥ अद्यराजास
त्यधृतिर्हतामित्रोयुधिष्ठिरः ॥ १४ ॥ अद्यदुर्योधनोहीनोदीप्तायानृपतिश्रियः ॥ अद्यश्रुत्वाहतंपुत्रंधृतराष्ट्रोजनेश्वरः ॥ १५ ॥ विह्वलःपतितोभूमौकिल्बिषंप्रति
पद्यताम् ॥ अद्यजानातुकौंतेयंसमर्थंसर्वधन्विनाम् ॥ १६ ॥ अद्यात्मानंचदुर्मेधागर्हयिष्यतिपापकृत् ॥ अद्यक्षत्तुर्वचःसत्यंस्मरतांब्रुवतोहितम् ॥ १७ ॥ अद्यप्र
भृतिपार्थंचप्रेष्यभूतइवाचरन् ॥ विजानातुनृपोदुःखंयत्प्राप्तंपांडुनंदनैः ॥ १८ ॥ अद्यकृष्णस्यमाहात्म्यंविजानातुमहीपतिः ॥ अद्यार्जुनधनुर्घोषंघोरंजानातुसंयु
गे ॥ १९ ॥ अस्त्राणांचबलंसर्वंबाह्वोश्चबलमाहवे ॥ अद्यज्ञास्यतिभीमस्यबलंघोरंमहात्मनः ॥ २० ॥ हतेदुर्योधनेयुद्धेशक्रेणेवासुरेबले ॥ यत्कृतंभीमसेनेनदुः
शासनवधेतदा ॥ २१ ॥ नान्यःकर्तास्तिलोकेस्मिन्कृतेभीमान्महाबलात् ॥ अद्यज्येष्ठस्यजानीतांपांडवस्यपराक्रमम् ॥ २२ ॥ मद्रराजंहतंश्रुत्वादेवैरपिसुदुःसह
म् ॥ अद्यज्ञास्यतिसंग्रामेमाद्रीपुत्रौसुदुःसहौ ॥ २३ ॥ निहतेसौबलेवीरेप्रवीरेषुचसर्वशः ॥ कथंजयोनतेषांस्याद्येषांयोद्धाधनंजयः ॥ २४ ॥ सात्यकिर्भीमसेन
श्चधृष्टद्युम्नश्चपार्षतः ॥ द्रौपद्यास्तनयाःपंचमाद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ २५ ॥ शिखंडीचमहेष्वासोराजाचैवयुधिष्ठिरः ॥ येषांचजगतोनाथोनाथःकृष्णोजनार्दनः ॥
॥ २६ ॥ कथंतेषांजयोनस्याद्येषांधर्मोव्यपाश्रयः ॥ भीष्मंद्रोणंचकर्णंचमद्रराजानमेवच ॥ २७ ॥ तथान्यान्नृपतीन्वीरान्शतशोथसहस्रशः ॥ कोन्यःशक्तोरणे
जेतुम्तेपार्थाद्युधिष्ठिरात् ॥ २८ ॥ यस्यनाथोहृषीकेशःसदासत्ययशोनिधिः ॥ इत्येवंवदमानास्तेहर्षेणमहतायुताः ॥ २९ ॥ प्रभग्नांस्तावकान्योधान्संहृष्टाःपृष्ठ
तोन्वयुः ॥ धनंजयोरथानीकमभ्यवर्ततवीर्यवान् ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

माद्रीपुत्रौचशकुनिंसात्यकिश्चमहारथः॥ तान्प्रेक्ष्यद्रवतःसर्वान्भीमसेनभयार्दितान्॥ ३१ ॥दुर्योधनस्तदासूतमब्रवीद्विजयायच ॥ मामतिक्रमतेपार्थोधनु
॥ २२ ॥ ष्पाणिमवस्थितम्॥ ३२॥ जघनेसर्वसैन्यानांममाश्वान्प्रतिपादय॥ जघनेयुध्यमानंहिकौंतेयोमांसमंततः ॥ ३३ ॥ नोत्सहेदभ्यतिक्रांतुंवेलामिवमहोदधिः॥
पश्यसैन्यंमहत्सूतपांडवैःसमभिद्रुतम्॥ ३४॥ सैन्यरेणुंसमुद्भूतंपश्यस्वैनंसमंततः ॥ सिंहनादांश्चबहुशःश्रृणुघोरान्भयावहान् ॥ ३५ ॥ तस्माद्याहिशनैःसूत
जघनंपरिपालय॥ मयिस्थितेचसमरेनिरुद्धेषुचपांडुषु ॥ ३६ ॥ पुनरावर्ततेतूर्णमामकंबलमोजसा ॥ तच्छ्रुत्वातवपुत्रस्यशूरार्यसदृशंवचः ॥ ३७॥ सारथि
र्हेमसंछन्नान्शनैरश्वानचोदयत् ॥ गजाश्वरथिभिर्हीनास्त्यक्तात्मानःपदातयः ॥ ३८ ॥ एकविंशतिसाहस्राःसंयुगायावतस्थिरे ॥ नानादेशसमुद्भूतानानान
गरवासिनः॥ ३९॥अवस्थितास्तदायोधाःप्रार्थयंतोमहद्यशः॥ तेषामापततांतत्रसंहृष्टानांपरस्परम् ॥ ४० ॥ संमर्दःसुमहान्जज्ञेघोररूपोभयानकः॥ भीम
सेनस्तदाराजन्धृष्टद्युम्नश्चपार्षतः ॥ ४१ ॥ बलेनचतुरंगेणनानादेश्यानवारयत् ॥ भीममेवाभ्यवर्ततरणेन्येतुपदातयः ॥ ४२॥ प्रक्ष्वेड्यास्फोट्यसंहृष्टावीरलो
कंयियासवः॥आसाद्यभीमसेनंतुसंरब्धायुद्धदुर्मदाः॥ ४३ ॥ धार्तराष्ट्राविनेदुर्हिनान्यामकथयन्कथाम् ॥ परिवार्यरणेभीमंनिजघ्नुस्तेसमंततः॥ ४४ ॥ सव
ध्यमानःसमरेपदातिगणसंवृतः॥ नचचालततःस्थानान्मैनाकइवपर्वतः॥ ४५॥ तेतुक्रुद्धामहाराजपांडवस्यमहारथम् ॥ निग्रहीतुंप्रवृत्ताहियोधांश्चान्यानवा
रयत्॥ ४६॥ अक्रुध्यतरणेभीमस्तैस्तदापर्यवस्थितैः॥सोवतीर्यरथात्तूर्णंपदातिःसमवस्थितः॥ ४७॥ जातरूपप्रतिच्छन्नांप्रगृह्यमहतींगदाम्॥ अवधीत्ताव
कान्योधान्दंडपाणिरिवांतकः॥ ४८॥ विप्रहीणरथाश्वांस्तानवधीत्पुरुषर्षभः॥एकविंशतिसाहस्रान्पदातीन्समपोथयत् ॥ ४९ ॥ हत्वातत्पुरुषानीकंभीमःस
त्यपराक्रमः॥ धृष्टद्युम्नंपुरस्कृत्यनचिरात्प्रत्यदृश्यत ॥ ५० ॥पादातानिहताभूमौशिश्यिरेरुधिरोक्षिताः ॥ संभग्नाइववातेनकर्णिकाराःसुपुष्पिताः ॥ ५१ ॥ नाना
शस्त्रसमायुक्तानानाकुंडलधारिणः ॥ नानाजात्याहतास्तत्रनानादेशसमागताः ॥ ५२ ॥ पताकाध्वजसंछन्नंपदातीनांमहद्बलम् ॥ निकृत्तंविबभौरौद्रंघोररूपं
भयावहम्॥ ५३॥युधिष्ठिरपुरोगाश्चसहसैन्यमहारथाः॥ अभ्यधावन्महात्मानंपुत्रंदुर्योधनंतव॥ ५४॥ तेसर्वेतावकान्दृष्ट्वामहेष्वासान्पराङ्मुखान् ॥नात्य ॥ २२ ॥
वर्तंततेपुत्रंवेलेवमकरालयम्॥ ५५॥ तदद्भुतमपश्यामतवपुत्रस्यपौरुषम्॥ यदेकंसहिताःपार्थानशेकुरतिवर्तितुम्॥ ५६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥६८ ॥ ६९ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेऊनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ संनिवृत्तेइति॥१॥२॥३ ॥ ४ ॥

नातिदूरापयातंतुकृतबुद्धिंपलायने॥ दुर्योधनःस्वकंसैन्यमब्रवीद्भृशविक्षतम्॥ ५७॥ नतंदेशंप्रपश्यामिपृथिव्यांपर्वतेषुच ॥ यत्रयातान्नवाहन्युःपांडवाःकिंस्तते
नवः॥ ५८॥ अल्पंचबलमेतेषांकृष्णौचभृशविक्षतौ ॥ यदिसर्वेत्रतिष्ठामोध्रुवंनोविजयोभवेत् ॥ ५९ ॥ विप्रयातांस्तुवोभिन्नान्पांडवाःकृतविप्रियाः॥ अनुसृ
त्यहनिष्यंतिश्रेयान्नःसमरेवधः॥ ६० ॥शृण्वंतुक्षत्रियाःसर्वेयावंतोत्रसमागताः॥ यदाशूरंचभीरुंचमारयत्यंतकःसदा ॥ ६१ ॥ कोनमूढोनयुध्येतपुरुषःक्षत्रि
योध्रुवम् ॥श्रेयोनोभीमसेनस्यक्रुद्धस्याभिमुखेस्थितम्॥ ६२॥ सुखःसांग्रामिकोमृत्युःक्षत्रधर्मेणयुध्यताम् ॥ मर्त्येनावश्यमर्तव्यंगृहेष्वपिकदाचन ॥ ६३॥
युध्यतःक्षत्रधर्मेणमृत्युरेषसनातनः ॥ हत्वेहसुखमाप्नोतिहतःप्रेत्यमहत्फलम्॥ ६४ ॥ नयुद्धधर्माच्छ्रेयान्वैपंथाःस्वर्गस्यकौरवाः॥ अचिरेणैवतांल्लोकान्हतोयुद्धे
समश्नुते॥ ६५॥ श्रुत्वातद्वचनंतस्यपूजयित्वाचपार्थिवाः॥ पुनरेवाभ्यवर्ततपांडवानाततायिनः॥ ६६॥ तानापततएवाशुव्यूढानीकाःप्रहारिणः ॥ प्रत्युद्ययुस्त
दापार्थाजयगृद्धाःप्रमन्यवः॥ ६७॥ धनंजयोरथेनाजावभ्यवर्ततवीर्यवान्॥ विश्रुतंत्रिषुलोकेषुव्याक्षिपन्गांडिवंधनुः॥ ६८ ॥ माद्रीपुत्रौचशकुनिंसात्यकिश्च
महाबलः॥ जवेनाभ्यपतन्हृष्टायत्तावैतावकंबलम्॥ ६९॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिसंकुलयुद्धेएकोनविंशोऽध्यायः॥ १९॥ ॥ ७॥ ॥ संजयउ
वाच॥ ॥ संनिवृत्तेजनौघेतुशाल्वोम्लेच्छगणाधिपः॥ अभ्यवर्ततसंक्रुद्धःपांडवानांमहद्बलम्॥ १ ॥ आस्थायसुमहानागंप्रभिन्नंपर्वतोपमम्॥ दृप्तमैरावत
प्रख्यममित्रगणमर्दनम्॥ २॥ योसौमहान्भद्रकुलप्रसूतःसुपूजितोधार्तराष्ट्रेणनित्यम्॥ सुकल्पितःशास्त्रविनिश्चयज्ञैःसदोपवाह्यःसमरेषुराजन्॥ ३॥ तमास्थि
तोराजवरोबभूवयथोदयस्थःसविताक्षपांते ॥ सतेननागप्रवरेणराजन्नभ्युद्ययौपांडुसुतान्समेतान् ॥ ४ ॥ सितैःपृषत्कैर्विददारवेगैर्महेंद्रवज्रप्रतिमैःसुघोरैः॥
ततःशरान्वैसृजतोमहारणेयोधांश्चराजन्नयतोयमालयम्॥ ५॥ नास्यांतरंददृशुःस्वेपरेवायथापुरावज्रधरस्यदैत्याः ॥ ऐरावणस्थस्यचमूविमर्देऽदैत्याःपुरावा
सवस्येवराजन्॥ ६॥ तेपांडवाःसोमकाःसृंजयाश्चतमेकनागंददृशुःसमंतात् ॥ सहस्रशोवैविचरंतमेकंयथामहेंद्रस्यगजंसमीपे॥ ७॥ संद्राव्यमाणंतुबलंपरेषां
परीतकल्पंविबभौसमंततः॥ नैवावतस्थेसमरेभृशंभयाद्विमृद्यमानंतुपरस्परंतदा ॥ ८॥

पुरापूर्वंवज्रधरस्यऐरावणस्थस्यवासवस्यपुराप्रथमेचमूविमर्देदैत्याअदैत्यादेवाश्चयथाअंतरंनददृशुस्तथास्वेपरेचअस्यशाल्वस्यांतरंनददृशुरित्यन्वयः इवशब्दोवाक्यालंकारे ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २३ ॥ ततःप्रभग्नासहसामहाचमूःसापांडवीतेननराधिपेन ॥ दिशश्चतस्रःसहसाविधाविता गजेंद्रवेगंतमपारयंती ॥ ९ ॥ दृष्ट्वाचतांवेगवतींप्रभग्नांसर्वेत्वदीयायुधि ९
योधमुख्याः ॥ अपूजयंस्तेतुनराधिपंतंदध्मुश्चशंखान्शशिसंनिकाशान् ॥ १० ॥ श्रुत्वानिनादंत्वथकौरवाणांहर्षाद्विमुक्तंसहशंखशब्दैः ॥ सेनापतिःपांडवसृंज
यानांपांचालपुत्रोमम्रषेनकोपात् ॥ ११ ॥ ततस्तुतंवैद्विरदंमहात्माप्रत्युद्ययौत्वरमाणोजयाय ॥ जंभोयथाशक्रसमागमेवैनागेंद्रमैरावणमिंद्रवाह्यम् ॥ १२ ॥
तमापतंतंसहसातुदृष्ट्वापांचालपुत्रंयुधिराजसिंहः ॥ तंवैद्विपंप्रेषयामासतूर्णंवधायराजन्द्रुपदात्मजस्य ॥ १३ ॥ सतंद्विपेंद्रंसहसापतंतमविध्यदग्निप्रतिमैःपृष
त्कैः ॥ कर्मारधौतैर्निशितैर्ज्वलद्भिर्नाराचमुख्यैस्त्रिभिरुग्रवेगैः ॥ १४ ॥ ततोपरान्पंचशतान्महात्मानाराचमुख्यान्विससर्जकुंभे ॥ सतैस्तुविद्धःपरमद्विपोरणेतदा
परावृत्यभृशंप्रदुद्रुवे ॥ १५ ॥ तंनागराजंसहसाप्रणुन्नंविद्राव्यमाणंविनिवर्त्यशाल्वः ॥ तोत्रांकुशैःप्रेषयामासतूर्णंपंचालराजस्यरथंप्रदिश्य ॥ १६ ॥ दृष्ट्वा
पतंतंसहसातुनागंधृष्टद्युम्नःस्वरथाच्छीघ्रमेव ॥ गदांप्रगृह्योग्रजवेनवीरोभूमिंप्रपन्नोभयविह्वलांगः ॥ १७ ॥ सतंरथंहेमविभूषितांगंसाश्वंससूतंसहसाविमृद्य ॥
उत्क्षिप्यहस्तेननदन्महाद्विपोविपोथयामासवसुंधरातले ॥ १८ ॥ पांचालराजस्यसुतंचदृष्ट्वातदार्दितंनागवरेणतेन ॥ तमभ्यधावत्सहसाजवेनभीमःशिखंडी
चशिनेश्चनप्ता ॥ १९ ॥ शरैश्चवेगंसहसानिगृह्यतस्याभितोव्यापततोगजस्य ॥ ससंगृहीतोरथिभिर्गजोवैचचालतैर्वार्यमाणश्चसंख्ये ॥ २० ॥ ततःपृषत्कान्प्रव
वर्षराजासूर्योयथारश्मिजालंसमंतात् ॥ तैराशुगैर्वध्यमानारथौघाःप्रदुद्रुवुःसहितास्तत्रतत्र ॥ २१ ॥ तत्कर्मशाल्वस्यसमीक्ष्यसर्वेपांचालपुत्रोनृपसृंजयाश्च ॥
हाहाकारैर्नादयंतिस्मयुद्धेद्विपंसमंताद्गुरुधुर्नराग्र्याः ॥ २२ ॥ पांचालपुत्रस्त्वरितस्तुशूरोगदांप्रगृह्याचलशृंगकल्पाम् ॥ ससंभ्रमंभारतशत्रुघातीजवेनवीरोनु
ससारनागम् ॥ २३ ॥ ततस्तुनागंधरणीधराभंमदंस्रवंतंजलदप्रकाशम् ॥ गदांसमाविध्यभृशंजघानपंचालराजस्यसुतस्तरस्वी ॥ २४ ॥ सभिन्नकुंभःसहसा
विनद्यमुखात्प्रसूतंक्षतजंविमुंचन् ॥ पपातनागोधरणीधराभःक्षितिप्रकंपाच्चलितोयथाद्रिः ॥ २५ ॥ निपात्यमानेतुतदागजेंद्रेहाहाकृतेतवपुत्रस्यसैन्ये ॥ सशा ॥ २३ ॥
ल्वराजस्यशिनिप्रवीरोजहारभल्लेनशिरःशितेन ॥ २६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २७ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ तस्मिन्निति ॥ १ ॥ २ ॥ सात्वतंकृतवर्माणं ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

हृतोत्तमांगोयुधिसात्वतेनपपातभूमौसहनागराज्ञा ॥ यथाद्रिशृंगंसुमहत्प्रणुन्नंवज्रेणदेवाधिपचोदितेन ॥ २७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिशाल्व
वधेविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तस्मिंस्तुनिहतेशूरेशाल्वेसमितिशोभने ॥ तवाभज्यद्बलंवेगाद्वातेनेव
महाद्रुमः ॥ १ ॥ तत्प्रभग्नंबलंदृष्ट्वाकृतवर्मामहारथः ॥ दधारसमरेशूरःशत्रुसैन्यंमहाबलः ॥ २ ॥ संनिवृत्तास्तुतेशूरादृष्ट्वासात्वतमाहवे ॥ शैलोपमंस्थिरंरा
जन्कीर्यमाणंशरैर्युधि ॥ ३ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंकुरूणांपांडवैःसह ॥ निवृत्तानांमहाराजमृत्युंकृत्वानिवर्तनम् ॥ ४ ॥ तत्राश्चर्यमभूद्युद्धंसात्वतस्यपरैःसह ॥ य
देकोवारयामासपांडुसेनांदुरासदाम् ॥ ५ ॥ तेषामन्योन्यसुहृदांकृतेकर्मणिदुष्करे ॥ सिंहनादःप्रहृष्टानांदिविस्पृक्सुमहानभूत् ॥ ६ ॥ तेनशब्देनवित्रस्तान्पं
चालान्भरतर्षभ ॥ शिनेर्नप्तामहाबाहुरन्वपद्यतसात्यकिः ॥ ७ ॥ ससमासाद्यराजानंक्षेमधूर्तिंमहाबलम् ॥ सप्तभिर्निशितैर्बाणैरनयद्यमसादनम् ॥ ८ ॥ तमायां
तंमहाबाहुंप्रवपंतंशितान्शरान् ॥ जवेनाभ्यपतद्धीमान्हार्दिक्यःशिनिपुंगवम् ॥ ९ ॥ सात्वतौचमहावीर्यौधन्विनौरथिनांवरौ ॥ अन्योन्यमभिधावेतांशस्त्रप्रव
रधारिणौ ॥ १० ॥ पांडवाःसहपंचालायोधाश्चान्येनृपोत्तमाः ॥ प्रेक्षकाःसमपद्यंततयोर्घोरेसमागमे ॥ ११ ॥ नाराचैर्वत्सदंतैश्चवृष्ण्यंधकमहारथौ ॥ अभिज
घ्नतुरन्योन्यंप्रहृष्टाविवकुंजरौ ॥ १२ ॥ चरंतौविविधान्मार्गान्हार्दिक्यशिनिपुंगवौ ॥ मुहुरंतर्दधातेतौबाणवृष्ट्यापरस्परम् ॥ १३ ॥ चापवेगबलोद्धूतान्मार्गणान्
वृष्णिसिंहयोः ॥ आकाशेसमपश्यामपतंगानिवशीघ्रगान् ॥ १४ ॥ तमेकंसत्यकर्माणमासाद्यहृदिकात्मजः ॥ अविध्यन्निशितैर्बाणैश्चतुर्भिश्चतुरोहयान् ॥ १५ ॥
सदीर्घबाहुःसंक्रुद्धस्तोत्रार्दितइवद्विपः ॥ अष्टभिःकृतवर्माणमविध्यत्परमेषुभिः ॥ १६ ॥ ततःपूर्णायतोत्सृष्टैःकृतवर्माशिलाशितैः ॥ सात्यकिंत्रिभिराहत्यध
नुरेकेनचिच्छिदे ॥ १७ ॥ निकृत्तंतद्धनुःश्रेष्ठमपास्यशिनिपुंगवः ॥ अन्यदादत्तवेगेनशैनेयःसशरंधनुः ॥ १८ ॥ तदादायधनुःश्रेष्ठंवरिष्ठःसर्वधन्विनाम् ॥ आरो
प्यचधनुःशीघ्रंमहावीर्योमहाबलः ॥ १९ ॥ अमृष्यमाणोधनुषश्छेदनंकृतवर्मणा ॥ कुपितोतिरथःशीघ्रंकृतवर्माणमभ्ययात् ॥ २० ॥ ततःसुनिशितैर्बाणैर्दशभिः
शिनिपुंगवः ॥ जघानसूतंचाश्वांश्चध्वजंचकृतवर्मणः ॥ २१ ॥ ततोराजन्महेष्वासःकृतवर्मामहारथः ॥ हताश्वसूतंसंप्रेक्ष्यरथंहेमपरिष्कृतम् ॥ २२ ॥

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

रोषेणमहताविष्टःशूलमुद्यम्यमारिष ॥ चिक्षेपभुजवेगेनजिघांसुःशिनिपुंगवम् ॥ २३ ॥ तच्छूलंसात्वतोह्याजौनिर्भिद्यनिशितैःशरैः ॥ चूर्णितंपातयामासमो
॥२४॥ हयन्निवमाधवम् ॥ २४ ॥ ततोऽपरेणभल्लेनहृद्येनंसमताडयत् ॥ युयुधेयुयुधानेनहताश्वोहतसारथिः ॥ २५ ॥ कृतवर्माकृतस्तेनधरणीमन्वपद्यत ॥ तस्मिन्सा
त्यकिनावीरेद्वैरथेविरथीकृते ॥ २६ ॥ समपद्यतसर्वेषांसैन्यानांसुमहद्भयम् ॥ पुत्रस्यतवचात्यर्थंविषादःसमजायत ॥ २७ ॥ हतसूतेहताश्वेतुविरथेकृतवर्मणि ॥
हताश्वंचसमालक्ष्यहतसूतमरिंदम ॥ २८ ॥ अभ्यधावत्कृपोराजन्जिघांसुःशिनिपुंगवम् ॥ तमारोप्यरथोपस्थेमिषतांसर्वधन्विनाम् ॥ २९ ॥ अपोवाहमहाबाहुं
तूर्णमायोधनादपि ॥ शैनेयेधिष्ठितेराजन्विरथेकृतवर्मणि ॥ ३० ॥ दुर्योधनबलंसर्वंपुनरासीत्पराङ्मुखम् ॥ तत्परेनान्वबुध्यंतसैन्येनरजसावृताः ॥ ३१ ॥ ताव
काःप्रद्रुताराजन्दुर्योधनमृतेनृपम् ॥ दुर्योधनस्तुसंप्रेक्ष्यभग्नंस्वबलमंतिकात् ॥ ३२ ॥ जवेनाभ्यपतत्तूर्णंसर्वांश्चैकोन्यवारयत् ॥ पांडूंश्चसर्वान्संक्रुद्धोधृष्टद्युम्नंच
पार्षतम् ॥ ३३ ॥ शिखंडिनंद्रौपदेयान्पंचालानांचयेगणाः ॥ केकयान्सोमकांश्चैवसृंजयांश्चैवमारिष ॥ ३४ ॥ असंभ्रमंदुराधर्षःशितैर्बाणैरवाकिरत् ॥ अति
ष्ठदाहवेयत्तःपुत्रस्तवमहाबलः ॥ ३५ ॥ यथायज्ञेमहानग्निर्मंत्रपूतःप्रकाशवान् ॥ तथादुर्योधनोराजासंग्रामेसर्वतोभवत् ॥ ३६ ॥ तंपरेनाभ्यवर्ततमर्त्यामृ
त्युमिवाहवे ॥ अथान्यंरथमास्थायहार्दिक्यःसमपद्यत ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिसात्यकिकृतवर्मयुद्धेएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ ७ ॥
॥ संजयउवाच ॥ ॥ पुत्रस्तुतेमहाराजरथस्थोरथिनांवरः ॥ दुरुत्सहोबभौयुद्धेयथारुद्रःप्रतापवान् ॥ १ ॥ तस्यबाणसहस्रैस्तुप्रच्छन्नात्यभवन्मही ॥ परांश्चसिषि
चेबाणैर्धाराभिरिवपर्वतान् ॥ २ ॥ नचसोस्तिपुमान्कश्चित्पांडवानांबलार्णवे ॥ हयोगजोरथोवापियःस्याद्बाणैरविक्षतः ॥ ३ ॥ यंयंहिसमरेयोधंप्रपश्यामिवि
शांपते ॥ ससबाणैश्चितोभूद्वैपुत्रेणतवभारत ॥ ४ ॥ यथासैन्येनरजसासमुद्धूतेनवाहिनी ॥ प्रत्यदृश्यतसंछन्नातथाबाणैर्महात्मनः ॥ ५ ॥ बाणभूतामपश्यामपृ
थिवींपृथिवीपते ॥ दुर्योधनेनप्रकृतांक्षिप्रहस्तेनधन्विना ॥ ६ ॥ तेषुयोधसहस्रेषुतावकेषुपरेषुच ॥ एकोदुर्योधनोह्यासीत्पुमानितिमतिर्मम ॥ ७ ॥ तत्राद्भुतम ॥२४॥
पश्यामतवपुत्रस्यविक्रमम् ॥ यदेकंसहिताःपार्थानाभ्यवर्तंतभारत ॥ ८ ॥ युधिष्ठिरंशतेनाजौविव्याधभरतर्षभ ॥ भीमसेनंचसप्तत्यासहदेवंचपंचभिः ॥ ९ ॥
नकुलंचचतुःषष्ट्याधृष्टद्युम्नंचपंचभिः ॥ सप्तभिर्द्रौपदेयांश्चत्रिभिर्विव्याधसात्यकिम् ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ १६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

धनुश्चिच्छेदभल्लेनसहदेवस्यमारिष ॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंमाद्रीपुत्रःप्रतापवान् ॥ ११ ॥ अभ्यद्रवतराजानंप्रगृह्यान्यन्महद्धनुः ॥ ततोदुर्योधनंसंख्येविव्याधदशभिःशरैः ॥ १२ ॥ नकुलस्तुततोवीरोराजानंनवभिःशरैः ॥ घोररूपैर्महेष्वासोविव्याधचननादच ॥ १३ ॥ सात्यकिश्चैवराजानंशरेणानतपर्वणा ॥ द्रौपदेयास्त्रिसप्तत्याधर्मराजश्चपंचभिः ॥ १४ ॥ अशीत्याभीमसेनश्चशरैराजानमार्पयन् ॥ समंतात्कीर्यमाणस्तुबाणसंघैर्महात्मभिः ॥ १५ ॥ नचचालमहाराजसर्वसैन्यस्यपश्यतः ॥ लाघवंसौष्ठवंचापिवीर्यंचापिमहात्मनः ॥ १६ ॥ अतिसर्वाणिभूतानिददृशुःसर्वमानवाः ॥ धार्त्तराष्ट्राहिराजेंद्रयोधास्तुस्वल्पमंतरम् ॥ १७ ॥ अपश्यमानाराजानंपर्यवर्त्तंतदंशिताः ॥ तेषामापततांघोरस्तुमुलःसमपद्यत ॥ १८ ॥ क्षुब्धस्यहिसमुद्रस्यप्रावृट्कालेयथास्वनः ॥ समासाद्यरणेतेतुराजानमपराजितम् ॥ १९ ॥ प्रत्युद्ययुर्महेष्वासाःपांडवानाततायिनः ॥ भीमसेनंरणेक्रुद्धोद्रोणपुत्रोन्यवारयत् ॥ २० ॥ नानाबाणैर्महाराजप्रमुक्तैःसर्वतोदिशम् ॥ नाज्ञायंतरणेवीरानदिशःप्रदिशःकुतः ॥ २१ ॥ तावुभौक्रूरकर्माणावुभौभारतदुःसहौ ॥ घोररूपमयुध्येतांकृतप्रतिकृतैषिणौ ॥ २२ ॥ त्रासयंतौदिशःसर्वाज्याक्षेपकठिनत्वचौ ॥ शकुनिस्तुरणेवीरोयुधिष्ठिरमपीडयत् ॥ २३ ॥ तस्याश्वांश्चतुरोहत्वासुबलस्यसुतोविभो ॥ नादंचकारबलवत्सर्वसैन्यानिकोपयन् ॥ २४ ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरंराजानमपराजितम् ॥ अपोवाहरथेनाजौसहदेवःप्रतापवान् ॥ २५ ॥ अथान्यंरथमास्थायधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ शकुनिंनवभिर्विद्ध्वापुनर्विव्याधपंचभिः ॥ २६ ॥ ननादचमहानादंप्रवरःसर्वधन्विनाम् ॥ तद्युद्धमभवच्चित्रंघोररूपंचमारिष ॥ २७ ॥ प्रेक्षतांप्रीतिजननंसिद्धचारणसेवितम् उलूकस्तुमहेष्वासंनकुलंयुद्धदुर्मदम् ॥ २८ ॥ अभ्यद्रवदमेयात्माशरवर्षैःसमंततः ॥ तथैवनकुलःशूरःसौबलस्यसुतंरणे ॥ २९ ॥ शरवर्षेणमहतासमंतात्पर्यवारयत् ॥ तौतत्रसमरेवीरौकुलपुत्रौमहारथौ ॥ ३० ॥ योधयंतावपश्येतांकृतप्रतिकृतैषिणौ ॥ तथैवकृतवर्माणंशैनेयःशत्रुतापनः ॥ ३१ ॥ योधयन्शुशुभेराजन्बलिंशक्रइवाहवे ॥ दुर्योधनोधनुश्छित्त्वाधृष्टद्युम्नस्यसंयुगे ॥ ३२ ॥ अथैनंछिन्नधन्वानंविव्याधनिशितैःशरैः ॥ धृष्टद्युम्नोपिसमरेप्रगृह्यपरमायुधम् ॥ ॥ ३३ ॥ राजानंयोधयामासपश्यतांसर्वधन्विनाम् ॥ तयोर्युद्धंमहच्चासीत्संग्रामेभरतर्षभ ॥ ३४ ॥ प्रभिन्नयोर्यथासक्तंमत्तयोर्वरहस्तिनोः ॥ गौतमस्तुरणेक्रुद्धोद्रौपदेयान्महाबलान् ॥ ३५ ॥ विव्याधबहुभिःशूरःशरैःसंनतपर्वभिः ॥ तस्यतैरभवद्युद्धमिंद्रियैरिवदेहिनः ॥ ३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

घोररूपमसंवार्यंनिर्मर्यादमवर्त्तत ॥ तेचसंपीडयामासुरिंद्रियाणीवबालिशम् ॥ ३७॥ सचतान्प्रतिसंरब्धःप्रत्ययोधयदाहवे ॥ एवंचित्रमभूद्युद्धंतस्यतैःसहभा
रत ॥ ३८ ॥ उत्थायोत्थायहियथादेहिनामिंद्रियैर्विभो ॥ नराश्चैवनरैःसार्धंदंतिनोदंतिभिस्तथा ॥ ३९ ॥ हयाहयैःसमासक्तारथिनोरथिभिःसह ॥ संकुलंचा
भवद्भूयोघोररूपंविशांपते ॥ ४० ॥ इदंचित्रमिदंघोरमिदंरौद्रमितिप्रभो ॥ युद्धान्यासन्महाराजघोराणिचबहूनिच ॥ ४१ ॥ तेसमासाद्यसमरेपरस्परमरिंद
माः ॥ व्यनदंश्चैवजघ्नुश्चसमासाद्यमहाहवे ॥ ४२ ॥ तेषांपत्त्रसमुद्भूतंरजस्तीव्रमदृश्यत ॥ वातेनचोद्धतंराजन्धावद्भिश्चाश्वसादिभिः ॥ ४३ ॥ रथनेमिसमुद्भूतं
निःश्वासैश्चापिदंतिनाम् ॥ रजःसंध्याभ्रकलिलंदिवाकरपथंययौ ॥ ४४ ॥ रजसातेनसंपृक्तोभास्करोनिष्प्रभःकृतः ॥ संछादिताभवद्भूमिस्तेचशूरामहारथाः
॥ ४५॥ मुहूर्त्ताद्दिवसंवृत्तंनीरजस्कंसमंततः ॥ वीरशोणितसिक्तायांभूमौभरतसत्तम ॥ ४६ ॥ उपाशाम्यत्ततस्तीव्रंतद्रजोघोरदर्शनम् ॥ ततोपश्यमहंभूयोद्वंद्व
युद्धानिभारत ॥ ४७॥ यथाप्राणंयथाश्रेष्ठंमध्याह्नेवैसुदारुणम् ॥ वर्मणांतत्रराजेंद्रव्यदृश्यंतोज्वलाःप्रभाः ॥ ४८ ॥ शब्दश्चतुमुलःसंख्येशराणांपततामभूत् ॥
महावेणुवनस्येवदह्यमानस्यपर्वते ॥ ४९ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिसंकुलयुद्धेद्वाविंशोऽध्यायः॥ ॥ २२॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥संजयउवाच
वर्त्तमानेतदायुद्धेघोररूपेभयानके ॥ अभज्यतबलंतत्रतवपुत्रस्यपांडवैः ॥ १ ॥ तांस्तुयत्नेनमहतासंनिवार्यमहारथान् ॥ पुत्रस्तेयोधयामासपांडवानाम
नीकिनीम् ॥ २ ॥ निवृत्ताःसहसायोधास्तवपुत्रजयैषिणः ॥ संनिवृत्तेषुतेष्वेवंयुद्धमासीत्सुदारुणम् ॥ ३ ॥ तावकानांपरेषांचदेवासुररणोपमम् ॥ परेषांतवसैन्ये
वानासीत्कश्चित्पराङ्मुखः ॥ ४॥ अनुमानेनयुध्यंतेसंज्ञाभिश्चपरस्परम् ॥ तेषांक्षयोमहानासीद्युध्यतामितरेतरम् ॥५॥ ततोयुधिष्ठिरोराजाक्रोधेनमहतायुतः ॥
जिगीषमाणःसंग्रामेधार्त्तराष्ट्रान्सराजकान् ॥ ६॥ त्रिभिःशारद्वतंविद्ध्वारुक्मपुंखैःशिलाशितैः ॥ चतुर्भिर्निजघानाश्वान्नाराचैःकृतवर्मणः ॥ ७ ॥ अश्वत्थामा
तुहार्दिक्यमपोवाहयशस्विनम् ॥ अथशारद्वतोष्टाभिःप्रत्यविध्यद्युधिष्ठिरम् ॥ ८ ॥ ततोदुर्योधनोराजारथान्सप्तशतान्रणे ॥ प्रैषयद्यत्रराजासौधर्मपुत्रोयुधिष्ठि ॥ २५॥
रः ॥ ९ ॥ तेरथारथिभिर्युक्तामनोमारुतरंहसः ॥ अभ्यद्रवंतसंग्रामेकौंतेयस्यरथंप्रति ॥ १० ॥ तेसमंतान्महाराजपरिवार्ययुधिष्ठिरम् ॥ अदृश्यंसायकैश्चक्रुर्मे
घाइवदिवाकरम् ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

तेदृष्ट्वाधर्मराजानंकौरवेयैस्तथाकृतम्॥ नामृष्यंतसुसंरब्धाःशिखंडिप्रमुखारथाः ॥ १२ ॥ रथैरश्ववरैर्युक्तैःकिंकिणीजालसंवृतैः ॥ आजग्मुरथरक्षंतःकुंतीपु
त्रंयुधिष्ठिरम्॥ १३ ॥ ततःप्रववृतेरौद्रःसंग्रामःशोणितोदकः ॥ पांडवानांकुरूणांचयमराष्ट्रविवर्धनः ॥ १४ ॥ रथान्सप्तशतान्हत्वाकुरूणामाततायिनाम्॥ पांड
वाःसहपंचालैःपुनरेवाभ्यवारयन्॥ १५॥ तत्रयुद्धंमहच्चासीत्तवपुत्रस्यपांडवैः ॥ नचतत्तादृशंदृष्टंनैवचापिपरिश्रुतम्॥ १६॥ वर्त्तमानेतदायुद्धेनिर्मर्यादेसमंत
तः॥ वध्यमानेषुयोधेषुतावकेष्वितरेषुच॥ १७ ॥ विनदत्सुचयोधेषुशंखवर्यैश्चपूरितैः॥ उत्कुष्टैःसिंहनादैश्चगर्जितैश्चैवधन्विनाम् ॥ १८॥ अतिप्रवृत्तेयुद्धेचछि
द्यमानेषुमर्मसु॥ धावमानेषुयोधेषुजयगृद्धिषुमारिष॥ १९॥ संहारेसर्वतोजातेपृथिव्यांशोकसंभवे ॥ बह्वीनामुत्तमस्त्रीणांसीमंतोद्धरणेतथा॥ २० ॥ निर्मर्यादे
महायुद्धेवर्त्तमानेसुदारुणे॥ प्रादुरासन्विनाशायतदोत्पाताःसुदारुणाः॥ २१ ॥ चचालशब्दंकुर्वाणासपर्वतवनामही ॥ सदंडाःसोल्मुकाराजन्कीर्यमाणाःसमं
ततः॥ २२॥ उल्काःपेतुर्दिवोभूमावाहत्यरविमंडलम्॥ विष्वग्वाताःप्रादुरासन्नीचैःशर्करवर्षिणः॥ २३॥ अश्रूणिमुमुचुर्नागावेपथुंचास्पृशन्भृशम्॥ एतान्घो
राननादृत्यसमुत्पातान्सुदारुणान्॥ २४॥ पुनर्युद्धायसंयत्ताःक्षत्रियास्तस्थुरव्यथाः॥ रमणीयेकुरुक्षेत्रेपुण्येस्वर्गंयियासवः॥ २५॥ ततोगांधारराजस्यपुत्रःश
कुनिरब्रवीत्॥ युध्यध्वमग्रतोयावत्पृष्ठतोहन्मिपांडवान्॥ २६॥ ततोनःसंप्रयातानांमद्रयोधास्तरस्विनः॥ हृष्टाःकिलकिलाशब्दमकुर्वंतपरेतथा॥ २७॥ अस्मां
स्तुपुनरासाद्यलब्धलक्षादुरासदाः॥ शरासनानिधुन्वंतःशरवर्षैरवाकिरन् ॥ २८ ॥ ततोहतंपरैस्तत्रमद्रराजबलंतदा॥ दुर्योधनबलंदृष्ट्वापुनरासीत्पराङ्मुखम्
॥ २९॥ गांधारराजस्तुपुनर्वाक्यमाहततोबली॥ निवर्त्तध्वमधर्मज्ञायुध्यध्वंकिंस्तृतेनवः॥ ३०॥ अनीकंदशसाहस्रमश्वानांभरतर्षभ॥ आसीद्गांधारराजस्यवि
शालप्रासयोधिनाम्॥ ३१॥ बलेनतेनविक्रम्यवर्त्तमानेजनक्षये॥ पृष्ठतःपांडवानीकमभ्यघ्नन्निशितैःशरैः ॥ ३२ ॥ तदभ्रमिववातेनक्षिप्यमाणंसमंततः॥ अ
भज्यतमहाराजपांडूनांसुमहद्बलम्॥ ३३॥ ततोयुधिष्ठिरःप्रेक्ष्यभग्नंस्वबलमंतिकात्॥ अभ्यनोदयदव्यग्रःसहदेवंमहाबलम् ॥ ३४ ॥ असौसुबलपुत्रोनोजघ
नंपीड्यदंशितः॥ सैन्यानिसूदयत्येषपश्यपांडवदुर्मतिम् ॥ ३५ ॥ गच्छत्वंद्रौपदेयैश्चशकुनिंसौबलंजहि॥ रथानीकमहंधक्ष्येपंचालसहितोनघ॥ ३६॥ गच्छंतु
कुंजराःसर्वेवाजिनश्चसहत्वया॥ पादाताश्चत्रिसाहस्राःशकुनिंतैर्वृतोजहि॥ ३७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततोगजाःसप्तशताश्चापपाणिभिरास्थिताः ॥ पंचचाश्वसहस्राणिसहदेवश्चवीर्यवान् ॥ ३८ ॥ पादाताश्चत्रिसाहस्राद्रौपदेयाश्चसर्वशः ॥ रणेत्वभ्यद्रवंस्तेतु
शकुनिंयुद्धदुर्मदम् ॥ ३९ ॥ ततस्तुसौबलोराजन्नभ्यतिक्रम्यपांडवान् ॥ जघानपृष्ठतःसेनांजयगृद्धःप्रतापवान् ॥ ४० ॥ अश्वारोहास्तुसंरब्धाःपांडवानांतरस्वि
नाम् ॥ प्राविशन्सौबलानीकमभ्यतिक्रम्यतान्रथान् ॥ ४१ ॥ तेतत्रसादिनःशूराःसौबलस्यमहद्बलम् ॥ रणमध्येव्यतिष्ठंतशरवर्षैरवाकिरन् ॥ ४२ ॥ तदुद्यतगदा
प्रासमकापुरुषसेवितम् ॥ प्रावर्त्ततमहद्युद्धंराजन्दुर्मंत्रितेतव ॥ ४३ ॥ उपारमंतज्याशब्दाःप्रेक्षकारथिनोभवन् ॥ नहिस्वेषांपरेषांवाविशेषःप्रत्यदृश्यत ॥ ४४ ॥
शूरबाहुविसृष्टानांशक्तीनांभरतर्षभ ॥ ज्योतिषामिवसंपातमपश्यन्कुरुपांडवाः ॥ ४५ ॥ ऋष्टिभिर्विमलाभिश्चतत्रतत्रविशांपते ॥ संपतंतीभिराकाशमावृतं
बह्वशोभत ॥ ४६ ॥ प्रासानांपततांराजन्रूपमासीत्समंततः ॥ शलभानामिवाकाशेतदाभरतसत्तम ॥ ४७ ॥ रुधिरोक्षितसर्वांगाविप्रविद्धैर्नियंतृभिः ॥ हयाः
परिपतंतिस्मशतशोथसहस्रशः ॥ ४८ ॥ अन्योन्यंपरिपिष्टाश्चसमासाद्यपरस्परम् ॥ आविक्षताःस्मदृश्यंतेवमंतोरुधिरंमुखैः ॥ ४९ ॥ ततोभवत्तमोघोरंसैन्येन
रजसावृते ॥ तानपाक्रमतोद्राक्षंतस्माद्देशादरिंदम ॥ ५० ॥ अश्वान्राजन्मनुष्यांश्चरजसासंवृतेसति ॥ भूमौनिपतिताश्चान्येवमंतोरुधिरंबहु ॥ ५१ ॥ केशा
केशिसमालग्नानशेकुश्चेष्टितुंनराः ॥ अन्योन्यमश्वपृष्ठेभ्योविकर्षंतोमहाबलाः ॥ ५२ ॥ मल्लाइवसमासाद्यनिजघ्नुरितरेतरम् ॥ अश्वैश्चव्यपकृष्यंतबहवोत्रगता
सवः ॥ ५३ ॥ भूमौनिपतिताश्चान्येबहवोविजयैषिणः ॥ तत्रतत्रव्यदृश्यंतपुरुषाःशूरमानिनः ॥ ५४ ॥ रक्तोक्षितैश्छिन्नभुजैरवकृष्टशिरोरुहैः ॥ व्यदृश्यतमही
कीर्णाशतशोथसहस्रशः ॥ ५५ ॥ दूरंनशक्यंतत्रासीद्गंतुमश्वेनकेनचित् ॥ साश्वारोहैर्हतैरश्वैरावृतेवसुधातले ॥ ५६ ॥ रुधिरोक्षितसंनाहैरात्तशस्त्रैरुदायुधैः ॥
नानाप्रहरणैर्घोरैःपरस्परवधैषिभिः ॥ ५७ ॥ सुसंनिकृष्टैःसंग्रामेहतभूयिष्ठसैनिकैः ॥ समुहूर्त्तंततोयुद्ध्वासौबलोथविशांपते ॥ ५८ ॥ षट्साहस्रैर्हयैःशिष्टैरपा
याच्छकुनिस्ततः ॥ तथैवपांडवानीकंरुधिरेणसमुक्षितम् ॥ ५९ ॥ षट्साहस्रैर्हयैःशिष्टैरपायाच्छ्रांतवाहनम् ॥ अश्वारोहाश्चपांडूनामब्रुवन्रुधिरोक्षिताः ॥ ६० ॥ ॥ २६ ॥
सुसंनिकृष्टेसंग्रामेभूयिष्ठेत्यक्तजीविताः ॥ नहिशक्यंरथैर्योद्धुंकुतएवमहागजैः ॥ ६१ ॥ रथानेवरथायांतुकुंजराःकुंजरानपि ॥ प्रतियातोहिशकुनिःस्वमनी
कमवस्थितः ॥ ६२ ॥ नपुनःसौबलोराजायुद्धमभ्यागमिष्यति ॥ ततस्तुद्रौपदेयाश्चतेचमत्तामहाद्विपाः ॥ ६३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ५६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥

प्रययुर्यत्रपांचाल्योधृष्टद्युम्नोमहारथः ॥ सहदेवोपिकौरव्यरजोमेघेसमुत्थिते ॥ ६४ ॥ एकाकीप्रययौतत्रयत्रराजायुधिष्ठिरः ॥ ततस्तेषुप्रयातेषुशकुनिःसौ
बलःपुनः ॥ ६५ ॥ पार्श्वतोभ्यहनत्क्रुद्धोधृष्टद्युम्नस्यवाहिनीम् ॥ तत्पुनस्तुमुलंयुद्धंप्राणांस्त्यक्त्वाऽभ्यवर्तत ॥ ६६ ॥ तावकानांपरेषांचपरस्परवधैषिणाम् ॥ तेचा
न्योन्यमवैक्षंततस्मिन्वीरसमागमे ॥ ६७ ॥ योधाःपर्यपतन्राजन्शतशोथसहस्रशः ॥ असिभिश्छिद्यमानानांशिरसांलोकसंक्षये ॥ ६८ ॥ प्रादुरासीन्महा
न्शब्दस्तालानांपततामिव ॥ विमुक्तानांशरीराणांछिन्नानांपततांभुवि ॥ ६९ ॥ सायुधानांचबाहूनामूरूणांचविशांपते ॥ आसीत्कटकटाशब्दःसुमहाँल्लो
महर्षणः ॥ ७० ॥ निघ्नंतोनिशितैःशस्त्रैर्भ्रातॄन्पुत्रान्सखीनपि ॥ योधाःपरिपतंतिस्मयथामिषकृतेखगाः ॥ ७१ ॥ अन्योन्यंप्रतिसंरब्धाःसमासाद्यपरस्परम् ॥
अहंपूर्वमहंपूर्वमितिनिघ्नन्सहस्रशः ॥ ७२ ॥ संघातेनासनभ्रष्टैरश्वारोहैर्गतासुभिः ॥ हयाःपरिपतंतिस्मशतशोथसहस्रशः ॥ ७३ ॥ स्फुरतांप्रतिविष्टानामश्वा
नांशीघ्रगामिनाम् ॥ स्तनतांचमनुष्याणांसंनद्धानांविशांपते ॥ ७४ ॥ शक्त्यृष्टिप्रासशब्दश्चतुमुलःसमपद्यत ॥ भिंदतांपरमर्माणिराजन्दुर्मंत्रितेतव ॥ ७५ ॥
श्रमाभिभूताःसंरब्धाःश्रांतवाहाःपिपासवः ॥ विक्षताश्चशितैःशस्त्रैरभ्यवर्तंततावकाः ॥ ७६ ॥ मत्तारुधिरगंधेनबहवोत्रविचेतसः ॥ जघ्नुःपरान्स्वकांश्चैवप्राप्ता
न्प्राप्राननंतरान् ॥ ७७ ॥ बहवश्चगतप्राणाःक्षत्रियाजयगृद्धिनः ॥ भूमावभ्यपतन्राजन्शरवृष्टिभिरावृताः ॥ ७८ ॥ वृकगृध्रशृगालानांतुमुलेमोदनेहनि ॥
आसीद्बलक्षयोघोरस्तवपुत्रस्यपश्यतः ॥ ७९ ॥ नराश्वकायैःसंछन्नाभूमिरासीद्विशांपते ॥ रुधिरोदकचित्राचभीरूणांभयवर्धिनी ॥ ८० ॥ असिभिःपट्टिशैः
शूलैस्तक्षमाणाःपुनःपुनः ॥ तावकाःपांडवेयाश्चनन्यवर्तंतभारत ॥ ८१ ॥ प्रहरंतोयथाशक्तियावत्प्राणस्यधारणम् ॥ योधाःपरिपतंतिस्मवमंतोरुधिरंव्रणैः ॥
॥ ८२ ॥ शिरोगृहीत्वाकेशेपुकबंधःस्मप्रदृश्यते ॥ उद्यम्यचशितंखड्गंरुधिरेणपरिप्लुतम् ॥ ८३ ॥ तथोत्थितेषुबहुषुकबंधेषुनराधिप ॥ तथारुधिरगंधेनयोधाःक
श्मलमाविशन् ॥ ८४ ॥ मंदीभूतेततःशब्देपांडवानांमहद्बलम् ॥ अल्पावशिष्टैस्तुरगैरभ्यवर्ततसौबलः ॥ ८५ ॥ ततोभ्यधावंस्त्वरिताःपांडवाजयगृद्धिनः ॥ प
दातयश्चनागाश्चसादिनश्चोद्यतायुधाः ॥ ८६ ॥ कोष्ठकीकृत्यचाप्येनंपरिक्षिप्यचसर्वशः ॥ शस्त्रैर्नानाविधैर्जघ्नुर्युद्धपारंतितीर्षवः ॥ ८७ ॥ त्वदीयास्तांस्तुसंप्रे
क्ष्यसर्वतःसमभिद्रुतान् ॥ रथाश्वपत्तिद्विरदाःपांडवानभिदुद्रुवुः ॥ ८८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ ७ ॥ तस्मिन्निति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

केचित्पदातयःपद्भिर्मुष्टिभिश्चपरस्परम् ॥ निजघ्नुःसमरेशूराःक्षीणशस्त्रास्ततोपतन् ॥ ८९ ॥ रथेभ्योरथिनःपेतुर्द्विपेभ्योहस्तिसादिनः ॥ विमानेभ्योदिवोभ्रष्टाः

 सिद्धाःपुण्यक्षयादिव ॥ ९० ॥ एवमन्योन्यमायत्तायोधाजग्मुर्महाहवे ॥ पितॄन्भ्रातॄन्वयस्यांश्चपुत्रानपितथापरे ॥ ९१ ॥ एवमासीदमर्यादंयुद्धंभरतसत्तम ॥

प्रासासिबाणकलिलंवर्तमानेसुदारुणे ॥ ९२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिसंकुलयुद्धेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

संजयउवाच ॥ ॥ तस्मिन्शब्देम्रदौजातेपांडवैर्निहतेबले ॥ अश्वैःसप्तशतैःशिष्टैरुपावर्ततसौबलः ॥ १ ॥ सयात्वावाहिनींतूर्णमब्रवीत्त्वरयन्युधि ॥ युध्यध्वमि

तिसंहृष्टाःपुनःपुनररिंदमाः ॥ २ ॥ अपृच्छत्क्षत्रियांस्तत्रक्वनुराजामहाबलः ॥ शकुनेस्तद्वचःश्रुत्वातमूचुर्भरतर्षभ ॥ ३ ॥ असौतिष्ठतिकौरव्योरणमध्येमहाबलः ॥

यत्रैतत्सुमहच्छत्रंपूर्णचंद्रसमप्रभम् ॥ ४ ॥ यत्रतेसतनुत्राणारथास्तिष्ठंतिदंशिताः ॥ यत्रैषतुमुलःशब्दःपर्जन्यनिनदोपमः ॥ ५ ॥ तत्रगच्छद्रुतंराजंस्ततोद्रक्ष्य

सिकौरवम् ॥ एवमुक्तस्तुतैर्योधैःशकुनिःसौबलस्तदा ॥ ६ ॥ प्रययौतत्रयत्रासौपुत्रस्तवनराधिप ॥ सर्वतःसंवृतोवीरैःसमरेचित्रयोधिभिः ॥ ७ ॥ ततोदुर्योधनं

दृष्ट्वारथानीकेव्यवस्थितम् ॥ सरथांस्तावकान्सर्वान्हर्षयन्शकुनिस्ततः ॥ ८ ॥ दुर्योधनमिदंवाक्यंहृष्टरूपोविशांपते ॥ कृतकार्यमिवात्मानंमन्यमानोब्रवीन्नृपम् ॥

॥ ९ ॥ जहिराजन्रथानीकमश्वाःसर्वेजितामया ॥ नात्यक्त्वाजीवितंसंख्येशक्योजेतुंयुधिष्ठिरः ॥ १० ॥ हतेतस्मिन्रथानीकेपांडवेनाभिपालिते ॥ गजानेता

न्हनिष्यामःपदातींश्चेतरांस्तथा ॥ ११ ॥ श्रुत्वातुवचनंतस्यतावकाजयगृद्धिनः ॥ जवेनाभ्यपतन्हृष्टाःपांडवानामनीकिनीम् ॥ १२ ॥ सर्वेविवृततूणीराःप्रगृही

तशरासनाः ॥ शरासनानिधुन्वानाःसिंहनादान्प्रणेदिरे ॥ १३ ॥ ततोज्यातलनिर्घोषःपुनरासीद्विशांपते ॥ प्रादुरासीच्छराणांचसुमुक्तानांसुदारुणः ॥ १४ ॥

तान्समीपगतान्दृष्ट्वाजवेनोद्यतकार्मुकान् ॥ उवाचदेवकीपुत्रंकुंतीपुत्रोधनंजयः ॥ १५ ॥ चोदयाश्वानसंभ्रांतःप्रविशैतद्बलार्णवम् ॥ अंतमद्यगमिष्यामिशत्रू

णांनिशितैःशरैः ॥ १६ ॥ अष्टादशदिनान्यद्ययुद्धस्यास्यजनार्दन ॥ वर्तमानस्यमहतःसमासाद्यपरस्परम् ॥ १७ ॥ अनंतकल्पाध्वजिनीभूत्वाह्येषांमहात्मना

म् ॥ क्षयमद्यगतायुद्धेपश्यदैवंयथाविधम् ॥ १८ ॥ समुद्रकल्पंचबलंधार्तराष्ट्रस्यमाधव ॥ अस्मानासाद्यसंजातंगोष्पदोपममच्युत ॥ १९ ॥ हतेभीष्मेतुसंदध्या

च्छिवंस्यादिहमाधव ॥ नचतत्कृतवान्मूढोधार्तराष्ट्रःसुबालिशः ॥ २० ॥ ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥ पापकंप्रचरिष्यतिआचरिष्यतिधार्तराष्ट्रइतिशेषः ॥ ४० ॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥
उक्तंभीष्मेणयद्वाक्यंहितंतथ्यंचमाधव ॥ तच्चापिनासौकृतवान्वीतबुद्धिःसुयोधनः ॥ २१ ॥ तस्मिंस्तुतुमुलेभीष्मेप्रच्युतेधरणीतले ॥ नजानेकारणंकिंतुयेनयुद्ध
मवर्तत ॥ २२ ॥ मूढांस्तुसर्वथामन्येधार्तराष्ट्रान्सुबालिशान् ॥ पतितेशांतनोःपुत्रेयेऽकार्षुःसंयुगंपुनः ॥ २३ ॥ अनंतरंचनिहतेद्रोणेब्रह्मविदांवरे ॥ राधेयेचविक
र्णेचनैवाशाम्यतवैशसम् ॥ २४ ॥ अल्पावशिष्टेसैन्येऽस्मिन्सूतपुत्रेचपातिते ॥ सपुत्रेवैनरव्याघ्रेनैवाशाम्यतवैशसम् ॥ २५ ॥ श्रुतायुषिहतेवीरेजलसंधेचपौर
वे ॥ श्रुतायुधेचनृपतौनैवाशाम्यतवैशसम् ॥ २६ ॥ भूरिश्रवसिशल्येचशाल्वेचैवजनार्दन ॥ आवंत्येषुचवीरेषुनैवाशाम्यतवैशसम् ॥ २७ ॥ जयद्रथेचनिहतेरा
क्षसेचाप्यलायुधे ॥ बाह्लिकेसोमदत्तेचनैवाशाम्यतवैशसम् ॥ २८ ॥ भगदत्तेहतेशूरेकांबोजेचसुदारुणे ॥ दुःशासनेचनिहतेनैवाशाम्यतवैशसम् ॥ २९ ॥ दृष्ट्वा
विनिहतान्शूरान्पृथङ्मांडलिकान्नृपान् ॥ बलिनश्चरणेकृष्णनैवाशाम्यतवैशसम् ॥ ३० ॥ अक्षौहिणीपतीन्दृष्ट्वाभीमसेननिपातितान् ॥ मोहाद्वायदिवालो
भान्नैवाशाम्यतवैशसम् ॥ ३१ ॥ कोनुराजकुलेजातःकौरवेयोविशेषतः ॥ निरर्थकंमहद्वैरंकुर्याद्न्यःसुयोधनात् ॥ ३२ ॥ गुणतोऽभ्यधिकान्ज्ञात्वाबलतःशौर्य
तोपिवा ॥ अमूढःकोनुयुध्येतजानन्प्राज्ञोहिताहितम् ॥ ३३ ॥ यन्नतस्यमनोह्यासीत्त्वयोक्तस्यहितंवचः ॥ प्रशमेपांडवैःसार्धंसोन्यस्यशृणुयात्कथम् ॥ ३४ ॥ ये
नशांतनवोवीरोद्रोणोविदुरएवच ॥ प्रत्याख्याताःशमस्यार्थेकिंनुतस्याद्यभेषजम् ॥ ३५ ॥ मौर्ख्याद्येनपितावृद्धःप्रत्याख्यातोजनार्दन ॥ तथामाताहितंवाक्यं
भाषमाणाहितैषिणी ॥ ३६ ॥ प्रत्याख्याताह्यसत्कृत्यसकस्मैरोचयेद्वदन् ॥ कुलांतकरणोव्यक्तंजातएषजनार्दन ॥ ३७ ॥ तथास्यदृश्यतेचेष्टानीतिश्चैवविशांपते ॥
नैषदास्यतिनोराज्यमितिमेमतिरच्युत ॥ ३८ ॥ उक्तोहंबहुशस्तातविदुरेणमहात्मना ॥ नजीवन्दास्यतेभागंधार्तराष्ट्रस्तुमानद ॥ ३९ ॥ यावत्प्राणाधरिष्यंति
धार्तराष्ट्रस्यदुर्मतेः ॥ तावद्युष्मास्वपापेषुप्रचरिष्यतिपापकम् ॥ ४० ॥ नचयुक्तोन्यथाजेतुमृतेयुद्धेनमाधव ॥ इत्यब्रवीत्सदामांहिविदुरःसत्यदर्शनः ॥ ४१ ॥ त
त्सर्वमद्यजानामिव्यवसायंदुरात्मनः ॥ यदुक्तंवचनंतेनविदुरेणमहात्मना ॥ ४२ ॥ योहिश्रुत्वावचःपथ्यंजामदग्न्याद्यथातथम् ॥ अवामन्यतदुर्बुद्धिर्ध्रुवंनाश
मुखेस्थितः ॥ ४३ ॥ उक्तंहिबहुशःसिद्धैर्जातमात्रेसुयोधने ॥ एनंप्राप्यदुरात्मानंक्षयंक्षत्रंगमिष्यति ॥ ४४ ॥ तदिदंवचनंतेषांनिरुक्तंवैजनार्दन ॥ क्षयंयाता
हिराजानोदुर्योधनकृतेभृशम् ॥ ४५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभा

सोद्यसर्वान्रणेयोधान्निहनिष्यामिमाधव ॥ क्षत्रियेषुहतेष्वाशुशून्येचशिबिरेकृते ॥ ४६ ॥ वधायचात्मनोस्माभिःसंयुगंरोचयिष्यति ॥ तदंतंहिभवेद्वैरमनु
॥२८॥ मानेनमाधव ॥ ४७॥ एवंपश्यामिवार्ष्णेयचिंतयन्प्रज्ञयास्वया ॥ विदुरस्यचवाक्येनचेष्टयाचदुरात्मनः ॥ ४८ ॥ तस्माद्याहिचमूंवीरयावद्धन्मिशितैःशरैः ॥ दु ९
र्योधनंमहाबाहोवाहिनींचास्यसंयुगे ॥ ४९ ॥ क्षेममद्यकरिष्यामिधर्मराजस्यमाधव ॥ हत्वैतद्दुर्बलंसैन्यंधार्तराष्ट्रस्यपश्यतः ॥ ५० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अ
भीषुहस्तोदाशार्हस्तथोक्तःसव्यसाचिना ॥ तद्बलौघममित्राणामभीतःप्राविशद्बलात् ॥ ५१ ॥ कुंतखड्गशरैर्घोरैःशक्तिकंटकसंकुलम् ॥ गदापरिघपंथानंरथनाग
महाद्रुमम् ॥ ५२ ॥ हयपत्तिलताकीर्णगाहमानोमहायशाः ॥ व्यचरत्तत्रगोविंदोरथेनातिपताकिना ॥ ५३ ॥ तेहयाःपांडुराराजन्वहंतोर्जुनमाहवे ॥ दिक्षुसर्वा
स्वदृश्यंतदाशार्हेणप्रचोदिताः ॥ ५४ ॥ ततःप्रायाद्रथेनाजौसव्यसाचीपरंतपः ॥ किरन्शरशतांस्तीक्ष्णान्वारिधाराघनोयथा ॥ ५५ ॥ प्रादुरासीन्महान्शब्दः
शराणांनतपर्वणाम् ॥ इषुभिश्छाद्यमानानांसमरेसव्यसाचिना ॥ ५६ ॥ असज्जंतस्तनुत्रेषुशरौघाःप्रापतन्भुवि ॥ इंद्राशनिसमस्पर्शागांडीवप्रेषिताःशराः ॥
॥ ५७ ॥ नरान्नागान्समाहत्यहयांश्चापिविशांपते ॥ अपतंतरणेबाणाःपतंगाइवघोषिणः ॥ ५८ ॥ आसीत्सर्वमवच्छन्नंगांडीवप्रेषितैःशरैः ॥ नप्राज्ञायंतसम
रेदिशोवाप्रदिशोपिवा ॥ ५९ ॥ सर्वमासीज्जगत्पूर्णंपार्थनामांकितैःशरैः ॥ रुक्मपुंखैस्तैलधौतैःकर्मारपरिमार्जितैः ॥ ६० ॥ तेदह्यमानाःपार्थेनपावकेनेवकुं
जराः ॥ पार्थंनप्राजहुर्घोरावध्यमानाःशितैःशरैः ॥ ६१ ॥ शरचापधरःपार्थःप्रज्वलन्निवभास्करः ॥ ददाहसमरेयोधान्कक्षमग्निरिवज्वलन् ॥ ६२ ॥ यथाव
नांतेवनपैर्विसृष्टःकक्षंदहेत्कृष्णगतिःसुघोषः ॥ भूरिद्रुमंशुष्कलतावितानंभृशंसमृद्धोज्वलनःप्रतापी ॥ ६३ ॥ एवंसनाराचगणप्रतापीशरार्चिरुच्चावचतिग्म
तेजाः ॥ ददाहसर्वांतवपुत्रसेनाममृष्यमाणस्तरसातरस्वी ॥ ६४ ॥ तस्येषवःप्राणहराःसुमुक्तानासज्जन्वैवर्मसुरुक्मपुंखाः ॥ नचद्वितीयंप्रमुमोचबाणंनरेहयेवा
परमद्विपेवा ॥ ६५ ॥ अनेकरूपाकृतिभिर्हिबाणैर्महारथानीकमनुप्रविश्य ॥ सएवएकस्तवपुत्रस्यसेनांजघानदैत्यानिववज्रपाणिः ॥ ६६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभा
रतेशल्यपर्वणिसंकुलयुद्धेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ पश्यतांयतमानानांशूराणामनिवर्तिना ॥२८॥
म् ॥ संकल्पमकरोन्मोघंगांडीवेनधनंजयः ॥ १ ॥ वदीपेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ ७ ॥ पश्यतामिति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

इंद्राशनिसमस्पर्शानविषह्यान्महौजसः॥ विसृजन्दृश्यतेबाणान्धारामुंचन्निवांबुदः ॥ २ ॥ तत्सैन्यंभरतश्रेष्ठवध्यमानंकिरीटिना ॥ संप्रदुद्रावसंग्रामात्तवपु
त्रस्यपश्यतः ॥ ३ ॥ पितॄन्भ्रातॄन्परित्यज्यवयस्यानपिचापरे ॥ हतधुर्यारथाःकेचिद्धतसूतास्तथापरे ॥ ४ ॥ भग्नाक्षयुगचक्रेषाःकेचिदासन्विशांपते ॥ अन्ये
षांसायकाःक्षीणास्तथान्येबाणपीडिताः ॥ ५ ॥ अक्षतायुगपत्केचित्प्राद्रवन्भयपीडिताः ॥ केचित्पुत्रानुपादायहतभूयिष्ठबांधवाः ॥ ६ ॥ विचुक्रुशुःपितॄंस्त्व
न्येसहायानपरेपुनः ॥ बांधवांश्चनरव्याघ्रभ्रातॄन्संबंधिनस्तथा ॥ ७ ॥ दुद्रुवुःकेचिदुत्सृज्यतत्रतत्रविशांपते ॥ बहवोत्रभृशंविद्धामुह्यमानामहारथाः ॥ ८ ॥
निःश्वसंतिस्मदृश्यंतेपार्थबाणहतानराः ॥ तानन्येरथमारोप्यत्याश्वास्यचमुहूर्तकम् ॥ ९ ॥ विश्रांताश्चवितृष्णाश्चपुनर्युद्धायजग्मिरे ॥ तानपास्यगताःकेचित्पुन
रेवयुयुत्सवः ॥ १० ॥ कुर्वंतस्तवपुत्रस्यशासनंयुद्धदुर्मदाः॥ पानीयमपरेपीत्वापर्याश्वास्यचवाहनम् ॥ ११ ॥ वर्माणिचसमारोप्यकेचिद्भरतसत्तम ॥ समा
श्वास्यापरेभ्रातॄन्निक्षिप्यशिबिरेपिच ॥ १२ ॥ पुत्रानन्येपितॄनन्येपुनर्युद्धमरोचयन् ॥ सज्जयित्वारथान्केचिद्यथामुख्यंविशांपते ॥ १३ ॥ आप्लुत्यपांडवा
नीकंपुनर्युद्धमरोचयन् ॥ तेशूराःकिंकिणीजालैःसमाच्छन्नाबभासिरे ॥ १४ ॥ त्रैलोक्यविजयेयुक्तायथादैतेयदानवाः॥ आगम्यसहसाकेचिद्रथैःस्वर्णविभू
षितैः ॥ १५ ॥ पांडवानामनीकेषुधृष्टद्युम्नमयोधयन् ॥ धृष्टद्युम्नोपिपांचाल्यःशिखंडीचमहारथः ॥ १६ ॥ नाकुलिस्तुशतानीकोरथानीकमयोधयन् ॥ पांचा
ल्यस्तुततःक्रुद्धःसैन्येनमहतावृतः ॥ १७ ॥ अभ्यद्रवत्सुसंक्रुद्धस्तावकान्हंतुमुद्यतः ॥ ततस्त्वापततस्तस्यतवपुत्रोजनाधिप ॥ १८ ॥ बाणसंघाननेकान्वैप्रेषया
मासभारत ॥ धृष्टद्युम्नस्ततोराजंस्तवपुत्रेणधन्विना ॥ १९ ॥ नाराचैरर्धनाराचैर्बहुभिःक्षिप्रकारिभिः ॥ वत्सदंतैश्चबाणैश्चकर्मारपरिमार्जितैः ॥ २० ॥ अश्वां
श्चचतुरोहत्वाबाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ सोतिविद्धोमहेष्वासस्तोत्रार्दितइवद्विपः॥ २१ ॥ तस्याश्वांश्चतुरोबाणैःप्रेषयामासमृत्यवे ॥ सारथेश्चास्यभल्लेनशिरःका
यादपाहरत् ॥ २२ ॥ ततोदुर्योधनोराजापृष्ठमारुह्यवाजिनः॥ अपाक्रामद्धतरथोनातिदूरमरिंदमः ॥ २३ ॥ दृष्ट्वातुहतविक्रांतंस्वमनीकंमहाबलः ॥ तवपुत्रो
महाराजप्रययौयत्रसौबलः ॥ २४ ॥ ततोरथेषुभग्नेषुत्रिसाहस्रामहाद्विपाः ॥ पांडवान्रथिनःसर्वान्समंतात्पर्यवारयन् ॥ २५ ॥ तेवृताःसमरेपंचगजानीकेन
भारत ॥ अशोभंतमहाराजग्रहाव्याप्ताघनैरिव ॥ २६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततोर्जुनोमहाराजलब्धलक्षोमहाभुजः ॥ विनिर्ययौरथेनैवश्वेताश्वःकृष्णसारथिः ॥ २७ ॥ तैःसमंतात्परिवृतःकुंजरैःपर्वतोपमैः ॥ नाराचैर्विमलैस्तीक्ष्णैर्ग
॥ २९ ॥ जानीकमयोधयत् ॥ २८ ॥ तत्रैकबाणनिहतानपश्याममहागजान् ॥ पतितान्पात्यमानांश्चनिर्भिन्नान्सव्यसाचिना ॥ २९ ॥ भीमसेनस्तुतान्दृष्ट्वानागान्म ९
त्तगजोपमः ॥ करेणादायमहतींगदामभ्यपतद्बली ॥ ३० ॥ अथाप्लुत्यरथात्तूर्णंदंडपाणिरिवांतकः ॥ तमुद्यतगदंदृष्ट्वापांडवानांमहारथम् ॥ ३१ ॥ वित्रेसुस्ताव
काःसैन्याःशकृन्मूत्रेचसुस्रुवुः ॥ आविग्नंचबलंसर्वंगदाहस्तेवृकोदरे ॥ ३२ ॥ गदयाभीमसेनेनभिन्नकुंभान्रजस्वलान् ॥ धावमानानपश्यामकुंजरान्पर्वतोप
मान् ॥ ३३ ॥ प्राद्रवन्कुंजरास्तेतुभीमसेनगदाहताः ॥ पेतुरार्तस्वरंकृत्वाछिन्नपक्षाइवाद्रयः ॥ ३४ ॥ प्रभिन्नकुंभांस्तुबहून्द्रवमाणानितस्ततः ॥ पतमानांश्च
संप्रेक्ष्यवित्रेसुस्तवसैनिकाः ॥ ३५ ॥ युधिष्ठिरोपिसंक्रुद्धोमाद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ गार्ध्रपत्रैःशितैर्बाणैर्निन्युर्वैयमसादनम् ॥ ३६ ॥ धृष्टद्युम्नस्तुसमरेपराजित्यन
राधिपम् ॥ अपक्रांतेतवसुतेहयपृष्ठंसमाश्रिते ॥ ३७ ॥ दृष्ट्वाचपांडवान्सर्वान्कुंजरैःपरिवारितान् ॥ धृष्टद्युम्नोमहाराजसहसासमुपाद्रवत् ॥ ३८ ॥ पुत्रःपांचाल
राजस्यजिघांसुःकुंजरान्ययौ ॥ अदृष्ट्वातुरथानीकेदुर्योधनमरिंदमम् ॥ ३९ ॥ अश्वत्थामाकृपश्चैवकृतवर्माचसात्वतः ॥ अपृच्छन्क्षत्रियांस्तत्रक्वनुदुर्योधनो
गतः ॥ ४० ॥ तेपश्यमानाराजानंवर्तमानेजनक्षये ॥ मन्वानानिहतंतत्रतवपुत्रंमहारथाः ॥ ४१ ॥ विवर्णवदनाभूत्वापर्यपृच्छंततेसुतम् ॥ आहुःकेचिद्धतेसूतेप्र
यातोयत्रसौबलः ॥ ४२ ॥ हित्वापांचालराजस्यतदनीकंदुरुत्सहम् ॥ अपरेत्वब्रुवंस्तत्रक्षत्रियाभृशविक्षताः ॥ ४३ ॥ दुर्योधनेनकिंकार्यंद्रक्ष्यध्वंयदिजीवति ॥ यु
ध्यध्वंसहिताःसर्वेकिंवोराजाकरिष्यति ॥ ४४ ॥ तेक्षत्रियाःक्षतैर्गात्रैर्हतभूयिष्ठवाहनाः ॥ शरैःसंपीड्यमानास्तुनातिव्यक्तमथाब्रुवन् ॥ ४५ ॥ इदंसर्वंबलंहन्मो
येनस्मपरिवारिताः ॥ एतेसर्वेगजान्हत्वाउपयांतिस्मपांडवाः ॥ ४६ ॥ श्रुत्वातुवचनंतेषामश्वत्थामामहाबलः ॥ भित्त्वापांचालराजस्यतदनीकंदुरुत्सहम् ॥
॥ ४७ ॥ कृपश्चकृतवर्माचप्रययौयत्रसौबलः ॥ रथानीकंपरित्यज्यशूराःसुदृढधन्विनः ॥ ४८ ॥ ततस्तेषुप्रयातेषुधृष्टद्युम्नपुरस्कृताः ॥ आययुःपांडवाराजन्विनि
घ्नंतःस्मतावकान् ॥ ४९ ॥ दृष्ट्वातुतानापततःसंप्रहृष्टान्महारथान् ॥ पराक्रांतास्ततोवीरानिराशाजीवितेतदा ॥ ५० ॥ विवर्णमुखभूयिष्ठमभवत्तावकंबलम् ॥ प ॥ २९ ॥
रिक्षीणायुधान्दृष्ट्वातानहंपरिवारितान् ॥ ५१ ॥ राजन्बलेनव्यंगेनत्यक्त्वाजीवितमात्मनः ॥ आत्मनापंचमोयुध्यंपांचालस्यबलेनह ॥ ५२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ ७ ॥ गजानीकेइति ॥ १ ॥

तस्मिन्देशेव्यवस्थाययत्रशारद्वतःस्थितः ॥ संप्रद्रुतावयंपंचकिरीटिशरपीडिताः ॥ ५३ ॥ धृष्टद्युम्नंमहारौद्रंतत्रनाभूद्रणोमहान् ॥ जितास्तेनवयंसर्वेव्यपया
मरणात्ततः ॥ ५४ ॥ अथापश्यंसात्यकिंतमुपायातंमहारथम् ॥ रथैश्चतुःशतैर्वीरोमामभ्यद्रवदाहवे ॥ ५५ ॥ धृष्टद्युम्नादहंमुक्तःकथंचिच्छ्रांतवाहनात् ॥ पतितो
माधवानीकंदुष्कृतीनरकंयथा ॥ ५६ ॥ तत्रयुद्धमभूद्घोरंमुहूर्तमतिदारुणम् ॥ सात्यकिस्तुमहाबाहुर्ममहत्वापरिच्छदम् ॥ ५७ ॥ जीवग्राहमगृह्णान्मांमूर्छितंपति
तंभुवि ॥ ततोमुहूर्तादिवतद्गजानीकमविध्यत ॥ ५८ ॥ गदयाभीमसेनेननाराचैरर्जुनेनच ॥ अभिपिष्टैर्महानागैःसमंतात्पर्वतोपमैः ॥ ५९ ॥ नातिप्रसिद्धै
वगतिःपांडवानामजायत ॥ रथमार्गंततश्चक्रेभीमसेनोमहाबलः ॥ ६० ॥ पांडवानांमहाराजव्यपाकर्षन्महागजान् ॥ अश्वत्थामाकृपश्चैवकृतवर्माचसात्वतः
॥ ६१ ॥ अपश्यंतोरथानीकेदुर्योधनमरिंदमम् ॥ राजानंमृगयामासुस्तवपुत्रंमहारथम् ॥ ६२ ॥ परित्यज्यचपांचाल्यंप्रयातायत्रसौबलः ॥ राज्ञोदर्शनसंविग्ना
वर्तमानेजनक्षये ॥ ६३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिदुर्योधनापयानेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ गजानी
केहतेतस्मिन्पांडुपुत्रेणभारत ॥ वध्यमानेबलेचैवभीमसेनेनसंयुगे ॥ १ ॥ चरंतंचतथादृष्ट्वाभीमसेनमरिंदमम् ॥ दंडहस्तंयथाक्रुद्धमंतकंप्राणहारिणम् ॥ २ ॥ स
मेत्यसमरेराजन्हतशेषाःसुतास्तव ॥ अदृश्यमानेकौरव्येपुत्रेदुर्योधनेतव ॥ ३ ॥ सोदर्याःसहिताभूत्वाभीमसेनमुपाद्रवन् ॥ दुर्मर्षणःश्रुतांतश्चजैत्रोभूरिबलोरविः
॥ ४ ॥ जयत्सेनःसुजातश्चतथादुर्विषहोरिहा ॥ दुर्विमोचननामाचदुष्प्रधर्षस्तथैवच ॥ ५ ॥ श्रुतर्वाचमहाबाहुःसर्वेयुद्धविशारदाः ॥ इत्येतेसहिताभूत्वातव
पुत्राःसमंततः ॥ ६ ॥ भीमसेनमभिद्रुत्यरुरुधुःसर्वतोदिशम् ॥ ततोभीमोमहाराजस्वरथंपुनरास्थितः ॥ ७ ॥ मुमोचनिशितान्बाणान्पुत्राणांतवमर्मसु ॥ तेकी
र्यमाणाभीमेनपुत्रास्तवमहारणे ॥ ८ ॥ भीमसेनमुपासेदुःप्रवणादिवकुंजरम् ॥ ततःक्रुद्धोरणेभीमःशिरोदुर्मर्षणस्यह ॥ ९ ॥ क्षुरप्रेणप्रमथ्याशुपातयामासभू
तले ॥ ततोपरेणभल्लेनसर्वावरणभेदिना ॥ १० ॥ श्रुतांतमवधीद्भीमस्तवपुत्रंमहारथः ॥ जयत्सेनंततोविद्धानाराचेनहसन्निव ॥ ११ ॥ पातयामासकौरव्यं
रथोपस्थादरिंदमः ॥ सपपातरथाद्राजन्भूमौतूर्णंममारच ॥ १२ ॥ श्रुतर्वातुततोभीमंक्रुद्धोविव्याधमारिष ॥ शतेनगृध्रवाजानांशराणांनतपर्वणाम् ॥ १३ ॥
ततःक्रुद्धोरणेभीमोजैत्रंभूरिबलंरविम् ॥ त्रीनेतांस्त्रिभिरानर्छद्विषाग्निप्रतिमैःशरैः ॥ १४ ॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तेहतान्यपतन्भूमौस्यंदनेभ्योमहारथाः ॥ वसंतेपुष्पशबलानिकृत्ताइवकिंशुकाः ॥ १५ ॥ ततोपरेणभल्लेनतीक्ष्णेनचपरंतपः ॥ दुर्विमोचनमाहत्यप्रेषयामा
॥ ३० ॥ सम्रत्यवे ॥ १६ ॥ सहतःप्रापतद्भूमौस्वरथाद्रथिनांवरः ॥ गिरेस्तुकूटजोभग्नोमारुतेनेवपादपः ॥ १७ ॥ दुष्प्रधर्षंततश्चैवसुजातंचसुतंतव ॥ एकैकंन्यहनत्सं ९
ख्येद्वाभ्यांद्वाभ्यांचमूमुखे ॥ १८ ॥ तौशिलीमुखविद्धांगौपेततूरथसत्तमौ ॥ ततःपतंतंसमरेअभिवीक्ष्यसुतंतव ॥ १९ ॥ भल्लेनपातयामासभीमोदुर्विषहंरणे ॥ स
पपातहतोवाहात्पश्यतांसर्वधन्विनाम् ॥ २० ॥ दृष्ट्वातुनिहतान्भ्रातॄन्बहूनेकेनसंयुगे ॥ अमर्षवशमापन्नःश्रुतर्वाभीममभ्ययात् ॥ २१ ॥ विक्षिपन्सुमहच्चापं
कार्तस्वरविभूषितम् ॥ विसृजन्सायकांश्चैवविषाग्निप्रतिमान्बहून् ॥ २२ ॥ सतुराजन्धनुश्छित्त्वापांडवस्यमहामृधे ॥ अथैनंछिन्नधन्वानंविंशत्यासमवाकिरत्
॥ २३ ॥ ततोन्यद्धनुरादायभीमसेनोमहाबलः ॥ अवाकिरत्तवसुतंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ २४ ॥ महदासीत्तयोर्युद्धंचित्ररूपंभयानकम् ॥ यादृशंसमरेपूर्वंजंभ
वासवयोर्युधि ॥ २५ ॥ तयोस्तत्रशितैर्मुक्तैर्यमदंडनिभैःशरैः ॥ समाच्छन्नाधरासर्वाखंदिशोविदिशस्तथा ॥ २६ ॥ ततःश्रुतर्वासंक्रुद्धोधनुरादायसायकैः ॥
भीमसेनंरणेराजन्बाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ २७ ॥ सोतिविद्धोमहाराजतवपुत्रेणधन्विना ॥ भीमःसंचुक्षुभेक्रुद्धःपर्वणीवमहोदधिः ॥ २८ ॥ ततोभीमोरुषाविष्टःपु
त्रस्यतवमारिष ॥ सारथिंचतुरश्चाश्वान्शरैर्निन्येयमक्षयम् ॥ २९ ॥ विरथंतंसमालक्ष्यविशिखैर्लोमवाहिभिः ॥ अवाकिरदमेयात्मादर्शयन्पाणिलाघवम् ॥
॥ ३० ॥ श्रुतर्वाविरथोराजन्नाददेखड्गचर्मणी ॥ अथास्याददतःखड्गंशतचंद्रंचभानुमत् ॥ ३१ ॥ क्षुरप्रेणशिरःकायात्पातयामासपांडवः ॥ छिन्नोत्तमांगस्य
ततःक्षुरप्रेणमहात्मना ॥ ३२ ॥ पपातकायःसरथाद्वसुधामनुनादयन् ॥ तस्मिन्निपतितेवीरेतावकाभयमोहिताः ॥ ३३ ॥ अभ्यद्रवंतसंग्रामेभीमसेनंयुयुत्स
वः ॥ तानापततएवाशुहतशेषाद्बलार्णवात् ॥ ३४ ॥ दंशितान्प्रतिजग्राहभीमसेनःप्रतापवान् ॥ तेतुतंवैसमासाद्यपरिवव्रुःसमंततः ॥ ३५ ॥ ततस्तुसंवृतोभीम
स्तावकान्निशितैःशरैः ॥ पीडयामासतान्सर्वान्सहस्राक्षइवासुरान् ॥ ३६ ॥ ततःपंचशतान्हत्वासवरूथान्महारथान् ॥ जघानकुंजरानीकंपुनःसप्तशतंयुधि ॥
॥ ३७ ॥ हत्वाशतसहस्राणिपत्तीनांपरमेषुभिः ॥ वाजिनांचशतान्यष्टौपांडवःस्मविराजते ॥ ३८ ॥ भीमसेनस्तुकौंतेयोहत्वायुद्धेसुतांस्तव ॥ मेनेकृतार्थमात्मा ॥ ३० ॥
नंसफलंजन्मचप्रभो ॥ ३९ ॥ तंतथायुध्यमानंचविनिघ्नंतंचतावकान् ॥ ईक्षितुंनोत्सहंतेस्मतवसैन्यानराधिप ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ ७ ॥ दुर्योधनइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

विद्राव्यचकुरून्सर्वांस्तांश्चहत्वापदानुगान् ॥ दोर्भ्यांशब्दंततश्चक्रेत्रासयानोमहाद्विपान् ॥ ४१ ॥ हतभूयिष्ठयोधातुतवसेनाविशांपते ॥ किंचिच्छेषामहाराज कृपणंसमपद्यत ॥ ४२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिएकादशधार्तराष्ट्रवधेषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ दुर्योधनोमहाराजसुदर्शश्चापितेसुतः ॥ हतशेषौतदासंख्येवाजिमध्येव्यवस्थितौ ॥ १ ॥ ततोदुर्योधनंदृष्ट्वावाजिमध्येव्यवस्थितम् ॥ उवाचदेवकीपुत्रःकुंतीपुत्रंधनंजयम् ॥ २ ॥ शत्रवोहतभूयिष्ठाज्ञातयःपरिपालिताः ॥ गृहीत्वासंजयंचासौनिवृत्तःशिनिपुंगवः ॥ ३ ॥ परिश्रांतश्चनकुलःसहदेवश्चभारत ॥ योधयित्वारणेपापान्धार्तराष्ट्रान्सहानुगान् ॥ ४ ॥ दुर्योधनमभित्यज्यत्रयएतेव्यवस्थिताः ॥ कृपश्चकृतवर्माचद्रौणिश्चैवमहारथः ॥ ५ ॥ असौतिष्ठतिपांचाल्यःश्रियापरमयायुतः ॥ दुर्योधनबलंहत्वासहसर्वैःप्रभद्रकैः ॥ ६ ॥ असौदुर्योधनःपार्थवाजिमध्येव्यवस्थितः ॥ छत्रेणध्रियमाणेनप्रेक्षमाणोमुहुर्मुहुः ॥ ७ ॥ प्रतिव्यूह्यबलंसर्वंरणमध्येव्यवस्थितः ॥ एनंहत्वाशितैर्बाणैःकृतकृत्योभविष्यसि ॥ ८ ॥ गजानीकंहतंदृष्ट्वात्वांचप्राप्तमरिंदम ॥ यावन्नविद्रवंत्येतेतावज्जहिसुयोधनम् ॥ ९ ॥ यातुकश्चित्तुपांचाल्यंक्षिप्रमागम्यतामिति ॥ परिश्रांतबलस्तातनैषमुच्येतकिल्बिषी ॥ १० ॥ हत्वातवबलंसर्वंसंग्रामेधृतराष्ट्रजः ॥ जितान्पांडुसुतान्मत्वारूपंधारयतेमहत् ॥ ११ ॥ निहतंस्वबलंदृष्ट्वापीडितंचापिपांडवैः ॥ ध्रुवमेष्यतिसंग्रामेवधायैवात्मनोनृपः ॥ १२ ॥ एवमुक्तःफाल्गुनस्तुकृष्णंवचनमब्रवीत् ॥ धृतराष्ट्रसुताःसर्वेहताभीमेनमाधव ॥ १३ ॥ यावेतावास्थितौकृष्णतावद्यनभविष्यतः ॥ हतोभीष्मोहतोद्रोणःकर्णोवैकर्तनोहतः ॥ १४ ॥ मद्रराजोहतःशल्योहतःकृष्णजयद्रथः ॥ हयाःपंचशताःशिष्टाःशकुनेःसौबलस्यच ॥ १५ ॥ रथानांतुशतेशिष्टेद्वेएवतुजनार्दन ॥ दंतिनांचशतंसाग्रंत्रिसाहस्राःपदातयः ॥ १६ ॥ अश्वत्थामाकृपश्चैवत्रिगर्ताधिपतिस्तथा ॥ उलूकःशकुनिश्चैवकृतवर्माचसात्वतः ॥ १७ ॥ एतद्बलमभूच्छेषंधार्तराष्ट्रस्यमाधव ॥ मोक्षोननूनंकालात्तुविद्यतेभुविकस्यचित् ॥ १८ ॥ तथाविनिहतेसैन्येपश्यदुर्योधनंस्थितम् ॥ अद्याह्नाहिमहाराजोहतामित्रोभविष्यति ॥ १९ ॥ नहिमेमोक्ष्यतेकश्चित्परेषामिहचिंतये ॥ येत्वद्यसमरंकृष्णनहास्यंतिमदोत्कटाः ॥ २० ॥ तान्वैसर्वान्हनिष्यामियद्यपिस्युर्नमानुषाः ॥ अद्ययुद्धेसुसंक्रुद्धोदीर्घंराज्ञःप्रजागरम् ॥ २१ ॥ अपनेष्यामिगांधारंघातयित्वाशितैःशरैः ॥ निकृत्यावैदुराचारोयानिरत्नानिसौबलः ॥ २२ ॥

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सभायामहरद्यूतेपुनस्तान्याहराम्यहम्॥ अद्यताअपिरोत्स्यंतिसर्वानागपुरेस्त्रियः॥२३॥ श्रुत्वापतींश्चपुत्रांश्चपांडवैर्निहतान्युधि ॥ समाप्तमद्यवैकर्मसर्वंकृष्ण १
॥३१॥ भविष्यति॥ २४॥ अद्यदुर्योधनोदीप्तांश्रियंप्राणांश्चमोक्ष्यति॥नापयातिभयात्कृष्णसंग्रामाद्यदिचेन्मम॥ २५॥ निहतंविद्धिवार्ष्णेयधार्तराष्ट्रंसुबालिशम्॥
ममत्वेतदशक्यंवैवाजिवृंदमरिंदम॥ २६॥सोढुंज्यातलनिर्घोषंयाहियावन्निहन्म्यहम्॥एवमुक्तस्तुदाशार्हःपांडवेनयशस्विना॥ २७॥ अचोदयद्धयान्राजन्
दुर्योधनबलंप्रति॥तदनीकमभिप्रेक्ष्यत्रयःसज्जामहारथाः॥ २८॥ भीमसेनोर्जुनश्चैवसहदेवश्चमारिष॥ प्रययुःसिंहनादेनदुर्योधनजिघांसया॥ २९॥ ता
न्प्रेक्ष्यसहितान्सर्वान्जवेनोद्यतकार्मुकान्॥ सौबलोभ्यद्रवद्युद्धेपांडवानाततायिनः॥ ३०॥ सुदर्शनस्तवसुतोभीमसेनंसमभ्ययात्॥ सुशर्माशकुनिश्चैवयु
युधातेकिरीटिना॥३१॥सहदेवंतवसुतोहयपृष्ठगतोभ्ययात्॥ ततोहियत्नतःक्षिप्रंतवपुत्रोजनाधिप॥ ३२॥ प्रासेनसहदेवस्यशिरसिप्राहरद्भृशम्॥सोपा
विशद्रथोपस्थेतवपुत्रेणताडितः॥ ३३॥रुधिराप्लुतसर्वांगआशीविषइवश्वसन्॥ प्रतिलभ्यततःसंज्ञांसहदेवोविशांपते॥ ३४॥ दुर्योधनंशरैस्तीक्ष्णैःसंक्रुद्धः
समवाकिरत्॥पार्थोपियुधिविक्रम्यकुंतीपुत्रोधनंजयः॥ ३५॥ शूराणामश्वपृष्ठेभ्यःशिरांसिनिचकर्तह॥ तदनीकंतदापार्थोव्यधमद्बहुभिःशरैः॥ ३६॥ पा
तयित्वाहयान्सर्वांस्त्रिगर्तानांरथान्ययौ॥ ततस्तेसहिताभूत्वात्रिगर्तानांमहारथाः॥ ३७॥ अर्जुनंवासुदेवंचशरवर्षैरवाकिरन्॥सत्यकर्माणमाक्षिप्यक्षुरप्रेण
महायशाः॥ ३८॥ ततोस्यस्यंदनस्येषांचिच्छिदेपांडुनंदनः॥ शिलाशितेनचविभोक्षुरप्रेणमहायशाः॥ ३९॥ शिरश्चिच्छेदसहसातप्तकुंडलभूषणम्॥ सत्येषु
मथचादत्तयोधानांमिषतांततः॥ ४०॥ यथासिंहोवनेराजन्मृगंपरिबुभुक्षितः॥ तंनिहत्यततःपार्थःसुशर्माणंत्रिभिःशरैः॥ ४१॥ विद्ध्वातानहनत्सर्वान्रथा
न्रुक्मविभूषितान्॥ ततःप्रायात्त्वरन्पार्थोदीर्घकालंसुसंवृतम्॥ ४२॥ मुंचन्क्रोधविषंतीक्ष्णंप्रस्थलाधिपतिंप्रति॥तमर्जुनःपृषत्कानांशतेनभरतर्षभ॥ ४३॥
पूरयित्वाततोवाहान्प्राहरत्तस्यधन्विनः॥ ततःशरंसमादाययमदंडोपमंतदा॥ ४४॥सुशर्माणंसमुद्दिश्यचिक्षेपाशुहसन्निव॥सशरःप्रेषितस्तेनक्रोधदीप्तेनधन्वि
ना॥ ४५॥सुशर्माणंसमासाद्यबिभेदहृदयंरणे॥सगतासुर्महाराजपपातधरणीतले॥ ४६॥ नंदयन्पांडवान्सर्वान्व्यथयंश्चापितावकान्॥सुशर्माणंरणेहत्वा ॥३१॥
पुत्रानस्यमहारथान्॥ ४७॥सप्तचाष्टौचत्रिंशच्चसायकैरनयत्क्षयम्॥ ततोस्यनिशितैर्बाणैःसर्वान्हत्वापदानुगान्॥ ४८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ ७ ॥ तस्मिन्निति ॥ १ ॥ २ ॥३॥४॥

अभ्यगाद्भारतींसेनांहतशेषांमहारथः ॥ भीमस्तुसमरेक्रुद्धःपुत्रंतवजनाधिप ॥ ४९ ॥ सुदर्शनमदृश्यंतंशरैश्चक्रेहसन्निव ॥ ततोस्यप्रहसन्क्रुद्धःशिरःकायादपाहरत् ॥ ५० ॥ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनसहतःप्रापतद्भुवि ॥ तस्मिंस्तुनिहतेवीरेततस्तस्यपदानुगाः ॥ ५१ ॥ परिवव्रूरणेभीमंकिरंतोविविधान्शरान् ॥ ततस्तुनिशितैर्बाणैस्तवानीकंवृकोदरः ॥ ५२ ॥ इंद्राशनिसमस्पर्शैःसमंतात्पर्यवाकिरत् ॥ ततःक्षणेनतद्भीमोन्यहनद्भरतर्षभ ॥ ५३ ॥ तेषुतूत्साद्यमानेषुसेनाध्यक्षामहारथाः ॥ भीमसेनंसमासाद्यततोयुध्यंतभारत ॥ ५४ ॥ सतान्सर्वान्शरैर्घोरैरवाकिरतपांडवः ॥ तथैवतावकाराजन्पांडवेयान्महारथान् ॥ ५५ ॥ शरवर्षेणमहतासमंतात्पर्यवारयन् ॥ व्याकुलंतदभूत्सर्वंपांडवानांपरैःसह ॥ ५६ ॥ तावकानांचसमरेपांडवेयैर्युयुत्सताम् ॥ तत्रयोधास्तदापेतुःपरस्परसमाहताः ॥ उभयोःसेनयोराजन्संशोचंतःस्मबांधवान् ॥ ५७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिसुशर्मवधेसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच

तस्मिन्प्रवृत्तेसंग्रामेगजवाजिनरक्षये ॥ शकुनिःसौबलोराजन्सहदेवंसमभ्ययात् ॥ १ ॥ ततोस्यापततस्तूर्णंसहदेवःप्रतापवान् ॥ शरौघान्प्रेषयामासपतंगानिवशीघ्रगान् ॥ २ ॥ उलूकश्चरणेभीमंविव्याधदशभिःशरैः ॥ शकुनिश्चमहाराजभीमंविद्ध्वात्रिभिःशरैः ॥ ३ ॥ सायकानांनवत्यावैसहदेवमवाकिरत् ॥ तेशूराःसमरेराजन्समासाद्यपरस्परम् ॥ ४ ॥ विव्यधुर्निशितैर्बाणैःकंकबर्हिणवाजितैः ॥ स्वर्णपुंखैःशिलाधौतैराकर्णप्रहितैःशरैः ॥ ५ ॥ तेषांचापभुजोत्सृष्टाशरवृष्टिर्विशांपते ॥ आच्छादयद्दिशःसर्वाधाराइवपयोमुचः ॥ ६ ॥ ततःक्रुद्धोरणेभीमःसहदेवश्चभारत ॥ चेरतुःकदनंसंख्येकुर्वंतौसुमहाबलौ ॥ ७ ॥ ताभ्यांशरशतैश्छन्नंतद्बलंतवभारत ॥ सांधकारमिवाकाशमभवत्तत्रतत्रह ॥ ८ ॥ अश्वैर्विपरिधावद्भिःशरच्छन्नैर्विशांपते ॥ तत्रतत्रवृतोमार्गोविकर्षद्भिर्हतान्बहून् ॥ ९ ॥ निहतानांहयानांचसहैवहयसादिभिः ॥ वर्मभिर्विनिकृत्तैश्चप्रासैश्छिन्नैश्चमारिष ॥ १० ॥ ऋष्टिभिःशक्तिभिश्चैवसासिप्रासपरश्वधैः ॥ संछन्नापृथिवीजज्ञेकुसुमैःशबलाइव ॥ ११ ॥ योधास्तत्रमहाराजसमासाद्यपरस्परम् ॥ व्यचरंतरणेक्रुद्धाविनिघ्नंतःपरस्परम् ॥ १२ ॥ उद्वृत्तनयनैरोषात्संदष्टौष्ठपुटैर्मुखैः ॥ सकुंडलैर्मही छन्नापद्मकिंजल्कसंनिभैः ॥ १३ ॥ भुजैश्छिन्नैर्महाराजनागराजकरोपमैः ॥ सांगदैःसतनुत्रैश्चसासिप्रासपरश्वधैः ॥ १४ ॥ कबंधैरुत्थितैश्छिन्नैर्नृत्यद्भिश्चापरैर्युधि ॥ क्रव्यादगणसंछन्नाघोराभूत्पृथिवीविभो ॥ १५ ॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ रणेवीरशब्दविशिष्टे ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 अल्पावशिष्टेसैन्येतुकौरवेयान्महाहवे ॥ प्रहृष्टाःपांडवाभूत्वानिन्यिरेयमसादनम् ॥ १६ ॥ एतस्मिन्नंतरेशूरःसौवलेयःप्रतापवान् ॥ प्रासेनसहदेवस्यशिरसि
प्राहरद्भृशम् ॥ १७ ॥ सविह्वलोमहाराजरथोपस्थउपाविशत् ॥ सहदेवंतथादृष्ट्वाभीमसेनःप्रतापवान् ॥ १८ ॥ सर्वसैन्यानिसंक्रुद्धोवारयामासभारत॥ निर्बि
॥ ३२ ॥ भेदचनाराचैःशतशोथसहस्रशः ॥ १९ ॥ विनिर्भिद्याकरोच्चैवसिंहनादमरिंदमः ॥ तेनशब्देनवित्रस्ताःसर्वेसहयवारणाः ॥ २० ॥ प्राद्रवन्सहसाभीताःशकुने
श्चपदानुगाः॥ प्रभग्नानथतान्दृष्ट्वाराजादुर्योधनोब्रवीत् ॥ २१ ॥ निवर्त्तध्वमधर्मज्ञायुध्यध्वंकिंस्तेनवः ॥ इहकीर्तिंसमाधायप्रेत्यलोकान्समश्नुते ॥ २२ ॥
प्राणान्जहातियोधीरोयुद्धेपृष्ठमदर्शयन् ॥ एवमुक्तास्तुतेराज्ञासौवलस्यपदानुगाः ॥ २३ ॥ पांडवानभ्यवर्त्तंतमृत्युंकृत्वानिवर्त्तनम् ॥ द्रवद्भिस्तत्रराजेंद्रकृतः
शब्दोतिदारुणः ॥ २४ ॥ क्षुब्धसागरसंकाशाःक्षुभिताःसर्वतोभवन् ॥ तांस्ततःपुरतोदृष्ट्वासौवलस्यपदानुगान् ॥ २५ ॥ प्रत्युद्ययुर्महाराजपांडवाविजयोद्यताः
प्रत्याश्वस्यचदुर्धर्षःसहदेवोविशांपते ॥ २६ ॥ शकुनिंदशभिर्विद्धाहयांश्चास्यत्रिभिःशरैः ॥ धनुश्चिच्छेदचशरैःसौवलस्यहसन्निव ॥ २७ ॥ अथान्यद्धनुरादा
यशकुनिर्युद्धदुर्मदः ॥ विव्याधनकुलंषष्ट्याभीमसेनंचसप्तभिः ॥ २८ ॥ उलूकोपिमहाराजभीमंविव्याधसप्तभिः ॥ सहदेवंचसप्तत्यापरीप्सन्पितरंरणे ॥ २९ ॥
तंभीमसेनःसमरेविव्याधनवभिःशरैः ॥ शकुनिंचचतुःषष्ट्यापार्श्वस्थांश्चत्रिभिस्त्रिभिः ॥ ३० ॥ तेहन्यमानाभीमेननाराचैस्तैलपायितैः ॥ सहदेवंरणेक्रुद्धा
श्छादयन्शरवृष्टिभिः ॥ ३१ ॥ पर्वतंवारिधाराभिःसविद्युतइवांबुदाः ॥ ततोस्यापततःशूरःसहदेवःप्रतापवान् ॥ ३२ ॥ उलूकस्यमहाराजभल्लेनापाहरच्छिरः॥
सजगामरथाद्भूमिंसहदेवेनपातितः ॥ ३३ ॥ रुधिराप्लुतसर्वांगोनंदयन्पांडवान्युधि ॥ पुत्रंतुनिहतंदृष्ट्वाशकुनिस्तत्रभारत ॥ ३४ ॥ साश्रुकंठोविनिःश्वस्यक्ष
त्तुर्वाक्यमनुस्मरन् ॥ चिंतयित्वामुहूर्त्तंसबाष्पपूर्णेक्षणःश्वसन् ॥ ३५ ॥ सहदेवंसमासाद्यत्रिभिर्विव्याधसायकैः ॥ तानपास्यशरान्मुक्तान्शरसंघैःप्रतापवान्
॥ ३६ ॥ सहदेवोमहाराजधनुश्चिच्छेदसंयुगे ॥ छिन्नेधनुषिराजेंद्रशकुनिःसौवलस्तदा ॥ ३७ ॥ प्रगृह्यविपुलंखड्गंसहदेवायप्राहिणोत् ॥ तमापतंतंसहसाघो ॥ ३२ ॥
ररूपंविशांपते ॥ ३८ ॥ द्विधाचिच्छेदसमरेसौवलस्यहसन्निव ॥ असिंदृष्ट्वातथाछिन्नंप्रगृह्यमहतींगदाम् ॥ ३९ ॥ प्राहिणोत्सहदेवायसामोघान्यपतद्भुवि॥ त
तःशक्तिंमहाघोरांकालरात्रीमिवोद्यताम् ॥ ४० ॥ प्रेषयामाससंक्रुद्धःपांडवंप्रतिसौवलः ॥ तामापतंतींसहसाशरैःकनकभूषणैः ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

त्रिधाचिच्छेदसमरेसहदेवोहसन्निव ॥ सापपातत्रिधाच्छिन्नाभूमौकनकभूषणा ॥ ४२ ॥ शीर्यमाणायथादीप्तागगनाद्वैशतह्रदा ॥ शक्तिंविनिहतांदृष्ट्वासौबलं
चभयार्दितम् ॥ ४३ ॥ दुद्रुवुस्तावकाःसर्वेभयेजातेससौबलाः ॥ अथोत्क्रुष्टंमहच्चासीत्पांडवैर्जितकाशिभिः ॥ ४४ ॥ धार्त्तराष्ट्रास्ततःसर्वेप्रायशोविमुखाभव
न् ॥ तान्वैविमनसोदृष्ट्वामाद्रीपुत्रःप्रतापवान् ॥ ४५ ॥ शरैरनेकसाहस्रैर्वारयामाससंयुगे ॥ ततोगांधारकैर्गुप्तंपुष्टैरश्वैर्जयेधृतम् ॥ ४६ ॥ आससादरणेयांतंस
हदेवोथसौबलम् ॥ स्वमंशमवशिष्टंतंसंस्मृत्यशकुनिंनृप ॥ ४७ ॥ रथेनकांचनांगेनसहदेवःसमभ्ययात् ॥ अधिज्यंबलवत्कृत्वाव्याक्षिपन्सुमहद्धनुः ॥ ४८ ॥ स
सौबलमभिद्रुत्यगार्ध्रपत्रैःशिलाशितैः ॥ भृशमभ्यहनत्क्रुद्धस्तोत्रैरिवमहाद्विपम् ॥ ४९ ॥ उवाचचैनंमेधावीविगृह्यस्मारयन्निव ॥ क्षत्रधर्मेस्थिरोभूत्वायुध्य
स्वपुरुषोभव ॥ ५० ॥ यत्तदाहृष्यसेमूढग्लहन्नक्षैःसभातले ॥ फलमद्यप्रपश्यस्वकर्मणस्तस्यदुर्मते ॥ ५१ ॥ निहतास्तेदुरात्मानोयेस्मानवहसन्पुरा ॥ दुर्योधनः
कुलांगारःशिष्टस्त्वंचास्यमातुलः ॥ ५२ ॥ अद्यतेनिहनिष्यामिक्षुरेणोन्मथितंशिरः ॥ वृक्षात्फलमिवाविद्धंलगुडेनप्रमाथिना ॥ ५३ ॥ एवमुक्त्वामहाराजसहदे
वोमहाबलः ॥ संक्रुद्धोरणशार्दूलोवेगेनाभिजगामतम् ॥ ५४ ॥ अभिगम्यसुदुर्धर्षःसहदेवोयुधांपतिः ॥ विकृष्यबलवच्चापंक्रोधेनप्रज्वलन्निव ॥ ५५ ॥ श
कुनिंदशभिर्विद्ध्वाचतुर्भिश्चास्यवाजिनः ॥ छत्रंध्वजंधनुश्चास्यच्छित्त्वासिंहइवानदत् ॥ ५६ ॥ छिन्नध्वजधनुश्छत्रःसहदेवेनसौबलः ॥ कृतोविद्धश्चबहुभिः
सर्वमर्मसुसायकैः ॥ ५७ ॥ ततोभूयोमहाराजसहदेवःप्रतापवान् ॥ शकुनेःप्रेषयामासशरवृष्टिंदुरासदाम् ॥ ५८ ॥ ततस्तुक्रुद्धःसुबलस्यपुत्रोमाद्रीसुतंसहदेवं
विमर्दे ॥ प्रासेनजांबूनदभूषणेनजिघांसुरेकोभिपपातशीघ्रम् ॥ ५९ ॥ माद्रीसुतस्तस्यसमुद्यतंतंप्रासंसुवृत्तौचभुजौरणाग्रे ॥ भल्लैस्त्रिभिर्युगपत्संचकर्त्तनना
दचोच्चैस्तरसाजिमध्ये ॥ ६० ॥ तस्याशुकारीसुसमाहितेनसुवर्णपुंखेनदृढायसेन ॥ भल्लेनसर्वावरणातिगेनशिरःशरीरात्प्रममाथभूयः ॥ ६१ ॥ शरेणकार्त्त
स्वरभूषितेनदिवाकराभेणसुसंहितेन ॥ हृतोत्तमांगोयुधिपांडवेनपपातभूमौसुबलस्यपुत्रः ॥ ६२ ॥ सतच्छिरोवेगवताशरेणसुवर्णपुंखेनशिलाशितेन ॥ प्रावे
रयत्कुपितःपांडुपुत्रोयत्तत्कुरूणामनयस्यमूलम् ॥ ६३ ॥ भुजौसुवृत्तौप्रचकर्त्तवीरःपश्चात्कबंधंरुधिरावसिक्तम् ॥ विस्पंदमानंनिपपातघोरंरथोत्तमात्पार्थिव
पार्थिवस्य ॥ ६४ ॥ हृतोत्तमांगंशकुनिंसमीक्ष्यभूमौशयानंरुधिरार्द्रगात्रम् ॥ योधास्त्वदीयाभयनष्टसत्त्वादिशःप्रजग्मुःप्रगृहीतशस्त्राः ॥ ६५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥६६॥६७॥६८॥ ॥इतिशल्यपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टाविंशोऽध्यायः॥२८॥ ॥७॥ ततःकुद्धइति॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥

प्रविद्रुताःशुष्कमुखाविसंज्ञागांडीवघोषेणसमाहताश्च ॥ भयार्दिताभग्नरथाश्वनागाःपदातयश्चैवसधार्त्तराष्ट्राः ॥ ६६ ॥ ततोरथाच्छकुनिंपातयित्वामुदान्वि
ताभारतपांडवेयाः ॥ शंखान्प्रदध्मुःसमरेतिहृष्टाःसकेशवाःसैनिकान्हर्षयंतः ॥ ६७ ॥ तंचापिसर्वेप्रतिपूजयंतोदृष्ट्वाब्रुवाणाःसहदेवमाजौ ॥ दिष्ट्याहतोनैकृति
कोमहात्मासहात्मजोवीररणेत्वयेति॥६८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिशकुन्युलूकवधेअष्टाविंशोऽध्यायः॥ २८ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥
॥अथह्रदप्रवेशपर्व॥ ॥संजयउवाच॥ ततःक्रुद्धामहाराजसौबलस्यपदानुगाः॥ त्यक्त्वाजीवितमाक्रंदेपांडवान्पर्यवारयन् ॥ १ ॥ तानर्जुनःप्रत्यगृह्णात्सहदेव
वजयेधृतः॥ भीमसेनश्चतेजस्वीक्रुद्धाशीविषदर्शनः ॥ २ ॥ शक्त्यृष्टिप्रासहस्तानांसहदेवंजिघांसताम् ॥ संकल्पमकरोन्मोघंगांडीवेनधनंजयः ॥ ३ ॥ संगृही
तायुधान्बाहून्योधानामभिधावताम्॥ भल्लैश्चिच्छेदबीभत्सुःशिरांस्यपिहयानपि ॥ ४ ॥ तेहयाःप्रत्यपद्यंतवसुधांविगतासवः॥ चरतालोकवीरेणप्रहताःसव्य
साचिना॥ ५॥ ततोदुर्योधनोराजादृष्ट्वास्वबलसंक्षयम्॥ हतशेषान्समानीयक्रुद्धोरथगणान्बहून्॥ ६॥ कुंजरांश्चहयांश्चैवपादातांश्चसमंततः॥ उवाचसहिता
न्सर्वान्धार्त्तराष्ट्रइदंवचः॥ ७॥ समासाद्यरणेसर्वान्पांडवान्ससुहृद्गणान्॥ पांचाल्यंचापिसबलंहत्वाशीघ्रंन्यवर्त्तत ॥ ८ ॥ तस्यतेशिरसागृह्यवचनंयुद्धदुर्मदाः॥
अभ्युद्ययूरणेपार्थांस्तवपुत्रस्यशासनात्॥ ९ ॥ तानभ्यापततःशीघ्रंहतशेषान्महारणे॥ शरैराशीविषाकारैःपांडवाःसमवाकिरन् ॥ १० ॥ तत्सैन्यंभरतश्रेष्ठमु
हूर्त्तेनमहात्मभिः॥ अवध्यतरणंप्राप्यत्रातारंनाभ्यविंदत ॥ ११ ॥ प्रतिष्ठमानंतुभयान्नावतिष्ठतिदंशितम्॥ अश्वैर्विपरिधावद्भिःसैन्येनरजसावृते ॥ १२ ॥ न
प्राज्ञायंतसमरेदिशःसप्रदिशस्तथा ॥ ततस्तुपांडवानीकान्निःसृत्यबहवोजनाः ॥ १३ ॥ अभ्यघ्नंस्तावकान्युद्धेमुहूर्त्तादिवभारत ॥ ततोनिःशेषमभवत्तत्सैन्यं
तवभारत॥ १४॥ अक्षौहिण्यःसमेतास्तुतवपुत्रस्यभारत ॥ एकादशहतायुद्धेताःप्रभोपांडुसृंजयैः ॥ १५॥ तेषुराजसहस्रेषुतावकेषुमहात्मसु ॥ एकोदुर्योधनो
राजन्नदृश्यतभृशंक्षतः॥ १६ ॥ ततोवीक्ष्यदिशःसर्वादृष्ट्वाशून्यांचमेदिनीम् ॥ विहीनःसर्वयोधैश्चपांडवान्वीक्ष्यसंयुगे ॥ १७॥ मुदितान्सर्वतःसिद्धान्नर्दमाना
न्समंततः॥ बाणशब्दरवांश्चैवश्रुत्वातेषांमहात्मनाम्॥ १८ ॥ दुर्योधनोमहाराजकश्मलेनाभिसंवृतः ॥ अपयानेमनश्चक्रेविहीनबलवाहनः॥ १९॥ ॥ ॥३३॥
धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥निहतेमामकेसैन्येनिःशेषेशिबिरेकृते॥ पांडवानांबलेसूतकिंनुशेषमभूत्तदा॥ २०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

एतन्मेपृच्छतोब्रूहिकुशलोह्यसिसंजय॥ यच्चदुर्योधनोमंदःकृतवांस्तनयोमम ॥ २१ ॥ बलक्षयंतथादृष्ट्वासएकःपृथिवीपतिः॥ ॥संजयउवाच॥ ॥रथानांद्वे
सहस्रेतुसप्तनागशतानिच ॥ २२ ॥ पंचचाश्वसहस्राणिपत्तीनांचशतंशताः॥एतच्छेषमभूद्राजन्पांडवानांमहद्बलम् ॥ २३ ॥ परिगृह्यहियद्युद्धेधृष्टद्युम्नोव्यव
स्थितः॥एकाकीभरतश्रेष्ठततोदुर्योधनोनृपः॥ २४ ॥नापश्यत्समरेकंचित्सहायंरथिनांवरः॥ नर्दमानान्परान्दृष्ट्वास्वबलस्यचसंक्षयम्॥ २५ ॥तथादृष्ट्वामहा
राजएकःसपृथिवीपतिः ॥ हतंस्वहयमुत्सृज्यप्राङ्मुखःप्राद्रवद्भयात्॥ २६ ॥ एकादशचमूभर्तापुत्रोदुर्योधनस्तव ॥ गदामादायतेजस्वीपदातिःप्रस्थितोह्रदम्
॥ २७॥नातिदूरंततोगत्वापद्भ्यामेवनराधिपः॥सस्मारवचनंक्षत्तुर्धर्मशीलस्यधीमतः॥ २८ ॥ इदंनूनंमहाप्राज्ञोविदुरोदृष्टवान्पुरा ॥ महद्वैशसमस्माकंक्षत्रि
याणांचसंयुगे॥ २९ ॥एवंविचिंतयानस्तुप्रविविक्षुर्ह्रदंनृपः ॥ दुःखसंतप्तहृदयोदृष्ट्वाराजन्बलक्षयम्॥ ३० ॥पांडवास्तुमहाराजधृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ अभ्यद्र
वंतसंक्रुद्धास्तवराजन्बलंप्रति॥ ३१ ॥ शक्त्यृष्टिप्रासहस्तानांबलानामभिगर्जताम्॥ संकल्पमकरोन्मोघंगांडीवेनधनंजयः ॥ ३२ ॥ तान्हत्वानिशितैर्बाणैःसा
मात्यान्सहबंधुभिः ॥ रथेश्वेतहयेतिष्ठन्नर्जुनोबह्वशोभत ॥ ३३ ॥सुबलस्यहतेपुत्रेसवाजिरथकुंजरे॥महावनमिवच्छिन्नमभवत्तावकंबलम्॥ ३४ ॥ अनेक
शतसाहस्रेबलेदुर्योधनस्यह ॥ नान्योमहारथोराजन्जीवमानोव्यदृश्यत ॥ ३५ ॥द्रोणपुत्रादृतेवीरात्तथैवकृतवर्मणः ॥ कृपाच्चगौतमाद्राजन्पार्थिवाच्चतवात्म
जात्॥ ३६ ॥ धृष्टद्युम्नस्तुमांदृष्ट्वाहसन्सात्यकिमब्रवीत् ॥ किमनेनगृहीतेननानेनार्थोस्तिजीवता ॥ ३७ ॥ धृष्टद्युम्नवचःश्रुत्वाशिनेर्नप्तामहारथः॥ उद्यम्यनिशितं
खड्गंहंतुंमामुद्यतस्तदा॥ ३८ ॥तमागम्यमहाप्राज्ञःकृष्णद्वैपायनोब्रवीत् ॥ मुच्यतांसंजयोजीवन्नहंतव्यःकथंचन ॥ ३९ ॥ द्वैपायनवचःश्रुत्वाशिनेर्नप्ताकृतांज
लिः॥ ततोमामब्रवीन्मुक्त्वास्वस्तिसंजयसाधय॥ ४० ॥ अनुज्ञातस्त्वहंतेनन्यस्तवर्मानिरायुधः॥ प्रातिष्ठंयेननगरंसायाह्नेरुधिरोक्षितः॥ ४१ ॥क्रोशमात्रम
पक्रांतंगदापाणिमवस्थितम्॥ एकंदुर्योधनंराजन्नपश्यंभृशविक्षतम्॥ ४२ ॥ सतुमामश्रुपूर्णाक्षोनाशक्नोदभिवीक्षितुम्॥ उपप्रैक्षतमांदृष्ट्वातथादीनमवस्थि
तम्॥ ४३ ॥ तंचाहमपिशोचंतंदृष्ट्वैकाकिनमाहवे॥ मुहूर्तंनाशकंवक्तुमतिदुःखपरिप्लुतः॥ ४४ ॥ ततोस्मैतदहंसर्वमुक्तवान्ग्रहणंतदा ॥द्वैपायनप्रसादाच्चजीव
तोमोक्षमाहवे॥ ४५ ॥ समुहूर्तमिवध्यात्वाप्रतिलभ्यचचेतनाम्॥भ्रातॄंश्चसर्वसैन्यानिपर्यपृच्छतमांततः॥ ४६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तस्मैतदहमाचक्षेसर्वंप्रत्यक्षदर्शिवान् ॥ भ्रातॄंश्चनिहतान्सर्वान्सैन्यंचविनिपातितम् ॥ ४७ ॥ त्रयःकिलरथाःशिष्टास्तावकानांनराधिप ॥ इतिप्रस्थानकालेमां
कृष्णद्वैपायनोऽब्रवीत् ॥ ४८ ॥ सदीर्घमिवनिःश्वस्यप्रत्यवेक्ष्यपुनःपुनः ॥ असौमांपाणिनास्पृष्ट्वापुत्रस्तेपर्यभाषत ॥ ४९ ॥ त्वदन्योनेहसंग्रामेकश्चिज्जीवतिसं
जय ॥ द्वितीयंनेहपश्यामिससहायाश्चपांडवाः ॥ ५० ॥ ब्रूयाःसंजयराजानंप्रज्ञाचक्षुषमीश्वरम् ॥ दुर्योधनस्तवसुतःप्रविष्टोह्रदमित्युत ॥ ५१ ॥ सुहृद्भिस्तादृशै
र्हीनःपुत्रैर्भ्रातृभिरेवच ॥ पांडवैश्चहृतेराज्येकोनुजीवेतमादृशः ॥ ५२ ॥ आचक्षीथाःसर्वमिदंमांचमुक्तंमहाहवात् ॥ अस्मिंस्तोयह्रदेगुप्तंजीवंतंभृशविक्षतम् ॥
॥ ५३ ॥ एवमुक्त्वामहाराजप्राविशत्तंमहाह्रदम् ॥ अस्तंभयततोयंचमाययामनुजाधिपः ॥ ५४ ॥ तस्मिन्ह्रदंप्रविष्टेतुत्रीन्रथान्श्रांतवाहनान् ॥ अपश्यंसहि
तानेकस्तंदेशंसमुपेयुषः ॥ ५५ ॥ कृपंशारद्वतंवीरंद्रौणिंचरथिनांवरम् ॥ भोजंचकृतवर्माणंसहितान्शरविक्षतान् ॥ ५६ ॥ तेसर्वेमामभिप्रेक्ष्यतूर्णमश्वाननो
दयन् ॥ उपयायतुमामूचुर्दिष्ट्याजीवसिसंजय ॥ ५७ ॥ अपृच्छंश्चैवमांसर्वेपुत्रंतवजनाधिपम् ॥ कच्चिद्दुर्योधनोराजासनोजीवतिसंजय ॥ ५८ ॥ आख्यातवा
नहंतेभ्यस्तदाकुशलिनंनृपम् ॥ तच्चैवसर्वमाचक्षंयन्मांदुर्योधनोऽब्रवीत् ॥ ५९ ॥ ह्रदंचैवाहमाचक्षंयंप्रविष्टोनराधिपः ॥ अश्वत्थामातुतद्राजन्निशम्यवचनंमम
॥ ६० ॥ तंह्रदंविपुलंप्रेक्ष्यकरुणंपर्यदेवयत् ॥ अहोधिक्सनजानातिजीवतोस्मान्नराधिपः ॥ ६१ ॥ पर्याप्ताहिवयंतेनसहयोधयितुंपरान् ॥ तेतुतत्रचिरंकालंवि
लप्यचमहारथाः ॥ ६२ ॥ प्राद्रवन्रथिनांश्रेष्ठादृष्ट्वापांडुसुतान्रणे ॥ तेतुमांरथमारोप्यकृपस्यसुपरिष्कृतम् ॥ ६३ ॥ सेनानिवेशमाजग्मुर्हतशेषास्त्रयोरथाः ॥
तत्रगुल्माःपरित्रस्ताःसूर्येचास्तमितेसति ॥ ६४ ॥ सर्वेविचुक्रुशुःश्रुत्वापुत्राणांतवसंक्षयम् ॥ ततोवृद्धामहाराजयोषितांरक्षिणोनराः ॥ ६५ ॥ राजदारानुपा
दायप्रययुर्नगरंप्रति ॥ तत्रविक्रोशमानानांरुदतीनांचसर्वशः ॥ ६६ ॥ प्रादुरासीन्महान्शब्दःश्रुत्वातद्बलसंक्षयम् ॥ ततस्तायोषितोराजन्रुदत्योवैमुहुर्मुहुः ॥
॥ ६७ ॥ कुरर्यइवशब्देननादयंत्योमहीतलम् ॥ आजघ्नुःकरजैश्चापिपाणिभिश्चशिरांस्युत ॥ ६८ ॥ लुलुचुश्चतदाकेशान्क्रोशंत्यस्तत्रतत्रह ॥ हाहाकारविना
दिन्योविनिघ्नंत्यउरांसिच ॥ ६९ ॥ शोचंत्यस्तत्ररुरुदुःक्रंदमानाविशांपते ॥ ततोदुर्योधनामात्याःसाश्रुकंठाभृशातुराः ॥ ७० ॥ राजदारानुपादायप्रययुर्नगरंप्र ॥ ३४ ॥
ति ॥ वेत्रव्यासक्तहस्ताश्चद्वाराध्यक्षाविशांपते ॥ ७१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥

शयनीयानिशुभ्राणिस्पर्ध्यास्तरणवंतिच ॥ समादायययुस्तूर्णंनगरंदाररक्षिणः ॥ ७२ ॥ आस्थायाश्वतरीयुक्तान्स्यंदनानपरेपुनः ॥ स्वान्स्वान्दारानुपादाय
प्रययुर्नगरंप्रति ॥ ७३ ॥ अदृष्टपूर्वायानार्योभास्करेणापिवेश्मसु ॥ ददृशुस्तामहाराजजनायाताःपुरंप्रति ॥ ७४ ॥ ताःस्त्रियोभरतश्रेष्ठसौकुमार्यसमन्विताः ॥
प्रययुर्नगरंतूर्णंहतस्वजनबांधवाः ॥ ७५ ॥ आगोपालाविपालेभ्योद्रवंतोनगरंप्रति ॥ ययुर्मनुष्याःसंभ्रांताभीमसेनभयार्दिताः ॥ ७६ ॥ अपिचैषांभयंतीव्रंपा
र्थेभ्योभूत्सुदारुणम् ॥ प्रेक्षमाणास्तदान्योन्यमाधावन्नगरंप्रति ॥ ७७ ॥ तस्मिंस्तथावर्तमानेविद्रवेभृशदारुणे ॥ युयुत्सुःशोकसंमूढःप्राप्तकालमचिंतय
त् ॥ ७८ ॥ जितोदुर्योधनःसंख्येपांडवैर्भीमविक्रमैः ॥ एकादशचमूभर्ताभ्रातरश्चास्यसूदिताः ॥ ७९ ॥ हताश्चकुरवःसर्वेभीष्मद्रोणपुरःसराः ॥ अहमेकोविमु
क्तस्तुभाग्ययोगाद्यदृच्छया ॥ ८० ॥ विद्रुतानिचसर्वाणिशिबिराणिसमंततः ॥ इतस्ततःपलायंतेहतनाथाहतौजसः ॥ ८१ ॥ अदृष्टपूर्वादुःखार्ताभयव्याकुल
लोचनाः ॥ हरिणाइववित्रस्तावीक्षमाणादिशोदश ॥ ८२ ॥ दुर्योधनस्यसचिवायेकेचिदवशेषिताः ॥ राजदारानुपादायप्रययुर्नगरंप्रति ॥ ८३ ॥ प्राप्तकाल
महंमन्येप्रवेशंतैःसहप्रभो ॥ युधिष्ठिरमनुज्ञायभीमसेनंतथैवच ॥ ८४ ॥ एतमर्थंमहाबाहुरुभयोःसन्यवेदयत् ॥ तस्यप्रीतोभवद्राजानित्यंकरुणवेदिता ॥
॥ ८५ ॥ परिष्वज्यमहाबाहुर्वैश्यापुत्रंव्यसर्जयत् ॥ ततःसरथमास्थायद्रुतमश्वानचोदयत् ॥ ८६ ॥ संवाहयितवांश्चापिराजदारान्पुरंप्रति ॥ तैश्चैवसहितःक्षिप्र
मस्तंगच्छतिभास्करे ॥ ८७ ॥ प्रविष्टोहास्तिनपुरंबाष्पकंठोश्रुलोचनः ॥ अपश्यतमहाप्राज्ञंविदुरंसाश्रुलोचनम् ॥ ८८ ॥ राज्ञःसमीपान्निष्क्रांतंशोकोपहतचेत
सं ॥ तमब्रवीत्सत्यधृतिःप्रणतंत्वग्रतःस्थितम् ॥ ८९ ॥ दिष्ट्याकुरुक्षयेवृत्तेअस्मिंस्त्वंपुत्रजीवसि ॥ विनाराज्ञःप्रवेशाद्वैकिमसित्वमिहागतः ॥ ९० ॥ एतद्वैकार
णंसर्वंविस्तरेणनिवेदय ॥ ॥युयुत्सुरुवाच॥ ॥ निहतेशकुनौतत्रसज्ञातिसुतबांधवे ॥ ९१ ॥ हतशेषपरीवारोराजादुर्योधनस्ततः ॥ स्वकंसहयमुत्सृज्यप्राङ्मु
खःप्राद्रवद्भयात् ॥ ९२ ॥ अपक्रांतेतुनृपतौस्कंधावारनिवेशनात् ॥ भयव्याकुलितंसर्वंप्राद्रवन्नगरंप्रति ॥ ९३ ॥ ततोराज्ञःकलत्राणिभ्रातॄणांचास्यसर्वतः ॥
वाहनेषुसमारोप्यअध्यक्षाःप्राद्रवन्भयात् ॥ ९४ ॥ ततोहंसमनुज्ञाप्यराजानंसहकेशवम् ॥ प्रविष्टोहास्तिनपुरंरक्षन्लोकान्प्रधावितान् ॥ ९५ ॥ एतच्छ्रुत्वातुवच
नंवैश्यापुत्रेणभाषितम् ॥ प्राप्तकालमितिज्ञात्वाविदुरःसर्वधर्मवित् ॥ ९६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अपूजयदमेयात्मायुयुत्सुंवाक्यमब्रवीत् ॥ प्राप्तकालमिदंसर्वंब्रुवताभरतक्षये ॥ ९७ ॥ रक्षितःकुलधर्मश्चसानुक्रोशतयात्वया ॥ दिष्ट्यात्वामिहसंग्रामाद
स्माद्वीरक्षयात्पुरम् ॥ ९८ ॥ समागतमपश्यामत्वंशुमंतमिवप्रजाः ॥ अंधस्यनृपतेर्यष्टिर्लुब्धस्यादीर्घदर्शिनः ॥ ९९ ॥ बहुशोयाच्यमानस्यदैवोपहतचेतसः ॥
त्वमेकोव्यसनार्तस्यध्रियसेपुत्रसर्वथा ॥ १०० ॥ अद्यत्वमिहविश्रांतःश्वोभिगंतायुधिष्ठिरम् ॥ एतावदुक्त्वावचनंविदुरःसाश्रुलोचनः ॥ १ ॥ युयुत्सुंसमनुप्रा
प्यप्रविवेशनृपक्षयम् ॥ पौरजानपदैर्दुःखाद्धाहेतिभृशनादितम् ॥ २ ॥ निरानंदंगतश्रीकंहतारामिवाशयम् ॥ शून्यरूपमपध्वस्तंदुःखाद्दुःखतरोभवत् ॥ ३ ॥ वि
दुरःसर्वधर्मज्ञोविक्लवेनांतरात्मना ॥ विवेशनगरेराजन्निशश्वासशनैःशनैः ॥ ४ ॥ युयुत्सुरपितांरात्रिंस्वगृहेन्यवसत्तदा ॥ वंद्यमानःस्वकैश्चापिनाभ्यनंदत्सुदुः
खितः ॥ चिंतयानःक्षयंतीव्रंभरतानांपरस्परम् ॥ १०५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वणिह्रदप्रवेशपर्वणिएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ समाप्तं
चह्रदप्रवेशपर्व ॥ अतःपरंगदायुद्धपर्व ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हतेषुसर्वसैन्येषुपांडुपुत्रैरणाजिरेइत्यारभ्यशोकसंविग्नमनसश्चिंताध्यानपराभवन्नित्यंतःशल्यपर्वशेषोगदापर्वाख्यस्तस्यतात्पर्यंसर्वनाशेपिजीवितंदुस्त्यजंपराभूतमपिशत्रुंशूरानत्यजंतीतिच ॥ १ ॥ २ ॥३॥

धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥हतेषुसर्वसैन्येषुपांडुपुत्रैरणाजिरे॥ ममसैन्यावशिष्टास्तेकिमकुर्वतसंजय ॥ १ ॥ कृतवर्माकृपश्चैवद्रोणपुत्रश्चवीर्यवान्॥ दुर्योधनश्चमंदा
त्माराजाकिमकरोत्तदा॥ २॥ ॥संजयउवाच॥ ॥संप्राद्रवत्सुदारेषुक्षत्रियाणांमहात्मनाम्॥ विद्रुतेशिबिरेशून्येभृशोद्विग्नास्त्रयोरथाः॥३॥निशम्यपांडुपुत्रा
णांतदावैजयिनांस्वनम्॥ विद्रुतंशिबिरंदृष्ट्वासायाह्नेराजगृद्धिनः॥४॥स्थानंनारोचयंस्तत्रततस्तेह्रदमभ्ययुः॥ युधिष्ठिरोपिधर्मात्माभ्रातृभिःसहितोरणे॥५॥
हृष्टःपर्यचरद्राजन्दुर्योधनवधेप्सया॥मार्गमाणास्तुसंक्रुद्धास्तवपुत्रंजयैषिणः॥६॥यत्नतोन्वेषमाणास्तेनैवापश्यन्जनाधिपम्॥ सहितीव्रेणवेगेनगदापाणि
रपाक्रमत्॥ ७॥ तंह्रदंप्राविशच्चापिविष्टभ्यापःस्वमायया॥ यदातुपांडवाःसर्वेसुपरिश्रांतवाहनाः॥ ८ ॥ ततःस्वशिबिरंप्राप्यव्यतिष्ठंतसवसैनिकाः॥ ततःकृ
पश्चद्रौणिश्चकृतवर्माचसात्वतः॥ ९ ॥ संनिविष्टेषुपार्थेषुप्रयातास्तंह्रदंशनैः॥ तेतंह्रदंसमासाद्ययत्रशेतेजनाधिपः ॥ १० ॥ अभ्यभाषंतदुर्धर्षंराजानंसुप्तमंभ
सि॥राजन्नुत्तिष्ठयुध्यस्वसहास्माभिर्युधिष्ठिरम्॥ ११॥ जित्वावापृथिवींभुंक्ष्वहतोवास्वर्गमाप्नुहि॥ तेषामपिबलंसर्वंहतंदुर्योधनत्वया॥१२॥ प्रतिविद्धाश्चभू
यिष्ठंयेशिष्टास्तत्रसैनिकाः॥ नतेवेगंविषहितुंशक्तास्तवविशांपते॥१३॥ अस्माभिरपिगुप्तस्यतस्मादुत्तिष्ठभारत॥ ॥दुर्योधनउवाच॥ ॥दिष्ट्यापश्यामिवोमु
क्तानीदृशात्पुरुषक्षयात्॥ १४॥ पांडुकौरवसंमर्दाज्जीवमानान्नरर्षभान्॥ विजेष्यामोवयंसर्वेविश्रांताविगतक्लमाः॥ १५॥ भवंतश्चपरिश्रांतावयंचभृशवि
क्षताः॥ उदीर्णंचबलंतेषांतेनयुद्धंनरोचये ॥ १६॥ नत्वेतदद्भुतंवीरायद्वोमहदिदंमनः॥ अस्मासुचपराशक्तिर्नतुकालःपराक्रमे ॥ १७ ॥ विश्रम्यैकांनिशाम
द्यभवद्भिःसहितोरणे॥ प्रतियोत्स्याम्यहंशत्रून्श्वोनमेस्त्यत्रसंशयः॥१८॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एवमुक्तोब्रवीद्द्रौणीराजानंयुद्धदुर्मदम्॥ उत्तिष्ठराजन्भद्रंतेवि
जेष्यामोवयंपरान्॥१९॥इष्टापूर्तेनदानेनसत्येनचजयेनच॥ शपेराजन्यथाद्यद्यनिहनिष्यानिसोमकान्॥२०॥ मास्मयज्ञकृतांप्रीतिमाप्नुयांसज्जनोचिताम्
यदीमांरजनींव्युष्टांनहिहन्मिपरान्रणे॥२१॥ नाहत्वासर्वपांचालान्विमोक्ष्येकवचंविभो॥ इतिसत्यंब्रवीम्येतत्तन्मेशृणुजनाधिप॥२२॥ तेषुसंभाषमाणेषुव्या
धास्तंदेशमाययुः॥मांसभारपरिश्रांताःपानीयार्थंयदृच्छया॥२३॥ तेहिनित्यंमहाराजभीमसेनस्यलुब्धकाः॥ मांसभारानुपाजह्रुर्भक्त्यापरमयाविभो॥२४॥

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ यज्ञकृतांप्रीतिंयज्ञादिजस्यपुण्यस्यफलं ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तेतत्रधिष्ठितास्तेषांसर्वंतद्वचनंरहः ॥ दुर्योधनवचश्चैवशुश्रुवुःसंगतामिथः ॥ २५ ॥ तेपिसर्वेमहेष्वासाअयुद्धार्थिनिकौरवे ॥ निर्बंधंपरमंचक्रुस्तदावैयुद्ध
॥ १ ॥ कांक्षिणः॥ २६॥ तांस्तथासमुदीक्ष्याथकौरवाणांमहारथान्॥ अयुद्धमनसंचैवराजानंस्थितमंभसि॥ २७॥ तेषांश्रुत्वाचसंवादंराज्ञश्चसलिलेसतः ॥ व्याधा ९
भ्यजानन्राजेंद्रसलिलस्थंसुयोधनम्॥ २८ ॥ तेपूर्वंपांडुपुत्रेणपृष्टाव्यासन्सुतंतव॥ यदृच्छोपगतास्तत्रराजानंपरिमार्गता॥२९॥ ततस्तेपांडुपुत्रस्यस्मृत्वात
द्भाषितंतदा॥ अन्योन्यमब्रुवन्राजन्मृगव्याधाःशनैरिव॥ ३० ॥दुर्योधनंख्यापयामोधनंदास्यतिपांडवः॥ अव्यक्तमिहनःख्यातोह्रदेदुर्योधनोनृपः ॥ ३१ ॥
तस्माद्गच्छामहेसर्वेयत्रराजायुधिष्ठिरः॥ आख्यातुंसलिलेसुप्तंदुर्योधनममर्षणम्॥ ३२॥ धृतराष्ट्रात्मजंतस्मैभीमसेनायधीमते॥ शयानंसलिलेसर्वेकथयामो
धनुर्भृते॥३३॥ सनोदास्यतिसुप्रीतोधनानिबहुलान्युत ॥ किंनोमांसेनशुष्केणपरिक्लिष्टेनशोषिणा॥ ३४॥ एवमुक्त्वातुतेव्याधाःसंप्रहृष्टाधनार्थिनः॥ मांस
भारानुपादायप्रययुःशिबिरंप्रति॥ ३५॥ पांडवापिमहाराजलब्धलक्षाःप्रहारिणः॥ अपश्यमानाःसमरेदुर्योधनमवस्थितम्॥ ३६॥ निकृतेस्तस्यपापस्यतेपारं
गमनेप्सवः॥ चारान्संप्रेषयामासुःसमंतात्तद्रणाजिरे॥ ३७॥ आगम्यतुततःसर्वेनष्टंदुर्योधनंनृपम्॥ न्यवेदयंतसहिताधर्मराजस्यसैनिकाः॥ ३८॥ तेषांतद्वच
नंश्रुत्वाचाराणांभरतर्षभ॥ चिंतामभ्यगमत्तीव्रांनिशश्वासचपार्थिवः ॥ ३९ ॥ अथस्थितानांपांडूनांदीनानांभरतर्षभ ॥ तस्माद्देशादपक्रम्यत्वरितालुब्धका
विभो॥ ४० ॥ आजग्मुःशिबिरंहृष्टादृष्ट्वादुर्योधनंनृपम्॥ वार्यमाणाःप्रविष्टाश्चभीमसेनस्यपश्यतः॥४१॥ तेतुपांडवमासाद्यभीमसेनंमहाबलम्॥ तस्मैतत्सर्व
माचख्युर्यद्वृत्तंयच्चवैश्रुतम्॥ ४२ ॥ ततोवृकोदरोराजन्दत्त्वातेषांधनंबहु॥ धर्मराजायतत्सर्वमाचचक्षेपरंतपः॥ ४३ ॥ असौदुर्योधनोराजन्विज्ञातोममलु
ब्धकैः॥ संस्तभ्यसलिलंशेतेयस्यार्थेपरितप्यसे॥ ४४॥ तद्वचोभीमसेनस्यप्रियंश्रुत्वाविशांपते॥ अजातशत्रुःकौंतेयोहृष्टोभूत्सहसोदरैः॥ ४५ ॥ तंचश्रुत्वाम
हेष्वासंप्रविष्टंसलिलह्रदे॥ क्षिप्रमेवततोऽगच्छन्पुरस्कृत्यजनार्दनम् ॥ ४६ ॥ ततःकिलकिलाशब्दःप्रादुरासीद्विशांपते ॥ पांडवानांप्रहृष्टानांपंचालानांचसर्व
शः॥ ४७॥ सिंहनादांस्ततश्चक्रुःक्ष्वेडाश्चभरतर्षभ॥ त्वरिताःक्षत्रियाराजन्जग्मुर्द्वैपायनह्रदम्॥ ४८॥ ज्ञातःपापोधार्तराष्ट्रोदृष्टश्चेत्यसकृद्रणे॥ प्राक्रोशन्सो ॥ १ ॥
मकास्तत्रहृष्टरूपाःसमंततः॥ ४९ ॥ तेषामाशुप्रयातानांरथानांतत्रवेगिनाम्॥ बभूवतुमुलःशब्दोदिवस्पृक्पृथिवीपते॥ ५० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ अपयास्यामहेत्वदन्वेषणभिया ॥ ६२ ॥६३॥६४॥६५॥ ६६॥६७॥ ६८ ॥ ॥ इतिश्रीशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणि

दुर्योधनंपरीप्संतस्तत्रतत्रयुधिष्ठिरम्॥ अन्वयुस्त्वरितास्तेवैराजानंश्रांतवाहनाः॥५१॥ अर्जुनोभीमसेनश्चमाद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ धृष्टद्युम्नश्चपांचाल्यःशिखंडी
चापराजितः ॥ ५२ ॥उत्तमौजायुधामन्युःसात्यकिश्चमहारथः॥पंचालानांचयेशिष्टाद्रौपदेयाश्चभारत॥ ५३ ॥ हयाश्चसर्वेनागाश्चशतशश्चपदातयः॥ ततः
प्राप्तोमहाराजधर्मराजःप्रतापवान्॥ ५४ ॥द्वैपायनह्रदंघोरंयत्रदुर्योधनोभवत्॥शीतामलजलंहृद्यंद्वितीयमिवसागरम् ॥ ५५ ॥ माययासलिलंस्तभ्ययत्रा
भूत्तेस्थितःसुतः॥ अत्यद्भुतेनविधिनादैवयोगेनभारत ॥ ५६ ॥ सलिलांतर्गतःशेतेदुर्दर्शःकस्यचित्प्रभो ॥ मानुषस्यमनुष्येंद्रगदाहस्तोजनाधिपः ॥ ५७ ॥ त
तोदुर्योधनोराजासलिलांतर्गतोवसन्॥ शुश्रुवेतुमुलंशब्दंजलदोपमनिःस्वनम्॥ ५८॥ युधिष्ठिरश्चराजेंद्रतंह्रदंसहसोदरैः॥आजगाममहाराजतवपुत्रवधाय
वै॥५९॥ महताशंखनादेनरथनेमिस्वनेनच॥ ऊर्ध्वंधुन्वन्महारेणुंकंपयंश्चापिमेदिनीम् ॥ ६० ॥ यौधिष्ठिरस्यसैन्यस्यश्रुत्वाशब्दंमहारथाः॥ कृतवर्माकृपोद्रौ
णीराजानमिदमब्रुवन्॥ ६१ ॥इमेत्वायांतिसंहृष्टाःपांडवाजितकाशिनः॥ अपयास्यामहेतावदनुजानातुनोभवान्॥ ६२॥ दुर्योधनस्तुतच्छ्रुत्वातेषांतत्रतर
स्विनाम्॥ तथेत्युक्त्वाह्रदंतंवैमायया ऽस्तंभयत्प्रभो॥६३॥तेत्वनुज्ञाप्यराजानंभृशंशोकपरायणाः॥जग्मुर्दूरंमहाराजकृपप्रभृतयोरथाः॥ ६४ ॥ तेगत्वादूरम
ध्वानंन्यग्रोधंप्रेक्ष्यमारिष ॥ न्यविशंतभृशंश्रांताश्चिंतयंतोनृपंप्रति ॥ ६५ ॥ विष्टभ्यसलिलंसुप्तोधार्तराष्ट्रोमहाबलः ॥ पांडवाश्चापिसंप्राप्तास्तंदेशंयुद्धमीप्स
वः॥६६॥ कथंनुयुद्धंभविताकथंराजाभविष्यति॥ कथंनुपांडवाराजन्प्रतिपत्स्यंतिकौरवम्॥६७॥इत्येवंचिंतयानास्तुरथेभ्योश्वान्विमुच्यते॥ तत्रासांचक्रि
रेराजन्कृपप्रभृतयोरथाः॥ ६८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणित्रिंशोऽध्यायः॥ ३०॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततस्तेष्वप
यातेषुरथेषुत्रिषुपांडवाः॥ तेह्रदंप्रत्यपद्यंतयत्रदुर्योधनोभवत्॥१॥ आसाद्यचकुरुश्रेष्ठतदाद्वैपायनह्रदम्॥स्तंभितंधार्तराष्ट्रेणदृष्ट्वातंसलिलाशयम्॥ २ ॥वासु
देवमिदंवाक्यमब्रवीत्कुरुनंदनः॥पश्येमांधार्तराष्ट्रेणमायामप्सुप्रयोजिताम्॥ ३ ॥विष्टभ्यसलिलंशेतेनास्यमानुषतोभयम्॥दैवींमायामिमांकृत्वासलिलांत
र्गतोह्ययम्॥ ४॥निकृत्यानिकृतिप्रज्ञोनमेजीवन्विमोक्ष्यते॥यद्यस्यसमरेसाह्यंकुरुतेवज्रभृत्स्वयम्॥५॥

नैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ७ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जीवितेप्सुंदुर्योधनंविज्ञायकदाचिद्राज्यार्धंयुधिष्ठिरस्तस्मैदास्यतीत्याशंक्यभगवांस्तंबोधयतिदुर्योधनवधार्थी मायाविनइत्यादिना ॥६॥ क्रियाभ्युपायैःशत्रुक्रियानुरूपैःप्रतीकारैर्धर्म्यैरधर्म्यैर्वेत्यर्थः एते

तथाप्येनंहतंयुद्धेलोकाद्रक्ष्यंतिमाधव॥ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥मायाविनइमांमायांमाययाजहिभारत ॥ ६ ॥ मायावीमाययावध्यःसत्यमेतद्युधिष्ठिर॥ क्रियाभ्युपायैर्बहुभिर्मायामप्सुप्रयोज्यच॥ ७ ॥ जहित्वंभरतश्रेष्ठमायात्मानंसुयोधनम्॥ क्रियाभ्युपायैरिंद्रेणनिहतादैत्यदानवाः॥ ८॥ क्रियाभ्युपायैर्बहुभि र्बलिर्बद्धोमहात्मना॥ क्रियाभ्युपायैर्बहुभिर्हिरण्याक्षोमहासुरः॥ ९॥ हिरण्यकशिपुश्चैवक्रिययैवनिषूदितौ॥ वृत्रश्चनिहतोराजन्क्रिययैवनसंशयः॥ १०॥त थापौलस्त्यतनयोरावणोनामराक्षसः॥ रामेणनिहतोराजन्सानुबंधःसहानुगः॥ ११॥ क्रिययायोगमास्थायतथात्वमपिविक्रम॥ क्रियाभ्युपायैर्निहतौमया राजन्पुरातनौ॥ १२॥ तारकश्चमहादैत्योविप्रचित्तिश्चवीर्यवान्॥ वातापिरिल्वलश्चैवत्रिशिराश्चतथाविभो ॥ १३ ॥ सुंदोपसुंदावसुरौक्रिययैवनिषूदितौ॥ क्रियाभ्युपायैरिंद्रेणत्रिदिवंभुज्यतेविभो ॥ १४ ॥ क्रियाबलवतीराजन्नान्यत्किंचिद्युधिष्ठिर॥ दैत्याश्चदानवाश्चैवराक्षसाःपार्थिवास्तथा॥ १५॥ क्रियाभ्यु पायैर्निहताःक्रियांतस्मात्समाचर॥ ॥संजयउवाच॥ ॥इत्युक्तोवासुदेवेनपांडवःसंशितव्रतः॥१६॥ जलस्थंतंमहाराजतवपुत्रंमहाबलम्॥ अभ्यभाषत कौंतेयःप्रहसन्निवभारत॥ १७॥ सुयोधनकिमर्थोयमारंभोप्सुकृतस्त्वया॥ सर्वक्षत्रंघातयित्वास्वकुलंचविशांपते॥१८॥ जलाशयंप्रविष्टोद्यवांछन्जीवितमा त्मनः॥ उत्तिष्ठराजन्युध्यस्वसहास्माभिःसुयोधन॥ १९॥ सतेदर्पोनरश्रेष्ठसचमानःक्वतेगतः॥ यस्त्वंसंस्तभ्यसलिलंभीतोराजन्व्यवस्थितः॥ २०॥ सर्वेत्वांशूर इत्येवंजनाजल्पंतिसंसदि॥ व्यर्थंतद्भवतोमन्येशौर्यंसलिलशायिनः॥ २१ ॥ उत्तिष्ठराजन्युध्यस्वक्षत्रियोसिकुलोद्भवः॥ कौरवेयोविशेषेणकुलंजन्मचसंस्मर ॥ २२॥ सकथंकौरवेवंशेप्रशंसन्जन्मचात्मनः॥ युद्धाद्भीतस्ततस्तोयंप्रविश्यप्रतितिष्ठसि ॥ २३ ॥ अयुद्धमव्यवस्थानंनैषधर्मःसनातनः॥ अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यं रणेराजन्पलायनम्॥ २४॥ कथंपारमगत्वाहियुद्धेत्वंवैजिजीविषुः॥ इमान्निपतितान्दृष्ट्वापुत्रान्भ्रातॄन्पितॄंस्तथा॥ २५॥ संबंधिनोवयस्यांश्चमातुलान्बां धवांस्तथा॥ घातयित्वाकथंतातह्रदेतिष्ठसिसांप्रतम्॥ २६॥ शूरमानीनशूरस्त्वंमृषावदसिभारत॥ शूरोहमितिदुर्बुद्धेसर्वलोकस्यशृण्वतः॥ २७॥

तुछलकारिणश्छलैरेवहंतव्याइतिभावः॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ विक्रमविक्रमंकुरुष्व॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ अयुद्धंयुद्धव र्जनं अव्यवस्थानंविशेषेणअवस्थानंराज्येवास्वर्गेवास्थितिर्व्यवस्थानंतदभावश्चैतत्द्वयंक्षत्रियस्यनधर्मइत्यर्थः॥ २४॥ २५॥ २६॥ २७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ब्रूहीति हेशूरेतिसाधिक्षेपसंबोधनं ययावृत्त्यानिमित्तभूतया वानप्रस्थत्वेनवान्यस्तशस्त्रत्वेनवाक्लीबत्वेनवात्वंसंगरंत्यजसितांवृत्तिंब्रूहि नत्वंवानप्रस्थोसिराज्यार्थित्वात् नापिन्यस्तशस्त्रोगदाधारित्वात् परिशेषात्क्लीबोस्मीतिमाभाषस्व युद्धंकुर्वितिभावः ॥ २८ ॥ विनीयत्यक्त्वा ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ पौरुषंयत्नःविक्रांततासौर्यं विस्फूर्जितंगर्जनं ॥ ३३॥ ३४॥३५॥३६॥ ३७ ॥ नैतदितिप्राणेन

नहिशूराःपलायंतेशत्रून्दृष्ट्वाकथंचन॥ब्रूहिवात्वंययावृत्त्याशूरत्यजसिसंगरम् ॥ २८ ॥ सत्वमुत्तिष्ठयुध्यस्वविनीयभयमात्मनः॥ घातयित्वासर्वसैन्यंभ्रातॄंश्चैवसुयोधन॥ २९ ॥ नेदानींजीवितेबुद्धिःकार्याधर्मचिकीर्षया॥ क्षत्रधर्ममुपाश्रित्यत्वद्विधेनसुयोधन॥ ३० ॥ यत्तुकर्णमुपाश्रित्यशकुनिंचापिसौबलम्॥अमर्त्यइवसंमोहात्त्वमात्मानंनबुद्धवान्॥ ३१ ॥ तत्पापंसुमहत्कृत्वाप्रतियुध्यस्वभारत ॥ कथंहित्वद्विधोमोहाद्रोचयेतपलायनम् ॥ ३२ ॥ क्वतेतत्पौरुषंयातंक्वचमानःसुयोधन॥ क्वचविक्रांततायाताक्वचविस्फूर्जितंमहत्॥ ३३॥ क्वतेकृतास्त्रतायाताकिंचशेषेजलाशये ॥ सत्वमुत्तिष्ठयुध्यस्वक्षत्रधर्मेणभारत ॥ ३४॥ अस्मांस्तुवापराजित्यप्रशाधिपृथिवीमिमाम्॥ अथवानिहतोस्माभिर्भूमौस्वप्स्यसिभारत॥ ३५ ॥ एषतेपरमोधर्मःसृष्टोधात्रामहात्मना॥ तंकुरुष्वयथातथ्यंराजाभवमहारथ॥ ३६॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एवमुक्तोमहाराजधर्मपुत्रेणधीमता॥ सलिलस्थस्तवसुतइदंवचनमब्रवीत्॥ ३७॥ ॥दुर्योधनउवाच ॥नैतच्चित्रंमहाराजयद्भीःप्राणिनमाविशेत्॥ नचप्राणभयाद्भीतोव्यपयातोस्मिभारत ॥ ३८ ॥ अरथश्चानिषंगीचनिहतःपार्ष्णिसारथिः॥ एकश्चाप्यगणःसंख्येप्रत्याश्वासमरोचयम्॥ ३९ ॥ नप्राणहेतोर्नभयान्नविषादाद्विशांपते॥ इदमंभःप्रविष्टोस्मिश्रमात्त्विदमनुष्ठितम्॥ ४० ॥ त्वंचाश्वसिहिकौंतेययेचाप्यनुगतास्तव॥ अहमुत्थायवःसर्वान्प्रतियोत्स्यामिसंयुगे॥ ४१॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥आश्वस्ताएवसर्वेस्मचिरंत्वांमृगयामहे॥तदिदानींसमुत्तिष्ठयुध्यस्वेहसुयोधन॥४२॥ हत्वावासमरेपार्थान्स्फीतंराज्यमवाप्नुहि॥ निहतोवारणेस्माभिर्वीरलोकमवाप्स्यसि॥ ४३॥ ॥दुर्योधनउवाच॥ ॥यदर्थंराज्यमिच्छामिकुरूणांकुरुनंदन॥ तइमेनिहताःसर्वेभ्रातरोमेजनेश्वर॥ ४४॥ क्षीणरत्नांचपृथिवींहतक्षत्रियपुंगवाम्॥ नह्युत्सहाम्यहंभोक्तुंविधवामिवयोषितम्॥ ४५॥ अद्यापित्वहमाशंसेत्वांविजेतुंयुधिष्ठिर॥भंक्त्वापांचालपांडूनामुत्साहंभरतर्षभ ॥ ४६ ॥ नत्विदानीमहंमन्येकार्यंयुद्धेनकर्हिचित्॥ द्रोणेकर्णेचसंशांतेनिहतेचपितामहे॥ ४७॥ अस्त्विदानीमियंराजन्केवलापृथिवीतव॥असहायोहिकोराजाराज्यमिच्छेत्प्रशासितुम्॥ ४८॥

रक्षितव्येनहेतुनाभीर्भयंमामांमनुष्यंआविशेदितिब्रुवन्नैतच्चित्रमपितुप्राणिनांस्वाभाविकोयंधर्मःपरंतुमय्येतन्नास्तीत्याह नचेति॥३८॥३९॥प्राणहेतोर्जीवितार्थित्वात् भयात्बंधनादित्रासात् विषादात्शोकाभिभूतत्वात्॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सुहृदस्तादृशान्हित्वापुत्रान्भ्रातॄन्पितॄनपि ॥ भवद्भिश्चहृतेराज्येकोनुजीवेतमादृशः ॥ ४९ ॥ अहंवनंगमिष्यामिह्यजिनैःप्रतिवासितः ॥ रतिर्हिनास्तिमेरा
॥२॥ ज्येहतपक्षस्यभारत ॥ ५० ॥ हतबांधवभूयिष्ठाहताश्वाहतकुंजरा ॥ एषातेपृथिवीराजन्भुंक्ष्वैनांविगतज्वरः ॥ ५१ ॥ वनमेवगमिष्यामिवसानोमृगचर्मणी ॥
नहिमेनिर्जनस्यास्तिजीवितेद्यस्पृहाविभो ॥ ५२ ॥ गच्छत्वंभुंक्ष्वराजेंद्रपृथिवींनिहतेश्वराम् ॥ हतयोधांनष्टरत्नांक्षीणवृत्तिर्यथासुखम् ॥ ५३ ॥ ॥ संजयउवाच
दुर्योधनंतवसुतंसलिलस्थंमहायशाः ॥ श्रुत्वातुकरुणंवाक्यमभाषतयुधिष्ठिरः ॥ ५४ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥आर्तप्रलापान्मातातसलिलस्थःप्रभाषिथाः॥नैत
न्मनसिमेराजन्वाशितंशकुनेरिव ॥ ५५ ॥ यदिवापिसमर्थःस्यास्त्वंदानायसुयोधन ॥ नाहमिच्छेयमवनिंत्वयादत्तांप्रशासितुम् ॥ ५६ ॥ अधर्मेणनगृह्णीयांत्व
यादत्तांमहीमिमाम् ॥ नहिधर्मःस्मृतोराजन्क्षत्रियस्यप्रतिग्रहः ॥ ५७ ॥ त्वयादत्तांनचेच्छेयंपृथिवीमखिलामहम् ॥ त्वांतुयुद्धेविनिर्जित्यभोक्तास्मिवसुधामि
माम् ॥ ५८ ॥ अनीश्वरश्चपृथिवींकथंत्वंदातुमिच्छसि ॥ त्वयेयंपृथिवीराजन्किंनदत्तातदैवहि ॥ ५९ ॥ धर्मतोयाचमानानांप्रशमार्थंकुलस्यनः ॥ वार्ष्णेयंप्रथ
मंराजन्प्रत्याख्यायमहाबलम् ॥ ६० ॥ किमिदानींददासित्वंकोहितेचित्तविभ्रमः ॥ अभियुक्तस्तुकोराजादातुमिच्छेद्धिमेदिनी ॥ ६१ ॥ नत्वमद्यमहींदातुमी
शःकौरवनंदन ॥ आच्छेत्तुंवाबलाद्राजन्सकथंदातुमिच्छसि ॥ ६२ ॥ मांतुनिर्जित्यसंग्रामेपालयेमांवसुंधराम् ॥ सूच्यग्रेणापियद्भूमेरपिभिद्येतभारत ॥ ६३ ॥
तन्मात्रमपितन्मह्यंनददातिपुराभवान् ॥ सकथंपृथिवीमेतांप्रददासिविशांपते ॥ ६४ ॥ सूच्यग्रंनात्यजःपूर्वंसकथंत्यजसिक्षितिम् ॥ एवमैश्वर्यमासाद्यप्रशास्य
पृथिवीमिमाम् ॥ ६५ ॥ कोहिमूढोव्यवस्येतशत्रोर्दातुंवसुंधराम् ॥ त्वंतुकेवलमौर्ख्येणविमूढोनाववुध्यसे ॥ ६६ ॥ पृथिवींदातुकामोपिजीवितेनविमोक्ष्यसे ॥ अ
स्मान्वात्वंपराजित्यप्रशाधिपृथिवीमिमाम् ॥ ६७ ॥ अथवानिहतोस्माभिर्व्रजलोकाननुत्तमान् ॥ आवयोर्जीवतोराजन्मयिचत्वयिचध्रुवम् ॥ ६८ ॥ संशयःस
र्वभूतानांविजयेनौभविष्यति ॥ जीवितंतवदुष्प्रज्ञमयिसंप्रतिवर्तते ॥ ६९ ॥ जीवयेयमहंकामंनतुत्वंजीवितुंक्षमः ॥ दहनेहिकृतोयत्नस्त्वयास्मासुविशेषतः ॥
॥ ७० ॥ आशीविषैर्विषैश्चापिजलेचापिप्रवेशनैः ॥ त्वयाविनिकृताराजन्राज्यस्यहरणेनच ॥ ७१ ॥ अप्रियाणांचवचनैर्द्रौपद्याःकर्षणेनच ॥ एतस्मात्कार ॥३॥
णात्पापजीवितंतेनविद्यते ॥ ७२ ॥

॥७३॥ ॥ इतिशल्यांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ ७ ॥ एवमिति ॥ १ ॥ २ ॥ यस्येति आतपत्रेणदुर्योधनःसूर्याद्रक्षितइत्येषप्रवादोपियस्यनसहतेइतिभा

उत्तिष्ठोत्तिष्ठयुध्यस्वयुद्धेश्रेयोभविष्यति॥ एवंतुविविधावाचोजययुक्ताःपुनःपुनः॥ कीर्तयंतिस्मतेवीरास्तत्रतत्रजनाधिप॥ ७३ ॥ ॥ इतिश्रीम० शल्यांतर्गतग
दापर्वणिसुयोधनयुधिष्ठिरसंवादेएकत्रिंशोऽध्यायः॥ ३१ ॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥एवंसंतर्ज्यमानस्तुममपुत्रोमहीपतिः॥ प्रकृत्यामन्युमान्वीरःकथमासी
त्परंतपः॥ १ ॥ नहिसंतर्जनातेनश्रुतपूर्वाकथंचन॥ राजभावेनमान्यश्चसर्वलोकस्यसोभवत्॥२॥यस्यातपत्रच्छायापिस्वकाभानोस्तथाप्रभा॥ खेदायैवाभि
मानित्वात्सहेत्सैवंकथंगिरः॥ ३ ॥इयंचपृथिवीसर्वासम्लेच्छाटविकाभृशम्॥ प्रसादाद्ध्रियतेयस्यप्रत्यक्षंतवसंजय॥ ४ ॥ सतथातर्ज्यमानस्तुपांडुपुत्रैर्विशेष
तः॥विहीनश्चस्वकैर्भृत्यैर्निर्जनेचावृतोभृशम्॥ ५ ॥सश्रुत्वाकटुकावाचोजययुक्ताःपुनःपुनः॥ किमब्रवीत्पांडवेयांस्तन्ममाचक्ष्वसंजय॥ ६ ॥ संजयउवाच
तर्ज्यमानस्तदाराजन्नुदकस्थस्तवात्मजः॥युधिष्ठिरेणराजेंद्रभ्रातृभिःसहितेनह॥ ७ ॥श्रुत्वासकटुकावाचोविषमस्थोनराधिपः॥ दीर्घमुष्णंचनिःश्वस्यसलिल
स्थःपुनःपुनः॥ ८ ॥सलिलांतर्गतोराजाधुन्वन्हस्तौपुनःपुनः॥मनश्चकारयुद्धायराजानंचाभ्यभाषत॥ ९ ॥यूयंससुहृदःपार्थाःसर्वेसरथवाहनाः॥ अहमेकःप
रिद्यूनोविरथोहतवाहनः॥ १० ॥आत्तशस्त्रैरथोपेतैर्बहुभिःपरिवारितः॥ कथमेकःपदातिःसन्नशस्त्रोयोद्धुमुत्सहे॥ ११ ॥ एकैकेनतुमांयूयंयोधयध्वंयुधिष्ठिर॥
नह्येकोबहुभिर्वीरैर्न्याय्योयोधयितुंयुधि॥ १२ ॥ विशेषतोविकवचःश्रांतश्चापत्समाश्रितः॥ भृशंविक्षतगात्रश्चश्रांतवाहनसैनिकः॥ १३ ॥नमेत्वत्तोभयंराज
न्नचपार्थाद्वृकोदरात्॥ फाल्गुनाद्वावासुदेवाद्वापंचालेभ्योथवापुनः॥ १४ ॥ यमाभ्यांयुयुधानाद्वायेचान्येतवसैनिकाः॥ एकःसर्वानहंक्रुद्धोवारयिष्येयुधिस्थि
तः॥ १५ ॥ धर्ममूलासतांकीर्तिर्मनुष्याणांजनाधिप॥ धर्मंचैवेहकीर्तिंचपालयन्प्रब्रवीम्यहम्॥ १६ ॥ अहमुत्थायसर्वान्वैप्रतियोत्स्यामिसंयुगे॥ अनुगम्याग
तान्सर्वानृतून्संवत्सरोयथा॥ १७ ॥ अद्यवःसरथान्साश्वानशस्त्रोविरथोपिसन्॥ नक्षत्राणीवसर्वाणिसवितारात्रिसंक्षये॥ १८ ॥ तेजसानाशयिष्यामिस्थि
रीभवतपांडवाः॥ अद्यानृण्यंगमिष्यामिक्षत्रियाणांयशस्विनाम्॥ १९ ॥ बाह्लीकद्रोणभीष्माणांकर्णस्यचमहात्मनः॥ जयद्रथस्यशूरस्यभगदत्तस्यचोभयोः
॥ २० ॥मद्रराजस्यशल्यस्यभूरिश्रवसएवच॥ पुत्राणांभरतश्रेष्ठशकुनेःसौबलस्यच॥ २१ ॥

वः॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ परिद्यूनःपरिश्रांतः॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ हत्वैकं अस्माकंपंचानांमध्येएकमपिहत्वात्वंराज्यंप्राप्स्यसीत्यर्थः ॥ २७॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

मित्राणांसुहृदांचैवबांधवानांतथैवच॥ आनृण्यमद्यगच्छामिहत्वात्वांभ्रातृभिःसह ॥२२॥ एतावदुक्त्वावचनंविररामजनाधिपः॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥दि
ष्ट्यात्वमपिजानीषेक्षत्रधर्मंसुयोधन॥ २३॥ दिष्ट्यातेवर्ततेबुद्धिर्युद्धायैवमहाभुज॥ दिष्ट्याशूरोसिकौरव्यदिष्ट्याजानासिसंगरम्॥ २४॥ यस्त्वमेकोहिनःसर्वा
न्संगरेयोद्धुमिच्छसि॥ एकएकेनसंगम्ययत्तेसंमतमायुधम्॥ २५॥ तत्त्वमादाययुध्यस्वप्रेक्षकास्तेवयंस्थिताः॥ स्वयमिष्टंचतेकामंवीरभूयोददाम्यहम्॥ २६॥
हत्वैकंभवतोराज्यंहतोवास्वर्गमाप्नुहि॥ दुर्योधनउवाच॥ ॥एकश्चेद्योद्धुमाक्रंदेशूरोद्यममदीयताम्॥ २७॥आयुधानामियंचापिवृतात्वत्संमतेगदा॥ हंतैकंभव
तामेकःशक्यंमांयोभिमन्यते ॥ २८ ॥ पदातिर्गदयासंख्येसयुध्यतुमयासह ॥ वृत्तानिरथयुद्धानिविचित्राणिपदेपदे ॥ २९ ॥ इदमेकंगदायुद्धंभवत्वद्याद्भुतंम
हत् ॥ अस्त्राणामपिपर्यायंकर्तुमिच्छंतिमानवाः ॥ ३० ॥ युद्धानामपिपर्यायोभवत्वनुमतेतव ॥ गदयात्वांमहाबाहोविजेष्यामिसहानुजम् ॥ ३१ ॥ पंचालान्
सृंजयांश्चैवयेचान्येतवसैनिकाः॥ नहिमेसंभ्रमोजातुशक्रादपियुधिष्ठिर ॥३२ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥उत्तिष्ठोत्तिष्ठगांधारेमांयोधयसुयोधन॥एकएकेन
संगम्यसंयुगेगदयाबली॥ ३३॥ पुरुषोभवगांधारेयुध्यस्वसुसमाहितः॥ अद्यतेजीवितंनास्तियद्यपींद्रोपितवाश्रयः॥ ३४॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एतत्सनरशार्दू
लोनामृष्यततवात्मजः॥ सलिलांतर्गतःश्वभ्रेमहानागइवश्वसन्॥ ३५॥ तथासौवाक्प्रतोदेनतुद्यमानःपुनःपुनः॥वचोनममृषेराजन्नुत्तमाश्वःकशामिव॥३६॥
संक्षोभ्यसलिलंवेगाद्गदामादायवीर्यवान्॥ अद्रिसारमयींगुर्वींकांचनांगदभूषणाम्॥ ३७॥ अंतर्जलात्समुत्तस्थौनागेंद्रइवनिःश्वसन्॥ सभित्त्वास्तंभितंतोयं
स्कंधेकृत्वायसींगदाम्॥३८॥ उदतिष्ठतपुत्रस्तेप्रतपन्रश्मिवानिव॥ ततःशैक्यायसींगुर्वींजातरूपपरिष्कृताम्॥ ३९॥ गदांपरामृशद्धीमान्धार्तराष्ट्रोमहाबलः
गदाहस्तंतुतंदृष्ट्वासश्रृंगमिवपर्वतम्॥ ४०॥ प्रजानामिवसंक्रुद्धंशूलपाणिमिवस्थितम्॥ सगदोभारतोभातिप्रतपन्भास्करोयथा॥ ४१॥ तमुत्तीर्णंमहाबाहुं
गदाहस्तमरिंदमम्॥ मेनिरेसर्वभूतानिदंडपाणिमिवांतकम्॥ ४२॥ वज्रहस्तंयथाशक्रंशूलहस्तंयथाहरम्॥ ददृशुःसर्वपंचालाःपुत्रंतवजनाधिप॥ ४३॥ तमु
त्तीर्णंतुसंप्रेक्ष्यसमहृष्यंतसर्वशः॥ पंचालाःपांडवेयाश्चतेन्योन्यस्यतलान्ददुः॥ ४४॥ अवहासंतुतंमत्वापुत्रोदुर्योधनस्तव॥ उद्वृत्यनयनेक्रुद्धोदिधक्षुरिवपांडवा
न्॥ ४५॥ त्रिशिखांभ्रुकुटींकृत्वासंदष्टदशनच्छदः॥ प्रत्युवाचततस्तान्वैपांडवान्सहकेशवान्॥ ४६॥ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ क्षत्रधर्मअस्तीतिशेषः धर्मोऽस्त्रीपुण्यआचारेइतिमेदिनी ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥

दुर्योधनउवाच॥ ॥अस्यावहासस्यफलंप्रतिभोक्ष्यथपांडवाः॥गमिष्यथहताःसद्यःसपंचालायमक्षयम्॥४७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥उत्थितश्चजलात्तस्मात्पुत्रो
दुर्योधनस्तव ॥ अतिष्ठतगदापाणीरुधिरेणसमुक्षितः ॥ ४८ ॥ तस्यशोणितदिग्धस्यसलिलेनसमुक्षितम् ॥ शरीरंस्मतदाभातिस्रवन्निवमहीधरः ॥ ४९ ॥तमु
द्यतगदंवीरंमेनिरेतत्रपांडवाः ॥ वैवस्वतमिवक्रुद्धंकिंकरोद्यतपाणिनम् ॥ ५० ॥ समेघनिनदोहर्षान्नर्दन्निवचगोवृषः ॥ आजुहावततःपार्थान्गदयायुधिवीर्य
वान्॥ ५१ ॥ ॥दुर्योधनउवाच ॥ ॥ एकैकेनचमांयूयमासीदतयुधिष्ठिर ॥ नह्येकोबहुभिर्न्याय्योवीरोयोधयितुंयुधि ॥ ५२ ॥ न्यस्तवर्माविशेषेणश्रांतश्चाप्सु
परिप्लुतः ॥ भृशंविक्षतगात्रश्चहतवाहनसैनिकः ॥ ५३ ॥ अवश्यमेवयोद्धव्यंसर्वैरेवमयासह ॥ युक्तंत्वयुक्तमित्येतद्वेत्सित्वंचैवसर्वदा ॥ ५४ ॥ युधिष्ठिरउवा
च॥ माभूदियंतवप्रज्ञाकथमेवंसुयोधन॥ यदाभिमन्युंबहवोजघ्नुर्युधिमहारथाः॥ ५५॥ क्षत्रधर्मंभृशंक्रूरंनिरपेक्षंसुनिर्घृणम् ॥ अन्यथातुकथंहन्युरभिमन्युंत
थागतम् ॥ ५६॥ सर्वेभवंतोधर्मज्ञाःसर्वेशूरास्तनुत्यजः ॥ न्यायेनयुध्यतांप्रोक्ताशक्रलोकगतिःपरा॥ ५७॥ यद्येकस्तुनहंतव्योबहुभिर्धर्मएवतु॥ तदाभिमन्युं
बहवोनिजघ्नुस्त्वन्मतेकथम्॥५८॥ सर्वोविमृशतेजंतुःकृच्छ्रस्थोधर्मदर्शनम्॥ पदस्थःपिहितंद्वारंपरलोकस्यपश्यति ॥५९॥ आमुंचकवचंवीरमूर्धजानयमयस्व
च॥ यच्चान्यदपितेनास्तितदप्यादत्स्वभारत ॥६०॥इममेकंचतेकामंवीरभूयोददाम्यहम् ॥ पंचानांपांडवेयानांयेनत्वंयोद्धुमिच्छसि ॥ ६१ ॥ तंहत्वावैभवान्
राजाहतोवास्वर्गमाप्नुहि॥ ऋतेचजीविताद्वीरयुद्धेकिंकुर्मतेप्रियम्॥६२॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततस्तवसुतोराजन्वर्मजग्राहकांचनम् ॥ विचित्रंचशिरस्त्राणं
जांबूनदपरिष्कृतम् ॥ ६३ ॥ सोवबद्धशिरस्त्राणःशुभकांचनवर्मभृत्॥ रराजराजन्पुत्रस्तेकांचनःशैलराडिव॥६४॥ सन्नद्धःसगदोराजन्सज्जःसंग्राममूर्धनि॥
अब्रवीत्पांडवान्सर्वान्पुत्रोदुर्योधनस्तव॥६५॥ भ्रातॄणांभवतामेकोयुध्यतांगदयामया॥ सहदेवेनवायोत्स्येभीमेननकुलेनवा॥६६॥ अथवाफाल्गुनेनाद्यत्व
यावाभरतर्षभ॥ योत्स्येहंसंगरंप्राप्यविजेष्येचरणाजिरे॥६७॥ अहमद्यगमिष्यामिवैरस्यांतंसुदुर्गमम्॥ गदयापुरुषव्याघ्रहेमपट्टनिबद्धया॥६८॥ गदायुद्धेनमे
कश्चित्सदृशोस्तीतिचिंतये ॥ गदयावोहनिष्यामिसर्वानिवसमागतान् ॥६९॥ नमेसमर्थाःसर्वेवैयोद्धुंन्यायेनकेचन ॥ नयुक्तमात्मनावक्तुमेवंगर्वोद्धतंवचः ॥
अथवासफलंह्येतत्करिष्येभवतांपुरः॥ ७० ॥

॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७१ ॥ इतिशल्यांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ एवमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ योग्याअभ्यासः योग्यःप्रवीणेत्यायुपक्रम्यरूथ्यभ्यासार्कयोषितोरिति

अस्मिन्मुहूर्तेसत्यंवामिथ्यावैतद्भविष्यति ॥ गृह्णातुचगदांयोवैयोत्स्यतेद्यमयासह ॥ ७१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणियुधिष्ठिरदुर्योधनसंवादेद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवंदुर्योधनेराजन्गर्जमानेमुहुर्मुहुः ॥ युधिष्ठिरस्यसंक्रुद्धोवासुदेवोब्रवीदिदम् ॥ १ ॥ यदिनामत्वयंयुद्धेवरयेत्त्वांयुधिष्ठिर ॥ अर्जुनंनकुलंचैवसहदेवमथापिवा ॥ २ ॥ किमिदंसाहसंराजंस्त्वयाव्याहृतमीदृशम् ॥ एकमेवनिहत्याजौभवराजाकुरुष्विति ॥ ३ ॥ नसमर्थानहंमन्येगदाहस्तस्यसंयुगे ॥ एतेनहिकृतायोग्यावर्षाणीहत्रयोदश ॥ ४ ॥ आयसेपुरुषेराजन्भीमसेनजिघांसया ॥ कथंनामभवेत्कार्यमस्माभिर्भरतर्षभ ॥ ५ ॥ साहसंकृतवांस्त्वंतुह्यनुक्रोशान्नृपोत्तम ॥ नान्यमस्यानुपश्यामिप्रतियोद्धारमाहवे ॥ ६ ॥ ऋतेवृकोदरात्पार्थात्सचनातिकृतश्रमः ॥ तदिदंद्यूतमारब्धंपुनरेवयथापुरा ॥ ७ ॥ विषमंशकुनेश्चैवतवचैवविशांपते ॥ बलीभीमःसमर्थश्चकृतीराजासुयोधनः ॥ ८ ॥ बलवान्वाकृतीवेतिकृतीराजन्विशिष्यते ॥ सोयंराजंस्त्वयाशत्रुःसमेपथिनिवेशितः ॥ ९ ॥ न्यस्तश्चात्मासुविषमेकृच्छ्रमापादितावयम् ॥ कोनुसर्वान्विनिर्जित्यशत्रूनेकेनवैरिणा ॥ १० ॥ कृच्छ्रप्राप्तेनचतथाहारयेद्राज्यमागतम् ॥ पणित्वाचैकपाणेनरोचयेदेवमाहवम् ॥ ११ ॥ नहिपश्यामितंलोकेयोद्यदुर्योधनंरणे ॥ गदाहस्तंविजेतुंवैशक्तःस्यादमरोपिहि ॥ १२ ॥ नत्वंभीमोननकुलःसहदेवोथफाल्गुनः ॥ जेतुंन्यायेनशक्तोवैकृतीराजासुयोधनः ॥ १३ ॥ सकथंवदसेशत्रुंयुध्यस्वगदयेतिहि ॥ एकंचनोनिहत्याजौभवराजेतिभारत ॥ १४ ॥ वृकोदरंसमासाद्यसंशयोवैजयेहिनः ॥ न्यायतोयुध्यमानानांकृतीह्येषमहाबलः ॥ १५ ॥ एकंवास्मान्निहत्यत्वंभवराजेतिवैपुनः ॥ नूनंनराज्यभागेषापांडोःकुंत्याश्चसंततिः ॥ १६ ॥ अत्यंतवनवासायसृष्टाभैक्ष्यायवापुनः ॥ ॥ भीमसेनउवाच ॥ ॥ मधुसूदनमाकार्षीर्विषादंयदुनंदन ॥ १७ ॥ अद्यपारंगमिष्यामिवैरस्यभृशदुर्गमम् ॥ अहंसुयोधनंसंख्येहनिष्यामिनसंशयः ॥ १८ ॥ विजयोवैध्रुवःकृष्णधर्मराजस्यदृश्यते ॥ अध्यर्धेनगुणेनेयंगदागुरुतरीमम ॥ ॥ १९ ॥ नतथाधार्तराष्ट्रस्यमाकार्षीर्माधवव्यथाम् ॥ अहमेनंहिगदयासंयुगेयोद्धुमुत्सहे ॥ २० ॥ भवंतःप्रेक्षकाःसर्वेममसंतुजनार्दन ॥ सामरानपिलोकांस्त्रीन्नानाशस्त्रधरान्युधि ॥ २१ ॥ योधयेयंरणेकृष्णकिमुताद्यसुयोधनम् ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तथासंभाषमाणंतुवासुदेवोवृकोदरम् ॥ २२ ॥

मेदिनी ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ शकुनेश्चतवचयथापुरातथैवेदमितिद्वयोःसंबंधः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ इतिकथंवदसेइत्यनुकर्षणीयं ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥२८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

हृष्टःसंपूजयामासवचनंचेदमब्रवीत्॥ त्वामाश्रित्यमहाबाहोधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥ २३ ॥ निहतारिःस्वकांदीप्तांश्रियंप्राप्तोनसंशयः॥ त्वयाविनिहताःसर्वेधृतरा
ष्ट्रसुतारणे॥ २४ ॥ राजानोराजपुत्राश्चनागाश्चविनिपातिताः॥ कलिंगामागधाःप्राच्यागांधाराःकुरवस्तथा ॥ २५ ॥ त्वामासाद्यमहायुद्धेनिहताःपांडुनंदन॥
हत्वादुर्योधनंचापिप्रयच्छोर्वींससागराम्॥२६॥ धर्मराजायकौंतेययथाविष्णुःशचीपतेः॥ त्वांचप्राप्यरणेपापोधार्तराष्ट्रोविनंक्ष्यति॥२७॥ त्वमस्यसक्थिनी
भंक्त्वाप्रतिज्ञांपालयिष्यसि॥ यत्नेनतुसदापार्थयोद्धव्योधृतराष्ट्रजः॥२८॥ कृतीचबलवांश्चैवयुद्धशौंडश्चनित्यदा॥ ततस्तुसात्यकीराजन्पूजयामासपांडवम्॥
॥ २९ ॥ पंचालाःपांडवेयाश्चधर्मराजपुरोगमाः॥ तद्वचोभीमसेनस्यसर्वएवाभ्यपूजयन् ॥ ३० ॥ ततोभीमबलोभीमोयुधिष्ठिरमथाब्रवीत् ॥ सृंजयैःसहतिष्ठं
तंतपंतमिवभास्करम्॥ ३१ ॥ अहमेतेनसंगम्यसंयुगेयोद्धुमुत्सहे॥ नहिशक्तोरणेजेतुंमामेषपुरुषाधमः॥ ३२ ॥ अद्यक्रोधंविमोक्ष्यामिनिहितंहृदयेभृशम्॥ सु
योधनेधार्तराष्ट्रेखांडवेग्निमिवार्जुनः॥ ३३ ॥ शल्यमद्योद्धरिष्यामितवपांडवहृच्छयम् ॥ निहत्यगदयापापमद्यराजन्सुखीभव॥ ३४ ॥ अद्यकीर्तिमयींमालां
प्रतिमोक्ष्येतवानघ॥ प्राणान्श्रियंचराज्यंचमोक्ष्यतेद्यसुयोधनः॥ ३५॥ राजाचधृतराष्ट्रोद्यश्रुत्वापुत्रंमयाहतम्॥ स्मरिष्यत्यशुभंकर्मयत्तच्छकुनिबुद्धिजम्॥
॥ ३६॥ इत्युक्त्वाभरतश्रेष्ठोगदामुद्यम्यवीर्यवान् ॥ उदतिष्ठतयुद्धायशक्रोवृत्रमिवाह्वयन् ॥ ३७ ॥ तदाह्वानमसृष्यन्वैतवपुत्रोतिवीर्यवान् ॥ प्रत्युपस्थितएवा
शुमत्तोमत्तमिवद्विपम्॥३८॥ गदाहस्तंतवसुतंयुद्धायसमुपस्थितम्॥ ददृशुःपांडवाःसर्वेकैलासमिवशृंगिणम्॥ ३९ ॥ तमेकाकिनमासाद्यधार्तराष्ट्रंमहाबलम्॥
वियूथमिवमातंगंसमहृष्यंतपांडवाः॥ ४० ॥ नसंभ्रमोनचभयंनचग्लानिर्नचव्यथा॥ आसीद्दुर्योधनस्यापिस्थितःसिंहइवाहवे ॥ ४१ ॥ समुद्यतगदंदृष्ट्वाकैला
समिवशृंगिणम्॥ भीमसेनस्तदाराजन्दुर्योधनमथाब्रवीत्॥ ४२॥ राज्ञापिधृतराष्ट्रेणत्वयाचास्मासुयत्कृतम्॥ स्मरतद्दुष्कृतंकर्मयद्वृत्तंवारणावते॥ ४३ ॥ द्रौ
पदीचपरिक्लिष्टासभामध्येरजस्वला॥ द्यूतेयद्विजितोराजाशकुनेर्बुद्धिनिश्चयात् ॥ ४४॥ यानिचान्यानिदुष्टात्मन्पापानिकृतवानसि॥ अनागःसुचपार्थेषुतस्य
पश्यमहत्फलम्॥ ४५ ॥ त्वत्कृतेनिहतःशेतेशरतल्पेमहायशाः ॥ गांगेयोभरतश्रेष्ठःसर्वेषांनःपितामहः॥ ४६॥ हतोद्रोणश्चकर्णश्चहतःशल्यःप्रतापवान्॥ वैरस्य
चादिकर्तासौशकुनिर्निहतोरणे॥ ४७॥ भ्रातरस्तेहताःशूराःपुत्राश्चसहसैनिकाः॥ राजानश्चहताःशूराःसमरेष्वनिवर्तिनः॥ ४८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ॥ इतिशल्यांतर्गतगदाप० नैलकंठीये भारतभा० त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ तस्मिन्युद्धेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥
॥ ४ ॥ ५ ॥ चत्वारिंशदहान्यद्यद्वेचमेनिःसृतस्यवै पुष्येणसंप्रयातोस्मिश्रवणेपुनरागतइति ननुश्रवणेऽत्रयुद्धसमाप्तिर्दृश्यते तदनुपातेनयुद्धारंभोमृगशीर्षेभवितुंयुज्यते अष्टादशाहानियुद्धमभूदितिवचनात्
॥ ६ ॥ एवंचयुद्धारंभंप्रकृत्यभीष्मपर्वणिसंजयवाक्यंमघाविषयगःसोमस्तद्दिनंसंप्रपद्यतेइतिमघायांयुद्धारंभप्रदर्शकंविरुध्यते तथात्वेरेवत्यांयुद्धसमाप्त्यापत्तेरित्युपक्रमोपसंहारयोर्विरोधोदुःसमाधेयइतिचेत् ९

एतेचान्येचनिहताबहवःक्षत्रियर्षभाः ॥ प्रातिकामीतथापापोद्रौपद्याःक्लेशकृद्धतः ॥ ४९ ॥ अवशिष्टस्त्वमेवैकःकुलघ्नोधमपूरुषः ॥ त्वामप्यद्यहनिष्यामिगदया
नात्रसंशयः ॥ ५० ॥ अद्यतेहंरणेदर्पंसर्वंनाशयितानृप ॥ राज्याशांविपुलांराजन्पांडवेषुचदुष्कृतम् ॥ ५१ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ किंकत्थितेनबहुनायुध्य
स्वाद्यमयासह ॥ अद्यतेहंविनेष्यामियुद्धश्रद्धांवृकोदर ॥ ५२ ॥ किंनपश्यसिमांपापगदायुद्धेव्यवस्थितम् ॥ हिमवच्छिखराकारांप्रगृह्यमहतींगदाम् ॥ ५३ ॥ गदि
नंकोद्यमांपापहंतुमुत्सहतेरिपुः ॥ न्यायतोयुध्यमानस्यदेवेष्वपिपुरंदरः ॥ ५४ ॥ मावृथागर्जकौंतेयशारदाभ्रमिवाजलम् ॥ दर्शयस्वबलंयुद्धेयावत्तत्तेद्यविद्यते ॥
॥ ५५ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वापांडवाःसहसृंजयाः ॥ सर्वेसंपूजयामासुस्तद्वचोविजिगीषवः ॥ ५६ ॥ उन्मत्तमिवमातंगंतलशब्देनमानवाः ॥ भूयःसंहर्षयामासूरा
जन्दुर्योधनंनृपम् ॥ ५७ ॥ बृंहंतिकुंजरास्तत्रहयाहेषंतिचासकृत् ॥ शस्त्राणिसंप्रदीप्यंतेपांडवानांजयैषिणाम् ॥ ५८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतग
दापर्वणिभीमसेनदुर्योधनसंवादेत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तस्मिन्युद्धेमहाराजसुसंवृत्तेसुदारुणे ॥ उपविष्टेषुसर्वेषुपांडवेषुम
हात्मसु ॥ १ ॥ ततस्तालध्वजोरामस्तयोर्युद्धउपस्थिते ॥ श्रुत्वातच्छिष्ययोराजन्नाजगामहलायुधः ॥ २ ॥ तंदृष्ट्वापरमप्रीताःपांडवाःसहकेशवाः ॥ उपगम्योप
संगृह्यविधिवत्प्रत्यपूजयन् ॥ ३ ॥ पूजयित्वाततःपश्चादिदंवचनमब्रुवन् ॥ शिष्ययोःकौशलंयुद्धेपश्यरामेतिपार्थिव ॥ ४ ॥ अब्रवीच्चतदारामोदृष्ट्वाकृष्णंसपांड
वम् ॥ दुर्योधनंचकौरव्यंगदापाणिमवस्थितम् ॥ ५ ॥ चत्वारिंशदहान्यद्यद्वेचमेनिःसृतस्यवै ॥ पुष्येणसंप्रयातोस्मिश्रवणेपुनरागतः ॥ ४६ ॥ शिष्ययोर्वैगदायुद्धंद्र
ष्टुकामोस्मिमाधव ॥ ततस्तदागदाहस्तौदुर्योधनवृकोदरौ ॥ ७ ॥

सत्यं उपसंहारस्यनिर्णीतार्थकत्वात्तदनुरोधेनोपक्रमस्यनेयत्वान्मघाविषयगइत्यस्यायमर्थः अत्रमघाशब्देनतत्सहचराःपितरोलक्ष्यंते मघानक्षत्रंपितरोदेवतेतिश्रुतेरितिमघायांपितृसंबंधित्वावधारणात् ॥ ६ ॥
तेनयुद्धेमृतानांउत्तमदेहप्रदानार्थंचंद्रस्तदापितृलोकेसंनिहितोभूदिति स्वर्गिणांदिव्यदेहलाभश्चंद्राधीनइतिशास्त्रप्रसिद्धं युद्धारंभस्तुमृगशीर्षेइतिभीष्मपर्वणिनिपुणतरमुपपादितंतन्नविस्मर्तव्यं ॥ ६ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

युद्धभूमिंगतौवीरावुभावेवरराजतुः ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजापरिष्वज्यहलायुधम्॥८॥स्वागतंकुशलंचास्मैपर्यपृच्छद्यथातथम्॥कृष्णौचापिमहेष्वासावभिवाद्य हलायुधम् ॥ ९ ॥ सस्वजातेपरिप्रीतौप्रियमाणौयशस्विनौ॥ माद्रीपुत्रौतथाशूरौद्रौपद्याःपंचचात्मजाः॥ १०॥अभिवाद्यस्थितारा जन्रौहिणेयंमहाबलम्॥भी मसेनोथबलवान्पुत्रस्तवजनाधिप ॥ ११ ॥ तथैवचोद्यतगदौपूजयामासतुर्बलम्॥ स्वागतेनचतेतत्रप्रतिपूज्यसमंततः॥ १२ ॥ पश्ययुद्धंमहाबाहोइतितेराममं ब्रुवन् ॥एवमूचुर्महात्मानंरौहिणेयंनराधिपाः ॥ १३ ॥ परिष्वज्यतदारामःपांडवान्सहसृंजयान् ॥ अपृच्छत्कुशलंसर्वान्पार्थिवांश्चामितौजसः॥ १४॥ तथै वतेसमासाद्यपप्रच्छुस्तमनामयम्॥ प्रत्यभ्यर्च्यहलीसर्वान्क्षत्रियांश्चमहात्मनः॥ १५ ॥ कृत्वाकुशलसंयुक्तांसंविदंचयथावयः॥ जनार्दनंसात्यकिंचप्रेम्णास परिषस्वजे॥ १६॥ मूर्ध्निचैतावुपाघ्रायकुशलंपर्यपृच्छत॥ तौचतंविधिवद्राजन्पूजयामासतुर्गुरुम्॥ १७॥ ब्रह्माणमिवदेवेशमिंद्रोपेंद्रौमुदान्वितौ ॥ ततोब्रवी द्धर्मसुतोरौहिणेयमरिंदमम्॥ १८॥ इदंभ्रात्रोर्महायुद्धंपश्यरामेतिभारत॥ तेषांमध्येमहाबाहुःश्रीमान्केशवपूर्वजः ॥ १९ ॥ न्यविशत्परमप्रीतःपूज्यमानोमहा रथैः॥ सबभौराजमध्यस्थोनीलवासाःसितप्रभः ॥ २० ॥ दिवीवनक्षत्रगणैःपरिकीर्णोनिशाकरः॥ ततस्तयोःसंनिपातस्तुमुलोलोमहर्षणः॥ २१ ॥ आसीदंत करोराजन्वैरस्यतवपुत्रयोः॥ २२॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिबलदेवागमनेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः॥ ३४॥ ॥७॥ ॥जनमेजयउवाच पूर्वमेवयदारामस्तस्मिन्युद्धउपस्थिते॥ आमंत्र्यकेशवंयातोवृष्णिभिःसहितःप्रभुः ॥ १ ॥ साहाय्यंधार्तराष्ट्रस्यनचकर्तास्मिकेशव॥ नचैवपांडुपुत्राणांगमिष्या मियथागतम्॥ २ ॥ एवमुक्त्वातदारामोयातःक्षत्रनिबर्हणः॥ तस्यचागमनंभूयोब्रह्मन्शंसितुमर्हसि ॥ ३॥ आख्याहिमेविस्तरशःकथंरामउपस्थितः॥ कथंच दृष्टवान्युद्धंकुशलोह्यसिसत्तम॥ ४॥ ॥वैशंपायनउवाच ॥ ॥उपप्लव्येनिविष्टेषुपांडवेषुमहात्मसु॥ प्रेषितोधृतराष्ट्रस्यसमीपंमधुसूदनः॥५॥ शमंप्रतिमहाबा होहितार्थंसर्वदेहिनाम्॥सगत्वाहास्तिनपुरंधृतराष्ट्रंसमेत्यच॥६॥उक्तवान्वचनंतथ्यंहितंचैवविशेषतः॥नचतत्कृतवान्राजायथाख्यातंहितत्पुरा॥७॥अनवाप्यश मंतत्रकृष्णःपुरुषसत्तमः॥आगच्छतमहाबाहुरुपप्लव्यंजनाधिप॥८॥ ततःप्रत्यागतःकृष्णोधार्तराष्ट्रविसर्जितः॥ अक्रियायांनरव्याघ्रपांडवानिदमब्रवीत्॥ ९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ मैत्रनक्षत्रयोगेअनुराधायां भोजःकृतवर्मा ॥ १४ ॥ पुष्येणहिपांडवेभ्यःप्रयाणंअनुराधातस्तीर्थयात्रार्थमितिविवेकः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

नकुर्वंतिवचोमह्यंकुरवःकालनोदिताः॥ निर्गच्छध्वंपांडवेयाःपुष्येणसहितामया ॥ १० ॥ ततोविभज्यमानेषुबलेषुबलिनांवरः ॥ प्रोवाचभ्रातरंकृष्णंरौहिणे
 योमहामनाः॥ ११ ॥ तेषामपिमहाबाहोसाहाय्यंमधुसूदन॥ क्रियतामितितत्कृष्णोनास्यचक्रेवचस्तदा॥ १२ ॥ ततोमन्युपरीतात्माजगामयदुनंदनः॥ तीर्थया
त्रांहलधरःसरस्वत्यांमहायशाः॥ १३ ॥ मैत्रनक्षत्रयोगेस्मसहितःसर्वयादवैः॥आश्रयामासभोजस्तुदुर्योधनमरिंदमः॥ १४ ॥ युयुधानेनसहितोवासुदेवस्तुपां
डवान्॥ रौहिणेयेगतेशूरेपुष्येणमधुसूदनः॥ १५॥ पांडवेयान्पुरस्कृत्ययथावभिमुखःकुरून् ॥ गच्छन्नेवपथिस्थस्तुरामःप्रेष्यानुवाचह॥ १६ ॥ संभारांस्तीर्थया
त्रायांसर्वोपकरणानिच ॥ आनयध्वंद्वारकायामग्नीन्वैयाजकांस्तथा ॥ १७ ॥ सुवर्णरजतंचैवधेनूर्वासांसिवाजिनः ॥ कुंजरांश्चरथांश्चैवखरोष्ट्रंवाहनानिच
॥ १८ ॥ क्षिप्रमानीयतांसर्वंतीर्थहेतोःपरिच्छदम्॥ प्रतिस्रोतःसरस्वत्यागच्छध्वंशीघ्रगामिनः॥ १९ ॥ ऋत्विजश्चानयध्वंवैशतशश्चद्विजर्षभान्॥एवंसंदिश्यतु
प्रेष्यान्बलदेवोमहाबलः॥ २० ॥तीर्थयात्रांययौराजन्कुरूणांवैशसेतदा ॥ सरस्वतींप्रतिस्रोतःसमंतादभिजग्मिवान् ॥ २१ ॥ ऋत्विग्भिश्चसुहृद्भिश्चतथान्यै
र्द्विजसत्तमैः॥ रथैर्गजैस्तथाश्वैश्चप्रेष्यैश्चभरतर्षभ॥ २२ ॥ गोखरोष्ट्रप्रयुक्तैश्चयानैश्चबहुभिर्वृतः ॥श्रांतानांक्लांतवपुषांशिशूनांविपुलायुषाम् ॥ २३ ॥ देशेदेशे
तुदेयानिदानानिविविधानिच॥ अर्चायैचार्थिनांराजन्कॢप्तानिबहुशस्तथा ॥ २४ ॥ तानियानीहदेशेषुप्रतीक्षंतिस्मभारत॥ बुभुक्षितानामर्थायकॢप्तमन्नंसमंत
तः॥ २५॥ योयोयत्रद्विजोभोज्यंभोक्तुंकामयतेतदा॥ तस्यतस्यतुतत्रैवमुपजह्रुस्तदानृप॥ २६॥ तत्रतत्रस्थिताराजन्रौहिणेयस्यशासनात्॥भक्ष्यपेयस्यकुर्व
तिराशींस्तत्रसमंततः॥ २७॥ वासांसिचमहार्हाणिपर्यंकास्तरणानिच ॥ पूजार्थंतत्रकॢप्तानिविप्राणांसुखमिच्छताम्॥ २८ ॥ यत्रयःस्वपतेविप्रःक्षत्रियोवापि
भारत॥ तत्रतत्रतुतस्यैवसर्वंकॢप्तमदृश्यत ॥ २९ ॥ यथासुखंजनःसर्वोयातितिष्ठतिवैतदा ॥ यातुकामस्ययानानिपानानितृषितस्यच॥ ३० ॥ बुभुक्षितस्यचा
न्नानिस्वादूनिभरतर्षभ ॥ उपजह्रुर्नरास्तत्रवस्त्राण्याभरणानिच ॥ ३१ ॥ सपंथाःप्रबभौराजन्सर्वस्यैवसुखावहः॥ स्वर्गोपमस्तदावीरनराणांतत्रगच्छताम्
॥ ३२ ॥ नित्यप्रमुदितोपेतःस्वादुभक्ष्यःशुभान्वितः॥ विपण्यापणपण्यानांनानाजनशतैर्वृतः॥ नानाद्रुमलतोपेतोनानारत्नविभूषितः॥ ३३॥

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ विपणिःपण्यवीथिका आपणाःहट्टाः पण्यानिविक्रेयद्रव्याणि ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥३४॥३५॥३६॥३७॥गुणान्रमणीयत्वादीन् उत्पत्तिसंभवं कर्मनिर्वृत्तिंतीर्थयात्राविधिसिद्धिं॥३८॥यथाक्रमेणतीर्थक्रमापेक्षया अनुपूर्वशः गुणोत्पत्त्यादिक्रमापेक्षया॥३९॥४०॥४१॥प्रभासःप्रभासत्वं

ततोमहात्मानियमेस्थितात्मापुण्येषुतीर्थेषुवसूनिराजन्॥ ददौद्विजेभ्यःक्रतुदक्षिणाश्चयदुप्रवीरोहलभृत्प्रतीतः ॥ ३४ ॥ दोग्ध्रीश्चधेनूश्चसहस्रशोवैसुवाससः
कांचनबद्धशृंगीः॥हयांश्चनानाविधदेशजातान्यानानिदासांश्चशुभान्द्विजेभ्यः॥ ३५ ॥ रत्नानिमुक्तामणिविद्रुमंचाप्यग्र्यंसुवर्णंरजतंसुशुद्धम्॥ अयस्मयं
ताम्रमयंचभांडंददौद्विजातिप्रवरेषुरामः॥ ३६ ॥एवंसवित्तंप्रददौमहात्मासरस्वतीतीर्थवरेषुभूरि॥ययौक्रमेणाप्रतिमप्रभावस्ततःकुरुक्षेत्रमुदारवृत्तिः॥ ३७॥
॥जनमेजयउवाच॥ ॥सारस्वतानांतीर्थानांगुणोत्पत्तिंवदस्वमे॥ फलंचद्विपदांश्रेष्ठकर्मनिर्वृत्तिमेवच ॥ ३८ ॥ यथाक्रमेणभगवंस्तीर्थानामनुपूर्व
शः॥ब्रह्मन्ब्रह्मविदांश्रेष्ठपरंकौतूहलंहिमे॥ ३९ ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥तीर्थानांचफलंराजन्गुणोत्पत्तिंचसर्वशः॥ मयोच्यमानंवैपुण्यंशृणुराजेंद्रकृत्स्न
शः॥ ४० ॥पूर्वंमहाराजयदुप्रवीरऋत्विग्सुहृद्विप्रगणैश्चसार्धम्॥पुण्यंप्रभासंसमुपाजगामयत्रोडुराड्यक्ष्मणाक्लिश्यमानः॥ ४१ ॥ विमुक्तशापःपुनराप्यतेजः
सर्वंजगद्भासयतेनरेंद्र॥एवंतुतीर्थप्रवरंपृथिव्यांप्रभासनात्तस्यततःप्रभासः॥ ४२॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥कथंतुभगवान्सोमोयक्ष्मणासमगृह्यत॥कथंच
तीर्थप्रवरेतस्मिंश्चंद्रोन्यमज्जत॥ ४३॥कथमाप्लुत्यतस्मिंस्तुपुनराप्यायितःशशी॥एतन्मेसर्वमाचक्ष्वविस्तरेणमहामुने॥ ४४॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥दक्ष
स्यतनयास्तातप्रादुरासन्विशांपते॥ससप्तविंशतिंकन्यांदक्षःसोमायवैददौ॥ ४५॥नक्षत्रयोगनिरताःसंख्यानार्थंचताभवन्॥ पत्न्योवैतस्यराजेंद्रसोमस्यशुभ
कर्मणः॥ ४६ ॥तास्तुसर्वाविशालाक्ष्योरूपेणाप्रतिमाभुवि॥अत्यरिच्यततासांतुरोहिणीरूपसंपदा॥ ४७॥ततस्तस्यांसभगवान्प्रीतिंचक्रेनिशाकरः॥सास्यहृ
द्याबभूवाथतस्मात्तांबुभुजेसदा॥ ४८ ॥पुराहिसोमोराजेंद्ररोहिण्यामवसत्परम्॥ततस्ताःकुपिताःसर्वानक्षत्राख्यामहात्मनः॥ ४९ ॥तागत्वापितरंप्राहुःप्रजा
पतिमतंद्रिताः॥ सोमोवसतिनास्मासुरोहिणींभजतेसदा॥ ५० ॥तावयंसहिताःसर्वास्त्वत्सकाशेप्रजेश्वर॥ वत्स्यामोनियताहारास्तपश्चरणतत्पराः ॥ ५१ ॥
श्रुत्वातासांतुवचनंदक्षःसोममथाब्रवीत्॥ समंवर्तस्वभार्यासुमात्वाऽधर्मोमहान्स्पृशेत् ॥ ५२ ॥तास्तुसर्वाब्रवीद्दक्षोगच्छध्वंशशिनोंतिकम्॥ समंवत्स्यतिस
र्वासुचंद्रमाममशासनात्॥ ५३ ॥ विसृष्टास्तास्तथाजग्मुःशीतांशुभवनंतदा ॥ तथापिसोमोभगवान्पुनरेवमहीपते ॥ ५४ ॥ रोहिणींनिवसत्येवप्रीयमा
णोमुहुर्मुहुः॥ ततस्ताःसहिताःसर्वाभूयःपितरमब्रुवन्॥ ५५॥

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥ त्वात्वांअधर्मःमास्पृशेत् ॥ ५२॥५३॥५४॥५५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५६ ॥ विरोचनहेविशेषेणरोचमान त्वांमाशप्स्ये तवरोचनांयथाहंशापेननहरामितथायतस्वेत्यर्थः ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥६७ ॥६८ ॥ शापस्य

तवशुश्रूषणेयुक्तावत्स्यामोहितवांतिके ॥ सोमोवसतिनास्मासुनाकरोद्वचनंतव ॥ ५६॥ तासांतद्वचनंश्रुत्वादक्षःसोममथाब्रवीत्॥ समंवर्तस्वभार्यासुमात्वां
शप्स्येविरोचन॥ ५७॥अनादृत्यतुतद्वाक्यंदक्षस्यभगवान्शशी ॥ रोहिण्यासार्धमवसत्ततस्ताःकुपिताःपुनः ॥ ५८ ॥ गत्वाचपितरंप्राहुःप्रणम्यशिरसातदा ॥
सोमोवसतिनास्मासुतस्मान्नःशरणंभव॥ ५९॥ रोहिण्यामेवभगवान्सदावसतिचंद्रमाः ॥ नत्वद्वचोगणयतिनास्मासुस्नेहमिच्छति ॥ ६० ॥ तस्मान्नस्त्राहि
सर्वावैयथानःसोमआविशेत्॥ तच्छ्रुत्वाभगवान्क्रुद्धोयक्ष्माणंपृथिवीपते॥ ६१ ॥ससर्जरोषात्सोमायसचोडुपतिमाविशत्॥ सयक्ष्मणाभिभूतात्माक्षीयता
हरहःशशी॥ ६२ ॥ यत्नंचाप्यकरोद्राजन्मोक्षार्थंतस्ययक्ष्मणः॥ इष्टेष्टिभिर्महाराजविविधाभिर्निशाकरः॥ ६३ ॥ नचामुच्यतशापाद्वैक्षयंचैवाभ्यगच्छत ॥
क्षीयमाणेततःसोमेओषध्योनप्रजज्ञिरे॥ ६४ ॥ निरास्वादरसाःसर्वाहतवीर्याश्चसर्वशः ॥ ओषधीनांक्षयेजातेप्राणिनामपिसंक्षयः॥ ६५॥ कृशाश्चासन्प्रजाः
सर्वाःक्षीयमाणेनिशाकरे॥ ततोदेवाःसमागम्यसोममूचुर्महीपते॥ ६६॥ किमिदंभवतोरूपमीदृशंनप्रकाशते॥ कारणंब्रूहिनःसर्वंयेनेदंतेमहद्भयम्॥ ६७॥ श्रु
त्वातुवचनंत्वत्तोविधास्यामस्ततोवयम्॥ एवमुक्तःप्रत्युवाचसर्वांस्तान्शशलक्षणः॥ ६८ ॥ शापस्यलक्षणंचैवयक्ष्माणंचतथात्मनः ॥ देवास्तथावचःश्रुत्वाग
त्वादक्षमथाब्रुवन्॥ ६९॥ प्रसीदभगवन्सोमेशापोयंविनिवर्त्यताम्॥ असौहिचंद्रमाःक्षीणःकिंचिच्छेषोहिलक्ष्यते॥ ७०॥ क्षयाच्चैवास्यदेवेशप्रजाश्चैवगताः
क्षयं॥ वीरुदोषधयश्चैवबीजानिविविधानिच ॥ ७१॥ तेषांक्षयेक्षयोस्माकंविनास्माभिर्जगच्चकिम्॥ इतिज्ञात्वालोकगुरोप्रसादंकर्तुमर्हसि॥ ७२॥ एवमुक्त
स्ततोदेवान्प्राहवाक्यंप्रजापतिः ॥ नैतच्छक्यंममवचोव्यावर्तयितुमन्यथा ॥ ७३ ॥ हेतुनातुमहाभागानिवर्तिष्यतिकेनचित् ॥ समंवर्ततुसर्वासुशशीभार्यासु
नित्यशः ॥ ७४ ॥ सरस्वत्यावरेतीर्थेउन्मज्जन्शशलक्षणः॥ पुनर्वर्धिष्यतेदेवास्तद्वैसत्यंवचोमम ॥ ७५॥ मासार्धंचक्षयंसोमोनित्यमेवगमिष्यति॥ मासार्धंतु
सदावृद्धिंसत्यमेतद्वचोमम॥ ७६॥ समुद्रंपश्चिमंगत्वासरस्वत्यब्धिसंगमम् ॥ आराधयतुदेवेशंततःकांतिमवाप्स्यति॥ ७७ ॥ सरस्वतींततःसोमःसजगामर्षि
शासनात्॥ प्रभासंप्रथमंतीर्थंसरस्वत्याजगामह॥ ७८ ॥ अमावास्यांमहातेजास्तत्रोन्मज्जन्महाद्युतिः ॥ लोकान्प्रभासयामासशीतांशुत्वमवापच ॥ ७९ ॥
देवास्तुसर्वेराजेंद्रप्रभासंप्राप्यपुष्कलम्॥ सोमेनसहिताभूत्वादक्षस्यप्रमुखेभवन्॥ ८०॥ लक्षणंकारणं॥ ६९ ॥ ७०॥ ७१॥ ७२॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५॥ ७६॥ ७७॥ ७८॥ ७९॥ ८०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ॥ इतिशल्यांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ छ ॥ तस्मादिति ॥ १ ॥ २ ॥

ततःप्रजापतिःसर्वाविससर्जाथदेवताः॥ सोमंचभगवान्प्रीतोभूयोवचनमब्रवीत् ॥८१॥मावमंस्थाःस्त्रियःपुत्रमाचविप्रान्कदाचन ॥ गच्छयुक्तःसदाभूत्वाकु
रुवैशासनंमम ॥ ८२ ॥ सविसृष्टोमहाराजजगामाथस्वमालयम् ॥ प्रजाश्चमुदिताभूत्वापुनस्तस्थुर्यथापुरा ॥८३॥ एवंतेसर्वमाख्यातंयथाशप्तोनिशाकरः ॥ प्र
भासंचयथातीर्थंतीर्थानांप्रवरंमहत् ॥ ८४ ॥ अमावास्यांमहाराजनित्यशःशशलक्षणः ॥ स्नात्वाह्याप्यायतेश्रीमान्प्रभासेतीर्थउत्तमे ॥ ८५ ॥ अतश्चैनत्प्रजा
नंतिप्रभासमितिभूमिप ॥ प्रभांहिपरमांलेभेतस्मिन्नुन्मज्यचंद्रमाः ॥ ८६ ॥ ततस्तुचमसोद्भेदमच्युतस्त्वगमद्बली ॥ चमसोद्भेदइत्येवंयंजनाःकथयंत्युत ॥ ८७॥
तत्रदत्त्वाचदानानिविशिष्टानिहलायुधः ॥ उषित्वारजनीमेकांस्नात्वाचविधिवत्तदा ॥ ८८ ॥ उदपानमथागच्छत्त्वरावान्केशवाग्रजः ॥ आद्यंस्वस्त्ययनंचैव
यत्रावाप्यमहत्फलम् ॥ ८९ ॥ स्निग्धत्वादोषधीनांचभूमेश्चजनमेजय ॥ जानंतिसिद्धाराजेंद्रनष्टामपिसरस्वतीम् ॥ ९० ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यांतर्गतग
दापर्वणिबलदेवतीर्थयात्रायांप्रभासोत्पत्तिकथनेपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ छ ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ तस्मान्नदीगतंचापित्वुदपानंयशस्विनः॥
त्रितस्यचमहाराजजगामाथहलायुधः॥१॥ तत्रदत्त्वाबहुद्रव्यंपूजयित्वातथाद्विजान्॥ उपस्पृश्यचतत्रैवप्रहृष्टोमुसलायुधः॥२॥ तत्रधर्मपरोभूत्वात्रितःससुम
हातपाः॥ कूपेचवसतातेनसोमःपीतोमहात्मना ॥ ३ ॥ तत्रचैनंसमुत्सृज्यभ्रातरौजग्मतुर्गृहान् ॥ ततस्तौवैशशापाथत्रितोब्राह्मणसत्तमः ॥ ४ ॥ ॥जनमेजय
उवाच॥ ॥उदपानंकथंब्रह्मन्कथंचसुमहातपाः॥ पतितःकिंचसंत्यक्तोभ्रातृभ्यांद्विजसत्तम ॥ ५॥ कूपेकथंचहित्वैनंभ्रातरौजग्मतुर्गृहान् ॥ कथंचयाजयामा
सपपौसोमंचवैकथम् ॥६॥ एतदाचक्ष्वमेब्रह्मन्श्रोतव्यंयदिमन्यसे॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥आसन्पूर्वयुगेराजन्मुनयोभ्रातरस्त्रयः॥७॥ एकतश्चद्वितश्चैव
त्रितश्चादित्यसंनिभाः॥ सर्वेप्रजापतिसमाःप्रजावंतस्तथैवच ॥ ८ ॥ ब्रह्मलोकजिताःसर्वेतपसाब्रह्मवादिनः ॥ तेषांतुतपसाप्रीतोनियमेनदमेनच ॥ ९ ॥ अ
भवद्गौतमोनित्यंपिताधर्मरतःसदा॥ सतुदीर्घेणकालेनतेषांप्रीतिमवाप्यच ॥ १० ॥ जगामभगवान्स्थानमनुरूपमिवात्मनः॥ राजानस्तस्ययेत्वासन्याज्या
राजन्महात्मनः ॥ ११ ॥ तेसर्वेस्वर्गतेतस्मिंस्तस्यपुत्रानपूजयन् ॥ तेषांतुकर्मणाराजंस्तथाचाध्ययनेनच ॥ १२ ॥ त्रितःसश्रेष्ठतांप्रापयथैवास्यपितातथा ॥
तथासर्वेमहाभागामुनयःपुण्यलक्षणाः॥ १३॥

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ याजयामास स्वार्थेणिच् यागंकृतवान् ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ पशून्प्रतिपश्वर्थं दक्षिणार्थागाः प्राप्तुमित्यर्थः ॥ १७ ॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥

अपूजयन्महाभागंयथास्यपितरंतथा॥कदाजिद्धिततोराजन्भ्रातरावेकतद्वितौ ॥ १४ ॥ यज्ञार्थंचक्रतुश्चिंतांतथावित्तार्थमेवच ॥ तयोर्बुद्धिःसमभवत्त्रितंगृ
त्यपरंतप॥ १५॥ याज्यान्सर्वानुपादायप्रतिगृह्यपशूंस्ततः॥ सोमंपास्यामहेहृष्टाःप्राप्ययज्ञंमहाफलम्॥ १६॥ चक्रुश्चैवंतथाराजन्भ्रातरस्त्रयएवच॥ तथाते
तुपरिक्रम्ययाज्यान्सर्वान्पशून्प्रति॥ १७॥ याजयित्वाततोयाज्यान्लब्ध्वातुसुबहून्पशून्॥ याज्येनकर्मणातेनप्रतिगृह्यविधानतः ॥ १८ ॥ प्राचींदिशंमहात्मा
नआजग्मुस्तेमहर्षयः॥ त्रितस्तेषांमहाराजपुरस्ताद्यातिहृष्टवत्॥ १९॥ एकतश्चद्वितश्चैवपृष्ठतःकालयन्पशून् ॥ तयोश्चिंतासमभवद्दृष्ट्वापशुगणंमहत्॥ २०॥
कथंचस्युरिमागावआवाभ्यांहिविनात्रितम्॥ तावन्योन्यंसमाभाष्यएकतश्चद्वितश्चह॥ २१॥ यदूचतुर्मिथःपापौतन्निबोधजनेश्वर ॥ त्रितोयज्ञेषुकुशलस्त्रितो
वेदेषुनिष्ठितः ॥ २२॥ अन्यास्तुबहुलागावस्त्रितःसमुपलप्स्यते॥ तदावांसहितौभूत्वागाःप्रकाल्यव्रजावहे ॥ २३ ॥ त्रितोपिगच्छतांकाममावाभ्यांवैविनाकृ
तः॥ तेषामागच्छतांरात्रौपथिस्थानांवृकोभवत्॥ २४ ॥ तत्रकूपोविदूरेभूत्सरस्वत्यास्तटेमहान्॥ अथत्रितोवृकंदृष्ट्वापथितिष्ठंतमग्रतः ॥ २५ ॥ तद्भयादपसर्प
न्वैतस्मिन्कूपेपपातह॥ अगाधेसुमहाघोरेसर्वभूतभयंकरे ॥ २६ ॥ त्रितस्ततोमहाराजकूपस्थोमुनिसत्तमः॥ आर्तनादंततश्चक्रेतौतुशुश्रुवतुर्मुनी॥ २७॥ तं
ज्ञात्वापतितंकूपेभ्रातरावेकतद्वितौ॥ वृकत्रासाच्चलोभाच्चसमुत्सृज्यप्रजग्मतुः॥ २८ ॥ भ्रातृभ्यांपशुलुब्धाभ्यामुत्सृष्टःसमहातपाः ॥ उदपानेतदाराजन्निर्ज
लेपांसुसंवृते॥ २९ ॥ त्रितआत्मानमालक्ष्यकूपेवीरुत्तृणावृते॥ निमग्नंभरतश्रेष्ठनरकेदुष्कृतीयथा॥ ३०॥ सबुध्यागणयत्प्राज्ञोमृत्योर्भीतोह्यसोमपः॥ सोमः
कथंतुपातव्यइहस्थेनमयाभवेत्॥ ३१॥ सएवमभिनिश्चित्यतस्मिन्कूपेमहातपाः ॥ ददर्शवीरुधंतत्रलंबमानांयदृच्छया ॥ ३२ ॥ पांशुग्रस्तेततःकूपेविचिंत्य
सलिलंमुनिः॥ अग्नीन्संकल्पयामासहोत्रेचात्मानमेवच ॥ ३३॥ ततस्तांवीरुधंसोमंसंकल्प्यसुमहातपाः॥ ऋचोयजूंषिसामानिमनसाचिंतयन्मुनिः॥ ३४॥
ग्रावाणःशर्कराःकृत्वाप्रचक्रेभिषवंनृप॥ आज्यंचसलिलंचक्रेभागांश्चत्रिदिवौकसाम्॥ ३५॥ सोमस्याभिषवंकृत्वाचकारविपुलंध्वनिम् ॥ सचाविशद्दिवंरा
जन्पुनःशब्दस्त्रितस्यवै॥ ३६ ॥ समवाप्यचतंयज्ञंयथोक्तंब्रह्मवादिभिः॥ वर्तमानेमहायज्ञेत्रितस्यसुमहात्मनः॥ ३७॥ आविग्नंत्रिदिवंसर्वंकारणंचनबुध्यते ॥
ततःसुतुमुलंशब्दंशुश्रावाथबृहस्पतिः॥ ३८॥ श्रुत्वाचैवाब्रवीत्सर्वान्देवान्देवपुरोहितः॥ त्रितस्यवर्ततेयज्ञस्तत्रगच्छामहेसुराः ॥ ३९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ॥ इतिशल्यांतर्गतगदाप० नैलकंठीयेभारतभा० षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥७३॥

सहिक्रुद्धःसृजेदन्यान्देवानपिमहातपाः ॥ तच्छ्रुत्वावचनंतस्यसहिताःसर्वदेवताः ॥ ४० ॥ प्रययुस्तत्रयत्रासौत्रितयज्ञःप्रवर्तते ॥ तेतत्रगत्वाविबुधास्तंकूपंय
त्रसत्रितः ॥४१॥ ददृशुस्तंमहात्मानंदीक्षितंयज्ञकर्मसु ॥ दृष्ट्वाचैनंमहात्मानंश्रियापरमयायुतम् ॥४२॥ ऊचुश्चैनंमहाभागंप्राप्ताभागार्थिनोवयम् ॥ अथाब्रवी
दृषिर्देवान्पश्यध्वंमांदिवौकसः ॥ ४३ ॥ अस्मिन्प्रतिभयेकूपेनिमग्नंनष्टचेतसम् ॥ ततस्त्रितोमहाराजभागांस्तेषांयथाविधि ॥४४॥ मंत्रयुक्तान्समददत्तेचप्रीतास्त
दाभवन् ॥ ततोयथाविधिप्राप्तान्भागान्प्राप्य दिवौकसः ॥ ४५ ॥ प्रीतात्मानोददुस्तस्मैवरान्यान्मनसेच्छति ॥ सतुवव्रेवरंदेवांस्त्रातुमर्हथमामितः ॥४६॥ यश्चेहो
पस्पृशेत्कूपेससोमपगतिंलभेत् ॥ तत्रचोर्मिमतीराजन्नुत्पपातसरस्वती ॥ ४७ ॥ तयोत्क्षिप्तःसमुत्तस्थौपूजयंस्त्रिदिवौकसः ॥ तथेतिचोक्त्वाविबुधाजग्मूराजन्य
थागताः ॥ ४८ ॥ त्रितश्चाभ्यागमत्प्रीतःस्वमेवनिलयंतदा ॥ क्रुद्धस्तुससमासाद्यतावृषीभ्रातरौतदा ॥ ४९ ॥ उवाचपरुषंवाक्यंशशापचमहातपाः ॥ पशुलुब्धौ
युवांयस्मान्मामुत्सृज्यप्रधावितौ ॥ ५० ॥ तस्माद्वृकाकृतीरौद्रौदंष्ट्रिणावभितश्चरौ ॥ भवितारौमयाशप्तौपापेनानेनकर्मणा ॥ ५१ ॥ प्रसवश्चैवयुवयोर्गोलां
गूलर्क्षवानराः ॥ इत्युक्तेनतदातेनक्षणादेवविशांपते ॥ ५२ ॥ तथाभूतावदृश्येतांवचनात्सत्यवादिनः ॥ तत्राप्यमितविक्रांतःस्पृष्ट्वातोयंहलायुधः ॥ ५३ ॥ द
त्त्वाचविविधान्दायान्पूजयित्वाचवैद्विजान् ॥ उदपानंचतंवीक्ष्यप्रशस्यचपुनःपुनः ॥ नदीगतमदीनात्माप्राप्तोविनशनंतदा ॥ ५४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेश
ल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिबलदेवती० त्रिताख्यानेषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥७३॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ततोविनशनंराजन्जगामाथहलायुधः ॥ शू
द्राभीरान्प्रतिद्वेषाद्यत्रनष्टासरस्वती ॥ १ ॥ तस्मात्तुऋषयोनित्यंप्राहुर्विनशनेतिच ॥ यत्राप्युपस्पृश्यबलःसरस्वत्यांमहाबलः ॥ २ ॥ सुभूमिकंततोगच्छत्सरस्वत्या
स्तटेवरे ॥ तत्रचाप्सरसःशुभ्रानित्यकालमतंद्रिताः ॥ ३ ॥ क्रीडाभिर्विमलाभिश्चक्रीडंतिविमलाननाः ॥ तत्रदेवाःसगंधर्वामासिमासिजनेश्वर ॥ ४ ॥ अ
भिगच्छंतितत्तीर्थंपुण्यंब्राह्मणसेवितम् ॥ तत्रादृश्यंतगंधर्वास्तथैवाप्सरसांगणाः ॥ ५ ॥ समेत्यसहिताराजन्यथाप्राप्तंयथासुखम् ॥ तत्रमोदंतिदेवाश्चपितरश्च
सवीरुधः ॥ ६ ॥ पुण्यैःपुष्पैःसदादिव्यैःकीर्यमाणाःपुनःपुनः ॥ आक्रीडभूमिःसाराजंस्तासामप्सरसांशुभा ॥ ७ ॥ सुभूमिकेतिविख्यातासरस्वत्यास्तटेवरे ॥ तत्र
स्नात्वाचदत्त्वाचवसुविप्रायमाधवः ॥ ८ ॥

ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ शुभ्राःशुचयः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ कालज्ञानंप्रतिकालज्ञानार्थं ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ शंखंशंखनामानं ॥ २० ॥ नगंवृक्षं ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

श्रुत्वागीतंचतद्दिव्यंवादित्राणांचनिःस्वनम् ॥ छायाश्चविपुलादृष्ट्वादेवगंधर्वरक्षसाम् ॥ ९ ॥ गंधर्वाणांततस्तीर्थमागच्छद्रोहिणीसुतः ॥ विश्वावसुमुखास्तत्रगंध
र्वास्तपसान्विताः ॥ १० ॥ नृत्यवादित्रगीतंचकुर्वंतिसुमनोरमम् ॥ तत्रदत्त्वाहलधरोविप्रेभ्योविविधंवसु ॥ ११ ॥ अजाविकंगोखरोष्ट्रंसुवर्णंरजतंतथा ॥ भो
जयित्वाद्विजान्कामैःसंतर्प्यचमहाधनैः ॥ १२ ॥ प्रययौसहितोविप्रैस्तूयमानश्चमाधवः ॥ तस्माद्गंधर्वतीर्थाच्चमहाबाहुररिंदमः ॥ १३ ॥ गर्गस्रोतोमहातीर्थमा
जगामैककुंडली ॥ तत्रगर्गेणवृद्धेनतपसाभावितात्मना ॥ १४ ॥ कालज्ञानगतिश्चैवज्योतिषांचव्यतिक्रमः ॥ उत्पातादारुणाश्चैवशुभाश्चजनमेजय ॥ १५ ॥
सरस्वत्याःशुभेतीर्थेविदितावैमहात्मना ॥ तस्यनाम्नाचतत्तीर्थंगर्गस्रोतइतिस्मृतम् ॥ १६ ॥ तत्रगर्गंमहाभागंऋषयःसुव्रतानृप ॥ उपासांचक्रिरेनित्यंकालज्ञानं
प्रतिप्रभो ॥ १७ ॥ तत्रगत्वामहाराजबलःश्वेतानुलेपनः ॥ विधिवद्धिधनंदत्त्वामुनीनांभावितात्मनाम् ॥ १८ ॥ उच्चावचांस्तथाभक्ष्यान्विप्रेभ्योविप्रदायसः ॥ नील
वासास्तदाऽगच्छच्छंखतीर्थंमहायशाः ॥ १९ ॥ तत्रापश्यन्महाशंखंमहामेरुमिवोच्छ्रितम् ॥ श्वेतपर्वतसंकाशंऋषिसंघैर्निषेवितम् ॥ २० ॥ सरस्वत्यास्तटेजा
तंनगंतालध्वजोबली ॥ यक्षाविद्याधराश्चैवराक्षसाश्चामितौजसः ॥ २१ ॥ पिशाचाश्चामितबलायत्रसिद्धाःसहस्रशः ॥ तेसर्वेह्यशनंत्यक्त्वाफलंतस्यवनस्पतेः
॥ २२ ॥ व्रतैश्चनियमैश्चैवकालेकालेस्मभुंजते ॥ प्राप्तैश्चनियमैस्तैस्तैर्विचरंतःपृथक्पृथक् ॥ २३ ॥ अदृश्यमानामनुजैर्व्यचरन्पुरुषर्षभ ॥ एवंख्यातोनरव्याघ्रलोके
स्मिन्सवनस्पतिः ॥ २४ ॥ ततस्तीर्थंसरस्वत्याःपावनंलोकविश्रुतम् ॥ तस्मिंश्चयदुशार्दूलोदत्त्वातीर्थेपयस्विनीः ॥ २५ ॥ ताम्रायसानिभांडानिवस्त्राणिविविधा
निच ॥ पूजयित्वाद्विजांश्चैवपूजितश्चतपोधनैः ॥ २६ ॥ पुण्यंद्वैतवनंराजन्नाजगामहलायुधः ॥ तत्रगत्वामुनीन्दृष्ट्वानानावेषधरान्बलः ॥ २७ ॥ आप्लुत्यसलि
लेचापिपूजयामासवैद्विजान् ॥ तथैवदत्त्वाविप्रेभ्यःपरिभोगान्सुपुष्कलान् ॥ २८ ॥ ततःप्रायाद्बलोराजन्दक्षिणेनसरस्वतीम् ॥ गत्वाचैवंमहाबाहुर्नातिदूरेमहा
यशाः ॥ २९ ॥ धर्मात्मानागधन्वानंतीर्थमागमदच्युतः ॥ यत्रपन्नगराजस्यवासुकेःसंनिवेशनम् ॥ ३० ॥ महाद्युतेर्महाराजबहुभिःपन्नगैर्वृतम् ॥ ऋषीणांहि
सहस्राणितत्रनित्यंचतुर्दश ॥ ३१ ॥ यत्रदेवाःसमागम्यवासुकिंपन्नगोत्तमम् ॥ सर्वपन्नगराजानमभ्यषिंचन्यथाविधि ॥ ३२ ॥ पन्नगेभ्योभयंतत्रविद्यतेनस्मपौ ॥ १० ॥
रव ॥ तत्रापिविधिवद्दत्त्वाविप्रेभ्योरत्नसंचयान् ॥ ३३ ॥

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥३४॥३५॥३६॥ अवेक्षार्थंइष्टसिद्ध्यर्थं॥३७॥३८॥इच्छामिश्रोतुमितिशेषः॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥ यज्ञोपवीतैःयज्ञसूत्रैःतीर्थंत्रेताग्नीनामुत्तरभागंती

प्रायात्प्राचींदिशंतत्रतत्रतीर्थान्यनेकशः॥ सहस्रशतसंख्यानिप्रथितानिपदेपदे॥ ३४॥ आप्लुत्यतत्रतीर्थेषुयथोक्तंतत्रचर्षिभिः॥ कृत्वोपवासनियमंदत्त्वादाना
निसर्वशः॥ ३५॥ अभिवाद्यमुनींस्तान्वैतत्रतीर्थनिवासिनः॥ उद्दिष्टमार्गःप्रययौयत्रभूयःसरस्वती॥ ३६॥ प्राङ्मुखंवैनिववृतेवृष्टिर्वातहतायथा॥ ऋषीणांनै
मिषेयाणामवेक्षार्थंमहात्मनाम्॥ ३७॥ निवृत्तांतांसरिच्छ्रेष्ठांतत्रदृष्ट्वातुलांगली॥ बभूवविस्मितोराजन्बलःश्वेतानुलेपनः॥ ३८॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥क
स्मात्सरस्वतीब्रह्मन्निवृत्ताप्राङ्मुखीभवत्॥ व्याख्यातमेतदिच्छामिसर्वमध्वर्युसत्तम॥ ३९॥ कस्मिंश्चित्कारणेतत्रविस्मितोयदुनंदनः॥ निवृत्ताहेतुनाकेनक
थमेवसरिद्वरा॥ ४०॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥पूर्वंकृतयुगेराजन्नैमिषेयास्तपस्विनः॥ वर्तमानेसुविपुलेसत्रेद्वादशवार्षिके॥ ४१॥ ऋषयोबहवोराजंस्तत्स
त्रमभिपेदिरे॥ उषित्वाचमहाभागास्तस्मिन्सत्रेयथाविधि॥४२॥ निवृत्तेनैमिषेयेवैसत्रेद्वादशवार्षिके॥ आजग्मुर्ऋषयस्तत्रबहवस्तीर्थकारणात्॥ ४३॥ ऋषी
णांबहुलत्वात्तुसरस्वत्याविशांपते॥ तीर्थानिनगरायंतेकूलेवैदक्षिणेतदा॥ ४४॥ समंतपंचकंयावत्तावत्तेद्विजसत्तमाः॥ तीर्थलोभान्नरव्याघ्रनद्यास्तीरंसमाश्रि
ताः॥ ४५॥ जुह्वतांतत्रतेषांतुमुनीनांभावितात्मनाम्॥ स्वाध्यायेनातिमहताबभूवुःपूरितादिशः॥४६॥ अग्निहोत्रैस्ततस्तेषांक्रियमाणैर्महात्मनाम्॥ अशोभतस
रिच्छ्रेष्ठादीप्यमानैःसमंततः॥ ४७॥ वालखिल्यामहाराजअश्मकुट्टाश्चतापसाः॥ दंतोलूखलिनश्चान्येप्रसंख्यानास्तथापरे॥ ४८॥ वायुभक्षाजलाहाराःपर्ण
भक्षाश्चतापसाः॥ नानानियमयुक्ताश्चतथास्थंडिलशायिनः॥ ४९॥ आसन्वैमुनयस्तत्रसरस्वत्याःसमीपतः॥ शोभयंतःसरिच्छ्रेष्ठांगंगामिवदिवौकसः॥५०॥
शतशश्चसमापेतुर्ऋषयःसत्रयाजिनः॥ तेवकाशंनददृशुःसरस्वत्यामहाव्रताः॥ ५१॥ ततोयज्ञोपवीतैस्तेतत्तीर्थंनिर्मिमायवै॥ जुहुवुश्चाग्निहोत्रांश्चचक्रुश्चवि
विधाःक्रियाः॥ ५२॥ ततस्तमृषिसंघातंनिराशंचिंतयान्वितम्॥ दर्शयामासराजेंद्रतेषामर्थेसरस्वती॥ ५३॥ ततःकुंजान्बहून्कृत्वासंनिवृत्तासरस्वती॥ ऋषी
णांपुण्यतपसांकारुण्याज्जनमेजय॥ ५४॥ ततोनिवृत्त्यराजेंद्रतेषामर्थेसरस्वती॥ भूयःप्रतीच्यभिमुखीप्रसुस्रावसरिद्वरा॥ ५५॥ अमोघागमनंकृत्वातेषांभू
योव्रजाम्यहम्॥ इत्यद्भुतंमहच्चक्रेतदाराजन्महानदी॥ ५६॥ एवंसकुंजोराजन्वैनैमिषीयइतिस्मृतः॥ कुरुश्रेष्ठकुरुक्षेत्रेकुरुष्वमहतींक्रियाम्॥ ५७॥

र्थत्वेनश्रौतेप्रसिद्धं निर्मिमायनिर्मायेत्यर्थः॥ ५२॥ निराशंसरस्वतीजललाभेइत्यर्थः॥५३॥ कुंजान्आत्मनोवासस्थानानितीर्थविशेषानित्यर्थः॥ ५४॥ ५५॥ ५६॥ ५७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तत्रकुंजान्बहून्दृष्ट्वानिवृत्तांचसरस्वतीम् ॥ बभूवविस्मयस्तत्ररामस्याथमहात्मनः ॥ ५८ ॥ उपस्पृश्यतुतत्रापिविधिवद्यदुनंदनः ॥ दत्त्वादायान्द्विजातिभ्योभां
॥ ११ ॥ डानिविविधानिच ॥ ५९ ॥ भक्ष्यंभोज्यंचविविधंब्राह्मणेभ्यःप्रदायच ॥ ततःप्रायाद्बलोराजन्पूज्यमानोद्विजातिभिः ॥ ६० ॥ सरस्वतीतीर्थवरंनानाद्विजगणा ९
युतम् ॥ बदरेंगुदकाश्मर्यप्लक्षाश्वत्थबिभीतकैः ॥ ६१ ॥ कंकोलैश्चपलाशैश्चकरीरैःपीलुभिस्तथा ॥ सरस्वतीतीर्थरुहैस्तरुभिर्विविधैस्तथा ॥ ६२ ॥ करूषकवरै
श्चैवबिल्वैराम्रातकैस्तथा ॥ अतिमुक्तकषंडैश्चपारिजातैश्चशोभितम् ॥ ६३ ॥ कदलीवनभूयिष्ठंदृष्टिकांतंमनोहरम् ॥ वाय्वंबुफलपर्णादैर्दंतोलूखलिकैरपि ॥
॥ ६४ ॥ तथाश्मकुट्टैर्वानेयैर्मुनिभिर्बहुभिर्वृतम् ॥ स्वाध्यायघोषसंघुष्टंमृगयूथशताकुलम् ॥ ६५ ॥ अहिंस्रैर्धर्मपरमैर्नृभिरत्यर्थसेवितम् ॥ सप्तसारस्वतंतीर्थमाज
गामहलायुधः ॥ यत्रमंकणकःसिद्धस्तपस्तेपेमहामुनिः ॥ ६६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिबलदेवतीर्थ० सारस्वतोपाख्यानेसप्तत्रिंशोऽध्या
यः ॥ ३७ ॥ ॥७॥ ॥ जनमेजयउवाच ॥ ॥ सप्तसारस्वतंकस्मात्कश्चमंकणकोमुनिः ॥ कथंसिद्धःसभगवान्कश्चास्यनियमोभवत् ॥ १ ॥ कस्यवंशेसमुत्प
न्नःकिंचाधीतंद्विजोत्तम ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंविधिवद्द्विजसत्तम ॥ २ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ राजन्सप्तसरस्वत्योयाभिर्व्याप्तमिदंजगत् ॥ आहूताबलवद्भि
र्हितत्रतत्रसरस्वती ॥ ३ ॥ सुप्रभाकांचनाक्षीचविशालाचमनोरमा ॥ सरस्वतीचौघवतीसुरेणुर्विमलोदका ॥ ४ ॥ पितामहस्यमहतोवर्तमानेमहामखे ॥ वितते
यज्ञवाटेचसंसिद्धेषुद्विजातिषु ॥ ५ ॥ पुण्याहघोषैर्विमलैर्वेदानांनिनदैस्तथा ॥ देवेषुचैवव्यग्रेषुतस्मिन्यज्ञविधौतदा ॥ ६ ॥ तत्रचैवमहाराजदीक्षितेप्रपितामहे ॥
यजतस्तस्यसत्रेणसर्वकामसमृद्धिना ॥ ७ ॥ मनसाचिंतिताह्यर्थाधर्मार्थकुशलैस्तदा ॥ उपतिष्ठंतिराजेंद्रद्विजातींस्तत्रतत्रह ॥ ८ ॥ जगुश्चतत्रगंधर्वान्नृतुश्चा
प्सरोगणाः ॥ वादित्राणिचदिव्यानिवादयामासुरंजसा ॥ ९ ॥ तस्ययज्ञस्यसंपत्त्यातुतुषुर्देवताअपि ॥ विस्मयंपरमंजग्मुःकिमुमानुषयोनयः ॥ १० ॥ वर्तमाने
तथायज्ञेपुष्करस्थेपितामहे ॥ अब्रुवन्नृषयोराजन्नायंयज्ञोमहागुणः ॥ ११ ॥ नदृश्यतेसरिच्छ्रेष्ठायस्मादिहसरस्वती ॥ तच्छ्रुत्वाभगवान्प्रीतःसस्माराथसरस्वतीं
॥ १२ ॥ पितामहेनयजताआहूतापुष्करेषुवै ॥ सुप्रभानामराजेंद्रनाम्नातत्रसरस्वती ॥ १३ ॥ तांदृष्ट्वामुनयस्तुष्टास्त्वरायुक्तांसरस्वतीम् ॥ पितामहंमानयंतींक्रतुंते ॥ ११ ॥
बहुमेनिरे ॥ १४ ॥ एवमेषासरिच्छ्रेष्ठापुष्करेषुसरस्वती ॥ पितामहार्थंसंभूतातुष्ट्यर्थंचमनीषिणाम् ॥ १५ ॥ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ सस्मरुःस्मृतवंतः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ गयेषुगयदेशेषु ॥ २० ॥ २१ ॥२२॥२३॥२४॥२५ ॥सुरेणुरुद्देशेषष्ठीयद्यपितथापिपंचमेस्थानेकीर्त्यतेश्लोकानांपौर्वापर्यंवाविज्ञेयं ॥ २६ ॥ २७ ॥

नैमिषेमुनयोराजन्समागम्यसमासते ॥ तत्रचित्राःकथात्यासन्वेदंप्रतिजनेश्वर ॥ १६ ॥ यत्रतेमुनयोत्यासन्नानास्वाध्यायवेदिनः ॥ तेसमागम्यमुनयःस स्मरुर्वैसरस्वतीम् ॥ १७ ॥ सातुध्यातामहाराजऋषिभिःसत्रयाजिभिः ॥ समागतानांराजेंद्रसहायार्थंमहात्मनाम् ॥ १८ ॥ आजगाममहाभागातत्रपुण्यासरस्व ती ॥ नैमिषेकांचनाक्षीतुमुनीनांसत्रयाजिनाम् ॥ १९ ॥ आगतासरितांश्रेष्ठातत्रभारतपूजिता ॥ गयस्ययजमानस्यगयेष्वेवमहाक्रतुम् ॥ २० ॥ आहूतासरि तांश्रेष्ठागययज्ञेसरस्वती ॥ विशालांतुगयस्याहुर्ऋषयःसंशितव्रताः ॥ २१ ॥ सरित्साहिमवत्पार्श्वात्प्रसुताशीघ्रगामिनी ॥ औद्दालकेस्तथायज्ञेयजतस्तस्यभार त ॥ २२ ॥ समेतेसर्वतःस्फीतेमुनीनांमंडलेतदा ॥ उत्तरेकोसलाभागेपुण्येराजन्महात्मनः ॥ २३ ॥ उद्दालकेनयजतापूर्वंध्यातासरस्वती ॥ आजगामसरिच्छ्रेष्ठा तंदेशंमुनिकारणात् ॥ २४ ॥ पूज्यमानामुनिगणैर्वल्कलाजिनसंवृतैः ॥ मनोरमेतिविख्यातासाहितैर्मनसाकृता ॥ २५ ॥ सुरेणुर्ऋषभेद्वीपेपुण्येराजर्षिसेविते ॥ कुरोश्चयजमानस्यकुरुक्षेत्रेमहात्मनः ॥ २६ ॥ आजगाममहाभागासरिच्छ्रेष्ठासरस्वती ॥ ओघवत्यपिराजेंद्रवसिष्ठेनमहात्मना ॥ २७ ॥ समाहूताकुरुक्षेत्रे दिव्यतोयासरस्वती ॥ दक्षेणयजताचापिगंगाद्वारेसरस्वती ॥ २८ ॥ सुरेणुरितिविख्याताप्रसुताशीघ्रगामिनी ॥ विमलोदाभगवतीब्रह्मणायजतापुनः ॥ २९ ॥ समाहूतायर्यौतत्रपुण्येहैमवतेगिरौ ॥ एकीभूतास्ततस्तास्तुतस्मिंस्तीर्थेसमागताः ॥ ३० ॥ सप्तसारस्वतंतीर्थंततस्तुप्रथितंभुवि ॥ इतिसप्तसरस्वत्योनामतःपरिकी र्तिताः ॥ ३१ ॥ सप्तसारस्वतंचैवतीर्थंपुण्यंतथास्मृतम् ॥ शृणुमंकणकस्यापिकौमारब्रह्मचारिणः ॥ ३२ ॥ आपगामवगाढस्यराजन्प्रक्रीडितंमहत् ॥ दृष्ट्वायदृच्छ यातत्रस्त्रियमंभसिभारत ॥ ३३ ॥ स्नायंतींरुचिरापांगींदिग्वाससमनिंदिताम् ॥ सरस्वत्यांमहाराजचस्कंदेवीर्यमंभसि ॥ ३४ ॥ तद्रेतःसतुजग्राहकलशेवैमहा तपाः ॥ सप्तधाप्रविभागंतुकलशस्थंजगामह ॥ ३५ ॥ तत्रर्षयःसप्तजाताजज्ञिरेमरुतांगणाः ॥ वायुवेगोवायुबलोवायुहावायुमंडलः ॥ ३६ ॥ वायुज्वालोवायुरे तावायुचक्रश्चवीर्यवान् ॥ एवमेतेसमुत्पन्नामरुतांजनयिष्णवः ॥ ३७ ॥

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ स्नायंतींस्नांतीं ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ मरुतांप्राणवायूनांएकोनपंचाशतां एतेषांतपसामरुतोदित्यामुत्पन्नाइतिकल्पांतरविषयोयमर्थः ॥ ३७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

इदमत्यद्भुतंराजन्नित्यस्यतात्पर्यंयोगेनसिद्धस्यकायस्यपरिणामांतरंह्रासवृद्ध्यादिकंनजायतेतस्तत्रप्रविष्टोन्नरसोऽपरिणममाणएवदेहान्निःसरति तंदृष्ट्वाआत्मनःसिद्धकायत्वंमत्वामंकणकोगर्वेणनृत्यति

इदमत्यद्भुतंराजन्शृण्वाश्चर्यतरंभुवि ॥ महर्षेश्चरितंयादृक्त्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ ३८ ॥ पुरामंकणकःसिद्धःकुशाग्रेणेतिनःश्रुतम् ॥ क्षतःकिलकरेराजंस्तस्यशा
करसोस्रवत् ॥ ३९ ॥ सवैशाकरसंदृष्ट्वाहर्षाविष्टःप्रनृत्तवान् ॥ ततस्तस्मिन्प्रनृत्तेवैस्थावरंजंगमंचयत् ॥ ४० ॥ प्रनृत्तमुभयंवीरतेजसातस्यमोहितम् ॥ ब्रह्मादि
भिःसुरैराजन्नृषिभिश्चतपोधनैः ॥ ४१ ॥ विज्ञप्तोवैमहादेवऋषेरर्थेनराधिप ॥ नायंनृत्येद्यथादेवतथात्वंकर्तुमर्हसि ॥ ४२ ॥ ततोदेवोमुनिंदृष्ट्वाहर्षाविष्टमतीव
ह ॥ सुराणांहितकामार्थमहादेवोभ्यभाषत ॥ ४३ ॥ भोभोब्राह्मणधर्मज्ञकिमर्थंनृत्यतेभवान् ॥ हर्षस्थानंकिमर्थंचतवेदमधिकंमुने ॥ ४४ ॥ तपस्विनोधर्मपथे
स्थितस्यद्विजसत्तम ॥ ॥ऋषिरुवाच ॥ ॥ किंनपश्यसिमेब्रह्मन्कराच्छाकरसंस्रुतम् ॥ ४५ ॥ यंदृष्ट्वासंप्रनृत्तोवैहर्षेणमहताविभो ॥ तंप्रहस्याब्रवीद्देवोमुनिंरागे
णमोहितम् ॥ ४६ ॥ अहंनविस्मयंविप्रगच्छामीतिप्रपश्यमाम् ॥ एवमुक्त्वामुनिश्रेष्ठंमहादेवेनधीमता ॥ ४७ ॥ अंगुल्यग्रेणराजेंद्रस्वांगुष्ठस्ताडितोभवत् ॥ ततोभ
स्मक्षताद्राजन्निर्गतंहिमसंनिभम् ॥ ४८ ॥ तद्दृष्ट्वाव्रीडितोराजन्समुनिःपादयोर्गतः ॥ मेनेदेवंमहादेवमिदंचोवाचविस्मितः ॥ ४९ ॥ नान्यंदेवादहंमन्येरुद्रा
त्परतरंमहत् ॥ सुरासुरस्यजगतोगतिस्त्वमसिशूलधृत् ॥ ५० ॥ त्वयासृष्टमिदंविश्वंवदंतीहमनीषिणः ॥ त्वामेवसर्वंविशतिपुनरेवयुगक्षये ॥ ५१ ॥ देवैरपिनश
क्यस्त्वंपरिज्ञातुंकुतोमया ॥ त्वयिसर्वेस्मदृश्यंतेभावायेजगतिस्थिताः ॥ ५२ ॥ त्वामुपासंतवरदंदेवाब्रह्मादयोनघ ॥ सर्वस्त्वमसिदेवानांकर्ताकारयिताचह ॥
॥ ५३ ॥ त्वत्प्रसादात्सुराःसर्वेमोदंतीहाकुतोभयाः ॥ एवंस्तुत्वामहादेवंसऋषिःप्रणतोभवत् ॥ ५४ ॥ यदिदंचापलंदेवकृतमेतत्स्मयादिकम् ॥ ततःप्रसादयामित्वां
तपोमेनक्षरेदिति ॥ ५५ ॥ ततोदेवःप्रीतमनास्तमृषिंपुनरब्रवीत् ॥ तपस्तेवर्धतांविप्रमत्प्रसादात्सहस्रधा ॥ ५६ ॥ आश्रमेचेहवत्स्यामित्वयासार्धमहंसदा ॥ सप्त
सारस्वतेचास्मिन्योमामर्चिष्यतेनरः ॥ ५७ ॥ नतस्यदुर्लभंकिंचिद्भवितेहपरत्रवा ॥ सारस्वतंचतेलोकंगमिष्यंतिनसंशयः ॥ ५८ ॥ एतन्मंकणकस्यापिचरितंभूरि
तेजसः ॥ सहिपुत्रःसुकन्यायामुत्पन्नोमातरिश्वना ॥ ५९ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेश० गदा० बलदेवती० सारस्वतोपाख्यानेअष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥१२॥

तदेवक्षयशून्यत्वंदेहस्यमहतीयोगसिद्धिःदेहस्यभस्मभूतत्वंतुमहीयसीसिद्धिरित्येतद्रुद्रोदर्शयंस्तस्यगर्वंपरिहरतीति ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥
॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ स्मयादिकंगर्वादिकं ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ॥ इतिशल्यांतर्गतगदाप० नैलकंठीयेभारतभा० अष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥६७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

उषित्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥
वैशंपायनउवाच॥ ॥उषित्वातत्ररामस्तुसंपूज्याश्रमवासिनः॥ तथामंकणकेप्रीतिंशुभांचक्रेहलायुधः॥ १ ॥ दत्त्वादानंद्विजातिभ्योरजनींतामुपोष्यच ॥ पूजि
तोमुनिसंघैश्चप्रातरुत्थायलांगली॥ २ ॥ अनुज्ञाप्यमुनीन्सर्वान्स्पृष्ट्वातोयंचभारत ॥ प्रययौत्वरितोरामस्तीर्थहेतोर्महाबलः ॥ ३ ॥ ततस्त्वौशनसंतीर्थमाज
गामहलायुधः॥ कपालमोचनंनामयत्रमुक्तोमहामुनिः ॥ ४ ॥ महताशिरसाराजन्ग्रस्तजंघोमहोदरः॥ राक्षसस्यमहाराजरामक्षिप्तस्यवैपुरा ॥ ५ ॥ तत्रपूर्वं
तपस्तप्तंकाव्येनसुमहात्मना॥ यत्रास्यनीतिरखिलाप्रादुर्भूतामहात्मनः॥६॥यत्रस्थश्चिंतयामासदैत्यदानवविग्रहम्॥तत्प्राप्यचबलोराजंस्तीर्थप्रवरमुत्तमम्॥
॥७॥ विधिवद्वैददौवित्तंब्राह्मणानांमहात्मनाम्॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥ कपालमोचनंब्रह्मन्कथंयत्रमहामुनिः॥८॥ मुक्तःकथंचास्यशिरोलग्नंकेनचहेतुना॥
वैशंपायनउवाच ॥ ॥ पुरावैदंडकारण्येराघवेणमहात्मना॥ ९ ॥ वसताराजशार्दूलराक्षसान्शमयिष्यता॥ जनस्थानेशिरश्छिन्नंराक्षसस्यदुरात्मनः॥ १०॥
क्षुरेणशितधारेणउत्पपातमहावने॥ महोदरस्यतल्लग्नंजंघायांवैयदृच्छया॥ ११ ॥ वनेविचरतोराजन्नस्थिभित्त्वास्फुरत्तदा॥ सतेनलग्नेनतदाद्विजातिर्नशशा
कह॥ १२ ॥ अभिगंतुंमहाप्राज्ञस्तीर्थान्यायतनानिच॥ सपूतिनाविस्रवतावेदनार्तोमहामुनिः॥ १३ ॥ जगामसर्वतीर्थानिपृथिव्यांचेतिनःश्रुतम् ॥ सगत्वास
रितःसर्वाःसमुद्रांश्चमहातपाः ॥ १४ ॥ कथयामासतत्सर्वमृषीणांभावितात्मनाम् ॥ आप्लुत्यसर्वतीर्थेषुनचमोक्षमवाप्तवान् ॥ १५ ॥ सतुशुश्रावविप्रेंद्रमुनीनां
वचनंमहत्॥ सरस्वत्यास्तीर्थवरंख्यातमौशनसंतदा॥ १६ ॥ सर्वपापप्रशमनंसिद्धिक्षेत्रमनुत्तमम्॥ सतुगत्वाततस्तत्रतीर्थमौशनसंद्विजः॥ १७॥ ततऔशन
सेतीर्थेतस्योपस्पृशतस्तदा॥तच्छिरश्चरणंमुक्त्वापपातांतर्जलेतदा॥ १८॥ विमुक्तस्तेनशिरसापरंसुखमवापह॥सचाप्यंतर्जलेमूर्धाजगामादर्शनंविभो॥ १९॥
ततःसविशिराराजन्पूतात्मावीतकल्मषः ॥ आजगामाश्रमंप्रीतःकृतकृत्योमहोदरः ॥ २० ॥ सोथगत्वाश्रमंपुण्यंविप्रमुक्तोमहातपाः॥ कथयामासतत्सर्वमृषी
णांभावितात्मनाम् ॥ २१ ॥ तेश्रुत्वावचनंतस्यततस्तीर्थस्यमानद॥ कपालमोचनमितिनामचक्रुःसमागताः॥ २२ ॥ सचापितीर्थप्रवरंपुनर्गत्वामहानृषिः॥ पी
त्वापयःसुविपुलंसिद्धिमायात्तदामुनिः॥ २३॥ तत्रदत्त्वाबहून्दायान्विप्रान्संपूज्यमाधवः॥ जगामवृष्णिप्रवरोरुषङ्गोराश्रमंतदा॥ २४॥ यत्रतप्तंतपोघोरमार्ष्टि
षेणेनभारत॥ ब्राह्मण्यंलब्धवांस्तत्रविश्वामित्रोमहामुनिः॥ २५॥ सर्वकामसमृद्धंचतदाश्रमपदंमहत्॥ मुनिभिर्ब्राह्मणैश्चैवसेवितंसर्वदाविभो॥ २६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥ श्वोमरणंतपेत् अक्षयंस्वर्गमाप्नोतीत्यर्थः ॥३४॥ ३५ ॥ ब्राह्मणंब्रह्मसंघातोवेदसमूहइतियावत् ततःस्वार्थेष्यञ् ब्राह्मणंब्रह्मसंघातेइतिमेदिनी॥ ३६॥३७ ॥ ३८ ॥

ततोहलधरःश्रीमान्ब्राह्मणैःपरिवारितः॥ जगामतत्रराजेंद्ररुषङ्गुस्तनुमत्यजत् ॥ २७ ॥ रुषङ्गुर्ब्राह्मणोवृद्धस्तपोनित्यश्चभारत ॥ देहन्यासेकृतमनाविचिंत्यब
हुधातदा॥ २८॥ ततःसर्वानुपादायतनयान्वैमहातपाः॥ रुषंगुरब्रवीत्तत्रनयध्वंमांपृथूदकम् ॥ २९ ॥ विज्ञायातीतवयसंरुषङ्गुंतेतपोधनाः॥ तंचतीर्थमुपानि
न्युःसरस्वत्यास्तपोधनम्॥ ३० ॥सतैःपुत्रैस्तदाधीमानानीतोवैसरस्वतीम्॥ पुण्यांतीर्थशतोपेतांविप्रसंघैर्निषेविताम्॥ ३१ ॥ सतत्रविधिनाराजन्नाप्लुत्यसुम
हातपाः॥ ज्ञात्वातीर्थगुणांश्चैवप्राहेदमृषिसत्तमः॥ ३२॥ सुप्रीतःपुरुषव्याघ्रसर्वान्पुत्रानुपासतः॥ सरस्वत्युत्तरेतीरेयस्त्यजेदात्मनस्तनुम्॥ ३३ ॥ पृथूदकेजप्य
परोनैनंश्वोमरणंतपेत्॥ तत्राप्लुत्यसधर्मात्माउपस्पृश्यहलायुधः ॥ ३४ ॥ दत्त्वाचैवबहून्दायान्विप्राणांविप्रवत्सलः॥ ससर्जयत्रभगवाँल्लोकाँल्लोकपितामहः
॥ ३५ ॥ यत्रार्ष्टिषेणःकौरव्यब्राह्मण्यंसंशितव्रतः॥ तपसामहताराजन्प्राप्तवानृषिसत्तमः॥ ३६ ॥ सिंधुद्वीपश्चराजर्षिर्देवापिश्चमहातपाः॥ ब्राह्मण्यंलब्धवान्यत्र
विश्वामित्रस्तथामुनिः॥ ३७॥ महातपस्वीभगवानुग्रतेजामहातपाः॥ तत्राजगामबलवान्बलभद्रःप्रतापवान्॥ ३८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गत
गदाप०बलदेवतीर्थयात्रायांसारस्वतोपाख्यानेऊनचत्वारिंशोऽध्यायः॥ ३९॥ ॥ ७॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥कथमार्ष्टिषेणोभगवान्विपुलंतप्तवांस्तपः॥
सिंधुद्वीपःकथंचापिब्राह्मण्यंलब्धवांस्तदा॥ १ ॥ देवापिश्चकथंब्रह्मन्विश्वामित्रश्चसत्तम॥ तन्ममाचक्ष्वभगवन्परंकौतूहलंहिमे ॥ २ ॥ वैशंपायनउवाच॥
पुराकृतयुगेराजन्नार्ष्टिषेणोद्विजोत्तमः॥ वसन्गुरुकुलेनित्यंनित्यमध्ययनेरतः॥ ३ ॥तस्यराजन्गुरुकुलेवसतोनित्यमेवच॥ समाप्तिंनागमद्विद्यानापिवेदाविशांपते॥ ४॥ सनिर्विण्णस्ततोराजंस्तपस्तेपेमहातपाः॥ ततोवैतपसातेनप्राप्यवेदाननुत्तमान्॥ ५ ॥ सविद्वान्वेदयुक्तश्चसिद्धश्चाप्यृषिसत्तमः॥ तत्रतीर्थेवरा
न्प्रादात्त्रीनेवसुमहातपाः॥ ६॥ अस्मिंस्तीर्थेमहानद्याअद्यप्रभृतिमानवः॥ आप्लुतोवाजिमेधस्यफलंप्राप्स्यतिपुष्कलम्॥ ७ ॥ अद्यप्रभृतिनैवात्रभयंव्यालाद्भ
विष्यति॥ अपिचाल्पेनकालेनफलंप्राप्स्यतिपुष्कलम्॥ ८॥ एवमुक्त्वामहातेजाजगामत्रिदिवंमुनिः॥ एवंसिद्धःसभगवानार्ष्टिषेणःप्रतापवान्॥ ९ ॥ तस्मिन्ने
वतदातीर्थेसिंधुद्वीपःप्रतापवान्॥ देवापिश्चमहाराजब्राह्मण्यंप्रापतुर्महत्॥ १० ॥ तथाचकौशिकस्तात तपोनित्योजितेंद्रियः॥ तपसावैसुतप्तेनब्राह्मणत्वमवा
प्तवान्॥११॥ इतिशल्यांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेऊनचत्वारिंशोऽध्यायः॥ ३९ ॥ ॥ ७॥ ॥ कथमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ ॥ इतिशल्यांतर्गतगदाप०

गाधिर्नाममहानासीत्क्षत्रियःप्रथितोभुवि ॥ तस्यपुत्रोभवद्राजन्विश्वामित्रःप्रतापवान् ॥ १२ ॥ सराजाकौशिकस्तातमहायोग्यभवत्किल ॥ सपुत्रमभिषि
च्याथविश्वामित्रंमहातपाः ॥ १३ ॥ देहन्यासेमनश्चक्रेतमूचुःप्रणताःप्रजाः ॥ नगंतव्यंमहाप्राज्ञत्राहिचास्मान्महाभयात् ॥ १४ ॥ एवमुक्तःप्रत्युवाचततोगाधिःप्र
जास्ततः ॥ विश्वस्यजगतोगोप्ताभविष्यतिसुतोमम ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वातुततोगाधिर्विश्वामित्रंनिवेश्यच ॥ जगामत्रिदिवंराजन्विश्वामित्रोभवन्नृपः ॥ १६ ॥ न
सशक्नोतिपृथिवींयत्नवानपिरक्षितुम् ॥ ततःशुश्रावराजासराक्षसेभ्योमहाभयम् ॥ १७ ॥ निर्ययौनगराच्चापिचतुरंगबलान्वितः ॥ सगत्वादूरमध्वानंवसिष्ठा
श्रममभ्ययात् ॥ १८ ॥ तस्यतेसैनिकाराजंश्चक्रुस्तत्रानयान्बहून् ॥ ततस्तुभगवान्विप्रोवसिष्ठोश्रममभ्ययात् ॥ १९ ॥ ददृशेथततःसर्वंभज्यमानंमहावनम् ॥ त
स्यक्रुद्धोमहाराजवसिष्ठोमुनिसत्तमः ॥ २० ॥ सृजस्वशबरान्घोरानितिस्वांगामुवाचह ॥ तथोक्तासाऽसृजद्धेनुःपुरुषान्घोरदर्शनान् ॥ २१ ॥ तेतुतद्बलमासा
द्यबभंजुःसर्वतोदिशम् ॥ तच्छ्रुत्वाविद्रुतंसैन्यंविश्वामित्रस्तुगाधिजः ॥ २२ ॥ तपःपरंमन्यमानस्तपस्येवमनोदधे ॥ सोस्मिंस्तीर्थवरेराजन्सरस्वत्याःसमाहितः
॥ २३ ॥ नियमैश्चोपवासैश्चकर्षयन्देहमात्मानः ॥ जलाहारोवायुभक्षःपर्णाहारश्चसोभवत् ॥ २४ ॥ तथास्थंडिलशायीचयेचान्येनियमाःपृथक् ॥ असकृत्त
स्यदेवास्तुव्रतविघ्नंप्रचक्रिरे ॥ २५ ॥ नचास्यनियमाद्बुद्धिरपयातिमहात्मनः ॥ ततःपरेणयत्नेनतप्त्वाबहुविधंतपः ॥ २६ ॥ तेजसाभास्कराकारोगाधिजःसमपद्य
त ॥ तपसातुतथायुक्तंविश्वामित्रंपितामहः ॥ २७ ॥ अमन्यतमहातेजावरदोवरमस्यतत् ॥ सतुवव्रेवरंराजन्स्यामहंब्राह्मणस्त्विति ॥ २८ ॥ तथेतिचाब्रवीद्ब्रह्मा
सर्वलोकपितामहः ॥ सलब्ध्वातपसोग्रेणब्राह्मणत्वंमहायशाः ॥ २९ ॥ विचचारमहींकृत्स्नांकृतकामःसुरोपमः ॥ तस्मिंस्तीर्थवरेरामःप्रदायविविधंवसु ॥ ३० ॥
पयस्विनीस्तथाधेनूर्यानानिशयनानिच ॥ अथवस्त्राण्यलंकारंभक्ष्यंपेयंचशोभनम् ॥ ३१ ॥ अददन्मुदितोराजन्पूजयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ ययौराजंस्ततोरामो
बकस्याश्रममंतिकात् ॥ ३२ ॥ यत्रतेपेतपस्तीव्रंदाल्भ्योबकइतिश्रुतिः ॥ ३३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेश० गदाप० बलदेवतीर्थयात्रायांसारस्वतोपाख्यानेचत्वा
रिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ ६॥ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ब्रह्मयोनेरवाकीर्णंजगामयदुनंदनः ॥ यत्रदाल्भ्योबकोराजन्नाश्रमस्थोमहातपाः ॥ १ ॥

नैलकंठीयेभारतभावदीपेचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ब्रह्मयोनेःब्राह्मण्योत्पादकात्तीर्थादवाकीर्णंनामदाल्भ्यसेवितंतीर्थंजगाम ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तस्यावाकीर्णत्वमाह जुहावेत्यादिना अवाकीर्यंतेनीचैरवपात्यंतेशत्रवोस्मिन्निित्यवाकीर्णमित्यर्थः वैचित्रवीर्यिणःविचित्रवीर्यएववैचित्रवीर्यःसपितृत्वेनास्त्यस्यतस्यैवेत्यर्थः ॥२॥ प्रतापवान्राष्ट्रंजुहावेति

जुहावधृतराष्ट्रस्यराष्ट्रंवैचित्रवीर्यिणः॥ तपसाघोररूपेणकर्षयन्देहमात्मनः॥ २॥ क्रोधेनमहताविष्टोधर्मात्मावैप्रतापवान्॥ पुराहिनैमिषीयाणांसत्रेद्वादशवा

॥१४॥ र्षिके॥३॥ वृत्तेविश्वजितोंतेवैपंचालानृषयोगमन्॥ तत्रेश्वरमयाचंतदक्षिणार्थंमनस्विनः॥४॥ बलान्वितान्वत्सतरान्निर्व्याधीनेकविंशतिम्॥तानब्रवीद्बकोदा १

ल्भ्योविभजध्वंपशूनिति॥ ५॥ पशूनेतानहंत्यक्त्वाभिक्षिष्येराजसत्तमम्॥ एवमुक्त्वाततोराजन्ऋषीन्सर्वान्प्रतापवान्॥ ६॥ जगामधृतराष्ट्रस्यभवनंब्राह्म

णोत्तमः॥ ससमीपगतोभूत्वाधृतराष्ट्रंजनेश्वरम्॥७॥ अयाचतपशून्दाल्भ्यःसचैनंरुषितोब्रवीत्॥ यदृच्छयामृतादृष्ट्वागास्तदानृपसत्तमः॥ ८॥ एतान्पशून्नय

क्षिप्रंब्रह्मबंधोयदीच्छसि॥ ऋषिस्तथावचःश्रुत्वाचिंतयामासधर्मवित्॥ ९॥ अहोबतनृशंसंवैवाक्यमुक्तोस्मिसंसदि॥ चिंतयित्वामुहूर्तेनरोषाविष्टोद्विजोत्तमः

॥ १०॥ मतिंचक्रेविनाशायधृतराष्ट्रस्यभूपतेः॥ सतूत्कृत्यमृतानांवैमांसानिमुनिसत्तमः॥ ११॥ जुहावधृतराष्ट्रस्यराष्ट्रंनरपतेःपुरा॥ अवाकीर्णेसरस्वत्यास्तीर्थे

प्रज्वाल्यपावकम्॥ १२॥ बकोदाल्भ्योमहाराजनियमंपरमंस्थितः॥ सतैरेवजुहावास्यराष्ट्रंमांसैर्महातपाः॥ १३॥ तस्मिंस्तुविधिवत्सत्रेसंप्रवृत्तेसुदारुणे॥

अक्षीयतततोराष्ट्रंधृतराष्ट्रस्यपार्थिव॥ १४॥ ततःप्रक्षीयमाणंतद्राज्यंतस्यमहीपतेः॥ छिद्यमानंयथानंतंवनंपरशुनाविभो॥ १५॥ बभूवापद्गतंतच्चव्यवकीर्णम

चेतनम्॥ दृष्ट्वातथावकीर्णंतुराष्ट्रंसमनुजाधिपः॥ १६॥ बभूवदुर्मनाराजंश्चिंतयामासचप्रभुः॥ मोक्षार्थमकरोद्यत्नंब्राह्मणैःसहितःपुरा॥ १७॥ नचश्रेयोध्यग

च्छत्तुक्षीयतेराष्ट्रमेवच॥ यदासपार्थिवःखिन्नस्तेचविप्रास्तदानघ॥ १८॥ यदाचापिनशक्नोतिराष्ट्रंमोक्षयितुंनृप॥ अथवैप्राश्निकांस्तत्रपप्रच्छजनमेजय

॥ १९॥ ततोवैप्राश्निकाःप्राहुःपशुंविप्रकृतस्त्वया॥ मांसैरभिजुहोतीतितवराष्ट्रंमुनिर्बकः॥ २०॥ तेनतेहूयमानस्यराष्ट्रस्यास्यक्षयोमहान्॥ तस्यैतत्तपसःकर्म

येनतेह्यलयोमहान्॥ २१॥ अपांकुंजेसरस्वत्यास्तंप्रसादयपार्थिव॥ सरस्वतींततोगत्वासराजाबकमब्रवीत्॥ २२॥ निपत्यशिरसाभूमौप्रांजलिर्भरतर्षभ॥

प्रसादयेत्वांभगवन्नपराधंक्षमस्वमे॥ २३॥ ममदीनस्यलुब्धस्यमौर्ख्येणहतचेतसः॥ त्वंगतिस्त्वंचमेनाथप्रसादंकर्तुमर्हसि॥ २४॥ ॥१४॥

संबंधः सत्रेवृत्तेनिवृत्तेसतीत्युत्तरेणसंबंधः॥ ३॥ पंचालान्विश्वजितोयज्ञस्यांतेअगमन् पंचालंराजानंययुरित्यर्थः ईश्वरंपंचालराजं॥ ४॥ ५॥ एतान्पंचालराजदत्तान् स्वयंतत्रभागंनगृहीतवानित्य

र्थः॥ ६॥ ७॥ यदृच्छयेति गाःबलीवर्दान्धेनूश्च॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२५॥२६॥२७॥२८॥ तत्रतीर्थेइतिशत्रुनाशकामैस्तत्रहोमजपादिकंकर्तव्यमित्याख्यानतात्पर्यं॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥ ॥इ०श०ग०नै०भा०एकचत्वारिंशो

तंतथाविलपंतंतुशोकोपहतचेतसम्॥ दृष्ट्वातस्यकृपाजज्ञेराष्ट्रंतस्यव्यमोचयत्॥ २५॥ ऋषिःप्रसन्नस्तस्याभूत्संरंभंचविहायसः॥ मोक्षार्थंतस्यराज्यस्यजुहाव पुनराहुतिम्॥ २६॥ मोक्षयित्वाततोराष्ट्रंप्रतिगृह्यपशून्बहून्॥ हृष्टात्मानैमिषारण्यंजगामपुनरेवसः॥२७॥ धृतराष्ट्रोपिधर्मात्मास्वस्थचेतामहामनाः॥ स्वमेवन गरंराजन्प्रतिपेदेमहर्द्धिमत्॥ २८॥ तत्रतीर्थेमहाराजबृहस्पतिरुदारधीः॥ असुराणामभावायभवायचदिवौकसाम्॥२९॥ मांसैरभिजुहावेष्टिमक्षीयंततोसु राः॥ दैवतैरपिसंभग्नाजितकाशिभिराहवे ॥ ३० ॥ तत्रापिविधिवद्दत्वाब्राह्मणेभ्योमहायशाः॥ वाजिनःकुंजरांश्चैवरथांश्चाश्वतरीयुतान् ॥ ३१ ॥ रत्नानिचम हार्हाणिधनंधान्यंचपुष्कलम्॥ ययौतीर्थंमहाबाहुर्यायातंपृथिवीपते॥३२॥ तत्रयज्ञेययातेश्चमहाराजसरस्वती॥ सर्पिःपयश्चसुस्रावनाहुषस्यमहात्मनः॥३३ तत्रेष्ट्वापुरुषव्याघ्रोययातिःपृथिवीपतिः॥अक्रामदूर्ध्वंमुदितोलेभेलोकांश्चपुष्कलान्॥ ३४॥ पुनस्तत्रचराज्ञस्तुययातेर्यजतःप्रभोः॥ औदार्यंपरमंकृत्वाभक्तिं चात्मनिशाश्वतीम्॥ ३५॥ ददौकामान्ब्राह्मणेभ्योयान्यान्योमनसेच्छति॥ योयत्रस्थितएवेहआहूतोयशसंस्तरे ॥ ३६॥ तस्यतस्यसरिच्छ्रेष्ठागृहादिशयना दिकम् ॥ षड्रसंभोजनंचैवदानंनानाविधंतथा ॥ ३७ ॥ तेमन्यमानाराज्ञस्तुसंप्रदानमनुत्तमम्॥ राजानंतुष्टुवुःप्रीतादत्त्वाचैवाशिषःशुभाः॥ ३८॥ तत्रदेवाःस गंधर्वाःप्रीतायज्ञस्यसंपदा॥ विस्मितामानुषाश्चासन्दृष्ट्वातांयज्ञसंपदम्॥ ३९॥ ततस्तालकेतुर्महाधर्मकेतुर्महात्माकृतात्मामहादाननित्यः॥ वसिष्ठापवाहंम हाभीमवेगंधृतात्माजितात्मासमभ्याजगाम ॥ ४० ॥ ॥इतिश्रीम०शल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिबलदेवतीर्थयात्रायांसारस्वतोपाख्यानेएकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४१॥ ॥ध्॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥वसिष्ठस्यापवाहोसौभीमवेगःकथंनुसः॥ किमर्थंचसरिच्छ्रेष्ठातमृषिंप्रत्यवाहयत्॥१॥ कथमस्याभवद्वैरंकारणंकिंचत त्प्रभो॥ शंसपृष्टोमहाप्राज्ञनहितृप्यामिकथ्यति॥ २॥ ॥ वैशंपायनउवाच॥ ॥विश्वामित्रस्यविप्रर्षेर्वसिष्ठस्यचभारत ॥ भृशंवैरमभूद्राजंस्तपःस्पर्धाकृतंमहत् ॥ ३ आश्रमोवैवसिष्ठस्यस्थाणुतीर्थेभवन्महान्॥ पूर्वतःपार्श्वतश्चासीद्विश्वामित्रस्यधीमतः ॥ ४॥ यत्रस्थाणुर्महाराजतप्तवान्परमंतपः॥ तत्रास्यकर्मतद्घोरंप्र वदंतिमनीषिणः॥ ५॥यत्रेष्ट्वाभगवान्स्थाणुःपूजयित्वासरस्वतीम्॥ स्थापयामासतत्तीर्थंस्थाणुतीर्थमितिप्रभो॥६ ॥ तत्रतीर्थेसुराःस्कंदमभ्यषिंचन्नराधिप॥ सैनापत्येनमहतासुरारिविनिवर्हणं॥७॥

ऽध्यायः ॥ ४१ ॥ध्॥ वसिष्ठस्येति अपोह्यतेतीरेप्रास्यतेनेनेत्यपवाहस्तीर्थविशेषः ॥१॥कथ्यतित्वयिकथयतिसति॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥ ३० ॥ वयंऋषयःत्वत्तोधीमहिवेदान् कदाचिदनावृष्ट्याम्रतेषुऋषिषुसंप्रदायोच्छेदे
तस्मिन्सारस्वतेतीर्थेविश्वामित्रोमहामुनिः ॥ वसिष्ठंचालयामासतपसोग्रेणतच्छृणु ॥ ८ ॥ विश्वामित्रवसिष्ठौतावहन्यहनिभारत ॥ स्पर्धांतपःकृतांतीव्रांचक्र
॥१५॥ तुस्तौतपोधनौ॥ ९ ॥ तत्राप्यधिकसंतापोविश्वामित्रोमहामुनिः ॥ दृष्ट्वातेजोवसिष्ठस्यचिंतामभिजगामह॥ १० ॥ तस्यबुद्धिरियंह्यासीद्धर्मनित्यस्यभारत॥ ९
इयंसरस्वतीतूर्णमत्समीपंतपोधनं ॥ ११ आनयिष्यतिवेगेनवसिष्ठंतपतांवरं ॥ इहागतंद्विजश्रेष्ठंहनिष्यामिनसंशयः ॥ १२ ॥ एवंनिश्चित्यभगवान्विश्वामि
त्रोमहामुनिः ॥ सस्मारसरितांश्रेष्ठांक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ १३ ॥ साध्यातामुनिनातेनव्याकुलत्वंजगामह ॥ जज्ञेचैनंमहावीर्यंमहाकोपंचभाविनी॥ १४ ॥ त
तएनंवेपमानाविवर्णाप्रांजलिस्तदा ॥ उपतस्थेमुनिवरंविश्वामित्रंसरस्वती ॥ १५॥ हतवीरायथानारीसाभवद्दुःखिताभृशं॥ ब्रूहिकिंकरवाणीतिप्रोवाचमुनि
सत्तमम्॥ १६ ॥तामुवाचमुनिःक्रुद्धोवसिष्ठंशीघ्रमानय॥ यावदेनंनिहन्म्यद्यतच्छ्रुत्वाव्यथितानदी॥१७॥ प्रांजलिंतुततःकृत्वापुंडरीकनिभेक्षणा॥प्राकंपतभृशं
भीतावायुनेवाहतालता॥१८॥तथारूपांतुतांदृष्ट्वामुनिराहमहानदीं॥अविचारंवसिष्ठंत्वमानयस्वांतिकंमम॥१९॥सातस्यवचनंश्रुत्वाज्ञात्वापापंचिकीर्षितम्॥
वसिष्ठस्यप्रभावंचजानंत्यप्रतिमंभुवि॥ २० ॥साभिगम्यवसिष्ठंचइदमर्थमचोदयत्॥यदुक्तासरितांश्रेष्ठाविश्वामित्रेणधीमता ॥ २१ ॥ उभयोःशापयोर्भीतावे
पमानापुनःपुनः॥चिंतयित्वामहाशापंऋषिवित्रासिताभृशम्॥२२॥तांकृशांचविवर्णांचदृष्ट्वाचिंतासमन्विताम्॥उवाचराजन्धर्मात्मावसिष्ठोद्विपदांवरः॥२३
वसिष्ठउवाच ॥ पाह्यात्मानंसरिच्छ्रेष्ठेवहमांशीघ्रगामिनी॥विश्वामित्रःशपेद्धित्वांमाकृथास्त्वंविचारणां॥ २४ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाकृपाशीलस्यसासरित्॥चिं
तयामासकौरव्यकिंकृत्वासुकृतंभवेत्॥ २५ ॥ तस्याश्चितासमुत्पन्नावसिष्ठोमय्यतीवहि ॥ कृतवान्हिदयांनित्यंतस्यकार्यंहितंमया ॥ २६ ॥ अथकूलेस्वकेराज
न्जपंतमृषिसत्तमम्॥ जुह्वानंकौशिकंप्रेक्ष्यसरस्वत्यभ्यचिंतयत्॥ २७ ॥ इदमंतरमित्येवंततःसासरितांवरा॥कूलापहारमकरोत्स्वेनवेगेनसासरित् ॥ २८ ॥ तेन
कूलापहारेणमैत्रावरुणिरौह्यत ॥ उह्यमानःसतुष्टावतदाराजन्सरस्वतीम्॥ २९ ॥ पितामहस्यसरसःप्रवृत्तासिसरस्वति ॥ व्याप्तंचेदंजगत्सर्वंतवैवांभोभिरुत्त
मैः॥ ३० ॥ त्वमेवाकाशगादेविमेघेषुसृजसेपयः ॥ सर्वाश्चापस्त्वमेवेतित्वत्तोवयमधीमहि ॥ ३१ ॥ पुष्टिर्द्युतिस्तथाकीर्तिःसिद्धिर्बुद्धिरुमातथा ॥ त्वमेववाणी ॥१५॥
स्वाहात्वंतवायत्तमिदंजगत् ॥ ३२ ॥ त्वमेवसर्वभूतेषुवससीहचतुर्विधा ॥ एवंसरस्वतीराजंस्तूयमानामहर्षिणा ॥ ३३ ॥ सतीतिभावः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ रक्षोग्रामणिसंमतमित्यत्रह्रस्वत्वमार्षं ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ॥ इतिशल्यांतर्गतगदाप० नैलकंठीयेभारतभावदीपेद्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ ६ ॥

वेगेनोवाहतंविप्रंविश्वामित्राश्रमंप्रति ॥ न्यवेदयतचाभीक्ष्णंविश्वामित्रायतंमुनिम् ॥ ३४ ॥ तमानीतंसरस्वत्यादृष्ट्वाकोपसमन्वितः ॥ अथान्वेषत्प्रहरणंवसिष्ठांत
करंतदा ॥ ३५ ॥ तंतुक्रुद्धमभिप्रेक्ष्यब्रह्मवध्याभयान्नदी ॥ अपोवाहवसिष्ठंतुप्राचींदिशमतंद्रिता ॥ ३६ ॥ उभयोःकुर्वतीवाक्यंवंचयित्वाचगाधिजम् ॥ ततोपवा
हितंदृष्ट्वावसिष्ठमृषिसत्तमम् ॥ ३७ ॥ अब्रवीद्दुःखसंक्रुद्धोविश्वामित्रोह्यमर्षणः ॥ यस्मान्मांत्वंसरिच्छ्रेष्ठेवंचयित्वापुनर्गता ॥ ३८ ॥ शोणितंवहकल्याणिरक्षो
ग्रामणिसंमतम् ॥ ततःसरस्वतीशप्ताविश्वामित्रेणधीमता ॥ ३९ ॥ अवहच्छोणितोन्मिश्रंतोयंसंवत्सरंतदा ॥ अथर्षयश्चदेवाश्चगंधर्वाप्सरसस्तदा ॥ ४० ॥ सरस्वतीं
तथादृष्ट्वाबभूवुर्भृशदुःखिताः ॥ एवंवसिष्ठापवाहोलोकेख्यातोजनाधिप ॥ आगच्छच्चपुनर्मार्गंस्वमेवसरितांवरा ॥ ४१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतग
दापर्वणिबलदेवती० सारस्व० द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ साशप्तातेनक्रुद्धेनविश्वामित्रेणधीमता ॥ तस्मिंस्तीर्थवरेशु
भ्रेशोणितंसमुपावहत् ॥ १ ॥ अथाजग्मुस्ततोराजन्राक्षसास्तत्रभारत ॥ तत्रतेशोणितंसर्वेपिबंतःसुखमासते ॥ २ ॥ तृप्ताश्चसुभृशंतेनसुखिताविगतज्वराः ॥
नृत्यंतश्चहसंतश्चयथास्वर्गजितस्तथा ॥ ३ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यऋषयःसुतपोधनाः ॥ तीर्थयात्रांसमाजग्मुःसरस्वत्यांमहीपते ॥ ४ ॥ तेषुसर्वेषुतीर्थेषुस्वाप्लुत्यमु
निपुंगवाः ॥ प्राप्यप्रीतिंपरांचापितपोलुब्धाविशारदाः ॥ ५ ॥ प्रययुर्हिततोराजन्येनतीर्थमसृग्वहम् ॥ अथागम्यमहाभागास्तत्तीर्थंदारुणंतदा ॥ ६ ॥ दृष्ट्वातोयं
सरस्वत्याःशोणितेनपरिप्लुतम् ॥ पीयमानंचरक्षोभिर्बहुभिर्नृपसत्तम ॥ ७ ॥ तान्दृष्ट्वाराक्षसान्राजन्मुनयःसंशितव्रताः ॥ परित्राणेसरस्वत्याःपरंयत्नंप्रचक्रिरे ॥
॥ ८ ॥ तेतुसर्वेमहाभागाःसमागम्यमहाव्रताः ॥ आहूयसरितांश्रेष्ठामिदंवचनमब्रुवन् ॥ ९ ॥ कारणंब्रूहिकल्याणिकिमर्थंतेह्रदोह्ययम् ॥ एवमाकुलतांयातःश्रु
त्वाऽध्यास्यामहेवयम् ॥ १० ॥ ततःसासर्वमाचष्टयथावृत्तंप्रवेपती ॥ दुःखितामथतांदृष्ट्वाऊचुस्तेवैतपोधनाः ॥ ११ ॥ कारणंश्रुतमस्माभिःशापश्चैवश्रुतोनघे ॥
करिष्यंतितुयत्प्राप्तंसर्वएवतपोधनाः ॥ १२ ॥ एवमुक्त्वासरिच्छ्रेष्ठामूचुस्तेथपरस्परम् ॥ विमोचयामहेसर्वेशापादेतांसरस्वतीम् ॥ १३ ॥ तेसर्वेब्राह्मणाराजंस्तपोभि
र्नियमैस्तथा ॥ उपवासैश्चविविधैर्यमैःकष्टव्रतैस्तथा ॥ १४ ॥ आराध्यपशुभर्तारंमहादेवंजगत्पतिम् ॥ मोक्षयामासुस्तांदेवींसरिच्छ्रेष्ठांसरस्वतीम् ॥ १५ ॥

साशप्तेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ अध्यास्यामहेअध्यवसायंकरिष्यामहे ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तेषांतुसाप्रभावेणप्रकृतिस्थासरस्वती ॥ प्रसन्नसलिलाजज्ञेयथापूर्वंतथैवहि ॥ १६ ॥ निर्मुक्ताचसरिच्छ्रेष्ठाविबभौसायथापुरा ॥ दृष्ट्वातोयंसरस्वत्यामुनिभि
॥ १६ ॥ स्तैस्तथाकृतम् ॥ १७ ॥ तानेवशरणंजग्मूराक्षसाःक्षुधितास्तथा ॥ कृत्वांजलिंततोराजन्राक्षसाःक्षुधयार्दिताः ॥ १८ ॥ ऊचुस्तान्वैमुनीन्सर्वान्कृपायुक्तान्पुनः
पुनः ॥ वयंचक्षुधिताश्चैवधर्माद्धीनाश्चशाश्वतात् ॥ १९ ॥ नचनःकामकारोयंयद्वयंपापकारिणः ॥ युष्माकंचाप्रसादेनदुष्कृतेनचकर्मणा ॥ २० ॥ यत्पापंवर्ध
तेस्माकंयतःस्मोब्रह्मराक्षसाः ॥ योषितांचैवपापेनयोनिदोषकृतेनच ॥ २१ ॥ एवंहिवैश्यशूद्राणांक्षत्रियाणांतथैवच ॥ येब्राह्मणान्प्रद्विषंतितेभवंतीहराक्षसाः
॥ २२ ॥ आचार्यमृत्विजंचैवगुरुंवृद्धजनंतथा ॥ प्राणिनोयेऽवमन्यंतेतेभवंतीहराक्षसाः ॥ २३ ॥ तत्कुरुध्वमिहास्माकंतारणंद्विजसत्तमाः ॥ शक्ताभवंतःसर्वेषां
लोकानामपितारणे ॥ २४ ॥ तेषांतुवचनंश्रुत्वातुष्टुवुस्तांमहानदीम् ॥ मोक्षार्थंरक्षसांतेषामूचुःप्रयतमानसाः ॥ २५ ॥ क्षतंकीटावपन्नंचयच्चोच्छिष्टाचितंभवेत् ॥
सकेशमवधूतंचरुदितोपहतंचयत् ॥ २६ ॥ एभिःसंसृष्टमन्नंचभागोसौरक्षसामिह ॥ तस्माज्ज्ञात्वासदाविद्वानेतान्यत्नाद्विवर्जयेत् ॥ २७ ॥ राक्षसान्नमसौभुंक्ते
योभुंक्तेह्यन्नमीदृशम् ॥ शोधयित्वाततस्तीर्थमृषयस्तेतपोधनाः ॥ २८ ॥ मोक्षार्थंराक्षसानांचनदींतांप्रत्यचोदयन् ॥ महर्षीणांमतंज्ञात्वाततःसासरितांवरा ॥ २९ ॥
अरुणामानयासस्वांतनुंपुरुषर्षभ ॥ तस्यांतेराक्षसाःस्नात्वातनूस्त्यक्त्वादिवंगताः ॥ ३० ॥ अरुणायांमहाराजब्रह्मवध्यापहाहिसा ॥ एतमर्थमभिज्ञायदेवराजः
शतक्रतुः ॥ ३१ ॥ तस्मिंस्तीर्थवरेस्नात्वाविमुक्तःपाप्मनाकिल ॥ ॥ जनमेजयउवाच ॥ ॥ किमर्थंभगवान्शक्रोब्रह्मवध्यामवाप्तवान् ॥ ३२ ॥ कथमस्मिंश्चतीर्थे
वैआप्लुत्याकल्मषोभवत् ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ शृणुष्वैतदुपाख्यानंयथावृत्तंजनेश्वर ॥ ३३ ॥ यथाबिभेदसमयंनमुचेर्वासवःपुरा ॥ नमुचिर्वासवाद्भीतः
सूर्यरश्मिसमाविशत् ॥ ३४ ॥ तेनेंद्रःसख्यमकरोत्समयंचेदमब्रवीत् ॥ नचार्द्रेणनशुष्केणनरात्रौनापिचाहनि ॥ ३५ ॥ वधिष्याम्यसुरश्रेष्ठसखेसत्येनतेशपे ॥
एवंसकृत्वासमयंदृष्ट्वानीहारमीश्वरः ॥ ३६ ॥ चिच्छेदास्यशिरोराजन्नपांफेनेनवासवः ॥ तच्छिरोनमुचेश्छिन्नंपृष्ठतःशक्रमन्वियात् ॥ ३७ ॥ भोभोमित्रहन्पा
पेतिब्रुवाणंशक्रमंतिकात् ॥ एवंसशिरसातेनचोद्यमानःपुनःपुनः ॥ ३८ ॥ पितामहायसंतप्तएतमर्थंन्यवेदयत् ॥ तमब्रवील्लोकगुरुररुणायांयथाविधि ॥ ३९ ॥
इष्ट्वोपस्पृशदेवेंद्रतीर्थेपापभयापहे ॥ एषापुण्यजलाशक्रकृतामुनिभिरेवतु ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

निगूढमस्यागमनमिहासीत्पूर्वमेवतु॥ ततोभ्येत्यारुणांदेवींप्लावयामासवारिणा॥ ४१ ॥ सरस्वत्यारुणायांश्चपुण्योयंसंगमोमहान् ॥ इहत्वंयजदेवेंद्रददादाना
न्यनेकशः ॥ ४२ ॥ अत्राप्लुत्यसुघोरात्त्वंपातकाद्विप्रमोक्ष्यसे॥ इत्युक्तःससरस्वत्याःकुंजेवैजनमेजय ॥ ४३ ॥ इष्ट्वायथावद्बलभिदरुणायामुपास्पृशत्॥ समु
क्तःपाप्मनातेनब्रह्मवध्याकृतेनच ॥ ४४ ॥ जगामसंहृष्टमनास्त्रिदिवंत्रिदशेश्वरः ॥ शिरस्तच्चापिनमुचेस्तत्रैवाप्लुत्यभारत ॥ लोकान्कामदुघान्प्राप्तमक्षयान्
राजसत्तम॥ ४५॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥तत्राप्युपस्पृश्यबलोमहात्मादत्त्वाचदानानिपृथग्विधानि॥ अवाप्यधर्मंपरमार्थकर्माजगामसोमस्यमहत्सुतीर्थ
म्॥ ४६॥ यत्रायजद्राजसूयेनसोमःसाक्षात्पुराविधिवत्पार्थिवेंद्र॥ अत्रिर्धीमान्विप्रमुख्योबभूवहोतायस्मिन्क्रतुमुख्येमहात्मा॥ ४७॥ यस्यांतेभूत्सुमहद्दान
वानांदैतेयानांराक्षसानांचदेवैः॥ यस्मिन्युद्धंतारकाख्यंसुतीव्रंयत्रस्कंदस्तारकाख्यंजघान ॥ ४८ ॥ सैनापत्यंलब्धवान्देवतानांमहासेनोयत्रदैत्यांतकर्ता॥
साक्षाच्चैवंन्यवसत्कार्तिकेयःसदाकुमारोयत्रसप्लक्षराजः॥४९॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिबलदेवतीर्थयात्रायांसारस्व० त्रिचत्वारिंशो
ऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ जनमेजयउवाच॥ ॥सरस्वत्याःप्रभावोयमुक्तस्तेद्विजसत्तम॥ कुमारस्याभिषेकंतुब्रह्मन्व्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ य
स्मिन्देशेचकालेचयथाचवदतांवर ॥ यैश्चाभिषिक्तोभगवान्विधिनायेनचप्रभुः ॥ २ ॥ स्कंदोयथाचदैत्यानामकरोत्कदनंमहत् ॥ तथामेसर्वमाचक्ष्वपरंकौ
तूहलंहिमे॥ ३॥ ॥वैशंपायनउवाच ॥ ॥कुरुवंशस्यसदृशंकौतूहलमिदंतव॥ हर्षमुत्पादयत्येववचोमेजनमेजय ॥ ४ ॥ हंततेकथयिष्यामिशृण्वानस्यनरा
धिप॥ अभिषेकंकुमारस्यप्रभावंचमहात्मनः॥ ५॥ तेजोमाहेश्वरंस्कन्नमग्नौप्रपतितंपुरा ॥ तत्सर्वभक्षोभगवान्नाशकद्दग्धुमक्षयम् ॥ ६॥ तेनासीदतितेजस्वी
दीप्तिमान्हव्यवाहनः॥ नचैवधारयामासगर्भंतेजोमयंतदा॥ ७॥ सगंगामभिसंगम्यनियोगाद्ब्रह्मणःप्रभुः॥ गर्भमाहितवान्दिव्यंभास्करोपमतेजसम् ॥८ ॥
अथगंगापितंगर्भमसहंतीविधारणे॥ उत्ससर्जगिरौरम्येहिमवत्यमरार्चिते ॥ ९॥ सतत्रववृधेलोकानावृत्यज्वलनात्मजः ॥ ददृशुर्ज्वलनाकारंतंगर्भमथकृत्ति
काः॥ १०॥ शरस्तंबेमहात्मानमनलात्मजमीश्वरम्॥ ममायमितिताःसर्वाःपुत्रार्थिन्योभिचुक्रुशुः॥ ११ ॥तासांविदित्वाभावंतंमातॄणांभगवान्प्रभुः॥ प्रस्नु
तानांपयःषड्भिर्वदनैरपिबत्तदा॥ १२॥ तंप्रभावंसमालक्ष्यतस्यबालस्यकृत्तिकाः॥ परंविस्मयमापन्नादेव्योदिव्यवपुर्धराः॥ १३॥ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ बिडालवृषदंशौमार्जारजातिभेदौतत्सदृशाननौ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

यत्रोत्सृष्टःसभगवान्गंगयागिरिमूर्द्धनि॥ सशैलकांचनःसर्वःसंबभौकुरुसत्तम ॥ १४ ॥ वर्धताचैवगर्भेणपृथिवीतेनरंजिता ॥ अतश्चसर्वेसंवृत्तागिरयःकांचनाकराः॥ १५॥ कुमारःसुमहावीर्यःकार्त्तिकेयइतिस्मृतः॥ गांगेयःपूर्वमभवन्महायोगबलान्वितः ॥ १६॥ शमेनतपसाचैववीर्येणचसमन्वितः ॥ ववृधेतीवराजेंद्रचंद्रवत्प्रियदर्शनः॥ १७॥ सतस्मिन्कांचनेदिव्येशरस्तंबेश्रियावृतः॥ स्तूयमानःसदाशेतेगंधर्वैर्मुनिभिस्तथा॥ १८ ॥ तथैनमन्वनृत्यंतदेवकन्याःसहस्रशः॥ दिव्यवादित्रनृत्यज्ञाःस्तुवंत्यश्चारुदर्शनाः॥१९॥ अन्वास्तेचनदीदेवंगंगावैसरितांवरा ॥दधारपृथिवीचैनंबिभ्रतीरूपमुत्तमम्॥२०॥ जातकर्मादिकास्तत्रक्रियाश्चक्रेबृहस्पतिः॥ वेदश्चैनंचतुर्मूर्तिरुपतस्थेकृतांजलिः॥ २१॥ धनुर्वेदश्चतुष्पादःशस्त्रग्रामःससंग्रहः ॥ तत्रैनंसमुपातिष्ठत्साक्षाद्वाणीचकेवला ॥ २२॥ सददर्शमहावीर्यंदेवदेवमुमापतिम्॥ शैलपुत्र्यासमासीनंभूतसंघशतैर्वृतम् ॥ २३॥ निकायाभूतसंघानांपरमाद्भुतदर्शनाः॥ विकृताविकृताकाराविकृताभरणध्वजाः ॥ २४ ॥ व्याघ्रसिंहर्क्षवदनाबिडालमकराननाः ॥ वृषदंशमुखाश्चान्येगजोष्ट्रवदनास्तथा॥ २५॥ उलूकवदनाःकेचिद्गृध्रगोमायुदर्शनाः॥ क्रौंचपारावतनिभैर्वदनैरांकवैरपि ॥ २६॥ श्वाविच्छल्यकगोधानामजैडकगवांतथा ॥ सदृशानिवपूंष्यन्येतत्रतत्रव्यधारयन् ॥ २७ ॥ केचिच्छैलांबुदप्रख्याश्चक्रोद्यतगदायुधाः॥केचिदंजनपुंजाभाःकेचिच्छ्वेताचलप्रभाः ॥ २८ ॥ सप्तमातृगणाश्चैवसमाजग्मुर्विशांपते ॥ साध्याविश्वेथमरुतोवसवःपितरस्तथा ॥ २९ ॥ रुद्रादित्यास्तथासिद्धाभुजगादानवाःखगाः॥ ब्रह्मास्वयंभूर्भगवान्सपुत्रःसहविष्णुना ॥ ३० ॥ शक्रस्तथाभ्ययाद्द्रष्टुंकुमारवरमच्युतम्॥ नारदप्रमुखाश्चापिदेवगंधर्वसत्तमाः॥ ३१ ॥देवर्षयश्चसिद्धाश्चबृहस्पतिपुरोगमाः॥ पितरोजगतःश्रेष्ठादेवानामपिदेवताः ॥ ३२ ॥ तेपितत्रसमाजग्मुर्यामाधामाश्चसर्वशः ॥ सतुबालोपिबलवान्महायोगबलान्वितः॥३३॥ अभ्याजगामदेवेशंशूलहस्तंपिनाकिनम्॥ तमाव्रजंतमालक्ष्यशिवस्यासीन्मनोगतम्॥३४॥ युगपच्छैलपुत्र्याश्चगंगायाःपावकस्यच॥ कंनुपूर्वमयंबालोगौरवादभ्युपैष्यति ॥ ३५॥ अपिमामितिसर्वेषांतेषामासीन्मनोगतम्॥ तेषामेतमभिप्रायंचतुर्णामुपलक्ष्यसः॥ ३६॥ युगपद्योगमास्थायससर्जविविधास्तनूः॥ ततोभवच्चतुर्मूर्तिःक्षणेनभगवान्प्रभुः॥ ३७॥ तस्यशाखोविशाखश्चनैगमेयश्चपृष्ठतः॥ एवंसकृत्वाह्यात्मानंचतुर्धाभगवान्प्रभुः॥ ३८॥

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ तस्यस्कंदस्यपृष्ठतःपश्चात्शाखविशाखनैगमेयाःआसन्तेस्कंदेनसहचत्वारः ॥ ३८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥३९॥४०॥४१॥ अद्भुतमदृष्टपूर्वं ॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥ ॥इ०श०ग०नै०भारतभा०चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः॥४४॥ततइति॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥

यतोरुद्रस्ततःस्कंदोजगामाद्भुतदर्शनः॥ विशाखस्तुययौयेनदेवीगिरिवरात्मजा ॥ ३९ ॥ शाखोययौसभगवान्वायुमूर्तिर्विभावसुम् ॥ नैगमेयोगमद्गंगांकु
मारःपावकप्रभः॥ ४० ॥ सर्वेभासुरदेहास्तेचत्वारःसमरूपिणः॥ तान्समभ्ययुरव्यग्रास्तदद्भुतमिवाभवत्॥ ४१ ॥ हाहाकारोमहानासीद्देवदानवरक्षसाम्॥ तद्दृ
ष्ट्वामहदाश्चर्यमद्भुतंलोमहर्षणम्॥ ४२ ॥ ततोरुद्रश्चदेवीचपावकश्चपितामहम्॥ गंगयासहिताःसर्वेप्रणिपेतुर्जगत्पतिम्॥ ४३ ॥ प्रणिपत्यततस्तेतुविधिवद्राज
पुंगव॥ इदमूचुर्वचोराजन्कार्तिकेयप्रियेप्सया॥ ४४ ॥ अस्यबालस्यभगवान्नाधिपत्यंयथेप्सितम्॥ अस्मत्प्रियार्थंदेवेशसदृशंदातुमर्हसि॥ ४५ ॥ ततःसभग
वान्धीमान्सर्वलोकपितामहः॥ मनसाचिंतयामासकिमयंलभतामिति ॥ ४६ ॥ ऐश्वर्याणिचसर्वाणिदेवगंधर्वरक्षसाम्॥ भूतयक्षविहंगानांपन्नगानांचस
र्वशः॥ ४७॥ पूर्वमेवादिदेशासौनिकायेषुमहात्मनाम्॥ समर्थंचतमैश्वर्येमहामतिरमन्यत ॥ ४८॥ ततोमुहूर्तंसध्यात्वादेवानांश्रेयसिस्थितः ॥ सैनापत्यंददौ
तस्मैसर्वभूतेषुभारत ॥ ४९॥ सर्वदेवनिकायानांयेराजानःपरिश्रुताः ॥ तान्सर्वान्व्यादिदेशास्मैसर्वभूतपितामहः ॥ ५० ॥ ततःकुमारमादायदेवाब्रह्मपुरोग
माः॥ अभिषेकार्थमाजग्मुःशैलेंद्रंसहितास्ततः ॥ ५१ ॥ पुण्यांहैमवतींदेवींसरिच्छ्रेष्ठांसरस्वतीम्॥ समंतपंचकेयावैत्रिषुलोकेषुविश्रुता॥ ५२ ॥ तत्रतीरेसरस्व
त्याःपुण्येसर्वगुणान्विते॥ निषेदुर्देवगंधर्वाःसर्वेसंपूर्णमानसाः॥५३॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिबलदेवतीर्थयात्रायांसारस्व०कुमाराभि
षेकोपक्रमेचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४४॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततोभिषेकसंभारान्सर्वान्संभृत्यशास्त्रतः॥ बृहस्पतिःसमिद्धेग्नौजु
हावाग्निंयथाविधि॥ १ ॥ ततोहिमवतादत्तेमणिप्रवरशोभिते॥ दिव्यरत्नाचितेपुण्येनिषण्णंपरमासने॥२॥ सर्वमंगलसंभारैर्विधिमंत्रपुरस्कृतम्॥आभिषेचनि
कंद्रव्यंगृहीत्वादेवतागणाः॥ ३ ॥ इंद्रविष्णूमहावीर्यौसूर्याचंद्रमसौतथा॥ धाताचैवविधाताचतथाचैवानिलानलौ ॥४॥ पूष्णाभगेनार्यम्णाचअंशेनचविवस्व
ता॥ रुद्रश्चसहितोधीमान्मित्रेणवरुणेनच॥ ५॥ रुद्रैर्वसुभिरादित्यैरश्विभ्यांचवृतःप्रभुः॥ विश्वेदेवैर्मरुद्भिश्चसाध्यैश्चपितृभिःसह ॥ ६ ॥ गंधर्वैरप्सरोभिश्च
यक्षराक्षसपन्नगैः॥ देवर्षिभिरसंख्यातैस्तथाब्रह्मर्षिभिस्तथा॥ ७॥ वैखानसैर्वालखिल्यैर्वाय्वाहारैर्मरीचिपैः॥ भृगुभिश्चांगिरोभिश्चयतिभिश्चमहात्मभिः॥८॥
सर्पैर्विद्याधरैःपुण्यैर्योगसिद्धैस्तथावृतः॥ पितामहःपुलस्त्यश्चपुलहश्चमहातपाः॥ ९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अंगिराःकश्यपोत्रिश्चमरीचिर्भृगुरेवच ॥ क्रतुर्हरःप्रचेताश्चमनुर्दक्षस्तथैवच ॥ १० ॥ ऋतवश्चग्रहाश्चैवज्योतींषिचविशांपते ॥ मूर्तिमत्यश्चसरितोवेदाश्चैवस
॥ १८ ॥ नातनाः ॥ ११ ॥ समुद्राश्चहृदाश्चैवतीर्थानिविविधानिच ॥ पृथिवीद्यौर्दिशश्चैवपादपाश्चजनाधिप ॥ १२ ॥ अदितिर्देवमाताचह्रीःश्रीःस्वाहासरस्वती ॥ उमा ९
शचीसिनीवालीतथाचानुमतिःकुहूः ॥ १३ ॥ राकाचधिषणाचैवपत्न्यश्चान्यादिवौकसाम् ॥ हिमवांश्चैवविंध्यश्चमेरुश्चानेकशृंगवान् ॥ १४ ॥ ऐरावतःसानुच
रःकलाःकाष्ठास्तथैवच ॥ मासार्धमासाऋतवस्तथाराच्यहनीनृप ॥ १५ ॥ उच्चैःश्रवाहयश्रेष्ठोनागराजश्चवासुकिः ॥ अरुणोगरुडश्चैववृक्षाश्चौषधिभिःसह ॥
॥ १६ ॥ धर्मश्चभगवान्देवःसमाजग्मुर्हिसंगताः ॥ कालोयमश्चमृत्युश्चयमस्यानुचराश्चये ॥ १७ ॥ बहुलत्वाच्चनोक्तायेविविधादेवतागणाः ॥ तेकुमाराभिषे
कार्थंसमाजग्मुस्ततस्ततः ॥ १८ ॥ जगृहुस्तेतदाराजन्सर्वएवदिवौकसः ॥ आभिषेचनिकंभांडंमंगलानिचसर्वशः ॥ १९ ॥ दिव्यसंभारसंयुक्तैःकलशैःकांच
नैर्नृप ॥ सरस्वतीभिःपुण्याभिर्दिव्यतोयाभिरेवतु ॥ २० ॥ अभ्यषिंचन्कुमारंवैसंप्रहृष्टादिवौकसः ॥ सेनापतिंमहात्मानमसुराणांभयंकरम् ॥ २१ ॥ पुरायथा
महाराजवरुणंवैजलेश्वरम् ॥ तथाभ्यषिंचद्भगवान्सर्वलोकपितामहः ॥ २२ ॥ कश्यपश्चमहातेजायेचान्येलोकविश्रुताः ॥ तस्मैब्रह्मादद‍ौप्रीतोबलिनोवातरंहसः
॥ २३ ॥ कामवीर्यधरान्सिद्धान्महापारिषदान्प्रभुः ॥ नंदिसेनंलोहिताक्षंघंटाकर्णंचसंमतम् ॥ २४ ॥ चतुर्थमस्यानुचरंख्यातंकुमुदमालिनम् ॥ तत्रस्थाणुर्महाते
जामहापारिषदंप्रभुः ॥ २५ ॥ मायाशतधरंकामंकामवीर्यबलान्वितम् ॥ ददौस्कंदायराजेंद्रसुरारिविनिबर्हणम् ॥ २६ ॥ सहिदेवासुरेयुद्धेदैत्यानांभीमकर्मणाम् ॥
जघानदोर्भ्यांसंक्रुद्धःप्रयुतानिचतुर्दश ॥ २७ ॥ तथादेवाददुस्तस्मैसेनांनैर्ऋतसंकुलाम् ॥ देवशत्रुक्षयकरीमजय्यांविष्णुरूपिणीम् ॥ २८ ॥ जयशब्दंतथाचक्रुर्देवाः
सर्वेसवासवाः ॥ गंधर्वायक्षरक्षांसिमुनयःपितरस्तथा ॥ २९ ॥ ततःप्रादादनुचरौयमकालोपमावुभौ ॥ उन्माथश्चप्रमाथश्चमहावीर्यौमहाद्युती ॥ ३० ॥ सुभ्रा
जोभास्वरश्चैवयौतौसूर्यानुयायिनौ ॥ तौसूर्यःकार्तिकेयायददौप्रीतःप्रतापवान् ॥ ३१ ॥ कैलासशृंगसंकाशौश्वेतमाल्यानुलेपनौ ॥ सोमोप्यनुचरौप्रादान्म
णिंसुमणिमेवच ॥ ३२ ॥ ज्वालाजिह्वंतथाज्योतिरात्मजायहुताशनः ॥ ददावनुचरौशूरौपरसैन्यप्रमाथिनौ ॥ ३३ ॥ ॥ १८ ॥

॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

परिघंचवटंचैवभीमंचसुमहाबलम्॥ दहतिंदहनंचैवप्रचंडौवीर्यसंमतौ॥ ३४ ॥ अंशोप्यनुचरान्पंचददौस्कंदायधीमते॥ उत्क्रोशंपंचकंचैववज्रदंडधरावुभौ
॥ ३५॥ ददावनलपुत्रायवासवःपरवीरहा॥ तौहिशत्रून्महेंद्रस्यजघ्नतुःसमरेबहून्॥ ३६ ॥ चक्रंविक्रमकंचैवसंक्रमंचमहाबलम्॥ स्कंदायत्रीननुचरान्ददौवि
ष्णुर्महायशाः॥ ३७॥ वर्धनंनंदनंचैवसर्वविद्याविशारदौ॥ स्कंदायददतुःप्रीतावश्विनौभिषजांवरौ॥ ३८॥ कुंदंचकुसुमंचैवकुमुदंचमहायशाः॥ डंबराडंब
रौचैवददौधातामहात्मने॥ ३९॥ चक्रानुचक्रौवलिनौमेघचक्रौवलोत्कटौ॥ ददौत्वष्टामहामायौस्कंदायानुचरावुभौ॥ ४०॥ सुव्रतंसत्यसंधंचददौमित्रोम
हात्मने॥ कुमारायमहात्मानौतपोविद्याधरौप्रभुः॥ ४१॥ सुदर्शनीयौवरदौत्रिषुलोकेषुविश्रुतौ॥ सुव्रतंचमहात्मानंशुभकर्माणमेवच॥ ४२॥ कार्तिकेयायसं
प्रादाद्विधातालोकविश्रुतौ॥ पाणीतकंकालिकंचमहामायाविनावुभौ॥ ४३॥ पूषाचपार्षदौप्रादात्कार्तिकेयायभारत॥ बलंचातिबलंचैवमहावक्त्रौमहाबलौ
॥ ४४॥ प्रददौकार्तिकेयायवायुर्भरतसत्तम॥ यमंचातियमंचैवतिमिवक्त्रौमहाबलौ॥ ४५॥ प्रददौकार्तिकेयायवरुणःसत्यसंगरः॥ सुवर्चसंमहात्मानंतथै
वाप्यतिवर्चसम्॥ ४६॥ हिमवान्प्रददौराजन्हुताशनसुतायवै॥ कांचनंचमहात्मानंमेघमालिनमेवच॥ ४७॥ ददावनुचरौमेरुरग्निपुत्रायभारत॥ स्थिरं
चातिस्थिरंचैवमेरुरेवापरौददौ॥ ४८॥ महात्मात्वग्निपुत्रायमहाबलपराक्रमौ॥ उच्छृंगंचातिशृंगंचमहापाषणयोधिनौ॥ ४९॥ प्रददावग्निपुत्रायविंध्यः
पारिषदावुभौ॥ संग्रहंविग्रहंचैवसमुद्रोपिगदाधरौ॥ ५०॥ प्रददावग्निपुत्रायमहापारिषदावुभौ॥ उन्मादंशंकुकर्णंचपुष्पदंतंतथैवच॥ ५१॥ प्रददावग्निपुत्रा
यपार्वतीशुभदर्शना॥ जयंमहाजयंचैवनागौज्वलनसूनवे॥ ५२॥ प्रददौपुरुषव्याघ्रवासुकिःपन्नगेश्वरः॥ एवंसाध्याश्चरुद्राश्चवसवःपितरस्तथा॥ ५३॥ सा
गराःसरितश्चैवगिरयश्चमहाबलाः॥ ददुःसेनागणाध्यक्षान्शूलपट्टिशधारिणः॥ ५४॥ दिव्यप्रहरणोपेतान्नानावेषविभूषितान्॥ शृणुनामानिचाप्येषांयेन्ये
स्कंदस्यसैनिकाः॥ ५५॥ विविधायुधसंपन्नाश्चित्राभरणभूषिताः॥ शंकुकर्णोनिकुंभश्चपद्मःकुमुदएवच॥ ५६॥ अनंतोद्वादशभुजस्तथाकृष्णोपकृष्णकौ॥
घ्राणश्रवाःकपिस्कंधःकांचनाक्षोजलंधमः॥ ५७॥ अक्षःसंतर्जनोराजन्कुनदीकस्तमोंतकृत्॥ एकाक्षोद्वादशाक्षश्चतथैवैकजटःप्रभुः॥ ५८॥ सहस्रबाहुर्वि
कटोव्याघ्राक्षःक्षितिकंपनः॥ पुण्यनामासुनामाचसुचक्रःप्रियदर्शनः॥ ५९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

परिश्रुतःकोकनदःप्रियमाल्यानुलेपनः ॥ अजोदरोगजशिराःस्कंधाक्षःशतलोचनः ॥ ६० ॥ ज्वालाजिह्वःकरालाक्षःशितिकेशोजटीहरिः ॥ परिश्रुतःकोकनदः
॥१९॥ कृष्णकेशोजटाधरः ॥ ६१ ॥ चतुर्दंष्ट्रोष्टजिह्वश्वमेघनादःपृथुश्रवाः ॥ विद्युताक्षोधनुर्वक्रोजाठरोमारुताशनः ॥ ६२ ॥ उदाराक्षोरथाक्षश्ववज्रनाभोवसुप्रभः ॥ १
समुद्रवेगोराजेंद्रशैलकंपीतथैवच ॥ ६३ ॥ वृषोमेषःप्रवाहश्वतथानंदोपनंदकौ ॥ धूम्रःश्वेतःकलिंगश्वसिद्धार्थोवरदस्तथा ॥ ६४ ॥ प्रियकश्चैवनंदश्वगोनंदश्व
प्रतापवान् ॥ आनंदश्वप्रमोदश्वस्वस्तिकोध्रुवकस्तथा ॥ ६५ ॥ क्षेमवाहःसुवाहश्वसिद्धपात्रश्वभारत ॥ गोव्रजःकनकापीडोमहापारिषदेश्वरः ॥ ६६ ॥ गायनोह
सनश्चैववाणःखड्गश्ववीर्यवान् ॥ वैतालीगतितालीचतथाकथकवातिकौ ॥ ६७ ॥ हंसजःपंकदिग्धांगःसमुद्रोन्मादनश्वह ॥ रणोत्कटःप्रहासश्वश्वेतसिद्धश्वनं
दनः ॥ ६८ ॥ कालकंठःप्रभासश्वतथाकुंभांडकोदरः ॥ कालकक्षःसितश्चैवभूतानांमथनस्तथा ॥ ६९ ॥ यज्ञवाहःसुवाहश्वदेवयाजीचसोमपः ॥ मज्जानश्वम
हातेजाःक्रथक्राथौचभारत ॥ ७० ॥ तुहरश्वतुहारश्वचित्रदेवश्ववीर्यवान् ॥ मधुरःसुप्रसादश्वकिरीटीचमहाबलः ॥ ७१ ॥ वत्सलोमधुवर्णश्वकलशोदरएवच ॥
धर्मदोमन्मथकरःसूचीवक्रश्ववीर्यवान् ॥ ७२ ॥ श्वेतवक्रःसुवक्रश्वचारुवक्रश्वपांडुरः ॥ दंडबाहुःसुबाहुश्वरजःकोकिलकस्तथा ॥ ७३ ॥ अचलःकनकाक्षश्व
बालानामपियःप्रभुः ॥ संचारकःकोकनदोगृध्रपत्रश्वजंबुकः ॥ ७४ ॥ लोहाजवक्रोजवनःकुंभवक्रश्वकुंभकः ॥ स्वर्णग्रीवश्वकृष्णौजाहंसवक्रश्वचंद्रभः ॥ ७५ ॥
पाणिकूर्चाश्वशंबूकःपंचवक्रश्वशिक्षकः ॥ चाषवक्रश्वजंबूकःशाकवक्रश्वकुंजलः ॥ ७६ ॥ योगयोक्तामहात्मानःसततंब्राह्मणप्रियाः ॥ पैतामहामहात्मानो
महापारिषदाश्वये ॥ ७७ ॥ यौवनस्थाश्वबालाश्ववृद्धाश्वजनमेजय ॥ सहस्रशःपारिषदाःकुमारमवतस्थिरे ॥ ७८ ॥ वक्त्रैर्नानाविधैर्येतुश्रृणुतान्जनमेजय ॥
कूर्मकुक्कुटवक्त्राश्वशशोलूकमुखास्तथा ॥ ७९ ॥ खरोष्ट्रवदनाश्वान्येवराहवदनास्तथा ॥ मार्जारशशवक्त्राश्वदीर्घवक्त्राश्वभारत ॥ ८० ॥ नकुलोलूकवक्त्राश्वका
कवक्त्रास्तथापरे ॥ आखुबभ्रुकवक्त्राश्वमयूरवदनास्तथा ॥ ८१ ॥ मत्स्यमेषाननाश्वान्येअजाविमहिषाननाः ॥ ऋक्षशार्दूलवक्त्राश्वद्वीपिसिंहाननास्तथा ॥ ॥१९॥
॥ ८२ ॥ भीमागजाननाश्चैवतथानक्रमुखाश्वये ॥ गरुडाननाःकंकमुखावृककाकमुखास्तथा ॥ ८३ ॥ गोखरोष्ट्रमुखाश्वान्येवृषदंशमुखास्तथा ॥ महाजठरपा
दांगास्तारकाक्षाश्वभारत ॥ ८४ ॥ पारावतमुखाश्वान्येतथावृषमुखाःपरे ॥ कोकिलाभाननाश्वान्येश्येनतित्तिरिकाननाः ॥ ८५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कृकलासमुखाश्चैवविरजोंबरधारिणः॥व्यालवक्राःशूलमुखाश्चंडवक्राःशुभाननाः॥ ८६ ॥आशीविषाश्चीरधरागोनासावदनास्तथा ॥ स्थूलोदराःकृशांगा
श्चस्थूलांगाश्चकृशोदराः॥८७॥ह्रस्वग्रीवामहाकर्णानानाव्यालविभूषणाः॥गजेंद्रचर्मवसनास्तथाकृष्णाजिनांबराः॥ ८८॥स्कंधेमुखामहाराजतथाप्युदर
तोमुखाः॥पृष्ठेमुखाहनुमुखास्तथाजंघामुखाअपि॥८९॥पार्श्वाननाश्चबहवोनानादेशमुखास्तथा॥ तथाकीटपतंगानांसदृशास्यागणेश्वराः ॥ ९० ॥ नाना
व्यालमुखाश्चान्येबहुबाहुशिरोधराः॥नानावृक्षभुजाःकेचित्कटिशीर्षास्तथापरे ॥ ९१ ॥ भुजंगभोगवदनानानागुल्मनिवासिनः ॥ चीरसंवृतगात्राश्चनाना
कनकवाससः॥ ९२ ॥नानावेषधराश्चैवनानामाल्यानुलेपनाः ॥ नानावस्त्रधराश्चैवचर्मवाससएवच ॥ ९३॥उष्णीषिणोमुकुटिनःसुग्रीवाश्चसुवर्चसः॥कि
रीटिनःपंचशिखास्तथाकांचनमूर्धजाः॥ ९४ ॥ त्रिशिखाद्विशिखाश्चैवतथासप्तशिखाःपरे ॥ शिखंडिनोमुकुटिनोमुंडाश्चजटिलास्तथा ॥ ९५ ॥ चित्रमाला
धराःकेचित्केचिद्रोमाननास्तथा ॥ विग्रहैकरसानित्यमजेयाःसुरसत्तमैः ॥ ९६ ॥कृष्णानिर्मांसवक्राश्चदीर्घपृष्ठास्तनूदराः॥स्थूलपृष्ठाह्रस्वपृष्ठाःप्रलंबोदरमे
हनाः॥ ९७॥ महाभुजाह्रस्वभुजाह्रस्वगात्राश्चवामनाः ॥ कुब्जाश्चह्रस्वजंघाश्चहस्तिकर्णशिरोधराः ॥ ९८ ॥ हस्तिनासाःकूर्मनासावृकनासास्तथापरे॥दीर्घो
च्छ्वासादीर्घजंघाविकरालाह्यधोमुखाः ॥ ९९ ॥महादंष्ट्राह्रस्वदंष्ट्राश्चतुर्दंष्ट्रास्तथापरे॥वारणेंद्रनिभाश्चान्येभीमाराजन्सहस्रशः ॥ १०० ॥ सुविभक्तशरीरा
श्चदीप्तिमंतःस्वलंकृताः ॥ पिंगाक्षाःशंकुकर्णाश्चरक्तनासाश्चभारत ॥ १०१ ॥ पृथुदंष्ट्रामहादंष्ट्राःस्थूलौष्ठाहरिमूर्धजाः ॥ नानापादौष्ठदंष्ट्राश्चनानाहस्तशिरो
धराः॥ १०२ ॥नानाचर्मभिराच्छन्नानानाभाषाश्चभारत ॥ कुशलादेशभाषासुजल्पतोन्योन्यमीश्वराः ॥ १०३ ॥ हृष्टाःपरिपतंतिस्ममहापारिषदास्तथा ॥
दीर्घग्रीवादीर्घनखादीर्घपादशिरोभुजाः॥ १०४ ॥ पिंगाक्षानीलकंठाश्चलंबकर्णाश्चभारत॥वृकोदरनिभाश्चैवकेचिदंजनसंनिभाः ॥ १०५ ॥ श्वेताक्षालो
हितग्रीवाःपिंगाक्षाश्चतथापरे ॥ कल्माषाबहवोराजंश्चित्रवर्णाश्चभारत ॥ १०६ ॥ चामरापीडकनिभाःश्वेतलोहितराजयः॥ नानावर्णाःसवर्णाश्चमयूरसदृश
प्रभाः ॥ १०७ ॥ पुनःप्रहरणान्येषांकीर्त्यमानानिमेशृणु ॥ शेषैःकृतःपारिषदैरायुधानांपरिग्रहः ॥ १०८ ॥ पाशोद्यतकराःकेचिद्व्यादितास्याःखराननाः॥ पृष्ठा
क्षानीलकंठाश्चतथापरिघबाहवः॥ १०९ ॥शतघ्नीचक्रहस्ताश्चतथामुसलपाणयः॥ असिमुद्गरहस्ताश्चदंडहस्ताश्चभारत॥ ११०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ १११ ॥ ११२ ॥ ११३ ॥ ११४ ॥ ११५ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ श्रृण्विति ॥ १ ॥

गदाभुशुंडिहस्ताश्चतथातोमरपाणयः ॥ आयुधैर्विविधैर्घोरैर्महात्मानोमहाजवाः ॥ १११ ॥ महाबलामहावेगामहापारिषदास्तथा ॥ अभिषेकंकुमारस्यदृ
॥२०॥ ष्ट्वाहृष्टारणप्रियाः॥ ११२॥ घंटाजालपिनद्धांगाननृतुस्तेमहौजसः॥ एतेचान्येचबहवोमहापारिषदान्नृप ॥ ११३ ॥ उपतस्थुर्महात्मानंकार्तिकेयंयशस्विनम् ॥ ९
दिव्याश्चाप्यांतरिक्षाश्चपार्थिवाश्चानिलोपमाः ॥ ११४ ॥ व्यादिष्टादैवतैःशूराःस्कंदस्यानुचराभवन्॥ तादृशानांसहस्राणिप्रयुतान्यर्बुदानिच ॥ अभिषिक्तंम
हात्मानंपरिवार्योपतस्थिरे॥ ११५॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिबलराम०सारस्व०स्कंदाभिषेकेपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४५॥ ॥७॥
वैशंपायनउवाच॥ ॥ श्रृणुमातृगणान्राजन्कुमारानुचरानिमान्॥ कीर्त्यमानान्मयावीरसपत्नगणसूदनान्॥१॥ यशस्विनीनांमातॄणांश्रृणुनामानिभारत॥
याभिर्व्याप्तास्त्रयोलोकाःकल्याणीभिश्चभागशः ॥ २॥ प्रभावतीविशालाक्षीपालितागोस्तनीतथा ॥ श्रीमतीबहुलाचैवतथैवबहुपुत्रिका ॥ ३ ॥ अप्सुजाता
चगोपालीबृहदंबालिकातथा॥ जयावतीमालतिकाध्रुवरत्नाभयंकरी ॥ ४ ॥ वसुदामाचदामाचविशोकानंदिनीतथा ॥ एकचूडामहाचूडाचक्रनेमिश्चभारत
॥ ५॥ उत्तेजनीजयत्सेनाकमलाक्ष्यथशोभना॥ शत्रुंजयातथाचैवक्रोधनाशलभीखरी ॥ ६ ॥ माधवीशुभवक्त्राचतीर्थसेनिश्चभारत ॥ गीतप्रियाचकल्या
णीरुद्ररोमामिताशना ॥ ७ ॥ मेघस्वनाभोगवतीसुभ्रूश्चकनकावती॥ अलाताक्षीवीर्यवतीविद्युज्जिह्वाचभारत॥ ८॥ पद्मावतीसुनक्षत्राकंदराबहुयोजना॥
संतानिकाचकौरव्यकमलाचमहाबला॥९॥ सुदामाबहुदामाचसुप्रभाचयशस्विनी॥ नृत्यप्रियाचराजेंद्रशतोलूखलमेखला॥ १० ॥ शतघंटाशतानंदाभगनं
दाचभाविनी ॥ वपुष्मतीचंद्रशीताभद्रकालीचभारत ॥ ११ ॥ ऋक्षांबिकानिष्कुटिकावामाचत्वरवासिनी ॥ सुमंगलास्वस्तिमतीबुद्धिकामाजयप्रिया ॥
॥ १२ ॥ धनदासुप्रसादाचभवदाचजलेश्वरी ॥ एडीभेडीसमेडीचवेतालजननीतथा ॥ १३ ॥ कंडूतिःकालिकाचैवदेवमित्राचभारत ॥ वसुश्रीःकोटराचैव
चित्रसेनातथाचला॥ १४ ॥ कुक्कुटिकाशंखलिकातथाशकुनिकानृप ॥ कुंडारिकाकौकुलिकाकुंभिकाथशतोदरी॥ १५ ॥ उत्क्राथिनीजलेलाचमहावेगाचकं
कणा॥ मनोजवाकंटकिनीप्रघसापूतनातथा॥ १६॥ केशयंत्रीत्रुटिर्वामाक्रोशनाथतडित्प्रभा॥ मंदोदरीचमुंडीचकोटरामेघवाहिनी ॥ १७॥ ॥२०॥
॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

सुभगालंबिनीलंबाताम्रचूडाविकाशिनी ॥ उर्ध्ववेणीधराचैवपिंगाक्षीलोहमेखला ॥ १८ ॥ पृथुवस्त्रामधुलिकामधुकुंभातथैवच ॥ पक्षालिकामक्कुलिकाज
रायुर्जर्जरानना ॥ १९ ॥ ख्यातादहदहाचैवतथाधमधमानृप ॥ खंडखंडाचराजेंद्रपूषणामणिकुट्टिका ॥ २० ॥ अमोघाचैवकौरव्यतथालंबपयोधरा ॥ वेणुवी
णाधराचैवपिंगाक्षीलोहमेखला ॥ २१ ॥ शशोलूकमुखीकृष्णाखरजंघामहाजवा ॥ शिशुमारमुखीश्वेतालोहिताक्षीविभीषणा ॥ २२ ॥ जटालिकाकामचरी
दीर्घजिह्वाबलोत्कटा ॥ कालेहिकावामनिकामुकुटाचैवभारत ॥ २३ ॥ लोहिताक्षीमहाकायाहरिपिंडाचभूमिप ॥ एकत्वचासुकुसुमाकृष्णकर्णीचभारत ॥ २४ ॥
क्षुरकर्णीचतुष्कर्णीकर्णप्रावरणास्तथा ॥ चतुष्पथनिकेताचगोकर्णीमहिषानना ॥ २५ ॥ खरकर्णीमहाकर्णीभेरीस्वनमहास्वना ॥ शंखकुंभश्रवाश्चैवभगदा
चमहाबला ॥ २६ ॥ गणाचसुगणाचैवतथाभीत्यथकामदा ॥ चतुष्पथरताचैवभूतितीर्थान्यगोचरी ॥ २७ ॥ पशुदावित्तदाचैवसुखदाचमहायशाः ॥ पयो
दागोमहिषदासुविशालाचभारत ॥ २८ ॥ प्रतिष्ठासुप्रतिष्ठाचरोचमानासुरोचना ॥ नौकर्णीमुखकर्णीचविशिरामंथिनीतथा ॥ २९ ॥ एकचंद्रामेघकर्णामेघ
मालाविरोचना ॥ एताश्चान्याश्चबहवोमातरोभरतर्षभ ॥ ३० ॥ कार्तिकेयानुयायिन्योनानारूपाःसहस्रशः ॥ दीर्घनख्योदीर्घदंत्योदीर्घतुंड्यश्चभारत ॥ ३१ ॥
सबलामधुराश्चैवयौवनस्थाःस्वलंकृताः ॥ माहात्म्येनचसंयुक्ताःकामरूपधरास्तथा ॥ ३२ ॥ निर्मांसगात्र्यःश्वेताश्चतथाकांचनसंनिभाः ॥ कृष्णमेघनिभाश्चा
न्याधूम्राश्चभरतर्षभ ॥ ३३ ॥ अरुणाभामहाभोगादीर्घकेश्यःसितांबराः ॥ ऊर्ध्ववेणीधराश्चैवपिंगाक्ष्योलंबमेखलाः ॥ ३४ ॥ लंबोदर्योलंबकर्णास्तथालंबप
योधराः ॥ ताम्राक्ष्यस्ताम्रवर्णाश्चहर्यक्ष्यश्चतथापराः ॥ ३५ ॥ वरदाःकामचारिण्योनित्यंप्रमुदितास्तथा ॥ याम्यारौद्रास्तथासौम्याःकौबेर्योथमहाबलाः ॥ ३६ ॥
वारुण्योथचमाहेंद्र्यस्तथाग्नेय्यःपरंतप ॥ वायव्यश्चाथकौमार्योब्राह्म्यश्चभरतर्षभ ॥ ३७ ॥ वैष्णव्यश्चतथासौर्योवाराह्यश्चमहाबलाः ॥ रूपेणाप्सरसांतुल्या
मनोहार्योमनोरमाः ॥ ३८ ॥ परपुष्टोपमावाक्येतथर्ध्याधनदोपमाः ॥ शक्रवीर्योपमायुद्धेदीप्त्यावह्निसमास्तथा ॥ ३९ ॥ शत्रूणांविग्रहेनित्यंभयदास्ताभवंत्यु
त ॥ कामरूपधराश्चैवजवेवायुसमास्तथा ॥ ४० ॥ अचिंत्यबलवीर्याश्चतथाऽचिंत्यपराक्रमाः ॥ वृक्षचत्वरवासिन्यश्चतुष्पथनिकेतनाः ॥ ४१ ॥ गुहाश्मशान
वासिन्यःशैलप्रस्रवणालयाः ॥ नानाभरणधारिण्योनानामाल्यांबरास्तथा ॥ ४२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नानाविचित्रवेषाश्चनानाभाषास्तथैवच ॥ एतेचान्येचबहवोगणाःशत्रुभयंकराः ॥ ४३ ॥ अनुजग्मुर्महात्मानंत्रिदशेंद्रस्यसंमते ॥ ततःशक्त्यस्त्रमदद्भगवा
 न्पाकशासनः ॥ ४४ ॥ गुहायराजशार्दूलविनाशायसुरद्विषाम् ॥ महास्वनांमहाघंटांद्योतमानांसितप्रभाम् ॥ ४५ ॥ अरुणादित्यवर्णांचपताकांभरतर्षभ ॥ ददौ
पशुपतिस्तस्मैसर्वभूतमहाचमूम् ॥ ४६ ॥ उग्रांनानाप्रहरणांतपोवीर्यबलान्विताम् ॥ अजेयांस्वगणैर्युक्तांनाम्नासेनांधनंजयाम् ॥ ४७ ॥ रुद्रतुल्यबलैर्युक्तांयो
धानामयुतैस्त्रिभिः ॥ नसाविजानातिरणात्कदाचिद्विनिवर्तितुम् ॥ ४८ ॥ विष्णुर्ददौवैजयंतींमालांबलविवर्धिनीम् ॥ उमाददौविरजसीवाससीरविसप्रभे ॥ ४९ ॥
गंगाकमंडलुंदिव्यममृतोद्भवमुत्तमम् ॥ ददौप्रीत्याकुमारायदंडंचैवबृहस्पतिः ॥ ५० ॥ गरुडोदयितंपुत्रंमयूरंचित्रबर्हिणम् ॥ अरुणस्ताम्रचूडंचप्रददौचरणायु
धम् ॥ ५१ ॥ नागंतुवरुणोराजाबलवीर्यसमन्वितम् ॥ कृष्णाजिनंततोब्रह्माब्रह्मण्यायददौप्रभुः ॥ ५२ ॥ समरेषुजयंचैवप्रददौलोकभावनः ॥ सैनापत्यमनुप्राप्य
स्कंदोदेवगणस्यह ॥ ५३ ॥ शुशुभेज्वलितोर्चिष्मान्द्वितीयइवपावकः ॥ ततःपारिषदैश्चैवमातृभिश्चसमन्वितः ॥ ५४ ॥ ययौदैत्यविनाशायह्लादयन्सुरपुंगवान् ॥
सासेनानैर्ऋतीभीमासघंटोच्छ्रितकेतना ॥ ५५ ॥ सभेरीशंखमुरजासायुधासपताकिनी ॥ शारदीद्यौरिवाभातिज्योतिर्भिरिवशोभिता ॥ ५६ ॥ ततोदेवनिका
यास्तेनानाभूतगणास्तथा ॥ वादयामासुरव्यग्राभेरीःशंखांश्चपुष्कलान् ॥ ५७ ॥ पटहान्झर्झरांश्चैवक्रकचान्गोविषाणिकान् ॥ आडंबरान्गोमुखांश्चडिंडि
मांश्चमहास्वनान् ॥ ५८ ॥ तुष्टुवुस्तेकुमारंतुसर्वेदेवाःसवासवाः ॥ जगुश्चदेवगंधर्वानृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ५९ ॥ ततःप्रीतोमहासेनस्त्रिदशेभ्योवरंददौ ॥ रिपून्
हंतास्मिसमरेयेवोवधचिकीर्षवः ॥ ६० ॥ प्रतिगृह्यवरंदेवास्तस्माद्विबुधसत्तमात् ॥ प्रीतात्मानोमहात्मानोमेनिरेनिहतान्रिपून् ॥ ६१ ॥ सर्वेषांभूतसंघानांह
र्षान्नादःसमुत्थितः ॥ अपूरयतलोकांस्त्रीन्वरेदत्तेमहात्मना ॥ ६२ ॥ सनिर्ययौमहासेनोमहत्यासेनयावृतः ॥ वधाययुधिदैत्यानांरक्षार्थंचदिवौकसाम् ॥ ६३ ॥
व्यवसायोजयोधर्मःसिद्धिर्लक्ष्मीर्धृतिःस्मृतिः ॥ महासेनस्यसैन्यानामग्रेजग्मुर्नराधिप ॥ ६४ ॥ सतयाभीमयादेवःशूलमुद्गरहस्तया ॥ ज्वलितालातधारिण्या
चित्राभरणवर्मया ॥ ६५ ॥ गदामुसलनाराचशक्तितोमरहस्तया ॥ दृप्तसिंहनिनादिन्याविनद्यप्रययौगुहः ॥ ६६ ॥ तंदृष्ट्वासर्वदैतेयाराक्षसादानवास्तथा ॥ व्य
द्रवंतदिशःसर्वाभयोद्विग्नाःसमंततः ॥ ६७ ॥ अभ्यद्रवंतदेवास्तान्विविधायुधपाणयः ॥ दृष्ट्वाचसततःक्रुद्धःस्कंदस्तेजोबलान्वितः ॥ ६८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥

शक्त्यस्त्रंभगवान्भीमंपुनःपुनरवाकिरत्॥ आदधच्चात्मनस्तेजोहविषेद्धइवानलः॥ ६९॥ अभ्यस्यमानेशक्त्यस्त्रेस्कंदेनामिततेजसा॥ उल्काज्वालामहाराज
पपातवसुधातले॥ ७०॥ संह्रादयंतश्चतथानिर्घाताश्चापतन्क्षितौ॥ यथांतकालसमयेसुघोराःस्युस्तथानृप॥ ७१॥ क्षिप्ताह्येकायदाशक्तिःसुघोराऽनलसूनु
ना॥ ततःकोट्योविनिष्पेतुःशक्तीनांभरतर्षभ॥ ७२॥ ततःप्रीतोमहासेनोजघानभगवान्प्रभुः॥ दैत्येंद्रंतारकंनाममहाबलपराक्रमम्॥ ७३॥ वृतंदैत्यायुतैर्वीरै
र्बलिभिर्दशभिर्नृप॥ महिषंचाष्टभिःपद्मैर्वृतंसंख्येनिजघ्निवान्॥ ७४॥ त्रिपादंचायुतशतैर्जघानदशभिर्वृतम्॥ ह्रदोदरंनिखर्वैश्चवृतंदशभिरीश्वरः॥ ७५॥ ज
घानानुचरैःसार्धंविविधायुधपाणिभिः॥ तथाकुर्वंतविपुलंनादंवध्यत्सुशत्रुषु॥ ७६॥ कुमारानुचराराजन्पूरयंतोदिशोदश॥ ननृतुश्चववल्गुश्चजहसुश्चमुदा
न्विताः॥ ७७॥ शक्त्यस्त्रस्यतुराजेंद्रततोर्चिर्भिःसमंततः॥ त्रैलोक्यंत्रासितंसर्वंजृंभमाणाभिरेवच॥ ७८॥ दग्धाःसहस्रशोदैत्यानादैःस्कंदस्यचापरे॥ पताक
यावधूताश्चहताःकेचित्सुरद्विषः॥ ७९॥ केचिद्घंटारवत्रस्तानिषेदुर्वसुधातले॥ केचित्प्रहरणैश्छिन्नाविनिष्पेतुर्गतायुषः॥ ८०॥ एवंसुरद्विषोनेकान्बलवा
नाततायिनः॥ जघानसमरेवीरःकार्तिकेयोमहाबलः॥ ८१॥ बाणोनामाथदैतेयोबलेःपुत्रोमहाबलः॥ क्रौंचंपर्वतमाश्रित्यदेवसंघानबाधत॥ ८२॥ तमभ्यया
न्महासेनःसुरशत्रुमुदारधीः॥ सकार्तिकेयस्यभयात्क्रौंचंशरणमीयिवान्॥ ८३॥ ततःक्रौंचंमहामन्युःक्रौंचनादनिनादितम्॥ शक्त्याबिभेदभगवान्कार्ति
केयोग्निदत्तया॥ ८४॥ सशालस्कंधशबलंत्रस्तवानरवारणम्॥ प्रोड्डीनोद्भ्रांतविहगंविनिष्पतितपन्नगम्॥ ८५॥ गोलांगूलर्क्षसंघैश्चद्रवद्भिरनुनादितम्॥ कुरंग
मविनिर्घोषनिनादितवनांतरम्॥ ८६॥ विनिष्पतद्भिःशरभैःसिंहैश्चसहसाद्रुतैः॥ शोच्यामपिदशांप्राप्तोरराजेवसपर्वतः॥ ८७॥ विद्याधराःसमुत्पेतुस्तस्यशृंग
निवासिनः॥ किन्नराश्चसमुद्विग्नाःशक्तिपातरवोद्धताः॥ ८८॥ ततोदैत्याविनिष्पेतुःशतशोथसहस्रशः॥ प्रदीप्तात्पर्वतश्रेष्ठाद्विचित्राभरणस्रजः॥ ८९॥ तान्नि
जघ्नुरतिक्रम्यकुमारानुचरामृधे॥ सचैवभगवान्क्रुद्धोदैत्येंद्रस्यसुतंतदा॥ ९०॥ सहानुजंजघानाशुवृत्रंदेवपतिर्यथा॥ बिभेदक्रौंचंशक्त्याचपावकिःपरवीर
हा॥ ९१॥ बहुधाचैकधाचैवकृत्वात्मानंमहाबलः॥ शक्तिःक्षिप्तारणेतस्यपाणिमेतिपुनःपुनः॥ ९२॥ एवंप्रभावोभगवांस्ततोभूयश्चपावकिः॥ शौर्याद्विगुण
योगेनतेजसायशसाश्रिया॥ ९३॥ क्रौंचस्तेनविनिर्भिन्नोदैत्याश्चशतशोहताः॥ ततःसभगवान्देवोनिहत्यविबुधद्विषः॥ ९४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ तस्मैमृदितकषायायतमसस्पारंदर्शयतिभगवान्सनत्कुमारस्तंस्कंदइत्याचक्षतइतिच्छांदोग्येश्रुतंस्कंदस्यपूर्वपरिग्रहमाह केचिदिति ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥१०१ ॥ १०२ ॥

सभज्यमानोविबुधैःपरंहर्षमवापह ॥ ततोदुंदुभयोराजन्नेदुःशंखाश्चभारत ॥ ९५ ॥ मुमुचुर्देवयोषाश्चपुष्पवर्षमनुत्तमम् ॥ योगिनामीश्वरंदेवंशतशोथसहस्र
शः ॥ ९६ ॥ दिव्यगंधमुपादायववौपुण्यश्चमारुतः ॥ गंधर्वास्तुष्टुवुश्चैनंयज्वानश्चमहर्षयः ॥ ९७ ॥ केचिदेनंव्यवस्यंतिपितामहसुतंप्रभुम् ॥ सनत्कुमारंसर्वेषां
ब्रह्मयोनिंतमग्रजम् ॥ ९८ ॥ केचिन्महेश्वरसुतंकेचित्पुत्रंविभावसोः ॥ उमायाःकृत्तिकानांचगंगायाश्चवदंत्युत ॥ ९९ ॥ एकधाचद्विधाचैवचतुर्धाचमहाबलम् ॥
योगिनामीश्वरंदेवंशतशोथसहस्रशः ॥ १०० ॥ एतत्तेकथितंराजन्कार्तिकेयाभिषेचनम् ॥ शृणुचैवसरस्वत्यास्तीर्थवर्यस्यपुण्यताम् ॥ १०१ ॥ बभूवतीर्थप्रव
रंहतेषुसुरशत्रुषु ॥ कुमारेणमहाराजत्रिविष्टपमिवापरम् ॥ १०२ ॥ ऐश्वर्याणिचतत्रस्थोददावीशःपृथक्पृथक् ॥ ददौनैर्ऋतमुख्येभ्यस्त्रैलोक्यंपावकात्मजः ॥
॥ १०३ ॥ एवंसभगवांस्तस्मिंस्तीर्थेदैत्यकुलांतकः ॥ अभिषिक्तोमहाराजदेवसेनापतिःसुरैः ॥ १०४ ॥ तैजसंनामतत्तीर्थंयत्रपूर्वमपांपतिः ॥ अभिषिक्तःसुरगणै
र्वरुणोभरतर्षभ ॥ १०५ ॥ अस्मिंस्तीर्थवरेस्नात्वास्कंदंचाभ्यर्च्यलांगली ॥ ब्राह्मणेभ्योददौरुक्मंवासांस्याभरणानिच ॥ १०६ ॥ उषित्वारजनींतत्रमाधवःपर
वीरहा ॥ पूज्यतीर्थवरंतच्चस्पृष्ट्वातोयंचलांगली ॥ १०७ ॥ हृष्टःप्रीतमनाश्चैवह्यभवन्माधवोत्तमः ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयन्मांत्वंपरिपृच्छसि ॥ यथाभिषिक्तोभग
वान्स्कंदोदेवैःसमागतैः ॥ १०८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यप॰गदापर्वणिबल॰सारस्वतो॰तारकवधेषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
॥ जनमेजयउवाच ॥ ॥ अत्यद्भुतमिदंब्रह्मन्श्रुतवानस्मितत्त्वतः ॥ अभिषेकंकुमारस्यविस्तरेणयथाविधि ॥ १ ॥ यच्छ्रुत्वापूतमात्मानंविजानामितपोधन ॥
प्रहृष्टानिचरोमाणिप्रसन्नंचमनोमम ॥ २ ॥ अभिषेकंकुमारस्यदैत्यानांचवधंतथा ॥ श्रुत्वामेपरमाप्रीतिर्भूयःकौतूहलंहिमे ॥ ३ ॥ अपांपतिःकथंह्यस्मिन्नभि
षिक्तःपुरासुरैः ॥ तन्मेब्रूहिमहाप्राज्ञकुशलोह्यसिसत्तम ॥ ४ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्निदंचित्रंपूर्वकल्पेयथातथम् ॥ आदौकृतयुगेराजन्वर्तमानेय
थाविधि ॥ ५ ॥ वरुणंदेवताःसर्वाःसमेत्येदमथाब्रुवन् ॥ यथास्मान्सुरराट्शक्रोभयेभ्यःपातिसर्वदा ॥ ६ ॥ तथात्वमपिसर्वासांसरितांवैपतिर्भव ॥ वासश्चतेस
दादेवसागरेमकरालये ॥ ७ ॥ समुद्रोयंतववशेभविष्यतिनदीपतिः ॥ सोमेनसार्धंचतवहानिवृद्धीभविष्यतः ॥ ८ ॥

॥ १०३ ॥ १०४ ॥ १०५ ॥ १०६ ॥ १०७ ॥ १०८ ॥ ॥ इतिशल्यप॰गदाप॰नै॰भारतभा॰षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ ७ ॥ अत्यद्भुतमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एवमस्त्वितितान्देवान्वरुणोवाक्यमब्रवीत् ॥ समागम्यततःसर्वैवरुणंसागरालयम् ॥ ९ ॥ अपांपतिंप्रचक्रुर्हिविधिदृष्टेनकर्मणा॥ अभिषिच्यततोदेवावरुणं
यादसांपतिम्॥ १०॥जग्मुःस्वान्येवस्थानानिपूजयित्वाजलेश्वरम्॥ अभिषिक्तस्ततोदेवैर्वरुणोपिमहायशाः॥ ११॥ सरितःसागरांश्चैवनदांश्चापिसरांसिच॥
पालयामासविधिनायथादेवान्शतक्रतुः॥ १२ ॥ ततस्तत्राप्युपस्पृश्यदत्त्वाचविविधंवसु ॥ अग्नितीर्थंमहाप्राज्ञोजगामाथप्रलंबहा ॥ १३॥ नष्टोनदृश्यतेय
त्रशमीगर्भेहुताशनः॥ लोकालोकविनाशेचप्रादुर्भूतेतदानघ ॥ १४॥ उपतस्थुःसुरायत्रसर्वलोकपितामहम्॥ अग्निःप्रनष्टोभगवान्कारणंचनविद्महे॥ १५॥
सर्वभूतक्षयोराजन्संपादयविभोऽनलम्॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥किमर्थंभगवानग्निःप्रनष्टोलोकभावनः॥ १६॥विज्ञातश्चकथंदेवैस्तन्ममाचक्ष्वतत्त्वतः॥
वैशंपायनउवाच ॥ ॥ भृगोःशापाद्भृशंभीतोजातवेदाःप्रतापवान्॥ १७॥ शमीगर्भमथासाद्यननाशभगवांस्ततः॥ प्रनष्टेतुतदावह्नौदेवाःसर्वेसवासवाः॥
॥ १८ ॥ अन्वैषंततदानष्टंज्वलनंभृशदुःखिताः॥ ततोग्नितीर्थमासाद्यशमीगर्भस्थमेवहि ॥ १९ ॥ ददृशुर्ज्वलनंतत्रवसमानंयथाविधि॥ देवाःसर्वेनरव्याघ्रबृ
हस्पतिपुरोगमाः॥ २० ॥ ज्वलनंतंसमासाद्यप्रीताऽभूवन्सवासवाः॥पुनर्यथागतंजग्मुःसर्वभक्षश्चसोभवत्॥ २१ ॥ भृगोःशापान्महाभागयदुक्तंब्रह्मवादि
ना॥ तत्राप्याप्लुत्यमतिमान्ब्रह्मयोनिंजगामह ॥ २२॥ ससर्जभगवान्यत्रसर्वलोकपितामहः॥ तत्राप्लुत्यततोब्रह्मासहदेवैःप्रभुःपुरा॥ २३॥ससर्जतीर्थानि
तथादेवतानांयथाविधि ॥ तत्रस्नात्वाचदत्त्वाचवसूनिविविधानिच ॥ २४ ॥ कौबेरंप्रययौतीर्थंतत्रतप्त्वामहत्तपः॥ धनाधिपत्यंसंप्राप्तोराजन्नैलविलःप्रभुः॥
॥ २५॥ तत्रस्थमेवतंराजन्धनानिनिधयस्तथा॥ उपतस्थुर्नरश्रेष्ठतत्तीर्थंलांगलीबलः॥ २६॥ गत्वादत्त्वाचविधिवद्ब्राह्मणेभ्योधनंददौ॥ ददृशेतत्रतत्स्थानंकौ
बेरकाननोत्तमे॥ २७॥ पुरायत्रतपस्तप्तंविपुलंसमहात्मना ॥ यक्षराज्ञाकुबेरेणवरालब्धाश्चपुष्कलाः ॥ २८ ॥ धनाधिपत्यंसख्यंचरुद्रेणामिततेजसा ॥सुर
त्वंलोकपालत्वंपुत्रंचनलकूबरम्॥ २९॥ यत्रलेभेमहाबाहोधनाधिपतिरंजसा॥ अभिषिक्तश्चतत्रैवसमागम्यमरुद्गणैः॥ ३०॥ वाहनंचास्यतद्दत्तंहंसयुक्तंमनो
जवम्॥ विमानंपुष्पकंदिव्यंनैर्ऋतैश्वर्यमेवच॥ ३१॥ तत्राप्लुत्यबलोराजन्दत्त्वादायांश्चपुष्कलान्॥ जगामत्वरितोरामस्तीर्थंश्वेतानुलेपनः॥ ३२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥२३॥ ॥इतिशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः॥४७॥ ॥७॥ ततइति ॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥

निषेवितंसर्वसत्त्वैर्नाम्नावदरपाचनम्॥नानर्तुकवनोपेतंसदापुष्पफलंशुभम्॥२३॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिबलदेवती०सारस्वतोपा०स

॥२३॥ प्तचत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४७ ॥ ॥७॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ततस्तीर्थवरंरामोययौबदरपाचनम्॥तपस्विसिद्धचरितंयत्रकन्याधृतव्रता॥ १ ॥ भरद्वाजस्य

दुहितारूपेणाप्रतिमाभुवि ॥ श्रुतावतीनामविभोकुमारीब्रह्मचारिणी ॥ २ ॥ तपश्चचारसात्युग्रंनियमैर्बहुभिर्वृता ॥ भर्तामेदेवराजःस्यादितिनिश्चित्यभामि

नी ॥ ३ ॥ समास्तस्याव्यतिक्रांताबह्वयःकुरुकुलोद्वह ॥ चरंत्यानियमांस्तांस्तांस्त्रीभिस्तीव्रान्सुदुश्चरान् ॥ ४ ॥ तस्यास्तुतेनवृत्तेनतपसाचविशांपते॥ भक्त्या

चभगवान्प्रीतःपरयापाकशासनः ॥ ५ ॥ आजगामाश्रमंतस्यास्त्रिदशाधिपतिःप्रभुः ॥ आस्थायरूपंविप्रर्षेर्वसिष्ठस्यमहात्मनः ॥६॥ सातंदृष्ट्वोग्रतपसंवसि

ष्ठंतपतांवरं ॥आचारैर्मुनिभिर्दृष्टैःपूजयामासभारत ॥ ७ ॥उवाचनियमज्ञाचकल्याणीसाप्रियंवदा ॥ भगवन्मुनिशार्दूलकिमाज्ञापयसिप्रभो ॥८॥ सर्वम

द्ययथाशक्तितवदास्यामिसुव्रत ॥ शक्रभक्त्याचतेपाणिंनदास्यामिकथंचन ॥ ९ ॥व्रतैश्चनियमैश्चैवतपसाचतपोधन ॥शक्रस्तोषयितव्योवैमयात्रिभुवनेश्व

रः ॥ १० ॥ इत्युक्तोभगवान्देवःस्मयन्निवनिरीक्ष्यतां ॥ उवाचनियमंज्ञात्वासांत्वयन्निवभारत॥ ११ ॥ उग्रंतपश्चरसिवैविदितामेसिसुव्रते ॥यदर्थमयमारं

भस्तवकल्याणिहृद्गतः ॥ १२ ॥ तच्चसर्वंयथाभूतंभविष्यतिवरानने ॥ तपसालभ्यतेसर्वंयथाभूतंभविष्यति॥ १३ ॥ यथास्थानानिदिव्यानिविबुधानांशुभा

नने ॥ तपसातानिप्राप्याणितपोमूलंमहत्सुखम्॥ १४ ॥इतिकृत्वातपोघोरंदेहंसंन्यस्यमानवाः ॥देवत्वंयांतिकल्याणिशृणुष्वैकंवचोमम॥ १५॥ पंचचैतानि

सुभगेवदराणिशुभव्रते॥पचेत्युक्त्वातुभगवान्जगामबलसूदनः॥१६॥आमंत्र्यतांतुकल्याणींततोजप्यंजजापसः ॥ अविदूरेततस्तस्मादाश्रमात्तीर्थमुत्तमम्

॥१७॥ इंद्रतीर्थेतिविख्यातंत्रिषुलोकेषुमानद ॥ तस्यजिज्ञासनार्थंसभगवान्पाकशासनः॥ १८ ॥ बदराणामपचनंचकारविबुधाधिपः॥ततःप्रतप्तासाराजन्

वाग्यताविगतक्लमा॥ १९॥ तत्पराशुचिसंवीतापावकेसमधिश्रयत्॥ अपचद्राजशार्दूलबदराणिमहाव्रता॥ २०॥ तस्याःपचंत्याःसुमहान्कालोगात्पुरुषर्षभ॥

नचस्मतान्यपच्यंतदिनंचक्षयमभ्यगात्॥ २१ ॥ हुताशनेनदग्धश्चयस्तस्याःकाष्ठसंचयः ॥ अकाष्ठमग्निंसादृष्ट्वास्वशरीरमथादहत् ॥ २२ ॥पादौप्रक्षिप्यसा ॥२३॥

पूर्वंपावकेचारुदर्शना ॥ दग्धौदग्धौपुनःपादावुपावर्तयतानघ ॥ २३॥ ॥२०॥ २१॥२२॥ दग्धाविति उपावर्तयताग्रेऽग्रेप्रसारितवती ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यतोऽनिंदितायोगधर्मेणनिर्दोषाअतोनाचिंतयदिति स्वपादसंवर्धनक्षमापिदाहपीडांसेहेइतिधैर्योक्तिः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

चरणौदह्यमानौचनाचिंतयदनिंदिता ॥ कुर्वाणादुष्करंकर्ममहर्षिप्रियकाम्यया ॥ २४ ॥ नवैमनस्यंतस्यास्तुमुखभेदोथवाभवत् ॥ शरीरमग्निनादीप्यजलम
ध्येवहर्षिता ॥ २५ ॥ तच्चास्यावचनंनित्यमवर्तद्भदिभारत ॥ सर्वथाबदराण्येवपक्तव्यानीतिकन्यका ॥ २६ ॥ सातन्मनसिकृत्वैवमहर्षेर्वचनंशुभा ॥ अपचद्ब
दराण्येवनचापच्यंतभारत ॥ २७ ॥ तस्यास्तुचरणौवह्निर्ददाहभगवान्स्वयम् ॥ नचतस्यामनोदुःखंस्वल्पमप्यभवत्तदा ॥ २८ ॥ अथतत्कर्मदृष्ट्वास्याःप्रीतस्त्रिभु
वनेश्वरः ॥ ततःसंदर्शयामासकन्यायैरूपमात्मनः ॥ २९ ॥ उवाचचसुरश्रेष्ठस्तांकन्यांसुदृढव्रताम् ॥ प्रीतोस्मितेशुभेभक्त्यातपसानियमेनच ॥ ३० ॥ तस्माद्यो
भिमतःकामःसतेसंपत्स्यतेशुभे ॥ देहंत्यक्त्वामहाभागेत्रिदिवेमयिवत्स्यसि ॥ ३१ ॥ इदंचतेतीर्थवरंस्थिरंलोकेभविष्यति ॥ सर्वपापापहंसुभ्रुनाम्नाबदरपाचनम्
॥ ३२ ॥ विख्यातंत्रिपुलोकेषुब्रह्मर्षिभिरभिप्लुतम् ॥ अस्मिन्खलुमहाभागेशुभेतीर्थवरेनघे ॥ ३३ ॥ त्यक्त्वासप्तर्षयोजग्मुर्हिमवंतमरुंधतीम् ॥ ततस्तेवैमहाभागा
गत्वातत्रसुसंशिताः ॥ ३४ ॥ वृत्त्यर्थंफलमूलानिसमाहर्तुंययुःकिल ॥ तेषांवृत्त्यर्थिनांतत्रवसतांहिमवद्वने ॥ ३५ ॥ अनावृष्टिरनुप्राप्तातदाद्वादशवार्षिकी ॥ ते
कृत्वाचाश्रमंतत्रन्यवसंततपस्विनः ॥ ३६ ॥ अरुंधत्यपिकल्याणीतपोनित्याभवत्तदा ॥ अरुंधतींततोदृष्ट्वातीव्रंनियममास्थिताम् ॥ ३७ ॥ अथागमत्त्रिनय
नःसुप्रीतोवरदस्तदा ॥ ब्राह्मंरूपंततःकृत्वामहादेवोमहायशाः ॥ ३८ ॥ तामभ्येत्याब्रवीद्देवोभिक्षामिच्छाम्यहंशुभे ॥ प्रत्युवाचततःसातंब्राह्मणंचारुदर्शना ॥
॥ ३९ ॥ क्षीणोन्नसंचयोविप्रबदराणीहभक्षय ॥ ततोब्रवीन्महादेवःपचस्वैतानिसुव्रते ॥ ४० ॥ इत्युक्तासाऽपचत्तानिब्राह्मणप्रियकाम्यया ॥ अधिश्रित्यसमिद्धे
ग्नौबदराणियशस्विनी ॥ ४१ ॥ दिव्यामनोरमाःपुण्याःकथाःशुश्रावसातदा ॥ अतीतासात्वनावृष्टिर्घोराद्वादशवार्षिकी ॥ ४२ ॥ अनश्नंत्याःपचंत्याश्चशृण्वं
त्याश्चकथाःशुभाः ॥ दिनोपमःसतस्याथकालोतीतःसुदारुणः ॥ ४३ ॥ ततस्तुमुनयःप्राप्ताःफलान्यादायपर्वतात् ॥ ततःसभगवान्प्रीतःप्रोवाचारुंधतींततः ॥
॥ ४४ ॥ उपसर्पस्वधर्मज्ञेयथापूर्वमिमानृषीन् ॥ प्रीतोस्मितवधर्मज्ञेतपसानियमेनच ॥ ४५ ॥ ततःसंदर्शयामासस्वरूपंभगवान्हरः ॥ ततोब्रवीत्तदातेभ्यस्त
स्याश्चचरितंमहत् ॥ ४६ ॥ भवद्भिर्हिमवत्पृष्ठेयत्तपःसमुपार्जितम् ॥ अस्याश्चयत्तपोविप्रानसमंतन्मतंमम ॥ ४७ ॥ अनयाहितपस्विन्यातपस्तप्तंसुदुश्चरम् ॥ अ
नश्नंत्यापचंत्याचसमाद्वादशपारिताः ॥ ४८ ॥

॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ विशेषः समर्पितः वह्नौ देहोपि न्यस्तः पादयोः समर्पणादितिभावः ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

ततःप्रोवाचभगवांस्तामेवारुंधतींपुनः॥ वरंवृणीष्वकल्याणियत्तेऽभिलषितंहृदि ॥ ४९ ॥ साब्रवीत्पृथुताम्राक्षीदेवंसप्तर्षिसंसदि॥ भगवान्यदिमेप्रीतस्तीर्थंस्या
दिदमद्भुतम्॥ ५० ॥ सिद्धदेवर्षिदयितंनाम्नाबदरपाचनम् ॥ तथास्मिन्देवदेवेशत्रिरात्रमुषितःशुचिः ॥ ५१ ॥ प्राप्नुयादुपवासेनफलंद्वादशवार्षिकम्॥ एवम
स्त्वितितांदेवःप्रत्युवाचतपस्विनीम्॥५२॥ सप्तर्षिभिस्तुतोदेवस्ततोलोकंययौतदा॥ ऋषयोविस्मयंजग्मुस्तांदृष्ट्वाचाप्यरुंधतीम्॥ ५३॥ अश्रांतांचाविवर्णांच
क्षुत्पिपासाऽसमायुताम्॥ एवंसिद्धिःपराप्राप्ताअरुंधत्याविशुद्धया॥ ५४॥ यथात्वयामहाभागेमदर्थंसंशितव्रते॥ विशेषोहित्वयाभद्रेव्रतेह्यस्मिन्समर्पितः ॥
॥ ५५॥ तथाचेदंददाम्यद्यनियमेनसुतोषितः॥ विशेषंतवकल्याणिप्रयच्छामिवरंवरे॥ ५६॥ अरुंधत्यावरस्तस्यायोदत्तोवैमहात्मना॥ तस्यचाहंप्रभावेनतवक
ल्याणितेजसा॥५७॥ प्रवक्ष्यामिपरंभूयोवरमत्रयथाविधि॥ यस्त्वेकांरजनींतीर्थेवत्स्यतेसुसमाहितः॥५८॥ सस्नात्वाप्राप्स्यतेलोकान्देहन्यासात्सुदुर्लभान्॥
इत्युक्त्वाभगवान्देवःसहस्राक्षःप्रतापवान्॥ ५९॥ श्रुतावतींततःपुण्यांजगामत्रिदिवंपुनः॥ गतेवज्रधरेराजंस्तत्रवर्षंपपातह॥ ६० ॥ पुष्पाणांभरतश्रेष्ठदिव्या
नांपुण्यगंधिनाम्॥ देवदुंदुभयश्चापिनेदुस्तत्रमहास्वनाः॥६१॥मारुतश्चववौपुण्यःपुण्यगंधोविशांपते॥उत्सृज्यतुशुभादेहंजगामास्यचभार्यताम्॥६२॥तपसो
ग्रेणतंलब्ध्वातेनरेमेसहाच्युत॥ ॥ जनमेजयउवाच॥ ॥कातस्याभगवन्माताक्वसंवृद्धाचशोभना॥ ६३॥ श्रोतुमिच्छाम्यहंविप्रपरंकौतूहलंहिमे॥ ॥ वैशं
पायनउवाच॥ ॥ भरद्वाजस्यविप्रर्षेःस्कन्नंरेतोमहात्मनः॥ ६४॥ दृष्ट्वाप्सरसमायांतींघृताचींपृथुलोचनाम्॥ सतुजग्राहतद्रेतःकरेणजपतांवरः॥ ६५॥ तदाप
तत्पर्णपुटेतत्रसासंभवत्सुता॥ तस्यास्तुजातकर्मादिकृत्वासर्वंतपोधनः॥ ६६ ॥ नामचास्याःसकृतवान्भरद्वाजोमहामुनिः॥ श्रुतावतीतिधर्मात्मादेवर्षिगणसं
सदि॥स्वेचतामाश्रमेन्यस्यजगामहिमवद्वनम्॥६७॥ तत्राप्युपस्पृश्यमहानुभावोवसूनिदत्त्वाचमहाद्विजेभ्यः॥जगामतीर्थंसुसमाहितात्माशक्रस्यवृष्णिप्रवर
स्तदानीम्॥ ६८॥इतिश्रीमहाभारतेश०गदाप०बलदेवतीर्थ०सारस्वतो०बदरपाचनतीर्थकथनेअष्टचत्वारिंशोऽध्यायः॥४८॥ ॥७॥ वैशंपायनउवाच॥इंद्र
तीर्थंततोगत्वायदूनांप्रवरोबलः॥विप्रेभ्योधनरत्नानिददौस्नात्वायथाविधि॥१॥तत्रत्यमरराजोसावीजेक्रतुशतेनच ॥ बृहस्पतेश्चदेवेशःप्रददौविपुलंधनम्॥२॥ ॥२५॥

॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ॥ इतिशल्यांतर्गतगदापर्वणि नैलकंठीये भारतभावदीपे अष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ ७॥ इंद्रतीर्थमिति ॥१॥२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जाहृथ्यान्पुटान् ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ साजाविअजाभिरविभिश्चसहितंदानं ॥ १० ॥ ११ ॥ आनयामासमुनीनित्यनुषज्यते राजसूयंकर्तुमितिशेषः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४॥ १५॥

निरर्गलान्सजारूथ्यान्सर्वान्विविधदक्षिणान् ॥ आजहारक्रतूंस्तत्रयथोक्तान्वेदपारगैः ॥ ३ ॥ तान्क्रतून्भरतश्रेष्ठशतकृत्वोमहाद्युतिः ॥ पूरयामासविधिवत्त तःख्यातःशतक्रतुः ॥ ४ ॥ तस्यनाम्नाचतत्तीर्थंशिवंपुण्यंसनातनम् ॥ इंद्रतीर्थमितिख्यातंसर्वपापप्रमोचनम् ॥ ५ ॥ उपस्पृश्यचतत्रापिविधिवन्मुसलायुधः ॥ ब्रा ह्मणान्पूजयित्वाचसदाच्छादनभोजनैः ॥ ६ ॥ शुभंतीर्थवरंतस्माद्रामतीर्थंजगामह ॥ यत्ररामोमहाभागोभार्गवःसुमहातपाः ॥ ७ ॥ असकृत्पृथिवींजित्वा हतक्षत्रियपुंगवाम् ॥ उपाध्यायंपुरस्कृत्यकश्यपंमुनिसत्तमम् ॥ ८ ॥ अयजद्वाजपेयेनसोऽश्वमेधशतेनच ॥ प्रददौदक्षिणांचैवपृथिवींवैससागराम् ॥ ९ ॥ दत्त्वाचदा नंविविधंनानारत्नसमन्वितम् ॥ सगोहस्तिकदासीकंसाजाविगतवान्वनम् ॥ १० ॥ पुण्येतीर्थवरेतत्रदेवब्रह्मर्षिसेविते ॥ मुनींश्चैवाभिवाद्याथयमुनातीर्थमागम त् ॥ ११ ॥ यत्रानयामासतदाराजसूयंमहीपते ॥ पुत्रोदितेर्महाभागोवरुणोवैसितप्रभः ॥ १२ ॥ तत्रनिर्जित्यसंग्रामेमानुषान्दैवतांस्तथा ॥ वरंक्रतुंसमाजह्रेव रुणःपरवीरहा ॥ १३ ॥ तस्मिन्क्रतुवरेवृत्तेसंग्रामःसमजायत ॥ देवानांदानवानांचत्रैलोक्यस्यभयावहः ॥ १४ ॥ राजसूयेक्रतुश्रेष्ठेनिवृत्तेजनमेजय ॥ जाय तेसुमहाघोरःसंग्रामःक्षत्रियान्प्रति ॥ १५ ॥ तत्रापिलांगलीदेवऋषीनभ्यर्च्यपूजया ॥ इतरेभ्योऽप्यदाद्दानमर्थिभ्यःकामदोविभुः ॥ १६ ॥ वनमालीततोहृष्टः स्तूयमानोमहर्षिभिः ॥ तस्मादादित्यतीर्थंचजगामकमलेक्षणः ॥ १७ ॥ यत्रेष्ट्वाभगवान्ज्योतिर्भास्करोराजसत्तम ॥ ज्योतिषामाधिपत्यंचप्रभावंचाभ्यपद्य त ॥ १८ ॥ तस्यानद्यास्तुतीरेवैसर्वेदेवाःसवासवाः ॥ विश्वेदेवाःसमरुतोगंधर्वाप्सरसश्चह ॥ १९ ॥ द्वैपायनःशुकश्चैवकृष्णश्चमधुसूदनः ॥ यक्षाश्चराक्षसाश्चै वपिशाचाश्चविशांपते ॥ २० ॥ एतेचान्येचबहवोयोगसिद्धाःसहस्रशः ॥ तस्मिंस्तीर्थेसरस्वत्याःशिवेपुण्येपरंतप ॥ २१ ॥ तत्रहत्वापुराविष्णुरसुरौमधुकैटभौ ॥ आप्लुत्यभरतश्रेष्ठतीर्थप्रवरउत्तमे ॥ २२ ॥ द्वैपायनश्चधर्मात्मातत्रैवाप्लुत्यभारत ॥ संप्राप्यपरमंयोगंसिद्धिंचपरमांगतः ॥ २३ ॥ असितोदेवलश्चैवतस्मिन्नेव महातपाः ॥ परमंयोगमास्थायऋषिर्योगमवाप्तवान् ॥ २४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिबलदेवती० सारस्वतो० एकोनपंचाशत्तमोऽध्या यः ॥ ४९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ तस्मिन्नेवतुधर्मात्मावसतिस्मतपोधनः ॥ गार्हस्थ्यंधर्ममास्थायह्यसितोदेवलःपुरा ॥ १ ॥

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ ॥ ॥ इतिशल्यांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥छ॥ तस्मिन्निति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ व्यतिक्रमतव्यत्यक्रामत् ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९॥२०॥२१ ॥ २२ ॥२३॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥२७॥
धर्मनित्यःशुचिर्दांतोन्यस्तदंडोमहातपाः ॥ कर्मणामनसावाचासमःसर्वेषुजंतुषु ॥ २ ॥ अक्रोधनोमहाराजतुल्यनिंदात्मसंस्तुतिः ॥ प्रियाप्रियेतुल्यवृत्तिर्यम
॥२५॥ वत्समदर्शनः ॥ ३ ॥ कांचनेलोष्टभावेचसमदर्शीमहातपाः ॥ देवानपूजयन्नित्यमतिथींश्चद्विजैःसह ॥ ४ ॥ ब्रह्मचर्यरतोनित्यंसदाधर्मपरायणः ॥ ततोभ्येत्य ९
महाभागयोगमास्थायभिक्षुकः ॥ ५ ॥ जैगीषव्योमुनिर्धीमांस्तस्मिंस्तीर्थेसमाहितः ॥ देवलस्याश्रमेराजन्न्यवसत्समहाद्युतिः ॥ ६ ॥ योगनित्योमहाराजसि
द्धिंप्राप्तोमहातपाः ॥ तंतत्रवसमानंतुजैगीषव्यंमहामुनिम् ॥ ७ ॥ देवलोदर्शयन्नेवनैवायुंजतधर्मतः ॥ एवंतयोर्महाराजदीर्घकालोव्यतिक्रमत् ॥ ८ ॥ जैगीषव्यं
मुनिवरंनददर्शाथदेवलः ॥ आहारकालेमतिमान्परिव्राड्जनमेजय ॥ ९ ॥ उपातिष्ठतधर्मज्ञोभैक्षकालेसदेवलम् ॥ सदृष्ट्वाभिक्षुरूपेणप्राप्तंतत्रमहामुनिम् ॥ १० ॥
गौरवंपरमंचक्रेप्रीतिंचविपुलांतथा ॥ देवलस्तुयथाशक्तिपूजयामासभारत ॥ ११ ॥ ऋषिदृष्टेनविधिनासमाबह्वीःसमाहितः ॥ कदाचित्तस्यनृपतेदेवलस्यम
हात्मनः ॥ १२ ॥ चिंतासुमहतीजातामुनिंदृष्ट्वामहाद्युतिम् ॥ समास्तुसमतिक्रांताबह्वयःपूजयतोमम ॥ १३ ॥ नचायमलसोभिक्षुरभ्यभाषतकिंचन ॥ एवंविगण
यन्नेवसजगाममहोदधिम् ॥ १४ ॥ अंतरिक्षचरःश्रीमान्कलशंगृह्यदेवलः ॥ गच्छन्नेवसधर्मात्मासमुद्रंसरितांपतिम् ॥ १५ ॥ जैगीषव्यंततोपश्यद्गतंप्रागेवभा
रत ॥ ततःसविस्मयश्चिंतांजगामाथामितप्रभः ॥ १६ ॥ कथंभिक्षुरयंप्राप्तःसमुद्रेस्नातएवच ॥ इत्येवंचिंतयामासमहर्षिरसितस्तदा ॥ १७ ॥ स्नात्वासमुद्रेविधि
वच्छुचिर्जप्यंजजापसः ॥ कृतजप्याह्निकःश्रीमानाश्रमंचजगामह ॥ १८ ॥ कलशंजलपूर्णंवैगृहीत्वाजनमेजय ॥ ततःसप्रविशन्नेवस्वमाश्रमपदंमुनिः ॥ १९ ॥
आसीनमाश्रमेतत्रजैगीषव्यमपश्यत ॥ नव्याहरतिचैवैनंजैगीषव्यःकथंचन ॥ २० ॥ काष्ठभूतोश्रमपदेवसतिस्ममहातपाः ॥ तंदृष्ट्वाचाप्लुतंतोयेसागरेसाग
रोपमम् ॥ २१ ॥ प्रविष्टमाश्रमंचापिपूर्वमेवददर्शसः ॥ असितोदेवलोराजंश्चिंतयामासबुद्धिमान् ॥ २२ ॥ दृष्ट्वाप्रभावंतपसोजैगीषव्यस्ययोगजम् ॥ चिंतया
मासराजेंद्रतदासमुनिसत्तमः ॥ २३ ॥ मयादृष्टःसमुद्रेचआश्रमेचकथंत्वयम् ॥ एवंविगणयन्नेवसमुनिर्मंत्रपारगः ॥ २४ ॥ उत्पपाताश्रमात्तस्मादंतरिक्षंविशां
पते ॥ जिज्ञासार्थंतदाभिक्षोर्जैगीषव्यस्यदेवलः ॥ २५ ॥ सोंतरिक्षचरान्सिद्धान्समपश्यत्समाहितान् ॥ जैगीषव्यंचतैःसिद्धैःपूज्यमानमपश्यत ॥ २६ ॥ ततोसितः ॥२५॥
सुसंरब्धोव्यवसायीदृढव्रतः ॥ अपश्यद्वैततोयातंजैगीषव्यंसदेवलः ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ भूतार्थंयथाभूतार्थं ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ उत्पपातब्रह्म

तस्मात्तुपितृलोकंतंव्रजंतंसोन्वपश्यत ॥ पितृलोकाच्चतंयातंयाम्यंलोकमपश्यत ॥ २८ ॥ तस्मादपिसमुत्पत्यसोमलोकमभिप्लुतम् ॥ व्रजंतमन्वपश्यत्सजैगीषव्यं
महामुनिम् ॥ २९ ॥ लोकान्समुत्पतंतंतुशुभानेकांतयाजिनाम् ॥ ततोग्निहोत्रिणांलोकांस्ततश्चाप्युत्पपातह ॥ ३० ॥ दर्शंचपौर्णमासंचयेयजंतितपोधनाः ॥ ते
भ्यःसदद्दशेधीमाँल्लोकेभ्यःपशुयाजिनाम् ॥ ३१ ॥ व्रजंतंलोकममलमपश्यद्देवपूजितम् ॥ चातुर्मास्यैर्बहुविधैर्यजंतेयेतपोधनाः ॥ ३२ ॥ तेषांस्थानंततोयातंत
थाग्निष्टोमयाजिनाम् ॥ अग्निष्टुतेनचतथायेयजंतितपोधनाः ॥ ३३ ॥ तत्स्थानमनुसंप्राप्तमन्वपश्यतदेवलः ॥ वाजपेयंक्रतुवरंतथाबहुसुवर्णकम् ॥ ३४ ॥ आहरं
तिमहाप्राज्ञास्तेषांलोकेष्वपश्यत ॥ यजंतेराजसूयेनपुंडरीकेणचैवये ॥ ३५ ॥ तेषांलोकेष्वपश्यच्चजैगीषव्यंसदेवलः ॥ अश्वमेधंक्रतुवरंनरमेधंतथैवच ॥ ३६ ॥
आहरंतिनरश्रेष्ठास्तेषांलोकेष्वपश्यत ॥ सर्वमेधंचदुष्प्रापंतथासौत्रामणिंचये ॥ ३७ ॥ तेषांलोकेष्वपश्यच्चजैगीषव्यंसदेवलः ॥ द्वादशाहैश्चसत्रैश्चयजंतेविवि
धैर्नृप ॥ ३८ ॥ तेषांलोकेष्वपश्यच्चजैगीषव्यंसदेवलः ॥ मैत्रावरुणयोर्लोकानादित्यानांतथैवच ॥ ३९ ॥ सलोकतामनुप्राप्तमपश्यत्ततोसितः ॥ रुद्राणांचवसू
नांचस्थानंयच्चबृहस्पतेः ॥ ४० ॥ तानिसर्वाण्यतीतानिसमपश्यत्ततोसितः ॥ आरुह्यचगवांलोकंप्रयातोब्रह्मसत्रिणाम् ॥ ४१ ॥ लोकानपश्यद्गच्छंतंजैगीषव्यं
ततोसितः ॥ त्रींल्लोकानपरान्विप्रमुत्पतंतंस्वतेजसा ॥ ४२ ॥ पतिव्रतानांलोकांश्चव्रजंतंसोन्वपश्यत ॥ ततोमुनिवरंभूयोजैगीषव्यमथासितः ॥ ४३ ॥ नान्वप
श्यतलोकस्थमंतर्हितमरिंदम ॥ सोचिंतयन्महाभागोजैगीषव्यस्यदेवलः ॥ ४४ ॥ प्रभावंसुव्रतत्वंचसिद्धिंयोगस्यचातुलाम् ॥ असितोपृच्छततदासिद्धाँल्लोके
पुसत्तमान् ॥ ४५ ॥ प्रयतःप्रांजलिर्भूत्वाधीरस्तान्ब्रह्मसत्रिणः ॥ जैगीषव्यंनपश्यामितंशंसध्वंमहौजसम् ॥ ४६ ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंपरंकौतूहलंहिमे ॥ ॥ सि
द्धाऊचुः ॥ ॥ शृणुदेवलभूतार्थंशंसतांनोदृढव्रत ॥ ४७ ॥ जैगीषव्यःसवैलोकंशाश्वतंब्रह्मणोगतः ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ सश्रुत्वावचनंतेषांसिद्धानांब्रह्म
सत्रिणाम् ॥ ४८ ॥ असितोदेवलस्तूर्णमुत्पपातपपातच ॥ ततःसिद्धास्तऊचुर्हिदेवलंपुनरेवह ॥ ४९ ॥ नदेवलगतिस्तत्रतवगंतुंतपोधन ॥ ब्रह्मणःसदनेविप्रजै
गीषव्योयदाप्तवान् ॥ ५० ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ तेषांतद्वचनंश्रुत्वासिद्धानांदेवलःपुनः ॥ आनुपूर्व्येणलोकांस्तान्सर्वानवततारह ॥ ५१ ॥ स्वमाश्रमपदंपु
ण्यमाजगामपतत्रिवत् ॥ प्रविशन्नेवचापश्यज्जैगीषव्यंसदेवलः ॥ ५२ ॥

लोकंगंतुमितिशेषः पपातचगगनात् ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ संन्यासेकृताबुद्धिर्येनतं ॥ ५६ ॥ सर्वाःक्रियाःउत्सर्गेष्ट्यादयः ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ मोक्षंसंन्यासंत्यक्तुंमनोदधे उत्सृष्टानामग्नीनांपुनराधानंकर्तुमैच्छत् ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१॥६२ ॥
॥ ६३॥६४॥६५॥ जैगीषव्येतत्त्वविदितपोनास्ति पूर्वस्यतपसोदग्धत्वात्क्रियमाणस्यचाश्लेषात् तथाचश्रुतीभवतः तद्यथैषीकतूलमग्नौप्रोतंप्रदूयेतैवंहास्यसर्वेपाप्मानःप्रदूयंते तद्यथापुष्करपलाशेआ

 ततोबुद्ध्याव्यगणयद्देवलोधर्मयुक्तया ॥ दृष्ट्वाप्रभावंतपसोजैगीषव्यस्ययोगजम् ॥ ५३ ॥ ततोब्रवीन्महात्मानंजैगीषव्यंसदेवलः ॥ विनयावनतोराजन्नुपसर्प्य
महामुनिम् ॥ ५४ ॥ मोक्षधर्मसमास्थातुमिच्छेयंभगवन्नहम् ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाउपदेशंचकारसः ॥ ५५ ॥ विधिंचयोगस्यपरंकार्याकार्यस्यशास्त्रतः ॥ संन्यास
कृतबुद्धिंतंततोदृष्ट्वामहातपाः ॥ ५६ ॥ सर्वाश्चास्यक्रियाश्चक्रेविधिदृष्टेनकर्मणा ॥ संन्यासकृतबुद्धिंतंभूतानिपितृभिःसह ॥ ५७ ॥ ततोदृष्ट्वाप्ररुरुदुःकोस्मा
न्संविभजिष्यति ॥ देवलस्तुवचःश्रुत्वाभूतानांकरुणंतथा ॥ ५८ ॥ दिशोदशव्याहरतांमोक्षंत्यक्तुंमनोदधे ॥ ततस्तुफलमूलानिपवित्राणिचभारत ॥ ५९ ॥ पु
ष्पाण्योषधयश्चैवरोरूयंतिसहस्रशः ॥ पुनर्नोदेवलःक्षुद्रोनूनंछेत्स्यतिदुर्मतिः ॥ ६० ॥ अभयंसर्वभूतेभ्योयोदत्त्वानाववुध्यते ॥ ततोभूयोव्यगणयत्स्वबुद्ध्या
मुनिसत्तमः ॥ ६१ ॥ मोक्षेगार्हस्थ्यधर्मेवाकिंनुश्रेयस्करंभवेत् ॥ इतिनिश्चित्यमनसादेवलोराजसत्तम ॥ ६२ ॥ त्यक्त्वागार्हस्थ्यधर्मंसमोक्षधर्ममरोचयत् ॥
एवमादीनिसंचिंत्यदेवलोनिश्चयात्ततः ॥ ६३ ॥ प्राप्तवान्परमांसिद्धिंपरंयोगंचभारत ॥ ततोदेवाःसमागम्यबृहस्पतिपुरोगमाः ॥ ६४ ॥ जैगीषव्यंतपश्चास्य
प्रशंसंतितपस्विनः ॥ अथाब्रवीदृषिवरोदेवान्वैनारदस्तथा ॥ ६५ ॥ जैगीषव्येतपोनास्तिविस्मापयतियोसितम् ॥ तमेवंवादिनंधीरंप्रत्यूचुस्तेदिवौकसः ॥ ६६ ॥
नैवमित्येवशंसंतोजैगीषव्यंमहामुनिम् ॥ नातःपरतरंकिंचित्तुल्यमस्तिप्रभावतः ॥ ६७ ॥ तेजसस्तपसश्चास्ययोगस्यचमहात्मनः ॥ एवंप्रभावोधर्मात्माजैगीष
व्यस्तथासितः ॥ तयोरिदंस्थानवरंतीर्थंचैवमहात्मनोः ॥ ६८ ॥ तत्राप्युपस्पृश्यततोमहात्मादत्त्वाचवित्तंहलभृद्द्विजेभ्यः ॥ अवाप्यधर्मंपरमार्थकर्माजगामसो
मस्यमहत्सुतीर्थम् ॥ ६९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिबलदेवती० सारस्व० पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॥ ७॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपाय
नउवाच ॥ ॥ यत्रेजिवानुडुपतीराजसूयेनभारत ॥ तस्मिंस्तीर्थेमहानासीत्संग्रामस्ताकामयः ॥ १ ॥ तत्राप्युपस्पृश्यबलोदत्त्वादानानिचात्मवान् ॥ सारस्वतस्य
 धर्मात्मामुनेस्तीर्थंजगामह ॥ २ ॥ तत्रद्वादशवार्षिक्यामनावृष्ट्यांद्विजोत्तमान् ॥ वेदानध्यापयामासपुरासारस्वतोमुनिः ॥ ३ ॥
पोनश्लिष्यंतएवमेवामुष्मिन्पापंकर्मनाश्लिष्यतइति ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ असितःदेवलः ॥६८॥६९॥ ॥ इतिश० गदा० नै० भारतभा० पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५०॥ ॥७॥ यत्रेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥४॥५॥६॥ ७॥ ८॥९ ॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥

जनमेजयउवाच॥ ॥कथंद्वादशवार्षिक्यामनावृष्ट्यांद्विजोत्तमान्॥ ऋषीनध्यापयामासपुरासारस्वतोमुनिः॥ ४॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥आसीत्पूर्वंमहा
राजमुनिर्धीमान्महातपाः ॥ दधीचइतिविख्यातोब्रह्मचारीजितेंद्रियः ॥ ५ ॥ तस्यातितपसःशक्रोबिभेतिसततंविभो॥ नसलोभयितुंशक्यःफलैर्बहुविधैरपि ॥
॥ ६॥ प्रलोभनार्थंतस्याथप्राहिणोत्पाकशासनः॥ दिव्यामप्सरसंपुण्यांदर्शनीयामलंबुषाम्॥७॥ तस्यतर्पयतोदेवान्सरस्वत्यांमहात्मनः ॥ समीपतोमहाराज
सोपातिष्ठतभाविनी॥ ८ ॥ तांदिव्यवपुषंदृष्ट्वातस्यर्षेर्भावितात्मनः॥ रेतःस्कन्नंसरस्वत्यांतत्साजग्राहनिम्नगा॥ ९ ॥ कुक्षौचाप्यदधद्दृष्टातद्रेतःपुरुपर्षभ॥ साद्धा
रचतंगर्भंपुत्रहेतोर्महानदी ॥ १० ॥ सुपुवेचापिसमयेपुत्रंसासरितांवरा ॥ जगामपुत्रमादायतमृषिंप्रतिचप्रभो॥ ११ ॥ ऋषिसंसदितंदृष्ट्वासानदीमुनिसत्त
मम्॥ ततःप्रोवाचराजेंद्रददतीपुत्रमस्यतम्॥ १२ ॥ ब्रह्मर्षेतवपुत्रोयंत्वद्भक्त्याधारितोमया॥ दृष्ट्वातेप्सरसंरेतोयत्स्कन्नंप्रागलंबुषाम्॥ १३ ॥ तत्कुक्षिणावैब्रह्म
र्षेत्वद्भक्त्याधृतवत्यहम्॥ नविनाशमिदंगच्छेत्त्वत्तेजइतिनिश्चयात्॥ १४॥ प्रतिगृह्णीष्वपुत्रंस्वंमयादत्तमनिंदितम्॥ इत्युक्तःप्रतिजग्राहप्रीतिंचावापपुष्कलाम्
॥ १५ ॥ स्वसुतंचाप्यजिघ्रत्तंमूर्ध्निप्रेम्णाद्विजोत्तमः ॥ परिष्वज्यचिरंकालंतदाभरतसत्तम ॥ १६॥ सरस्वत्यैवरंप्रादात्प्रीयमाणोमहामुनिः॥ विश्वेदेवाःसपितरो
गंधर्वाप्सरसांगणाः॥ १७॥ तृप्तिंयास्यंतिसुभगेतर्प्यमाणास्तवांभसा॥ इत्युक्त्वासतुतुष्टाववचोभिर्वैमहानदीम्॥ १८॥प्रीतःपरमहृष्टात्मायथावच्छृणुपार्थि
व॥ प्रसुतासिमहाभागेसरसोब्रह्मणःपुरा॥ १९ ॥ जानंतित्वांसरिच्छ्रेष्ठेमुनयःसंशितव्रताः॥ ममप्रियकरीचापिसततंप्रियदर्शने ॥ २० ॥ तस्मात्सारस्वतःपुत्रो
महांस्तेवरवर्णिनि॥ तवैवनाम्नाप्रथितःपुत्रस्तेलोकभावनः॥ २१ ॥ सारस्वतइतिख्यातोभविष्यतिमहातपाः॥ एषद्वादशवार्षिक्यामनावृष्ट्यांद्विजर्षभान्॥ २२ ॥
सारस्वतोमहाभागेवेदानध्यापयिष्यति॥ पुण्याभ्यश्चसरिद्भ्यस्त्वंसदापुण्यतमाशुभे॥ २३ ॥ भविष्यसिमहाभागेमत्प्रसादात्सरस्वति ॥ एवंसासंस्तुतानेनवरंल
ब्ध्वामहानदी ॥ २४ ॥ पुत्रमादायमुदिताजगामभरतर्षभ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुविरोधेदेवदानवैः॥ २५॥ शक्रःप्रहरणान्वेषीलोकांस्त्रीन्विचचारह॥ नचोप
लेभेभगवान्शक्रःप्रहरणंतदा॥ २६॥ यद्वैतेषांभवेद्योग्यंवधायविबुधद्विषाम्॥ ततोब्रवीत्सुरान्शक्रोनमेशक्यामहासुराः॥ २७॥ ऋतेऽस्थिभिर्दधीचस्यनिहं
तुंत्रिदशद्विपः ॥ तस्माद्गत्वाऋपिश्रेष्ठोयाच्यतांसुरसत्तमाः॥ २८॥ दधीचास्थीनिदेहीतितैर्वधिष्यामहेरिपून्॥ सचतैर्याचितोस्थीनियत्नाद्दषिवरस्तदा॥ २९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ३० ॥ ३१ ॥ परमर्षिणादधीचिनासदेहस्तपसासंभृतः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ अस्यमुनेः ॥ ३४ ॥ तेननतदस्थिजेनवज्रेण ॥ ३५ ॥ नवतीर्नवदशाधिकांअष्टशतीं ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

॥२७॥ प्राणत्यागंकुरुश्रेष्ठचकारैवाविचारयन्॥सलोकानक्षयान्प्राप्तोदेवप्रियकरस्तदा ॥ ३० ॥ तस्यास्थिभिरथोशक्रःसंप्रहृष्टमनास्तदा ॥ कारयामासदिव्यानि ९
नानाप्रहरणानिच॥ ३१ ॥ गदावज्राणिचक्राणिगुरून्दंडांश्चपुष्कलान् ॥ सहितीव्रेणतपसासंभृतःपरमर्षिणा ॥ ३२ ॥ प्रजापतिसुतेनाथभृगुणालोकभाव
नः ॥ अतिकायःसतेजस्वीलोकसारोविनिर्मितः ॥ ३३ ॥ जज्ञेशैलगुरुःप्रांशुर्महिम्नाप्रथितःप्रभुः ॥ नित्यमुद्विजतेचास्यतेजसःपाकशासनः ॥ ३४ ॥ तेनवज्रे
णभगवान्मंत्रयुक्तेनभारत ॥ भृशंक्रोधविसृष्टेनब्रह्मतेजोद्भवेनच ॥ ३५ ॥ दैत्यदानववीराणांजघाननवतीर्नव ॥ अथकालेव्यतिक्रांतेमहत्यतिभयंकरे॥३६॥
अनावृष्टिरनुप्राप्ताराजन्द्वादशवार्षिकी ॥ तस्यांद्वादशवार्षिक्यामनावृष्ट्यांमहर्षयः॥३७॥वृत्त्यर्थंप्राद्रवन्राजन्क्षुधार्ताःसर्वतोदिशम्॥ दिग्भ्यस्तान्प्रद्रुतान्दृ
ष्ट्वामुनिःसारस्वतस्तदा॥ ३८ ॥ गमनायमतिंचक्रेतंप्रोवाचसरस्वती॥ नगंतव्यमितःपुत्रतवाहारमहंसदा ॥ ३९ ॥ दास्यामिमत्स्यप्रवरानुष्यतामिहभारत॥ इ
त्युक्तस्तर्पयामाससपितॄन्देवतास्तथा ॥ ४० ॥ आहारमकरोन्नित्यंप्राणान्वेदांश्चधारयन्॥ अथतस्यामनावृष्ट्यामतीतायांमहर्षयः॥ ४१ ॥ अन्योन्यंपरिपप्र
च्छुःपुनःस्वाध्यायकारणात्॥ तेषांक्षुधापरीतानांनष्टावेदाभिधावताम् ॥ ४२ ॥ सर्वेषामेवराजेंद्रनकश्चित्प्रतिभानवान्॥ अथकश्चिदृषिस्तेषांसारस्वतमुपेयिवा
न्॥ ४३ ॥ कुर्वाणंसंशितात्मानंस्वाध्यायमृषिसत्तमम ॥ सगत्वाचष्टतेभ्यश्चसारस्वतमतिप्रभम् ॥ ४४ ॥ स्वाध्यायममरप्रख्यंकुर्वाणंविजनेवने॥ ततःसर्वेसमा
जग्मुस्तत्रराजन्महर्षयः ॥ ४५ ॥ सारस्वतंमुनिश्रेष्ठमिदमूचुःसमागताः ॥ अस्मानध्यापयस्वेतितानुवाचततोमुनिः॥ ४६ ॥ शिष्यत्वमुपगच्छध्वंविधिवद्धिम
मेत्युत ॥ तत्राब्रुवन्मुनिगणाबालस्त्वमसिपुत्रक॥ ४७ ॥ सतानाहनमेधर्मोनश्येदितिपुनर्मुनीन्॥ योह्यधर्मेणवैब्रूयाद्गृह्णीयाद्योप्यधर्मतः ॥ ४८ ॥ हीयेतांता
वुभौक्षिप्रंस्यातांवावैरिणावुभौ॥ नहायनैर्नपलितैर्नवित्तेननबंधुभिः ॥ ४९ ॥ ऋषयश्चक्रिरेधर्मंयोनूचानःसनोमहान् ॥ एतच्छ्रुत्वावचस्तस्यमुनयस्तेविधा
नतः॥ ५० ॥ तस्माद्वेदाननुप्राप्यपुनर्धर्मंप्रचक्रिरे ॥ षष्टिर्मुनिसहस्राणिशिष्यत्वंप्रतिपेदिरे ॥ ५१ ॥ सारस्वतस्यविप्रर्षेर्वेदस्वाध्यायकारणात् ॥ मुष्टिंमुष्टिंततः ॥२७॥
सर्वेदर्भाणांतेह्युपाहरन्॥ तस्यासनार्थंविप्रर्षेर्बालस्यापिवशेस्थिताः॥ ५२ ॥

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तत्रापिदत्त्वावसुरौहिणेयोमहाबलःकेशवपूर्वजोथ ॥ जगामतीर्थंमुदितःक्रमेणख्यातंमहद्वृद्धकन्यास्मयत्र ॥ ५२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदा
पर्वणिबलदेवती० सारस्व० एकपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ जनमेजयउवाच ॥ ॥ कथंकुमारीभगवन्तपोयुक्ताह्यभूत्पुरा ॥ किमर्थंचतपस्तेपेको
वास्यानियमोऽभवत् ॥ १ ॥ सुदुष्करमिदंब्रह्मंस्त्वत्तःश्रुतमनुत्तमम् ॥ आख्याहितत्त्वमखिलंयथातपसिसास्थिता ॥ २ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ऋषिरासीन्म
हावीर्यःकुणिर्गर्गोमहायशाः ॥ सतप्त्वाविपुलंराजंस्तपोवैतपतांवरः ॥ ३ ॥ मनसाथसुतांसुभ्रूंसमुत्पादितवान्विभुः ॥ तांचदृष्ट्वामुनिःप्रीतःकुणिर्गर्गोमहा
यशाः ॥ ४ ॥ जगामत्रिदिवंराजन्संत्यज्येहकलेवरम् ॥ सुभ्रूःसाह्यथकल्याणीपुंडरीकनिभेक्षणा ॥ ५ ॥ महतातपसोग्रेणकृत्वाश्रममनिंदिता ॥ उपवासैःपूजयं
तीपितॄन्देवांश्चसापुरा ॥ ६ ॥ तस्यास्तुतपसोग्रेणमहान्कालोत्यगान्नृप ॥ सापित्रादीयमानापितत्रनैच्छदनिंदिता ॥ ७ ॥ आत्मनःसदृशंसातुभर्तारंनान्वपश्यत ॥
ततःसातपसोग्रेणपीडयित्वात्मनस्तनुम् ॥ ८ ॥ पितृदेवार्चनरताबभूवविजनेवने ॥ सात्मानंमन्यमानापिकृतकृत्यंश्रमान्विता ॥ ९ ॥ वार्धकेनचराजेंद्रतपसाचै
वकर्शिता ॥ सानाशकद्यदागंतुंपदात्पदमपिस्वयम् ॥ १० ॥ चकारगमनेबुद्धिंपरलोकायवैतदा ॥ मोक्तुकामांतुतांदृष्ट्वाशरीरंनारदोऽब्रवीत् ॥ ११ ॥ असंस्कृता
याःकन्यायाःकुतोलोकास्तवानघे ॥ एवंतुश्रुतमस्माभिर्देवलोकेमहाव्रते ॥ १२ ॥ तपःपरमकंप्राप्तंनतुलोकास्त्वयाजिताः ॥ तन्नारदवचःश्रुत्वासाब्रवीदृषिसंस
दि ॥ १३ ॥ तपसोर्धंप्रयच्छामिपाणिग्राहस्यसत्तम ॥ इत्युक्तेचास्याजग्राहपाणिंगालवसंभवः ॥ १४ ॥ ऋषिःप्राक्शृंगवान्नामसमयंचेममब्रवीत् ॥ समयेनत
वाद्याहंपाणिंस्प्रक्ष्यामिशोभने ॥ १५ ॥ यद्येकरात्रंवस्तव्यंत्वयासहमयेतिह ॥ तथेतिसाप्रतिश्रुत्यतस्मैपाणिंददौतदा ॥ १६ ॥ यथादृष्टेनविधिनाहुत्वाचाग्निंवि
धानतः ॥ चक्रेचपाणिग्रहणंतस्योद्वाहंचगालविः ॥ १७ ॥ साराात्रावभवद्राजंस्तरुणीवरवर्णिनी ॥ दिव्याभरणवस्त्राचदिव्यगंधानुलेपना ॥ १८ ॥ तांदृष्ट्वागाल
विःप्रीतोदीपयंतीमिवश्रियां ॥ उवासचक्षपामेकांप्रभातेसाब्रवीच्चतम् ॥ १९ ॥ यस्त्वयासमयोविप्रकृतोमेतपतांवर ॥ तेनोषितास्मिभद्रंतेस्वस्तितेस्तुव्रजाम्य
हम् ॥ २० ॥ सानिर्गताब्रवीद्भूयोयोस्मिंस्तीर्थेसमाहितः ॥ वसतेरजनीमेकांतर्पयित्वादिवौकसः ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चत्वारिंशतमष्टौचेतिप्रतिवेदंद्वादशवर्षाणीतिवेदचतुष्टयाध्ययनायाष्टाचत्वारिंशद्वर्षाणि ततोद्वौवत्सरौस्नातकेनगुरोरानृण्यार्थंसेवाकार्याततोष्टवार्षिकींकन्यांपरिणीयतस्यायौवनावध्यष्टर्षाणीतिअष्टपं
चत्वारिंशतमष्टौचद्वौचाष्टौसम्यगाचरेत् ॥ योब्रह्मचर्यंवर्षाणिफलंतस्यलभेतसः ॥ २२ ॥ एवमुक्त्वाततःसाध्वीदेहंत्यक्त्वादिवंगता ॥ ऋषिरप्यभवद्दीनस्तस्या
रूपंविचिंतयन् ॥ २३ ॥ समयेनतपोर्धंचकृच्छ्रात्प्रतिगृहीतवान् ॥ साधयित्वातदात्मानंतस्याःसगतिमन्वियात् ॥ २४ ॥ दुःखितोभरतश्रेष्ठतस्यारूपबलात्कृतः ॥
एतत्तेवृद्धकन्यायाव्याख्यातंचरितंमहत् ॥ २५ ॥ तथैवब्रह्मचर्यंचस्वर्गस्यचगतिःशुभा ॥ तत्रस्थश्चापिशुश्रावहतंशल्यंहलायुधः ॥ २६ ॥ तत्रापिदत्त्वादा
नानिद्विजातिभ्यःपरंतपः ॥ शुश्रावशल्यंसंग्रामेनिहतंपांडवैस्तदा ॥ २७ ॥ समंतपंचकद्वारात्ततोनिष्क्रम्यमाधवः ॥ पप्रच्छर्षिगणान्रामःकुरुक्षेत्रस्ययत्फलं
॥ २८ ॥ तेपृष्टायदुसिंहेनकुरुक्षेत्रफलंविभो ॥ समाचख्युर्महात्मानस्तस्मैसर्वंयथातथम् ॥ २९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यप०गदाप०बलदेवतीर्थ०सारस्वतो०
द्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ प्रजापतेरुत्तरवेदिरुच्यतेसनातनंरामसमंतपंचकम् ॥ समीजिरेयत्रपुरादिवौकसोवरेणसत्रेणम
हावरप्रदाः ॥ १ ॥ पुराचराजर्षिवरेणधीमताबहूनिवर्षाण्यमितेनतेजसा ॥ प्रकृष्टमेतत्कुरुणामहात्मनाततःकुरुक्षेत्रमितीहपप्रथे ॥ २ ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ कि
मर्थंकुरुणाकृष्टंक्षेत्रमेतन्महात्मना ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंकथ्यमानंतपोधनाः ॥ ३ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ पुराकिलकुरुंरामकर्षंतंसततोत्थितम् ॥ अभ्येत्यशक्रस्त्रि
दिवात्पर्यपृच्छतकारणम् ॥ ४ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ किमिदंवततेराजन्प्रयत्नेनपरेणच ॥ राजर्षेकिमभिप्रेत्ययेनेयंकृष्यतेक्षितिः ॥ ५ ॥ ॥ कुरुरुवाच ॥ ॥ इहयेपु
रुषाःक्षेत्रेमरिष्यंतिशतक्रतो ॥ तेगमिष्यंतिसुकृताँल्लोकान्पापविवर्जितान् ॥ ६ ॥ अवहस्यततःशक्रोजगामत्रिदिवंपुनः ॥ राजर्षिरप्यनिर्विण्णःकर्षत्येववसुं
धराम् ॥ ७ ॥ आगम्यागम्यचैवैनंभूयोभूयोवहस्यच ॥ शतक्रतुरनिर्विण्णंपृष्ट्वापृष्ट्वाजगामह ॥ ८ ॥ यदातुतपसोग्रेणचकर्षवसुधांनृपः ॥ ततःशक्रोब्रवीद्देवा
न्राजर्षेर्यच्चिकीर्षितम् ॥ ९ ॥ एतच्छुत्वाब्रुवन्देवाःसहस्राक्षमिदंवचः ॥ वरेणच्छंदयतांशक्रराजर्षिर्यदिशक्यते ॥ १० ॥ यदिह्यत्रप्रमीतावैस्वर्गंगच्छंतिमानवाः ॥
अस्मानिष्ट्वाक्रतुभिर्भागोनोनभविष्यति ॥ ११ ॥ आगम्यचततःशक्रस्तदाराजर्षिमब्रवीत् ॥ अलंखेदेनभवतःक्रियतांवचनंमम ॥ १२ ॥ मानवायेनिराहारा
देहंत्यक्ष्यंत्यतंद्रिताः ॥ युधिवानिहताःसम्यगपितिर्यग्गतान्नृप ॥ १३ ॥ तेस्वर्गभाजोराजेंद्रभविष्यंतिमहामते ॥ तथास्त्वितिततोराजाकुरुःशक्रमुवाचह ॥ १४ ॥ ॥२८॥
चाशद्वर्षाणिब्रह्मचर्यंसर्वस्येष्टं ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ॥ इ०श०ग०नै०भा०द्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ ॥ ७ ॥ प्रजापतेरिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ ब्रह्मणःक्षयंनिवासं ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥२३॥२४ ॥ सारस्वतानांतीर्थानांवर्णनंकुरुक्षेत्रमाहात्म्यज्ञापनार्थं तदपितत्रमृतानामन्येषामपिस्वर्गतिप्रदंकिमुतक्षत्रध

ततस्तमभ्यनुज्ञाप्यप्रहृष्टेनांतरात्मना॥ जगामत्रिदिवंभूयःक्षिप्रंबलनिषूदनः ॥ १५ ॥ एवमेतद्यदुश्रेष्ठकष्टंराजर्षिणापुरा ॥शक्रेणचाभ्यनुज्ञातंब्रह्माद्यैश्चसुरै
स्तथा ॥ १६॥ नातःपरतरंपुण्यंभूमेःस्थानंभविष्यति॥ इहतप्स्यंतियेकेचित्तपःपरमकंनराः॥१७॥ देहत्यागेनतेसर्वेयास्यंतिब्रह्मणःक्षयम्॥ येपुनःपुण्यभाजोवै
दानंदास्यंतिमानवाः ॥ १८ ॥ तेषांसहस्रगुणितंभविष्यत्यचिरेणवै ॥ येचेहनित्यंमनुजानिवत्स्यंतिशुभैषिणः ॥ १९ ॥ यमस्यविषयंतेतुनद्रक्ष्यंतिकदाचन॥
यक्ष्यंतियेचक्रतुभिर्महद्भिर्मनुजेश्वराः ॥ २० ॥ तेषांत्रिविष्टपेवासोयावद्भूमिर्धरिष्यति॥ अपिचात्रस्वयंशक्रोजगौगाथांसुराधिपः॥ २१ ॥ कुरुक्षेत्रनिबद्धांवै
तांश्शृणुष्वहलायुध॥ पांसवोपिकुरुक्षेत्राद्वायुनासमुदीरिताः॥ अपिदुष्कृतकर्माणंनयंतिपरमांगतिम्॥ २२ ॥ सुरर्षभाब्राह्मणसत्तमाश्चतथानृगाद्यानरदेवमु
ख्याः॥ इष्ट्वामहार्हैःक्रतुभिर्नृसिंहसंत्यज्यदेहान्सुगतिंप्रपन्नाः ॥ २३ ॥ तरंतुकारंतुकयोर्यदंतरंरामह्रदानांचमचक्रुकस्यच॥ एतत्कुरुक्षेत्रसमंतपंचकंप्रजाप
तेरुत्तरवेदिरुच्यते॥ २४॥ शिवंमहापुण्यमिदंदिवौकसांसुसंमतंसर्वगुणैःसमन्वितम्॥ अतश्चसर्वेनिहतानृपारणेयास्यंतिपुण्यांगतिमक्षयांसदा॥ २५॥ इत्यु
वाचस्वयंशक्रःसहब्रह्मादिभिस्तथा॥ तच्चानुमोदितंसर्वंब्रह्मविष्णुमहेश्वरैः॥ २६॥ ॥इतिश्रीम०शल्यपर्वांतर्गतग०बलदेवती०सारस्व०कुरुक्षेत्रकथनेत्रि
पंचाशत्तमोऽध्यायः॥५३॥ ॥छ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥कुरुक्षेत्रंततोदृष्ट्वादत्त्वादायांश्चसात्वतः॥ आश्रमंसुमहद्दिव्यमगमज्जनमेजय॥१॥
मधूकाम्रवणोपेतंप्लक्षन्यग्रोधसंकुलम्॥ चिरबिल्वयुतंपुण्यंपनसार्जुनसंकुलम् ॥ २॥ तंदृष्ट्वायादवश्रेष्ठःप्रवरंपुण्यलक्षणम्॥ पप्रच्छतानृषीन्सर्वान्कस्याश्रम
वरस्त्वयम्॥३॥ तेतुसर्वेमहात्मानमूचूराजन्हलायुधम्॥ शृणुविस्तरशोरामयस्यायंपूर्वमाश्रमः ॥ ४ ॥ अत्रविष्णुःपुरादेवस्तप्तवांस्तपउत्तमम्॥ अत्रास्यवि
धिवद्यज्ञाःसर्वेवृत्ताःसनातनाः॥५॥ अत्रैवब्राह्मणीसिद्धाकौमारब्रह्मचारिणी॥योगयुक्तादिवंयातातपःसिद्धातपस्विनी॥६॥ बभूवश्रीमतीराजन्शांडिल्यस्य
महात्मनः॥सुताधृतव्रतासाध्वीनियताब्रह्मचारिणी॥७॥ सातुतप्त्वातपोघोरंदुश्चरंस्त्रीजनेनह॥ गतास्वर्गंमहाभागादेवब्राह्मणपूजिता॥८॥ श्रुत्वाऋषीणांवच
नमाश्रमंतंजगामह॥ऋषींस्तानभिवाद्याथपार्श्वेहिमवतोच्युतः॥९॥ संध्याकार्याणिसर्वाणिनिर्वर्त्यारुरुहेचलम्॥नातिदूरंततोगत्वानगंतालध्वजोबली॥ १०॥

मेंणमृतानामित्येतदर्थंतदेवोपसंहरन्दर्शयति अतश्चेति॥२५॥२६॥ ॥इतिशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिनै०भा०त्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५३॥ ॥छ॥ ॥ कुरुक्षेत्रमिति ॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पुण्यंतीर्थवरंदृष्ट्वाविस्मयंपरमंगतः ॥ प्रभावंचसरस्वत्याःप्लक्षप्रस्रवणंबलः ॥ ११ ॥ संप्राप्तःकारपवनंप्रवरंतीर्थमुत्तमम् ॥ हलायुधस्तत्रचापिदत्त्वादानंमहा
॥२९॥ बलः ॥ १२ ॥ आप्लुतःसलिलेपुण्येसुशीतेविमलेशुचौ ॥ संतर्पयामासपितॄन्देवांश्वरणदुर्मदः ॥ १३ ॥ तत्रोष्यैकांतुरजनींयतिभिर्ब्राह्मणैःसह ॥ मित्रावरुण ९
योःपुण्यंजगामाश्रममच्युतः ॥ १४ ॥ इंद्रोग्निरर्यमाचैवयत्रप्राक्प्रीतिमाप्नुवन् ॥ ॥ तंदेशंकारपवनाद्यमुनायांजगामह ॥ १५ ॥ स्नात्वातत्रचधर्मात्मापरांप्रीति
मवाप्यच ॥ ऋषिभिश्चैवसिद्धैश्चसहितोवैमहाबलः ॥ १६ ॥ उपविष्टःकथाःशुभ्राःशुश्रावयदुपुंगवः ॥ तथातुतिष्ठतांतेषांनारदोभगवानृषिः ॥ १७ ॥ आजगा
माथतंदेशंयत्ररामोव्यवस्थितः ॥ जटामंडलसंवीतःस्वर्णचीरोमहातपाः ॥ १८ ॥ हेमदंडधरोराजन्कमंडलुधरस्तथा ॥ कच्छपींसुखशब्दांतांगृह्यवीणांमनोर
माम् ॥ १९ ॥ नृत्येगीतेचकुशलोदेवब्राह्मणपूजितः ॥ प्रकर्ताकलहानांचनित्यंचकलहप्रियः ॥ २० ॥ तंदेशमगमद्यत्रश्रीमान्रामोव्यवस्थितः ॥ प्रत्युत्थायचतं
सम्यक्पूजयित्वायतव्रतम् ॥ २१ ॥ देवर्षिपर्यपृच्छत्सयथावृत्तंकुरून्प्रति ॥ ततोस्याकथयद्राजन्नारदःसर्वधर्मवित् ॥ २२ ॥ सर्वमेतद्यथावृत्तमतीवकुरुसंक्षय
म् ॥ ततोब्रवीद्रौहिणेयोनारदंदीनयागिरा ॥ २३ ॥ किमवस्थंतुतत्क्षत्रंयेतुतत्राभवन्नृपाः ॥ श्रुतमेतन्मयापूर्वंसर्वमेवतपोधन ॥ २४ ॥ विस्तरश्रवणेजातंकौतूह
लमतीवमे ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पूर्वमेवहतोभीष्मोद्रोणःसिंधुपतिस्तथा ॥ २५ ॥ हतोवैकर्तनःकर्णःपुत्राश्चास्यमहारथाः ॥ भूरिश्रवारौहिणेयमद्रराजश्चवीर्य
वान् ॥ २६ ॥ एतेचान्येचबहवस्तत्रतत्रमहाबलाः ॥ प्रियान्प्राणान्परित्यज्यजयार्थंकौरवस्यवै ॥ २७ ॥ राजानोराजपुत्राश्चसमरेष्वनिवर्तिनः ॥ अहतांस्तुमहा
बाहोशृणुमेतत्रमाधव ॥ २८ ॥ धार्तराष्ट्रबलेशेषास्त्रयःसमितिमर्दनाः ॥ कृपश्चकृतवर्माचद्रोणपुत्रश्चवीर्यवान् ॥ २९ ॥ तेपिवैविद्रुतारामदिशोदशभयात्त
दा ॥ दुर्योधनोहतेशल्येविद्रुतेषुकृपादिषु ॥ ३० ॥ ह्रदंद्वैपायनंनामविवेशभृशदुःखितः ॥ शयानंधार्तराष्ट्रंतुसलिलेस्तंभितेतदा ॥ ३१ ॥ पांडवाःसहकृष्णेनवा
ग्भिरुग्राभिरार्दयन् ॥ सतुद्यमानोबलवान्वाग्भीरामसमंततः ॥ ३२ ॥ उत्थितःसह्रदाद्वीरःप्रगृह्यमहतींगदाम् ॥ सचाप्युपगतोयोद्धुंभीमेनसहसांप्रतम् ॥ ३३ ॥
भविष्यतितयोरद्ययुद्धंरामसुदारुणम् ॥ यदिकौतूहलंतेस्तिव्रजमाधवमाचिरम् ॥ ३४ ॥ पश्ययुद्धंमहाघोरंशिष्ययोर्यदिमन्यसे ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ना ॥२९॥
रदस्यवचःश्रुत्वातानभ्यर्च्यद्विजर्षभान् ॥ ३५ ॥ सर्वान्विसर्जयामासयेतेनाभ्यागताःसह ॥ गम्यतांद्वारकांचेतिसोन्वशाद्नुयायिनः ॥ ३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुष्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ एवमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

सोवतीर्याचलश्रेष्ठात्प्लक्षप्रस्रवणाच्छुभात् ॥ ततःप्रीतमनारामःश्रुत्वातीर्थफलंमहत् ॥ विप्राणांसंनिधौश्लोकमगायदिममच्युतः ॥ ३७ ॥ सरस्वतीवाससमा
कुतोरतिःसरस्वतीवाससमाःकुतोगुणाः ॥ सरस्वतींप्राप्यदिवंगताजनाःसदास्मरिष्यंतिनदींसरस्वतीम् ॥ ३८ ॥ सरस्वतीसर्वनदीषुपुण्यासरस्वतीलोकशुभा
वहासदा ॥ सरस्वतींप्राप्यजनाःसुदुष्कृतंसदानशोचंतिपरत्रचेहच ॥ ३९ ॥ ततोमुहुर्मुहुःप्रीत्याप्रेक्षमाणःसरस्वतीम् ॥ हयैर्युक्तंरथंशुभ्रमातिष्ठतपरंतपः ॥ ४० ॥
सशीघ्रगामिनातेनरथेनयदुपुंगवः ॥ दिदृक्षुरभिसंप्राप्तःशिष्ययुद्धमुपस्थितम् ॥ ४१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यप० गदापर्वणिबलदेवतीर्थयात्रायांसारस्वतो
पाख्यानेचतुष्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एवंतदभवद्युद्धंतुमुलंजनमेजय ॥ यत्रदुःखान्वितोराजाधृतराष्ट्रोब्रवीदि
दम् ॥ १ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ रामंसंनिहितंदृष्ट्वागदायुद्धउपस्थिते ॥ ममपुत्रःकथंभीमंप्रत्ययुध्यतसंजय ॥ २ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ रामसांनिध्यमासाद्यपु
त्रोदुर्योधनस्तव ॥ युद्धकामोमहाबाहुःसमहृष्यतवीर्यवान् ॥ ३ ॥ दृष्ट्वालांगलिनंराजाप्रत्युत्थायचभारत ॥ प्रीत्यापरमयायुक्तःसमभ्यर्च्ययथाविधि ॥ ४ ॥ आ
सनंचददौतस्मैपर्यपृच्छदनामयम् ॥ ततोयुधिष्ठिरंरामोवाक्यमेतदुवाचह ॥ ५ ॥ मधुरंधर्मसंयुक्तंशूराणांहितमेवच ॥ मयाश्रुतंकथयतामृषीणांराजसत्तम
॥ ६ ॥ कुरुक्षेत्रंपरंपुण्यंपावनंस्वर्ग्यमेवच ॥ दैवतैर्ऋषिभिर्जुष्टंब्राह्मणैश्चमहात्मभिः ॥ ७ ॥ तत्रवैयोत्स्यमानायेदेहंत्यक्ष्यंतिमानवाः ॥ तेषांस्वर्गेध्रुवोवासःशक्रेण
सहमारिष ॥ ८ ॥ तस्मात्समंतपंचकमितोयामद्रुतंनृप ॥ प्रथितोत्तरवेदीसादेवलोकेप्रजापतेः ॥ ९ ॥ तस्मिन्महापुण्यतमेत्रैलोक्यस्यसनातने ॥ संग्रामेनिधनंप्रा
प्यध्रुवंस्वर्गेभविष्यति ॥ १० ॥ तथेत्युक्त्वामहाराजकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ समंतपंचकंवीरःप्रायादभिमुखःप्रभुः ॥ ११ ॥ ततोदुर्योधनोराजाप्रगृह्यमहतींगदाम् ॥
पद्भ्याममर्षीद्युतिमानगच्छत्पांडवैःसह ॥ १२ ॥ तथायांतंगदाहस्तंवर्मणाचापिदंशितम् ॥ अंतरिक्षचरादेवाःसाधुसाध्वित्यपूजयन् ॥ १३ ॥ वातिकाश्चारणाये
तुदृष्ट्वातेहर्षमागताः ॥ सपांडवैःपरिवृतःकुरुराजस्तवात्मजः ॥ १४ ॥ मत्तस्येवगजेंद्रस्यगतिमास्थायसोव्रजत् ॥ ततःशंखनिनादेनभेरीणांचमहास्वनैः ॥ १५ ॥
सिंहनादैश्चशूराणांदिशःसर्वाःप्रपूरिताः ॥ ततस्तेतुकुरुक्षेत्रंप्राप्तानरवरोत्तमाः ॥ १६ ॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ वातिकाःवातेनसहगच्छंतितेआकाशचारिणः चारणाःसिद्धविशेषाः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रतीच्यभिमुखमित्यत्रप्रतीयेतिपाठेप्रतिगत्यअन्योन्याभिमुखंप्रातिभव्येनप्राप्येत्यर्थः स्वयनंसुगतिदं ॥१७॥ अनिरिणेअनूषरे अनिघृणेइतिपाठेनिहीनयाघृणयाकथमहंभ्रातरंवधिष्यामिइत्येवंरूपयाक

प्रतीच्यभिमुखंदेशंयथोद्दिष्टंसुतेनते॥दक्षिणेनसरस्वत्याःस्वयनंतीर्थमुत्तमम् ॥ १७ ॥तस्मिन्देशेत्वनिरिणेतेतुयुद्धमरोचयन्॥ततोभीमोमहाकोटिंगदांगृह्या

 थवर्मभृत्॥ १८॥ बिभ्रद्रूपंमहाराजसदृशंहिगरुत्मतः॥अवबद्धशिरस्त्राणःसंख्येकांचनवर्मभृत् ॥१९॥ रराजराजन्पुत्रस्तेकांचनःशैलराडिव॥ वर्मभ्यांसंयतौ ९

वीरौभीमदुर्योधनावुभौ॥२०॥संयुगेचप्रकाशेतेसंरब्धाविवकुंजरौ॥रणमंडलमध्यस्थौभ्रातरौतौनरर्षभौ॥२१॥ अशोभेतांमहाराजचंद्रसूर्याविवोदितौ॥ता

वन्योन्यंनिरीक्षेतांक्रुद्धाविवमहाद्विपौ॥२२॥ दहंतौलोचनैराजन्परस्परवधैषिणौ॥संप्रहृष्टमनाराजन्गदामादायकौरवः॥२३॥ सृक्किणीसंलिहन्राजन्क्रोधर

क्तेक्षणःश्वसन्॥ततोदुर्योधनोराजन्गदामादायवीर्यवान्॥२४॥भीमसेनमभिप्रेक्ष्यगजोगजमिवाह्वयत्॥अद्रिसारमयींभीमस्तथैवादायवीर्यवान्॥ २५॥

आह्वयामासनृपतिंसिंहःसिंहंयथावने॥ तावुद्यतगदापाणीदुर्योधनवृकोदरौ॥ २६॥ संयुगेचप्रकाशेतांगिरीसशिखराविव॥ तावुभौसमतिक्रुद्धावुभौभीमप

राक्रमौ॥ २७॥ उभौशिष्यौगदायुद्धेरौहिणेयस्यधीमतः॥ उभौसदृशकर्माणौमयवासवयोरिव॥ २८॥ तथासदृशकर्माणौवरुणस्यमहाबलौ॥वासुदेवस्यरा

मस्यतथावैश्रवणस्यच॥२९॥ सदृशौतौमहाराजमधुकैटभयोर्युधि॥ उभौसदृशकर्माणौतथासुंदोपसुंदयोः॥३०॥ रामरावणयोश्चैववालिसुग्रीवयोस्तथा॥

तथैवकालस्यसमौमृत्योश्चैवपरंतपौ॥ ३१ ॥ अन्योन्यमभिधावंतौमत्ताविवमहाद्विपौ॥ वासितासंगमेदृप्तौशरदीवमदोत्कटौ॥ ३२ ॥ उभौक्रोधविषंदीप्तंवमं

तावुरगाविव॥ अन्योन्यमभिसंरब्धौप्रेक्षमाणावरिंदमौ ॥ ३३॥ उभौभरतशार्दूलौविक्रमेणसमन्वितौ॥ सिंहाविवदुराधर्षौगदायुद्धविशारदौ॥ ३४॥नख

दंष्ट्रायुधौवीरौव्याघ्राविवदुरुत्सहौ॥ प्रजासंहरणेक्षुब्धौसमुद्राविवदुस्तरौ॥ ३५॥ लोहितांगाविवक्रुद्धौप्रतपंतौमहारथौ॥ पूर्वपश्चिमजौमेघौप्रेक्षमाणावरिं

दमौ॥ ३६॥ गर्जमानौसुविषमंक्षरंतौप्रावृषीवहि॥ रश्मियुक्तौमहात्मानौदीप्तिमंतौमहाबलौ॥ ३७॥ ददृशातेकुरुश्रेष्ठौकालसूर्याविवोदितौ॥ व्याघ्राविवसु

संरब्धौगर्जंताविवतोयदौ॥ ३८॥ जहृषातेमहाबाहूसिंहकेसरिणाविव॥ गजाविवसुसंरब्धौज्वलिताविवपावकौ॥ ३९॥

रुणयारहिते अतएवसमरेनिष्ठुरत्वंप्रशस्यतेस्वर्गहेतुत्वात्॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥ २७॥ २८॥ २९॥ ३०॥ ३१॥ वासितासंगमेएककरिणीसंगमार्थेदृ ॥ ३० ॥

प्तौमोहितौ॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ लोहितांगौद्वौकुजाविवेत्यभूतोपमा॥३६॥३७॥३८॥ जहृषातेहर्षंप्रापतुः॥ ३९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ददृशातेमहात्मानौसश्टंगाविवपर्वतौ ॥ रोषात्प्रस्फुरमाणोष्ठौनिरीक्षंतौपरस्परं ॥ ४० ॥ तौसमेतौमहात्मानौगदाहस्तौनरोत्तमौ ॥ उभौपरमसंहृष्टावुभौपरम
संमतौ ॥४१॥ सदृश्वाविवहेषंतौबृंहंताविवकुंजरौ ॥ वृषभाविवगर्जंतौदुर्योधनवृकोदरौ ॥ ४२ ॥ दैत्याविवबलोन्मत्तौरेजतुस्तौनरोत्तमौ ॥ ततोदुर्योधनोराज
न्निदमाहयुधिष्ठिरं ॥४३॥ भ्रातृभिःसहितंचैवकृष्णेनचमहात्मना ॥ रामेणामितवीर्येणवाक्यंशौटीर्यसम्मतम् ॥ ४४ ॥ केकयैःसृंजयैर्दृप्तंपंचालैश्चमहात्मभिः ॥
इदंव्यवसितंयुद्धंममभीमस्यचोभयोः ॥ ४५ ॥ उपोपविष्टाःपश्यध्वंसहितैर्नृपपुंगवैः ॥ श्रुत्वादुर्योधनवचःप्रत्यपद्यंततत्तथा ॥ ४६ ॥ ततःसमुपविष्टंतत्सुमहद्रा
जमंडलम् ॥ विराजमानंददृशेदिवीवादित्यमंडलम् ॥४७॥ तेषांमध्येमहाबाहुःश्रीमान्केशवपूर्वजः ॥ उपविष्टोमहाराजपूज्यमानःसमंततः ॥ ४८ ॥ शुशुभेराज
मध्यस्थोनीलवासाःसितप्रभः ॥ नक्षत्रैरिवसंपूर्णोवृतोनिशिनिशाकरः ॥ ४९ ॥ तौतथातुमहाराजगदाहस्तौसुदुःसहौ ॥ अन्योन्यंवाग्भिरुग्राभिस्तक्षमाणौ
व्यवस्थितौ ॥ ५० ॥ अप्रियाणिततोन्योन्यमुक्त्वातौकुरुसत्तमौ ॥ उदीक्षंतौस्थितौतत्रवृत्रशक्रौयथाहवे ॥५१॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदाप०
युद्धारंभेपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५५॥ ॥ ७॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ततोवाग्युद्धमभवत्तुमुलंजनमेजय ॥ यत्रदुःखान्वितोराजाधृतराष्ट्रोब्रवीदिदम् ॥
॥ १ ॥ धिगस्तुखलुमानुष्यंयस्यनिष्ठेयमीदृशी ॥ एकादशचमूभर्तायत्रपुत्रोममानघ ॥२॥ आज्ञाप्यसर्वान्नृपतीन्भुक्त्वाचेमांवसुंधराम् ॥ गदामादायवेगेनप
दातिःप्रस्थितोरणे ॥ ३ ॥ भूत्वाहिजगतोनाथोह्यनाथइवमेसुतः ॥ गदामुद्यम्ययोयातिकिमन्यद्भागधेयतः ॥ ४ ॥ अहोदुःखंमहत्प्राप्तंपुत्रेणममसंजय ॥ एव
मुक्त्वासदुःखार्तोविरराम जनाधिपः ॥ ५ ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥समेघनिनदोहर्षान्निनदन्निवगोवृषः ॥ आजुहावतदापार्थंयुद्धाययुधिवीर्यवान् ॥ ६ ॥ भीम
माह्वयमानेतुकुरुराजेमहात्मनि ॥ प्रादुरासन्सुघोराणिरूपाणिविविधान्युत ॥ ७ ॥ ववुर्वाताःसनिर्घाताःपांशुवर्षंपपातच ॥ बभूवुश्चदिशःसर्वास्तिमिरेणस
मावृताः ॥ ८ ॥ महास्वनाःसुनिर्वातास्तुमुलालोमहर्षणाः ॥ पेतुस्तथोल्काःशतशःस्फोटयंत्योनभस्तलान् ॥ ९ ॥ राहुश्चाग्रसदादित्यमपर्वणिविशांपते ॥ चकं
पेचमहाकंपंपृथिवीसवनद्रुमा ॥ १० ॥ दीप्ताश्चवाताःप्रववुर्नीचैःशर्करकर्षिणः ॥ गिरीणांशिखराण्येवन्यपतंतमहीतले ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मृगावहुविधाकाराःसंपतंतिदिशोदश ॥ दीप्ताःशिवाश्चाप्यनदन्घोररूपाःसुदारुणाः ॥ १२ ॥ निर्घाताश्चमहाघोराबभूवुर्लोमहर्षणाः ॥ दीप्तायांदिशिराजेंद्र
॥ ३१ ॥ मृगाश्चाशुभवेदिनः ॥ १३ ॥ उदपानगताश्चापोव्यवर्धंतसमंततः ॥ अशरीरामहानादाःश्रूयंतेस्मतदानृप ॥ १४ ॥ एवमादीनिदृष्ट्वाथनिमित्तानिवृकोदरः ॥ ९
उवाचभ्रातरंज्येष्ठंधर्मराजंयुधिष्ठिरम् ॥ १५ ॥ नैषशक्तोरणेजेतुंमंदात्मामांसुयोधनः ॥ अद्यक्रोधंविमोक्ष्यामिविगूढंहृदयेचिरम् ॥ १६ ॥ सुयोधनेकौरवेंद्रेखां
डवेपावकोयथा॥शल्यमद्योद्धरिष्यामितवपांडवहृच्छयम्॥१७॥निहत्यगदयापापमिमंकुरुकुलाधमम् ॥ अद्यकीर्तिमयींमालांप्रतिमोक्ष्याम्यहंत्वयि ॥ १८ ॥
हत्वेमंपापकर्माणंगदयारणमूर्धनि ॥ अद्यास्यशतधादेहंभिनद्मिगदयानया ॥ १९ ॥ नायंप्रवेष्टानगरंपुनर्वारणसाह्वयम् ॥ सर्पोत्सर्गस्यशयनेविषदानस्यभो
जने ॥ २० ॥ प्रमाणकोट्यांपातस्यदाहस्यजतुवेश्मनि ॥ सभायामवहासस्यसर्वस्वहरणस्यच ॥ २१ ॥ वर्षमज्ञातवासस्यवनवासस्यचानघ ॥ अद्यांतमेषां
दुःखानांगंताहंभरतर्षभ ॥ २२ ॥ एकाह्नाविनिहत्येमंभविष्याम्यात्मनोनृणः ॥ अद्यायुर्धार्तराष्ट्रस्यदुर्मतेरकृतात्मनः ॥ २३ ॥ समाप्तंभरतश्रेष्ठमातापित्रोश्च
दर्शनम् ॥ अद्यसौख्यंतुराजेंद्रकुरुराजस्यदुर्मतेः ॥ २४ ॥ समाप्तंचमहाराजनारीणांदर्शनंपुनः ॥ अद्यायंकुरुराजस्यशांतनोःकुलपांसनः ॥ २५ ॥ प्राणान्श्रि
यंचराज्यंचत्यक्त्वाशेष्यतिभूतले॥राजाचधृतराष्ट्रोद्यश्रुत्वापुत्रंनिपातितम् ॥ २६ ॥ स्मरिष्यत्यशुभंकर्मयत्तच्छकुनिबुद्धिजम् ॥ इत्युक्त्वाराजशार्दूलगदामादाय
वीर्यवान् ॥ २७ ॥ अभ्यतिष्ठतयुद्धायशक्रोवृत्रमिवाह्वयन् ॥ तमुद्यतगदंदृष्ट्वाकैलासमिवशृंगिणं ॥ २८ ॥ भीमसेनःपुनःक्रुद्धोदुर्योधनमुवाचह ॥ राज्ञश्चधृतरा
ष्ट्रस्यतथात्वमपिचात्मनः ॥ २९ ॥ स्मरतद्दुष्कृतंकर्मयद्वृत्तंवारणावते ॥ द्रौपदीचपरिक्लिष्टासभामध्येरजस्वला ॥ ३० ॥ द्यूतेचवंचितोराजायत्त्वयासौबलेन
च ॥ वनेदुःखंचयत्प्राप्तमस्माभिस्त्वत्कृतंमहत् ॥ ३१ ॥ विराटनगरेचैवयोन्यंतरगतैरिव ॥ तत्सर्वंपातयाम्यद्यदिष्ट्यादृष्टोसिदुर्मते ॥ ३२ ॥ त्वत्कृतेसौहतःशेतेशर
तल्पेप्रतापवान् ॥ गांगेयोरथिनांश्रेष्ठोनिहतोयाज्ञसेनिना ॥ ३३ ॥ हतोद्रोणश्चकर्णश्चतथाशल्यःप्रतापवान् ॥ वैराग्नेरादिकर्तासौशकुनिःसौबलोहतः ॥ ३४ ॥
प्रातिकामीततःपापोद्रौपद्याःक्लेशकृद्धतः ॥ भ्रातरस्तेहताःसर्वेशूराविक्रांतयोधिनः ॥ ३५ ॥ एतेचान्येचबहवोनिहतास्त्वत्कृतेनृपाः ॥ त्वामद्यनिहनिष्यामिग ॥ ३१ ॥
दयानात्रसंशयः ॥ ३६ ॥ इत्येवमुच्चैराजेंद्रभाषमाणंवृकोदरम् ॥ उवाचगतभीराजन्पुत्रस्तेसत्यविक्रमः ॥ ३७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ततइति ॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥

किंकत्थनेनबहुनायुध्यस्वत्वंवृकोदर ॥ अद्यतेहंविनेष्यामियुद्धश्रद्धांकुलाधम ॥ ३८ ॥ नहिदुर्योधनःक्षुद्रकेनचित्त्वद्विधेनवै ॥ शक्यस्त्रासयितुंवाचायथान्यः प्राकृतोनरः ॥ ३९ ॥ चिरकालेप्सितंदिष्ट्याहृदयस्थमिदंमम ॥ त्वयासहगदायुद्धंत्रिदशैरुपपादितम् ॥ ४० ॥ किंवाचाबहुनोक्तेनकत्थितेनचदुर्मते ॥ वाणीसं पद्यतामेषाकर्मणामाचिरंकृथाः ॥ ४१ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासर्वएवाभ्यपूजयन् ॥ राजानःसोमकाश्चैवयेतत्रासन्समागताः ॥ ४२ ॥ ततःसंपूजितःसर्वैःसंप्र हृष्टतनूरुहः ॥ भूयोधीरांमतिंचक्रेयुद्धायकुरुनंदनः ॥ ४३ ॥ उन्मत्तमिवमातंगंतलशब्दैर्नराधिपाः ॥ भूयःसंहर्षयांचक्रुर्दुर्योधनममर्षणम् ॥ ४४ ॥ तंमहात्मा महात्मानंगदामुद्यम्यपांडवः ॥ अभिदुद्राववेगेनधार्तराष्ट्रंवृकोदरः ॥ ४५ ॥ बृंहंतिकुंजरास्तत्रहयाहेषंतिचासकृत् ॥ शस्त्राणिचाप्यदीप्यंतपांडवानांजयैषिणां ॥ ४६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिगदायुद्धारंभेषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततोदुर्योधनोदृष्ट्वा भीमसेनंतथागतम् ॥ प्रत्युद्ययावदीनात्मावेगेनमहतानदन् ॥ १ ॥ समापेततुरन्योन्यंशृंगिणौवृषभाविव ॥ महानिर्घातघोषश्चप्रहाराणामजायत ॥ २ ॥ अभवच्च तयोर्युद्धंतुमुलंलोमहर्षणम् ॥ जिगीषतोर्यथान्योन्यमिंद्रप्रह्लादयोरिव ॥ ३ ॥ रुधिरोक्षितसर्वांगौगदाहस्तौमनस्विनौ ॥ ददृशातेमहात्मानौपुष्पिताविवकिंशुकौ ॥ ४ ॥ तथातस्मिन्महायुद्धेवर्तमानेसुदारुणे ॥ खद्योतसंघैरिवखंदर्शनीयंव्यरोचत ॥ ५ ॥ तथातस्मिन्वर्तमानेसंकुलेतुमुलेभृशम् ॥ उभावपिपरिश्रांतौयुध्यमा नावरिंदमौ ॥ ६ ॥ तौमुहूर्तंसमाश्वस्यपुनरेवपरंतपौ ॥ अभ्यहारयतान्योन्यंसंप्रगृह्यगदेशुभे ॥ ७ ॥ तौतुदृष्ट्वामहावीर्यौसमाश्वस्तौनरर्षभौ ॥ बलिनौवारणौ यद्वद्वासितार्थेमदोत्कटौ ॥ ८ ॥ समानवीर्यौसंप्रेक्ष्यप्रगृहीतगदावुभौ ॥ विस्मयंपरमंजग्मुर्देवगंधर्वमानवाः ॥ ९ ॥ प्रगृहीतगदौदृष्ट्वादुर्योधनवृकोदरौ ॥ संशयःसर्व भूतानांविजयेसमपद्यत ॥ १० ॥ समागम्यततोभूयोभ्रातरौबलिनांवरौ ॥ अन्योन्यस्यांतरप्रेप्सूप्रचक्रातेऽतरंप्रति ॥ ११ ॥ यमदंडोपमांगुर्वीमिंद्राशनिमिवोद्य ताम् ॥ ददृशुःप्रेक्षकाराजन्रौद्रींविशसनींगदाम् ॥ १२ ॥ आविध्यतोगदांतस्यभीमसेनस्यसंयुगे ॥ शब्दःसुतुमुलोघोरोमुहूर्तंसमपद्यत ॥ १३ ॥ आविध्यतमरिं प्रेक्ष्यधार्तराष्ट्रोथपांडवम् ॥ गदामतुलवेगांतांविस्मितःसंबभूवह ॥ १४ ॥ चरंश्चविविधान्मार्गान्मंडलानिचभारत ॥ अशोभततदावीरोभूयएववृकोदरः ॥ १५ ॥

अभ्यहारयतान्योन्यंपरस्परमभ्यहारयतांगदेअजिघ्रहीषातां संधिरार्षः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ अंतरंगतिविशेषं ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ मंडलानिशत्रोःपरिवेष्टनानिपरितोभ्रमणानि ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ १६ ॥ गतंशत्रोःसंमुखगमनं प्रत्यागतंआभिमुख्यमत्यजतएवापसरणं ॥ १७ ॥ अस्त्रयंत्राणि कंचिन्मर्मदेशमाक्षिप्ययेनशत्रोरुत्क्षेपणमपक्षेपणंचक्रियतेतदस्त्रयंत्रं अस्यतेक्षिप्यतेनेनेत्यस्त्रंतच्चतद्यंत्रंनि ग्रहणंचास्त्रयंत्रमितिसमासः स्थानानितेषामेवोपयोगीनिमर्मदेशादीनि परिधावनंवेगेनसव्यापसव्यकरणं ॥ १८ ॥ अभिद्रवणंवेगेनाभ्यागमनं आक्षेपंपरयत्नस्यतत्पातनहेतुतासंपादनं अवस्थानमचांच

तौपरस्परमासाद्ययत्तावन्योन्यरक्षणे ॥ मार्जाराविवभक्षार्थेततक्षातेमुहुर्मुहुः ॥ १६ ॥ अचरद्भीमसेनस्तुमार्गान्बहुविधांस्तथा ॥ मंडलानिविचित्राणिगतप्रत्यागतानिच ॥ १७ ॥ अस्त्रयंत्राणिचित्राणिस्थानानिविविधानिच ॥ परिमोक्षंप्रहाराणांवर्जनंपरिधावनम् ॥ १८ ॥ अभिद्रवणमाक्षेपमवस्थानंसविग्रहम् ॥ परिवर्तनसंवर्तमवप्लुतमुपप्लुतम् ॥ १९ ॥ उपन्यस्तमपन्यस्तंगदायुद्धविशारदौ ॥ एवंतौविचरंतौतुन्यघ्नतांवैपरस्परम् ॥ २० ॥ वंचयानौपुनश्चैवचेरतुःकुरुसत्तमौ ॥ विक्रीडंतौसुबलिनौमंडलानिविचेरतुः ॥ २१ ॥ तौदर्शयंतौसमरेयुद्धक्रीडांसमंततः ॥ गदाभ्यांसहसान्योन्यमाजघ्नतुररिंदमौ ॥ २२ ॥ परस्परंसमासाद्यदंष्ट्राभ्यांद्विरदौयथा ॥ अशोभेतांमहाराजशोणितेनपरिप्लुतौ ॥ २३ ॥ एवंतदभवद्युद्धंघोररूपंपरंतप ॥ परिवृत्तेहनिक्रूरंवृत्रवासवयोरिव ॥ २४ ॥ गदाहस्तौततस्तौतुमंडलावस्थितौबली ॥ दक्षिणंमंडलंराजन्धार्तराष्ट्रोभ्यवर्तत ॥ २५ ॥ सव्यंतुमंडलंतत्रभीमसेनोभ्यवर्तत ॥ तथातुचरतस्तस्यभीमस्यरणमूर्धनि ॥ २६ ॥ दुर्योधनोमहाराजपार्श्वदेशेभ्यताडयत् ॥ आहतस्तुततोभीमःपुत्रेणतवभारत ॥ २७ ॥ आविध्यतगदांगुर्वींप्रहारंतमचिंतयन् ॥ इंद्राशनिसमांघोरांयमदंडमिवोद्यताम् ॥ २८ ॥ ददृशुस्तेमहाराजभीमसेनस्यतांगदाम् ॥ आविध्यंतंगदांदृष्ट्वाभीमसेनंतवात्मजः ॥ २९ ॥ समुद्यम्यगदांघोरांप्रत्यविध्यत्परंतपः ॥ गदामारुतवेगेनतवपुत्रस्यभारत ॥ ३० ॥ शब्दआसीत्तुतुमुलस्तेजश्चसमजायत ॥ सचरन्विविधान्मार्गान्मंडलानिचभागशः ॥ ३१ ॥ समशोभततेजस्वीभूयोभीमात्सुयोधनः ॥ आविद्धासर्ववेगेनभीमेनमहतीगदा ॥ ३२ ॥ सधूमंसार्चिषंचाग्निंमुमोचोग्रमहास्वना ॥ आधूतांभीमसेनेनगदांदृष्ट्वासुयोधनः ॥ ३३ ॥ अद्रिसारमयींगुर्वीमाविध्यन्बह्वशोभत ॥ गदामारुतवेगंहिदृष्ट्वातस्यमहात्मनः ॥ ३४ ॥ भयंविवेशपांडूंस्तुसर्वानेवससोमकान् ॥ तौदर्शयंतौसमरेयुद्धक्रीडांसमंततः ॥ ॥ ३५ ॥ गदाभ्यांसहसान्योन्यमाजघ्नतुररिंदमौ ॥ तौपरस्परमासाद्यदंष्ट्राभ्यांद्विरदौयथा ॥ ३६ ॥

ल्यं सविग्रहंशत्रावुत्थितेपुनस्तेनसहयुद्धकरणं परिवर्तनंशत्रुंप्रहर्तुंपरितःप्रसरणं संवर्तंशत्रुप्रसरणस्यावरोधनं अवप्लुतंप्रहारवंचनार्थंनम्रीभूयनिःसरणं उपप्लुतंतदेवार्वाग्गमनयुक्तं ॥ १९ ॥ उपन्यस्तंउपेत्यायुधप्रक्षेपः अपन्यस्तंपरावृत्यपृष्ठतःकृतेनहस्तेनशत्रोस्ताडनं ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ आस्थायेति कौशिकान्कुशउन्मत्तस्तदाचरितान्मार्गान्आस्थायपुनःपुनरुत्पतनेनवंचनेनचभीमंउन्मत्ती

अशोभेतांमहाराजशोणितेनपरिप्लुतौ ॥ एवंतदभवद्युद्धंघोररूपमसंवृतम् ॥ ३७ ॥ परिवृत्तेहनिक्रूरंवृत्रवासवयोरिव ॥ दृष्ट्वाव्यवस्थितंभीमंतवपुत्रोमहाबलः ॥
॥ ३८ ॥ चरंश्चित्रतरान्मार्गान्कौंतेयमभिदुद्रुवे ॥ तस्यभीमोमहावेगांजांबूनदपरिष्कृताम् ॥ ३९ ॥ अतिक्रुद्धस्यक्रुद्धस्तुताडयामासतांगदाम् ॥ सविस्फुलिंगोनि
र्ह्रादस्तयोस्तत्राभिघातजः ॥ ४० ॥ प्रादुरासीन्महाराजसृष्टयोर्वज्रयोरिव ॥ वेगवत्यातयातत्रभीमसेनप्रमुक्तया ॥ ४१ ॥ निपतंत्यामहाराजपृथिवीसमकं
पत ॥ तांनामृष्यतकौरव्योगदांप्रतिहतांरणे ॥ ४२ ॥ मत्तोद्विपइवक्रुद्धःप्रतिकुंजरदर्शनात् ॥ ससव्यंमंडलंराजाउद्भ्राम्यकृतनिश्चयः ॥ ४३ ॥ आजघ्नेमूर्ध्निकौं
तेयंगदयाभीमवेगया ॥ तयात्वभिहतोभीमःपुत्रेणतवपांडवः ॥ ४४ ॥ नाकंपतमहाराजतदद्भुतमिवाभवत् ॥ आश्चर्यंचापितद्राजन्सर्वसैन्यान्यपूजयन् ॥
॥ ४५ ॥ यद्गदाभिहतोभीमोनाकंपतपदात्पदम् ॥ ततोगुरुतरांदीप्तांगदांहेमपरिष्कृताम् ॥ ४६ ॥ दुर्योधनायव्यसृजद्भीमोभीमपराक्रमः ॥ तंप्रहारमसंभ्रांतोला
घवेनमहाबलः ॥ ४७ ॥ मोघंदुर्योधनश्चक्रेतत्राभूद्विस्मयोमहान् ॥ सातुमोघागदाराजन्पतंतीभीमचोदिता ॥ ४८ ॥ चालयामासपृथिवींमहानिर्घातनिस्व
ना ॥ आस्थायकौशिकान्मार्गानुत्पतन्सपुनःपुनः ॥ ४९ ॥ गदानिपातंप्रज्ञायभीमसेनंचवंचितम् ॥ वंचयित्वातदाभीमंगदयाकुरुसत्तमः ॥ ५० ॥ ताडयामास
संक्रुद्धोवक्षोदेशेमहाबलः ॥ गदयानिहतोभीमोमुह्यमानोमहारणे ॥ ५१ ॥ नाभ्यमन्यतकर्तव्यंपुत्रेणाभ्याहतस्तव ॥ तस्मिंस्तथावर्तमानेराजन्सोमकपांड
वाः ॥ ५२ ॥ भृशोपहतसंकल्पानहृष्टमनसोभवन् ॥ सतुतेनप्रहारेणमातंगइवरोषितः ॥ ५३ ॥ हस्तिवद्धस्तिसंकाशमभिदुद्रावतेसुतम् ॥ ततस्तुतरसाभीमोगद
यातनयंतव ॥ ५४ ॥ अभिदुद्राववेगेनसिंहोवनगजंयथा ॥ उपसृत्यतुराजानंगदामोक्षविशारदः ॥ ५५ ॥ आविध्यतगदांराजन्समुद्दिश्यसुतंतव ॥ अताडय
द्भीमसेनःपार्श्वेदुर्योधनंतदा ॥ ५६ ॥ सविह्वलःप्रहारेणजानुभ्यामगमन्महीम् ॥ तस्मिन्कुरुकुलश्रेष्ठेजानुभ्यामवनींगते ॥ ५७ ॥ उदतिष्ठत्ततोनादःसृंजयानां
जगत्पते ॥ तेषांतुनिनदंश्रुत्वासृंजयानांनरर्षभः ॥ ५८ ॥ अमर्षाद्भरतश्रेष्ठपुत्रस्तेसमकुप्यत ॥ उत्थायतुमहाबाहुर्महानागइवश्वसन् ॥ ५९ ॥ दिधक्षन्निवनेत्रा
भ्यांभीमसेनमवैक्षत ॥ ततःसभरतश्रेष्ठोगदापाणिरभिद्रवन् ॥ ६० ॥ प्रमथिष्यन्निवशिरोभीमसेनस्यसंयुगे ॥ समहात्मामहात्मानंभीमंभीमपराक्रमः ॥ ६१ ॥

कृत्यगदयाताडयामासेतिद्वयोःसंबंधः ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ नहृष्टमनसःखिन्नचेतसः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अताडयच्छंखदेशेनचचालाचलोपमः ॥ सभूयःशुशुभेपार्थस्ताडितोगदयारणे ॥ उद्भिन्नरुधिरोराजन्प्रभिन्नइवकुंजरः ॥ ६२ ॥ ततोगदांवीरहणीमयोम

॥ ३३ ॥ यींप्रगृह्यवज्राशनितुल्यनिःस्वनाम् ॥ अताडयच्छत्रुममित्रवर्षणोबलेनविक्रम्यधनंजयाग्रजः ॥ ६३ ॥ सभीमसेनाभिहतस्तवात्मजःपपातसंकंपितदेहबंध ९

नः ॥ सुपुष्पितोमारुतवेगताडितोवनेयथाशालइवावघूर्णितः ॥ ६४ ॥ ततःप्रणेदुर्जहृषुश्चपांडवाःसमीक्ष्यपुत्रंपतितंक्षितौतव ॥ ततःसुतस्तेप्रतिलभ्यचेत

नांसमुत्पपातद्विरदोयथाह्रदात् ॥ ६५ ॥ सपार्थिवोनित्यममर्षितस्तदामहारथःशिक्षितवत्परिभ्रमन् ॥ अताडयत्पांडवमग्रतःस्थितंसविह्वलांगोजगतीमुपा

स्पृशत् ॥ ६६ ॥ ससिंहनादंविननादकौरवोनिपात्यभूमौयुधिभीममोजसा ॥ बिभेदचैवाशनितुल्यमोजसागदानिपातेनशरीररक्षणम् ॥ ६७॥ ततोंतरिक्षेनि

नदोमहानभूद्दिवौकसामप्सरसांचनेदुषाम् ॥ पपातचोच्चैरमरप्रवेरितंविचित्रपुष्पोत्करवर्षमुत्तमम् ॥ ६८ ॥ ततःपरानाविशदुत्तमंभयंसमीक्ष्यभूमौपतितंनरो

त्तमम् ॥ अहीयमानंचबलेनकौरवंनिशाम्यभेदंसुदृढस्यवर्मणः ॥ ६९ ॥ ततोमुहूर्तादुपलभ्यचेतनांप्रमृज्यवक्त्रंरुधिराक्तमात्मनः ॥ धृतिंसमालंब्यविवृत्यलोचने

बलेनसंस्तभ्यवृकोदरःस्थितः ॥ ७० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिगदायुद्धेसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ समुदी

र्णंततोदृष्ट्वासंग्रामंकुरुमुख्ययोः ॥ अथाब्रवीदर्जुनस्तुवासुदेवंयशस्विनम् ॥ १ ॥ अनयोर्वीरयोर्युद्धेकोज्यायान्भवतोमतः ॥ कस्यवाकोगुणोभूयानेतद्वदजना

र्दन ॥ २ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ उपदेशोनयोस्तुल्योभीमस्तुबलवत्तरः ॥ कृतीयत्नपरस्त्वेषधार्तराष्ट्रोवृकोदरात् ॥ ३ ॥ भीमसेनस्तुधर्मेणयुध्यमानोनजेष्यति ॥ अ

न्यायेनतुयुध्यन्वैहन्यादेवसुयोधनम् ॥ ४ ॥ माययानिर्जितादेवैरसुराइतिनःश्रुतम् ॥ विरोचनस्तुशक्रेणमाययानिर्जितःसवै ॥ ५ ॥ माययाचाक्षिपत्तेजोवृत्रस्य

बलसूदनः ॥ तस्मान्मायामयंभीमआतिष्ठतुपराक्रमम् ॥ ६ ॥ प्रतिज्ञातंचभीमेनद्यूतकालेधनंजय ॥ ऊरूभेत्स्यामितेसंख्येगदयेतिसुयोधनम् ॥ ७ ॥ सोयंप्रति

ज्ञांतांचापिपालयत्वरिकर्षणः ॥ मायाविनंतुराजानंमाययैवनिकृंततु ॥ ८ ॥ यद्येषबलमास्थायन्यायेनप्रहरिष्यति ॥ विषमस्थस्ततोराजाभविष्यतियुधिष्ठि

रः ॥ ९ ॥ पुनरेवतुवक्ष्यामिपांडवेयनिबोधमे ॥ धर्मराजापराधेनभयंनःपुनरागतम् ॥ १० ॥ कृत्वाहिसुमहत्कर्महत्वाभीष्ममुखान्कुरून् ॥ जयःप्राप्तोयशःप्राप्यं ॥ ३३ ॥

वैरंचप्रतियाततम् ॥ ११ ॥ समुदीर्णमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

तदेवंविजयःप्राप्तःपुनःसंशयितःकृतः॥ अबुद्धिरेषामहतीधर्मराजस्यपांडव॥ १२ ॥ यदेकविजयेयुद्धंपाणितंघोरमीदृशम्॥ सुयोधनःकृतीवीरएकायनगतस्त
था॥ १३ ॥ अपिचोशनसागीतःश्रूयतेऽयंपुरातनः॥ श्लोकस्तत्त्वार्थसहितस्तन्मेनिगदतःशृणु॥ १४॥ पुनरावर्तमानानांभग्नानांजीवितैषिणाम्॥ भेतव्यमरिशे
षाणामेकायनगताहिते॥ १५॥ साहसोत्पतितानांचनिराशानांचजीविते ॥ नशक्यमग्रतःस्थातुंशक्रेणापिधनंजय ॥ १६ ॥ सुयोधनमिमंभग्नंहतसैन्यंह्रदंग
तम्॥ पराजितंवनप्रेप्सुंनिराशंराज्यलंभने ॥ १७ ॥ कोन्वेषसंयुगेप्राज्ञःपुनर्द्वंद्वेसमाह्वयेत्॥ अपिनोनिर्जितंराज्यंनहरेतसुयोधनः॥ १८ ॥ यस्त्रयोदशवर्षाणिग
दयाकृतनिश्रमः॥ चरत्यूर्ध्वंचतिर्यक्चभीमसेनजिघांसया॥ १९ ॥ एनंचेन्नमहाबाहुरन्यायेनहनिष्यति॥ एषवःकौरवोराजाधार्तराष्ट्रोभविष्यति॥ २० ॥ धनं
जयस्तुश्रुत्वैतत्केशवस्यमहात्मनः॥ प्रेक्षतोभीमसेनस्यसव्यमूरुमताडयत् ॥ २१ ॥ गृह्यसंज्ञांततोभीमोगदयाव्यचरद्रणे ॥ मंडलानिविचित्राणियमका
नीतराणिच ॥ २२॥ दक्षिणंमंडलंसव्यंगोमूत्रकमथापिच ॥ व्यचरत्पांडवोराजन्नरिंसंमोहयन्निव॥ २३ ॥ तथैवतवपुत्रोपिगदामार्गविशारदः॥ व्यचरल्ल
घुचित्रंचभीमसेनजिघांसया॥ २४ ॥ आधुन्वंतौगदेघोरेचंदनागुरुरूषिते ॥ वैरस्यांतंपरीप्संतौरणेक्रुद्धाविवांतकौ ॥ २५॥ अन्योन्यंतौजिघांसंतौप्रवीरौपु
रुषर्षभौ॥ युयुधातेगरुत्मंतौयथानागामिषैषिणौ॥ २६ ॥ मंडलानिविचित्राणिचरतोर्नृपभीमयोः ॥ गदासंपातजास्तत्रप्रजज्ञुःपावकार्चिषः॥ २७॥ समंप्र
हरतोस्तत्रशूरयोर्बलिनोर्मृधे॥ क्षुब्धयोर्वायुनाराजन्द्वयोरिवसमुद्रयोः ॥ २८ ॥ तयोःप्रहरतोस्तुल्यंमत्तकुंजरयोरिव ॥ गदानिर्घातसंह्रादःप्रहाराणामजायत
॥ २९ ॥ तस्मिंस्तदासंप्रहारेदारुणेसंकुलेभृशम्॥ उभावपिपरिश्रांतौयुध्यमानावरिंदमौ॥ ३० ॥ तौमुहूर्तंसमाश्वस्यपुनरेवपरंतप॥ अभ्यहारयतांक्रुद्धौप्रगृह्य
महतीगदे॥ ३१ ॥ तयोःसमभवद्युद्धंघोररूपमसंवृतम्॥ गदानिपातैराजेंद्रतक्षतोर्वैपरस्परम्॥ ३२॥ समरेप्रद्रुतौतौतुवृषभाक्षौतरस्विनौ॥ अन्योन्यंजघ्नतुर्वी
रौपंकस्थौमहिषाविव॥ ३३॥ जर्जरीकृतसर्वांगौरुधिरेणाभिसंप्लुतौ ॥ ददृशातेहिमवतिपुष्पिताविवकिंशुकौ॥ ३४॥ दुर्योधनस्तुपार्थेनविवरेसंप्रदर्शिते ॥ ई
षदुन्मिषमाणस्तुसहसाप्रससारह॥ ३५॥ तमभ्याशगतंप्राज्ञोरणेप्रेक्ष्यवृकोदरः॥ अवाक्षिपद्गदांतस्मिन्वेगेनमहताबली ॥ ३६ ॥ आक्षिपंतंतुतंदृष्ट्वापुत्रस्तव
विशांपते॥ अवासर्पत्ततःस्थानात्सामोघान्यपतद्भुवि॥ ३७॥ मोक्षयित्वाप्रहारंतंसुतस्तवससंभ्रमात्॥ भीमसेनंचगदयाप्राहरत्कुरुसत्तम॥ ३८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ क्षुपःक्षुद्रवृक्षः ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥

तस्यविस्यंदमानेनरुधिरेणामितौजसः ॥ प्रहारगुरुपाताच्चमूर्छेवसमजायत ॥ ३९ ॥ दुर्योधनोनतंवेदपीडितंपांडवंरणे ॥ धारयामासभीमोपिशरीरमतिपी
॥३४॥ डितम् ॥ ४० ॥ अमन्यतस्थितंत्व्येनंप्रहरिष्यंतमाहवे ॥ अतोनप्राहरत्तस्मैपुनरेवतवात्मजः ॥ ४१ ॥ ततोमुहूर्तमाश्वस्यदुर्योधनमुपस्थितम् ॥ वेगेनाभ्यपतद्राज ९
न्भीमसेनःप्रतापवान् ॥ ४२ ॥ तमापतंतंसंप्रेक्ष्यसंरब्धममितौजसम् ॥ मोघमस्यप्रहारंतंचिकीर्षुर्भरतर्षभ ॥ ४३ ॥ अवस्थानेमतिंकृत्वापुत्रस्तवमहामनाः ॥ इये
षोत्पतितुंराजञ्छलयिष्यन्वृकोदरम् ॥ ४४ ॥ अबुध्यद्भीमसेनस्तुराज्ञस्तस्यचिकीर्षितम् ॥ अथास्यसमभिद्रुत्यसमुत्क्रुश्यचसिंहवत् ॥ ४५ ॥ सृत्यावंचयतोराज
न्पुनरेवोत्पतिष्यतः ॥ ऊरुभ्यांप्राहिणोद्राजन्गदांवेगेनपांडवः ॥ ४६ ॥ सावज्रनिष्पेषसमाप्रहिताभीमकर्मणा ॥ ऊरूदुर्योधनस्याथबभंजप्रियदर्शनौ ॥ ४७ ॥
सपपातनरव्याघ्रोवसुधामनुनादयन् ॥ भग्नोरुर्भीमसेनेनपुत्रस्तवमहीपते ॥ ४८ ॥ ववुर्वाताःसनिर्घाताःपांशुवर्षंपपातच ॥ चचालपृथिवीचापिसवृक्षक्षुप
पर्वता ॥ ४९ ॥ तस्मिन्निपतितेवीरेपत्यौसर्वमहीक्षिताम् ॥ महास्वनापुनर्दीप्तासनिर्घाताभयंकरी ॥ ५० ॥ पपातचोल्कामहतीपतितेपृथिवीपतौ ॥ तथाशोणित
वर्षंचपांशुवर्षंचभारत ॥ ५१ ॥ ववर्षमघवांस्तत्रतवपुत्रेनिपातिते ॥ यक्षाणांराक्षसानांचपिशाचानांतथैवच ॥ ५२ ॥ अंतरिक्षेमहानादःश्रूयतेभरतर्षभ ॥
तेनशब्देनघोरेणमृगाणामथपक्षिणाम् ॥ ५३ ॥ जज्ञेघोरतरःशब्दोबहूनांसर्वतोदिशम् ॥ येतत्रवाजिनःशेषागजाश्चमनुजैःसह ॥ ५४ ॥ मुमुचुस्तेमहानादंतवपु
त्रेनिपातिते ॥ भेरीशंखमृदंगानामभवच्चस्वनोमहान् ॥ ५५ ॥ अंतर्भूमिगतश्चैवतवपुत्रेनिपातिते ॥ बहुपादैर्बहुभुजैःकबंधैर्घोरदर्शनैः ॥ ५६ ॥ नृत्यद्भिर्भयदै
र्व्याप्तादिशस्तत्राभवन्नृप ॥ ध्वजवंतोस्त्रवंतश्चशस्त्रवंतस्तथैवच ॥ ५७ ॥ प्राकंपंततोराजंस्तवपुत्रेनिपातिते ॥ ह्रदाःकूपाश्चरुधिरमुद्वेमुर्नृपसत्तम ॥ ५८ ॥ नद्य
श्चसुमहावेगाःप्रतिस्रोतोवहाभवन् ॥ पुल्लिंगाइवनार्यस्तुस्त्रीलिंगाःपुरुषाभवन् ॥ ५९ ॥ दुर्योधनेतदाराजन्पतितेतनयेतव ॥ दृष्ट्वातानद्भुतोत्पातान्पंचालाः
पांडवैःसह ॥ ६० ॥ आविग्नमनसःसर्वेबभूवुर्भरतर्षभ ॥ ययुर्देवायथाकामंगंधर्वाप्सरसस्तथा ॥ ६१ ॥ कथयंतोद्भुतंयुद्धंसुतयोस्तवभारत ॥ तथैवसिद्धाराजें
द्रतथावातिकचारणाः ॥ ६२ ॥ नरसिंहौप्रशंसंतौविप्रजग्मुर्यथागतम् ॥ ६३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिदुर्योधनवधेअष्टपंचाशत्तमोऽ ॥३४॥
ध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ६२ ॥ ६३ ॥ इतिशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ छ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ तंपातितंततोदृष्ट्वामहाशालमिवोद्गतम् ॥ प्रहृष्टमनसःसर्वेददृशुस्तत्रपांडवाः ॥ १ ॥ उन्मत्तमिवमातंगंसिंहेनविनिपातितम् ॥ ददृशुर्हृष्टरोमाणःसर्वेतेचापिसोमकाः ॥ २ ॥ ततोदुर्योधनंहत्वाभीमसेनःप्रतापवान् ॥ पातितंकौरवेंद्रंतमुपगम्येदमब्रवीत् ॥ ३ ॥ गौर्गौरितिपुरामंदद्रौपदीमेकवाससम् ॥ यत्सभायांहसन्नस्मांस्तदावदसिदुर्मते ॥ ४ ॥ तस्यावहासस्यफलमद्यत्वंसमवाप्नुहि ॥ एवमुक्त्वासवामेनपदामौलिमुपास्पृशत् ॥ ५ ॥ शिरश्चराजसिंहस्यपादेनसमलोडयत् ॥ तथैवक्रोधसंरक्तोभीमःपरबलार्दनः ॥ ६ ॥ पुनरेवाब्रवीद्वाक्यंयत्तच्छृणुनराधिप ॥ येस्मान्पुरोपनृत्यंतमूढागौरितिगौरिति ॥ ७ ॥ तान्वयंप्रतिनृत्यामःपुनर्गौरितिगौरिति ॥ नास्माकंनिकृतिर्वह्निर्नाक्षद्यूतंनवंचना ॥ स्वबाहुबलमाश्रित्यप्रबाधामोवयंरिपून् ॥ ८ ॥ सोवाप्यवैरस्यपरस्यपारंवृकोदरःप्राहशनैःप्रहस्य ॥ युधिष्ठिरंकेशवसृंजयांश्चधनंजयंमाद्रवतीसुतौच ॥ ९ ॥ रजस्वलांद्रौपदीमानयन्येयेचाप्यकुर्वंतसदस्यवस्त्राम् ॥ तान्पश्यध्वंपांडवैर्धार्तराष्ट्रान्रणेहतांस्तपसायाज्ञसेन्याः ॥ १० ॥ येनःपुराषंढतिलानवोचन्क्रूराराज्ञोधृतराष्ट्रस्यपुत्राः ॥ तेनोहताःसगणाःसानुबंधाःकामंस्वर्गंनरकंवापतामः ॥ ११ ॥ पुनश्चराज्ञःपतितस्यभूमौसतांगदांस्कंधगतांप्रगृह्य ॥ वामेनपादेनशिरःप्रमृद्यदुर्योधनंनैकृतिकंन्यवोचत् ॥ १२ ॥ हृष्टेनराजन्कुरुसत्तमस्यक्षुद्रात्मनाभीमसेनेनपादम् ॥ दृष्ट्वाकृतंमूर्धनिनाभ्यनंदन्धर्मात्मानःसोमकानांप्रबर्हाः ॥ १३ ॥ तवपुत्रंतथाहत्वाकत्थमानंवृकोदरम् ॥ नृत्यमानंचबहुशोधर्मराजोब्रवीदिदम् ॥ १४ ॥ गतोसिवैरस्यानृण्यंप्रतिज्ञापूरितात्वया ॥ शुभेनाथाशुभेनैवकर्मणाविरमाधुना ॥ १५ ॥ माशिरोस्यपदामर्दीर्माधर्मस्तेतिगोभवेत् ॥ राजाज्ञातिर्हतश्चायंनैतन्न्याय्यंतवानघ ॥ १६ ॥ एकादशचमूनाथंकुरूणामधिपंतथा ॥ मास्प्राक्षीर्भीमपादेनराजानंज्ञातिमेवच ॥ १७ ॥ हतबंधुर्हतामात्योभ्रष्टसैन्योहतोमृधे ॥ सर्वाकारेणशोच्योयंनावहास्योयमीश्वरः ॥ १८ ॥ विध्वस्तोयंहतामात्योहतभ्राताहतप्रजः ॥ उत्सन्नपिंडोभ्राताचनैतन्न्याय्यंकृतंत्वया ॥ १९ ॥ धार्मिकोभीमसेनोसावित्याहुस्त्वांपुराजनाः ॥ सकस्माद्भीमसेनत्वंराजानमधितिष्ठसि ॥ २० ॥ इत्युक्त्वाभीमसेनंतुसाश्रुकंठोयुधिष्ठिरः ॥ उपसृत्याब्रवीद्दीनोदुर्योधनमरिंदमम् ॥ २१ ॥ तातमन्युर्नतेकार्योनात्माशोच्यस्त्वयातथा ॥ नूनंपूर्वकृतंकर्मसुघोरमनुभूयते ॥ २२ ॥ धात्रोपदिष्टंविषमंनूनंफलमसंस्कृतम् ॥ यद्वयंत्वांजिघांसामस्त्वंचास्मान्कुरुसत्तम ॥ २३ ॥ आत्मनोह्यपराधेनमहद्व्यसनमीदृशम् ॥ प्राप्तवानसियल्लोभान्मदाद्बाल्याच्चभारत ॥ २४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥इ०ग०नै०भा०एकोनषष्टितमोऽध्यायः॥५९॥७॥ अधर्मेणेति ॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥ आत्मेति आत्मवृद्धिः शत्रुक्षयःस्वमित्रस्यवृद्धिः

घातयित्वावयस्यांश्चभ्रातॄनथपितॄंस्तथा ॥ पुत्रान्पौत्रांस्तथाचान्यांस्ततोसिनिधनंगतः ॥ २५॥ तवापराधादस्माभिर्भ्रातरस्तेनिपातिताः ॥ निहताज्ञातयश्चा
पिदिष्टंमन्येदुरत्ययम् ॥ २६॥ आत्मानशोचनीयस्तेश्लाघ्योमृत्युस्तवानघ ॥ वयमेवाधुनाशोच्याःसर्वावस्थासुकौरव ॥ २७॥ कृपणंवर्तयिष्यामस्तैर्हीनाबंधु
भिःप्रियैः ॥ भ्रातॄणांचैवपुत्राणांतथावैशोकविह्वलाः ॥ २८ ॥ कथंद्रक्ष्यामिविधवावधूःशोकपरिप्लुताः ॥ त्वमेकःसुस्थितोराजन्स्वर्गेतेनिलयोध्रुवः ॥ २९॥
वयंनरकसंज्ञंवैदुःखंप्राप्स्यामदारुणम् ॥ स्नुषाश्चप्रस्नुषाश्चैवधृतराष्ट्रस्यविह्वलाः ॥ गर्हयिष्यंतिनोनूनंविधवाःशोककर्शिताः ॥ ३० ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥एव
मुक्त्वासुदुःखार्तोनिशश्वाससपार्थिवः ॥ विललापचिरंचापिधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ३१ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणियुधिष्ठिरविलापेएको
नषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥ ॥७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥अधर्मेणहतंदृष्ट्वाराजानंमाधवोत्तमः ॥ किमब्रवीत्तदासूतबलदेवोमहाबलः ॥ १ ॥ गदायुद्धविशे
षज्ञोगदायुद्धविशारदः ॥ कृतवान्रौहिणेयोयत्तन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ २ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ शिरस्यभिहतंदृष्ट्वाभीमसेनेनतेसुतं ॥ रामःप्रहरतांश्रेष्ठश्चुक्रो
धबलवद्बली ॥ ३ ॥ ततोमध्येनरेंद्राणामूर्ध्वबाहुर्हलायुधः ॥ कुर्वन्नार्तस्वरंघोरंधिग्धिग्भीमेत्युवाचह ॥ ४ ॥ अहोधिग्यदधोनाभेःप्रहृतंधर्मविग्रहे ॥ नैतदृष्टंगदा
युद्धेकृतवान्यद्वृकोदरः ॥ ५ ॥ अधोनाभ्यानहंतव्यमितिशास्त्रस्यनिश्चयः ॥ अयंत्वशास्त्रविन्मूढःस्वच्छंदात्संप्रवर्तते ॥ ६ ॥ तस्यतत्तद्ब्रुवाणस्यरोषःसमभवन्महा
न् ॥ ततोराजानमालोक्यरोषसंरक्तलोचनः ॥ ७ ॥ बलदेवोमहाराजततोवचनमब्रवीत् ॥ नचैषपतितःकृष्णकेवलंमत्समोऽसमः ॥ ८ ॥ आश्रितस्यतुदौर्बल्या
दाश्रयःपरिभर्त्स्यते ॥ ततोलांगलमुद्यम्यभीममभ्यद्रवद्बली ॥ ९ ॥ तस्योर्ध्वबाहोःसदृशंरूपमासीन्महात्मनः ॥ बहुधातुविचित्रस्यश्वेतस्येवमहागिरेः ॥ १० ॥ तमु
त्पतंतंजग्राहकेशवोविनयान्वितः ॥ बाहुभ्यांपीनवृत्ताभ्यांप्रयत्नाद्बलवद्बली ॥ ११ ॥ सितासितौयदुवरौशुशुभातेधिकंतदा ॥ नभोगतौयथाराजंश्चंद्रसूर्यौ
दिनक्षये ॥ १२ ॥ उवाचचैनंसंरब्धंशमयन्निवकेशवः ॥ आत्मवृद्धिर्मित्रवृद्धिर्मित्रमित्रोदयस्तथा ॥ १३ ॥ विपरीतंद्विषत्स्वेतत्षड्विधावृद्धिरात्मनः ॥ आत्मन्य
पिचमित्रेचविपरीतंयदाभवेत् ॥ १४ ॥ तदाविद्यान्मनोग्लानिमाशुशांतिकरोभवेत् ॥ अस्माकंसहजंमित्रंपांडवाःशुद्धपौरुषाः ॥ १५ ॥ ॥३५॥

शत्रुमित्रस्यक्षयः स्वमित्रमित्रस्यवृद्धिः शत्रुमित्रमित्रस्यक्षयः एवंषड्विधाआत्मनोवृद्धिः ॥१३॥ विपरीतंआत्मक्षयशत्रुवृद्ध्यादिकंइदमेवषट्कं ॥१४॥ प्रकृतेमित्रवृद्धिरेवात्मवृद्धिरित्याह अस्माकमिति ॥१५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ भंक्ताभंक्ष्येइतिप्रतिज्ञापालनरूपत्वादप्यधोनाभिप्रहारोनाधर्मइत्यर्थः ॥ १७ ॥ १८ ॥ यौनःयोनिनिमित्तःसंबंधः अस्माकंपितामहःपांडवानांमातामहश्चैकइतियौनसंबंधः एवमर्जुनेजामातृत्वादिरपि सुखहार्दैःअन्योन्यसुखप्रदैःसौहार्दैःस्नेहेनचेत्यर्थः ॥ १९ ॥ सीरभृत्रामः ॥ २० ॥ धर्मइति नियच्छतिनियममेतिअर्थकामाभ्यांधर्मःसंकोचमेतीत्यर्थः ॥ २१ ॥ धर्मार्थौकामेनापीडयन्धर्म

स्वकाःपितृष्वसुःपुत्रास्तेपरैर्निकृताभृशम् ॥ प्रतिज्ञापालनंधर्मःक्षत्रियस्येहवेद्म्यहम् ॥ १६ ॥ सुयोधनस्यगदयाभंक्तास्म्यूरूमहाहवे ॥ इतिपूर्वंप्रतिज्ञातंभीमेनहि
सभातले ॥ १७ ॥ मैत्रेयेणाभिशप्तश्चपूर्वमेवमहर्षिणा ॥ ऊरूतेभेत्स्यतेभीमोगदयेतिपरंतप ॥ १८ ॥ अतोदोषंनपश्यामिमाक्रुध्यस्त्वप्रलंबहन् ॥ यौनःस्वैःसु
खहार्दैश्चसंबंधःसहपांडवैः ॥ १९ ॥ तेषांवृध्याहिवृद्धिर्नोमाक्रुधःपुरुषर्षभ ॥ वासुदेववचःश्रुत्वासीरभृत्प्राहधर्मवित् ॥ २० ॥ धर्मःसुचरितःसद्भिःसचद्वाभ्यां
नियच्छति ॥ अर्थश्चात्यर्थलुब्धस्यकामश्चातिप्रसंगिणः ॥ २१ ॥ धर्मार्थौधर्मकामौचकामार्थौचाप्यपीडयन् ॥ धर्मार्थकामान्योभ्येतिसोत्यंतंसुखमश्नुते ॥ २२ ॥
तदिदंव्याकुलंसर्वंकृतंधर्मस्यपीडनात् ॥ भीमसेनेनगोविंदकामंत्वंतुयथात्थमाम् ॥ २३ ॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ ॥ अरोषणोहिधर्मात्मासततंधर्मवत्सलः ॥
भवान्प्रख्यायतेलोकेतस्मात्संशाम्यमाक्रुधः ॥ २४ ॥ प्राप्तंकलियुगंविद्धिप्रतिज्ञांपांडवस्यच ॥ आनृण्यंयातुवैरस्यप्रतिज्ञायाश्चपांडवः ॥ २५ ॥ ॥ संजयउवाच
धर्मच्छलमपिश्रुत्वाकेशवात्सविशांपते ॥ नैवप्रीतमनारामोवचनंप्राहसंसदि ॥ २६ ॥ हत्वाऽधर्मेणराजानंधर्मात्मानंसुयोधनम् ॥ जिह्मयोधीतिलोकेस्मिन्
ख्यातिंयास्यतिपांडवः ॥ २७ ॥ दुर्योधनोपिधर्मात्मागतिंयास्यतिशाश्वतीम् ॥ ऋजुयोधीहतोराजाधार्तराष्ट्रोनराधिपः ॥ २८ ॥ युद्धदीक्षांप्रविश्याजौरणयज्ञं
वितत्यच ॥ हुत्वात्मानममित्राग्नौप्रापचावभृथंयशः ॥ २९ ॥ इत्युक्त्वारथमास्थायरौहिणेयःप्रतापवान् ॥ श्वेताभ्रशिखराकारःप्रययौद्वारकांप्रति ॥ ३० ॥ पं
चालाश्चसवार्ष्णेयाःपांडवाश्चविशांपते ॥ रामेद्वारवतींयातेनातिप्रमनसोभवन् ॥ ३१ ॥ ततोयुधिष्ठिरंदीनंचिंतापरमधोमुखम् ॥ शोकोपहतसंकल्पंवासुदेवो
ब्रवीदिदम् ॥ ३२ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ धर्मराजकिमर्थंत्वमधर्ममनुमन्यसे ॥ हतबंधोर्यदेतस्यपतितस्यविचेतसः ॥ ३३ ॥ दुर्योधनस्यभीमेनमृद्यमानंशिरः
पदा ॥ उपप्रेक्षसिकस्मात्त्वंधर्मज्ञःसन्नराधिप ॥ ३४ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ नममैतत्प्रियंकृष्णयद्राजानंवृकोदरः ॥ पदामूर्ध्न्यस्पृशत्क्रोधान्नचहृष्येकुलक्षये ॥ ३५ ॥

कामावर्थेनापीडयन्कामार्थौधर्मेणचापीडयन्नित्यर्थः ॥ २२ ॥ कामंयथेष्टंत्वंमांप्रतिउक्तवानसिनतुधर्म्यं यतोऽर्थलुब्धेनभीमेनधर्मस्यपीडनात्पूर्वोक्तोमार्गोव्याकुलीकृतइत्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ प्राप्तमिति कलियुगारंभेएतावत्पापंनातीवखेदावहमितिभावः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥
निकृत्यानिकृतानित्यंधृतराष्ट्रसुतैर्वयम् ॥ बहूनिपरुषाण्युक्त्वावनंप्रस्थापिताःस्मह ॥ ३६ ॥ भीमसेनस्यतद्दुःखमतीवहृदिवर्तते ॥ इतिसंचिंत्यवार्ष्णेयमयैतत्समु ९
॥ ३६ ॥ पेक्षितम् ॥ ३७ ॥ तस्माद्धत्वाऽकृतप्रज्ञंलुब्धंकामवशानुगम् ॥ लभतांपांडवःकामंधर्मेऽधर्मेचवाकृते ॥ ३८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इत्युक्तेधर्मराजेनवासुदेवोब्रवी
दिदम् ॥ काममस्त्वेतदितिवैकृच्छ्राद्यदुकुलोद्वहः ॥ ३९ ॥ इत्युक्तोवासुदेवेनभीमप्रियहितैषिणा ॥ अन्वमोदततत्सर्वंयद्भीमेनकृतंयुधि ॥ ४० ॥ भीमसेनोपिह
त्वाजौतवपुत्रममर्पणः ॥ अभिवाद्याग्रतःस्थित्वासंप्रहृष्टःकृतांजलिः ॥ ४१ ॥ प्रोवाचसुमहातेजाधर्मराजंयुधिष्ठिरम् ॥ हर्षादुत्फुल्लनयनोजितकाशीविशांपते
॥ ४२ ॥ तवाद्यपृथिवीसर्वाक्षेमानिहतकंटका ॥ तांप्रशाधिमहाराजस्वधर्ममनुपालय ॥ ४३ ॥ यस्तुकर्तास्यवैरस्यनिकृत्यानिकृतिप्रियः ॥ सोयंविनिहतःशेते
पृथिव्यांपृथिवीपते ॥ ४४ ॥ दुःशासनप्रभृतयःसर्वेतेचोग्रवादिनः ॥ राधेयःशकुनिश्चैवहताश्चतवशत्रवः ॥ ४५ ॥ सेयंरत्नसमाकीर्णामहीसवनपर्वता ॥ उपा
वृत्तामहाराजत्वामद्यनिहतद्विषम् ॥ ४६ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ गतोवैरस्यनिधनंहतोराजासुयोधनः ॥ कृष्णस्यमतमास्थायविजितेयंवसुंधरा ॥ ४७ ॥ दि
ष्ट्यागतस्त्वमानृण्यंमातुःकोपस्यचोभयोः ॥ दिष्ट्याजयसिदुर्धर्षदिष्ट्याशत्रुर्निपातितः ॥ ४८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिबलदेवसांत्वने
षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ हतंदुर्योधनंदृष्ट्वाभीमसेनेनसंयुगे ॥ पांडवाःसृंजयाश्चैवकिमकुर्वतसंजय ॥
॥ १ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हतंदुर्योधनंदृष्ट्वाभीमसेनेनसंयुगे ॥ सिंहेनेवमहाराजमत्तंवनगजंयथा ॥ २ ॥ प्रहृष्टमनसस्तत्रकृष्णेनसहपांडवाः ॥ पंचालाःसृंज
याश्चैवनिहतेकुरुनंदने ॥ ३ ॥ आविध्यन्नुत्तरीयाणिसिंहनादांश्चनेदिरे ॥ नैतान्हर्षसमाविष्टानियंसेहेवसुंधरा ॥ ४ ॥ धनूंष्यन्येव्याक्षिपंतज्याश्चाप्यन्येतथाक्षि
पन् ॥ दध्मुरन्येमहाशंखानन्येजघ्नुश्चदुंदुभीन् ॥ ५ ॥ चिक्रीडुश्चतथैवान्येजहसुश्चतवाहिताः ॥ अब्रुवंश्चासकृद्वीराभीमसेनमिदंवचः ॥ ६ ॥ दुष्करंभवताक
र्मरणेद्यसुमहत्कृतम् ॥ कौरवेंद्रंरणेहत्वागदयातिकृतश्रमम् ॥ ७ ॥ इंद्रेणेवहिवृत्रस्यवधंपरमसंयुगे ॥ त्वयाकृतममन्यंतशत्रोर्वधमिमंजनाः ॥ ८ ॥ चरंतंविविधा ॥ ३६ ॥
न्मार्गान्मंडलानिचसर्वशः ॥ दुर्योधनमिमंशूरंकोन्योहन्याद्वृकोदरात् ॥ ९ ॥ वैरस्यचगतःपारंत्वमिहान्यैःसुदुर्गमम् ॥ अशक्यमेतदन्येनसंपादयितुमीदृशम् ॥
॥ १० ॥ कुंजरेणेवमत्तेनवीरसंग्राममूर्धनि ॥ दुर्योधनशिरोदिष्ट्यापादेनमृदितंत्वया ॥ ११ ॥ हतमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥१२ ॥ १३ ॥१४॥१५ ॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥ अतिभुग्नेनअत्यंतंनामितेन ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२॥३३॥३४ ॥३५॥३६॥३७॥

सिंहेनमहिषस्येवकृत्वासंगरमुत्तमम्॥दुःशासनस्यरुधिरंदिष्ट्यापीतंत्वयानघ ॥ १२॥ येविप्रकुर्वन्राजानंधर्मात्मानंयुधिष्ठिरम्॥मूर्ध्नितेषांकृतःपादोदिष्ट्यातेस्वे
नकर्मणा ॥ १३ ॥ अमित्राणामधिष्ठानाद्वधादुर्योधनस्यच ॥भीमदिष्ट्यापृथिव्यांतेप्रथितंसुमहद्यशः ॥ १४ ॥ एवंनूनंहतेवृत्रेशक्रंनंदंतिवंदिनः॥तथात्वांनि
हतामित्रंवयंनंदामभारत ॥ १५ ॥ दुर्योधनवधेयानिरोमाणिहृषितानिनः ॥ अद्यापिनविकृष्यंतेतानितद्विद्धिभारत ॥ १६ ॥ इत्यब्रुवन्भीमसेनंवातिकास्त
त्रसंगताः ॥ तान्हृष्टान्पुरुषव्याघ्रान्पंचालान्पांडवैःसह ॥ १७ ॥ ब्रुवतोऽसदृशंतत्रप्रोवाचमधुसूदनः ॥ नन्याय्यंनिहतंशत्रुंभूयोहंतुंनराधिपाः ॥ १८॥ अस
कृद्वाग्भिरुग्राभिर्निहतोह्येषमंदधीः ॥ तदैवैषहतःपापोयदैवनिरपत्रपः ॥ १९ ॥ लुब्धःपापसहायश्वसुहृदांशासनातिगः ॥ बहुशोविदुरद्रोणकृपगांगेयसृंज
यैः ॥ २० ॥ पांडुभ्यःप्रार्थ्यमानोपिपित्र्यमंशंनदत्तवान् ॥ नैषयोग्योद्यमित्रंवाशत्रुर्वापुरुषाधमः ॥ २१ ॥ किमनेनातिभुग्नेनवाग्भिःकाष्ठसधर्मणा ॥ रथे
ष्वारोहतक्षिप्रंगच्छामोवसुधाधिपाः॥ २२ ॥ दिष्ट्याहतोयंपापात्मासामात्यज्ञातिबांधवः ॥ इतिश्रुत्वात्वधिक्षेपंकृष्णाद्दुर्योधनोनृपः ॥ २३ ॥ अमर्षवशमाप
न्नउदतिष्ठद्विशांपते॥ स्फिग्देशेनोपविष्टःसदोर्भ्यांविष्टभ्यमेदिनीम्॥ २४॥ दृष्टिंभ्रूसंकटांकृत्वावासुदेवेन्यपातयत् ॥ अर्धोन्नतशरीरस्यरूपमासीन्नृपस्यतु ॥
॥ २५॥ क्रुद्धस्याशीविषस्येवच्छिन्नपुच्छस्यभारत ॥ प्राणांतकरिणींघोरांवेदनामप्यचिंतयन् ॥ २६ ॥ दुर्योधनोवासुदेवंवाग्भिरुग्राभिरार्दयत्॥ कंसदास
स्यदायादनतेलज्जास्त्यनेनवै ॥ २७॥ अधर्मेणगदायुद्धेयदहंविनिपातितः॥ ऊरूभिंधीतिभीमस्यस्मृतिंमिथ्याप्रयच्छता ॥ २८ ॥ किंनविज्ञातमेतन्मेयदर्जु
नमवोचथाः ॥ घातयित्वामहीपालानृजुयुद्धान्सहस्रशः ॥ २९ ॥ जिह्मैरुपायैर्बहुभिर्नतेलज्जानतेघृणा ॥ अहन्यहनिशूराणांकुर्वाणःकदनंमहत् ॥ ३० ॥
शिखंडिनंपुरस्कृत्यघातितस्तेपितामहः ॥ अश्वत्थाम्नःसनामानंहत्वानागंसुदुर्मते ॥ ३१ ॥ आचार्योन्यासितःशस्त्रंकिंतन्नविदितंमया ॥ सचातेननृशंसेनधृ
ष्टद्युम्नेनवीर्यवान्॥ ३२ ॥ पात्यमानस्त्वयादृष्टोनचैनंत्वमवारयः॥ वधार्थंपांडुपुत्रस्ययाचितांशक्तिमेवच ॥३३॥ घटोत्कचेव्यंसयतःकस्त्वत्तःपापकृत्तमः॥ छि
न्नहस्तःप्रायगतस्तथाभूरिश्रवाबली ॥ ३४ ॥ त्वयाभिसृष्टेनहतःशैनेयेनमहात्मना ॥ कुर्वाणश्चोत्तमंकर्मकर्णःपार्थजिगीषया ॥ ३५ ॥ व्यंसनेनाश्वसेनस्यप
न्नगेंद्रस्यवैपुनः॥ पुनश्चपतितेचक्रेव्यसनार्तःपराजितः॥ ३६ ॥ पातितःसमरेकर्णश्चक्रव्यग्रोग्रणीर्नृणाम्॥ यदिमांचापिकर्णंचभीष्मद्रोणौचसंयुतौ ॥ ३७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

ऋजुनाप्रतियुध्येथानतेस्याद्विजयोध्रुवम् ॥ त्वयापुनरनार्येणजिह्ममार्गेणपार्थिवाः ॥ ३८ ॥ स्वधर्ममनुतिष्ठंतोवयंचान्येचघातिताः ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥
 हतस्त्वमसिगांधारेसभ्रातृसुतबांधवः ॥ ३९ ॥ सगणःससुहृच्चैवपापंमार्गमनुष्ठितः ॥ तवैवदुष्कृतैर्वीरौभीष्मद्रोणौनिपातितौ ॥ ४० ॥ कर्णश्चनिहतःसंख्येतव
शीलानुवर्तकः ॥ याच्यमानंमयामूढपित्र्यमंशंनदित्ससि ॥ ४१ ॥ पांडवेभ्यःस्वराज्यंचलोभाच्छकुनिनिश्चयात् ॥ विषंतेभीमसेनायदत्तंसर्वेचपांडवाः ॥ ४२ ॥
प्रदीपिताजतुगृहेमात्रासहसुदुर्मते ॥ सभायांयाज्ञसेनीचकृष्टाद्यूतेरजस्वला ॥ ४३ ॥ तदैवतावद्दुष्टात्मन्वध्यस्त्वंनिरपत्रप ॥ अनक्षज्ञंचधर्मज्ञंसौबलेनाक्षवे
दिना ॥ ४४ ॥ निकृत्यायत्पराजैषीस्तस्मादसिहतोरणे ॥ जयद्रथेनपापेनयत्कृष्णाक्लेशितावने ॥४५॥ यातेषुमृगयांचैवतृणबिंदोरथाश्रमम् ॥ अभिमन्युश्चय
द्बालएकोबहुभिराहवे ॥४६॥ त्वद्दोषैर्निहतःपापतस्मादसिहतोरणे ॥ यान्यकार्याणिचास्माकंकृतानीतिप्रभाषसे ॥ ४७॥ वैगुण्येनतवात्यर्थंसर्वंहितदनुष्ठितम् ॥
बृहस्पतेरुशनसोनोपदेशःश्रुतस्त्वया ॥ ४८ ॥ वृद्धानोपासिताश्चैवहितंवाक्यंनतेश्रुतम् ॥ लोभेनातिबलेनत्वंतृष्णयाचवशीकृतः ॥ ४९ ॥ कृतवानस्यकार्याणि
विपाकस्तस्यभुज्यताम् ॥ ॥दुर्योधनउवाच ॥ ॥अधीतंविधिवद्दत्तंभूःप्रशास्तासससागरा ॥५०॥ मूर्ध्निस्थितममित्राणांकोनुस्वंततरोमया ॥ यदिष्टंक्षत्रबंधूनां
स्वधर्ममनुपश्यताम् ॥ ५१ ॥ तदिदंनिधनंप्राप्तंकोनुस्वंततरोमया ॥ देवार्हामानुषाःभोगाःप्राप्ताअसुलभान्नृपैः ॥ ५२ ॥ ऐश्वर्यंचोत्तमंप्राप्तंकोनुस्वंततरोमया ॥
ससुहृत्सानुगश्चैवस्वर्गंगंताहमच्युत ॥ ५३ ॥ यूयंनिहतसंकल्पाःशोचंतोवर्तयिष्यथ ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥अस्यवाक्यस्यनिधनेकुरुराजस्यधीमतः ॥ ५४ ॥
अपतत्सुमहद्वर्षंपुष्पाणांपुण्यगंधिनाम् ॥ अवादयंतगंधर्वावादित्रंसुमनोहरम् ॥ ५५ ॥ जगुश्चाप्सरसोराज्ञोयशःसंबद्धमेवच ॥ सिद्धाश्चमुमुचुर्वाचःसाधुसा
ध्वितिपार्थिव ॥ ५६ ॥ ववौचसुरभिर्वायुःपुण्यगंधोमृदुःसुखः ॥ व्यराजंश्चदिशःसर्वानभोवैदूर्यसंनिभम् ॥५७॥ अत्यद्भुतानितेदृष्ट्वावासुदेवपुरोगमाः ॥ दुर्यो
धनस्यपूजांतुदृष्ट्वाव्रीडामुपागमन् ॥ ५८ ॥ हतांश्चाधर्मतःश्रुत्वाशोकार्ताःशुशुचुर्हिते ॥ भीष्मंद्रोणंतथाकर्णंभूरिश्रवसमेवच ॥५९॥ तांस्तुचिंतापरान्दृष्ट्वापांड
वान्दीनचेतसः ॥ प्रोवाचेदंवचःकृष्णोमेघदुंदुभिनिस्वनः ॥ ६० ॥ नैषशक्योतिशीघ्रास्त्रस्तेचसर्वेमहारथाः ॥ ऋजुयुद्धेनविक्रांताहंतुंयुष्माभिराहवे ॥ ६१ ॥
नैषशक्यःकदाचित्तुहंतुंधर्मेणपार्थिवः ॥ तेवाभीष्ममुखाःसर्वेमहेष्वासामहारथाः ॥ ६२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

मयानेकैरुपायैस्तुमायायोगेनचासकृत् ॥ हतास्तेसर्वएवाजौभवतांहितमिच्छता ॥ ६३ ॥ यदिनैवंविधंजातुकुर्यांजिह्ममहंरणे ॥ कुतोवोविजयोभूयःकुतोरा
ज्यंकुतोधनम् ॥ ६४ ॥ तेहिसर्वेमहात्मानश्चत्वारोतिरथाभुवि ॥ नशक्याधर्मतोहंतुंलोकपालैरपिस्वयम् ॥ ६५ ॥ तथैवायंगदापाणिर्धार्तराष्ट्रोगतक्लमः ॥ नशक्यो
धर्मतोहंतुंकालेनापीहदंडिना ॥ ६६ ॥ नचवोहृदिकर्तव्यंयदयंघातितोरिपुः ॥ मिथ्यावध्यास्तथोपायैर्बहवःशत्रवोधिकाः ॥ ६७ ॥ पूर्वैरनुगतोमार्गोदेवैरसुर
घातिभिः ॥ सद्भिश्चानुगतःपंथाःससर्वैरनुगम्यते ॥ ६८ ॥ कृतकृत्याश्चसायाह्नेनिवासंरोचयामहे ॥ साश्वनागरथाःसर्वेविश्रमामोनराधिपाः ॥ ६९ ॥ वासु
देववचःश्रुत्वातदानींपांडवैःसह ॥ पंचालाभृशसंहृष्टाविनेदुःसिंहसंघवत् ॥ ७० ॥ ततःप्राध्मापयन्शंखान्पांचजन्यंचमाधवः ॥ हृष्टादुर्योधनंदृष्ट्वानिहतंपु
रुषर्षभ ॥ ७१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिकृष्णपांडवदुर्योधनसंवादेएकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततस्तेप्र
ययुःसर्वेनिवासायमहीक्षितः ॥ शंखान्प्रध्मापयंतोवैहृष्टाःपरिघबाहवः ॥ १ ॥ पांडवान्गच्छतश्चापिशिबिरंनोविशांपते ॥ महेष्वासोन्वगात्पश्चाद्युयुत्सुःसा
त्यकिस्तथा ॥ २ ॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचद्रौपदेयाश्चसर्वशः ॥ सर्वेचान्येमहेष्वासाययुःस्वशिबिराण्युत ॥ ३ ॥ ततस्तेप्राविशन्पार्थाहतत्विट्कंहतेश्वरम् ॥ दुर्योधन
स्यशिबिरंरंगवद्विसृतेजने ॥ ४ ॥ गतोत्सवंपुरमिवहृतनागमिवह्रदम् ॥ स्त्रीवर्षवरभूयिष्ठंवृद्धामात्यैरधिष्ठितम् ॥ ५ ॥ तत्रैतान्पर्युपातिष्ठन्दुर्योधनपुरःसराः ॥ कृ
तांजलिपुटाराजन्काषायमलिनांबराः ॥ ६ ॥ शिबिरंसमनुप्राप्यकुरुराजस्यपांडवाः ॥ अवतेरुर्महाराजरथेभ्योरथसत्तमाः ॥ ७ ॥ ततोगांडीवधन्वानमभ्यभाषत
केशवः ॥ स्थितःप्रियहितेनित्यमतीवभरतर्षभ ॥ ८ ॥ अवरोपयगांडीवमक्षयौचमहेषुधी ॥ अथाहमवरोक्ष्यामिपश्चाद्भरतसत्तम ॥ ९ ॥ स्वयंचैवावरोहत्वमेत
च्छ्रेयस्तवानघ ॥ तच्चाकरोत्तथावीरःपांडुपुत्रोधनंजयः ॥ १० ॥ अथपश्चात्ततःकृष्णोरश्मीनुत्सृज्यवाजिनाम् ॥ अवारोहतमेधावीरथाद्गांडीवधन्वनः ॥ ११ ॥
अथावतीर्णेभूतानामीश्वरेसुमहात्मनि ॥ कपिरंतर्दधेदिव्योध्वजोगांडीवधन्वनः ॥ १२ ॥ सदग्धोद्रोणकर्णाभ्यांदिव्यैरस्त्रैर्महारथः ॥ अनादीप्ताग्निनाह्याशु
प्रजज्वालमहीपते ॥ १३ ॥ सोपासंगःसरश्मिश्चसाश्वःसयुगबंधुरः ॥ भस्मीभूतोपतद्भूमौरथोगांडीवधन्वनः ॥ १४ ॥ तंतथाभस्मभूतंतुदृष्ट्वापांडुसुताःप्रभो ॥
अभवन्विस्मिताराजन्नर्जुनश्चेदमब्रवीत् ॥ १५ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ वर्षवरःषंढः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कृतांजलिःसप्रणयंप्रणिपत्याभिवाद्यह ॥ गोविंदकस्माद्भगवन्रथोदग्धोयमग्निना ॥ १६ ॥ किमेतन्महदाश्चर्यमभवद्यदुनंदन ॥ तन्मेब्रूहिमहाबाहोश्रोतव्यंय
॥ ३८ ॥ दिमन्यसे ॥ १७ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ अस्त्रैर्बहुविधैर्दग्धःपूर्वमेवायमर्जुन ॥ मदधिष्ठितत्वात्समरेनविशीर्णःपरंतप ॥ १८ ॥ इदानींतुविशीर्णोयंदग्धोब्रह्मा ९
स्त्रतेजसा ॥ मयाविमुक्तःकौंतेयत्वय्यद्यकृतकर्मणि ॥ १९ ॥ ईषदुत्स्मयमानस्तुभगवान्केशवोरिहा ॥ परिष्वज्यचराजानंयुधिष्ठिरमभाषत ॥ २० ॥ दिष्ट्याजय
सिकौंतेयदिष्ट्यातेशत्रवोजिताः ॥ दिष्ट्यागांडीवधन्वाचभीमसेनश्चपांडवः ॥ २१ ॥ त्वंचापिकुशलीराजन्माद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ मुक्तावीरक्षयादस्मात्संग्रामान्नि
हतद्विषः ॥ २२ ॥ क्षिप्रमुत्तरकालानिकुरुकार्याणिभारत ॥ उपयातमुपप्लव्यंसहगांडीवधन्वना ॥ २३ ॥ आनीयमधुपर्कंमांयत्पुरात्वमवोचथाः ॥ एषभ्रातास
खाचैवतवकृष्णधनंजयः ॥ २४ ॥ रक्षितव्योमहाबाहोसर्वास्वापत्स्वितिप्रभो ॥ तवचैवंब्रुवाणस्यतथेत्येवाहमब्रुवम् ॥ २५ ॥ ससव्यसाचीगुप्तस्तेविजयीचजनेश्व
र ॥ भ्रातृभिःसहराजेंद्रशूरःसत्यपराक्रमः ॥ २६ ॥ मुक्तोवीरक्षयादस्मात्संग्रामाल्लोमहर्षणात् ॥ एवमुक्तस्तुकृष्णेनधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ २७ ॥ हृष्टरोमामहारा
जप्रत्युवाचजनार्दनं ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ प्रमुक्तंद्रोणकर्णाभ्यांब्रह्मास्त्रमरिमर्दन ॥ २८ ॥ कस्त्वदन्यःसहेत्साक्षादपिवज्रीपुरंदरः ॥ भवतस्तुप्रसादेनसंश
प्तकगणाजिताः ॥ २९ ॥ महारणगतःपार्थोयच्चनासीत्पराङ्मुखः ॥ तथैवचमहाबाहोपर्यायैर्बहुभिर्मया ॥ ३० ॥ कर्मणामनुसंतानंतेजसश्चगतीःशुभाः ॥ उप
प्लव्येमहर्षिर्मेकृष्णद्वैपायनोब्रवीत् ॥ ३१ ॥ यतोधर्मस्ततःकृष्णोयतःकृष्णस्ततोजयः ॥ इत्येवमुक्तेतेवीराःशिबिरंतवभारत ॥ ३२ ॥ प्रविश्यप्रत्यपद्यंतकोशरत्न
र्धिसंचयान् ॥ रजतंजातरूपंचमणीनथचमौक्तिकान् ॥ ३३ ॥ भूषणान्यथमुख्यानिकंबलान्यजिनानिच ॥ दासीदासमसंख्येयंराज्योपकरणानिच ॥ ३४ ॥
तेप्राप्यधनमक्षय्यंत्वदीयंभरतर्षभ ॥ उदक्रोशन्महाभागानरेंद्रविजितारयः ॥ ३५ ॥ तेतुवीराःसमाश्वस्यवाहनान्यवमुच्यच ॥ अतिष्ठंतमुहुःसर्वेपांडवाःसा
त्यकिस्तथा ॥ ३६ ॥ अथाब्रवीन्महाराजवासुदेवोमहायशाः ॥ अस्माभिर्मंगलार्थायवस्तव्यंशिबिराद्बहिः ॥ ३७ ॥ तथेत्युक्त्वाहितेसर्वेपांडवाःसात्यकिस्तथा ॥
वासुदेवेनसहितामंगलार्थंबहिर्ययुः ॥ ३८ ॥ तेसमासाद्यसरितंपुण्यामोघवतींनृप ॥ न्यवसन्नथतांरात्रिंपांडवाहतशत्रवः ॥ ३९ ॥ युधिष्ठिरस्ततोराजाप्राप्त ॥ ३८ ॥
कालमचिंतयत् ॥ तत्रतेगमनंप्राप्तंरोचतेतवमाधव ॥ ४० ॥ गांधार्याःक्रोधदीप्तायाःप्रशमार्थमरिंदम ॥ हेतुकारणयुक्तैश्चवाक्यैःकालसमीरितैः ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

क्षिप्रमेवमहाभागगांधारींप्रशमिष्यसि॥ पितामहश्चभगवान्व्यासस्तत्रभविष्यति॥ ४२॥ ततःसंप्रेषयामासुर्यादवंनागसाह्वयम्॥ सचप्रायाज्जवेनाशुवासु
देवःप्रतापवान्॥ ४३॥ दारुकंरथमारोप्ययेनराजांबिकासुतः॥ तमूचुःसंप्रयास्यंतंशैब्यसुग्रीववाहनम्॥ ४४॥ प्रत्याश्वासयगांधारींहतपुत्रांयशस्विनीम्॥
सप्रायात्पांडवैरुक्तस्तत्पुरंसात्वतांवरः॥ ४५॥ आससादततःक्षिप्रंगांधारींनिहतात्मजाम्॥ ४६॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिवासुदेववा
क्येद्विषष्टितमोऽध्यायः॥ ६२॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥किमर्थंद्विजशार्दूलधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥ गांधार्याःप्रेषयामासवासुदेवं
परंतपम्॥ १॥ यदापूर्वंगतःकृष्णःशमार्थंकौरवान्प्रति॥ नचतंलब्धवान्कामंततोयुद्धमभूदिदम्॥२॥ निहतेषुतुयोधेषुहतेदुर्योधनेतदा॥ पृथिव्यांपांडवेयस्यनिः
सपत्नेकृतेयुधि॥ ३॥ विद्रुतेशिबिरेशून्येप्राप्तेयशसिचोत्तमे॥ किंनुतत्कारणंब्रह्मन्येनकृष्णोगतःपुनः॥ ४॥ नचैतत्कारणंब्रह्मन्नल्पंविप्रतिभातिमे॥ यत्रागम
द्मेयात्मास्वयमेवजनार्दनः॥ ५॥ तत्त्वतोवैसमाचक्ष्वसर्वमध्वर्युसत्तम॥ यच्चात्रकारणंब्रह्मन्कार्यस्यास्यविनिश्चये॥६॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥त्वद्युक्तो
यमनुप्रश्नोयन्मांपृच्छसिपार्थिव॥ तत्तेहंसंप्रवक्ष्यामियथावद्भरतर्षभ॥ ७॥ हतंदुर्योधनंदृष्ट्वाभीमसेनेनसंयुगे॥ व्युत्क्रम्यसमयंराजन्धार्तराष्ट्रंमहाबलम्॥
॥८॥ अन्यायेनहतंदृष्ट्वागदायुद्धेनभारत॥ युधिष्ठिरंमहाराजमहद्भयमथाविशत्॥ ९॥ चिंतयानोमहाभागांगांधारींतपसान्विताम्॥ घोरेणतपसायुक्तांत्रै
लोक्यमपिसादहेत्॥१०॥ तस्यचिंतयमानस्यबुद्धिःसमभवत्तदा॥ गांधार्याःक्रोधदीप्तायाःपूर्वंप्रशमनंभवेत्॥११॥ साहिपुत्रवधंश्रुत्वाकृतमस्माभिरीदृशम्॥
मानसेनाग्निनाक्रुद्धाभस्मसान्नःकरिष्यति॥ १२॥ कथंदुःखमिदंतीव्रंगांधारीसंप्रशक्ष्यति॥ श्रुत्वाविनिहतंपुत्रंछलेनाजिह्मयोधिनम्॥ १३॥ एवंविचिंत्यबहु
धाभयशोकसमन्वितः॥ वासुदेवमिदंवाक्यंधर्मराजोभ्यभाषत॥ १४॥ तवप्रसादाद्गोविंदराज्यंनिहतकंटकम्॥ अप्राप्यंमनसापीदंप्राप्तमस्माभिरच्युत॥
॥१५॥ प्रत्यक्षंमेमहाबाहोसंग्रामेलोमहर्षणे॥ विमर्दःसुमहान्प्राप्तस्त्वयायादवनंदन॥ १६॥ त्वयादेवासुरेयुद्धेवधार्थममरद्विषाम्॥ यथासाह्यंपुरादत्तंहता
श्चविबुधद्विषः॥ १७॥ साह्यंतथामहाबाहोदत्तमस्माकमच्युत॥ सारथ्येनचवार्ष्णेयभवताहिधृतावयम्॥ १८॥ यदिनत्वंभवेन्नाथःफाल्गुनस्यमहारणे॥ कथं
शक्योरणेजेतुंभवेदेषबलार्णवः॥ १९॥ गदाप्रहाराविपुलाःपरिघैश्चापिताडनम्॥ शक्तिभिर्भिंदिपालैश्चतोमरैःसपरश्वधैः॥ २०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

 ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ हेतुकारणसंयुक्तैः हेतवोदृष्टाअपराधाःकारणानिअदृष्टान्यवश्यंभावीनितैर्युक्तानितैः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१॥३२ ॥प्रायादगच्छत् ॥ ३३ ॥
अस्मत्कृतेत्वयाकृष्णवाचःसुपरुषाःश्रुताः ॥ शस्त्राणांचनिपातावैवज्रस्पर्शोपमारणे ॥ २१ ॥ तेचतेसफलाजाताहतेदुर्योधनेऽच्युत ॥ तत्सर्वंनयथानश्येत्पुनः
॥३९॥ कृष्णतथाकुरु ॥ २२ ॥संदेहदोलांप्राप्तंनश्चेतःकृष्णजयेसति॥ गांधार्याहिमहाबाहोक्रोधंबुध्यस्वमाधव ॥ २३ ॥ साहिनित्यंमहाभागातपसोग्रेणकर्शिता॥
पुत्रपौत्रवधंश्रुत्वाध्रुवंनःसंप्रधक्ष्यति॥ २४ ॥तस्याःप्रसादनंवीरप्राप्तकालंमतंमम ॥ कश्चतांक्रोधताम्राक्षींपुत्रव्यसनकर्शिताम् ॥ २५ ॥ वीक्षितुंपुरुषःशक्त
स्त्वामृतेपुरुषोत्तम ॥तत्रमेगमनंप्राप्तंरोचतेतवमाधव ॥ २६ ॥ गांधार्याःक्रोधदीप्तायाःप्रशमार्थमरिंदम ॥ त्वंहिकर्ताविकर्ताचलोकानांप्रभवाव्ययः॥ २७॥
हेतुकारणसंयुक्तैर्वाक्यैःकालसमीरितैः॥ क्षिप्रमेवमहाबाहोगांधारींशमयिष्यसि॥ २८॥ पितामहश्चभगवान्कृष्णस्तत्रभविष्यति॥ सर्वथातेमहाबाहोगांधा
र्याःक्रोधनाशनम्॥ २९॥ कर्तव्यंसात्वतांश्रेष्ठपांडवानांहितार्थिना॥ धर्मराजस्यवचनंश्रुत्वायदुकुलोद्वहः॥ ३० ॥आमंत्र्यदारुकंप्राहरथःसज्जोविधीयताम्॥
केशवस्यवचःश्रुत्वात्वरमाणोथदारुकः ॥ ३१ ॥ न्यवेदयद्रथंसज्जंकेशवायमहात्मने ॥ तंरथंयादवश्रेष्ठःसमारुह्यपरंतपः ॥ ३२ ॥जगामहास्तिनपुरंत्वरितः
केशवोविभुः॥ ततःप्रायान्महाराजमाधवोभगवान्रथी ॥ ३३ ॥ नागसाह्वयमासाद्यप्रविवेशचवीर्यवान्॥ प्रविश्यनगरंवीरोरथघोषेणनादयन्॥ ३४॥ वि
दितंधृतराष्ट्रस्यसोवतीर्यरथोत्तमात्॥ अभ्यगच्छददीनात्माधृतराष्ट्रनिवेशनम्॥ ३५॥ पूर्वंचाभिगतंतत्रसोपश्यदृषिसत्तमम्॥ पादौप्रपीड्यकृष्णस्यराज्ञश्चापि
जनार्दनः॥ ३६॥ अभ्यवादयदव्यग्रोगांधारींचापिकेशवः॥ ततस्तुयादवश्रेष्ठोधृतराष्ट्रमधोक्षजः ॥ ३७ ॥ पाणिमालंब्यराजेंद्रसुस्वरंप्ररुरोदह ॥ समुहूर्तादि
वोत्सृज्यबाष्पंशोकसमुद्भवम् ॥ ३८ ॥प्रक्षाल्यवारिणानेत्रेद्याचम्यचयथाविधि॥ उवाचप्रस्तुतंवाक्यंधृतराष्ट्रमरिंदमः ॥ ३९ ॥ नतेस्त्यविदितंकिंचिद्वृद्धस्य
तवभारत॥ कालस्यचयथावृत्तंतत्तेसुविदितंप्रभो ॥ ४० ॥यदिदंपांडवैःसर्वैस्तवचित्तानुरोधिभिः॥ कथंकुलक्षयोनस्यात्तथाक्षत्रस्यभारत॥ ४१ ॥ भ्रातृभिः
समयंकृत्वाक्षांतवान्धर्मवत्सलः॥ द्यूतच्छलजितैःशुद्धैर्वनवासोभ्युपागतः ॥ ४२ ॥ अज्ञातवासचर्यांचनानावेषसमावृतैः॥ अन्येचबहवःक्लेशास्त्वशक्तैरि
वसर्वदा॥ ४३ ॥ मयाचस्वयमागम्ययुद्धकालउपस्थिते॥ सर्वलोकस्यसांनिध्येग्रामांस्त्वंपंचयाचितः॥ ४४ ॥ त्वयाकालोपसृष्टेनलोभतोनापवर्जिताः॥त ॥३९॥
वापराधान्नृपतेसर्वंक्षत्रंक्षयंगतम्॥ ४५॥ ॥ ३४ ॥३५॥ कृष्णस्यव्यासस्य ॥ ३६ ॥ ३७॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥

भीष्मेणसोमदत्तेनबाह्लीकेनकृपेणच ॥ द्रोणेनचसपुत्रेणविदुरेणचधीमता ॥ ४६ ॥ याचितस्त्वंशमंनित्यंनचतत्कृतवानसि ॥ कालोपहतचित्ताहिसर्वेमुत्यं
तिभारत ॥ ४७ ॥ यथामूढोभवान्पूर्वमस्मिन्नर्थेसमुद्यते ॥ किमन्यत्कालयोगाद्धिदिष्टमेवपरायणम् ॥ ४८ ॥ माचदोषान्महाप्राज्ञपांडवेषुनिवेशय ॥ अल्पोप्य
तिक्रमोनास्तिपांडवानांमहात्मनाम् ॥ ४९ ॥ धर्मतोन्यायतश्चैवस्नेहतश्चपरंतप ॥ एतत्सर्वंतुविज्ञायत्वात्मदोषकृतंफलम् ॥ ५० ॥ असूयांपांडुपुत्रेषुनभवान्कर्तु
मर्हति ॥ कुलंवंशश्चपिंडाश्चयच्चपुत्रकृतंफलम् ॥ ५१ ॥ गांधार्यास्तववैनाथपांडवेषुप्रतिष्ठितम् ॥ त्वंचैवकुरुशार्दूलगांधारीचयशस्विनी ॥ ५२ ॥ माशुचोनरशा
र्दूलपांडवान्प्रतिकिल्बिषम् ॥ एतत्सर्वमनुध्यायआत्मनश्चव्यतिक्रमम् ॥ ५३ ॥ शिवेनपांडवान्पाहिनमस्तेभरतर्षभ ॥ जानासिचमहाबाहोधर्मराजस्ययात्वयि
॥ ५४ ॥ भक्तिर्भरतशार्दूलस्नेहश्चापिस्वभावतः ॥ एतच्चकदनंकृत्वाशत्रूणामपकारिणाम् ॥ ५५ ॥ दह्यतेसदिवारात्रौनचशर्माधिगच्छति ॥ त्वांचैवनरशार्दूल
गांधारींचयशस्विनीम् ॥ ५६ ॥ सशोचन्नरशार्दूलःशांतिंनैवाधिगच्छति ॥ ह्रियाचपरयाविष्टोभवंतंनाधिगच्छति ॥ ५७ ॥ पुत्रशोकाभिसंतप्तंबुद्धिव्याकुलि
तेंद्रियम् ॥ एवमुक्त्वामहाराजधृतराष्ट्रंयदूत्तमः ॥ ५८ ॥ उवाचपरमंवाक्यंगांधारींशोककर्शिताम् ॥ सौबलेयिनिबोधत्वंयत्त्वांवक्ष्यामितच्छृणु ॥ ५९ ॥ त्वत्समा
नास्तिलोकेस्मिन्नद्यसीमंतिनीशुभे ॥ जानासिचयथाराज्ञिसभायांममसंनिधौ ॥ ६० ॥ धर्मार्थसहितंवाक्यमुभयोःपक्षयोर्हितम् ॥ उक्तवत्यसिकल्याणिनचते
तनयैःकृतम् ॥ ६१ ॥ दुर्योधनस्त्वयाचोक्तोजयार्थीपरुषंवचः ॥ शृणुमूढवचोमह्यंयतोधर्मस्ततोजयः ॥ ६२ ॥ तदिदंसमनुप्राप्तंतववाक्यंनृपात्मजे ॥ एवंविदित्वा
कल्याणिमास्मशोकेमनःकृथाः ॥ ६३ ॥ पांडवानांविनाशायमातेबुद्धिःकदाचन ॥ शक्ताचासिमहाभागेपृथिवींसचराचराम् ॥ ६४ ॥ चक्षुषाक्रोधदीप्तेननि
र्दग्धुंतपसोबलात् ॥ वासुदेववचःश्रुत्वागांधारीवाक्यमब्रवीत् ॥ ६५ ॥ एवमेतन्महाबाहोयथावदसिकेशव ॥ आधिभिर्दह्यमानायामतिःसंचलितामम ॥
॥ ६६ ॥ सामेव्यवस्थिताश्रुत्वातववाक्यंजनार्दन ॥ राज्ञस्त्वंधस्यवृद्धस्यहतपुत्रस्यकेशव ॥ ६७ ॥ त्वंगतिःसहितैर्वीरैःपांडवैर्द्विपदांवर ॥ एतावदुक्त्वावचनंमुखं
प्रच्छाद्यवाससा ॥ ६८ ॥ पुत्रशोकाभिसंतप्तागांधारीप्ररुरोदह ॥ ततएनांमहाबाहुःकेशवःशोककर्शिताम् ॥ ६९ ॥ हेतुकारणसंयुक्तैर्वाक्यैराश्वासयत्प्रभुः ॥ स
माश्वास्यचगांधारींधृतराष्ट्रंचमाधवः ॥ ७० ॥ द्रौणिसंकल्पितंभावमवबुध्यतकेशवः ॥ ततस्त्वरितउत्थायपादौमूर्ध्नाप्रणम्यच ॥ ७१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अधिष्ठितइति शौटीरःशूरः

द्वैपायनस्यराजेंद्रततःकौरवमब्रवीत् ॥ आपृच्छेत्वांकुरुश्रेष्ठमाचशोकेमनःकृथाः ॥ ७२ ॥ द्रौणेःपापोस्यभिप्रायस्तेनास्मिसहसोत्थितः ॥ पांडवानांवधेरा

 त्रौबुद्धिस्तेनप्रदर्शिता ॥ ७३ ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंगांधार्यासहितोब्रवीत् ॥ धृतराष्ट्रोमहाबाहुःकेशवंकेशिसूदनम् ॥ ७४ ॥ शीघ्रंगच्छमहाबाहोपांडवान्परिपाल

य ॥ भूयस्त्वयासमेष्यामिक्षिप्रमेवजनार्दन ॥ ७५ ॥ प्रायात्ततस्तुत्वरितोदारुकेणसहाच्युतः ॥ वासुदेवेगतेराजन्धृतराष्ट्रंजनेश्वरम् ॥ ७६ ॥ आश्वासयदमेया

त्माव्यासोलोकनमस्कृतः ॥ वासुदेवोपिधर्मात्माकृतकृत्योजगामह ॥ ७७ ॥ शिबिरंहास्तिनपुराद्दिदृक्षुःपांडवान्नृप ॥ आगम्यशिबिरंरात्रौसोभ्यगच्छतपांड

वान् ॥ तच्चतेभ्यःसमाख्यायसहितस्तैःसमाहितः ॥ ७८ ॥ ॥ इतिश्रीम० शल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिधृतराष्ट्रगांधारीसमाश्वासनेत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ ७ ॥

धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ अधिष्ठितःपदामूर्ध्निभग्नसक्थोमहींगतः ॥ शौटीर्यमानीपुत्रोमेकिमभाषतसंजय ॥ १ ॥ अत्यर्थंकोपनोराजाजातवैरश्चपांडुषु ॥ व्यसनंपर

मंप्राप्तःकिमाहपरमाहवे ॥ २ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामियथावृत्तंनराधिप ॥ राज्ञायदुक्तंभग्नेनतस्मिन्व्यसनआगते ॥ ३ ॥ भग्नसक्थोनृपो

राजन्पांसुनासोवगुंठितः ॥ यमयन्मूर्धजांस्तत्रवीक्ष्यचैवदिशोदश ॥ ४ ॥ केशान्नियम्ययत्नेननिःश्वसन्नुरगोयथा ॥ संरंभाश्रुपरीताभ्यांनेत्राभ्यामभिवीक्ष्यमां

॥ ५ ॥ बाहूधरण्यांनिष्पिष्यमुहुर्मत्तइवद्विपः ॥ प्रकीर्णान्मूर्धजान्धुन्वन्दंतैर्दंतानुपस्पृशन् ॥ ६ ॥ गर्हयन्पांडवंज्येष्ठंनिःश्वस्येदमथाब्रवीत् ॥ भीष्मेशांतनवेनाथे

कर्णेशस्त्रभृतांवरे ॥ ७ ॥ गौतमेशकुनौचापिद्रोणेचास्त्रभृतांवरे ॥ अश्वत्थाम्नितथाशल्येशूरेचकृतवर्मणि ॥ ८ ॥ इमामवस्थांप्राप्तोस्मिकालोहिदुरतिक्रमः ॥

एकादशचमूभर्तासोहमेतांदशांगतः ॥ ९ ॥ कालंप्राप्यमहाबाहोनकश्चिदतिवर्तते ॥ आख्यातव्यंमदीयानांयेस्मिन्जीवंतिसंयुगे ॥ १० ॥ यथाहंभीमसेनेन

व्युत्क्रम्यसमयंहतः ॥ बहूनिसुनृशंसानिकृतानिखलुपांडवैः ॥ ११ ॥ भूरिश्रवसिकर्णेचभीष्मेद्रोणेचश्रीमति ॥ इदंचाकीर्तिजंकर्मनृशंसैःपांडवैःकृतम् ॥ १२ ॥ ये

नतेसत्सुनिर्वेदंगमिष्यंतिहिमेमतिः ॥ काप्रीतिःसत्वयुक्तस्यकृत्वोपाधिकृतंजयम् ॥ १३ ॥ कोवासमयभेत्तारंबुधःसंमंतुमर्हति ॥ अधर्मेणजयंलब्ध्वाकोनुहृष्ये

तपंडितः ॥ १४ ॥ यथासंहृष्यतेपापःपांडुपुत्रोवृकोदरः ॥ किंनुचित्रमितस्त्वद्यभग्नसक्थस्ययन्मम ॥ १५ ॥

सएवशौटीर्यमालानंमन्यतेशौटीर्यमानी ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ मयामत्तः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ वार्तिकान्वार्ताहारिणः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

क्रुद्धेनभीमसेनेनपादेनमृदितंशिरः॥ प्रतपंतंश्रियाजुष्टंवर्तमानंचबंधुषु॥ १६ ॥ एवंकुर्यान्नरोयोहिसवैसंजयपूजितः॥ अभिज्ञौयुद्धधर्मस्यममम्मातापिताच
मे ॥ १७ ॥ तौहिसंजयदुःखार्तौविज्ञाप्यौवचनाद्धिमे ॥ इष्टंभृत्याःभृताःसम्यक्भूःप्रशास्तासमागरा ॥ १८ ॥ मूर्ध्निस्थितममित्राणांजीवतामेवसंजय॥ दत्ता
दायाययथाशक्तिमित्राणांचप्रियंकृतम्॥ १९ ॥ अमित्राबाधिताःसर्वेकोनुस्वंततरोमया॥ मानिताबांधवाःसर्वेवश्यःसंपूजितोजनः ॥ २० ॥ त्रितयंसेवितंसर्वं
कोनुस्वंततरोमया॥ आज्ञप्तंनृपमुख्येषुमानःप्राप्तःसुदुर्लभः॥ २१ ॥ आजानेयैस्तथायातंकोनुस्वंततरोमया॥ यातानिपरराष्ट्राणिनृपाभुक्ताश्वदासवत्॥ २२ ॥
प्रियेभ्यःप्रकृतंसाधुकोनुस्वंततरोमया॥ अधीतंविधिवद्दत्तंप्राप्तमायुर्निरामयम्॥ २३ ॥ स्वधर्मेणजितालोकाःकोनुस्वंततरोमया ॥ दिष्ट्यानाहंजितःसंख्येपरा
न्प्रेष्यवदाश्रितः ॥ २४ ॥ दिष्ट्यामेविपुलालक्ष्मीर्मृतेत्वन्यगताविभो ॥ यदिष्टंक्षत्रबंधूनांस्वधर्ममनुतिष्ठताम् ॥ २५ ॥ निधनंतन्मयाप्राप्तंकोनुस्वंततरोमया॥
दिष्ट्यानाहंपरावृत्तोवैरात्प्राकृतवज्जितः ॥ २६ ॥ दिष्ट्यानविमतिंकांचिद्भजित्वातुपराजितः॥ सुप्तंवाथप्रमत्तंवायथाहन्याद्विषेणवा ॥ २७ ॥ एवंव्युत्क्रांतध
र्मेणव्युत्क्रम्यसमयंहतः ॥ अश्वत्थामामहाभागःकृतवर्माचसात्वतः ॥ २८ ॥ कृपःशारद्वतश्चैववक्तव्यावचनान्मम ॥ अधर्मेणप्रवृत्तानांपांडवानामनेकशः ॥
॥ २९ ॥ विश्वासंसमयघ्नानांनयूयंगंतुमर्हथ॥ वार्तिकांश्चाब्रवीद्राजापुत्रस्तेसत्यविक्रमः ॥ ३० ॥ अधर्माद्भीमसेनेननिहतोहंयथारणे॥ सोहंद्रोणंस्वर्गगतंक
र्णशल्यावुभौतथा॥ ३१॥ वृषसेनंमहावीर्यंशकुनिंचापिसौबलम्॥ जलसंधंमहावीर्यंभगदत्तंचपार्थिवम्॥३२॥ सोमदत्तंमहेष्वासंसैंधवंचजयद्रथम्॥दुःशा
सनपुरोगांश्चभ्रातॄनात्मसमांस्तथा॥ ३३ ॥ दौःशासनिंचविक्रांतंलक्ष्मणंचात्मजावुभौ॥ एतांश्चान्यांश्चसुबहून्मदीयांश्चसहस्रशः ॥ ३४ ॥ पृष्ठतोनुगमिष्या
मिसार्थहीनोयथाध्वगः ॥ कथंभ्रातॄन्हतान्श्रुत्वाभर्तारंचस्वसामम ॥ ३५ ॥ रोरूयमाणादुःखार्तादुःशलासाभविष्यति ॥ स्नुषाभिःप्रस्नुषाभिश्चवृद्धोराजा
पितामम॥ ३६॥ गांधारीसहितश्चैवकांगतिंप्रतिपत्स्यति॥ नूनंलक्ष्मणमातापिहतपुत्राहतेश्वरा ॥ ३७ ॥ विनाशंयास्यतिक्षिप्रंकल्याणीपृथुलोचना ॥ यदि
जानातिचार्वाकःपरिव्राड्वाग्विशारदः॥ ३८॥ करिष्यतिमहाभागोध्रुवंचापचितिंमम॥ समंतपंचकेपुण्येत्रिषुलोकेषुविश्रुते॥ ३९ ॥ अहंनिधनमासाद्यलोका
न्प्राप्स्यामिशाश्वतान्॥ ततोजनसहस्राणिबाष्पपूर्णानिमारिष॥ ४० ॥

चार्वाकःब्राह्मणवेषधारीराक्षसः ॥ ३८ ॥ अपचितिंप्रतीकारं ॥ ३९ ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ॥ इतिशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ वार्तिकाणामिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ चक्रमादि

प्रलापंनृपतेःश्रुत्वाव्यद्रवंतदिशोदश ॥ससागरवनाघोरापृथिवीसचराचरा॥ ४१ ॥ चचालाथसनिर्ह्रादादिशश्चैवाविलाभवन्॥ तेद्रोणपुत्रमासाद्ययथावृत्तं

॥४१॥ न्यवेदयन्॥ ४२ ॥व्यवहारंगदायुद्धेपार्थिवस्यचपातनम्॥ तदाख्यायततःसर्वेद्रोणपुत्रस्यभारत॥ ध्यात्वाचसुचिरंकालंजग्मुरार्तायथागतम्॥ ४३॥ ॥इति

श्रीमहाभारतेशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिदुर्योधनविलापेचतुःषष्टितमोऽध्यायः॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥वार्तिकाणांसकाशात्तु

श्रुत्वादुर्योधनंहतम्॥हतशिष्टास्ततोराजन्कौरवाणांमहारथाः॥ १ ॥ विनिर्भिन्नाःशितैर्बाणैर्गदातोमरशक्तिभिः॥ अश्वत्थामाकृपश्चैवकृतवर्माचसात्वतः॥२॥

त्वरिताजवनैरश्वैरायोधनमुपागमन्॥तत्रापश्यन्महात्मानंधार्तराष्ट्रंनिपातितम्॥३॥ प्रभग्नंवायुवेगेनमहाशालंयथावने॥ भूमौविचेष्टमानंतंरुधिरेणसमुक्षित

म्॥४॥महागजमिवारण्येव्याधेनविनिपातितम्॥विवर्तमानंबहुशोरुधिरौघपरिप्लुतम्॥५॥यदृच्छयानिपतितंचक्रमादित्यगोचरम्॥महावातसमुत्थेनसंशुष्क

मिवसागरम्॥ ६॥ पूर्णचंद्रमिवव्योम्नितुषारावृतमंडलम्॥ रेणुध्वस्तंदीर्घभुजंमातंगमिवविक्रमे॥७॥ वृतंभूतगणैर्घोरैःक्रव्यादैश्चसमंततः॥ यथाधनंलिप्समा

नैर्भृत्यैर्नृपतिसत्तमम्॥ ८ ॥ भ्रुकुटीकृतवक्त्रांतंक्रोधादुद्वृत्तचक्षुषम्॥ सामर्षंतंनरव्याघ्रंव्याघ्रंनिपतितंयथा ॥ ९ ॥ तेतंदृष्ट्वामहेष्वासंभूतलेपतितंनृपम्॥ मोहम

भ्यागमन्सर्वेकृपप्रभृतयोरथाः॥ १०॥ अवतीर्यरथेभ्यश्चप्राद्रवन्राजसंनिधौ॥दुर्योधनंचसंप्रेक्ष्यसर्वेभूमावुपाविशन्॥ ११॥ ततोद्रौणिर्महाराजबाष्पपूर्णेक्ष

णःश्वसन्॥ उवाचभरतश्रेष्ठंसर्वलोकेश्वरेश्वरम्॥ १२॥ ननूनंविद्यतेसत्यंमानुषेकिंचिदेवहि॥ यत्रत्वंपुरुषव्याघ्रशेषेपांसुषुरूषितः ॥ १३ ॥ भूत्वाहिनृपतिःपूर्वं

समाज्ञाप्यचमेदिनीम्॥ कथमेकोद्यराजेंद्रतिष्ठसेनिर्जनेवने॥ १४॥ दुःशासनंनपश्यामिनापिकर्णंमहारथम्॥ नापितान्सुहृदःसर्वान्किमिदंभरतर्षभ॥१५॥

दुःखंनूनंकृतांतस्यगतिंज्ञातुंकथंचन॥ लोकानांचभवान्यत्रशेषेपांसुषुरूषितः॥ १६ ॥एषमूर्धाभिषिक्तानामग्रेगत्वापरंतपः॥ सतृणंग्रसतेपांसुंपश्यकालस्यपर्य

यम्॥ १७॥ क्वतेतदमलंछत्रंव्यजनंक्वचपार्थिव॥ साचतेमहतीसेनाक्वगतापार्थिवोत्तम॥ १८॥ दुर्विज्ञेयागतिर्नूनंकार्याणांकारणांतरे ॥ यद्वैलोकगुरुर्भूत्वाभ ॥४१॥

वानेतांदशांगतः॥ १९॥ अध्रुवासर्वमर्त्येषुश्रीरुपालक्ष्यतेभृशम्॥ भवतोव्यसनंदृष्ट्वाशक्रविस्पर्धिनोभृशम्॥ २०॥

त्यगोचरंसूर्यमंडलमिवेतिलुप्तोपमा ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८॥ कारणांतरेअदृष्टरूपेसति तेनदृष्टसामग्रीवैयर्थ्यंजायतइतिभावः॥१९॥२०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

तस्यतद्वचनंश्रुत्वादुःखितस्यविशेषतः ॥ उवाचराजन्पुत्रस्तेप्राप्तकालमिदंवचः ॥ २१ ॥ विमृज्यनेत्रेपाणिभ्यांशोकजंबाष्पमुत्सृजन् ॥ कृपादीन्सतदावीरा
न्सर्वानेवनराधिपः॥ २२॥ईदृशोलोकधर्मोयंधात्रानिर्दिष्टउच्यते ॥ विनाशःसर्वभूतानांकालपर्यायमागतः ॥ २३ ॥ सोयंमांसमनुप्राप्तःप्रत्यक्षंभवतांहि
यः ॥ पृथिवींपालयित्वाहमेतांनिष्ठामुपागतः ॥ २४॥ दिष्ट्यानाहंपरावृत्तोयुद्धेकस्यांचिदापदि ॥ दिष्ट्याहंनिहतःपापैश्छलेनैवविशेषतः ॥ २५ ॥ उत्साहश्चकृ
तोनित्यंमयादिष्ट्यायुयुत्सता ॥ दिष्ट्याचास्मिन्हतोयुद्धेनिहतज्ञातिबांधवः ॥ २६ ॥ दिष्ट्याचवोहंपश्यामिमुक्तानस्माज्जनक्षयात् ॥ स्वस्तियुक्तांश्चकल्यांश्चत
न्मेप्रियमनुत्तमम् ॥ २७॥ माभवंतोत्रतप्यंतांसौहृदान्निधनेनमे ॥ यदिवेदाःप्रमाणंवोजितालोकामयाऽक्षयाः॥ २८॥ मन्यमानःप्रभावंचकृष्णस्यामिततेज
सः॥ तेननच्यावितश्चाहंक्षत्रधर्मात्स्वनुष्ठितात् ॥ २९ ॥ समयासमनुप्राप्तोनास्मिशोच्यःकथंचन ॥ कृतंभवद्भिःसदृशमनुरूपमिवात्मनः ॥ ३० ॥ यतितंविज
येनित्यंदैवंतुदुरतिक्रमम्॥एतावदुक्त्वावचनंबाष्पव्याकुललोचनः॥३१॥तूष्णींबभूवराजेंद्ररुजाऽसौविह्वलोभृशम् ॥ तथानुदृष्ट्वाराजानंबाष्पशोकसमन्वितम्
॥ ३२ ॥ द्रौणिःक्रोधेनजज्वालयथावह्निर्जगत्क्षये ॥ सचक्रोधसमाविष्टःपाणौपाणिंनिपीड्यच ॥ ३३ ॥ बाष्पविह्वलयावाचाराजानमिदमब्रवीत् ॥ पितामेनि
हतःक्षुद्रैःसुनृशंसेनकर्मणा ॥ ३४ ॥ नतथातेनतप्यामियथाराजंस्त्वयाद्यवै ॥ शृणुचेदंवचोमत्थंसत्येनवदतःप्रभो ॥ ३५ ॥ इष्टापूर्तेनदानेनधर्मेणसुकृतेनच॥
अद्याहंसर्वपंचालान्वासुदेवस्यपश्यतः ॥ ३६ ॥ सर्वोपायैर्हिनेष्यामिप्रेतराजनिवेशनम् ॥ अनुज्ञांतुमहाराजभवान्मेदातुमर्हति ॥ ३७ ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंद्रोण
पुत्रस्यकौरवः ॥ मनसःप्रीतिजननंकृपंवचनमब्रवीत् ॥ ३८ ॥ आचार्यशीघ्रंकलशंजलपूर्णंसमानय ॥ सतद्वचनमाज्ञायराज्ञोब्राह्मणसत्तमः ॥ ३९ ॥ कलशं
पूर्णमादायराज्ञोंतिकमुपागमत् ॥ तमब्रवीन्महाराजपुत्रस्तवविशांपते ॥ ४० ॥ ममाज्ञयाद्विजश्रेष्ठद्रोणपुत्रोभिषिच्यताम् ॥ सैनापत्येनभद्रंतेममचेदिच्छसिप्रि
यम् ॥ ४१ ॥ राज्ञोनियोगाद्योद्धव्यंब्राह्मणेनविशेषतः ॥ वर्तताक्षत्रधर्मेणत्येवंधर्मविदोविदुः ॥ ४२ ॥ राज्ञस्तुवचनंश्रुत्वाकृपःशारद्वतस्तथा ॥ द्रौणिंराज्ञोनियो
गेनसैनापत्येभ्यपेचयत् ॥ ४३ ॥ सोभिषिक्तोमहाराजपरिष्वज्यनृपोत्तमम् ॥ प्रययौसिंहनादेनदिशःसर्वाविनादयन् ॥ ४४ ॥ दुर्योधनोपिराजेंद्रशोणितेनपरि
प्लुतः ॥ तांनिशांप्रतिपेदेथसर्वभूतभयावहाम् ॥ ४५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४६ ॥ इतिशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥ ॥७॥ ॥७॥

अपक्रम्यतुतेतूर्णंतस्मादायोधनान्नृप॥ शोकसंविग्नमनसश्चिताध्यानपराभवन्॥ ४६॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशतसाहस्र्यांसंहितायांवैयासक्यांशल्यपर्वांतर्गतगदापर्वणिअश्वत्थामसैनापत्याभिषेकेपंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥समाप्तंगदापर्व॥ ॥शल्यपर्वंच ॥ ॥अतःपरंसौप्तिकंपर्वभविष्यति ॥ तस्यायमाद्यःश्लोकः ॥ संजयउवाच ॥ ॥ततस्तेसहितावीराःप्रयातादक्षिणामुखाः॥ उपास्तमनवेलायांशिबिराभ्याशमागताः ॥ १ ॥

अत्रादिपर्वोक्ताध्यायसंख्यावैषम्यंश्लोकसंख्यावैषम्यंचलिपिकरप्रमादादिनाद्रष्टव्यं

इदं शल्यपर्व मुंबय्याख्यराजधान्यां गणपतकृष्णाजीत्यभिधानां मुद्रायंत्रालये मुद्रितं शकाब्दाः ॥ १८०९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ इति श्रीमहाभारते शल्यपर्व समाप्तम् ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ अथ श्रीमहाभारते सौप्तिकपर्व प्रारभ्यते ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सौप्तिकपर्व. १०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीगणेशायनमः॥ ॥पूर्वस्मिन्पर्वणि अर्थार्थीकुटुंबनाशमनुत्त्वयमपिनश्यतीत्युक्तं इदानींपरधर्मानुगोब्राह्मणःतद्धर्मेणापिनिद्यतमंकर्मकरोतीत्युच्यतेततस्तेसहितावीराइत्यादिनासौप्तिकपर्वणि ततःदुर्योधने
नसेनापत्येऽश्वत्थाम्नोभिषेकानंतरंतेअश्वत्थामकृपाचार्यकृतवर्माणःशिबिराभ्याशंशिबिरनिकटस्थंदेशंआसाद्यवाहान्विमुच्यन्यविशंतेतियोजना ॥१॥२॥३ ॥ ४॥ अनुसारःपृष्ठगमनं प्राद्रवन्नितिपुनर्वा

नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम्॥देवींसरस्वतींचैवततोजयमुदीरयेत्॥ १॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततस्तेसहितावीराःप्रयातादक्षिणामुखाः॥उपास्तमन
वेलायांशिबिराभ्याशमागताः ॥ १ ॥ विमुच्यवाहांस्त्वरिताभीताःसमभवंस्तदा ॥ गहनंदेशमासाद्यप्रच्छन्नान्यविशंतते॥ २ ॥ सेनानिवेशमभितोना
तिदूरमवस्थिताः॥निकृत्तानिशितैःशस्त्रैःसमंतात्क्षतविक्षताः॥ ३॥दीर्घमुष्णंचनिःश्वस्यपांडवानेवचिंतयन्॥श्रुत्वाचनिनदंघोरंपांडवानांजयैषिणाम्॥ ४॥
अनुसारभयाद्भीताःप्राङ्मुखाःप्राद्रवन्पुनः ॥ तेमुहूर्त्तात्ततोगत्वाश्रांतवाहाःपिपासिताः ॥ ५ ॥ नामृष्यंतमहेष्वासाःक्रोधामर्षवशंगताः॥ राज्ञोवधेनसंतप्ता
मुहूर्त्तंसमवस्थिताः॥ ६॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥अश्रद्धेयमिदंकर्मकृतंभीमेनसंजय ॥ यत्सनागायुतप्राणःपुत्रोममनिपातितः॥ ७॥ अवध्यःसर्वभूतानांव
ज्रसंहननोयुवा॥ पांडवैःसमरेपुत्रोनिहतोममसंजय ॥ ८ ॥ नदिष्टमभ्यतिक्रांतुंशक्यंगावल्गणेनरैः॥ यत्समेत्यरणेपार्थैःपुत्रोममनिपातितः ॥ ९॥ अद्रिसा
रमयंनूनंहृदयंममसंजय॥ हतंपुत्रशतंश्रुत्वायन्नदीर्णंसहस्रधा॥ १०॥ कथंहिवृद्धमिथुनंहतपुत्रंभविष्यति ॥ नह्यहंपांडवेयस्यविषयेवस्तुमुत्सहे॥ ११॥ कथं
राज्ञःपिताभूत्वास्वयंराजाचसंजय॥प्रेष्यभूतःप्रवर्त्तेयंपांडवेयस्यशासनात् ॥ १२॥आज्ञाप्यपृथिवींसर्वांस्थित्वामूर्द्धनिसंजय॥ येनपुत्रशतंपूर्णमेकेननिहतं
मम ॥ १३ ॥ कृतंसत्यंवचस्तस्यविदुरस्यमहात्मनः॥ अकुर्वतावचस्तेनममपुत्रेणसंजय ॥ १४ ॥ कथमस्यभविष्यामिप्रेष्यभूतोदुरंतकृत् ॥ कथंभीमस्यवा
क्यानिश्रोतुंशक्ष्यामिसंजय॥ १५॥अधर्मेणहतेतातपुत्रेदुर्योधनेमम ॥कृतवर्माकृपोद्रौणिःकिमकुर्वतसंजय॥ १६॥ ॥संजयउवाच॥ ॥गत्वातुतावकारा
जन्नातिदूरमवस्थिताः॥अपश्यंतवनंघोरंनानाद्रुमलतावृतम् ॥ १७ ॥ तेमुहूर्त्तंतुविश्रम्यलब्धतोयैर्हयोत्तमैः॥सूर्यास्तमनवेलायांसमासेदुर्महद्वनम्॥ १८॥
नानामृगगणैर्जुष्टंनानापक्षिगणावृतम्॥नानाद्रुमलताच्छन्नंनानाव्यालनिषेवितम्॥ १९॥नानातोयैःसमाकीर्णंनानापुष्पोपशोभितम्॥पद्मिनीशतसंछन्नं
नीलोत्पलसमायुतम्॥ २०॥प्रविश्यतद्वनंघोरंवीक्ष्यमाणाःसमंततः॥शाखासहस्रसंछन्नंन्यग्रोधंददृशुस्ततः॥ २१॥

हान्योजयित्वेतिगम्यते ॥ ५ ॥ नामृष्यंतपिपासामपिनपरामृष्टवंतःराज्ञोदुर्योधनस्य ॥ ६ ॥ ७॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५॥ १६ ॥ १७॥ १८ ॥ १९॥ २० ॥ २१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ २२ ॥ अन्वासतउपासितवंतः ॥ २३ ॥ २४ ॥ अलंकृतंरजतबिंदुचित्रितं अंशुकंवस्त्रं ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ शयनोपेतौप्रागितिशेषः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

उपेत्यतुतदाराजन्न्यग्रोधंतेमहारथाः॥ददृशुर्द्विपदांश्रेष्ठाःश्रेष्ठंतंवैवनस्पतिम्॥ २२॥ तेऽवतीर्यरथेभ्यश्चविप्रमुच्यचवाजिनः॥ उपस्पृश्ययथान्यायंसंध्यामन्वा
॥ १ ॥ सतप्रभो ॥ २३ ॥ ततोऽस्तंपर्वतश्रेष्ठमनुप्राप्तेदिवाकरे ॥ सर्वस्यजगतोधात्रीशर्वरीसमपद्यत॥ २४॥ ग्रहनक्षत्रताराभिःसंपूर्णाभिरलंकृतम्॥ नभोंशुकमिवा
भातिप्रेक्षणीयंसमंततः ॥ २५ ॥ इच्छयातेप्रवल्गंतियेसत्त्वारात्रिचारिणः॥ दिवाचराश्चयेसत्त्वास्तेनिद्रावशमागताः॥ २६॥ रात्रिंचराणांसत्त्वानांनिर्घोषो
भूत्सुदारुणः॥ क्रव्यादाश्चप्रमुदिताघोराप्राप्ताचशर्वरी ॥ २७॥ तास्मिन्रात्रिमुखेघोरेदुःखशोकसमन्विताः॥ कृतवर्माकृपोद्रौणिरुपोपविविशुःसमम्॥ २८॥
तत्रोपविष्टाःशोचंतोन्यग्रोधस्यसमीपतः ॥ तमेवार्थमतिक्रांतंकुरुपांडवयोःक्षयम् ॥ २९॥ निद्रयाचपरीतांगानिषेदुर्धरणीतले॥ श्रमेणसुदृढंयुक्ताविक्षतावि
विधैःशरैः॥ ३० ॥ ततोनिद्रावशंप्राप्तौकृपभोजौमहारथौ ॥ सुखोचितावदुःखार्हौनिषण्णौधरणीतले॥ ३१ ॥ तौतुसुप्तौमहाराजश्रमशोकसमन्वितौ॥ महार्ह
शयनोपेतौभूमावेवह्यनाथवत्॥ ३२ ॥ क्रोधामर्षवशंप्राप्तोद्रोणपुत्रस्तुभारत॥ नवैस्मसजगामाथनिद्रांसर्पइवश्वसन्॥ ३३॥ नलेभेसतुनिद्रांवैदह्यमानोहिम
न्युना॥ वीक्षांचक्रेमहाबाहुस्तद्वनंघोरदर्शनम्॥ ३४॥ वीक्षमाणोवनोद्देशंनानासत्वैर्निषेवितम्॥ अपश्यतमहाबाहुर्न्यग्रोधंवायसैर्युतम्॥ ३५॥ तत्रकाकसहस्रा
णितांनिशांपर्यणामयन्॥ सुखंस्वपंतिकौरव्यपृथक्पृथगुपाश्रयाः॥ ३६॥ सुप्तेषुतेषुकाकेषुविश्रब्धेषुसमंततः॥ सोपश्यत्सहसायांतमुलूकंघोरदर्शनम्॥ ३७॥
महास्वनंमहाकायंहर्यक्षंबभ्रुपिंगलम्॥ सुदीर्घघोणानखरंसुपर्णमिववेगितम्॥ ३८॥ सोथशब्दंमृदुंकृत्वालीयमानइवांडजः॥ न्यग्रोधस्यततःशाखांप्रार्थया
मासभारत॥ ३९ ॥ संनिपत्यतुशाखायांन्यग्रोधस्यविहंगमः ॥ सुप्तान्जघानसुबहून्वायसान्वायसांतकः॥ ४४॥ केषांचिदच्छिनत्पक्षान्शिरांसिचचकर्त्तह॥
चरणांश्चैवकेषांचिद्बभंजचरणायुधः॥ ४१ ॥ क्षणेनाहन्तद्बलवान्येस्यदृष्टिपथेस्थिताः ॥ तेषांशरीरावयवैःशरीरैश्चविशांपते ॥ ४२॥ न्यग्रोधमंडलंसर्वंसंछन्नं
सर्वतोभवत्॥ तांस्तुहत्वाततःकाकान्कौशिकोमुदितोभवत्॥ ४३॥ प्रतिकृत्ययथाकामंशत्रूणांशत्रुसूदनः॥ तदृष्ट्वासोपधंकर्मकौशिकेनकृतंनिशि॥ ४४॥ ॥ १ ॥

॥ ३५ ॥ पर्यणामयन्परिणीतवंतआसन्॥ ३६ ॥ ३७ ॥ हर्यक्षंहरिन्मणिनिभलोचनं घोणानासा नखरःतीक्ष्णनखः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ सोपधंसकपटं ॥ ४४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तद्भावेकपटभावे उपदेशइति दुर्जनाचरितंमार्गंप्रमाणंकुर्वंतेखलाः विश्वस्तान्हिंसितुंद्रौणिरुलूकमकरोद्गुरुं ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

तद्भावेकृतसंकल्पोद्रौणिरेकोन्वचिंतयत् ॥ उपदेशःकृतोनेनपक्षिणाममसंयुगे ॥ ४५ ॥ शत्रूणांक्षपणेयुक्तःप्राप्तःकालश्चमेमतः ॥ नाद्यशक्यामयाहंतुंपांडवा
जितकाशिनः ॥ ४६ ॥ बलवंतःकृतोत्साहाःप्राप्तलक्षाःप्रहारिणः ॥ राज्ञःसकाशात्तेषांतुप्रतिज्ञातोवधोमया ॥ ४७ ॥ पतंगाग्निसमांवृत्तिमास्थायात्मविनाशि
नीम् ॥ न्यायतोयुध्यमानस्यप्राणत्यागोनसंशयः ॥ ४८ ॥ छद्मनाचभवेत्सिद्धिःशत्रूणांचक्षयोमहान् ॥ ततःसंशयितादर्थाद्योर्थोनिःसंशयोभवेत् ॥ ४९ ॥
तंजनाबहुमन्यंतेयेचशास्त्रविशारदाः ॥ यच्चाप्यत्रभवेद्वाच्यंगर्हितंलोकनिंदितम् ॥ ५० ॥ कर्तव्यंतन्मनुष्येणक्षत्रधर्मेणवर्तता ॥ निंदितानिचसर्वाणिकुत्सिता
निपदेपदे ॥ ५१ ॥ सोपधानिकृतान्येवपांडवैरकृतात्मभिः ॥ अस्मिन्नर्थेपुरागीताःश्रूयंतेधर्मचिंतकैः ॥ ५२ ॥ श्लोकान्यायमवेक्षद्भिस्तत्त्वार्थास्तत्त्वदर्शिभिः ॥
परिश्रांतेविदीर्णेवाभुंजानेवापिशत्रुभिः ॥ ५३ ॥ प्रस्थानेवाप्रवेशेवाप्रहर्तव्यंरिपोर्बलम् ॥ निद्रार्तमर्धरात्रेचतथानष्टप्रणायकम् ॥ ५४ ॥ भिन्नयोधंबलंयच्चद्वि
धायुक्तंचयद्भवेत् ॥ इत्येवंनिश्चयंचक्रेसुप्तानांनिशिमारणे ॥ ५५ ॥ पांडूनांसहपांचालैर्द्रोणपुत्रःप्रतापवान् ॥ सक्रूरांमतिमास्थायविनिश्चित्यमुहुर्मुहुः ॥ ५६ ॥
सुप्तौप्राबोधयत्तौतुमातुलंभोजमेवच ॥ तौप्रबुद्धौमहात्मानौकृपभोजौमहाबलौ ॥ ५७ ॥ नोत्तरंप्रतिपद्येतांतत्रयुक्तंह्रियावृतौ ॥ समुहूर्तमिवध्यात्वाबाष्पवि
ह्वलमब्रवीत् ॥ ५८ ॥ हतोदुर्योधनोराजाएकवीरोमहाबलः ॥ यस्यार्थेवैरमस्माभिरासक्तंपांडवैःसह ॥ ५९ ॥ एकाकीबहुभिःक्षुद्रैराहवेशुद्धविक्रमः ॥ पातितो
भीमसेनेनएकादशचमूपतिः ॥ ६० ॥ वृकोदरेणक्षुद्रेणसुनृशंसमिदंकृतम् ॥ मूर्धाभिषिक्तस्यशिरःपादेनपरिमृद्गता ॥ ६१ ॥ विनर्दंतिचपांचालाःक्ष्वेलंतिचहसं
तिच ॥ धमंतिशंखान्शतशोहृष्टाघ्नंतिचदुंदुभीन् ॥ ६२ ॥ वादित्रघोषस्तुमुलोविमिश्रःशंखनिःस्वनैः ॥ अनिलेनेरितोघोरोदिशःपूरयतीवह ॥ ६३ ॥ अश्वा
नांहेषमाणानांगजानांचैवबृंहताम् ॥ सिंहनादश्चशूराणांश्रूयतेसुमहानयम् ॥ ६४ ॥ दिशंप्राचींसमाश्रित्यहृष्टानांगच्छतांभृशम् ॥ रथनेमिस्वनाश्चैवश्रूयंते
लोमहर्षणाः ॥ ६५ ॥ पांडवैर्धार्तराष्ट्राणांयदिदंकदनंकृतम् ॥ वयमेवत्रयःशिष्टाअस्मिन्महतिवैशसे ॥ ६६ ॥ केचिन्नागशतप्राणाःकेचित्सर्वास्त्रकोविदाः ॥ नि
हताःपांडवेयैस्तेमन्येकालस्यपर्ययम् ॥ ६७ ॥ एवमेतेनभाव्यंहिनूनंकार्येणतत्त्वतः ॥ यथात्वस्येदृशीनिष्ठाकृतकार्येपिदुष्करे ॥ ६८ ॥

॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६९ ॥ ॥इतिसौप्तिकपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥७॥ ॥५॥ श्रुतंतइति ॥ १ ॥ दैवेआसमंतात्बद्धाः पुरुषकारेनिहीनतयाबद्धाः तेनदैवंप्रधानंपुरुषकारउपसर्जनमित्यु
क्तंभवति ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ वर्षन्किंफलंनसाधयतेऽपितुसाधयत्येव कृषिंविनापिवनेचराःकेवलंपर्जन्येनजीवंतिनतुकृषीवलाःकेवलयाकृष्याजीवंति एवंपुरुषकारोदैवमपेक्षते दैवंतुनातीवपुरुषकारा
॥२॥ पेक्षमितिभावः ॥ ५॥ एतदेवाह उत्थानमिति दैवस्यप्रधानस्यउत्थानंपुरुषकारोव्यर्थंभवतितथाऽनुत्थानंउत्थानहीनंदैवमपिव्यर्थमितिपक्षद्वयंसर्वत्रव्यवस्यतितत्रपूर्वएवपक्षःश्रेयानित्यर्थः ॥६॥ द्वयोरा १०

भवतोस्तुयदिप्रज्ञानमोहादपनीयते॥ व्यापन्नेस्मिन्महत्यर्थेयन्नःश्रेयस्तदुच्यताम् ॥ ६९ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकेपर्वणिद्रौणिमंत्रणायांप्रथमोऽध्या
यः॥ १॥ ॥७॥ ॥५॥ ॥कृपउवाच॥ ॥श्रुतंतेवचनंसर्वंयद्यदुक्तंत्वयाविभो॥ ममापितुवचःकिंचिच्छृणुष्वाद्यमहाभुज॥ १ ॥ आवद्धामानुषाःसर्वे
निबद्धाःकर्मणोर्द्वयोः॥ दैवेपुरुषकारेचपरंताभ्यांनविद्यते॥ २॥ नहिदैवेनसिध्यंतिकार्याण्येकेनसत्तम ॥ नचापिकर्मणैकेनद्वाभ्यांसिद्धिस्तुयोगतः ॥ ३ ॥ ता
भ्यामुभाभ्यांसर्वार्थानिबद्धाअधमोत्तमाः॥ प्रवृत्ताश्चैवदृश्यंतेनिवृत्ताश्चैवसर्वशः॥ ४ ॥ पर्जन्यःपर्वतेवर्षन्किंनुसाधयतेफलम् ॥ कृष्टेक्षेत्रेतथावर्षन्किंनसाध
यतेफलम्॥ ५॥ उत्थानंचापिदैवस्यत्यनुत्थानंचदैवतम्॥ व्यर्थंभवतिसर्वत्रपूर्वस्तत्रविनिश्चयः॥६॥ सुवृष्टेचयथादेवेसम्यक्क्षेत्रेचकर्षिते ॥ बीजंमहागुणंभू
यात्तथासिद्धिर्हिमानुषी॥ ७॥ तयोर्दैवंविनिश्चित्यस्वयंचैवप्रवर्तते॥ प्राज्ञाःपुरुषकारेतुवर्ततेदाक्ष्यमाश्रिताः ॥८ ॥ ताभ्यांसर्वेहिकार्यार्थामनुष्याणांनरर्षभ॥
विचेष्टंतःस्मदृश्यंतेनिवृत्तास्तुतथैवच॥ ९॥ कृतःपुरुषकारश्चसोपिदैवेनसिध्यति ॥ तथास्यकर्मणःकर्तुरभिनिर्वर्ततेफलम् ॥ १० ॥ उत्थानंचमनुष्याणांदक्षा
णांदैववर्जितम्॥ अफलंदृश्यतेलोकेसम्यगप्युपपादितम्॥ ११॥ तत्रालसामनुष्याणांयेभवंत्यमनस्विनः॥ उत्थानंतेविगर्हंतिप्राज्ञानांतन्नरोचते॥१२॥ प्राय
शोहिकृतंकर्मनाफलंदृश्यतेभुवि॥ अकृत्वाचपुनर्दुःखंकर्मपश्येन्महाफलम् ॥ १३॥ चेष्टामकुर्वन्लभतेयदिकिंचिद्यदृच्छया ॥ योवानलभतेकृत्वादुर्दर्शौतावु
भावपि॥ १४॥ शक्नोतिजीवितंदक्षोनालसःसुखमेधते॥ दृश्यंतेजीवलोकेस्मिन्दक्षाःप्रायोहितैषिणः॥ १५॥ यदिदक्षःसमारंभात्कर्मणोनाश्नुतेफलम्॥ ना
स्यवाच्यंभवेत्किंचिल्लब्धव्यंवाधिगच्छति॥ १६॥

नुकूल्यंश्रेष्ठतरमित्याह सुवृष्टइति ॥ ७ ॥ दैवंबलवदितिशेषः यतः स्वयमपिपुरुषकारंविनापिप्रवर्त्तते फलंदातुमितिशेषः तर्हिकिंपु
रुषकारेणेत्याशंक्याह प्राज्ञाइति पुरुषापराधनिवृत्तिमात्रंतत्फलमित्यर्थः ॥ ८ ॥ विचेष्टंतःप्रवृत्ताःदृश्यंतेलोकदृष्ट्येर्थः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ कर्मअकृत्वादुःखंपश्येदित्यपिप्रायशोस्ति ॥ १३॥ ॥२॥
दुर्दर्शौदुर्लभौ चेष्टावान्लभतेनिश्चेष्टोनलभतइत्युत्सर्गमात्रमित्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥ यदिति दक्षोनिंद्यतांनयातीतिभावः ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अदक्षस्तुपरप्रयत्नार्जितेनजीवन्नपिभोक्तुमेवायंसमर्थोनार्जयितुमितिनियतइत्याहाकृत्वेति॥१७॥एतत्दैवदाक्ष्ययोःसाहित्यं अन्यथातयोरन्यतरालंबनेन ॥ १८॥ एतदेवस्पष्टयति हीनमिति पुरुषकारे
णहीनंदैवोत्थानमफलंएवंदैवहीनंपुरुषकारस्योत्थानमपितस्मात्द्वाभ्यामप्युत्थातव्यमित्यर्थः ॥ १९ ॥ कर्मदैवं फलितमाह दैवतेभ्यइति ॥ २० ॥ ईहांविवृणोति सम्यगिति ॥ २१ ॥ २२ ॥ योगेअल

अकृत्वाकर्मयोलोकेफलंविंदतिधिष्ठितः॥ सतुवक्तव्यतांयातिद्वेष्योभवतिभूयशः॥ १७॥ एवमेतदनादृत्यवर्त्ततेयस्त्वतोन्यथा ॥ सकरोत्यात्मनोनर्थान्नैषबुद्धि
मतांनयः॥ १८॥ हीनंपुरुषकारेणयदिदैवेनवापुनः॥ कारणाभ्यामथैताभ्यामुत्थानमफलंभवेत्॥ १९ ॥ हीनंपुरुषकारेणकर्मत्विहनसिध्यति॥ दैवतेभ्योनम
स्कृत्ययस्त्वर्थान्सम्यगीहते॥ २० ॥ दक्षोदाक्षिण्यसंपन्नोनसमोघैर्विहन्यते ॥ सम्यगीहापुनरियंयोवृद्धानुपसेवते॥ २१ ॥ आपृच्छतिचयच्छ्रेयःकरोतिचहितं
वचः॥ उत्थायोत्थायहिसदाप्रष्टव्यावृद्धसंमताः ॥ २२ ॥ तेस्मयोगेपरंमूलंतन्मूलासिद्धिरुच्यते ॥ वृद्धानांवचनंश्रुत्वायोभ्युत्थानंप्रयोजयेत् ॥ २३ ॥ उत्था
नस्यफलंसम्यक्तदासलभतेऽचिरात्॥ रागात्क्रोधाद्भयाल्लोभाद्योर्थानीहतिमानवः॥ २४ ॥ अनीशश्चावमानीचसशीघ्रंभ्रश्यतेश्रियः॥ सोयंदुर्योधनेनार्थो
लुब्धेनादीर्घदर्शिना॥ २५॥ असमर्थःसमारब्धोमूढत्वादविचिंतितः ॥ हितबुद्धीननादृत्यसंमंत्र्यासाधुभिःसह॥ २६ ॥ वार्यमाणोऽकरोद्वैरंपांडवैर्गुणवत्तरैः॥
पूर्वमप्यतिदुःशीलोनधैर्यंकर्तुमर्हति॥ २७॥ तपत्यर्थेविपन्नेहिमित्राणांनकृतंवचः॥ अनुवर्त्तामहेयत्तुतंवयंपापपूरुषम्॥ २८॥ अस्मानप्यनयस्तस्मात्प्राप्तोयं
दारुणोमहान्॥ अनेनतुममाद्यापिव्यसनेनोपतापिता ॥ २९ ॥ बुद्धिश्चिंतयतेकिंचित्स्वंश्रेयोनावबुध्यते ॥ मुह्यतातुमनुष्येणप्रष्टव्याःसुहृदोजनाः॥ ३०॥
तत्रास्यबुद्धिर्विनयस्तत्रश्रेयश्चपश्यति॥ ततोऽस्यमूलंकार्याणांबुद्ध्यानिश्चित्यवैबुधाः॥ ३१ ॥ तेऽत्रपृष्टायथाब्रूयुस्तत्कर्त्तव्यंतथाभवेत्॥ तेवयंधृतराष्ट्रंचगांधा
रींचसमेत्यह॥ ३१ ॥ उपपृच्छामहेगत्वाविदुरंचमहामतिम्॥ तेपृष्टास्तुवदेयुर्यच्छ्रेयोनःसमनंतरम्॥ ३३ ॥ तदस्माभिःपुनःकार्यमितिमेनैष्ठिकीमतिः॥अनारं
भात्तुकार्याणांनार्थःसंपद्यतेक्वचित्॥ ३४॥ कृतेपुरुषकारेतुयेषांकार्यंनसिध्यति॥ दैवेनोपहतास्तेतुनात्रकार्याविचारणा॥ ३५॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिके
पर्वणिद्रौणिकृपसंवादेद्वितीयोऽध्यायः॥२॥ ॥छ॥ ॥संजयउवाच॥ ॥कृपस्यवचनंश्रुत्वाधर्मार्थसहितंशुभम्॥अश्वत्थामामहाराजदुःखशोकसमन्वितः॥१॥

व्यलाभे ॥ २३ ॥ २४ ॥ अनीशःअजितचित्तः अवमानीपरमवजानन् ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ तपतिसंतापंप्राप्नोतिभीमेनभग्नोरुःसन् ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥
इतिसौप्तिकपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ कृपस्येति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ ३ ॥ सर्वात्मानमित्यत्रसर्वःआत्मानमितिच्छेदः संधिरार्षः ॥ ४ ॥ ५ ॥ योगेसमुदाये ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ हेभोजहेकृतवर्मन् एकमेवसंबोधयन्कृपस्यवचसिअनादरंसूचय

दह्यमानस्तुशोकेनप्रदीप्तेनाग्निनायथा ॥ क्रूरंमनस्ततःकृत्वातावुभौप्रत्यभाषत ॥ २ ॥ पुरुषेपुरुषेबुद्धिर्यायाभवतिशोभना ॥ तुष्यंतिचपृथक्सर्वेप्रज्ञयातेस्व
यास्वया ॥ ३ ॥ सर्वोहिमन्यतेलोकआत्मानंबुद्धिमत्तरम् ॥ सर्वस्यात्माबहुमतःसर्वात्मानंप्रशंसति ॥४॥ सर्वस्यहिस्वकाप्रज्ञासाधुवादेप्रतिष्ठिता ॥ परबुद्धिंच
निंदंतिस्वांप्रशंसंतिचासकृत् ॥ ५ ॥ कारणांतरयोगेनयोगेयेषांसमागतिः ॥ अन्योन्येनचतुष्यंतिबहुमन्यंतिचासकृत् ॥ ६ ॥ तस्यैवतुमनुष्यस्यसासाबुद्धिस्तदा
तदा ॥ कालयोगेविपर्यासंप्राप्यान्योन्यंविपद्यते ॥ ७ ॥ विचित्रत्वात्तुचित्तानांमनुष्याणांविशेषतः ॥ चित्तवैक्लव्यमासाद्यसासाबुद्धिःप्रजायते ॥ ८ ॥ यथाहिवै
द्यःकुशलोज्ञात्वाव्याधिंयथाविधि ॥ भैषज्यंकुरुतेयोगात्प्रशमार्थमितिप्रभो ॥ ९ ॥ एवंकार्यस्ययोगार्थंबुद्धिंकुर्वंतिमानवाः ॥ प्रज्ञयाहिस्वयायुक्तास्तांचनिं
दंतिमानवाः ॥ १० ॥ अन्ययायौवनेमर्त्योबुध्याभवतिमोहितः ॥ मध्येन्ययाजरायांतुसोन्यांरोचयतेमतिम् ॥ ११ ॥ व्यसनंवामहाघोरंसमृद्धिंचापितादृशीम् ॥
अवाप्यपुरुषोभोजकुरुतेबुद्धिवैकृतम् ॥ १२ ॥ एकस्मिन्नेवपुरुषेसासाबुद्धिस्तदातदा ॥ भवत्यकृतधर्मत्वात्सातस्यैवनरोचते ॥ १३ ॥ निश्चित्यतुयथाप्रज्ञंयांम
तिंसाधुपश्यति ॥ तयाप्रकुरुतेभावंसातस्योद्योगकारिका ॥ १४ ॥ सर्वोहिपुरुषोभोजसाध्वेतदितिनिश्चितः ॥ कर्तुमारभतेप्रीतोमरणादिषुकर्मसु ॥ १५ ॥ स
र्वेहिबुद्धिमाज्ञायप्रज्ञांवापिस्वकांनराः ॥ चेष्टंतेविविधांचेष्टांहितमित्येवजानते ॥ १६ ॥ उपजाताव्यसनजायेयमद्यमतिर्मम ॥ युवयोस्तांप्रवक्ष्यामिममशो
कविनाशिनीम् ॥ १७ ॥ प्रजापतिःप्रजाःसृष्ट्वाकर्मतासुविधायच ॥ वर्णेवर्णेसमाधत्तेह्येकैकंगुणभाग्गुणम् ॥ १८ ॥ ब्राह्मणेवेदमग्र्यंतुक्षत्रियेतेजउत्तमम् ॥ दाक्ष्यं
वैश्येचशूद्रेचसर्ववर्णानुकूलताम् ॥ १९ ॥ अदांतोब्राह्मणोऽसाधुर्निस्तेजाःक्षत्रियोऽधमः ॥ अदक्षोनिंद्यतेवैश्यःशूद्रश्चप्रतिकूलवान् ॥ २० ॥ सोऽस्मिजातःकुले
श्रेष्ठेब्राह्मणानांसुपूजिते ॥ मंदभाग्यतयास्म्येतंक्षत्रधर्ममनुष्ठितः ॥ २१ ॥ क्षत्रधर्मंविदित्वाहंयदिब्राह्मण्यमाश्रितः ॥ प्रकुर्यांसुमहत्कर्मनमेतत्साधुसंमतम् ॥
॥ २२ ॥ धारयंश्चधनुर्दिव्यंदिव्यान्यस्त्राणिचाहवे ॥ पितरंनिहतंदृष्ट्वाकिंनुवक्ष्यामिसंसदि ॥ २३ ॥

ति ॥ १२ ॥ अकृतधर्मत्वात्अवसरानुरोधात् इदानींममशांतिबुद्धिर्नरोचतेइत्यर्थः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ विदित्वाआश्रित्य यदिब्राह्मण्यंसंश्रितःसन्शमा
दिरूपंसुमहत्कर्मप्रकुर्यांतत्मेसाधुसंमतंन अवलंबितस्यचक्षत्रधर्मस्यनिर्वाहोवश्यंकर्त्तव्यइत्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गंतास्मिगमिष्यामि पदवींआनृण्यं ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ॥ इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेतृती

सोहमद्ययथाकामंक्षत्रधर्ममुपास्यतम् ॥ गंताऽस्मिपदवींराज्ञःपितुश्चापिमहात्मनः ॥ २४ ॥ अद्यस्वप्स्यंतिपांचालाविश्वस्ताजितकाशिनः ॥ विमुक्तयुग्यकव
चाहर्षेणचसमन्विताः ॥ २५ ॥ जयंमत्वात्मनश्चैवश्रांताव्यायामकर्शिताः ॥ तेषांनिशिप्रसुप्तानांसुस्थानांशिबिरेस्वके ॥ २६ ॥ अवस्कंदंकरिष्यामिशिबिर
स्याद्यदुष्करम् ॥ तानवस्कंद्यशिबिरेप्रेतभूतविचेतसः ॥ २७ ॥ सूदयिष्यामिविक्रम्यमघवानिवदानवान् ॥ अद्यतान्सहितान्सर्वान्धृष्टद्युम्नपुरोगमान् ॥ २८ ॥
सूदयिष्यामिविक्रम्यकक्षंदीप्तइवानलः ॥ निहत्यचैवपांचालान्शांतिंलब्धाऽस्मिसत्तम ॥ २९ ॥ पांचालेषुभविष्यामिसूदयन्नद्यसंयुगे ॥ पिनाकपाणिःसंक्रुद्धः
स्वयंरुद्रःपशुष्विव ॥ ३० ॥ अद्याहंसर्वपांचालान्निहत्यचनिकृष्यच ॥ अर्दयिष्यामिसंहृष्टोरणेपांडुसुतांस्तथा ॥ ३१ ॥ अद्याहंसर्वपांचालैःकृत्वाभूमिंशरीरि
णीं ॥ प्रहृत्यैकैकशस्तेषुभविष्याम्यनृणःपितुः ॥ ३२ ॥ दुर्योधनस्यकर्णस्यभीष्मसैंधवयोरपि ॥ गमयिष्यामिपांचालान्पदवीमद्यदुर्गमाम् ॥ ३३ ॥ अद्यपांचा
लराजस्यधृष्टद्युम्नस्यवैनिशि ॥ नचिरात्प्रमथिष्यामिपशोरिवशिरोबलात् ॥ ३४ ॥ अद्यपांचालपांडूनांशयितानात्मजान्निशि ॥ खड्गेननिशितेनाजौप्रमथि
ष्यामिगौतम ॥ ३५ ॥ अद्यपांचालसेनांतांनिहत्यनिशिसौप्तिके ॥ कृतकृत्यःसुखीचैवभविष्यामिमहामते ॥ ३६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकेपर्वणिद्रौणि
मंत्रणायांतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ कृपउवाच ॥ ॥ दिष्ट्यातेप्रतिकर्त्तव्येमतिर्जातेयमच्युत ॥ नत्वांवारयितुंशक्तोवज्रपाणिरपिस्वयम्
॥ १ ॥ अनुयास्यावहेत्वांतुप्रभातेसहिताबुभौ ॥ अद्यरात्रौविश्रमस्वविमुक्तकवचध्वजः ॥ २ ॥ अहंत्वामनुयास्यामिकृतवर्माचसात्वतः ॥ परानभिमुखंयांतंर
थावास्थायदंशितौ ॥ ३ ॥ आवाभ्यांसहितःशत्रून्श्वोनिहंतासमागमे ॥ विक्रम्यरथिनांश्रेष्ठपांचालान्सपदानुगान् ॥ ४ ॥ शक्तस्त्वमसिविक्रम्यविश्रमस्वनि
शामिमां ॥ चिरंतेजाग्रतस्तातस्वपतावन्निशामिमाम् ॥ ५ ॥ विश्रांतश्चविनिद्रश्चस्वस्थचित्तश्चमानद ॥ समेत्यसमरेशत्रून्वधिष्यसिनसंशयः ॥ ६ ॥ नहित्वांरथि
नांश्रेष्ठंप्रगृहीतवरायुधम् ॥ जेतुमुत्सहतेशश्वदपिदेवेषुवासवः ॥ ७ ॥ कृपेणसहितंयांतंगुप्तंचकृतवर्मणा ॥ कोद्रौणिंयुधिसंरब्धंयोधयेदपिदेवराट् ॥ ८ ॥ तेवयं
निशिविश्रांताविनिद्राविगतज्वराः ॥ प्रभातायांरजन्यांवैनिहनिष्यामशात्रवान् ॥ ९ ॥

योऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ दिष्ट्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ निहंतानिहनिष्यसि ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ८ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ १८ ॥ १९ ॥ २० २१ ॥ २२ ॥ चतुर्थआतुरादीनांचतुर्णांमध्येएकोभागःअमर्षः मेममस्वप्नंअह्नायझटितिनाशयेत् तस्मा

तवव्यस्त्राणिदिव्यानिममचैवनसंशयः ॥ सात्वतोपिमहेष्वासोनित्यंयुद्धेषुकोविदः ॥ १० ॥ तेवयंसहितास्तातसर्वान्शत्रून्समागतान् ॥ प्रसह्यसमरेहत्वाप्री
तिंप्राप्स्यामपुष्कलाम् ॥ ११ ॥ विश्रमस्वत्वमव्यग्रःस्वपचेमांनिशांसुखम् ॥ अहंचकृतवर्माचत्वांप्रयांतंनरोत्तमम् ॥ १२ ॥ अनुयास्यावसहितौधन्विनौपरताप
नौ ॥ रथिनंत्वरयायांतंरथमास्थायदंशितौ ॥ १३ ॥ सगत्वाशिविरंतेषांनामविश्राव्यचाहवे ॥ ततःकर्त्तासिशत्रूणांयुध्यतांकदनंमहत् ॥ १४ ॥ कृत्वाचकदनं
तेषांप्रभातेविमलेऽहनि ॥ विहरस्वयथाशक्रःसूदयित्वामहासुरान् ॥ १५ ॥ त्वंहिशक्तोरणेजेतुंपांचालानांवरूथिनीम् ॥ दैत्यसेनामिवक्रुद्धःसर्वदानवसूदनः ॥
॥ १६ ॥ मयात्वांसहितंसंख्येगुप्तंचकृतवर्मणा ॥ नसहेतविभुःसाक्षाद्वज्रपाणिरपिस्वयम् ॥ १७ ॥ नचाहंसमरेतातकृतवर्मानचैवहि ॥ अनिर्जित्यरणेपांडून्गंच
यास्यामिकर्हिचित् ॥ १८ ॥ हत्वाचसमरेक्रुद्धान्पांचालान्पांडुभिःसह ॥ निवर्त्तिष्यामहेसर्वेहतावास्वर्गगावयम् ॥ १९ ॥ सर्वोपायैःसहायास्तेप्रभातेवयमाहवे ॥ स
त्यमेतन्महाबाहोप्रब्रवीमितवानघ ॥ २० ॥ एवमुक्तस्ततोद्रौणिर्मातुलेनहितंवचः ॥ अब्रवीन्मातुलंराजन्क्रोधसंरक्तलोचनः ॥ २१ ॥ आतुरस्यकुतोनिद्रानर
स्यामर्षितस्यच ॥ अर्थांश्चिंतयतश्चापिकामयानस्यवापुनः ॥ तदिदंसमनुप्राप्तंपश्यमेऽद्यचतुष्टयम् ॥ २२ ॥ पश्यभागश्चतुर्थोमेस्वप्नमह्नायनाशयेत् ॥ किंनाम
दुःखंलोकेस्मिन्पितुर्वधमनुस्मरन् ॥ २३ ॥ हृदयंनिर्दहन्मेऽद्यरात्र्यहानिनशाम्यति ॥ यथाचनिहतःपापैःपितामममविशेषतः ॥ २४ ॥ प्रत्यक्षमपितेसर्वंतन्मेम
र्माणिकृंतति ॥ कथंहिमादृशोलोकेमुहूर्त्तमपिजीवति ॥ २५ ॥ द्रोणोहतेतियद्वाचःपांचालानांशृणोम्यहम् ॥ धृष्टद्युम्नमहत्वातुनाहंजीवितुमुत्सहे ॥ २६ ॥ समेपि
तुर्वधाद्वध्यःपांचालायेचसंगताः ॥ विलापोभग्नसक्थस्ययस्तुराज्ञोमयाश्रुतः ॥ २७ ॥ सपुनर्हृदयंकस्यक्रूरस्यापिननिर्दहेत् ॥ कस्यत्द्यकरुणस्यापिनेत्राभ्या
मश्रुनाव्रजेत् ॥ २८ ॥ नृपतेर्भग्नसक्थस्यश्रुत्वाताहृग्वचःपुनः ॥ यश्चायंमित्रपक्षोमेमयिजीवतिनिर्जितः ॥ २९ ॥ शोकंमेवर्धयत्येषवारिवेगइवार्णवम् ॥ ए
काग्रमनसोमेद्यकुतोनिद्राकुतःसुखम् ॥ ३० ॥ वासुदेवार्जुनाभ्यांचतानहंपरिरक्षितान् ॥ अविषह्यतमान्मन्येमहेंद्रेणापिसत्तम ॥ ३१ ॥ नचापिसक्तःसंयंतुंको ॥ ४ ॥
पमेतंसमुत्थितम् ॥ तंनपश्यामिलोकेस्मिन्योमांकोपान्निवर्त्तयेत् ॥ ३२ ॥

तृष्वपेत्युक्तंतन्नयुज्यते अनुस्मरन् अनुस्मरतः नशाम्यतिअमर्षइत्यर्थः सार्द्धश्लोकः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३३ ॥ स्वप्तास्वप्स्यामि ॥ ३४ ॥ ॥ इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ५ ॥ शुश्रूषुरिति दुर्मेधाःमूढः अनियतेतिछेदः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ अनेयः

तथैवनिश्चितावुद्धिरेषासाधुमताममा ॥ वार्त्तिकैःकथ्यमानस्तुमित्राणांमेपराभवः ॥ ३३ ॥ पांडवानांचविजयोहृदयंदहतीवमे ॥ अहंतुकदनंकृत्वाशत्रूणामद्य सौप्तिके ॥ ततोविश्रमिताचैवस्वप्ताचविगतज्वरः ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकेपर्वणिद्रौणिमंत्रणायांचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

कृपउवाच ॥ ॥ शुश्रूषुरपिदुर्मेधाःपुरुषोऽनियतेंद्रियः ॥ नालंवेदयितुंकृत्स्नौधर्मार्थाविवितिमेमतिः ॥ १ ॥ तथैवतावन्मेधावीविनयंयोनशिक्षते ॥ नचकिंचनजानातिसोपिधर्मार्थनिश्चयम् ॥ २ ॥ चिरंह्यपिजडःशूरःपंडितंपर्युपास्यह ॥ नसधर्मान्विजानातिदर्वीसूपरसानिव ॥ ३ ॥ मुहूर्तमपितंप्राज्ञःपंडितंपर्युपास्यहि ॥ क्षिप्रंधर्मान्विजानातिजिह्वासूपरसानिव ॥ ४ ॥ शुश्रूषुस्त्वेवमेधावीपुरुषोनियतेंद्रियः ॥ जानीयादागमान्सर्वान्ग्राह्यंचनविरोधयेत् ॥ ५ ॥ अनेयस्त्ववमानीयोदुरात्मापापपूरुषः ॥ दिष्टमुत्सृज्यकल्याणंकरोतिबहुपापकम् ॥ ६ ॥ नाथवंतंतुसुहृदःप्रतिषेधंतिपातकात् ॥ निवर्ततेतुलक्ष्मीवान्नालक्ष्मीवान्निवर्तते ॥ ७ ॥ यथाह्युच्चावचैर्वाक्यैःक्षिप्तचित्तोनियम्यते ॥ तथैवसुहृदाशक्योनशक्यस्त्ववसीदति ॥ ८ ॥ तथैवसुहृदंप्राज्ञंकुर्वाणंकर्मपापकम् ॥ प्राज्ञाःसंप्रतिषेधंतियथाशक्तिपुनःपुनः ॥ ९ ॥ सकल्याणेमनःकृत्वानियम्यात्मानमात्मना ॥ कुरुमेवचनंतातयेनपश्चान्नतप्यसे ॥ १० ॥ नवधःपूज्यतेलोकेसुप्तानामिहधर्मतः ॥ तथैवापास्तशस्त्राणांविमुक्तरथवाजिनाम् ॥ ११ ॥ येचब्रूयुस्तवास्मीतियेचस्युःशरणागताः ॥ विमुक्तमूर्धजायेचयेचापिहतवाहनाः ॥ १२ ॥ अद्यस्वप्स्यंतिपांचालाविमुक्तकवचाविभो ॥ विश्वस्तारजनींसर्वेप्रेताइवविचेतसः ॥ १३ ॥ यस्तेषांतदवस्थानांद्रुह्येतपुरुषोऽनृजुः ॥ व्यक्तंसनरकेमज्जेदगाधेविपुलेऽप्लवे ॥ १४ ॥ सर्वास्त्रविदुषांलोकेश्रेष्ठस्त्वमसिविश्रुतः ॥ नचतेजातुलोकेस्मिन्सुसूक्ष्ममपिकिल्बिषम् ॥ १५ ॥ त्वंपुनःसूर्यसंकाशःश्वोभूतउदितेरवौ ॥ प्रकाशेसर्वभूतानांविजेतायुधिशात्रवान् ॥ १६ ॥ असंभावितरूपंहित्वयिकर्मविगर्हितम् ॥ शुक्लेरक्तमिवन्यस्तंभवेदितिमतिर्मम ॥ १७ ॥ ॥ अश्वत्थामोवाच ॥ ॥ एवमेवयथात्थत्वंमातुलेहनसंशयः ॥ तैस्तुपूर्वमयंसेतुःशतधाविदलीकृतः ॥ १८ ॥ प्रत्यक्षंभूमिपालानांभवतांचापिसंनिधौ ॥ न्यस्तशस्त्रोममपिताधृष्टद्युम्नेनपातितः ॥ १९ ॥ कर्णश्चपतितेचक्रेरथस्यरथिनांवरः ॥ उत्तमेव्यसनेमग्नोहतोगांडीवधन्वना ॥ २० ॥

सन्मार्गेनेतुमशक्यः दिष्टंउपदिष्टं ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ अप्लवेइतिछेदः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ विदलीकृतःदलितः ॥ १८ ॥ प्रत्यक्षमिति दुष्टोदौष्ट्येनैवजेतव्यइत्यर्थः ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१॥२२॥ अधर्मेणनाभेरधस्तात्प्रहारेण ॥२३॥२४॥ वार्तिकाणांवार्ताहराणां ॥२५ ॥ २६॥२७॥२८॥२९॥३०॥ ३१ ॥ एकसार्थप्रयातौस्वःएकसाहित्येनप्रयत्नवंतौस्वः अस्तेर्लटउत्तमस्यद्विर्वचनं

तथाशांतनवोभीष्मोन्यस्तशस्त्रोनिरायुधः ॥ शिखंडिनंपुरस्कृत्यहतोगांडीवधन्वना ॥ २१ ॥ भूरिश्रवामहेष्वासस्तथाप्रायगतोरणे ॥ क्रोशतांभूमिपालानांयु

॥५॥ युधानेनपातितः ॥ २२ ॥ दुर्योधनश्चभीमेनसमेत्यगदयारणे ॥ पश्यतांभूमिपालानामधर्मेणनिपातितः ॥ २३ ॥ एकाकीबहुभिस्तत्रपरिवार्यमहारथैः ॥ अध १०

र्मेणनरव्याघ्रोभीमसेनेनपातितः ॥ २४ ॥ विलापोभग्नसक्थस्ययोमेराज्ञःपरिश्रुतः ॥ वार्त्तिकाणांकथयतांसमेमर्माणिकृंतति ॥ २५ ॥ एवंचाधर्मिकाःपापाः

पांचालाभिन्नसेतवः ॥ तानेवंभिन्नमर्यादान्किंभवान्नविगर्हति ॥ २६ ॥ पितृहंतॄनहंहत्वापांचालान्निशिसौप्तिके ॥ कामंकीटःपतंगोवाजन्मप्राप्यभवामिवै ॥

॥ २७ ॥ त्वरेचाहमनेनाद्ययदिदंमेचिकीर्षितम् ॥ तस्यमेत्वरमाणस्यकुतोनिद्राकुतःसुखम् ॥ २८ ॥ नसजातःपुमाँल्लोकेकश्चिन्नसभविष्यति ॥ योमेव्यावर्तयेदे

तांवधेतेषांकृतांमतिम् ॥ २९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वामहाराजद्रोणपुत्रःप्रतापवान् ॥ एकांतेयोजयित्वाश्वान्प्रायादभिमुखःपरान् ॥ ३० ॥ तमब्रूतांम

हात्मानौभोजशारद्वतावुभौ ॥ किमर्थस्यंदनोयुक्तःकिंचकार्यंचिकीर्षितम् ॥ ३१ ॥ एकसार्थप्रयातौस्वस्त्वयासहनरर्षभ ॥ समदुःखसुखौचापिनावांशंकितुम

र्हसि ॥ ३२ ॥ अश्वत्थामातुसंक्रुद्धःपितुर्वधमनुस्मरन् ॥ ताभ्यांतथ्यंतथाचख्यौयदस्यात्मचिकीर्षितम् ॥ ३३ ॥ हत्वाशतसहस्राणियोधानांनिशितैःशरैः ॥ न्य

स्तशस्त्रोममपिताधृष्टद्युम्नेनपातितः ॥ ३४ ॥ तंतथैवहनिष्यामिन्यस्तधर्माणमद्यवै ॥ पुत्रंपांचालराजस्यपापंपापेनकर्मणा ॥ ३५ ॥ कथंचनिहतःपापःपांचा

ल्यःपशुवन्मया ॥ शस्त्रेणविजिताँल्लोकान्नाप्नुयादितिमेमतिः ॥ ३६ ॥ क्षिप्रंसंनद्धकवचौसखड्गावात्तकार्मुकौ ॥ मामास्थायप्रतीक्षेतांरथवर्यौपरंतपौ ॥ ३७ ॥

इत्युक्त्वारथमास्थायप्रायादभिमुखःपरान् ॥ तमन्वगात्कृपोराजन्कृतवर्माचसात्वतः ॥ ३८ ॥ तेप्रयातान्यरोचंतपरानभिमुखास्त्रयः ॥ हूयमानायथायज्ञेस

मिद्धाहव्यवाहनाः ॥ ३९ ॥ ययुश्चशिबिरंतेषांसंप्रसुप्तजनंविभो ॥ द्वारदेशंतुसंप्राप्यद्रौणिस्तस्थौमहारथः ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकेपर्वणिद्रौणि

गमनेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ द्वारदेशेततोद्रौणिमवस्थितमवेक्ष्यतौ ॥ अकुर्वतांभोजकृपौकिंसंजयवदस्वमे ॥ १ ॥ ॥५॥

संजयउवाच ॥ ॥ कृतवर्माणमामंत्र्यकृपंचसमहारथः ॥ द्रौणिर्मन्युपरीतात्माशिबिरद्वारमागमत् ॥ २ ॥

॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ॥ इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ द्वारदेशेइति ॥ १ ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ ४ ॥ बद्धाःमहासर्पाःअंगदरूपायेनतं अग्निज्वालाव्याप्तमुखंकुद्धमित्यर्थः ॥ ५ ॥ नयनानांसहस्रैरित्यनेनालौकिकत्वंदर्शितम् ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ रथशक्तिंचक्रं ॥

तत्रभूतंमहाकायंचंद्रार्कसदृशद्युतिम् ॥ सोपश्यद्द्वारमाश्रित्यतिष्ठंतंलोमहर्षणम् ॥ ३ ॥ वसानंचर्मवैयाघ्रंमहारुधिरविस्रवम् ॥ कृष्णाजिनोत्तरासंगंनागयज्ञोपवीतिनम् ॥ ४ ॥ बाहुभिःस्वायतैःपीनैर्नानाप्रहरणोद्यतैः ॥ बद्धांगदमहासर्पज्वालामालाकुलाननम् ॥ ५ ॥ दंष्ट्राकरालवदनंव्यादितास्यंभयानकम् ॥ नयनानांसहस्रैश्चविचित्रैरभिभूषितम् ॥ ६ ॥ नैवतस्यवपुःशक्यंप्रवक्तुंवेषएवच ॥ सर्वथातुतदालक्ष्यस्फुटेयुरपिपर्वताः ॥ ७ ॥ तस्यास्यनासिकाभ्यांचश्रवणाभ्यांचसर्वशः ॥ तेभ्यश्चाक्षिसहस्रेभ्यःप्रादुरासन्महार्चिषः ॥ ८ ॥ तथातेजोमरीचिभ्यःशंखचक्रगदाधराः ॥ प्रादुरासन्हृषीकेशाःशतशोथसहस्रशः ॥ ९ ॥ तदत्यद्भुतमालोक्यभूतंलोकभयंकरम् ॥ द्रौणिरव्यथितोदिव्यैरस्त्रवर्षैरवाकिरत् ॥ १० ॥ द्रौणिमुक्ताञ्छरांस्तांस्तुतद्भूतंमहदग्रसत् ॥ उदधेरिववार्योघान्पावकोवडवामुखः ॥ ॥ ११ ॥ अग्रसत्तांस्तथाभूतंद्रौणिनाप्रहितान्शरान् ॥ अश्वत्थामातुसंप्रेक्ष्यशरौघांस्तान्निरर्थकान् ॥ १२ ॥ रथशक्तिंमुमोचासौदीप्तामग्निशिखामिव ॥ सातमाहत्यदीप्ताग्रारथशक्तिरदीर्यत ॥ १३ ॥ युग्मांतेसूर्यमाहत्यमहोल्केवदिवश्च्युता ॥ अथहेमत्सरुंदिव्यंखड्गमाकाशवर्चसम् ॥ १४ ॥ कोशात्समुद्बबर्हाशुबिलादीप्तमिवोरगम् ॥ ततःखड्गवरंधीमान्भूतायप्राहिणोत्तदा ॥ १५ ॥ सतदासाद्यभूतंवैबिलंनकुलवद्ययौ ॥ ततःसकुपितोद्रौणिरिंद्रकेतुनिभांगदाम् ॥ १६ ॥ ज्वलंतींप्राहिणोत्तस्मैभूतंतामपिचाग्रसत् ॥ ततःसर्वायुधाभावेवीक्षमाणस्ततस्ततः ॥ १७ ॥ अपश्यत्कृतमाकाशमनाकाशंजनार्दनैः ॥ तदद्भुततमंदृष्ट्वाद्रोणपुत्रोनिरायुधः ॥ १८ ॥ अब्रवीदतिसंतप्तःकृपवाक्यमनुस्मरन् ॥ ब्रुवतामप्रियंपथ्यंसुहृदांनशृणोतियः ॥ १९ ॥ सशोचत्यापदंप्राप्ययथाहमतिवर्त्यतौ ॥ शास्त्रदृष्टान्विद्वान्यःसमतीत्यजिघांसति ॥ २० ॥ सपथःप्रच्युतोधर्मात्कुपथेप्रतिहन्यते ॥ गोब्राह्मणनृपस्त्रीषुसख्युर्मातुर्गुरोस्तथा ॥ २१ ॥ हीनप्राणजडांधेषुसुप्तभीतोत्थितेपुच ॥ मत्तोन्मत्तप्रमत्तेषुनशस्त्राणिचपातयेत् ॥ २२ ॥ इत्येवंगुरुभिःपूर्वमुपदिष्टंनृणांसदा ॥ सोहमुत्क्रम्यपंथानंशास्त्रदृष्टंसनातनम् ॥ २३ ॥ अमार्गेणैवमारभ्यघोरामापदमागतः ॥ तांचापदंघोरतरांप्रवदंतिमनीषिणः ॥ २४ ॥ यदुद्यम्यमहत्कृत्यंभयादपिनिवर्तते ॥ अशक्तश्चैवतत्कर्तुंकर्मशक्तिबलादिह ॥ २५ ॥

॥ १३ ॥ युग्मांतेमिथुनराशेरंतेअतिदीप्तं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ अनाकाशंनिरवकाशं ॥ १८ ॥ १९ ॥ अतिवर्त्यअतिक्रम्य तौतयोःकृपकृतवर्मणोर्वाक्यमितिशेषः शास्त्रदृष्टान्अवध्यत्वेनशास्त्रेज्ञातान् समतीत्यशास्त्रमुल्लंघ्य ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

नहिदैवाद्गरीयोवैमानुषंकर्मकथ्यते ॥ मानुष्यंकुर्वतःकर्मयदिदैवान्नसिध्यति ॥ २६ ॥ सपथःप्रच्युतोधर्माद्विपदंप्रतिपद्यते ॥ प्रतिज्ञानंत्व्यविज्ञानंप्रवदंति
॥६॥ मनीषिणः॥ २७॥ यदारभ्यक्रियांकांचिद्भयादिहनिवर्तते॥ तदिदंदुष्प्रणीतेनभयंमांसमुपस्थितम् ॥ २८॥ नहिद्रोणसुतःसंख्येनिवर्तेतकथंचन ॥ इदंचसुमह १०
द्भूतंदैवदंडमिवोद्यतम्॥ २९ ॥ नचैतदभिजानामिचिंतयन्नपिसर्वथा॥ ध्रुवंयेयमधर्मेमेप्रवृत्ताकलुषामतिः ॥ ३० ॥ तस्याःफलमिदंघोरंप्रतिघातायकल्पते॥
तदिदंदैवविहितंममसंख्येनिवर्तनम् ॥ ३१ ॥ नान्यत्रदैवादुद्यंतमिहशक्यंकथंचन ॥ सोहमद्यमहादेवंप्रपद्येशरणंविभुम्॥ ३२ ॥ दैवदंडमिमंघोरंसहिमेनाशयि
ष्यति ॥ कपर्दिनंदेवदेवमुमापतिमनामयम्॥ ३३ ॥ कपालमालिनंरुद्रंभगनेत्रहरंहरम् ॥ सहिदेवोत्यगाद्देवांस्तपसाविक्रमेणच ॥ तस्माच्छरणमभ्येमिगिरिशं
शूलपाणिनम्॥ ३४॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकेपर्वणिद्रौणिचिंतायांषष्ठोऽध्यायः॥ ६॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ एवंसंचिंतयित्वातुद्रो
णपुत्रोविशांपते॥ अवतीर्यरथोपस्थाद्देवेशंप्रणतःस्थितः॥ १॥ ॥ द्रौणिरुवाच॥ ॥ उग्रंस्थाणुंशिवंरुद्रंशर्वमीशानमीश्वरम् ॥ गिरिशंवरदंदेवंभवभावनमीश्व
रम्॥ २॥ शितिकंठमजंशुक्रंदक्षक्रतुहरंहरम्॥ विश्वरूपंविरूपाक्षंबहुरूपमुमापतिम्॥ ३॥ स्मशानवासिनंदृप्तंमहागणपतिंविभुम्॥ खट्वांगधारिणंरुद्रंजटिलंब्रह्म
चारिणम्॥ ४॥ मनसासुविशुद्धेनदुष्करेणाल्पचेतसा॥ सोहमात्मोपहारेणयक्ष्येत्रिपुरघातिनम्॥ ५॥ स्तुतंस्तुत्यंस्तूयमानममोघंकृत्तिवाससम्॥ विलोहितंनीलकं
ठमसह्यंदुर्निवारणम्॥ ६॥ शक्रंब्रह्मसृजंब्रह्मब्रह्मचारिणमेवच॥ व्रतवंतंतपोनिष्ठमनंतंतपतांगतिम् ॥ ७॥ बहुरूपंगणाध्यक्षंत्र्यक्षंपारिषदप्रियम् ॥ धनाध्यक्षंक्षि
तिमुखंगौरीहृदयवल्लभम्॥ ८॥ कुमारपितरंपिंगंगोवृषोत्तमवाहनम् ॥ तनुवाससमत्युग्रमुमाभूषणतत्परम् ॥ ९॥ परंपरेभ्यःपरमंपरंयस्मान्नविद्यते ॥ इष्वस्त्रोत्तम
भर्तारंदिगंतंदेशरक्षिणम्॥ १०॥ हिरण्यकवचंदेवंचंद्रमौलिविभूषणम् ॥ प्रपद्येशरणंदेवंपरमेणसमाधिना ॥ ११॥ इमांचेदापदंघोरांतराम्यद्यसुदुष्कराम् ॥ सर्व
भूतोपहारेणयक्ष्येहंशुचिनाशुचिम् ॥ १२ ॥ इतितस्यव्यवसितंज्ञात्वायोगात्सुकर्मणः ॥ पुरस्तात्कांचनीवेदीप्रादुरासीन्महात्मनः॥ १३॥ तस्यांवेद्यांतदाराजंश्चि
त्रभानुरजायत ॥ सदिशोविदिशःखंचज्वालाभिरिवपूरयन्॥ १४॥ दीप्तास्यनयनाश्चात्रनैकपादशिरोभुजाः॥ रत्नचित्रांगदधराःसमुद्यतकरास्तथा॥ १५॥ ॥६॥
एवमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥
CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ प्लवमुखाःमंडूकवक्त्राः ॥ १७ ॥ दार्वाघाटःपक्षिविशेषः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

द्वीपशैलप्रतीकाशाःप्रादुरासन्महागणाः॥ श्ववराहोष्ट्ररूपाश्चहयगोमायुगोमुखाः ॥ १६ ॥ ऋक्षमार्जारवदनाव्याघ्रद्वीपिमुखास्तथा॥ काकवक्त्राःप्लवमुखाः शुकवक्त्रास्तथैवच ॥ १७॥ महाजगरवक्त्राश्चहंसवक्त्राःशितप्रभाः ॥ दार्वाघाटमुखाश्चापिचाषवक्त्राश्चभारत ॥ १८ ॥ कूर्मनक्रमुखाश्चैवशिशुमारमुखास्तथा॥ महामकरवक्त्राश्चतिमिवक्त्रास्तथैवच ॥ १९॥ हरिवक्त्राःक्रौंचमुखाःकपोतेभमुखास्तथा॥ पारावतमुखाश्चैवमद्गुवक्त्रास्तथैवच॥ २०॥ पाणिकर्णाःसहस्राक्षास्तथैवचमहोदराः॥ निर्मांसाःकाकवक्त्राश्चश्येनवक्त्राश्चभारत॥ २१ ॥ तथैवाशिरसोराजन्नृक्षवक्त्राश्चभारत॥ प्रदीप्तनेत्रजिह्वाश्चज्वालावर्णास्तथैवच॥ २२ ॥ ज्वालाकेशाश्चराजेंद्रज्वलद्रोमचतुर्भुजाः॥ मेषवक्त्रास्तथैवान्येतथाछागमुखान्नृप॥ २३ ॥ शंखाभाःशंखवक्त्राश्चशंखवर्णास्तथैवच ॥ शंखमालापरिकराःशंखध्वनिसमस्वनाः ॥ २४ ॥ जटाधराःपंचशिखास्तथामुंडाःकृशोदराः ॥ चतुर्दंष्ट्राश्चतुर्जिह्वाःशंकुकर्णाःकिरीटिनः ॥ २५ ॥ मौंजीधराश्चराजेंद्रतथाकुंचितमूर्धजाः॥ उष्णीषिणोमुकुटिनश्चारुवक्त्राःस्वलंकृताः॥२६॥ पद्मोत्पलापीडधरास्तथामुकुटधारिणः॥ माहात्म्येनचसंयुक्ताःशतशोथसहस्रशः॥२७॥ शतघ्नीवज्रहस्ताश्चतथामुसलपाणयः॥ भुशुंडीपाशहस्ताश्चदंडहस्ताश्चभारत॥ २८ ॥ पृष्ठेषुबद्धेषुधयश्चित्रबाणोल्कटास्तथा ॥ सध्वजाःसपताकाश्चसघंटाः सपरश्वधाः ॥ २९ ॥ महापाशोद्यतकरास्तथालगुडपाणयः॥ स्थूणाहस्ताःखड्गहस्ताःसर्पोच्छ्रितकिरीटिनः ॥ ३० ॥ महासर्पांगदधराश्चित्राभरणधारिणः ॥ रजोध्वजाःपंकदिग्धाःसर्वेशुक्लांबरस्रजः ॥ ३१ ॥ नीलांगाःपिंगलांगाश्चमुंडवक्त्रास्तथैवच ॥ भेरीशंखमृदंगांश्चझर्झरानकगोमुखान् ॥ ३२॥ अवादयन्पारिषदाःप्रहृष्टाःकनकप्रभाः॥ गायमानास्तथैवान्येनृत्यमानास्तथापरे ॥ ३३॥ लंघयंतःप्लुवंतश्चवल्गंतश्चमहारथाः ॥ धावंतोजवनामुंडाःपवनोद्धूतमूर्धजाः॥ ॥ ३४॥ मत्ताइवमहानागाविनदंतोमुहुर्मुहुः ॥ सुभीमाघोररूपाश्चशूलपट्टिशपाणयः॥ ३५ ॥ नानाविरागवसनाश्चित्रमाल्यानुलेपनाः॥ रत्नचित्रांगदधराः समुद्यतकरास्तथा॥ ३६॥ हंतारोद्विषतांशूराःप्रसह्यासह्यविक्रमाः॥ पातारोस्‍ृग्वसौघानांमांसांत्रकृतभोजनाः ॥ ३७ ॥ चूडालाःकर्णिकाराश्चप्रहृष्टाःपिठरोदराः॥ अतिह्रस्वातिदीर्घाश्चप्रलंबाश्चातिभैरवाः॥ ३८॥ विकटाःकाललंबोष्ठाबृहच्छेफांडपिंडिकाः॥ महार्हनानाविकटामुंडाश्चजटिलाःपरे॥ ३९॥

॥ ३५ ॥ ३६॥ ३७ ॥ ३८ ॥ बृहंतःशेफाःमेंढ्रानिअंडाःवृषणाःपिंडिकाःजानुनोरधःपश्चाद्भागश्चयेषांतेबृहच्छेफांडपिंडिकाः ॥ ३९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥ चतुर्विधात्मकंसोमं अन्नरूपं लतारसरूपं अमृतरूपं चंद्रमंडलरूपंच क्रमादध्यात्माधियज्ञाधिदैवाधिलोकस्थदेवतारूपाइत्यर्थः ॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥
॥५२॥५३॥ ततःसौम्येनसोमदैवत्येनमंत्रेण आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्ण्यं भवावाजस्यसंगथइत्यनेनमंत्रेण आत्मानंशरीरंउपहारंहविष्यंउपाहरत्उपसादितवान् मंत्रार्थस्तु हेसोमत्वंआप्यायस्व

॥७॥ सार्केंदुग्रहनक्षत्रांद्यांकुर्युस्तेमहीतले ॥ उत्सहेरंश्चयेहंतुंभूतग्रामंचतुर्विधम् ॥ ४० ॥ येचवीतभयानित्यंहरस्यभ्रुकुटीसहाः ॥ कामकारकरानित्यंत्रैलोक्यस्येश्वरे १०
श्वराः ॥ ४१ ॥ नित्यानंदप्रमुदितावागीशावीतमत्सराः ॥ प्राप्याष्टगुणमैश्वर्यंयेनयास्यंतिवैस्मयम् ॥ ४२ ॥ येषांविस्मयतेनित्यंभगवान्कर्मभिर्हरः ॥ मनोवाक्कर्म
भिर्युक्तैर्नित्यमाराधितश्चयैः ॥ ४३ ॥ मनोवाक्कर्मभिर्भक्तान्पातिपुत्रानिवौरसान् ॥ पिबंतोसृग्वसाश्चान्येकुद्धाब्रह्मद्विषांसदा ॥ ४४ ॥ चतुर्विधात्मकंसोमंये
पिबंतिचसर्वदा ॥ श्रुतेनब्रह्मचर्येणतपसाचदमेनच ॥ ४५ ॥ येसमाराध्यशूलांकंभवसायुज्यमागताः ॥ यैरात्मभूतैर्भगवान्पार्वत्याचमहेश्वरः ॥ ४६ ॥ महाभू
तगणैर्भुंक्तेभूतभव्यभवत्प्रभुः ॥ नानावादित्रहसितक्ष्वेडितोत्कृष्टगर्जितैः ॥ ४७ ॥ संत्रासयंतस्तेविश्वमश्वत्थामानमभ्ययुः ॥ संस्तुवंतोमहादेवंभाःकुर्वाणाः
सुवर्चसः ॥ ४८ ॥ विवर्धयिषवोद्रौणेर्महिमानंमहात्मनः ॥ जिज्ञासमानास्तत्तेजःसौप्तिकंचदिदृक्षवः ॥ ४९ ॥ भीमोग्रपरिघालातशूलपट्टिशपाणयः ॥ घोररू
पाःसमाजग्मुर्भूतसंघाःसमंततः ॥ ५० ॥ जनयेयुर्भयंयेस्मत्रैलोक्यस्यापिदर्शनात् ॥ तान्प्रेक्ष्यमाणोपिव्यथांनचकारमहाबलः ॥ ५१ ॥ अथद्रौणिर्धनुष्पाणिर्ब
द्धगोधांगुलित्रवान् ॥ स्वयमेवात्मनात्मानमुपहारमुपाहरत् ॥ ५२ ॥ धनूंषिसमिधस्तत्रपवित्राणिसिताःशराः ॥ हविरात्मवतश्चात्मातस्मिन्भारतकर्मणि ॥ ५३ ॥
ततःसौम्येनमंत्रेणद्रोणपुत्रःप्रतापवान् ॥ उपहारंमहामन्युरथात्मानमुपाहरत् ॥ ५४ ॥ तंरुद्रंरौद्रकर्माणंरौद्रैःकर्मभिरच्युतम् ॥ अभिष्टुत्यमहात्मानमित्युवाचकृ
तांजलिः ॥ ५५ ॥ ॥ द्रौणिरुवाच ॥ ॥ इममात्मानमद्याहंजातमांगिरसेकुले ॥ स्वग्नौजुहोमिभगवन्प्रतिगृह्णीष्वमांबलिम् ॥ ५६ ॥ भवद्भक्त्यामहादेवपरमेणस
माधिना ॥ अस्यामापदिविश्वात्मन्नुपाकुर्मितवाग्रतः ॥ ५७ ॥ त्वयिसर्वाणिभूतानिसर्वभूतेषुचासिवै ॥ गुणानांहिप्रधानानामेकत्वंत्वयितिष्ठति ॥ ५८ ॥ सर्वभू
ताश्रयविभोहविर्भूतमवस्थितम् ॥ प्रतिगृहाणमांदेवयद्यशक्याःपरेमया ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वाद्रौणिरास्थायतांवेदींदीप्तपावकाम् ॥ संत्यज्यात्मानमारुह्यकृष्णव
र्त्मन्युपाविशत् ॥ ६० ॥ तमूर्ध्वबाहुंनिश्चेष्टंदृष्ट्वाहविरुपस्थितम् ॥ अब्रवीद्भगवान्साक्षान्महादेवोहसन्निव ॥ ६१ ॥ ॥७॥

कथंतेत्वांप्रतिविश्वतःसर्वात्मनावृष्ण्यंवृष्णेरीश्वर
स्याविर्भावस्थानंशरीरंएतुप्रविशतु ततश्चतेनशरीरेणाप्यायितस्त्वंसंगथेसंग्रामेवाजस्यवीर्यस्यदाताभव कर्मणिषष्ठी वाजंभवप्रापयभूप्राप्तावित्यस्यरूपं ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥ ॥इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तमोऽध्यायः॥ ॥ ७॥ ॥७॥ तथेति॥१॥ कच्चिन्नोपलक्षितावित्यत्रकच्चिदित्यावर्त्तते ॥२॥३ ॥ पांचालैःपूर्वं

सत्यशौचार्जवत्यागैस्तपसानियमेनच ॥ क्षांत्याभक्त्याचधृत्याचबुद्ध्याचवचसातथा ॥ ६२ ॥ यथावदहमाराद्धःकृष्णेनाक्लिष्टकर्मणा ॥ तस्मादिष्टतमःकृष्णाद न्योममनविद्यते॥६३॥ कुर्वतातातसंमानंत्वांचजिज्ञासतामया॥ पांचालाःसहसागुप्तामायाश्चबहुशःकृताः॥६४॥ कृतस्तस्यैवसंमानःपांचालान्रक्षतामया॥ अभिभूतास्तुकालेननैषामद्यास्तिजीवितम्॥६५॥एवमुक्त्वामहात्मानंभगवानात्मनस्तनुम्॥आविवेशददौचास्मैविमलंखड्गमुत्तमम्॥६६॥ अथाविष्टोभगव ताभूयोजज्वालतेजसा ॥ वेगवांश्चाभवद्युद्धेदेवसृष्टेनतेजसा ॥ ६७ ॥ तमदृश्यानिभूतानिरक्षांसिचसमाद्रवन्॥ अभितःशत्रुशिबिरंयांतंसाक्षादिवेश्वरम्॥ ॥६८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकेपर्वणिद्रौणिकृतशिवार्चनेसप्तमोऽध्यायः॥ ७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥ तथाप्रयातेशिबिरंद्रोणपुत्रे महारथे॥ कच्चित्कृपश्चभोजश्चभयार्त्तौनव्यवर्त्तताम्॥ १ ॥ कच्चिन्नवारितौक्षुद्रैरक्षिभिर्नोपलक्षितौ ॥ असह्यमितिमन्वानौननिवृत्तौमहारथौ॥ २ ॥ कच्चिदु न्मथ्यशिबिरंहत्वासोमकपांडवान् ॥ दुर्योधनस्यपदवींगतौपरमिकांरणे ॥ ३ ॥ पांचालैर्निहतौवीरौकच्चित्तुस्वपतांक्षितौ ॥ कच्चित्ताभ्यांकृतंकर्मतन्ममाच क्ष्वसंजय॥४॥ ॥संजयउवाच॥ ॥तस्मिन्प्रयातेशिबिरंद्रोणपुत्रेमहात्मनि॥ कृपश्चकृतवर्माचशिबिरद्वार्यतिष्ठताम्॥५॥ अश्वत्थामातुतौदृष्ट्वायत्नवंतौमहा रथौ॥ प्रहृष्टःशनकैराजन्निदंवचनमब्रवीत् ॥६ ॥ यत्तौभवंतौपर्याप्तौसर्वक्षत्रस्यनाशने ॥ किंपुनर्योधशेषस्यप्रसुप्तस्यविशेषतः ॥ ७॥ अहंप्रवेक्ष्येशिबिरंच रिष्यामिचकालवत् ॥ यथानकश्चिदपिवांजीवन्मुच्येतमानवः ॥ ८ ॥ तथाभवद्भ्यांकार्यंस्यादितिमेनिश्चितामतिः ॥ इत्युक्त्वाप्राविशद्द्रौणिःपार्थानांशिबिरं महत्॥ ९॥ अद्वारेणाभ्यवस्कंद्यविहायभयमात्मनः॥सप्रविश्यमहाबाहुरुद्देशज्ञश्चतस्यह ॥ १० ॥ धृष्टद्युम्नस्यनिलयंशनकैरभ्युपागमत्॥ तेतुकृत्वामहत्कर्म श्रांताश्चबलवद्रणे ॥ ११ ॥ प्रसुप्ताश्चैवविश्वस्ताःसमेत्यपरिधाविताः ॥ अथप्रविश्यतद्वेश्मधृष्टद्युम्नस्यभारत ॥ १२॥ पांचाल्यंशयनेद्रौणिरपश्यत्सुप्तमंतिका त्॥ क्षौमावदातेमहतिस्पर्ध्यास्तरणसंवृते॥ १३॥ माल्यप्रवरसंयुक्तेधूपैश्चूर्णैश्चवासिते ॥ तंशयानंमहात्मानंविस्रब्धमकुतोभयम्॥ १४॥ प्राबोधयतपादेनश यनस्थंमहीपते॥ संबुध्यचरणस्पर्शादुत्थायरणदुर्मदः॥ १५॥ अभ्यजानदमेयात्माद्रोणपुत्रंमहारथम्॥ तमुत्पतंतंशयनादश्वत्थामामहाबलः॥ १६॥

निहतौसंतौस्वपतांकच्चित्कोपात्स्वपतांपांचालानांकर्मवधाख्यंताभ्यांकच्चित्कृतमितिसंबंधः॥४॥५॥६॥७॥वांयुवांप्राप्येतिशेषः॥८॥९॥उद्देशज्ञःधृष्टद्युम्नस्थलज्ञः ॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ पादाष्ठीलैःपादग्रंथिभिःपार्ष्णिघातैरित्यर्थः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

॥ ८ ॥ केशेष्वालभ्यपाणिभ्यांनिष्पिपेषमहीतले ॥ सबलंतेननिष्पिष्टःसाध्वसेनचभारत ॥ १७ ॥ निद्रयाचैवपांचाल्योनाशकच्चेष्टितुंतदा ॥ तमाक्रम्यपदाराजन्कं १०
ठेचोरसिचोभयोः ॥ १८ ॥ नदंतंविस्फुरंतंचपशुमारममारयत् ॥ तुदन्नखैस्तुसद्रौणिंनातिव्यक्तमुदाहरत् ॥ १९ ॥ आचार्यपुत्रशस्त्रेणजहिमांमाचिरंकृथाः ॥ त्व
त्कृतेसुकृतान्लोकान्गच्छेयंद्विपदांवर ॥ २० ॥ एवमुक्त्वातुवचनंविररामपरंतपः ॥ सुतःपांचालराजस्यआक्रांतोबलिनाभृशम् ॥ २१ ॥ तस्याव्यक्तांतुतांवाचंसं
श्रुत्यद्रौणिरब्रवीत् ॥ आचार्यघातिनांलोकानसंतिकुलपांसन ॥ २२ ॥ तस्माच्छस्त्रेणनिधनंनत्वमर्हसिदुर्मते ॥ एवंब्रुवाणस्तंवीरंसिंहोमत्तमिवद्विपम् ॥ २३ ॥ मर्म
स्वभ्यवधीत्क्रुद्धःपादाष्ठीलैःसुदारुणैः ॥ तस्यवीरस्यशब्देनमार्यमाणस्यवेश्मनि ॥ २४ ॥ अबुध्यंतमहाराजस्त्रियोयेचास्यरक्षिणः ॥ तेदृष्ट्वाधर्षयंतंतमतिमानुष
विक्रमम् ॥ २५ ॥ भूतमेवाध्यवस्यंतोनस्मप्रव्याहरन्भयात् ॥ तंतुतेनाभ्युपायेनगमयित्वायमक्षयम् ॥ २६ ॥ अध्यतिष्ठत्सतेजस्वीरथंप्राप्यसुदर्शनम् ॥ सतस्यभ
वनाद्राजन्निष्क्रम्यानादयन्दिशः ॥ २७ ॥ रथेनशिबिरंप्रायाज्जिघांसुर्द्विषतोबली ॥ अपक्रांतेततस्तस्मिन्द्रोणपुत्रेमहारथे ॥ २८ ॥ सहितैरक्षिभिःसर्वैःप्राणेदुर्यो
षितस्तदा ॥ राजानंनिहतंदृष्ट्वाभृशंशोकपरायणाः ॥ २९ ॥ व्याक्रोशन्क्षत्रियाःसर्वेधृष्टद्युम्नस्यभारत ॥ तासांतुतेनशब्देनसमीपेक्षत्रियर्षभाः ॥ ३० ॥ क्षिप्रंच
समनह्यंतकिमेतदितिचाब्रुवन् ॥ स्त्रियस्तुराजन्वित्रस्ताभारद्वाजंनिरीक्ष्यताः ॥ ३१ ॥ अब्रुवन्दीनकंठेनक्षिप्रमाद्रवतेतिवै ॥ राक्षसोवामनुष्योवानैनंजानी
महेवयम् ॥ ३२ ॥ हत्वापांचालराजानंरथमारुह्यतिष्ठति ॥ ततस्तेयोधमुख्याश्चसहसापर्यवारयन् ॥ ३३ ॥ सतानापततःसर्वान्रुद्रास्त्रेणव्यपोथयत् ॥ धृष्टद्युम्नं
चहत्वासतांश्चैवास्यपदानुगान् ॥ ३४ ॥ अपश्यच्छयनेसुप्तमुत्तमौजसमंतिके ॥ तमप्याक्रम्यपादेनकंठेचोरसितेजसा ॥ ३५ ॥ तथैवमारयामासविनर्दंतम
रिंदमम् ॥ युधामन्युश्चसंप्राप्तोमत्वातंरक्षसाहतम् ॥ ३६ ॥ गदामुद्यम्यवेगेनहृदिद्रौणिमताडयत् ॥ तमभिद्रुत्यजग्राहक्षितौचैनमपातयत् ३७ ॥ विस्फुरंतंचप ॥ ८ ॥
शुवत्तथैवैनममारयत् ॥ तथासवीरोहत्वातंततोन्यान्समुपाद्रवत् ॥ ३८ ॥ संसुप्तानेवराजेंद्रतत्रतत्रमहारथान् ॥ स्फुरतोवेपमानांश्चशमितेवपशून्मखे ॥ ३९ ॥
ततोनिस्त्रिंशमादायजघानान्यान्पृथक्पृथक् ॥ भागशोविचरन्मार्गानसियुद्धविशारदः ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥४१॥४२॥ तैश्छिन्नगात्रैः विस्फुरद्भिः तेषांशरीराडुच्छलद्भीरक्तबिंदुभिरित्यर्थः असेःशोणितार्द्रस्यउद्यमनात्मुष्टिद्वारालोहितधाराबाहुमूलमायातियत्रासिःक्षिप्यतेततोपिस्थानात्रक्तबिंदवउच्छलंतितै

तथैवगुल्मेसंप्रेक्ष्यशयानान्मध्यगौल्मिकान्॥ श्रांतान्व्यस्तायुधान्सर्वान्क्षणेनैवव्यपोथयत् ॥ ४१ ॥ योधानश्वान्द्विपांश्चैवप्राच्छिनत्सवरासिना॥ रुधिरोक्षितसर्वांगःकालसृष्टइवांतकः॥ ४२ ॥ विस्फुरद्भिश्चतैर्द्रौणिर्निस्त्रिंशस्योद्यमेनच॥ आक्षेपणेनचैवासेस्त्रिधारक्तोक्षितोभवत् ॥ ४३ ॥ तस्यलोहितरक्तस्यदीप्तखड्गस्ययुध्यतः ॥ अमानुषइवाकारोबभौपरमभीषणः ॥ ४४ ॥ येत्वजाग्रंतकौरव्यतेपिशब्देनमोहिताः ॥ निरीक्ष्यमाणाअन्योन्यंदृष्ट्वादृष्ट्वाप्रविव्यथुः ॥ ॥ ४५ ॥ तद्रूपंतस्यतेदृष्ट्वाक्षत्रियाःशत्रुकर्षिणः॥ राक्षसंमन्यमानास्तंनयनानिन्यमीलयन्॥ ४६ ॥ सघोररूपोव्यचरत्कालवच्छिबिरेततः॥ अपश्यद्द्रौपदीपुत्रानवशिष्टांश्चसोमकान्॥ ४७ ॥ तेनशब्देनवित्रस्ताधनुर्हस्तामहारथाः॥ धृष्टद्युम्नंहतंश्रुत्वाद्रौपदेयाविशांपते ॥ ४८ ॥ अवाकिरन्शरव्रातैर्भारद्वाजमभीतवत् ततस्तेननिनादेनसंप्रबुद्धाःप्रभद्रकाः ॥ ४९ ॥ शिलीमुखैःशिखंडीचद्रोणपुत्रंसमार्दयन् ॥ भारद्वाजःसतान्दृष्ट्वाशरवर्षाणिवर्षतः ॥ ५० ॥ ननादबलवन्नादं जिघांसुस्तान्महारथान्॥ ततःपरमसंक्रुद्धःपितुर्वधमनुस्मरन् ॥ ५१ ॥ अवरुह्यरथोपस्थात्त्वरमाणोभिदुद्रुवे॥ सहस्रचंद्रविमलंगृहीत्वाचर्मसंयुगे ॥ ५२ ॥ खड्गंचविमलंदिव्यंजातरूपपरिष्कृतम्॥ द्रौपदेयानभिद्रुत्यखड्गेनव्यधमद्बली ॥ ५३ ॥ ततःसनरशार्दूलःप्रतिविंध्यंमहाहवे॥ कुक्षिदेशेवधीद्राजन्सहतोन्यपतद्भुवि ॥ ५४ ॥ प्रासेनविद्ध्वाद्रौणिंतुसुतसोमःप्रतापवान् ॥ पुनश्चासिंसमुद्यम्यद्रोणपुत्रमुपाद्रवत् ॥ ५५ ॥ सुतसोमस्यसासिंतंबाहुंछित्त्वानरर्षभ ॥ पुनरप्याहनत्पार्श्वेसभिन्नहृदयोपतत् ॥ ५६ ॥ नाकुलिस्तुशतानीकोरथचक्रेणवीर्यवान् ॥ दोर्भ्यामुत्क्षिप्यवेगेनवक्षस्येनमताडयत् ॥ ५७ ॥ अताडयच्छतानीकंमुक्तचक्रंद्विजस्तुसः ॥ सविह्वलोययौभूमिंततोस्यापाहरच्छिरः ॥ ५८ ॥ श्रुतकर्मातुपरिघंगृहीत्वासमताडयत् ॥ अभिद्रुत्यययौद्रौणिंसव्येसफलकेभृशम् ॥ ५९ ॥ सतुतंश्रुतकर्माणमास्येजघ्नेवरासिना॥ सहतोन्यपतद्भूमौविमूढोविकृताननः ॥ ६० ॥ तेनशब्देनवीरस्तुश्रुतकीर्तिर्महारथः॥ अश्वत्थामानमासाद्यशरवर्षैरवाकिरत्॥ ६१ ॥ तस्यापिशरवर्षाणिचर्मणाप्रतिवार्यसः॥ सकुंडलंशिरःकायात्भ्राजमानमुपाहरत्॥ ६२ ॥

त्रिभिःप्रकारैरेवरक्तोक्षितोनतुस्वदेहस्यान्येनप्रहारादित्यर्थः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ फलकेऽताडयदित्यन्वयः ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ पांडुसृंजयान् पांडवसंबधिनःसृंजयान् पांडोर्गोत्रापत्यानिसं
ततोभीष्मंनिहंतारंसहसर्वैःप्रभद्रकैः॥ आहनत्सर्वतोवीरंनानाप्रहरणैर्बली ॥ ६३ ॥ शिलीमुखेनचान्येनभ्रुवोर्मध्येसमार्पयत्॥ सतुक्रोधसमाविष्टोद्रोणपुत्रो
॥ ९ ॥ महाबलः॥ ६४॥ शिखंडिनंसमासाद्यद्विधाचिच्छेदसोसिना॥ शिखंडिनंततोहत्वाक्रोधाविष्टःपरंतपः ॥ ६५ ॥ प्रभद्रकगणान्सर्वानभिदुद्राववेगवान्॥ यच्च १०
शिष्टंविराटस्यबलंतुभृशमाद्रवत् ॥ ६६ ॥ द्रुपदस्यचपुत्राणांपौत्राणांसुहृदामपि॥ चकारकदनंघोरंदृष्ट्वादृष्ट्वामहाबलः ॥ ६७ ॥ अन्यानन्यांश्चपुरुषानभिसृ
त्याभिसृत्यच॥ न्यकृंतदसिनाद्रौणिरसिमार्गविशारदः॥ ६८ ॥ कालींरक्तास्यनयनांरक्तमाल्यानुलेपनाम्॥ रक्तांबरधरामेकांपाशहस्तांकुटुंबिनीम्॥ ६९॥ ददृ
शुःकालरात्रिंतेगायमानामवस्थिताम्॥ नराश्वकुंजरान्पाशैर्बद्धाघोरैःप्रतस्थुषीम्॥ ७० ॥ वहंतींविविधान्प्रेतान्पाशबद्धान्विमूर्धजान् ॥ तथैवचसदाराजन्न्य
स्तशस्त्रान्महारथान्॥ ७१ ॥ स्वप्नेसुप्तान्नयंतींतांरात्रिष्वन्यासुमारिष॥ ददृशुर्योधमुख्यास्तेघ्नंतंद्रौणिंचसर्वदा ॥ ७२ ॥ यतःप्रभृतिसंग्रामःकुरुपांडवसेनयोः॥
ततःप्रभृतितांकन्यामपश्यन्द्रौणिमेवच ॥ ७३ ॥ तांस्तुदैवहतान्पूर्वंपश्चाद्द्रौणिर्व्यपातयत्॥ त्रासयन्सर्वभूतानिविनदन्भैरवान्रवान् ॥ ७४ ॥ तदनुस्मृत्यते
वीरादर्शनंपूर्वकालिकम्॥ इदंतदित्यमन्यंतदैवेनोपनिपीडिताः ॥ ७५ ॥ ततस्तेननिनादेनप्रत्यबुध्यंतधन्विनः॥ शिबिरेपांडवेयानांशतशोथसहस्रशः॥ ७६॥
सोच्छिनत्कस्यचित्पादौजघनंचैवकस्यचित् ॥ कांश्चिद्बिभेदपार्श्वेषुकालसृष्टइवांतकः ॥ ७७ ॥ अत्युग्रप्रतिपिष्टैश्चनदद्भिश्चभृशोत्कटैः॥ गजाश्वमथितैश्चा
न्यैर्महीकीर्णाभवत्प्रभो॥ ७८ ॥ क्रोशतांकिमिदंकोयंकःशब्दःकिंनुकिंकृतम्॥ एवंतेषांतथाद्रौणिरंतकःसमपद्यत॥ ७९ ॥ अपेतशस्त्रसंनाहान्सन्नद्धान्पांडुसृंज
यान्॥ प्राहिणोन्मृत्युलोकायद्रौणिःप्रहरतांवरः॥ ८० ॥ ततस्तच्छस्त्रवित्रस्ताउत्पतंतोभयातुराः॥ निद्रांधानष्टसंज्ञाश्चतत्रतत्रनिलिल्यिरे॥ ८१ ॥ ऊरुस्तंभगृही
ताश्चकश्मलाभिहतौजसः॥ विनदंतोभृशंत्रस्ताःसमासीदन्परस्परम्॥ ८२ ॥ ततोरथंपुनर्द्रौणिरास्थितोभीमनिःस्वनम्॥ धनुष्पाणिःशरैरन्यान्प्रेषयद्वैयमक्षय
म्॥ ८३ ॥ पुनरुत्पततश्चापिदूरादपिनरोत्तमान्॥ शूरान्संपततश्चान्यान्कालरात्र्यैन्यवेदयत्॥ ८४ ॥ तथैवस्यंदनाग्रेणप्रमथन्सविधावति॥ शरवर्षैश्चविविधै ॥ ९ ॥
रवर्षच्छात्रवांस्ततः॥ ८५॥ पुनश्चसुविचित्रेणशतचंद्रेणचर्मणा॥ तेनचाकाशवर्णेनतथाचरतसोसिना॥ ८६॥
जयाश्चतान्वा ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ अभंजन्गात्राण्यनमयन् अमृद्नन्परस्परंमर्दितवंतः ॥ ९९ ॥ अपिषन्अपिंषन् ॥ १०० ॥ १ ॥ कांदिशी

तथाससशिविरंतेषांद्रौणिराहवदुर्मदः ॥ व्यक्षोभयतराजेंद्रमहाह्रदमिवद्विपः ॥ ८७ ॥ उत्पेतुस्तेनशब्देनयोधाराजन्विचेतसः ॥ निद्रार्त्ताश्चभयार्त्ताश्चव्यधावंत
ततस्ततः ॥ ८८ ॥ विस्वरंचुक्रुशुश्चान्येबहुबद्धंतथावदन् ॥ नचस्मप्रत्यपद्यंतशस्त्राणिवसनानिच ॥ ८९ ॥ विमुक्तकेशाश्चाप्यन्येनाभ्यजानन्परस्परम् ॥ उत्पतं
तोऽपतन्श्रांताःकेचित्तत्राभ्रमंस्तदा ॥ ९० ॥ पुरीषमसृजन्केचित्केचिन्मूत्रंप्रसुस्रुवुः ॥ बंधनानिचराजेंद्रसंछिद्यतुरगाद्विपाः ॥ ९१ ॥ समंपर्यपतंश्चान्येकुर्वंतोमह
दाकुलम् ॥ तत्रकेचिन्नराभीताव्यलीयंतमहीतले ॥ ९२ ॥ तथैवतान्निपतितानपिंषन्गजवाजिनः ॥ तस्मिंस्तथावर्त्तमानेरक्षांसिपुरुषर्षभ ॥ ९३ ॥ हृष्टानिव्य
नदन्नुच्चैर्मुदाभरतसत्तम ॥ सशब्दःपूरितोराजन्भूतसंघैर्मुदायुतैः ॥ ९४ ॥ अपूरयद्दिशःसर्वादिवंचातिमहान्स्वनः ॥ तेषामार्त्तरवंश्रुत्वावित्रस्तागजवाजिनः
॥ ९५ ॥ मुक्ताःपर्यपतन्राजन्मृद्नंतःशिबिरेजनम् ॥ तैस्तत्रपरिधावद्भिश्चरणोदीरितंरजः ॥ ९६ ॥ अकरोच्छिबिरेतेषांरजन्यांद्विगुणंतमः ॥ तस्मिंस्तमसिसंजाते
प्रमूढाःसर्वतोजनाः ॥ ९७ ॥ नाजानन्पितरःपुत्रान्भ्रातॄन्भ्रातरएवच ॥ गजोगजानतिक्रम्यनिर्मनुष्याहयाहयान् ॥ ९८ ॥ अताडयंस्तथाऽभंजंस्तथाऽमृद्नंश्च
भारत ॥ तेभग्नाःप्रपतंतिस्मनिघ्नंतश्चपरस्परम् ॥ ९९ ॥ न्यपातयंस्तथाचान्यान्पातयित्वातदाऽपिषन् ॥ विचेतसःसनिद्राश्चतमसाचावृतानराः ॥ १०० ॥ जघ्नुः
स्वानेवतत्राथकालेनैवप्रचोदिताः ॥ त्यक्त्वाद्वाराणिचद्वास्थास्तथागुल्मानिगौल्मिकाः ॥ १ ॥ प्राद्रवंतयथाशक्तिकांदिशीकाविचेतसः ॥ विप्रनष्टाश्चतेन्योन्यं
नाजानंतस्तथाविभो ॥ २ ॥ क्रोशंतस्तातपुत्रेतिदैवोपहतचेतसः ॥ पलायतांदिशस्तेषांस्वानप्युत्सृज्यबांधवान् ॥ ३ ॥ गोत्रनामभिरन्योन्यमाक्रंदंततोजनाः ॥
हाहाकारंचकुर्वाणाःपृथिव्यांशेरतेपरे ॥ ४ ॥ तान्बुध्वारणमध्येसौद्रोणपुत्रोन्यवारयत् ॥ तत्रापरेवध्यमानामुहुर्मुहुरचेतसः ॥ ५ ॥ शिबिरंनिष्पतंतिस्मक्षत्रि
याभयपीडिताः ॥ तांस्तुनिष्पतितांस्त्रस्तान्शिबिराज्जीवितैषिणः ॥ ६ ॥ कृतवर्माकृपश्चैवद्वारदेशेनिजघ्नतुः ॥ विस्रस्तयंत्रकवचान्मुक्तकेशान्कृतांजलीन् ॥ ७ ॥
वेपमानान्क्षितौभीतान्नैवकांश्चिदमुच्यताम् ॥ नामुच्यततयोःकश्चिन्निष्क्रांतःशिबिराद्बहिः ॥ ८ ॥ कृपश्चैवमहाराजहार्दिक्यश्चैवदुर्मतिः ॥ भूयश्चैवचिकीर्षंतौद्रो
णपुत्रस्यतौप्रियम् ॥ ९ ॥ त्रिषुदेशेषुददतुःशिबिरस्यहुताशनम् ॥ ततःप्रकाशेशिबिरेखड्गेनपितृनंदनः ॥ ११० ॥

काःभयद्रुताः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अश्वत्थामामहाराजव्यचरत्कृतहस्तवत् ॥ कांश्चिदापततोवीरानपरांश्चैवधावतः ॥ ११ ॥ व्ययोजयतखड्गेनप्राणैर्द्विजवरोत्तमः ॥ कांश्चिद्योधान्सखड्गेनमध्येसं
छिद्यवीर्यवान् ॥ १२ ॥ अपातयद्द्रोणपुत्रःसंरब्धस्तिलकांडवत् ॥ निनदद्भिर्भृशायस्तैर्नराश्वद्विरदोत्तमैः ॥ १३ ॥ पतितैरभवत्कीर्णामेदिनीभरतर्षभ ॥ मानुषा
णांसहस्रेषुहतेषुपतितेषुच ॥ १४ ॥ उदतिष्ठन्कबंधानिबहून्युत्थायचापतन् ॥ सायुधान्सांगदान्बाहून्विचकर्तशिरांसिच ॥ १५ ॥ हस्तिहस्तोपमानूरून्हस्तान्पा
दांश्चभारत ॥ पृष्ठछिन्नान्पार्श्वछिन्नान्शिरश्छिन्नांस्तथापरान् ॥ १६ ॥ समहात्माकरोद्द्रौणिःकांश्चिच्चापिपराङ्मुखान् ॥ मध्यदेशेनरानन्यान्चिच्छेदा
न्यांश्चकर्णतः ॥ १७ ॥ अंसदेशेनिहत्यान्यान्कायेप्रावेशयच्छिरः ॥ एवंविचरतस्तस्यनिघ्नतःसुबहून्नरान् ॥ १८ ॥ तमसारजनीघोराबभौदारुणदर्शना ॥ किं
चित्प्राणैश्चपुरुषैर्हतैश्चान्यैःसहस्रशः ॥ १९ ॥ बहुनाचगजाश्वेनभूरभूद्भीमदर्शना ॥ यक्षरक्षःसमाकीर्णेरथाश्वद्विपदारुणे ॥ १२० ॥ क्रुद्धेनद्रोणपुत्रेणसंछ
न्नाःप्रापतन्भुवि ॥ भ्रातॄनन्येपितॄनन्येपुत्रानन्येविचुक्रुशुः ॥ २१ ॥ केचिदूचुर्नतत्क्रुद्धैर्धार्तराष्ट्रैःकृतंरणे ॥ यत्कृतंनःप्रसुप्तानांरक्षोभिःक्रूरकर्मभिः ॥ २२ ॥ अ
सांनिध्याद्धिपार्थानामिदंवःकदनंकृतम् ॥ नचासुरैर्नगंधर्वैर्नयक्षैर्नचराक्षसैः ॥ २३ ॥ शक्योविजेतुंकौंतेयोगोप्तायस्यजनार्दनः ॥ ब्रह्मण्यःसत्यवाग्दांतःसर्व
भूतानुकंपकः ॥ २४ ॥ नचसुप्तंप्रमत्तंवान्यस्तशस्त्रंकृतांजलिम् ॥ धावंतंमुक्तकेशंवाहंतिपार्थोधनंजयः ॥ २५ ॥ तदिदंनःकृतंघोरंरक्षोभिःक्रूरकर्मभिः ॥ इतिला
लप्यमानाःस्मशेरतेबहवोजनाः ॥ २६ ॥ स्तनतांचमनुष्याणामपरेषांचकूजताम् ॥ ततोमुहूर्तात्प्राशाम्यत्सशब्दस्तुमुलोमहान् ॥ २७ ॥ शोणितव्यतिषिक्तायां
वसुधायांचभूमिप ॥ तद्रजस्तुमुलंघोरंक्षणेनांतरधीयत ॥ २८ ॥ सचेष्टमानानुद्विग्नान्निरुत्साहान्सहस्रशः ॥ न्यपातयन्नरान्क्रुद्धःपशून्पशुपतिर्यथा ॥ २९ ॥
अन्योन्यंसंपरिष्वज्यशयानान्द्रवतोपरान् ॥ संलीनान्युध्यमानांश्चसर्वान्द्रौणिरपोथयत् ॥ १३० ॥ दह्यमानाहुताशेनवध्यमानाश्चतेनते ॥ परस्परंतदायोधान
नयद्यमसादनम् ॥ ३१ ॥ तस्यारजन्यास्त्वर्धेनपांडवानांमहद्बलम् ॥ गमयामासराजेंद्रद्रौणिर्यमनिवेशनम् ॥ ३२ ॥ निशाचराणांसत्त्वानांरात्रिःसाहर्षवर्धिनी ॥ ॥१०॥
आसीन्नरगजाश्वानांरौद्रीक्षयकरीभृशम् ॥ ३३ ॥ तत्रादृश्यंतरक्षांसिपिशाचाश्चपृथग्विधाः ॥ खादंतोनरमांसानिपिबंतःशोणितानिच ॥ ३४ ॥ करालाःपिं
गलाश्चैवशैलदंतारजस्वलाः ॥ जटिलादीर्घशंखाश्चपंचपादामहोदराः ॥ १३५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ भृशाशिताःभृशंसंतर्पिताः दंत्यपाठेअसगतिदीप्त्यादानेष्वित्यस्यवारूपं भृशंउद्दीपिताइत्यर्थः ॥ ३९ ॥ विकुक्षिकाःविपुलकुक्षयः ॥ १४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

पश्चादंगुलयोरूक्षाविरूपाभैरवस्वनाः॥ घंटाजालावसक्ताश्चनीलकंठाविभीषणाः ॥ ३६ ॥ सपुत्रदाराःसुक्रूराःसुदुर्दर्शाःसुनिर्घृणाः ॥ विविधानिचरूपाणित त्रादृश्यंतरक्षसाम् ॥ ३७ ॥ पीत्वाचशोणितंहृष्टाप्रानृत्यन्गणशोपरे ॥ इदंपरमिदंमेध्यमिदंस्वाद्वितिचाब्रुवन् ॥ ३८ ॥ मेदोमज्जास्थिरक्तानांवसानांचभृशाशि ताः॥ परमांसानिखादंतःक्रव्यादामांसजीविनः॥ ३९ ॥ वसाश्चैवापरेपीत्वापर्यधावन्विकुक्षिकाः॥ नानावक्रास्तथारौद्राःक्रव्यादाःपिशिताशनाः ॥ १४० ॥ अयुतानिचतत्रासन्प्रयुतान्यर्बुदानिच ॥ रक्षसांघोररूपाणांमहतांक्रूरकर्मणाम् ॥ ४१ ॥ मुदितानांवितृप्तानांतस्मिन्महतिवैशसे ॥ समेतानिबहून्यासन्भूतानि चजनाधिप ॥ ४२ ॥ प्रत्यूषकालेशिविरात्प्रतिगंतुमियेषसः॥ नृशोणितावसिक्तस्यद्रौणेरासीदसित्सरुः ॥ ४३ ॥ पाणिनासहसंश्लिष्टएकीभूतइवप्रभो ॥ दुर्ग मांपदवींगत्वाविरराजजनक्षये ॥ ४४ ॥ युगांतेसर्वभूतानिभस्मकृत्वेवपावकः॥ यथाप्रतिज्ञंतत्कर्मकृत्वाद्रौणायनिःप्रभो ॥ ४५ ॥ दुर्गमांपदवींगच्छन्पितु रासीद्गतज्वरः॥ यथैवसंसुप्तजनेशिविरेप्राविशन्निशि ॥ ४६ ॥ तथैवहत्वानिःशब्देनिश्चक्रामनरर्षभः॥ निष्क्रम्यशिविरात्तस्मात्ताभ्यांसंगम्यवीर्यवान् ॥ ॥ ४७ ॥ आचख्यौकर्मतत्सर्वंहृष्टःसंहर्षयन्विभो ॥ तावथाचख्यतुस्तस्मैप्रियंप्रियकरौतदा ॥ ४८ ॥ पांचालान्सृंजयांश्चैवविनिकृत्तान्सहस्रशः॥ प्रीत्याचोच्चैरु दक्रोशंस्तथैवास्फोटयंस्तलान् ॥ ४९ ॥ एवंविधाहिसारात्रिःसोमकानांजनक्षये ॥ प्रसुप्तानांप्रमत्तानामासीत्सुभृशदारुणा ॥ १५० ॥ असंशयंहिकालस्यप र्यायोदुरतिक्रमः॥ तादृशानिहतायत्रकृत्वास्माकंजनक्षयम् ॥ ५१ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ प्रागेवसुमहत्कर्मद्रौणिरेतन्महारथः ॥ नाकरोदीदृशंकस्मान्मत्पु त्रविजयेधृतः॥ ५२ ॥ अथकस्माद्धतेक्षुद्रंकर्मेदंकृतवानसौ ॥ द्रोणपुत्रोमहात्मासतन्मेशंसितुमर्हसि ॥ ५३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तेषांनूनंभयान्नासौकृतवा न्कुरुनंदन ॥ असांनिध्याद्धिपार्थानांकेशवस्यचधीमतः॥ ५४ ॥ सात्यकेश्चापिकर्मेदंद्रोणपुत्रेणसाधितम् ॥ कोहितेषांसमक्षंतान्हन्यादपिमरुत्पतिः ॥ ५५ ॥ एतदीदृशकंवृत्तंराजन्सुप्तजनेविभो ॥ ततोजनक्षयंकृत्वापांडवानांमहात्ययम् ॥ ५६ ॥ दिष्ट्यादिष्ट्यैवचान्योन्यंसमेत्योचुर्महारथाः ॥ पर्यष्वजत्ततोद्रौणिस्ता भ्यांसंप्रतिनंदितः ॥ ५७ ॥ इदंहर्षात्तुसुमहदाददेवाक्यमुत्तमम् ॥ पांचालानिहताःसर्वेद्रौपदेयाश्चसर्वशः॥ ५८ ॥

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ १५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ १५९ ॥ ॥ इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टमोऽध्यायः ॥८॥ ॥७॥ ॥७॥ तेहत्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ चिखादिषून्भक्षयितुमिच्छून् ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

सोमकामत्स्यशेषाश्चसर्वेविनिहतामया ॥ इदानींकृतकृत्याःस्मयामतत्रैवमाचिरम् ॥ यदिजीवतिनोराजातस्मैशंसामहेवयम् ॥ १५९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते
॥ ११ ॥ सौप्तिकेपर्वणिरात्रियुद्धेपांचालादिवधेऽष्टमोऽध्यायः ॥८॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तेहत्वासर्वपांचालान्द्रौपदेयांश्चसर्वशः ॥ आगच्छन्सहिता १०
स्तत्रयत्रदुर्योधनोहतः ॥ १ ॥ गत्वाचैनमपश्यंतकिंचित्प्राणंजनाधिपम् ॥ ततोरथेभ्यःप्रस्कंद्यपरिवव्रुस्तवात्मजम् ॥ २ ॥ तंभग्नसक्थंराजेंद्रकृच्छ्रप्राणमचेतसम् ॥
वमंतंरुधिरंवक्त्रादपश्यन्वसुधातले ॥ ३ ॥ वृतंसमंताद्बहुभिःश्वापदैर्घोरदर्शनैः ॥ शालावृकगणैश्चैवभक्षयिष्यद्भिरंतिकात् ॥ ४ ॥ निवारयंतंकृच्छ्रात्तान्श्वापदां
श्चचिखादिषून् ॥ विचेष्टमानंमह्यांचसुभृशंगाढवेदनम् ॥ ५ ॥ तंशयानंतथादृष्ट्वाभूमौसुरुधिरोक्षितम् ॥ हतशिष्टास्त्रयोवीराःशोकार्ताःपर्यवारयन् ॥ ६ ॥ अश्व
त्थामाकृपश्चैवकृतवर्माचसात्वतः ॥ तैस्त्रिभिःशोणितादिग्धैर्निःश्वसद्भिर्महारथैः ॥ ७ ॥ शुशुभेसवृतोराजावेदीत्रिभिरिवाग्निभिः ॥ तेतंशयानंसंप्रेक्ष्यराजानम
तथोचितम् ॥ ८ ॥ अविषह्येनदुःखेनततस्तेरुरुदुस्त्रयः ॥ ततस्तुरुधिरंहस्तैर्मुखान्निर्मृज्यतस्यहि ॥ रणेराज्ञःशयानस्यकृपणंपर्यदेवयन् ॥ ९ ॥ ॥ कृपउवाच ॥
नदैवस्यातिभारोस्तियदयंरुधिरोक्षितः ॥ एकादशचमूभर्ताशेतेदुर्योधनोहतः ॥ १० ॥ पश्यचामीकराभस्यचामीकरविभूषिताम् ॥ गदांगदाप्रियस्येमांसमीपेप
तितांभुवि ॥ ११ ॥ इयमेनंगदाशूरंनजहातिरणेरणे ॥ स्वर्गायापिव्रजंतंहिनजहातियशस्विनम् ॥ १२ ॥ पश्येमांसहवीरेणजांबूनदविभूषिताम् ॥ शयानांशयनेह
र्म्यैभार्यांप्रीतिमतीमिव ॥ १३ ॥ योयंमूर्धाभिषिक्तानामग्रेजातःपरंतपः ॥ सहतोग्रसतेपांसून्पश्यकालस्यपर्ययम् ॥ १४ ॥ येनाजौनिहताभूमावशेरतहतद्विषः ॥
सभूमौनिहतःशेतेकुरुराजःपरैरयम् ॥ १५ ॥ भयान्नमंतिराजानोयस्यस्मशतसंघशः ॥ सवीरशयनेशेतेक्रव्याद्भिःपरिवारितः ॥ १६ ॥ उपासतद्विजाःपूर्वमर्थहे
तोर्यमीश्वरम् ॥ उपासतेचतंह्यद्यक्रव्यादामांसहेतवः ॥ १७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तंशयानंकुरुश्रेष्ठंततोभरतसत्तम ॥ अश्वत्थामासमालोक्यकरुणंपर्यदेवय
त् ॥ १८ ॥ आहुस्त्वांराजशार्दूलमुख्यंसर्वधनुष्मताम् ॥ धनाध्यक्षोपमंयुद्धेशिष्यंसंकर्षणस्यच ॥ १९ ॥ कथंविवरमद्राक्षीद्भीमसेनस्तवानघ ॥ बलिनंकृतिनं ॥ ११ ॥
नित्यंसचपापात्मवान्नृप ॥ २० ॥ कालोनूनंमहाराजलोकेस्मिन्बलवत्तरः ॥ पश्यामोनिहतंत्वांचभीमसेनेनसंयुगे ॥ २१ ॥

॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ मांसहेतवःमांसार्थिनः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ धक्ष्यामहेभस्मीभवेम ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

कथंत्वांसर्वधर्मज्ञंक्षुद्रःपापोवृकोदरः ॥ निकृत्याहतवान्मंदोनूनंकालोदुरत्ययः ॥ २२ ॥ धर्मयुद्धेह्यधर्मेणसमाहूयौजसामृधे ॥ गदयाभीमसेनेननिर्भग्नेस
क्थिनीतव ॥ २३ ॥ अधर्मेणहतस्याजौमृद्यमानंपदाशिरः ॥ यउपेक्षितवान्क्षुद्रंधिक्कृष्णंधिग्युधिष्ठिरम् ॥ २४ ॥ युद्धेष्वपवदिष्यंतियोधानूनंवृकोदरम् ॥ या
वत्स्थास्यंतिभूतानिनिकृत्याह्यसिपातितः ॥ २५ ॥ ननुरामोब्रवीद्राजंस्त्वांसदायदुनंदनः ॥ दुर्योधनसमोनास्तिगदयाइतिवीर्यवान् ॥ २६ ॥ श्लाघतेत्वांहि
वार्ष्णेयोराजन्संसत्सुभारत ॥ सशिष्योममकौरव्योगदायुद्धइतिप्रभो ॥ २७ ॥ यांगतिंक्षत्रियस्याहुःप्रशस्तांपरमर्षयः ॥ हतस्याभिमुखस्याजौप्राप्तस्त्वमसि
तांगतिम् ॥ २८ ॥ दुर्योधननशोचामित्वामहंपुरुषर्षभ ॥ हतपुत्रौतुशोचामिगांधारींपितरंचते ॥ २९ ॥ भिक्षुकौविचरिष्येतेशोचंतौपृथिवीमिमाम् ॥ धिगस्तुकृ
ष्णंवार्ष्णेयमर्जुनंचापिदुर्मतिम् ॥ ३० ॥ धर्मज्ञमानिनौयौत्वांवध्यमानमुपेक्षताम् ॥ पांडवाश्चापितेसर्वेकिंवक्ष्यंतिनराधिप ॥ ३१ ॥ कथंदुर्योधनोस्माभिर्हतइ
त्यनपत्रपाः ॥ धन्यस्त्वमसिगांधारेयस्त्वमायोधनेहतः ॥ ३२ ॥ प्रायशोभिमुखःशत्रून्धर्मेणपुरुषर्षभ ॥ हतपुत्राहिगांधारीनिहतज्ञातिबांधवा ॥ ३३ ॥ प्रज्ञाच
क्षुश्चदुर्धर्षःकांगतिंप्रतिपत्स्यते ॥ धिगस्तुकृतवर्माणंमांकृपंचमहारथम् ॥ ३४ ॥ येवयंनगताःस्वर्गंत्वांपुरस्कृत्यपार्थिवम् ॥ दातारंसर्वकामानांरक्षितारंप्रजाहि
तम् ॥ ३५ ॥ यद्वयंनानुगच्छामत्वांधिगस्मान्नराधमान् ॥ कृपस्यतववीर्येणममचैवपितुश्चमे ॥ ३६ ॥ सभृत्यानांनरव्याघ्ररत्नवंतिगृहाणिच ॥ तवप्रसादादस्मा
भिःसमित्रैःसहबांधवैः ॥ ३७ ॥ अवाप्ताःक्रतवोमुख्याबहवोभूरिदक्षिणाः ॥ कुतश्चापीदृशंपापाःप्रवर्तिष्यामहेवयम् ॥ ३८ ॥ यादृशेनपुरस्कृत्यत्वंगतःसर्वपा
र्थिवान् ॥ वयमेवत्रयोराजन्गच्छंतंपरमांगतिम् ॥ ३९ ॥ यद्वैत्वांनानुगच्छामस्तेनधक्ष्यामहेवयम् ॥ तत्स्वर्गहीनाहीनार्थाःस्मरंतःसुकृतस्यते ॥ ४० ॥ किंनामत
द्भवेत्कर्मयेनत्वांनव्रजामवै ॥ दुःखंनूनंकुरुश्रेष्ठचरिष्याममहीमिमाम् ॥ ४१ ॥ हीनानांनस्त्वयाराजन्कुतःशांतिःकुतःसुखम् ॥ गत्वैवतुमहाराजसमेत्यचमहारथा
न् ॥ ४२ ॥ यथाज्येष्ठंयथाश्रेष्ठंपूजयेर्वचनान्मम ॥ आचार्यंपूजयित्वाचकेतुंसर्वधनुष्मताम् ॥ ४३ ॥ हतंमयाद्यशंसेथाधृष्टद्युम्नंनराधिप ॥ परिष्वजेथाराजानंबा
ह्लिकंसुमहारथम् ॥ ४४ ॥ सैंधवंसोमदत्तंचभूरिश्रवसमेवच ॥ तथापूर्वगतानन्यान्स्वर्गेपार्थिवसत्तमान् ॥ ४५ ॥

॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ नमेकरोदिति पापःकंठगतप्राणोप्यभिनंदतिपापिनं द्रौणिंप्रसुप्तबालघ्नंपांसुभुक्कुरुराडिव ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

अस्मद्वाक्यात्परिष्वज्यसंपृच्छेस्त्वमनामयम्॥ ४६॥ ॥संजयउवाच॥ ॥इत्येवमुक्त्वाराजानंभग्नसक्थमचेतनम्॥ अश्वत्थामासमुद्वीक्ष्यपुनर्वचनमब्रवी
॥ ४७॥ दुर्योधनजीवसित्वंवाक्यंश्रोत्रसुखंशृणु॥ सप्तपांडवतःशेषाधार्तराष्ट्रास्त्रयोवयम् ॥ ४८ ॥ तेचैवभ्रातरःपंचवासुदेवोथसात्यकिः ॥ अहंचकृतवर्माच
कृपःशारद्वतस्तथा॥ ४९॥ द्रौपदेयाहताःसर्वेधृष्टद्युम्नस्यचात्मजाः ॥ पांचालानिहताःसर्वेमत्स्यशेषंचभारत ॥ ५० ॥ कृतेप्रतिकृतंपश्यहतपुत्राहिपांडवाः॥ सौ
प्तिकेशिबिरंतेषांहतंसनरवाहनम्॥ ५१ ॥ मयाचपापकर्मासौधृष्टद्युम्नोमहीपते॥ प्रविश्यशिबिरंरात्रौपशुमारेणमारितः॥ ५२ ॥ दुर्योधनस्तुतांवाचंनिशम्यम
नसःप्रियाम्॥ प्रतिलभ्यपुनश्चेतइदंवचनमब्रवीत्॥ ५३ ॥ नमेकरोत्तद्गांगेयोनकर्णोनचतेपिता॥ यत्त्वयाकृपभोजाभ्यांसहितेनाद्यमेकृतम्॥ ५४ ॥ सचसेना
पतिःक्षुद्रोहतःसार्धंशिखंडिना॥ तेनमन्येमघवतासममात्मानमद्यवै॥ ५५ ॥ स्वस्तिप्राप्नुतभद्रंवःस्वर्गेनःसंगमःपुनः॥ इत्येवमुक्त्वातूष्णींसकुरुराजोमहामनाः
॥ ५६ ॥ प्राणानुपास्त्रजद्वीरःसुहृदांदुःखमुत्सृजन्॥ अपाक्रामद्दिवंपुण्यांशरीरंक्षितिमाविशत्॥ ५७॥ एवंतेनिधनंयातःपुत्रोदुर्योधनोनृप॥ अग्रेयात्वारणेशू
रःपश्चाद्विनिहतःपरैः॥ ५८॥ तथैवतेपरिष्वक्ताःपरिष्वज्यचतेनृपम्॥ पुनःपुनःप्रेक्षमाणाःस्वकानारुरुहूरथान्॥ ५९ ॥ इत्येवंद्रोणपुत्रस्यनिशम्यकरुणांगिरम्॥
प्रत्यूषकालेशोकार्ताःप्राद्रवन्नगरंप्रति ॥ ६० ॥ एवमेषक्षयोवृत्तःकुरुपांडवसेनयोः॥ घोरोविशसनोरौद्रोराजन्दुर्मंत्रितेतव॥ ६१ ॥ तवपुत्रेगतेस्वर्गंशोकार्त
स्यममानघ॥ ऋषिदत्तंप्रनष्टंतद्दिव्यदर्शित्वमद्यवै॥ ६२॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥इतिश्रुत्वासनृपतिःपुत्रस्यनिधनंतदा॥ निःश्वस्यदीर्घमुष्णंचततश्चिंता
परोभवत्॥ ६३॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकेपर्वणिदुर्योधनप्राणत्यागेनवमोऽध्यायः॥ ९॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३॥ ॥ इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जयेनहर्षवतामनुपदमेवशोकभयेप्रवर्ततेइतिदर्शयन्नैषीकमारभते तस्यामिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ अतिक्रम्यधैर्यमर्यादांत्यक्त्वापततं ॥ ८ ॥ ९ ॥ अन्येशत्रवः जयमानाःजयंतः

अथैषीकपर्व ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥तस्यांराञ्यांव्यतीतायांधृष्टद्युम्नस्यसारथिः॥शशंसधर्मराजायसौप्तिकेकदनंकृतम् ॥१॥ ॥सूतउवाच॥ ॥द्रौपदेयाहताराजन्द्रुपदस्यात्मजैःसह ॥ प्रमत्तानिशिविश्वस्ताःस्वपंतःशिबिरेस्वके ॥ २॥ कृतवर्मणानृशंसेनगौतमेनकृपेणच ॥ अश्वत्थाम्नाचपापेनहतंवःशिबिरंनिशि॥ ३॥ एतैर्नरगजाश्वानांप्रासशक्तिपरश्वधैः ॥ सहस्राणिनिकृंतद्भिर्निःशेषंतेबलंकृतम् ॥ ४॥ छिद्यमानस्यमहतोवनस्येवपरश्वधैः ॥ शुश्रुवेसुमहान्शब्दोबलस्यतवभारत॥५॥ अहमेकोऽवशिष्टस्तुतस्मात्सैन्यान्महामते॥मुक्तःकथंचिद्धर्मात्मन्व्यग्राच्चकृतवर्मणः॥६॥ तच्छ्रुत्वावाक्यमशिवंकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः॥पपातमह्यांदुर्धर्षःपुत्रशोकसमन्वितः ॥ ७॥ पतंतंतमतिक्रम्यपरिजग्राहसात्यकिः ॥ भीमसेनोर्जुनश्चैवमाद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ ८॥ लब्धचेतास्तुकौंतेयःशोकविह्वलयागिरा॥जित्वाशत्रून्जितःपश्चात्पर्यदेवयदार्तवत् ॥ ९॥ दुर्विदागतिरर्थानामपियेदिव्यचक्षुषः॥जीयमानाजयंत्यन्येजयमानावयंजिताः॥ १०॥ हत्वाभ्रातॄन्वयस्यांश्चपितॄन्पुत्रान्सुहृद्गणान् ॥ बंधूनमात्यान्पौत्रांश्चजित्वासर्वान्जितावयम्॥ ११॥ अनर्थोह्यर्थसंकाशस्तथानर्थोर्थदर्शनः॥जयोयमजयाकारोजयस्तस्मात्पराजयः॥ १२॥ यज्जित्वातप्यतेपश्चादापन्नइवदुर्मतिः ॥ कथंमन्येतविजयंततोजिततरःपरैः ॥ १३ ॥ येषामर्थायपापंस्याद्विजयस्यसुहृद्वधैः॥निर्जितैरप्रमत्तैर्हिविजिताजितकाशिनः ॥ १४॥ कर्णिनालीकदंष्ट्रस्यखड्गजिह्वस्यसंयुगे ॥ चापव्यात्तस्यरौद्रस्यज्यातलस्वननादिनः ॥ १५॥ क्रुद्धस्यनरसिंहस्यसंग्रामेष्वपलायिनः॥येव्यमुंचंतकर्णस्यप्रमादात्तइमेहताः ॥ १६॥ रथह्रदंशरवर्षोर्मिमंतंरत्नाचितंवाहनवाजियुक्तम्॥ शक्त्यृष्टिमीनध्वजनागनक्रंशरासनावर्तमहेषुफेनम् ॥ १७॥ संग्रामचंद्रोदयवेगवेलंद्रोणार्णवंज्यातलनेमिघोषम् ॥ येतेरुरुच्चावचशस्त्रनौभिस्तेराजपुत्रानिहताःप्रमादात्॥ १८॥ नहिप्रमादात्परमस्तिकश्चिद्वधोनराणामिहजीवलोके॥प्रमत्तमर्थाहिनरंसमंतात्त्यजंत्यनर्थाश्चसमाविशंति ॥१९॥ ध्वजोत्तमाग्रोच्छ्रितधूमकेतुंशरार्चिषंकोपमहासमीरम् ॥ महाधनुर्ज्यातलनेमिघोषंतनुत्रनानाविधशस्त्रहोमम्॥ २०॥

जितानांजयोजयतांपराजयःफलतोभूदितिमहदाश्चर्यमित्यर्थः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ व्यमुंचंतमुक्ताः कर्णस्यकर्णात् प्रमादात्अस्मत्कृतात् असांनिध्यात् ॥ १६ ॥ १७ ॥
॥ १८ ॥ १९ ॥ तनुत्राणिनानाविधानिशस्त्राणिचतेषांहोमःप्रक्षेपोयत्रतंतनुत्रनानाविधशस्त्रहोमं ॥२०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भीष्ममयंभीष्मप्रधानंअग्निदाहं भीष्मरूपेणअग्निनादाहमित्यर्थः तेसेहिरेसोढवंतः ॥ २१ ॥२२॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥ इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीये

महाचमूकक्षदवाभिपन्नंमहाहवेभीष्ममयाग्निदाहम् ॥ येसेहुरात्तायुधतीक्ष्णवेगंतेराजपुत्रानिहताःप्रमादात् ॥ २१ ॥ नहिप्रमत्तेननरेणशक्यंविद्यातपःश्रीर्वि

 पुलंयशोवा ॥ पश्याप्रमादेननिहत्यशत्रून्सर्वान्महेंद्रंसुखमेधमानम् ॥ २२ ॥ इंद्रोपमान्पार्थिवपुत्रपौत्रान्पश्याविशेषेणहतान्प्रमादात् ॥ तीर्त्वासमुद्रंवणिजः

समृद्धामग्नाःकुनद्यामिवहेलमानाः ॥ २३ ॥ अमर्षितैर्यैर्निहताःशयानानिःसंशयंतेत्रिदिवंप्रपन्नाः ॥ कृष्णांतुशोचामिकथंनुसाध्वीशोकार्णवेसाद्यविशत्य

भीता ॥ २४ ॥ भ्रातॄंश्चपुत्रांश्चहतान्निशम्यपांचालराजंपितरंचवृद्धम् ॥ ध्रुवंविसंज्ञापतितापृथिव्यांसाशोष्यतेशोककृशांगयष्टिः ॥ २५ ॥ तच्छोकजंदुःखमपा

रयंतीकथंभविष्यत्युचितासुखानाम् ॥ पुत्रक्षयभ्रातृवधप्रणुन्नाप्रदह्यमानेनहुताशनेन ॥ २६ ॥ इत्येवमार्तःपरिदेवयन्सराजाकुरूणांनकुलंबभाषे ॥ गच्छान

यैनामिहमंदभाग्यांसमातृपक्षामितिराजपुत्रीम् ॥ २७ ॥ माद्रीसुतस्तत्परिगृह्यवाक्यंधर्मेणधर्मप्रतिमस्यराज्ञः ॥ ययौरथेनालयमाशुदेव्याःपांचालराजस्यच

यत्रदाराः ॥ २८ ॥ प्रस्थाप्यमाद्रीसुतमाजमीढःशोकार्दितस्तैःसहितःसुहृद्भिः ॥ रोरूयमाणःप्रययौसुतानामायोधनंभूतगणानुकीर्णम् ॥ २९ ॥ सतत्प्रविश्या

शिवमुग्ररूपंददर्शपुत्रान्सुहृदःसखींश्च ॥ भूमौशयानान्रुधिरार्द्रगात्रान्विभिन्नदेहान्प्रहृतोत्तमांगान् ॥ ३० ॥ सतांस्तुदृष्ट्वाभृशमार्तरूपोयुधिष्ठिरोधर्मभृतां

वरिष्ठः ॥ उच्चैःप्रचुक्रोशचकौरवाग्र्यःपपातचोर्व्यांसगणोविसंज्ञः ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकेपर्वणिऐषीकेपर्वणियुधिष्ठिरशिबिरप्रवेशेदशमो

ऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ सदृष्ट्वानिहतान्संख्येपुत्रान्पौत्रान्सखींस्तथा ॥ महादुःखपरीतात्माबभूवजनमेजय ॥ १ ॥ ततस्त

स्यमहान्शोकःप्रादुरासीन्महात्मनः ॥ स्मरतःपुत्रपौत्राणांभ्रातॄणांस्वजनस्यह ॥ २ ॥ तमश्रुपरिपूर्णाक्षंवेपमानमचेतसम् ॥ सुहृदोभृशसंविग्नाःसांत्वयांचक्रि

रेतदा ॥ ३ ॥ ततस्तस्मिन्क्षणेकल्पोरथेनादित्यवर्चसा ॥ नकुलःकृष्णयासार्धमुपायात्परमार्तया ॥ ४ ॥ उपप्लव्यंगतासातुश्रुत्वासुमहदप्रियम् ॥ तदाविनाशंस

र्वेषांपुत्राणांव्यथिताभवत् ॥ ५ ॥ कंपमानेवकदलीवातेनाभिसमीरिता ॥ कृष्णाराजानमासाद्यशोकार्तान्यपतद्भुवि ॥ ६ ॥ बभूववदनंतस्याःसहसाशोकक

र्षितम् ॥ फुल्लपद्मपलाशाक्ष्यास्तमोग्रस्तइवांशुमान् ॥ ७ ॥ ततस्तांपतितांदृष्ट्वासंरंभीसत्यविक्रमः ॥ बाहुभ्यांपरिजग्राहसमुत्पत्यवृकोदरः ॥ ८ ॥

भारतभावदीपेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ सदृष्ट्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ९ ॥ दिष्ट्येति पुत्रनाशापेक्षयाराज्यप्राप्तिसुखंतवमहदित्यधिक्षेपः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥ २७॥२८॥२९॥ ३०॥

सासमाश्वासितातेनभीमसेनेनभामिनी॥रुदतीपांडवंकृष्णासाहिभारतमब्रवीत्॥ ९ ॥ दिष्ट्याराजन्नवाप्येमामखिलांभोक्ष्यसेमहीम् ॥ आत्मजान्क्षत्रधर्मे
णसंप्रदाययमायवै ॥ १०॥दिष्ट्यात्वंकुशलीपार्थमत्तमातंगगामिनम्॥अवाप्यपृथिवींकृत्स्नांसौभद्रंनस्मरिष्यसि॥ ११ ॥ आत्मजान्क्षत्रधर्मेणश्रुत्वाशूरान्नि
पातितान्॥ उपप्लुव्येमयासार्धंदिष्ट्यात्वंनस्मरिष्यसि ॥ १२ ॥ प्रसुप्तानांवधंश्रुत्वाद्रौणिनापापकर्मणा ॥शोकस्तपतिमांपार्थहुताशनइवाश्रयम् ॥ १३ ॥ तस्य
पापकृतोद्रौणेर्नचेदद्यत्वयारणे॥ ह्रियतेसानुबंधस्ययुधिविक्रम्यजीवितम्॥ १४॥ इहैवप्रायमासिष्येतन्निबोधतपांडवाः ॥ नचेत्फलमवाप्नोतिद्रौणिःपापस्य
कर्मणः॥ १५॥ एवमुक्त्वाततःकृष्णापांडवंप्रत्युपाविशत्॥ युधिष्ठिरंयाज्ञसेनीधर्मराजंयशस्विनी॥१६॥ दृष्ट्वोपविष्टांराजर्षिःपांडवोमहिषींप्रियाम्॥प्रत्युवाच
सधर्मात्माद्रौपदींचारुदर्शनाम्॥ १७ ॥ धर्म्यंधर्मेणधर्मज्ञेप्राप्तास्तेनिधनंशुभे॥ पुत्रास्तेभ्रातरश्चैवतान्नशोचितुमर्हसि ॥ १८ ॥ सकल्याणिवनंदुर्गंदूरंद्रौणिरि
तोगतः॥ तस्यत्वंपातनंसंख्येकथंज्ञास्यसिशोभने॥ १९॥ ॥द्रौपद्युवाच॥ ॥द्रोणपुत्रस्यसहजोमणिःशिरसिमेश्रुतः॥ निहत्यसंख्येतंपापंपश्येयंमणिमाहृतं
॥ २० ॥ राजन्शिरसितेकृत्वाजीवेयमितिमेमतिः॥इत्युक्त्वापांडवंकृष्णाराजानंचारुदर्शना ॥२१॥ भीमसेनमथागत्यपरमंवाक्यमब्रवीत् ॥ त्रातुमर्हसि
मांभीमक्षत्रधर्ममनुस्मरन्॥ २२ ॥ जहितंपापकर्माणंशंबरंमघवानिव ॥ नहितेविक्रमेतुल्यःपुमानस्तीहकश्चन॥ २३ ॥ श्रुतंतत्सर्वलोकेषुपरमव्यसनेयथा ॥
द्वीपोभूस्त्वंहिपार्थानांनगरेवारणावते॥ २४॥ हिडिंबदर्शनेचैवतथात्वमभवोगतिः ॥ तथाविराटनगरेकीचकेनभृशार्दिताम् ॥२५॥ मामप्युद्धृतवान्कृच्छ्रात्पौ
लोमींमघवानिव॥ यथैतान्यकृथाःपार्थमहाकर्माणिवैपुरा ॥ २६॥ तथाद्रौणिममित्रघ्नविनिहत्यसुखीभव॥ तस्याबहुविधंदुःखंनिशम्यपरिदेवितम्॥ २७॥न
चामर्षतकौंतेयोभीमसेनोमहाबलः॥ सकांचनविचित्रांगमारुरोहमहारथम्॥ २८॥आदायरुचिरंचित्रंसमार्गणगुणंधनुः ॥ नकुलंसारथिंकृत्वाद्रोणपुत्रवधे
धृतः॥ २९॥ विस्फार्यसशरंचापंतूर्णमश्वानचोदयत्॥ तेहयाःपुरुषव्याघ्रचोदितावातरंहसः॥ ३०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 पदंगमनमार्गचिह्नंगृहीत्वालक्ष्य ॥ ३१ ॥ ॥इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥तस्मिन्निति ॥ १ ॥ आक्रंदेसंग्रामे ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

वेगेनत्वरिताजग्मुर्हरयःशीघ्रगामिनः॥ शिबिरात्स्वाद्गृहीत्वासरथस्यपदमच्युतः॥ ३१॥ ॥ इतिश्रीम०सौप्तिकेपर्वणिऐषीकेपर्वणिद्रौणिवधार्थभीमसेनग

॥१४॥ मनेएकादशोऽध्यायः॥११॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥तस्मिन्प्रयातेदुर्धर्षेयदूनामृषभस्ततः॥ अब्रवीत्पुंडरीकाक्षःकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम्॥ १ ॥

एषपांडवतेभ्रातापुत्रशोकपरायणः ॥ जिघांसुर्द्रौणिमाक्रंदेएकएवाभिधावति॥ २ ॥ भीमःप्रियस्तेसर्वेभ्योभ्रातृभ्योभरतर्षभ॥ तंकृच्छ्रगतमद्यत्वंकस्मान्नाभ्युपपद्यसे॥ ३॥ यत्तदाचष्टपुत्रायद्रोणःपरपुरंजयः॥ अस्त्रंब्रह्मशिरोनामदहेतपृथिवीमपि॥ ४॥ तन्महात्मामहाभागःकेतुःसर्वधनुष्मताम्॥ प्रत्यपादयदाचार्यःप्रीयमाणोधनंजयम्॥ ५॥ तंपुत्रोऽप्येकएवैनमन्वयाचदमर्षणः॥ ततःप्रोवाचपुत्रायनातिहृष्टमनाइव॥ ६॥ विदितंचापलंह्यासीदात्मजस्यदुरात्मनः॥ सर्वधर्मविदाचार्यःसोन्वशात्स्वसुतंततः॥ ७॥ परमापद्गतेनापिनस्मतातत्वयारणे॥ इदमस्त्रंप्रयोक्तव्यंमानुषेषुविशेषतः॥ ८॥ इत्युक्तवान्गुरुःपुत्रंद्रोणःपश्चादथोक्तवान्॥ नत्वंजातुसतांमार्गेस्थातेतिपुरुषर्षभ॥ ९॥ सतदाज्ञायदुष्टात्मापितुर्वचनमप्रियम्॥ निराशःसर्वकल्याणैःशोकात्पर्यचरन्महीम्॥ १०॥ ततस्तदाकुरुश्रेष्ठवनस्थेत्वयिभारत॥ अवसद्द्वारकामेत्यवृष्णिभिःपरमार्चितः ११ ॥ सकदाचित्समुद्रांतेवसन्द्वारवतीमनु॥ एकएकंसमागम्यमामुवाचहसन्निव ॥१२॥ यत्तदुग्रंतपःकृष्णचरन्सत्यपराक्रमः॥ अगस्त्याद्भारताचार्यःप्रत्यपद्यतमेपिता॥ १३॥ अस्त्रंब्रह्मशिरोनामदेवगंधर्वपूजितम्॥ तदद्यमयिदाशार्हयथापितरिमेतथा॥ १४॥ अस्मत्तस्तदुपादायदिव्यमस्त्रंयदूत्तम॥ ममाप्यस्त्रंप्रयच्छत्वंचक्रंरिपुहणंरणे॥ १५॥ सराजन्प्रीयमाणेनमयाप्युक्तःकृतांजलिः॥ याचमानःप्रयत्नेनमत्तोस्त्रंभरतर्षभ॥ १६॥ देवदानवगंधर्वमनुष्यपतगोरगाः॥ नसमाममवीर्यस्यशतांशेनापिपिंडिताः॥ १७॥ इदंधनुरियंशक्तिरिदंचक्रमियंगदा॥ यद्यदिच्छसिचेदस्त्रंमत्तस्तत्तद्ददामिते॥ १८॥ यच्छक्नोषिसमुद्यंतुंप्रयोक्तुमपिवारणे॥ तद्गृहाणविनास्त्रेणयन्मेदातुमभीप्ससि॥ १९॥ ससुनाभंसहस्रारंवज्रनाभमयस्मयम्॥ वव्रेचक्रंमहाभागोमत्तःस्पर्धन्मयासह॥ २०॥ गृहाणचक्रमित्युक्तोमयातुतदनंतरम्॥ जग्राहोत्पत्यसहसाचक्रंसव्येनपाणिना॥

॥२१॥ नचैनमशकत्स्थानात्संचालयितुमप्युत॥ अथैनंदक्षिणेनापिग्रहीतुमुपचक्रमे॥ २२॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ स्थातास्थास्यसि ॥ ९॥ १० ॥ ११ ॥१२॥१३ ॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥ मेमह्यंदातुमिच्छसितेनविनापिगृहाण त्वदीयेऽस्त्रेममइच्छानास्तीतिभावः॥१९॥२०॥२१॥२२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ॥ इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपे

सर्वयत्नबलेनापिगृह्णन्नेवमिदंततः ॥ ततःसर्वबलेनापियदैनंनशशाकह ॥ २३ ॥ उद्यंतुंवाचालयितुंद्रौणिःपरमदुर्मनाः ॥ कृत्वायत्नंपरिश्रांतःसन्यवर्ततभा रत ॥ २४ ॥ निवृत्तमनसंतस्मादभिप्रायाद्विचेतसम् ॥ अहमामंत्र्यसंविग्नमश्वत्थामानमब्रुवम् ॥ २५ ॥ यःसदैवमनुष्येषुप्रमाणंपरमंगतः ॥ गांडीवधन्वाश्वेता श्वःकपिप्रवरकेतनः ॥ २६ ॥ यःसाक्षाद्देवदेवेशंशितिकंठमुमापतिम् ॥ द्वंद्वयुद्धेपराजिष्णुस्तोषयामासशंकरम् ॥ २७ ॥ यस्मात्प्रियतरोनास्तिममान्यःपुरुषोभुवि ॥ नादेयंयस्यमेकिंचिदपिदाराःसुतास्तथा ॥ २८ ॥ तेनापिसुहृदाब्रह्मन्पार्थेनाक्लिष्टकर्मणा ॥ नोक्तपूर्वमिदंवाक्यंयस्त्वंमामभिभाषसे ॥ २९ ॥ ब्रह्मचर्यमहद्घोरं तीर्त्वाद्वादशवार्षिकम् ॥ हिमवत्पार्श्वमास्थाययोमयातपसार्जितः ॥ ३० ॥ समानव्रतचारिण्यांरुक्मिण्यांयोन्वजायत ॥ सनत्कुमारस्तेजस्वीप्रद्युम्नोनाममेसुतः ॥ ॥ ३१ ॥ तेनाप्येतन्महद्दिव्यंचक्रमप्रतिमंरणे ॥ नप्रार्थितमभून्मूढयदिदंप्रार्थितंत्वया ॥ ३२ ॥ रामेणातिबलेनैतन्नोक्तपूर्वंकदाचन ॥ नगदेननसांबेनयदिदं प्रार्थितंत्वया ॥ ३३ ॥ द्वारकावासिभिश्चान्यैर्वृष्ण्यंधकमहारथैः ॥ नोक्तपूर्वमिदंजातुयदिदंप्रार्थितंत्वया ॥ ३४ ॥ भारताचार्यपुत्रस्त्वंमानितःसर्वयादवैः ॥ च क्रेणरथिनांश्रेष्ठकंनुतातयुयुत्ससे ॥ ३५ ॥ एवमुक्तोमयाद्रौणिर्मामिदंप्रत्युवाचह ॥ प्रयुज्यभवतेपूजांयोत्स्येकृष्णत्वयासह ॥ ३६ ॥ प्रार्थितंतेमयाचक्रंदेव दानवपूजितम् ॥ अजेयःस्यामितिविभोसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ३७ ॥ त्वत्तोहंदुर्लभंकाममनवाप्यैवकेशव ॥ प्रतियास्यामिगोविंदशिवेनाभिवदस्वमाम् ॥ ३८ ॥ एतत्सुभीमंभीमानामृषभेणत्वयाधृतम् ॥ चक्रमप्रतिचक्रेणभुविनान्योभिपद्यते ॥ ३९ ॥ एतावदुक्त्वाद्रौणिर्मांयुग्यानश्वान्धनानिच ॥ आदायोपययौकालेर त्नानिविविधानिच ॥ ४० ॥ ससंरंभीदुरात्माचचपलःक्रूरएवच ॥ वेदचास्त्रंब्रह्मशिरस्तस्माद्रक्ष्योवृकोदरः ॥ ४१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकपर्वणिऐषीके पर्वणियुधिष्ठिरकृष्णसंवादेद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वायुधांश्रेष्ठःसर्वयादवनंदनः ॥ सर्वायुधवरोपेतमारुरोहरथो त्तमम् ॥ १ ॥ युक्तंपरमकांबोजैस्तुरगैर्हेममालिभिः ॥ आदित्योदयवर्णस्यधुरंरथवरस्यतु ॥ २ ॥ दक्षिणामवहच्छैब्यःसुग्रीवःसव्यतोभवत् ॥ पार्ष्णिवाहौतुतस्या स्तांमेघपुष्पबलाहकौ ॥ ३ ॥ विश्वकर्मकृतादिव्यारत्नधातुविभूषिता ॥ उच्छ्रितेवरथेमायाध्वजयष्टिरदृश्यत ॥ ४ ॥ वैनतेयःस्थितस्तस्यांप्रभामंडलरश्मिवान् ॥ तस्यसत्यवतःकेतुर्भुजगारिरदृश्यत ॥ ५ ॥

द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ एवमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अथारोहद्धृषीकेशःकेतुःसर्वधनुष्मताम् ॥ अर्जुनःसत्यकर्माचकुरुराजोयुधिष्ठिरः ॥ ६ ॥ अशोभेतांमहात्मानौदाशार्हमभितःस्थितौ ॥ रथस्थंशार्ङ्गधन्वानम
 श्विनाविववासवम् ॥ ७ ॥ तावुपारोप्यदाशार्हःस्यंदनंलोकपूजितम् ॥ प्रतोदेनजवोपेतान्परमाश्वानचोदयत् ॥ ८ ॥ तेहयाःसहसोत्पेतुर्गृहीत्वास्यंदनोत्तमम् ॥
आस्थितंपांडवेयाभ्यांयदूनामृषभेणच ॥ ९ ॥ वहतांशार्ङ्गधन्वानमश्वानांशीघ्रगामिनाम् ॥ प्रादुरासीन्महान्शब्दःपक्षिणांपततामिव ॥ १० ॥ तेसमार्च्छन्नर १०
व्याघ्राःक्षणेनभरतर्षभ ॥ भीमसेनंमहेष्वासंसमनुद्रुत्यवेगिताः ॥ ११ ॥ क्रोधदीप्तंतुकौंतेयंद्विषदर्थेसमुद्यतम् ॥ नाशक्नुवन्वारयितुंसमेत्यापिमहारथाः ॥ १२ ॥
सतेषांप्रेक्षतामेवश्रीमतांदृढधन्विनाम् ॥ ययौभागीरथीतीरंहरिभिर्भृशवेगितैः ॥ १३ ॥ यत्रस्मश्रूयतेद्रौणिःपुत्रहंतामहात्मनाम् ॥ सददर्शमहात्मानमुदकांतेय
शस्विनम् ॥ १४ ॥ कृष्णद्वैपायनंव्यासमासीनमृषिभिःसह ॥ तंचैवक्रूरकर्माणंघृताक्तंकुशचीरिणम् ॥ १५ ॥ रजसाध्वस्तमासीनंददर्शद्रौणिमंतिके ॥ तमभ्यधाव
त्कौंतेयःप्रगृह्यसशरंधनुः ॥ १६ ॥ भीमसेनोमहाबाहुस्तिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ सदृष्ट्वाभीमधन्वानंप्रगृहीतशरासनम् ॥ १७ ॥ भ्रातरौपृष्ठतश्चास्यजनार्दनरथेस्थि
तौ ॥ व्यथितात्माभवद्द्रौणिःप्राप्तंचेदममन्यत ॥ १८ ॥ सतद्दिव्यमदीनात्मापरमास्त्रमचिंतयत् ॥ जग्राहचसचैषीकांद्रौणिःसव्येनपाणिना ॥ १९ ॥ सतामापदमा
साद्यदिव्यमस्त्रमुदैरयत् ॥ अमृष्यमाणस्तांञ्छूरान्दिव्यायुधवरान्स्थितान् ॥ २० ॥ अपांडवायेतिरुषाव्यसृजद्दारुणंवचः ॥ इत्युक्त्वाराजशार्दूलद्रोणपुत्रःप्र
तापवान् ॥ २१ ॥ सर्वलोकप्रमोहार्थंतदस्त्रंप्रमुमोचह ॥ ततस्तस्यामिषीकायांपावकःसमजायत ॥ प्रधक्ष्यन्निवलोकांस्त्रीन्कालांतकयमोपमः ॥ २२ ॥ ॥ इति
श्रीमहाभारतेसौप्तिकेपर्वणिऐषीकेपर्वणिब्रह्मशिरोस्त्रत्यागेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ इंगितेनैवदाशार्हस्तम
भिप्रायमादितः ॥ द्रौणेर्बुद्ध्वामहाबाहुरर्जुनंप्रत्यभाषत ॥ १ ॥ अर्जुनार्जुनयद्दिव्यमस्त्रंतेहृदिवर्तते ॥ द्रोणोपदिष्टंतस्यायंकालःसंप्रतिपांडव ॥ २ ॥ भ्रातॄणा
मात्मनश्चैवपरित्राणायभारत ॥ विसृजैतत्त्वमप्याजावस्त्रमस्त्रनिवारणम् ॥ ३ ॥ केशवेनैवमुक्तोथपांडवःपरवीरहा ॥ अवातरद्रथात्तूर्णंप्रगृह्यसशरंधनुः ॥ ४ ॥
पूर्वमाचार्यपुत्रायततोनंतरमात्मने ॥ भ्रातृभ्यश्चैवसर्वेभ्यःस्वस्तीत्युक्त्वापरंतपः ॥ ५ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

देवताभ्योनमस्कृत्यगुरुभ्यश्चैवसर्वशः ॥ उत्ससर्जशिवंध्यायन्नस्त्रमस्त्रेणशाम्यताम् ॥ ६ ॥ ततस्तदस्त्रंसहसास्रष्टंगांडीवधन्वना ॥ प्रजज्वालमहार्चिष्मद्युगांता
नलसंनिभम् ॥ ७ ॥ तथैवद्रोणपुत्रस्यतदस्त्रंतिग्मतेजसः ॥ प्रजज्वालमहाज्वालंतेजोमंडलसंवृतम् ॥ ८ ॥ निर्घाताबहवश्चासन्पेतुरुल्काःसहस्रशः ॥ महद्भयंच
भूतानांसर्वेषांसमजायत ॥ ९ ॥ सशब्दमभवद्व्योमज्वालामालाकुलंभृशम् ॥ चचालचमहीकृत्स्नासपर्वतवनद्रुमा ॥ १० ॥ तेत्वस्त्रतेजसीलोकांस्तापयंतीव्यव
स्थिते ॥ महर्षीसहितौतत्रदर्शयामासतुस्तदा ॥ ११ ॥ नारदःसर्वभूतात्माभरतानांपितामहः ॥ उभौशमयितुंवीरौभारद्वाजधनंजयौ ॥ १२ ॥ तौमुनीसर्वधर्मज्ञौ
सर्वभूतहितैषिणौ ॥ दीप्तयोरस्त्रयोर्मध्येस्थितौपरमतेजसौ ॥ १३ ॥ तदंतरमथाधृष्यावुपगम्ययशस्विनौ ॥ आस्तामृषिवरौतत्रज्वलिताविवपावकौ ॥ १४ ॥ प्रा
णभृद्भिरनाधृष्यौदेवदानवसंमतौ ॥ अस्त्रतेजःशमयितुंलोकानांहितकाम्यया ॥ १५ ॥ ॥ ऋषीऊचतुः ॥ ॥ नानाशस्त्रविदःपूर्वेयेप्यतीतामहारथाः ॥ नैतदस्त्रं
मनुष्येषुतैःप्रयुक्तंकथंचन ॥ किमिदंसाहसंवीरौकृतवंतौमहात्ययम् ॥ १६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकेपर्वणिऐषीकेपर्वणिअर्जुनास्त्रत्यागेचतुर्दशोऽध्या
यः ॥ १४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ दृष्ट्वैवनरशार्दूलतावग्निसमतेजसौ ॥ संजहारशरंदिव्यंत्वरमाणोधनंजयः ॥ १ ॥ उवाचभरतश्रेष्ठ
तावृषीप्रांजलिस्तदा ॥ प्रमुक्तमस्त्रमस्त्रेणशाम्यतामितिवैमया ॥ २ ॥ संहृतेपरमास्त्रेस्मिन्सर्वानस्मानशेषतः ॥ पापकर्माध्रुवंद्रौणिःप्रधक्ष्यत्यस्त्रतेजसा ॥ ३ ॥ यद
त्रहितमस्माकंलोकानांचैवसर्वथा ॥ भवंतौदेवसंकाशौतथासंमंतुमर्हतः ॥ ४ ॥ इत्युक्त्वासंजहारास्त्रंपुनरेवधनंजयः ॥ संहारोदुष्करस्तस्यदेवैरपिहिसंयुगे ॥ ५ ॥
विसृष्टस्यरणेतस्यपरमास्त्रस्यसंग्रहे ॥ अशक्तःपांडवादन्यःसाक्षादपिशतक्रतुः ॥ ६ ॥ ब्रह्मतेजोद्भवंतद्धिविसृष्टमकृतात्मना ॥ नशक्यमावर्तयितुंब्रह्मचारिव्र
तादृते ॥ ७ ॥ अचीर्णब्रह्मचर्योयःसृष्ट्वावर्तयतेपुनः ॥ तदस्त्रंसानुबंधस्यमूर्धानंतस्यकृंतति ॥ ८ ॥ ब्रह्मचारीव्रतीचापिदुरवापमवाप्यतत् ॥ परमव्यसनार्त्तोपि
नार्जुनोस्त्रंव्यमुंचत ॥ ९ ॥ सत्यव्रतधरःशूरोब्रह्मचारीचपांडवः ॥ गुरुवर्त्तीचतेनास्त्रंसंजहारार्जुनःपुनः ॥ १० ॥ द्रौणिरप्यथसंप्रेक्ष्यतावृषीपुरतःस्थितौ ॥ नश
शाकपुनर्घोरमस्त्रंसंहर्तुमोजसा ॥ ११ ॥ अशक्तःप्रतिसंहारेपरमास्त्रस्यसंयुगे ॥ द्रौणिर्दीनमनाराजन्द्वैपायनमभाषत ॥ १२ ॥

दृष्ट्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ आवर्त्तयतेउपसंहरति एतेनार्जुनस्यास्त्रमुपसंहरतश्चीर्णब्रह्मचर्यत्वंख्याप्यते ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५॥ १६ ॥ अंतकायांताय स्वार्थेकः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥२७॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

उत्तमव्यसनार्त्तेनप्राणत्राणमभीप्सुना ॥ मयैतदस्त्रमुत्सृष्टंभीमसेनभयान्मुने ॥ १३ ॥ अधर्मश्चकृतोनेनधार्तराष्ट्रंजिघांसता ॥ मिथ्याचारेणभगवन्भीमसे
 नेनसंयुगे ॥ १४ ॥ अतःसृष्टमिदंब्रह्मन्मयास्त्रमकृतात्मना ॥ तस्यभूयोद्यसंहारंकर्तुंनाहमिहोत्सहे ॥ १५ ॥ निसृष्टंहिमयादिव्यमेतदस्त्रंदुरासदम् ॥ अपांडवाये १०
तिमुनेवह्नितेजोनुमंत्र्यवै ॥ १६ ॥ तदिदंपांडवेयानामंतकायाभिसंहितम् ॥ अद्यपांडुसुतान्सर्वान्जीविताद्भ्रंशयिष्यति ॥ १७ ॥ कृतंपापमिदंब्रह्मन्रोषाविष्टे
नचेतसा ॥ वधमाशास्यपार्थानांमयास्त्रंसृजतारणे ॥ १८ ॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥अस्त्रंब्रह्मशिरस्तातविद्वान्पार्थोधनंजयः ॥ उत्सृष्टवान्नरोषेणननाशायतवा
हवे ॥ १९ ॥ अस्त्रमस्त्रेणतुरणेतवसंशमयिष्यता ॥ विसृष्टमर्जुनेनेदंपुनश्चप्रतिसंहृतम् ॥ २० ॥ ब्रह्मास्त्रमप्यवाप्यैतदुपदेशात्पितुस्तव ॥ क्षत्रधर्मान्महाबाहुर्नाकं
पतधनंजयः ॥ २१ ॥ एवंधृतिमतःसाधोःसर्वास्त्रविदुषःसतः ॥ सभ्रातृबंधोःकस्मात्त्वंवधमस्यचिकीर्षसि ॥ २२ ॥ अस्त्रंब्रह्मशिरोयत्रपरमास्त्रेणवध्यते ॥ समाद्वा
दशपर्जन्यस्तद्राष्ट्रंनाभिवर्षति ॥ २३ ॥ एतदर्थंमहाबाहुःशक्तिमानपिपांडवः ॥ नविहन्यात्तदस्त्रंतुप्रजाहितचिकीर्षया ॥ २४ ॥ पांडवास्त्वंचराष्ट्रंचसदासंरक्ष्य
मेवहि ॥ तस्मात्संहरदिव्यंत्वमस्त्रमेतन्महाभुज ॥ २५ ॥ अरोषस्तवचैवास्तुपार्थाःसंतुनिरामयाः ॥ नह्यधर्मेणराजर्षिःपांडवोजेतुमिच्छति ॥ २६ ॥मणिंचैव
प्रयच्छाद्ययस्तेशिरसितिष्ठति ॥ एतदादायतेप्राणान्प्रतिदास्यंतिपांडवाः ॥ २७ ॥ ॥द्रौणिरुवाच॥ ॥पांडवैर्यानिरत्नानियच्चान्यत्कौरवैर्धनम् ॥ अवाप्तमिहते
भ्योयंमणिर्ममविशिष्यते ॥ २८ ॥ यमाबध्यभयंनास्तिशस्त्रव्याधिक्षुधाश्रयम् ॥ देवेभ्योदानवेभ्योवानागेभ्योवाकथंचन ॥ २९ ॥ नचरक्षोगणभयंनतस्करभ
यंतथा ॥ एवंवीर्योमणिरयंनमेत्याज्यःकथंचन ॥ ३० ॥ यत्तुमेभगवानाहतन्मेकार्यमनंतरम् ॥ अयंमणिरयंचाहमीषिकातुपतिष्यति ॥ ३१ ॥ गर्भेषुपांडवेया
नाममोघंचैतदुत्तमम् ॥ नचशक्तोस्मिभगवन्संहर्तुंपुनरुद्यतम् ॥ ३२ ॥ एतदस्त्रमतश्चैवगर्भेषुविसृजाम्यहम् ॥ नचवाक्यंभगवतोनकरिष्येमहामुने ॥ ३३ ॥ व्या
सउवाच ॥ ॥एवंकुरुनचान्यातुबुद्धिःकार्यात्वयानघ ॥ गर्भेषुपांडवेयानांविसृज्यैतदुपारम ॥ ३४ ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततःपरममस्त्रंतुद्रौणिरुद्यतमाहवे ॥
द्वैपायनवचःश्रुत्वागर्भेषुप्रमुमोचह ॥ ३५ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकेप० ऐषीकेपर्वणिब्रह्मशिरोस्त्रस्यपांडवेयगर्भप्रवेशनेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ॥ इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तदेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ संविदंसंलापं ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ प्रायोपेतांमरणार्थंयोनियमस्ते

॥वैशंपायनउवाच॥ ॥तदाज्ञायहृषीकेशोविसृष्टंपापकर्मणा॥हृष्यमाणइदंवाक्यंद्रौणिंप्रत्यब्रवीत्तदा ॥ १ ॥ विराटस्यसुतांपूर्वंस्नुषांगांडीवधन्वनः॥उपप्लु
व्यगतांदृष्ट्वाव्रतवान्ब्राह्मणोब्रवीत्॥ २ ॥परिक्षीणेषुकुरुषुपुत्रस्तवभविष्यति॥एतदस्यपरिक्षित्त्वंगर्भस्थस्यभविष्यति॥ ३ ॥तस्यतद्वचनंसाधोःसत्यमेतद्भवि
ष्यति॥परिक्षिद्भविताह्येषांपुनर्वंशकरःसुतः॥ ४ ॥एवंब्रुवाणंगोविंदंसात्वतांप्रवरंतदा॥द्रौणिःपरमसंरब्धःप्रत्युवाचेदमुत्तरम्॥५॥नैतदेवंयथात्थत्वंपक्षपाते
नकेशव॥वचनंपुंडरीकाक्षनचमद्वाक्यमन्यथा॥६॥पतिष्यतितदस्त्रंहिगर्भेतस्यामयोद्यतम्॥ विराटदुहितुःकृष्णयंत्वंरक्षितुमिच्छसि ॥७॥ ॥श्रीभगवानु
वाच॥ ॥अमोघःपरमास्त्रस्यपातस्तस्यभविष्यति॥सतुगर्भोमृतोजातोदीर्घमायुरवाप्स्यति॥८॥त्वांतुकापुरुषंपापंविदुःसर्वेमनीषिणः॥असकृत्पापकर्मा
णंबालजीवितघातकम्॥९॥ तस्मात्त्वमस्यपापस्यकर्मणःफलमाप्नुहि॥त्रीणिवर्षसहस्राणिचरिष्यसिमहीमिमाम्॥१०॥अप्राप्नुवन्क्वचित्कांचित्संविदंजातु
केनचित् ॥ निर्जनानसहायस्त्वंदेशान्प्रविचरिष्यसि ॥ ११ ॥ भवित्रीनहितेक्षुद्रजनमध्येषुसंस्थितिः॥ पूयशोणितगंधीचदुर्गकांतारसंश्रयः॥१२॥ विचरि
ष्यसिपापात्मासर्वव्याधिसमन्वितः॥वयःप्राप्यपरिक्षित्तुवेदव्रतमवाप्यच॥१३॥ कृपाच्छारद्वताच्छूरःसर्वास्त्राण्युपपत्स्यते॥विदित्वापरमास्त्राणिक्षत्रधर्मव्र
तेस्थितः॥ १४ ॥षष्टिंवर्षाणिधर्मात्मावसुधांपालयिष्यति॥इतश्चोर्ध्वंमहाबाहुःकुरुराजोभविष्यति ॥ १५॥ परिक्षिन्नामनृपतिर्मिषतस्तेसुदुर्मते॥अहंतंजी
वयिष्यामिदग्धंशस्त्राग्नितेजसा॥पश्यमेतपसोवीर्यंसत्यस्यचनराधम॥ १६॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥यस्मादनादृत्यकृतंत्वयास्मान्कर्मदारुणम्॥ब्राह्मणस्यस
तश्चैवयस्मात्तेवृत्तमीदृशम्॥ १७॥ तस्माद्यद्देवकीपुत्रउक्तवानुत्तमंवचः॥ असंशयंतेतद्भाविक्षत्रधर्मस्त्वयाश्रितः॥ १८॥ ॥अश्वत्थामोवाच॥ ॥सहैवभ
वताब्रह्मंस्थास्यामिपुरुषेष्विह॥सत्यवागस्तुभगवानयंचपुरुषोत्तमः॥१९॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥प्रदायाथमणिंद्रौणिःपांडवानांमहात्मनाम्॥जगामवि
मनास्तेषांसर्वेषांपश्यतांवनम्॥२०॥पांडवाश्चापिगोविंदंपुरस्कृत्यहतद्विषः॥कृष्णद्वैपायनंचैवनारदंचमहामुनिम्॥२१॥द्रोणपुत्रस्यसहजंमणिमादायसत्वराः॥
द्रौपदीमभ्यधावंतप्रायोपेतांमनस्विनीम्॥२२॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततस्तेपुरुषव्याघ्राःसदश्वैरनिलोपमैः॥अभ्ययुःसहदाशार्हाःशिबिरंपुनरेवहि॥२३॥

नोपेतां॥ २२ ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 हृष्टामश्वत्थाम्नःपराभवेन आर्तांपुत्रादेःशोकेन ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७॥ मधुघातिनिमधुदैत्यहंतरि ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ विवक्षतांवक्तुमिच्छतांवाच्याःनिंद्याःनैवस्म ॥ ३ २ ॥ ३३ ॥

अवतीर्यरथेभ्यस्तुत्वरमाणामहारथाः॥ददृशुर्द्रौपदींहृष्टामार्तामार्ततराःस्वयम् ॥ २४ ॥ तामुपेत्यनिरानंदांदुःखशोकसमन्विताम् ॥ परिवार्यव्यतिष्ठंतपांडवाः
 सहकेशवाः ॥ २५ ॥ ततोराज्ञाभ्यनुज्ञातोभीमसेनोमहाबलः ॥प्रददौतंमणिंदिव्यंवचनंचेदमब्रवीत् ॥ २६ ॥ अयंभद्रेतवमणिःपुत्रहंतुर्जितःसते ॥ उत्तिष्ठ
शोकमुत्सृज्यक्षात्रधर्ममनुस्मर॥ २७॥ प्रयाणेवासुदेवस्यशमार्थमसितेक्षणे ॥ यान्युक्तानित्वयाभीरुवाक्यानिमधुघातिनि ॥ २८ ॥ नैवमेपतयःसंतिनपुत्रा
भ्रातरोनच ॥ नवैत्वमितिगोविंदशममिच्छतिराजनि ॥ २९ ॥ उक्तवत्यसितीव्राणिवाक्यानिपुरुषोत्तमम् ॥ क्षत्रधर्मानुरूपाणितानिसंस्मर्तुमर्हसि ॥ ३० ॥
हतोदुर्योधनःपापोराज्यस्यपरिपंथिकः॥ दुःशासनस्यरुधिरंपीतंविस्फुरतोमया ॥ ३१ ॥ वैरस्यगतमानृण्यंनस्मवाच्याविवक्षताम् ॥ जित्वामुक्तोद्रोणपुत्रोब्रा
ह्मण्याद्गौरवेणच ॥३२॥ यशोस्यपतितंदेविशरीरंत्ववशेषितम्॥ वियोजितश्चमणिनाभ्रंशितश्चायुधंभुवि ॥ ३३ ॥ ॥द्रौपद्युवाच॥ ॥केवलानृण्यमाप्ता
स्मिगुरुपुत्रोगुरुर्मम ॥ शिरस्येतंमणिंराजाप्रतिबध्नातुभारत ॥३४॥ तंगृहीत्वाततोराजाशिरस्येवाकरोत्तदा ॥ गुरोरुच्छिष्टमित्येवद्रौपद्यावचनादपि ॥३५॥ त
तोदिव्यंमणिवरंशिरसाधारयन्प्रभुः॥ शुशुभेसतदाराजासचंद्रइवपर्वतः॥ ३६ ॥ उत्तस्थौपुत्रशोकार्ताततःकृष्णामनस्विनी ॥ कृष्णंचापिमहाबाहुःपरिपप्रच्छ
धर्मराट्॥३७॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकेपर्वणिऐषीकेप० द्रौपदीसांत्वनायांषोडशोऽध्यायः ॥१६॥ ॥छ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥हतेषुसर्वसै
न्येषुसौप्तिकेतैरथैस्त्रिभिः ॥ शोचन्युधिष्ठिरोराजादाशार्हमिदमब्रवीत् ॥ १ ॥ कथंनुकृष्णपापेनक्षुद्रेणाकृतकर्मणा ॥ द्रौणिनानिहताःसर्वेममपुत्रामहारथाः
॥ २ ॥तथाकृतास्त्रविक्रांताःसहस्रशतयोधिनः॥द्रुपदस्यात्मजाश्चैवद्रोणपुत्रेणपातिताः ॥ ३ ॥ यस्यद्रोणोमहेष्वासोनप्रादादाहवेमुखम् ॥ निजघ्नेरथिनांश्रेष्ठं
धृष्टद्युम्नंकथंनुसः ॥ ४ ॥ किंनुतेनकृतंकर्मतथायुक्तंनरर्षभ ॥ यदेकःसमरेसर्वानवधीन्नोगुरोःसुतः ॥ ५ ॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥नूनंसदेवदेवानामीश्वरेश्वर
मव्ययम् ॥ जगामशरणंद्रौणिरेकस्तेनावधीद्बहून् ॥६॥ प्रसन्नोहिमहादेवोदद्यादमरतामपि ॥ वीर्यंचगिरिशोदद्याद्येनेंद्रमपिशातयेत् ॥ ७॥ वेदाहंहिमहादेवंत
त्वेनभरतर्षभ ॥ यानिचास्यपुराणानिकर्माणिविविधानिच ॥ ८ ॥

॥३४॥३५॥३६॥३७॥ ॥ इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥हतेष्विति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तरतिशोकमात्मविदितिश्रुतेर्युधिष्ठिरादीनांशोकमपनिनीषुरात्मज्ञानमाह आदिरिति यथाकनकंकुंडलादेरादिर्मध्यंअंतश्चैवंरुद्रोपिजगतइत्यर्थः तर्हिसांख्याभिमतप्रधानवदचेतनःस्यादित्याशंक्याह विचे
ष्टतइति कोह्येवान्यात्कःप्राण्यात् यदेषआकाशआनंदोनस्यादितिश्रुतेः प्राणापानचेष्टापिईश्वराधीनाकिमुतमरणमारणादिरिति सर्वस्येश्वराधीनत्वात् नकृताकृताभ्यांपुरुषेणसंतापःकार्यइतिभावः॥ ९॥
नकेवलंवयमेवास्यकर्मणाचेष्टांकुर्मोऽपितुब्रह्मादयोपीत्याह एवमित्यादिना प्रथमंरुद्रंतमोमयं विभुस्त्रिगुणमयईश्वरः ॥ १० ॥ ११ ॥ अपरंचतुर्मुखंरजोमयं ॥ १२ ॥ १३ ॥ वैकृतंविकारं ॥ १४ ॥

आदिरेषहिभूतानांमध्यमंतश्चभारत ॥ विचेष्टतेजगच्चेदंसर्वमस्यैवकर्मणा ॥ ९ ॥ एवंसिसृक्षुर्भूतानिददर्शप्रथमंविभुः ॥ पितामहोब्रवीच्चैनंभूतानिसृजमा
चिरम्॥ १० ॥ हरिकेशस्तथेत्युक्त्वाभूतानांदोषदर्शिवान्॥ दीर्घकालंतपस्तेपेमग्नोंभसिमहातपाः ॥ ११ ॥ सुमहांतंततःकालंप्रतीक्ष्यैनंपितामहः ॥ स्रष्टारंसर्व
भूतानांससर्जमनसापरम्॥ १२ ॥ सोब्रवीत्पितरंदृष्ट्वागिरिशंसुमग्नमंभसि॥ यदिमेनाग्रजोस्त्यन्यस्ततःस्रक्ष्याम्यहंप्रजाः॥ १३॥ तमब्रवीत्पितानास्तित्वदन्यःपुरु
षोग्रजः॥ स्थाणुरेषजलेमग्नोविस्रब्धःकुरुवैकृतम् ॥ १४॥ भूतान्यन्वसृजत्सप्तदक्षादींस्तुप्रजापतीन् ॥ यैरिमंव्यकरोत्सर्वंभूतग्रामंचतुर्विधम्॥ १५॥ ताःसृष्टमा
त्राःक्षुधिताःप्रजाःसर्वाःप्रजापतिम्॥ बिभक्षयिषवोराजन्सहसाप्राद्रवंस्तदा॥ १६॥ सभक्ष्यमाणस्त्राणार्थीपितामहमुपाद्रवत्॥ आभ्योमांभगवांस्त्रातुवृत्तिरा
सांविधीयताम् ॥ १७॥ ततस्ताभ्योददावन्नमोषधीःस्थावराणिच॥ जंगमानिचभूतानिदुर्बलानिबलीयसाम्॥ १८॥ विहितान्नाःप्रजास्तास्तुजग्मुःसृष्टायथा
गतम्॥ततोववृधिरेराजन्प्रीतिमत्यःस्वयोनिषु॥ १९॥ भूतग्रामेविवृद्धेतुतुष्टेलोकगुरावपि॥ उदतिष्ठज्जलाज्ज्येष्ठःप्रजाश्चेमाददर्शसः॥ २० ॥ बहुरूपाःप्रजाःसृ
ष्टाविवृद्धाश्चस्वतेजसा॥ चुक्रोधभगवान्रुद्रोलिंगंस्वंचाप्यविध्यत॥ २१ ॥ तत्प्रविद्धंतथाभूमौतथैवप्रत्यतिष्ठत ॥ तमुवाचाव्ययोब्रह्मावचोभिःशमयन्निव ॥
॥२२॥ किंकृतंसलिलेशर्वचिरकालस्थितेनते॥ किमर्थंचेदमुत्पाद्यलिंगंभूमौप्रवेशितम्॥२३॥ सोब्रवीज्जातसंरंभस्तथालोकगुरुर्गुरुम्॥ प्रजाःसृष्टाःपरेणेमाः
किंकरिष्याम्यनेनवै॥ २४॥ तपसाधिगतंचान्नंप्रजार्थंमेपितामह॥ ओषध्यःपरिवर्तेरन्यथैवंसततंप्रजाः॥ २५॥

॥ १५ ॥ १६ ॥ त्रातुरक्षतु ॥ १७ ॥ १८ ॥१९॥ २० ॥ लिंगंप्रसवसामर्थ्यं मेढ्ररूपेणअविध्यतभूमौपातितवान् एतदेवपूजितंसत्सर्वसिद्धिप्रदंआस्तिकानांभविष्यतीत्यभिप्रायेण ॥ २१ ॥२२॥२३॥
॥२४॥ तपसेति मेममतपसा जलवासरूपेणप्रजार्थंअन्नंजातं अन्नादन्नमित्येवंरूपेणओषध्योबीजांकुरसंतानक्रमेणपरिवर्त्तंते एवमेवान्नाद्रेनोद्वाराप्रजातःप्रजाश्चपरिवर्त्तंतेतःप्रवाहरूपेणसृष्टिस्थितिकार्य
योर्निर्वाहिसातत्येनप्रवृत्तेकिमीश्वरेणेत्यभिप्रायेणलिंगेऽनादृतेसतिईश्वरस्तिरोधानंप्राप्तवानित्यर्थः ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २६ ॥ ॥ इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तदशोऽध्यायः॥१७॥ ॥७॥ ॥७॥ ततइति ईश्वरतिरोधानानंतरंदेवयुगेकृतयुगेविनापीश्वराराधनंप्रजाःस्वाभाविकैरेवशमदमादिभिः कृतकृत्या अभूवन् अतीतेतुदेवयुगेनिरीश्वरास्ताःकेवलेनकर्मणैवफलसिद्धिंइच्छंत्योयज्ञमकल्पयन् ॥१॥२॥ रुद्रंईश्वरंयज्ञस्यफलदातारं॥३॥ योवाएतदक्षरंगार्ग्यविदित्वास्मिँल्लोकेयजतिजुहोतिददातितप स्तप्यतेंऽतवदेवास्यतद्भवतीतिश्रुतेरीश्वराराधनहीनोयज्ञोंऽनवानित्येतद्दर्शयति आख्यायिकामुखेनैवसोकल्प्यमानेइत्यादिना साधनंयज्ञनाशकं॥ ४ ॥ लोकयज्ञोलोकेषणासर्वोमांसाधुमेवजानात्वितिवा सनारूपःक्रियायज्ञःगर्भाधानादिसंस्काररूपः गृहयज्ञःपत्निसाध्याग्निहोत्रादिःपंचभूतनृयज्ञःपंचभूतानांगुणैःशब्दादिभिर्यान्नृणांप्रीतिस्तद्रूपः विषयजंसुखमित्यर्थः एतैरेवचतुर्भिर्यज्ञैःसर्वंजगत्सृष्टं॥५॥ तत्र

एवमुक्त्वाससक्रोधोजगामविमनाभवः ॥ गिरेर्मुंजवतःपादंतपस्तप्तुंमहातपाः॥ २६ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेसौप्तिकेप०ऐषीकेपर्वणियुधिष्ठिरकृष्णसंवादे सप्तदशोऽध्यायः॥१७॥ ॥७॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥ततोदेवयुगेतीतेदेवावैसमकल्पयन्॥यज्ञंवेदप्रमाणेनविधिवद्यष्टुमीप्सवः॥ १ ॥ कल्पयामासु रथतेसाधनानिहवींषिच ॥ भागार्हादेवताश्चैवयज्ञियंद्रव्यमेवच ॥ २ ॥ तावैरुद्रमजानंत्योयाथातथ्येनदेवताः ॥ नाकल्पयंतदेवस्यस्थाणोर्भागंनराधिप ॥ ३ ॥ सोऽकल्प्यमानेभागेतुकृत्तिवासामखेमरैः ॥ ततःसाधनमन्विच्छन्धनुरादौससर्जह ॥ ४ ॥ लोकयज्ञःक्रियायज्ञोगृहयज्ञःसनातनः ॥ पंचभूतनृयज्ञश्चजज्ञेस र्वमिदंजगत्॥ ५॥ लोकयज्ञैर्नृयज्ञैश्चकपर्दीविदधेधनुः॥ धनुःसृष्टमभूत्तस्यपंचकिष्कुप्रमाणतः ॥ ६ ॥ वषट्कारोभवज्ज्यातुधनुषस्तस्यभारत ॥ यज्ञांगानिच चत्वारितस्यसंनहनेऽभवन्॥ ७ ॥ ततःक्रुद्धोमहादेवस्तदुपादायकार्मुकम्॥ आजगामाथतत्रैवयत्रदेवाःसमीजिरे ॥ ८ ॥ तमात्तकार्मुकंदृष्ट्वाब्रह्मचारिणमव्य यम्॥ विव्यथेपृथिवीदेवीपर्वताश्चचकंपिरे ॥ ९ ॥ नववौपवनश्चैवनाग्निर्जज्वालवैधितः॥ व्यभ्रमच्चापिसंविग्नंदिविनक्षत्रमंडलम्॥ १० ॥ नबभौभास्करश्चा पिसोमःश्रीमुक्तमंडलः॥ तिमिरेणाकुलंसर्वमाकाशंचाभवद्वृतम्॥ ११ ॥ अभिभूतास्ततोदेवाविषयान्नप्रजज्ञिरे॥ नप्रत्यभाच्चयज्ञःसदेवतास्त्रेसिरेतथा॥१२॥ ततःसयज्ञंविव्याधरौद्रेणहृदिपत्रिणा॥ अपक्रांतस्ततोयज्ञोमृगोभूत्वासपावकः॥ १३ ॥

मध्यमयोःशास्त्रोक्तयोर्यज्ञयोर्नाशार्थंप्रथमचरमयज्ञाभ्यांईश्वरोधनुःकृतवान् किष्कुर्हस्तःपंचहस्तंपंचविषयप्रमाणं लोकवासनादेहवासनाचशब्दादिविषयपंचकात्परतोनास्तीत्यर्थः ॥६॥ वषट्कारसंज्ञेन गृहयज्ञेनतेउभेवासनेकिंचित्संकोचंगच्छतइतिसतस्यवासनाद्वयरूपस्यधनुषोज्यास्थानीयः यानितुयज्ञांगानिचत्वारिअर्थित्वंसमर्थत्वंविद्वत्त्वंशास्त्रेणपर्युदस्तत्वंचतानितस्यधनुषःलोकदेहवासनारूपस्यस न्नहनेदाढर्यायअभवन् ॥ ७ ॥ यतःयज्ञांगानिलोकेषणादौविनियुक्तानिमूढैस्ततोहेतोःमहादेवःक्रुद्धोयज्ञंजघानेत्यादिस्पष्टार्थं॥८ ॥९॥१०॥११॥१२॥रौद्रेणअहंकारेणदर्पेणवाऽहमेवयज्वादाताविज्ञाते त्येवंरूपेण यज्ञोयज्ञात्पूर्वंअपक्रांतंमुख्याद्विविदिषंतियज्ञेनेत्यादिशास्त्रोक्तादात्मविविदिषाख्यात्फलात्भ्रष्टः ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

किंचित्कालंफलंभुंजानोदिवियजमानरूपेणव्यराजत तथापितेनकालात्मनारुद्रेणअन्वीयमानःसन् ततोप्यपक्रांतःस्वर्गात्च्युतोभूदित्यर्थः ॥ १४॥ अपक्रांतेयज्ञेयज्ञफलेभुक्तेसतिव्रीडाद्दौर्गर्भवासादौच जातेयज्ञपतौ सुरान्इंद्रियाणि संज्ञानप्रत्यभात् मूढान्यभूवन् हेयोपादेयविवेकशून्यान्यभूवन्नित्यर्थः॥१५॥त्र्यबंकइति त्रीणिश्रवणमनननिदिध्यासनानिअंबकानिगमकानियस्यसपरमेश्वरःसवितुर्यज्ञ प्रसोतुर्देहस्य बाहूकर्मकरणहेतू तथाभगस्यनेत्रेमनसःसंकल्पौअहमिदंकरिष्येऽहमिदंनकरिष्येइत्येवंरूपौविहितप्रतिषिद्धरूपौ पूष्णोदशनान्वागिंद्रियस्थानानिमंत्रांश्चेत्यर्थः एतानिसर्वाणिधनुःकोट्या

सतुतेनैवरूपेणदिव्यंप्राप्यव्यराजत ॥ अन्वीयमानोरुद्रेणयुधिष्ठिरनभस्तले ॥ १४ ॥ अपक्रांतेततोयज्ञेसंज्ञानप्रत्यभात्सुरान् ॥ नष्टसंज्ञेषुदेवेषुनप्राज्ञायत किंचन ॥ १५ ॥ त्र्यंबकःसवितुर्बाहूभगस्यनयनेतथा ॥ पूष्णश्चदशनान्क्रुद्धोधनुःकोट्याव्यशातयत् ॥ १६ ॥ प्राद्रवंततदेवायज्ञांगानिचसर्वशः ॥ केचित्त त्रैवघूर्णंतोगतासवइवाभवन् ॥ १७ ॥ सतुविद्राव्यतत्सर्वंशितिकंठोऽवहस्यच ॥ अवष्टभ्यधनुष्कोटिंरुरोधविबुधांस्ततः ॥ १८ ॥ ततोवागमरैरुक्ताज्यांतस्यधनु षोच्छिनत् ॥ अथतत्सहसाराजंश्छिन्नज्यंविस्फुरद्धनुः ॥ १९ ॥ ततोविधनुषंदेवादेवश्रेष्ठमुपागमन् ॥ शरणंसहयज्ञेनप्रसादंचाकरोत्प्रभुः ॥ २० ॥ ततःप्रस न्नोभगवान्स्थाप्यकोपंजलाशये ॥ सजलंपावकोभूत्वाशोषयत्यनिशंप्रभो ॥ २१ ॥ भगस्यनयनेचैवबाहूचसवितुस्तथा ॥ प्रादात्पूष्णश्चदशनान्पुनर्यज्ञांश्च पांडव ॥ २२ ॥ ततःसुस्थमिदंसर्वंबभूवपुनरेवहि ॥ सर्वाणिचहवींष्यस्यदेवाभागमकल्पयन् ॥ २३ ॥ तस्मिन्क्रुद्धेऽभवत्सर्वमसुस्थंभुवनंप्रभो ॥ प्रसन्नेचपु नःसुस्थंप्रसन्नोस्यचवीर्यवान् ॥ २४ ॥ ततस्तेनिहताःसर्वेतवपुत्रामहारथाः ॥ अन्येचबहवःशूराःपांचालस्यपदानुगाः ॥ २५ ॥ नतन्मनसिकर्तव्यंनचतद्द्रौ णिनाकृतम् ॥ महादेवप्रसादेनकुरुकार्यमनंतरम् ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशतसाहस्र्यांसंहितायांवैयासिक्यांसौप्तिकैषीकपर्वणिअष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ऐषीकंपर्वसमाप्तम् ॥ ॥ पर्वद्वयमिदंसंलग्नम् ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अस्यानंतरंस्त्रीपर्वभविष्यतितस्यायमाद्यःश्लोकः ॥ ॥ जनमेजयउवाच ॥ ॥ हतेदुर्यो धनेचैवहतेसैन्येचसर्वशः ॥ धृतराष्ट्रोमहाराजश्रुत्वाकिमकरोन्मुने ॥ १ ॥

पूर्वोक्तयालोकेषणयादेहेषणयाव्यशातयत् ॥ १६ ॥ १७ ॥ एवंयज्ञेनष्टेपिधनुष्कोटिमपिपु ण्याभावात्पूर्वोक्तांरुरोधततोलोकदेहयोरपिरंजनंकुंठितमभूदित्यर्थः ॥ १८ ॥ ततोऽमरैरुक्तावाक्विविदिषंतियज्ञेनेतिपूर्वोक्तादेववाणी ज्यांश्रौतयज्ञरूपां धनुषःपूर्वोक्तवासनाद्वयात्मकात् अच्छिनत्तद्दू रीचकार निष्कामंईश्वरप्रीत्यर्थंयज्ञंकारितवतीत्यर्थः ॥ १९ ॥ विधनुषंकाम्यकर्महीनंदेवंआत्मानंदेवाइंद्रियाणिउपागमन्चित्तशुद्ध्यतिशयात्आत्मवश्यान्यभूवन् ततश्चईश्वरस्तैःशरणीकृतःप्रसन्नोभूत् ॥ २० ॥ कोपंरजस्तमोरूपं जलाशयेमूढचित्ते ॥ २१ ॥ ततःसात्विकोयज्ञःप्रवृत्तइत्याह भगस्येति पूर्ववदर्थः ॥ २२ ॥ सर्वाणिहवींषिसर्वाणिकर्माणिईश्वरार्पितान्येवाकुर्वन्नित्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ फलितमाह नतदिति ईश्वरस्यवशेसर्वमितिज्ञात्वाशोकंमाकार्षीरितिभावः ॥ २६ ॥ ॥ इतिसौप्तिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

इदं सौप्तिकपर्व मुंबय्याख्यराजधान्यां गणपतकृष्णाजीत्यभिधानां मुद्रायंत्रालये मुद्रितं शकाब्दाः ॥ १८०९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ इति श्रीमहाभारते सौप्तिकपर्व समाप्तम् ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ अथ श्रीमहाभारते स्त्रीपर्व प्रारभ्यते ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स्त्रीपर्व. ११

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीगणेशायनमः ॥ एवंतत्त्वदृष्ट्याशोकोनकर्तव्यइत्युक्तं लोकदृष्ट्यापिसनकार्यइत्याह हतेदुर्योधनेचैवेत्यादिनाध्यायेनैकेन ॥१॥ २ ॥ अन्योन्यंकारितात्पांडवानांगर्भेब्रह्मशिरोस्त्रंपतत्विति अश्वत्थाम्ना शापोदत्तः सहस्रवर्षाणिगलत्कुष्टोभविष्यसीत्यश्वत्थाम्नःकृष्णेनशापोदत्तइत्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥६॥ शून्याराजभिर्हीना केवलाउपरतोत्सवा ॥ ७ ॥ आनुपूर्व्येणेति आदौहतानांआदावेवपश्चाद्ध

श्रीगणेशायनमः॥ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींचैवततोजयमुदीरयेत् ॥ १ ॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥हतेदुर्योधनेचैवहतेसैन्येचसर्व
शः ॥धृतराष्ट्रोमहाराजश्रुत्वाकिमकरोन्मुने ॥ १ ॥ तथैवकौरवोराजाधर्मपुत्रोमहामनाः ॥ कृपप्रभृतयश्चैवकिमकुर्वततेत्रयः ॥ २ ॥ अश्वत्थाम्नःश्रुतंकर्मशा
पादन्योन्यकारितात् ॥ वृत्तांतमुत्तरंब्रूहियदभाषतसंजयः ॥ ३ ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ हतेपुत्रशतेदीनंछिन्नशाखमिवद्रुमम् ॥ पुत्रशोकाभिसंतप्तंधृतराष्ट्रं
महीपतिम् ॥ ४ ॥ ध्यानमूकत्वमापन्नंचिंतयासमभिप्लुतम् ॥ अभिगम्यमहाराजसंजयोवाक्यमब्रवीत् ॥५॥ किंशोचसिमहाराजनास्तिशोकेसहायता ॥ अक्षौ
हिण्योहताश्चाष्टौदशचैवविशांपते ॥ ६ ॥ निर्जनेयंवसुमतीशून्यासंप्रतिकेवला ॥ नानादिग्भ्यःसमागम्यनानादेश्यानराधिपाः ॥ ७ ॥ सहैवतवपुत्रेणसर्वेवै
निधनंगताः ॥ पितॄणांपुत्रपौत्राणांज्ञातीनांसुहृदांतथा ॥ गुरूणांचानुपूर्व्येणप्रेतकार्याणिकारय ॥ ८ ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ तच्छ्रुत्वाकरुणंवाक्यंपुत्रपौ
त्रवधार्दितः ॥ पपातभुविदुर्धर्षोवाताहतइवद्रुमः ॥ ९ ॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥ हतपुत्रोहतामात्योहतसर्वसुहृज्जनः ॥ दुःखंनूनंभविष्यामिविचरन्पृथिवीमि
माम् ॥ १० ॥ किंनुबंधुविहीनस्यजीवितेनममाद्यवै ॥ लूनपक्षस्यइवमेजराजीर्णस्यपक्षिणः ॥ ११ ॥ हृतराज्योहतबंधुर्हतचक्षुश्चवैतथा ॥ नभ्राजिष्येमहाप्राज्ञ
क्षीणरश्मिरिवांशुमान् ॥ १२ ॥ नकृतंसुहृदांवाक्यंजामदग्न्यस्यजल्पतः ॥ नारदस्यचदेवर्षेःकृष्णद्वैपायनस्यच ॥ १३ ॥ सभामध्येतुकृष्णेनयच्छ्रेयोभिहितं
मम ॥ अलंवैरेणतेराजन्पुत्रःसंगृह्यतामिति ॥ १४ ॥ तच्चवाक्यमकृत्वाहंभृशंतप्यामिदुर्मतिः ॥ नहिश्रोतास्मिभीष्मस्यधर्मयुक्तंप्रभाषितम् ॥ १५ ॥ दुर्योधनस्य
चतथावृषभस्येवनर्दतः ॥ दुःशासनवधंश्रुत्वाकर्णस्यचविपर्ययम् ॥ १६ ॥ द्रोणसूर्योपरागंचहृदयंमेविदीर्यते ॥ नस्मराम्यात्मनःकिंचित्पुरासंजयदुष्कृतम् ॥
॥ १७ ॥ यस्येदंफलमद्येहमयामूढेनभुज्यते ॥ नूनंव्यपकृतंकिंचिन्मयापूर्वेषुजन्मसु ॥ १८ ॥ येनमांदुःखभागेषुधाताकर्मसुयुक्तवान् ॥ परिणामश्चवयसःस
र्वबंधुक्षयश्चमे ॥ १९ ॥ सुहृन्मित्रविनाशश्चदैवयोगादुपागतः ॥ कोन्योस्तिदुःखिततरोमत्तोन्योहिपुमान्भुवि ॥ २० ॥

तानांपश्चादेवेतिपौर्वापर्येणप्रेतानांपरेतानां कार्याणिपारलौकिकानिकर्माणि ॥ ८ ॥ ९ ॥ दुःखंयथास्यात्तथाभविष्यामि ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ श्रोतास्मिश्रुतवानस्मि ॥ १५ ॥ विपर्ययंविनाशं ॥१६॥ १७ ॥ १८॥१९ ॥२०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 तन्मामिति अद्यैवप्राणत्यागंकरिष्यामीत्यर्थः ॥ २१ ॥ वितन्वतःविरचयतः ॥ २२ ॥२३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ अवृत्तेतिच्छेदः ॥ २६ ॥ २७ ॥ शल्यश्चमंत्रीतिपूर्वेणान्वयः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ब्रुव

तन्मामद्यैवपश्यंतुपांडवाःसंशितव्रताः॥ विवृतंब्रह्मलोकस्यदीर्घमध्वानमास्थितम्॥२१॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥तस्यलालप्यमानस्यबहुशोकंवितन्वतः

॥ १ ॥ शोकापहंनरेंद्रस्यसंजयोवाक्यमब्रवीत् ॥ २२ ॥ शोकंराजन्व्यपनुदश्रुतास्तेवेदनिश्चयाः ॥ शास्त्रागमाश्चविविधावृद्धेभ्योनृपसत्तम ॥ २३ ॥ सृंजयेपुत्रशो

कार्तेयदूचुर्मुनयःपुरा ॥ यथायौवनजंदर्पमास्थितेतेसुतेनृप॥ २४॥ नत्वयासुहृदांवाक्यंब्रुवतामवधारितम् ॥ स्वार्थश्चनकृतःकश्चिल्लुब्धेनफलगृद्धिना ॥२५॥

असिनैवैकधारेणस्वबुद्ध्यातुविचेष्टितम् ॥ प्रायशोऽवृत्तसंपन्नाःसततंपर्युपासिताः॥ २६॥ यस्यदुःशासनोमंत्रीराधेयश्चदुरात्मवान्॥ शकुनिश्चैवदुष्टात्माचि

त्रसेनश्चदुर्मतिः ॥ २७ ॥ शल्यश्चयेनवैसर्वंशल्यभूतंकृतंजगत् ॥ कुरुवृद्धस्यभीष्मस्यगांधार्याविदुरस्यच ॥ २८ ॥द्रोणस्यचमहाराजकृपस्यचशरद्वतः ॥ कृ

ष्णस्यचमहाबाहोनारदस्यचधीमतः ॥ २९ ॥ ऋषीणांचतथान्येषांव्यासस्यामिततेजसः ॥ नकृतंतेनवचनंतवपुत्रेणभारत ॥ नधर्मःसकृतःकश्चिन्नित्यंयुद्धम

भीप्सता ॥ ३० ॥ अल्पबुद्धिरहंकारीनित्यंयुद्धमितिब्रुवन् ॥ क्रूरोदुर्मर्षणोनित्यमसंतुष्टश्चवीर्यवान् ॥ ३१ ॥ श्रुतवानसिमेधावीसत्यवांश्चैवनित्यदा ॥ नमु

ह्यंतीदृशाःसंतोबुद्धिमंतोभवादृशाः ॥ ३२ ॥ नधर्मःसत्कृतःकश्चित्तवपुत्रेणमारिष ॥ क्षपिताःक्षत्रियाःसर्वेशत्रूणांवर्धितंयशः ॥ ३३ ॥ मध्यस्थोहित्वमप्यासी

र्नक्षमंकिंचिदुक्तवान् ॥ दुर्धरेणत्वयाभारस्तुलयानसमंधृतः ॥ ३४ ॥ आदावेवमनुष्येणवर्तितव्यंयथाक्षमम् ॥ यथानातीतमर्थंवैपश्चात्तापेनयुज्यते ॥ ३५ ॥

पुत्रगृद्ध्यात्वयाराजन्प्रियंतस्यचिकीर्षितम् ॥ पश्चात्तापमिमंप्राप्तोनत्वंशोचितुमर्हसि ॥३६॥ मधुयःकेवलंदृष्ट्वाप्रपातंनानुपश्यति॥सभ्रष्टोमधुलोभेनशोचत्ये

वंयथाभवान् ॥३७॥ अर्थान्नशोचन्प्राप्नोतिनशोचन्विंदतेफलम् ॥ नशोचन्श्रियमाप्नोतिनशोचन्विंदतेपरम् ॥३८॥ स्वयमुत्पादयित्वाग्निंवस्त्रेणपरिवेष्टयन् ॥

दह्यमानोमनस्तापंभजतेनसपंडितः ॥ ३९ ॥ त्वयैवससुतेनायंवाक्यवायुसमीरितः ॥ लोभाज्येनचसंसिक्तोज्वलितःपार्थपावकः ॥ ४० ॥ तस्मिन्समिद्धेपति

ताःशलभाइवतेसुताः ॥ तान्वैशराग्निनिर्दग्धान्नत्वंशोचितुमर्हसि ॥ ४१ ॥ यच्चाश्रुपातात्कलिलंवदनंवहसेनृप ॥ अशास्त्रदृष्टमेतद्धिनप्रशंसंतिपंडिताः ॥ ४२ ॥ ॥ १ ॥

विस्फुलिंगाइवह्येतान्दहंतिकिलमानवान् ॥ जहीहिमन्युंबुद्ध्यावैधारयात्मानमात्मना ॥४३॥ नृदुर्योधनआसीदितिशेषः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥२४॥ २५ ॥ २६ ॥ प्रपातंपर्व

तायाद्भ्रंशं ॥ ३७ ॥ परंमोक्षं ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ दहंतिशोकाइत्यर्थात् मन्युंदैन्यं मन्युर्दैन्येक्रतौक्रुधिइत्यमरः आत्मानंचित्तंआत्मनाधैर्येणधारय प्राणान्मात्याक्षीरित्यर्थः॥ ४३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४४ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥छ॥ ॥ ततइति ॥ १ ॥ एषामरणांता अतउत्तिष्ठशोकंत्यज ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ भावांतरमभावोहि कयाचित्तुव्यपेक्षयेतिन्यायेनकृत्स्नप्रपंचस्याभावोब्रह्मतदादीनि भावोनामरूपात्मकतातन्मध्यानि तथाऽभावनिधनानीति तथाच आदावंतेचयन्नास्तिवर्तमानेपितत्तथेतिन्यायेनमध्येप्यभावभूतानां

॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एवमाश्वासितस्तेनसंजयेनमहात्मना ॥ विदुरोभूयएवाहबुद्धिपूर्वंपरंतप ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप० विशोककरणेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ततोमृतसमैर्वाक्यैर्ह्लादयन्पुरुषर्षभम् ॥ वैचित्रवीर्यंविदुरोयदुवाचनिबोधतत् ॥ ॥ १ ॥ ॥ विदुरउवाच ॥ ॥ उत्तिष्ठराजन्किंशेषेधारयात्मानमात्मना ॥ एषावैसर्वसत्त्वानांलोकेश्वरपरागतिः ॥ २ ॥ सर्वेक्षयांतानिचयाःपतनांताःसमुच्छ्रयाः ॥ संयोगाविप्रयोगांतामरणांतंचजीवितम् ॥ ३ ॥ यदाशूरंचभीरुंचयमःकर्षतिभारत ॥ तत्किंनयोत्स्यंतिहितेक्षत्रियाःक्षत्रियर्षभ ॥ ४ ॥ अयुध्यमानोम्रियते युध्यमानश्चजीवति ॥ कालंप्राप्य महाराजनकश्चिदतिवर्तते ॥ ५ ॥ अभावादीनिभूतानिभावमध्यानिभारत ॥ अभावनिधनान्येवतत्रकापरिदेवना ॥ ६ ॥ नशोचन्मृतमन्वेतिनशोचन्म्रियतेनरः ॥ एवंसांसिद्धिकेलोकेकिमर्थमनुशोचसि ॥ ७ ॥ कालःकर्षतिभूतानिसर्वाणिविविधान्युत ॥ नकालस्यप्रियःकश्चिन्न द्वेष्यःकुरुसत्तम ॥ ८ ॥ यथावायुस्तृणाग्राणिसंवर्तयतिसर्वशः ॥ तथाकालवशंयांतिभूतानिभरतर्षभ ॥ ९ ॥ एकसार्थप्रयातानांसर्वेषांतत्रगामिनाम् ॥ यस्यकालःप्रयात्यग्रेतत्रकापरिदेवना ॥ १० ॥ नचाप्येतान्हतान्युद्धेराजन्शोचितुमर्हसि ॥ प्रमाणंयदिशास्त्राणिगतास्तेपरमांगतिम् ॥ ११ ॥ सर्वेस्वाध्यायवंतोहिसर्वेचचरितव्रताः ॥ सर्वेचाभिमुखाःक्षीणास्तत्रकापरिदेवना ॥ १२ ॥ अदर्शनादापतिताःपुनश्चादर्शनंगताः ॥ नैतेतवनतेषांत्वंतत्रकापरिदेवना ॥ १३ ॥ हतोपि लभतेस्वर्गंहत्वाचलभतेयशः ॥ उभयंनोबहुगुणंनास्तिनिष्फलतारणे ॥ १४ ॥ तेषांकामदुघान्लोकानिंद्रःसंकल्पयिष्यति ॥ इंद्रस्यातिथयोह्येतेभवंतिभरतर्षभ ॥ ॥ १५ ॥ नयज्ञैर्दक्षिणावद्भिर्नतपोभिर्नविद्यया ॥ स्वर्गंयांतितथामर्त्यायथाशूरारणेहताः ॥ १६ ॥ शरीराग्निषुशूराणांजुहुवुस्तेशराहुतीः ॥ हूयमानान्शरांश्चैवसेहुस्तेजस्विनोमिथः ॥ १७ ॥ एवंराजंस्तवाचक्षेस्वर्ग्यंपंथानमुत्तमम् ॥ नयुद्धादधिकंकिंचित्क्षत्रियस्येहविद्यते ॥ १८ ॥

तेषांस्वप्नेपुप्रतीयमानानामिवनाशेव्यर्थःशोकइत्यर्थः ॥ ६ ॥ सांसिद्धिकेस्वभावसिद्धे ॥ ७ ॥ ८ ॥ संवर्तयतिस्ववशंनयति ॥ ९ ॥ तत्रगामिनांपरत्रगमनशीलानांयस्यकालउपस्थितःसोग्रेप्रयाति ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ अदर्शनादज्ञानात् ॥ १३ ॥ नोऽस्माकंक्षत्रियाणां ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ आचक्षेकथयामि ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १९ ॥ दीर्घमध्वानमास्थितंमांपांडवाअद्यैवपश्यंतुइत्युक्तंतत्राह आत्मानमिति कार्यंदेहं कार्यमित्यपिपाठः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ जानपदिकंसर्वसाधारणं अभावेनमरणेन

क्षत्रियास्तेमहात्मानःशूराःसमितिशोभनाः ॥ आशिषःपरमाःप्राप्तानशोच्याःसर्वएवहि ॥ १९ ॥ आत्मानमात्मनाश्वास्यमाशुचःपुरुषर्षभ ॥ नाद्यशोकाभि
भूतस्त्वंकायमुत्स्रष्टुमर्हसि ॥ २० ॥ मातापितृसहस्राणिपुत्रदारशतानिच ॥ संसारेष्वनुभूतानिकस्यतेकस्यवावयम् ॥ २१ ॥ शोकस्थानसहस्राणिभयस्थान
शतानिच ॥ दिवसेदिवसेमूढमाविशंतिनपंडितम् ॥ २२ ॥ नकालस्यप्रियःकश्चिन्नद्वेष्यःकुरुसत्तम ॥ नमध्यस्थःक्वचित्कालःसर्वंकालःप्रकर्षति ॥ २३ ॥ का
लःपचतिभूतानिकालःसंहरतेप्रजाः ॥ कालःसुप्तेषुजागर्तिकालोहिदुरतिक्रमः ॥ २४ ॥ अनित्यंयौवनंरूपंजीवितंद्रव्यसंचयः ॥ आरोग्यंप्रियसंवासोगृध्येदे
षुनपंडितः ॥ २५ ॥ नजानपदिकंदुःखमेकःशोचितुमर्हसि ॥ अप्यभावेनयुज्येततच्चास्यननिवर्तते ॥ २६ ॥ अशोचन्प्रतिकुर्वीतयदिपश्येत्पराक्रमम् ॥ भैषज्य
मेतद्दुःखस्ययदेतन्नानुचिंतयेत् ॥ २७ ॥ चिंत्यमानंहिनव्येतिभूयश्चापिप्रवर्धते ॥ अनिष्टसंप्रयोगाच्चविप्रयोगात्प्रियस्यच ॥ २८ ॥ मानुषामानसैर्दुःखैर्दह्यं
तेचाल्पबुद्धयः ॥ नार्थोनधर्मोनसुखंयदेतदनुशोचसि ॥ २९ ॥ नचनापैतिकार्यार्थात्त्रिवर्गाच्चैवहीयते ॥ अन्यामन्यांधनावस्थांप्राप्यवैशेषिकींनराः ॥ असं
तुष्टाःप्रमुह्यंतिसंतोषंयांतिपंडिताः ॥ ३० ॥ प्रज्ञयामानसंदुःखंहन्याच्छारीरमौषधैः ॥ एतद्विज्ञानसामर्थ्यंनबालैःसमतामियात् ॥ ३१ ॥ शयानंचानुशेतेहितिष्ठं
तंचानुतिष्ठति ॥ अनुधावतिधावंतंकर्मपूर्वकृतंनरम् ॥ ३२ ॥ यस्यांयस्यामवस्थायांयत्करोतिशुभाशुभम् ॥ तस्यांतस्यामवस्थायांतत्फलंसमुपाश्नुते ॥ ३३ ॥
येनयेनशरीरेणयद्यत्कर्मकरोतियः ॥ तेनतेनशरीरेणतत्फलंसमुपाश्नुते ॥ ३४ ॥ आत्मैवह्यात्मनोबंधुरात्मैवरिपुरात्मनः ॥ आत्मैवह्यात्मनःसाक्षीकृतस्या
पकृतस्यच ॥ ३५ ॥ शुभेनकर्मणासौख्यंदुःखंपापेनकर्मणा ॥ कृतंभवतिसर्वत्रनाकृतंविद्यतेक्वचित् ॥ ३६ ॥ नहिज्ञानविरुद्धेषुबह्वपायेषुकर्मसु ॥ मूलघाति
षुसज्जंतेबुद्धिमंतोभवद्विधाः ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप० धृतराष्ट्रविशोककरणेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥
॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ सुभाषितैर्महाप्राज्ञशोकोयंविगतोमम ॥ भूयएवतुवाक्यानिश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ १ ॥

तच्चदुःखंच ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ कार्यार्थान्नापैतीतिनअपित्वपैत्येव ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ अवस्थायांयौवनादिरूपायां ॥ ३३ ॥ येनेति स्थूलेनदेहेनकृतंतत्तेनैवभुज्यतेमनःकृतंचे त्तेनैवभुज्यतेस्वप्नादौ ॥ ३४ ॥ अपकृतस्यायथार्थस्य ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ मूलंशरीरं ॥ ३७ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ सुभाषितैरिति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ शांनिंचित्तस्योपरतिं ॥ ३ ॥ शांतौहेतुर्लोकस्यअशाश्वतत्वज्ञानमित्याह अशाश्वतमिति ॥ ४ ॥ यदेति पितृवनंमृत्युं ॥ ५ ॥ यदिमरणमात्राद्विमुच्यतेतर्हिंदेहशोषणंकिमर्थंक्रियतइत्याह निर्मां सैरिति तत्रपरलोके तेषांमृतानां परेतपश्विनः तस्मान्मरणानंतरमपिविषमगतिरस्त्येवेत्यर्थः ॥ ६ ॥ येनहेतुनाअंदृष्टरूपेणकुलेनरूपेणचविशेषणंप्राप्नोतिसोदृष्टरूपोहेतुःसर्वत्रकार्येस्तीतिपूर्वकर्माधीने

अनिष्टानांचसंसर्गादिष्टानांचविसर्जनात् ॥ कथंहिमानसैर्दुःखैःप्रमुच्यंतेतुपंडिताः ॥ २ ॥ ॥ विदुरउवाच ॥ ॥यतोयतोमनोदुःखात्सुखाद्वाविप्रमुच्यते॥ ततस्ततोनियम्यैतच्छांतिंविंदेतवैबुधः ॥ ३ ॥ अशाश्वतमिदंसर्वंचिंत्यमानंनरर्षभ ॥ कदलीसंनिभोलोकःसारोह्यस्यनविद्यते ॥ ४ ॥ यदाप्राज्ञाश्चमूढाश्चधनवंतोथनिर्धनाः ॥ सर्वेपितृवनंप्राप्यस्वपंतिविगतज्वराः ॥ ५ ॥ निर्मांसैरस्थिभूयिष्ठैर्गात्रैःस्नायुनिबंधिभिः ॥ किंविशेषंप्रपश्यंतितत्रतेषांपरेजनाः॥ ६॥ येनप्रत्यवगच्छेयुःकुलरूपविशेषणम् ॥ कस्मादन्योन्यमिच्छंतिविप्रलब्धधियोनराः ॥ ७ ॥ गृहाणीवहिमर्त्यानामाहुर्देहानिपंडिताः॥ कालेनविनियुज्यंतेसत्त्वमेकंतुशाश्वतम्॥८॥यथाजीर्णमजीर्णंवावस्त्रंत्यक्त्वातुपूरुषः॥ अन्यद्रोचयतेवस्त्रमेवंदेहाःशरीरिणाम्॥९॥वैचित्रवीर्यसाध्यंहिदुःखंवायदिवासुखम्॥प्राप्नुवंतीहभूतानिस्वकृतेनैवकर्मणा ॥ १० ॥ कर्मणाप्राप्यतेस्वर्गःसुखंदुःखंचभारत॥ ततोवहतितंभारमवशःस्ववशोपिवा॥ ११ ॥ यथाचमृन्मयंभांडंचक्रारूढंविपद्यते ॥ किंचित्प्रक्रियमाणंवाकृतमात्रमथापिवा ॥ १२ ॥ छन्नंवाप्यवरोप्यंतमवतीर्णमथापिवा॥ आर्द्रंवाप्यथवाशुष्कंपच्यमानमथापिवा॥ १३॥ उत्तार्यमाणमापाकादुद्धृतंचापिभारत॥ अथवापरिभुज्जंतमेवंदेहाःशरीरिणाम्॥ १४ ॥गर्भस्थोवाप्रसूतोवाप्यथवादिवसांतरः॥अर्धमासगतोवापिमासमात्रगतोपिवा ॥ १५ ॥ संवत्सरगतोवापिद्विसंवत्सरएववा ॥ यौवनस्थोथमध्यस्थोवृद्धोवापिविपद्यते ॥ १६॥ प्राक्कर्मभिस्तुभूतानिभवंतिनभवंतिच॥एवंसांसिद्धिकेलोकेकिमर्थमनुतप्यसे ॥ १७ ॥ यथातुसलिलंराजन्क्रीडार्थमनुसंतरत् ॥ उन्मज्जेच्चनिमज्जेच्चकिंचित्सत्त्वंनराधिप॥ १८ ॥एवंसंसारगहनेउन्मज्जननिमज्जने॥ कर्मभोगेनबध्यंतेक्लिश्यंतेचाल्पबुद्धयः॥१९॥ येतुप्राज्ञाःस्थिताःसत्त्वेसंसारेस्मिन्हितैषिणः॥ समागमज्ञाभूतानांतेयांतिपरमांगतिम् ॥ २० ॥ ॥इति श्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप॰विशोककरणेतृतीयोऽध्यायः॥ ३॥ ॥ध॥ ॥ध॥

पुत्रादिसंयोगवियोगेपुनःशोकादिकंयुक्तमितिभावः ॥ ७ ॥ सत्त्वंलिंगशरीरं शाश्वतंमोक्षपर्यंतंस्थायित्वात् ॥८॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ अवरोप्यंतंअवरोप्यमाणं ॥ १३॥ आपाकात्कुलालकृतात्पात्रपाककूटात् ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ ॥इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेतृतीयोऽध्यायः॥ ३ ॥ ॥ध॥ ॥ध॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कथमिति ॥ १ ॥ जन्मप्रभृतिशुक्रशोणितसंयोगादारभ्य क्रियागर्भवृद्धिरूपाउपलक्ष्यते कलिलंशुक्रशोणितसंयोगः एकरात्रोषितंकलिलंभवतिपंचरात्राद्बुद्बुदइत्यादिशास्त्राद्गम्यतेतत्रकलिलेवसतेजीव इतिशेषः किंचिदंतरंपूर्वंदिनापेक्षयावृद्ध्यवस्थाभेदेनअल्पेनपरिमाणांतरेण ॥२॥ पंचमेमासेअतीतेअवयवाभिवृद्धेपिंडेवासंचैतन्यस्याविर्भावंअकल्पयत् पूर्वंचैतन्यसत्तामात्रंपंचमेतीतेतुषष्ठेआविर्भा वइतिविशेषः ततःसदशमासाभ्यंतरेसंपूर्णांगर्भोजायते॥३॥४॥५॥तस्माद्योनिद्वारात् संसारात्संसारंप्राप्य॥६॥७॥संगःविषयसंगःस्वादुर्येषांतैः॥८॥९॥यद्यपिमूढःपापंनावैतितथापिध्यानपरिनिष्ठितास्ततस्त

धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥कथंसंसारगहनंविज्ञेयंवदतांवर॥एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंतत्त्वमाख्याहिपृच्छतः॥ १॥ ॥विदुरउवाच॥ ॥जन्मप्रभृतिभूतानांक्रियासर्वोप लक्ष्यते॥पूर्वमेवेहकलिलेवसतेकिंचिदंतरम्॥ २॥ ततःसपंचमेऽतीतेमासेवासमकल्पयत्॥ ततःसर्वांगसंपूर्णोगर्भोवैसतुजायते॥ ३॥ अमेध्यमध्येवसतिमांस सशोणितलेपने॥ ततस्तुवायुवेगेनऊर्ध्वपादोह्यधःशिराः॥ ४॥ योनिद्वारमुपागम्यबहून्क्लेशान्समृच्छति॥योनिसंपीडनाच्चैवपूर्वकर्मभिरन्वितः॥५॥तस्मा न्मुक्तःससंसारादन्यान्पश्यत्युपद्रवान्॥ ग्रहास्तमनुगच्छंतिसारमेयाइवामिषम्॥ ६॥ ततःप्राप्तोत्तरेकालेव्याधयश्चापितंतथा॥ उपसर्पंतिजीवंतंबध्यमानंस्व कर्मभिः॥ ७॥ तंबद्धमिंद्रियैःपाशैःसंगस्वादुभिरावृतम्॥ व्यसनान्यपिवर्तंतेविविधानिनराधिप॥८॥बध्यमानश्चतैर्भूयोनैवतृप्तिमुपैतिसः॥ तदानावैतिचै वायंप्रकुर्वन्साध्वसाधुवा॥ ९॥तथैवपरिरक्षंतियेध्यानपरिनिष्ठिताः॥ अयंनबुध्यतेतावद्यमलोकमथागतम्॥ १०॥ यमदूतैर्विकृष्यंश्चमृत्युंकालेनगच्छति॥ वाग्घीनस्यचयन्मात्रमिष्टानिष्टंकृतंमुखे॥ भूयएवात्मनात्मानंबध्यमानमुपेक्षते॥ ११॥ अहोविनिकृतोलोकोलोभेनचवशीकृतः॥ लोभक्रोधभयोन्मत्तो नात्मानमवबुध्यते॥ १२॥ कुलीनत्वेचरमतेदुष्कुलीनान्विकुत्सयन्॥ धनदर्पेणदृप्तश्चदरिद्रान्परिकुत्सयन्॥ १३॥ मूर्खानितिपरानाहनात्मानंसमवेक्षते॥ दो षान्क्षिपतिचान्येषांनात्मानंशास्तुमिच्छति॥ १४॥ यदाप्राज्ञाश्चमूर्खाश्चधनवंतश्चनिर्धनाः॥ कुलीनाश्चाकुलीनाश्चमानिनोथाप्यमानिनः॥ १५॥ सर्वे पितृवनंप्राप्ताःस्वपंतिविगतत्वचः॥ निर्मांसैरस्थिभूयिष्ठैर्गात्रैःस्नायुनिबंधनैः॥ १६॥ विशेषंनप्रपश्यंतितत्रतेषांपरेजनाः॥ येनप्रत्यवगच्छेयुःकुलरूपवि शेषणम्॥ १७॥

थैवयथाशास्त्रंआत्मानंपरिरक्षंत्येव ॥ १० ॥ तस्यैवंयमदूतैर्नीयमानस्यवाग्घीनस्यसर्वेंद्रियविकलस्ययन्मात्रंयत्किंचिदिष्टानिष्टंपु ण्यंपापंतन्मुखेप्रथमंकृतंभवति तत्रापिपुण्यफलंभुंजानोविषयेषुयोगात्आत्मानंबध्यमानंगर्भवासादिनायात्यमानंउपेक्षतेनतुस्वहितंकामयते ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥१५॥ विगतत्वचःआच्छाद नहीनाः ॥ १६ ॥ तस्यनास्तिक्यमनुवदति येनेत्यादिना ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यदेतिसार्धःपरमतानुवादः प्रत्यक्षादितःसर्वेसर्वाणिभूतानिसमंतुल्यंस्वपंतिकृमिर्विट्भस्मभावंगच्छंतितदान्योन्यंप्रलब्धुंविप्रलब्धुंऋत्विग्यजमानंदेहिअमुंलोकंप्राप्स्यसीतिप्रतारयितुंदुर्बुधाःदुष्पंडिताइ च्छंतिदेहरूपस्यात्मनोनष्टत्वात् आमुष्मिककफलवचनमनर्थकंस्यादितिभावः ॥ १८ ॥ वर्तेतपरमार्थसाधनव्यापारंकुर्यात्॥१९॥पंथानोमार्गान् द्वितीयार्थेप्रथमा अन्यानूगतिमार्गान्मोक्षयतेकिंतुऊर्ध्व मार्गमेवप्रापयति॥२०॥ ॥इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुर्थोऽध्यायः॥४॥ ॥७॥ ॥यदिदंधर्मगहनमित्यध्यायस्यविवरणंउत्तराध्यायेनक्रियतेअहोखलुमहदुःखमित्यादिना ॥१॥२॥

यदासर्वेसमंन्यस्ताःस्वपंतिधरणीतले॥ कस्मादन्योन्यमिच्छंतिप्रलब्धुमिहदुर्बुधाः॥१८॥ प्रत्यक्षंचपरोक्षंचयोनिशम्यश्रुतिंत्विमाम् ॥ अध्रुवेजीवलोकेस्मि न्योधर्ममनुपालयन्॥ जन्मप्रभृतिवर्तेतप्राप्नुयात्परमांगतिम्॥१९॥ एवंसर्वंविदित्वावैयस्तत्त्वमनुवर्तते॥सप्रमोक्षयतेसर्वान्पंथानोमनुजेश्वर॥२०॥ ॥इति श्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप० विशोककरणेचतुर्थोऽध्यायः॥४॥ ॥७॥ ॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥यदिदंधर्मगहनंबुद्ध्यासमनुगम्यते॥तद्वि विस्तरतःसर्वंबुद्धिमार्गंप्रशंसमे॥१॥ ॥विदुरउवाच॥ ॥अत्रतेवर्तयिष्यामिनमस्कृत्वास्वयंभुवे॥यथासंसारगहनंवदंतिपरमर्षयः॥२॥ कश्चिन्महतिकांतारे वर्तमानोद्विजःकिल॥ महदुर्गमनुप्राप्तोवनंक्रव्यादसंकुलम्॥ ३॥ सिंहव्याघ्रगजर्क्षौघैरतिघोरंमहास्वनैः॥ पिशितादैरतिभयैर्महोग्राकृतिभिस्तथा॥ ४॥ सम तात्संपरिक्षिप्तंयत्स्मदृष्ट्वात्रसेद्यमः॥तदस्यदृष्ट्वाहृदयमुद्वेगमगमत्परम् ॥ ५ ॥ अभ्युच्छ्रयंचरोम्णांवैविक्रियाश्चपरंतप ॥ सतद्वनंव्यनुसरन्संप्रधावन्नितस्ततः ॥ ६॥ वीक्षमाणोदिशःसर्वाःशरणंक्वभवेदिति ॥ सतेषांछिद्रमन्विच्छन्प्रद्रुतोभयपीडितः॥ ७॥ नचनिर्यातिवैदूरंनवातैर्विप्रमोच्यते ॥ अथापश्यद्वनंघोरंस मंताद्वागुरावृतम्॥८॥ बाहुभ्यांसंपरिक्षिप्तंस्त्रियापरमघोरया॥ पंचशीर्षधरैर्नागैःशैलैरिवसमुन्नतैः॥९॥ नभःस्पृशैर्महावृक्षैःपरिक्षिप्तंमहावनम्॥ वनमध्येच तत्राभूदुदपानःसमावृतः ॥ १० ॥ वल्लीभिस्तृणछन्नाभिर्दृढाभिरभिसंवृतः॥ पपातसद्विजस्तत्रनिगूढेसलिलाशये ॥ ११ ॥ विलग्नश्चाभवत्तस्मिंल्लतासंता नसंकुले॥ पनसस्ययथाजातंवृंतबद्धंमहाफलम्॥ १२॥ सतथालंबतेतत्रत्वूर्ध्वपादोह्यधःशिराः॥ अथतत्रापिचान्योस्यभूयोजातउपद्रवः ॥ १३॥ कूपमध्ये महानागमपश्यतमहाबलम्॥ कूपवीनाहवेलायामपश्यतमहागजम्॥ १४॥

द्वाभ्यामविद्याकर्मभ्यांजायतइतिद्विजःजंतुः वनंसंसारः क्रव्यादाव्याधयः ॥३॥ महान्स्वनोदुःखशब्दोयैस्तैः सिंहादिभिर्व्याधिभिः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ वागुराःविषयतृष्णादिवासनाः ॥ ८ ॥ ९ ॥ ॥ १० ॥ ११ ॥ विलग्नःतत्रैवाभिमानवान् ॥ १२ ॥ ऊर्ध्वपादोह्यधःशिराःस्वर्गच्युतःसंसारमनुसृतः ॥ १३ ॥ नागंकालसर्पं वीनाहोमुखबंधनं तस्यस्वदेहकूपप्रच्छादकस्यमरणकारणस्यक्रोधलोभादेर्वे लायांसंवत्सराख्यःकालगजःपरिवर्तते तंतिरोधातुंसहायोभवति ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

षट्ऋतवःवक्राणियस्यतं कृष्णशुक्लंकृष्णशुक्लपक्षमयं द्विषट्कोकाःद्वादशपादामासायस्यवल्ली जीविताशा वृक्षआयुर्जीवितकालः ॥१५॥ प्रशाखासुबाल्ययौवनाद्यवस्थासु मधुकराःकामरसार्थिनइंद्रिय
गणाः ॥ १६॥ मधुकामान्संवृत्यसंगृह्य निकेताःसंधिगृहास्तज्जाःसमीहंतेइंद्रियमधुकराः ॥ १७ ॥ इंद्रियतृष्णयाजीवोपिनहृष्यतीत्याह तेषामिति ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ तत्रैवकामसुखे कृष्णाःश्वेता

॥४॥ षड्वक्रंकृष्णशुक्लंचद्विषट्कपद्चारिणम् ॥ क्रमेणपरिसर्पंतंवल्लीवृक्षसमावृतम् ॥ १५॥ तस्यचापिप्रशाखासुवृक्षशाखावलंबिनः ॥ नानारूपामधुकराघोररू
पाभयावहाः॥ १६॥ आसतेमधुसंवृत्यपूर्वमेवनिकेतजाः॥ भूयोभूयःसमीहंतेमधूनिभरतर्षभ ॥ १७॥ स्वादनीयानिभूतानांयैर्बालोविप्रकृष्यते ॥ तेषांमधू
नांबहुधाधाराप्रस्रवतेतदा ॥ १८ ॥ आलंबमानःसपुमान्धारांपिबतिसर्वदा ॥ नचास्यतृष्णाविरतापिबमानस्यसंकटे ॥ १९ ॥ अभीप्सतितदानित्यमतृप्तः
सपुनःपुनः ॥ नचास्यजीवितेराजन्निर्वेदःसमजायत ॥ २० ॥ तत्रैवचमनुष्यस्यजीविताशाप्रतिष्ठिता ॥ कृष्णाःश्वेताश्चतंवृक्षंकुट्टयंतिचमूषिकाः ॥ २१ ॥
व्यालैश्चवनदुर्गांतेस्त्रियाचपरमोग्रया॥ कूपाधस्ताच्चनागेनवीनाहेकुंजरेणच॥ २२॥ वृक्षप्रपाताच्चभयंमूषिकेभ्यश्चपंचमम्॥ मधुलोभान्मधुकरैःषष्ठमाहुर्म
हद्भयम्॥ २३॥ एवंससवसतेतत्रक्षिप्तःसंसारसागरे॥ नचैवजीविताशायांनिर्वेदमुपगच्छति॥२४॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप० विशोक
करणेपंचमोऽध्यायः॥५॥ ॥६॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥अहोखलुमहद्दुःखंकृच्छ्रवासश्चतस्यह॥ कथंतस्यरतिस्तत्रतुष्टिर्वावदतांवर॥ १ ॥ सदेशःक्वनु
यत्रासौवसतेधर्मसंकटे॥ कथंवासविमुच्येतनरस्तस्मान्महाभयात्॥ २॥ एतन्मेसर्वमाचक्ष्वसाधुचेष्टामहेतदा॥ कृपामेमहतीजातातस्याभ्युद्धरणेनहि॥ ३ ॥
विदुरउवाच॥ ॥उपमानमिदंराजन्मोक्षविद्भिरुदाहृतम्॥ सुकृतंविंदतेयेनपरलोकेषुमानवः॥४॥ उच्यतेयत्तुकांतारंमहासंसारएवसः ॥ वनंदुर्गंहियच्चैतत्सं
सारगहनंहितत्॥५॥ येचतेकथिताव्यालाव्याधयस्तेप्रकीर्तिताः॥ यासानारीबृहत्कायाअध्यतिष्ठततत्रवै ॥ ६॥ तामाहुस्तुजरांप्राज्ञारूपवर्णविनाशिनीम् ॥
यस्तत्रकूपोनृपतेसतुदेहःशरीरिणाम् ॥ ७ ॥ यस्तत्रवसतेधस्तान्महाहिःकालएवसः ॥ अंतकःसर्वभूतानांदेहिनांसर्वहार्यसौ ॥८॥ कूपमध्येचयाजातावल्ली
यत्रसमानवः॥ प्रतानेलंबतेलग्नोजीविताशाशरीरिणाम्॥ ९ ॥ सयस्तुकूपवीनाहेतंवृक्षंपरिसर्पति ॥ षड्वक्त्रःकुंजरोराजन्सतुसंवत्सरःस्मृतः॥ १०॥ ॥४॥

श्चमूषिकाःरात्र्यहानि वृक्षंकुट्टयंतिआयुःक्षिण्वंति ॥ २१ ॥ व्यालैःदुष्टमतंगजादितुल्यैर्व्याधिभिः स्त्रियाजरया नागेनमृत्युसर्पेण कुंजरेणसंवत्सराख्येनकालेन ॥ २२ ॥ वृक्षप्रपातोमरणं मधुलोभाद्वि
षयसुखासक्तेः ॥ २३ ॥ २४ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ अहोखल्वितिस्पष्टार्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ येनेति येननिर्वेदेनपाशांश्छिंदंति ॥ १४ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥अहोभिहितमिति ॥ १ ॥
॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ निधयःकालस्यकर्तव्यार्थसाधकाः अभिलिखितानिसर्वतःवयसाआयुषासुखदुःखजराव्याधिभिःकर्मणाअदृष्टरूपेणन्यस्तानि ॥ १२ ॥

मुखानिकृतवोमासाःपादाद्वादशकीर्तिताः ॥ येतुवृक्षंनिकृंतंतिमूषिकाःपन्नगास्तथा ॥ ११ ॥ रात्र्यहानितुतान्याहुर्भूतानांपरिचिंतकाः ॥ येतेमधुकरास्तत्र कामास्तेपरिकीर्तिताः ॥ १२ ॥ यास्तुताबहुशोधाराःस्रवंतिमधुनिस्रवम् ॥ तांस्तुकामरसान्विद्याद्यत्रमज्जंतिमानवाः ॥ १३ ॥ एवंसंसारचक्रस्यपरिवृत्तिंविदुर्बुधाः ॥ येनसंसारचक्रस्यपाशांश्छिंदंतिवैबुधाः ॥ १४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप० विशोककरणेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ अहोभिहितमाख्यानंभवतातत्त्वदर्शिना ॥ भूयएवतुमेहर्षःश्रुत्वावागमृतंतव ॥ १ ॥ ॥ विदुरउवाच ॥ ॥ शृणुभूयःप्रवक्ष्यामिमार्गस्यैतस्य विस्तरम् ॥ यच्छ्रुत्वाविप्रमुच्यंतेसंसारेभ्योविचक्षणाः ॥ २ ॥ यथातुपुरुषोराजन्दीर्घमध्वानमास्थितः ॥ क्वचित्क्वचिच्छ्रमाच्छ्रांतःकुरुतेवासमेववा ॥ ३ ॥ एवंसंसारपर्यायेगर्भवासेषुभारत ॥ कुर्वंतिदुर्बुधावासंमुच्यंतेतत्रपंडिताः ॥ ४ ॥ तस्मादध्वानमेवैतमाहुःशास्त्रविदोजनाः ॥ यत्तुसंसारगहनंवनमाहुर्मनीषिणः ॥ ५ ॥ सोयंलोकसमावर्तोमर्त्यानांभरतर्षभ ॥ चराणांस्थावराणांचनगृध्येत्तत्रपंडितः ॥ ६ ॥ शारीरामानसाश्चैवमर्त्यानांयेतुव्याधयः ॥ प्रत्यक्षाश्चपरोक्षाश्चते व्यालाःकथिताबुधैः ॥ ७ ॥ क्लिश्यमानाश्चतैर्नित्यंवार्यमाणाश्चभारत ॥ स्वकर्मभिर्महाव्यालैर्नोद्विजंत्यल्पबुद्धयः ॥ ८ ॥ अथापितैर्विमुच्येतव्याधिभिःपुरुषो नृप ॥ आवृणोत्येवतंपश्चाज्जरारूपविनाशिनी ॥ ९ ॥ शब्दरूपरसस्पर्शैर्गंधैश्चविविधैरपि ॥ मज्जमांसमहापंकेनिरालंबेसमंततः ॥ १० ॥ संवत्सराश्चमासाश्च पक्षाहोरात्रसंधयः ॥ क्रमेणास्योपयुंजंतिरूपमायुस्तथैवच ॥ ११ ॥ एतेकालस्यनिधयोनैतान्जानंतिदुर्बुधाः ॥ धात्राभिलिखितान्याहुःसर्वभूतानिकर्मणा ॥ १२ ॥ रथःशरीरंभूतानांसत्त्वमाहुस्तुसारथिम् ॥ इंद्रियाणिहयानाहुःकर्मबुद्धिस्तुरश्मयः ॥ १३ ॥ तेषांहयानांयोवेगंधावतामनुधावति ॥ सतुसंसारचक्रेस्मिंश्चक्रवत्परिवर्तते ॥ १४ ॥ यस्तान्संयमतेबुद्ध्यासंयतोननिवर्तते ॥ येतुसंसारचक्रेस्मिंश्चक्रवत्परिवर्तिते ॥ १५ ॥

सत्त्वंबुद्धिःकर्मबुद्धिर्मनः मनःप्रग्रहमेवचेतिश्रुतेः ॥ १३ ॥ यःसंघाताभिमानीभोक्ता वेगंअनुधावतिकर्ममार्गप्रवृत्तिंअनुसरति परिवर्ततेभ्रमति ॥ १४ ॥ यःसंयतःसंयमी तानूइंद्रियाद्यान्संयमतेसंयच्छते सननिवर्तते संसारेभ्रतःसन्नपुनरावर्तते ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

जीवंतोपिताद्दशानमुह्यंतिनभ्रमंतियोनिचक्रे ॥ १६ ॥ शतशाखःसंसारवृक्षः ॥ १७ ॥ क्रोधलोभौनिराकृतौयेनसःयाम्यंयमलोकप्रापकंसंसारगहनं ॥ १९ ॥ अनुतर्षुलंतृष्णाशीलंलक्षीकृत्य ॥ २० ॥

भ्रममाणानमुह्यंतिसंसारेनभ्रमंतिते ॥ संसारेभ्रमतांराजन्दुःखमेतद्धिजायते ॥ १६ ॥ तस्मादस्यनिवृत्त्यर्थंयत्नमेवाचरेद्बुधः ॥ उपेक्षानात्रकर्तव्याशतशा
॥५॥ खःप्रवर्धते ॥ १७ ॥ यतेंद्रियोनरोराजन्क्रोधलोभनिराकृतः ॥ संतुष्टःसत्यवादीयःसशांतिमधिगच्छति ॥ १८ ॥ याम्यमाहूरथंह्येनंमुह्यंतेयेनदुर्बुधाः ॥ सचै
तद्प्राप्नुयाद्राजन्यत्त्वंप्राप्तोनराधिप ॥ १९ ॥ अनुतर्षुलमेवैतद्दुःखंभवतिमारिष ॥ राज्यनाशंसुहृन्नाशंसुतनाशंचभारत ॥ साधुःपरमदुःखानांदुःखभैषज्य
माचरेत् ॥ २० ॥ ज्ञानौषधमवाप्येहदूरपारंमहौषधम् ॥ छिंद्याद्दुःखमहाव्याधिंनरःसंयतमानसः ॥ २१ ॥ नविक्रमोनचाप्यर्थोनमित्रंनसुहृज्जनः ॥ तथो
न्मोचयतेदुःखाद्यथात्मास्थिरसंयमः ॥ २२ ॥ तस्मान्मैत्रंसमास्थायशीलमापद्यभारत ॥ दमस्त्यागोप्रमादश्चतेत्रयोब्रह्मणोहयाः ॥ २३ ॥ शीलरश्मिसमायु
क्तःस्थितोयोमानसेरथे ॥ त्यक्त्वामृत्युभयंराजन्ब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ २४ ॥ अभयंसर्वभूतेभ्योयोददातिमहीपते ॥ सगच्छतिपरंस्थानंविष्णोःपदमनामयम् ॥
॥ २५ ॥ नतत्क्रतुसहस्रेणनोपवासैश्चनित्यशः ॥ अभयस्यचदानेनयत्फलंप्राप्नुयान्नरः ॥ २६ ॥ नह्यात्मनःप्रियतरंकिंचिद्भूतेषुनिश्चितम् ॥ अनिष्टंसर्वभूतानां
मरणंनामभारत ॥ २७ ॥ तस्मात्सर्वेषुभूतेषुदयाकार्याविपश्चिता ॥ नानामोहसमायुक्ताबुद्धिजालेनसंवृताः ॥ २८ ॥ असूक्ष्मदृष्टयोमंदाभ्राम्यंतेतत्रतत्रह ॥
सुसूक्ष्मदृष्टयोराजन्व्रजंतिब्रह्मशाश्वतम् ॥ २९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप० विशोककरणेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपाय
नउवाच ॥ ॥ विदुरस्यतुतद्वाक्यंनिशम्यकुरुसत्तमः ॥ पुत्रशोकाभिसंतप्तःपपातभुविमूर्छितः ॥ १ ॥ तंतथापतितंभूमौनिःसंज्ञंप्रेक्ष्यबांधवाः ॥ कृष्णद्वैपायनश्चै
वक्षत्ताचविदुरस्तथा ॥ २ ॥ संजयःसुहृदश्चान्येद्वास्थायेचास्यसंमताः ॥ जलेनसुखशीतेनतालवृंतैश्चभारत ॥ ३ ॥ पस्पृशुश्चकरैर्गात्रंवीज्यमानश्चयत्नतः ॥
आश्वास्यतुचिरंकालंधृतराष्ट्रंतथागतम् ॥ ४ ॥ अथदीर्घस्यकालस्यलब्धसंज्ञोमहीपतिः ॥ विललापचिरंकालंपुत्राधिभिरभिप्लुतः ॥ ५ ॥ धिगस्तुखलुमानुष्यंमा
नुषेषुपरिग्रहे ॥ यतोमूलानिदुःखानिसंभवंतिमुहुर्मुहुः ॥ ६ ॥ पुत्रनाशेर्थनाशेचज्ञातिसंबंधिनामथ ॥ प्राप्यतेसुमहद्दुःखंविषाग्निप्रतिमंविभो ॥ ७ ॥ ॥५॥

दूरपारंब्रह्मज्ञानं ॥ २१ ॥ स्थिरःपुनर्निवर्तितुमसमर्थः संयमस्तुच्छविषयेभ्यइंद्रियपरावृत्तिर्यस्यतादृशः आत्मास्वयं ॥ २२ ॥ ब्रह्मणःब्रह्मलोकस्यप्रापकाइतिशेषः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥
॥ २८ ॥ २९ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥७॥ ॥७॥ विदुरस्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

येनदह्यंतिगात्राणियेनप्रज्ञाविनश्यति ॥ येनाभिभूतःपुरुषोमरणंबहुमन्यते ॥ ८ ॥ तदिदंव्यसनंप्राप्तंमयाभाग्यविपर्ययात् ॥ तस्यांतंनाधिगच्छामिक्रतेप्रा
णविमोक्षणात् ॥ ९ ॥ तथैवाहंकरिष्यामिअद्यैवद्विजसत्तम ॥ इत्युक्त्वातुमहात्मानंपितरंब्रह्मवित्तमम् ॥ १० ॥ धृतराष्ट्रोभवन्मूढःसशोकंपरमंगतः ॥ अभूच्चतू
ष्णींराजासौध्यायमानोमहीपते ॥ ११ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाकृष्णद्वैपायनःप्रभुः ॥ पुत्रशोकाभिसंतप्तंपुत्रंवचनमब्रवीत् ॥ १२ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ धृतराष्ट्र
महाबाहोयत्त्वांवक्ष्यामितच्छृणु ॥ श्रुतवानसिमेधावीधर्मार्थकुशलःप्रभो ॥ १३ ॥ नतेस्त्यविदितंकिंचिद्वेदितव्यंपरंतप ॥ अनित्यतांहिमर्त्यानांविजानासिन
संशयः ॥ १४ ॥ अध्रुवेजीवलोकेचस्थानेवाशाश्वतेसति ॥ जीवितेमरणांतेचकस्माच्छोचसिभारत ॥ १५ ॥ प्रत्यक्षंतवराजेंद्रवैरस्यास्यसमुद्भवः ॥ पुत्रंतेका
रणंकृत्वाकालयोगेनकारितः ॥ १६ ॥ अवश्यंभवितव्येचकुरूणांवैशसेनृप ॥ कस्माच्छोचसितान्शूरान्गतान्परमिकांगतिम् ॥ १७ ॥ जानताचमहाबाहोविदु
रेणमहात्मना ॥ यतितंसर्वयत्नेनशमंप्रतिजनेश्वर ॥ १८ ॥ नचदैवकृतोमार्गःशक्योभूतेनकेनचित् ॥ घटतापिचिरंकालंनियंतुमितिमेमतिः ॥ १९ ॥ देवता
नांहियत्कार्यंमयाप्रत्यक्षतःश्रुतम् ॥ तत्तेहंसंप्रवक्ष्यामियथास्थैर्यंभवेत्तव ॥ २० ॥ पुराहंत्वरितोयातःसभामैंद्रींजितक्लमः ॥ अपश्यंतत्रचतदासमवेतान्दिवौक
सः ॥ २१ ॥ नारदप्रमुखाश्चापिसर्वेदेवर्षयोनघ ॥ तत्रचापिमयादृष्टाःपृथिवीपृथिवीपते ॥ २२ ॥ कार्यार्थमुपसंप्राप्तादेवतानांसमीपतः ॥ उपगम्यतदाधात्री
देवानाहसमागतान् ॥ २३ ॥ यत्कार्यंममयुष्माभिर्ब्रह्मणःसदनेतदा ॥ प्रतिज्ञातंमहाभागास्तच्छीघ्रंसंविधीयताम् ॥ २४ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाविष्णुर्लोकनम
स्कृतः ॥ उवाचवाक्यंप्रहसन्पृथिवींदेवसंसदि ॥ २५ ॥ धृतराष्ट्रस्यपुत्राणांयस्तुज्येष्ठःशतस्यवै ॥ दुर्योधनइतिख्यातःसतेकार्यंकरिष्यति ॥ २६ ॥ तंचप्राप्यम
हीपालंकृतकृत्याभविष्यसि ॥ तस्यार्थेपृथिवीपालाःकुरुक्षेत्रंसमागताः ॥ २७ ॥ अन्योन्यंघातयिष्यंतिदृढैःशस्त्रैःप्रहारिणः ॥ ततस्तेभवितादेविभारस्ययुधि
नाशनम् ॥ २८ ॥ गच्छशीघ्रंस्वकंस्थानंलोकान्धारयशोभने ॥ यएषतेसुतोराजन्लोकसंहारकारणात् ॥ २९ ॥ कलेरंशःसमुत्पन्नोगांधार्याजठरेनृप ॥ अमर्षी
चपलश्चापिक्रोधनोदुष्प्रसाधनः ॥ ३० ॥ दैवयोगात्समुत्पन्नाभ्रातरश्चास्यतादृशाः ॥ शकुनिर्मातुलश्चैवकर्णश्चपरमःसखा ॥ ३१ ॥ समुत्पन्नाविनाशार्थंपृथि
व्यांसहितान्नृपाः ॥ यादृशोजायतेराजातादृशोस्यजनोभवेत् ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीये

अधर्मोधर्मतांयातिस्वामीचेद्धार्मिकोभवेत् ॥ स्वामिनोगुणदोषाभ्यांभृत्याःस्युर्नात्रसंशयः ॥ ३३ ॥ दुष्टंराजानमासाद्यगतास्तेतनयान्नृप ॥ एतमर्थंमहाबाहो
॥६॥ नारदोवेदतत्त्ववित् ॥ ३४ ॥ आत्मापराधात्पुत्रास्तेविनष्टाःपृथिवीपते ॥ मातान्शोचस्वराजेंद्रनहिशोकेस्तिकारणम् ॥ ३५ ॥ नहितेपांडवाःस्वल्पमपराध्यंतिभा
रत ॥ पुत्रास्तवदुरात्मानोयैरियंघातितामही ॥ ३६ ॥ नारदेनचभद्रंतेपूर्वमेवनसंशयः ॥ युधिष्ठिरस्यसमितौराजसूयेनिवेदितम् ॥ ३७ ॥ पांडवाःकौरवाःसर्वेसमासा
द्यपरस्परम् ॥ नभविष्यंतिकौंतेययत्तेकृत्यंतदाचर ॥ ३८ ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वातदाऽशोचंतपांडवाः ॥ एवंतेसर्वमाख्यातंदेवगुह्यंसनातनम् ॥ ३९ ॥ कथंतेशोक
नाशःस्यात्प्राणेषुचदयाप्रभो ॥ स्नेहश्चपांडुपुत्रेषुज्ञात्वादैवकृतंविधिम् ॥ ४० ॥ एषचार्थोमहाबाहोपूर्वमेवमयाश्रुतः ॥ कथितोधर्मराजस्यराजसूयेक्रतूत्तमे ॥ ४१ ॥
यतितंधर्मपुत्रेणमयागुह्येनिवेदिते ॥ अविग्रहेकौरवाणांदैवंतुबलवत्तरम् ॥ ४२ ॥ अनतिक्रमणीयोहिविधीराजन्कथंचन ॥ कृतांतस्यतुभूतेनस्थावरेणचरेण
च ॥ ४३ ॥ भवान्धर्मपरोयत्रबुद्धिश्रेष्ठश्चभारत ॥ मुह्यतेप्राणिनांज्ञात्वागतिंचागतिमेवच ॥ ४४ ॥ त्वांतुशोकेनसंतप्तंमुह्यमानंमुहुर्मुहुः ॥ ज्ञात्वायुधिष्ठि
रोराजाप्राणानपिपरित्यजेत् ॥ ४५ ॥ कृपालुर्नित्यशोवीरस्तिर्यग्योनिगतेष्वपि ॥ सकथंत्वयिराजेंद्रकृपांनैवकरिष्यति ॥ ४६ ॥ ममचैवनियोगेनविधेश्चाप्य
निवर्तनात् ॥ पांडवानांचकारुण्यात्प्राणान्धारयभारत ॥ ४७ ॥ एवंतेवर्तमानस्यलोकेकीर्तिर्भविष्यति ॥ धर्मार्थःसुमहांस्तातततंस्याच्चतपश्चिरात् ॥ ४८ ॥ पुत्र
शोकंसमुत्पन्नंहुताशंज्वलितंयथा ॥ प्रज्ञांभसामहाभागनिर्वापयसदासदा ॥ ४९ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ तच्छ्रुत्वातस्यवचनंव्यासस्यामिततेजसः ॥ मु
हूर्तंसमनुध्यायन्धृतराष्ट्रोभ्यभाषत ॥ ५० ॥ महताशोकजालेनप्रणुन्नोस्मिद्विजोत्तम ॥ नात्मानमवबुध्यामिमुह्यमानोमुहुर्मुहुः ॥ ५१ ॥ इदंतुवचनंश्रुत्वातव
दैवनियोगजम् ॥ धारयिष्याम्यहंप्राणान्घटिष्येनतुशोचितुम् ॥ ५२ ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंव्यासःसत्यवतीसुतः ॥ धृतराष्ट्रस्यराजेंद्रतत्रैवांतरधीयत ॥ ५३ ॥
॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप० धृतराष्ट्रविशोककरणेअष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ जनमेजयउवाच ॥ ॥ गतेभगवतिव्यासेधृतराष्ट्रो
महीपतिः ॥ किमचेष्टतविप्रर्षेतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ तथैवकौरवोराजाधर्मपुत्रोमहामनाः ॥ कृपप्रभृतयश्चैवकिमकुर्वततेत्रयः ॥ २ ॥ अश्वत्थाम्नःश्रुतंकर्म ॥६॥
शापश्चान्योन्यकारितः ॥ वृत्तांतमुत्तरंब्रूहियदभाषतसंजयः ॥ ३ ॥

भारतभावदीपेअष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ९ ॥ गतेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विगताप्रज्ञाव्यासदत्तंदिव्यज्ञानंयस्यसविगतप्रज्ञः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ शोकस्यातिगाढत्वात्पुनर्विदुरेणोक्तं अभावादीनीत्यादि ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥संवर्तयतिवर्तुलय

वैशंपायनउवाच॥ ॥हतेदुर्योधनेचैवहतेसैन्येचसर्वशः॥ संजयोविगतप्रज्ञोधृतराष्ट्रमुपस्थितः॥ ४॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ आगम्यनानादेशेभ्योनानाजन
पदेश्वराः॥ पितृलोकंगताराजन्सर्वेतवसुतैःसह ॥ ५ ॥ याच्यमानेनसततंतवपुत्रेणभारत॥ घातिताःपृथिवीसर्वावैरस्यांतंविधित्सता ॥ ६॥ पुत्राणामथपौ
त्राणांपितॄणांचमहीपते॥ आनुपूर्व्येणसर्वेषांप्रेतकार्याणिकारय ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच॥ ॥तच्छ्रुत्वावचनंघोरंसंजयस्यमहीपतिः॥ गतासुरिवनिश्चे
ष्टोन्यपतत्पृथिवीतले॥ ८॥ तंशयानमुपागम्यपृथिव्यांपृथिवीपतिम्॥ विदुरःसर्वधर्मज्ञइदंवचनमब्रवीत् ॥ ९ ॥ उत्तिष्ठराजन्किंशेषेमाशुचोभरतर्षभ ॥ ए
षावैसर्वसत्त्वानांलोकेश्वरपरागतिः॥१०॥ अभावादीनिभूतानिभावमध्यानिभारत॥ अभावनिधनान्येवतत्रकापरिदेवना ॥ ११ ॥ नशोचन्मृतमन्वेति
नशोचन्म्रियतेनरः॥ एवंसांसिद्धिकेलोकेकिमर्थमनुशोचसि ॥ १२ ॥ अयुध्यमानोम्रियतेयुध्यमानस्तुजीवति ॥ कालंप्राप्यमहाराजनकश्चिदतिवर्तते ॥
॥ १३॥ कालःकर्षतिभूतानिसर्वाणिविविधानिचं॥ नकालस्यप्रियःकश्चिन्नद्वेष्यःकुरुसत्तम ॥ १४ ॥ यथावायुस्तृणाग्राणिसंवर्तयतिसर्वतः॥ तथाकालव
शंयांतिभूतानिभरतर्षभ॥ १५॥एकसार्थप्रयातानांसर्वेषांतत्रगामिनाम् ॥ यस्यकालःप्रयात्यग्रेतत्रकापरिदेवना॥ १६ ॥ यांश्चापिनिहतान्युद्धेराजंस्त्वम
नुशोचसि॥ नशोच्याहिमहात्मानःसर्वेतेत्रिदिवंगताः ॥ १७॥ नयज्ञैर्दक्षिणावद्भिर्नतपोभिर्नविद्यया॥ तथास्वर्गमुपायांतियथाशूरास्तनुत्यजः ॥ १८ ॥ स
र्वेवेदविदःशूराःसर्वेसुचरितव्रताः॥ सर्वेचाभिमुखाःक्षीणास्तत्रकापरिदेवना ॥ १९ ॥ शरीराग्निषुशूराणांजुहुवुस्तेशराहुतीः॥ हूयमानान्शरांश्चैवसेहुरुत्त
मपूरुषाः ॥ २० ॥ एवंराजंस्त्ववाचक्षेस्वर्ग्यंपंथानमुत्तमम्॥ नयुद्धादधिकंकिंचित्क्षत्रियस्येहविद्यते ॥ २१ ॥ क्षत्रियास्तेमहात्मानःशूराःसमितिशोभनाः॥
आशिषंपरमांप्राप्तानशोच्याःसर्वएवहि॥ २२॥ आत्मनात्मानमाश्वास्यमाशुचःपुरुषर्षभ॥ नाद्यशोकाभिभूतस्त्वंकार्यमुत्स्रष्टुमर्हसि ॥ २३॥ ॥ इतिश्रीमहा
भारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप० विदुरवाक्येनवमोऽध्यायः॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ विदुरस्यतुतद्वाक्यंश्रुत्वातुपुरुषर्षभः॥ युज्य
तांयानमित्युक्त्वापुनर्वचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥शीघ्रमानयगांधारींसर्वाश्चभरतस्त्रियः॥ वधूंकुंतीमुपादाययाश्चान्यास्तत्रयोषितः॥ २ ॥

ति कंपयतिवा ॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥आचक्षेकथयामि॥ २१॥ २२॥कार्यंअवश्यकर्तव्यमुदकदानादि ॥ २३॥इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेनवमोऽध्यायः॥ ९॥ विदुरस्येति॥ १॥ २॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ समारोप्यवाहनेष्वितिशेषः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ पृषत्यश्चित्रहरिण्यः ॥ १० ॥ किशोरीणांअश्वशावकीनां किशोरोऽश्वस्यशावकइतिमेदिनी अंगनेनृत्यशिक्षाभूमौ ॥ ११ ॥

एवमुक्त्वासधर्मात्मांविदुरंधर्मवित्तमम् ॥ शोकविप्रहतज्ञानोयानमेवान्वपद्यत ॥ ३ ॥ गांधारीपुत्रशोकार्ताभर्तुर्वचननोदिता ॥ सहकुंत्यायतोराजासहस्त्री
भिरुपाद्रवत् ॥ ४ ॥ ताःसमासाद्यराजानंभृशंशोकसमन्विताः ॥ आमंत्र्यान्योन्यमीयुःस्मभृशमुच्चुकुशुस्ततः ॥ ५ ॥ ताःसमाश्वासयत्क्षत्ताताभ्यश्वार्ततरः
स्वयम् ॥ अश्रुकंठीःसमारोप्यततोसौनिर्ययौपुरात् ॥ ६ ॥ ततःप्रणादःसंजज्ञेसर्वेषुकुरुवेश्मसु ॥ आकुमारंपुरंसर्वमभवच्छोककर्शितम् ॥ ७ ॥ अदृष्टपूर्वाया
नार्यःपुरादेवगणैरपि ॥ पृथग्जनेनदृश्यंतेतास्तदानिहतेश्वराः ॥ ८ ॥ प्रकीर्यकेशान्सुशुभान्भूषणान्यवमुच्यच ॥ एकवस्त्रधरानार्यःपरिपेतुरनाथवत् ॥ ९ ॥ श्वे
तपर्वतरूपेभ्योगृहेभ्यस्तास्त्वपाक्रमन् ॥ गुहाभ्यइवशैलानांपृषत्योहतयूथपाः ॥ १० ॥ तान्युदीर्णानिनारीणांतदावृंदान्यनेकशः ॥ शोकार्तान्यद्रवन्राजन्किशो
रीणामिवांगने ॥ ११ ॥ प्रगृह्यवाहून्क्रोशंत्यःपुत्रान्भ्रातॄन्पितॄनपि ॥ दर्शयंतीवताहस्मयुगांतेलोकसंक्षयम् ॥ १२ ॥ विलपंत्योरुदंत्यश्चधावमानास्ततस्ततः ॥ शो
केनोपहतज्ञानाःकर्तव्यंनप्रजज्ञिरे ॥ १३ ॥ व्रीडांजग्मुःपुरायाःस्मसखीनामपियोषितः ॥ ताएकवस्त्रानिर्लज्जाःश्वश्रूणांपुरतोऽभवन् ॥ १४ ॥ परस्परंसुसू
क्ष्मेषुशोकेष्वाश्वासयंस्तदा ॥ ताःशोकविह्वलाराजन्नवैक्षंतपरस्परम् ॥ १५ ॥ ताभिःपरिवृतोराजारुदतीभिःसहस्रशः ॥ निर्ययौनगराद्दीनस्तूर्णमायोधनंप्र
ति ॥ १६ ॥ शिल्पिनोवणिजोवैश्याःसर्वकर्मोपजीविनः ॥ तेपार्थिवंपुरस्कृत्यनिर्ययुर्नगराद्बहिः ॥ १७ ॥ तासांविक्रोशमानानामार्तानांकुरुसंक्षये ॥ प्रादुरा
सीन्महान्शब्दोव्यथयन्भुवनान्युत ॥ १८ ॥ युगांतकालेसंप्राप्तेभूतानांदह्यतामिव ॥ अभावःस्यादयंप्राप्तइतिभूतानिमेनिरे ॥ १९ ॥ भृशमुद्विग्नमनसस्तेपौ
राःकुरुसंक्षये ॥ प्राक्रोशंतमहाराजस्वनुरक्तास्तदाभृशम् ॥ २० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप० धृतराष्ट्रनिर्गमनेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥
वैशंपायनउवाच ॥ ॥ क्रोशमात्रंततोगत्वाददृशुस्तान्महारथान् ॥ शारद्वतंकृपंद्रौणिंकृतवर्माणमेवच ॥ १ ॥ तेतुदृष्ट्वैवराजानंप्रज्ञाचक्षुषमीश्वरम् ॥ अश्रुकंठा
विनिःश्वस्यरुदंतमिदमब्रुवन् ॥ २ ॥ पुत्रस्तवमहाराजकृत्वाकर्मसुदुष्करम् ॥ गतःसानुचरोराजन्शक्रलोकंमहीपते ॥ ३ ॥ दुर्योधनबलान्मुक्तावयमेवत्रयोर ॥७॥
थाः ॥ सर्वमन्यत्परिक्षीणंसैन्यंतेभरतर्षभ ॥ ४ ॥ इत्येवमुक्त्वाराजानंकृपःशारद्वतस्ततः ॥ गांधारींपुत्रशोकार्तामिदंवचनमब्रवीत् ॥ ५ ॥

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ७ ॥ क्रोशमात्रमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ दिष्टांतंमरणं ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ तदनंतरंकृपाचार्यकृतवर्मभ्यांवियोगानंतरं ॥ २४ ॥

अभीतायुध्यमानास्तेघ्नंतःशत्रुगणान्बहून् ॥ वीरकर्माणिकुर्वाणाःपुत्रास्तेनिधनंगताः ॥ ६ ॥ ध्रुवंसंप्राप्यलोकांस्तेनिर्मलान्शस्त्रनिर्जितान् ॥ भास्वरंदेहमा
स्थायविहरंत्यमराइव ॥ ७ ॥ नहिकश्चिद्धिशूराणांयुध्यमानःपराङ्मुखः ॥ शस्त्रेणनिधनंप्राप्तोनचकश्चित्कृतांजलिः ॥ ८ ॥ एवंतांक्षत्रियस्याहुःपुराणाःपर
मांगतिम् ॥ शस्त्रेणनिधनंसंख्येतन्नशोचितुमर्हसि ॥ ९ ॥ नचापिशत्रवस्तेषाम्रुध्यंतेराज्ञिपांडवाः ॥ शृणुयत्कृतमस्माभिरश्वत्थामपुरोगमैः ॥ १० ॥ अधर्मे
णहतंश्रुत्वाभीमसेनेनतेसुतम् ॥ सुप्तंशिबिरमासाद्यपांडूनांकदनंकृतम् ॥ ११ ॥ पंचालानिहताःसर्वेधृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ द्रुपदस्यात्मजाश्चैवद्रौपदेयाश्चपाति
ताः ॥ १२ ॥ तथाविशसनंकृत्वापुत्रशत्रुगणस्यते ॥ प्राद्रवामरणेस्थातुंनहिशक्यामहेत्रयः ॥ १३ ॥ तेहिशूरामहेष्वासाःक्षिप्रमेष्यंतिपांडवाः ॥ अमर्षवशमा
पन्नावैरंप्रतिजिहीर्षवः ॥ १४ ॥ तेहतानात्मजान्श्रुत्वाप्रमत्ताःपुरुषर्षभाः ॥ निरीक्षंतःपदंशूराःक्षिप्रमेवयशस्विनि ॥ १५ ॥ तेषांतुकदनंकृत्वासंस्थातुंनोत्स
हामहे ॥ अनुजानीहिनोराज्ञिमाचशोकेमनःकृथाः ॥ १६ ॥ राजंस्त्वमनुजानीहिधैर्यमातिष्ठचोत्तमम् ॥ दिष्टांतंपश्यचापित्वंक्षात्रंधर्मंचकेवलम् ॥ १७ ॥ इ
त्येवमुक्त्वाराजानंकृत्वाचाभिप्रदक्षिणम् ॥ कृपश्चकृतवर्माचद्रोणपुत्रश्चभारत ॥ १८ ॥ अवेक्षमाणाराजानंधृतराष्ट्रंमनीषिणम् ॥ गंगामनुमहाराजतूर्णम
श्वानचोदयन् ॥ १९ ॥ अपक्रम्यतुतेराजन्सर्वएवमहारथाः ॥ आमंत्र्यान्योन्यमुद्विग्नास्त्रिधातेप्रययुस्तदा ॥ २० ॥ जगामहास्तिनपुरंकृपःशारद्वतस्तदा ॥ स्व
मेवराष्ट्रंहार्दिक्योद्रौणिर्व्यासाश्रमंययौ ॥ २१ ॥ एवंतेप्रययुर्वीरावीक्षमाणाःपरस्परम् ॥ भयार्ताःपांडुपुत्राणामागस्कृत्वामहात्मनाम् ॥ २२ ॥ समेत्यवीराराजा
नंतदात्वनुदितेरवौ ॥ विप्रजग्मुर्महात्मानोयथेच्छकमरिंदमाः ॥ २३ ॥ समासाद्याथवैद्रौणिंपांडुपुत्रामहारथाः ॥ व्यजयंस्तेरणेराजन्विक्रम्यतदनंतरम् ॥ २४ ॥
इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप० कृपद्रौणिभोजदर्शनेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ हतेषुसर्वसैन्येषुधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ शु
श्रुवेपितरंवृद्धंनिर्यातंगजसाह्वयात् ॥ १ ॥ सोऽभ्ययात्पुत्रशोकार्तःपुत्रशोकपरिप्लुतम् ॥ शोचमानंमहाराजभ्रातृभिःसहितस्तदा ॥ २ ॥ अन्वीयमानोवीरेणदा
शार्हेणमहात्मना ॥ युयुधानेनचतथातथैवचयुयुत्सुना ॥ ३ ॥ तमन्वगात्सुदुःखार्ताद्रौपदीशोककर्शिता ॥ सहपांचालयोषिद्भिर्यास्तत्रासन्समागताः ॥ ४ ॥

इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ हतेष्विति ॥ १ ॥ २ ॥ २ ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५ ॥ प्रियाप्रियैःपांडवानांप्रियाःअभिमन्युप्रभृतयः अप्रियाःदुर्योधनादयःतैर्हेतुभिःक्रोशंतीभिरितिसंबंधः ॥६॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ आक्षिप्य निवार्य आयसं लोह

सगंगामनुवृंदानिस्त्रीणांभरतसत्तम ॥ कुररीणामिवार्तानांक्रोशंतीनांददर्शह ॥ ५ ॥ ताभिःपरिवृतोराजाक्रोशंतीभिःसहस्रशः ॥ ऊर्ध्वबाहुभिरार्ताभीरुदती
भिःप्रियाप्रियैः ॥ ६ ॥ क्वनुधर्मज्ञताराज्ञःक्वनुसाद्यानृशंसता ॥ यच्चावधीत्पितॄन्भ्रातॄन्गुरुपुत्रान्सखीनपि ॥ ७ ॥ घातयित्वाकथंद्रोणंभीष्मंचापिपितामह
म् ॥ मनस्तेभून्महाबाहोहत्वाचापिजयद्रथम् ॥ ८ ॥ किंनुराज्येनतेकार्यंपितॄन्भ्रातॄनपश्यतः ॥ अभिमन्युंचदुर्धर्षंद्रौपदेयांश्चभारत ॥ ९ ॥ अतीत्यतामहाबाहुः
क्रोशंतीःकुररीरिव ॥ ववंदेपितरंज्येष्ठंधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ १० ॥ ततोऽभिवाद्यपितरंधर्मेणामित्रकर्षणाः ॥ न्यवेदयंतनामानिपांडवास्तेपिसर्वशः ॥ ११ ॥ त
मात्मजांतकरणंपितापुत्रवधार्दितः ॥ अप्रीयमाणःशोकार्तःपांडवंपरिषस्वजे ॥ १२ ॥ धर्मराजंपरिष्वज्यसांत्वयित्वाचभारत ॥ दुष्टात्माभीममन्वैच्छद्दिधक्षु
रिवपावकः ॥ १३ ॥ सकोपपावकस्तस्यशोकवायुसमीरितः ॥ भीमसेनमयंदावंदिधक्षुरिवदृश्यते ॥ १४ ॥ तस्यसंकल्पमाज्ञायभीमंप्रत्यशुभंहरिः ॥ भीममा
क्षिप्यपाणिभ्यांप्रददौभीममायसम् ॥ १५ ॥ प्रागेवतुमहाबुद्धिर्बुध्वातस्येंगितंहरिः ॥ संविधानंमहाप्राज्ञस्तत्रचक्रेजनार्दनः ॥ १६ ॥ तंगृहीत्वैवपाणिभ्यांभी
मसेनमयस्मयम् ॥ बभंजबलवान्राजामन्यमानोवृकोदरम् ॥ १७ ॥ नागायुतबलप्राणःसराजाभीममायसम् ॥ भंक्त्वाविमथितोरस्कःसुस्रावरुधिरंमुखा
त् ॥ १८ ॥ ततःपपातमेदिन्यांतथैवरुधिरोक्षितः ॥ प्रपुष्पिताग्रशिखरःपारिजातइवद्रुमः ॥ १९ ॥ प्रत्यगृह्णाच्चतंविद्वान्सूतोगावल्गणिस्तदा ॥ मैवमित्यब्रवी
च्चैनंशमयन्सांत्वयन्निव ॥ २० ॥ सतुकोपंसमुत्सृज्यगतमन्युर्महामनाः ॥ हाहाभीमेतिचुक्रोशनृपःशोकसमन्वितः ॥ २१ ॥ तंविदित्वागतक्रोधंभीमसेनवधा
र्दितम् ॥ वासुदेवोवरःपुंसामिदंवचनमब्रवीत् ॥ २२ ॥ माशुचोधृतराष्ट्रत्वंनैषभीमस्त्वयाहतः ॥ आयसीप्रतिमात्येषात्वयानिष्पातिताविभो ॥ २३ ॥ त्वांक्रो
धवशमापन्नंविदित्वाभरतर्षभ ॥ मयापकृष्टःकौंतेयोमृत्योर्दंष्ट्रांतरंगतः ॥ २४ ॥ नहितेराजशार्दूलबलेतुल्योस्तिकश्चन ॥ कःसहेतमहाबाहोबाह्वोर्विग्रहणं
नरः ॥ २५ ॥ यथांतकमनुप्राप्यजीवन्कश्चिन्नमुच्यते ॥ एवंबाह्वंतरंप्राप्यतवजीवेन्नकश्चन ॥ २६ ॥ तस्मात्पुत्रेणयातेसौप्रतिमाकारितायसी ॥ भीमस्यसेयं
कौरव्यतवैवोपहृतामया ॥ २७ ॥ पुत्रशोकाभिसंतप्तंधर्मादपकृतंमनः ॥ तवराजेंद्रतेनत्वंभीमसेनंजिघांससि ॥ २८ ॥

मयं ॥ १५ ॥ संविधानंआयसस्यभीमस्यनिर्माणं ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ पुत्रेति धर्मादपकृतंआलिंगनच्छलेनभीमवधःकर्तव्यइत्याशया ॥ २८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वृकोदरेणअहताअपिनजीवेयुः गतायुषांतेषांनिमित्तांतरेणापिनाशावश्यंभावादितिभावः॥२९॥३०॥ ॥इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्वादशोऽध्यायः॥१२॥ ॥७॥ ततइति॥१॥२॥३॥नतत्कृथाः

नत्वेतत्तेक्षमंराजन्हन्यास्त्वंयद्वृकोदरम्॥ नहिपुत्रामहाराजजीवेयुस्तेकथंचन॥ २९॥ तस्माद्यत्कृतमस्माभिर्मन्यमानैःशमंप्रति॥ अनुमन्यस्वतत्सर्वंमाचशोकेमनःकृथाः॥ ३०॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकपर्वणिआयसभीमभंगेद्वादशोऽध्यायः॥१२॥ ॥७॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततएनमुपातिष्ठन्शौचार्थंपरिचारकाः॥कृतशौचंपुनश्चैनंप्रोवाचमधुसूदनः॥ १ ॥ राजन्नधीतावेदास्तेशास्त्राणिविविधानिच॥ श्रुतानिचपुराणानिराजधर्माश्चकेवलाः॥ २॥ एवंविद्वान्महाप्राज्ञःसमर्थःसन्बलाबले ॥ आत्मापराधात्कस्मात्त्वंकुरुषेकोपमीदृशम्॥ ३॥ उक्तवांस्त्वांतदैवाहंभीष्मद्रोणौचभारत॥ विदुरःसंजयश्चैववाक्यंराजन्नतत्कृथाः ॥ ४ ॥ सवार्यमाणोनास्माकमकार्षीर्वचनंतदा॥ पांडवानधिकान्जानन्बलेशौर्येचकौरव॥ ५॥ राजाहियःस्थिरप्रज्ञःस्वयंदोषानवेक्षते ॥ देशकालविभागंचपरंश्रेयःसविंदति ॥ ६ ॥ उच्यमानस्तुयःश्रेयोगृह्णीतेनोहिताहिते ॥ आपदःसमनुप्राप्यसशोचत्यनयेस्थितः॥ ७॥ ततोन्यवृत्तमात्मानंसमवेक्षस्वभारत॥ राजंस्त्वंह्यविधेयात्माद्दुर्योधनवशेस्थितः॥८॥ आत्मापराधादापन्नस्तत्किंभीमंजिघांससि ॥ तस्मात्संयच्छकोपंत्वंस्वमनुस्मरदुष्कृतम्॥ ९॥ यस्तुतांस्पर्धयाक्षुद्रःपांचालीमानयत्सभाम्॥ सहतोभीमसेनेनवैरंप्रतिजिहीर्षता ॥ १० ॥ आत्मनोतिक्रमंपश्यपुत्रस्यचदुरात्मनः॥ यदनागसिपांडूनांपरित्यागस्त्वयाकृतः॥ ११॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥एवमुक्तःसकृष्णेनसर्वंसत्यंजनाधिप॥उवाचदेवकीपुत्रंधृतराष्ट्रोमहीपतिः॥१२॥ एवमेतन्महाबाहोयथावदसिमाधव ॥ पुत्रस्नेहस्तुबलवान्धैर्यान्मांसमचालयत्॥ १३॥ दिष्ट्यातुपुरुषव्याघ्रोबलवान्सत्यविक्रमः॥ त्वद्गुप्तोनागमत्कृष्णभीमोबाह्वंतरंमम॥ १४॥इदानींत्वहमव्यग्रोगतमन्युर्गतज्वरः॥ मध्यमंपांडवंवीरंद्रष्टुमिच्छामिमाधव॥ १५॥ हतेषुपार्थिवेंद्रेषुपुत्रेषुनिहतेषुच॥ पांडुपुत्रेषुवैशर्मप्रीतिश्चाप्यवतिष्ठते॥ १६॥ ततःसभीमंचधनंजयंचमाद्र्याश्चपुत्रौपुरुषप्रवीरौ॥ पस्पर्शगात्रैःप्ररुदन्सुगात्रानाश्वास्यकल्याणमुवाचचैतान्॥ १७॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप०धृतराष्ट्रकोपविमोचनेपांडवपरिष्वंगोनामत्रयोदशोऽध्यायः॥ १३॥ ॥ ७॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ धृतराष्ट्राभ्यनुज्ञातास्ततस्तेकुरुपांडवाः॥ अभ्ययुर्भ्रातरःसर्वेगांधारींसहकेशवाः॥१॥

तन्नकृतवानसि अडभावआर्षः॥४॥५॥६॥श्रेयोहिताहितेउच्यमानोनगृह्णीतइत्यन्वयः॥७॥८॥९॥१०॥अनागसिअपराधाभावेपरित्यागोराज्याप्रदानेनतिरस्कारः॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥॥इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रयोदशोऽध्यायः॥१३॥धृतराष्ट्रेति॥१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ कल्यवादीहितवादी ॥ ६॥ एतत्त्वचःपांडवान्शमुमुद्यतंवाक्यं॥७॥८॥९॥नचास्यतंतामितिपाठे अस्यएनंदुर्योधनंतोषमाणायाआशीर्वचनेनतोषयंत्यास्तेतवतांतांवाचंवितथांन

ततोज्ञात्वाहतामित्रंयुधिष्ठिरमुपागतम्॥ गांधारीपुत्रशोकार्ताशप्तुमैच्छदनिंदिता॥ २ ॥ तस्याःपापमभिप्रायंविदित्वापांडवान्प्रति ॥ ऋषिःसत्यवतीपुत्रःप्रागे

॥ ९ ॥ वसमबुध्यत॥ ३॥सगंगायामुपस्पृश्यपुण्यगंधिपयःशुचि ॥ तंदेशमुपसंपेदेपरमर्षिर्मनोजवः ॥ ४ ॥ दिव्येनचक्षुषापश्यन्मनसातद्गतेनच ॥ सर्वप्राणभृतां

भावंसतत्रसमबुध्यत ॥ ५ ॥ सस्नुषामब्रवीत्कालेकल्यवादीमहातपाः ॥ शापकालमवाक्षिप्यशमकालमुदीरयन् ॥ ६॥ नकोपःपांडवेकार्योगांधारिशममा

प्नुहि॥वचोनिगृह्यतामेतच्छृणुचेदंवचोमम॥ ७॥उक्तास्यष्टादशाहानिपुत्रेणजयमिच्छता ॥ शिवमाशास्वमेमातर्युध्यमानस्यशत्रुभिः ॥८॥ सातथायाच्य

मानात्वंकालेकालेजयैषिणा ॥ उक्तवत्यसिगांधारियतोधर्मस्ततोजयः ॥ ९॥ नचाप्यतीतांगांधारिवाचंतेवितथामहम्॥ स्मरामितोषमाणायास्तथाप्रणिहि

ताह्यसि॥ १०॥ विग्रहेतुमुलेराज्ञांगत्वापारमसंशयम्॥ जितंपांडुसुतैर्युद्धेनूनंधर्मस्ततोऽधिकः॥ ११॥ क्षमाशीलापुराभूत्वासाधनक्षमसेकथम्॥ अधर्मंज

हिधर्मज्ञेयतोधर्मस्ततोजयः॥१२॥स्वंचधर्मंपरिस्मृत्यवाचंचोक्तांमनस्विनि॥ कोपंसंयच्छगांधारिमैवंभूःसत्यवादिनि॥१३॥ ॥गांधार्युवाच॥ ॥भगव

न्नाभ्यसूयामिनैतानिच्छामिनश्यतः ॥ पुत्रशोकेनतुबलान्मनोविह्वलतीवमे ॥ १४ ॥ यथैवकुंत्याकौंतेयारक्षितव्यास्तथामया ॥ तथैवधृतराष्ट्रेणरक्षितव्या

मयायथा ॥ १५॥ दुर्योधनापराधेनशकुनेःसौबलस्यच ॥ कर्णदुःशासनाभ्यांचकृतोऽयंकुरुसंक्षयः ॥ १६ ॥ नापराध्यतिबीभत्सुर्नचपार्थोवृकोदरः ॥ नकु

लःसहदेवश्चनैवजातुयुधिष्ठिरः ॥ १७ ॥ युध्यमानाहिकौरव्याःकृतमानाःपरस्परम्॥ निहताःसहिताश्चान्यैस्तत्रनास्त्यप्रियंमम॥ १८॥ किंतुकर्माकरोद्भीमो

वासुदेवस्यपश्यतः॥ दुर्योधनंसमाहूयगदायुद्धेमहामनाः॥ १९॥ शिक्षयाभ्यधिकंज्ञात्वाचरंतंबहुधारणे ॥ अधोनाभ्याःप्रहृतवांस्तन्मेकोपमवर्धयत्॥ २० ॥

कथंनुधर्मंधर्मज्ञैःसमुद्दिष्टंमहात्मभिः ॥ त्यजेयुराहवेशूराःप्राणहेतोःकथंचन॥ २१॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप०गांधारीसांत्वनायांचतु

र्दशोऽध्यायः॥ १४॥ ॥ ७॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥तच्छ्रुत्वावचनंतस्याभीमसेनोथभीतवत् ॥गांधारींप्रत्युवाचेदंवचःसानुनयंतदा॥ १ ॥ ॥ ९ ॥

अधर्मोयदिवाधर्मस्त्रासात्तत्रमयाकृतः॥आत्मानंत्रातुकामेनतन्मेत्वंक्षंतुमर्हसि॥ २॥

स्मरामीत्यन्वयः॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥कृतमानाः कृताहंकाराः॥१८॥१९॥२०॥२१॥ ॥इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुर्दशोऽध्यायः ॥१४॥ ॥७॥ तदिति ॥१॥२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३॥ ४ ॥ ५॥ उक्तवान् नहितेपतयःसंतीत्यादि ॥ ६ ॥ असंगृह्यअनुपसंहृत्य ॥ ७॥८ ॥ ९॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३॥ १४ ॥ १५॥ अंतोष्ठात् अधरोष्ठात्उपरिनगतमित्यर्थः दंतोष्ठादित्य

नहियुद्धेनपुत्रस्तेधर्म्यैणसमहाबलः ॥ नशक्यःकेनचिद्धंतुमतोविषममाचरम् ॥ ३ ॥ अधर्मेणजितःपूर्वंतेनचापियुधिष्ठिरः ॥ निकृताश्चसदैवस्मततोविषम
माचरम् ॥ ४॥ सैन्यस्यैकोऽवशिष्टोऽयंगदायुद्धेनवीर्यवान् ॥ मांहत्वानहरेद्राज्यमितिवैतत्कृतंमया ॥ ५॥ राजपुत्रींचपांचालीमेकवस्त्रांरजस्वलाम् ॥ भवत्या
विदितंसर्वमुक्तवान्यत्सुतस्तव ॥ ६ ॥ सुयोधनमसंगृह्यनशक्याभूःससागरा ॥ केवलाभोक्तुमस्माभिरतश्चैतत्कृतंमया ॥ ७ ॥ तथाप्यप्रियमस्माकंपुत्रस्ते
समुपाचरत् ॥ द्रौपद्यायत्सभामध्येसव्यमूरुमदर्शयत् ॥ ८ ॥ तदैववध्यःसोऽस्माकंदुराचारश्चतेसुतः ॥ धर्मराजाज्ञयाचैवस्थिताःस्मसमयेतदा ॥ ९॥ वैरमुद्दी
पितंराज्ञिपुत्रेणतवतन्महत् ॥ क्लेशिताश्चवनेनित्यंततएतत्कृतंमया ॥ १० ॥ वैरस्यास्यगताःपारंहत्वादुर्योधनंरणे ॥ राज्यंयुधिष्ठिरःप्राप्तोवयंचगतमन्यवः ॥
॥ ११॥ ॥गांधार्युवाच॥ ॥नतस्यैषवधस्तातयत्प्रशंससिमेसुतम् ॥ कृतवांश्चापितत्सर्वंयदिदंभाषसेमयि ॥ १२ ॥ हताश्वेनकुलेयत्तुवृषसेनेनभारत ॥ अ
पिवःशोणितंसंख्येदुःशासनशरीरजम् ॥ १३ ॥ सद्भिर्विगर्हितंघोरमनार्यजनसेवितम् ॥ क्रूरंकर्माकृथास्तस्मात्तदयुक्तंवृकोदर ॥ १४॥ ॥भीमसेनउवा
च॥ ॥अन्यस्यापिनपातव्यंरुधिरंकिंपुनःस्वकम् ॥ यथैवात्मातथाभ्राताविशेषोनास्तिकश्चन ॥ १५॥ रुधिरंनव्यतिक्रामदंतोष्ठादंबमाशुचः ॥ वैवस्वतस्तुत
द्वेदहस्तौमेरुधिरोक्षितौ ॥ १६ ॥ हताश्वंनकुलंदृष्ट्वावृषसेनेनसंयुगे ॥ भ्रातॄणांसंप्रहृष्टानांत्रासःसंजनितोमया ॥ १७॥ केशपक्षपरामर्शेद्रौपद्याद्यूतकारिते ॥
क्रोधाद्यदब्रुवंचाहंतच्चमेहृदिवर्तते ॥ १८ ॥ क्षत्रधर्माच्च्युतोराज्ञिभवेयंशाश्वतीःसमाः ॥ प्रतिज्ञांतामनिस्तीर्यततस्तत्कृतवानहम् ॥ १९॥ नमामर्हसिगांधा
रिदोषेणपरिशंकितुम् ॥ अनिगृह्यपुरापुत्रानस्मास्वनपकारिषु ॥ अधुनाकिंनुदोषेणपरिशंकितुमर्हसि ॥ २० ॥ ॥गांधार्युवाच॥ ॥वृद्धस्यास्यशतंपुत्रा
न्निघ्नंस्त्वमपराजितः॥कस्मान्नशेषयेःकिंचिद्येनाल्पमपराधितम् ॥ २१॥ संतानमावयोस्तातवृद्धयोर्हृतराज्ययोः॥ कथमंधद्वयस्यास्ययष्टिरेकानवर्जिता॥ २२॥
शेषेत्ध्यवस्थितेतातपुत्राणामंतकेत्वयि ॥ नमेदुःखंभवेदेतद्यदित्वंधर्ममाचरेः ॥ २३॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥एवमुक्त्वातुगांधारीयुधिष्ठिरमपृच्छत ॥ क्वस
राजेतिसक्रोधापुत्रपौत्रवधार्दिता ॥ २४॥ तामभ्यगच्छद्राजेंद्रोवेपमानःकृतांजलिः ॥ युधिष्ठिरस्त्विदंतत्रमधुरंवाक्यमब्रवीत् ॥ २५॥

पपाठः ॥ १६ ॥ वृषसेनेनकर्णपुत्रेण ॥ १७॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ किंचित्कमपिनशेषयेः शेषमेकमपिनरक्षितवानसि ॥ २१ ॥ नवर्जितावधकालेनत्यक्ता ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ कुनखीभूतोहस्तदेशइतिशेषः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ वांआवां ॥ ४४ ॥ ॥ इतिस्त्री

पुत्रहंतानृशंसोऽहंतवदेवियुधिष्ठिरः ॥ शापार्हःपृथिवीनाशेहेतुभूतःशपस्वमाम् ॥ २६ ॥ नहिमेजीवितेनार्थोनराज्येनधनेनवा ॥ तादृशान्सुहृदोहत्वामूढस्या
स्यसुहृद्द्रुहः ॥ २७ ॥ तमेवंवादिनंभीतंसंनिकर्षगतंतदा ॥ नोवाचकिंचिद्गांधारीनिःश्वासपरमाभृशम् ॥ २८ ॥ तस्यावनतदेहस्यपादयोर्निपतिष्यतः ॥ युधि
ष्ठिरस्यनृपतेर्धर्मज्ञादीर्घदर्शिनी ॥ २९ ॥ अंगुल्यग्राणिददृशेदेवीपट्टांतरेणसा ॥ ततःसकुनखीभूतोदर्शनीयनखोनृपः ॥ ३० ॥ तंदृष्ट्वाचार्जुनोऽगच्छद्वासुदेव
स्यपृष्ठतः ॥ एवंसंचेष्टमानांस्तानितश्चेतश्चभारत ॥ ३१ ॥ गांधारीविगतक्रोधासांत्वयामाससमातृवत् ॥ तयातेसमनुज्ञातामातरंवीरमातरम् ॥ ३२ ॥ अभ्यग
च्छंतसहिताःपृथांपृथुलवक्षसः ॥ चिरस्यदृष्ट्वापुत्रान्सापुत्राधिभिरभिप्लुता ॥ ३३ ॥ बाष्पमाहारयद्देवीवस्त्रेणावृत्यवैमुखम् ॥ ततोबाष्पंसमुत्सृज्यसहपुत्रैस्तदा
पृथा ॥ ३४ ॥ अपश्यदेतान्शस्त्रौघैर्बहुधाक्षतविक्षतान् ॥ सातानेकैकशःपुत्रान्संस्पृशंतीपुनःपुनः ॥ ३५ ॥ अन्वशोचतदुःखार्ताद्रौपदींचहतात्मजाम् ॥ रुदतीम
थपांचालींददर्शपतितांभुवि ॥ ३६ ॥ ॥ द्रौपद्युवाच ॥ ॥ आर्येपुत्राःक्वतेसर्वेसौभद्रसहितागताः ॥ नत्वांतेऽद्याभिगच्छंतिचिरंदृष्ट्वातपस्विनीम् ॥ ३७ ॥ किंनुरा
ज्येनवैकार्यंविहीनायाःसुतैर्मम ॥ तांसमाश्वासयामासपृथापृथुललोचना ॥ ३८ ॥ उत्थाप्ययाज्ञसेनींतुरुदतींशोककर्शिताम् ॥ तयैवसहिताचापिपुत्रैरनुगता
नृप ॥ ३९ ॥ अभ्यगच्छतगांधारीमार्तामार्ततरास्वयम् ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ तामुवाचाथगांधारीसहवध्वायशस्विनीम् ॥ ४० ॥ मैवंपुत्रीतिशोकार्तापश्य
मामपिदुःखिताम् ॥ मन्येलोकविनाशोऽयंकालपर्यायनोदितः ॥ ४१ ॥ अवश्यभावीसंप्राप्तःस्वभावाल्लोमहर्षणः ॥ इदंतत्समनुप्राप्तंविदुरस्यवचोमहत् ॥ ४२ ॥
असिद्धानुनयेकृष्णेयदुवाचमहामतिः ॥ तस्मिन्नपरिहार्येऽर्थेव्यतीतेचविशेषतः ॥ ४३ ॥ माशुचोनहिशोच्यास्तेसंग्रामेनिधनंगताः ॥ यथैवाहंतथैवत्वंकोवा
माश्वासयिष्यति ॥ ममैवह्यपराधेनकुलमग्र्यंविनाशितम् ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिजलप्रदानिकप० पृथापुत्रदर्शनेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥
समाप्तंजलप्रदानिकंपर्व ॥ अथस्त्रीविलापपर्व ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वातुगांधारीकुरूणामवकर्तनम् ॥ अपश्यत्तत्रतिष्ठंतीसर्वंदिव्येनचक्षुषा ॥ १ ॥ ॥ १० ॥
पतिव्रतामहाभागासमानव्रतचारिणी ॥ उग्रेणतपसायुक्तासततंसत्यवादिनी ॥ २ ॥

पर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥७॥ ॥७॥ एवमिति अवकर्तनंयुद्धस्थानं ॥ १ ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ पंचानांभूतानांपृथिव्यादीनांकुरुपं

वरदानेनकृष्णस्यमहर्षेःपुण्यकर्मणः॥ दिव्यज्ञानबलोपेताविविधंपर्यदेवयत् ॥ ३ ॥ ददर्शसाबुद्धिमतीदूरादपियथांतिके ॥ रणाजिरंनृवीराणामद्भुतंलोमहर्षण
म्॥ ४ ॥ अस्थिकेशवसाकीर्णंशोणितौघपरिप्लुतम् ॥ शरीरैर्बहुसाहस्रैर्विनिकीर्णंसमंततः॥ ५ ॥ गजाश्वरथयोधानामावृतंरुधिराविलैः ॥ शरीरैरशिरस्कैश्च
विदेहैश्चशिरोगणैः॥ ६ ॥ गजाश्वनरनारीणांनिःस्वनैरभिसंवृतम्॥ सृगालबककाकोलकंककाकनिषेवितम्॥ ७॥ रक्षसांपुरुषादानांमोदनंकुरराकुलम्॥ अ
शिवाभिःशिवाभिश्चनादितंगृध्रसेवितम्॥ ८ ॥ ततोव्यासाभ्यनुज्ञातोधृतराष्ट्रोमहीपतिः॥ पांडुपुत्राश्चतेसर्वेयुधिष्ठिरपुरोगमाः॥ ९॥ वासुदेवंपुरस्कृत्यहतबंधुं
चपार्थिवम्॥ कुरुस्त्रियःसमासाद्यजग्मुरायोधनंप्रति ॥ १० ॥ समासाद्यकुरुक्षेत्रंतास्त्रियोनिहतेश्वराः॥ अपश्यंतहतांस्तत्रपुत्रान्भ्रातॄन्पितॄन्पतीन् ॥ ११ ॥
क्रव्यादैर्भक्ष्यमाणान्वैगोमायुबलवायसैः॥ भूतैःपिशाचैरक्षोभिर्विविधैश्चनिशाचरैः॥ १२ ॥ रुद्राक्रीडनिभंदृष्ट्वातदाविशसनंस्त्रियः ॥ महार्हेभ्योऽथयानेभ्यो
विक्रोशंत्योनिपेतिरे॥ १३ ॥ अदृष्टपूर्वंपश्यंत्योदुःखार्ताभरतस्त्रियः॥ शरीरेष्वस्खलन्नन्याःपतंत्यश्चापराभुवि ॥ १४ ॥ श्रांतानांचाप्यनाथानांनासीत्काचन
चेतना॥ पांचालकुरुयोषाणांकृपणंतदभून्महत्॥ १५॥ दुःखोपहतचित्ताभिःसमंतादनुनादितम्॥ दृष्ट्वायोधनमत्युग्रंधर्मज्ञासुबलात्मजा ॥ १६ ॥ ततःसापुं
डरीकाक्षमामंत्र्यपुरुषोत्तमम्॥ कुरूणांवैशसंदृष्ट्वाइदंवचनमब्रवीत्॥ १७॥ पश्यैताःपुंडरीकाक्षस्नुषामेनिहतेश्वराः॥ प्रकीर्णकेशाःक्रोशंतीःकुररीरिवमाधव
॥१८॥ अमूस्त्वभिसमागम्यस्मरंत्योभर्तृजान्गुणान्॥ पृथगेवाभ्यधावंत्यःपुत्रान्भ्रातॄन्पितॄन्पतीन्॥१९॥ वीरसूभिर्महाराजहतपुत्राभिरावृतम्॥ क्वचिच्चवी
रपत्नीभिर्हतवीराभिरावृतम् ॥ २० ॥ शोभितंपुरुषव्याघ्रैःकर्णभीष्माभिमन्युभिः॥ द्रोणद्रुपदशल्यैश्चज्वलद्भिरिवपावकैः ॥ २१ ॥ कांचनैःकवचैर्निष्कैर्मणि
भिश्चमहात्मनाम्॥ अंगदैर्हस्तकेयूरैःस्रग्भिश्चसमलंकृतम्॥२२॥ वीरबाहुविसृष्टाभिःशक्तीभिःपरिघैरपि॥ खड्गैश्चविविधैस्तीक्ष्णैःसशरैश्चशरासनैः॥ २३ ॥
क्रव्यादसंघैर्मुदितैस्तिष्ठद्भिःसहितैःक्वचित्॥ क्वचिदाक्रीडमानैश्चशयानैश्चापरैःक्वचित् ॥ २४ ॥ एतदेवंविधंवीरसंपश्यायोधनंविभो ॥ पश्यमानाहिदह्यामि
शोकेनाहंजनार्दन॥ २५॥ पंचालानांकुरूणांचविनाशेमधुसूदन॥ पंचानामपिभूतानामहंवधमचिंतयम्॥ २६॥

चालवधात्कृत्स्नंपांचभौतिकंजगन्नष्टमितिभावः ॥ २६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ शयनानिआस्तीर्येतिशेषः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ एताःशोचंतीरभिलक्ष्येतिशेषः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥

तान्सुपर्णाश्चगृध्राश्चकर्पयंत्यस्तगुक्षिताः ॥ विगृह्यचरणैर्गृध्राभक्षयंतिसहस्रशः ॥ २७ ॥ जयद्रथस्यकर्णस्यतथैवद्रोणभीष्मयोः ॥ अभिमन्योर्विनाशंचक
श्चितयितुमर्हति ॥ २८ ॥ अवध्यकल्पान्निहतान्गतसत्त्वानचेतसः ॥ गृध्रकंकवटश्येनश्वसृगालादनीकृतान् ॥ २९ ॥ अमर्षवशमापन्नान्दुर्योधनवशेस्थि
तान् ॥ पश्येमान्पुरुषव्याघ्रान्संशांतान्पावकानिव ॥ ३० ॥ शयानायेपुरासर्वेमृदूनिशयनानिच ॥ विपन्नास्तेऽद्यवसुधांविवृतामधिशेरते ॥ ३१ ॥ वंदिभिःस
ततंकालेस्तुवद्भिरभिनंदिताः ॥ शिवानामशिवाघोराःशृण्वंतिविविधागिरः ॥ ३२ ॥ येपुराशेरतेवीराःशयनेषुयशस्विनः ॥ चंदनागुरुदिग्धांगास्तेद्यपांसुषु
शेरते ॥ ३३ ॥ तेषामाभरणान्येतेगृध्रगोमायुवायसाः ॥ आक्षिपंतिशिवाघोराविनदंत्यःपुनःपुनः ॥ ३४ ॥ बाणान्विनिशितान्पीतान्निस्त्रिंशान्विमलागदाः ॥
युद्धाभिमानिनःसर्वेजीवंतइवबिभ्रति ॥ ३५ ॥ सुरूपवर्णाबहवःक्रव्यादैरवघट्टिताः ॥ ऋषभप्रतिरूपाश्चशेरतेहरितस्रजः ॥ ३६ ॥ अपरेपुनरालिंग्यगदाःपरि
घबाहवः ॥ शेरतेऽभिमुखाःशूरादयिताइवयोषितः ॥ ३७ ॥ बिभ्रतःकवचान्यन्येविमलान्यायुधानिच ॥ नधर्षयंतिक्रव्यादाजीवंतीतिजनार्दन ॥ ३८ ॥ क्र
व्यादैःकृष्यमाणानामपरेषांमहात्मनाम् ॥ शातकौंभ्यःस्रजश्चित्राविप्रकीर्णाःसमंततः ॥ ३९ ॥ एतेगोमायवोभीमानिहतानांयशस्विनाम् ॥ कंठांतरगतान्हारा
नाक्षिपंतिसहस्रशः ॥ ४० ॥ सर्वेष्वपररात्रेषुयाननंदंतवंदिनः ॥ स्तुतिभिश्चपरार्ध्याभिरुपचारैश्चशिक्षिताः ॥ ४१ ॥ तानिमाःपरिदेवंतिदुःखार्ताःपरमांगनाः ॥
कृपणंवृष्णिशार्दूलदुःखशोकार्दिताभृशम् ॥ ४२ ॥ रक्तोत्पलवनानीवविभांतिरुचिराणिच ॥ मुखानिपरमस्त्रीणांपरिशुष्काणिकेशव ॥ ४३ ॥ रुदितादुपरताह्ये
ताध्यायंत्यःसपरिच्छदाः ॥ कुरुस्त्रियोऽभिगच्छंतितेनतेनैवदुःखिताः ॥ ४४ ॥ एतान्यादित्यवर्णानितपनीयनिभानिच ॥ रोषरोदनताम्राणिवक्त्राणिकुरुयोषि
ताम् ॥ ४५ ॥ श्यामानांवरवर्णानांगौरीणामेकवाससाम् ॥ दुर्योधनवरस्त्रीणांपश्यवृंदानिकेशव ॥ ४६ ॥ आसामपरिपूर्णार्थंनिशम्यपरिदेवितम् ॥ इतरेतरसंक्रं
दान्नविजानंतियोषितः ॥ ४७ ॥ एतादीर्घमिवोच्छ्वस्यविक्रुश्यचविलप्यच ॥ विस्पंदमानादुःखेनवीराजहतिजीवितम् ॥ ४८ ॥ बह्व्योदृष्ट्वाशरीराणिक्रोशंतिवि
लपंतिच ॥ पाणिभिश्चापराघ्नंतिशिरांसिमृदुपाणयः ॥ ४९ ॥ शिरोभिःपतितैर्हस्तैःसर्वांगैर्यूथशःकृतैः ॥ इतरेतरसंपृक्तैराकीर्णाभातिमेदिनी ॥ ५० ॥ विशिरस्का
नथोकायान्दृष्ट्वाह्येताननिंदितान् ॥ मुह्यंत्यनुगतानार्योविदेहानिशिरांसिच ॥ ५१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५२ ॥ ५३ ॥ विजग्धान्भक्षितान् ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ॥इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥७॥ ॥७॥

शिरःकायेनसंधायप्रेक्षमाणाविचेतसः ॥ अपश्यंत्योपरंतत्रनेदमस्येतिदुःखिताः ॥ ५२ ॥ बाहूरुचरणानन्यान्विशिखोन्मथितान्पृथक् ॥ संदधत्योऽसुखा विष्टामूर्छंत्येताःपुनःपुनः ॥ ५३ ॥ उत्कृत्यशिरसश्चान्यान्विजग्धान्मृगपक्षिभिः ॥ दृष्ट्वाकाश्चिन्नजानंतिभर्तॄन्भरतयोषितः ॥ ५४ ॥ पाणिभिश्चापराघ्नंतिशि रांसिमधुसूदन ॥ प्रेक्ष्यभ्रातॄन्पितॄन्पुत्रान्पतींश्चनिहतान्परैः ॥ ५५ ॥ बाहुभिश्चसखड्गैश्चशिरोभिश्चसकुंडलैः ॥ अगम्यकल्पापृथिवीमांसशोणितकर्दमा ॥ ॥ ५६ ॥ बभूवभरतश्रेष्ठप्राणिभिर्गतजीवितैः ॥ नदुःखेषूचिताःपूर्वंदुःखंगाहंत्यनिंदिताः॥ ५७॥ भ्रातृभिःपतिभिःपुत्रैरुपाकीर्णावसुंधरा ॥ यूथानीवकिशो रीणांसुकेशीनांजनार्दन ॥ ५८ ॥ स्नुषाणांधृतराष्ट्रस्यपश्यवृंदान्यनेकशः ॥ इतोदुःखतरंकिंनुकेशवप्रतिभातिमे ॥ ५९ ॥ यदिमाःकुर्वतेसर्वारूपमुच्चावचंस्त्रि यः ॥ नूनमाचरितंपापंमयापूर्वेषुजन्मसु ॥ ६० ॥यापश्यामिहतान्पुत्रान्पौत्रान्भ्रातॄंश्चमाधव ॥ एवमार्ताविलपतीसमाभाष्यजनार्दनम्॥ गांधारीपुत्रशो कार्तादद‍र्शनिहतंसुतम् ॥ ६१ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिस्त्रीविलापप॰आयोधनदर्शनेषोडशोऽध्यायः॥ १६ ॥ ॥७॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ दु र्योधनंहतंदृष्ट्वागांधारीशोककर्शिता ॥ सहसान्यपतद्भूमौछिन्नेवकदलीवने ॥ १ ॥ सातुलब्ध्वापुनःसंज्ञांविक्रुश्यचविलप्यच ॥ दुर्योधनमभिप्रेक्ष्यशयानंरु धिरोक्षितम् ॥ २ ॥परिष्वज्यचगांधारीकृपणंपर्यदेवयत्॥हाहापुत्रेतिशोकार्ताविललापाकुलेंद्रिया॥ ३॥ सुगूढजत्रुविपुलंहारनिष्कविभूषितम्॥ वारिणाने त्रजेनोरःसिंचंतीशोकतापिता ॥ ४ ॥ समीपस्थंहृषीकेशमिदंवचनमब्रवीत्॥ उपस्थितेऽस्मिन्संग्रामेज्ञातीनांसंक्षयेविभो ॥ ५ ॥ मामयंप्राहवार्ष्णेयप्रांजलि र्नृपसत्तमः ॥ अस्मिन्ज्ञातिसमुद्धर्षेजयमंबाब्रवीतुमे ॥ ६॥ इत्युक्तेजानतीसर्वमहंस्वव्यसनागमम् ॥ अब्रुवंपुरुषव्याघ्रयतोधर्मस्ततोजयः ॥ ७ ॥ यथा चयुध्यमानस्त्वंनवैमुत्यसिपुत्रक ॥ ध्रुवंशस्त्रजितान्लोकान्प्राप्स्यस्यमरवत्प्रभो ॥ ८ ॥ इत्येवमब्रुवंपूर्वंनैनंशोचामिवैप्रभो ॥ धृतराष्ट्रंतुशोचामिकृपणंहत बांधवम् ॥ ९ ॥ अमर्षणंयुधांश्रेष्ठंकृतास्त्रंयुद्धदुर्मदं ॥शयानंवीरशयनेपश्यमाधवमेसुतम् ॥ १० ॥ योऽयंमूर्धावसिक्तानामग्रेयातिपरंतपः॥ सोयंपांसुषुशेतेऽ द्यपश्यकालस्यपर्ययम् ॥ ११ ॥ ध्रुवंदुर्योधनोवीरोगतिंनसुलभांगतः ॥ तथाह्यभिमुखःशेतेशयनेवीरसेविते॥ १२ ॥

दुर्योधनमिति १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ पंचशाखाभ्यांपंचांगुलिभ्यांपाणिभ्यां ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥
यंपुरापर्युपासीनारमयंतिवरस्त्रियः ॥ तंवीरशयनेसुप्तंरमयंत्यशिवाःशिवाः ॥ १३ ॥ यंपुरापर्युपासीनारमयंतिमहीक्षितः ॥ महीतलस्थंनिहतंगृध्रास्तंपर्युपास
॥१२॥ ते ॥ १४ ॥ यंपुराव्यजनैरम्यैरुपवीजंतियोषितः ॥ तमद्यपक्षव्यजनैरुपवीजंतिपक्षिणः ॥ १५ ॥ एषशेतेमहाबाहुर्बलवान्सत्यविक्रमः ॥ सिंहेनेवद्विपःसंख्ये ११
भीमसेनेनपातितः ॥ १६ ॥ पश्यदुर्योधनंकृष्णशयानंरुधिरोक्षितम् ॥ निहतंभीमसेनेनगदांसंमृज्यभारत ॥ १७ ॥ अक्षौहिणीर्महाबाहुर्दशचैकांचकेशव ॥ आ
नयद्यःपुरासंख्येसोऽनयान्निधनंगतः ॥ १८ ॥ एषदुर्योधनःशेतेमहेष्वासोमहाबलः ॥ शार्दूलइवसिंहेनभीमसेनेनपातितः ॥ १९ ॥ विदुरंह्यवमन्यैषपितरंचै
वमंदभाक् ॥ बालोवृद्धावमानेनमंदोमृत्युवशंगतः ॥ २० ॥ निःसपत्नामहीयस्यत्रयोदशसमाःस्थिता ॥ सशेतेनिहतोभूमौपुत्रोमेपृथिवीपतिः ॥ २१ ॥ अप
श्यंकृष्णपृथिवींधार्तराष्ट्रानुशासिनाम् ॥ पूर्णांहस्तिगवाश्वैश्ववार्ष्णेयनतुतच्चिरम् ॥ २२ ॥ तामेवाद्यमहाबाहोपश्याम्यन्यानुशासिताम् ॥ हीनांहस्तिगवाश्वेनकिंनु
जीवामिमाधव ॥ २३ ॥ इदंकष्टतरंपश्यपुत्रस्यापिवधान्मम ॥ यदिमाःपर्युपासंतेहतान्शूरान्रणेस्त्रियः ॥ २४ ॥ प्रकीर्णकेशांसुश्रोणींदुर्योधनशुभांकगां ॥
रुक्मवेदीनिभांपश्यकृष्णलक्ष्मणमातरम् ॥ २५ ॥ नूनमेषापुराबालाजीवमानेमहीभुजे ॥ भुजावाश्रित्यरमतेसुभुजस्यमनस्विनी ॥ २६ ॥ कथंतुशतधानेदंहृ
दयंममदीर्यते ॥ पश्यंत्यानिहतंपुत्रंपुत्रेणसहितंरणे ॥ २७ ॥ पुत्रंरुधिरसंसिक्तमुपजिघ्रत्यनिंदिता ॥ दुर्योधनंतुवामोरूःपाणिनापरिमार्जती ॥ २८ ॥ किंनुशो
चतिभर्तारंपुत्रंचैषामनस्विनी ॥ तथाह्यवस्थिताभातिपुत्रंचाप्यभिवीक्ष्यसा ॥ २९ ॥ स्वशिरःपंचशाखाभ्यामभिहत्यायतेक्षणा ॥ पतत्युरसिवीरस्यकुरुराज
स्यमाधव ॥ ३० ॥ पुंडरीकनिभाभातिपुंडरीकांतरप्रभा ॥ मुखंविमृज्यपुत्रस्यभर्तुश्चैवतपस्विनी ॥ ३१ ॥ यदिसत्यागमाःसंतियदिवैश्रुतयस्तथा ॥ ध्रुवंलोका
नवाप्तोयंनृपोबाहुबलार्जितान् ॥ ३२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिस्त्रीविलापप० दुर्योधनदर्शनेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
गांधार्युवाच ॥ ॥ पश्यमाधवपुत्रान्मेशतसंख्यान्जितक्लमान् ॥ गदयाभीमसेनेनभूयिष्ठंनिहतान्रणे ॥ १ ॥ इदंदुःखतरंमेद्ययदिमामुक्तमूर्धजाः ॥ हतपुत्रार ॥१२॥
णेबालाःपरिधावंतिमेस्नुषाः ॥ २ ॥ प्रासादतलचारिण्यश्चरणैर्भूषणान्वितैः ॥ आपन्नायत्स्पृशंतीमांरुधिरार्द्रांवसुंधराम् ॥ ३ ॥
इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ पश्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

रुच्छ्राद्रुत्सारयंतिस्मगृध्रगोमायुवायसान् ॥ दुःखेनार्ताविघूर्णंत्योमत्ताइवचरंत्युत ॥ ४ ॥ एषान्यात्वनवद्यांगीकरसंमितमध्यमा ॥ घोरमायोधनंदृष्ट्वानिप
तत्यतिदुःखिता ॥ ५ ॥ दृष्ट्वामेपार्थिवसुतामेतांलक्ष्मणमातरम् ॥ राजपुत्रींमहाबाहोमनोनह्युपशाम्यति ॥ ६ ॥ भ्रातॄंश्चान्याःपितॄंश्चान्याःपुत्रांश्चनिहतान्भुवि
दृष्ट्वापरिपतंत्येताःप्रगृह्यसुमहाभुजान् ॥ ७ ॥ मध्यमानांतुनारीणांवृद्धानांचापराजित ॥ आक्रंदंहतबंधूनांदारुणेवैशसेशृणु ॥ ८ ॥ रथनीडानिदेहांश्चहतानां
गजवाजिनाम् ॥ आश्रित्यश्रममोहार्ताःस्थिताःपश्यमहाभुज ॥ ९ ॥ अन्यांचापहृतंकायाच्चारुकुंडलमुन्नसम् ॥ स्वस्यबंधोःशिरःकृष्णगृहीत्वापश्यतिष्ठतीम्
॥ १० ॥ पूर्वजातिकृतंपापंमन्येनाल्पमिवानघ ॥ एताभिर्निरवद्याभिर्मयाचैवाल्पमेधया ॥ ११ ॥ यदिदंधर्मराजेनपातितंनोजनार्दन ॥ नहिनाशोस्तिवार्ष्णेयकर्म
णोःशुभपापयोः ॥ प्रत्यग्रवयसःपश्यदर्शनीयकुचाननाः ॥ १२ ॥ कुलेषुजाताह्रीमत्यःकृष्णपक्ष्माक्षिमूर्धजाः ॥ १३ ॥ हंसगद्गदभाषिण्योदुःखशोकप्रमो
हिताः ॥ सारस्यइववाशंत्यःपतिताःपश्यमाधव ॥ १४ ॥ फुल्लपद्मप्रकाशानिपुंडरीकाक्षयोषिताम् ॥ अनवद्यानिवक्त्राणितापयत्येषरश्मिवान् ॥ १५ ॥ ईर्षूणां
ममपुत्राणांवासुदेवावरोधनम् ॥ मत्तमातंगदर्पाणांपश्यंत्यद्यपृथग्जनाः ॥ १६ ॥ शतचंद्राणिचर्माणिध्वजांश्चादित्यवर्चसः ॥ रौक्माणिचैववर्माणिनिष्का
नपिचकांचनान् ॥ १७ ॥ शीर्षत्राणानिचैतानिपुत्राणांमेमहीतले ॥ पश्यदीप्तानिगोविंदपावकान्सुहुतानिव ॥ १८ ॥ एषदुःशासनःशेतेशूरेणामित्रघातिना ॥
पीतशोणितसर्वांगोयुधिभीमेनपातितः ॥ १९ ॥ गदयाभीमसेनेनपश्यमाधवमेसुतम् ॥ द्यूतक्लेशाननुस्मृत्यद्रौपदीनोदितेनच ॥ २० ॥ उक्ताह्यनेनपांचाली
सभायांद्यूतनिर्जिता ॥ प्रियंचिकीर्षताभ्रातुःकर्णस्यचजनार्दन ॥ २१ ॥ सहैवसहदेवेननकुलेनार्जुनेनच ॥ दासीभूतासिपांचालिक्षिप्रंप्रविशनोगृहान् ॥ २२ ॥
ततोऽहमब्रुवंकृष्णतदादुर्योधनंनृपम् ॥ मृत्युपाशपरिक्षिप्तंशकुनिंपुत्रवर्जय ॥ २३ ॥ निबोधैनंसुदुर्बुद्धिंमातुलंकलहप्रियम् ॥ क्षिप्रमेनंपरित्यज्यपुत्रशाम्यस्वपां
डवैः ॥ २४ ॥ नबुध्यसेत्वंदुर्बुद्धेभीमसेनममर्षणम् ॥ वाङ्नाराचैस्तुदंस्तीक्ष्णैरुल्काभिरिवकुंजरम् ॥ २५ ॥ तानेवंरहसिक्रुद्धोवाक्शल्यानवधारयन् ॥ उत्ससर्ज
विषंतेषुसर्पोगोवृषभेष्विव ॥ २६ ॥ एषदुःशासनःशेतेविक्षिप्यविपुलौभुजौ ॥ निहतोभीमसेनेनसिंहेनेवमहागजः ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टादशोऽध्यायः ॥१८॥ ॥ ७ ॥ एषमाधवेतिस्पष्टार्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ॥११॥

अत्यर्थमकरोद्रौद्रंभीमसेनोऽत्यमर्षणः ॥ दुःशासनस्ययत्क्रुद्धोऽपिबच्छोणितमाहवे ॥ २८ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिस्त्रीविलाप०गांधारीवाक्येअष्टा ११
॥१३॥ दशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥७॥ ॥गांधार्युवाच ॥ ॥ एषमाधवपुत्रोमेविकर्णःप्राज्ञसंमतः ॥ भूमौविनिहतःशेतेभीमेनशतधाकृतः ॥ १ ॥ गजमध्येह
तःशेतेविकर्णोमधुसूदन ॥ नीलमेघपरिक्षिप्तःशरदीवनिशाकरः ॥ २ ॥ अस्यचापग्रहेणैवपाणिःकृतकिणोमहान् ॥ कथंचिच्छिद्यतेगृध्रैरत्तुकामैस्तलत्रवान्
॥ ३ ॥ अस्यभार्यामिषप्रेप्सून्गृध्रकाकांस्तपस्विनी ॥ वारयत्यनिशंबालानचशक्नोतिमाधव ॥ ४ ॥ युवावृंदारकःशूरोविकर्णःपुरुषर्षभ ॥ सुखोषितःसुखार्ह
श्चशेतेपांसुषुमाधव ॥ ५ ॥ कर्णिनालीकनाराचैर्भिन्नमर्माणमाहवे ॥ अद्यापिनजहात्येनंलक्ष्मीर्भरतसत्तमम् ॥ ६ ॥ एषसंग्रामशूरेणप्रतिज्ञांपालयिष्यता ॥ दु
र्मुखोऽभिमुखःशेतेहतोऽरिगणहारणे ॥ ७ ॥ तस्यैतद्वदनंकृष्णश्वापदैरर्धभक्षितम् ॥ विभात्यभ्यधिकंतातसप्तम्यामिवचंद्रमाः ॥ ८ ॥ शूरस्यहिरणेकृष्णपश्यान
नमथेदृशम् ॥ सकथंनिहतोऽमित्रैःपांसून्ग्रसतिमेसुतः ॥ ९ ॥ यस्याहवमुखेसौम्यस्थातानैवोपपद्यते ॥ सकथंदुर्मुखोऽमित्रैर्हतोविबुधलोकजित् ॥ १० ॥ चि
त्रसेनंहतंभूमौशयानंमधुसूदन ॥ धार्तराष्ट्रमिमंपश्यप्रतिमानंधनुष्मताम् ॥ ११ ॥ तंचित्रमाल्याभरणंयुवत्यःशोककर्शिताः ॥ क्रव्यादसंघैःसहितारुदत्यःपर्यु
पासते ॥ १२ ॥ स्त्रीणांरुदितनिर्घोषःश्वापदानांचगर्जितम् ॥ चित्ररूपमिदंकृष्णविचित्रंप्रतिभातिमे ॥ १३ ॥ युवावृंदारकोनित्यंप्रवरस्त्रीनिषेवितः ॥ विविंश
तिरसौशेतेध्वस्तःपांसुषुमाधव ॥ १४ ॥ शरसंकृत्तवर्माणंवीरंविशसनेहतम् ॥ परिवार्यासतेगृध्राःपश्यकृष्णविविंशतिम् ॥ १५ ॥ प्रविश्यसमरेशूरःपांडवाना
नीकिनीम् ॥ सवीरशयनेशेतेपरःसत्पुरुषोचिते ॥ १६ ॥ स्मितोपपन्नंसुनसंसुभ्रुताराधिपोपमम् ॥ अतीवशुभ्रंवदनंकृष्णपश्यविविंशतेः ॥ १७ ॥ एनंहिपर्युपा
संतेबहुधावरयोषितः ॥ क्रीडंतमिवगंधर्वदेवकन्याःसहस्रशः ॥ १८ ॥ हंतारंपरसैन्यानांशूरंसमितिशोभनम् ॥ निबर्हणममित्राणांदुःसहंविषहेतकः ॥ १९ ॥ दुः
सहस्यैतदाभातिशरीरंसंवृतंशरैः ॥ गिरिरात्मगतैःफुल्लैःकर्णिकारैरिवाचितः ॥ २० ॥ शातकौंभ्यास्रजाभातिकवचेनचभास्वता ॥ अग्निनेवगिरिःश्वेतोगता ॥१३॥
सुरपिदुःसहः ॥ २१ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिस्त्रीविलापप०गांधारीवाक्येएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकोनविंशोऽध्यायः ॥१९॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अध्यर्धगुणंसार्धगुणं ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

॥ गांधार्युवाच ॥ अध्यर्धगुणमाहुर्यंबलेशौर्येचकेशव ॥ पित्रात्वयाचदाशार्हदृप्तंसिंहमिवोत्कटम् ॥ १ ॥ योबिभेदचमूमेकोममपुत्रस्यदुर्भिदाम् ॥ सभूत्वामृ
त्युरन्येषांस्वयंमृत्युवशंगतः ॥ २ ॥ तस्योपलक्षयेकृष्णकार्ष्णेरमिततेजसः ॥ अभिमन्योर्हतस्यापिप्रभानैवोपशाम्यति ॥ ३ ॥ एषाविराटदुहितास्नुषागांडीवधन्व
नः ॥ आर्ताबालंपतिंवीरंदृष्ट्वाशोचत्यनिंदिता ॥ ४ ॥ तमेषाहिसमागम्यभार्याभर्तारमंतिके ॥ विराटदुहिताकृष्णपाणिनापरिमार्जति ॥ ५ ॥ तस्यवक्त्रमुपाघ्रा
यसौभद्रस्यमनस्विनी ॥ विबुद्धकमलाकारंकंबुवृत्तशिरोधरम् ॥ ६ ॥ काम्यरूपवतीचैषापरिष्वजतिभामिनी ॥ लज्जमानापुराचैनंमाध्वीकमदमूर्छिता ॥ ७ ॥
तस्यक्षतजसंदिग्धंजातरूपपरिष्कृतम् ॥ विमुच्यकवचंकृष्णशरीरमभिवीक्षते ॥ ८ ॥ अवेक्षमाणातंबालाकृष्णत्वामभिभाषते ॥ अयंतेपुंडरीकाक्षसदृशाक्षो
निपातितः ॥ ९ ॥ बलेवीर्येचसदृशस्तेजसाचैवतेऽनघ ॥ रूपेणचतथाऽत्यर्थंशेतेभुविनिपातितः ॥ १० ॥ अत्यंतंसुकुमारस्यरांकवाजिनशायिनः ॥ कच्चिदद्य
शरीरंतेभूमौनपरितप्यते ॥ ११ ॥ मातंगभुजवर्ष्माणौज्याक्षेपकठिनत्वचौ ॥ कांचनांगदिनौशेतेनिक्षिप्यविपुलौभुजौ ॥ १२ ॥ व्यायम्यबहुधानूनंसुखसु
प्तःश्रमादिव ॥ एवंविलपतीमार्तांनहिमामभिभाषसे ॥ १३ ॥ नस्मराम्यपराधंतेकिंमांनप्रतिभाषसे ॥ ननुमांत्वंपुरादूरादभिवीक्ष्याभिभाषसे ॥ १४ ॥ नस्मरा
म्यपराधंमेकिंमांनप्रतिभाषसे ॥ आर्यामार्यसुभद्रांत्वमिमांश्चत्रिदशोपमान् ॥ १५ ॥ पितॄन्मांचैवदुःखार्तांविहायक्वगमिष्यसि ॥ तस्यशोणितदिग्धान्वैके
शानुद्यम्यपाणिना ॥ १६ ॥ उत्संगेवक्त्रमाधायजीवंतमिवपृच्छति ॥ स्वस्रीयंवासुदेवस्यपुत्रंगांडीवधन्वनः ॥ १७ ॥ कथंत्वांरणमध्यस्थंजघ्नुरेतेमहारथाः ॥ धि
गस्तुक्रूरकर्तॄंस्तान्कृपकर्णजयद्रथान् ॥ १८ ॥ द्रोणद्रौणायनीचोभौयैरहंविधवाकृता ॥ रथर्षभाणांसर्वेषांकथमासीत्तदामनः ॥ १९ ॥ बालंत्वांपरिवार्यैकंमम
दुःखायजघ्नुषाम् ॥ कथंनुपांडवानांचपंचालानांतुपश्यताम् ॥ २० ॥ त्वंवीरनिधनंप्राप्तोनाथवान्सन्ननाथवत् ॥ दृष्ट्वाबहुभिराक्रंदेनिहतंत्वांपितातव ॥ २१ ॥
वीरःपुरुषशार्दूलःकथंजीवतिपांडवः ॥ नराज्यलाभोविपुलःशत्रूणांचपराभवः ॥ २२ ॥ प्रीतिंधास्यतिपार्थानांत्वामृतेपुष्करेक्षण ॥ तवशस्त्रजिताँल्लोकान्धर्मे
णचदमेनच ॥ २३ ॥ क्षिप्रमन्वागमिष्यामितत्रमांप्रतिपालय ॥ दुर्मरंपुनरप्राप्तेकालेभवतिकेनचित् ॥ २४ ॥ यदहंत्वांरणेदृष्ट्वाहतंजीवामिदुर्भगा ॥ कामिदा
नींनरव्याघ्रश्लक्ष्णयास्मितयागिरा ॥ २५ ॥ पितृलोकेसमेत्यान्यामामिवामंत्रयिष्यसि ॥ नूनमप्सरसांस्वर्गेमनांसिप्रमथिष्यसि ॥ २६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ वपुःशस्ताकृतिः वपुःक्लीबंतनौशस्ताकृतावपीतिमेदिनी ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥
परमेणचरूपेणगिराचस्मितपूर्वया ॥ प्राप्यपुण्यकृताँल्लोकानप्सरोभिःसमेयिवान् ॥ २७ ॥ सौभद्रविहरन्कालेस्मरेथाःसुकृतानिमे ॥ एतावानिहसंवासोवि
हितस्तेमयासह ॥ २८ ॥ षण्मासान्सप्तमेमासित्वंवीरनिधनंगतः ॥ इत्युक्तवचनामेतामपकर्षंतिदुःखिताम् ॥ २९ ॥ उत्तरांमोघसंकल्पांमत्स्यराजकुलस्त्रियः ॥
उत्तरामपकृष्यैनामार्तामार्ततराःस्वयम् ॥ ३० ॥ विराटंनिहतंदृष्ट्वाक्रोशंतिविलपंतिच ॥ द्रोणास्त्रशरसंकृत्तंशयानंरुधिरोक्षितम् ॥ ३१ ॥ विराटंवितुदन्त्येतेगृध्रगो
मायुवायसाः ॥ वितुद्यमानंविहगैर्विराटमसितेक्षणाः ॥ ३२ ॥ नशक्नुवंतिविहगान्निवारयितुमातुराः ॥ आसामातपतप्तानामायासेनचयोषिताम् ॥ ३३ ॥ श्र
मेणचविवर्णानांवक्त्राणांविप्लुतंवपुः ॥ उत्तरंचाभिमन्युंचकांबोजंचसुदक्षिणम् ॥ ३४ ॥ शिशूनेतान्हतान्पश्यलक्ष्मणंचसुदर्शनम् ॥ आयोधनशिरोमध्येशया
नंपश्यमाधव ॥ ३५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिस्त्रीविला० गांधारीवाक्येविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ गांधार्युवाच
एषवैकर्तनःशेतेमहेष्वासोमहारथः ॥ ज्वलितानलवत्संख्येसंशांतःपार्थतेजसा ॥ १ ॥ पश्यवैकर्तनंकर्णंनिहत्यातिरथान्बहून् ॥ शोणितौघपरीतांगंशयानंप
तितंभुवि ॥ २ ॥ अमर्षीदीर्घरोषश्चमहेष्वासोमहाबलः ॥ रणेविनिहतःशेतेशूरोगांडीवधन्वना ॥ ३ ॥ यंस्मपांडवसंत्रासान्ममपुत्रामहारथाः ॥ प्रायुध्यंतपुरस्कृ
त्यमातंगाइवयूथपम् ॥ ४ ॥ शार्दूलमिवसिंहेनसमरेसव्यसाचिना ॥ मातंगमिवमत्तेनमातंगेननिपातितम् ॥ ५ ॥ समेताःपुरुषव्याघ्रनिहतंशूरमाहवे ॥ प्रकीर्ण
मूर्धजाःपत्न्योरुदत्यःपर्युपासते ॥ ६ ॥ उद्विग्नःसततंयस्माद्धर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ त्रयोदशसमानिद्रांचिंतयन्नाध्यगच्छत ॥ ७ ॥ अनाधृष्यःपरैर्युद्धेशत्रुभिर्मघ
वानिव ॥ युगांताग्निरिवार्चिष्मान्हिमवानिवनिश्चलः ॥ ८ ॥ सभूत्वाशरणंवीरोधार्तराष्ट्रस्यमाधव ॥ भूमौविनिहतःशेतेवातभग्नइवद्रुमः ॥ ९ ॥ पश्यकर्णस्य
पत्नींत्वंवृषसेनस्यमातरम् ॥ लालप्यमानांकरुणंरुदतींपतितांभुवि ॥ १० ॥ आचार्यशापोऽनुगतोध्रुवंत्वांयदग्रसच्चक्रमिदंधरित्री ॥ ततःशरेणापहृतंशिरस्तेध
नंजयेनाहवशोभिनायुधि ॥ ११ ॥ हाहाधिगेषापतिताविसंज्ञासमीक्ष्यजांबूनदबद्धकक्षम् ॥ कर्णंमहाबाहुमदीनसत्त्वंसुषेणमातारुदतीभृशार्ता ॥ १२ ॥ अ
ल्पावशेषोऽपिकृतोमहात्माशरीरभक्षैःपरिभक्षयद्भिः ॥ द्रष्टुंननःप्रीतिकरःशशीवकृष्णस्यपक्षस्यचतुर्दशाहे ॥ १३ ॥
एषवैकर्तनइतिआवंत्यंभीमसेनेनेतिचस्पष्टार्थौएकविंशद्वाविंशौ ॥ १ ॥ २ ॥ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १४ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ॐ॥ ॥आवंत्यमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ वार्धक्षत्रिर्जयद्रथः ॥ ७ ॥ ८ ॥

सावर्तमानापतितापृथिव्यामुत्थायदीनापुनरेवचैषा ॥ कर्णस्यवक्त्रंपरिजिघ्रमाणारोरूयतेपुत्रवधाभितप्ता ॥ १४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिस्त्रीविलापपर्वणिकर्णदर्शनोनामैकविंशतितमोऽध्यायः॥२१॥ ॥गांधार्युवाच॥ ॥आवंत्यंभीमसेनेनभक्षयंतिनिपातितम् ॥ गृध्रगोमायवःशूरंबहुबंधुमबंधुवत्॥ ॥ १ ॥ तंपश्यकदनंकृत्वाशूराणांमधुसूदन ॥ शयानंवीरशयनेरुधिरेणसमुक्षितम् ॥ २ ॥ तंसृगालाश्चकंकाश्चक्रव्यादाश्चपृथग्विधाः ॥ तेनतेनविकर्षंतिपश्यकालस्यपर्ययम् ॥३॥ शयानंवीरशयनेशूरमाक्रंदकारिणम् ॥ आवंत्यमभितोनार्योरुदत्यःपर्युपासते ॥४॥ प्रातिपेयंमहेष्वासंहतंभल्लेनबाह्लिकम् ॥ प्रसुप्तमिवशार्दूलंपश्यकृष्णमनस्विनम् ॥ ५ ॥ अतीवमुखवर्णोऽस्यनिहतस्यापिशोभते ॥ सोमस्येवाभिपूर्णस्यपौर्णमास्यांसमुद्यतः ॥ ६ ॥ पुत्रशोकाभितप्तेनप्रतिज्ञांचाभिरक्षता ॥ पाकशासनिनासंख्येवार्धक्षत्रिर्निपातितः ॥७॥ एकादशचमूर्भित्त्वारक्ष्यमाणंमहात्मना ॥ सत्यंचिकीर्षतापश्यहतमेनंजयद्रथम् ॥ ८ ॥ सिंधुसौवीरभर्तारंदर्पपूर्णमनस्विनम् ॥ भक्षयंतिशिवागृध्राजनार्दनजयद्रथम् ॥९॥ संरक्ष्यमाणंभार्याभिरनुरक्ताभिरच्युत॥ भीषयंत्योविकर्षंतिगहनंनिम्नमंतिकात् ॥ १० ॥ तमेताःपर्युपासंतेरक्ष्यमाणंमहाभुजम् ॥ सिंधुसौवीरभर्तारंकांबोजयवनस्त्रियः ॥ ११ ॥ यदाकृष्णामुपादायप्राद्रवत्केकयैःसह ॥ तदैववध्यःपांडूनांजनार्दनजयद्रथः॥ १२ ॥ दुःशलांमानयद्भिस्तुयदामुक्तोजयद्रथः ॥ कथमद्यनतांकृष्णमानयंतिस्मतेपुनः ॥ १३ ॥ सैषाममसुताबालाविलपंतीचदुःखिता ॥ आत्मनाहंतिचात्मानमाक्रोशंतीचपांडवान् ॥ १४ ॥ किंनुदुःखतरंकृष्णपरंममभविष्यति ॥ यत्सुताविधवाबालास्नुषाश्चनिहतेश्वराः ॥ १५ ॥ हाहाधिग्दुःशलांपश्यवीतशोकभयामिव ॥ शिरोभर्तुरनासाद्यधावमानामितस्ततः ॥ १६ ॥ वारयामासयःसर्वान्पांडवान्पुत्रगृद्धिनः ॥ सहत्वाविपुलाःसेनाःस्वयंमृत्युवशंगतः॥ १७ ॥ तंमत्तमिवमातंगंवीरंपरमदुर्जयम् ॥ परिवार्यरुदंत्येताःस्त्रियश्चंद्रोपमाननाः॥ १८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिस्त्रीवि० गांधारीवाक्येद्वाविंशोऽध्यायः॥ २२ ॥ ॥ॐ॥ ॥गांधार्युवाच॥ ॥ एषशल्योहतःशेतेसाक्षान्नकुलमातुलः॥ धर्मज्ञेनहतस्तातधर्मराजेनसंयुगे ॥ १ ॥ यस्त्वयास्पर्धतेनित्यंसर्वत्रपुरुषर्षभ ॥ सएषनिहतःशेतेमद्रराजोमहाबलः ॥२॥ येनसंगृह्णतातातरथमाधिरथेर्युधि ॥ जयार्थंपांडुपुत्राणांयदातेजोवधःकृतः ॥ ३॥

॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ॐ॥ ॥एषइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अहोधिक्पश्यशल्यस्यपूर्णचंद्रसुदर्शनम् ॥ मुखंपद्मपलाशाक्षंकाकैरादष्टमव्रणम्॥ ४॥ अस्यचामीकराभस्यतप्तकांचनसप्रभा ॥ आस्याद्विनिःसृताजिह्वाभ
॥१५॥ क्ष्यतेकृष्णपक्षिभिः॥ ५॥ युधिष्ठिरेणनिहतंशल्यंसमितिशोभनम् ॥ रुदत्यःपर्युपासंतेमद्रराजंकुलांगनाः ॥६॥ एताःसुसूक्ष्मवसनामद्रराजंनरर्षभम्॥ क्रोशं ११
त्योऽथसमासाद्यक्षत्रियाःक्षत्रियर्षभम् ॥ ७॥ शल्यंनिपतितंनार्यःपरिवार्याभितःस्थिताः॥ वासितागृष्टयःपंकेपरिमग्नमिवद्विपम् ॥ ८॥ शल्यंशरणदंशूरंपश्ये
मंवृष्णिनंदन ॥ शयानंवीरशयनेशरैर्विशकलीकृतम् ॥ ९ ॥ एषशैलालयोराजाभगदत्तःप्रतापवान् ॥ गजांकुशधरःश्रीमान्शेतेभुविनिपातितः॥ १०॥य
स्यरुक्ममयीमालाशिरस्येषाविराजते ॥ श्वापदैर्भक्ष्यमाणस्यशोभयंतीवमूर्धजान्॥ ११॥ एतेनकिलपार्थस्ययुद्धमासीत्सुदारुणम् ॥ रोमहर्षणमत्युग्रंशक्र
स्यत्वहिनायथा॥ १२॥ योधयित्वामहाबाहुरेषपार्थंधनंजयम् ॥ संशयंगमयित्वाचकुंतीपुत्रेणपातितः ॥ १३॥ यस्यनास्तिसमोलोकेशौर्येवीर्येचकश्चन॥
सएषनिहतःशेतेभीष्मोभीष्मकृदाहवे॥ १४॥ पश्यशांतनवंकृष्णशयानंसूर्यवर्चसम्॥ युगांतइवकालेनपतितंसूर्यमंबरात् ॥ १५ ॥ एषतप्त्वारणेशत्रून्शस्त्रता
पेनवीर्यवान् ॥ नरसूर्योऽस्तमभ्येतिसूर्योऽस्तमिवकेशव ॥ १६॥ शरतल्पगतंभीष्ममूर्ध्वरेतसमच्युतम् ॥ शयानंवीरशयनेपश्यशूरनिषेविते ॥ १७॥ कर्णिना
लीकनाराचैरास्तीर्यशयनोत्तमम्॥ आविश्यशेतेभगवान्स्कंदःशरवणंयथा॥१८॥ अतूलपूर्णंगांगेयस्त्रिभिर्बाणैःसमन्वितम्॥ उपधायोपधानाग्र्यंदत्तंगांडीव
धन्वना ॥ १९ ॥ पालयानःपितुःशास्त्रमूर्ध्वरेतामहायशाः ॥ एषशांतनवःशेतेमाधवाप्रतिमोयुधि ॥ २० ॥ धर्मात्मातातसर्वज्ञःपारावर्येणनिर्णये ॥ अमर्त्य
इवमर्त्यःसन्नेषप्राणानधारयत् ॥ २१ ॥ नास्तियुद्धेकृतीकश्चिन्नविद्वान्नपराक्रमी ॥ यत्रशांतनवोभीष्मःशेतेऽद्यनिहतःशरैः ॥ २२ ॥ स्वयमेतेनशूरेणपृच्छ्य
मानेनपांडवैः ॥ धर्मज्ञेनाहवेमृत्युरादिष्टःसत्यवादिना ॥ २३ ॥ प्रनष्टःकुरुवंशश्चपुनर्येनसमुद्धृतः ॥ सगतःकुरुभिःसार्धंमहाबुद्धिःपराभवम् ॥ २४॥ धर्मेषुकु
रवःकंनुपरिप्रक्ष्यंतिमाधव॥ गतेदेवव्रतेस्वर्गंदेवकल्पेनरर्षभे ॥ २५॥ ॥ १५॥

निर्णयेपारावर्येण परावरौ परलोकेहलोकौ तद्विषयेणज्ञानेन तत्त्वज्ञानबलेनप्राणानधारयदित्यर्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ धक्ष्यद्दग्ध्वा ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रयोविंशो

अर्जुनस्यविनेतारमाचार्यंसात्यकेस्तथा ॥ तंपश्यपतितंद्रोणंकुरूणांगुरुमुत्तमम् ॥ २६ ॥ अस्त्रंचतुर्विधंवेदयथैवत्रिदशेश्वरः ॥ भार्गवोवामहावीर्यस्तथाद्रोणो
पिमाधव ॥ २७ ॥ यस्यप्रसादाद्बीभत्सुःपांडवःकर्मदुष्करम् ॥ चकारसहतःशेतेनैनमस्त्राण्यपालयन् ॥ २८ ॥ यंपुरोधायकुरवआह्वयंतिस्मपांडवान् ॥ सोयंश
स्त्रभृतांश्रेष्ठोद्रोणःशस्त्रैःपरिक्षतः ॥ २९ ॥ यस्यनिर्दहतःसेनांगतिरग्नेरिवाभवत् ॥ सभूमौनिहतःशेतेशांतार्चिरिवपावकः ॥ ३० ॥ धनुर्मुष्टिरशीर्णश्चहस्तावा
पश्चमाधव ॥ द्रोणस्यनिहतस्याजौदृश्यतेजीवतोयथा ॥ ३१ ॥ वेदायस्माच्चचत्वारःसर्वाण्यस्त्राणिकेशव ॥ अनपेतानिवैशूराद्यथैवादौप्रजापतेः ॥ ३२ ॥ वं
दनार्हाविमौतस्यवंदिभिर्वंदितौशुभौ ॥ गोमायवोविकर्षंतिपादौशिष्यशतार्चितौ ॥ ३३ ॥ द्रोणंद्रुपदपुत्रेणनिहतंमधुसूदन ॥ कृपीकृपणमन्वास्तेदुःखोपहत
चेतना ॥ ३४ ॥ तांपश्यरुदतीमार्तांमुक्तकेशीमधोमुखीम् ॥ हतंपतिमुपासंतींद्रोणंशस्त्रभृतांवरम् ॥ ३५ ॥ बाणैर्भिन्नतनुत्राणंधृष्टद्युम्नेनकेशव ॥ उपास्तेवैमृधेद्रो
णंजटिलाब्रह्मचारिणी ॥ ३६ ॥ प्रेतकृत्येचयततेकृपीकृपणमातुरा ॥ हतस्यसमरेभर्तुःसुकुमारीयशस्विनी ॥ ३७ ॥ अग्नीनाधायविधिवच्चितांप्रज्वाल्यसर्वतः ॥
द्रोणमाधायगायंतित्रीणिसामानिसामगाः ॥ ३८ ॥ कुर्वंतिचचितामेतेजटिलाब्रह्मचारिणः ॥ धनुर्भिःशक्तिभिश्चैवरथनीडैश्चमाधव ॥ ३९ ॥ शरैश्चविविधै
रन्यैर्धक्ष्यतेभूरितेजसम् ॥ इतिद्रोणंसमाधायशंसंतिचरुदंतिच ॥ ४० ॥ सामभिस्त्रिभिरंतस्थैरनुशंसंतिचापरे ॥ अग्नावग्निंसमाधायद्रोणंहुत्वाहुताशने ॥ ४१ ॥
गच्छंत्यभिमुखागंगांद्रोणशिष्याद्विजातयः ॥ अपसव्यांचितिंकृत्वापुरस्कृत्यकृपींचते ॥ ४२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिस्त्रीवि० गांधारीवचनेत्रयोविं
शोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ गांधार्युवाच ॥ ॥ सोमदत्तसुतंपश्ययुयुधानेनपातितम् ॥ वितुद्यमानंविहगैर्बहुभिर्माधवांतिके ॥ १ ॥ पुत्रशोकाभि
संतप्तःसोमदत्तोजनार्दन ॥ युयुधानंमहेष्वासंगर्हयन्निवदृश्यते ॥ २ ॥ असौहिभूरिश्रवसोमाताशोकपरिप्लुता ॥ आश्वासयतिभर्तारंसोमदत्तमनिंदिता ॥ ३ ॥
दिष्ट्यानैनंमहाराजदारुणंभरतक्षयम् ॥ कुरुसंक्रंदनंघोरंयुगांतमनुपश्यसि ॥ ४ ॥ दिष्ट्यायूपध्वजंपुत्रंवीरंभूरिसहस्रदम् ॥ अनेकक्रतुयज्वानंनिहतंनानुपश्य
सि ॥ ५ ॥ दिष्ट्यास्नुषाणामाक्रंदेघोरंविलपितंबहु ॥ नशृणोषिमहाराजसारसीनामिवार्णवे ॥ ६ ॥

ध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ सोमदत्तसुतमितिस्पष्टार्थश्चतुर्विंशः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ बीभत्सुरतिनिर्मलकर्मा अतिवीभत्संअतिगर्हितं ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

एकवस्त्रार्धसंवीताःप्रकीर्णासितमूर्धजाः ॥ स्नुषास्तेपरिधावंतिहतापत्याहतेश्वराः ॥ ७ ॥ श्वापदैर्भक्ष्यमाणंत्वमहोदिष्ट्यानपश्यसि ॥ छिन्नबाहुंनरव्याघ्रमर्जुने
 ननिपातितम् ॥ ८ ॥ शलंविनिहतंसंख्येभूरिश्रवसमेवच ॥ स्नुषाश्चविविधाःसर्वादिष्ट्यानाद्येहपश्यसि ॥ ९ ॥ दिष्ट्यातत्कांचनंछत्रंयूपकेतोर्महात्मनः ॥ विनि
कीर्णंरथोपस्थेसौमदत्तेर्नपश्यसि ॥ १० ॥ अमूस्तुभूरिश्रवसोभार्याःसात्यकिनाहतम् ॥ परिवार्यानुशोचंतिभर्तारमसितेक्षणाः ॥ ११ ॥ एताविलप्यकरुणंभर्तृ
शोकेनकर्शिताः ॥ पतंत्यभिमुखाभूमौकृपणंवतकेशव ॥ १२ ॥ बीभत्सुरतिबीभत्संकर्मेदमकरोत्कथम् ॥ प्रमत्तस्ययदच्छैत्सीद्बाहुंशूरस्ययज्वनः ॥ १३ ॥ ततः
पापतरंकर्मकृतवानपिसात्यकिः ॥ यस्मात्प्रायोपविष्टस्यप्राहार्षीत्संशितात्मनः ॥ १४ ॥ एकोद्वाभ्यांहतःशेषेत्वमधर्मेणधार्मिक ॥ किंनुवक्ष्यतिवैसत्सुगोष्ठीषुच
सभासुच ॥ १५ ॥ अपुण्यमयशस्यंचकर्मेदंसात्यकिःस्वयम् ॥ इतियूपध्वजस्यैताःस्त्रियःक्रोशंतिमाधव ॥ १६ ॥ भार्यायूपध्वजस्यैषाकरसंमितमध्यमा ॥ कृ
त्वोत्संगेभुजंभर्तुःकृपणंपरिदेवति ॥ १७ ॥ अयंसहंताशूराणांमित्राणामभयप्रदः ॥ प्रदातागोसहस्राणांक्षत्रियांतकरःकरः ॥ १८ ॥ अयंसरसनोत्कर्षीपीन
स्तनविमर्दकः ॥ नाभ्यूरुजघनस्पर्शीनीवीविस्रंसनःकरः ॥ १९ ॥ वासुदेवस्यसांनिध्येपार्थेनाक्लिष्टकर्मणा ॥ युध्यतःसमरेन्येनप्रमत्तस्यनिपातितः ॥ २० ॥
किंनुवक्ष्यसिसंसत्सुकथासुचजनार्दन ॥ अर्जुनस्यमहत्कर्मस्वयंवासकिरीटभृत् ॥ २१ ॥ इत्येवंगर्हयित्वैषातूष्णीमास्तेवरांगना ॥ तामेतामनुशोचंतिसपत्न्यः
स्वामिवस्नुषाम् ॥ २२ ॥ गांधारराजःशकुनिर्बलवान्सत्यविक्रमः ॥ निहतःसहदेवेनभागिनेयेनमातुलः ॥ २३ ॥ यःपुराहेमदंडाभ्यांव्यजनाभ्यांस्मवीज्यते ॥
सएषपक्षिभिःपक्षैःशयानउपवीज्यते ॥ २४ ॥ यःस्वरूपाणिकुरुतेशतशोऽथसहस्रशः ॥ तस्यमायाविनोमायादग्धाःपांडवतेजसा ॥ २५ ॥ माययानिकृति
प्रज्ञोजितवान्योयुधिष्ठिरम् ॥ सभायांविपुलंराज्यंसपुनर्जीवितंजितः ॥ २६ ॥ शकुंताःशकुनिंकृष्णसमंतात्पर्युपासते ॥ कैतवंममपुत्राणांविनाशायोपशि
क्षितम् ॥ २७ ॥ एतेनैतन्महद्वैरंप्रसक्तंपांडवैःसह ॥ वधायममपुत्राणामात्मनःसगणस्यच ॥ २८ ॥ यथैवममपुत्राणांलोकाःशस्त्रजिताःप्रभो ॥ एवमस्यापिदु
र्बुद्धेर्लोकाःशस्त्रेणवैजिताः ॥ २९ ॥ कथंचनायंतत्रापिपुत्रान्मेभ्रातृभिःसह ॥ विरोधयेदृजुप्रज्ञाननृजुर्मधुसूदन ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणिस्त्रीवि०
गांधारीवाक्येचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ छ ॥ ॥

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ छ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कांबोजमिति कांबोजास्तरणंकंबलविशेषः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

गांधार्युवाच ॥ ॥ कांबोजंपश्यदुर्धर्षंकांबोजास्तरणोचितम् ॥ शयानमृषभस्कंधंहतंपांसुषुमाधव ॥ १ ॥ यस्यक्षतजसंदिग्धौबाहूचंदनभूषितौ ॥ अवेक्ष्यकरुणंभार्याविलपत्यतिदुःखिता ॥ २ ॥ इमौतौपरिघप्रख्यौबाहूशुभतलांगुली ॥ ययोर्विवरमापन्नांनरतिर्मांपुराजहात् ॥ ३ ॥ कांगतिंतुगमिष्यामित्वयाहीनाजनेश्वर ॥ हतबंधुरनाथाचवेपंतीमधुरस्वरा ॥ ४ ॥ आतपेक्लाम्यमानानांविविधानामिवस्रजाम् ॥ क्लांतानामपिनारीणांनश्रीर्जहतिवैतनूः ॥ ५ ॥ शयानमभितःशूरंकालिंगंमधुसूदन ॥ पश्यदीप्तांगदयुगप्रतिनद्धमहाभुजम् ॥ ६ ॥ मागधानामधिपतिंजयत्सेनंजनार्दन ॥ आवार्यसर्वतःपत्न्यःप्ररुदंत्यःसुविह्वलाः ॥ ७ ॥ आसामायतनेत्राणांसुस्वराणांजनार्दन ॥ मनःश्रुतिहरोनादोमनोमोहयतीवमे ॥ ८ ॥ प्रकीर्णवस्त्राभरणारुदत्यःशोककर्शिताः ॥ स्वास्तीर्णशयनोपेतामागध्यःशेरतेभुवि ॥ ९ ॥ कोसलानामधिपतिंराजपुत्रंबृहद्बलम् ॥ भर्तारंपरिवार्यैताःपृथक्प्ररुदिताःस्त्रियः ॥ १० ॥ अस्यगात्रगतान्बाणान्कार्ष्णिबाहुबलार्पितान् ॥ उद्धरंत्यसुखाविष्टामूर्च्छमानाःपुनःपुनः ॥ ११ ॥ आसांसर्वानवद्यानामातपेनपरिश्रमात् ॥ प्रम्लाननलिनाभानिभांतिवक्त्राणिमाधव ॥ १२ ॥ द्रोणेननिहताःशूराःशेरतेरुचिरांगदाः ॥ धृष्टद्युम्नसुताःसर्वेशिशवोहेममालिनः ॥ १३ ॥ रथाग्न्यगारंचापार्चिंशरशक्तिगदेंधनम् ॥ द्रोणमासाद्यनिर्दग्धाःशलभाइवपावकम् ॥ १४ ॥ तथैवनिहताःशूराःशेरतेरुचिरांगदाः ॥ द्रोणेनाभिमुखाःसर्वेभ्रातरःपंचकेकयाः ॥ १५ ॥ तप्तकांचनवर्माणस्तालध्वजरथव्रजाः ॥ भासयंतिमहींभासाज्वलिताइवपावकाः ॥ १६ ॥ द्रोणेनद्रुपदंसंख्येपश्यमाधवपातितम् ॥ महाद्विपमिवारण्येसिंहेनमहताहतम् ॥ १७ ॥ पांचालराज्ञोविमलंपुंडरीकाक्षपांडुरम् ॥ आतपत्रंसमाभातिशरदीवनिशाकरः ॥ १८ ॥ एतास्तुद्रुपदंवृद्धंस्नुषाभार्याश्चदुःखिताः ॥ दग्ध्वागच्छंतिपांचाल्यंराजानमपसव्यतः ॥ १९ ॥ धृष्टकेतुंमहात्मानंचेदिपुंगवमंगनाः ॥ द्रोणेननिहतंशूरंहरंतिहृतचेतसः ॥ २० ॥ द्रोणास्त्रमभिहत्यैषविमर्देमधुसूदन ॥ महेष्वासोहतःशेतेनद्याहतइवद्रुमः ॥ २१ ॥ एषचेदिपतिःशूरोधृष्टकेतुर्महारथः ॥ शेतेविनिहतःसंख्येहत्वाशत्रून्सहस्रशः ॥ २२ ॥ वितुद्यमानंविहगैस्तंभार्याःपर्युपाश्रिताः ॥ चेदिराजंहृषीकेशहतंसबलबांधवम् ॥ २३ ॥ दाशार्हपुत्रजंवीरंशयानंसत्यविक्रमम् ॥ आरोप्यांकेरुदंत्येताश्चेदिराजवरांगनाः ॥ २४ ॥ अस्यपुत्रंहृषीकेशसुवक्त्रंचारुकुंडलम् ॥ द्रोणेनसमरेपश्यनिकृत्तंबहुधाशरैः ॥ २५ ॥

॥ २३ ॥ दाशार्हपुत्रजमित्यत्रपुत्र्यामपिपुत्रशब्दः ॥ २४ ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पितरमितिपितृपदस्यावृत्तिःशोकाकुलत्वान्नदोषाय॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥ तयोर्भीष्मविदुरयोःदर्शनंअनागतावेक्षणं ॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥

पितरंनूनमाजिस्थंयुध्यमानंपरैःसह ॥ नाजहात्पितरंवीरमद्यापिधुसूदन ॥ २६ ॥ एवंममापिपुत्रस्यपुत्रःपितरमन्वगात् ॥ दुर्योधनंमहाबाहोलक्ष्मणःपरवी
रहा॥ २७ ॥ विंदानुविंदावावंत्यौपतितौपश्यमाधव ॥ हिमांतेपुष्पितौशालौमरुतागलिताविव ॥ २८॥ कांचनांगदवर्माणौबाणखड्गधनुर्धरौ॥ ऋषभप्रति
रूपाक्षौशयानौविमलस्रजौ ॥ २९ ॥ अवध्याःपांडवाःकृष्णसर्वएवत्वयासह ॥ येमुक्ताद्रोणभीष्माभ्यांकर्णाद्वैकर्तनात्कृपात् ॥ ३० ॥दुर्योधनाद्द्रोणसुतात्सैं
धवाच्चजयद्रथात्॥सोमदत्ताद्विकर्णाच्चशूराच्चकृतवर्मणः ॥३१॥ येहन्युःशस्त्रवेगेनदेवानपिनरर्षभाः ॥ तइमेनिहताःसंख्येपश्यकालस्यपर्ययम् ॥ ३२ ॥ ना
तिभारोऽस्तिदैवस्यध्रुवंमाधवकश्चन ॥ यदिमेनिहताःशूराःक्षत्रियैःक्षत्रियर्षभाः ॥ ३३ ॥ तदैवनिहताःकृष्णममपुत्रास्तरस्विनः ॥ यदैवाकृतकामस्त्वमुपप्ल
व्यंगतःपुनः ॥ ३४ ॥ शांतनोश्चैवपुत्रेणप्राज्ञेनविदुरेणच ॥ तदैवोक्तास्मिमास्नेहंकुरुष्वात्मसुतेष्विति ॥ ३५ ॥ तयोर्हिदर्शनंनैतन्मिथ्याभवितुमर्हति ॥ अ
चिरेणैवमेपुत्राभस्मीभूताजनार्दन॥३६॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥इत्युक्त्वान्यपतद्भूमौगांधारीशोकमूर्छिता॥दुःखोपहतविज्ञानाधैर्यमुत्सृज्यभारत॥३७॥
ततःकोपपरीतांगीपुत्रशोकपरिप्लुता॥ जगामशौरिंदोषेणगांधारीव्यथितेंद्रिया॥३८॥ ॥गांधार्युवाच॥पांडवाधार्तराष्ट्राश्चदग्धाःकृष्णपरस्परम्॥उपेक्षि
ताविनश्यंतस्त्वयाकस्माज्जनार्दन ॥ ३९ ॥ शक्तेनबहुभृत्येनविपुलेतिष्ठताबले ॥ उभयत्रसमर्थेनश्रुतवाक्येनचैवह ॥ ४० ॥इच्छतोपेक्षितोनाशःकुरूणांम
धुसूदन॥यस्मात्त्वयामहाबाहोफलंतस्मादवाप्नुहि॥ ४१ ॥ पतिशुश्रूषयायन्मेतपःकिंचिदुपार्जितम्॥तेनत्वांदुरवापेनशप्स्येचक्रगदाधरम्॥ ४२ ॥ यस्मात्पर
स्परंघ्नंतोज्ञातयःकुरुपांडवाः॥ उपेक्षितास्तेगोविंदतस्माज्ज्ञातीन्वधिष्यसि॥ ४३॥ त्वमप्युपस्थितेवर्षेषट्त्रिंशेमधुसूदन॥हतज्ञातिर्हतामात्योहतपुत्रोवनेचरः
॥ ४४ ॥ अनाथवदविज्ञातोलोकेष्वनभिलक्षितः ॥ कुत्सितेनाभ्युपायेननिधनंसमवाप्स्यसि॥ ४५॥तवाप्येवंहतसुतानिहतज्ञातिबांधवाः॥ स्त्रियःपरिपति
ष्यंतियथैताभरतस्त्रियः॥ ४६॥ वैशंपायनउवाच॥ ॥तच्छ्रुत्वावचनंघोरंवासुदेवोमहामनाः॥उवाचदेवींगांधारीमीषदभ्युत्स्मयन्निव॥ ४७॥ जानेहमेतदप्ये ॥१७॥
वंचीर्णंचरसिक्षत्रिये ॥ दैवादेवविनश्यंतिवृष्णयोनात्रसंशयः॥ ४८॥ संहर्तावृष्णिचक्रस्यनान्योमद्विद्यतेशुभे ॥ अवध्यास्तेनरैरन्यैरपिवादेवदानवैः ॥ ४९ ॥

॥४५॥तवापीति अनिरस्तःपरध्वंसोयातिशक्तमुपेक्षकं कुलध्वंसप्रसूतार्तिर्गांधार्याइवकेशवं॥४६॥अभ्युत्स्मयन्नीषद्धसयन्॥४७॥चीर्णंचरसिमदनुष्ठितमेवानुतिष्ठसित्वतपोनाशार्थमितिभावः॥४८॥४९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥५०॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैल० भारतभावदीपेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ ७ ॥ उत्तिष्ठेति ॥ १ ॥ दुष्कृतंदुराचरितंस्वकीयं ॥ २ ॥ वैरप्रियंपुरुषंवैरपुरुषं ॥ ३ ॥ द्वौपूर्वापरदुःखद्वयरूपौ ॥ ४ ॥

परस्परकृतंनाशंयतःप्राप्स्यंतियादवाः॥ इत्युक्तवतिदाशार्हेपांडवास्त्रस्तचेतसः॥बभूवुर्भृशसंविग्नानिराशाश्चापिजीविते॥५०॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेस्त्रीपर्वणि
स्त्रीविलापपर्व०गांधारीशापदानेपंचविंशोऽध्यायः॥२५॥ ॥७॥ ॥समाप्तंचस्त्रीविलापपर्व॥ ॥अथश्राद्धपर्व॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥उत्तिष्ठोत्तिष्ठगांधा
रिमाचशोकेमनःकृथाः ॥ तवैवह्यपराधेनकुरवोनिधनंगताः ॥ १ ॥ यत्त्वंपुत्रंदुरात्मानमीर्षुमत्यंतमानिनम् ॥ दुर्योधनंपुरस्कृत्यदुष्कृतंसाधुमन्यसे ॥ २ ॥ नि
ष्ठुरंवैरपुरुषंवृद्धानांशासनातिगम् ॥ कथमात्मकृतंदोषंमय्याधातुमिहेच्छसि ॥ ३ ॥ मृतंवायदिवानष्टंयोऽतीतमनुशोचति॥दुःखेनलभतेदुःखंद्वावनर्थौप्रपद्य
ते॥ ४ ॥तपोर्थीयंब्राह्मणीधत्तगर्भंगौर्वोढारंधावितारंतुरंगी ॥ शूद्रादासंपशुपालंचवैश्यावधार्थीयंक्षत्रियाराजपुत्री ॥ ५॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥तच्छ्रु
त्वावासुदेवस्यपुनरुक्तंवचोऽप्रियम् ॥ तूष्णींबभूवगांधारीशोकव्याकुललोचना ॥ ६ ॥ धृतराष्ट्रस्तुराजर्षिर्निगृह्याबुद्धिजंतमः॥ पर्यपृच्छतधर्मज्ञोधर्मराजंयु
धिष्ठिरम् ॥ ७॥ जीवतांपरिमाणज्ञःसैन्यानामसिपांडव॥हतानांयदिजानीषेपरिमाणंवदस्वमे॥८॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥दशायुतानामयुतंसहस्राणिच
विंशतिः॥कोट्यःषष्टिश्चषट्चैवह्यस्मिन्राजन्मृधेहताः ॥ ९ ॥ अलक्षितानांवीराणांसहस्राणिचतुर्दश ॥ दशचान्यानिराजेंद्रशतंषष्टिश्चपंचच ॥ १० ॥
धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥युधिष्ठिरगतिंकांतेगताःपुरुषसत्तम॥आचक्ष्वमेमहाबाहोसर्वज्ञोह्यसिमेमतः॥ ११॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥यैर्हुतानिशरीराणिहृष्टैःपरम
संयुगे॥देवराजसमाँल्लोकान्गतास्तेसत्यविक्रमाः॥ १२ ॥ येत्वहृष्टेनमनसामर्तव्यमितिभारत॥युध्यमानाहताःसंख्येगंधर्वैःसहसंगताः॥ १३॥ येचसंग्राम
भूमिष्ठायाचमानाःपराङ्मुखाः ॥ शस्त्रेणनिधनंप्राप्तागतास्तेगुह्यकान्प्रति ॥ १४ ॥ पात्यमानाःपरैर्येतुहीयमानानिरायुधाः ॥ह्रीनिषेवामहात्मानःपरानभिमु
खारणे॥ १५॥छिद्यमानाःशितैःशस्त्रैःक्षत्रधर्मपरायणाः॥ गतास्तेब्रह्मसदनंनमेऽत्रास्तिविचारणा॥ १६ ॥ येत्वत्रनिहताराजन्नंतरायोधनंप्रति॥ यथाकथंचि
त्पुरुषास्तेगतास्तूत्तरान्कुरून्॥ १७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥केनज्ञानबलेनैवंपुत्रपश्यसिसिद्धवत्॥तन्मेवदमहाबाहोश्रोतव्यंयदिवैमया॥ १८॥ ॥युधिष्ठिर
उवाच॥ ॥निदेशाद्भवतःपूर्वंवनेविचरतामया॥तीर्थयात्राप्रसंगेनसंप्राप्तोऽयमनुग्रहः॥ १९ ॥

तपोरूपायार्थायउत्पन्नंतपोर्थीयं त्वद्विधावधार्थीयमेवगर्भंधत्ते अन्यातुजयार्थीयंकीर्त्याद्यर्थीयमपीतिभावः ॥ ५॥ ६ ॥ ७ ॥ ८॥ ९ ॥१० ॥ ११॥१२॥१३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥१७॥१८॥१९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ सुधर्माणंदुर्योधनपुरोहितं ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

देवर्षिर्लोमशोदृष्टस्ततःप्राप्तोस्म्यनुस्मृतिम् ॥ दिव्यंचक्षुरपिप्राप्तंज्ञानयोगेनवैपुरा ॥ २० ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ अनाथानांजनानांचसनाथानांचभारत ॥
कच्चित्तेषांशरीराणिधक्ष्यसेविधिपूर्वकम् ॥ २१ ॥ नयेषामस्तिसंस्कर्त्तानचयेऽत्राहिताग्नयः ॥ वयंचकस्यकुर्यामोबहुत्वात्तातकर्मणाम् ॥ २२ ॥ यान्सुपर्णाश्चगृ
ध्राश्चविकर्षंतियतस्ततः ॥ तेषांतुकर्मणाल्लोकाभविष्यंतियुधिष्ठिर ॥ २३ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एवमुक्तोमहाराजकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ आदिदेशसुध
र्माणंधौम्यंसूतंचसंजयम् ॥ २४ ॥ विदुरंचमहाबुद्धियुयुत्सुंचैवकौरवम् ॥ इंद्रसेनमुखांश्चैवभृत्यान्सूतांश्चसर्वशः ॥ २५ ॥ भवंतःकारयंत्वेषांप्रेतकार्याण्यशेष
तः ॥ यथाचानाथवत्किंचिच्छरीरंनविनश्यति ॥ २६ ॥ शासनाद्धर्मराजस्यक्षत्तासूतश्चसंजयः ॥ सुधर्माधौम्यसहितइंद्रसेनादयस्तथा ॥ २७ ॥ चंदनागुरु
काष्ठानितथाकालीयकान्युत ॥ घृतंतैलंचगंधांश्चक्षौमाणिवसनानिच ॥ २८ ॥ समाहृत्यमहार्हाणिदारुणांचैवसंचयान् ॥ रथांश्चमृदितांस्तत्रनानाप्रहरणा
निच ॥ २९ ॥ चिताःकृत्वाप्रयत्नेनयथामुख्यान्नराधिपान् ॥ दाहयामासुरव्यग्राःशास्त्रदृष्टेनकर्मणा ॥ ३० ॥ दुर्योधनंचराजानंभ्रातॄंश्चास्यशताधिकान् ॥ श
ल्यंशलंचराजानंभूरिश्रवसमेवच ॥ ३१ ॥ जयद्रथंचराजानमभिमन्युंचभारत ॥ दौःशासनिंलक्ष्मणंचधृष्टकेतुंचपार्थिवम् ॥ ३२ ॥ बृहंतंसोमदत्तंचसृंजयां
श्चशताधिकान् ॥ राजानंक्षेमधन्वानंविराटद्रुपदौतथा ॥ ३३ ॥ शिखंडिनंचपांचाल्यंधृष्टद्युम्नंचपार्षतम् ॥ युधामन्युंचविक्रांतमुत्तमौजसमेवच ॥ ३४ ॥ कौस
ल्यंद्रौपदेयांश्चशकुनिंचापिसौबलम् ॥ अचलंवृषकंचैवभगदत्तंचपार्थिवम् ॥ ३५ ॥ कर्णंवैकर्तनंचैवसहपुत्रममर्षणम् ॥ केकयांश्चमहेष्वासांस्त्रिगर्तांश्चमहारथा
न् ॥ ३६ ॥ घटोत्कचंराक्षसेंद्रंबकभ्रातरमेवच ॥ अलंबुषंराक्षसेंद्रंजलसंधंचपार्थिवम् ॥ ३७ ॥ एतांश्चान्यांश्चसुबहून्पार्थिवांश्चसहस्रशः ॥ घृतधाराहुतैर्दीप्तैःपा
वकैःसमदाहयन् ॥ ३८ ॥ पितृमेधाश्चकेषांचित्प्रावर्तंतमहात्मनाम् ॥ सामभिश्चाप्यगायंततेऽन्वशोचंतचापरैः ॥ ३९ ॥ साम्नामृचांचनादेनस्त्रीणांचरुदित
स्वनैः ॥ कश्मलंसर्वभूतानांनिशायांसमपद्यत ॥ ४० ॥ तेविधूमाःप्रदीप्ताश्चदीप्यमानाश्चपावकाः ॥ नभसीवान्वदृश्यंतग्रहास्तन्वभ्रसंवृताः ॥ ४१ ॥ येचाप्य
नाथास्तत्रासन्नानादेशसमागताः ॥ तांश्चसर्वान्समानाय्यराशीन्कृत्वासहस्रशः ॥ ४२ ॥ चित्वादारुभिरव्यग्रैःप्रभूतैःस्नेहपाचितैः ॥ दाहयामासतान्सर्वान्वि
दुरोराजशासनात् ॥ ४३ ॥

स्नेहपाचितैःस्नेहसंयुक्तैः ॥ ४३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४४ ॥ ॥ इतिस्त्रीपर्वणिनैलकंठीयेभा०षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ तेसमासाद्येति ॥ १ ॥ वेष्टनानिउष्णीषकटिबंधनादीनि ॥ २ ॥ ३ ॥

कारयित्वाक्रियास्तेषांकुरुराजोयुधिष्ठिरः॥ धृतराष्ट्रंपुरस्कृत्यगंगामभिमुखोऽगमत् ॥ ४४ ॥ ॥इतिश्रीमहाभा०स्त्री०श्राद्धपर्वणिकुरूणामौर्ध्वदेहिकेषड्विंशो
ऽध्यायः॥ २६॥ ॥७॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥तेसमासाद्यगंगांतुशिवांपुण्यजलोचिताम्॥ ह्रदिनींचप्रसन्नांचमहारूपांमहाबलाम् ॥ १ ॥ भूषणान्युत्तरी
याणिवेष्टनान्यवमुच्यच ॥ ततःपितृणांभ्रातृणांपौत्राणांस्वजनस्यच॥ २॥पुत्राणामार्यकाणांचपतीनांचकुरुस्त्रियः॥उदकंचक्रिरेसर्वारुदत्योभृशदुःखिताः॥३॥
सुहृदांचापिधर्मज्ञाःप्रचक्रुःसलिलक्रियाः ॥उदकेक्रियमाणेतुवीराणांवीरपत्निभिः ॥ ४ ॥ सूपतीर्थाभवद्गंगाभूयोविप्रससारच ॥ तन्महोदधिसंकाशंनिरानं
दमनुत्सवम् ॥ ५॥ वीरपत्नीभिराकीर्णंगंगातीरमशोभत ॥ ततःकुंतीमहाराजसहसाशोककर्शिता ॥ ६ ॥ रुदतीमंदयावाचापुत्रान्वचनमब्रवीत् ॥ यःसवीरोमहे
ष्वासोरथयूथपयूथपः ॥ ७ ॥ अर्जुनेनजितःसंख्येवीरलक्षणलक्षितः ॥ यंसूतपुत्रंमन्यध्वंराधेयमितिपांडवाः ॥ ८ ॥ योव्यराजच्चमूमध्येदिवाकरइवप्रभुः॥
प्रत्ययुध्यतवःसर्वान्पुरायःसपदानुगान् ॥ ९ ॥ दुर्योधनबलंसर्वंयःप्रकर्षन्व्यरोचत ॥ यस्यनास्तिसमोवीर्येपृथिव्यामपिपार्थिवः ॥ १० ॥ योवृणीतयशःशू
रःप्राणैरपिसदाभुवि ॥ कर्णस्यसत्यसंधस्यसंग्रामेष्वपलायिनः ॥ ११ ॥ कुरुध्वमुदकंतस्यभ्रातुरक्लिष्टकर्मणः ॥ सहिवःपूर्वजोभ्राताभास्करान्मय्यजायत
॥ १२ ॥ कुंडलीकवचीशूरोदिवाकरसमप्रभः ॥ श्रुत्वातुपांडवाःसर्वेमातुर्वचनमप्रियम् ॥ १३ ॥ कर्णमेवानुशोचंतोभूयःक्लांततराभवन् ॥ ततःसपुरुषव्याघ्रः
कुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ १४ ॥ उवाचमातरंवीरोनिःश्वसन्निवपन्नगः ॥ यःशरोर्मिर्ध्वजावर्तोमहाभुजमहाग्रहः ॥ १५ ॥ तलशब्दानुनदितोमहारथमहाह्रदः ॥
यस्येषुपातमासाद्यनान्यस्तिष्ठेद्धनंजयात् ॥ १६ ॥ कथंपुत्रोभवत्याःसदेवगर्भःपुराऽभवत् ॥ यस्यबाहुप्रतापेनतापिताःसर्वतोवयम्॥ १७॥ तमग्निमिववस्त्रेण
कथंछादितवत्यसि ॥ यस्यबाहुबलंनित्यंधार्तराष्ट्रैरुपासितम् ॥ १८ ॥ उपासितंयथास्माभिर्बलंगांडीवधन्वनः ॥ भूमिपानांचसर्वेषांबलंबलवतांवरः ॥ १९ ॥
नान्यंकुंतीसुतात्कर्णादगृह्णाद्रथिनांरथी॥ सनःप्रथमजोभ्रातासर्वशस्त्रभृतांवरः॥ २०॥ऽसूततंभवत्यग्रेकथमद्भुतविक्रमम् ॥ अहोभवत्यामंत्रस्यगूहनेनवयंह
ताः॥ २१ ॥ निधनेनहिकर्णस्यपीडितास्तुसबांधवाः॥ अभिमन्योर्विनाशेनद्रौपदेयवधेनच ॥ २२ ॥

॥ ४ ॥सूपतीर्थाशोभनजलावतरणमार्गा ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ भवन्अभवन् अडभावआर्षः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० २१ ॥ २२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २३ ॥ नेहस्मेति कर्णेभ्रातृत्वेनज्ञातेसतितदनुसारिणामस्माकमपिदुर्लभंनाभविष्यन्नापिकौरवाणांक्षयोऽभविष्यदित्यर्थः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥२७ ॥ २८ ॥२९॥३० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशत

पंचालानांविनाशेनकुरूणांपतनेनच ॥ ततःशतगुणंदुःखमिदंमामस्पृशद्भृशम् ॥ २३ ॥ कर्णमेवानुशोचामिदह्याम्यग्नाविवाहितः ॥ नेहस्मकिंचिदप्राप्यंभवे
दपिदिविस्थितम् ॥ २४ ॥ नचेदंवैशसंघोरंकौरवांतकरंभवेत् ॥ एवंविलप्यबहुलंधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ २५ ॥ व्यरुदच्छनकैराजंश्चकारास्योदकंप्रभुः ॥ ततो
विनेदुःसहसास्त्रियस्ताःखलुसर्वशः ॥ २६ ॥ अभितोयाः स्थितास्तत्रतस्मिन्नुदककर्मणि ॥ ततआनाययामासकर्णस्यसपरिच्छदाः ॥ २७ ॥ स्त्रियःकुरुपति
र्धीमान्भ्रातुःप्रेम्णायुधिष्ठिरः ॥ सताभिःसहधर्मात्माप्रेतकृत्यमनंतरम् ॥ २८ ॥ चकारविधिवद्धीमान्धर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ पापेनासौमयाश्रेष्ठोभ्राताज्ञाति
र्निपातितः ॥ २९ ॥ अतोमनसियद्दुःखंस्त्रीणांतन्नभविष्यति ॥ इत्युक्त्वासतुगंगायाउत्ततारांकुलेंद्रियः ॥ भ्रातृभिःसहितःसर्वैर्गंगातीरमुपेयिवान् ॥ ३० ॥ ॥ इति
श्रीमहाभारतेशतसाहस्र्यांसंहितायांवैयासक्यांस्त्रीपर्वणिकर्णगूढजत्वकथनेसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ समाप्तमिदंस्त्रीपर्व ॥ ॥ अतः
परंशांतिपर्वभविष्यतितस्यायमाद्यःश्लोकः ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ कृतोदकास्तेसुहृदांसर्वेषांपांडुनंदनाः ॥ विदुरोधृतराष्ट्रश्चसर्वाश्चभरतस्त्रियः ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥

साहस्र्यांसंहितायांवैयासक्यांश्रीमत्पदवाक्यप्रमाणमर्यादाधुरंधरचतुर्धरवंशावतंसश्रीगोविंदसूरिसूनोः श्रीनीलकंठकृतौभारतभावदीपेस्त्रीपर्वार्थप्रकाशेसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ अस्मिन्पर्वणिआदिपर्वोक्ताध्यायपर्वश्लोकसंख्यावैषम्यंलिपिकरप्रमादादिनाबोध्यं ॥

इदं स्त्रीपर्व मुंबय्याख्यराजधान्यां गणपतकृष्णाजीत्यभिधानां मुद्रायंत्रालये मुद्रितं शकाब्दाः ॥ १८०९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ इति श्रीमहाभारते स्त्रीपर्व समाप्तम् ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ अथ श्रीमहाभारते शांतिपर्व प्रारभ्यते ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

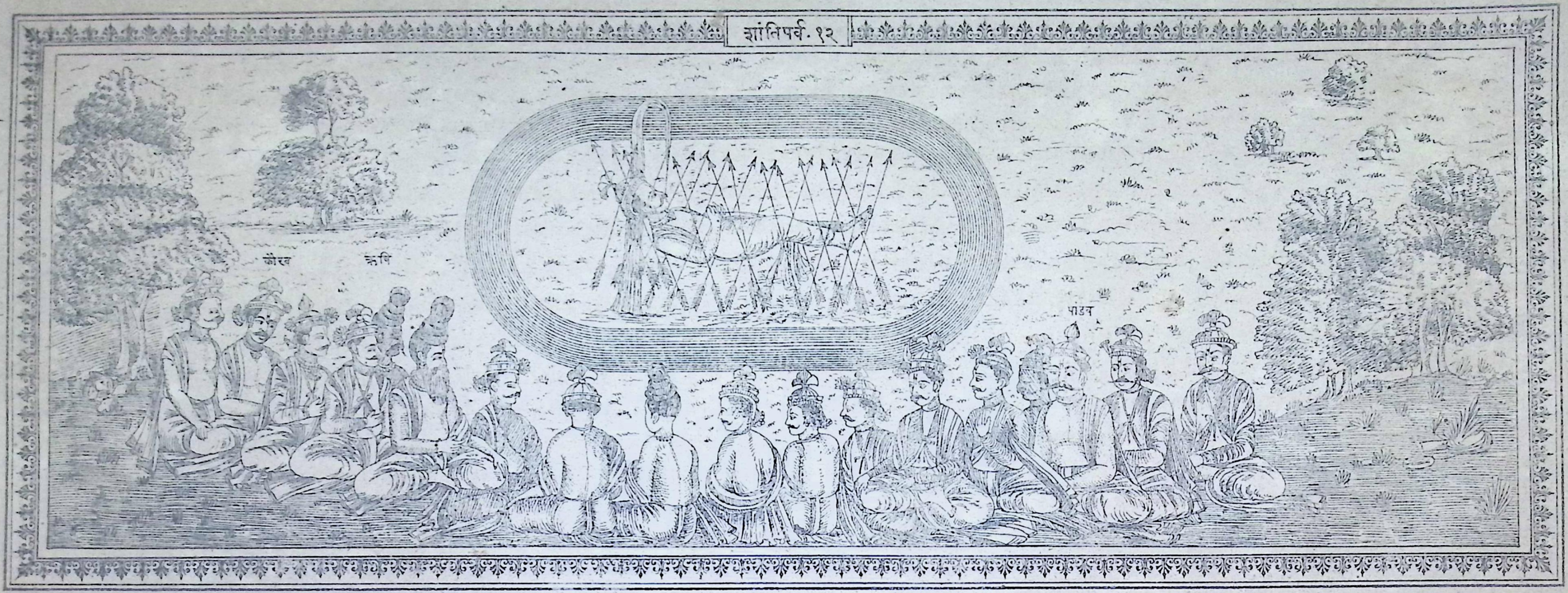

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीगणेशायनमः॥ ॥श्रीमद्गोपालमानम्यश्रीलक्ष्मणपदानुगः नीलकंठोभावदीपंकुरुतेशांतिपर्वणि ॥ १ ॥ यत्साधनेषुरुच्यर्थमितिहासोयमीरितः धर्मार्थकाममोक्षास्तेसम्यगत्रनिरूपिताः॥२ ॥ धर्मा दित्रयमर्थकामकरणप्रीत्यर्थमित्यल्पकाधीशुद्धिक्रतुजीवनार्थकतयामुक्त्यर्थमित्युत्तमाः एतत्पांडवधार्तराष्ट्रचरितंव्याख्यामिषाद्दर्शितंयेनासौनिजवाक्यजातहृदयंमह्यंददात्वादरात्॥ ३ ॥ तत्रतावच्छां तौराजधर्मापद्धर्ममोक्षधर्माख्याःकांडास्त्रयःक्रमेणविश्वस्यापन्नस्यविरक्तस्यचोपकारकास्तेष्वभ्यर्हितत्वात्प्राथम्यंराजधर्माणां राजशब्दार्थश्चात्रप्रकरणाद्राजारंजनकाम्ययेतिवक्ष्यमाणनिर्वचनानुसा रेणसमानप्रकरणेसर्वांरंजयतिप्रजाइतिमनूक्तेरथातोनृपतेर्धर्मंवक्ष्यामिहितकाम्ययेतिवृद्धपराशरेणापिसर्ववर्णसाधारणनृपतिशब्दप्रयोगाच्चयःप्रजारंजनंकरोतिसएवबोध्यः सचक्षत्रियोऽक्षत्रियोवाउ त्थानेनसदापुत्रेत्यादिनावक्ष्यमाणानुत्थानादीन्धर्माननुतिष्ठेत् तत्रापियःकामलोभादिहीनोत्यंतनिर्विण्णःकेवलंप्रजापालनजंधर्ममात्रंकामयतेसएवराज्यार्हइतियुधिष्ठिरोदाहरणेनप्रथमंनिरूपयति कृ तोदकास्तेसुहृदामित्यादिनानमोधर्मायमहतेइत्यतःप्राक्तनेनग्रंथेन कृतोदकाःकृतप्रेततर्पणाः सुहृदामित्यनेनैवदुर्योधनादीनामपिग्रहणं मरणांतानिवैराणीतिन्यायेनतेषामपीदानींसुहृत्त्वात्॥ १॥तत्रगंगा

श्रीगणेशायनमः॥ ॥नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम्॥देवींसरस्वतींचैवततोजयमुदीरयेत्॥१॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥कृतोदकास्तेसुहृदांसर्वेषां पांडुनंदनाः॥विदुरोधृतराष्ट्रश्चसर्वाश्चभरतस्त्रियः॥ १ ॥ तत्रतेसुमहात्मानोन्यवसन्पांडुनंदनाः॥ शौचंनिर्वर्तयिष्यंतोमासमात्रंबहिःपुरात्॥ २ ॥ कृतोद कंतुराजानंधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरम्॥ अभिजग्मुर्महात्मानःसिद्धाब्रह्मर्षिसत्तमाः॥ ३॥ द्वैपायनोनारदश्चदेवलश्चमहानृषिः॥देवस्थानश्चकण्वश्चतेषांशिष्याश्चस त्तमाः॥ ४॥अन्येचवेदविद्वांसःकृतप्रज्ञाद्विजातयः॥ गृहस्थाःस्नातकाःसंतोददृशुःकुरुसत्तमम्॥५॥ तेभिगम्यमहात्मानःपूजिताश्चयथाविधि॥ आसनेषुमहार्हे षुविविशुस्तेमहर्षयः ॥ ६ ॥ प्रतिगृह्यततःपूजांतत्कालसदृशींतदा॥ पर्युपासन्यथान्यायंपरिवार्ययुधिष्ठिरम्॥ ७॥ पुण्येभागीरथीतीरेशोकव्याकुलचेतसम्॥ आश्वासयंतोराजानंविप्राःशतसहस्रशः ॥ ८ ॥नारदस्त्वब्रवीत्कालेधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरम्॥संभाष्यमुनिभिःसार्धंकृष्णद्वैपायनादिभिः॥ ९ ॥

तीरेपुराद्बहिर्मासमात्रवासस्यप्रयोजनंतुयत्किंचिच्छद्मयुद्धंकृतंतज्जन्यदोषनिर्हरणेनशुद्धिसंपादनं तदेतदुक्तंशौचंनिर्वर्तयिष्यंतइति नत्वत्रशावाशौचशुद्धिर्मासमात्रेणेतिविवक्षितं दशाहाच्छुद्ध्यतेविप्रोद्वाद शाहेनभूपतिःवैश्यःपंचदशाहेनशूद्रोमासेनशुद्ध्यतीतिमनुवाक्यविरोधात् नचैतेशूद्रप्रायेनमासमाशौचंकुर्युः किंचउद्यतैराहवेशस्त्रैःक्षत्रधर्महतस्यच सद्यःसंतिष्ठतेयज्ञस्तथाशौचमितिस्थितिरितिसंग्रामेहता नांसपिंडाःसद्यएवशुद्ध्यंतीत्युक्तंमनुना तेनद्वादशाहमपिनैषामाशौचंमासस्तुदूरतोनिरस्तइतिप्रतीयते यद्वासौप्तिकेपशुवद्धतानांसुहृदांद्वादशाहमाशौचमस्तितेनयुद्धदिनेष्वष्टादशाहपर्यंतंप्रत्यहमाशौचप्रा प्तिःसद्यःशुद्धिश्चांऽत्यदिनेप्राप्तस्याशौचस्यद्वादशाहेननिवृत्तिरितिमासंशौचसंपादनोक्तिर्युज्यते ॥२॥ ३ ॥ ४ ॥ वेदविद्वांसोवेदार्थविदः कृतप्रज्ञावेदोक्ताचारनिष्ठाः स्नातकाब्रह्मचारिणः संतोऽभयदक्षिणा प्रदाःसंन्यासिनः॥ ५ ॥ तेराज्ञाभिगम्यप्रत्युपगम्यनमस्कारादिनापूर्वंपूजिताःसंतआसनेषुविविशुरितिसंबंधः॥ ६ ॥ पूजामर्घादिकां परिवार्यपर्युपासन्परितउपविष्टवंतः तङभावआर्षः॥ ७ ॥ आश्वा सयंतहेतौशतृप्रत्ययः आश्वासनार्थंपर्युपासन्नित्यर्थः ॥ ८ ॥ कालेऽवसरेसंभाष्यैकमत्यंकृत्वाब्रवीत्॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भवतइतिषष्ठ्यंतपाठेपूर्वमधर्मेणाक्रांतासतीयमवनिरिदानींत्वद्बलेनमाधवबलसहायेनधर्मेणकर्त्राजिता युवाभ्यांखलनाशेकृतेसतिधर्मःप्रादुरभूदित्यर्थः ॥ १० ॥ दिष्ट्याभाग्येन कच्चिदितिकामप्रवेदने अं
नेनकर्मणातवमोदंसुहृत्प्रीणनंविशोकत्वंचकामयमानस्त्वांपृच्छामीत्यर्थः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ किंनुवक्ष्यतीति वधूःकनिष्ठभ्रातृभार्यात्वात्स्नुषाभूतावार्ष्णेयीसुभद्रामेमांप्रतिकिंनुवक्ष्यति
॥ १ ॥ राज्यलोभेनत्वयामत्पुत्रोघातितइतिवक्ष्यत्येवेतिभावः तथामधुसूदनंहरिमितोद्वारकांप्रतिगतंसंतंप्रतिवासिनीअस्मज्जयश्रवणोत्सुकाद्द्वारकाद्वारकावासिजनसमूहःकिंनुवक्ष्यतीतिसंबंधः खलहंत्रास्वजन १२

भवताबाहुवीर्येणप्रसादान्माधवस्यच ॥ जितेयमवनिःकृत्स्नाधर्मेणचयुधिष्ठिर ॥ १० ॥ दिष्ट्यामुक्तस्तुसंग्रामादस्माल्लोकभयंकरात् ॥ क्षत्रधर्मरतश्चापिकच्चि
न्मोदसिपांडव ॥ ११ ॥ कच्चिच्चनिहतामित्रःप्रीणासिसुहृदोनृप ॥ कच्चिच्छ्रियमिमांप्राप्यनत्वांशोकःप्रबाधते ॥ १२ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ विजितेयंमही
कृत्स्नाकृष्णबाहुबलाश्रयात् ॥ ब्राह्मणानांप्रसादेनभीमार्जुनबलेनच ॥ १३ ॥ इदंममहद्दुःखंवर्ततेहृदिनित्यदा ॥ कृत्वाज्ञातिक्षयमिमंमहांतंलोभकारितम्
॥ १४ ॥ सौभद्रंद्रौपदेयांश्चघातयित्वासुतान्प्रियान् ॥ जयोयमजयाकारोभगवन्प्रतिभातिमे ॥ १५ ॥ किंनुवक्ष्यतिवार्ष्णेयीवधूर्मेमधुसूदनम् ॥ द्वारकावासि
नीकृष्णमितःप्रतिगतंहरिं ॥ १६ ॥ द्रौपदीहतपुत्रेयंकृपणाहतबांधवा ॥ अस्मत्प्रियहितेयुक्ताभूयःपीडयतीवमां ॥ १७ ॥ इदमन्यत्तुभगवन्यत्त्वांवक्ष्यामिनार
द ॥ मंत्रसंवरणेनास्मिकुंत्यादुःखेनयोजितः ॥ १८ ॥ यःसनागायुतबलोलोकेऽप्रतिरथोरणे ॥ सिंहखेलगतिर्धीमान्घृणीदातायतव्रतः ॥ १९ ॥ आश्रयोधा
र्तराष्ट्राणांमानीतीक्ष्णपराक्रमः ॥ अमर्षीनित्यसंरंभीक्षेप्तास्माकंरणेरणे ॥ २० ॥ शीघ्रास्त्रश्चित्रयोधीचकृतीचाद्भुतविक्रमः ॥ गूढोत्पन्नःसुतःकुंत्याभ्रातास्मा
कमसौकिल ॥ २१ ॥ तोयकर्मणितंकुंतीकथयामाससूर्यजम् ॥ पुत्रंसर्वगुणोपेतमवकीर्णंजलेपुरा ॥ २२ ॥ मंजूषायांसमाधायगंगास्रोतस्यमज्जयत् ॥ यंसूत
पुत्रंलोकोयंराधेयंचाभ्यमन्यत ॥ २३ ॥ सज्येष्ठपुत्रःकुत्यावैभ्रातास्माकंचमातृजः ॥ अजानतामयाभ्रात्राराज्यलुब्धेनघातितः ॥ २४ ॥ तन्मेदहतिगात्राणितू
लराशिमिवानलः ॥ नहितंवेदपार्थोपिभ्रातरंश्वेतवाहनः ॥ २५ ॥ नाहंनभीमोनयमौसत्वस्मान्वेदसुव्रतः ॥ गताकिलपृथातस्यसकाशमितिनःश्रुतं ॥ २६ ॥

पीडापहंत्राईश्वरेणत्वयासाधुःस्वीयःसौभद्रःकथंघातितइतिवक्ष्यत्येवेतिभावः एतच्चकृष्णस्यमधुसूदनंहरिमितिविशेषणद्वयसामर्थ्यादेवलभ्यते ॥ १६ ॥ यतोहतपुत्राहतबांधवाऽतःकृपणादीनातिदुःखि
ताइत्यर्थःप्रियंसुखकरं हितं प्रियंचतद्धितंचतस्मिन्नर्थेयुक्तासन्नद्धा ॥ १७ ॥ मंत्रसंवरणेनगूढोत्पन्नस्यास्मद्भ्रातुःकर्णस्याप्रकाशेन ॥ १८ ॥ तदेवाहत्रिभिः यःसइति सिंहस्येवखेलोयुद्धक्रीडागतिर्गं
मनंचयस्यसतथा घृणीदयालुः ॥ १९ ॥ अमर्षीपरोत्कर्षासहिष्णुः नित्यसंरंभीसदाक्रोधवान् ॥ २० ॥ २१ ॥ पुत्रंस्वस्येतिशेषः अवकीर्णंत्यक्तं ॥ २२ ॥ २३ ॥ मातृजोमातृसंबंधेन ॥ २४ ॥ श्वेतवा
हनोऽर्जुनः ॥ २५ ॥ २६ ॥ ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पांडववत्त्वंचपुत्रोममेत्यब्रवीदितिशेषः कामोभिलषितं ॥ २७ ॥ मातरिमातरंप्रत्यवोचत्कर्णइतिशेषः नोऽस्माभिःश्रुतं ॥२८ ॥ २९ ॥ नृशंसत्वंसंकटेमित्रत्यागान्निर्दयत्वंकृतघ्नत्वमुपकर्तृष्वपकारित्वंचप्र
सिद्धमित्यतोनार्यत्वमेवस्पष्टीकरोति भीतइति विजयमर्जुनं ॥ ३० ॥ पृथुलवक्षसंकपाटवक्षसं ॥ ३१ ॥ वेपमानामर्जुननाशभीत्या ॥३२ ॥ विपक्षान्वशगान् ॥ ३३ ॥ पुत्रगृद्धिनीपुत्रलोभवती॥३४॥

अस्माकंशमकामावैत्वंचपुत्रोममेत्यथ॥ पृथायानकृतःकामस्तेनचापिमहात्मना॥ २७॥ अपिपश्चादिदंमातर्यवोचदितिनःश्रुतम्॥ नहिशक्ष्याम्यहंत्यक्तुंनृपंदु
र्योधनंरणे॥ २८ ॥ अनार्यत्वंनृशंसत्वंकृतघ्नत्वंचमेभवेत्॥ युधिष्ठिरेणसंधिंहियदिकुर्यांमतेनव ॥ २९ ॥ भीतोरणेश्वेतवाहादितिमांमंस्यतेजनः॥ सोऽहंनिर्जि
त्यसमरेविजयंसहकेशवम्॥ ३० ॥ संधास्येधर्मपुत्रेणपश्चादितिचसोब्रवीत्॥ तमुवाचकिलपृथापुनःपृथुलवक्षसम्॥ ३१ ॥ चतुर्णामभयंदेहिकामंयुध्यस्वफा
ल्गुनम्॥ सोऽब्रवीन्मातरंधीमान्वेपमानांकृतांजलिः ॥ ३२ ॥ प्राप्तान्विषह्यांश्चतुरोनहनिष्यामितेसुतान्॥ पंचैवहिसुतादेविभविष्यंतितवध्रुवाः॥ ३३॥ सा
र्जुनावाहतेकर्णेसकर्णावाहतेऽर्जुने॥ तंपुत्रगृद्धिनीभूयोमातापुत्रमथाब्रवीत्॥ ३४ ॥भ्रातॄणांस्वस्तिकुर्वीथायेषांस्वस्तिचिकीर्षसि॥ एवमुक्त्वाकिलपृथाविसृ
ज्योपययौगृहान्॥ ३५ ॥सोर्जुनेनहतोवीरोभ्रात्राभ्रातासहोदरः॥ नचैवविवृतोमंत्रःपृथायास्तस्यवाविभो ॥ ३६ ॥ अथशूरोमहेष्वासःपार्थेनाजौनिपाति
तः॥ अहंत्वज्ञासिषंपश्चात्स्वसोदर्यंद्विजोत्तम ॥ ३७ ॥ पूर्वजंभ्रातरंकर्णंपृथायावचनात्प्रभो॥ तेनमेदूयतेतीव्रंहृदयंभ्रातृघातिनः॥ ३८ ॥कर्णार्जुनसहायोहं
जयेयमपिवासवम्॥ सभायांक्लिश्यमानस्यधार्तराष्ट्रैर्दुरात्मभिः॥ ३९ ॥सहसोत्पतितःक्रोधःकर्णंदृष्ट्वाप्रशाम्यति॥ यदाह्यस्यगिरोरूक्षाःशृणोमिकटुकोदयाः
॥ ४० ॥ सभायांगदतोद्यूतेदुर्योधनहितैषिणः॥ तदानश्यतिमेरोषःपादौतस्यनिरीक्ष्यह ॥ ४१ ॥ कुंत्याहिसदृशौपादौकर्णस्येतिमतिर्मम॥ सादृश्यहेतुमन्विच्छन्
पृथायास्तस्यचैवह ॥ ४२ ॥ कारणंनाधिगच्छामिकथंचिदपिचिंतयन्॥ कथंनुतस्यसंग्रामेपृथिवीचक्रमग्रसत्॥ ४३॥ कथंनुशप्तोभ्रातामेतत्त्वंवक्तुमिहार्ह
सि॥ श्रोतुमिच्छामिभगवंस्त्वत्तःसर्वंयथातथम्॥ भवान्हिसर्वविद्विद्वान्लोकेवेदकृताकृतम्॥४४॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणि
कर्णाभिज्ञानेप्रथमोऽध्यायः॥ १॥ ॥ ६॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥सएवमुक्तस्तुमुनिर्नारदोवदतांवरः॥ कथयामासतत्सर्वंयथाशप्तःससूतजः॥ १ ॥

विसृज्यकर्णमितिशेषः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ दूयतेउपतप्यते ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ कारणंसादृश्यहेतोस्तज्जन्यत्वस्यज्ञापकं कथंनुइत्यद्भुतप्रश्ने चक्रंरथचक्रं ॥ ४३ ॥ सर्वविस्त्वेहेतुः
विद्वानिति आत्मज्ञइत्यर्थः अतएवकृतंकार्यमकृतंकारणंचवेदजानाति ॥ ४३ ॥ ॥इतिशांतिपर्वणि०रा०नैलकंठीयेभारतभावदीपेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ६ ॥ ॥सएवमिति उक्तःपृष्टः॥ १॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कर्णार्जुनसहायोहंजयेयमपिवासवमित्युक्तमनुमोदते एवमेतदिति॥२॥तर्हिकिमर्थंदेवैरनयोर्वैरमुत्पादितमित्याशंक्याह गुह्यमिति ॥ ३ ॥ क्षत्रमिति संघर्षजननोवैराग्न्युद्दीपकःकन्यागर्भोदेवैःक्षत्रस्यस्व र्गमनायनिर्मितइत्यर्थः ॥ ४ ॥ चकाराऽधीनवान् अंगिरसांश्रेष्ठाद्द्रोणात् ॥ ५ ॥६॥७॥दैवाच्चापिस्वभावतइति दैवाद्देवानांसंकल्पात्पूर्वोक्तात् स्वभावतः वीर्याधिकोनीचकुलोद्भःसंगेनसमेधितः महाजनैः

॥२॥ ॥नारदउवाच॥ ॥एवमेतन्महाबाहोयथावदसिभारत॥नकर्णार्जुनयोःकिंचिदविषह्यंभवेद्रणे॥ २ ॥गुह्यमेतत्तुदेवानांकथयिष्यामितेनघ॥तन्निबोध महाबाहोयथावृत्तमिदंपुरा ॥ ३ ॥ क्षत्रंस्वर्गंकथंगच्छेच्छस्त्रपूतमितिप्रभो॥संघर्षजननस्तस्मात्कन्यागर्भोविनिर्मितः ॥ ४ ॥ सबालस्तेजसायुक्तःसूतपुत्रत्व मागतः॥चकारांगिरसःश्रेष्ठाद्धनुर्वेदंगुरोस्तदा ॥ ५ ॥सबलंभीमसेनस्यफाल्गुनस्यचलाघवम्॥बुद्धिंचतवराजेंद्रयमयोर्विनयंतदा॥ ६ ॥सख्यंचवासुदेवेन बाल्येगांडीवधन्वनः॥प्रजानामनुरागंचचिंतयानोव्यदह्यत ॥ ७ ॥ससख्यमकरोद्बाल्येराज्ञादुर्योधनेनच॥युष्माभिर्नित्यसंद्विष्टोदैवाच्चापिस्वभावतः॥ ८ ॥ वीर्याधिकमथालक्ष्यधनुर्वेदेधनंजयम्॥द्रोणंरहस्युपागम्यकर्णोवचनमब्रवीत्॥ ९॥ ब्रह्मास्त्रंवेत्तुमिच्छामिसरहस्यनिवर्तनम्॥ अर्जुनेनसमंचाहंयुध्येयमिति मेमतिः॥ १० ॥समःशिष्येपुवःस्नेहःपुत्रेचैवतथाध्रुवम्॥त्वत्प्रसादान्नमांब्रूयुरकृतास्त्रंविचक्षणाः॥ ११ ॥द्रोणस्तथोक्तःकर्णेनसापेक्षःफाल्गुनंप्रति॥दौरात्म्यं चैवकर्णस्यविदित्वातमुवाचह॥ १२ ॥ब्रह्मास्त्रंब्राह्मणोविद्याद्यथावच्चरितव्रतः॥क्षत्रियोवातपस्वीयोनान्योविद्यात्कथंचन ॥ १३ ॥ इत्युक्तोंगिरसांश्रेष्ठमामं त्र्यप्रतिपूज्यच॥जगामसहसारामंमहेंद्रंपर्वतंप्रति ॥ १४ ॥ सतुराममुपागम्यशिरसाभिप्रणम्यच॥ब्राह्मणोभार्गवोस्मीतिगौरवेणाभ्यगच्छत॥ १५॥ राम स्तंप्रतिजग्राहपृष्ट्वागोत्रादिसर्वशः॥उष्यतांस्वागतंचेतिप्रीतिमांश्चाभवद्भृशम्॥ १६ ॥ तत्रकर्णस्यवसतोमहेंद्रेस्वर्गसंनिभे॥ गंधर्वैराक्षसैर्यक्षैर्देवैश्चासीत्स मागमः॥ १७॥सतत्रेष्वस्त्रमकरोद्भृगुश्रेष्ठाद्यथाविधि॥प्रियश्चाभवदत्यर्थंदेवदानवरक्षसाम्॥ १८ ॥ सकदाचित्समुद्रांतेविचरन्नाश्रमांतिके॥एकःखड्गधनु ष्पाणिःपरिचक्रामसूर्यजः ॥ १९ ॥ सोऽग्निहोत्रप्रसक्तस्यकस्यचिद्ब्रह्मवादिनः॥ जघानाज्ञानतःपार्थहोमधेनुंयदृच्छया॥ २० ॥ तदज्ञानकृतंमत्वाब्राह्मणाय न्यवेदयत्॥कर्णःप्रसादयंश्चैनमिदमित्यब्रवीद्वचः॥ २१ ॥अबुद्धिपूर्वंभगवन्धेनुरेषाहतातव॥ मयातत्रप्रसादंचकुरुष्वेतिपुनःपुनः॥ २२॥ ॥२॥

स्पर्धमानोहंतिराष्ट्रंसराजकमितिश्लोकोक्तात् ॥ ८॥ ९ ॥ ब्रह्मास्त्रमिति रहस्यंतत्प्रसादनविधिर्निवर्तनमुपसंहारस्ताभ्यांसहितंसरहस्यनिवर्तनं ॥१०॥११॥१२॥ब्रह्मास्त्रमिति त्वंतुब्रह्मक्षत्रेतरत्वान्नविद्यार्ह इत्यर्थः॥१३॥१४॥गुरुरेवपितेत्यभिसंधायाहंब्राह्मणोभार्गवोऽस्मीति ॥१५॥१६॥१७॥ १८॥समुद्रांतेदक्षिणसमुद्रसमीपे ॥ १९ ॥ होमधेनुंकर्णपर्वोक्तदिशावत्सवधएवात्रधेनुवधोज्ञेयः॥२०॥२१॥२२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२३॥२४॥२५॥२६॥ २७ ॥ मेव्याहृतमितिशेषः अव्याहृतमनुक्तंतद्वदन्यथेत्यर्थः नेदमव्याहृतमितिपाठःसुगमः केवलंतूष्णींयथास्यात्तथायत्तेकार्यंतद्वासमाचरेत्यन्वयः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ॥इतिशांति
पर्वणिरा॰नैलकंठीयेभारतभा॰द्वितीयोऽध्यायः॥ २ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ कर्णस्येति प्रश्रयेणेतिपाठेऽनुरागेण दमेनेंद्रियजयेन ॥ १ ॥ कृत्स्नंसरहस्यंनतुमंत्रमात्रं अखिलमंगप्रत्यंगदेवताराधनसहितं अ

तंसविप्रोब्रवीत्क्रुद्धोवाचानिर्भर्त्सयन्निव॥ दुराचारवधार्हस्त्वंफलंप्राप्नुहिदुर्मते॥२३॥ येनविस्पर्धसेनित्यंयदर्थंघटसेऽनिशम् ॥ युध्यतस्तेनतेपापभूमिश्चक्रंग्र
सिष्यति॥ २४॥ ततश्चक्रेमहीग्रस्तेमूर्धानंतेविचेतसः ॥ पातयिष्यतिविक्रम्यशत्रुर्गच्छनराधम ॥ २५ ॥ यथेयंगौर्हतामूढप्रमत्तेनत्वयामम ॥ प्रमत्तस्यतथा
रातिःशिरस्तेपातयिष्यति॥२६॥ ततःप्रसादयामासकर्णस्तंद्विजसत्तमम्॥ गोभिर्धनैश्चरत्नैश्चसचैनंपुनरब्रवीत्॥ २७ ॥ नहिमेऽव्याहृतंकुर्यात्सर्वलोकोपिकेव
लम्॥ गच्छवातिष्ठवायद्वाकार्यंतेतत्समाचर॥२८॥ इत्युक्तोब्राह्मणेनाथकर्णोदैन्यादधोमुखः॥ राममभ्यगमद्भीतस्तदेवमनसास्मरन्॥ २९ ॥ ॥ इतिश्रीम
हाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनप॰कर्णशापोनामद्वितीयोऽध्यायः॥ २॥ ॥ ७ ॥ ॥नारदउवाच॥ ॥कर्णस्यबाहुवीर्येणप्रश्रयेणदमेनच ॥ तुतो
षभृगुशार्दूलोगुरुशुश्रूषयातथा॥ १ ॥ तस्मैसविधिवत्कृत्स्नंब्रह्मास्त्रंसनिवर्तनम्॥ प्रोवाचाखिलमव्यग्रंतपस्वीतत्तपस्विने॥ २ ॥ विदितास्त्रस्ततःकर्णोरममाणो
श्रमेभृगोः॥ चकारवैधनुर्वेदेयत्नमद्भुतविक्रमः॥ ३ ॥ ततःकदाचिद्रामस्तुचरन्नाश्रममंतिकात्॥ कर्णेनसहितोधीमानुपवासेनकर्शितः॥ ४॥ सुष्वापजामदग्न्य
स्तुविश्रंभोत्पन्नसौहृदः॥ कर्णस्योत्संगआधायशिरःक्लांतमनागुरुः ॥ ५ ॥ अथकृमिःश्लेष्ममेदोमांसशोणितभोजनः ॥ दारुणोदारुणस्पर्शःकर्णस्याभ्याश
मागतः॥ ६॥ सतस्योरुमथासाद्यबिभेदरुधिराशनः॥ नचैनमशकत्क्षेप्तुंहंतुंवापिगुरोर्भयात् ॥ ७ ॥ संदश्यमानस्तुतथाकृमिणातेनभारत॥ गुरोःप्रबोधनाशं
कीतमुपैक्षतसूर्यजः॥८॥ कर्णस्तुवेदनांधैर्यादसह्यांविनिगृह्यताम्॥ अकंपयन्नव्यथयन्धारयामासभार्गवम्॥९॥ यदास्यरुधिरेणांगंपरिस्पृष्टंभृगूद्वहः॥ तदा
बुध्यततेजस्वीसंत्रस्तश्चेदमब्रवीत्॥ १० ॥ अहोस्म्यशुचितांप्राप्तःकिमिदंक्रियतेत्वया॥ कथयस्वभयंत्यक्त्वायाथातथ्यमिदंमम ॥ ११ ॥ तस्यकर्णस्तदाचष्टकृ
मिणापरिभक्षणम्॥ ददर्शरामस्तंचापिकृमिंसूकरसंनिभम्॥ १२॥ अष्टपादंतीक्ष्णदंष्ट्रंसूचीभिरिवसंवृतम् ॥ रोमभिःसंनिरुद्धांगमलर्कंनामनामतः ॥ १३॥

व्यग्रंयथास्यात्तथा तपस्वीएकाग्रचित्तः ॥ २ ॥ अश्रमेश्रमवर्जितेआश्रमेइत्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ विश्रंभोविश्वासः ॥ ५ ॥ ६ ॥ क्षेप्तुंदूरीकर्तुं भयान्निद्राभंगभयात्॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२॥
सूचीभिरिवतीक्ष्णैरोमभिःसंवृतं संनिरुद्धांगंत्रासेनसंकुचितांगं नामप्रसिद्धं नामतोनाम्ना ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

असृग्जिशोणिते ॥ १४ ॥ विश्वरूपःकामरूपी करालवान्भीषणरूपवान् मेघवाहनोमेघोपरिस्थः ॥१५॥१६॥१७॥ १८ ॥ देवयुगेसत्ययुगे ॥१९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ नकुशलमभद्रं ॥२३॥२४॥ कामयास्वरसेन॥२५॥ब्रह्मक्षत्रयोरंतरेऽन्यत्रजातं तदेवाह सूतंमांविद्धीति ॥ २६ ॥२७ ॥ कथंतर्हिब्राह्मणोभार्गवोऽस्मीतिमिथ्यावचनंत्वयोक्तमित्यतआह पितागुरुरिति ॥२८॥२९॥ तस्मादिति हेमूढतेतव

सदृष्टमात्रोरामेणकृमिःप्राणानवासृजत् ॥ तस्मिन्नेवासृजिक्लिन्नस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ १४ ॥ ततोंतरिक्षेददृशेविश्वरूपःकरालवान् ॥ राक्षसोलोहितग्रीवः कृष्णांगोमेघवाहनः ॥ १५ ॥ सरामंप्रांजलिर्भूत्वाबभाषेपूर्णमानसः ॥ स्वस्तितेभृगुशार्दूलगमिष्येहंयथागतम् ॥ १६ ॥ मोक्षितोनरकादस्माद्भवतामुनिसत्तम ॥ भद्रंतवास्तुवंदेत्वांप्रियंमेभवताकृतम् ॥ १७ ॥ तमुवाचमहाबाहुर्जामदग्न्यःप्रतापवान् ॥ कस्त्वंकस्माच्चनरकंप्रतिपन्नोब्रवीहितत् ॥१८॥ सोब्रवीदहमासंप्राक्दंशोनाममहासुरः ॥ पुरादेवयुगेतातभृगोस्तुल्यवयाइव ॥ १९ ॥ सोऽहंभृगोःसुदयितांभार्यामपहरंबलात् ॥ महर्षेरभिशापेनकृमिभूतोऽपतंभुवि ॥ २० ॥ अब्रवीद्धिसमांक्रुद्धस्तवपूर्वपितामहः ॥ मूत्रश्लेष्माशनःपापनिरयंप्रतिपत्स्यसे ॥ २१ ॥ शापस्यांतोभवेद्ब्रह्मन्नित्येवंतमथाब्रुवम् ॥ भविताभार्गवाद्रामादिति मामब्रवीद्भृगुः ॥ २२ ॥ सोहमेनांगतिंप्राप्तोयथानकुशलंतथा ॥ त्वयासाधोसमागम्यविमुक्तःपापयोनितः ॥ २३ ॥ एवमुक्त्वानमस्कृत्यययौरामंमहासुरः ॥ रामःकर्णंचसक्रोधमिदंवचनमब्रवीत् ॥ २४ ॥ अतिदुःखमिदंमूढनजातुब्राह्मणःसहेत् ॥ क्षत्रियस्येवतेधैर्यंकामयासत्यमुच्यताम् ॥ २५ ॥ तमुवाचततःकर्णःशापाद्भीतःप्रसादयन् ॥ ब्रह्मक्षत्रांतरेजातंसूतंमांविद्धिभार्गव ॥ २६ ॥ राधेयःकर्णइतिमांप्रवदंतिजनाभुवि ॥ प्रसादंकुरुमेब्रह्मन्नस्त्रलुब्धस्यभार्गव ॥ २७ ॥ पितागुरुर्नसंदेहोवेदविद्याप्रदःप्रभुः ॥ अतोभार्गवइत्युक्तंमयागोत्रंतवांतिके ॥ २८ ॥ तमुवाचभृगुश्रेष्ठःसरोषःप्रदहन्निव ॥ भूमौनिपतितंदीनंवेपमानंकृतांजलिम् ॥ २९ ॥ यस्मान्मिथ्योपचरितोह्यस्त्रलोभादिहत्वया ॥ तस्मादेतन्नतेमूढब्रह्मास्त्रंप्रतिभास्यति ॥३०॥ अन्यत्रवधकालात्तेसदृशेनसमीयुषः ॥ अब्राह्मणेनहिब्रह्मध्रुवंतिष्ठेत्कदाचन ॥३१॥ गच्छेदानींनतेस्थानमनृतस्येहविद्यते ॥ नत्वयासदृशोयुद्धेभविताक्षत्रियोभुवि ॥३२॥ एवमुक्तःसरामेणन्यायेनोपजगामह ॥ दुर्योधनमुपागम्यकृतास्त्रोस्मीतिचाब्रवीत् ॥ ३३ ॥ ॥इतिश्रीम० शांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिकर्णास्त्रप्राप्तिर्नामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

वधकालादन्यत्रब्रह्मास्त्रंनप्रतिभास्यतीतिनकिंतुवधकालएवनप्रतिभास्यति कालांतरेतुप्रतिभास्यत्येवेत्यर्थइत्युत्तरेणसंबंधः ॥३०॥ सदृशेऽर्जुनादौशूरेतेपुरतःस्थिते समीयुषोयुध्यमानस्य समित्याजिसमियुधइतिसंपूर्वस्यइणोयुद्धार्थत्वदर्शनात् ध्रुवंमरणावधिनतिष्ठेद्ब्रह्मब्रह्मास्त्रं ॥ ३१ ॥३२ ॥ न्यायेनाभिवंदनादिपूर्वकमुपजगाम इष्टंदेशमितिशेषः ॥३३॥ ॥ इतिशांति० रा० नै० भा० तृतीयोऽध्यायः ॥३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कर्णस्तुसमवाप्यैवमित्यध्यायःस्पष्टार्थ ॥ १ ॥ ॥ विषयेदेशे ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥७॥ ८॥९॥ वर्षवरःषंढः ॥१०॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

॥नारदउवाच॥ ॥ कर्णस्तुसमवाप्यैवमस्त्रंभार्गवनंदनात् ॥दुर्योधनेनसहितोमुमुदेभरतर्षभ॥ १ ॥ ततःकदाचिद्राजानःसमाजग्मुःस्वयंवरे ॥ कलिंगविषये
राजन्राज्ञश्चित्रांगदस्यच ॥ २ ॥श्रीमद्राजपुरंनामनगरंतत्रभारत॥राजानःशतशस्तत्रकन्यार्थैसमुपागमन्॥ ३ ॥ श्रुत्वादुर्योधनस्तत्रसमेतान्सर्वपार्थिवा
न् ॥रथेनकांचनांगेनकर्णेनसहितोययौ ॥ ४ ॥ततःस्वयंवरेतस्मिन्संप्रवृत्तेमहोत्सवे ॥समाजग्मुर्नृपतयःकन्यार्थेनृपसत्तम ॥ ५ ॥ शिशुपालोजरासंधोभीष्म
कोवक्रएवच ॥कपोतरोमानीलश्चरुक्मीचदृढविक्रमः ॥ ६ ॥ सृगालश्चमहाराजःस्त्रीराज्याधिपतिश्चयः॥ अशोकःशतधन्वाचभोजोवीरश्चनामतः॥ ७॥ ए
तेचान्येचवहवोदक्षिणांदिशमाश्रिताः ॥ म्लेच्छाचार्याश्चराजानःप्राच्योदीच्यास्तथैवच ॥ ८ ॥ कांचनांगदिनःसर्वेशुद्धजांबूनदप्रभाः ॥ सर्वेभास्वरदेहाश्चव्या
घ्राइववलोत्कटाः॥ ९ ॥ ततःसमुपविष्टेषुतेषुराजसुभारत॥ विवेशरंगंसाकन्याधात्रीवर्षवरान्विता॥१०॥ ततःसंश्राव्यमाणेषुराज्ञांनामसुभारत॥ अत्यक्राम
द्धार्तराष्ट्रंसाकन्यावरवर्णिनी ॥११॥ दुर्योधनस्तुकौरव्योनामर्षयतलंघनम् ॥प्रत्यषेधच्चतांकन्यामसत्कृत्यनराधिपान्॥ १२ ॥ सवीर्यमदमत्तत्वाद्भीष्मद्रोणा
वुपाश्रितः॥ रथमारोप्यतांकन्यामाजहारनराधिपः॥ १३ ॥ तमन्वगाद्रथीखड्गीबद्धगोधांगुलित्रवान्॥ कर्णःशस्त्रभृतांश्रेष्ठःपृष्ठतःपुरुषर्षभ ॥ १४ ॥ ततोविम
र्दःसुमहान्राज्ञामासीद्युयुत्सताम् ॥ संनह्यतांतनुत्राणिरथान्योजयतामपि॥ १५॥ तेभ्यधावंतसंक्रुद्धाःकर्णदुर्योधनावुभौ ॥ शरवर्षाणिमुंचंतोमेघाःपर्वतयो
रिव ॥१६॥कर्णस्तेषामापततामेकैकेनशरेणह ॥ धनूंषिचशरव्रातान्पातयामासभूतले॥ १७ ॥ ततोविधनुषःकांश्चित्कांश्चिदुद्यतकार्मुकान्॥ कांश्चिच्चोद्वहतो
बाणान्रथशक्तिगदास्तथा॥ १८ ॥ लाघवाद्व्याकुलीकृत्यकर्णःप्रहरतांवरः॥ हतसूतांश्चभूयिष्ठानवजिग्येनराधिपान् ॥ १९ ॥तेस्वयंवाहयंतोश्वान्पाहिपाही
तिवादिनः ॥ व्यपेयुस्तेरणंहित्वाराजानोभग्नमानसाः॥ २० ॥दुर्योधनस्तुकर्णेनपाल्यमानोभ्ययात्तदा॥हृष्टःकन्यामुपादायनगरंनागसाह्वयम्॥ २१ ॥॥इति
श्रीम०शांति० राजधर्मानुशासनप०दुर्योधनस्यस्वयंवरेकन्याहरणंनामचतुर्थोऽध्यायः॥ ४ ॥ ॥५॥ ॥नारदउवाच॥ ॥ आविष्कृतबलंकर्णंश्रुत्वाराजा
समागधः॥ आह्वयद्द्वैरथेनाजौजरासंधोमहीपतिः ॥ १ ॥ तयोःसमभवद्युद्धंदिव्यास्त्रविदुषोर्द्वयोः ॥युधिनानाप्रहरणैरन्योन्यमभिवर्षतोः ॥ २ ॥

व्यपेयुर्व्यपगताः॥ २० ॥ २१॥ ॥इतिशांतिप०रा०नैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुर्थोऽध्यायः॥ ४ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥आविष्कृतेति॥ १॥२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ३ ॥ बाहुकंटकयुद्धेनबाहुकंटकंकेतकपत्रंतद्वद्यत्रवलिनादुर्बलस्यशरीरंपाट्यतेतद्वाहुकंटकंनामयुद्धं यथोक्तं एकांजंघांपदाक्रम्यपरामुद्यम्यपाट्यते केतकीपत्रवच्छत्रुर्युद्धंतद्वाहुकंटकमिति जरासं
धस्यसंबंधीयोदेहस्तस्यसंधिविभेद ॥ ४ ॥ विकारंपाटनरूपं ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ रथस्यार्धानुकीर्तनाच्छल्याच्चतेजोवधादितिसंबंधः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ ॥इतिशां

॥४॥ क्षीणवाणौविधनुषौभग्नखड्गौमहींगतौ ॥ बाहुभिःसमसज्जेतामुभावपिबलान्वितौ ॥ ३ ॥ बाहुकंटकयुद्धेनतस्यकर्णोथयुध्यतः ॥ बिभेदसंधिंदेहस्यजरयाश्ले
पितस्यहि ॥ ४ ॥ सविकारंशरीरस्यदृष्ट्वानृपतिरात्मनः ॥ प्रीतोऽस्मीत्यब्रवीत्कर्णंवैरमुत्सृज्यदूरतः ॥ ५ ॥ प्रीत्याददौसकर्णायमालिनींनगरीमथ ॥ अंगेपुनरशार्दू
लसराजासीत्सपत्नजित् ॥ ६ ॥ पालयामासचंपांचकर्णःपरबलार्दनः ॥ दुर्योधनस्यानुमतेतवापिविदितंतथा ॥ ७ ॥ एवंशस्त्रप्रतापेनप्रथितःसोभवत्क्षितौ ॥ त्व
द्धितार्थंसुरेंद्रेणभिक्षितोवर्मकुंडले ॥ ८ ॥ सदिव्येसहजेप्रादात्कुंडलेपरमार्चिते ॥ सहजंकवचंचापिमोहितोदेवमायया ॥ ९ ॥ विमुक्तःकुंडलाभ्यांचसहजेनच
वर्मणा ॥ निहतोविजयेनाजौवासुदेवस्यपश्यतः ॥ १० ॥ ब्राह्मणस्याभिशापेनरामस्यचमहात्मनः ॥ कुंत्याश्चवरदानेनमाययाचशतक्रतोः ॥ ११ ॥ भीष्माव
मानात्संख्यायांरथस्यार्धानुकीर्तनात् ॥ शल्यात्तेजोवधाच्चापिवासुदेवनयेनच ॥ १२ ॥ रुद्रस्यदेवराजस्ययमस्यवरुणस्यच ॥ कुबेरद्रोणयोश्चैवकृपस्यचमहा
त्मनः ॥ १३ ॥ अस्त्राणिदिव्यान्यादाययुधिगांडीवधन्वना ॥ हतोवैकर्तनःकर्णोदिवाकरसमद्युतिः ॥ १४ ॥ एवंशप्तस्तवभ्रातावहुभिश्चापिवंचितः ॥ नशोच्यःपु
रुषव्याघ्रयुद्धेननिधनंगतः ॥ १५ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राज०कर्णवीर्यकथनंनामपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एता
वदुक्त्वादेवर्षिर्विरराम सनारदः ॥ युधिष्ठिरस्तुराजर्षिर्दध्यौशोकपरिप्लुतः १ ॥ तंदीनमनसंवीरंशोकोपहतमातुरम् ॥ निःश्वसंतंयथानागंपर्यश्रुनयनंतथा ॥ २ ॥
कुंतीशोकपरीतांगीदुःखोपहतचेतना ॥ अब्रवीन्मधुराभाषाकालेवचनमर्थवत् ॥ ३ ॥ युधिष्ठिरमहाबाहोनैनंशोचितुमर्हसि ॥ जहिशोकंमहाप्राज्ञशृणुचेदंव
चोमम ॥ ४ ॥ यातितःसमयापूर्वंभ्रात्र्यंज्ञापयितुंतव ॥ भास्करेणचदेवेनपित्राधर्मभृतांवरः ॥ ५ ॥ यद्वाच्यंहितकामेनसुहृदाहितमिच्छता ॥ तथादिवाकरेणो
क्तःस्वप्नांतेममचाग्रतः ॥ ६ ॥ नचैनमशकद्भानुरहंवास्नेहकारणैः ॥ पुराप्रत्यनुनेतुंवानेतुंवाप्येकतांत्वया ॥ ७ ॥ ॥४॥

तिप०रा०नै०भा०पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ एतावदुक्त्वेति दध्यौभ्रातृवधजंदोषंचिंतितवान् ॥ १ ॥ पर्यश्रुनयनंपरितोश्रुव्याप्तनयनं ॥ २ ॥ मधुराआभाषाभाषणंयस्याःसातथा ॥ ३ ॥ ए
नंकर्णं ॥ ४ ॥ यातितःप्रवर्तितस्तवतुभ्यंभ्रात्र्यंभ्रातुःकर्मकनिष्ठानांपरिपालनंज्ञापयितुंत्वयासौभ्रात्रंयुधिष्ठिरादिभ्यःप्रदर्शनीयमित्यभ्यर्थितइति ॥ ५ ॥ ६ ॥ प्रत्यनुनेतुंशमयितुं ॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कालपरीतोमृत्युग्रस्तः उद्धरणेशत्रूणांनिःशेषनाशेनोन्मूलने ॥८॥९॥ १० ॥ ११ ॥ सराजेति कर्मणिषष्ठ्यौ उद्विग्नहृदयउद्विग्नचेतनोबभूव ध्यायतीवलेलायतीवेतिश्रुतेःबुद्धौध्यायंत्यांचेतनोपिध्यायती
वेत्यादिरर्थः ॥१२॥ निर्वेदंराज्यादौवैराग्यं ॥१३॥ ॥इतिशांतिप०रा०नै०भा०षष्ठोऽध्यायः ॥६॥ ॥७॥ ॥युधिष्ठिरइति॥१॥दुःखंदेहेंद्रियादीनांतापःशोकस्तत्कृतंवैकल्यंताभ्यामाविष्टोव्याप्तःकर्शि
तःकृशीकृतः ॥२॥ यद्यदिभैक्ष्यमाचीर्णंस्यात्तर्हिज्ञातिवधाज्जाताद्दुर्गतिर्नप्राप्तास्यादित्यर्थः लिङ्निमित्तेलृङ्क्रियातिपत्तौ ॥ ३ ॥ यतोवयंवृत्तार्थाःसंक्षिप्तपुरुषार्थाज्ञातिवधेनहतभाग्याःस्मततोहेतोर्नोऽ

ततःकालपरीतःसवैरस्योद्धरणेरतः ॥ प्रतीपकारीयुष्माकमितिचोपेक्षितोमया ॥ ८ ॥ इत्युक्तोधर्मराजस्तुमात्राबाष्पाकुलेक्षणः॥उवाचवाक्यंधर्मात्माशोक
व्याकुलितेंद्रियः॥ ९ ॥ भवत्यागूढमंत्रत्वात्पीडितोऽस्मीत्युवाचताम् ॥ १० ॥ शशापचमहातेजाःसर्वलोकेषुयोषितः॥नगुह्यंधारयिष्यंतीत्येवंदुःखसमन्वितः
॥ ११ ॥ सराजापुत्रपौत्राणांसंबंधिसुहृदांतदा ॥ स्मरन्नुद्विग्नहृदयोबभूवोद्विग्नचेतनः ॥ १२ ॥ ततःशोकपरीतात्मासधूमइवपावकः ॥ निर्वेदमगमद्धीमान्रा
जासंतापपीडितः॥ १३ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिस्त्रीशापेषष्ठोऽध्यायः॥ ६॥ ॥७॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥युधिष्ठिर
स्तुधर्मात्माशोकव्याकुलचेतनः॥शुशोचदुःखसंतप्तःस्मृत्वाकर्णंमहारथम्॥ १ ॥ आविष्टोदुःखशोकाभ्यांनिःश्वसंश्चपुनःपुनः॥दृष्ट्वार्जुनमुवाचेदंवचनंशोकक
र्शितः॥ २ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ यद्भैक्ष्यमाचरिष्यामवृष्ण्यंधकपुरेवयम्॥ज्ञातीन्निष्पुरुषान्कृत्वानेमांप्राप्स्यामदुर्गतिम्॥ ३॥ अमित्रानःसमृद्धार्थावृत्ता
र्थाःकुरवःकिल॥ आत्मानमात्मनाहत्वाकिंधर्मफलमाप्नुमः॥ ४ ॥ धिगस्तुक्षात्रमाचारंधिगस्तुबलपौरुषम्॥ धिगस्त्वमर्षंयेनेमामापदंगमितावयम्॥५॥ साधु
क्षमादमःशौचंवैराग्यंचाथमत्सरः॥ अहिंसासत्यवचनंनित्यानिवनचारिणाम् ॥ ६ ॥ वयंतुलोभान्मोहाच्चदंभंमानंचसंश्रिताः॥इमामवस्थांसंप्राप्ताराज्यला
भबुभुत्सया॥ ७ ॥ त्रैलोक्यस्यापिराज्येननास्मान्कश्चित्प्रहर्षयेत्॥ बांधवान्निहतान्दृष्ट्वापृथिव्यांविजयैषिणः॥ ८॥ तेवयंपृथिवीहेतोरवध्यान्पृथिवीश्वरान् ॥
संपरित्यज्यजीवामोहीनार्थाहतबांधवाः॥ ९ ॥ आमिषेगृध्यमानानामशुभंवैशुनामिव॥ आमिषंचैवनोहीष्टमामिषस्यविवर्जनम्॥ १० ॥

स्माकममित्राःसमृद्धार्थाइत्यर्थः ज्ञातिवधोप्यस्माकंधर्मवधएवेत्याशंक्याह आत्मानमिति धर्मफलंयशःस्वर्गौकिमाप्नुमःउभयमपिनास्तीत्यर्थः ॥ ४॥ सत्यपिशास्त्रदृष्टेफलेबीभत्सत्वान्निंद्यएवायंधर्मइत्या
ह धिगिति बलंसहायादि पौरुषंपराक्रमः अमर्षःक्रोधः येनआचारादिना आपदंशोकं ॥५॥तर्हिकोधर्मःश्रेष्ठइत्यतआह साध्विति क्षमादिकमेवश्रेष्ठमित्यर्थः ॥६॥ ७॥ ननुयुद्धेजयश्चेद्राज्यलाभोमृत्युश्चे
त्स्वर्गलाभइत्युभयलोकहितंयुद्धमित्याशंक्याद्यंनिरस्यति त्रैलोक्यस्येति ॥८॥९॥ ॥ हीनार्थत्वमेवाह आमिषमिति आमिषेराज्यनिमित्ते अशुभंज्ञातिद्रोहाख्यं शुनामिवेतरेषांभवतिनोऽस्माकंत्वामिषं
चाऽऽमिषस्यविवर्जनंचेतिद्वयमपीष्टं ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

एतदेवविभजते नपृथिव्येति पृथिव्यादेरामिषस्यवर्जनमिष्टंबंधुरूपंत्वामिषमिष्टमेव बंधूनामर्थैसर्वंत्याज्यमित्यर्थः ॥११॥ कामेति मृत्युयानंमृत्युमार्गं युद्धेमृतानांस्वर्गोऽपिनास्तिकिंतुकामाद्याक्रांतत्वान्न रकएवास्तीत्यर्थः ॥ १२ ॥ एवंहिनृणांपापहतानांनरकंचोपपाद्यहतसंबंधिनांशोकंचव्युत्पादयति बहुकल्याणेत्यादिना ॥१३॥ व्रतानिगौरीव्रतादीनि कौतुकानिदुर्गोत्सवादीनि मंगलानिलक्ष्मीनारायण शिलादीनितैः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६॥१७॥ अनपहायअपरिहृत्य अनवदायेतिपाठेअपरिशोध्य पितृभ्यइतिषष्ठ्यर्थेचतुर्थी ॥ १८ ॥ यदैषामिति अर्जुनेनसहवदन्नपिसंनिहितांमातरमुक्तार्थसंवादायसंबो धयति हेअंबेति पितरौमातापितरौगांधारीधृतराष्ट्रौयदैवजातकामौतदैवतेनृपाडुर्योधनप्रभृतयोहताः ॥१९॥ संयुक्ताइति कामोर्थस्याभिलाषः मन्युस्तदलाभेदैन्यं क्रोधःकामप्रतिबंधेसत्यत्युत्तप्तता हर्षो

नपृथिव्यासकलयानसुवर्णस्यराशिभिः ॥ नगवाश्वेनसर्वेणतेत्याज्यायइमेहताः ॥ ११ ॥ काममन्युपरीतास्तेक्रोधहर्षसमन्विताः ॥ मृत्युयानंसमारुह्यगता वैवस्वतक्षयं ॥ १२ ॥ बहुकल्याणसंयुक्तानिच्छंतिपितरःसुतान् ॥ तपसाब्रह्मचर्येणसत्येनचतितिक्षया ॥ १३ ॥ उपवासैस्तथेज्याभिर्व्रतकौतुकमंगलैः ॥ लभं तेमातरोगर्भान्मासान्दशचबिभ्रति ॥ १४ ॥ यदिस्वस्तिप्रजायंतेजाताजीवंतिवायदि ॥ संभाविताजातबलास्तेदद्युर्यदिनःसुखम् ॥ १५ ॥ इहचामुत्रचैवेतिरु पणाःफलहेतवः ॥ तासामयंसमुद्योगोनिर्वृत्तःकेवलोफलः ॥ १६ ॥ यदासांनिहताःपुत्रायुवानोमृष्टकुंडलाः ॥ १७ ॥ अभुक्त्वापार्थिवान्भोगानृणान्यनपहा यच ॥ पितृभ्योदेवताभ्यश्चगतावैवस्वतक्षयं ॥ १८ ॥ यदैषामंबपितरौजातकामावुभावपि ॥ संजातधनरत्नेषुतदैवनिहतानृपाः ॥ १९ ॥ संयुक्ताःकाममन्यु भ्यांक्रोधहर्षासमंजसाः ॥ नतेजयफलंकिंचिद्भोक्तारोजातुकर्हिचित् ॥ २० ॥ पंचालानांकुरूणांचहताएवहियेहताः ॥ नचेत्सर्वानयंलोकःपश्येत्स्वेनैवकर्म णा ॥ २१ ॥ वयमेवास्यलोकस्यविनाशेकारणंस्मृताः ॥ धृतराष्ट्रस्यपुत्रेषुतत्सर्वंप्रतिपत्स्यति ॥ २२ ॥ सदैवनिकृतिप्रज्ञोद्वेष्टामायोपजीवनः ॥ मिथ्याविनीतः सततमस्मास्वनपकारिषु ॥ २३ ॥ नसकामावयंतेचनचास्माभिर्नतैर्जितं ॥ नतैर्भुक्तेयमवनिर्ननार्योगीतवादितं ॥ २४ ॥

लाभेसतिअत्युत्फुल्लतातैरसमंजसाः ह्रस्वपाठेऽसमंजसइतिसकरांतःशब्दः विषमायेपुरुषास्तेजयफलंभूमेःस्वर्गस्यवाजयेनयत्फलंतन्नभोक्तारोनभोक्ष्यंति जातुकदाचिज्जीवनेमरणेवाकर्हिचित्कचिद्देशे इहपरत्रवा ॥२०॥ ननुयेहतास्तेस्वर्गंभोक्ष्यंत्येवेत्याशंक्याह पंचालानामिति येहतास्तेहताएवनतुस्वर्गंगताः कामाद्युपेतत्वादित्युक्तहेतोःएवंनचेदपहंतास्वेनैवकर्मणानिमित्तेनस्वर्गतांस्तान्पश्येन्नचपश्यती तिलोकायतमतमाश्रित्योक्तं ॥ २१ ॥ तत्सर्वंविनाशकारणत्वं प्रतिपत्स्यतिपर्यवस्यति वयंराज्यलोभाद्विनाशेअवांतरकारणंमुख्यंकारणंत्वस्मद्राज्यापहारात्धार्तराष्ट्राएवेतिभावः ॥२२॥ तदेवाह सदैवे त्यादिना निकृतिर्वंचनंतन्निष्ठैवप्रज्ञायस्येतिनिकृतिप्रज्ञः माययाकपटद्यूतादिनोपजीवनंयस्यसतथा मिथ्याविनीतश्चधृतराष्ट्रएवात्रग्राह्यः सर्वमूलत्वात् ॥ २३ ॥ युध्यतांलोकद्वयनाशमुपपाद्योपसंहरत्य र्थेन नसकामाइति ॥ २४ ॥ ॥५॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रुतवतांपंडितानां रत्नानीत्यादौभुक्तानीत्यादिर्यथालिंगंशेषः ॥२५॥ तत्रहेतुरस्मदिति हरिणःपांडुरः ॥ २६ ॥ २७ ॥ तथागतोबुद्धमुनिःक्षणिकबुद्धिरितियावत् यथाहमनवस्थितबुद्धिस्तथाधृतराष्ट्रोपी
त्यर्थः ॥ २८ ॥ एतत्फलमाह अनियम्येति ॥ २९ ॥ प्रक्षिप्यगतइतिशेषः ॥ ३० ॥ युयुत्सुर्योद्धुकामः वाक्यमस्मद्द्वेषेणपांडवानष्टाइत्येवंरूपं ॥३१॥ तदेवार्थतआह आत्मनइति दुर्योधनेप्युपचारादात्म
पदप्रयोगः आत्मनोदुर्योधनस्य ॥ ३२ ॥ प्रपहंदृढबंधनं गतःप्राप्तः नोऽस्माभिः ॥ ३३ ॥ अवध्यानामवध्यकल्पानांभीष्मादीनांगुरुत्वाद्वावधानर्हाणां ॥ ३४ ॥ विषयआमिषं ॥ ३५॥ नोस्माकंसर्वेषां
मन्युःक्रोधस्तान्हत्वाविगतः मांत्वेकंशोकोरुंधयतिरुणद्धि रोधयतीतिवक्तव्येरुंधयतीतिप्रयोगोवक्तुर्वैक्लव्यंसूचयति कल्याणेनोपकारेण ॥ ३६ ॥ निवृत्त्यात्यागेन ॥ ३७ ॥ एतेषुत्यागमेवप्रशंसति त्याग

नामात्यसुहृदांवाक्यंनचश्रुतवतांश्रुतम् ॥ नरत्नानिपराध्यानिनभूर्नद्रविणागमः ॥ २५ ॥ अस्मद्द्वेषेणसंतप्तःसुखंनस्मेहविंदति ॥ ऋद्धिमस्मासुतांदृष्ट्वाविवर्णो
हरिणःकृशः ॥ २६ ॥ धृतराष्ट्रश्चनृपतिःसौबलेननिवेदितः ॥ तंपितापुत्रगृद्धित्वादनुमेनेनयेस्थितः ॥ २७ ॥ अनपेक्ष्यैवपितरंगांगेयंविदुरंतथा ॥ असंशयंक्षयं
राजायथैवाहंतथागतः ॥ २८ ॥ अनियम्याशुचिंलुब्धंपुत्रंकामवशानुगम् ॥ यशसःपतितोदीप्ताद्घातयित्वासहोदरान् ॥ २९ ॥ इमौहिवृद्धौशोकाग्नौप्रक्षिप्यस
सुयोधनः ॥ अस्मत्प्रद्वेषसंयुक्तःपापबुद्धिःसदैवह ॥ ३० ॥ कोहिबंधुःकुलीनःसंस्तथाब्रूयात्सुहृज्जने ॥ यथासाववदद्वाक्यंयुयुत्सुःकृष्णसंनिधौ ॥ ३१ ॥ आत्म
नोहिवयंदोषाद्विनष्टाःशाश्वतीःसमाः ॥ प्रदहंतोदिशःसर्वाभास्वराइवतेजसा ॥ ३२ ॥ सोस्माकंवैरपुरुषोदुर्मतिःप्रग्रहंगतः ॥ दुर्योधनकृतेह्येतत्कुलंनोविनि
पातितम् ॥३३॥ अवध्यानांवधंकृत्वालोकेप्राप्ताःस्मवाच्यताम् ॥ कुलस्यास्यांतकरणंदुर्मतिंपापपूरुषम् ॥३४॥ राजाराष्ट्रेश्वरंकृत्वाधृतराष्ट्रोद्यशोचति ॥ हताःशू
राःकृतंपापंविषयःस्वोविनाशितः ॥ ३५ ॥ हत्वानोविगतोमन्युःशोकोमांरुंधयत्ययम् ॥ धनंजयकृतंपापंकल्याणेनोपहन्यते ॥३६॥ ख्यापनेनानुतापेनदानेनत
पसापिवा ॥ निवृत्त्यातीर्थगमनाच्छ्रुतिस्मृतिजपेनवा ॥ ३७ ॥ त्यागवांश्चपुनःपापंनालंकर्तुमितिश्रुतिः ॥ त्यागवान्जन्ममरणेनाप्नोतीतिश्रुतिर्यदा ॥ ३८ ॥
प्राप्तवर्त्माकृतमतिर्ब्रह्मसंपद्यतेतदा ॥ सधनंजयनिर्द्वंद्वोमुनिर्ज्ञानसमन्वितः ॥ ३९ ॥ वनमामंत्र्यवःसर्वान्गमिष्यामिपरंतप ॥ नहिकृत्स्नतमोधर्मःशक्यःप्रा
प्तुमितिश्रुतिः ॥ ४० ॥

वानिति श्रुतिस्त्यागेनैकेअमृतत्वमानशुरिति यदायदाहि ॥ ३८ ॥ तस्मात्प्राप्तवर्त्मालब्धयोगमार्गःकृतमतिःश्रवणमननादिनाऽहंब्रह्मास्मीतिनिश्चितबुद्धिःब्रह्मअखंडानंदंसंपद्यतेऐक्येनप्राप्नोति सइति एवं
त्यागफलंजानन्नहंनिर्द्वंद्वःपरिग्रहशून्यः मुनिर्ध्याननिष्ठः ज्ञानेनब्रह्मात्मैक्यविषयेणसमन्वितोभवितुमिच्छुः ॥ ३९ ॥ समन्वितःसन्वावनंगमिष्यामि कृत्स्नोधर्मोयोगेनात्मदर्शनं यदाहयाज्ञवल्क्यः इज्या
चारदमोहिंसादानस्वाध्यायकर्मणां अयंतुपरमोधर्मोयद्योगेनात्मदर्शनमिति कृत्स्नतमोधर्मस्तुपार्यंतिकंजीवन्मुक्तिसुखं ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

परिग्रहवतागृहस्थेननहिप्राप्तुंशक्यं एतेनयाज्ञवल्क्यादिवत्स्वस्यापिविद्वत्संन्यासेधिकारोदर्शितः परिग्रहसत्त्वेदोषमाह मयेति परिग्रहात्पापकरणंततश्चजन्मादिहेतोर्मोहस्यपुनःप्राप्तिरित्यर्थः अत्रश्रुतिः त स्वेवभयंविदुषोमन्वानस्य तदेवब्रह्मभयहेतुर्विदुषोप्यमन्वानस्यध्यानशून्यस्येतिश्रुत्यर्थः फलितमाह सइति ॥४१॥४२॥ गमिष्यामिनिर्विक्षेपेणध्यानसिद्ध्यर्थं क्वचिदिति अज्ञातदेशत्वंदर्शितं ॥४३॥४४॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै० भारतभावदीपेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ अथार्जुनः दृढौयुक्तिशक्त्युपेतौवादपराक्रमावुक्तिविक्रमौयस्यसतथा ॥ १ ॥ २ ॥ अमानुषमिति च्छेदः ॥३॥ दुःखंस्वजनवधात्कुच्छ्रंपरवीरजयात् वैक्लव्यंमौढ्यंधर्मलब्धस्यत्यागादित्याह शत्रूनिति शत्रून्शातयित्वृन्परान्हत्वाप्रविनाश्यशत्रून्शातयितव्यान्स्वीयान्हत्वाघातयित्वेतिचद्वयोरेकेनवाक्ये

परिग्रहवतातन्मेप्रत्यक्षमरिसूदन ॥ मयानिसृष्टंपापंहिपरिग्रहमभीप्सता ॥ ४१ ॥ जन्मक्षयनिमित्तंचप्राप्तुंशक्यमितिश्रुतिः ॥ सपरिग्रहमुत्सृज्यकृत्स्नंराज्यं सुखानिच ॥ ४२ ॥ गमिष्यामिविनिर्मुक्तोविशोकोनिर्ममःक्वचित् ॥ प्रशाधित्वमिमामुर्वींक्षेमांनिहतकंटकां ॥ ४३ ॥ नममार्थोस्तिराज्येनभोगैर्वाकुरुनंदन ॥ एतावदुक्त्वावचनंकुरुराजोयुधिष्ठिरः ॥ उपारमत्ततःपार्थःकनीयानभ्यभाषत ॥ ४४ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनप०युधिष्ठिरपरि देवनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥७॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ अथार्जुनउवाचेदमधिक्षिप्तइवाक्षमी॥ अभिनीततरंवाक्यंदृढवादपराक्रमः ॥ १ ॥ दर्शय न्नैंद्रिरात्मानमुग्रमुग्रपराक्रमः॥ स्मयमानोमहातेजाःसृक्किणीपरिसंलिहन्॥ २॥ ॥ अर्जुनउवाच॥ ॥ अहोदुःखमहोकृच्छ्रमहोवैक्लव्यमुत्तमम्॥ यत्कृत्वाऽ मानुषंकर्मत्यजेथाःश्रियमुत्तमाम्॥ ३ ॥ शत्रून्हत्वामहींलब्ध्वास्वधर्मेणोपपादिताम् ॥ एवंविधंकथंसर्वंत्यजेथाबुद्धिलाघवात्॥ ४ ॥ क्लीबस्यहिकुतोराज्यंदीर्घ सूत्रस्यवापुनः ॥ किमर्थंचमहीपालानवधीःक्रोधमूर्छितः ॥ ५ ॥ योत्याजिजीविषेद्भैक्ष्यंकर्मणानैवकस्यचित्॥ समारंभान्बुभूषेतहतस्वस्तिरकिंचनः॥ ६॥ सर्वं लोकेषुविख्यातोनपुत्रपशुसंहितः॥ कापालींनृपपापिष्ठांवृत्तिमासाद्यजीवतः॥ संत्यज्यराज्यमृद्धंतेलोकोयंकिंवदिष्यति ॥ ७॥

नसंग्रहः ॥४॥ क्लीबस्यस्त्रीयवत्भेकातरस्य दीर्घसूत्रस्यपरवधेअलसस्य एवंचेन्महीपालानुभयपक्षीयान्किमर्थमवधीरतोपिक्लीबोसीत्यर्थः ॥ ५ ॥ एतदेवस्पष्टयति योहीतिसार्धश्लोकोवाक्यं हिप्रसिद्धं यःपुमान्हतस्वस्तिर्नष्टकल्याणः अकिंचनोदरिद्रः अतएवकमात्सर्वलोकेषुनविख्यातः पुत्रपशुसंहितःपुत्रादिभिराश्लिष्टश्चनभवति सभैक्ष्यंआजिजीविषेदुपजीवितुमिच्छेत् सकर्मणापौरुषेणकस्यचिद पिपरस्य समारम्भ्यंतइतिसमारंभाअर्थास्तान्नैवबुभूषेतनैवप्राप्तुमिच्छेत् त्वंतुप्राप्तकल्याणःसंपन्नःख्यातःपुत्राद्याश्लिष्टश्चपौरुषेणार्थाँल्लब्ध्वाभैक्ष्येणजीवितुमिच्छसीतिविपर्यस्तबुद्धिरसीतिभावः ॥ ६ ॥ कापालींभिक्षापात्रवतीमिमांवृत्तिंजीविकामासाद्यराज्यंसंत्यज्यजीवतस्तेइतिसंबंधः ॥ ७॥

॥६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वारंभान्सर्वार्थान्धर्मादीन् प्राकृतवन्मूढवत् ॥ ८ ॥ ९ ॥ धर्महानिंव्युत्पादयति यदीति अस्माकंराज्येऽनधिकारात् अधिकारिणस्तवैवधर्मलोपजंकिल्बिषंभवतीत्यर्थः ॥ १० ॥ अर्थस्तुधर्मादीनांच तुणामपिमूलमितिसर्वथासनत्याज्यइत्याह आकिंचन्यमित्यादिना आकिंचन्यंमुनीनांचराज्यादप्यधिकंमतमितियद्वाक्यंतदुद्दिश्यनहुषोराजाअधनतामिहधिगस्त्वित्यब्रवीत् अधनेधनाभावेनिमित्तेस त्यगस्त्यशापात्सर्पीभावदशायांनृशंसंनिर्दयंभीमसेनादिमनुष्ययासरूपंकर्मकृत्वादारिद्र्यंपापहेतुत्वान्निंदितवानित्यर्थः ॥ ११ ॥ एतदपिऋषीणामेवोचितंनराज्ञामित्याह अश्वस्तनमिति वयमेवास्यलो

सर्वारंभान्समुत्सृज्यहतस्वस्तिरकिंचनः ॥ कस्मादाशंससेभैक्ष्यंकर्तुंप्राकृतवत्प्रभो ॥ ८॥ अस्मिन्राजकुलेजातोजित्वाकृत्स्नांवसुंधराम् ॥ धर्मार्थावखिलौहि त्वावनंमौढ्यात्प्रतिष्ठसे॥ ९ ॥ यदीमानिहवींषीहविमथिष्यंत्यसाधवः॥ भवताविप्रहीणानिप्राप्तंत्वामेवकिल्बिषम् ॥ १० ॥ आकिंचन्यंमुनीनांचइतिवैनहुषो ब्रवीत् ॥ कृत्वानृशंसंह्यधनेधिगस्त्वधनतामिह ॥ ११ ॥ अश्वस्तनमृषीणांहिविद्यतेवेदतद्भवान् ॥ यंत्विमंधर्ममित्याहुर्धनादेषप्रवर्तते ॥ १२ ॥ धर्मंसंहरतेतस्य धनंहरतियस्यसः॥ ह्रियमाणेधनेराजन्वयंकस्यक्षमेमहि ॥ १३ ॥ अभिशस्तंप्रपश्यंतिदरिद्रंपार्श्वतःस्थितम्॥ दरिद्रंपातकंलोकेनतच्छंसितुमर्हति॥ १४॥ प तितःशोच्यतेराजन्निर्धनश्चापिशोच्यते॥ विशेषंनाधिगच्छामिपतितस्याधनस्यच ॥ १५ ॥ अर्थेभ्योहिविवृद्धेभ्यःसंभृतेभ्यस्ततस्ततः ॥ क्रियाःसर्वाःप्रवर्ततेप र्वतेभ्यइवापगाः॥ १६ ॥ अर्थाद्धर्मश्चकामश्चस्वर्गश्चैवनराधिप॥ प्राणयात्रापिलोकस्यविनाह्यर्थंनसिध्यति ॥ १७ ॥ अर्थेनहिविहीनस्यपुरुषस्याल्पमेधसः॥ विच्छिद्यंतेक्रियाःसर्वाग्रीष्मेकुसरितोयथा ॥ १८ ॥ यस्यार्थास्तस्यमित्राणियस्यार्थास्तस्यबांधवाः॥ यस्यार्थाःसपुमाँल्लोकेयस्यार्थाःसचपंडितः॥ १९॥ अ धनेनार्थकामेननार्थःशक्योविधित्सितुम्॥ अर्थैरर्थानिबध्यंतेगजैरिवमहागजाः॥ २०॥ धर्मःकामश्चस्वर्गश्चहर्षःक्रोधःश्रुतंदमः ॥ अर्थादेतानिसर्वाणिप्रवर्तंते नराधिप॥ २१ ॥ धनात्कुलंप्रभवतिधनाद्धर्मःप्रवर्धते ॥ नाधनस्यास्त्ययंलोकोनपरःपुरुषोत्तम ॥ २२॥ नाधनोधर्मकृत्यानियथावदनुतिष्ठति ॥ धनाद्धिधर्मः स्रवतिशैलादभिनदीयथा॥ २३॥ यःकृशार्थःकृशगवःकृशभृत्यःकृशातिथिः॥ सवैराजन्कृशोनामनशरीरकृशःकृशः॥ २४॥ अवेक्षस्वयथान्यायंपश्यदेवासुरं यथा॥ राजन्किमन्यज्ज्ञातीनांवधादृध्यंतिदेवताः॥ २५॥ नचेद्धर्तव्यमन्यस्यकथंतद्धर्ममारभेत् ॥ एतावानेववेदेषुनिश्चयःकविभिःकृतः॥ २६॥

कस्यविनाशेकारणंस्मृताइतियदुक्तंतत्राह यंत्विममित्यादि ॥ १२ ॥ वयंक्षत्रियाःकस्यभ्रातुःपितुर्वाअपराधंक्षमेमहिनकस्यापीत्यर्थः ॥ १३ ॥ क्षमायांदोषमाह अभिशस्तमिति अभिशस्तवदित्यर्थः शं सितुंप्रशंसितुं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ प्राणेति मुमुक्षूणांप्राणयात्राप्यर्थाधीनेतिमोक्षोप्यर्थादेवभवतीत्याशयः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ कृशार्थःक्षीणार्थः ॥ २४ ॥ यत्तूक्तंज्ञाती नांपरस्परंयुद्धेहतानांहंतॄणांचश्रेयोनास्तीतितन्छिष्टाचारदर्शनेनदूषयति अवेक्षस्वेत्यादिना ॥ २५॥ अन्यस्यपरस्यधनंचेन्नहर्तव्यंतर्हिराजाकथंधर्ममाचरेत्तस्यदत्त्यंतराभावान्नकथंचिदित्यर्थः ॥ २६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आहार्यस्वधर्मेणार्जनीयं तस्यचप्रयोजनंयष्टव्यमित्युक्तं ॥ २७ ॥ २८॥२९ ॥ ननुपरद्रव्यापहारेदोषोस्तीत्याशंक्याह कृत्स्नमिति यदेवधनंराजानोऽन्यतःपरस्मादाददतेतदेवतेषांश्रेयःश्रेयस्करमन्यथाअ
नपकृतमपकारवर्जितंधनंराज्ञांनास्त्येवेत्यर्थः यज्ञार्थंपशुबीजादिवधादिवपरद्रव्यापहारादपिराज्ञांनदोषोस्तीतिभावः ॥३० ॥ ३१ ॥ निरुच्यतेउत्कृष्टत्वेनकीर्त्यते स्यंदंतिप्रस्रवंति ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४॥ किं
चपरवित्तापहारोस्यपरोद्धरणार्थएवेत्याह येषामिति येषांमांडलिकानांप्रजादीनांचद्रव्यापहर्ताराजायजतेतेसर्वेंतदवभृथेपूताभवंतीत्यन्वयः ॥ ३५ ॥ विश्वरूपइति ब्रह्मणेब्राह्मणमालभतइत्यादिशास्त्रा
द्ब्राह्मणादीनांभूतानांचस्वदेहस्यचहोमोयज्ञार्थंक्रियतेतत्रक्रियान्द्रव्यापहारइतिभावः ॥ ३६ ॥ एवमनादिरनंतश्चायंयज्ञियःपंथाइत्याह शाश्वतइति दाशरथःएकःपशुःद्वौपत्नीयजमानौत्रयोवेदाश्चत्वार

अध्येतव्यात्रयीनित्यंभवितव्यंविपश्चिता ॥ सर्वथाधनमाहार्यंयष्टव्यंचापियत्नतः ॥ २७ ॥ द्रोहाद्देवैरवाप्तानिदिविस्थानानिसर्वशः ॥ द्रोहात्किमन्यज्ज्ञातीनांगृ
ध्यंतेयेनदेवताः ॥ २८ ॥ इतिदेवाव्यवसितावेदवादाश्चशाश्वताः ॥ अधीयंतेध्यापयंतेयजंतेयाजयंतिच ॥ २९ ॥ कृत्स्नंतदेवतच्छ्रेयोयदप्याददतेन्यतः ॥ नप
श्यामोनपकृतंधनंकिंचित्क्वचिद्वयम् ॥ ३० ॥ एवमेवहिराजानोजयंतिपृथिवीमिमाम् ॥ जित्वाममेयंब्रुवतेपुत्राइवपितुर्धनम् ॥ ३१ ॥ राजर्षयोपितेस्वर्ग्याधर्मोह्ये
षांनिरुच्यते ॥ यथैवपूर्णादुदधेःस्यंदंत्यापोदिशोदश ॥ ३२ ॥ एवंराजकुलाद्वित्तंपृथिवींप्रतितिष्ठति ॥ आसीदियंदिलीपस्यनृगस्यनहुषस्यच ॥ ३३ ॥ अंबरीष
स्यमांधातुःपृथिवीसात्वयिस्थिता ॥ सत्वांद्रव्यमयोयज्ञःसंप्राप्तःसर्वदक्षिणः ॥ ३४ ॥ तंचेन्नयजसेराजन्प्राप्तस्त्वंराज्यकिल्बिषम् ॥ येषांराजाश्वमेधेनयजतेद
क्षिणावता ॥ ३५ ॥ उपेत्यतस्यावभृथेपूताःसर्वेभवंतिते ॥ विश्वरूपोमहादेवःसर्वमेधेमहामखे ॥ जुहावसर्वभूतानितथैवात्मानमात्मना ॥ ३६ ॥ शाश्वतोऽयं
भूतिपथोनास्यंतमनुशुश्रुम ॥ महान्दाशरथःपंथामाराजन्कुपथंगमः ॥ ३७ ॥ ॥ इ०म०शां०रा० अर्जुनवाक्येअष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउ
वाच ॥ ॥ मुहूर्तंतावदेकाग्रोमनःश्रोत्रेंतरात्मनि ॥ धारयन्नपितच्छ्रुत्वारोचेतवचनंमम ॥ १ ॥ साधुगम्यमहंमार्गंनजातुत्वत्कृतेपुनः ॥ गच्छेयंतद्गमिष्यामिहि
त्वाग्राम्यसुखान्युत ॥ २ ॥ क्षेम्यश्चैकाकिनागम्यःपंथाःकोस्तीतिपृच्छमाम् ॥ अथवानेच्छसिप्रष्टुमपृच्छन्नपिमेशृणु ॥ ३ ॥ हित्वाग्राम्यसुखाचारंतप्यमानोमह
त्तपः ॥ अरण्येफलमूलाशीचरिष्याम्यिमृगैःसह ॥ ४ ॥

ऋत्विजइतिदशरथाश्वप्रचरंतियस्मिन्सदशरथःसएवदाशरथः ॥ ३७ ॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भा०अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥
मुहूर्तमितित्वमपिमदुक्तंनिवृत्तिमार्गमपिश्रुत्वामुहूर्तमंतरात्मनिहृदयपुंडरीकेमनःश्रोत्रेबाह्याभ्यंतरकरणेधारयन्स्थिरीकुर्वंस्तावदादावेकाग्रोभवेतिशेषः पश्चान्ममवचनंतुभ्यंरोचेतत्वद्रुचयेभवेत् अंतर्मुखस्यै ॥७॥
वनिवृत्तिमार्गइष्टोनवहिर्मुखस्येतिभावः श्रोत्रेंतसितिसंधिरार्षः ॥ १ ॥ साध्विति उतअपिग्राम्यसुखानिहित्वासाधुगम्यंमार्गंगच्छेयंनपुनस्त्वत्कृतेजातुतद्राज्यंगमिष्यामिस्वीकरिष्यामि ॥ २ ॥ राज्यमेवसा
धुगम्योमार्गइतिचेत्तत्राह क्षेम्यइति ॥ ३ ॥ तत्रतावद्वनस्थधर्माननुष्ठास्यामीत्याह हित्वेत्यादिना ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ पेशलान्रम्यान् ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ यतेर्धर्मानुष्ठानंप्रतिजानीतेऽथवेति ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ आत्मारामोयोगेनात्मन्येवरममाणःप्रसन्नात्माशुद्धसत्त्वःकेनचिन्निमित्तेनसं
विदंसंवादमकुर्वाणःकृत्याभावात् ॥ १५ ॥ चतुर्विधान् जंगमस्यजरायुजांडजस्वेदजभेदेनत्रैविध्यात् स्वधर्मस्थाःप्राणभृतइंद्रियपोषकाश्चप्रजाःप्रतिसमइत्यन्वयः ॥ १६ ॥ १७ ॥ केनचिन्मार्गेण॥ १८॥
एवंयत्याश्रमधर्मानुक्त्वाऽत्याश्रमधर्ममाह ऋजुरिति कामक्रोधादिशून्यः प्रणिहितोंतर्मुखः त्रस्यतीतित्रसंभयादिधर्मकंलिंगशरीरं मरणकालेत्रैवतिष्ठतीतिस्थावरंस्थूलशरीरंतयोर्वर्जकः स्थूलसूक्ष्मशरीरा

जुह्वानोग्निंयथाकालमुभौकालावुपस्पृशन् ॥ कृशःपरिमिताहारश्चर्मचीरजटाधरः ॥ ५ ॥ शीतवातातपसहःक्षुत्पिपासाश्रमक्षमः ॥ तपसाविधिदृष्टेनशरीरमु
पशोषयन् ॥६॥ मनःकर्णसुखानित्यंशृण्वन्नुच्चावचागिरः ॥ मुदितानामरण्येषुवसतांमृगपक्षिणाम् ॥७॥ आजिघ्रन्पेशलान्गंधान्फुल्लानांवृक्षवीरुधाम् ॥ नाना
रूपान्वनेपश्यन्रमणीयान्वनौकसः ॥८॥ वानप्रस्थजनस्यापिदर्शनंकुलवासिनाम् ॥ नाप्रियाण्याचरिष्यामिकिंपुनर्ग्रामवासिनाम् ॥९॥ एकांतशीलीविमृशन्प
क्वापक्वेनवर्तयन् ॥ पितृन्देवांश्चवन्येनवाग्भिरद्भिश्चतर्पयन् ॥१०॥ एवमारण्यशास्त्राणामुग्रमुग्रतरंविधिम् ॥ सेवमानःप्रतीक्षिष्येदेहस्यास्यसमापनम् ॥ ११ ॥
अथवैकोहमेकाहमेकैकस्मिन्वनस्पतौ ॥ चरन्भैक्ष्यंमुनिर्मुंडःक्षपयिष्येकलेवरम् ॥ १२ ॥ पांसुभिःसमभिच्छन्नःशून्यागारप्रतिश्रयः ॥ वृक्षमूलनिकेतोवात्यक्त
सर्वप्रियाप्रियः ॥ १३ ॥ नशोचन्नप्रहृष्यंश्चतुल्यनिंदात्मसंस्तुतिः ॥ निराशीर्निर्ममोभूत्वानिर्द्वंद्वोनिष्परिग्रहः ॥ १४ ॥ आत्मारामःप्रसन्नात्माजडांधबधिराकृ
तिः ॥ अकुर्वाणःपरैःकांचित्संविदंजातुकैरपि ॥ १५ ॥ जंगमाजंगमान्सर्वाननविहिंसंश्चतुर्विधान् ॥ प्रजाःसर्वाःस्वधर्मस्थाःसमःप्राणभृतःप्रति ॥ १६ ॥ नचाप्य
वहसन्कंचिन्नकुर्वन्भ्रुकुटीःक्वचित् ॥ प्रसन्नवदनोनित्यंसर्वेंद्रियसुसंयतः ॥ १७ ॥ अपृच्छन्कस्यचिन्मार्गंप्रव्रजन्नेवकेनचित् ॥ नदेशंनदिशंकांचिद्गंतुमिच्छन्
विशेषतः ॥ १८ ॥ गमनेनिरपेक्षश्चपश्चादनवलोकयन् ॥ ऋजुःप्रणिहितोगच्छंस्त्रसस्थावरवर्जकः ॥ १९ ॥ स्वभावस्तुप्रयात्यग्रेप्रभवंत्यशनान्यपि ॥ द्वंद्वानि
चविरुद्धानितानिसर्वाण्यचिंतयन् ॥ २० ॥ अल्पंवास्वादुवाभोज्यंपूर्वालाभेनजातुचित् ॥ अन्येष्वपिचरँल्लाभमलाभेसमपूरयन् ॥ २१ ॥

भिमानशून्यइत्यर्थः ॥ १९ ॥ एवंरूपस्यकथंदेहयात्रानिर्वाहइत्याशंक्याह स्वभावइति स्वभावोदेहादीनांपूर्वसंस्कारःकटवेष्टनवत्प्रारब्धकर्मोपस्थापितदेहनिर्वाहार्थमग्रेव्रजतिपुरस्कृतोभवति नन्वेवं
सुषुप्तावपियात्रास्यादित्याशंक्याह प्रभवंत्यशनान्यपीति यथाप्रसुप्तःशिशुस्तनंपिबतिसंस्कारदार्ढ्यात् एवंदेहद्वयाभिमानहीनोहमपिभोजनादिकंकरिष्यामीत्यर्थः द्वंद्वादिषुयानिविरुद्धान्यपमानाल्पभो
ज्यादीनितान्यचिंतयन् ॥ २० ॥ पूर्वालाभेनपूर्वस्मिन्गृहेऽलाभेनहेतुनाजातुकदाचिदन्येष्वपिगृहेषुलाभंलब्धमन्नंचरन्भक्षयन् ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भैक्ष्यकालमाह विधूमेइति गृहेइतिशेषः ॥ २२॥ त्रीन्गृहान् ॥ २३ ॥ जिजीविषुवद्धनादिसंग्रहं मुमूर्षुवदन्नादित्यागं ॥ २४ ॥ वासीतक्षायुधंतया ॥ २५ ॥ याइति निमेषोन्मेषाशनपानादिशारीरनि र्वाहमात्रकर्मस्ववस्थितइत्यर्थः ॥२६॥ तेष्वपिकर्मसुअसक्तः अपरित्यक्तोनित्यंवशीकृतःसंकल्पोमनःक्रियायेन दृढमनाइत्यर्थः नास्तिपरित्यक्तःसंकल्पोयस्मादन्यइतिवा सुनिर्णिक्तात्मकल्मषःसम्यक्दू रीकृतधीमलः ॥ २७ ॥ वागुरास्नेहपाशान् ॥ २८ ॥ चिकीर्षितमाह वीतरागइति ॥ २९ ॥ एकेमूढाःकार्यकारणसंश्लिष्टंस्वसुखेननिमित्तभूतेनसंलग्नंस्त्र्यादिकंबिभ्रत्यात्मोपकारकत्वेनपुष्णंति तथाच श्रुतिः नवाअरेपत्युःकामायपतिःप्रियोभवत्यात्मनस्तुकामायपतिःप्रियोभवतीति ॥ ३० ॥ अनात्मीयेष्वात्मीयबुद्ध्यातत्पोषणार्थंकृतंकर्मतुमरणांतेपिनमुंचतीत्याह आयुषइति ॥ ३१ ॥ व्याविद्धेभ्राम्य

विधूमेन्यस्तमुसलेव्यंगारेभुक्तवज्जने॥ अतीतपात्रसंचारेकालेविगतभिक्षुके॥ २२ ॥एककालंचरन्भैक्ष्यंत्रीनथद्वेचपंचवा ॥ स्नेहपाशंविमुच्याहंचरिष्यामि महीमिमाम्॥ २३॥ अलाभेसतिवालाभेसमदर्शीमहातपाः॥ नजिजीविषुवत्किंचिन्नमुमूर्षुवदाचरन्॥ २४॥ जीवितंमरणंचैवनाभिनंदन्नचद्विषन्॥ वास्यै कंतक्षतोबाहुंचंदनेनैकमुक्षतः ॥ नाकल्याणंनकल्याणंचिंतयन्नुभयोस्तयोः ॥ २५॥ याःकाश्चिज्जीवताशक्याःकर्तुमभ्युदयक्रियाः ॥ सर्वास्ताःसमभित्यज्य निमेषादिव्यवस्थितः॥ २६॥ तेपुनित्यमसक्तश्चत्यक्तसर्वेंद्रियक्रियः॥ अपरित्यक्तसंकल्पःसुनिर्णिक्तात्मकल्मषः ॥ २७॥ विमुक्तःसर्वसंगेभ्योव्यतीतःसर्ववा गुराः॥ नवशेकस्यचित्तिष्ठन्सधर्मामातरिश्वनः॥ २८॥ वीतरागश्चरन्नेवंतुष्टिंप्राप्स्यामिशाश्वतीम्॥ तृष्णयाहिमहत्पापमज्ञानादस्मिकारितः॥ २९ ॥ कुशला कुशलान्येकेकृत्वाकर्माणिमानवाः॥ कार्यकारणसंश्लिष्टंस्वजनंनामबिभ्रति॥ ३० ॥ आयुषोंतेप्रहायेदंक्षीणप्राणंकलेवरम् ॥ प्रतिगृह्णातितत्पापंकर्तुःकर्मफ लंहितत् ॥३१॥ एवंसंसारचक्रेस्मिन्व्याविद्धेरथचक्रवत् ॥ समेतिभूतग्रामोयंभूतग्रामेणकार्यवान् ॥३२॥ जन्ममृत्युजराव्याधिवेदनाभिरभिद्रुतम् ॥ अपार मिवचास्वस्थंसंसारंत्यजतःसुखम्॥ ३३॥ दिवःपतत्सुदेवेषुस्थानेभ्यश्चमहर्षिषु॥ कोहिनामभवेनार्थीभवेत्कारणतत्त्ववित्॥ ३४॥ कृत्वाहिविविधंकर्मतत्तद्वि विधलक्षणम्॥ पार्थिवैर्नृपतिःस्वल्पैःकारणैरेवबध्यते॥ ३५॥ तस्मात्प्रज्ञामृतमिदंचिरान्मांप्रत्युपस्थितम्॥ तत्प्राप्यप्रार्थयेस्थानमव्ययंशाश्वतंध्रुवम्॥ ३६॥

माणे समेतिसंयोगमेति ॥ ३२ ॥ अस्वस्थमात्मन्यध्यासंविनारज्ज्वांभुजंगवदविद्यमानं ॥ ३३ ॥ ऐहिकार्थानांत्यागेसुखमुक्त्वामुष्मिकाणामपित्यागेतदस्तीत्याह दिवइति भवेनस्वर्गैश्वर्येण कारणमवि द्यातस्यास्तत्त्वंदुःखमयत्वंतद्वित् ॥३४॥ कृत्वाहीति विविधंसामाद्युपायवद्विविधलक्षणंनानाविधकपटादिरूपंकर्मकृत्वास्वल्पैःपार्थिवैःक्षुद्रराजभिर्नृपतिर्महाराजोबध्यते कारणैःस्वापमानादिभिर्हेतुभिः बहवोमिलित्वाएकंमहांतंघ्नंतीत्यर्थः ॥ ३५ ॥ यस्माद्दुःखमयंक्षयिष्णुचऐश्वर्यंतस्मात् स्थानंमोक्षं अव्ययमपक्षयशून्यं शाश्वतमनादि ध्रुवंसदैकरूपं ॥ ३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संस्थापयिष्यामिसमापयिष्यामि ॥ ३७ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा० नै० भारत० नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥७॥ ॥ श्रोत्रियस्यवेदपाठकस्यमंदत्वादेवाविपश्चितोऽर्थज्ञानशून्यस्य अनुवाकेननि
त्यपाठेनहतानष्टा ॥ १ ॥ आलस्यएवनतुपरमार्थेकृतचित्तस्यतव ॥ २ ॥ त्वदंतरेत्वत्तोन्यत्र ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ प्राणस्यप्राणवतोबलिष्ठस्येदंसर्वमन्नमिवान्नंभोग्यं वीरभोग्यावसुंधरेतिस्मृतेः अतएवत
स्यैवभोजनंभुज्यतेपाल्यतेइतिव्युत्पत्त्यापालनीयमिदंयद्यप्येतत्प्राणोपासनाप्रकरणेश्रुतंतथापिसर्वस्यात्मार्थत्वमित्यंशेनसाम्यादुदाहृतं ॥ ६ ॥ ७ ॥ हतास्माभिरितिसंधिरार्षः तान्धर्मेणहत्वानिघ्नन्त्वंरा

एतयासंततंधृत्याचरन्नेवंप्रकारया ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिवेदनाभिरभिद्रुतम् ॥ देहंसंस्थापयिष्यामिनिर्भयंमार्गमास्थितः ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशां
तिपर्वणिराजधर्मानुशासनप० युधिष्ठिरवाक्येनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥७॥ ॥ भीमउवाच ॥ ॥ श्रोत्रियस्येवतेराजन्मंदकस्याविपश्चितः ॥ अनुवाकह
तावुद्धिर्नैषातत्त्वार्थदर्शिनी ॥ १ ॥ आलस्येकृतचित्तस्यराजधर्मानसूयतः ॥ विनाशेधार्तराष्ट्राणांकिंफलंभरतर्षभ ॥ २ ॥ क्षमानुकंपाकारुण्यमानृशंस्यंनविद्य
ते ॥ क्षात्रमाचरतोमार्गमपिबंधोस्त्वदंतरे ॥ ३ ॥ यदीमांभवतोबुद्धिंविद्यामवयमीदृशीम् ॥ शस्त्रंनैवग्रहीष्यामोनवधिष्यामकंचन ॥ ४ ॥ भैक्ष्यमेवाचरिष्यामश
रीरस्याविमोक्षणात् ॥ नचेदंदारुणंयुद्धमभविष्यन्महीक्षिताम् ॥ ५ ॥ प्राणस्यान्नमिदंसर्वमितिवैकवयोविदुः ॥ स्थावरंजंगमंचैवसर्वंप्राणस्यभोजनम् ॥ ६ ॥ आ
ददानस्यचेद्राज्यंयेकेचित्परिपंथिनः ॥ हंतव्यास्तइतिप्राज्ञाःक्षत्रधर्मविदोविदुः ॥ ७ ॥ तेसदोषाहतास्माभीराज्यस्यपरिपंथिनः ॥ तान्हत्वाभुंक्ष्वधर्मेणयुधिष्ठिर
महीमिमाम् ॥ ८ ॥ यथाहिपुरुषःखात्वाकूपमप्राप्यचोदकम् ॥ पंकदिग्धोनिवर्तेतकर्मेदंनस्तथोपमम् ॥ ९ ॥ यथारुह्यमहावृक्षमपहृत्यततोमधु ॥ अप्राप्यनिधनंग
च्छेत्कर्मेदंनस्तथोपमम् ॥ १० ॥ यथामहांतमध्वानमाशयापुरुषःपतन् ॥ सनिराशोनिवर्तेतकर्मैतन्नस्तथोपमम् ॥ ११ ॥ यथाशत्रून्घातयित्वापुरुषःकुरुनंदन ॥
आत्मानंघातयेत्पश्चात्कर्मेदंनस्तथोपमम् ॥ १२ ॥ यथान्नंक्षुधितोलब्ध्वानभुंजीयाद्यदृच्छया ॥ कामीवकामिनींलब्ध्वाकर्मेदंनस्तथोपमम् ॥ १३ ॥ वयमेवात्रग
र्ह्याहियद्वयंमंदचेतसम् ॥ त्वांराजन्ननुगच्छामोज्येष्ठोयमितिभारत ॥ १४ ॥ वयंहिबाहुबलिनःकृतविद्यामनस्विनः ॥ क्लीबस्यवाक्येतिष्ठामोयथैवाशक्तयस्तथा
॥ १५ ॥ अगतीकगतीनस्मान्नष्टार्थानर्थसिद्धये ॥ कथंवैनानुपश्येयुर्जनाःपश्यतयादृशम् ॥ १६ ॥

ज्यंभुंक्ष्व हंतेरन्येभ्योपिदृश्यतइतिक्वनिप् अनुनासिकलोपोह्रस्वस्येतितुक् ॥ ८ ॥ तथातेनप्रकारेणोपमीयतइतितथोपमं ॥ ९ ॥ १० ॥ पतन्गच्छन् ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ अशक्तयःशक्तिही
नाः ॥ १५ ॥ अगतीकगतीननाथरक्षकान् दैर्घ्यमार्षं ईदृशानपिनष्टार्थान्दृष्ट्वाजनाइतरेऽपिअर्थसिद्धयेकथंनानुपश्येयुरपितुआलोचयेयुरेव एतत्यादृशंममवचनंतादृशंपश्यत युक्तमयुक्तंवेतिपरीक्षयते
त्यर्थः समर्थैःस्वार्थसिद्ध्यर्थंयतितव्यमेवेतिभावः ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ननुसंन्यासएवनःश्रेयानित्युक्तंततआह आपदिति व्यंसितेनदुर्गतिंप्रापितेन ॥ १७ ॥ इहक्षत्रयोनौत्यागंचरन्भैक्ष्यंमुनिर्मुंडइत्युक्तविधंसंन्यासंनपरिचक्षतेनप्रशंसंति तत्रहेतुः धर्मेति मुखजानामयंधर्मोवै र्णवंलिंगधारणं बाहुजातोरुजातानांनायंधर्मोविधीयतइतिस्मृतेःक्षत्रियस्यमौंड्यादिकंनिषिद्धंतस्याचरणेधर्मव्यतिक्रमोस्त्येवेतिभावः ॥ १८ ॥ ननुहिंस्रोयंक्षात्रधर्मोनिंद्यएवेत्याशंक्याह कथमिति हिं सार्थमुत्पन्नाहिंस्रयोनौजाताहिंसैकजीवनास्तदेवतस्यैवहिंस्रधर्मस्यनिंदांकथंभाषेयुः कथंवातत्रधातातस्यधर्मस्यस्रष्टानगर्ह्यतेनेनिंद्यते धातृविहितत्वात्सहजत्वाच्चनासौधर्मोनिंद्यइत्यर्थः यदाहभगवान् सदोषमपिकौंतेयसहजंकर्मनत्यजेदिति ॥ १९ ॥ कथंतर्हिजाबालोपनिषदिअथपरिव्राड्मुंडोविवर्णवासाइत्युपक्रम्यभरतरैवतकप्रभृतयोनुन्मत्ताउन्मत्तवदाचरंतइतिभरतादीनांक्षत्रियाणांमौंड्यमुन्मत्तच र्याचश्रूयतेइत्याशंक्याह श्रियेति ऋचःसामानियजूंषिसाहिश्रीरमृतासतामितिश्रुतेः श्रियात्रय्याविद्ययाविहीनैः अधनैर्लक्ष्म्याचहीनैः इदमनृतंसंप्रवर्तितं वेदयतीतिवेदोविधिस्तस्यवादोर्थवादस्तत्संवं

आपत्कालेहिसंन्यासःकर्तव्यइतिशिष्यते ॥ जरयाभिपरीतेनशत्रुभिर्व्यंसितेनवा ॥ १७ ॥ तस्मादिहकृतप्रज्ञास्त्यागंनपरिचक्षते ॥ धर्मव्यतिक्रमंचैवमन्यंतेसू क्ष्मदर्शिनः ॥ १८ ॥ कथंतस्मात्समुत्पन्नास्तन्निष्ठास्तदुपाश्रयाः ॥ तदेवनिंदांभाषेयुर्धातातत्रनगर्ह्यते ॥ १९ ॥ श्रियाविहीनैरधनैर्नास्तिकैःसंप्रवर्तितम् ॥ वेदवाद स्यविज्ञानंसत्याभासमिवानृतम् ॥ २० ॥ शक्यंतुमौनमास्थायबिभ्रतात्मानमात्मना ॥ धर्मच्छद्मसमास्थायच्यवितुंनतुजीवितुम् ॥ २१ ॥ शक्यंपुनररण्येषुसुखमे केनजीवितुम् ॥ अबिभ्रतापुत्रपौत्रान्देवर्षीनतिथीन्पितॄन् ॥ २२ ॥ नेमेमृगाःस्वर्गजितोनवराहानपक्षिणः ॥ अथान्येनप्रकारेणपुण्यमाहुर्नतंजनाः ॥ २३ ॥ यदि संन्यासतःसिद्धिंराजाकश्चिदवाप्नुयात् ॥ पर्वताश्चद्रुमाश्चैवक्षिप्रंसिद्धिमवाप्नुयुः ॥ २४ ॥ एतेहिनित्यसंन्यासादृश्यंतेनिरुपद्रवाः ॥ अपरिग्रहवंतश्चसततंब्रह्म चारिणः ॥ २५ ॥ अथचेदात्मभाग्येषुनान्येषांसिद्धिमश्नुते ॥ तस्मात्कर्मैवकर्तव्यंनास्तिसिद्धिरकर्मणः ॥ २६ ॥

धिविज्ञानंसंन्यासविधिस्तुत्यर्थंभरतादिकीर्तनंप्रजापतिवपोत्खननवदर्थवादोनतुतावतामौंड्येक्षत्रियस्याधिकारःसिध्यतीतिभावः ॥ २० ॥ यत्तुऋजुःप्रणिहितोगच्छन्नित्यत्याश्रमउक्तस्तंदूषयति शक्यं त्विति आत्मानंदेहमात्मनास्वेनैवबिभ्रतानिश्चलंस्थापयताधर्मच्छद्मकपटयोगंआस्थायच्यवितुंमर्तुमेवशक्यंनजीवितुं केवलंप्रणिधानेनशरीरनाशोभवेदित्यर्थः ॥ २१ ॥ यत्तुस्वभावस्तुव्रजत्ययेइतिसुप्तबाल कस्तनपानवद्देहयात्रासिद्धिरुक्तातांदूपयतिद्वाभ्यां शक्यंपुनरिति पुत्राद्यभरणेनपशुसाम्येनचतत्रापिदोषोऽस्तीत्यर्थः ॥ २२ ॥ अथेत्यतःशब्दार्थे तमेकचरमन्येनप्रकारेणएकचर्यांविनानपुण्यंश्रेयांसमा हुःसाचमृगेप्यस्तीतिनतयोर्विशेषइतिभावः ॥ २३ ॥ संन्यासयुक्तमेकाकित्वमपिनिरस्यतिद्वाभ्यां यदीति ॥ २४ ॥ २५ ॥ ननुपश्वादयःकर्मयोनयोनभवंतिकिंतुपूर्वकृतमेवतेभुंजते अहंतुकर्माधिकृतः स्वप्रयत्नेनध्रुवंपदंप्राप्स्यामीतिचेत्तत्राह अथचेदिति आत्मभाग्येषुस्वसंपत्स्वन्येषांसिद्धिंपरकर्मार्जितंफलंनाश्नुतेकिंतुस्वकर्मार्जितमेवाश्नुतेतर्हिकर्मैवकुर्विल्यर्थः सिद्धिर्मोक्षः ॥ २६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ननुमुमुक्षूणांदेहभरणव्यतिरिक्तंकर्मनापेक्षितमित्यतआह औदकाइति उदकेभवामीनादयःसृष्टयःस्थावरास्तेषामप्यात्मैवदेहएवभर्तव्योनान्यइतितेपिमुच्येरन् ॥ २७ ॥ लोकदृष्ट्यापिकर्मैवकर्तव्यमित्याह अवेक्षस्वेति ॥ २८ ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भारतभा० दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥७॥ एवंसंन्यासःश्रेयानितिधर्मस्यपक्षोगार्हस्थ्यंश्रेयइतिभीमस्यपक्षस्तत्राऽऽद्यस्यश्रैष्ठ्यंमत्वानधिकारिकृतसंन्यासापेक्षयागार्हस्थ्यमेवश्रेयइत्याख्यायिकामुखेनसमर्थयन्नर्जुनउवाच अत्रैवेत्यादिना ॥१॥ प्रवव्रजुःपुनर्गृहंप्रतिनगंतव्यमितिप्रकर्षेणगताइत्यर्थः ॥ २॥३॥ विघसाशिभिर्महायज्ञावशिष्टभोजिभिः ॥४॥

औदकाःसृष्टयश्चैवजंतवःसिद्धिमाप्नुयुः ॥ तेषामात्मैवभर्तव्योनान्यःकश्चनविद्यते ॥ २७ ॥ अवेक्षस्वयथास्वैःस्वैःकर्मभिर्व्यापृतंजगत् ॥ तस्मात्कर्मैवकर्तव्यंनास्तिसिद्धिरकर्मणः ॥ २८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ तापसैःसहसंवादंशक्रस्यभरतर्षभ ॥ १ ॥ केचिद्गृहान्परित्यज्यवनमभ्यागमन्द्विजाः ॥ अजातश्मश्रवोमंदाःकुलेजाताःप्रवव्रजुः ॥ २ ॥ धर्मोयमितिमन्वानाःसमृद्धाब्रह्मचारिणः ॥ त्यक्त्वाभ्रातॄन्पितॄंश्चैवतानिंद्रोन्वकृपायत ॥ ३ ॥ तानाबभाषेभगवान्पक्षीभूत्वाहिरण्मयः ॥ सुदुष्करंमनुष्यैश्चयत्कृतंविघसाशिभिः ॥ ४ ॥ पुण्यंभवतिकर्मेदंप्रशस्तंचैवजीवितम् ॥ सिद्धार्थास्तेगतिंमुख्यांप्राप्ताधर्मपरायणाः ॥ ५ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ अहोबतायंशकुनिर्विघसाशान्प्रशंसति ॥ अस्मान्नूनमयंशास्तिवयंचविघसाशिनः ॥ ६ ॥ ॥ शकुनिरुवाच ॥ ॥ नाहंयुष्मान्प्रशंसामिपंकदिग्धान्रजस्वलान् ॥ उच्छिष्टभोजिनोमंदानन्येवैविघसाशिनः ॥ ७ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ इदंश्रेयःपरमितिवयमेवाभ्युपास्महे ॥ शकुनेब्रूहियच्छ्रेयोभृशंतेश्रद्दधामहे ॥ ८ ॥ ॥ शकुनिरुवाच ॥ ॥ यदिमांनाभिशंकध्वंविभज्यात्मानमात्मना ॥ ततोहंवःप्रवक्ष्यामियाथातथ्यंहितंवचः ॥ ९ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ शृणुमस्तेवचस्तातपंथानोविदितास्तव ॥ नियोगेचैवधर्मात्मन्स्थातुमिच्छामशाधिनः ॥ १० ॥ ॥ शकुनिरुवाच ॥ ॥ चतुष्पदांगौःप्रवरालोहानांकांचनंवरम् ॥ शब्दानांप्रवरोमंत्रोब्राह्मणोद्विपदांवरः ॥ ११ ॥ मंत्रोयंजातकर्मादिर्ब्राह्मणस्यविधीयते ॥ जीवतोऽपियथाकालंश्मशाननिधनादिभिः ॥ १२ ॥

॥५॥ शास्तिज्ञापयति विगतोघसोन्नंयस्यतदन्नंविघसंशीर्णतृणपर्णफलादिकंतदद्नशीलास्तुवयमेवातोविघसाशिनःश्रेयांसःस्मइतिमेनिरेइत्यर्थः ॥ ६ ॥ पंकदिग्धान्रजस्वलानित्यागंतुकस्वाभाविकदोषयुक्तत्वमुक्तंक्रमेण उच्छिष्टभोजिनइति प्रायेणशीर्णतृणपर्णफलानिमृगकीटपक्ष्युच्छिष्टानिभवंतितद्भोजिनोमंदान्मूढान् ॥ ७ ॥ तेतववचइतिशेषः ॥ ८ ॥ श्रद्दधानोन्योवक्तात्माशंक्नि[illegible]त्यात्मन्येवायंविभागोविषमभागद्वयं यदिधूर्तानभविष्यथेत्यर्थः ॥ ९ ॥ पंथानःश्रेयोमार्गाः ॥ १० ॥ [illegible] ॥ [illegible]मंत्रोक्तसंस्कारः श्मशानेतिपदंयतिभिन्नव्याख्यार्थः ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कर्माणिस्वर्ग्यःपंथाइतिनचेत्तर्हिकथंमेमत्समक्षंमदर्थंवाकर्माणिचक्रिरेप्राञ्चःस्वर्गार्थिनइतिशेषः अतस्तांश्चरन्नैष्क्र्म्येवेतिभावः मंत्रसिद्धानिमंत्रैःप्रकाशितानि ॥१३॥ आत्मानंमीतुखजानामयंधर्मोवै
पुमान्यथात्मानमितिएति गुणाभावआर्षः यद्देवतारूपंजानीतेअयमहमस्मिसांबशिवइतितथैवेहलोकेशास्त्रेवासिद्धिस्तत्तद्देवतातादात्म्यरूपाइष्यते तंयथायथोपासतेतथेतःप्रेत्यभवंतीतिश्रुतेः अर्थागमो
यांयांदेवतांनिराहतस्यास्तस्यास्ताद्भाव्यमनुभवतीतिस्टतेश्च तत्रकतिप्रकारासिद्धिरित्यतआह मासेति माघादिभिर्मासैःशुक्लैरर्धमासैःशिशिरादिभिर्ऋतुभिश्चाऽऽदित्यमार्गप्राप्तिरूपाएकासिद्धिःक्रममुक्ति
स्थानभूतब्रह्मलोकावाप्तिफला तथाश्रावणादिभिर्मासैःकृष्णैरर्धमासैर्वर्षादिभिर्ऋतुभिःशशिमार्गप्राप्तिरूपाद्वितीयासिद्धिःपुनरावृत्तिस्थानभूतस्वर्गलोकावाप्तिफला तथामार्गद्वयानपेक्षाआध्यात्मिकमा
धिभौतिकंवाविमुक्तमुपासीनानांदेहांतेतारकब्रह्मावाप्तिरूपातृतीयासद्योमुक्तिफला तथाचश्रुतयः सएतान्ब्रह्मगमयतिनसपुनरावर्ततेइति तथाएतमेवाध्वानंपुनर्निवर्ततइतितथात्रहिजंतोःप्राणेषूत्क्रममाणेषु
रुद्रस्तारकंब्रह्मव्याचष्टेयेनासावमृतीभूत्वामोक्षीभवतीतिचक्रमेणज्ञेयाः ॥ १४ ॥ ईहंतइति तदिदमादित्यशशितारकात्मकंसिद्धित्रयंकर्मसंज्ञितंकर्मफलत्वेनाभिहितमीहंतेकामयंतेसर्वभूतानि तस्मात्क

कर्माणिवैदिकान्यस्यस्वर्ग्यःपंथास्त्वनुत्तमः ॥ कथंमेसर्वकर्माणिमंत्रसिद्धानिचक्रिरे ॥ १३ ॥ आत्मानंदृढवादीतितथासिद्धिरिहेष्यते ॥ मासार्धमासाऋतव
आदित्यशशितारकम् ॥ १४ ॥ ईहंतेसर्वभूतानितदिदंकर्मसंज्ञितम् ॥ सिद्धिक्षेत्रमिदंपुण्यमयमेवाश्रमोमहान् ॥१५॥ अथयेकर्मनिंदंतोमनुष्याःकापथंगताः ॥
मूढानामर्थहीनानांतेषामेनस्तुविद्यते ॥ १६ ॥ देववंशान्पितृवंशान्ब्रह्मवंशांश्चशाश्वतान् ॥ संत्यज्यमूढावर्ततेततोयांत्यश्रुतीपथम् ॥ १७ ॥ एतद्वोस्तुतपोयुक्तंद
दामीत्यृषिचोदितम् ॥ तस्मात्तत्तद्व्यवस्थानंतपस्वितपउच्यते ॥ १८ ॥

र्माधिकारस्थानंगार्हस्थ्यमेवसिद्धिक्षेत्रंपुण्यश्चायमाश्रमोमहांश्च ॥ १५ ॥ अन्यथादोषमाह अथेति निंदंतोनिंदांकृत्वाकापथंत्वदुक्तंत्यागमार्गंयेगतास्तेषामेनःपापंविद्यते ॥१६॥ आदित्यशशितारका
त्मसिद्धित्रयानादरेदुर्गतिमाह देवेति वंशइववंशोर्चिरादिपर्वोपेतत्वान्मार्गः देववंशोदेवयानमार्गःतथापितृवंशःपितृयानमार्गः ब्रह्मवंशोब्रह्मावाप्तिमार्गः तत्प्राप्त्युपायबहुत्वात्प्रत्येकंबहुवचनं एषांत्यागेना
श्रुतीपथंक्षुद्रदंदशूकादियोनिंयांति श्रुतीतिदैर्घ्यमार्षं ॥ १७॥ एतत्कर्मवोयुष्माकमस्तु तच्चतपोयुक्तमुपासनायुक्तं उपासनाचात्रद्विविधा अध्यात्ममधियज्ञंच तत्रयज्ञांगेऽश्वादौविराट्दृष्टिरूपावाअश्वस्य
मेधस्यशिरइत्यादिनाविहितांत्या आद्यात्वविमुक्तोपासनासोविमुक्तउपास्यइत्युपक्रम्यकतमच्चास्यस्थानंभ्रुवोर्घ्राणस्यचयःसंधिरित्यादिनाविहिता एतेनद्विविधाप्युपासनाकर्मसमुच्चितैवकर्तव्येतिदर्शि
तं किंभूतमेतत्कर्म ददामीतिऋषिणामंत्रेणचोदितं तथाचेंद्रवाक्यंकर्मकांडे देहिमेददामितइति देवतोद्देशेनद्रव्यत्यागरूपंदानंकुरुतुभ्यंचाहंपुत्रपशुवर्गादिकंफलंदास्यामीतिमंत्रार्थः यस्मादेवंतस्मात्तत्तत्र ॥१०॥
तत्रमार्गेव्यवस्थानंनिष्ठापूर्विकास्थितिस्तद्देवतपस्विनांतपउच्यतेनान्यत्कायशोषणादि ॥ १८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

देवेति अंगोपास्तियुक्तंवाकेवलंवाविमुक्तोपास्तियुक्तंवादेववंशादिशब्दोपलक्षितंकर्मगुरोश्वर्यांपरिचर्यांसंविभज्यपरस्पराविरोधेनदिननाडीविभागेननित्यंक्रियमाणंदुष्करंदुःसाध्यमुच्यतेविद्वद्भिः इत्थमेव कर्तव्यमितिभावः ॥ १९ ॥ एतदेवपरकृत्याद्रढयति देवाइति ॥ २० ॥ तपःकर्मैवप्रजानांमूलमतःश्रेष्ठं यतोऽनेनच्छांदोग्यदृष्टेनकुटुंबविधिनाकुटुंबेशुचौदेशेस्वाध्यायमधीयानइत्यादिनायस्मिन्गृहस्थकर्मणिसर्वंप्रतिष्ठितं तथाचसूत्रं कृत्स्नभावात्तुगृहिणोपसंहारइति सर्वेषामाश्रमाणांधर्मागृहेएवसंतिनत्वन्यत्रेतिहेतोश्छांदोग्येकुटुंबइत्यादिश्रुत्यागृहिणैवविद्योपसंहारःकृतइतिसूत्रार्थः ॥ २१ ॥ व्रतंब्रह्मचर्याद्युपेतमध्ययनंमध्यमंचतद्रहितंयज्ञादिचतपःशब्देनोच्यते ॥ २२ ॥ तयोर्द्वितीयंस्तौति दुराधर्षेति ॥ २३ ॥ विघसाशिपदंव्याचष्टे सायमितिसार्धेन ॥ २४ ॥ अनुपस्कृतानिःसंशयाः ॥ २५ ॥ २६ ॥

देववंशान्ब्रह्मवंशान्पितृवंशांश्वशाश्वतान् ॥ संविभज्यगुरोश्वर्यांतद्वैदुष्करमुच्यते ॥ १९ ॥ देवावैदुष्करंकृत्वाविभूतिंपरमांगताः ॥ तस्माद्गार्हस्थ्यमुद्वोढुंदुष्करंप्रब्रवीमिवः ॥ २० ॥ तपःश्रेष्ठंप्रजानांहिमूलमेतन्नसंशयः ॥ कुटुंबविधिनानेनयस्मिन्सर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ २१ ॥ एतद्विदुस्तपोविप्राद्वंद्वातीताविमत्सराः ॥ तस्माद्व्रतंमध्यमंतुलोकेषुतपउच्यते ॥ २२ ॥ दुराधर्षंपदंचैवगच्छंतिविघसाशिनः ॥ सायंप्रातर्विभज्यान्नंस्वकुटुंबेयथाविधि ॥ २३ ॥ दत्त्वातिथिभ्योदेवेभ्यःपितृभ्यःस्वजनायच ॥ अवशिष्टानियेश्नंतितानाहुर्विघसाशिनः ॥ २४ ॥ तस्मात्स्वधर्ममास्थायसुव्रताःसत्यवादिनः ॥ लोकस्यगुरवोभूत्वातेभवंत्यनुपस्कृताः ॥ २५ ॥ त्रिदिवंप्राप्यशक्रस्यस्वर्गलोकेविमत्सराः ॥ वसंतिशाश्वतान्वर्षान्जनादुष्करकारिणः ॥ २६ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ ततस्तेतद्वचःश्रुत्वाधर्मार्थसहितंहितम् ॥ उत्सृज्यनास्तीतिगतागार्हस्थ्यंसमुपाश्रिताः ॥ २७ ॥ तस्मात्त्वमपिसर्वज्ञधैर्यमालंब्यशाश्वतम् ॥ प्रशाधिपृथिवींकृत्स्नांहतामित्रांनरोत्तम ॥ २८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिअर्जुनवाक्येऋषिशकुनिसंवादकथनेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ अर्जुनस्यवचःश्रुत्वानकुलोवाक्यमब्रवीत् ॥ राजानमभिसंप्रेक्ष्यसर्वधर्मभृतांवरम् ॥ १ ॥ अनुरुध्यमहाप्राज्ञोभ्रातुश्चित्तमरिंदम ॥ व्यूढोरस्कोमहाबाहुस्ताम्रास्योमितभाषिता ॥ २ ॥ ॥ नकुलउवाच ॥ ॥ विशाखयूपेदेवानांसर्वेषामग्नयश्चिताः ॥ तस्माद्विद्धिमहाराजदेवाःकर्मफलेस्थिताः ॥ ३ ॥

ततइति ततरुणाःसंन्यासचिकीर्षवः उत्सृज्यनास्तीतिगताःआश्रमांतरेसिद्धिर्नास्तीतितदुत्सृज्यगताइतियोज्यं ॥ २७ ॥ फलितमाह तस्मादिति ॥ २८ ॥ ॥ इतिशां० रा० नै० भारतभा० एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ एवमर्जुनवाक्यात्कर्मणामवश्यकर्तव्यत्वेसिद्धेसंगंकर्तृत्वाभिमानंफलाशांचत्यक्त्वातानिकर्तव्यानीतिनकुलवाक्येनप्रतिपादयिष्यन्नारभते अर्जुनस्येत्यादि ॥ १ ॥ ताम्रास्योदुःखेनविवर्णमुखः ॥ २ ॥ विशाखयूपेक्षेत्रविशेषे देवानांदेवैः अग्नयोऽग्निस्थापनार्थानिस्थंडिलानिचिताइष्टकाभीरचिताअद्यापिदृश्यंते तेनदेवत्वमपिकर्मफलमेवेत्यर्थः कर्मणापितृलोकोविद्ययाऽ

श्वयनाश्रितविद्याबलाद्ब्रह्मलोकंगतायेतत्रदेवाः तथाऽग्नेःकेवलकर्मणास्वर्लोकंगतायेतत्रपितरइतिबोध्यं ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अनास्तिकानामास्तिक्यशून्यानामपि पाठांतरेस्पष्टोर्थः प्राणदावृष्टिद्वाराअन्नप्रदाः अन्नंहप्राणइतिश्रुतेः [illegible] वाअकामयतत्यादअस्याद्भाव[illegible] सुखज्ञानामयंधर्मोवे
कोयैस्तान् ॥ ५ ॥ देवयानेनमार्गेण पृष्ठमुपरिभागंब्रह्मलोकमित्यर्थः अयंगृहाश्रमःसर्वानाश्रमान्अतिअतिक्रांतस्तेभ्यःश्रेष्ठइत्यर्थः ॥ ६ ॥ तान्ब्राह्मणान्गत्वानिबोधबुध्यस्व अवासृजन्
कृतात्माजितचित्तः अहंममाभिमानशून्यइत्यर्थः सत्यागीसात्त्विकइतिशेषः ॥ ८ ॥ सुखादानंगार्हस्थ्यसुखभोगं ऊर्ध्वंवनादौप्रतिष्ठितोनिष्ठावान्सन्यआत्मत्यागीदेहत्यागीसतामसोमतः अनधीत्यद्विजोवे
दाननुत्पाद्यसुतानपि अनिष्ट्वाशक्तितोयज्ञैर्मोक्षमिच्छन्पतत्यधइतिमनूक्त्यनभिज्ञत्वात्तामसोयंत्यागीतिभावः ॥ ९ ॥ परिपतन्भिक्षार्थंपर्यटन् यतोऽपाचकःयोगीनिरुद्धसर्ववृत्तिर्भिक्षुकइति यज्ञाधर्मा

अनास्तिकानांभूतानांप्राणदाःपितरश्चये ॥ तेपिकर्मैवकुर्वंतिविधिंसंप्रेक्ष्यपार्थिव ॥ ४ ॥ वेदवादापविद्धांस्तुतान्विद्धिभृशनास्तिकान् ॥ नहिवेदोक्तमुत्सृज्यवि
प्रःसर्वेषुकर्मसु ॥ ५ ॥ देवयानेननाकस्यपृष्ठमाप्नोतिभारत ॥ अत्याश्रमानयंसर्वानित्याहुर्वेदनिश्चयाः ॥ ६ ॥ ब्राह्मणाःश्रुतिसंपन्नास्तान्निबोधनराधिप ॥ वि
त्तानिधर्मलब्धानिक्रतुमुख्येष्ववासृजन् ॥ ७ ॥ कृतात्मासमहाराजसवैत्यागीस्मृतोनरः ॥ ८ ॥ अनवेक्ष्यसुखादानंतथैवोर्ध्वंप्रतिष्ठितः ॥ आत्मत्यागीमहारा
जसत्यागीतामसोमतः ॥ ९ ॥ अनिकेतःपरिपतन्वृक्षमूलाश्रयोमुनिः ॥ अपाचकःसदायोगीसत्यागीपार्थभिक्षुकः ॥ १० ॥ क्रोधहर्षावनादृत्यपैशुन्यंचविशेष
तः ॥ विप्रोवेदानधीतेयःसत्यागीपार्थउच्यते ॥ ११ ॥ आश्रमांस्तुलयासर्वान्धृतानाहुर्मनीषिणः ॥ एकतश्चत्रयोराजन्गृहस्थाश्रमएकतः ॥ १२ ॥ समीक्ष्यतुल
यापार्थकामंस्वर्गंचभारत ॥ अयंपंथामहर्षीणामियंलोकविदांगतिः ॥ १३ ॥ इतियःकुरुतेभावंसत्यागीभरतर्षभ ॥ नयःपरित्यज्यगृहान्वनमेतिविमूढवत् ॥ १४ ॥
यदाकामान्समीक्षेतधर्मवैतंसिकोनरः ॥ अथैनंमृत्युपाशेनकंठेबध्नातिमृत्युराट् ॥ १५ ॥ अभिमानकृतंकर्मनैतत्फलवदुच्यते ॥ त्यागयुक्तंमहाराजसर्वमेवम
हाफलम् ॥ १६ ॥ शमोदमस्तथाधैर्यंसत्यंशौचमथार्जवम् ॥ यज्ञोधृतिश्चधर्मश्चनित्यमार्षोविधिःस्मृतः ॥ १७ ॥

ब्राह्मणःस्मृतः सोयंब्राह्मणकल्पोधर्मःशुभोपिप्रजापरिपालनक्लेशार्हेणक्षत्रियेणआश्रितइतिराजसत्वाद्दोषमूलः तथाचश्रुतिः यदावैक्षत्रियायपापंभवतिब्राह्मणकल्पोस्यप्रजायामाजायतेइतिमाभूवंयाच
कोभिक्षुकः ॥ १० ॥ संन्यस्येत्सर्वकर्माणिवेदंतुनपरित्यजेत् नियतोवेदमभ्यस्यन्पुत्रैश्वर्येसुखंवसेदितिमनूक्तंवेदन्यासमकृत्वाभ्रातृराज्येनिवत्स्यामीत्याशंक्याह क्रोधेति विप्रइत्यनेनायमपिधर्मोब्राह्मण
स्यैवविहितोधिकारादितिदर्शितं तेनायंत्यागोराजसएवपूर्ववदितिसिद्धं ॥ ११ ॥ १२ ॥ समीक्ष्येति आश्रमांतरेस्वर्गएवास्तिनकामः गार्हस्थ्येतूभयमस्तीत्ययमेवमार्गोगतिश्चेत्यर्थः ॥ १३ ॥ इतीति आव
श्यकमेवेदंममेतिभावंकृत्वायःसंगफलेप्सारहितःकरोतिसत्यागीनान्यइत्यर्थः ॥ १४ ॥ वनेपिकामस्मरणंचेत्पतत्येवेत्याह यदेति धर्मवैतंसिकोधर्मध्वजी ॥ १५ ॥ अभिमानःकर्ताहमित्येवंरूपस्तेनकृतंक
र्मफलवज्जगतिप्रदंन त्यागयुक्तमभिमानत्यागोपेतं ॥ १६ ॥ आर्षःऋषीणांहितः ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अत्रगार्हस्थ्ये ॥ १८ ॥ इहविधौ प्रस्तुतस्यनिष्ठावतः ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ तच्चकर्मगृहस्थाश्रमिणोविरोधकंनिगडवद्विशेषेणरोधकं ॥ २२ ॥ एतत्त्यागेदोषमाह तदिति ॥ २३ ॥ अपरेयोगिनः महायज्ञानितिबहुवचनंवितर्कविचाराद्यवांतरयोगभेदापेक्षं ॥ २४ ॥ २५ ॥ त्रिष्वपियज्ञेष्वाद्योतीतकालः उपस्थितंमध्यममुल्लंघ्यांत्यस्यवार्तांकुर्वतस्तेनास्तिक्यंस्पष्टमित्याह सइति ॥ २६ ॥ पूर्वंवेदसंन्या

पितृदेवातिथिकृतेसमारंभोत्रशस्यते ॥ अत्रैवहिमहाराजत्रिवर्गःकेवलंफलम् ॥१८॥ एतस्मिन्वर्तमानस्यविधावप्रतिषेधिते ॥ त्यागिनःप्रस्तुतस्येहनोच्छित्तिर्विद्यतेक्वचित् ॥ १९ ॥ असृजद्धिप्रजाराजन्प्रजापतिरकल्मषः ॥ मांयक्ष्यंतीतिधर्मात्मायज्ञैर्विविधदक्षिणैः ॥ २० ॥ वीरुधश्चैववृक्षांश्चयज्ञार्थंवैतथौषधीः ॥ पशूंश्चैवतथामेध्यान्यज्ञार्थानिहवींषिच ॥ २१ ॥ गृहस्थाश्रमिणस्तच्चयज्ञकर्मविरोधकम् ॥ तस्माद्गार्हस्थ्यमेवेहदुष्करंदुर्लभंतथा ॥२२॥ तत्संप्राप्यगृहस्थायेपशुधान्यधनान्विताः ॥ नयजंतेमहाराजशाश्वतंतेषुकिल्बिषम् ॥२३॥ स्वाध्याययज्ञाऋषयोज्ञानयज्ञास्तथापरे ॥ अथापरेमहायज्ञान्मनस्येववितन्वते ॥२४॥ एवंमनःसमाधानंमार्गमातिष्ठतोनृप ॥ द्विजातेर्ब्रह्मभूतस्यस्पृहयंतिदिवौकसः ॥ २५ ॥ सरत्नानिविचित्राणिसंहृतानिततस्ततः ॥ मखेष्वनभिसंत्यज्यनास्तिक्यमभिजल्पसि ॥ २६ ॥ कुटुंबमास्थितेत्यागंनपश्यामिनराधिप ॥ राजसूयाश्वमेधेषुसर्वमेधेषुवापुनः ॥ २७ ॥ येचान्येक्रतवस्तातब्राह्मणैरभिपूजिताः ॥ तैर्यजस्वमहीपालशक्रोदेवपतिर्यथा ॥ २८ ॥ राज्ञःप्रमाददोषेणदस्युभिःपरिमुष्यताम् ॥ अशरण्यःप्रजानांयःसराजाकलिरुच्यते ॥२९॥ अश्वान्गाश्चैवदासीश्चकरेणूश्चस्वलंकृताः ॥ ग्रामान्जनपदांश्चैवक्षेत्राणिचगृहाणिच ॥३०॥ अप्रदायद्विजातिभ्योमात्सर्याविष्टचेतसः ॥ वयंतेराजकलयोभविष्यामविशांपते ॥ ३१ ॥ अदातारोशरण्याश्चराजकिल्बिषभागिनः ॥ दोषाणामेवभोक्तारोनसुखानांकदाचन ॥ ३२ ॥ अनिष्ट्वाचमहायज्ञैरकृत्वाचपितृस्वधाम् ॥ तीर्थेष्वनभिसंप्लुत्यप्रव्रजिष्यसिचेत्प्रभो ॥ ३३ ॥ छिन्नाभ्रमिवगंतासिविलयंमारुतेरितम् ॥ लोकयोरुभयोर्भ्रष्टोह्यंतरालेव्यवस्थितः ॥३४॥ अंतर्बहिश्चयत्किंचिन्मनोव्यासंगकारकम् ॥ परित्यज्यभवेत्त्यागीनहित्वाप्रतितिष्ठति ॥ ३५ ॥ एतस्मिन्वर्तमानस्यविधावप्रतिषेधिते ॥ ब्राह्मणस्यमहाराजनोच्छित्तिर्विद्यतेक्वचित् ॥ ३६ ॥

सेपितवाधिकारोनास्तीत्युक्तं इदानींवेदसंन्यासएवनसंभवतीत्यर्थेनाह कुटुंबमिति कुत्रतर्हित्यागंपश्यसीत्यतआह राजसूयेति ॥ २७ ॥ फलितमाह येचेति ॥ २८ ॥ प्रमादोराज्याकरणं परिमुष्यतांलुप्यमानानां ॥ २९ ॥ ३० ॥ मात्सर्यंबंधुद्रोहः दानाभावेनकलिस्वरूपाएववयंजाताइत्यर्थः ॥ ३१ ॥३२॥३३॥ अंतरालेपिशाचयोनौ ॥३४॥ अंतर्व्यासंगःअहंज्ञातादाताकर्ताहर्ताइत्यादिरात्मपूजा बहिर्व्यासंगःपुत्रपश्वादिपूजातयोःकारकंमूलंअहंकारममकारौत्यक्त्वैवत्यागीभवेन्नतुयोगृहंहित्वाप्रतितिष्ठतिसइत्यर्थः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा०नैलकंठीयेभारतभावदीपेद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥७॥ ॥नबाह्यमिति अहंकारममकारौत्यक्तव्यावित्युक्तं तत्राद्यत्यागेसर्वव्यवहारोच्छेदःस्यादितिम
मकारएवत्याज्यइत्येतदर्थमध्यायआरभ्यते तत्रद्रव्यंममकारास्पदंद्विविधं बाह्यंव्यावहारिकं शारीरंशरीरेभवंमनःकल्पितंच यथोक्तं घटौमृन्मयधीमयाविति तथाचश्रुतिर्विदुषोविदेहकैवल्यकालेबाह्यद्र
व्यस्यस्वकारणेलयंदर्शयतिगताःकलाःपंचदशप्रतिष्ठाइति कलाःप्राणमनःप्रभृतयःप्रतिष्ठाःउपादानकारणानिप्रतिगताःतथाइमाःषोडशकलाःपुरुषायणाःपुरुषंप्राप्यास्तंयंतीतिमनःकल्पितानांकलानांपु
रुषेलयंदर्शयतिअतःशारीरमेवद्रव्यंबंधनमूलंनबाह्यमितिबाह्यत्यागोव्यर्थः शारीरद्रव्यत्यागेपिमनश्चांचल्यात्पुनरुपादानेसिद्धिर्नभवतीतिनवेत्यनेनउक्तं तेनदृढत्यागएवसिद्धिकृदित्युक्तं अक्षरयोजनास्प

निहत्यशत्रूंस्तरसासमृद्धान्शक्रोयथादैत्यबलानिसंख्ये ॥ कःपार्थशोचेन्निरतःस्वधर्मैःपूर्वैःस्मृतेपार्थिवशिष्टजुष्टे ॥ ३७ ॥ क्षात्रेणधर्मेणपराक्रमेणजित्वामहीं
मंत्रविद्भ्यःप्रदाय ॥ नाकस्यपृष्ठेसिनरेंद्रगंतानशोचितव्यंभवताद्यपार्थ ॥ ३८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिनकुलवाक्येद्वाद
शोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ॥ सहदेवउवाच ॥ ॥ नबाह्यंद्रव्यमुत्सृज्यसिद्धिर्भवतिभारत ॥ शारीरंद्रव्यमुत्सृज्यसिद्धि
र्भवतिवानवा ॥ १ ॥ बाह्यद्रव्यविमुक्तस्यशारीरेष्वनुगृध्यतः ॥ योधर्मोयत्सुखंवास्याद्द्विषतांतत्तथास्तुनः ॥ २ ॥ शारीरंद्रव्यमुत्सृज्यपृथिवीमनुशासतः ॥ यो
धर्मोयत्सुखंवास्यात्सुहृदांतत्तथास्तुनः ॥ ३ ॥ द्व्यक्षरस्तुभवेन्मृत्युस्त्र्यक्षरंब्रह्मशाश्वतम् ॥ ममेतिचभवेन्मृत्युर्नममेतिचशाश्वतम् ॥ ४ ॥ ब्रह्ममृत्यूततोराजन्नात्मन्ये
वसमाश्रितौ ॥ अदृश्यमानौभूतानियोधयेतामसंशयम् ॥ ५ ॥ अविनाशोस्यसत्त्वस्यनियतोयदिभारत ॥ हत्वाशरीरंभूतानांनहिंसाप्रतिपत्स्यते ॥ ६ ॥ अथापि
चसहोत्पत्तिःसत्त्वस्यप्रलयस्तथा ॥ नष्टेशरीरेनष्टःस्याद्वृथाचस्यात्क्रियापथः ॥ ७ ॥ तस्मादेकांतमुत्सृज्यपूर्वैःपूर्वतरैश्चयः ॥ पंथानिषेवितःसद्भिःसनिषेव्योवि
जानता ॥ ८ ॥ लब्ध्वापिपृथिवींकृत्स्नांसहस्थावरजंगमाम् ॥ नभुंक्तेयोनृपःसम्यङ्निष्फलंतस्यजीवितम् ॥ ९ ॥ अथवावसतोराजन्वनेवन्येनजीवतः ॥ द्रव्येषुय
स्यममतामृत्योरास्येसवर्तते ॥ १० ॥

टा ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ममेतिस्वीकारःनममेतिपरित्यागश्चएतौमृत्युशाश्वतौसंसारमोक्षयोर्मूलेइत्यर्थः ॥ ४ ॥ आत्मनिबुद्धौ भूतानिशास्त्रकर्तॄन् तथाचकेचित्कर्तात्मानित्यइतिकेचिदनित्यइति ॥ ५ ॥ त
त्राद्येदोषाभावमाह अविनाशइति ॥६॥ सत्त्वस्यकर्तृत्वधर्मवत्याबुद्धेः ॥ ७ ॥ द्वितीयेकृतहानादिदोषइत्याह तस्मादिति यस्मात्कर्तुरनाशेमोक्षाभावोनाशेदेहात्मवादप्रसंगस्तस्मादेकांतमन्यतरंनिश्चयं
त्यक्त्वाप्राचांपंथास्तन्मिथ्यात्वपक्षएवादर्तव्यःतेनकल्पितस्यशारीरद्रव्यस्यस्वाप्नस्येवत्यागोयुज्यतइत्याशयवानाह तस्मादिति ॥८ ॥ निष्फलंबाह्यद्रव्यत्यागंकृत्वांतरद्रव्यत्यागमकुर्वन्मूढएवेत्याहद्वाभ्यां
लब्ध्वापीति ॥ ९ ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तर्हि भयद्रव्यत्यागःश्रेयानित्याशंक्याह बाह्येति भूतानांबाह्यमाभ्यंतरंचयद्द्रव्यंतत्सर्वंस्वभावंस्वस्यप्रत्यगात्मनोभावंसत्तांपश्यजानीहि तदात्मव्यतिरिक्तंनास्तीत्यर्थः तथाचश्रुतिः आत्मैवेदंसर्वमिति येतुपु मांसस्तदात्मरूपंभूतंनित्यसिद्धंपश्यंति वृत्तमितिपाठेपिसएवार्थः तेमहतोभयादुभयद्रव्यसंगजात्संसारान्मुच्यंतेकल्पितस्यमरीचिकोदकस्येवमनस्येवत्यागःकर्तव्योनस्वरूपतस्तस्यनित्यनिवृत्तत्वादितिभा

बाह्यांतरंचभूतानांस्वभावंपश्यभारत ॥ येतुपश्यंतितद्भूतंमुच्यंतेतेमहाभयात् ॥ ११ ॥ भवान्पिताभवान्माताभवान्भ्राताभवान्गुरुः ॥ दुःखप्रलापानार्तस्य तन्मेत्वंक्षंतुमर्हसि ॥ १२ ॥ तथ्यंवायदिवाऽतथ्यंयन्मयैतत्प्रभाषितम् ॥ तद्विद्धिपृथिवीपालभक्त्याभरतसत्तम ॥ १३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराज ध० सहदेववाक्येत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ अव्याहरतिकौंतेयेधर्मराजेयुधिष्ठिरे ॥ भ्रातॄणांब्रुवतांतांस्तान्विविधान् वेदनिश्चयान् ॥ १ ॥ महाभिजनसंपन्नाश्रीमत्यायतलोचना ॥ अभ्यभाषतराजेंद्रंद्रौपदीयोषितांवरा ॥ २ ॥ आसीनमृषभंराज्ञांभ्रातृभिःपरिवारितम् ॥ सिंहशार्दूलसदृशैर्वारणैरिवयूथपम् ॥ ३ ॥ अभिमानवतीनित्यंविशेषेणयुधिष्ठिरे ॥ लालितासततंराज्ञाधर्मज्ञाधर्मदर्शिनी ॥ ४ ॥ आमंत्र्यविपुलश्रोणीसाम्नापरमवल्गुना ॥ भर्तारमभिसंप्रेक्ष्यततोवचनमब्रवीत् ॥ ५ ॥ ॥ द्रौपद्युवाच ॥ ॥ इमेतेभ्रातरःपार्थशुष्यंतेस्तोककाइव ॥ वावाश्यमानास्तिष्ठंतिनचैनानभिनंदसे ॥ ६ ॥ नंदयैतान्महाराजमत्तानिवमहाद्विपान् ॥ उपपन्नेनवाक्येनसततंदुःखभागिनः ॥ ७ ॥ कथंद्वैतवनेराजन्पूर्वमुक्त्वातथावचः ॥ भ्रातॄनेतान्स्मसहितान्शीतवातातपार्दितान् ॥ ८ ॥ वयंदुर्योधनंहत्वामृधेभोक्ष्याममेदिनीम् ॥ संपूर्णांसर्वकामानामाहवेविजयैषिणः ॥ ९ ॥ विरथांश्चरथान्कृत्वानिहत्यचमहागजान् ॥ संस्तीर्यचरथैर्भूमिंससादिभिररिंदमाः ॥ १० ॥ यजतांविविधैर्यज्ञैःसमृद्धैराप्तदक्षिणैः ॥ वनवासकृतंदुःखंभविष्यतिसुखायवः ॥ ११ ॥ इत्येतानेवमुक्त्वात्वंस्वयंधर्मभृतांवर ॥ कथमद्यपुनर्वीरविनिहंसिमनांसिनः ॥ १२ ॥ नक्लीबोवसुधांभुंक्तेनक्लीबोधनमश्नुते ॥ नक्लीबस्यगृहेपुत्रामत्स्याःपंकइवासते ॥ १३ ॥ नादंडःक्षत्रियोभातिनादंडोभूमिमश्नुते ॥ नादंडस्यप्रजाराज्ञःसुखंविंदंतिभारत ॥ १४ ॥ मित्रतासर्वभूतेषुदानमध्ययनंतपः ॥ ब्राह्मणस्यैवधर्मःस्यान्नराज्ञोराजसत्तम ॥ १५ ॥ असतांप्रतिषेधश्चसतांचपरिपालनम् ॥ एषराज्ञांपरोधर्मःसमरेचापलायनम् ॥ १६ ॥

वः ॥ ११ ॥ १२ ॥ भक्त्यैवभाषितंनतुज्ञानगर्वेण ॥ १३ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा० नैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अव्याहरति वक्तव्याभावान्नतुक्रोधान्मौर्ख्याद्वा ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ साम्नासांत्ववादेन वल्गुनारमणीयेन ॥ ५ ॥ स्तोककाश्चातकावावाश्यमानाःपुनःपुनःक्रंदंतः ॥ ६ ॥ उपपन्नेनयुक्तियुक्तेन ॥ ७ ॥ ८ ॥ सर्वकामानांसर्वैरर्थैः ॥ ९ ॥ १० ॥ ॥ ११ ॥ १२ ॥ क्लीबोऽधीरः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ प्रतिषेधोदंडोराज्यान्निर्वासनंवा ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दानमादानंचते ॥१७॥ संकोचेनयाज्ञया ॥१८॥ त्रिभिरंगैस्त्रिस्त्रभिःशक्तिभिः ताश्चप्रभुशक्तिर्मंत्रशक्तिरुत्साहशक्तिस्ताभिरनुत्तमंश्रेष्ठं ॥१९॥२०॥२१॥ अधरेणपश्चिमतः ॥२२॥ क्रौंचद्वीपादित्रशीकर

यस्मिन्क्षमाचक्रोधश्चदानादानेभयाभये ॥ निग्रहानुग्रहौचोभौसवैधर्मविदुच्यते ॥ १७॥ नश्रुतेननदानेननसांत्वेननचेज्यया ॥ त्वयेयंपृथिवीलब्धानसंको
चेनचाप्युत ॥ १८ ॥ यत्तद्बलममित्राणांतथावीर्यसमुद्यतम् ॥ हस्त्यश्वरथसंपन्नंत्रिभिरंगैरनुत्तमम् ॥ १९ ॥ रक्षितंद्रोणकर्णाभ्यामश्वत्थाम्नाकृपेणच ॥ तत्त्वया
निहतंवीरतस्माद्भुंक्ष्ववसुंधराम् ॥ २० ॥ जंबूद्वीपोमहाराजनानाजनपदैर्युतः ॥ त्वयापुरुषशार्दूलदंडेनमृदितःप्रभो ॥ २१ ॥ जंबूद्वीपेनसदृशःक्रौंचद्वीपोनराधिप ॥
अधरेणमहामेरोर्दंडेनमृदितस्त्वया ॥ २२ ॥ क्रौंचद्वीपेनसदृशःशाकद्वीपोनराधिप ॥ पूर्वेणतुमहामेरोर्दंडेनमृदितस्त्वया ॥ २३ ॥ उत्तरेणमहामेरोःशाकद्वीपेन
संमितः ॥ भद्राश्वःपुरुषव्याघ्रदंडेनमृदितस्त्वया ॥ २४ ॥ द्वीपाश्चसांतरद्वीपानानाजनपदाश्रयाः ॥ विगाह्यसागरंवीरदंडेनमृदितास्त्वया ॥ २५ ॥ एतान्यप्रति
मेयानिकृत्वाकर्माणिभारत ॥ नप्रीयसेमहाराजपूज्यमानोद्विजातिभिः ॥ २६ ॥ सत्वंभ्रातॄनिमान्दृष्ट्वाप्रतिनंदस्वभारत ॥ ऋषभानिवसंमत्तान्गजेंद्रानूर्जि
तानिव ॥ २७ ॥ अमरप्रतिमाःसर्वेशत्रुसाहाःपरंतपाः ॥ एकोपिहिसुखायैषांममस्यादितिमेमतिः ॥ २८ ॥ किंपुनःपुरुषव्याघ्रपतयोमेनरर्षभाः ॥ समस्तानींद्रि
याणीवशरीरस्यविचेष्टने ॥ २९ ॥ अनृतंनाब्रवीच्छ्वश्रूःसर्वज्ञासर्वदर्शिनी ॥ युधिष्ठिरस्त्वांपांचालिसुखेधास्यत्यनुत्तमे ॥ ३० ॥ हत्वाराजसहस्राणिबहून्याशुप
राक्रमः ॥ तद्व्यर्थंसंप्रपश्यामिमोहात्तवजनाधिप ॥ ३१ ॥ येषामुन्मत्तकोज्येष्ठःसर्वेतेप्यनुसारिणः ॥ तवोन्मादान्महाराजसोन्मादाःसर्वपांडवाः ॥ ३२ ॥ यदिहि
स्युरनुन्मत्ताभ्रातरस्तेनराधिप ॥ बद्ध्वात्वांनास्तिकैःसार्धंप्रशासेयुर्वसुंधराम् ॥ ३३ ॥ कुरुतेमूढएवंहियःश्रेयोनाधिगच्छति ॥ धूपैरंजनयोगैश्चनस्यकर्मभिरेव
च ॥ ३४ ॥ भेषजैःसचिकित्स्यःस्याद्यउन्मार्गेणगच्छति ॥ साहंसर्वाधमालोकेस्त्रीणांभरतसत्तम ॥ ३५ ॥ तथाविनिकृतापुत्रैर्याहमिच्छामिजीवितुम् ॥ एतेषांय
तमानानांनमेद्यवचनंमृषा ॥ ३६ ॥ त्वंतुसर्वांमहींत्यक्त्वाकुरुषेस्वयमापदम् ॥ यथास्तांसंमतौराज्ञांपृथिव्यांराजसत्तम ॥ ३७ ॥ मांधाताचांबरीषश्चतथाराजन्वि
राजसे ॥ प्रशाधिपृथिवींदेवींप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ ३८ ॥ सपर्वतवनद्वीपांमाराजन्विमनाभव ॥ यजस्वविविधैर्यज्ञैर्युध्यस्वारीन्प्रयच्छच ॥ धनानिभोगान्वा
सांसिद्विजातिभ्योनृपोत्तम ॥ ३९ ॥ ॥ इ० शां० रा० द्रौपदीवाक्येचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ ७ ॥ नंसिद्धद्वाराराजसूये ॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥
नस्यकर्मनासाद्वाराभेषजग्रहणं नष्टेतिपाठेनष्टाःप्रेतास्तद्वाधानिवृत्त्यर्थैरक्षाबंधनादिभिःकर्मभिः ॥३४॥३५॥ एतेषांएताननादृत्य ॥३६॥३७॥३८॥३९॥ ॥ इ० शां० रा० नै० भा० चतुर्दशोऽध्यायः ॥१४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

याज्ञसेन्यावचइति ॥ १॥नादंडःक्षत्रियोभातीतिद्रौपद्युक्तिमुपबृंहयति दंडइति ॥ २ ॥ ३ ॥ उपाधत्स्वदंडमितिशेषः लौकिकंभावंलोकव्यवहारंपश्यस्त्वपश्य यद्वाशोभनश्चासावलौकिकश्चतंभावंशास्त्रै कगम्यमानंदात्मानमंतर्दृष्ट्यापश्यवहिश्चदंडमुपाधत्स्व तेनसहदेवोक्तोऽर्थःप्रदर्शितोभवति ॥ ४ ॥ ५ ॥ सांसिद्धिकेपशुवद्दंडार्हस्वभावे ॥६॥७॥ दंडशब्दार्थमाह यस्मादिति दमयतिताडनादिनादंडयति

॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ याज्ञसेन्यावचःश्रुत्वापुनरेवार्जुनोब्रवीत् ॥ अनुमान्यमहाबाहुंज्येष्ठंभ्रातरमच्युतम् ॥ १ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ दंडःशास्तिप्रजाःस र्वादंडएवाभिरक्षति ॥ दंडःसुप्तेषुजागर्तिदंडंधर्मंविदुर्बुधाः ॥ २ ॥ दंडःसंरक्षतेधर्मंतथैवार्थंजनाधिप ॥ कामंसंरक्षतेदंडस्त्रिवर्गोदंडउच्यते ॥ ३ ॥ दंडेनरक्ष्यतेधा न्यंधनंदंडेनरक्ष्यते ॥ एवंविद्वन्नुपाधत्स्वभावंपश्यस्वलौकिकम् ॥ ४ ॥ राजदंडभयादेकेपापाःपापंनकुर्वते ॥ यमदंडभयादेकेपरलोकभयादपि ॥ ५ ॥ परस्परभया देकेपापाःपापंनकुर्वते ॥ एवंसांसिद्धिकेलोकेसर्वंदंडेप्रतिष्ठितम् ॥ ६ ॥ दंडस्यैवभयादेकेनखादंतिपरस्परम् ॥ अंधेतमसिमज्जेयुर्यदिदंडोनपालयेत् ॥ ७ ॥ यस्माद् दांतान्दमयत्यशिष्टान्दंडयत्यपि ॥ दमनाद्दंडनाच्चैवतस्माद्दंडंविदुर्बुधाः ॥ ८ ॥ वाचादंडोब्राह्मणानांक्षत्रियाणांभुजार्पणम् ॥ दानदंडाःस्मृतावैश्यानिर्दंडःशूद्रउ च्यते ॥ ९ ॥ असंमोहायमर्त्यानामर्थसंरक्षणायच ॥ मर्यादास्थापितालोकेदंडसंज्ञाविशांपते ॥ १० ॥ यत्रश्यामोलोहिताक्षोदंडश्चरतिसूद्यतः ॥ प्रजास्तत्रनमुह्यं तेनेताचेत्साधुपश्यति ॥ ११ ॥ ब्रह्मचारीगृहस्थश्चवानप्रस्थश्चभिक्षुकः ॥ दंडस्यैवभयादेतेमनुष्यावर्त्मनिस्थिताः ॥ १२ ॥ नाभीतोयजतेराजन्नाभीतोदातुमि च्छति ॥ नाभीतःपुरुषःकश्चित्समयेस्थातुमिच्छति ॥ १३ ॥ नाछित्त्वापरमर्माणिनाकृत्वाकर्मदुष्करम् ॥ नाहत्वामत्स्यघातीवप्राप्नोतिमहतींश्रियम् ॥ १४ ॥ नाघ्नतः कीर्तिरस्तीहनवित्तंनपुनःप्रजाः ॥ इंद्रोवृत्रवधेनैवमहेंद्रःसमपद्यत ॥ १५ ॥ यएवदेवाहंतारस्तांल्लोकोर्चयतेभृशम् ॥ हंतारुद्रस्तथास्कंदःशक्रोग्निर्वरुणोयमः ॥ १६ ॥ हंताकालस्तथावायुर्मृत्युर्वैश्रवणोरविः ॥ वसवोमरुतःसाध्याविश्वेदेवाश्चभारत ॥ १७ ॥ एतान्देवान्नमस्यंतिप्रतापप्रणताजनाः ॥ नब्रह्माणंनधातारंनपूषणं कथंचन ॥ १८ ॥ मध्यस्थान्सर्वभूतेषुदांतान्शमपरायणान् ॥ जयंतेमानवाःकेचित्प्रशांताःसर्वकर्मसु ॥ १९ ॥ नहिपश्यामिजीवंतंलोकेकंचिदहिंसया ॥ सत्त्वैः सत्त्वाहिजीवंतिदुर्बलैर्बलवत्तराः ॥ २० ॥

वित्तमपहरति ॥ ८ ॥ भुज्यतइतिभुजंभक्तंतन्मात्रार्पणंवेतनप्रदानमित्यर्थः दानंराज्ञेद्र व्यार्पणं निर्दंडोदास्यमेवकारयेन्नत्वस्यदंडोस्ति शूद्रंतुकारयेद्दास्यमितिमनूक्तेः एतच्चाल्पापराधेज्ञेयं॥ ९॥ १०॥ श्यामोदृढाभिघातेनदंड्यस्यांध्यजनकत्वात् लोहिताक्षोदंडयितुःक्रोधातिशयात् सूद्यतःसुत रामुद्यतः साधुयथापराधं ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ महतीमिंद्रलोकादि मत्स्यघातीवेत्यनपकारिणामपिवधःकार्यइत्यत्रदृष्टांतः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

व्यालमृगश्चित्रव्याघ्रः ॥ २१ ॥ २२ ॥ यथांस्त्रष्टः शौर्यंतेजोधृतिर्दाक्ष्यमित्याद्युक्तस्वभावःक्षत्रियःस्त्रष्टोसिधात्रा ॥ २३ ॥ विनीतावपनीतौक्रोधहर्षौयैस्ते मंदाःक्षत्रियाः ॥ २४ ॥ २५ ॥स्कंधपर्ययोदे
हस्यविपर्ययः ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ ततोदंडयुक्तानीतिर्दंडनीतिस्तस्यांप्रणीतायांप्रवर्तितायां ॥ २९ ॥ अभक्ष्यन्भक्षयेयुः ॥ ३० ॥ संतर्जिताःफूत्कारेण ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ भोगायपालनाय मर्यादाया

 नकुलोमूषिकानत्तिबिडालोनकुलंतथा ॥ बिडालमत्तिश्वाराजन्श्वानंव्यालमृगस्तथा ॥ २१ ॥ तानत्तिपुरुषःसर्वान्पश्यकालोयथागतः ॥ प्राणस्यान्नमिदंस
र्वंजंगमंस्थावरंचयत् ॥ २२ ॥ विधानंदैवविहितंतत्रविद्वान्नमुह्यति ॥ यथास्त्रष्टोसिराजेंद्रतथाभवितुमर्हसि ॥ २३ ॥ विनीतक्रोधहर्षाहिमंदावनमुपाश्रिताः ॥
विनावधंनकुर्वंतितापसाःप्राणयापनम् ॥ २४ ॥ उदकेबहवःप्राणाःपृथिव्यांचफलेषुच ॥ नचकश्चिन्नतान्हंतिकिमन्यत्प्राणयापनात् ॥ २५ ॥ सूक्ष्मयोनीनिभू
तानितर्कगम्यानिकानिचित् ॥ पक्ष्मणोपिनिपातेनयेषांस्यात्स्कंधपर्ययः ॥ २६ ॥ ग्रामान्निष्क्रम्यमुनयोविगतक्रोधमत्सराः ॥ वनेकुटुंबधर्माणोदृश्यंतेपरिमो
हिताः ॥ २७ ॥ भूमिंभित्त्वौषधीश्छित्त्वावृक्षादीनंडजान्पशून् ॥ मनुष्यास्तन्वतेयज्ञांस्तेस्वर्गंप्राप्नुवंतिच ॥ २८ ॥ दंडनीत्यांप्रणीतायांसर्वेसिध्यंत्युपक्रमाः ॥ कौं
तेयसर्वभूतानांतत्रमेनास्तिसंशयः ॥ २९ ॥ दंडश्चेन्नभवेल्लोकेविनश्येयुरिमाःप्रजाः ॥ जलेमत्स्यानिवाभक्ष्यन्दुर्बलान्बलवत्तराः ॥ ३० ॥ सत्यंचेदंब्रह्मणापू
र्वमुक्तंदंडःप्रजारक्षतिसाधुनीतः ॥ पश्याग्नयश्चप्रतिशाम्यभीताःसंतर्जितादंडभयाज्ज्वलंति ॥ ३१ ॥ अंधंतमइवेदंस्यान्नप्राज्ञायतकिंचन ॥ दंडश्चेन्नभवेल्लो
केविभजन्साध्वसाधुनी ॥ ३२ ॥ येपिसंभिन्नमर्यादानास्तिकावेदनिंदकाः ॥ तेपिभोगायकल्पंतेदंडेनाशुनिपीडिताः ॥ ३३ ॥ सर्वोदंडजितोलोकोदुर्लभोहिशुचि
र्जनः ॥ दंडस्यहिभयाद्भीतोभोगायैवप्रवर्तते ॥ ३४ ॥ चातुर्वर्ण्यप्रमोदायसुनीतिनयनायच ॥ दंडोविधात्राविहितोधर्मार्थौभुविरक्षितुम् ॥ ३५ ॥ यदिदंडान्नविभ्ये
युर्वयांसिश्वापदानिच ॥ अद्युःपशून्मनुष्यांश्चयज्ञार्थानिहवींषिच ॥ ३६ ॥ नब्रह्मचार्यधीयीतकल्याणींनदुहेतगाम् ॥ नकन्योद्वहनंगच्छेद्यदिदंडोनपालयेत् ॥ ३७ ॥
विष्वग्लोपःप्रवर्तेतभिद्येरन्सर्वसेतवः ॥ ममत्वंनप्रजानीयुर्यदिदंडोनपालयेत् ॥ ३८ ॥ नसंवत्सरसत्राणितिष्ठेयुरकुतोभयाः ॥ विधिवद्दक्षिणावंतियदिदंडोन
पालयेत् ॥ ३९ ॥ चरेयुर्नाश्रमंधर्मंयथोक्तंविधिमाश्रिताः ॥ नविद्यांप्राप्नुयात्कश्चिद्यदिदंडोनपालयेत् ॥ ४० ॥

इतिशेषः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ सुनीतिनयनायविनयप्रापणाय ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ कल्याणीमपत्यवतींनदुह्येतलोकः उद्वहनंनगच्छेत्किंतुव्यभिचरेदेव ॥ ३७ ॥ विष्वग्लोपःसर्वोच्छेदः सेतवोमर्यादाःमम
त्वंपरिच्छिन्नंनजानीयुःसर्वःसर्वत्रममत्वंकुर्यादित्यर्थः ॥ ३८ ॥ तिष्ठेयुरनुतिष्ठेयुः ॥ ३९ ॥ आश्रिताआश्रमिणः ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥गोष्ठप्रविष्टव्याघ्रादेरहिंसागवामेवहिंसाभवति अतएतयोर्मध्येधर्मस्यपरिग्रहआर्तत्राणंश्रेयान्॥४९॥५०॥मस्तकंभिंदंतिश्रृंगवद्भिर्माभूदिति नस्तकानितिपाठे नासिकाः॥५१॥ जर्जरीकृतेदंडेन तदभावेभारवहनादिकार्यंनस्यादतःपुराणमेवधर्ममाचर नत्वत्रप्रवाहायातंहिंसादिदोषमवेक्षस्वेतिभावः॥५२॥५३॥मन्युर्दैन्यं॥५४॥ आततायीशस्त्रपाणिः मन्युःक्रोधः

नचोष्ट्रानबलीवर्दानाश्वाश्वतरगर्दभाः॥ युक्तावहेयुर्यानानियदिदंडोनपालयेत्॥ ४१॥ नप्रेष्यावचनंकुर्युर्नबालाजातुकर्हिचित्॥ नतिष्ठेद्युवतीधर्मेयदिदंडो नपालयेत्॥ ४२॥ दंडेस्थिताःप्रजाःसर्वाभयंदंडेविदुर्बुधाः॥ दंडेस्वर्गोमनुष्याणांलोकोयंसुप्रतिष्ठितः॥ ४३॥ नतत्रकूटंपापंवावंचनावापिदृश्यते॥ यत्रदंडः सुविहितश्चरत्यरिविनाशनः॥ ४४॥ हविःश्वाप्रलिहेद्दृष्ट्वादंडश्चेन्नोद्यतोभवेत्॥ हरेत्काकःपुरोडाशंयदिदंडोनपालयेत्॥ ४५॥ यदीदंधर्मतोराज्यंविहितंयद्य धर्मतः॥ कार्यस्तत्रनशोकोवैभुंक्ष्वभोगान्यजस्वच॥ ४६॥ सुखेनधर्मश्रीमंतश्चरंतिशुचिवाससः॥ संवर्षतःफलैर्दानैर्भुंजानाश्चान्नमुत्तमम्॥ ४७॥ अर्थेसर्वे समारंभाःसमायत्तानसंशयः॥ सचदंडेसमायत्तःपश्यदंडस्यगौरवम्॥ ४८॥ लोकयात्रार्थमेवेहधर्मप्रवचनंकृतम्॥ अहिंसासाधुहिंसेतिश्रेयान्धर्मपरिग्रहः॥ ४९॥ नात्यंतंगुणवत्किंचिन्नचाप्यत्यंतनिर्गुणम्॥ उभयंसर्वकार्येषुदृश्यतेसाध्वसाधुवा॥ ५०॥ पशूनांवृषणंछित्त्वाततोभिंदंतिमस्तकम्॥ वहंतिबहवो भारान्बध्नंतिदमयंतिच॥ ५१॥ एवंपर्याकुलेलोकेवितथैर्जर्जरीकृते॥ तैस्तैर्न्यायैर्महाराजपुराणंधर्ममाचर॥ ५२॥ यजदेहिप्रजांरक्षधर्मंसमनुपालय॥ अमित्रान्जहिकौंतेयमित्राणिपरिपालय॥ ५३॥ माचतेनिघ्नतःशत्रून्मन्युर्भवतुपार्थिव॥ नतत्रकिल्बिषंकिंचित्कर्तुर्भवतिभारत॥ ५४॥ आततायीहियोहन्यादाततायिनमागतम्॥ नतेनभ्रूणहासस्यान्मन्युस्तंमन्युमार्छति॥ ५५॥ अवध्यःसर्वभूतानामंतरात्मानसंशयः॥ अवध्येचात्मनिकथंवध्योभवतिकस्यचित्॥ ॥ ५६॥ यथाहिपुरुषःशालांपुनःसंप्रविशेन्नवाम्॥ एवंजीवःशरीराणितानितानिप्रपद्यते॥ ५७॥ देहान्पुराणानुत्सृज्यनवान्संप्रतिपद्यते॥ एवंमृत्युमुखंप्राहुर्जनायेतत्त्वदर्शिनः॥ ५८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजधर्मानुशासनप०अर्जुनवाक्येपंचदशोऽध्यायः॥ १५॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥

वैशंपायनउवाच॥ ॥अर्जुनस्यवचःश्रुत्वाभीमसेनोत्यमर्षणः॥ धैर्यमास्थायतेजस्वीज्येष्ठंभ्रातरमब्रवीत्॥ १॥

मन्युंक्रोधमार्छति आसर्वतकच्छतिप्राप्नोति मन्युःकर्तानाहंकर्तेतिश्रुतेस्तत्रनभ्रूणहाभवतीत्यर्थः॥५५॥वस्तुतस्त्ववध्यएवआत्मादेहस्तुशालावदनात्मातेनदेहेनदेहेनिहतेनात्माहंतावावध्योवेत्याह अवध्य इत्यादिना॥५६॥५७॥५८॥ ॥इतिशां०रा०नै०भा०भा०पंचदशोऽध्यायः॥१५॥७॥ अर्जुनस्येति ननुदेहश्चेच्छालातुल्यस्तर्हितत्पीडयाकःपीड्यतेइत्याशंक्यमनएवपीड्यतेनात्मेतिवक्तुमयमध्यायः॥१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 नचशक्रुमःकर्तुमितिशेषः ॥२ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ आयत्यामुत्तरकाले तदात्वेवर्तमानकाले 'अगतिर्दुर्मार्गःगतिःसन्मार्गः' ॥ ६ ॥ राज्यंप्रतिहेतुंराज्यंकर्तुंयुक्तिं ॥ ७ ॥ देहमनसीदुंःखाश्रयेनत्वात्मेतिज्ञा
त्वासुखेनराज्यंकर्तव्यमितितात्पर्यं निर्द्वंद्वंशरीरंविनाव्याधिर्नास्तिमनोविनाआधिर्नास्तीत्यर्थः ॥ ८॥ ९ ॥ १० ॥ शीतोष्णेकफपित्ते वायुर्वातः ॥ ११ ॥ विधानंचिकित्सा उष्णेनद्रव्येण ॥१२॥१३॥

॥ १५ ॥ राजन्विदितधर्मोसिनतेस्त्यविदितंक्वचित् ॥ उपशिक्षामतेवृत्तंसदैवनचशक्रुमः ॥ २ ॥ नवक्ष्यामिनवक्ष्यामीत्येवंमेमनसिस्थितम् ॥ अतिदुःखात्तुवक्ष्यामितन्नि १२
बोधजनाधिप ॥ ३ ॥ भवतःसंप्रमोहेनसर्वंसंशयितंकृतम् ॥ विक्लवत्वंचनःप्राप्तमबलत्वंतथैवच ॥ ४ ॥ कथंहिराजालोकस्यसर्वशास्त्रविशारदः ॥ मोहमापद्यसे
दैन्याद्यथाकापुरुषस्तथा ॥ ५ ॥ अगतिश्चगतिश्चैवलोकस्यविदितातव ॥ आयत्यांचतदात्वेचनतेस्त्यविदितंप्रभो ॥ ६ ॥ एवंगतेमहाराजराज्यंप्रतिजनाधिप ॥
हेतुमत्रप्रवक्ष्यामितमिहैकमनाःशृणु ॥ ७ ॥ द्विविधोजायतेव्याधिःशारीरोमानसस्तथा ॥ परस्परंतयोर्जन्मनिर्द्वंद्वंनोपलभ्यते ॥ ८ ॥ शारीराज्जायतेव्याधिर्मान
सोनात्रसंशयः ॥ मानसाज्जायतेवापिशारीरइतिनिश्चयः ॥ ९ ॥ शारीरंमानसंदुःखंयोतीतमनुशोचति ॥ दुःखेनलभतेदुःखंद्वावनर्थौचविंदति ॥ १० ॥ शीतो
ष्णेचैववायुश्चत्रयःशारीरजागुणाः ॥ तेषांगुणानांसाम्यंयत्तदाहुःस्वस्थलक्षणम् ॥ ११ ॥ तेषामन्यतमोद्रेकेविधानमुपदिश्यते ॥ उष्णेनबाध्यतेशीतंशीतेनोष्णं
प्रबाध्यते ॥ १२ ॥ सत्त्वंरजस्तमइतिमानसाःस्युस्त्रयोगुणाः ॥ तेषांगुणानांसाम्यंयत्तदाहुःस्वस्थलक्षणम् ॥ १३ ॥ तेषामन्यतमोत्सेकेविधानमुपदिश्यते ॥ हर्षेण
बाध्यतेशोकोहर्षःशोकेनबाध्यते ॥ १४ ॥ कश्चित्सुखेवर्तमानोदुःखस्यस्मर्तुमिच्छति ॥ कश्चिद्दुःखेवर्तमानःसुखस्यस्मर्तुमिच्छति ॥ १५ ॥ सत्वंनदुःखीदुःखस्य
नसुखीचसुखस्यवा ॥ नदुःखीसुखजातस्यनसुखीदुःखजस्यवा ॥ १६ ॥ स्मर्तुमिच्छसिकौरव्यदिष्टंहिबलवत्तरम् ॥ अथवातेस्वभावोयंयेनपार्थिवक्लिश्यसे ॥
॥ १७ ॥ दृष्ट्वासभागतांकृष्णामेकवस्त्रांरजस्वलाम् ॥ मिषतांपांडुपुत्राणांनतस्यस्मर्तुमर्हसि ॥ १८ ॥ प्रव्राजनंचनगरादजिनैश्चविवासनम् ॥ महारण्यनिवासश्च
नतस्यस्मर्तुमर्हसि ॥ १९ ॥ जटासुरात्परिक्लेशंचित्रसेनेनचाहवम् ॥ सैंधवाच्चपरिक्लेशंकथंविस्मृतवानसि ॥ २० ॥

॥ १४ ॥ कश्चिदिति कश्चिन्मूढोदिव्यस्त्र्यादिसुखकालेनष्टंपुत्रादिंस्मरन्शोकेनहर्षंबाधते कश्चिद्दुःखकालेऽतीतंसुखंस्मरन्हर्षेणशोकंबाधते इदमुभयंदेहाद्यभिमानविषयं ॥ १५ ॥ त्वंतुशारीरमानसाभ्या ॥ १५ ॥
मन्यःकालत्रयेपिनदुःखीनवासुखी अतस्तदुभयमस्मरणानर्हत्वात्सुखकालेदुःखंदुःखकालेसुखंवास्मर्तुंनार्हसि अथापिचेत्स्मरसितर्हिदैवमेवबलीयइत्याहसार्धेन सइति ॥१६॥ अथतेतवदेहादिसंघात्म
मानिनःस्वभावएवेतिचेत्किंद्रौपदीक्लेशादिकंदुःखंनस्मर्तुमर्हस्यपितुअर्हस्येवेत्याह अथवेत्यादिना ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ यच्चयथाचतेद्रोणभीष्माभ्यामात्मतुल्याभ्यांसहयुद्धमासीत्तत्तथातेतवचात्मसमेनमनसाएकेनयोद्धव्यमुपस्थितमितियोजना द्रोणादिवन्मनोपित्वत्तोऽन्यदित्याशयः एकेननिर्विकल्पावस्थेनाऽऽत्ममनोनाशोभवतीत्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥ तस्मिन्मनसिवासनातंतुसंतानरूपेअनिर्जितेसतिदेहांतरेपिपूर्वसंस्काराात्तवयुध्यतस्तस्ययुद्धप्राप्तिरनिवार्येत्याह तस्मिन्निति ॥ २४ ॥ तस्मादिति यस्मादेवंतस्मादद्यैवस्वकर्मभिर्यमाद्यष्टांगैर्व्यक्तंस्थूलशरीरंत्यक्त्वाऽव्यक्तरूपस्यमनसःपरंशत्रुभूतमैकात्म्यंगंतव्यंप्राप्तव्यं अतोयुध्यस्व मनोजयार्थंसंनद्धोभवेत्यर्थः ॥ २५ ॥ तस्मिन्मनसि कामवस्थां अवा

पुनरज्ञातचर्यायांकीचकेनपदावधम्॥द्रौपद्याराजपुत्र्याश्चकथंविस्मृतवानसि॥२१॥यच्चतेद्रोणभीष्माभ्यांयुद्धमासीदरिंदम॥मनसैकेनयोद्धव्यंतत्तेयुद्धमुपस्थितम्॥२२॥यत्रनास्तिशरैःकार्यंनमित्रैर्नचबंधुभिः॥आत्मनैकेनयोद्धव्यंतत्तेयुद्धमुपस्थितम्॥२३॥तस्मिन्ननिर्जितेयुद्धेप्राणान्यदिविमोक्ष्यसे॥अन्यंदेहंसमास्थायततस्तैरपियोत्स्यसे॥२४॥तस्मादद्यैवगंतव्यंयुध्यस्वभरतर्षभ॥परमव्यक्तरूपस्यव्यक्तंत्यक्त्वास्वकर्मभिः॥२५॥तस्मिन्ननिर्जितेयुद्धेकामवस्थांगमिष्यसि॥एतज्जित्वामहाराजकृतकृत्योभविष्यसि॥२६॥एतांबुद्धिंविनिश्चित्यभूतानामागतिंगतिम्॥पित्र्यंपैतामहेवृत्तेशाधिराज्यंयथोचितम्॥२७॥दिष्ट्यादुर्योधनःपापोनिहतःसानुगोयुधि॥द्रौपद्याःकेशपाशस्यदिष्ट्यात्वंपदवींगतः॥२८॥यजस्ववाजिमेधेनविधिवद्दक्षिणावता॥वयंतेकिंकराःपार्थवासुदेवश्चवीर्यवान्॥२९॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिभीमवाक्येषोडशोऽध्यायः॥१६॥ ॥७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥असंतोषःप्रमादश्चमदोरागोप्रशांतता॥बलंमोहोभिमानश्चाप्युद्वेगश्चैवसर्वशः॥१॥एभिःपाप्मभिराविष्टोराज्यंत्वमभिकांक्षसे॥निरामिषोविनिर्मुक्तःप्रशांतःसुसुखीभव॥२॥यइमामखिलांभूमिंशिष्यादेकोमहीपतिः॥तस्याप्युदरमेकंवैकिमिदंत्वंप्रशंससि॥३॥नाह्नापूरयितुंशक्यांनमासैर्भरतर्षभ॥अपूर्यांपूरयन्निच्छामायुषापिनशक्नुयात्॥४॥यथेद्धःप्रज्वलत्यग्निरसमिद्धःप्रशाम्यति॥अल्पाहारतयात्वग्निंशमयौदर्यमुत्थितम्॥५॥

च्यामित्यर्थः एतन्मनः ॥२६॥ एतांमनोदेहाभ्यामन्यश्चात्मेत्येवंरूपां भूतानामागतिंगतिंचमनसातादात्म्येनकृतामवेक्ष्यतदपहायहर्षशोकविमुक्तःसन्राज्यंकुर्वित्यर्थः ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणि राज०नैलकंठीयेभारतभावदीपेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ असंतोषइति मनस्तादात्म्यंत्यक्त्वाहर्षविषादशून्योराज्यंयज्ञांश्चकुर्वित्युक्तं तत्रत्यागोवाङ्मात्रेणनभवतिकिंतुमनोनिरोधेनसचसंतोषैकाग्र्यविनयवैराग्यशांतिधैर्यविवेकाहंकारत्यागानुद्वेगादिनासाध्यः राज्यंत्वसंतोषादिमताकर्तव्यमतोराज्याकांक्षीत्वथापांडित्यंमाकुरुकिंतुराज्यंत्यक्त्वासंतोषादिनिष्ठएवभवेतिश्लोकद्वयार्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ इद्धःप्रदीप्तः ॥ ५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रेयसापरलोकजयेनैवपृथिवीजिताभवतीतितेतवजितंजयएवास्तीतिभावः ॥ ६ ॥ अबलास्तपःकृशाः ॥७॥ अलब्धलाभोयोगोलब्धसंरक्षणंक्षेमस्तद्वभयंधर्माधर्मात्मकसंसाररूपत्वान्महद्भयंतस्मान्मुच्यस्वमुक्तोभव ॥ ८ ॥ एकेति व्याघ्रइवस्वार्थपरएवराजाऽतोबध्यते पारार्थ्यंत्वस्यानुषंगिकंनमोचयितुंक्षममितिभावः ॥९॥ विषयानिति बहिरर्थांस्त्यक्त्वाशांतःसंन्यासीसन्नबध्यतइत्युक्तं तद्बुद्ध्यंतरंबुद्धेर्विपर्ययोयथातथापश्यजानीहि ॥ १० ॥ एवंचेत्पत्राहारादिकंमुनयोनकुर्युरितिद्वयोःश्लोकयोर्भावः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ मनसैवत्यागःकार्यइत्येतन्निरस्यति निरामिषाइति अनआत्मानंत्यागीति

आत्मोदरकृतेप्राज्ञःकरोतिविघसंबहु ॥ जयोदरंपृथिव्यातेश्रेयोनिर्जितयाजितम् ॥ ६ ॥ मानुषान्कामभोगांस्त्वमैश्वर्यंचप्रशंससि ॥ अभोगिनोबलाश्चैवयांति स्थानमनुत्तमम् ॥ ७ ॥ योगःक्षेमश्चराष्ट्रस्यधर्माधर्मौत्वयिस्थितौ ॥ मुच्यस्वमहतोभारात्त्यागमेवाभिसंश्रय ॥ ८ ॥ एकोदरकृतेव्याघ्रःकरोतिविघसंबहु ॥ तमन्येप्युपजीवंतिमंदालोभवशान्मृगाः ॥ ९ ॥ विषयान्प्रतिसंगृह्यसंन्यासंकुर्वतेयदि ॥ नचतुष्यंतिराजानःपश्यबुद्ध्यंतरंयथा ॥ १० ॥ पत्राहारैरश्मकुट्टैर्दंतोलूखलिकैस्तथा ॥ अब्भक्षैर्वायुभक्षैश्चतैरयंनरकोजितः ॥ ११ ॥ यस्त्विमांवसुधांकृत्स्नांप्रशासेदखिलांनृपः ॥ तुल्याश्मकांचनोयश्चसकृतार्थोनपार्थिवः ॥ १२ ॥ संकल्पेषुनिरारंभोनिराशोनिर्ममोभव ॥ अशोकंस्थानमातिष्ठइहचामुत्रचाव्ययम् ॥ १३ ॥ निरामिषानशोचंतिशोचसित्वंकिमामिषम् ॥ परित्यज्यामिषंसर्वं मृषावादात्प्रमोक्ष्यसे ॥ १४ ॥ पंथानौपितृयानश्चदेवयानश्चविश्रुतौ ॥ ईजानाःपितृयानेनदेवयानेनमोक्षिणः ॥ १५ ॥ तपसाब्रह्मचर्येणस्वाध्यायेनमहर्षयः ॥ विमुच्यदेहांस्तेयांतिमृत्योरविषयंगताः ॥ १६ ॥ आमिषंबंधनंलोकेकर्मेहोक्तंतथामिषम् ॥ ताभ्यांविमुक्तःपापाभ्यांपदमाप्नोतितत्परम् ॥ १७ ॥ अपिगाथांपुरागीतांजनकेनवदंत्युत ॥ निर्द्वंद्वेनविमुक्तेनमोक्षंसमनुपश्यता ॥ १८ ॥ अनंतंबतमेवित्तंयस्यमेनास्तिकिंचन ॥ मिथिलायांप्रदीप्तायांनमेदह्यतिकिंचन ॥ १९ ॥ प्रज्ञाप्रासादमारुह्यअशोच्यान्शोचतोजनान् ॥ जगतीस्थानिवाद्रिस्थोमंदबुद्धिर्नचेक्षते ॥ २० ॥ दृश्यंपश्यतियःपश्यन्सचक्षुष्मान्सबुद्धिमान् ॥ अज्ञातानांच विज्ञानात्संबोधाद्बुद्धिरुच्यते ॥ २१ ॥

वदन्मृषावादीभवसीत्यर्थः ॥ १४ ॥ ईजानावर्णाश्रमाद्यभिमानिनः गताइतिशेषः मोक्षिणोनिःसंगाः ॥ १५ ॥ १६ ॥ बंधनंराज्यसंगः ताभ्यामामिषाभ्यां ॥ १७ ॥ यत्तुपितृपैतामहंराज्यमित्युक्तंतत्रापित्वस्यासंगंदर्शयति अपिगाथामिति ॥ १८ ॥ १९ ॥ यत्तूक्तंदिष्ट्यादुर्योधनोहतइतितत्राह प्रज्ञेति मंदत्वादेवप्रज्ञाप्रासादमारोढुमशक्तःअशोच्यान्स्वर्गतान्दुर्योधनादीन्शोचतस्तद्दारादीन्नपश्यसि परदुःखेनसुखीभवन्मूर्खोसीतिभावः ॥ २० ॥ कस्तर्हिबुद्धिमानित्यतआह दृश्यमिति दृश्यंद्रष्टुंयोग्यंकर्तव्यमकर्तव्यंच अज्ञातंज्ञापयतितस्यकर्तव्यत्वमकर्तव्यत्वंवासंबोधयतिसम्यङ्निश्चाययतिसाबुद्धिस्तद्वान्बुद्धिमान् ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यस्त्वेतांबुद्धिंविनिश्चित्येत्युक्तंतत्राह यइति यस्तुवैद्यानांविद्यावतांवाचंविजानातिनतुतदर्थंसत्वादृशोबहुमानमियात् गुरूनप्युपदेष्टुंयोग्यमात्मानंमन्यतेनतुतत्त्वंविंदति ॥ २२ ॥कस्तर्हितत्त्वंविंदतीत्यतआह यदेति यदायस्मिन्कालेभूतानांवियदादीनांपृथग्भावंनानात्वमेकस्थंएकस्मिन्नात्मनिपर्यवसन्नंविलीनमितियावत् घटशरावादीनामिवमृन्मात्रमनुपश्यतिशास्त्राचार्योपदेशमनुध्यानेनसाक्षात्करोति तथाततः एकस्मादेवविस्तारमुत्पत्तिंचपश्यतितदाब्रह्मसंपद्यतेतत्त्वंविंदति ॥ २३ ॥ तेबुद्धिमंतस्तांगतिंब्रह्मसंपत्तिंयांतिनत्वादृशाविद्वांसःशास्त्रमात्राभिज्ञाः यतोल्पचेतसः मंदबुद्धयोबहिर्मुखाइत्यर्थः कथंतर्हिबुद्धिमंतोभवंतीत्यतआह नाबुद्धयोनातपसइति येअतपसोनतेअबुद्धयोन तपसैवबुद्धिःप्राप्यतइत्यर्थः॥२४ ॥. ॥ इतिशां०रा०नै०भा०सप्तदशोऽध्यायः ॥१७ ॥ ॥ध्र॥ ॥तूष्णींभूतमिति ॥ १ ॥ बु

यस्तुवाचंविजानातिबहुमानमियात्सवै ॥ ब्रह्मभावप्रपन्नानांवैद्यानांभावितात्मनाम् ॥२२॥ यदाभूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति ॥ ततएवचविस्तारंब्रह्मसंपद्यतेतदा ॥ २३ ॥ तेजनास्तांगतिंयांतिनाविद्वांसोल्पचेतसः॥नाबुद्धयोनातपसःसर्वंबुद्धौप्रतिष्ठितम्॥२४॥ ॥इतिश्रीम०शांतिप०राजधर्मानु० युधिष्ठिरवाक्ये सप्तदशोऽध्यायः॥ १७॥ ॥ध्र॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥तूष्णींभूतंतुराजानंपुनरेवार्जुनोब्रवीत्॥ संतप्तःशोकदुःखाभ्यांराजवाक्शल्यपीडितः॥ १ ॥ ॥अर्जुनउवाच॥ ॥कथयंतिपुरावृत्तमितिहासमिमंजनाः॥ विदेहराज्ञःसंवादंभार्ययासहभारत॥ २॥ उत्सृज्यराज्यंभिक्षार्थंकृतबुद्धिंनरेश्वरम्॥ विदेहराजमहिषी दुःखितायदभाषत॥ ३॥ धनान्यपत्यंदाराश्चरत्नानिविविधानिच॥ पंथानंपावकंहित्वाजनकोमौढ्यमास्थितः॥ ४॥ तंददर्शप्रियाभार्याभैक्ष्यवृत्तिमकिंचनम्॥ धानामुष्टिमुपासीनंनिरीहंगतमत्सरम् ॥ ५॥ तमुवाचसमागत्यभर्तारमकुतोभयम् ॥ क्रुद्धामनस्विनीभार्याविविक्तेहेतुमद्वचः॥ ६॥ कथमुत्सृज्यराज्यंस्वंधनधान्यसमन्वितम्॥कापालींवृत्तिमास्थायधानामुष्टिर्नतेवरः॥७॥प्रतिज्ञातेन्यथाराजन्विचेष्टाचान्यथातव॥यद्राज्यंमहदुत्सृज्यस्वल्पेतुष्यसिपार्थिव॥८॥नैतेनातिथयोराजन्देवर्षिपितरस्तथा॥ अद्यशक्यास्त्वयाभर्तुंमोघस्तेयंपरिश्रमः॥ ९॥ देवतातिथिभिश्चैवपितृभिश्चैवपार्थिव॥ सर्वैरेतैःपरित्यक्तःपरिव्रजसिनिष्क्रियः॥ १०॥ यस्त्वंत्रैविद्यवृद्धानांब्राह्मणानांसहस्रशः॥ भर्ताभूत्वाचलोकस्यसोद्यतैर्भृतिमिच्छसि॥ ११ ॥ श्रियंहित्वाप्रदीप्तांत्वंश्ववत्संप्रतिवीक्ष्यसे॥ अपुत्राजननीतेद्यकौसल्याचापतिस्त्वया॥ १२॥ अमीचधर्मकामास्त्वांक्षत्रियाःपर्युपासते॥ त्वदाशामभिकांक्षंतःकृपणाःफलहेतुकाः ॥ १३॥

द्ध्यर्थंतपोनुष्ठानुंवनमेवश्रेयइत्युक्तंतत्रकर्मणैवहिसंसिद्धिमास्थिताजनकादयइत्युक्तेगृहेपिचित्तशुद्धिकरंयज्ञादिकंतपोस्तीत्याख्यायिकामुखेनप्रतिपादयिष्यन्नर्जुनउवाच कथयंतीति॥ २ ॥ ३ ॥पावकंयज्ञादिद्वाराशोधकं ॥ ४ ॥ धानाभृष्टयवाः निरीहंवितृष्णं ॥ ५ ॥हेतुमद्युक्तियुक्तं॥ ६ ॥ नतेवरोनतेत्वयावरणीयः ॥ ७ ॥ प्रतिज्ञासर्वसंगंत्यक्ष्यामीत्येवंरूपास्वल्पेनापिकुंडिकादिसंग्रहेणनष्टेत्यर्थः॥८॥ एतेनधानामुष्टिना ॥ ९ ॥ यतोनिष्क्रियोऽतोदेवतादिभिः परित्यक्तःसन्नेवपरिव्रजसि ॥ १० ॥ भृतिंस्वोदरभरणं ॥ ११ ॥ १२ ॥ फलहेतुकाःफलार्थिनः ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

परतंत्रेष्वदृष्टाधीनेषु ॥ १४ ॥ १५॥ १६ ॥ निपीयतेस्मिन्स्वेच्छयागोभिर्जलमितिनिपानमाहावः कूपोपांतस्थक्षुद्रजलाशयइनियावत् तद्वद्भूत्वा तथाआढ्यःफलवान्पक्षिणामाश्रयश्वभूत्वाअन्या
नुउदरार्थकथंपर्युपाससे ॥ १७ ॥ हस्तिनमपिन्यासैःसर्वकर्मत्यागैरुपेतंक्रव्यादामांसादाःखादंनि अनर्थकंसर्वपुरुषार्थहीनं ॥ १८ ॥ यइमामिति त्रिविष्टब्धंत्रिदंडं ॥ १९ ॥ अवसीयसेअध्यवस्यसि अ
नेनधानामुष्टिनासर्वराज्यादिकंसमं संगित्वाविशेषात् ॥ २० ॥ इहार्थइति जीवनार्थंबाह्यमप्यर्थंत्यक्तुमशक्तःकंथमांतरान्देहेंद्रियादींस्त्यक्ष्यसि तथाचसर्वसंगत्यागप्रतिज्ञाव्यर्थैवकिंतर्हिसर्वसंगत्यागरूपम
तआह कावेति देहेंद्रियमनोबुद्धिविषयाणांत्यागेशुद्धचिन्मात्रस्यतवाहंचनादृशीकाममत्वंचकः नह्यसंगचिन्मात्रयोर्द्वयोःपरस्परसंबंधोस्तिभेदकोपाधेरभावात् एवंसतिमयिकश्चतेनुग्रहोनकश्चिदित्यर्थः॥

तांश्चत्वंविफलान्कुर्वन्कंनुलोकंगमिष्यसि॥ राजन्संशयितेमोक्षेपरतंत्रेषुदेहिषु ॥ १४ ॥ नैवतेस्तिपरोलोकोनापरःपापकर्मणः ॥ धर्म्यान्दारान्परित्यज्ययस्त्व
मिच्छसिजीवितुम्॥ १५॥ स्रजोगंधानलंकारान्वासांसिविविधानिच॥ किमर्थमभिसंत्यज्यपरिव्रजसिनिष्क्रियः॥ १६॥ निपानंसर्वभूतानांभूत्वात्वंपावनंम
हत्॥ आढ्योवनस्पतिर्भूत्वासोन्यांस्त्वंपर्युपाससे॥ १७॥ खादंतिहस्तिनंन्यासैःक्रव्यादाबहवोप्युत॥ बहवःकृमयश्चैवकिंपुनस्त्वामनर्थकम्॥ १८॥ यइमांकुं
डिकांभिंद्यात्त्रिविष्टब्धंचयोहरेत्॥ वासश्चापिहरेत्तस्मिन्कथंतेमानसंभवेत्॥ १९॥ यस्त्वयंसर्वमुत्सृज्यधानामुष्टेरनुग्रहः॥ यदानेनसमंसर्वंकिमिदंत्वयवसीय
से॥ २०॥ धानामुष्टेरिहार्थश्चेत्प्रतिज्ञातेविनश्यति॥ कावाहंतवकोमेत्वंकश्चतेमय्यनुग्रहः॥ २१॥ प्रशाधिपृथिवींराजन्यदितेनुग्रहोभवेत्॥ प्रासादंशयनंया
नंवासांस्याभरणानिच॥ २२॥ श्रियाविहीनैरधनैस्त्यक्तमित्रैरकिंचनैः॥ सौखिकैःसंभृतानर्थान्यःसंत्यजतिकिंनुतत्॥ २३॥ योत्यंतंप्रतिगृह्णीयाद्यश्चदद्या
त्सदैवहि॥ तयोस्त्वमंतरंविद्धिश्रेयांस्ताभ्यांकउच्यते॥ २४॥ सदैवयाचमानेषुतथादंभान्वितेषुच ॥ एतेषुदक्षिणादत्तादावाग्नाविवदुर्हुतम्॥ २५॥ जातवेदाय
थाराजन्नादग्ध्वैवोपशाम्यति॥ सदैवयाचमानोहितथाशाम्यतिवैद्विजः॥ २६॥ सतांवैददतोन्नंचलोकेस्मिन्प्रकृतिर्ध्रुवा॥ नचेद्राजाभवेद्दाताकुतःस्युर्मोक्ष
कांक्षिणः॥ २७॥ अन्नाद्गृहस्थालोकेस्मिन्भिक्षवस्ततएवच॥ अन्नात्प्राणःप्रभवतिअन्नदःप्राणदोभवेत्॥ २८॥ गृहस्थेभ्योपिनिर्मुक्तागृहस्थानेवसंश्रि
ताः॥ प्रभवंचप्रतिष्ठांचदांताविंदतआसते॥ २९॥

॥ २१ ॥ एवमसंगस्यतवराज्यंकुर्वतोयथाकथंचित्प्रारब्धकर्मावसानपर्यंतंदेहंधारयतःकुंडिकाद्यपेक्षयाराज्यमेवमंगलमनुग्राहकमित्याह प्रशाधीत्यादिना ॥२२॥ सौखिकैःपरमसुखार्थिभिःसंन्यासिभिः
संभृतानर्थान्कुंडिकादीन्वीक्ष्ययःस्वयमपितथाकरोतिसकिंनुतद्राज्यादिकंत्यजत्यपितुनैवत्यजति किंतूचितंपरिग्रहंत्यक्त्वादैवोपहतत्वादनुचितंपरिग्रहांतरमेवकरोतीत्यसंगत्वमस्यदुर्लभमित्यर्थः॥२३॥
एतदेवाह यइति॥२४॥ सदैवयाचमानःपरिव्राट् ॥२५॥सचक्लेशान्दग्ध्वैवोपशाम्यत्यग्निवदित्याह जातेति ॥ २६ ॥ एतच्चगृहस्थाधीनमित्याह सतामिति सतांसंन्यासिनांप्रकृतिर्जीवनं॥२७॥२८॥२९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ ऋजुत्वमेवाह असक्तइति ॥ ३१ ॥ दानार्थंदानंप्राप्तुंसितावद्धाः पाशैर्मठोमेभूयाच्छिष्योमेभूयान्मानोमेभूयादित्यादिभिः आमिषंधनंमठपुस्तकाद्यर्थं ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ अनिष्कषायेरागादि दोषवर्जनाभावे ॥ ३४ ॥ साधून्निष्कषायान् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा० नैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ध॥ ॥ध॥

त्यागान्नभिक्षुकंविंद्यान्नमौढ्यान्नचयाचनात् ॥ ऋजुस्तुयोर्थंत्यजतिनसुखंविद्धिभिक्षुकम् ॥ ३० ॥ असक्तःसक्तवद्गच्छन्निःसंगोमुक्तबंधनः ॥ समःशत्रौचमित्रेचसवैमुक्तोमहीपते ॥ ३१ ॥ परिव्रजंतिदानार्थंमुंडाःकाषायवाससः ॥ सिताबद्धविधैःपाशैःसंचिन्वंतोवृथामिषम् ॥ ३२ ॥ त्रयींचनामवार्तांचत्यक्त्वापुत्रान्व्रजंतिये ॥ त्रिविष्टब्धंचवासश्चप्रतिगृह्णंत्यबुद्धयः ॥ ३३ ॥ अनिष्कषायेकाषायमीहार्थमितिविद्धितम् ॥ धर्मध्वजानांमुंडानांवृत्त्यर्थमितिमेमतिः ॥ ३४ ॥ काषायैरजिनैश्चीरैर्नग्नान्मुंडान्जटाधरान् ॥ बिभ्रत्साधून्महाराजजयलोकान्जितेंद्रियः ॥ ३५ ॥ अग्न्याधेयानिगुर्वर्थंक्रतूनपिसुदक्षिणान् ॥ ददात्यहरहःपूर्वंकोनुधर्मरतस्ततः ॥ ३६ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ तत्त्वज्ञोजनकोराजालोकेस्मिन्निितिगीयते ॥ सोप्यासीन्मोहसंपन्नोमामोहवशमन्वगाः ॥ ३७ ॥ एवंधर्ममनुक्रांताःसदादानतपःपराः ॥ आनृशंस्यगुणोपेताःकामक्रोधविवर्जिताः ॥ ३८ ॥ प्रजानांपालनेयुक्तादानमुत्तममास्थिताः ॥ इष्टान्लोकानवाप्स्यामोगुरुवृद्धोपचायिनः ॥ ३९ ॥ देवतातिथिभूतानांनिर्वपंतोयथाविधि ॥ स्थानमिष्टमवाप्स्यामोब्रह्मण्याःसत्यवादिनः ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध० अर्जुनवाक्येअष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ध॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ वेदाहंतातशास्त्राणिअपराणिपराणिच ॥ उभयंवेदवचनंकुरुकर्मत्यजेतिच ॥ १ ॥ आकुलानिचशास्त्राणिहेतुभिश्चितितानिच ॥ निश्चयश्चैवयोमंत्रेवेदाहंतंयथाविधि ॥ २ ॥ त्वंतुकेवलमस्त्रज्ञोवीरव्रतसमन्वितः ॥ शास्त्रार्थंतत्त्वतोगंतुंनसमर्थःकथंचन ॥ ३ ॥ शास्त्रार्थसूक्ष्मदर्शीयोधर्मनिश्चयकोविदः ॥ तेनाप्येवंनवाच्योहंयदिधर्मंप्रपश्यसि ॥ ४ ॥ भ्रातृसौहृदमास्थाययदुक्तंवचनंत्वया ॥ न्याय्यंयुक्तंचकौंतेयप्रीतोहंतेननतेर्जुन ॥ ५ ॥ युद्धधर्मेषुसर्वेषुक्रियाणांनैपुणेषुच ॥ नत्वयासदृशःकश्चित्त्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ ६ ॥

अंतःसंगंत्यक्त्वाबहिःकर्मकुर्वित्युक्तंदूषयन्युधिष्ठिरउवाच वेदेति अपराणिधर्मशास्त्राणि पराणिब्रह्मशास्त्राणि कुर्वन्नेवेहकर्माणिजिजीविषेच्छतंसमाइतित्यजतैवहितज्ज्ञेयमितिकुरुकर्मत्यजेतिचशास्त्रद्वयंवेदजाने ॥ १ ॥ तयोर्निश्चयमप्यहंवेद विविदिषंतियज्ञेनदानेनेत्यादिश्रुतेरात्मवेदनेच्छापर्यंतंकर्मविषयः ॥ २ ॥ एतमेवप्रव्राजिनोलोकमिच्छंतःप्रव्रजंतीतिइच्छोत्तरंप्रव्रज्येतिकर्मतत्त्यागश्रुत्योर्व्यवस्थामजानंस्त्वंमूर्खोसीत्याह त्वंत्वित्यादिना ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

धर्मधर्मप्रतिपादकं तत्रविषयेदुष्प्रतरंदुरवगाहं ॥ ७ ॥ ८ ॥ कस्तर्हिनिश्चयइत्यतआह तपइति अविधिरनिर्देश्यंब्रह्म ॥ ९ ॥ १० ॥ एतेषुतपोविभजते तपइति ॥११॥ अरण्यइति अतिजघन्यंतपोपिधना ज्यायःकिमुतत्त्यागविधिरितिभावः ॥ १२ ॥ त्यागमाह उत्तरेणेति ॥ १३ ॥ श्मशानानीति क्रियावतांजन्ममरणसंबंधोदुर्वारइतित्यागएवकर्तव्यइतिदर्शितं ॥१४॥ अविधिमाह अनिर्देश्येति गतिर्मोक्षः प्रत्यगानंदरूपः तस्माद्धेतोस्तल्लाभायेत्यर्थः योगश्चित्तवृत्तिनिरोधः सःप्रधानंचतद्दिष्टश्चप्रधानेष्टः योगेनैवब्रह्मप्राप्यतेनान्यथेत्यर्थः यदाहदक्षः स्वसंवेद्यंहितद्ब्रह्मकुमारीस्त्रीसुखंयथा अयोगीनैवजानाति जात्यंधोवैयथाघटमिति सतुदुःखंप्रवेदितुंतुभ्यंज्ञापयितुमशक्यस्तवतत्रानधिकारादित्यर्थः ॥ १५ ॥ अपिर्वार्थे इहवासारोस्तीहवेतिएवमिहवाऽसारइहवेतिशास्त्राण्यालोक्यकवयःसारमुपादायासारं

धर्मसूक्ष्मतरंवाच्यंतत्रदुष्प्रतरंत्वया ॥ धनंजयनमेबुद्धिमभिशंकितुमर्हसि ॥ ७ ॥ युद्धशास्त्रविदेवत्वंनवृद्धाःसेवितास्त्वया ॥ संक्षिप्तविस्तरविदांनतेषांवेत्सिनिश्चयम् ॥८॥ तपस्त्यागोविधिरितिनिश्चयस्त्वेषधीमताम् ॥ परस्परंज्यायएषांयेषांनैश्रेयसीमतिः ॥ ९ ॥ यस्त्वेतन्मन्यसेपार्थनज्यायोस्तिधनादिति ॥ तत्रतेवर्तयिष्यामियथानैतत्प्रधानतः ॥ १० ॥ तपःस्वाध्यायशीलाहिदृश्यंतेधार्मिकाजनाः ॥ ऋषयस्तपसायुक्तायेषांलोकाःसनातनाः ॥ ११ ॥ अजातशत्रवोधीरास्तथान्येवनवासिनः ॥ अरण्येबहवश्चैवस्वाध्यायेनदिवंगताः ॥ १२ ॥ उत्तरेणतुपंथानमार्याविषयनिग्रहात् ॥ अबुद्धिजंतमस्त्यक्त्वालोकांस्त्यागवतांगताः ॥ १३ ॥ दक्षिणेनतुपंथानंयंभास्वंतंप्रचक्षते ॥ एतेक्रियावतांलोकायेश्मशानानिभेजिरे ॥ १४ ॥ अनिर्देश्यागतिःसातुयांप्रपश्यंतिमोक्षिणः ॥ तस्माद्योगःप्रधानेष्टःसतुदुःखंप्रवेदितुम् ॥ १५ ॥ अनुस्मृत्यतुशास्त्राणिकवयःसमवस्थिताः ॥ अपीहस्यादपीहस्यात्सारासारदिदृक्षया ॥ १६ ॥ वेदवादानतिक्रम्यशास्त्राण्यारण्यकानिच ॥ विपाट्यकदलीस्तंभंसारंददृशिरेनते ॥ १७ ॥ अथैकांतव्युदासेनशरीरेपांचभौतिके ॥ इच्छाद्वेषसमायुक्तमात्मानंप्राहुरिंगितैः ॥ १८ ॥ अग्राह्यंचक्षुषासूक्ष्ममनिर्देश्यंचतद्गिरा ॥ कर्महेतुपुरस्कारंभूतेषुपरिवर्तते ॥ १९ ॥ कल्याणगोचरंकृत्वामनस्तृष्णांनिगृह्यच ॥ कर्मसंततिमुत्सृज्यस्यान्निरालंबनःसुखी ॥ २० ॥ अस्मिन्नेवंसूक्ष्मगम्येमार्गेसद्भिर्निषेविते ॥ कथमर्थमनर्थाढ्यमर्जुनत्वंप्रशंससि ॥ २१ ॥

परित्यज्यसमवस्थिताःसम्यङ्निश्चयवंतोजाताइत्यर्थः ॥१६॥ आरण्यकानिवेदांतान् ॥१७॥ एकांतंजनवर्जितंतद्व्युदासेनतत्त्यागेनकेचिच्छरीरेस्थितमात्मानमिच्छादिमंतंप्राहुः ममेदंभूयादित्यादिभिरिंगितैर्लिंगैः ॥ १८ ॥ एवंपरमतमुपन्यस्यसिद्धांतमाह अग्राह्यमिति चक्षुषासमनस्कैश्चक्षुरादिभिरग्राह्यंयतःसूक्ष्मंगिरावाऽनिर्देश्यं कर्महेतुरविद्यातयैवपुरस्कारोब्राह्मणोहंगृहस्थोहमितिचक्षुर्वाग्गोचरत्वं यस्यतत्सूक्ष्ममेवविपरिवर्तते जीवरूपेणास्तीत्यर्थः ॥ १९ ॥ कल्याणगोचरमात्मोन्मुखं निरालंबनोनिरहंकारः ॥ २० ॥ सूक्ष्मगम्येसूक्ष्मयाबुद्ध्यागम्ये सद्भिश्चनिषेवितेतरहंकारत्यागरूपेसतिकथंबाह्यतमानर्थान्उपादेयत्वेनप्रशंससि ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पूर्वशास्त्रविदः कर्मकांडविदोपिएवमर्थमनर्थत्वेनपश्यंतिकिमुतज्ञानिनः ॥ २२ ॥ दुरावर्ताः दुःखेनापिसिद्धांतंग्राहयितुमशक्याः दृढःपूर्वःप्राग्भावीयःसंस्कारोयेषांतेदृढपूर्वे बहुव्रीहावप्यार्षीसर्वनामता ॥ २३ ॥ २४ ॥ हेपार्थ यत्यान्लौकिकानप्यर्थान्वयंविजानीमस्तान्इतरःकोज्ञातुमर्हति नकोपियथा एवंप्राज्ञाअपिअस्माकमन्येषांचदुर्ज्ञेयाइत्यर्थः ॥ २५ ॥ महद्वैराग्यं महत्परंब्रह्म तत्त्ववित् तप आदीनामेव ॥ २६ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा० नैलकंठीयेभारतभावदीपेएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अस्मिन्वाक्यांतरेवक्तेत्यादिनादंडएवहिराजेंद्रक्षत्रधर्मोनमुंडनमित्यंतेनग्रंथे नात्मविविदिषोत्पत्तेःपूर्वंकर्माणिकर्तव्यानिपश्चात्त्याज्यानीतियुधिष्ठिरमतंब्राह्मणविषयंनतुक्षत्रियविषयमितिप्रतिपाद्यते वाक्यांतरेवाक्यावसरे अभिनीततरंयुक्तिमत्तरं ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ चतुष्पदीचतुरा

पूर्वशास्त्रविदोप्येवंजनाःपश्यंतिभारत ॥ क्रियासुनिरतानित्यंदानेयज्ञेचकर्मणि ॥ २२ ॥ भवंतिसुदुरावर्ताहेतुमंतोपिपंडिताः ॥ दृढपूर्वैस्मृतामूढानैतदस्तीतिवादिनः ॥ २३ ॥ अनृतस्यावमंतारोवक्तारोजनसंसदि ॥ चरंतिवसुधांकृत्स्नांवावदूकाबहुश्रुताः ॥ २४ ॥ पार्थयन्नविजानीमःकस्तान्ज्ञातुमिहार्हति ॥ एवंप्राज्ञाःश्रुताश्चापिमहांतःशास्त्रवित्तमाः ॥ २५ ॥ तपसामहदाप्नोतिबुद्ध्यावैविंदतेमहत् ॥ त्यागेनसुखमाप्नोतिसदाकौंतेयतत्त्ववित् ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध० युधिष्ठिरवाक्येएकोनविंशतितमोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ अस्मिन्वाक्यांतरेवक्तादेवस्थानोमहातपाः ॥ अभिनीततरंवाक्यमित्युवाचयुधिष्ठिरम् ॥ १ ॥ ॥ देवस्थानउवाच ॥ ॥ यद्वचःफाल्गुनेनोक्तंनज्यायोस्तिधनादिति ॥ अत्रतेवर्तयिष्यामितदेकांतमनाःशृणु ॥ २ ॥ अजातशत्रोधर्मेणकृत्स्नातेवसुधाजिता ॥ तांजित्वाचवृथाराजन्नपरित्यक्तुमर्हसि ॥ ३ ॥ चतुष्पदीहिनिःश्रेणीब्रह्मण्येवप्रतिष्ठिता ॥ तांक्रमेणमहाबाहोयथावज्जयपार्थिव ॥ ४ ॥ तस्मात्पार्थमहायज्ञैर्यजस्वबहुदक्षिणैः ॥ स्वाध्याययज्ञाऋषयोज्ञानयज्ञास्तथापरे ॥ ५ ॥ कर्मनिष्ठांश्चबुद्ध्येथास्तपोनिष्ठांश्चपार्थिव ॥ वैखानसानांकौंतेयवचनंश्रूयतेयथा ॥ ६ ॥ ईहेतधनहेतोर्यस्तस्यानीहागरीयसी ॥ भूयान्दोषोहिवर्धेतयस्तंधर्ममुपाश्रयेत् ॥ ७ ॥ कृत्स्नंचधनसंहारंकुर्वंतिविधिकारणात् ॥ आत्मानंदूषितोबुद्ध्याभ्रूणहत्यांनबुध्यते ॥ ८ ॥ अनर्हतेयद्ददातिनददातियदर्हते ॥ अर्हानर्हापरिज्ञानाद्दानधर्मोपिदुष्करः ॥ ९ ॥

श्रमी ॥ ४ ॥ तामेवाह स्वाध्यायेति क्रमाद्ब्रह्मचारियतिगृहस्थवानप्रस्थान्बुध्यस्वेत्यर्थः ॥ ५ ॥ वैखानसानांहैरण्यगर्भाणां ॥ ६ ॥ धनंहेतुःकारणंयस्यतस्ययज्ञादेर्यज्ञाद्यर्थं ईहेतधनंतस्यानीहैवगरीयसी प्रक्षालनाद्धिपंकस्यदूरादस्पर्शनंवरमितिन्यायात्तमिमंपरधर्मंयःक्षत्रियउपाश्रयेतसदूष्येतेत्याह भूयानिति ॥ ७ ॥ चोहेतौ यस्माद्विधिकारणात् यज्ञार्थंधनसंहारंधनसंचयं आत्मानमिति बुद्ध्यादूषितआत्मानंदेहंतद्वत्प्रियंधनंवा अनर्हतेअयोग्यायकर्मणेसमर्पयतियोग्यायचन सआत्मद्रोहजांभ्रूणहत्यांनबुध्यते सार्धः ॥ ८ ॥ दानधर्मःशुद्धिधर्मः दैपूशोधनेइत्यस्यरूपं पक्षेस्पष्टोर्थः ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यज्ञोद्दिष्टोयज्ञार्थमेवआज्ञप्तोवेदेन यज्ञसृष्टइतिपाठेयज्ञार्थमेवसृष्टः अनंतरःसंनिहितःयज्ञादेवसर्वंकामावाप्तिर्भवतीतिभावः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ भांडमुपकरणंपात्रादि ॥ १३ ॥ १४ ॥ ॥ इति. शांतिपर्वणिरा० नैलकंठीयेभारतभावदीपेविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अत्रैवंक्षत्रियस्यवैखानसधर्माश्रयणंदोषःपालनयागदानादिकंगुणइत्यस्मिन्नर्थेएव ॥१॥ असंतुष्टोहिराजा प्रजाःपीडयत्यतःसंतोषमेवस्तौति संतोषइति सातुष्टिः ॥ २॥ सम्यक्प्रतितिष्ठतियेनतदाह यदेति यदाप्रसीदतितदातुष्टिःप्रतितिष्ठतीतिसंबंधः कदाप्रसीदति यदाकामान्जाग्रदादिविषयान्संहरतेआत्मनिप्र विलापयति तदात्मज्योतिःस्वयंज्योतिरात्मास्वात्मन्येवस्वस्वरूपेएवप्रसीदति द्रष्टृदर्शनेनदृश्यादिभेददर्शनरूपंमलंत्यजति ॥ ३ ॥ नबिभेति द्वितीयाभावात् अस्मान्नबिभ्यति अस्यनिष्क्रियत्वात् समाधौ

यज्ञायसृष्टानिधनानिधात्रायज्ञोद्दिष्टःपुरुषोरक्षिताच ॥ तस्मात्सर्वंयज्ञएवोपयोज्यंधनंततोनंतरएवकामः ॥ १० ॥ यज्ञैरिंद्रोविविधैरन्नवद्भिर्देवान्सर्वानभ्ययाद्भूरितेजाः ॥ तेनेंद्रत्वंप्राप्यविभ्राजतेसौतस्माद्यज्ञेसर्वमेवोपयोज्यम् ॥ ११ ॥ महादेवःसर्वयज्ञेमहात्माहुत्वात्मानंदेवदेवोबभूव ॥ विश्वान्लोकान्व्याप्यविष्टभ्यकीर्त्याविराजतेद्युतिमान्कृत्तिवासाः ॥ १२ ॥ आविक्षितःपार्थिवोसौमरुत्तोवृद्ध्याशक्रंयोऽजयद्देवराजम् ॥ यज्ञेयस्यश्रीःस्वयंसंनिविष्टायस्मिन्भांडंकांचनंसर्वमासीत् ॥ १३ ॥ हरिश्चंद्रःपार्थिवेंद्रश्रुतस्तेयज्ञैरिष्ट्वापुण्यभाग्वीतशोकः ॥ ऋद्ध्याशक्रंयोऽजयन्मानुषःसंस्तस्माद्यज्ञेसर्वमेवोपयोज्यम् ॥ १४ ॥ ॥ इतिश्रीमहा० शांतिपर्वणिराज० देवस्थानवाक्येविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ देवस्थानउवाच ॥ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ इंद्रेणसमयेपृष्टोयदुवाचबृहस्पतिः ॥ १ ॥ संतोषोवैस्वर्गतमःसंतोषःपरमंसुखम् ॥ तुष्टेर्नकिंचित्परतःसासम्यक्प्रतितिष्ठति ॥ २ ॥ यदासंहरतेकामान्कूर्मोंगानीवसर्वशः ॥ तदात्मज्योतिरचिरात्स्वात्मन्येवप्रसीदति ॥ ३ ॥ नबिभेतियदाचायंयदाचास्मान्नबिभ्यति ॥ कामद्वेषौचजयतितदात्मानंचपश्यति ॥ ४ ॥ यदासौसर्वभूतानांनद्रुह्यतिनकांक्षति ॥ कर्मणामनसावाचाब्रह्मसंपद्यतेतदा ॥ ५ ॥ एवंकौंतेयभूतानितंतंधर्मंतथातथा ॥ तदात्मनाप्रपश्यंतितस्माद्बुध्यस्वभारत ॥ ६ ॥ अन्येसामप्रशंसंतिव्यायाममपरेजनाः ॥ नैकंनचापरेकेचिदुभयंचतथापरे ॥ ७ ॥

व्युत्थानेतु कामक्रोधौजयति ॥ ४ ॥ यदाकाले ॥ ५ ॥ एवमिति भूतानिअधिकारिजीवाः यथायथायेनयेनप्रकारेण यद्यत्कर्मयज्ञादिकंवासगुणोपासनंनिर्गुणोपासनंवासांगंव्यंगंवाकरोतितत्तत्कर्मतथातथातेनतेनप्रकारेणफलात्मनाआविर्भूतंआत्मनास्वानुभवेनपश्यंति एतेनतंयथायथोपासतेतथेतःप्रेत्यभवतीतिश्रुतेरर्थोदर्शितः तस्मात्सर्वेभ्योभूतेभ्योभयंददद्भयंविंदत्यभयंददभयंविंदतीतिबुध्यस्व सम्यक्प्रजापालनेनत्वमप्यभयंप्राप्नुहीतिभावः ॥ ६ ॥ अन्यइति सामप्रीतिं व्यायामंयत्नं अपरेएकंध्यानंनप्रशंसंतिइतिनापितुप्रशंसंत्येवउभयंसामव्यायामौएकस्यैवअवस्थाभेदेनप्रशंसंति अपरेतथैवप्रशंसंतिप्रागुपात्तमेकंज्ञेयं ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पंचाप्येतान्पक्षान्विवृणोति यज्ञेतित्रिभिः यज्ञसंन्यासदानैर्दैवसर्वभूतविप्राणांप्रीतिर्भवति प्रतिग्रहंप्रजाभ्योयजमानेभ्योवाव्यादानंव्यायामरूपंमंदाःप्रशंसंति ॥ ८ ॥ सर्वपरित्यागेनत्वेकंकेचित् राज्यमे केइत्यादिपादत्रयेणसामव्यायामावेकस्यैवाह ॥ ९ ॥ अंत्यंपक्षमाह केचिदेकांतशीलिनः ॥ १० सिद्धांतमाह अद्रोहेणेति ॥ ११ ॥ प्रजननंपुत्रोत्पादनं प्रधानंचासौइष्टश्चेतिसमासस्तं ॥ १२ ॥ १३ ॥

यज्ञमेवप्रशंसंतिसंन्यासमपरेजनाः ॥ दानमेकेप्रशंसंतिकेचिच्चैवप्रतिग्रहम् ॥ ८ ॥ केचित्सर्वंपरित्यज्यतूष्णींध्यायंतआसते ॥ राज्यमेकेप्रशंसंतिप्रजानांपरि
पालनम् ॥ ९ ॥ हत्वाछित्त्वाचभित्त्वाचकेचिदेकांतशीलिनः ॥ एतत्सर्वंसमालोक्यबुधानामेषनिश्चयः ॥ १० ॥ अद्रोहेणैवभूतानांयोधर्मःससतांमतः ॥ अद्रोहः
सत्यवचनंसंविभागोदयादमः ॥ ११ ॥ प्रजनंस्वेषुदारेषुमार्दवंह्रीरचापलम् ॥ एवंधर्मंप्रधानेष्टंमनुःस्वायंभुवोब्रवीत् ॥ १२ ॥ तस्मादेतत्प्रयत्नेनकौंतेयप्रतिपालय ॥
योहिराज्येस्थितःशश्वद्वशीतुल्यप्रियाप्रियः ॥ १३ ॥ क्षत्रियोयज्ञशिष्टाशीराजाशास्त्रार्थतत्त्ववित् ॥ असाधुनिग्रहरतःसाधूनांप्रग्रहेरतः ॥ १४ ॥ धर्मवर्त्मनिसं
स्थाप्यप्रजावर्तेतधर्मतः ॥ पुत्रसंक्रामितश्रीश्चवनेवन्येनवर्तयन् ॥ १५ ॥ विधिनाश्रावणेनैवकुर्यात्कर्माण्यतंद्रितः ॥ यएवंवर्ततेराजन्सराजाधर्मनिश्चितः ॥
॥ १६ ॥ तस्यायंचपरश्चैवलोकःस्यात्सफलोदयः ॥ निर्वाणंहिसुदुष्प्राप्यंबहुविघ्नंचमेमतम् ॥ १७ ॥ एवंधर्ममनुक्रांताःसत्यदानतपःपराः ॥ आनृशंस्यगुणैर्युक्ताः
कामक्रोधविवर्जिताः ॥ १८ ॥ प्रजानांपालनेयुक्ताधर्ममुत्तममास्थिताः ॥ गोब्राह्मणार्थेयुध्यंतःप्राप्तागतिमनुत्तमाम् ॥ १९ ॥ एवंरुद्राःसवसवस्तथादित्याःपरं
तप ॥ साध्याराजर्षिसंघाश्चधर्ममेतंसमाश्रिताः ॥ अप्रमत्तास्ततःस्वर्गंप्राप्ताःपुण्यैःस्वकर्मभिः ॥ २० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मेदेवस्थानवा
क्येएकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ अस्मिन्नेवांतरेवाक्यंपुनरेवार्जुनोब्रवीत् ॥ निर्विण्णमनसंज्येष्ठमिदंभ्रातरमच्युत
म् ॥ १ ॥ क्षत्रधर्मेणधर्मज्ञप्राप्यराज्यंसुदुर्लभम् ॥ जित्वाचारीन्नरश्रेष्ठतप्यतेकिंभृशंभवान् ॥ २ ॥ क्षत्रियाणांमहाराजसंग्रामेनिधनंमतम् ॥ विशिष्टंबहुभिर्यज्ञैः
क्षत्रधर्ममनुस्मर ॥ ३ ॥ ब्राह्मणानांतपस्त्यागःप्रेत्यधर्मविधिःस्मृतः ॥ क्षत्रियाणांचनिधनंसंग्रामेविहितंप्रभो ॥ ४ ॥ क्षात्रधर्मोमहारौद्रःशस्त्रनित्यइतिस्मृतः ॥
वधश्चभरतश्रेष्ठकालेशस्त्रेणसंयुगे ॥ ५ ॥ ब्राह्मणस्यापिचेद्राजन्क्षत्रधर्मेणवर्ततः ॥ प्रशस्तंजीवितंलोकेक्षत्रंहिब्रह्मसंभवम् ॥ ६ ॥ नत्यागोनपुनर्यज्ञोनतपो
मनुजेश्वर ॥ क्षत्रियस्यविधीयंतेनपरस्वोपजीवनम् ॥ ७ ॥

प्रग्रहेसंग्रहे ॥ १४ ॥ १५ ॥ श्रावणेनशास्त्रश्रवणाद्विहितेन ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा॰नैलकंठीयेभारतभावदीपेएकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ ७ ॥
अस्मिन्निति अच्युतंधर्मात् ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ त्यागःसंन्यासः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ यज्ञआत्मयज्ञः समाधिरितियावत् ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ८ ॥ दंशितःसंनद्धः विजयंधर्मसंहितमितिपाठेप्रशंसंतीत्यध्याहारः ॥ ९ ॥ १० ॥ ब्रह्मणःकश्यपस्य नवतीर्नवदशाधिकंशताष्टकं ॥ ११ ॥ इंद्रत्वमैश्वर्यं ॥ १२॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ ॥इतिशां०

सभवान्सर्वधर्मज्ञोधर्मात्माभरतर्षभ ॥ राजामनीषीनिपुणोलोकेदृष्टपरावरः ॥ ८ ॥ त्यक्त्वासंतापजंशोकंदंशितोभवकर्मणि ॥ क्षत्रियस्यविशेषेणहृदयंवज्र
॥२०॥ संनिभम् ॥ ९ ॥ जित्वारीन्क्षत्रधर्मेणप्राप्यराज्यमकंटकम् ॥ विजितात्मामनुष्येंद्रयज्ञदानपरोभव ॥ १० ॥ इंद्रोवैब्रह्मणःपुत्रःक्षत्रियःकर्मणाभवत् ॥ ज्ञातीनां १२
पापवृत्तीनांजघाननवतीर्नव ॥ ११ ॥ तच्चास्यकर्मपूज्यंचप्रशस्यंचविशांपते ॥ तेनेंद्रत्वंसमापेदेदेवानामितिनःश्रुतम् ॥ १२ ॥ सत्वंयज्ञैर्महाराजयजस्वबहुदक्षि
णैः ॥ यथैवेंद्रोमनुष्येंद्रचिरायविगतज्वरः ॥ १३ ॥ मात्वमेवंगतेकिंचिच्छोचेथाःक्षत्रियर्षभ ॥ गतास्तेक्षत्रधर्मेणशस्त्रपूताःपरांगतिम् ॥ १४ ॥ भवितव्यंतथातच्च
यद्वृत्तंभरतर्षभ ॥ दिष्टंहिराजशार्दूलनशक्यमतिवर्तितुम् ॥ १५ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मपर्वणिअर्जुनवाक्येद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ ७ ॥
वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्तुकौंतेयोगुडाकेशेनपांडवः ॥ नोवाचकिंचित्कौरव्यस्ततोद्वैपायनोब्रवीत् ॥ १ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ बीभत्सोर्वचनंसौम्य
सत्यमेतद्युधिष्ठिर ॥ शास्त्रदृष्टःपरोधर्मःस्थितोगार्हस्थ्यमाश्रितः ॥ २ ॥ स्वधर्मंचरधर्मज्ञयथाशास्त्रंयथाविधि ॥ नहिगार्हस्थ्यमुत्सृज्यतवारण्यंविधीयते ॥ ३ ॥
गृहस्थंहिसदादेवाःपितरोतिथयस्तथा ॥ भृत्याश्चैवोपजीवंतितान्भरस्वमहीपते ॥ ४ ॥ वयांसिपशवश्चैवभूतानिचजनाधिप ॥ गृहस्थैरेवधार्यंतेतस्माच्छ्रेष्ठोगृ
हाश्रमी ॥ ५ ॥ सोयंचतुर्णामेतेषामाश्रमाणांदुराचरः ॥ तंचराद्यविधिंपार्थदुश्चरंदुर्बलेंद्रियैः ॥ ६ ॥ वेदज्ञानंचतेकृत्स्नंतपश्चाचरितंमहत् ॥ पितृपैतामहंराज्यं
धुर्यवद्वोढुमर्हसि ॥ ७ ॥ तपोयज्ञस्तथाविद्याभैक्ष्यमिंद्रियसंयमः ॥ ध्यानमेकांतशीलत्वंतुष्टिर्ज्ञानंचशक्तितः ॥ ८ ॥ ब्राह्मणानांमहाराजचेष्टासंसिद्धिकारिका ॥
क्षत्रियाणांतुवक्ष्यामितवापिविदितंपुनः ॥ ९ ॥ यज्ञोविद्यासमुत्थानमसंतोषःश्रियंप्रति ॥ दंडधारणमुग्रत्वंप्रजानांपरिपालनम् ॥ १० ॥ वेदज्ञानंतथाकृत्स्नंतपः
सुचरितंतथा ॥ द्रविणोपार्जनंभूरिपात्रेचप्रतिपादनम् ॥ ११ ॥ एतानिराज्ञांकर्माणिसुकृतानिविशांपते ॥ इमंलोकममुंचैवसाधयंतीतिनःश्रुतम् ॥ १२ ॥ एषांज्या
यस्तुकौंतेयदंडधारणमुच्यते ॥ बलंहिक्षत्रियेनित्यंबलेदंडःसमाहितः ॥ १३ ॥

रा०नै०भारतभावदीपेद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ एवमुक्तइति ॥ १ ॥ गार्हस्थ्यंगृहस्थस्यायंगार्हस्थ्यस्तं ॥ २ ॥ तवक्षत्रियत्वादरण्यंसंन्यासः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ दुर्बलानिजिता ॥२०॥
निचतानिइंद्रियाणितैः ॥ ६ ॥ ७ ॥ विद्याआत्मनोसंगत्वज्ञानं ज्ञानंशास्त्रविषयं ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १४ ॥ बिलशयान्मूषिकान् अप्रवासिनंगृहादिसंगिनं ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७॥१८॥ बाहुदांनदीमनुतत्समीपे॥१९॥२०॥२१॥विस्रब्धोममैवैतानीतिनिश्चयवान्॥२२॥२३॥२४॥इदंभक्षणंकृतं ॥२५॥ हे

एताविद्याःक्षत्रियाणांराजन्संसिद्धिकारिकाः॥ अपिगाथामिमांचापिबृहस्पतिरगायत ॥ १४ ॥ भूमिरेतौनिगिरतिसर्पोबिलशयानिव ॥ राजानंचाविरोद्धा
रंब्राह्मणंचाप्रवासिनम्॥ १५॥ सुद्युम्नश्चापिराजर्षिःश्रूयतेदंडधारणात् ॥ प्राप्तवान्परमांसिद्धिंदक्षःप्राचेतसोयथा॥ १६ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥भगवन्क
र्मणाकेनसुद्युम्नोवसुधाधिपः॥संसिद्धिंपरमांप्राप्तःश्रोतुमिच्छामितंनृपम्॥१७॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम्॥शंखश्चलिखि
तश्चास्तांभ्रातरौसंशितव्रतौ ॥ १८ ॥ तयोरावसथावास्तांरमणीयौपृथक्पृथक् ॥ नित्यपुष्पफलैर्वृक्षैरुपेतौबाहुदामनु ॥ १९ ॥ ततःकदाचिल्लिखितःशंखस्या
श्रममागतः ॥ यदृच्छयाथशंखोपिनिष्क्रांतोभवदाश्रमात् ॥ २० ॥ सोभिगम्याश्रमंभ्रातुःशंखस्यलिखितस्तदा ॥ फलानिपातयामाससम्यक्परिणतान्युत
॥ २१ ॥ तान्युपादायविस्रब्धोभक्षयामाससद्द्विजः ॥ तस्मिंश्चभक्षयत्येवशंखोप्याश्रममागतः॥ २२॥ भक्षयंतंतुतंदृष्ट्वाशंखोभ्रातरमब्रवीत्॥ कुतःफलान्य
वाप्तानिहेतुनाकेनखादसि॥ २३॥ सोऽब्रवीद्भ्रातरंज्येष्ठमुपस्पृत्याभिवाद्यच ॥ इतएवगृहीतानिमयेतिप्रहसन्निव ॥ २४ ॥ तमब्रवीत्तथाशंखस्तीव्ररोषसमन्वि
तः॥ स्तेयंत्वयाकृतमिदंफलान्याददतास्वयम्॥ २५॥ गच्छराजानमासाद्यस्वकर्मकथयस्ववै॥ अदत्तादानमेवंहिकृतंपार्थिवसत्तम॥ २६॥ स्तेनंमांत्वंविदित्वा
चस्वधर्ममनुपालय॥ शीघ्रंधारयचौरस्यममदंडंनराधिप॥ २७॥ इत्युक्तस्तस्यवचनात्सुद्युम्नंसनराधिपम्॥ अभ्यगच्छन्महाबाहोलिखितःसंशितव्रतः॥ २८॥
सुद्युम्नस्त्वंतपालेभ्यःश्रुत्वालिखितमागतम्॥ अभ्यगच्छत्सहामात्यःपद्भ्यामेवजनेश्वरः॥२९॥ तमब्रवीत्समागम्यसराजाधर्मवित्तमम्॥ किमागमनमाचक्ष्व
भगवन्कृतमेवतत् ॥ ३० ॥ एवमुक्तःसविप्रर्षिःसुद्युम्नमिदमब्रवीत् ॥ प्रतिश्रुत्यकरिष्येतिश्रुत्वातत्कर्तुमर्हसि ॥ ३१ ॥ अनिसृष्टानिगुरुणाफलानिमनुजर्षभ ॥
भक्षितानिमहाराजतत्रमांशाधिमाचिरम्॥३२॥ ॥सुद्युम्नउवाच॥ ॥प्रमाणंचेन्मतोराजाभवतोदंडधारणे॥ अनुज्ञायामपितथाहेतुःस्याद्ब्राह्मणर्षभ॥३३॥
सभवानभ्यनुज्ञातःशुचिकर्मामहाव्रतः ॥ ब्रूहिकामानतोन्यांस्त्वंकरिष्यामिहितेवचः॥ ३४॥

पार्थिवसत्तममयाअदत्तादानंकृतमित्यस्मैराज्ञेकथयस्वेतिसंबंधः ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ अंतपालेभ्योद्वारपालेभ्यः ॥२९॥३०॥ करिष्यइतिसंधिरार्षः ॥ ३१ ॥ अनिसृष्टान्यदत्तानि गुरुणाज्येष्ठभ्रात्रा
॥ ३२ ॥ यथादंडधारणेराजाप्रमाणंतथाऽनुज्ञायांहेतुःप्रमाणं ॥ ३३ ॥ शुचिकर्मामदनुज्ञयैवशोधितदोषःशुतकर्मेतिपाठेश्राविततकर्मा कीर्तनेनापिदोषोनश्यतीत्यर्थः ॥ ३४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ममर्मांमयावानदूषयसे तेत्वया निष्कृतिःप्रायश्चित्तं ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ उदकस्यार्थंप्रयोजनमाचमनादि कर्तुमितिशेषः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

॥व्यासउवाच॥ ॥संछंद्यमानोब्रह्मर्षिःपार्थिवेनमहात्मना॥नान्यंसवरयामासतस्माद्दंडादृतेवरम्॥३५॥ ततःसपृथिवीपालोलिखितस्यमहात्मनः॥करौप्र

॥२१॥ च्छेदयामासधृतदंडोजगामसः॥३६॥ सगत्वाभ्रातरंशंखमार्तरूपोब्रवीदिदम्॥ धृतदंडस्यदुर्बुद्धेर्भवांस्तन्क्षंतुमर्हति॥३७॥ ॥शंखउवाच॥ ॥नकुप्येतवध

र्मज्ञनत्वंदूषयसेमम॥ धर्मस्तुतेव्यतिक्रांतस्ततस्तेनिष्कृतिःकृता॥३८॥ त्वंगत्वाबाहुदांशीघ्रंतर्पयस्वयथाविधि॥ देवान्नृषीन्पितॄंश्चैवमाचाधर्मेमनःकृथाः॥३९॥

तस्यतद्वचनंश्रुत्वाशंखस्यलिखितस्तदा ॥ अवगाह्यापगांपुण्यामुदकार्थंप्रचक्रमे ॥ ४० ॥ प्रादुरास्तांततस्तस्यकरौजलजसंनिभौ ॥ ततःसविस्मितोभ्रातु

र्दर्शयामासतौकरौ॥ ४१ ॥ ततस्तमब्रवीच्छंखस्तपसेदंकृतंमया ॥ माचतेत्रविशंकाभूद्दैवमत्रविधीयते ॥ ४२ ॥ ॥लिखितउवाच॥ ॥ किंतुनाहंत्वयापूतःपू

र्वमेवमहाद्युते॥ यस्यतेतपसोवीर्यमीदृशंद्विजसत्तम॥ ४३ ॥ ॥शंखउवाच॥ ॥ एवमेतन्मयाकार्यंनाहंदंडधरस्तव ॥ सचपूतोनरपतिस्त्वंचापिपितृभिःसह

॥ ४४ ॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥सराजापांडवश्रेष्ठश्रेयान्वैतेनकर्मणा॥प्राप्तवान्परमांसिद्धिंदक्षःप्राचेतसोयथा॥ ४५॥एषधर्मःक्षत्रियाणांप्रजानांपरिपालन

म्॥ उत्पथोन्योमहाराजमास्मशोकेमनःकृथाः॥४६॥ भ्रातुरस्यहितंवाक्यंशृणुधर्मज्ञसत्तम॥ दंडएवहिराजेंद्रक्षत्रधर्मोनमुंडनम्॥४७॥ ॥इतिश्रीमहाभारते

शांतिपर्वणिराजध०व्यासवाक्येत्रयोविंशोऽध्यायः॥ २३॥ ॥छ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥पुनरेवमहर्षिस्तंकृष्णद्वैपायनोमुनिः॥ अजातशत्रुंकौंतेयमिदंव

चनमब्रवीत्॥ १ ॥ अरण्येवसतांतातभ्रातॄणांतेमनस्विनाम्॥ मनोरथामहाराजयेतत्रासन्युधिष्ठिर॥ २॥ तानिमेभरतश्रेष्ठप्राप्नुवंतुमहारथाः ॥ प्रशाधिपृथि

वींपार्थययातिरिवनाहुषः ॥ ३॥ अरण्येदुःखवसतिरनुभूतातपस्विभिः॥ दुःखस्यांतेनरव्याघ्रसुखान्यनुभवंतुवै ॥ ४ ॥ धर्ममर्थंचकामंचभ्रातृभिःसहभारत॥

अनुभूयततःपश्चात्प्रस्थातासिविशांपते ॥ ५ ॥ अर्थिनांचपितॄणांचदेवतानांचभारत ॥ आनृण्यंगच्छकौंतेयतत्सर्वंचकरिष्यसि ॥ ६ ॥ सर्वमेधाश्वमेधाभ्यां

यजस्वकुरुनंदन॥ ततःपश्चान्महाराजगमिष्यसिपरांगतिम्॥ ७॥ भ्रातॄंश्चसर्वान्क्रतुभिःसंयोज्यबहुदक्षिणैः॥ संप्राप्तःकीर्तिमतुलांपांडवेयभविष्यसि॥ ८॥ ॥२१॥

आख्यायिकातात्पर्यमाह दंडइति ॥ ४७ ॥ ॥छ॥इतिशांतिपर्वणिरा०नैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ पुनरेवेति ॥ १ ॥ स्वधर्मइतिराज्यं

कर्तव्यमित्युक्तंभ्रात्रादीनामानृण्यार्थमपितत्कर्तव्यमित्याह अरण्यइत्यादिना ॥ २ ॥३ ॥४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वचनंहिंसाप्रधानःक्षत्रधर्मोमिमास्त्वित्येवंरूपं हेकुरुसत्तम ॥ ९ ॥ आददानस्यपरस्वापहर्तुः समानधर्मःअविषमोधर्मस्तत्रकुशलाःस्थापयंतिअवश्यकर्तव्यतयाव्यवस्थापयंतिहेनरेश्वर नरेश्वरमितिपाठांत रेविजयादिकंकर्तुमितिशेषः ॥ १० ॥ मर्षयतेदस्यूनपिनहंति एनसातज्जेनपापेन ॥ ११ ॥ १२ ॥ आतिष्ठन्निति च्छेदः धर्मशास्त्राणांनिग्रहादतिलंघनाज्जातादधर्माद्भेतोऽश्च्यवते तानिअनुरुध्यन्नपेतभी श्चभवति ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ गांवाचंमिमतेविचारयंतितेगोमिनोब्रह्मकर्मकांडार्थविदोब्राह्मणाः गोमंतोवा धनिनोवैश्याः ॥ १७ ॥ १८ ॥ स्तब्धोमान्यानमानयन् अस्यसूयकोगुणेषुदोषदृ

विग्रस्तेपुरुषव्याघ्रवचनंकुरुसत्तम ॥ शृणुष्वैवंयथाकुर्वन्नधर्माच्च्यवसेनृप ॥ ९ ॥ आददानस्यविजयंविग्रहंचयुधिष्ठिर ॥ समानधर्मकुशलाःस्थापयंतिनरे श्वर ॥ १० ॥ देशकालप्रतीक्षीयोदस्यून्मर्षयतेनृपः ॥ शास्त्रजांबुद्धिमास्थाययुज्यतेनैनसाहिसः ॥ ११ ॥ आदायबलिषड्भागंयोराष्ट्रंनाभिरक्षति ॥ प्रतिगृह्णाति तत्पापंचतुर्थांशेनभूमिपः ॥ १२ ॥ निबोधचयथातिष्ठन्धर्मान्नच्यवतेनृपः ॥ निग्रहाद्धर्मशास्त्राणामनुरुध्यन्नपेतभीः ॥ १३ ॥ कामक्रोधावनादृत्यपितेवसमद र्शनः ॥ शास्त्रजांबुद्धिमास्थाययुज्यतेनैनसाहिसः ॥ १४ ॥ दैवेनाभ्याहतोराजाकर्मकालेमहाद्युते ॥ नसाधयतियत्कर्मनतत्राहुरतिक्रमम् ॥ १५ ॥ तरसाबुद्धिपू र्वंवानिग्राह्याएवशत्रवः ॥ पापैःसहनसंदध्याद्राज्यंपुण्यंचकारयेत् ॥ १६ ॥ शूराश्चार्याश्चसत्कार्याविद्वांसश्चयुधिष्ठिर ॥ गोमिनोधनिनश्चैवपरिपाल्याविशे षतः ॥ १७ ॥ व्यवहारेषुधर्मेषुयोक्तव्याश्चबहुश्रुताः ॥ गुणयुक्तेपिनैकस्मिन्विश्वसेतविचक्षणः ॥ १८ ॥ अरक्षितादुर्विनीतोमानीस्तब्धोऽभ्यसूयकः ॥ एनसायु ज्यतेराजादुर्दांतइतिचोच्यते ॥ १९ ॥ येरक्ष्यमाणाहीयंतेदैवेनाभ्याहतानृप ॥ तस्करैश्चापिहीयंतेसर्वंतद्राजकिल्बिषम् ॥ २० ॥ सुमंत्रितेसुनीतेचसर्वतश्चोपपा दिते ॥ पौरुषेकर्मणिकृतेनास्त्यधर्मोयुधिष्ठिर ॥ २१ ॥ विच्छिद्यंतेसमारब्धाःसिध्यंतेचापिदैवतः ॥ कृतेपुरुषकारेतुनैनःस्पृशतिपार्थिवम् ॥ २२ ॥ अत्रतेराजशा र्दूलवर्तयिष्येकथामिमाम् ॥ यद्वृत्तंपूर्वंराजर्षेर्हयग्रीवस्यपांडव ॥ २३ ॥ शत्रून्हत्वाहतस्याजौशूरस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ असहायस्यसंग्रामेनिर्जितस्ययुधिष्ठिर ॥ २४ ॥ यत्कर्मवैनिग्रहेशात्रवाणांयोगश्चाग्र्यःपालनेमानवानाम् ॥ कृत्वाकर्मप्राप्यकीर्तिंसयुद्धाद्वाजिग्रीवोमोदतेस्वर्गलोके ॥ २५ ॥ संत्यक्तात्मासमरेष्वात तायीशस्त्रैश्छिन्नोदस्युभिर्वध्यमानः ॥ अश्वग्रीवःकर्मशीलोमहात्मासंसिद्धार्थोमोदतेस्वर्गलोके ॥ २६ ॥

ष्टिः ॥ १९ ॥ येजनाःदैवेनअवर्षणादिना ॥ २० ॥ मंत्रनीतिसहायाद्युपेतेपुरुषकारेकृतेपियदिजनाहीयंतेम्रियंतेवातर्हिराज्ञोऽधर्मोनास्तीत्यर्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ शत्रून्हत्वाप्राप्य ततःशत्रोःसकाशा दाजौहतस्यवधंप्राप्तस्य तत्रहेतुरसहायस्येति ॥ २४ ॥ यत्कर्मकर्तव्यंतत्कर्मकृत्वेतिसंबंधः ॥ २५ ॥ २६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कामजःक्रोधोयुद्धमूलभूतोऽग्निः चातुर्होत्रंब्रह्माद्याःऋत्विजः चतुरश्चत्वारः॥२७॥२८॥संत्यक्तात्मात्यक्ताहंकारः ॥२९ ॥ योगःक्रियायामुत्साहोन्यासाअभिमानत्यागास्तैर्युक्तांदैवींसिद्धिंयज्ञादिक्रियाम
न्यदीयांमानुषींचसिद्धिंदंडनीतिंमहींचपालयित्वेतियोजना स्वयंचयज्ञशीलः॥३०॥मानुषंलोकमितिसंबंधः तनुत्यजांप्रयागादौ॥३१॥३२॥३३॥३४॥ ॥इतिशां०रा०नै०भारतभाव०चतुर्विशतित

 धनुर्यूपोरशनाज्याशरःस्रुक्स्रुवःखड्गोरुधिरंयत्रचाज्यम् ॥ रथोवेदीकामजोयुद्धमग्निश्चातुर्होत्रंचतुरोवाजिमुख्याः ॥ २७ ॥ हुत्वातस्मिन्यज्ञवह्नावथारीन्पापा
न्मुक्तोराजसिंहस्तरस्वी ॥ प्राणान्हुत्वाचावभृथेरणेसवाजिग्रीवोमोदतेदेवलोके ॥ २८ ॥ राष्ट्रंरक्षन्बुद्धिपूर्वंनयेनसंत्यक्तात्मायज्ञशीलोमहात्मा ॥ सर्वाँल्लोकान्
व्याप्यकीर्त्यामनस्वीवाजिग्रीवोमोदतेदेवलोके ॥ २९ ॥ दैवींसिद्धिंमानुषींदंडनीतिंयोगन्यासैःपालयित्वामहींच ॥ तस्माद्राजाधर्मशीलोमहात्मावाजिग्री
वोमोदतेदेवलोके ॥ ३० ॥ विद्वांस्त्यागीश्रद्दधानःकृतज्ञस्त्यक्त्वालोकंमानुषंकर्मकृत्वा ॥ मेधाविनांविदुषांसंमतानांतनुत्यजांलोकमाक्रम्यराजा ॥ ३१ ॥ सम्य
ग्वेदान्प्राप्यशास्त्राण्यधीत्यसम्यग्राज्यंपालयित्वामहात्मा ॥ चातुर्वर्ण्यंस्थापयित्वास्वधर्मेवाजिग्रीवोमोदतेदेवलोके ॥ ३२ ॥ जित्वासंग्रामान्पालयित्वाप्र
जाश्चसोमंपीत्वातर्पयित्वाद्विजाग्र्यान् ॥ युक्त्यादंडंधारयित्वाप्रजानांयुद्धेक्षीणेमोदतेदेवलोके ॥ ३३ ॥ वृत्तंयस्यश्लाघनीयंमनुष्याःसंतोविद्वांसोर्हयंत्यर्हणी
यम् ॥ स्वर्गंजित्वावीरलोकानवाप्यसिद्धिंप्राप्तःपुण्यकीर्तिर्महात्मा ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिव्यासवाक्येचतुर्विंश
तितमोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ द्वैपायनवचःश्रुत्वाकुपितेचधनंजये ॥ व्यासमामंत्र्यकौंतेयःप्रत्युवाचयुधि
ष्ठिरः ॥ १ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ नपार्थिवमिदंराज्यंनभोगाश्चपृथग्विधाः ॥ प्रीणयंतिमनोमेघशोकोमांरुंधयत्ययम् ॥ २ ॥ श्रुत्वावीरविहीनानामपुत्राणां
चयोषिताम् ॥ परिदेवयमानानांशांतिंनोपलभेमुने ॥ ३ ॥ इत्युक्तःप्रत्युवाचेदंव्यासोयोगविदांवरः ॥ युधिष्ठिरंमहाप्राज्ञोधर्मज्ञोवेदपारगः ॥ ४ ॥ ॥ व्यासउ
वाच ॥ ॥ नकर्मणालभ्यतेचेज्ययावानाप्यस्तिदातापुरुषस्यकश्चित् ॥ पर्याययोगाद्विहितंविधात्राकालेनसर्वंलभतेमनुष्यः ॥ ५ ॥ नबुद्धिशास्त्राध्ययनेनशक्यं
प्राप्तुंविशेषंमनुजैरकाले ॥ मूर्खोपिचाप्नोतिकदाचिदर्थान्कालोहिकार्यंप्रतिनिर्विशेषः ॥ ६ ॥

मोऽध्यायः ॥२४॥ ॥७॥ ॥द्वैपायनेति कुपितेराज्यकारणात् ॥ १ ॥रुंधयति शोकोपहतोगुरूणांबंधूनांवावाक्यंनशृणोतीतिभावः ॥ २॥ वीरविहीनानांपतिहीनानां ॥३॥४॥नलभ्यतेवीरोहतवीराभि
र्वीरपत्नीभिरित्यर्थः नापिताभ्यःकश्चित्पतिंदातुंसमर्थोस्तीत्यर्थः कालेनलभतेनत्वकालेअतस्तासांपतिलाभकालोतीतइतिनताःशोच्याः ॥ ५ ॥ विशेषंविगतंशेषमस्यास्तितद्विशेषंपुत्रादिकं ॥६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दर्दंतिददते ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ अस्तंगिरिंभानुरभ्युपैति ॥ १२ ॥ सेनजितापुत्रशोककृतदुःखार्तेन ॥ १३ ॥ पर्यायःकालगतिः ॥ १४ ॥ नहिनस्तिनहन्यतेहननस्यकर्ताकर्मवानभवति तेन कर्त्रात्मवादोदेहात्मवादश्चतार्किकलोकायतिकश्चतौक्रमेणनिरस्तौ ॥ १५ ॥ कश्चित्तार्किकः अपरःसांख्यः स्वभावतश्चित्सत्तातःभूतानांदेहाद्याकाराणांप्रभवाप्ययौउत्पत्तिनाशौनियतौ आत्मानकर्तानाप्यकर्ताकिंतुस्वसत्तामात्रेणमहाकूद्रतरंगाणांमरीचयइवभूतानामुत्पत्तिविनाशयोर्हेतुरितिभावः ॥ १६ ॥ मौढ्यात्ध्यायन्नेवापचितिंप्रतीकारंचरेन्नत्वध्यायन् ॥ १७ ॥ शोच्यानृशोकाक्रांतान्बाल

नाभूतिकालेपुफलंददंतिशिल्पानिमंत्राश्चतथौषधानि ॥ तान्येवकालेनसमाहितानिसिध्यंतिवर्धंतिचभूतिकाले ॥ ७ ॥ कालेनशीघ्राःप्रवहंतिवाताःकालेनवृष्टिर्जलदानुपैति ॥ कालेनपद्मोत्पलवज्जलंचकालेनपुष्यंतिवनेषुवृक्षाः ॥ ८ ॥ कालेनकृष्णाश्चसिताश्चराज्यःकालेनचंद्रःपरिपूर्णबिंबः ॥ नाकालतःपुष्पफलंद्रुमाणांनाकालवेगाःसरितोवहंति ॥ ९ ॥ नाकालमत्ताःखगपन्नगाश्चमृगद्विपाःशैलमृगाश्चलोके ॥ नाकालतःस्त्रीषुभवंतिगर्भानायांत्यकालेशिशिरोष्णवर्षाः ॥ १० ॥ नाकालतोम्रियतेजायतेवानाकालतोव्याहरतेचबालः ॥ नाकालतोयौवनमभ्युपैतिनाकालतोरोहतिबीजमुप्तम् ॥ ११ ॥ नाकालतोभानुरुपैतियोगंनाकालतोस्तंगिरिमभ्युपैति ॥ नाकालतोवर्धतेहीयतेचचंद्रःसमुद्रोपिमहोर्मिमाली ॥ १२ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ गीतंराज्ञासेनजितादुःखार्तेनयुधिष्ठिर ॥ १३ ॥ सर्वानेवैषपर्यायोमर्त्यान्स्पृशतिदुःसहः ॥ कालेनपरिपक्वाहिम्रियंतेसर्वपार्थिवाः ॥ १४ ॥ घ्नंतिचान्यान्नरान्राजंस्तानप्यन्येतथानराः ॥ संज्ञैषालौकिकीराजन्नहिनस्तिनहन्यते ॥ १५ ॥ हंतीतिमन्यतेकश्चिन्नहंतीत्यपिचापरः ॥ स्वभावतस्तुनियतौभूतानांप्रभवाप्ययौ ॥ १६ ॥ नष्टेधनेवादारेवापुत्रेपितरिवामृते ॥ अहोदुःखमितिध्यायन्दुःखस्यापचितिंचरेत् ॥ १७ ॥ सकिंशोचसिमूढःसन्शोच्यान्किमनुशोचसि ॥ यस्यदुःखेषुदुःखानिभयेषुचभयान्यपि ॥ १८ ॥ आत्मापिचायंनममसर्वापिपृथिवीमम ॥ यथाममतथान्येषामितिपश्यन्नमुह्यति ॥ १९ ॥ शोकस्थानसहस्राणिहर्षस्थानशतानिच ॥ दिवसेदिवसेमूढमाविशंतिनपंडितम् ॥ २० ॥ एवमेतानिकालेनप्रियद्वेष्याणिभागशः ॥ जीवेषुपरिवर्तंतेदुःखानिचसुखानिच ॥ २१ ॥

विधवयादुहित्रातुल्यान् दुःखेषुशोकजेषुमनस्तापेषु दुःखानिशिरस्ताडनादीनि दुःखार्दोर्द्विगुणीकरणंमूढकार्यमित्यर्थः ॥ १८ ॥ मोहनिवृत्तेरवधिमाह आत्मेति अयंव्यावहारिकआत्माअहंप्रत्ययविषयः सोपिममस्वरूपंन मत्तःपृथग्भूतत्वात् सर्वापृथिवीतिसर्वप्रपंचोपलक्षणं सर्वैवाममैवस्वरूपं यथाहंसर्वस्मादन्यःसर्वात्माचतथान्येपीत्याह यथेति एवमद्वैतात्मतत्त्वंपश्यन्नमुह्यतीत्यर्थः तथाचश्रुतिः तरतिशोकमात्मविदिति ॥ १९ ॥ २० ॥ यानिप्रियाणितान्येवकालेदुःखानिभवंति यानिद्वेष्याणितान्येवसुखानि तस्माद्वातजडस्यताडनमिवसर्वंदुःखमेवमोहात्सुखवद्विभातीत्यर्थः ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तृष्णायायार्तिरनवस्थितचित्ततातज्जंदुःखं दुःखस्यार्तिर्विनाशस्तज्जंसुखं ॥ २२ ॥ संततेयंसुखदुःखधारेत्यतस्त्याज्यैवेत्याह सुखस्येत्यादिना ॥ २३ ॥ २४ ॥ दुःखमूर्छितःदुःखेनवर्धितः एकांगमपिस पदष्टांगुष्ठवत्त्यजेत्किमुतबाह्मंराज्यादीतिभावः ॥ २५ ॥ हृदयेनशोकमूलेन ॥ २६ ॥ प्रियमाचरन्कुर्वन्केनहेतुनाकथंकेनप्रकारेणकस्यसंबंधीतिज्ञास्यसि॥ २७ ॥ मूढतमाःप्रसुप्तनरवज्जडाःबुद्धेःपरंब्रह्म

॥ २३ ॥ दुःखमेवास्तिनसुखंतस्मात्तदुपलभ्यते॥ तृष्णार्तिप्रभवंदुःखंदुःखार्तिप्रभवंसुखम् ॥ २२॥ सुखस्यानंतरंदुःखंदुःखस्यानंतरंसुखम् ॥ ननित्यंलभतेदुःखंननित्यंल १२
भतेसुखम् ॥२३॥ सुखमेवहिदुःखांतंकदाचिद्दुःखतःसुखम्॥तस्मादेतद्द्वयंजह्याद्यइच्छेच्छाश्वतंसुखम् ॥२४॥ सुखांतप्रभवंदुःखंदुःखांतप्रभवंसुखम्॥यन्निमि
त्तोभवेच्छोकस्तापोवादुःखमूर्छितः ॥ आयासोवापियन्मूलस्तदेकांगमपित्यजेत्॥ २५ ॥ सुखंवायदिवादुःखंप्रियंवायदिवाऽप्रियम् ॥ प्राप्तंप्राप्तमुपासीतहृद
येनापराजितः॥ २६॥ईषदप्यंगदाराणांपुत्राणामाचरन्प्रियम् ॥ ततोज्ञास्यसिकःकस्यकेनवाकथमेवच ॥ २७॥ येचमूढतमालोकेयेचबुद्धेःपरंगताः॥तएवसु
खमेधंतेमध्यमःक्लिश्यतेजनः ॥ २८ ॥ इत्यब्रवीन्महाप्राज्ञोयुधिष्ठिरससेनजित् ॥ परावरज्ञोलोकस्यधर्मवित्सुखदुःखवित् ॥ २९ ॥ येनदुःखेनयोदुःखीनस
जातुसुखीभवेत्॥दुःखानांहिक्षयोनास्तिजायतेह्यपरात्परम्॥ ३० ॥सुखंचदुःखंचभवाभवौचलाभालाभौमरणंजीवितंच ॥पर्यायतःसर्वमवाप्नुवंतितस्मा
द्धीरोनैवहृष्येन्नशोचेत्॥ ३१ ॥ दीक्षांराज्ञःसंयुगेयुद्धमाहुर्योगंराज्येदंडनीत्यांचसम्यक्॥ वित्तत्यागोदक्षिणानांचयज्ञेसम्यग्दानंपावनानीतिविद्यात्॥ ३२ ॥
रक्षन्राज्यंबुद्धिपूर्वंनयेनसंत्यक्तात्मायज्ञशीलोमहात्मा ॥ सर्वाँल्लोकान्धर्मदृष्ट्याचरंश्चाप्यूर्ध्वंदेहान्मोदतेदेवलोके॥ ३३ ॥ जित्वासंग्रामान्पालयित्वाचराष्ट्रं
सोमंपीत्वावर्धयित्वाप्रजाश्च ॥युक्त्यादंडंधारयित्वाप्रजानांयुद्धेक्षीणोमोदतेदेवलोके ॥३४॥ सम्यग्वेदान्प्राप्यशास्त्राण्यधीत्यसम्यग्राज्यंपालयित्वाचराजा॥
चातुर्वर्ण्यंस्थापयित्वास्वधर्मेपूतात्मावैमोदतेदेवलोके ॥ ३५ ॥ यस्यवृत्तंनमस्यंतिस्वर्गस्थस्यापिमानवाः॥पौरजानपदामात्याःसराजाराजसत्तमः॥ ३६ ॥
॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०सेनजिदुपाख्यानेपंचविंशोऽध्यायः॥ २५॥ ॥छ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ अस्मिन्नेवप्रकरणेधनंजयमुदारधीः ॥अ
भिनीततरंवाक्यमित्युवाचयुधिष्ठिरः॥ १ ॥ यदेतन्मन्यसेपार्थनज्यायोस्तिधनादिति ॥ नस्वर्गोनसुखंनार्थोनिर्धनस्येतितन्मृषा॥ २ ॥ ॥ २३ ॥

गताःप्राप्ताः अतस्त्वमध्यमस्तुनभवसिमध्यमोपिमाभूरित्यर्थः ॥ २८ ॥ २९ ॥ येनतृष्णादिनिमित्तेन ॥ ३० ॥ भवाभवौऐश्वर्यानैश्वर्ये ॥ ३१ ॥ दीक्षामिति राज्ञोयागयोगसंन्यासस्थानीयाःयुद्धंपालनं कर्तौवित्तत्यागश्चेतितान्येवास्यपावनानीत्यर्थः ॥ ३२ ॥ संत्यक्तात्मानिरहंकारः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ॥इतिशांतिप०रा०नै०भा०पंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥छ॥ अस्मिन्नेवेति ॥१॥२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ समयमध्ययनसंप्रदायस्याविच्छेदं आश्रिताआश्रमिणः ब्रह्मचारिणइत्यर्थः ॥ ४ ॥ ५ ॥ कार्याणिराजकार्याणि प्रतिष्ठाप्यानितद्वचसानुष्ठेयानीत्यर्थः तथाहि धर्माधर्मनिर्णयार्थंपर्षदंमुपक्रम्यए
कोवाध्यात्मवित्तमइतिस्मरंति पर्षत्त्वेनवरणीयइतिशेषः कव्यानीतिपाठेपित्र्याणिहवींषिज्ञाननिष्ठेभ्यएवदेयानीत्यर्थः ज्ञाननिष्ठेषुकव्यानिप्रतिपाद्यानीत्येववैखानसानांवानप्रस्थानांवचनं ॥ ६ ॥ अजा
दयोवालखिल्यवदृषीणांगणविशेषाः ॥ ७ ॥ ८ ॥ एतानृग्युरूपान् क्रियावतांकर्मिणां ॥ ९ ॥ उत्तरेणउत्तरतःस्थितं ॥१०॥ गतिद्वयादप्यधिकमाह संतोषइति संतोषःपरंवैराग्यं परमंसुखंकैवल्यः ॥११॥

स्वाध्याययज्ञसंसिद्धाद्दृश्यंतेबहवोजनाः॥ तपोरताश्चमुनयोयेषांलोकाःसनातनाः ॥ ३ ॥ ऋषीणांसमयंशश्वद्येरक्षंतिधनंजय॥ आश्रिताःसर्वधर्मज्ञादेवास्ता
न्ब्राह्मणान्विदुः॥ ४ ॥ स्वाध्यायनिष्ठान्हिऋषीन्ज्ञाननिष्ठांस्तथापरान्॥ बुध्येथाःसंततंचापिधर्मनिष्ठान्धनंजय ॥ ५ ॥ ज्ञाननिष्ठेषुकार्याणिप्रतिष्ठाप्यानिपां
डव ॥ वैखानसानांवचनंयथानोविदितंप्रभो ॥ ६ ॥ अजाश्चपृश्नयश्चैवसिकताश्चैवभारत ॥ अरुणाःकेतवश्चैवस्वाध्यायेनदिवंगताः ॥ ७ ॥ अवाप्यैतानिक
र्माणिवेदोक्तानिधनंजय ॥ दानमध्ययनंयज्ञोनिग्रहश्चैवदुर्ग्रहः ॥ ८ ॥ दक्षिणेनचपंथानमर्यम्णोयेदिवंगताः ॥ एतान्क्रियावतांलोकानुक्तवान्पूर्वमप्यहम्॥
॥ ९ ॥ उत्तरेणतुपंथानंनियमाद्यंप्रपश्यसि ॥ एतेयागवतांलोकाभांतिपार्थसनातनाः॥ १० ॥ तत्रोत्तरांगतिंपार्थप्रशंसंतिपुराविदः॥ संतोषोवैस्वर्गतमःसंतोषःपर
मंसुखम्॥ ११ ॥ तुष्टेर्नकिंचित्परमंसासम्यक्प्रतितिष्ठति॥ विनीतक्रोधहर्षस्यसततंसिद्धिरुत्तमा ॥ १२ ॥ अत्राप्युदाहरंतीमांगाथांगीतांययातिना ॥ योभिप्रे
त्याहरेत्कामान्कूर्मोंगानीवसर्वशः॥ १३ ॥ यदाचायंनबिभेतियदाचास्मान्नबिभ्यति॥ यदानेच्छतिनद्वेष्टिब्रह्मसंपद्यतेतदा ॥ १४ ॥ यदानभावंकुरुतेसर्वभूतेषुपा
पकम्॥ कर्मणामनसावाचाब्रह्मसंपद्यतेतदा ॥ १५ ॥ विनीतमानमोहश्चबहुसंगविवर्जितः॥ तदात्मज्योतिषःसाधोर्निर्वाणमुपपद्यते ॥ १६ ॥ इदंतुशृणुमेपार्थब्रु
वतःसंयतेंद्रियः॥ धर्ममन्येवृत्तमन्येधनमीहंतिचापरे ॥ १७ ॥ धनहेतोर्यईहेतस्यानीहागरीयसी॥ भूयान्दोषोहिवित्तस्ययश्चधर्मस्तदाश्रयः॥ १८ ॥ प्रत्यक्षम
नुपश्यामित्वमपिद्रष्टुमर्हसि॥ वर्जनंवर्जनीयानामीहमानेनदुष्करम्॥ १९ ॥ येवित्तमभिपद्यंतेसम्यक्त्वंतेषुदुर्लभम्॥ द्रुह्यतःप्रीतितत्प्राहुःप्रतिकूलंयथातथम्॥ २०

सांतुष्टिःपरमवैराग्याभिधाउत्तमासिद्धिर्विनीतक्रोधहर्षस्यक्रोधादिजयिनःसम्यक्प्रतितिष्ठति इतरस्यतुनेत्यर्थः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ आत्मज्योतिषआत्मज्ञस्य निर्वाणंमोक्षः ॥ १६ ॥ वृत्तंशी
लं ईहंतिईहंते ॥ १७ ॥ धनहेतोर्धर्मायवित्तस्यार्जनेइतिशेषः तदाश्रयोधर्मोयज्ञादिस्तस्मिन्नपिभूयान्दोषोस्ति ॥ १८ ॥ ईहमानेनधनार्थिना ॥ १९ ॥ सम्यक्त्वंसाधुकर्मद्रुह्यतः द्रोहयुक्तानेवतद्धनंप्रे
तिनत्वद्रोहानितिप्राहुः हिंसांविनाधनप्राप्तिर्नास्तीत्यर्थः प्राप्तमपियथायथंसर्वथाप्रतिकूलंनानाभयहेतुत्वात् ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संभिन्नवृत्तःसंकीर्णस्वभावः वीतंगतंभाविशोकजंभयंयस्मात्सवीतशोकभयः अल्पेनधनेनहेतुनातृषितस्तृष्णावान्सन्द्रुह्यंस्तेनद्रोहेणजायमानांब्रह्महत्यांनबुध्यतेलोभी अल्पार्थेपिब्रह्महत्यामर्जयतीत्यर्थः ॥ २१ ॥ दुर्लभंधनंप्राप्यानुकूलेभ्योपिभृत्येभ्योदत्त्वादस्युभयादिवभृशमनुतप्यतइतिसंबंधः वित्तव्ययेमहद्दुःखंभवतीत्यर्थः ॥२२॥ देवस्वं तथा त्रैवार्षिकाधिकान्नोयःसहिसोमंपिबेद्द्विजः प्राक्सौमिकीः क्रियाःकुर्याद्यस्यान्नंवार्षिकंभवेदितिस्मृतेरल्पमपिसंचितंधनंदेवस्वमेव तदाप्युपसंगृह्यदेवेभ्योऽदत्त्वैवनतेनतावतापिसुखीभवेत्किंतुलाभाल्लोभःप्रवर्ततइतिन्यायेनतृष्णाधिक्याद्दुःखमेवानुभवतीत्यर्थः॥२३

यस्तुसंभिन्नवृत्तःस्याद्वीतशोकभयोनरः॥ अल्पेनतृषितोद्रुह्यन्भ्रूणहत्यांनबुध्यते॥ २१ ॥ दुष्यंत्याददतोभृत्यानित्यंदस्युभयादिव ॥ दुर्लभंचधनंप्राप्यभृशंदत्त्वानुतप्यते॥ २२ ॥ अधनःकस्यकिंवाच्योविमुक्तःसर्वशःसुखी॥ देवस्वमुपगृह्यैवधनेनेनसुखीभवेत् ॥ २३॥ तत्रगाथांयज्ञगीतांकीर्तयंतिपुराविदः ॥ त्रयीमुपाश्रितांलोकेयज्ञसंस्तरकारिकाम्॥२४॥ यज्ञायसृष्टानिधनानिधात्रायज्ञायसृष्टःपुरुषोरक्षिताच॥ तस्मात्सर्वंयज्ञएवोपयोज्यंधनंनकामायहितंप्रशस्तम्॥ ॥ २५॥ एतत्स्वार्थेचकौंतेयधनंधनवतांवर॥ धाताददातिमर्त्येभ्योयज्ञार्थमितिविद्धितत् ॥ २६ ॥ तस्माद्बुध्यंतिपुरुषानहितत्कस्यचिद्ध्रुवम् ॥ श्रद्दधानस्ततोलोकोदद्याच्चैवयजेतच ॥ २७॥ लब्धस्यत्यागमित्याहुर्नभोगंनचसंक्षयम्॥ तस्यकिंसंचयेनार्थःकार्येज्यायसितिष्ठति ॥२८॥ येस्वधर्मादपेतेभ्यःप्रयच्छंत्यल्पबुद्धयः॥ शतंवर्षाणितेप्रेत्यपुरीषंभुंजतेजनाः॥ २९ ॥ अनर्हतेयद्ददातिनददातियदर्हते॥ अर्हानर्हापरिज्ञानाद्दानधर्मोपिदुष्करः ॥ ३० ॥ लब्धानामपिवित्तानांबोद्धव्यौद्वावतिक्रमौ॥ अपात्रेप्रतिपत्तिश्चपात्रेचाप्रतिपादनम्॥३१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणियुधिष्ठिरवाक्येषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६॥ ॥ ७॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ अभिमन्यौहतेबालेद्रौपद्यास्तनयेषुच॥ धृष्टद्युम्नेविराटेचद्रुपदेचमहीपतौ॥ १ ॥ वृषसेनेचधर्मज्ञेधृष्टकेतौतुपार्थिवे॥ तथान्येषुनरेंद्रेषुनानादेश्येषुसंयुगे॥२॥ नचमुंचतिमांशोकोज्ञातिघातिनमातुरम्॥ राज्यकामुकमत्युग्रंस्ववंशोच्छेदकारिणम्॥३॥ यस्यांकेक्रीडमानेनमयावैपरिवर्तितम्॥ समयाराज्यलुब्धेनगांगेयोयुधिपातितः॥ ४॥ यदाह्येनंविघूर्णंतमपश्यंपार्थसायकैः॥ कंपमानंयथावज्रैःप्रेक्ष्यमाणंशिखंडिना॥ ५॥

गाथांवैदिकजनेयज्ञप्रतिष्ठाकरीं ॥ २४ ॥ तामाह यज्ञायेति ॥ २५ ॥ एतद्धनंस्वार्थे चायज्ञार्थेपि ॥२६ ॥ तस्मादिति धनस्वाम्यंतस्यापिनास्तीत्यर्थः तथाचश्रुतिः मागृधःकस्यस्विद्धनमिति फलितमाह श्रद्दधानइति ॥ २७ ॥ इत्याहुःप्रशस्तमाहुरित्यर्थः कार्येत्यागरूपे ॥ २८ ॥ अपात्रेधनंनदेयमित्याह यइति ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥२४॥
अभिमन्याविति ॥ १ ॥ वृषसेनेकर्णे पाठांतरेवसुषेणोपिसएव ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ पररथारुजंपररथानांपीडकं ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥१४॥१५॥ आमर्शयन्निश्विन्वन् ॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥ अतिवेलमत्यर्थं

जीर्णसिंहमिवप्रांशुंनरसिंहंपितामहम् ॥ कीर्यमाणंशरैर्दृष्ट्वाभृशंमेव्यथितंमनः ॥६॥ प्राङ्मुखंसीदमानंचरथेपररथारुजम् ॥ घूर्णमानंयथाशैलंतदामेकश्मलो
भवत् ॥ ७ ॥ यःसबाणधनुष्पाणिर्योधयामासभार्गवम् ॥ बहून्यहानिकौरव्यःकुरुक्षेत्रेमहामृधे ॥ ८ ॥ समेतंपार्थिवंक्षत्रंवाराणस्यांनदीसुतः ॥ कन्यार्थमाह्वय
द्वीरोरथेनैकेनसंयुगे ॥ ९ ॥ येनचोग्रायुधोराजाचक्रवर्तीदुरासदः ॥ दग्धश्वास्त्रप्रतापेनसमयायुधिघातितः ॥ १० ॥ स्वयंमृत्युंरक्षमाणःपांचाल्यंयःशिखंडिनम् ॥
नबाणैःपातयामाससोर्जुनेननिपातितः ॥ ११ ॥ यदैनंपतितंभूमावपश्यंरुधिरोक्षितम् ॥ तदैवाविशदत्युग्रोज्वरोमांमुनिसत्तम ॥ १२ ॥ येनसंवर्धितावालायेन
स्मपरिरक्षिताः ॥ समयाराज्यलुब्धेनपापेनगुरुघातिना ॥ अल्पकालस्यराज्यस्यकृतेमूढेनघातितः ॥ १३ ॥ आचार्यश्चमहेष्वासःसर्वपार्थिवपूजितः ॥ अभि
गम्यरणेमिथ्यापापेनोक्तःसुतंप्रति ॥ १४ ॥ तन्मेदहतिगात्राणियन्मांगुरुरभाषत ॥ सत्यमाख्याहिराजंस्त्वंयदिजीवतिमेसुतः ॥ १५ ॥ सत्यमामर्षयन्विप्रोम
यितत्परिपृष्टवान् ॥ कुंजरंचांतरंकृत्वामिथ्योपचरितंमया ॥ १६ ॥ सुभृशंराज्यलुब्धेनपापेनगुरुघातिना ॥ सत्यकंचुकमुन्मुच्यमयासगुरुराहवे ॥ १७ ॥ अश्व
त्थामाहतइतिनिरुक्तःकुंजरेहते ॥ कांल्लोकांस्तुगमिष्यामिकृत्वाकर्मसुदुष्करम् ॥ १८ ॥ अघातयंचयत्कर्णंसमरेष्वपलायिनम् ॥ ज्येष्ठभ्रातरमत्युग्रंकोमत्तःपाप
कृत्तमः ॥ १९ ॥ अभिमन्युंचयद्बालंजातंसिंहमिवाद्रिषु ॥ प्रावेशयमहंलुब्धोवाहिनींद्रोणपालिताम् ॥ २० ॥ तदाप्रभृतिवीभत्सुंनशक्नोमिनिरीक्षितुम् ॥ कृष्णंचपुं
डरीकाक्षंकिल्बिषीभ्रूणहायथा ॥ २१ ॥ द्रौपदींचापिदुःखार्तांपंचपुत्रैर्विनाकृताम् ॥ शोचामिपृथिवींहीनांपंचभिःपर्वतैरिव ॥ २२ ॥ सोहमागस्करःपापःपृथिवी
नाशकारकः ॥ आसीनएवमेवेदंशोषयिष्येकलेवरम् ॥ २३ ॥ प्रायोपविष्टंजानीध्वमथमांगुरुघातिनम् ॥ जातिष्वन्यास्वपियथानभवेयंकुलांतकृत् ॥ २४ ॥ न
भोक्ष्येनचपानीयमुपभोक्ष्येकथंचन ॥ शोषयिष्येप्रियान्प्राणानिहस्थोहंतपोधनाः ॥ २५ ॥ यथेष्टंगम्यतांकाममनुजानेप्रसाद्यवः ॥ सर्वेमामनुजानीतत्यक्ष्यामी
दंकलेवरम् ॥ २६ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ तमेवंवादिनंपार्थंबंधुशोकेनविह्वलम् ॥ मैवमित्यब्रवीद्व्यासोनिगृह्यमुनिसत्तमः ॥ २७ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥
अतिवेलंमहाराजनशोकंकर्तुमर्हसि ॥ पुनरुक्तंतुवक्ष्यामिदिष्टमेतदितिप्रभो ॥ २८ ॥ संयोगाविप्रयोगांताजातानांप्राणिनांध्रुवम् ॥ बुद्बुदाइवतोयेषुभवंतिनभवं
तिच ॥ २९ ॥ सर्वेक्षयांतानिचयाःपतनांताःसमुच्छ्रयाः ॥ संयोगाविप्रयोगांतामरणांतंहिजीवितम् ॥ ३० ॥

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu .

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आलस्यंतत्कालेसुखमपिदुःखांतं दाक्ष्यंतत्कालेदुःखमपिसुखोदयं भूतिरणिमादिः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ अतएवकर्मभ्यएवकर्मणांत्यागेत्वंनेशोनप्रभुः ॥ ३३॥ ॥ इ०रा०नै०भा०सप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ ज्ञातीति अभ्युत्सिसृक्षतस्त्यक्तुमिच्छतः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ कल्याणमिच्छतासुखादिकंकथंप्रतिपत्तव्यंकेनप्रकारेणेष्टत्वेनाऽनिष्टत्वेनोदासीनत्वेनवाज्ञातव्यं ॥ ४ ॥ आत्मानंदेहमुत्पन्नमनुअनंतरमव्यवधानेनैवदेहस्वभावप्राप्तेसुखादौहर्षविषादौनकुर्वीतकिंतुउदासीतैवेतिभावः ॥ ५ ॥ ६ ॥ प्रसिच्यतेक्लिन्नंश्लथंभवतीत्यर्थः ॥ ७ ॥ भोगान्भोग्यार्थान्धनादीन्विसृज्यभोगेननटनर्तकादिद्वारा

सुखंदुःखांतमालस्यंदाक्ष्यंदुःखंसुखोदयम् ॥ भूतिःश्रीर्ह्रीर्धृतिःकीर्तिर्दक्षेवसतिनालसे ॥ ३१ ॥ नालंसुखायसुहृदोनालंदुःखायशत्रवः ॥ नचप्रज्ञालमर्थेभ्योनसुखेभ्योप्यलंधनम् ॥ ३२ ॥ यथासृष्टोसिकौंतेयधात्राकर्मसुतत्कुरु ॥ अतएवहिसिद्धिस्तेनेशस्त्वंकर्मणांनृप ॥ ३३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०रा०व्यासवाक्येसप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ज्ञातिशोकाभितप्तस्यप्राणानभ्युत्सिसृक्षतः ॥ ज्येष्ठस्यपांडुपुत्रस्यव्यासःशोकमपानुदत् ॥ १ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ अश्मगीतंनरव्याघ्रतन्निबोधयुधिष्ठिर ॥ २ ॥ अश्मानंब्राह्मणंप्राज्ञंवैदेहोजनकोनृपः ॥ संशयंपरिपप्रच्छदुःखशोकसमन्वितः ॥ ३ ॥ ॥ जनकउवाच ॥ ॥ आगमेयदिवापायेज्ञातीनांद्रविणस्यच ॥ नरेणप्रतिपत्तव्यंकल्याणंकथमिच्छता ॥ ॥ ४ ॥ ॥ अश्मोवाच ॥ ॥ उत्पन्नमिममात्मानंनरस्यानंतरंततः ॥ तानितान्यनुवर्ततेदुःखानिचसुखानिच ॥ ५ ॥ तेषामन्यतरापत्तौयद्यदेवोपपद्यते ॥ तदस्यचेतनामाशुहरत्यभ्रमिवानिलः ॥ ६ ॥ अभिजातोस्मिसिद्धोस्मिनास्मिकेवलमानुषः ॥ इत्येभिर्हेतुभिस्तस्यत्रिभिश्चित्तंप्रसिच्यते ॥ ७ ॥ संप्रसक्तमनाभोगान्विसृज्यपितृसंचितान् ॥ परिक्षीणःपरस्वानामादानंसाधुमन्यते ॥ ८ ॥ तमतिक्रांतमर्यादमाददानमसांप्रतम् ॥ प्रतिषेधंतिराजानोलुब्धामृगमिवेषुभिः ॥ ९ ॥ येचविंशतिवर्षावात्रिंशद्वर्षाश्चमानवाः ॥ परेणतेवर्षशतान्नभविष्यंतिपार्थिव ॥ १० ॥ तेषांपरमदुःखानांबुद्ध्याभैषज्यमाचरेत् ॥ सर्वप्राणभृतांवृत्तंप्रेक्षमाणस्ततस्ततः ॥ ११ ॥ मानसानांपुनर्योनिर्दुःखानांचित्तविभ्रमः ॥ अनिष्टोपनिपातोवातृतीयंनोपपद्यते ॥ १२ ॥

व्ययीकृत्य आदानंचौर्यं साधुहितं ॥ ८ ॥ असांप्रतमयुक्तंयथास्यात्तथाइषुभिःप्रतिषेधंतिघ्नंतीत्यर्थः लुब्धाव्याधाः ॥ ९ ॥ येचोरास्तेपरेणविंशत्यादिवर्षादूर्ध्वंवर्षशतात्शतवर्षपर्यंतंनभविष्यंतिनजीविष्यंति चौर्यप्रसक्ताःसद्यएवमार्यंतइत्यर्थः ॥ १० ॥ तेषांदारिद्र्योत्थानां भैषज्यंप्रतीकारं तमेवाह सर्वेति दुःखेदुःखाधिकान्पश्येत्सुखेपश्येत्सुखाधिकान् आत्मानंहर्षशोकाभ्यांशत्रुभ्यामिवंनार्पयेदितिभावः ॥ ११ ॥ विभ्रमोविपर्यासः अनिष्टेपीष्टबुद्धिरिष्टेचानिष्टबुद्धिरिति अनिष्टंपुत्रशोकादितस्मात्निर्वा ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संस्पर्शजानिविषयसंगजानि ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ प्राप्तव्यंभोक्तव्यं ॥ १६ ॥ तेऽर्थाजरादयःपदार्थाः ततोन्यथाऽजरत्वादिरूपेणयेमनुष्यस्यकांक्षिताइष्टाः ॥ १७ ॥ विधानमदृष्टं ॥ १८ ॥ प्राप्तिर्ला भोव्यायामःश्रमःअलाभइतियावत् तयोर्योगः प्रतिष्ठितंविधानमित्यनुषज्यते ॥ १९ ॥ गंधेति फलस्थांगंधादयोनिवर्तंतेपूर्वेपूर्वे उत्तरेउत्तरेउपयांति तथैवसुखादीन्यप्रत्याख्येयानि अनुसृत्यवर्ततेवि

एवमेतानिदुःखानितानितानीहमानवम् ॥ विविधान्युपवर्त्तंतेतथासंस्पर्शजान्यपि ॥ १३ ॥ जरामृत्यूहिभूतानांखादितारौवृकाविव ॥ बलिनांदुर्बलानांचह्रस्वानांमहतामपि ॥ १४ ॥ नकश्चिज्जात्वतिक्रामेज्जरामृत्यूहिमानवः ॥ अपिसागरपर्यंतांविजित्येमांवसुंधराम् ॥ १५ ॥ सुखंवायदिवादुःखंभूतानांपर्युपस्थितम् ॥ प्राप्तव्यमवशैःसर्वंपरिहारोनविद्यते ॥ १६ ॥ पूर्वेवयसिमध्येवाप्युत्तरेवानराधिप ॥ अवर्जनीयास्तेर्थावैकांक्षितायेततोन्यथा ॥ १७ ॥ अप्रियैःसहसंयोगोविप्रयोगश्चसुप्रियैः ॥ अर्थानर्थौसुखंदुःखंविधानमनुवर्त्तते ॥ १८ ॥ प्रादुर्भावश्चभूतानांदेहत्यागस्तथैवच ॥ प्राप्तिर्व्यायामयोगश्चसर्वमेतत्प्रतिष्ठितम् ॥ १९ ॥ गंधवर्णरसस्पर्शानिवर्त्तंतेस्वभावतः ॥ तथैवसुखदुःखानिविधानमनुवर्त्तते ॥ २० ॥ आसनंशयनंयानमुत्थानंपानभोजनम् ॥ नियतंसर्वभूतानांकालेनैवभवत्युत ॥ २१ ॥ वैद्याश्चाप्यातुराःसंतिबलवंतश्चदुर्बलाः ॥ श्रीमंतश्चापरेषण्ढाविचित्रःकालपर्ययः ॥ २२ ॥ कुलेजन्मतथावीर्यमारोग्यंरूपमेवच ॥ सौभाग्यमुपभोगश्चभवितव्येनलभ्यते ॥ २३ ॥ संतिपुत्राःसुबहवोदरिद्राणामनिच्छताम् ॥ नास्तिपुत्रःसमृद्धानांविचित्रंविधिचेष्टितम् ॥ २४ ॥ व्याधिरग्निर्जलंशस्त्रंबुभुक्षाश्वापदोविषम् ॥ ज्वरश्चमरणंजंतोरुच्चाच्चपतनंतथा ॥ २५ ॥ निर्माणेयस्ययद्दिष्टंतेनगच्छतिसेतुना ॥ दृश्यतेनाप्यतिक्रामन्ननिष्क्रांतोथवापुनः ॥ दृश्यतेचाप्यतिक्रामन्ननिग्राह्योथवापुनः ॥ २६ ॥ दृश्यतेहियुवैवेहविनश्यन्वसुमान्नरः ॥ दरिद्रश्चपरिक्लिष्टःशतवर्षोजरान्वितः ॥ २७ ॥ अकिंचनाश्चदृश्यंतेपुरुषाश्चिरजीविनः ॥ समृद्धेचकुलेजाताविनश्यंतिपतंगवत् ॥ २८ ॥ प्रायेणश्रीमतांलोकेभोक्तुंशक्तिर्नविद्यते ॥ काष्ठान्यपिहिजीर्यंतेदरिद्राणांचसर्वशः ॥ २९ ॥ अहमेतत्करोमीतिमन्यतेकालनोदितः ॥ यद्यदिष्टमसंतोषाद्दुरात्मापापमाचरेत् ॥ ३० ॥ मृगयाक्षाःस्त्रियःपानंप्रसंगानिंदिताबुधैः ॥ दृश्यंतेपुरुषाश्चात्रसंप्रयुक्ताबहुश्रुताः ॥ ३१ ॥ इतिकालेनसर्वार्थानीप्सितानीप्सितानिह ॥ स्पृशंतिसर्वभूतानिनिमित्तंनोपलभ्यते ॥ ३२ ॥

द्धान् ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ बुभुक्षाःक्षुत्प्रभृतयः ॥ २५ ॥ निर्माणेऽदृष्टे सेतुनाकर्ममर्यादयाऽतिक्रामन्नतिपाप्यनिष्क्रांतोनदृश्यतेकिंतुपापेनसद्योबध्यतएव कश्चित्तुनिग्राह्योनभवतीत्यपि दृश्यते ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ प्रसंगायुद्धविवादादयः अत्रमृगयादौ ॥ ३१ ॥ इहनिमित्तंनोपलभामहे किंत्वदृष्टनिमित्तमेवतदित्यर्थः ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यथावाय्वादिरीशकृतत्वादविनाश्यएवंदुःखमपीत्याह वायुमित्यादिना ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ उपस्थिताःसेविताः कालोमृत्युः ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ पथिमार्गेअन्यैरिवेहदारादिभिःसंगतंज्ञेयं ॥ ३९ ॥
स्थापयेद्विचारेइतिशेषः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ एवमिष्टवियोगेशोकोनकार्यइत्युक्त्वाऽमुत्रनरकपातभयादपिशोकोनकार्यइत्याह नदृष्टपूर्वमित्यादिना आगमैकगम्यःपरलोकआगमेचयुद्धेशत्रुघातिनांसनश्य

वायुमाकाशमग्निंचचंद्रादित्यावहःक्षये ॥ ज्योतींषिसरितःशैलान्कःकरोतिबिभर्तिच ॥ ३३ ॥ शीतमुष्णंतथामर्षंकालेनपरिवर्तते ॥ एवमेवमनुष्याणांसुखदुः
खेनरर्षभ ॥ ३४ ॥ नौषधानिनमंत्राश्चनहोमानपुनर्जपाः ॥ त्रायंतेमृत्युनोपेतंजरयाचापिमानवम् ॥ ३५ ॥ यथाकाष्ठंचकाष्ठंचसमेयातांमहोदधौ ॥ समेत्यच
व्यपेयातांतद्वद्भूतसमागमः ॥ ३६ ॥ येचैवपुरुषाःस्त्रीभिर्गीतवाद्यैरुपस्थिताः ॥ येचानाथाःपरान्नादाःकालस्तेषुसमक्रियः ॥ ३७ ॥ मातापितृसहस्राणिपुत्रदार
शतानिच ॥ संसारेष्वनुभूतानिकस्यतेकस्यवावयम् ॥ ३८ ॥ नैवास्यकश्चिद्भवितानायंभवतिकस्यचित् ॥ पथिसंगतमेवेदंदारबंधुसुहृज्जनैः ॥ ३९ ॥ क्वासंक्व
गमिष्यामिकोन्वहंकिमिहास्थितः ॥ कस्मात्किमनुशोचेयमित्येवंस्थापयेन्मनः ॥ ४० ॥ अनित्येप्रियसंवासेसंसारेचक्रवद्गतौ ॥ पथिसंगतमेवैतद्भ्रातामातापि
तासखा ॥ ४१ ॥ नदृष्टपूर्वंप्रत्यक्षंपरलोकंविदुर्बुधाः ॥ आगमांस्त्वनतिक्रम्यश्रद्धातव्यंबुभूषता ॥ ४२ ॥ कुर्वीतपितृदैवत्यंधर्म्याणिचसमाचरेत् ॥ यजेच्चविद्वा
न्विधिवत्त्रिवर्गंचाप्युपाचरेत् ॥ ४३ ॥ संनिमज्जज्जगदिदंगंभीरेकालसागरे ॥ जरामृत्युमहाग्राहेनकश्चिदवबुध्यते ॥ ४४ ॥ आयुर्वेदमधीयानाःकेवलंसपरि
ग्रहाः ॥ दृश्यंतेबहवोवैद्याव्याधिभिःसमभिप्लुताः ॥ ४५ ॥ तेपिबंतःकषायांश्चसर्पींषिविविधानिच ॥ नमृत्युमतिवर्तंतेवेलामिवमहोदधिः ॥ ४६ ॥ रसायनविद
श्चैवसुप्रयुक्तरसायनाः ॥ दृश्यंतेजरयाभग्नानगानागैरिवोत्तमैः ॥ ४७ ॥ तथैवतपसोपेताःस्वाध्यायाभ्यसनेरताः ॥ दातारोयज्ञशीलाश्चनतरंतिजरांतकौ ॥ ४८ ॥
नत्यहानिनिवर्तंतेनमासानपुनःसमाः ॥ जातानांसर्वभूतानांनपक्षानपुनःक्षपाः ॥ ४९ ॥ सोयंविपुलमध्वानंकालेनध्रुवमध्रुवः ॥ नरोऽवशःसमभ्येतिसर्वभूत
निषेवितम् ॥ ५० ॥ देहोवाजीवतोभ्येतिजीवोवाभ्येतिदेहतः ॥ पथिसंगममभ्येतिदारैरन्यैश्चबंधुभिः ॥ ५१ ॥ नायमत्यंतसंवासोलभ्यतेजातुकेनचित् ॥ अपिस्वे
नशरीरेणकिमुतान्येनकेनचित् ॥ ५२ ॥ क्वनुतेद्यपिताराजन्क्वनुतेद्यपितामहाः ॥ नत्वंपश्यसितानद्यनत्वांपश्यंतितेनघ ॥ ५३ ॥

तीतिनदृष्टमतोदृष्ट्वैवतेशोकइत्यर्थः ॥ ४२ ॥ धर्म्याणिधर्मावहानि ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ नागागजाः उत्तमैर्बलिष्ठैः ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ अध्वानंसंसारमार्गं अवशइतिच्छेदः ॥ ५० ॥ अ
भ्येत्याविर्भवति नित्यात्मपक्षेजीवाद्देहोत्पत्तिरनित्यात्मपक्षेदेहाज्जीवोत्पत्तिर्वाभवतु सर्वथादारादिसंगमःपांथसंगमतुल्यएवेत्यर्थः ॥ ५१ ॥ संवासःसहावस्थानं ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५४ ॥ प्रजायेतपुत्रादीनुत्पादयेत् आनृण्याद्धेतोः ॥ ५५ ॥ प्रजनेप्रजोत्पादनेहृदयव्यलीकंहृत्स्थमप्रियंशोकमनृतंवाममत्वाद्यध्यासंमुक्त्वास्वर्गमिमंचलोकंपरंपरमात्मानंवाआराधयेत् ॥ ५६ ॥ समंरागद्वेषवर्जंयथास्यात्तथाधर्मंचरतः ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ हेअच्युतेति स्वधर्मान्नच्युतोसीत्यर्थः तेत्वया ॥ ५९ ॥ ॥इतिशां०रा०नै०भारत०अष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अव्याहरतिहेत्वभा

नचैवपुरुषोद्रष्टास्वर्गस्यनरकस्यच ॥ आगमस्तुसतांचक्षुर्नृपतेतमिहाचर ॥ ५४ ॥ चरितंब्रह्मचर्योहिप्रजायेतयजेतच ॥ पितृदेवमनुष्याणामानृण्यादनसूयकः ॥ ५५ ॥ सयज्ञशीलःप्रजनेनिविष्टःप्राग्ब्रह्मचारीप्रविविक्तचक्षुः ॥ आराधयेत्स्वर्गमिमंचलोकंपरंचमुक्त्वाहृदयव्यलीकम् ॥ ५६ ॥ समंहिधर्मंचरतोनृपस्यद्रव्याणिचाप्याहरतोयथावत् ॥ प्रवृत्तधर्मस्ययशोभिवर्धतेसर्वेषुलोकेषुचराचरेषु ॥ ५७ ॥ इत्येवमाज्ञायविदेहराजोवाक्यंसमग्रंपरिपूर्णहेतु ॥ अश्मानमामंत्र्यविशुद्धबुद्धिर्ययौगृहंस्वंप्रतिशांतशोकः ॥ ५८ ॥ तथात्वमप्यच्युतमुंचशोकमुत्तिष्ठशक्रोपमहर्षमेहि ॥ क्षात्रेणधर्मेणमहीजितातेतांभुंक्ष्वकुंतीसुतमावमंस्थाः ॥ ५९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिव्यासवाक्येअष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ अव्याहरतिराजेंद्रेधर्मपुत्रेयुधिष्ठिरे ॥ गुडाकेशोहृषीकेशमभ्यभाषतपांडवः ॥ १ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ ज्ञातिशोकाभिसंतप्तोधर्मपुत्रःपरंतपः ॥ एषशोकार्णवेमग्नस्तमाश्वासयमाधव ॥ २ ॥ सर्वेस्मतेसंशयिताःपुनरेवजनार्दन ॥ अस्यशोकंमहाबाहोप्रणाशयितुमर्हसि ॥ ३ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्तुगोविंदोविजयेनमहात्मना ॥ पर्यवर्ततराजानंपुंडरीकेक्षणोच्युतः ॥ ४ ॥ अनतिक्रमणीयोहिधर्मराजस्यकेशवः ॥ बाल्यात्प्रभृतिगोविंदःप्रीत्याचाभ्यधिकोर्जुनात् ॥ ५ ॥ संप्रगृह्यमहाबाहुंभुजंचंदनभूषितम् ॥ शैलस्तंभोपमंशौरिरुवाचाभिविनोदयन् ॥ ६ ॥ शुशुभेवदनंतस्यसुदंष्ट्रंचारुलोचनम् ॥ व्याकोशमिवविस्पष्टंपद्मंसूर्यइवोदिते ॥ ७ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ माकृथाःपुरुषव्याघ्रशोकंत्वंगात्रशोषणम् ॥ नहितेसुलभाभूयोयेहतास्मिन्रणाजिरे ॥ ८ ॥ स्वप्नलब्धायथालाभावितथाःप्रतिबोधने ॥ एवंतेक्षत्रियाराजन्येव्यतीतामहारणे ॥ ९ ॥ सर्वेप्यभिमुखाःशूराविजितारणशोभिनः ॥ नैषांकश्चित्पृष्ठतोवापलायन्वापिपातितः ॥ १० ॥ सर्वेत्यक्त्वात्मनःप्राणान्युद्धावीरामहाहवे ॥ शस्त्रपूतादिवंप्राप्तानतान्शोचितुमर्हसि ॥ ११ ॥ क्षत्रधर्मरताःशूरावेदवेदांगपारगाः ॥ प्राप्तावीरगतिंपुण्यांतान्नशोचितुमर्हसि ॥ १२ ॥ मृतान्महानुभावांस्त्वंश्रुत्वैवपृथिवीपतीन् ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ १३ ॥

वपिशोकोबाधतेइतिविस्मयान्मौनमास्थिते ॥ १ ॥ २ ॥ तेवयं ॥ ३ ॥ पर्यवर्ततअभिमुखोभूत् ॥ ४ ॥ ५ ॥ भुजंराज्ञः संप्रगृह्यहस्तेधृत्वा ॥ ६ ॥ व्याकोशंविकसितं ॥ ७ ॥ हताः अस्मिन्संधिरार्षः ॥ ८ ॥ लाभाःअर्थाः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ मृतान्महानुभावान्श्रुत्वातान्बंधून्शोचितुंनार्हसीतिसंबंधः ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संजयस्यपुत्रःसहदेवस्तस्यशोकेनार्तं सहदेवायसांजयायेतिब्राह्मणात् ॥१४॥ अविमुक्ताइति मरणेपिसुखादेर्वियोगोनास्तीतिप्रायोपवेशनंव्यर्थमितिभावः महाभाग्यंमाहात्म्यं॥१५॥१६॥१७॥उपादा
नमुपादानुंश्रोतुंयोग्यं ॥१८॥ ईयुःप्रत्यक्षमागतवंतः ॥१९॥ यागंमाकुर्वितिप्रत्याचष्टप्रत्याख्यातवान् ॥२०॥२१॥ मरुतःपरिवेष्टारोमरुत्तस्यावसन्गृहे आविक्षितस्यकामप्रेर्विश्वेदेवाःसभासदइतिश्रुतेरर्थं

स्त्संजयंपुत्रशोकार्तंयथायंनारदोब्रवीत् ॥ सुखदुःखैरहंत्वंचप्रजाःसर्वाश्चसृंजय ॥ १४ ॥ अविमुक्तामरिष्यामस्तत्रकापरिदेवना ॥ महाभाग्यंपुराराज्ञांकीर्त्य
मानंमयाशृणु ॥ १५ ॥ गच्छावधानंनृपतेततोदुःखंप्रहास्यसि ॥ मृतान्महानुभावांस्त्वंश्रुत्वैवपृथिवीपतीन् ॥ १६ ॥ शममानयसंतापंशृणुविस्तरशश्चमे ॥ क्रूर
ग्रहाभिशमनमायुर्वर्धनमुत्तमम् ॥ १७ ॥ अग्रिमाणांक्षितिभुजामुपादानंमनोहरम् ॥ आविक्षितंमरुत्तंचमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ १८ ॥ यस्यसेंद्राःसवरुणाबृहस्पति
पुरोगमाः ॥ देवाविश्वसृजोराज्ञोयज्ञमीयुर्महात्मनः ॥ १९ ॥ यःस्पर्धयाजयच्छक्रंदेवराजंपुरंदरम् ॥ शक्रप्रियैषीयंविद्वान्प्रत्याचष्टबृहस्पतिः ॥ २० ॥ संवर्तोया
जयामासयवीयान्सबृहस्पतेः ॥ यस्मिन्प्रशासतिमहीं नृपतौराजसत्तम ॥ अकृष्टपच्यापृथिवीविबभौचैत्यमालिनी ॥ २१ ॥ आविक्षितस्यवैसत्रेविश्वेदेवाःस
भासदः ॥ मरुतःपरिवेष्टारःसाध्याश्चासन्महात्मनः ॥ २२ ॥ मरुद्गणामरुत्तस्ययत्सोममपिबंस्ततः ॥ देवान्मनुष्यान्गंधर्वानत्यरिच्यंतदक्षिणाः ॥ २३ ॥ सचेन्म
मारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ २४ ॥ सुहोत्रंचैवातिथिनंमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ यस्मिन्हिरण्यंववृषेमघवापरिवत्सरम् ॥ २५ ॥
सत्यनामावसुमतीयंप्राप्यासीज्जनाधिपम् ॥ हिरण्यमवहन्नद्यस्तस्मिन्जनपदेश्वरे ॥ २६ ॥ कूर्मान्कर्कटकान्नक्रान्मकराञ्छिशुकानपि ॥ नदीष्वपातयद्राज
न्मघवालोकपूजितः ॥ २७ ॥ हिरण्यान्पातितान्दृष्ट्वामत्स्यान्मकरकच्छपान् ॥ सहस्रशोथशतशस्ततोऽस्मयदथोतिथिः ॥ २८ ॥ तद्धिरण्यमपर्यंतमावृतंकुरुजां
गले ॥ ईजानोविततेयज्ञेब्राह्मणेभ्यःसमार्पयत् ॥ २९ ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ ३० ॥ अदक्षिणमयज्वानं
चेत्यसंशाम्यमाशुचः ॥ अंगंबृहद्रथंचैवमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ ३१ ॥ यःसहस्रंसहस्राणांश्वेतानश्वानवासृजत् ॥ सहस्रंचसहस्राणांकन्याहेमपरिष्कृताः ॥ ३२ ॥
ईजानोविततेयज्ञेदक्षिणामत्यकालयत् ॥ यःसहस्रंसहस्राणांगजानामतिपद्मिनाम् ॥ ३३ ॥

दर्शयति आविक्षितस्येति ॥२२॥अत्यरिच्यंतएभ्योयाःदक्षिणादत्तास्तास्तैर्वोढुमशक्याजाताइत्यर्थः॥२३॥चतुर्भद्रतरः चत्वारिधर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्याख्यानिभद्राणियस्मिन्सचतुर्भद्रः त्वयाअवधिभूतेनत्व
त्तोतिशयेनचतुर्भद्रइत्यर्थः॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥चेत्यचेतनावान्भवजानीहीत्यर्थः संशाम्यज्ञांत्वाशांतोभवेत्यर्थः॥३१॥अवासृजद्यज्ञार्थमुत्सृष्टवान्॥३२॥अत्यकालयत्दत्तवान्॥३३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ सप्तत्वग्निष्टोमोत्यग्निष्टोमउक्थ्यःषोडशीवाजपेयोतिरात्रआप्तोर्यामइतिसप्तसोमसंस्थास्तासु ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

ईजानोविततेयज्ञेदक्षिणामत्यकालयत् ॥ शतंशतसहस्राणिवृषाणांहेममालिनाम् ॥ ३४ ॥ गवांसहस्रानुचरंदक्षिणामत्यकालयत् ॥ अंगस्ययजमानस्यतदा विष्णुपदेगिरौ ॥ ३५ ॥ अमाद्यदिंद्रःसोमेनदक्षिणाभिर्द्विजातयः ॥ यस्ययज्ञेषुराजेंद्रशतसंख्येषुवैपुरा ॥ ३६ ॥ देवान्मनुष्यान्गंधर्वानत्यरिच्यंतदक्षिणाः ॥ नजातोजनितानान्यःपुमान्यःसंप्रदास्यति ॥ ३७ ॥ यदंगःप्रददौवित्तंसोमसंस्थासुसप्तसु ॥ सचेन्ममारस्टंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ ३८ ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ शिबिमौशीनरंचैवमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ ३९ ॥ यइमांपृथिवींसर्वांचर्मवत्समवेष्टयत् ॥ महतारथघोषेणपृथिवीमनुनादयन् ॥ ४० ॥ एकच्छत्रांमहींचक्रेजैत्रेणैकरथेनयः ॥ यावदस्यगवाश्वंस्यादारण्यैःपशुभिःसह ॥ ४१ ॥ तावतीःप्रददौगाःसशिबिरौशीनरोध्वरे ॥ नवोढारंधुरंतस्यकंचिन्मेनेप्रजापतिः ॥ ४२ ॥ नभूतंनभविष्यंचसर्वराजसुसृंजय ॥ अन्यत्रौशीनराच्छैब्याद्राजर्षेरिंद्रविक्रमात् ॥ ४३ ॥ अदक्षिणमयज्वानंमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ ४४ ॥ भरतंचैवदौष्यंतिंमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ शाकुंतलंमहात्मानंभूरिद्रविणसंचयम् ॥ ४५ ॥ योबद्धात्रिंशतंचाश्वान्देवेभ्योयमुनामनु ॥ सरस्वतींविंशतिंचगंगामनुचतुर्दश ॥ ४६ ॥ अश्वमेधसहस्रेणराजसूयशतेनच ॥ इष्ट्वान्समहातेजादौष्यंतिर्भरतःपुरा ॥ ४७ ॥ भरतस्यमहत्कर्मसर्वराजसुपार्थिवाः ॥ खंमर्त्याइवबाहुभ्यांनानुगंतुमशक्नुवन् ॥ ४८ ॥ परंसहस्राघोबद्धान्हयान्वेदींवितत्यच ॥ सहस्रंयत्रपद्मानांकण्वायभरतोददौ ॥ ४९ ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ ५० ॥ रामंदाशरथिंचैवमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ योन्वकंपतवैनित्यंप्रजाःपुत्रानिवौरसान् ॥ ५१ ॥ विधवायस्यविषयेनानाथाःकाश्चनाभवन् ॥ सदैवासीत्पितृसमोरामोराज्यंयदन्वशात् ॥ ५२ ॥ कालवर्षीचपर्जन्यःसस्यानिसमपादयत् ॥ नित्यंसुभिक्षमेवासीद्रामेराज्यंप्रशासति ॥ ५३ ॥ प्राणिनोनाप्सुमज्जंतिनान्यथापावकोदहत् ॥ रुजाभयंनतत्रासीद्रामेराज्यंप्रशासति ॥ ५४ ॥ आसन्वर्षसहस्रिण्यस्तथावर्षसहस्रकाः ॥ अरोगाःसर्वसिद्धार्थारामेराज्यंप्रशासति ॥ ५५ ॥

भरतस्यमहाकर्मनपूर्वेनापरेजनाः दिवंमर्त्यइवहस्ताभ्यांनोदापुःपंचमानवाइतिश्रुतेरर्थंसंगृह्णाति भरतस्येति ॥ ४८ ॥ बद्धान्हयानितिपाठः बद्वंसंख्याविशेषोऽर्बुदपर्यायः यस्मिन्सहस्रंब्राह्मणाबद्वशोगाविभेजिरेइतिश्रुतेः ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ वर्षसहस्रिण्यःस्त्रियः वर्षसहस्रकाःपुरुषाः ॥ ५५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ द्रोणदुघाःद्रोणपरिमितंक्षीरंदुहंतिताः द्रोणःकलशइत्येके ॥ ५८ ॥ जारूथ्यानूस्तुल्यान् त्रिगुणदक्षिणानित्यन्ये निरर्गलानवारितद्वारान् ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥

नान्योन्येनविवादोभूत्स्त्रीणामपिकुतोनृणाम् ॥ धर्मनित्याःप्रजाश्चासन्रामेराज्यंप्रशासति ॥ ५६ ॥ संतुष्टाःसर्वसिद्धार्थानिर्भयाःस्वैरचारिणः ॥ नराःसत्यव्रता
 श्चासन्रामेराज्यंप्रशासति ॥ ५७ ॥ नित्यपुष्पफलाश्चैवपादपानिरुपद्रवाः ॥ सर्वाद्रोणदुघागावोरामेराज्यंप्रशासति ॥ ५८ ॥ सचतुर्दशवर्षाणिवनेप्रोष्यमहा
तपाः ॥ दशाश्वमेधान्जारूथ्यानाजहारनिरर्गलान् ॥ ५९ ॥ युवाश्यामोलोहिताक्षोमातंगइवयूथपः ॥ आजानुबाहुःसुमुखःसिंहस्कंधोमहाभुजः ॥ ६० ॥ द
शवर्षसहस्राणिदशवर्षशतानिच ॥ अयोध्याधिपतिर्भूत्वारामोराज्यमकारयत् ॥ ६१ ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुत
प्यथाः ॥ ६२ ॥ भगीरथंचराजानंमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ यस्येंद्रोविततेयज्ञेसोमंपीत्वामदोत्कटः ॥ ६३ ॥ असुराणांसहस्राणिबहूनिसुरसत्तमः ॥ अजयद्बाहुवीर्ये
णभगवान्पाकशासनः ॥ ६४ ॥ यःसहस्रंसहस्राणांकन्याहेमविभूषिताः ॥ ईजानोविततेयज्ञेदक्षिणामत्यकालयत् ॥ ६५ ॥ सर्वारथगताःकन्यारथाःसर्वेचतुर्यु
जः ॥ शतंशतंरथेनागाःपद्मिनोहेममालिनः ॥ ६६ ॥ सहस्रमश्वाएकैकंहस्तिनंपृष्ठतोन्वयुः ॥ गवांसहस्रमश्वेश्वेसहस्रंगव्यजाविकम् ॥ ६७ ॥ उपह्वरेनिवसतोय
स्यांकेनिषसादह ॥ गंगाभागीरथीतस्मादुर्वशीचाभवत्पुरा ॥ ६८ ॥ भूरिदक्षिणमिक्ष्वाकुंयजमानंभगीरथम् ॥ त्रिलोकपथगागंगादुहितृत्वमुपेयुषी ॥ ६९ ॥ स
चेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ ७० ॥ दिलीपंचमहात्मानंमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ यस्यकर्माणिभूरीणिकथयंतिद्विजा
तयः ॥ ७१ ॥ यइमांवसुसंपूर्णांवसुधांवसुधाधिपः ॥ ददौतस्मिन्महायज्ञेब्राह्मणेभ्यःसमाहितः ॥ ७२ ॥ यस्येहयजमानस्ययज्ञेयज्ञेपुरोहितः ॥ सहस्रंवारणान्है
मान्दक्षिणामत्यकालयत् ॥ ७३ ॥ यस्ययज्ञेमहानासीद्यूपःश्रीमान्हिरण्मयः ॥ तंदेवाःकर्मकुर्वाणाःशक्रज्येष्ठाउपाश्रयन् ॥ ७४ ॥ चषालेयस्यसौवर्णेतस्मिन्
यूपेहिरण्मये ॥ ननृतुर्देवगंधर्वाःषट्सहस्राणिसप्तधा ॥ ७५ ॥ अवादयत्तत्रवीणांमध्येविश्वावसुःस्वयम् ॥ सर्वभूतान्यमन्यंतममवादयतीत्ययम् ॥ ७६ ॥ एतं
द्राज्ञोदिलीपस्यराजानोनानुचक्रिरे ॥ यस्येभाहेमसंछन्नाःपथिमत्ताःस्मशेरते ॥ ७७ ॥

॥ ६५ ॥ चतुर्युजश्चतुरश्वाः ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ उपह्वरेसमीपे अंकेऊरौनिषसादआसांचक्रे तस्माद्योगात्साउर्वशीऊरौवासोयस्याःसाइतियोगात् ऊर्वसीत्यपेक्षितेह्रस्वत्वंवर्णविपर्ययश्चपृषोदरादित्वात्ज्ञेयः
॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ सप्तधासप्तस्वरानुसारेणावादयदितिसंबंधः ॥ ७५ ॥ ममपुरतइतिशेषः मांलक्षीकृत्येत्यर्थः ॥ ७६ ॥ ७७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शतधन्वानंशतंअनंतान्सहतेधनुर्यस्यतंशतधन्वानं मध्यमपदलोपीसमासः ॥ ७८ ॥ ७९॥८०॥८१॥ पृषदाज्यंदधिमिश्रमाज्यंकस्यचिदर्थेपुत्रोत्पादनायनिर्मितंतद्युवनाश्वेनपीतंतत्रेतोरुधिरयोगंविनापि
तद्दरेगर्भोभवत् सपितुःपार्श्वंभित्त्वानिःसारितोदेवैरित्याख्यायिकार्थोत्रसूचितः ॥८२॥८३॥८४॥८५॥अह्नाएकेनशतंपलानिव्यवर्धत द्वादशसमोद्वादशवर्षतुल्यः द्वादशशतपलतुलितोवाभवत् एतावाने

राजानंशतधन्वानंदिलीपंसत्यवादिनम् ॥ येपश्यन्सुमहात्मानंतेपिस्वर्गजितोनराः ॥ ७८ ॥ त्रयःशब्दानजीर्यंतेदिलीपस्यनिवेशने ॥ स्वाध्यायघोषोज्याघोषो
दीयतामितिवैत्रयः ॥ ७९ ॥ सचेन्ममारस्रंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ ८० ॥ मांधातारंयौवनाश्वंमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ यंदे
वामरुतोगर्भंपितुःपार्श्वादपाहरन् ॥ ८१ ॥ समृद्धोयुवनाश्वस्यजठरेयोमहात्मनः ॥ पृषदाज्योद्भवःश्रीमांस्त्रिलोकविजयीनृपः ॥ ८२ ॥ यंदृष्ट्वापितुरुत्संगेशयानं
देवरूपिणम् ॥ अन्योन्यमब्रुवन्देवाःकमयंधास्यतीतिवै ॥ ८३ ॥ मामेवधास्यतीत्येवमिंद्रोथाभ्युपपद्यत ॥ मांधातेतिततस्तस्यनामचक्रेशतक्रतुः ॥ ८४ ॥ ततस्तु
पयसोधारांपुष्टिहेतोर्महात्मनः ॥ तस्यास्येयौवनाश्वस्यपाणिरिंद्रस्यचास्रवत् ॥ ८५ ॥ तंपिबन्पाणिमिंद्रस्यशतमह्नाव्यवर्धत ॥ सआसीद्द्वादशसमोद्वादशा
हेनपार्थिवः ॥ ८६ ॥ तमिमंपृथिवीसर्वाएकाह्नासमपद्यत ॥ धर्मात्मानंमहात्मानंशूरमिंद्रसमंयुधि ॥ ८७ ॥ यश्चांगारंतुनृपतिंमरुत्तमसितंगयम् ॥ अंगंबृहद्रथं
चैवमांधातासमरेजयत् ॥ ८८ ॥ यौवनाश्वोयदांगारंसमरेप्रत्ययुध्यत ॥ विस्फारैर्धनुषोदेवाद्यौरभेदीतिमेनिरे ॥ ८९ ॥ यत्रसूर्यउदेतिस्मयत्रचप्रतितिष्ठति ॥
सर्वंतद्यौवनाश्वस्यमांधातुःक्षेत्रमुच्यते ॥ ९० ॥ अश्वमेधशतेनेष्ट्वाराजसूयशतेनच ॥ अददद्रोहितान्मत्स्यान्ब्राह्मणेभ्योविशांपते ॥ ९१ ॥ हैरण्यान्योजनो
त्सेधानायतान्दशयोजनम् ॥ अतिरिक्तान्द्विजातिभ्योव्यभजंस्त्वितरेजनाः ॥ ९२ ॥ सचेन्ममारस्रंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः
॥ ९३ ॥ ययातिंनाहुषंचैवमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ यइमांपृथिवींकृत्स्नांविजित्यसहसागराम् ॥ ९४ ॥ शम्यापातेनाभ्यतीयाद्वेदीभिश्चित्रयन्महीम् ॥ ईजानःक्रतुभि
र्मुख्यैःपर्यगच्छद्वसुंधराम् ॥ ९५ ॥ इष्ट्वाक्रतुसहस्रेणवाजपेयशतेनच ॥ तर्पयामासविप्रेंद्रांस्त्रिभिःकांचनपर्वतैः ॥ ९६ ॥ व्यूढेनासुरयुद्धेनहत्वादैतेयदानवान् ॥
व्यभजत्पृथिवींकृत्स्नांययातिर्नहुषात्मजः ॥ ९७ ॥ अंत्येषुपुत्रान्निक्षिप्य यदुद्रुह्युपुरोगमान् ॥ पूरुंराज्येभिषिच्याथसदारःप्राविशद्वनम् ॥ ९८ ॥

वप्रायेणपक्वस्यपुरुषस्यभारोभवति ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ अभेदिभिन्ना॥८९॥९०॥मत्स्यान्हैरण्यानितिसंबंधः॥९१॥९२॥९३॥९४॥शम्यास्थूलबुध्नःकाष्ठदंडःसबलवताक्षिप्तोयावद्दूरंपतेत्तावान्देशः
शम्यापातःतावतांतरेणपुरःपुरोयज्ञवेदींकुर्वाणोवसुंधरांपर्यगच्छत् परित्यज्यसमुद्रतीरंप्रागादित्यर्थः ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ व्यभजत्पुत्रेभ्योदत्तवान् ॥ ९७ ॥ यदुर्द्रुह्युरनुस्तुर्वसुश्चतान्यदुद्रुह्युपुरोगमान् ॥ ९८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ९९ ॥ १०० ॥ याजिनांयज्वनांराज्ञांसहस्त्रंब्राह्मणेभ्यःब्राह्मणानामातिथ्यार्थंअयुतयोजितवान् नृपान्दास्येयोजितवानित्यर्थः ॥ १०१ ॥ दक्षिणाःदाक्ष्ययुक्ताः ॥ २ ॥ सर्वैराजानोंबरीषयज्ञेषुविप्रदा
स्यंकुर्वाणाअश्वमेधफलभागित्वात्तयाजिनःसंतःअंबरीषमाहात्म्याद्दक्षिणायनंअनुपश्चात्अयुर्गताः उत्तरायणमार्गेणहिरण्यगर्भलोकंप्राप्ताइत्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ शाशबिंदवाःशशबिंदोःपुत्राः

॥२९॥ सचेन्ममारस्त्रंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ ९९ ॥ अंबरीषंचनाभागंमृतंस्त्रंजयशुश्रुम ॥ यंप्रजावव्रिरेपुण्यंगोप्तारंनृपसत्त १२
मम् ॥ १०० ॥ यःसहस्त्रंसहस्त्राणांराज्ञामयुतयाजिनाम् ॥ ईजानोविततेयज्ञेब्राह्मणेभ्यःसुसंहितः ॥ १ ॥ नैतत्पूर्वेजनाचक्रुर्नकरिष्यंतिचापरे ॥ इत्यंबरीषंनाभागि
मन्वमोदंतदक्षिणाः ॥ २ ॥ शतंराजसहस्त्राणिशतंराजशतानिच ॥ सर्वेश्वमेधैरीजानास्तेन्वयुर्दक्षिणायनम् ॥ ३ ॥ सचेन्ममारस्त्रंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पु
ण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ ४ ॥ शशबिंदुंचैत्ररथंमृतंशुश्रुमस्त्रंजय ॥ यस्यभार्यासहस्त्राणांशतमासीन्महात्मनः ॥ ५ ॥ सहस्त्रंतुसहस्त्राणांयस्यासन्शाश
बिंदवाः ॥ हिरण्यकवचाःसर्वेसर्वेचोत्तमधन्विनः ॥ ६ ॥ शतंकन्याराजपुत्रमेकैकंपृथगन्वयुः ॥ कन्यांकन्यांशतंनागानागंनागंशतंरथाः ॥ ७ ॥ रथेरथेशतंचाश्वा
देशजाहेममालिनः ॥ अश्वेअश्वेशतंगावोगवांतद्वदजाविकम् ॥ ८ ॥ एतद्धनमपर्यंतमश्वमेधेमहामखे ॥ शशबिंदुर्महाराजब्राह्मणेभ्यःसमार्पयत् ॥ ९ ॥ सचेन्म
मारस्त्रंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ ११० ॥ गयंचामूर्तरयसंमृतंशुश्रुमस्त्रंजय ॥ यःसवर्षशतंराजाहुतशिष्टाशनोभवत् ॥
॥ ११ ॥ यस्मैवह्निर्वरंप्रादात्ततोवव्रेवरान्गयः ॥ ददतोमेक्षयंवित्तंधर्मेश्रद्धाचवर्धताम् ॥ १२ ॥ मनोमेरमतांसत्येत्वत्प्रसादाद्धुताशन ॥ लेभेचकामांस्तान्सर्वा
न्पावकादितिनःश्रुतम् ॥ १३ ॥ दर्शेचपूर्णमासेचचातुर्मास्येपुनःपुनः ॥ अयजद्धयमेधेनसहस्त्रंपरिवत्सरान् ॥ १४ ॥ शतंगवांसहस्त्राणिशतमश्वतराणिच ॥ उत्था
योत्थायवैप्रादात्सहस्त्रंपरिवत्सरान् ॥ १५ ॥ तर्पयामाससोमेनदेवान्वित्तैर्द्विजानपि ॥ पितॄन्स्वधाभिःकामैश्चस्त्रियःसपुरुषर्षभ ॥ १६ ॥ सौवर्णांपृथिवींकृत्वादश
व्यामांद्विरायताम् ॥ दक्षिणामददद्राजावाजिमेधेमहाक्रतौ ॥ १७ ॥ यावत्यःसिकताराजन्गंगायांपुरुषर्षभ ॥ तावतीरेवगाःप्रादादामूर्तरयसोगयः ॥ १८ ॥
सचेन्ममारस्त्रंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ १९ ॥ ॥२९॥

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥ ११ ॥ ददतोदानंकुर्वतःअयःसुवर्णंतदेववित्तंअक्षयंसत्वर्धतां मेक्षयमितिपाठस्त्वनार्षः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ व्यामंव्यायतहस्तप्रमाणंपंचहस्तोन्मितं
दशव्यामांपंचाशद्धस्तविस्तारांद्विरायतांशतहस्तदीर्घां ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२० ॥ २१ ॥ उपातिष्ठंतपितृकार्येमांनियोजयमांनियोजयेति ॥ २२ ॥ तेषांमारितानांपशूनांचर्मराशेःउत्क्लेदात्सारद्रवात् ॥ २३ ॥ तुभ्यमिति निष्कंनिष्कशतं शतंतुभ्यंशतंतुभ्यमितिस्वैवप्रताम्य
तीतिमंत्रवर्णात् तुभ्यंनिष्कशतंददामीतिक्रोशंत्येवद्विजाःनतुकश्चिद्गृह्णाति ॥ २४ ॥ सहस्रंतुभ्यमित्युक्त्वातुब्राह्मणान्प्रतिग्रहीतॄन्प्रपद्यतेप्राप्नोति ॥ २५ ॥ पिठराणिवितंतमुखानिदारुपात्राणि ॥२६॥२७॥

रंतिदेवंचसांकृत्यंमृतंसृंजयशुश्रुम ॥ सम्यगाराध्ययःशक्राद्वरंलेभेमहातपाः ॥ १२० ॥ अन्नंचनोबहुभवेदतिथींश्चलभेमहि ॥ श्रद्धाचनोमाव्यगमन्माचयाचिष्मकंचन ॥ २१ ॥ उपातिष्ठंतपशवःस्वयंतंसंशितव्रतम् ॥ ग्राम्यारण्यामहात्मानंरंतिदेवंयशस्विनम् ॥ २२ ॥ महानदीचर्मराशेरुत्क्लेदात्सस्रजेयतः ॥ ततश्चर्मण्वतीत्येवंविख्यातासामहानदी ॥ २३ ॥ ब्राह्मणेभ्योददौनिष्कान्सदसिप्रततेनृपः ॥ तुभ्यंनिष्कंतुभ्यंनिष्कमितिक्रोशंतिवैद्विजाः ॥ २४ ॥ सहस्रंतुभ्यमित्युक्त्वाब्राह्मणान्संप्रपद्यते ॥ अन्वाहार्योपकरणंद्रव्योपकरणंचयत् ॥ २५ ॥ घटाःपात्र्यःकटाहानिस्थाल्यश्चपिठराणिच ॥ नासीत्किंचिदसौवर्णंरंतिदेवस्यधीमतः ॥ २६ ॥ सांकृतेरंतिदेवस्ययांरात्रिमवसन्गृहे ॥ आलभ्यंतशतंगावःसहस्राणिचविंशतिः ॥ २७ ॥ तत्रस्मसूदाःक्रोशंतिसुमृष्टमणिकुंडलाः ॥ सूपंभूयिष्ठमश्नीध्वंनाद्यमांसंयथापुरा ॥ २८ ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ २९ ॥ सगरंचमहात्मानंमृतंशुश्रुमसृंजय ॥ ऐक्ष्वाकंपुरुषव्याघ्रमतिमानुषविक्रमम् ॥ १३० ॥ षष्टिःपुत्रसहस्राणियंयांतमनुजग्मिरे ॥ नक्षत्रराजंवर्षांतेव्यभ्रेज्योतिर्गणाइव ॥ ३१ ॥ एकच्छत्रामहीयस्यप्रतापादभवत्पुरा ॥ योऽश्वमेधसहस्रेणतर्पयामासदेवताः ॥ ३२ ॥ यःप्रादात्कनकस्तंभंप्रासादंसर्वकांचनम् ॥ पूर्णपद्मदलाक्षीणांस्त्रीणांशयनसंकुलम् ॥ ३३ ॥ द्विजातिभ्योनुरूपेभ्यःकामांश्चविविधान्बहून् ॥ यस्यादेशेनतद्वित्तंव्यभजंतद्विजातयः ॥ ३४ ॥ खानयामासयःकोपात्पृथिवींसागरांकिताम् ॥ यस्यनाम्नासमुद्रश्चसागरत्वमुपागतः ॥ ३५ ॥ सचेन्ममारसृंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया ॥ पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ ३६ ॥ राजानंचपृथुंवैन्यंमृतंशुश्रुमसृंजय ॥ यमभ्यषिंचन्संभूयमहारण्येमहर्षयः ॥ ३७ ॥ प्रथयिष्यतिवैलोकान्पृथुरित्येवशब्दितः ॥ क्षताद्योवैत्रायतीतिसतस्मात्क्षत्रियःस्मृतः ॥ ३८ ॥ पृथुंवैन्यंप्रजादृष्ट्वारक्ताःस्मेतियदब्रुवन् ॥ ततोराजेतिनामास्यअनुरागादजायत ॥ ३९ ॥

नाद्यमांसंपशुमात्रोपयोगस्यप्रागुक्तत्वात् ॥ २८ ॥ २९ ॥ ऐक्ष्वाकमिक्ष्वाकुवंशजं ॥ १३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ आदेशेनआज्ञया तद्वित्तंस्वर्णप्रासादरूपं ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ वैन्यंवेनपुत्रं महारण्येदंडकारण्ये ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पुटकेपुटकेपत्रेपत्रेइतिप्राञ्चः ॥ १४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ त्रिनलोत्सेधान् नल्वःकिष्कुचतुःशतमितिपाठंप्रकल्प्यव्याख्यायतेप्राचीनैः वस्तुतस्तुनलइत्यत्रच्छांदसोवर्णलोपः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ विप्रलप्तंविप्र

अकृष्टपच्यापृथिवीपुटकेपुटकेमधु॥सर्वाद्रोणदुघागावोवैन्यस्यासन्प्रशासतः ॥ १४० ॥ अरोगाःसर्वसिद्धार्थामनुष्याअकुतोभयाः ॥ यथाभिकाममवसन्

॥३०॥ क्षेत्रेपुचगृहेपुच॥ ४१ ॥ आपस्तस्तंभिरेचास्यसमुद्रमभियास्यतः॥सरितश्चानुदीर्यंतध्वजभंगश्चनाभवत्॥ ४२ ॥हैरण्यांस्त्रिनलोत्सेधान्पर्वतानेकविंशतिम्॥ १२

ब्राह्मणेभ्योददौराजायोश्वमेधेमहामखे ॥ ४३ ॥ सचेन्ममारस्तंजयचतुर्भद्रतरस्त्वया॥पुत्रात्पुण्यतरश्चैवमापुत्रमनुतप्यथाः ॥ ४४॥ किंवातूष्णींध्यायसेस्तं

जयत्वंनमेराजन्वाचमिमांशृणोषि॥नचेन्मोघंविप्रलप्तंममेदंपथ्यंमुमूर्षोरिवसुप्रयुक्तम्॥ ४५॥ ॥स्तंजयउवाच॥ ॥शृणोमितेनारदवाचमेनांविचि

त्रार्थांस्रजमिवपुण्यगंधाम्॥ राजर्षीणांपुण्यकृतांमहात्मनांकीर्त्यायुक्तानांशोकनिर्नाशनार्थाम्॥ ४६॥ नतेमोघंविप्रलप्तंमहर्षेदृष्ट्वैवाहंनारदत्वांविशोकः॥ शु

श्रूषेतेवचनंब्रह्मवादिन्नतेतृप्याम्यमृतस्येवपानात् ॥ ४७ ॥ अमोघदर्शिन्ममचेत्प्रसादंसंतापदग्धस्यविभोप्रकुर्याः ॥ सुतस्यसंजीवनमद्यमेस्यात्तवप्रसादा

त्सुतसंगमश्च॥ ४८॥ ॥नारदउवाच॥ ॥यस्तेपुत्रोगमितोयंविजातःस्वर्णष्ठीवीयमदात्पर्वतस्ते॥पुनस्तुतेपुत्रमहंददामिहिरण्यनाभंवर्षसहस्रिणंच॥ १४९॥

॥इतिश्रीमहाभा०शां०रा०षोडशराजोपाख्यानेएकोनत्रिंशत्तमोऽध्यायः॥ २९॥ ॥ ७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥सकथंकांचनष्ठीवीस्तंजय

स्यसुतोभवत्॥पर्वतेनकिमर्थंवाद्दत्तस्तेनममारच॥ १ ॥यदावर्षसहस्रायुस्तदाभवतिमानवः॥ कथमप्राप्तकौमारःस्तंजयस्यसुतोमृतः ॥ २ ॥ उताहोनाममा

त्रंवैसुवर्णष्ठीविनोभवत्॥कथंवाकांचनष्ठीवीत्येतदिच्छामिवेदितुम्॥ ३॥ ॥श्रीकृष्णउवाच॥ ॥अत्रतेवर्णयिष्यामियथावृत्तंजनेश्वर॥ नारदःपर्वतश्चैव

द्वावपीलोकसत्तमौ॥ ४॥ मातुलोभागिनेयश्चदेवलोकादिहागतौ॥ विहर्तुकामौसंप्रीत्यामानुषेपुपुराविभो॥ ५ ॥ हविःपवित्रभोज्येनदेवभोज्येनचैवहि॥ ना

रदोमातुलश्चैवभागिनेयश्चपर्वतः॥ ६॥ तावुभौतपसोपेताववनीतलचारिणौ॥ भुंजानौमानुषान्भोगान्यथावत्पर्यधावताम्॥ ७॥ प्रीतिमंतौमुदायुक्तौसम

यंचैवचक्रतुः॥ योभवेद्धृदिसंकल्पःशुभोवायदिवाऽशुभः॥ ८॥ अन्योन्यस्यचआख्येयोमृषाशापोन्यथाभवेत्॥ तौतथेतिप्रतिज्ञायमहर्षीलोकपूजितौ॥ ९॥

लपितं ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ विशोकोजातइतिशेषः ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ गमितःमृतः विजातःगुणवान् ॥ १४९ ॥ ॥इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०एकोनत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥२९॥ ॥ ७ ॥ ॥ सइति

॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ हविःपवित्रभोज्येनशाल्यन्नेनदेवभोज्येनघृतेनताभ्यांविहर्तुकामाविवितिसंबंधः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ॥३०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १० ॥ प्रगुणीभवानुकूलोभव ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ सुकुमारीनाम्ना सौम्यमुत्तमं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ प्रवर्तितंप्रवर्तमानं ॥ २२ ॥ नेत्वां ॥ २३ ॥ २४ ॥

स्तृंजयंश्चैत्यमभ्येत्यराजानमिदमूचतुः॥ आवांभवतिवत्स्यावःकंचित्कालंहितायते ॥ १० ॥ यथावत्पृथिवीपालआवयोःप्रगुणीभव ॥ तथेतिकृत्वाराजातौस
त्कृत्योपचचारह ॥ ११ ॥ ततःकदाचित्तौराजामहात्मानौतपोधनौ ॥ अब्रवीत्परमप्रीतःसुतेयंवरवर्णिनी ॥ १२ ॥ एकैवममकन्यैषायुवांपरिचरिष्यति ॥ दर्श
नीयानवद्यांगीशीलवृत्तसमाहिता ॥ १३ ॥ सुकुमारीकुमारीचपद्मकिंजल्कसुप्रभा ॥ परमंसौम्यमित्युक्तंताभ्यांराजाशशासताम् ॥ १४ ॥ कन्येविप्रावुपचरदे
ववत्पितृवच्चह ॥ सातुकन्यातथेत्युक्त्वापितरंधर्मचारिणी ॥ १५ ॥ यथानिदेशंराज्ञस्तौसत्कृत्योपचचारह ॥ तस्यास्तेनोपचारेणरूपेणाप्रतिमेनच ॥ १६ ॥ नार
दंहृच्छयस्तूर्णंसहसैवाभ्यपद्यत ॥ ववृधेहिततस्तस्यहृदिकामोमहात्मनः ॥ १७ ॥ यथाशुक्लस्यपक्षस्यप्रवृत्तौचंद्रमाःशनैः ॥ नचतंभागिनेयायपर्वतायमहात्मने
॥ १८ ॥ शशंसहृच्छयंतीव्रंव्रीडमानःसधर्मवित् ॥ तपसाचेंगितैश्चैवपर्वतोथबुबोधतम् ॥ १९ ॥ कामार्तंनारदंक्रुद्धःशशापैनंततोभृशम् ॥ कृत्वासमयमव्यग्रो
भवान्वैसहितोमया ॥ २० ॥ योभवेद्धृदिसंकल्पःशुभोवायदिवाशुभः ॥ अन्योन्यस्यसआख्येयइतितद्वैमृषाकृतम् ॥ २१ ॥ भवतावचनंब्रह्मंस्तस्माद्देषशपाम्यह
म् ॥ नहिकामंप्रवर्ततंभवानाचष्टमेपुरा ॥ २२ ॥ सुकुमार्यांकुमार्यांतेतस्माद्देषशपाम्यहम् ॥ ब्रह्मचारीगुरुर्यस्मात्तपस्वीब्राह्मणश्चसन् ॥ २३ ॥ अकार्षीःसमयभ्रं
शमावाभ्यांयःकृतोमिथः ॥ शप्स्येतस्मात्सुसंक्रुद्धोभवंतंतंनिबोधमे ॥ २४ ॥ सुकुमारीचतेभार्याभविष्यतिनसंशयः ॥ वानरंचैवतेरूपंविवाहात्प्रभृतिप्रभो ॥ २५ ॥
संद्रक्ष्यंतिनराश्चान्येस्वरूपेणविनाशनम् ॥ सतद्वाक्यंतुविज्ञायनारदःपर्वतंतथा ॥ २६ ॥ अशपत्तमपिक्रोधाद्भागिनेयंसमातुलः ॥ तपसाब्रह्मचर्येणसत्येनचदमेन
च ॥ २७ ॥ युक्तोपिनित्यधर्मश्चनवैस्वर्गमवाप्स्यसि ॥ तौतुशप्त्वाभृशंक्रुद्धौपरस्परममर्षणौ ॥ २८ ॥ प्रतिजग्मतुरन्योन्यंक्रुद्धाविवगजोत्तमौ ॥ पर्वतःपृथिवीं
कृत्स्नांविचचारमहामतिः ॥ २९ ॥ पूज्यमानोयथान्यायंतेजसास्वेनभारत ॥ अथतामलभत्कन्यांनारदःस्तृंजयात्मजाम् ॥ ३० ॥ धर्मेणविप्रप्रवरःसुकुमारीमनिं
दिताम् ॥ सातुकन्यायथाशापंनारदंतंददर्शह ॥ ३१ ॥ पाणिग्रहणमंत्राणांनियोगादेवनारदम् ॥ सुकुमारीचदेवर्षिंवानरप्रतिमाननम् ॥ ३२ ॥ नैवावमन्यततदा
प्रीतिमत्येवचाभवत् ॥ उपतस्थेचभर्तारंनचान्यंमनसाप्यगात् ॥ ३३ ॥ देवंमुनिंवायक्षंवापतित्वेपतिवत्सला ॥ ततःकदाचिद्भगवान्पर्वतोनुचचारह ॥ ३४ ॥ वनं
विरहितंकिंचित्तत्रापश्यत्सनारदम् ॥ ततोभिवाद्यप्रोवाचनारदंपर्वतस्तदा ॥ ३५ ॥

॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

भवान्प्रसादंकुरुतात्स्वर्गादेशायमेप्रभो ॥ तमुवाचततोदृष्ट्वापर्वतंनारदस्तथा ॥ ३६ ॥ कृतांजलिमुपासीनंदीनंदीनतरःस्वयम् ॥ त्वयाहंप्रथमंशप्तोवानरस्त्वंभ
॥ ३१ ॥ विष्यसि ॥ ३७ ॥ इत्युक्तेनमयापश्चाच्छप्तस्त्वमपिमत्सरात् ॥ अद्यप्रभृतिवैवासंस्वर्गेनावाप्स्यसीतिह ॥ ३८ ॥ तवनैतद्धिसदृशंपुत्रस्थानेहिमेभवान् ॥ निवर्तये १२
तांतौशापावन्योन्येनतदामुनी ॥ ३९ ॥ श्रीसमृद्धंतदादृष्ट्वानारदंदेवरूपिणम् ॥ सुकुमारीप्रदुद्रावपरपत्यभिशंकया ॥ ४० ॥ तांपर्वतस्ततोदृष्ट्वाप्रद्रवंतीमनिंदि
ताम् ॥ अब्रवीत्तवभर्तैषनात्रकार्याविचारणा ॥ ४१ ॥ ऋषिःपरमधर्मात्मानारदोभगवान्प्रभुः ॥ तवैवाभेद्यहृदयोमातेभूदत्रसंशयः ॥ ४२ ॥ सानुनीताबहुविधं
पर्वतेनमहात्मना ॥ शापदोषंचतंभर्तुःश्रुत्वाप्रकृतिमागता ॥ पर्वतोथययौस्वर्गंनारदोभ्यगमद्गृहान् ॥ ४३ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ प्रत्यक्षकर्तासर्वस्यनारदोभ
गवानृषिः ॥ एषवक्ष्यतितेपृष्टोयथावृत्तंनरोत्तम ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०रा०नारदपर्वतोपाख्यानेत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ततोराजापांडुसुतोनारदंप्रत्यभाषत ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिसुवर्णष्ठीविसंभवम् ॥ १ ॥ एवमुक्तस्तुसमुनिर्धर्मराजेननारदः ॥ आच
चक्षेयथावृत्तंसुवर्णष्ठीविनंप्रति ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमेतन्महाबाहोयथायंकेशवोब्रवीत् ॥ कार्यस्यास्यतुयच्छेषंतत्तेवक्ष्यामिपृच्छतः ॥ ३ ॥ अहं
चपर्वतश्चैवस्वस्रीयोमेमहामुनिः ॥ वस्तुकामावभिगतौसृंजयंजयतांवरम् ॥ ४ ॥ तत्रावांपूजितौतेनविधिदृष्टेनकर्मणा ॥ सर्वकामैःसुविहितौनिवसावोस्यवेश्म
नि ॥ ५ ॥ व्यतिक्रांतासुवर्षासुसमयेगमनस्यच ॥ पर्वतोमामुवाचेदंकालेवचनमर्थवत् ॥ ६ ॥ आवामस्यनरेंद्रस्यगृहेपरमपूजितौ ॥ उषितौसमयेब्रह्मंस्तद्विचिं
तयसांप्रतम् ॥ ७ ॥ ततोहमब्रुवंराजन्पर्वतंशुभदर्शनम् ॥ सर्वमेतत्त्वयिविभोभागिनेयोपपद्यते ॥ ८ ॥ वरेणच्छंद्यतांराजालभतांयद्यदिच्छति ॥ आवयोस्तपसासि
द्धिंप्राप्नोतुयदिमन्यसे ॥ ९ ॥ ततआहूयराजानंसृंजयंजयतांवरम् ॥ पर्वतोनुमतोवाक्यमुवाचकुरुपुंगव ॥ १० ॥ प्रीतौस्वोनृपसत्कारैर्भवदार्जवसंभृतैः ॥ आवा
भ्यामभ्यनुज्ञातोवरंनृवरचिंतय ॥ ११ ॥ देवानामविहिंसायांनभवेन्मानुषक्षयम् ॥ तद्गृहाणमहाराजपूजार्हौनौमतोभवान् ॥ १२ ॥ ॥ सृंजयउवाच ॥ ॥ प्रीतौभवं
तौयदिमेकृतमेतावताम्मम ॥ एषएवपरोलाभोनिर्वृत्तोमेमहाफलः ॥ १३ ॥ तमेवंवादिनंभूयःपर्वतःप्रत्यभाषत ॥ वृणीष्वराजन्संकल्पंयत्तेहृदिचिरंस्थितम् ॥ १४ ॥ ॥ ३१ ॥

ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ सांप्रतंकल्याणं ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ देवानामिति येनदेवपीडामनुष्यक्षयश्चनभवतितत्तादृशंवरंगृहाणेतिभावः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

॥सृंजयउवाच॥ ॥अभीप्सामिसुतंवीरंवीर्यवंतंदृढव्रतम्॥आयुष्मंतंमहाभागंदेवराजसमद्युतिम्॥१५॥ ॥पर्वतउवाच॥ ॥भविष्यत्येषतेकामोनत्वायुष्मान्भ
विष्यति॥देवराजाभिभूत्यर्थंसंकल्पोह्येषतेहृदि॥ १६॥ ख्यातःसुवर्णष्ठीवीतिपुत्रस्तवभविष्यति ॥रक्ष्यश्चदेवराजात्सदेवराजसमद्युतिः॥ १७॥ तच्छ्रुत्वासृंज
योवाक्यंपर्वतस्यमहात्मनः॥प्रसादयामासतदानैतदेवंभवेदिति ॥ १८॥ आयुष्मान्मेभवेत्पुत्रोभवतस्तपसामुने ॥ नचतंपर्वतःकिंचिदुवाचेंद्रव्यपेक्षया ॥ १९॥
तमहंनृपतिंदीनमब्रुवंपुनरेवच ॥ स्मर्तव्योस्मिमहाराजदर्शयिष्यामितेसुतम् ॥ २० ॥ अहंतेदयितंपुत्रंप्रेतराजवशंगतम्॥ पुनर्दास्यामितद्रूपंमाशुचःपृथिवीपते
॥ २१ ॥ एवमुक्त्वातुनृपतिंप्रयातौस्वोयथेप्सितम्॥ सृंजयश्चयथाकामंप्रविवेशस्वमंदिरम्॥ २२॥ सृंजयस्याथराजर्षेःकस्मिंश्चित्कालपर्यये॥ जज्ञेपुत्रोमहावीं
र्यस्तेजसाप्रज्वलन्निव ॥ २३ ॥ ववृधेसयथाकालंसरसीवमहोत्पलम्॥ बभूवकांचनष्ठीवीयथार्थंनामतस्यतत्॥ २४॥ तदद्भुततमंलोकेपप्रथेकुरुसत्तम॥ बुबु
धेतच्चदेवेंद्रोवरदानंमहर्षितः॥ २५ ॥ ततःस्वाभिभवाद्भीतोबृहस्पतिमतेस्थितः॥ कुमारस्यांतरप्रेक्षीबभूवबलवृत्रहा ॥ २६ ॥ चोदयामासतद्वज्रंदिव्यास्त्रंमूर्ति
मत्स्थितम्॥ व्याघ्रोभूत्वाजहीमंत्वंराजपुत्रमितिप्रभो॥ २७॥ प्रवृद्धःकिलवीर्येणमामेषोभिभविष्यति॥ सृंजयस्यसुतोवज्रयथैनंपर्वतोब्रवीत्॥ २८॥ एवमु
क्तस्तुशक्रेणवज्रःपरपुरंजयः ॥ कुमारमंतरप्रेक्षीनित्यमेवान्वपद्यत ॥ २९ ॥ सृंजयोपिसुतंप्राप्यदेवराजसमद्युतिम् ॥ हृष्टःसांतःपुरोराजावननित्योबभूवह
॥ ३० ॥ ततोभागीरथीतीरेकदाचिन्निर्जनेवने॥ धात्रीद्वितीयोबालःसक्रीडार्थंपर्यधावत ॥ ३१ ॥ पंचवर्षकदेशीयोबालोनागेंद्रविक्रमः॥ सहसोत्पतितंव्याघ्र
मासमासादमहाबलम् ॥ ३२ ॥ सबालस्तेननिष्पिष्टोवेपमानोनृपात्मजः॥ व्यसुःपपातमेदिन्यांततोधात्रीविचुक्रुशे ॥ ३३ ॥ हत्वातुराजपुत्रंसतत्रैवांतरधीयत॥
शार्दूलोदेवराजस्यमाययांतर्हितस्तदा॥ ३४ ॥ धात्र्यास्तुनिनदंश्रुत्वारुदत्याःपरमार्तवत्॥ अभ्यधावततंदेशंस्वयमेवमहीपतिः ॥ ३५ ॥ सददर्शशयानंतंगता
सुंपीतशोणितम्॥ कुमारंविगतानंदंनिशाकरमिवच्युतम्॥ ३६॥सतमुत्संगमारोप्यपरिपीडितमानसः॥पुत्रंरुधिरसंसिक्तंपर्यदेवयदातुरः॥ ३७॥ततस्तामातर
स्तस्यरुदत्यःशोककर्शिताः ॥ अभ्यधावंततंदेशंयत्रराजासस्रृंजयः ॥ ३८ ॥ ततःसराजासस्मारमामेवगतमानसः॥ तदाहंचिंतनंज्ञात्वागतवांस्तस्यदर्शनम्
॥ ३९ ॥ मयैतानिचवाक्यानिश्राविततःशोकलालसः॥ यानितेयदुवीरेणकथितानिमहीपते॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणि रा० नैलकंठीयेभारतभावदीपेएकत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ तूर्ष्णीभूतमिति ॥ १ ॥२॥ तत्तस्माद्धर्ममनुति

संजीवितश्चापिपुनर्वासवानुमतेतदा॥ भवितव्यंतथातच्चनतच्छक्यमतोन्यथा ॥ ४१ ॥ ततऊर्ध्वंकुमारस्तुस्वर्णष्ठीवीमहायशाः॥ चित्तंप्रसादयामासपितुर्मा
तुश्चवीर्यवान् ॥ ४२ ॥ कारयामासराज्यंचपितरिस्वर्गतेनृप॥ वर्षाणांशतमेकंचसहस्रंभीमविक्रमः ॥ ४३ ॥ ततईजेमहायज्ञैर्बहुभिर्भूरिदक्षिणैः॥ तर्पयामास
देवांश्चपितॄंश्चैवमहाद्युतिः ॥ ४४ ॥ उत्पाद्यचबहून्पुत्रान्कुलसंतानकारिणः ॥ कालेनमहताराजन्कालधर्ममुपेयिवान् ॥ ४५ ॥ सत्वंराजेंद्रसंजातंशोकमेनंनि
वर्तय ॥ यथात्वांकेशवःप्राहव्यासश्चसुमहातपाः ॥ ४६ ॥ पितृपैतामहंराज्यमास्थायधुरमुद्वह ॥ इष्ट्वापुण्यैर्महायज्ञैरिष्टंलोकमवाप्स्यसि ॥ ४७ ॥ ॥ इतिश्रीम
हाभारतेशांतिप० रा० स्वर्णष्ठीविसंभवोपाख्यानेएकत्रिंशतमोऽध्यायः॥३१॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच॥ ॥ तूर्ष्णींभूतंतुराजानंशोचमानंयुधिष्ठिरम् ॥ त
पस्वीधर्मतत्त्वज्ञःकृष्णद्वैपायनोब्रवीत् ॥ १ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ प्रजानांपालनंधर्मोराज्ञांराजीवलोचन ॥ धर्मःप्रमाणंलोकस्यनित्यंधर्मानुवर्तिनः ॥ २ ॥ अ
नुतिष्ठस्वतद्राजन्पितृपैतामहंपदम्॥ब्राह्मणेषुतपोधर्मःसनित्योवेदनिश्चितः॥३॥ तत्प्रमाणंब्राह्मणानांशाश्वतंभरतर्षभ॥तस्यधर्मस्यकृत्स्नस्यक्षत्रियःपरिरक्षिता
॥ ४ ॥ यःस्वयंप्रतिहंतिस्मशासनंविषयेरतः॥ सबाहुभ्यांविनिग्राह्योलोकयात्राविघातकः ॥ ५ ॥ प्रमाणमप्रमाणंयःकुर्यान्मोहवशंगतः॥ भृत्योवायदिवापुत्र
स्तपस्वीवाथकश्चन ॥ ६ ॥ पापान्सर्वैरुपायैस्तान्नियच्छेच्छातयीतवा ॥ अतोन्यथावर्तमानोराजाप्राप्नोतिकिल्बिषम् ॥ ७ ॥ धर्मंविनश्यमानंहियोनरक्षेत्सधर्म
हा ॥ तेत्वयाधर्महंतारोनिहताःसपदानुगाः ॥ ८ ॥ स्वधर्मेवर्तमानस्त्वंकिंनुशोचसिपांडव ॥ राजाहिहन्याद्दद्याच्चप्रजारक्षेच्चधर्मतः ॥ ९ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
नतेभिशंकेवचनंयद्ब्रवीषितपोधन॥ अपरोक्षोहितेधर्मःसर्वधर्मविदांवर ॥ १० ॥ मयात्ववध्याबहवोघातिताराज्यकारणात् ॥ तानिकर्माणिमेब्रह्मन्दहंतिचप
चंतिच ॥ ११ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ईश्वरोवाभवेत्कर्तापुरुषोवापिभारत ॥ हठोवावर्ततेलोकेकर्मजंवाफलंस्मृतम् ॥ १२ ॥ ईश्वरेणनियुक्तोहिसाध्वसाधुच
भारत ॥ कुरुतेपुरुषःकर्मफलमीश्वरगामितत् ॥ १३ ॥ यथाहिपुरुषश्छिंद्याद्वृक्षंपरशुनावने ॥ छेत्तुरेवभवेत्पापंपरशोर्नकथंचन ॥ १४ ॥

ष्ठत्यपदंपालयेतिचसंबंधः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ शातयीतमारयेत् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ मेमांदहंतिहृदयंपचंतिशरीरंशोषयंति ॥ ११ ॥ मयाबहवोघातिताइत्युक्तं तत्किंहननक्रियायांतवप्रयोज्य
कर्तृत्वंप्रयोजककर्तृत्वंवावध्यस्यचकर्मत्वंवाप्राकृतकर्मफलभोक्तृत्वंवेतिविकल्पानाह ईश्वरइति ॥ १२ ॥ नाद्यइत्याह ईश्वरेणेति परशोरिवपरप्रयोज्यस्यतवहंतृत्वंनास्तीत्यर्थः ॥ १३ ॥ १४ ॥

१ द्रोणपर्वण्यभिमन्युवधानंतरंषोडशराजकीयप्रस्तावेस्वर्णष्ठीविचरितमन्यादृशमत्रपर्वणित्वन्यादृशमितिवैषम्यंविचारणीयम्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

परप्रयोज्योप्यहंपरशोःप्रयोक्तास्मिनतुपरशुवदचेतनोस्मीतिममपापसंबंधोस्त्येवेत्याह अथवेति प्राप्नुयात्परशोरुपादाता एवंतर्हियेनपरशोर्दंडःशस्त्रंपरशुश्चकृतस्तमेवपापंकर्तृनाप्नुयात्तस्यप्रथमप्रयोज्यत्वात्पुरुषेउपादातरितन्नविद्यतेतस्यजघन्यत्वात् ॥ १५ ॥ नचेति यदिचैतन्नेष्टं एतत्किं यदन्येनप्रहर्त्राकृतंपापंतस्यफलंशस्त्रकर्ताआप्नुयादिति तर्हिजघन्यप्रयोज्येत्वय्यपिपापाभावादीश्वरेएवतन्निवेशय ॥ १६ ॥ अथापीति यदापुरुषएवकर्तापरईश्वरोनास्तितंस्मादपिहेतोस्त्वयाएतच्छुभमेवकृतं ॥ १७ ॥ यतःकश्चिदपिदिष्टंप्रत्यदृष्टस्यप्रतिकूलोभूत्वावश्यंभाविनःकर्मणःसकाशान्ननिवर्तते दैवस्यदुर्लंघ्यत्वादितिभावः ननुदिष्टमपिजन्मांतरीयःस्वस्यैवापराधइत्याशंक्याह दंडेति पूर्वपूर्वापराधस्योत्तरोत्तरहेतुत्वमित्यनादित्वादिदानींतनस्यकर्तुर्नापराधोस्तीत्यतःप्राचीनंकर्तादंडशस्त्रकृदिवनपर्यनुयोज्यइतिभावः ॥ १८ ॥ तृतीयंपक्षंदूषयति प्रतिष्ठितंनिश्चितंयथास्यात्तथायदिपुरुषंहतंहननक्रियायाःकर्मीभूतमेवमन्यसेतर्हिस्वभाववादिनस्तेभूतभाव्यशुभाभावाद्वृथैवशोकइत्यर्थः ॥ १९ ॥ चतुर्थपक्षमाह अथेति पुण्यपापयोःसुखदुःखयोःअभिपत्तिरुपपत्तिःकर्तव्यासाचधर्माधर्मावंतरेणनघटतेतौचशास्त्रैकगम्याविति चेद्राज्ञामुद्यतदंडनमुद्धतदमनंलोकेशास्त्रेचोपपन्नतरमित्यर्थः ॥ २० ॥ अत्रशंकते तथापीति यद्यप्येवंतथापिलोकेशास्त्यमानेकर्माणिशुभान्यशुभानिचसमापतंत्यवश्यमायांतिफलंचप्रयच्छंत्यतोममप्रायोपवेशनमेववरमितिभावः ॥ २१ ॥ समाधत्ते एवमिति यस्मात्कर्मणःपापादशुभफलात्मकंपापप्रवृत्तिरूपंकर्मभवतितत्पापमूलंकर्मत्यज ॥ २२ ॥ सापवादेनिंद्येपिस्वधर्मेस्थितस्यतेआत्मत्यागोनोचितइत्यर्थः ॥ २३ ॥ ननुतथापिनिंद्यात्कर्मणःपापंभवतीत्याशंक्याह विहितानीति ॥ २४ ॥ २५ ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नैलकंठीयेभारतभा० द्वात्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥७॥ ॥७॥

अथवातदुपादानात्प्राप्नुयात्कर्मणःफलम् ॥ दंडशस्त्रकृतंपापंपुरुषेतन्नविद्यते ॥ १५ ॥ नचैतदिष्टंकौंतेययदन्येनकृतंफलम् ॥ प्राप्नुयादितियस्माच्चईश्वरेतन्निवेशय ॥ १६ ॥ अथापिपुरुषःकर्ताकर्मणोःशुभपापयोः ॥ नपरोविद्यतेतस्मादेवमेतच्छुभंकृतम् ॥ १७ ॥ नहिकश्चित्क्वचिद्राजन्दिष्टंप्रतिनिवर्तते ॥ दंडशस्त्रकृतंपापंपुरुषेतन्नविद्यते ॥ १८ ॥ यदिवामन्यसेराजन्हतमेकंप्रतिष्ठितम् ॥ एवमप्यशुभंकर्मनभूतंनभविष्यति ॥ १९ ॥ अथाभिपत्तिर्लोकस्यकर्तव्यापुण्यपापयोः ॥ अभिपन्नमिदंलोकेराज्ञामुद्यतदंडनम् ॥ २० ॥ तथापिलोकेकर्माणिसमावर्तंतिभारत ॥ शुभाशुभफलंचैतेप्राप्नुवंतीतिमेमतिः ॥ २१ ॥ एवमप्यशुभंकर्मकर्मणस्तत्फलात्मकम् ॥ त्यजत्वंराजशार्दूलमैवंशोकेमनःकृथाः ॥ २२ ॥ स्वधर्मेवर्तमानस्यसापवादेपिभारत ॥ एवमात्मपरित्यागस्तवराजन्नशोभनः ॥ २३ ॥ विहितानिहिकौंतेयप्रायश्चित्तानिकर्मणाम् ॥ शरीरवांस्तानिकुर्यादशरीरःपराभवेत् ॥ २४ ॥ तद्राजन्जीवमानस्त्वंप्रायश्चित्तंकरिष्यसि ॥ प्रायश्चित्तमकृत्वातुप्रेत्यतप्तासिभारत ॥ २५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिप्रायश्चित्तविधौद्वात्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हताःपुत्राश्चेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ अनंतकंप्रायश्चित्तैरप्यविनाश्यं ॥ ११ ॥ शरीराणीति ममतुतपएवप्रशस्तमितिनिश्चयोस्तिं तथापिंआश्रमाणांमध्येविशेषंश्रे ष्ठमुक्तदोषनिवर्तनक्षममाचक्ष्वेत्यर्थः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ कृतांतविधिःपरप्राणहरणंतेनसंयुक्ताः स्वापराधेनैवहताइत्यर्थः ॥ १५ ॥ वस्तुतस्तुतेषामपिस्वातंत्र्यंनास्तीत्याह नत्वमिति पर्यायधर्मेणमरण

॥३३॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥हताःपुत्राश्चपौत्राश्चभ्रातरःपितरस्तथा॥श्वशुरागुरवश्चैवमातुलाश्चपितामहाः॥ १ ॥क्षत्रियाश्चमहात्मानःसंबंधिसुहृदस्तथा॥वयस्या भागिनेयाश्चज्ञातयश्चपितामह॥ २ ॥बहवश्चमनुष्येंद्रानानादेशसमागताः ॥ घातिताराज्यलुब्धेनमयैकेनपितामह ॥ ३ ॥ तांस्तादृशानहंहत्वाधर्मनित्यान्म हीक्षितः॥ असकृत्सोमपान्वीरान्किंप्राप्स्यामितपोधन ॥ ४ ॥दह्याम्यनिशमद्यापिचिंतयानःपुनःपुनः॥हीनांपार्थिवसिंहैस्तैःश्रीमद्भिःपृथिवीमिमाम् ॥ ५ ॥ दृ ष्ट्वाज्ञातिवधंघोरंहतांश्चशतशःपरान् ॥ कोटिशश्चनरानन्यान्परितप्येपितामह ॥ ६ ॥ कानुतासांवरस्त्रीणामवस्थाद्यभविष्यति ॥ विहीनानांतुतनयैःपतिभिर्भ्रा तृभिस्तथा ॥ ७ ॥ अस्मानंतकरान्घोरान्पांडवान्वृष्णिसंहतान् ॥ आक्रोशंत्यःकृशादीनाःप्रपतिष्यंतिभूतले ॥ ८ ॥ अपश्यंत्यःपितॄन्भ्रातॄन्पतीन्पुत्रांश्चयोषितः॥ त्यक्त्वाप्राणान्प्रियःसर्वागमिष्यंतियमक्षयम् ॥ ९ ॥ वत्सलत्वाद्द्विजश्रेष्ठतत्रमेनास्तिसंशयः ॥ व्यक्तंसौक्ष्म्याच्चधर्मस्यप्राप्स्यामःस्त्रीवधंवयम् ॥ १० ॥यद्वयंसुहृ दोहत्वाकृत्वापापमनंतकम् ॥ नरकेनिपतिष्यामोह्यधःशिरसएवह ॥ ११ ॥ शरीराणिविमोक्ष्यामस्तपसोग्रेणसत्तम ॥ आश्रमाणांविशेषंत्वमथाचक्ष्वपिताम ह ॥ १२ ॥ ॥वैशंपायनउवाच ॥ ॥युधिष्ठिरस्यतद्वाक्यंश्रुत्वाद्वैपायनस्तदा ॥ निरीक्ष्यनिपुणंबुद्ध्याऋषिःप्रोवाचपांडवम् ॥ १३ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥माविं पादंकृथाराजन्क्षत्रधर्ममनुस्मरन् ॥ स्वधर्मेणहताह्येतेक्षत्रियाःक्षत्रियर्षभ ॥ १४ ॥ कांक्षमाणाःश्रियंकृत्स्नांपृथिव्यांचमहद्यशः ॥ कृतांतविधिसंयुक्ताःकाले ननिधनंगताः ॥ १५ ॥ नत्वंहंतानभीमोयंनार्जुनोनयमावपि ॥ कालःपर्यायधर्मेणप्राणानादत्तदेहिनाम् ॥ १६ ॥ नतस्यमातापितरौनानुग्राह्योहिकश्चन ॥ कर्म साक्षीप्रजानांयस्तेनकालेनसंहृताः ॥ १७ ॥ हेतुमात्रमिदंतस्यविहितंभरतर्षभ ॥ यद्धंतिभूतैर्भूतानितदस्मैरूपमैश्वरम् ॥ १८ ॥ कर्मसूत्रात्मकंविद्धिसाक्षिणंशु भपापयोः ॥ सुखदुःखगुणोदर्ककालंकालफलप्रदम् ॥ १९ ॥ तेषामपिमहाबाहोकर्माणिपरिचिंतय ॥ विनाशहेतुकानित्वंयैस्तेकालवशंगताः ॥ २० ॥ ॥३३॥

विधिना आदत्तगृहीतवान् ॥ १६ ॥ १७ ॥ हेतुमात्रंनिमित्तमात्रमिदंयुद्धं तस्यतेन अस्मैअस्य ऐश्वरंनियंतृत्वं ॥ १८ ॥ कर्मैवसूत्रंबंधनंतदात्मकंतत्प्रधानं ईश्वरोपिकर्मानुसारेणफलंददन्नवैषम्यनैर्घृण्य दोषौभजतीत्यर्थः कालंकर्मापिकालएवेत्यर्थः ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आत्मनइति शांतस्यापितवहिंस्रेकर्मणिप्रवृत्तिरितिकालस्यैवैतन्माहात्म्यमित्यर्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ पुरुषस्येति उत्पत्तिवद्विनाशोपियादृच्छिकएवेतिभावः ॥ २३ ॥ व्यलीकमनृतंचित्तवैतंसिकंचित्तबंधनंतदर्थंतन्निवृत्त्यर्थं मृषाभूतमपिहंतृत्वादिकंयदिसत्यमितिमन्यसेतर्हिप्रायश्चित्तंकुर्वित्यर्थः ॥ २४ ॥ यवीयसःयवीयांसः ॥ २५ ॥ समुच्छ्रयोविरोधः ॥ २६ ॥ २७ ॥ संश्रिताःसंनद्धाःसाह्यार्थंसाहाय्यार्थं

आत्मनश्चविजानीहिनियतव्रतशासनम् ॥ यदात्वमीदृशंकर्मविधिनाक्रम्यकारितः ॥ २१ ॥ त्वष्ट्रेवविहितंयंत्रंयथाचेष्टयितुर्वशे ॥ कर्मणाकालयुक्तेनतथेदंचेष्टेजगत् ॥ २२ ॥ पुरुषस्यहिदृष्ट्वेमामुत्पत्तिमनिमित्ततः ॥ यदृच्छयाविनाशंचशोकहर्षावनर्थकौ ॥ २३ ॥ व्यलीकमपियत्त्वत्रचित्तवैतंसिकंतव ॥ तदर्थमिष्यतेराजन्प्रायश्चित्तंतदाचर ॥ २४ ॥ इदंतुश्रूयतेपार्थयुद्धेदेवासुरेपुरा ॥ असुराभ्रातरोज्येष्ठादेवाश्चापियवीयसः ॥ २५ ॥ तेषामपिश्रीनिमित्तंमहानासीत्समुच्छ्रयः युद्धंवर्षसहस्राणिद्वात्रिंशदभवत्किल ॥ २६ ॥ एकार्णवांमहींकृत्वारुधिरेणपरिप्लुताम् ॥ जघ्नुर्दैत्यांस्तथादेवास्त्रिदिवंचाभिलेभिरे ॥ २७ ॥ तथैवपृथिवींलब्ध्वाब्राह्मणावेदपारगाः ॥ संश्रितादानवानांवैसाह्यार्थंदर्पमोहिताः ॥ २८ ॥ शालावृकाइतिख्यातास्त्रिषुलोकेषुभारत ॥ अष्टाशीतिसहस्राणितेचापिविबुधैर्हताः ॥ ॥ २९ ॥ धर्मव्युच्छित्तिमिच्छंतोयेऽधर्मस्यप्रवर्तकाः ॥ हंतव्यास्तेदुरात्मानोदेवैर्दैत्याइवोल्बणाः ॥ ३० ॥ एकंहत्वायदिकुलेशिष्टानांस्यादनामयम् ॥ कुलंहत्वाचराष्ट्रंचनतद्वृत्तोपघातकम् ॥ ३१ ॥ अधर्मरूपोधर्मोहिकश्चिदस्तिनराधिप ॥ धर्मश्चाधर्मरूपोस्तितच्चज्ञेयंविपश्चिता ॥ ३२ ॥ तस्मात्संस्तंभयात्मानंश्रुतवानसिपांडव ॥ देवैःपूर्वगतंमार्गमनुयातोसिभारत ॥ ३३ ॥ नहीदृशागमिष्यंतिनरकंपांडवर्षभ ॥ भ्रातॄनाश्वासयैतांस्त्वंसुहृदश्चपरंतप ॥ ३४ ॥ योहिपापसमारंभेकार्येतद्भावभावितः ॥ कुर्वन्नपितथैवस्यात्कृत्वाचनिरपत्रपः ॥ ३५ ॥ तस्मिंस्तत्कलुषंसर्वंसमाप्तमितिशब्दितम् ॥ प्रायश्चित्तंनतस्यास्तिह्रासोवापापकर्मणः ॥ ३६ ॥ त्वंतुशुक्लाभिजातीयःपरदोषेणकारितः ॥ अनिच्छमानःकर्मेदंकृत्वाचपरितप्यसे ॥ ३७ ॥ अश्वमेधोमहायज्ञःप्रायश्चित्तमुदाहृतम् ॥ तमाहरमहाराजविपाप्मैवंभविष्यसि ॥ ३८ ॥ मरुद्भिःसहजित्वारीन्भगवान्पाकशासनः ॥ एकैकंक्रतुमाहृत्यशतकृत्वःशतक्रतुः ॥ ३९ ॥ धूतपाप्माजितस्वर्गोलोकान्प्राप्यसुखोदयान् ॥ मरुद्गणैर्वृतःशक्रःशुशुभेभासयन्दिशः ॥ ४० ॥

॥ २८ ॥ २९ ॥ अधर्मस्येतिःदः ॥ ३० ॥ राष्ट्रंनामयंस्यात्तर्हितदेकस्यकुलस्यवाहननंवृत्तोपघातकंधर्मनाशकंनभवति ॥ ३१ ॥ अधर्मरूपोधर्मवद्भातिधर्मः यथाशालावृकाख्यब्राह्मणवधः धर्मश्चाधर्मःयथाकर्णपर्वोक्तसत्यवादिनःचोरेभ्यःकार्पटिकमार्गप्रदिशतः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ तद्भावभावितःपापभावनांगतः कुर्वन्पापमितिवर्तते ॥ ३५ ॥ तस्मिन्निति तस्यापश्चात्तापिनोनिर्लज्जस्यप्रायश्चित्तंवातेनपापह्रासोवानास्तीत्यर्थः ॥ ३६ ॥ परदोषेणदुर्योधनदोषेण ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

महीयंतंमहीयमानं ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ हतनाथानांस्त्रीणांशोकेनममदोषोनंतइत्युक्तंतत्राह तेषामिति ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ कामाःआशेरतेऽस्मिन्कामाशयःपूर्णकामइत्यर्थः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥
इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०त्रयस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ कानिकृत्वेति प्रायश्चित्तीयतेप्रायश्चित्तेऽधिक्रियते ॥ १ ॥ मिथ्यानुवर्तयन्कापट्यंचरन् ॥ २ ॥ सूर्येणाभ्युदितःयस्मिन्
शयानेसतिसूर्योभ्युदेतीत्यर्थः अभिनिर्मुक्तोयस्मिन्शयानेसतिसूर्योस्तंगच्छतीत्यर्थः अव्याधितंचेत्स्वपंतमादित्योभ्युदियादित्यादिस्मृत्युक्तप्रायश्चित्तंसकुर्यादित्यर्थः कुनखीश्यावदन्नितिचस्वर्णहारीतु

स्वर्गलोकेमहीयंतमप्सरोभिःशचीपतिम् ॥ ऋषयःपर्युपासंतेदेवाश्चविबुधेश्वरम् ॥४१॥ सेयंत्वामनुसंप्राप्ताविक्रमेणवसुंधरा ॥निर्जिताश्चमहीपालाविक्रमेण
त्वयानघ ॥ ४२ ॥तेषांपुराणिराष्ट्राणिगत्वाराजन्सुहृद्वृतः ॥ भ्रातॄन्पुत्रांश्चपौत्रांश्चस्वेस्वेराज्येभिषेचय ॥ ४३ ॥ बालानपिचगर्भस्थान्सांत्वेनसमुदाचरन् ॥ रंज
यन्प्रकृतीःसर्वाःपरिपाहिवसुंधराम् ॥ ४४ ॥कुमारोनास्तियेषांचकन्यास्तत्राभिषेचय ॥ कामाशयोहिस्त्रीवर्गःशोकमेवंप्रहास्यसि ॥ ४५ ॥ एवमाश्वासनंकृत्वा
सर्वराष्ट्रेषुभारत ॥ यजस्ववाजिमेधेनयथेंद्रोविजयीपुरा ॥ ४६ ॥ अशोच्यास्तेमहात्मानःक्षत्रियाःक्षत्रियर्षभ ॥ स्वकर्मभिर्गतानाशंकृतांतबलमोहिताः ॥ ४७॥
अवाप्तःक्षत्रधर्मस्तेराज्यंप्राप्तमकंटकम् ॥ रक्षस्वधर्मंकौंतेयश्रेयान्यःप्रेत्यभारत ॥ ४८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०रा०प्रायश्चित्तीयोपाख्यानेत्रयस्त्रिंशत्त
मोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥कानिकृत्वेहकर्माणिप्रायश्चित्तीयतेनरः ॥ किंकृत्वामुच्यतेतत्रतन्मेब्रूहिपितामह ॥ १ ॥ ॥व्यासउ
वाच ॥ ॥अकुर्वन्विहितंकर्मप्रतिषिद्धानिचाचरन् ॥प्रायश्चित्तीयतेह्येवंनरोमिथ्यानुवर्तयन् ॥ २ ॥ सूर्येणाभ्युदितोयश्चब्रह्मचारीभवत्युत ॥ तथासूर्याभिनि
र्मुक्तःकुनखीश्यावदन्नपि ॥ ३ ॥परिवित्तिःपरिवेत्ताब्रह्मघ्नोयश्चकुत्सकः ॥ दिधिषूपपतिर्यःस्यादग्रेदिधिषुरेवच ॥ ४ ॥ अवकीर्णीभवेद्यश्चद्विजातिवधकस्तथा ॥
अतीर्थेब्राह्मणस्यागीतीर्थेचाप्रतिपादकः ॥ ५ ॥ ग्रामघातीचकौंतेयमांसस्यपरिविक्रयी ॥ यश्चाग्नीनपविध्येततथैवब्रह्मविक्रयी ॥ ६ ॥ गुरुस्त्रीवधकोयश्चपूर्वः
पूर्वस्तुगर्हितः ॥ वृथापशुसमालंभीगृहदाहस्यकारकः ॥ ७ ॥ अनृतेनोपवर्तीचप्रतिरोद्धागुरोस्तथा ॥ एतान्येनांसिसर्वाणिव्युत्क्रांतसमयश्चयः ॥ ८ ॥

कुनखीसुरापःश्यावदंतकइतिकर्मविपाकेजन्मांतरीयदोषवतापिसूर्यारुणसंवादादावुपदिष्टंप्रायश्चित्तंकर्तव्यमित्युक्तं ॥ ३ ॥ अनूढेज्येष्ठेऊढवान्कनिष्ठःपरिवेत्ता परिवित्तिःपूर्वजः ज्येष्ठायामनूढायांकनि
ष्ठामूढवानग्रेदिधिषुःदिधिषूपपतिस्तुकनिष्ठाविवाहोत्तरंज्येष्ठामूढवान् ॥ ४ ॥ अवकीर्णीनष्टव्रतः अतीर्थेअपात्रे त्यागीदाता ॥ ५ ॥ ग्रामघातीसमूहहंता याजीतिपाठांतरं मांसस्येतिनृपश्वादेः अपविध्ये
तत्यजेत् ब्रह्मविक्रयीभृतकाध्यापकः राजविक्रयीतिपाठेसोमविक्रयी राजानमाप्यायतीत्यादौसोमेराजशब्दश्रवणात् ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ९ ॥ अभक्ष्यस्यलशुनादेः ॥ १० ॥ रसानांलवणगुडादीनां ॥ ११ ॥ नित्यदेयानिगोग्रासादीनि ॥ १२ ॥ दक्षिणानांप्रतिश्रुतानां ॥ १३ ॥ विवदतेधनाद्यर्थंपित्रासहकलहंकरोति अप्रजायन्धर्मपत्न्यां कालेमैथुनमकुर्वन् ॥१४॥ इतरेणसंक्षेपेण ॥१५॥एतानिस्वधर्मस्यपरित्यागइत्यादीनिकर्माणिक्रियमाणानियेमानवाः उपजीवंतइतिशेषः ॥१६॥ जिघांसीहंतुमिच्छावान् इयात्गच्छेत् ॥१७॥ मंत्रोम

अकार्याणितुवक्ष्यामियानितानिनिबोधमे ॥ लोकवेदविरुद्धानितान्येकाग्रमनाःशृणु ॥ ९ ॥ स्वधर्मस्यपरित्यागःपरधर्मस्यचक्रिया ॥ अयाज्ययाजनंचैवतथाऽभक्ष्यस्यभक्षणम् ॥ १० ॥शरणागतसंत्यागोभृत्यस्याभरणंतथा ॥ रसानांविक्रयश्चापितिर्यग्योनिवधस्तथा ॥ ११ ॥ आधानादीनिकर्माणिशक्तिमान्नकरोतियः ॥ अप्रयच्छंश्चसर्वाणिनित्यदेयानिभारत ॥ १२ ॥ दक्षिणानामदानंचब्राह्मणस्वाभिमर्शनम् ॥ सर्वाण्येतान्यकार्याणिप्राहुर्धर्मविदोजनाः ॥ १३ ॥ पित्राविवदतेपुत्रोयश्चस्याद्गुरुतल्पगः ॥ अप्रजायन्नरव्याघ्रभवत्यधार्मिकोनरः ॥ १४ ॥ उक्तान्येतानिकर्माणिविस्तरेणेतरेणच ॥ यानिकुर्वन्नकुर्वंश्चप्रायश्चित्तीयतेनरः ॥ १५ ॥ एतान्येवतुकर्माणिक्रियमाणानिमानवाः ॥ येषुयेषुनिमित्तेषुनलिप्यंतेऽथतान्शृणु ॥ १६ ॥ प्रगृह्यशस्त्रमायांतमपिवेदांतगंरणे ॥ जिघांसंतंजिघांसीयान्नतेनब्रह्महाभवेत् ॥ १७ ॥ इतिचाप्यत्रकौंतेयमंत्रोवेदेषुपठ्यते ॥ वेदप्रमाणविहितंधर्मंचप्रब्रवीमिते ॥ १८ ॥ अपेतंब्राह्मणंवृत्ताद्योहन्यादाततायिनम् ॥ नतेनब्रह्महासस्यान्मन्युस्तन्मन्युमृच्छति ॥ १९ ॥ प्राणात्ययेतथाज्ञानादाचरन्मदिरामपि ॥ आदेशितोधर्मपरैःपुनःसंस्कारमर्हति ॥ २० ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंकौंतेयाभक्ष्यभक्षणम् ॥ प्रायश्चित्तविधानेनसर्वमेतेनशुध्यति ॥ २१ ॥ गुरुतल्पंहिगुर्वर्थंनदूषयतिमानवम् ॥ उद्दालकःश्वेतकेतुंजनयामासशिष्यतः ॥ २२ ॥ स्तेयंकुर्वंश्चगुर्वर्थमापत्सुननिषिध्यते ॥ बहुशःकामकारेणनचेद्यःसंप्रवर्तते ॥ २३ ॥ अन्यत्रब्राह्मणस्वेभ्यआददानोनदुष्यति ॥ स्वयमप्राशितायश्चनसपापेनलिप्यते ॥ २४ ॥ प्राणत्राणेऽनृतंवाच्यमात्मनोवापरस्यच ॥ गुर्वर्थेस्त्रीषुचैवस्याद्विवाहकरणेषुच ॥ २५ ॥ नावर्ततेव्रतंस्वप्नेशुक्रमोक्षेकथंचन ॥ आज्यहोमःसमिद्धेऽग्नौप्रायश्चित्तंविधीयते ॥ २६ ॥ पारिविस्यंतुपतितेनास्तिप्रव्रजितेतथा ॥ भिक्षितेपारदार्यंचतद्धर्मस्यनदूषकम् ॥ २७ ॥

न्युरकार्षीन्नमोनमइत्यादिर्मन्यवेत्वाहेत्यंतः ॥ १८ ॥ मन्युःक्रोधःतन्मन्युंशत्रोःक्रोधंप्रतिऋच्छतिगच्छति क्रोधएवतंप्रतीपीभूयपरशरीरद्वाराहंतीत्यर्थः ॥ १९ ॥ असाध्यरोगादिनाप्राणात्ययेउपस्थिते जीवनार्थंमदिरामपिआचरन्पिबन्धर्मपरैःचिकित्सकैःआदेशितउपदिष्टः ॥ २० ॥ २१ ॥ गुर्वर्थंगुर्वाज्ञया ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ व्रतंनावर्ततेपुनरुपनयनंनकर्तव्यमित्यर्थः आज्यहोमःपुनर्मामैत्विंद्रियमितिमंत्रेण ॥ २६ ॥ पतितेज्येष्ठभ्रातरि भिक्षितेधर्मार्थमपिरेतःसिंचेतिस्त्रियाप्रार्थितेसति ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वृथाश्राद्धादिनिमित्तंविना संस्कारःपावित्र्यं योयजेताश्वमेधेनमासिमासिशतंसमाः मांसानिचनखादेतद्द्वयमेतत्समंस्मृतमितिस्मृतेः ॥ २८॥ तीर्थेसत्काराणामज्ञानादप्रतिपादनमपिनदूषकं ॥ २९॥ अपचारिण्याःव्यभिचारिण्याः निष्कृतिःधिक्करणंदासीवदन्नाच्छादनमात्रेणदूरस्थापनं तयासहरतिभोजनादिवर्जनंचेत्यर्थः ॥ ३० ॥ सोमस्यतत्त्वंअनेनतृप्तादेवामनुष्यान्कामैरभिवर्षंतीतिलोकद्वयोपकारणकोयंसोमइति ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ॥इतिशांतिप०रा०नै०भारत०चतुस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः॥३४॥ ॥७॥ साधारणानिप्रायश्चित्तानितावदाह तपसेति तपसाकृच्छ्रचांद्रायणादिना कर्मणायज्ञादिना प्रदानेनगवादीनांपुनातिशोधयति ॥ १ ॥ स्वकर्मकृद्दासादिरहितः ॥ २ ॥ कर्मब्रह्महत्यां ॥ ३ ॥ लक्ष्यइति कामकारविषयेविदुषांप्रायश्चित्तोपदेष्टॄणांआत्मनोवाइच्छयावैदुष्येसति अकामतस्त्वाह त्रि

वृथापशुसमालंभंनैवकुर्यान्नकारयेत् ॥ अनुग्रहःपशूनांहिसंस्कारोविधिनोदितः॥२८॥ अनर्हेब्राह्मणेदत्तमज्ञानात्तन्नदूषकम्॥ सत्काराणांतथातीर्थेनित्यंवाप्रतिपादनम्॥ २९ ॥ स्त्रियास्तथापचारिण्यानिष्कृतिःस्याददूषिका॥ अपिसापूयतेतेननतुभर्ताप्रदुष्यति ॥ ३० ॥ तत्त्वंज्ञात्वातुसोमस्यविक्रयःस्याददोषवान्॥ असमर्थस्यभृत्यस्यविसर्गःस्याददोषवान् ॥ वनदाहोगवामर्थेक्रियमाणोनदूषकः ॥ ३१ ॥ उक्तान्येतानिकर्माणियानिकुर्वन्नदुष्यति ॥ प्रायश्चित्तानिवक्ष्यामिविस्तरेणैवभारत॥ ३२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिप्रायश्चित्तीयेचतुस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः॥ ३४॥ ॥ ७॥ ॥ ७ ॥

॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तपसाकर्मणाचैवप्रदानेनचभारत॥ पुनातिपापंपुरुषःपुनश्चेन्नप्रवर्तते॥ १ ॥ एककालंतुभुंजीतचरन्भैक्ष्यंस्वकर्मकृत् ॥ कपालपाणिःखट्वांगीब्रह्मचारीसदोत्थितः ॥ २॥ अनसूयुरधःशायीकर्मलोकेप्रकाशयन् ॥ पूर्णैर्द्वादशभिर्वर्षैर्ब्रह्महाविप्रमुच्यते ॥ ३ ॥ लक्ष्यःशस्त्रभृतांवास्याद्विदुषामिच्छयात्मनः॥ प्रास्येदात्मानमग्नौवासमिद्धेत्रिरवाक्शिराः ॥ ४॥ जपन्वान्यतमंवेदंयोजनानांशतंव्रजेत् ॥ सर्वस्वंवावेदविदेब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ ५ ॥ धनंवाजीवनायालंगृहंवासपरिच्छदम्॥ मुच्यतेब्रह्महत्यायागोप्तागोब्राह्मणस्यच॥ ६॥ षड्भिर्वर्षैःकृच्छ्रभोजीब्रह्महापूयतेनरः॥ मासेमासेसमश्नंस्तुत्रिभिर्वर्षैःप्रमुच्यते ॥७॥ संवत्सरेणमासाशीपूयतेनात्रसंशयः॥ तथैवोपवसन्राजन्स्वल्पेनापिप्रपूयते ॥८॥

रित्यादिना ॥ ४ ॥ अवाक्शिराःयंकंचिद्वेदंजपन्योजनानांशतंत्रिर्व्रजेत्शतत्रययोजनंपादचारेणतीर्थयात्रायांवेदंजपन्मुच्यतइत्यर्थः॥५॥६ ॥ कृच्छ्रभोजीकृच्छ्रीत्यासातत्येनभुंजानः त्र्यहंप्रातस्त्र्यहंसायंत्र्यहमद्यादयाचितं त्र्यहंपरंचनाश्नीयादितिविधिनाएकैकःकृच्छ्रोद्वादशदिनात्मकोज्ञेयः मासेमासेइतितस्यैवातिदेशः सप्ताहंप्रातःसप्ताहंसायंसप्ताहमयाचितंसप्ताहमनशनंविषमेषुमासेषुसएवाष्टाहक्रमेणसमेषुमासेषुप्रकारएवंवर्षत्रयमितिद्वितीयः॥७॥मासाशीति मासंसायंमासंप्रातर्मासमयाचितंमासमुपवासइतिक्रमेणवर्षंवानयेत् मासादधिकेनस्वल्पेनापिकालेनोपवसन्जलमात्रेणवर्तयन्मुच्यते ॥८॥ ॥ ३५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वैपाप्मानंतरतितरतिब्रह्महत्यांयोश्वमेधेनयजतइतिश्रुतिः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ कांबोजान्जात्यश्वान्कंबुदेशजान् ॥ १४ ॥ मनोरथंवांछितंगृहक्षेत्रादि ॥ १५ ॥ १६ ॥ मरुप्रपातंनि
र्जलदेशेपर्वताग्रात्पतनं महाप्रस्थानंकेदारेहिमवदारोहणं ॥ १७ ॥ समितिंगच्छेदित्यस्यनिष्पापःसन्ब्रह्मणःसभामारोढुंयोग्योभवतीत्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ शेफंशिश्नं ॥ २० ॥ यत्तास्यक्ताहारविहाराः

क्रतुनाचाश्वमेधेनपूयतेनात्रसंशयः ॥ येचाप्यवभृथस्नाताःकेचिदेवंविधानराः ॥ ९ ॥ तेसर्वेधूतपाप्मानोभवंतीतिपराश्रुतिः ॥ ब्राह्मणार्थेहतोयुद्धेमुच्यतेब्र
ह्महत्यया ॥ १० ॥ गवांशतसहस्रंतुपात्रेभ्यःप्रतिपादयेत् ॥ ब्रह्महाविप्रमुच्येतसर्वपापेभ्यएवच ॥ ११ ॥ कपिलानांसहस्राणियोदद्यात्पंचविंशतिम् ॥ दोग्ध्रीणांस
चपापेभ्यःसर्वेभ्योविप्रमुच्यते ॥ १२ ॥ गोसहस्रंसवत्सानांदोग्ध्रीणांप्राणसंशये ॥ साधुभ्योवैदरिद्रेभ्योदत्त्वामुच्येतकिल्बिषात् ॥ १३ ॥ शतंवैयस्तुकांबोजा
न्ब्राह्मणेभ्यःप्रयच्छति ॥ नियतेभ्योमहीपालसचपापात्प्रमुच्यते ॥ १४ ॥ मनोरथंतुयोदद्यादेकस्माअपिभारत ॥ नकीर्तयेतदत्त्वायःसचपापात्प्रमुच्यते ॥ १५ ॥
सुरापानंसकृत्कृत्वायोग्निवर्णांसुरांपिबेत् ॥ सपावयत्यथात्मानमिहलोकेपरत्रच ॥ १६ ॥ मरुप्रपातंप्रपतन्ज्वलनंवासमाविशन् ॥ महाप्रस्थानमातिष्ठन्मुच्य
तेसर्वकिल्बिषैः ॥ १७ ॥ बृहस्पतिसवेनेष्ट्वासुरापोब्राह्मणःपुनः ॥ समितिंब्राह्मणोगच्छेदितिवैब्रह्मणःश्रुतिः ॥ १८ ॥ भूमिप्रदानंकुर्याद्यःसुरांपीत्वाविमत्सरः ॥
पुनर्नचपिबेद्राजन्संस्कृतःसचशुध्यति ॥ १९ ॥ गुरुतल्पीशिलांतप्तामायसीमभिसंविशेत् ॥ अवकृत्यात्मनःशेफंप्रव्रजेदूर्ध्वदर्शनः ॥ २० ॥ शरीरस्यविमोक्षेण
मुच्यतेकर्मणोशुभात् ॥ कर्मभ्योविप्रमुच्यंतेयत्ताःसंवत्सरंस्त्रियः ॥ २१ ॥ महाव्रतंचरेद्यस्तुदद्यात्सर्वस्वमेवतु ॥ गुर्वर्थेवाहतोयुद्धेसमुच्येत्कर्मणोशुभात् ॥ २२ ॥
अनृतेनोपवर्तीचेत्प्रतिरोद्धागुरोस्तथा ॥ उपाहृत्यप्रियंतस्मैतस्मात्पापात्प्रमुच्यते ॥ २३ ॥ अवकीर्णिनिमित्तंतुब्रह्महत्याव्रतंचरेत् ॥ गोचर्मवासाःषण्मासांस्त
थामुच्येतकिल्बिषात् ॥ २४ ॥ परदारापहारीतुपरस्यापहरन्वसु ॥ संवत्सरंव्रतीभूत्वातथामुच्येतकिल्बिषात् ॥ २५ ॥ धनंतुयस्यापहरेत्तस्मैदद्यात्समंवसु ॥ वि
विधेनाभ्युपायेनतदामुच्येतकिल्बिषात् ॥ २६ ॥ कृच्छ्राद्द्वादशरात्रेणसंयतात्माव्रतेस्थितः ॥ परिवेत्ताभवेत्पूतःपरिवित्तिस्तथैवच ॥ २७ ॥ निवेश्यंतुपुनस्तेनस
दातारयतापितॄन् ॥ नतुस्त्रियाभवेद्दोषोनतुसातेनलिप्यते ॥ २८ ॥ भोजनंत्वंतराशुद्धंचातुर्मास्येविधीयते ॥ स्त्रियस्तेनप्रशुध्यंतिइतिधर्मविदोविदुः ॥ २९ ॥

युक्तेष्वेवपापेपुसत्सुमुच्यंते ॥ २१ ॥ महाव्रतंमासमात्रंजलस्यापित्यागः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ कृच्छ्रादिति एतच्चज्येष्ठस्यापिदाराग्निहोत्रकरणानंतरंद्रष्टव्यं ॥ २७ ॥ तेनकनिष्ठेननिवेश्यं
विवाहांतरंकर्तव्यं अन्यथाशुद्धिर्नास्तीत्यर्थः ॥ २८ ॥ अंतराभोजनंधारणापारणव्रतेनमासचतुष्टयकृतेनशुध्यंतिमहापापयोगे ॥ २९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

 अन्यत्रतुसकृद्व्यभिचारमात्रेमानसिकेवाआह स्त्रियइति ॥ ३० ॥ प्रसंगाद्भाजनशुद्धिमाह पादजेति शूद्रस्यउच्छिष्टंकांस्यंपात्रंतथातदेवगवाघ्रातंतथागंडूषपात्रंब्राह्मणस्यापिपूतानिदशभिःशोधनैःशुध्यं
ति तानिचपंचगव्येनमृत्तोयैर्भस्मनाम्लेनवह्निनेति ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ विधीयतेपादःपादोपकृष्टइत्यर्थः वैश्यस्यद्विपादः शूद्रस्यपादमात्रःधर्मःशौचादिः प्रायश्चित्तादेरधिकस्यविधानात् ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥
॥ ३६ ॥ एषइति भस्मसाहचर्याच्छतरुद्रीयजपोप्यत्रद्रष्टव्यः यदाहवृद्धशातातपः मद्यंपीत्वागुरुदारांश्चगत्वास्तेयंकृत्वाब्रह्महत्यांचकृत्वा भस्मच्छन्नोभस्मशय्यांशयानोरुद्राध्यायीमुच्यतेसर्वपापैरिति पापानांगौ १२

स्त्रियस्त्वाशंकिताःपापानोपगम्याविजानता ॥ रजसाताविशुध्यंतेभस्मनाभाजनंयथा ॥ ३० ॥ पादजोच्छिष्टकांस्यंयद्गवाघ्रातमथापिवा ॥ गंडूषोच्छिष्टम
पिवाविशुध्येद्दशभिस्तुतत् ॥ ३१ ॥ चतुष्पात्सकलोधर्मोब्राह्मणस्यविधीयते ॥ पादावकृष्टोराजन्येतथाधर्मोविधीयते ॥ ३२ ॥ तथावैश्येचशूद्रेचपादःपादोवि
धीयते ॥ विद्यादेवंविधेनैषांगुरुलाघवनिश्चयम् ॥ ३३ ॥ तिर्यग्योनिवधंकृत्वाद्रुमांश्छित्त्वेतरान्बहून् ॥ त्रिरात्रंवायुभक्षःस्यात्कर्मचप्रथयन्नरः ॥ ३४ ॥ अगम्या
गमनेराजन्प्रायश्चित्तंविधीयते ॥ आर्द्रवस्त्रेणषण्मासान्विहार्यंभस्मशायिना ॥ ३५ ॥ एषएवतुसर्वेषामकार्याणांविधिर्भवेत् ॥ ब्रह्मणोक्तेनविधिनादृष्टांताग
महेतुभिः ॥ ३६ ॥ सावित्रीमप्यधीयीतशुचौदेशेमिताशनः ॥ अहिंस्रोमंदकोजल्पोमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ ३७ ॥ अहःसुसततंतिष्ठेदभ्याकाशंनिशांस्वपन् ॥
त्रिरह्नित्रिर्निशायांचसवासाजलमाविशेत् ॥ ३८ ॥ स्त्रीशूद्रंपतितंचापिनाभिभाषेद्व्रतान्वितः ॥ पापान्यज्ञानतःकृत्वामुच्येदेवंव्रतोद्विजः ॥ ३९ ॥ शुभाशुभफ
लंप्रेत्यलभतेभूतसाक्षिकम् ॥ अतिरिच्येतयोयत्रतत्कर्तालभतेफलम् ॥ ४० ॥ तस्माद्दानेनतपसाकर्मणाचफलंशुभम् ॥ वर्धयेदशुभंकृत्वायथास्यादतिरेकवान्
॥ ४१ ॥ कुर्याच्छुभानिकर्माणिनिवर्तेत्पापकर्मणः ॥ दद्यान्नित्यंचवित्तानितथामुच्येतकिल्बिषात् ॥ ४२ ॥ अनुरूपंहिपापस्यप्रायश्चित्तमुदाहृतम् ॥ महापातक
वर्जंतुप्रायश्चित्तंविधीयते ॥ ४३ ॥ भक्ष्याभक्ष्येषुचान्येषुवाच्यावाच्येतथैवच ॥ अज्ञानज्ञानयोराजन्विहितान्यनुजानतः ॥ ४४ ॥

रवलाघवानुसारेणदीक्षासंवत्सरंषण्मासंत्रिमासंमासंद्वादशाहमितियथायोग्यंज्ञेया तत्रयथाकूष्मांडहोमेयोयोनौरेतःसिंचतीतिपारदार्यंप्रकृत्यवर्षमासचतुर्विंशतिरात्रद्वादशरात्रषड्रात्रत्रिरात्रपक्षाउक्ताः
यावदेनोदीक्षामुपैतीतिचपापानुसारित्वंदीक्षायामुक्तंतद्दृष्टांतेनसर्वत्रबोध्यं दृष्टांतभूतोयआगमस्तत्रोक्तैर्हेतुभिर्यावदेनइत्याद्यैः ॥ ३६ ॥ मंदइवमंदकःरागद्वेषमानापमानशून्यः अजल्पइतिच्छेदः ॥ ३७ ॥ ॥ ३६ ॥
तिष्ठेदित्युपवेशनादेर्व्यावृत्तिः अभ्याकाशंनिरावरणेस्थंडिलादौ अहःसुइतिबहुवचनादिनापिपापानुसारेणत्र्यवराणामह्नांगणनाकल्पनीया ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ यत्रपुण्येपापेवातिरिच्येतयोधिकोभवति
सइतरेणेतरदभिभूयातिरिक्तस्यफलंभुंक्तइत्यर्थः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ व्रतादिरूपंप्रायश्चित्तंमहापातकवर्जंज्ञेयं ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४५॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥५१॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा०नैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ किंभक्ष्यमिति ॥ १ ॥ २ ॥ प्रजापतिंमनुं ॥ ३ ॥ कथंकेनप्रकारेण अन्नमदनीयंकिंद्रव्यकंकर्तव्यमित्यर्थः ॥ ४ ॥ व्यासोविस्तरः ॥ ५ ॥ अनादेशेविशेषतोऽनुक्तेदोषे यत्रदेशेतत्पराःजपादिपराःप्रायःबहुशःसंतिसोपिगंगादिवत्पावनइत्यर्थः यत्रोपाया इतिपाठेस्पष्टोर्थः ॥ ६ ॥ तथाजपादिवत् पुण्यान्येतानिवक्ष्यमाणानि धरणीभृतःपर्वताब्रह्मगिरिप्रभृतयः आदिपदात्सुवर्णस्नानादि अनादिष्टंप्रायश्चित्तंसामान्यमित्यर्थः ॥७॥ ८ ॥ गर्वेणयुक्तोनभवेत्

जानतातुकृतंपापंगुरुसर्वंभवत्युत ॥ अज्ञानात्स्वल्पकोदोषःप्रायश्चित्तंविधीयते ॥ ४५ ॥ शक्यतेविधिनापापंयथोक्तेनव्यपोहितुम् ॥ आस्तिकेश्रद्दधानेचविधिरेषविधीयते ॥ ४६ ॥ नास्तिकाश्रद्दधानेषुपुरुषेषुकदाचन ॥ दंभद्वेषप्रधानेषुविधिरेषनदृश्यते ॥ ४७ ॥ शिष्टाचारश्चशिष्टश्चधर्मोधर्मभृतांवर ॥ सेवितव्योनरव्याघ्रप्रेत्येहचसुखेप्सुना ॥ ४८ ॥ सराजन्मोक्ष्यसेपापात्तेनपूर्णेनहेतुना ॥ प्राणार्थंवाधनेनैषामथवानृपकर्मणा ॥ ४९ ॥ अथवातेघृणाकाचित्प्रायश्चित्तंचरिष्यसि ॥ मात्वेवानार्यजुष्टेनमन्युनानिधनंगमः ॥ ५० ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एवमुक्तोभगवताधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ चिंतयित्वामुहूर्तंतेनप्रत्युवाचतपोधनम् ॥ ५१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०प्रायश्चित्तीयेपंचत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ किंभक्ष्यंचाप्यभक्ष्यंचकिंचदेयंप्रशस्यते ॥ किंचपात्रमपात्रंवातन्मेब्रूहिपितामह ॥ १ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ सिद्धानांचैवसंवादंमनोश्चैवप्रजापतेः ॥ २ ॥ ऋषयस्तुव्रतपराःसमागम्यपुराविभुम् ॥ धर्मंपप्रच्छुरासीनमादिकालेप्रजापतिम् ॥ ३ ॥ कथमन्नंकथंपात्रंदानमध्ययनंतपः ॥ कार्याकार्यंचयत्सर्वंशंसवैत्वंप्रजापते ॥ ४ ॥ तैरेवमुक्तोभगवान्मनुःस्वायंभुवोब्रवीत् ॥ शुश्रूषध्वंयथावृत्तंधर्मंव्याससमासतः ॥ ५ ॥ अनादेशेजपोहोमउपवासस्तथैवच ॥ आत्मज्ञानंपुण्यनद्योयत्रप्रायश्चतत्पराः ॥ ६ ॥ अनादिष्टंतथैतानिपुण्यानिधरणीभृतः ॥ सुवर्णप्राशनमपिरत्नादिस्नानमेवच ॥ ७ ॥ देवस्थानाभिगमनमाज्यप्राशनमेवच ॥ एतानिमेध्यंपुरुषंकुर्वंत्याशुनसंशयः ॥ ८ ॥ नगर्वेणभवेत्प्राज्ञःकदाचिदपिमानवः ॥ दीर्घमायुरथेच्छन्हित्रिरात्रंचोष्णपोभवेत् ॥ ९ ॥ अदत्तस्यानुपादानंदानमध्ययनंतपः ॥ अहिंसासत्यमक्रोधइज्याधर्मस्यलक्षणम् ॥ १० ॥ सएवधर्मःसोधर्मोदेशकालेप्रतिष्ठितः ॥ आदानमनृतंहिंसाधर्मोह्यावस्थिकःस्मृतः ॥ ११ ॥

पूज्यांनावगणयेत् अवगणनेतुत्रिरात्रमुष्णपोभवेदितितमकृच्छ्रंधर्मशास्त्रोक्तंकुर्यादित्यर्थः भवेदित्यत्रपिबेदितिपाठंप्रकल्प्यसुरामित्यध्याहृत्यसुरांनपिबेत् पानेतूष्णपोभवेत्सुरामेवोष्णांकृत्वापिबेदितिकेचित् ॥ ९ ॥ तपउपवासादि ॥ १० ॥ आदानंस्तेयं आवस्थिकोऽवस्थाविशेषेभवः प्राणात्ययादावधर्मस्यापिस्तेयादेर्धर्मत्वंधर्मस्याप्यस्तेयादेरधर्मत्वमित्यर्थः ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वैदिक्योःप्रवृत्त्यप्रवृत्तीमर्त्यत्वामृतत्वप्रदे लौकिक्यौतुतेशुभेचेच्छुभफलेअशुभेचेदशुभंफलेइत्याहद्वाभ्यां द्विविधाविति ॥ १२ ॥ एतयोर्लौकिक्योः फलेअपिकारणानुरूपेइत्यर्थः ॥१३॥ दैवयुक्तंशास्त्री यंकर्म प्राणोजीवनं एतेषांचतुर्णामपेक्षापूर्वंयत्किंचिक्रियतेतन्नशुभानांनीचानामपिपुंसांतस्यफलंशुभंभवति ॥ १४ ॥ ऊर्ध्वमिति सत्यपिसंदेहेयल्लोकविगानपरिहारार्थंकृतंनित्यादियच्चकेवलंदृष्टार्थं कृतंश्येनादितन्नोभयत्रापि ॥ १५ ॥ क्रोधादिनायन्मनसःप्रियमप्रियंकृतंतत्रदृष्टांतागमहेतुभिःपूर्वोक्तैर्यावदेनंइत्याद्यैःप्रमाणैर्देहस्यशोषणमुपवासादिकंप्रायश्चित्तंकर्तव्यं औषधैर्हविष्याशनैः मंत्रैश्च

द्विविधौचाप्युभावेतौधर्माधर्मौविजानताम्॥ अप्रवृत्तिःप्रवृत्तिश्चद्वैविध्यंलोकवेदयोः॥१२॥अप्रवृत्तेरमर्त्यत्वंमर्त्यत्वंकर्मणःफलम्॥ अशुभस्याशुभंविद्याच्छु भस्यशुभमेवच॥एतयोश्चोभयोःस्यातांशुभाशुभतयातथा ॥ १३ ॥ दैवंचदैवसंयुक्तंप्राणश्चप्राणदश्चह ॥ अपेक्षापूर्वकरणादशुभानांशुभंफलम्॥ १४ ॥ ऊर्ध्वंभवतिसंदेहादिहदृष्टार्थमेवच ॥ अपेक्षापूर्वकरणात्प्रायश्चित्तंविधीयते ॥ १५ ॥ क्रोधमोहकृतेचैवदृष्टांतागमहेतुभिः ॥ शरीराणामुपक्लेशोमनसश्चप्रिया प्रिये॥तदौषधैश्चमंत्रैश्चप्रायश्चित्तैश्चशाम्यति ॥ १६ ॥ उपवासमेकरात्रंदंडोत्सर्गेनराधिपः॥ विशुध्येदात्मशुद्ध्यर्थंत्रिरात्रंतुपुरोहितः ॥ १७ ॥क्षयंशोकंप्रकु र्वाणोनम्रियेतयदानरः॥शस्त्रादिभिरुपाविष्टस्त्रिरात्रंतत्रनिर्दिशेत्॥१८॥ जातिश्रेण्यधिवासानांकुलधर्मांश्चसर्वतः॥ वर्जयंतिचयेधर्मंतेषांधर्मोनविद्यते॥१९॥ दशवावेदशास्त्रज्ञास्त्रयोवाधर्मपाठकाः ॥ यद्ब्रूयुःकार्यउत्पन्नेसधर्मोधर्मसंशये॥ २० ॥ अनड्वान्मृत्तिकाचैवतथाक्षुद्रपिपीलिकाः ॥ श्लेष्मातकस्तथाविप्रैरभ क्ष्यंविषमेवच ॥ २१ ॥ अभक्ष्याब्राह्मणैर्मत्स्याःशल्कैर्येवैविवर्जिताः ॥ चतुष्पात्कच्छपादन्योमंडूकाजलजाश्चये ॥ २२ ॥ भासाहंसाःसुपर्णाश्चचक्रवाकाःप्लु वावकाः॥ काकोमद्गुश्चगृध्रश्चश्येनोलूकस्तथैवच ॥ २३ ॥ क्रव्यादादंष्ट्रिणःसर्वेचतुष्पात्पक्षिणश्चये ॥ येषांचोभयतोदंताश्चतुर्दंष्ट्राश्चसर्वशः॥२४॥ एडकाश्वख रोष्ट्रीणांसूतिकानांगवामपि ॥ मानुषीणांमृगीणांचनपिबेद्ब्राह्मणःपयः॥ २५ ॥ प्रेतान्नंसूतिकान्नंचयच्चकिंचिदनिर्दशम्॥ अभोज्यंचाप्यपेयंचधेनोर्दुग्धमनि र्दशम्॥ २६ ॥ राजान्नंतेजआदत्तेशूद्रान्नंब्रह्मवर्चसम्॥ आयुःसुवर्णकारान्नमवीरायाश्चयोषितः॥ २७॥

पवित्रजपैः चादन्यदपि तीर्थाटनश्रमादिभिस्तत्पापंशाम्यतीतिसार्धं ॥ १६ ॥ १७ ॥ क्षयंपुत्रादिमरणनिमित्तमात्मवधार्थंप्रवृत्तोनम्रियेतचेत्त्रिरात्रमुपवासंचरेत् ॥ १८ ॥ जातिर्ब्राह्मणत्वादिः श्रेणीगृ हस्थादीनांपंक्तिः अधिवासोजन्मभूमिः जात्यादिधर्मांश्चयेवर्जयंतितेषांधर्मःप्रायश्चित्तादिस्वरूपोनविद्यते ॥१९॥ पाठकाःशोधकाः विचारकाइतियावत् कार्येप्रायश्चित्तनिमित्तेदोषे ॥२०॥ अभक्ष्या नाहचतुर्भिः अनड्वानिति ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ एडकामेषी सूतिकानामनिर्दशानां ॥ २५ ॥ अभोज्यंपायसाद्यंतर्गतं ॥ २६ ॥ अवीरायाःपतिपुत्रहीनायाः ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

इंद्रियंशुक्रं गणिकादित्रयाणामन्नं ॥ २८ ॥ दीक्षितस्यअग्नीषोमीयवपाहोमात्प्राङ्नभोक्तव्यं कदर्यो धनव्ययभयाद्भोगत्यागहीनः ॥ २९ ॥ रक्षिणोग्रामपालकस्यसीमादिरक्षिणोवा ॥ ३०॥३१ ॥ शे
षितंकुटुंबायाऽदत्त्वात्मार्थंरक्षितं ॥ ३२ ॥ धानाभृष्टयवाः करंभादधिसक्तवः सक्त्वादीनांविकारानष्टाःसक्त्वादयः कृसरंतिलमिश्रओदनः वृथाकृताःदेवताद्युद्देशंविनाकृताः ॥ ३३ ॥ चातूपेयाःपीयू

विष्ठावार्धुषिकस्यान्नंगणिकान्नमथेंद्रियम् ॥ मृष्यंतियेचोपपतिंस्त्रीजितान्नंचसर्वशः ॥२८॥ दीक्षितस्यकदर्यस्यक्रतुविक्रयिकस्यच ॥ तक्ष्णश्चर्मावकर्तुश्चपुंश्च
ल्यारजकस्यच ॥ २९ ॥ चिकित्सकस्ययच्चान्नमभोज्यंरक्षिणस्तथा ॥ गणग्रामाभिशस्तानांरंगस्त्रीजीविनांतथा ॥ ३० ॥ परिवित्तीनांपुंसांचवंदिद्यूतविदांत
था ॥ वामहस्ताहृतंचान्नंभक्तंपर्युषितंचयत् ॥ ३१ ॥ सुरानुगतमुच्छिष्टमभोज्यंशेषितंचयत् ॥ पिष्टस्यचेक्षुशाकानांविकाराःपयसस्तथा ॥ ३२ ॥ सक्तुधाना
करंभाणांनोपभोग्याश्चिरस्थिताः ॥ पायसंकृसरंमांसमपूपाश्ववृथाकृताः ॥ ३३ ॥ अपेयाश्चाप्यभक्ष्याश्चब्राह्मणैर्गृहमेधिभिः ॥ देवानृषीन्मनुष्यांश्चपितॄनृगृ
ह्याश्चदेवताः ॥ ३४ ॥ पूजयित्वाततःपश्चाद्गृहस्थोभोक्तुमर्हति ॥ यथाप्रव्रजितोभिक्षुस्तथैवस्वेगृहेवसेत् ॥ ३५ ॥ एवंवृत्तःप्रियैर्दारैःसंवसन्धर्ममाप्नुयात् ॥ नद
द्याद्यशसेदानंनभयान्नोपकारिणे ॥ ३६ ॥ ननृत्यगीतशीलेषुहासकेषुचधार्मिकः ॥ नमत्तेचैवनोन्मत्तेनस्तेनेनचकुत्सके ॥ ३७ ॥ नवाग्घीनेविवर्णेवानांगही
नेनवामने ॥ नदुर्जनेदौष्कुलेवाव्रतैर्योवानसंस्कृतः ॥ ३८ ॥ नश्रोत्रियमृतेदानंब्राह्मणेब्रह्मवर्जिते ॥ असम्यक्चैवयद्दत्तमसम्यक्चप्रतिग्रहः ॥ उभयंस्यादनर्था
यदातुरादातुरेवच ॥ ३९ ॥ यथाखदिरमालंब्यशिलांवाप्यर्णवंतरन् ॥ मज्जेतमज्जतस्तद्वद्दातायश्चप्रतिग्रही ॥ ४० ॥ काष्ठैरार्द्रैर्यथावह्निरुपस्तीर्णोनदीप्यते ॥
तपःस्वाध्यायचारित्रैरेवंहीनःप्रतिग्रही ॥ ४१ ॥ कपालेयद्वदापःस्युःश्वदृतौचयथापयः ॥ आश्रयस्थानदोषेणवृत्तहीनेतथाश्रुतम् ॥ ४२ ॥ निर्मंत्रोनिर्व्रतोयःस्या
दशास्त्रज्ञोनसूयकः ॥ अनुक्रोशात्प्रदातव्यंहीनेष्वव्रतिकेषुच ॥ ४३ ॥ नवैदेयमनुक्रोशाद्दीनार्तातुरकेष्वपि ॥ आप्तचरितइत्येवधर्मइत्येववापुनः ॥ ४४ ॥ निष्का
रणंस्मृतंदत्तंब्राह्मणेब्रह्मवर्जिते ॥ भवेदपात्रदोषेणनचात्रास्तिविचारणा ॥ ४५ ॥ यथादारुमयोहस्तीयथाचर्ममयोमृगः ॥ ब्राह्मणश्चानधीयानस्त्रयस्तेनाम
बिभ्रति ॥ ४६ ॥ यथापंढोऽफलःस्त्रीषुयथागौर्गविचाफला ॥ शकुनिर्वाप्यपक्षःस्यान्निर्मंत्रोब्राह्मणस्तथा ॥ ४७ ॥

षादयः ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ हासकेषुपरिहासपरेषुभंडेषु ॥ ३७ ॥ वाग्घीनेमूकेमूर्खेवा ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ श्वदृतौशुनकचर्ममयेकोशे ॥ ४२ अनसूयकोगुणेषुदोषारोपमकुर्वन् अनुक्रो
शाद्दयया ॥ ४३ ॥ आप्तचरितइष्टकारीतिबुद्ध्याधर्मबुद्ध्यावानिर्मंत्रेनदेयमित्याह नवाइति ॥ ४४ ॥ अत्रैवहेतुमाह निष्कारणमिति निष्कारणंनिष्फलं दोषेणयुक्तइतिशेषः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

 निराकृतोमूर्खे ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा०नैलकंठीयेभारतभावदीपेषट्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ श्रोतुमिति ॥१॥ २॥ भक्ष्याभक्ष्यवि

ग्रामधान्यंयथाशून्यंयथाकूपश्चनिर्जलः॥ यथाहुतमनग्नौचतथैवस्यान्निराकृतौ ॥ ४८ ॥ देवतानांपितॄणांचहव्यकव्यविनाशकः॥ शत्रुरर्थहरोमूर्खोनलोका
॥३८॥ न्प्राप्तुमर्हति ॥ ४९ ॥ एतत्तेकथितंसर्वंयथावत्तंयुधिष्ठिर॥ समासेनमहद्ध्येतच्छ्रोतव्यंभरतर्षभ॥ ५०॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०रा०व्यासवाक्येषट्त्रिंश १२
त्तमोऽध्यायः॥ ३६॥ ॥७॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ श्रोतुमिच्छामिभगवन्विस्तरेणमहामुने॥ राजधर्मान्द्विजश्रेष्ठचातुर्वर्ण्यस्यचाखिलान् ॥ १ ॥ आ
पत्सुचयथानीतिःप्रणेतव्याद्विजोत्तम॥ धर्म्यमालक्ष्यपंथानंविजयेयंकथंमहीम्॥ २॥ प्रायश्चित्तकथाह्येषाभक्ष्याभक्ष्यविवर्जिता॥ कौतूहलानुप्रवणाहर्षंजन
यतीवमे ॥ ३ ॥ धर्मंचर्याचराज्यंचनित्यमेवविरुध्यते ॥ एवंमुह्यतिमेचेतश्चिंतयानस्यनित्यशः ॥ ४ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ तमुवाचमहाराजव्यासोवे
दविदांवरः॥ नारदंसमभिप्रेक्ष्यसर्वज्ञानांपुरातनम्॥ ५ ॥ श्रोतुमिच्छसिचेद्धर्मंनिखिलेननराधिप॥ प्रैहिभीष्मंमहाबाहोवृद्धंकुरुपितामहम्॥६॥ सतेधर्मरहस्ये
षुसंशयान्मनसिस्थितान्॥ छेत्ताभागीरथीपुत्रःसर्वज्ञःसर्वधर्मवित् ॥ ७ ॥ जनयामासयंदेवीदिव्यात्रिपथगानदी॥ साक्षाद्ददर्शयोदेवान्सर्वानिंद्रपुरोगमान्
॥ ८ ॥ बृहस्पतिपुरोगांस्तुदेवर्षीनसकृत्प्रभुः॥ तोषयित्वोपचारेणराजनीतिमधीतवान्॥ ९ ॥ उशनावेदयच्छास्त्रंयच्चदेवगुरुर्द्विजः॥ यच्चधर्मंसवैयाख्यंप्राप्तवा
न्कुरुसत्तमः॥ १०॥ भार्गवाच्च्यवनाच्चापिवेदानंगोपबृंहितान्॥ प्रतिपेदेमहाबाहुर्वसिष्ठाच्चरितव्रतः॥ ११ ॥ पितामहसुतंज्येष्ठंकुमारंदीप्ततेजसम्॥ अध्यात्म
गतितत्त्वज्ञमुपाशिक्षतयःपुरा ॥ १२ ॥ मार्कंडेयमुखात्कृत्स्नंयतिधर्ममवाप्तवान्॥ रामादस्त्राणिशक्राच्चप्राप्तवान्पुरुषर्षभः॥ १३॥ मृत्युरात्मेच्छयायस्यजात
स्यमनुजेष्वपि॥ तथानपत्यस्यसतःपुण्यलोकादिविश्रुताः॥ १४॥ यस्यब्रह्मर्षयःपुण्यानित्यमासन्सभासदः॥ यस्यनाविदितंकिंचिज्ज्ञानयज्ञेषुविद्यते ॥ १५॥
सतेवक्ष्यतिधर्मज्ञःसूक्ष्मधर्मार्थतत्त्ववित् ॥ तमभ्येहिपुराप्राणान्सविमुंचतिधर्मवित् ॥ १६ ॥ एवमुक्तस्तुकौंतेयोदीर्घप्रज्ञोमहामतिः॥ उवाचवदतांश्रेष्ठंव्यासं
सत्यवतीसुतम्॥ १७॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ वैशसंसुमहत्कृत्वाज्ञातीनांरोमहर्षणम्॥ आगस्कृत्सर्वलोकस्यपृथिवीनाशकारकः॥ १८॥ ॥३८॥

वर्जिताउपवासात्मिका कौतूहलेनप्रसंगेनाऽनुप्रवणाअभिमुखा ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ प्रैहिप्रयाहि ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ सवैयाख्यंव्याख्यासहितं ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥१५॥ विमुंच
तिविमोक्ष्यतिततःपुरा ॥१६॥१७॥ वैशसंविनाशं ॥ १८ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

उपसंप्रष्टुमुपागत्यसम्यक्प्रष्टुं ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ नाथमानाःयाचमानाः उपासतइत्युत्तरत्रापियोज्यं ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ विष्टरश्रवसाविष्णुना ॥ २७ ॥ संतापंशारीरंतापं ॥ २८ ॥ वाक्यानिवेदावयवाःनिधिस्तदर्थविचारग्रंथोमीमांसा अन्यदपियच्छ्रुतंश्रव्यंनीतिशास्त्रादितत्रविशारदःऊहापोहकुशलः व्यवस्यकर्तव्यमर्थंनिश्चित्य ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ततइति गोभिर्बलीवर्दैःएत स्माल्लिंगाद्गम्यतेयत्पुरप्रवेशेप्रथमंगोरथेनप्रवेष्टव्यमिति मंत्रलिंगादप्येतद्गम्यते संगोभिरांगिरसोनक्षमाणोभगइवेदर्यमणंनिनाय जनेमित्रोनदंपतीअनक्तिबृहस्पतेवाजयाशूँरिवाजौ अस्यार्थः हेबृहस्पतेबृह

घातयित्वातमेवाजौछलेनाजिह्मयोधिनम् ॥ उपसंप्रष्टुमर्हामितमहंकेनहेतुना ॥ १९ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ततस्तंनृपतिश्रेष्ठंचातुर्वर्ण्यहितेप्सया ॥ पुनराहमहाबाहुर्यदुश्रेष्ठोमहामतिः ॥ २० ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ नेदानीमतिनिर्बंधंशोकेत्वंकर्तुमर्हसि ॥ यदाहभगवान्व्यासस्तत्कुरुष्वनृपोत्तम ॥ २१ ॥ ब्राह्मणास्त्वांमहाबाहोभ्रातरश्चमहौजसः ॥ पर्जन्यमिवघर्मार्तानाथमानाउपासते ॥ २२ ॥ हतशिष्टाश्चराजानःकृत्स्नंचैवसमागतम् ॥ चातुर्वर्ण्यंमहाराजराष्ट्रंतेकुरुजांगलम् ॥ २३ ॥ प्रियार्थमपिचैतेषांब्राह्मणानांमहात्मनाम् ॥ नियोगादस्यचगुरोर्व्यासस्यामिततेजसः ॥ २४ ॥ सुहृदामस्मदादीनांद्रौपद्याश्चपरंतप ॥ कुरुप्रियममित्रघ्नलोकस्यचहितंकुरु ॥ २५ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एवमुक्तःसकृष्णेनराजाराजीवलोचनः ॥ हितार्थंसर्वलोकस्यसमुत्तस्थौमहामनाः ॥ २६ ॥ सोनुनीतोनरव्याघ्रविष्टरश्रवसास्वयम् ॥ द्वैपायनेनचतथादेवस्थानेनजिष्णुना ॥ २७ ॥ एतैश्चान्यैश्चबहुभिरनुनीतोयुधिष्ठिरः ॥ व्यजहान्मानसंदुःखंसंतापंचमहायशाः ॥ २८ ॥ श्रुतवाक्यःश्रुतनिधिःश्रुतश्रव्यविशारदः ॥ व्यवस्यमनसःशांतिमगच्छत्पांडुनंदनः ॥ २९ ॥ सतैःपरिवृतोराजानक्षत्रैरिवचंद्रमाः ॥ धृतराष्ट्रंपुरस्कृत्यस्वपुरंप्रविवेशह ॥ ३० ॥ प्रविविक्षुःसधर्मज्ञःकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ अर्चयामासदेवांश्चब्राह्मणांश्चसहस्रशः ॥ ३१ ॥ ततोनवंरथंशुभ्रंकंबलाजिनसंवृतम् ॥ युक्तंषोडशभिर्गोभिःपांडुरैःशुभलक्षणैः ॥ ३२ ॥ मंत्रैरभ्यर्चितंपुण्यैःस्तूयमानश्चवंदिभिः ॥ आरुरोहयथादेवःसोमोमृतमयंरथम् ॥ ३३ ॥ जग्राहरश्मीन्कौंतेयोभीमोभीमपराक्रमः ॥ अर्जुनःपांडुरंछत्रंधारयामासभानुमत् ॥ ३४ ॥

स्पतितुल्यहेपुरोहित आंगिरसोबृहस्पतिःगोभिर्दैवैः रथमित्यर्थात् संनक्षमाणःरथस्यसंनहनंकरिष्यन् यकारलोपआर्षः अर्यमणंदेवंभगइवषड्विधमैश्वर्यमिवनिनायप्रापितवान् तत्रदृष्टांतःजनेइति नकारउपमार्थे यथाजनेलोकेमित्रःसखादंपतीअनक्तिअन्योन्यसंबद्धेसकरोतिएवंनगरगतामैश्वर्यलक्ष्मींपरिणेष्यन्गोरथेननगरंप्रवेशयेद्राजानंपुरोहितः एवंजयलक्ष्मींपरिणेष्यन्नश्वरथेनआजिंप्रविशेदित्याहवाजयेति आजौसंग्रामे अशूनश्वान् रथेयुंजन्वाजयगमययजमानंजयलक्ष्मींपरिणेतुमित्यर्थादनुषंजनीयं ॥ ३२ ॥ अमृतमयंदेवतामयं ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 तारकास्ताराः तत्तुल्याश्छत्रप्रांतस्थमौक्तिकगुच्छाश्च ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ यथादेहरथोभूतपंचकमयःएवंसोपिरथोभ्रातृपंचकयुक्तः ॥ ३७ ॥ युयुत्सुर्धृतराष्ट्रपुत्रः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ नरयानंतरवतरावाइति
म्लेच्छभाषायांप्रसिद्धंनतुशिबिका ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ आकुलाकुलमतिसंकुलं संमर्दवशात् ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ माल्येनपुष्पसमूहेनमेदिनीसमलंकृतेत्यनुषज्यते धूपनैःअगुरुप्रभृतिभिर्धूपद्र

॥३९॥ ध्रियमाणंचतच्छत्रंपांडुरंरथमूर्धनि ॥ शुशुभेतारकाकीर्णंसितमभ्रमिवांबरे ॥ ३५ ॥ चामरव्यजनेत्वस्यवीरौजगृहतुस्तदा ॥ चंद्ररश्मिप्रभेशुभ्रेमाद्रीपुत्राव
लंकृते ॥ ३६ ॥ तेपंचरथमास्थायभ्रातरःसमलंकृताः ॥ भूतानीवसमस्तानिराजन्ददृशिरेतदा ॥ ३७ ॥ आस्थायतुरथंशुभ्रंयुक्तमश्वैर्मनोजवैः ॥ अन्वयात्पृष्ठ
तोराजन्युयुत्सुःपांडवाग्रजम् ॥ ३८ ॥ रथंहेममयंशुभ्रंशैब्यसुग्रीवयोजितम् ॥ सहसात्यकिनाकृष्णःसमास्थायान्वयात्कुरून् ॥ ३९ ॥ नरयानेनतुज्येष्ठःपितापार्थ
स्यभारत ॥ अग्रतोधर्मराजस्यगांधारीसहितोययौ ॥ ४० ॥ कुरुस्त्रियश्वताःसर्वाःकुंतीकृष्णातथैवच ॥ यानैरुच्चावचैर्जग्मुर्विदुरेणपुरस्कृताः ॥ ४१ ॥ ततोरथा
श्चबहुलानागाश्वसमलंकृताः ॥ पादाताश्चहयाश्चैवपृष्ठतःसमनुव्रजन् ॥ ४२ ॥ ततोवैतालिकैःसूतैर्मागधैश्चसुभाषितैः ॥ स्तूयमानोययौराजानगरंनागसाह्व
यम् ॥ ४३ ॥ तत्प्रयाणंमहाबाहोर्बभूवाप्रतिमंभुवि ॥ आकुलाकुलमुत्कुष्टंहृष्टपुष्टजनाकुलम् ॥ ४४ ॥ अभियानेतुपार्थस्यनरैर्नगरवासिभिः ॥ नगरंराजमार्गाश्चय
थावत्समलंकृताः ॥ ४५ ॥ पांडुरेणचमाल्येनपताकाभिश्चमेदिनी ॥ संस्कृतोराजमार्गोभूद्धूपनैश्चप्रधूपितः ॥ ४६ ॥ अथचूर्णैश्चगंधानांनानापुष्पप्रियंगुभिः ॥
माल्यदामभिरासक्तैराजवेश्माभिसंवृतम् ॥ ४७ ॥ कुंभाश्चनगरद्वारिवारिपूर्णानवादृढाः ॥ सिताःसुमनसोगौराःस्थापितास्तत्रतत्रह ॥ ४८ ॥ यथास्वलंकृतंद्वारं
नगरंपांडुनंदनः ॥ स्तूयमानःशुभैर्वाक्यैःप्रविवेशसुहृद्वृतः ॥ ४९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणियुधिष्ठिरप्रवेशेसप्तत्रिंशत्तमोऽ
ध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ प्रवेशनेतुपार्थानांजनानांपुरवासिनाम् ॥ दिदृक्षूणांसहस्राणिसमाजग्मुःसहस्रशः ॥ १ ॥ सरा
जमार्गःशुशुभेसमलंकृतचत्वरः ॥ यथाचंद्रोदयेराजन्वर्धमानोमहोदधिः ॥ २ ॥ गृहाणिराजमार्गेषुरत्नवंतिमहांतिच ॥ प्राकंपंतीवभारेणस्त्रीणांपूर्णानिभारत ॥
॥ ३ ॥ ताःशनैरिवसव्रीडंप्रशशंसुर्युधिष्ठिरम् ॥ भीमसेनार्जुनौचैवमाद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ ४ ॥ धन्यात्वमसिपांचालियात्वंपुरुषसत्तमान् ॥ उपतिष्ठसिकल्याणि ॥३९॥
महर्षीनिवगौतमी ॥ ५ ॥ तवकर्माण्यमोघानिव्रतचर्याचभाविनि ॥ इतिकृष्णांमहाराजप्रशशंसुस्तदास्त्रियः ॥ ६ ॥ व्यैः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ सिताःचूर्णादिनाशुक्लीकृताः
सुमनसःपुष्पाणि गौराःशुक्लाः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा० नैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ प्रवेशनेइति ॥ १ ॥ २ ॥ स्त्रीणांस्त्रीभिः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ अभिरूपान्मंगलद्रव्यपाणीन् ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ किमिच्छसिकिमिच्छसीतिपृच्छद्भिर्भृत्यैर्विविधैर्गोवस्त्रादिद्रव्यैर्निमंत्रयद्भिरित्यर्थः ॥ १८ ॥ स्तब्ध्वाव्याप्य

प्रशंसावचनैस्तासांमिथःशब्दैश्चभारत ॥ प्रीतिजैश्चतदाशब्दैःपुरमासीत्समाकुलम् ॥ ७ ॥ तमतीत्ययथायुक्तंराजमार्गंयुधिष्ठिरः ॥ अलंकृतंशोभमानमुपायाद्राजवेश्मह ॥ ८ ॥ ततःप्रकृतयःसर्वाःपौराजानपदास्तदा ॥ ऊचुःकर्णसुखावाचःसमुपेत्यततस्ततः ॥ ९ ॥ दिष्ट्याजयसिराजेंद्रशत्रूञ्छत्रुनिषूदन ॥ दिष्ट्याराज्यंपुनःप्राप्तंधर्मेणचबलेनच ॥ १० ॥ भवनस्त्वंमहाराजराजेहशरदांशतम् ॥ प्रजाःपालयधर्मेणयथेंद्रस्त्रिदिवंतथा ॥ ११ ॥ एवंराजकुलद्वारिमंगलैरभिपूजितः ॥ आशीर्वादान्द्विजैरुक्तान्प्रतिगृह्यसमंततः ॥ १२ ॥ प्रविश्यभवनंराजादेवराजगृहोपमम् ॥ श्रुद्धाविजयसंयुक्तंरथात्पश्चादवातरत् ॥ १३ ॥ प्रविश्याभ्यंतरंश्रीमान्देवतान्यभिगम्यच ॥ पूजयामासरत्नैश्चगंधमाल्यैश्चसर्वशः ॥ १४ ॥ निश्चक्रामततःश्रीमान्पुनरेवमहायशाः ॥ ददर्शब्राह्मणांश्चैवसोभिरूपानवस्थितान् ॥ १५ ॥ ससंवृतस्तदाविप्रैराशीर्वादविवक्षुभिः ॥ शुशुभेविमलश्चंद्रस्तारागणवृतोयथा ॥ १६ ॥ तांस्तुवैपूजयामासकौंतेयोविधिवद्द्विजान् ॥ धौम्यंगुरुंपुरस्कृत्यज्येष्ठंपितरमेवच ॥ १७ ॥ सुमनोमोदकैरत्नैर्हिरण्येनचभूरिणा ॥ गोभिर्वस्त्रैश्चराजेंद्रविविधैश्चकिमिच्छकैः ॥ १८ ॥ ततःपुण्याहघोषोभूद्दिवंस्तब्ध्वेवभारत ॥ सुहृदांप्रीतिजननःपुण्यःश्रुतिसुखावहः ॥ १९ ॥ हंसवद्विदुषांराजाद्विजानांतत्रभारतीम् ॥ शुश्रुवेवेदविदुषांपुष्कलार्थपदाक्षराम् ॥ २० ॥ ततोदुंदुभिनिर्घोषःशंखानांचमनोरमः ॥ जयंप्रवदतांतत्रस्वनःप्रादुरभून्नृप ॥ २१ ॥ निःशब्देचस्थितेतत्रततोविप्रजनेपुनः ॥ राजानंब्राह्मणच्छद्माचार्वाकोराक्षसोब्रवीत् ॥ २२ ॥ तत्रदुर्योधनसखाभिक्षुरूपेणसंवृतः ॥ साक्षःशिखीत्रिदंडीचधृष्टोविगतसाध्वसः ॥ २३ ॥ वृतःसर्वैस्तथाविप्रैराशीर्वादविवक्षुभिः ॥ परंसहस्रैराजेंद्रतपोनियमसंवृतैः ॥ ॥ २४ ॥ सदुष्टःपापमाशंसुःपांडवानांमहात्मनाम् ॥ अनामंत्र्यैवतान्विप्रांस्तमुवाचमहीपतिम् ॥ २५ ॥ ॥ चार्वाकउवाच ॥ ॥ इमेप्राहुर्द्विजाःसर्वेसमारोप्यवचोमयि ॥ धिक्भवंतंकुनृपतिंज्ञातिघातिनमस्तुवै ॥ २६ ॥ किंतेनस्याद्धिकौंतेयकृत्वेमंज्ञातिसंक्षयम् ॥ घातयित्वागुरूंश्चैवमृतंश्रेयोनजीवितम् ॥ २७ ॥ इतितेवैद्विजाःश्रुत्वातस्यदुष्टस्यरक्षसः ॥ विव्यथुश्चुक्रुशुश्चैवतस्यवाक्यप्रधर्षिताः ॥ २८ ॥ ततस्तेब्राह्मणाःसर्वेसचराजायुधिष्ठिरः ॥ व्रीडिताःपरमोद्विग्नास्तूष्णीमासन्विशांपते ॥ २९ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ प्रसीदंतुभवंतोमेप्रणतस्याभियाचतः ॥ प्रत्यासन्नव्यसनिनंनमांधिक्कर्तुमर्हथ ॥ ३० ॥

॥ १९ ॥ २० ॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥ २७॥ २८॥ २९॥ प्रत्यासन्नाःसमीपस्थाव्यसनिनश्चिरदुःखिनोभ्रात्रादयोयस्यतं भ्रात्रादिदुःखपरिहारार्थंममेदंराज्यकरणंनतुस्वसुखार्थमित्यर्थः ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३१ जज्ञुर्ज्ञातवंतः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ॥इतिशांतिपर्वणिराज॰नै॰भारतभाव॰अष्टत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥७॥ ॥ब्राह्मणाइति ॥१ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततोराजन्ब्राह्मणास्तेसर्वएवविशांपते॥ऊचुर्नैतद्वचोस्माकंश्रीरस्तुतवपार्थिव॥ ३१ ॥जज्ञुश्चैवमहात्मानस्ततस्तंज्ञानचक्षुषा॥ब्राह्मणावेदविद्वांसस्तपोभिर्विमलीकृताः॥ ३२ ॥ ॥ब्राह्मणाऊचुः॥ ॥एषदुर्योधनसखाचार्वाकोनामराक्षसः॥ परिव्राजकरूपेणहितंतस्यचिकीर्षति॥ ३३ ॥नवयंब्रूमधर्मात्मन्व्येतुतेभयमीदृशम्॥उपतिष्ठतुकल्याणंभवंतंभ्रातृभिःसह॥३४॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततस्तेब्राह्मणाःसर्वेहुंकारैःक्रोधमूर्छिताः॥ निर्भर्त्सयंतःशुचयोनिजघ्नुःपापराक्षसम्॥ ३५ ॥सपपातविनिर्दग्धस्तेजसाब्रह्मवादिनाम्॥महेंद्राशनिनिर्दग्धःपादपोंकुरवानिव॥ ३६ ॥पूजिताश्चययुर्विप्राराजानमभिनंद्यतम्॥राजाचहर्षमापेदेपांडवःससुहृज्जनः॥ ३७॥ ॥इतिश्रीम॰शांतिप॰राजध॰चार्वाकवधेअष्टत्रिंशत्तमोऽध्यायः॥ ३८॥ ॥७॥ ॥७॥

॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततस्तत्रतुराजानंतिष्ठंतंभ्रातृभिःसह॥उवाचदेवकीपुत्रःसर्वदर्शीजनार्दनः॥ १॥ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥ब्राह्मणास्तातलोकेस्मिन्नर्चनीयाःसदामम॥एतेभूमिचरादेवावाग्विषाःसुप्रसादकाः ॥ १ ॥ पुराकृतयुगेराजंश्चार्वाकोनामराक्षसः॥ तपस्तेपेमहाबाहोबदर्यांबहुवार्षिकम्॥ २॥वरेणच्छंद्यमानश्चब्रह्मणाचपुनःपुनः॥अभयंसर्वभूतेभ्योवरयामासभारत॥३॥द्विजावमानादन्यत्रप्रादाद्वरमनुत्तमम्॥अभयंसर्वभूतेभ्योददौतस्मैजगत्पतिः॥ ॥ ४ ॥सतुलब्धवरःपापोदेवानमितविक्रमः॥राक्षसस्तापयामासतीव्रकर्मामहाबलः ॥ ५ ॥ ततोदेवाःसमेताश्चब्रह्माणमिदमब्रुवन् ॥ वधायरक्षसस्तस्यबलविप्रकृतास्तदा॥ ६॥तानुवाचततोदेवोविहितस्तत्रवैमया॥यथास्यभवितामृत्युरचिरेणेतिभारत ॥ ७ ॥ राजादुर्योधनोनामसखास्यभवितानृषु॥तस्यस्नेहावबद्धोसौब्राह्मणानवमंस्यते॥ ८॥तत्रैनंरुषिताविप्राविप्रकारप्रधर्षिताः॥ धक्ष्यंतिवाग्बलाःपापंततोनाशंगमिष्यति॥ ९॥सएषनिहतःशेतेब्रह्मदंडेनराक्षसः॥चार्वाकोनृपतिश्रेष्ठमाशुचोभरतर्षभ॥ १०॥ हतास्तेक्षत्रधर्मेणज्ञातयस्तवपार्थिव॥स्वर्गताश्चमहात्मानोवीराःक्षत्रियपुंगवाः ॥ ११ ॥ सत्वमातिष्ठकार्याणिमातेभूद्ग्लानिरच्युत॥शत्रून्जहिप्रजारक्षद्विजांश्चपरिपूजय॥ १२॥ ॥इतिश्रीमहाभा॰शां॰रा॰चार्वाकवरदानादिकथनेएकोनचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः॥ ॥३९॥ ॥७॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततःकुंतीसुतोराजागतमन्युर्गतज्वरः॥कांचनेप्राङ्मुखोहृष्टोन्यषीदत्परमासने॥ १॥

॥ ६ ॥ विहितोमयाआज्ञप्तः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥१०॥११॥१२॥ ॥इतिशां॰रा॰नै॰भारतभा॰एकोनचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः॥३९॥ ॥७॥ ॥ततःकुंतीसुतइति गतमन्युर्वीतदैन्यःगतज्वरोवीतशोकः॥१॥

१ क्षिप्तःश्लोकउवाचसहितः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

निषीदतुरितिनिषेदतुरित्यर्थेआर्षं ॥२॥३॥ दांतेगजदंतमये ॥४॥सुधर्मादुर्योधनपुरोहितः ॥५॥६॥ स्वस्तिकान्सर्वतोभद्राद्यंकितानिदेवतापीठानि ॥७॥८॥ भांडंउपकरणं ॥९॥ औदुंबरास्ताम्रमयाः ॥१०॥

तमेवाभिमुखौपीठेप्रदीप्तेकांचनेशुभे ॥ सात्यकिर्वासुदेवश्चनिषीदतुररिंदमौ ॥ २ ॥ मध्येकृत्वातुराजानंभीमसेनार्जुनावुभौ ॥ निषीदतुर्महात्मानौश्लक्ष्णयो
र्मणिपीठयोः ॥ ३ ॥ दांतेसिंहासनेशुभ्रेजांबूनदविभूषिते ॥ पृथापिसहदेवेनसहास्तेनकुलेनच ॥ ४ ॥ सुधर्माविदुरोधौम्योधृतराष्ट्रश्चकौरवः ॥ निषेदुर्ज्वलनाका
रेष्वासनेषुपृथक्पृथक् ॥ ५ ॥ युयुत्सुःसंजयश्चैवगांधारीचयशस्विनी ॥ धृतराष्ट्रोयतोराजाततःसर्वेसमाविशन् ॥ ६ ॥ तत्रोपविष्टोधर्मात्माश्वेताःसुमनसोऽस्पृश
त् ॥ स्वस्तिकानक्षतान्भूमिंसुवर्णंरजतंमणिम् ॥ ७ ॥ ततःप्रकृतयःसर्वाःपुरस्कृत्यपुरोहितम् ॥ ददृशुर्धर्मराजानमादायबहुमंगलम् ॥ ८ ॥ पृथिवींचसुवर्णंचरत्नानि
विविधानिच ॥ आभिषेचनिकंभांडंसर्वसंभारसंभृतम् ॥ ९ ॥ कांचनौदुंबरास्तत्रराजताःपृथिवीमयाः ॥ पूर्णकुंभाःसुमनसोलाजावर्हींषिगोरसम् ॥ १० ॥ शमी
पिप्पलपालाशसमिधोमधुसर्पिषी ॥ स्रुवऔदुंबरःशंखस्तथाहेमविभूषितः ॥ ११ ॥ दाशार्हेणाभ्यनुज्ञातस्तत्रधौम्यःपुरोहितः ॥ प्रागुदक्प्रवणेवेदींलक्षणेनो
पलिख्यच ॥ १२ ॥ व्याघ्रचर्मोत्तरेशुक्लेसर्वतोभद्रआसने ॥ दृढपादप्रतिष्ठानेहुताशनसमत्विषि ॥ १३ ॥ उपवेश्यमहात्मानंकृष्णांचद्रुपदात्मजाम् ॥ जुहावपाव
कंधीमान्विधिमंत्रपुरस्कृतम् ॥ १४ ॥ ततउत्थायदाशार्हःशंखमादायपूजितम् ॥ अभ्यषिंचत्पतिंपृथ्व्याःकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ १५ ॥ धृतराष्ट्रश्चराजर्षिःसर्वाःप्रकृत
यस्तथा ॥ अनुज्ञातोथकृष्णेनभ्रातृभिःसहपांडवः ॥ १६ ॥ पांचजन्याभिषिक्तश्चराजाऽमृतमुखोभवत् ॥ ततोनुवादयामासुःपणवानकदुंदुभीन् ॥ १७ ॥ धर्मरा
जोपितत्सर्वंप्रतिजग्राहधर्मतः ॥ पूजयामासतांश्चापिविधिवद्भूरिदक्षिणः ॥ १८ ॥ ततोनिष्कसहस्रेणब्राह्मणान्स्वस्तिवाचयन् ॥ वेदाध्ययनसंपन्नान्धृतिशील
समन्वितान् ॥ १९ ॥ तेप्रीताब्राह्मणाराजन्स्वस्त्यूचुर्जयमेवच ॥ हंसाइववचनर्दंतःप्रशशंसुर्युधिष्ठिरम् ॥ २० ॥ युधिष्ठिरमहाबाहोदिष्ट्याजयसिपांडव ॥ दिष्ट्यास्वध
र्मंप्राप्तोसिविक्रमेणमहाद्युते ॥ २१ ॥ दिष्ट्यागांडीवधन्वाचभीमसेनश्चपांडवः ॥ त्वंचापिकुशलीराजन्माद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ २२ ॥ मुक्तावीरक्षयात्तस्मात्संग्रा
माद्विजितद्विपः ॥ क्षिप्रमुत्तरकार्याणिकुरुसर्वाणिभारत ॥ २३ ॥ ततःप्रत्यर्चितःसद्भिर्धर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ प्रतिपेदेमहद्राज्यंसुहृद्भिःसहभारत ॥ २४ ॥ ॥ इति
श्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणियुधिष्ठिराभिषेकेचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

उदुंबरकाष्ठमयःस्रुवः ॥ ११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥ अमृतमुखःअत्यंतंदर्शनीयः ॥१७॥ १८ ॥ १९ ॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥ ॥ इ० शां० रा० नै० भा० भा० चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥४०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्रकृतीनामिति तद्वाक्यंदिष्ट्याजयसीत्यादि अंतरंपश्चात् ॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥ १६ ॥ १७ ॥ यत्अस्यकार्यंतत्त्वभवद्भिःकर्तव्यमित्यर्थः ॥१८ ॥ राजानंधृतरा

॥वैशंपायनउवाच॥ ॥प्रकृतीनांचतद्वाक्यंदेशकालोपबृंहितम्॥श्रुत्वायुधिष्ठिरोराजासोंतरंप्रत्यभाषत॥ १ ॥ धन्याःपांडुसुतानूनंयेषांब्राह्मणपुंगवाः ॥ तथ्या

॥४१॥ न्वाप्यथवाऽतथ्यान्गुणानाहुःसमागताः ॥ २ ॥ अनुग्राह्यावयंनूनंभवतामितिमेमतिः॥ यदेवंगुणसंपन्नानस्मान्ब्रूथविमत्सराः ॥ ३ ॥ धृतराष्ट्रोमहाराजःपि १२

तामेदैवतंपरम्॥ शासनेस्यप्रियेचैवस्थेयंमत्प्रियकांक्षिभिः॥ ४ ॥ एतदर्थंहिजीवामिकृत्वाज्ञातिवधंमहत्॥ अस्यशुश्रूषणंकार्यंमयानित्यमतंद्रिणा ॥५॥ यदि

चाहमनुग्राह्योभवतांसुहृदांतथा ॥ धृतराष्ट्रेयथापूर्वंवृत्तिंवर्तितुमर्हथ ॥ ६ ॥ एषनाथोहिजगतोभवतांचमयासह॥ अस्यैवपृथिवीकृत्स्नापांडवाःसर्वएवच॥

॥ ७॥ एतन्मनसिकर्तव्यंभवद्भिर्वचनंमम॥ अनुज्ञाप्याथतान्राजायथेष्टंगम्यतामिति ॥ ८ ॥ पौरजानपदान्सर्वान्विसृज्यकुरुनंदनः॥ यौवराज्येनकौंतेयंभी

मसेनमयोजयत्॥ ९ ॥ मंत्रेचनिश्चयेचैवषाड्गुण्यस्यचचिंतने॥ विदुरंबुद्धिसंपन्नंप्रीतिमान्ससमादिशत् ॥ १० ॥ कृताकृतपरिज्ञानेतथायव्ययचिंतने॥ संज

यंयोजयामासवृद्धंसर्वगुणैर्युतम्॥ ११ ॥ बलस्यपरिमाणेचभक्तवेतनयोस्तथा॥ नकुलंव्यादिशद्राजाकर्मणांचान्ववेक्षणे॥१२॥ परचक्रोपरोधेचदुष्टानांचा

वमर्दने॥ युधिष्ठिरोमहाराजफाल्गुनंव्यादिदेशह॥ १३॥ द्विजानांदेवकार्येषुकार्येष्वन्येषुचैवह॥ धौम्यंपुरोधसांश्रेष्ठंनित्यमेवसमादिशत्॥ १४॥ सहदेवंसमी

पस्थंनित्यमेवसमादिशत्॥ तेनगोप्योहिनृपतिःसर्वावस्थोविशांपते ॥ १५ ॥ यान्यानमन्यद्योग्यांश्चयेषुयेष्विहकर्मसु॥ तांस्तांस्तेष्वेवयुयुजेप्रीयमाणोमहीप

तिः॥ १६॥ विदुरंसंजयंचैवयुयुत्सुंचमहामतिम्॥ अब्रवीत्परवीरघ्नोधर्मात्माधर्मवत्सलः॥ १७॥ उत्थायोत्थायतत्कार्यमस्यराज्ञःपितुर्मम ॥ सर्वंभवद्भिःकर्त

व्यमप्रमत्तैर्यथायथम्॥ १८॥ पौरजानपदानांचयानिकार्याणिसर्वशः॥ राजानंसमनुज्ञाप्यतानिकर्माणिभागशः॥१९॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणि

राजधर्मानु० भीमादिकर्मनियोगेएकचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः॥ ४१॥ ॥ ७॥ ॥वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजाज्ञातीनांयेहतायुधि॥ श्राद्धा

निकारयामासतेषांपृथगुदारधीः॥ १ ॥ धृतराष्ट्रोददौराजापुत्राणामौर्ध्वदेहिकम्॥ सर्वकामगुणोपेतमन्नंगाश्चधनानिच॥२॥ रत्नानिचविचित्राणिमहार्हाणि ॥४१॥

महायशाः॥ युधिष्ठिरस्तुद्रोणस्यकर्णस्यचमहात्मनः॥ ३॥ धृष्टद्युम्नाभिमन्युभ्यांहैडिंबस्यचरक्षसः॥ विराटप्रभृतीनांचसुहृदामुपकारिणाम्॥ ४॥

ष्ट्रं अनुज्ञाप्यतानिकार्याणिकर्तव्यानीत्यर्थः ॥ १९ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा० नैलकंठीयेभारतभावदीपेएकचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततोयुधिष्ठिरइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५ ॥ ६ ॥ उद्दिश्येति सभाःधर्मशालाः तत्तन्नामांकितानिसभादीनिचक्रेइयममुकस्यसभाइयममुकस्यसभेति एतेनसभादिकरणात्संतानफलंलभ्यतेइतिगम्यते ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२॥
॥ इतिशांतिपर्वणिरा०नैलकंठीयेभारतभावदीपेद्विचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥४३॥ ॥ अभिषिक्तइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ पुरुषंसर्वशरीरशायिनं सात्वतामुपासकानांपतिंपालकं ॥ ४ ॥

द्रुपदद्रौपदेयानांद्रौपद्यासहितोददौ॥ब्राह्मणानांसहस्राणिपृथगैकैकमुद्दिशन् ॥५॥ धनैरत्नैश्चगोभिश्चवस्त्रैश्चसमतर्पयत् ॥ येचान्येपृथिवीपालायेषांनास्ति
सुहृज्जनः॥ ६॥ उद्दिश्योद्दिश्यतेषांचचक्रेराजौर्ध्वदेहिकम्॥ सभाःप्रपाश्चविविधास्तटाकानिचपांडवः॥ ७॥ सुहृदांकारयामाससर्वेषामौर्ध्वदेहिकम्॥सतेषाम
नृणोभूत्वागत्वालोकेष्ववाच्यताम्॥ ८॥ कृतकृत्योभवद्राजाप्रजाधर्मेणपालयन्॥ धृतराष्ट्रंयथापूर्वंगांधारींविदुरंतथा ॥ ९ ॥ सर्वांश्चकौरवान्मान्यान्भृत्यांश्च
समपूजयत् ॥ याश्चतत्रस्त्रियःकाश्चिद्धतवीराहतात्मजाः॥१०॥ सर्वास्ताःकौरवोराजासंपूज्यापालयद्घृणी ॥ दीनांधकृपणानांचगृहाच्छादनभोजनैः ॥ ११ ॥
आनृशंस्यपरोराजाचकारानुग्रहंप्रभुः॥ सविजित्यमहींकृत्स्नामानृण्यंप्राप्यवैरिषु॥ निःसपत्नःसुखीराजाविजहारयुधिष्ठिरः ॥ १२॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशां
तिपर्वणिराजधर्मानु०श्राद्धक्रियायांद्विचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः॥ ४२॥ ॥४३॥ ॥४३॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ अभिषिक्तोमहाप्राज्ञोराज्यंप्राप्ययु
धिष्ठिरः ॥ दाशार्हंपुंडरीकाक्षमुवाचप्रांजलिःशुचिः॥ १ ॥ तवकृष्णप्रसादेननयेनचबलेनच ॥ बुद्ध्याचयदुशार्दूलतथाविक्रमणेनच ॥ २ ॥ पुनःप्राप्तमिदंराज्यं
पितृपैतामहंमया॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षपुनःपुनररिंदम ॥ ३ ॥ त्वामेकमाहुःपुरुषंत्वामाहुःसात्वतांपतिम्॥ नामभिस्त्वांबहुविधैस्तुवंतिप्रयताद्विजाः॥ ४ ॥ विश्व
कर्मन्नमस्तेस्तुविश्वात्मन्विश्वसंभव ॥ विष्णोजिष्णोहरेकृष्णवैकुंठपुरुषोत्तम ॥ ५॥ अदित्याःसप्तधात्वंतुपुराणोगर्भतांगतः॥ पृश्निगर्भस्त्वमेवैकस्त्रियुगंत्वांवदं
त्यपि ॥ ६ ॥ शुचिश्रवाहृषीकेशोघृतार्चिर्हंसउच्यते ॥ त्रिचक्षुःशंभुरेकस्त्वंविभुर्दामोदरोपिच ॥७॥ वराहोग्निर्बृहद्भानुर्वृषभस्तार्क्ष्यलक्षणः॥ अनीकसाहःपुरुषः
शिपिविष्टउरुक्रमः॥८॥

विश्वस्यसंभवोयोनिः ॥ ५ ॥ सप्तधा विष्ण्वाख्यआदित्योवामनश्चेतिद्वेधाअदित्यामेवजन्म ततोऽदितेरूपांतरेषुपृश्निप्रभृतिषुक्रमात्पृश्निगर्भः परशुरामः दाशरथीरामः यादवौरामकृष्णौचेति सर्वेषुगर्भेषु
एकएवत्वंनतुप्रतिगर्भंभिन्नः त्रिषुवर्तमानायुगात्पूर्वेषुभवंत्रियुगं अन्येतुधर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्येश्रीयशसीचेतित्रीणियुग्मानितद्वंतमित्याहुः ॥ ६ ॥ शुचिश्रवाःपुण्यकीर्तिःघृतार्चिर्यज्ञेश्वरः हंसोब्रह्मणोपिगुरुः
त्रिणिचक्षूंषिदर्शनसाधनानिश्रुत्यनुमानप्रत्यक्षाणियस्मिन् ॥ ७ ॥ बृहद्भानुःसूर्यः वृषभोधर्मः तार्क्ष्यलक्षणोगरुडध्वजः अनीकसाहःशत्रुसेनावमर्दी शिपिविष्टःसर्वशरीरांतःप्रविष्टः पुरुषोजीवः ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

वरिष्ठउत्तमः वाजसनिःअन्नप्रदः गुहःदेवसेनानीः संस्कृतोविप्रादिरूपः विकृतिःअनुलोमजविलोमजादिरूपः वृषःश्रेष्ठःपरिव्राडादिरूपः ॥ ९ ॥ कृष्णधर्मःयज्ञादिरूपः वृषाइंद्रस्तंदंभ्रातिस्तभ्रातीतिवृषदर्भइंद्रदर्पहंता वृषाकपिर्हरिहररूपी सिंधुःसमुद्रः विधर्मोनिर्गुणः त्रिककुप्कर्मयोग्यप्रागुदगैशानादिदिग्रूपः त्रिधामासूर्यचंद्राग्निप्रभः त्रिदिवाच्च्युतोऽवतीर्णः ॥१०॥ भूःसत्तारूपः अतिभूःअशरीरः ॥११॥

वरिष्ठउग्रसेनानीःसत्योवाजसनिर्गुहः ॥ अच्युतश्च्यावनोरीणांसंस्कृतोविकृतिर्वृषः ॥ ९ ॥ कृष्णधर्मस्त्वमेवादिर्वृषदर्भोवृषाकपिः ॥ सिंधुर्विधर्मस्त्रिककुप्त्रिधा
मात्रिदिवाच्च्युतः ॥ १० ॥ सम्राड्विराट्स्वराट्चैवसुरराजोभवोद्भवः ॥ विभूर्भूरतिभूःकृष्णःकृष्णवर्त्मात्वमेवच ॥ ११ ॥ स्विष्टकृद्भिषजावर्तःकपिलस्त्वंचवाम
नः॥ यज्ञोध्रुवःपतंगश्चयज्ञसेनस्त्वमुच्यसे ॥ १२ ॥ शिखंडीनहुषोबभ्रुर्दिवस्पृक्त्वंपुनर्वसुः॥ सुबभ्रूरुक्मयज्ञश्चसुषेणोदुंदुभिस्तथा ॥ १३ ॥ गभस्तिनेमिःश्रीप
द्मःपुष्करःपुष्पधारणः ॥ ऋभुर्विभुःसर्वसूक्ष्मश्चारित्रंचैवपठ्यसे ॥ १४ ॥ अंभोनिधिस्त्वंब्रह्मात्वंपवित्रंधामधामवित् ॥ हिरण्यगर्भंत्वामाहुःस्वधास्वाहाचकेश
वः ॥ १५॥ योनिस्त्वमस्यप्रलयश्चकृष्णत्वमेवेदंसृजसिविश्वमग्रे ॥ विश्वंचेदंत्वद्वशेविश्वयोनेनमोस्तुतेशार्ङ्गचक्रासिपाणे ॥ १६ ॥ एवंस्तुतोधर्मराजेनकृष्णः
सभामध्येप्रीतिमान्पुष्कराक्षः॥ तमभ्यनंदद्भारतंपुष्कलाभिर्वाग्भिर्ज्येष्ठंपांडवंयादवाग्र्यः॥ १७॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिरा० वासुदेवस्तुतौत्रिचत्वा
रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥ ७॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ततोविसर्जयामाससर्वाःप्रकृतयोनृपः॥ विविशुश्चाभ्यनुज्ञातायथास्वानिगृहाणिते ॥ १ ॥ त
तोयुधिष्ठिरोराजाभीमंभीमपराक्रमम् ॥ सांत्वयन्नब्रवीच्छ्रीमानर्जुनंयमजौतथा ॥ २॥ शत्रुभिर्विविधैःशस्त्रैःक्षतदेहामहारणे ॥ श्रांताभवंतःसुभृशंतापिताःशो
कमन्युभिः ॥३॥ अरण्येदुःखवसतीर्मत्कृतेभरतर्षभाः॥ भवद्भिरनुभूताहियथाकुपुरुषैस्तथा ॥४॥ यथासुखंयथाजोषंजयोयमनुभूयताम्॥ विश्रांताँल्लब्ध्वविज्ञाना
न्श्वःसमेतास्मिवःपुनः ॥ ५ ॥ ततोदुर्योधनगृहंप्रासादैरुपशोभितम् ॥ बहुरत्नसमाकीर्णंदासीदाससमाकुलम् ॥६॥ धृतराष्ट्राभ्यनुज्ञातंभ्रात्रादत्तंवृकोदरः॥ प्रति
पेदेमहाबाहुर्मंदिरंमघवानिव ॥ ७ ॥ यथादुर्योधनगृहंतथादुःशासनस्यतु ॥ प्रासादमालासंयुक्तंहेमतोरणभूषितम् ॥८॥ दासीदाससुसंपूर्णंप्रभूतधनधान्यव
त् ॥ प्रतिपेदेमहाबाहुरर्जुनोराजशासनात् ॥ ९ ॥ दुर्मर्षणस्यभवनंदुःशासनगृहाद्वरम् ॥ कुबेरभवनप्रख्यंमणिहेमविभूषितम् ॥ १० ॥ ॥४२॥

भिषजावर्तःभिषजौअश्विनोआवर्ततइत्यावर्तस्तयोःपितासूर्यः पतंगोगरुडः ॥ १२ ॥ बभ्रुर्महेश्वरः पुनर्वसुर्नक्षत्रभेदः सुबभ्रुःसुतरांपिंगलवर्णः ॥ १३ ॥ गभस्तिरर्कोनेमिःपरिधिर्यस्यसकालचक्ररूपः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७॥ ॥इतिशांतिप० रा० नै० भारतभा० त्रिचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥७॥ ॥ततइति विस्पष्टार्थः॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७॥ ८ ॥ ९ ॥१०॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुश्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ ॥ऌ॥ ॥ प्राप्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

नकुलायवराहर्यिकर्शितायमहावने ॥ ददौप्रीतोमहाराजधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ११ ॥ दुर्मुखस्यचवेश्माग्र्यंश्रीमत्कनकभूषणम् ॥ पूर्णपद्मदलाक्षीणांस्त्रीणांशय
नसंकुलम् ॥ १२ ॥ प्रददौसहदेवायसंततंप्रियकारिणे ॥ मुमुदेतच्चलब्ध्वासौकैलासंधनदोयथा ॥ १३ ॥ युयुत्सुर्विदुरश्चैवसंजयश्चविशांपते ॥ सुधर्माचैवधौ
म्यश्चयथास्वान्जग्मुरालयान् ॥ १४ ॥ सहसात्यकिनाशौरिरर्जुनस्यनिवेशनम् ॥ विवेशपुरुषव्याघ्रोव्याघ्रोगिरिगुहामिव ॥ १५ ॥ तत्रभक्ष्यान्नपानैस्तेमुदिताःसु
सुखोषिताः ॥ सुखप्रबुद्धाराजानमुपतस्थुर्युधिष्ठिरम् ॥ १६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध० गृहविभागेचतुश्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ ॥ऌ॥
॥ जनमेजयउवाच ॥ ॥ प्राप्यराज्यंमहाबाहुर्धर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ यदन्यदकरोद्विप्रतन्मेवक्तुमिहार्हसि ॥ १ ॥ भगवान्वाहृषीकेशस्त्रैलोक्यस्यपरोगुरुः ॥ ऋषेय
दकरोद्वीरस्तच्चव्याख्यातुमर्हसि ॥ २ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ शृणुतत्त्वेनराजेंद्रकीर्त्यमानंमयानघ ॥ वासुदेवंपुरस्कृत्ययदकुर्वतपांडवाः ॥ ३ ॥ प्राप्यराज्यंम
हाराजकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ चातुर्वर्ण्यंयथायोग्यंस्वेस्वेस्थानेन्यवेशयत् ॥ ४ ॥ ब्राह्मणानांसहस्रंचस्नातकानांमहात्मनाम् ॥ सहस्रंनिष्कमेकैकंदापयामासपांड
वः ॥ ५ ॥ तथानुजीविनोभृत्यान्संश्रितानतिथीनपि ॥ कामैःसंतर्पयामासकृपणांस्तर्ककानपि ॥ ६ ॥ पुरोहितायधौम्यायप्रादादयुतशःसगाः ॥ धनंसुवर्णंरज
तंवासांसिविविधान्यपि ॥ ७ ॥ कृपायचमहाराजगुरुवृत्तिमवर्तत ॥ विदुरायचराजासौपूजांचक्रेयतव्रतः ॥ ८ ॥ भक्ष्यान्नपानैर्विविधैर्वासोभिःशयनासनैः ॥
सर्वान्संतोषयामाससंश्रितान्ददतांवरः ॥ ९ ॥ लब्धप्रशमनंकृत्वासराजाराजसत्तम ॥ युयुत्सोर्धार्तराष्ट्रस्यपूजांचक्रेमहायशाः ॥ १० ॥ धृतराष्ट्रायतद्राज्यंगां
धार्यैविदुरायच ॥ निवेद्यसुस्थवद्राजासुखमास्तेयुधिष्ठिरः ॥ ११ ॥ तथासर्वंसनगरंप्रसाद्यभरतर्षभ ॥ वासुदेवंमहात्मानमभ्यगच्छत्कृतांजलिः ॥ १२ ॥ ततो
महतिपर्यंकेमणिकांचनभूषिते ॥ ददर्शकृष्णमासीनंनीलमेघसमद्युतिम् ॥ १३ ॥ जाज्वल्यमानंवपुषादिव्याभरणभूषितम् ॥ पीतकौशेयवसनंहेम्नेवोपगतंमणिं
॥ १४ ॥ कौस्तुभेनोरसिस्थेनमणिनाभिविराजितम् ॥ उद्यतेवोदयंशैलंसूर्येणाभिविराजितम् ॥ १५ ॥ नौपम्यंविद्यतेतस्यत्रिषुलोकेषुकिंचन ॥ सोभिगम्यमहात्मा
नंविष्णुंपुरुषविग्रहम् ॥ १६ ॥ उवाचमधुरंराजास्मितपूर्वमिदंतदा ॥ सुखेनतेनिशाकच्चिद्व्युष्टाबुद्धिमतांवर ॥ १७ ॥

॥ ४ ॥ ५ ॥ तर्ककान्प्राश्निकान् ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ लब्धप्रशमनंलब्धस्यधनादेः यथोचितमंशतः पात्रेसमर्पणेनशांतिकं ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कच्चिज्ज्ञानानिसर्वाणिप्रसन्नानितवाच्युत ॥ तथैवोपश्रितादेवीबुद्धिर्बुद्धिमतांवर॥ १८ ॥ वयंराज्यमनुप्राप्ताःपृथिवीचवशेस्थिता ॥ तवप्रसादाद्भगवंस्त्रिलो
॥४३॥ कगतिविक्रम॥ १९॥ जयंप्राप्तायशश्चाग्र्यंनचधर्मच्युतावयम्॥ तंतथाभाषमाणंतुधर्मराजमरिंदमम्॥ नोवाचभगवान्किंचिद्ध्यानमेवान्वपद्यत॥२०॥ ॥इ १२
तिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानु०कृष्णंप्रतियुधिष्ठिरवाक्येपंचचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः॥ ४५॥ ॥ ७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ किमिदंप
रमाश्चर्यंध्यायस्यमितविक्रम ॥ कच्चिल्लोकत्रयस्यास्यस्वस्तिलोकपरायण ॥ १ ॥ चतुर्थंध्यानमार्गंत्वमालंब्यपुरुषर्षभ ॥ अपक्रांतोयतोदेवस्तेनमेविस्मितंम
नः॥ २ ॥ निगृहीतोहिवायुस्तेपंचकर्माशरीरगः ॥ इंद्रियाणिप्रसन्नानिमनसिस्थापितानिते॥ ३॥ वाक्सत्त्वंचगोविंदबुद्धौसंवेशितानिते॥ सर्वेचैवगुणादेवाः
क्षेत्रज्ञेतेनिवेशिताः॥ ४॥ नेंगंतितवरोमाणिस्थिराबुद्धिस्तथामनः॥ काष्ठकुड्यशिलाभूतोनिरीहश्चासिमाधव॥५॥ यथादीपोनिवातस्थोनिरिंगोज्वलतेपुनः॥
तथासिभगवन्देवपाषाणइवनिश्चलः ॥ ६ ॥ यदिश्रोतुमिहार्हामिनरहस्यंचतेयदि ॥ छिंधिमेसंशयंदेवप्रपन्नायाभियाचते ॥ ७॥ त्वंहिकर्ताविकर्ताचक्षरंचै
वाक्षरंचहि॥ अनादिनिधनश्चाद्यस्त्वमेवपुरुषोत्तम॥ ८॥ त्वत्प्रपन्नायभक्तायशिरसाप्रणतायच॥ ध्यानस्यास्ययथातत्त्वंब्रूहिधर्मभृतांवर॥ ९ ॥ ततःस्वेगोच
रेन्यस्यमनोबुद्धींद्रियाणिसः ॥ स्मितपूर्वमुवाचेदंभगवान्वासवानुजः॥ १० ॥ ॥वासुदेवउवाच ॥ ॥ शरतल्पगतोभीष्मःशाम्यन्निवहुताशनः॥ मांध्याति
पुरुषव्याघ्रस्ततोमेतद्गतंमनः ॥ ११ ॥ यस्यज्यातलनिर्घोषंविस्फूर्जितमिवाशनेः॥ नसेहेदेवराजोपितमस्मिमनसागतः ॥ १२ ॥ येनाभिजित्यतरसासमस्तंरा
जमंडलम्॥ ऊढास्तिस्रस्तुताःकन्यास्तमस्मिमनसागतः॥१३॥ त्रयोविंशतिरात्रंयोयोधयामासभार्गवम्॥ नचरामेणनिस्तीर्णस्तमस्मिमनसागतः॥१४॥ ए
कीकृत्येंद्रियग्राममनःसंयम्यमेधया ॥ शरणंमामुपागच्छत्ततोमेतद्गतंमनः ॥ १५ ॥ यंगंगागर्भविधिनाधारयामासपार्थिव॥ वसिष्ठशिक्षितंतांततमस्मिम
नसागतः॥ १६॥ दिव्यास्त्राणिमहातेजायोधारयतिबुद्धिमान्॥ सांगांश्चचतुरोवेदांस्तमस्मिमनसागतः॥ १७॥ ॥४३॥

॥ २ ॥ पंचकर्माप्राणनादिकारी ॥ ३ ॥ सत्त्वंमनः वागुपलक्षितानींद्रियाणिचबुद्धौमहत्तत्त्वे गुणाःशब्दादिगुणभाजोदेवाः श्रोत्रादीनिइंद्रियाणि ॥ ४ ॥ नेंगंतिनकंपंते निरीहोनिश्चेष्टः ॥५॥ निरिंगःअच
लः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ॥ ९ ॥ गोचरेस्वेस्वेस्थाने ॥ १० ॥ ध्यातिध्यायति ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ .

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ चतस्रोविद्याः धर्मार्थकाममोक्षविद्याःसर्ववर्णसाधारणाः चातुर्होत्रंत्रैवर्णिकानांविशेषधर्मोयज्ञादिः ॥ २२ ॥ २३॥२४॥२५॥२६॥ अनभिध्येयमविचारणीयं ॥२७॥

रामस्यदयितंशिष्यंजामदग्न्यस्यपांडव ॥ आधारंसर्वविद्यानांतमस्मिमनसागतः ॥ १८ ॥ सहिभूतंभविष्यच्चभवच्चभरतर्षभ ॥ वेत्तिधर्मविदांश्रेष्ठंतमास्मिम
नसागतः॥ १९ ॥ तस्मिन्हिपुरुषव्याघ्रेकर्मभिःस्वैर्दिवंगते ॥ भविष्यतिमहीपार्थनष्टचंद्रेवशर्वरी॥ २० ॥ तद्युधिष्ठिरगांगेयंभीष्मंभीमपराक्रमम्॥ अभिगम्योप
संगृह्यपृच्छयत्तेमनोगतम्॥ २१ ॥ चातुर्विद्यंचातुर्होत्रंचातुराश्रम्यमेवच॥ राजधर्मांश्चनिखिलान्पृच्छैनंपृथिवीपते ॥ २२ ॥ तस्मिन्नस्तमितेभीष्मेकौरवा
णांधुरंधरे॥ ज्ञानान्यस्तंगमिष्यंतितस्मात्त्वांचोदयाम्यहम्॥ २३ ॥ तच्छ्रुत्वावासुदेवस्यतथ्यंवचनमुत्तमम्॥ साश्रुकंठःसधर्मज्ञोजनार्दनमुवाचह॥ २४॥ यद्भ
वानाहभीष्मस्यप्रभावंप्रतिमाधव ॥ तथातन्नात्रसंदेहोविद्यतेमममाधव॥ २५ ॥ महाभाग्यंचभीष्मस्यप्रभावश्चमहाद्युते ॥ श्रुतंमयाकथयतांब्राह्मणानांमहा
त्मनाम्॥ २६ ॥ भवांश्चकर्तालोकानांयद्ब्रवीत्यरिसूदन॥ तथातदनभिध्येयंवाक्यंयादवनंदन ॥ २७ ॥ यदित्वनुग्रहवतीबुद्धिस्तेमयिमाधव॥ त्वामग्रतःपुरस्कृ
त्यभीष्मंयास्यामहेवयम्॥ २८ ॥ आवृत्तेभगवत्यर्केसहिलोकान्गमिष्यति॥ त्वद्दर्शनंमहाबाहोतस्मादर्हतिकौरवः॥ २९ ॥ तवचाद्यस्यदेवस्यक्षरस्यैवाक्षरस्य
च॥ दर्शनंत्वस्यलाभःस्यात्त्वंहिब्रह्ममयोनिधिः ॥ ३० ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ श्रुत्वैवंधर्मराजस्यवचनंमधुसूदनः॥ पार्श्वस्थंसात्यकिंप्राहरथोमेयुज्यता
मिति॥ ३१ ॥ सात्यकिस्त्वाशुनिष्क्रम्यकेशवस्यसमीपतः॥ दारुकंप्राहकृष्णस्ययुज्यतांरथइत्युत ॥ ३२ ॥ ससात्यकेराशुवचोनिशम्यरथोत्तमंकांचनभूषितां
गम्॥ मसारगल्वर्कमयैर्विभंगैर्विभूषितंहेमनिबद्धचक्रम्॥ ३३ ॥ दिवाकरांशुप्रभमाशुगामिनंविचित्रनानामणिभूषितांतरम्॥ नवोदितंसूर्यमिवप्रतापिनंवि
चित्रतार्क्ष्यध्वजिनंपताकिनम्॥ ३४॥ सुग्रीवशैब्यप्रमुखैर्वराश्वैर्मनोजवैःकांचनभूषितांगैः॥ संयुक्तमावेदयदच्युतायकृतांजलिर्दारुकोराजसिंह॥ ३५॥ ॥इ
तिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिमहापुरुषस्तवेषट्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः॥ ४६॥ ॥ ७॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥शरतल्पेश
यानस्तुभरतानांपितामहः॥ कथमुत्सृष्टवान्देहंकंचयोगमधारयत्॥ १ ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ शृणुष्वावहितोराजन्शुचिर्भूत्वासमाहितः॥ भीष्मस्य
कुरुशार्दूलदेहोत्सर्गंमहात्मनः॥ २ ॥

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ सइति मसारगल्वर्कमयैर्विभंगैः मसारोमरकतमणिः गल्वश्चंद्रकांतः अर्कःसूर्यकांतः तन्मयैर्विभं
गैर्विस्तरैः विटंकैरितिपाठेपक्ष्युपवेशनस्थानैः ॥३३॥३४॥३५॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषट्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥४६॥ ॥ ७॥ शरतल्पेइति ॥१॥२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

 ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ आरिराधयिषुःवस्तुतस्तत्त्वावधारणपूर्वकंध्यानमाराधनंतत्कर्तुमिच्छुःजिगदिषामिवक्तुमिच्छामि व्यासमासि

निवृत्तमात्रेत्वयनउत्तरेवैदिवाकरे ॥ समावेशयदात्मानमात्मन्येवसमाहितः ॥ ३ ॥ विकीर्णांशुरिवादित्योभीष्मःशरशतैश्चितः ॥ शुशुभेपरयालक्ष्म्यावृतोब्रा

॥४४॥ ह्मणसत्तमैः ॥ ४ ॥ व्यासेनवेदविदुषानारदेनसुरर्षिणा ॥ देवस्थानेनवात्स्येनतथाश्मकसुमंतुना ॥ ५ ॥ तथाजैमिनिनाचैवपैलेनचमहात्मना ॥ शांडिल्यदेव १२

लाभ्यांचमैत्रेयेणचधीमता ॥ ६ ॥ असितेनवसिष्ठेनकौशिकेनमहात्मना ॥ हारीतलोमशाभ्यांचतथात्रेयेणधीमता ॥ ७ ॥ बृहस्पतिश्वशुक्रश्वच्यवनश्चमहा

मुनिः ॥ सनत्कुमारःकपिलोवाल्मीकिस्तुंबुरुःकुरुः ॥ ८ ॥ मौद्गल्योभार्गवोरामस्तृणबिंदुर्महामुनिः ॥ पिप्पलादोथवायुश्चसंवर्तःपुलहःकचः ॥ ९ ॥ काश्यपश्च

पुलस्त्यश्चक्रतुर्दक्षःपराशरः ॥ मरीचिरंगिराःकाश्योगौतमोगालवोमुनिः ॥ १० ॥ धौम्योविभांडोमांडव्योधौम्रःकृष्णानुभौतिकः ॥ उलूकःपरमोविप्रोमार्कंडे

योमहामुनिः ॥ ११ ॥ भास्करिःपूरणःकृष्णःसूतःपरमधार्मिकः ॥ एतैश्चान्यैर्मुनिगणैर्महाभागैर्महात्मभिः ॥ १२ ॥ श्रद्धादमशमोपेतैर्वृतश्चंद्रइवग्रहैः ॥ भीष्मस्तु

पुरुषव्याघ्रःकर्मणामनसागिरा ॥ १३ ॥ शरतल्पगतःकृष्णंप्रदध्यौप्रांजलिःशुचिः ॥ स्वरेणहृष्टपुष्टेनतुष्टावमधुसूदनम् ॥ १४ ॥ योगेश्वरंपद्मनाभंविष्णुंजिष्णुंज

गत्पतिम् ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वावाग्विदांप्रवरःप्रभुः ॥ भीष्मःपरमधर्मात्मावासुदेवमथास्तुवत् ॥ १५ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ आरिराधयिषुःकृष्णंवाचंजिगदि

षामियाम् ॥ तयाव्याससमासिन्याप्रीयतांपुरुषोत्तमः ॥ १६ ॥ शुचिंशुचिपदंहंसंतत्पदंपरमेष्ठिनम् ॥ मुक्त्वासर्वात्मनात्मानंतंप्रपद्येप्रजापतिम् ॥ १७ ॥ अनाद्यं

तंपरंब्रह्मनदेवानर्षयोविदुः ॥ एकोयंवेदभगवान्धातानारायणोहरिः ॥ १८ ॥ नारायणादृषिगणास्तथासिद्धमहोरगाः ॥ देवादेवर्षयश्चैवयंविदुःपरमव्ययम् ॥

॥ १९ ॥ देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ यंनजानंतिकोह्येषकुतोवाभगवानिति ॥ २० ॥ यस्मिन्विश्वानिभूतानितिष्ठंतिचविशंतिच ॥ गुणभूतानिभूतेशे

सूत्रेमणिगणाइव ॥ २१ ॥ यस्मिन्नित्येततेतंतौदृढेस्रगिवतिष्ठति ॥ सदसद्ग्रथितंविश्वंविश्वांगेविश्वकर्मणि ॥ २२ ॥ हरिंसहस्रशिरसंसहस्रचरणेक्षणम् ॥ सहस्र

बाहुमुकुटंसहस्रवदनोज्ज्वलम् ॥ २३ ॥ प्राहुर्नारायणंदेवंयंविश्वस्यपरायणम् ॥ अणीयसामणीयांसंस्थविष्ठंचस्थवीयसाम् ॥ २४ ॥ ॥४४॥

न्याविस्तरसंक्षेपवत्या ॥ १६ ॥ तत्रसंक्षेपमाह शुचिमिति शुचिंस्वतःपरतोवादोषहीनं शुचिपदंतादृशमेवपदंप्राप्तिमार्गोयोगोयस्यतं हंसंसर्वातिगं तत्पदंतत्त्वमसीतिवाक्येतत्पदस्यार्थभूतमीश्वरं परमेष्ठिनंहिर

ण्यगर्भंआत्मानंदेहत्रयं ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ सदसत्कार्यकारणंचताभ्यांसूत्रांतर्यामिभ्यांग्रथितं विश्वमंगेऽधिष्ठानभूतेयस्यतस्मिन् विश्वंकर्मयस्मात् कोह्येवान्यादितिश्रुतिः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २५ ॥ वाकेषुमंत्रेषुसामान्यतःकर्मप्रकाशकेषु अनुवाकेषुमंत्रार्थविवरणभूतेषुब्राह्मणवाक्येषु निषत्सुकर्मांगाद्यवबद्धदेवतादिज्ञानवाक्येषु उपनिषत्सुकेवलात्मज्ञापकवाक्येषु गृणंतिध्यायंति सत्यमबाधितं सत्येष्वबाधितार्थेषु सामसुज्येष्ठसामादिषु ॥ २६ ॥ चतुर्भिर्नामभिर्वासुदेवसंकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धरूपैःक्रमाच्चतुरात्मानंब्रह्मजीवमनोहंकाररूपं सत्त्वस्थंबुद्धावभिव्यक्तं सात्वतांभक्तानांपतिं ॥ २७॥ नित्यंतपःस्वधर्मस्तद्यस्मिन् यत्वीत्यर्थंतप्तंसद्यद्यस्माइंगेषुचित्तेष्वनुतिष्ठतिउपतिष्ठति यश्चसर्वात्मातंप्रपद्येइतिसर्वेषांयच्छब्दसंबद्धानांप्रथमेनान्वयः ईश्वरार्थमनुष्ठितोधर्मःस्वचित्तशुद्धिद्वारास्वार्थएवभव

गरीयसांगरिष्ठंचश्रेष्ठंचश्रेयसामपि ॥ २५ ॥ यंवाकेष्वनुवाकेषुनिषत्सूपनिषत्सुच ॥ गृणंतिसत्यकर्माणंसत्यंसत्येषुसामसु ॥ २६ ॥ चतुर्भिश्चतुरात्मानंसत्त्वस्थं सात्वतांपतिम् ॥ यंदिव्यैर्देवमर्चंतिगुह्यैःपरमनामभिः ॥ २७ ॥ यस्मिन्नित्यंतपस्तप्तंयदंगेष्वनुतिष्ठति ॥ सर्वात्मासर्ववित्सर्वःसर्वज्ञःसर्वभावनः ॥ २८ ॥ यंदेवंदेवकीदेवीवसुदेवादजीजनत् ॥ भौमस्यब्रह्मणोगुप्त्यैदीप्तमग्निमिवारणिः ॥ २९ ॥ यमनन्योव्यपेताशीरात्मानंवीतकल्मषम् ॥ दृष्ट्वानंत्यायगोविंदंपश्यत्यात्मानमात्मनि ॥ ३० ॥ अतिवाय्विंद्रकर्माणमतिसूर्यातितेजसम् ॥ अतिबुद्धींद्रियात्मानंतंप्रपद्येप्रजापतिम् ॥ ३१ ॥ पुराणेपुरुषंप्रोक्तंब्रह्मप्रोक्तंयुगादिषु ॥ क्षयेसंकर्षणंप्रोक्तंतमुपास्यमुपास्महे ॥ ३२ ॥ यमेकंबहुधात्मानंप्रादुर्भूतमधोक्षजम् ॥ नान्यभक्ताःक्रियावंतोयजंतेसर्वकामदम् ॥ ३३ ॥ यमाहुर्जगतःकोशंयस्मिन्संनिहिताःप्रजाः ॥ यस्मिँल्लोकाःस्फुरंतीमेजलेशकुनयोयथा ॥ ३४ ॥ ऋतमेकाक्षरंब्रह्मयत्तत्सदसतोःपरम् ॥ अनादिमध्यपर्यंतंनदेवानर्षयोविदुः ॥ यंसुरासुरगंधर्वाःसिद्धाऋषिमहोरगाः ॥ ३५ ॥ प्रयतानित्यमर्चंतिपरमंदुःखभेषजम् ॥ अनादिनिधनंदेवमात्मयोनिंसनातनम् ॥ ३६ ॥ अप्रेक्ष्यमनभिज्ञेयंहरिंनारायणंप्रभुम् ॥ यंवैविश्वस्यकर्तारंजगतस्तस्थुषांपतिम् ॥ वदंतिजगतोध्यक्षमक्षरंपरमंपदम् ॥ ३७ ॥ हिरण्यवर्णंयंगर्भमदितेर्दैत्यनाशनम् ॥ एकंद्वादशधाजज्ञेतस्मैसूर्यात्मनेनमः ॥ ३८ ॥ शुक्लेदेवान्पितॄन्कृष्णेतर्पयत्यमृतेनयः ॥ यश्चराजाद्विजातीनांतस्मैसोमात्मनेनमः ॥ ३९ ॥ महतस्तमसःपारेपुरुषंह्यतितेजसम् ॥ यंज्ञात्वामृत्युमत्येतितस्मैज्ञेयात्मनेनमः ॥ ४० ॥ यंबृहंतंबृहत्युक्थेयमग्नौयंमहाध्वरे ॥ यंविप्रसंघागायंतितस्मैवेदात्मनेनमः ॥ ४१ ॥

तीत्याश्चर्यमिनिभावः ॥ २८ ॥ भौमंब्रह्मवेदाब्राह्मणायज्ञाश्च ॥ २९ ॥ अनन्यस्त्यक्तभेदः आत्मानंप्रत्यंचमेव आत्मानंसर्वेश्वरमात्मनिहार्दाकाशेदृष्ट्वासूक्ष्मबुद्ध्या इक्षेतिपाठेयोगेन पश्यति आनंत्याय मोक्षाय ॥ ३० ॥ ३१ ॥ पुराणेअतीतकल्पादिविषये पुरुषंपूर्णंसर्वमस्मिन्नतीतमस्त्येवेतियोगात्पुरुषइतिनाम युगादिषुयुगारंभेषु बृंहकत्वात्स्रष्टेरेनंब्रह्मेत्याहुः क्षयेसर्वस्यसम्यक्कर्षणाद्यंसंकर्षणइत्युक्तः ॥ ३२ ॥ बहुधाइंद्रादिदेवतारूपेण नान्यभक्ताअनन्यभक्ताः ॥ ३३ ॥ शकुनयोहंसकारंडवाद्याः ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ जज्ञेजनयामास ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ अतितेजसंस्वयंज्योतिषं ज्ञेयात्मनेनतूपास्यात्मने ॥ ४० ॥ उक्थेबह्वृचाः अग्नौचयनेऽध्वर्यवः ॥ ४१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ऋग्यजुःसामान्येवधामानियस्यतं दशार्धानिपंचधानाःकरंभःपरिवापः पुरोडाशःपयश्चेतिपंचहवींषितदात्मकं सप्ततंतवइवयोजनीयागायत्र्यादयोयस्मिन्तंसप्ततंतुं ॥ ४२ ॥ चतुर्भिरितिआश्रावयेतिच
तुरक्षरंअस्तुश्रौषडितिचतुरक्षरंयजेतिद्व्यक्षरंयेयजामहेइतिपंचाक्षरंद्व्यक्षरोवषट्कारइतिसप्तदशभिरक्षरैर्योहूयतेतस्मैहोमात्मनेनमः ॥ ४३ ॥ सुपर्णोवेदपुरुषः यजुरितियस्यनाम छंदांसिगायत्र्यादीनिय
॥४५॥ स्यगात्राणिहस्तादीनि त्रिवृत्त्रिभिर्ऋग्यजुःसामभिर्वर्ततइतियोगाद्यज्ञःसएवशिरोयस्य यस्यरथंतरंबृहच्चवैकल्पिकंसामप्रीतिवाक्यं ॥ ४४ ॥ सहस्रसमेसहस्रसंवत्सरेसत्रे जज्ञेआविर्बभूव ॥४५॥पादाश्च

ऋग्यजुःसामधामानंदशार्धहविरात्मकम् ॥ यंसप्ततंतुंतन्वंतितस्मैयज्ञात्मनेनमः॥ ४२ ॥ चतुर्भिश्चचतुर्भिश्चद्वाभ्यांपंचभिरेवच ॥ हूयतेचपुनर्द्वाभ्यांतस्मैहोमा त्मनेनमः ॥ ४३॥ यःसुपर्णोयजुर्नामछंदोगात्रस्त्रिवृच्छिराः ॥ रथंतरंबृहत्सामतस्मैस्तोत्रात्मनेनमः ॥ ४४॥ यःसहस्रसमेसत्रेजज्ञेविश्वसृजामृषिः॥ हिरण्य पक्षःशकुनिस्तस्मैहंसात्मनेनमः॥ ४५॥ पादांगंसंधिपर्वाणंस्वरव्यंजनभूषणम् ॥ यमाहुरक्षरंदिव्यंतस्मैवागात्मनेनमः॥ ४६॥ यज्ञांगोयोवराहोवैभूत्वागामु ज्जहारह॥ लोकत्रयहितार्थायतस्मैवीर्यात्मनेनमः ॥ ४७॥ यःशेतेयोगमास्थायपर्यंकेनागभूषिते ॥ फणासहस्ररचितेतस्मैनिद्रात्मनेनमः ॥ ४८॥ यस्तनोति सतांसेतुमृतेनामृतयोनिना॥ धर्मार्थव्यवहारांगैस्तस्मैसत्यात्मनेनमः ॥ ४९ ॥ यंपृथग्धर्मचरणाःपृथग्धर्मफलैषिणः ॥ पृथग्धर्मैःसमर्चंतितस्मैधर्मात्मनेनमः ॥ ५० ॥ यतःसर्वेप्रसूयंतेह्यनंगात्मांगदेहिनः ॥ उन्मादःसर्वभूतानांतस्मैकामात्मनेनमः ॥ ५१ ॥ यंचव्यक्तस्थमव्यक्तंविचिन्वंतिमहर्षयः ॥ क्षेत्रेक्षेत्रज्ञमासीनं तस्मैक्षेत्रात्मनेनमः ॥ ५२॥ यंत्रिधात्मानमात्मस्थंवृतंषोडशभिर्गुणैः ॥ प्राहुःसप्तदशंसांख्यास्तस्मैसांख्यात्मनेनमः ॥ ५३॥ यंविनिद्राजितश्वासाःसत्त्वस्थाः संयतेंद्रियाः॥ ज्योतिःपश्यंतियुंजानास्तस्मैयोगात्मनेमः ॥ ५४ ॥ अपुण्यपुण्योपरमेयंपुनर्भवनिर्भयाः ॥ शांताःसंन्यासिनोयांतितस्मैमोक्षात्मनेनमः ॥ ५५॥ योसौयुगसहस्रांतेप्रदीप्तार्चिर्विभावसुः॥ संभक्षयतिभूतानितस्मैघोरात्मनेनमः ॥ ५६ ॥

रणाःपदसमूहावाक्यानिवांअंगानिहस्तादीनियस्यतंपादांगं संधयःशाब्दिकप्रसिद्धाः पर्वाण्यंगुल्यादिकांडानिस्वराअचः व्यंजनानिहलः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ सेतुंतरणोपायंयोगधर्मं ऋतेनवेदो
क्तेनोपायेन अमृतयोनिनामोक्षहेतुना धर्मार्थएवनत्वर्थकामार्थोव्यवहारोवागादिपरिस्पंदस्तदर्थान्यंगानितैः जितैरिंद्रियैरित्यर्थः ॥ ४९ ॥ धर्मैःपाशुपतपंचरात्रादितंत्रोक्तैः ॥ ५० ॥अनंगात्मानिकामम ॥४५॥
यान्यंगानियस्यसोऽनंगात्मांगःसचासौदेहीचतस्यानंगात्मांगहिनः ॥ ५१ ॥ व्यक्तस्थंदेहांतस्थं क्षेत्रबुद्धौ ॥ ५२ ॥आत्मानंचेतनं आत्मस्थंनित्यंस्वरूपस्थितमपि षोडशभिर्गुणैर्गुणकार्यैरेकादशभिरिंद्रियैः
पंचभिर्भूतैश्च त्रिधाजाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिषूदारतनुप्रसुप्तरूपैर्वृतं ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५७ ॥ तत्पुष्करंयस्यनाभ्यांसंभूतं यस्मिन्पुष्करेविश्वंप्रतिष्ठितं ॥५८ ॥ चतुर्णांप्रसुप्ततनुविच्छिन्नोदाराणांसमुद्राणांकामानांपर्यायः सर्वात्मनानिर्गमनंयस्याःसायोगनिद्रातदात्मने कामंसमुद्रमाविशेतिमं चवर्णात्समुद्रःकामः ॥५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ रात्रौसुपुप्तौनिषण्णएवनतुसुप्तः साक्षीत्यर्थः दिवाजाग्रत्स्वप्नयोर्विष्ठितःकर्तृरूपेणतद्विपरीतेनस्थितः वस्तुतस्तुद्रष्टानतुकर्ता ॥ ६२ ॥ अकुंठमनिरुद्धं ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ पंचधाप्राणादिरूपेण ॥ ६५ ॥ युगेषुकृतादिषु आवर्ततेमत्स्यादिरूपेण किंकर्मवशोयंनेत्याह योगैरिति योगमायाबलेननटवदित्यर्थः ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ पराद्धिरण्यगर्भात् परोमायावी

संभक्ष्यसर्वभूतानिकृत्वाचैकार्णवंजगत् ॥ बालःस्वपितियश्चैकस्तस्मैमायात्मनेनमः ॥ ५७ ॥ तद्यस्यनाभ्यांसंभूतंयस्मिन्विश्वंप्रतिष्ठितम् ॥ पुष्करेपुष्कराक्षस्य तस्मैपद्मात्मनेनमः ॥ ५८ ॥ सहस्रशिरसेचैवपुरुषायामितात्मने ॥ चतुःसमुद्रपर्याययोगनिद्रात्मनेनमः ॥ ५९ ॥ यस्यकेशेषुजीमूतानद्यःसर्वांगसंधिषु ॥ कुक्षौसमुद्राश्चत्वारस्तस्मैतोयात्मनेनमः ॥ ६० ॥ यस्मात्सर्वाःप्रसूयंतेसर्गप्रलयविक्रियाः ॥ यस्मिंश्चैवप्रलीयंतेतस्मैहेत्वात्मनेनमः ॥ ६१ ॥ योनिषण्णोभवेद्रात्रौदिवाभवतिविष्ठितः ॥ इष्टानिष्टस्यचद्रष्टातस्मैद्रष्ट्रात्मनेनमः ॥ ६२ ॥ अकुंठंसर्वकार्येषुधर्मकार्यार्थमुद्यतम् ॥ वैकुंठस्यचतद्रूपंतस्मैकार्यात्मनेनमः ॥ ६३ ॥ त्रिसप्तकृत्वोयःक्षत्रंधर्मव्युत्क्रांतगौरवम् ॥ क्रुद्धोनिजघ्नेसमरेतस्मैक्रौर्यात्मनेनमः ॥ ६४ ॥ विभज्यपंचधात्मानंवायुर्भूत्वाशरीरगः ॥ यश्चेष्टयतिभूतानितस्मैवाय्वात्मनेनमः ॥ ६५ ॥ युगेष्वावर्ततेयोगैर्मासर्त्वयनहायनैः ॥ सर्गप्रलययोःकर्तातस्मैकालात्मनेनमः ॥ ६६ ॥ ब्रह्मवक्त्रंभुजौक्षत्रंकृत्स्नमूरूदरंविशः ॥ पादौयस्याश्रिताःशूद्रास्तस्मैवर्णात्मनेनमः ॥ ६७ ॥ यस्याग्निरास्यंद्यौर्मूर्धाखंनाभिश्चरणौक्षितिः ॥ सूर्यश्चक्षुर्दिशःश्रोत्रेतस्मैलोकात्मनेनमः ॥ ६८ ॥ परःकालात्परोयज्ञात्परात्परतरश्चयः ॥ अनादिरादिर्विश्वस्यतस्मैविश्वात्मनेनमः ॥ ६९ ॥ विषयेवर्तमानानांयंतंवैशेषिकैर्गुणैः ॥ प्राहुर्विषयगोप्तारंतस्मैगोप्त्रात्मनेनमः ॥ ७० ॥ अन्नपानेंधनमयोरसप्राणविवर्धनः ॥ योधारयतिभूतानितस्मैप्राणात्मनेनमः ॥ ७१ ॥ प्राणानांधारणार्थाययोन्नंभुंक्तेचतुर्विधम् ॥ अंतर्भूतःपचत्यग्निस्तस्मैपाकात्मनेनमः ॥ ७२ ॥ पिंगेक्षणसटंयस्यरूपंदंष्ट्रानखायुधम् ॥ दानवेंद्रांतकरणंतस्मैदृप्तात्मनेनमः ॥ ७३ ॥ यंनदेवानगंधर्वानदैत्यानचदानवाः ॥ तत्त्वतोहिविजानंतितस्मैसूक्ष्मात्मनेनमः ॥ ७४ ॥ रसातलगतःश्रीमाननंतोभगवान्विभुः ॥ जगद्धारयतेकृत्स्नंतस्मैवीर्यात्मनेनमः ॥ ७५ ॥

परतरस्तुशुद्धः ॥ ६९ ॥ विषयेश्रोत्रादिगोचरेवर्तमानानां अनादरेषष्ठी ताननादृत्यवैशेषिकैर्गुणैर्विशेषजैरागद्वेषैर्यंविषयगोप्तारंप्राहुः यत्ररागस्तमेवार्थंवासनारूपेणमनसिरक्षन्संसरतिनतुसर्वमित्यर्थः ॥ ७० ॥ ७१ ॥ अंतर्भूतोंऽतः प्रविष्टः ॥ ७२ ॥ दृप्तात्मनेनृसिंहाय ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥७६॥आत्मेति शब्दादिविषयकोयोबोधःसविषयमनंतर्भाव्यआत्मस्वरूपभूतमेवज्ञानं यथोक्तं परागर्थप्रमेयेषुयाफलत्वेनसंमता संवित्सैवेहमेयोर्थोवेदांतोक्तिप्रमाणतइति ईदृशमेवयंज्ञानेनज्ञानसाधन
वाक्येन ॥ ७७ ॥ अप्रमेयमगोचरंशरीरंस्वरूपंयस्य अनंतमपारंपरिमेयंविषयजातंयत्रतस्मै ॥ ७८ ॥ कमंडलुनिषंगायतज्जलैरेवबाणभूतैरसुरान्नाशयतेइत्यर्थः ॥७९॥८०॥८१ ॥ भूतादेरहंकारस्यनिध

योमोहयतिभूतानिस्नेहपाशानुबंधनैः॥ सर्गस्यरक्षणार्थायतस्मैमोहात्मनेनमः॥ ७६ ॥ आत्मज्ञानमिदंज्ञानंज्ञात्वापंचस्ववस्थितम् ॥ यंज्ञानेनाभिगच्छंतित
स्मैज्ञानात्मनेनमः॥ ७७॥ अप्रमेयशरीरायसर्वतोबुद्धिचक्षुषे ॥ अनंतपरिमेयायतस्मैदिव्यात्मनेनमः ॥ ७८॥ जटिनेदंडिनेनित्यंलंबोदरशरीरिणे ॥ कमंड
लुनिषंगायतस्मैब्रह्मात्मनेनमः ॥ ७९ ॥ शूलिनेत्रिदशेशायत्र्यंबकायमहात्मने ॥ भस्मदिग्धोर्ध्वलिंगायतस्मैरुद्रात्मनेनमः ॥ ८० ॥ चंद्रार्धकृतशीर्षायव्याल
यज्ञोपवीतिने॥ पिनाकशूलहस्तायतस्मैउग्रात्मनेनमः ॥ ८१ ॥ सर्वभूतात्मभूतायभूतादिनिधनायच ॥ अक्रोधद्रोहमोहायतस्मैशांतात्मनेनमः ॥ ८२ ॥ य
स्मिन्सर्वंयतःसर्वंयःसर्वंसर्वतश्चयः ॥ यश्चसर्वमयोनित्यंतस्मैसर्वात्मनेनमः ॥ ८३ ॥ विश्वकर्मन्नमस्तेस्तुविश्वात्मन्विश्वसंभव ॥ अपवर्गस्थभूतानांपंचानां
परतःस्थित ॥ ८४ ॥ नमस्तेत्रिषुलोकेषुनमस्तेपरतस्त्रिषु ॥ नमस्तेदिक्षुसर्वासुत्वंहिसर्वमयोनिधिः ॥ ८५ ॥ नमस्तेभगवन्विष्णोलोकानांप्रभवाप्यय ॥ त्वंहिक
र्ताहृषीकेशसंहर्ताचापराजितः॥ ८६ ॥ नहिपश्यामितेभावंदिव्यंहित्रिषुवर्त्मसु ॥ त्वांतुपश्यामितत्त्वेनयत्तेरूपंसनातनम् ॥ ८७॥ दिवंतेशिरसाव्याप्तंपद्भ्यांदेवी
वसुंधरा ॥ विक्रमेणत्रयोलोकाःपुरुषोसिसनातनः ॥ ८८ ॥ दिशोभुजारविश्चक्षुर्वीर्येशुक्रःप्रतिष्ठितः ॥ सप्तमार्गानिरुद्धास्तेवायोरमिततेजसः ॥ ८९ ॥ अतसी
पुष्पसंकाशंपीतवाससमच्युतम्॥ येनमस्यंतिगोविंदंनतेषांविद्यतेभयम् ॥९०॥ एकोपिकृष्णस्यकृतःप्रणामोदशाश्वमेधावभृथेनतुल्यः॥ दशाश्वमेधीपुनरेति
जन्मकृष्णप्रणामीनपुनर्भवाय॥ ९१ ॥ कृष्णव्रताःकृष्णमनुस्मरंतोरात्रौचकृष्णंपुनरुत्थितायं॥ तेकृष्णदेहाःप्रविशंतिकृष्णमाज्यंयथामंत्रहुतंहुताशे॥ ९२ ॥ न
मोनरकसंत्रासरक्षामंडलकारिणे॥ संसारनिम्नगावर्ततरिकाष्ठायविष्णवे ॥ ९३ ॥ नमोब्रह्मण्यदेवायगोब्राह्मणहितायच ॥ जगद्धितायकृष्णायगोविंदायन
मोनमः॥ ९४ ॥ प्राणकांतारपाथेयंसंसारोच्छेदभेषजम्॥ दुःखशोकपरित्राणंहरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ ९५॥ यथाविष्णुमयंसत्यंतथाविष्णुमयंजगत् ॥ यथावि
ष्णुमयंसर्वंपाप्मामेनश्यतांतथा ॥ ९६ ॥

नंमरणंतस्मै ॥८२॥८३ ॥ अपवर्गस्थनित्यमुक्त यतोभूतानांभूतेभ्यःपरतःस्थित ॥ ८४॥ त्रिषुलोकेषुतेभ्यःपरतश्चविद्यमानायतेत्रि
षुकालेषुनमः॥ ८५ ॥ ८६ ॥ वर्त्मसुवर्तमानादिषु ॥ ८७ ॥ दिवंद्यौः ॥ ८८ ॥ सप्तउपरितनानिच्छिद्राणिप्रवहादयोवा सर्वंत्वयैवव्याप्तमित्यर्थः ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥९४॥९५॥९६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ भीष्मायज्ञानंदत्त्वापुनःस्वदेहंप्रतिशयनस्थानेययावागतवान् तदायुधिष्ठिरेणचप्रबोधितःसन्नुत्थितइत्यर्थः ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ विदित्वायोगबलेनज्ञात्वा

त्वांप्रपन्नायभक्तायगतिमिष्टांजिगीषवे ॥ यच्छ्रेयःपुंडरीकाक्षतद्ध्यायस्वसुरोत्तम ॥ ९७ ॥ इतिविद्यातपोयोनिरयोनिर्विष्णुरीडितः ॥ वाग्यज्ञेनार्चितोदेवः
प्रीयतांमेजनार्दनः ॥ ९८ ॥ नारायणःपरंब्रह्मनारायणपरंतपः ॥ नारायणःपरोदेवःसर्वंनारायणःसदा ॥ ९९ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ एतावदुक्त्वावचनंभी
ष्मस्तद्गतमानसः ॥ नमइत्येवकृष्णायप्रणाममकरोत्तदा ॥ १०० ॥ अभिगम्यतुयोगेनभक्तिंभीष्मस्यमाधवः ॥ त्रैलोक्यदर्शनंज्ञानंदिव्यंदत्त्वाययौहरिः ॥ १०१ ॥
तस्मिन्नुपरतेशब्देततस्तेब्रह्मवादिनः ॥ भीष्मंवाग्भिर्बाष्पकंठास्तमानर्चुर्महामतिम् ॥ १०२ ॥ तेस्तुवंतश्चविप्राग्र्याःकेशवंपुरुषोत्तमम् ॥ भीष्मंचशनकैःसर्वेप्रश
शंसुःपुनःपुनः ॥ १०३ ॥ विदित्वाभक्तियोगंतुभीष्मस्यपुरुषोत्तमः ॥ सहसोत्थायसंहृष्टोयानमेवान्वपद्यत ॥ १०४ ॥ केशवःसात्यकिश्चापिरथेनैकेनजग्मतुः ॥
अपरेणमहात्मानौयुधिष्ठिरधनंजयौ ॥ १०५ ॥ भीमसेनोयमौचोभौरथमेकंसमाश्रिताः ॥ कृपोयुयुत्सुःसूतश्चसंजयश्चपरंतपः ॥ १०६ ॥ तेरथैर्नगराकारैः
प्रयाताःपुरुषर्षभाः ॥ नेमिघोषेणमहताकंपयंतोवसुंधराम् ॥ १०७ ॥ ततोगिरःपुरुषवरस्तवान्विताद्विजेरिताःपथिसुमनाःसशुश्रुवे ॥ कृतांजलिंप्रणतमथापरं
जनंसकेशिहामुदितमनाभ्यनंदत ॥ १०८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिभीष्मस्तवराजेसप्तचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥
॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ततःसचहृषीकेशःसचराजायुधिष्ठिरः ॥ कृपादयश्चतेसर्वेचत्वारःपांडवाश्चते ॥ १ ॥ रथैस्तैर्नगरप्रख्यैःपताकाध्वजशोभितैः ॥ ययुरा
शुकुरुक्षेत्रंवाजिभिःशीघ्रगामिभिः ॥ २ ॥ तेवतीर्यकुरुक्षेत्रंकेशमज्जास्थिसंकुलम् ॥ देहन्यासःकृतोयत्रक्षत्रियैस्तैर्महात्मभिः ॥ ३ ॥ गजाश्वदेहास्थिचयैःपर्वतैरिव
संचितम् ॥ नरशीर्षकपालैश्चशंखैरिवचसर्वशः ॥ ४ ॥ चितासहस्रप्रचितंवर्मशस्त्रसमाकुलम् ॥ आपानभूमिंकालस्यतथाभुक्तोज्झितामिव ॥ ५ ॥ भूतसंघानुचरितं
रक्षोगणनिषेवितम् ॥ पश्यंतस्तेकुरुक्षेत्रंययुराशुमहारथाः ॥ ६ ॥ गच्छन्नेवमहाबाहुःसर्वयादवनंदनः ॥ युधिष्ठिरायप्रोवाचजामदग्न्यस्यविक्रमम् ॥ ७ ॥ अमीराम
ह्रदाःपंचदृश्यंतेपार्थदूरतः ॥ तेषुसंतर्पयामासपितॄन्क्षत्रियशोणितैः ॥ ८ ॥ त्रिःसप्तकृत्वोवसुधांकृत्वानिःक्षत्रियांप्रभुः ॥ इहेदानींततोरामःकर्मणोविररामह ॥ ९ ॥

॥ १०४ ॥ १०५ ॥ १०६ ॥ १०७ ॥ अभ्यनंदतेतिसंधिरार्षः ॥ १०८ ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भारतभाव० सप्तचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥७॥ ॥ ततःसचेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥
॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ संतर्पयामास रामइत्यर्थात् एतेनशत्रुकुलवधजाग्लानिस्तेमाभूदितिदर्शितं ॥ ८ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ आगमोवेदःत्वत्तस्त्वद्वचनान्नोपरःनाधिकः ॥ १५॥१६॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥४८॥

॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥त्रिःसप्तकृत्वःपृथिवीकृतानिःक्षत्रियापुरा ॥ रामेणेतितथात्थत्वमत्रमेसंशयोमहान् ॥ १० ॥क्षत्रबीजंयथादग्धंरामेणयदुपुंगव॥ कथं

॥४७॥ भूयःसमुत्पत्तिःक्षत्रस्यामितविक्रम॥ ११ ॥ महात्मनाभगवतारामेणयदुपुंगव ॥ कथमुत्सादितंक्षत्रंकथंवृद्धिमुपागतम् ॥ १२॥ महतारथयुद्धेनकोटिशःक्षत्रि १२

याहताः॥ तथाभूच्चमहीकीर्णाक्षत्रियैर्वदतांवर ॥ १३ ॥ किमर्थंभार्गवेणेदंक्षत्रमुत्सादितंपुरा ॥ रामेणयदुशार्दूलकुरुक्षेत्रेमहात्मना ॥ १४ ॥ एतन्मेछिंधिवा

र्ष्णेयसंशयंतार्क्ष्यकेतन ॥ आगमोहिपरःकृष्णत्वत्तोनोवासवानुज॥ १५॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ ततोयथावत्सगदाग्रजःप्रभुःशशंसतस्मैनिखिलेनतत्त्व

तः॥ युधिष्ठिरायाप्रतिमौजसेतदाययाभवत्क्षत्रियसंकुलामही ॥ १६ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिरामोपाख्यानेअष्टचत्वा

रिंशत्तमोऽध्यायः॥ ४८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥वासुदेवउवाच ॥ ॥शृणुकौंतेयरामस्यप्रभावोयोमयाश्रुतः ॥ महर्षीणांकथयतांविक्रमंतस्यजन्मच ॥ १ ॥ यथा

चजामदग्न्येनकोटिशःक्षत्रियाहताः॥ उद्धृताराजवंशेषुयेभूयोभारतेहताः ॥ २ ॥ जह्नोरजस्तुतनयोबलाकाश्वस्तुतत्सुतः ॥ कुशिकोनामधर्मज्ञस्तस्यपुत्रोमही

पते ॥ ३ ॥ अग्र्यंतपःसमातिष्ठत्सहस्राक्षसमोभुवि ॥ पुत्रंलभेयमजितंत्रिलोकेश्वरमित्युत ॥ ४ ॥ तमुग्रतपसंदृष्ट्वासहस्राक्षःपुरंदरः ॥ समर्थंपुत्रजननेस्वयमेवा

त्वपद्यत ॥ ५ ॥ पुत्रत्वमगमद्राजंस्तस्यलोकेश्वरेश्वरः ॥ गाधिर्नामाभवत्पुत्रःकौशिकःपाकशासनः ॥ ६ ॥ तस्यकन्याभवद्राजन्नाम्नासत्यवतीप्रभो ॥ तांगाधि

र्भृगुपुत्रायसर्चीकायददौप्रभुः॥ ७ ॥ तस्याःप्रीतःसशौचेनभार्गवःकुरुनंदनः ॥ पुत्रार्थंश्रपयामासचरुंगाधेस्तथैवच ॥ ८ ॥ आहूयोवाचतांभार्यांसर्चीकोभा

र्गवस्तदा ॥ उपयोज्यश्चरुरयंत्वयामात्राप्ययंतव ॥ ९ ॥ तस्याजनिष्यतेपुत्रोदीप्तिमान्क्षत्रियर्षभः ॥ अजय्यःक्षत्रियैर्लोकेक्षत्रियर्षभसूदनः ॥ १० ॥ तवापिपु

त्रंकल्याणिधृतिमंतंशमात्मकम् ॥ तपोन्वितंद्विजश्रेष्ठंचरुरेषविधास्यति ॥ ११ ॥ इत्येवमुक्त्वातांभार्यांसर्चीकोभृगुनंदनः ॥ तपस्यभिरतःश्रीमान्जगामारण्य

मेवहि ॥ १२ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुतीर्थयात्रापरोनृपः ॥ गाधिःसदारःसंप्राप्तःसर्चीकस्याश्रमंप्रति ॥ १३ ॥ चरुद्वयंगृहीत्वाचराजन्सत्यवतीतदा ॥ भर्तुर्वाक्यंत

दाव्यग्रामात्रेहृष्टान्यवेदयत् ॥ १४ ॥ मातातुतस्याःकौंतेयदुहित्रेस्वंचरुंददौ ॥ तस्याश्चरुमथाज्ञानादात्मसंस्थंचकारह ॥ १५ ॥ ॥४७॥

शृण्विति ॥ १ ॥ भारतेभारतसंग्रामे ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ गाधेःपुत्रार्थंतस्याश्चपुत्रार्थंचरुंचरुद्वयं ॥ ८ ॥ उपयोज्योभोज्योभोक्तव्यः ॥ ९॥१०॥११॥१२॥१३॥ व्यग्राहर्षेणैव॥ १४॥१५॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ १७ ॥ व्यंसितावंचिता ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ चित्रभा

अथसत्यवतीगर्भंक्षत्रियांतकरंतदा ॥ धारयामासदीप्तेनवपुषाघोरदर्शनम् ॥ १६ ॥ तामृचीकस्तदादृष्ट्वातस्यागर्भगतंद्विजम् ॥ अब्रवीद्भृगुशार्दूलःस्वांभार्यांदेव
रूपिणीम् ॥ १७ ॥ मात्रासिव्यंसिताभद्रेचरुव्यत्यासहेतुना ॥ भविष्यतिहितेपुत्रःक्रूरकर्माऽत्यमर्षणः ॥ १८ ॥ उत्पत्स्यतिचतेभ्राताब्रह्मभूतस्तपोरतः ॥ विश्वंहिब्र
ह्मसुमहच्चरौतवसमाहितम् ॥ १९ ॥ क्षत्रवीर्यंचसकलंतवमात्रेसमर्पितम् ॥ विपर्ययेणतेभद्रेनैतदेवंभविष्यति ॥ २० ॥ मातुस्तेब्राह्मणोभूयात्तवचक्षत्रियःसुतः ॥
सैवमुक्तामहाभागाभर्त्रासत्यवतीतदा ॥ २१ ॥ पपातशिरसातस्मैवेपंतीचाब्रवीदिदम् ॥ नार्होसिभगवन्नद्यवक्तुमेवंविधंवचः ॥ ब्राह्मणापसदंपुत्रंप्राप्स्यसी
तिहिमांप्रभो ॥ २२ ॥ ॥ ऋचीकउवाच ॥ ॥ नैषसंकल्पितःकामोमयाभद्रेतथात्वयि ॥ उग्रकर्मासमुत्पन्नश्चरुव्यत्यासहेतुना ॥ २३ ॥ ॥ सत्यवत्युवाच ॥ ॥ इ
च्छन्लोकानपिमुनेसृजेथाःकिंपुनःसुतम् ॥ शमात्मकमृजुंपुत्रंदातुमर्हसिमेप्रभो ॥ २४ ॥ ॥ ऋचीकउवाच ॥ ॥ नोक्तपूर्वानृतंभद्रेस्वैरेष्वपिकदाचन ॥ किमु
ताग्निंसमाधायमंत्रवच्चरुसाधने ॥ २५ ॥ दृष्टमेतत्पुराभद्रेज्ञातंचतपसामया ॥ ब्रह्मभूतंहिसकलंपितुस्तवकुलंभवेत् ॥ २६ ॥ ॥ सत्यवत्युवाच ॥ ॥ काममेवं
भवेत्पौत्रोममेहतवचप्रभो ॥ शमात्मकमहंपुत्रंलभेयंजयतांवर ॥ २७ ॥ ॥ ऋचीकउवाच ॥ ॥ पुत्रेनास्तिविशेषोमेपौत्रेचवरवर्णिनि ॥ यथात्वयोक्तंवचनं
तथाभद्रेभविष्यति ॥ २८ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ ततःसत्यवतीपुत्रंजनयामासभार्गवम् ॥ तपस्यभिरतंशांतंजमदग्निंयतव्रतम् ॥ २९ ॥ विश्वामित्रंचदायादंगा
धिःकुशिकनंदनः ॥ यःप्रापब्रह्मसमितंविश्वैर्ब्रह्मगुणैर्युतम् ॥ ३० ॥ ऋचीकोजनयामासजमदग्निंतपोनिधिम् ॥ सोपिपुत्रंत्व्यजनयज्जमदग्निःसुदारुणम् ॥ ३१ ॥
सर्वविद्यांगतंश्रेष्ठंधनुर्वेदस्यपारगम् ॥ रामंक्षत्रियहंतारंप्रदीप्तमिवपावकम् ॥ ३२ ॥ तोषयित्वामहादेवंपर्वतेगंधमादने ॥ अस्त्राणिवरयामासपरशुंचातितेजस
म् ॥ ३३ ॥ सतेनाकुंठधारेणज्वलितानलवर्चसा ॥ कुठारेणाप्रमेयेणलोकेष्वप्रतिमोभवत् ॥ ३४ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुकृतवीर्यात्मजोबली ॥ अर्जुनोनामतेज
स्वीक्षत्रियोहैहयाधिपः ॥ ३५ ॥ दत्तात्रेयप्रसादेनराजाबाहुसहस्रवान् ॥ चक्रवर्तीमहातेजाविप्राणामाश्वमेधिके ॥ ३६ ॥ ददौसपृथिवींसर्वांसप्तद्वीपांसपर्वता
म् ॥ स्वबाहुस्त्रबलेनाजौजित्वापरमधर्मवित् ॥ ३७ ॥ तृषितेनचकौंतेयभिक्षितश्चित्रभानुना ॥ सहस्रबाहुर्विक्रांतःप्रादाद्भिक्षामथाग्नये ॥ ३८ ॥ ग्रामान्पुराणि
राष्ट्राणिघोषांश्चैवतुवीर्यवान् ॥ जज्वालतस्यबाणाग्राच्चित्रभानुर्दिधक्षया ॥ ३९ ॥

नुनाअग्निना ॥ ३८ ॥ बाणाग्रात्उद्भूतइतिशेषः ॥ ३९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४० ॥ आपवस्यवसिष्ठस्य ॥ ४१॥दग्धेश्रमेआश्रमे ॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥पितुर्वधेवधनिमित्तमासन् ॥ ४५ ॥ निमित्ताच्छापादेवहेतोः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥

सतस्यपुरुषेंद्रस्यप्रभावेणमहौजसः॥ ददाहकार्तवीर्यस्यशैलानथवनस्पतीन्॥ ४० ॥ सशून्यमाश्रमंरम्यमापवस्यमहात्मनः॥ ददाहपवनेनेद्धश्चित्रभानुःसहैहयः॥ ४१ ॥ आपवस्तुततोरोषाच्छशापार्जुनमच्युत॥ दग्धेश्रमेमहाबाहोकार्तवीर्येणवीर्यवान्॥ ४२ ॥ त्वयानवर्जितंयस्मान्ममेदंहिमहद्वनम्॥ दग्धंतस्माद्रणेरामोबाहूंस्तेच्छेत्स्यतेर्जुन॥ ४३ ॥ अर्जुनस्तुमहातेजाबलीनित्यंशमात्मकः॥ ब्रह्मण्यश्चशरण्यश्चदाताशूरश्चभारत ॥ ४४ ॥ नाचिंतयत्तदाशापंतेनदत्तंमहात्मना॥ तस्यपुत्रास्तुबलिनःशापेनासन्पितुर्वधे॥ ४५॥ निमित्तादवलिप्तावैनृशंसाश्चैवसर्वदा॥ जमदग्निधेन्वास्तेवत्समानिन्युर्भरतरर्षभ॥ ४६॥ अज्ञातंकार्तवीर्येणहैहयेंद्रेणधीमता॥ तन्निमित्तमभूद्युद्धंजामदग्न्येर्महात्मनः ॥ ४७॥ ततोऽर्जुनस्यबाहूंस्तांश्छित्त्वारामोरुषान्वितः॥ तंभ्रमंततंततोवत्संजामदग्न्यःस्वमाश्रमम्॥ ४८॥ प्रत्यानयतराजेंद्रतेषामंतःपुरात्प्रभुः॥ अर्जुनस्यसुतास्तेतुसंभूयाबुद्धयस्तदा॥४९॥ गत्वाश्रममसंबुद्धाजमदग्नेर्महात्मनः॥ अपातयंतभल्लाग्रैःशिरःकायान्नराधिप॥ ५०॥ समित्कुशार्थंरामस्यनिर्यातस्ययशस्विनः॥ ततःपितृवधामर्षाद्रामःपरममन्युमान् ॥ ५१ ॥ निःक्षत्रियांप्रतिश्रुत्यमहींशस्त्रमगृह्णत॥ ततःसभृगुशार्दूलःकार्तवीर्यस्यवीर्यवान्॥५२॥ विक्रम्यनिजघानाशुपुत्रान्पौत्रांश्चसर्वशः॥ सहैहयसहस्राणिहत्वापरममन्युमान्॥५३॥ चकारभार्गवोराजन्महींशोणितकर्दमाम्॥ सतथाशुमहातेजाःकृत्वानिःक्षत्रियांमहीम् ॥ ५४ ॥ कृपयापरयाविष्टोवनमेवजगामह॥ ततोवर्षसहस्रेषुसमतीतेषुकेषुचित्॥ ५५॥ क्षेपंसंप्राप्तवांस्तत्रप्रकृत्याकोपनःप्रभुः॥ विश्वामित्रस्यपौत्रस्तुरैभ्यपुत्रोमहातपाः॥ ५६॥ परावसुर्महाराजक्षिप्त्वाहजनसंसदि ॥ येतेययातिपतनेयज्ञेसंतःसमागताः॥५७॥ प्रतर्दनप्रभृतयोरामकिंक्षत्रियानते॥ ५८॥ मिथ्याप्रतिज्ञोरामत्वंकत्थसेजनसंसदि॥ भयात्क्षत्रियवीराणांपर्वतंसमुपाश्रितः ॥ ५९ ॥ सापुनःक्षत्रियशतैःपृथिवीसर्वतस्तृता॥ परावसोर्वचःश्रुत्वाशस्त्रंजग्राहभार्गवः॥ ६० ॥ ततोयेक्षत्रियाराजन्शतशस्तेनवर्जिताः॥ तेविवृद्धामहावीर्याःपृथिवीपतयोभवन्॥ ६१ ॥ सपुनस्तान्जघानाशुबालानपिनराधिप॥ गर्भस्थैस्तुमहीव्याप्तापुनरेवाभवत्तदा॥ ६२ ॥ जातंजातंसगर्भंतुपुनरेवजघानह ॥ अरक्षंश्चसुतान्कांश्चित्तदाक्षत्रिययोषितः॥ ६३ ॥

क्षेपंनिंदामशक्तोरामइति ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८॥मिथ्याप्रतिज्ञः सर्वेषांक्षत्रियाणांवधाकरणात्॥५९॥स्तृताव्याप्ता शस्त्रंजग्राहतत्कार्यंक्षत्रियाणामंतंकृतवान् ॥ ६० ॥ वर्जिताःअहताः॥६१॥६२॥६३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥६४॥ सुक्प्रग्रहवनाकरेणेतिकश्यपोऽध्वर्युःसन्कर्मांतरएवमाध्यंदिनसवनेदक्षिणाकालेइदमब्रवीदितिसूच्यते ॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥७२॥७३॥७४॥७५॥७६॥७७ ॥ द्विजःक्षत्रियोपि

त्रिःसप्तकृत्वःपृथिवींकृत्वानिःक्षत्रियांप्रभुः ॥ दक्षिणामश्वमेधांतेकश्यपायाददत्ततः ॥ ६४ ॥ सक्षत्रियाणांशेषार्थंकरेणोद्दिश्यकश्यपः ॥ सुक्प्रग्रहवताराजंस्ततोवाक्यमथाब्रवीत् ॥ ६५ ॥ गच्छतीरंसमुद्रस्यदक्षिणस्यमहामुने ॥ नतेमद्विषयेरामवस्तव्यमिहकर्हिचित् ॥६६॥ ततःशूर्पारकंदेशंसागरस्तस्यनिर्ममे ॥ सहसाजामदग्न्यस्यसोपरांतमहीतलम् ॥ ६७ ॥ कश्यपस्तांमहाराजप्रतिगृह्यवसुंधराम् ॥ कृत्वाब्राह्मणसंस्थांवैप्रविष्टःसुमहद्वनम् ॥६८॥ ततःशूद्राश्चवैश्याश्चयथास्वैरप्रचारिणः ॥ अवर्तंतद्विजाग्र्याणांदारेषुभरतर्षभ ॥ ६९ ॥ अराजकेजीवलोकेदुर्बलाबलवत्तरैः ॥ पीड्यंतेनहिविप्रेषुप्रभुत्वंकस्यचित्तदा ॥ ७० ॥ ततःकालेनपृथिवीपीड्यमानादुरात्मभिः ॥ विपर्ययेणतेनाशुप्रविवेशरसातलम् ॥ ७१ ॥ अरक्ष्यमाणाविधिवत्क्षत्रियैर्धर्मरक्षिभिः ॥ तांदृष्ट्वाद्रवतींतत्रसंत्रासात्समहामनाः ॥ ७२ ॥ ऊरुणाधारयामासकश्यपःपृथिवींततः ॥ धृतातेनोरुणायेनतेनोर्वीतिमहीस्मृता ॥ ७३ ॥ रक्षणार्थंसमुद्दिश्ययाचेपृथिवीतदा ॥ प्रसाद्यकश्यपंदेवीवरयामासभूमिपम् ॥ ७४ ॥ ॥ पृथिव्युवाच ॥ ॥ संतिब्रह्मन्मयागुप्ताःस्त्रीषुक्षत्रियपुंगवाः ॥ हैहयानांकुलेजातास्तेसंरक्षंतुमांमुने ॥ ७५ ॥ अस्तिपौरवदायादोविदूरथसुतःप्रभो ॥ ऋक्षैःसंवर्धितोविप्रऋक्षवत्यथपर्वते ॥ ७६ ॥ तथानुकंपमानेनयज्वनाथामितौजसा ॥ पराशरेणदायादःसौदासस्याभिरक्षितः ॥ ७७ ॥ सर्वकर्माणिकुरुतेशूद्रवत्तस्यसद्विजः ॥ सर्वकर्मेत्यभिख्यातःसमांरक्षतुपार्थिवः ॥ ७८ ॥ शिबिपुत्रोमहातेजागोपतिर्नामनामतः ॥ वनेसंवर्धितोगोभिःसोभिरक्षतुमांमुने ॥ ७९ ॥ प्रतर्दनस्यपुत्रस्तुवत्सोनाममहाबलः ॥ वत्सैःसंवर्धितोगोष्ठेसमांरक्षतुपार्थिवः ॥ ८० ॥ दधिवाहनपौत्रस्तुपुत्रोदिविरथस्यच ॥ गुप्तःसगौतमेनासीद्गंगाकूलेभिरक्षितः ॥ ८१ ॥ बृहद्रथोमहातेजाभूरिभूतिपरिष्कृतः ॥ गोलांगूलैर्महाभागोगृध्रकूटेभिरक्षितः ॥ ८२ ॥ मरुत्तस्यान्ववायेचरक्षिताःक्षत्रियात्मजाः ॥ मरुत्पतिसमावीर्येसमुद्रेणाभिरक्षिताः ॥ ८३ ॥ एतेक्षत्रियदायादास्तत्रतत्रपरिश्रुताः ॥ द्योकारहेमकारादिजातिंनित्यंसमाश्रिताः ॥ ८४ ॥ यदिमामभिरक्षंतिततस्थास्यामिनिश्चला ॥ एतेषांपितरश्चैवतथैवचपितामहाः ॥ ८५ ॥ मदर्थंनिहतायुद्धेरामेणाक्लिष्टकर्मणा ॥ तेषामपचितिश्चैवमयाकार्यामहामुने ॥ ८६ ॥ नत्वहंकामयेनित्यमतिक्रांतेनरक्षणम् ॥ वर्तमानेनवर्तेयंतत्क्षिप्रंसंविधीयताम् ॥ ८७ ॥

॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ द्योतुल्यान्विचित्रप्रासादादीन्कुर्वंतितेद्योकाराःशिल्पिनः ज्याकारेनिपाठांतरेस्पष्टोर्थः ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ अपचितिःआनृण्यार्थंपूजा ॥ ८६ ॥ नित्यमतिक्रांतेनधर्मातिक्रमिणा ॥ ८७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८८ ॥ ८९ ॥ प्रकाशन्प्रकाशयन् ॥ ९० ॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नैलकंठीयेभारतभा०एकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥४९॥ ॥५०॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ तथावृत्तौतादृग्गोष्ठीपरौ

॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ ततःपृथिव्यानिर्दिष्टांस्तान्समानीयकश्यपः ॥ अभ्यषिंचन्महीपालान्क्षत्रियान्वीर्यसंमतान् ॥ ८८ ॥ तेषांपुत्राश्चपौत्राश्चयेषांवंशाःप्रति
॥४९॥ ष्ठिताः ॥ एवमेतत्पुरावृत्तंयन्मांपृच्छसिपांडव ॥ ८९ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥एवंब्रुवंस्तंचयदुप्रवीरोयुधिष्ठिरंधर्मभृतांवरिष्ठम् ॥ रथेनतेनाशुययौमहात्मादि
शःप्रकाशन्भगवानिवार्कः ॥ ९० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानु०रामोपाख्यानेएकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ वैशंपाय
नउवाच ॥ ॥ ततोरामस्यतत्कर्मश्रुत्वाराजायुधिष्ठिरः ॥ विस्मयंपरमंगत्वाप्रत्युवाचजनार्दनम् ॥ १ ॥ अहोरामस्यवार्ष्णेयशक्रस्येवमहात्मनः ॥ विक्रमोवसु
धायेनक्रोधान्निःक्षत्रियाकृता ॥ २ ॥ गोभिःसमुद्रेणतथागोलांगूलर्क्षवानरैः ॥ गुप्तारामभयोद्विग्नाःक्षत्रियाणांकुलोद्वहाः ॥ ३ ॥ अहोधन्योनृलोकोयंसभाग्या
श्चनराभुवि ॥ यत्रकर्मेदृशंधर्म्यंद्विजेनकृतमित्युत ॥ ४ ॥ तथावृत्तौकथांताततावच्युतयुधिष्ठिरौ ॥ जग्मतुर्यत्रगांगेयःशरतल्पगतःप्रभुः ॥ ५ ॥ ततस्तेददृशुर्भीष्मं
शरप्रस्तरशायिनम् ॥ स्वरश्मिजालसंवीतंसायंसूर्यसमप्रभम् ॥ ६ ॥ उपास्यमानंमुनिभिर्देवैरिवशतक्रतुम् ॥ देशेपरमधर्मिष्ठेनदीमोघवतीमनु ॥ ७ ॥ दूरादेवतमा
लोक्यकृष्णोराजाचधर्मजः ॥ चत्वारःपांडवाश्चैवतेचशारद्वतादयः ॥ ८ ॥ अवस्कंद्याथवाहेभ्यःसंयम्यप्रचलंमनः ॥ एकीकृत्येंद्रियग्राममुपतस्थुर्महामुनीन्
॥ ९ ॥ अभिवाद्यतुगोविंदःसात्यकिस्तेचपार्थिवाः ॥ व्यासादीनृषिमुख्यांश्चगांगेयमुपतस्थिरे ॥ १० ॥ ततोवृद्धंतथादृष्ट्वागांगेयंयदुकौरवाः ॥ परिवार्यततःस
र्वेनिषेदुःपुरुषर्षभाः ॥ ११ ॥ ततोनिशाम्यगांगेयंशाम्यमानमिवानलम् ॥ किंचिद्दीनमनाभीष्ममितिहोवाचकेशवः ॥ १२ ॥ कच्चिज्ज्ञानानिसर्वाणिप्रसन्नानि
यथापुरा ॥ कच्चिन्नव्याकुलाचैवबुद्धिस्तेवदतांवर ॥ १३ ॥ शराभिघातदुःखात्तेकच्चिद्गात्रंनदूयते ॥ मानसादपिदुःखाद्धिशारीरंबलवत्तरम् ॥ १४ ॥ वरदानात्पितुः
कामंछंदमृत्युरसिप्रभो ॥ शांतनोर्धर्मनित्यस्यनत्वेतन्ममकारणम् ॥ १५ ॥ सुसूक्ष्मोपितुदेहेवैशल्योजनयतेरुजम् ॥ किंपुनःशरसंघातैश्चितस्यतवपार्थिव ॥ १६ ॥
काममेतत्तवाख्येयंप्राणिनांप्रभवाप्ययौ ॥ उपदेष्टुंभवान्शक्तोदेवानामपिभारत ॥ १७ ॥ ॥४९॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ अवस्कंद्यावरुह्यवाहेभ्यः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ निशाम्यआलोच्य ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ छंदमृत्युःइच्छामरणः एतच्छंदमृत्युतायाःकारणंपितृतोपणंममापिनकिंमुतान्येषामि
त्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ काममेतन्नयुक्तमितिशेषः सर्वज्ञस्यापितवोपदेशोनयुक्तइत्यर्थः ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रतिष्ठितंबुद्धावितिशेषः ॥१८॥१९ ॥ पश्यामीवेतीवशब्दात्प्रतिज्ञातःपूर्वमूर्ध्वरेतस्त्वंनासीदितिभावः ॥ २० ॥ भीष्मादृतेमृत्युमावार्यस्थितंकिमपिनिसर्गप्रभवंजनिमत्त्वंनशुश्रुमेतिद्वयोःसंबंधः ॥ २१ ॥

यच्चभूतंभविष्यंचभवच्चपुरुषर्षभ ॥ सर्वंतज्ज्ञानवृद्धस्यतवभीष्मप्रतिष्ठितम् ॥ १८ ॥ संहारश्चैवभूतानांधर्मस्यचफलोदयः ॥ विदितस्तेमहाप्राज्ञत्वंहिधर्ममयो
निधिः ॥१९॥ त्वांहिराज्येस्थितंस्फीतेसमग्रांगमरोगिणम् ॥ स्त्रीसहस्रैःपरिवृतंपश्यामीवोर्ध्वरेतसम् ॥२०॥ ऋतेशांतनवाद्भीष्मात्त्रिषुलोकेषुपार्थिव ॥ सत्यधर्मा
न्महावीर्याच्छूराद्धर्मैकतत्परात् ॥ २१ ॥ मृत्युमावार्यतपसाशरसंस्तरशायिनः ॥ निसर्गप्रभवंकिंचिन्नचतातानुशुश्रुम ॥ २२ ॥ सत्येतपसिदानेचयज्ञाधिकर
णेतथा ॥ धनुर्वेदेचवेदेचनीत्यांचैवानुरक्षणे ॥ २३ ॥ अनृशंसंशुचिंदांतंसर्वभूतहितेरतम् ॥ महारथंत्वत्सदृशंनकंचिदनुशुश्रुम ॥ २४ ॥ त्वंहिदेवान्सगंधर्वान्सु
रान्यक्षराक्षसान् ॥ शक्तस्त्वेकरथेनैवविजेतुंनात्रसंशयः ॥ २५ ॥ सत्वंभीष्ममहाबाहोवसूनांवासवोपमः ॥ नित्यंविप्रैःसमाख्यातोनवमोऽनवमोगुणैः ॥२६॥
अहंचत्वाभिजानामियस्त्वंपुरुषसत्तम ॥ त्रिदशेष्वपिविख्यातस्त्वंशक्त्यापुरुषोत्तमः ॥ २७॥ मनुष्येषुमनुष्येंद्रनदृष्टोनचमेश्रुतः ॥ भवतोवागुणैर्युक्तःपृथिव्यां
पुरुषःक्वचित् ॥ २८ ॥ त्वंहिसर्वगुणैराजन्देवानप्यतिरिच्यसे ॥ तपसाहिभवान्शक्तःस्रष्टुंलोकांश्चराचरान् ॥ २९ ॥ किंपुनश्चात्मनोलोकानुत्तमानुत्तमैर्गुणैः ॥ त
दस्यतप्यमानस्यज्ञातीनांसंक्षयेनवै ॥ ३० ॥ ज्येष्ठस्यपांडुपुत्रस्यशोकंभीष्मव्यपानुद ॥ येहिधर्माःसमाख्याताश्चातुर्वर्ण्यस्यभारत ॥ ३१ ॥ चातुराश्रम्यसंयु
क्ताःसर्वेतेविदितास्तव ॥ चातुर्विद्येचयेप्रोक्ताश्चातुर्होत्रेचभारत ॥ ३२ ॥ योगेसांख्येचनियतायेचधर्माःसनातनाः ॥ चातुर्वर्ण्यस्ययश्चोक्तोधर्मोनस्मविरुध्य
ते ॥ ३३ ॥ सेव्यमानःसवैयाख्योगांगेयविदितस्तव ॥ प्रतिलोमप्रसूतानांवर्णानांचैवयःस्मृतः ॥ ३४ ॥ देशजातिकुलानांचजानीषेधर्मलक्षणम् ॥ वेदोक्तोयश्च
शिष्टोक्तःसदैवविदितस्तव ॥ ३५॥ इतिहासपुराणार्थाःकार्त्स्न्येनविदितास्तव ॥ धर्मशास्त्रंचसकलंनित्यंमनसितेस्थितम् ॥ ३६॥ येचकेचनलोकेस्मिन्नर्थाःसंश
यकारकाः ॥ तेषांछेत्तानास्तिलोकेत्वदन्यःपुरुषर्षभ ॥ ३७ ॥ सपांडवेयस्यमनःसमुत्थितंनरेंद्रशोकंव्यपकर्षमेधया ॥ भवद्विधाह्युत्तमबुद्धिविस्तराविमुह्यमा
नस्यनरस्यशांतये ॥ ३८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप० राज० कृष्णवाक्येपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५० ॥ ॥छ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ श्रुत्वातु
वचनंभीष्मोवासुदेवस्यधीमतः ॥ किंचिदुन्नाम्यवदनंप्रांजलिर्वाक्यमब्रवीत् ॥ १ ॥

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥२५॥
वसूनामष्टानामंशैर्घटितोनवमोगुणैरनवमश्च ॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भा० पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५०॥ ॥छ॥ श्रुत्वेति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

नमस्तइत्यादयोष्टौश्लोकाःस्तवराजेव्याख्याताः ॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥ पंचाशतंपट्चेति तवजीवितसंबंधिनांदिनानांशेषंपंचषट्चपंचवारमावर्तिताःषडितिरीत्यात्रिंशदिति ज्ञेयं तावदेवआशतंशतावधि यद्दिनानांशतेनकर्तुंशक्यंतंत्रिंशतापिकर्तुंशक्यमित्यर्थः अष्टपंचाशतंरात्र्यःशयानस्याद्यमेगताइतिभीष्मोवक्ष्यति तत्रत्रिंशदतःपरंशिष्टाअष्टाविंशतिरितःपूर्वंव्यतीताः तथाहि

॥५०॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥नमस्तेभगवन्कृष्णलोकानांप्रभवाप्यय ॥ त्वंहिकर्ताहृषीकेशसंहर्ताचापराजितः ॥ २॥ विश्वकर्मन्नमस्तेस्तुविश्वात्मन्विश्वसंभव ॥ अपव १२
र्गस्थभूतानांपंचानांपरतःस्थित ॥ ३ ॥ नमस्तेत्रिषुलोकेषुनमस्तेपरतस्त्रिषु ॥ योगीश्वरनमस्तेस्तुत्वंहिसर्वपरायणः॥ ४॥ मत्संश्रितंयदात्थत्वंवचःपुरुषसत्तम॥
तेनपश्यामितेदिव्यान्भवान्हित्रिषुवर्त्मसु ॥५॥ तच्चपश्यामिगोविंदयत्तेरूपंसनातनम् ॥ सप्तमार्गानिरुद्धास्तेवायोरमिततेजसः ॥६॥ दिवंतेशिरसाव्याप्तंप
द्भ्यांदेवीवसुंधरा॥ दिशोभुजारविश्चक्षुर्वीर्येशुक्रःप्रतिष्ठितः ॥७॥ अतसीपुष्पसंकाशंपीतवाससमच्युतम् ॥ वपुर्ह्यनुमिमीमस्तेमेघस्येवसविद्युतः॥८॥ त्वत्प्र
पन्नायभक्तायगतिमिष्टांजिगीषवे ॥ यच्छ्रेयःपुंडरीकाक्षतद्ध्यायस्वसुरोत्तम ॥ ९ ॥ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥ यतःखलुपराभक्तिर्मयितेपुरुषर्षभ ॥ ततोमयाव
पुर्दिव्यंत्वयिराजन्प्रदर्शितम्॥ १० ॥ नह्यभक्तायराजेंद्रभक्तायानृजवेनच॥ दर्शयाम्यहमात्मानंनचाशांतायभारत ॥ ११ ॥ भवांस्तुममभक्तश्चनित्यंचार्जव
मास्थितः॥ दमेतपसिसत्येचदानेचनिरतःशुचिः॥ १२॥ अर्हस्त्वंभीष्ममांद्रष्टुंतपसास्वेनपार्थिव ॥ तवह्युपस्थितालोकायेभ्योनावर्ततेपुनः ॥ १३॥ पंचाशतं
षट्चकुरुप्रवीरशेषंदिनानांतवजीवितस्य ॥ ततःशुभैःकर्मफलोदयैस्त्वंसमेष्यसेभीष्मविमुच्यदेहम् ॥ १४॥ एतेहिदेवावसवोविमानान्यास्थायसर्वेज्वलिताग्नि
कल्पाः॥ अंतर्हितास्त्वांप्रतिपालयंतिकाष्ठांप्रपद्यंतमुदक्पतंगम् ॥ १५॥ व्यावर्तमानेभगवत्युदीचींसूर्येजगत्कालवशंप्रपन्ने॥ गंतासिलोकान्पुरुषप्रवीरनावर्त
तेयानुपलभ्यविद्वान्॥ १६॥ अमुंचलोकंत्वयिभीष्मयातेज्ञानानिनंक्ष्यंत्यखिलेनवीर ॥ अतस्तुसर्वेत्वयिसंनिकर्षसमागताधर्मविवेचनाय॥ १७॥ तज्ज्ञाति
शोकोपहतश्रुतायसत्याभिसंधाययुधिष्ठिराय ॥ प्रब्रूहिधर्मार्थसमाधियुक्तंसत्यंवचोस्यापनुदाशुशोकम्॥ १८ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराज०
कृष्णवाक्येएकपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५१ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥

भीष्मस्यशरतल्पशयनानंतरमष्टौदिनानियुद्धं ततोदुर्योधनाशौचंयुयुत्सोःषोडशदिनानि तेनसहपुरंप्रविशतांपांडवानामपितावंतिदिनानिगतानिपंचविंशेसर्वेषांश्राद्धदानंषड्विंशेपुरप्रवेशःसप्तविंशेराज्या ॥५०॥
भिषेकः अष्टाविंशेप्रकृतिसांत्वनमाभ्युदयिकंदानंच ऊनत्रिंशेभीष्मंप्रत्यागमनंतद्दिनमारभ्यत्रिंशद्दिनानिशिष्टानीतिज्ञेयं॥ १४ ॥ प्रतिपालयंतिप्रतीक्षंते पतंगंसूर्यं ॥१५॥ कालवशंचजगत् प्रपन्नेप्राप्तेक्षे
मुमितिशेषः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भारतभाव०एकपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ ॥७॥ ॥७॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ नेतवैववाक्यंनवसंनिधौ वाचोगतंवाचांविषयःसर्वोंपितववाचिवेदे ॥ ३ ॥ यच्चेति हितेप्रिये लोकेदेवलोकेइहपरत्रच तत्सर्वंत्रैकालिकं त्वत्तोनिःसृतमितिउक्तेर्थेहेतुरुक्तः ॥ ४॥ ५॥

॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततःकृष्णस्यतद्वाक्यंधर्मार्थसहितंहितम्॥श्रुत्वाशांतनवोभीष्मःप्रत्युवाचकृतांजलिः ॥ १ ॥लोकनाथमहाबाहोशिवनारायणाच्युत॥ तववाक्यमुपश्रुत्यहर्षेणास्मिपरिप्लुतः॥ २ ॥किंचाहमभिधास्यामिवाक्यंतेतवसंनिधौ ॥ यदावाचोगतंसर्वंतववाचिसमाहितम् ॥ ३ ॥ यच्चकिंचित्क्वचिल्लोके कर्तव्यंक्रियतेचयत्॥त्वत्तस्तन्निःसृतंदेवलोकेबुद्धिमतोहिते ॥ ४ ॥ कथयेद्देवलोकंयोदेवराजसमीपतः ॥ धर्मकामार्थमोक्षाणांसोर्थंब्रूयात्तवाग्रतः ॥ ५॥ शराभितापाद्व्यथितंमनोमेमधुसूदन॥गात्राणिचावसीदंतिनचबुद्धिःप्रसीदति॥ ६ ॥नचमेप्रतिभाकाचिदस्तिकिंचित्प्रभाषितुम्॥पीड्यमानस्यगोविंदविषानलसमैःशरैः॥ ७॥ बलंमेप्रजहातीवप्राणाःसंत्वरयंतिच॥मर्माणिपरितप्यंतिभ्रांतचित्तस्तथाप्यहम्॥ ८॥दौर्बल्यात्सज्जतेवाङ्मेसकथंवक्तुमुत्सहे॥ साधुमेत्वंप्रसीदस्वदाशार्हकुलवर्धन ॥ ९ ॥ तत्क्षमस्वमहाबाहोनब्रूयांकिंचिदच्युत ॥ त्वत्संनिधौचसीदेद्धिवाचस्पतिरपिब्रुवन् ॥ १० ॥ नदिशःसंप्रजानामिनाकाशंनचमेदिनीम्॥केवलंतववीर्येणतिष्ठामिमधुसूदन॥ ११ ॥स्वयमेवभवांस्तस्माद्धर्मराजस्ययद्धितम्॥ तद्ब्रवीत्वाशुसर्वेषामागमानांत्वमागमः ॥ १२ ॥ कथंत्वयिस्थितेकृष्णेशाश्वतेलोककर्तरि॥प्रब्रूयान्मद्विधःकश्चिद्गुरौशिष्यइवस्थिते॥१३॥ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥उपपन्नमिदंवाक्यंकौरवाणांधुरंधरे॥महावीर्येमहासत्वेस्थिरेसर्वार्थदर्शिनि॥ १४॥यच्चमामात्थगांगेयबाणघातरुजंप्रति॥गृहाणात्रवरंभीष्ममत्प्रसादकृतंप्रभो ॥ १५॥ नतेग्लानिर्नतेमूर्छानदाहोनचतेरुजा॥ प्रभविष्यंतिगांगेयक्षुत्पिपासेनचाप्युत ॥ १६॥ ज्ञानानिचसमग्राणिप्रतिभास्यंतितेनघ ॥ नचतेक्वचिदासक्तिर्बुद्धेःप्रादुर्भविष्यति ॥ १७॥ सत्त्वस्थंचमनोनित्यंतवभीष्मभविष्यति॥रजस्तमोभ्यांरहितंघनैर्मुक्तइवोडुराट्॥ १८॥यद्यच्चधर्मसंयुक्तमर्थयुक्तमथापिच॥ चिंतयिष्यसितत्राग्र्याबुद्धिस्तवभविष्यति॥ १९॥ इमंचराजशार्दूलभूतग्रामंचतुर्विधम्॥चक्षुर्दिव्यंसमाश्रित्यद्रक्ष्यस्यमितविक्रम ॥ २० ॥ संसरंतंप्रजाजालंसंयुक्तोज्ञानचक्षुषा॥भीष्मद्रक्ष्यसितत्त्वेनजलेमीनइवामले॥ २१॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ ततस्तेव्याससहिताःसर्वएवमहर्षयः ॥ ऋग्यजुःसामसहितैर्वचोभिःकृष्णमार्चयन् ॥ २२॥ ततःसर्वार्तवंदिव्यंपुष्पवर्षंनभस्तलात्॥ पपातयत्रवार्ष्णेयःसगांगेयःसपांडवः ॥ २३॥

॥ ६ ॥ ७॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥१६ ॥ आसक्तिरवसन्नता ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ संसरंतंसंसरत् ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

वादित्राणिचसर्वाणिजगुश्चाप्सरसांगणाः॥ नचाहितमनिष्टंचकिंचित्तत्रप्रदृश्यते॥ २४॥ ववौशिवःसुखोवायुःसर्वगंधवहःशुचिः॥ शांतायांदिशिशांताश्चप्रा १२
॥५१॥ वदन्मृगपक्षिणः॥ २५॥ ततोमुहूर्ताद्भगवान्सहस्रांशुर्दिवाकरः॥ दहन्वनमिवैकांतेप्रतीच्यांप्रत्यदृश्यत॥ २६॥ ततोमहर्षयःसर्वेसमुत्थायजनार्दनम्॥ भीष्ममा
मंत्रयांचक्रूराजानंचयुधिष्ठिरम्॥ २७॥ ततःप्रणाममकरोत्केशवःसहपांडवः॥ सात्यकिःसंजयश्चैवसचशारद्वतःकृपः॥ २८॥ ततस्तेधर्मनिरताःसम्यक्तैरभि
पूजिताः॥ श्वःसमेष्यामइत्युक्त्वायथेष्टंत्वरिताययुः॥ २९॥ तथैवामंत्र्यगांगेयंकेशवःपांडवास्तथा॥ प्रदक्षिणमुपावृत्यरथानारुरुहुःशुभान्॥ ३०॥ ततोरथैः
कांचनचित्रकूबरैर्महीधराभैःसमदैश्चदंतिभिः॥ हयैःसुपर्णैरिवचाशुगामिभिःपदातिभिश्चात्तशरासनादिभिः॥ ३१॥ ययौरथानांपुरतोहिसाचमूस्तथैवपश्चा
दतिमात्रसारिणी॥ पुरश्चपश्चाच्चयथामहानदीतमृक्षवंतंगिरिमेत्यनर्मदा॥ ३२॥ ततःपुरस्ताद्भगवान्निशाकरःसमुत्थितस्तामभिहर्षयंश्चमूम्॥ दिवाकरापीत
रसामहौषधीःपुनःस्वकेनैवगुणेनयोजयन्॥ ३३॥ ततःपुरंसुरपुरसंमितद्युतिप्रविश्यतेयदुवृषपांडवास्तदा॥ यथोचितान्भवनवरान्समाविशन्श्रमान्वितान्मृग
पतयोगुहाइव॥ ३४॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणियुधिष्ठिराद्यागमनेद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५२॥ ॥७॥ ॥७॥
॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततःशयनमाविश्यप्रसुप्तोमधुसूदनः॥ याममात्रार्धशेषायांयामिन्यांप्रत्यबुध्यत॥ १॥ सध्यानपथमाविश्यसर्वज्ञानानिमाधवः॥
अवलोक्यततःपश्चाद्दध्यौब्रह्मसनातनम्॥ २॥ ततःस्तुतिपुराणज्ञारक्तकंठाःसुशिक्षिताः॥ अस्तुवन्विश्वकर्माणंवासुदेवंप्रजापतिम्॥ ३॥ पठंतिपाणिस्वनिका
स्तथागायंतिगायनाः॥ शंखानथमृदंगांश्चप्रवाद्यंतिसहस्रशः॥ ४॥ वीणापणववेणूनांस्वनश्चातिमनोरमः॥ सहासइवविस्तीर्णःशुश्रुवेतस्यवेश्मनः॥ ५॥ ततो
युधिष्ठिरस्यापिराज्ञोमंगलसंहिताः॥ उच्चेरुर्मधुरावाचोगीतवादित्रनिःस्वनाः॥ ६॥ ततउत्थायदाशार्हःस्नातःप्रांजलिरच्युतः॥ जप्त्वागुह्यंमहाबाहुरग्नीनाश्रि
त्यतस्थिवान्॥ ७॥ ततःसहस्रंविप्राणांचतुर्वेदविदांतथा॥ गवांसहस्रेणैकैकंवाचयामाससमाधवः॥ ८॥ मंगलालंभनंकृत्वाआत्मानमवलोक्यच॥ आदर्शे ॥५१॥
विमलेकृष्णस्ततःसात्यकिमब्रवीत्॥ ९॥ गच्छशैनेयजानीहिगत्वाराजनिवेशनम्॥ अपिसज्जोमहातेजाभीष्मंद्रष्टुंयुधिष्ठिरः॥ १०॥ ततःकृष्णस्यवचनात्सा
त्यकिस्त्वरितोययौ॥ उपगम्यचराजानंयुधिष्ठिरमभाषत॥ ११॥

॥२॥३॥४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ मंगलानांगवादीनामालंभनंस्पर्शः ॥९॥ १० ॥ ११ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

युक्तोरथवरोराजन्वासुदेवस्यधीमतः॥ समीपमापगेयस्यप्रयास्यतिजनार्दनः ॥ १२ ॥ भवत्प्रतीक्षःकृष्णोसौधर्मराजमहाद्युते॥ यदत्रानंतरंकृत्यंतद्भवान्कर्तुमर्हति॥ १३ ॥ एवमुक्तःप्रत्युवाचधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ युज्यतांमेरथवरःफाल्गुनाप्रतिमद्युते ॥ १४ ॥ नसैनिकैश्चयातव्यंयास्यामोवयमेवहि॥ नचपीडयितव्योमेभीष्मोधर्मभृतांवरः ॥ १५ ॥ अतःपुरःसराश्चापिनिवर्तंतुधनंजय॥ अद्यप्रभृतिगांगेयःपरंगुह्यंप्रवक्ष्यति॥ १६॥ अतोनेच्छामिकौंतेयपृथक्जनसमागमम्॥ ॥ वैशंपायनउवाच॥ ॥ सतद्वाक्यमथाज्ञायकुंतीपुत्रोधनंजयः॥ १७॥ युक्तंरथवरंतस्माआचचक्षेनरर्षभः॥ ततोयुधिष्ठिरोराजायमौभीमार्जुनावपि॥ १८॥ भूतानीवसमस्तानिययुःकृष्णनिवेशनम्॥ आगच्छत्स्वथकृष्णोपिपांडवेषुमहात्मसु ॥ १९ ॥ शैनेयसहितोधीमान्रथमेवान्वपद्यत॥ रथस्थाःसंविदंकृत्वासुखांपृष्ट्वाचशर्वरीम्॥ २० ॥ मेघघोषैरथवरैःप्रययुस्तेनरर्षभाः॥ बलाहकंमेघपुष्पंशैब्यंसुग्रीवमेवच॥२१॥ दारुकश्चोदयामासवासुदेवस्यवाजिनः॥ तेहयावासुदेवस्यदारुकेणप्रचोदिताः ॥ २२ ॥ गांखुराग्रैस्तथाराजन्लिखंतःप्रययुस्तदा॥ तेग्रसंतइवाकाशंवेगवंतोमहाबलाः॥ २३॥ क्षेत्रंधर्मस्यकृत्स्नस्यकुरुक्षेत्रमवातरन्॥ ततोययुर्यत्रभीष्मःशरतल्पगतःप्रभुः ॥ २४ ॥ आस्तेमहर्षिभिःसार्धंब्रह्मादेवगणैर्यथा॥ ततोवतीर्यगोविंदोरथात्सचयुधिष्ठिरः॥ २५॥ भीमोगांडीवधन्वाचयमौसात्यकिरेवच॥ ऋषीनभ्यर्चयामासुःकरानुद्यम्यदक्षिणान्॥२६॥ सतैःपरिवृतोराजानक्षत्रैरिवचंद्रमाः॥ अभ्याजगामगांगेयंब्रह्माणमिववासवः॥ २७॥ शरतल्पेशयानंतमादित्यंपतितंयथा॥ सददर्शमहाबाहुंभयाच्चागतसाध्वसः॥ २८॥ ॥ इतिश्रीम०शां०राजधर्मानुशासनपर्वणिभीष्माभिगमनेत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ ॥ ७॥ ॥ जनमेजयउवाच॥ ॥ धर्मात्मनिमहावीर्येसत्यसंधेजितात्मनि॥ देवव्रतेमहाभागेशरतल्पगतेच्युते॥ १ ॥ शयानेवीरशयनेभीष्मेशांतनुनंदने॥ गांगेयेपुरुषव्याघ्रेपांडवैःपर्युपासिते ॥ २ ॥ काःकथाःसमवर्ततत्तस्मिन्वीरसमागमे ॥ हतेषुसर्वसैन्येषुतन्मेशंसमहामुने॥ ३॥ ॥ वैशंपायनउवाच॥ ॥ शरतल्पगतेभीष्मेकौरवाणांधुरंधरे॥ आजग्मुर्ऋषयःसिद्धानारदप्रमुखान्नृप॥ ४ ॥ हतशिष्टाश्चराजानोयुधिष्ठिरपुरोगमाः॥ धृतराष्ट्रश्चकृष्णश्चभीमार्जुनयमास्तथा॥५॥ तेभिगम्यमहात्मानोभरतानांपितामहम्॥ अन्वशोचंतगांगेयमादित्यंपतितंयथा॥६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ७ ॥ समाचक्षेब्रवीमि अनुयुज्यतांपृच्छतां ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ ततःउवाचेतिच्छेदः ॥ १२ ॥ १३ ॥ प्रव्याहारयत्अवाचयत् ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ वेदोक्ताअग्निहोत्राद

मुहूर्तमिवचध्यात्वानारदोदेवदर्शनः॥ उवाचपांडवान्सर्वान्हतशिष्टांश्चपार्थिवान्॥ ७ ॥ प्राप्तकालंसमाचक्षेभीष्मोयमनुयुज्यताम्॥ अस्तमेतिहिगांगेयोभानु

 मानिवभारत॥८॥ अयंप्राणानुत्सिस्रक्षुस्तंसर्वेभ्यनुपृच्छत॥ कृत्स्नान्हिविविधान्धर्मांश्चातुर्वर्ण्यस्यवेत्त्ययम्॥९॥ एषवृद्धःपरान्लोकान्संप्राप्नोतितनुंत्यजन्॥

तंशीघ्रमनुयुंजीध्वंसंशयान्मनसिस्थितान्॥ १० ॥ ॥ वैशंपायनउवाच॥ ॥ एवमुक्तेनारदेनभीष्ममीयुर्नराधिपाः॥ प्रष्टुंचाशक्नुवंतस्तेवीक्षांचक्रुःपरस्परम्

॥ ११ ॥ ततोवाचहृषीकेशंपांडुपुत्रोयुधिष्ठिरः॥ नान्यस्तुदेवकीपुत्राच्छक्तःप्रष्टुंपितामहम्॥ १२॥ प्रव्याहरयदुश्रेष्ठत्वमग्रेमधुसूदन॥ त्वंहिनस्तातसर्वेषांसर्वधर्म

विदुत्तमः ॥ १३ ॥ एवमुक्तःपांडवेनभगवान्केशवस्तदा॥ अभिगम्यदुराधर्षंप्रव्याहारयदच्युतः॥ १४॥ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥ कच्चित्सुखेनरजनीव्युष्टातेरा

जसत्तम॥ विस्पष्टलक्षणाबुद्धिःकच्चिच्चोपस्थितातव ॥ १५ ॥ कच्चिज्ज्ञानानिसर्वाणिप्रतिभांतिचतेनघ॥ नग्लायतेचहृदयंनचतेव्याकुलंमनः॥ १६॥ ॥भी

ष्मउवाच॥ ॥ दाहोमोहःश्रमश्चैवक्लमोग्लानिस्तथारुजा॥ तवप्रसादाद्गोविंदसद्यःप्रतिगतानिमे ॥ १७ ॥ यच्चभूतंभविष्यच्चभवच्चपरमद्युते॥ तत्सर्वमनुप

श्यामिपाणौफलमिवार्पितम्॥ १८ ॥ वेदोक्ताश्चैवयेधर्मावेदांताधिगताश्चये॥ तान्सर्वान्संप्रपश्यामिवरदानात्तवाच्युत॥ १९ ॥ शिष्टैश्चधर्मोयःप्रोक्तःसचमेहृ

दिवर्तते॥ देशजातिकुलानांचधर्मज्ञोस्मिजनार्दन॥ २० ॥ चतुर्ष्वाश्रमधर्मेषुयोर्थःसचहृदिस्थितः॥ राजधर्मांश्चसकलानवगच्छामिकेशव॥ २१ ॥ यच्चयत्र

चवक्तव्यंतद्वक्ष्यामिजनार्दन ॥ तवप्रसादाद्धिशुभामनोमेबुद्धिराविशत् ॥ २२ ॥ युवेवास्मिसमावृत्तस्त्वदनुध्यानबृंहितः॥ वक्तुंश्रेयःसमर्थोस्मित्वत्प्रसादाज्ज

नार्दन॥ २३ ॥ स्वयंकिमर्थंतुभवान्श्रेयोनप्राहपांडवम्॥ किंतेविवक्षितंचात्रतदाशुवदमाधव॥ २४॥ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥ यशसःश्रेयसश्चैवमूलंमांविद्धि

कौरव॥ मत्तःसर्वेभिनिर्वृत्ताभावाःसदसदात्मकाः॥ २५॥ शीतांशुश्चंद्रइत्युक्तेलोकेकोविस्मयिष्यति ॥ तथैवयशसापूर्णेमयिकोविस्मयिष्यति॥ २६ ॥ आधेयं

तुमयाभूयोयशस्तवमहाद्युते॥ ततोमेविपुलाबुद्धिस्त्वयिभीष्मसमर्पिता॥ २७॥ यावद्धिपृथिवीपालपृथ्वीयंस्थास्यतिध्रुवा ॥ तावत्तवाक्षयाकीर्तिर्लोकाननु

चरिष्यति॥ २८ ॥ यच्चत्वंवक्ष्यसेभीष्मपांडवायानुपृच्छते॥ वेदप्रवादइवतेस्थास्यतेवसुधातले॥ २९ ॥

यः वेदांताधिगताःशमदमसंन्यासादयः ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ मेममममनःकर्मबुद्धिराविशत् ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ मेमया ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३० ॥ ३१ ॥ यशःपरचित्तचमत्कृतिजनकोगुणौघः कीर्तिःसाधुतयाऽन्यैःकथनं ॥ ३२ ॥ अनुयुयुक्षंतःप्रष्टुमिच्छंतः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७॥३८॥३९॥ ॥इतिशांतिपर्वणिराजधर्मानु

यश्चैतेनप्रमाणेनयोक्ष्यत्यात्मानमात्मना ॥ सफलंसर्वपुण्यानांप्रेत्यचानुभविष्यति ॥ ३० ॥ एतस्मात्कारणाद्भीष्ममतिर्दिव्यामयाहिते ॥ दत्तायशोविप्रथये त्कथंभूयस्त्वेतिह ॥ ३१ ॥ यावद्धिप्रथतेलोकेपुरुषस्ययशोभुवि ॥ तावत्तस्याक्षयाकीर्तिर्भवतीतिविनिश्चिता ॥ ३२ ॥ राजानोहतशिष्टास्त्वांराजन्नभितआ सते ॥ धर्माननुयुयुक्षंतस्तेभ्यःप्रब्रूहिभारत ॥ ३३ ॥ भवान्हिवयसावृद्धःश्रुताचारसमन्वितः ॥ कुशलोराजधर्माणांसर्वेषामपराश्वये ॥ ३४ ॥ जन्मप्रभृतिते कश्चिद्वृजिनंनददर्शह ॥ ज्ञातारंसर्वधर्माणांत्वांविदुःसर्वपार्थिवाः ॥ ३५ ॥ तेभ्यःपितेवपुत्रेभ्योराजन्ब्रूहिपरंनयम् ॥ ऋषयश्चैवदेवाश्चत्वयानित्यमुपासिताः ॥ ३६ ॥ तस्माद्वक्तव्यमेवेदंत्वयावश्यमशेषतः ॥ धर्मशुश्रूषमाणेभ्यःपृष्टेनचसतापुनः ॥ ३७ ॥ वक्तव्यंविदुषाचेतिधर्ममाहुर्मनीषिणः ॥ अप्रतिब्रुवतःकष्टोदो षोहिभविताप्रभो ॥ ३८ ॥ तस्मात्पुत्रैश्चपौत्रैश्चधर्मान्पृष्टान्सनातनान् ॥ विद्वान्जिज्ञासमानैस्त्वंप्रब्रूहिभरतर्षभ ॥ ३९ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिरा जधर्मानुशासनपर्वणिकृष्णवाक्येचतुष्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ अथाब्रवीन्महातेजावाक्यंकौरवनंदनः ॥ हंतधर्मा न्प्रवक्ष्यामिदृढेवाङ्मनसीमम ॥ १ ॥ तवप्रसादाद्गोविंदभूतात्माह्यसिशाश्वतः ॥ युधिष्ठिरस्तुधर्मात्मामांधर्माननुपृच्छतु ॥ एवंप्रीतोभविष्यामिधर्मान्वक्ष्यामि चाखिलान् ॥ २ ॥ यस्मिन्राजर्षभेजातेधर्मात्मनिमहात्मनि ॥ अहृष्यन्नृषयःसर्वेसमांपृच्छतुपांडवः ॥ ३ ॥ सर्वेषांदीप्तयशसांकुरूणांधर्मचारिणाम् ॥ यस्यना स्तिसमःकश्चित्समांपृच्छतुपांडवः ॥ ४ ॥ धृतिर्दमोब्रह्मचर्यंक्षमाधर्मश्चनित्यदा ॥ यस्मिन्नोजश्चतेजश्चसमांपृच्छतुपांडवः ॥ ५ ॥ संबंधीनतिथीन्भृत्यान्सं श्रितांश्चैवयोभृशम् ॥ संमानयतिसत्कृत्यसमांपृच्छतुपांडवः ॥ ६ ॥ सत्यंदानंतपःशौर्यंशांतिर्दाक्ष्यमसंभ्रमः ॥ यस्मिन्नेतानिसर्वाणिसमांपृच्छतुपांडवः ॥ ७ ॥ योनकामान्नसंरंभान्नभयान्नार्थकारणात् ॥ कुर्याद्धधर्मंधर्मात्मासमांपृच्छतुपांडवः ॥ ८ ॥ सत्यनित्यःक्षमानित्योज्ञाननित्योऽतिथिप्रियः ॥ योददातिसतांनि त्यंसमांपृच्छतुपांडवः ॥ ९ ॥ इज्याध्ययननित्यश्चधर्मेचनिरतःसदा ॥ क्षांतःश्रुतरहस्यश्चसमांपृच्छतुपांडवः ॥ १० ॥

शासनपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुष्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अथेति ॥ १ ॥ भूतात्माप्राणिनामंतरात्मासि तेनममाभिप्रायंवेत्सीतिभावः ॥ २ ॥ प्रसं गाद्धर्मश्रवणाधिकारिणंनिरूपयतियुधिष्ठिरस्तुतिव्याजेन यस्मिन्नित्यादिना ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ संबंधीन्संबंधिनः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अभिशापोलोकगर्हणा ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ गोत्रवधजांग्लानिंधर्मराजस्यापनेष्यन्भीष्मउवाच ब्राह्मणानामिति ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ तंलोभिनं ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥
इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०पंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ प्रणिपत्येति गुरून्कृपव्यासादीन् पर्यपृच्छत् धर्मानितिशेषः ॥ १ ॥ धर्मप्रजापालनात्मकः परमःसर्वधर्मश्रेष्ठः एतंधर्मभारं

॥५३॥ वासुदेवउवाच॥ ॥लज्जयापरयोपेतोधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥ अभिशापभयाद्भीतोभवंतंनोपसर्पति॥ ११॥ लोकस्यकदनंकृत्वालोकनाथोविशांपते ॥ अभि १२
शापभयाद्भीतोभवंतंनोपसर्पति॥ १२॥ पूज्यान्मान्यांश्चभक्तांश्चगुरून्संबंधिबांधवान्॥ अर्घार्हानिषुभिर्भित्त्वाभवंतंनोपसर्पति ॥ १३॥ ॥भीष्मउवाच॥
ब्राह्मणानांयथाधर्मोदानमध्ययनंतपः॥ क्षत्रियाणांतथाकृष्णसमरेदेहपातनम्॥ १४॥ पितृन्पितामहान्भ्रातॄन्गुरून्संबंधिबांधवान्॥ मिथ्याप्रवृत्तान्यःसंख्ये
निहन्याद्धर्मएवसः॥ १५॥ समयत्यागिनोलुब्धान्गुरूनपिचकेशव॥ निहंतिसमरेपापान्क्षत्रियोयःसधर्मवित्॥ १६॥ योलोभान्नसमीक्षेतधर्मसेतुंसनातन
म्॥ निहंतियस्तंसमरेक्षत्रियोवैसधर्मवित्॥ १७॥ लोहितोदांकेशतृणांगजशैलांध्वजद्रुमाम्॥ महींकरोतियुद्धेषुक्षत्रियोयःसधर्मवित्॥ १८॥ आहूतेनरणेनि
त्यंयोद्धव्यंक्षत्रबंधुना॥ धर्म्यंस्वर्ग्यंचलोक्यंचयुद्धंहिमनुरब्रवीत्॥ १९॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥एवमुक्तस्तुभीष्मेणधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः॥ विनीतवदुपागम्यत
स्थौसंदर्शनेग्रतः॥ २०॥ अथास्यपादौजग्राहभीष्मश्चापिननंदतम्॥ मूर्ध्निचैनमुपाघ्रायनिषीदेत्यब्रवीत्तदा॥ २१॥ तमुवाचाथगांगेयोवृषभःसर्वधन्विनाम्॥
मांपृच्छताताविश्रब्धंमाभैस्त्वंकुरुसत्तम॥ २२॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०युधिष्ठिराश्वासनेपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५५॥ ॥७॥
॥वैशंपायनउवाच॥ ॥प्रणिपत्यहृषीकेशमभिवाद्यपितामहम्॥ अनुमान्यगुरून्सर्वान्पर्यपृच्छद्युधिष्ठिरः॥ १॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ राज्ञांवैपरमोधर्मइति
धर्मविदोविदुः॥ महांतमेतंभारंचमन्येतद्ब्रूहिपार्थिव॥ २॥ राजधर्मान्विशेषेणकथयस्वपितामह॥ सर्वस्यजीवलोकस्यराजधर्मःपरायणम्॥ ३॥ त्रिवर्गोहिस
मासक्तोराजधर्मेषुकौरव॥ मोक्षधर्मश्चविस्पष्टःसकलोत्रसमाहितः॥ ४॥ यथाहिरश्मयोऽश्वस्यद्विरदस्यांकुशोयथा॥ नरेंद्रधर्मोलोकस्यतथाप्रग्रहणंस्मृतम्॥
॥ ५॥ तत्रचेत्संप्रमुह्येतधर्मेराजर्षिसेविते॥ लोकस्यसंस्थाननभवेत्सर्वंचव्याकुलीभवेत्॥ ६॥ उदयन्हियथासूर्योनाशयत्यशुभंतमः॥ राजधर्मास्तथाऽलोक्यां
निक्षिपंत्यशुभांगतिम्॥ ७॥ दुर्वहंमन्ये ॥ २ ॥ परायणमाश्रयः ॥ ३ ॥ त्रिवर्गोधर्मार्थकामात्मकोराजधर्मेषुदंडनीतौसमासक्तःसमाश्रितः ॥ ४ ॥ प्रग्रहणंनियंत्रणं॥ ५॥संस्थामर्यादाव्य ॥५३॥
वस्था ॥ ६ ॥ अलोक्यामप्रकाशात्मिकामशुभांगतिंनरकंनिक्षिपंतिदूरीकुर्वंति तथाचस्मृतिः राजभिःकृतदंडास्तुशुध्यंतिमलिनाजनाः कृतार्थाश्चततोयांतिस्वर्गंसुकृतिनोयथेति ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अथेइतरेभ्योधर्मेभ्यःपूर्वं ॥ ८ ॥ परःआगमःपरंरहस्यं नोस्माकंत्वत्तएवविहितमस्तु ॥ ९ ॥ शाश्वतान्वेदपरंपरागतान् ॥ १० ॥ ११ ॥ रंजनकाम्ययेति यःकश्चिदक्षत्रियोपिप्रजापालनाधिकृतस्तस्य राज्ञोयंधर्मः यद्देवद्विजादिषुयथाविधिअनुग्रहबुद्ध्यावर्तितव्यमिति ॥ १२ ॥ यद्धर्मलोपाद्राज्ञोऋणंभवतितद्देवताद्यर्चनेनेननश्यतीत्याह दैवतानीति लोकेचततएवपूज्योभवतीतिसंयोगांतरं ॥ १३ ॥ उत्थानेनपुरुषकारेणप्रयतेथाःजयाद्यर्थेयतस्व दैवंप्राग्भवीयंकर्मदेवताराधनादिकंवाकेवलमुत्थानंविनानराज्ञामिष्टमर्थंसाधयेत् ॥ १४ ॥ साधारणंरथचक्रवत्समानं तत्रापिपौरुषंपरंश्रेष्ठंदृष्टद्वारत्वात् दैवंतुफलद्वारानिश्चित्यमुच्यते अकरणदोषात्फलासिद्धौफलसिद्धौतुदुःखान्मुच्यते ॥ १५ ॥ विपन्नेइति घटस्वघटयस्व कर्षकवत्सकृद्यत्नवैफल्येपियतस्वैवेत्यर्थः ॥ १६ ॥ नहीति सत्यात्सामंताअपिवशेभवंत्यन्य

तदग्रेराजधर्मान्हिमदर्थेत्वंपितामह ॥ प्रब्रूहिभरतश्रेष्ठत्वंहिधर्मभृतांवरः ॥ ८ ॥ आगमश्चपरस्त्वत्तःसर्वेषांनःपरंतप ॥ भवंतंहिपरंबुद्धौवासुदेवोभिमन्यते ॥ ९ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥नमोधर्मायमहतेनमःकृष्णायवेधसे॥ब्राह्मणेभ्योनमस्कृत्यधर्मान्वक्ष्यामिशाश्वतान्॥ १० ॥श‍ृणुकार्त्स्न्येनमत्तस्त्वंराजधर्मान्युधिष्ठिर॥निरुच्यमानान्नियतोयच्चान्यदपिवांछसि॥ ११ ॥आदावेवकुरुश्रेष्ठराज्ञारंजनकाम्यया॥देवतानांद्विजानांचवर्तितव्यंयथाविधि॥ १२ ॥दैवतान्यर्चयित्वाहिब्राह्मणांश्चकुरूद्वह ॥आनृण्यंयातिधर्मस्यलोकेनचसमर्च्यते ॥ १३ ॥ उत्थानेनसदापुत्रप्रयतेथायुधिष्ठिर॥नह्युत्थानमृतेदैवंराज्ञामर्थंप्रसाधयेत् ॥ १४॥साधारणंद्वयंह्येतद्दैवमुत्थानमेवच ॥ पौरुषंहिपरंमन्येदैवंनिश्चित्यमुच्यते ॥ १५ ॥ विपन्नेचसमारंभेसंतापंमास्मवैकृथाः ॥ घटस्वैवसदात्मानंराज्ञामेषपरोनयः॥ १६॥नहिसत्यादृतेकिंचिद्राज्ञांवैसिद्धिकारकम्॥सत्येहिराजानिरतःप्रेत्यचेहचनंदति॥१७॥ऋषीणामपिराजेंद्रसत्यमेवपरंधनम्॥तथाराज्ञांपरंसत्यान्नान्यद्विश्वासकारणम्॥ १८ ॥गुणवान्शीलवान्दांतोमृदुर्धर्म्योजितेंद्रियः॥सुदर्शःस्थूललक्ष्यश्चनभ्रश्येतसदाश्रियः॥ १९ ॥ आर्जवंसर्वकार्येषुश्रयेथाःकुरुनंदन॥पुनर्नयविचारेणत्रयीसंवरणेनच॥ २० ॥ मृदुर्हिराजासततंलंघ्योभवतिसर्वशः ॥ तीक्ष्णाच्चोद्विजतेलोकस्तस्मादुभयमाश्रय॥ २१॥अदंड्याश्चैवतेपुत्रविप्राश्चददतांवर ॥भूतमेतत्परंलोकेब्राह्मणोनामपांडव॥ २२॥

थाविश्वासाभावात्स्वीयाअप्युद्विजंते क्षीणाअपिपरेप्राणपणेनापिजिगीषंतएवेतिश्लोकद्वयार्थः ॥ १७॥ १८॥ गुणाःशौर्योदार्यगांभीर्यादयस्तद्वान् शीलंसदाचारस्तद्वान् दांतःअचपलः मृदुर्दयावान् धर्म्योधर्मादनपेतः जितेंद्रियःजितचित्तः सुदर्शःप्रसन्नवक्त्रः स्थूललक्ष्यःबहुप्रदः ॥ १९ ॥ आर्जवमवक्रतां नयोनीतिःस्वरंध्रगोपनं पररंध्रान्वेषणस्यस्वेनक्रियमाणस्यपरेभ्योगोपनंमंत्रगोपनंचेत्यादितद्युक्तेन विचारेणऊहापोहेनसाधकबाधकोपन्यासेनक्रियमाणेन त्रयीसंवरणेउक्तविधनीतिरूपे आर्जवंयथार्थभाषित्वंचनश्रयेथाः ॥ २० ॥ उभयंमृदुत्वंतीक्ष्णत्वंचसमुचितमाश्रय ॥ २१ ॥ तत्रापितैक्ष्ण्यापवादमाह अदंड्याइति ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२३॥२४॥२५॥ शौमंत्रत्नवेदानृयज्ञांश्व ॥२६॥मार्दवापवादमाह एवमिति॥२७॥२८॥स्वधर्मेणशस्त्रोद्यमनेननिगृह्णीयादेवनतुहन्यात् ॥२९॥ विनश्यमानमाततायिदोषात् तेनआततायिनिग्रहेण अनियहेतुधर्महास्यादेव जीवतोस्यानिग्रहोद्वःशकश्चेत्तत्राह मन्युस्तन्मन्युमृच्छति यथासूर्यांशुतप्तःस्फटिकस्तूलपिंडमुद्दीप्यतदूष्मणास्वयंनश्यतिएवंआततायिक्रोधोऽन्यमुद्दीप्यतद्वाराततायिनमेवाश्रयदाहेन दहतिनात्रहंतुर्दोषइत्यर्थः ॥ ३० ॥ एवंचेति यद्यप्येवंतथापिद्विजातयोब्राह्मणारक्ष्याएव ॥ ३१ ॥ अभिशस्तंसताऽसतावादोषेणयुक्तंनथाख्यापितं ॥३२ ॥ शारीरंकशाघातादिदंडं क्लीबत्वमार्षं ॥३३॥

मनुनाचैवराजेंद्रगीतौश्लोकौमहात्मना॥ धर्मेषुस्वेषुकौरव्यहृदितौकर्तुमर्हसि॥ २३॥ अद्भ्योग्निर्ब्रह्मतः क्षत्रमश्मनोलोहमुत्थितम् ॥ तेषांसर्वत्रगंतेजःस्वासुयोनिषुशाम्यति ॥ २४॥ अयोहंतियदाश्मानमग्निनावारिहन्यते॥ ब्रह्मचक्षत्रियोद्वेष्टितदासीदंतितेत्रयः ॥ २५ ॥ एवंकृत्वामहाराजनमस्याएवतेद्विजाः॥भौमंब्रह्मद्विजश्रेष्ठाधारयंतिसमर्चिताः ॥ २६ ॥ एवंचैवनरव्याघ्रलोकत्रयविघातकाः॥ निग्राह्याएवसततंबाहुभ्यांयेस्युरीदृशाः॥ २७ ॥ श्लोकौचोशनसागीतौपुरातातमहर्षिणा॥ तौनिबोधमहाराजत्वमेकाग्रमनान्रृप ॥ २८ ॥ उद्यम्यशस्त्रमायांतमपिवेदांतगंरणे ॥ निगृह्णीयात्स्वधर्मेणधर्मापेक्षीनराधिपः॥ २९॥ विनश्यमानंधर्मंहियोभिरक्षेत्सधर्मवित् ॥ नतेनधर्महासस्यान्मन्युस्तन्मन्युमृच्छति ॥ ३० ॥ एवंचैवनरश्रेष्ठरक्ष्याएवद्विजातयः॥ सापराधानपिहितान्विषयांतेसमुत्सृजेत्॥ ३१ ॥ अभिशस्तमपिह्येषांकृपायीतविशांपते॥ ब्रह्मघ्नेगुरुतल्पेचभ्रूणहत्येतथैवच॥ ३२॥ राजद्विष्टेचविप्रस्यविषयांतेविसर्जनम्॥ विधीयतेनशारीरंदंडमेषांकदाचन॥ ३३ ॥ दयिताश्चनरास्तेस्युर्भक्तिमंतोद्विजेषुये॥ नकोशःपरमोन्योस्तिराज्ञांपुरुषसंचयात् ॥ ३४॥ दुर्गेषुचमहाराजषड्सुयेशास्त्रनिश्चिताः॥ सर्वदुर्गेषुमन्यंतेनरदुर्गंसुदुस्तरम्॥ ३५॥ तस्मान्नित्यंदयाकार्याचातुर्वर्ण्येविपश्चिता॥ धर्मात्मासत्यवाक्चैवराजारंजयतिप्रजाः॥ ३६॥ नचक्षांतेननतेनित्यंभाव्यंपुत्रसमंततः॥ अधर्मोहिमृदूराजाक्षमावानिवकुंजरः॥ ३७ ॥ बार्हस्पत्येचशास्त्रेचश्लोकोनिगदितःपुरा ॥ अस्मिन्नर्थेमहाराजतन्मेनिगदतःश्रृणु ॥ ३८ ॥ क्षममाणंनृपंनित्यंनीचःपरिभवेज्जनः॥ हस्तियंतागजस्येवशिरएवारुरुक्षति ॥ ३९ ॥ तस्मान्नैवमृदुर्नित्यंतीक्ष्णोनैवभवेन्नृपः॥ वासंतार्कइवश्रीमान्नशीतोनचघर्मदः॥ ४० ॥ प्रत्यक्षेणानुमानेनतथौपम्यागमैरपि ॥ परीक्ष्यास्तेमहाराजस्वेपरेचैवनित्यशः॥ ४१ ॥

पुरुषसंचयात् ब्राह्मणभक्तादितिपूर्वार्धार्थः ॥३४॥ षट्सुमरुजलपृथ्वीवनपर्वतनरमयेषु ॥३५॥३६॥ पुनर्दयापवादमाह नचेति समंततःसर्वजातीयेषु अधर्मोधर्मविरोधी ॥३७॥३८ ॥ गजस्यक्षममाणस्य ॥ ३९ ॥ ४० ॥ प्रत्यक्षेणोपकारापकारादिना अनुमानेननेत्रवक्त्रविकारादिना यथोक्तं नेत्रवक्त्रविकारेणज्ञायतेंतर्गतंमनइति औपम्यमुपमानमन्यत्रकार्यदर्शनेन आगमैःशब्दादिनासामुद्रिकलक्षणेन तेपुरुषाःपरीक्ष्याः ॥ ४१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

व्यसनान्यष्टादश यथाहमनुः मृगयाक्षादिवास्वप्नःपरिवादःस्त्रियोमदः तौर्यत्रिकंवृथापानंकामजोदशकोगणः तौर्यत्रिकंवाद्यगीतनृत्यानि पैशुन्यंसाहसंद्रोहईर्ष्यासूयार्थदूषणं वाग्दंडजंचपारुष्यंक्रोधजोपिगणोष्टकइति तत्रचसप्तकष्टतमानि यथाह पानमक्षाःस्त्रियश्चैवमृगयाचयथाक्रमं एतत्कष्टतमंविद्याच्चतुष्कंकामजेगणे दंडस्यपातनंचैववाक्पारुष्यार्थदूषणे क्रोधजेपिगणेविद्यात्कष्टमेतत्रिकंसदेति नप्रयुंजीतेतिनअपितुसर्वदाशूरान्जयायप्रयोजयेदेव संकीर्णप्रयुक्त्यप्रयुक्त्योःसंकरं साम्नाउपगतेप्रयोगोनास्तिअन्यत्रकुर्यादेवेत्यर्थः ॥४२॥ व्यसनीमृगयाक्षाःस्त्रियःपानंचतद्वान् अतिद्वेषीप्रजाद्रोहपरः

व्यसनानिचसर्वाणित्यजेथाभूरिदक्षिण ॥ नचैवनप्रयुंजीतसंकीर्णपरिवर्जयेत् ॥ ४२॥ लोकस्यव्यसनीनित्यंपरिभूतोभवत्युत ॥ उद्वेजयतिलोकंचयोतिद्वेषीमहीपतिः ॥ ४३ ॥ भवितव्यंसदाराज्ञागर्भिणीसहधर्मिणा ॥ कारणंचमहाराजश्रृणुयेनेदमिष्यते ॥ ४४ ॥ यथाहिगर्भिणीहित्वास्वंप्रियंमनसोनुगम् ॥ गर्भस्यहितमाधत्तेतथाराज्ञाप्यसंशयम् ॥ ४५ ॥ वर्तितव्यंकुरुश्रेष्ठसदाधर्मानुवर्तिना ॥ स्वंप्रियंतुपरित्यज्ययद्यल्लोकहितंभवेत् ॥ ४६ ॥ नसंत्याज्यंचतेधैर्यंकदाचिदपि पांडव ॥ धीरस्यस्पष्टदंडस्यनभयंविद्यतेक्वचित् ॥ ४७ ॥ परिहासश्चभृत्यैस्तेनात्यर्थंवदतांवर ॥ कर्तव्योराजशार्दूलदोषमत्रहिमेश्रृणु ॥ ४८ ॥ अवमन्यंतिभर्तारंसंघर्षादुपजीविनः ॥ स्वेस्थानेनचतिष्ठंतिलंघयंतिचतद्वचः ॥ ४९ ॥ प्रेष्यमाणाविकल्पंतेगुह्यंचाप्यनुयुंजते ॥ अयाच्यंचैवयाचंतेभोज्यान्याहारयंतिच ॥ ५० ॥ क्रुध्यंतिपरिदीप्यंतिभूमिपायाधितिष्ठते ॥ उत्कोचैर्वंचनाभिश्चकार्याण्यनुविहंतिच ॥ ५१ ॥ जर्जरंचास्यविषयंकुर्वंतिप्रतिरूपकैः ॥ स्त्रीरक्षिभिश्चसज्जंतेतुल्यवेषाभवंतिच ॥ ५२ ॥ वांतंनिष्ठीवनंचैवकुर्वतेचास्यसंनिधौ ॥ निर्लज्जाराजशार्दूलव्याहरंतिचतद्वचः ॥ ५३ ॥ हयंवादंतिनंवापिरथंवानृपसत्तम ॥ अभिरोहंत्यनादृत्यहर्षुलेपार्थिवेमृदौ ॥ ५४ ॥ इदंतेदुष्करंराजन्निदंतेदुष्टचेष्टितम् ॥ इत्येवंसुहृदोवाचंवदंतेपरिषद्गताः ॥ ५५ ॥ क्रुद्धेचास्मिन्हसंत्येवनचहृष्यंतिपूजिताः ॥ संहर्षशीलाश्चतदाभवंत्यन्योन्यकारणात् ॥ ५६ ॥ विस्रंसयंतिमंत्रंचविवृण्वंतिचदुष्कृतम् ॥ लीलयाचैवकुर्वंतिसावज्ञास्तस्यशासनम् ॥ ५७ ॥

॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ प्रियमिष्टं ॥ ४६ ॥ तेत्वया स्पष्टःप्रख्यातोदंडःअश्वरथहस्तिपुरुषादिसमूहोयस्यतस्यस्पष्टदंडस्य ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ संघर्षात्अतिसंश्लेषात् ॥४९॥ विकल्पंतेकार्येसंशयंदर्शयंति गुह्यंगोप्यमपिच्छिद्रंअनुयुंजतेप्रकटयंति भोज्यानिराज्ञःआहारयंतिभक्षयंति ॥ ५० ॥ उत्कोचैर्लंचाभिः वंचनाअलीकगुणदोषादिप्रदर्शनं अनुविहंतिविनिघ्नंति ॥ ५१ ॥ प्रतिरूपकैःकृत्रिमैःशासनपत्रैःविपर्यदेशं जर्जरंनिःसारं स्त्रीरक्षिभिःसज्जंतेप्रीतिंकुर्वंतिअंतःपुरेप्रवेशमिच्छंतः ॥ ५२ ॥ वांतंजृंभादिना निष्ठीवनंथूत्कारं तद्वचःराजवाक्यंगुह्यमपिलोकेव्याहरंति ॥ ५३ ॥ हर्षुलेपरिहासशीले ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ विस्रंसयंतिभेदयंति ॥ ५७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हेलनानिकुर्वंतीतिशेषः उपश्रृण्वतःश्रृण्वंतमनादृत्य स्वस्थाःनिर्भयाः ॥५८॥ राजदेयंराजभागं ॥ ५९ ॥ क्रीडितुंराज्ञासहमृगयादिक्रीडांकर्तुं ससूत्रेणबद्धेनपक्षिणाश्येनेन राज्ञोनिरोधकाइत्यर्थः प्रणेयः शास्यः ॥६०॥ अपरेदारापहारादयः ॥६१॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै० भारतभा० षट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ अस्यैवाध्यायस्यसूत्रभूतस्योत्तरोग्रंथोटत्तिरूपःतत्रउत्थानेनयते थाइत्युक्तंतद्विवृणोति नित्येति ॥ १ ॥ यत्श्लोकंआहतत्तस्मात्तंश्लोकंनिबोध ॥ २ ॥ अप्रवासिनंवेदाध्ययनार्थं ब्राह्मणंयतिंवा ॥ ३ ॥ विरोधयपर्वतादीतेषांविशेषेणरोधंकुरु ॥ ४ ॥ सप्तस्वाम्यमात्य

॥५५॥

अलंकारेचभोज्येचतथास्नानानुलेपने ॥ हेलनानिनरव्याघ्रस्वस्थास्तस्योपश्रृण्वतः ॥ ५८ ॥ निंदंतेस्वानधीकारान्संत्यजंतेचभारत ॥ नवृत्त्यापरितुष्यंतिराजदेयंहरंतिच ॥ ५९ ॥ क्रीडितुंतेनचेच्छंतिससूत्रेणेवपक्षिणा ॥ अस्मत्प्रणेयोराजेतिलोकांश्चैववदंत्युत ॥ ६० ॥ एतेचैवापरेचैवदोषाःप्रादुर्भवंत्युत ॥ नृपतौमार्दवोपेतेहर्षुलेचयुधिष्ठिर ॥ ६१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध० षट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥ ॥७॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ नित्योद्युक्तेनवैराज्ञाभवितव्यंयुधिष्ठिर ॥ प्रशास्यतेनराजाहिनारीवोद्यमवर्जितः ॥ १ ॥ भगवानुशनाचाहश्लोकमत्रविशांपते ॥ तदिहैकमनाराजन्गदतस्तंनिबोधमे ॥ २ ॥ द्वाविमौग्रसतेभूमिःसर्पोबिलशयानिव ॥ राजानंचाविरोद्धारंब्राह्मणंचाप्रवासिनम् ॥ ३ ॥ तदेतन्नरशार्दूलहृदित्वंकर्तुमर्हसि ॥ संधेयानभिसंधत्स्वविरोध्यांश्चविरोधय ॥ ४ ॥ सप्तांगस्यचराज्यस्यविपरीतंयआचरेत् ॥ गुरुर्वायदिवामित्रंप्रतिहंतव्यएवसः ॥ ५ ॥ मरुत्तेनहिराज्ञावैगीतःश्लोकःपुरातनः ॥ राजाधिकारेराजेंद्रबृहस्पतिमतेपुरा ॥ ६ ॥ गुरोरप्यवलिप्तस्यकार्याकार्यमजानतः ॥ उत्पथप्रतिपन्नस्यदंडोभवतिशाश्वतः ॥ ७ ॥ बाहोःपुत्रेणराज्ञाचसगरेणचधीमता ॥ असमंजाःसुतोज्येष्ठस्त्यक्तःपौरहितैषिणा ॥ ८ ॥ असमंजाःसरय्वांसपौराणांबालकान्नृप ॥ न्यमज्जयदतःपित्रानिर्भर्त्स्यसविवासितः ॥ ९ ॥ ऋषिणोद्दालकेनापिश्वेतकेतुर्महातपाः ॥ मिथ्याविप्रानुपरचरन्संत्यक्तोदयितःसुतः ॥ १० ॥ लोकरंजनमेवात्रराज्ञांधर्मःसनातनः ॥ सत्यस्यरक्षणंचैवव्यवहारस्यचार्जवं ॥ ११ ॥ नहिंस्यात्परवित्तानिदेयंकालेचदापयेत् ॥ विक्रांतःसत्यवाक्क्षांतोनृपोनचलतेपथः ॥ १२ ॥ आत्मवांश्चजितक्रोधःशास्त्रार्थकृतनिश्चयः ॥ धर्मेचार्थेचकामेचमोक्षेचसततंरतः ॥ १३ ॥

सुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानिअंगानियस्यतस्यसप्तांगस्य विपरीतंयस्यकस्यचिदप्यंगस्यप्रतिकूलं ॥ ५ ॥ ६ ॥ शाश्वतःअप्रतिसमाधेयःपर्वतारोहणादिर्गुरोः अन्यस्यतुवधएव ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ नहिंस्यात्करार्थंक्षेत्रेषुधान्यानिरुद्ध्वाटष्ट्यादिनाननाशयेत् देयंभृत्यानांवेतनं विक्रांतःपराक्रमी क्षांतःक्षमावान् पथःशुभमार्गात् ॥ १२ ॥ आत्मवान्जितचित्तः शास्त्रार्थैकृतनिश्चयःनिःसंदेहः सततंनित्यंपूर्वाह्णेधर्मंमध्याह्नेऽर्थमपराह्णेकाममपररात्रेयोगंचेतिनित्यंसर्वानपिसेवेत ॥ १३ ॥

॥५५॥ १२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वृजिनंसंकटं अरक्षणान्मंत्रस्यागोपनादन्यन्नास्ति ॥ १४ ॥ धर्माणांसंकरोव्यत्ययस्तस्मात्प्रजानांरक्षाधर्मसंकररक्षा ॥ १५ ॥ नविश्वसेत् चात्विश्वसेदप्याप्तेषु तेष्वप्यत्यर्थंनविश्वसेत् षण्णांगुणानांभा
वःषाड्गुण्यं तेचबलवतिस्थायिनियानिनःसंधिः समबलेविग्रहोयुद्धादिः दुर्बलेयानंतदीयदुर्गाद्याक्रमणं एवंस्थायिनोबलवतियायिन्यासनंदुर्गादावेवस्वरक्षणं मध्यमेद्वैधीभावः अर्धेनदंडेनदुर्गाश्रयणमर्धे
नपरेषांधान्यादिनिरोधनं दुर्बलेसमाश्रयोमित्रांतरमाश्रित्यतेनसहयुद्धंकर्तव्यं एतेषुकर्तव्येषुगुणानूजयावहान्दोषान्पराजयावहांश्चार्थान्कोशदंडादिपौष्कल्यादीन्बुद्ध्यास्वयमेवनिश्चिनुयात् ॥ १६ ॥ द्वि
षःशत्रोःसप्तसुराज्यांगेषुस्वप्रवेशद्वारशैथिल्यंतत्द्विट्छिद्रं एवंस्वस्यसप्तसुराज्यांगेषुयत्परप्रवेशद्वारशैथिल्यंतत्परच्छिद्रं द्विट्छिद्रदर्शीस्यात् एतच्चस्वच्छिद्रगोपनस्याप्युपलक्षणं त्रिवर्गेधर्मादौविदितार्थोज्ञा
ततत्त्वः युक्तश्चारःप्रच्छन्नःस्पशःउपधिःपरकीयानाममात्यादीनामुत्कोचदानादिनाभेदनंचयेनसयुक्तचारोपधिः तत्रचारनियोजनस्थानान्युक्तानिनीतिशास्त्रे मंत्रीपुरोहितश्चैवयुवराजश्चभूपतिः पंचमो-

त्रय्यांसंवृतमंत्रश्चराजाभवितुमर्हति ॥ वृजिनंचनरेंद्राणांनान्यच्चारक्षणात्परम् ॥ १४ ॥ चातुर्वर्ण्यस्यधर्माश्चरक्षितव्यामहीक्षिता ॥ धर्मसंकररक्षाचराज्ञांधर्मः
सनातनः ॥ १५ ॥ नविश्वसेच्चनृपतिर्नचात्यर्थंचविश्वसेत् ॥ षाड्गुण्यगुणदोषांश्चनित्यंबुद्ध्यावलोकयेत् ॥ १६ ॥ द्विट्छिद्रदर्शीनृपतिर्नित्यमेवप्रशस्यते ॥ त्रिव
र्गेविदितार्थश्चयुक्तचारोपधिश्चयः ॥ १७ ॥ कोशस्योपार्जनरतिर्यमवैश्रवणोपमः ॥ वेत्ताचदशवर्गस्यस्थानवृद्धिक्षयात्मनः ॥ १८ ॥ अभृतानांभवेद्भर्ताभृता
नामन्ववेक्षकः ॥ नृपतिःसुमुखश्चस्यात्स्मितपूर्वाभिभाषिता ॥ १९ ॥ उपासिताचवृद्धानांजिततंद्रिरलोलुपः ॥ सतांवृत्तेस्थितमतिःसंतोष्यश्चारुदर्शनः ॥ २० ॥
नचाददीतवित्तानिसतांहस्तात्कदाचन ॥ असद्भ्यश्चसमादद्यात्सद्भ्यस्तुप्रतिपादयेत् ॥ २१ ॥ स्वयंप्रहर्तादाताचवश्यात्मारम्यसाधनः ॥ कालेदाताचभोक्ताचशु
द्धाचारस्तथैवच ॥ २२ ॥ शूरान्भक्तानसंहार्यान्कुलेजातानरोगिणः ॥ शिष्टान्शिष्टाभिसंबंधान्मानिनोनवमानिनः ॥ २३ ॥ विद्याविदोलोकविदःपरलोकान्व
वेक्षकान् ॥ धर्मेचनिरतान्साधूनचलानचलानिव ॥ २४ ॥ सहायान्सततंकुर्याद्राजाभूतिपरिष्कृतः ॥ तैश्चतुल्योभवेद्भोगैश्छत्रमात्राज्ञयाधिकः ॥ २५ ॥

द्वारपालश्चषष्ठोंतर्वेशिकस्तथा कारागाराधिकारीचद्रव्यसंचयकृत्तथा कृत्याकृत्येषुचार्थानांनवमोविनियोजकः प्रदेष्टानगराध्यक्षःकार्यनिर्माणकृत्तथा धर्माध्यक्षःसभाध्यक्षोदंडपालस्त्रिपंचमः षोडशो
दुर्गपालश्चतथाराष्ट्रांतपालकः अटवीपालकांतानितीर्थान्यष्टादशैवतु चारान्विचारयेत्तीर्थेस्वात्मनश्चपरस्यच पाषंडादीनविज्ञातानन्योन्यमितरेष्वपि मंत्रिणंयुवराजंचहित्वास्वेषुपुरोहितमिति ॥ १७ ॥ द
शवर्गः अमात्यराष्ट्रदुर्गाणिकोशोदंडश्चपंचमइतिप्रकृतिपंचकंस्वपक्षेपरपक्षेचेतिदशकोवर्गः सचोभयोःसाम्यंचेत्स्थानंस्थितिस्तत्कर्ता स्वस्याधिकश्चेद्वृद्धिकर्ता परस्याधिकश्चेत्क्षयकर्ता ॥ १८ ॥
॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ शूरान्सहायान्कुर्यादितितृतीयेनान्वयः असंहार्यान्परैरप्रतार्यान् शिष्टाभिसंबंधान्शिष्टपरिवारान् अनवमानिनःअवमानंपरस्याकुर्वतः ॥ २३ ॥ अचलान्स्थिरान् अचला
नवपर्वतानिव ॥ २४ ॥ छत्रमात्रेणसहितायाआज्ञेदमित्थंकुर्विदंनेतितयाधिकः अन्यत्सर्वंशूरैःसमानंभुंजीत ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

इयंचशूरेषुराज्ञोवृत्तिःप्रत्यक्षापरोक्षाचसमाभवेत् संनिहितेष्वसंनिहितेषुवातुल्यास्यादित्यर्थः ॥ २६ ॥ सर्वाभिशंकीसर्वत्राकृतविश्वासः सर्वहरःसर्वस्वापहारी अनृजुरनृतापराधारोपकृत् यतोलुब्धः
॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ असंघातरताःसंघातेशरीरेप्रीतिमंतोनभवंतिकिंतुतत्साध्येधर्मेएवेत्यर्थः ॥ ३५ ॥ नेयाःविनेतुंयोग्याः संघर्षःपराभिभवस्तच्छीलिनोन ॥ ३६॥ कूटंदं

प्रत्यक्षाचपरोक्षाचवृत्तिश्चास्यभवेत्समा ॥ एवंकुर्वन्नरेंद्रोपिनखेदमिहविंदति ॥ २६ ॥ सर्वाभिशंकीनृपतिर्यश्चसर्वहरोभवेत्॥ सक्षिप्रमनृजुर्लुब्धःस्वजनेनै
ववध्यते॥ २७॥ शुचिस्तुपृथिवीपालोलोकचित्तग्रहेरतः॥ नपतत्यरिभिर्ग्रस्तःपरितश्चावतिष्ठते ॥ २८ ॥ अक्रोधनोह्यव्यसनीमृदुदंडोजितेंद्रियः ॥ राजाभव
तिभूतानांविश्वास्योहिमवानिव ॥ २९ ॥ प्राज्ञस्त्यागगुणोपेतःपररंध्रेषुतत्परः ॥ सुदर्शःसर्ववर्णानांनयापनयवित्तथा॥ ३०॥ क्षिप्रकारीजितक्रोधःसुप्रसादो
महामनाः॥ अरोपप्रकृतिर्युक्तःक्रियावानविकत्थनः ॥ ३१ ॥ आरब्धान्येवकार्याणिसुपर्यवसितानिच॥ यस्यराज्ञःप्रदृश्यंतिसराजाराजसत्तमः॥ ३२॥ पुत्रा
इवपितुर्गेहेविषयेयस्यमानवाः॥ निर्भयाविचरिष्यंतिसराजाराजसत्तमः॥ ३३॥ अगूढविभवायस्यपौराराष्ट्रनिवासिनः॥ नयापनयवेत्तारःसराजाराजसत्त
मः॥ ३४॥ स्वकर्मनिरतायस्यजनाविषयवासिनः ॥ असंघातरतादांताःपाल्यमानायथाविधि ॥ ३५॥ वश्यानेयाविधेयाश्चनचसंघर्षशीलिनः ॥ विषयेदा
नरुचयोनरायस्यसपार्थिवः॥ ३६॥ नयस्यकूटंकपटंनमायानचमत्सरः॥ विषयेभूमिपालस्यतस्यधर्मःसनातनः ॥ ३७ ॥ यःसत्करोतिज्ञानानिज्ञेयेपरहितेर
तः ॥ सतांवर्त्मानुगस्त्यागीसराजाराज्यमर्हति ॥ ३८॥ यस्यचाराश्चमंत्राश्चनित्यंचैवकृताकृताः॥ नज्ञायंतेहिरिपुभिःसराजाराज्यमर्हति ॥ ३९ ॥ श्लोकश्चा
यंपुरागीतोभार्गवेणमहात्मना॥ आख्यातेरामचरितेनृपतिंप्रतिभारत॥४०॥ राजानंप्रथमंविंदेत्ततोभार्यांततोधनम्॥ राजन्यसतिलोकस्यकुतोभार्याकुतोध
नम्॥ ४१ ॥ तद्राज्येराज्यकामानांनान्योधर्मःसनातनः॥ ऋतेरक्षांतुविस्पष्टांरक्षालोकस्यधारिणी ॥४२॥ प्राचेतसेनमनुनाश्लोकौचेमावुदाहृतौ॥ राजधर्मे
पुराजेंद्रताविहैकमनाःश्रृणु॥ ४३॥ षडेतान्पुरुषोजह्याद्भिन्नांनावमिवार्णवे ॥ अप्रवक्तारमाचार्यमनधीयानमृत्विजम् ॥ ४४॥ अरक्षितारंराजानंभार्यांचा
प्रियवादिनीम् ॥ ग्रामकामंचगोपालंवनकामंचनापितम् ॥ ४५॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०सप्तपंचाशत्तमोऽध्याय॥ ५७॥ ॥ छ ॥

भः कपटमनृतं मत्सरःपरोत्कर्षासहिष्णुत्वं ॥ ३७ ॥ ज्ञानानिज्ञानयुक्तान्पंडितान् ज्ञेयेशास्त्रार्थेपरस्यहितावहेरतोनतुहिंसामये त्यागीदाता ॥ ३८ ॥ कृताअप्यकृताइवेतिकृताकृताः ॥ ३९॥४०॥प्रथमंश्रे
ष्ठंअसत्यशुभे ॥४१॥४२॥ रक्षैवराज्ञःकर्म तामकुर्वन्राजात्याज्यइत्याह प्राचेतसइति ॥४३॥४४॥४५॥ ॥इतिशांतिपर्वणिराजध०नैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ॥छ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एतदिति एतद्रक्षणंनवनीतंनवनीतवत्सर्वधर्मसारं न्याय्यंन्यायादनपेतं ॥ १॥ २ ॥ ३ ॥ अत्ररक्षणे साधनंयुक्तिं ॥ ४ ॥ चारोगुप्तस्पशः प्रणिधिःप्रकटस्पशः दानंभक्तवेतनयोः युक्तेरादानं अयोगेना ऽनुपायेनआदानंकरग्रहणंनच ॥ ५ ॥ ६ ॥ केतनानांगृहादीनां द्विविधस्यशारीरदंडोर्थदंडश्चेतिभेदात् ॥ ७ ॥ निचेयानांसंग्राह्याणांधान्यादीनांनिचयःसंग्रहः ॥ ८॥ ९ ॥ अविश्वासोयामिकादीनाम

॥ भीष्मउवाच ॥ ॥एतत्तेराजधर्माणांनवनीतंयुधिष्ठिर ॥ बृहस्पतिर्हिभगवान्न्याय्यंधर्मंप्रशंसति ॥ १ ॥ विशालाक्षश्चभगवान्काव्यश्चैवमहातपाः ॥ सहस्राक्षोमहेंद्रश्चतथाप्राचेतसोमनुः ॥ २ ॥ भरद्वाजश्चभगवांस्तथागौरशिरामुनिः ॥ राजशास्त्रप्रणेतारोब्रह्मण्याब्रह्मवादिनः ॥ ३ ॥ रक्षामेवप्रशंसंतिधर्मंधर्मभृतांवर ॥ राज्ञांराजीवताम्राक्षसाधनंचात्रमेशृणु ॥ ४ ॥ चारश्चप्रणिधिश्चैवकालेदानममत्सरात् ॥ युक्त्यादानंनचादानमयोगेनयुधिष्ठिर ॥ ५ ॥ सतांसंग्रहणंशौर्यंदाक्ष्यंसत्यंप्रजाहितम् ॥ अनार्जवैरार्जवैश्चशत्रुपक्षस्यभेदनम् ॥ ६ ॥ केतनानांचजीर्णानामवेक्षाचैवसीदताम् ॥ द्विविधस्यचदंडस्यप्रयोगःकालचोदितः ॥ ७ ॥ साधूनामपरित्यागःकुलीनानांचधारणम् ॥ निचयश्चनिचेयानांसेवाबुद्धिमतामपि ॥ ८ ॥ बलानांहर्षणंनित्यंप्रजानामन्ववेक्षणम् ॥ कार्येष्वखेदःकोशस्यतथैवचविवर्धनम् ॥ ९ ॥ पुरगुप्तिरविश्वासःपौरसंघातभेदनम् ॥ अरिमध्यस्थमित्राणांयथावच्चान्ववेक्षणम् ॥ १० ॥ उपजापश्चभृत्यानामात्मनःपुरदर्शनम् ॥ अविश्वासःस्वयंचैवपरस्याश्वासनंतथा ॥ ११ ॥ नीतिधर्मानुसरणंनित्यमुत्थानमेवच ॥ रिपूणामनवज्ञानंनित्यंचानार्यवर्जनम् ॥ १२ ॥ उत्थानंहिनरेंद्राणांबृहस्पतिरभाषत ॥ राजधर्मस्यतन्मूलंश्लोकांश्चात्रनिबोधमे ॥ १३ ॥ उत्थानेनामृतंलब्धमुत्थानेनासुराहताः ॥ उत्थानेनमहेंद्रेणश्रैष्ठ्यंप्राप्तंदिवीहच ॥ १४ ॥ उत्थानवीरःपुरुषोवाग्वीरानधितिष्ठति ॥ उत्थानवीरान्वाग्वीरारमयंतउपासते ॥ १५ ॥ उत्थानहीनोराजाहिबुद्धिमानपिनित्यशः ॥ प्रधर्षणीयःशत्रूणांभुजंगइवनिर्विषः ॥ १६ ॥ नचशत्रुरवज्ञेयोदुर्बलोपिबलीयसा ॥ अल्पोपिहिदहत्यग्निर्विषमल्पंहिनास्तिच ॥ १७ ॥ एकांगेनापिसंभूतःशत्रुर्दुर्गमुपाश्रितः ॥ सर्वंतापयतेदेशमपिराज्ञःसमृद्धिनः ॥ १८ ॥ राज्ञोरहस्यंतद्वाक्यंयथार्थंलोकसंग्रहः ॥ हृदियच्चास्यजिह्मंस्यात्कारणेनचयद्भवेत् ॥ १९ ॥ यच्चास्यकार्यंवृजिनमार्जवेनेहनिर्जयेत् ॥ दंभनार्थंचलोकस्यधर्मिष्ठामाचरेत्क्रियाम् ॥ २० ॥

पि पौराणांसंघातस्यपरैर्वाणिज्यादिच्छलेनवशीकृतस्यभेदनंविघटनं ॥ १० ॥ उपजापःपरैःस्वभृत्यानांभेदनं अविश्वासोभृत्यानामेव ॥ ११॥ उत्थानमुद्योगः अनार्यैहीनकर्मकदर्यत्वादितद्वर्जनं॥१२॥ ॥ १३ ॥ १४ ॥ वाग्वीरान्पंडितान् उत्थानमेवमहत्पांडित्यमित्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ एकांगेनहस्त्यश्वरथपादातानामन्यतमेनापिसंभूतःसंपन्नः समृद्धिनःसमृद्धिमतः ॥ १८॥स्वीयेनआर्जवेनराज्ञोयद्रहस्यंवाक्यंयोवाजयार्थंलोकसंग्रहोयच्चास्यकारणेनशत्रुजयादिहेतुनाजिह्मंकपटंयच्चवृजिनंहीनंकार्यंतत्सर्वंसमीकुर्यादित्याहद्वाभ्यां राज्ञइति ॥ १९ ॥ दंभनार्थंसंघातार्थं ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अकृतात्मभिःक्रूरैः ॥२१॥ मिश्रेणकौर्यमार्दवाभ्यां ॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा०नै०भारतभावदीपेअष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५८॥ ॥७॥ ॥ततःकल्य

राज्यंहिसुमहत्तंत्रंधार्यतेनाकृतात्मभिः ॥ नशक्यंमृदुनावोढुमायासस्थानमुत्तमम् ॥ २१ ॥ राज्यंसर्वामिषंनित्यमार्जवेनेहधार्यते ॥ तस्मान्मिश्रेणसततंवर्तित

॥५७॥ व्यंयुधिष्ठिर ॥ २२ ॥ यद्यप्यस्यविपत्तिःस्याद्रक्षमाणस्यवैप्रजाः ॥ सोप्यस्यविपुलोधर्मएवंवृत्ताहिभूमिपाः ॥ २३ ॥ एषतेराजधर्माणांलेशःसमनुवर्णितः ॥ भू १२

यस्तेयत्रसंदेहस्तद्ब्रूहिकुरुसत्तम ॥ २४ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ततोव्यासश्चभगवान्देवस्थानोश्मएवच ॥ वासुदेवःकृपश्चैवसात्यकिःसंजयस्तथा ॥ २५ ॥

साधुसाध्वितिसंहृष्टाःपुष्यमाणैरिवाननैः ॥ अस्तुवंश्चनरव्याघ्रंभीष्मंधर्मभृतांवरम् ॥ २६ ॥ ततोदीनमनाभीष्ममुवाचकुरुसत्तमः ॥ नेत्राभ्यामश्रुपूर्णाभ्यांपा

दौतस्यशनैःस्पृशन् ॥ २७ ॥ श्वइदानींस्वसंदेहंप्रक्ष्यामित्वांपितामह ॥ उपैतिसवितात्यस्तंरसमापीयपार्थिवम् ॥ २८ ॥ ततोद्विजातीनभिवाद्यकेशवःकृपश्चतेचै

वयुधिष्ठिरादयः ॥ प्रदक्षिणीकृत्यमहानदीसुतंततोरथानारुरुहुर्मुदान्विताः ॥ २९ ॥ दृषद्वतींचाप्यवगाह्यसुव्रताःकृतोदकार्थाःकृतजप्यमंगलाः ॥ उपास्यसं

ध्यांविधिवत्परंतपास्ततःपुरंतेविविशुर्गजाह्वयम् ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणियुधिष्ठिरादिस्वस्थानगमनेअष्टपंचाशत्त

मोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ ततःकल्यंसमुत्थायकृतपूर्वाह्णिकक्रियाः ॥ ययुस्तेनगराकारैरथैःपांडवयादवाः ॥ १ ॥ प्रतिपद्यकुरु

क्षेत्रंभीष्ममासाद्यचानघ ॥ सुखांचरजनींपृष्ट्वागांगेयंरथिनांवरम् ॥ २ ॥ व्यासादीनभिवाद्यर्षीन्सर्वैस्तैश्चाभिनंदिताः ॥ निषेदुरभितोभीष्मंपरिवार्यसमंततः ॥

॥ ३ ॥ ततोराजामहातेजाधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ अब्रवीत्प्रांजलिर्भीष्मंप्रतिपूज्ययथाविधि ॥ ४ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ यएषराजन्राजेतिशब्दश्चरतिभा

रत ॥ कथमेषसमुत्पन्नस्तन्मेब्रूहिपरंतप ॥ ५ ॥ तुल्यपाणिभुजग्रीवस्तुल्यबुद्धींद्रियात्मकः ॥ तुल्यदुःखसुखात्माचतुल्यपृष्ठभुखोदरः ॥ ६ ॥ तुल्यशुक्रास्थिमज्जा

चतुल्यमांसासृगेवच ॥ निःश्वासोच्छ्वासतुल्यश्चतुल्यप्राणशरीरवान् ॥ ७ ॥ समानजन्ममरणःसमःसर्वैर्गुणैर्नृणाम् ॥ विशिष्टबुद्धीन्शूरांश्चकथमेकोधितिष्ठ

ति ॥ ८ ॥ कथमेकोमहींकृत्स्नांशूरवीरार्यसंकुलाम् ॥ रक्षत्यपिचलोकस्यप्रसादमभिवांछति ॥ ९ ॥ एकस्यतुप्रसादेनकृत्स्नोलोकःप्रसीदति ॥ व्याकुलेचाकुलःस

र्वोभवतीतिविनिश्चयः ॥ १० ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंतत्त्वेनभरतर्षभ ॥ कृत्स्नंतन्मेयथातत्त्वंप्रब्रूहिवदतांवर ॥ ११ ॥ ॥५७॥

मित्यध्यायोदंडनीतिशास्त्रस्यराज्ञश्चोत्पत्तिंवक्तुंप्रवर्तते कल्यंप्रातः ॥ १ ॥२॥३॥४॥ मानुषत्वेसमानेपिकिंनिमित्तेयमेकस्मिन्निमहानुग्रहशक्तिरितिपृच्छति यइत्यादिना ॥ ५ ॥ ६॥७॥८॥९॥१०॥११॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ दंडोदमनं दांडिकोदंडप्रणेता ॥ १४ ॥ धर्मेणैवनतुमातृवत्स्नेहेनभृत्यवद्बेतनेनवा खेदंश्रमं मोहोवैचित्यं ॥ १५ ॥ प्रतिपत्तिविमोहाज्ज्ञानलोपात् ॥ १६ ॥ प्रथमंज्ञानलोपस्ततोमोहस्ततोलोभोलोभाद्विषयाभिलाषोऽभिलषितसंयोगादिंद्रियप्रीत्याख्यःकामस्ततस्तद्विषयेरागोरागात्कर्तव्याकर्तव्यप्रतिपत्तिशून्यत्वंततःपुनर्मोहइत्यादिचक्रमाह नष्टायामितित्रिभिः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९॥

नैतत्कारणमल्पंहिभविष्यतिविशांपते॥ यदेकस्मिन्जगत्सर्वंदेववद्यातिसंनतिम् ॥ १२॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥ नियतस्त्वंनरव्याघ्रशृणुसर्वमशेषतः॥ यथाराज्यंसमुत्पन्नमादौकृतयुगेभवत्॥ १३ ॥ नवैराज्यंनराजासीन्नचदंडोनदांडिकः॥ धर्मेणैवप्रजाःसर्वारक्षंतिस्मपरस्परम् ॥ १४ ॥ पाल्यमानास्तथान्योन्यंनराधर्मेणभारत॥ खेदंपरमुपाजग्मुस्ततस्तान्मोहआविशत् ॥ १५ ॥ तेमोहवशमापन्नामनुजामनुजर्षभ॥ प्रतिपत्तिविमोहाच्चधर्मस्तेषामनीनशत्॥ १६ ॥ नष्टायांप्रतिपत्तौचमोहवश्यानरास्तदा॥ लोभस्यवशमापन्नाःसर्वेभरतसत्तम ॥ १७ ॥ अप्राप्तस्याभिमर्शंतुकुर्वंतोमनुजास्ततः॥ कामोनामापरस्तत्रप्रत्यपद्यतवैप्रभो ॥ १८ ॥ तांस्तुकामवशंप्राप्तान्रागोनामाभिसंस्पृशत्॥ रक्ताश्चनाभ्यजानंतकार्याकार्येयुधिष्ठिर ॥ १९ ॥ अगम्यागमनंचैववाच्यावाच्यंतथैवच ॥ भक्ष्याभक्ष्यंचराजेंद्रदोषादोषंचनात्यजन्॥ २० ॥ विप्लुतेनरलोकेवैब्रह्मचैवननाशह॥ नाशाच्चब्रह्मणोराजन्धर्मोनाशमथागमत्॥ २१ ॥ नष्टेब्रह्मणिधर्मेचदेवास्त्रासःसमाविशत्॥ तेत्रस्तानरशार्दूलब्रह्माणंशरणंययुः॥ २२ ॥ प्रसाद्यभगवंतंतेदेवंलोकपितामहम्॥ ऊचुःप्रांजलयःसर्वेदुःखवेगसमाहताः॥ २३ ॥ भगवन्नरलोकस्थंग्रस्तंब्रह्मसनातनम्॥ लोभमोहादिभिर्भावैस्ततोनोभयमाविशत्॥ २४ ॥ ब्रह्मणश्चप्रणाशेनधर्मोव्यनशदीश्वर॥ ततःस्मसमतांयातामर्त्यैस्त्रिभुवनेश्वर ॥ २५ ॥ अधोहिवर्षमस्माकंनरास्तूर्ध्वप्रवर्षिणः॥ क्रियाव्युपरमात्तेषांततोगच्छामसंशयम्॥ २६ ॥ अत्रनिःश्रेयसंयन्नस्तद्ध्यायस्वपितामह॥ त्वत्प्रभावसमुत्थोऽसौस्वभावोनोविनश्यति ॥ २७ ॥ तानुवाचसुरान्सर्वान्स्वयंभूर्भगवांस्ततः॥ श्रेयोहंचिंतयिष्यामिव्येतुवोभीःसुरर्षभाः ॥ २८ ॥ ततोध्यायसहस्राणांशतंचक्रेस्वबुद्धिजम्॥ यत्रधर्मस्तथैवार्थःकामश्चैवाभिवर्णितः॥ २९ ॥ त्रिवर्गइतिविख्यातोगणएषस्वयंभुवा॥ चतुर्थोमोक्षइत्येवपृथगर्थःपृथग्गुणः॥ ३० ॥

नात्यजन्दुष्टमदुष्टंचसर्वंस्वीचक्रुरित्यर्थः ॥ २० ॥ ब्रह्मवेदः धर्मोयज्ञः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ मर्त्यैःसमतांयाताःस्मस्वाहाद्यभावेनक्षीणाःस्मइत्यर्थः ॥ २५ ॥ नरायजमानाहविर्धाराभिरूर्ध्वंप्रवर्षिणः ततश्चान्नाभावान्नश्यामइत्यर्थः ॥ २६ ॥ नोस्माकंस्वभावऐश्वर्यसत्यसंकल्पत्वादिकं॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ पृथगर्थस्त्रिवर्गफलापेक्षयाविपरीतफलः पृथग्गुणस्त्रिवर्गसाधनापेक्षयाविपरीतसाधनः ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मोक्षस्यत्रिवर्गोधर्मादिरन्योनिष्कामः धर्मादेर्भेदश्चसत्त्वादिगुणप्राधान्यनिमित्तइत्यर्थः दंडात्स्थानंसाम्यंवणिजांवृद्धिस्तपस्विनांक्षयश्चोराणांचभवतीत्याहार्धेन स्थानमिति ॥३१॥ नीतिजान्षड्गुणानाह आत्मेति आत्माचित्तं नीतिबलात्प्रजानांचित्तंदुःस्थितमपिसुस्थितंभवतिकुदेशोपिसुदेशोभवतिकलिरपिकृतंभवति उपायाःसाधनानि कृत्यंकृतिनिर्वर्त्यंप्रयोजनं सहायाःसुहृदादयः एतेसर्वेविकलाअपिसकलाभवंति तत्रकारणंनीतिजःषड्वर्गोनीतिप्रोक्तंभितश्चित्तादिरित्यर्थः ॥३२॥ त्रयीकर्मकांडः आन्वीक्षिकीज्ञानकांडः वार्ताकृषिवाणिज्यादिजीविकाकांडः दंडनीतिःपालनविद्या एतेधर्मादयस्तत्र ब्रह्मकृतशतसहस्राध्यायेदर्शिताः ॥ ३३ ॥ भेदशंकयाऽमात्यानामपिरक्षाकर्तव्यानदर्थंप्रणिधिर्गुप्तश्चारः सचचारोविविधोपायः ब्रह्मचार्यादिवेषधारी प्रणिधेयःपृथग्विधः एकैकस्मिन्स्थानेपृथक्पृथ

मोक्षस्यास्तित्रिवर्गोन्यःप्रोक्तःसत्त्वंरजस्तमः॥ स्थानंवृद्धिःक्षयश्चैवत्रिवर्गश्चैवदंडजः ॥ ३१ ॥ आत्मादेशश्चकालश्चाप्युपायाःकृत्यमेवच ॥ सहायाःकारणंचैवषड्वर्गोनीतिजःस्मृतः ॥ ३२ ॥ त्रयीचान्वीक्षिकीचैववार्ताचभरतर्षभ ॥ दंडनीतिश्चविपुलाविद्यास्तत्रनिदर्शिताः ॥ ३३ ॥ अमात्यरक्षाप्रणिधीराजपुत्रस्यलक्षणम् ॥ चारश्चविविधोपायःप्रणिधेयःपृथग्विधः ॥ ३४ ॥ सामभेदःप्रदानंचततोदंडश्चपार्थिव ॥ उपेक्षापंचमीचात्रकार्त्स्न्येनसमुदाहृता ॥ ३५ ॥ मंत्रश्चवर्णितःकृत्स्नस्तथाभेदार्थएवच ॥ विभ्रमश्चैवमंत्रस्यसिद्ध्यसिद्ध्योश्चयत्फलम् ॥ ३६ ॥ संधिश्चत्रिविधाभिख्योहीनोमध्यस्तथोत्तमः ॥ भयसत्कारवित्ताख्यंकार्त्स्न्येनपरिवर्णितम् ॥ ३७ ॥ यात्राकालाश्चचत्वारस्त्रिवर्गस्यचविस्तरः ॥ विजयोधर्मयुक्तश्चतथार्थविजयश्चह ॥ ३८ ॥ आसुरश्चैवविजयस्तथाकार्त्स्न्येनवर्णितः ॥ लक्षणंपंचवर्गस्यत्रिविधंचात्रवर्णितम् ॥ ३९ ॥ प्रकाशश्चाप्रकाशश्चदंडोथपरिशब्दितः ॥ प्रकाशोष्टविधस्तत्रगुह्यश्चबहुविस्तरः ॥ ४० ॥ रथानागाहयाश्चैवपादाताश्चैवपांडव ॥ विष्टिर्नावश्चराश्चैवदेशिकाइतिचाष्टमम् ॥ ४१ ॥ अंगान्येतानिकौरव्यप्रकाशानिबलस्यतु ॥ जंगमाजंगमाश्चोक्ताश्चूर्णयोगाविषादयः ॥ ४२ ॥ स्पर्शेचाभ्यवहार्येचाप्युपांशुर्विविधःस्मृतः ॥ अरिर्मित्रउदासीनइत्येतेप्यनुवर्णिताः ॥ ४३ ॥

ग्वेषात्रयस्त्रयइति ॥ ३४ ॥ सामादिचतुष्टयमुपेक्षाचपंचमीत्युपायाः ॥ ३५ ॥ विभ्रमोभेदार्थे ॥ ३६ ॥ भयेनसंधिर्हीनः सत्कारेणमध्यमः वित्तग्रहणेनोत्तमः तत्रयंसंधिकारणंवर्णितं ॥ ३७ ॥ चत्वारोमित्रवृद्धिकोशसंचयश्चस्वस्यमित्रनाशःकोशहानिश्चपरस्येति ॥ ३८ ॥ आसुरोविजयःसौप्तिकेगतः पंचवर्गोऽमात्यराष्ट्रदुर्गाणिबलंकोशश्चपंचमः त्रिविधमुत्तममध्यमाधमभेदेन ॥ ३९ ॥ दंडःसेनादंडोस्त्रीलगुडेपुमानित्युपक्रम्यसैन्येकालेमानभेदेइतिमेदिनी ॥ ४० ॥ विष्टिर्विष्टिगृहीताभारवाहाः चराश्चाराः देशिकाउपदेष्टारोगुरवः ॥ ४१ ॥ जंगमामहावृश्चिकादिजाः अजंगमाःरक्तशृंगिकादयः ॥ ४२ ॥ स्पर्शेवस्त्रादौ अभ्यवहार्येऽन्नादौ उपांशुरभिचारादिरितिविविधोविषयोगरूपोदंडः ॥ ४३ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मार्गगुणाःग्रहनक्षत्रादिमार्गगुणाः भूमिगुणाश्चतुरशीतिभूबलानियामलोक्तानि आत्मरक्षणंमंत्रयंत्रादिना सर्गाणांरथादिनिर्माणानां ॥ ४४ ॥ कल्पनाःबलपुष्टिकरायोगाः विविधाभिख्याश्चक्रव्यूह क्रौंचव्यूहादिनानानामानः ॥ ४५॥ उत्पाताःग्रहयुद्धादयोधूमकेत्वादयश्च निपाताःउल्कापातभूमिकंपादयः शस्त्राणांपालनंतीक्ष्णीकरणं॥४६॥पीडाचआपदांसमूहआपदंतस्यकालआपदकालः॥४७॥ आख्यातमभिमंत्रितदुंदुभिध्वनिनाप्रयाणादिकथनं योगःपताकादिमंत्रणादि तयोःसंचारःश्रवणदर्शनाभ्यांपरमोहनं एतत्सर्वंतत्रउक्तमितिसर्वत्रयोज्यं ॥ ४८ ॥ गरदैःविषदैः प्रतिरूपकंप्रतिमातत्कारकै

कृत्स्नामार्गगुणाश्चैवतथाभूमिगुणाश्चह ॥ आत्मरक्षणमाश्वासःसर्गाणांचान्ववेक्षणम् ॥ ४४ ॥ कल्पनाविविधाश्चापिनृनागरथवाजिनाम् ॥ व्यूहाश्चविविधाभिख्याविचित्रंयुद्धकौशलम् ॥४५॥ उत्पाताश्चनिपाताश्चसुयुद्धंसुपलायितम् ॥शस्त्राणांपालनंज्ञानंतथैवभरतर्षभ ॥४६॥बलव्यसनयुक्तंचतथैवबलहर्षणम् ॥ पीडाचापदकालश्चपत्तिज्ञानंचपांडव ॥ ४७॥ तथाख्यातविधानंचयोगःसंचारएवच ॥ चौरैराटविकैश्चोग्रैःपरराष्ट्रस्यपीडनम् ॥४८॥ अग्निदैर्गरदैश्चैवप्रतिरूपककारकैः ॥ श्रेणिमुख्योपजापेनवीरुधश्छेदनेनच ॥ ४९ ॥ दूषणेनचनागानामातंकजननेनच ॥ आराधनेनभक्तस्यप्रत्ययोपार्जनेनच ॥ ५० ॥ सप्तांगस्यच राज्यस्यह्रासवृद्धीसमंजसम् ॥दूतसामर्थ्यसंयोगात्सराष्ट्रस्यविवर्धनम् ॥५१॥ अरिमध्यस्थमित्राणांसम्यक्प्रोक्तंप्रपंचनम् ॥ अवमर्दःप्रतीघातस्तथैवचबलीयसां ॥ ५२ ॥ व्यवहारःसुसूक्ष्मश्चतथाकंटकशोधनम् ॥श्रमोव्यायामयोगश्चत्यागोद्रव्यस्यसंग्रहः॥५३॥अभृतानांचभरणंभृतानांचान्ववेक्षणम् ॥अर्थस्यकाले दानंचव्यसनेचाप्रसंगिता ॥ ५४॥ तथाराजगुणाश्चैवसेनापतिगुणाश्चह ॥ कारणंचत्रिवर्गस्यगुणदोषास्तथैवच ॥ ५५ ॥ दुश्चेष्टितंचविविधंवृत्तिश्चैवानुवर्तिनां शंकितत्वंचसर्वस्यप्रमादस्यचवर्जनम् ॥ ५६ ॥ अलब्धलाभोलब्धस्यतथैवचविवर्धनम् ॥प्रदानंचविवृद्धस्यपात्रेभ्योविधिवत्ततः ॥ ५७ ॥ विसर्गोर्थस्यधर्मार्थं कामहेतुकमुच्यते ॥ चतुर्थंव्यसनाघातेतथैवात्रानुवर्णितम् ॥ ५८॥ क्रोधजानितथोग्राणिकामजानितथैवच ॥ दशोक्तानिकुरुश्रेष्ठव्यसनान्यत्रचैवह ॥ ५९॥ मृगयाक्षास्तथापानंस्त्रियश्चभरतर्षभ ॥ कामजान्याहुराचार्याःप्रोक्तानीहस्वयंभुवा ॥ ६० ॥

स्तद्द्वाराकार्मणकारिभिःकौलिकैः श्रेणिमुख्याःबलाध्यक्षादयस्तेषामुपजापोभेदनंतेन वीरुधश्छेदनेनधान्याद्युच्छेदेन ॥ ४९ ॥ नागानांदूषणंमंत्रतंत्रौषधादिनातेन प्रत्ययोपार्जनेनविश्वासोत्पादनेनच परराष्ट्रस्यपीडनमुक्तमितिप्रपूर्वेणसंबंधः ॥ ५० ॥ समंजसंसमत्वं ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ कंटकशोधनंखलानामुन्मूलनं श्रमोमल्लक्रीडा व्यायामयोगःआयुधप्रयोगाभ्यासः त्यागोदानं ॥ ५३ ॥ अप्रसंगिताअसंबंधः ॥ ५४॥राजगुणाःउत्थानादयः सेनापतिगुणाःमौलतादयः॥५५॥५६॥पात्रेभ्यःप्रदानंप्रथमं॥५७॥विसर्गइति विसर्गोदानंधर्मार्थंयज्ञार्थंद्वितीयं काम्यंतृतीयं व्यसनाघातेचतुर्थं ॥ ५८ ॥५९॥६०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

परिशेषात्वाक्पारुष्यादीनिषट्क्रोधजानि आत्मनोदेहस्य ॥ ६१ ॥ अवमर्दःपरचक्रेणदेशादेःपीडनं ॥ ६२ ॥ कर्मांतःकृष्यादिफलंतत्रानुशासनंरोधः अपस्करउपकरणानि वसनंकवचादिकं उपाया स्तन्निर्माणेयुक्तयः ॥ ६३ ॥ तानिद्रव्याणिषट् मणयःपशवः पृथ्वीवासोदास्यादिकांचनमिति ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ मंगलंस्वर्णादिकंतस्यालंभनंस्पर्शः प्रतिक्रियाअलंकरणं ॥६६॥ एकस्याप्युत्थानप्रकारः

वाक्पारुष्यंतथोग्रत्वंदंडपारुष्यमेवच ॥ आत्मनोनिग्रहस्त्यागोव्यर्थदूषणमेवच ॥ ६१ ॥ यंत्राणिविविधान्येवक्रियास्तेषांचवर्णिताः ॥ अवमर्दःप्रतीघातःके तनानांचभंजनम् ॥६२ ॥ चैत्यद्रुमावमर्दश्चरोधःकर्मानुशासनम् ॥ अपस्करोथवसनंतथोपायाश्चवर्णिताः ॥ ६३॥ पणवानकशंखानांभेरीणांचयुधिष्ठिर ॥ उ पार्जनंचद्रव्याणांपरिमर्दश्चतानिषट् ॥ ६४ ॥ लब्धस्यचप्रशमनंसतांचैवाभिपूजनम् ॥ विद्वद्भिरेकीभावश्चदानहोमविधिज्ञता ॥ ६५ ॥ मंगलालंभनंचैवशरीर स्यप्रतिक्रिया ॥ आहारयोजनंचैवनित्यमास्तिक्यमेवच ॥ ६६ ॥ एकेनचयथोत्थेयंसत्यत्वंमधुरागिरः ॥ उत्सवानांसमाजानांक्रियाःकेतनजास्तथा ॥ ६७ ॥ प्रत्यक्षाश्चपरोक्षाश्चसर्वाधिकरणेष्वथ ॥ वृत्तेर्भरतशार्दूलनित्यंचैवान्ववेक्षणम् ॥६८॥ अदंड्यत्वंचविप्राणांयुक्त्यादंडनिपातनम् ॥ अनुजीवीस्वजातिभ्योगुणे भ्यश्चसमुद्भवः ॥ ६९ ॥ रक्षणंचैवपौराणांराष्ट्रस्यचविवर्धनम् ॥ मंडलस्थाचयाचिंताराजन्द्वादशराजिका ॥ ७० ॥ द्वासप्ततिविधाचैवशरीरस्यप्रतिक्रिया ॥ दे शजातिकुलानांचधर्माःसमनुवर्णिताः ॥ ७१ ॥ धर्मश्चार्थश्चकामश्चमोक्षश्चात्रानुवर्णिताः ॥ उपायाश्चार्थलिप्साचविविधाभूरिदक्षिण ॥७२॥ मूलकर्मक्रिया चात्रमायायोगश्चवर्णितः ॥ दूषणंस्रोतसांचैववर्णितंचास्थिरांभसाम् ॥ ७३ ॥ यैर्यैरुपायैर्लोकस्तुनचलेदार्यवर्त्मनः ॥ तत्सर्वंराजशार्दूलनीतिशास्त्रेभिवर्णितं ॥ ७४ ॥ एतत्कृत्वाशुभंशास्त्रंततःसभगवान्प्रभुः ॥ देवानुवाचसंहृष्टःसर्वाञ्छक्रपुरोगमान् ॥ ७५ ॥ उपकारायलोकस्यत्रिवर्गस्थापनायच ॥ नवनीतंसरस्व त्याबुद्धिरेषाप्रभाविता ॥ ७६ ॥ दंडेनसहिताह्येषालोकरक्षणकारिका ॥ निग्रहानुग्रहरतालोकाननुचरिष्यति ॥ ७७ ॥ दंडेननीयतेचेदंदंडंनयतिवापुनः ॥ दंडनी तिरितिख्यातात्रीन्लोकानभिवर्तते ॥ ७८ ॥ षाड्गुण्यगुणसारैषास्थास्यत्यग्रेमहात्मसु ॥ धर्मार्थकाममोक्षाश्चसकलाह्यत्रशब्दिताः ॥ ७९ ॥

केतनजाःगृहजाः क्रियाःध्वजारोहणाद्याः ॥ ६७ ॥ अधिकरणेषुजनोपवेशनस्थानेषुचत्वरादिषु ॥ ६८ ॥ जातितोगुणतश्चसमुद्भवोमान्यत्वं ॥ ६९ ॥ द्वादशानांराज्ञांसमूहोद्वादशराजिका मध्यस्थस्य विजीगीषोश्चतुर्दिक्षुचत्वारोरयस्तेभ्योपरेचत्वारोमित्राणितेभ्यःपरेचत्वारउदासीनाइति ॥७०॥ द्वासप्ततिविधावैद्यशास्त्रप्रसिद्धा प्रतिक्रियासंस्कारःशौचाभ्यंगादिः ॥ ७१ ॥ हेभूरिदक्षिण ॥ ७२ ॥ मूल कर्माणिकोशवृद्धिकराणिकृष्यादीनितेषांक्रियाकरणप्रकारः ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ नीयतेपुरुषार्थफलायइदंजगत्दंडंनयतिप्रणयतिअनयाचेतिवा ॥ ७८ ॥ ७९ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८० ॥ संचिक्षेपसंक्षिप्तंकृतवान् ॥ ८१ ॥ वैशालाक्षंबाहुदंतकंबार्हस्पत्यमित्युत्तरोत्तरसंक्षिप्तदंडनीतिग्रंथनामानि ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४॥८५॥ ८६ ॥ एवंशास्त्रोत्पत्तिमुक्त्वानृपोत्पत्तिमाह अथेत्यादि

ततस्तांभगवान्नीतिंपूर्वंजग्राहशंकरः ॥ बहुरूपोविशालाक्षःशिवःस्थाणुरुमापतिः ॥ ८० ॥ प्रजानामायुषोह्रासंविज्ञायभगवाञ्शिवः ॥ संचिक्षेपततःशास्त्रं
महार्थंब्रह्मणाकृतम् ॥ ८१ ॥ वैशालाक्षमितिप्रोक्तंतदिंद्रःप्रत्यपद्यत ॥ दशाध्यायसहस्राणिसुब्रह्मण्योमहातपाः ॥ ८२ ॥ भगवानपितच्छास्त्रंसंचिक्षेपपुरंदरः ॥
सहस्रैःपंचभिस्तातयदुक्तंबाहुदंतकम् ॥ ८३ ॥ अध्यायानांसहस्रैस्तुत्रिभिरेवबृहस्पतिः ॥ संचिक्षेपेश्वरोबुद्ध्याबार्हस्पत्यंतदुच्यते ॥ ८४ ॥ अध्यायानांसहस्रेणका
व्यःसंक्षेपमब्रवीत् ॥ तच्छास्त्रममितप्रज्ञोयोगाचार्योमहायशाः ॥ ८५ ॥ एवंलोकानुरोधेनशास्त्रमेतन्महर्षिभिः ॥ संक्षिप्तमायुर्विज्ञायमर्त्यानांह्रासमेवच
॥ ८६ ॥ अथदेवाःसमागम्यविष्णुमूचुःप्रजापतिम् ॥ एकोयोर्हतिमर्त्येभ्यःश्रैष्ठ्यंवैतंसमादिश ॥ ८७ ॥ ततःसंचिंत्यभगवान्देवोनारायणःप्रभुः ॥ तैजसंवैविर
जसंसोऽसृजन्मानसंसुतम् ॥ ८८ ॥ विरजास्तुमहाभागःप्रभुत्वंभुविनैच्छत ॥ न्यासायैवाभवद्बुद्धिःप्रणीतातस्यपांडव ॥ ८९ ॥ कीर्तिमांस्तस्यपुत्रोभूत्सोपिपंचा
तिगोभवत् ॥ कर्दमस्तस्यतुसुतःसोप्यतप्यन्महत्तपः ॥ ९० ॥ प्रजापतेःकर्दमस्यत्वनंगोनामवैसुतः ॥ प्रजारक्षयितासाधुर्दंडनीतिविशारदः ॥ ९१ ॥ अनंगपु
त्रोतिबलोनीतिमानभिगम्यवै ॥ प्रतिपेदेमहाराज्यमथेंद्रियवशोभवत् ॥ ९२ ॥ मृत्योस्तुदुहिताराजन्सुनीथानाममानसी ॥ प्रख्यातात्रिषुलोकेषुयासौवेनम
जीजनत् ॥ ९३ ॥ तंप्रजासुविधर्माणंरागद्वेषवशानुगम् ॥ मंत्रपूतैःकुशैर्जघ्नुर्ऋषयोब्रह्मवादिनः ॥ ९४ ॥ ममंथुर्दक्षिणंचोरुमृषयस्तस्यमंत्रतः ॥ ततोस्यविकृतो
जज्ञेह्रस्वांगःपुरुषोभुवि ॥ ९५ ॥ दग्धस्थूणाप्रतीकाशोरक्ताक्षःकृष्णमूर्धजः ॥ निषीदेत्येवमूचुस्तमृषयोब्रह्मवादिनः ॥ ९६ ॥ तस्मान्निषादाःसंभूताःक्रूराःशै
लवनाश्रयाः ॥ येचान्येविंध्यनिलयाम्लेच्छाःशतसहस्रशः ॥ ९७ ॥ भूयोस्यदक्षिणंपाणिंममंथुस्तेमहर्षयः ॥ ततःपुरुषउत्पन्नोरूपेणेंद्रइवापरः ॥ ९८ ॥ कवची
बद्धनिस्त्रिंशःसशरःसशरासनः ॥ वेदवेदांगविच्चैवधनुर्वेदेचपारगः ॥ ९९ ॥ तंदंडनीतिःसकलाश्रिताराजन्नरोत्तमम् ॥ ततस्तुप्रांजलिर्वैन्योमहर्षींस्तानुवाचह
॥ १०० ॥ सुसूक्ष्मामेसमुत्पन्नाबुद्धिर्धर्मार्थदर्शिनी ॥ अनयाकिंमयाकार्यंतन्मेतत्त्वेनशंसत ॥ १ ॥ यन्मांभवंतोवक्ष्यंतिकार्यमर्थसमन्वितम् ॥ तदहंवैकरिष्या
मिनात्रकार्याविचारणा ॥ २ ॥ तमूचुस्तत्रदेवास्तेतेचैवपरमर्षयः ॥ नियतोयत्रधर्मोवैतमशंकःसमाचर ॥ ३ ॥

ना ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ पंचातिगःविषयातिगःमुक्तः ॥ ९० ॥ अनंगइत्यंगस्यैवनामांतरं ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ स्ववशःस्वानींद्रियाणितद्वशःनकदाचनभविष्यामीतिशेषः स्वेतिस्वच्छःपाठः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥ सांवत्सरोज्यौतिषिकः ॥ ११ ॥ आत्मनास्वशरीरेणसहाष्टमःपृथुर्विष्णोःस

प्रियाप्रियेपरित्यज्यसमःसर्वेषुजंतुषु ॥ कामंक्रोधंचलोभंचमानंचोत्सृज्यदूरतः ॥ ४ ॥ यश्चधर्मात्प्रविचलेल्लोकेकश्चनमानवः ॥ निग्राह्यस्तेस्वबाहुभ्यांशश्वद्ध
र्ममवेक्षता ॥ ५ ॥ प्रतिज्ञांचाधिरोहस्वमनसाकर्मणागिरा ॥ पालयिष्याम्यहंभौमंब्रह्मइत्येवचासकृत् ॥ ६ ॥ यश्चात्रधर्मोनित्योक्तोदंडनीतिव्यपाश्रयः ॥ तमशं
कःकरिष्यामिस्ववशोनकदाचन ॥ ७ ॥ अदंड्यामेद्विजाश्चेतिप्रतिजानीहिहेविभो ॥ लोकंचसंकरात्कृत्स्नंत्रातास्मीतिपरंतप ॥ ८ ॥ वैन्यस्ततस्तानुवाचदेवानृषि
पुरोगमान् ॥ ब्राह्मणामेमहाभागानमस्याःपुरुषर्षभाः ॥ ९ ॥ एवमस्त्वितिवैन्यस्तुतैरुक्तोब्रह्मवादिभिः ॥ पुरोधाश्चाभवत्तस्यशुक्रोब्रह्ममयोनिधिः ॥ ११० ॥ मं
त्रिणोवालखिल्याश्चसारस्वत्योगणस्तथा ॥ महर्षिर्भगवान्गर्गस्तस्यसांवत्सरोभवत् ॥ ११ ॥ आत्मनाष्टमइत्येवश्रुतिरेषापरानृषु ॥ उत्पन्नौवंदिनौचास्यतत्पूर्वौ
सूतमागधौ ॥ १२ ॥ तयोःप्रीतोददौराजापृथुर्वैन्यःप्रतापवान् ॥ अनूपदेशंसूतायमगधंमागधायच ॥ १३ ॥ समतांवसुधायाश्चससम्यगुदपादयत् ॥ वैषम्यंहि
परंभूमेरासीदितिचनःश्रुतम् ॥ १४ ॥ मन्वंतरेषुसर्वेषुविषमाजायतेमही ॥ उज्जहारततोवैन्यःशिलाजालान्समंततः ॥ १५ ॥ धनुष्कोट्यामहाराजतेनशैलाविव
र्धिताः ॥ सविष्णुनाचदेवेनशक्रेणविबुधैःसह ॥ १६ ॥ ऋषिभिश्चप्रजापालैर्ब्राह्मणैश्चाभिषेचितः ॥ तंसाक्षात्पृथिवीभेजेरत्नान्यादायपांडव ॥ १७ ॥ सागरःस
रितांभर्ताहिमवांश्चाचलोत्तमः ॥ शक्रश्चधनमक्षय्यंप्रादात्तस्मैयुधिष्ठिर ॥ १८ ॥ रुक्मंचापिमहामेरुःस्वयंकनकपर्वतः ॥ यक्षराक्षसभर्ताचभगवान्नरवाहनः
॥ १९ ॥ धर्मेचार्थेचकामेचसमर्थंप्रददौधनम् ॥ हयारथाश्चनागाश्चकोटिशःपुरुषास्तथा ॥ १२० ॥ प्रादुर्बभूवुर्वैन्यस्यचिंतनादेवपांडव ॥ नजरानचदुर्भिक्षं
नाधयोव्याधयस्तथा ॥ २१ ॥ सरीसृपेभ्यस्तेनेभ्योनचान्योन्यात्कदाचन ॥ भयमुत्पद्यतेतत्रतस्यराज्ञोभिरक्षणात् ॥ २२ ॥ आपस्तस्तंभिरेचास्यसमुद्रमभि
यास्यतः ॥ पर्वताश्चददुर्मार्गंध्वजभंगश्चनाभवत् ॥ २३ ॥ तेनेयंपृथिवीदुग्धासस्यानिदशसप्तच ॥ यक्षराक्षसनागैश्चापीप्सितंयस्ययस्ययत् ॥ २४ ॥ तेनध
र्मोत्तरश्चायंकृतोलोकोमहात्मना ॥ रंजिताश्चप्रजाःसर्वास्तेनराजेतिशब्द्यते ॥ २५ ॥

काशादित्यर्थः तथाहि विष्णुःप्रथमः विरजाद्वितीयः कीर्तिमांस्तृतीयः कर्दमश्चतुर्थः अनंगःपंचमः अतिवलःषष्ठः वेनःसप्तमः पृथुरष्टमइति ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥
॥ १२० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रथितावनताचेतिविग्रहेवर्णलोपविकाराभ्यांपृथिवी ॥ २६ ॥ स्थापनंमर्यादां ॥ २७ ॥ २८ ॥ दंडेति रक्षितव्यंराज्यंतच्चान्योनआधर्षयेत् तत्रहेतुः चाराणांनिष्पंदःसंचारस्तद्वारायद्दर्शनंलोकवृत्तांतस्य
दृष्ट्वाचपालनंततइत्यर्थः आत्मनाचित्तेनकारणैःक्रियाभिश्चसमस्यमहीक्षितःकर्मेतिसंबंधः ॥ २९ ॥ १३० ॥ विष्णुर्भूमिपमाविवेशेत्युक्तंतत्रोपपत्तिःकइत्यर्थेन ॥ ३१ ॥ पत्नीपालयित्री ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

ब्राह्मणानांक्षतत्राणात्ततःक्षत्रियउच्यते ॥ प्रथिताधर्मतश्चेयंपृथिवीबहुभिःस्मृता ॥ २६ ॥ स्थापनंचाकरोद्विष्णुःस्वयमेवसनातनः ॥ नातिवर्तिष्यतेकश्चिद्राजं
स्त्वामितिभारत ॥ २७ ॥ तपसाभगवान्विष्णुराविवेशचभूमिपम् ॥ देववन्नरदेवानांनमतेयंजगन्नृपम् ॥ २८ ॥ दंडनीत्याचसततंरक्षितव्यंनरेश्वर ॥ नाधर्षयेत्तथा
कश्चिच्चारनिष्पंददर्शनात् ॥ २९ ॥ शुभंहिकर्मराजेंद्रशुभत्वायोपकल्पते ॥ आत्मनाकारणैश्चैवसमस्येहमहीक्षितः ॥ १३० ॥ कोहेतुर्यद्वशेतिष्ठेल्लोकोदैवादृतेगु
णात् ॥ विष्णोर्ललाटात्कमलंसौवर्णमभवत्तदा ॥ ३१ ॥ श्रीःसंभूतायतोदेवीपत्नीधर्मस्यधीमतः ॥ श्रियःसकाशादर्थश्चजातोधर्मेणपांडव ॥ ३२ ॥ अथधर्म
स्तथैवार्थःश्रीश्चराज्येप्रतिष्ठिता ॥ सुकृतस्यक्षयाच्चैवस्वर्लोकादेत्यमेदिनीम् ॥ ३३ ॥ पार्थिवोजायतेतातदंडनीतिविशारदः ॥ महत्त्वेनचसंयुक्तोवैष्णवेननरोभु
वि ॥ ३४ ॥ बुद्ध्याभवतिसंयुक्तोमाहात्म्यंचाधिगच्छति ॥ स्थापितंचततोदेवैर्नकश्चिदतिवर्तते ॥ तिष्ठत्येकस्यचवशेतंचेदंनविधीयते ॥ ३५ ॥ शुभंहिकर्मराजें
द्रशुभत्वायोपकल्पते ॥ तुल्यस्यैकस्ययस्यायंलोकोवचसितिष्ठते ॥ ३६ ॥ योस्यवैमुखमद्राक्षीत्सौम्यंसोस्यवशानुगः ॥ सुभगंचार्थवंतंचरूपवंतंचपश्यति ॥
॥ ३७ ॥ महत्त्वात्तस्यदंडस्यनीतिर्विस्पष्टलक्षणा ॥ नयचारश्चविपुलोयेनसर्वमिदंततम् ॥ ३८ ॥ आगमश्चपुराणानांमहर्षीणांचसंभवः ॥ तीर्थवंशश्चवंशश्चनक्ष
त्राणांयुधिष्ठिर ॥ ३९ ॥ सकलंचातुराश्रम्यंचातुर्होत्रंतथैवच ॥ चातुर्वर्ण्यंतथैवात्रचातुर्विद्यंचकीर्तितम् ॥ १४० ॥ इतिहासाश्चवेदाश्चन्यायःकृत्स्नश्चवर्णितः ॥
तपोज्ञानमहिंसाचसत्यासत्येनयःपरः ॥ ४१ ॥ वृद्धोपसेवादानंचशौचमुत्थानमेवच ॥ सर्वभूतानुकंपाचसर्वमत्रोपवर्णितम् ॥ ४२ ॥ भुविवाधोगतंयच्चतत्तच्चस
र्वंसमर्पितम् ॥ तस्मिन्पैतामहेशास्त्रेपांडवैतन्नसंशयः ॥ ४३ ॥ ततोजगतिराजेंद्रसततंशब्दितंबुधैः ॥ देवाश्चनरदेवाश्चतुल्याइतिविशांपते ॥ ४४ ॥

॥ ३४ ॥ स्थापितमभिषिक्तं एकस्यराज्ञोवशेइदंतिष्ठतितंचेदंलक्षीकत्यनविधीयतेइदंजगद्विधानसामर्थ्यंनभवति ॥ ३५ ॥ तुल्यस्यहस्ताद्यवयवैःसमस्य ॥ ३६ ॥ अस्यराज्ञःसौम्यंमुखमद्राक्षीत्सुभगा
दिरूपंचैनंपश्यत्यस्यद्रष्टुःसराजावशानुगआज्ञाकारीतिज्ञेयं ॥ ३७ ॥ महत्त्वादिति दंडसामर्थ्यादेवलोकेनीत्यादिकंदृश्यतइत्यर्थः ॥ ३८ ॥ आगमादिकंचात्रग्रंथेकीर्तितं ॥ ३९ ॥ १४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ १४५ ॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०एकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥ ७ ॥ ॥ ततःपुनरिति ॥ १ ॥ सर्ववर्णानामनुलोमविलोमजादीनां चातुवर्ण्यस्ययेआश्रमाःब्राह्मणस्यचत्वारआश्रमाः

एतत्तेसर्वमाख्यातंमहत्त्वंप्रतिराजसु ॥ कात्स्न्र्येनभरतश्रेष्ठकिमन्यदिहवर्तते ॥ १४५॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिसूत्राध्याये

॥६१॥ एकोनषष्टितमोऽध्यायः॥५९॥ ॥७॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततःपुनःसगांगेयमभिवाद्यपितामहम्॥प्रांजलिर्नियतोभूत्वापर्यपृच्छद्युधिष्ठिरः॥१॥ के १२

धर्माःसर्ववर्णानांचातुर्वर्ण्यस्यकेपृथक्॥ चातुर्वर्ण्याश्रमाणांचराजधर्माश्चकेमताः॥ २॥ केनवैवर्धतेराष्ट्रंराजाकेनविवर्धते॥ केनपौराश्चभृत्याश्चवर्धंतेभरतर्ष

भ॥३॥ कोशंदंडंचदुर्गंचसहायान्मंत्रिणस्तथा॥ ऋत्विक्पुरोहिताचार्यान्कीदृशान्वर्जयेन्नृपः ॥ ४ ॥ केषुविश्वसितव्यंस्याद्राज्ञाकस्यांचिदापदि ॥ कुतोवात्मा

दृढंरक्ष्यस्तन्मेब्रूहिपितामह॥५॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥नमोधर्मायमहतेनमःकृष्णायवेधसे ॥ ब्राह्मणेभ्योनमस्कृत्यधर्मान्वक्ष्यामिशाश्वतान् ॥ ६॥ अक्रोधःस

त्यवचनंसंविभागःक्षमातथा॥ प्रजनःस्वेषुदारेषुशौचमद्रोहएवच ॥ ७ ॥ आर्जवंभृत्यभरणंनवैतेसार्ववर्णिकाः ॥ ब्राह्मणस्यतुयोधर्मस्तंतेवक्ष्यामिकेवलम्

॥८॥दममेवमहाराजधर्ममाहुःपुरातनम्॥स्वाध्यायाभ्यसनंचैवतत्रकर्मसमाप्यते॥९॥ तंचेद्द्विजमुपागच्छेद्वर्तमानंस्वकर्मणि ॥ अकुर्वाणंविकर्माणिशांतंप्र

ज्ञानतर्पितम् ॥१०॥ कुर्वीतापत्यसंतानमथोदद्याद्यजेतच॥ संविभज्यचभोक्तव्यंधनंसद्भिरितीर्यते ॥ ११ ॥ परिनिष्ठितकार्यस्तुस्वाध्यायेनैवब्राह्मणः ॥ कुर्याद

न्यन्नवाकुर्यान्मैत्रोब्राह्मणउच्यते॥१२॥क्षत्रियस्यापियोधर्मस्तंतेवक्ष्यामिभारत॥दद्याद्राजन्नयाचेतयजेतनचयाजयेत्॥१३॥नाध्यापयेदधीयीतप्रजाश्चप

रिपालयेत्॥ नित्योद्युक्तोदस्युवधेरणेकुर्यात्पराक्रमम्॥१४॥ येतुक्रतुभिरीजानाःश्रुतवंतश्चभूमिपाः॥ यएवाहवजेतारस्तएषांलोकजित्तमाः॥१५॥ अविक्षते

नदेहेनसमराद्योनिवर्तते॥ क्षत्रियोनास्यतत्कर्मप्रशंसंतिपुराविदः॥ १६॥ एवंहिक्षत्रबंधूनांमार्गमाहुःप्रधानतः ॥ नास्यकृत्यतमंकिंचिदन्यद्दस्युनिबर्हणात् ॥

॥१७॥ दानमध्ययनंयज्ञोराज्ञांक्षेमोविधीयते॥ तस्माद्राज्ञाविशेषेणयोद्धव्यंधर्ममीप्सता॥ १८॥ स्वेषुधर्मेष्ववस्थाप्यप्रजाःसर्वामहीपतिः ॥ धर्मेणसर्वकृत्या

निशमनिष्ठानिकारयेत्॥ १९ ॥ परिनिष्ठितकार्यस्तुनृपतिःपरिपालनात्॥ कुर्यादन्यन्नवाकुर्यादैंद्रोराजन्यउच्यते॥ २०॥

क्षत्रियस्यचयोवैश्यस्यद्वौशूद्रस्यैकइतितेषां ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ सर्ववर्णधर्मानाह अक्रोधइतिसार्धेन ॥ ७ ॥ ८ ॥ तत्राध्ययने तावतैवनैष्ठिकःकृतार्थोभवतीत्यर्थः ॥ ९ ॥ स्वयमुपागतेवित्तेदा ॥६१॥

रक्रियापूर्वकमपत्यसंतानमिच्छेत्सइत्याहद्वाभ्यां तंचेदिति ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४॥ षण्णांधेनूनांरक्षकोवैश्यएकस्याःक्षीरंस्ववेतनंहरेत् शतस्यरक्षकोवर्षेएकंगोवृषभमिथुनंवेतनंहरेत् वाणिज्येतुलब्धात्सप्तमंभागंधनिकाद्धरेत् गवयादिशृंगवाणिज्येलाभात्स
प्तममेव खुरेपशुविशेषखुरेमहामूल्येकलाषोडशोभागः ॥ २५ ॥ एवंसस्यानामपिसप्तममेवांशंहरेत् ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ कुर्वीतसंचयानित्यपकृष्यते धार्मिकःकर्मप्रधानोनतुभोगलो

वैश्यस्यापिहियोधर्मस्तंतेवक्ष्यामिशाश्वतम्॥ दानमध्ययनंयज्ञःशौचेनधनसंचयः ॥ २१ ॥ पितृवत्पालयेद्वैश्योयुक्तःसर्वान्पशूनिह ॥ विकर्मतद्भवेदन्यत्कर्मय
त्ससमाचरेत्॥ २२॥ रक्षयासहितेषांवैमहत्सुखमवाप्नुयात्॥ प्रजापतिर्हिवैश्यायसृष्ट्वापरिददौपशून् ॥ २३ ॥ ब्राह्मणायचराज्ञेचसर्वाःपरिददेप्रजाः ॥ तस्य
वृत्तिंप्रवक्ष्यामियच्चतस्योपजीवनम्॥ २४॥ षण्णामेकांपिबेद्धेनुंशताच्चमिथुनंहरेत्॥ लब्धाच्चसप्तमंभागंतथाशृंगेकलाखुरे॥ २५॥ सस्यानांसर्वबीजानामे
षासांवत्सरीभृतिः॥ नचवैश्यस्यकामःस्यान्नरक्षेयंपशूनिति॥ २६॥ वैश्येचेच्छतिनान्येनरक्षितव्याःकथंचन ॥ शूद्रस्यापिहियोधर्मस्तंतेवक्ष्यामिभारत॥२७॥
प्रजापतिर्हिवर्णानांदासंशूद्रमकल्पयत्॥ तस्माच्छूद्रस्यवर्णानांपरिचर्याविधीयते ॥ २८ ॥ तेषांशुश्रूषणाच्चैवमहत्सुखमवाप्नुयात् ॥ शूद्रएतान्परिचरेत्त्रीन्व
र्णाननुपूर्वशः॥ २९॥ संचयांश्चनकुर्वीतजातुशूद्रःकथंचन ॥पापीयान्हिधनंलब्ध्वावशेकुर्याद्गरीयसः ॥ ३० ॥ राज्ञावासमनुज्ञातःकामंकुर्वीतधार्मिकः॥ त
स्यवृत्तिंप्रवक्ष्यामियच्चतस्योपजीवनम्॥ ३१ ॥ अवश्यंभरणीयोहिवर्णानांशूद्रउच्यते॥ छत्रंवेष्टनमौशीरमुपानद्व्यजनानिच ॥ ३२ ॥ यातयामानिदेयानिशू
द्रायपरिचारिणे ॥ अधार्याणिविशीर्णानिवसनानिद्विजातिभिः ॥ ३३ ॥ शूद्रायैवप्रदेयानितस्यधर्मधनंहितत् ॥ यंचकंचिद्विजातीनांशूद्रःशुश्रूषुराव्रजेत्
॥ ३४ ॥ कल्प्यांतेनतुतेप्राहुर्वृत्तिंधर्मविदोजनाः॥ देयपिंडोनपत्यायभर्तव्यौवृद्धदुर्बलौ ॥ ३५ ॥शूद्रेणतुनहातव्योभर्ताकस्यांचिदापदि॥ अतिरेकेणभर्तव्यो
भर्ताद्रव्यपरिक्षये ॥ ३६ ॥ नहिस्वमस्तिशूद्रस्यभर्तृहार्यधनोहिसः॥ उक्तस्त्रयाणांवर्णानांयज्ञस्तस्यचभारत ॥स्वाहाकारवषट्कारौमंत्रःशूद्रेनविद्यते ॥ ३७ ॥

भप्रधानः ॥ २१ ॥ औशीरंवेष्टनंवीरणमूलकृताच्छदिः ॥ ३२ ॥ यातयामानिभुक्तभोगानिजीर्णानीतियावत् ॥ ३३ ॥ द्विजातीनांमध्येयंकंचित्पति ॥ ३४ ॥ तेनद्विजातिना ॥ ३५ ॥ अतिरेकेणस्वकु
टुंबपोषणादाधिक्येन भर्तापोष्टा ॥ ३६ ॥ अन्यत्रभृत्यार्जितमपिधनंशूद्रस्यस्वामिनैवहार्यं यथोक्तं त्रयएवाधनाराजन्भार्यादासस्तथासुतः यत्तेसमधिगच्छंतियस्यैतेतस्यतद्धनमिति तस्माद्युक्तमुक्तंभर्तृ
हार्यधनोहिसइति तस्यशूद्रस्यचामंत्रकोयज्ञोस्तीत्यर्थः ॥ ३७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तस्मादिति पाकयज्ञैः क्षुद्रयज्ञैर्महशांतिवैश्वदेवादिभिर्यजेत अव्रतवान्श्रौतव्रतोपायहीनः अष्टमुष्टिभवेत्किंचित्किंचिदष्टौतुपुष्कलं पुष्कलानितुचत्वारिपूर्णपात्रंप्रचक्षते इत्युक्तलक्षणपूर्णपात्रमयी यज्ञेग वामिवपूर्णपात्राणामेवगणनायज्ञानुसारेण मंत्रास्तेषांपौराणिकानाममंत्रावाप्रणववर्जिताइतिसर्वंशूद्रपद्धत्युक्तंद्रष्टव्यं॥ ३८ ॥ सहस्राणांशतंलक्षंपूर्णपात्राणि ऐंद्राग्नस्यविधिर्यथाश्रौतेचरोःपशोर्वावि धिस्तथैवामंत्रकमस्यविधानंतेन ॥ ३९ ॥ ननुतस्माच्छूद्रोयज्ञेनवक्लृप्तइतिश्रुतेःकथमस्यामंत्रोपियज्ञइत्याशंक्याह यंतइति सर्ववर्णानांत्रैवर्णिकानांयोयज्ञःसतस्यैवशूद्रस्यैभवतितस्यतत्सेवकत्वात् य थाहिश्रद्धयागुर्वग्नीन्परिचरतउपकोसलस्याग्नयोब्रह्मविद्यांदत्तवंतः एवंश्रद्धयाब्राह्मणादीनाराधयतःशूद्रस्यापिब्राह्मणकृतयज्ञफलभागित्वमस्त्येवेत्यर्थः सार्धःश्लोकः॥४०॥४१॥स्रष्टयःसंतानानितेनसर्वे

तस्माच्छूद्रःपाकयज्ञैर्यजेताव्रतवान्स्वयम्॥ पूर्णपात्रमयीमाहुःपाकयज्ञस्यदक्षिणाम्॥ ३८ ॥शूद्रःपैजवनोनामसहस्राणांशतंददौ ॥ ऐंद्राग्नेनविधानेनदक्षिणा मितिनःश्रुतम् ॥ ३९ ॥ यतोहिसर्ववर्णानांयज्ञस्तस्यैवभारत॥ अग्रेसर्वेषुयज्ञेषुश्रद्धायज्ञोविधीयते ॥ ४० ॥ दैवतंहिमहच्छ्रद्धापवित्रंयजतांचयत्॥ दैवतंहिप रंविप्राःस्वेनस्वेनपरस्परम्॥ ४१ ॥ अयजन्निहसत्रैस्तैस्तैःकामैःसमाहिताः॥ संस्रष्टाब्राह्मणैरेवत्रिषुवर्णेषुसृष्टयः॥ ४२ ॥ देवानामपियेदेवायद्ब्रूयुस्तेपरंहितम्॥ तस्माद्वर्णैःसर्वयज्ञाःसंसृज्यंतेनकाम्यया ॥ ४३ ॥ ऋग्यजुःसामवित्पूज्योनित्यंस्याद्देववद्द्विजः ॥ अनृग्यजुरसामाचप्राजापत्यउपद्रवः ॥ यज्ञोमनीषयातात सर्ववर्णेषुभारत॥ ४४ ॥नास्ययज्ञकृतोदेवाईहंतेनेतरेजनाः॥ ततःसर्वेषुवर्णेषुश्रद्धायज्ञोविधीयते॥४५॥

षांवर्णानांब्राह्मणजत्वादस्त्येवशूद्रस्यापियज्ञेधिकारइत्यर्थः ॥ ४२ ॥ यद्ब्रूयुस्तेतत्तेतवपरंहितं वर्णैःसशूद्रैः सर्वयज्ञाःश्रौताःस्मार्ताश्चनकाम्ययास्वभावात्संसृज्यंतइतिपूर्वस्योपसंहारः ॥ ४३ ॥ अत्रहेतुमाह ऋगिति द्विजस्त्रैवर्णिकःपूज्यः शूद्रेणोपद्रवतीतितत्समीपगामित्वादुपद्रवोदासःशूद्रःसवेदहीनोपिप्राजापत्यःप्रजापतिदेवताकः यथाग्नेयोब्राह्मणऐंद्रःक्षत्रियस्तद्वत् तथाचमानसेदेवतोद्देशेनद्रव्यत्यागात्मके यज्ञेसर्वेवर्णाअधिक्रियंतइत्यर्थः सार्धःश्लोकः ॥ ४४ ॥ अस्यमानसयज्ञकर्तुर्देवाइतरेजनाश्चनईहंतेइतिनाऽपितुश्रद्धापूतत्वात्सर्वेप्यस्ययज्ञेभागंकामयंतइत्यर्थः नास्ययज्ञस्यतइतिपाठे एनंयज्ञंदेवाअपि कर्तुंनईहंतेनसमर्थाभवंतीतियोज्यं ॥ ४५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नन्वग्निहीनस्यशूद्रस्यकथंपाकयज्ञेष्वधिकारइत्याशंक्याह स्वंदैवतंब्राह्मणःस्वेननित्यंपरान्वर्णानयजन्नैवमासीत् अधरोवितानः संसृष्टोवैश्योब्राह्मणस्त्रिषुवर्णेषुयज्ञस्रष्टइति ब्राह्मणस्त्रयाणामपिवर्णानांस्व
मसाधारणंदैवतमतःकारणात्तेस्वेआत्मीयाब्राह्मणाःपरान्वर्णानुद्दिश्यनायजन्निति नैवाऽऽसीदपित्वमुककामेनामुकशर्मणाहंत्वतोमुकयज्ञेनयक्ष्यइत्युद्देशंकृत्वाऽयजन्नेवयागंकृतवंतएवेत्येवमेवासीदेवंपुरा
कल्पप्रदर्शनमुखेनायंविधिर्ज्ञेयः अयजन्नितिपरस्मैपदप्रयोगस्तुपरगामित्वात्क्रियाफलस्ययुक्तः अधरोनीचःवैवाहिकाच्छ्रौताच्चान्यत्वात् वितानोग्नीनांविस्तरः तस्याऽग्नयोलौकिकाएवपंचकुंडीविधाना
दौज्ञेयाः एककुंडपक्षेत्वेकएवलौकिकः सवाथखलुयत्रक्वचहोष्यन्स्यादित्युपक्रम्याग्निंप्रतिष्ठाप्येतिगृह्यकारैर्दर्शितःसंसृष्टइति तत्रापिमंत्रसंसर्गउच्यते वैश्योवैश्यगृहादानीतः श्रौतेपिविट्कुलाद्वित्तवतो
वेतिवैश्यगृहाद्दक्षिणाग्न्यर्थमग्न्यानयनंदृश्यते यस्मादेवंतस्माद्ब्राह्मणस्त्रिष्वपिवर्णेषुयज्ञःस्रष्टोयेनसयज्ञस्रष्टाभवतीत्यर्थः पाठांतरेवैश्यपदेविभक्तिलोपआर्षः॥ १६॥यस्मात्त्रिषुवर्णेषुब्राह्मणोयज्ञस्रष्टातस्मात्स

स्वंदैवतंब्राह्मणःस्वेननित्यंपरान्वर्णानयजन्नेवमासीत् ॥ अधरोवितानःसंसृष्टोवैश्योब्राह्मणस्त्रिषुवर्णेषुयज्ञस्रष्टः ॥ ४६ ॥ तस्माद्वर्णाऋजवोज्ञातिवर्णाःसंसृ
ज्यंतेतस्यविकारएव ॥ एकंसामयजुरेकमृगेकाविप्रश्चैकोनिश्चयेतेषुसृष्टः ॥ ४७ ॥ अत्रगाथायज्ञगीताःकीर्तयंतिपुराविदः ॥ वैखानसानांराजेंद्रमुनीनांयष्टु
मिच्छताम् ॥ ४८ ॥ उदितेनुदितेवापिश्रद्दधानोजितेंद्रियः ॥ वह्निंजुहोतिधर्मेणश्रद्धावैकारणंमहत् ॥ ४९॥ यत्स्कन्नमस्यतत्पूर्वंयदस्कन्नंतदुत्तरम् ॥ बहूनियज्ञरू
पाणिनानाकर्मफलानिच ॥ ५० ॥ तानियःसंप्रजानातिज्ञाननिश्चयनिश्चितः ॥ द्विजातिःश्रद्धयोपेतःसयष्टुंपुरुषोर्हति ॥ ५१ ॥ स्तेनोवायदिवापापोयदिवापाप
कृत्तमः ॥ यष्टुमिच्छतियज्ञंयःसाधुमेववदंतितम् ॥ ५२ ॥

र्वेपिवर्णाऋजवःसाधवएवयज्ञसंयोगात् एवंधर्मसाम्येपिज्ञातिसाम्यंनास्तीत्याशंक्याह ज्ञातिवर्णाअपिक्षत्रियवैश्यशूद्रास्तस्यब्राह्मणस्यैवविकारेक्षत्रियादिकन्यासूत्पन्नेमूर्धाभिषिक्तादौसंसृज्यंतएव ते
नधर्मतोजन्मतश्चसर्वेवर्णाब्राह्मणसंसृष्टाइतिस्थितं तत्रहेतुमाह एकइति तेषुतत्त्वनिश्चयेक्रियमाणेएकोविप्रोब्रह्मैवप्रथमोब्राह्मणःसृष्टोजातः ब्राह्मणसंततित्वात्सर्वेप्येतेब्राह्मणाएवेत्यर्थः तत्रदृष्टांतः एकंसा
मेति अकारोवैसर्वावाक्सैषास्पर्शोष्मभिर्व्यज्यमानाबह्वीनानारूपाभवतीतिश्रुतेरेकमकाररूपमेवाक्षरंयथासामादिरूपंतथाब्रह्मैवब्राह्मणादिरूपमित्यर्थः ॥ ४७॥ वैखानसानांवानप्रस्थानां गाथायज्ञस्तु
तिश्लोकाः यज्ञगीताविष्णुगीताः ॥ ४८॥४९ ॥ यत्स्कन्नमिति रौद्रंगविसद्वायव्यमुपावसृष्टमित्यादिबह्वृचब्राह्मणेषोडशकमग्निहोत्रमुक्तं तत्रमारुतंविष्यंदमानमितिस्कन्नमपिमरुद्दैवत्यंभवतीतितत्पूर्वंमा
यमग्निहोत्रंयदस्कन्नंयथाविधिहुतमुत्तरंसर्वोत्कृष्टं बहूनीतिरौद्रादीनि ॥ ५० ॥ तानिषोडशाऽग्निहोत्ररूपाणि ॥ ५१ ॥ यज्ञंविष्णुं यष्टुंयज्ञदानादिनाआराधितुं ॥ ५२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ऋषयइतिसार्धः ॥ ५३ ॥ श्रद्धापवित्रंयथास्यात्तथायष्टव्यमितिसंबंधः आश्रित्यशास्त्रमितिशेषः ॥ ५४ ॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नैलकंठीयेभारतभावदीपेषष्टितमोऽध्यायः॥ ६० ॥ ॥६१॥ ॥ आश्रमाणामिति ॥ १ ॥ वानप्रस्थमिति पाठक्रमोनविवक्षितः चतुर्थंसंन्यासंतंचजटाधरणसंस्कारमवाप्यचेतिचोभिन्नक्रमः चान्मुंडिनंचवदंति ॥ २ ॥ द्विजातित्वमवाप्यवेदमधीत्यआधानादीनिकर्माणिप्राप्यवानप्रस्थाश्रमंगच्छेदित्यन्वयः ॥ ३॥४॥ आरण्यकानांवानप्रस्थानांशास्त्राणिशासनानिसमधीत्यसम्यगनुष्ठानेनप्राप्य अक्षरसात्मतांकैवल्यं ॥ ५ ॥ एतानिद्विजत्वावाप्त्यादीनि एवशब्दःप्रकारांतरं

ऋषयस्तंप्रशंसंतिसाधुचैतदसंशयम् ॥ सर्वथासर्वदावर्णैर्यष्टव्यमितिनिर्णयः॥ नहियज्ञसमंकिंचित्त्रिषुलोकेषुविद्यते॥ ५३ ॥ तस्माद्यष्टव्यमित्याहुःपुरुषेणानसूयता॥ श्रद्धापवित्रमाश्रित्ययथाशक्तियथेच्छया ॥ ५४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिवर्णाश्रमधर्मकथनेषष्टितमोऽध्यायः ॥६०॥ ॥६१॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥आश्रमाणांमहाबाहोश्रृणुसत्यपराक्रम॥ चतुर्णामपिनामानिकर्माणिचयुधिष्ठिर ॥ १ ॥ वानप्रस्थंभैक्ष्यचर्यंगार्हस्थ्यंचमहाश्रमम्॥ ब्रह्मचर्याश्रमंप्राहुश्चतुर्थंब्राह्मणैर्वृतम्॥ २॥ जटाधरणसंस्कारंद्विजातित्वमवाप्यच॥ आधानादीनिकर्माणिप्राप्यवेदमधीत्यच॥३ ॥सदारोवाप्यदारोवाआत्मवान्संयतेंद्रियः॥ वानप्रस्थाश्रमंगच्छेत्कृतकृत्योगृहाश्रमात् ॥ ४ ॥ तत्रारण्यकशास्त्राणिसमधीत्यसधर्मवित्॥ ऊर्ध्वरेताःप्रव्रजित्वागच्छत्यक्षरसात्मताम्॥ ५॥ एतान्येवनिमित्तानिमुनीनामूर्ध्वरेतसाम्॥ कर्तव्यानीहविप्रेणराजन्नादौविपश्चिता॥ ६ ॥ चरितब्रह्मचर्यस्यब्राह्मणस्यविशांपते॥ भैक्षचर्यास्वधीकारःप्रशस्तइहमोक्षिणः॥ ७॥ यत्रास्तमितशायीस्यान्निराशीरनिकेतनः॥ यथोपलब्धजीवीस्यान्मुनिर्दांतोजितेंद्रियः॥ ८ ॥ निराशीःस्यात्सर्वसमोनिर्भोगोनिर्विकारवान्॥ विप्रःक्षेमाश्रमंप्राप्तोगच्छत्यक्षरसात्मताम्॥९॥ अधीत्यवेदान्कृतसर्वकृत्यःसंतानमुत्पाद्यसुखानिभुक्त्वा॥समाहितःप्रचरेद्दुश्चरंयोगार्हस्थ्यधर्मंमुनिधर्मजुष्टम्॥१०॥स्वदारतुष्टस्त्वृतुकालगामीनियोगसेवीनशठोनजिह्मः॥ मिताशनोदेवरतःकृतज्ञःसत्योमृदुश्चानृशंसःक्षमावान्॥११॥ दांतोविधेयोहव्यकव्येप्रमत्तोह्यन्नस्यदातासततंद्विजेभ्यः॥ अमत्सरीसर्वलिंगप्रदातावैताननित्यश्चगृहाश्रमीस्यात् ॥ १२॥

मोक्षप्राप्तौवारयति ॥ ६ ॥ ब्रह्मचर्यादेवप्रव्रजेदितिश्रुतेर्मध्यममाश्रमद्वयमनित्यमित्याह चरितेति ॥ ७ ॥८ ॥ विकाराःकामसंकल्पादयस्तद्वच्चित्तंतद्रहितोनिर्विकारवान् अमनस्कइत्यर्थः ॥९॥ गृहिणोमुक्तिमाह अधीत्येति समाहितोयोगयुक्तःसन्गार्हस्थ्यधर्मंयःप्रचरेत्सोक्षरसात्मतांगच्छतीतिपूर्वेणसंबंधः ॥ १० ॥ असमाहितंप्रत्याह स्वदारेति शठोधूर्तः जिह्मःकुटिलः ॥ ११ ॥ विधेयोगुरुशास्त्राज्ञापालकः अप्रमत्तोऽवहितः सर्वेभ्योलिंगयुक्तेभ्यआश्रमेभ्यःप्रदाताअन्नादेः लिंगप्रदातेतिमध्यमपदलोपीसमासः वैतानंश्रौतकर्मतत्रनित्यः ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ वृत्तिंजीविकांप्रविशोध्यशुद्धांकृत्वा न्यायागतेनधनेनजीवन्नित्यर्थः ॥ १६ ॥ तस्येति तस्यगृहस्थस्यदेहपरित्यागात्समाहितश्चेदिहैवदेहाभिमानत्यागादसमाहितस्यमरणानंतरं इष्टाःकामाविषयाःहार्दाकाशेस्वर्गेवाउपतिष्ठंति कामाःअक्षयाइतिच्छेदः संधिरार्षः सर्वतोक्षिशिरोमुखाइत्यनेनकामानांकिंकराणामिववश्यत्वमुक्तं यत्रयत्रदेशेकालेवायोग्यमयोग्यंवासंकल्पयति तत्सर्वंसद्यउपतिष्ठतीत्यर्थः ॥ १७ ॥ ब्रह्मचारिणोपिकैवल्यमाह स्मरन्निति सर्वान्देवान्मंत्रांश्च ॥ १८ ॥ दीक्षानियमविशेषस्वीकारः वेदंवेदांतान् कृत्यंकर्तुमर्हंध्यानयोगं ॥ १९ ॥ तदविरोधेनशुश्रूषांच

अथात्रनारायणगीतमाहुर्महर्षयस्तातमहानुभावाः ॥ महार्थमत्यंततपःप्रयुक्तंतदुच्यमानंहिमयानिबोध ॥ १३ ॥ सत्यार्जवंचातिथिपूजनंचधर्मस्तथार्थश्च रतिःस्वदारैः ॥ निषेवितव्यानिसुखानिलोकेह्यस्मिन्परेचैवमतंममैतत् ॥ १४ ॥ भरणंपुत्रदाराणांवेदानांधारणंतथा ॥ वसतामाश्रमंश्रेष्ठंवदंतिपरमर्षयः ॥ १५ ॥ एवंहियोब्राह्मणोयज्ञशीलोगार्हस्थ्यमध्यावसतेयथावत् ॥ गृहस्थवृत्तिंप्रविशोध्यसम्यक्स्वर्गेविशुद्धंफलमाप्नुतेसः ॥ १६ ॥ तस्यदेहपरित्यागादिष्टाःकामाक्षयामताः ॥ आनंत्यायोपतिष्ठंतिसर्वतोक्षिशिरोमुखाः ॥ १७ ॥ स्मरन्नेकोजपन्नेकःसर्वानेकोयुधिष्ठिर ॥ एकस्मिन्नेवचाचार्येशुश्रूषुर्मलपंकवान् ॥ १८ ॥ ब्रह्मचारीव्रतीनित्यंनित्यंदीक्षापरोवशी ॥ परिचार्यंतथावेदंकृत्यंकुर्वन्वसेत्सदा ॥ १९ ॥ शुश्रूषांसततंकुर्वन्गुरोःसंप्रणमेतच ॥ षट्कर्मसुनिवृत्तश्चनप्रवृत्तश्चसर्वशः ॥ २० ॥ नचरत्यधिकारेणसेवेतद्विषतोनच ॥ एषोश्रमपदस्तातब्रह्मचारिणइष्यते ॥ २१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिचतुराश्रमधर्मकथनेएकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ शिवान्सुखान्महोदर्कानहिंस्रान्लोकसंमतान् ॥ ब्रूहिधर्मान्सुखोपायान्मद्विधानांसुखावहान् ॥ १ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ ब्राह्मणस्यतुचत्वारस्त्वाश्रमाविहिताःप्रभो ॥ वर्णास्तान्नानुवर्ततेत्रयोभारतसत्तम ॥ २ ॥ उक्तानिकर्माणिवहूनिराजन्स्वर्ग्याणिराजन्यपरायणानि ॥ नेमानिदृष्टांतविधौस्मृतानिक्षात्रेहिसर्वंविहितंयथावत् ॥ ३ ॥ क्षात्राणिवैश्यानिचसेव्यमानःशौद्राणिकर्माणिचब्राह्मणःसन् ॥ अस्मिँल्लोकेनिंदितोमंदचेताःपरेचलोकेनिरयंप्रयाति ॥ ४ ॥

कुर्वन्निवृत्तोनिवृत्तिमान् ॥ २० ॥ अधिकारेणनिग्रहानुग्रहेण ॥ २१ ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भा० एकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ शिवानिति ॥ १ ॥ उक्तविशेषणविशिष्टाब्राह्मणस्यैवधर्माइत्याशयेनाह ब्राह्मणस्येति एतेनगृहस्थस्यापिब्राह्मणस्याहिंस्रोधर्मःकामकारएवनविधिचोदितइतिदर्शितं वक्ष्यतिचमोक्षधर्मेषु पशुयज्ञैःकथंहिंस्रैर्मादृशोयष्टुमर्हतीति त्रयोहिंसापरावर्णास्तान्नानुवर्तंते ॥ २ ॥ नानुवर्ततेइत्येतत्प्रपंचयति उक्तानीत्यादिना राजन्यानांपरायणानियुद्धजयादीनि दृष्टांतविधौत्वयापृष्टस्यप्रतिवचनेनयोग्यानि यतःक्षात्रेविहितंविधिप्रधानंप्रवृत्तिशास्त्रमितियावत् तत्कथंनिवृत्तिप्रधानैर्ब्राह्मणधर्मैःसमत्वमेतीत्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५ ॥षट्कर्माणिप्राणायामःप्रत्याहारोध्यानधारणातर्कःसमाधिरिति इज्यादीनामाश्रमांतरेष्वयोगात्सर्वाश्रमयोग्यान्येतान्येवषट्कर्माणि सर्वधर्मोऽहिंसा संवृतस्याचपलस्य कृतात्मनोजितचित्तस्य ॥ ६ ॥ तपसिविचारे अक्षरसंमिताःअक्षयाः ॥७॥ नन्वेवंब्राह्मणःस्वधर्मंत्यक्त्वाकिमितिहीनधर्मैरमतइत्याशंक्याह यइति यःपुमान्यस्मिन्नवस्थाविशेषेयत्रदेशेकालेवायेनफलेननिमित्तेनयत्कर्मकरोति साध्वसाधुवातत्सकलंलोभाच्चिराभ्यासाच्चसगुणमेवेतिप्रतिपद्यतेनत्विदंनिंद्यमितिततोविरज्यतइत्यर्थः ॥ ८ ॥ तान्येवाह वृद्ध्येति जीवैःसंजीवनंमृगयाजीवित्वंतेन महदपिस्वाध्यायगणितंवेदाभ्यसनंवृद्ध्यादिभिःसमानमितिवेत्तुमर्हसि उक्तहेतोरित्यर्थः ॥ ९ ॥ अभ्यासात्कर्माणिरोचंतेचेदुत्तमान्येवतानिकुतोनाभ्यस्यंतइत्याशंक्याह कालेति कालेनपर्यैत्याविर्भवतीतिकालपर्यायःप्राग्भवीयोवासनासमूह

यासंज्ञाविहितालोकेदासेशुनिवृकेपशौ ॥ विकर्मणिस्थितेविप्रेसैवसंज्ञाचपांडव ॥ ५ ॥ षट्कर्मसंप्रवृत्तस्यआश्रमेषुचतुर्ष्वपि ॥ सर्वधर्मोपपन्नस्यसंवृतस्य कृतात्मनः ॥ ६ ॥ ब्राह्मणस्यविशुद्धस्यतपस्यभिरतस्यच ॥ निराशिषोवदान्यस्यलोकाह्यक्षरसंमिताः ॥ ७ ॥ योयस्मिन्कुरुतेकर्मयादृशंयेनयत्रच ॥ तादृशंतादृशेनैवसगुणंप्रतिपद्यते ॥ ८ ॥ वृद्ध्याकृषिवणिक्त्वेनजीवसंजीवनेनच ॥ वेत्तुमर्हसिराजेंद्रस्वाध्यायगणितंमहत् ॥ ९ ॥ कालसंचोदितोलोकःकालपर्यायनिश्चितः ॥ उत्तमाधममध्यानिकर्माणिकुरुतेवशः ॥ १० ॥ अंतवंतिप्रधानानिपुराश्रेयस्कराणिच ॥ स्वकर्मनिरतोलोकोह्यक्षरःसर्वतोमुखः ॥ ११ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध०वर्णाश्रमधर्मकथनेद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ॥७॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ ज्याकर्षणंशत्रुनिबर्हणंचकृषिर्वणिज्यापशुपालनंच ॥ शुश्रूषणंचापितथार्थहेतोरकार्यमेतत्परमंद्विजस्य ॥ १ ॥ सेव्यंतुब्रह्मषट्कर्मगृहस्थेनमनीषिणा ॥ कृतकृत्यस्यचारण्येवासोविप्रस्यशस्यते ॥ २ ॥ राजप्रेष्यंकृषिधनंजीवनंचवणिक्पथा ॥ कौटिल्यंकौलटेयंचकुसीदंचविवर्जयेत् ॥ ३ ॥ शूद्रोराजन्भवतिब्रह्मबंधुर्दुश्चारित्र्योयश्चधर्मादपेतः ॥ वृषलीपतिःपिशुनोनर्तनश्चराजप्रेष्योयश्चभवेद्विकर्मा ॥ ४ ॥ जपन्वेदानजपंश्चापिराजन्समःशूद्रैर्दासवच्चापिभोज्यः ॥ एतेसर्वेशूद्रसमाभवंतिराजन्नेतान्वर्जयेद्देवकृत्ये ॥ ५ ॥

स्तेननिश्चितः तेनकालेनप्रेरितस्तदनुगुणंकर्मकरोति यतः अवशःकालाद्यधीनः ॥ १० ॥ एवंचेत्कृतंविधिनिषेधाभ्यामित्यतआह अंतवंतीति पुराश्रेयस्कराणिप्राचीनानिपुण्यापुण्यानियानिप्रधानानिदेहारंभकाणितान्यंतवंतिदेहस्यैवांऽतवत्त्वात्देहसंबंधियत्सुखदुःखाद्यागमनंतदपरिहार्यं अन्यत्रतुशुभाशुभप्रवृत्त्यादौ लोकःस्वकर्मनिरतःस्वस्याऽभीष्टंयत्कर्मरागादिविषयभूतंतत्रैवनिरतस्तत्रायत्तःसर्वतोमुखःप्रवृत्तौवास्वतंत्रः अक्षरोजीवः तत्रतत्रकामकारेणप्रवर्ततेऽतोविधिनिषेधशास्त्रस्यास्त्येवार्थत्वमित्यर्थः ॥ ११ ॥ ॥ इतिशां०रा०नै०भा०द्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ॥७॥ ॥ ज्याकर्षणमिति ॥ १ ॥ २ ॥ कौटिल्यमनार्जवं कौलटेयंकुलटाप्रधानंजारकर्मपारदार्यंवा अन्येतुकौटिलीयमितिपाठंप्रकल्प्यमात्सर्यमितिव्याचक्षते कुसीदंवृद्धिजीविकां ॥ ३ ॥ ४ ॥ राजप्रेष्यादिर्वेदान्जपन्नजपन्वाशूद्रइवपंक्तेर्बहिर्भोजनीयएवेतिभावः ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥६॥७॥८॥९॥धर्मेष्वसक्तान्विष्णुर्नेच्छतिचेत्काहानिरतआह लोकइति लोकेस्वर्गे इदंसुखादि आश्रमस्थाश्चस्वधर्मेनतिष्ठेयुः स्वर्गादिकंसर्वंविष्णुप्रसादादेवतदभावेसर्वंकृतंकर्मव्यर्थमितिभावः॥ १०॥ योराजात्रयाणांब्राह्मणवैश्यशूद्राणांस्वराज्येआश्रमधर्मसेवनंयथोक्तंइच्छेत् तेनावश्यज्ञातव्यान्धर्मान्शृणु ॥ ११ ॥ शुश्रूषोर्वेदांतेष्वनधिकारात्पुराणद्वाराआत्मानंश्रोतुमिच्छोः कृतकार्यस्ययावच्छरीरसामर्थ्यंसेवितत्रैवर्ण्यस्य कृतसंतानकर्मणोजातपुत्रस्य अभ्यनुज्ञातोराज्ञाइत्यभ्यनुज्ञातराजस्तस्य ॥१२॥अल्पांतरगतस्यआचारनिष्ठयात्रैवर्णिकसमस्य दशधर्मगतस्येतिमत्तप्रमत्तादीन्प्रकृत्यदशधर्मंनजा

निर्मर्यादेचाशुचौक्रूरवृत्तौहिंसात्मकेत्यक्तधर्मस्ववृत्ते ॥ हव्यंकव्यंयानिचान्यानिराजन्देयान्यदेयानिभवंतिचास्मै॥६॥ तस्माद्धर्मोविहितोब्राह्मणस्यदमःशौचमार्जवंचापिराजन्॥ तथाविप्रस्याश्रमाःसर्वएवपुराराजन्ब्रह्मणावैनिसृष्टाः॥ ७॥यःस्याद्दांतःसोमपश्चार्यशीलःसानुक्रोशःसर्वसहोनिराशीः॥ ऋजुर्मृदुरनृशंसःक्षमावान्सवैविप्रोनेतरःपापकर्मा॥ ८ ॥शूद्रंवैश्यंराजपुत्रंचराजन्लोकाःसर्वेसंश्रिताधर्मकामाः॥ तस्माद्वर्णान्शांतिधर्मेष्वसक्तान्मत्वाविष्णुर्नेच्छतिपांडुपुत्र॥ ९ ॥लोकेचेदंसर्वलोकस्यनस्याच्चातुर्वर्ण्यंवेदवादाश्चनस्युः॥ सर्वाश्चेज्याःसर्वलोकक्रियाश्चसद्यःसर्वेचाश्रमस्थानवैस्युः॥ १० ॥ यश्चत्रयाणांवर्णानामिच्छेदाश्रमसेवनम्॥ चातुराश्रम्यदृष्टांश्चधर्मांस्तान्शृणुपांडव॥११॥शुश्रूषोःकृतकार्यस्यकृतसंतानकर्मणः॥ अभ्यनुज्ञातराजस्यशूद्रस्यजगतीपते॥१२॥ अल्पांतरगतस्यापिदशधर्मगतस्यवा॥ आश्रमाविहिताःसर्वेवर्जयित्वानिराशिषम्॥ १३ ॥ भैक्ष्यचर्याततःप्राहुस्तस्यतद्धर्मचारिणः॥ तथावैश्यस्यराजेंद्रराजपुत्रस्यचैवहि॥ १४॥ कृतकृत्योवयोतीतोराज्ञःकृतपरिश्रमः॥वैश्योगच्छेदनुज्ञातोनृपेणाश्रमसंश्रयम्॥१५॥ वेदानधीत्यधर्मेणराजशास्त्राणिचानघ॥संतानादीनिकर्माणिकृत्वासोमंनिषेव्यच॥ १६॥ पालयित्वाप्रजाःसर्वाधर्मेणवदतांवर॥ राजसूयाश्वमेधादीन्मखानन्यांस्तथैवच॥ १७॥आनयित्वायथापाठंविप्रेभ्योदत्तदक्षिणः॥ संग्रामेविजयंप्राप्यतथाल्पंयदिवाबहु॥ १८ ॥स्थापयित्वाप्रजापालंपुत्रंराज्येचपांडव ॥ अन्यगोत्रंप्रशस्तंवाक्षत्रियंक्षत्रियर्षभ ॥ १९ ॥ अर्चयित्वापितॄन्सम्यक्पितृयज्ञैर्यथाविधि॥ देवान्यज्ञैर्ऋषीन्वेदैरर्चयित्वातुयत्नतः ॥ २० ॥ अंतकालेचसंप्राप्तेयइच्छेदाश्रमांतरम्॥सोनुपूर्व्याश्रमान्राजन्गत्वासिद्धिमवाप्नुयात्॥ २१ ॥

नंतीत्युक्तेरत्रयोगधर्मानभिज्ञस्ययहणंतस्यापिआश्रमाःसर्वेविहिताः शूद्रोपिनैष्ठिकंब्रह्मचर्यंवानप्रस्थंवासकलविक्षेपककर्मत्यागरूपंसंन्यासंवाऽनुतिष्ठेदेव निराशिषंशांतिदांत्यादिकल्याणगुणरहितं॥१३॥ भैक्ष्यचर्यांपारिव्राज्यं तस्यशूद्रस्य तद्धर्मचारिणस्तान्पूर्वोक्तान्स्वधर्मान्चरतीतितथाभूतस्य तथावैश्यस्यराजपुत्रस्यचभैक्ष्यचर्यांप्राहुरित्यन्वयः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥१९॥२०॥२१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

राजाऋषित्वेनमंत्रार्थद्रष्टृत्वेनवेदांतश्रवणकर्तृत्वेनहेतुनाभैक्ष्यचर्यामिच्छेदितिपूर्वेणसंबंधः नतुसेवयाश्रवणमकुर्वन्नान्नमात्रार्थमित्यर्थः तत्कुर्वंस्तुजीवितकांक्षयाभैक्ष्यचर्यांचरेदेवेत्यर्थः ॥२२॥ एतद्भैक्ष्यं नैष्ठिकंनित्यं त्रयाणांराजादीनां तेषामाश्रमसंन्यासोनित्योनास्तिअपितुविक्षेपककर्मत्यागरूपःकाम्यएवास्तीत्यर्थः सचचतुर्णामप्याश्रमाणामस्तीतिप्राङ्कः ॥ २३ ॥ राजधर्मंप्रशंसति बाह्वायत्तमित्यादिना ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ सर्वेषांत्यागिनांषड्भागहारीराजापिसर्वत्यागीभवतीत्यर्थः ॥२७॥२८॥ २९ ॥ यथेति जीवामृगादयः प्राकृतैर्नीचैर्वध्यमानाहंतॄणांधर्मस्यश्रुतदृष्टादीनांचनाशायभवंतिएवं

राजर्षित्वेनराजेंद्रभैक्ष्यचर्यांनसेवया॥ अपेतगृहधर्मोपिचरेज्जीवितकाम्यया ॥ २२ ॥ नचैतन्नैष्ठिकंकर्मत्रयाणांभूरिदक्षिण॥ चतुर्णांराजशार्दूलप्राहुराश्रमवासिनाम्॥ २३ ॥ बाह्वायत्तंक्षत्रियैर्मानवानांलोकश्रेष्ठंधर्ममासेवमानैः॥सर्वेधर्माःसोपधर्मास्त्रयाणांराज्ञोधर्मादितिवेदाच्छृणोमि॥२४॥यथाराजन्हस्तिपदेपदानिसंलीयंतेसर्वसत्त्वोद्भवानि॥ एवंधर्मान्राजधर्मेषुसर्वान्सर्वावस्थंसंप्रलीनान्निबोध॥ २५॥ अल्पाश्रयानल्पफलान्वदंतिधर्मानन्यान्धर्मविदोमनुष्याः॥ महाश्रयंबहुकल्याणरूपंक्षात्रंधर्मनेतरंप्राहुरार्याः॥ २६ ॥ सर्वेधर्माराजधर्मप्रधानाःसर्वैवर्णाःपाल्यमानाभवंति॥ सर्वस्त्यागोराजधर्मेषुराजंस्त्यागंधर्मंचाहुरग्र्यंपुराणम्॥२७॥ मज्जेत्त्रयीदंडनीतौहतायांसर्वेधर्माःप्रक्षयेयुर्विबुद्धाः॥सर्वेधर्माश्चाश्रमाणांहताःस्युःक्षात्रेत्यक्तेराजधर्मेपुराणे॥२८॥सर्वेत्यागाराजधर्मेषुदृष्टाःसर्वादीक्षाराजधर्मेषुचोक्ताः॥सर्वाविद्याराजधर्मेषुयुक्ताःसर्वेलोकाराजधर्मेप्रविष्टाः॥ २९॥ यथाजीवाःप्राकृतैर्वध्यमानाधर्मश्रुतानामुपपीडनाय॥ एवंधर्माराजधर्मैर्वियुक्ताःसंचिन्वंतोनाद्रियंतेस्वधर्मम्॥ ३० ॥ ॥इतिश्रीम०शांतिप०राजध०वर्णाश्रमधर्मकथनेत्रिषष्टितमोऽध्यायः॥६३॥ ॥७॥

॥भीष्मउवाच॥ ॥ चातुराश्रम्यधर्माश्चयतिधर्माश्चपांडव ॥ लोकवेदोत्तराश्चैवक्षात्रधर्मेसमाहिताः॥ १ ॥ सर्वाण्येतानिकर्माणिक्षात्रेभरतसत्तम॥ निराशिषोजीवलोकाःक्षत्रधर्मेव्यवस्थिते॥ २ ॥ अप्रत्यक्षंबहुद्वारंधर्ममाश्रमवासिनाम्॥ प्रकोपयंतितद्भावमागमैरेवशाश्वतम्॥३॥अपरेवचनैःपुण्यैर्वादिनोलोकनिश्चयम्॥ अनिश्चयज्ञाधर्माणामदृष्टांतेपरेहताः॥ ४ ॥ प्रत्यक्षंसुखभूयिष्ठमात्मसाक्षिकमच्छलम्॥ सर्वलोकहितंधर्मंक्षत्रियेषुप्रतिष्ठितम्॥ ५ ॥

राजधर्मैर्नीत्यादिभिर्वियुक्ताधर्माअग्निहोत्रादयश्चोरैर्नाश्यमानाःकर्तॄणांधर्मंचित्तंचखेदयंतिकर्तारश्चसंचिन्वंतःस्वास्थ्यमन्वेषयंतोव्याकुलतयास्वधर्मंनाद्रियंतेतस्माद्राजधर्मएवमुख्योधर्मइत्यर्थः ॥ ३०॥ इतिशांतिपर्वणिराजध०नैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ चातुराश्रम्येति ॥ १ ॥ २ ॥ धर्मंबहुद्वारंविद्धि अन्येतुतद्भावंधर्मस्यस्वरूपंकोपयंतिविरुद्धागमैः ॥ ३ ॥ अदृष्टांतेनदृष्टोंतोयस्यतस्मिन्परेधर्मेहतानष्टधियः निश्चयंप्रकोपयंति ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

धर्माश्रमेइति गार्हस्थ्येत्रयाणांवर्णानांधर्माणामुपश्रुतिरंतर्भावः संख्यातापकटा तथाऽध्यवसिनांनैष्ठिकवानप्रस्थयतीनांब्राह्मणानांचधर्माणामुपश्रुतिःसंख्याता तथाराजधर्मेषुधर्मैःसहलोकाअंतर्भूताइ ति सार्धःश्लोकः ॥ ६ ॥ अत्रपूर्वोक्तांकथांस्मारयति उदाहृतमितिसार्धः ॥ ७ ॥ ८ ॥ आश्रमंआश्रमविहितंकर्मधर्मंतुलयित्वाकिंदंडनीतिजोधर्मोमहान्उतआश्रमधर्मइतिसंदिग्धदृष्टांतवचनेसिद्धांतंश्लो

धर्माश्रमेध्यवसिनांब्राह्मणानांयुधिष्ठिर ॥ यथात्रयाणांवर्णानांसंख्यातोपश्रुतिःपुरा ॥ ६॥ राजधर्मेष्वनुमतालोकाःसुचरितैःसह ॥ उदाहृतंतेराजेंद्रयथाविष्णुंमहौजसम् ॥ ७॥ सर्वभूतेश्वरंदेवंप्रभुंनारायणंपुरा ॥ जग्मुःसुबहुशःशूराराजानोदंडनीतये ॥ ८ ॥ एकैकमात्मनःकर्मतुलयित्वाश्रमंपुरा ॥ राजानःपर्युपासंतदृष्टांतवचनेस्थिताः ॥ ९ ॥ साध्यादेवावसवश्चाश्विनौचरुद्राश्चविश्वेमरुतांगणाश्च ॥ सृष्टाःपुराद्यादिदेवेनदेवाःक्षात्रेधर्मेवर्तयंतेचसिद्धाः ॥ १० ॥ अत्रतेवर्तयिष्यामिधर्ममर्थविनिश्चयम् ॥ निर्मर्यादेवर्तमानेदानवैकार्णवेपुरा ॥ ११ ॥ बभूवराजाराजेंद्रमांधातानामवीर्यवान् ॥ पुरावसुमतीपालोयज्ञंचक्रेदिदृक्षया ॥ १२ ॥ अनादिमध्यनिधनंदेवंनारायणंप्रभुम् ॥ सराजाराजशार्दूलमांधातापरमेश्वरम् ॥ १३ ॥ जगामशिरसापादौयज्ञेविष्णोर्महात्मनः ॥ दर्शयामासतंविष्णूरूपमास्थायवासवम् ॥ १४ ॥ सपार्थिवैर्वृतःसद्भिरर्चयामासतंप्रभुम् ॥ तस्यपार्थिवसिंहस्यतस्यचैवमहात्मनः ॥ संवादोयंमहानासीद्विष्णुंप्रतिमहाद्युतिम् ॥ १५ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ किमिष्यतेधर्मभृतांवरिष्ठयद्द्रष्टुकामोसितमप्रमेयम् ॥ अनंतमायामितमंत्रवीर्यंनारायणंह्यादिदेवंपुराणम् ॥ १६ ॥ नासौदेवोविश्वरूपोमयापिशक्योद्रष्टुंब्रह्मणावापिसाक्षात् ॥ येन्येकामास्तवराजन्हृदिस्थादास्येचैतांस्त्वंहिमर्त्येषुराजा ॥ १७ ॥ सत्येस्थितोधर्मपरोजितेंद्रियःशूरोदृढप्रीतिरतःसुराणाम् ॥ बुद्ध्याभक्त्याचोत्तमःश्रद्धयाचततस्तेहंदद्मिवरान्यथेष्टम् ॥ १८ ॥ ॥ मांधातोवाच ॥ ॥ असंशयंभगवन्नादिदेवंद्रक्ष्यामित्वाहंशिरसासंप्रसाद्य ॥ त्यक्त्वाकामान्धर्मकामोह्यरण्यमिच्छेगंतुंसत्पथंलोकदृष्टम् ॥ १९ ॥ क्षात्राद्धर्माद्विपुलादप्रमेयाल्लोकाःप्राप्ताःस्थापितंस्वंयशश्च ॥ धर्मोयोसावादिदेवात्प्रवृत्तोलोकश्रेष्ठंतंनजानामिकर्तुम् ॥ २० ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ असैनिकाधर्मपराश्चधर्मेपरांगतिंननयंतेह्ययुक्तम् ॥ क्षात्रोधर्मोह्यादिदेवात्प्रवृत्तःपश्चादन्येशेषभूताश्चधर्माः ॥ २१ ॥

तुंप्रभुमुपासंतेतियोजना ॥ ९ ॥ १० ॥ अर्थस्यनिश्चयोयत्रतं ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ वासवमैंद्रंरूपं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ त्वाहंत्वामहं ॥ १९ ॥ तंक्षात्रधर्मात्श्रेष्ठंकर्तुंनजानामि ॥ २० ॥ नसंतिसैनिकायेषांतेअसैनिकाअराजानः धर्मेविषयेपरांगतिंकाष्ठांननयंतेनप्रापयंतिअन्यंस्वयंचनव्रजंति राजानस्तुप्रयुक्तैर्धर्मैर्द्वयमपिकुर्वंति ह्ययुक्तमितिपाठेहिप्रसिद्धमयुक्तंअभिनिवेशशून्यं यथास्यात्तथाहेलयैवननयंतेइत्यर्थः शेषभूताअंगभूताः ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सप्रस्थानाःपारिव्राज्यसहिताः शेषधर्माअंतवत्फलाः अनंताअसंख्याताः ॥ २२ ॥ कर्मणाक्रियया ॥ २३ ॥ अयंक्षात्रः आदिर्व्राह्मः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ आत्मत्यागोयुद्धेमरणं ॥ २७ ॥ २८ ॥

शेषाःस्पृष्टात्यंतवंतोव्यनंताःसप्रस्थानाःक्षात्रधर्माविशिष्टाः ॥ अस्मिन्धर्मेसर्वधर्माःप्रविष्टास्तस्माद्धर्मंश्रेष्ठमिमंवदंति ॥ २२ ॥ कर्मणावैपुरादेवाऋषयश्चामि

॥६६॥ तौजसः ॥ त्राताःसर्वेप्रसह्यारीन्क्षत्रधर्मेणविष्णुना ॥ २३ ॥ यदिह्यसौभगवन्नाहनिष्यद्रिपून्सर्वान्सुरानप्रमेयः॥ नब्राह्मणानचलोकादिकर्तानायंधर्मोना
दिधर्मोभविष्यत् ॥ २४ ॥ इमामुर्वीनाजयद्विक्रमेणदेवश्रेष्ठःसासुरामादिदेवः॥ चातुर्वर्ण्यंचातुराश्रम्यधर्माःसर्वेनस्युर्ब्राह्मणानांविनाशात्॥ २५॥ नष्टाधर्माः
शतधाशाश्वतास्तेक्षात्रेणधर्मेणपुनःप्रवृद्धाः ॥ युगेयुगेह्याद्दिधर्माःप्रवृत्तालोकज्येष्ठंक्षात्रधर्मंवदंति॥ २६॥ आत्मत्यागःसर्वभूतानुकंपालोकज्ञानंपालनंमो
क्षणंच॥ विषण्णानांमोक्षणंपीडितानांक्षात्रेधर्मेविद्यतेपार्थिवानाम्॥२७॥निर्मर्यादाःकाममन्युप्रवृत्ताभीताराज्ञोनाधिगच्छंतिपापम्॥ शिष्टाश्चान्येसर्वधर्मो
पपन्नाःसाध्वाचाराःसाधुधर्मंवदंति ॥ २८ ॥ पुत्रवत्पाल्यमानानिराजधर्मेणपार्थिवैः॥ लोकेभूतानिसर्वाणिचरंतेनात्रसंशयः ॥२९॥ सर्वधर्मपरंक्षात्रंलोक
श्रेष्ठंसनातनम् ॥ शश्वदक्षरपर्यंतमक्षरंसर्वतोमुखम् ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिवर्णाश्रमधर्मकथनेचतुःषष्टितमोऽ
ध्यायः ॥ ६४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ एवंवीर्यःसर्वधर्मोपपन्नःक्षात्रःश्रेष्ठःसर्वधर्मेषुधर्मः ॥ पाल्योयुष्माभिर्लोकहितैरुदारैर्विपर्ययेस्यादभवःप्रजानां
॥ १ ॥ भूसंस्काररंराजसंस्कारयोगमभैक्षचर्यांपालनंचप्रजानाम् ॥ विद्याद्राजासर्वभूतानुकंपीदेहत्यागंचाहवेधर्ममग्र्यम्॥ २॥ त्यागंश्रेष्ठंमुनयोवैवदंतिसर्वश्रे
ष्ठंयच्छरीरंत्यजंतः॥ नित्यंयुक्ताराजधर्मेषुसर्वेप्रत्यक्षंतेभूमिपालायथैव ॥ ३ ॥ बहुश्रुत्यागुरुशुश्रूषयाचपरस्पराःसंहननाद्वदंति ॥ नित्यंधर्मंक्षत्रियोब्रह्मचारी
चरेदेकोह्याश्रमंधर्मकामः॥ ४ ॥ सामान्यार्थेव्यवहारेप्रवृत्तेप्रियाप्रियेवर्जयन्नेवयत्नात् ॥ चातुर्वर्ण्यस्थापनात्पालनाच्चतैस्तैर्योगैर्नियमैरौरसैश्च ॥ ५॥ सर्वो
द्योगैराश्रमंधर्ममाहुःक्षात्रंश्रेष्ठंसर्वधर्मोपपन्नम् ॥ स्वंस्वंधर्मंयेनचरंतिवर्णास्तांस्तान्धर्मानन्यथार्थान्वदंति ॥ ६ ॥ निर्मर्यादान्नित्यमर्थेविनिष्टानाहुस्तान्वैपशुभू
तान्मनुष्यान्॥ यथानीतिंगमयत्यर्थयोगाच्छ्रेयस्तस्मादाश्रमात्क्षत्रधर्मः॥ ७॥

॥ २९ ॥ अक्षरपर्यंतंमोक्षावसानं ॥ ३० ॥ ॥इतिशांतिप० रा० नै० भारतभा० चतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ ॥७॥ ॥एवमिति॥१॥भूसंस्कारंभुवःसंपन्नसस्यत्वं राजसंस्कारोराजसूयाश्वमेधा
वभृथस्नानमभैक्ष्यचर्यासंन्यासाभावं एतेनसंन्यासोराज्ञामधर्मइत्युक्तं ॥ २ ॥ यथैवशरीराणित्यक्तवंतः ॥ ३ ॥ ४ ॥ औरसैःपौरुषैः ॥ ५ ॥ येनक्षात्रधर्मेण अन्यथार्थांस्तांस्तान्धर्मान्वदंति ॥ ६॥७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यागतिर्यज्ञादिः आश्रमधर्मश्चएतद्द्वयं ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ नोपयुंजानंनाचरंतं ॥ ११ ॥ उत्कृष्टव्याउत्कर्षंप्रापणीयाः एषधर्मःक्षत्रियस्य ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४॥ दस्युजीविनोदस्युवृत्तिजीविनः ॥ १५॥

त्रैविद्यानांयागतिर्ब्राह्मणानांयेचैवोक्ताश्चाश्रमाब्राह्मणानाम् ॥ एतत्कर्मब्राह्मणस्याहुरथ्यमन्यत्कुर्वञ्छूद्रवच्छस्त्रवध्यः ॥ ८ ॥ चातुराश्रम्यधर्माश्चवेदधर्माश्च पार्थिव ॥ ब्राह्मणेनानुगंतव्यानान्योविद्यात्कदाचन ॥ ९ ॥ अन्यथावर्तमानस्यनासौवृत्तिःप्रकल्प्यते ॥ कर्मणावर्धतेधर्मोयथाधर्मस्तथैवसः ॥ १० ॥ योविकर्मस्थितोविप्रोनससन्मानमर्हति ॥ कर्मस्वंनोपयुंजानमविश्वास्यंहितंविदुः ॥ ११ ॥ एतेधर्माःसर्ववर्णेषुलीनाउत्कृष्टव्याःक्षत्रियैरेषधर्मः ॥ तस्माज्ज्येष्ठाराजधर्मानचान्येवीरज्येष्ठावीरधर्मामतामे ॥ १२ ॥ ॥मांधातोवाच॥ ॥यवनाःकिरातागांधाराश्चीनाःशवरबर्बराः ॥ शकास्तुषाराःकंकाश्चपह्लवाश्चांध्रमद्रकाः॥ १३ ॥पौंड्राःपुलिंदारमठाःकांबोजाश्चैवसर्वशः॥ ब्रह्मक्षत्रप्रसूताश्चवैश्याःशूद्राश्चमानवाः ॥ १४ ॥ कथंधर्माश्चरिष्यंतिसर्वेविषयवासिनः॥ मद्विधैश्च कथंस्थाप्याःसर्वेवैदस्युजीविनः॥ १५॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंभगवंस्तद्ब्रवीहिमे॥ त्वंबंधुभूतोह्यस्माकंक्षत्रियाणांसुरेश्वर॥ १६ ॥ ॥इंद्रउवाच॥ ॥मातापित्रोर्हिशुश्रूषाकर्तव्यासर्वदस्युभिः॥ आचार्यगुरुशुश्रूषातथैवाश्रमवासिनाम् ॥ १७ ॥ भूमिपानांचशुश्रूषाकर्तव्यासर्वदस्युभिः ॥ वेदधर्मक्रियाश्चैवतेषांधर्मोविधीयते॥ १८॥ पितृयज्ञास्तथाकूपाःप्रपाश्चशयनानिच॥ दानानिचयथाकालंद्विजेभ्योविसृजेत्सदा॥ १९॥ अहिंसासत्यमक्रोधोवृत्तिदायानुपालनम् ॥ भरणंपुत्रदाराणांशौचमद्रोहएवच ॥ २० ॥ दक्षिणासर्वयज्ञानांदातव्याभूतिमिच्छता॥ पाकयज्ञामहार्हाश्चदातव्याःसर्वदस्युभिः॥ २१ ॥ एतान्येवंप्रकाराणि विहितानिपुरानघ ॥ सर्वलोकस्यकर्माणिकर्तव्यानीहपार्थिव ॥ २२ ॥ ॥ मांधातोवाच ॥ ॥ दृश्यंतेमानुषेलोकेसर्ववर्णेषुदस्यवः ॥ लिंगांतरेवर्तमानाआश्रमेषुचतुर्ष्वपि॥ २३॥ ॥इंद्रउवाच॥ ॥विनष्टायांदंडनीत्यांराजधर्मेनिराकृते॥ संप्रमुह्यंतिभूतानिराजदौरात्म्यतोनघ ॥ २४ ॥ असंख्याताभविष्यंतिभिक्षवोलिंगिनस्तथा ॥ आश्रमाणांविकल्पाश्चनिवृत्तेस्मिन्कृतेयुगे ॥ २५ ॥ अशृण्वानाःपुराणानांधर्माणांपरमागतीः ॥ उत्पथंप्रतिपत्स्यंतेकाममन्युसमीरिताः ॥ २६॥ यदानिवर्त्यतेपापोदंडनीत्यामहात्मभिः॥ तदाधर्मोनचलतेसद्भूतःशाश्वतःपरः॥ २७॥

एतदिति संकरजानांचोराणांचकथंधर्मेस्थापनंकर्तव्यमितिप्रश्नार्थः ॥ १६ ॥ तेषामपिमात्रादिशुश्रूषारूपेधर्मेस्थापनंकर्तव्यमित्याह मातेति ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ महार्हाइतिपाकयज्ञमुद्दिश्य ब्राह्मणायधनंदेयमेवंश्राद्धमप्यामेनहिरण्येनचेतिज्ञेयं ॥ २१ ॥ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ पापःपापादितिशेषः ॥ २७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ गतिफलं आस्तिकत्वात्समेमान्यः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ अन्यायेनक्षत्रधर्मावज्ञया ॥ ३४ ॥ चक्रेधातुराज्ञायां आदिपरायणेपूर्वेषांशरणभूतेवर्तस्व तेत्वांसंविजानामिसम्य
क्समर्थोसीतिजानामि ॥ ३५ ॥ ॥इतिशांतिप०रा०नै० भारतभाव० पंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥ ॥७॥ ॥ श्रुताइति मानवस्यमनुष्यमात्रस्याऽऽश्रमाश्चत्वारइतिश्रुतंतत्कथंदस्यूनामप्युत्तमाश्रम
 योगः एषामाश्रमाणांव्याख्यानंस्पष्टीकरणं व्याख्यानंयित्वाविस्तरंनीत्वाआचक्ष्व आख्यानयित्वेतिनामधातुपदं ॥ १ ॥ यथाममविदितास्तथातवविदिताइत्यन्वयः ॥ २ ॥ लिंगस्यसूक्ष्मस्याप्यंतरं

सर्वलोकगुरुंचैवराजानंयोवमन्यते॥ नतस्यदत्तंनहुतंनश्राद्धंफलतेक्वचित् ॥ २८ ॥ मानुषाणामधिपतिंदेवभूतंसनातनम्॥ देवापिनावमन्यंतेधर्मकामंनरेश्व
रम्॥ २९ ॥ प्रजापतिर्हिभगवान्सर्वंचैवासृजज्जगत्॥ सप्रवृत्तिनिवृत्त्यर्थंधर्माणांक्षत्रमिच्छति॥३०॥ प्रवृत्तस्यहिधर्मस्यबुद्ध्यायःस्मरतेगतिम्॥ समेमान्यश्च
पूज्यश्चतत्रक्षत्रंप्रतिष्ठितम्॥३१॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥एवमुक्त्वासभगवान्मरुद्गणवृतःप्रभुः॥ जगामभवनंविष्णोरक्षरंशाश्वतंपदम्॥३२॥ एवंप्रवर्तितेधर्मेपु
रासुचरितेनघ॥ कःक्षत्रमवमन्येतचेतनावान्बहुश्रुतः ॥ ३३ ॥ अन्यायेनप्रवृत्तानिनिवृत्तानितथैवच॥ अंतराविलयंयांतियथापथिविचक्षुषः॥ ३४ ॥ आदौ
प्रवर्तितेचक्रेतथैवादिपरायणे ॥ वर्तस्वपुरुषव्याघ्रसंविजानामितेनघ ॥ ३५ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिइंद्रमांधातृसंवादेपं
चषष्टितमोऽध्यायः॥ ६५ ॥ ॥७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥श्रुतामेकथिताःपूर्वेचत्वारोमानवाश्रमाः॥ व्याख्यानयित्वाव्याख्यानमेषामाचक्ष्वपृच्छतः॥ १ ॥
॥भीष्मउवाच॥ ॥ विदिताःसर्वएवेहधर्मास्तवयुधिष्ठिर ॥ यथाममहाबाहोविदिताःसाधुसंमताः ॥ २ ॥ यत्तुलिंगांतरगतंपृच्छसेमांयुधिष्ठिर ॥ धर्मंधर्मभृ
तांश्रेष्ठतन्निबोधनराधिप॥ ३ ॥ सर्वाण्येतानिकौंतेयविद्यंतेमनुजर्षभ॥ साध्वाचारप्रवृत्तानांचातुराश्रम्यकारिणाम् ॥ ४ ॥ अकामद्वेषयुक्तस्यदंडनीत्यायुधि
ष्ठिर॥ समदर्शिनश्चभूतेषुभैक्ष्याश्रमपदंभवेत्॥५॥ वेत्तिज्ञानविसर्गंचनिग्रहानुग्रहंतथा॥ यथोक्तवृत्तेर्धीरस्यक्षेमाश्रमपदंभवेत्॥ ६ ॥ अर्हान्पूजयतोनित्यंसं
विभागेनपांडव ॥ सर्वतस्तस्यकौंतेयभैक्ष्याश्रमपदंभवेत्॥ ७ ॥ ज्ञातिसंबंधिमित्राणिव्यापन्नानियुधिष्ठिर॥ समभ्युद्धरमाणस्यदीक्षाश्रमपदंभवेत्॥ ८ ॥

कारणंहार्दाकाशंतद्गतंसर्वज्ञमित्यर्थः ॥३॥ एतानिचातुराश्रम्यकारिणांलिंगानिसतांराज्ञांराजधर्मेष्वेववर्ततेइत्यर्थः ॥ ४ ॥ अत्रयोयस्याश्रमस्यासाधारणोधर्मःसयत्रकुत्रचिदाश्रमेयस्यांकस्यांचिज्जातौ
दृष्टश्चेत्सतदाश्रमधर्मप्राप्यंस्थानमाप्नोतिनतूत्तमपदप्राप्तौजातिराश्रमोवाकारणमित्यध्यायार्थस्तमाह अकामेत्यादिना कामद्वेषराहित्यंसमदर्शित्वंचयतेरसाधारणोधर्मस्तद्वान्राजायदिदंडनीत्याभूतेषुव
र्तेत्तर्हितस्ययद्भैक्ष्याश्रमस्यसंन्यासिनोयत्पदंब्रह्मलोकप्राप्तिस्तद्भवेत् एवंसर्वत्रज्ञेयं ॥ ५ ॥ क्षेमाश्रमोगार्हस्थ्यं ॥ ६ ॥ भैक्ष्याश्रमोब्रह्मचर्यं ॥ ७ ॥ दीक्षाश्रमोवैखानसः ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥९॥१०॥११॥ परराष्ट्राणांवनौषधीनामिव शिष्टार्थंशिष्टसंरक्षणार्थंकुर्वन्वनितुल्यः ॥१२ ॥ दीक्षाब्रह्वविधेति यावतांपालनंतावंतोयज्ञाःकृताइत्यर्थः सत्याश्रमोब्रह्मलोकप्रदआश्रमःसंन्यासः ॥ १३ ॥
लोकमुख्येषुसत्कारंलिंगिमुख्येषुचासकृत्॥ कुर्वतस्तस्यकौंतेयवन्याश्रमपदंभवेत्॥ ९॥ आह्निकंपितृयज्ञांश्चभूतयज्ञान्समानुषान्॥ कुर्वतःपार्थविपुलान्वन्याश्रमपदंभवेत्॥ १०॥ संविभागेनभूतानामतिथीनांतथार्चनात्॥ देवयज्ञैश्चराजेंद्रवन्याश्रमपदंभवेत् ॥ ११॥ मर्दनंपरराष्ट्राणांशिष्टार्थंसत्यविक्रम ॥ कुर्वतः पुरुषव्याघ्रवन्याश्रमपदंभवेत्॥ १२ ॥ पालनात्सर्वभूतानांस्वराष्ट्रपरिपालनात् ॥ दीक्षाबहुविधाराजन्सत्याश्रमपदंभवेत्॥१३॥ वेदाध्ययननित्यत्वंक्षमाथाचार्यपूजनम्॥ अथोपाध्यायशुश्रूषाब्रह्माश्रमपदंभवेत्॥ १४॥ आह्निकंजपमानस्यदेवान्पूजयतःसदा॥ धर्मेणपुरुषव्याघ्रधर्माश्रमपदंभवेत्॥ १५॥ मृत्युर्वारक्षणंवेतियस्यराज्ञोविनिश्चयः ॥ प्राणद्यूतेततस्तस्यब्रह्माश्रमपदंभवेत् ॥ १६ ॥ अजिह्ममशठंमार्गंवर्तमानस्यभारत ॥ सर्वदासर्वभूतेषुब्रह्माश्रमपदंभवेत् ॥ १७॥ वानप्रस्थेषुविप्रेषुत्रैविद्येषुचभारत॥ प्रयच्छतोर्थान्विपुलान्वन्याश्रमपदंभवेत्॥ १८ ॥ सर्वभूतेष्वनुक्रोशंकुर्वतस्तस्यभारत ॥ आनृशंस्यप्रवृत्तस्यसर्वावस्थंपदंभवेत्॥ १९॥ बालवृद्धेषुकौंतेयसर्वावस्थंयुधिष्ठिर॥ अनुक्रोशक्रियापार्थसर्वावस्थंपदंभवेत् ॥ २०॥ बलात्कृतेषुभूतेषुपरित्राणंकुरूद्वह ॥ शरणागतेषुकौरव्यकुर्वन्गार्हस्थ्यमावसेत्॥ २१॥ चराचराणांभूतानांरक्षणंचापिसर्वशः॥ यथार्हपूजांचतथाकुर्वन्गार्हस्थ्यमावसेत्॥ २२॥ ज्येष्ठानुज्येष्ठपत्नीनांभ्रातृणांपुत्रनप्तृणाम्॥ निग्रहानुग्रहौपार्थगार्हस्थ्यमितितत्तपः॥२३॥ साधूनामर्चनीयानांपूजासुविदितात्मनाम्॥ पालनंपुरुषव्याघ्रगृहाश्रमपदंभवेत्॥२४॥ आश्रमस्थानिभूतानियस्तुवेश्मनिभारत॥ आददीतेहभोज्येनतद्गार्हस्थ्यंयुधिष्ठिर ॥ २५॥ यःस्थितःपुरुषोधर्मेधात्रासृष्टेयथार्थवत्॥ आश्रमाणांहिसर्वेषांफलंप्राप्नोत्यनामयम्॥ २६॥ यस्मिन्ननश्यंतिगुणाःकौंतेयपुरुषेसदा॥ आश्रमस्थंतमप्याहुर्नरश्रेष्ठंयुधिष्ठिर॥२७॥ स्थानमानंकुलेमानंवयोमानंतथैवच ॥ कुर्वन्वसतिसर्वेष्वाश्रमेषुयुधिष्ठिर॥ २८॥ देशधर्मांश्चकौंतेयकुलधर्मांस्तथैवच॥ पालयन्पुरुषव्याघ्रराजासर्वाश्रमीभवेत् ॥ २९॥ कालेविभूतिंभूतानामुपहारांस्तथैवच॥ अर्हयन्पुरुषव्याघ्रसाधूनामाश्रमेवसेत्॥ ३०॥ दशधर्मगतश्चापियोधर्मंप्रत्यवेक्षते॥ सर्वलोकस्यकौंतेयराजाभवतिसोश्रमी॥ ३१॥ येधर्मकुशलालोकेधर्मंकुर्वंतिभारत॥ पालितायस्यविषयेधर्मांशस्तस्यभूपतेः ॥ ३२॥

॥ १४ ॥ १५॥ १६ ॥ १७॥ १८ ॥अनुक्रोशंदयां आनृशंस्यमनिष्ठुरत्वं ॥१९॥२०॥२१॥
॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥ दशधर्मगतोभीतत्वादिना अत्यंतंव्याकुलतयाधर्माधर्मप्रतिपत्तिशून्योपिसोश्रमीसःआश्रमी सर्वाश्रमफलभागित्यर्थः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥३३॥३४॥३५॥३६॥ धर्मेइति राजधर्मात्मिकानौः धर्मेब्धाविवस्थिता सत्त्वमेववीर्यंकर्णधारबलंयत्र धर्मसेतुःशास्त्रंसैववटारकात्रंधनरज्जुर्यत्र त्यागवातेनेवशीघ्रगा ॥ ३७॥ सत्त्वस्थोधीसत्त्वमात्रनिष्ठः
॥३८॥भावेनचेतसा योगेनचित्तनिरोधेन ॥३९॥ ४० ॥ ४१ ॥ पूर्वमनादिं सनातनंपारंपर्यागतं ॥ ४२ ॥ अध्यायार्थमुपसंहरति चातुराश्रम्यमिति ॥४३॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०षट्

 धर्मारामान्धर्मपरान्येनरक्षंतिमानवान्॥ पार्थिवाःपुरुषव्याघ्रतेषांपापंहरंतिते ॥ ३३ ॥ येचाप्यत्रसहायाःस्युःपार्थिवानांयुधिष्ठिर ॥ तेचैवांशहराःसर्वेधर्मेप
रकृतेनघ ॥३४॥ सर्वाश्रमपदेप्याहुर्गार्हस्थ्यंदीप्तनिर्णयम्॥ पावनंपुरुषव्याघ्रयंधर्मपर्युपास्महे ॥३५॥ आत्मोपमस्तुभूतेषुयोवैभवतिमानवः॥ न्यस्तदंडोजित
क्रोधःप्रेत्येहलभतेसुखम्॥ ३६ ॥ धर्मेस्थितासत्त्ववीर्याधर्मसेतुवटारका॥ त्यागवाताध्वगाशीघ्रानौस्त्वंसंतारयिष्यति ॥ ३७ ॥ यदानिवृत्तःसर्वस्मात्कामोयो
स्यहृदिस्थितः॥ तदाभवतिसत्त्वस्थस्ततोब्रह्मसमश्नुते॥ ३८ ॥ सुप्रसन्नस्तुभावेनयोगेनचनराधिप ॥ धर्मंपुरुषशार्दूलप्राप्स्यतेपालनेरतः ॥ ३९ ॥ वेदाध्यय
नशीलानांविप्राणांसाधुकर्मणाम्॥ पालनेयत्नमातिष्ठसर्वलोकस्यचैवह ॥ ४० ॥ वनेचरंतियेधर्ममाश्रमेषुचभारत ॥ रक्षणात्तच्छतगुणंधर्मंप्राप्नोतिपार्थिवः
॥ ४१ ॥ एषतेविविधोधर्मःपांडवश्रेष्ठकीर्तितः॥ अनुतिष्ठत्वमेनंवैपूर्वदृष्टंसनातनम् ॥ ४२ ॥ चातुराश्रम्यमैकाग्र्यंचातुर्वर्ण्यंचपांडव ॥ धर्मंपुरुषशार्दूलप्राप्स्यसे
पालनेरतः ॥४३॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध० चातुराश्रम्यविधौषट्षष्टितमोऽध्यायः ॥६६॥ ॥ ७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥चातुराश्र
म्यमुक्तंतेचातुर्वर्ण्यंतथैवच॥ राष्ट्रस्ययत्कृत्यतमंततोब्रूहिपितामह ॥ १ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥ राष्ट्रस्यैतत्कृत्यतमंराज्ञएवाभिषेचनम्॥ अनिंद्रमबलंराष्ट्रंदस्य
वोभिभवंत्युत ॥ २ ॥ अराजकेषुराष्ट्रेषुधर्मोनव्यवतिष्ठते ॥ परस्परंचखादंतिसर्वथाधिगराजकम् ॥ ३ ॥ इंद्रमेवप्रवृणुतेयद्राजानमितिश्रुतिः॥ यथैवेंद्रस्तथारा
जासंपूज्योभूतिमिच्छता ॥ ४॥ नाराजकेषुराष्ट्रेषुवस्तव्यमितिरोचये॥ नाराजकेषुराष्ट्रेषुहव्यमग्निर्वहत्युत ॥ ५ ॥ अथचेदभिवर्तेतराज्यार्थीबलवत्तरः ॥ अरा
जकाणिराष्ट्राणिहतवीर्याणिवापुनः ॥६॥ प्रत्युद्गम्याभिपूज्यःस्यादेतदत्रसुमंत्रितम्॥ नहिपापात्परतरमस्तिकिंचिदराजकात्॥ ७॥ सचेत्समनुपश्येतसमग्रंकु
शलंभवेत्॥ बलवान्हिप्रकुपितःकुर्यान्निःशेषतामपि ॥ ८ ॥ भूयांसंलभतेक्लेशंयागौर्भवतिदुर्दुहा॥ अथयासुदुहाराजन्नैवतांवितुदंत्यपि ॥ ९ ॥

षष्टितमोऽध्यायः ॥६६॥ ॥७॥ चातुराश्रम्यमिति ॥१॥ राष्ट्रस्यतात्स्थ्याद्राष्ट्रवासिनोजनस्यकृत्यतमंमुख्यंकार्यमनिंद्रमराजकमतएवाबलं ॥ २ ॥ नव्यवतिष्ठते अन्योन्यंलोकाधर्मव्यवस्थापनंनकुर्वंती
त्यर्थः ॥३॥४॥५॥ अथेति राज्यार्थीअन्योपिकश्चिदायातितदासंपूज्यः राष्ट्रस्थैरित्युभयोःसंबंधः ॥६॥अपूजनेदोषमाह नहीति ॥७॥ सचेदिति तत्प्रसादप्रकोपायत्तेकुशलाकुशलेराष्ट्रस्येत्यर्थः ॥८॥९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १०॥११॥धनादेरर्थउपभोगः॥१२॥१३॥१४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ वाक्शूरोनिष्ठुरभाषी दंडपरुषउग्रदंडः पारजायिकःपरस्त्रीगामी ॥ १८ ॥ १९ ॥ असुखार्ताःदुःखपीडिताः असुखार्थाइतिपाठेसु
खैरर्थैश्चहीनाः दिशदेहि ॥ २० ॥ ताःप्रजाः नाभिनननंदनांगीचकार ॥ २१॥२२ ॥ अधिपंचाशत्पंचाशतमधिकृत्य पंचाशत्पशुलाभेएकंभागंतुभ्यंदास्यामइत्यर्थः तथैवहिरण्यस्यापि॥२३॥विवाहेषू

यदतसंप्रणमतेनैतत्संतापमर्हति॥यत्स्वयंनमतेदारुनतत्संनामयंत्यपि ॥ १०॥ एतयोपमयावीरसंनमेतबलीयसे॥इंद्रायसप्रणमतेनमतेयोबलीयसे ॥११॥
तस्माद्राजैवकर्तव्यःसततंभूतिमिच्छता॥नधनार्थौनदारार्थस्तेषांयेषामराजकम्॥ १२ ॥प्रीयतेहिहरन्पापःपरवित्तमराजके ॥ यदास्यउद्धरंत्यन्येतदाराजान
मिच्छति॥ १३॥ पापात्व्यपितदाक्षेमंनलभंतेकदाचन॥एकस्यहिद्वौहरतोद्वयोश्चबहवोपरे॥१४॥ अदासःक्रियतेदासोह्रियंतेचबलात्स्त्रियः॥ एतस्मात्कारणा
द्देवाःप्रजापालान्प्रचक्रिरे॥ १५॥ राजाचेन्नभवेल्लोकेपृथिव्यांदंडधारकः॥ जलेमत्स्यानिवाभक्ष्यन्दुर्बलंबलवत्तराः॥ १६ ॥ अराजकाःप्रजाःपूर्वंविनेशुरिति
नःश्रुतम्॥ परस्परंभक्षयंतोमत्स्याइवजलेकृशान्॥ १७॥ समेत्यतास्ततश्चक्रुःसमयानितिनःश्रुतम्॥ वाक्शूरोदंडपरुषोयश्चस्यात्पारजायिकः॥ १८॥ यःपर
स्वमथादद्यात्त्याज्यानस्तादृशाइति ॥ विश्वासार्थंचसर्वेषांवर्णानामविशेषतः ॥ तास्तथासमयंकृत्वासमयेनावतस्थिरे ॥ १९ ॥ सहितास्तास्तदाजग्मुरसु
खार्ताःपितामहम्॥ अनीश्वराविनश्यामोभगवन्नीश्वरंदिश ॥ २० ॥ यंपूजयेमसंभूययश्चनःप्रतिपालयेत् ॥ ततोमनुंव्यादिदेशमनुर्नाभिननंदताः ॥ २१ ॥
॥मनुरुवाच॥ ॥बिभेमिकर्मणःपापाद्राज्यंहिभृशदुस्तरम्॥ विशेषतोमनुष्येषुमिथ्यावृत्तेषुनित्यदा॥ २२॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥तमब्रुवन्प्रजामाभैःकर्तॄनेनो
गमिष्यति॥ पशूनामधिपंचाशद्धिरण्यस्यतथैवच॥ २३॥ धान्यस्यदशमंभागंदास्यामःकोशवर्धनम्॥ कन्यांशुल्केचारुरूपांविवाहेषूद्यतासुच ॥ २४॥ मुखे
नशस्त्रपत्रेणयेमनुष्याःप्रधानतः॥ भवंतंतेनुयास्यंतिमहेंद्रमिवदेवताः ॥ २५॥ सत्वंजातबलोराजादुष्प्रधर्षःप्रतापवान् ॥ सुखेधास्यसिनःसर्वान्कुबेरइवनैर्ऋ
तान्॥२६॥ यंचधर्मंचरिष्यंतिप्रजाराज्ञासुरक्षिताः॥ चतुर्थंतस्यधर्मस्यत्वत्संस्थंवैभविष्यति॥२७॥ तेनधर्मेणमहतासुखंलब्धेनभावितः॥ पाह्यस्मान्सर्वतोरा
जन्देवानिवशतक्रतुः॥ २८॥ विजयायहिनिर्याहिप्रतपन्रश्मिवानिव॥ मानंविधमशत्रूणांजयोस्तुतवसर्वदा॥ २९॥

द्यतासुकन्यासुशुल्केमौल्यप्रसंगेसतिसुरूपांकन्यांतुभ्यंदास्यामइतिपूर्वेणान्वयः विवादेषुततासुचेतिप्राचांपाठः इयंमयाक्रेयाइयंमयाक्रेयेतिविवादविषयास्वितितदर्थः विवादेद्यूततासुचेतिपाठेद्यूततायू
तेपणीकृतत्वं ॥ २४ ॥ मुखेनमुखतः प्रथममित्यर्थः शस्त्रपत्रेणशस्त्रेणवाहनेनच प्रधानतःश्रेष्ठाः प्रथमार्थेतसिः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ मानंदर्पं विधमनाशय ॥ २९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ३० ॥ अपतत्रसिरेत्रासंप्राप्ताः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ पत्रंवाहनं ॥ ३६॥३७ ॥ ३८ ॥ संविभागीविभज्यभोक्ता वल्गुशोभनं ॥ ३९ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा०नै०भारतभावदीपे

सनिर्ययौमहातेजाबलेनमहतावृतः ॥ महाभिजनसंपन्नस्तेजसाप्रज्वलन्निव ॥ ३० ॥ तस्यदृष्ट्वामहत्त्वंतेमहेंद्रस्येवदेवताः ॥ अपतत्रसिरेसर्वेस्वधर्मेचदृढुर्म

 नः ॥ ३१ ॥ ततोमहींपरियियौपर्जन्यइववृष्टिमान् ॥ शमयन्सर्वतःपापान्स्वकर्मसुचयोजयन् ॥ ३२॥ एवंयेभूतिमिच्छेयुःपृथिव्यांमानवाःक्वचित् ॥ कुर्यूरा

जानमेवाग्रेप्रजानुग्रहकारणात् ॥ ३३ ॥ नमस्येरंश्चतंभक्त्याशिष्याइवगुरुंसदा ॥ देवाइवचदेवेंद्रंतत्रराजानमंतिके ॥ ३४ ॥ सत्कृतंस्वजनेनेहपरोपिबहुमन्यते

॥ स्वजनेनत्ववज्ञातंपरेपरिभवंत्युत ॥ ३५ ॥ राज्ञःपरैःपरिभवःसर्वेषामसुखावहः ॥ तस्माच्छत्रंचपत्रंचवासांस्याभरणानिच ॥ ३६ ॥ भोजनान्यथपानानि

राज्ञेदद्युर्गृहाणिच ॥ आसनानिचशय्याश्चसर्वोपकरणानिच ॥ ३७ ॥ गोप्तातस्माद्दुराधर्षःस्मितपूर्वाभिभाषिता ॥ आभाषितश्चमधुरंप्रत्याभाषेतमानवान् ॥

॥ ३८ ॥ कृतज्ञोदृढभक्तिःस्यात्संविभागीजितेंद्रियः ॥ ईक्षितःप्रतिवीक्षेतमृदुवल्गुचसुष्ठुच ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध०राष्ट्रेराजकरणाव

श्यकत्वकथनेसप्तषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ किमाहुर्दैवतंविप्राराजानंभरतर्षभ ॥ मनुष्याणामधिपतिंतन्मेब्रूहिपितामह ॥ १ ॥ ॥ भी

ष्मउवाच ॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ बृहस्पतिंवसुमनायथापप्रच्छभारत ॥ २ ॥ राजावसुमनानामकौसल्योधीमतांवरः ॥ महर्षिंकिलपप्र

च्छकृतप्रज्ञंबृहस्पतिम् ॥ ३ ॥ सर्ववैनयिकंकृत्वाविनयज्ञोबृहस्पतिम् ॥ दक्षिणानंतरोभूत्वाप्रणम्यविधिपूर्वकम् ॥ ४ ॥ विधिंपप्रच्छराज्यस्यसर्वलोकहितेरतः ॥ प्र

जानांसुखमन्विच्छन्धर्मशीलंबृहस्पतिम् ॥ ५ ॥ ॥ वसुमनाउवाच ॥ ॥ केनभूतानिवर्धंतेक्षयंगच्छंतिकेनवा ॥ कमर्चंतोमहाप्राज्ञसुखमव्ययमाप्नुयुः ॥ ६ ॥ ए

वंपृष्टोमहाप्राज्ञःकौसल्येनामितौजसा ॥ राजसत्कारमव्यग्रंशशंसास्मैबृहस्पतिः ॥ ७ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ राजमूलोमहाप्राज्ञधर्मोलोकस्यलक्ष्यते ॥

प्रजाराजभयादेवनखादंतिपरस्परम् ॥ ८ ॥ राजाह्येवाखिलंलोकंसमुदीर्णंसमुत्सुकम् ॥ प्रसादयतिधर्मेणप्रसाद्यचविराजते ॥ ९ ॥ यथाह्यनुदयेराजन्भूता

निशशिसूर्ययोः ॥ अंधेतमसिमज्जेयुरपश्यंतःपरस्परम् ॥ १० ॥ यथाह्यनुदकेमत्स्यानिराक्रंदेविहंगमाः ॥ विहरेयुर्यथाकामंविहिंसंतःपुनःपुनः ॥ ११ ॥

सप्तषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥॥ ७ ॥ ॥ किमाहुरिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ वैनयिकमभ्युत्थानाभिवादनादिकं दक्षिणादक्षिणातोऽनंतरःसमीपेभूत्वा प्रदक्षिणीकृत्येत्यर्थः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

समुदीर्णंत्यक्तमर्यादं समुत्सुकंपरदाराद्यासक्तं प्रसादयतिदंडेनशुद्धंकरोति ॥ ९ ॥ १० ॥ अनुदकेस्वल्पोदके निराक्रंदेहिंस्त्रभयरहिते ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ परिग्रहान्गृहादीन् व्यायच्छमानान्स्वंस्वमर्थमाग्रहेणरक्षमाणान् ॥ १४ ॥ ममेदमितिनस्याद्पितुबलवतइदमित्येवस्यात् विष्वक्सर्वतः लोपोऽर्थानांलुंपनं ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥
॥ १८ ॥ १९ ॥ अंताम्रत्यवः दस्युसाच्चोराधीनः ॥ २० ॥ योनिदोषोव्यभिचारेविगानं ॥ २१ ॥ २२ ॥ नसंप्रवर्तेरन्नरेतःसिंचेरन् गर्गरामंथन्यः गर्गरोमीनभेदेस्त्रीमंथन्यामितिमेदिनी ॥ २३ ॥ २४ ॥

विमथ्यातिक्रमेरंश्चविषद्यापिपरस्परम् ॥ अभावमचिरेणैवगच्छेयुर्नात्रसंशयः ॥ १२ ॥ एवमेवविनाराज्ञाविनश्येयुरिमाःप्रजाः ॥ अंधेतमसिमज्जेयुरगोपाः पशवोयथा ॥ १३ ॥ हरेयुर्बलवंतोपिदुर्बलानांपरिग्रहान् ॥ हन्युर्व्यायच्छमानांश्चयदिराजानपालयेत् ॥ १४ ॥ ममेदमितिलोकेस्मिन्नभवेत्संपरिग्रहः ॥ नदारानचपुत्रःस्यान्नधनंनपरिग्रहः ॥ विष्वग्लोपःप्रवर्तेतयदिराजानपालयेत् ॥ १५ ॥ यानंवस्त्रमलंकारान्रत्नानिविविधानिच ॥ हरेयुःसहसापापायदिराजानपालयेत् ॥ १६ ॥ पतेद्बहुविधंशस्त्रंबहुधाधर्मचारिषु ॥ अधर्मःप्रगृहीतःस्याद्यदिराजानपालयेत् ॥ १७ ॥ मातरंपितरंवृद्धमाचार्यमतिथिंगुरुम् ॥ क्लिश्नीयुरपिहिंस्युर्वायदिराजानपालयेत् ॥ १८ ॥ वधबंधपरिक्लेशोनित्यमर्थवतांभवेत् ॥ ममत्वंचनविंदेयुर्यदिराजानपालयेत् ॥ १९ ॥ अंताश्चाकालएवस्युर्लोकोयंदस्युसाद्भवेत् ॥ पतेयुर्नरकंघोरंयदिराजानपालयेत् ॥ २० ॥ नयोनिदोषोवर्तेतनकृषिर्नवणिक्पथः ॥ मज्जेद्धर्मस्त्रयीनस्याद्यदिराजानपालयेत् ॥ २१ ॥ नयज्ञाःसंप्रवर्तेयुर्विधिवत्स्वाप्तदक्षिणाः ॥ नविवाहाःसमाजोवायदिराजानपालयेत् ॥ २२ ॥ नवृषाःसंप्रवर्तेरन्नमथ्येरंश्चगर्गराः ॥ घोषाःप्रणाशंगच्छेयुर्यदिराजानपालयेत् ॥ २३ ॥ त्रस्तमुद्विग्नहृदयंहाहाभूतमचेतनम् ॥ क्षणेनविनशेत्सर्वंयदिराजानपालयेत् ॥ २४ ॥ नसंवत्सरसत्राणितिष्ठेयुरकुतोभयाः ॥ विधिवद्दक्षिणावंतियदिराजानपालयेत् ॥ २५ ॥ ब्राह्मणाश्चतुरोवेदान्नाधीयीरंस्तपस्विनः ॥ विद्यास्नाताव्रतस्नातायदिराजानपालयेत् ॥ २६ ॥ नलभेद्धर्मसंश्लेषंहतविप्रहतोजनः ॥ हर्तास्वच्छंद्रियोगच्छेद्यदिराजानपालयेत् ॥ २७ ॥ हस्ताद्धस्तंपरिमुषेद्भिद्येरन्सर्वसेतवः ॥ भयार्तंविद्रवेत्सर्वंयदिराजानपालयेत् ॥ २८ ॥ अनयाःसंप्रवर्तेरन्भवेद्वैवर्णसंकरः ॥ दुर्भिक्षमाविशेद्राष्ट्रंयदिराजानपालयेत् ॥ २९ ॥ विवृत्यहियथाकामंगृहद्वाराणिशेरते ॥ मनुष्यारक्षिताराज्ञासमंतादकुतोभयाः ॥ ३० ॥ नाक्रुष्टंसहतेकश्चित्कुतोवाहस्तलाघवम् ॥ यदिराजानसम्यग्गांरक्षयत्यपिधार्मिकः ॥ ३१ ॥ स्त्रियश्चापुरुषामार्गंसर्वालंकारभूषिताः ॥ निर्भयाःप्रतिपद्यंतेयदिरक्षतिभूमिपः ॥ ३२ ॥ धर्ममेवप्रपद्यंतेनाहिंसंतिपरस्परम् ॥ अनुगृह्णंतिचान्योन्यंयदारक्षतिभूमिपः ॥ ३३ ॥

॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ हस्ताद्धस्तंहस्तस्थमपिचोराहरेयुः ॥ २८ ॥ अनयाअनीतयः अनायासमितिपाठेअक्लेशंयथास्यात्तथाप्रवर्त्तेरन्परदारादिषु ॥ २९ ॥ विवृत्योद्घाट्य ॥ ३० ॥ हस्तलाघवंतत्साध्यंताडनं आक्रुष्टंगालनंवाकुतोनसहतेअपित्वनायकत्वात्सहतएव गांपृथ्वीं ॥ ३१ ॥ अपुरुषाअरक्षिताअपि ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥३४॥ वार्ताजीविकातन्मूलः त्रय्याचदण्ड्यादिहेतुनयात्रायतरक्षतेतत्सर्वंत्रयीवार्तादिः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥४०॥ ४१ ॥ आसीदतःसमीपस्थान् मिथ्योपचरितोवंचितः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

यजंतेचमहायज्ञैस्त्रयोवर्णाःपृथग्विधैः॥ युक्ताश्चाधीयतेविद्यांयदारक्षतिभूमिपः ॥ ३४ ॥ वार्तामूलोह्ययंलोकस्त्रय्यावैधार्यतेसदा॥ तत्सर्वंवर्ततेसम्यग्यदारक्षतिभूमिपः ॥ ३५ ॥ यदाराजाधुरंश्रेष्ठामादायवहतिप्रजाः ॥ महताबलयोगेनतदालोकःप्रसीदति ॥ ३६ ॥ यस्याभावेनभूतानामभावःस्यात्समंततः॥ भावेचभावोनित्यंस्यात्कस्तंनप्रतिपूजयेत्॥ ३७ ॥ तस्ययोवहतेभारंसर्वलोकभयावहं ॥ तिष्ठन्प्रियहितेराज्ञउभौलोकाविमौजयेत् ॥ ३८ ॥ यस्तस्यपुरुषःपापंमनसाप्यनुचिंतयेत्॥ असंशयमिहक्लिष्टःप्रेत्यापिनरकंव्रजेत् ॥ ३९ ॥ नहिजात्ववमंतव्योमनुष्यइतिभूमिपः ॥ महतीदेवताह्येषानररूपेणतिष्ठति ॥ ४० ॥ कुरुतेपंचरूपाणिकालयुक्तानियःसदा॥ भवत्यग्निस्तथादित्योमृत्युर्वैश्रवणोयमः॥ ४१ ॥ यदाह्यासीदतःपापान्दहत्युग्रेणतेजसा॥ मिथ्योपचरितोराजातदाभवतिपावकः॥ ४२ ॥ यदापश्यतिचारेणसर्वभूतानिभूमिपः ॥ क्षेमंचकृत्वाव्रजतितदाभवतिभास्करः ॥ ४३ ॥ अशुचींश्चयदाक्रुद्धःक्षिणोतिशतशोनरान् ॥ सपुत्रपौत्रान्सामात्यांस्तदाभवतिसोंतकः ॥ ४४॥ यदात्वधार्मिकान्सर्वांस्तीक्ष्णैर्दंडैर्नियच्छति ॥ धार्मिकांश्चानुगृह्णातिभवत्यथयमस्तदा॥ ४५ ॥ यदातुधनधाराभिस्तर्पयत्युपकारिणः॥ आच्छिनत्तिचरत्नानिविविधान्यपकारिणाम्॥ ४६ ॥ श्रियंददातिकस्मैचित्कस्माच्चिदपकर्षति ॥ तदावैश्रवणोराजालोकेभवतिभूमिपः ॥ ४७॥ नास्यापवादेस्थातव्यंदक्षेणाक्लिष्टकर्मणा॥ धर्म्यमाकांक्षतालोकमीश्वरस्यानसूयता॥ ४८ ॥ नहिराज्ञःप्रतीपानिकुर्वन्सुखमवाप्नुयात्॥ पुत्रोभ्रातावयस्योवायद्यप्यात्मसमोभवेत् ॥ ४९ ॥ कुर्यात्कृष्णगतिःशेषंज्वलितोनिलसारथिः ॥ नतुराजाभिपन्नस्यशेषंकिंचनविद्यते॥ ५० ॥ तस्यसर्वाणिरक्ष्याणिदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ मृत्योरिवजुगुप्सेतराजस्वहरणान्नरः ॥ ५१ ॥ नश्येदभिमृशन्सद्योमृगःकूटमिवस्पृशन्॥ आत्मस्वमिवरक्षेतराजस्वमिहबुद्धिमान्॥ ५२ ॥ महांतंनरकंघोरमप्रतिष्ठमचेतनं॥ पतंतिचिररात्रायराजवित्तापहारिणः॥५३॥ राजाभोजोविराट्सम्राट्क्षत्रियोभूपतिर्नृपः॥ यएभिःस्तूयतेशब्दैःकस्तंनार्चितुमर्हति ॥ ५४ ॥ तस्माद्बुभूषुर्नियतोजितात्मानियतेंद्रियः ॥ मेधावीस्मृतिमान्दक्षःसंश्रयेतमहीपतिम् ॥ ५५॥

॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ कृष्णगतिरग्निः अभिपन्नस्यतिरस्कृतस्य ॥ ५० ॥ सर्वाणिद्रव्याणिरक्ष्याण्येवनतुहर्तव्यानि यद्वारक्षणीयानिद्रव्याण्येवरक्ष्याणि ॥५१॥ कूटंमारणयंत्रं कूटोस्त्रीसीरावयवयंत्रयोरितिमेदिनी ॥ ५२ ॥५३ ॥ राजारंजकः भोजःसुखानांभोजयिता विविधंराजतइतिविराट् श्रीमान्सम्राडिति राज्ञामपिराजेत्यकुंठितैश्वर्यः ॥ ५४॥ बुभूषुर्भवितुमिच्छुः ॥५५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५६ ॥ निषिद्धजनमहमेकएवेदंकार्यंकरिष्यामिकिमेतैरितिवादिनमेकांगवीरं ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ समाश्रितताराजानमितिशेषः ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भारतभा० अष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ एवंराज्ञांमाहात्म्यंश्रुत्वातत्कर्तव्यंपृच्छति पार्थिवेनेति ॥ १ ॥ भृत्यादीनपिकथंप्रयुंजीतविश्वासयेच्चेतियोज्यं ॥ २ ॥ पार्थिवेनपृथुवंश्येनराज्ञा पार्थिवप्रकृतेनवाविजातीये

कृतज्ञंप्राज्ञमक्षुद्रंदृढभक्तिंजितेंद्रियम् ॥ धर्मनित्यंस्थितंनित्यंमंत्रिणंपूजयेन्नृपः ॥ ५६ ॥ दृढभक्तिंकृतप्रज्ञंधर्मज्ञंसंयतेंद्रियम् ॥ शूरमक्षुद्रकर्माणंनिषिद्धजनमाश्रयेत् ॥ ५७ ॥ प्रज्ञाप्रगल्भंकुरुतेमनुष्यंराजाकृशंवैकुरुतेमनुष्यम् ॥ राजाभिपन्नस्यकुतःसुखानिराजाभ्युपेतंसुखिनंकरोति ॥ ५८ ॥ राजाप्रजानांहृदयंगरीयोगतिःप्रतिष्ठासुखमुत्तमंच ॥ समाश्रितालोकमिमंपरंचजयंतिसम्यक्पुरुषानरेंद्र ॥ ५९ ॥ नराधिपश्चाप्यनुशिष्यमेदिनींदमेनसत्येनचसौहृदेन ॥ महद्भिरिष्ट्वाक्रतुभिर्महायशास्त्रिविष्टपेस्थानमुपैतिशाश्वतम् ॥ ६० ॥ सएवमुक्तोंगिरसाकौसल्योराजसत्तमः ॥ प्रयत्नात्कृतवान्वीरःप्रजानांपरिपालनम् ॥ ६१ ॥ ॥ इति श्रीमहाभारतेशांतिप० राजध० आंगिरसवाक्येअष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ पार्थिवेनविशेषेणकिंकार्यमवशिष्यते ॥ कथंरक्ष्योजनपदःकथंजेयाश्चशत्रवः ॥ १ ॥ कथंचारंप्रयुंजीतवर्णान्विश्वासयेत्कथम् ॥ कथंभृत्यान्कथंदारान्कथंपुत्रांश्चभारत ॥ २ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ राजवृत्तंमहाराजशृणुष्वावहितोखिलम् ॥ यत्कार्यंपार्थिवेनादौपार्थिवप्रकृतेनवा ॥ ३ ॥ आत्माजेयःसदाराज्ञाततोजेयाश्चशत्रवः ॥ अजितात्मानरपतिर्विजयेतकथंरिपून् ॥ ४ ॥ एतावानात्मविजयःपंचवर्गविनिग्रहः ॥ जितेंद्रियोनरपतिर्बाधितुंशक्नुयादरीन् ॥ ५ ॥ न्यसेतगुल्मान्दुर्गेषुसंधौचकुरुनंदन ॥ नगरोपवनेचैवपुरोद्यानेषुचैवह ॥ ६ ॥ संस्थानेषुचसर्वेषुपुरेषुनगरेषुच ॥ मध्येचनरशार्दूलतथाराजनिवेशने ॥ ७ ॥ प्रणिधींश्चततःकुर्याज्जडांधबधिराकृतीन् ॥ पुंसःपरीक्षितान्प्राज्ञान्क्षुत्पिपासाश्रमक्षमान् ॥ ८ ॥ अमात्येषुचसर्वेषुमित्रेषुविविधेषुच ॥ पुत्रेषुचमहाराजप्रणिदध्यात्समाहितः ॥ ९ ॥ पुरेजनपदेचैवतथासामंतराजसु ॥ यथानविद्युरन्योन्यंप्रणिधेयास्तथाहिते ॥ १० ॥ चारांश्चविद्यात्प्रहितान्परेणभरतर्षभ ॥ आपणेषुविहारेषुसमाजेषुचभिक्षुषु ॥ ११ ॥ आरामेषुतथोद्यानेपंडितानांसमागमे ॥ देशेषुचत्वरेचैवसभास्वावसथेषुच ॥ १२ ॥

नापितत्कार्यकारिणा प्रहितेनेतिपाठांतरं ॥ ३ ॥ आत्माचित्तं ॥ ४ ॥ पंचवर्गःश्रोत्रादिः ॥ ५ ॥ गुल्मान्रक्षिणःपत्तीन् संधौसीमांते ॥ ६ ॥ संस्थानेषुकोष्ठपालाद्युपवेशनस्थानेषु मध्येंऽतःपुरे ॥ ७ ॥ प्रणीधीन्चारान् ॥ ८ ॥ प्रणिदध्याद्गूढचारान्नियुंज्यात् ॥ ९ ॥ १० ॥ आपणेषुवणिजांहट्टेषु विहारेषुयूनांमल्लक्रीडास्थानेषु समाजेषुमहाजनसमुदायेषु ॥ ११ ॥ आरामेषुपुरवाटिकासु उद्यानेबहिर्वाटिकायां देशेष्वाकरस्थानेषु चत्वरेअधिकारिणामुपवेशनस्थाने सभासुराजसंसत्सु आवसथेषुतत्रतत्रमहतांगृहेषु ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विचिनुयादन्विष्यात् ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५॥ तैर्द्वारभूतैस्तान्द्वारीकृत्यसंदध्याद्बलवद्भिर्नृपैःसहसंधिंकुर्यात् ॥१६ ॥ पूर्वापकारिणःपूर्वंदुष्टाइत्यपकृताःपश्चाद्दययानुगृहीतास्तेपूर्वापकारवंतस्तान् ॥ १७॥
तत्रापिविशेषमाह यइति ॥ १८ ॥ यात्रायांयदीच्छास्यात्तर्हिदुर्बलत्वादिनाविज्ञातंशत्रुंप्रत्येवयात्रामाज्ञापयेदित्युत्तरेणसंबंधः यात्रांयायादविज्ञातमितिपाठेदुर्बलंशत्रुमुद्दिश्यतेनाविज्ञातंयथास्यात्तथा
यात्रांयायादितियोजना अनाक्रंदंमित्रहीनं अनंतरंबंधुजनहीनं व्यासक्तमन्येनयुद्धंकुर्वाणं प्रमत्तमनवहितं ॥ १९ ॥ विधानंरक्षणंरक्षणादिसामग्रीसंपादनं ॥ २० ॥ कर्षयन्वीर्यवंतं तत्परःकर्षणपरः
॥ २१ ॥ कर्षणमेवाह राष्ट्रंचेति कारयेद्भृत्यादिद्वारा ॥ २२ ॥ २३ ॥ बलिनोराष्ट्रंकर्षन्दुर्बलस्ततःसांत्वेनार्थयद्यावत्प्राप्तुंशक्नुयात्तेनतुष्येत् भवद्भिर्मत्तोवार्षिकःकरोनग्राह्योमयाचभवतांराष्ट्रंनोपहंतव्य

एवंविचिनुयाद्राजापरचारंविचक्षणः ॥ चारेहिविदितेपूर्वंहितंभवतिपांडव ॥ १३ ॥ यदातुहीनंनृपतिर्विद्यादात्मानमात्मना ॥ अमात्यैःसहसंमन्त्र्यकुर्यात्संधिं
बलीयसा॥ १४ ॥ अज्ञायमानेहीनत्वेसंधिंकुर्यात्परेणवै ॥ लिप्सुर्वाकंचिदेवार्थंत्वरमाणोविचक्षणः॥ १५॥ गुणवंतोमहोत्साहाधर्मज्ञाःसाधवश्चये ॥ संदधीत
नृपस्तैश्चराष्ट्रंधर्मेणपालयन्॥ १६ ॥ उच्छिद्यमानमात्मानंज्ञात्वाराजामहामतिः॥ पूर्वापकारिणोहन्याल्लोकद्विष्टांश्चसर्वशः ॥ १७॥ योनोपकर्तुंशक्नोतिनापक
र्तुंमहीपतिः॥ नशक्यरूपश्चोद्धर्तुमुपेक्ष्यस्तादृशोभवेत्॥१८॥ यात्रायांयदिविज्ञातमनाक्रंदमनंतरम्॥ व्यासक्तंचप्रमत्तंचदुर्बलंचविचक्षणः ॥ १९ ॥ यात्रामा
ज्ञापयेद्वीरःकल्यःपुष्टबलःसुखी॥ पूर्वंकृत्वाविधानंचयात्रायांनगरेतथा ॥ २० ॥ नचवश्योभवेदस्यनृपोयश्चातिवीर्यवान् ॥ हीनश्चबलवीर्याभ्यांकर्षयंस्तत्परो
वसेत्॥ २१ ॥ राष्ट्रंचपीडयेत्तस्यशस्त्राग्निविषमूर्छनैः॥ अमात्यवल्लभानांचविवादांस्तस्यकारयेत्॥ २२॥ वर्जनीयंसदायुद्धंराज्यकामेनधीमता॥ उपायैस्त्रिभि
रादानमर्थस्याहबृहस्पतिः॥ २३ ॥ सांत्वेनतुप्रदानेनभेदेनचनराधिप॥ यदर्थंशक्नुयात्प्राप्तुंतेनतुष्येतपंडितः ॥ २४ ॥ आददीतबलिंचापिप्रजाभ्यःकुरुनंदन॥
सषड्भागमपिप्राज्ञस्तासामेवाभिगुप्तये॥ २५॥ दशधर्मगतेभ्योयद्वसुबह्वल्पमेवच॥ तदाददीतसहसापौराणांरक्षणायवै ॥ २६॥ यथापुत्रास्तथापौत्राद्रष्टव्या
स्तेनसंशयः॥ भक्तिश्चैषांनकर्तव्याव्यवहारेप्रदर्शिते॥ २७॥ श्रोतुंचैवन्यसेद्राजाप्राज्ञान्सर्वार्थदर्शिनः॥ व्यवहारेषुसततंतत्रराज्यंप्रतिष्ठितम्॥ २८॥

मितिसांत्वं मत्संग्रामद्वयंदेयंतेनाहंशमिष्येइत्युक्त्याऽर्थप्रदानं भेदेनराजामात्यान्भेदयित्वाराज्ञःस्वोपरिप्रयाणस्यविघ्नादिकंवाकर्तव्यमित्यादिना क्षीणःप्रबलेनसहवैरंचेत्संग्रामंविनाएवमुपायत्रयेणस्वार्थं ॥ ७१ ॥
साधयेदित्यर्थः ॥ २४ ॥ प्रजाभ्यःस्वाभ्यः ॥ २५ ॥ दशधर्मगतामत्तोन्मत्तादयस्तेभ्योदंडेभ्योयद्वसुग्राह्यंतत्पौराणांरक्षणायभवति अदंडितास्तेपुरंबाधेरन्निति भावः ॥ २६ ॥ भक्तिःस्वीयत्वेनस्नेहएषा
मुपरि ॥ २७ ॥ व्यवहारेष्वर्थिप्रत्यर्थिवाक्यविचारेषुविषयेषुराजाप्राज्ञान्पंडितान्न्यसेत् ॥ २८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आकरेस्वर्णाद्युत्पत्तिस्थाने लवणेतदुत्पत्तिस्थाने शुल्केधान्यादिविक्रयस्थाने तरेनदीसंतरणे नागबलेहस्तियूथे एतेषुस्थानेष्वायव्ययविचारार्थममात्यान्न्यसेत् ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३॥ ॥ ३४ ॥ घोषान्वनस्थान्मार्गेषुराजपथेषुन्यसेत् शाखानगराणिमहानगरस्योपनगराणि ॥ ३५ ॥ येइति धनिकादीन्दुर्गेषुप्रवेशयेदित्यर्थः ॥ ३६ ॥ अभिहारंसमीपमानयनं दहेत्परेषांतन्माभूदिति

आकरेलवणेशुल्केतरेनागबलेतथा ॥ न्यसेदमात्यान्नृपतिःस्वाप्तान्वापुरुषान्हितान् ॥ २९ ॥ सम्यग्दंडधरोनित्यंराजाधर्ममवाप्नुयात् ॥ नृपस्यसततंदंडःसम्यग्धर्मःप्रशस्यते ॥ ३० ॥ वेदवेदांगविप्राज्ञःसुतपस्वीनृपोभवेत् ॥ दानशीलश्चसततंयज्ञशीलश्चभारत ॥ ३१ ॥ एतेगुणाःसमस्तास्युर्नृपस्यसततंस्थिराः ॥ व्यवहारलोपेनृपतेःकुतःस्वर्गःकुतोयशः ॥ ३२ ॥ यदातुपीडितोराजाभवेद्राज्ञाबलीयसा ॥ तदाभिसंश्रयेद्दुर्गंबुद्धिमान्पृथिवीपतिः ॥ ३३ ॥ विधावाक्रम्यमित्राणिविधानमुपकल्पयेत् ॥ सामभेदान्विरोधार्थंविधानमुपकल्पयेत् ॥ ३४ ॥ घोषान्न्यसेतमार्गेषुग्रामानुत्थापयेदपि ॥ प्रवेशयेच्चतान्सर्वान्शाखानगरकेष्वपि ॥ ३५ ॥ येगुप्ताश्चैवदुर्गाश्चदेशास्तेषुप्रवेशयेत् ॥ धनिनोबलमुख्यांश्चसांत्वयित्वापुनःपुनः ॥ ३६ ॥ तस्याभिहारंकुर्याच्चस्वयमेवनराधिपः ॥ असंभवेप्रवेशस्यदहेद्दावाग्निनाभृशम् ॥ ३७ ॥ क्षेत्रस्थेषुचसस्येषुशत्रोरुपजपेन्नरान् ॥ विनाशयेद्वातत्सर्वंबलेनाथस्वकेनवा ॥ ३८ ॥ नदीमार्गेषुचतथासंक्रमानवसादयेत् ॥ जलंविस्रावयेत्सर्वमविस्राव्यंचदूषयेत् ॥ ३९ ॥ तदात्वेनायतीभिश्चनिवसेद्भूम्यनंतरम् ॥ प्रतीघातंपरस्याजौमित्रकार्येप्युपस्थिते ॥ ४० ॥ दुर्गाणांचाभितोराजामूलच्छेदंप्रकारयेत् ॥ सर्वेषांक्षुद्रवृक्षाणांचैत्यवृक्षान्विवर्जयेत् ॥ ४१ ॥ प्रवृद्धानांचवृक्षाणांशाखांप्रच्छेदयेत्तथा ॥ चैत्यानांसर्वथात्याज्यमपिपत्रस्यपातनम् ॥ ४२ ॥

॥ ३७ ॥ उपजपेत्भेदयित्वातद्द्वारादाहयेत् ॥ ३८ ॥ संक्रमानवतरणार्थान्सेतून् जलंतटाकादिस्थंविस्रावयेत् तदयोग्यंवापीकूपादिस्थंदूषयेद्विषादिनानाशयेत् ॥ ३९ ॥ तदात्वेनवर्तमानकाले आयतीभिरुत्तरकालेषुच अपवर्गेतृतीया सर्वदामित्रकार्यउपस्थितेपितद्विहायेत्यर्थात् आजौपरस्यशत्रोःप्रतीघातंहंतारंभूम्यनंतरंनिकटदेशवासिनंतच्छत्रुमाश्रित्यनिवसेत् अयमर्थः स्वराष्ट्रेयन्मुख्यंस्थानंतदाक्रम्यवसन्शत्रोःशत्रुभिःसर्वदास्नेहंकृत्वातद्बलेनशत्रून्स्वराष्ट्राद्दूरीकुर्यादिति ॥ ४० ॥ दुर्गाणांक्षुद्रदुर्गाणांपरेषामाश्रयोमाभूदितिमूलच्छेदंकुर्यात् ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रगंडीःकारयेत्सम्यक्षाड्गुण्यंसत्रिवर्गकं योवेत्तिपुरुषव्याघ्रसभुंक्तेपृथिवीमिमामितिप्राचांपाठःतद्व्याख्यानंचतदीयमेव संचारोयत्रलोकानांदूरादेवावबुध्यते प्रगंडीसाचविज्ञेयाबहिःप्राकारसंज्ञिता प्रणिधिस्तत्रयत्नेनकर्तव्योभूतिमिच्छता सएवाकाशरक्षीतिद्युच्यतेशास्त्रकोविदैरिति तांश्चतुर्दिक्षुकारयेदित्यर्थः षाड्गुण्यंसंधिविग्रहादि त्रिवर्गःस्थानवृद्धिक्षयरूपोवा अरिमित्रोदासीनरूपोवा मंत्रोत्साहप्रभुशक्तिरूपोवा भूमिमित्रहिरण्यादिरूपोवा धर्मार्थकामरूपोवा उत्तरार्धार्थःस्पष्टः प्रगंडीर्दुर्गप्राकारभित्तौशूराणामुपवेशनस्थानानि आकाशजननीस्तत्रैवैकपक्षायांभित्तौतत्रत्यानांरक्षणभूतायांबाह्यार्थदर्शनार्थानिक्षुद्रच्छिद्राणियद्द्वाराआग्नेयास्त्रगुलिकाःप्रक्षिप्यंते स्थाणवःसशूलाः येषुपतन्विदीर्यतेनक्रैर्वाभक्ष्यते ॥४३॥ संकटद्वारकाणिसूक्ष्मद्वाराणि तेषांचद्वारवत्गुप्तिःकार्या तेषांचाचारवद्गुप्तिरितिपाठे

प्रगंडीःकारयेत्सम्यगाकाशजननीस्तदा॥ आपूरयेच्चपरिखांस्थाणुनक्रझषाकुलाम्॥४३॥ संकटद्वारकाणिस्युरुच्छ्वासार्थंपुरस्यच॥ तेषांचद्वारवद्गुप्तिःकार्यासर्वात्मनाभवेत्॥४४॥ द्वारेषुचगुरूण्येवयंत्राणिस्थापयेत्सदा॥ आरोपयेच्छतघ्नीश्चस्वाधीनानिचकारयेत्॥४५॥ काष्ठानिचाभिहार्याणितथाकूपांश्चखानयेत्॥ संशोधयेत्तथाकूपान्कृतपूर्वान्पयोर्थिभिः॥४६॥ तृणच्छन्नानिवेश्मानिपंकेनाथप्रलेपयेत्॥ निर्हरेच्चतृणंमासिचैत्रेवह्निभयात्तथा॥४७॥ नक्तमेवचभक्तानिपाचयेतनराधिपः॥ नदिवाज्वालयेदग्निंवर्जयित्वाग्निहोत्रिकम्॥४८॥ कर्मारारिष्टशालासुज्वलेदग्निःसुरक्षितः॥ गृहाणिचप्रवेश्यांतर्विधेयःस्याद्धुताशनः॥४९॥ महादंडश्चतस्यस्याद्यस्याग्निर्वैदिवाभवेत्॥ प्रघोषयेदथैवंचरक्षणार्थंपुरस्यच॥५०॥ भिक्षुकांश्चाक्रिकांश्चैवक्षीबोन्मत्तान्कुशीलवान्॥ बाह्यान्कुर्यान्नरश्रेष्ठदोषायस्युर्हितेन्यथा॥५१॥ चत्वरेष्वथतीर्थेषुसभास्वावसथेषुच॥ यथार्थवर्णप्रणिधिंकुर्यात्सर्वस्यपार्थिवः॥५२॥ विशालान्राजमार्गांश्चकारयीतनराधिपः॥ प्रपाश्चविपणांश्चैवयथोद्देशंसमाविशेत्॥५३॥ भांडागारायुधागारान्योधागारांश्चसर्वशः॥ अश्वागारान्गजागारान्बलाधिकरणानिच॥५४॥ परिखाश्चैवकौरव्यप्रतोलीर्निष्कुटानिच॥ नजात्वन्यःप्रपश्येतगुह्यमेतद्युधिष्ठिर॥५५॥ अर्थसंनिचयंकुर्याद्राजापरबलार्दितः॥ तैलंवसामधुघृतमौषधानिचसर्वशः॥५६॥ अंगारकुशमुंजानांपलाशशरवर्णिनाम्॥ यवसेंधनदिग्धानांकारयीतचसंचयान्॥५७॥

आचारवद्भिःशिष्टैर्गुप्तिःकार्या ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ कर्मारोलोहकारादिस्तच्छाला अरिष्टंसूतिकागृहंतद्रूपासुशालासु अंतर्विधेयःआच्छादितःकर्तव्यः ॥ ४९ ॥ महादंडोवधः ॥५०॥ चाक्रिकान्शाकटिकान् कुशीलवान्फाललेखान्कीनाशानितियावत् ॥ ५१ ॥ तीर्थेषुमंत्र्यादिष्वष्टादशसुप्राग्व्याख्यातेषु ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ प्रतोलीरथ्या निष्कुटानिगृहारामाः ॥ ५५ ॥५६॥ वर्णिनांलेखकानां वर्णीस्याल्लेखकेचित्रकारेपिब्रह्मचारिणीतिमेदिनी यवसंघासः दिग्धानांविषाक्तबाणानां दिग्धोविषाक्तबाणेस्यादितिमेदिनी ॥ ५७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५८ ॥ चतुर्विधान्विषशल्यरोगकृत्याहरान् ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ अस्थानेकोपेनपरस्यनिर्वेदस्ताडनंवाकृतंचेत्तद्दानमानादिनापुनस्तत्समीकर्तव्यमित्याह निर्वेदयित्वेति ॥ ६३॥६४॥६५॥ ॥ ६६ ॥ संधानासनंसंधिकृत्वावस्थितिः यात्रासंधानंयानं ॥ ६७ ॥ विगृह्यवैरंकृत्वावस्थानंविग्रहः यात्रांसंपरिगृह्याऽऽसनंशत्रोर्भयप्रदर्शनार्थंयानंप्रदर्श्यस्वस्थानेऽवस्थानं द्वैधीभावउभयत्रसंधिकरणं

आयुधानांचसर्वेषांशक्त्यृष्टिप्रासवर्मणाम्॥ संचयानेवमादीनांकारयीतनराधिपः ॥ ५८ ॥ औषधानिचसर्वाणिमूलानिचफलानिच ॥ चतुर्विधांश्चवैद्यान्वै संगृह्णीयाद्विशेषतः॥ ५९ ॥ नटांश्चनर्तकांश्चैवमल्लान्मायाविनस्तथा ॥ शोभयेयुःपुरवरंमोदयेयुश्चसर्वशः ॥ ६० ॥ यतःशंकाभवेच्चापिभृत्यतोथापिमंत्रितः॥ पौरेभ्योनृपतेर्वापिस्वाधीनान्कारयीततान् ॥ ६१ ॥ कृतेकर्मणिराजेंद्रपूजयेद्धनसंचयैः॥ दानेनचयथार्हेणसांत्वेनविविधेनच॥ ६२ ॥ निर्वेदयित्वातुपरंहत्वा वाकुरुनंदन॥ ततोऽनृणोभवेद्राजायथाशास्त्रेनिदर्शितम्॥६३॥ राज्ञासप्तैवरक्ष्याणितानिचैवनिबोधमे॥ आत्मामात्याश्चकोशश्चदंडोमित्राणिचैवहि॥६४॥ तथाजनपदाश्चैवपुरंचकुरुनंदन॥ एतत्सप्तात्मकंराज्यंपरिपाल्यंप्रयत्नतः॥६५॥ षाड्गुण्यंचत्रिवर्गंचत्रिवर्गपरमंतथा ॥ योवेत्तिपुरुषव्याघ्रसभुंक्तेपृथिवीमिमां ॥ ६६ ॥ षाड्गुण्यमितियत्प्रोक्तंतन्निबोधयुधिष्ठिर॥ संधानासनमित्येवयात्रासंधानमेवच ॥ ६७॥ विगृह्यासनमित्येवयात्रांसंपरिगृह्यच॥ द्वैधीभावस्तथा न्येषांसंश्रयोथपरस्यच॥ ६८॥ त्रिवर्गश्चापियःप्रोक्तस्तमिहैकमनाःशृणु॥ क्षयःस्थानंचवृद्धिश्चत्रिवर्गःपरमस्तथा ॥ ६९ ॥ धर्मश्चार्थश्चकामश्चसेवितव्योथ कालतः॥ धर्मेणचमहीपालश्चिरंपालयतेमहीम्॥ ७०॥ अस्मिन्नर्थेचश्लोकौद्वौगीतावंगिरसास्वयम्॥ यादवीपुत्रभद्रंतेतावपिश्रोतुमर्हसि॥७१॥ कृत्वासर्वाणिकार्याणिसम्यक्संपाल्यमेदिनीम्॥ पालयित्वातथापौरान्परत्रसुखमेधते ॥ ७२ ॥ किंतस्यतपसाराज्ञःकिंचतस्याध्वरैरपि ॥ सुपालितप्रजोयःस्यात्सर्वधर्म विदेवसः॥ ७३॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ दंडनीतिश्चराजाचसमस्तौतावुभावपि॥ कस्यकिंकुर्वतःसिध्येत्तन्मेब्रूहिपितामह॥ ७४॥ ॥ भीष्मउवाच॥ ॥ महाभाग्यंदंडनीत्याःसिद्धैःशब्दैःसहेतुकैः॥ शृणुमेशंसतोराजन्यथावदिहभारत ॥ ७५ ॥ दंडनीतिःस्वधर्मेभ्यश्चातुर्वर्ण्यंनियच्छति॥ प्रयुक्तास्वामिनासम्यगधर्मेभ्योनियच्छति॥ ७६॥

परस्याऽन्यस्याश्रयोदुर्गादेर्महाराजस्यवा॥ ६८॥ ॥ ६९॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ अत्राध्यायंकेचित्समापयंति दंडेति इदंद्वयंसमस्तंचव्यस्तंच तत्रकेनकस्यकाकिक्रियतइतिप्रश्नत्रयं ॥ ७४ ॥ दंडनीत्याःसकाशाद्राज्ञांप्रजानांचयन्महाभाग्यंतच्छृणु ॥ ७५ ॥ तत्रदंडनीत्याराजास्वर्गादिकंप्राप्नोतिराज्ञांचदंडनीतिःकृतादीन्जनयतितावुभौचप्रजानांक्षेमंजनयतइत्युत्तरमाह दंडनीतिरित्यादिना स्वधर्मेभ्यःस्वधर्मार्थंअधर्मेभ्यइतिपंचमी ॥ ७६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

असंकरेतद्रूपेक्षेमे ॥ ७७ ॥ स्वाम्येस्वास्थ्येतन्निमित्तं तस्मात्क्षेमाख्यादसंकरात् ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५॥ ८६ ॥ ८७ ॥ अशुभस्याऽधर्मस्य ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥

चातुर्वर्ण्येस्वकर्मस्थेमर्यादानामसंकरे ॥ दंडनीतिकृतेक्षेमेप्रजानामकुतोभये ॥ ७७ ॥ स्वाम्येप्रयत्नंकुर्वंतित्रयोवर्णायथाविधि ॥ तस्मादेवमनुष्याणांसुखंविद्धिसमाहितम् ॥ ७८ ॥ कालोवाकारणंराज्ञोराजावाकालकारणम् ॥ इतितेसंशयोमाभूद्राजाकालस्यकारणम् ॥ ७९ ॥ दंडनीत्यांयदाराजासम्यक्कात्स्न्येनवर्तते ॥ तदाकृतयुगंनामकालसृष्टंप्रवर्तते ॥ ८० ॥ ततःकृतयुगेधर्मोनाधर्मोविद्यतेक्वचित् ॥ सर्वेषामेववर्णानांनाधर्मेरमतेमनः ॥ ८१ ॥ योगक्षेमाःप्रवर्ततेप्रजानांनात्रसंशयः ॥ वैदिकानिचसर्वाणिभवंत्यपिगुणान्युत ॥ ८२ ॥ ऋतवश्चसुखाःसर्वेभवंत्युतनिरामयाः ॥ प्रसीदंतिनराणांचस्वरवर्णमनांसिच ॥ ८३ ॥ व्याधयोनभवंत्यत्रनाल्पायुर्दृश्यतेनरः ॥ विधवानभवंत्यत्रकृपणोनतुजायते ॥ ८४ ॥ अकृष्टपच्यापृथिवीभवंत्योषधयस्तथा ॥ त्वक्पत्रफलमूलानिवीर्यवंतिभवंतिच ॥ ८५ ॥ नाधर्मोविद्यतेतत्रधर्मएवतुकेवलम् ॥ इतिकार्तयुगानेतान्धर्मान्विद्धियुधिष्ठिर ॥ ८६ ॥ दंडनीत्यांयदाराजात्रीनंशाननुवर्तते ॥ चतुर्थमंशमुत्सृज्यतदात्रेताप्रवर्तते ॥ ८७ ॥ अशुभस्यचतुर्थांशस्त्रीनंशाननुवर्तते ॥ कृष्टपच्यैवपृथिवीभवंत्योषधयस्तथा ॥ ८८ ॥ अर्धंत्यक्त्वायदाराजानीत्यर्थमनुवर्तते ॥ ततस्तुद्वापरंनामसकालःसंप्रवर्तते ॥ ८९ ॥ अशुभस्ययदात्वर्धंद्वावंशावनुवर्तते ॥ कृष्टपच्यैवपृथिवीभवत्यर्धफलातथा ॥ ९० ॥ दंडनीतिंपरित्यज्ययदाकात्स्न्येनभूमिपः प्रजाःक्लिश्नात्ययोगेनप्रवर्तेततदाकलिः ॥ ९१ ॥ कलावधर्मोभूयिष्ठंधर्मोभवतिनक्वचित् ॥ सर्वेषामेववर्णानांस्वधर्माच्च्यवतेमनः ॥ ९२ ॥ शूद्राभैक्षेणजीवंतिब्राह्मणाःपरिचर्यया ॥ योगक्षेमस्यनाशश्चवर्ततेवर्णसंकरः ॥ ९३ ॥ वैदिकानिचकर्माणिभवंतिविगुणान्युत ॥ ऋतवोनसुखाःसर्वेभवंत्यामयिनस्तथा ॥ ९४ ॥ ह्रसंतिचमनुष्याणांस्वरवर्णमनांस्युत ॥ व्याधयश्चभवंत्यत्रम्रियंतेचगतायुषः ॥ ९५ ॥ विधवाश्चभवंत्यत्रनृशंसाजायतेप्रजा ॥ क्वचिद्वर्षतिपर्जन्यःक्वचित्सस्यंप्ररोहति ॥ ९६ ॥ रसाःसर्वेक्षयंयांतियदानेच्छतिभूमिपः ॥ प्रजाःसंरक्षितुंसम्यग्दंडनीतिसमाहितः ॥ ९७ ॥ राजाकृतयुगस्रष्टात्रेतायाद्वापरस्यच ॥ युगस्यचचतुर्थस्यराजाभवतिकारणम् ॥ ९८ ॥ कृतस्यकरणाद्राजास्वर्गमत्यंतमश्नुते ॥ त्रेतायाःकरणाद्राजास्वर्गंनात्यंतमश्नुते ॥ ९९ ॥ प्रवर्तनाद्द्वापरस्ययथाभागमुपाश्नुते ॥ कलेःप्रवर्तनाद्राजापापमत्यंतमश्नुते ॥ १०० ॥ ततोवसतिदुष्कर्मानरकेशाश्वतीःसमाः ॥ प्रजानांकल्मषेमग्नोऽकीर्तिंपापंचविंदति ॥ १०१ ॥

अयोगेनाऽनुपायेन ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ चतुर्थस्यकलेः ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ सीमंतकरीव्यवस्थापिका ॥ ३ ॥ ४ ॥ १०५ ॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भा०एकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ केनेति दंडनीतिंसम्यक्प्रयोज्यकेनवृत्तेनवर्तेतेतिप्र
श्नः ॥ १ ॥ षट्त्रिंशत् एतत्संख्याकोधर्मचर्यादिगुणगणःसचप्रत्येकमेकैकगुणयोगात्षट्त्रिंशद्गुणैरकटुकतादिभिःसंयुतः अतएवगुणोपेतः यान्गुणान्धर्मादीन्कुर्वन्गुणंकल्याणमवाप्नुयात्सोयंषट्त्रिंशत्को
गणस्त्वयाश्रोतव्यइत्यर्थः ॥ २ ॥ अकटुकोरागद्वेषहीनः धर्मान्सर्वांश्चरेत् १ आस्तिकःपरलोककामुकःसन्स्नेहंकुर्यान्नतुलोभादिना २ अनृशंसोऽनिष्ठुरःसन्नर्थमर्जयेत् ३ अनुद्धतोधर्मार्थाविनाशयन्का

दंडनीतिंपुरस्कृत्यविजानन्क्षत्रियःसदा ॥ अनवाप्तंचलिप्सेतलब्धंचपरिपालयेत् ॥ २ ॥ लोकस्यसीमंतकरीमर्यादालोकभाविनी ॥ सम्यङ्नीतादंडनीतिर्यथा
मातायथापिता ॥ ३ ॥ यस्यांभवंतिभूतानितद्विद्धिमनुजर्षभ ॥ एषएवपरोधर्मोयद्राजादंडनीतिमान् ॥ ४ ॥ तस्मात्कौरव्यधर्मेणप्रजाःपालयनीतिमान् ॥ एवं
वृत्तःप्रजारक्षन्स्वर्गंजेतासिदुर्जयम् ॥ १०५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिएकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ ॥ ७ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ केनवृत्तेनवृत्तज्ञवर्तमानोमहीपतिः ॥ सुखेनार्थान्सुखोदर्कानिहचप्रेत्यचाप्नुयात् ॥ १ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ अयंगुणानांषट्त्रिंशत्षट्
त्रिंशद्गुणसंयुतः ॥ यान्गुणांस्तुगुणोपेतःकुर्वन्गुणमवाप्नुयात् ॥ २ ॥ चरेद्धर्मानकटुकोमुंचेत्स्नेहंनचास्तिकः ॥ अनृशंसश्चरेदर्थंचरेत्काममनुद्धतः ॥ ३ ॥ प्रियंब्रू
यादकृपणःशूरःस्यादविकत्थनः ॥ दातानापात्रवर्षीस्यात्प्रगल्भःस्यादनिष्ठुरः ॥ ४ ॥ संदधीतनचानार्यैर्विगृह्णीयान्नबंधुभिः ॥ नाभक्तंचारयेच्चारंकुर्यात्कार्य
मपीडया ॥ ५ ॥ अर्थंब्रूयान्नचासत्सुगुणान्ब्रूयान्नचात्मनः ॥ आदद्यान्नचसाधुभ्योनासत्पुरुषमाश्रयेत् ॥ ६ ॥ नापरीक्ष्यनयेद्दंडंनचमंत्रंप्रकाशयेत् ॥ विसृ
जेन्नचलुब्धेभ्योविश्वसेन्नापकारिषु ॥ ७ ॥ अनीर्षुर्गुप्तदारःस्याच्चोक्षःस्यादघृणीनृपः ॥ स्त्रियःसेवेतनात्यर्थंमृष्टंभुंजीतनाहितम् ॥ ८ ॥ अस्तब्धःपूजयन्मान्यान्गुरू
न्सेवेदमायया ॥ अर्चेद्देवानदंभेनश्रियमिच्छेदकुत्सिताम् ॥ ९ ॥ सेवेतप्रणयंहित्वादक्षःस्यान्नत्वकालवित् ॥ सांत्वयेन्नचमोक्षायअनुगृह्णन्नचाक्षिपेत् ॥ १० ॥
प्रहरेन्नत्वविज्ञायहत्वाशत्रून्नशोचयेत् ॥ क्रोधंकुर्यान्नचाकस्मान्मृदुःस्यान्नापकारिषु ॥ ११ ॥

मर्मिंद्रियप्रीतिंचरेत् ४ ॥ ३ ॥ अकृपणोऽदीनः ५ अविकत्थनःश्लाघाहीनः ६ ७ अनिष्ठुरःसदयः ८ ॥ ४ ॥ आर्यत्वंजानन्संधिंकुर्यात् ९ बंधुत्वंजानन्विग्रहंनकुर्यात् १० इतिसर्वत्रगुणोपेतोगुणोद्रष्टव्यः
अभक्तमल्पान्नं पुष्कलान्नदश्चारान्कुर्यात् ११ अपीडयन्भक्तंदद्यात् १२ ॥ ५ ॥ साधुत्वेनपरीक्ष्यार्थंप्रयोजनंब्रूयात् १३ श्रोतारउपहसिष्यंतीतिज्ञात्वाऽऽत्मनोगुणान्नब्रूयात् १४ १६ ॥ ६ ॥ २० ॥ ७ ॥
२१ चोक्षःशुद्धः २२ २४ ॥ ८ ॥ २८ ॥ ९ ॥ प्रणयंनम्रतांहित्वाधारयित्वा हित्वेतिधाञोरूपं २९ ३० नचमोक्षायफलंदित्सन्नेवसांत्वयेदित्यर्थः ३१ ३२ ॥ १० ॥ अविज्ञायशत्रुंदोषंचेतिशेषः
३३ नशोचयेच्छत्रुबंधूनांशोकमपनुदेत् ३४ अकस्मात्कारणंविना ३५ ३६ ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अनुत्तमंमहत्तरं ॥ १२ ॥ १३ ॥ पांडवमुख्यैःपांडुपुत्रैर्भीमादिभिःसंवृतोगुप्तः ॥ १४ ॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ कथमिति बह्वीनांप्रजानांप
रिपालनंकथंस्यादितिचिंताआधिःसएवबंधस्तेननयुज्यते नापराप्नोतिनान्यथाकरोति धर्मेव्यवहारनिर्णयादौ एतद्द्वयंकथंस्यादितिप्रश्नः ॥ १ ॥ उत्तरंवक्तुंप्रतिजानीते समासेनैवेति ॥ २ ॥ रागद्वेषहीनो
॥७४॥ ब्राह्मणान्पुरस्कृत्यव्यवहारनिर्णयंकुर्वन्धर्मेपिनापराप्नोतीतिद्वितीयस्योत्तरमाह धर्मनिष्ठानितिचतुर्भिः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ विपक्षेदोषमाह कामेति ॥७॥ आद्यस्योत्तरमाह मास्मेत्यादिना साधून्स १२

एवंचरस्वराज्यस्थोयदिश्रेयइहेच्छसि॥ अतोन्यथानरपतिर्भयमृच्छत्यनुत्तमम्॥ १२ ॥इतिसर्वान्गुणानेतान्यथोक्तान्योनुवर्तते॥ अनुभूयेहभद्राणिप्रेत्यस्वर्गे महीयते ॥ १३ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ इदंवचःशांतनवस्यशुश्रुवान्युधिष्ठिरःपांडवमुख्यसंवृतः॥ तदाववंदेचपितामहंनृपोयथोक्तमेतच्चचकारबुद्धिमान्॥ १४॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०सप्ततितमोऽध्यायः॥ ७० ॥ ॥७१॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथंराजाप्रजारक्षन्नाधिबंधेनयुज्यते॥ धर्मेचनापराप्नोतितन्मेब्रूहिपितामह॥ १ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥समासेनैवतेराजन्धर्मान्वक्ष्यामिशाश्वतान्॥ विस्तरेणैवधर्माणांनजात्वंतमवाप्नुयात्॥ २ ॥ धर्मनिष्ठान्श्रुतवतोदेवव्रतसमाहितान्॥ अर्चयित्वायजेथास्त्वंगृहेगुणवतोद्विजान्॥ ३ ॥ प्रत्युत्थायोपसंगृह्यचरणावभिवाद्यच ॥ अथसर्वाणिकुर्वीथाःकार्याणिसपुरोहितः॥४॥ धर्मकार्याणिनिर्वर्त्यमंगलानिप्रयुज्यच॥ब्राह्मणान्वाचयेथास्त्वमर्थसिद्धिजयाशिषः॥ ५ ॥ आर्जवेनचसंपन्नोधृत्याबुद्ध्याचभारत॥ यथार्थंप्रतिगृह्णीयात्कामक्रोधौचवर्जयेत्॥ ६॥ कामक्रोधौपुरस्कृत्ययोर्थंराजानुतिष्ठति ॥नसधर्मंनचाप्यर्थंप्रतिगृह्णातिबालिशः॥ ७॥ मास्मलुब्धांश्चमूर्खांश्चकामार्थेचप्रयूयुजः॥ अलुब्धान्बुद्धिसंपन्नान्सर्वकर्मसुयोजयेत्॥ ८॥ मूर्खोह्यधिकृतोर्थेषुकार्याणामविशारदः॥प्रजाःक्लिश्नात्ययोगेनकामक्रोधसमन्वितः॥ ९॥ बलिषष्ठेनशुक्लेनदंडेनाथापराधिनाम्॥ शास्त्रानीतेनलिप्सेथावेतनेनधनागमम्॥ १० ॥ दापयित्वाकरंधर्म्यंराष्ट्रंनीत्यायथाविधि॥ तथैतंकल्पयेद्राजायोगक्षेममतंद्रितः॥ ११ ॥गोपायितारंदातारंधर्मनित्यमतंद्रितम्॥ अकामद्वेषसंयुक्तमनुरज्यंतिमानवाः ॥ १२ ॥ मास्मलोभेनाधर्मेणलिप्सेथास्त्वंधनागमम्॥ धर्मार्थावध्रुवौतस्ययोनशास्त्रपरोभवेत् ॥ १३ ॥

वेत्रकार्येषुनियोज्यस्त्वयंनाधिबंधेनयुज्यतइत्यर्थः॥८॥अयोगेनयोगइष्टप्राप्तिस्तदभावेन॥ ९॥बलीराजदेयंतदेवसस्यादेःषष्ठांशस्तेनबलिषष्ठेन शुक्लेनशुद्धेन गणनादनधिकेनेत्यर्थः शुक्लंपूताम्लनिष्ठुरइतिमे ॥७४॥
दिनी वेतनेनपथिरक्षितैर्वणिग्भिर्यद्दत्तंतद्राज्ञोवेतनंसेवाधनंतेनचधनागमंलिप्सेतराजा॥ १०॥धान्यादेःषष्ठांशेहृतेशेषेणप्रजानांयदिवार्षिकोग्रासोनभवेत्तदाराजैवतासांयोगक्षेमंकल्पयेदित्याह दापयित्वेति
॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

धर्मसहितानर्थान्धर्मार्थान् ॥ १४ ॥ १५ ॥ अर्थमूलोर्थार्थीप्रजाःपीडयन्नात्मानमेवहिनस्तीत्युक्तंतत्रदृष्टांतमाह ऊधइति ॥ १६॥१७॥१८॥दोग्ध्रीपृथिवी॥१९॥आंगारिकइंगालकर्ता ॥ २० ॥२१॥ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ यथायुक्तउक्तेनप्रकारेणाऽवहितः ॥ २५॥२६ ॥ योदयांकुरुतेतंधर्ममन्यंतेइतियोजना ॥ २७ ॥ अंतंयातनाभोगनिष्कृतिं ॥ २८ ॥ २९ ॥ स्विष्टिःस्वधीतिःसुतपाइतिक्रमेणगृ

अर्थशास्त्रपरोराजाधर्मार्थान्नाधिगच्छति॥ अस्थानेचास्यतद्वित्तंसर्वमेवविनश्यति ॥ १४ ॥ अर्थमूलोपिहिंसांचकुरुतेस्वयमात्मनः ॥ करैरशास्त्रदृष्टैर्हिमोहात्संपीडयन्प्रजाः॥ १५॥ ऊधश्छिंद्यात्तुयोधेन्वाःक्षीरार्थीनलभेत्पयः ॥ एवंराष्ट्रमयोगेनपीडितंनविवर्धते ॥ १६ ॥ योहिदोग्ध्रीमुपास्तेचसनित्यंविंदतेपयः॥ एवंराष्ट्रमुपायेनभुंजानोलभतेफलम्॥१७॥ अथराष्ट्रमुपायेनभुज्यमानंसुरक्षितम्॥ जनयत्यतुलांनित्यंकोशवृद्धिंयुधिष्ठिर॥१८॥दोग्ध्रीधान्यंहिरण्यंचमहीराज्ञासुरक्षिता॥ नित्यंस्वेभ्यःपरेभ्यश्चतृप्तामातायथापयः ॥ १९ ॥ मालाकारोपमोराजन्भवमांगारिकोपमः ॥ तथायुक्तश्चिरंराज्यंभोक्तुंशक्ष्यसिपालयन्॥ ॥ २० ॥ परचक्राभियानेनयदितेस्याद्धनक्षयः॥ अथसाम्नैवलिप्सेथाधनमब्राह्मणेषुयत् ॥ २१ ॥ मास्मतेब्राह्मणंदृष्ट्वाधनस्थंप्रचलेन्मनः ॥ अंत्यायामप्यवस्थायांकिमुस्फीतस्यभारत॥ २२ ॥ धनानितेभ्योदद्यास्त्वंयथाशक्तियथार्हतः॥ सांत्वयन्परिरक्षंश्चस्वर्गमाप्स्यसिदुर्जयम् ॥ २३॥ एवंधर्मेणवृत्तेनप्रजास्त्वंपरिपालय॥ स्वंतंपुण्यंयशोनित्यंप्राप्स्यसेकुरुनंदन॥ २४॥ धर्मेणव्यवहारेणप्रजाःपालयपांडव॥ युधिष्ठिरयथायुक्तोनाधिबंधेनयोक्ष्यसे ॥ २५ ॥ एषएवपरोधर्मोयद्राजारक्षतिप्रजाः॥ भूतानांहियदाधर्मोरक्षणंपरमादया॥ २६ ॥ तस्मादेवंपरंधर्मंमन्यंतेधर्मकोविदाः॥ योराजारक्षणेयुक्तोभूतेषुकुरुतेदयाम्॥ २७॥ यदह्नाकुरुतेपापमरक्षन्भयतःप्रजाः॥ राजावर्षसहस्रेणतस्यांतमधिगच्छति॥ २८॥ यदह्नाकुरुतेधर्मंप्रजाधर्मेणपालयन्॥ दशवर्षसहस्राणितस्यभुंक्तेफलंदिवि॥ २९॥ स्विष्टिःस्वधीतिःसुतपालोकान्जयतियावतः॥ क्षणेनतानवाप्नोतिप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ ३० ॥ एवंधर्मंप्रयत्नेनकौंतेयपरिपालय ॥ ततःपुण्यफलंलब्ध्वानाधिबंधेनयोक्ष्यसे॥ ३१॥ स्वर्गलोकेसुमहतींश्रियंप्राप्स्यसिपांडव॥ असंभवश्चधर्माणामीदृशानामराजसु ॥ ३२ ॥ तस्माद्राजैवनान्योस्तियोधर्मफलमाप्नुयात्॥ सराज्यंधृतिमान्प्राप्यधर्मेणपरिपालय॥ इंद्रंतर्पयसोमेनकामैश्चसुहृदोजनान्॥ ३३ ॥ ॥इतिश्रीम०शां०राजधर्मानुशासन०एकसप्ततितमोऽध्यायः॥७१॥ ॥ ७॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥यएवतुसतोरक्षेदसतश्चनिवर्तयेत्॥ सएवराज्ञाकर्तव्योराजन्राजपुरोहितः॥ १॥

हस्थब्रह्मचारिवानप्रस्थधर्मान्सम्यगनुतिष्ठन् ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥३३॥ ॥इतिशांतिप०रा०नै०भा०एकसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥ ॥७॥ यइति निवर्तयेद्राज्याद्दूरीकारयेत् ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥छायायामिति उष्णजंशीतजंचभयच्छायादिनाग्न्यादिनाचनश्यति

अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ पुरूरवसऐलस्यसंवादंमातरिश्वनः ॥ २ ॥ ॥पुरूरवाउवाच ॥ ॥ कुतःस्विद्ब्राह्मणोजातोवर्णाश्चापिकुतस्त्रयः ॥ कस्मा
 च्चभवतिश्रेष्ठस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३ ॥ ॥ मातरिश्वोवाच ॥ ॥ब्राह्मणोमुखतःसृष्टोब्रह्मणोराजसत्तम ॥बाहुभ्यांक्षत्रियःसृष्टऊरुभ्यांवैश्यएवच ॥ ४ ॥
वर्णानांपरिचर्यार्थंत्रयाणांभरतर्षभ ॥ वर्णश्चतुर्थःसंभूतःपद्भ्यांशूद्रोविनिर्मितः ॥ ५ ॥ ब्राह्मणोजायमानोहिपृथिव्यामनुजायते ॥ ईश्वरःसर्वभूतानांधर्मको
शस्यगुप्तये ॥ ६ ॥ अतःपृथिव्यायंतारंक्षत्रियंदंडधारणे ॥ द्वितीयंदंडमकरोत्प्रजानामनुगुप्तये ॥ ७ ॥ वैश्यस्तुधनधान्येनत्रीन्वर्णान्बिभृयादिमान् ॥ शूद्रोह्ये
तान्परिचरेदितिब्रह्मानुशासनम् ॥ ८ ॥ ॥ऐलउवाच ॥ ॥ द्विजस्यक्षत्रबंधोर्वाकस्येयंपृथिवीभवेत् ॥ धर्मतःसहवित्तेनसम्यग्वायोप्रचक्ष्वमे ॥ ९ ॥ ॥ वायुरु
वाच ॥ ॥ विप्रस्यसर्वमेवैतद्यत्किंचिज्जगतीगतम् ॥ ज्येष्ठेनाभिजनेनेहतद्धर्मकुशलाविदुः ॥ १० ॥ स्वमेवब्राह्मणोभुंक्तेस्वंवस्तेस्वंददातिच ॥ गुरुर्हिसर्ववर्णानां
ज्येष्ठःश्रेष्ठश्चवैद्विजः ॥ ११ ॥ पत्यभावेयथैवस्त्रीदेवरंकुरुतेपतिम् ॥ एषतेप्रथमःकल्पआपद्यन्योभवेदतः ॥ १२ ॥ यदिस्वर्गंपरंस्थानंस्वधर्मंपरिमार्गसि ॥ यत्किं
चिज्जयसेभूमिंब्राह्मणायनिवेदय ॥ १३ ॥ श्रुतवृत्तोपपन्नायधर्मज्ञायतपस्विने ॥ स्वधर्मपरितृप्ताययोनवित्तपरोभवेत् ॥ १४ ॥ योराजानंनयेद्बुद्ध्यासर्वतःपरि
पूर्णया ॥ ब्राह्मणोहिकुलेजातःकृतप्रज्ञोविनीतवान् ॥ १५ ॥ श्रेयोनयतिराजानंब्रुवंश्चित्रांसरस्वतीम् ॥ राजाचरतियंधर्मंब्राह्मणेननिदर्शितम् ॥ १६ ॥ शुश्रूषुर
नहंवादीक्षत्रधर्मव्रतेस्थितः ॥ तावतासत्कृतःप्राज्ञश्चिरंयशसितिष्ठति ॥ १७ ॥ तस्यधर्मस्यसर्वस्यभागीराजपुरोहितः ॥ एवमेवप्रजाःसर्वाराजानमभिसंश्रिताः
॥ १८ ॥ सम्यग्वृत्ताःस्वधर्मस्थानकुतश्चिद्भयान्विताः ॥ राष्ट्रेचरंतियंधर्मंराज्ञासाध्वभिरक्षिताः ॥ १९ ॥ चतुर्थंतस्यधर्मस्यराजाभागंतुविंदति ॥ देवामनुष्याः
पितरोगंधर्वोरगराक्षसाः ॥ २० ॥ यज्ञमेवोपजीवंतिनास्तिचेष्टमराजके ॥ ततोदत्तेनजीवंतिदेवताःपितरस्तथा ॥ २१ ॥ राजन्येवास्यधर्मस्ययोगक्षेमःप्रतिष्ठि
तः ॥ छायायामप्सुवायौचसुखमुष्णेधिगच्छति ॥ २२ ॥ अग्नौवाससिसूर्येचसुखंशीतेधिगच्छति ॥ शब्देस्पर्शेरसेरूपेगंधेचरमतेमनः ॥ २३ ॥ तेषुभोगेषुसर्वे ॥७५॥
षुनभीतोलभतेसुखम् ॥ अभयस्यहियोदातातस्यैवसुमहत्फलम् ॥ २४ ॥ नहिप्राणसमंदानंत्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ इंद्रोराजायमोराजाधर्मोराजातथैवच ॥ २५ ॥

शब्दादिनाचरमते अराजकभयक्रांतस्तुकुत्रापिसुखंनलभतेइतिश्लोकद्वयतात्पर्यं ॥ २२ ॥ २३ ॥ अतएवमतोऽभयदानमेवमुख्यंदानं तद्दातेंद्रादिरूपएवेत्याहद्वाभ्यां अभयस्येति ॥ २४ ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २६ ॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०द्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥७२॥ ॥७॥ ॥ राज्ञेति अप्रमेयौगहनौ अनंतरंशीघ्रमेवपुरोहितःकार्योभवेत् ॥ १ ॥ धर्मात्मेति धर्मसाधकः ॥ २ ॥३॥४॥५॥६॥ ब्रह्मकर्म क्षत्रंकर्तृ अनुपश्चात्प्रकाशमानंबलमन्वग्बलंयथास्यात्तथास्मिन्ब्रह्मक्षत्रान्यतरस्मिन्कतमेभजंते किंक्षत्रेणब्रह्मबलवद्भवत्युतब्रह्मणाक्षत्रमित्यर्थः ॥ ७ ॥ द्वंद्वंछिन्नं क्षत्रंकर्तृ तत्रक्षत्रेसंतोवर्णविदंति ब्राह्मणानामवमंताम्लेच्छजातीयोयंराजेत्यनुमानाज्जानंति यथोक्तं भोगेनज्ञायतेकर्मकर्मणाज्ञायतेजनिरिति ॥ ८ ॥ अपध्वस्ताःसंकरजाइवकंसादिवत् सार्धश्लोकः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ अभिप्रप

राजाविभर्तिरूपाणिराज्ञासर्वमिदंधृतम् ॥ २६ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०द्विसप्ततितमोऽध्यायः॥ ७२ ॥ ॥७॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥राज्ञापुरोहितःकार्योभवेद्विद्वान्बहुश्रुतः॥उभौसमीक्ष्यधर्मार्थावप्रमेयावनंतरम्॥ १॥धर्मात्मामंत्रविद्येषांराज्ञांराजन्पुरोहितः ॥ राजाचैवंगुणोयेषांकुशलंतेषुसर्वशः॥ २॥ उभौप्रजावर्धयतोदेवान्सर्वान्सुतान्पितॄन् ॥ भवेयातांस्थितौधर्मेश्रद्धेयौसुतपस्विनौ ॥ ३ ॥ परस्परस्यसुहृदौविहितौसमचेतसौ ॥ ब्रह्मक्षत्रस्यसंमानात्प्रजासुखमवाप्नुयात् ॥ ४ ॥ विमाननात्तयोरेवप्रजानश्येयुरेवहि ॥ब्रह्मक्षत्रंहिसर्वेषांवर्णानांमूलउच्यते॥ ५॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम्॥ ऐलकश्यपसंवादंतन्निबोधयुधिष्ठिर॥ ६॥ ॥ऐलउवाच॥ ॥यदाहिब्रह्मप्रजहातिक्षत्रंक्षत्रंयदावाप्रजहातिब्रह्म॥ अन्वग्बलंकतमेऽस्मिन्भजंतेतथावर्णाःकतमेऽस्मिन्ध्रियंते॥ ७॥ ॥कश्यपउवाच॥ ॥व्यृद्धंराष्ट्रंक्षत्रियस्यभवतिब्रह्मक्षत्रंयत्रविरुध्यतीह॥ अन्वग्बलंदस्यवस्तद्भजंतेतथावर्णंतत्रविदंतिसंतः ॥ ८ ॥ नैषांब्रह्मचवर्धतेनोतपुत्रानगर्गरोमथ्यतेनोजयंते॥नैषांपुत्रावेदमधीयतेचयदाब्रह्मक्षत्रियाःसंत्यजंति ॥ ९ ॥ नैषामर्थोवर्धतेजातुगेहेनाधीयतेसुप्रजानोयजंते॥ अपध्वस्तादस्युभूताभवंतियेब्राह्मणान्क्षत्रियाःसंत्यजंति ॥ १० ॥ एतौहिनित्यंसंयुक्तावितरेतरधारणे॥क्षत्रंवैब्रह्मणोयोनिर्योनिःक्षत्रस्यवैद्विजाः ॥११॥ उभावेतौनित्यमभिप्रपन्नौसंप्रापतुर्महतींसंप्रतिष्ठाम् ॥ तयोःसंधिर्भिद्यतेचेत्पुराणस्ततःसर्वंभवतिहिसंप्रमूढम् ॥ १२ ॥ नात्रपारंलभतेपारगामीमहागाधेनौरिवसंप्रपन्ना॥चातुर्वर्ण्यंभवतिहिसंप्रमूढंप्रजास्ततःक्षयसंस्थाभवंति ॥ १३॥ ब्रह्मवृक्षोरक्ष्यमाणोमधुहेमचवर्षति ॥ अरक्ष्यमाणःसततमश्रुपापंचवर्षति॥ ॥ १४॥ नंब्रह्मचारीचरणादपेतोयदाब्रह्मब्रह्मणित्राणमिच्छेत् ॥आश्चर्यतोवर्षतितत्रदेवस्तत्राभीक्ष्णंदुःसहाश्चाविशंति॥ १५ ॥

न्नावन्योन्यशरणौ क्षत्रशरणंब्रह्मतपस्यतिब्रह्मशरणंक्षत्रंजयतीतिभावः ॥ १२ ॥ अत्रब्रह्मक्षत्रयोर्वियोगे संप्रपन्नाविपन्ना ॥ १३ ॥ मधुसुखं अश्रुदुःखं पापंनरकं ॥ १४ ॥ नंक्षत्रियंब्रह्मब्राह्मणजातिर्ब्रह्मचारीचरणात् अधीतशाखातःअपेतःदस्युभिर्वारितःसन्ब्रह्मणिवेदेध्येतव्येत्राणंरक्षणमिच्छेत् रक्षितुरभावात्तदादेवस्तत्रआश्चर्यतोवर्षति तत्रवर्षमत्यंतंदुर्लभमित्यर्थः दुःसहाःमारीदुर्भिक्षादयः अब्रह्मचारीनाश्चर्यतइतिचपाठे ब्रह्मचरणादपेतत्वादब्रह्मचारीवेदाध्ययनशून्यःसन्त्राणमिच्छेत्तर्हितत्राश्चर्यतोपिनवर्षतीतियोज्यम् ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स्त्रियंब्राह्मणंवापिहत्वानुवादंप्रशंसाम् ॥ १६ ॥ रुद्रोहिंस्रः देवोराजा रुद्रंकलिं ॥ १७ ॥१८ ॥ कुतोराज्ञोरुद्रत्वमितिपृष्टेआह आत्मेति मानवानांहृदयेयंआत्माजीवोस्तिसएवरुद्रःसंहर्ताभवति यथाचप्र हाविष्टस्यशरीरंदेहस्वामिनःस्वंनभवतिकिंतुतदानींतद्ग्रहस्यैवस्वमेवंरुद्रावेशकालेनृपस्यशरीरंरौद्रमेवभवतीत्यर्थः ननुकुतःशांतस्यात्मनोरुद्रत्वमतआह वातेति यथाउत्पातवातआकाशोत्थआकाशो त्थांमेघदेवतामितस्ततोनयतिगर्जयतिविद्युदशनिवारीणिचततआविर्भावयत्येवमात्मोत्थितंजीवमात्मोत्थिताःकामक्रोधादयःसर्वेहिंस्रंकारयंतीत्यर्थः ॥ १९ ॥ इदमाक्षिपति नवाइति यथाआकाशेनयु क्तास्ततःपृथग्भूताःवातोमेघाश्चमेघप्रवर्तकदेवताचप्रत्यक्षेणशास्त्रज्ञानेनचदृश्यंतेनैवंजीवोवातदभिभावकःकामादिर्वापृथक्दृश्यतेकिंत्वात्मन्येववह्न्यौष्ण्यवत्कामद्वेषौवर्तेतेतौचैतस्यसंबंधकौमोहकौचभ

स्त्रियंहत्वाब्राह्मणंवापिपापःसभायांयत्रलभतेनुवादम् ॥ राज्ञःसकाशेनबिभेतिचापिततोभयंविद्यतेक्षत्रियस्य ॥१६॥ पापैःपापेक्रियमाणेहिचैलततोरुद्रोजायतेदेवएषः ॥ पापैःपापाःसंजनयंतिरुद्रंततःसर्वान्साध्वसाधून्हिनस्ति ॥१७॥ ॥ऐलउवाच॥ ॥कुतोरुद्रःकीदृशोवापिरुद्रःसत्त्वैःसत्त्वंदृश्यतेवध्यमानम् ॥ एतत्सर्वंकश्यपमेप्रचक्ष्वकुतोरुद्रोजायतेदेवएषः ॥ १८ ॥ ॥कश्यपउवाच॥ ॥ आत्मारुद्रोहृदयेमानवानांस्वंस्वंदेहंपरदेहंचहंति ॥ वातोत्पातैःसदृशंरुद्रमाहुर्दैवैर्जीमूतैःसदृशंरूपमस्य ॥१९॥ ॥ऐलउवाच॥ ॥नवैवातःपरिवृणोतिकश्चिन्नजीमूतोवर्षतिनापिदेवः ॥ तथायुक्तोदृश्यतेमानुषेषुकामद्वेषाद्बध्यतेमुच्यते च ॥ २० ॥ ॥कश्यपउवाच॥ ॥यथैकगेहेजातवेदाःप्रदीप्तःकृत्स्नंग्रामंदहतेचत्वरंवा ॥ विमोहनंकुरुतेदेवएषततःसर्वंस्पृशतेपुण्यपापैः ॥ २१ ॥ ॥ऐलउवाच यदिदंडःस्पृशतेऽपुण्यपापंपापंपापेक्रियमाणेविशेषात् ॥ कस्यहेतोःसुकृतंनामकुर्याद्दुष्कृतंवाकस्यहेतोर्नकुर्यात् ॥ २२ ॥ ॥ कश्यपउवाच ॥ ॥ असंयोगात्पापकृतामपापांस्तुल्योदंडःस्पृशतेमिश्रभावात् ॥ शुष्केनार्द्रंदह्यतेमिश्रभावान्नमिश्रःस्यात्पापकृद्भिःकथंचित् ॥ २३ ॥

वतइत्यर्थः ॥ २० ॥ अत्रोत्तरमाह यथेति यथाऽल्पोपिवह्निरधिकमधिकंकाष्ठभारमुपारुह्यकृत्स्नंग्रामंदहतितत्रनकेवलंकाष्ठानांदाहकत्वंनापिकाष्ठान्यनुपारूढस्याग्नेःकिंतुतदुभयसंघातस्यैव तत्रापिविवेकेक्रियमाणेवह्नेरेवोपाध्यावेशाद्दाहकत्वं एवमात्मानमारुह्याहंकारवह्निःकामक्रोधादिवातैरुद्दीपितोरुद्रत्वंप्रतिपद्यते ततश्चाऽयोदहत्येधांसिपचंतीतिवदहंकारेणकृतमात्मन्युपचर्यतेमोहात्तेनचसर्वंजगदसंगमपिजलचंद्रन्यायेनपुण्यैःपापैश्चस्पृश्यते तत्त्वालोचनेत्वसंगएवात्मेत्यर्थः ॥ २१ ॥ अत्रशंकते यदीति अपुण्यपापमप्यात्मानंयदिविशेषात्क्रियमाणेपापेनिमित्तभूतेसतिदंडःपापंदंडात्मकंपापंगालनताडनादिदुःखंकर्तृस्पृशतेमोहादितिब्रवीषितर्हिपुण्यकरणंपापवर्जनंचशास्त्रचोदितंव्यर्थैवस्यात् आत्मनिवास्तवदुःखाभावस्यसिद्धत्वात्तदर्थंसाधनोपादानंव्यर्थंस्यादितिभावः ॥ २२ ॥ आत्माहंकारयोर्मिश्रीभावादहंकारगतंदुःखमात्मनिप्रतीयतेऽतोहंकारत्यागान्नकिंचिदात्मनोदुःखमस्तीत्युत्तरयति असंयोगादिति ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अहंकर्त्रादीनधिष्ठानभूतआत्माभूमिसूर्यादिवदसंगएवसन्धारयतुप्रकाशयतु वाय्वंबुवच्चालयतुस्वसत्तया आप्याययतुवाकस्तत्रात्मनःसंबंधोहंकारधर्मेणरुद्रत्वेनातआत्मारुद्रइत्युक्तमयुक्तमित्याक्षेपः ॥ २४ ॥ तत्त्वदृष्ट्यायद्यप्येवमेवतथापिऐहिकामुष्मिकव्यवहारदृष्ट्याऽस्येवात्मनोरुद्रत्वमित्युत्तरयति एवमस्मिन्नित्यादिना एषएवंरूपोर्थः अस्मिन्प्रत्यगात्मनि लोकेलोक्यतइतिलोकोदर्शनंतत्रविषये वर्ततेसिद्धांतोस्ति नत्वमुत्रपरलोकविषये एवंदर्शनंवर्तते किंतर्ह्यमुत्रवर्तते यःपापंचरतेयश्चपुण्यमेतयोःप्रेत्यमरणानंतरंविशेषोस्ति सचांतरावान्तिरोहितः शास्त्रैकगम्येधर्माधर्मफलेइत्यर्थः ॥ २५ ॥ शा

॥ऐलउवाच॥ ॥साध्वसाधून्धारयतीहभूमिःसाध्वसाधूंस्तापयतीहसूर्यः॥साध्वसाधूंश्चापिवातीहवायुरापस्तथासाध्वसाधून्पुनंति॥२४॥ ॥कश्यपउवाच॥ एवमस्मिन्वर्ततेलोकएषनामुत्रैवंवर्ततेराजपुत्र ॥प्रेत्यैतयोरंतरावान्विशेषोयोवैपुण्यंचरतेयश्चपापम् ॥ २५॥पुण्यस्यलोकोमधुमान्घृतार्चिर्हिरण्यज्योतिरमृतस्यनाभिः॥तत्रप्रेत्यमोदतेब्रह्मचारीनतत्रमृत्युर्नजरानोतदुःखम्॥॥२६॥पापस्यलोकोनिरयोऽप्रकाशोनित्यंदुःखंशोकभूयिष्ठमेव॥ तत्रात्मानंशोचतिपापकर्मावह्वीःसमाःप्रतपन्नप्रतिष्ठः॥ २७॥मिथोभेदाद्ब्राह्मणक्षत्रियाणांप्रजादुःखंदुःसहंचाविशंति॥ एवंज्ञात्वाकार्यएवेहनित्यंपुरोहितोनैकविद्योनृपेण ॥ २८॥ तंचैवान्वभिषिंचेततथाधर्मोविधीयते॥अग्र्यंहिब्राह्मणःप्रोक्तंसर्वस्यैवेहधर्मतः ॥ २९ ॥ पूर्वंहिब्रह्मणःसृष्टिरितिब्रह्मविदोविदुः॥ ज्येष्ठेनाभिजनेनास्यप्राप्तंपूर्वंयदुत्तरम् ॥ ३० ॥ तस्मान्मान्यश्चपूज्यश्चब्राह्मणःप्रसृताग्रभुक् ॥ सर्वश्रेष्ठंविशिष्टंचनिवेद्यंतस्यधर्मतः ॥ ३१ ॥ अवश्यमेवकर्तव्यंराज्ञाबलवतापिहि॥ ब्रह्मवर्धयतिक्षत्रंक्षत्रतोब्रह्मवर्धते ॥ एवंराज्ञाविशेषेणपूज्यावैब्राह्मणाःसदा ॥ ३२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध०ऐलकश्यपसंवादेत्रिसप्ततितमोऽध्यायः॥ ७३॥ ॥७४॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥योगक्षेमोहिराष्ट्रस्यराजन्यायत्तउच्यते॥ योगक्षेमोहिराज्ञोहिसमायत्तःपुरोहिते॥ १॥ यत्रादृष्टंभयंब्रह्मप्रजानांशमयत्युत॥दृष्टंचराजावाहुभ्यांयद्राज्यंसुखमेधते॥ २॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ मुचुकुंदस्यसंवादंराज्ञोवैश्रवणस्यच ॥ ३॥ मुचुकुंदोविजित्येमांपृथिवींपृथिवीपतिः॥ जिज्ञासमानःस्वबलमुपेयादलकाधिपम्॥ ४॥ततोवैश्रवणोराजाराक्षसानसृजत्तदा ॥ तेबलान्यवमृद्नंतमुचुकुंदस्यनैर्ऋताः॥ ५॥ सहन्यमानेसैन्येस्वेमुचुकुंदोनराधिपः॥ गर्हयामासविद्वांसंपुरोहितमरिंदमः॥ ६॥

स्त्रमेवाहद्वाभ्यां पुण्यस्येति ॥ २६ ॥ २७ ॥ प्रकृतमनुसरति मिथइति नैकविद्योबहुविद्यः ॥ २८ ॥ तंपुरोहितंदत्वाअनुपश्चादात्मानंराज्येऽभिषिंचेत्॥२९॥३०॥३१॥३२॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजध० नै०भारतभाव०त्रिसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ योगेति ॥ १ ॥ अदृष्टमनावृष्ट्यादिजं ब्रह्मब्राह्मणः दृष्टंपरचक्रादिजं॥२॥३॥४॥ असृजदतिसृष्टवान् आज्ञापितवानितियावत् ॥ ५ ॥ ६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

म.भा.टी. तस्यमुचुकुंदस्यपंथानंगतिंमार्गमविदतज्ञातवान् ॥ ७ ॥ ८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥अनिर्दिष्टमीश्वरेणाननुज्ञातंविदधामिद्ददामि ॥ १६ ॥ नाच्छिंदेनहरामिच अखिलांखिलरहितां ॥ १७ ॥

ततउग्रंतपस्तप्त्वावसिष्ठोधर्मवित्तमः ॥ रक्षांस्युपावधीत्तस्यपंथानंचाप्यविंदत ॥ ७ ॥ ततोवैश्रवणोराजामुचुकुंदमदर्शयत् ॥ वध्यमानेपुसैन्येपुवचनंचेदमब्र १२
वीत् ॥ ८ ॥ ॥ धनदउवाच ॥ ॥ वलवंतस्त्वयापूर्वेराजानःसपुरोहिताः ॥ नचैवंसमवर्ततयथात्वमिहवर्तसे ॥ ९ ॥ तेखल्वपिकृतास्त्राश्चवलवंतश्चभूमिपाः ॥ आ
॥७७॥ गम्यपर्युपासंतेमामीशंसुखदुःखयोः ॥ ॥ १० ॥ यद्यस्तिवाहुवीर्यंतेतद्दर्शयितुमर्हसि ॥ किंब्राह्मणवलेनत्वमतिमात्रंप्रवर्तसे ॥ ११ ॥ मुचुकुंदस्ततःक्रुद्धःप्रत्युवा
चधनेश्वरम् ॥ न्यायपूर्वमसंरब्धमसंभ्रांतमिदंवचः ॥ १२ ॥ ब्रह्मक्षत्रमिदंसृष्टमेकयोनिस्वयंभुवा ॥ पृथग्वलविधानंतन्नलोकंपरिपालयेत् ॥ १३ ॥ तपोमंत्रव
लंनित्यंब्राह्मणेषुप्रतिष्ठितम् ॥ अस्त्रवाहुवलंनित्यंक्षत्रियेषुप्रतिष्ठितम् ॥ १४ ॥ ताभ्यांसंभूयकर्तव्यंप्रजानांपरिपालनम् ॥ तथाचमांप्रवर्ततंकिंगर्हस्यलका
धिप ॥ १५ ॥ ततोऽब्रवीद्वैश्रवणोराजानंसपुरोहितम् ॥ नाहंराज्यमनिर्दिष्टंकस्मैचिद्विदधाम्युत ॥ १६ ॥ नाच्छिंदेचाप्यनिर्दिष्टमितिजानीहिपार्थिव ॥ प्रशाधिपृथिवीं
कृत्स्नांमद्दत्तामखिलामिमाम् ॥ एवमुक्तःप्रत्युवाचमुचुकुंदोमहीपतिः ॥ १७ ॥ ॥ मुचुकुंदउवाच ॥ ॥ नाहंराज्यंभवद्दत्तंभोक्तुमिच्छामिपार्थिव ॥ वाहुवीर्यार्जि
तंराज्यमश्नीयामितिकामये ॥ १८ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ ततोवैश्रवणोराजाविस्मयंपरमंययौ ॥ क्षत्रधर्मेस्थितंदृष्ट्वामुचुकुंदमसंभ्रमम् ॥ १९ ॥ ततोराजामु
चुकुंदःसोऽन्वशासद्वसुंधराम् ॥ वाहुवीर्यार्जितांसम्यक्क्षत्रधर्ममनुव्रतः ॥ २० ॥ एवंयोधर्मविद्राजाब्रह्मपूर्वंप्रवर्तते ॥ जयत्यविजितामुर्वीयशश्चमहदश्नुते ॥ २१ ॥
नित्योदकीब्राह्मणःस्यान्नित्यशस्त्रश्चक्षत्रियः ॥ ॥ तयोर्हिसर्वमायत्तंयत्किंचिज्जगतीगतम् ॥ २२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिमु
चुकुंदोपाख्यानेचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ ययावृत्त्यामहीपालोविवर्धयतिमानवान् ॥ पुण्यांश्चलोकान्जयतित
न्मेब्रूहिपितामह ॥ १ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ दानशीलोभवेद्राजायज्ञशीलश्चभारत ॥ उपवासतपःशीलःप्रजानांपालनेरतः ॥ २ ॥ सर्वाश्चैवप्रजानित्यंराजा
धर्मेणपालयन् ॥ उत्थानेनप्रदानेनपूजयेच्चापिधार्मिकान् ॥ ३ ॥ राज्ञाहिपूजितोधर्मस्ततःसर्वत्रपूज्यते ॥ यद्यदाचरतेराजातत्प्रजानांस्मरोचते ॥ ४ ॥ नित्यमुद्य ॥७७॥
तदंडश्चभवेन्मृत्युरिवारिषु ॥ निहन्यात्सर्वतोदस्यून्नकामाल्कस्यचित्क्षमेत् ॥ ५ ॥

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भार० चतुः
सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ एवंकृतपुरोहितोराजाकथंप्रजावृद्ध्यापरलोकंजयेदितिपृच्छति ययेति ॥ १ ॥ तत्रप्रजावृद्धिप्रकारमाह दानेति ॥ २ ॥ उत्थानेननित्योद्योगेन ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

परलोकजयप्रकारमाह यंहीति ॥ ६॥ यदधीतेब्राह्मणादिः॥७॥विपक्षेदोषमाह यद्राष्ट्रेइति अकुशलमितिच्छेदः॥८॥ नृशंसोऽनृतवाक्चयत्कर्मकरोतितस्यकर्मणःसर्वंयत्ततोभूयोवापापमाप्नोतीत्यन्येआहुर्निश्चयस्त्वर्धमित्यर्थः॥९॥अशक्तेनराज्ञा उपजीवतोधनोपजीविनोवणिजादेःसार्धः ॥१० ॥११॥१२॥१३॥१४॥ नाहमिति अत्रराज्येपुण्यस्यचतुर्थांशःपापस्यत्वर्धंकृत्स्नंवालभ्यतइतिपापाधिक्याद्ध

यंहिधर्मंचरंतीहप्रजाराज्ञासुरक्षिताः॥ चतुर्थंतस्यधर्मस्यराजाभारतविंदति ॥ ६ ॥ यदधीतेयद्ददातियज्जुहोतियदर्चति ॥ राजाचतुर्थभाक्तस्यप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ ७ ॥ यद्राष्ट्रेऽकुशलंकिंचिद्राज्ञोरक्षयतःप्रजाः॥ चतुर्थंतस्यपापस्यराजाभारतविंदति ॥ ८ ॥ अप्याहुःसर्वमेवेतिभूयोर्धमितिनिश्चयः ॥ कर्मणःपृथिवीपालनृशंसोनृतवागपि ॥ ९ ॥ तादृशात्किल्बिषाद्राजाश्रृणुयेनप्रमुच्यते ॥ प्रत्याहर्तुमशक्यंस्याद्धनंचोरैर्हृतंयदि ॥ तत्स्वकोशात्प्रदेयंस्यादशक्तेनोपजीवतः ॥ १० ॥ सर्ववर्णैःसदारक्ष्यंब्रह्मस्वंब्राह्मणायथा ॥ नस्थेयंविषयेतेनयोपकुर्याद्द्विजातिषु ॥ ११ ॥ ब्रह्मस्वेरक्ष्यमाणेतुसर्वंभवतिरक्षितं ॥ तस्मात्तेषांप्रसादेनकृतकृत्योभवेन्नृपः ॥ १२ ॥ पर्जन्यमिवभूतानिमहाद्रुममिवद्विजाः॥ नरास्तमुपजीवंतिनृपंसर्वार्थसाधकम् ॥ १३ ॥ नहिकामात्मनाराज्ञासततंकामबुद्धिना॥ नृशंसेनातिलुब्धेनशक्यंपालयितुंप्रजाः॥१४॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥नाहंराज्यसुखान्वेषीराज्यमिच्छाम्यपिक्षणं ॥ धर्मार्थंरोचयेराज्यंधर्मश्चात्रनविद्यते ॥ १५ ॥ तदलंममराज्येनयत्रधर्मोनविद्यते ॥ वनमेवगमिष्यामितस्माद्धर्मचिकीर्षया ॥ १६ ॥ तदमेध्येष्वरण्येषुन्यस्तदंडोजितेंद्रियः ॥ धर्ममाराधयिष्यामिमुनिर्मूलफलाशनः ॥ १७ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥वेदाहंतवयाबुद्धिरानृशंस्याऽगुणैवसा॥ नचशुद्धानृशंसेनशक्यंराज्यमुपासितुम् ॥ १८ ॥ अपितुत्वांमृदुप्रज्ञमत्यार्यमतिधार्मिकं॥ क्लीबंधर्मघृणायुक्तंनलोकोबहुमन्यते॥ १९॥ वृत्तंतुस्वमपेक्षस्वपितृपैतामहोचितम्॥ नैवराज्ञांतथावृत्तंयथात्वंस्थातुमिच्छसि ॥ २० ॥ नहिवैक्लव्यसंसृष्टमानृशंस्यमिहास्थितः॥ प्रजापालनसंभूतमाप्ताधर्मफलंह्यसि ॥ २१ ॥ नह्येतामाशिषंपांडुर्नचकुंतीत्वयाचत ॥ तथैतत्प्रज्ञयातातयथाचरसिमेधया ॥ २२ ॥ शौर्यंबलंचसत्त्वंचपितातवसदाब्रवीत् ॥ माहात्म्यंचमहौदार्यंभवतःकुंत्ययाचत॥ २३ ॥ नित्यंस्वाहास्वधानित्यंचोभेमानुषदैवते ॥ पुत्रेष्वाशासतेनित्यंपितरोदेवतानिच ॥ २४ ॥ दानमध्ययनंयज्ञंप्रजानांपरिपालनं ॥ धर्ममेतदधर्मंवाजन्मनैवाभ्यजायथाः ॥ २५ ॥ कालेधुरिचयुक्तानांवहतांभारमाहितं॥ सीदतामपिकौंतेयनकीर्तिरवसीदति॥ २६॥

मौनास्तीत्यर्थः॥१५॥१६॥१७॥आनृशंस्यापरदुःखापहा साचात्रराजधर्मेषुदस्युवधप्रधानेष्वगुणैव ॥१८॥घृणाकृपा॥१९॥२०॥ आमासिप्राप्स्यसि ॥ २१॥२२॥२३॥२४॥ एतद्दानादिकंधर्ममधर्मंवाधर्म्यमधर्म्यंवास्तुतथापितत्कर्तुंजन्मनैवत्वंजातोसि तथाचश्रेयान्स्वधर्मोविगुणइतिन्यायेनतवतंविनागतिर्नास्तीत्यर्थः॥ २५॥२६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

समंततइति शिक्षितोश्वोपिसम्यग्वहतिकिमुतत्वंमानुषइत्यर्थः ॥ २७ ॥ धर्मीधर्मवानेकांतविनिपातेनाऽत्यंताभिनिवेशेनधर्मंकश्चिदपिनविचचार सूक्ष्मस्याधर्मस्यापरिहार्यत्वादितिभावः ॥ २८ ॥ अल्पं

दुष्टंहिंसामयत्वात्तुच्छमपिबहुजनसुखहेतुत्वात्सारभूयिष्ठं॥२९॥ऐश्वर्यसाचिव्याद्यधिकारं॥३०॥प्रतिगृह्णीयाद्दशीकुर्यात् ॥ ३१ ॥ ३२॥३३॥दरिद्रवैद्यतर्पणाद्भयार्दितत्राणंमहान्धर्मइत्याह यस्मिन्निति

॥७८॥ समंततोविनियतोवहत्यस्खलितोहयः॥ निर्दोषःकर्मवचनात्सिद्धिःकर्मणएवसा ॥ २७ ॥ नैकांतविनिपातेनविचचारेहकश्चन ॥ धर्मीगृहीवाराजावाब्रह्मचा १२

रीयथापुनः ॥ २८ ॥ अल्पंहिसारभूयिष्ठंयत्कर्मोदारमेवतत् ॥ कृतमेवाकृताच्छ्रेयोनपापीयोस्त्यकर्मणः ॥२९॥ यदाकुलीनोधर्मज्ञःप्राप्नोत्यैश्वर्यमुत्तमम् ॥ योग

क्षेमस्तदाराज्ञःकुशलायैवकल्प्यते ॥ ३० ॥ दानेनान्यंबलेनान्यमन्यंसूनृतयागिरा ॥ सर्वतःप्रतिगृह्णीयाद्राज्यंप्राप्येहधार्मिकः ॥ ३१ ॥ यंहिवैद्याःकुलेजाताह्य

वृत्तिभयपीडिताः ॥ प्राप्यतृप्ताःप्रतिष्ठंतिधर्मःकोभ्यधिकस्ततः ॥ ३२ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ किंतातपरमंस्वर्ग्यंकाततःप्रीतिरुत्तमा ॥ किंततःपरमैश्वर्यंब्रूहि

मेयदिपश्यसि ॥ ३३ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ यस्मिन्भयार्दितःसम्यक्क्षेमंविंदत्यपिक्षणं ॥ सस्वर्गजित्तमोऽस्माकंसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ३४ ॥ त्वमेवप्रीतिमां

स्तस्मात्कुरूणांकुरुसत्तम ॥ भवराजाजयस्वर्गंसतोरक्षाऽसतोजहि ॥ ३५ ॥ अनुत्वांतातजीवंतुसुहृदःसाधुभिःसह ॥ पर्जन्यमिवभूतानिस्वादुद्रुममिवद्विजाः

॥ ३६ ॥ धृष्टंशूरंप्रहर्तारमनृशंसंजितेंद्रियम् ॥ वत्सलंसंविभक्तारमुपजीवंतितंनराः ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशां० राजधर्मानुशासनप० पंचसप्ततितमो

ऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ स्वकर्मण्यपरेयुक्तास्तथैवान्येविकर्मणि ॥ तेषांविशेषमाचक्ष्वब्राह्मणानांपितामह ॥ १ ॥ ॥ भीष्मउ

वाच ॥ ॥ विद्यालक्षणसंपन्नाःसर्वत्रसमदर्शिनः ॥ एतेब्रह्मसमाराजन्ब्राह्मणाःपरिकीर्तिताः ॥ २ ॥ ऋग्यजुःसामसंपन्नाःस्वेषुकर्मस्ववस्थिताः ॥ एतेदेवसमा

राजन्ब्राह्मणानांभवंत्युत ॥ ३ ॥ जन्मकर्मविहीनायेकदर्याब्रह्मबंधवः ॥ एतेशूद्रसमाराजन्ब्राह्मणानांभवंत्युत ॥ ४ ॥ अश्रोत्रियाःसर्वएवसर्वेचानाहिताग्नयः ॥

तान्सर्वान्धार्मिकोराजाबलिंविष्टिंचकारयेत् ॥ ५ ॥ आह्वायकादेवलकानाक्षत्राग्रामयाजकाः ॥ एतेब्राह्मणचांडालामहापथिकपंचमाः ॥ ६ ॥ ऋत्विक्पुरोहितो

मंत्रीदूतोवार्तानुकर्षकः ॥ एतेक्षत्रसमाराजन्ब्राह्मणानांभवंत्युत ॥ ७ ॥ अश्वारोहागजारोहारथिनोथपदातयः ॥ एतेवैश्यसमाराजन्ब्राह्मणानांभवंत्युत ॥ ८ ॥

॥३४॥३५॥३६॥३७॥ ॥इतिशां० रा० नै० भारतभाव० पंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥७५॥ ॥७६॥ ॥स्वकर्मणीति॥१॥लक्षणानिशमोदमस्तपःशौचमित्यादीनि ॥२ ॥३॥जन्मकर्मजन्मोचितकर्मतेनविहीनाः

॥ ४ ॥ बलिंकरदानं विष्टिंविनावेतनंराजसेवां ॥ ५ ॥ आह्वायकाधर्माधिकारिणः देवलकावेतनेनदेवपूजाकर्तारः महापथिकःसमुद्रेनौयानेनगच्छन् यद्वामहापथिशुल्कग्राहकः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा०नैलकंठीयेभारतभावदीपेषट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ ॥७७॥ ॥ केषामिति॥१॥२॥३॥४॥येनब्राह्मणानामपालनेन॥५॥ ६ ॥

एतेभ्योबलिमादद्याद्धीनकोशोमहीपतिः॥ ऋतेब्रह्मसमेभ्यश्चदेवकल्पेभ्यएवच॥ ९॥ अब्राह्मणानांवित्तस्यस्वामीराजेतिवैदिकम्॥ ब्राह्मणानांचयेकेचिद्विक
र्मस्थाभवंत्युत॥ १०॥ विकर्मस्थाश्चनोपेक्ष्याविप्राराज्ञाकथंचन॥ नियम्याःसंविभज्याश्चधर्मानुग्रहकारणात्॥ ११॥ यस्यस्मविषयेराजन्स्तेनोभवतिवैद्वि
जः॥ राज्ञएवापराधंतंमन्यंतेतद्विदोजनाः॥ १२॥ अवृत्त्यायोभवेत्स्तेनोवेदवित्स्नातकस्तथा॥ राजन्सराज्ञाभर्तव्यइतिवेदविदोविदुः॥ १३॥ सचेन्नोपरिव
र्तेतकृतवृत्तिःपरंतप॥ ततोनिर्वासनीयःस्यात्तस्माद्देशात्सबांधवः॥ १४॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०षट्सप्ततितमोऽध्यायः॥ ७६॥ ॥ ७७॥

॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥केषांप्रभवतेराजावित्तस्यभरतर्षभ॥ कयाचवृत्त्यावर्तेततन्मेब्रूहिपितामह॥ १॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥अब्राह्मणानांवित्तस्यस्वामीरा
जेतिवैदिकम्॥ ब्राह्मणानांचयेकेचिद्विकर्मस्थाभवंत्युत॥२॥ विकर्मस्थाश्चनोपेक्ष्याविप्राराज्ञाकथंचन॥ इतिराज्ञांपुरावृत्तमभिजल्पंतिसाधवः॥३॥ यस्यस्म
विषयेराज्ञःस्तेनोभवतिवैद्विजः॥ राज्ञएवापराधंतंमन्यंतेकिल्बिषंनृप॥ ४॥ अभिशस्तमिवात्मानंमन्यंतेयेनकर्मणा॥ तस्माद्राजर्षयःसर्वेब्राह्मणानन्वपालय
न्॥ ५॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम्॥ गीतंकैकेयराजेनह्रियमाणेनरक्षसा॥६॥ केकयानामधिपतिंरक्षोजग्राहदारुणम्॥ स्वाध्यायेनान्वितंराजन्न
रण्येसंशितव्रतम्॥ ७॥ ॥राजोवाच॥ ॥नमेस्तेनोजनपदेनकदर्योनमद्यपः॥ नानाहिताग्निर्नायज्वामामकांतरमाविशः॥ ८॥ नचमेब्राह्मणोऽविद्वान्नाव्रती
नाप्यसोमपः॥ नानाहिताग्निर्नायज्वामामकांतरमाविशः॥ ९॥ नानाप्रदक्षिणैर्यज्ञैर्यजंतेविषयेमम॥ नाधीतेनाव्रतीकश्चिन्मामकांतरमाविशः॥ १०॥ अ
धीयंतेऽध्यापयंतियजंतेयाजयंतिच॥ ददातिप्रतिगृह्णंतिषट्सुकर्मस्ववस्थिताः॥ ११॥ पूजिताःसंविभक्ताश्चमृदवःसत्यवादिनः॥ ब्राह्मणामेस्वकर्मस्थामाम
कांतरमाविशः॥ १२॥ नयाचंतिप्रयच्छंतिसत्यधर्मविशारदाः॥ नाध्यापयंत्यधीयंतेयजंतेयाजयंतिन॥ १३॥ ब्राह्मणान्परिरक्षंतिसंग्रामेष्वपलायिनः॥ क्ष
त्रियामेस्वकर्मस्थामामकांतरमाविशः॥ १४॥ कृषिगोरक्षवाणिज्यमुपजीवंत्यमायया॥ अप्रमत्ताःक्रियावंतःसुव्रताःसत्यवादिनः॥ १५॥ संविभागंदमं
शौचंसौहृदंचव्यपाश्रिताः॥ ममवैश्याःस्वकर्मस्थामामकांतरमाविशः॥ १६॥

॥ ७॥ मामकांतरमाविशः मदीयाभ्यंतरंत्वमाविष्टवान् कुतइतिशेषः॥ ८॥ अविद्वानितिच्छेदः॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥ नयाचंतीतिप्रतियहादिजीविकोपायान्निवृत्ताः॥१३॥ १४॥ १५॥१६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १७ ॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥स्वपतिस्वापंकुर्वतिसति॥२३॥२४॥वांछयामिवांछामि ॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥अध्यायतात्पर्यंसंगृह्णाति येषामिति॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥ ॥इ०रा०नै०

त्रीन्वर्णानुपजीवंतियथावदनसूयकाः॥ ममशूद्राःस्वकर्मस्थामामकांतरमाविशः ॥ १७ ॥ कृपणानाथवृद्धानांदुर्बलातुरयोषिताम्॥ संविभक्तास्मिसर्वेषांमा
 मकांतरमाविशः ॥ १८ ॥ कुलदेशादिधर्माणांप्रथितानांयथाविधि॥ अव्युच्छेत्तास्मिसर्वेषांमामकांतरमाविशः ॥ १९ ॥ तपस्विनोमेविषयेपूजिताःपरिपा
लिताः॥ संविभक्ताश्चसत्कृत्यमामकांतरमाविशः ॥२०॥ नासंविभज्यभोक्तास्मिनाविशामिपरस्त्रियम्॥ स्वतंत्रोजातुनक्रीडेमामकांतरमाविशः॥ २१ ॥नाब्र
ह्मचारीभिक्षावान्भिक्षुर्वाब्रह्मचर्यवान् ॥ अनृत्विजाहुतंनास्तिमामकांतरमाविशः ॥ २२ ॥ नावजानाम्यहंवैद्यान्नवृद्धान्नतपस्विनः॥ राष्ट्रेस्वपतिजागर्मिमा
मकांतरमाविशः॥ २३ ॥आत्मविज्ञानसंपन्नस्तपस्वीसर्वधर्मवित्॥स्वामीसर्वस्यराष्ट्रस्यधीमान्ममपुरोहितः ॥ २४ ॥दानेनविद्यामभिवांछयामिसत्येनार्थं
ब्राह्मणानांचगुप्त्या॥ शुश्रूषयाचापिगुरूनुपैमिनमेभयंविद्यतेराक्षसेभ्यः॥ २५ ॥ नमेराष्ट्रेविधवाब्रह्मबंधुर्नब्राह्मणःकितवोनोतचोरः ॥ अयाज्ययाजीनचपा
पकर्मानमेभयंविद्यतेराक्षसेभ्यः॥ २६ ॥ नमेशस्त्रैरनिर्भिन्नंगात्रेद्व्यंगुलमंतरम्॥ धर्मार्थंयुध्यमानस्यमामकांतरमाविशः॥ २७॥ गोब्राह्मणेभ्योयज्ञेभ्योनित्यं
स्वस्त्ययनंमम॥ आशासतेजनाराष्ट्रेमामकांतरमाविशः॥ २८॥ ॥राक्षसउवाच॥ ॥यस्मात्सर्वास्ववस्थासुधर्ममेवान्ववेक्षसे ॥ तस्मात्प्राप्नुहिकैकेयगृहं
स्वस्तिव्रजाम्यहम्॥२९॥ येषांगोब्राह्मणंरक्ष्यंप्रजारक्ष्याश्चकेकय॥ नरक्षोभ्योभयंतेषांकुतएवतुपावकात्॥ ३० ॥ येषांपुरोगमाविप्रायेषांब्रह्मपरंबलम्॥ अति
थिप्रियास्तथापौरास्तेवैस्वर्गजितोनृपाः॥३१॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥तस्माद्द्विजातीन्रक्षेततेहिरक्षंतिरक्षिताः॥ आशीरेषांभवेद्राजन्राज्ञांसम्यक्प्रवर्तताम्
॥ ३२ ॥ तस्माद्राज्ञाविशेषेणविकर्मस्थाद्विजातयः ॥ नियम्याःसंविभज्याश्चतदनुग्रहकारणात् ॥ ३३ ॥एवंयोवर्ततेराजापौरजानपदेष्विह॥ अनुभूयेहभद्रा
णिप्राप्नोतींद्रसलोकताम्॥ ३४॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०कैकेयोपाख्यानेसप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥
व्याख्याताराजधर्मेणवृत्तिरापत्सुभारत॥ कथंस्विद्वैश्यधर्मेणसंजीवेद्ब्राह्मणोनवा ॥ १ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥ अशक्तःक्षत्रधर्मेणवैश्यधर्मेणवर्तयेत्॥ कृषि
गोरक्ष्यमास्थायव्यसनेवृत्तिसंक्षये॥ २॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥कानिपण्यानिविक्रीयस्वर्गलोकान्नहीयते॥ ब्राह्मणोवैश्यधर्मेणवर्तयन्भरतर्षभ॥ ३॥
भा०सप्तसप्ततितमोऽध्यायः॥७७॥७८॥व्याख्याताब्राह्मणस्येतिशेषः राजधर्मेणेतिशस्त्रधारणादिनावृत्तिर्जीविका आपदिविकर्मस्थोपिब्राह्मणादिर्नराज्ञ.पापायभवतीतिभावः ॥ १॥ वर्तयेद्ब्राह्मणः॥२॥३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

केसरिणोऽश्वान् पशून्गोजाविमहिषादीन् कृतान्नंपक्वमन्नं ॥ ४ ॥ ५ ॥ अजादीनांविक्रयेऽग्न्यादयोदेवताएवविक्रीतास्ततश्चायज्ञियोभवतीत्यर्थः विराडन्नमितिप्राञ्चः अन्नविक्रयात्पृथिवीविक्रयपा पंभवतीतितेषामाशयः पृथिवीविक्रयात्सर्वदेवतासमष्टिरूपोविराडेवविक्रीतस्तेनतदसंबंधाद्वेदादिरहितोभवतीत्यर्थः ॥ ६ ॥ पक्वेनामस्यविनिमयेपक्वदोदुष्यतिनत्वामदइत्यर्थः ॥ ७ ॥ इदमप्यपवदति वय

॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ सुरालवणमित्येवतिलान्केसरिणःपशून् ॥ वृषभान्मधुमांसंचकृतान्नंचयुधिष्ठिर ॥ ४ ॥ सर्वास्ववस्थास्वेतानिब्राह्मणःपरिवर्जयेत् ॥ एतेषांविक्रयात्तातब्राह्मणोनरकंव्रजेत् ॥ ५ ॥ अजोग्निर्वरुणोमेषःसूर्योश्वःपृथिवीविराट् ॥ धेनुर्यज्ञश्चसोमश्चनविक्रेयाःकथंचन ॥ ६ ॥ पक्वेनामस्यनिमयंनप्रशंसंतिसाधवः ॥ निमयेत्पक्वमामेनभोजनार्थायभारत ॥ ७ ॥ वयंसिद्धमशिष्यामोभवान्साधयतामिदम् ॥ एवंसंवीक्ष्यनिमयन्नाधर्मोस्तिकथंचन ॥ ८ ॥ अत्रतेवर्तयिष्यामिपुराधर्मःसनातनः ॥ व्यवहारप्रवृत्तानांतन्निबोधयुधिष्ठिर ॥ ९ ॥ भवतेहंददानीदंभवानेतत्प्रयच्छतु ॥ रुचितोवर्ततेधर्मोनबलात्संप्रवर्तते ॥ १० ॥ इत्येवंसंप्रवर्तंतेव्यवहाराःपुरातनाः ॥ ऋषीणामितरेषांचसाधुचैतदसंशयम् ॥ ११ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अथतातयदासर्वाःशस्त्रमाददतेप्रजाः ॥ व्युत्क्रामंतिस्वधर्मेभ्यःक्षत्रस्यक्षीयतेबलम् ॥ १२ ॥ राजात्रातातुलोकस्यकथंचस्यात्परायणम् ॥ एतन्मेसंशयंब्रूहिविस्तरेणनराधिप ॥ १३ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ दानेनतपसायज्ञैरद्रोहेणदमेनच ॥ ब्राह्मणप्रमुखावर्णाःक्षेममिच्छेयुरात्मनः ॥ १४ ॥ तेषांयेवेदबलिनस्तेभ्युत्थायसमंततः ॥ राज्ञोबलंवर्धयेयुर्महेंद्रस्येवदेवताः ॥ १५ ॥ राज्ञोपिक्षीयमाणस्यब्रह्मैवाहुःपरायणम् ॥ तस्माद्ब्रह्मबलेनैवसमुत्थेयंविजानता ॥ १६ ॥ यदाभुविजयीराजाक्षेमंराष्ट्रेऽभिसंदधेत् ॥ तदावर्णायथाधर्मंनिविशेयुःकथंचन ॥ १७ ॥ उन्मर्यादेप्रवृत्तेतुदस्युभिःसंकरेकृते ॥ सर्वेवर्णानदुष्येयुःशस्त्रवंतोयुधिष्ठिर ॥ १८ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अथचेत्सर्वतःक्षत्रंप्रदुष्येद्ब्राह्मणंप्रति ॥ कस्तस्यब्राह्मणस्त्राताकोधर्मःकिंपरायणम् ॥ १९ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ तपसाब्रह्मचर्येणशस्त्रेणचबलेनच ॥ अमाययामाययाचनियंतव्यंतदाभवेत् ॥ २० ॥ क्षत्रियस्यातिवृत्तस्यब्राह्मणेषुविशेषतः ॥ ब्रह्मैवसंनियंतृस्यात्क्षत्रंहिब्रह्मसंभवम् ॥ २१ ॥ अद्भ्योग्निर्ब्रह्मतःक्षत्रमश्मनोलोहमुत्थितम् ॥ तेषांसर्वत्रगंतेजःस्वासुयोनिषुशाम्यति ॥ २२ ॥

मिति ॥ ८ ॥ ९ ॥ भवतेहमिति रुचितःसर्वेपिविनिमयायुक्तानतुलाभलोभइत्यर्थः ॥ १० ॥ ११ ॥ प्रजावैश्यशूद्रांत्यजाः ॥ १२ ॥ १३ ॥ क्षीणबलोराजाकथमन्यांस्त्रायेतेत्याहद्वाभ्यां दानेनेति ॥ १४ ॥ १५ ॥ यदितास्पर्धेरन्नतर्हिराजाब्राह्मणानेवाश्रित्यप्रजावशीकुर्यादित्याहद्वाभ्यां राज्ञोपीति ॥ १६ ॥ १७ ॥ कालविशेषेसर्वेषामपिशस्त्रधारणंयुक्तमित्याह उन्मर्यादेइति ॥ १८ ॥ ब्राह्मणान्द्विषतःक्षत्रियस्यब्रह्मैवपरायणमितिप्रश्नपूर्वकमाह अथेत्यादिना ॥ १९ ॥ नियंतव्यंक्षत्रंब्राह्मणेनेतिशेषः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २३ ॥ २४ ॥ सर्वैर्वर्णैर्ब्रह्मक्षत्रयोरभिभवेब्राह्मणार्थंक्षत्रेणमर्तव्यमेवेत्याह ब्रह्मेत्यादिना ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ अतीति यज्ञाध्ययनतपोयुक्तानामनशनाग्निप्रवेशकारिणामप्यपेक्षयाब्राह्मणार्थंम्रि यमाणउत्कृष्टान्लोकानाप्नोतीत्यर्थः ॥ २८ ॥ एवंयुद्धधर्मेण ॥ २९ ॥ नोऽस्माकमस्तु ॥ ३० ॥ यथेति ततस्तथा ॥ ३१ ॥ भवतीति धर्माधर्मौक्रमादधर्मोधर्मश्चभवतः कारणविशेषात् ॥ ३२ ॥ मैत्राउत्तं कपराशरादयः क्रूराणिसर्पराक्षससत्रादीनि धर्म्याधर्मादनपेताःक्षत्रियाः पापानिपरराष्ट्रावमर्दादीनि अधर्मस्यधर्मत्वेउदाहरणद्वयमुक्तं इदमेवाऽहिंसाख्यधर्माश्रयेऽधर्मरूपमपि भवतीतिज्ञेयं ॥ ३३ ॥ वर्ण

यदाछिनत्त्ययोश्मानमग्निश्चापोभिगच्छति ॥ क्षत्रंचब्राह्मणंद्वेष्टितदानश्यंतितेत्रयः ॥ २३ ॥ तस्माद्ब्रह्मणिशाम्यंतिक्षत्रियाणांयुधिष्ठिर ॥ समुदीर्णान्यजेया नितेजांसिचबलानिच ॥ २४ ॥ ब्रह्मवीर्येमृदूभूतेक्षत्रवीर्येचदुर्बले ॥ दुष्टेषुसर्ववर्णेषुब्राह्मणान्प्रतिसर्वशः ॥ २५ ॥ येतत्रयुद्धंकुर्वंतित्यक्त्वाजीवितमात्मनः ॥ ब्रा ह्मणान्परिरक्षंतोधर्ममात्मानमेवच ॥ २६ ॥ मनस्विनोमन्युमंतःपुण्यश्लोकाभवंतिते ॥ ब्राह्मणार्थंहिसर्वेषांशस्त्रग्रहणमिष्यते ॥ २७ ॥ अतिस्विष्टमधीतानांलो कानतितपस्विनाम् ॥ अनाशकाग्न्योर्विशतांशूरायांतिपरांगतिम् ॥ २८ ॥ ब्राह्मणस्त्रिषुवर्णेषुशस्त्रंगृह्णन्नदुष्यति ॥ एवमेवात्मनस्त्यागान्नान्यंधर्मंविदुर्जनाः ॥ २९ ॥ तेभ्योनमश्चभद्रंचयेशरीराणिजुह्वते ॥ ब्रह्मद्विषोनियच्छंतस्तेषांनोस्तुसलोकता ॥ ३० ॥ ब्रह्मलोकजितःस्वर्ग्यान्वीरांस्तान्मनुरब्रवीत् ॥ यथाश्वमेधावभृथेस्ना ताःपूताभवंत्युत ॥ दुष्कृतस्यप्रणाशेनततःशस्त्रहतारणे ॥ ३१ ॥ भवत्यधर्मोधर्मोहिधर्माधर्मावुभावपि ॥ कारणाद्देशकालस्यदेशकालःसतादृशः ॥ ३२ ॥ मै त्राःक्रूराणिकुर्वंतोजयंतिस्वर्गमुत्तमम् ॥ धर्म्याःपापानिकुर्वाणागच्छंतिपरमांगतिम् ॥ ३३ ॥ ब्राह्मणस्त्रिषुकालेषुशस्त्रंगृह्णन्नदुष्यति ॥ आत्मत्राणेवर्णदोषेदुर्दम्य नियमेषुच ॥ ३४ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अभ्युत्थितेदस्युबलेक्षत्रार्थेवर्णसंकरे ॥ संप्रमूढेषुक्षेत्रेषुयद्यन्योभिभवेद्बली ॥ ३५ ॥ ब्राह्मणोयदिवावैश्यःशूद्रोवा राजसत्तम ॥ दस्युभ्योऽथप्रजारक्षेद्दंडंधर्मेणधारयन् ॥ ३६ ॥ कार्यंकुर्यान्नवाकुर्यात्संवार्योवाभवेन्नवा ॥ तस्माच्छस्त्रंग्रहीतव्यमन्यत्रक्षत्रबंधुतः ॥ ३७ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ अपारेयोभवेत्पारमप्लवेयःप्लवोभवेत् ॥ शूद्रोवायदिवाप्यन्यःसर्वधामानमर्हति ॥ ३८ ॥ यमाश्रित्यनराराजन्वर्तयेयुर्यथासुखम् ॥ अनाथाः परिकाल्यंतोदस्युभिःपरिपीडिताः ॥ ३९ ॥ तमेवपूजयेयुस्तेप्रीत्यास्वमिवबांधवम् ॥ अभीरभीक्ष्णंकौरव्यकर्तासन्मानमर्हति ॥ ४० ॥

दोषेक्षत्रियादिषूत्पथगामिषुसत्सु ॥ ३४ ॥ दस्यूदयेसतिक्षत्रार्थेप्रजापालननिमित्तंलोकेषुमूढेषुवर्णसंकरेऽन्योन्यंदाराहरणादौप्रवृत्तेसतियद्यन्योऽक्षत्रियोबलीदस्यूनभिभवेत्प्रजाश्चदस्युभ्योरक्षेत्तर्हिसराज कार्यंकुर्यान्नवा आर्यःस्वामीचभवेन्नवा आद्येअक्षत्रियोपिमान्यःस्यात् अंत्येसर्वनाशइत्याहत्रिभिः अभ्युत्थितइति ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ आद्यमेवपक्षमुपादत्ते अपारइत्यादिना ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०अष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ स्वाम्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानांसप्तानांराज्यप्रकृतीनांमध्येस्वामिरूपाप्रकृतिःऋ
त्विक्पुरोहितनृपभेदेनत्रिविधातत्राभ्यर्हितत्वात्प्रथमंपुरोहितस्ततःशेषित्वाद्राजाचनिरूपितइदानीमृत्विजोनिरूपयति क्वेत्यादिना क्वसमुत्थाःकस्मिन्निमित्तउदिताः किमेषांकर्तव्यंकर्मेत्यर्थः ॥ १ ॥ प्रती
ति यथायोगशास्त्रेमैत्र्यादिभिश्चित्तप्रसादनाख्यंप्रतिकर्मविधीयतेएवंराज्ञांशांतिकपौष्टिकादिकर्मप्रयोगशुद्ध्याख्यंप्रतिकर्मऋत्विग्भिःकर्तव्यं तत्रपराचारोऽन्येनाभियोगेनाचरणमृत्विजांविधीयते कीदृ
शानां छंदोऋचःसाम आदिपदार्थोयजुः श्रुतंमीमांसा तानिविज्ञायस्थितानामितिशेषः ॥ २ ॥ एवंक्वसमुत्थाइत्यस्योत्तरमुक्त्वाकिंशीलाइत्यस्योत्तरमाह येत्विति॥ ३॥कथंविधाइत्यस्याहत्रिभिः अनृशं

किंतैर्यैनडुहोनोत्थाःकिंधेन्वावाप्यदुग्धया ॥ वंध्ययाभार्ययाकोर्थःकोर्थोराज्ञाप्यरक्षता ॥ ४१ ॥ यथादारुमयोहस्तीयथाचर्ममयोमृगः ॥ यथाह्यनर्थःषंढो
वापार्थक्षेत्रंयथोपरम् ॥ ४२ ॥ एवंविप्रोनधीयानोराजायश्चनरक्षिता ॥ मेघोनवर्षतेयश्चसर्वथातेनिरर्थकाः ॥ ४३ ॥ नित्यंयस्तुसतोरक्षेदसतश्चनिवर्तयेत् ॥ स
एवराजाकर्तव्यस्तेनसर्वमिदंधृतम् ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०अष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ क्वसमुत्थाः
कथंशीलाऋत्विजःस्युःपितामह ॥ कथंविधाश्चराजेंद्रतद्ब्रूहिवदतांवर ॥ १ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ प्रतिकर्मपराचारऋत्विजांस्मविधीयते ॥ छंदःसामादिवि
ज्ञायद्विजानांश्रुतमेवच ॥ २ ॥ येत्वेकमतयोनित्यंवीराणांप्रतिवादिनः ॥ परस्परस्यसुहृदःसमंतात्समदर्शिनः ॥ ३ ॥ अनृशंसाःसत्यवाक्याअकुसीदाअथर्ज
वः ॥ अद्रोहोनभिमानश्चह्रीस्तितिक्षादमःशमः ॥ ४ ॥ धीमान्सत्यधृतिर्दांतोभूतानामविहिंसकः ॥ अकामद्वेषसंयुक्तस्त्रिभिःशुक्लैःसमन्वितः ॥ ५ ॥ अहिंसको
ज्ञानतृप्तःसब्रह्मासनमर्हति ॥ एतेमहर्त्विजस्तातसर्वेमान्यायथार्हतः ॥ ६ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ यदिदंवेदवचनंदक्षिणासुविधीयते ॥ इदंदेयमिदंदेयंनक्व
चिद्व्यवतिष्ठते ॥ ७ ॥ नेदंप्रतिधनंशास्त्रमापद्धर्मानुशास्त्रतः ॥ आज्ञाशास्त्रस्यघोरेयंनशक्तिंसमवेक्षते ॥ ८ ॥ श्रद्धावताचयष्टव्यमित्येषावैदिकीश्रुतिः ॥ मिथ्योपे
तस्ययज्ञस्यकिमुश्रद्धाकरिष्यति ॥ ९ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ नवेदानांपरिभवान्नशाठ्येननमायया ॥ कश्चिन्महदवाप्नोतिमातेभूद्बुद्धिरीदृशी ॥ १० ॥

साइति ॥ ४ ॥ त्रिभिःश्रुतवृत्तवंशैः शुक्लैर्निर्दोषैः ॥ ५ ॥ महर्त्विजोब्रह्मादयउपर्त्विजोब्राह्मणाच्छंस्यादयस्तेयथार्हतोयथायोग्यंमान्याधनादिनाआराधनीयाः ॥ ६ ॥ ऋत्विक्प्रसंगात्तद्दानार्थांदक्षिणां
विचारयति यदिदमिति नक्वचिद्व्यवतिष्ठतेव्यवस्थांप्राप्नोति अल्पेप्यपच्छेदनिमित्तेसर्वस्वदक्षिणाविधानादुत्तरक्रतुकलापलोपप्राप्तेः ॥ ७ ॥ ततश्चनेदंशास्त्रंप्रतिधनंधनविभागाभिप्रायमपित्वापत्कल्पाभि
प्रायं द्वादशशतदक्षिणादानासमर्थस्यसर्वस्वदानंविधेयं अन्यथादरिद्रस्ययागएवनघटेतेत्यर्थः ॥ ८ ॥ ननुयावतीर्गास्तावंतिवासांसिचरूंश्चादद्यादितिदरिद्रंप्रत्यनुकल्पोप्यस्तीतिचेन्नेत्याह मिथ्येति गो
स्थानेचरुमात्रदानंमिथ्याचारस्तदुपेतोयज्ञःश्रद्धयापिनसंपूर्यतइत्यर्थः ॥ ९ ॥ सर्वस्वदानशास्त्रंदरिद्रपरंकुर्वतोवेदावज्ञाशाठ्यंचभवतीतिनेदंशास्त्रतात्पर्यमित्याह नेति महत्पदं ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ पूर्णपात्रेणेति यथासक्तुप्रस्थस्यदानमश्वमेधादप्यधिकंतद्वद्दरिद्रस्यपूर्णपात्रंद्वादशशतसममित्यर्थः ॥ १२ ॥ सोमविक्रयादिनाप्यर्थंप्रसाध्ययष्टव्यमित्याहद्वाभ्यां सोमइति वृथायज्ञादिनिमित्तं
विनावृत्तिर्वर्तनंनेष्यते ॥ १३ ॥ तेनसोमविक्रयलब्धेनधनेनक्रीतोयोयज्ञःसोमस्तेनयज्ञःप्रतायते ॥ १४ ॥ न्यायवृत्तःशाठ्यादिरहितः ॥१५॥ शरीरेति देहधारणमात्रमास्थायप्रवृत्तानांब्राह्मणानांप्रणी
तानिप्रणीताग्निसाध्यानियज्ञादीनिनातिसम्यक्हिंसामयत्वान्नशुभंनत् ॥ १६ ॥ किंतर्हिशुभमतआह तपइति ॥ १७ ॥ अहिंसेति तपःअध्ययनंतदर्थानुसंधानंच घृणादयात्रपावा ॥ १८ ॥१९॥ कर्मा
ण्यपिज्ञानपराण्येवेत्याह निबोधेति दशहोतॄणांचित्तिःस्रुक्चित्तमाज्यमित्यादीनांमंत्राणांचित्तिःसंधानंजीवब्रह्मणोरेकीकरणसाधनंयोगस्तत्स्थानेत्रस्रुक् होतव्यंद्रव्यंपरात्मनिप्रविलापनीयंचित्तंतत्स्थाने

यज्ञांगंदक्षिणातातवेदानांपरिबृंहणम् ॥ नयज्ञादक्षिणाहीनास्तारयंतिकथंचन ॥ ११ ॥ शक्तिस्तुपूर्णपात्रेणसंमितानसमाभवत् ॥ अवश्यंतातयष्टव्यंत्रिभिर्व
र्णैर्यथाविधि ॥ १२ ॥ सोमोराजाब्राह्मणानामित्येषावैदिकीस्थितिः ॥ तंचविक्रेतुमिच्छंतिनवृथावृत्तिरिष्यते ॥ १३ ॥ तेनक्रीतेनयज्ञेनततोयज्ञःप्रतायते ॥
इत्येवंधर्मतोध्यातमृषिभिर्धर्मचारिभिः ॥ १४ ॥ पुमान्यज्ञश्चसोमश्चन्यायवृत्तोयदाभवेत् ॥ अन्यायवृत्तःपुरुषोनपरस्यनचात्मनः ॥ १५ ॥ शरीरवृत्तमा
स्थायइत्येषाश्रूयतेश्रुतिः ॥ नातिसम्यक्प्रणीतानिब्राह्मणानांमहात्मनाम् ॥ १६ ॥ तपोयज्ञादपिश्रेष्ठमित्येषापरमाश्रुतिः ॥ तत्तेतपःप्रवक्ष्यामिविद्वंस्तदपिमेशृ
णु ॥ १७ ॥ अहिंसासत्यवचनमानृशंस्यंदमोघृणा ॥ एतत्तपोविदुर्धीरानशरीरस्यशोषणम् ॥ १८ ॥ अप्रामाण्यंचवेदानांशास्त्राणांचाभिलंघनम् ॥ अव्यवस्था
चसर्वत्रतद्वैनाशनमात्मनः ॥ १९ ॥ निबोधदशहोतॄणांविधानंपार्थयादृशम् ॥ चित्तिःस्रुक्चित्तमाज्यंचपवित्रंज्ञानमुत्तमम् ॥ २० ॥ सर्वंजिह्मंमृत्युपदमार्जवंब्र
ह्मणःपदम् ॥ एतावान्ज्ञानविषयःकिंप्रलापःकरिष्यति ॥ २१ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप० राजध० एकोनाशीतितमोऽध्यायः ॥७९॥ ॥ ॥ युधिष्ठि
रउवाच ॥ ॥यदप्यल्पतरंकर्मतदप्येकेनदुष्करम् ॥ पुरुषेणासहायेनकिमुराज्ञापितामह ॥ १ ॥ किंशीलःकिंसमाचारोराज्ञोथसचिवोभवेत् ॥ कीदृशेविश्वसे
द्राजाकीदृशेनचविश्वसेत् ॥ २ ॥ ॥भीष्मउवाच ॥ ॥ चतुर्विधानिमित्राणिराज्ञांराजन्भवंत्युत ॥ सहार्थोभजमानश्चसहजःकृत्रिमस्तथा ॥ ३ ॥

त्राज्यमिति यज्ज्ञानंतद्देवात्यंतंपवित्रंनकेवलोयज्ञइत्यर्थः ॥ २० ॥ जिह्मंशाठ्यं आर्जवमवक्रत्वं ॥ २१ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिनैलकंठीयेभारतभाव० एकोनाशीतितमोऽध्यायः
॥ ७९ ॥ ॥ ॥ ॥ एवंस्वामिसंपदंविविच्यामात्यसंपदंविविनक्ति यदपीत्यादिना ॥ १ ॥ यज्ञवद्राज्यमप्येकाकिनाकर्तुमशक्यमतऋत्विजामिवसचिवानामपिपरीक्षाऽवश्यंकर्तव्येत्यर्थः ॥ २ ॥ उत्त
रमाह चतुर्विधानीति सहार्थःअयंशत्रुरुभाभ्यामुन्मूलनीयोऽस्यराज्यमुभाभ्यांविभज्ययाह्यमितिपणपूर्वंकृतः भजमानःपितृपैतामहक्रमागतः सहजोमातृष्वस्रीयादिः कृत्रिमोधनादिनाआवर्जितः॥३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नैकस्येतिपक्षपातशून्यः नद्वयोरित्युभयचेतनत्वेनकपटकारी योऽप्रार्थितोपिधर्मपक्षपातीभवतितस्योदासीनत्वेतुयोधर्मस्थःसतमाश्रयेदित्यर्थः ॥ ४ ॥ अर्थोधर्मार्पितत्वात्स्वयमपिसोर्थस्त्याज्यइत्याशं
क्याह धर्मेति केवलेनधर्मेणजिगीषवोनसिध्यंतीत्यर्थः ॥ ५ ॥ मध्यमौभजमानसहजौ अपरौसहार्थकृत्रिमौ आद्यःफलप्राप्तिकालेबलवांश्चेत्सर्वमपजिहीर्षतीतिशंक्यएव कृत्रिमोविशेषधनलाभात्पर
कीयोभविष्यतीतिसोपिशंक्यएव सर्वेपंचापिप्रत्यक्षंकार्यमुद्दिश्यमंत्रितमपिदुष्टामात्यनिग्रहादिकंकार्यंपंचानामपिसमक्षंनकुर्यादित्यर्थः ॥६॥ नहीति कुमित्रंसर्वथाहंतव्यमेवेत्यर्थः ॥ ७ ॥ यस्मान्नृणांच
लचित्तत्वाद्विपर्यासोमित्रादीनांदृश्यतेतस्मात्क्वचिदपिविश्वासमकृत्वाकोशदुर्गादिसंख्यारक्षणंस्वप्रत्यक्षमेवकुर्याद्राजेत्याहद्वाभ्यां असाधुरिति ॥ ८ ॥ ९ ॥ अत्यंतंविश्वासाविश्वासावपिविरुद्धावित्याहत्रि

धर्मात्मापंचमश्चापिमित्रंनैकस्यनद्वयोः ॥ यतोधर्मस्ततोवास्याद्धर्मस्थोवाततोभवेत् ॥ ४ ॥ ॥ यस्तस्यार्थोनरोचेतनतंतस्यप्रकाशयेत् ॥ धर्माधर्मेणराजानश्च
रंतिविजिगीषवः ॥ ५ ॥ चतुर्णांमध्यमौश्रेष्ठौनित्यंशंक्यौतथापरौ ॥ सर्वेनित्यंशंकितव्याःप्रत्यक्षंकार्यमात्मनः ॥ ६ ॥ नहिराज्ञाप्रमादोवैकर्तव्योमित्ररक्षणे ॥
प्रमादिनंहिराजानंलोकाःपरिभवंत्युत ॥ ७ ॥ असाधुःसाधुतामेतिसाधुर्भवतिदारुणः ॥ अरिश्चमित्रंभवतिमित्रंचापिप्रदुष्यति ॥ ८ ॥ अनित्यचित्तःपुरुषस्त
स्मिन्कोजातुविश्वसेत् ॥ तस्मात्प्रधानंयत्कार्यंप्रत्यक्षंतत्समाचरेत् ॥ ९ ॥ एकांतेनहिविश्वासःकृत्स्नोधर्मार्थनाशकः ॥ अविश्वासश्चसर्वत्रमृत्युनाचविशिष्यते
॥ १० ॥ अकालमृत्युर्विश्वासोविश्वसन्हिविपद्यते ॥ यस्मिन्करोतिविश्वासमिच्छतस्तस्यजीवति ॥ ११ ॥ तस्माद्विश्वसितव्यंचशंकितव्यंचकेषुचित् ॥ एषानी
तिगतिस्तातलक्ष्याचैवसनातनी ॥ १२ ॥ यंमन्येतममाभावादिममर्थागमंस्पृशेत् ॥ नित्यंतस्माच्छंकितव्यममित्रंतद्विदुर्बुधाः ॥ १३ ॥ यस्यक्षेत्रादप्युदकंक्षे
त्रमन्यस्यगच्छति ॥ नतत्रानिच्छतस्तस्यभिद्येरन्सर्वसेतवः ॥ १४ ॥ तथैवात्युदकाद्भीतस्तस्यभेदनमिच्छति ॥ यमेवंलक्षणंविद्यात्तममित्रंविनिर्दिशेत् ॥ १५ ॥
यस्तुवृद्ध्यानतृप्येतक्षयेदीनतरोभवेत् ॥ एतदुत्तममित्रस्यनिमित्तमितिचक्षते ॥ १६ ॥ यन्मन्येतममाभावादस्याभावोभवेदिति ॥ तस्मिन्कुर्वीतविश्वासंयथा
पितरिवैतथा ॥ १७ ॥ तंशक्त्यावर्धमानश्चसर्वतःपरिबृंहयेत् ॥ नित्यंक्षताद्वारयतियोधर्मेष्वपिकर्मसु ॥ १८ ॥

भिः एकांतेनेति ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ अविश्वासस्थानान्याह यमिति मयिमृतेऽयंराजाभविष्यतीतियंमन्येतप्रतिवेशीभ्रातावापुत्रोवास्तुतस्माच्छंकितव्यमेवेत्यर्थः ॥ १३ ॥ अमित्रस्यलक्षणांतरमाह यस्ये
तिद्वाभ्यां यथामहातटाकसेतुसमीपेयस्यक्षेत्रंसचेत्सेतुंरक्षतितर्हिततोर्वाचीनानिक्षेत्राणिसमोदकानिसम्यक्फलंति सचेत्सेतुंभिनत्तितदातिजलप्रवाहात्क्षेत्राणामुपघातोभवतिएवंमहतिशत्रौसीमांतपालःस
म्यक्सीमांपालयतितदापरराष्ट्राद्दुत्तमपण्यागमेनस्वराष्ट्रंसुखभाक्भवति सचेत्सीमांभिनत्तितदास्वंराज्यंविपक्षप्रवेशान्नश्यति तत्रयस्मात्सीमांतपालाद्भयंसंभावितंसशत्रुरितिज्ञेयंयदधीनौशत्रुप्रकोपाप्रको
पौसीमांतपालोप्यविश्वसनीयइत्यर्थः अक्षरार्थःस्पष्टः ॥ १४ ॥ १५ ॥ मित्रलक्षणमाह यस्त्विति वृद्ध्यानतृप्येत एतदुक्तमितिचपाठांतरे इदमेवामित्रलक्षणं अदीनेतिचच्छेदः ॥ १६ ॥ यन्मित्रंकर्तुं ॥ १७ ॥ १८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ सइति तत्रार्थप्रकृतिर्धर्मप्रकृतिरर्थधर्मप्रकृतिश्चेतित्रेधाप्रकृतिस्तां तत्राद्या कृषिर्वणिक्पथोदुर्गंसेतुःकुंजरबंधनं खन्याकरकरादानंशून्यानांचनिवेशनम् अष्टौसंधा
नकर्माणिप्रयुक्तानिमनीषिभिरिति संधानमर्थप्राप्तिः तथा दुर्गाध्यक्षोबलाध्यक्षोधर्माध्यक्षश्चमूपतिः पुरोधावैद्योदैवज्ञःसप्तप्रकृतयस्त्विमाइति तत्रधर्माध्यक्षोधर्मप्रकृतिः अन्येऽर्थधर्मप्रकृतयइतिविवेकः
॥ २४ ॥ एकार्थेएकस्मिन्प्रयोजनेएकएवाध्यक्षःकार्यश्चौरैस्तुतद्गुणदोषान्संकलयेन्नत्वेकार्थेद्वावध्यक्षौकार्यावित्याह एकार्थेइति ॥ २५ ॥ समयेनीतिमर्यादायां ॥ २६ ॥ प्रत्यनंतरःप्रतिनिधिःप्रधानइ

क्षताद्धीतंविजानीयादुत्तमंमित्रलक्षणम् ॥ येतस्यक्षतमिच्छंतितेतस्यरिपवःस्मृताः ॥ १९ ॥ व्यसनान्नित्यभीतोयःसमृद्ध्यायोनदुष्यति ॥ यत्स्यादेवंविधंमित्रं
तदात्मसममुच्यते ॥ २० ॥ रूपवर्णस्वरोपेतस्तितिक्षुरनसूयकः ॥ कुलीनःकुलसंपन्नःसतस्मात्प्रत्यनंतरः ॥ २१ ॥ मेधावीस्मृतिमान्दक्षःप्रकृत्याचानृशंस्यवान् ॥
योमानितोमानितोवानचदुष्येत्कदाचन ॥ २२ ॥ ऋत्विग्वायदिवाचार्यःसखावात्यंतसंस्तुतः ॥ गृहेवसेदमात्यस्तेसस्यात्परमपूजितः ॥ २३ ॥ सतेविद्यात्परमं
त्रंप्रकृतिंचार्थधर्मयोः ॥ विश्वासस्तेभवेत्तत्रयथापितरिवैतथा ॥ २४ ॥ नैवद्वौनत्रयःकार्यानमृष्येरन्परस्परम् ॥ एकार्थेष्वेवभूतानांभेदोभवतिसर्वदा ॥ २५ ॥ की
र्तिप्रधानोयस्तुस्याद्यश्चस्यात्समयेस्थितः ॥ समर्थान्यश्चनद्वेष्टिनानर्थान्कुरुतेचयः ॥ २६ ॥ योनकामाद्भयाल्लोभात्क्रोधाद्वाधर्ममुत्सृजेत् ॥ दक्षःपर्याप्तवचनः
सतेस्यात्प्रत्यनंतरः ॥ २७ ॥ कुलीनःशीलसंपन्नस्तितिक्षुरविकत्थनः ॥ शूरश्चार्यश्चविद्वांश्चप्रतिपत्तिविशारदः ॥ २८ ॥ एतेह्यमात्याःकर्तव्याःसर्वकर्मस्ववस्थि
ताः ॥ पूजिताःसंविभक्ताश्चसुसहायाःस्वनुष्ठिताः ॥ २९ ॥ कृत्स्नमेतेविनिक्षिप्ताःप्रतिरूपेषुकर्मसु ॥ युक्तामहत्सुकार्येषुश्रेयांस्युत्थापयंत्युत ॥ ३० ॥ एतेकर्माणि
कुर्वंतिस्पर्धमानामिथःसदा ॥ अनुतिष्ठंतिचैवार्थमाचक्षाणाःपरस्परम् ॥ ३१ ॥ ज्ञातिभ्यश्चैवबुध्येथामृत्योरिवभयंसदा ॥ उपराजेवराजर्धिंज्ञातिर्नसहतेसदा
॥ ३२ ॥ ऋजोर्मृदोर्वदान्यस्यह्रीमतःसत्यवादिनः ॥ नान्योज्ञातेर्महाबाहोविनाशमभिनंदति ॥ ३३ ॥ अज्ञातिनोपिनसुखानावज्ञेयास्ततःपरम् ॥ अज्ञातिमंतंपु
रुषंपरेचाभिभवंत्युत ॥ ३४ ॥ निकृतस्यनरैरन्यैर्ज्ञातिरेवपरायणम् ॥ नान्योनिकारंसहतेज्ञातिर्ज्ञातेःकथंचन ॥ ३५ ॥ आत्मानमेवजानातिनिकृतंबांधवैरपि ॥
तेषुसंतिगुणाश्चैवनैर्गुण्यंचैवलक्ष्यते ॥ ३६ ॥

तियावत् ॥ २७ ॥ प्रतिपत्तिविशारदःकार्याकार्यविवेककुशलः ॥ २८ ॥ स्वनुष्ठिताःसुष्ठ्वनुष्ठितंकर्तव्यंयेषांते ॥ २९ ॥ कृत्स्नमप्रतिकंचुकंयथास्यात्तथाविनिक्षिप्ताअधिकृताः प्रतिरूपेष्वनुरूपेषुकर्मस्वा
यव्ययसंकलनादिषु कार्येषुपराभिभवादिषु ॥ ३० ॥ ३१ ॥ उपराजासमीपवर्तीसामंतः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ निकृतस्यलंघितस्यनान्यःपरायणं कथंचकथमपिनसहतेइत्यन्वयः ॥ ३५ ॥ बांधवैः
संबंधिभिर्निकृतेकस्मिंश्चित्पुरुषेतज्ज्ञातिःकृत्स्नाऽऽत्मानमेवनिकृतंजानाति तेषुज्ञातिषु यथोक्तं परस्परविरोधेहिवयंपंचचतेशतं अन्यैःसहविरोधेतुवयंपंचोत्तरंशतमिति ॥ ३६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ॥इतिशांतिपर्वणिराजध०नैलकंठीयेभारतभावदीपेअशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ॥७१॥ ॥ एवमिति अग्राह्यकेवशीकर्तुमशक्ये द्वयोरन्योन्यंस्पर्ध
मानयोरेकस्यादरेइतरस्यकोपोत्पत्तेरवश्यंमित्रमप्यमित्रतांयात्यतःसर्वेषांभावश्चित्तंकथंविभाव्यतेवशीक्रियतेइतिप्रश्नः ॥ १ ॥ २ ॥ ३॥ ४ ॥ दास्यमेवाह अर्धमिति अर्जितस्यार्धंज्ञातिभ्योदेयंतद्दुरु

नाज्ञातिरनुक्रातिनचाज्ञातिर्नमस्यति ॥ उभयंज्ञातिवर्गेषुदृश्यतेसाध्वसाधुच ॥ ३७ ॥ संमानयेत्पूजयेच्चवाचानित्यंचकर्मणा ॥ कुर्याच्चप्रियमेतेभ्योनाप्रियं
किंचिदाचरेत् ॥ ३८ ॥ विश्वस्तवदविश्वस्तस्तेषुवर्तेतसर्वदा ॥ नहिदोषोगुणोवेतिनिरूप्यस्तेषुदृश्यते ॥ ३९ ॥ अस्यैवंवर्तमानस्यपुरुषस्याप्रमादिनः ॥ अमित्राः
संप्रसीदंतितथामित्रीभवंत्यपि ॥ ४० ॥ यएवंवर्ततेनित्यंज्ञातिसंबंधिमंडले ॥ मित्रेष्वमित्रेमध्यस्थेचिरंयशसितिष्ठति ॥ ४१॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०
राजधर्मानु०अशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ॥७१॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥एवमग्राह्यकेतस्मिन्ज्ञातिसंबंधिमंडले ॥ मित्रेष्वमित्रेष्वपिचकथंभावोवि
भाव्यते॥ १॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम्॥ संवादंवासुदेवस्यसुरर्षेर्नारदस्यच ॥ २॥ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥नासुहृत्परमंमं
त्रंनारदार्हतिवेदितुम्॥ अपंडितोवापिसुहृत्पंडितोवाप्यनात्मवान्॥३॥सतेसौहृदमास्थायकिंचिद्वक्ष्यामिनारद ॥ कृत्स्नांबुद्धिबलंप्रेक्ष्यसंपृच्छेत्रिदिवंगम॥४॥
दास्यमैश्वर्यवादेनज्ञातीनांनकरोम्यहम्॥ अर्धंभोक्तास्मिभोगानांवाग्दुरुक्तानिचक्षमे॥ ५॥अरणीमग्निकामोवामथ्नातिहृदयंमम ॥ वाचादुरुक्तंदेवर्षेतन्मेद
हतिनित्यदा ॥ ६॥ बलंसंकर्षणेनित्यंसौकुमार्यंपुनर्गदे॥रूपेणमत्तःप्रद्युम्नःसोसहायोस्मिनारद॥ ७॥ अन्येहिसुमहाभागाबलवंतोदुरुत्सहाः॥ नित्योत्थानेनसं
पन्नानारदांधकवृष्णयः॥८॥यस्यनस्युर्नवैसस्यादयस्यस्युःकृत्स्नमेवतत् ॥ द्वाभ्यांनिवारितोनित्यंवृणोम्येकतरंनच॥ ९॥स्यातांयस्याहुकाक्रूरौकिंनुदुःखतरंत
तः॥यस्यचापिनतौस्यातांकिंनुदुःखतरंततः ॥ १० ॥ सोहंकितवमातेवद्वयोरपिमहामते॥ एकस्यजयमाशंसेद्वितीयस्यापराजयम् ॥ ११ ॥ ममैवंक्लिश्यमान
स्यनारदोभयतःसदा॥ वक्तुमर्हसियच्छ्रेयोज्ञातीनामात्मनस्तथा॥ १२॥

कानिचक्षंतव्यानीत्येवंज्ञातिदास्यं ॥ ५ ॥ वाशब्दइवार्थः वाचादुरुक्तमाहुकस्नेहात्कृष्णोमांद्वेष्टीत्यक्रूरदुरुक्तमक्रूरस्नेहात्कृष्णोमांद्वेष्टीत्याहुकदुरुक्तं ॥ ६ ॥ असहायः आहुकाक्रूरयोःसांत्वनेइतिशेषः
॥ ७ ॥ ८ ॥ तेयस्यपक्षेनस्युःसनस्यान्नश्येदेव यस्यपक्षेतेस्युस्तत्कुलंकृत्स्नमेवपुरुषार्थंलभते ईदृशाअपिममसाहाय्यंनकुर्वंतीतिभावः द्वाभ्यामाहुकाक्रूराभ्यांनिवारितोनिरस्तःसन्नेकतरंनवृणोमीतरस्य
कोपोमाभूदिति ॥ ९ ॥ द्वयोर्महिषयोरिवयुध्यतोर्वारणेमध्यस्थस्यममहृद्दुःखंतथाद्वयोःसुहृदोस्त्यागेपीत्याह स्यातामिति ॥ १० ॥ द्वयोःकितवयोर्द्यूतकारिणोरेकामातेव ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अन्यतोबाह्याआपदः स्वकृताज्ञातिकृताभ्यंतराआपदः ॥ १३ ॥ एतेसंकर्षणादयः तदन्वयाअक्रूरान्वयाः ॥ १४ ॥ तत्रहेतुरर्थेति तत्स्नेहप्रभवेयंतवाऽऽपदितिसार्धः स्वकर्मजेत्युक्तंतद्विवृणोति आ
त्मनेतिसार्धेन अन्यत्राऽऽक्रूके ॥ १५ ॥ तदैश्वर्यंकृतमूलंयतोज्ञातिशब्दंज्ञातित्वादनुच्छेदनीयंहेसहायवन् अतएवपुनरादातुंनशक्यमित्याह नेति ॥१६॥ तत्रहेतुःज्ञातीति त्वयेति महनांदत्तापहारोनो

॥नारदउवाच॥ ॥आपदोद्विविधाःकृष्णबाह्याश्चाभ्यंतराश्चह॥प्रादुर्भवंतिवार्ष्णेयस्वकृतायदिवान्यतः॥१३॥ सेयमाभ्यंतरातुभ्यमापत्कृच्छ्रास्वकर्मजा॥
अक्रूरभोजप्रभवासर्वेह्येतेतदन्वयाः॥१४॥ अर्थहेतोर्हिकामाद्वावाचाबीभत्सयापिवा ॥आत्मनाप्राप्तमैश्वर्यमन्यत्रप्रतिपादितम्॥१५॥कृतमूलमिदानींत
ज्ज्ञातिशब्दंसहायवन्॥नशक्यंपुनरादातुंवांतमन्नमिवत्वया॥१६॥बभ्रूग्रसेनयोराज्यंनाप्तुंशक्यंकथंचन॥ज्ञातिभेदभयात्कृष्णत्वयाचापिविशेषतः॥१७॥
तच्चसिध्येत्प्रयत्नेनकृत्वाकर्मसुदुष्करम्॥ महाक्षयंव्ययोवास्याद्विनाशोवापुनर्भवेत्॥१८॥ अनायसेनशस्त्रेणमृदुनाहृदयच्छिदा॥जिह्वामुद्धरसर्वेषांपरिमृ
ज्यानुमृज्यच॥१९॥ ॥वासुदेवउवाच॥ ॥अनायसंमुनेशस्त्रंमृदुविद्यामहंकथम्॥येनैषामुद्धरेजिह्वांपरिमृज्यानुमृज्यच॥२०॥ ॥नारदउवाच॥ ॥श
क्त्यान्नदानंसततंतितिक्षार्जवमार्दवम्॥ यथार्हप्रतिपूजाचशस्त्रमेतदनायसम्॥ २१॥ ज्ञातीनांवक्तुकामानांकटुकानिलघूनिच॥गिरात्वंहृदयंवाचंशमयस्वम
नांसिच॥२२॥नामहापुरुषःकश्चिन्नानात्मानासहायवान्॥ महतींधुरमाधत्तेतामुद्यम्योरसावह ॥ २३ ॥सर्वएवगुरुंभारमनड्वान्वहतेसमे॥दुर्गेप्रतीकःसुग
वोभारंवहतिदुर्वहम्॥ २४॥भेदाद्विनाशःसंघानांसंघमुख्योसिकेशव॥यथात्वांप्राप्यनोत्सीदेदयंसंघस्तथाकुरु॥२५॥नान्यत्रबुद्धिक्षांतिभ्यांनान्यत्रेंद्रियनि
ग्रहात्॥नान्यत्रधनसंत्यागाद्गणःप्राज्ञेवतिष्ठते॥२६॥धन्यंयशस्यमायुष्यंस्वपक्षोद्भावनंसदा॥ज्ञातीनामविनाशःस्याद्यथाकृष्णतथाकुरु ॥ २७॥आयत्यां
चतदात्वेचनतेस्त्यविदितंप्रभो॥षाड्गुण्यस्यविधानेनयात्रायानविधौतथा॥ २८ ॥ यादवाःकुकुराभोजाःसर्वेचांधकवृष्णयः॥त्वय्यासक्तामहाबाहोलोकालो
केश्वराश्चये॥ २९॥ उपासंतेहित्वद्बुद्धिमृषयश्चापिमाधव॥त्वंगुरुःसर्वभूतानांजानीषेत्वंगतागतम्॥ ३०॥ त्वामासाद्ययदुश्रेष्ठमेधंतेयादवाःसुखम्॥ ३१॥
॥इतिश्रीम०शां०राज०वासुदेवनारदसंवादोनामैकाशीतितमोऽध्यायः॥८१॥ ॥ ६१ ॥

चितोविषवृक्षोपिसंवर्ध्यस्वयंछेत्तुमसांप्रतमितिन्यायादित्यर्थः ॥ १७ ॥ तच्चराज्यस्यपुनरादानंच ॥ १८ ॥ जिह्वामुद्धरतेषांमूकीभावंसंपादययेनकलहोदयोनस्यात् ॥ १९ ॥ २० ॥ परिमार्जनंदोषाप
नयनंतितिक्षार्जवमार्दवैःकार्यं अनुमार्जनंप्रीतिगुणाधानं यथार्हपूजनादित्यर्थः ॥ २१ ॥ हृदयंकूरनिश्चयं मनांसिकुसंकल्पजालानि ॥ २२ ॥ अनात्माअजितचित्तःउरसाअंगीकृत्यक्षमयावहस्वेत्यर्थः
॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजध०नैलकंठीयेभारतभावदीपेएकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एवममात्यान्स्पृष्टान्नदानतितिक्षार्जवमार्दवपूजाभिर्मानयेदित्युक्तंकोशवृद्धिकरंतुततोप्यधिकतरंमानयेद्रक्षेच्चेत्याह एषेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ प्रवृत्त्यर्थीअमात्यदोषदर्शनेराजानंप्रवर्तयितुकामः ॥ ७ ॥ ८ ॥ परिपतन्परितोभ्रमन् राजयुक्तानांराज्ञातेषुतेषुकार्येषुनियुक्तानां दुष्करंस्वामिद्रव्यापहाररूपंपापं ॥ ९ ॥ राजयुक्तैर्धनस्यापहारान् ॥ १० ॥ ११ ॥ राजानमागम्यतत्समक्षमेवामा

भीष्मउवाच ॥ ॥ एषाप्रथमतोवृत्तिर्द्वितीयांशृणुभारत ॥ यःकश्चिज्जनयेदर्थंराज्ञारक्ष्यःसदानरः ॥ १ ॥ ह्रियमाणममात्येनभृत्योवायदिवाभृतः ॥ योराजकोशंनश्यंतमाचक्षीतयुधिष्ठिर ॥ २ ॥ श्रोतव्यमस्यचरहोरक्ष्यश्चामात्यतोभवेत् ॥ अमात्याह्युपहर्तारोभूयिष्ठंघ्नंतिभारत ॥ ३ ॥ राजकोशस्यगोप्तारंराजकोशविलोपकाः ॥ समेत्यसर्वेबाधंतेसविनश्यत्यरक्षितः ॥ ४ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ मुनिःकालकवृक्षीयःकौसल्यंयदुवाचह ॥ ५ ॥ कोसलानामाधिपत्यंसंप्राप्तंक्षेमदर्शिनम् ॥ मुनिःकालकवृक्षीयआजगामेतिनःश्रुतम् ॥ ६ ॥ सकाकंपंजरेबद्ध्वाविषयंक्षेमदर्शिनः ॥ सर्वंपर्यचरद्युक्तःप्रवृत्त्यर्थीपुनःपुनः ॥ ७ ॥ अधीध्वंवायसींविद्यांशंसंतिममवायसाः ॥ अनागतमतीतंचयच्चसंप्रतिवर्तते ॥ ८ ॥ इतिराष्ट्रेपरिपतन्बहुभिःपुरुषैःसह ॥ सर्वेषांराजयुक्तानांदुष्करंपरिदृष्टवान् ॥ ९ ॥ सबुद्ध्वातस्यराष्ट्रस्यव्यवसायंहिसर्वशः ॥ राजयुक्तापहारांश्चसर्वान्बुद्ध्वाततस्ततः ॥ १० ॥ ततःसकाकमादायराजानंद्रष्टुमागमत् ॥ सर्वज्ञोस्मीतिवचनंब्रुवाणःसंशितव्रतः ॥ ११ ॥ सस्मकौसल्यमागम्यराजामात्यमलंकृतम् ॥ प्राहकाकस्यवचनादमुत्रेदंत्वयाकृतम् ॥ १२ ॥ असौचासौचजानीतेराजकोशस्त्वयाहृतः ॥ एवमाख्यातिकाकोयंतच्छीघ्रमनुगम्यताम् ॥ १३ ॥ तथान्यानपिसप्राहराजकोशहरांस्तदा ॥ नचास्यवचनंकिंचिदनृतंश्रूयतेक्वचित् ॥ १४ ॥ तेनविप्रकृताःसर्वेराजयुक्ताःकुरूद्वह ॥ तमस्यभिप्रसुप्तस्यनिशिकाकमवेधयन् ॥ १५ ॥ वायसंतुविनिर्भिन्नंदृष्ट्वाबाणेनपंजरे ॥ पूर्वाह्णेब्राह्मणोवाक्यंक्षेमदर्शिनमब्रवीत् ॥ १६ ॥ राजंस्त्वामभयंयाचेप्रभुंप्राणधनेश्वरम् ॥ अनुज्ञातस्त्वयाब्रूयांवचनंभवतोहितम् ॥ मित्रार्थमभिसंतप्तोभक्त्यासर्वात्मनागतः ॥ १७ ॥ अयंतवार्थोह्रियतेयोब्रूयादक्षमान्वितः ॥ संबुबोधयिषुर्मित्रंसदश्वमिवसारथिः ॥ १८ ॥ अतिमन्युप्रसक्तोहिप्रसह्याहितकारणात् ॥ तथाविधस्यसुहृदाक्षंतव्यंस्वंविजानता ॥ ऐश्वर्यमिच्छतानित्यंपुरुषेणबुभूषता ॥ १९ ॥ तंराजाप्रत्युवाचेदंयत्किंचिन्मांभवान्वदेत् ॥ कस्माद्दहंनक्षमेयमाकांक्षन्नात्मनोहितम् ॥ २० ॥

त्यंप्राह अमुत्रस्थानेत्वयेदंधनचौर्यंकृतमिति ॥ १२ ॥ अनुगम्यतामालोच्यतां ॥ १३ ॥ १४ ॥ अस्यमुनेः तमनादृत्येत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ आगतोहंत्वयानुज्ञातःसन्तवहितंब्रूयामितिसार्धः ॥ १७ ॥ अर्थोह्रियतइति योब्रूयात्तस्यमित्रस्यतथाभूतंतद्वचनंत्वयाक्षंतव्यमितिद्वयोःसंबंधः नपुनःकाकवत्तादृशंमित्रमनवहिततयापरैर्घातनीयमितिभावः सार्धश्लोकद्वयं ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २१ ॥ पापानपापांश्चभृत्यान्ज्ञात्वाभृत्यतोभृत्यात्तेंनवभयानिचज्ञात्वा ॥ २२ ॥ अगतीकगतिःश्वट्टत्तित्वात् श्वट्टत्तिर्नीचसेवनं ॥ २३ ॥ २४ ॥ तेभ्योराजकीयमित्रेभ्योऽमित्रेभ्योराजतश्चभयमस्तीत्यर्थः ॥ २५ ॥ २६ ॥ प्रमादाद्भृत्यकृतात्स्खलेत्पूर्वोपकारंविस्मृत्यद्विषेत् ॥ २७ ॥ नाहमस्मीतिमत्वाजीवनाशांत्यक्त्वेत्यर्थः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ अहमितिपाठेभूयांसंबह्वैश्वर्यवंतंकरिष्यामि ॥ ३१ ॥ तत्रद्वारमाह ददातीति बुद्धिदानेप्यनिष्टमाह वायसस्त्विति नन्विनिवितर्के तुशब्दोयथार्थे यथामेवायसःकार्याभिसंहितःकार्यकारीतथाहमप्यस्मीतिशेषः तद्वदेवचमांत्वदमात्यामारयिष्यंतीतिवितर्कये

ब्राह्मणप्रतिजानेतेप्रब्रूहियदिहेच्छसि॥ करिष्यामिहितेवाक्यंयदस्मान्विप्रवक्ष्यसि ॥ २१ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ ज्ञात्वापापानपापांश्चभृत्यतस्तेभयानिच॥ भक्त्याट्टत्तिसमाख्यातुंभवतोंतिकमागमम्॥ २२॥ प्रागेवोक्तस्तुदोषोयमाचार्यैर्नृपसेविनाम्॥ अगतीकगतिर्ह्येषापापाराजोपसेविनाम्॥ २३॥ आशीविषैश्चतस्याहुःसंगतंयस्यराजभिः॥ बहुमित्राश्चराजानोबहुमित्रास्तथैवच॥ २४॥ तेभ्यःसर्वेभ्यएवाहुर्भयंराजोपजीविनाम्॥ तथैषांराजतोराजन्मुहूर्तादेवभीर्भवेत्॥ २५॥ नैकांतेनाप्रमादोहिशक्यःकर्तुंमहीपतौ॥ नतुप्रमादःकर्तव्यःकथंचिद्भूतिमिच्छता॥ २६॥ प्रमादाद्धिस्खलेद्राजास्खलितेनास्तिजीवितम्॥ अग्निंदीप्तमिवासीदेद्राजानमुपशिक्षितः॥ २७॥ आशीविषमिवक्रुद्धंप्रभुंप्राणधनेश्वरम्॥ यत्नेनोपचरेन्नित्यंनाहमस्मीतिमानवः॥ २८ ॥ दुर्व्याहृताच्छंकमानोदुःस्थितादुरधिष्ठितात्॥ दुरासितादुर्व्रजितादिंगिताद्ंगचेष्टितात्॥ २९ ॥ देवतेवहिसर्वार्थान्कुर्याद्राजाप्रसादितः॥ वैश्वानरइवक्रुद्धःसमूलमपिनिर्दहेत्॥ ३० ॥ इतिराजन्यमःप्राहवर्ततेचतथैवतत्॥ अथभूयांसमेवार्थंकरिष्यामिपुनःपुनः॥ ३१ ॥ ददात्यस्मद्विधोमात्योबुद्धिसाहाय्यमापदि ॥ वायसस्त्वेषमेराजन्ननुकार्याभिसंहितः॥ ३२ ॥ नचमेत्रभवान्गर्ह्योनचयेषांभवान्प्रियः॥ हिताहितांस्तुबुध्येथामापरोक्षमतिर्भवेः॥ ३३ ॥ येत्वादानपराएववसंतिभवतोगृहे ॥ अभूतिकामाभूतानांतादृशैर्मेभिसंहितम्॥ ३४॥ योवाभवद्विनाशेनराज्यमिच्छत्यनंतरम्॥ आंतरैरभिसंधायराजन्सिध्यतिनान्यथा॥ ३५॥ तेषामहंभयाद्राजन्गमिष्याम्यन्यमाश्रमम्॥ तैर्हिमेसंधितोबाणःकाकेनिपतितःप्रभो॥ ३६॥ छद्मकामैरकामस्यगमितोयमसादनम्॥ दृष्टंह्येतन्मयाराजंस्तपोदीर्घेनचक्षुषा॥ ३७॥ बहुनक्रझषग्राहांतिमिंगिलगणैर्युताम्॥ काकेनबालिशेनेमांयामतार्षमहंनदीम्॥ ३८॥

इतिभावः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ आदानपराःकोशलोभारः भूतानांप्रजानां मेमयि तादृशैरभिसंहितमभिसंधिर्वैरंकृतं मदीयकाकहननादितिभावः ॥ ३४ ॥ आंतरैःसूदादिभिःअभिसंधायाऽन्नादौविषंप्रक्षेप्तव्यमितिस्नेहंकृत्वा तेषामभीप्सितोभवद्विनाशःसिध्यतिचाऽन्यथानसिध्यतिच आयुःशेषेसतीतिभावः ॥ ३५ ॥ तेषांत्वद्वैरिणां काकमिवमामपिमारयिष्यंतीतिध्वनिः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ इमांराजनीतिनदीं सजातीयविजातीयदुर्बलग्रासिभिर्नक्रादितुल्यैरधिकारिपुरुषैर्व्याप्तां काकेनबालिशेनस्वमृत्युंसंपादयतासहायेनाहमतार्षंतीर्णवानस्मि विरुद्धलक्षणयातन्मरणान्मृतोस्मीतिभावः ॥ ३८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स्थाण्विति पूर्वेनद्याएवोपमानं ॥ ३९ ॥ अग्निनादीपेन ॥ ४० ॥ गहनंकपटं अंधकारमिवतमोन्वितंधर्माधर्मदर्शनशून्यं ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ यथाबह्वावर्तायांसीतायांप्लवस्तारणोपायोनिमज्जतितथा तवराजनीतौप्लवोमादृशोपिनिमज्जति ॥ ४४ ॥ मध्विति सार्धः ॥ ४५ ॥ तीर्थंजलावतरणमार्गः करीरोनिष्पत्रकंटीक्षुपः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ यथेति तेनकक्षेणसहैवदावोदावाग्निर्दहतितद्वृक्षमेवंत्वदाश्रयाद्वृद्धि

स्थाण्वश्मकंटकवतींसिंहव्याघ्रसमाकुलाम् ॥ दुरासदांदुष्प्रसहांगुहांहैमवतीमिव ॥ ३९ ॥ अग्निनातामसंदुर्गंनौभिराप्यंचगम्यते ॥ राजदुर्गावतरणेनोपायंपंडिताविदुः ॥ ४० ॥ गहनंभवतोराज्यमंधकारंतमोन्वितम् ॥ नेहविश्वसितुंशक्यंभवतापिकुतोमया ॥ ४१ ॥ अतोनायंशुभोवासस्तुल्येसदसतीइह ॥ वधोह्येवात्र सुकृतेदुष्कृतेनचसंशयः ॥ ४२ ॥ न्यायतोदुष्कृतेघातःसुकृतेनकथंचन ॥ नेहयुक्तंस्थिरंस्थातुंजवेनैवात्रव्रजेद्बुधः ॥ ४३ ॥ सीतानामनदीराजन्प्लवोयस्यांनिमज्जति ॥ तथोपमामिमांमन्येवागुरांसर्वघातिनीम् ॥ ४४ ॥ मधुप्रपातोहिभवान्भोजनंविषसंयुतम् ॥ असतामिवतेभावोवर्ततेनसतामिव ॥ ४५ ॥ आशीविषैःपरिवृतःकूपस्त्वमसिपार्थिव ॥ दुर्गतीर्थाबृहत्कूलाकारीरावेत्रसंयुता ॥ ४६ ॥ नदीमधुरपानीयायथाराजंस्तथाभवान् ॥ श्वगृध्रगोमायुयुतोराजहंससमोह्यसि ॥ ४७ ॥ यथाश्रित्यमहावृक्षंकक्षःसंवर्धतेमहान् ॥ ततस्तंसंवृणोत्येवतमतीत्यचवर्धते ॥ ४८ ॥ तेनैवोग्रेंधनेनैनंदावोदहतिदारुणः ॥ तथोपमाह्यमात्यास्तेराजंस्तान्परिशोधय ॥ ४९ ॥ त्वयाचैवकृताराजन्भवतापरिपालिताः ॥ भवंतमभिसंधायजिघांसंतिभवत्प्रियम् ॥ ५० ॥ उषितंशंकमानेनप्रमादंपरिरक्षता ॥ अंतःसर्पइवागारेवीरपत्न्याइवालये ॥ शीलंजिज्ञासमानेनराज्ञश्चसहजीविनः ॥ ५१ ॥ कच्चिज्जितेंद्रियोराजाकच्चिदस्यांतराजिताः ॥ कच्चिदेषांप्रियोराजाकच्चिद्राज्ञःप्रियाःप्रजाः ॥ ५२ ॥ विजिज्ञासुरिहप्राप्तस्तवाहंराजसत्तम ॥ तस्यमेरोचतेराजन्क्षुधितस्येवभोजनम् ॥ ५३ ॥ अमात्यामेनरोचंतेवितृष्णस्ययथोदकम् ॥ भवतोर्थकृदित्येवंमयिदोषोहितैःकृतः ॥ विद्यतेकारणंनान्यदितिमेनात्रसंशयः ॥ ५४ ॥ नहितेषामहंद्रुग्धस्तत्तेषांदोषदर्शनम् ॥ अरेर्हिदुर्हृदाद्भेयंभग्नपृष्ठादिवोरगात् ॥ ५५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ भूयसापरिहारेणसत्कारेणचभूयसा ॥ पूजितोब्राह्मणश्रेष्ठभूयोवसगृहेमम ॥ ५६ ॥

प्राप्तास्त्वामतिक्रांताअमात्यास्तैःसहत्वंनाशंप्राप्स्यसीत्यर्थः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ उषितंमयेतिशेषः वीरपत्न्याआलयेजारेणेवेतिशेषः मृत्युस्थानेत्वच्छीलजिज्ञासयास्थितमितिसार्धाभिप्रायः ॥ ५१ ॥ जिज्ञासामेवाह कच्चिदिति आंतराःकामादयःषट् एषाममात्यादीनां ॥ ५२ ॥ रोचतेभवानितिशेषः ॥ ५३ ॥ अमात्येष्वरुचौहेतुमाह भवतइति दोषोमित्रध्वंसः ॥ ५४ ॥ नद्रुग्धोनद्रोहकर्ता एवंसत्यपितदयमस्मद्द्रोहीतितेषांमयिदोषदर्शनमस्त्यतोमयात्रनस्थेयमित्यर्थः दुर्हृदाद्दुष्टचित्तात् भेयंभेतव्यं भग्नपृष्ठाद्पृष्ठभंगेनकोपितात् ॥ ५५ ॥ ५६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५७ ॥ ५८ ॥ इमंहितस्यकाकत्यवधेदोपमदर्शयन्नेकमेकममात्यंक्रमेणदुर्बलीकुरुऐश्वर्याच्च्यावय दुर्बलीकृतस्यकारणंवधहेतुंदोषमाज्ञायसाकल्येनज्ञात्वैकैकमेवजहि ॥ ५९ ॥ तेषामकस्माद्यु गपच्चवधेदोषमाह एकेति संहताःकंटकानपिमृद्नीयुःकिमुतमादृशान्मृदूनित्यर्थः ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ पितरित्वदीये संस्थितेमृते ॥ ६३ ॥ विभ्रमेदनामेष्वाप्तबुद्धिंभवान्माकार्षीदिति ॥ ६४ ॥ केव

येत्वांब्राह्मणेनेच्छंतितेनवत्स्यंतिमेगृहे॥ भवतैवहितज्ज्ञेयंयत्तदेषामनंतरम्॥५७॥ यथास्यात्सुधृतोदंडोयथाचसुकृतंकृतम्॥तथासमीक्ष्यभगवन्श्रेयसेविनि युंक्ष्वमाम्॥५८॥ ॥मुनिरुवाच॥ ॥अदर्शयन्निमंदोषमेकैकंदुर्बलीकुरु ॥ततःकारणमाज्ञायपुरुषंपुरुषंजहि ॥ ५९ ॥ एकदोषाहिबहवोमृद्नीयुरपिकंट कान्॥ मंत्रभेदभयाद्राजंस्तस्मादेतद्ब्रवीमिते ॥ ६० ॥ वयंतुब्राह्मणानाममृदुदंडाःकृपालवः॥स्वस्तिचेच्छामभवतःपरेषांचयथात्मनः ॥ ६१ ॥ राजन्नात्मान माचक्षेसंबंधीभवतोह्यहम्॥ मुनिःकालकवृक्षीयइत्येवमभिसंज्ञितः॥ ६२॥ पितुःसखाचभवतःसंमतःसत्यसंगरः ॥ व्यापन्नेभवतोराज्येराजन्पितरिसंस्थिते ॥६३॥सर्वकामान्परित्यज्यतपस्तप्तंतदामया॥ स्नेहात्त्वांतुब्रवीम्येतन्माभूयोविभ्रमेदिति ॥६४॥ उभेदृष्ट्वादुःखसुखेराज्यंप्राप्ययदृच्छया॥ राज्येनामात्यसं स्थेनकथंराजन्प्रमाद्यसि ॥ ६५ ॥ ततोराजकुलेनांदीसंजज्ञेभूयसापुनः॥पुरोहितकुलेचैवसंप्राप्तेब्राह्मणर्षभे॥ ६६ ॥एकच्छत्रांमहींकृत्वाकौसल्याययशस्वि ने॥ मुनिःकालकवृक्षीयईजेक्रतुभिरुत्तमैः ॥ ६७ ॥ हितंतद्वचनंश्रुत्वाकौसल्योप्यजयन्महीम्॥ तथाचकृतवान्राजायथोक्तंतेनभारत॥६८॥ ॥इतिश्रीमहा भारतेशांतिप०राजध० अमात्यपरीक्षायांकालकवृक्षीयोपाख्यानेद्व्यशीतितमोऽध्यायः॥ ८२॥ ॥ ७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥सभासदःसहायाश्चसुहृ दश्चविशांपते॥ परिच्छदास्तथामात्याःकीदृशाःस्युःपितामह ॥ १ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥ह्रीनिषेवास्तथादांताःसत्यार्जवसमन्विताः॥ शक्ताःकथयितुंसम्य क्तेतवस्युःसभासदः॥ २ ॥ अमात्यांश्चातिशूरांश्चब्राह्मणांश्चपरिश्रुतान्॥ सुसंतुष्टांश्चकौंतेयमहोत्साहांश्चकर्मसु ॥ ३ ॥ एतान्सहायाँल्लिप्सेथाःसर्वास्वापत्सुभा रत॥ कुलीनःपूजितोनित्यंनहिशक्तिंनिगूहति॥ ४॥ प्रसन्नमप्रसन्नंवापीडितंहतमेववा॥ आवर्तयतिभूयिष्ठंतदेवत्यनुपालितम्॥५॥

लममात्यसंस्थोमाभूदित्याशयेनाह उभेइति ॥ ६५ ॥ नांदीमंगलपाठः ततस्तस्मिन्मंत्रिणिवृतेसति नंदीतिपाठेहर्षः मंत्रीतिपाठेभूयसायत्नेनसंजज्ञेजातः ॥ ६६ ॥ कौसल्यायकौसल्यार्थे ॥ ६७ ॥६८ ॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०द्व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ ॥७॥ ॥ सभासदोव्यवहारनिर्णायकाः सहायायुद्धादावुपयोगिनः सुहृदोहितकर्तारः परिच्छदाःसेनान्यादयः अमात्यामंत्रिणः ॥ १ ॥ क्रमेणैषांलक्षणान्याह ह्रीति कथयितुंन्यायान्यायौवक्तुं ॥ २ ॥ अमात्यान्नित्यंसंनिहितान् शूराःपुरोहितादयश्चसहायाइत्यर्थः ॥ ३ ॥ सुहृदमाहसार्धेन कुलीनइति ॥ ४ ॥ ५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ यावदार्द्रकपाणयः शुष्कहस्तास्तुसद्योविक्रियंतेइत्यर्थः ॥ ७ ॥ इंगितज्ञान्नेत्रवक्त्रादिचेष्टितज्ञान् ॥ ८ ॥ अर्थोधनं मानउच्चस्थानेनिवेशादिः अर्घोदिव्यवस्त्रतांबूलादिदानं सत्कारआदरःयान्नि यान्मन्येथास्तेर्थभाजःसुखभागिनश्चस्युः ॥ ९ ॥ तएवापद्यभिन्नवृत्ताःस्वामिनासहाऽनर्थभाजोदुःखभाजश्चस्युः नित्यमापद्यनापदिचार्थयंतइतिनित्यार्थिनः ॥१० ॥ समयंधर्माधर्ममर्यादां जुगुप्सेथा रक्षस्व ॥ ११ ॥ अन्यतरग्रहोगणैकयोरेकतरस्यग्रहणप्रसंगः एकश्चेद्गुणीतदागणंत्यक्त्वासएवग्राह्यः अन्यथागणएवग्राह्यइति ॥ १२ ॥ श्रेयसःसाधोः ॥१३॥१४॥ १५ ॥ सत्यःसत्यवान् ॥१६॥१७॥ भू

कुलीनादेशजाःप्राज्ञारूपवंतोबहुश्रुताः ॥ प्रगल्भाश्चानुरक्ताश्चतेतवस्युःपरिच्छदाः ॥ ६ ॥ दौष्कुलेयाश्चलुब्धाश्चनृशंसानिरपत्रपाः ॥ तेत्वांतातनिषेवेयुर्या वदार्द्रकपाणयः ॥ ७ ॥ कुलीनान्शीलसंपन्नानिंगितज्ञाननिष्ठुरान् ॥ देशकालविधानज्ञान्भर्तृकार्यहितैषिणः ॥ ८ ॥ नित्यमर्थेषुसर्वेषुराजाकुर्वीतमंत्रिणः ॥ अर्थमानार्घसत्कारैर्भोगैरुच्चावचैःप्रियैः ॥ यानर्थभाजोमन्येथास्तेतेस्युःसुखभागिनः ॥ ९ ॥ अभिन्नवृत्ताविद्वांसःसद्वृत्ताश्चरितव्रताः ॥ नत्वांनित्यार्थिनोजह्यु रक्षुद्राःसत्यवादिनः ॥ १० ॥ अनार्यायेनजानंतिसमयंमंदचेतसः ॥ तेभ्यःपरिजुगुप्सेथायेचापिसमयच्युताः ॥ ११ ॥ नैकमिच्छेद्गणंहित्वास्याच्चेदन्यतरग्रहः ॥ यस्त्वेकोबहुभिःश्रेयान्कामंतेनगणंत्यजेत् ॥ १२ ॥ श्रेयसोलक्षणंचैतद्विक्रमोयस्यदृश्यते ॥ कीर्तिप्रधानोयश्चस्यात्समयेयश्चतिष्ठति ॥ १३ ॥ समर्थान्पूजयेद्य श्चनास्पर्ध्यैःस्पर्धतेचयः ॥ नचकामाद्भयात्क्रोधाल्लोभाद्वाधर्ममुत्सृजेत् ॥ १४ ॥ अमानीसत्यवान्क्षांतोजितात्मामानसंयुतः ॥ सतेमंत्रसहायःस्यात्सर्वावस्था परीक्षितः ॥ १५ ॥ कुलीनःकुलसंपन्नस्तितिक्षुर्दक्षआत्मवान् ॥ शूरःकृतज्ञःसत्यश्चश्रेयसःपार्थलक्षणम् ॥ १६ ॥ तस्यैवंवर्तमानस्यपुरुषस्यविजानतः ॥ अमित्राः संप्रसीदंतितथामित्रीभवंत्यपि ॥ १७ ॥ अतऊर्ध्वममात्यानांपरीक्षेतगुणागुणम् ॥ संयतात्माकृतप्रज्ञोभूतिकामश्चभूमिपः ॥ १८ ॥ संबंधिपुरुषैराप्तैरभिजातैः स्वदेशजैः ॥ अहार्यैरव्यभीचारैःसर्वशःसुपरीक्षितैः ॥ १९ ॥ यौनाःश्रौतास्तथामौलास्तथैवाप्यनहंकृताः ॥ कर्तव्याभूतिकामेनपुरुषेणबुभूषता ॥ २० ॥ येषांवै नयिकीबुद्धिःप्रकृतिश्चैवशोभना ॥ तेजोधैर्यंक्षमाशौचमनुरागःस्थितिर्धृतिः ॥ २१ ॥ परीक्ष्यचगुणान्नित्यंप्रौढभावान्धुरंधरान् ॥ पंचोपधाव्यतीतांश्चकुर्याद्रा जार्यकारिणः ॥ २२ ॥

मिपःपरीक्षेतेतियोजना ॥१८॥ अभिजातैःकुलीनैः अहार्यैर्लंचादिनावशीकर्तुमशक्यैः संबंधिपुरुषैर्येषांसंबंधोस्तितादृशैः ॥१९॥ यौनाउत्तमयोनयः श्रौतावेदपथगाः मौलाःपरंपरागताः अनहंकृताअ गर्वाः कर्तव्यामंत्रिणइतिशेषः ॥२०॥ प्रकृतिःपूर्वकर्मजःसंस्कारः शोभनासत्यार्जवादिमती तेजःपराभिभवसामर्थ्यं धैर्यंमहत्यामप्यापदिचित्तस्यानवसादः क्षमामहत्यप्यपकारेसहिष्णुत्वं शौचंबाह्यमांत रंचनिष्कापट्यं अनुरागःस्वामिनिप्रीतिः स्थितिरव्यभिचारिता धृतिर्धारणसामर्थ्यं ॥ २१ ॥ पंचमंत्रिणइतितृतीयेनान्वयः उपधाच्छलंतद्व्यतीतान् ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पर्याप्तंकृत्स्नस्यविविक्षितस्यार्थस्यनिर्वाहकंवचनंयेषांतान् ॥२३॥२४॥ वर्ज्यानाह हीनेत्यादिना हीनतेजसामित्रेणाभिसंस्पृष्टःसंबद्धः नव्यवस्यतिनकर्तव्याकर्तव्येनिश्चिनोति ॥२५॥ बहुगुणयुक्तोपिकिं चिद्दोषयुक्तस्त्याज्यइत्याह एवमिति ॥२६॥ अणुषुसूक्ष्मेषु ॥२७॥ प्रापयितुंसमापयितुं ॥२८॥ केवलादिति आरंभशूरोपिमूर्खःकर्मणःफलविशेषान्ज्ञातुंनशक्नोतीत्यर्थः॥२९॥३०॥३१॥ अनुरक्तलक्षण

पर्याप्तवचनान्वीरान्प्रतिपत्तिविशारदान् ॥ कुलीनान्सत्त्वसंपन्नानिंगितज्ञाननिष्ठुरान् ॥ २३ ॥ देशकालविधानज्ञान्भर्तृकार्यहितैषिणः॥ नित्यमर्थेषुसर्वेषुराजन्कुर्वीतमंत्रिणः॥२४॥ हीनतेजोभिसंस्पृष्टोनैवजातुव्यवस्यति॥ अवश्यंचनयत्येवसर्वकर्मसुसंशयम् ॥२५॥ एवमल्पश्रुतोमंत्रीकल्याणाभिजनोप्युत ॥ धर्मार्थकामसंयुक्तोनालंमंत्रंपरीक्षितुम्॥ २६ ॥ तथैवानभिजातोपिकाममस्तुबहुश्रुतः ॥ अनायकइवाचक्षुर्मुह्यत्यणुषुकर्मसु ॥ २७॥ योवाप्यस्थिरसंकल्पोबुद्धिमानागतागमः॥ उपायज्ञोपिनालंसकर्मप्रापयितुंचिरम्॥ २८॥ केवलात्पुनरादानात्कर्मणोनोपपद्यते॥ परामर्शोविशेषाणामश्रुतस्येहदुर्मतेः॥ २९॥ मंत्रिण्यननुरक्तेतुविश्वासोनोपपद्यते ॥ तस्मादननुरक्तायनैवमंत्रंप्रकाशयेत् ॥ ३० ॥ व्यथयेद्धिसराजानंमंत्रिभिःसहितोनृजुः ॥ मारुतोपहितच्छिद्रैःप्रविश्याग्निरिवद्रुमम् ॥ ३१ ॥ संक्रुद्धश्चैकदास्वामीस्थानाच्चैवापकर्षति ॥ वाचाक्षिपतिसंरब्धःपुनःपश्चात्प्रसीदति ॥ ३२॥ तानितान्यनुरक्तेनशक्यानिहितितिक्षितुम्॥ मंत्रिणांचभवेत्क्रोधोविस्फूर्जितमिवाशनेः ॥ ३३ ॥ यस्तुसंहरतेतानिभर्तुःप्रियचिकीर्षया ॥ समानसुखदुःखंतंपृच्छेदर्थेषुमानवम् ॥३४॥ अनृजुस्त्वनुरक्तोपिसंपन्नश्चेतरैर्गुणैः ॥ राज्ञःप्रज्ञानयुक्तोपिनमंत्रंश्रोतुमर्हति॥३५॥योमित्रैःसहसंबद्धोनपौरान्बहुमन्यते ॥ असुहृत्तादृशोज्ञेयोनमंत्रंश्रोतुमर्हति ॥३६॥ अविद्वानशुचिःस्तब्धःशत्रुसेवीविकत्थनः ॥ असुहृत्क्रोधनोलुब्धोनमंत्रंश्रोतुमर्हति ॥ ३७॥ आगंतुश्चानुरक्तोपिकाममस्तुबहुश्रुतः ॥ सत्कृतःसंविभक्तोवानमंत्रंश्रोतुमर्हति ॥ ३८ ॥ विधर्मतोविप्रकृतःपितायस्याभवत्पुरा ॥ सत्कृतःस्थापितःसोपिनमंत्रंश्रोतुमर्हति ॥ ३९ ॥ यःस्वल्पेनापिकार्येणसुहृदाक्षारितोभवेत् ॥ पुनरन्यैर्गुणैर्युक्तोनमंत्रंश्रोतुमर्हति ॥ ४० ॥ कृतप्रज्ञश्चमेधावीबुधोजानपदःशुचिः ॥ सर्वकर्मसुयःशुद्धःसमंत्रंश्रोतुमर्हति ॥ ४१ ॥ ज्ञानविज्ञानसंपन्नःप्रकृतिज्ञःपरात्मनोः॥ सुहृदात्मसमोराज्ञःसमंत्रंश्रोतुमर्हति॥४२॥

माहर्त्रिभिः संक्रुद्धइति संक्रुद्धःस्वामीकदाचिदाश्वासितमप्यधिकारच्युतंकरोतिकदाचित्परुषमुक्त्वाप्यनुगृह्णातितच्चानुरक्तेनापि ॥८६॥ मंत्रिणासोढुमशक्यंमंत्रिकोपश्चवज्रपाततुल्योतोनित्यंराजहितार्थीयस्तानिसोढुंशक्नुयात्सएवानुरक्तस्तमेवराजापृच्छेदित्यर्थः ॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥आगंतुर्नूतनः सोप्यविश्वास्यइत्यर्थः॥३८॥ विधर्मतोऽन्यायेन ॥३९॥ आक्षारितोधनग्रहणेनरिक्तःकृतः ॥ ४० ॥ उपादेयानाह सर्वेति जानपदःस्वदेशजः ॥ ४१ ॥ परस्यशत्रोः आत्मनश्चप्रकृतीःस्वाम्यमात्यादिकाजानातीतिप्रकृतिज्ञः ॥ ४२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पूर्वकेनित्ये ॥ ८ ॥ अष्टाभिर्गुणैःशुश्रूषाश्रवणंग्रहणंधारणमूहनमपोहनंविज्ञानंतत्त्वज्ञानंचेतितैः पंचाशद्वर्षवयसमित्येकैकस्यविशेषणं ॥ ९ ॥ १० ॥ सप्तभिर्मृगयाक्षाःस्त्रियःपानमितिचतुर्भिःकामजै
दंडपातनंवाक्पारुष्यमर्थदूषणमितित्रिभिःक्रोधजैरितिसप्तभिः अष्टानांब्राह्मणचतुष्टयंशूद्रत्रयंसूतश्चेतितेषां ॥ ११ ॥ तेत्वयाद्रष्टव्याः ॥ १२ ॥ गूढंन्यासापहारादिकंतेत्वयानग्राह्यं अन्योन्यंविवद
मानौद्रव्येपरस्परसंबंधंदूषयतस्तथाचोभयोरसंबंधाद्राजकीयमिदमितिबुद्धिंनकारयेदित्यर्थः सार्धः ॥ १३ ॥ परिस्रवेन्मंदंमंदमन्यत्रगच्छेत् ॥ १४ ॥ १५ ॥ अधर्मतइतिच्छेदः धर्ममूलेराज्ये ॥ १६ ॥
१७ ॥ १८ ॥ ततःसाक्षीति यतोऽपरीक्षायांसामात्यस्यराज्ञोऽधोगतिस्ततोहेतोस्तद्व्यवहारजातंपरीक्ष्यं तथाहि अर्थिनाममायंशतंसुवर्णान्धारयतीतिपक्षेउपन्यस्तेयदिप्रत्यर्थीधारयामीतिवदेत्तदानसा

वैश्यान्वित्तेनसंपन्नानेकविंशतिसंख्यया ॥ त्रींश्चशूद्रान्विनीतांश्चशुचीन्कर्मणिपूर्वके ॥ ८ ॥ अष्टाभिश्चगुणैर्युक्तंसूतंपौराणिकंतथा ॥ पंचाशद्वर्षवयसंप्रग
ल्भमनसूयकम् ॥ ९ ॥ श्रुतिस्मृतिसमायुक्तंविनीतंसमदर्शिनम् ॥ कार्येविवदमानानांशक्तमर्थेष्वलोलुपम् ॥ १० ॥ वर्जितंचैवव्यसनैःसुघोरैःसप्तभिर्भृशम् ॥ अ
ष्टानांमंत्रिणांमध्येमंत्रंराजोपधारयेत् ॥ ११ ॥ ततःसंप्रेषयेद्राष्ट्रेराष्ट्रीयायचदर्शयेत् ॥ अनेनव्यवहारेणद्रष्टव्यास्तेप्रजाःसदा ॥ १२ ॥ नचापिगूढंद्रव्यंतेग्राह्यंकार्यो
पघातकम् ॥ कार्येखलुविपन्नेत्वांसोधर्मस्तांश्चपीडयेत् ॥ १३ ॥ विद्रवेच्चैवराष्ट्रंतेश्येनात्पक्षिगणाइव ॥ परिस्रवेच्चसततंनौर्विशीर्णेवसागरे ॥ १४ ॥ प्रजाःपाल
यतोऽसम्यगधर्मेणेहभूपतेः ॥ हार्दंभयंसंभवतिस्वर्गश्चास्यविरुध्यते ॥ १५ ॥ अथयोऽधर्मतःपातिराजामात्योथवात्मजः ॥ धर्मासनेसंनियुक्तोधर्ममूलेनरर्ष
भ ॥ १६ ॥ कार्येष्वधिकृताःसम्यगकुर्वतोनृपानुगाः ॥ आत्मानंपुरतःकृत्वायांत्यधःसहपार्थिवाः ॥ १७ ॥ बलात्कृतानांबलिभिःकृपणंबहुजल्पताम् ॥ नाथोवैभू
मिपोनित्यमनाथानांनृणांभवेत् ॥ १८ ॥ ततःसाक्षिबलंसाधुद्वैधवादकृतंभवेत् ॥ असाक्षिकमनाथंवापरीक्ष्यंतद्विशेषतः ॥ १९ ॥ अपराधानुरूपंचदंडंपापेषु
धारयेत् ॥ वियोजयेद्धनैर्ऋद्धानधनानथबंधनैः ॥ २० ॥ विनयेच्चापिदुर्वृत्तान्प्रहारैरपिपार्थिवः ॥ सांत्वेनोपप्रदानेनशिष्टांश्चपरिपालयेत् ॥ २१ ॥ राज्ञोवधंचि
कीर्षंघस्तस्यचित्रोवधोभवेत् ॥ आदीपकस्यस्तेनस्यवर्णसंकरिकस्यच ॥ २२ ॥

क्ष्यादिप्रयोजनमस्ति यदित्वसौनधारयामीतिवदतितदाद्वैधवादकृतमन्योन्यंविरुद्धो
यउभयोर्वादस्तत्रकृतंसाक्षिबलंसाधुभवेत् निर्णायकमितिशेषः तत्रार्थिनाप्रत्यर्थिनिस्वार्थसाधनायसाक्षिपत्रंशपथोवाआस्थेयः क्षेत्रादिविषयेविवादश्चेद्भोगोपिप्रदर्शनीयः यदातुप्रत्यर्थीवदतिसत्यमस्य
मयागृहीतंपरंतुप्रत्यर्पितमितिवा अस्मिन्नर्थेपूर्वमेवायंमयापराजितोस्तिपुनर्निर्लज्जत्वादुपागतइतिवावदतितदाप्रत्यर्पणकालीनाअर्थिपराजयकालीनावासाक्ष्यादयःप्रदर्शनीयाः यद्यर्थिनःप्रत्यर्थिनोवा
साक्ष्यादिकंनास्तिशपथंवापरोनानुमन्यतेतदातद्विवादास्पदंद्रव्यमसाक्षिकत्वादनाथंनिःस्वामिकंभवति अर्थीचतन्नमुंचति तदाविशेषतस्तप्तपरशुग्रहणादिनातत्परीक्ष्यमिति ॥ १९ ॥ परीक्षोत्तरमपिकिं
कार्यमतआहअपराधेति ॥ २० ॥ २१ ॥ चित्रोनेकधा आदीपकस्यगृहादिदाहकस्य चित्रइतिसर्वत्रानुकृष्यते ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

युक्तस्ययथाशास्त्रमवहितस्य चित्रवधंकुर्वतोपिराज्ञोदोषोनास्तिप्रत्युतधर्मएवास्तीत्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ नेति पितुरपराधेपुत्रोनदंड्योऽपित्वागमानुगमःकार्यःत्वंस्वपितरंपत्रादिद्वाराआनीयोपस्थापये तितद्रुपरिपित्रागमनस्यपर्यनुयोगःकार्यः तावत्पर्यंतंपुत्रंबध्नीयात् यदितुसबद्धेपिपुत्रेनायातितदापुत्रमपिमोक्षयेत्पितुःराष्ट्रान्निर्वासनरूपस्यदंडस्यतेनस्वतएवसंपादितत्वादितिभावः॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ प्रतीहारोद्वारपालः शिरोरक्षःशिरांसीवशिरांसिदुर्गनगरादीनिप्रधानस्थानानितद्रक्षणकर्ता ॥ २९ ॥ ३० ॥ एतैर्धर्मैत्यादिभिरमात्यगुणैः ॥ ३१ ॥ सेनापतेर्विशेषगुणानाह व्यूहेति व्यूहःसेनाया

सम्यक्प्रणयतोदंडंभूमिपस्यविशांपते ॥ युक्तस्यवानास्त्यधर्मोधर्मएवहिशाश्वतः॥ २३ ॥ कामकारेणदंडंतुयःकुर्यादविचक्षणः ॥ सइहाकीर्तिसंयुक्तोमृतोन रकमृच्छति ॥ २४ ॥ नपरस्यप्रवादेनपरेषांदंडमर्पयेत् ॥ आगमानुगमंकृत्वाबध्नीयान्मोक्षयीतवा ॥ २५ ॥ नतुहन्यान्नृपोजातुदूतंकस्यांचिदापदि ॥ दूतस्यहं तानिरयमाविशेत्सचिवैःसह ॥ २६ ॥ यथोक्तवादिनंदूतंक्षत्रधर्मरतोनृपः ॥ योहन्यात्पितरस्तस्यभ्रूणहत्यामवाप्नुयुः ॥ २७ ॥ कुलीनःकुलसंपन्नोवाग्मीदक्षः प्रियंवदः ॥ यथोक्तवादीस्मृतिमान्दूतःस्यात्सप्तभिर्गुणैः ॥ २८ ॥ एतैरेवगुणैर्युक्तःप्रतीहारोस्यरक्षिता ॥ शिरोरक्षश्चभवतिगुणैरेतैःसमन्वितः ॥ २९ ॥ धर्मशास्त्रा र्थतत्त्वज्ञःसंधिविग्रहिकोभवेत् ॥ मतिमान्धृतिमान्ह्रीमान्रहस्यविनिगूहिता ॥ ३० ॥ कुलीनःसत्त्वसंपन्नःशुक्लोमात्यःप्रशस्यते ॥ एतैरेवगुणैर्युक्तस्तथासेना पतिर्भवेत् ॥ ३१ ॥ व्यूहयंत्रायुधानांचतत्त्वज्ञोविक्रमान्वितः ॥ वर्षशीतोष्णवातानांसहिष्णुःपररंध्रवित् ॥ ३२ ॥ विश्वासयेत्परांश्चैवविश्वसेच्चनकस्यचित् ॥ पु त्रेष्वपिहिराजेंद्रविश्वासोनप्रशस्यते ॥ ३३ ॥ एतच्छास्त्रार्थतत्त्वंतुमयाख्यातंतवानघ ॥ अविश्वासोनरेंद्राणांगुह्यंपरममुच्यते ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते शांतिपर्वणिराजध० अमात्यविभागेपंचाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथंविधंपुरंराजास्वयमावस्तुमर्हति ॥ कृतंवाकार यित्वावातन्मेब्रूहिपितामह ॥ १ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ वस्तव्यंयत्रकौंतेयसपुत्रज्ञातिबंधुना ॥ न्याय्यंतत्रपरिप्रष्टुंवृत्तिंगुप्तिंचभारत ॥ २ ॥ तस्मात्तेवर्तयिष्या मिदुर्गकर्मविशेषतः ॥ श्रुत्वातथाविधातव्यमनुष्ठेयंचयत्नतः ॥ ३ ॥ षड्विधंदुर्गमास्थायपुराण्यथनिवेशयेत् ॥ सर्वसंपत्प्रधानंयद्बाहुल्यंचापिसंभवेत् ॥ ४ ॥ ध न्वदुर्गंमहीदुर्गंगिरिदुर्गंतथैवच ॥ मनुष्यदुर्गंमृद्दुर्गंवनदुर्गंचतानिषट् ॥ ५ ॥ यत्पुरंदुर्गसंपन्नंधान्यायुधसमन्वितम् ॥ दृढप्राकारपरिखंहस्त्यश्वरथसंकुलम् ॥ ६ ॥ विद्वांसःशिल्पिनोयत्रनिचयाश्चसुसंचिताः ॥ धार्मिकश्चजनोयत्रदाक्ष्यउत्तममास्थितः ॥ ७ ॥

निवेशनप्रकारविशेषः यंत्राणिधनुरादीनि आयुधानिखड्गादीनि॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजध० नैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ कथंविधमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ अथदुर्गाणामाश्रयेणपुराणिमहानगराणिनिवेशयेत् ॥ ४ ॥ धन्वानिर्जलदेशस्तद्देवपरितश्चदुर्गंधन्वदुर्गं महीदुर्गंकोटः ॥ ५ ॥ दुर्गेणमहीदुर्गेणसंपन्नं अतएवदृढप्राकारपरिखं ॥ ६ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गंभीरोमंत्रगोपनसमर्थः ॥ ४३ ॥ शौटीरःप्रगल्भः द्वेष्यवद्धेयंपापंयस्यसद्वेष्यपापकः ॥ ४४ ॥ आधित्सताआधातुमिच्छता ॥ ४५ ॥४६ ॥ पंचानामभावेत्र्यवरास्त्रिभ्योन्यूनानकार्याः ॥ ४७ ॥ प्रकृतिषुस्वाम्यमात्यादिषुमंत्रिणांछिद्रमयथोक्तकारित्वाभावेनपरस्यावसरदानं ॥ ४८ ॥ रक्षेद्गोपयेत्पिदध्यात् विवरंछिद्रं ॥ ४९ ॥ मंत्रोगूढोयेषांते मंत्रसंहननोमंत्रकवचःइतरेशूरजनादयः ॥ ५० ॥ स्वामिनोमंत्रिणश्चमदादिरहिताःसंतोयद्यन्योन्यमनुवर्तंतेतर्हिनिर्वृताःसुखिनोभवंतीत्यर्थः॥५१॥नित्यमित्यर्धः उपधाश्छलानितानिपंचतेषुकेवलंवाचिकीद्रोणवधेहतोश्वत्थामाकुंजरइत्युक्तिर्युधिष्ठिरस्यमनसिच्छ

सत्यवाक्शीलसंपन्नोगंभीरःसत्रपोमृदुः ॥ पितृपैतामहोयःस्यात्समंत्रंश्रोतुमर्हति ॥ ४३ ॥ संतुष्टःसंमतःसत्यःशौटीरोद्वेष्यपापकः ॥ मंत्रवित्कालविच्छूरःसमंत्रंश्रोतुमर्हति ॥ ४४ ॥ सर्वलोकमिमंशक्तःसांत्वेनकुरुतेवशे ॥ तस्मैमंत्रःप्रयोक्तव्योदंडमाधित्सतानृप ॥ ४५ ॥ पौरजानपदायस्मिन्विश्वासंधर्मतोगताः ॥ योद्धानयविपश्चिच्चसमंत्रंश्रोतुमर्हति ॥ ४६ ॥ तस्मात्सर्वैर्गुणैरेतैरुपपन्नाःसुपूजिताः ॥ मंत्रिणःप्रकृतिज्ञाःस्युस्त्र्यवरामहदीप्सवः ॥ ४७ ॥ स्वासुप्रकृतिषुच्छिद्रंलक्षयेरन्परस्यच ॥ मंत्रिणांमंत्रमूलंहिराज्ञोराष्ट्रंविवर्धते ॥ ४८ ॥ नास्यच्छिद्रंपरःपश्येच्छिद्रेषुपरमन्वियात् ॥ गूहेत्कूर्मइवांगानिरक्षेद्विवरमात्मनः ॥ ४९ ॥ मंत्रगूढाहिराज्यस्यमंत्रिणोयेमनीषिणः ॥ मंत्रसंहननोराजामंत्रांगानीतरेजनाः ॥ ५० ॥ राज्यंप्रणिधिमूलंहिमंत्रसारंप्रचक्षते ॥ स्वामिनस्त्वनुवर्तंतेवृत्त्यर्थमिहमंत्रिणः ॥ ५१ ॥ संविनीयमदक्रोधौमानमीर्ष्यांचनिर्वृताः ॥ नित्यंपंचोपधातीतैर्मंत्रयेत्सहमंत्रिभिः ॥ ५२ ॥ तेषांत्रयाणांविविधंविमर्शंविबुध्यचित्तंविनिवेश्यतत्र ॥ स्वनिश्चयंतत्परतिनिश्चयज्ञंनिवेदयेदुत्तरमंत्रकाले ॥ ५३ ॥ धर्मार्थकामज्ञमुपेत्यपृच्छेद्युक्तोगुरुंब्राह्मणमुत्तरार्थम् ॥ निष्ठाकृतातेनयदासहःस्यात्तंमंत्रमार्गंप्रणयेदसक्तः ॥ ५४ ॥ एवंसदामंत्रयितव्यमाहुर्येमंत्रतत्त्वार्थविनिश्चयज्ञाः ॥ तस्मात्तमेवंप्रणयेत्सदैवमंत्रंप्रजासंग्रहणेसमर्थम् ॥ ५५ ॥ नवामनाःकुब्जकृशानखंजानांधोजडःस्त्रीचनपुंसकंच ॥ नचात्रतिर्यक्पुरोनपश्चान्नोर्ध्वंनचाधःप्रचरेत्कथंचित् ॥ ५६ ॥ आरुह्यवावेश्मतथैवशून्यंस्थलंप्रकाशंकुशकाशहीनम् ॥ वागंगदोषान्परिहृत्यसर्वान्संमंत्रयेत्कार्यमहीनकालम् ॥ ५७ ॥ ॥ इतिश्रीम०शां०रा०सभ्यादिलक्षणकथनेत्र्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥

लाभावात् भीमस्यतुतत्रैवकायिकीवाचिकीच केवलंमानसिकीपांडवेषुधृतराष्ट्रस्य वाचिक्याअभावात् तत्रैवधार्तराष्ट्राणांकायवाङ्मनोभवाजतुगृहे सौप्तिकेऽश्वत्थाम्नःकायिकीतिपंचविधांउपधातामतीतैः ॥ ५२ ॥ तेषामिति त्रयाणांत्रीणिमतानिस्वनिश्चयंचावधार्यनिश्चयज्ञंगुरुंप्रतितन्मतचतुष्टयंनिवेदयेदितिद्वयोःसंबंधः ॥ ५३ ॥ तेनगुरुणापिचतुर्भिःसहऊहापोहपूर्वकंयदानिष्ठासिद्धांतःकृतोभवेत्सोपियदासहःस्यात्सर्वेषामैकमत्येनस्यात्तदातंमंत्रंप्रणयेत्कार्येनियोजयेत् ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ अत्रमंत्रस्थाने ॥ ५६ ॥ वाग्दोषउच्चैर्भाषणादिः अंगदोषोनेत्रवक्त्रविकारादिः तेनान्यंनाधिक्षिपेदित्यर्थः ॥ ५७ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजध०पर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्र्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अत्रमंत्रमूलभूतेप्रजासंग्रहणेविषये ॥ १ ॥ एकपदंयत्रसर्वेगुणाअंतर्भवंतितदेवकर्तव्यंवस्तु प्रमाणंसंमतं ॥ २ ॥ सांत्वंनिष्कपटंप्रियवचनं ॥ ३ ॥ ४ ॥ नाभाषतेतूष्णीमास्ते नाचरन्ननाचरन् ॥ ५ ॥
योराजापूर्वंस्वदुःखनिवेदनात्प्रागेवकिमर्थमागतोसीत्यादिभाषते ॥ ६ ॥ दानमेवदानमपिसांत्वहीनंनप्रीणयतीत्यर्थः ॥ ७ ॥ सर्वस्वंगृहीत्वापिसांत्वंप्रयुंजतोवशेलोकोभवतीत्याह आदानादपीति ॥ ८ ॥

॥८७॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ बृहस्पतेश्चसंवादंशक्रस्यचयुधिष्ठिर ॥ १ ॥ ॥ शक्रउवाच ॥ ॥ किंस्विदेकपदंब्रह्मन्पुरुषःसम्यगा
चरन् ॥ प्रमाणंसर्वभूतानांयशश्चैवाप्नुयान्महत् ॥ २ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ सांत्वमेकपदंशक्रपुरुषःसम्यगाचरन् ॥ प्रमाणंसर्वभूतानांयशश्चैवाप्नुयान्महत्
॥ ३ ॥ एतदेकपदंशक्रसर्वलोकसुखावहम् ॥ आचरन्सर्वभूतेषुप्रियोभवतिसर्वदा ॥ ४ ॥ योहिनाभाषतेकिंचित्सर्वदाभ्रुकुटीमुखः ॥ द्वेष्योभवतिभूतानांससांत्व
मिहनाचरन् ॥ ५ ॥ यस्तुसर्वमभिप्रेक्ष्यपूर्वमेवाभिभाषते ॥ स्मितपूर्वाभिभाषीचतस्यलोकःप्रसीदति ॥ ६ ॥ दानमेवहिसर्वत्रसांत्वेनानभिजल्पितम् ॥ नप्रीणय
तिभूतानिनिर्व्यंजनमिवाशनम् ॥ ७ ॥ आदानादपिभूतानांमधुरामीरयन्गिरम् ॥ सर्वलोकमिमंशक्रसांत्वेनकुरुतेवशे ॥ ८ ॥ तस्मात्सांत्वंप्रयोक्तव्यंदंडमाधित्स
तापिहि ॥ फलंचजनयत्येवंनचास्योद्विजतेजनः ॥ ९ ॥ सुकृतस्यहिसांत्वस्यश्लक्ष्णस्यमधुरस्यच ॥ सम्यगासेव्यमानस्यतुल्यंजातुनविद्यते ॥ १० ॥ ॥ भी
ष्मउवाच ॥ इत्युक्तःकृतवान्सर्वंयथाशक्रःपुरोधसा ॥ तथात्वमपिकौंतेयसम्यगेतत्समाचर ॥ ११ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासन० इंद्र
बृहस्पतिसंवादेचतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथंस्विदिहराजेंद्रपालयन्पार्थिवःप्रजाः ॥ प्रीतिंधर्मविशेषेणकीर्तिमाप्नोति
शाश्वतीम् ॥ १ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ व्यवहारेणशुद्धेनप्रजापालनतत्परः ॥ प्राप्यधर्मंचकीर्तिंचलोकावाप्नोत्युभौशुचिः ॥ २ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कीदृ
शैर्व्यवहारैस्तुकैश्चव्यवहरेन्नृपः ॥ एतत्पृष्टोमहाप्राज्ञयथावद्वक्तुमर्हसि ॥ ३ ॥ येचैवपूर्वंकथितागुणास्तेपुरुषंप्रति ॥ नैकस्मिन्पुरुषेह्येतेविद्यंतइतिमेमतिः ॥ ४ ॥
॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ एवमेतन्महाप्राज्ञयथावदसिबुद्धिमन् ॥ दुर्लभःपुरुषःकश्चिदेभिर्युक्तोगुणैःशुभैः ॥ ५ ॥ किंतुसंक्षेपतःशीलंप्रयत्नेनेहदुर्लभम् ॥ वक्ष्यामितुय
थामात्यान्यादृशांश्चकरिष्यसि ॥ ६ ॥ चतुरोब्राह्मणान्वैद्यान्प्रगल्भान्स्नातकान्शुचीन् ॥ क्षत्रियांश्चतथाचाष्टौबलिनःशस्त्रपाणिनः ॥ ७ ॥ ॥८७॥

॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भारतभा० चतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ कथमिति प्रीतिंस्वर्गं ॥ १ ॥ व्यवहारेणैकस्मिन्गृहक्षेत्रादौविषयेममेदंममेदमितिद्वयोर्विवदतो
र्मध्येऽयंसत्योऽयमनृतइतिविवेकोव्यवहारः तेनशुद्धेनपक्षपातहीनेन ॥ २ ॥ कीदृशैःकिंस्वरूपैःकैर्व्यवहारनिर्णायकैः व्यवहरेन्निर्णयंकुर्यात् ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८ ॥ सानुनादंगीतवादित्रध्वनिमत् ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ निचयान्धान्यादिसंग्रहान् ॥ १२ ॥ १३ ॥ दंध्वनान्ध्वनिमतोनिःसाणादीन् बंधनानितिपाठांतरेस्पष्टोर्थः ॥ १४ ॥ आशयानिपानानि उद

ऊर्जस्विनरनागाश्वंचत्वरापणशोभितम्॥प्रसिद्धव्यवहारंचप्रशांतमकुतोभयम्॥८॥सुप्रभंसानुनादंचसुप्रशस्तनिवेशनम्॥शूराढ्यजनसंपन्नंब्रह्मघोषानुनादितम्॥ ९ ॥समाजोत्सवसंपन्नंसदापूजितदैवतम्॥वश्यामात्यबलोराजातत्पुरंस्वयमाविशेत्॥१०॥तत्रकोशंबलंमित्रंव्यवहारंचवर्धयेत्॥पुरेजनपदेचैवसर्वदोषान्निवर्तयेत्॥ ११ ॥भांगाडारायुधागारंप्रयत्नेनाभिवर्धयेत् ॥ निचयान्वर्धयेत्सर्वांस्तथायंत्रायुधालयान्॥ १२ ॥काष्ठलोहतुषांगारदारुश्रृंगास्थिवैणवान्॥मज्जास्नेहवसाक्षौद्रमौषधग्राममेवच ॥ १३ ॥ शणंसर्जरसंधान्यमायुधानिशरांस्तथा॥ चर्मस्नायुंतथावेत्रंमुंजबल्वजदंध्वनान्॥ १४ ॥ आशयाश्चोदपानाश्चप्रभूतसलिलाकराः ॥ निरोद्धव्याःसदाराज्ञाक्षीरिणश्चमहीरुहाः ॥ १५ ॥ सत्कृताश्चप्रयत्नेनआचार्यर्त्विक्पुरोहिताः॥महेष्वासाःस्थपतयःसांवत्सरचिकित्सकाः॥ १६॥प्राज्ञामेधाविनोदांतादक्षाःशूराबहुश्रुताः ॥ कुलीनाःसत्त्वसंपन्नायुक्ताःसर्वेषुकर्मसु ॥ १७॥ पूजयेद्धार्मिकान्राजानिगृह्णीयादधार्मिकान्॥ नियुंज्याच्चप्रयत्नेनसर्ववर्णान्स्वकर्मसु ॥ १८ ॥ बाह्यमाभ्यंतरंचैवपौरजानपदंतथा ॥ चारैःसुविदितंकृत्वाततःकर्मप्रयोजयेत्॥ १९ ॥ चरान्मंत्रंचकोशंचदंडंचैवविशेषतः॥ अनुतिष्ठेत्स्वयंराजासर्वंह्यत्रप्रतिष्ठितम्॥ २० ॥उदासीनारिमित्राणांसर्वमेवचिकीर्षितम्॥पुरेजनपदेचैवज्ञातव्यंचारचक्षुषा॥ २१॥ ततस्तेषांविधातव्यंसर्वमेवाप्रमादतः॥ भक्तान्पूजयतानित्यंद्विषतश्चनिगृह्णता ॥ २२ ॥ यष्टव्यंक्रतुभिर्नित्यंदातव्यंचाप्यपीडया ॥ प्रजानांरक्षणंकार्यंनकार्यंधर्मबाधकम्॥ २३ ॥कृपणानाथवृद्धानांविधवानांचयोषिताम्॥ योगक्षेमंचवृत्तिंचनित्यमेवप्रकल्पयेत्॥२४॥ आश्रमेषुयथाकालंचैलभाजनभोजनम्॥ सदैवोपहरेद्राजासत्कृत्याभ्यर्च्यमान्यच॥ २५॥ आत्मानंसर्वकार्याणितापसेराष्ट्रमेवच ॥ निवेदयेत्प्रयत्नेनतिष्ठेत्प्रह्वश्चसर्वदा ॥ २६ ॥ सर्वार्थत्यागिनंराजाकुलेजातंबहुश्रुतम् ॥ पूजयेत्तादृशंदृष्ट्वाशयनासनभोजनैः॥ २७ ॥तस्मिन्कुर्वीतविश्वासंराजाकस्यांचिदापदि॥तापसेषुहिविश्वासमपिकुर्वंतिदस्यवः॥ २८॥ तस्मिन्निधीनादधीतप्रज्ञांपर्याददीतच ॥नचाप्यभीक्ष्णंसेवतभृशंवाप्रतिपूजयेत्॥ २९॥

पानाःकूपाः निरोद्धव्यारक्षणीयाः ॥ १५ ॥ १६ ॥ प्रज्ञायंथार्थग्रहणसामर्थ्यं मेधाऊहापोहकौशलं ॥ १७॥ १८ ॥ १९ ॥ अनुतिष्ठेदालोचयेत् ॥२०॥२१॥ विधातव्यंप्रतिकर्तव्यं ॥२२ ॥२३॥२४॥ ॥ २५ ॥ तापसेतपस्विजने ॥ २६ ॥ २७॥ २८ ॥ निधीन्धनभांडानि अभीक्ष्णंनसेवेत दस्यूनांतत्सूचनेतपस्विनाशापत्तेः नप्रतिपूजयेच्च ॥ २९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अन्यस्तापसःकार्यःसखित्वेनसंपादनीयः ॥३०॥ तेषुतत्तत्स्थानस्थेषुतापसेषु ॥ ३१ ॥ ३२ ॥३३॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०षडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥७॥ ॥ राष्ट्रस्यगुप्तिःपरिपालनं कथंकर्तव्यमितिपृच्छति नगरगुप्तिश्रवणानंतरंतस्यावुद्धिस्थायाउपस्थानात् राष्ट्रेति ॥१॥२ ॥ दशानांग्रामाणांसमाहारोदशग्रामीतस्यादशग्राम्याः द्विगुणायाविंशतिग्राम्याःशतस्यसहस्रस्यचाधिपतिंका

अन्यःकार्यःस्वराष्ट्रेषुपरराष्ट्रेषुचापरः॥ अटवीषुपरःकार्यःसामंतनगरेष्वपि ॥ ३० ॥ तेषुसत्कारमानाभ्यांसंविभागांश्चतारयेत् ॥ परराष्ट्राटवीस्थेषुयथास्वविषयेतथा॥ ३१ ॥तेकस्यांचिदवस्थायांशरणंशरणार्थिने॥राज्ञेदद्युर्यथाकामंतापसाःसंशितव्रताः॥ ३२ ॥ एषतेलक्षणोद्देशःसंक्षेपेणप्रकीर्तितः॥ यादृशेनगरेराजास्वयमावस्तुमर्हति॥ ३३ ॥ ॥ इतिश्रीम०शांतिप०राजध०दुर्गपरीक्षायांषडशीतितमोऽध्यायः॥ ८६ ॥ ॥७॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ राष्ट्रगुप्तिंचमेराजन्राष्ट्रस्यैवतुसंग्रहम्॥सम्यग्जिज्ञासमानायप्रब्रूहिभरतर्षभ॥ १॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥राष्ट्रगुप्तिंचतेसम्यग्राष्ट्रस्यैवतुसंग्रहम्॥हंतसर्वंप्रवक्ष्यामितत्त्वमेकमनाःशृणु ॥ २ ॥ ग्रामस्याधिपतिःकार्योदशग्राम्यास्तथापरः ॥ द्विगुणायाःशतस्यैवंसहस्रस्यचकारयेत् ॥ ३॥ ग्रामेयान्ग्रामदोषांश्चग्रामिकःप्रतिभावयेत्॥तान्ब्रूयाद्दशपायासौसतुविंशतिपायवै ॥ ४ ॥ सोपिविंशत्यधिपतिर्वृत्तंजानपदेजने॥ ग्रामाणांशतपालायसर्वमेवनिवेदयेत् ॥ ५॥ यानिग्राम्याणिभोज्यानिग्रामिकस्तान्युपाश्नियात् ॥ दशपस्तेनभर्तव्यस्तेनापिद्विगुणाधिपः ॥ ६॥ ग्रामंग्रामशताध्यक्षोभोक्तुमर्हतिसत्कृतः॥ महांतंभरतश्रेष्ठसुस्फीतंजनसंकुलम्॥ ७॥ तत्रह्यनेकपायत्तंराज्ञोभवतिभारत ॥ शाखानगरमर्हस्तुसहस्रपतिरुत्तमः॥ ८ ॥ धान्यहैरण्यभोगेनभोक्तुंराष्ट्रीयसंगतः॥ तेषांसंग्रामकृत्यंस्याद्ग्रामकृत्यंचतेषुयत्॥ ९ ॥ धर्मज्ञःसचिवःकश्चित्तत्तत्पश्येदतंद्रितः ॥ नगरेनगरेवास्यादेकःसर्वार्थचिंतकः॥ १० ॥ उच्चैःस्थानेघोररूपोनक्षत्राणामिवग्रहः॥ भवेत्सतान्परिक्रामेत्सर्वानेवसभासदः ॥ ११ ॥ तेषांवृत्तिंपरिणयेत्कश्चिद्राष्ट्रेषुतच्चरः ॥ जिघांसवःपापकामाःपरस्वादायिनःशठाः॥ १२॥ रक्षाभ्यधिकृतानामतेभ्योरक्षेदिमाःप्रजाः॥ विक्रयंक्रयमध्वानंभक्तंचसपरिच्छदम्॥ १३ ॥योगक्षेमंचसंप्रेक्ष्यवणिजांकारयेत्करान्॥ उत्पत्तिंदानवृत्तिंचशिल्पंसंप्रेक्ष्यचासकृत् ॥ १४॥ शिल्पंप्रतिकरानेवंशिल्पिनःप्रतिकारयेत् ॥उच्चावचकरादाप्यामहाराज्ञायुधिष्ठिर॥ १५॥

रयेत् ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५॥६॥७॥ तत्रराष्ट्रेशताधिपतिभोग्यंग्राममनेकपायत्तंभवति क्लीवत्वमार्षं सार्धः अन्यथातस्यतदायत्तत्वेधनलोभात्सकृत्स्नंग्रामंपीडयेदितिभावः सहस्रपतिःशाखानगरंतत्रत्यधान्यहैरण्यसंबंधीयोभोगोधनंतेनस्वस्यवेतनेनभोक्तुंपालयितुमर्हः तत्रक्षत्रियाणामभावाद्वैश्येभ्योयःकरआयातितदेवतस्यवेतनमित्यर्थः॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३॥ कारयेद्दापयेत्॥१४॥१५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

फलंधान्यधनवृद्ध्यादि वृद्ध्यनुरूपःकरःकल्प्यइत्यर्थः ॥ १६ ॥ १७ ॥ आत्मनोमूलंराष्ट्रं परेषांमूलंकृष्यादि ॥ १८ ॥ ईहालोभः अतिखादिनंबहुभक्षं ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ निर्यातंदत्तं इहराष्ट्रे ॥ २३ ॥ संश्रिताःसाक्षादाश्रिताः उपाश्रिताव्यवहिताः ॥ २४ ॥ बाह्यमिति आटविकोदस्युसंघोबाह्यजनस्तंयूयमुपतिष्ठध्वमितिभेदयित्वामध्यमोग्रामीणजनोभोक्तव्यस्ततोबहुलंधनमादद्यादि

यथायथानसीदेरंस्तथाकुर्यान्महीपतिः ॥ फलंकर्मचसंप्रेक्ष्यततःसर्वंप्रकल्पयेत् ॥ १६ ॥ फलंकर्मचनिर्हेतुनकश्चित्संप्रवर्तते ॥ यथाराजाचकर्ताचस्यातांकर्मणिभागिनौ ॥ १७ ॥ संवेक्ष्यतुतथाराज्ञाप्रणेयाःसततंकराः ॥ नोच्छिंद्यादात्मनोमूलंपरेषांचापितृष्णया ॥ १८ ॥ ईहाद्वाराणिसंरुध्यराजासंप्रीतदर्शनः ॥ प्रद्विषंतिपरिख्यातंराजानमतिखादिनं ॥ १९ ॥ प्रद्विष्टस्यकुतःश्रेयोनाप्रियोलभतेफलं ॥ वत्सौपम्येनदोग्धव्यंराष्ट्रमक्षीणबुद्धिना ॥ २० ॥ भृतोवत्सोजातबलःपीडांसहतिभारत ॥ नकर्मकुरुतेवत्सोभृशंदुग्धोयुधिष्ठिर ॥ २१ ॥ राष्ट्रमप्यतिदुग्धंहिनकर्मकुरुतेमहत् ॥ योराष्ट्रमनुगृह्णातिपरिरक्षन्स्वयंनृपः ॥ २२ ॥ संजातमुपजीवन्सलभतेसुमहत्फलं ॥ आपदर्थंचनिर्यातंधनंत्विहविवर्धयेत् ॥ २३ ॥ राष्ट्रंचकोशभूतंस्यात्कोशोवेश्मगतस्तथा ॥ पौरजानपदान्सर्वान्संश्रितोपाश्रितांस्तथा ॥ यथाशक्त्यनुकंपेतसर्वान्स्वल्पधनानपि ॥ २४ ॥ बाह्यंजनंभेदयित्वाभोक्तव्योमध्यमःसुखम् ॥ एवंनास्यप्रकुप्यंतिजनाःसुखितदुःखिताः ॥ २५ ॥ प्रागेवतुधनादानमनुभाष्यततःपुनः ॥ संनिपत्यस्वविषयेभयंराष्ट्रेप्रदर्शयेत् ॥ २६ ॥ इयमापत्समुत्पन्नापरचक्रभयंमहत् ॥ अपिचांतायकल्पंतेवेणोरिवफलागमाः ॥ २७ ॥ अरयोमेसमुत्थायबहुभिर्दस्युभिःसह ॥ इदमात्मवधायैवराष्ट्रमिच्छंतिबाधितुम् ॥ २८ ॥ अस्यामापदिघोरायांसंप्राप्तेदारुणेभये ॥ परित्राणायभवतःप्रार्थयिष्येधनानिवः ॥ २९ ॥ प्रतिदास्येचभवतांसर्वंचाहंभयक्षये ॥ नारयःप्रतिदास्यंतियद्धरेयुर्बलादितः ॥ ३० ॥ कलत्रमादितःकृत्वासर्वंवोविनशेदिति ॥ अपिचेत्पुत्रदारार्थमर्थसंचयइष्यते ॥ ३१ ॥ नंदामिवःप्रभावेणपुत्राणामिवचोदये ॥ यथाशक्त्युपगृह्णामिराष्ट्रस्यापीडयाचवः ॥ ३२ ॥ आपत्स्वेवचवोढव्यंभवद्भिःपुंगवैरिव ॥ नचप्रियतरंकार्यंधनंकस्यांचिदापदि ॥ ३३ ॥ ॥

त्यर्थः ॥ २५ ॥ तत्रप्रकारमाह प्रागिति चोरनिग्रहार्थंकटकबंधःकर्तव्यस्तदर्थंधनमपेक्षितमितिपूर्वमेवाभाष्यसूचनांकृत्वाततःसंनिपत्यतेषुतेषुग्रामेषुगत्वाभयंदर्शयेत् ॥ २६ ॥ २७ ॥ आत्मवधायेतिप्रजासुखसामर्थ्यंद्योत्यते ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ पुंगवैर्बलीवर्दैः नचप्रियमित्यादिसार्धः एवंचाँलेख्येनसुशिक्षितान्मुक्तांश्चस्वरश्मीन्स्वस्यरश्मिभूतान्पदातीनधिकारिणःप्रजासुधनमुद्धर्तुमभ्यवसृजेत्प्रेरयेत् योगंधनग्रहणोपायमाधायप्रजासुप्रयोज्यधनंगृह्णीयादितिशेषः ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३४ ॥ गोमिनःवैश्यान् भाषायांचारणाइतिप्रसिद्धान् प्राकारादीन्कर्तव्यान्प्रेक्ष्यसंदर्शयित्वाइदंकार्यमुपस्थितमत्यावश्यकमित्युक्त्वाकरंकारयेत् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७॥३८॥३९॥४०॥ ॥ इतिशांति
प०रा०नै०भारतभा०सप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ यदेति ॥१॥२॥३॥४॥५॥ शल्यकवांस्तीक्ष्णतुंडआखुविशेषः सहिनिद्रितस्यमनुष्यस्यपादतलस्थंमांसमतीक्ष्णेनैवोपायेनभक्षयतिश

इतिवाचामधुरयाश्लक्ष्णयासोपचारया ॥ स्वरश्मीनभ्यवसृजेद्योगमाधायकालवित् ॥ ३४ ॥ प्राकारंभृत्यभरणंव्ययंसंग्रामतोभयम् ॥ योगक्षेमंचसंप्रेक्ष्यगो
मिनःकारयेत्करं ॥ ३५ ॥ उपेक्षिताहिनश्येयुर्गोमिनोरण्यवासिनः ॥ तस्मात्तेषुविशेषेणमृदुपूर्वंसमाचरेत् ॥ ३६ ॥ सांत्वनंरक्षणंदानमवस्थाचाप्यभीक्ष्णशः ॥
गोमिनांपार्थकर्तव्यःसंविभागःप्रियाणिच ॥ ३७ ॥ अजस्रमुपयोक्तव्यंफलंगोमिषुभारत ॥ प्रभावयंतिराष्ट्रंचव्यवहारंकृषिंतथा ॥ ३८ ॥ तस्माद्गोमिषुयत्नेन
प्रीतिंकुर्याद्विचक्षणः ॥ दयावानप्रमत्तश्चकरान्संप्रणयन्मृदून् ॥ ३९ ॥ सर्वत्रक्षेमचरणंसुलभंनामगोमिषु ॥ नह्यतःसदृशंकिंचिद्वरमस्तियुधिष्ठिर ॥ ४० ॥
॥ इतिश्रीम०शांतिप०राजध०राष्ट्रगुप्त्यादिकथनेसप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ यदाराजासमर्थोपिकोशार्थीस्यान्महा
मते ॥ कथंप्रवर्तेततदातन्मेब्रूहिपितामह ॥ १ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ यथादेशंयथाकालंयथाबुद्धियथाबलम् ॥ अनुशिष्यात्प्रजाराजाधर्मार्थीतद्धितेरतः ॥ २ ॥
यथातासांचमन्येतश्रेयआत्मनएवच ॥ तथाकर्माणिसर्वाणिराजाराष्ट्रेषुवर्तयेत् ॥ ३ ॥ मधुदोहंदुहेद्राष्ट्रंभ्रमराइवपादपम् ॥ वत्सापेक्षीदुहेच्चैवस्तनांश्चनविकुट्ट
येत् ॥ ४ ॥ जलौकावत्पिबेद्राष्ट्रंमृदुनैवनराधिपः ॥ व्याघ्रीवचहरेत्पुत्रान्संदशेन्नचपीडयेत् ॥ ५ ॥ यथाशल्यकवानाखुःपदंधूनयतेसदा ॥ अतीक्ष्णेनाभ्युपायेनत
थाराष्ट्रंसमापिबेत् ॥ ६ ॥ अल्पेनाल्पेनदेयेनवर्धमानंप्रदापयेत् ॥ ततोभूयस्ततोभूयःक्रमवृद्धिंसमाचरेत् ॥ ७ ॥ दमयन्निवदम्यानिशश्वद्भारंविवर्धयेत् ॥ मृदु
पूर्वंप्रयत्नेनपाशानभ्यवहारयेत् ॥ ८ ॥ सकृत्पाशावकीर्णास्तेनभविष्यंतिदुर्दमाः ॥ उचितेनैवभोक्तव्यास्तेभविष्यंतियत्नतः ॥ ९ ॥ तस्मात्सर्वसमारंभोदुर्लभःपु
रुषंप्रति ॥ यथामुख्यान्सांत्वयित्वाभोक्तव्यइतरोजनः ॥ १० ॥ ततस्तान्भेदयित्वातुपरस्परविवक्षितान् ॥ भुंजीतसांत्वयंश्चैवयथासुखमयत्नतः ॥ ११ ॥

यानस्तुईषद्वेदनयापदंकिंचिद्धूनयतेकंपयतेनतुतीव्रवेदनयाप्रबुद्ध्यन्नाखुंनिवारयतितद्वद्राष्ट्रंसमापिबेत् ॥ ६ ॥ प्रत्यब्दंशततमेनाधिकेनवांशेनवर्धमानंकरंप्रदापयन्प्रामद्रव्यस्यवृद्धिंकुर्यादित्याह अल्पेने
ति ॥ ७ ॥ दम्यानिवत्सतरकुलानियथाक्रमेणदमयेत्तद्वत्प्रजाअपीत्याह दमयन्निवेति अभ्यवहारयेद्ग्राहयेत् ॥ ८ ॥ सकृत्सद्यःपाशावकीर्णाःसंतोनभविष्यंतिमरिष्यंति यतोदुर्दमाअतउचितेनक्रमेणते
भोक्तव्यादम्याःप्रजाश्च ॥ ९ ॥ पुरुषंप्रतीत्यस्यप्रतिपुरुषमित्यर्थः ॥ १० ॥ ततोमुख्यद्वारा तानितरान् विवक्षितान्वोढुमिष्टान् ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ मद्यशालाःसंदेशहराःकुट्टन्यःकुत्सितेनशीलेनवांतिगच्छंतिधर्मंहिंसंतिवाकुशीलवाविटाः कितवाद्यूतकाराश्चनिमाह्वाइत्याह पानेति ॥१४॥ भद्रिकाःकल्याण्यः ॥१५॥ याचितव्यःदत्तमृणंकरंवेनिशेषः ॥ १६ ॥ अनुजीवेयुरनुसरेयुः अन्यथादोषमाह नेति ॥ १७॥ १८॥१९ ॥ तथानियच्छन्निविशेषः ॥२०॥ स्थानानिमद्यादीनांवक्ष्यमाणानां किमकार्यंविवर्जयेदपितुसर्वमकार्यंकुर्या

नचास्थानेनचाकालेकरांस्तेभ्योनिपातयेत् ॥ आनुपूर्व्येणसांत्वेनयथाकालंयथाविधि ॥ १२ ॥ उपायान्प्रब्रवीम्येतान्नमेमायाविवक्षिता ॥ अनुपायेनदमयन्प्रकोपयतिवाजिनः ॥ १३ ॥ पानागारनिवेशाश्चवेश्याःप्रापणिकास्तथा ॥ कुशीलवाःसकितवायेचान्येकेचिदीदृशाः ॥ १४ ॥ नियम्याःसर्वएवैतेयेराष्ट्रस्योपघातकाः ॥ एतेराष्ट्रेऽभितिष्ठंतोबाधंतेभद्रिकाःप्रजाः ॥ १५ ॥ नकेनचिद्याचितव्यःकश्चित्किंचिदनापदि ॥ इतिव्यवस्थाभूतानांपुरस्तान्मनुनाकृता ॥ १६ ॥ सर्वेतथानुजीवेयुर्नकुर्युःकर्मचेदिह ॥ सर्वएवइमेलोकानभवेयुरसंशयम् ॥ १७ ॥ प्रभुर्नियमनेराजायएतान्ननियच्छति ॥ भुंक्तेसतस्यपापस्यचतुर्भागमितिश्रुतिः ॥ १८ ॥ भोक्तातस्यतुपापस्यसुकृतस्ययथातथा ॥ नियंतव्याःसदाराज्ञापापायेस्युर्नराधिप ॥ १९ ॥ कृतपापस्त्वसौराजायएतान्ननियच्छति ॥ तथाकृतस्यधर्मस्यचतुर्भागमुपाश्नुते ॥ २० ॥ स्थानान्येतानिसंयम्यप्रसंगोभूतिनाशनः ॥ कामेप्रसक्तःपुरुषःकिमकार्यंविवर्जयेत् ॥ २१ ॥ मद्यमांसपरस्वानितथादाराधनानिच ॥ आहरेद्रागवशगस्तथाशास्त्रंप्रदर्शयेत् ॥ २२ ॥ आपद्येवतुयाचंतेयेषांनास्तिपरिग्रहः ॥ दातव्यंधर्मतस्तेभ्यस्त्वनुक्रोशाद्भयान्नतु ॥ २३ ॥ मातेराष्ट्रेयाचनकाभूवन्माचापिदस्यवः ॥ एषांदातारएवैतेनैतेभूतस्यभावकाः ॥ २४ ॥ येभूतान्यनुगृह्णंतिवर्धयंतिचयेप्रजाः ॥ तेतेराष्ट्रेषुवर्ततांमाभूतानामभावकाः ॥ २५ ॥ दंड्यास्तेचमहाराजधनादानप्रयोजकाः ॥ प्रयोगंकारयेयुस्तान्यथाबलिकरांस्तथा ॥ २६ ॥ कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यंयच्चान्यत्किंचिदीदृशम् ॥ पुरुषैःकारयेत्कर्मबहुभिःकर्मभेदतः ॥ २७ ॥ नरश्चेत्कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यंचाप्यनुष्ठितः ॥ संशयंलभतेकिंचित्तेनराजाविगर्ह्यते ॥ २८ ॥ धनिनःपूजयेन्नित्यंपानाच्छादनभोजनैः ॥ वक्तव्याश्चानुगृह्णीध्वंप्रजाःसहमयेतिवै ॥ २९ ॥ अंगमेतन्महद्राज्येधनिनोनामभारत ॥ ककुदंसर्वभूतानांधनस्थोनात्रसंशयः ॥ ३० ॥ प्राज्ञःशूरोधनस्थश्चस्वामीधार्मिकएवच ॥ तपस्वीसत्यवादीचबुद्धिमांश्चापिरक्षति ॥ ३१ ॥

देव ॥२१॥ अकार्यमेवाह मद्येति शास्त्रमाज्ञांप्रदर्शयेत्प्रवर्तयेत् ॥२२॥आपद्येवनतुशाठ्यादिनाऽनापद्यपि॥२३॥दातारआच्छेत्तारः ॥२४॥२५॥ धनेत्यधिकधनग्रहणंप्रयोजयंतोऽधिकारिणोदंड्याःअन्येचाऽधिकारिणस्तान्यथावद्बलिकरानुद्दिश्यप्रयोगंकारयेयुः ॥ २६ ॥ बहुभिःकारयेदन्यथाकर्मभेदतःकर्मणोभेदोनाशःस्यादित्यर्थः ॥२७॥ संशयंचोरेभ्योराजकीयेभ्योवाभयात् ॥२८॥२९॥३०॥३१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥३२॥३३॥ ॥इतिशांतिप०रा०नै० भारतभा० अष्टाशीतितमोऽध्यायः॥८८॥ ॥ ७ ॥ ॥ वनस्पतीनिति मूलफलंब्राह्मणानांस्वमितिधर्ममाहुरतोप्येतन्नच्छिंद्युः॥१॥ब्राह्मणापराधेनतैरपालनेन ॥ २ ॥ त्यागंराष्ट्रस्य ॥ ३ ॥ अवृत्त्याराष्ट्रंत्यजतोराज्ञांवृत्तिःकल्प्येतिमर्यादानतुराजरथाबलाभात्त्यजतस्तदपिदेयमित्यस्तीतिकस्मिन्निति काकासूचयति ॥ ४ ॥ अतःपरंत्वंवृत्तिंकल्पयसिनतुपूर्वमित्युपालंभे

॥९१॥ तस्मात्सर्वेषुभूतेषुप्रीतिमान्भवपार्थिव॥ सत्यमार्जवमक्रोधमानृशंस्यंचपालय॥३२॥ एवंदंडंचकोशंचमित्रंभूमिंचलप्स्यसि ॥ सत्यार्जवपरोराजन्मित्रको

शबलान्वितः॥३३॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध०कोशसंचयप्रकारकथनेअष्टाशीतितमोऽध्यायः॥८८॥ ॥७॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥वनस्प

तीन्भक्ष्यफलान्नच्छिंद्युर्विषयेतव॥ ब्राह्मणानांमूलफलंधर्ममाहुर्मनीषिणः॥ १ ॥ ब्राह्मणेभ्योतिरिक्तंचभुंजीरन्नितरेजनाः ॥ नब्राह्मणापराधेनहरेदन्यःकथंच

न॥२॥ विप्रश्चेत्त्यागमातिष्ठेदात्मार्थेवृत्तिकर्शितः॥ परिकल्प्यास्यवृत्तिःस्यात्सदारस्यनराधिप ॥ ३ ॥ सचेन्नोपनिवर्तेतवाच्योब्राह्मणसंसदि ॥ कस्मिन्निदा

नींमर्यादामयंलोकःकरिष्यति॥ ४॥ असंशयंनिवर्तेतनचेद्वक्ष्यत्यतःपरम्॥ पूर्वंपरोक्षंकर्तव्यमेतत्कौंतेयशाश्वतम्॥ ५॥ आहुरेतज्जनाब्रह्मन्नचैतच्छ्रद्दधाम्यह

म्॥ निमंत्र्यश्चभवेद्भोगैरवृत्त्याचतदाचरेत्॥६॥ कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यंलोकानामिहजीवनम्॥ऊर्ध्वंचैवत्रयीविद्यासाभूतान्भावयत्युत॥७॥तस्यांप्रपतमानायां

येस्युस्तत्परिपंथिनः॥ दस्यवस्तद्वधायेहब्रह्माक्षत्रमथासृजत्॥८॥ शत्रून्जयप्रजारक्षयजस्वक्रतुभिर्नृप ॥ युध्यस्वसमरेवीरोभूत्वाकौरवनंदन ॥९॥ संरक्ष्या

न्पालयेद्राजासराजाराजसत्तमः॥ येकेचित्तान्नरक्षंतितैरर्थोनास्तिकश्चन ॥ १० ॥ सदैवराज्ञायोद्धव्यंसर्वलोकाद्युधिष्ठिर॥ तस्माद्धेतोर्हिभुंजीतमनुष्यानेव

मानवः॥११॥ आंतरेभ्यःपरान्रक्षन्परेभ्यःपुनरांतरान्॥ परान्परेभ्यःस्वान्स्वेभ्यःसर्वान्पालयनित्यदा॥१२॥ आत्मानंसर्वतोरक्षन्राजन्रक्षस्वमेदिनीम्॥ आ

त्ममूलमिदंसर्वमाहुर्वैविदुषोजनाः॥ १३ ॥ किंछिद्रंकोनुसंगोमेकिंवास्त्यविनिपातितम् ॥ कुतोमामाश्रयेद्दोषइतिनित्यंविचिंतयेत्॥ १४॥ अतीतदिवसेवृत्तं

प्रशंसंतिनवापुनः॥ गुप्तैश्चारैरनुमतैःपृथिवीमनुसारयेत्॥ १५॥ जानीयुर्यदिमेवृत्तंप्रशंसंतिनवापुनः॥ कच्चिद्रोचेज्जनपदेकच्चिद्राष्ट्रेचमेयशः॥ १६॥

पूर्वंपरोक्षंकर्तव्यंविस्मर्तव्यंक्षंतव्यमितितंप्रार्थयेदित्यर्थः ॥५॥ वृत्तिमात्रंकल्पयेदितिपरमतं भोगार्थीचेद्राष्ट्रंत्यजतितदाभोगैरपिनिमंत्र्यः अवृत्त्याचेत्तदावृत्त्यापिनिमंत्र्यइत्याहाहुरिति ॥ ६ ॥ ऊर्ध्वंस्वर्गं ॥ ७ ॥ ८ ॥९॥१०॥लोकाल्लोकहितार्थंयोद्धव्यं बोद्धव्यमितिपाठेस्वपरचरित्रमितिशेषः उत्तरार्धेतुभुंजीतेत्यत्रयुंजीतेतिपाठः मनुष्यांश्चारानितिचार्थः ॥ ११ ॥ स्वीयाआंतराबाह्याश्च परस्माद्रक्ष्याः स्वीयाःबाह्यास्तुशत्रुभ्योरक्ष्याइत्यर्थः ॥ १२ ॥ विदुषोविद्वांसः ॥ १३ ॥ संगोव्यसनस्येतिशेषः ॥ १४ ॥ १५॥ १६ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥१७॥ १८ ॥ सुपरिणीतान्सत्कृतान् ॥ १९ ॥ तुल्येपुकथमितरइतरंभुंजीतेतिप्रश्नः बलवानेवदुर्बलंभुंजीततुल्यात्त्वात्मानंरक्षेच्छलेनचतंभुंजीतेत्युत्तरमाह तुल्येतित्रिभिः॥२०॥२१॥भारुंडोगृध्रः ॥२२॥
॥२३॥ २४ ॥ २५॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भारतभा० एकोननवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ॥९०॥ ॥ एवंस्वाम्यादिप्रकृतिषट्कंनिरूप्यप्रकीर्णकान्धर्मान्वक्तुमुतथ्यमांधातृसंवादंवामदेव

धर्मज्ञानांधृतिमतांसंग्रामेष्वपलायिनाम्॥राष्ट्रेतुयेनुजीवंतियेतुराज्ञोनुजीविनः॥ १७॥ अमात्यानांचसर्वेषांमध्यस्थानांचसर्वशः॥ येचत्वाभिप्रशंसेयुर्निंदे
युरथवापुनः॥ १८॥ सर्वान्सुपरिणीतांस्तान्कारयेथायुधिष्ठिर॥ एकांतेनहिसर्वेषांनशक्यंतातरोचितुम्॥मित्रामित्रमथोमध्यंसर्वभूतेषुभारत॥ १९॥ ॥युधि
ष्ठिरउवाच॥ ॥तुल्यबाहुबलानांचतुल्यानांचगुणैरपि॥ कथंस्यादधिकःकश्चित्सचभुंजीतमानवान्॥ २०॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥यच्चराह्यचरानघ्नुरदंष्ट्रा
न्दंष्ट्रिणस्तथा॥ आशीविषाइवक्रुद्धाभुजंगान्भुजगाइव ॥ २१ ॥ एतेभ्यश्चाप्रमत्तःस्यात्सदाशत्रोर्युधिष्ठिर॥ भारुंडसदृशाह्येतेनिपतंतिप्रमादतः ॥ २२॥ क
च्चित्तेवणिजोराष्ट्रेनोद्विजंतिकरार्दिताः॥ क्रीणंतोबहुनाल्पेनकांतारकृतविश्रमाः ॥ २३ ॥ कच्चित्कृषिकराराष्ट्रंनजहत्यतिपीडिताः॥ येवहंतिधुरंराज्ञांतेभरंतीत
रानपि॥ २४॥ इतोदत्तेनजीवंतिदेवाःपितृगणास्तथा ॥ मानुषोरगरक्षांसिवयांसिपशवस्तथा ॥ २५॥ एषातेराष्ट्रवृत्तिश्चराज्ञांगुप्तिश्चभारत॥ एतमेवार्थमा
श्रित्यभूयोवक्ष्यामिपांडव॥ २६॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०राष्ट्रगुप्तौएकोननवतितमोऽध्यायः॥ ८९॥ ॥९०॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥यानंगि
राःक्षत्रधर्मानुतथ्योब्रह्मवित्तमः॥ मांधात्रेयौवनाश्वायप्रीतिमानभ्यभाषत ॥ १ ॥ सयथानुशशासैनमुतथ्योब्रह्मवित्तमः॥ तत्तेसर्वंप्रवक्ष्यामिनिखिलेनयुधि
ष्ठिर॥ २॥ ॥उतथ्यउवाच॥ ॥धर्मायराजाभवतिनकामकरणायतु ॥ मांधातरितिजानीहिराजालोकस्यरक्षिता ॥३॥ राजाचरतिचेद्धर्मंदेवत्वायैवकल्प
ते॥ सचेदधर्मंचरतिनरकायैवगच्छति ॥ ४॥ धर्मेतिष्ठंतिभूतानिधर्मोराजनितिष्ठति ॥ तंराजासाधुयःशास्तिसराजापृथिवीपतिः ॥५॥ राजापरमधर्मात्माल
क्ष्मीवान्धर्मउच्यते॥ देवाश्चगर्हांगच्छंतिधर्मोनास्तीतिचोच्यते॥६॥ स्वधर्मेवर्तमानानामर्थसिद्धिःप्रदृश्यते ॥ तदेवमंगलंलोकःसर्वःसमनुवर्तते॥ ७॥ उच्छिद्य
तेधर्मवृत्तमधर्मोवर्ततेमहान्॥ भयमाहुर्दिवारात्रंयदापापोनवार्यते॥ ८॥ ममेदमितिनैवैतत्साधूनांतातधर्मतः ॥ नवैव्यवस्थाभवतियदापापोनवार्यते॥ ९ ॥
नैवभार्यानपशवोनक्षेत्रंननिवेशनम्॥ संदृश्येतमनुष्याणांयदापापबलंभवेत्॥ देवाःपूजांनजानंतिनस्वधांपितरस्तदा॥ १०॥

गीतांचारभते यानंगिराइत्यादिनाऽध्यायपंचकेन अंगिराःआंगिरसः ॥ १॥२॥३॥४॥ ५ ॥ देवाइति यदापापोनवार्यतेतदादैवतनिंदादयोदोषाःप्रवर्तंतइतिसार्धत्रयं ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥११॥ वृद्धानांशस्त्रेणच्छिन्नदेहानां ॥ १२ ॥ १३ ॥ धर्मोधर्मपालः ॥ १४ ॥ अलंवारणंछेदनमितियावत् तेनवृषंलुनातिच्छिनत्तीतिवृषलइतियोगोदर्शितः ॥ १५॥ १६॥धर्मपदस्यद्वेधाव्युत्पत्तिमा
हधनादिति धनवाचीनांतोधनशब्दः अर्तेर्गत्यर्थान्मक्प्रत्ययेततोनलोपगुणौ धनादिस्रवतीतिधर्मइत्यर्थः धनादितिपंचमीतुधनंप्रापयितुंस्रवतिद्रवतिकृपायतइतिल्यब्लोपेज्ञेया धारणाद्वाधर्मः धृञोमन्प्र

 नपूज्यंतेत्यतिथयोयदापापोनवार्यते ॥ नवेदानधिगच्छंतिव्रतवंतोद्विजातयः ॥ ११ ॥ नयज्ञांस्तन्वतेविप्रायदापापोनवार्यते ॥ वृद्धानामिवसत्त्वानांमनोभव
तिविह्वलम् ॥ १२ ॥ मनुष्याणांमहाराजयदापापोनवार्यते ॥ उभौलोकावभिप्रेक्ष्यराजानमृषयःस्वयम् ॥ १३ ॥ असृजन्सुमहद्भूतमयंधर्मोभविष्यति ॥ यस्मि
न्धर्मोविराजेततंराजानंप्रचक्षते ॥ १४ ॥ यस्मिन्विलीयतेधर्मस्तंदेवावृषलंविदुः॥ वृषोहिभगवान्धर्मोयस्तस्यकुरुतेह्यलम् ॥ वृषलंतंविदुर्देवास्तस्माद्धर्मंविव
र्धयेत् ॥ १५॥ धर्मेवर्धतिवर्धंतिसर्वभूतानिसर्वदा ॥ तस्मिन्ह्रसतिहीयंतेतस्माद्धर्मंनलोपयेत् ॥ १६ ॥ धनात्स्रवतिधर्मोहिधारणाद्वेतिनिश्चयः ॥ अकार्याणां
मनुष्येंद्रससीमांतकरःस्मृतः॥ १७॥ प्रभवार्थंहिभूतानांधर्मःसृष्टःस्वयंभुवा ॥ तस्मात्प्रवर्तयेद्धर्मंप्रजानुग्रहकारणात् ॥ १८॥ तस्माद्धिराजशार्दूलधर्मःश्रेष्ठत
रःस्मृतः॥ सराजायःप्रजाःशास्तिसाधुकृत्पुरुषर्षभ ॥ १९ ॥ कामक्रोधावनादृत्यधर्ममेवानुपालय ॥ धर्मःश्रेयस्करतमोराज्ञांभरतसत्तम ॥ २० ॥ धर्मस्यब्रा
ह्मणोयोनिस्तस्मात्तान्पूजयेत्सदा॥ ब्राह्मणानांचमांधातःकुर्यात्कामानमत्सरी॥ २१ ॥तेषांह्यकामकरणाद्राज्ञःसंजायतेभयम् ॥ मित्राणिनचवर्धंतेतथाऽमि
त्रीभवंत्यपि ॥ २२ ॥ ब्राह्मणानांसदासूयाद्बाल्याद्वैरोचनोबलिः ॥ अथास्माच्छ्रीरपाक्रामद्यास्मिन्नासीत्प्रतापिनी ॥ २३॥ ततस्तस्मादपाक्रम्यसागच्छत्पाक
शासनम् ॥ अथसोन्वतपत्पश्चाच्छ्रियंदृष्ट्वापुरंदरे ॥ २४॥ एतत्फलमसूयायाअभिमानस्यवाविभो ॥ तस्माद्बुध्यस्वमांधातर्मात्वांजह्यात्प्रतापिनी ॥ २५ ॥ दर्पो
नामश्रियःपुत्रोजज्ञेऽधर्मादितिश्रुतिः॥ तेनदेवासुराराजन्नीताःसुबहवोव्ययम् ॥ २६ ॥ राजर्षयश्चबहवस्तथाबुध्यस्वपार्थिव ॥ राजाभवतितंजित्वादासस्तेन
पराजितः॥ २७॥ सयथादर्पसहितमधर्मंनानुसेवते ॥ तथावर्तस्वमांधातश्चिरंचेत्स्थातुमिच्छसि ॥ २८ ॥ मत्तात्प्रमत्तात्पौगंडादुन्मत्ताच्चविशेषतः॥ तदभ्यासा
दुपावर्तसंहितानांचसेवनात् ॥ २९ ॥ निगृहीतादमात्याच्चस्त्रीभ्यश्चैवविशेषतः॥ पर्वताद्विषमाद्दुर्गाद्धस्तिनोश्वात्सरीसृपात् ॥ ३० ॥

त्ययः सीमांतकरःयावत्पापंतावद्यातनाकरइत्यर्थः ॥ १७॥१८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ अमित्रीभवंतिवर्धंते ॥ २२ ॥ असूयात्असूयातः लिंगव्यत्ययआर्षः असूययाअततिसततंवर्ततइतिवाअसूयात्
॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ अधर्मादितिच्छेदः ॥ २६ ॥ तंदर्पं ॥ २७ ॥ २८ ॥ पौगंडाद्बालकादज्ञादित्यर्थः पाषंडादितिमुख्यःपाठः मत्तादिभ्यउपावर्तपराङ्वर्तिंभज तदभ्यासात्तैःसहपरिचयात् संहिता
नांमिलितानांचतेषांसेवनाच्चसुतरामुपावर्तेत्यर्थः ॥ २९ ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अत्यागंबद्धमुष्टितां ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ अपुमांसःक्लीबाः स्थूलजिह्वामूकाः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ नक्षत्राणिधूमकेत्वादयः ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ एकस्यधनंद्वावाददातेआच्छिद्यगृह्णीतः ॥३९॥४०॥

एतेभ्योनित्ययुक्तःस्यान्नक्तंचर्यांचवर्जयेत् ॥ अत्यागंचाभिमानंचदंभंक्रोधंचवर्जयेत् ॥ ३१ ॥ अविज्ञातासुचस्त्रीषुक्लीबासुस्वैरिणीषुच ॥ परभार्यासुकन्या
सुनाचरेन्मैथुनंनृप॥ ३२ ॥ कुलेषुपापरक्षांसिजायंतेवर्णसंकरात् ॥ अपुमांसोंगहीनाश्चस्थूलजिह्वाविचेतसः ॥ ३३ ॥ एतेचान्येचजायंतेयदाराजाप्रमाद्यति ॥
तस्माद्राज्ञाविशेषेणवर्तितव्यंप्रजाहिते ॥ ३४ ॥ क्षत्रियस्यप्रमत्तस्यदोषःसंजायतेमहान् ॥ अधर्माःसंप्रवर्धंतेप्रजासंकरकारकाः॥ ३५ ॥ अशीतेविद्यतेशीतंशी
तेशीतंनविद्यते ॥ अवृष्टिरतिवृष्टिश्चव्याधिश्चाप्याविशेत्प्रजाः ॥ ३६ ॥ नक्षत्राण्युपतिष्ठंतिग्रहाघोरास्तथागते ॥ उत्पाताश्चात्रदृश्यंतेबहवोराजनाशनाः॥ ३७ ॥
अरक्षितात्मायोराजाप्रजाश्चापिनरक्षति ॥ प्रजाश्चतस्यक्षीयंतेततःसोनुविनश्यति ॥ ३८ ॥ द्वावाददातेह्येकस्यद्वयोःसुबहवोपरे ॥ कुमार्यःसंप्रलुप्यंतेतदाहु
र्नृपदूषणम् ॥३९॥ ममेदमितिनैकस्यमनुष्येष्ववतिष्ठति ॥ त्यक्त्वाधर्मंयदाराजाप्रमादमनुतिष्ठति ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध० उतथ्यगी
तासुनवतितमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ उतथ्यउवाच ॥ ॥ कालवर्षीचपर्जन्योधर्मचारीचपार्थिवः ॥ संपद्यदेषाभवतिसाबिभर्तिसुखंप्रजाः ॥ १ ॥ यो
नजानातिहर्तुंवावस्त्राणांरजकोमलं ॥ रक्तानांवाशोधयितुंयथानास्तितथैवसः ॥ २ ॥ एवमेतद्द्विजेंद्राणांक्षत्रियाणांविशांतथा ॥ शूद्रश्चतुर्थोवर्णानांनानाक
र्मस्ववस्थितः ॥ ३ ॥ कर्मशूद्रेकृषिर्वैश्येदंडनीतिश्चराजनि ॥ ब्रह्मचर्यंतपोमंत्राःसत्यंचापिद्विजातिषु ॥४॥ तेषांयःक्षत्रियोवेदवस्त्राणामिवशोधनम् ॥ शीलदोषा
न्विनिर्हर्तुंसपितासप्रजापतिः ॥ ५ ॥ कृतंत्रेताद्वापरंचकलिश्चभरतर्षभ ॥ राजवृत्तानिसर्वाणिराजैवयुगमुच्यते ॥ ६ ॥ चातुर्वर्ण्यंतथावेदाश्चातुराश्रम्यमेवच ॥
सर्वंप्रमुह्यतेह्येतद्यदाराजाप्रमाद्यति ॥ ७ ॥ अग्नित्रेतात्रयीविद्यायज्ञाश्चसहदक्षिणाः ॥ सर्वएवप्रमाद्यंतियदाराजाप्रमाद्यति ॥ ८ ॥ राजैवकर्ताभूतानांराजै
वचविनाशकः ॥ धर्मात्मायःसकर्तास्यादधर्मात्माविनाशकः ॥ ९ ॥ राज्ञोभार्याश्चपुत्राश्चबांधवाःसुहृदस्तथा ॥ समेत्यसर्वेशोचंतियदाराजाप्रमाद्यति ॥ १० ॥
हस्तिनोऽश्वाश्चगावश्चाप्युष्ट्राश्वतरगर्दभाः ॥ अधर्मभूतेनृपतौसर्वेसीदंतिजंतवः ॥ ११ ॥

॥ इतिशांतिपर्वणिराजध० नैलकंठीयेभारतभावदीपेनवतितमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ कालेति ॥१॥ वस्त्राणांशुक्लानां शोधयितुंरंगमविचाल्यमलमात्रंदूरीकर्तुं ॥ २ ॥ द्विजानांमध्येयःकश्चिच्छू
द्रोवानानाकर्मस्ववस्थितः स्वकर्मच्युतोमूढः रजकतुल्यइत्यर्थः ॥३॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥७॥ अग्नित्रेतागार्हपत्यदक्षिणाग्न्याहवनीयाख्यंवह्नित्रयं त्रयीऋग्यजुःसामवेदाः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अबलंतु अवलस्यपालनान्महत्पुण्यमपालनाच्चमहत्पापमित्यर्थः ॥ १२ ॥ भूतंदुर्बलंसंभजतेऽन्नादिनासेवते तदन्वयादात्तसंबंधिनः ॥ १३ ॥ अबलंतुमहद्भूतमित्येतद्विवृणोति दुर्बलस्येत्यादिना ॥ १४ ॥

दुर्बलार्थंबलंसृष्टंधात्रामांधातरुच्यते॥ अबलंतुमहद्भूतंयस्मिन्सर्वंप्रतिष्ठितम्॥ १२॥ यच्चभूतंसंभजतेयेचभूतास्तदन्वयाः॥ अधर्मस्तेहिनृपतौसर्वेशोचंतिपा
र्थिव॥ १३॥ दुर्बलस्यचयच्चक्षुर्मुनेराशीविषस्यच॥ अविषह्यतमंमन्येमास्मदुर्बलमासदः ॥ १४ ॥ दुर्बलांस्तातबुध्येथानित्यमेवाविमानितान्॥ मात्वांदुर्ब
लचक्षूंषिप्रदहेयुःसबांधवम्॥ १५॥ नहिदुर्बलदग्धस्यकुलेकिंचित्प्ररोहति॥ आमूलंनिर्दहंत्येवमास्मदुर्बलमासदः ॥ १६॥ अबलंवैबलाच्छ्रेयोयच्चातिबलवद्ब
लम्॥ बलस्याबलदग्धस्यनकिंचिदवशिष्यते॥ १७॥ विमानितोहतःक्रुष्टस्त्रातारंचेन्नविंदति॥ अमानुषकृतस्तत्रदंडोहंतिनराधिपम्॥ १८॥ मास्मतातरणेस्थित्वा
भुंजीथादुर्बलंजनम्॥ मात्वांदुर्बलचक्षूंषिदहंत्वग्निरिवाशयम्॥ १९॥ यानिमिथ्याभिशस्तानांपतंत्यश्रूणिरोदताम्॥ तानिपुत्रान्पशून्घ्नंतितेषांमिथ्याभिशंसना
त्॥ २०॥ यदिनात्मनिपुत्रेषुनचेत्पौत्रेषुनप्तृषु॥ नहिपापंकृतंकर्मसद्यःफलतिगौरिव॥ २१ ॥ यत्राबलोवध्यमानस्त्रातारंनाधिगच्छति॥ महान्दैवकृतस्तत्रदंडःप
ततिदारुणः॥ २२॥ युक्तायदाजानपदाभिक्षंतेब्राह्मणाइव॥ अभीक्ष्णंभिक्षुरूपेणराजानंघ्नंतितादृशाः ॥ २३॥ राज्ञोयदाजनपदेबहवोराजपूरुषाः॥ अनये
नोपवर्ततेतद्राज्ञःकिल्बिषंमहत्॥ २४ ॥ यदायुक्त्यानयेदर्थान्कामादर्थवशेनवा॥ कृपणंयाचमानानांतद्राज्ञोवैशसंमहत्॥ २५॥ महान्वृक्षोजायतेवर्धतेचतं
चैवभूतानिसमाश्रयंति॥ यदावृक्षश्छिद्यतेदह्यतेचतदाश्रयाअनिकेताभवंति ॥ २६॥ यदाराष्ट्रेधर्मंमग्र्यंचरंतिसंस्कारंवाराजगुणंब्रुवाणाः॥ तैरेवाधर्मश्चरि
तोधर्ममोहात्तूर्णंजह्यात्सुकृतंदुष्कृतंच॥ २७ ॥ यत्रपापाज्ञायमानाश्चरंतिसतांकलिर्विंदतेतत्रराज्ञः॥ यदाराजाशास्तिनरानशिष्टांस्तदाराज्यंवर्धतेभूमिपस्य
॥ २८॥ यश्चामात्यान्मानयित्वायथार्हंमंत्रेचयुद्धेचनृपोनियुंज्यात् ॥ विवर्धतेतस्यराष्ट्रंनृपस्यभुंक्तेमहींचाप्यखिलांचिराय ॥ २९ ॥ यच्चापिसुकृतंकर्मवाचंचै
वसुभाषिताम्॥ समीक्ष्यपूजयन्राजाधर्मंप्राप्नोत्यनुत्तमम्॥ ३०॥ संविभज्ययदाभुंक्तेनामात्यानवमन्यते॥ निहंतिबलिनंदृप्तंसराज्ञोधर्मउच्यते॥ ३१॥ त्रायते
हियदासर्ववाचाकायेनकर्मणा॥ पुत्रस्यापिनमृष्येच्चसराज्ञोधर्मउच्यते॥ ३२॥ ॥९३॥

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ रणेस्थित्वाप्रतिपक्षीभूयभुंजीथाःकरादानेन ॥ १९ ॥ २० ॥ यद्यात्मनिफलंपापंनफलतितर्हिपुत्रादिषुफलतिनतुसद्यःफलतीत्यर्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ नये
दपहरेत् ॥ २५ ॥ २६ ॥ महानितिदृष्टांतमुक्त्वादार्ष्टांतिकमाह यदेति यदाधर्मंचरतितदाराजावर्धतइतिभावः दुष्कृतंचापयातीत्यर्थः ॥ २७ ॥ राज्ञःनृपान् ॥ २८॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ सारणिकान्प्रसारिणीप्रधानान्वणिजः शारणिकानितिपाठेशरणागतान् ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ धार्मिकाणांपरमेश्वरोऽनुग्राहकोऽस्त्यतःप्राणानिंद्रिया

संविभज्ययदाभुंक्तेनृपतिर्दुर्बलान्नरान् ॥ तदाभवंतिबलिनःसराज्ञोधर्मउच्यते ॥ ३३ ॥ यदारक्षतिराष्ट्राणियदादस्यूनपोहति ॥ यदाजयतिसंग्रामेसराज्ञोधर्म उच्यते ॥ ३४ ॥ पापमाचरतोयत्रकर्मणाव्याहृतेनवा ॥ प्रियस्यापिनमृष्येतसराज्ञोधर्मउच्यते ॥ ३५ ॥ यदासारणिकान्राजापुत्रवत्परिरक्षति ॥ भिनत्तिचनम र्यादांसराज्ञोधर्मउच्यते ॥ ३६ ॥ यदाप्तदक्षिणैर्यज्ञैर्यजतेश्रद्धयान्वितः ॥ कामद्वेषावनादृत्यसराज्ञोधर्मउच्यते ॥ ३७ ॥ कृपणानाथवृद्धानांयदाश्रुपरिमार्जति ॥ हर्षंसंजनयन्नॄणांसराज्ञोधर्मउच्यते ॥ ३८ ॥ विवर्धयतिमित्राणितथारींश्चापिकर्षति ॥ संपूजयतिसाधूंश्चसराज्ञोधर्मउच्यते ॥ ३९ ॥ सत्यंपालयतिप्रीत्यानित्यं भूमिंप्रयच्छति ॥ पूजयेदतिथीन्भृत्यान्सराज्ञोधर्मउच्यते ॥ ४० ॥ निग्रहानुग्रहौचोभौयत्रस्यातांप्रतिष्ठितौ ॥ अस्मिँल्लोकेपरेचैवराजासप्राप्नुतेफलम् ॥ ४१ ॥ यमोराजाधार्मिकाणांमांधातःपरमेश्वरः ॥ संयच्छन्भवतिप्राणानसंयच्छंस्तुपातुकः ॥ ४२ ॥ ऋत्विक्पुरोहिताचार्यान्सत्कृत्यानवमन्यच ॥ यदासम्यक्प्रगृ ह्णातिसराज्ञोधर्मउच्यते ॥ ४३ ॥ यमोयच्छतिभूतानिसर्वाण्येवाविशेषतः ॥ तथाराज्ञानुकर्तव्यंयंतव्याविधिवत्प्रजाः ॥ ४४ ॥ सहस्राक्षेणराजाहिसर्वथैवोप मीयते ॥ सपश्यतिचयंधर्मंसधर्मःपुरुषर्षभ ॥ ४५ ॥ अप्रमादेनशिक्षेथाःक्षमांबुद्धिंधृतिंमतिम् ॥ भूतानांचैवजिज्ञासासाध्वसाधुचसर्वदा ॥ ४६ ॥ संग्रहःसर्व भूतानांदानंचमधुरंवचः ॥ पौरजानपदाश्चैवगोप्तव्यास्तेयथासुखम् ॥ ४७ ॥ नजात्वदक्षोनृपतिःप्रजाःशक्नोतिरक्षितुम् ॥ भारोहिसुमहांस्तातराज्यंनामसुदुष्क रम् ॥ ४८ ॥ तद्दंडविन्नृपःप्राज्ञःशूरःशक्नोतिरक्षितुम् ॥ नहिशक्यमदंडेनक्लीबेनाबुद्धिनापिवा ॥ ४९ ॥ अभिरूपैःकुलेजातैर्दक्षैर्भक्तैर्बहुश्रुतैः ॥ सर्वाबुद्धीःपरीक्षे थास्तापसाश्रमिणामपि ॥ ५० ॥ अतस्त्वंसर्वभूतानांधर्मंवेत्स्यसिवैपरम् ॥ स्वदेशेपरदेशेवानतेधर्मोविनंक्ष्यति ॥ ५१ ॥ तस्मादर्थाच्चकामाच्चधर्मएवोत्तरोभवेत् ॥ अस्मिँल्लोकेपरेचैवधर्मात्मासुखमेधते ॥ ५२ ॥ त्यजंतिदारान्पुत्रांश्चमनुष्याःपरिपूजिताः ॥ संग्रहश्चैवभूतानांदानंचमधुराचवाक् ॥ ५३ ॥ अप्रमादश्चशौ चंचराज्ञोभूतिकरंमहत् ॥ एतेभ्यश्चैवमांधातःसततंमाप्रमादिथाः ॥ ५४ ॥

णिनियच्छन्भवतिऐश्वर्यंप्राप्नोति अनियच्छंस्तुपातुकःपतयालुर्भवति पावकइतिपाठेस्वाश्रयदाहीभवतीत्यर्थः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ अभिरूपैरमात्यैः सहेतिशे षः ॥ ५० ॥ ५१ ॥ धर्मोऽर्थादुत्पद्यतइतितत्फलभूतत्वात्ततउत्तरः एवंकामादपिधर्मएवोत्तरस्तन्मूलत्वात् ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ प्रमादिथाःप्रमाद्येथाः ॥ ५४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ॥ इतिशांतिप॰रा॰नैलकंठीयेभारतभावदीपेएकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धर्मस्योत्कर्षंश्रुत्वाधर्मेस्थितिप्रकारंपृच्छति कथमि

अप्रमत्तोभवेद्राजाच्छिद्रदर्शीपरात्मनोः ॥ नास्यच्छिद्रंपरःपश्येच्छिद्रेषुपरमन्वियात् ॥ ५५ ॥ एतद्वृत्तंवासवस्ययमस्यवरुणस्यच ॥ राजर्षीणांचसर्वेषांतत्त्व
॥ ९४ ॥ मप्यनुपालय ॥ ५६ ॥ तत्कुरुष्वमहाराजवृत्तंराजर्षिसेवितम् ॥ आतिष्ठदिव्यंपंथानमह्नायभरतर्षभ ॥ ५७ ॥ धर्मवृत्तंहिराजानंप्रेत्यचेहचभारत ॥ देवर्षिपितृ
गंधर्वाःकीर्तयंतिमहौजसः ॥ ५८ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ सएवमुक्तोमांधातातेनोतथ्येनभारत ॥ कृतवानविशंकश्चएकःप्रापचमेदिनीम् ॥ ५९ ॥ भवानपित
थासम्यङ्मांधातेवमहीपते ॥ धर्मंकृत्वामहींरक्षस्वर्गेस्थानमवाप्स्यसि ॥ ६० ॥ ॥ इतिश्रीम॰शांतिप॰राजध॰उतथ्यगीतासुएकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथंधर्मेस्थातुमिच्छन्राजावर्तेतधार्मिकः ॥ पृच्छामित्वांकुरुश्रेष्ठतन्मेब्रूहिपितामह ॥ १ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममि
तिहासंपुरातनम् ॥ गीतंदृष्टार्थतत्त्वेनवामदेवेनधीमता ॥ २ ॥ राजावसुमनानामज्ञानवान्धृतिमान्शुचिः ॥ महर्षिंपरिपप्रच्छवामदेवंतपस्विनम् ॥ ३ ॥ धर्मार्थस
हितैर्वाक्यैर्भगवन्ननुशाधिमाम् ॥ येनवृत्तेनवैतिष्ठन्नहीयेयंस्वधर्मतः ॥ ४ ॥ तमब्रवीद्वामदेवस्तेजस्वीतपतांवरः ॥ हेमवर्णंसुखासीनंययातिमिवनाहुषम् ॥ ५ ॥
॥ वामदेवउवाच ॥ धर्ममेवानुवर्तस्वनधर्माद्विद्यतेपरम् ॥ धर्मेस्थिताहिराजानोजयंतिपृथिवीमिमाम् ॥ ६ ॥ अर्थसिद्धेःपरंधर्ममन्यतेयोमहीपतिः ॥ वृद्धांचकु
रुतेबुद्धिंसधर्मेणविराजते ॥ ७ ॥ अधर्मदर्शीयोराजाबलादेवप्रवर्तते ॥ क्षिप्रमेवापयातोस्मादुभौप्रथममध्यमौ ॥ ८ ॥ असत्पापिष्ठसचिवोवध्योलोकस्यधर्म
हा ॥ सहैवपरिवारेणक्षिप्रमेवावसीदति ॥ ९ ॥ अर्थानामननुष्ठाताकामचारीविकत्थनः ॥ अपिसर्वांमहींलब्ध्वाक्षिप्रमेवविनश्यति ॥ १० ॥ अथाददानःक
ल्याणमनसूयुर्जितेंद्रियः ॥ वर्धतेमतिमान्राजास्रोतोभिरिवसागरः ॥ ११ ॥ नपूर्णोस्मीतिमन्येतधर्मतःकामतोर्थतः ॥ बुद्धितोमित्रतश्चापिसततंवसुधाधिप
॥ १२ ॥ एतेष्वेवहिसर्वेषुलोकयात्राप्रतिष्ठिता ॥ एतानिशृण्वँल्लभतेयशःकीर्तिंश्रियंप्रजाः ॥ १३ ॥ एवंयोधर्मसंरंभीधर्मार्थपरिचिंतकः ॥ अर्थान्समीक्ष्यभज
तेसध्रुवंमहदश्नुते ॥ १४ ॥ अदाताह्यनतिस्नेहोदंडेनावर्तयन्प्रजाः ॥ साहसप्रकृतीराजाक्षिप्रमेवविनश्यति ॥ १५ ॥ ॥ ९४ ॥

ति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ तेपतांतपःकुर्वतां ॥ ५ ॥ ६ ॥ अर्थापेक्षयाधर्मंश्रेष्ठंमत्वाधर्मवृद्धौबुद्धिंकुर्यादित्याहार्थेति ॥ ७ ॥ उभौधर्मार्थौ ॥ ८ ॥ असंतोदुष्टाःपापिष्ठाश्चसचिवायस्यसः ॥ ९ ॥ १० ॥
॥ ११ ॥ १२ ॥ एतेषुधर्मादिषु ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पापकृतंपापकारिणं ॥ १६ ॥दाम्नोदातुः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ ॥ इतिशांति०रा०नैलकंठीयेभारतभावदीपेद्विनवतितमोऽध्यायः ॥९२॥ ॥९॥ ॥यन्नराष्ट्रे प्रणयतेआरोपयति बलवत्तरोराजा ॥ १ ॥ तंराजानमनुवर्तंतेन्ये ॥ २ ॥ प्रकृतिःस्वधर्मः विषमःकुमार्गः ॥ ३ ॥ ४ ॥ जितानामापन्नानां अजितानांस्वस्थानां ॥ ५ ॥ कृतकल्याणंप्रागुपकारंकृतवंतं ॥ ६ ॥ शक्तौसुखमनुभवेत् आपदितु

अथपापकृतंबुद्ध्यानचपश्यत्यबुद्धिमान् ॥ अकीर्त्याभिसमायुक्तोभूयोनरकमश्नुते ॥ १६ ॥ अथमानयितुर्दाम्नःश्लक्ष्णस्यवशवर्तिनः ॥ व्यसनंस्वमिवोत्पन्नं
विजिघांसंतिमानवाः ॥ १७ ॥ यस्यनास्तिगुरुर्धर्मेनचान्याननपिपृच्छति ॥ सुखतंत्रोर्थलाभेषुनचिरंसुखमश्नुते ॥ १८ ॥ गुरुप्रधानोधर्मेषुस्वयमर्थानवेक्षिता ॥
धर्मप्रधानोलाभेषुसचिरंसुखमश्नुते ॥ १९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राज०वामदेवगीतासुद्विनवतितमोऽध्यायः ॥ ९२ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ वामदेवउवा
च ॥ ॥ यत्राधर्मंप्रणयतेदुर्बलेबलवत्तरः ॥ तांवृत्तिमुपजीवंतियेभवंतितदन्वयाः ॥ १ ॥ राजानमनुवर्ततेतंपापाभिप्रवर्तकम् ॥ अविनीतमनुष्यंतत्क्षिप्रंराष्ट्रंविनश्य
ति ॥ २ ॥ यद्वृत्तमुपजीवंतिप्रकृतिस्थस्यमानवाः ॥ तदेवविषमस्थस्यस्वजनोपिनमृष्यते ॥ ३ ॥ साहसप्रकृतिर्यत्रकिंचिदुल्बणमाचरेत् ॥ अशास्त्रलक्षणोराजा
क्षिप्रमेवविनश्यति ॥ ४ ॥ योत्यंताचरितांवृत्तिंक्षत्रियोनानुवर्तते ॥ जितानामजितानांचक्षत्रधर्मादपैतिसः ॥ ५ ॥ द्विषंतंकृतकल्याणंगृहीत्वान्नृपतिरणे ॥ योन
मानयतेद्वेषात्क्षत्रधर्मादपैतिसः ॥ ६ ॥ शक्तःस्यात्सुसुखोराजाकुर्यात्करणमापदि ॥ प्रियोभवतिभूतानांनचविभ्रश्यतेश्रियः ॥ ७ ॥ अप्रियंयस्यकुर्वीतभूयस्त
स्यप्रियंचरेत् ॥ नचिरेणप्रियःसस्याद्योप्रियःप्रियमाचरेत् ॥ ८ ॥ मृषावादंपरिहरेत्कुर्यात्प्रियमयाचितः ॥ नकामान्नचसंरंभान्नद्वेषाद्धर्ममुत्सृजेत् ॥ ९ ॥ नापत्र
पेतप्रश्नेषुनाविभाव्यांगिरंसृजेत् ॥ नत्वरेतनचासूयेत्तथासंगृह्यतेपरः ॥ १० ॥ प्रियेनातिभृशंहृष्येदप्रियेनचसंज्वरेत् ॥ नतप्येदर्थकृच्छ्रेषुप्रजाहितमनुस्मरन्
॥ ११ ॥ यःप्रियंकुरुतेनित्यंगुणतोवसुधाधिपः ॥ तस्यकर्माणिसिध्यंतिनचसंत्यज्यतेश्रिया ॥ १२ ॥ निवृत्तंप्रतिकूलेषुवर्तमानमनुप्रिये ॥ भक्तंभजेतनृपतिःस
दैवसुसमाहितः ॥ १३ ॥ अप्रकीर्णेंद्रियग्राममत्यंतानुगतंशुचिम् ॥ शक्तंचैवानुरक्तंचयुंज्यान्महतिकर्मणि ॥ १४ ॥ एवमेतैर्गुणैर्युक्तोयोनुरज्यतिभूमिपम् ॥ भर्तुरर्थे
ष्वप्रमत्तंनियुंज्यादर्थकर्मणि ॥ १५ ॥ मूढमैंद्रियकंलुब्धमनार्यचरितंशठम् ॥ अनतीतोपधंहिंस्रंदुर्बुद्धिमबहुश्रुतम् ॥ १६ ॥

करणंआपन्निवारणंकर्मकुर्यात् करणंहेतुकर्मणोरितिमेदिनी ॥ ७ ॥ अप्रियमिति उपकृतःशत्रुरपेप्युपकरिष्यत्येवेत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ नापत्रपेतन्यायनिष्ठुरमुत्तरंदद्यात् अविभाव्यामगंभीरां अभीतिपा टदूषणार्हां ॥ १० ॥ ११ ॥ प्रियंभृत्यादीनां ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ एतैर्निवृत्तमितिश्लोकद्वयोक्तैर्योनुरज्यत्यनुरंजयतितंनियुंज्यात्भूमिपः ॥ १५ ॥ १६ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 त्यक्तोदात्तमुदारकर्मत्यागिनं ॥ १७ ॥ महत्पदं ॥ १८ ॥ सुहृद्भिश्चारैः अनभिख्यातैःस्वेषांपरेषांचाविदितैः ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ मरणांतमपीदंपालनमनामयंकुशलमेव स्वर्गहेतुत्वादित्यर्थः

त्यक्तोदात्तंमघरतंघूतस्त्रीम्रगयापरम्॥ कार्येमहतियुंजानोहीयतेनृपतिःश्रिया॥१७॥रक्षितात्माचयोराजारक्ष्यान्यश्चानुरक्षति॥प्रजाश्चतस्यवर्धंतेध्रुवंचमह १२

॥९५॥ दश्नुते ॥ १८ ॥ येकेचिद्भूमिपतयःसर्वांस्तानन्ववेक्षयेत्॥सुहृद्भिरनभिख्यातैस्तेनराजातिरिच्यते ॥ १९ ॥ अपकृत्यबलस्थस्यदूरस्थोस्मीतिनाश्वसेत्॥स्येना

भिपतनैरेतेनिपतंतिप्रमाद्यतः॥ २० ॥दृढमूलस्त्वदुष्टात्माविदित्वाबलमात्मनः॥अबलानभियुंजीतनतुयेबलवत्तराः॥ २१ ॥विक्रमेणमहींलब्ध्वाप्रजाधर्मे

णपालयेत्॥आहवेनिधनंकुर्याद्राजाधर्मपरायणः॥ २२॥ मरणांतमिदंसर्वंनेहकिंचिदनामयम्॥तस्माद्धर्मेस्थितोराजाप्रजाधर्मेणपालयेत्॥ २३॥रक्षाधि

करणंयुद्धंतथाधर्मानुशासनम्॥ मंत्रचिंतासुखंकालेपंचभिर्वर्धतेमही॥ २४ ॥एतानियस्यगुप्तानिसराजाराजसत्तम॥ सततंवर्तमानोत्रराजाधत्तेमहीमिमां

॥२५॥नैतान्येकेनशक्यानिसातत्येनानुवीक्षितुम्॥ तेषुसर्वंप्रतिष्ठाप्यराजाभुंक्तेचिरंमहीम्॥२६॥दातारंसंविभक्तारंमार्दवोपगतंशुचिम्॥असंत्यक्तमनुष्यंचतं

जनाःकुर्वतेनृपम्॥ २७॥ यस्तुनिःश्रेयसंश्रुत्वाज्ञानंतत्प्रतिपद्यते॥आत्मनोमतमुत्सृज्यतंलोकोनुविधीयते॥ २८ ॥योर्थकामस्यवचनंप्रातिकूल्यान्नमृष्यते॥

श्रृणोतिप्रतिकूलानिसर्वदाविमनाइव॥ २९॥ अग्राम्यचरितांवृत्तिंयोनसेवेतनित्यदा ॥जितानामजितानांचक्षत्रधर्मादपैतिसः॥ ३०॥ निगृहीतादमात्याच्च

स्त्रीभ्यश्चैवविशेषतः॥ पर्वताद्विषमाद्दुर्गाद्धस्तिनोश्वात्सरीसृपात्॥ एतेभ्योनित्ययुक्तःसन्रक्षेदात्मानमेवतु ॥ ३१ ॥ मुख्यानमात्यान्योहित्वानिहीनान्कुरुतेप्रि

यान्॥ सवैव्यसनमासाद्यगाधमार्तोनविंदति॥ ३२॥ यःकल्याणगुणान्ज्ञातीन्प्रद्वेषान्नोबुभूषति ॥ अदृढात्मादृढक्रोधःसमृत्योर्वसतेंतिके॥ ३३ ॥ अथयोगु

णसंपन्नान्हृदयस्याप्रियानपि ॥ प्रियेणकुरुतेवश्यांश्चिरंयशसितिष्ठति ॥ ३४ ॥ नाकालेप्रणयेदर्थान्नाप्रियेजातुसंज्वरेत् ॥ प्रियेनातिभृशंतुष्येद्युंजीतारोग्यक

र्मणि॥ ३५॥ केवानुरक्ताराजानःकेभयात्समुपाश्रिताः॥ मध्यस्थदोषाःकेचैषामितिनित्यंविचिंतयेत्॥ ३६॥ नजातुबलवान्भूत्वादुर्बलेविश्वसेत्क्वचित्॥ भारुं

डसदृशाह्येतेनिपतंतिप्रमाद्यतः॥ ३७॥ अपिसर्वगुणैर्युक्तंभर्तारंप्रियवादिनम्॥ अभिद्रुह्यतिपापात्मानतस्माद्धिश्वसेज्जनात्॥ ३८॥ ॥९५॥

॥२३ ॥ रक्षाधिकरणंदुर्गादि सुखंसुखप्रदानं ॥ २४ ॥ गुप्तानिसुरक्षितानि॥ २५ ॥ एकेनराज्ञा तेषुदुर्गाद्यधिष्ठातृषुपंचसु ॥ २६ ॥ २७ ॥ ज्ञानमिदंममनिःश्रेयसमितियज्ज्ञानंतत्॥ २८ ॥ अर्थकाम

स्यसख्युः प्रातिकूल्याद्द्वेषात्श्रृणोतितच्छत्रुभ्यःसकाशात् ॥ २९ ॥ अग्राम्यैर्बुद्धिमद्भिः वृत्तिंलाभोपायं ॥ ३० ॥ ३१ ॥ मुख्यानिति गाथंकार्यस्यांतं ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५॥ ३६ ॥३७॥३८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

राजोपनिषदंराज्ञांरहस्यविद्यां ॥ ३९ ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भारत० त्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अयुद्धेनेति ॥ १ ॥ नातिदृढेअनतिदृढे ॥ २ ॥ दृढमूलत्वस्यलक्षणमाह यस्येति ॥ ३ ॥ सूपधाःपरवंचनास्तत्रस्थितानिष्ठावंतः दंडेनसैन्येन ॥ ४ ॥ ५ ॥ लिप्सेतविजिगीषेत ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ कृत्यशेषेण परकृत्यंकात्स्न्यैननसमापयेत्सुसमापितेतुपरोवमन्यतेस्वस्यचतापोभवती

एवंराजोपनिषदंययातिःस्माहनाहुषः॥ मनुष्यविषयेयुक्तोहंतिशत्रूननुत्तमान्॥ ३९ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप० राजधर्मा० वामदेवगीतासुत्रिनवतितमोऽध्यायः॥ ९३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥वामदेवउवाच॥ ॥अयुद्धेनैवविजयंवर्धयेद्वसुधाधिपः॥ जघन्यमाहुर्विजयंयुद्धेनचनराधिप॥ १ ॥ नचाप्यलब्धंलिप्सेत मूलेनातिदृढेसति॥ नहिदुर्बलमूलस्यराज्ञोलाभोविधीयते ॥ २ ॥ यस्यस्फीतोजनपदःसंपन्नप्रियराजकः॥ संतुष्टपुष्टसचिवोदृढमूलःसपार्थिवः ॥ ३ ॥ यस्ययोधाःसुसंतुष्टाःसांत्विताःसूपधास्थिताः॥ अल्पेनापिसदंडेनमहींजयतिपार्थिवः ॥ ४ ॥ पौरजानपदायस्यभूतेषुचदयालवः॥ सधनाधान्यवंतश्चदृढमूलःसपार्थिवः॥ ५ ॥ प्रतापकालमधिकंयदामन्येतचात्मनः॥ तदालिप्सेतमेधावीपरभूमिधनान्युत ॥ ६ ॥ भोगेष्वदयमानस्यभूतेषुचदयावतः॥ वर्धतेत्वरमाणस्यविषयोरक्षितात्मनः॥ ७ ॥ तक्षेदात्मानमेवंसवनंपरशुनायथा॥ यःसम्यग्वर्तमानेषुस्वेषुमिथ्याप्रवर्तते ॥ ८ ॥ नैवद्विषंतोहीयंतेराज्ञोनित्यमनिघ्नतः॥ क्रोधंनिहंतुंयोवेदतस्यद्वेष्टानविद्यते ॥ ९ ॥ यदार्यजनविद्विष्टंकर्मतन्नाचरेद्बुधः॥ यत्कल्याणमभिध्यायेत्तत्रात्मानंनियोजयेत्॥ १० ॥ नैवमन्येवजानंतिनात्मनापरितप्यते॥ कृत्यशेषेणयोराजासुखान्यनुबुभूषति॥ ११ ॥ इदंवृत्तंमनुष्येषुवर्ततेयोमहीपतिः॥ उभौलोकौविनिर्जित्यविजयेसंप्रतिष्ठते ॥ १२ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ इत्युक्तोवामदेवेनसर्वंतत्कृतवान्नृपः॥ तथाकुर्वंस्त्वमप्येतौलोकौजेतानसंशयः ॥ १३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप० राजध० वामदेवगीतासुचतुर्नवतितमोऽध्यायः॥ ९४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥अथयोविजिगीषेतक्षत्रियःक्षत्रियंयुधि॥ कस्तस्यविजयेधर्मोह्येतंपृष्टोब्रवीहिमे ॥ १ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥ससहायोऽसहायोवाराष्ट्रमागम्यभूमिपः॥ ब्रूयादहंवोराजेतिरक्षिष्यामिचवःसदा ॥ २ ॥ ममधर्म्यंबलिंदत्तकिंवामांप्रतिपत्स्यथ॥ तेचेत्तमागतंतत्रवृणुयुःकुशलंभवेत्॥ ३ ॥ तेचेदक्षत्रियाःसंतोविरुध्येरन्कथंचन॥ सर्वोपायैर्नियंतव्याविकर्मस्थानराधिप॥ ४ ॥

त्यर्थः ॥ ११ ॥ १२ ॥ नृपोवसुमनाः ॥ १३ ॥ ॥ इतिशांतिप० रानै० भा० चतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ ९४ ॥ ॥ ७ ॥ वामदेवगीतासमाप्ता ॥ ॥ यस्यस्वाम्याद्याःसप्तप्रकृतयोदृढाःसपरमहींलिप्सेतेत्युक्तंतत्रयोजिगीषतेजेतुमिच्छतितस्यविजयेविषयेविजयनिमित्तंकोनुष्ठेयोधर्मइतिपृच्छति अथेति ॥ १ ॥ जिगीषुर्द्विविधः अनुपस्थितपरिपंथीउपस्थितपरिपंथीच तत्राद्यस्यधर्ममाह ससहायइति योऽकस्माद्राष्ट्रंपरकीयमागत्याऽहंवोरक्षिष्यामीत्यादिब्रूयात्सआद्योविजिगीषमाणइत्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 अशस्त्रमिति त्राणायाप्यसमर्थपरंचातीवमन्यमानंक्षत्रियमशस्त्रंज्ञात्वाऽपरोहीनोपिशस्त्रंगृह्णात्यतःशस्त्रबलेनैवजितान्यामादीनुल्लंघ्यतत्तदधिपतिमुखेस्थातव्यं जितंराष्ट्रंसामादिनावशीकर्तव्यमितिशेषः
॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ लिप्तोविषदिग्धः इषुर्महान्बाणः कर्णीऋजुःप्रतीपकंटकोबाणः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ एतन्निकृत्याजयरूपं असाधूनपि ॥ १६ ॥ १७ ॥

॥९६॥ अशस्त्रंक्षत्रियंमत्वाशस्त्रंगृह्णात्यथापरः॥ त्राणायाप्यसमर्थंतंमन्यमानमतीवच ॥ ५ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अथयःक्षत्रियोराजाक्षत्रियंप्रत्युपाव्रजेत्॥ १२
कथंसंप्रतियोद्धव्यस्तन्मेब्रूहिपितामह ॥ ६ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ नैवासन्नद्धकवचोयोद्धव्यःक्षत्रियोरणे ॥ एकएकेनवाच्यश्वविसृजेतिक्षिपामिच ॥ ७ ॥ स
चेत्सन्नद्धआगच्छेत्सन्नद्धव्यंततोभवेत्॥ सचेत्ससैन्यआगच्छेत्ससैन्यस्तमथाह्वयेत् ॥ ८ ॥ सचेन्निकृत्यायुध्येतनिकृत्याप्रतियोधयेत् ॥ अथचेद्धर्मतोयुध्येद्ध
र्मेणैवनिवारयेत्॥ ९ ॥ नाश्वेनरथिनंयायादुदियाद्रथिनंरथी॥ व्यसनेनप्रहर्तव्यंनभीतायजितायच॥ १० ॥ इषुर्लिप्तोनकर्णीस्यादसतामेतदायुधम्॥ यथार्थ
मेवयोद्धव्यंनक्रुध्येतजिघांसतः॥ ११ ॥ साधूनांतुयदाभेदात्साधुश्चेद्व्यसनीभवेत्॥ निष्प्राणोनाभिहंतव्योनानपत्यःकथंचन ॥ १२ ॥ भग्नशस्त्रोविपन्नश्चकृत्त
ज्योहतवाहनः॥ चिकित्स्यःस्यात्स्वविषयेप्राप्योवास्वगृहेभवेत्॥ १३ ॥ निर्व्रणश्चसमोक्तव्यएषधर्मःसनातनः॥ तस्माद्धर्मेणयोद्धव्यमितिस्वायंभुवोब्रवीत्॥ १४ ॥
सत्सुनित्यःसतांधर्मस्तमास्थायननाशयेत्॥ योवैजयत्यधर्मेणक्षत्रियोधर्मसंगरः॥ १५ ॥ आत्मानमात्मनाहंतिपापोनिकृतिजीवनः॥ कर्मचैतदसाधूनामसा
धून्साधुनाजयेत्॥ १६ ॥ धर्मेणनिधनंश्रेयोनजयःपापकर्मणा॥ नाधर्मश्चरितोराजन्सद्यःफलतिगौरिव ॥ १७ ॥ मूलानिचप्रशाखाश्चदहन्समधिगच्छति ॥
पापेनकर्मणावित्तंलब्ध्वापापःप्रहृष्यति ॥ १८ ॥ सवर्धमानस्तेयेनपापःपापेप्रसज्जति ॥ नधर्मोस्तीतिमन्वानःशुचीनवहसन्निव ॥ १९ ॥ अश्रद्दधानश्चभवे
द्विनाशमुपगच्छति॥ संबद्धोवारुणैःपाशैरमर्त्यइवमन्यते॥ २० ॥ महादृतिरिवाध्मातःसुकृतेनैववर्तते ॥ ततःसमूलोह्रियतेनदीकूलादिवद्रुमः॥ २१ ॥ अथैनम
भिनिंदंतिभिन्नंकुंभमिवाश्मनि॥ तस्माद्धर्मेणविजयंकोशंलिप्सेतभूमिपः॥ २२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०विजिगीषमाणवृत्तेपंचनवतितमो
ऽध्यायः॥ ९५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ नाधर्मेणमहींजेतुंलिप्सेतजगतीपतिः॥ अधर्मविजयंलब्ध्वाकोनुमन्येतभूमिपः॥ १ ॥ ॥९६॥

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ महादृतिर्महांश्चर्मकोशः आध्मातोवायुनापूरितइवातिपुष्टः सुकृतेसत्कर्मणि ॥ २१ ॥ २२ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजध०नैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचनवतितमोऽध्या
यः ॥ ९५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ नाधर्मेणेति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २॥३ ॥ विप्रणयेद्दासोस्मीतिवदेतितंशिक्षयेत् ततःसंवत्सरादूर्ध्वंसएवाऽब्रुवन्नपिततोजाताज्जेतुःपुत्रएवभवेत् ततश्चमोक्तव्यइत्यर्थः ॥ ४ ॥ विक्रमाहृताकन्यात्वमस्मान्वृणीषेउतान्यंचेतिप्रष्टव्याऽ न्यार्थिनीनस्थाप्येतिभावः सहसानिकृत्याआहृतंदासदास्यादिकंवत्सरांतेभर्त्यर्पणीयंतद्दास्त्रीयमेवतस्मैदत्तंभवति ॥ ५ ॥ वध्याश्चोरादयःतद्धनंनतिष्ठेदपितुव्ययिनव्यमेव वध्योप्यचोरश्चेत्तदाक्षंतव्यंपूर्ववं

अधर्मयुक्तोविजयोह्यध्रुवोऽस्वर्ग्यएवच ॥ सादयत्येषराजानंमहींचभरतर्षभ ॥ २ ॥ विशीर्णकवचंचैवतवास्मीतिचवादिनम् ॥ कृतांजलिंन्यस्तशस्त्रंगृहीत्वान विहिंसयेत् ॥ ३ ॥ बलेनविजितोयश्चनतंयुध्येतभूमिपः ॥ संवत्सरंविप्रणयेत्तस्माज्जातःपुनर्भवेत् ॥ ४ ॥ नार्वाक्संवत्सरात्कन्याप्रष्टव्याविक्रमाहृता ॥ एवमे वधनंसर्वंयच्चान्यत्सहसाहृतम् ॥ ५ ॥ नतुवध्यधनंतिष्ठेत्पिबेयुर्ब्राह्मणाःपयः ॥ युंजीरन्नप्यनडुहःक्षंतव्यंवातदाभवेत् ॥ ६ ॥ राज्ञाराजैवयोद्धव्यस्तथाधर्मोविधीयते ॥ नान्योराजानमभ्यस्येदराजन्यःकथंचन ॥ ७ ॥ अनीकयोःसंहतयोर्यदीयाद्ब्राह्मणोंतरा ॥ शांतिमिच्छन्नुभयतोनयोद्धव्यंतदाभवेत् ॥ ८ ॥ मर्यादांशाश्वतींभिंद्याद्ब्राह्मणंयोभिलंघयेत् ॥ अथचेल्लंघयेदेवमर्यादांक्षत्रियब्रुवः ॥ ९ ॥ असंख्येयस्तदूर्ध्वंस्यादनादेयश्चसंसदि ॥ यस्तुधर्मविलोपेनमर्यादाभेदनेनच ॥ १० ॥ तांवृत्तिंनानुवर्तेतविजिगीषुर्महीपतिः ॥ धर्मलब्धाद्धिविजयाल्लाभःकोभ्यधिकोभवेत् ॥ ११ ॥ सहसानार्यभूतानिक्षिप्रमेवप्रसादयेत् ॥ सांत्वेनभोगदानेनसराज्ञांपरमोनयः ॥ १२ ॥ भुज्यमानाह्ययोगेनस्वराष्ट्रादभितापिताः ॥ अमित्रास्तमुपासीरन्व्यसनौघप्रतीक्षिणः ॥ १३ ॥ अमित्रोपग्रहंचास्यतेकुर्युःक्षिप्रमापदि ॥ संतुष्टाःसर्वतोराजन्राजव्यसनकांक्षिणः ॥ १४ ॥ नामित्रोविनिकर्तव्योनातिच्छेद्यःकथंचन ॥ जीवितंह्यप्यतिच्छिन्नःसंत्यजेच्चकदाचन ॥ १५ ॥ अल्पेनापिचसंयुक्तस्तुष्यत्येवनराधिपः ॥ शुद्धंजीवितमेवापितादृशोबहुमन्यते ॥ १६ ॥ यस्यस्फीतोजनपदःसंपन्नःप्रियराजकः ॥ संतुष्टभृत्यसचिवोदृढमूलःसपार्थिवः ॥ १७ ॥ ऋत्विक्पुरोहिताचार्यायेचान्येश्रुतसत्तमाः ॥ पूजार्हाःपूजितायस्यसवैलोकविदुच्यते ॥ १८ ॥ एतेनैववृत्तेनमहींप्राप्तसुरोत्तमः ॥ अनेनचेंद्रविषयंविजिगीषंतिपार्थिवाः ॥ १९ ॥ भूमिवर्जंधनंराजाजित्वाराजन्महाहवे ॥ अपिचान्नौषधीःशश्वदाजहारप्रतर्दनः ॥ २० ॥

त्तद्धनंप्रतिदेयमित्यर्थः ॥ ६ ॥ अभ्यस्येदभिमुखंशस्त्रंक्षिपेत् ॥ ७ ॥ ८ ॥ क्षत्रियब्रुवःक्षत्रियाधमः ॥ ९ ॥ असंख्येयःक्षत्रियेषुनगणनीयः जातिबाह्यःकर्तव्यइत्यर्थः ॥ १० ॥ ११ ॥ अनार्यभूतानि जयादीनिकृत्वाप्रसादयेत् ॥ १२ ॥ अयोगेनासांत्वेन ॥ १३ ॥ अमित्रोपग्रहंतद्वैरिणामानुकूल्यं तेबलाद्भुज्यमानाः ॥ १४ ॥ विनिकर्तव्योनिकृत्यावंचयितव्यः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ भूमीति धान्यान्यपिशत्रोर्हर्तव्यानीतिकिमुस्वर्णादिकमितिभावः ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अग्निशेषंयज्ञांगभूतंहविः भोजनंसिद्धान्नं एतन्नहर्तव्यमित्यर्थः विप्रकृतोवंचितः ॥ २१ ॥ २२ ॥ उच्चेति राज्ञासर्वंहर्तव्यमित्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भारतभा० षण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ क्षत्रेति महाजनंकटकाश्रितंवैश्यादिजनं ॥ १ ॥ केनतद्वधप्रायश्चित्तंकृत्वापुण्यफलमाप्नोतीत्यर्थः ॥ २ ॥ उत्तरमाह निग्रहेणेति ॥ ३ ॥ उपरुंधंतिपीडयंति ॥ ४ ॥ अप

अग्निहोत्राग्निशेषंचहविर्भोजनमेवच ॥ आजहारदिवोदासस्ततोविप्रकृतोभवत् ॥ २१ ॥ संराजकानिराष्ट्राणिनाभागोदक्षिणांददौ ॥ अन्यत्रश्रोत्रियस्वाच्चता
पसार्थाच्चभारत ॥ २२ ॥ उच्चावचानिवित्तानिधर्मज्ञानांयुधिष्ठिर ॥ आसन्राज्ञांपुराणानांसर्वंतन्ममरोचते ॥ २३ ॥ सर्वविद्यातिरेकेणजयमिच्छेन्महीपतिः ॥
नमाययानदंभेनयइच्छेद्भूतिमात्मनः ॥ २४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप० राजध० विजिगीषमाणवृत्तेषण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९७ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ क्षत्रधर्माद्धिपापीयान्नधर्मोस्तिनराधिप ॥ अपयानेनयुद्धेनराजाहंतिमहाजनम् ॥ १ ॥ अथस्मकर्मणाकेनलोकान्जयतिपार्थिवः ॥ वि
द्वन्जिज्ञासमानायप्रब्रूहिभरतर्षभ ॥ २ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ निग्रहेणचपापानांसाधूनांसंग्रहेणच ॥ यज्ञैर्दानैश्चराजानोभवंतिशुचयोमलाः ॥ ३ ॥ उपरुंधं
तिराजानोभूतानिविजयार्थिनः ॥ तएवविजयंप्राप्यवर्धयंतिपुनःप्रजाः ॥ ४ ॥ अपविध्यंतिपापानिदानयज्ञतपोबलैः ॥ अनुग्रहायभूतानांपुण्यमेषांविवर्धते
॥ ५ ॥ यथैवक्षेत्रनिर्यातानिर्यातंक्षेत्रमेवच ॥ हिनस्तिधान्यंकक्षंचनचधान्यंविनश्यति ॥ ६ ॥ एवंशास्त्राणिमुंचंतोघ्नंतिवध्याननेकधा ॥ तस्यैषानिष्कृतिःकृत्स्ना
भूतानांभावनंपुनः ॥ ७ ॥ योभूतानिधनाक्रांत्यावधात्क्लेशाच्चरक्षति ॥ दस्युभ्यःप्राणदानात्सधनदःसुखदोविराट् ॥ ८ ॥ ससर्वयज्ञैरीजानोराजाथाभयदक्षिणैः ॥
अनुभूयेहभद्राणिप्राप्नोतींद्रसलोकताम् ॥ ९ ॥ ब्राह्मणार्थेसमुत्पन्नेयोरिभिःस्तृत्ययुध्यति ॥ आत्मानंयूपमुत्सृज्यसयज्ञोनंतदक्षिणः ॥ १० ॥ अभीतोविकिरन्
शत्रून्प्रतिगृत्यशरांस्तथा ॥ नतस्मात्त्रिदशाःश्रेयोभुविपश्यंतिकिंचन ॥ ११ ॥ तस्यशस्त्राणियावंतित्वचंभिंदंतिसंयुगे ॥ तावतःसोश्नुतेलोकान्सर्वकामदुहोक्ष
यान् ॥ १२ ॥ यदस्यरुधिरंगात्रादाहवेसंप्रवर्तते ॥ सहतेनैवपापेनसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ १३ ॥ यानिदुःखानिसहतेक्षत्रियोयुधितापितः ॥ तेनतेनतपोभूयइतिध
र्मविदोविदुः ॥ १४ ॥ पृष्ठतोभीरवःसंख्येवर्ततेधर्मपूरुषाः ॥ शूराच्छरणमिच्छंतःपर्जन्यादिवजीवनम् ॥ १५ ॥

विध्यंतिदूरीकुर्वंति ॥ ५ ॥ निर्यातातृणाद्यपनयेनशोधकः निर्दातेतिपाठेदैप्शोधनेइत्यस्यरूपं कक्षंतृणं ॥ ६ ॥ भावनंवर्धनं ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ आत्मानंदेहयूपंयज्ञस्तंभमुत्सृज्योच्छ्रित्य यज्ञोयुद्धयज्ञः
॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ पापेनदुःखेन ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यदीति रक्षित्वाप्रतिरूपंयुद्धाभिमुखंजनंचेन्नकुर्यात्किंतर्हिस्वयंपुरतोभूत्वातांश्चेत्पृष्ठतःकुर्यात्तर्हितत्तथापूर्ववत्पुण्यंवर्ततेनान्यथेत्यर्थः ॥१६॥ यदिनेरक्षितारःसंतस्तंनमस्कुर्युः अथचन्याय्यंयुद्धंचपराट्
त्यकुर्युस्तदपितथान ॥ १७ ॥ अनीकवेलायामनीकानांसंघट्टकाले अभिपतंत्येके उताऽपिच नेत्यन्यइत्यर्थात् ॥ १८ ॥ तदेवाह पततीति विषमेप्राणसंकटेत्यजेत् देहमितिशेषः ॥ १९ ॥ २० ॥ तेभ्य

यदिशूरस्तथाक्षेमंप्रतिरक्षेद्यथाभये ॥ प्रतिरूपंजनंकुर्यान्नचेत्तद्वर्ततेतथा ॥ १६ ॥ यदितेकृतमाज्ञायनमस्कुर्युःसदैवतम् ॥ युक्तंन्याय्यंचकुर्युस्तेनचतद्वर्ततेतथा
॥ १७ ॥ पुरुषाणांसमानानांदृश्यतेमहदंतरम् ॥ संग्रामेऽनीकवेलायामुत्क्रुष्टेभिपतंत्युत ॥ १८ ॥ पतत्यभिमुखःशूरःपरान्भीरुःपलायते ॥ आस्थायस्वर्ग्यमध्वानं
सहायान्विषमेत्यजेत् ॥ १९ ॥ मास्मतांस्तादृशांस्तातजनिष्ठाःपुरुषाधमान् ॥ येसहायान्रणेहित्वास्वस्तिमंतोगृहान्ययुः ॥ २० ॥ अस्वस्तितेभ्यःकुर्वंतिदेवाइंद्र
पुरोगमाः ॥ त्यागेनयःसहायानांस्वान्प्राणांस्त्रातुमिच्छति ॥ २१ ॥ तंहन्युःकाष्ठलोष्टैर्वादहेयुर्वाकटाग्निना ॥ पशुवन्मारयेयुर्वाक्षत्रियायेस्युरीदृशाः ॥ २२ ॥ अ
धर्मःक्षत्रियस्यैषयच्छय्यामरणंभवेत् ॥ विसृजन्श्लेष्ममूत्राणिकृपणंपरिदेवयन् ॥ २३ ॥ अविक्षतेनदेहेनप्रलयंयोधिगच्छति ॥ क्षत्रियोनास्यतत्कर्मप्रशं
संतिपुराविदः ॥ २४ ॥ नगृहेमरणंतातक्षत्रियाणांप्रशस्यते ॥ शौटीराणामशौटीर्यमधर्मंकृपणंचतत् ॥ २५ ॥ इदंदुःखंमहत्कष्टंपापीयइतिनिष्टनन् ॥ प्रतिध्वस्त
मुखःपूतिरमात्याननुशोचयन् ॥ २६ ॥ अरोगाणांस्पृहयतेमुहुर्मृत्युमपीच्छति ॥ वीरोदृप्तोभिमानीचनेदृशंमृत्युमर्हति ॥ २७ ॥ रणेषुकदनंकृत्वाज्ञातिभिःपरि
वारितः ॥ तीक्ष्णैःशस्त्रैरभिक्लिष्टःक्षत्रियोमृत्युमर्हति ॥ २८ ॥ शूरोहिकाममन्युभ्यामाविष्टोयुध्यतेभृशम् ॥ हन्यमानानिगात्राणिपरैर्नैवाववुध्यते ॥ २९ ॥ ससंख्ये
निधनंप्राप्यप्रशस्तंलोकपूजितम् ॥ स्वधर्मंविपुलंप्राप्यशक्रस्यैतिसलोकताम् ॥ ३० ॥ सर्वोपायैरणमुखमातिष्ठंस्त्यक्तजीवितः ॥ प्राप्नोतींद्रस्यसालोक्यंशूरःपृष्ठम
दर्शयन् ॥ ३१ ॥ यत्रयत्रहतःशूरःशत्रुभिःपरिवारितः ॥ अक्षयान्लभतेलोकान्यदिदैन्यंनसेवते ॥ ३२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिरा० सप्तनवतितमो
ऽध्यायः ॥ ९७ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ केलोकायुध्यमानानांशूराणामनिवर्तिनाम् ॥ भवंतिनिधनंप्राप्यतन्मेब्रूहिपितामह ॥ १ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥
अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ अंबरीषस्यसंवादमिंद्रस्यचयुधिष्ठिर ॥ २ ॥

स्तस्मै ॥ २१ ॥ तस्यदंडमाह तंहन्युरिति तृणमयेकटेबद्धादहनंकटाग्निनादाहः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ शौटीराणांशूरत्वाभिमानवतां ॥ २५ ॥ निष्टनन्शब्दंकुर्वन् पूतिर्दुर्गंधिः अमात्यान्पुत्रान् ॥ २६ ॥ २७ ॥
॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भारतभा० सप्तनवतितमोऽध्यायः ॥ ९७ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ अक्षयाँल्लभतेलोकानित्युक्तंतत्प्रश्नपूर्वकंविवृणोति केइति ॥ १ ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नाभागिर्नाभागपुत्रः शक्रेणसहस्थितंसचिवं ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११॥ यश्चान्योक्षत्रियोपियुध्यतेनरस्तस्याप्ययंचयज्ञोस्ति यश्चान्योविद्यतेनवइतिपाठे योयस्मात्अन्योय

अंबरीषोहिनाभागिःस्वर्गंगत्वासुदुर्लभम् ॥ ददर्शसुरलोकस्थंशक्रेणसचिवंसह ॥३॥ सर्वतेजोमयंदिव्यंविमानवरमास्थितम् ॥ उपर्युपरिगच्छंतंस्वंवैसेनापतिं प्रभुम् ॥ ४ ॥ सदृष्ट्वोपरिगच्छंतंसेनापतिमुदारधीः ॥ ऋद्धिंदृष्ट्वासुदेवस्यविस्मितःप्राहवासवम् ॥ ५ ॥ ॥अंबरीषउवाच॥ ॥सागरांतांमहींकृत्स्नामनुशास्यय थाविधि ॥ चातुर्वर्ण्येयथाशास्त्रंप्रवृत्तोधर्मकाम्यया ॥ ६ ॥ ब्रह्मचर्येणघोरेणगुर्वाचारेणसेवया ॥ वेदानधीत्यधर्मेणराजशास्त्रंचकेवलम् ॥७॥ अतिथीनन्नपाने नपितॄंश्चस्वधयातथा ॥ ऋषीन्स्वाध्यायदीक्षाभिर्देवान्यज्ञैरनुत्तमैः ॥८॥ क्षत्रधर्मेस्थितोभूत्वायथाशास्त्रंयथाविधि ॥ उदीक्षमाणःपृतनांजयामियुधिवासव ॥ ९ ॥ देवराजसुदेवोयंममसेनापतिःपुरा ॥ आसीद्योधःप्रशांतात्मासोयंकस्मादतीवमाम् ॥ १० ॥ अनेनक्रतुभिर्मुख्यैर्नेष्टंनापिद्विजातयः ॥ तर्पिताविधिवच्छ क्रसोयंकस्मादतीवमाम् ॥ ११ ॥ ॥इंद्रउवाच ॥ ॥एतस्यविततस्तातसुदेवस्यबभूवह ॥ संग्रामयज्ञःसुमहान्यश्चान्योयुध्यतेनरः ॥ १२ ॥ सन्नद्धोदीक्षितःस र्वोयोधःप्राप्यचमूमुखम् ॥ युद्धयज्ञाधिकारस्थोभवतीतिविनिश्चयः ॥ १३ ॥ ॥अंबरीषउवाच॥ ॥कानियज्ञेहवींष्यस्मिन्किमाज्यंकाचदक्षिणा ॥ ऋत्विज श्चात्रकेप्रोक्तास्तन्मेब्रूहिशतक्रतो ॥ १४ ॥ ॥इंद्रउवाच ॥ ॥ऋत्विजःकुंजरास्तत्रवाजिनोध्वर्यवस्तथा ॥ हवींषिपरमांसानिरुधिरंत्वाज्यमुच्यते ॥ १५ ॥शृगा लगृध्रकाकोलाःसदस्यास्तत्रपत्त्रिणः ॥ आज्यशेषंपिबंत्येतेहविःप्राश्नंतिचाध्वरे ॥ १६ ॥ प्रासतोमरसंघाताःखड्गशक्तिपरश्वधाः ॥ ज्वलंतोनिशिताःपीताःस्रुच स्तस्याथसत्रिणः ॥ १७ ॥ चापवेगायतस्तीक्ष्णःपरकायावभेदनः ॥ ऋजुःसुनिशितःपीतःसायकश्चस्रुवोमहान् ॥ १८ ॥ द्वीपिचर्मावनद्धश्चनागदंतकृतत्सरुः ॥ हस्तिहस्तधरःखड्गःस्फ्यभवेत्तस्यसंयुगे ॥ १९ ॥ ज्वलितैर्निशितैःप्रासशक्त्यृष्टिसपरश्वधैः ॥ शैक्यायसमयैस्तीक्ष्णैरभिघातोभवेद्वसु ॥ २० ॥ संख्यासमयवि स्तीर्णमभिजातोद्भवंबहु ॥ आवेगाद्यत्तुरुधिरंसंग्रामेस्रवतेभुवि ॥ २१ ॥ सास्यपूर्णाहुतिर्होमेसमृद्धासर्वकामधुक् ॥ छिंधिभिंधीतियःशब्दःश्रूयतेवाहिनीमु खे ॥ २२ ॥ सामानिसामगास्तस्यगायंतियमसादने ॥ हविर्धानंतुतस्याहुःपरेषांवाहिनीमुखम् ॥ २३ ॥

ज्ञोवोयुष्माकंक्षत्रियाणांनविद्यतइत्यर्थः ॥ १२ ॥ १३॥१४॥१५॥१६॥ निशिताःशाणघृष्टाः पीताःक्षारपानीयेनसंभाविताः ॥ १७॥१८॥१९॥ शैक्यायसमयैःसर्वलोहमयैः वसुयत्किंचिद्यज्ञियंद्रव्यं ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ हविर्धानंहविषःस्थापनस्थलं ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥ शोणितसंघाताशोणितौघमयी ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥

कुंजराणांहयानांचवर्मिणांचसमुच्चयः॥ अग्निःश्येनचितोनामसचयज्ञोविधीयते ॥ २४ ॥ उत्तिष्ठतेकबंधोत्रसहस्रेनिहतेतुयः॥ सयूपस्तस्यशूरस्यखादिरोष्टास्रि
रुच्यते॥ २५॥ इडोपहूताःक्रोशंतिकुंजरास्त्वंकुशेरिताः ॥ व्याघुष्टतलनादेनवषट्कारेणपार्थिव ॥ २६ ॥ उद्गातातत्रसंग्रामेत्रिसामादुंदुभिर्नृप ॥ ब्रह्मस्वेह्रिय
माणेतुत्यक्त्वायुद्धेप्रियांतनुम् ॥ २७॥ आत्मानंयूपमुत्सृज्यसयज्ञोनंतदक्षिणः॥ भर्तुरर्थेचयःशूरोविक्रमेद्वाहिनीमुखे॥ २८॥ नभयाद्विनिवर्तेततस्यलोकाय
थामम॥ नीलचर्मावृतैःखड्गैर्बाहुभिःपरिघोपमैः॥ २९॥ यस्यवेदिरुपस्तीर्णातस्यलोकायथामम॥ यस्तुनापेक्षतेकंचित्सहायंविजयेस्थितः॥ ३० ॥ विगाह्यवा
हिनीमध्यंतस्यलोकायथामम॥ यस्यशोणितसंघाताभेरीमंडूककच्छपा ॥ ३१ ॥ वीरास्थिशर्करादुर्गामांसशोणितकर्दमा॥ असिचर्मप्लवाघोराकेशशैवल
शाद्वला॥ ३२॥ अश्वनागरथैश्चैवसंछिन्नैःकृतसंक्रमा ॥ पताकाध्वजवानीराहतवारणवाहिनी ॥ ३३ ॥ शोणितोदासुसंपूर्णादुस्तरापारगैर्नरैः ॥ हतनागम
हानक्रापरलोकवहाशिवा॥ ३४॥ ऋष्टिखड्गमहानौकागृध्रकंकबलप्लुवा ॥ पुरुषादानुचरिताभीरूणांकश्मलावहा ॥ ३५॥ नदीयोधस्यसंग्रामेतदस्यावभृथं
स्मृतम्॥ वेदिर्यस्यत्वमित्राणांशिरोभ्यश्वप्रकीर्यते॥ ३६॥ अश्वस्कंधैर्गजस्कंधैस्तस्यलोकायथामम॥ पत्नीशालाकृतायस्यपरेषांवाहिनीमुखम्॥ ३७॥ हवि
र्धानंस्ववाहिन्यास्तदस्याहुर्मनीषिणः॥ सदस्यादक्षिणायोधाआग्नीध्रश्चोत्तरांदिशम् ॥ ३८॥ शत्रुसेनाकलत्रस्यसर्वलोकानदूरतः॥ यदातूभयतोव्यूहेभवत्या
काशमग्रतः ॥ ३९ ॥ सास्यवेदिस्तदायज्ञैर्नित्यंवेदास्त्रयोग्नयः ॥ यस्तुयोधःपरावृत्तःसंत्रस्तोहन्यतेपरैः ॥ ४० ॥अप्रतिष्ठःसनरकंयातिनास्त्यत्रसंशयः॥ यस्य
शोणितवेगेनवेदिःस्यात्संपरिप्लुता॥ ४१॥ केशमांसास्थिसंपूर्णासगच्छेत्परमांगतिम्॥ यस्तुसेनापतिंहत्वातद्यानमधिरोहति॥४२॥ सविष्णुविक्रमक्रामीबृह
स्पतिसमःप्रभुः॥ नायकंतत्कुमारंवायोवास्यात्तत्रपूजितः ॥४३ ॥ जीवग्राहंप्रगृह्णातितस्यलोकायथामम॥ आहवेतुहतंशूरंनशोचेतकथंचन॥ ४४॥ अशो
च्योहिहतःशूरःस्वर्गलोकेमहीयते॥ नत्यन्नंनोदकंतस्यनस्नानंनाप्यशौचकम्॥४५॥हतस्यकर्तुमिच्छंतितस्यलोकान्शृणुष्वमे ॥ वराप्सरःसहस्राणिशूरमायोध
नेहतम्॥ ४६॥ त्वरमाणाभिधावंतिममभर्ताभवेदिति॥ एतत्तपश्चपुण्यंचधर्मश्चैवसनातनः॥ ४७॥ चत्वारश्चाश्रमास्तस्ययोयुद्धमनुपालयेत्॥ वृद्धबालौनहं
तव्यौनचस्त्रीनैवपृष्ठतः॥ ४८॥ तृणपूर्णमुखश्चैवतवास्मीतिचयोवदेत्॥ जंभंवृत्रंबलंपाकंशतमायंविरोचनम्॥ ४९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भारतभा० अष्टनवतितमोऽध्यायः ॥ ९८ ॥ ॥७॥ ॥ अत्रशूरप्रोत्साहनेविषये मैथिलोजनकः ॥ १ ॥ यज्ञोपवीतीत्यनेनसंग्रामस्ययज्ञत्वात्तत्रप्रायत्येनभाव्य

दुर्वार्यचैवनमुचिंनैकमायंचशंबरम् ॥ विप्रचित्तिंचदैतेयंदनोःपुत्रांश्चसर्वशः ॥ ५० ॥ प्रह्लादंचनिहत्याजौततोदेवाधिपोभवम् ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥इत्येतच्छ

॥ ९९ ॥ क्रवचनंनिशम्यप्रतिगृह्यच ॥ योधानामात्मनःसिद्धिमंबरीषोभिपन्नवान् ॥ ५१ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप० राजध० इंद्रांबरीषसंवादेअष्टनवतितमोऽध्या

यः ॥ ९८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ प्रतर्दनोमैथिलश्चसंग्राममंयत्रचक्रतुः ॥ १ ॥ यज्ञोपवीतीसंग्रामेजनकोमैथि

लोयथा ॥ योधानुद्धर्षयामासतन्निबोधयुधिष्ठिर ॥ २ ॥ जनकोमैथिलोराजामहात्मासर्वतत्त्ववित् ॥ योधान्स्वान्दर्शयामासस्वर्गंनरकमेवच ॥ ३ ॥ अभीरूणा

मिमेलोकाभास्वंतोहंतपश्यत ॥ पूर्णागंधर्वकन्याभिःसर्वकामदुहोऽक्षयाः ॥ ४ ॥ इमेपलायमानानांनरकाःप्रत्युपस्थिताः ॥ अकीर्तिःशाश्वतीचैवयतितव्यमनं

तरम् ॥ ५ ॥ तान्दृष्ट्वारीन्विजयतभूत्वासंत्यागबुद्धयः ॥ नरकस्याप्रतिष्ठस्यमाभूतवशवर्तिनः ॥ ६ ॥ त्यागमूलंहिशूराणांस्वर्गद्वारमनुत्तमम् ॥ इत्युक्तास्तेनृपतिना

योधाःपरपुरंजय ॥ ७ ॥ अजयंतरणेशत्रून्हर्षयंतोनरेश्वरम् ॥ तस्माद्आत्मवतानित्यंस्थातव्यंरणमूर्धनि ॥ ८ ॥ गजानांरथिनोमध्येरथानामनुसादिनः ॥ सादि

नामंतरेस्थाप्यंपादातमपिदंशितम् ॥ ९ ॥ यएवंव्यूहतेराजासनित्यंजयतिद्विषः ॥ तस्मादेवंविधातव्यंनित्यमेवयुधिष्ठिर ॥ १० ॥ सर्वेस्वर्गतिमिच्छंतिसुयुद्धेना

तिमन्यवः ॥ क्षोभयेयुरनीकानिसागरंमकरायथा ॥ ११ ॥ हर्षयेयुर्विषण्णांश्चव्यवस्थाप्यपरस्परम् ॥ जितांचभूमिंरक्षेतभग्नान्नात्यनुसारयेत् ॥ १२ ॥ पुनराव

र्तमानानांनिराशानांचजीविते ॥ वेगःसुदुःसहोराजंस्तस्मान्नात्यनुसारयेत् ॥ १३ ॥ नहिप्रहर्तुमिच्छंतिशूराःप्रद्रवतोभृशम् ॥ तस्मात्पलायमानानांकुर्यान्नात्य

नुसारणम् ॥ १४ ॥ चराणामचराश्चन्नमदंष्ट्रादंष्ट्रिणामपि ॥ आपःपिपासतामन्नमन्नंशूरस्यकातराः ॥ १५ ॥ समानपृष्ठोदरपाणिपादाःपराभवंभीरवोवैव्रजंति

अतोभयार्ताःप्रणिपत्यभूयःकृत्वांजलीनुपतिष्ठंतिशूरान् ॥ १६ ॥ शूरबाहुषुलोकोयंलंबतेपुत्रवत्सदा ॥ तस्मात्सर्वास्ववस्थासुशूरःसंमानमर्हति ॥ १७ ॥ नहि

शौर्यात्परंकिंचित्त्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ शूरःसर्वंपालयतिसर्वंशूरेप्रतिष्ठितम् ॥ १८ ॥ ॥इतिश्रीमहा० राज० विजिगीषमाणवृत्तेनवनवतितमोऽध्यायः ॥ ९९ ॥ ॥ ९९ ॥

मितिदर्शितं ॥ २ ॥ दर्शयामासयोगबलेन ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ गजानांमध्येरथिनः रथिनांमध्येसादिनः सादिनांमध्येपादातं ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ नात्यनुसारयेन्नातिद्रावयेत्पराद्वृत्तिभ

यात् ॥ १२ ॥ तदेवाह पुनरिति ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजध० नैलकंठीयेभारतभावदीपेनवनवतितमोऽध्यायः ॥ ९९ ॥ ॥७ ॥७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यथेति नयंतिभीतानपिराजभयप्रदर्शनेनपुरस्कुर्वंति ॥ १ ॥ सत्यंक्षत्रधर्मः उपपत्तिर्मरणनिश्चयः साध्वाचारःशिष्टाचारः औपयिकउक्तभयप्रदर्शनजाप्रवृत्तिः एतैश्चतुर्भिर्हेतुभिर्धर्मःस्थितःस्थिरोभवति ॥ २ ॥ सिद्धार्थान्सद्यःफलान् तेषांचयेऽर्थधर्मयोर्निर्मर्यादास्तेपरिपंथिनोनाशकाभवंति ॥ ३ ॥ तेषांदस्यूनां नैगमंवेदोक्तमुपायं ॥ ४ ॥ प्रतीति वक्रांवक्रयैवनाशयेत्॥५॥ अमित्रानिवतांनिकृतिंप्रबाध

॥ युधिष्ठिरउवाच॥ ॥यथाजयार्थिनःसेनांनयंतिभरतर्षभ ॥ ईषद्धर्मंप्रपीडयापितन्मेब्रूहिपितामह ॥ १ ॥ ॥भीष्मउवाच ॥ ॥सत्येनहिस्थितोधर्मउपपत्त्या तयापरे॥साध्वाचारतयाकेचित्तथैवौपयिकादपि॥ २ ॥उपायधर्मान्वक्ष्यामिसिद्धार्थानर्थधर्मयोः॥ निर्मर्यादादस्यवस्तुभवंतिपरिपंथिनः॥ ३ ॥ तेषांप्रतिविघातार्थंप्रवक्ष्याम्यथनैगमम्॥ कार्याणांसर्वसिद्ध्यर्थंतानुपायान्निबोधमे ॥ ४॥ उभेप्रज्ञेवेदितव्येऋज्वीवक्राचभारत ॥ जानन्वक्रांनसेवेतप्रतिबाधेतचागतां ॥ ५॥ अमित्राएवराजानंभेदेनोपचरंत्युत ॥ तांराजानिकृतिंजानन्यथामित्रान्प्रबाधते ॥ ६ ॥ गजानांपार्थवर्माणिगोवृषाजगराणिच॥ शल्यकंटकलोहानितनुत्रचमराणिच ॥ ७॥ सितपीतानिशस्त्राणिसन्नाहाःपीतलोहिताः॥ नानारंजनरक्ताःस्युःपताकाःकेतवश्चह ॥८॥ ऋष्टयस्तोमराःखड्गानिशिताश्चपरश्वधाः ॥ फलकान्यथचर्माणिप्रतिकल्प्यान्यनेकशः॥९॥अभिनीतानिशस्त्राणियोधाश्चकृतनिश्चयाः॥चैत्र्यांवामार्गशीर्ष्यांवासेनायोगःप्रशस्यते॥ १० ॥पक्वसस्याहिपृथिवीभवत्यंबुमतीतदा ॥ नैवातिशीतोनात्युष्णःकालोभवतिभारत॥ ११ ॥ तस्मात्तदायोजयेतपरेषांव्यसनेथवा ॥ एतेहियोगाःसेनायाःप्रशस्ताःपरबाधने ॥ १२ ॥जलवांस्तृणवान्मार्गःसमोगम्यःप्रशस्यते॥ चारैःसुविदिताभ्यासःकुशलैर्वनगोचरैः ॥ १३ ॥नव्द्यरण्येनशक्येतगंतुंमृगगणैरिव ॥ तस्मात्सेनासुतानेवयोजयंतिजयार्थिनः ॥ १४ ॥ अग्रतःपुरुषानीकंशक्तंचापिकुलोद्भवं॥ आवासस्तोयवान्दुर्गःपर्याकाशःप्रशस्यते॥ १५ ॥परेषामुपसर्पाणांप्रतिषेधस्तथाभवेत्॥ आकाशात्तुवनाभ्यासंमन्यंतेगुणवत्तरं ॥ १६ ॥बहुभिर्गुणजातैश्चयेयुद्धकुशलाजनाः॥उपन्यासोभवेत्तत्रबलानांनातिदूरतः ॥ १७ ॥ उपन्यासावतरणंपदातीनांचगूहनम्॥ अथशत्रुप्रतीघातमापदर्थंपरायणम्॥ १८ ॥सप्तर्षीन्पृष्ठतःकृत्वायुध्येयुरचलाइव॥ अनेनविधिनाशत्रूनुजिगीषेतापिदुर्जयान्॥ १९॥ यतोवायुर्यतःसूर्योयतःशुक्रस्ततोजयः॥ पूर्वंपूर्वंज्यायएषांसंनिपातेयुधिष्ठिर ॥ २० ॥

तेबाधेत् ॥ ६ ॥ गजानांवर्माणिबाणघातत्राणानि गैवादीनांशल्यादीनि ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ उपन्यासंन्यासस्यधननिक्षेपस्यसमीपेऽवतरणंपदातीनांगूहनंचन्यासस्यैवकार्यं उपास्याःसवितरणमितिपाठेसदानंयथास्यात्तथाजनाउपास्याइतिपूर्वान्वयि पदातीनांगूहनंपरवंचनार्थं अथनिलीयाऽऽगतशत्रुप्रतिघातंकुर्यात् ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अमर्यादांसेतुप्राकारादिहीनां ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ सुदिनेषुदृष्टिवर्जितदिनेषु ॥ २४ ॥ प्रसंख्यायसम्यग्विचार्य तिथौनक्षत्रेचपूजितआशीर्भिर्योजितः ॥२५॥ २६ ॥ २७॥उपन्यासान्सुरुंगादिगुप्तोपायात् बहिस्तृणाद्यर्थंचरतोवहिश्चरानल्पान् उपन्यासान्तृणाद्याहर्तॄन् ॥ २८ ॥ राजद्वारेऽमात्यद्वारेवायेवर्गिणःसमुदायाधिपतयस्तान्नाभिघातयेदितिप्रपूर्वेणसंबंधः ॥ २९॥ अनीकंपरकीयं भिन्नंस्वी

अकर्दमामनुदकाममर्यादामलोष्टकाम् ॥ अश्वभूमिंप्रशंसंतियेयुद्धकुशलाजनाः ॥ २१ ॥ अपंकागर्तरहितारथभूमिःप्रशस्यते ॥ नीचद्रुमामहाकक्षासोदका हस्तियोधिनाम् ॥ २२ ॥ बहुदुर्गामहाकक्षावेणुवेत्रसमाकुला ॥ पदातीनांक्षमाभूमिःपर्वतोपवनानिच ॥ २३ ॥ पदातिबहुलासेनादृढाभवतिभारत ॥ रथाश्वबहुलासेनासुदिनेषुप्रशस्यते ॥ २४ ॥ पदातिनागबहुलाप्रावृट्कालेप्रशस्यते ॥ गुणानेतान्प्रसंख्यायदेशकालौप्रयोजयेत् ॥ एवंसंचिंत्ययोयातितिथिनक्षत्रपूजितः ॥ २५ ॥ विजयंलभतेनित्यंसेनांसम्यक्प्रयोजयन् ॥ प्रसुप्तांस्तृषितान्श्रांतान्प्रकीर्णान्नाभिघातयेत् ॥ २६ ॥ मोक्षेप्रयाणेचलनेपानभोजनकालयोः ॥ अतिक्षिप्तान्व्यतिक्षिप्तान्निहतान्प्रतनूकृतान् ॥ २७ ॥ अविश्रब्धान्कृतारंभानुपन्यासात्प्रतापितान् ॥ बहिश्चरानुपन्यासान्कृतवेश्मानुसारिणः ॥ २८ ॥ पारंपर्यागतेद्वारेयेकेचिदनुवर्तिनः ॥ परिचर्यावतोद्वारेयेचकेचनवर्गिणः ॥ २९ ॥ अनीकंयेविभिंदंतिभिन्नंसंस्थापयंतिच ॥ समानाशनपानास्तेकार्याद्विगुणवेतनाः ॥ ३० ॥ दशाधिपतयःकार्याःशताधिपतयस्तथा ॥ ततःसहस्राधिपतिंकुर्याच्छूरमतंद्रितम् ॥ ३१ ॥ यथामुख्यान्संनिपात्यवक्तव्याःसंशयामहे ॥ विजयार्थंहिसंग्रामेनत्यक्ष्यामःपरस्परम् ॥ ३२ ॥ इहैवतेनिवर्तंतांयेचकेचनभीरवः ॥ येघातयेयुःप्रवरंकुर्वाणास्तुमुलंप्रति ॥ ३३ ॥ नसंनिपातेप्रदरंवधंवाकुर्युरीदृशाः ॥ आत्मानंचस्वपक्षंचपालयन्हंतिसंयुगे ॥ ३४ ॥ अर्थनाशोवधोकीर्तिरयशश्चपलायने ॥ अमनोज्ञासुखावाचःपुरुषस्यपलायने ॥ ३५ ॥ प्रतिध्वस्तोष्ठदंतस्यन्यस्तसर्वायुधस्यच ॥ अमित्रैरवरुद्धस्यद्विषतामस्तुनःसदा ॥ ३६ ॥ मनुष्यापसदाह्येतेयेभवंतिपराङ्मुखाः ॥ राशिवर्धनमात्रास्तेनैवतेप्रेत्यनोइह ॥ ३७ ॥ अमित्राहृष्टमनसःप्रत्युद्यांतिपलायिनम् ॥ जयिनस्तुनरास्तातचंदनैर्मंडनेनच ॥ ३८ ॥ यस्यस्मसंग्रामगतायशोवैघ्नंतिशत्रवः ॥ तदसह्यतरंदुःखमहंमन्येवधादपि ॥ ३९ ॥ जयंजानीतधर्मस्यमूलंसर्वसुखस्यच ॥ याभीरूणांपराग्लानिःशूरस्तामधिगच्छति ॥ ४० ॥

यं ॥ ३० ॥ ३१ ॥ संनिपात्यैकीकृत्य ॥ ३२ ॥३३॥प्रदरंभंगं प्रदरःशरभंगयोरितिविश्वः प्रदरंपलायनमित्येके वधंवास्वीयानां ॥३४ ॥ ३५ ॥ नोऽस्मत्संबंधिनांद्विषतांपुरुषस्यद्रव्यनाशादिकमस्त्वितिपूर्वेणसहद्वयोःसंबंधः ॥ ३६ ॥ राशिर्योधसंख्याशरीरंवातस्यवर्धनाः वृथाजन्मानइत्यर्थः ॥ ३७ ॥ पलायिनंजयिनःप्रत्युद्यांतियत्तदसह्यतरमित्यपकृष्यते ॥३८॥३९ ॥ पराग्लानिर्मृत्युःप्रहारोवा ॥४०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ चर्मवतांपुरुषाणामनीकं विभक्तिलोपआर्षः ॥४३॥ येपुरोगमाभवेयुस्तेपदातीनांबृंहणंकुर्युः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ स्कंधःस्यान्नृपतावंसेसंपरायसमूहयोरितिमेदिनी समूहमात्रार्थंवातिष्ठेयुः ॥ ४६ ॥ संहतानन्योन्यंश्लिष्टान्स्वान्परैःसहयोधयेत्सेनापतिः तदेवाह सूचीति ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजध० नैलकंठीयेभारतभावदीपेशततमोऽध्यायः ॥ १०० ॥

तेवयंस्वर्गमिच्छंतःसंग्रामेत्यक्तजीविताः ॥ जयंतोवध्यमानावाप्राप्नुयामचसद्गतिम् ॥४१॥ एवंसंशप्तशपथाःसमभित्यक्तजीविताः ॥ अमित्रवाहिनींवीराःप्रतिगाहंत्यभीरवः ॥ ४२ ॥ अग्रतःपुरुषानीकमसिचर्मवतांभवेत् ॥ पृष्ठतःशकटानीकंकलत्रंमध्यतस्तथा ॥ ४३ ॥ परेषांप्रतिघातार्थंपदातीनांचबृंहणम् ॥ अपितस्मिन्पुरेवृद्धाभवेयुर्येपुरोगमाः ॥ ४४ ॥ येपुरस्तादभिमताःसत्त्ववंतोमनस्विनः ॥ तेपूर्वमभिवर्तेरंश्चैतानेवेतरेजनाः ॥ ४५ ॥ अपिचोद्धर्षणंकार्यंभीरूणामपियत्नतः ॥ स्कंधदर्शनमात्रात्तुतिष्ठेयुर्वासमीपतः ॥ ४६ ॥ संहतान्योधयेदल्पान्कामंविस्तारयेद्बहून् ॥ सूचीमुखमनीकंस्यादल्पानांबहुभिःसह ॥ ४७ ॥ संप्रयुक्तेनिकृष्टेवासत्यंवायदिवानृतम् ॥ प्रगृह्यबाहून्क्रोशेतभग्नाभग्नाःपरेइति ॥ ४८ ॥ आगतंमेमित्रबलंप्रहरध्वमभीतवत् ॥ सत्त्ववंतोभिबाधेयुःकुर्वंतोभैरवान्रवान् ॥ ४९ ॥ क्ष्वेडाःकिलकिलाशब्दाःक्रकचागोविषाणिकाः ॥ भेरीमृदंगपणवान्नादयेयुःपुरश्चरान् ॥ ५० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप० राजध० सेनानीतिकथनेशततमोऽध्यायः ॥ १०० ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ किंशीलाःकिंसमाचाराःकथंरूपाश्चभारत ॥ किंसंनाहाःकथंशस्त्राजनाःस्युःसंगरेक्षमाः ॥ १ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ यथाचरितमेवात्रशस्त्रंपत्रंविधीयते ॥ आचाराद्वीरपुरुषस्तथाकर्मसुवर्तते ॥ २ ॥ गांधाराःसिंधुसौवीरानखरप्रासयोधिनः ॥ अभीरवःसुबलिनस्तद्बलंसर्वपारगम् ॥ ३ ॥ सर्वशस्त्रेषुकुशलाःसत्त्ववंतोह्युशीनराः ॥ प्राच्यामातंगयुद्धेषुकुशलाःकूटयोधिनः ॥ ४ ॥ यथायवनकांबोजामथुरामभितश्चये ॥ एतेनियुद्धकुशलादाक्षिणात्याऽसिपाणयः ॥ ५ ॥ सर्वत्रशूराजायंतेमहासत्त्वामहाबलाः ॥ प्रायएवसमुद्दिष्टालक्षणानितुमेशृणु ॥ ६ ॥ सिंहशार्दूलवाङ्नेत्राःसिंहशार्दूलगामिनः ॥ पारावतकुलिंगाक्षाःसर्वेशूराःप्रमाथिनः ॥ ७ ॥ मृगस्वराद्वीपिनेत्राऋषभाक्षास्तरस्विनः ॥ प्रमादिनश्चमंदाश्चक्रोधनाःकिंकिणीस्वनाः ॥ ८ ॥ मेघस्वनाःक्रोधमुखाःकेचित्करभसंनिभाः ॥ जिह्मनासाग्रजिह्वाश्चदूरगादूरपातिनः ॥ ९ ॥

किंशीलाइति ॥ १ ॥ आचरितंकुलदेशाचारागतं पत्रंवाहनं ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ नियुद्धंबाहुयुद्धं दाक्षिणात्याअसिपाणयइतिच्छेदः संधिरार्षः ॥ ५ ॥ सर्वत्रसर्वदेशे समुद्दिष्टाःप्रख्याताः ॥६॥ पारावतकुलिंगाक्षाः कुलिंगोभूमिकूश्माण्डेमतंगजभुजंगयोरितिमेदिनी सर्पाक्षत्वंशूरलक्षणं कुलिंदाक्षाइतिपाठेपिकुलिंदःपक्षिविशेषः ॥ ७ ॥ ८ ॥ करभउष्ट्रः ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥१०॥११॥१२॥१३॥ जिह्माक्षाःकुटिलदृशः प्रललाटाउन्नतकपालाः॥१४॥१५॥दीप्तःपिंगलः स्थूलादीर्घाःपिंडिकाजानुनोरधःपश्चाद्भागाःयेषां ॥१६॥ सुग्रीवावासुदेवाश्वाइवउद्धताः विनताविहगा

बिडालकुब्जतनवस्तनुकेशास्तनुत्वचः॥ शीघ्राश्चपलवृत्ताश्चतेभवंतिदुरासदाः ॥ १० ॥ गोधानिमीलिताःकेचिन्मृदुप्रकृतयस्तथा॥ तुरंगगतिनिर्घोषास्तेनराः

॥ १०१ ॥ पारयिष्णवः॥ ११॥ सुसंहताःसुतनवोव्यूढोरस्काःसुसंस्थिताः॥ प्रवादितेषुकुप्यंतिहृष्यंतिकलहेषुच ॥ १२॥ गंभीराक्षानिःसृताक्षाःपिंगाक्षाभ्रुकुटीमुखाः॥

नकुलाक्षास्तथाचैवसर्वेशूरास्तनुत्यजः॥ १३॥ जिह्माक्षाःप्रललाटाश्चनिर्मांसहनवोपिच॥ वज्रबाह्वंगुलीचक्राःकृशाधमनिसंतताः ॥ १४॥ प्रविशंतिचवेगे

नसांपरायेत्युपस्थिते ॥ वारणाइवसंमत्तास्तेभवंतिदुरासदाः॥ १५॥ दीप्तस्फुटितकेशांताःस्थूलपार्श्वहनूमुखाः॥ उन्नतांसाःपृथुग्रीवाविकटाःस्थूलपिंडिकाः॥

॥ १६॥ उद्वृताइवसुग्रीवाविनताविहगाइव॥ पिंडशीर्षातिवक्राश्चवृषदंशमुखास्तथा॥ १७॥ उग्रस्वरामन्युमंतोयुद्धेष्वारावसारिणः॥ अधर्मज्ञावलिप्ताश्चघो

रारौद्रप्रदर्शनाः॥ १८॥ त्यक्तात्मानःसर्वएतेअंत्यजाह्यनिवर्तिनः॥ पुरस्कार्याःसदासैन्येहन्यंतेघ्नंतिचापिये॥ १९॥ अधार्मिकाभिन्नवृत्ताःसांत्वेनैषांपराभवः॥

एवमेवप्रकुप्यंतिराज्ञोप्येतेह्यभीक्ष्णशः॥ २० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप० राजधर्मानुशासन० विजिगीषमाणवृत्तेएकाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०१ ॥

युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ जयिन्याःकानिरूपाणिभवंतिभरतर्षभ॥ पृतनायाःप्रशस्तानितानिचेच्छामिवेदितुम्॥ १ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ जयिन्यायानिरूपाणि

भवंतिभरतर्षभ॥ पृतनायाःप्रशस्तानितानिवक्ष्यामिसर्वशः॥ २ ॥ दैवेपूर्वंप्रकुपितेमानुषेकालचोदिते ॥ तद्विद्वांसोऽनुपश्यंतिज्ञानदिव्येनचक्षुषा ॥ ३ ॥ प्रायश्चि

त्तविधिंचात्रजपहोमांश्चतद्विदः॥ मंगलानिचकुर्वंतिशमयंत्यहितानिच॥ ४ ॥ उदीर्णमनसोयोधावाहनानिचभारत ॥ यस्यांभवंतिसेनायांध्रुवंतस्यांपरोजयः

॥ ५॥ अन्वेतान्वायवोयांतितथैवेंद्रधनूंषिच॥ अनुप्लवंतोमेघाश्चतथादित्यस्यरश्मयः॥ ६॥ गोमायवश्चानुकूलावलगृध्राश्चसर्वशः॥ अर्हयेयुर्यदासेनांतदासि

द्धिरनुत्तमा॥ ७॥ प्रसन्नभाःपावकश्चोर्ध्वरश्मिःप्रदक्षिणावर्तशिखोविधूमः॥ पुण्यागंधाश्चाहुतीनांभवंतिजयस्यैतद्भाविनोरूपमाहुः॥ ८॥ गंभीरशब्दाश्चम

हास्वनाश्चशंखाश्चभेर्यश्चनदंतियत्र॥ युयुत्सवश्चाप्रतीपाभवंतिजयस्यैतद्भाविनोरूपमाहुः॥ ९ ॥ ॥ १०१ ॥

गरुडास्तद्वदुद्धताउत्पतंतः पिंडशीर्षाःवृत्तशिरसः अतिवक्राविस्तीर्णमुखाः संधिरार्षः समासोवा वृषदंशोमार्जारः ॥१७॥१८॥ अंत्यजाः प्रांतदेशोद्भवाःकैवर्तभिल्लादयः॥१९॥२०॥ ॥ इ० शां० रा० नै०

ना० एकाधिकशततमोऽध्यायः ॥१०१॥ ॥ जयिन्याइति ॥१॥२॥ दैवज्ञसंपत्तिःपुरोहितसंपत्तिश्चजयलक्षणमित्याहद्वाभ्यां दैवेइति॥३॥४॥५॥ अनुयांतीतिसंबंधः॥६॥७॥८॥अप्रतीपाअनुकूलाः॥९॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ इष्टःकाकइतिशेषः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ पंचाशतंपंचाशत् ॥ २० ॥ २१॥२२॥ संनिपातोयुद्धं॥२२॥ प्रबाधतेभीरून् ॥ २३ ॥ समितिंसंग्रामं

इष्टाम्मृगाःपृष्ठतोवामतश्चसंप्रस्थितानांचगमिष्यतांच ॥ जिघांसतांदक्षिणाःसिद्धिमाहुर्यैत्वग्रतस्तेप्रतिषेधयंति ॥ १० ॥ मांगल्यशब्दान्शकुनावदंतिहंसाःक्रौं चाःशतपत्राश्चचाषाः॥ हृष्टायोधाःसत्त्ववंतोभवंतिजयस्यैतद्भाविनोरूपमाहुः ॥ ११ ॥ शस्त्रैर्यंत्रैःकवचैःकेतुभिश्चसुभानुभिर्मुखवर्णैश्चयूनाम् ॥ भ्राजिष्मतीदुष्प्रतिवीक्षणीयायेषांचमूस्तेऽभिभवंतिशत्रून् ॥ १२ ॥ शुश्रूषवश्चानभिमानिनश्चपरस्परंसौहृदमास्थिताश्च ॥ येषांयोधाःशौचमनुष्ठिताश्चजयस्यैतद्भाविनो रूपमाहुः ॥ १३ ॥ शब्दाःस्पर्शास्तथागंधाविचरंतिमनःप्रियाः ॥ धैर्यंचाविशतेयोधान्विजयस्यमुखंचतत् ॥ १४ ॥ इष्टोवामःप्रविष्टस्यदक्षिणःप्रविविक्षतः ॥ पश्चात्संसाधयत्यर्थंपुरस्ताच्चनिषेधति ॥ १५ ॥ संभृत्यमहतींसेनांचतुरंगांयुधिष्ठिर ॥ साम्नैववर्तयेःपूर्वंप्रयतेथास्ततोयुधि ॥ १६ ॥ जघन्यएषविजयोयद्युद्धंनामभारत ॥ यादृच्छिकोयुधिजयोदैवोवेतिविचारणम् ॥ १७ ॥ अपामिवमहावेगस्त्रस्ताइवमहामृगाः ॥ दुर्निवार्यतमाचैवप्रभग्नामहतीचमूः ॥ १८ ॥ भग्नाइत्येवभज्यंतेविद्वांसोपिनकारणम् ॥ उदारसारामहतीरुरुसंघोपमाचमूः ॥ १९ ॥ परस्परज्ञाःसंहृष्टास्त्यक्तप्राणाःसुनिश्चिताः ॥ अपिपंचाशतंशूरानिघ्नंतिपरवाहिनीम् ॥ २० ॥ अपिवापंचषट्सप्तसंहताःकृतनिश्चयाः ॥ कुलीनाःपूजिताःसम्यग्विजयंतीहशात्रवान् ॥ २१ ॥ संनिपातोनमंतव्यःशक्येसतिकथंचन ॥ सांत्वभेदप्रदानानांयुद्धमुत्तरमुच्यते ॥ २२ ॥ संदर्शनैवसेनायाभयंभीरून्प्रबाधते ॥ वज्रादिवप्रज्वलितादियंक्वनुपतिष्यति ॥ २३ ॥ अभिप्रयातांसमितिंज्ञात्वायेप्रतियांत्यथ ॥ तेषांस्यंदंतिगात्राणियोधानांविजयस्यच ॥ २४ ॥ विषयोव्यथतेराजन्सर्वःसस्थाणुजंगमः ॥ अस्त्रप्रतापतप्तानांमज्जासीदतिदेहिनाम् ॥ २५ ॥ तेषांसांत्वंक्रूरमिश्रंप्रणेतव्यंपुनःपुनः ॥ संपीड्यमानाहिपरैर्योगमायांतिसर्वतः ॥ २६ ॥ आंतराणांचभेदार्थंचरानभ्यवचारयेत् ॥ यश्चतस्मात्परोराजातेनसंधिःप्रशस्यते ॥ २७ ॥ नहितस्यान्यथापीडाशक्याकर्तुंतथाविधा ॥ यथासार्धममित्रेणसर्वतःप्रतिबाधनम् ॥ २८ ॥ क्षमावैसाधुमायातिनत्वसाधून्क्षमासदा ॥ क्षमायाश्चाक्षमायाश्चपार्थविद्धिप्रयोजनम् ॥ २९ ॥ विजित्यक्षममाणस्ययशोराज्ञोविवर्धते ॥ महापराधेत्व्यप्यस्मिन्विश्वसंत्यपिशात्रवः ॥ ३० ॥

स्यंदंतिस्विद्यंति विजयस्यविजिगीषमाणस्यचगात्राणिस्विद्यंति ॥ २४ ॥ विषयोदेशः ॥ २५ ॥ योगंसंधिं ॥ २६ ॥ आंतराणांशत्रोःसखीनां तस्माच्छत्रोःपरःश्रेष्ठस्तेनसंधिंचकुर्यात् अयेनसंधिनाशत्रोर्जनेनचयुगपद्युक्तेनद्वयेणपरंजयेदितिसमुदायार्थः ॥ २७ ॥ २८ ॥ नन्वेवंपरंक्षमापयेदेवकिंकपटेनेत्याशंक्याह क्षमेति ॥ २९ ॥ अस्मिन्क्षमावति ॥ ३० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

असंताप्यक्रूरं कृतं वंशादिपुनर्वक्रीभवत्यतः शत्रुं संताप्यक्षमां कुर्यादिति शंबरस्यैदैत्यस्यमतं ॥ ३१ ॥ स्वमतमाह नैतदिति ॥ ३२॥३३॥३४ ॥ ३५ ॥३६॥३७ ॥ स्त्रीयान्बंधून्हतानिवलोकप्रीत्यर्थं शोचेदि

मन्यतेकर्षयित्वातुक्षमासाध्वीतिशंबरः॥असंतमंतुयद्दारुप्रत्येतिप्रकृतिंपुनः॥३१॥नैतत्प्रशंसंत्याचार्यानचसाधुनिदर्शनम्॥ अक्रोधेनाविनाशेननियंतव्याःस्व पुत्रवत्॥ ३२ ॥ द्वेष्योभवतिभूतानामुग्रोराजायुधिष्ठिर॥ मृदुमप्यवमन्यंतेतस्मादुभयमाचरेत्॥ ३३॥ प्रहरिष्यन्प्रियंब्रूयात्प्रहरन्नपिभारत॥ प्रहृत्यचकृपा यीतशोचन्निवरुदन्निव॥ ३४ ॥ नमेप्रियंयन्निहताःसंग्रामेमामकैर्नरैः॥ नचकुर्वंतिमेवाक्यमुच्यमानाःपुनःपुनः॥ ३५ ॥ अहोजीवितमाकांक्षेन्नेदृशोवधम र्हति॥ सुदुर्लभाःसुपुरुषाःसंग्रामेष्वपलायिनः ॥ ३६ ॥ कृतंममाप्रियंतेनयेनायंनिहतोमृधे ॥ इतिवाचावदन्हंतॄन्पूजयेतरहोगतः ॥ ३७ ॥ हंतॄणामाहतानांच यत्कुर्युरपराधिनः॥ क्रोशेद्बाहुंप्रगृह्यापिचिकीर्षन्जनसंग्रहम्॥ ३८ ॥ एवंसर्वास्ववस्थासुसांत्वपूर्वंसमाचरेत्॥ प्रियोभवतिभूतानांधर्मज्ञोवीतभीर्नृपः॥३९॥ विश्वासंचात्रगच्छंतिसर्वभूतानिभारत ॥ विश्वस्तःशक्यतेभोक्तुंयथाकाममुपस्थितः ॥ ४० ॥ तस्माद्विश्वासयेद्राजासर्वभूतान्यमायया ॥ सर्वतःपरिरक्षेच्च योमहींभोक्तुमिच्छति ॥ ४१ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराज०सेनानीतिकथनेद्व्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १०२॥ ॥ ७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथंमृदौकयंतीक्ष्णेमहापक्षेचपार्थिव॥आदौवर्तेतनृपतिस्तन्मेब्रूहिपितामह॥ १ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम्॥ बृहस्पतेश्च संवादमिंद्रस्यचयुधिष्ठिर॥ २ ॥ बृहस्पतिंदेवपतिरभिवाद्यकृतांजलिः॥ उपसंगम्यपप्रच्छवासवःपरवीरहा॥३॥ ॥इंद्रउवाच॥ ॥ अहितेषुकथंब्रह्मन्प्रवर्तेयम तंद्रितः॥ असमुच्छिद्यचैवैतान्नियच्छेयमुपायतः॥४॥ सेनयोर्व्यतिषंगेणजयःसाधारणोभवेत्॥ किंकुर्वाणंनमांजह्याज्ज्वलिताश्रीःप्रतापिनी॥ ५॥ ततोधर्मा र्थकामानांकुशलःप्रतिभानवान्॥ राजधर्मविधानज्ञःप्रत्युवाचपुरंदरम्॥ ६ ॥ ॥बृहस्पतिरुवाच॥ ॥नजातुकलहेनेच्छेन्नियंतुमपकारिणः॥ बालैरासेवितं ह्येतद्यदमर्षोयदक्षमा ॥ ७ ॥ नशत्रुर्विवृतःकार्योवधमस्याभिकांक्षता॥ क्रोधंभयंचहर्षंचनियम्यस्वयमात्मनि॥८॥ अमित्रमुपसेवेतविश्वस्तवदविश्वसन्॥ प्रियमेववदेन्नित्यंनाप्रियंकिंचिदाचरेत्॥ ९॥ विरमेच्छुष्कवैरेभ्यःकंठायासांश्चवर्जयेत्॥ यथावैतंसिकोयुक्तोद्विजानांसदृशस्वनः॥ १० ॥

त्याह हंतॄणामिति ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ विश्वस्तोजनः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजध०नै०भारतभा०द्व्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ कथमिति॥१॥२॥३॥४॥व्यतिषंगेण मिश्रणेन युद्धेनेत्यर्थः साधारणोनियतः॥ ५ ॥ प्रत्युवाचगुरुः ॥ ६ ॥ ७ ॥ विवृतःसावधानः सार्धःश्लोकः ॥ ८ ॥ ९ ॥ कंठायासान्मुखरत्वं वितंसःपक्षिबंधनोपायस्तदुपजीवीवैतंसिकः ॥ १० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ११ ॥ स्वपितिमहीपतिरित्यनुकर्षः संकेरोग्निचटत्कारइतिमेदिनी ॥१२॥ सामान्येअनिश्चिते रिपुर्वशेकृत्वाउपसन्नार्थोलंभितार्थःकृतश्चेत्सएनंकालेप्रहरेदितिसार्धयोर्द्वयोःसंबंधः॥१३॥१४॥ किंचा स्यदंडंसेनांचभेदेनदूषयेत्तः ॥ १५ ॥ प्रच्छन्नंयथास्यात्तथाविधारयेन्मनसिविषमंधारयेत् ॥ १६ ॥ औषधैर्विषादिभिः फलितमाह नन्विति ॥ १७ ॥यथाविश्रंभंविश्वासमाप्नुयुस्तथाकुर्यात्॥१८॥द्रष्ट

तान्द्विजान्कुरुतेवश्यांस्तथायुक्तोमहीपतिः॥ वशंचोपनयेच्छत्रून्निहन्याच्चपुरंदर ॥ ११ ॥ ननित्यंपरिभूयारीन्सुखंस्वपितिवासव॥ जागर्त्येवहिदुष्टात्मासंकरे ग्निरिवोत्थितः॥ १२॥ नसंनिपातःकर्तव्यःसामान्येविजयेसति॥ विश्वास्यैवोपसन्नार्थोवशेकृत्वारिपुःप्रभो॥ १३॥ संप्रधार्यसहामात्यैर्मंत्रविद्भिर्महात्मभिः॥ उपेक्ष्यमाणोवज्ञातोहृदयेनापराजितः ॥ १४ ॥ अथास्यप्रहरेत्कालेकिंचिद्विचलितेपदे ॥ दंडंचदूषयेदस्यपुरुषैराप्तकारिभिः ॥ १५॥ आदिमध्यावसानज्ञःप्र च्छन्नंचविधारयेत्॥ बलानिदूषयेदस्यजानन्नेवप्रमाणतः॥ १६॥ भेदेनोपप्रदानेनसंसृजेदौषधैस्तथा॥ नत्वेवंखलुसंसर्गंरोचयेदरिभिःसह ॥ १७॥ दीर्घका लमपीक्षेतनिहन्यादेवशात्रवान्॥ कालाकांक्षीहिक्षपयेद्यथाविश्रंभमाप्नुयुः॥ १८॥ नसद्योरीन्विहन्याच्चद्रष्टव्योविजयोध्रुवः॥ नशल्यंवाघटयतिनवाचाकुरु तेव्रणम्॥ १९॥ प्राप्तेचप्रहरेत्कालेनचसंवर्ततेपुनः॥ हंतुकामस्यदेवेंद्रपुरुषस्यरिपून्प्रति ॥ २० ॥ योहिकालोव्यतिक्रामेत्पुरुषंकालकांक्षिणम्॥ दुर्लभःसपुनस्ते नकालःकर्मचिकीर्षुणा॥२१॥ ओजश्चविनयेदेवसंगृह्णन्साधुसंमतम्॥ अकालेसाधयेन्मित्रंनचप्राप्तेप्रपीडयेत्॥२२॥ विहायकामंक्रोधंचतथाहंकारमेवच॥ युक्तोविवरमन्विच्छेदहितानांपुनःपुनः॥ २३॥ मार्दवंदंडआलस्यंप्रमादश्चसुरोत्तम॥ मायाःसुविहिताःशक्रसादयंत्यविचक्षणम्॥ २४॥ निहत्यैतानिचत्वारि मायांप्रतिविहायच॥ ततःशक्नोतिशत्रूणांप्रहर्तुमविचारयन्॥ २५॥ यदेवैकेनशक्येतगुह्यंकर्तुंतदाचरेत्॥ यच्छंतिसचिवागुह्यंमिथोविश्रावयंत्यपि॥ २६॥ अशक्यमितिकृत्वावाततोन्यैःसंविदंचरेत्॥ ब्रह्मदंडमदृष्टेषुदृष्टेषुचतुरंगिणीम्॥ २७॥ भेदंचप्रथमंयुंज्यात्तूष्णीमपितथैवच॥ कालेप्रयोजयेद्राजातस्मिंस्तस्मिं स्तदातदा॥ २८॥ प्रणिपातंचगच्छेतकालेशत्रोर्बलीयसः॥ युक्तोस्यवधमन्विच्छेदप्रमत्तःप्रमाद्यतः॥ २९॥

व्यःप्रदर्शनीयः नेतिसार्धः ॥१९॥ रिपून्प्रतिहंतकामस्यपुनःकालोनसंवर्ततेनोपसंपद्यतेऽतःप्राप्तेकालेप्रहरेदेवनतुकालांतरंप्रतीक्षेतेत्यर्थः ॥ २० ॥ २१ ॥ ओजःसामर्थ्यं शत्रावकालेप्राप्तेसतिस्वकार्यंनसा

॥ २८ ॥ द्वितीयस्यादाहर ... ॥२३॥ ... कव्यंनबहून्प्रतीत्याह यदिति यच्छंतिनिगृह्णंतिकर्तुंनप्रय

धं यथात्र ... रूपेणोपदेशात् ...

सर्वेव ॰भारतभा॰ पं॰२९२ ॥ १३ ॥ संघातयोगेनैकमत्यप्रयोगेण ॥ १४ ॥ १५ ॥ विनिवृत्ताभिसंधानाःविघटितसंघाः ॥ १६ ॥ १७ ॥ चतुरंगिणीमपिप्रयुंज्यादित्याह ब्रह्मेति॥२७॥२८॥२९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

असंताप्यऋजूकृतंवंशादिपुनर्वक्रीभवत्यतःशत्रुंसंताप्यक्षमांकुर्यादितिशंबरस्यैदैत्यस्यमतं ॥ २९ ॥ स्वमतमाह नैतदिति ॥ ३२॥३३॥३४ ॥ ३श्वसंतीत्यर्थः ॥ ३१ ॥ विविधवृत्तानामस्थिराणां स्थिरचि

मन्यतेकर्षयित्वातुक्षमासाध्वीतिशंबरः॥असंतप्तंतुयद्दारुप्रत्येतिप्रकृतिंपुनः॥२९॥नैतत्[illegible]चार्यानचसाधुवित्

॥शेषः॥३७॥षडंगिनीरथतुरगमातंगपदातिकोशवणिक्पथ

व[illegible]वार्थसंगृह्णाति नसामेति बलवतिशत्रौसामनप्रशस्यतेकिंतर्हिदंडोपनिषद्रहस्यदंडः नशत्रुर्विवृतःकार्यइत्यादिनाप्रा

गुक्तरीत्याछलेनैवसनाशनीयइत्यर्थः अतएवशत्रुषुमार्दवंपार्यैतिकंनकार्यं नापियात्रिकंसदाकार्यं जयस्यानियतत्वात् यात्रायांहिसस्यानांघातः संकरक्रियाविषादिनाजलादीनांनाशनं भूयःपुनःपुनःप्रा

प्रणिपातेनदानेनवाचामधुरयाब्रुवन्॥ अमित्रमपिसेवेतनचजातुविशंकयेत् ॥ ३० ॥ स्थानानिशंकितानांचनित्यमेवविवर्जयेत् ॥ नचतेष्वाश्वसेद्राजाजाग्रतीहनिराकृताः॥ ३१ ॥ नह्यतोदुष्करंकर्मकिंचिदस्तिसुरोत्तम ॥ यथाविविधवृत्तानामैश्वर्यममराधिप ॥ ३२॥ तथाविविधवृत्तानामपिसंभवउच्यते ॥ यतेतयोगमास्थायमित्रामित्रंविचारयेत् ॥ ३३ ॥ मृदुमप्यवमन्यंतेतीक्ष्णादुद्विजतेजनः ॥ मातीक्ष्णोमामृदुर्भूस्त्वंतीक्ष्णोभवमृदुर्भव ॥ ३४ ॥ यथावप्रेवेगवतिसर्वतःसंप्लुतोदके॥ नित्यंविवरणाद्बाधस्तथाराज्यंप्रमाद्यतः॥ ३५॥ नबहूनभियुंजीतयौगपद्येनशात्रवान्॥ साम्नादानेनभेदेनदंडेनचपुरंदर ॥ ३६ ॥ एकैकमेषांनिष्पिष्यशिष्टेषुनिपुणंचरेत्॥ नतुशक्तोपिमेधावीसर्वानेवारभेन्नृप ॥ ३७॥ यदास्यान्महतीसेनाहयनागरथाकुला॥ पदातियंत्रबहुलाअनुरक्ताषडंगिनी॥ ३८ ॥ यदाबहुविधांवृद्धिंमन्येतप्रतिलोमतः॥ तदाविवृत्यप्रहरेद्दस्यूनामविचारयन् ॥ ३९ ॥ नसामदंडोपनिषत्प्रशस्यतेनमार्दवंशत्रुषुयात्रिकंसदा ॥ नसस्यघातोनचसंकरक्रियानचापिभूयःप्रकृतेर्विचारणा ॥ ४० ॥ मायाविभेदानुपसर्जनानितथैवपापंनयशःप्रयोगात् ॥ आप्तैर्मनुष्यैरुपचारयेतपुरेषुराष्ट्रेषुचसंप्रयुक्तान् ॥ ४१ ॥ पुरापिचैषामनुसृत्यभूमिपाःपुरेषुभोगानखिलान्जयंति ॥ पुरेषुनीतिंविहितांयथाविधिप्रयोजयंतोबलवृत्रसूदन ॥ ४२ ॥ प्रदायगूढानिवसूनिराजन्प्रच्छिद्यभोगानवधायचस्वान्॥ दुष्टान्स्वदोषैरितिकीर्तयित्वापुरेषुराष्ट्रेषुचयोजयंति ॥ ४३ ॥

कृतेःसप्तविधायाविचारणाकथंदंडःकथंकोशःकथममात्यइत्यादिसंदेहश्चापतति तत्त्रयमपिनकार्यंहिंसामूलत्वाच्चिंतावृद्धिकरत्वाच्च तस्मात्कपटपूर्वकोदंडएवश्रेयानित्यर्थः ॥ ४० ॥ एतदेवविवृणोति मायेति मायाविभेदान्नानाविधामायाःप्रयुंजीत ततउपसर्जनानिपरस्परमितरेषांशत्रूणामुत्थापनादीनितत्तथैवशत्रुषुपापंकपटंचप्रयुंज्यात् कथंयशसःप्रयोगात् प्रयोगेहियशोननाशनीयंप्राक्फलोदयादयमनेनास्मास्वपकारश्चिंतितआसीदित्यकीर्तिगूढमंत्रतयानकुर्यात् किंतर्हिकुर्यादतआह आप्तैरिति ॥ ४१ ॥ एषामेतान्शत्रून्पुरेषुतत्तत्स्थानेष्वनुसृत्यभोगांस्तदीयान्जयंति नीतिंपुरेषुस्वीयेषु ॥ ४२ ॥ अनुसरणमेवाह प्रदायेति एतेनममामात्याद्दुष्टामांत्यक्त्वाराजांतरंप्रतिगताइतिलोकमुखात्कीर्तयित्वापरेषांपुरेषुराष्ट्रेषुचतान्योजयंति ॥ ४३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कृत्यामिवकृत्यांमृत्युकारिणींदेवतां ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ संसृष्टंसंसर्गं असंसृष्टश्चपरइवभाषते अदृष्टितः परोक्षेप्रतिश्रुतमपिकार्यंनकुरुते ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२॥५३ ॥ ॥ इति

तथैवचान्यैरपिशास्त्रवेदिभिःस्वलंकृतैःशास्त्रविधानदृष्टिभिः॥ सुशिक्षितैर्भाष्यकथाविशारदैःपरेषुकृत्यामुपधारयेच्च॥४४॥ ॥इंद्रउवाच ॥ ॥कानिलिंगानि दुष्टस्यभवंतिद्विजसत्तम॥कथंदुष्टंविजानीयामेतत्पृष्टोब्रवीहिमे ॥ ४५ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥परोक्षमगुणानाहसद्गुणानभ्यसूयते ॥ परैर्वाकीर्त्यमानेषुतू ष्णीमास्तेपराङ्मुखः॥४६ ॥तूष्णींभावेपिविज्ञेयंनचेद्भवतिकारणं ॥ विश्वासंचोष्ठसंदंशंशिरसश्चप्रकंपनम्॥ ४७॥ करोत्यभीक्ष्णंसंसृष्टमसंसृष्टश्चभाषते॥अ दृष्टितोनकुरुतेदृष्टोनैवाभिभाषते॥ ४८ ॥ पृथगेत्यसमश्नातिनेदमद्ययथाविधि ॥ आसनेशयनेयानेभावालक्ष्याविशेषतः॥ ४९ ॥ आर्तिरार्तेप्रियेप्रीतिरेताव न्मित्रलक्षणम्॥ विपरीतंतुबोद्धव्यमरिलक्षणमेवतत्॥ ५० ॥एतान्येवयथोक्तानिबुध्येथास्त्रिदशाधिप ॥ पुरुषाणांप्रदुष्टानांस्वभावोबलवत्तरः॥ ५१ ॥इतिदुष्ट स्यविज्ञानमुक्तंतेसुरसत्तम॥ निशम्यशास्त्रतत्त्वार्थंयथावदमरेश्वर॥ ५२॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥सतद्वचःशत्रुनिबर्हणेरतस्तथाचकारावितथंबृहस्पतेः॥ चचा रकालेविजयायचारिहावशंचशत्रूननयत्पुरंदरः ॥ ५३॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध० इंद्रबृहस्पतिसंवादेत्र्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०३ ॥

॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ धार्मिकोर्थानसंप्राप्यराजामात्यैःप्रबाधितः॥ च्युतःकोशाच्चदंडाच्चसुखमिच्छन्कथंचरेत्॥ १ ॥ ॥भीष्मउवाच ॥ ॥ अत्रायंक्षेमद र्शीयइतिहासोनुगीयते॥ तत्तेहंसंप्रवक्ष्यामितन्निबोधयुधिष्ठिर॥ २ ॥ क्षेमदर्शीनृपसुतोयत्रक्षीणबलःपुरा ॥ मुनिंकालकवृक्षीयमाजगामेतिनःश्रुतं ॥ तंपप्र च्छानुसंगृह्यकृच्छ्रामापदमास्थितः॥३॥ ॥राजोवाच॥ ॥अर्थेषुभागीपुरुषईहमानःपुनःपुनः ॥ अलब्ध्वामद्विधोराज्यंब्रह्मन्किंकर्तुमर्हति॥ ४ ॥ अन्यत्रम रणाद्दैन्यादन्यत्रपरसंश्रयात्॥ क्षुद्रादन्यत्रचाचारात्तन्ममाचक्ष्वसत्तम॥ ५ ॥ व्याधिनाचाभिपन्नस्यमानसेनेतरेणवा ॥ धर्मज्ञश्चकृतज्ञश्चत्वद्विधःशरणंभवे त्॥ ६ ॥ निर्विद्यतिनरःकामान्निर्विद्यसुखमेधते॥ त्यक्त्वाप्रीतिंचशोकंचलब्ध्वाबुद्धिमयंवसु॥७॥ सुखमर्थाश्रयंयेषामनुशोचामितानहम्॥ ममत्वर्थाःसुबह वोनष्टाःस्वप्नइवागताः॥ ८ ॥ दुष्करंबतकुर्वंतिमहतोर्थांस्त्यजंतिये॥ वयंत्वेतान्परित्यक्तुमसतोपिनशक्नुमः॥ ९ ॥

॥ २० ॥ द्वितीयस्यादाहर ... ॥ ३ ॥ पा ... र्मिकस्यच्छलादिकंविधेयमित्युक्तं धार्मिकस्यहीनसंपदोविजिगीषमाणस्यकर्तव्यंपृच्छति धार्मिकइति ॥ १॥ यथात्र ... रूपेणोपदेशात् ... ॥ ... ॥ गेणां ... रूपंधनं ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९॥ सर्वैव ॥ १३ ॥ संघातयोगेनैकमत्यप्रयोगेण ॥ १४ ॥ १५ ॥ बिनिवृत्ताभिसंधानाःविघटितसंघाः ॥ १६ ॥ १७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

असंताप्यक्ष जूकृतं वंशादिपुनर्वक्रीभवत्यतःशत्रुंसंताप्यक्षमांकुर्यादितिशंबरस्यैदैत्यस्यमतं ॥ २१ ॥ स्वमतमाह नैतदिति ॥ २२॥२३॥२४ ॥ नाभून्नभविष्यति दृष्टिसमस्समयैवस्टिरिति भावः ॥ १४ ॥

मन्यतेकर्षयित्वातुक्षमासाध्वीतिशंबरः॥असंतसंतुयद्दारुप्रत्येतिप्रकृतिं ... ॥ १५ ॥ सामर्थ्यंधनार्जनवीर्यं कथंचकथमपिनकुर्या

इमामवस्थांसंप्राप्तंदीनमार्तंश्रियाच्युतं ॥यदन्यत्सुखमस्तीहतद्ब्रह्मन्ननुशाधिमां॥ १० ॥ कौसल्येनैवमुक्तस्तुराजपुत्रेणधीमता ॥ मुनिःकालकवृक्षीयःप्रत्यु
वाचमहाद्युतिः॥ ११ ॥मुनिरुवाच ॥ ॥पुरस्तादेवतेबुद्धिरियंकार्याविजानता ॥ अनित्यंसर्वमेवैतदहंचममचास्तियत् ॥ १२ ॥ यत्किंचिन्मन्यसेऽस्तीतिस
र्वंनास्तीतिविद्धितत् ॥एवंनव्यथतेप्राज्ञःकृच्छ्रामप्यापदंगतः॥ १३ ॥ यद्धिभूतंभविष्यंचसर्वंतन्नभविष्यति ॥एवंविदितवेद्यस्त्वमधर्मेभ्यःप्रमोक्ष्यसे ॥ १४॥
यच्चपूर्वंसमाहारेयच्चपूर्वंपरेपरे॥ सर्वंतन्नास्तितेचैवतज्ज्ञात्वाकोनुसंज्वरेत् ॥ १५ ॥भूत्वाचनभवत्येतदभूत्वाचभविष्यति ॥ शोकेनत्वस्तिसामर्थ्यंशोकंकुर्या
त्कथंचन॥ १६ ॥ क्वनुतेद्यपिताराजन्क्वनुतेद्यपितामहः॥ नत्वंपश्यसितानद्यनत्वांपश्यंतितेपिच ॥ १७ ॥ आत्मनोऽध्रुवतांपश्यंस्तांस्त्वंकिमनुशोचसि॥ बुद्ध्याचै
वानुबुध्यस्वध्रुवंहिनभविष्यसि॥ १८॥अहंचत्वंचनृपतेसुहृदःशत्रवश्चते ॥ अवश्यंनभविष्यामःसर्वंचनभविष्यति ॥ १९ ॥ येतुविंशतिवर्षावैत्रिंशद्वर्षाश्चमा
नवाः॥ अर्वागेवहितेसर्वेमरिष्यंतिशरच्छतात् ॥ २० ॥ अपिचेन्महतोवित्तान्नप्रमुच्येतपूरुषः ॥ नैतन्ममेतितन्मत्वाकुर्वीतप्रियमात्मनः॥ २१ ॥ अनागतंयन्नम
मेतिविद्यादतिक्रांतंयन्नममेतिविद्यात् ॥ दिष्टंबलीयइतिमन्यमानास्तेपंडितास्तत्सतांस्थानमाहुः ॥ २२ ॥ अनाढ्याश्चापिजीवंतिराज्यंचाप्यनुशासति ॥ बुद्धि
पौरुषसंपन्नास्त्वयातुल्याधिकाजनाः ॥ २३॥ नचत्वमिवशोचंतितस्मात्त्वमपिमाशुचः ॥ किंनत्वंतैर्नरैःश्रेयांस्तुल्योवाबुद्धिपौरुषैः ॥ २४॥ ॥राजोवाच॥
॥यादृच्छिकंसर्वमासीत्तद्राज्यमितिचिंतये ॥ ह्रियतेसर्वमेवेदंकालेनमहताद्विज ॥ २५ ॥ तस्यैवह्रियमाणस्यस्रोतसेवतपोधन ॥ फलमेतत्प्रपश्यामियथाल
ब्धेनवर्तयन्॥ २६॥ ॥मुनिरुवाच ॥ ॥अनागतमतीतंचयाथातथ्यविनिश्चयात् ॥ नानुशोचेतकौसल्यसर्वार्थेषुतथाभव ॥ २७॥ अवाप्यान्कामयन्नर्था
न्नानवाप्यान्कदाचन॥ प्रत्युत्पन्नाननुभवन्माशुचस्त्वमनागतान्॥ २८॥

च्छोकं॥ १६ ॥१७॥ आत्मनोदेहस्य अध्रुवतामितिच्छेदः नभविष्यसिमरिष्यसि ॥१८॥१९॥२० ॥ नप्रमुच्येतप्रत्यक्षेणत्यागोनसंभवतिचेन्ममत्वंबांधवादौत्याज्यमित्याह अपीति ॥ २१ ॥ विद्याद्विद्युः
तन्निर्ममत्वं ॥२२॥२३॥२४॥ यादृच्छिकमयत्नादागतं ॥ २५ ॥ एतच्छोकाख्यंफलंयथालब्धेनवर्तयन्जीवन्नपिपश्यामि यादृच्छिकस्यनाशेनजीवनालोपेपिशोकोननश्यतीत्यर्थः ॥ २६ ॥२७॥२८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ नमृष्यमेतैर्नसंतुष्यति ॥३०॥ अनर्हान्म्लेच्छादीन्नीचान् ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ सहस्वेतिसार्धं अन्यत्रशत्रौ कुशलानिर्मत्सराःजनंद्विषतःसकाशात् अभिनिस्यंदतेप्रस्रवति ॥३३॥३४ ॥ विधित्साक्रियाणामनुपरमस्तेनसाधनेनचसंकुसुकमस्थिरंनित्यंनवंनवमारंभंकुर्वाणंदृष्ट्वाऽन्येप्राकृतास्तत्संत्यजंत्येव ॥ ३५ ॥ उपद्रवानस्थिरान् ॥ ३६ ॥ अर्थरूपेणभासमानाः ॥३७ ॥ आद्यस्योदाहरणं अर्थायेति

यथालब्धोपपन्नार्थैस्तथाकौसल्यरंस्यसे ॥ कच्चिच्छुद्धस्वभावेनश्रियाहीनोनशोचसि ॥ २९ ॥ पुरस्ताद्भूतपूर्वत्वाद्धीनभोग्योहिदुर्मतिः ॥ धातारंगर्हतेनित्यंलब्धार्थश्चनमृष्यते ॥ ३० ॥ अनर्हानपिचैवान्यान्मन्यतेश्रीमतोजनान् ॥ एतस्मात्कारणादेतद्दुःखंभूयोनुवर्तते ॥ ३१ ॥ ईर्ष्याभिमानसंपन्नाराजन्पुरुषमानिनः ॥ कच्चित्त्वंनतथाराजन्मत्सरीकोसलाधिप ॥ ३२ ॥ सहस्वश्रियमन्येषांयद्यपित्वयिनास्तिसा ॥ अन्यत्रापिसतींलक्ष्मींकुशलाभुंजतेसदा ॥ अभिनिस्यंदतेश्रीर्हिसत्यपिद्विषतोजनम् ॥ ३३ ॥ श्रियंचपुत्रपौत्रंचमनुष्याधर्मचारिणः ॥ योगधर्मविदोधीराःस्वयमेवत्यजंत्युत ॥ ३४ ॥ बहुसंकुसुकंदृष्ट्वाविधित्सासाधनेनच ॥ तथान्येसंत्यजंत्येवमत्वापरमदुर्लभम् ३५ ॥ त्वंपुनःप्राज्ञरूपःसन्कृपणंपरितप्यसे ॥ अकाम्यान्कामयानोर्थान्पराधीनानुपद्रवान् ॥ ३६ ॥ तांबुद्धिमुपजिज्ञासुस्त्वमेवैतान्परित्यज ॥ अनर्थांश्चार्थरूपेणह्यर्थांश्चानर्थरूपिणः ॥ ३७ ॥ अर्थायैवहिकेषांचिद्धननाशोभवत्युत ॥ आनंत्यंतत्सुखंमत्वाश्रियमन्यःपरीप्सति ॥ ३८ ॥ रममाणःश्रियाकश्चिन्नान्यच्छ्रेयोभिमन्यते ॥ तथातस्येहमानस्यसमारंभोविनश्यति ॥ ३९ ॥ कृच्छ्राल्लब्धमभिप्रेतंयदिकौसल्यनश्यति ॥ तदानिर्विंद्यतेसोर्थात्परिभग्नक्रमोनरः ॥ ४० ॥ धर्ममेकेभिपद्यंतेकल्याणाभिजनानराः ॥ परत्रसुखमिच्छंतोनिर्विंद्येयुश्चलौकिकात् ॥ ४१ ॥ जीवितंसंत्यजंत्येकेधनलोभपराजनाः ॥ नजीवितार्थंमन्यंतेपुरुषाहिधनादृते ॥ ४२ ॥ पश्यतेषांकृपणतांपश्यतेषामबुद्धिताम् ॥ अध्रुवेजीवितेमोहादर्थदृष्टिमुपाश्रिताः ॥ ४३ ॥ संचयेचविनाशांतेमरणांतेचजीविते ॥ संयोगेचवियोगांतेकोनुविप्रणयेन्मनः ॥ ४४ ॥ धनंवापुरुषोराजन्पुरुषंवापुनर्धनम् ॥ अवश्यंप्रजहात्येवतद्विद्वान्कोनुसंज्वरेत् ॥ ४५ ॥ अन्येषामपिनश्यंतिसुहृदश्चधनानिच ॥ पश्यबुद्ध्यामनुष्याणांराजन्नापदमात्मनः ॥ नियच्छयच्छसंयच्छइंद्रियाणिमनोगिरम् ॥ ४६ ॥ प्रतिषेद्धानचाप्येषुदुर्बलेष्वहितेष्वपि ॥ ४७ ॥ प्राप्तिस्त्वष्टेषुभावेषुव्यपकृष्टेष्वसंभवे ॥ प्रज्ञानतृप्तोविक्रांतस्त्वद्विधोनानुशोचति ॥ ४८ ॥

॥ ३८ ॥ द्वितीयस्योदाहर[illegible]गाइति ॥३९॥ परिभग्नक्रमोनष्टारंभः ॥४०॥४१॥४२॥४३॥ विप्रणयेद्दद्यात् ॥४४॥४५॥ अन्येषामपीतिसार्धः बुद्ध्याकल्पितामापदंपश्य कथमतआह नियच्छेति यथात्र[illegible]रूपेणोपदेशात्[illegible]दृष्टेषुदर्शनमात्रोत्पन्नेषुप्रतिषेद्धानविद्यते अप्रत्याख्येयदर्शनाः सर्वेव[illegible] ॥ १३ ॥ संघातयोगेनैकमत्यप्रयोगेण ॥ १४ ॥ १५ ॥ विनिवृत्ताभिसंधानाःविघटितसंघाः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १[illegible]योगवियोगयोरितिसार्धार्थः ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

म० भा० शां० पं० १२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नाप्यक्रूरं क्रूरुतं वंशादिपुनर्वक्रीभवत्यतःशत्रुंसंताप्यक्षमांकुर्यादितिशंबरस्यदैत्यस्यमतं ॥ ३१ ॥ स्वमतमाह नैतदिति ॥ ३२॥३३॥३४ ॥ ऽलस्यहीनसंपदःपरैर्निर्जितस्यनिवृत्तिधर्मएवश्रेयानित्युक्तं प्रब ॥ ४९
लस्यतु यतेकर्षयित्वातुक्षमासाध्वीतिशंबरः॥असंतप्तंतप्रद्दारुपत्येतिप्रक्रम[illegible]वेतनरूपं प्रमाणंविश्वासं प्रग्रहमिवप्रग्रहं भुजत्वं तस्यबाहुस्था

अल्पमिच्छन्नचपलोमृदुर्दांतःसुनिश्चितः॥ ब्रह्मचर्योपपन्नश्चत्वद्विधोनैवशोचति ॥ ४९॥ नत्वेवजाल्मींकापालींवृत्तिमेषितुमर्हसि॥ नृशंसवृत्तिंपापिष्ठांदुष्टां
कापुरुषोचिताम्॥ ५०॥ अपिमूलफलाजीवोरमस्वैकोमहावने॥ वाग्यतःसंगृहीतात्मासर्वभूतदयान्वितः॥५१॥ सदृशंपंडितस्यैतदीषादंतेनदंतिना॥ यदेकोर
मतेरण्येष्वारण्येनैवतुष्यति॥ ५२॥ महाह्रदःसंक्षुभितआत्मनैप्रवसीदति॥ एतदेवंगतस्याहंसुखंपश्यामिजीवितुम् ॥ ५३ ॥ असंभवेश्रियोराजन्हीनस्यसचि
वादिभिः॥ दैवेप्रतिनिविष्टेचकिंश्रेयोमन्यतेभवान्॥ ५४॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०कालकवृक्षीयेचतुरधिकशततमोऽध्यायः॥ १०४॥ ॥ ७॥
॥मुनिरुवाच ॥ ॥ अथचेत्पौरुषंकिंचित्क्षत्रियात्मनिपश्यसि ॥ ब्रवीमितांतुतेनीतिंराज्यस्यप्रतिपत्तये॥ १ ॥ तांचेच्छक्नोषिनिर्मातुंकर्मचैवकरिष्यसि ॥ शृणु
सर्वमशेषेणयत्त्वांवक्ष्यामितत्त्वतः॥ २॥ आचरिष्यसिचेत्कर्ममहतोर्थानवाप्स्यसि॥ राज्यंराज्यस्यमंत्रंवामहतींवापुनःश्रियम्॥३॥ अथैतद्रोचतेराजन्पुनर्ब्रूहि
ब्रवीमिते॥ ॥राजोवाच॥ ॥ब्रवीतुभगवान्नीतिमुपपन्नोस्म्यहंप्रभो॥ ४॥ अमोघोयंभवत्वद्यत्वयासहसमागमः॥ ॥मुनिरुवाच॥ ॥ हित्वादंभंचकामं
चक्रोधंहर्षंभयंतथा ॥ ५ ॥ अप्यमित्राणिसेवस्वप्रणिपत्यकृतांजलिः॥ तमुत्तमेनशौचेनकर्मणाचाभिधारय॥ ६ ॥ दातुमर्हतितेवित्तंवैदेहःसत्यसंगरः॥ प्रमा
णंसर्वभूतेषुप्रग्रहंचभविष्यसि॥ ७ ॥ ततःसहायान्सोत्साहाँल्लप्स्यसेऽव्यसनान्शुचीन्॥ वर्तमानःस्वशास्त्रेणसंयतात्माजितेंद्रियः॥ ८॥ अभ्युद्धरतिचात्मानंप्र
सादयतिचप्रजाः॥ तेनैवत्वंधृतिमताश्रीमताचाभिसत्कृतः ॥ ९ ॥ प्रमाणंसर्वभूतेषुगत्वाचग्रहणंमहत् ॥ ततःसुहृद्बलंलब्ध्वामंत्रयित्वासुमंत्रिभिः ॥ १० ॥
आंतरैर्भेदयित्वारीन्बिल्वंबिल्वेनभेदय॥ परैर्वासंविदंकृत्वाबलमप्यस्यघातय॥ ११ ॥ अलभ्यायेशुभाभावाःस्त्रियश्चाच्छादनानिच॥ शय्यासनानियानानि
महार्हाणिगृहाणिच॥ १२॥ पक्षिणोमृगजातानिरसगंधाःफलानिच॥ तेष्वेवसज्जयेथास्त्वंयथानश्येत्त्वयंपरः॥ १३॥

नीयोभविष्यसीत्यर्थः प्रग्रहस्तुतुलासूत्रेवंद्यांनियमनेभुजेइतिमेदिनी ॥ ७ ॥ स्वशास्त्रेणनीतिशास्त्रेण ॥८॥९॥ ग्रहणमादरं ग्रहणंस्वीकारादरकरोपरागोपलब्धिबंदिष्वितिमेदिनी॥ १० ॥ बिल्वंबिल्वेनेति
अन्यपराजयोपीष्टइतिमत्वाजनकेनान्यंविपरीतंवाघातय अस्यवैदेहस्य ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रतिषेधस्थानेतदकरणेऽयंमांनप्रतिषिद्धवानितिममशत्रुरितिविद्वनत्वंभवतितद्रक्ष्यमित्यर्थः ॥ १४ ॥ हेपरमअमित्रेशत्रुसमीपे श्वेतकाकीयैःश्वाचएतश्चकाकश्चतेषामिमेधर्माःक्रमेणनित्यंजागरूकत्वभ
यचकितत्वपरेंगितज्ञत्वानितैरुपायैर्मित्रधर्मैभजस्व श्वेतइत्यत्रोमाङोश्चेतिपररूपं एतोम्वगः ॥ १५ ॥ आरंभान्विरोधांश्चमहानदीवद्दुस्तरान् ॥ १६ ॥ १७ ॥ प्रतिकरिष्यंतिप्रत्युपकारेणस्वस्त्ययनादिनो

यद्येवंप्रतिपेद्धव्योयद्युपेक्षणमर्हति ॥ नजानुविद्वतःकार्यःशत्रुःसुनयमिच्छता ॥ १४ ॥ रमस्वपरमामित्रेविषयेप्राज्ञसंमतः ॥ भजस्वश्वेतकाकीयैर्मित्रधर्मम
नर्थकैः ॥ १५ ॥ आरंभांश्चास्यमहतोदुश्चरांश्चप्रयोजय ॥ नदीवच्चविरोधांश्चबलवद्भिर्विरुध्यताम् ॥ १६ ॥ उद्यानानिमहार्हाणिशयनान्यासनानिच ॥ प्रतिभोगसु
खेनैवकोशमस्यविरेचय ॥ १७ ॥ यज्ञदानेप्रशाध्यस्मैब्राह्मणाननुवर्ण्यतान् ॥ तेत्वांप्रतिकरिष्यंतितंभोक्ष्यंतिवृकाइव ॥ १८ ॥ असंशयंपुण्यशीलःप्राप्नोतिप
रमांगतिम् ॥ त्रिविष्टपेपुण्यतमंस्थानंप्राप्नोतिमानवः ॥ १९ ॥ कोशक्षयेत्वमित्राणांवशंकौसल्यगच्छति ॥ उभयत्रप्रयुक्तस्यधर्मेचाधर्मएवच ॥ २० ॥ फलार्थ
मूलंव्युच्छिद्येत्तेननंदंतिशत्रवः ॥ नचास्मैमानुषंकर्मदैवमस्योपवर्णय ॥ २१ ॥ असंशयंदैवपरःक्षिप्रमेवविनश्यति ॥ याजयैनंविश्वजितासर्वस्वेनवियुज्यतम् ॥
॥ २२ ॥ ततोगच्छसिसिद्धार्थःपीड्यमानंमहाजनम् ॥ योगधर्मविदंपुण्यंकंचिदस्योपवर्णयेत् ॥ २३ ॥ अपित्यागंबुभूषेतकच्चिदुच्छेदनामयम् ॥ सिद्धेनौषधियो
गेनसर्वशत्रुविनाशिना ॥ नागानश्वान्मनुष्यांश्चकृतकैरुपघातयेत् ॥ २४ ॥ एतेचान्येचबहवोदंभयोगाःसुचिंतिताः ॥ शक्याविषहताकर्तुंपुरुषेणकृतात्मना ॥ २५ ॥
इतिश्रीमहाभारतेशांतिप॰राजध॰कालकवृक्षीयेपंचाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ ननिकृत्यानदंभेनब्रह्म
न्निच्छामिजीवितुम् ॥ नाधर्मयुक्तानिच्छेयमर्थान्सुमहतोप्यहम् ॥ १ ॥ पुरस्तादेवभगवन्मयैतदपवर्जितम् ॥ येनमांनाभिशंकेतयेनकृत्स्नंहितंभवेत् ॥ २ ॥ आनृ
शंस्येनधर्मेणलोकेत्यास्मिन्जिजीविषुः ॥ नाहमेतदलंकर्तुंनैतत्त्वय्युपपद्यते ॥ ३ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ उपपन्नस्त्वमेतेनयथाक्षत्रियभाषसे ॥ प्रकृत्याह्युपपन्नो
सिबुद्ध्यावावहुदर्शनः ॥ ४ ॥ उभयोरेववामर्थेयतिष्येतवतस्यच ॥ संश्लेषंवाकरिष्यामिशाश्वतंह्यनपायिनम् ॥ ५ ॥

पकरिष्यंति ॥ १८ ॥ १९ ॥ धर्माधर्माभ्यांकोशक्षयेसति ॥ २० ॥ फलस्यस्वर्गादेरर्थस्यजयादेर्मूलकारणंकोशोव्युच्छिद्येद्विशेषतउच्छेदंगच्छेत् दैवंजयादिकं ॥ २१ ॥ २२ ॥ गच्छसिअवगच्छसि सिद्धा
र्थःकृतयज्ञादिप्रयोजनःमहाव्द्रशरूपेणोपदेशिवेदयेत् तत्परिहारार्थमाचार्यंचवर्णयेत् ॥ २३ ॥ तद्द्वाराराज्यंत्याजयेदित्याहअपीति यद्वा औषधाद्यैरस्यनागादीन्घातयेतिसार्धः ॥ २४ ॥ २५ ॥ इतिशां॰
[illegible] त्यादिना ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ वांयुवयोः तस्यविदेहस्य ॥ ५ ॥
रा॰नी॰भारतभा॰पंचर्प्र२ ॥ १२ ॥ संघातयोगेनैकमत्यप्रयोगेण ॥ १४ ॥ १५ ॥ विनिवृत्ताभिसंधानाःविघटितसंघाः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्वादृशंराजानंलब्ध्वांशादिपुनर्वक्री भवत्यतःशत्रुंसंताप्यक्षमांकुर्यादितिशंबरस्यैदैत्यस्यमतं ॥ ३१ ॥ स्वमतमाह नैतदिति ॥ ३२॥३३॥३४ ॥ ताभ्यांशौर्यबुद्धिभ्यां उभयंलोकद्वयं॥१२॥१३॥गणानशत्रु

त्वादृशंहिकुलेजातमनृशंसंबहुश्रुतम् ॥ अमात्यंकोनकुर्वीतराज्यप्रणयकोविदम् ॥ ६ ॥ यस्त्वंप्रच्याविताोराज्याद्व्यसनंचोत्तमंगतः ॥ आनृशंस्येनवृत्तेनक्षत्रिये
च्छसिजीवितुम् ॥ ७ ॥ आगंतामद्गृहंतातवैदेहःसत्यसंगरः ॥ अथाहंतंनियोक्ष्यामितत्करिष्यत्यसंशयम् ॥ ८ ॥ ततआहूयवैदेहंमुनिर्वचनमब्रवीत् ॥ अयंराजकु
लेजातोविदिताभ्यंतरोमम ॥ ९ ॥ आदर्शइवशुद्धात्माशारदश्चंद्रमायथा ॥ नास्मिन्पश्यामिवृजिनंसर्वतोमेपरीक्षितः ॥ १० ॥ तेनतेसंधिरेवास्तुविश्वसास्मि
न्यथामयि ॥ नराज्यमनमात्येनशक्यंशास्तुमपित्र्यहम् ॥ ११ ॥ अमात्यःशूरएवस्याद्बुद्धिसंपन्नएववा ॥ ताभ्यांचैवोभयंराजन्पश्यराज्यप्रयोजनम् ॥ १२ ॥ धर्मा
त्मनांक्वचिल्लोकेनान्यास्तिगतिरीदृशी ॥ महात्माराजपुत्रोयंसतांमार्गमनुष्ठितः ॥ १३ ॥ सुसंगृहीतस्त्वेवैषत्वयाधर्मपुरोगमः ॥ संसेव्यमानःशत्रूंस्तेगृह्णीयान्म
हतोगणान् ॥ १४ ॥ यद्ययंप्रतियुध्येत्त्वांस्वकर्मक्षत्रियस्यतत् ॥ जिगीषमाणस्त्वांयुद्धेपितृपैतामहेपदे ॥ १५ ॥ त्वंचापिप्रतियुध्येथाविजिगीषुव्रतेस्थितः ॥ अ
युद्ध्वैवनियोगान्मेवशेकुरुहितेस्थितः ॥ १६ ॥ सत्वंधर्ममवेक्षस्वहित्वालोभमसांप्रतम् ॥ नचकामान्नचद्रोहात्स्वधर्मंहातुमर्हसि ॥ १७ ॥ नैवनित्यंजयस्तातनैव
नित्यंपराजयः ॥ तस्माद्भोजयितव्यश्चभोक्तव्यश्चपरोजनः ॥ १८ ॥ आत्मन्यपिचसंदृश्यावुभौजयपराजयौ ॥ निःशेषकारिणांतातनिःशेषकरणाद्भयम् ॥ १९ ॥
इत्युक्तःप्रत्युवाचेदंवचनंब्राह्मणर्षभम् ॥ प्रतिपूज्याभिसत्कृत्यपूजार्हमनुमान्यच ॥ २० ॥ यथाब्रूयान्महाप्राज्ञोयथाब्रूयान्महाश्रुतः ॥ श्रेयस्कामोयथाब्रूयादुभ
योरेवतत्क्षमम् ॥ २१ ॥ यद्यद्वचनमुक्तोस्मिकरिष्यामिचतत्तथा ॥ एतद्धिपरमंश्रेयोनमेत्रास्तिविचारणा ॥ २२ ॥ ततःकौसल्यमाहूयमैथिलोवाक्यमब्रवीत् ॥
धर्मतोनीतितश्चैवलोकश्चविजितोमया ॥ २३ ॥ अहंत्वयाचात्मगुणैर्जितःपार्थिवसत्तम ॥ आत्मानमनवज्ञायजितवद्वर्ततांभवान् ॥ २४ ॥ नावमन्यामितेबुद्धिं
नावमन्येचपौरुषम् ॥ नावमन्येजयामीतिजितवद्वर्ततांभवान् ॥ २५ ॥ यथावत्पूजितोराजन्गृहंगंतासिमेभृशम् ॥ ततःसंपूज्यतौविप्रंविश्वस्तौजग्मतुर्गृहान् ॥
॥ २६ ॥ वैदेहस्त्वथकौसल्यंप्रवेश्यगृहमंजसा ॥ पाद्यार्घ्यमधुपर्कैस्तंपूजार्हंप्रत्यपूजयत् ॥ २७ ॥

संघान् ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ असांप्रतमनुचितं ॥ १७ ॥ परोजनःशत्रुजनोभोजनादिनासंधेयः दंडापेक्षयासामैवश्रेयइत्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ अहमिति जितवत्पराजयइव ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २८ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराज०नैलकंठीयेभारतभावदीपेषडधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ गणवृत्तंबुभुत्सुःपूर्वोक्तमनुवदतिब्राह्मणेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ क्षीणस्यग्रहणंवृत्ति

ददौदुहितरंचास्मैरत्नानिविविधानिच ॥ एषराज्ञांपरोधर्मोनित्यौजयपराजयौ ॥ २८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजधर्मानु०कालकवृक्षीयेषडधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणांचपरंतप ॥ धर्मवृत्तंचवित्तंचवृत्त्युपायाःफलानिच ॥ १ ॥ राज्ञांवित्तंचकोशंचकोशसंचयनंजयः ॥ अमात्यगुणवृत्तिश्चप्रकृतीनांचवर्धनम् ॥ २ ॥ षाड्गुण्यगुणकल्पश्चसेनावृत्तिस्तथैवच ॥ परिज्ञानंचदुष्टस्यलक्षणंचसतामपि ॥ ३ ॥ समहीनाधिकानांचयथावल्लक्षणंचयत् ॥ मध्यमस्यचतुष्ट्यर्थंयथास्थेयंविवर्धता ॥ ४ ॥ क्षीणग्रहणवृत्तिश्चयथाधर्मंप्रकीर्तितम् ॥ लघुनादेशरूपेणग्रंथयोगेनभारत ॥ ५ ॥ विजिगीषोस्तथावृत्तमुक्तंचैवतथैवते ॥ गणानांवृत्तिमिच्छामिश्रोतुंमतिमतांवर ॥ ६ ॥ यथागणाःप्रवर्धंतेनभिद्यंतेचभारत ॥ अरींश्चविजिगीषंतेसुहृदःप्राप्नुवंतिच ॥ ७ ॥ भेदमूलोविनाशोहिगणानामुपलक्षये ॥ मंत्रसंवरणंदुःखंबहूनामितिमेमतिः ॥ ८ ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंनिखिलेनपरंतप ॥ यथाचतेनभिद्येरंस्तच्चमेवदपार्थिव ॥ ९ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ गणानांचकुलानांचराज्ञांभरतसत्तम ॥ वैरसंदीपनावेतौलोभामर्षौनराधिप ॥ १० ॥ लोभमेकोहिवृणुतेततोमर्षमनंतरम् ॥ तौक्षयव्ययसंयुक्तावन्योन्यंचविनाशिनौ ॥ ११ ॥ चारमंत्रबलादानैःसामदानविभेदनैः ॥ क्षयव्ययभयोपायैःप्रकर्षंतीतरेतरम् ॥ १२ ॥ तत्रादानेनभिद्यंतेगणाःसंघातवृत्तयः ॥ भिन्नाविमनसःसर्वेगच्छंत्यरिवशंभयात् ॥ १३ ॥ भेदेगणाविनश्युर्हिभिन्नास्तुसुजयाःपरैः ॥ तस्मात्संघातयोगेनप्रयतेरन्गणाःसदा ॥ १४ ॥ अर्थाश्चैवाधिगम्यंतेसंघातबलपौरुषैः ॥ बाह्याश्चमैत्रींकुर्वंतितेषुसंघातवृत्तिषु ॥ १५ ॥ ज्ञानवृद्धाःप्रशंसंतिशुश्रूषंतःपरस्परम् ॥ विनिवृत्ताभिसंधानाःसुखमेधंतिसर्वशः ॥ १६ ॥ धर्मिष्ठान्व्यवहारांश्चस्थापयंतश्चशास्त्रतः ॥ यथावत्प्रतिपश्यंतोविवर्धंतेगणोत्तमाः ॥ १७ ॥ पुत्रान्भ्रातॄन्निगृह्णंतोविनयंतश्चतान्सदा ॥ विनीतांश्चप्रगृह्णंतोविवर्धंतेगणोत्तमाः ॥ १८ ॥ चारमंत्रविधानेषुकोशसंनिचयेषुच ॥ नित्ययुक्तामहाबाहोवर्धंतेसर्वतोगणाः ॥ १९ ॥ प्राज्ञान्शूरान्महोत्साहान्कर्मसुस्थिरपौरुषान् ॥ मानयंतःसदायुक्ताविवर्धंतेगणान्नृप ॥ २० ॥

जीविकाचलघुनासुगमेन आदेशरूपेणोपदेशात्मकेन ॥ ५ ॥ गणानांशूरजनस्तोमानां ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ एकोराजालोभंवृणुते गणस्तदाऽस्मभ्यंनददातीत्यमर्षंवृणुते ॥ ११ ॥ इतरेतरंगणाराजानश्चप्रकर्षंति ॥ १२ ॥ १३ ॥ संघातयोगेनैकमत्यप्रयोगेण ॥ १४ ॥ १५ ॥ विनिवृत्ताभिसंधानाःविघटितसंघाः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १०७ ॥ द्रव्यवंतश्चशूरांश्चशस्त्रज्ञाःशास्त्रपारगाः ॥ कृच्छ्रास्वापत्सुसंमूढान्गणाःसंतारयंतिते ॥ २१ ॥ क्रोधोभेदोभयंदंडःकर्षणंनिग्रहोवधः ॥ नयत्यरिवशंसद्योगणा १२
न्भरतसत्तम ॥ २२ ॥ तस्मान्मानयितव्यास्तेगणमुख्याःप्रधानतः ॥ लोकयात्रासमायत्ताभूयसीतेषुपार्थिव ॥ २३ ॥ मंत्रगुप्तिःप्रधानेषुचारश्चामित्रकर्षण ॥
नगणाःकृत्स्नशोमंत्रंश्रोतुमर्हंतिभारत ॥ २४ ॥ गणमुख्यैस्तुसंभूयकार्यंगणहितंमिथः ॥ पृथग्गणस्यभिन्नस्यविततस्यततोन्यथा ॥ २५ ॥ अर्थाःप्रत्यवसीदंति
तथानर्थाभवंतिच ॥ तेषामन्योन्यभिन्नानांस्वशक्तिमनुतिष्ठताम् ॥ २६ ॥ निग्रहःपंडितैःकार्यःक्षिप्रमेवप्रधानतः ॥ कुलेषुकलहाजाताःकुलवृद्धैरुपेक्षिताः ॥ २७ ॥
गोत्रस्यनाशंकुर्वंतिगणभेदस्यकारकम् ॥ आभ्यंतरंभयंरक्ष्यमसारंबाह्यतोभयम् ॥ २८ ॥ आभ्यंतरंभयंराजन्सद्योमूलानिकृंतति ॥ अकस्मात्क्रोधमोहाभ्यां
लोभाद्वापिस्वभावजात् ॥ २९ ॥ अन्योन्यंनाभिभाषंतेतत्पराभवलक्षणम् ॥ जात्याचसदृशाःसर्वेकुलेनसदृशास्तथा ॥ ३० ॥ नचोद्योगेनबुद्ध्यावारूपद्रव्येणवापु
नः ॥ भेदाच्चैवप्रदानाच्चभिद्यंतेरिपुभिर्गणाः ॥ ३१ ॥ तस्मात्संघातमेवाहुर्गणानांशरणंमहत् ॥ ३२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप० राजधर्मानु० गणवृत्तेसप्ता
धिकशततमोऽध्यायः ॥ १०७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ महानयंधर्मपथोबहुशाखश्चभारत ॥ किंस्विदेवेहधर्माणामनुष्ठेयतमं
मतम् ॥ १ ॥ किंकार्यंसर्वधर्माणांगरीयोभवतोमतम् ॥ यथाहंपरमंधर्ममिहचप्रेत्यचाप्नुयाम् ॥ २ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ मातापित्रोर्गुरूणांचपूजाबहुमतामम ॥
इहयुक्तोनरोलोकान्यशश्चमहदश्नुते ॥ ३ ॥ यच्चतेभ्यनुजानीयुःकर्मतातसुपूजिताः ॥ धर्माधर्मविरुद्धंवातत्कर्तव्यंयुधिष्ठिर ॥ ४ ॥ नचतैरभ्यनुज्ञातोधर्ममन्यंस
माचरेत् ॥ यंचतेभ्यनुजानीयुःसधर्मइतिनिश्चयः ॥ ५ ॥ एतएवत्रयोलोकाएतएवाश्रमास्त्रयः ॥ एतएवत्रयोवेदाएतएवत्रयोग्नयः ॥ ६ ॥ पितावैगार्हपत्योग्नि
र्माताग्निर्दक्षिणःस्मृतः ॥ गुरुराहवनीयस्तुसाग्नित्रेतागरीयसी ॥ ७ ॥ त्रिष्वप्रमाद्यन्नेतेषुत्रींल्लोकांश्चविजेष्यसि ॥ पितृवृत्त्यात्विमंलोकंमातृवृत्त्यातथापरम् ॥ ८ ॥
ब्रह्मलोकंगुरोर्वृत्त्यानियमेनतरिष्यसि ॥ सम्यगेतेषुवर्तस्वत्रिषुलोकेषुभारत ॥ ९ ॥ यशःप्राप्स्यसिभद्रंतेधर्मंचसुमहत्फलम् ॥ नैतानतिशयेज्जातुनात्यश्नीयान्न ॥ १०७ ॥
दूषयेत् ॥ १० ॥ नित्यंपरिचरेच्चैवतद्वैसुकृतमुत्तमम् ॥ कीर्तिंपुण्यंयशोलोकान्प्राप्स्यसेराजसत्तम ॥ ११ ॥

जधर्मान्श्रुत्वातदनुग्राहकान्शुद्धधर्मानाह महानित्यादिना ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ वृत्त्यापूजया ॥ ८ ॥ ९ ॥ नाऽतिशयेद्भोगेषुक्रियासुवाऽस्वस्याधिक्यंनदर्शयेत् ॥ १० ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ जातिर्जन्म अवध्येत्यादिसार्धः चाद्गुरुः ॥ २० ॥ तद्वध्यानामपितेषामवधंकृत्वा तेअपराधिनोपिपितृमातृगुरवःअवधेनराजानंमिवनै

सर्वेतस्यादृतालोकायस्यैतेत्रयआदृताः॥ अनादृतास्तुयस्यैतेसर्वास्तस्याफलाःक्रियाः॥ १२॥ नचायंनपरोलोकस्तस्यचैवपरंतप ॥ अमानितानित्यमेवयस्यै तेगुरवस्त्रयः॥ १३॥ नचास्मिन्नपरेलोकेयशस्तस्यप्रकाशते॥ नचान्यदपिकल्याणंपरत्रसमुदाहृतम्॥ १४॥ तेभ्यएवहियत्सर्वंकृत्वाचविसृजाम्यहम्॥ तदासी न्मेशतगुणंसहस्रगुणमेवच॥ १५॥ तस्मान्मेसंप्रकाशंतेत्रयोलोकायुधिष्ठिर॥ दशैवतुसदाचार्यःश्रोत्रियानतिरिच्यते ॥ १६॥ दशाचार्यानुपाध्यायउपाध्या यान्पितादश॥ पितॄन्दशतुमातैकासर्वांवापृथिवीमपि॥ १७॥ गुरुत्वेनातिभवतिनास्तिमातृसमोगुरुः॥ गुरुर्गरीयान्पितृतोमातृतश्चेतिमेमतिः॥ १८॥ उभौहि मातापितरौजन्मन्येवोपयुज्यतः॥ शरीरमेवसृजतःपितामाताचभारत॥ १९॥ आचार्यशिष्टायाजातिःसादिव्यासाजरामरा॥ अवध्याहिसदामातापिताचा प्यपकारिणौ॥ २०॥ नसंदुष्यतितत्कृत्वानचतेदूषयंतितम् ॥ धर्माययतमानानांविदुर्देवामहर्षिभिः॥ २१ ॥ यश्चावृणोत्यवितथेनकर्मणाऋतंब्रुवन्नमृतंसंप्रय च्छन्॥ तंवैमन्येतपितरंमातरंचतस्मैनद्रुह्येत्कृतमस्यजानन् ॥ २२ ॥ विद्यांश्रुत्वायेगुरुंनाद्रियंतेप्रत्यासन्नामनसाकर्मणावा ॥ तेषांपापंभ्रूणहत्याविशिष्टंना न्यस्तेभ्यःपापकृदस्तिलोके॥ यथैवतेगुरुभिर्भावनीयास्तथातेषांगुरवोप्यर्चनीयाः॥ २३ ॥ तस्मात्पूजयितव्याश्चसंविभज्याश्चयत्नतः॥ गुरवोर्चयितव्याश्चपुरा णंधर्ममिच्छता ॥ २४ ॥ येनप्रीणातिपितरंतेनप्रीतःप्रजापतिः॥ प्रीणातिमातरंयेनपृथिवीतेनपूजिता॥ २५॥ येनप्रीणात्युपाध्यायंतेनस्याद्ब्रह्मपूजितम्॥ मातृ तःपितृतश्चैवतस्मात्पूज्यतमोगुरुः॥ २६॥ ऋषयश्चहिदेवाश्चप्रीयंतेपितृभिःसह ॥ पूज्यमानेषुगुरुषुतस्मात्पूज्यतमोगुरुः ॥ २७॥ केनचिन्नचवृत्तेनत्ववज्ञेयो गुरुर्भवेत्॥ नचमातानचपितामन्यतेयादृशोगुरुः॥ २८॥ नतेवमानमर्हंतिनतेषांदूषयेत्कृतम्॥ गुरूणामेवसत्कारंविदुर्देवामहर्षिभिः ॥ २९ ॥ उपाध्यायंपितरं मातरंचयेभिद्रुह्यंतेमनसाकर्मणावा॥ तेषांपापंभ्रूणहत्याविशिष्टंतस्मान्नान्यःपापकृदस्तिलोके॥ ३० ॥ भृतोवृद्धोयोनबिभर्तिपुत्रःस्वयोनिजःपितरंमातरंच॥ तद्वैपापंभ्रूणहत्याविशिष्टंतस्मान्नान्यःपापकृदस्तिलोके॥ ३१ ॥ मित्रद्रुहःकृतघ्नस्यस्त्रीघ्नस्यगुरुघातिनः॥ चतुर्णांवयमेतेषांनिष्कृतिंनानुशुश्रुम॥ ३२॥

नंदूषयंति राजाहिवध्यानामवधेदुष्यतितद्वन्नात्रेत्यर्थः धर्मायदुष्टानामपिपित्रादीनांपालनाययतमानानांयतमानान्देवाअप्यनुग्राह्यत्वेनविदुः॥ २१॥आवृणोत्यनुगृह्णाति कर्मणाप्रवचनेन ऋतंवेदं॥ २२॥ नाद्रियंतेयेतेप्रत्यासन्नाः विपर्ययेणत्रिशीर्णानष्टाभवंति ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अनिर्देशेनविस्तरेणनतुनिर्देशमात्ररूपेणसंक्षेपेण अनुसृत्यैकीकृत्य एतत्सारभूतं ॥ ३३ ॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०अष्टाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०८ ॥ ॥७॥ ॥ कथमिति सत्यानृतयोर्धर्माधर्मरूपत्वेहिंसाऽहिंसायुक्तयोस्तयोर्वैपरीत्यदर्शनात्संशयइत्यर्थः ॥ १ ॥ उभयोस्त्यागस्त्वतिदुष्करइत्याह सत्यमिति लोकान्संसारिणः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ तादृशःसत्यानृतयोस्तत्त्वमजानन्बालत्वाद्बध्यते यत्रविषयेअहिंसोपकारादौसत्यमनिष्ठितंननिष्ठायुक्तंतेसत्यानृतेबहूपकारप्रधानेनिश्चिन्वन्धर्मविद्भवति ॥ ६ ॥.अंधस्यघ्राणचक्षुषःसर्वप्राणिवधायोद्यतस्यवधाद्बलाकोव्याधोहिंस्रस्य

एतत्सर्वमनिर्देशेनैवमुक्तंयत्कर्तव्यंपुरुषेणेहलोके ॥ एतच्छ्रेयोनान्यदस्माद्विशिष्टंसर्वान्धर्माननुसृत्यैतदुक्तम् ॥३३॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०मातृपितृगुरुमाहात्म्येअष्टाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०८ ॥ ॥७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥कथंधर्मेस्थातुमिच्छन्नरोवर्तेतभारत॥ विद्वन्जिज्ञासमानायप्रब्रूहिभरतर्षभ ॥ १ ॥ सत्यंचैवानृतंचोभेलोकानावृत्यतिष्ठतः ॥ तयोःकिमाचरेद्राजन्पुरुषोधर्मनिश्चितः ॥ २ ॥ किंस्वित्सत्यंकिमनृतंकिंस्विद्धर्म्यंसनातनम् ॥ कस्मिन्कालेवदेत्सत्यंकस्मिन्कालेनृतंवदेत् ॥ ३ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥सत्यस्यवचनंसाधुनसत्याद्विद्यतेपरम् ॥ यत्तुलोकेषुदुर्ज्ञानंतत्प्रवक्ष्यामिभारत ॥ ४ ॥ भवेत्सत्यंनवक्तव्यंवक्तव्यमनृतंभवेत् ॥ यत्रानृतंभवेत्सत्यंसत्यंवाप्यनृतंभवेत् ॥ ५ ॥ तादृशोबध्यतेबालोयत्रसत्यमनिष्ठितम् ॥ सत्यानृतेविनिश्चित्यततोभवतिधर्मवित् ॥ ६ ॥ अप्यनार्योकृतप्रज्ञःपुरुषोप्यतिदारुणः ॥ सुमहत्प्राप्नुयात्पुण्यंबलाकोंधवधादिव ॥ ७ ॥ किमाश्चर्यंचयन्मूढोधर्मकामोप्यधर्मवित् ॥ सुमहत्प्राप्नुयात्पुण्यंगंगायामिवकौशिकः ॥ ८ ॥ तादृशोयमनुप्रश्नोयत्रधर्मःसुदुर्लभः ॥ दुष्करःप्रतिसंख्यातुंतत्केनात्रव्यवस्यति ॥ ९ ॥ प्रभवार्थायभूतानांधर्मप्रवचनंकृतम् ॥ यःस्यात्प्रभवसंयुक्तःसधर्मइतिनिश्चयः ॥ १० ॥ धारणाद्धर्ममित्याहुर्धर्मेणविधृताःप्रजाः ॥ यःस्याद्धारणसंयुक्तःसधर्मइतिनिश्चयः ॥ ११ ॥ अहिंसार्थायभूतानांधर्मप्रवचनंकृतम् ॥ यःस्यादहिंसासंयुक्तःसधर्मइतिनिश्चयः ॥ १२ ॥ श्रुतिधर्मइतिह्येकेनेत्याहुरपरेजनाः ॥ नचतत्प्रत्यसूयामोनहिसर्वंविधीयते ॥ १३ ॥

भावोपिस्वर्गंजगामेतिकर्णपर्वकथानुसंधेया ॥ ७ ॥ मूढःकर्णपर्वोक्तःसत्यवादीचोरेभ्यःसत्यवचनाभिमानित्वान्मार्गमुपदिश्यकार्पटिकान्घातितवान् असौधर्मविन्नेत्यर्थः कौशिकउलूकोगंगातीरेसहस्रशःसर्पिण्यास्थापितान्यंडानिभित्त्वामहत्पुण्यंप्राप तदभेदनेतुतीक्ष्णविषाणांसर्पाणांवृद्ध्यासद्योलोकनाशःसंभवेत् ॥ ८ ॥ सुदुर्लभोदुर्विवेकः अत्रधर्मलक्षणे व्यवस्यतिनिश्चिनोति ॥ ९ ॥ प्रभवोऽभ्युदयः अहिंसाअपीडनं धारणंसंरक्षणं एतत्त्रयंयेनसत्येनानृतेनवामृदुनातीक्ष्णेनवायतोभवतिसधर्मइत्याहत्रिभिः प्रभवेति ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ श्रुतीति श्रुत्युक्तोर्थःसर्वोधर्मइत्यपिन श्येनादेर्धर्मत्वाभावात् फलतोपिचयत्कर्मनानर्थेनानुबध्यते केवलंप्रीतिहेतुत्वात्तद्धर्मइतिकथ्यतइतिवचनात्श्येनादिफलस्यशत्रुवधादेरनर्थत्वादुक्तलक्षणएवधर्मइत्यर्थः सर्वंश्येनाद्यपिविधीयतेधर्मत्वेनचोद्यते ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यइति अन्यायेनेतिच्छेदः बुभुक्षितेभ्यश्चोरेभ्योधनिकंनज्ञापयेत् भिक्षुभ्यस्तुज्ञापयेदेवेत्यर्थः ॥ १४ ॥ अकूजनेनेति चोरेषुधनिकंपृच्छत्सुनवदेत् अवदतोमोक्षाभावेनवेद्मीतिशपथपूर्वकमपिवदेत्तादृशस्थलेऽनृतेदोषोनास्तीतिश्लोकद्वयार्थः ॥ १५॥१६ ॥ नेति तेभ्यःस्तेनेभ्यः अपिर्हेत्वर्थे ॥ १७ ॥ स्वेतिसार्धः यद्वाधनंत्वदीयंश्रमोमदीयोलाभस्तूभाभ्यांविभज्ययाह्यइतिनियमपूर्वकंप्रवृत्तेऽधमर्णेचोरादिनाधननाशःस्यात्तदोत्तमर्णोऽधमर्णस्यशरीरोपरोधेनदासीकरणेनधनमादातुमिच्छतिचेत्तस्यवाक्येसत्यसंप्रतिपत्त्यर्थंसंवादार्थमाहूताःसाक्षिणोवाच्यंवक्तुंयोग्यंवचोनुक्त्वाशतंरूप्याणिधारयत्येवेतिनिश्चयवादित्वादनृतवादिनइतिभावः ॥ १८ ॥ यदात्वधमर्णोधनवानुत्तमर्णस्तुक्षीणस्तदातदंप्यनृतंनदोषायेत्याह प्राणेति ॥१९॥ ईदृशस्थलेवेपांतरेणापिपरकीयमर्थंरक्षेदित्याह अर्थस्येति॥२०॥यदितूक्त

येऽन्यायेनजिहीर्षतोधनमिच्छंतिकस्यचित्॥ तेभ्यस्तुनतदाख्येयंसधर्मइतिनिश्चयः॥ १४ ॥ अकूजनेनचेन्मोक्षोनावकूजेत्कथंचन॥ अवश्यंकूजितव्योवाशंकेरन्वाप्यकूजनात्॥ १५॥ श्रेयस्तत्रानृतंवक्तुंसत्यादितिविचारितम्॥ यःपापैःसहसंबंधान्मुच्यतेशपथादपि॥ १६ ॥ नतेभ्योपिधनंदेयंशक्येसतिकथंचन॥ पापेभ्योहिधनंदत्तंदातारमपिपीडयेत्॥ १७ ॥ स्वशरीरोपरोधेनधनमादातुमिच्छतः॥ सत्यसंप्रतिपत्त्यर्थंयद्ब्रूयुःसाक्षिणःक्वचित्॥१८॥ अनुक्त्वातत्रतद्वाच्यंसर्वेतेऽनृतवादिनः॥ प्राणात्ययेविवाहेचवक्तव्यमनृतंभवेत्॥ १९ ॥ अर्थस्यरक्षणार्थायपरेषांधर्मकारणात्॥ परेषांसिद्धिमाकांक्षन्नीचःस्याद्धर्मभिक्षुकः॥२०॥ प्रतिश्रुत्यप्रदातव्यःस्वकार्यस्तुबलात्कृतः॥ यःकश्चिद्धर्मसमयात्प्रच्युतोधर्मसाधनः ॥ २१ ॥ दंडेनैवसहंतव्यस्तंपंथानंसमाश्रितः॥ च्युतःसदैवधर्मेभ्योऽमानवंधर्ममास्थितः ॥ २२ ॥ शठःस्वधर्ममुत्सृज्यतमिच्छेदुपजीवितुम्॥ सर्वोपायैर्निहंतव्यःपापोनिकृतिजीवनः॥२३॥ धनमित्येवपापानांसर्वेषामिहनिश्चयः॥ अविषह्याह्यसंभोज्यानिकृत्यापतनंगताः॥ २४ ॥ च्युतादेवमनुष्येभ्योयथाप्रेतास्तथैवते॥ निर्यज्ञास्तपसाहीनामास्मतैःसहसंगमः॥२५॥ धननाशाद्दुःखतरंजीविताद्विप्रयोजनम्॥ अयंतेरोचतांधर्मइतिवाच्यःप्रयत्नतः॥ २६ ॥ नकश्चिदस्तिपापानांधर्मइत्येषनिश्चयः॥ तथागतंचयोहन्यान्नासौपापेनलिप्यते॥२७॥ स्वकर्मणाहतंहंतिहतएवसहन्यते॥ तेषुयःसमयंकश्चित्कुर्वीतहतबुद्धिषु॥ २८॥

विषयेएवलाभालाभौसमावुभाभ्यांविभज्यग्राह्यमितिप्रतिश्रुतंतदानाशितोर्थोऽधमर्णेनयथाभागंप्रदातव्यः अथवास्वकारीधनार्जनकार्यधमर्णोबलात्कृतउक्तरीत्यादासीकृतोप्यस्तु सचेत्कपटंकरोत्यनष्टमपिधनंनष्टमितिवदतिचेत्तत्राह यइत्यादिना ॥ २१ ॥ अमानवमासुरं ॥ २२ ॥ शठोवंचकः तममानवं ॥ २३ ॥ धनमेवश्रेयोनधर्मइत्यर्थः ॥ २४ ॥ मासंगमःसंगमाकार्षीः॥ २५ ॥ तत्रहेतुर्धनेतिविप्रयोजनंवियोगः एतद्विप्रापाःकुर्वतीत्यर्थः अयमिति पापानांपापिनांमध्येवाचाउपदेशार्हःकश्चिदपिनास्तिकिंतुसर्वेधर्मइत्येवतेषांनिश्चयइत्यन्वयः अधर्मकोटिस्फुरणाभावादित्याशयः॥२६॥२७॥ समयमेतानहनिष्यामीतिव्रतंयश्चिकीर्षेत्सकुर्वीत तादृशानांवधेपुण्यमस्तीतिभावः ॥ २८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २९ ॥ ३० ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराज०नै०भारतभा०नवाधिकशततमोऽध्यायः ॥१०९॥ ॥७॥ ॥ क्लिश्यमानेष्विति भूतेषुप्राणिषुदुर्गाणिदुस्तराणि ॥१॥२ ॥ विषयान्विषयार्थानींद्रियाणि

यथाकाकाश्चगृध्राश्चतथैवोपधिजीविनः॥ ऊर्ध्वंदेहविमोक्षांतेभवंत्येतासुयोनिषु॥ २९॥ यस्मिन्यथावर्ततेयोमनुष्यस्तस्मिंस्तथावर्तितव्यंसधर्मः ॥ मायाचा

रोमाययावाधितव्यःसाध्वाचारःसाधुनाप्रत्युपेयः॥ ३० ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजध०सत्यानृतकविभागेनवाधिकशततमोऽध्यायः॥ १०९ ॥ १२

॥१०९॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥क्लिश्यमानेषुभूतेषुतैस्तैर्भावैस्ततस्ततः ॥ दुर्गाण्यतितरेद्येनतन्मेब्रूहिपितामह ॥ १ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥ आश्रमेषुयथोक्तेषुयथोक्तंये

द्विजातयः॥ वर्ततेसंयतात्मानोदुर्गाण्यतितरंतिते ॥ २॥ येदंभान्नाचरंतिस्मयेषांवृत्तिश्चसंयता॥ विषयांश्चनिगृह्णंतिदुर्गाण्यतितरंतिते ॥३॥ प्रत्याहुर्नोच्यमाना

येनहिंसंतिचर्हिंसिताः ॥ प्रयच्छंतिनयाचंतेदुर्गाण्यतितरंतिते ॥ ४ ॥ वासयंत्यतिथीन्नित्यंनित्यंयेचानसूयकाः ॥ नित्यंस्वाध्यायशीलाश्चदुर्गाण्यतितरंतिते

॥५॥ मातापित्रोश्चयेवृत्तिंवर्ततेधर्मकोविदाः ॥ वर्जयंतिदिवास्वप्नंदुर्गाण्यतितरंतिते ॥ ६ ॥ येवापापंनकुर्वंतिकर्मणामनसागिरा ॥ निक्षिप्तदंडाभूतेषुदुर्गा

ण्यतितरंतिते॥ ७॥ येनलोभान्नयंत्यर्थान्राजानोरजसान्विताः॥ विषयान्परिरक्षंतिदुर्गाण्यतितरंतिते॥ ८॥ स्वेषुदारेषुवर्ततेन्यायवृत्तिमृतावृतौ॥ अग्निहोत्र

पराःसंतोदुर्गाण्यतितरंतिते॥ ९॥ आहवेषुचयेशूरास्त्यक्त्वामरणजंभयम्॥ धर्मेणजयमिच्छंतिदुर्गाण्यतितरंतिते॥ १०॥ येवदंतीहसत्यानिप्राणत्यागेप्युप

स्थिते॥ प्रमाणभूताभूतानांदुर्गाण्यतितरंतिते ॥ ११ ॥ कर्माण्यकुहकार्थानियेषांवाचश्चसूनृताः॥ येषामर्थाश्चसंबद्धादुर्गाण्यतितरंतिते ॥ १२ ॥ अनध्याये

षुयेविप्राःस्वाध्यायंनेहकुर्वते॥ तपोनिष्ठाःसुतपसोदुर्गाण्यतितरंतिते ॥ १३ ॥ येतपश्चतपस्यंतिकौमारब्रह्मचारिणः॥ विद्यावेदव्रतस्नातादुर्गाण्यतितरंतिते ॥

॥ १४ ॥ येचसंशांतरजसःसंशांततमसश्चये॥ सत्त्वेस्थितामहात्मानोदुर्गाण्यतितरंतिते॥ १५ ॥ येषांनकश्चित्त्रसतिनत्रसंतिहिकस्यचित्॥ येषामात्मसमोलो

कोदुर्गाण्यतितरंतिते ॥ १६ ॥ परश्रियानतप्यंतियेसंतःपुरुषर्षभाः ॥ ग्राम्यादर्थान्निवृत्ताश्चदुर्गाण्यतितरंतिते ॥ १७ ॥ सर्वान्देवान्नमस्यंतिसर्वधर्मांश्चशृण्व

ते॥ येश्रद्दधानाःशांताश्चदुर्गाण्यतितरंतिते॥ १८ ॥ येनमानित्वमिच्छंतिमानयंतिचयेपरान्॥ मान्यमानान्नमस्यंतिदुर्गाण्यतितरंतिते॥ १९ ॥ येचश्राद्धानि ॥१०९॥

कुर्वंतितिथ्यांतिथ्यांप्रजार्थिनः॥ सुविशुद्धेनमनसादुर्गाण्यतितरंतिते॥ २०॥

॥ ३ ॥ उच्यमानानिंद्यमानाः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥रसान्विताःसंतोऽर्थान्ननयंतिनहरंति ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ अकुहकार्थान्यदंभार्थानि ॥ १२ ॥ १३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२१॥ २२ ॥ यात्रार्थंजीवनार्थं ॥२३॥२४॥२५॥२६॥ तत्रचहितेस्थितः ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ कृत्यसमुद्देशःकर्तव्यलेशः ॥३०॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नैलकंठीये० भारतभाव० दशाधिकशततमोऽ

येक्रोधंसंनियच्छंतिक्रुद्धान्संशमयंतिच॥ नचकुप्यंतिभूतानांदुर्गाण्यतितरंतिते ॥ २१ ॥ मधुमांसंचयेनित्यंवर्जयंतीहमानवाः ॥ जन्मप्रभृतिमद्यंचदुर्गाण्य
तितरंतिते॥ २२॥ यात्रार्थंभोजनंयेषांसंतानार्थंचमैथुनम्॥ वाक्सत्यवचनार्थायदुर्गाण्यतितरंतिते॥२३॥ ईश्वरंसर्वभूतानांजगतःप्रभवाप्ययम्॥ भक्ताना
रायणंदेवंदुर्गाण्यतितरंतिते॥ २४॥ यएषपद्मरक्ताक्षःपीतवासामहाभुजः ॥ सुहृद्भ्राताचमित्रंचसंबंधीचतथाऽच्युतः ॥ २५ ॥ यइमान्सकलाँल्लोकांश्चर्मवत्प
रिवेष्टयेत् ॥ इच्छन्प्रभुरचिंत्यात्मागोविंदःपुरुषोत्तमः ॥ २६॥ स्थितःप्रियहितेजिष्णोःसएषपुरुषोत्तमः॥ राजंस्तवचदुर्धर्षोवैकुंठःपुरुषर्षभ ॥ २७ ॥ यएनंसंश्र
यंतीहभक्तानारायणंहरिम्॥ तेतरंतीहदुर्गाणिनचात्रास्तिविचारणा॥२८॥ दुर्गातितरणंयेचपठंतिश्रावयंतिच॥ कथयंतिचविप्रेभ्योदुर्गाण्यतितरंतिते॥२९॥
इतिकृत्यसमुद्देशःकीर्तितस्तेमयानघ॥ तरंतेयेनदुर्गाणिपरत्रेहचमानवाः॥ ३० ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध० दुर्गातितरणंनामदशाधिकशतत
मोऽध्यायः॥११०॥ ॥७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥असौम्याःसौम्यरूपेणसौम्याश्चासौम्यदर्शनाः॥ ईदृशान्पुरुषांस्तातकथंविद्यामहेवयम्॥ १॥ ॥ भीष्मउ
वाच॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम्॥ व्याघ्रगोमायुसंवादंतंनिबोधयुधिष्ठिर॥ २॥ पुरिकायांपुरिपुराश्रीमत्यांपौरिकोनृपः॥ परहिंसारतिःक्रूरो
बभूवपुरुषाधमः ॥ ३ ॥ सत्वायुषिपरिक्षीणेजगामानीप्सितांगतिम्॥ गोमायुत्वंचसंप्राप्तोदूषितःपूर्वकर्मणा॥ ४॥ संस्मृत्यपूर्वभूतिंचनिर्वेदंपरमंगतः॥ नभक्ष
यतिमांसानिपरैरुपहृतान्यपि ॥ ५॥ अहिंस्रःसर्वभूतेषुसत्यवाक्सुदृढव्रतः ॥ सचकारयथाकालमाहारंपतितैःफलैः ॥ ६ ॥ श्मशानेतस्यचावासोगोमायोःसं
मतोभवत्॥ जन्मभूम्यनुरोधाच्चनान्यवासमरोचयत्॥ ७॥ तस्यशौचममृष्यंतस्तेसर्वेसहजातयः॥ चालयंतिस्मतांबुद्धिंवचनैःप्रश्रयोत्तरैः॥ ८॥ वसन्पितृव
नेरौद्रेशौचेवर्तितुमिच्छसि॥ इयंविप्रतिपत्तिस्तेयदात्वंपिशिताशनः॥ ९॥ तत्समानोभवास्माभिर्भोज्यंदास्यामहेवयम्॥ भुंक्ष्वशौचंपरित्यज्ययद्धिभुक्तंसदा
स्तुते॥ १०॥ इतितेषांवचःश्रुत्वाप्रत्युवाचसमाहितः॥ मधुरैःप्रसृतैर्वाक्यैर्हेतुमद्भिरनिष्ठुरैः॥ ११ ॥ अप्रमाणाप्रसूतिर्मेशीलतःक्रियतेकुलम्॥ प्रार्थयामिचतत्क
र्मयेनविस्तीर्यतेयशः॥ १२ ॥ श्मशानेयदिमेवासःसमाधिर्मेनिशम्यताम्॥ आत्माफलतिकर्माणिनाश्रमोधर्मकारणम्॥ १३॥

ध्यायः॥ ११०॥ ॥७॥ ॥ असौम्याइति॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ विप्रतिपत्तिर्विपरीताबुद्धिः ॥ ९ ॥ १० ॥ प्रसृतैर्विस्तृतैः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain, Digitization by eGangotri

॥ १४ ॥ अनुबंधेपरिणामे ॥ १५ ॥ अप्रत्ययोःसंतोषस्तेनकृतां अर्थापनयोधर्महानिः ॥ १६ ॥ १७ ॥ यात्रांराजकार्यंगच्छप्रामुहि परिहार्याश्चानीप्सिताः परिहार्याःपरिच्छेद्याइत्यन्ये ॥ १८ ॥ ज्ञापयामहेसूचयामहे ॥१९॥२०॥ मदंतरेमन्निमित्तं ॥२१॥ नशक्यं राज्ञेतिशेषः ॥२२॥२३॥२४॥२५॥ योक्ष्यतियोगंप्राप्स्यति मदंतरेमन्निमित्तंदुःशीलाश्चभविष्यंति ॥२६॥ अत्रहेतुमाह नेति एषामहं

आश्रमेयोद्विजंहन्याद्गांवादद्यादनाश्रमे॥ किंतुतत्पातकंनस्यात्तद्वादत्तंत्वथाभवेत् ॥ १४ ॥ भवंतःस्वार्थलोभेनकेवलंभक्षणेरताः॥ अनुबंधेत्रयोदोषास्तान्नप

श्यंतिमोहिताः॥ १५॥ अप्रत्ययकृतांगर्त्यामर्थापनयदूषिताम्॥ इहचामुत्रचानिष्टांतस्माद्वृत्तिंनरोचये ॥ १६ ॥ तंशुचिंपंडितंमत्वाशार्दूलःख्यातविक्रमः॥ कृत्वात्मसदृशींपूजांसाचिव्येऽवरयत्स्वयम्॥१७॥ ॥शार्दूलउवाच॥ ॥सौम्यविज्ञातरूपस्त्वंगच्छयात्रांमयासह॥ व्रियंतामीप्सिताभोगाःपरिहार्याश्चपुष्कलाः ॥ १८ ॥ तीक्ष्णाइतिवयंख्याताभवतंज्ञापयामहे ॥ मृदुपूर्वंहितंचैवश्रेयश्चाधिगमिष्यसि ॥ १९ ॥ अथसंपूज्यतद्वाक्यंमृगेंद्रस्यमहात्मनः ॥ गोमायुःसंश्रितंवाक्यंबभाषेकिंचिदानतः॥ २० ॥ ॥गोमायुरुवाच॥ ॥ सदृशंमृगराजैतत्तववाक्यंमदंतरे॥ यत्सहायान्मृगयसेधर्मार्थकुशलान्शुचीन् ॥ २१ ॥ नशक्यंत्वनमात्येनमहत्त्वमनुशासितुम्॥ दुष्टामात्येनवावीरशरीरपरिपंथिना ॥ २२ ॥ सहायाननुरक्तांश्चनयज्ञानुपसंहितान्॥ परस्परमसंसृष्टान्विजिगीषूनलोलुपान् ॥ २३ ॥ अनतीतोपधान्प्राज्ञान्हितेयुक्तान्मनस्विनः॥ पूजयेथामहाभागयथाचार्यान्यथापितॄन् ॥ २४ ॥ नत्वेवममसंतोषाद्रोचतेन्यन्मृगाधिप॥ नकामयेसुखान्भोगानैश्वर्यंचतदाश्रयम्॥ २५ ॥ नयोक्ष्यतिहिमेशीलंतवभृत्यैःपुरातनैः ॥ तेत्वांविभेदयिष्यंतिदुःशीलाश्चमदंतरे ॥ २६॥ नसंश्रयःश्लाघनीयोहमेषामपिभास्वताम्॥ कृतात्मासुमहाभागःपापकेष्वप्यदारुणः ॥ २७॥ दीर्घदर्शीमहोत्साहःस्थूललक्ष्योमहाबलः ॥ कृतीचामोघकर्तास्मिभोग्यैश्चसमलंकृतः॥ २८॥ नस्वल्पेनास्मिसंतुष्टोदुःखाद्वृत्तिरनुष्ठिता॥ सेवायांचापिनाभिज्ञःस्वच्छंदेनवनेचरः॥२९॥ राजोपक्रोशदोषाश्चसर्वेसंश्रयवासिनाम्॥ व्रतचर्यातुनिःसंगानिर्भयावनवासिनाम्॥ ३० ॥ नृपेणाहूयमानस्ययत्तिष्ठतिभयंहृदि॥ नतत्तिष्ठतितुष्टानांवनेमूलफलाशिनाम्॥ ३१ ॥पानीयंवानिरायासंस्वाद्वन्नंवाभयोत्तरम्॥ विचार्यखलुपश्यामितत्सुखंयत्रनिर्वृतिः॥३२॥ अपराधैर्नतावंतोभृत्याःशिष्टानराधिपैः॥ उपघातैर्यथाभृत्यादूषितानिधनंगताः॥ ३३ ॥

श्लाघनीयोनास्मीतिद्वयोःसंबंधः ॥२७॥ स्थूललक्ष्योबहुप्रदः ॥२८॥ दुःखाद्वृत्तिःसेवावृत्तिश्चनानुष्ठिता ॥२९॥ राजसमीपेउपक्रोशोनिंदातज्जादोषाराजोपक्रोशदोषाःसंति ॥३०॥३१॥ यत्रनिर्वृतिःसुखं तत्खलुसुखंस्वर्गंपश्यामि निर्वृतिःसुस्थितिरितिवा सुखंशर्मणिनाकेचनिर्वृतिःसुस्थितावितिचमेदिनी ॥ ३२ ॥ शिष्टाःकृतदंडाः ॥ ३३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥३४॥३५॥३६॥ ३७॥३८॥व्याघ्रयोनितोव्याघ्रयोनेःव्याघ्रस्येत्यर्थः॥ ३९ ॥ ४०॥४१॥ ४२॥४३॥४४॥तस्यगोमायोर्वेश्मनि ॥ ४५ ॥ तस्यगोमायोस्तद्विदितंतेनचतन्मर्षितंकारणार्थंस्वस्यबंधविच्छे

यदित्वेतन्मयाकार्यंमृगेंद्रयदिमन्यसे॥समयंकृतमिच्छामिवर्तितव्यंयथामयि ॥ ३४ ॥ मदीयामाननीयास्तेश्रोतव्यंचहितंवचः॥ कल्पितायाचमेवृत्तिःसाभ
वेत्त्वयिसुस्थिरा ॥ ३५ ॥ नमंत्रयेयमन्यैस्तेसचिवैःसहकर्हिंचित्॥ नीतिमंतःपरीप्संतोवृथाब्रूयुःपरेमयि॥ ३६॥ एकएकेनसंगम्यरहोब्रूयांहितंवचः॥ नचतेज्ञा
तिकार्येषुप्रष्टव्योहंहिताहिते ॥ ३७॥ मयासंमंत्र्यपश्चाच्चनहिंस्याःसचिवास्त्वया ॥ मदीयानांचकुपितोमात्वंदंडंनिपातयेः॥ ३८ ॥ एवमस्त्वितितेनासौमृगेंद्रे
णाभिपूजितः॥ प्राप्तवान्मतिसाचिव्यंगोमायुर्व्याघ्रयोनितः ॥ ३९ ॥ तंतथासुकृतंदृष्ट्वापूज्यमानंस्वकर्मसु॥ प्राद्विषन्कृतसंघाताःपूर्वभृत्यामुहुर्मुहुः॥ ४० ॥ मि
त्रबुद्ध्याचगोमायुंसांत्वयित्वाप्रसाद्यच॥ दोषैस्तुसमतांनेतुमैच्छन्नशुभबुद्धयः ॥ ४१ ॥ अन्यथाह्युषिताःपूर्वंपरद्रव्याभिहारिणः॥ अशक्ताःकिंचिदादातुंद्रव्यं
गोमायुयंत्रिताः॥ ४२ ॥ व्युत्थानंचविकांक्षद्भिःकथाभिःप्रतिलोभ्यते ॥ धनेनमहताचैवबुद्धिरस्यविलोभ्यते॥ ४३॥ नचापिसमहाप्राज्ञस्तस्माद्धैर्याच्चचाल
ह॥ अथास्यसमयंकृत्वाविनाशायतथापरे॥ ४४॥ ईप्सितंतुमृगेंद्रस्यमांसंयत्तत्रसंस्कृतम्॥ अपनीयस्वयंतद्धितैर्न्यस्तंतस्यवेश्मनि॥४५॥ यदर्थंचाप्यपहृतंये
नतच्चैवमंत्रितम्॥ तस्यतद्विदितंसर्वंकारणार्थंचमर्षितम्॥ ४६॥ समयोयंकृतस्तेनसाचिव्यमुपगच्छता॥ नोपघातस्त्वयाकार्योराजन्मैत्रीमिहेच्छता॥ ४७॥
॥भीष्मउवाच॥ ॥क्षुधितस्यमृगेंद्रस्यभोक्तुमभ्युत्थितस्यच॥ भोजनार्थोपहर्तव्यंतन्मांसंनोपदृश्यते॥ ४८॥ मृगराजेनचाज्ञप्तंदृश्यतांचोरइत्युत॥ कृतकैश्चा
पितन्मांसंमृगेंद्रायोपवर्णितम्॥४९॥ सचिवेनापनीतंतेविदुषाप्राज्ञमानिना॥ सरोषस्त्वथशार्दूलःश्रुत्वागोमायुचापलम्॥५०॥ बभूवामर्षितोराजावधंचास्य
व्यरोचयत्॥ छिद्रंतुतस्यतद्दृष्ट्वाप्रोचुस्तेपूर्वमंत्रिणः॥ ५१ ॥ सर्वेषामेवसोस्माकंवृत्तिभंगेप्रवर्तते॥ निश्चित्यैवपुनस्तस्यतेकर्माण्यपिवर्णयन्॥ ५२॥ इदंतस्ये
दृशंकर्मकिंतेननकृतंभवेत्॥ श्रुतश्चस्वामिनापूर्वंयादृशोनैवतादृशः॥ ५३ ॥ वाङ्मात्रेणैवधर्मिष्ठःस्वभावेनतुदारुणः॥ धर्मच्छद्माह्ययंपापोवृथाचारपरिग्रहः
॥५४॥ कार्यार्थंभोजनार्थेषुव्रतेषुकृतवान्श्रमम्॥ यदिविप्रत्ययोह्येषतदिदंदर्शयामते॥५५॥ तन्मांसंचैवगोमायोस्तैःक्षणादाशुढौकितम्॥ मांसापनयनंज्ञा
त्वाव्याघ्रःश्रुत्वाचतद्वचः॥ ५६॥ आज्ञापयामासतदागोमायुर्वध्यतामिति॥ शार्दूलस्यवचःश्रुत्वाशार्दूलजननीततः॥ ५७॥

दोत्रवत्वितिहेतोरित्यर्थः॥ ४६ ॥ ४७॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१॥वर्णयन्नवर्णयन्॥५२॥५३॥५४॥विप्रत्ययोऽविश्वासः ॥ ५५ ॥ गोमायोर्गृहेढौकितंप्रवेशितंमांसंप्रदर्शयामासुरित्यर्थः॥५६॥५७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 कर्मनयाह्ममित्युत्तरश्लोकेनसंबंधः ॥ ५८ ॥ संघर्षजैःस्पर्धोत्थैः प्रक्रियाप्रकृष्टंकर्म ॥ ५९ ॥६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥६४ ॥ ६५॥ तलवद्वाङ्मुखकटाहगर्भवत् ॥ ६६ ॥ ६७॥ प्रभव

मृगराजंहितैर्वाक्यैःसंबोधयितुमागमत्॥ पुत्रनैतत्त्वयाग्राह्यंकपटारंभसंयुतम्॥५८॥कर्मसंघर्षजैर्दोषैर्दुष्येताशुचिभिःशुचिः॥ नोच्छ्रितंसहतेकश्चित्सक्रियावै
 रकारिका॥५९॥शुचेरपिहियुक्तस्यदोषएवनिपात्यते॥ मुनेरपिवनस्थस्यस्वानिकर्माणिकुर्वतः॥६०॥ उत्पाद्यंतेत्रयःपक्षामित्रोदासीनशात्रवः॥लुब्धानांशुच
योद्वेष्याःकातराणांतरस्विनः॥६१॥मूर्खाणांपंडिताद्वेष्यादरिद्राणांमहाधनाः ॥ अधार्मिकाणांधर्मिष्ठाविरूपाणांसुरूपिणः॥६२॥ बहवःपंडितामूर्खालुब्धामा
योपजीविनः॥ कुर्युर्दोषमदोषस्यबृहस्पतिमतेरपि॥६३॥ शून्यात्तच्चगृहान्मांसंयद्यप्यपहृतंतव ॥ नेच्छतेदीयमानंचसाधुतावद्विमृश्यताम्॥६४॥असभ्याःस
भ्यसंकाशाःसभ्याश्चासभ्यदर्शनाः॥ दृश्यंतेविविधाभावास्तेषुयुक्तंपरीक्षणम् ॥ ६५॥ तलवद्दृश्यतेव्योमखद्योतोहव्यवाडिव ॥ नचैवास्तितलंव्योम्निखद्योतेनहु
ताशनः॥६६॥ तस्मात्प्रत्यक्षदृष्टोपियुक्तोह्यर्थःपरीक्षितुम्॥ परीक्ष्यज्ञापयन्नर्थान्नपश्चात्परितप्यते॥६७॥नदुष्करमिदंपुत्रयत्प्रभुर्घातयेत्परम्॥श्लाघनीयाय
शस्याचलोकेप्रभवतांक्षमा॥६८॥ स्थापितोयंत्वयापुत्रसामंतेष्वपिविश्रुतः॥दुःखेनासाद्यतेपात्रंधार्यतामेषतेसुहृत्॥६९॥ दूषितंपरदोषैर्हिगृह्णीतेयोन्यथाशु
चिम्॥ स्वयंसंदूषितामात्यःक्षिप्रमेवविनश्यति॥७०॥तस्माद्प्यरिसंघाताद्गोमायोःकश्चिदागतः॥ धर्मात्मातेनचाख्यातंयथैतत्कपटंकृतम्॥७१॥ततोविज्ञात
चरितःसत्कृत्यसविमोक्षितः ॥ परिष्वक्तश्चसस्नेहंमृगेन्द्रेणपुनःपुनः ॥ ७२ ॥ अनुज्ञाप्यमृगेंद्रंतुगोमायुर्नीतिशास्त्रवित्॥ तेनामर्षेणसंतप्तःप्रायमासितुमैच्छत
॥ ७३ ॥शार्दूलस्तंतुगोमायुंस्नेहात्प्रोत्फुल्ललोचनः॥अवारयत्सधर्मिष्ठंपूजयाप्रतिपूजयन्॥ ७४ ॥ तंसगोमायुरालोक्यस्नेहादागतसंभ्रमम्॥उवाचप्रणतोवा
क्यंबाष्पगद्गदयागिरा॥७५॥पूजितोहंत्वयापूर्वंपश्चाच्चैवविमानितः॥परेषामास्पदंनीतोवस्तुंनार्हाम्यहंत्वयि ॥ ७६॥ असंतुष्टाश्च्युताःस्थानान्मानात्प्रत्यवरो
पिताः॥स्वयंचापहृताभृत्यायेचाप्युपहिताःपरैः॥ ७७ ॥ परिक्षीणाश्चलुब्धाश्चक्रुद्धाभीताःप्रतारिताः ॥ हृतस्वामानिनोयेचत्यक्तादानामहेप्सवः॥ ७८ ॥ संता
पिताश्चयेकेचिद्व्यसनौघप्रतीक्षिणः॥ अंतर्हिताःसोपहितास्तेसर्वेऽपरसाधनाः॥ ७९ ॥

तांप्रभूणां ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ गोमायोश्चारः ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ प्रायंमरणार्थमुपवेशनं आसितुमाचरितुं ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ उपहितावंचिताः ॥ ७७ ॥ प्रतारिताःक्षारिताः ॥७८॥ अ
परसाश्चाऽधनाश्चेत्यपरसाधनाः प्रीतिशून्यानिर्धनाश्चेत्यर्थः ॥ ७९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८० ॥८१॥८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ कश्चिदेवकश्चिदपिभर्तुर्हितेनदृश्यतेकिंतुवाणिज्यवद्भयार्थःस्नेहोनकेवलंभर्तुःकार्यार्थइत्यर्थः ॥ ८६ ॥ पुरुषज्ञानंसुदुःखंदुर्लभंयतएषांनृपाणांचित्तंचलाचल

अवमानेनयुक्तस्यस्थानभ्रष्टस्यवापुनः॥ कथंयास्यसिविश्वासमहंतिष्ठामिवाकथम्॥ ८० ॥ समर्थइतिसंगृह्यस्थापयित्वापरीक्षितः ॥ कृतंचसमयंभित्त्वात्व
याहमवमानितः॥ ८१ ॥ प्रथमंयःसमाख्यातःशीलवानितिसंसदि ॥ नवाच्यंतस्यवैगुण्यंप्रतिज्ञांपरिरक्षता ॥ ८२ ॥ एवंचावमतस्येहविश्वासंमेनयास्यसि ॥
त्वयिचापेतविश्वासेममोद्वेगोभविष्यति॥ ८३ ॥ शंकितस्त्वमहंभीतःपरच्छिद्रानुदर्शिनः॥ अस्निग्धाश्चैवदुस्तोषाःकर्मचैतद्बहुच्छलम् ॥८४॥ दुःखेनश्लिष्यते
भिन्नंश्लिष्टंदुःखेनभिद्यते ॥ भिन्नाश्लिष्टातुयाप्रीतिर्नसास्नेहेनवर्तते॥८५॥ कश्चिदेवहितेभर्तुर्दृश्यतेनपरात्मनोः ॥ कार्यापेक्षाहिवर्ततेभावस्निग्धाःसुदुर्लभाः
॥ ८६ ॥ सुदुःखंपुरुषज्ञानंचित्तंह्येषांचलाचलम्॥ समर्थोवाप्यशंकोवाशतेष्वेकोधिगम्यते ॥८७॥ अकस्मात्प्रक्रियानृणामकस्माच्चापकर्षणम्॥शुभाशुभेमह
त्त्वंचप्रकर्तुंबुद्धिलाघवम्॥ ८८ ॥ एवंविधंसांत्वमुक्त्वाधर्मकामार्थहेतुमत्॥ प्रसादयित्वाराजानंगोमायुर्वनमभ्यगात् ॥८९ ॥ अगृह्यानुनयंतस्यमृगेंद्रस्यचबु
द्धिमान् ॥ गोमायुःप्रायमास्थायत्यक्त्वादेहंदिवंययौ ॥ ९० ॥ ॥इतिश्रीम०शांतिप०राजध०व्याघ्रगोमायुसंवादेएकादशाधिकशततमोऽध्यायः॥ १११ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ किंपार्थिवेनकर्तव्यंकिंचकृत्वासुखीभवेत् ॥ एतदाचक्ष्वतत्त्वेनसर्वधर्मभृतांवर॥ १ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥ हंततेहंप्रवक्ष्यामिशृणुकार्यै
कनिश्चयम् ॥ यथाराज्ञेहकर्तव्यंयच्चकृत्वासुखीभवेत्॥ २॥ नचैवंवर्तितव्यंस्मयथेदमनुशुश्रुम॥ उष्ट्रस्यतुमहद्वृत्तंतन्निबोधयुधिष्ठिर॥ ३॥ जातिस्मरोमहानु
ष्ट्रःप्राजापत्येयुगेभवत्॥ तपःसुमहदातिष्ठदरण्येसंशितव्रतः ॥ ४ ॥ तपसस्तस्यचांतेथप्रीतिमानभवद्विभुः ॥ वरेणच्छंदयामासततश्चैनंपितामहः॥ ५॥ ॥उ
ष्ट्रउवाच॥ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादान्मेदीर्घाग्रीवाभवेदियम्॥ योजनानांशतंसाग्रंगच्छामिचरितुंविभो॥६॥ एवमस्त्विितिचोक्तःसवरदेनमहात्मना॥ प्रतिलभ्य
वरंश्रेष्ठंययावुष्ट्रःस्वकंवनम्॥७॥ सचकारतदालस्यंवरदानात्सुदुर्मतिः॥नचैच्छच्चरितुंगंतुंदुरात्माकालमोहितः॥८॥सकदाचित्प्रसार्यैवतांग्रीवांशतयोजनाम्॥
चचारश्रांतहृदयोवातश्चागात्ततोमहान्॥ ९॥ सगुहायांशिरोग्रीवांनिधायपशुरात्मनः॥ आस्तेतुवर्षमभ्यागात्सुमहत्प्लावयज्जगत् ॥ १० ॥

मस्थिरंगम्यतेज्ञायते सुपुरुषज्ञानंदुर्घटमित्यर्थः ॥८७॥ प्रक्रियामहीकरणं अकस्मात्कर्तुंबुद्धेर्लाघवंतुच्छत्वमेवहेतुः ॥ ८८ ॥ प्रसादयित्वाप्रसाद्य ॥ ८९ ॥ अगृह्याऽगृहीत्वा ॥९०॥ ॥ इतिशांति०रा०
नै०भारतभा०एकादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १११ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ किंपार्थिवेनेत्यध्यायोनीचोमहत्पदंप्राप्यापिमौर्ख्यादालस्याच्चनश्यतीतिदर्शयति ॥ १ ॥२॥ ३ ॥ ४॥५ ॥ ६ ॥७ ॥८॥ ९ ॥१०॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ योगेनोपायेन एवंविधमालस्यं ॥ १७ ॥ बाह्विति बाहूपलक्षितंशौर्यं जंघोपलक्षितंपादविहरणं भारोभारवहनं ॥ १८ ॥ आर्तस्याऽतिलिप्सावतः ॥ १९ ॥

अथशीतपरीतांगोजंबुकःक्षुच्छ्रमान्वितः॥ सदारस्तांगुहामाशुप्रविवेशजलार्दितः ॥ ११ ॥ सहस्वामांसजीवीतुसुभृशंक्षुच्छ्रमान्वितः ॥ अभक्षयत्ततोग्रीवा
॥११२॥ मुष्ट्रस्यभरतर्षभ ॥ १२ ॥ यदात्वबुध्यतात्मानंभक्ष्यमाणंसवैपशुः ॥ तदासंकोचनेयत्नमकरोद्भृशदुःखितः ॥ १३ ॥ यावदूर्ध्वमधश्चैवग्रीवांसंक्षिपतेपशुः ॥ ता १२
वत्तेनसदारेणजंबुकेनसभक्षितः ॥ १४ ॥ सहत्वाभक्षयित्वाचतमुष्ट्रंजंबुकस्तदा ॥ विगतेवातवर्षेतुनिश्चक्रामगुहामुखात् ॥ १५ ॥ एवंदुर्बुद्धिनाप्राप्तमुष्ट्रेणनि
धनंतदा ॥ आलस्यस्यक्रमात्पश्यमहांतंदोषमागतम् ॥ १६ ॥ त्वमप्येवंविधंहित्वायोगेननियतेंद्रियः ॥ वर्तस्वबुद्धिमूलंतुविजयंमनुरब्रवीत् ॥ १७ ॥ बुद्धिश्रेष्ठानि
कर्माणिबाहुमध्यानिभारत ॥ तानिजंघाजघन्यानिभारप्रत्यवराणिच ॥ १८ ॥ राज्यंतिष्ठतिदक्षस्यसंगृहीतेंद्रियस्यच ॥ आर्तस्यबुद्धिमूलंहिविजयंमनुरब्रवी
त् ॥ गुह्यंमंत्रंश्रुतवतःसुसहायस्यचानघ ॥ १९ ॥ परीक्ष्यकारिणोह्यर्थास्तिष्ठंतीहयुधिष्ठिर ॥ सहाययुक्तेनमहीकृत्स्नाशक्याप्रशासितुम् ॥ २० ॥ इदंहिसद्भिःकथि
तंविधिज्ञैःपुरामहेंद्रप्रतिमप्रभाव ॥ मयापिचोक्तंतवशास्त्रदृष्ट्यायथैवबुद्ध्वाप्रचरस्वराजन् ॥ २१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिप० राज० उष्ट्रग्रीवोपाख्यानेद्वा
दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ राजाराज्यमनुप्राप्यदुर्लभंभरतर्षभ ॥ अमित्रस्यातिवृद्धस्यकथंतिष्ठेदसाधनः ॥ १ ॥
॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ सरितांचैवसंवादंसागरस्यचभारत ॥ २ ॥ सुरारिनिलयःशश्वत्सागरःसरितांपतिः ॥ पप्रच्छसरितः
सर्वाःसंशयंजातमात्मनः ॥ ३ ॥ ॥ सागरउवाच ॥ ॥ समूलशाखान्पश्यामिनिहतान्कायिनोद्रुमान् ॥ युष्माभिरिहपूर्णाभिर्नद्यस्तत्रनवेतसम् ॥ ४ ॥ अकायश्चा
ल्पसारश्चवेतसःकूलजश्चवः ॥ अवज्ञयावानानीतःकिंचवातेनवःकृतम् ॥ ५ ॥ तदहंश्रोतुमिच्छामिसर्वासामेववोमतम् ॥ यथाचेमानिकूलानिहित्वानायातिवेत
सः ॥ ६ ॥ तत्रप्राहनदीगंगावाक्यमुत्तममर्थवत् ॥ हेतुमद्ग्राहकंचैवसागरंसरितांपतिम् ॥ ७ ॥ ॥ गंगोवाच ॥ ॥ तिष्ठंत्येतेयथास्थानंनगात्र्येकनिकेतनाः ॥ तेत्य
जंतिततःस्थानंप्रातिलोम्यान्नवेतसः ॥ ८ ॥ वेतसोवेगमायातंदृष्ट्वानमतिनापरे ॥ सरिद्वेगेऽभ्यतिक्रांतेस्थानमासाद्यतिष्ठति ॥ ९ ॥
॥ २० ॥ २१ ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नै० भारतभा० द्वादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११२ ॥ ॥ ७ ॥ राजाराज्यमित्यध्यायोबलवतिरिपौविनयएवश्रेयानित्यर्थकः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ निहतानु ॥११२॥
न्मूलितान् कायिनोमहाशरीरान् अन्यान्वृक्षान् आनीतानितिशेषः ॥ ४ ॥ अकायोऽल्पकायः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ एकनिकेतनाः स्तब्धाइत्यर्थः प्रातिलोम्यादस्माकंप्रातिकूल्यात् ॥ ८ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥१०॥११॥१२॥१३॥ वैतसींवृत्तिमस्तब्धत्वं ॥ १४ ॥ ॥इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०त्रयोदशाधिकशततमोऽध्यायः॥ ११३ ॥ ॥७॥ विद्वानिति मूर्खश्वासौप्रगल्भश्चतेन ॥१॥ सहतेदुरुक्तं ॥२॥ कुश्यमानस्यक्रोशतः मर्षीतितिक्षुः रुष्यतिक्रोधवनि ॥३॥ टिट्टिभमिवटिट्टिभवद्दुःश्रवं वाशमानंरटंतं ॥४॥५॥६॥७॥ ८ ॥ यदीति पापकर्मणःप्रयोगेअनेनेदंकुकर्मकृतमितिशब्दोच्चारणेकृतेसतिवाग्भिर्वा ङ्मात्रेणप्रयोगःपरत्रदोषसिद्धिःस्यात्तर्हिवागेवार्थःप्रयोजनंस्यात्तवपुत्रोम्रियतामितिशब्देनैवपुत्रमृत्युःस्याज्जिघांसतस्त्वर्थोव्यापारोनहिस्यात् यथावाचाहतोनहन्यतेएवंवाचादूषितोनदुष्यतीत्यर्थः ॥ ९॥

कालज्ञःसमयज्ञश्चसदावश्यश्चनोद्धतः॥ अनुलोमस्तथालब्धस्तेननाभ्येतिवेतसः ॥ १० ॥ मारुतोदकवेगेनयेनमंत्युन्नमंतिच ॥ ओषध्यःपादपागुल्मानतेयां तिपराभवम्॥ ११॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥योहिशत्रोर्विवृद्धस्यप्रभोर्बधविनाशने॥ पूर्वंनसहतेवेगंक्षिप्रमेवविनश्यति ॥ १२ ॥ सारासारंबलंवीर्यमात्मनोद्वि षतश्चयः॥ जानन्विचरतिप्राज्ञोनसयातिपराभवम्॥ १३ ॥ एवमेवयदाविद्वान्मन्यतेऽतिबलंरिपुम्॥ संश्रयेद्वैतसींवृत्तिमेतत्प्रज्ञानलक्षणम्॥ १४॥ ॥इतिश्री महाभारतेशांतिप०राजध०सरित्सागरसंवादेत्रयोदशाधिकशततमोऽध्यायः॥११३॥ ॥७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥विद्वान्मूर्खप्रगल्भेनमृदुतीक्ष्णेन भारत॥ आक्रुश्यमानःसदसिकथंकुर्यादरिंदम॥१॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥श्रूयतांपृथिवीपालयथैषोर्थोनुगीयते॥ सदासुचेताःसहतेनरस्येहाल्पमेधसः॥२॥ अरुष्यन्क्रुश्यमानस्यसुकृतंनामविंदति॥ दुष्कृतंचात्मनोमर्षीरुष्यत्येवापमार्ष्टिवै॥३॥ टिट्टिभंतमुपेक्षेतवाशमानमिवातुरम्॥लोकविद्वेषमापन्नोनिष्फलंप्रति पद्यते॥ ४॥ इतिसंश्लाघतेनित्यंतेनपापेनकर्मणा॥ इदमुक्तोमयाकश्चित्संमतोजनसंसदि॥५॥ सतत्रव्रीडितःशुष्कोमृतकल्पोवतिष्ठते ॥ श्लाघन्नश्लाघनी येनकर्मणानिरपत्रपः ॥ ६ ॥ उपेक्षितव्योयत्नेनतादृशःपुरुषाधमः॥ यद्यद्ब्रूयादल्पमतिस्तत्तदस्यसहेद्बुधः॥७॥ प्राकृतोहिप्रशंसन्वानिंदन्वाकिंकरिष्यति॥ वने काकइवाबुद्धिर्वाशमानोनिरर्थकम्॥ ८॥ यदिवाग्भिःप्रयोगःस्यात्प्रयोगेपापकर्मणः॥ वागेवार्थोभवेत्तस्यनत्वेवार्थोजिघांसतः ॥ ९ ॥ निषेकंविपरीतंसआ चष्टेवत्तचेष्टया॥ मयूरइवकौपीनंनृत्यंसंदर्शयन्निव ॥ १० ॥ यस्यावाच्यंनलोकेस्तिनाकार्यंचापिकिंचन॥ वाचंतेननसंदध्याच्छुचिःसंश्लिष्टकर्मणा ॥ ११॥ प्रत्यक्षंगुणवादीयःपरोक्षेचापिनिंदकः॥ समानवःश्ववल्लोकेनष्टलोकपरावरः॥ १२ ॥

निषेकमिति सएवंवदन्वृत्तेनक्रिययाचेष्टयावागादिव्यापारेणचलिंगेननिषेकंस्वमातरिरेतःसेकंविपरीतंपितुरन्येनकृतमित्याचष्टेव्यक्तंकथयति कौपीनंगुह्यप्रदेशंसंदर्शयन्निवनृत्यंकुर्वन्मयूरोयथाश्लाघ तेसम्यङ्नृत्यामीतिमन्यतेनतुममगुह्यंलोकाःपश्यंतीति त्रपतेएवंखलोपिमयासमहानमुकसभायांदुरुक्तमुक्तइतिश्लाघतेनत्वनेनममातुर्दोषःस्पष्टीक्रियतेमयैवेतिनत्रपतेइत्यर्थः ॥१० ॥ ११॥ नष्टोलोकः परंज्ञानमवरोधर्मश्चयस्यसनष्टलोकपरावरः ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तादृक्पुमान् ॥ १३ ॥ सारमेयामिषंशुनोमांसं ॥ १४ ॥ निषेकमित्युक्तंव्याचष्टे परिवादमिति दोषानूजारजत्वादीन् ॥ १५ ॥ भस्मकूटेभस्मराशौखरइवाबुद्धीरजसिदुःखेनिमज्जति ॥१६॥शालावृकंश्वानमेवमनुष्यत्वेनलोकेगृहीतमित्यर्थः ॥ १७ ॥१८॥ प्रत्युच्यमानआक्षिप्यमाणएभिरसद्भिर्निशाम्याऽभिभूयोऽस्मैप्रत्युत्तरंमादेहीतिनिवारणीयःतदेवाह माभूरिति ॥१९ ॥ दशार्धेनसंवृत्तांगुलिपंचकेनपा

ताद्दग्जनशतस्यापियद्ददातिजुहोतिच ॥ परोक्षेणापवादीयस्तंनाशयतितत्क्षणात् ॥ १३ ॥ तस्मात्प्राज्ञोनरःसद्यस्तादृशंपापचेतसम् ॥ वर्जयेत्साधुभिर्वर्ज्यंसार
मेयामिषंयथा ॥ १४ ॥ परिवादंब्रुवाणोहिदुरात्मावैमहाजने ॥ प्रकाशयतिदोषांस्तुसर्पःफणमिवोच्छ्रितम् ॥ १५ ॥ तंस्वकर्माणिकुर्वाणंप्रतिकर्तुंयइच्छति ॥ भ
स्मकूटइवाबुद्धिःखरोरजसिमज्जति ॥१६॥ मनुष्यशालावृकमप्रशांतंजनापवादेसततंनिविष्टम् ॥ मातंगमुन्मत्तमिवोन्नदंतंत्यजेततंश्वानमिवातिरौद्रम् ॥१७॥
अधीरजुष्टेपथिवर्तमानंदमादपेतंविनयाच्चपापम् ॥ अरिव्रतंनित्यमभूतिकामंधिगस्तुतंपापमतिंमनुष्यम् ॥१८॥ प्रत्यूच्यमानस्त्वभिभूयएभिर्निशाम्यमाभूस्त्व
मथार्तरूपः ॥ उच्चस्यनीचेनहिसंप्रयोगंविगर्हयंतिस्थिरबुद्धयोये ॥ १९ ॥ क्रुद्धोदशार्धेनहिताडयेद्वासपांसुभिर्वाविकिरेत्तुषैर्वा ॥ विवृत्यदंतांश्चविभीषयेद्वा सि
द्धंहिमूढेकुपितेनृशंसे ॥ २० ॥ विगर्हणांपरमदुरात्मनाकृतांसहेतयःसंसदिदुर्जनान्नरः ॥ पठेदिदंचापिनिदर्शनंसदानवाङ्मयंसलभतिकिंचिदप्रियम् ॥ २१ ॥
इतिश्रीमहाभारतेशांतिप० राजध० टिट्टिभकंनामचतुर्दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ पितामहमहाप्राज्ञसंशयोमेमहा
नयम् ॥ संछेत्तव्यस्त्वयाराजन्भवान्कुलकरोहिनः ॥१॥ पुरुषाणामयंतातदुर्वृत्तानांदुरात्मनाम् ॥ कथितोवाक्यसंचारस्ततोविज्ञापयामिते ॥ २॥ यद्धितंराज्यतं
त्रस्यकुलस्यचसुखोदयम् ॥ आयत्यांचतदात्वेचक्षेमवृद्धिकरंचयत् ॥ ३ ॥ पुत्रपौत्राभिरामंचराष्ट्रवृद्धिकरंचयत् ॥ अन्नपानेशरीरेचहितंयत्तद्ब्रवीहिमे ॥४॥ अ
भिषिक्तोहियोराजाराष्ट्रस्थोमित्रसंवृतः ॥ ससुहृत्समुपेतोवासकथंरंजयेत्प्रजाः ॥ ५ ॥ योत्व्यसत्प्रग्रहरतिःस्नेहरागबलात्कृतः ॥ इंद्रियाणामनीशत्वादसज्जनबु
भूषकः ॥ ६ ॥ तस्यभृत्याविगुणतांयांतिसर्वेकुलोद्गताः ॥ नचभृत्यफलैरर्थैःसराजासंप्रयुज्यते ॥ ७ ॥

णिना इदंसर्वंकुपितमूढेसिद्धमेव ॥ २० ॥२१॥ ॥इतिशांतिप० रा० चतुर्दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ ॥ ७ ॥ पितामहेति ॥१ ॥ अयंनिंदारूपः ॥२ ॥ हितमनिंद्यं आयत्यामुत्तरकालेतदात्वेवर्तमानकाले ॥३॥४॥ मित्रसुहृदौप्रत्युपकारमपेक्ष्यानपेक्ष्याचोपकर्तारौतद्वान् समुपेतःशौर्यादिनेतिशेषः ॥५॥ तथापिजितेंद्रियत्वाद्विगुणितभृत्यःसन्राज्येसुखंलभतेनवेतिप्रश्नार्थः सत्यपिसाधनांतरेभृत्यानामानुकूल्याभावेराज्यंनश्यतितत्सद्भावेचसर्वान्कामान्फलतीत्युत्तरमाह योहीत्यादिना असत्प्रग्रहरतिरिंद्रियाणामनिग्रहशीलः ॥६ ॥ भृत्यफलैर्भृत्यबलप्राप्यैरर्थैर्धनादिभिः ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ८ ॥ क्षत्ताविदुरः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ लब्धुंलब्धाश्चरक्षितुंशक्याइतिशेषः ॥ १४ ॥ १५ ॥ असंहार्याउत्कोचादिनाअभेद्याः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ पटलंसमूहं ॥ २० ॥
कोष्ठागारंधान्यादिसामग्रीगृहं गुणीभवेद्बहुगुणिभावंगच्छेत् ॥ २१ ॥ व्यवहारोऽर्थिप्रत्यर्थिनोर्विवादेनिर्णयः फलोदयोऽर्थिन्यनृतेसत्यर्थ्यमानद्विगुणोदंडोराज्ञाग्राह्यः प्रत्यर्थिन्यनृतेसतियावदर्थ्यमानम

एतन्मेसंशयस्यास्यराजधर्मान्सुदुर्विदान् ॥ बृहस्पतिसमोबुद्ध्याभवान्शंसितुमर्हति ॥ ८ ॥ शंसितापुरुषव्याघ्रत्वंनःकुलहितेरतः ॥ क्षत्ताचैकोमहाप्राज्ञोयोनः
शंसतिसर्वदा ॥ ९ ॥ त्वत्तःकुलहितंवाक्यंश्रुत्वाराज्यहितोदयम् ॥ अमृतस्याव्ययस्येवतृप्तःस्वप्स्याम्यहंसुखम् ॥ १० ॥ कीदृशाःसंनिकर्षस्थाभृत्याःसर्वगुणान्वि
ताः ॥ कीदृशैःकिंकुलीनैर्वासहयात्राविधीयते ॥ ११ ॥ नह्येकोभृत्यरहितोराजाभवतिरक्षिता ॥ राज्यंचेदंजनःसर्वस्तत्कुलीनोभिकांक्षति ॥ १२ ॥ ॥ भीष्मउवाच
नचप्रशास्तुंराज्यंहिशक्यमेकेनभारत ॥ असहायवतातातनैवार्थाःकेचिदप्युत ॥ १३ ॥ लब्धुंलब्ध्वाप्यपिसदारक्षितुंभरतर्षभ ॥ यस्यभृत्यजनःसर्वोज्ञानविज्ञा
नकोविदः ॥ १४ ॥ हितैषीकुलजःस्निग्धःसराज्यफलमश्नुते ॥ १५ ॥ मंत्रिणोयस्यकुलजाअसंहार्याःसहोषिताः ॥ नृपतेर्मतिदाःसंतःसंबंधज्ञानकोविदाः ॥ १६ ॥
अनागतविधातारःकालज्ञानविशारदाः ॥ अतिक्रांतमशोचंतःसराज्यफलमश्नुते ॥ १७ ॥ समदुःखसुखायस्यसहायाःप्रियकारिणः ॥ अर्थचिंतापराःसत्याः
सराज्यफलमश्नुते ॥ १८ ॥ यस्यनार्तोजनपदःसंनिकर्षगतःसदा ॥ अक्षुद्रःसत्पथालंबीसराजाराज्यभाग्भवेत् ॥ १९ ॥ कोशाख्यपटलंयस्यकोशवृद्धिकरैर्न
रैः ॥ आप्तैस्तुष्टैश्चसततंचीयतेसनृपोत्तमः ॥ २० ॥ कोष्ठागारमसंहार्यैराप्तैःसंचयतत्परैः ॥ पात्रभूतैरलुब्धैश्चपाल्यमानंगुणीभवेत् ॥ २१ ॥ व्यवहारश्चनगरेयस्य
कर्मफलोदयः ॥ दृश्यतेशंखलिखितःस्वधर्मफलभाङ्नृपः ॥ २२ ॥ संगृहीतमनुष्यश्चयोराजाराजधर्मवित् ॥ षड्वर्गप्रतिगृह्णातिसधर्मफलमश्नुते ॥ २३ ॥ ॥ इति
श्रीमहाभारतेशांतिप० राजध० पंचदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ निद
र्शनंपरंलोकेसज्जनाचरितेसदा ॥ १ ॥ अस्यैवार्थस्यसदृशंयच्छ्रुतंमेतपोवने ॥ जामदग्न्यस्यरामस्ययदुक्तमृषिसत्तमैः ॥ २ ॥

र्थिनेदाप्यंतावानेवराजदंडश्चफलपर्यंतः तत्रदृष्टांतः शंखलिखितइति यथाफलमात्रस्तेनेशंखेनलिखितस्यहस्तच्छेदोराजानंप्रतिषेधयित्वाकारितस्तद्वदित्यर्थः ॥ २२ ॥ षड्वर्गंसंधिविग्रहादिकं ॥ २३ ॥
॥ इतिशांतिप० रा० नै० भा० पंचदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अत्रेति अत्रवक्ष्यमाणेउत्तमाधममध्यमस्थानेषुक्रमादुत्तमाधममध्यमाएवयोज्यानतूच्चस्थानेनीचोनियोज्यइत्य
स्मिन्नर्थेनिदर्शनंश्चदृष्टांतरूपमितिहासमुदाहरंति ॥ १ ॥ अस्यैववक्ष्यमाणस्य ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ ४ ॥ सत्त्वाःप्राणिनः ॥५॥६॥ सुखप्रश्नदाःसुखिनःस्थइतिप्रश्नस्योत्तरंसुखिनःस्मइतितत्प्रदाइत्यर्थः न्यग्भूतादासभूताः ॥७॥८॥९॥ भावंचित्तं॥१०॥ द्वीपीक्षुद्रव्याघ्रः॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥

वनेमहतिकस्मिंश्चिदमनुष्यनिषेविते ॥ ऋषिर्मूलफलाहारोनियतोनियतेंद्रियः॥ ३ ॥ दीक्षादमपरःशांतःस्वाध्यायपरमःशुचिः ॥ उपवासविशुद्धात्मासततंसत्त्व
मास्थितः॥ ४ ॥ तस्यसंदृश्यसद्भावमुपविष्टस्यधीमतः॥ सर्वेसत्त्वाःसमीपस्थाभवंतिवनचारिणः॥ ५ ॥ सिंहव्याघ्रगणाःक्रूरामत्ताश्चैवमहागजाः ॥ द्वीपिनःख
ड्गभल्लूकायेचान्येभीमदर्शनाः॥ ६ ॥ तेसुखप्रश्नदाःसर्वेभवंतिक्षतजाशनाः ॥ तस्यर्षेःशिष्यवच्चैवन्यग्भूताःप्रियकारिणः ॥ ७ ॥ दत्त्वाचतेसुखप्रश्नंसर्वेयांतिय
थागतम्॥ ग्राम्यस्त्वेकःपशुस्तत्रनाजहात्समहामुनिम्॥८॥ भक्तोनुरक्तःसततमुपवासकृशोबलः॥ फलमूलोदकाहारःशांतःशिष्टाकृतिर्यथा॥ ९॥ तस्यर्षेरुपवि
ष्टस्यपादमूलेमहामते॥ मनुष्यवद्गतोभावंस्नेहबद्धोभवद्भृशम्॥ १० ॥ ततोऽभ्ययान्महावीर्योद्वीपीक्षतजभोजनः॥ स्वार्थमत्यंतसंतुष्टःक्रूरकालइवांतकः॥ ११॥
लेलिह्यमानस्तृषितःपुच्छास्फोटनतत्परः॥ व्यादितास्यःक्षुधाभुग्नःप्रार्थयानस्तदामिषम्॥ १२ ॥ दृष्ट्वातंक्रूरमायांतंजीवितार्थीनराधिप॥ प्रोवाचश्वामुनिंतत्र
तच्छृणुष्वविशांपते॥ १३ ॥ श्वशत्रुर्भगवन्नेषद्वीपीमांहंतुमिच्छति॥ त्वत्प्रसादाद्भयंनस्यादस्मान्ममहामुने ॥ १४ ॥ तथाकुरुमहाबाहोसर्वज्ञस्त्वंनसंशयः॥
समुनिस्तस्यविज्ञायभावज्ञोभयकारणम्॥ रुतज्ञःसर्वसत्त्वानांतमैश्वर्यसमन्वितः ॥ १५॥ ॥मुनिरुवाच॥ ॥नभयंद्वीपिनःकार्यंमृत्युतस्तेकथंचन॥ एषश्वरू
परहितोद्वीपीभवसिपुत्रक॥ १६ ॥ ततःश्वाद्वीपितांनीतोजांबूनदनिभाकृतिः॥ चित्रांगोविस्फुरद्दंष्ट्रोवनेवसतिनिर्भयः॥ १७ ॥ तंदृष्ट्वासंमुखेद्वीपीआत्मनःसह
शंपशुम्॥ अविरुद्धस्ततस्तस्यक्षणेनसमपद्यत॥ १८ ॥ ततोऽभ्ययान्महारौद्रोव्यादितास्यःक्षुधान्वितः॥ द्वीपिनंलेलिहद्वक्रोव्याघ्रोरुधिरलालसः॥ १९॥ व्याघ्रंदृ
ष्ट्वाक्षुधाभुग्नंदंष्ट्रिणंवनगोचरम्॥ द्वीपीजीवितरक्षार्थमृषिंशरणमेयिवान्॥ २०॥ संवासजंपरंस्नेहमृषिणाकुर्वतातदा॥ सद्वीपीव्याघ्रतांनीतोरिपूणांबलवत्तरः
॥ २१ ॥ ततोदृष्ट्वासशार्दूलोनाहनत्तंविशांपते॥ सतुश्वाव्याघ्रतांप्राप्यबलवान्पिशिताशनः॥ २२ ॥ नमूलफलभोगेषुस्पृहामप्यकरोत्तदा॥ यथामृगपतिर्नित्यं
प्रकांक्षतिवनौकसः॥ तथैवसमहाराजव्याघ्रःसमभवत्तदा ॥ २३॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजधर्मानु०श्वर्षिसंवादेषोडशाधिकशततमोऽध्यायः॥ ॥ ११६॥
॥ ११६॥ ॥ ७॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥व्याघ्रश्चोटजमूलस्थस्तृप्तःसुप्तोहतैर्मृगैः॥ नागश्चागात्तमुद्देशंमत्तोमेघइवोत्थितः॥ १ ॥

द्वीपिनोद्वीपिरूपान्मृत्युतः श्वरूपरहितःश्वरूपहीनः॥१६॥१७॥१८॥१९॥ क्षुधाभुग्नंपीडितं॥२०॥२१॥२२॥२३॥ ॥इ०रा०नै०भा०षोडशाधिकशततमोऽध्यायः॥११६॥७॥व्याघ्रश्चेति मृगैस्तृप्तः॥१॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ कमलषंडानिकमलसमूहान् ॥ ५ ॥ निशानिशंबहुरात्रं ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ समन्वयात्संबंधात् ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ अकृतज्ञत्वे

प्रभिन्नकरटःप्रांशुःपद्मीविततकुंभकः॥सुविषाणोमहाकायोमेघगंभीरनिःस्वनः॥ २ ॥तंदृष्ट्वाकुंजरंमत्तमायांतंबलगर्वितम् ॥ व्याघ्रोहस्तिभयात्त्रस्तस्तमृषिंश
रणंययौ॥ ३ ॥ततोनयत्कुंजरत्वंव्याघ्रंतमृषिसत्तमः॥महामेघनिभंदृष्ट्वासभीतोह्यभवद्गजः ॥ ४ ॥ ततःकमलषंडानिशल्लकीगहनानिच ॥ व्यचरत्समुदायुक्तः
पद्मरेणुविभूषितः॥ ५ ॥कदाचिद्भ्रममाणस्यहस्तिनःसंमुखंतदा॥ऋषेस्तस्योटजस्थस्यकालोगच्छन्निशानिशम् ॥ ६ ॥ अथाजगामतंदेशंकेसरीकेसरारुणः॥
गिरिकंदरजोभीमःसिंहोनागकुलांतकः॥ ७ ॥ तंदृष्ट्वासिंहमायांतंनागःसिंहभयार्दितः॥ ऋषिंशरणमापेदेवेपमानोभयातुरः ॥ ८ ॥ सततःसिंहतांनीतोनागेंद्रो
मुनिनातदा॥वन्यंनागणयत्सिंहंतुल्यजातिसमन्वयात् ॥ ९ ॥दृष्ट्वाचसोभवत्सिंहोवन्योऽभयसमन्वितः ॥ सचाश्रमेवसत्सिंहस्तस्मिन्नेवमहावने ॥ १० ॥ त
द्भयात्पशवोनान्येतपोवनसमीपतः॥ व्यदृश्यंततदात्रस्ताजीविताकांक्षिणस्तथा ॥ ११ ॥ कदाचित्कालयोगेनसर्वप्राणिविहिंसकः ॥ बलवान्क्षतजाहारोना
नासत्त्वभयंकरः॥ १२ ॥अष्टपादूर्ध्वनयनःशरभोवनगोचरः॥ तंसिंहंहंतुमागच्छन्मुनेस्तस्यनिवेशनम् ॥ १३ ॥ तंमुनिःशरभंचक्रेबलोत्कटमरिंदम॥ ततःसशर
भोवन्योमुनेःशरभमग्रतः॥ १४ ॥दृष्ट्वाबलिनमत्युग्रंद्रुतंसंप्राद्रवद्वनात् ॥ सएवंशरभस्थानेसंन्यस्तोमुनिनातदा ॥ १५ ॥ मुनेःपार्श्वगतोनित्यंशरभःसुखमा
प्तवान् ॥ ततःशरभसंत्रस्ताःसर्वेमृगगणास्तदा ॥ १६ ॥ दिशःसंप्राद्रवन्राजन्भयाज्जीवितकांक्षिणः ॥ शरभोप्यतिसंहृष्टोनित्यंप्राणिवधेरतः ॥ १७ ॥ फलमू
लाशनंकर्तुंनैच्छत्सपिशिताशनः ॥ ततोरुधिरतर्षेणबलिनाशरभोन्वितः ॥ १८ ॥ इयेषतंमुनिंहंतुमकृतज्ञःश्वयोनिजः ॥ ततस्तेनतपःशक्त्याविदितोज्ञानचक्षु
षा ॥ १९ ॥ विज्ञायसमहाप्राज्ञोमुनिःश्वानंतमुक्तवान् ॥ श्वात्वंद्वीपित्वमापन्नोद्वीपीव्याघ्रत्वमागतः ॥ २० ॥ व्याघ्रान्नागोमदपटुर्नागःसिंहत्वमागतः ॥ सिंह
स्त्वंबलमापन्नोभूयःशरभतांगतः ॥ २१ ॥ मयास्नेहपरीतेनविसृष्टोनकुलान्वयः ॥ यस्मादेवमपापंमांपापहिंसितुमिच्छसि ॥ २२ ॥ तस्मात्स्वयोनिमापन्नः
श्वैवत्वंहिभविष्यसि॥ ततोमुनिजनद्वेष्टादुष्टात्माप्राकृतोऽबुधः ॥ ऋषिणाशरभःशप्तस्तद्रूपंपुनराप्तवान् ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीम०शांतिप०रा०श्वर्षिसंवादेसप्तदशा
धिकशततमोऽध्यायः॥ ११७ ॥ ॥ ९ ॥

हेतुःश्वयोनिजइति ॥ १९ ॥ २० ॥ मदपटुःप्रवहन्मदः ॥ २१ ॥ विसृष्टोविविधेनरूपेणत्वंसृष्टः नतुत्वंकुलान्वयः तेनतेनकुलेनान्व
यःसंबंधोयस्यसकुलान्वयस्तादृशस्त्वंनभवसि ॥ २२ ॥ २३ ॥ ॥ इतिशांतिप०रा०नै०भारतभावदीपेसप्तदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११७ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सश्वेति ॥ १ ॥ दृष्टांतमुपपाद्यदार्ष्टांतिकमाह एवमित्यादिना ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ राज्ञाअनागसिभिद्यमानोपिकुलीनःपापेबुद्धिंनकुरुतइत्यन्वयः ॥ ५॥ अकुलीनस्तुनिंदामात्रेणशत्रुतांव्रजेत् ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ सश्वांप्रकृतिमापन्नःपरंदैन्यमुपागतः ॥ ऋषिणाहुंकृतःपापस्तपोवनबहिष्कृतः ॥ १ ॥ एवंराज्ञामतिमताविदित्वासत्यशौचताम् ॥ आर्जवं

 प्रकृतिंसत्यंश्रुतंवृत्तंकुलंदमम् ॥ २ ॥ अनुक्रोशंबलंवीर्यंप्रभावंप्रश्रयंक्षमाम् ॥ भृत्यायेयत्रयोग्याःस्युस्तत्रस्थाप्याःसुरक्षिताः ॥ ३ ॥ नापरीक्ष्यमहीपालःसचिवंक

र्तुमर्हति ॥ अकुलीननराकीर्णोनराजासुखमेधते ॥ ४ ॥ कुलजःप्राकृतोराज्ञास्वकुलीनतयासदा ॥ नपापेकुरुतेबुद्धिंभिद्यमानोप्यनागसि ॥ ५ ॥ अकुलीनस्तु

पुरुषःप्राकृतःसाधुसंश्रयात् ॥ दुर्लभैश्वर्यतांप्राप्तोनिंदितःशत्रुतांव्रजेत् ॥ ६ ॥ कुलीनंशिक्षितंप्राज्ञंज्ञानविज्ञानपारगम् ॥ सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञंसहिष्णुंदेशजंतथा

॥ ७ ॥ कृतज्ञंबलवंतंचक्षांतंदांतंजितेंद्रियम् ॥ अलुब्धंलब्धसंतुष्टंस्वामिमित्रबुभूषकम् ॥ ८ ॥ सचिवंदेशकालज्ञंसत्त्वसंग्रहणेरतम् ॥ सततंयुक्तमनसंहितैषिणम

तंद्रितम् ॥ ९ ॥ युक्ताचारंस्वविषयेसंधिविग्रहकोविदम् ॥ राज्ञस्त्रिवर्गवेत्तारंपौरजानपदप्रियम् ॥ १० ॥ खातकव्यूहतत्त्वज्ञंबलहर्षणकोविदम् ॥ इंगिताकारतत्त्व

ज्ञंयात्राज्ञानविशारदम् ॥ ११ ॥ हस्तिशिक्षासुतत्त्वज्ञमहंकारविवर्जितम् ॥ प्रगल्भंदक्षिणंदांतंबलिनंयुक्तकारिणम् ॥ १२ ॥ चौक्षंचौक्षजनाकीर्णंसुमुखंसुख

दर्शनम् ॥ नायकंनीतिकुशलंगुणचेष्टासमन्वितम् ॥ १३ ॥ अस्तब्धंप्रसृतंश्लक्ष्णंमृदुवादिनमेवच ॥ धीरंशूरंमहर्धिंचदेशकालोपपादकम् ॥ १४ ॥ सचिवंयःप्र

कुरुतेनचैनमवमन्यते ॥ तस्यविस्तीर्यतेराज्यंज्योत्स्नाग्रहपतेरिव ॥ १५ ॥ एतैरेवगुणैर्युक्तोराजाशास्त्रविशारदः ॥ एष्टव्योधर्मपरमःप्रजापालनतत्परः ॥ १६ ॥

धीरोमर्षीशुचिस्तीक्ष्णःकालेपुरुषकालवित् ॥ शुश्रूषुःश्रुतवान्श्रोताऊहापोहविशारदः ॥ १७ ॥ मेधावीधारणायुक्तोयथान्यायोपपादकः ॥ दांतःसदाप्रियाभाषी

क्षमावांश्चविपर्यये ॥ १८ ॥ दानाच्छेदेस्वयंकारीश्रद्धालुःसुखदर्शनः ॥ आर्तहस्तप्रदोनित्यममात्योहिहितेरतः ॥ १९ ॥ नाहंवादीननिर्द्वंद्वोनयत्किंचनकारकः ॥ कृ

तेकर्मण्यमात्यानांकर्ताभक्तजनप्रियः ॥ २० ॥ संगृहीतजनोस्तब्धःप्रसन्नवदनःसदा ॥ सदाभृत्यजनापेक्षीनक्रोधीसुमहामनाः ॥ २१ ॥ युक्तदंडोननिर्दंडोधर्म

कार्यानुशासनः ॥ चारनेत्रःप्रजावेक्षीधर्मार्थकुशलःसदा ॥ २२ ॥

स्वामिनोमित्राणांवुभूषकमैश्वर्यलिप्सुं ॥ ८ ॥ सत्त्वसंग्रहणेप्राणिमात्ररंजने ॥ ९ ॥ १० ॥ खातकाःपरसैन्यावदारकायेव्यूहादयस्तेषांतत्त्वज्ञं ॥ ११ ॥ १२ ॥ चौक्षंशुद्धं ॥ १३ ॥ प्रसृतंसूक्ष्मार्थगामिनं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ मर्षीक्षमी ॥ १७ ॥ विपर्ययेऽक्षमावत्यपकारिणिक्षमावान् ॥ १८ ॥ दानस्याऽच्छेदेविषयेस्वयमविच्छेदकर्ता ॥ १९ ॥ ननिर्द्वंद्वोननिष्परिग्रहः कर्ताउपकर्ता ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गुणशतंकुलीनत्वादयएकपंचाशदमात्यगुणास्तत्सहितः धर्मपरमत्वादयएकचत्वारिंशदेवमष्टोनंगुणशतं एतेषांसंधिविग्रहकोविदमित्यादिरीत्याऽन्यद्गुणाष्टकमूहयित्वापूर्णंशतंज्ञेयं ॥ २३॥ २४ ॥ २५ ॥

राजागुणशताकीर्णएष्टव्यस्तादृशोभवेत्॥ योधाश्चैवमनुष्येंद्रसर्वैगुणगणैर्वृताः ॥ २३ ॥ अन्वेष्टव्याःसुपुरुषाःसहायाराज्यधारणे ॥ नविमानयितव्यास्तेराज्ञा वृद्धिमभीप्सता ॥ २४ ॥ योधाःसमरशौटीराःकृतज्ञाःशस्त्रकोविदाः॥ धर्मशास्त्रसमायुक्ताःपदातिजनसंवृताः॥ २५॥ अभयागजपृष्ठस्थारथचर्याविशारदाः॥ इष्वस्त्रकुशलायस्यतस्येयंनृपतेर्मही॥ २६॥ सर्वसंग्रहणेयुक्तोनृपोभवतियःसदा॥ उत्थानशीलोमित्राढ्यःसराजाराजसत्तमः ॥ २७॥ शक्याचाश्वसहस्रेण वीरारोहेणभारत॥ संगृहीतमनुष्येणकृत्स्नाजेतुंवसुंधरा॥ २७॥ ॥इतिश्रीम०शांतिपर्वणिराज०श्वर्षिसंवादेअष्टादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११८ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥एवंशुनासमान्भृत्यान्स्वेस्वेस्थानेनराधिपः॥ नियोजयतिकृत्येषुसराज्यफलमश्नुते॥१॥नश्वास्वंस्थानमुत्क्रम्यप्रमाणमभिसत्कृतः॥ आरोप्यःश्वास्वकात्स्थानादुत्क्रम्यान्यत्प्रमाद्यति॥ २ ॥ स्वजातिगुणसंपन्नाःस्वेषुकर्मसुसंस्थिताः॥ प्रकर्तव्याह्यमात्यास्तुनास्थानेप्रक्रियाक्षमा॥ ३ ॥ अनुरूपाणि कर्माणिभृत्येभ्योयःप्रयच्छति॥सभृत्यगुणसंपन्नोराजाफलमुपाश्नुते॥४॥ शरभःशरभस्थानेसिंहःसिंहइवोर्जितः ॥ व्याघ्रोव्याघ्रइवस्थाप्योद्वीपीद्वीपीयथात था ॥ ५ ॥ कर्मस्विहानुरूपेषुन्यस्याभृत्यायथाविधि॥ प्रतिलोमंनभृत्यास्तेस्थाप्याःकर्मफलैषिणा ॥ ६ ॥ यःप्रमाणमतिक्रम्यप्रतिलोमंनराधिपः॥ भृत्यान्स्थापयतेऽबुद्धिर्नसरंजयतेप्रजाः ॥ ७ ॥ नबालिशानचक्षुद्रानाप्राज्ञानाजितेंद्रियाः॥ नाकुलीनानराःसर्वेस्थाप्यागुणगणैषिणा ॥ ८॥ साधवःकुलजाःशूराज्ञानवंतोनसूयकाः॥ अक्षुद्राःशुचयोदक्षाःस्युर्नराःपारिपार्श्वकाः ॥ ९ ॥ न्यग्भूतास्तत्पराःशांताश्चौक्षाःप्रकृतिजैःशुभाः॥ स्वस्थानानपकृष्टायेतेस्यूराज्ञांबहिश्चराः ॥ १० ॥ सिंहस्यसततंपार्श्वेसिंहएवानुगोभवेत्॥ असिंहःसिंहसहितःसिंहवल्लभतेफलम्॥ ११ ॥ यस्तुसिंहःश्वभिःकीर्णःसिंहकर्मफलेरतः॥नससिंहफलंभोक्तुं शक्तःश्वभिरुपासितः॥ १२॥ एवमेतन्मनुष्येंद्रशूरैःप्राज्ञैर्बहुश्रुतैः॥ कुलीनैःसहशक्येतकृत्स्नाजेतुंवसुंधरा॥ १३॥ नाविद्योनानृजुःपार्श्वेनाप्राज्ञोनामहाधनः ॥ संग्राह्योवसुधापालैर्भृत्योभृत्यवतांवर॥ १४॥ बाणवद्विसृतायांतिस्वामिकार्यपरानराः॥ येभृत्याःपार्थिवहितास्तेषांसांत्वंप्रयोजयेत्॥ १५॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ ॥इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०अष्टादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११८ ॥ ॥१॥ ॥एवमिति एवंनीचाननीचंनैवयोजयेत् ॥ १॥विपरीतेदोषमाह नश्वेति स्वंस्थानं प्रमाणंचोत्क्रम्योच्चस्थानेनाऽऽरोप्यः आरोपितश्वेत्प्रमाद्यतीतियोजना॥२॥३॥४॥५॥६॥अबुद्धिरितिच्छेदः ॥७॥८॥९॥बहिश्चराःप्राणाइवेतिशेषः॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥विसृताअपरावर्तिनः॥ १५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ ॥ इतिशांतिप० रा० नैभारतभा० एकोनविंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११९ ॥ ॥७॥ ॥राजवृत्तानीत्यध्यायःपूर्वोक्तानांराजधर्माणांसर्वेषामुपसंहा
रार्थः ॥ १ ॥ राजधर्माणांराजधर्मविदांमतंयद्विस्तरेणोक्तंतदेवप्रणेयंप्रकर्षेणनेतुंवोढुंशक्यंसंक्षिप्तमित्यर्थः प्रब्रूहि ॥ २ ॥ सर्वभूतरक्षणैकरत्नोराजधर्मःपरिसमाप्तइत्याह रक्षणमिति ॥ ३ ॥ एतदेवमयूर
दृष्टांतेनोपपादयति यथेति बर्हांगिपक्षान् भुजगाशनोमयूरः ॥ ४ ॥ तैक्ष्ण्यंक्रूरत्वं जिह्मत्वंकौटिल्यं आदाल्भ्यंदलभोभयंतदभावोऽदलभोऽभयंतस्यभावआदाल्भ्यं अभयप्रदत्वमित्यर्थः रलयोःसा

कोशश्चसततंरक्ष्योयत्नमास्थायराजभिः॥ कोशमूलाहिराजानःकोशोवृद्धिकरोभवेत्॥१६॥कोष्ठागारंचतेनित्यंस्फीतैर्धान्यैःसुसंवृतम्॥सदास्तुसत्सुसंन्यस्तंध
नधान्यपरोभव॥ १७ ॥ नित्ययुक्ताश्चतेभृत्याभवंतुरणकोविदाः॥ वाजिनांचप्रयोगेषुवैशारद्यमिहेष्यते ॥ १८॥ ज्ञातिबंधुजनावेक्षीमित्रसंबंधिसंवृतः॥ पौ
रकार्यहितान्वेषीभवकौरवनंदन॥ १९ ॥ एषातेनैष्ठिकीबुद्धिःप्रजास्वभिहितामया॥ शुनोनिदर्शनंतातकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ २० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते
शांतिप० राजध० श्वर्षिसंवादेएकोनविंशाधिकशततमोऽध्यायः॥ ११९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ राजवृत्तान्यनेकानित्वयाप्रोक्तानिभारत॥ पूर्वैः
पूर्वनियुक्तानिराजधर्मार्थवेदिभिः॥ १ ॥ तदेवविस्तरेणोक्तंपूर्वदृष्टंसतांमतम्॥ प्रणेयंराजधर्माणांप्रब्रूहिभरतर्षभ॥ २॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥ रक्षणंसर्वभूता
नामितिक्षात्रंपरंमतम्॥ तद्यथारक्षणंकुर्यात्तथाशृणुमहीपते॥ ३ ॥ यथाबर्हाणिचित्राणिबिभर्तिभुजगाशनः॥ तथाबहुविधंराजारूपंकुर्वीतधर्मवित्॥ ४॥ तै
क्ष्ण्यंजिह्मत्वमादाल्भ्यंसत्यमार्जवमेवच॥ मध्यस्थःसत्त्वमातिष्ठंस्तथावैसुखमृच्छति ॥ ५ ॥ यस्मिन्नर्थेहितंयत्स्यात्तद्वर्णरूपमादिशेत्॥ बहुरूपस्यराज्ञोहिसू
क्ष्मोप्यर्थोनसीदति ॥ ६॥ नित्यंरक्षितमंत्रःस्याद्यथामूकःशरच्छिखी॥ श्लक्ष्णाक्षरतनुःश्रीमान्भवेच्छास्त्रविशारदः॥ ७ ॥ आपद्वारेषुयुक्तःस्याज्जलप्रस्रवणे
ष्विव॥ शैलवर्षोदकानीवद्विजान्सिद्धान्समाश्रयेत्॥ अर्थकामःशिखांराजाकुर्याद्धर्मध्वजोपमाम्॥८॥नित्यमुद्यतदंडःस्यादाचरेदप्रमादतः॥ लोकेचायव्ययौ
दृष्ट्वावृहद्वृक्षमिवास्रवत्॥ ९॥

वर्ण्यात्तद्भीभयेइत्यस्यरूपं आदानमितिपाठांतरेस्पष्टोर्थः ॥ ५ ॥ यस्मिन्नर्थेदंडेऽनुग्रहेवाहितंक्रूरंशांतंवारूपमादिशेद्दर्शयेत् ॥ ६ ॥ ७॥ आपद्वांद्वारेषुमंत्रभेदादिषुयुक्तोऽवहितःस्यात् शैलवर्षोदका
निपर्वतप्रदेशेवृष्ट्याजनितानिमहानदीजलानि शिखांयोग्यलिंगंक्रूरत्वादिकंकुर्यात्प्रकाशयेत् ॥ ८ ॥ नित्यमिति आचरेद्यथायोग्यंदंडं तत्रदृष्टांतः बृहदिति बृहंतोवृक्षायत्रतद्बृहद्वृक्षंतालवनं आस्रवत्
रसंप्रस्रवत् यथारसग्राहीप्रदेशविशेषेएवप्रहृत्यरसंगृह्णातिनतुकृत्स्नवृक्षच्छेदेनेक्षुकांडादिवत्ततोरसंजिघृक्षति एवंप्रजानामायव्ययौज्ञात्वाताजीवयंस्ताभ्योधनरसमाद्द्यादित्यर्थः ॥ ९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मृजाशुद्धिस्तद्वान् भौमानिपरेषांसस्यानिचरणैरश्वादिगमनैः क्षिपेत्नाशयेत् ॥ १० ॥ अर्थात्मृगयादिव्याजात्परराष्ट्रंसमाचरन्परपक्षान्विधूनयेत् ॥ ११ ॥ छायांपरदुर्गाधिपतिनासंधिंकृत्वादेवतादर्श नादिव्याजेनाकस्मात्परदुर्गंगत्वाप्रविश्यतन्नाशयेदित्याह उच्छ्रितानिति ॥ १२ ॥ असितग्रीवोमयूरोनिशीवप्रावृषिमज्जेत अदृश्योंतःपुरचरएवस्यात् ॥ १३ ॥ तत्रापिचारैर्दर्शितासुभूमिषुधात्रीसौविदल्ल सूपकारादिषुपरैर्भेदितेषुअभिगतान्विषादीन्पाशान्परिवर्जयेदात्मानंरक्षेच्चेत्याह नेति ॥१४॥ ननुकुतस्तत्रापिपाशप्रसक्तिरतआह प्रणयेदिति गहनेदुर्बोधेपाशज्ञानेसतितांकपटभूमिंप्रतिपद्यात्मानंप्रणयेत्प्रा पयेत्तदानश्येदेव वाशब्दएवार्थे प्रयोजयंतिहिराजानोविषमयींकन्यांकृत्वाद्वीपांतरप्राप्तेयंपद्मिनीजातीयाकन्याअस्याःस्पर्शमात्रादशीतिवार्षिकोपिषोडशवर्षोभवतीतिसेयमतिश्रेष्ठरत्नतयाश्रीमतामर्थे कल्पितानुग्राह्याचेयंवयंचेतिब्रुवाणाः तत्रचारमुखात्कपटंश्रुत्वातांनप्रणयेत् ऊहितान्केनचिन्निमित्तेननर्किंतांस्तानतिविषान्कन्यादीनूस्पर्शमात्रेणोच्छ्वासमात्रेणवासंगतमक्षिकामशकादिमरणलिंगेनज्ञा

मृजावान्स्यात्स्वयूथ्येषुभौमानिचरणैःक्षिपेत् ॥ जातपक्षःपरिस्पंदेत्प्रेक्षेद्वैकल्यमात्मनः ॥ १० ॥ दोषान्विवृणुयाच्छत्रोःपरपक्षान्विधूनयेत् ॥ काननेष्विवपुष्पाणिबहिरर्थान्समाचरन् ॥ ११ ॥ उच्छ्रितान्नाशयेत्स्फीतान्नरेंद्रानचलोपमान् ॥ श्रयेच्छायामविज्ञातांगुप्तंरणमुपाश्रयेत् ॥ १२ ॥ प्रावृषीवासितग्रीवोमज्जेत निशिनिर्जने ॥ मायूरेणगुणेनैवस्त्रीभिश्चावेक्षितश्चरेत् ॥ १३ ॥ नजह्याच्चतनुत्राणंरक्षेदात्मानमात्मना ॥ चारभूमिष्वभिगतान्पाशांश्चपरिवर्जयेत् ॥ १४ ॥ प्रणयेद्वापितांभूमिंप्रणश्येद्गहनेपुनः ॥ हन्यात्क्रुद्धानतिविषांस्तान्जिह्मगतयोहितान् ॥ १५ ॥ नाशयेद्बलबर्हाणिसंनिवासान्निवासयेत् ॥ सदाबर्हिनिभःकामंप्रशस्तंकृतमाचरेत् ॥ सर्वतश्चाददेत्प्रज्ञांपतंगंगहनेष्विव ॥ १६ ॥ एवंमयूरवद्राजास्वराज्यंपरिपालयेत् ॥ आत्मवृद्धिकरींनीतिंविदधीतविचक्षणः ॥ १७ ॥ आत्मसंयमनंबुद्ध्यापरबुद्ध्यावधारणम् ॥ बुद्ध्याचात्मगुणप्राप्तिरेतच्छास्त्रनिदर्शनम् ॥ १८ ॥ परंविश्वासयेत्साम्नास्वशक्तिंचोपलक्षयेत् ॥ आत्मनःपरिमर्शेनबुद्धिंबुद्ध्याविचारयेत् ॥ १९ ॥

तान्हन्यादेव ॥ १५ ॥ नाशयेदितिसार्धः बलबर्हाणिस्थूलान्पक्षान्सैन्यस्यपक्षस्थानीयान्महाशिबिरवारवनितानटनर्तकादींश्चनाशयेत् मयूरइवदूरीकुर्यात् बलंगंधरसेरूपेस्थामनिस्थौल्यसैन्ययोरितिमे दिनी संनिवासान्दृढमूलान्पक्षानमात्यादीन्शूरांश्चवासयेत् स्थापयेत् बर्हिनिभःमयूरतुल्यःकामंयथेष्टंप्रशस्तंकृतंप्रशस्तांक्रियांपक्षाणांविस्फारणमाचरेत् अनेनैवक्रमेणसर्वतश्चजातिमात्रात्प्रज्ञांआददीत यथोक्तं बकवच्चिंतयेदर्थान्सिंहवच्चपराक्रमेदित्यादि पतंगंशलभसमूहोयथागहनेषुपततिगहनंचनिष्पत्रंकरोतिएवंसंभूयशत्रुराष्ट्रेपतितव्यमित्यर्थः पन्नगंगहनेष्विवेतिपाठेपन्नगग्राहीपन्नगमिवाकस्मा च्छत्रुंगृह्णीयादित्यर्थः ॥ १६ ॥ १७ ॥ बुद्ध्याआत्मनःसंयमनंइत्थमेवकर्तुंयुक्तंनियमंकुर्यात् परबुद्ध्याचतत्रैवार्थेसंवादितयातस्यार्थस्यावधारणंदृढतरोनिश्चयःकार्यः बुद्ध्याशास्त्रोत्थधियाआत्मगुणस्यपूर्वोक्त निश्चयहेतोःप्राप्तिर्भवतिएतदेवशास्त्रस्यनिदर्शनंप्रयोजनंयत्कार्यक्षोदक्षमताबुद्धेरित्यर्थः ॥ १८ ॥ आत्मनःस्वस्यपरिमर्शेनसर्वतोतीतानागतविचारेणबुद्धिंकार्यनिश्चयंबुद्ध्याऊहापोहकौशलरूपयामेधया विचारयेत्साधकबाधकभूमौसंचारयेत् ॥ १९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तमेवाह सांत्वेति वक्तव्ये उपदेशे कर्तव्ये कृतं अलं तस्योपदेशापेक्षा नास्तीत्यर्थः ॥ २० ॥ सोनंतरश्लोकोक्तः प्राज्ञो बुद्ध्या बृहस्पतिसमोपि सन् यदि निकृष्टां कथां निर्बुद्धित्ववादं प्रामुयात्तर्हि स यएवं युक्त्या स्वभावं स्वास्थ्यं एष्यते उदके प्रक्षिप्तं तप्तायसं शैत्यमिव ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ गोभिः रश्मिभिः चरानूचारान्स्वनुचरान्समाचारान् ॥ ३२ ॥ न

सांत्वयोगमतिःप्राज्ञःकार्याकार्यप्रयोजकः॥ निगूढबुद्धेर्धीरस्यवक्तव्येवाकृतंतथा ॥ २० ॥ सनिकृष्टांकथांप्राज्ञोयदिबुद्ध्याबृहस्पतिः॥ स्वभावमेष्यतेतप्तंकृष्णायसमिवोदके॥ २१ ॥ अनुयुंजीतकृत्यानिसर्वाण्येवमहीपतिः॥ आगमैरुपदिष्टानिस्वस्यचैवपरस्यच ॥ २२ ॥ मृदुशीलंतथाप्राज्ञंशूरंचार्थविधानवित् ॥ स्वकर्मणिनियुंजीतयेचान्येचबलाधिकाः॥ २३ ॥ अथदृष्ट्वानियुक्तानिस्वानुरूपेषुकर्मसु ॥ सर्वांस्ताननुवर्तेतस्वरांस्तंत्रीरिवायता ॥ २४ ॥ धर्माणामविरोधेनसर्वेषांप्रियमाचरेत् ॥ ममायमितिराजायःसपर्वतइवाचलः ॥ २५॥ व्यवसायंसमाधायसूर्योरश्मीनिवायतान् ॥ धर्ममेवाभिरक्षेतकृत्वातुल्येप्रियाप्रिये ॥ २६॥ कुलप्रकृतिदेशानांधर्मज्ञान्मृदुभाषिणः ॥ मध्येवयसिनिर्दोषान्हितेयुक्तानविक्लवान् ॥ २७॥ अलुब्धान्शिक्षितान्दांतान्धर्मेषुपरिनिष्ठितान् ॥ स्थापयेत्सर्वकार्येषुराजाधर्मार्थरक्षिणः॥ २८ ॥ एतेनचप्रकारेणकृत्यानामागतिंगतिम् ॥ युक्तःसमनुतिष्ठेततुष्टश्चारैरुपस्कृतः॥ २९ ॥ अमोघक्रोधहर्षस्यस्वयंकृत्यान्ववेक्षितुः आत्मप्रत्ययकोशस्यवसुदैववसुंधरा ॥ ३० ॥ व्यक्तश्चानुग्रहोयस्ययथार्थश्चापिनिग्रहः ॥ गुप्तात्मागुप्तराष्ट्रश्चसराजाराजधर्मवित् ॥ ३१ ॥ नित्यंराष्ट्रमवेक्षेतगोभिःसूर्यइवोदितः॥ चरान्स्वनुचरान्विद्यात्तथाबुद्ध्यास्वयंचरेत् ॥ ३२ ॥ कालंप्राप्तमुपादद्यान्नार्थंराजाप्रसूचयेत् ॥ अहन्यहनिसंदुह्यान्महींगामिवबुद्धिमान् ॥ ३३ ॥ यथाक्रमेणपुष्पेभ्यश्चिनोतिमधुषट्पदः॥ तथाद्रव्यमुपादायराजाकुर्वीतसंचयम् ॥ ३४ ॥ यद्धिगुप्तावशिष्टंस्यात्तद्वित्तंधर्मकामयोः॥ संचयान्नविसर्गीस्याद्राजाशास्त्रविदात्मवान् ॥ ३५ ॥ नार्थमल्पंपरिभवेन्नावमन्येतशात्रवान् ॥ बुद्ध्यातुबुध्येदात्मानंनचाबुद्धिषुविश्वसेत् ॥ ३६ ॥ धृतिर्दाक्ष्यंसंयमोबुद्धिरात्माधैर्यंशौर्यंदेशकालाप्रमादः ॥ अल्पस्यवाबहुनोवाविवृद्धौधनस्यैतान्यष्टसमिंधनानि ॥ ३७ ॥ अग्निःस्तोकोवर्धतेप्याज्यसिक्तोबीजंचैकंरोहसहस्रमेति ॥ आयव्ययौविपुलौसंनिशाम्यतस्मादल्पंनावमन्येतवित्तम् ॥ ३८ ॥ बालोप्यबालःस्थविरोरिपुर्यःसदाप्रमत्तंपुरुषंनिहन्यात् ॥ कालेनान्यस्तस्यमूलंहरेतकालज्ञातापार्थिवानांवरिष्ठः॥ ३९ ॥

अर्थंप्रसूचयेत् अर्थवत्तां नज्ञापयेत् ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ संचयान्नविसर्गीस्यात् कोशाद्धनं नदद्यादपितूपर्याहृतमेवेत्यर्थः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ आत्मा देहः देशे काले वाऽप्रमाद इत्येकं ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ अबालःअहीनः अन्यःसंपन्नः ॥ ३९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शत्रोःशत्रुंप्राप्य नैवहीयेन्नैवप्रमादीस्यात् ॥ ४० ॥ क्षयमैश्वर्यं सर्वमैश्वर्यादि कामोविजिगीषादिस्तौसर्वकामौबुद्ध्यावासंदधीतसंधिंवाकुर्यात् अन्यद्विग्रहादिकंकुर्यात् ॥ ४१ ॥ वर्धमानंक्षीयमाणं बुद्धेःपश्चात्बुद्ध्यनुसारि ॥ ४२ ॥ अल्पेनापिसत्त्वेनबलेन अर्थ्यमानैर्युक्तमात्मानंप्रार्थयते लुब्धोदृप्तश्चभवतीत्यर्थः श्रेयःपात्रंनपूरयतेततःश्रेयोपसर्पतीत्यर्थः ॥ ४३ ॥ प्रगृहीतःस्निग्धः लक्ष्म्यामूलमर्थंसर्वशःसर्वाभ्यःसंपीड्यमानःसंपीडयन्प्रजासुविद्युद्वत्संपातंसम्यक्पतित्वाप्यूर्जितःस्यात् अत्रवृहद्वृक्षदृष्टांतःप्रागेवोक्तः ॥ ४४ ॥ व्यवसायेनोद्योगेनविद्याल्लभेत् ॥ ४५ ॥ अनुद्योगेनजन्मननाशयेदित्याह

हरेत्कीर्तिंधर्ममस्योपरुंध्यादर्थेदीर्घंवीर्यमस्योपहन्यात् ॥ रिपुर्द्वैधाद्दुर्बलोवाबलीवातस्माच्छत्रौनैवहीयेद्यतात्मा ॥ ४० ॥ क्षयंवृद्धिंपालनंसंचयंवाबुद्ध्याप्युभौसंहतौसर्वकामौ ॥ ततश्चान्यन्मतिमान्संदधीततस्माद्राजाबुद्धिमत्तांश्रयेत ॥४१॥ बुद्धिर्दीप्ताबलवंतंहिनस्तिबलंबुद्ध्यापाल्यतेवर्धमानम् ॥ शत्रुर्बुद्ध्यासीदतेवर्धमानोबुद्धेःपश्चात्कर्मयत्तत्प्रशस्तम् ॥ ४२॥ सर्वान्कामान्कामयानोहिधीरःसत्त्वेनाल्पेनाप्नुतेहीनदोषः ॥ यश्चात्मानंप्रार्थयतेर्थ्यमानैःश्रेयःपात्रंपूरयतेचनाल्पम् ॥ ४३ ॥ तस्माद्राजाप्रगृहीतःप्रजासुमूलंलक्ष्म्याःसर्वशोह्यादधीत ॥ दीर्घंकालंह्यपिसंपीड्यमानोविद्युत्संपातमपिवानोर्जितःस्यात् ॥ ४४ ॥ विद्यातपोवाविपुलंधनंवासर्वंह्येतद्व्यवसायेनशक्यम् ॥ बुद्ध्यायत्तंतन्निवसेद्देहवत्सुतस्माद्विद्याद्व्यवसायंप्रभूतम् ॥ ४५ ॥ यत्रासतेमतिमंतोमनस्विनःशक्रोविष्णुर्यत्रसरस्वतीच ॥ वसंतिभूतानिचयत्रनित्यंतस्माद्विद्वान्नावमन्येतदेहम् ॥ ४६ ॥ लुब्धंहन्यात्संप्रदानेननित्यंलुब्धस्तृप्तिंपरवित्तस्यनैति ॥ सर्वोलुब्धःकर्मगुणोपभोगेयोर्थैर्हीनोधर्मकामौजहाति ॥ ४७॥ धनंभोगंपुत्रदारंसमृद्धिंसर्वंलुब्धःप्रार्थयतेपरेषाम् ॥ लुब्धेदोषाःसंभवंतीहसर्वेतस्माद्राजानप्रगृह्णीतलुब्धम् ॥ ४८ ॥ संदर्शनेनपुरुषंजघन्यमपिचोदयेत् ॥ आरंभान्द्विषतांप्राज्ञःसर्वार्थांश्चप्रसूदयेत् ॥ ४९ ॥ धर्मान्वितेषुविज्ञातामंत्रीगुप्तश्चपांडव ॥ आप्तोराजाकुलीनश्चपर्याप्तोराजसंग्रहे ॥ ५० ॥ विधिप्रयुक्तान्नरदेवधर्मानुक्तान्समासेननिबोधबुद्ध्या ॥ इमान्विदध्याद्व्यतिसृत्ययोवैराजामहींपालयितुंसशक्तः ॥ ५१ ॥ अनीतिजंयस्यविधानजंसुखंहठप्रणीतंविधिवत्प्रदृश्यते ॥ नविद्यतेतस्यगतिर्महीपतेर्नविद्यतेराज्यसुखंह्यनुत्तमम् ॥ ५२ ॥

यत्रेति ॥ ४३ ॥ कर्मयज्ञादिगुणोंऽगंयस्यतत्फलंसुखंतदुपभोगेसर्वोपिलुब्धः सचेदर्थैर्हीनस्तर्हिसुखलोभाद्धर्मंकामंद्रव्यादिविषयंचजहाति ॥ ४७ ॥ समृद्धिंचप्राप्यापीतिशेषः धनमुत्कोचरूपं नप्रगृह्णीतनसंगृह्णीत ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ धर्मान्वितेषुब्राह्मणमंडलेषु विज्ञाताज्ञाततत्त्वः राजसंग्रहेसामंतवशीकरणे ॥ ५० ॥ निबोधबुध्यस्व व्यतिसृत्यगुरुमनुसृत्य विदध्यान्नूहदिकुर्यात् ॥ ५१ ॥ विधानजंदैवप्राप्तंराजधर्माज्ञानेप्राप्तोप्यर्थःसद्योनश्यतीत्यर्थः ॥ ५२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गुणोपपन्नान्शौर्यादियुक्तान् गुणेषुसंधिविग्रहादिषुआत्मवानप्रमत्तः यतउत्थानंकुर्वाणान्शात्रवानभिसंधायलक्षीकृत्यनिहंति ॥ ५३ ॥ दोषदर्शीनिर्दोषेष्वपीतिशेषः ॥ ५४ ॥ सुहृत्सुविज्ञायज्ञानपूर्वकंप्रीतेःप्रवृत्तौसत्यांयौसुहृदौनिवृत्यनितरांवृत्त्वाएकस्मिन्कार्येविनिवर्तितावभिमुखीकृतौतयोरुभयोर्मध्येयदेवगुरुभारमावहेत्तदेवोदाहरेत्प्रशंसेत् ॥ ५५ ॥ चरानुतिष्ठ आदधत्स्वआधत्स्व दधधारणेइत्यस्यरूपं ॥ ५६ ॥ ॥ इतिशांतिप०रां०नै०भारतभा० विंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥१२०॥ ॥७॥ ॥ अयंपितामहेनेत्यध्यायद्वयेनदंडस्वरूपादिकमुच्यते ॥ १॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥ कोदंडइत्यादयएकादशप्रश्नास्तत्रकोदंडइत्यस्योत्तरमाह धर्मेति धर्मस्यसंख्यासम्यक्ख्यानंप्रकाशनंदंडापरपर्यायव्यवहारशब्दवाच्यं व्यवहारपदंनिर्वक्ति तस्येतिसार्धेन अवहितात्मनोराज्ञः तस्यधर्मस्यलोपःकथंकेनप्रकारेणनस्यात्सप्रकारोव्यवहारोविगतोऽवहारोनीचमार्गेणपरस्त्रादिहरणंयस्मात्सइतिव्युत्पत्त्यासिद्धः ॥ ९ ॥ अपिचेति एतदेतस्यव्यवहारस्य ॥ १० ॥ प्रजारक्षकत्वाद्व्यवहारएवधर्मपदवाच्योपीत्याह सुप्रणीतेनेति ॥ ११ ॥

धनैर्विशिष्टान्मतिशीलपूजितान्गुणोपपन्नान्युधिदृष्टविक्रमान् ॥ गुणेषुदृष्ट्वानचिरादिवात्मवान्यतोभिसंधायनिहंतिशात्रवान् ॥ ५३ ॥ पश्येदुपायान्विविधैःक्रियापथैर्नचानुपायेनमतिंनिवेशयेत् ॥ श्रियंविशिष्टांविपुलंयशोधनंनदोषदर्शीपुरुषःसमश्नुते ॥ ५४ ॥ प्रीतिप्रवृत्तौविनिवर्तितौयथासुहृत्सुविज्ञायनिवृत्यचोभयोः ॥ यदेवमित्रंगुरुभारमावहेत्तदेवसुस्निग्धमुदाहरेद्बुधः ॥ ५५ ॥ एतान्मयोक्तांश्चरराजधर्मान्नृणांचगुप्तौमतिमादधत्स्व ॥ अवाप्स्यसेपुण्यफलंसुखेनसर्वोहिलोकोनृपधर्ममूलः ॥ ५६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध०राजधर्मकथनेविंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२० ॥ ॥७॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अयंपितामहेनोक्तोराजधर्मःसनातनः ॥ ईश्वरश्चमहादंडोदंडेसर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ १ ॥ देवतानामृषीणांचपितॄणांचमहात्मनाम् ॥ यक्षरक्षःपिशाचानांसाध्यानांचविशेषतः ॥ २ ॥ सर्वेषांप्राणिनांलोकेतिर्यग्योनिनिवासिनाम् ॥ सर्वव्यापीमहातेजादंडःश्रेयानितिप्रभो ॥ ३ ॥ इत्येवमुक्तंभवतादंडेवैसचराचरम् ॥ पश्यतालोकमासक्तंससुरासुरमानुषम् ॥ ४ ॥ एतदिच्छाम्यहंज्ञातुंतत्त्वेनभरतर्षभ ॥ कोदंडःकीदृशोदंडःकिंरूपःकिंपरायणः ॥ ५ ॥ किमात्मकःकथंभूतःकथंमूर्तिःकथंप्रभो ॥ जागर्तिचकथंदंडःप्रजास्ववहितात्मकः ॥ ६ ॥ कश्चपूर्वापरमिदंजागर्तिप्रतिपालयन् ॥ कश्चविज्ञायतेपूर्वंकोवरोदंडसंज्ञितः ॥ किंसंस्थश्चभवेद्दंडःकावास्यगतिरुच्यते ॥ ७ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ शृणुकौरव्ययोदंडोव्यवहारोयथाचसः ॥ यस्मिन्हिसर्वमायत्तंसदंडइहकेवलः ॥ ८ ॥ धर्मसंख्यामहाराजव्यवहारइतीष्यते ॥ तस्यलोपःकथंनस्याल्लोकेष्ववहितात्मनः ॥ ९ ॥ इत्येवंव्यवहारस्यव्यवहारत्वमिष्यते ॥ अपिचैतत्पुराराजन्मनुनाप्रोक्तमादितः ॥ १० ॥ सुप्रणीतेनदंडेनप्रियाप्रियसमात्मना ॥ प्रजारक्षतियःसम्यग्धर्मएवसकेवलः ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यथेति सुप्रणीतेनेतिश्लोकेनयन्मनुवचनमुक्तंतद्ब्रह्मणएववचनंमनुमुखाच्छ्रुतमित्यर्थः ॥ १२ ॥ प्रागिति दंडएवउक्तवचनाद्धर्मशब्देनव्यवहारशब्देनचोच्यतइत्यर्थः प्राग्वचनंधर्मवचनं॥ १३ ॥ रूपतोग्निरिवोत्थितइतितस्यांतरंरूपंदुष्टसंतापकत्वात्क्रूरमग्नितुल्यमित्युक्तं॥ १४॥ बाह्यंरूपंवर्णयति नीलेति दंडाधिष्ठात्र्यादेवतायाइदंध्यानादिकंअज्ञानादद्दंड्यदंडजंदोषंनिराकर्तुंदंडकर्तृभिरमात्यादिभिर्ध्येयमित्येवमर्थयुक्तं यद्वितुलौकिकानिदंडधर्मव्यवहारांगान्यत्रोत्प्रेक्ष्यंतेतर्हिएवंव्याख्येयं तत्रदंडःसंहर्तृत्वाद्रौद्रोरुद्रश्चनीललोहितइतितस्याग्निरिवोत्थितइतिलोहितंरूपमुक्तं नीलंचनीलोत्पलेतिनिरुक्तं तत्रराज्ञो दंड्येद्वेषात्तद्धनेचलोभात्प्रणेयस्यदंडस्यमालिन्यरागोत्पन्नत्वान्नीललोहितंदंडस्यरूपं चतस्रोदंष्ट्राइवप्राणिनांवधसाधनानियस्यसः तथाहि केचिन्मानभंगेनकेचिद्धनहरणेनकेचिदंगवैकल्येनकेचित्प्राणव्यापादनेनचवध्यंतेऽतस्तान्येवतद्दंष्ट्राः चत्वारोभुजाःअर्थादानकर्तारोयस्यसः तथाहि प्रजाभ्यःसामंतेभ्यश्चकरादानं अनृतादर्थिनोऽर्थ्यमानद्रव्याद्द्विगुणधनादानं अनृतात्प्रत्यर्थिनस्तत्समद्रव्यादानं धनवतःकदर्याद्विप्रात्सर्वस्वादानंचेति अथतस्यैवव्यवहाररूपिणोरूपंवर्णयति अष्टपान्नैकनयनःशंकुकर्णोर्ध्वरोमवान्जटीद्विजिह्वइति आवेदनं भाषासंप्रतिपत्तिर्मिथ्योत्तरंकारणोत्तरंप्राङ्न्यायंप्रतिभूः

यथोक्तमेतद्वचनंप्रागेवमनुनापुरा॥ यन्मयोक्तंमनुष्येंद्रब्रह्मणोवचनंमहत् ॥ १२ ॥ प्रागिदंवचनंप्रोक्तमतःप्राग्वचनंविदुः ॥ व्यवहारस्यचाख्यानाद्व्यवहारइहोच्यते॥ १३॥ दंडेत्रिवर्गःसततंसुप्रणीतेप्रवर्तते॥ दैवंहिपरमोदंडोरूपतोग्निरिवोत्थितः ॥ १४॥ नीलोत्पलदलश्यामश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भुजः॥ अष्टपान्नैकनयनःशंकुकर्णोर्ध्वरोमवान्॥ १५॥ जटीद्विजिह्वस्ताम्रास्योमृगराजतनुच्छदः॥ एतद्रूपंबिभर्त्युग्रंदंडोनित्यंदुराधरः॥१६॥ असिर्धनुर्गदाशक्तिस्त्रिशूलंमुद्गरःशरः॥ मुसलंपरशुश्चक्रंपाशोदंडर्ष्टितोमराः॥ १७॥ सर्वप्रहरणीयानिसंतियानीहकानिचित्॥ दंडएवससर्वात्मालोकेचरतिमूर्तिमान्॥ १८॥

क्रियाफलसिद्धिश्चेत्यष्टौपादाः एतैर्हिनिमित्तैर्दंडश्चरतिनान्यथेत्येतेषांपादत्वंतत्रआवेदनंअर्थिनासभ्यान्प्रतिगत्वादेवदत्तोमदीयंशतंसुवर्णानांअमुकस्मिन्देशेकालेसाक्षिणिचगृहीत्वानददातीतितद्धस्तेन लेखनं पुनरपिप्रत्यर्थिनमाहूयतत्समक्षंतथैवलेखनंभाषा तत्रप्रत्यर्थिनाहमेतस्यधारयामीत्युक्तेनकस्यापिदंडइतितदिदंसंप्रतिपत्तिरूपमुत्तरंनदंडपादत्वेनगण्यते नाहमेतस्यधारयामीतिमिथ्योत्तरं मयागृहीतमासीत्तत्पुनःपरावृत्यदत्तमितिकारणोत्तरं अस्मिन्नर्थेऽनेनपूर्वमहमभियुक्तस्तत्रपराजितोमयेतिप्राङ्न्यायोत्तरं त्रिविधेप्यस्मिन्नुत्तरेअर्थिप्रत्यर्थिभ्यांप्रतिभूर्देयःअहमेतस्मिन्पराजितइदंद्रव्यंदास्यामीति क्रिया स्वमतसाधकानांसाक्षिपत्रभोगशपथादीनांप्रदर्शनं ततोऽच्यवनेतस्यजयइतिअष्टभ्यःपादेभ्योऽनंतरमपराधीदंड्यतइत्येतेदंडस्यपादाः यदाहयाज्ञवल्क्यः निह्नवेभावितोदद्यात्धनंराज्ञेचतत्समं मिथ्याभियोगीद्विगुणमभियोगाद्धनंवहेदिति नैकनयनःनैकानिबहूनिनयनस्थानीयानिराजामात्यपुरोहितपर्षदाख्यानिदर्शनसाधनानियस्मिन् शंकुकर्णःतीक्ष्णकर्णःअवश्यंश्राव्यः ऊर्ध्वरोमवान्अत्यंतउत्फुल्लःशंकुकर्णश्चासौऊर्ध्वरोमवांश्चेतिसमासः॥१५॥जटीतिजटीअनेकसंदेहजटिलःद्विजिह्वःअर्थिप्रत्यर्थिनोर्वाक्यवैमत्यात्द्वेजिह्वेयस्यसतथा एवंव्यवहाररूपिणोदंडस्यरूपमुक्त्वाधर्माख्यदंडरूपमाहताम्रास्योमृगराजतनुच्छदइति ताम्रोवह्निरेवाहवनीयादिरास्यंयस्यसतथा मृगराजःकृष्णमृगस्तत्संबंधिचर्मतनुच्छदःशरीराच्छादकंप्रावरणमस्य एतेनदीक्षाप्रधानोयज्ञउक्तः एतच्चसर्वेषांदानोपवासहोमादीनामुपलक्षणं ॥ १६ ॥ १७॥ १८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ मुख्यंदंडस्यरूपमाह दंडोहीति ॥ २३ ॥ तत्पत्न्यारूपमाह तथेति दंडेनसहितानीतिर्दंडनीतिः ॥ २४ ॥ किंपरायणइत्यस्योत्तरमर्थानर्थादिविवेकएवतस्यपरायणमित्याह अर्थानर्थावित्यादिनातस्माद्दंडःपरायणमित्यंतेन ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२॥३३॥३४॥३५॥ किमात्मकःकथंभूतःकथंमूर्तिरितिप्रश्नत्रयस्योत्तरमाह व्यवस्थापयतीति

॥११९॥ भिंदंश्छिंदन्रुजन्कृंतन्दारयन्पाटयंस्तथा ॥ घातयन्नभिधावंश्चदंडएवचरत्युत ॥ १९ ॥ असिर्विशसनोधर्मस्तीक्ष्णवर्मादुराधरः ॥ श्रीगर्भोविजयःशास्ताव्य
वहारःसनातनः॥२०॥ शास्त्रंब्राह्मणमंत्राश्चशास्ताप्राग्वदतांवरः॥ धर्मपालोक्षरोदेवःसत्यगोनित्यगोग्रजः ॥ २१ ॥ असंगोरुद्रतनयोमनुर्ज्येष्ठःशिवंकरः॥ ना
मान्येतानिदंडस्यकीर्तितानियुधिष्ठिर ॥ २२ ॥ दंडोहिभगवान्विष्णुर्दंडोनारायणःप्रभुः॥ शश्वद्रूपंमहद्बिभ्रन्महान्पुरुषउच्यते ॥ २३ ॥ तथोक्ताब्रह्मकन्येतिलक्ष्मी
र्वृत्तिःसरस्वती॥ दंडनीतिर्जगद्धात्रीदंडोहिबहुविग्रहः॥ २४॥ अर्थानर्थौसुखंदुःखंधर्माधर्मौबलाबले॥ दौर्भाग्यंभागधेयंचपुण्यापुण्येगुणागुणौ॥ २५॥ का
माकामावृतुर्मासःशर्वरीदिवसःक्षणः॥ अप्रमादःप्रमादश्चहर्षक्रोधौशमोदमः ॥ २६॥ दैवंपुरुषकारश्चमोक्षामोक्षौभयाभये ॥ हिंसाहिंसेतपोयज्ञःसंयमोथ
विषाविषम्॥२७॥ अंतश्चादिश्चमध्यंचकृत्यानांचप्रपंचनम्॥ मदःप्रमादोदर्पश्चदंभोधैर्यंनयानयौ ॥२८॥ अशक्तिःशक्तिरित्येवंमानस्तंभौव्ययाव्ययौ ॥ विन
यश्चविसर्गश्चकालाकालौचभारत॥२९॥ अनृतंज्ञानितासत्यंश्रद्धाश्रद्धेतथैवच॥ क्लीबताव्यवसायश्चलाभालाभौजयाजयौ ॥३०॥ तीक्ष्णतामृदुतामृत्युरा
गमानागमौतथा ॥ विरोधश्चाविरोधश्चकार्याकार्येबलाबले॥ ३१॥ असूयांचानसूयाचधर्माधर्मौतथैवच॥ अपत्रपानपत्रपेह्रीश्चसंपद्विपत्पदम्॥३२॥ तेजः
कर्माणिपांडित्यंवाक्शक्तिस्तत्त्वबुद्धिता॥ एवंदंडस्यकौरव्यलोकेस्मिन्बहुरूपता॥३३॥ नस्याद्यदीहदंडोवैप्रमथेयुःपरस्परम् ॥ भयाद्दंडस्यनान्योन्यंघ्नंतिचैवयु
धिष्ठिर॥ ३४॥ दंडेनरक्ष्यमाणाहिराजन्नहरहःप्रजाः॥ राजानंवर्धयंतीहतस्माद्दंडःपरायणम्॥ ३५॥ व्यवस्थापयतिक्षिप्रमिमंलोकंनरेश्वर॥ सत्येव्यवस्थितो
धर्मोब्राह्मणेष्ववतिष्ठते॥ ३६॥ धर्मयुक्ताद्विजश्रेष्ठादेवयुक्ताभवंतिच॥ बभूवयज्ञोदेवेभ्योयज्ञःप्रीणातिदेवताः॥३७॥ प्रीताश्चदेवतानित्यमिंद्रेपरिवदंत्यपि ॥
अन्नंददातिशक्रश्चाप्यनुगृह्णन्निमाःप्रजाः॥ ३८॥ प्राणाश्चसर्वभूतानांनित्यमन्नेप्रतिष्ठिताः॥ तस्मात्प्रजाःप्रतिष्ठंतेदंडोजागर्तितासुच॥ ३९॥ ॥११९॥

लोकपालनात्मकः सत्यपक्षपातीब्राह्मणमूर्तिस्तत्स्वरूपइत्यर्थः॥३६॥दंडस्यब्राह्मण मूर्तित्वंविद्वणवन्नूकथंजागर्तीइत्यस्योत्तरमाह धर्मयुक्ताइत्यादिना ब्राह्मणमूर्तिर्दंडोयज्ञादिद्वारान्नसृष्टिहेतुतयाभूतानिपालयन् जागर्तीतिश्लोकत्रयार्थः॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कश्चपूर्वापरमिदंजागर्तिप्रतिपालयन्नित्यस्योत्तरमाह एवंप्रयोजनइत्यादिनाज्ञेयोनःसनरेंद्रस्थोदंडःप्रत्ययएवचेत्यंतेन ॥४०॥४१॥ अददद्दीश्वरइतिशेषः अस्मैराज्ञे दंडंदंडनीतिं अतएवायंबलेनसंयुक्तःपंच विधआत्मायस्यसतथा धर्मव्यवहारदंडेश्वरजीवरूपेणपंचप्रकारात्मकोराजा ॥ ४२ ॥ बहुधनसहिताअमात्याबहुधनामात्याः बलानितुतेजओजःसहआख्यानिदेहेंद्रियबुद्धिसामर्थ्यानि अष्टकैरष्टसं ख्याकैरनंतरश्लोकेवक्ष्यमाणैर्हस्त्यादिभिराहार्यमर्जनीयं अन्यद्बलंकोशवृद्धिरूपं ॥४३॥४४॥ अंगस्यसैन्यस्य राज्यस्यदंडमेवांगमितिवाक्यशेषात् युक्तस्यसंनद्धस्यरथादिकंशरीरंविदुरितितृतीयेना न्वयः रसदावैद्याः ॥ ४५ ॥ प्राड्विवाकाःपृच्छतीतिप्राट्सचासौविवाकश्चविवदमानयोर्द्वयोःप्रवृत्तिनिमित्तवेत्ता ॥४६ ॥ दंडःसैन्यं दंडःप्रसिद्धः ॥ ४७॥ दंडोदंडाधीनं ॥ ४८ ॥ प्रदर्शितोदंडः स्थापनाय चप्रदर्शिताब्राह्मणाः ॥ ४९ ॥ भर्तृप्रत्ययोभर्तारौद्वौविवदमानौप्रत्ययःकारणंयस्यसतथावादिप्रतिवादिभ्यांप्रवर्तितोव्यवहारः तयोरन्यतरस्यप्रत्ययोभ्युपगमोलक्षणंयस्यसभर्तृप्रत्ययलक्षणः अन्यतरप

एवंप्रयोजनश्चैवदंडःक्षत्रियतांगतः॥रक्षन्प्रजाःसजागर्तिनित्यंस्ववहितोक्षरः ॥ ४० ॥ ईश्वरःपुरुषःप्राणःसत्त्वंचित्तंप्रजापतिः ॥भूतात्माजीवइत्येवंनामभिः प्रोच्यतेष्टभिः ॥ ४१ ॥ अददद्दंडमेवास्मैधृतमैश्वर्यमेवच॥बलेनयश्चसंयुक्तःसदापंचविधात्मकः ॥ ४२ ॥ कुलंबहुधनामात्याःप्रज्ञाप्रोक्ताबलानितु ॥ आहा र्यमष्टकैर्द्रव्यैर्बलमन्यद्युधिष्ठिर॥ ४३॥ हस्तिनोश्वारथाःपत्तिर्नावोविष्टिस्तथैवच॥दैशिकाश्चाविकाश्चैवतदष्टांगंबलंस्मृतम्॥ ४४॥ अथवांगस्ययुक्तस्यरथि नोहस्तियायिनः ॥ अश्वारोहाःपदाताश्चमंत्रिणोरसदाश्चये ॥ ४५॥ भिक्षुकाःप्राड्विवाकाश्चमौहूर्तादैवचिंतकाः ॥कोशोमित्राणिधान्यंचसर्वोपकरणानिच ॥४६॥सप्तप्रकृतिचाष्टांगंशरीरमिहयद्विदुः॥राज्यस्यदंडमेवांगंदंडःप्रभवएवच॥ ४७॥ईश्वरेणप्रयत्नेनकारणात्क्षत्रियस्यच ॥ दंडोदत्तःसमानात्मादंडोहीदं सनातनम्॥ ४८॥राज्ञांपूज्यतमोनान्योयथाधर्मःप्रदर्शितः॥ ब्रह्मणालोकरक्षार्थंस्वधर्मस्थापनायच॥ ४९॥ भर्तृप्रत्ययउत्पन्नोव्यवहारस्तथापरः ॥ तस्माद्यः सहितोदृष्टोभर्तृप्रत्ययलक्षणः ॥ ५० ॥ व्यवहारस्तुवेदात्मावेदप्रत्ययउच्यते॥ मौलश्चनरशार्दूलशास्त्रोक्तश्चतथापरः॥ ५१ ॥ उक्तोयश्चापिदंडोसौभर्तृप्रत्यय लक्षणः॥ ज्ञेयोनःसनरेंद्रस्थोदंडःप्रत्ययएवच ॥ ५२ ॥ दंडप्रत्ययदृष्टोपिव्यवहारात्मकःस्मृतः॥ व्यवहारःस्मृतोयश्चसवेदविषयात्मकः॥५३॥

राजयादित्यर्थः सहितोहितमिष्टंतेनयुक्तःसहितः अन्यतरजयावहइत्यर्थः ॥ ५०॥ वेदात्मावेदोक्तोदोषःपारदार्यादिस्तन्निवृत्त्यर्थंपर्षदंप्रतिगतश्चेत्तत्रप्रायश्चित्तात्मकोवेदहेतुकएवदंडः मौलःकुलाचारप्रयु क्तोयोव्यवहारस्तत्रापिशास्त्रोक्तोदंडः यथाशूद्रस्यसुरापानेप्रायश्चित्तंनास्त्यथापिकस्मिंश्चिच्छूद्रकुलेएवंनियमोयोस्माकंमध्येसुरांपिबतिसज्ञातिबाह्यइतितस्योल्लंघनेशूद्रस्यसुरापानोक्तंप्रायश्चित्तं भवति तथाचशास्त्रविदामनुक्रमणंधर्मज्ञानांसमयःप्रमाणंवेदाश्चेति ॥ ५१ ॥ तेषांत्रयाणांदंडानांमध्येआद्यःक्षत्रियाधीनइत्याह उक्तइति नोऽस्माभिःक्षत्रियैर्दंडोपिज्ञेयः तत्रप्रत्ययोपिज्ञेयः ॥ ५२ ॥ अस्यापिवे दमूलत्वमाह दंडइति विविधोऽवहारोऽन्योन्यंपरपक्षक्षेपेणस्वपक्षसाधनंव्यवहारस्तदात्मकोन्यायः सयद्यपिदंडःप्रत्ययदृष्टस्तथापिसव्यहारपदार्थोमन्वादिभिःस्मृतोस्ति अतःसोपिवैदिकप्रणीतत्वाद्वेदवि षयात्मकोवेदार्थगोचरोस्तीत्यर्थः ॥ ५३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

इतरौद्वौव्यवहारौवेदमूलत्वाद्धर्मरूपावित्याह यश्चेतिद्वाभ्यां यथाधर्ममुद्दिष्टोममपारदार्यजेनाधर्मेणधर्मलोपोमाभूदितिपश्चात्तापवत्युद्दिष्टःप्रायश्चित्तरूपोदंडोधर्मएवेत्यर्थः ॥ ५४ ॥ प्रजागोप्ताप्रजाकृ
तस्यनियमस्यरक्षिताशूद्रस्याविसुरापानप्रायश्चित्तादिरूपःसोपिधर्मएवेत्यर्थः ॥५५॥ दंडव्यवहारधर्मवेदसत्यथप्रजापतीनामैकात्म्यमाहद्वाभ्यां यइति ॥५६॥५७॥५८॥ यतःप्रजापतिर्भूनकृत् ततोहेतोः

॥ १२० ॥ यश्चवेदप्रसूतात्मासधर्मोगुणदर्शनः ॥ धर्मप्रत्ययउद्दिष्टोयथाधर्मंकृतात्मभिः ॥ ५४ ॥ व्यवहारःप्रजागोप्ताब्रह्मदिष्टोयुधिष्ठिर ॥ त्रीन्धारयतिलोकान्वैसत्या १२
त्माभूतिवर्धनः ॥ ५५ ॥ यश्चदंडःसदृष्टोनोव्यहारःसनातनः ॥ व्यवहारश्चदृष्टोयःसवेदइतिनिश्चितम् ॥ ५६ ॥ यश्चवेदःसवैधर्मोयश्चधर्मःससत्पथः ॥ ब्रह्मापिता
महःपूर्वंबभूवाथप्रजापतिः ॥ ५७ ॥ लोकानांसहिसर्वेषांससुरासुररक्षसाम् ॥ समनुष्योरगवतांकर्ताचैवसभूतकृत् ॥ ५८ ॥ ततोन्योव्यवहारोयंभर्तृप्रत्ययलक्ष
णः ॥ तस्मादिदमथोवाचव्यवहारनिदर्शनम् ॥ ५९ ॥ मातापिताचभ्राताचभार्याचैवपुरोहितः ॥ नादंड्योविद्यतेराज्ञोयःस्वधर्मेणतिष्ठति ॥ ६० ॥ ॥ इतिश्रीम
हाभारतेशांतिपर्वणिराजध० दंडस्वरूपादिकथनेएकविंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२१ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ अंगे
पुराजाद्युतिमान्वसुहोमइतिश्रुतः ॥ १ ॥ सराजाधर्मविन्नित्यंसहपत्न्यामहातपाः ॥ मुंजपृष्ठंजगामाथपितृदेवर्षिपूजितम् ॥ २ ॥ तत्रशृंगेहिमवतोमेरौकनकपर्व
ते ॥ यत्रमुंजावटेरामोजटाहरणमादिशत् ॥ ३ ॥ तदाप्रभृतिराजेंद्रऋषिभिःसंशितव्रतैः ॥ मुंजपृष्ठइतिप्रोक्तःसदेशोरुद्रसेवितः ॥ ४ ॥ सतत्रबहुभिर्युक्तस्तदाश्रु
तिमयैर्गुणैः ॥ ब्राह्मणानामनुमतोदेवर्षिसदृशोभवत् ॥ ५ ॥ तंकदाचिददीनात्मासखाशक्रस्यमानिता ॥ अभ्यगच्छन्महीपालोमांधाताशत्रुकर्शनः ॥ ६ ॥ सो
पसृत्यतुमांधातावसुहोमंनराधिपम् ॥ दृष्ट्वा प्रकृष्टतपसंविनतोग्रेभ्यतिष्ठत ॥ ७ ॥ वसुहोमोपिराज्ञोवैपाद्यमर्घ्यंन्यवेदयत् ॥ सप्तांगस्यतुराज्यस्यपप्रच्छकुशला
व्यये ॥ ८ ॥ सद्भिराचरितंपूर्वंयथावदनुयायिनम् ॥ अपृच्छद्वसुहोमस्तंराजन्किंकरवाणिते ॥ ९ ॥ सोब्रवीत्परमप्रीतोमांधाताराजसत्तमम् ॥ वसुहोमंमहाप्राज्ञ
मासीनंकुरुनंदन ॥ १० ॥ ॥ मांधातोवाच ॥ ॥ बृहस्पतेर्मतंराजन्नधीतंसकलंत्वया ॥ तथैवौशनसंशास्त्रंविज्ञातंतेनरोत्तम ॥ ११ ॥ तदहंज्ञातुमिच्छामिदंडउ
त्पद्यतेकथं ॥ किंचास्यपूर्वंजागर्तिकिंवापरममुच्यते ॥ १२ ॥

अयमस्मदीयोभर्तृप्रत्ययलक्षणोव्यवहारःप्रवृत्तस्तस्मादस्मिन्विषयेसइदंनिदर्शनंवाक्यमुवाच ॥५९॥ तदेववाक्यंपठति मातेति योराजास्वधर्मेणतिष्ठतितस्यराज्ञइतिसंबंधः ॥६०॥ ॥इतिशांतिप०राजध० ॥ १२० ॥
नैलकंठीयेभारतभावदीपेएकविंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२१ ॥ ॥७॥ ॥ अत्रदंडोत्पत्तौविषये ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आचार्यवेतनंगुरुदक्षिणां॥१३॥१४॥यियक्षुर्यष्टुमिच्छुः॥१५॥क्षुवतःक्षुनवतः॥१६॥१७॥दृष्टरूपप्रधानत्वात्दृष्टंरूपंदीक्षापरिग्रहःप्रजानियंतादीक्षांप्रविष्टइतिनियमनरूपोदंडोंतर्हितोऽभवदित्यर्थः॥१८॥

कथंक्षत्रियसंस्थश्चदंडःसंप्रत्यवस्थितः॥ब्रूहिमेसुमहाप्राज्ञददाम्याचार्यवेतनम्॥ १३॥ ॥वसुहोमउवाच॥ ॥शृणुराजन्यथादंडःसंभूतोलोकसंग्रहः॥प्रजा
विनयरक्षार्थंधर्मस्यात्मासनातनः॥ १४ ॥ब्रह्मायियक्षुर्भगवान्सर्वलोकपितामहः॥ ऋत्विजंनात्मनस्तुल्यंददर्शेतिहिनःश्रुतम्॥१५॥सगर्भंशिरसादेवोबहुव
र्षाण्यधारयत्॥पूर्णेवर्षसहस्रेतुसगर्भःक्षुवतोपतत्॥ १६॥ सक्षुपोनामसंभूतःप्रजापतिररिंदम॥ ऋत्विगासीन्महाराजयज्ञेतस्यमहात्मनः॥ १७॥ तस्मिन्प्रवृ
त्तेसत्रेतुब्रह्मणःपार्थिवर्षभ॥दृष्टरूपप्रधानत्वाद्दंडःसोंतर्हितोभवत्॥ १८ ॥ तस्मिन्नंतर्हितेचापिप्रजानांसंकरोभवत्॥ नैवकार्यंनवाकार्यंभोज्याभोज्यंनविद्य
ते॥१९॥पेयापेयेकुतःसिद्धिर्हिंसंतिचपरस्परम्॥गम्यागम्यंतदानासीत्स्वंपरस्वंचवैसमम्॥२०॥परस्परंविलुंपंतिसारमेयायथामिषम्॥अबलान्बलिनोघ्नंतिनि
र्मर्यादमवर्तत॥ २१ ॥ततःपितामहोविष्णुंभगवंतंसनातनम्॥संपूज्यवरदंदेवंमहादेवमथाब्रवीत्॥२२॥अत्रत्वमनुकंपांवैकर्तुमर्हसिकेशव॥संकरोनभवेदत्र
यथातद्वैविधीयताम्॥ २३ ॥ततःसभगवान्ध्यात्वाचिरंशूलवरायुधः॥आत्मानमात्मनादंडंसस्रजेदेवसत्तमः॥२४॥ तस्माच्चधर्मचरणान्नीतिर्देवीसरस्वती॥
सस्रजेदंडनीतिंसात्रिषुलोकेषुविश्रुता॥ २५॥भूयःसभगवान्ध्यात्वाचिरंशूलवरायुधः॥तस्यतस्यनिकायस्यचकारैकैकमीश्वरम्॥२६॥देवानामीश्वरंचक्रेदे
वंदशशतेक्षणम्॥यमंवैवस्वतंचापिपितृणामकरोत्प्रभुम्॥२७॥धनानांराक्षसानांचकुबेरमपिचेश्वरम्॥पर्वतानांपतिंमेरुंसरितांचमहोदधिम्॥२८॥अपांरा
ज्येसुराणांचविदधेवरुणंप्रभुम्॥मृत्युंप्राणेश्वरमथोतेजसांचहुताशनम्॥२९॥रुद्राणामपिचेशानंगोप्तारंविदधेप्रभुम्॥महात्मानंमहादेवंविशालाक्षंसनातनं
॥३०॥वसिष्ठमीशंविप्राणांवसूनांजातवेदसम्॥तेजसांभास्करंचक्रेनक्षत्राणांनिशाकरम्॥३१॥वीरुधामंशुमंतंचभूतानांचप्रभुंवरम्॥कुमारंद्वादशभुजंस्कं
दंराजानमादिशत्॥ ३२ ॥कालंसर्वेशमकरोत्संहारविनयात्मकम्॥ मृत्योश्चतुर्विभागस्यदुःखस्यचसुखस्यच॥ ३३ ॥ईश्वरःसर्वदेवस्तुराजराजोनराधिपः॥
सर्वेषामेवरुद्राणांशूलपाणिरितिश्रुतिः॥ ३४ ॥ तमेनंब्रह्मणःपुत्रमनुजातंक्षुपंददौ॥प्रजानामधिपंश्रेष्ठंसर्वधर्मभृतामपि॥ ३५ ॥ महादेवस्ततस्तस्मिन्वृत्तेय
ज्ञेयथाविधि॥दंडंधर्मस्यगोप्तारंविष्णवेसत्कृतंददौ॥३६॥ विष्णुरंगिरसेप्रादादंगिरामुनिसत्तमः॥प्रादादिंद्रमरीचिभ्यांमरीचिर्भृगवेददौ॥३७॥॥१९॥२०॥२१॥

॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥विनयोविवृद्धिः चत्वारोविभागायस्यतस्यशास्त्रंरात्रुर्यमःकर्मच रोगोऽपथ्याशनप्रयोजकोरागोयमःकर्मचेतिवा॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ विभज्यन्यायंन्यायाभासंचविविच्य दुष्टनिग्रहएवदंडस्यमुख्यंप्रयोजनं हिरण्यादिग्रहणंतुलोकानांबिभीषिकार्थंनतुकोशवृद्ध्यर्थमित्यर्थः ॥ ४० ॥ देहत्यागःप्रपातादौ विवासनंस्वदे

भृगुर्ददावृषिभ्यस्तुदंडंधर्मसमाहितम् ॥ ऋषयोलोकपालेभ्योलोकपालाःक्षुपायच ॥ ३८ ॥ क्षुपस्तुमनवेप्रादादादित्यतनयायच ॥ पुत्रेभ्यःश्राद्धदेवस्तुसूक्ष्मध

॥१२१॥ मार्थकारणात् ॥ ३९ ॥ विभज्यदंडःकर्तव्योधर्मेणनयदृच्छया ॥ दुष्टानांनिग्रहोदंडोहिरण्यंबाह्यतःक्रिया ॥ ४० ॥ व्यंगत्वंचशरीरस्यवधोनाल्पस्यकारणात् ॥ १२

शरीरपीडास्तास्ताश्चदेहत्यागोविवासनम् ॥ ४१ ॥ तंददौसूर्यपुत्रस्तुमनुर्वैरक्षणार्थकम् ॥ आनुपूर्व्याच्चदंडोयंप्रजाजागर्तिपालयन् ॥ ४२ ॥ इंद्रोजागर्तिभगवा

निंद्रादग्निर्विभावसुः ॥ अग्नेर्जागर्तिवरुणोवरुणाच्चप्रजापतिः ॥ ४३ ॥ प्रजापतेस्ततोधर्मोजागर्तिविनयात्मकः ॥ धर्माच्चब्रह्मणःपुत्रोव्यवसायःसनातनः ॥

॥ ४४ ॥ व्यवसायात्ततस्तेजोजागर्तिपरिपालयत् ॥ ओषध्यस्तेजसस्तस्मादोषधीभ्यश्चपर्वताः ॥ ४५ ॥ पर्वतेभ्यश्चजागर्तिरसोरसगुणात्तथा ॥ जागर्तिनिर्ऋ

तिर्देवीज्योतींषिनिर्ऋतेरपि ॥ ४६ ॥ वेदाःप्रतिष्ठाज्योतिर्भ्यस्ततोहयशिराःप्रभुः ॥ ब्रह्मापितामहस्तस्माज्जागर्तिप्रभुरव्ययः ॥ ४७ ॥ पितामहान्महादेवोजागर्तिभ

गवाञ्शिवः ॥ विश्वेदेवाःशिवाच्चापिविश्वेभ्यश्चतथर्षयः ॥ ४८ ॥ ऋषिभ्योभगवान्सोमःसोमाद्देवाःसनातनाः ॥ देवेभ्योब्राह्मणालोकेजाग्रतीत्युपधारय ॥ ४९ ॥

ब्राह्मणेभ्यश्चराजन्यालोकान्रक्षंतिधर्मतः ॥ स्थावरंजंगमंचैवक्षत्रियेभ्यःसनातनम् ॥ ५० ॥ प्रजाजाग्रतिलोकेस्मिन्दंडोजागर्तितासुच ॥ सर्वंसंक्षिपतेदंडः

पितामहसमप्रभः ॥ ५१ ॥ जागर्तिकालःपूर्वंचमध्येचांतेचभारत ॥ ईश्वरःसर्वलोकस्यमहादेवःप्रजापतिः ॥ ५२ ॥ देवदेवःशिवःसर्वोजागर्तिसततंप्रभुः ॥ क

पर्दीशंकरोरुद्रःशिवःस्थाणुरुमापतिः ॥ ५३ ॥ इत्येषदंडोविख्यातआदौमध्येतथावरे ॥ भूमिपालोयथान्यायंवर्तेतानेनधर्मवित् ॥ ५४ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥

इतीदंवसुहोमस्यश्रृणुयाद्योमतंनरः ॥ श्रुत्वासम्यक्प्रवर्तेतसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ५५ ॥ इतितेसर्वमाख्यातंयोदंडोमनुजर्षभ ॥ नियंतासर्वलोकस्यधर्माक्रां

तस्यभारत ॥ ५६ ॥ ॥ इतिश्रीम० शां० रा० दंडोत्पत्त्युपाख्यानेद्वाविंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ तातधर्मार्थकामानांश्रो

तुमिच्छामिनिश्चयम् ॥ लोकयात्राहिकात्स्न्येनतिष्ठेल्केषुप्रतिष्ठिता ॥ १ ॥ धर्मार्थकामाःकिंमूलास्त्रयाणांप्रभवश्चकः ॥ अन्योन्यंचानुषज्जंतेवर्तंतेचपृथक्पृथक् ॥ २ ॥

शार्दूलीकरणं ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिरा० नै० भा० द्वाविंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ॥१२१॥

॥ १२२ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ तातेति ॥ १ ॥ किंमूलाः किमुद्दिश्यक्रियंतइत्यर्थः प्रभवत्यस्मादितिप्रभवःकिमेषामुत्पत्तिस्थानं तेषांसाहित्यंकथंपृथक्पृथक्त्वंचकथमितिचत्वारःप्रश्नाः ॥ २ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सूचीकटाहन्यायेनसाहित्यमाह यदेति सुमनसःशोभनचित्ताःपुमांसोयदास्युस्तदालोकेभूमौधर्मपूर्वकेर्थनिश्चयेअहंगर्भाधानोक्तविधिनाकृतौभार्यांगत्वासुपुत्रंलप्स्याम्येवेत्येवंरूपेप्रवृत्तेसति तेधर्मार्थ कामास्त्रयोपिकालोकृतुवेलाप्रभावोजायासंस्थासम्यक्कर्मनिष्पत्तिस्तासुसतीषुसज्जंतेयुगपदुत्पद्यंते योनिसंस्काररूपोधर्मःपुत्ररूपोर्थःस्त्रीसंगरूपःकामश्चभवतीत्यर्थः॥ ३॥आद्यस्यप्रश्नद्वयस्योत्तरमाह ध र्मेति दिव्यदेवतादिशरीरप्राप्तिमर्थांश्चस्त्र्यादीनुद्दिश्यधर्मःक्रियतेऽतोदैवेनसहितोर्थोधर्ममूलः अर्थस्यभोगार्थत्वंप्रसिद्धमितिकाममूलोर्थइतिनोक्तं कामोर्थफलंकामस्यमूलंइंद्रियप्रीतिरित्यर्थःसंकल्पमूलाः संकल्पप्रभवास्तेसर्वेपीतिद्वितीयस्योत्तरं एतदेवोपपादयति संकल्पइति रूपादिविषयःसंकल्पोरूपाद्याश्चभोगार्थाइतिसर्वेप्येतेसंकल्पमूलाः मोक्षस्तुतद्विलक्षणोनिःसंकल्परूपइत्यर्थः॥ ४॥ ५॥किमेवंत्रिव र्गःसर्वेणापिनसेव्यइत्याशंक्यरजस्वलोरजःप्रधानःसनसेव्यःसत्त्वप्रधानस्तुसेव्यएवेत्याह धर्माविति आरोग्यार्थंधर्मःकाम्यधर्मार्थइंद्रियप्रीत्यर्थंकामइत्येतेहेयाइत्यर्थः ॥६॥स्वर्गादिकंबाह्यंफलंविप्रकृष्टंत दर्थाएतेविप्रकृष्टाः आत्मज्ञानरूपंफलंतुसंनिकृष्टं तदर्थाएतेसंनिकृष्टास्तांश्चरेत्सेवेत धर्मश्चित्तशुद्ध्यर्थोऽर्थोनिष्कामकर्मार्थःकामोदेहधारणमात्रार्थइत्येवमेतेसेव्याइत्यर्थः धर्मादीन्कामनैष्ठिकान्का

॥भीष्मउवाच ॥ ॥ यदातेस्युःसुमनसोलोकेधर्मार्थनिश्चये॥ कालप्रभवसंस्थासुसज्जंतेचत्रयस्तदा ॥ ३ ॥ धर्ममूलःसदैवार्थःकामोर्थफलमुच्यते॥ संकल्प मूलास्तेसर्वेसंकल्पोविषयात्मकः ॥ ४ ॥ विषयाश्चैवकार्त्स्न्येनसर्वआहारसिद्धये॥ मूलमेतत्त्रिवर्गस्यनिवृत्तिर्मोक्षउच्यते ॥ ५ ॥ धर्मांच्छरीरसंगुप्तिर्धर्मार्थंचा र्थउच्यते॥ कामोरतिफलश्चात्रसर्वेतेचरजस्वलाः॥ ६ ॥ संनिकृष्टांश्चरेदेतान्नचैतान्मनसात्यजेत् ॥ विमुक्तस्तपसासर्वान्धर्मादीन्कामनैष्ठिकान्॥ ७ ॥ श्रेष्ठेबु द्धिस्त्रिवर्गस्ययदयंप्राप्नुयान्नरः॥ कर्मणाबुद्धिपूर्वेणभवत्यर्थोनवापुनः ॥ ८ ॥ अर्थार्थमन्यद्भवतिविपरीतमथापरम्॥ अनर्थार्थमवाप्यार्थमन्यत्राद्योपकार कम् ॥ बुद्ध्याबुद्धिरिहार्थेनतदज्ञाननिकृष्टया॥ ९ ॥

मान्तान्धर्मार्थकामान्सर्वानपिमनसापिनत्यजेत्किमुतस्वरूपेणनत्यजेदित्यर्थः कथंतर्ह्येतांस्त्यजेदित्याह तपसाविमुक्तइति विचारेणैवतेभ्योविमुक्तोभवेत्संगफलत्यागपूर्वकंधर्मादीननुतिष्ठेदितिभावः ॥७॥ ततश्चकिमतआह श्रेष्ठेइत्यर्धेन त्रिवर्गस्यबुद्धिर्निष्ठाश्रेष्ठेमोक्षएवास्ति यत्यदिअयंकर्तातंश्रेष्ठंप्राप्नुयात् इतस्तुनिष्कामस्यतस्यदौर्लभ्यमेवेतिभावः काम्यंधर्मंनिंदति कर्मणेति अस्मात्कर्मणइदंफलंप्राप्स्ये इतिबुद्धिपूर्वकृतेनापिकर्मणार्थःकदाचिद्भवतिकदाचिन्नेतिव्यभिचारः॥८॥अर्थार्थंधर्मादपिअन्यत्सेवाकृष्यादिकंभवतीतिनधर्मैकलभ्योर्थइत्यर्थार्थंधर्मोनकार्यः प्रत्युतविपरीतमपिअपरंमतमस्ति के चिद्धठेनैवार्थोभवति स्वभावेनवादैवेनवेतिमन्यतइतितदर्थमलंधर्मेणेत्यर्थः एवंधर्मस्यार्थहेतुत्वंदूरीकृत्यार्थस्यापिधर्महेतुत्वंदूषयति अर्थमवाप्यापिजगदनर्थार्थमपायार्थंभवति तथाहि धनमत्तःसर्वपा पंकरोतीतिनार्थेनधर्मोत्पत्तिर्नियास्ति अर्थंविनापिधर्मोत्पत्तिरस्तीत्याहान्यत्राद्योपकारकं स्वार्थेत्रल् अन्यत्रान्यदेवोपवासव्रतादिकंआद्यस्यधर्मस्योपकारकंवर्धकंभवति इहार्थेअस्मिन्नर्थेधर्मादिर्थोर्थेनो धर्मइतिविषयेअज्ञाननिकृष्टयाबुद्ध्याउपलक्षितःअबुद्धिर्विमूढःतत्उक्तरूपंधर्मार्थयोःफलंनप्राप्नुयात् उभयत्रापिव्यभिचारस्यान्यथासिद्धेःप्रदर्शितत्वात्तस्माच्छ्रेष्ठमेवतयोःफलमव्यभिचारीतिज्ञेयं॥ ९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 धर्मादीनांरजस्वलत्वमुक्तंतदेवरजोदर्शयति अपेति अपध्यानंफलाभिसंधिः निगूहनंदानभोगयोरप्रतिपादनं संप्रमोदःप्रीतिविशेषः सएवत्रिवर्गः स्वगुणवर्जितःसुतरांअगुणोदुर्गुणोऽपध्यानादिस्तेनव
र्जितःसन्भूयःबहुतरंफलंचित्तशुद्धिद्वाराब्रह्मानंदरूपंप्रय च्छतीतिशेषः ॥१०॥एवंपूर्वोक्तस्यप्रश्नत्रयस्योत्तरमुक्त्वावर्ततेचपृथक्पृथगितिचतुर्थप्रश्नस्योत्तरमितिहासमुखेनाह अत्रापीति॥११॥समयपर्ययं

॥१२२॥ अपध्यानमलोधर्मोमलोर्थस्यनिगूहनम् ॥ संप्रमोदमलःकामोभूयःस्वगुणवर्जितः॥१०॥अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ कामंदकस्यसंवादमांगरिष्ठ १२
स्यचोभयोः॥ ११ ॥कामंदमृषिमासीनमभिवाद्यनराधिपः॥ आंगरिष्ठोथपप्रच्छकृत्वासमयपर्ययम् ॥ १२ ॥ यःपापंकुरुतेराजाकाममोहबलात्कृतः॥ प्रत्या
संनस्यतस्यर्षेकिंस्यात्पापप्रणाशनम् ॥ १३ ॥ अधर्मंधर्मइतिचयोज्ञानादाचरेन्नरः ॥ तंचापिप्रथितंलोकेकथंराजानिवर्तयेत् ॥ १४ ॥ ॥कामंदउवाच ॥ ॥
योधर्मार्थौपरित्यज्यकाममेवानुवर्तते ॥ सधर्मार्थपरित्यागात्प्रज्ञानाशमिहार्छति ॥ १५ ॥ प्रज्ञानाशात्मकोमोहस्तथाधर्मार्थनाशकः ॥ तस्मान्नास्तिकताचै
वदुराचारश्चजायते ॥ १६ ॥ दुराचारान्यदाराजाप्रदुष्टान्ननियच्छति ॥ तस्मादुद्विजतेलोकःसर्पाद्वेश्मगतादिव ॥ १७ ॥ तंप्रजानानुवर्तंतेब्राह्मणानचसाध
वः॥ ततःसंशयमाप्नोतितथावध्यत्वमेतिच ॥ १८ ॥ अपध्वस्तस्त्ववमतोदुःखंजीवितमृच्छति ॥ जीवेच्चयदपध्वस्तस्तच्छुद्धंमरणंभवेत् ॥ १९ ॥ अत्रैतदाहुरा
चार्याःपापस्यपरिगर्हणम् ॥ सेवितव्यात्रयीविद्यासत्कारोब्राह्मणेषुच ॥ २० ॥ महामनाभवेद्धर्मेविवहेच्चमहाकुले ॥ ब्राह्मणांश्चापिसेवेतक्षमायुक्तान्मनस्विनः
॥ २१ ॥ जपेदुदकशीलःस्यात्सततंसुखमास्थितः॥ धर्मान्वितान्संप्रविशेद्बहिःकृत्वेहदुष्कृतीन् ॥ २२ ॥ प्रसादयेन्मधुरयावाचाप्यथकर्मणा ॥ तवास्मीतिव
देन्नित्यंपरेषांकीर्तयन्गुणान् ॥ २३ ॥ अपापोह्येवमाचारःक्षिप्रंबहुमतोभवेत् ॥ पापान्यपिहिकृच्छ्राणिशमयेन्नात्रसंशयः॥ २४॥ गुरवोहिपरंधर्मंयंब्रूयुस्तं
तथाकुरु ॥ गुरूणांहिप्रसादाद्धिश्रेयःपरमवाप्स्यसि ॥ २५ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध०कामंदांगरिष्ठसंवादेत्रयोविंशाधिकशततमोऽध्या
यः॥ १२३॥ ॥७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥इमेजनानरश्रेष्ठप्रशंसंतिसदाभुवि॥ धर्मस्यशीलमेवादौततोमेसंशयोमहान् ॥ १ ॥

मर्यादाभंगं ॥ १२ ॥ प्रत्यासंनस्यपश्चात्तप्तस्य ॥ १३ ॥ १४ ॥ अत्रआपस्तंबाअनिदर्शनात् तद्यथाम्रेफलार्थेनिर्मितेच्छायागंधइत्यनूत्पद्येते एवंधर्मंचर्यमाणमर्थाअनूत्पद्यंतइत्येवंरूपाद्धर्मोर्थकामाभ्या ॥१२२॥
मविनाभूतोर्थश्चकामेनाविनाभूतःसर्वत्रास्तिपरिशेषात्कामएवधर्मार्थौअतिक्रम्यास्तितत्परंनिंदति यइति ॥१५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ एवंनिंदितस्यकर्तव्यमाह अत्रेति ॥ २० ॥ २१॥ २२ ॥
॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ ॥इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा०त्रयोविंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२३ ॥ ॥७॥ ॥इमेजनाइतिशीलाध्यायः धर्मस्य कारणमितिशेषः ॥१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ गुणाक्रीडेतिपाठेगुणारामा ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥२०॥२१॥ नैःश्रेयसंमोक्षोपयोगि ॥२२॥ कोवि

यदितच्छक्यमस्माभिर्ज्ञातुंधर्मभृतांवर ॥ श्रोतुमिच्छामितत्सर्वंयथैतदुपलभ्यते ॥ २ ॥ कथंतत्प्राप्यतेशीलंश्रोतुमिच्छामिभारत ॥ किंलक्षणंचतत्प्रोक्तंब्रूहिमे वदतांवर ॥ ३ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥पुरादुर्योधनेनेहधृतराष्ट्रायमानद ॥आख्यातंतप्यमानेनश्रियंदृष्ट्वातथागताम् ॥ ४॥ इंद्रप्रस्थेमहाराजतवसभ्रातृकस्यह ॥सभायांचाहवचनंतत्सर्वंश्टणुभारत ॥५॥ भवतस्तांसभांदृष्ट्वासमृद्धिंचाप्यनुत्तमाम् ॥ दुर्योधनस्तदासीनःसर्वंपित्रेन्यवेदयत् ॥ ६॥ श्रुत्वाहिधृतराष्ट्रश्चदुर्योध नवचस्तदा ॥ अब्रवीत्कर्णसहितंदुर्योधनमिदंवचः ॥ ७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥किमर्थंतप्यसेपुत्रश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ श्रुत्वात्वामनुनेष्यामियदिसम्यग्भ विष्यति ॥ ८ ॥ त्वयाचमहदैश्वर्यंप्राप्तंपरपुरंजय ॥ किंकराभ्रातरःसर्वेमित्रसंबंधिनःसदा ॥ ९ ॥ आच्छादयसिप्रावारानश्नासिपिशितौदनम् ॥ आजानेयाव हंत्यश्वाःकेनासिहरिणःकृशः ॥ १० ॥ ॥दुर्योधनउवाच॥ ॥ दशतानिसहस्राणिस्नातकानांमहात्मनाम् ॥ भुंजतेरुक्मपात्रीभिर्युधिष्ठिरनिवेशने ॥ ११ ॥दृष्ट्वाच तांसभांदिव्यांदिव्यपुष्पफलान्विताम् ॥ अश्वांस्तित्तिरकल्माषान्वस्त्राणिविविधानिच ॥ १२ ॥दृष्ट्वातांपांडवेयानामृद्धिंवैश्रवणींशुभाम् ॥अमित्राणांसुमहतीम नुशोचामिभारत ॥ १३ ॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ यदीच्छसिश्रियंतातयादृशीसायुधिष्ठिरे ॥ विशिष्टांवानरव्याघ्रशीलवान्भवपुत्रक ॥ १४ ॥ शीलेनहित्रयो लोकाःशक्याजेतुंनसंशयः ॥ नहिकिंचिदसाध्यंवैलोकेशीलवतांभवेत् ॥ १५ ॥ एकरात्रेणमांधाताऽयहेणजनमेजयः ॥ सप्तरात्रेणनाभागःपृथिवींप्रतिपेदिरे ॥ १६ ॥ एतेहिपार्थिवाःसर्वेशीलवंतोदयान्विताः ॥ अतस्तेषांगुणक्रीतावसुधास्वयमागता ॥ १७ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ कथंतत्प्राप्यतेशीलंश्रोतुमिच्छा मिभारत ॥ येनशीलेनतैःप्राप्ताक्षिप्रमेववसुंधरा ॥ १८ ॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ नारदेनपुराप्रोक्तंशीलमाश्रित्यभार त ॥ १९ ॥प्रह्लादेनहृतंराज्यंमहेंद्रस्यमहात्मनः ॥ शीलमाश्रित्यदैत्येनत्रैलोक्यंचवशेकृतम् ॥ २० ॥ ततोबृहस्पतिंशक्रःप्रांजलिःसमुपस्थितः ॥ तमुवाचमहाप्रा ज्ञःश्रेयइच्छामिवेदितुम् ॥ २१ ॥ ततोबृहस्पतिस्तस्मैज्ञानंनैःश्रेयसंपरम् ॥ कथयामासभगवान्देवेंद्रायकुरूद्वह ॥ २२ ॥ एतावच्छ्रेयइत्येवंबृहस्पतिरभाषत ॥ इंद्रस्तुभू यःपप्रच्छकोविशेषोभवेदिति ॥ २३ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ विशेषोस्तिमहांस्तातभार्गवस्यमहात्मनः ॥ अत्रागमयभद्रंतेभूयएवसुरर्षभ ॥ २४ ॥ आत्म नस्तुततःश्रेयोभार्गवात्सुमहातपाः ॥ ज्ञानमागमयत्प्रीत्यापुनःसपरमद्युतिः ॥ २५ ॥

शेषः नैःश्रेयसादपिकिंश्रेयइत्यर्थः ॥२३॥ २४ ॥ २५ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ २६ ॥ २७॥२८॥२९॥आचर्यमाचरणीयं॥३०॥३१॥३२॥३३॥काव्यानिशुक्रप्रोक्तानिनीतिशास्त्राणिसर्वज्ञत्वाभिमानेननासूयामि॥३४॥नेमुनयः तेत्वांसंयच्छामिनियमयामीतिमांप्रभाषंते ॥ ३५॥

तेनापिसमनुज्ञातोभार्गवेणमहात्मना॥श्रेयोस्तीतिपुनर्भूयःशुक्रमाहशतक्रतुः ॥ २६॥ भार्गवस्त्वाहसर्वज्ञःप्रह्लादस्यमहात्मनः ॥ ज्ञानमस्तिविशेषेणेत्युक्तोहृ
ष्टश्चसोभवत् ॥ २७॥ सततोब्राह्मणोभूत्वाप्रह्लादंपाकशासनः॥ गत्वाप्रोवाचमेधावीश्रेयइच्छामिवेदितुम् ॥ २८ ॥ प्रह्लादस्त्वब्रवीद्विप्रंक्षणोनास्तिद्विजर्षभ ॥
त्रैलोक्यराज्यसक्तस्यततोनोपदिशामिते॥ २९ ॥ ब्राह्मणस्त्वब्रवीद्राजन्यस्मिन्कालेक्षणोभवेत्॥ ततोपादेष्टुमिच्छामियदाचर्यमनुत्तमम् ॥३०॥ ततःप्रीतोभव
द्राजाप्रह्लादोब्रह्मवादिनः॥ तथेत्युक्त्वाशुभेकालेज्ञानतत्त्वंददौतदा ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणोपियथान्यायंगुरुवृत्तिमनुत्तमाम्॥ चकारसर्वभावेनयदस्यमनसोप्सितम्
॥ ३२ ॥ पृष्टश्चतेनबहुशःप्राप्तंकथमनुत्तमम्॥ त्रैलोक्यराज्यंधर्मज्ञकारणंतद्ब्रवीहिमे॥ प्रह्लादोपिमहाराजब्राह्मणंवाक्यमब्रवीत्॥३३॥ ॥प्रह्लादउवाच॥ ॥ना
सूयामिद्विजान्विप्रराजास्मीतिकदाचन ॥ काव्यानिवदतांतेषांसंयच्छामिवहामिच ॥ ३४॥ तेविश्रब्धाःप्रभाषंतेसंयच्छंतिचमांसदा ॥ तेमांकाव्यपथेयुक्तंशु
श्रूषुमनसूयकम् ॥३५॥ धर्मात्मानंजितक्रोधंनियतंसंयतेंद्रियम्॥ समासिंचंतिशास्तारःक्षौद्रंमध्विवमक्षिकाः॥३६॥ सोहंवागग्रविधानांरसानामवलेहिता॥
स्वजात्यानधितिष्ठामिनक्षत्राणीवचंद्रमाः॥३७॥ एतत्पृथिव्याममृतमेतच्चक्षुरनुत्तमम्॥ यद्ब्राह्मणमुखेकाव्यमेतच्छ्रुत्वाप्रवर्तते॥३८॥ एतावच्छ्रेयइत्याहप्रह्ला
दोब्रह्मवादिनम्॥ शुश्रूषितस्तेनतदादैत्येंद्रोवाक्यमब्रवीत् ॥ ३९ ॥ यथावद्गुरुवृत्त्यातेप्रीतोस्मिद्विजसत्तम ॥ वरंवृणीष्वभद्रंतेप्रदातास्मिनसंशयः ॥ ४० ॥ कृत
मित्येवदैत्येंद्रमुवाचसचवैद्विजः॥ प्रह्लादस्त्वब्रवीत्प्रीतोगृह्यतांवरइत्युत ॥ ४१ ॥ ॥ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ यदिराजन्प्रसन्नस्त्वंममचेदिच्छसिप्रियं ॥ भवतःशी
लमिच्छामिप्राप्तुमेषवरोमम ॥ ४२ ॥ ततःप्रीतस्तुदैत्येंद्रोभयमस्याभवन्महत्॥ वरेप्रदिष्टेविप्रेणनाल्पतेजायमित्युत ॥ ४३ ॥ एवमस्त्वितिसप्राहप्रह्लादोविस्मि
तस्तदा॥ उपाकृत्यतुविप्रायवरंदुःखान्वितोभवत् ॥ ४४॥ दत्तेवरेगतेविप्रेचिंतासीन्महतीतदा ॥ प्रह्लादस्यमहाराजनिश्चयंनचजग्मिवान् ॥ ४५ ॥ तस्यचिंत
यतस्तावच्छायाभूतंमहाद्युति॥ तेजोविग्रहवत्तातशरीरमजहात्तदा ॥४६ ॥ तमपृच्छन्महाकायंप्रह्लादःकोभवानिति ॥ प्रत्याहतंतुशीलोस्मित्यक्तोगच्छाम्य
हंत्वया॥ ४७॥ तस्मिन्द्विजोत्तमेराजन्वत्स्याम्यहमनिंदिते॥ योसौशिष्यत्वमागम्यत्वयिनित्यंसमाहितः॥ ४८ ॥

क्षुद्राभिर्मधुमक्षिकाभिर्निर्मितंक्षौद्रंमधु तत्रमक्षिकामध्विवमांतेशास्त्रेणसिंचंति ॥३६॥ सइति वागग्रविधानांवागग्रेएवनतुपुस्तकेविधायेषांतेषां ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥४०॥४१॥ ४२ ॥ तेजायमिति
संधिरार्षः ॥४३॥४४॥४५॥ तेजोविग्रहवत्तेजोमयशरीरंशीलं ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥७१॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराज०

इत्युक्त्वांतर्हितंतत्रदेशक्रंचान्वाविशत्प्रभो॥ तस्मिंस्तेजसियातेतुताद्दग्रूपस्ततोपरः॥ ४९ ॥ शरीरान्निःस्टतस्तस्यकोभवानितिचाब्रवीत्॥ धर्मंप्रह्लादमांविद्धियत्रा
सौद्विजसत्तमः॥ ५० ॥ तत्रयास्यामिदैत्येंद्रयतःशीलंततोह्यहम्॥ ततोपरोमहाराजप्रज्वलन्निवतेजसा॥५१॥ शरीरान्निःस्टतस्तस्यप्रह्लादस्यमहात्मनः॥ को
भवानितिपृष्टश्चतमाहसमहाद्युतिः॥५२॥ सत्यंविद्ध्यसुरेंद्राद्यप्रयास्येधर्ममन्वहम्॥ यस्मिन्ननुगतेसत्येमहान्वैपुरुषोपरः॥५३॥ निश्चक्रामततस्तस्मात्पृष्टश्चाह
महाबलः॥ वृत्तंप्रह्लादमांविद्धियतःसत्यंततोह्यहम्॥ ५४ ॥ तस्मिन्गतेमहाशब्दःशरीरात्तस्यनिर्ययौ॥ पृष्टश्चाहबलंविद्धियतोवृत्तमहंततः॥५५॥ इत्युक्त्वाप्रय
यौतत्रयतोवृत्तंनराधिप॥ततःप्रभामयीदेवीशरीरात्तस्यनिर्ययौ॥ तामपृच्छत्सदैत्येंद्रःसाश्रीरित्येनमब्रवीत्॥ ५६ ॥ उषितास्मिस्वयंवीरत्वयिसत्यपराक्रम॥
त्वयात्यक्तागमिष्यामिबलंह्यनुगताह्यहम्॥ ५७॥ ततोभयंप्रादुरासीत्प्रह्लादस्यमहात्मनः॥ अपृच्छत्सततोभूयःक्वयासिकमलालये॥५८॥ त्वंहिसत्यव्रतादेवी
लोकस्यपरमेश्वरी॥ कश्चासौब्राह्मणश्रेष्ठस्तत्त्वमिच्छामिवेदितुम्॥५९॥ ॥श्रीरुवाच॥ ॥सशक्रोब्रह्मचारीयस्त्वत्तश्चैवोपशिक्षितः॥ त्रैलोक्येतेयदैश्वर्यंतत्ते
नापहृतंप्रभो॥ ६० ॥ शीलेनहित्रयोलोकास्त्वयाधर्मज्ञनिर्जिताः॥ तद्विज्ञायसुरेंद्रेणतवशीलंहृतंप्रभो॥ ६१ ॥ धर्मःसत्यंतथावृत्तंबलंचैवतथाप्यहम्॥ शीलमू
लामहाप्राज्ञसदानास्त्यत्रसंशयः॥ ६२॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥एवमुक्त्वागताश्रीस्तुतेचसर्वेयुधिष्ठिर॥ दुर्योधनस्तुपितरंभूयएवाब्रवीद्वचः॥ ६३॥ शीलस्य
तत्त्वमिच्छामिवेत्तुंकौरवनंदन॥ प्राप्यतेचयथाशीलंतंचोपायंवदस्वमे॥ ६४॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥सोपायंपूर्वमुद्दिष्टंप्रह्लादेनमहात्मना॥ संक्षेपेणतुशील
स्यशृणुप्राप्तिंनरेश्वर॥ ६५॥ अद्रोहःसर्वभूतेषुकर्मणामनसागिरा॥ अनुग्रहश्चदानंचशीलमेतत्प्रशस्यते॥ ६६॥ यदन्येषांहितंनस्यादात्मनःकर्मपौरुषम्॥ अ
पत्रपेतवायेननतत्कुर्यात्कथंचन ॥ ६७ ॥ तत्तुकर्मतथाकुर्यायेनश्लाघ्येतसंसदि॥ शीलंसमासेनैतत्तेकथितंकुरुसत्तम ॥ ६८॥ यद्यप्यशीलान्नृपतेप्राप्नुवंति
श्रियंक्वचित्॥ नभुंजतेचिरंतातसमूलाश्चनसंतिते॥६९॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥एतद्विदित्वातत्त्वेनशीलवान्भवपुत्रक॥ यदीच्छसिश्रियंतातसुविशिष्टांयुधि
ष्ठिरात्॥७०॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥एतत्कथितवान्पुत्रेधृतराष्ट्रोनराधिपः॥ एतत्कुरुष्वकौंतेयततःप्राप्स्यसितत्फलम्॥७१॥ ॥इतिश्रीमहाभा०शां०राजध०
शीलवर्णनंनामचतुर्विंशाधिकशततमोऽध्यायः॥ १२४॥ ॥ ७॥

नैलकंठीयेभारतभा० चतुर्विंशाधिकशततमोऽध्यायः॥ १२४॥ ॥ ७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शीलमिति ॥ १ ॥ २ ॥ युक्तंयुद्धंविनैवराज्यार्धदानं कर्ताकरिष्यति ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ पर्वतान्महत्तरामविचाल्यत्वेन द्रुमान्महत्तरांनचफलप्रदर्शकत्वेन ॥ ६ ॥ दुर्लभादुर्जया ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १०॥

युधिष्ठिरउवाच॥ ॥शीलंप्रधानंपुरुषेकथितंतेपितामह॥कथंत्वाशासमुत्पन्नायाचाशातद्वदस्वमे ॥ १ ॥ संशयोमेमहानेषसमुत्पन्नःपितामह॥छेत्ताचतस्य
॥१२४॥ नान्योस्तित्वत्तःपरपुरंजय ॥ २ ॥ पितामहाशामहतीममासीद्धिसुयोधने ॥प्राप्तेयुद्धेतुतद्युक्तंतत्कर्तायमितिप्रभो ॥ ३ ॥ सर्वस्याशासुमहतीपुरुषस्योपजाय
ते॥तस्यांविहन्यमानायांदुःखोमृत्युर्नसंशयः॥ ४॥सोहंहताशोदुर्बुद्धिःकृतस्तेनदुरात्मना॥धार्तराष्ट्रेणराजेंद्रपश्यमंदात्मतांमम ॥ ५ ॥ आशांमहत्तरांमन्येप १२
र्वतादपिसद्रुमात्॥आकाशादपिवाराजन्नप्रमेयैववापुनः॥ ६॥ एषाचैवकुरुश्रेष्ठदुर्विचिंत्यासुदुर्लभा॥ दुर्लभत्वाच्चपश्यामिकिमन्यद्दुर्लभंततः ॥ ७॥ ॥ भी
ष्मउवाच॥ ॥अत्रतेवर्तयिष्यामियुधिष्ठिरनिबोधतत् ॥ इतिहासंसुमित्रस्यनिर्वृत्तमृषभस्यच॥८॥ सुमित्रोनामराजर्षिर्हैहयोमृगयांगतः॥ ससारसमृगंवि
द्ध्वाबाणेनानतपर्वणा॥ ९ ॥ समृगोबाणमादायययावमितविक्रमः ॥ सचराजाबलात्तूर्णंससारमृगयूथपम्॥ १० ॥ ततोनिम्नंस्थलंचैवसमृगोद्रवदाशुगः॥
मुहूर्तमिवराजेंद्रसमेनसपथागमत्॥ ११ ॥ ततःसराजातारुण्यादौरसेनबलेनच ॥ ससारबाणासनभृत्सखड्गोसौतनुत्रवान् ॥ १२ ॥ ततोनदान्नदीश्चैवपल्व
लानिवनानिच॥ अतिक्रम्याभ्यतिक्रम्यससारैकोवनेचरः॥ १३॥ सतुकामान्मृगोराजन्नासाद्यासाद्यतंनृपम्॥पुनरभ्येतिजवनोजवेनमहताततः॥ १४॥ स
तस्यबाणैर्बहुभिःसमभ्यस्तोवनेचरः॥ प्रक्रीडन्निवराजेंद्रपुनरभ्येतिचांतिकम्॥ १५॥ पुनश्चजवमास्थायजवनोमृगयूथपः ॥ अतीत्यातीत्यराजेंद्रपुनरभ्येति
चांतिकम्॥ १६॥ तस्यमर्मच्छिदंघोरंतीक्ष्णंचामित्रकर्शनः॥ समादायशरंश्रेष्ठंकार्मुकेतुतथासृजत्॥१७॥ ततोगव्यूतिमात्रेणमृगयूथपयूथपः॥ तस्यबाणप
थंमुक्त्वातस्थिवान्प्रहसन्निव॥ १८॥ तस्मिन्निपतितेबाणेभूमौज्वलिततेजसि॥ प्रविवेशमहारण्यंमृगोराजाप्यथाद्रवत्॥१९॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांति०
राजध० ऋषभगीतासुपंचविंशाधिकशततमोऽध्यायः॥१२५॥ ॥७॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥प्रविश्यसमहारण्यंतापसानामथाश्रमम्॥ आससादततोरा
जाश्रांतश्चोपाविशत्तदा॥ १ ॥ तंकार्मुकधरंदृष्ट्वाश्रमार्तंक्षुधितंतदा॥ समेत्यऋषयस्तस्मिन्पूजांचक्रुर्यथाविधि॥ २ ॥

॥ ११ ॥ बाणासनभृद्धनुर्धरः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ समभ्यस्तोविद्धः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचविंशाधिक
शततमोऽध्यायः ॥ १२५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥७॥ ॥ प्रविश्येति ॥ १ ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३ ॥ ४ ॥ हेभद्र ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥११॥ पुरस्यचत्यागइतिपदैकदेशोपिनिष्कृष्यते आशामृगाशा ॥ १२ ॥ हिमवानुच्चत्वेनमहोदधिर्विततत्वेनचगगनांतंनान्वपद्येतां तस्यततोप्युच्च त्वाद्विततत्वाच्च अवांतरंएकांशमपि ॥१३॥१४॥ आशावान्आशायामहत्त्वेनतद्वतोपिमहत्त्वमंतरिक्षवत् ॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिराज० नैलकंठीयेभारतभावदीपेषड्विंशाधि

सपूजामृषिभिर्दत्तांसंप्रगृह्यनराधिपः॥ अपृच्छत्तापसान्सर्वांस्तपसोवृद्धिमुत्तमां॥ ३॥ तेतस्यराज्ञोवचनंसंप्रगृह्यतपोधनाः॥ ऋषयोराजशार्दूलंतमपृच्छन्प्र योजनं॥ ४॥ केनभद्रसुखार्थेनसंप्राप्तोसितपोवनम्॥ पदातिर्बद्धनिस्त्रिंशोधन्वीबाणीनरेश्वर॥५॥ एतदिच्छामहेश्रोतुंकुतःप्राप्तोसिमानद ॥ कस्मिन्कुलेतुजा तस्त्वंकिंनामाचासिब्रूहिनः॥ ६ ॥ ततःसराजासर्वेभ्योद्विजेभ्यःपुरुषर्षभ॥ आचचक्षेयथान्यायंपरिचर्यांचभारत॥ ७॥ हैहयानांकुलेजातःसुमित्रोमित्रनंदनः॥ चरामिमृगयूथानिनिघ्नन्बाणैःसहस्रशः॥ ८॥ बलेनमहतागुप्तःसामात्यःसावरोधनः ॥ मृगस्तुविद्धोबाणेनमयासरतिशल्यवान्॥ ९॥ तंद्रवंतमनुप्राप्तोवनमे तद्यदृच्छया॥ भवत्सकाशंनष्टश्रीर्हताशःश्रमकर्शितः ॥ १० ॥ किंनुदुःखमतोन्यद्वैयदहंश्रमकर्शितः ॥ भवतामाश्रमंप्राप्तोहताशोभ्रष्टलक्षणः ॥ ११ ॥ नराज लक्षणत्यागोनपुरस्यतपोधनाः॥ दुःखंकरोतितत्तीव्रंयथाशाविहतामम ॥ १२ ॥ हिमवान्वामहाशैलःसमुद्रोवामहोदधिः ॥ महत्त्वान्नान्वपद्येतांनभसोवांतरं तथा॥ १३ ॥ आशायास्तपसिश्रेष्ठास्तथानांतमहंगतः ॥ भवतांविदितंसर्वंसर्वज्ञाहितपोधनाः ॥१४॥ भवंतःसुमहाभागास्तस्मात्पृच्छामिसंशयम्॥ आशावा न्पुरुषोयःस्यादंतरिक्षमथापिवा ॥ १५॥ किंनुज्यायस्तरंलोकेमहत्त्वात्प्रतिभातिवः॥ एतदिच्छामितत्त्वेनश्रोतुंकिमिहदुर्लभम्॥ १६॥ यदिगुह्यंनवोनित्यंतदाप्र ब्रूतमाचिरम्॥ नगुह्यंश्रोतुमिच्छामियुष्मत्तोद्विजसत्तमाः ॥ १७॥ भवत्तपोविघातोवायदिस्याद्विरमेततः॥ यदिवास्तिकथायोगोयोयंप्रश्नोमयेरितः॥ १८॥ एतत्कारणसामर्थ्यंश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः॥ भवंतोपितपोनित्याब्रूयुरेतत्समन्विताः॥ १९॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजध० ऋषभगीतासुषड्विं शाधिकशततमोऽध्यायः॥ १२६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ भीष्मउवाच॥ ॥ ततस्तेषांसमस्तानामृषीणामृषिसत्तमः॥ ऋषभोनामविप्रर्षिर्विस्मयन्निदमब्र वीत्॥ १॥ पुराहंराजशार्दूलतीर्थान्यनुचरन्प्रभो॥ समासादितवान्दिव्यंनरनारायणाश्रमम् ॥ २॥ यत्रसाबदरीरम्याह्रदोवैहायसस्तथा॥ यत्रचाश्वशिराराज न्वेदान्पठतिशाश्वतान्॥ ३॥ तस्मिन्सरसिकृत्वाहंविधिवत्तर्पणंपुरा॥ पितॄणांदेवतानांचततोश्रममियांतदा॥ ४॥

कशततमोऽध्यायः॥ १२६ ॥ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ वैहायसःविहायसागच्छंत्यामंदाकिन्यावैहायस्याअयंवैहायसः ॥ ३ ॥ ततोश्रमंततआश्रमंमंडपंइयांगतवानहं ॥ ४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥५॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ कायानुरूपंस्थूलं ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥१९॥ तेनतवपुत्रेणभूरिद्युम्नेन ॥ २० ॥ २१ ॥ एवंमुनिनाउक्तःवीरद्युम्नःअवसी

रेमातेयत्रतौनित्यंनरनारायणावृषी॥ अदूरादाश्रमंकंचिद्वासार्थमगमंतदा ॥ ५॥ तत्रचीराजिनधरंकृशमुच्चमतीवच ॥ अद्राक्षमृषिमायांतंतनुंनामतपोधनं ॥६॥ अन्यैर्नरैर्महाबाहोवपुषाष्टगुणान्वितम् ॥ कृशताचापिराजर्षेनदृष्टातादृशीक्वचित्॥७॥शरीरमपिराजेंद्रतस्यकानिष्ठिकासमम्॥ ग्रीवाबाहूतथापादौकेशाश्चाद्भुतदर्शनाः॥८॥ शिरःकायानुरूपंचकर्णौनेत्रेतथैवच॥ तस्यवाक्चैवचेष्टाचसामान्येराजसत्तम ॥ ९ ॥ दृष्ट्वाहंतंकृशंविप्रंभीतःपरमदुर्मनाः॥ पादौतस्याभिवाद्याथस्थितःप्रांजलिरग्रतः॥ १० ॥ निवेद्यनामगोत्रेचपितरंचनरर्षभ॥ प्रदिष्टेचासनेतेनशनैरहमुपाविशम्॥११॥ ततःसकथयामासकथांधर्मार्थसंहिताम्॥ ऋषिमध्येमहाराजतनुर्धर्मभृतांवरः॥ १२ ॥तस्मिंस्तुकथयत्येवराजाराजीवलोचनः॥ उपायाज्जवनैरश्वैःसबलःसावरोधनः ॥ १३ ॥ स्मरन्पुत्रमरण्येवैनष्टंपरमदुर्मनाः॥ भूरिद्युम्नपिताश्रीमान्वीरद्युम्नोमहायशाः ॥ १४ ॥ इहद्रक्ष्यामितंपुत्रंद्रक्ष्यामीहेतिपार्थिवः॥ एवमाशाहृतोराजाचरन्वनमिदंपुरा ॥१५॥ दुर्लभःसमयाद्रष्टुंनूनंपरमधार्मिकः॥ एकःपुत्रोमहारण्येनष्टइत्यसकृत्तदा॥ १६ ॥दुर्लभःसमयाद्रष्टुमाशाचमहतीमम॥तयापरीतगात्रोहंमुमूर्षुर्नात्रसंशयः॥१७॥एतच्छ्रुत्वातुभगवांस्तनुर्मुनिवरोत्तमः॥ अवाक्शिराध्यानपरोमुहूर्तमिवतास्थिवान् ॥ १८ ॥ तमनुध्यांतमालक्ष्यराजापरमदुर्मनाः ॥उवाचवाक्यंदीनात्मामंदंमंदमिवासकृत् ॥ १९ ॥ दुर्लभंकिंनुदेवर्षेआशायाश्चैवकिंमहत्॥ ब्रवीतुभगवानेतद्यदिगुह्यंनतेमयि॥ २०॥ ॥ मुनिरुवाच॥ ॥ महर्षिर्भगवांस्तेनपूर्वमासीद्विमानितः॥ बालिशांबुद्धिमास्थायमंदभाग्यतयात्मनः॥२१॥ अर्थयन्कलशंराजन्कांचनंवल्कलानिच॥ अवज्ञापूर्वकेनापिनसंपादितवांस्ततः ॥२२॥ निर्विण्णःसतुराजर्षिर्निराशःसमपद्यत॥ एवमुक्तोभिवाद्याथतमृषिंलोकपूजितम्॥ श्रांतोवसीदद्धर्मात्मायथात्वंनरसत्तम॥२३॥ अर्घंततःसमानीयपाद्यंचैवमहानृषिः॥ आरण्येनैवविधिनाराज्ञेसर्वंन्यवेदयत्॥ २४ ॥ततस्तेमुनयःसर्वेपरिवार्यनरर्षभम्॥ उपाविशन्नरव्याघ्रसप्तर्षयइवध्रुवम्॥ २५ ॥ अपृच्छंश्चैवतंतत्रराजानमपराजितम् ॥ प्रयोजनमिदंसर्वमाश्रमस्यनिवेशने॥ २६॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप०राजधर्मानुशासनप०ऋषभगीतासुसप्तविंशाधिकशततमोऽध्यायः॥ १२७॥ ॥ ७॥

दत्तनष्टप्रायोभूदित्यर्थः ॥२२॥२३॥२४॥ ततएवंमुनिनाराजपूजानंतरंआगताःकिमर्थंआश्रमेत्वंप्रविष्टोसीत्यपृच्छन् ॥२५॥२६॥

इतिशांतिप०रा०नै०भारतभा० सप्तविंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वीरेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ आशयाकृतोहतः कृहिंसायामित्यस्यरूपं॥४॥५॥६॥ ७ ॥ ८ ॥ आशायाआशावतःसममन्यत्कृशत्वेनसमंकिमपिनास्ति तस्यास्तद्गृहीतार्थस्य॥९॥कृशाकृशेयआशाजितः

॥राजोवाच॥ ॥वीरद्युम्नइतिख्यातोराजाहंदिक्षुविश्रुतः॥भूरिद्युम्नंसुतंनष्टमन्वेष्टुंवनमागतः॥ १ ॥ एकःपुत्रःसविप्राग्र्यबालएवचमेनघ॥ नदृश्यतेवनेचास्मिंस्तमन्वेष्टुंचराम्यहम्॥ २॥ ॥ऋषभउवाच॥ ॥इत्येवमुक्तेवचनेराज्ञामुनिरधोमुखः॥तूष्णीमेवाभवत्तत्रनचप्रत्युक्तवान्नृपम्॥ ३ ॥ सहितेनपुराविप्रोराज्ञानात्यर्थमानितः॥आशाकृतश्चराजेंद्रतपोदीर्घंसमाश्रितः॥ ४ ॥प्रतिग्रहमहंराज्ञांनकरिष्येकथंचन॥अन्येषांचैववर्णानामितिकृत्वाधियंतदा॥ ५॥ आशाहिपुरुषंबालमुत्थापयतितस्थुषी॥तामहंव्यपनेष्यामिइतिकृत्वाव्यवस्थितः॥वीरद्युम्नस्तुतंभूयःपप्रच्छमुनिसत्तमम्॥ ६॥ ॥राजोवाच॥ ॥आशायाःकिंकृशत्वंचकिंचेहभुविदुर्लभम्॥ब्रवीतुभगवानेतत्त्वंहिधर्मार्थदर्शिवान्॥ ७॥ततःसंस्मृत्यतत्सर्वंस्मारयिष्यन्निवाब्रवीत्॥राजानंभगवान्विप्रस्ततःकृशतनुस्तदा॥८॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥कृशत्वेनसमंराजन्नाशायाविद्यतेनृप॥तस्यावैदुर्लभत्वाच्चप्रार्थिताःपार्थिवामया॥ ९ ॥ ॥राजोवाच॥ ॥ कृशाकृशेमयाब्रह्मन्गृहीतेवचनात्तव॥दुर्लभत्वंचतस्यैववेदवाक्यमिवद्विज॥ १० ॥संशयस्तुमहाप्राज्ञसंजातोहृदयेमम॥ तन्मुनेममतत्त्वेनवक्तुमर्हसिपृच्छतः ॥ ११ ॥ त्वत्तःकृशतरंकिंनुब्रवीतुभगवानिदम्॥यदिगुह्यंनतेकिंचिद्विद्यतेमुनिसत्तम॥ १२॥ ॥कृशउवाच॥ ॥दुर्लभोप्यथवानास्तियोर्थीधृतिमवाप्नुयात्॥सदुर्लभतरस्तातयोर्थिनंनावमन्यते॥ १३ ॥सत्कृत्यनोपकुरुतेपरंशक्त्यायथार्हतः॥ यासक्तासर्वभूतेषुसाशाकृशतरीमया ॥ १४॥ कृतघ्नेषुचयासक्तानृशंसेष्वलसेषुच ॥ अपकारिषुचासक्तासाशाकृशतरीमया॥ १५॥एकपुत्रःपितापुत्रेनष्टेवाप्रोषितेपिवा॥प्रवृत्तिंयोनजानातिसाशाकृशतरीमया॥ १६॥ प्रसवेचैवनारीणांवृद्धानांपुत्रकारिता॥तथानरेंद्रधनिनांसाशाकृशतरीमया ॥ १७॥ प्रदानकांक्षिणीनांचकन्यानांवयसिस्थिते ॥ श्रुत्वाकथास्तथायुक्ताःसाशाकृशतरीमया ॥ १८॥ एतच्छ्रुत्वाततोराजन्सराजासावरोधनः॥ संस्पृश्यपादौशिरसानिपपातद्विजर्षभम्॥ १९॥ ॥राजोवाच॥ ॥प्रसादयेत्वांभगवन्पुत्रेणेच्छामिसंगमम्॥ यदेतदुक्तंभवतासंप्रतिद्विजसत्तम॥ २०॥ सत्यमेतन्नसंदेहोयदेतद्व्याहृतंत्वया॥ ततःप्रहस्यभगवांस्तनुर्धर्मभृतांवरः॥ २१॥

सकृशः येनाशाजितासपुष्टइत्यर्थः तस्यैवाऽऽशाविषयस्यैव ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ दुर्लभंकिंन्विविपूर्वप्रश्नस्योत्तरमाह दुर्लभइति ॥१३॥ त्वत्तःकृशतरमित्यनुपदोक्तस्योत्तरमाह सत्कृत्येति आदरेण, शांप्रदर्श्ययोर्थिनंनोपकुरुते तत्रयाआशासाऽतिकृशा मयामत्तः दीनत्वसंपादकत्वात् ॥ १४ ॥ १५॥ १६ ॥ १७ ॥ तथायुक्ताःप्रदानंस्थितमितिशब्दयुक्ताः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

उपालभ्यतत्रापराधंस्थापयित्वा ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ ममभक्तः ॥ २७ ॥ ॥ इतिशांतिप० राज० नैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टाविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२८ ॥ ॥७॥
नाम्रतस्येति शीलवतोजिताशस्ययत्कर्तव्यंतदत्रोच्यते पर्याप्तिरलंभावस्तृप्तिरितियावत् स्वात्मवृत्तिस्थःसमाधिसुखेनेवाहमपित्वद्वागमृतेनतृप्तोस्मीत्यर्थः ॥१॥२॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७॥ धर्मेणमयान

॥१२६॥ पुत्रमस्यानयक्षिप्रंतपसाचश्रुतेनच ॥ ससमानीयतत्पुत्रंतमुपालभ्यपार्थिवम् ॥ २२ ॥आत्मानंदर्शयामासधर्मंधर्मभृतांवरः॥ सदर्शयित्वाचात्मानंदिव्यमद्भु १२
तदर्शनम् ॥ विपाप्माविगतक्रोधश्चचारवनमंतिकात् ॥ २३ ॥ एतद्दृष्टंमयाराजंस्तथाचवचनंश्रुतम् ॥ आशामपनयस्वाशुततःकृशतरीमिमाम् ॥ २४ ॥ ॥भी
ष्मउवाच ॥ ॥सतथोक्तस्तदाराजन्ऋषभेणमहात्मना ॥ सुमित्रोपनयक्षिप्रमाशांकृशतरींततः ॥ २५ ॥ एवंत्वमपिकौंतेयश्रुत्वावाणीमिमांमम ॥ स्थिरोभवम
हाराजहिमवानिवपर्वतः ॥ २६ ॥ त्वंहिप्रष्टाचश्रोताचकृच्छ्रेष्वनुगतेष्विह ॥ श्रुत्वाममहाराजनसंतप्तुमिहार्हसि ॥ २७ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराज
ध० ऋषभगीतासुअष्टाविंत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२८ ॥ ॥७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ नाम्रतस्येवपर्याप्तिर्ममास्तिब्रुवतित्वयि ॥ यथाहिस्वात्मवृ
त्तिस्थस्तथातृप्तोस्मिभारत ॥१॥ तस्मात्कथयभूयस्त्वंधर्ममेवपितामह ॥ नहितृप्तिमहंयामिपिबन्धर्मामृतंहिते ॥ २ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ अत्राप्युदाहरंतीम
मितिहासंपुरातनम् ॥ गौतमस्यचसंवादंयमस्यचमहात्मनः ॥ ३ ॥ पारियात्रंगिरिंप्राप्यगौतमस्याश्रमोमहान् ॥ उवासगौतमोयंचकालंतमपिमेशृणु ॥ ४ ॥ ष
ष्टिंवर्षसहस्राणिसोतप्यद्गौतमस्तपः ॥ तमुग्रतपसायुक्तंभावितंसुमहामुनिम् ॥ ५ ॥ उपयातोनरव्याघ्रलोकपालोयमस्तदा ॥ तमपश्यत्सुतपसमृषिंवैगौतमंतदा
॥ ६ ॥ सतंविदित्वाब्रह्मर्षिर्यममागतमोजसा ॥ प्रांजलिःप्रयतोभूत्वाउपविष्टस्तपोधनः ॥ ७ ॥ तंधर्मराजोदृष्ट्वैवसत्कृत्यैवद्विजर्षभम् ॥ न्यमंत्रयतधर्मेणक्रियतां
किमितिब्रुवन् ॥ ८ ॥ ॥ गौतमउवाच ॥ ॥ मातापितृभ्यामानृण्यंकिंकृत्वासमवाप्नुयात् ॥ कथंचलोकानाप्नोतिपुरुषोदुर्लभान्शुचीन् ॥ ९ ॥ ॥ यमउवाच ॥
तपःशौचवतानित्यंसत्यधर्मरतेनच ॥ मातापित्रोरहरहःपूजनंकार्यमंजसा ॥ १० ॥ अश्वमेधैश्चयष्टव्यंबहुभिःस्वाप्तदक्षिणैः ॥ तेनलोकानवाप्नोतिपुरुषोद्भु
तदर्शनान् ॥ ११ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्वणियमगौतमसंवादेएकोनत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२९ ॥ ॥७॥ ॥१२६॥

वकिमिष्टंक्रियतामितिब्रुवन्यमोन्यमंत्रयततंसंमुखीकृतवान् ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ अश्वमेधैरितिस्वधर्ममात्रस्योपलक्षणं॥ ११ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वगिराजधर्मानु० नैलकंठीयेभारतभावदीपेएकोनत्रिंशद
धिकशततमोऽध्यायः ॥ १२९ ॥ ॥७॥ ॥७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मित्रैरित्यध्यायोवक्ष्यमाणानामापद्धर्माणांसूत्रभूतस्तत्रसर्वप्रकारैरापद्यागतायामधर्मेणप्रजापीडनजेनापिकोशवृद्धिःकर्तव्यातेनैवसर्वाआपदस्तरतीत्यध्यायार्थः ॥ १॥ सर्वतःसर्वैः ॥ २ ॥ परस्यचक्रंराष्ट्रंप्रत्यभियातस्य बलीयसासार्धं ॥ ३ ॥ असंविहितमसम्यग्रक्षितंराष्ट्रंयेनतस्य अतिपीडनात्परकीयामात्यादीनांभेदोप्यप्राप्यः तत्राऽर्थसाध्यंजीवितंवासुकृतमर्थश्वामार्गेणापिग्राह्यउतार्थंविनामरणंवाश्रेयइतिसार्धेनप्रश्नः ॥ ४ ॥ मामामप्राक्षीःपृष्टवानसि ॥ ५ ॥ वचनाच्छास्त्राद्धर्मंश्रुत्वोपास्यचक्वचिद्देशेकश्चिदेवसाधुर्भवति ॥ ६ ॥ आपत्कालेधनार्थंप्रजाःकर्षन्नपिधनंलभतेचेदापदंनिस्तीर्य

॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥मित्रैःप्रहीयमाणस्यबह्वमित्रस्यकागतिः॥राज्ञःसंक्षीणकोशस्यबलहीनस्यभारत ॥ १ ॥ दुष्टामात्यसहायस्यच्युतमंत्रस्यसर्वतः॥ राज्यात्प्रच्यवमानस्यगतिमश्र्यामपश्यतः॥ २ ॥ परचक्राभियातस्यपरराष्ट्राणिमृद्नतः॥ विग्रहेवर्तमानस्यदुर्बलस्यबलीयसा॥ ३ ॥ असंविहितराष्ट्रस्यदेशकालावजानतः॥ अप्राप्यंचभवेत्सांत्वंभेदोवाप्यतिपीडनात्॥ जीवितंत्वर्थहेतुर्वातत्रकिंसुकृतंभवेत् ॥ ४ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥ गुह्यंधर्मजमाप्राक्षीरतीवभरतर्षभ॥ अपृष्टेनोत्सहेवक्तुंधर्ममेतंयुधिष्ठिर॥ ५॥ धर्मोह्यणीयान्वचनाद्बुद्धिश्चभरतर्षभ॥ श्रुत्वोपास्यसदाचारैःसाधुर्भवतिसक्वचित् ॥ ६॥ कर्मणाबुद्धिपूर्वेणभवत्याढ्योनवापुनः॥ तादृशोयमनुप्रश्नःसंव्यवस्यःस्वयाधिया ॥ ७ ॥उपायंधर्मबहुलंयात्रार्थंशृणुभारत ॥ नाहमेतादृशंधर्मंबुभूषेधर्मकारणात् ॥ ८ ॥ दुःखादानइहह्येषस्यात्तुपश्चात्क्षयोपमः॥ अभिगम्यमतीनांहिसर्वासामेवनिश्चयः ॥ ९ ॥ यथायथाहिपुरुषोनित्यंशास्त्रमवेक्षते॥ तथातथाविजानातिविज्ञानमथरोचते॥१०॥ अविज्ञानादयोगोहिपुरुषस्योपजायते॥ विज्ञानादपियोगश्चयोगोभूतिकरःपरः॥११॥ अशंकमानोवचनमनसूयुरिदंशृणु॥राज्ञःकोशक्षयादेवजायतेबलसंक्षयः॥ १२॥ कोशंचजनयेद्राजानिर्जलेभ्योयथाजलम्॥ कालंप्राप्यानुगृह्णीयादेषधर्मःसनातनः॥ उपायधर्मंप्राप्येमंपूर्वैराचरितंजनैः॥ १३॥ अन्योधर्मःसमर्थानामापत्स्वन्यश्चभारत॥ प्राक्कोशात्प्राप्यतेधर्मोवृत्तिर्धर्माद्गरीयसी॥ १४॥

प्रजाअनुकंपयेत् नवालभतेचेत्स्वस्यप्रजानांचनाशोभवतीतिविचार्यस्वस्यप्रश्नस्योत्तरंस्वयमेवचिंतनीयमित्यर्थः ॥ ७ ॥ यात्रार्थंराज्ञांव्यवहारनिर्वाहार्थं धर्मोराज्ञामापद्धर्मस्तदर्थत्वेनबहुलमुपायंशृणु अहंतुनबुभूषइतितस्यशब्दैरनादरणीयत्वंदर्शितं बुभूषेप्राप्तुमिच्छामि ॥ ८ ॥ एषउपायोदुःखादानःप्रजानांदुःखेनाऽऽदीयतेंगीक्रियतेऽतएवपश्चात्क्षयोपमोमरणतुल्यः प्रजापीडनसंतापात्समुद्भूतोहुताशनः राज्ञःप्राणान्बलंकोशंनादग्ध्वाविनिवर्ततइति अभिगम्याश्वतामतयश्वतासांसर्वासांप्रजानामितिवा ॥ ९ ॥ १० ॥ अयोगउपायाभावः ॥ ११ ॥ १२ ॥ अनुगृह्णीयात् प्राक्कर्षिताःप्रजाइतिशेषः उपायधर्ममुपधर्मं अमुख्यधर्ममितियावत् सार्धः ॥१३॥ प्राक्कोशाद्विनापिकोशंतपआदिनाधर्मः वृत्तिर्जीवनं तद्धोपप्रसक्तौतुकोशसंचयविरोधीधर्मोनादर्तव्यइत्यर्थः ॥ १४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नबलीयान्नैकधेतिवत्समासः दुर्बलोधर्मंप्राप्याऽनुरुध्यन्यायवृत्तिंन्यायोपेतांश्रेष्ठांजीविकांनविंदति यस्माद्बलाच्चावश्यंबलंभवतीतिनियमोनास्तियस्मात्तस्मादापद्यधर्मोपिकर्तव्यत्वेनश्रूयतेतत्रचयोध र्मलक्षणोधर्मःसोऽधर्मएवभवतीतिशास्त्रमर्यादेतिश्लोकद्वयार्थः प्रजाकर्षणादिरधर्मोप्यापदिधर्मएव अकृतश्चेत्सएवाधर्मइतिभावः ॥ १५ ॥ १६ ॥ अनंतरमापन्निवृत्त्युत्तरंतत्रपूर्वोक्ताधर्मेकिंविचिकि त्स्यतेप्रायश्चित्तादिकंकरापहणादिकंचविधीयतेदोषपरिहारार्थमित्यर्थः फलितमाह यथेति ॥ १७ ॥ धर्मस्येतिकर्मणिषष्ठी परस्यधर्मंनोज्जिहीर्षेन्नाप्यात्मनोधर्ममुज्जिहीर्षेदपित्वात्मानमेवोज्जिहीर्षेत् स्वपरधर्मलोपेप्यात्मानमेवोद्धर्तुमिच्छेदित्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ विधृतस्यनिरुद्धस्यकउत्पथोनकोपिकिंनुयथाऽपथेनापिप्रद्रवतितथायतितव्यमितिशेषः ॥२२॥ २३ ॥ नविहिताय

धर्मंप्राप्यन्यायवृत्तिंनबलीयान्नविंदति ॥ यस्माद्बलस्योपपत्तिरेकांतेननविद्यते ॥ १५ ॥ तस्मादापत्स्वधर्मोपिश्रूयतेधर्मलक्षणः ॥ अधर्मोजायतेतस्मिन्निति वैकवयोविदुः ॥ १६ ॥ अनंतरंक्षत्रियस्यतत्रकिंविचिकित्स्यते ॥ यथास्यधर्मोनग्लायेन्नेयाच्छत्रुवशंयथा ॥ तत्कर्तव्यमिहेत्याहुर्नात्मानमवसादयेत् ॥ १७ ॥ सर्वात्मनैवधर्मस्यनपरस्यनचात्मनः ॥ सर्वोपायैरुज्जिहीर्षेदात्मानमितिनिश्चयः ॥ १८ ॥ तत्रधर्मविदांतातनिश्चयोधर्मनैपुणम् ॥ उद्यमोनैपुणंक्षात्रेबाहुवीर्यादितिश्रुतिः ॥ १९ ॥ क्षत्रियोवृत्तिसंरोधेकस्यनादातुमर्हति ॥ अन्यत्रतापसस्वाच्चब्राह्मणस्वाच्चभारत ॥ २० ॥ यथावैब्राह्मणःसीदन्नयाज्यमपियाजयेत् ॥ अभोज्यान्नानिचाश्नीयात्तथेदंनात्रसंशयः ॥ २१ ॥ पीडितस्यकिमद्वारमुत्पथोविधृतस्यच ॥ अद्वारतःप्रद्रवतियथाभवतिपीडितः ॥ २२ ॥ यस्यकोशबलग्लान्यासर्वलोकपराभवः ॥ भैक्ष्यचर्यानविहितानचविट्शूद्रजीविका ॥ २३ ॥ स्वधर्मानंतरावृत्तिर्जात्याननुपजीवतः ॥ वहतःप्रथमंकल्पमनुकल्पेनजीवनम् ॥ २४ ॥ आपद्गतेनधर्माणामन्यायेनोपजीवनम् ॥ अपिह्येतद्ब्राह्मणेपुदृष्टंवृत्तिपरीक्षये ॥ २५ ॥ क्षत्रियेसंशयःकस्मादित्येवंनिश्चितंसदा ॥ आददीतविशिष्टेभ्योनावसीदेत्कथंचन ॥ २६ ॥ हंतारंरक्षितारंचप्रजानांक्षत्रियंविदुः ॥ तस्मात्संरक्षताकार्यमादानंक्षत्रबंधुना ॥ २७ ॥ अन्यत्रराजन्हिंसायावृत्तिर्नेहास्तिकस्यचित् ॥ अप्यरण्यसमुत्थस्यएकस्यचरतोमुनेः ॥ २८ ॥ नशंखलिखितांवृत्तिंशक्यमास्थायजीवितुम् ॥ विशेषतःकुरुश्रेष्ठप्रजापालनमीप्सया ॥ २९ ॥

स्येत्यनुषज्यते स्वधर्मोविजयेनक्षत्रियस्यधनार्जनंतस्याऽनंतराप्रत्यासन्नास्वपरराष्ट्रावमर्देनधनार्जनंतेनवृत्तिस्तस्यविहितेत्यनुषंगः जात्यान्सजातीयाननुपजीवतोऽयाचमानस्यनित्यंप्रथमंकल्पंवहतोप्या पद्यनुकल्पेनजीवनंयुक्तमित्यर्थः ॥ २४ ॥ अन्यायेनविपर्ययेण बुभुक्षितरुग्यहंविप्रोधान्यमब्राह्मणाद्धरेदितिप्रतिग्रहालाभेब्राह्मणस्ययथाचौर्यंविहितं ॥ २५ ॥ एवंक्षत्रियोप्यापदिविशिष्टेभ्योबलादा ददीतेत्यत्रसंदेहएवनयुक्तइत्यर्थः ॥ २६ ॥ २७ ॥ अस्यापवादमाहान्यत्रेति अन्यत्रहिंसायाःकृशजनपीडामकृत्वेत्यर्थः इहहिंसायांकस्यचिदपिवृत्तिर्हिंसापूर्विकानविहितास्तीतिनेत्यर्थः अरण्यसमुत्थ स्यवनेएवतिष्ठतः ॥ २८ ॥ शंखेललाटास्थिलिखितांवृत्तिं दिष्टमात्रालंबिनाराज्ञाजीवितुंनशक्यं शंखःकंबुललाटास्थिइतिविश्वलोचनः ईप्सयाऔत्कंठ्येनप्रजापालनंचिकीर्षतेतिशेषः ॥ २९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३० ॥ ३१ ॥ अंतरंदूरतः ॥ ३२ ॥ बीजंभक्तेनासंपादितंचेद्ग्येभक्तदौर्बल्यंयथाभवतिएवमल्पधनोराजाप्रजाभिर्नरक्षितोनश्यति नष्टेचतस्मिन्सर्वाःप्रजाअपिनश्यंतीत्यर्थः एतत्पूर्वार्धोक्तं दर्शनंशास्त्रं ॥ ३३ ॥ अवृत्त्याजीविकायाअभावेनयस्यराष्ट्रमवसीदतियोवाऽन्यमनुष्यः अल्पेतिपाठेल्पपरीवारः योवावैदेशिकोदेशांतरोपजीवीतस्यराज्ञोजीवितंधिक् ॥ ३४ ॥ राज्ञोमूलंदीर्घकारणंकोशोबलंच तत्रापिकोशोबलस्यमूलंतद्बलंधर्माणांमूलंधर्मश्चप्रजानांमूलमतःसर्वस्यमूलभूतंकोशंवर्धयेत् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ कारणात्दृष्टांतात् राजारक्षार्थंप्रजाःकर्षन्नदोषंप्राप्नोति ॥ ३७ ॥ अन्यदापदिप्रजापीडनमप्यर्थार्थंभवति अपरमपीडनंविपरीतमनर्थार्थंभवति यदप्यन्यदनर्थार्थमर्थाभावार्थंकुंजरपालनादिभवति तदेवेहार्थस्यकारणमुत्पादकंभवति एवमेतदपीत्याहार्धेन एवमिति सार्धः ॥ ३८ ॥

परस्परंहिसंरक्षाराज्ञाराष्ट्रेणचापदि॥ नित्यमेवहिकर्तव्याएषधर्मःसनातनः॥ ३०॥ राजाराष्ट्रंयथापत्सुद्रव्यौघैरपिरक्षति ॥ राष्ट्रेणराजाव्यसनेरक्षितव्यस्तथा भवेत् ॥ ३१ ॥ कोशंदंडंबलंमित्रंयदन्यदपिसंचितम्॥ नकुर्वीतांतरंराष्ट्रेराजापरिगतःक्षुधा॥ ३२॥ बीजंभक्तेनसंपाद्यमितिधर्मविदोविदुः॥ अत्रैतच्छंबरस्या द्भुर्महामायस्यदर्शनम्॥ ३३॥ धिक्तस्यजीवितंराज्ञोराष्ट्रंयस्यावसीदति॥ अवृत्त्यान्यमनुष्योपियोवैदेशिकइत्यपि ॥ ३४॥ राज्ञःकोशबलंमूलंकोशमूलंपुन र्बलम्॥ तन्मूलंसर्वधर्माणांधर्ममूलाःपुनःप्रजाः॥ ३५॥ नान्यानपीडयित्वेहकोशःशक्यःकुतोबलम्॥ तदर्थंपीडयित्वाचदोषंप्राप्तुंनसोर्हति॥ ३६॥ अकार्यमपि यज्ञार्थंक्रियतेयज्ञकर्मसु॥ एतस्मात्कारणाद्राजानदोषंप्राप्तुमर्हति॥ ३७॥ अर्थार्थमन्यद्भवतिविपरीतमथापरम्॥ अनर्थार्थमथाप्यन्यत्तत्सर्वंह्यर्थकारणम्॥ एवंबुद्ध्यासंप्रपश्येन्मेधावीकार्यनिश्चयम्॥ ३८॥ यज्ञार्थमन्यद्भवतियज्ञोऽन्यार्थस्तथापरः॥ यज्ञस्यार्थार्थमेवान्यत्तत्सर्वंयज्ञसाधनम्॥ ३९॥ उपमामत्रवक्ष्या मिधर्मतत्त्वप्रकाशिनीम्॥ यूपंछिंदंतियज्ञार्थंतत्रयेपरिपंथिनः॥ ४०॥ द्रुमाःकेचनसामंताध्रुवंछिंदंतितानपि॥ तेचापिनिपतंतोन्यान्निघ्नंत्येववनस्पतीन्॥ ४१॥ एवंकोशस्यमहतोयेनराःपरिपंथिनः॥ तानहत्वानपश्यामिसिद्धिमत्रपरंतप ॥ ४२ ॥ धनेनजयतेलोकावुभौपरमिमंतथा ॥ सत्यंचधर्मवचनंयथानास्त्यधन स्तथा ॥ ४३ ॥ सर्वोपायैराददीतधनंयज्ञप्रयोजनम् ॥ नतुल्यदोषःस्यादेवंकार्याकार्येषुभारत ॥ ४४ ॥

यज्ञार्थमिति यथापश्वादिकंयज्ञार्थंयज्ञश्चचित्तसंस्कारार्थः पश्वादिकंयज्ञःसंस्कारश्चेतित्रयमर्थार्थंमोक्षार्थंभवति एवंदंडःकोशार्थंकोशोबलार्थंबलंशत्रुपराभवार्थं कोशोबलंजयश्चेतित्रयंराष्ट्रपुष्ट्यर्थ मितिभावः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ सामंताःप्रतिपक्षभूताः ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ यथानास्त्यधनस्तथेतिजीवन्मृतत्वमधनस्योक्तं ॥ ४३ ॥ यज्ञार्थंधनंसर्वैरप्यनिषिद्धैरुपायैराददीत परंतुकार्याकार्येषुविहितनिषिद्धेषु आपदिप्रजापीडनंविहितंनदेवानापदिनिषिद्धंतथाभूतेष्वर्थेषुतुल्यदोषोनस्याद्देशकालानुसारेणकार्यमप्यकार्यंभवत्यकार्यमपिकार्यंभवतितत्रविपरीतंनप्रतिपद्येतेतिभावः ॥ ४४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

एतौधनसंग्रहत्यागावेकस्मिन्पुरुषेनसंभवतःयुगपत्तयोर्वृत्तिर्नसिध्यति विरक्तेषुसंग्रहासंभवात् ॥ ४५ ॥ अन्येषुत्यागासंभवमाह यदिदमिति तस्मादविरक्तत्वाद्राज्ञोधनमेष्टव्यमेवेतिभावः ॥ ४६ ॥ ननु किंपापमूलेनधनेनकिंचतन्मूलेनराज्येनेत्याशंक्याह नचेति अनापद्येवराज्ञोबहुकरादानंपापमूलमापदितुनतत्तथाभवति अतोनपापमूलंधनंनापितन्मूलराज्यस्यहेयत्वमपितुधर्महेतुत्वादवश्यंकर्तव्यत्वमेवे

नैतौसंभवतोराजन्कथंचिदपिपार्थिव ॥ नह्यरण्येषुपश्यामिधनवृद्धानहंक्वचित् ॥ ४५ ॥ यदिदंदृश्यतेवित्तंपृथिव्यामिहकिंचन ॥ ममेदंस्यान्ममेदंस्यादित्येवं कांक्षतेजनः ॥ ४६ ॥ नचराज्यसमोधर्मःकश्चिदस्तिपरंतप ॥ धर्मःसंशब्दितोराज्ञामापदर्थमतोन्यथा ॥ ४७ ॥ दानेनकर्मणाचान्येतपसान्येतपस्विनः ॥ बुद्ध्या दाक्ष्येणचैवान्येविंदंतिधनसंचयान् ॥ ४८ ॥ अधनंदुर्बलंप्राहुर्धनेनबलवान्भवेत् ॥ सर्वंधनवताप्राप्यंसर्वंतरतिकोशवान् ॥ ४९ ॥ कोशेनधर्मःकामश्चपर लोकस्तथाप्ययम् ॥ तंचधर्मेणलिप्सेतनाधर्मेणकदाचन ॥ ५० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशतसाहस्र्यांसंहितायांवैयासिक्यांशांतिपर्वणिराजधर्मानुशासनपर्व णित्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३० ॥ ॥ समाप्तंचराजधर्मानुशासनपर्व ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अथापद्धर्मपर्व ॥

त्यर्थः ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ॥ इतिश्रीमत्पदवाक्यप्रमाणमर्यादाधुरंधरचतुर्धरवंशावतंसश्रीगोविंदसूरिसूनोर्नीलकंठस्यकृतौभारतभाव० रा० त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३० ॥ ॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्रीगणेशायनमः गोपालनारायणलक्ष्मणार्यान्धीरेशमंगाधरनीलकंठान् चिंतामणिसांबशिवंचनत्वाविट्टणमआपद्गतराजधर्मान्॥ १॥पूर्वस्मिन्नध्यायेयायिनआपदिआगतायांप्रजापीडनेनापिकोशंसंपा
द्यापदंतरेदित्युक्तं इदानींस्थायिनएवापद्यागतायांपृच्छति क्षीणस्येत्यादिना क्षीणस्यधान्यकोशादिसंग्रहरहितस्य दीर्घसूत्रस्यअलसस्य सानुक्रोशस्यबंधुक्षयभयाद्दुर्गाद्बहिर्निर्गत्ययुद्धंदातुमसमर्थस्य परि
शंकितवृत्तस्यअमात्येषुशंकावतः यतः श्रुतमंत्रस्यलोकैरितिशेषः अगुप्तमंत्रस्येत्यर्थः ॥ १ ॥ विभक्तानिशत्रुभिर्विभज्यगृहीतानिपुरराष्ट्राणियस्य अतएवनिर्द्रव्यनिचयस्यद्रव्याभावादेवनसंभावितानि
आवर्जितानिमित्राणियेनतस्य मित्रबलहीनत्वादेवभिन्नाःशत्रुभिर्वशीकृताअमात्यायस्य ॥ २॥ परचक्रंअभिजातंसंमुखंयस्यपरचक्रेणाभिभूतस्येत्यर्थः बलीयसाशत्रुणाआपन्नंव्याकुलीकृतंचेतोयस्य
॥ ३ ॥ बाह्योयायीयदिधर्मपूर्वकेअर्थार्जनेकुशलस्तर्हिशीघ्रंसंधिःकर्तव्यःस्वीयपूर्वैर्भुक्तान्ग्रामनगरादीन्तेनाक्रांतान्क्रमशःततोमोचयेत्साम्नैवेत्यर्थः ॥ ४ ॥ सचेद्दुष्टात्मातर्हिसंनिरोधेनकतिपयग्रामदाने

नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम्॥ देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत्॥ अथापद्धर्मपर्व ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ क्षीणस्यदीर्घसूत्रस्यसानुक्रोशस्यबं
धुषु॥ परिशंकितवृत्तस्यश्रुतमंत्रस्यभारत॥ १ ॥ विभक्तपुरराष्ट्रस्यनिर्द्रव्यनिचयस्यच॥ असंभावितमित्रस्यभिन्नामात्यस्यसर्वशः॥ २ ॥ परचक्राभिजातस्य
दुर्बलस्यबलीयसा॥ आपन्नचेतसोब्रूहिकिंकार्यमवशिष्यते॥ ३॥ ॥ भीष्मउवाच॥ ॥ बाह्यश्चेद्विजिगीषुःस्याद्धर्मार्थकुशलःशुचिः॥ जवेनसंधिंकुर्वीतपूर्व
भुक्तान्विमोचयेत् ॥ ४ ॥ योऽधर्मविजिगीषुःस्याद्बलवान्पापनिश्चयः॥ आत्मनःसंनिरोधेनसंधिंतेनापिरोचयेत् ॥ ५ ॥ अपास्यराजधानींवातरेद्द्रव्येणचाप
दम्॥ तद्भावयुक्तोद्रव्याणिजीवन्पुनरुपार्जयेत्॥ ६॥ यास्तुकोशबलत्यागाच्छक्यास्तरितुमापदः ॥ कस्तत्राधिकमात्मानंसंत्यजेदर्थधर्मवित्॥ ७॥ अवरोधा
न्जुगुप्सेतकासपत्नधनेदया॥ नत्वेवात्माप्रदातव्यःशक्येसतिकथंचन॥ ८॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ आभ्यंतरेप्रकुपितेबाह्येचोपनिपीडिते॥ क्षीणेकोशेश्रुते
मंत्रेकिंकार्यमवशिष्यते॥ ९॥ ॥ भीष्मउवाच॥ ॥ क्षिप्रंवासंधिकामःस्यात्क्षिप्रंवातीक्ष्णविक्रमः॥ तदापनयनंक्षिप्रमेतावत्सांपरायिकम्॥ १०॥ अनुरक्तेन
चेष्टेनहृष्टेनजगतीपतिः॥ अल्पेनापिहिसैन्येनमहींजयतिभूमिपः॥ ११॥

नापिसंधिमेवकुर्यादित्याह यइति अधर्मेतिच्छेदःअधर्मप्रधानोविजिगीषुरधर्मविजिगीषुः॥५॥सचेद्दुष्टतरस्तदाकिंकर्तव्यंतदाह अपास्येति तद्भावयुक्तोराजत्वगुणयुक्तश्चेत् ॥६॥ दुष्टतमेतुराज्यधनंत्यक्त्वा
आत्मानंरक्षेदित्याह यास्त्विति ॥ ७ ॥ अवरोधान्अंतःपुराणिजुगुप्सेतपलायितुमिच्छेत् तत्राशक्तौतेषुशत्रुसाद्भूतेषुदयास्नेहोनकार्यः तानुपेक्ष्यापिकेवलमात्मानमेवरक्षेदित्यर्थः ॥८॥ आभ्यंतरेऽमात्यादौ
बाह्येदुर्गराष्ट्रादौउपनिपीडितेआक्रांते ॥ ९ ॥ धर्मिष्ठेबाह्येक्षिप्रंसंधिःअधर्मिष्ठेतुतीक्ष्णःपराक्रमःकर्तव्यः यदात्वेवंतदाअपनयनंशत्रोर्दूरीकरणंक्षिप्रमेवभवति अथवासांपरायिकंधर्मयुद्धेनमरणेपरलोक
हितंभवति ॥ १० ॥ विक्रमेपक्षद्वयमपिसंभावितमित्याहद्वाभ्यां अनुरक्तेनेति ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १२ ॥ यस्मिन्कालेमृदुत्वंगंतुंयुद्धपक्षंत्यक्तुं सर्वलोकागमंसर्वस्यलोकस्यप्रसिद्धंआगमंशपथाद्युपायंछलंमाभूदितिबुद्ध्याकृत्वा विश्वासात्विश्वासंप्रापय्य विनयंकुर्यात्मृदुर्भवेत् नतुयुद्धमेवहठेनश्रयेत् ॥१३॥यदाभ्यंतरप्रकोपात्युद्धंकर्तुमशक्यं वाह्यप्रकोपात्सामचाशक्यं तदासाम्नाअपचिक्रमिषुर्दुर्गादपक्रांतुमिच्छुःस्यात् अपक्रम्यकंचित्कालंदेशंचविलंघयित्वामंत्रेणमंत्रवलेनपुनःपृथ्वींजेतुमुपक्रमेत् ॥१४॥ ॥इतिशांतिप० आप० नैलकंठीयेभा० एकत्रिंशदधिकशततमोध्यायः ॥१३१॥ ॥७॥ हीनेधर्मेराज्ञामितिशेषः परमकेसर्वोपायेनब्राह्मणारक्ष्याइत्यस्मिन् ॥१॥ जघन्येआपद्गकुले ब्राह्मणः

हतोवादिवमारोहेद्धत्वावाक्षितिमावसेत् ॥ युद्धेहिसंत्यजन्प्राणान्शक्रस्यैतिसलोकताम् ॥ १२ ॥ सर्वलोकागमंकृत्वामृदुत्वंगंतुमेवच ॥ विश्वासाद्विनयंकुर्याद्विश्वसेच्चाप्युपायतः ॥ १३ ॥ अपचिक्रमिषुःक्षिप्रंसाम्नावापरिसांत्वयन् ॥ विलंघयित्वामंत्रेणततःस्वयमुपक्रमेत् ॥ १४ ॥ ॥ इतिश्रीम० शां० आप० एकत्रिंशदधिकशततमोध्यायः ॥ १३१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥हीनेपरमकेधर्मेसर्वलोकाभिसंहिते॥ सर्वस्मिन्दस्युसाद्भूतेपृथिव्यामुपजीवने ॥ १ ॥ केनस्विद्ब्राह्मणोजीवेज्जघन्येकालआगते॥ असंत्यजन्पुत्रपौत्राननुक्रोशात्पितामह ॥ २ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ विज्ञानबलमास्थायजीवितव्यंतथागते ॥ सर्वंसाध्वर्थमेवेदमसाध्वर्थंनकिंचन ॥ ३ ॥ असाधुभ्योर्थमादायसाधुभ्योयःप्रयच्छति ॥ आत्मानंसंक्रमंकृत्वाकृच्छ्रधर्मविदेवसः ॥ ४ ॥ आकांक्षन्नात्मनोराज्यंराज्येस्थितिमकोपयन् ॥ अदत्तमेवाददीतदातुर्वित्तंममेतिच ॥ ५ ॥ विज्ञानबलपूतोयोवर्ततेनिंदितेष्वपि ॥ वृत्तिविज्ञानवान्धीरःकस्तंवावक्तुमर्हति ॥ ६ ॥ येषांबलकृतावृत्तिस्तेषामन्यानरोचते ॥ तेजसाभिप्रवर्ततेबलवंतोयुधिष्ठिर ॥ ७ ॥ यदेवप्राकृतंशास्त्रमविशेषेणवर्तते ॥ तदेवमभ्यसेदेवंमेधावीवाप्यथोत्तरम् ॥ ॥ ८ ॥ ऋत्विक्पुरोहिताचार्यान्सत्कृतानभिसत्कृतान् ॥ नब्राह्मणान्घातयीतदोषान्प्राप्नोतिघातयन् ॥ ९ ॥ एतत्प्रमाणंलोकस्यचक्षुरेतत्सनातनम् ॥ तत्प्रमाणोवगाहेततेनतत्साध्वसाधुवा ॥ १० ॥ बहवोग्रामवास्तव्यारोषाद्ब्रूयुःपरस्परम् ॥ नतेषांवचनाद्राजासत्कुर्याद्घातयीतवा ॥ ११ ॥ नवाच्यःपरिवादोऽयंनश्रोतव्यःकथंचन ॥ कर्णौवथापिधातव्यौप्रस्थेयंचान्यतोभवेत् ॥ १२ ॥

केनजीवेदित्यस्यब्राह्मणंकथंरक्षेदित्यर्थः ॥ २ ॥ सर्वंधनादिकंसाध्वर्थंसतामर्थे ॥ ३ ॥ एवंहेतुमुक्त्वाविधेयमाह असाधुभ्यइति संक्रमंआगमनमार्गं ॥ ४ ॥ स्थितिंपालनधर्मं दातुःपालयितुः देङ्पालने इत्यस्यरूपं स्थानभ्रष्टस्यराज्ञोब्राह्मणपालनार्थंसर्वस्वहरणेऽपिदोषोनास्तीत्यर्थः ॥ ५ ॥ वक्तुंनिंदितुं ॥ ६ ॥ ७ ॥ प्राकृतंप्राकृतापद्धर्मोपयोगिशास्त्रं स्वराष्ट्रात्परराष्ट्राच्चकोशंसंजनयेन्नृपइतिसामान्यशास्त्रमेवापन्नोराजाउपजीवेत् मेधावीतु तत्रापियेराष्ट्रद्वयस्थाधनिकाःकदर्यत्वेनदंडार्हास्तादृशेभ्यएवाददीतेत्युत्तरंशास्त्रंअभ्यसेत् ॥ ८ ॥ ऋत्विगिति अत्यंतापद्यपिऋत्विगादीन्धनवतोऽपिनघातयीतधनहरणेननहिंस्यादित्यर्थः ॥ ९ ॥ १० ॥ ग्रामवास्तव्याग्रामवासिनः ॥ ११ ॥ ऋत्विगादीनांनिंदापिनश्रोतव्येत्याह नवाच्यइति ॥ १२ ॥ ॥ ७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अपरेइति एवंकृत्विगादीनामदंडनंशंखेनलिखितस्यभ्रातुरपिहस्तछेदःकृतस्तादृशधर्मपराः इदमपिवाक्यंमात्सर्यादिनानब्रूयात् धर्मेणतुब्रूयादेवेत्यपरेइच्छंति ॥ १६ ॥ आर्षं गुरोरप्यवलिप्तस्यकार्याकार्यमजानतः उत्पथंप्रतिपन्नस्यकार्यंभवतिशासनमिति तादृक्विकर्मस्थंनपातयेदित्येवंरूपं ॥ १७ ॥ स्वमतमाह देवताइति दैवमेवपापिष्ठंकृत्विगादिदंडयति राजातुतत्रोदासीनैवेतिभावः ॥ १८ ॥ सर्वतःसर्वात्मनासत्कृतःआदृतःश्रौतोधर्मः सद्भिर्मन्वादिभिःसत्कृतःस्मार्तधर्मः भूतिप्रवरकारणैःभूतिप्रवराईश्वराःकारणानिपारंपर्यागतानिकुलदेशग्रामादिपरिगृहीतानितैरपिनिमित्तैःस

असतांशीलमेतद्वैपरिवादोथपैशुनम्॥ गुणानामेववक्तारःसंतःसत्सुनराधिप ॥ १३ ॥ यथासमधुरौदम्यौसुदांतौसाधुवाहिनौ॥ धुरमुद्यम्यवहतस्तथावर्तेतवैनृपः॥ १४ ॥ यथायथास्यबहवःसहायाःस्युस्तथापरे॥ आचारमेवमन्यंतेगरीयोधर्मलक्षणम् ॥ १५ ॥ अपरेनैवमिच्छंतियेशंखलिखितप्रियाः॥ मात्सर्यादथवालोभान्नब्रूयुर्वाक्यमीदृशम्॥ १६ ॥ आर्षमप्यत्रपश्यंतिविकर्मस्थस्यपातनम्॥ नतादृक्सदृशंकिंचित्प्रमाणंदृश्यतेक्वचित् ॥ १७ ॥ देवताश्चविकर्मस्थंपातयंतिनराधमम्॥ व्याजेनविंदन्वित्तंहिधर्मात्सपरिहीयते ॥ १८ ॥ सर्वतःसत्कृतःसद्भिर्भूतिप्रवरकारणैः॥ हृदयेनाभ्यनुज्ञातोयोधर्मस्तंव्यवस्यति ॥ १९ ॥ यश्चतुर्गुणसंपन्नंधर्मंब्रूयात्सधर्मवित् ॥ अहेरिवहिधर्मस्यपदंदुःखंगवेषितुम् ॥ २० ॥ यथामृगस्यविद्धस्यपदमेकपदंनयेत् ॥ लक्षेद्रुधिरलेपेनतथाधर्मपदंनयेत् ॥ २१ ॥ यथासद्भिर्विनीतेनयथागंतव्यमित्युत॥ राजर्षीणांवृत्तमेतदेवंगच्छयुधिष्ठिर ॥ २२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशां० आप० राजर्षिवृत्तोनामद्वात्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥ १३२॥ ॥ ७॥ ॥ भीष्मउवाच॥ ॥ स्वराष्ट्रात्परराष्ट्राच्चकोशंसंजनयन्नृपः॥ कोशाद्धिधर्मःकौंतेयराज्यमूलंचवर्धते ॥ १ ॥ तस्मात्संजनयेत्कोशंसत्कृत्यपरिपालयेत्॥ परिपाल्यानुतनुयादेषधर्मःसनातनः॥ २ ॥ नकोशःशुद्धशौचेननन्नृशंसेनजातुचित् ॥ मध्यमंपदमास्थायकोशसंग्रहणंचरेत्॥ ३ ॥ अबलस्यकुतःकोशोह्यकोशस्यकुतोबलम्॥ अबलस्यकुतोराज्यमराज्ञःश्रीर्भवेत्कुतः॥ ४ ॥ उच्चैर्वृत्तेःश्रियोहानिर्यथैवमरणंतथा॥ तस्मात्कोशंबलंमित्रमथराजाविवर्धयेत् ॥ ५ ॥ हीनकोशंहिराजानमवजानंतिमानवाः॥ नचास्याल्पेनतुष्यंतिकार्यमप्युत्सहंतिच ॥ ६ ॥

त्कृतःमन्वादिभिरनुक्तोऽपिशिष्टैरादृतइत्यर्थः हेतुत्रयाभावेऽपिस्वयंचयोधर्मत्वेननिश्चितःएवंचतुर्भिःकारणैर्धर्मःसिध्यति नतदनुमतिर्कृत्विगादीनांदंडेदृश्यतइतिभावः ॥ १९ ॥ चत्वारोगुणाः आन्वीक्षिकीत्रयीवार्तादंडनीतिश्चेति यएषामविरुद्धश्चतुर्गुणसंपन्नः ॥२०॥ पदंभूमौनिहितंपदंस्थानं लक्षेत्लक्षयेत् नयेत्अन्यान्प्रापयेत् युक्त्येतिशेषः॥२१॥२२॥ ॥इतिशां० आप० नै० भार० द्वात्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥१३२॥ ॥७॥ ॥स्वराष्ट्रादिति राजधर्मांतेउक्तस्यापन्नस्ययायिनउक्तांस्थितिंदृढीकर्तुमयमध्यायः॥१॥अनुतनुयादनुगृह्णीयात्॥२॥३॥४॥उच्चैर्वृत्तेःमहतः॥५॥कार्यमपिकर्तुंनोत्सहंति॥६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ७ ॥ विप्रकृताःकृतविरोधाः शालावृकवत्जिघांसुमेनमेवविंदंतिआश्रयंतिकपटेनहंतुं प्राप्स्यर्थस्यविंदतेरूपं आर्षोवचनव्यत्ययः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ दस्युभिःदस्युप्रायैरमात्यैः अत्यंतापन्नस्यवनस्था
दस्यवोऽपिकार्यकराइत्याह दस्यूनामिति ॥ ११ ॥ तेष्वपिसत्येनमार्दवेनचस्थेयमित्याह एकांततइति ॥ १२ ॥ १३ ॥ जनःप्राकृतःअलंपर्याप्तंयुक्तमित्यर्थः ॥ १४ ॥ सद्भिर्दस्युभिःपरादानंपरस्वहरणम
पिकृतंअहिंसाभवति तथावक्ष्येइतिशेषः ॥ १५ ॥ तदेवाह अयुध्यमानस्येति निःशेषकरणंसर्वहरणं ॥ १६ ॥ स्त्रियाःकन्यायाःमोषश्चौर्यं दारामर्षस्यप्रागुक्तेः पतिस्थानंग्रामादीनाक्रम्यतत्पतित्वेनाव १२

श्रियोहिकारणाद्राजासत्क्रियांलभतेपराम् ॥ सास्यगूहतिपापानिवासोगुह्यमिवस्त्रियाः ॥ ७ ॥ ऋद्धिमस्यानुतप्यंतेपुराविप्रकृतानराः ॥ शालावृकाइवाजस्रं
जिघांसुमेवविंदति ॥ ८ ॥ ईदृशस्यकुतोराज्ञःसुखंभवतिभारत ॥ उद्यच्छेदेवननमेदुद्यमोह्येवपौरुषम् ॥ ९ ॥ अथापर्वणिभज्येतननमेतेहकस्यचित् ॥ अथार
ण्यंसमाश्रित्यचरेन्मृगगणैःसह ॥ १० ॥ नत्वेवोज्झितमर्यादैर्दस्युभिःसहितश्चरेत् ॥ दस्यूनांसुलभासेनारौद्रकर्मसुभारत ॥ ११ ॥ एकांततोह्यमर्यादात्सर्वो
प्युद्विजतेजनः ॥ दस्यवोप्यभिशंकंतेनिरनुक्रोशकारिणः ॥ १२ ॥ स्थापयेदेवमर्यादांजनचित्तप्रसादिनीम् ॥ अल्पेप्यर्थेचमर्यादालोकेभवतिपूजिता ॥ १३ ॥
नायंलोकोस्तिनपरइतिव्यवसितोजनः ॥ नालंगंतुंहिविश्वासंनास्तिकेभयशंकिते ॥ १४ ॥ यथासद्भिःपरादानमहिंसादस्युभिःकृता ॥ अनुरज्यंतिभूतानि
समर्यादेषुदस्युषु ॥ १५ ॥ अयुध्यमानस्यवधोदारामर्षःकृतघ्नता ॥ ब्रह्मवित्तस्यचादानंनिःशेषकरणंतथा ॥ १६ ॥ स्त्रियामोषःपतिस्थानंदस्युष्वेतद्विगर्हितम् ॥
संश्लेषंचपरस्त्रीभिर्दस्युरेतानिवर्जयेत् ॥ १७ ॥ अभिसंदधतेयेचविश्वासायास्यमानवाः ॥ अशेषमेवोपलभ्यकुर्वंतीतिविनिश्चयः ॥ १८ ॥ तस्मात्सशेषंकर्त
व्यंस्वाधीनमपिदस्युभिः ॥ नबलस्थोहमस्मीतिनृशंसानिसमाचरेत् ॥ १९ ॥ सशेषकारिणस्तत्रशेषंपश्यंतिसर्वशः ॥ निःशेषकारिणोनित्यंनिःशेषकरणाद्भ
यम् ॥ २० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशां० आपद्धर्म० त्रयस्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ अत्रधर्मानुवचनंकीर्तयंतिपुरा
विदः ॥ प्रत्यक्षावेवधर्मार्थौक्षत्रियस्यविजानतः ॥ १ ॥

स्थानंआत्यंतिकपरवृत्तिनिरोधात् संश्लेषंसद्योऽविभागेदूषणं ॥ १७ ॥ येमानवाःनिःशेषीकृतास्तेऽस्यदस्योर्विश्वासायाभिसंदधतेदस्युनासहविश्वासःकर्तव्यइतिव्यवस्यंति ततश्चविश्वासेजातेदस्योःस्था ॥ २ ॥
नादिकमुपलभ्यअशेषंदस्योरपिनिःशेषंधनसंतानादिकंकुर्वंति ॥ १८ ॥ यस्मादेवंतस्मात्सशेषमेवपरलुंपनंकर्तव्यं ॥ १९ ॥ योयथाकरोतितथैवप्रजाःकुर्वंतीत्याह सशेषेति ॥ २० ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणि
आ० नैलकंठीयेभा० त्रयस्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अत्रेति प्रत्यक्षौदुःखस्यकारणंसर्वस्वादानमपिदुःखस्यकारणंस्तेयमपिधर्मः ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तस्माद्व्यवधानंशास्त्रोक्तधर्माधर्मविचारेणादृष्टसुखेंऽतरायोनकर्तव्यः धर्मयापनाधर्मोंपदेशःपरोक्षःदृष्टफलस्याभावादविश्वास्यइत्यर्थः वकपदंयथातथेदं किमिदंभूमौवकस्यपदंउतशुनःउतचित्रव्याघ्रस्येत्ययंविचारोव्यर्थस्तथायंधर्मोऽधर्मोवेतिविचारोपि ॥ २ ॥ धर्मेति अदृष्टफलौधर्माधर्मावपास्य विद्याभिजनमित्राणिबुद्धिसत्त्वधनानिच तपःसहायवीर्याणिदैवंचदशमंवलमिति विशालोक्तंदशविधंबलमेवाश्रयेदित्यर्थः ॥ ३ ॥ श्रियोधनानिवलंविंदंति वलवांश्चामात्यादीन्विंदंति अतःश्रीरेवसर्वमूलं तद्रहितएवपतितोनत्वधर्मकारीत्यर्थमात्रमिदं आततायिश्रोत्रियस्त्रतिवत् ॥४॥ बलवति बहुअपथ्यं

तत्रनव्यवधातव्यंपरोक्षाधर्मयापना ॥ अधर्मोधर्मइत्येतद्यथावृकपदंतथा॥ २ ॥ धर्माधर्मफलेजातुददर्शेहनकश्चन॥ बुभूषेद्बलमेवैतत्सर्वंबलवतोवशे॥ ३॥ श्रियोबलममात्यांश्चबलवानिहविंदति ॥ योह्यनाढ्यःसपतितस्तदुच्छिष्टंयदल्पकम् ॥ ४ ॥ बह्वपथ्यंबलवतिनकिंचित्क्रियतेभयात् ॥ उभौसत्याधिकारस्थौत्रायेतेमहतोभयात्॥ ५॥ अतिधर्माद्बलंमन्येबलाद्धर्मःप्रवर्तते॥ बलेप्रतिष्ठितोधर्मोधरण्यामिवजंगमम्॥ ६॥ धूमोवायोरिववशेबलंधर्मोनुवर्तते ॥ अनीश्वरोबलेधर्मोद्रुमेवल्लीवसंश्रिता॥ ७॥ वशेबलवतांधर्मःसुखंभोगवतामिव ॥ नास्त्यसाध्यंबलवतांसर्वंबलवतांशुचि ॥ ८॥ दुराचारःक्षीणबलःपरित्राणंनगच्छति॥ अथतस्मादुद्विजतेसर्वोलोकोवृकादिव ॥ ९ ॥ अपध्वस्तोह्यवमतोदुःखंजीवतिजीवितम्॥ जीवितंयदपकृष्टंयथैवमरणंतथा॥ १० ॥ यदेवमाहुःपापेनचारित्रेणविवर्जितः ॥ सुभृशंताप्यतेनैववाक्शल्येनपरिक्षतः ॥ ११ ॥ अत्रैतदाहुराचार्याःपापस्यपरिमोक्षणे ॥ त्रयींविद्यामवेक्षेततथोपासीतवैद्विजान् ॥ १२ ॥ प्रसादयेच्चक्षुषाचवाचाचाप्यथकर्मणा ॥ महामनाश्चापिभवेद्विवहेच्चमहाकुले ॥ १३ ॥ इत्यस्मीतिवदेदेवंपरेषांकीर्तयेद्गुणान् ॥ जपेदुदकशीलःस्यात्पेशलोनातिजल्पकः॥ १४॥ब्रह्मक्षत्रंसंप्रविशेद्बहुकृत्वासुदुष्करम्॥उच्यमानोहिलोकेनबहुकृत्तदचिंतयन्॥ १५॥अपापोह्येवमाचारःक्षिप्रंबहुमतोभवेत्॥ सुखंचवित्रंभुंजीतकृतेनैकेनगोपयेत्॥ १६॥ लोकेचलभतेपूजांपरत्रेहमहत्फलम्॥ १७॥ ॥इति० भा० शां० आप० चतुस्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥ १३४॥

॥भीष्मउवाच॥ ॥अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम्॥ यथादस्युःसमर्यादःप्रेत्यभावेननश्यति॥ १ ॥

दृष्टापिभयात्सनकिंचित्क्रियतेपतितोयमितिनबहिःक्रियते उभौबलधर्मौ ॥५॥ अनयोर्मध्येबलमेवश्रेयइत्याह अतीति ॥ ६ ॥७॥८॥९ ॥ अपध्वस्तःऐश्वर्याच्च्युतः अपकृष्टंनिंदितं ॥१०॥ वर्जितस्सक्तोबांधवैरितिशेषः ताप्यतापयित्वापरिक्षतःक्रियतइतिशेषः ॥११॥ अत्रअधर्मेणधनार्जनेकृतेसति ॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥ ॥इतिशांतिप० आ० नैल० चतुस्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥१३४॥ ननुप्रक्षालनाद्धिपंकस्यदूरादस्पर्शनंवरमितिन्यायेनदस्युकर्मैवराज्ञानकर्तव्यंकृतेपिप्रायश्चित्तकालावधिजीवनानियमादंतरामरणेसतिअक्षय्यनरकप्राप्तिरित्याशंक्यदस्यूनामपिस्वर्गोस्तीत्याह अत्रापीत्यादिना प्रेत्यभावेमरणेननश्यतिननिरयंप्राप्नोति ॥ १ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

 ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ पारियात्रःपर्वतविशेषः ॥ ५ ॥ वृद्धौमातापितरौ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ आसज्यकंचिन्निधाय कल्येप्रातः ॥ ९ ॥ वव्रिरेतमितिशेषः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ मावधीस्त्वमित्येकवचनंग

प्रहर्तामतिमान्शूरःश्रुतवान्सुनृशंसवान् ॥ रक्षन्नाश्रमिणांधर्मंब्रह्मण्योगुरुपूजकः ॥ २ ॥ निषाद्यांक्षत्रियाज्जातःक्षत्रधर्मानुपालकः ॥ कायव्योनामनै
॥ ३ ॥ पादिर्दस्युत्वात्सिद्धिमाप्तवान् ॥ ३ ॥ आरण्येसायंपूर्वाह्णेमृगयूथप्रकोपिता ॥ विधिज्ञोमृगजातीनांनैषादानांचकोविदः ॥ ४ ॥ सर्वकालप्रदेशज्ञःपारियात्र १२
चरःसदा ॥ धर्मज्ञःसर्वभूतानाममोघेषुर्दृढायुधः ॥ ५ ॥ अप्यनेकशतांसेनामेकएवजिगायसः ॥ सवृद्धावंधबधिरौमहारण्येऽभ्यपूजयत् ॥ ६ ॥ मधुमांसैर्मूल
फलैरन्नैरुच्चावचैरपि ॥ सत्कृत्यभोजयामासमान्यान्परिचचारच ॥ ७ ॥ आरण्यकान्प्रव्रजितान्ब्राह्मणान्परिपूजयन् ॥ अपितेभ्योमृगान्हत्वानिनायसत
तंवने ॥ ८ ॥ येस्मान्नप्रतिगृह्णंतिदस्युभोजनशंकया ॥ तेषामासज्यगेहेषुकल्यएवसगच्छति ॥ ९ ॥ बहूनिचसहस्राणिग्रामणित्वेभिवव्रिरे ॥ निर्मर्यादानिदस्यूनां
निरनुक्रोशवर्तिनाम् ॥ १० ॥ ॥दस्यवऊचुः॥ ॥ मुहूर्तदेशकालज्ञःप्राज्ञःशूरोदृढव्रतः ॥ ग्रामणीर्भवनोमुख्यःसर्वेषामेवसंगतः ॥ ११ ॥ यथायथावक्ष्यसिनःकरि
ष्यामस्तथातथा ॥ पालयास्मान्यथान्यायंयथामातायथापिता ॥ १२ ॥ ॥कायव्यउवाच॥ ॥ मावधीस्त्वंस्त्रियंभीरुंमाशिशुंमातपस्विनम् ॥ नायुध्यमानोहंतव्यो
नचग्राह्यावलात्स्त्रियः ॥ १३ ॥ सर्वथास्त्रीनहंतव्यासर्वसत्त्वेषुकेनचित् ॥ नित्यंतुब्राह्मणेस्वस्तियोद्धव्यंचतदर्थतः ॥ १४ ॥ सत्यंचनापिहर्तव्यंसारविघ्नंचमाकृथाः ॥
पूज्यंतेयत्रदेवाश्चपितरोऽतिथयस्तथा ॥ १५ ॥ सर्वभूतेष्वपिचवैब्राह्मणोमोक्षमर्हति ॥ कार्याचोपचितिस्तेषांसर्वस्वेनापियाभवेत् ॥ १६ ॥ यस्यत्वेतेसंप्ररुष्टा
मंत्रयंतिपराभवम् ॥ नतस्यत्रिषुलोकेषुत्राताभवतिकश्चन ॥ १७ ॥ योब्राह्मणान्परिवदेद्विनाशंचापिरोचयेत् ॥ सूर्योदयइवध्वांतेध्रुवंतस्यपराभवः ॥ १८ ॥ इ
हैवफलमासीनःप्रत्याकांक्षेतसर्वशः ॥ येयेनोनप्रदास्यंतितांस्तांस्तेनाभियास्यसि ॥ १९ ॥ शिष्ट्यर्थंविहितोदंडोनवृद्ध्यर्थंविनिश्चयः ॥ येचशिष्टान्प्रबाधंतेदंड
स्तेषांवधःस्मृतः ॥ २० ॥ येचराष्ट्रोपरोधेनवृद्धिंकुर्वंतिकेचन ॥ तदैवतेनुमार्यंतेकुणपेकृमयोयथा ॥ २१ ॥ येपुनर्धर्मशास्त्रेणवर्तेरन्निहदस्यवः ॥ अपितेदस्य
वोभूत्वाक्षिप्रंसिद्धिमवाप्नुयुः ॥ २२ ॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥तेसर्वमेवानुचक्रुःकायव्यस्यानुशासनम् ॥ वृद्धिंचलेभिरेसर्वेपापेभ्यश्चाप्युपारमम् ॥ २३ ॥
णाभिप्रायेण ॥ १३ ॥ स्वस्तिकल्याणंचिंतनीयं ॥ १४ ॥ सारोविवाहादिकार्यंतत्रविघ्नंमाकृथाः ॥ १५ ॥ उपचितिर्वृद्धिः ॥ १६ ॥ १७ ॥ ध्वांतेध्वांतस्य ॥ १८ ॥ येयेवणिजः नःअस्मभ्यं ॥ १९ ॥ शि ॥ ३ ॥
ष्ट्यर्थंदुष्टानांशासनार्थम् ॥ २० ॥ कुणपेकृमयोयथादुःखदत्वात्सद्योमार्यंते एवंतेपिवध्याइत्यर्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥२४॥२५॥२६॥ ॥इ०शां०आप०नै०भा०पंचत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥१३५॥ ॥७॥ ॥अत्रगाथाइति॥१॥२॥३॥औषधीश्छित्वातानिरिंधनीकृताभिर्भोग्याब्रीह्याद्याः दुष्टान्हिंसित्वासाधून्पालयेदितिभावः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ द्वितीयाउपमा शुक्लजीवाःवज्रीसंज्ञाः उद्भिद्यभुवंजायंतेइत्युद्भिज्जाःपिपीलिकादयोयथाशनैर्दूरमपिगच्छंत्येवंपरलोकमाक्रमेत् ॥८॥अयज्ञइतिछेदः॥९॥सैवयथादं

कायव्यःकर्मणातेनमहतींसिद्धिमाप्तवान् ॥ साधूनामाचरन्क्षेमंदस्यून्पापान्निवर्तयन्॥ २४ ॥ इदंकायव्यचरितंयोनित्यमनुचिंतयेत् ॥ नारण्येभ्योहिभूतेभ्योभयंप्राप्नोतिकिंचन॥ २५॥नभयंतस्यभूतेभ्यःसर्वेभ्यश्चैवभारत॥नासतोविद्यतेराजन्सत्यरण्येषुगोपतिः॥२६॥ ॥इति०शां०आ०कायव्यचरितेपंचत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥ १३५॥ ॥७॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥अत्रगाथाब्रह्मगीताःकीर्तयंतिपुराविदः॥येनमार्गेणराजावैकोशंसंजनयत्युत॥१॥नधनंयज्ञशीलानांहार्यंदेवस्वमेवच ॥ दस्यूनांनिष्क्रियाणांचक्षत्रियोहर्तुमर्हति ॥ २ ॥ इमाःप्रजाःक्षत्रियाणांराज्यभोगाश्चभारत ॥ धनंहिक्षत्रियस्यैवद्वितीयस्यनविद्यते॥ ३॥ तदस्यस्याद्बलार्थंवाधनंयज्ञार्थमेवच॥ अभोग्याश्चौषधीश्छित्त्वाभोग्याएवपचंत्युत॥४॥ योवैनदेवान्नपितॄन्नमर्त्यान्हविषार्चति ॥ अनर्थकंधनंतत्रप्राहुर्धर्मविदोजनाः ॥ ५ ॥ हरेतद्द्रविणंराजन्धार्मिकःपृथिवीपतिः॥ ततःप्रीणयतेलोकंनशोकंतद्विधंनृपः॥६॥ असाधुभ्योर्थमादायसाधुभ्योयःप्रयच्छति ॥ आत्मानंसंक्रमंकृत्वाकृत्स्नधर्मविदेवसः ॥ ७॥ तथातथाजयेल्लोकान्शक्त्याचैवयथायथा ॥उद्भिज्जाजंतवोयद्वच्छुक्लजीवायथायथा॥८॥अनिमित्तात्संभवंतितथायज्ञःप्रजायते ॥ यथैवदंशमशकंयथाचांडपिपीलिकम्॥ ९ ॥ सैववृत्तिरयज्ञेषुयथाधर्मोविधीयते ॥ १०॥यथाह्यकस्माद्भवतिभूमौपांसुर्विलोलितः॥ तथैवेहभवेद्धर्मःसूक्ष्मःसूक्ष्मतरस्तथा॥११॥ ॥इतिश्रीम०शांति०आप०षट्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥१३६॥ ॥७॥ ॥भीष्मउवाच॥ अनागतविधाताचप्रत्युत्पन्नमतिश्चयः॥द्वावेवसुखमेधेतेदीर्घसूत्रीविनश्यति॥ १ ॥ अत्रैवचेदमव्यग्रंशृणुष्वाख्यानमुत्तमम्॥ दीर्घसूत्रमुपाश्रित्यकार्याकार्यविनिश्चये ॥ २ ॥ नातिगाधेजलाधारेसुहृदःकुशलास्त्रयः॥ प्रभूतमत्स्येकौंतेयबभूवुःसहचारिणः ॥ ३ ॥ तत्रैकोदीर्घकालज्ञउत्पन्नप्रतिभोपरः॥दीर्घसूत्रश्चतत्रैकस्त्रयाणांसहचारिणाम्॥ ४॥ कदाचित्तंजलस्थायंमत्स्यबंधाःसमंततः॥ निस्रावयामासुरथोनिम्नेषुविविधैर्मुखैः॥ ५॥

शाद्यागवादिभ्योपोह्यंते एवंराष्ट्रादयज्ञाअपिअपोह्याःअयमेवधर्मइतिभावः॥१०॥विलोलितःशिलायांशिलयापिष्टः सूक्ष्मःसूक्ष्मतरश्चभवत्येवंधर्मोपि॥११॥ ॥इतिशां०आप०नै०भा०षट्त्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३६ ॥ ॥७॥ अनागतेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ सहचारिणोन्येप्यासन्निितिशेषः ॥ ४ ॥ जलस्थायंक्षुद्रजलाशयंनिम्नेषुप्रदेशेषुविविधैर्मुखैर्जलनिर्गमनमार्गैर्निःस्रावयामासुः ॥ ५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ श्रुत्वातयोर्वचनेइतिशेषः तेनरेचनमार्गेण सलिलाशयंजलाशयांतरं ॥ ११ ॥ योगैर्जलस्याकुलीकरणादिभिरुपायैः ॥ १२ ॥ १३ ॥ उद्यानेग्रथनेएतेषांग्रथितानांमत्स्या
नामंतरंप्रविश्यस्थितः ॥ १४ ॥ गृह्यमिति तदुद्यानंग्रथनसूत्रं गृह्यंगृह्णातीतिगृह्यंसूत्रंमुखेनावलंब्यावस्थिततंमत्स्यंतेमत्स्यवेधाःगृहीत्वासर्वानेवग्रथितान्विदुः सचमत्स्यःतथैवगृहीतवदेवतत्रास्तेइतिशेषः

॥ ४ ॥ प्रक्षीयमाणंतंदृष्ट्वाजलस्थायंभयागमे ॥ अब्रवीद्दीर्घदर्शीतुतावुभौसुहृदौतदा ॥ ६ ॥ इयमापत्समुत्पन्नासर्वेषांसलिलौकसाम् ॥ शीघ्रमन्यत्रगच्छामःपं १२
थायावन्नदुष्यति ॥ ७ ॥ अनागतमनर्थंहिसुनयैर्यःप्रबाधयेत् ॥ संनसंशयमाप्नोतिरोचतांभोव्रजामहे ॥ ८ ॥ दीर्घसूत्रस्तुयस्तत्रसोब्रवीत्सम्यगुच्यते ॥ नतु
कार्यात्वरातावदितिमेनिश्चितामतिः ॥ ९ ॥ अथसंप्रतिपत्तिज्ञःप्राब्रवीद्दीर्घदर्शिनम् ॥ प्राप्तेकालेनमेकिंचिन्न्यायतःपरिहास्यते ॥ १० ॥ एवंश्रुत्वानिराक्रम्य
दीर्घदर्शीमहामतिः ॥ जगामस्रोतसातेनगंभीरंसलिलाशयम् ॥ ११ ॥ ततःप्रस्नततोयंतंप्रसमीक्ष्यजलाशयम् ॥ बबंधुर्विविधैर्योगैर्मत्स्यान्मत्स्योपजीविनः
॥ १२ ॥ विलोड्यमानेतस्मिंस्तुस्रुततोयेजलाशये ॥ अगच्छद्बंधनंतत्रदीर्घसूत्रःसहापरैः ॥ १३ ॥ उद्यानेक्रियमाणेतुमत्स्यानांतत्ररज्जुभिः ॥ प्रविश्यांतरमेतेषां
स्थितःसंप्रतिपत्तिमान् ॥ १४ ॥ गृह्यमेवतदुद्यानंगृहीत्वातंतथैवसः ॥ सर्वानेवचतांस्तत्रतेविदुर्ग्रथितानिति ॥ १५ ॥ ततःप्रक्षाल्यमानेषुमत्स्येषुविपुलेजले ॥
मुक्त्वारज्जुंप्रमुक्तोसौशीघ्रंसंप्रतिपत्तिमान् ॥ १६ ॥ दीर्घसूत्रस्तुमंदात्माहीनबुद्धिरचेतनः ॥ मरणंप्राप्तवान्मूढोयथैवोपहतेंद्रियः ॥ १७ ॥ एवंप्राप्ततमंकालंयो
मोहान्नावबुध्यते ॥ सविनश्यतिवैक्षिप्रंदीर्घसूत्रोयथाझषः ॥ १८ ॥ आदौनकुरुतेश्रेयःकुशलोस्मीतियःपुमान् ॥ ससंशयमवाप्नोतियथासंप्रतिपत्तिमान्
॥ १९ ॥ अनागतविधाताचप्रत्युत्पन्नमतिश्चयः ॥ द्वावेवसुखमेधेतेदीर्घसूत्रोविनश्यति ॥ २० ॥ काष्ठाकलामुहूर्त्ताश्चदिवारात्रिस्तथालवाः ॥ मासाःपक्षाः
षड्ऋतवःकल्पःसंवत्सरास्तथा ॥ २१ ॥ पृथिवीदेशइत्युक्तःकालःसचनदृश्यते ॥ अभिप्रेतार्थसिद्ध्यर्थंध्यायतेयच्चतत्तथा ॥ २२ ॥ एतौधर्मार्थशास्त्रेषुमोक्षशास्त्रे
षुचर्षिभिः ॥ प्रधानावितिनिर्दिष्टौकामेचाभिमतौनृणाम् ॥ २३ ॥ परीक्ष्यकारीयुक्तश्चससम्यगुपपादयेत् ॥ देशकालावभिप्रेतौताभ्यांफलमवाप्नुयात् ॥ २४ ॥
इतिश्रीमहाभारतेशांतिआपद्ध०शाकुलोपाख्यानेसप्तत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ काष्ठेति कालस्यदेशस्यचसूक्ष्मतांअवहितोजानीयात्इतिश्लोकद्वयार्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ एतौदीर्घसंप्रतिपत्तिमंतौ ॥ २३ ॥ ताभ्यांपंचमी तदपेक्ष ॥ ४ ॥
यापिपरीक्ष्यकारीयुक्तश्चविशिष्टइत्यर्थः ॥ २४ ॥ शाकुलंमीनसंबंध्युपाख्यानं इतिशां०आ०नै०भा०सप्तत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३७ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वत्रेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ उद्धर्तुमुन्मूलयितुम् ॥ ५ ॥ सर्वत्रसर्वदिक्स्थैःप्रार्थ्यमानेन ग्रसितुमितिशेषः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ प्राकृतकृत्रिममित्रयोर्मध्येकेनसंधिःकर्तव्यःकेनवावैरं ॥ ९ ॥ १० ॥११॥

युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ सर्वत्रबुद्धिःकथिताश्रेष्ठातेभरतर्षभ ॥ अनागततथोत्पन्नादीर्घसूत्राविनाशिनी ॥ १ ॥ तदिच्छामितदाश्रोतुंबुद्धिंतेभरतर्षभ ॥ यथारा
जानमुह्येतशत्रुभिःपरिवारितः ॥ २ ॥ धर्मार्थकुशलोराजाधर्मशास्त्रविशारदः ॥ पृच्छामित्वांकुरुश्रेष्ठतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३ ॥ शत्रुभिर्बहुभिर्ग्रस्तोयथा
वर्तेतपार्थिवः ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंसर्वमेवयथाविधि ॥ ४ ॥ विषमस्थंहिराजानंशत्रवःपरिपंथिनः ॥ बहवोप्येकमुद्धर्तुंयतंतेपूर्वतापिताः ॥ ५ ॥ सर्वत्रप्रा
र्थ्यमानेनदुर्बलेनमहाबलैः ॥ एकेनैवासहायेनशक्यंस्थातुंभवेत्कथम् ॥ ६ ॥ कथंमित्रमरिंचापिविंदतेभरतर्षभ ॥ चेष्टितव्यंकथंचात्रशत्रोर्मित्रस्यचांतरे ॥ ७ ॥
प्रज्ञातलक्षणेमित्रेतथैवामित्रतांगते ॥ कथंतुपुरुषःकुर्यात्कृत्वाकिंवासुखीभवेत् ॥ ८ ॥ विग्रहंकेनवाकुर्यात्संधिंवाकेनयोजयेत् ॥ कथंवाशत्रुमध्यस्थोवर्तेत
बलवानपि ॥ ९ ॥ एतद्वैसर्वकृत्यानांपरंकृत्यंपरंतप ॥ नैतस्यकश्चिद्वक्तास्तिश्रोतावापिसुदुर्लभः ॥ १० ॥ ऋतेशांतनवाद्भीष्मात्सत्यसंधाज्जितेंद्रियात् ॥ तद
न्विष्यमहाभागसर्वमेतद्ब्रवीहिमे ॥ ११ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ त्वद्युक्तोयमनुप्रश्नोयुधिष्ठिरसुखोदयः ॥ शृणुमेपुत्रकार्त्स्न्येनगुह्यमापत्सुभारत ॥ १२ ॥ अमि
त्रोमित्रतांयातिमित्रंचापिप्रदुष्यति ॥ सामर्थ्ययोगात्कार्याणामनित्यावैसदागतिः ॥ १३ ॥ तस्माद्विश्वसितव्यंचविग्रहंचसमाचरेत् ॥ देशंकालंचविज्ञाय
कार्याकार्यविनिश्चये ॥ १४ ॥ संधातव्यंबुधैर्नित्यंव्यवस्यचहितार्थिभिः ॥ अमित्रैरपिसंधेयंप्राणारक्ष्याहिभारत ॥ १५ ॥ योह्यमित्रैर्नरोनित्यंनसंदध्यादपं
डितः ॥ नसोर्थंप्राप्नुयात्किंचित्फलान्यपिचभारत ॥ १६ ॥ यस्त्वमित्रेणसंदध्यान्मित्रेणचविरुध्यते ॥ अर्थयुक्तिंसमालोक्यसुमहद्विंदतेफलम् ॥ १७ ॥ अत्रा
प्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ मार्जारस्यचसंवादंन्यग्रोधेमूषिकस्यच ॥ १८ ॥ वनेमहतिकस्मिंश्चिन्न्यग्रोधःसुमहानभूत् ॥ लताजालपरिच्छन्नोनानाद्वि
जगणान्वितः ॥ १९ ॥ स्कंधवान्मेघसंकाशःशीतच्छायोमनोरमः ॥ अरण्यमभितोजातःसतुव्यालमृगाकुलः ॥ २० ॥ तस्यमूलंसमाश्रित्यकृत्वाशतमुखंबि
लम् ॥ वसतिस्ममहाप्राज्ञःपलितोनाममूषिकः ॥ २१ ॥ शाखांतस्यसमाश्रित्यवसतिस्मसुखंपुरा ॥ लोमशोनाममार्जारःपक्षिसंघातखादकः ॥ २२ ॥ तत्रचा
गत्यचांडालोह्यरण्येकृतकेतनः ॥ प्रयोजयतिचोन्माथंनित्यमस्तंगतेरवौ ॥ २३ ॥ तत्रस्नायुमयान्पाशान्यथावत्संविधायसः ॥ गृहंगत्वासुखंशेतेप्रभाता
मेतिशर्वरीम् ॥ २४ ॥

॥१२॥१३॥१४॥व्यवस्यनिश्चित्य ॥१५॥१६॥१७॥अत्रपूर्वश्लोकोक्तेर्थे ॥ १८ ॥१९॥२०॥२१॥२२॥उन्माथंकूटयंत्रंपशुमृगपक्षिबंधनं ॥२३॥२४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ २५ ॥ पलितोमूषिकः ॥ २६ ॥ २७ ॥ तदामिषंतस्यउन्माथेधृतमामिषं ॥ २८ ॥ सपन्नस्यसपत्नंबद्धंअनादृत्य ॥ २९ ॥ शरस्तृणविशेषस्तत्प्रसूनंपुष्पं ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ गतैःआपद्गतैःजीवितंआपद्वि

॥५॥ तत्रस्मनित्यंवध्यंतेनक्तंबहुविधामृगाः ॥ कदाचिदत्रमार्जारस्त्वप्रमत्तोव्यबध्यत ॥ २५ ॥ तस्मिन्बद्धेमहाप्राणेशत्रौनित्याततायिनि ॥ तंकालंपलितोज्ञात्वा
प्रचचारसुनिर्भयः ॥ २६ ॥ तेनानुचरतातस्मिन्वनेविश्वस्तचारिणा ॥ भक्ष्यंमृगयमाणेनचिराद्दृष्टंतदामिषम् ॥ २७ ॥ सतमुन्माथमारुह्यतदामिषमभक्षयत्
॥ २८ ॥ तस्योपरिसपत्नस्यबद्धस्यमनसाहसन् ॥ आमिषेतुप्रसक्तःसकदाचिदवलोकयन् ॥ २९ ॥ अपश्यदपरंघोरमात्मनःशत्रुमागतम् ॥ शरप्रसूनसंकाशंम
हीविवरशायिनम् ॥ ३० ॥ नकुलंहरिणंनामचपलंताम्रलोचनम् ॥ तेनमूषिकगंधेनत्वरमाणमुपागतम् ॥ ३१ ॥ भक्ष्यार्थंसंलिहानंतंभूमावूर्ध्वमुखंस्थितम् ॥ शाखा
गतमरिंचान्यमपश्यत्कोटरालयम् ॥ ३२ ॥ उलूकंचंद्रकंनामतीक्ष्णतुंडंक्षपाचरम् ॥ गतस्यविषयंतत्रनकुलोलूकयोस्तथा ॥ ३३ ॥ अथास्यासीदियंचिंतातस्मि
न्प्यसुमहद्भयम् ॥ आपद्यस्यांसुकष्टायांमरणेप्रत्युपस्थिते ॥ ३४ ॥ समंताद्भयउत्पन्नेकथंकार्यंहितैषिणा ॥ सतथासर्वतोरुद्धःसर्वत्रभयदर्शनः ॥ ३५ ॥ अभ
वद्भयसंतप्तश्चक्रेचपरमांमतिम् ॥ आपद्विनाशभूयिष्ठंगतैःकार्यंहिजीवितम् ॥ ३६ ॥ समंतात्संशयात्सैषातस्मादापदुपस्थिता ॥ गतंमांसहसाभूमिंनकुलोभक्ष
यिष्यति ॥ ३७ ॥ उलूकश्चेहतिष्ठंतंमार्जारःपाशसंक्षयात् ॥ नत्वेवास्मद्विधःप्राज्ञःसंमोहंगंतुमर्हति ॥ ३८ ॥ करिष्येजीवितेयत्नंयावद्युक्त्याप्रतिग्रहात् ॥ नहिबु
द्ध्यान्वितःप्राज्ञोनीतिशास्त्रविशारदः ॥ ३९ ॥ निमज्जत्यापदंप्राप्यमहतींदारुणामपि ॥ ४० ॥ नत्वन्यामिहमार्जाराद्गतिंपश्यामिसांप्रतम् ॥ विषमस्थोह्ययंश
त्रुःकृत्यंचास्यमहन्मया ॥ ४१ ॥ जीवितार्थीकथंत्वद्यशत्रुभिःप्रार्थितस्त्रिभिः ॥ तस्मादेनमहंशत्रुंमार्जारंसंश्रयामिवै ॥ ४२ ॥ नीतिशास्त्रंसमाश्रित्यहितमस्योप
वर्णये ॥ येनेमंशत्रुसंघातंमतिपूर्वेणवंचये ॥ ४३ ॥ अयमत्यंतशत्रुर्मेवैषम्यंपरमंगतः ॥ मूढोग्राहयितुंस्वार्थंसंगत्यायदिशक्यते ॥ ४४ ॥ कदाचिद्व्यसनंप्राप्य
संधिंकुर्यान्मयासह ॥ बलिनासंनिकृष्टस्यशत्रोरपिपरिग्रहः ॥ ४५ ॥ कार्यइत्याहुराचार्याविषमेजीवितार्थिना ॥ श्रेष्ठोहिपंडितःशत्रुर्नचमित्रमपंडितः ॥ ४६ ॥
ममत्वमित्रेमार्जारेजीवितंसंप्रतिष्ठितम् ॥ हंतास्मैसंप्रवक्ष्यामिहेतुमात्माभिरक्षणे ॥ ४७ ॥ अपीदानीमयंशत्रुःसंगत्यापंडितोभवेत् ॥ एवंविचिंतयामासमूषि ॥५॥
कःशत्रुचेष्टितम् ॥ ४८ ॥ ततोर्थगतितत्त्वज्ञःसंधिविग्रहकालवित् ॥ सांत्वपूर्वमिदंवाक्यंमार्जारंमूषिकोब्रवीत् ॥ ४९ ॥

नाशेनभूयिष्ठंप्रशस्तंकार्यं ॥ ३६ ॥ स्पष्टोऽध्यायशेषः ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सौहृदेनाभिभाषेत्वांकच्चिन्मार्जारजीवसि ॥ जीवितंहितवेच्छामिश्रेयःसाधारणंहिनौ ॥ ५० ॥ नतेसौम्यभयंकार्यंजीविष्यसियथासुखम् ॥ अहंत्वामुद्धरि
ष्यामियदिमांनजिघांससि॥ ५१ ॥ अस्तिकश्चिदुपायोत्रदुष्करःप्रतिभातिमे ॥ येनशक्यस्त्वयामोक्षःप्राप्तुंश्रेयस्तथामया ॥ ५२॥ मयाप्युपायोदृष्टोऽयंविचा
र्यमतिमात्मनः॥ आत्मार्थंचत्वदर्थंचश्रेयःसाधारणंहिनौ ॥५३॥ इदंहिनकुलोलूकंपापबुद्ध्याभिसंस्थितम्॥ नधर्षयतिमार्जारतेनमेस्वस्तिसांप्रतम् ॥ ५४॥कूजं
श्चपलनेत्रोयंकौशिकोमांनिरीक्षते ॥ नगशाखाग्रगःपापस्तस्याहंभृशमुद्विजे ॥ ५५ ॥ सतांसाप्तपदंमैत्रंससखामेसिपंडितः ॥ सांवास्यकंकरिष्यामिनास्ति
तेभयमद्यवै ॥ ५६ ॥ नहिशक्तोसिमार्जारपाशंछेत्तुंमयाविना ॥ अहंछेत्स्यामिपाशांस्तेयदिमांत्वंनहिंससि ॥ ५७ ॥ त्वमाश्रितोद्रुमस्याग्रंमूलंत्वहमुपाश्रि
तः॥ चिरोषितावुभावावांवृक्षेस्मिन्विदितंचते ॥५८॥ यस्मिन्नाश्वासतेकश्चिद्यश्चनाश्वसितिक्वचित्॥ नतौधीराःप्रशंसंतिनित्यमुद्विग्नमानसौ॥ ५९॥ तस्मा
द्विवर्धतांप्रीतिर्नित्यंसंगतमस्तुनौ॥ कालातीतमिहार्थंतुनप्रशंसंतिपंडिताः ॥ ६० ॥ अर्थयुक्तिमिमांतत्रयथाभूतांनिशामय ॥ तवजीवितमिच्छामित्वंममेच्छ
सिजीवितम्॥ ६१ ॥ कश्चित्तरतिकाष्ठेनसुगंभीरांमहानदीम् ॥ सतारयतितत्काष्ठंसचकाष्ठेनतार्यते ॥ ६२ ॥ ईदृशोनौसमायोगोभविष्यतिसुविस्तरः ॥ अहं
त्वांतारयिष्यामिमांचत्वंतारयिष्यसि॥ ६३ ॥ एवमुक्त्वातुपलितस्तमर्थमुभयोर्हितम्॥ हेतुमद्ग्रहणीयंचकालापेक्षीन्यवेक्ष्यच॥ ६४॥ अथसुव्याहृतंश्रुत्वात
स्यशत्रोर्विचक्षणः ॥ हेतुमद्ग्रहणीयार्थंमार्जारोवाक्यमब्रवीत् ॥ ६५ ॥ बुद्धिमान्वाक्यसंपन्नस्तद्वाक्यमनुवर्णयन्॥ स्वामवस्थांसमीक्ष्याथसाम्नैवप्रत्यपूजयत्
॥ ६६॥ ततस्तीक्ष्णाग्रदशनोमणिवैदूर्यलोचनः॥ मूषिकंमंदमुद्वीक्ष्यमार्जारोलोमशोब्रवीत्॥ ६७॥ नंदामिसौम्यभद्रंतेयोमांजीवितुमिच्छसि ॥ श्रेयश्चयदि
जानीषेक्रियतांमाविचारय॥ ६८॥ अहंहिभृशमापन्नस्त्वमापन्नतरोमम ॥ द्वयोरापन्नयोःसंधिःक्रियतांमाचिरायच ॥ ६९॥ विधास्येप्राप्तकालंयत्कार्यंसि
द्धिकरंविभो ॥ मयिकृच्छ्राद्विनिर्मुक्तेनविनंक्ष्यतितेकृतम्॥ ७० ॥ न्यस्तमानोस्मिभक्तोस्मिशिष्यस्त्वद्धितकृत्तथा॥ निदेशवशवर्तीचभवंतंशरणंगतः॥ ७१ ॥
इत्येवमुक्तःपलितोमार्जारंवशमागतम्॥ वाक्यंहितमुवाचेदमभिनीतार्थमर्थवित्॥ ७२ ॥ उदारंयद्भवानाहनैतच्चित्रंभवद्विधे ॥ विहितोयस्तुमार्गोमेहितार्थंशृ
णुतंमम॥ ७३॥ अहंत्वानुप्रवेक्ष्यामिनकुलान्मेमहद्भयम्॥ त्रायस्वभोमावधीस्त्वंशक्तोऽस्मितवरक्षणे ॥ ७४॥ उलूकाच्चैवमांरक्षक्षुद्रःप्रार्थयतेहिमाम्॥ अहं
छेत्स्यामितेपाशान्सखेसत्येनतेशपे॥ ७५॥ तद्वचःसंगतंश्रुत्वालोमशोयुक्तमर्थवत्॥ हर्षादुद्वीक्ष्यपलितंस्वागतेनाभ्यपूजयत् ॥ ७६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0.-In Public Domain. Digitization by eGangotri

तंसंपूज्याथपलितंमार्जारःसौहृदेस्थितः॥ सविचिंत्याब्रवीद्धीरःप्रीतस्त्वरितएवच॥ ७७॥ शीघ्रमागच्छभद्रंतेत्वंमेप्राणसमःसखा ॥ तवप्राज्ञप्रसादाद्धिप्रायः
प्राप्स्यामिजीवितम्॥ ७८॥ यद्यदेवंगतेनाथशक्यंकर्तुंमयातव ॥ तदाज्ञापयकर्तास्मिसंधिरेवास्तुनौसखे॥ ७९॥ अस्मात्तुसंकटान्मुक्तःसमित्रगणबांधवः॥
सर्वकार्याणिकर्ताहंप्रियाणिचहितानिच॥ ८० ॥ मुक्तश्चव्यसनादस्मात्सौम्याहमपिनामते ॥ प्रीतिमुत्पादयेयंचप्रीतिकर्तुश्चसत्क्रियाम्॥ ८१ ॥ प्रत्युपकुर्वन्ब
हृपिनभातिपूर्वोपकारिणातुल्यः ॥ एकःकरोतिहिकृतेनिष्कारणमेवकुरुतेन्यः॥ ८२॥ ॥भीष्मउवाच॥ ॥ ग्राहयित्वातुतंस्वार्थंमार्जारंमूषिकस्तथा॥प्रवि
वेशतुविश्रम्यक्रोडमस्यकृतागसः ॥ ८३ ॥ एवमाश्वासितोविद्वान्मार्जारेणसमूषिकः ॥ मार्जारोरसिविस्रब्धःसुष्वापपितृमातृवत् ॥ ८४॥ लीनंतुतस्यगात्रे
षुमार्जारस्यचमूषिकम्॥ दृष्ट्वातौनकुलोलूकौनिराशौप्रत्यपद्यताम्॥ ८५॥ तथैवतौसुसंत्रस्तौदृढमागततंद्रितौ॥ दृष्ट्वातयोःपरांप्रीतिंविस्मयंपरमंगतौ॥८६॥
बलिनौमतिमंतौचसुवृत्तौचाप्युपासितौ ॥ अशक्तौतुनयात्तस्मात्संप्रधर्षयितुंबलात्॥ ८७॥ कार्यार्थंकृतसंधीतौदृष्ट्वामार्जारमूषिकौ॥ उलूकनकुलौतूर्णंज
ग्मतुस्तौस्वमालयम्॥ ८८॥ लीनःसतस्यगात्रेषुपलितोदेशकालवित्॥ चिच्छेदपाशान्नृपतेकालापेक्षीशनैःशनैः ॥ ८९॥ अथबंधपरिक्लिष्टोमार्जारोवीक्ष्य
मूषिकम्॥ छिंदंतंवैतदापाशानत्वरंतंत्वरान्वितः॥ ९०॥ तमत्वरंतंपलितंपाशानांछेदनेतथा॥ संचोदयितुमारेभेमार्जारोमूषिकंतदा॥ ९१॥ किंसौम्यनातित्व
रसेकिंकृतार्थोवमन्यसे ॥ छिंधिपाशानमित्रघ्नपुराश्वपचएतिच ॥ ९२ ॥ इत्युक्तस्त्वरतातेनमतिमान्पलितोब्रवीत्॥ मार्जारमकृतप्रज्ञंपथ्यमात्महितंवचः
॥ ९३॥ तूष्णींभवनतेसौम्यत्वराकार्यानसंभ्रमः॥ वयमेवात्रकालज्ञानकालःपरिहास्यते॥ ९४॥ अकालेकृत्यमारब्धंकर्तुर्नार्थायकल्पते॥ तदेवकालआरब्धं
महतेऽर्थायकल्पते॥ ९५॥ अकालेविप्रमुक्तान्मेत्वत्तएवभयंभवेत्॥ तस्मात्कालंप्रतीक्षस्वकिमितित्वरसेसखे॥ ९६॥ यदापश्यामिचांडालमायांतंशस्त्रपाणि
नम्॥ ततश्छेत्स्यामितेपाशान्प्राप्तेसाधारणेभये ॥ ९७॥ तस्मिन्कालेप्रमुक्तस्त्वंतरुमेवाधिरोक्ष्यसे॥ नहितेजीवितादन्यत्किंचित्कृत्यंभविष्यति॥९८॥ ततोभ
वत्यपक्रांतेत्रस्तेभीतेचलोमश॥ अहंबिलंप्रवेक्ष्यामिभवान्शाखांभजिष्यति॥९९॥ एवमुक्तस्तुमार्जारोमूषिकेणात्मनोहितम् ॥ वचनंवाक्यतत्त्वज्ञोजीविता
र्थीमहामतिः॥ १००॥ अथात्मकृत्येत्वरितःसम्यक्प्रश्रितमाचरन्॥ उवाचलोमशोवाक्यंमूषिकंचिरकारिणम् ॥ १०१ ॥ नह्येवंमित्रकार्याणिप्रीत्याकुर्वंति ॥ ६ ॥
साधवः॥ यथात्वंमोक्षितःकृच्छ्रात्त्वरमाणेनवैमया॥ १०२॥ तथाहित्वरमाणेनत्वयाकार्यंहितंमम॥ यत्नंकुरुमहाप्राज्ञयथारक्षावयोर्भवेत्॥ १०३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अथवापूर्ववैरंत्वंस्मरन्कालंजिहीर्षसि ॥ पश्यदुष्कृतकर्मस्त्वंव्यक्तमायुःक्षयंतव ॥ ४ ॥ यदिकिंचिन्मयाज्ञानात्पुरस्ताद्दुष्कृतंकृतम् ॥ नतन्मनसिकर्तव्यंक्षामये त्वांप्रसीदमे ॥ ५॥ तमेवंवादिनंप्राज्ञःशास्त्रबुद्धिसमन्वितः ॥ उवाचेदंवचःश्रेष्ठंमार्जारंमूषिकस्तदा ॥ ६ ॥ श्रुतंमेतवमार्जारस्वमर्थंपरिगृह्णतः ॥ ममापित्वंवि जानासिस्वमर्थंपरिगृह्णतः ॥ ७॥ यन्मित्रंभीतवत्साध्यंयन्मित्रंभयसंहितम् ॥ सुरक्षितव्यंतत्कार्यंपाणिःसर्पमुखादिव ॥ ८ ॥ कृत्वाबलवतासंधिमात्मानंयोनर क्षति ॥ अपथ्यमिवतद्भुक्तंतस्यनार्थायकल्पते ॥ ९ ॥ नकश्चित्कस्यचिन्मित्रंनकश्चित्कस्यचित्सुहृत् ॥ अर्थतस्तुनिबध्यंतेमित्राणिरिपवस्तथा ॥ १० ॥ अर्थै रर्थानिबध्यंतेगजैर्वनगजाइव ॥ नचकश्चित्कृतेकार्येकर्तारंसमवेक्षते ॥ ११ ॥ तस्मात्सर्वाणिकार्याणिसावशेषाणिकारयेत् ॥ तस्मिन्कालेपिचभवान्दिवा कीर्तिभयार्दितः ॥ १२ ॥ ममनग्रहणेशक्तःपलायनपरायणः ॥ छिन्नंतुतंतुबाहुल्यंतंतुरेकोवशेषितः ॥ १३॥ छेत्स्याम्यहंतमप्याशुनिर्वृतोभवलोमश ॥ तयोः संवदतोरेवंतथैवापन्नयोर्द्वयोः ॥ १४ ॥ क्षयंजगामसारात्रिर्लोमशंत्वाविशद्भयम् ॥ ततःप्रभातसमयेविकृतःकृष्णपिंगलः ॥ १५॥ स्थूलस्फिग्विकृतोरूक्षःश्व यूथपरिवारितः ॥ शंकुकर्णोमहावक्त्रोमलिनोघोरदर्शनः ॥ १६ ॥ परिघोनामचांडालःशस्त्रपाणिरदृश्यत ॥ तंदृष्ट्वायमदूताभंमार्जारस्त्रस्तचेतनः ॥ १७ ॥ उवाच वचनंभीतःकिमिदानींकरिष्यसि ॥ अथतावपिसंत्रस्तौतंदृष्ट्वाघोरसंकुलम् ॥ १८ ॥ क्षणेननकुलोलूकौनैराश्यमुपजग्मतुः ॥ बलिनौमतिमंतौचसंघातेचाप्युपा गतौ ॥ १९ ॥ अशक्तौसुनयात्तस्मात्संप्रधर्षयितुंबलात् ॥ कार्यार्थेकृतसंधानौदृष्ट्वामार्जारमूषिकौ ॥ २० ॥ उलूकनकुलौतत्रजग्मतुःस्वंस्वमालयम् ॥ ततश्चि च्छेदतंपाशंमार्जारस्यचमूषिकः ॥ २१ ॥ विप्रमुक्तोथमार्जारस्तमेवाभ्यपतद्द्रुमम् ॥ सतस्मात्संभ्रमावर्तान्मुक्तोघोरेणशत्रुणा ॥ २२॥ बिलंविवेशपलितःशा खांलेभेसलोमशः ॥ उन्माथमप्यथादायचांडालोवीक्ष्यसर्वशः ॥ २३ ॥ विहताशःक्षणेनास्तेतस्माद्देशादपाक्रमत् ॥ जगामसस्वभवनंचांडालोभरतर्षभ ॥ २४॥ ततस्तस्माद्भयान्मुक्तोदुर्लभंप्राप्यजीवितम् ॥ बिलस्थंपादपाग्रस्थःपलितंलोमशोब्रवीत् ॥ २५॥ अकृत्वासंविदंकांचित्सहसासमवप्लुतः ॥ कृतज्ञंकृतकर्माणंक च्चिन्मांनाभिशंकसे ॥ २६ ॥ गत्वाचममविश्वासंदत्त्वाचममजीवितम् ॥ मित्रोपभोगसमयेकिंमांत्वंनोपसर्पसि ॥ २७॥ कृत्वाहिपूर्वंमित्राणियःपश्चान्नानुतिष्ठ ति ॥ नसमित्राणिलभतेकृच्छ्रात्स्वापत्सुदुर्मतिः ॥ २८ ॥ सत्कृतोहंत्वयामित्रसामर्थ्यादात्मनःसखे ॥ समांमित्रत्वमापन्नमुपभोक्तुंत्वमर्हसि ॥ २९ ॥ यानिमेसं तिमित्राणियेचसंबंधिबांधवाः ॥ सर्वेत्वांपूजयिष्यंतिशिष्यागुरुमिवप्रियम् ॥ ३० ॥ अहंचपूजयिष्येत्वांसमित्रगणबांधवम् ॥ जीवितस्यप्रदातारंकृतज्ञःकोन

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पूजयेत्॥ ३१ ॥ ईश्वरोमेभवानस्तुस्वशरीरगृहस्यच ॥ अर्थानांचैवसर्वेषामनुशास्ताचमेभव ॥ ३२ ॥ अमात्योमेभवप्राज्ञपितेवेहप्रशाधिमाम् ॥ नतेस्तिभय
मस्मत्तोजीवितेनात्मनःशपे ॥ ३३ ॥ बुद्ध्यात्वमुशनासाक्षाद्बलेनाधिकृतावयम् ॥ त्वंमंत्रबलयुक्तोहिदत्त्वाजीवितमद्यमे ॥ ३४ ॥ एवमुक्तःपरांशांतिंमार्जारेण
समूषिकः॥ उवाचपरमंत्रज्ञःश्लक्ष्णमात्महितंवचः॥ ३५॥ यद्भवानाहतत्सर्वंमयातेलोमशश्रुतम् ॥ ममापितावद्ब्रुवतःशृणुयत्प्रतिभातिमे ॥ ३६॥ वेदितव्यानि
मित्राणिविज्ञेयाश्चापिशत्रवः॥ एतत्सुसूक्ष्मंलोकेस्मिन्दृश्यतेप्राज्ञसंमतम् ॥ ३७॥ शत्रुरूपाहिसुहृदोमित्ररूपाश्चशत्रवः ॥ संधितास्तेनबुध्यंतेकामक्रोधवशं
गताः॥ ३८ ॥ नास्तिजातुरिपुर्नाममित्रंनामनविद्यते ॥ सामर्थ्ययोगाज्जायंतेमित्राणिरिपवस्तथा ॥ ३९ ॥ योयस्मिन्जीवतिस्वार्थंपश्येत्पीडांनजीवति ॥ सत
स्यमित्रंतावत्स्याद्यावन्नस्याद्विपर्ययः॥ ४० ॥ नास्तिमैत्रीस्थिरानामनचध्रुवमसौहृदम् ॥ अर्थयुक्त्यानुजायंतेमित्राणिरिपवस्तथा ॥४१॥ मित्रंचशत्रुतामेति
कस्मिंश्चित्कालपर्यये ॥ शत्रुश्चमित्रतामेतिस्वार्थोहिबलवत्तरः ॥ ४२ ॥ योविश्वसितिमित्रेषुनविश्वसितिशत्रुषु ॥ अर्थयुक्तिमविज्ञाययःप्रीतौकुरुतेमनः ॥
॥ ४३ ॥ मित्रेवायदिवाशत्रौतस्यापिचलितामतिः॥ नविश्वसेदविश्वस्तेविश्वस्तेनातिविश्वसेत् ॥ विश्वासाद्भयमुत्पन्नमपिमूलानिकृंतति ॥ ४४॥ अर्थयुक्त्या
हिजायंतेपितामातासुतस्तथा ॥ मातुलाभागिनेयाश्चतथासंबंधिबांधवाः ॥ ४५॥ पुत्रंहिमातापितरौत्यजतःपतितंप्रियम् ॥ लोकोरक्षतिचात्मानंपश्यस्वार्थ
स्यसारताम् ॥ ४६ ॥ सामान्यानिष्कृतिःप्राज्ञयोमोक्षात्प्रत्यनंतरम् ॥ कृतंमृगयसेशत्रुंसुखोपायमसंशयम् ॥४७॥ अस्मिन्निलयएवत्वंन्यग्रोधादवतारितः ॥
॥ ४८ ॥ पूर्वंनिविष्टमुन्माथंचपलत्वान्नबुद्धवान् ॥ आत्मनश्चपलोनास्तिकुतोन्येषांभविष्यति ॥ ४९ ॥ तस्मात्सर्वाणिकार्याणिचपलोहंत्यसंशयम् ॥ ब्रवीषिम
धुरंयच्चप्रियोमेद्यभवानिति ॥ ५० ॥ तन्मित्रकारणंसर्वंविस्तरेणापिमेशृणु ॥ कारणात्प्रियतामेतिद्वेष्योभवतिकारणात् ॥ ५१ ॥ अर्थार्थीजीवलोकोयंनकश्चि
त्कस्यचित्प्रियः॥ सख्यंसोदर्ययोर्भ्रात्रोर्दंपत्योर्वापरस्परम् ॥ ५२ ॥ कस्यचिन्नाभिजानामिप्रीतिंनिष्कारणामिह ॥ यद्यपिभ्रातरःक्रुद्धाभार्यावाकारणांतरे ॥
॥ ५३ ॥ स्वभावतस्तेप्रीयंतेनेतरःप्रीयतेजनः॥ प्रियोभवतिदानेनप्रियवादेनचापरः ॥ ५४॥ मंत्रहोमजपैरन्यःकार्यार्थंप्रीयतेजनः ॥ उत्पन्नाकारणेप्रीतिरासी
न्नौकारणांतरे ॥५५॥ प्रध्वस्तेकारणस्थानेसाप्रीतिर्विनिवर्तते ॥ किंतुतत्कारणंमन्येयेनाहंभवतःप्रियः ॥ ५६ ॥ अन्यत्राभ्यवहारार्थंतत्रापिचबुधावयम् ॥ का
लोहेतुंविकुरुतेस्वार्थस्तमनुवर्तते ॥ ५७॥ स्वार्थंप्राज्ञोभिजानातिप्राज्ञंलोकोनुवर्तते ॥ नत्वीदृशंत्वयावाच्यंविदुषिस्वार्थपंडिते ॥ ५८ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अकालेहिसमर्थस्यस्नेहहेतुरयंतव॥तस्मान्नाहंचलेस्वार्थात्सुस्थिरःसंधिविग्रहे॥ ५९ ॥ अभ्राणामिवरूपाणिविकुर्वंतिक्षणेक्षणे॥ अद्यैवहिरिपुर्भूत्वापुनरद्यै
वमेसुहृत्॥ ६० ॥पुनश्चरिपुरद्यैवयुक्तीनांपश्यचापलम्॥आसीन्मैत्रीतुतावन्नौयावद्धेतुरभूत्पुरा॥ ६१ ॥ सागतासहतेनैवकालयुक्तेनहेतुना॥ त्वंहिमेजाति
तःशत्रुःसामर्थ्यान्मित्रतांगतः॥ ६२ ॥तत्कृत्यमभिनिर्वर्त्यप्रकृतिःशत्रुतांगता॥सोहमेवंप्रणीतानिज्ञात्वाशास्त्राणितत्त्वतः॥ ६३ ॥ प्रविशेयंकथंपाशंत्वत्कृ
तेतद्वदस्वमे॥त्वद्वीर्येणप्रमुक्तोहंमद्वीर्येणतथाभवान्॥ ६४ ॥अन्योन्यानुग्रहेवृत्तेनास्तिभूयःसमागमः॥त्वंहिसौम्यकृतार्थोद्यनिवृत्तार्थास्तथावयम्॥ ६५ ॥
नतेस्त्यद्यमयाकृत्यंकिंचिदन्यत्रभक्षणात्॥ अहमन्नंभवान्भोक्तादुर्बलोहंभवान्बली॥ ६६ ॥ नावयोर्विद्यतेसंधिर्वियुक्तेविषमेबले॥ समन्येहंतवप्रज्ञांय
न्मोक्षात्प्रत्यनंतरम्॥६७॥ भक्ष्यंप्रशंससेनूनंसुखोपायेनकर्मणा॥ भक्षार्थंह्यवबद्धस्त्वंसमुक्तःपीडितःक्षुधा॥ ६८ ॥ शास्त्रजांमतिमास्थायनूनंभक्षयिताद्य
माम्॥ जानामिक्षुधितंतुत्वामाहारसमयश्चते॥६९॥ सत्वंमामभिसंधायभक्ष्यंमृगयसेपुनः॥ त्वंचापिपुत्रदारस्थोयत्संधिंसृजसेमयि॥ ७० ॥शुश्रूषांयतसेक
र्तुंसखेममनतत्क्षमम्॥त्वयामांसहितंदृष्ट्वाप्रियाभार्यासुताश्चते॥ ७१ ॥ कस्मात्तेमांनखादेयुर्हृष्टाःप्रणयिनस्त्वयि॥ नाहंत्वयासमेष्यामिवृत्तोहेतुःसमागमे
॥ ७२ ॥शिवंध्यायस्वमेस्वस्थःसुकृतंस्मरसेयदि॥ शत्रोरनार्यभूतस्यक्लिष्टस्यक्षुधितस्यच॥ ७३ ॥ भक्ष्यंमृगयमाणस्यकःप्राज्ञोविषयंव्रजेत्॥ स्वस्तितेस्तुग
मिष्यामिदूरादपितवोद्विजे॥७४॥ विश्वस्तंवाप्रमत्तंवाएतदेवकृतंभवेत्॥ बलवत्संनिकर्षोहिनकदाचित्प्रशस्यते॥ ७५ ॥ नाहंत्वयासमेष्यामिनिवृत्तोभवलो
मश॥ यदित्वंसुकृतंवेत्सितत्सख्यमनुसारय॥ ७६ ॥ प्रशांतादपिमेपापात्भेतव्यंबलिनःसदा॥यदिस्वार्थंनतेकार्यंब्रूहिकिंकरवाणिते॥७७॥ कामंसर्वंप्रदा
स्यामिनत्वात्मानंकदाचन॥ आत्मार्थेसंततिस्त्याज्याराज्यंरत्नंधनानिच॥ ७८ ॥ अपिसर्वस्वमुत्सृज्यरक्षेदात्मानमात्मना॥ ऐश्वर्यधनरत्नानांप्रत्यमित्रेनिव
र्तताम्॥७९॥ दृष्टाहिपुनरावृत्तिर्जीवतामितिनःश्रुतम्॥ नत्वात्मनःसंप्रदानंधनरत्नवदिष्यते॥८०॥ आत्माहिसर्वदारक्ष्योदारैरपिधनैरपि॥ आत्मरक्षणतंत्राणां
सुपरीक्षितकारिणाम्॥८१॥ आपदोनोपपद्यंतेपुरुषाणांस्वदोषजाः॥शत्रुंसम्यग्विजानंतिदुर्बलायेबलीयसम्॥ ८२ ॥ नतेषांचाल्यतेबुद्धिःशास्त्रार्थकृतनिश्च
या॥इत्यभिव्यक्तमेवंसपलितेनाभिभर्त्सितः॥ ८३ ॥ मार्जारोव्रीडितोभूत्वामूषिकंवाक्यमब्रवीत्॥ ८४॥ ॥लोमशउवाच॥ ॥सत्यंशपेत्वयाहंवैमित्रद्रोहो
विगर्हितः॥ तन्मन्येहंतवप्रज्ञांयस्त्वंममहितेरतः॥८५॥ उक्तवानर्थतत्त्वेनमयासंभिन्नदर्शनः॥ नतुमामन्यथासाधोत्वंग्रहीतुमिहार्हसि॥ ८६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्राणप्रदानजंत्वत्तोमयिसौहृदमागतम्॥ धर्मज्ञोस्मिगुणज्ञोस्मिकृतज्ञोस्मिविशेषतः ॥ ८७ ॥ मित्रेषुवत्सलश्चास्मित्वद्भक्तश्चविशेषतः ॥ तस्मादेवंपुनःसाधो
मय्याचरितुमर्हसि ॥ ८८ ॥त्वयाहिवाच्यमानोहंजह्यांप्राणान्सबांधवः ॥ विश्रंभोहिबुधैर्दृष्टोमद्विधेषुमनस्विषु ॥ ८९ ॥ तदेतद्धर्मतत्त्वज्ञनत्वंशंकितुमर्हसि ॥
इतिसंस्तूयमानोऽपिमार्जारेणसमूषिकः ॥ ९० ॥ मनसाभावगंभीरोमार्जारंवाक्यमब्रवीत् ॥ साधुर्भवान्श्रुतार्थोस्मिप्रियेचनचविश्वसे ॥ ९१ ॥ संस्तवैर्वा १२
॥८॥ धनौघैर्वानाहंशक्यःपुनस्त्वया॥ नह्यमित्रेवशंयांतिप्राज्ञानिष्कारणंसखे॥ ९२॥ अस्मिन्नर्थेचगाथेद्वेनिबोधोशनसाकृते ॥शत्रुसाधारणेकृत्येकृत्वासंधिंवली
यसा ॥ ९३ ॥ समाहितश्चरेद्युक्त्याकृतार्थश्चनविश्वसेत् ॥ नविश्वसेदविश्वस्तेविश्वस्तेनातिविश्वसेत् ॥ ९४ ॥ नित्यंविश्वासयेदन्यान्परेषांतुनविश्वसेत्॥ त
स्मात्सर्वास्ववस्थासुरक्षेज्जीवितमात्मनः ॥ ९५ ॥ द्रव्याणिसंततिश्चैवसर्वंभवतिजीवतः ॥ संक्षेपोनीतिशास्त्राणामविश्वासःपरोमतः ॥ ९६॥ नृषुतस्मादवि
श्वासःपुष्कलंहितमात्मनः ॥ वध्यंतेनह्यविश्वस्ताःशत्रुभिर्दुर्बलाअपि॥ ९७॥ विश्वस्तास्तेषुवध्यंतेबलवंतोपिदुर्बलैः॥ त्वद्विधेभ्योमयात्मारक्ष्योमार्जारसर्व
दा॥ ९८॥ रक्षत्वमपिचात्मानंचांडालाज्जातिकिल्बिषात्॥ सतस्यब्रुवतस्त्वेवंसंत्रासाज्जातसाध्वसः॥ ९९ ॥शाखांहित्वाजवेनाशुमार्जारःप्रययौततः॥ ततः
शास्त्रार्थतत्त्वज्ञोबुद्धिसामर्थ्यमात्मनः॥ २०० ॥ विश्राव्यपलितःप्राज्ञोबिलमन्यज्जगामह॥ एवंप्रज्ञावताबुद्ध्यादुर्बलेनमहाबलाः ॥ १ ॥ एकेनबहवोऽमित्राः
पलितेनाभिसंधिताः॥ अरिणापिसमर्थेनसंधिंकुर्वीतपंडितः॥ २ ॥मूषिकश्चबिडालश्चमुक्तावन्योन्यसंश्रयात् ॥ इत्येवंक्षत्रधर्मश्चमयामार्गेषुदर्शितः ॥ ३ ॥
विस्तरेणमहाराजसंक्षेपमपिमेशृणु॥ अन्योन्यकृतवैरौतुचक्रतुःप्रीतिमुत्तमाम्॥४॥ अन्योन्यमभिसंधातुंसंबभूवतयोर्मतिः॥तत्रप्राज्ञोभिसंधत्तेसम्यग्बुद्धिस
माश्रयात् ॥ ५ ॥ अभिसंधीयतेप्राज्ञःप्रमादादपिवाबुधैः ॥ तस्माद्भीतवद्भीतोविश्वस्तवदविश्वसन्॥ ६ ॥ नह्यप्रमत्तश्चलतिचलितोवाविनश्यति॥ कालेन
रिपुणासंधिःकालेमित्रेणविग्रहः ॥७॥॥ कार्यइत्येवसंधिज्ञाःप्राहुर्नित्यंनराधिप॥ एतज्ज्ञात्वामहाराजशास्त्रार्थमभिगम्यच॥ ८ ॥ अभियुक्तःप्रसन्नश्चप्राग्भ
याद्भीतवच्चरेत् ॥ भीतवत्संनिधिःकार्यःप्रतिसंधिस्तथैवच ॥ ९ ॥ भयादुत्पद्यतेबुद्धिरप्रमत्ताभियोगतः ॥ नभयंविद्यतेराजन्भीतस्यानागतेभये॥ २१० ॥ ॥८॥
अभीतस्यचविश्रंभात्सुमहज्जायतेभयम्॥ अभीश्चरतियोनित्यंमंत्रोदेयःकथंचन ॥ ११ ॥ अविज्ञानाद्धिविज्ञातोगच्छेदास्पददर्शिषु॥ तस्माद्भीतवद्भीतो
विश्वस्तोबह्वविश्वसन्॥ १२॥ कार्याणांगुरुतांप्राप्यनानृतंकिंचिदाचरेत्॥ एवमेतन्मयाप्रोक्तमितिहासंयुधिष्ठिर॥ २१३॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ १४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥ ॥ इतिशां० आप० नैल० भार० अष्टत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥१३८ ॥ ॥ ७ ॥ उक्तोमंत्रइति ॥१॥२॥३ ॥ अविश्वस्तंयथास्यात्तथाबहुविश्व सेदित्युक्तं तत्रसर्वत्राविश्वासेकार्यस्यासिद्धिरेवस्यादित्याशंक्यपूजनीदृष्टांतेनपूर्वकृतापकारोनविश्वसेदितिनिरूपयतिउक्तइत्यध्यायेन पूजन्याचटकया ॥ ४ ॥ ५ ॥ जीवजीवकःशाकुनिकःसहिअयं

श्रुत्वात्वंसुहृदांमध्येयथावत्समुपाचर ॥ उपलभ्यमतिंचाग्र्यामरिमित्रांतरंतथा ॥ १४ ॥ संधिविग्रहकालेचमोक्षोपायस्तथैवच ॥ शत्रुसाधारणेकृत्येकृत्वासंधिंबलीयसा ॥ १५ ॥ समागमेचरेद्युक्त्याकृतार्थोनचविश्वसेत् ॥ अविरुद्धांत्रिवर्गेणनीतिमेतांमहीपते ॥ १६ ॥ अभ्युत्तिष्ठश्रुतादस्माद्भूयःसंरक्षयन्प्रजाः ॥ ब्राह्मणैश्चापितेसार्धंयात्राभवतुपांडव ॥ १७ ॥ ब्राह्मणावैपरंश्रेयोदिविचेहचभारत ॥ एतेधर्मस्यवेत्तारःकृतज्ञाःसततंप्रभो ॥ १८ ॥ पूजिताःशुभकर्तारःपूजयेत्तान्नराधिप ॥ राज्यंश्रेयःपरंराजन्यशःकीर्तिंचलप्स्यसे ॥ १९ ॥ कुलस्यसंततिंचैवयथान्यायंयथाक्रमम् ॥ २० ॥ द्वयोरिमंभारतसंधिविग्रहंसुभाषितंबुद्धिविशेषकारकम् ॥ यथात्ववेक्ष्यक्षितिपेनसर्वदानिषेवितव्यंनृपशत्रुमंडले ॥२२१॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेशांतिप० आप० मार्जारमूषिकसंवादेअष्टत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥उक्तोमंत्रोमहाबाहोविश्वासोनास्तिशत्रुषु ॥ कथंहिराजावर्तेतयदिसर्वत्रनाश्वसेत् ॥ १ ॥ विश्वासाद्धिपरंराजन्राज्ञामुत्पद्यतेभयम् ॥ कथंहिनाश्वसन्राजाशत्रूनजयतिपार्थिवः ॥ २ ॥ एतन्मेसंशयंछिंधिमतिर्मेसंप्रमुह्यति ॥ अविश्वासकथामेतामुपश्रुत्यपितामह ॥ ३ ॥ ॥भीष्मउवाच ॥ ॥श्रृणुष्वराजन्यद्वृत्तंब्रह्मदत्तनिवेशने ॥ पूजन्यासहसंवादंब्रह्मदत्तस्यभूपतेः ॥ ४ ॥ कांपिल्येब्रह्मदत्तस्यत्वंतःपुरनिवासिनी ॥ पूजनीनामशकुनिर्दीर्घकालंसहोषिता ॥ ५ ॥ रुतज्ञासर्वभूतानांयथावैजीवजीवकः ॥ सर्वज्ञासर्वतत्त्वज्ञातिर्यग्योनिंगतापिसा ॥ ६ ॥ अभिप्रजातासातत्रपुत्रमेकंसुवर्चसम् ॥ समकालंचराज्ञोऽपिदेव्यांपुत्रोव्यजायत ॥ ७ ॥ तयोरर्थेकृतज्ञासाखेचरीपूजनीसदा ॥ समुद्रतीरंसागत्वाआजहारफलद्वयम् ॥ ८ ॥ पुष्ट्यर्थंचस्वपुत्रस्यराजपुत्रस्यचैवह ॥ फलमेकंसुतायादाद्राजपुत्रायचापरम् ॥ ९ ॥ अमृतास्वादसदृशंबलतेजोभिवर्धनम् ॥ आदायादायसैवाशुतयोःप्रादात्पुनःपुनः ॥ १० ॥ ततोगच्छत्परांवृद्धिंराजपुत्रःफलाशनात् ॥ ततःसधात्र्याकक्षेणउह्यमानोनृपात्मजः ॥ ११ ॥ ददर्शतंपक्षिसुतंबाल्यादागत्यबालकः ॥ ततोबाल्याच्चयत्नेनतेनाक्रीडतपक्षिणा ॥ १२ ॥ शून्येचतमुपादायपक्षिणंसमजातकम् ॥ हत्वाततःसराजेंद्रधात्र्याहस्तमुपागतः ॥ १३ ॥

पक्षीअस्यांदिशिलाभंअस्यामलाभंदिशतीतिवर्णयति जीवजीवकइति पक्षिविशेषइत्यन्ये ॥६॥ अभिप्रजाताप्रसूतवती देव्यांराजभार्यायां ॥७॥८ ॥९॥१०॥११॥१२॥ समजातकंसमानवयसं ॥१३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

 ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ इच्छयाबुद्धिपूर्वकं उपसर्पतिफलरूपेणकर्तारम् ॥ २१॥ कर्तर्यदृष्टंतत्पुत्रादावपिपापंदृश्यतएवेत्याह पापमिति तेषांमहतां पापमपराधकृतमेनः
॥ २२ ॥ २३ ॥ मागमःमास्मगमः ॥ २४ ॥ परिलंबतःविश्वासंकुर्वतः ॥ २५॥ २६ ॥ नियच्छतिमृत्युर्नाशयतिततोनष्टसंततित्वात्परलोकंचनियच्छति ॥२७॥२८॥ २९ ॥ जरावीर्यहरत्वात् बीजमात्रंभ

॥ ९ ॥ अथसापूजनीराजन्नागमत्फलहारिणी॥ अपश्यन्निहतंपुत्रंतेनबालेनभूतले॥ १४ ॥ बाष्पपूर्णमुखीदीनादृष्ट्वातंरुदतीसुतम्॥ पूजनीदुःखसंतप्तारुदतीवाक्य
मब्रवीत्॥ १५ ॥ क्षत्रियेसंगतंनास्तिनप्रीतिर्नचसौहृदम् ॥ कारणात्सांत्वयंत्येतेकृतार्थाःसंत्यजंतिच ॥ १६ ॥ क्षत्रियेषुनविश्वासःकार्यःसर्वापकारिषु॥ अप
कृत्यापिसततंसांत्वयंतिनिरर्थकम्॥ १७॥ अहमस्यकरोम्यद्यसदृशींवैरयातनाम् ॥ कृतघ्नस्यनृशंसस्यभृशंविश्वासघातिनः ॥ १८॥ सहसंजातवृद्धस्यतथैव
सहभोजिनः॥शरणागतस्यचवधस्त्रिविधंह्येवपातकम्॥ १९ ॥ इत्युक्त्वाचरणाभ्यांतुनेत्रेनृपसुतस्यसा॥ भित्त्वाखस्थातत इदंपूजनीवाक्यमब्रवीत्॥ २० ॥इ
च्छयेहकृतंपापंसद्यस्तंचोपसर्पति ॥ कृतंप्रतिकृतंयेषांननश्यतिशुभाशुभम् ॥ २१ ॥ पापंकर्मकृतंकिंचिद्यदितस्मिन्नदृश्यते ॥ नृपतेतस्यपुत्रेषुपौत्रेष्वपिचन
प्तृषु॥ २२ ॥ब्रह्मदत्तःसुतंदृष्ट्वापूजन्याहृतलोचनम्॥कृतेप्रतिकृतंमत्वापूजनीमिदमब्रवीत्॥ २३॥ ॥ब्रह्मदत्तउवाच॥ ॥ अस्तिवैकृतमस्माभिरस्तिप्रति
कृतंत्वया॥ उभयंतत्समीभूतंवसपूजनिमागमः॥ २४ ॥ ॥पूजन्युवाच॥ ॥ सकृत्कृतापराधस्यतत्रैवपरिलंबतः ॥ नतद्बुधाःप्रशंसंतिश्रेयस्तत्रापसर्पणम्
॥ २५॥ सांत्वेप्रयुक्तेसततंकृतवैरेनविश्वसेत्॥ क्षिप्रंसवध्यतेमूढोनहिवैरंप्रशाम्यति ॥ २६ ॥ अन्योन्यकृतवैराणांपुत्रपौत्रंनियच्छति ॥ पुत्रपौत्रविनाशेचपर
लोकंनियच्छति॥ २७॥सर्वेषांकृतवैराणामविश्वासःसुखोदयः ॥ एकांततोनविश्वासःकार्योविश्वासघातकैः ॥ २८॥ नविश्वसेदविश्वस्तेविश्वस्तेनातिविश्वसे
त्॥ विश्वासाद्भयमुत्पन्नमपिमूलंनिकृंतति॥ कामंविश्वासयेदन्यान्परेषांचनविश्वसेत् ॥ २९॥मातापिताबांधवानांवरिष्ठौभार्याजराबीजमात्रंतुपुत्रः॥भ्राता
शत्रुःक्लिन्नपाणिर्वयस्यआत्माह्येकःसुखदुःखस्यभोक्ता॥ ३० ॥ अन्योन्यकृतवैराणांनसंधिरुपपद्यते ॥ सचहेतुरतिक्रांतोयदर्थमहमावसम् ॥ ३१॥ पूजित
स्यार्थमानाभ्यांजंतोःपूर्वापकारिणः॥ मनोभवत्यविश्वस्तंकर्मत्रासयतेऽबलान्॥ ३२ ॥ पूर्वंसंमाननायत्रपश्चाच्चैवविमानना॥जह्यात्तत्सत्ववान्स्थानंशत्रोः ॥ ९ ॥
संमानितोपिसन्॥ ३३॥उषितास्मितवागारेदीर्घकालंसमर्चिता ॥ तदिदंवैरमुत्पन्नंसुखमाशुव्रजाम्यहम्॥ ३४ ॥
सवरूपत्वात् शत्रुःरिक्थहरत्वात् क्लिन्नपाणिःउपक्रियमाणः धनादिनापूज्यमानमेवमित्रंनान्यदित्यर्थः ॥ ३० ॥ हेतुःपुत्ररक्षास्नेहोवा ॥ ३१ ॥ कर्मस्वकृतं अबलान्मादृशान् ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ३५ ॥ नेति अन्योन्यस्यापकारमुभावपिनित्यंस्मरतइत्यर्थः ॥ ३६ ॥ प्रतिकृतंप्रायश्चित्तंजातमितिमन्वानःसाधुःपुनर्नापकरोतीत्याशयेनाह कृतस्येति ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ नशक्यंतेजेतुमितिशेषः ॥ ३९ ॥ श्वपचश्चांडालः श्वमांसाहारोपिशुनासहसख्यमेतिसंवादादेवंममापिजानीहीत्यर्थः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ वैरंस्त्रीकृतंकृष्णशिशुपालयोः वास्तुगृहादिकंस्थानंतज्जंकौरवपांडवानां वाग्जंद्रोणद्रुपदयोः सापत्नंजातिवैरंमूषकमार्जारयोः अपराधजंआवयोःत्वत्तत्त्वेतिद्वंद्वः ताभ्यांसहितंससापत्नापराधजं॥ ४२ ॥ कृतवैरोपिदाताऽर्थादिनामानयितार्थाशावताराज्ञानहंतव्यः ॥ ४३ ॥ यद्यप्येवंनित्यंफलद्वयदानात्त्वंमांनह

ब्रह्मदत्तउवाच ॥ ॥ यःकृतेप्रतिकुर्यादैनसतत्रापराध्नुयात् ॥ अनृणस्तेनभवतिवसपूजनिमागमः ॥ ३५ ॥ ॥ पूजन्युवाच ॥ ॥ नकृतस्यतुकर्तुश्चसख्यंसंधीयतेपुनः ॥ हृदयंतत्रजानातिकर्तुश्चैवकृतस्यच ॥ ३६ ॥ ॥ ब्रह्मदत्तउवाच ॥ ॥ कृतस्यचैवकर्तुश्चसख्यंसंधीयतेपुनः ॥ वैरस्योपशमोदृष्टःपापंनोपाश्नुतेपुनः ॥ ३७ ॥ ॥ पूजन्युवाच ॥ ॥ नास्तिवैरमतिक्रांतंसांत्वितोस्मीतिनाश्वसेत् ॥ विश्वासाद्बध्यतेलोकेतस्माच्छ्रेयोप्यदर्शनम् ॥ ३८ ॥ तरसायेनशक्यंतेशस्त्रैःसुनिशितैरपि ॥ साम्नातेपिनिगृह्यंतेगजाइवकरेणुभिः ॥ ३९ ॥ ॥ ब्रह्मदत्तउवाच ॥ ॥ संवासाज्जायतेस्नेहोजीवितांतकरेष्वपि ॥ अन्योन्यस्यचविश्वासःश्वपचेनशुनोयथा ॥ ४० ॥ अन्योन्यकृतवैराणांसंवासान्मृदुतांगतम् ॥ नैवतिष्ठतितद्वैरंपुष्करस्थमिवोदकम् ॥ ४१ ॥ ॥ पूजन्युवाच ॥ ॥ वैरंपंचसमुत्थानंतच्चबुध्यंतिपंडिताः स्त्रीकृतंवास्तुजंवाग्जंससापत्नापराधजम् ॥ ४२ ॥ तत्रदातानहंतव्यःक्षत्रियेणविशेषतः ॥ प्रकाशंवाप्रकाशंवाबुद्ध्वादोषबलाबलम् ॥ ४३ ॥ कृतवैरेनविश्वासःकार्यस्त्विहसुहृद्यपि ॥ छन्नंसंतिष्ठतेवैरंगूढोग्निरिवदारुषु ॥ ४४ ॥ नवित्तेननपारुष्यैर्नचसांत्वेनवाश्रितैः ॥ कोपाग्निःशाम्यतेराजंस्तोयाग्निरिवसागरे ॥ ४५ ॥ नहिवैराग्निरुद्भूतःकर्मचाप्यपराधजम् ॥ शाम्यत्यदग्ध्वानृपतेविनाह्येकतरक्षयात् ॥ ४६ ॥ सत्कृतस्यार्थमानाभ्यामनुपूर्वापकारिणः ॥ नादेयोमित्रविश्वासःकर्मत्रासयतेऽबलान् ॥ ४७ ॥ नैवापकार्येकस्मिंश्चिदहंत्वयितथाभवान् ॥ उषितास्मिगृहेऽहंतेनेदानींविश्वसाम्यहम् ॥ ४८ ॥ ॥ ब्रह्मदत्तउवाच ॥ ॥ कालेनक्रियतेकार्यंतथैवविविधाःक्रियाः ॥ कालेनैतेप्रवर्तंतेकःकस्येहापराध्यति ॥ ४९ ॥ तुल्यंचोभेप्रवर्तेतेमरणंजन्मचैवह ॥ कार्यतेचैवकालेनतन्निमित्तंनजीवति ॥ ५० ॥

निष्पसीतिजानामितथापिकृतवैरेविश्वासोनीतिविरुद्धइत्याह कृतेति ॥ ४४ ॥ पारुष्यैःगुरुशिक्षार्थंगुरुभिरुक्तैः ॥ ४५ ॥ वैराग्निःअदग्ध्वानशाम्यत्यपराधजंकर्मएकतरक्षयाद्विनानशाम्यतीतियोजना ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ कस्मिंश्चिदन्यतरेअपकार्येन्यतरेणबाध्येसति अहंत्वयितथास्मिएवंभवानपिमयितथास्तीतियोज्यं अतोनावयोरन्योन्यंविश्वासःसंभवतीत्यर्थः ॥ ४८ ॥ कालाधीनेजगतिआवयोर्मध्येकस्यापिदोषोनास्तीत्याह कालेनेत्यादिना ॥ ४९ ॥ कार्यतेजायते तन्निमित्तंकालनिमित्तं नजीवतिम्रियते ॥ ५० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एकैकस्यएकैकेन ॥ ५१ ॥ ५२॥ क्षमक्षमस्त्व ॥५३॥५४॥५५॥५६॥ कस्माद्धर्मोस्तिकर्तृषु तदाविधिनिषेधकथाव्यर्थास्यादितिभावः॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३ ॥ सुतेननष्टेनदुष्टेनवा ॥६४॥

वध्यंतेयुगपत्केचिदेकैकस्यनचापरे ॥ कालोदहतिभूतानिसंप्राप्याग्निरिवेंधनम् ॥ ५१ ॥ नाहंप्रमाणंनैवत्वमन्योन्यंकारणंशुभे ॥ कालोनित्यमुपादत्तेसुखंदुः
॥ १० ॥ खंचदेहिनाम् ॥ ५२ ॥ एवंवसेहसस्नेहायथाकाममहिंसिता ॥ यत्कृतंतत्तुमेक्षांतंत्वंचवैक्षमपूजनि॥५३॥ ॥पूजन्युवाच॥ ॥यदिकालःप्रमाणंतेनवैरंकस्यचिद्भ
वेत् ॥ कस्मात्त्वपचितिंयांतिबांधवाबांधवैर्हतैः ॥ ५४ ॥ कस्माद्देवासुराःपूर्वमन्योन्यमभिजघ्निरे ॥ यदिकालेननिर्याणंसुखंदुःखंभवाभवौ ॥ ५५॥ भिषजो
भैषजंकर्तुंकस्मादिच्छंतिरोगिणः ॥ यदिकालेनपच्यंतेभेषजैःकिंप्रयोजनम् ॥ ५६ ॥ प्रलापःसुमहान्कस्मात्क्रियतेशोकमूर्छितैः ॥ यदिकालःप्रमाणंतेकस्मा
द्धर्मोस्तिकर्तृषु ॥ ५७ ॥ तवपुत्रोममापत्यंहतवान्सहतोमया ॥ अनंतरंत्वयाहंचहंतव्याहिनराधिप ॥ ५८ ॥ अहंहिपुत्रशोकेनकृतपापातवात्मजे ॥ यथात्व
याप्रहर्तव्यंतथातत्त्वंचमेशृणु ॥ ५९॥ भक्षार्थंक्रीडनार्थंचनरावांछंतिपक्षिणः ॥ तृतीयोनास्तिसंयोगोवधबंधादृतेक्षमः॥ ६० ॥ वधबंधभयादेतेमोक्षतंत्र
मुपाश्रिताः ॥ मरणोत्पातजंदुःखंप्राहुर्वेदविदोजनाः ॥ ६१ ॥ सर्वस्यदयिताःप्राणाःसर्वस्यदयिताःसुताः ॥ दुःखादुद्विजतेसर्वःसर्वस्यसुखमीप्सितं
॥ ६२ ॥ दुःखंजराब्रह्मदत्तदुःखमर्थविपर्ययः ॥ दुखंचानिष्टसंवासोदुःखमिष्टवियोजनम् ॥ ६३ ॥ वधबंधकृतंदुःखंस्त्रीकृतंसहजंतथा ॥ दुःखंसुतेनसततंज
नान्विपरिवर्तते ॥ ६४ ॥ ॥ नदुःखंपरदुःखेवैकेचिदाहुरबुद्धयः ॥ योदुःखंनाभिजानातिसजल्पतिमहाजने ॥ ६५ ॥ यस्तुशोचतिदुःखार्तःसकथंवक्तुमुत्सहेत् ॥
रसज्ञःसर्वदुःखस्ययथात्मनितथापरे ॥ ६६ ॥ यत्कृतंतेमयाराजंस्त्वयाचममयत्कृतम् ॥ नतद्वर्षशतैःशक्यंव्यपोहितुमरिंदम ॥ ६७ ॥ आवयोःकृतमन्योन्यंपु
नःसंधिर्नविद्यते ॥ स्मृत्वास्मृत्वाहितेपुत्रंनववैरंभविष्यति ॥ ६८ ॥ वैरमंतिकमासाद्ययःप्रीतिंकर्तुमिच्छति ॥ मृन्मयस्येवभग्नस्ययथासंधिर्नविद्यते॥ ६९ ॥
निश्चयःस्वार्थशास्त्रेषुविश्वासश्चासुखोदयः ॥ उशनाचैवगाथेद्वेप्रह्लादायाब्रवीत्पुरा ॥ ७० ॥ येवैरिणःश्रद्दधतेसत्येसत्येतरेपिवा ॥ वध्यंतेश्रद्दधानास्तुमधु
शुष्कतृणैर्यथा ॥ ७१ ॥ नहिवैराणिशाम्यंतिकुलेदुःखगतानिच ॥ आख्यातारश्चविद्यंतेकुलेवैध्रियतेपुमान् ॥ ७२ ॥ उपगृह्यतुवैराणिसांत्वयंतिनराधिप ॥ ॥ १० ॥
अथैनंप्रतिपिंषंतिपूर्णंघटमिवाश्मनि॥ ७३ ॥ सदानविश्वसेद्राजापापंकृत्वेहकस्यचित्॥ अपकृत्यपरेषांहिविश्वासाद्दुःखमश्नुते ॥ ७४ ॥

॥ ६५॥६६॥६७॥कृतंअलंपर्याप्तंसख्यमितिशेषः ॥६८॥६९॥७०॥ वैरिणःवाक्येइतिशेषः शत्रुणादर्शितंपुरःस्थितंमधुश्रद्दधानाःशुष्कतृणैश्छन्नेप्रपातेयथापतंतितद्वदेतेइत्यर्थः ॥ ७१॥७२ ॥७३॥७४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वथाऽनाश्वासेनृणांजीवनमेवनस्यादित्याह नेति ॥ ७५ ॥ स्वयंदोषवतीअहंनिर्दोषमपित्वयासहवासंकर्तुंनशक्नोमीत्याहदृष्टांतमुखेन यस्येत्यादिना ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ अकर्मशीलइतिच्छेदः ॥ ८३ ॥ अर्थंकालदैवस्वभावाख्यं ॥ ८४ ॥ बलंवैराग्यं ॥ ८५ ॥ कुप्यंताम्रादिचादकुप्यंस्वर्णरत्नादि उपहितानिउपमित्राणि ॥ ८६ ॥ विद्यादीनांफलानिक्रमेणाह सर्वत्रेति क

॥ब्रह्मदत्तउवाच॥ ॥नाविश्वासाद्विंदतेऽर्थानीहतेचापिकिंचन॥भयात्त्वेकतरान्नित्यंमृतकल्पाभवंतिच॥७५॥ ॥पूजन्युवाच॥ ॥यस्येहव्रणिनौपादौपद्भ्यांच परिसर्पति॥खन्येतेतस्यतेपादौसुगुप्तमिहधातवः ॥ ७६ ॥ नेत्राभ्यांसरुजाभ्यांयःप्रतिवातमुदीक्षते ॥ तस्यवायुरुजात्यर्थंनेत्रयोर्भवतिध्रुवम् ॥ ७७॥ दुष्टंपं थानमासाद्ययोमोहादुपपद्यते॥आत्मनोबलमज्ञायतदंतंतस्यजीवितम् ॥ ७८ ॥ यस्तुवर्षमविज्ञायक्षेत्रंकर्षतिकर्षकः ॥ हीनःपुरुषकारेणसस्यंनैवाश्नुतेततः ॥७९॥यस्तुतिक्तंकषायंवास्वादुवामधुरंहितम्॥ आहारंकुरुतेनित्यंसोमृतत्वायकल्पते॥८०॥पथ्यंमुक्त्वातुयोमोहादुष्टमश्नातिभोजनम्॥परिणाममविज्ञायत दंतंतस्यजीवितम्॥८१॥दैवंपुरुषकारश्चस्थितावन्योन्यसंश्रयात्॥उदाराणांतुसत्कर्मदैवंक्लीबाउपासते ॥ ८२ ॥ कर्मचात्महितंकार्यंतीक्ष्णंवायदिवामृदु ॥ ग्रस्यतेकर्मशीलस्तुसदानर्थैरकिंचनः ॥८३॥ तस्मात्सर्वंव्यपोह्यार्थंकार्यएवपराक्रमः ॥ सर्वस्वमपिसंत्यज्यकार्यमात्महितंनरैः ॥ ८४ ॥ विद्याशौर्यंचदाक्ष्यं चबलंधैर्यंचपंचमम्॥ मित्राणिसहजान्याहुर्वर्तयंतीहतैर्बुधाः॥८५॥ निवेशनंचकुप्यंचक्षेत्रंभार्यासुहृज्जनः॥ एतान्युपहितान्याहुःसर्वत्रलभतेपुमान्॥८६॥ सर्वत्ररमतेप्राज्ञःसर्वत्रचविराजते॥नविभीषयतेकश्चिद्भीषितोनबिभेतिच ॥ ८७ ॥ नित्यंबुद्धिमतोप्यर्थःस्वल्पकोऽपिविवर्धते ॥ दाक्ष्येणाकुर्वतःकर्मसंय मात्प्रतितिष्ठति॥८८॥गृहस्नेहावबद्धानांनराणामल्पमेधसाम् ॥ कुस्त्रीखादतिमांसानिमाघमासेगवाइव ॥८९॥ गृहंक्षेत्राणिमित्राणिस्वदेशइतिचापरे ॥ इत्येवमवसीदंतिनराबुद्धिविपर्यये ॥ ९० ॥ उत्पतेत्सहजाद्देशाद्व्याधिदुर्भिक्षपीडितात् ॥ अन्यत्रवस्तुंगच्छेद्वावसेद्वानित्यमानितः॥ ९१ ॥ तस्मादन्यत्रयास्या मिवस्तुंनाहमिहोत्सहे ॥ कृतमेतदनार्यंमेतवपुत्रेचपार्थिव ॥ ९२ ॥कुभार्यांचकुपुत्रंचकुराजानंकुसौहृदम्॥ कुसंबंधंकुदेशंचदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ ९३ ॥ कुपु त्रेनास्तिविश्वासःकुभार्यायांकुतोरतिः ॥ कुराज्येनिर्वृतिर्नास्तिकुदेशेनास्तिजीविका ॥ ९४ ॥

श्चित्तमितिशेषः ॥ ८७ ॥ दाक्ष्येणवर्धनेसंयमाद्दाक्ष्यसंकोचात् प्रतितिष्ठतिप्रतिष्ठांस्थितिमेवगच्छतिवर्धतइत्यर्थः ॥ ८८ ॥ बलहीनस्यावस्थामाह गृहेति स्वादतिस्वापराधैस्तंसंतापयतिशुष्कंकरोति मा घमांकर्कटीसेगवास्तदपत्यानि कर्कट्यानाशहेतुर्गर्भएवेतिप्रसिद्धं ॥ ८९ ॥ निर्धैर्यस्याह गृहमिति ॥ ९० ॥ ९१ ॥ मेमया ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

॥ ९५ ॥ ९६ ॥ यत्रेति यत्रदेशेबलात्कारोनास्ति तत्रभीरेवनास्ति योराजादरिद्रंजनंबुभूषतिपालयितुमिच्छति सएवतेनसहपाल्यपालकभावलक्षणःसंबंधइतियोज्यं ॥ ९७ ॥ धर्मनेत्रोधर्मनेता ॥ ९८ ॥ निग्रहात्बंदीरूपात् नतुस्वेच्छया स्वप्रमत्तःसुतरांअप्रमत्तः ॥ ९९ ॥ समुपयोजयेत्भक्षयेत्अथचनरक्षति ॥ १०० ॥ अभयमितिच्छेदः ॥ १०१ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ संभावयतिइष्टंचिंतयति उपपद्यते

॥ ११ ॥ कुमित्रेसंगतिर्नास्तिनित्यमस्थिरसौहृदे ॥ अवमानःकुसंबंधेभवत्यर्थविपर्यये ॥ ९५ ॥ साभार्यायाप्रियंब्रूतेसपुत्रोयत्रनिर्वृतिः ॥ तन्मित्रंयत्रविश्वासःस १२
देशोयत्रजीव्यते ॥ ९६ ॥ यत्रनास्तिबलात्कारःसराजातीव्रशासनः ॥ भीरेवनास्तिसंबंधोदरिद्रंयोबुभूषते ॥ ९७ ॥ भार्यादेशोथमित्राणिपुत्रसंबंधिबांधवाः ॥
एतेसर्वेगुणवतिधर्मनेत्रेमहीपतौ ॥ ९८ ॥ अधर्मज्ञस्यविलयंप्रजागच्छंतिनिग्रहात् ॥ राजामूलंत्रिवर्गस्यस्वप्रमत्तोऽनुपालयेत् ॥ ९९ ॥ बलिषड्भागमुद्धृत्य
बलिंसमुपयोजयेत् ॥ नरक्षतिप्रजाःसम्यग्यःसपार्थिवतस्करः ॥ १०० ॥ दत्वाभयंयःस्वयमेवराजानतत्प्रमाणंकुरुतेऽर्थलोभात् ॥ ससर्वलोकादुपलभ्यपा
पंसोधर्मबुद्धिर्निरयंप्रयाति ॥ १०१ ॥ दत्वाभयंस्वयंराजाप्रमाणंकुरुतेयदि ॥ ससर्वसुखकृज्ज्ञेयःप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ २ ॥ मातापितागुरुर्गोप्ताबह्निर्वैश्रव
णोयमः ॥ सप्तराज्ञोगुणानेतान्मनुराहप्रजापतिः ॥ ३ ॥ पिताहिराजाराष्ट्रस्यप्रजानांयोनुकंपनः ॥ तस्मिन्मिथ्याविनीतोहितिर्यग्गच्छतिमानवः ॥ ४ ॥ संभा
वयतिमातेवदीनमप्युपपद्यते ॥ दहत्यग्निरिवानिष्टान्यमयन्नसतोयमः ॥ ५ ॥ इष्टेषुविसृजन्नर्थान्कुबेरइवकामदः ॥ गुरुर्धर्मोपदेशेनगोप्ताचपरिपालयन्
॥ ६ ॥ यस्तुरंजयतेराजापौरजानपदान्गुणैः ॥ नतस्यभ्रमतेराज्यंस्वयंधर्मानुपालनात् ॥ ७ ॥ स्वयंसमुपजानन्हिपौरजानपदार्चनम् ॥ ससुखंप्रेक्षतेराजाइहलो
केपरत्रच ॥ ८ ॥ नित्योद्विग्नाःप्रजायस्यकरभारप्रपीडिताः ॥ अनर्थैर्विप्रलुप्यंतेसगच्छतिपराभवम् ॥ ९ ॥ प्रजायस्यविवर्धंतेसरसीवमहोत्पलम् ॥ ससर्वफलभा
ग्राजास्वर्गलोकेमहीयते ॥ १० ॥ बलिनाविग्रहोराजन्नकदाचित्प्रशस्यते ॥ बलिनाविग्रहोयस्यकुतोराज्यंकुतःसुखम् ॥ ११ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ सैवमुक्त्वाश
कुनिकाब्रह्मदत्तंनराधिपम् ॥ राजानंसमनुज्ञाप्यजगामाभीप्सितांदिशम् ॥ १२ ॥ एतत्तेब्रह्मदत्तस्यपूजन्यासहभाषितम् ॥ मयोक्तंनृपतिश्रेष्ठकिमन्यच्छ्रोतुमि
च्छसि ॥ ११३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशांति० आप० ब्रह्मदत्तपूजन्योःसंवादेएकोनचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ११ ॥
युगक्षयात्परिक्षीणेधर्मेलोकेचभारत ॥ दस्युभिःपीड्यमानेचकथंस्थेयंपितामह ॥ १ ॥

पालयति ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ ११३ ॥ ॥ इतिशांतिपर्वणिआप० नैलकंठीयेभारतभाव० एकोनचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३९ ॥ ॥ ७ ॥ युगेति ॥ १ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

घृणांदयां ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ नित्यमुद्यतदंडःस्यादित्याद्येतदंतोग्रंथआदिपर्वणिव्याख्यातः ॥ १९ ॥

॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ अत्रतेवर्तयिष्यामिनीतिमापत्सुभारत ॥ उत्सृज्यापिघृणांकालेयथावर्तेतभूमिपः ॥ २ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ भारद्वाजस्यसंवादंराज्ञःशत्रुंजयस्यच ॥ ३ ॥ राजाशत्रुंजयोनामसौवीरेषुमहारथः ॥ भारद्वाजमुपागम्यपप्रच्छार्थविनिश्चयम् ॥ ४ ॥ अलब्धस्यकथंलिप्सालब्धंकेनविवर्द्धते ॥ वर्द्धितंपाल्यतेकेनपालितंप्रणयेत्कथम् ॥ ५ ॥ तस्मैविनिश्चितार्थायपरिपृष्टोर्थनिश्चयम् ॥ उवाचब्राह्मणोवाक्यमिदंहेतुमदुत्तमम् ॥ ६ ॥ नित्यमुद्यतदंडःस्यान्नित्यंविवृतपौरुषः ॥ अच्छिद्रश्छिद्रदर्शीचपरेषांविवरानुगः ॥ ७ ॥ नित्यमुद्यतदंडस्यभृशमुद्विजतेनरः ॥ तस्मात्सर्वाणिभूतानिदंडेनैवप्रसाधयेत् ॥ ८ ॥ एवंदंडंप्रशंसंतिपंडितास्तत्त्वदर्शिनः ॥ तस्माच्चतुष्टयेतस्मिन्प्रधानोदंडउच्यते ॥ ९ ॥ छिन्नमूलेत्वधिष्ठानेसर्वेषांजीवनंहतम् ॥ कथंहिशाखास्तिष्ठेयुश्छिन्नमूलेवनस्पतौ ॥ १० ॥ मूलमेवादितश्छिंद्यात्परपक्षस्यपंडितः ॥ ततःसहायान्पक्षंचमूलमेवानुसाधयेत् ॥ ११ ॥ सुमंत्रितंसुविक्रांतंसुयुद्धंसुपलायितम् ॥ आपदास्पदकालेतुकुर्वीतनविचारयेत् ॥ १२ ॥ वाङ्मात्रेणविनीतःस्याद्धृदयेनयथाक्षुरः ॥ श्लक्ष्णपूर्वाभिभाषीचकामक्रोधौविवर्जयेत् ॥ १३ ॥ सपत्नसहितेकार्येकृत्वासंधिंनविश्वसेत् ॥ अपक्रामेत्ततःशीघ्रंकृतकार्योविचक्षणः ॥ १४ ॥ शत्रुंचमित्ररूपेणसांत्वेनैवाभिसांत्वयेत् ॥ नित्यशश्चोद्विजेत्तस्माद्गृहात्सर्पयुतादिव ॥ १५ ॥ यथाबुद्धिःपरिभवेत्तमतीतेनसांत्वयेत् ॥ अनागतेनदुष्प्रज्ञंप्रत्युत्पन्नेनपंडितम् ॥ १६ ॥ अंजलिंशपथंसांत्वंप्रणम्यशिरसावदेत् ॥ अश्रुप्रमार्जनंचैवकर्तव्यंभूतिमिच्छता ॥ १७ ॥ वहेदमित्रंस्कंधेनयावत्कालस्यपर्ययः ॥ प्राप्तकालंतुविज्ञायभिंद्याद्घटमिवाश्मनि ॥ १८ ॥ मुहूर्तमपिराजेंद्रतिंदुकालातवज्ज्वलेत् ॥ नतुषाग्निरिवानर्चिर्धूमायेतचिरंनरः ॥ १९ ॥ नानार्थिकोर्थसंबंधंकृतघ्नेनसमाचरेत् ॥ अर्थीतुशक्यतेभोक्तुंकृतकार्योवमन्यते ॥ तस्मात्सर्वाणिकार्याणिसावशेषाणिकारयेत् ॥ २० ॥

नानार्थिकःबहुप्रयोजनवान् कृतघ्नेपुरुषेअर्थसंबंधंनसमाचरेत् मानार्थिकइतिपाठे मानीयथाचरेत्तर्हितत्कार्यसमाप्तेःप्रागेवाचरेदित्याह अर्थीति फलितमाह तस्मादिति सार्द्धः ॥ २० ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu